Philonis Alexandrini opera quae supersunt

Philo (of Alexandria), Leopold Cohn, ...

Digitized by Google

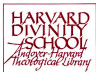
HARVARD
DIVINITY
SCHOOL
Andover-Harvard
Theological Library

PHILONIS OPERA

Philo Judaeus.

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

EDIDERVNT

LEOPOLDVS COHN ET PAVLVS WENDLAND

VOL. I

CONTINENS DE OPIFICIO MVNDI
LEGVM ALLEGORIARVM LIB. I—III
DE CHERVBIM
DE SACRIFICIIS ABELIS ET CAINI
QVOD DETERIVS POTIORI INSIDIARI SOLEAT

BEROLINI
TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI
MDCCCLXXXXVI

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

VOL. I

EDIDIT

LEOPOLDVS COHN

ADIECTA EST TABVLA PHOTOTYPICA CODICIS VINDOBONENSIS

BEROLINI
TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI
MDCCCLXXXXVI

Divinity School.

HERMANNO DIELS

SACRVM

PROLEGOMENA

De fatis operum Philonis

Philonis Alexandrini memoria a Iudaeis non minus quam a paganis fere neglecta tota pendet ab ecclesia Christiana. nam cum doctrina moralis et Testamenti veteris interpretandi ratio Philonis cum sacris ecclesiae Christianae libris maxime conspirare viderentur, ab antiquis scriptoribus ecclesiasticis eius opera studiosissime lectitata atque usurpata sunt. iam alterius p. Chr. n. saeculi scriptores velut Iustinum Martyrem et Theophilum Antiochenum Philonis explicationes non ignorasse veri simillimum est, etsi certis argumentis demonstrari nequit. tertio autem saeculo Clemens Alexandrinus quinquies vel potius quater (nam uno loco aut nomen Philonis non recte traditum est aut alium Philonem — Byblium videlicet — respexit Clemens) nominatim Philonem laudat, multis locis doctrinam eius in usum suum convertit vel tacite verba eius transcripsit; atque Origenes eius discipulus, qui duos Philonis libros (νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας et περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι) diserte commemorat tertiumque (περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους) semel respicit, quantopere a Philonis philosophia et exegesi pendeat, ex servatis libris et fragmentis librorum deperditorum iam perspicitur, clarius etiam eluceret, si commentarii quos in Pentateuchi libros Origenes conscripsit integri aetatem tulissent. quarto deinde saeculo e graecis scriptoribus inprimis Eusebius Caesariensis, e latinis Ambrosius Philonis libros adhibuit. atque Eusebius quidem non modo multa e libris Philonis superstitibus satis diligenter excerpsit, verum etiam multa et pretiosa fragmenta unus servavit librorum deperditorum. Ambrosius vero Philonem in scriptis ad Pentateuchum exegeticis praecipuum auctorem ac ducem ita sibi elegit, ut nonnullos libros eius totos fere compilaret. Philonis interpretatio allegorica tunc

adeo celebrata fuit, ut ex libris eius nominum hebraicorum explicationes (ἑβραϊκῶν ὀνομάτων ἑρμηνεῖαι) colligerentur earumque indices componerentur. talem etymologiarum librum ad ordinem litterarum confectum et Origenes ut Philonis librum agnovit et Eusebius in recensu librorum Philonis commemorat. Hieronymus eum librum in latinum sermonem transferre in animum induxerat, sed cum exemplaria valde inter se dissona et ordinem confusum repperisset, „vetus aedificium nova cura instaurans“ ipse librum *de nominibus Hebraicis* ita condidit, ut plerasque Philonis explicationes in graeco libro illo congestas usurparet. omnino aestimatio philosophi Iudaei per illa saecula eadem fuit, ac si scriptor Christianus fuisset. quo factum est ut eodem fere studio quo patrum ecclesiasticorum opera Philonis scripta describerentur ac propagarentur. atque cum sexto septimove saeculo veterum patrum libri ad conficienda varia opera collectanea excerperentur et compilarentur, idem Philoni contigit. etenim Procopius Gazaeus, cum primus locupletissimam catenam in Octateuchum e multis veterum scriptorum libris componeret ac simul eclogas commentariorum conficeret, e Philonis *Quaestionibus et solutionibus in Genesin et Exodum* multa excerpsit, quorum ope non exiguam partem operis Philonei graece nunc restituere licet. deinde in florilegia Christiana illa, quorum principem locum tenent Sacra Parallela quae Ioannis Damasceni nomine feruntur, amplissima excerpta Philonea recepta sunt, quae ad verba scriptoris constituenda et emendanda permultum conferunt. nec solum intra fines ecclesiae graecae Philonis admiratio sese continuit. ad scriptores latinos quoque studia Philonea transgressa esse, exempla iam docent Ambrosii et Hieronymi. sed eodem saeculo quo Ambrosius florebat nonnulli libri Philonis in latinum sermonem toti translati sunt; quarum versionum infeliciter perexigua tantum frusta aetatem tulerunt. atque eodem fere tempore vel non multo post aliquot scripta Philonis in Armeniam linguam conversa sunt; quae versiones hoc demum saeculo inventae et in lucem editae sunt. forte fortuna evenit ut his versionibus partim librorum Philonis qui graece perierant memoria resuscitaretur. omnia excerpta illa apud scriptores veteres et in catenis florilegiisque servata simul et antiquae versiones egregia subsidia praebent ad memoriam operum Philonis libris manuscriptis graecis traditam supplendam et corrigendam.

Librorum manuscriptorum Philonis etsi nullus saeculo decimo antiquior est, archetypum tamen usque ad saeculum quartum vel etiam tertium ascendere demonstrari potest. constat Pamphilum presbyterum Caesariensem magnam bibliothecam condidisse partim iam ab Origene collectam eamque multis libris undique conquisitis amplificatam ecclesiae Caesariensi donavisse. eius bibliothecae libros in papyris exaratos, cum corrupti essent, Acacius et Euzoius episcopi Caesarienses (annis 338—365 et 376—379) in codices membranaceos transcribendos curaverunt. Hieron. Epist. 34,1 *Beatus Pamphilus martyr . . . cum Demetrium Phalereum et Pisistratum in sacrae bibliothecae studio vellet aequare imaginesque ingeniorum, quae vera sunt, et aeterna monumenta toto orbe perquireret, tunc vel maxime Origenis libros impensius prosecutus, Caesariensi ecclesiae dedicavit: quam ex parte corruptam Acacius dehinc et Euzoius eiusdem ecclesiae sacerdotes in membranis instaurare conati sunt.* idem de vir. inl. 113 *Euzoius . . . adulescens Caesareae eruditus est et eiusdem postea urbis episcopus plurimo labore corruptam iam bibliothecam Origenis et Pamphili in membranis instaurare conatus ad extremum sub Theodosio principe ecclesia pulsus est.* in celebrata illa bibliotheca Caesariensi Philonis quoque opera adservata fuisse testimonium exstat luculentissimum. namque in codice Vindobonensi theol. gr. 29 ante Philonis librum περὶ τῆς κατὰ Μωυσέα κοσμοποιίας haec verba leguntur forma crucis graecanicae inclusa:

De archetypo librorum manuscriptorum

ε
υ
ζ
ο
ι
ο
ἐν σωματίοις ς ἀνενεώσατο:
ε
π
ι
σ
κ
ο
π
ο
ς

Εὐζόιος ἐπίσκοπος ἐν σωματίοις ἀνενεώσατο. verba ἐν σωματίοις ἀνενεώσατο idem significant quod latine Hieronymus *in membranis instaurare* dixit.

omnes autem quotquot tum legebantur libros Philonis in bibliotheca Caesariensi fuisse consentaneum videtur. tituli quoque eorum librorum nobis traditi sunt. namque in eo indice Philonis librorum quem Eusebius Caesariensis (Hist. eccl. II 18) confecit sine dubio habemus πίνακα librorum in Pamphili bibliotheca congestorum. ex quo apparet exstitisse tum etiam hos libros graece nunc deperditos: *Quaestionum et solutionum in Genesin* libros sex, *in Exodum* libros quinque, *de ebrietate* librum alterum, *de providentia, pro Iudaeis* librum, *quod omnis insipiens servus sit;* libri *de somniis* et *de legatione ad Gaium sive de virtutibus*, quorum nunc partes tantum supersunt, ab Eusebio integri legebantur. quo ordine opera Philonis in bibliotheca Caesariensi composita fuerint ex Eusebii indice non elucet; nempe iam tum videntur confusa fuisse neque certo ordine digesta. a papyris igitur in Origenis et Pamphili bibliothecis adservatis et ab exemplaribus illis Euzoii episcopi auspiciis in bibliotheca Caesariensi transcriptis memoria codicum Philoneorum repetenda est. exstant autem in variis bibliothecis permulti Philonis operum libri manuscripti, sed plerique ab antiquis illis papyris et membranis integritate et probitate longe distant. unus tantum codex Seldenianus in bibliotheca Bodleiana adservatus saeculo decimo exaratus est. duo codices unus Vindobonensis alter Parisinus saeculo undecimo scripti sunt, ceteri omnes recentiores sunt et vario corrupti. iam ad enumerandos et describendos codices accedamus. hoc praemoneo nunc quidem eos tantum codices commemorari qui scripta pleraque Philonis continent in iisque libros in hoc volumine primo editos, ceteri suis locis seorsum tractabuntur.

De libris deterioribus

Iam in commentatione de Philonis codicibus editioni meae libri *de opificio mundi* (Vratislaviae 1889) praemissa deteriorum codicum duas classes distinguendas esse demonstravi, quas notis *a* et *b* significavi. in hac editione operum omnium Philonis earum classium exempla duo praestantissima instar omnium esse voluimus, ita ut nota A prioris, nota H posterioris familiae memoriam generaliter significemus. est autem A codex Monacensis Graecus 459, olim Augustanus, formae quartae maioris, fol. 474, saeculo XIII duabus manibus (I fol. 1—332^r^ II fol. 333^r^—474^v^) elegantissime exaratus. scripturae specimen edidit C. Tischendorf ad

De codicum familia A. de codice A

calcem libri *Philonea* inscripti. codicem liberalissime Vratislaviam transmissum bis totum contuli. insunt triginta octo libri Philonis in indice fol. 1v—2v numeris α'—λη' notati:

1. περὶ περιτομῆς.
2. περὶ μοναρχίας (lib. I).
3. ἔτι περὶ μοναρχίας (lib. II).
4. τίνα γέρα ἱερέων.
5. περὶ ζῴων τῶν εἰς τὰς θυσίας καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.
6. περὶ θυόντων.
7. περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται.
8. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα (i. e. *leg. alleg.* lib. III).
9. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος καὶ περὶ τῆς ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς.
10. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν.
11. περὶ ἀρῶν.
12. περὶ ἀνδρίας.
13. 14. 15. περὶ τοῦ βίου Μωσέως (lib. I—III)
16. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας.
17. εἰς τὴν (sic) δεκάλογον Μωσέως.
18. περὶ καταστάσεως ἀρχόντων.
19. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
20. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῆς τὸ τέταρτον.
21. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
22. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τό τε ϛ' καὶ τὸ ζ', τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ τῶν ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας (*de special. leg.* liber III: Mang. II 299—334).
23. βίος πολιτικὸς ὅπερ ἐστὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ.
24. ἱστορία πάνυ ὠφέλιμος καὶ τῷ βίῳ χρήσιμος τὰ κατὰ τὸν Φλάκκον ἤτοι περὶ προνοίας.
25. ἱστορία πάνυ χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος περὶ τῶν κατὰ τὸν Γάϊον καὶ τῆς αἰτίας τῆς πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπεχθείας αὐτοῦ.

26. τὰ πρὸς δικαστήν (*de iudice* Mang. II 344—348). cum hoc opusculo in codice conglutinatus est liber *de humanitate* (Mang. II 383—405) cum initio opusculi *de paenitentia* usque ad verba πάγκαλον γὰρ καὶ συμφέρον αὐτομολεῖν (Mang. II 406,16).
27. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
28. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν.
29. περὶ γεωργίας.
30. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
31. περὶ γιγάντων.
32. περὶ ἀποικίας.
33. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
34. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον (lib. I).
35. τὴν (sic) μετὰ τὴν ἑξαήμερον (*leg. alleg.* lib. II).
36. }
37. } περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (lib. I. II).
38. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμων ἀγράφων.

scholia manu recentiore (saec. XV ut videtur) in margine passim adscripta sunt nullius momenti: e. gr. fol. 163ᵛ (ad lib. *de opificio mundi* § 8 ἐν τοῖς οὖσι) ποίοις οὖσιν, ὦ γενναῖε; τοῦ δραστικοῦ φημι καὶ τοῦ παθητοῦ· ἐγὼ δέ σοι ἀντερήσομαι· καὶ πῶς ὑπολαμβάνεις τὸ δραστικὸν καὶ παθητόν; ἆρα γε σύγχρονα καὶ ἄναρχα ἢ τὸ παθητὸν ἐκ τοῦ ἀνάρχου καὶ δραστικοῦ; οὔ φησιν· αὐτὸ γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ ἄψυχον καὶ ἀκίνητον ὄν, ὕστερον κινηθὲν καὶ ψυχωθὲν καὶ σχηματισθὲν ὑπὸ τοῦ δραστικοῦ νοῦ εἰς τελειότατον ἔργον. οὐκοῦν ὦ φίλε δύο ἀρχαὶ κατὰ σέ· μία μὲν ἐνεργητικὴ καὶ ἀγαθή, ἑτέρα παθητικὴ καὶ χείρων. εἰ οὖν ἐν ἄλλοις μονάδα τὴν ὄντως οὖσαν ἀρχὴν τῶν ὅλων καὶ ποιητικὴν ἐδογμάτισας, πῶς ὧδε τὴν ἀνείδεον ὕλην ἀποτολμᾷς καὶ λέγειν ἐξ ἑαυτῆς τὸ εἶναι ἔχουσαν, καθὼς ἔμπροσθεν διαρρήδην γράφεις. et paulo post: ταῦτα ἡμεῖς ἐνετυπώσαμεν οὐχ ὅτι ἱκανοί ἐσμεν ἐν ταῖς κρίσεσι τῶν λόγων τοῦ ἀνδρός· ἀλλ' οἰόμεθα ταῦτα εἶναι προσθήκην τινῶν αἱρετικῶν ἢ σφάλμα γραφέως· ἐπεὶ καὶ δύναταί τις εὐσεβῶς νοεῖν τὰ εἰρημένα, ἐὰν προσθῇ καὶ τὸ ποιητὸν ἐν τῷ παθητόν· καὶ λέγειν οὕτως ἀναγκαιότατόν ἐστιν ἐν τοῖς οὖσι, τὸ μὲν εἶναι δραστήριον ὡς αἴτιον, τὸ δὲ παθητὸν καὶ ποιητόν· καὶ καλῶς μοι δοκεῖ γράφεσθαι οὕτως, ἵν' ἐπιστομίζῃ τις τοὺς τὴν ὕλην ἄναρχον ὑπολαμβάνοντας. ab eadem manu in prima pagina (fol. 1ʳ) haec adno-

tata sunt: ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ πρῶτον ὀφείλουσιν ἀναγινώσκεσθαι οἱ δύο περὶ μοναρχίας λόγοι· εἶτα ὁ περὶ κοσμοποιίας· καὶ μετ' αὐτὸν ὁ λδ' καὶ λε' οἳ εἰσιν εἰς τὸν μετὰ τὴν ἑξαήμερον, ὅτι κατὰ ἀκολουθίαν ἕπονται τῆς ἱστορίας καὶ ἀλληγορίας· καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ $\bar{\eta}^{o\varsigma}$ λόγος, ὃς ἐπιγράφεται περὶ νόμων ἱερῶν ἀλληγορία· πλὴν δοκεῖ ἀναμέσον τούτων ἔχειν καὶ ἕτερον λόγον, ὃς ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ οὐκ ἔστιν· μετ' αὐτὸν δὲ τὸν $\bar{\eta}^{o\nu}$ λόγον ἀναγινώσκεται ὁ κη' λόγος, οὗ ἡ ἐπιγραφὴ περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας· ἔχει δὲ μέσον τούτων ἔλλειψίν τιν' ὡς οἶμαι. et paulo infra: εἰς τὸν λα' λόγον περὶ γιγάντων εὑρήσεις ὅτι δοξάζει καὶ ὅλος ὁ κόσμος πεπλη$^{\tau}$ρῶσθαι (sic) ψυχῶν καὶ αὐτοὶ οἱ σύμπαντες ἀστέρες εἰσὶν ἔμψυχοι, ἐπεὶ ἀεὶ καὶ ῥητοί εἰσιν. et in ima pagina: τρεῖς γὰρ δόξας ἐναντίας τῇ ἐκκλησίᾳ εὑρίσκω τοῦτον σφάλλοντα· τὴν ὕλην ἄναρχον· προΰπαρξιν ψυχῶν· τοὺς ἀστέρας ζῶντας καὶ τὸν ἀέρα ζωόν. tertia manu eaque recentissima praecipue in *legum allegoriarum* lib. II et *de somniis* lib. II variae lectiones brevesque observationes margini adscriptae sunt, passim etiam numeri quibus paginae editionis principis Philonis denotantur. hanc manum Davidis Hoeschelii esse suspicor (v. infra caput de editionibus).

Eandem textus formam quam A praebent omnes codices quibus eadem scripta Philonis (vel eorum pars) eodem ordine descripta traduntur. plane igitur cum Monacensi A congruunt hi codices:

Vaticano - Palatinus graecus 183, chartaceus saec. XIV, fol. 577, in fine mutilus. cf. Stevenson, Codd. mss. Palat. gr. p. 94.

Vaticani graeci 380 et 378, chartacei saec. XV.

Coislinianus 43 et Vaticanus graecus 2174, chartacei saec. XVI.

quae ratio inter hos codices et Monacensem A intercedat iam Wendland (*Neu entdeckte Fragmente Philos* p. 126[2]) breviter indicavit. Palatinus 183 e codice A ipso videtur transcriptus esse. nam praeterquam quod in omnibus mere consentiunt, verba quae in fine libri *de agricultura* (fol. 332[r]) scriba codicis A adnotavit ἰστέον ὅτι ἡ βίβλος ἐσφαλμένη ἦν· καὶ ὁ βουλόμενος κατήγορος ἔστω μοι τῆς ἀμαθίας, eadem eodem loco in Palatino (fol. 415[v]) leguntur. a Palatino 183 autem pendent Vaticani 380 et 378, qui manu eadem exarati Ioannis Thessali Scutariotae, ut testatur subscriptio codicis Vat. 378 (θεοῦ τὸ δῶρον καὶ Θετταλοῦ ὁ κόπος), unum quasi codicem efficiunt, cuius altera pars (Vat. 380) viginti tres

libros Philonis priores (1—23) altera quindecim reliquos (24—38) comprehendit. namque in Palatino 183 bibliopegi culpa duo quaterniones loca inter se mutaverunt, ut fol. 201—208 ea nunc legantur quae ante folia 193—200 collocari debebant (sunt autem verba ex libro *de opificio mundi* 14,3 τὸ σπέρμα περιέχον usque ad 33,23 βάθους ἐπιπέδῳ προστεθέντος): atque eadem confusio in Vaticano 380 reperitur, cuius librarius exemplum fidelissime expressit, quamquam in Palatino error notatus est. porro Coislinianus 43 a Iacobo Diassorino (de quo cf. quae dixi in *Philol. Abhandl. Martin Hertz dargebracht* p. 137 sqq.) in Italia medio fere saeculo XVI scriptus, qui viginti tres libros Philonis eosdem continet quos Vaticanus 380, in libro *de opificio mundi* eandem confusionem prae se fert, ut Diassorinum exemplo usum esse Vaticano 380 pro certo haberi possit. sicut autem Vaticani 380 frater gemellus est Vaticanus 378, ita Coisliniani 43 Vaticanus 2174, quo libri Philonis quindecim illi posteriores continentur. nam ut Ricardus Foerster a me rogatus codice nuper examinato benignissime mihi rescripsit, tota specie et forma scripturae Vaticanus 2174 cum Coisliniano adeo congruit, ut nullus dubitem quin et ipse a Diassorino sit exaratus et descriptus e Vaticano 378.

Praeter eos quos nominavi codices familiae A adnumerandus est codex Ottobonianus graecus 74, chartaceus saec. XVII, ubi fol. 1-63ᵛ octo primi libri Philonis (περὶ περιτομῆς — νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα) exstant eodem ordine atque in A sese excipientes: cf. Feron e Battaglini, Codd mss. gr. Ottoboniani bibliothecae Vaticanae p. 46. denique hoc

De codice Matritensi Est. 11 gr. 2ᵃ nr. 40

loco commemorandus est codex Matritensis bibliothecae academiae historicae Est. 11 gr. 2ᵃ num. 40 signatus, chartaceus, anno 1508 scriptus (subscr.: τέλος σὺν θεῷ ἁγίῳ ἀμήν· ἐν Ῥόδῳ ͵αφη΄). de quo nihil cognitum habeo nisi quae Graux - Martin in libro *Notices sommaires des mss. grecs d'Espagne et de Portugal (Extrait des Nouvelles Archives des missions scientifiques et littéraires tome II)* p. 13 rettulerunt. sed ex illa descriptione accuratissima quin colligendum sit codicem ad familiam A pertinere nullus dubito. complectitur enim Philonis triginta octo libros eosdem eisdemque titulis instructos atque A, sed ordine diverso digestos. indicem subiunxi singulis libris adscribens numeros codicis A uncis inclusos:

1—3[13—15]. περὶ τοῦ βίου Μωσέως.
4[38]. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ περὶ νόμων ἀγράφων.
5[2]. περὶ μοναρχίας.
6[3]. περὶ μοναρχίας ἔτι.
7[16]. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας.
8[34]. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον.
9[35]. Φίλωνος τὴν (sic) μετὰ τὴν ἑξαήμερον.
10[8]. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα.
11[10]. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν.
12[28]. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας.
13[27]. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
14[30]. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
15[31]. περὶ γιγάντων.
16[29]. περὶ γεωργίας.
17[32]. περὶ ἀποικίας.
18[33]. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
19[9]. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.
20[1]. περὶ περιτομῆς.
21[7]. περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται.
22[24]. ἱστορία πάνυ ὠφέλιμος καὶ τῷ βίῳ χρήσιμος τὰ κατὰ τὸν Φλάκκον ἤτοι περὶ προνοίας.
23[25]. ἱστορία πάνυ χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος περὶ τῶν κατὰ τὸν Γάϊον καὶ τῆς αἰτίας τῆς πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπεχθείας αὐτοῦ.
24[19]. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
25[20]. περὶ τοῦ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῆς τὸ τέταρτον.
26[23]. βίος πολιτικὸς ὅπερ ἐστὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ.
27. 28[36. 37]. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους.
29[18]. περὶ καταστάσεως ἀρχόντων.
30[17]. εἰς τὸν δεκάλογον Μωσέως.
31[22]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν ι´ λογίων, τό τε ϛ´ καὶ τὸ ζ´, τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ τῶν ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.
32[5]. περὶ ζῴων τῶν εἰς τὰς θυσίας καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.
33[6]. περὶ θυόντων.
34[4]. περὶ τοῦ τίνα γέρα ἱερέων.

35[26]. τὰ πρὸς δικαστήν. „Ce traité est suivi dans le ms., sans rien qui indique de changement, sans même un alinéa par le *de humanitate* (Mang. II 383), lequel est suivi, dans les mêmes conditions, par le *de paenitentia* (II 405). Ce dernier morceau est incomplet à la fin, il se termine sur les mots συμφέρον αὐτομολεῖν (II 406,16)".

36[21]. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.

37[11]. περὶ ἀρῶν.

38[12]. περὶ ἀνδρίας.

vides quantopere tituli vel in minutiis cum titulis codicis A conspirent. itaque nihil damni apparatum criticum nostrum tulisse credimus, quod ampliorem et accuratiorem codicis notitiam ut nancisceremur non contigit. vix enim fore ut novi aliquid ex eo cognoscamus sperandum est.

De codice Veneto B — Praeter Monacensem A unus huius familiae codex a nobis adhibitus est Venetus graecus 41 (B), chartaceus, formae quadratae, fol. 360, saeculo XIV exaratus, olim Bessarionis cardinalis Tusculani. contulit Wendland. ordo librorum discrepat a codice A, tituli plane congruunt. complectitur codex triginta libros Philonis a librario numeris (λόγος) α′—λ′ signatos (adscripsi numeros codicis A):

✝ 1[23]. βίος πολιτικὸς ὅπερ ἐστὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ.

2—4[13—15]. περὶ τοῦ βίου Μωσέως.

5[16]. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας.

6[18]. περὶ καταστάσεως ἀρχόντων.

7[19]. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.

8[20]. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῆς τὸ τέταρτον.

9[21]. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.

10[31]. περὶ γιγάντων.

11[30]. περὶ τοῦ ἄτρεπτον τὸ θεῖον.

12[7]. περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται.

13[17]. εἰς τὴν (sic) δεκάλογον Μωσέως.

14[1]. περὶ περιτομῆς.

15. 16[2. 3]. περὶ μοναρχίας.

17[4]. περὶ τοῦ τίνα γέρα ἱερέων.

18[5]. περὶ ζῴων τῶν εἰς τὴν θυσίαν καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.

19[6]. περὶ θυόντων.

20[24]. ἱστορία πάνυ ὠφέλιμος καὶ τῷ βίῳ χρήσιμος· τὰ κατὰ τὸν Φλάκκον ἤτοι περὶ προνοίας.

21[25]. ἱστορία πάνυ χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος· περὶ τῶν κατὰ τὸν Γάϊον καὶ τῆς αἰτίας τῆς πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπεχθείας αὐτοῦ.

22[26]. τὰ πρὸς δικαστήν. cum hoc opusculo coniunctus est liber *de humanitate* cum initio opusculi *de paenitentia* ut in codice A.

23[8]. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα.

24[9]. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος κτλ.

25[10]. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν.

26[11]. περὶ ἀρῶν.

27[12]. περὶ ἀνδρίας.

28. [22] περὶ ἀνδροφόνων (Mang. II 313—327).

29. [22] περὶ τοῦ μὴ ἀναισχυντεῖν γυναῖκας (Mang. II 327—334).

30. [22] περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τό τε ϛ' καὶ τὸ ζ', τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ τῶν ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας (Mang. II 299—313).

de totius codicis B scripturae forma et cum aliis necessitudine certum iudicium nunc quidem ferre non ausim, quoniam ex libris in hoc volumine primo editis duos tantum *de opificio mundi* et *legum allegoriarum* lib. III tradit, in ceteris libris qualis sit eius memoria accuratius perquirere nondum licuit. in universum tamen hoc dici posse mihi videtur, codicem B ad codicum familiam A pertinere, sed e codice aliquo descriptum esse multo mendosiore quam is fuit e quo codex A fluxit. nititur hoc iudicium comparatione codicis B cum codice A in duobus libris illis instituta. idem confirmatur ea parte libri *de sacrificiis Abelis et Caini* quae sola in codice B traditur (scilicet opusculo περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι) et libro *de vita contemplativa* quem F. C. Conybeare nuper edidit (Oxonii 1895).

Alterius classis codicum deteriorum exemplum potissimum est codex V e n e t u s g r a e c u s 40 (H), chartaceus, formae quartae, fol. 449, saeculo XIV scriptus, olim Bessarionis cardinalis. contulit Wendland, locos dubios vere anni 1893, dum aliquot dies Venetiis commoror, ipse inspexi. codex ab altera eaque docta manu (saeculi XV ut videtur) tractatus De codicum familia H. de codice H

multisque locis correctus est; ab eadem manu quattuor folia codicis quae interciderant (fol. 55. 56 et 110. 111) suppleta sunt. duo quaterniones perperam collocati sunt, folia enim 59—66 post folia 67—73 compingere debebat bibliopegus (illud folium quod fol. 72 sequitur in numerandis paginis praetermissum est). continet codex quadraginta sex libros Philonis a librario α'—μϛ' numeratos:

1. Φίλωνος περὶ τῆς Μωυσέως κοσμοποιίας.
2. περὶ τῶν δέκα λογίων ἃ κεφάλαια νόμων εἰσίν.
3. τὰ περὶ δικαστοῦ (Mang. II 344—348).
4. περὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας (*de humanitate* Mang. II 383—405). adiunctum est sine titulo opusculum *de paenitentia* usque ad verba πάγκαλον γὰρ καὶ συμφέρον αὐτομολεῖν (Mang. II 406, 16).
5. περὶ καταστάσεως ἄρχοντος.
6. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
7. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν.
8. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
9. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τὸ ἕκτον καὶ τὸ ἕβδομον, τὸ κατὰ τῶν μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου, καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.
10. βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
11. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
12. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν. in fine (fol. 116r) haec leguntur: ὁ παρὼν λόγος ἤκουσα ὅτι ἔχει καὶ ἕτερον λόγον.
13. περὶ γεωργίας.
14. περὶ γιγάντων.
15. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
16. περὶ ἀποικίας.
17. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
18. περὶ βίου σοφοῦ ἢ νόμων ἀγράφων. subscriptio libri: Φίλωνος βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος.
19. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.
20. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (*de somniis* lib. I).
21. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμίων.
22. περὶ ἀρῶν.

23. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας (*de fortitudine*). subscriptio: Φίλωνος περὶ ἀνδρείας.
24. εἰς Φλάκκον.
25. περὶ ἀρετῶν καὶ πρεσβείας πρὸς Γάϊον.
26. περὶ τοῦ βίου Μωσέως λόγος πρῶτος.
27. περὶ τοῦ βίου Μωσέως λόγος δεύτερος.
28. περὶ τοῦ βίου Μωσέως λόγος τρίτος. subscriptio huius libri: ἐπλήρωσεν ὁ περὶ ἱερωσύνης λόγος.
29. περὶ εὐγενείας.
30. περὶ φυγάδων.
31. περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε.
32. περὶ τοῦ ἐξένηψε Νῶε.
33. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.
34. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.
35. περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.
36. περὶ μέθης. post hunc librum iterum descriptus est liber περὶ ἀποικίας iam supra (16.) exaratus, ut declarant etiam verba a lectore aliquo in margine adscripta haec: ὁ παρὼν ὅλος λόγος ἐγράφη καὶ πάλιν κατὰ λήθην ἐγράφη.
37. περὶ περιτομῆς.
38. 39. περὶ μοναρχίας (lib. I. II)
40. περὶ τοῦ τίνα γέρα ἱερέων.
41. περὶ ζῴων τῶν εἰς θυσίας καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.
42. περὶ θυόντων.
43. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα (*leg. alleg.* lib. III)
44. περὶ ἀνδροφόνων (Mang. II 313,26—322,29). incipit: ὄνομα μὲν ἀνδροφονία. explicit: περὶ οἰκετῶν νομοθετεῖται βιαίως ἀναιρεθέντων.
45. περὶ τῶν οἰκέτας κτεινόντων (Mang. II 322,29—327,26). incipit: θεράποντες τύχῃ μὲν ἐλάττονι κέχρηνται. explicit: καὶ τὰ ἡσυχασθέντα προσπεριέλαβεν.
46. περὶ τοῦ μὴ ἀναισχυντεῖν γυναῖκας (Mang. II 327,27—334,8). incipit: ἀγοραὶ καὶ βουλευτήρια. explicit: τοῖς δρῶσιν ἐξομοιοῦσθαι.

opuscula tria in fine descripta περὶ ἀνδροφόνων, περὶ τῶν οἰκέτας κτεινόντων, περὶ τοῦ μὴ ἀναισχυντεῖν γυναῖκας non ex eodem fonte videntur fluxisse ac reliqua pars codicis. sunt enim particulae libri tertii *de*

specialibus legibus, quem librum integrum iam supra (9.) descriptum videmus. ac re vera desunt in eis codicibus huius familiae qui non ab ipso codice H pendent (ut in Parisino 433: v. infra). accedit quod textus forma in opusculis illis tradita valde discrepat ab ea forma quam in libro integro (9.) codex exhibet, congruit vero cum codice Veneto B (28. 29).

Praeter singularem librorum ordinem familia H hoc potissimum sibi proprium habet, quod libri *de sacrificiis Abelis et Caini* paragraphos 21—32 (p. 210,1—215,20 huius editionis) plane omittit eumque locum tantummodo in opusculo e duobus frustulis Philoneis conglutinato περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι tradit. cf. Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 126. exstant autem in bibliothecis permulti huius familiae codices, quorum plerisque a nobis inspectis quoniam nihil novi ex iis accrescere intelleximus, omnes (excepto uno de quo mox plura) abiiciendos et ex apparatu critico removendos duximus. omnes igitur huius generis codices, quotquot vel inspeximus vel e bibliothecarum catalogis cognitos habemus, breviter hoc loco enumerasse satis habui.

Venetus graecus 39, membranaceus, formae maximae, fol. 271, saec. XV, gemellus codicis H vel ex eo descriptus.

Vaticanus graecus 382, chartaceus, saec. XV, e codice H descriptus.

Vaticano-Palatinus graecus 311, chartaceus in folio, pag. 899, saec. XV—XVI. continet prima manu exarata (p. 1—880) omnia eadem scripta Philonea quae codex H, deinde altera manu (p. 882—899) librum περὶ τῶν μετονομαζομένων. cf. Stevenson, Codd. mss. Palatini gr. p. 174.

Genuensis bibliothecae Congregationis missionis urbanae 39, chartaceus saeculi XIV exeuntis. omnia eadem atque in H quadraginta sex scripta Philonis ibi tradita esse per litteras ad Wendlandium datas docuit Federico Eusebio Genuensis.

Ottobonianus graecus 48, chartaceus, fol. 626, saec. XVII. continet quadraginta quinque scripta Philonea, omittit in fine opusculum περὶ τοῦ μὴ ἀναισχυντεῖν γυναῖκας. cf. Feron e Battaglini, Codd. mss. gr. Ottobon. biblioth. Vat. p. 34.

Monacensis graecus 124, chartaceus, formae maximae, saec. XVI, e codice H descriptus, ut librarius ipse his verbis testatus est:

φίλωνος ἰουδαίου τὰ συγγράμματα πάντα τὰ εὑρισκόμενα μετεγράφησαν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης βησσαρίωνος καρδηνάλεως τοῦ τῶν τούσκλων, ἕλληνος τὸ γένος. cf. quae dixi in editione libri *de opificio mundi* p. XVI.

Escurialensis Υ I 5, chartaceus in folio, saec. XV, fol. 449, olim Mendozae. praemittitur index librorum quadraginta sex, quorum tituli plane conspirant cum codice H, sed exstant viginti tres tantum libri priores, codex desinit in fine libri περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας sive *de fortitudine* (λόγος κγ΄), ut Otto Cuntz officiosissime codice inspecto mecum communicavit.

Leeuwardensis 40 (olim Pelicerianus, deinde Claromontanus 199, tum Meermannianus 376), chartaceus, saec. XVI, fol. 281. videtur codex conflatus esse e duabus partibus, quarum altera ad classem H pertinens libros 1—9 et 11—13 complectitur, altera (fol. 147—281) ex alio fonte derivata hos libros continet: περὶ βίου Μωσέως (lib. I. II). περὶ ἱερωσύνης (i. e. *de vita Mosis* lib. III). βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας *(de fortitudine)*. βίος κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμος ἀγράφων. περὶ ἀρετῶν κτλ. (*de fortitudine* iterum). cf. H. Omont *Catalogue des mss. grecs des bibl. des Pays-Bas* (*Centralbl. für d. Bibliothekswesen* 1887) p. 20.

Parisinus graecus 434 (olim Regius 2250), chartaceus, formae quadratae, fol. 433, ineunte saeculo XVI variis manibus scriptus. anno 1529 ex Italia in bibliothecam regiam Fontebladensem pervenit: cf. H. Omont *Catalogue des mss. grecs de Fontainebleau* p. 372 num. 21. in prima pagina manu Constantini Palaeocappae scripta leguntur haec:

† τάδε ἔνεστιν ἐν τῇ βίβλῳ τῇδε·

† φίλωνος ἰουδαίου περὶ τῆς μωυσέως κοσμοποιίας. λόγοι ιη΄.

† τοῦ αὐτοῦ περὶ βίου μωσέως λόγοι γ΄.

† διήγησις ἱστορικῷ τύπῳ διεξιοῦσα τὰ τῆς παλαιᾶς γραφῆς (sunt Ioannis Zonarae Annales).

codex ad classem H pertinet ac fortasse ex ipso codice H transcriptus est. certe in fine libri *de Cherubim* (fol. 208ʳ) eadem atque in H leguntur verba ὁ παρὼν λόγος ἤκουσα ὅτι ἔχει καὶ

ἕτερον λόγον. insunt (fol. 1—380) Philonis libri viginti unus, in H numerati α'—ιη' et *de vita Mosis* libri tres (κϛ'—κη').

Vaticanus Reginensis graecus 94, chartaceus saec. XVI. continet fol. 48—68 unum Philonis librum περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι. forma scripturae valde corrupta cum codice H congruit.

De codice L Singularem in numero codicum huius familiae locum obtinet Parisinus graecus 433 (L), olim Regius 1895, primum quod e codice diversi generis correctus et in fine suppletus est, tum quod Adriano Turnebo pro fundamento fuit in editione principe Philonis adornanda. codex est chartaceus, formae quartae maioris, fol. 567, saeculo XVI a Nicolao Sophiano exaratus. descripti sunt fol. 1—552 eodem ordine atque in H quadraginta tres libri Philonis (περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας—νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα), deinde sequuntur duo libri qui a codice H ceterisque eius familiae codicibus absunt:

fol. 552v: νόμων ἱερῶν ἀλληγορία (sic) τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύρον (*leg. alleg.* lib. I).

fol. 563v: περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς τρία γένη τῶν δέκα λόγων, τὸ τρίτον, τὸ τέταρτον, τὸ πέμπτον, τὸ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης καὶ γονέων τιμῆς (est initium libri II *de specialibus legibus* Mang. II 270—277).

Sophianus igitur quadraginta tres libros e codice quodam classis H descripsit, opuscula duo extrema ex alio codice adiecit atque eodem adhibito in ceteris libris pristinam scripturam multis locis corrigere conatus est. alterum codicem Vaticanum 379 fuisse infra videbimus. codicem L utpote vulgati textus fontem primarium in apparatu critico ubique respiciendum duxi, sed eis tantum locis nominatim laudavi, ubi scriptura eius a codice H discrepat, consensum in hoc volumine non notavi nisi in libro *quod deterius potiori insidiari soleat*, in quo non tanta est inter utrumque codicem necessitudo quanta in ceteris libris nec raro L meliorem codice H scripturam servavit. correctas lectiones (L^2) omnes enotavi. collatione huius codicis usus sum a Constantino Tischendorfio anno 1842 Parisiis pro Ch. G. L. Grossmanno Lipsiensi facta, quam ex hereditate C. G. Ottonis sibi relictam Ch. G. Baltzer pastor Wernsdorfi-

ensis liberalissime mihi adhibendam concessit. cf. quae dixi in Philol. vol. LI p. 274[3].

Postquam singulos utriusque familiae codices enumeravimus, nunc duo codices ex utroque genere mixti nominandi sunt. quorum alter est Petropolitanus XX Aa 1 (P) in bibliotheca academiae imperialis Petropolitanae adservatus, chartaceus, formae octavae, fol. 446, saec. XIII vel XIV scriptus, olim monasterii montis Athus Vatopedii. cf. E. de Muralt *Beiträge zur alten Literatur* (St. Petersburg 1844) p. 17 sqq. codicem bis liberaliter Berolinum transmissum contulit Wendland[1]). continentur eo undetriginta libri Philonis. fol. 1 exstat nomen Ἀρσενίου. praemissus est fol. 2ʳ πίναξ τῶν ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ ἐμφερομένων λόγων τοῦ σοφωτάτου φίλωνος. indicem librorum subiunxi numeris additis codicis A et codicis H: De codice P

I 1[A 16]. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας.
2[A 17]. εἰς τὸν δεκάλογον Μωσέως.
3[A 34. 35]. περὶ νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον (*leg. alleg.* lib. I. II).
4[A 28]. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν.
5[A 8]. περὶ νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα (*leg. alleg.* lib. III).

---

1) Hunc codicem olim tractavit Christ. Frid. de Matthaei, ut Albertus Jahn Bernensis nos monuit in litteris ad Wendlandium datis. haec enim Matthaei scripsit in praefatione libri *XXI veterum et clarorum medicorum graecorum varia opuscula . . . graece ed. Christ. Frid. de Matthaei* (Mosquae 1808) p. VII: „. . . liberaliter et humaniter mecum egit Nicolaus Nicolaides de Nowosilzow, Vir illustrissimus atque Excellentissimus, cuius gratia et beneficio ad me huc Mosquam missus est Codex Philonis Alexandrini, qui ab eodem Alexio Michaelide Rossorum imperatore emtus est ex monasterii montis Athus Batopedii bibliotheca. continet iste codex, qui saec. XIV in charta bombycina scriptus est, XXIX libros Philonis, ac nullo modo deterior est Codice Mediceo, cuius laudes Mangey tanto opere praedicat. per plures menses hic Codex Petropolitanus fuit penes me. igitur eum a principio ad finem cum editione Londinensi comparavi et lectiones discrepantes diligenter notavi. curam geram ut me vita functo istae animadversiones cum reliquis omnibus quae [sic!] ex diversis bibliothecis tam Rossicis quam Germanicis collegi quaeque satis multa ac notabilia sunt in illustri aliqua bibliotheca reponantur.“ collatio illa quo pervenerit indagare non contigit. in bibliotheca regia Dresdensi, ubi multi libri manuscripti et collationes Matthaeii adservantur, eam non exstare roganti mihi Schnorr de Carolsfeld praefectus bibliothecae Dresdensis benignissime rescripsit.

II 6[H 3]. τὰ περὶ δικαστοῦ.
7[H 4]. περὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας.
8[H 5]. περὶ καταστάσεως ἄρχοντος.
9[H 6]. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
10[H 7]. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν.
11[H 8]. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
12[H 9]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν ι' λογίων, τὸ ς' καὶ τὸ ζ' κτλ.
13[H 10]. βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
14[H 11]. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
15[H 14]. περὶ γιγάντων.
16[H 15]. περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
17[H 16]. περὶ ἀποικίας.
18[H 18]. περὶ βίου σοφοῦ ἢ νόμων ἀγράφων.
19[H 19]. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.
20[H 20]. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (*de somniis* lib. I).
21[H 21]. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμιῶν.
22[H 22]. περὶ ἀρῶν.
23[H 23]. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας (*de fortitudine*).
24[H 26]. περὶ βίου Μωυσέος.
25[H 27]. περὶ βίου Μωσέως λόγος δεύτερος.
26[H 28]. περὶ βίου Μωυσέος λόγος τρίτος.
27[H 29]. περὶ εὐγενείας.
28[H 33]. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.
29[H 34]. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.

codicem e duabus partibus compositum esse apparet. in parte priore, quae primos libros quinque complectitur, P omnino cum codice A conspirat, ut eius gemellus fere dici possit. in parte altera describenda (6—29) librarius exemplo usus est codicis H simillimo, in quo sine dubio scripta omnia Philonis exstabant eadem atque in H; quae tamen ille non omnia transcripsit, sed primum omisit eos libros quinque quos e codice cum A cognato iam descripserat, tum aliis quoque praetermissis libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου operae suae finem imposuit. huius codicis lectionum varietatem, etsi vel cum A vel cum H plerumque consentit, in apparatum criticum recipere non dubitavi, quoniam aetate

et codicem A fere aequiparat et codicem H superat ac meliorem et integriorem interdum utroque se praestat. cf. etiam quae scripsit F. Cumont in editione libri *de aeternitate mundi* p. XXVI.

Alter codex mixti argumenti est Oxoniensis Collegii Novi 143, quem partim cum codice H partim cum Veneto B cohaerere iam in Philol. vol. LI p. 272 demonstravi. constat codex e duabus partibus, quarum una folia 181, altera folia 212 comprehendit. utraque pars saeculo XVI exarata est. priorem partem Arsenius episcopus Monembasiae videtur scripsisse. in fine alterius haec legitur subscriptio: *Patauii exscriptum anno ab incarnatione Seruatoris et domini nostri Ihesu Christi M. D. XXXIII. Die XXIII Decembris.* scriba huius partis, cum aestate anni 1891 codicem iterum inspiciebam, fuisse mihi videbatur Bartholomaeus Comparinus, quem multos codices Patavii transcripsisse constat. pars prior quattuordecim libros Philonis continet, quos e codice ad familiam H pertinente descriptos esse iam demonstrant numeri titulis plerisque appicti (λόγος δ', λόγος ια', λόγος ιβ' etc.). insunt autem libri in codice H his numeris signati: 4. 11. 12. 13. 16. 17. 18. 20. 29. 30. 31. 32. 33. 34. librarius vel codice H ipso vel eius gemello Veneto 39 videtur usus esse. alteram partem e Veneto B compilatam esse iam in praefatione editionis libri *de opificio mundi* (p. XIII) docui. postea codice aliis locis inspecto eundem ubique cum codice B consensum repperi atque eundem in libro *de vita contemplativa* exstare confirmavit Conybeare. continentur altera parte viginti quattuor libri Philonis in indice librorum codicis B his numeris notati: 7. 8. 9. 10. 11. 12. 23. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 30. 5. 24. 25. 26. 27. 28. 6. 20. 21. haec hactenus de duabus codicum deteriorum familiis.

Iam ad libros melioris notae transeamus. in his tertiam quasi familiam efficiunt codices UF et qui cum eis artiore vinculo coniuncti sunt. quorum vetustissimus ac pretiosissimus est codex Vaticanus graecus 381 (U), formae octavae, in charta bombycina saeculo XIII vel XIV manu ineleganti scriptus, lectu difficillimus. scripturae specimen exstat in Tischendorfii *Philoneis*. contulit Wendland, de multis locis, ubi de scriptura codicis dubitationes mihi occurrerant, Iohannes Tschiedel et Alfredus Schiff benevolentissime certiorem me fecerunt. continet codex

De libris melioris notae. De familia UF.

De codice U

undecim libros Philonis qui omnes excepto primo (περὶ ἀφθαρσίας κόσμου) ad magnum illud legum sacrarum allegoriarum opus pertinent:

1. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.
2. νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ α' et τὸ β'. *legum allegoriarum* qui in editionibus fertur liber primus in hoc codice (et in ceteris huius generis) in duas partes diremptus est: prior pars explicit verbis καὶ ἡγίασεν αὐτήν (§ 17 p. 65,4 huius ed.), sequitur subscriptio φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ πρῶτον, deinde adiungitur altera pars libri novo titulo instructa φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ β', eaque terminatur subscriptione νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας δεύτερον.
3. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. hunc librum non integrum codex exhibet, explicit verbis καὶ ὡς μεγαλοπρεπῶς διεξέρχεται ἅμα καὶ θεοπρεπῶς περὶ τούτων κατανοήσωμεν (§ 84 p. 190,20) addita subscriptione φίλωνος περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας.
4. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κάϊν ἱερουργοῦσιν. liber in fine mutilus, explicit verbis τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμονικὸν διακεχώρηκεν (p. 257,8).
5. περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.
6. περὶ τῶν τοῦ δοκησισόφου Κάϊν ἐγγόνων καὶ ὡς μετανάστης γίνεται.
7. περὶ γιγάντων.
8. ὅτι ἄτρεπτόν ἐστι τὸ θεῖον.
9. περὶ γεωργίας. incipit: οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων (omissis textus biblici verbis καὶ ἤρξατο Νῶε—ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ). explicit: οὐκ ἀμελῶς ἐπιδέδεικται (Mang. I 310,28). reliqua desunt.
10. περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε.
11. περὶ μέθης. sequuntur liber quidam Ioannis Philoponi et commentarii in Aratum.

insignis est codex U praeter ceteros omnes (eiusdem quoque familiae), quod in eo solo servatus est liber *de posteritate Caini* (6), quem post Mangeium paulo accuratius edidit C. Tischendorf in *Philoneis* suis.

De codice F Recentior sed plenior est Vaticano U alter codex huius familiae maximi faciendus Laurentianus plut. LXXXV cod. 10 (F), formae

maximae, chartaceus, fol. 559, saec. XV et XVI exaratus. constat e duabus partibus, quarum antiquior (saec. XV scripta) in initio et in fine mutila folia 15—412 comprehendit, altera manu recentiore (saec. XVI) suppleta folia 3—14 et 413—559 complectitur (fol. 1—2 exstat πίναξ εἰς τὰ βιβλία τοῦ φίλωνος ἰουδαίου). cum alios libros tum librum *de opificio mundi* contulit Wendland, reliquos libros huius voluminis ipse vere anni 1893 contuli. ac primum de antiquiore parte codicis dicamus. ea continentur triginta sex libri Philonis, quorum tituli partim a ceteris codicibus valde discrepant:

1. *de vita Mosis* liber I, cuius maior pars (cum titulo Φίλωνος ἰουδαίου περὶ βίου μωυσέως, ὅπερ ἐστὶ περὶ θεολογίας καὶ προφητείας λόγος α′) manu recentiore suppleta est.
2. περὶ ἀρετῶν, ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ μετανοίας καὶ φιλανθρωπίας. λόγος δεύτερος (i. e. *de fortitudine*).
3. περὶ τῆς Μωϋσέως νομοθετικῆς. λόγος γ′ (*de vita Mosis* lib. II).
4. περὶ τῆς Μωϋσέως ἱερωσύνης. λόγος δ′ (*de vita Mosis* lib. III).
5. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τό τε ϛ′ καὶ τὸ ζ′: καὶ τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνου καὶ πάσης βίας.
6. περὶ ἄθλων καὶ ἐπιτιμίων. verba extrema ὁ προφήτης τὸν θεὸν ἐμπεριπατεῖν κτλ. (Mang. II 428, 10) a prima manu omissa sunt, a manu recentiore addita.
7. περὶ τῆς τοῦ Μωσέως κοσμοποιίας.
8. κεφάλαια νόμων τὰ πρὸς τὸν δικαστήν (*de iudice*).
9. βίος πολιτικὸς ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
10. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμων, ὅς ἐστι περὶ Ἀβραάμ.
11. λόγος περὶ εὐσεβείας. est liber *de humanitate* et cum eo coniunctum initium opusculi *de paenitentia* usque ad verba πάγκαλον γὰρ καὶ συμφέρον αὐτομολεῖν (Mang. II 406, 16); reliqua in margine supplevit recentior manus.
12. περὶ καταστάσεως ἀρχόντων.
13. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
14. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν τὸ δ′.

15. περὶ τῶν δέκα λογίων ἃ κεφάλαια νόμων εἰσίν.

16. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο κεφάλαια τῶν δέκα λόγων, τό τε μὴ νομίζειν ἔξω τοῦ ἑνὸς θεοὺς ἑτέρους αὐτοκρατεῖς καὶ τὸ μὴ χειρότμητα θεοπλαστεῖν (= *de circumcisione*).

17. περὶ μοναρχίας νόμοι (*de monarchia* lib. I).

18. περὶ ἱεροῦ. incipit: Τὸ μὲν ἀνωτάτω. explicit: αἱ τῶν εὐσεβούντων ἐλπίδες (*de monarchia* lib. II pars prior: Mang. II 222—224,46).

19. περὶ ἱερέων. incipit: φυλαὶ μὲν οὖν εἰσι. explicit: συνεφέλκονται καὶ τὴν μητέρα (*de monarchia* lib. II pars posterior: Mang. II 225—232, 26).

20. γέρα ἱερέων.

21. περὶ τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζῴων καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη.

22. περὶ θυόντων. in hoc libro inter verba ὁρατὰ φέγγη τῷ βλεπομένῳ et τὰ ἄλλα τὰ περὶ (Mang. II 254, 45) leguntur verba πάντα καλῶς — κολάσεων ἐπάξια καὶ τιμωριῶν, quae in codicibus deterioribus et in editionibus initium opusculi περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι (Mang. II 264—265, 28) efficiunt. cf. Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 138. reliqua pars opusculi περὶ θυόντων exceptis verbis extremis infelici casu intercidit, pergit enim F post verba illa καὶ τιμωριῶν sic: τἄλλα τὰ περὶ τὸν βωμόν. πῦρ, φησί, καιέσθω ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καὶ ἔστω διαπαντὸς ἄσβεστον, εἰκότως οἶμαι καὶ προσηκόντως (Mang. II 254, 47). ἐπειδή τινας τῶν ἀποκόπων ἔθετο καὶ τοὺς ἐξεναντίας εἰσηγητὰς θεογονίας (II 264, 13) κτλ.

23. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς τρία γένη τῶν δέκα λόγων, τὸ γ', τὸ δ', τὸ ε'· τὸ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης καὶ γονέων τιμῆς. incipit: ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ. explicit: ποθεῖ τὰς ἐκ δούλων ὑπηρεσίας. (*de special. legibus* lib. II pars prior: Mang. II 270—291).

24. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.

25. περὶ τοῦ θεοπέμπτους τοὺς ὀνείρους εἶναι (*de somniis* lib. I).

26. νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ α'. liber ut in U (v. supra p. XX) in duas partes discerptus: verbis τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον quasi novus liber incipit νόμων ἀλληγορία (sic) ἱερῶν τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον.

27. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. explicit: περὶ τούτων κατανοήσωμεν. reliqua desunt (ut in U).

28. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κάϊν ἱερουργοῦσιν. explicit: τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμονικὸν διακεχώρηκεν.

29. περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.

30. περὶ μέθης τοῦ αὐτοῦ λόγος α^{ος} (sic).

31. περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται.

32. περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον ἐστὶ τὸ θεῖον.

33. περὶ γεωργίας. incipit: οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. explicit: οὐκ ἀμελῶς ἐπιδέδεικται. reliqua desunt (ut in U).

34. περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε.

35. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.

36. περὶ εὐγενείας. liber in fine mutilus: codex a prima manu scriptus desinit (fol. 412^v) verbis οὐκ ἐφ' ἡμισείας στοργῆς (Mang. II 444, 18). reliqua huius libri manu recentiore suppleta sunt.

vides codicem F in ea parte quam cum codice U communem habet eandem prae se ferre librorum distinctionem, eosdem titulos, easdem lacunas. nec scripturae forma in hoc deterior est quam in illo. nam ut neuter vitiis omnino caret et sua uterque habet propria, ita modo hic modo ille veram scripturam tradit, ut iure codices aequales dicere possis. itaque in ceteris libris qui a codice U absunt codex F testis optimus eius quae utrique subest memoriae censendus est. quantam afferat utilitatem in Philonis libris recensendis et restituendis, luculenter demonstravit Wendland (*Neu entd. Fragm. Philos* cap. I et VI). solus enim F opusculi *de victimis* particulam servavit in ceteris libris manuscriptis omnibus omissam atque in libro *de victimas offerentibus* verba quaedam recte tradidit in codicibus deterioribus alio loco scripta, qua re tandem quomodo opusculum quod inter scripta Philonea fertur περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι compilatum sit intellegi potuit. deinde gravissimi momenti sunt tituli et distinctio librorum 16—22. qui libri septem re vera unum librum efficiunt, videlicet *de specialibus legibus* librum primum. titulus enim περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο κεφάλαια τῶν δέκα λόγων, τό τε μὴ νομίζειν ἔξω τοῦ ἑνὸς θεοὺς ἑτέρους αὐτοκρατεῖς καὶ τὸ μὴ χειρότμητα θεοπλαστεῖν ad septem

omnia quae sequuntur opuscula pertinet, quibus duo prima praecepta Decalogi explicantur, tituli qui sequuntur singuli περὶ περιτομῆς, περὶ μοναρχίας νόμοι, περὶ ἱεροῦ, περὶ ἱερέων, γέρα ἱερέων, περὶ τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζῴων καὶ τίνα τῶν θυσιῶν τὰ εἴδη, περὶ θυόντων partes singulas illius libri indicant. tituli vero περὶ ἱεροῦ et περὶ ἱερέων rectius se habent quam titulus quem exhibent codices deteriores περὶ μοναρχίας ἔτι, unde editores *de monarchia* librum alterum effecerunt. cf. Wendland l. l. p. 136. atque haec quidem hactenus de antiqua parte codicis F. hoc addendum est passim occurrere correctoris manum librario coaevi, quae pallidiore atramento usa in textu vel in margine nonnulla correxit; eadem finem libri *de opificio mundi* a prima manu omissum (inde a verbis ἀμέτοχος αὐτὸς ἡ κακίας p. 52, 11 huius editionis) fol. 104r inf. — 106r med. supplevit.

Recentiorem partem codicis F medio fere saeculo XVI exaratam nulla esse utilitate cum iam pridem suspicatus essem, nunc argumento validissimo demonstrare licet. nam ut Bandini auctor egregii catalogi codicum manuscriptorum bibliothecae Laurentianae in describendo hoc codice accurate rettulit, ad calcem codicis (fol. 557v) idem recentior Graecus, qui folia 413—559 exaravit, fragmentum adiecit quattuor circiter paginarum tamquam ad eundem Philonem pertinens, sequenti monito instar tituli praemisso: Ταῦτα ἐν ἑνὶ τῶν ἀντιγράφων εὕρομεν παρεμβεβλημένα τῷ περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον, οὐ προσηκόντως οὐδὲ προσφυῶς· ἅπερ ἡμεῖς ὅμως ἅπασιν ὑπετάξαμεν, Φίλωνος εἶναι νομίσαντες. incipit fragmentum: * πλῆθὺν ἐπαινεῖ φάσκων, ἐπληρώσατε τὰς χεῖρας ἕκαστος σήμερον κυρίῳ ἐν τῷ υἱῷ ἢ τῷ ἀδελφῷ, δοθῆναι ἐφ' ἡμᾶς εὐλογίαν. explicit: φυλάττων μὲν τὰ παρὰ γεννητοῖς καθεστῶτα νόμιμα * (pertinet fragmentum ad librum *de ebrietate* Mang. I 366, 38 — 369, 34 et videtur falsa foliorum transpositione in libro *quod deus sit immutabilis* collocatum esse). iam vero idem fragmentum cum eodem praemonito reperitur in fine editionis principis ab Adriano Turnebo curatae (p. 734—736). mihi quidem verba illa Ταῦτα — νομίσαντες a Turnebo ipso potius fragmento praemonita esse semper visa sunt quam e codice aliquo transcripta. et re vera fragmentum illud quidem exstat in codice Parisino 433 (L), quo tamquam fundamento editionis suae Turnebus usus est, medio in libro περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον in folio postmodum interposito descriptum, sed sine

illo monito. e codice L igitur sine dubio Turnebus fragmentum hausit. etenim codicem F a Turnebo adhibitum esse veri dissimillimum est. itaque in codice F fragmentum illud ex editione principe transcriptum esse dudum suspicatus sum eamque suspicionem codice ipso anno 1893 examinato egregie confirmatam vidi. nam statim cognovi manum recentiorem esse Iacobi Diassorini, quem cum Constantino Palaeocappa circiter annum 1550 Parisiis degisse constat (conferas commentationem meam supra p. VIII laudatam). Diassorinus igitur cum in possessionem codicis F venisset, lacunas codicis in initio et in fine truncati explevit et scripta nonnulla adiecit quae in codice deesse videbat:

1. περὶ γιγάντων.
2. περὶ ἀποικίας.
3. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος.
4. περὶ φυγάδων.
5. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
6. περὶ ἀρῶν.
7. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.
8. εἰς Φλάκκον.
9. περὶ ἀρετῶν καὶ πρεσβείας πρὸς Γάϊον.

haec omnia Diassorinus non e codice aliquo sed ex editione principe transcripsisse mihi videtur, unde etiam fragmentum illud deprompsit. qua de re alio loco accuratius exponam.

Tertius familiae UF adsignandus est codex Vaticanus graecus 379, De Vaticano 379 formae octavae, in charta bombycina saeculo XIV scriptus, fol. 386. ineunte saeculo XVI eum possidebat Nicolaus Sophianus, ut verba fol. 1 adscripta testantur κτῆμα νικολάου σοφιανοῦ καὶ τῶν ὄντως φίλων. codex variis manibus varie tractatus et pessumdatus est, ut genuina scriptura multis locis paene evanuerit. librorum tituli primo omissi (videlicet ut a rubricatore adderentur) postea vel ab eadem manu atramento diverso adhibito vel ab altera eaque coaeva suppleti sunt, sed partim falsi; tum vero manu recentiore tituli plerique e codice classis H correcti vel amplificati sunt; eadem recentior manus totum codicem pertractavit et permultis correcturis ex illo codice sumptis ita inquinavit, ut pristinam scripturam investigare interdum sit difficillimum. librum *de sacrificiis Abelis et Caini* et ceteros plerosque contulit Wendland. quoniam vero

in omnibus fere cum codice F hunc codicem conspirare intelleximus nec quicquam continere quin melius in F traditum sit, totum conferre operae pretium non esse duximus et ex apparatu critico exclusimus. indicem tantum librorum quos continet hoc loco subscripsi numeris codicis F adiectis; pro falsis titulis correctos posui:

1[5]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν δέκα λογίων, τὸ ἕκτον καὶ τὸ ἕβδομον, τὸ κατὰ τῶν μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.

2[11]. περὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας (*de humanitate* et *de paenitentia*, ut in F).

3[15]. περὶ τῶν δέκα λογίων ἃ κεφάλαια νόμων εἰσίν.

4[16]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο κεφάλαια τῶν δέκα λόγων, τό τε μὴ νομίζειν ἔξω τοῦ ἑνὸς θεοῦ θεοὺς ἑτέρους αὐτοκρατεῖς καὶ τὸ μὴ χειρόκμητα θεοπλαστεῖν. — (περὶ περιτομῆς add. man. rec.)

5[17]. περὶ μοναρχίας νόμοι. (π. μ. νόμων λόγος $\bar{\alpha}^{os}$ corr. man. rec.).

6[18]. περὶ ἱεροῦ. (περὶ μοναρχίας λόγος δεύτερος add. man. rec.).

7[19]. περὶ ἱερέων.

8[20]. περὶ γέρα ἱερέων.

9[23]. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς τρία γένη τῶν δέκα λόγων, τὸ τρίτον, τὸ τέταρτον, τὸ πέμπτον, τὸ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης καὶ γονέων τιμῆς (*de specialibus legibus* lib. II pars prior, ut in F).

10[24]. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.

11[25]. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους.

12[26]. περὶ νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον (sic): est *legum allegoriarum* liber I.

13[27]. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας (= UF).

14[28]. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ Κάϊν ἱερουργοῦσιν (= UF).

15[29]. περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.

16[30]. περὶ μέθης.

17[31]. περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται.

18[32]. περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.

19[33]. περὶ γεωργίας (liber mutilus ut in UF).

20[34]. περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε.

21[35]. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.

22[36]. περὶ εὐγενείας. sequuntur excerpta ex Euclide, tum (fol. 385ᵛ)

23. ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ ἤτοι Ἐξαγωγῇ ζητημάτων καὶ λύσεων (ed. A. Mai *Classic. auct.* IV 430—441, Grossmann *Anecdoton graecum Philonis Iudaei de Cherubinis*, Lips. 1856, C. Tischendorf *Philonea* p. 144 — 152, Harris *Fragments of Philo* p. 63—68).

ex ordine librorum et forma titulorum apparet codicem artissime coniunctum esse cum codice F. sed simul cum vulgata textus Philonei memoria quodam modo cohaeret, si quidem Parisinus L, qui fons primarius fuit editionis principis, ex eo correctus et suppletus est. codicem L multis locis correctum esse et in fine duos libros in codice H et ceteris eius familiae codicibus desideratos et e diverso fonte descriptos habere supra diximus. scriptus autem est a Nicolao Sophiano, qui possessor fuit Vaticani 379. ex hoc igitur codice Sophianus codicem L correxit atque in fine *legum allegoriarum* librum I et *de specialibus legibus* libri II initium addidit. hinc ergo explicandum est quod L² (i. e. L correctus) ubique cum forma textus in UF tradita conspirat et *legum allegoriarum* libro I inscripsit νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον: nam hoc titulo falso liber instructus est in Vaticano 379.

Hic locus idoneus est quo commemorentur tres codices cum classe UF ex parte conexi. quorum primus est Laurentianus conv. soppr. 59 (olim Abbatiae Florentinae num. 2709 signatus), chartaceus, formae octavae, saeculo XIV variis manibus exaratus, fol. 211. cf. Rostagno e Festa *Indice dei codici greci Laurenziani non compresi nel catalogo del Bandini* in *Studi italiani di filologia classica* vol. I p. 145. insunt fol. 1—26 excerpta e Dioscoride (περὶ βοτανῶν συναγωγὴ ὠφέλιμος), fol. 27—211 decem libri Philonei. in codice Philoneo vero duae discernendae sunt partes, quarum una folia 27—185 altera folia 186—211 comprehendit, quod ex indice titulorum statim perspicitur:

De codice Laurentiano conv. sopp. 59

I 1. λόγος δεύτερος i. e. *de vita Mosis* liber II. explicit fol. 34ʳ med., deinde post lineam vacuam relictam sine titulo incipit

2. *de vita Mosis* liber III.

3. Φίλωνος περὶ τοῦ βίου Μωϋσέως λόγος α'.

4. βίος τοῦ πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.

5. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμος ἀγράφων (ων above): ὅ ἐστι περὶ Ἀβραάμ.
6. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας: περὶ ἀνδρείας (*de fortitudine*). abrumpitur verbis πίστις δὲ τῆς ἐκ θεοῦ συμμαχίας· τό, τε ὑπ' ὀλίγων πολλὰς (Mang. II 383, 16). inter fol. 185 et 186 folia aliquot interciderunt.

II 1. *legum allegoriarum* liber I initio mutilus. incipit (fol. 186r): λογικὸν δέ φασιν ἄνθρωπον κατὰ τὴν πρώτην ἑπταετίαν γίγνεσθαι (p. 63, 15 huius ed.).
2. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας.
3. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κάϊν ἱερουργοῦσιν. hunc librum non integrum codex exhibet, inter verba ἢ αἰσθάνεσθαι ἢ κινεῖσθαι et verba ἐπειδὰν γάρ τι συμβῇ (p. 203, 1 — 231, 2) magna hiat lacuna nullo verbo vel signo in codice indicata. hoc libro absoluto sine titulo, una linea tantum vacua interposita, sequitur initium libri
4. *Quod deterius potiori insidiari soleat.* explicit (fol. 211v med. in medio versu): οὔτε μουσικὴν ἀμούσως οὔτε γραμματικὴν (p. 262, 15).

de parte priore disserendum erit, cum in edendo Philone ad vitas patriarcharum pervenerimus. in altera parte codex plane congruit cum familia UF. namque eundem prae se fert titulum libri *de sacrificiis Abelis et Caini* quem huic familiae proprium esse vidimus. deinde eandem exhibet distinctionem *legum allegoriarum* libri primi, in quo ante verba τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον (p. 65, 4) ut in UF legitur titulus νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον. liber *de Cherubim* iisdem verbis terminatur καὶ ὡς μεγαλοπρεπῶς ... περὶ τούτων κατανοήσωμεν et liber *de sacrificiis Abelis et Caini* verbis τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμονικὸν διακεχώρηκεν. contuli dimidiam fere partem libri I *legum allegoriarum* et libri *quod deterius potiori insidiari soleat* omnia quae in codice servata sunt. forma scripturae proxime accedit ad codicem U, quocum vel in apertis erroribus consentit, ut ex eodem archetypo quin uterque descriptus sit nullus dubitem. itaque eius lectionum varietatem integram enotare necessarium non duxi.

Huic ex parte simillimus est codex Laurentianus plut. LXIX cod. 11, formae quadratae, chartaceus saec. XV, fol. 262. in hoc codice, qui libros quindecim Philonis continet, tres partes facile discernuntur: De codice Laurentiano LXIX 11

I 1. περὶ τοῦ βίου Μωυσέως λόγος α'.
2. λόγος δεύτερος (scil. περὶ τοῦ βίου Μωυσέως).
3. περὶ ἱερωσύνης (i. e. *de vita Mosis* lib. III).
4. βίος πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
5. βίος σοφῶν τοῦ κατὰ διδασκαλίαν εκθέντων (sic) ἢ νόμων ἀγράφων ὅ ἐστι περὶ τοῦ Ἀβραάμ.
6. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ περὶ μετανοίας: περὶ ἀνδρείας.

II 1. νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον (*legum alleg.* lib. I in duas partes diremptus ut in UF, si quidem ante verba τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον titulus legitur νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον).
2. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. explicit: καὶ ὡς μεγαλοπρεπῶς . . . κατανοήσωμεν.
3. περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κάϊν ἱερουργοῦσιν. explicit: τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμονικὸν διακεχώρηκεν.

III 1. περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας. λόγος ε' (sic).
2. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
3. περὶ γιγάντων λόγος.
4. περὶ τοῦ ἄτρεπτον τὸ θεῖον λόγος.
5. εἰς δεκάλογον Μωυσέως. λόγος α' (sic).
6. νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα (*legum allegor.* lib. III). post verba μόνος ὁ φαῦλος (p. 113, 6) incipit lacuna a librario spatio vacuo relicto significata, quae pertinet usque ad verba εἰ πορεύσονται τῷ νόμῳ (p. 148, 17).

primam et secundam partem, etsi ordo librorum initio paululum immutatus est, cum Laurentiano conv. soppr. 59 omnino congruere perspicuum est. e locis nonnullis a Wendlandio collatis in parte secunda textus formam eandem atque in codice Vaticano U exstare intelleximus. itaque hunc codicem et alterum illum Laurentianum ex uno eodemque exemplo

fluxisse certissimum videtur[1]. accedit quod eadem lacuna, quam codicem Laur. conv. 59 in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* habere supra diximus, in Laur. LXIX 11 comparet. — tertia pars huius codicis cum Veneto B artiore vinculo coniuncta et ex eodem archetypo descripta esse videtur, id quod memorabili consensu eorum, qualis in libro *de opificio mundi* cernitur (cf. quae dixi in editione eius libri p. XIV sq.)[2], certo comprobatur. quod si verum est, statim hic uno verbo duo codices absolvendi sunt, Vaticano-Palatinus 152 (chartaceus saec. XIV) et Laurentianus conv. soppr. 107 (chartaceus saec. XV): quorum posterior sex eadem scripta Philonis eodem ordine digesta eisdemque titulis instructa continet quae tertia pars Laurentiani LXIX 11, prior et ipse eadem addito tantum post librum περὶ τῆς Μωσέως κοσμοποιίας libro primo *de vita Mosis*.

De codice Matritensi O 17 Tertius huc pertinet codex Matritensis O 17, chartaceus, formae maximae, fol. 661, duabus manibus saeculo XVI exaratus. continentur eo primum (fol. 1—408) Ioannis Chrysostomi commentarii in Psalmos, deinde Philonis libri quindecim iidem omnes quos Laurentianus LXIX 11 tradit. in eo tantum Matritensis a Laurentiano differt, quod libros *de vita Mosis* non in initio sed in fine exhibet. ceterum et in ordine librorum et in forma titulorum ita consentiunt, ut dubitare non possim quin Matritensis e Laurentiano descriptus sit. quae sententia inprimis eo comprobatur, quod Matritensis libri *de Abrahamo* hunc titulum mirificum prae se fert βίος σοφῶν τοῦ κατὰ διδασκαλίαν ἐκθέντων ἢ νόμων ἀγράφων ὅ ἐστι περὶ τοῦ Ἀβραάμ, quem explicare nullo modo possis, nisi formam tituli cognoveris in Laurentiano traditam, cuius librarius κατὰ διδασκαλίαν ἐκθέντων scripsit pro τελειωθέντος, quod vocabulum in archetypo ex parte evanidum videtur fuisse. accedit argumentum alterum. in codice Laurentiano magnam exstare et indicatam esse lacunam vidimus post initium libri III *legum allegoriarum*: eadem lacuna comparet in Matritensi, cuius librarius totum foliorum quaternionem ad lacunam aliquando explendam vacuum reliquit. quod de hoc codice certo iudicare

---

[1]) Wendland (*Neu entdeckte Fragm. Philo's* p. 126[2]) Laurentianum conv. 59 e Laurentiano LXIX 11 descriptum esse dixit. quae opinio ideo sustineri nequit, quia posterior codex uno minimum saeculo post alterum scriptus est.

[2]) notandum est quod hic liber λόγος ε′ nuncupatur, quocum conferas indicem librorum Veneti B.

possum, benevolentiae debeo Ottonis Cuntz, qui notitiam codicis mihi suppeditavit accuratiorem ea quam E. Milleri catalogus codicum Matritensium praebuit.

Tres igitur codicum familias (A, H, UF) discernendas esse vidimus et omnes quotquot adhuc commemorati sunt codices ad unam earum vel integros vel ex parte pertinere demonstravimus. restant tres codices certo generi nulli adsignandi, de quibus nunc singillatim exponendum est. celeberrimus inde a Mangeii aetate fuit codex Mediceus sive Laurentianus plut. X cod. 20 (M), membranaceus, formae duodecimae, fol. 399, saeculo XIII ineunte litteris minutissimis exaratus. olim fuit Francisci Filelfi; in pagina enim altera folii alterius haec verba leguntur: ἡ βίβλος αὕτη τοῦ φραγκίσκου φιλέλφου ἐστίν. primus eum contulit in usum Mangeii A. Cocchius medicus Florentinus, qui in codice ipso haec adnotavit: *A. Cocchius Mugellanus contuli a°. MDCCXXXIII cum imp(ress)o Turnebi.* denuo librum *de opificio mundi* anno 1887 ipse contuli, ceteros libros Wendland et S. Reiter contulerunt, locos nonnullos vere anni 1893 iterum inspexi. simulacrum scripturae codicis C. Tischendorf libro qui inscribitur *Philonea* adiecit. scribendi codicis laborem librarii tres inter se diviserunt: primus exaravit folia 1—135^{v} (libros 1—11), alter folia 136^{r}—337^{r} inf. (libros 12—24 et initium libri 25), tertius reliqua. codex duodetriginta libros Philonis complectitur hos: De codice M

1. Φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον (*leg. alleg.* lib. I).
2. Φίλωνος εἰς τὸ ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν (i. e. *leg. alleg.* lib. II).
3. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
4. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν.
5. περὶ γεωργίας.
6. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
7. περὶ γιγάντων.
8. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος ἢ νόμων ἀγράφων.
9. περὶ ἀποικίας.
10. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
11. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (*de somniis* lib. I).

12. περὶ κοσμοποιίας Μωσέως.
13. περὶ νόμων ἰδέας (i. e. *de decalogo*).
14. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς β' κεφάλαια τῶν ι' λογίων. τό τε μὴ νομίζειν ἔξω ἑνὸς θεοὺς ἑτέρους αὐτοκρατεῖς καὶ τὸ μὴ χειρότμητα θεοπλαστεῖν (continet *de circumcisione* et *de monarchia* librum I).
15. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς γ' γένη τῶν ι' λόγων, τὸ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ τῆς ἱερᾶς ἑβδομάδος καὶ γονέων τιμῆς.
16. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς δύο γένη τῶν ι' λογίων, τό τε ϛ' καὶ τὸ ζ', τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.
17. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς γ' γένη τῶν ι' λογίων, τὸ η' καὶ τὸ θ' καὶ τὸ περὶ τοῦ μὴ κλέπτειν καὶ ψευδομαρτυρεῖν καὶ μὴ ἐπιθυμεῖν καὶ τῶν εἰς ἕκαστον ἀναφερομένων καὶ περὶ δικαιοσύνης ἣ πᾶσι τοῖς ι' λογίοις ἐφαρμόζει, ὅ ἐστι τῆς συντάξεως.
18. περὶ τοῦ βίου Μωσέως α'.
19. περὶ τοῦ βίου Μωσέως β'.
20. περὶ τοῦ βίου Μωσέως γ'.
21. περὶ ἀρετῶν ἤτοι περὶ ἀνδρείας καὶ εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας: περὶ ἀνδρείας (*de fortitudine*).
22. βίος τοῦ πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
23. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι.
24. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν τὸ δ'.
25. εἰς Φλάκκον.
26. περὶ ἀρετῶν ὅ ἐστι τῆς αὐτοῦ πρεσβείας πρὸς Γάϊον.
27. περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως (i. e. *de aeternitate mundi*).
28. περὶ φυτουργίας Νῶε τὸ β'.

notandi sunt ii tituli quorum forma plane discrepat a ceteris codicibus. *legum allegoriarum* liber II inscriptus est εἰς τὸ „ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν" secundum verba biblica, a quibus explicandis liber incipit. liber *de decalogo* titulo περὶ νόμων ἰδέας insignitus est (cf. tit. in H et F περὶ τῶν δέκα λογίων ἃ κεφάλαια νόμων εἰσίν). liber *de aeternitate mundi* inscriptus est περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, cum ceteri codices omnes titulum prae se ferant περὶ ἀφθαρσίας κόσμου. ordo quoque librorum a reliquis codi-

cibus differt omnibus. cum classe UF in eo M consentit, quod libri I *de specialibus legibus* titulum recte tradidit (14.); eius autem partem exiguam tantum servavit.

De hoc codice eiusque duplici natura et indole in Prolegomenis editioni libri *de opificio mundi* praemissis (p. VIII sqq.) iam verba feci. quibus hoc loco pauca addere opus est, quoniam iudicium meum ex uno libro Philonis tunc haustum et ipse interim aliis libris omnino confirmatum vidi et F. Cumont in edendo libello *de aeternitate mundi* et F. C. Conybeare nuper in editione opusculi *de vita contemplativa* comprobaverunt. archetypum igitur e quo fluxit M vetustissimus optimaeque notae liber fuit litteris quae dici solent uncialibus exaratus, in quo singula verba nec dirempta neque accentibus aliisque notis prosodiacis distincta erant. quo factum est ut qui primus hunc vetustum librum litteris minusculis expressit, cum non satis graece doctus esset, in dissolvendis vocabulis multa vitia committeret. sed idem, sicubi verba tradita non intellexit, suo ingenio sententias mutavit, et interpolavit nec raro verba scriptoris depravavit. ipse codicis M librarius exemplum quo usus est fidelissime videtur expressisse. hoc ipsum vero lectu difficillimum eiusque scriptura multis locis evanida videtur fuisse: namque interdum M vocabula vel litteras cum indicio lacunae omittit, certe quia librarius in exemplo suo quid scriptum fuerit dinoscere non potuit. sed quamvis multis mendis corruptus sit, summa tamen in recensendis Philonis libris eius utilitas omni dubitatione exempta est. etenim tam multas et bonas lectiones ubique suppeditat ac solus tam saepe verba genuina scriptoris tradit vel restituendae verae scripturae prodest, ut in optimis textus Philonei testibus iure numerandus sit. et quod in aestimando hoc codice maxime respiciendum est, *de specialibus legibus* librum II, cuius exigua tantum fragmenta in aliis codicibus exstant, M solus omnium integrum servavit. itaque singularem locum in numero codicum Philonis huic codici tribuendum esse consentaneum videtur. sed necessitudine quadam cum eo familia A coniuncta est, si quidem in eis libris quos M et A simul tradunt mire hi plerumque inter se consentiunt; ita tamen differunt, ut in familia A saepe textus depravationem etiam latius grassatam videamus. consensus ita explicandus videtur, ut vetustum illud archetypum e quo codicem M derivandum esse dixi classis A quoque funda-

mentum fuisse, sed per diversos rivulos memoriam eius ad M et ad classem A pervenisse censeamus.

De codice G Secundo loco post Mediceum nominandus est codex Vaticano-Palatinus graecus 248 (G), formae maximae, fol. 326, in charta bombycina saeculo XIV scriptus. cf. Stevenson, Codd. Palat. biblioth. Vat. graeci p. 135. codicem contulit Wendland. insunt undetriginta libri Philonis numeris α'—κθ' notati:

1. περὶ βίου Μωυσέως λόγος α'.
2. περὶ τοῦ βίου Μωυσέως λόγος β'.
3. περὶ τοῦ βίου Μωυσέως λόγος γ'.
4. περὶ τῆς τοῦ Μωσέως κοσμοποιίας.
5. περὶ τῶν δέκα λογίων οἳ (sic) κεφάλαια νόμων εἰσί. subscriptio: περὶ τῶν δέκα νόμων οἳ κεφάλαια νόμων εἰσί.
6. τὰ πρὸς δικαστήν (*de iudice*). hoc opusculum sequitur omisso titulo, uno versu tantum vacuo relicto, liber *de humanitate* cum initio opusculi *de paenitentia* usque ad verba συμφέρον αὐτομολεῖν.
7. περὶ καταστάσεως ἄρχοντος.
8. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
9. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν τὸ δ'.
10. περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι.
11. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει λογίων (sic) εἰς β' γένη τῶν ι' λογίων, τό τε ς' καὶ τὸ ζ', τὸ κατὰ μοιχῶν καὶ παντὸς ἀκολάστου καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας.
12. βιὸς πολιτικοῦ ὅπερ ἐστὶ περὶ Ἰωσήφ.
13. περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν.
14. περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν.
15. περὶ γεωργίας.
16. περὶ φυτουργίας Νῶε.
17. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον.
18. περὶ μέθης.
19. περὶ ὧν ἀνανήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται.
20. περὶ συγχύσεως διαλέκτων.
21. βίος σοφοῦ τοῦ κατὰ διδασκαλίαν τελειωθέντος νόμοις (sic) ἀγράφων ὅς ἐστι περὶ Ἀβραάμ.

22. Φλάκκος ψεγόμενος.
23. περὶ ἀρετῶν α' ὅς ἐστι τῆς αὐτοῦ πρεσβείας πρὸς Γάϊον.
24. περὶ ἀνδρείας. post verba τῶν δὲ λεχθέντων σαφεστάτην πίστιν αἱ ἱεραὶ βίβλοι περιέχουσιν (Mang. II 381, 8) inscriptio falsa legitur περὶ εὐσεβείας.
25. περὶ φιλανθρωπίας et cum eo coniunctum opusc. περὶ εὐγενείας.
26. περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως.
27. περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος καὶ περὶ τῆς ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς.
28. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.
29. περὶ τοῦ θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους (*de somniis* lib. I).

in ordine librorum G cum nullo alio codice vel codicum genere plane conspirat. tituli aliquot eandem formam ostendunt quam in codice A exstare vidimus (cf. 6. 24. 27), alii propius ad H accedunt (7. 23) vel ad F (5. 9. 19. 21). duae titulorum formae in hoc uno quod sciam codice comparent, Φλάκκος ψεγόμενος (22.) et περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως (26.): prior legitur etiam apud Photium (Bibl. Cod. 105), alteram περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως inscriptionem genuinam esse, non eam quam ceteri codices praebent περὶ φυγάδων, testantur Eusebius Hist. eccl. II 18, 2 et excerpta in Sacris Parallelis servata. quod ad scripturae formam attinet, singuli libri multum inter se variant, ut modo ad hoc modo ad illud genus codicum textus proxime accedat. sed generatim observandum est codicem saepius meliorem sequi memoriam quam deteriorem. in libro *de opificio mundi* per omnia fere cum codice F consentit atque in aliis libris eundem consensum exstare veri simillimum est. at in libris *de Cherubim* et *de sacrificiis Abelis et Caini* a textu codicum UF plane discedit et in illo quidem cum familia H plerumque convenit, in hoc eandem fere atque M et A textus formam exhibet. nec raro vel una cum optimis et antiquissimis testibus vel etiam solus veram scripturam servavit. cf. etiam quae scripsit Conybeare *Philo about the contemplative life* p. 14. itaque recte fecisse mihi videor, quod huic quoque codici singularem in numero codicum Philoneorum locum adsignavi.

Omnium qui in hoc volumine adhibendi erant codicum Philonis optimus et vetustissimus est codex bibliothecae Caesareae Vindobonensis De codice V

theologicus graecus 29 (V) a me primum in edendo libro *de opificio mundi* anno 1889 e tenebris in lucem vocatus. est membranaceus, formae maximae, fol. 249, saeculo XI manu elegantissima exaratus, ab Augerio Busbeckio Constantinopoli comparatus et in bibliothecam Caesaream translatus. specimen scripturae dedimus in tabula phototypica ad calcem huius voluminis adnexa. codicem olim in usum meum contulerant S. Mekler et Guil. Weinberger, anno 1890 ipse denuo diligentissime excussi. insunt haec scripta:

1. fol. 1ʳ—61ʳ Eusebii Pamphili libri IV Eclogarum propheticarum de Christo.
2. fol. 61ᵛ—141ᵛ Ioannis Philoponi libri VII in Hexaemeron.
3. fol. 142ʳ—146ʳ eiusdem Disputatio de tempore celebrandi Paschatis.
4. fol. 147ʳ—154ᵛ Philonis *de opificio mundi*.
5. fol. 155ʳ—249 Cyrilli episcopi Hierosolymitani Catecheses.

continet igitur codex V unum Philonis librum eiusque partem tantum dimidiam fere, desinit enim fol. 154ᵛ med. in verbis οὐ πάντως ἀρχὴ μονὰς κατὰ τοὺς διπλασίους (p. 31, 19 huius ed.), reliqua pars paginae vacua relicta est. hinc exemplum quo usus est librarius iam mutilum fuisse nec plura Philonis continuisse perspicuum est. sed archetypum ex quo exemplum illud originem duxit plura continuerat et pervetustum praestantissimumque fuisse censendum est. etenim libro *de opificio mundi* in codice V praemissa est haec tabula (fol. 146ᵛ):

ΤΆΔΕ ἜΝΕϹΤΙΝ ΦΊΛΩΝΟϹ

Περὶ τῆς κατὰ μωυσέα κοσμοποιίας:

Τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων καὶ λύσεων Α′ Β′ Γ′ Δ′ Ε′ Ζ′:

τῶν ἐν ἐξόδω ζητημάτων καὶ λύσεων Α′ (sic) Β′ καὶ Ε′:

Περὶ τῶν τοῦ δοκήσισοφοῦ καῖν ἐγγόνων καὶ ὡς μετανάστης γίγνεται ΙΒ′:

Περὶ τῶν δεκαλογίων:

Περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς β′ γένη τῶν δεκαλογίων· τὸ ϛ′ καὶ ζ′· τό τε κατὰ μοιχῶν· καὶ παντὸς ἀκολάστου· καὶ τὸ κατὰ ἀνδροφόνων καὶ πάσης βίας. καὶ τὸ η′ καὶ θ′ καὶ ι′· τὸ περὶ τοῦ μὴ κλέπτειν καὶ ψευδομαρτυρεῖν· καὶ μὴ ἐπιθυμεῖν. καὶ περὶ τῶν εἰς ἕκαστον ἀναφερομένων· καὶ περὶ δικαιοσύνης ἣ πᾶσι τοῖς δεκαλόγοις ἐφαρμόζει· ὅ ἐστιν τῆς ὅλης συντάξεως:

his subiunguntur verba cruce inclusa εὐζόιος ἐπίσκοπος ἐν σωματίοις ἀνενεώσατο, quorum iam supra mentionem feci (p. III). in archetypo igitur praeter librum *de opificio mundi* exstabant liber *de decalogo* et libri III et IV *de specialibus legibus*, tum *de posteritate Caini* liber quem solus codex Vaticanus U servavit, denique *Quaestionum in Genesin* libri sex et *in Exodum* libri II et V qui graece omnino perierunt. hinc de antiquitate illius archetypi coniecturam facere possumus. etenim post Eusebii et Ambrosii tempora Philonis *Quaestiones in Genesin et in Exodum* nisi in catenis et in florilegiis christianis non iam commemorantur neque ultra saeculum sextum eas descriptas et propagatas esse veri simile est. nam postquam ineunte saeculo sexto in catena ad Octateuchum a Procopio sophista Gazaeo congesta nec multo post in Sacris Parallelis quae Ioannis Damasceni nomine feruntur *Quaestionum* Philonis thesauri excerpti et exhausti sunt, libros ipsos denuo describere non iam intererat. archetypum igitur codicis V post saeculum sextum exaratum esse vix putaverim, ultra illud potius ascendisse mihi videtur ad saeculum quartum. nam si subscriptionem illam Εὐζόιος ἐπίσκοπος ἐν σωματίοις ἀνενεώσατο recte interpretor, liber ille vetustissimus cuius πίναξ in codice V casu felici servatus est in bibliotheca Caesariensi exstabat et unum erat ex iis voluminibus in quae corpus operum Philonis divisum esse oportebat, quod in membranis instaurari Euzoius episcopus iussit. quae sententia luculenter eo confirmatur, quod Eusebius in excerptis suis quae descripsit e Philonis libro *de opificio mundi* per omnia fere cum codice V ita consentit, ut unum eundemque textus fontem ab utroque repraesentari iure dicere possimus. de indole et scripturae forma codicis V plura dixi in praefatione editionis libri *de opificio mundi* (p. III sqq.), ad quam relegare velim, ne semel dicta denuo repetam. hoc unum monendum videtur, quae de exemplo quo usus est librarius codicis V et de eius erroribus vitiisque ibi dicta sunt rectius ad archetypum fuisse referenda.

De codicum auctoritate

Omnibus codicibus enumeratis et descriptis nunc de auctoritate et dignitate singulorum codicum et generum et de ratione qua in recensendo Philone singuli adhibendi sint nonnulla dicamus. codices omnes ex uno archetypo derivatos esse pro certo affirmari potest. arguunt hoc quidem multi loci in omnibus libris manuscriptis aperte corrupti vel

interpolati. exempla aliquot afferam. *de opificio mundi* § 25 (p. 8, 2) haec tradita sunt: δῆλον ὅτι καὶ ἡ ἀρχέτυπος σφραγίς, ὅν φαμεν νοητὸν εἶναι κόσμον, αὐτὸς ἂν εἴη τὸ παράδειγμα, ἀρχέτυπος ἰδέα τῶν ἰδεῶν, ὁ θεοῦ λόγος. sententiae concinnitatem verbis τὸ παράδειγμα ἀρχέτυπος ἰδέα τῶν ἰδεῶν turbari nemo non videt. perspicua sententia evadit, cum verbis illis seclusis legimus αὐτὸς ἂν εἴη ὁ θεοῦ λόγος. verba τὸ παράδειγμα, ἀρχέτυπος ἰδέα τῶν ἰδεῶν in margine a lectore aliquo adscripta erant ad verba scriptoris ἡ ἀρχέτυπος σφραγίς, postea falso loco in textum inculcata sunt. § 81 (p. 28, 16) haec leguntur: δῆλον γὰρ ὡς εὐμαρέστερον τοῦ τὰ μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι παρελθεῖν τὸ τὴν ἐκ τῶν ὄντων φορὰν ἄνευ τέχνης γεωργικῆς ἐπιδαψιλεύσασθαι, ubi pro παρελθεῖν sine dubio παραγαγεῖν scribendum est. *de Cherubim* § 7 (p. 171, 21) codices omnes haec exhibent: πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς ἐπειλημμένος τοῦ σπουδαίου, in quibus nemo adhuc offendit. sed e Clementis Alexandrini loco quodam efficitur verba corrupta esse et Philonem scripsisse πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς, ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου: cf. Addenda. memorabilis corruptela invasit *de Cherubim* § 41 (p. 180, 7) ἐπειδὴ γάρ φαμεν εἶναι γυναῖκα τροπικῶς αἴσθησιν, . . . τοὺς σοφίας ἐραστὰς ἔστησεν ἀποδοκιμάζοντας μᾶλλον ἢ αἱρουμένους ἐπιδείξεται, ubi ἔστησεν quod codices praebent omnes sensu plane caret, αἴσθησιν emendatione palmari restituit Turnebus. similes corruptelae omnibus communes libris manuscriptis occurrunt *de Cherubim* § 23 p. 175, 18 ἐξ ἀρχῆς σχίσας pro ἐξαχῆ σ., § 30 p. 177, 14 τὸν μετὰ τῶν πραγμάτων . . . λόγον, ubi μέσον correxi (cf. p. 176, 10), § 37 p. 179, 6 ἐννοίας pro συννοίας, § 68 p. 187,2 μηκίστους ἀρρωστίας pro ἀνηκέστους. exemplum luculentissimum F. C. Conybeare nuper protulit, cum in libro *de vita contemplativa* p. 483, 18 Mang. lacunam omnibus codicibus graecis communem exstare demonstraret nunc tandem ex Armenia versione expletam. denique communis originis argumentum gravissimum in eo positum est, quod librum περὶ ἀφθαρσίας κόσμου tam confuso ordine perscriptum codices omnes tradiderunt, ut singula intellegi non possent, donec Iacobus Bernays ingeniosissima divinatione veram formam et ordinem genuinum restitueret: cognovit enim inde ortam esse confusionem, quod in archetypo communi folia aliquot avulsa falso loco deinde reposita essent. hoc archetypum vero sive potius archetypa (nam corpus Philoneum plura volumina com-

plexum esse certissimum videtur) a papyris in bibliotheca Caesariensi adservatis originem duxisse supra demonstravi.

Ad archetypum illud antiquissimum omnium codicum proxime accedit Vindobonensis V, qui bonitate et integritate ceteris quotquot in hoc volumine usurpati sunt longe excellit ac tam multas et egregias scripturas suppeditat, ut priorem partem libri *de opificio mundi* multo emendatiorem nunc legamus. secundum locum facile obtinet codex Mediceus M ex egregio et vetusto exemplari deductus, qui cum in priore parte libri *de opificio mundi* cum codice V saepissime consentiat, alibi quoque optimus et gravissimus textus Philonei fons esse censendus est. ac re vera saepe solus omnium codicum genuina verba scriptoris servavit. exempla e posteriore parte libri *de opificio mundi* aliquot enumeravi in Prolegomenis editionis eius libri p. IX sq., ex aliis libris nonnulla hoc loco addam: *leg. alleg.* I § 5 p. 62, 16 διατυπώσεως (cf. p. 65, 18 ἑτέρων γενέσεως). § 10 p. 63, 19 τὴν τετταρεσκαιδεκαετῆ ἡλικίαν. § 18 p. 65, 13 αἰτία δ' ἡ. § 50 p. 73, 15 καὶ σύγκλυδα add. § 71 p. 79, 21 ἀνωτάτω μέρος. § 101 p. 88, 1 ἀποθανῇ. *leg. alleg.* II § 17 p. 94, 9 τὸ γεγονός. § 18 p. 94, 20 ἀπὸ τῶν ἀρετῶν. § 84 p. 107, 12 εἴληχε. *de Cherubim* § 9 p. 172, 11 τὸ μέγα διανοίας ὄφελος. § 51 p. 182, 25 εἰλήχασι. § 86 p. 191, 11 ἄλυπος. § 122 p. 199, 12 ἐπὶ καιρόν. *de sacrificiis Abelis et Caini* § 66 p. 229, 7 τῶν ἐν ἡμῖν τῷ ὀξυκινητοτάτῳ διανοίᾳ. § 74 p. 232, 17 εὐχαριστητικός. § 130 p. 254, 19 εἰ καὶ μή. § 137 p. 256, 22 χρόνων. codicem M quasi aemulatur familia UF, quae in eis quos communes habent libris praestantia scripturae modo illum superat modo ab eo superatur. nam cum in libro *de opificio mundi* et in *legum allegoriarum* libro primo et in libro *de Cherubim* M plerumque textus formam prodat meliorem quam UF, sed tamen ut ope codicum UF haud paucis locis corruptam codicis M et ceterorum codicum scripturam corrigere liceat, in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* textus in classe UF traditus multo propius ad archetypum accedit quam is quem codex M et qui cum eo coniuncti sunt ceteri codices tradunt. itaque in aestimando codicum pretio utrum codici M an classi UF palma tribuenda sit iure dubitare possis. ac familiam UF et ipsam e vetusto exemplo derivatam esse infra perspicietur. sed sicuti textus in M servatus vel incuria vel corrigendi libidine librariorum multas et graves depravationes passus est, ita

in UF correctorum manus deprehendimus quibus verba scriptoris multifariam corrupta et interpolata sunt. ac maxime quidem in libris *de Cherubim* et *de sacrificiis Abelis et Caini* docti hominis cuiusdam inventa occurrunt. velut *de Cherubim* § 68 p. 186, 24 ubi Philo scripsit οὐ πρῶτον μὲν παρὰ τοῦ διδάξαντος αὐτὰς νοῦ παραλαβὼν ἔχεις; corrector ille classis UF haud inepte sententiam sic mutavit: πρῶτον μὲν παρὰ τοῦ διδάξαντος αὐτὰς οὐ παρὰ σαυτοῦ λαβὼν ἔχεις. *de sacrif. Abelis et Caini* § 59 p. 226, 5 ἡ μὲν οὖν ἀγαθότης αὐτοῦ μέτρον ἀγαθῶν ἐστιν vocabulum ἁγίων, quod pro ἀγαθῶν UF praebent, e consulta mutatione ortum non errore scriptum mihi videtur. § 88 p. 239, 2 verba ἀντὶ δὲ νεωτέρων καὶ δευτερείων πρεσβύτερα καὶ πρῶτα, ἀντὶ δὲ ἠσθενηκότων ἐρρωμένα καὶ πιότερα in UF hoc modo correcta vel potius depravata leguntur: ἀντὶ δὲ νεωτέρων καὶ δευτερείων πρεσβύτερα καὶ τοιαῦτα ἠσθενηκότων ἐρρωμένα καὶ πία. manifesto correctoris manus cernitur § 106 p. 245, 13 ὅσα δ' ἂν χωρὶς ἡγεμόνος, ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ πόλιν τὸ σῶμα ἡμῶν διόλλυσι, ubi UF verba ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ omittunt et pro πόλιν praebent πάλιν: scilicet in archetypo perperam scriptum fuit πάλιν, quare doctus ille homo cum sententiam loci non perspiceret, audacissimo remedio usus verba ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ omisit. eidem correctori verborum transpositiones quibus codices UF abundant deberi videntur. — de codicis G auctoritate quae necessaria videntur iam supra dixi. de familiis A et H eis quae dicta sunt pauca hoc loco addenda videntur. quamvis corruptum textum exhibeant, utilitate tamen non omni carent. nam primum ne melioris quidem notae codices vitiorum omnino expertes sunt nec raro libri deteriores verba Philonis integra referunt, deinde ubi meliorum codicum memoria desideratur, necessario adhibendi sunt illi ad Philonis libros recensendos. ac partis librorum memoria familiis A et H tantummodo servata est: etenim liber *de mutatione nominum* et *de somniis* liber II in codice A eiusque asseclis tantum legitur. *legum allegoriarum* liber III non nisi in familiis A et H traditus est. classem A autem necessitudine quadam cum codice M coniunctam et ab eodem archetypo derivandam esse videri iam monuimus. itaque in eis libris qui in codice M desunt (ut in *legum allegoriarum* libro III) classis A fidem magni faciendam esse apparet. similiter classis H artiore cognationis vinculo cum familia UF et cum codice G conexa videtur. namque in libro *de opificio mundi*

memorabilem consensum inter H et FG cum in bonis tum in corruptis lectionibus exstare videmus: § 9 p. 3, 3 τὸν δὲ κόσμον et 3, 5 τῶν εἰς εὐσέβειαν ἡκόντων. § 11 p. 3, 10 ἀπεριμάχητον. § 13 p. 4, 10/11 ἡ δ' ἐπ' ἀμφοῖν δύναμις ἕξ. δεῖ γάρ. § 17 p. 5, 15 νεωσοίκους. § 23 p. 7, 5 ἐπιλαβεῖν. § 29 p. 9, 4 παρὰ τοῦ νοητοῦ κόσμου (verba inepte interpolata). § 45 p. 14, 9 οἷοι. § 51 p. 16, 17 μέτρον. § 63 p. 20, 21 διαφερόντων et p. 21, 4 ἀντωθοῦντα. § 80 p. 27, 17 πάντα. § 131 p. 45, 15 ἀφαυαινομένην. § 133 p. 46, 6 ποιητικόν. § 138 p. 48, 10 προσανέπλαττε. § 141 p. 49, 21 μακρὸν στοῖχον. § 152 p. 53, 7 ἁρμόττεται. § 153 p. 53, 21 ἀδιάφθορον. § 158 p. 55, 17/18 τέλος οὐχ ὅρον ἄλλο ἤ. § 161 p. 56, 6 σύνοδοι ξεναγὸν ἔχουσιν ἡδονήν. diductis litteris significavi scripturas egregias et in textum receptas. deinde haud spernendam esse memoriam classis H inde perspicitur, quod sola praeter unum alterumve codicem melioris notae verba scriptoris interdum recte tradidit: cf. *de Cherubim* § 39 p. 179, 21 χρῆσθαι (GH). § 79 p. 189, 15 τὸ μὲν ὡς ἀντιπεπονθὸς κατὰ ἀντέρεισιν, τὸ δὲ ὡς ὑπεῖκον (MH). § 120 p. 198, 19 εὐπατριδῶν (GH). *de sacrif. Abelis et Caini* § 47 p. 221, 5 τὰ ἄλογα ζῷα (FH). § 65 p. 229, 4 φθάνουσα (MH). quin etiam aliquot locis H solus omnium codicum veram et genuinam scripturam servavit: *de opificio mundi* § 33 p. 10, 8 ἀνάλαμψιν (ἀνάληψιν ceteri). *de Cherubim* § 6 p. 171, 15 τὸν αὐστηρὸν καὶ σκυθρωπὸν . . . βίον (βίον om. ceteri). § 16 p. 173, 26 μιάσμασι κεχρωσμένη (κεχρημένη ceteri). § 33 p. 178, 8 ἀπαντᾷ (ἅπαντα vel πάντα ceteri). § 69 p. 187, 6 παράνοιαι (παροινίαι M, παρανομίαι ceteri). § 100 p. 194, 14 πᾶσα γῆ (πᾶς ceteri). § 115 p. 197, 16 ἀπόλειψιν (ἀπολείψειν ceteri). in libro *quod deterius potiori insidiari soleat*, qui tantum in familiis UF et H traditus est, permultis locis genuina scriptura in H(L), corrupta in UF reperitur. iam ut quae dicta sunt uno verbo comprehendam, nullum exstare codicem vel genus codicum ceteris omnibus ita praeferendum, ut recensio Philonis eo niti possit, demonstrasse mihi videor. itaque in recensendis Philonis libris eclecticam quam dicere solent rationem adhibendam esse efficitur, ut in singulis libris modo hanc modo illam memoriam pro cuiusque bonitate et integritate sequi oporteat.

Felicissimo casu factum est ut ad codices in membranis vel in chartis exaratos duorum Philonis librorum fons gravissimus accesserit De papyro

papyrus (Pap). anno enim 1889 Copti in Aegypto superiore inventa est papyrus in bibliotheca nationali Parisiensi nunc adservata, in qua duo scripti sunt libri Philonis anno 1893 a V. Scheilio editi[1]), cuius e descriptione nonnulla repetere liceat. est volumen papyraceum formae octavae, foliorum numeratorum 44 in recto et in verso perscriptorum, paginarum 89, quarum unaquaeque in duas columnas divisa est, litteris quae dici solent uncialibus a duabus manibus exaratum. continet ut iam dixi duos libros sic inscriptos ΦΙΛΩΝΟϹ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΙϹ Ο ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΕϹΤΙΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟϹ Η ΠΕΡΙ ΤΗϹ ΕΙϹ ΙϹΑ ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΑ ΤΟΜΗϹ (pag. 1—55) et ΦΙΛΩΝΟϹ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕϹΕΩϹ ΑΒΕΛ ΚΑΙ ΩΝ ΑΥΤΟϹ ΤΕ ΚΑΙ Ο ΑΔΕΛΦΟϹ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥϹΙ (pap. 56—89). tituli in fine utriusque libri repetiti sunt. de aetate papyri haec scripsit editor: *L'écriture . . . est très lisible et paraît faire remonter l'époque du papyrus vers le VIe siècle.* sed quibus indiciis permotus hanc aetatem papyro vindicaverit non dixit. mihi quidem tabulas phototypicas ad calcem editionis adiectas examinanti scriptura aetatem antiquiorem prodere videtur atque Udalricus Wilcken peritissimus papyrorum iudex a me interrogatus causam esse negavit, cur ad saeculum sextum sit deducenda. utut res se habet, vetustate papyrum vel antiquissimos codices Philonis valde superare manifestum est. scriptura non multum ab usu communi papyrorum discrepat. compendia raro usurpata sunt, non occurrunt nisi in vocabulis plerumque abbreviatis $\overline{\Theta\Sigma}$ = θεός, $\overline{\mathrm{K}\Sigma}$ = κύριος, $\overline{\Upsilon\Sigma}$ = υἱός, $\overline{\Pi\mathrm{TP}}$ = πατήρ, $\overline{\Pi\mathrm{NA}}$ = πνεῦμα. in fine vocabulorum pro littera ν interdum linea superscripta est $\overline{\Pi\mathrm{A}}$ = πᾶν, $\Pi\mathrm{A}\overline{\Sigma\mathrm{A}}$ = πᾶσαν. semel apostrophus compendii instar videtur adhibitus esse ΔΙΑΛΕΚΤ'ΟΝ = διαλεκτικόν. iota mutum ubique adscriptum est, sed saepe omissum et ut in papyris fieri solet falso positum: inprimis ηι pro η (in nominativis) identidem occurrit. multi errores a librariis in scribendo commissi sunt, sed omnes eiusmodi quales plerumque in papyris reperiuntur e verborum pronuntiatione tum temporis usitata explicandi. maxime inter se confunduntur vocales et diphthongi αι et ε et η, ε et αι et η, ει et η et ι, η et αι et ε et ει et ι, ι et ει et η, ο et ω, ω et ο, οι et υ, υ et οι. geminatio

[1]) Mémoires publ. par les membres de la Mission archéologique française au Caire, Tome IX 2e fascicule, Paris 1893.

consonarum interdum neglecta est: διαρειν scriptum est pro διαρρεῖν, πλημυρα pro πλήμμυρα. item assimilatione neglecta scriptum est ενκωμιον, ενγραφεις, ενπλεα, ενφαινων, συνπαντα, etc. e contrario ν ante σ assimilatum est ut in πασσοφος pro πάνσοφος, εκ ante δ et λ in εγ mutatum: εγδηλος, εγδεξαμενος, εγλιπων, εγλυειν. ν paragogicum ante consonas ubique fere scriptum est, ante vocales saepe omissum: cf. p. 211, 11 ὠσὶ ἀκούσας ἢ μυκτῆρσι ὀσφρόμενος. p. 244,12 κτήνεσι ὅσα. pro verbo ἐθέλειν semper forma θέλειν usurpata est: cf. p. 217, 11 ὁποῖον γὰρ ἐὰν θέλῃς, 218,12 οἷς ἂν θέλῃ, 249, 12 ἀκρωτηριάζειν θέλῃς. accentus desunt, spiritus non reperiuntur nisi in his vocabulis ὧν, οἷς, ἧς, οὗ, ἅς, ὧ, ἅπερ, ἕν, ἕνος, ἅτε, χειροῆθη et paucis aliis. vitia graviora etiam multa occurrunt, quorum pleraque e commutatione eiusmodi litterarum et vocabulorum nata sunt, quae vel propter formae similitudinem vel propter sonum aequalem facile confunduntur. exempla aliquot afferam. p. 202, 5 επισκοπη pro ἐπισκοτῇ. 206, 17 εοικοτα pro εἰκότα. 206, 18 γενομενος pro γε μόνος. 207, 6 θνητων pro τὴν τῶν. 213, 13 ευφροσυνης pro εὖ φρονήσῃς. 214, 3 συν εμοι pro ἐν ἐμοί. 215, 17 λελυπηκως pro λελυττηκώς. 216, 3 δυνηται pro δυνηθείῃ. 216, 9 ονπας pro ὄντως. 220, 6 υπηρετει pro ὑπηρέτιν. 220, 8 δει pro ἀεί. 229, 7 διανοιας pro διανοίᾳ δ. 230, 13 ημερον pro ἔρημον. 231, 10 τε pro γε. 233, 6 τινας pro τείνασ(α). 233, 11 et 238, 7 πεφυρμενα pro πεφρυγμένα. 234, 18 πραγμασιν pro γράμμασιν. 237, 2 και τα pro κατά. 239, 13 μηδε pro μὲν δή. 246, 10 αν αι pro ἅγιαι. 248, 13 αγωγα pro ἄγοντα. 250, 12 δυναμενος pro δυνάμεως. 251, 12 μετα νητον pro μετ' αὐτόν. 257, 8 αχρωτον pro ἄχραντον. aliud vitiorum genus ortum est singulis litteris et vocabulis errore vel additis vel omissis. ut p. 206, 5 μεταναστην pro μετανάστασιν. 207, 15 συναξουσιν pro συναύξουσιν. 208, 1 αρχεσεται pro ἄρχεται. 210, 10 γυναικος pro γυναικεῖος. 211, 3 καν αινης pro κἂν συναινῇς. 212, 15 verba ἀλήθεια—ἰσότης omissa propter homoeoteleuton, cum oculus ab ὁσιότης ad ἰσότης aberraret. 212, 17—18 verba αἰδὼς—προσοχή omissa, ubi scriba unum versum videtur praetermisisse. 214, 10 αν δεχηται pro ἂν ἐνδέχηται. 224, 11 οὐκ (post οὖν) omissum. 227, 6 φορτου pro φορυτοῦ. 237, 2 γενεσει pro γένει. 238, 1 διατριβειν (post διαίρεσιν) pro ἐνδιατρίβειν. 240, 10 αξιηκοτερον pro ἀξιονικότερον. 242, 4 και αιρη pro καὶ διαιρῇ. 246, 10 απαρχεται pro ἀπαρχαί. 247, 10 ας (post ἀμέτοχοι) pro ὅσας. 255, 7 γνωζεται pro γνωρίζεται.

Textum Philonis qualis in papyro exstat V. Scheil in editione sua fidelissime expressit, errores manifestos tantum correxit, verba quae in papyro vel interierunt vel non iam legi possunt secundum editionem Richterianam supplevit. cancelli quibus supplementa editoris inclusa sunt non satis accurate ubique positi sunt, ut interdum dubius haereas, quid etiam nunc in papyro exstet vel legi possit, quid ab editore suppletum sit. eiusmodi locis in afferenda papyri scriptura interrogationis signum addidi. verba suppleta non omnia recte se habere nec ubique pro vero papyri textu accipienda esse consentaneum videtur. neque enim apparatum criticum ad manus habebat editor neque codicum lectionum varietatem ad partes vocavit, quarum ope quid in papyro scriptum fuerit plerumque facilius divinari posse perspicuum est. nihilo secius multas et novas et egregias scripturas e papyro editor recuperavit. nobis papyri scripturis et vestigiis scripturae certa via ac ratione adhibitis et cum ceteris subsidiis criticis diligenter comparatis quod permultis locis verba Philonis emendare et restituere contigit, nemo mirabitur. nec raro factum est ut quae in papyro peccata esse Scheilio videbantur nos ea pro memoria genuina habenda esse cognoverimus.

His praemissis ad quaestionem gravissimam accedamus, qualis sit textus Philonei forma in papyro tradita quaeque ratio inter papyrum et codices Philonis intercedat. ac primum quidem memoratu digna videntur vitia quaedam papyro cum classe UF in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* communia. p. 207, 13 σβεσθῇ pro σβέσῃ. 217, 7 ἀδυνατεῖ λαμβάνεσθαι pro ἀντιλαμβάνεσθαι ἀδυνατεῖ. 218, 11 τε καὶ κόσμου om. 220, 3 παροικεῖ σοφίαν pro σοφίᾳ. 220, 5 τῇ ante ψυχῇ om. ibid. δε Pap, δεῖ UF pro δεῖται. 222, 4 ῥώμη pro ῥύμη (ὁρμή ceteri codices). 224, 10 πληθυνθέντων om. 229, 5/6 ἄδεικτον et δεῖξιν pro ἄληκτον et λῆξιν. 230, 15 σου om. 231, 15 ἐφ' ᾧ pro ἐφ' ὧν. 239, 7 αὐτήν om. 245, 14 μὲν om. 246, 10 εἰσιν om. 249, 5 ἀναγκαίων om. 249, 18 ἐπιδόσεις om. 251, 18 ὅπως pro ὅμως. gravior corruptela in papyro et in classe UF cernitur p. 226, 9, ubi quae in utraque scripta sunt ἵνα τυπωθεῖσα τὸν κατὰ τὸ εἶναι θεόν omni sensu carent. p. 205, 3 pro κλῆρον in papyro legitur καθα ολων, in UF καὶ καθαρόν, quae res ita explicanda videtur, ut iam in communi fonte verba corrupta fuisse censeamus eaque a scriba papyri fideliter transcripta esse, cum corrector eius exempli quod codicum

UF fundamentum fuit coniectura corruptelam sanare conaretur. correctricem manum eandem in papyro et in UF deprehendimus p. 255, 11, ubi verba biblica a Philone laudata ab eis sic tradita sunt: ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν αὐτῷ εἰς τὰς χεῖρας, cum ceteri codices recte praebeant ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, quae scriptura in LXX interpretum versione traditur et ab Ambrosio confirmatur. sed multo maiorem quam in vitiis et corruptelis consensum inter papyrum et codices UF exstare videmus in bonis et praestantissimis lectionibus. insignia quaedam exempla congessi iuxta posita ceterorum codicum scriptura:

Pap UF	MAGHP
203, 8 τὸ φίλαυτον (δόγμα) ὁ Κάϊν	ὁ φίλαυτος Κάϊν
205, 12 ἡγεῖται	ἤγαγε
206, 13/14 πρεσβύτερον εἰσαγαγὼν τοῦ Ἄβελ τὸν Κάϊν νυνὶ τὴν τάξιν μετατέθεικεν	πρεσβυτάτου τοῦ Κάϊν τὸν Ἄβελ νῦν τῇ τάξει μετατέθεικεν
207, 7 εὐλόγων	ἐκ λόγων
207, 7 χαίρειν ἐῶντι	ἀποτρεψαμένῳ
208, 12 κατ' ἀρετὴν τίμια	τὰ ἀρετῆς τίμια
217, 5 ᾧ συνάγεται	ὡς οὖν ἀπαιτεῖ
220, 2 κατάρχουσιν	μετέχουσιν
220, 20 ὡς ἄλογον τὸν ἄφρονά φασί τινες	ὃν ἄφρονά φασί τινες
222, 6 τοῦ περιττοῦ Ἰοθόρ	περὶ τὸν Ἰοθόρ
226, 7 παραπηγμάτων (παραταγμάτων U)	παραγγελμάτων
228, 3/4 διάβασις (θυσις Pap) γάρ ἐστιν οὐ θνητή, ἐπεὶ τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου τὸ Πάσχα εἴρηται	διάβασις γὰρ ἐπὶ θεὸν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ τὸ Πάσχα εἴρηται [1])
229, 2 ὀξυκινητότερον	εὐκινητότερον
229, 11 εἰ ἐπικαταλήψεται . . . ἢ οὔ	ἐπεὶ καταλήψεται . . . (ἢ οὔ om.)
230, 13 πιεσθείς	βιασθείς

[1]) Codex A qui et alibi vestigia duplicis memoriae servavit hoc loco utramque scripturam exhibet mire commixtam: διάβασις ἐν ἄλλῳ (scil. ἀντιγράφῳ)· διάβασις γάρ ἐστιν οὐ θνητὴ ἐπὶ τοῦ ἀγεννήτου· καὶ γὰρ ἐπὶ θεὸν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ τὸ Πάσχα εἴρηται.

Pap UF	MAGHP
231, 10 τῶν ἀνθρωπείων	τῶν ἀνθρώπων
234, 12 φέγγος . . . ἐπιλάμψῃ τὸ	φέγγος . . . ἐπιλάμψαιτο
236, 8 ἐσθημάτων	μαθημάτων
236, 11 ποίκιλμα ὧν ἐκ μυρίων ἰδεῶν	ἐκ ποικιλμάτων καὶ μυρίων ἰδεῶν
237, 2 ἐν γένει (γενεσει Pap)	ἕν ἐστιν
238, 4 τροφῇ θείᾳ . . . τραφέντες	προφητείᾳ . . . τραφέντες
240, 10/11 ἄμεινον δὲ οὐδὲ ἐπινοῆσαι θέμις	ἄμεινον δὲ οὐδὲν ἐπινοηθήσεται
241, 11 ὥσπερ οἱ ἐχῖνοι	ὥσπερ ἐκεῖνοι
241, 18 ἀφελεῖς	ἃ θέλεις
242, 15 λόγῳ χρήσασθαι γεγωνῷ	λόγῳ χρήσασθαι γέλωτα
243, 8 εἰδῶν εἰς ἃ τέμνεται	ἰδεῶν εἰς ἃς τέμνεται
244, 1 φυσικώτατα ἔχει	φυσικώτατα θύει vel φυσικώτατον θύειν
245,15 ὁμολογητέον (ομολογιστεον Pap)	λογιστέον
248, 3 περὶ τῶν ἀκολούθων	περὶ σώματος ἀκολούθως
248, 12 ἀτελοῦς	ἀμελοῦς
255, 6 διασυνίσταται	διανίσταται

itaque iure statuendum videtur papyri memoriam necessitudine quadam coniunctam esse cum archetypo familiae UF. hinc apparet (id quod iam supra significavimus), quam vetustum fuerit illud archetypum. sed longo intervallo codices UF ab archetypo ipso abesse inde rursus efficitur, quod codices illi multis vitiis et correcturis inquinati sunt, quibus papyrum intactam videmus. papyrus enim sicuti saepe cum familia UF conspirat, ut permultis locis trium horum testium fidem secuti verba scriptoris restituere possimus, ita non raro ab illa dissentit et cum ceteris codicibus facit. huius quoque rei praeclara quaedam exempla proferam:

Pap MAGHP	UF
204, 5 προστίθεται τῷ θεοῦ λαῷ	προστίθεται τῷ θεοῦ λόγῳ
209, 4 κληροδοτῇ	κατακληρονομῇ
210, 15 ἡγεμὼν χοροῦ στᾶσα	ἡγεμὼν χοροστατοῦσα [1])
216, 13 χαλεπότητα	λεπτότητα
217, 6 ἐπὶ σκότους	ἐπισκοτοῦσα

---

[1]) χοροστατοῦσα etiam HP: cf. quae de familia H supra dixi (p. XL).

Pap MAGHP	UF
220, 5 τροφῶν δὲ οὗτος ... (δεῖται)	τροφῆς δὲ ὢ οὗτος ... (δεῖ)
222, 3 ὁπότε	ὅπως μή
222, 8 εἰς ἐρημίαν τοῦ μὴ ἀδικεῖν	εἰς ἑρμηνείαν τοῦ ἀδικεῖν
224, 11 ἐπιλήσῃ θεοῦ	ἐπιλήσῃ σύ
226, 1 ἀρχῆς τε αὖ	ἀρχῆς τε αὐτοῦ
226, 3 οὐδαμῶς	οὐδ' ὥς
226, 8 φυραθῆναι	εὐφρανθῆναι
226, 9 ὃς ὑπερκέκυφε	ὅσονπερ κεκάλυφε
232, 15 αἱ ἀρεταί, αἱ κατ' ἀρετὰς πράξεις	ἃ διαιρεῖται ἑκατέρων τὰς πράξεις
243, 2 ἁπάντων	ἀπὸ τῶν
243, 12 δύσκλειαν	δυσκολίαν
245, 13 ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ πόλιν	πάλιν (cet. om.)
248, 13 εὐκλεέστατον	εὐκταιότατον
249, 19 ἀντιτείνωμεν	ἀντικινῶμεν
253, 8 et 11 λυτρωτάς	λυτρώσας
253, 16 ἀνῆκε	ἂν καὶ
256, 11 κληρονομηθείς	κληθείς F, κλιθείς U

sed papyrus integritate et praestantia scripturae non modo codices UF sed omnes codices Philonis longe superat. etenim permultis locis, ubi codicum omnium memoria corrupta est, papyrus sola scriptoris verba integra et genuina servavit. quod ut appareat, hic locos aliquot congessi quibus papyri scriptura textui vulgato praeferenda videtur:

Pap	codd.
206, 15 προερεσιν i. e. προαίρεσιν	αἵρεσιν
207, 15 καὶ ἐθῶν καὶ νομίμων	δι' ἐθῶν καὶ νομίμων
209, 15 ἐχθαίρομεν	ἐχθραίνομεν
211, 12 ὀσφρόμενος	ὀσφραινόμενος
215, 20 τρώκτης	τρωκτικός vel στρωτικός
218, 20 τοῦ ζῆν τοῖς γλιχομένοις τροφῆς οὐκ ἀμελητέον[1])	τοῖς γλιχομένοις τοῦ ζῆν τροφῆς οὐκ ἀμελητέον

[1]) hanc verborum collocationem consulto videtur Philo praetulisse, ne duo genetivi τοῦ ζῆν et τροφῆς congrederentur.

Pap	codd.
219, 1 τοῖς τῶν ἀγαθῶν κτήσεως ἐφιεμένοις	τῶν om.
221, 19 καὶ γαστρὸς καὶ τῶν μετὰ γαστέρα ἡδονῶν	καὶ γαστρὸς καὶ ἡδονῶν τῶν μετὰ γαστέρα
224, 4 τὸν ἡγεμόνα νοῦν	νοῦν om.
226, 6 δι' ὃν (scil. ἡγεμόνα)	δι' ὧν UF, διὸ ceteri
227, 12 κατοκωχῆς	κατακωχῆς
230, 9 Φαραὼ δὲ ὁ σκεδαστὴς τῶν καλῶν	ὁ et τῶν καλῶν om.
232, 17 τέμνε	τέμνει
237, 14 μετὰ τὸ „χίδρα"	μετὰ τὰ „χίδρα"
240, 10 αξιηκοτερον, unde ἀξιονικώτερον [1]) restitui	ἀξιοπιστότερον
247, 4 αἱ ἐοικυῖαι	αἱ om.
247, 10 ἡ ἐν ἀρεταῖς εὐφροσύνη τελείαις	ἡ ἐν ἀρεταῖς εὐφροσύνη τελεία
248, 8 ἴδι οὖν	τί οὖν UF, ποιοῦν MAGP, τι ὂν H
252, 7 τῶν ἀπόντων	τῶν ἀπὸ τῶν UF, ἀπ' αὐτῶν MAG, ἀπάντων HP
253, 14 τῆς δὲ ἐλευθερίας χάριτι τοῦ εὐεργέτου, ὃν κλῆρον ἔλαχεν, βεβαιουμένης	τῆς δὲ ἐλευθερίας διὰ τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν ἐπιγινομένης
255, 8 τοῦ δὲ δευτέρου καὶ κολαστηρίου	τοῦ δὲ ἑτέρου καὶ κολαστηρίου
256, 21 εἰς τὸν τοῦ θεοῦ βωμὸν οὐκ ἀνῆκεν	εἰς τὸν πιστὸν [2]) τοῦ θεοῦ βωμὸν οὐκ ἀνήνεγκεν
256 22 κατὰ ἀμερῆ . . . διαστήματα	κατὰ ἀμερῆ . . . διάστημα vel διάστημα ἃ

Omnibus exemplis quae attuli diligenter examinatis hoc mihi exploratum videtur, papyrum et archetypum familiae UF ex uno eodemque fonte originem duxisse, qua re memorabilis papyri et codicum UF con-

---

[1]) cf. *de migr. Abrahami* I 465, 31 Mang. προμηθούμενος οὐ τῶν ἀξιονικοτέρων αὐτὸ μόνον.

[2]) πιστόν a monacho aliquo interpolatum esse apparet.

sensus optime explicatur, cum dissensio inde repetenda sit, quod archetypum classis UF iam multis corruptelis et correcturis infectum fuit (v. supra p. XL). at codices omnes ab uno archetypo, quod quidem ad bibliothecam Caesariensem pertineret, oriundos esse diximus. itaque nunc quaeritur, utrum papyri memoria cum papyris Origenis Pamphilique cohaereat an ab iis aliena sit. quaestio facile absolvitur, quandoquidem manifesta vitia eadem in papyrum et in codices omnes ingressa videmus: 225, 11 γενικήν pro γεννητικήν. 227, 19 „τὰ ὑποδήματα" λόγῳ pro λέγω. 242, 6/7 κέκτηται et προσάγῃ pro κέκτησαι et προσάγῃς. 243, 9 οὐ omissum. 247, 8/9 ἀφαιροῦντας—διανέμοντας—προσάγοντας pro ἀφαιροῦντες—διανέμοντες—προσάγοντες. 255, 2 ὑφ' οὗ pro ἀφ' οὗ. praeterea duo loci huc pertinent quibus iam antiquitus lacunas in textu Philonis exstitisse statuendum videtur. 203, 2 verba τὴν δὲ τῷ θεῷ ἑπομένην ὡς αὐτοῦ δημιουργίαν (οὖσαν) non recte tradita esse facile perspicitur. in papyro verba ὡς κτλ. omissa sunt. itaque in archetypo communi textum hoc loco lacunam habuisse et ad eam explendam postea verba ὡς αὐτοῦ δημιουργίαν (sic UF) vel δημιουργίαν οὖσαν αὐτοῦ (sic ceteri codices) addita esse crediderim. alter locus exstat p. 205, 5, ubi post verba δηλοῖ δὲ καὶ ἕτερον τοιοῦτον lacunam hiare scriba papyri quattuor versibus vacuis relictis manifesto declaravit. vestigium lacunae in UF quoque servatum est, si quidem in eis et verba δηλοῖ δὲ καὶ ἕτερον τοιοῦτον et quae sequuntur νοῦν ἀθάνατον (? ην θανατον in papyro legitur) omissa sunt, nempe quia sensu carebant. his igitur exemplis satis probari mihi videtur papyri memoriam non alienam esse a textu Philonis in communi fonte codicum omnium tradito.

Quae in hac disquisitione de papyro eiusque auctoritate exposui, e textu libri *de sacrificiis Abelis et Caini* petita sunt. quod ad librum *quis rerum divinarum heres sit* attinet, in eo papyrus ab omnium codicum memoria plane discrepat. eius quoque libri textum ex eodem exemplo derivatum esse, quod in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* cum archetypo familiae UF quodam modo coniunctum fuisse probavimus, veri quidem simillimum est, sed demonstrari non potest, quia iste liber in classe UF desideratur. accuratius ea de re Wendlandio amico in praefatione ad librum *quis rerum divinarum heres sit* disserendum erit.

De antiqua versione latina

Postquam de libris manuscriptis graecis dixi, nunc ad cetera subsidia critica me convertam. ac primum de versionibus antiquis exponendum est. antiqua versio latina tractatuum aliquot Philonis iam initio saeculi XVI identidem typis mandata deinde per tria fere saecula in tenebris iacuit, donec I. B. Aucher et post eum I. B. Pitra cardinalis memoriam eius resuscitarent[1]). anno enim 1520 Parisiis prodiit liber sic inscriptus: *Philonis Iudaei centum et duae quaestiones et totidem responsiones morales super Genesin.* praecedit editoris dedicatio ab his verbis incipiens: *August. Iustinianus Genuen. Praedicatoriae observationis professor, Nebiensis Episcopus, Loisiae de Sabaudia illustrissimae, F. Francorum Regis matri S.* continet liber non solum CII Quaestiones et Solutiones in Genesin sed etiam fragmentum opusculi *de vita contemplativa* ad quaestionem centesimam alteram continuo agglutinatum. cf. Conybeare *Philo about the contemplative life* p. 142. ipse librum non vidi. exstant autem etiam nunc codices manuscripti quibus eadem quae libro Parisiensi continentur: Urbinas lat. 61 (membran. saec. XIV), Vaticanus lat. 488 (membran. saec. XV), Laurentianus XII 10 (membran. saec. XV). cf. Pitra l. l. p. 298. 314. 322. libro Parisiensi melior et copiosior est altera editio quae anno 1527 (et annis 1538. 1550. 1599) Basileae prodiit sic inscripta:

Philonis Iudaei Alexandrini libri
Antiquitatum.
Quaestionum et Solutionum in Genesin.
De Essaeis.
De Nominibus Hebraicis.
De Mundo.
Basileae per Adamum Petrum,
Mense Augusto, Anno
M. D. XXVII.

praemissa est editoris epistula dedicatoria: *Nobilibus atque omni laudis genere cumulatissimis sodalibus ecclesiae Fuldensis Ioannes Sichardus S.*

---

[1]) I. B. Aucher *Philonis Iudaei Paralipomena Armena* p. 362. I. B. Pitra *Analecta Sacra* II p. 298.

in ea narrat editor[1]) se duobus usum esse exemplaribus, quae ita essent inter se similia, ut nec ovum diceres ovo magis, ut dubium sibi non esset, quin ex altero esset alterum descriptum. unum exemplum Fuldense fuisse, alterum idque pervetustum e coenobio Laurissensi se impetrasse dicit. utrumque continuisse videtur „Philonis Antiquitatum“ librum, CII Quaestiones in Genesin, denique librum „de statu Essaeorum id est monachorum qui temporibus Agrippae regis monasteria sibi fecerunt“ i. e. fragmentum opusculi *de vita contemplativa.* exemplum Laurissense, quod quanti pretii fuerit perspicuum est, ubi nunc adservatum sit ut investigarem adhuc non contigit. coenobii Laurissensis codices plerosque saeculo XVI in bibliothecam Palatinam Heidelbergensem transiisse constat (cf. Fr. Wilken *Geschichte der Bildung, Beraubung und Vernichtung der alten Heidelbergischen Büchersammlungen* p. 113). nunc vero codex iste Philoneus neque in bibliotheca Heidelbergensi exstat, ut K. Zangemeister mihi benignissime scripsit, neque in bibliotheca Vaticana, ut roganti mihi respondit Guilelmus Kroll[2]). alterum exemplum periisse videtur, si quidem in bibliotheca Fuldensi non iam exstat. ceterum Sichardus duo scripta ultima editionis Basileensis aliunde sumpsit. liber *de nominibus Hebraicis* nihil est nisi Hieronymi opusculum de interpretatione nominum Hebraicorum. liber *de mundo* est versio latina a Budaeo confecta opusculi περὶ κόσμου, quod e frustulis Philoneis (inprimis e libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου) conglutinatum graece quoque exstat. *Antiquitatum* liber, quem primo loco edidit Sichardus, falso quidem Philonis nomine inscriptus est (cf. Fabricius Bibl. Gr. IV 743), sed versio videtur esse libri graeci cuiusdam ab eodem interprete latino profecta, cui versiones CII Quaestionum in Genesin et opusculi *de vita contemplativa* tribuendae sunt. de sermone rudi et paene barbaro et de aetate harum versionum plura dixerunt Pitra l. l. p. 298. 319 et Conybeare l. l. p. 143, quorum uterque saeculo quarto, certe ante a. 400, fortasse

---

[1]) De Ioanne Sichardo (Sichardt) cf. G. Mandry *Württembergische Jahrbücher für Statistik und Landeskunde* 1872 II p. 18—52.

[2]) Nescio an nunc delitescat Cheltenhami in bibliotheca Phillippica. etenim G. Haenel *Catalogi librorum mss.* p. 812 commemorat codicem eius bibliothecae his verbis: *461. Philo Iudaeus de successione generationis vet. testamenti.* 8°. cf. etiam H. Schenkl *Biblioth. patrum lat. Britann. IV* (in *Sitzgsber. d. Wiener Akad. Philos.-hist. Cl.* t. 126) p. 19.

ante Ambrosium, eas confectas esse sibi persuasit. alia praeterea scripta Philonis olim latine conversa esse colligendum videtur ex adnotatione interpretis ad Quaestionem in Genesin quadragesimam quartam facta: *iam pervide quanta est unitas in mathematico tractatu et hic in prioribus translatis libris.* unde in libris latine translatis fuisse etiam Philonis opusculum περὶ ἀριθμῶν, quod plane periit, animadvertit Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 85[2].

De versione Armenia

De versione Armenia operum Philonis primus nuntius in Europam allatus est, cum Ioannes Baptista Aucher Philonis libros aliquot ad id tempus incognitos e Mechitaristarum codicibus Armenio sermone cum versione latina publici iuris faceret[1]). Aucherii editionibus igitur quinque opera Philonis graece deperdita primum innotuerunt: *de providentia, Alexander sive de animalibus, Quaestiones in Genesin, Quaestiones in Exodum, de Deo sive de tribus angelis Abraamo apparentibus.* sermones de Sampsone et de Iona nomen Philonis falso prae se ferunt. sed alia quoque scripta Philonis, quae quidem graece aetatem tulerunt, in Armenium sermonem translati sunt[2]). exstant in codicibus Armeniis optimis duodeviginti libri Philonis plerumque hoc ordine dispositi:

1. Quaestionum in Genesin liber IV.
2. Legum allegoriarum lib. I et II (continuo scripti).
3. 4. De Providentia lib. I. II.
5. De animalibus adversus Alexandrum.
6. Patriarcharum liber (i. e. *De Abrahamo*).
7. De vita contemplativa.
8-10. Quaestionum in Genesin lib. I. II. III.

---

[1]) 1. *Philonis Iudaei sermones tres hactenus inediti I et II de Providentia et III de Animalibus ex Armena versione antiquissima ab ipso originali textu graeco ad verbum stricte exequuta nunc primum in Latium fideliter translati per P. Io. Baptistam Aucher Ancyranum. Venetiis typis coenobii PP. Armenorum in insula S. Lazari 1822.* — 2. *Philonis Iudaei Paralipomena Armena, libri videlicet quatuor in Genesin, libri duo in Exodum, sermo unus de Sampsone, alter de Iona, tertius de tribus angelis Abraamo apparentibus, opera hactenus inedita ex Armena versione antiquissima ab ipso originali textu graeco ad verbum stricte exequuta saeculo V nunc primum in Latium fideliter translata per P. Io B. Aucher. Venetiis . . . 1826.*

[2]) omnia nuper edidit F. C. Conybeare, Venetiis 1892.

11. 12. Quaestionum in Exodum lib. I. II.
13. De sacerdotibus lib. I (id est *de monarchia* libri II pars altera Mang. II 225—232: v. supra p. XXII titulum codicis F).
14. De sacerdotibus lib. II (i. e. *de sacerdotum honoribus*).
15. De sacrificantibus. incipit a verbis πῦρ, φησίν, ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου (Mang. II 254,45).
16. De decem verbis. qui liber complectitur haec: 1. *de specialibus legibus* lib. III ab initio usque ad verba πρῶτον γράμμα τοῦτ' ἐστίν (Mang. II 300, 42). 2. breve fragmentum de virtutibus numerorum. 3. *de decalogo.* 4. *de specialibus legibus* lib. III a verbis οὐ μοιχεύσεις usque ad verba τιμάσθω τὸ δικαστήριον ἐπ' αὐτῷ (Mang. II 300, 42—310, 33).
17. Samson.
18. Ionah.

De charactere versionis Armeniae observavit Aucher, interpretem pede presso haerere textui graeco neque auctoris sui sententiam exhibere sed ipsa paene verba enumerare, ita ut Armeniae sint voces eaeque elegantissimae atque antiquissimae, phrasis vero atque constructio omnino graeca; omne studium suum in id contulisse interpretem, ut verba singula singulis responderent. hinc facile perspicitur quantam praebeat utilitatem haec versio ad verba graeca restituenda, quoniam plerumque verba Armenia facile in graecum sermonem retro vertere licet. sed simul haec ratio vertendi apud Philonem utpote scriptorem saepe obscurum et contortae orationis cupidissimum eam habebat importunitatem, ut quae vel graece non satis dilucida essent in Armeniam linguam ad verbum translata non nisi obscura ac perplexa evadere oporteret. itaque varias corruptelas in textu Armenio deprehendimus plerasque inde ortas, quod interpres verba Philonis male intellexit. eadem causa subesse videtur, quod saepe singulae voces vel elocutiones omnino praetermissae sunt. nihilo secius versio Armenia magni aestimanda est cum propter verba scriptoris fidelissime reddita tum propter aetatem qua confecta est. namque interpretem parte priore saeculi V Theodosio iuniore regnante vixisse demonstravit Aucher, comprobavit Conybeare, qui praeter amplissimum codicum graecorum apparatum et latinam versionem Armeniae quoque versionis quattuor codices ad opusculum *de vita con-*

templativa recensendum adhibuit[1]). eadem ratione versionem in ceteris libris usurpandam esse dudum mihi persuasi. atque cum ipse Armeniae linguae prorsus ignarus sim, gratissimum fecit Conybeare, quod huic editioni Philonis operum ultro auxilium suum obtulit. itaque huius viri doctissimi et litterarum Armeniarum peritissimi operae et doctrinae debentur quae in hoc volumine de lectionibus textus Armenii adnotata sunt. quotiescunque eum adibam, nunquam mihi defuit. nam cum ante hos tres annos *legum allegoriarum* libros I et II apparatu critico meo adhibito cum codicum Armeniorum textu comparasset eiusque scripturae discrepantiam verba Armenia in graecum sermonem retro vertens in usum meum enotavisset, textum graecum typis iam expressum diligentissime denuo contulit ac multis locis lectiones Armenias antea neglectas mecum communicavit.

De versione Armenia opusculi *de vita contemplativa* sic iudicavit Conybeare, textum graecum ab ea repraesentari vetustiorem et meliorem eo quem exhiberet archetypum codicum graecorum omnium commune, ut ab hoc ea pendere non sit existimanda. idem iudicium de *legum allegoriarum* libris I et II mihi ferendum videtur. etenim versio Armenia corruptelis et glossematis quibusdam caret quae in codicibus graecis omnibus exstant et aliquot locis verba singula servavit in illis omissa. atque in libro primo quidem versio Armenia meliorem textus formam prae se ferre videtur his locis: p. 66, 23 γενικὸν νοητόν Arm: γενικόν om. codd. 70,23 τοῦτο γάρ Arm: τοῦτο δέ codd. ibid. καὶ ἐμπέπνευσται verba sine dubio interpolata om. Arm. item 74, 22 τὸ ἐργάζεσθαι τὰ καλά (manifestum glossema) om. Arm. 75,16 καὶ πράξεις (Accus.) Arm: καὶ πρᾶξιν vel καὶ αἱ πράξεις codd. 79, 16 τὴν κεφαλήν Arm: τήν om. codd. 80,16 τοῦ ἡνιόχου Arm: τοῦ om. codd. 81,5 ὠδίνει, quod hoc loco inepte additum est, om. Arm. 82, 3 ἐν τῷ γηγενεῖ Arm: ἐν om. codd. 88, 16 αἰσθήσεσι, σώματι Arm: αἰσθήσεσι σώματος codd. in libro altero, qui non

---

[1]) Illius quoque opusculi quod Philonis nomine ferebatur de nominibus Hebraicis (v. supra p. II) versionem Armeniam factam esse mihi nuntiavit Conybeare. exstat in codice Armenio quodam bibliothecae Parisiensis qui praeterea continet Aristotelis Categorias cum Porphyrii et Davidis commentariis libellus sic fere inscriptus: *Hic sequuntur Philonis interpretationes nominum Hebraicorum in Armenium sermonem e graeco translatae.* eam quoque versionem saeculo V confectam esse censet Conybeare.

nisi in M et AP traditus est, multo maioris pretii esse versionem Armeniam facile perspicitur. genuina scriptura his maxime locis ei debetur: 91,9 et 92,13 ποιήσωμεν Arm: ποιήσω codd. 91,16 ὡς ἐν νηὶ τρόπις, ἐφ' ᾗ οἰκοδομεῖται Arm: ὡς ἐν νηὶ τρόπεως, ἐφ' ἣν οἰκοδομεῖται codd. 91,29 εἶδος βοηθῶν Arm: εἶδος βοηθοῦν M, εἶδος βοηθοῦ AP. 92,3 ἣ om. 92,16 καὶ πολέμιοι Arm: καὶ om. codd. 93,3 γενέσεως, ὡς καὶ δηλοῖ Arm: ὡς om. codd. 93,26 οὐδ' ἂν διάλεκτος ἦν Arm: οὐδ' ἂν διάλεκτος ᾖ codd. 94,12 ὁ μὲν φαῦλος Arm: φαῦλος om. codd. 95,20 ἔστιν οὖν καὶ ἄλλη δύναμις Arm: οὖν καὶ om. codd. 96,25 αὐτὰς ἐξέλαμψε Arm: αὐτὸς ἐξέλαμψε codd. 99,12 ἐν νῷ Arm: ἐν τῷ codd. 100,22 κλῆρον ante προσάγειν, quod sensu caret, om. Arm. 101,21 αὐτούς Arm: αὐτοῖς codd. 103,25 ἀλλ' οὐχ οὐχ Arm: ἀλλ' οὐχ codd. 104,7 ἕως οὖν Arm: ἕως οὗ codd. 106,13 ἰδέαι αὗται, quae verba a lectore aliquo margini adscripta videntur, om. Arm. 108,6 ἡ ὀφιώδης ἡδονή Arm: ἡδονή om. codd. 109,26 διὰ τοῦτ' ἔστη Arm: διὰ τοῦτ' ἔστι codd. 110,2 σωφροσύνης ἐραστήν Arm: σωφροσύνης ἐργάτην codd. 112,4 ἀδικοῦμεν δι' ἡδονήν Arm: ἀδικούμεναι ἡδονήν codd. ubi codicum graecorum scriptura in diversas partes discedit, versio Armenia tantum non ubique meliorem ostendit memoriam, ita ut in libro primo saepius cum MAP consentiat quam cum UFL. sed quamquam ab ipso archetypo codicum graecorum non pendet, non tamen prorsus aliena est ab eo textu e quo illud derivandum est. exemplum graecum quo usus est interpres Armenius quin e papyris vel codicibus in bibliotheca Caesariensi adservatis fluxerit dubitari nequit. namque exemplum illud corruptelis et lacunis aliquot iam depravatum fuit. quas in archetypo codicum graecorum fuisse certissimum videtur. p. 62,14/15 haec tradita sunt in Arm et MA(P) τὰ μὲν θνητὰ ὡς ἔφην παραμετρῶν ἑξάδι, τὰ δὲ μακάρια καὶ εὐδαίμονα ἑβδομάδι πρώτῃ. ἑβδόμῃ (δὲ add. Arm) ἡμέρᾳ, ubi vocabulum πρώτῃ manifesto corruptum est; quae in UFL leguntur τὰ δὲ μακάρια καὶ εὐδαίμονα ἑβδομάδι. πρῶτον οὖν ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ non genuinam scripturam sed corrigendi conatum exhibere mihi videntur. 62,25 καὶ μῆνα δὲ καὶ ἐνιαυτὸν ἐνισταμένους πέρατα δήπου ἐξ οὐκ ὄντων Arm, ... πέρατα δὴ τούτων ἐξ οὐκ ὄντων MAP, ... ἀρχὴν δήπου τῶν ἑξῆς ἰόντων UFL: ἐξ οὐκ ὄντων corruptum esse ex ἑξηκόντων vidit H. Diels. antiquam esse corruptelam quae in Arm et in MAP comparet, in UFL rursus correcturam temptatam esse facile intellegitur. 66,21 post καὶ πάλιν τῆς κατὰ

μέρος αἰσθήσεως verba ἰδέα τις αἰσθήσεως vel similia intercidisse manifestum est: desunt etiam in versione Armenia. 67, 20 verba ἣν κατὰ σύμβολον βροχὴν εἴρηκεν, quae ad τροφὴ δὲ αἰσθήσεως pertinent, et in versione Armenia et in codicibus graecis perperam exstant post verba ἡ δ' ἰδέα τῆς αἰσθήσεως. 76,9 τὸν ὄντα corruptum est aut lacuna statuenda. 92, 8 τὸ γενόμενον M, τὸ νόμενον A, πότερος (vel πότερον) οὖν Arm: scriptura iam in antiquissimis exemplis non dilucida videtur fuisse. 99,11 pro λογικῇ ψυχικῇ (sic correxit Hoeschel) corruptam scripturam ψυχῇ et Arm et codices praebent. alia vitia scripturae quae versio Armenia sibi propria habet pleraque inde orta sunt, quod interpres verba graeca male intellexit nec satis accurate distinxit.

De excerptis Philoneis

Hucusque de subsidiis criticis diximus quibus scripta Philonis integra memoriae prodita sunt. ad ea accedunt excerpta Philonea partim in codicibus qui dici solent miscellaneis partim in veterum scriptorum libris tradita. atque codices miscellanei quidem in hoc volumine ad partes vocati sunt hi:

De codice R

1. Codex Parisinus graecus 1630 (R), olim Regius 3502, formae duodecimae, in charta bombycina saeculo XIV exaratus, in quo cum alia multa tum fol. 88ʳ—91ᵛ fragmenta Philonea leguntur haec: fol. 88ʳ τοῦ Φίλωνος περὶ μετανοίας: φιλάρετος καὶ φιλόκαλος—φρονίμου καὶ τὸ συμφέρον εἰς ἅπαν οὐκ ἀγνοήσαντος (Mang. II 405). sequuntur fol. 88ᵛ—90ʳ excerpta ampliora e libro *de opificio mundi* ἐκ τῶν Φίλωνος ἐξηγήσεων ἀπανθίσματα τῶν περὶ κοσμοποιίας: Τῶν ἄλλων νομοθετῶν—ἀρχὴν τῶν νόμων ἐποιήσατο (1, 1—6)· ἡ δὲ ἀρχὴ—συνᾴδοντος (1, 9—11). — Τὸ μὲν οὖν κάλλος—ἀποσεμνύναι τοῦ μετρίου (1,13—2,16). — Τὸν δὲ κόσμον οἱ φάσκοντες—τῷ μὴ πεποιηκότι (3, 4—10). — Ἐπεὶ οὖν ὁρατὸς—γεννητικώτατος ὁ ἕξ (3,17—4,5). — Οἱ καρυατίζοντες—στερεὸν ἤδη σῶμα (16,12—16). ἔστι δὲ ὁ τούτων ἀριθμὸς ἰσάκις καὶ ἴσος καὶ ὡσανεὶ ἡμιόλιος· μέτρον τε ἰσότητος ἔχων μηδὲν διαφέρον τῶν πλανητῶν. ἀλλὰ τίς δύναται τὴν ἀκριβεστέραν κατάληψιν ἰχνηλατῆσαι τῶν δεδημιουργημένων. δεῖ δὲ τὸν κόσμον—τὸν ἕξ (4, 11—12). τὴν δὲ πρώτην οὐ καλεῖ πρώτην, ἵνα μὴ ταῖς ἄλλαις συγκαταριθμῆται (4, 17). — Προλαβὼν γὰρ ὁ θεὸς—ἀπεικονίσθη (4, 21—5, 3). εἶτα λέγει τὸν ὁρατὸν τοῦτον κόσμον πρὸς ἀόρατον ἀρχέτυπον γενέσθαι· καὶ χρῆται παραδείγματι τοιούτῳ· ἐπειδὰν πόλις κτίζηται—

τοὺς τύπους αὐτῆς (5,9—6,5). — Ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ μέγεθος—ἑκάστῳ τὸ ἐπιβάλλον (7,5—11). — Ἐπεὶ δὲ τὸ σύμπαν ὕδωρ—εἰς διαμονήν (11,17—12,6). διὸ φλέβας—ἔμελλον ἀναχεῖν (12,10—12). — Ὁ μὲν δὴ προστάττει—πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων γένεσιν (13,19—22). ἐβουλήθη γὰρ ὁ θεὸς—ἀιδιότητος (13,24—14,1). — Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ—σοφιστείαν πρὸ σοφίας θαυμάσαντες (14,5—12)· ἵνα μηδενὶ γενητῷ—δι' ἀμαθίαν ὑπερβάλλουσαν (14,15—17)· πρὸ ἡλίου καὶ σελήνης παντοῖα φοιτὰ καὶ παντοίους καρποὺς ἤνεγκεν (15,1—2)· οἷα γὰρ ἡνίοχος—πάντα γὰρ θεῷ δυνατά (15,5—7). — Ὅπερ νοῦς ἐν ψυχῇ—τῶν σωματικῶν ἀντίληψιν (17,15—18). — Μετὰ δὴ τὰ ἄλλα πάντα—ἡγεμόνα νοῦν (23,2—7). — Ἐπεὶ δὲ οὐ σύμπασα εἰκὼν—τρανὸν τύπον ἔχοντος (24,8—10). adiunguntur excerpta e libro *de posteritate Caini*. fol. 90ᵛ inf. Φίλωνος: πατέρα μουσικῆς καὶ τῶν κατὰ μουσικὴν πάντων ὀργάνων τὸν γεγωνὸν λόγον προσφυέστατα καλεῖ (Tischendorf *Philonea* p. 114,7) ἀντὶ τοῦ τὸν μεγαλόφωνον. — τοῦ αὐτοῦ θαυμαστὴ γνωμολογία πρὸς ἀρετὴν καὶ ἀναγκαία: σφόδρα δὲ καὶ μωσῆς ἀχθόμενος—ἐπάρατος ἐστί τε καὶ λέγεται (ibid. 107,16—109,2). fol. 91ʳ inf. τοῦ αὐτοῦ πάλιν ἕτερον θαυμαστὸν καὶ ἀξιομνημόνευτον: μωϋσῆς δὲ οὔτ' εἰς δεξιὰ—δεξιὰ οὐδὲ ἀριστερά (ibid. 113,8—21). fol. 91ᵛ τοῦ αὐτοῦ: πρεσβύτῃ γὰρ ἑτέρως ὁμιλητέον καὶ νέῳ· καὶ πάλιν ἐνδόξῳ καὶ ταπεινῷ καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι (ibid. 116,5—6): ὅρα τὴν χρῆσιν τοῦ ταπεινοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. — τοῦ αὐτοῦ: τῷ γὰρ ὄντι οἱ τὸ παράπαν πολλοῖς ᾀδόμενον ἀγαθὸν σύνθετον πλουθυγείαν (sic) στησάμενοι μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ πάνθ' ἁπλῶς ἀνῆφθαι δοκοῦσιν (ibid. 118,3—5). — τοῦ αὐτοῦ: τίς γὰρ ἂν ἀθλητὴς πρὸς ταύρου δύναμιν ἢ ἐλέφαντος ἀρχὴν ἐξισωθείη· τίς ἂν δρομεὺς πρὸς σκύλακος ἢ λαγωδαρίου ποδώκειαν (ibid. 134,6—8) ἀντὶ τοῦ λαγὼ ὑποκοριστικῶς. denique aliae observatiunculae adiectae sunt de vocabulis quibusdam Philoneis. τοῦ αὐτοῦ: μηδὲ οἴκαδε πολλάκις ἀφικόμενοι, ἀλλ' ἐν οἷς ἔθυσαν ἱεροῖς διαπατοῦντες (*de plantat. Noe* I 354,7 Mang.) ἀντὶ τοῦ εὐωχούμενοι: ἔοικεν οὖν ἐκ τούτου ἀναλόγως παρειλῆφθαι καὶ τὸ ἀποπατοῦντες ἀντὶ τοῦ χέζοντες. — τοῦ αὐτοῦ: αἵ τε ἀποκρίσεις ἑπτά· δάκρυα, μύξαι, σίαλον, σπέρμα, διττοὶ περιττωμάτων ὀχετοὶ καὶ ὁ δι' ὅλου τοῦ σώματος ἱδρώς (*leg. alleg.* I § 13). — τοῦ αὐτοῦ: λειφαιμία (*de aetern. mundi* p. 38,15 Cumont) ἀντὶ τοῦ ἔλλειψις τοῦ σώματος. — τοῦ αὐτοῦ: λογοφίλην (*leg. alleg.* I § 74 p. 80,22) ἤγουν τὸν περὶ λόγους ἠσκημένον καὶ ἱκανὸν ἑρμηνεύειν τὰ νοούμενα. — τοῦ αὐτοῦ: τὸ δὲ σῶμα οὐχ οἷον οὐ συνεργεῖ πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κωλυσιεργεῖ

(ibid. § 103) ἀντὶ τοῦ ἐμποδίζει τῷ ἔργῳ. — τοῦ αὐτοῦ: ὅστις θάνατός ἐστι ψυχῆς ἐντυμβευομένης πάθεσι καὶ κακίαις ἁπάσαις (ibid. § 106) ἀντὶ τοῦ ἐνταφιασμένης. — ὁ αὐτὸς συνεχῶς χρᾶται τῷ ἐπιλήπτοις πράξεσιν ἀντὶ τοῦ ἐπιληψίμοις καὶ ἐπιψόγοις. — τοῦ αὐτοῦ: καὶ μὴν τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρα ἀπειργάζετο (*de plantatione* I 332, 16 M.) τὸ λεγόμενον παρὰ τοῖς ἰδιώταις κατακέφαλα. — τοῦ αὐτοῦ: τούτου γίνεται μαθητρὶς καὶ διάδοχος ἄννα (*quod deus sit immutabilis* I 273, 24 M.). — ὁ αὐτὸς λέγει καὶ τὸ χρεῖος συνεχῶς ἀντὶ τοῦ ἐνδεὴς καὶ ἐν χρείᾳ.

Doctus ille homo qui codicem R exaravit (nam doctum eum fuisse perspicuum est) exemplo Philonis operum usus est antiquo et optimo, quod cum alia scripta Philonea continebat tum librum *de posteritate Caini*, quem integrum solus omnium quotquot supersunt codicum Vaticanus U servavit, atque opusculum *de paenitentia* suo titulo περὶ μετανοίας instructum habebat sicut optimi codices Seldenianus et Parisinus 435, cum in ceteris codicibus cum opusculis *de iudice* et *de humanitate* conglutinatum sit. scripturae forma exempli illius ad codices melioris notae proxime accessit, si quidem in excerptis e libro *de opificio mundi* R plerumque memoriam meliorem prodit nec raro vel cum optimo codice V consentit, ubi ceteri codices corruptam exhibent scripturam. exemplum maxime familiae UF cognatum videtur fuisse.

De codice N 2. Neapolitanus II C 32[1] (N), chartaceus, formae quartae minoris, saec. XV, continet fol. 150—190 varia excerpta e multis Philonis libris, quae descripsit Wendland. in hoc volumine primo excerpta tria sunt adhibita, unum e libro *de opificio mundi* § 6 ὡς γὰρ τῶν κολοσσιαίων μεγεθῶν — ὅπερ οὐκ ἄξιον ὑποσιωπῆσαι (p. 2, 6—11), alterum e *legum allegoriarum* libro I § 59 τὸ δὲ ξύλον τῆς ζωῆς — τὴν καρδίαν ξύλον εἶναι εἰρῆσθαι (p. 75, 22—26), tertium e libro *de sacrificiis Abelis et Caini* § 26—33 τούτων ἀκούσασα ἑτέρα — γήθει τε καὶ εὐφραίνεται (p. 212, 4—216, 7). scriptura codicis N tantum non ubique cum familia UF conspirat, ut et illud exemplum quo hic excerptor usus est ad eam familiam pertinuisse iudicandum sit. accedit quod ea quae in initio opusculi *de mercede meretricis* vulgo exstant excerptor codicis N in medio libro *de sacrifi-*

---

[1]) non II C 33, ut signatus est a Salv. Cyrillo (*Codices graeci mss. bibl. Borbonicae* II p. 5.

cantibus legit i. e. eodem loco quem occupant in codice F (cf. Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 138).

Codex Palatinus Heidelbergensis graecus 129 (bombyc. saec. XIV) fol. 14r—17v et 24r—28v et 31r e variis Philonis libris excerpta continet, quae descripsit vel cum textu Philoneo contulit ac nobiscum liberalissime communicavit Maximilianus Treu. ex hoc codice in libro *de opificio mundi* (§ 166 p. 58,11) genuinam scripturam καὶ τὸ ὅμοιον ἐνεργαζόμεναι πάθος revocavi. excerpta reliqua postquam nihil novi afferre nobis persuasimus, omnino neglegenda nec singula notatu digna duximus. De codice Palatino 129

Excerpta nonnulla e duobus codicibus bibliothecae Vaticanae protulit I. B. Pitra cardinalis (*Anal. Sacra* II p. 310. 311). codex Reginensis graecus 40 (bombyc. saec. XIII), qui catenam patrum in Psalmos continet, ad Ps. CIII v. 21. 22 hanc praebet adnotationem: Φίλωνος: ζητοῦσιν βρῶσιν ψυχαὶ αἱ ἄξιον θεοῦ λόγον ἔχουσαι ἐκ τοῦ διανεστηκέναι τῷ φρονήματι καὶ τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανοῖς. ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ὁ ἥλιος τὸν ζόφον τοῦ ἀέρος φωτὸς ἐνέπλησεν, οὕτως καὶ ἀρετὴ ἀνατείλασα ἐν ψυχῇ τὴν ἀχλὺν αὐτῆς αὐγάζεται καὶ τὸ σκότος σκεδάννυσιν, καὶ τὰ τῶν παθῶν θηρία κοιμίζει: ubi verba ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ὁ ἥλιος — καὶ τὸ σκότος σκεδάννυσιν e Philonis *legum allegoriarum* lib. I § 46 (p. 72,17—20) desumpta sunt. codex Urbinas graecus 125 (chart. saec. XIII—XIV) fol. 306v excerpta quinque e Philone exhibet haec: 1. λέγω δὲ μὴ καθαροὺς — ἀπιστοῦσι τοῖς ἐν ἡμέρᾳ ζῶσιν (*quod omnis probus liber sit* II 445,19—446,7 Mang.). 2. οὐ παντός ἐστι κτῆμα σωφροσύνη, ἀλλὰ μόνου τοῦ θεοφιλοῦς (*leg. alleg.* II § 79 p. 106, 10). 3. ἡδονῇ ἐναντίον σωφροσύνη· ποικίλῳ πάθει ποικίλη ἀρετή (ibid. p. 106, 5). 4. ὄντως ὑπὸ θεοῦ σῴζεται — ἵνα θεοῦ σωτηρίαν περιμείνασα εὐδαιμονήσῃ (ibid. § 101 p. 110,30—111,3). 5. ἐὰν ἀπάθεια κατάσχῃ τὴν ψυχήν, τελέως εὐδαιμονήσει (ibid. § 102 p. 111,8). — praeterea fol. 308r exstat excerptum a Pitra omissum hoc: 6. φίλωνος: ὄψεως κάλλει καὶ τῇ περὶ λόγους χάριτι ἐπόρθει τοὺς κεκτημένους. ἑλεπόλεις γὰρ ταῦτα ψυχῶν ἀνιδρύτων καὶ ἀνερματίστων μηχανημάτων ἁπάντων σθεναρώτατα (*quod omnis probus liber sit* II 451,22—26 Mang.). 7. sequitur fragmentum alibi, ut videtur, non traditum, quod an Philonis sit dubito: ἡ τῆς ἀρχῆς ἐξουσία, εἰ μὴ κέκραται ἡμερότητι καὶ ἐπανθεῖ αὐτῇ ἡ θεῷ διακονοῦσα πρόνοια, ἀπονοίας μᾶλλόν ἐστιν ἀγριότης. εἰ δὲ τῷ πράῳ μιγείη καὶ τούτῳ ἰθύνοι τὸ δίκαιον, καὶ εὐθύτης ἐστὶ καὶ χρηστότης καὶ ὁδὸς εὐνομίας καὶ πραγμάτων γαλήνη.

De Reginensi 40 et Urbinate 125

Codex Escurialensis X I 13 (bombyc. saec. XIV) continet fol. 226r 226v 228r 228v 229r 234r 234v 236v 238v varia excerpta Philonea. primum incipit: ἐκ τῶν τοῦ ἑβραίου φίλωνος. εἰλικρινὲς οὐδὲν τῶν ἐν αἰσθήσει (*de opificio mundi* § 31 p. 10,4). ἐβουλήθη ὁ θεὸς δολιχεύειν τὴν φύσιν κτλ. (ibid. § 44 p. 13,24). sequuntur excerpta e Philonis libris περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν, περὶ καταστάσεως ἀρχόντων, περὶ γεωργίας, ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον, νόμων ἱερῶν ἀλληγορία τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον, περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι, περὶ τῶν θεοπέμπτων ὀνείρων. cf. E. Miller *Catalogue des mss. grecs de l'Escurial* p. 296. certiora de hoc codice comperire non potui.

De excerptis quae in opusculo περὶ κόσμου exstant in praefatione vol. II agetur.

De excerptis Philoneis ab antiquis scriptoribus servatis

Scriptores ecclesiastici inde a Clemente Alexandrino multi Philonis libros adhibebant et compilabant, quorum testimonia propter antiquitatem gravissimi momenti esse ad verba scriptoris emendanda facile perspicitur. atque Clementem Alexandrinum inprimis in Stromatum libris Philonis verba saepius tacite exscripsisse vel in usum suum convertisse satis constat et a Clementis editoribus plerumque adnotatum est. equidem omnes locos, qui quidem ad Philonis verba alludunt, colligere studui et adscripsi. cf. p. 172,25. 226,14. 236,14. 241,10 et 15. 242,9. 272,7. adde Clem. Alex. Strom. V 648 P. τῷ δὲ Ἀβραὰμ πιστεύσαντι δικαιοσύνη ἐλογίσθη — ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου νοῦς. quem locum ad verba Philonis *de Cherubim* § 4 sqq. p. 171,6—21 adscribendum fuisse sero vidi. atque hoc loco verba corrupta textus Philonei (quae corrupta esse adhuc ne cognitum quidem est) e Clemente feliciter emendari possunt. etenim pro verbis πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς ἐπειλημμένος τοῦ σπουδαίου teste Clemente scribendum esse πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς. ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου nunc mihi persuasum est, si quidem agitur de explicanda interpretatione nominis Abrahami πατὴρ ἐκλεκτὸς ἠχοῦς. aliis quoque locis Clementem textum Philonis genuinum et incorruptum exhibere nemo mirabitur. velut p. 241,11 quod in Pap UF scriptum est οἱ ἐχῖνοι (contra ἐκεῖνοι codd. cet.) Clementis testimonio confirmatur. Clementis exemplum secutus Origenes, cum allegoricam Scripturae sacrae interpretationem vehementissime amplexus esset, in commentariis suis ad Philonem se proxime adiunxit, sed ut magis doctrina et sententiis eius quam verbis uteretur.

quare ad artem criticam in Philone exercendam Origenis opera non multum conferunt. accedit quod Origenis ea scripta quae maxime huc pertinent aetatem non tulerunt. fortasse aliquando cum eius librorum fragmenta e catenis florilegiisque accurate collecta erunt, quantopere a Philone pependerit clarius patebit.

Inter testes antiquissimos textus Philonei locum primarium obtinet Eusebius Pamphili, qui multa et satis ampla excerpta e variis Philonis libris ad verbum transcripta servavit. atque in hoc volumine duo excerpta e libro *de opificio mundi* adhiberi potuerunt, unum Praepar. evang. lib. VIII cap. 13 (*de opif. m.* § 7—12) traditum, alterum Praepar. evang. lib. XI cap. 24 (*de opif. m.* § 24—27 ἐποίησε τὸν οὐρανόν, § 29—31, § 35. 36). Eusebii codices Bononiensem bibliothecae Universitariae 3643 (chart. saec. XIII, partim saec. XV) et Laurentianum plut. VI cod. 9 (chart. a. 1344 scr.) contulit Wendland, qui adeo inter se consentiunt, ut hunc ab illo descriptum esse certum videatur; quod ad ceteros codices attinet, in Gaisfordii apparatu critico acquiescendum fuit. forma textus Philonei ab Eusebio in excerptis illis tradita per omnia fere cum codice Vindobonensi (V) conspirat, id quod nemini mirum videbitur, quandoquidem codicem V ex antiquo exemplo Euzoii episcopi auspiciis in bibliotheca Caesariensi perscripto deductum esse novimus et Eusebius eiusdem bibliothecae papyris Philoneis sine dubio usus est. itaque bonas et incorruptas lectiones Eusebio et codici V communes esse videmus hasce: p. 2,14 ἀνάγνως. 3,4 ὃν οἱ φάσκοντες. 8,6 τὴν ἀρχήν. 9,6 τὴν δ' ἄβυσσον. 9,10 ἠξιοῦτο. 9,15 ὀφθαλμῶν. ibid. τὸ δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο. 10,1 ἀρύτονται. 10,23 ἐπεί. 11,1 ἀνεχώρησεν. 11,8 προσηγόρευσεν. 11,11 ἀντιθείς. nec non vitia quaedam et apud Eusebium et in codice V comparent, unde iam in papyris vetustissimis textum Philonis corruptum et correcturis infectum fuisse apparet ac postea rursus a viris doctis emendatum esse veri simile videtur. ut p. 2,18 apud Eusebium et in codice V (et M) legitur ἔγνω διότι ἀναγκαιότατόν ἐστιν, cum ceteri codices emendatam scripturam exhibeant ἔγνω δὴ ὅτι ἀναγκαιότατόν ἐστιν. 3,2 παθητικὸν V Eus pro παθητόν. 3,10 περιμάχητον V Eus cum MABP (ἀπεριμάχητον recte FGH). 9,8 καὶ πάντα ὅσα V Eus pro καὶ πάντων ὅσα. 9,12 ὑπερβάλλον καλόν V Eus pro ὑπερβαλλόντως καλόν. 10,3 οὗ ἂν V Eus pro ὅταν. 11,12 στερεὸν V Eus pro στερέωμα. interdum Eusebius ipse, si

De Eusebio

codicibus eius fides habenda est, verba Philonis corrupit vel incuriose descripsit: 3,8 καὶ βλαβερά om. 3,9 ὅσα δὲ pro τὰ δὲ ὅσα. 3,12 φόβον pro ἔφορον. 3,16 συγγενῆ pro συγγενές. 3,17 γένεσιν om. 7,11 γυμνότερον pro γυμνοτέροις. 7,12 εἶναι om. 11,3 καλῶς ποιῶν pro ὁ ποιῶν.

De Ambrosio Maxime omnium scriptorum ecclesiasticorum Philonem usurpavit Ambrosius episcopus Mediolanensis, quem in scriptis quibusdam quasi latinum Philonem esse dixeris. rem inde a Benedictinis congregationis S. Mauri doctissimis Ambrosii editoribus saepe observatam multi obiter tetigerunt[1], accurata et plena disquisitione adhuc nemo tractavit. comparationem autem subtilem inter Philonem et Ambrosium institutam utriusque memoriae valde profuturam certo sperandum est, et maxime ni fallor Ambrosii textui; nam multis Ambrosii locis, qui nimis obscuri videantur iis qui Philonis ex quo desumpti sunt methodum non satis norunt (ut recte animadverterunt Benedictini), quasi lux affulget e Philone. nominatim Philonem Ambrosius laudat uno loco (*de Paradiso* 4,25), interdum eum perstringit ubi explicationem eius impugnat, alibi tacite non tam exscripsit quam imitatus est; neque enim ita eum compilavit, id quod apud veteres scriptores saepe fieri solebat, ut verba singula singulis redderet, sed ut expositiones eius et sententias quas arripuit et in usum suum convertit ad arbitrium suum et ad doctrinam Christianam accommodaret, exemplis e novo Testamento haustis exornaret, praeceptis suis moralibus et asceticis amplificaret. Philonis librorum usus apud Ambrosium latissime patet. haud paucis locis Maurini Philonis libros iam adnotaverunt, unde illi sumpti essent. nec minus Mangey in editione sua Philonis multos Ambrosii locos similes adscripsit. tum vero I. B. Aucher cum Philonis Quaestionum in Genesin et Exodum opus primum in lucem ederet, laetus ac mirabundus paene totum illud ab Ambrosio expilatum esse cognovit. ac re vera maxime huius operis Philonei vestigia in Ambrosii scriptis comparent, ut ad hoc restituendum

---

[1]) C. Siegfried *Philo* p. 371—391. Th. Förster *Ambrosius Bischof von Mailand* (Halle 1884) p. 102—112. M. Ihm, Annal. philol. t. 141 (1890) p. 282—288. I. B. Kellner *Der heilige Ambrosius Bischof von Mailand als Erklärer des Alten Testaments* (Regensburg 1893) passim.

praeter versionem Armeniam et fragmenta graeca quae supersunt Ambrosii excerpta non parvam praebeant utilitatem. praeter Quaestiones cum alios libros Philonis passim adhibuit tum librum *de sacrificiis Abelis et Caini*, quem integrum fere in libris suis *de Cain et Abel* ita expressit, ut ordinem libri Philonei tantum non ubique secutus sententias maximam partem latine interpretatus sit. quod quomodo fecerit, in unaquaque fere pagina huius editionis illius libri perspicere licet. Philonem ab Ambrosio inprimis in scriptis exegeticis adhibitum esse consentaneum videtur. eodem auctore in epistulis quibusdam eum usum esse sero cognovi; etenim eorum quae in epistulis XLIII. XLIV. XLV tractantur multa e Philonis libro *de opificio mundi* mutuatus est Ambrosius (cf. Addenda). in libris *Hexaemeron* et *de Paradiso* quae ad Philonis doctrinam et explicationem alludunt pleraque e Philonis Quaestionibus hausta sunt, aliquot tamen locis *de opificio mundi* et *legum allegoriarum* libros videtur inspexisse. cf. adnot. ad p. 14, 12. 21, 5. 57, 12. 72, 14. 77, 12. 79, 4. 8. 80, 6. 19. 85, 2. 92, 21. Ambrosii verba laudavi secundum Mignei textum ex editione Maurina expressum. in Corpore Vindobonensi Ambrosii opera nondum lucem vidisse summopere doleo; certo enim sperandum est apparatu critico adhibito textum ea qua par est cura tractatum multo emendatiorem proditurum. interim equidem textum quamvis corruptum usurpare coactus hic illic correcturam temptavi, quin multo saepius e Philone corrigi possit nullus dubito. rursus Ambrosius utpote unus antiquissimus memoriae Philoneae testis ad verba Philonis emendanda nonnihil confert. certe bonas quasdam scripturas alibi traditas Ambrosii testimonio confirmari nihil mirum. ut *de sacrificiis Abelis et Caini* § 50 (p. 222, 6) scripturam Pap UF recte se habere τοῦ περιττοῦ Ἰοθόρ confirmat Ambrosius verbis *Ietro qui dicitur superfluus*. § 65 (p. 229, 2) ὀξυκινητότερον Pap UF, *omni gladio acutius* Ambrosius. § 107 (p. 246, 1) ἀπὸ τῶν ἄρτων Pap UF, *de panibus* Ambrosius. § 133 (p. 255, 11) παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ MAGHP, *dedit eum in manus eius* Ambrosius. § 134 (p. 255, 18) κατ' ἐκεῖνον μόνον τὸν χρόνον UFL^2, *non ad unum diem* Ambrosius.

Excerpta Philonea permulta et utilissima reperiuntur in Ioannis Damasceni quae feruntur Sacris Parallelis (D). de forma pristina De Sacris Parallelis (D)

huius operis eis quae post Wachsmuthium et Wendlandium[1]) Fr. Loofs et ego[2]) nuper disputavimus nunc satis constat. saeculo ut videtur sexto amplissimum florilegium Christianum compositum est in tres libros divisum, quorum primus utriusque Testamenti et veterum patrum eas sententias complectebatur quae ad res divinas pertinent, alter eas quae statum rerum humanarum tractant, tertius eas quibus de virtutibus et vitiis agitur. uniuscuiusque libri tituli (seu capita) ordine alphabetico digesti sunt. libri I et II uno nomine inscripti fuerunt τὰ ἱερά. liber III titulum habuit τὰ παράλληλα. libri primi servatus est unus codex Coislinianus 276 sic inscriptus: Ἰωάννου πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ τῶν ἐκλογῶν βιβλίον πρῶτον. libri secundi recensionem continet codex Vaticanus 1553 hunc titulum prae se ferens: Λεοντίου πρεσβυτέρου καὶ Ἰωάννου τῶν ἱερῶν βιβλίον δεύτερον. libri tertii forma pristina in nullo codice adhuc reperta est. ceteri Sacrorum Parallelorum codices omnes florilegii in unum alphabetum contracti varias recensiones continent. praeter Scripturam sacram et patres ecclesiasticos Philonis et Iosephi opera excerpta esse verbis expressis testantur auctores. etenim in fine praefationis τῶν ἱερῶν haec leguntur: Ἰστέον δὲ ὡς καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συνταγμάτων ἠθροίσθησαν γνῶμαι εἰς κλέος τῆς παρ' ἡμῖν ἀληθείας καὶ ὑπὸ δυσμενῶν ἀνευφημουμένης. et in prologo τῶν παραλλήλων haec: Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συνταγμάτων ἠθροίσθησαν γνῶμαι εἰς κλέος τῆς παρ' ἡμῶν ἀληθείας. Ἑβραῖοι δὲ ἄμφω καὶ λόγιοι ἄνδρες· διὸ προσήκειν (προσέχειν?) δεῖ μετὰ πάσης ἀκριβείας τοῖς διηγήμασι καὶ ἀποφθέγμασι τούτων, ὡς οὐ μόνον τοῦ σκοποῦ τῶν παρ' ἡμῖν πιστοτάτων καὶ μακαρίων ἀνδρῶν οὐδ' ὅλως διαμαρτάνουσιν· ἀλλά γε καὶ πολλὴν τὴν ἰσότητα καὶ ὁμοιολεξίαν ἔν τε λόγοις καὶ ἤθεσι ἐπιδείκνυνται, βεβαιοῦντα μᾶλλον, οὐκ ἐλαττοῦντα τούτων, παρὰ τοῦ πνεύματος ῥηθησόμενα λόγια. Michael Lequien qui primus Sacra Parallela graece edidit duos codices adhibuit, unum Vaticanum (1236), quem integrum expressit, alterum Rupefucaldinum, e quo capitum titulos et selectas sententias tantum publici iuris

---

[1]) C. Wachsmuth *Studien zu den griech. Florilegien* p. 1—44. P. Wendland *Neu entdeckte Fragm. Philos* p. 18—20.

[2]) Friedr. Loofs *Studien über die dem Johannes von Damaskus zugeschriebenen Parallelen*, Halle 1892. Cohn in *Jahrbücher für protestantische Theologie* t. XVIII (1892) p. 480 sqq.

fecit. nos excerpta Philonea ex omnibus codicibus quorum usum adipisci licuit colligere et excutere studuimus. hos igitur codices usurpavimus ex iisque Philonea exscripsimus:

D^C = Coislinianus 276, olim monasterii S. Laurae montis Athus, membranaceus in quarto, saec. X, fol. 278, continet, ut iam dixi, τῶν ἱερῶν librum primum. cf. Loofs l. l. p. 15sqq. primus hunc codicem adhibuit et fragmenta Philonea quaedam ex eo edidit I. B. Pitra *Anal. Sacra* II p. 304—310. equidem e codice Vratislaviam liberalissime transmisso Philonea omnia descripsi.

D^K = Vaticanus graecus 1553, olim Cryptoferratensis, membranaceus, saec. XIII, continet τῶν ἱερῶν librum alterum. cf. Wendland l. l. p. 18. Loofs l. l. p. 9sqq. huius codicis capitulorum titulos et selecta fragmenta publici iuris fecit A. Mai *Scriptor. vet. nov. collect.* t. VII p. 74—109 (= Migne *Patrol. gr.* t. 86,2 Col. 2017sqq.). Philonea omnia transcripsit vel contulit Wendland.

D^P = Parisinus graecus 923, membranaceus, formae maximae, fol. 394, litteris uncialibus saec. IX binis columnis elegantissime scriptus, titulis rubricatis et inauratis distinctus, imaginibus sanctorum et aliorum pictis ornatus. praemissus est index capitum sic inscriptus: ΤΑΔΕ ЄϹΤΙΝ ЄΝ ΤΗΔЄ ΤѠΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛѠΝ ΒΙΒΛѠΙ. codicem Parisiis inspexi et Philonea nonnulla contuli anno 1891. primus adhibuit et excerpta Philonea ut videtur omnia excussit J. Rendel Harris (*Fragments of Philo Iudaeus* p. VIII sqq. 89—95).

D^M = Venetus Marcianus graecus 138, membranaceus in folio, saec. XI, continet eandem florilegii alphabetici recensionem quam D^P. index titulorum inscriptus est Κεφάλαια τῆς βίβλου τῆς ἐπονομαζομένης τὰ παράλληλα τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου. ἥτις ἐκτέθειται κατὰ ἀριθμὸν τῶν κδ' στοιχείων. Philonea contulit Wendland.

D^R = Rupefucaldinus i. e. codex Phillippicus 1450 nunc Berolinensis, olim Claromontanus 150 (collegio societatis Iesu Claromontano Parisiensi a Rupefucaldo cardinali donatus), deinde Meermannianus 94, anno 1888 e bibliotheca Thomae Phillipps Cheltenhamensi in bibliothecam regiam Berolinensem traductus, mem-

branaceus in folio, saec. XII. fol. 290, continet florilegii alphabetici recensionem copiosissimam hoc titulo inscriptam: Ἰωάννου πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ τοῦ Δαμασκηνοῦ τῶν ἐκλογῶν βιβλίον α′ καὶ β′. primus hoc codice pretiosissimo usus est Lequieu, qui indicem capitum et selectas sententias edidit Ioann. Damasc. operum t. II p. 731 sqq. (= Migne *Patrol. gr.* t. 96 Col. 441 sqq.). deinde Mangey ex eo excerpta Philonea adhibuit et fragmenta edidit (Philon. op. t. II p. 660 sqq.). tum postquam diu codex in tenebris latuit, denuo J. R. Harris Cheltenhami eum detexit et fragmenta Philonea pleraque collegit. nos codice diligentissime excusso omnia excerpta Philonea descripsimus, ego usque ad fol. 67r, cetera Wendland.

D^L = Laurentianus plut. VIII cod. 22, chartaceus, saec. XIV, de quo cf. Wachsmuth l. l. p. 2, continet duo diversa florilegii alphabetici fragmenta: primum fol. 1—45 post tabulam titulorum totius florilegii litterae A prima 28 capita, quae cum codice Rupefucaldino fere conspirant, deinde fol. 46—73 cum titulo βίβλος περιέχουσα τὰ τῶν παραλλήλων κεφάλαια ἐκ τῆς θείας γραφῆς συλλεγέντων καὶ συνταχθέντων κατὰ στοιχεῖον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ post indicem capitum omnium litterae A 43 capita, quae cum D^P et D^M consentiunt. Philonea contulit Wendland.

D^V = Vaticanus graecus 1236, chartaceus, saec. XV, tria volumina comprehendens, quo codice usus Lequieu Sacra Parallela edidit Ioann. Dam. op. t. II p. 274 sqq. (= Migne *Patrol. gr.* t. 95 Col. 1033 sqq.), continet florilegii alphabetici recensionem valde truncatam. Philonea denuo contulit Wendland.

D^N = Venetus append. graec. class. III, 4. 88, 3, olim Nanianus 228, chartaceus, saec. XVI, conspirat fere cum D^V.

Forma scripturae quae in D comparet plerumque cum Philonis codicibus melioris notae congruit, etsi verba scriptoris interdum, ut in sententiis e conexu suo diremtis facile fieri solet, paululum immutata sunt: velut *de opificio mundi* § 20 p. 6, 10 τίς ἂν εἴη τῶν δυνάμεων τοῦ θεοῦ τόπος ἕτερος ... δέξασθαι καὶ χωρῆσαι ἢ ὁ θεῖος λόγος, ubi τοῦ θεοῦ pro αὐτοῦ scriptum est et in fine verba ἢ ὁ θεῖος λόγος addita sunt, et § 23 p. 7, 7 οὐχ ὡς πέφυκεν pro οὐ γὰρ ὡς πέφυκεν et quae sunt si-

milia. generis diversi sunt glossemata quaedam qualia leguntur *legum alleg.* I § 102 p. 88, 2 σοφὸν μὲν καὶ πιστὸν εὑρεῖν ἕνα μόνον ἔργον et *de Cherubim* § 29 p. 177, 10 ἀγάπην (φιλοφροσύνην codd.) καὶ εὐλάβειαν θεοῦ κτήσῃ. quae correcturae sive interpolationes sine dubio manum pii monachi cuiusdam produnt. sed plerumque textus Philonei veram formam servatam et memoriam genuinam traditam videmus. cuius rei documentum praeclarissimum hoc est, quod in sententiis e libro *de sacrificiis Abelis et Caini* desumptis D ubique fere meliorem memoriam prodit in Pap UF servatam. cf. p. 207, 6. 7 τὴν τῶν εὐλόγων . . . χαίρειν ἐῶντι. 218, 15 ἀγαθοῦ. 247, 10 τελείαις (Pap D). nec raro genuinam scripturam excerpta in D recepta suppeditant, ubi libri manuscripti corruptelam passi sunt. ut *de opificio mundi* § 105 p. 37, 18 ἐτέων, quod codices omittunt, e D recuperavi, § 139 p. 48, 14 indidem τούτου pro τοῦτον. *legum allegor.* I § 91 p. 85, 8 σῶμα, quod hoc loco libri manuscripti perperam addunt, recte in D omissum est. *de Cherubim* § 83 p. 190, 16 ὀνομάζονται D recte, νομίζονται codices. *quod deterius potiori insidiari soleat* § 136 p. 289,2 οὔτε ἐπὶ D pro ἤ. sed maximo cum fructu Sacra Parallela adhibentur in recensendo *legum allegoriarum* libro tertio, ubi textus familiis A et H tantummodo nititur et meliorum codicum subsidio destituti sumus. in hoc maxime libro multis locis verba scriptoris in codicibus corrupta vel mutilata excerptis D usurpatis feliciter emendare contigit. cf. § 4 p. 114, 8 εὑρίσκεται. § 47 p. 123, 13—17 ὦ διάνοια, ζητοῦσα, ἐφανέρωσεν, ἀτελῆ. § 78 p. 129, 26 ἓν τοῦτο. p. 130, 1 θεοῦ δὲ κτῆμα τὰ πάντα. p. 130, 3 καὶ χάρις ⟨τοῦ⟩ θεοῦ. p. 130, 4 καὶ χάρισμα. § 80 p. 130, 12 λέγω. p. 130, 13 δεύτερος om. p. 130, 14 οὐκ ἐπιτάττει μᾶλλον ἢ πείθει, ἔπειτα. p. 130, 16 ὁ ὀρθὸς λόγος. § 106 p. 137, 4 ἴασίν τε καὶ ἐπανόρθωσιν. § 163 p. 148, 23 ἔπειτ᾽ ἐστὶν ἄμεινον τὰ κτλ. § 164 p. 148, 25 μετιών, καὶ ἀνελπιστίαν (unde facile καὶ ἀπιστίαν restitui). p. 149, 1 ἀνοίας. p. 149, 2 μὴ καὶ αὖθις. § 166 p. 149, 15 πλεονεξίας γάρ. denique excerpta D utilissima sunt eo quod titulorum operum Philonis formas saepe meliores laudant quam quae in libris manuscriptis exhibentur.

Cum Sacris Parallelis artissime cohaerent gnomologia quaedam sacroprofana, quae praeter versus et locos morales poetarum et scriptorum qui dici solent classicorum e florilegiis profanis excerptos sententias

continent e Scripturis sacris et scriptoribus ecclesiasticis collectas in eisque fragmenta Philonea, quorum pleraque in Sacris Parallelis vel eadem vel etiam uberiora leguntur, ut ex eis illa omnia hausta esse dubitari non possit. fusius ea de re Antonius Elter in historia gnomologiorum graecorum disseret[1]). itaque collectiones eius generis quibus usi sumus enumerare hoc loco satis habeo.

Flor. Par. = Florilegium codicis Parisini 1168 (saec. XIV) adhuc ineditum. notitiam excerptorum Philoneorum Eltero debemus, cuius numeros quoque adhibuimus. cf. *leg. alleg.* I § 73. II § 65. III § 10. *de sacrif. Abelis et Caini* § 135.

Max. Ecl. = Maximi Confessoris quae feruntur Eclogae (Migne *Patrol. gr.* t. 91 Col. 721sqq.). excerpta Philonea insunt eadem quae in Florilegio Parisino. codices exstant permulti (cf. Wachsmuth l. l. p. 104). equidem excerpta Philonea descripsi e codice Berolinensi Phillipp. 1609 (membran. saec. XI).

Anton. Mel. = Antonii monachi Melissa (ed. Gesner, Tiguri 1546. Migne *Patrol. gr.* t. 136 Col. 765sqq.). continet aliquanto plura Philonea quam Flor. Par. et Maximus in eisque nonnulla quae et in ceteris gnomologiis et in Sacrorum Parallelorum codicibus (quos quidem usurpavimus) desiderantur. Antonii locos Philoneos laudavi secundum editionem Mignei.

Mel. Barocc. = Melissa Barocciana sive gnomologium codicis Barocciani 143 (membr. saec. XII). excerpta Philonea a me descripta pleraque in Sacris Parallelis vel in Flor. Par. et Max. Ecl. redeunt. idem gnomologium exstat in codice Monacensi graeco 429 (scr. anno 1346) sive Melissa Augustana, de qua cf. Wachsmuth l. l. p. 106, praeterea in codice Patmiaco 6 (membr. saec. XII) et in codice Hierosolymitano 255 (saec. XV/XVI). cf. quae dixi in Philol. t. LI p. 273.

Io. Georgid. = Ioannis Georgidis gnomologium (e codice Parisino 1166 ed. Boissonade *Anecd. Gr.* I p. 1—108). codicem Laurentianum VII 15 (membr. saec. XI) contulit Wendland.

[1]) interim cf. C. Wachsmuth *Studien zu den griech. Florilegien* p. 90 sqq. et H. Schenkl in *Sitzungsber. d. philos.-hist. Classe der Akad. d. Wiss. zu Wien* t. CXV p. 459 sqq.

huc pertinet etiam codex Laurentianus VIII 22 (D^L), qui praeter duo fragmenta Sacrorum Parallelorum supra commemorata fol. 74—125 et fol. 126—189 duo fragmenta gnomologii sacroprofani cuiusdam exhibet. cf. Wachsmuth l. l. p. 2. Philonea contulit Wendland.

De forma textus Philonei his gnomologiis tradita idem valet quod de excerptis D supra dixi, si quidem sententiae sacrae quotquot in eis exstant (quibus excerpta Philonea adiungenda sunt) ad unam omnes e Sacris Parallelis fluxerunt. utilissima esse excerpta D in *legum allegoriarum* libro tertio recensendo supra docui. uno loco qui non exstare videtur in Sacris Parallelis adhuc cognitis ex Antonii Melissa codicum Philoneorum scriptura corrupta emendari potuit (§ 16 p. 117,1 πολλάκις περιτρέπουσιν).

Denique hoc loco commemorandum est

Flor. Laur. = Florilegium viginti quinque sententiarum Philonearum codice Laur. LVII 12 (saec. XV) fol. 122^r et codice Vaticano 1354 (saec. XV) fol. 119^r [1]) traditum. praefixus est hic titulus: ἐκ τοῦ Φίλωνος τοῦ Ἑβραίου περὶ οὗ εἴρηται· ἢ Φίλων πλατωνίζει ἢ Πλάτων φιλωνίζει. e priore descriptum et collatum cum altero codice S. Reiter hoc florilegium nobiscum communicavit. nr. 23 haec legitur sententia: διττὸν τὸ ἄλογον, τὸ μὲν παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον, ὡς ἄλογος ὁ ἄφρων, τὸ δὲ κατὰ στέρησιν λόγου, ὡς τῶν ζῴων τὰ μὴ λογικά, deprompta ex libro *de sacrificiis Abelis et Caini* § 46 p. 220,19—21 (quam per oblivionem in editione non adnotavimus). sequitur nr. 24 sententia κακίας ἔξοδος—ἐπεισέρχεται (ibid. § 135 p. 256, 5—7) consentiens cum testimoniis in editione allatis. idem florilegium exstat in codice Neapolitano III A 15 (saec. XV) fol. 116: cf. Cyrilli Catal. codd. gr. bibl. Borbon. II p. 211.

Praeter scriptores laudatos vix quisquam dedita opera Philonem videtur adhibuisse. nam Gregorius Nyssenus Nemesius Chalcidius, quorum nomina in hoc volumine uno alterove loco excitata reperiuntur, non ipsi Philonis opera videntur adiisse. nec non dubitari potest de Ioanne Laurentio Lydo, qui *de mensibus* lib. II cap. 8 et 11 de nu-

[1]) cf. quae de his codicibus H. Schafstaedt in dissertatione de Diogenis epistulis (Gottingae 1892) disputavit.

meris quaternario et septenario nonnulla docet quae ad verbum cum Philonis doctrina in libro *de opificio mundi* exposita conspirant. quod olim existimavi Lydum ibi Philonis librum compilasse, nunc praefracte contendere non ausim. nam consensus sic etiam explicari posse videtur, ut aut Lydus compendio mathematico usus sit eodem quod Philo adhibuerit aut scriptor compendii a Lydo compilati e Philonis libro hauserit. utut res se habet, et Lydi verba varie corrupta e Philone et Philonei textus vitia quaedam e Lydo emendare licet: nempe § 95 p. 32, 18 ζυγάδην, quod olim conieceram e codicis M scriptura ζυγάδι, Lydi testimonio confirmatum est; § 100 p. 34, 15 γεννηθῇ pro γένηται quod codices praebent e Lydo restitui.

De Procopii Gazaei commentario in octateuchum et de catenis in prolegomenis vol. IV agetur.

De editionibus

De libris manuscriptis et ceteris subsidiis criticis disputatione ad finem perducta nunc de editionibus nobis dicendum est.

De editione principe

editio princeps anno 1552 Parisiis prodiit ab Adriano Turnebo curata: Φίλωνος Ἰουδαίου εἰς τὰ τοῦ Μωσέως κοσμοποιητικά, ἱστορικά, νομοθετικά. Τοῦ αὐτοῦ μονόβιβλα. *Philonis Iudaei in libros Mosis de mundi opificio, historicos, de legibus. Eiusdem libri singulares. Ex bibliotheca Regia. Parisiis, Ex officina Adriani Turnebi typographi Regij. Regiis typis. M. D. LII. Ex privilegio Regis.* in folio. ordinem quo libri Philonis in hac editione sese excipiunt non e codice manuscripto receptum sed a se institutum esse editor in epistula dedicatoria ad Carolum Lotharingiae cardinalem praemissa expressis verbis declarat: πολλὴν δὲ σύγχυσιν εὑρόντες ἐν τῇ τῶν λόγων τάξει, οὕτως αὐτοὺς κατεχωρίσαμεν, ὡς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐδοκοῦμεν τὴν ἀρχὴν διατεθεῖσθαι ἀκολουθήσαντος ὡς ὑπελαμβάνομεν ταῖς τοῦ Μωσέως ἑξῆς ὥσπερ καθ' εἱρμὸν ῥήσεσι καὶ ἱστορίαις. videtur autem Turnebus ad tripertitam divisionem illam permotus esse his verbis Philonis *de praemiis et poenis* II 408, 1 Mang.: τὰς μὲν οὖν τῶν διὰ τοῦ προφήτου Μωυσέως λογίων τρεῖς ἰδέας εἶναι συμβέβηκε· τὴν μὲν γὰρ περὶ κοσμοποιίας, τὴν δὲ ἱστορικήν, τὴν δὲ τρίτην νομοθετικήν. in Monobibla, quae tamquam appendicem adiunxit, hos libros recepit: περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον. περὶ εὐγενείας. περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν. περὶ ἀφθαρσίας κόσμου. εἰς Φλάκκον. περὶ ἀρετῶν καὶ περὶ πρεσβείας πρὸς Γάιον. librum περὶ

κόσμου, quippe quem non a Philone profectum sed e libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου aliisque locis Philoneis compilatum esse intellexisset, omnino exclusit. editio princeps non omnia quae aetatem tulerunt Philonis opera continet, sed ea tantum quae codices praebebant qui Turnebo praesto erant. adhibuit autem tres libros manuscriptos Philonis, qui soli tunc in bibliotheca Regia Fontebladensi exstabant, Parisinos 433 (qui olim fuit Regius 1895), 434 (olim Reg. 2250), 435 (olim Reg. 2251) [1]). ac tamquam fundamentum editionis habuit codicem 433 (L), passim videtur inspexisse codicem 434, lacunas codicis L explevit e codice 435. quo factum est ut inde ab editione principe Philonis textus vulgatus cum codicum familia II plerumque consentiat, cui codicem L adscribendum esse supra docuimus. nam Adrianus Turnebus hunc codicem sat fideliter expressit nec sine iusta causa ab auctoritate eius recedere fas esse putavit. vitia tamen quibus codex L scatet non pauca tacite correxit atque ubi duplicem ille scripturam exhibet in eligenda et recipienda alterutra sano iudicio plerumque usus est. verba etiam gravius corrupta vel in textu vel in appendice variarum lectionum ad calcem editionis affixa emendare conatus est. atque etsi corrigendo hic illic Philoni scripturas falsas obtrusit, nonnunquam tamen verum divinavit et scriptoris manum restituit. ut *de opificio mundi* § 15 p. 4,19 ἐπιφημίσας αὐτῇ pro αὐτήν. § 164 p. 57,8 ὃ δή delevit. § 171 p. 60,2 εἰς pro καί. *legum alleg.* I § 17 p. 65,5 καὶ ante εὐλογεῖ delevit. § 44 p. 72,4 καὶ addidit. § 57 p. 75,16 αἱ ante πράξεις delevit. III § 29 p. 119,23 τὸν συμπάντων pro τῶν συμπάντων. § 53 p. 124,27 ἑταῖρος pro ἑτέρας. § 61 p. 126,18 προσπίπτουσα pro προπίπτουσα. § 67 p. 127,21 φύσιν . . . μοχθηράν pro φησιν . . . μοχθηρίαν. § 78 p. 130,3 καὶ χάρις τοῦ pro κεχάριστο. § 81 p. 130,18 προσφερέτω pro προφερέτω. § 87 p. 132,17 ἀναχεῖ τε pro ἀναχεῖται. § 121 p. 140,5 σαφῶς pro σοφῶς. § 135 p. 142,27 ᾧ pro οἷς. § 149 p. 146,2 διψαλέα pro δαψιλέα. § 162 p. 148,14 αἱ pro καί. § 181 p. 153,12 υἱούς pro υἱός. § 184 p. 154,10 εὐτρεπές pro εὐπρεπές. § 201 p. 157,30 κείρεσθαι pro κείρασθαι. § 211 p. 160,13 ἀνιαρῶς pro ἀνιαροῖς. § 215 p. 161,10 εὐλογιστεῖ τε pro εὐλογιστεῖται. § 221 p. 162,17 τεχνι-

[1]) Exstat etiam nunc testimonium anno 1552 Turnebum tres codices illos e bibliotheca Regia mutuatum esse: cf. H. Omont *Catalogues des mss. grecs de Fontainebleau sous François Ier et Henri II* (Paris 1889) p. X².

τεύουσι pro τεχνεύουσι. § 232 p. 164,30 λαλούντων pro λαλουμένης. § 235 p. 165,16 ὀσμήν pro φωνήν. § 240 p. 166,13 χρήσαιο pro χρῆσθαι. § 246 p. 167,26 ὅς ... ἐξετάζεται pro ὡς ... ἐξετάζεσθαι. § 247 p. 168,4 δρῶντος pro δρῶντες. § 253 p. 169,12 γῆς pro γῆ. *de Cherubim* § 41 p. 181,7 αἴσθησιν pro ἔστησεν. § 98 p. 194,3 τῆς pro δή. § 121 p. 198,24 κυρίως pro κύριος. § 124 p. 199,21 ὅς pro ὡς. *de sacrificiis Abelis et Caini* § 70 p. 231,6 ingeniose coniecit ὦ μογεροί pro ὠμότεροι (sic HL), at Philo scripsit ὦ μάταιοι. § 100 p. 243,9 οὐ addidit. § 124 p. 252,7 ἀπόντων pro ἁπάντων. *quod deterius potiori insidiari soleat* § 69 p. 274,17 διὰ τὸ pro διὰ τοῦ. § 85 p. 277,18 κατωκάρα pro κατωκάρανα. § 121 p. 285,24 δικαιοσύνη pro δικαιοσύνην. § 135 p. 288,22 τὸ pro τόν. Turnebus igitur quamquam exigua subsidia usurpavit emendandi Philonis initium fecit, plurima aliis emendanda reliquit. sed duo fere saecula praeterierunt, donec novis curis edendi Philonis consilium susceptum est.

De Hoeschelio

Post Turnebum de Philone bene meritus est David Hoeschel, qui anno 1587 tres libros qui in editione principe desunt, *de mutatione nominum*, *legum allegoriarum* librum II, *de somniis* librum II, e codice Augustano sive Monacensi A primum edidit[1]), deinde anno 1614 opusculum *de septenario* „e codice Boico“ quodam publici iuris fecit adiectis duobus fragmentis e libro *de providentia*[2]). libros autem quos edidit quam maxime potuit corrigere conatus est, id quod ei qua erat doctrina et ingenii acumine saepissime contigit. multa quae in codice A corrupta leguntur in ipso margine codicis emendavit; manum enim correctricem quae in tribus libris illis comparet Hoeschelii esse consensus declarat qui inter editionem eius et correcturas illas exstat. ut exempla quaedam afferam, *legum alleg.* II § 1 p. 90,6 ὁ γὰρ A in textu, ὃ γὰρ A in marg. et Hoeschelii editio praebent. ibid. οὐκ ἀνόει A in textu, οὐκ ἂν εἴη A

---

1) *Philonis Iudaei opuscula tria: 1, Quare quorundam in sacris litteris mutata sint nomina. 2, De formatione Euae ex Adami latere; et de utriusque lapsu. 3, Somniorum Iosephi, Pharaonis, pincernaeque ac pistoris, allegorica expositio. Graece nunc primum edita, studio et opera Davidis Hoeschelii A. M. eiusdemque notatiunculis alicubi illustrata. E bibliotheca Augustana. Francofurdi Apud Ioannem Wechelum, MDLXXXVII.* in octavo. 276 pag.

2) *Philo Iudaeus de septenario. Eiusdem fragmenta II e libro de providentia. Omnia e codd. mss. nunc primum edita a Davide Hoeschelio. Augustae Vindelicorum ad insigne pinus MDCXIV.* in quarto. (hunc librum ipse non vidi.)

in marg. et Hoesch. § 6 p. 91,15 προσπλάττεσθαι A in textu, προπλάττεσθαι A in marg. et Hoesch. § 7 p. 91,28 αὐτὰ A in textu, αὖ τὰ A in marg. et Hoesch. § 14 p. 93,19 τῷ A in textu, τοῦ superscriptum A habet et Hoesch. § 22 p. 95,15 λέξις A in textu, ἕξις ἤτουν συμπιεσμός A in marg., ἕξις Hoesch. § 44 p. 99,3 ταύτῃ A in textu, αὕτῃ A in marg. et Hoesch. § 56 p. 101,16 εἶχον A in textu, ἦχων A in marg. et Hoesch. § 61 p. 102,19 ἐπανόσηται A in textu, ἐπαναστήσηται ἢ ἐξαναστ— (sic) A in marg. et Hoesch. in marg. editionis. § 62 p. 102,24 τὴν ψυχήν A in textu, τῇ ψυχῇ A in marg. et Hoesch. § 74 p. 105,4 σύντομοι A in textu, σύντονοι A in marg. et Hoesch. § 98 p. 110,16 ἀρετοὶ A in textu, ἀρετῆς A in marg. et Hoesch. quarum emendationum pleraeque postea codicis M auctoritate egregie confirmatae sunt. in edendo opusculo *de septenario* (Mang. II 277—298) quo codice Hoeschel usus sit adhuc investigare non potui. Vaticanum 379 non fuisse, quod coniecerat Mangey, inde sequitur quod in eo codice (ut in Laurentiano F) opusculum περὶ τῆς ἑβδόμης explicit verbis ποθεῖ τὰς ἐκ δούλων ὑπηρεσίας (Mang. II 291,48). cum Hoeschelii codex plura contineret quamvis corrupta et mutilata: cf. Tischendorf *Philonea* p. 40 sqq.[1]) libri περὶ προνοίας duo fragmenta edidit e Michaelis Apostolii (vel potius Arsenii) Violario, quae et in excerptis Eusebianis exstant (οὐ τύραννος ὁ θεὸς — κάλλεος εἵνεκα εἰς Mang. II 634—635, ὡμῆς γὰρ δίχα ψυχῆς — διὰ προμήθειαν ἀρετῆς Mang. II 642).

Quae secutae sunt Philonis operum editiones tres vel quattuor a Turnebo et Hoeschelio omnino pendent, novi nihil attulerunt. prima quae Coloniae Allobrogum lucem vidit anno 1613[2]) continet scripta Philonis a Turnebo edita eodem ordine digesta cum latina Gelenii interpretatione,

[1]) Conieceram codicem Monacensem 113 ab Hoeschelio adhibitum esse; sed ne is quidem plura continet quam Vaticanus 379 et Laurentianus F. cf. Hardt *Catal. codd. mss. gr. bibl. Bavar.* II p. 38.

[2]) Φίλωνος Ἰουδαίου ἐξηγητικὰ συγγράμματα εἰς τὰ τοῦ Μωϋσέως κοσμοποιητικά, ἱστορικά, καὶ νομοθετικά. *Philonis Iudaei opera exegetica in libros Mosis. De Mundi opificio, historicos et legales, quae partim ab Adriano Turnebo Professore et Typographo regio e Christianissimi Regis Bibliotheca, partim a Davide Hoeschelio ex Augustana, edita et illustrata sunt. Accessere extra superiorum ordinem eiusdem Philonis sex opuscula, quorum alia sunt* ἐπιδεικτικὰ *alia* διδασκαλικὰ *alia denique historica res quae Iudaeis auctoris aevo contigere describentia. Nunc Graece et Latine in lucem emissa ex accuratissima Sigismundi Gelenii interpretatione, cum rerum Indice locupletissimo. Excudebat Petrus de la Rouiere. Coloniae Allobrogum, CIↃ IↃC XIII.* in folio. 904 pag., 12 fol. non num.

addit deinde tres libros anno 1587 ab Hoeschelio editos cum Frederici Morelli versione latina et opusculum Pseudo-Philoneum περὶ κόσμου cum latina Guilelmi Budaei translatione. altera quae Parisiis anno 1640 prodiit[1]) et ipsa continet omnia quae Turnebus edidit, sed ordine librorum in parte tertia et quarta paululum immutato, deinde opuscula omnia et fragmenta quae Hoeschel publici iuris fecit. haec editio Parisina cum textu vulgato quodam modo cohaeret, si quidem eam Mangey editioni suae fundamenti instar subiecit. tertia quae prodiit Francofurti anno 1691 Frederico III Electori Brandenburgiae dedicata[2]) editionem Parisinam de qua modo dixi fidelissime expressit. quarta denique anno 1729 Francofurti in lucem emissa cum Francofurtensi priore ad amussim conspirat[3]), nisi quod in initio additae sunt praefatio Christiani Schoettgenii et notitia de Philonis vita et scriptis ex I. A. Fabricii Bibliotheca Graeca petita.

De editione Mangeiana

Tandem opus a Turnebo et Hoeschelio inchoatum suscepit ac felicissime persecutus est Thomas Mangey. editio Mangeiana duo volumina in folio complectens anno 1742 prodiit sic inscripta: Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου τὰ εὑρισκόμενα ἅπαντα. *Philonis Iudaei Opera quae reperiri potuerunt omnia. Textum cum Mss. contulit, quamplurima etiam e Codd. Vaticano, Mediceo et Bodleiano, Scriptoribus item vetustis, nec non Catenis Graecis ineditis, adiecit, Interpretationemque emendavit, universa Notis et Observationibus illustravit Thomas Mangey, S. T. P., Canonicus Dunelmensis. Vol. I. II.* (Londini) *Typis Guilelmi Bowyer MDCCXLII.*

---

[1]) Φίλωνος Ἰουδαίου συγγράμματα. *Philonis Iudaei omnia quae extant opera. Ex accuratissima Sigismundi Gelenii et aliorum interpretatione partim ab Adriano Turnebo, Professore Regio, e Christianissimi Regis Bibliotheca, partim a Davide Hoeschelio ex Augustana edita et illustrata. Huic novissimae editioni accessere Variae lectiones et elegantissimus eiusdem Philonis de septenario libellus et de providentia Dei fragmenta. Cum indice rerum locupletissimo. Lutetiae Parisiorum MDCXL.* in folio. 1200 pag., 35 fol. (hanc editionem ipse non vidi.)

[2]) titulus idem est atque ed. Paris. 1640. in fine: *Francofurti, Apud Ieremiam Schrey et Heinrici Ioh. Meyeri Haeredes, Anno CIↃ IↃC XCI.* in folio. 1200 pag., 35 fol.

[3]) titulus idem atque ed. Paris. 1640 et Francof. 1691. in fine: *Accedunt noviter notitia vitae et operum Philonis ex viri celeberrimi Ioannis Alberti Fabricii Bibliotheca Graeca et praefatio Christiani Schoettgenii. Francofurti, Apud Ieremiam Schrey et I. G. Conradi.* s. a. in folio. 14 et 1200 pag., 35 fol. hanc editionem anno 1729 in lucem emissam esse declaratur praefatione data *Dresdae, ipso die festo Epiphanias Dominicae, CIↃ IↃCC XXIX.*

nova et amplissima subsidia ad Philonem denuo tractandum et adhibenda esse recte cognovit Mangey et operam dedit ut undique colligeret. codices igitur Britannicos qui ad manus erant ipse contulit, alios multos in usum suum conferendos curavit, excerpta et fragmenta Philonea in catenis et florilegiis et a scriptoribus antiquis tradita partim ad illustrandum textum adhibuit partim ad calcem editionis congessit. nec priorum editorum exemplum secutus est, ut ex Adriani Turnebi et Davidis Hoeschelii editionibus opera Philonis denuo exprimeret, sed quasi novam textus formam instituit. nam primum ordinem librorum induxit multo meliorem eo quem Turnebi et reliquae editiones prae se ferunt, opusculis quattuor ab Hoeschelio editis priore loco submotis eum locum adsignavit quem res in singulis tractatae postulant. deinde textum locupletavit libro *de posteritate Caini* e codice Vaticano 381 (U) et libro quarto *de specialibus legibus* e codice Seldeniano primum editis. denique fragmenta librorum Philonis deperditorum sat multa undique collecta primus edidit. notis autem partim infra textum datis partim ad calcem utriusque voluminis adiectis ad illustranda et emendanda verba Philonis materiam obtulit amplissimam. itaque omnium qui hucusque Philoni studium impenderunt optime Mangeium de hoc scriptore meritum esse negari nequit.

Sed tamen omnem quam moverat exspectationem editio Mangeiana non explevit. neque enim ipse codices accurate contulit neque ab aliis collationes accurate factas accepit neque ea qua par est diligentia subsidiis suis usus est. codicum lectionis varietatem selectam tantum enotavit nec raro *sic Mss.* adnotasse satis habuit, ubi codices minime consentiunt, singulos autem codices saepissime inter se confudit. in praefatione codices enumerat, quorum subsidio in recensendo Philone usus sit. primum se collationem habuisse dicit unius Vaticani nr. 152, qui largam messem sibi variarum et meliorum lectionum suppeditaverit. at non unum Vaticanum adhibuit, sed minimum quattuor. is quem Vaticanum 152 dicit sine dubio fuit Vaticano-Palatinus 152, quem supra (p. XXX) memoravi et in libro *de opificio mundi* cum codice Veneto B conspirare in prolegomenis editionis eius libri (p. XIV sq.) demonstravi. quod iam tum suspicatus eram, ubi secundum Mangeii testimonium codex Vaticanus a Veneti B memoria recedat, errorem subesse et Palatinum 152 cum alio quodam Vaticano a Mangeio confusum esse, id egregie confirmatum est.

nam praeter Palatinum 152 in libro *de opificio mundi* Vaticano-Palatinum 248 (G) Mangey adhibuit et quas ibi discrepantes a codice B notavi lectiones non sunt Palatini 152 sed Palatini 248. is autem, quem largam messem variarum lectionum sibi suppeditasse profitetur, ne ipse quidem Palatinus 152 fuit sed Vaticanus 381 (U). nam omnes quas in libris *legum allegoriarum* I, *de Cherubim, de sacrificiis Abelis et Caini, quod deterius potiori insidiari soleat* et aliis profert *e Vaticano* lectiones sunt Vaticani U. denique hic illic scripturas codicis Vaticano-Palatini 183 (quem apographon codicis A esse supra dixi) commemorare videtur. similem confusionem commisit in enotandis codicum bibliothecae Laurentianae lectionibus. codicem Mediceum, quem reliquorum omnium et antiquissimum et praestantissimum dicit, ab Antonio Cocchio medico Florentino in usum suum collatum esse refert. itaque sine dubio codicem Laurentianum X 20 (M) intellegi voluit. at non modo huius sed etiam Laurentiani F collationem adhibuit, quippe cuius scripturas commemoret in libris Philonis qui in codice M desunt ut in libro *quod deterius potiori insidiari soleat*. praeter eos quos modo dixi codices Mangey usurpatos a se esse testatur hos: tres codices bibliothecae regis Christianissimi 1895. 2250. 2251 (i. e. codices Parisinos 433. 434. 435), Coislinianum 43, Augustanum (i. e. Monacensem A), quorum collationes aliis acceptas rettulit. ipse contulit Oxonienses codices tres, unum Bodleianum (Seldenianum), unum Collegii Lincolniensis, unum Collegii Novi (v. supra p. XIX), et Cantabrigiensem Collegii S. Trinitatis (de quo cf. Proleg. ad librum *de opificio mundi* p. XXX). apparatum igitur habuit sat amplum et egregium, sed recta via et ratione uti eo nescivit. quae de codicum lectione cognoverat quanta socordia et neglegentia saepe tractaverit, permultis exemplis demonstrari potest. quod cum operae pretium non sit, ut chartae parcam, unum exemplum pro multis proferam. *legum allegor.* II § 4 p. 91,1 haec scripsit Philo: δύο γὰρ ἀνθρώπων γένη, τό τε κατὰ τὴν εἰκόνα γεγονὸς καὶ τὸ πεπλασμένον ἐκ γῆς· οὔτε δὲ τῷ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ — ἐφίεται γὰρ τῆς εἰκόνος· ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ θεοῦ ἀρχέτυπος ἄλλων ἐστί· πᾶν δὲ μίμημα ποθεῖ τοῦτο, οὗπέρ ἐστι μίμημα, καὶ μετ' ἐκείνου τάττεται — οὔτε τῷ πλαστῷ πολὺ μᾶλλον καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον. in codice A verba οὔτε δὲ τῷ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ errore omissa sunt, quare apud Hoeschelium et in eis quae ab

eo pendent editionibus desiderantur. Mangey cum in Mediceo (M) mancam sententiam expleri verbis οὔτε δὲ τῷ — μόνῳ comperisset, falso loco ea in textum induxit ante verba οὔτε τῷ πλαστῷ κτλ. itaque in omnibus inde a Mangeio editionibus ineptum hoc enuntiatum exstat: δύο γὰρ ἀνθρώπων γένη . . . ἐκ γῆς· ἐφίεται γὰρ τῆς εἰκόνος . . . καὶ μετ' ἐκείνου τάττεται· οὔτε δὲ τῷ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ, οὔτε τῷ πλαστῷ πολὺ μᾶλλον καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον.

De ratione quam in textu constituendo secutus sit haec Mangey pronuntiavit: *ubique sequor editionem Parisiensem Philonis operum anni 1640 . . . textum nullibi ex coniectura muto nec ex unius tantum codicis manuscripti fide nisi Medicei, quem reliquorum omnium longe optimum esse existimo et ex quo solo hiatus bene multos supplere in textu non dubitavi.* attamen hanc normam non stricte observavit, sed saepe textum tacite mutavit et scripturam vulgatam non modo correxit, id quod sane multis locis fecit, sed interdum etiam depravavit. quoniam vero complures familiae A codices adhibuit, horum auctoritatem secutus multa mutavit et textum nonnusquam diversum constituit ab eo quem editiones priores ostendunt, quas a memoria familiae H pendere constat. sed contra codicum consensum textum mutare noluit; nam huiusmodi quae comparent pleraque vel e lapsu calami vel ex erroribus typothetarum orta esse videntur. coniecturas et suas et aliorum plerasque vel in notis vel in addendis commemoravit. atque in his non minima laus Mangeii posita est. erat enim Philonei sermonis adeo peritus ac tanto opere in doctrinam Philonis penetraverat, ut facili negotio multas corruptelas et lacunas textus detegeret ac saepissime coniectando veram scripturam indagaret vel ad veram proxime accederet. etsi eius coniecturae non omnes ita comparatae sunt, ut in textum recipi possint, ac nonnullae vel falsam sententiam ingerunt, multae tamen acu rem tetigerunt, quas omnino recipiendas esse nemo dubitabit. eadem ac fortasse etiam maiore laude dignae sunt animadversiones et emendationes Ieremiae Marklandii a Mangeio in addendis commemoratae, quarum plerisque in verbis Philonis emendandis et restituendis uti licet. maxima illum virum fuisse sagacitate et in coniiciendo felicitate optime arguitur eo, quod multa inventa eius meliorum codicum testimonio postea confirmata sunt. in Mangeii notis passim laudatur etiam Ericus Benzelius episcopus Lincopensis.

cuius observationes et coniecturas quasdam ille acceperat, quae ad emendationem Philonis non multum conferunt. denique Ioannis Christophorsoni coniecturae, quas ambabus manibus amplexus est Mangey, nihili aestimandae sunt.

De editionibus reliquis

Editio Mangeiana quae prima fuit critica usque ad hunc diem unica mansit. nam qui postea Philonis opera ediderunt Mangeii textum integrum expressisse satis habuerunt. ac Fridericus Pfeiffer quidem, cuius editio [1]) imperfecta emissa est annis 1785—1792, in praefatione se Mangeii speciosam egregiamque editionem vel plane immutatam recudendam curavisse libere fatetur. ipse nihil praestitit nisi haec: errata typographica quibus sane editio Mangeiana scatet non pauca correxit (sed multa intacta reliquit nec pauca nova ipse admisit), Mangeii notas ex addendis collectas textui subscripsit, tres codices Monacenses quos Mangey neglexerat ipse contulit et eorum lectiones varias adnotavit. sed valde erravit quod ex eorum collatione ornamentum novum accedere Philoni ratus est. nam quos saeculo XIV eleganter satis exaratos dicit ac de codicibus optimae notae summa cum cura et diligentia descriptos esse videri, codices re vera sunt saeculi XVI et summa cum neglegentia scripti et nullius pretii. primus codex a Pfeiffero A notatus (num. 52 signatus), qui Philonis libros plerosque continet e bibliotheca Bessarionis cardinalis descriptos, nunc est Monacensis graecus 124 (v. supra p. XIV sq.). alter codex B (num. 35 signatus), qui libros continet *de vita Mosis, de fortitudine, de vita Iosephi, de Abrahamo*, nunc est codex Monacensis gr. 19: cf. Hardt *Catal. codd. mss. graec. bibl. Bavaricae* t. I p. 98 sqq. tertius codex C (num. 174 signatus) nunc est Monacensis gr. 113, qui fol. 225—233 Philonis opusculum *de septenario* (Mang. II 277—291) continet: cf. Hardt l. l. t. II p. 38. tertium hunc codicem adhibere non iam potuit, quoniam in edendo Philone usque ad libros *de specialibus legibus* non pervenit.

Qui hoc saeculo Philonis opera imprimenda curaverunt nihil fere praestiterunt, nisi quod libros per I. B. Aucherium ex Armenio publici

[1]) *Philonis Iudaei opera omnia graece et latine. Ad editionem Thomae Mangey collatis aliquot Mss. edenda curavit Augustus Fridericus Pfeiffer. Vol. I—V. Erlangae, sumptu Wolfgangi Waltheri, 1785—1792.* 5 voll. in octavo, quibus continentur scripta omnia quae in editionis Mangeianae volumine primo exstant et e volumine altero vita Abrahami. editio fertur repetita esse anno 1820.

iuris factos et opuscula *de cophini festo* et *de parentibus colendis* ab Angelo Maio e Laurentiano M edita[1]) libris antea cognitis adiecerunt. editio Lipsiensis Schwickertiana quam M. Car. Ern. Richter curavit annis 1828—1830 prodiit octo voluminibus[2]). editor, quemadmodum ipse in praefatione professus est, textum Mangeii secutus est, quocum editionem Pfeifferianam et ubi haec deficit editionem Parisiensem anni 1640 contulit; scriptis a Mangeio editis suo loco inseruit opuscula *de festo cophini* et *de parentibus colendis* et in fine adiecit libros ab Aucherio latine redditos. declarat autem sese efficere studuisse, ut mendis innumeris quibus pristinae editiones scateant textus purgaretur; quod, si menda typographica et lapsus calami quosdam exceperis, parum vere dictum est, vitia enim pleraque editionum priorum in hac quoque redeunt: cf. Proleg. in librum *de opificio mundi* p. XXXIV, ubi exempla nonnulla contuli quae facile augeri possunt. denique commoditati legentium eo prospectum voluit, quod summaria singulis libris praeposuit, textum in paragraphos distinxit et quam aptissime fieri potuit interpunxit. sed neque distinctionibus neque interpunctionibus textus Philonei difficultates levavit, immo vero saepius auxit. nam paragraphis suis textum interdum omnino depravavit, cum sententias artissime inter se conexas discerperet: cf. e. gr. p. 62,16. 95,23. 139,30. 143,29. 145,2. 166,28. 178,16. 286,6. in interpungendo autem tanta neglegentia usus est, ut multis locis verba scriptoris omnino intellegi nequeant, nisi interpunctiones immutaveris. quod in praefatione promisit ultimo volumini se indicem rerum et verborum graecum additurum, huic promisso non satisfecit, sed indicem rerum latinum ex Mangeii editione repetitum dedisse satius habuit. novissima operum Philonis editio Tauchnitiana[3]) fere integra ex editione Richteriana expressa est. nam et universa cum illa conspirat et in singulis voluminibus omnia eadem continet et textum in paragraphos a Richtero

---

[1]) *Philonis Iudaei de cophini festo et de colendis parentibus cum brevi scripto de Iona. Editore ac interprete Angelo Maio. Ad Leopoldum principem Etruriae heredem. Mediolani regiis typis MDCCCXVIII.* in octavo. 36 pag.

[2]) *Philonis Iudaei opera omnia. Textus editus ad fidem optimarum editionum. Vol. I—VIII. Lipsiae, sumptibus E. B. Schwickerti, 1828—1830.* in octavo minori.

[3]) *Philonis Iudaei opera omnia ad librorum optimorum fidem edita. Editio stereotypa. Tom. I—VIII. Lipsiae sumptibus et typis Caroli Tauchnitii 1851—1853.* 12°.

inductas distinctum praebet. ea re tantum discrepat, quod editor anonymus interpunctionem sane meliorem et accommodatiorem reddere studuit et coniecturas nonnullas a Mangeio in notis significatas, quae quidem ei certae videbantur, in textum recepit.

Denique in editionum numero nominanda videtur Ioannis Christiani Guilelmi Dahlii Chrestomathia Philoniana[1]) duobus voluminibus edita et doctis adnotationibus instructa, cuius volumine priore capita selecta e variis Philonis libris, posteriore libri *adversus Flaccum* et *de legatione ad Gaium* illustrantur; textum editor Mangeianum secutus est. neque hoc loco silentio praetereunda sunt Constantini Tischendorfii *Philonea*[2]) identidem iam a me laudata, qui liber primum Philonis opusculum *de posteritate Caini* continet e Vaticano 381 accuratius descriptum quam apographon a Mangeio adhibitum, deinde *de specialibus legibus* librum II integrum e Laurentiano M editum, cuius antea partes tantum valde corruptae et in breve contractae cognitae fuerunt; adiectum est fragmentum *Quaestionum in Exodum* in Vaticano 379 servatum, finem faciunt sententiae Philonis e florilegio Cahirino (quod cum Maximi Eclogis conspirare videtur) excerptae.

De versionibus recentioribus

De editionibus disputatione absoluta pauca adiungenda sunt de versionibus recentiore tempore factis. primus quod sciam Lilius Aegidius Libellius Tifernas opera Philonis latine reddenda suscepit iussu Nicolai V papae: cf. Dominicus Georgius *Vita Nicolai V pont. max.* (Romae 1742) p. 192. eius translationis etiam nunc in bibliotheca Vaticana exstant septem tomi manu ipsius annis 1479—1484 elegantissime exarati et Sixto IV vel Innocentio VIII dedicati, quibus octavus accedit in bibliotheca Barberina adservatus. cf. Pitra *Anal. Sacr.* II p. 331. paulo post editionem principem ab Adriano Turnebo in lucem emissam Ioannes Christophorson[3]) Anglus quattuor libros Philonis in linguam

[1]) *Chrestomathia Philoniana sive loci illustres ex Philone Alexandrino decerpti et cum animadversionibus editi a Ioanne Christiano Guil Dahl. Hamburgi sumptu Caroli Ernesti Bohn 1800—1802.* 2 voll. 12°.

[2]) *Philonea, inedita altera, altera nunc demum recte ex vetere scriptura eruta. Edidit Constantinus Tischendorf. Lipsiae, Giesecke et Devrient 1868.*

[3]) *Philonis Iudaei scriptoris eloquentissimi gravissimique libri quatuor, quorum primus est De mundi fabricatione, quae est à Moyse descripta, secundus De decem praeceptis, quae capita legum sunt, tertius De magistratu seu principe deligendo, quartus De officio Iudicis,*

latinam conversos edidit. anno post omnium operum Philonis quotquot ediderat Turnebus translatio latina Basileae prodiit a Sigismundo Gelenio facta[1]). quae et identidem repetita (Lugduni 1555, Lugduni 1561[2]), Antwerpiae 1614[3])) et omnibus graeci textus editionibus inde ab editione Colon. Allobr. 1613 usque ad Pfeifferianam adiecta est. opuscula ab Hoeschelio edita Fredericum Morellum interpretem latinum nacta sunt. gallice Philonis opera Petrus Bellier anno 1588 edidit[4]), in sermonem anglicum hoc saeculo transtulit C. D. Yonge[5]). germanice adhuc pauca scripta Philonis reddita sunt[6]).

---

iam primum de Graeco in Latinum conversi: Ioanne Christophorsono Anglo interprete. Errata quoque fere quadringenta, quae in eisdem quatuor libris nuper Parisiis Graece impressis ex collatione exemplarium manu descriptorum deprehensa sunt, notata correctaque et in fine uoluminis posita. Antverpiae. Excudebat Ioannes Verrvithagen Anno 1553. in quarto. 12 fol., 149 pag., 4 fol.

[1]) *Philonis Iudaei scriptoris eloquentissimi ac philosophi summi lucubrationes omnes quotquot haberi potuerunt, nunc primum Latinae ex Graecis factae per Sigismundum Gelenium, addito in fine rerum memorandarum Indice foecundissimo. Basileae (apud Nicolaum Episcopium iuniorem) M.D.LIIII.* in folio. 651 pag., 11 fol. — Editio plane repetita *Lugduni, Apud Ioannem Frelonium, 1555.* in octavo. 32 fol., 870 pag.

[2]) *Philonis Iudaei, summi philosophi, ac scriptoris eloquentissimi, Operum, quotquot ad hunc diem haberi potuerunt, Tomus prior (alter), interprete Sigismundo Gelenio, Ioanne Christophorsono et Ioanne Voeuraeo. Cum utriusque Tomi singularibus et amplissimis indicibus. Lugduni, Apud Ioannem Frellonium, MDLXI.* 2 voll. in octavo, 512 et 480 pag. hac editione continentur primum Sig. Gelenii translatio omnium operum Philonis, deinde Io. Christophorsoni translationes quattuor librorum, tum Ioannis Voeuraei Galli interpretatio libri *de decalogo.*

[3]) *Opera Philonis Iudaei exegetica in libros Mosis, De opificio mundi, Historicos et Legales, quae partim ab Adriano Turnebo, Professore et Typographo Regio, e Christianissimi Regis Bibliotheca, partim a Davide Hoeschelio ex Augustana, edita et illustrata sunt. Accessere extra superiorum ordinem eiusdem Philonis sex opuscula, quorum alia sunt ἐπιδεικτικά, alia διδασκαλικά, alia denique historica res quae Iudaeis Auctoris aevo contigere describentia. Nunc noviter additis marginalibus in lucem emissa ex accuratissima Sigismundi Gelenii interpretatione, cum rerum Indice locupletissimo. Antwerpiae, Apud Iohannem Keerbergium, M.DC.XIV.* in quarto. 811 pag., 24 fol. haec editio accurate expressa est ex parte latina editionis graecae et latinae quae prodiit Coloniae Allobrogum a. 1613 (v. supra p. LXXII).

[4]) *Les Oeuvres de Philon Juif, contenans l'Interpretation de plusieurs divins et sacrés mystères et l'instruction d'un chacun mises de Grec en François p. Pi. Bellier. Paris chez Ch. Roger 1588.* in octavo. editio repetita et tribus libris a Fred. Morello translatis aucta *Paris chez Chapelain 1612.*

[5]) *The Works of Philo Iudaeus, the contemporary of Iosephus, translated from the Greek by C. D. Yonge. London, H. Bohn, 1854—1855.* 4 voll. in octavo.

[6]) *Bibliothek der griechischen und römischen Schriftsteller über Judenthum und Juden*

Novam et criticam operum Philonis editionem hoc saeculo moliebatur Chr. G. L. Grossmann theologus Lipsiensis. quod ad consilium perficiendum Constantino Tischendorfio persuasit, ut in itinere quod anno huius saeculi quadragesimo in Galliam et Italiam suscepit libris Philonis manuscriptis excutiendis operam daret. quem laborem ita ille exsecutus est, ut codices Parisinos fere omnes exploraret et cum editione Mangeiana conferret atque Italiae bibliothecis perlustratis multos codices perscrutaretur et investigaret [1]). quo factum est ut Grossmanno supellectilis critica praesto esset locupletissima. sed morte abreptus est (anno 1857), priusquam vel initium edendi Philonis fecisset. apparatus criticus ab eo comparatus hucusque neglectus in bibliotheca Universitatis Lipsiensis delitescit. post Grossmanni obitum idem consilium persecutus est Carolus Guilelmus Otto theologus Glauchaviensis, quem ad finem et apographa Tischendorfii collationum codicum Parisinorum et collationes aliquot codicum Vindobonensium comparavit. sed ne is quidem eo pervenit, ut ad opus perficiendum accederet [2]). nova Philonis edendi spes excitata est, cum anno 1887 Academia Regia Berolinensis ad certamen de praemio Carlottiano subeundum Philonis librum *de opificio mundi* critice tractandum proposuisset. quo in certamine Paulo Wendlandio mihique contigit, ut Academia opellas nostras praemio dignas iudicaret. quo facto uterque nostrum editionis omnium operum Philonis novis curis parandae consilium cepit. mox vero, ne diutius opus dudum desideratum tardaretur et quo citius res ad finem perduci posset, consilia nostra communicavimus et consociato labore Philonem edere constituimus. apparatu plenissimo per hos annos conquisito et omni studio pertractato nunc volumen primum in lucem mittimus.

De ratione huius editionis

De ratione huius editionis haec animadvertenda sunt. ordinem librorum in universum sequimur eum quem Mangey constituit, quamquam non per omnia eum recte sese habere haud ignoramus. sed quoniam editio Mangeiana in omnium manibus est et omnes verba Philonis secun-

---

in neuen Uebertragungen und Sammlungen. I. Bd. Leipzig, Oskar Leiner, 1865. III. Bd. ib. 1870. IV. Bd. ib. 1872.

[1]) cf. Grossmann in programmate pro rectoratu Lipsiensi a. 1856 p. 1. Tischendorf *Anecdota sacra et profana* p. 171. *Philonea* p. V sq.

[2]) cf. quae dixi in Philol. t. LI p. 274.

dum eam laudare consueverunt, lectorum commoditati consuluisse nobis videmur, quod ordinem editionis Mangeianae quoad fieri potuit retinuimus. quo facilius verba scriptoris alicubi laudata reperiri possent, numeri paginarum editionis Mangeianae (M.) in margine interiore adnotati sunt. nec minus propter verba secundum editionem Richterianam laudata paragraphos eius editionis in textum recepimus cancellis rotundis ( ) inclusas. sed ut difficultates Philonis legendi aliquanto sublevarentur et singulae sententiae magis essent perspicuae, textum in novas et minores paragraphos distinximus in margine exteriore notatas. textui duplicem adnotationem subiunximus, unam qua codicum varietas lectionis enotata est, alteram qua loci memoriae quae dici solet indirectae congesti sunt et scriptorum loci quos Philo laudavit vel perstrinxit significati. in textu constituendo quantum fieri potuit fidem et auctoritatem librorum manuscriptorum sequendam esse duximus, sed simul ab emendatione in scriptore tam corrupto non prorsus abstineri posse nobis persuasimus, in qua tamen a certa via et ratione nos non recessisse speramus. equidem coniecturas vel meas vel aliorum in textum non recepi, nisi ubi et verba tradita aperte corrupta sunt et emendatio certa mihi visa est. sicubi rem dubiam esse nec medelam certam adhuc inventam existimavi, textum libris traditum quamvis corruptum retinere malui quam coniecturis locum concedere parum probabilibus. ceterum praeter Mangeium et qui ab eo laudantur Christophorsonum Marklandium Benzelium vix quisquam nominandus est, qui in emendandis libris huius voluminis aliquid praestiterit, nisi quod Fridericus Creuzer locos aliquot illustravit et emendare conatus est[1]). etiam in rebus grammaticis et orthographicis codicum optimorum fidem plerumque secutus sum. eas tantum formas verborum quas ex usu Philonis et illius aevi scriptorum communi admittendas non esse censeo, ubi mutatione levissima vitium tolli potuit, emendare et iustas formas substituere non dubitavi: velut αὑτοῦ pro αὐτοῦ, ubi pronomen reflexivum necessarium videtur, et σεαυτοῦ (σαυτοῦ) pro ἑαυτοῦ, ubi sententia loci pronomen secundae personae postulat, et similia. de legibus quas Philo in hiatu vitando et admittendo

---

[1]) Fr. Creuzer *Zur Kritik der Schriften des Juden Philo* in *Theol. Studien und Kritiken* 1832 I p. 3—43 (= *Deutsche Schriften* III. Abth. 2. Bd. p. 409—446).

secutus sit alio loco fusius disserendum erit. nam quae J. Jessen[1]) de hac quaestione investigasse sibi videtur, minime omnia probanda sunt. si quidem iustae hiatus excusationes apud Philonem multo latius patent quam ille putavit. in universum sic iudico, propter hiatum solum verba tradita non esse corrigenda ac ne gravissimos quidem hiatus tollendos esse, id si levissima mutatione fieri non possit. ν quod dicitur paragogicum in codicibus vetustioribus ante consonas saepe scriptum reperitur, ante vocales rursus interdum omissum; sed quoniam codicum scriptura fluctuat, propter aequabilitatem normam vulgatam secutus ante consonas illud ν nusquam scripsi. οὕτως ante consonas quoque tantum non ubique in omnibus codicibus scriptum est; quae scriptura nescio an a Philone omnino praelata atque etiam paucis locis illis ubi οὕτω legitur in libris deterioribus restituenda sit. veteris Testamenti locos quos attulit vel perstrinxit Philo quam accuratissime significavi LXX interpretum versionis editione novissima Cantabrigiensi (ed. Swete) usus, iuxta quam Lagardii editionem Geneseos (a. 1868) adhibui. in scriptura locorum biblicorum constituenda codicum Philoneorum fidem ubique secutus sum ac ne tum quidem ab ea discedendum esse iudicavi, ubi codices a versione graeca discrepant. scripturam traditam ibi tantum e LXX virorum interpretatione correxi, ubi codices corruptos esse manifestum est. sicubi codices Philonis in laudandis verbis biblicis inter se differunt, eam scripturam praeferendam esse duxi quae ad versionem graecam proxime accedat. itaque non paucis locis codicum familiae UF lectionem aspernatus ceterorum codicum memoriam secutus sum. nam ut ceteroquin manus correctrix in familia UF grassata est (v. supra p. XL), ita et verba biblica corrector ille interdum immutavit fortasse alia quadam veteris Testamenti versione usus. ceterum studiis biblicis maximeque eis quae ad originem et historiam LXX virorum interpretationis pertinent e textu Philonis fructum non exiguum redundare consentaneum est. sed de ratione quae inter Philonem et veteris Testamenti versionem graecam intercedat tum demum iuste et copiose disputari poterit, cum editio haec operum Philonis absoluta erit.

---

[1]) J. Jessen *De elocutione Philonis Alexandrini*, Hamburgi 1889.

Haec hactenus de universa Philonis librorum memoria ceterisque subsidiis criticis et de ratione huius editionis. singulis libris in hoc volumine editis pauca praemittenda sunt.

DE OPIFICIO MVNDI. Codices VMABPFGH. librum separatim edidit J. G. Müller[1], de cuius editionis indole dixi in priore huius libri editione[2] p. XXXIV. titulum e codice V restitui περὶ τῆς κατὰ Μωυσέα κοσμοποιίας, quem confirmant excerpta D, ut D^{C} fol. 196^{v} ἐκ τῆς κατὰ Μωϋσέα κοσμοποιίας (ad p. 9, 15), fol. 259^{v} ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας (ad p. 7, 7), D^{R} fol. 192^{v} ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας (ad p. 7, 11), D^{K} fol. 49^{r} ἐκ τοῦ περὶ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας (ad p. 35, 25), D^{M} fol. 15^{r} D^{L} fol. 21^{r} et 55^{v} ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας (ad p. 23, 2). Eusebius in recensu librorum Philonis (Hist. eccl. II 18) hunc librum non commemorat, scilicet quia partem esse putavit operis illius quod nomine νόμων ἱερῶν ἀλληγορίαι complexus est, id quod verbis expressis dicit Praep. Evang. VIII 13, ubi verba Philonis e libro *de opificio mundi* excerpta sic inducit: πάλιν οὖν ⟨ἐπὶ?⟩ τὸν Φίλωνα παριτέον ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν εἰς τὸν Νόμον. textum plerumque secundum editionem priorem recensui, nonnunquam vel ipse δευτέραις φροντίσιν edoctus vel suadente Wendlandio aliter constitui, quo facto librum nunc emendatiorem prodire iure sperare mihi videor. e codice V, cum anno 1890 denuo conferrem, mihi contigit ut aliquot novas et partim bonas lectiones eruerem: § 11 p. 3, 11 κατασκευάζον (non κατασκευάζειν). § 59 p. 19, 15 ἀληθεστέρων (non ἀληθεστέρων). codicis V auctoritatem secutus sum etiam his locis: § 19 p. 6, 4 ὡς ἄρα pro ὃς ἄρα. cf. *de sacrificiis Abelis et Caini* § 77 p. 234, 2. § 33 p. 10, 11 συμφερόμεναι. scil. αἱ ἐναντιότητες. § 70 p. 23, 16 τὰς οὐρανοῦ περιόδους. cf. *quod deterius potiori insidiari soleat* § 85 p. 277, 23 ἀέρος καὶ οὐρανοῦ περιόδοις. *de specialibus legibus* IV *(de concupiscentia)* II 355, 10 M. τὰς οὐρανοῦ περιόδους. *de aeternitate mundi* p. 17, 1 Cum. τῆς τοῦ παντὸς οὐρανοῦ περιφορᾶς. *de Cherubim* § 21 p. 175, 2 τὴν τοῦ παντὸς οὐρανοῦ φοράν et § 25 p. 176, 6 τοῦ παντὸς οὐρανοῦ τὴν ἀίδιον φοράν.

---

[1]) *Des Juden Philo Buch von der Weltschöpfung. Herausgeg. und erklärt von J. G. Müller. Berlin, G. Reimer, 1841.*

[2]) *Philonis Alexandrini libellus de opificio mundi ed. Leopoldus Cohn. Vratislaviae apud Guil. Koebner 1889.*

§ 71 p. 24, 6 ἀθρόου φωτός: cf. *de Cherubim* § 61 p. 185,10 ἀθρόον φῶς. § 81 p. 28, 14 ἐλπὶς ἂν ἦν.

LEGVM ALLEGORIARVM LIBER I. Codices MAPUFL. accedit versio Armenia. memoriam meliorem plerumque exhibent Arm MAP, deteriorem UFL. titulum νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ πρῶτον e codd. UF recepi, quem uno loco testificantur etiam excerpta D: D^K fol. 220^v et D^R fol. 267^r ἐκ τοῦ α′ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (ad p. 74, 6). codices MAP et Arm numerum libri non significant. mirum est quod in codicibus UF liber in duas partes dirimitur et ante verba τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον καὶ θεῖον ὡς ἀληθῶς φῶς κινηθέντας τρόπους (§ 17 p. 65, 4) quasi novi libri titulus legitur νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον[1]). cuius divisionis vestigium in excerptis D quoque cernitur: D^C fol. 45^v et 173^v D^R fol. 22^r et 162^v D^L fol. 26^v ἐκ τοῦ δευτέρου τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (ad p. 72, 3). codex P non integrum hunc librum exhibet, omittit § 8—30 et 74—87.

LEGVM ALLEGORIARVM LIBER II. Codices MAP. accedit versio Armenia. in P desunt § 9—18, 54—67, 77—108. inscriptionem νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον huic libro vulgatam fere secutus addidi, etsi eam nullo niti testimonio non ignoro. nam et in versione Armenia et in codice P sine titulo cum libro priore coniunctus est atque in codice M ita inscriptus, ut in eius archetypo cum libro priore unum librum effecisse iudicandus sit. et re vera si ambitum horum opusculorum respicimus, unum olim fuisse librum consentaneum videtur[2]). sed quoniam inter hoc opusculum et librum sequentem interiisse nonnulla videntur (desideratur enim expositio allegorica versuum Genes. 3, 1^b — 3, 8^a) neque ita exploratum est, ubi liber I desierit et liber II initium ceperit, divisionem vulgatam quamvis parum correctam retinendam esse censui.

LEGVM ALLEGORIARVM LIBER III. Codices ABPH. in codicibus melioris notae liber deest. titulum codices prae se ferunt νόμων ἱερῶν

---

[1]) hinc etiam explicandum est quod codex L huius libri titulum praebet νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον: nam in codice Vaticano 379, quo usus est librarius codicis L, is titulus ad alteram partem huius libri pertinet.

[2]) cf. E. Schürer *Geschichte des jüd. Volkes im Zeitalter Jesu Christi* II p. 840 sq.

ἀλληγορία δευτέρα. sed tertium esse librum testantur excerpta D. cf. adnotata ad p. 114, 2. 115, 11. 123, 13. 128, 18. 129, 26. 130, 9. 136, 22. 148, 25. 153, 19. 162, 26. *legum allegoriarum* liber quartus interiit, pauca fragmenta eius in excerptis D servata sunt: cf. Harris *Fragments of Philo* p. 6sqq.

DE CHERVBIM. Codices MAPGHUF. textus formam genuinam modo codices MAPGH modo codices UF servarunt, nonnusquam utra memoria praeferenda sit dubitari potest. interdum archetypi codicum UF textum docti correctoris manu tractatum esse supra monuimus (p. XL). neque integer hic liber in archetypo illo traditus fuit, abrumpitur enim in codicibus UF § 84 verbo κατανοήσωμεν. operis *legum allegoriarum* partem fuisse certum est, sed nescimus utrum singularem librum (quintum videlicet) formaverit an cum libro quarto qui periit aliquo modo conexus fuerit. titulum proprium tribuunt huic libro testes omnes: codices MAPGH inscriptionem exhibent περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου Κάϊν, codices UF περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας. excerpta D breviter laudant περὶ τῶν χερουβίμ: cf. adnotata ad p. 196, 1. 199, 25. semel verba quaedam afferunt ἐκ τῶν αὐτῶν (ad p. 176, 3), ubi generaliter *legum allegoriarum* opus significari videtur, cum praecedat excerptum ἐκ τοῦ η΄ καὶ θ΄ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας i. e. *de posteritate Caini*.

DE SACRIFICIIS ABELIS ET CAINI. Codices MAGHPUF, quorum memoria in duas partes rursus discedit, quarum unam efficiunt codices MAGHP, alteram UF. accedit papyrus, cuius scriptura proxime accedit ad codices UF. ne hic quidem liber quota pars *legum allegoriarum* fuerit certo scimus. ubique liber titulo singulari vel inscribitur vel laudatur. titulum genuinum περὶ γενέσεως Ἄβελ καὶ ὧν αὐτός τε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κάιν ἱερουργοῦσιν e codicibus UF restitui, quibuscum fere consentit papyrus. idem confirmatur excerptis D, quibus sententiae huius libri laudantur ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ: cf. adnotata ad p. 207, 6. 238, 1. 247, 12. vel ἐκ τῶν εἰς τὸν Ἄβελ: cf. adnot. ad p. 238, 1. 247, 9. 252, 4. formam huius libri genuinam nunc primum revocavi, si quidem eam partem quae hucusque in editionibus omissa erat codicum meliorum auctoritatem secutus inserui. namque in codicum familia H ideoque in Turnebi editione desunt omnia quae in huius editionis paragraphis 21—32

(p. 210, 1 — 215, 20) leguntur. recurrunt enim eadem in opusculo subditicio περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι (Mang. II 265—269). quod cum animadvertisset is qui archetypum familiae H conscripsit, in hoc libro illa omittenda esse inepte putavit. ceteri codices omnes, quamquam opusculum illud Pseudo-Philoneum in nonnullos eorum (AG) irrepsit, veram formam libri *de sacrificiis Abelis et Caini* servaverunt. Mangey cum in codicibus suis hanc particulam repperisset, recte quidem huc eam pertinere cognovit et ab Ambrosio agnosci videri observavit, tamen ordinem libri a Turnebo receptum invertere noluit. Wendland *Neu entd. Fragm. Philos* p. 125sqq. formam libri codicibus plerisque traditam veram iustamque esse egregie demonstravit et simul opusculum περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι quomodo ortum sit ostendit. bis igitur particula illa legitur in codice A (omnibusque codicibus qui ab eo pendent) et in codice G: lectionis varietatem ita significavi, ut A[1] et G[1] textum qui exstat in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* notarem, A[2] et G[2] textum qui legitur in opusculo *de mercede meretricis*. cum A[2] plerumque consentit B, in quo liber *de sacrificiis Abelis et Caini* omnino deest, opusculum illud exstat. in M et in familia UF opusculum περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι non exstat. codicum H et P lectiones ex opusculo *de mercede meretricis* enotavi: in eis bis leguntur tantummodo verba quae particulae illi praecedunt (p. 209, 11—16 δύο γὰρ ἡμῶν — ἐστὶν ἀρετή) et quae subsequuntur (p. 215, 20 — 216, 3 τοιαῦτα — συνηθείῃ), ubi notis H[1] et P[1] textus forma quae exstat in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* significatur, notis H[2] et P[2] ea quae in opusculo *de mercede meretricis* tradita est.

QVOD DETERIVS POTIORI INSIDIARI SOLEAT. Codices UFHL. titulus quem codices tradunt περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι iam Origeni cognitus fuit: cf. adnot. ad p. 297, 19. eundem noverat Eusebius, qui cum nullum huius voluminis librum suo titulo commemoret, hunc nominatim laudat Praep. Evang. XI 15 ταῦτά μοι ἀπὸ τοῦ Ἑβραίου Φίλωνος ἐνταῦθα κείσθω, ληφθέντα ἐκ συγγράμματος ᾧ τέθειται ἐπιγραφὴ περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι. sed erravit Eusebius: nam quae de hoc libro sese desumpsisse ibi dicit, re vera deprompta sunt e libro *de confusione linguarum*. alter titulus comparet in excerptis D; pleraque enim ex hoc libro excerpta laudantur ἐκ τοῦ ζ'

καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: cf. adnot. ad p. 259, 4. 266, 7. 289, 1. unus locus laudatur ἐκ τοῦ ζ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (cf. adnot. ad p. 272, 14), unde hunc librum operis *legum allegoriarum* partem septimam numeratum esse apparet: quod verum esse videtur, si librum *de Cherubim* partem quintam et librum *de sacrificiis Abelis et Caini* partem sextam fuisse censemus. quid autem sibi velit notatio illa τὸ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (et similis libri *de posteritate Caini* notatio ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας), adhuc non diiudicatum est. ex huius modi titulis hoc videtur colligendum, *legum allegoriarum* opus ab aliis aliter esse divisum.

Iam cum in eo sit ut primum hoc Philonis volumen in publicum prodeat, facere non possum quin omnibus qui in labore meo perficiendo me adiuverunt gratias agam quam maximas, cum viris doctissimis qui rogatu nostro bibliothecarum exterarum libris manuscriptis examinandis et conferendis officiosissime operam impenderunt tum bibliothecarum praefectis quibus vel intercedentibus vel permittentibus ipsis codicibus uti nobis licuit. inprimis autem multam debemus gratiam Hermanno Dielesio, quo auctore et adiutore proprie contigit ut opus hoc susciperetur et perficeretur: idem cum plagulas aliquot perlegeret, benignissime observationes suas mecum communicavit. deinde summa benevolentia et amicitia me sibi devinxit Fred. C. Conybeare Oxoniensis, qui cum Oxonii me comiter receptum opera et consilio adiuvit tum iis libris Philonis qui in Armenium sermonem translati exstant opem tulit maximam. Wendlandio amico carissimo et assiduo socio laboris quantum debeam, dicere vix possum; neque enim illa tantum ei tribuenda sunt quibus nomen eius adscriptum est, sed cum plagulas et priusquam prelo traderentur et typis expressas pertractaret et corrigeret, in perpoliendo hoc volumine consilio suo nunquam mihi defuit nec raro ab errore me avocavit.

Scribebam Vratislaviae
m. Aprili a. h. s. LXXXXVI. L. Cohn.

ADDENDA ET CORRIGENDA

P. 2,16—3,19 cf. *Ambros. Epist. 44,1* . . . non enim sua Moyses sed infusa et revelata sibi scripsit, ea praecipue quae sunt de constitutione mundi: quae divisio operatorem atque opera distinxit. nam cum aliud impassibile esset, aliud passionis receptabile, quod erat impassibile, ad Deum operatorem rettulit, quod autem passibile, sine anima, sine motu proprio, motum et animam et figuram a creatore accipiens suo, deputavit huic mundo. quem factum non oportuit sine gubernatore et quodam patre indefensum relinqui. et ideo invisibilem Deum visibilis huius mundi rectorem esse et quasi tutorem apertissime describit. quod ergo invisibile, sempiternum, quod autem videtur, temporale.

4,1—4 cf. *Ambros. Epist. 44,2* Sex itaque diebus factum mundum exprimit, non quod Deus tempore indiguerit ad constitutionem eius, cui intra momentum suppetit facere quae velit, . . . sed quia ea quae fiunt ordinem quaerunt; ordo autem et tempus et numerum plerumque exigit.

11,10 corr. πάντῃ.

19,4 τὰς ἰδίους scribendum fuit cum codice V.

20,8 corr. πάντῃ.

22,13 corr. τοῦτ' ἐστί.

23,9 sqq. cf. *Ambros. Epist. 43,15* Namque ut ad imaginem eius et similitudinem, sicut scriptum est, praesumamus dicere, . . . ita νοῦς hominis videt omnia et non videtur, habens sui invisibilem substantiam, disciplinis et consiliis ac sensibus comprehendit latentia, penetrat occulta maris atque omnium diffusa terrarum latibula, utriusque scrutator naturae, . . . elevans quoque se in aerem et eius nubilosa praetergrediens ad caeli alta se dirigit studio cognitionis et ardore sapientiae: ubi paulisper stupefactus admiratione stellarum caelestium et luminum delectatus claritate, prospiciens desuper mundana ista, conferens quoque se ad hesperum atque arcturum et ceteros illos ἀπλανεῖς ⟨et⟩ πλανήτας . . . maiore se cupiditate attollit ad ipsum gremium Patris.

25,11 corr. τῇ μὲν—τῇ δ'.

25,17 adnot. add.: δ'] δὲ V

25,25 adnot. corr.: αἱ ἱεραὶ γραφαὶ MF: ἱεραὶ om. V, αἱ om. ceteri

26,1—9 cf. *Ambros. Epist. 43,10* . . . dedit enim nobis de cognatione sua, [et] rationabili[s] scilicet natura[e] . . . (11.) cum itaque contulisset homini quod est gratiarum maximum, quasi carissimo et domestico animanti concessit ea quae in hoc mundo sunt omnia, ut nullius indigeret quod esset necessarium vel ad vitam vel ad bonam vitam; quorum alia ministraret abundantia copiarum terrestrium ad voluptatis perfunctionem, alia cognitio secretorum caelestium, quae mentem inflammaret hominis amore et desiderio disciplinarum, per quas ad sublime illud divinorum penetralium possimus pervenire.

26,9—15 cf. *Ambros. Epist. 43,3* Etenim qui convivium adornat, . . . utique omnia prius praeparat, tauros et saginata occidit, et tunc amicos ad cenam invitat. prius ergo quae leviora sunt parantur, et tunc rogatur honoratior. unde et Dominus homini ante animalium ceterorum praeparavit epulas, tunc ipsum quasi amicum ad suum vocavit convivium.

28,13 corr. ἡσυχῇ.

28,18 sqq. cf. *Ambros. Epist. 43,7* Specta aliud. in omnibus rebus praestantiora sunt principia et finis. . . ita ergo et caelum primo est conditum, novissimus homo quasi quaedam caelestis in terris creatura.

29,3—4 cf. *Ambros. Epist. 43,14* Processit tamen postremus creaturarum omnium homo, specie gratus, mente sublimis, ut omni esset creaturae miraculo.

29,5—9 cf. *Ambros. Epist. 43,16* Hoc igitur mentis vigore . . ., quo . . . et validiora viribus animalia subiicit, tantam ceteris venerationem sui infudit, ut certatim quasi regi oboediant, voci eius obsecundent. . . denique videntes ferae eius mansuetudinem eius imperio mansuescunt.

30,3—15 cf. *Ambros. Epist. 43,17* Quid vero de muneribus loquar? nutrit aries vellera, ut placeat homini . . . tauri depresso sulcis per totum diem aratro gemunt. cameli praeter subeundi oneris obsequia tondendos se exhibent ut arietes; quo velut regi diversa animalia tributum suum conferant pendantque vectigal annuum. equus tanto se iactans equite glomerat gressus superbos atque ad domini ascensum dorsa sinuatus herili terga substernit sedili . . . uno momento homo longinqua obit, circumerrat distantia, tum equis singularibus tum quadrigis triumphalibus.

30,7 corr. ἡσυχῇ.

36,9 sqq. cf. *Ambros. Epist. 44,11* Solon autem decem fecit aetatum ordines per annos septenos, ita ut prima aetas infantiae usque ad emissionem sit dentium, quibus conficiat cibum sermonemque distinguat, ut possit effabilis videri; pueritia quoque usque ad annos pubertatis procedit et genitalia testamenta; adulescentia usque ad barbae lanuginem; iuventus usque ad perfectae virtutis processum; quinta aetas virilis est apta copulis coniugalibus per totam hebdomadem; sexta quoque hebdomas virili deputatur aetati et ad prudentiae processum habili et ad agendum strenuae; septima quoque hebdomas et octava aevi maturum et sensu vigentem et sermonem item non insuavis alloquii gratia praeditum produnt; nona hebdomas reliquias adhuc habet aliquas virium, lingua ac sapientia mollior; decima vero hebdomas mensuram implet, ad quam is qui pervenire potuerit, non immaturo temporum cursu pulsabit mortis sera vestibula.

37,10 sqq. cf. *Ambros. Epist. 44,10* Celebretur itaque hebdomas, eo quod per septem aetatum cursus vita hominum usque ad senectutem transcurritur, sicut Hippocrates medicinae magister scriptis explicuit suis. prima aetas infantia est, secunda pueritia, tertia adulescentia, quarta iuventus, quinta virilis aetas, sexta aevi matu-

ritas, septima senectus. est ergo infans, puer, adulescens, iuvenis, vir, veteranus, senex.

38,12 corr. πηγή.

41,12—14 cf. *Ambros. Epist. 44,4* Descendit haec de caelo in terras praerogativa (hebdomadis).

41,19—23 cf. *Ambros. Epist. 44,13* Est etiam in visceribus nostris hebdomadis explorata gratia: ferunt enim septem quoque esse in nobis interiora viscera, stomachum, cor, pulmonem, lien, hepar, renes duos. septem quoque exteriora, caput, posteriora, ventrem, binas manus et binos pedes.

41,23—25 cf. *Ambros. Epist. 44,4* . . . nam ut transeam septiformem capitis nostri gratiam, in oculis duobus, auribus et naribus binis, ore quoque per quod magnam suavitatem percipimus. . .

43,1—3 cf. *Ambros. Epist. 44,4* . . . quantum istud miraculi, quod septimo mense in plerisque origo legitima formatur et qui fuerit editus vitalis generationis curricula sortitur? octavo autem mense interdicta naturali lege pariendi cernimus tempora. . .

43,16 e codicis M scriptura ἀϊδίου restituendum videtur τῆς ἰδίου δυνάμεως. cf. 278,2 τῆς ἰδίου θειότητος.

49,17 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,14* Etenim si magnetis lapis tantam naturae vim habet, ut ferrum ad se trahat et transfundat se in illius speciem, ita ut plerisque experiri volentibus cum plures annulos ferreos ad eum lapidem admoverint omnes pari teneat modo, deinde si ei annulo cui adhaeserit lapis alium admoveas annulum et rursus per ordinem singulis substituas, licet in omnes penetret per ordinem ex illo lapide vis naturae, tamen priores nexu vehementiore constringit, posteriores remissiore: quanto magis humani generis condicio atque natura ex puriore statu in deteriorem lapsa est, quanto nequiorem attigit!

50,2 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,16* Primum igitur mundum creavit, deinde habitatorem mundi, cui totus mundus patria foret. nam si hodie quocumque accesserit sapiens ubique civis est . . ., quanto magis ille primus homo totius erat mundi incola et ut Graeci dicunt κοσμοπολίτης, opus Dei recens, confabulator assiduus, civis sanctorum, complantatus virtutibus, praepositus omnibus terrenis animantibus, marinis, volatilibus, totum mundum suam possessionem putabat.

51,12—22 cf. *Ambros. Epist. 43,19* Recte ergo novissimus quasi totius summa operis (homo), quasi causa mundi, propter quem facta sunt omnia; quasi omnium habitator elementorum inter feras vivit, cum piscibus natat, super aves volat, conversatur cum angelis, terram inhabitat et caelo militat, sulcat mare, aere pascitur, cultor soli, viator profundi, piscator in fluctibus, in aere auceps. . .

52,12/13 nescio an rectius fecissem, si codicis M et prioris editionis scripturam πρός τι τῶν οἰκείων Mangeii coniecturae πρὸς ἐπίδειξιν τῶν οἰκείων praetulissem: cf. *de sacrif. Abelis et Caini* § 75 p. 233,6 πρός τι τῶν οἰκείων ἑκάστην τείνασα ἔργων et *quod deter. pot. insid. soleat* § 127 p. 287,4 πρός τι τῶν οἰκείων ὁρμὴν λάβῃ.

53,25 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,7* Ergo paradisus in principali nostro est, silvescens plurimarum opinionum plantariis, in quo principaliter lignum vitae constituit Deus, id est pietatis radicem; ea est enim vitae nostrae substantia, si Domino et Deo nostro deditos cultus deferamus.

54,4 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,9* Sed quia scientiae capax hominis affectus cognitus est Deo, quod citius ad astutiam inclinaretur quam ad summum prudentiae (neque enim iudicem, qui fines certos in anima nostra constituit, operis sui qualitas latere

poterat), eliminare voluit astutiam de paradiso, quasi providus auctor nostrae salutis.

55,1 sqq. cf. *Ambros. Epist. 45,10* Sed quia creatura omnis passioni obnoxia, ideo delectatio sicut serpentino illapsu humanis irrepsit affectibus. itaque non immerito sanctus Moyses delectationem serpentis figuravit similitudine; prona est enim in ventrem sicut serpens, non pedibus incedens, aut ullis elevata cruribus, sed sinuoso flexu totius velut corporis sui lubrica; ei terra cibus est sicut serpenti, quoniam escam nescit caelestem; corporalibus enim pascitur atque in varias mutatur species cupiditatum et tortuosis angulatur anfractibus; venenum in dentibus habet, quibus unusquisque se eviscerat luxuriosus, helluo internecat, abliguritor perimit.

64,8 corr. καὶ ὁ δι' ὅλου τοῦ σώματος ἱδρώς e codice Parisino 1630, ubi laudantur verba αἵ τε ἀποκρίσεις ἑπτά—ἱδρώς (v. supra p. LVII).

67,7 adnot. corr. ἀπείκασε.

69,25 corr. πλούτου.

76,9 fortasse scribendum τὸν ⟨μύστην⟩ ὄντα.

79,11—80,18 verba ἄξιον μὲν οὖν (sic) ἀπορῆσαι—ὥσπερ ἐμπειρίᾳ καὶ ἀρετῇ διασῴζεσθαι laudantur in codice Berolinensi Phillipp. 1617 (saec. XVI) fol. 206r ἐκ τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον ἀλληγοριῶν τοῦ φίλονος (sic). forma scripturae consentit fere cum codd. UFL.

88,6—7 verba τὸ δὲ σῶμα—κωλυσιεργεῖ laudantur in codice Parisino 1630 (v. supra p. LVII).

88,24—25 verba ὅς ἐστι—ἁπάσαις laudantur ibidem.

94,16 corr. ἄν.

97,15 corr. ἀνακῦψαι.

98,9 scribendum fuit cum Arm ὑπὸ ⟨τοῦ⟩ τραχέος καὶ μαλακοῦ.

102,10 sqq. cf. *Origen. Sel. in Genesin (t. VIII p. 67 Lomm.)* εἰ καὶ ἐμεθύσθη καὶ ἐγυμνώθη ὁ Νῶε, ἀλλ' ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· ἁγίου γὰρ τὸ μὴ ἔξω τοῦ οἴκου αὐτοῦ γυμνοῦσθαι.

109,8 corr. ὅ.

111,12 corr. ὅς.

117,3 corr. ὑπομιμνῄσκεσθαι.

122,10—14 cf. *Origen. Sel. in Genesin (t. VIII p. 75 Lomm.)* „Καὶ ἐξῆλθεν Ἰσαὰκ ἀδολεσχῆσαι εἰς τὸ πεδίον τὸ πρὸς δείλης". ἐξελθεῖν δεῖ τῶν γηίνων τὸν μέλλοντα περὶ τῶν θείων ὁμιλεῖν, ὅπερ ἀδολεσχῆσαι νῦν ὠνόμασεν.

135,12 corr. θεόν.

137,7 fortasse scribendum ὥσπερ ἡ χαρὰ εὐπάθεια οὖσα ⟨ψυχῆς⟩ εὐχῆς ἐστιν ἐπαξία.

140,14 δηλονότι Ἀαρών delendum videtur.

147,24—27 verba ἡ γὰρ ἡδονὴ—οὐκ ἐᾷ laudantur DR fol. 244v τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος): οὐκ ἔστι τῶν ἱσταμένων καὶ ἠρεμούντων ἡ ἡδονή, ἀλλὰ τῶν κινουμένων καὶ ταραχῆς γεμόντων· ὥσπερ γὰρ φλογμὸς κινήσει, οὕτω φλογμοῦ τινα τρόπον τὸ πάθος ἐν ψυχῇ κινούμενον ἠρεμεῖν αὐτὴν οὐκ ἐᾷ.

150,23 corr. ἱκανός.

171,6—8 cf. *Clemens Alex. Strom. V 648 P.* . . . οὗτος τὴν μετάρσιον τῶν κατὰ τὸν ἀέρα συμβαινόντων καὶ τὴν μετέωρον τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν κινουμένων φιλοσοφίαν μετιὼν Ἀβρὰμ ἐκαλεῖτο, ὃ μεθερμηνεύεται πατὴρ μετέωρος.

171,18—21 cf. *Clem. Alex. l. l.* ὕστερον δὲ . . . λέγεται Ἀβραὰμ ἀντὶ φυσιολόγου σοφὸς καὶ φιλόθεος γενόμενος· ἑρμηνεύεται [μὲν] γὰρ πατὴρ ἐκλεκτὸς ἠχοῦς· ἠχεῖ μὲν γὰρ ὁ γεγωνὸς λόγος, πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς, ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου νοῦς. unde apud

Philonem verba tradita πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς ἐπειλημμένος τοῦ σπουδαίου sic omendanda sunt: πατὴρ δὲ τούτου ὁ νοῦς, ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου.

173,23/24 corr. λεγόμενον.

180,19 adnot. τερθρείαις ἐθῶν] τερθρείαις ἐννοιῶν coni. Wyttenbach ad Plut. Mor. p. 31 E.

196,20 corr. οὐρανός.

220,19—21 verba διττὸν—λογικά e Philone laudantur in Laurentiano LVII 12 fol. 122r et in Vaticano 1354 fol. 119r (v. sup. p. LXIX): διττὸν τὸ ἄλογον, τὸ μὲν παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον, ὡς ἄλογος ὁ ἄφρων, τὸ δὲ κατὰ στέρησιν λόγου, ὡς τῶν ζῴων τὰ μὴ λογικά.

244,13 corr. γεννημάτων.

259,14 corr. πλανώμενον.

TESTIMONIA DE PHILONE EIVSQVE SCRIPTIS

IOSEPHVS Ant. Iud. XVIII 8,1 Καὶ δὴ στάσεως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένης Ἰουδαίων τε οἳ ἐνοικοῦσι καὶ Ἑλλήνων τρεῖς ἀφ' ἑκατέρας τῆς στάσεως πρεσβευταὶ αἱρεθέντες παρῆσαν εἰς τὸν Γάιον. καὶ ἦν γὰρ τῶν Ἀλεξανδρέων πρέσβεων εἷς Ἀπίων, ὃς πολλὰ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐβλασφήμησεν ἄλλα τε λέγων καὶ ὡς τῶν Καίσαρος τιμῶν περιορῷεν . . . πολλὰ δὲ καὶ χαλεπὰ Ἀπίωνος εἰρηκότος, ὑφ' ὧν ἀρθῆναι ἤλπιζεν τὸν Γάιον καὶ εἰκὸς ἦν, Φίλων ὁ προεστὼς τῶν Ἰουδαίων τῆς πρεσβείας, ἀνὴρ τὰ πάντα ἔνδοξος, Ἀλεξάνδρου τε τοῦ ἀλαβάρχου ἀδελφὸς ὢν καὶ φιλοσοφίας οὐκ ἄπειρος, οἷός τε ἦν ἐπ' ἀπολογίᾳ χωρεῖν τῶν κατηγορημένων. διακλείει δ' αὐτὸν Γάιος κελεύσας ἐκποδὼν ἀπελθεῖν, περιοργής τε ὢν φανερὸς ἦν ἐργασόμενός τι δεινὸν αὐτούς. ὁ δὲ Φίλων ἔξεισι περιυβρισμένος καί φησι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, οἳ περὶ αὐτὸν ἦσαν, ὡς χρὴ θαρρεῖν, Γαΐου λόγῳ μὲν αὐτοῖς ὠργισμένου, ἔργῳ δὲ ἤδη τὸν θεὸν ἀντιπαρεξάγοντος.

CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. I 334 P. Ἑρμηνεύει δὲ ὁ Φίλων τὴν μὲν Ἄγαρ „παροίκησιν“ (cf. *leg. alleg.* III § 244) . . ., τὴν Σάραν δὲ „ἀρχήν μου“ (*de Cherubim* § 5).

CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. I 360 P. . . . τούτων ἁπάντων πρεσβύτατον μακρῷ τὸ Ἰουδαῖον (Ἰουδαίων Wendl.) γένος καὶ τὴν παρ' αὐτοῖς φιλοσοφίαν ἔγγραπτον γενομένην προκατάρξαι τῆς παρ' Ἕλλησι φιλοσοφίας διὰ πολλῶν ὁ Πυθαγόρειος ὑποδείκνυσι Φίλων. cf. Wendland Jahrb. f. Philol. Suppl. XXII p. 770.

CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. I 413 P. . . . ἐν δὲ ἡλικίᾳ γενόμενος (Μωυσῆς) ἀριθμητικήν τε καὶ γεωμετρίαν, ῥυθμικήν τε καὶ ἁρμονικήν, ἔτι τε ἰατρικὴν ἅμα καὶ μουσικὴν παρὰ τοῖς διαπρέπουσιν Αἰγυπτίων ἐδιδάσκετο καὶ προσέτι τὴν διὰ συμβόλων φιλοσοφίαν, ἣν ἐν τοῖς ἱερογλυφικοῖς γράμμασιν ἐπιδείκνυνται, τὴν δὲ ἄλλην ἐγκύκλιον παιδείαν Ἕλληνες ἐδίδασκον ἐν Αἰγύπτῳ

ὡς ἂν βασιλικὸν παιδίον, ᾗ φησι Φίλων ἐν τῷ Μωυσέως βίῳ (*de vita Mos.* I 5 Mang. II 84).

CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. II 482 P. . . . αἱ γὰρ μεγάλαι φύσεις καὶ γυμναὶ παθῶν εὐστοχοῦσί πως περὶ τὴν ἀλήθειαν, ὥς φησιν ὁ Πυθαγόρειος Φίλων τὰ Μωυσέως ἐξηγούμενος (*ibid.*).

[CLEMENS ALEXANDRINVS Strom. I 404 P. Φίλων δὲ καὶ αὐτὸς ἀνέγραψε τοὺς βασιλεῖς τοὺς Ἰουδαίων διαφώνως τῷ Δημητρίῳ. Clemens hoc loco Philonem Byblium, non Alexandrinum, respexisse videtur.]

ORIGENES Comment. in Ev. Matth. XV 3 (t. III p. 331 Lomm.) . . . καὶ Φίλων δὲ ἐν πολλαῖς τῶν εἰς τὸν Μωυσέως νόμον συντάξεων αὐτοῦ εὐδοκιμῶν καὶ παρὰ συνετοῖς ἀνδράσι φησὶν ἐν βιβλίῳ ᾧ οὕτως ἐπέγραψεν ἐπὶ (leg. περὶ) τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι, ὅτι ἐξευνουχισθῆναι μὲν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας ἐκνόμους λυττᾶν. cf. *quod deter. pot. insidiari soleat* § 176 p. 297,19.

ORIGENES Comment. in Ev. Matth. XVII 17 (t. IV p. 124 Lomm.) . . . τῶν μὲν πρὸ ἡμῶν ποιήσας τις βιβλία νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας, τὰς ὡσπερεὶ ἀνθρωποπαθῆ παριστάσας λέξεις τὸν θεὸν διηγούμενος καὶ τὰς τὸ θεῖον αὐτοῦ ἐμφαινούσας ἑνὶ μὲν ῥητῷ ἐχρήσατο περὶ τοῦ ὡς ἄνθρωπον λέγεσθαι εἶναι τὸν θεὸν ἀνθρώπους οἰκονομοῦντα τῷ „ἐτροποφόρησέ σε κύριος ὁ θεός σου, ὡς εἴ τις τροποφορήσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ“ (Deut. 1, 31), ἑνὶ δὲ περὶ τοῦ μὴ ὡς ἄνθρωπον εἶναι τὸν θεὸν τῷ „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεὸς διαρτηθῆναι“ (Num. 23, 19). cf. *quod deus sit immutabilis* 11 Mang. I 280. *de somniis* I 40 Mang. I 656.

ORIGENES Contra Celsum IV 51 (t. XIX p. 81 Lomm.) Δοκεῖ δέ μοι καὶ ἀκηκοέναι (Κέλσος), ὅτι ἐστὶ συγγράμματα παρέχοντα τὰς τοῦ νόμου ἀλληγορίας· ἅπερ εἰ ἀνεγνώκει, οὐκ ἂν ἔλεγεν· „αἱ γοῦν δοκοῦσαι περὶ αὐτῶν ἀλληγορίαι γεγράφθαι πολὺ τῶν μύθων αἰσχίους εἰσὶ καὶ ἀτοπώτεραι, τὰ μηδαμῇ μηδαμῶς ἁρμοσθῆναι δυνάμενα θαυμαστῇ τινι καὶ παντάπασιν ἀναισθήτῳ μωρίᾳ συνάπτουσαι“. ἔοικε δὲ περὶ τῶν Φίλωνος συγγραμμάτων ταῦτα λέγειν ἢ καὶ τῶν ἔτι ἀρχαιοτέρων, ὁποῖά ἐστι τὰ Ἀριστοβούλου. στοχάζομαι δὲ τὸν Κέλσον μὴ ἀνεγνωκέναι τὰ βιβλία, ἐπεὶ πολλαχοῦ οὕτως ἐπιτετεῦχθαί μοι φαίνεται, ὥστε αἱρεθῆναι ἂν καὶ τοὺς ἐν Ἕλλησι φιλοσοφοῦντας ἀπὸ τῶν λεγομένων, ἐν οἷς οὐ μόνον φράσις ἐξήσκηται, ἀλλὰ καὶ νοήματα καὶ δόγματα καὶ ἡ χρῆσις τῶν ὡς οἴεται ἀπὸ τῶν γραφῶν μύθων ὁ Κέλσος.

ORIGENES Contra Celsum VI 21 (t. XIX p. 336 Lomm.) Μωσῆς δὲ ὁ ἀρχαιότατος ἡμῶν προφήτης ἐν ὄψει τοῦ προφήτου (leg. πατριάρχου) ἡμῶν Ἰακὼβ φησιν ἑωρᾶσθαι θεῖον ἐνύπνιον, κλίμακα εἰς οὐρανὸν φθάνουσαν καὶ ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπ' αὐτῆς, τὸν δὲ κύριον ἐπεστηριγμένον ἐπὶ τοῖς ἄκροις αὐτῆς. εἴτε ταῦτα εἴτε τινὰ μείζονα τούτων αἰνιττόμενος ἐν τῷ περὶ τῆς κλίμακος λόγῳ· περὶ ἧς καὶ τῷ Φίλωνι συντέτακται βιβλίον ἄξιον φρονίμου καὶ συνετῆς παρὰ τοῖς φιλαλήθεσιν ἐξετάσεως. cf. *de somniis* I init.

PSEVDO-IVSTINVS Cohort. ad gentiles 9 ... ἔτι δὲ καὶ οἱ σοφώτατοι Φίλων τε καὶ Ἰώσηπος, οἱ τὰ κατὰ Ἰουδαίους ἱστορήσαντες, ὡς σφόδρα ἀρχαίου καὶ παλαιοῦ τῶν Ἰουδαίων ἄρχοντος Μωυσέως μέμνηνται.

PSEVDO-IVSTINVS Cohort. ad gentiles 10 Ταῦτα, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, οἱ ἔξωθεν τῆς ἡμετέρας θεοσεβείας περὶ τῆς ἀρχαιότητος Μωυσέως ἱστοροῦντες γεγράφασι, καὶ ταῦτα πάντα παρ' Αἰγυπτίων ἱερέων μεμαθηκέναι φήσαντες, παρ' οἷς οὐκ ἐτέχθη Μωυσῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς Αἰγυπτίων παιδεύσεως μετασχεῖν ἠξιώθη διὰ τὸ ὑπὸ θυγατρὸς βασιλέως εἰς παιδὸς ᾠκειῶσθαι χώραν καὶ διὰ τὴν προειρημένην πρόφασιν πολλῆς ἠξιῶσθαι σπουδῆς, ὡς ἱστοροῦσιν οἱ σοφώτατοι τῶν ἱστοριογράφων, οἱ καὶ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ τὰς πράξεις καὶ τὸ τοῦ γένους ἀξίωμα ἀναγράψασθαι προελόμενοι Φίλων τε καὶ Ἰώσηπος. οὗτοι γὰρ τὰς Ἰουδαίων ἱστοροῦντες πράξεις ἀπὸ μὲν τοῦ Χαλδαίων γένους γεγενῆσθαί φασι· τῶν δὲ προγόνων αὐτοῦ διὰ λιμοῦ πρόφασιν ἀπὸ τῆς Φοινίκης ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον μεταναστάντων ἐκεῖ τὸν ἄνδρα τετέχθαι φασίν, ὃν δι' ὑπερβάλλουσαν ἀρετὴν ὁ θεὸς τιμῆσαι προὔθετο καὶ ἄρχοντα καὶ στρατηγὸν καὶ νομοθέτην γενέσθαι τοῦ ἑαυτοῦ γένους ἠξίωσεν, ὁπηνίκα ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου τὸ τῶν Ἑβραίων πλῆθος ἐπὶ τὴν οἰκείαν χώραν ἐπανελθεῖν ἐδικαίωσεν. cf. *de vita Mosis* I init.

PSEVDO-IVSTINVS Cohort. ad gentiles 13 ... ταῦτα (narrationem de LXX virorum versione) οὐ μύθους ὑμῖν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, οὐδὲ πεπλασμένας ἱστορίας ἀπαγγέλλομεν· ἀλλ' αὐτοὶ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ γενόμενοι καὶ τὰ ἴχνη τῶν οἰκίσκων ἐν τῇ Φάρῳ ἑωρακότες ἔτι σῳζόμενα καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖ ὡς τὰ πάτρια παρειληφότων ἀκηκοότες ταῦτα ἀπαγγέλλομεν, ἃ καὶ παρ' ἑτέρων ἔξεστιν ὑμῖν μανθάνειν καὶ μάλιστα παρ' αὐτῶν τῶν περὶ τούτων ἱστορησάντων σοφῶν καὶ δοκίμων ἀνδρῶν Φίλωνός τε καὶ Ἰωσήπου καὶ ἑτέρων πλειόνων. cf. *de vita Mos.* II 5 sqq.

ANATOLIVS (περὶ τοῦ Πάσχα κανόνες) ap. Euseb. Hist. eccl. VII 32,16 ... ἔστι δ' οὐχ ἡμέτερος οὗτος ὁ λόγος, Ἰουδαίοις δὲ ἐγινώσκετο τοῖς πάλαι καὶ πρὸ Χριστοῦ, ἐφυλάττετό τε πρὸς αὐτῶν μάλιστα. μαθεῖν δ' ἔστιν ἐκ τῶν ὑπὸ Φίλωνος, Ἰωσήπου, Μουσαίου λεγομένων, καὶ οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔτι παλαιοτέρων, ἀμφοτέρων Ἀγαθοβούλων τῶν ἐπίκλην διδασκάλων, Ἀριστοβούλου τοῦ πάνυ, ὃς ἐν τοῖς ἑβδομήκοντα κατειλεγμένος τοῖς τὰς ἱερὰς καὶ θείας Ἑβραίων ἑρμηνεύσασι γραφὰς Πτολεμαίῳ τῷ Φιλαδέλφῳ καὶ τῷ τούτου πατρὶ καὶ βίβλους ἐξηγητικὰς τοῦ Μωυσέως νόμου τοῖς αὐτοῖς προσεφώνησε βασιλεῦσιν. (17.) οὗτοι τὰ ζητούμενα κατὰ τὴν Ἔξοδον ἐπιλύοντές φασι δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐπ' ἴσης ἅπαντας μετὰ ἰσημερίαν ἐαρινὴν μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός· τοῦτο δὲ εὑρίσκεσθαι τὸ πρῶτον τμῆμα τοῦ ἡλιακοῦ ἢ ὥς τινες αὐτῶν ὠνόμασαν ζῳοφόρου κύκλου διεξιόντος ἡλίου. cf. *Quaest. in Exod.* I § 1.

PSEVDO-CHRYSOSTOMVS Or. in Pascha VII (Migne Patrol. gr. t. 59 Col. 748) Ἔχομεν μάρτυρας σοφοὺς Ἑβραίους οἷον Φίλωνα καὶ Ἰώσηπον καὶ ἄλλους τινάς, οἵτινες ἐν τοῖς οἰκείοις συγγράμμασι διαβεβαιοῦνται, ὅτι οὐ δύναται ἀκριβῶς ἄλλως τὸ Πάσχα γενέσθαι ἢ μετ' ἐαρινὴν ἰσημερίαν ἐνστᾶσαν· καὶ ὁρίζονται οὗτοι ἀνέκαθεν τὸν τοιοῦτον εἱρμὸν τετηρῆσθαι μετὰ τῆς κατὰ σελήνην τεσσαρεσκαιδεκάτης.

EVSEBIVS Chron. ad a. Abr. 2055: Flaco in Iudaeos fraudes facienti consentientes turbae Alexandrinorum varios cruciatus in eos excitabant synagogamque eorum appellatam imaginibus statuis aris et victimis polluebant. Philon in eo libro, quem ipse ad Flacum scripsit, (haec) refert, si quidem ipse quoque aderat, dum haec perficerentur, atque legationis responsum ad Gaium deportandum suscepit.

EVSEBIVS Hist. eccl. II 4, 2 Κατὰ δὴ τοῦτον (τὸν Γάιον) Φίλων ἐγνωρίζετο, πλείστοις ἀνὴρ οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἔξωθεν ὁρμωμένων παιδείας ἐπισημότατος. τὸ μὲν οὖν γένος ἀνέκαθεν Ἑβραῖος ἦν, τῶν δ' ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐν τέλει διαφανῶν οὐδενὸς χείρων. (3.) περὶ μὲν οὖν τὰ θεῖα καὶ πάτρια μαθήματα ὅσον τε καὶ ὁπηλίκον εἰσενήνεκται πόνον ἔργῳ πᾶσι δῆλος· καὶ περὶ τὰ φιλόσοφα δὲ καὶ ἐλευθέρια τῆς ἔξωθεν παιδείας οἷός τις ἦν οὐδὲν δεῖ λέγειν, ὅτε καὶ μάλιστα τὴν κατὰ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν ἐζηλωκὼς ἀγωγὴν διενεγκεῖν ἅπαντας τοὺς καθ' ἑαυτὸν ἱστορεῖται.

EVSEBIVS Hist. eccl. II 5,1 Καὶ δὴ τὰ κατὰ Γάιον οὗτος Ἰουδαίοις συμβάντα πέντε βιβλίοις παραδίδωσιν, ὁμοῦ τὴν Γαΐου διεξιὼν φρενοβλάβειαν ὡς ἂν θεὸν ἑαυτὸν ἀναγορεύσαντος καὶ μυρία περὶ τὴν ἀρχὴν ἐνυβρίσαντος, τάς τε κατ' αὐτὸν Ἰουδαίων ταλαιπωρίας καὶ ἣν αὐτὸς στειλάμενος ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁμοεθνῶν ἐποιήσατο πρεσβείαν καὶ ὅπως ἐπὶ τοῦ Γαΐου καταστὰς ὑπὲρ τῶν πατρίων νόμων οὐδέν τι πλέον γέλωτος καὶ διασυρμῶν ἀπηνέγκατο μικροῦ δεῖν καὶ τὸν περὶ τῆς ζωῆς ἀνατλὰς κίνδυνον. . . . (6.) καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Φίλων ἐν ᾗ συνέγραψε πρεσβείᾳ τὰ κατὰ μέρος ἀκριβῶς τῶν τότε πραχθέντων αὐτῷ δηλοῖ, ὧν τὰ πλεῖστα παρεὶς ἐκεῖνα μόνα παραθήσομαι, δι' ὧν τοῖς ἐντυγχάνουσι προφανὴς γενήσεται δήλωσις τῶν ἅμα τε καὶ οὐκ εἰς μακρὸν τῶν κατὰ τοῦ Χριστοῦ τετολμημένων ἕνεκεν Ἰουδαίοις συμβεβηκότων. (7.) πρῶτον δὴ οὖν κατὰ Τιβέριον ἐπὶ μὲν τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἱστορεῖ Σηιανὸν τῶν τότε παρὰ βασιλεῖ τὰ μέγιστα δυνάμενον ἄρδην τὸ πᾶν ἔθνος ἀπολέσθαι σπουδὴν εἰσαγηοχέναι, ἐπὶ δὲ τῆς Ἰουδαίας Πιλᾶτον, καθ' ὃν τὰ περὶ τὸν σωτῆρα τετόλμητο, περὶ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις ἔτι τότε συνεστὼς ἱερὸν ἐπιχειρήσαντά τι παρὰ τὸ Ἰουδαίοις ἐξὸν τὰ μέγιστα αὐτοὺς ἀναταράξαι. 6,1 Μετὰ δὲ τὴν Τιβερίου τελευτὴν Γάιον τὴν ἀρχὴν παρειληφότα πολλὰ μὲν εἰς πολλοὺς καὶ ἄλλα ἐνυβρίσαι, πάντων δὲ μάλιστα τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος οὐ σμικρὰ καταβλάψαι· ἃ καὶ ἐν βραχεῖ πάρεστι διὰ τῶν αὐτοῦ καταμαθεῖν φωνῶν, ἐν αἷς κατὰ λέξιν ταῦτα γράφει. (2.) „τοσαύτη μὲν οὖν τις—ἵνα Διὸς ἐπιφανοῦς νέου χρηματίζῃ Γαΐου“ (*Leg. ad Gaium* 43. II 596 M.). (3.) μυρία μὲν οὖν ἄλλα δεινὰ καὶ πέρα πάσης διηγήσεως ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν συμβεβηκότα Ἰουδαίοις ἐπὶ τοῦ δηλουμένου ἐν δευτέρῳ συγγράμματι ᾧ ἐπέγραψε περὶ ἀρετῶν ἱστορεῖ.

EVSEBIVS Hist. eccl. II 16,1 Τοῦτον δὲ τὸν Μάρκον πρῶτόν φασιν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου στειλάμενον τὸ εὐαγγέλιον ὃ δὴ καὶ συνεγράψατο κηρῦξαι ἐκκλησίας τε πρῶτον ἐπ' αὐτῆς Ἀλεξανδρείας συστήσασθαι. (2.) τοσαύτη δ' ἄρα τῶν αὐτόθι πεπιστευκότων πληθὺς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐκ πρώτης ἐπιβολῆς συνέστη δι' ἀσκήσεως φιλοσοφωτάτης τε καὶ σφοδροτάτης, ὡς καὶ γραφῆς αὐτῶν ἀξιῶσαι τὰς διατριβὰς καὶ τὰς συνηλύσεις τά τε συμπόσια καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν τοῦ βίου ἀγωγὴν τὸν Φίλωνα. 17,1 Ὃν καὶ λόγος ἔχει κατὰ Κλαύδιον ἐπὶ τῆς Ῥώμης εἰς ὁμιλίαν ἐλθεῖν Πέτρῳ τοῖς ἐκεῖσε τότε κηρύττοντι. καὶ οὐκ ἀπεικὸς ἂν εἴη τοῦτό γε, ἐπεὶ καὶ ὃ φαμεν αὐτῷ σύγγραμμα εἰς ὕστερον καὶ μετὰ χρόνους αὐτῷ πεπονημένον σαφῶς τοὺς εἰσέτι νῦν καὶ εἰς ἡμᾶς πεφυλαγμένους τῆς ἐκκλησίας περιέχει κανόνας. (2.) ἀλλὰ

καὶ τὸν βίον τῶν παρ' ἡμῖν ἀσκητῶν ὡς ἔνι μάλιστα ἀκριβέστατα ἱστορῶν γένοιτ' ἂν ἔκδηλος οὐκ εἰδὼς μόνον ἀλλὰ καὶ ἀποδεχόμενος, ἐκθειάζων τε καὶ σεμνύνων τοὺς κατ' αὐτὸν ἀποστολικοὺς ἄνδρας ἐξ Ἑβραίων ὡς ἔοικε γεγονότας ταύτῃ τε ἰουδαϊκώτερον τῶν παλαιῶν ἔτι τὰ πλεῖστα διατηροῦντας ἐθῶν. (3.) πρῶτόν γέ τοι τὸ μηδὲν πέρα τῆς ἀληθείας οἴκοθεν καὶ ἐξ ἑαυτοῦ προσθήσειν ἐν οἷς ἱστορήσειν ἔμελλεν ἀπισχυρισάμενος ἐν ᾧ ἐπέγραψε λόγῳ περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν θεραπευτὰς αὐτοὺς καὶ τὰς σὺν αὐτοῖς γυναῖκας θεραπευτρίδας ἀποκαλεῖσθαί φησι τὰς αἰτίας ἐπειπὼν τῆς τοιᾶσδε προσρήσεως κτλ.

EVSEBIVS Hist. eccl. II 18,1 Πολύς γε μὴν τῷ λόγῳ καὶ πλατὺς ταῖς διανοίαις ὑψηλός τε ὢν καὶ μετέωρος ἐν ταῖς εἰς τὰς θείας γραφὰς θεωρίαις γεγενημένος ποικίλην καὶ πολύτροπον τῶν ἱερῶν λόγων πεποίηται τὴν ὑφήγησιν· τοῦτο μὲν εἱρμῷ καὶ ἀκολουθίᾳ τὴν τῶν εἰς τὴν Γένεσιν διεξελθὼν πραγματείαν ἐν οἷς (αἷς?) ἐπέγραψε νόμων ἱερῶν ἀλληγορίαις, τοῦτο δὲ κατὰ μέρος διαστολὰς κεφαλαίων τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς ζητουμένων ἐπιστάσεις (ἐνστάσεις?) τε καὶ διαλύσεις ποιούμενος, ἐν οἷς καὶ αὐτοῖς καταλλήλως τῶν ἐν Γενέσει καὶ τῶν ἐν Ἐξαγωγῇ ζητημάτων τε καὶ λύσεων τέθειται τὴν ἐπιγραφήν. (2.) ἔστι δ' αὐτῷ παρὰ ταῦτα προβλημάτων τινῶν ἰδίως πεπονημένα σπουδάσματα, οἷά ἐστι τὰ περὶ γεωργίας δύο, καὶ τὰ περὶ μέθης τοσαῦτα, καὶ ἄλλα ἄττα διαφόρου καὶ οἰκείας ἐπιγραφῆς ἠξιωμένα, οἷος ὁ περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται, καὶ ὁ περὶ συγχύσεως τῶν διαλέκτων, καὶ ὁ περὶ φυγῆς καὶ αἱρέσεως [καὶ ὁ περὶ φύσεως καὶ εὑρέσεως], καὶ ὁ περὶ τῆς πρὸς τὰ παιδεύματα συνόδου, περί τε τοῦ τίς ὁ τῶν θείων ἐστὶ κληρονόμος ἢ περὶ τῆς εἰς τὰ ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς, καὶ ἔτι ὁ περὶ τῶν τριῶν ἀρετῶν ἃς σὺν ἄλλαις ἀνέγραψε Μωυσῆς. (3.) πρὸς τούτοις ὁ περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται, ἐν ᾧ φησι συντεταχέναι καὶ περὶ διαθηκῶν πρῶτον καὶ δεύτερον. (4.) ἔστι δ' αὐτοῦ καὶ περὶ ἀποικίας, καὶ ⟨περὶ⟩ βίου σοφοῦ τοῦ κατὰ δικαιοσύνην τελειωθέντος ἢ νόμων ἀγράφων· καὶ ἔτι περὶ γιγάντων ἢ περὶ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον, περί τε τοῦ κατὰ Μωυσέα θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους πρῶτον δεύτερον τρίτον τέταρτον πέμπτον. καὶ ταῦτα μὲν τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα τῶν εἰς τὴν Γένεσιν. (5.) εἰς δὲ τὴν Ἔξοδον ἔγνωμεν αὐτοῦ ζητημάτων καὶ λύσεων πρῶτον δεύτερον τρίτον τέταρτον πέμπτον, καὶ τὸ περὶ τῆς σκηνῆς, τό τε περὶ τῶν δέκα λογίων, καὶ τὰ περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει

νόμων εἰς τὰ συντείνοντα κεφάλαια τῶν δέκα λόγων α' β' γ' δ', καὶ τὸ περὶ τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζῴων καὶ τίνα τὰ τῶν θυσιῶν εἴδη, καὶ τὸ περὶ τῶν προκειμένων ἐν τῷ νόμῳ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἄθλων τοῖς δὲ πονηροῖς ἐπιτιμίων καὶ ἀρῶν. (6.) πρὸς τούτοις ἅπασι καὶ μονόβιβλα αὐτοῦ φέρεται, ὡς τὸ περὶ προνοίας, καὶ ὁ περὶ (l. ὑπὲρ) Ἰουδαίων αὐτῷ συνταχθεὶς λόγος, καὶ ὁ πολιτικός· ἔτι τε ὁ Ἀλέξανδρος ἢ περὶ τοῦ λόγον ἔχειν τὰ ἄλογα ζῷα. ἐπὶ τούτοις ὁ περὶ τοῦ δοῦλον εἶναι πάντα φαῦλον, ᾧ ἑξῆς ἐστιν ὁ περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι. (7.) μεθ' οὓς συντέτακται αὐτῷ ὁ περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν, ἐξ οὗ τὰ περὶ τοῦ βίου τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν διεληλύθαμεν. καὶ τῶν ἐν νόμῳ δὲ καὶ προφήταις Ἑβραϊκῶν ὀνομάτων αἱ ἑρμηνεῖαι τοῦ αὐτοῦ σπουδαὶ εἶναι λέγονται. (8.) οὗτος μὲν οὖν κατὰ Γάιον ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἀφικόμενος τὰ περὶ τῆς Γαΐου θεοστυγίας αὐτῷ γραφέντα, ἃ μετὰ ἤθους καὶ εἰρωνείας περὶ ἀρετῶν ἐπέγραψεν, ἐπὶ πάσης λέγεται τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου κατὰ Κλαύδιον διελθεῖν, ὡς καὶ τῆς ἐν βιβλιοθήκαις ἀναθέσεως θαυμασθέντας αὐτοῦ καταξιωθῆναι τοὺς λόγους.

HIERONYMVS De vir. inl. 11

Philon Iudaeus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, idcirco a nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci evangelistae apud Alexandriam scribens ecclesia in nostrorum laude versatus est non solum eos ibi sed in multis quoque provinciis esse memorans et habitacula eorum dicens monasteria. ex quo apparet talem primum Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi imitantur et cupiunt, ut nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus dividantur, orationi vacetur et psalmis, doctrinae quo-

[Sophronii] versio graeca.

Φίλων Ἰουδαῖος, τεχθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, γένους ἱερέων, δι' αὐτοῦ παρ' ἡμῶν μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τάσσεται, ἐπείπερ περὶ τῆς πρώτης Μάρκου εὐαγγελιστοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας γράφων εἰς ἔπαινον τῶν ἡμετέρων χωρεῖ, οὐ μόνον αὐτόθι αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις εἶναι φάσκων καὶ τὰς οἰκήσεις αὐτῶν καλῶν μοναστήρια. ἀφ' ὧν δηλοῦ[ν]ται τοιαύτην ἐξ ἀρχῆς τῶν τῷ Χριστῷ πιστευσάντων ἐκκλησίαν γενέσθαι, ὁποῖοι οἱ νῦν μοναχοὶ εἶναι ζηλοῦσι καὶ ἐπιθυμοῦσι, ὥστε μηδὲν ἴδιον ἔχειν τινά, μηδὲ εἶναι εἰς αὐτοὺς πλούσιον ἢ πένητα, τὰς δὲ οὐσίας τοῖς ἔθνεσι διανέμοντες εὐχαῖς σχολάζουσι καὶ ψαλ-

que et continentiae, quales et Lucas refert primum Hierosolymae fuisse credentes. aiunt hunc sub Gaio Caligula Romae periclitatum, quo legatus gentis suae missus erat; cum secunda vice venisset ad Claudium, in eadem urbe locutum fuisse cum apostolo Petro eiusque habuisse amicitias et ob hanc causam etiam Marci discipuli Petri apud Alexandriam sectatores ornasse laudibus suis. extant huius praeclara et innumerabilia opera in quinque libros Moyse [1]): de confusione linguarum liber unus, [de natura et inventione liber unus] [2]), de his quae sensu precamur et detestamur liber unus, de eruditione liber unus, de herede divinarum rerum liber unus, de divisione aequalium et contrariorum liber unus, de tribus virtutibus liber unus, quare quorundam in scripturis mutata sint nomina liber unus, de pactis libri duo, de vita sapientis liber unus, de gigantibus liber unus, quod somnia mittantur a Deo libri quinque, Quaestionum et solutionum in Exodum libri quinque, de tabernaculo et decalogo libri quattuor, nec non de

μοῖς, παιδεύσει τε καὶ ἐγκρατείᾳ, οἵους καὶ Λουκᾶς ἀναφέρει τὸ πρῶτον ἐν Ἱεροσολύμοις τοὺς πιστοὺς γεγενῆσθαι. λέγουσι τοίνυν ἐπὶ Γαΐου Καλλιγόλα ἐν τῇ Ῥώμῃ κινδυνεῦσαι, ὅπῃ καὶ πρεσβευτὴς τοῦ οἰκείου ἔθνους ἀπεστάλη. καὶ ὅτε τὸ δεύτερον ἦλθε πρὸς Κλαύδιον, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει διαλεχθῆναι τῷ ἀποστόλῳ Πέτρῳ καὶ τούτου ἐσχηκέναι φιλίαν καὶ διὰ τοῦτο τοὺς σπουδαστὰς Μάρκου τοῦ μαθητοῦ Πέτρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔπεσι κεκοσμηκέναι. εἰσὶ τούτου περιφανῆ καὶ ἀναρίθμητα συντάγματα εἰς πέντε λόγους Μωυσέως, οὕτως· περὶ συγχύσεως γλωσσῶν λόγος εἷς· περὶ φύσεως καὶ εὑρήματος· περὶ ὧν κατὰ νοῦν εὐχόμεθα καὶ ἀπομαρτυρούμεθα λόγος εἷς. περὶ παιδεύσεως λόγος εἷς· περὶ κληρονόμου τῶν θείων πραγμάτων λόγος εἷς· περὶ μερισμοῦ ἴσων καὶ ἐναντίων λόγος εἷς· περὶ τριῶν δυνάμεων λόγος εἷς· περὶ τῶν ἐναλλαγεισῶν γραφῶν παρά τινων λόγος εἷς· περὶ συνθηκῶν λόγοι δύο· περὶ βίου φιλοσοφικοῦ λόγος εἷς· περὶ γιγάντων λόγος εἷς· περὶ τοῦ τοὺς ὀνείρους παρὰ θεοῦ πέμπεσθαι λόγοι πέντε· ζητημάτων καὶ ἑρμηνευμάτων τῆς Ἐξόδου λόγοι πέντε· περὶ τῆς σκηνῆς καὶ δεκαλόγου λόγοι τέσσαρες· περὶ θυσιῶν· περὶ ὑποσχέσεων ἤτοι καταρῶν· περὶ προνοίας·

[1]) sic AB, in quibus libros Mosi C, in quibus ex libris Moysi D (Bernoulli).
[2]) om. CD.

victimis et repromissionibus sive maledictis, de providentia, de Iudaeis, de conversatione vitae, de Alexandro et quod propriam rationem muta habeant, et quod omnis insipiens servus sit, et de vita nostrorum liber, de quo supra diximus, id est de apostolicis viris, quem et inscripsit περὶ βίου θεωρητικοῦ ⟨ἢ⟩ ἱκετῶν, quod videlicet caelestia contemplentur et semper orent Deum. et sub aliis indicibus de agricultura libri duo, de ebrietate libri duo. sunt et alia eius monumenta ingenii, quae in nostras manus non pervenerunt. de hoc vulgo apud Graecos dicitur: ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει, id est aut Plato Philonem sequitur aut Platonem Philo; tanta est similitudo sensuum et eloquii[1]).

περὶ Ἰουδαίων· περὶ διαγωγῆς βίου· περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ ὅτι ἴδιον λογισμὸν ἔχει τὰ ἄλογα· ὅτι πᾶς ἄφρων δοῦλός ἐστιν· περὶ διαγωγῆς τῶν ἡμετέρων, περὶ οὗ ἔμπροσθεν εἴπομεν, τουτέστι τῶν ἀποστόλων, λόγος εἷς, ὃν ἐπέγραψε περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν, τουτέστιν ὅτι τὰ ἐπουράνια ἀτενίζουσι καὶ ἀεὶ εὔχονται τῷ θεῷ· περὶ γεωργίας λόγοι δύο· περὶ μέθης δύο. εἰσὶ καὶ ἕτερα αὐτοῦ συγγράμματα οὔπω εἰς τὰς ἐμὰς χεῖρας ἐλθόντα. περὶ τούτου ἐστὶν ἡ παροιμία τῶν Ἑλληνικῶν· ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει· τοσαύτη ἐστὶν ὁμοιότης τῆς τε διανοίας καὶ φράσεως.

HIERONYMVS Lib. interpret. hebr. nominum praef. (Lagarde Onomastica Sacra p. 1): Philo, vir disertissimus Iudaeorum, Origenis quoque testimonio comprobatur edidisse librum hebraicorum nominum eorumque etymologias iuxta ordinem litterarum e latere copulasse. qui cum vulgo habeatur a Graecis et bibliothecas orbis impleverit, studii mihi fuit in latinam eum linguam vertere. verum tam dissona inter se exemplaria repperi et sic confusum ordinem, ut tacere melius iudicaverim quam reprehensione quid dignum scribere. itaque hortatu fratrum Lupuli et Valeriani, qui me putant aliquid in hebraea lingua notitia profecisse, et rei ipsius utilitate commotus singula per ordinem Scripturarum volu-

---

[1]) Omisi testimonia ceterorum scriptorum qui ab Eusebio vel a Rufino omnino pendent, ut Freculphi Chron. II 1,11 et Nicephori Hist. eccl. II 15—17.

mina percucurri et vetus aedificium nova cura instaurans fecisse me reor quod a Graecis quoque adpetendum sit.

HIERONYMVS Praef. in librum Iob: . . . quod si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud Hebraeos et in morem nostri Flacci Graecique Pindari et Alcaei et Sappho vel Psalterium vel Lamentationes Ieremiae vel omnia ferme Scripturarum cantica comprehendi, legat Philonem Iosephum Origenem Caesariensem Eusebium et eorum testimonio me verum dicere comprobabit.

HIERONYMUS Commentar. in Danielem I 3 Philo arbitratur linguam Hebraeorum ipsam esse Chaldaicam, quia Abraam de Chaldaeis fuerit.

BASILIVS MAGNVS Epist. 190,3 Τὸ μάννα ὁ Φίλων ἑρμηνεύων ἔφη, ὥσπερ ἐκ παραδόσεώς τινος Ἰουδαικῆς δεδιδαγμένος, τοιαύτην αὐτοῦ εἶναι τὴν ποιότητα, ὥστε κατὰ τὴν φαντασίαν τοῦ ἐσθίοντος μετακίρνασθαι. καὶ εἶναι μὲν καθ' ἑαυτὸ οἱονεὶ κέγχρον ἡψημένον ἐν μέλιτι, παρέχειν δὲ νῦν μὲν ἄρτου, νῦν δὲ κρέως, καὶ κρέως τοιοῦδε, ἢ πετεινοῦ ἢ χερσαίου. νῦν δὲ λαχάνου, καὶ λαχάνου τοῦ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἑκάστου, καὶ ἰχθύος, ὡς τὸ ἰδίωμα τῆς καθ' ἕκαστον γένος ποιότητος ἀκριβῶς ἐν τῇ γεύσει τοῦ ἐσθίοντος διασῴζεσθαι.

AMBROSIVS De Paradiso 4,25 . . . Haec duo ab homine requiruntur, ut et operibus nova quaerat et parta custodiat, quod est generale. Philon autem, quoniam spiritalia Iudaico non capiebat affectu, intra moralia se tenuit, ut diceret haec duo quaeri, opera in agro, custodiam domus. et quamvis paradisus operibus, inquit, ruralibus non egeret, tamen quia primus homo lex posteritatis futurus erat, ideo legitimi etiam in paradiso speciem suscepit laboris, ut nos ad operationem et custodiam debiti officii et hereditariae successionis munus astringeret. cf. *Quaest. in Genesin* lib. I § 14.

EPIPHANIVS Adv. haer. I 29,5 Εὕροις δ' ἄν, ὦ φιλολόγε, καὶ τούτων τὴν ὑπόθεσιν ἐντυχὼν τοῖς τοῦ Φίλωνος ὑπομνήμασιν ἐν τῇ περὶ Ἰεσσαίων αὐτοῦ ἐπιγραφομένῃ βίβλῳ, ὃς τούτων τὴν πολιτείαν καὶ τὰ ἐγκώμια διεξιὼν καὶ τὰ αὐτῶν μοναστήρια ἐν τῇ κατὰ τὴν Μάρειαν λίμνην ἱστορῶν περιοικίδι οὐ περί τινων ἑτέρων ὁ ἀνὴρ ἱστόρησεν, ἀλλὰ περὶ Χριστιανῶν.

οὗτος γὰρ γενόμενος ἐν τῇ χώρᾳ (Μαρεώτην δὲ τὸν τόπον καλοῦσι) καὶ καταχθεὶς παρ' αὐτοῖς ἐν τοῖς κατὰ τὸν χῶρον τοῦτον μοναστηρίοις ὠφέληται. ἐν ἡμέραις γὰρ τῶν Πάσχων ἐκεῖ γενόμενος τάς τε αὐτῶν πολιτείας ἐθεάσατο καὶ ὥς τινες ἑβδομάδα τὴν ἁγίαν τῶν Πάσχων ὑπερτιθέμενοι διετέλουν, ἄλλοι δὲ διὰ δύο ἐσθίοντες, ἄλλοι δὲ καὶ καθ' ἑσπέραν. ἦν δὲ πάντα ταῦτα τῷ ἀνδρὶ πεπραγματευμένα εἰς τὴν περὶ πίστεώς τε καὶ πολιτείας τῶν Χριστιανῶν ὑπόθεσιν. cf. R. A. Lipsius *Zur Quellenkritik des Epiphanios* (Wien 1865) p. 135.

AVGVSTINVS Contra Faustum XII 39 . . . vidit hoc Philo quidam, vir liberaliter eruditissimus unus illorum (Iudaeorum), cuius eloquium Graeci Platoni aequare non dubitant, et conatus est aliqua interpretari[1]), non ad Christum intellegendum, in quem non crediderat, sed ut inde magis adpareret, quantum intersit, utrum ad Christum referas omnia, propter quem vere sic dicta sunt, an praeter illum quaslibet coniecturas quolibet mentis acumine persequaris . . . ut enim quiddam eiusdem Philonis commemorem, arcam diluvii secundum rationem humani corporis fabricatam volens intellegi tamquam membratim omnia pertractabat. cui subtilissime numerorum etiam regulas consulenti congruenter occurrebant omnia, quae ad intellegendum Christum non inpedirent, quoniam in corpore humano etiam ille humani generis salvator adparuit, nec tamen cogerent, quia corpus humanum est utique et hominum ceterorum. at ubi ventum est ad ostium, quod in arcae latere factum est, omnis humani ingenii coniectura defecit. ut tamen aliquid diceret, inferiores corporis partes, qua urina et fimus egeruntur, illo ostio significari ausus est credere, ausus et dicere, ausus et scribere. non mirum, si ostio non invento sic erravit. quodsi ad Christum transisset, ablato velamine sacramenta ecclesiae manantia ex latere hominis illius invenisset. cf. *Quaest. in Gen.* II § 1 sqq.

THEODORETVS Quaest. XXIV in Exodum . . . τὸ δὲ Πάσχα μὲν Φίλων ἡρμήνευσε διαβατήρια, ὁ δὲ Ἰώσηπος ὑπέρβασιν, ὁ δὲ Σύμμαχος

---

[1]) videntur deesse nonnulla.

ὑπερβάσεις. ὁ δὲ Θεοδοτίων Φασὲχ αὐτὴν τὴν Ἑβραίων τεθεικὼς φωνήν. cf. *Quaest. in Exod.* I § 4. *de vita Mos.* III 29 Mang. II 169.

INTERPRETIS ARMENII praefatio in Philonis libros de Providentia (p. VII Auch.): Magnae sapientiae vir Philo Israelita fuit, sed non constat, ex qua ex duodecim tribubus, si quidem dispersae non semel fuerant a captivantibus. nam etsi Cyri Darii et Artaxerxis temporibus reversae fuissent sub Zorobabel Esdra et Nehemia, regnante tamen Antiocho Maccabaeorum aetate iterum dispersae sunt partim in Libyam atque Alexandriam Aegypti partim in alias regiones, utcumque tulit sors. hinc confusae sunt atque permixtae genealogiae, domus quoque possessionesque acquisitae in regionibus, in quas captivae ductae fuerant. quod ex ipso Actorum libro constat, ubi legimus Hebraeos bene multos ascendisse Ierusalem festis diebus imminentibus ex Parthia, Media, Elamitide, Mesopotamia, Phrygia, Pamphylia aliisque proximis locis et remotis; eos vero qui cum Stephano contendebant seque legis aemulatores venditabant ex Alexandria magna ex parte fuisse. ex horum numero et hic Philo fuisse creditur: etenim per ea tempora praefectus erat civitatis Alexandriae et legatus Romam missus ad Gaium Caesarem reversus est inde cum ignominia; quod tempore praedicationis Petri Romae contigisse testatur Eusebius Pamphili.

SOZOMENVS Hist. eccl. I 12,9 Φίλων δὲ ὁ Πυθαγόρειος ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν χρόνοις ἱστορεῖ τοὺς πανταχόθεν Ἑβραίων ἀρίστους εἴς τι χωρίον ὑπὲρ τὴν Μαρείαν λίμνην ἐπὶ γεωλόφου κείμενον φιλοσοφεῖν. οἴκησιν δὲ αὐτῶν καὶ δίαιταν καὶ διαγωγὴν τοιαύτην παρίστησιν, οἵαν καὶ ἡμεῖς νῦν παρὰ τοῖς Αἰγυπτίων μοναχοῖς πολιτευομένην ὁρῶμεν. γράφει γὰρ ἀρχομένους αὐτοὺς τοῦ φιλοσοφεῖν ἐξίστασθαι τῶν ὄντων τοῖς προσήκουσι καὶ πράγμασι καὶ ἐπιμιξίαις ἀπαγορεύοντας ἔξω τειχῶν ἐν μοναγρίαις καὶ ἐν κήποις διατρίβειν· οἰκήματα δὲ αὐτοῖς εἶναι ἱερά, ἃ καλεῖται μοναστήρια, ἐν τούτοις δὲ μεμονωμένους σεμνὰ μυστήρια ἐπιτελεῖν, ἐπιμελῶς δὲ ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις τὸ θεῖον θεραπεύειν, καὶ πρὸ ἡλίου δύσεως μὴ ἀπογεύεσθαι τροφῆς, τοὺς δὲ διὰ τριῶν ἡμερῶν καὶ πλειόνων. καὶ λοιπὸν ῥηταῖς ἡμέραις χαμευνεῖν καὶ οἴνου πάμπαν καὶ ἐναίμων ἀπέχεσθαι· ὄψον δὲ αὐτοῖς εἶναι ἄρτον καὶ ἅλας καὶ ὕσσωπον, καὶ ποτὸν ὕδωρ· γυναῖκας δὲ αὐτοῖς συνεῖναι γηραλέας παρθένους, δι' ἔρωτα

φιλοσοφίας ἑκουσίῳ γνώμῃ τὴν ἀγαμίαν ἀσκούσας. καὶ ὁ μὲν Φίλων ὧδέ πῃ ἱστορῶν ἔοικεν ὑποφαίνειν τοὺς κατ' αὐτὸν ἐξ Ἑβραίων χριστιανίσαντας ἔτι Ἰουδαϊκώτερον βιοῦντας καὶ τὰ ἐκείνων ἔθη φυλάττοντας. παρ' ἄλλοις γὰρ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ταύτην τοῦ βίου τὴν διαγωγήν· ὅθεν συμβάλλω ἐξ ἐκείνου παρ' Αἰγυπτίοις ἀκμάσαι ταύτην τὴν φιλοσοφίαν.

ISIDORVS PELVSIOTA Epist. II, 143 ... Ὁ λέγων γὰρ ὅτι εἷς ἐστιν ὁ θεός, οὐ πρὸς τὸν ἀριθμὸν κατέδραμε τῆς μονάδος, ἀλλὰ πρὸς τὸ μυστήριον τῆς Τριάδος· οὗ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐγκατέσπαρται ἡ διδασκαλία, ὡς καὶ Φίλωνα καίτοι Ἰουδαῖον ὄντα καὶ ζηλωτὴν δι' ὧν ἀπολέλοιπε συγγραμμάτων ἀπομαχέσασθαι τῇ οἰκείᾳ θρησκείᾳ. βασανίζων γὰρ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ θεοῦ „ἐν εἰκόνι θεοῦ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον“ ἠναγκάσθη ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ ἐξεβιάσθη καὶ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον θεολογῆσαι. τί γάρ; εἰ καὶ δεύτερον τὸν συναΐδιον τῷ πατρὶ καὶ ἀριθμοῦ καὶ χρόνων ὄντα ἀνώτερον καλεῖ τῆς ἀκριβείας μὴ ἐφικνούμενος, ὅμως ἔννοιαν ἔσχε καὶ ἑτέρου προσώπου. καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον τοῦτο ἔπαθεν, ἀλλὰ καὶ τὸ θεὸς καὶ κύριος ἑρμηνεῦσαι πειρώμενος τῆς βασιλικωτάτης Τριάδος * * *[1]) τὸ τῶν μὲν πάντῃ διαιρετῶν ἑνικώτερον τῶν δὲ ὄντως μοναδικῶν ἀφθονώτερον. καὶ οὕτως κατὰ κράτος εἷλεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, ὡς ἀναγκασθῆναι τοῦτο διαρρήδην καὶ εἰπεῖν καὶ ἐν συγγράμμασι καταλεῖψαι. δύο γὰρ ἔφησεν εἶναι τὰς τοῦ ὄντος δυνάμεις, ὧν ἡ μὲν ποιητικὴ καὶ εὐεργετική, φησί, καλεῖται θεός, ἡ δὲ βασιλικὴ καὶ τιμωρητικὴ κύριος (cf. *Quaest. in Exod.* II § 68 Harris Fragments p. 67). ... καὶ πάλιν ὁ Φίλων περὶ τοῦ θεάματος οὗ εἶδε Μωυσῆς ἐκφράζων φησί· „θέαμα πληκτικώτατον ὁρᾷ“· εἶτα μετ' ὀλίγα· „κατὰ μέσην δὲ τὴν φλόγα μορφή τις ἦν περικαλλεστάτη τῶν ὁρατῶν ἐμφερὴς οὐδενί, θεοειδέστατον ἄγαλμα, φῶς αὐγοειδέστερον τοῦ πυρὸς ἀπαστράπτουσα, ἣν ἄν τις ὑπετόπασεν εἰκόνα τοῦ ὄντος εἶναι“ (*de vita Mos.* I 12 Mang. II 91). ... οὐκοῦν κἀκεῖνος θεολογίας ὀρθοδόξου ἅπτεται. μὴ γὰρ τὴν ἀκρίβειαν ζήτει παρὰ τοῦ δυνηθέντος ὅλως

---

[1]) post τριάδος propter homoeoteleuton quaedam interciderunt, quae supplenda sunt e Suida qui s. v. θεός haec habet ex Isidoro descripta: ὅτι Φίλων τοῦ θεὸς καὶ κύριος τὴν σημασίαν ἑρμηνεῦσαι πειρώμενος τῆς βασιλικωτάτης τριάδος ἔννοιαν ἔσχεν. φάσκων γὰρ ὅτι εἷς ἐστιν ὁ θεός, οὐ πρὸς τὸν ἀριθμὸν κατέδραμε τῆς μονάδος, ἀλλὰ πρὸς τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας τριάδος, τὸ τῶν μὲν πάντῃ διαιρετῶν ἑνικώτερον, τῶν δὲ ὄντως μοναδικῶν ἀφθονώτερον. καὶ οὕτω κατὰ κράτος εἷλεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, ὡς εἰπεῖν δύο μὲν εἶναι τὰς τοῦ ὄντος δυνάμεις, ὧν ἡ μὲν ποιητικὴ καὶ ἐνεργητική (leg. εὐεργετική), φησί, καλεῖται θεός, ἡ δὲ βασιλικὴ καὶ τιμωρητικὴ κύριος.

διὰ σύνεσιν εἰλικρινῆ καὶ κατοπτεῦσαι τὴν ἀλήθειαν καὶ τῇ οἰκείᾳ θρησκείᾳ ἀπομαγέσασθαι. ἀλλ' ἐκεῖνο ἐννόει, ὅτι εἰς ἓν πρόσωπον οὐ συνέκλεισε τὴν θεολογίαν, ὡς οἱ ἀπαίδευτοι τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ προλήψει τινὶ κατεχόμενοι δογματίζουσιν. οὐκ ἐκ τούτων δὲ μόνον πληκτικωτάτων ὄντων εἰς τοσαύτην προήχθη, ὥς γε ἡγοῦμαι, τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ „ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν" (Gen. 1,26) καὶ ἐκ τοῦ „ἔβρεξε κύριος παρὰ κυρίου" (Gen. 7,12) καὶ ἐκ τοῦ „ἐκάλεσε κύριος ἐν ὀνόματι κυρίου" (Exod. 33,19) καὶ ἐκ τοῦ „εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου" (Psalm. 109,1) καὶ ἐκ τοῦ „ἐν σοὶ ὁ θεὸς καὶ σὺ εἶ ὁ θεός" (Psalm. 24,5). ... εἰ δέ τις φαίη· διὰ τί γὰρ μὴ σαφῶς καὶ διαρρήδην ἐξ ἀρχῆς ταῦτα κεκήρυκται; φαίην ὅτι μάλιστα μὲν τοῖς συνετῶς ἀκούουσι λαμπρά ἐστιν αὕτη καὶ ἀπόδειξις καὶ διδασκαλία, ὡς καὶ τῷ σοφῷ ἔδοξε Φίλωνι.

ISIDORVS PELVSIOTA Epist. II, 270 ... ἔθος δὲ τοῖς σοφοῖς, ὧν εἷς εἶναι δοκεῖ Φίλων, τὸ „μήποτε" ἀντὶ τοῦ ἴσως ἢ ἔσθ' ὅτε τάττειν.

ISIDORVS PELVSIOTA Epist. III, 19 Εἰ μηδὲν πλέον τοῦ γράμματος νομίζει τὸν νομοθέτην εἰρηκέναι ὁ πρὸς σέ, ὡς ἔφης, διενεχθεὶς Ἰουδαῖος, εἰπὲ πρὸς αὐτόν, ὅτι Ἐλέγχουσιν ὑμῶν τὴν ἀπαιδευσίαν οἱ δύο ἄνδρες οἱ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν συγγραφεῖς παρ' ὑμῖν γεγονότες, Φίλων ὁ θεωρητικώτατος καὶ Ἰώσηπος ὁ ἱστορικώτατος, ὁ μὲν πᾶσαν σχεδὸν τὴν Παλαιὰν εἰς ἀλληγορίαν τρέπων, ὁ δὲ διαρρήδην γράφων, τὰ μὲν αἰνιττομένου τοῦ νομοθέτου δεξιῶς, τὰ δὲ ἀλληγοροῦντος μετὰ σεμνότητος, ὅσα δ' ἐξ εὐθείας λέγεσθαι συνέφερε ταῦτα ῥητῶς ἐμφανίζοντος.

ISIDORVS PELVSIOTA Epist. III, 81 ... Καὶ Φίλων δέ, ἄνθρωπος Πλάτωνος ἢ ὁμιλητὴς ἢ ὑφηγητής τις εἶναι δόξας διὰ τὸ τῆς φράσεως ὕψος (ἐρρέθη γὰρ περὶ αὐτῶν „ἢ Πλάτων ἐφιλώνισεν ἢ Φίλων ἐπλατώνισεν"), ἐγκωμιάσας μὲν τὸν Μωυσέα ὡς μισοπόνηρον ἔφη· „περιπαθήσας δὲ καὶ δικαίας ὀργῆς ἐμπλησθεὶς διαβάλλει τινας Αἰγυπτίους, τοὺς ἐργοδιώκτας φημὶ τοῦ Φαραώ" [1]). πάσχει γάρ τι ἡ ψυχὴ καὶ ἢ εἰς ἔλεον ἢ εἰς εὐμένειαν ἢ εἰς μισοπονηρίαν νεύει.

ANASTASIVS SINAITA Viae dux 14 (Migne t. 89 Col. 244) ex Ammonii Alex. libro κατὰ Μονοφυσιτῶν ... Ὅμως διὰ τὴν πολλὴν καὶ

---

[1]) locus ab Isidoro allatus apud Philonem non exstat (de re cf. *de vita Mosis* I 8 p. 87 M.).

φιλόνεικον ὑμῶν ζυγομαχίαν τῶν ἀρνουμένων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ ἰδοὺ οἰκειοῦμαι καὶ ἀναλαμβάνω πρόσωπον τοῦ Σαμωσατέως ἢ μᾶλλον ἀπίστου Ἰουδαίου Φίλωνος τοῦ φιλοσόφου· καὶ οὗτος γὰρ πρὸς Μνάσωνα τὸν ἀποστολικὸν μαθητὴν ἀντίρρησιν τότε περὶ τῆς Χριστοῦ ποιούμενος θεότητος δίχρωτα τὸν Μνάσωνα λέγων. . . . (Col. 248) ἰδοὺ γὰρ ὁ μιαρὸς Φίλων οὐδὲν περὶ φύσεως ἐμέμψατο, ἀλλὰ τοῖς πάθεσι Χριστοῦ καὶ ταῖς ὕβρεσι σκανδαλιζόμενος προσέκοψε, καθὼς καὶ πάντες οἱ ἐθνικοί τε καὶ ἄπιστοι. λοιπόν, εἰ τιμᾶν τὴν ἄτιμον τιμὴν αὐτὸν βούλεσθε λέγοντες τῇ τοῦ κρείττονος ἐκνικήσει ἀποθεωθεῖσαν τὴν σάρκα καὶ τῷ πελάγει τῆς θεότητος ὁμοιωθεῖσαν καὶ τοιαύτην γενομένην, οἷος ὁ θεώσας αὐτὸν λόγος, μηδὲν τῶν προειρημένων παθῶν καὶ τῶν εὐσκανδαλίστων φωνῶν, ὧν ὁ μιαρὸς Φίλων ἐν Χριστῷ ἀπηρίθμησεν, ὁμολογήσετε.

ANASTASIVS SINAITA In Hexaemeron lib. VII (Migne t. 89 Col. 961) Οἱ μὲν οὖν ἀρχαιότεροι τῶν ἐκκλησιῶν, λέγω δὴ Φίλων ὁ φιλόσοφος καὶ τῶν ἀποστόλων ὁμόχρονος καὶ Παπίας ὁ πολύς, ὁ Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ φοιτητὴς ὁ Ἱεραπολίτης, Εἰρηναῖός τε Λουγδουνεὺς καὶ Ἰουστῖνος ὁ μάρτυς καὶ φιλόσοφος Πάνταινός τε ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς καὶ οἱ ἀμφ' αὐτοὺς πνευματικῶς τὰ περὶ παραδείσου ἐθεώρησαν εἰς τὴν Χριστοῦ ἐκκλησίαν ἀναφερόμενα.

[IOANNES DAMASCENVS] Praef. in Sacra Parallela (Migne t. 95 Col. 1044): Ἰστέον δὲ ὡς καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συνταγμάτων ἠθροίσθησαν γνῶμαι εἰς κλέος τῆς παρ' ἡμῖν ἀληθείας καὶ ὑπὸ δυσμενῶν ἀνευφημουμένης. Prologus in Parallela i. e. in tertium operis librum (ibid. Col. 1040): Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συνταγμάτων ἠθροίσθησαν γνῶμαι εἰς κλέος τῆς παρ' ἡμῶν ἀληθείας. Ἑβραῖοι δὲ ἄμφω καὶ λόγιοι ἄνδρες· διὸ προσήκειν (προσέχειν?) δεῖ μετὰ πάσης ἀκριβείας τοῖς διηγήμασι καὶ ἀποφθέγμασι τούτων, ὡς οὐ μόνον τοῦ σκοποῦ τῶν παρ' ἡμῖν πιστοτάτων καὶ μακαρίων ἀνδρῶν οὐδ' ὅλως διαμαρτάνουσιν· ἀλλά γε καὶ πολλὴν τὴν ἰσότητα καὶ ὁμοιολεξίαν ἔν τε λόγοις καὶ ἤθεσι ἐπιδείκνυνται, βεβαιοῦντα μᾶλλον, οὐκ ἐλαττοῦντα τούτων, παρὰ τοῦ πατρὸς (πνεύματος al.) ῥηθησόμενα λόγια.

PHOTIVS Biblioth. Cod. 103. Ἀνεγνώσθη Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου νόμων ἱερῶν ἀλληγορίαι καὶ περὶ βίου πολιτικοῦ.

Cod. 104. Ἀνεγνώσθησαν δὲ καὶ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις φιλοσοφησάντων

τήν τε θεωρητικὴν καὶ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν βίοι· ὧν οἱ μὲν Ἐσσηνοί, οἱ δὲ Θεραπευταὶ ἐκαλοῦντο, οἳ καὶ μοναστήρια καὶ σεμνεῖα, ὡς αὐταῖς λέξεσι λέγει, ἐπήγνυντο καὶ τῶν νῦν μοναζόντων τὴν πολιτείαν προϋπέγραφον.

Cod. 105. Ἀνεγνώσθη δὲ αὐτοῦ καὶ λόγος οὗ ἡ ἐπιγραφὴ Γάιος ψεγόμενος καὶ Φλάκκος ἢ Φλάκκων ψεγόμενος. ἐν οἷς λόγοις μᾶλλον τῶν ἄλλων ἥ τε κατὰ τὴν ῥητορείαν ῥώμη καὶ τὸ κάλλος ἐπιφαίνεται αὐτοῦ τῶν λόγων. ἁμαρτάνει δὲ ἐν πολλοῖς ἰδέας τε ὑποτιθέμενος καὶ ἄλλ' ἄττα τῆς Ἰουδαϊκῆς φιλοσοφίας ἀλλότρια συγγραφόμενος. ἐν δὲ τοῖς χρόνοις ἤκμασε Γαΐου τοῦ Καίσαρος, πρὸς ὃν καὶ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἔθνους γράφει πρεσβεῦσαι Ἀγρίππα τῆς Ἰουδαίας βασιλεύοντος. φέρεται δὲ αὐτοῦ πολλὰ καὶ ποικίλα συντάγματα ἠθικοὺς λόγους περιέχοντα καὶ τῆς παλαιᾶς ὑπομνήματα τὰ πλεῖστα πρὸς ἀλληγορίαν τοῦ γράμματος ἐκβιαζόμενα· ἐξ οὗ, οἶμαι, καὶ πᾶς ὁ ἀλληγορικὸς τῆς γραφῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ λόγος ἀρχὴν ἔσχεν εἰσρυῆναι. λέγεται δὲ αὐτὸν καὶ τὰ Χριστιανῶν μυηθέντα ὕστερον τούτων διά τινα λύπην καὶ ὀργὴν ἐκπεσεῖν. ἀλλὰ πρότερόν γε αὐτόν φασιν ἐπὶ Κλαυδίου τὴν Ῥώμην καταλαβόντα Πέτρῳ τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων ἐντυχεῖν καὶ φιλίως διατεθῆναι, ἐξ οὗ καὶ τοὺς μαθητὰς Μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ (ἀκροατὴς δ' ὁ Μάρκος Πέτρου) μνήμης καὶ εὐφημίας ἀξιῶσαι· ἐκείνους γὰρ λέγειν αὐτόν φασι παρὰ Ἰουδαίοις πεφιλοσοφηκέναι, ὧν καὶ τὰς διατριβὰς μοναστήριά τε καλεῖ καὶ τὸν ἀσκητικὸν διανύειν αὐτοὺς ἀνακηρύττει βίον, νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ ἀκτησίᾳ προσανέχοντας. ἔστι δὲ τὸ γένος ἐξ ἱερέων καταγόμενος, Ἀλεξανδρεὺς δὲ τὴν πατρίδα. τοσοῦτον δ' αὐτὸν τοῖς Ἑλληνισταῖς παρασχεῖν θαῦμα τῆς ἐν τοῖς λόγοις δυνάμεως, ὡς καὶ λέγειν αὐτοὺς „ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει“.

SVIDAS s. v. Φίλων. Φίλων Ἰουδαῖος τεχθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, γένους ἱερέων, φιλοσοφήσας δὲ τὰ Ἑλλήνων εἰς μέγα προὔβη παιδείας, ὡς μετελθεῖν πᾶσαν ἑλληνικὴν παίδευσιν, τήν τε τῶν ἐγκυκλίων καλουμένων καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, σὺν ἀκριβεῖ καταλήψει. ἐπλούτησέ τε λόγον παρόμοιον Πλάτωνι, ὡς καὶ εἰς παροιμίαν παρ' Ἕλλησι τοῦτο χωρῆσαι „ἢ Πλάτων φιλωνίζει ἢ Φίλων πλατωνίζει“· τοσαύτη ἐστὶν ὁμοιότης τῆς τε διανοίας καὶ φράσεως τοῦ ἀνδρὸς πρὸς Πλάτωνα. καὶ τοίνυν γέγραπται αὐτῷ βιβλία ἄπειρα, ἐξ ὧν καὶ ταῦτα· περὶ συγχύσεως γλωσσῶν βιβλίον α', περὶ φύσεως καὶ εὑρήματος α', περὶ ὧν κατὰ νοῦν τις εὔχεται α', περὶ παιδεύσεως α', περὶ κληρονόμου τῶν θείων πραγμάτων α', περὶ μερισμοῦ ἴσων καὶ ἐναντίων α', περὶ τῶν τριῶν δυνάμεων, περὶ ἐναλλαγεισῶν

παρά τινων, περὶ συνθηκῶν λόγοι β', περὶ βίου φιλοσόφου, περὶ γιγάντων α', περὶ ὀνείρων ε', περὶ ζητημάτων καὶ ἑρμηνευμάτων τῆς Ἐξόδου ε', περὶ τῆς σκηνῆς καὶ δεκαλόγου δ', περὶ θυσιῶν, περὶ ὑποσχέσεων ἤτοι καταρῶν, περὶ προνοίας, περὶ Ἰουδαίων α', περὶ ἀγωγῆς βίου, περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ περὶ τοῦ ἴδιον λογισμὸν ἔχειν τὰ ἄλογα, περὶ τοῦ ⟨ὅτι⟩ πᾶς ἄφρων δοῦλός ἐστι, περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν Χριστιανῶν ⟨ἢ⟩ περὶ βίου θεωρητικοῦ ⟨ἢ⟩ περὶ ἱκετῶν, περὶ γεωργίας λόγοι β', περὶ μέθης β', περὶ τοῦ Μωυσέως βίου, εἰς τὰ χερουβίμ τουτέστι τὴν φλογίνην ῥομφαίαν, εἰς τὴν πεντάτευχον Μωυσέως καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Μωυσῆν λόγοι ε'. λέγουσι τοῦτον ἐπὶ Γαΐου Καλλιγόλα ἐν τῇ Ῥώμῃ κινδυνεῦσαι, ὁπηνίκα πρεσβευτὴς τοῦ οἰκείου ἔθνους ἀπεστάλη· καὶ ὅτε τὸ δεύτερον ἦλθε πρὸς Κλαύδιον, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει διαλεχθῆναι τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ Πέτρῳ καὶ τούτου[ς] ἐσχηκέναι φιλίαν, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς σπουδαστὰς Μάρκου τοῦ μαθητοῦ Πέτρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔπεσι κεκοσμηκέναι. εἰσὶν οὖν, ὡς προείπομεν, περιφανῆ καὶ ἀναρίθμητα συντάγματα καὶ πᾶσαν ὠφέλειαν ἔχοντα.

ARETHAS Comment. in Apocalypsin cap. 1 (Migne t. 106 Col. 504) Διὰ τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ ἑβδοματικοῦ ἀριθμοῦ τὸ τῶν ἁπανταχῇ ἐκκλησιῶν ἐσήμανε πλῆθος τῶν τῷ παρόντι βίῳ συστοίχων, καθ' ὧν ἡ ἑβδοματικὴ τῶν ἡμερῶν περίοδος κατάρξασα τὴν ἐνοικοῦσαν τῇ φθαρτῇ κτίσει δύναμιν ἑαυτῆς ὑπέφηνεν ὡς διὰ πάσης διήκουσαν· ᾗ καὶ Φίλωνι τῷ θεωρητικωτάτῳ Ἰουδαίῳ ἀνδρὶ ἐν λόγῳ αὐτοῦ τῷ εἰς τὴν κατὰ Μωυσέα φιλοσοφίαν ὑποσυνᾴδειν οὐ περιττὸν ἡγεῖται.

THEODORVS METOCHITA Miscell. cap. 16 (p. 116 ed. Müller) Περὶ Φίλωνος. Φίλωνος δ' αὖθις τοῦ Ἑβραίου πέρι τοῦτο νῦν λέγειν ἔχομεν εὐθύς, ὡς ἄρα μέγα μαρτύριον τῆς αὐτοῦ σοφίας τὸ παρὰ πᾶσι τοῦτο σχεδὸν περιᾳδόμενον πάλαι πρότερον ὑπ' ἐνίων εἰρημένον παραβαλλόντων αὐτὸν Πλάτωνι, ὅτι δὴ Φίλων πλατωνίζει ἢ Πλάτων φιλωνίζει. καίτοιγε κομψότερον μὲν τοῦτ' εἴρηται, κομπῶδες δ' ἐστὶ καὶ θρασύ, καὶ παρακεκινδυνευμένον εἴρηται ὑπό τινος ἴσως ἐραστοῦ τἀνδρὸς προενεχθὲν ἀπροόπτως καὶ προνοίας ἔξω τοῦ προσήκοντος. εἰ γὰρ καὶ φίλος ἀνὴρ καὶ θαυμάζειν ἄξιος Φίλων, ἀλλ' οὐχ ἄξιος Πλάτωνι παραβάλλειν καὶ συμμετρεῖσθαί γε παρὰ τοσοῦτον, ὥστε καὶ τῶν αὐτῶν τε καὶ ἴσων τυγχάνειν. ἀλλ' ἔοικέ γε ὅμως περιττός εἶναί τις τὴν

σοφίαν ἀνήρ· καὶ τούτου γε μαρτύριον, ἧπερ ἔφην, ὁπῃοῦν εἶναι τὸ εἰρημένον· τῷ ὄντι γὰρ καὶ τῆς τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφίας αἱρεσιώτης ἐστὶν ὁ Φίλων. δογματικὸς γάρ ἐστι καὶ ὑψηλῶν ὁ νοῦς ἐφίεται τῷ ἀνδρὶ καὶ ἠθικός ἐστι καὶ τῇ περὶ τὰ μαθηματικὰ σπουδῇ πάνυ τοι προσέθετο· καὶ τοῦ φυσικοῦ μὲν οὐ καθάπαξ ὠλιγώρηκεν, ἀλλὰ δῆλός ἐστι κἀνταῦθά γε τῆς φιλοσοφίας νέμων, ὅτι ποτ' ἄρα τῆς σπουδῆς, οὐ μὴν τοσοῦτό γε αὐτῷ τοῦδε μέλει, ὥσπερ γε καὶ κατ' ἄλλ' ἅπερ εἴρηται, καὶ τοῦτό γε κατὰ ζῆλον ὡς ἀληθῶς τοῦ Πλάτωνος, καὶ τῆς γλώττης ἐπὶ τούτοις ἐπιμελεῖται, ὅσον κατὰ τὴν χρείαν, καὶ προσήκει γε ᾗπερ σπουδάζει σοφίᾳ καὶ πρόσκειται· οὐ γὰρ δογματικοῖς λόγοις καὶ ἠθικοῖς ἀξιοῖ φιλοσοφία κομμωτικῶς ἐσκευάσθαι καὶ δρόμους τρέχειν ἀγγελίας δικαστηρίοις καὶ ἀγωγῇ πολιτικῇ προσήκοντας καὶ κατατεχνιτεύειν τὴν ἑρμηνείαν τῶν λεγομένων πολὺν πόνον ἐνταῦθα νέμοντας ἀλλ' ὡς ἄρα προσήκοι μετ' ἀξιώματός τινος ἁπλούστερον ταύτῃ γε χρῆσθαι. καὶ τοίνυν καὶ Φίλων αὐτὸς οὐκ ἀτημελήτως οὐδ' ἀνασκήτως καθάπαξ ἔχων κἀνταῦθα δῆλός ἐστιν οὐκ ἀποτυγχάνων τῶν τῆς φωνῆς ἀγαθῶν, ἀλλ' εὐφυῶς καὶ ταύτῃ γε πειρώμενος καὶ ὡς ἂν εὖ μάλ' ἐπαινεῖσθαι δίκαιος εἶναι. μάλιστα δ' ἐοικώς ἐστι περὶ νοῦν καὶ φιλοσοφίαν σχολάζοντι, καὶ πλεῖστά γε πεπόνηκεν, ὡς συνορᾶν ἔστι καὶ συλλογίζεσθαι τῇ σοφίᾳ. καὶ βίος ἐστὶν αὐτῷ καὶ καθόλου τῆς ζωῆς πρόθεσις ἡ παιδεία, καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ κατ' αὐτὸν Ἰώσηπον. ἀμφοτέρω μέν γε τώδε τὼ ἄνδρε πλεῖστον ἀμέλει τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάντων ἔθνους Ἑβραίων τῶν ἀπὸ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἐνδόξω ἐγενέσθην ἐπὶ τῇ κτήσει τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας πρὸς τῇ πατρίῳ καὶ πλεῖστά γε συνεταξάτην κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν τῆς γλώττης εὐγένειαν. . . . Φίλων δὲ καθόλου ἀνεβίωσεν ἐπ' Αἰγύπτου τῇ σχολῇ καὶ τῷ τῶν λόγων ἔρωτι καὶ πολιτικῶν δή τινων ἔργων οὐδὲ τοῦ καιροῦ μάλιστα διδόντος βραχὺ καὶ ἥψατο. ταῦτ' ἄρα καὶ πλεῖσθ' οὗτος ἀνὴρ μάλιστα συνετάξατο, καὶ οὐ κατὰ τὸν Ἰώσηπον λέγων νῦν γε, ἀλλ' εἰ δή τις καὶ ἄλλος τῶν ἐλλογίμων καὶ διὰ μνήμης ἐν Ἕλλησι καὶ μάλιστα μὲν τὰ κατὰ φιλοσοφίαν προὔθετο, καὶ τῶν πατρίων ὑπερβαλλόντως ὢν σπουδαστὴς ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς κατὰ Μωσέα πάλαι γράμμασι πᾶσαν τὴν αὑτοῦ σοφίαν φιλοπονεῖ καὶ πάντ' αὐτῇ φέρων κάλλιστ' ἀνατίθησιν εὖ μάλα πρόθυμος. καὶ κατὰ πάντα τρόπον, ὅσα καὶ ἁπλῶς οὕτω δὴ καὶ τὸ φαινόμενον ἐπαινεῖν ἔχει, καὶ ὅσα δι' ὑπονοιῶν καὶ ἀλληγοριῶν τῆς προδήλου καὶ καθ' ἱστορίαν ἐντεύξεως βαθύτερα. καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐνταῦθα δὴ πάσης φιλοσοφίας ἀφορμὴν συνεισάγειν, ὡς οἷός τ' ἂν εἴη, καὶ πάσαις μηχαναῖς ἐπείγεται καὶ τὰ τῆς οἰκείας ἐπιδείκνυσι σοφίας. καὶ πολὺς μέν ἐστι τὸν νοῦν καὶ ὑψηλῶν, ὡς ἔφην, ἐφίεται. καὶ τυγχάνει γε θαυμαστῶς.

ὅπως ἄρα τούτου μᾶλλον, οὗ καὶ ἡ πᾶσα, εἰ δ' οὖν ἡ πλείων, πρόθεσις. μέλει δέ πως αὐτῷ καὶ εἴρηταί γε κἀν τούτοις τῆς γλώττης. καὶ ἔστι μὲν αὐτῷ τῇ προθέσει πάντως οἰκείως ἀξιώματος καὶ σεμνότητος ἐν τῷ λέγειν ἐπιμέλεια καὶ φροντὶς τῶν ἄλλων μᾶλλον τῆς ἑρμηνείας χρωμάτων. καὶ οὐ ταῖς ἐννοίαις μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς ῥήμασι καὶ τοῖς ῥυθμοῖς καὶ ταῖς συνθήκαις ἐπαίρεται. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ χάριτος οὐ καθάπαξ ὀλιγωρεῖ οὐδ' ἀποτυγχάνει καὶ ἔστι μᾶλλον αὐτῷ ἢ κατὰ τὸν Ἰώσηπον τὰ τῆς χάριτος καὶ τοῦ ἤθους κατ' ἐπιτήδευσιν πλέον ἢ κατὰ φύσιν. καὶ οὐχ ἁπλῶς κατ' ἔθος φύσεως ὡς ἐκεῖνος χρῆται, ἀλλ' ἐπιμελεῖται μᾶλλον ἢ ἀναδίδωσιν ἀποιήτως. καὶ οὐ ῥεῖ γε οὕτως ἐπιὸν ἀπόνως ἀμέλει. ἀλλὰ ξὺν ἐργασίᾳ καὶ διοικήσει τοῦ κατὰ φύσιν γε συνήθους πλέον ἀξιοῖ φέρειν. οὐ διὰ πάντων οὐδ' ἔργον τοῦτο πρῶτον αὐτοῦ, ἀλλ' ἔστιν οὗ χαριέστερος τῆς προθέσεως γινόμενος, ὥστε καί τιν' ὥραν ἐπιδείκνυσθαι. καὶ οὐκ ἐν σχήμασιν οὐδ' ἐν ἐπιπλοκαῖς καὶ ἑτερότησι τοῦ δρόμου τῶν λόγων ὁ καλλωπισμὸς τἀνδρί. ἀλλ' ἐν τῷ τῶν ῥημάτων εὐσήμῳ καὶ ταῖς καινότησιν. ἐν οἷς καὶ γοργός ἐστιν, εἰ δή τις καὶ ἄλλος, καὶ πολὺν νοῦν ἐν ὀλίγοις στενούμενος ὀνόμασι· τὸ πλεῖστον δ' ἁπλῶς τε καὶ φιλοσόφως κατὰ τὴν πρόθεσιν τῷ λέγειν χρῆται καὶ οὐ περιεργάζεται χωρῶν ἀφροντίστως οὑτωσί. τῆς λέξεως αὐτὸ τὸ ἔκτροπον καὶ ἄηθες πολλάκις καὶ ἀπολίτευτόν ἐστι μέν, ὡς ἐρεῖν τινα, κατὰ φύσιν εἶναι τραχυτέραν αὐτῷ καὶ ἴσως οὐ καθάπαξ νεμεσητῶς. ἔστι δ' ὥστε καὶ προσήκειν φάναι τῷ παντὶ σκοπῷ καὶ τῇ προθέσει τῶν λεγομένων. οὐ γὰρ παντάπασιν ἔξω οὐδ' ἀνοίκειον τοῦ σεμνοῦ τε καὶ ἀξιωματικοῦ τὸ τραχὺ τῆς φωνῆς, ὡς ἡ τέχνη βούλεται καὶ νομίζει.

THEODORVS METOCHITA cap. 17 (p. 125 ed. Müller) . . . οἷον δὴ Φίλων ὁ Ἑβραῖος ἐκεῖνος Αἴγυπτον μόνον οἶδε καὶ ταύτῃ γε τὸν ἅπαντα τῆς ζωῆς χρόνον τροφῷ τῆς παιδείας ἐχρήσατο. πολὺς τὴν σοφίαν ἀνὴρ καὶ τῆς γλώττης πρόνοιαν ἐπιμελῶς ποιούμενος οὐχ ἱλαρὸς καθάπαξ ἐμπίπτει τοῖς ὠσὶν οὐδὲ λεῖος τοῖς ῥήμασιν, οἷς ἑρμηνεύων ἑκάστοτ' ἐκφέρει τὸν νοῦν καὶ διαπλάττει καὶ προδείκνυσι.

INDEX SIGLORUM

Pap = papyrus
V = Vindobonensis theol. gr. 29
M = Laurentianus X 20
U = Vaticanus gr. 381
F = Laurentianus LXXXV 10
G = Vaticano-Palatinus gr. 248
A = Monacensis gr. 459
B = Venetus gr. 41
P = Petropolitanus XX Aa 1
H = Venetus gr. 40
L = Parisinus gr. 433

R = Parisinus gr. 1630 (excerpta)
N = Neapolitanus II C 32 (excerpta)
D = Sacra Parallela
D^{C} = Coislinianus 276
D^{K} = Vaticanus gr. 1553
D^{P} = Parisinus gr. 923
D^{M} = Venetus gr. 138
D^{R} = Rupefucaldinus (Berolinensis Phill. 1450)
D^{L} = Laurentianus VIII 22
D^{V} = Vaticanus gr. 1236
D^{N} = Venetus app. class. III, 4. 88, 3.
Eus = Eusebius
Arm = versio Armenia
Turn. = Turnebus
Mang. = Mangey
v = lectio vulgata

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΜΩΥΣΕΑ ΚΟΣΜΟΠΟΙΙΑΣ

I p. 1 M. (1.) Τῶν ἄλλων νομοθετῶν οἱ μὲν ἀκαλλώπιστα καὶ γυμνὰ τὰ 1
νομισθέντα παρ' αὐτοῖς εἶναι δίκαια διετάξαντο, οἱ δὲ πολὺν ὄγκον
τοῖς νοήμασι προσπεριβαλόντες ἐξετύφωσαν τὰ πλήθη μυθικοῖς πλάσμασι
τὴν ἀλήθειαν ἐπικρύψαντες. Μωυσῆς δ' ἑκάτερον ὑπερβάς, τὸ μὲν ὡς 2
ἄσκεπτον καὶ ἀταλαίπωρον καὶ ἀφιλόσοφον, τὸ δ' ὡς κατεψευσμένον καὶ
μεστὸν γοητείας, παγκάλην καὶ σεμνοτάτην ἀρχὴν ἐποιήσατο τῶν νόμων,
μήτ' εὐθὺς ἃ χρὴ πράττειν ἢ τοὐναντίον ὑπειπὼν μήτ', ἐπειδὴ προτυ-
πῶσαι τὰς διανοίας τῶν χρησομένων τοῖς νόμοις ἀναγκαῖον ἦν, μύθους
πλασάμενος ἢ συναινέσας τοῖς ὑφ' ἑτέρων συντεθεῖσιν. ἡ δ' ἀρχή, 3
καθάπερ ἔφην, ἐστὶ θαυμασιωτάτη κοσμοποιίαν περιέχουσα, ὡς καὶ τοῦ
κόσμου τῷ νόμῳ καὶ τοῦ νόμου τῷ κόσμῳ συνᾴδοντος καὶ τοῦ νομίμου
ἀνδρὸς εὐθὺς ὄντος κοσμοπολίτου πρὸς τὸ βούλημα τῆς φύσεως τὰς
πράξεις ἀπευθύνοντος, καθ' ἣν καὶ ὁ σύμπας κόσμος διοικεῖται. τὸ μὲν 4
οὖν κάλλος τῶν νοημάτων τῆς κοσμοποιίας οὐδεὶς οὔτε ποιητὴς οὔτε

(φίλωνος) περὶ τῆς κατὰ μωυσέα κοσμοποιίας V, φίλωνος περὶ κοσμοποιίας μωσέως M, τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ μωσέως κοσμοποιίας F, φίλωνος περὶ τῆς τοῦ μωσέως κοσμοποιίας λόγος Δ' G, φίλωνος περὶ τῆς μωυσέος κοσμοποιίας H, φίλωνος ἰουδαίου περὶ τῆς μωσέως κοσμοποιίας AP, τοῦ αὐτοῦ φίλωνος ἰουδαίου περὶ τῆς μωσέως κοσμοποιίας B 2 εἶναι παρ' αὐτοῖς ABP 3 προσπεριβαλόντες MR: προσπεριλαβόντες VFGH, προσπαραλαβόντες ABP ἐξετύφλωσαν MABP τὰ om. VM πλήθει V, πλήθει καὶ M, μυθικοῖς πλάσμασι καὶ τῷ πλήθει R 4 ὑποκρύψαντες ABP Μωσῆς codd. δὲ R 5 δὲ R 6 τῶν νόμων ἐποιήσατο MABPR 7 μήτε εὐθὺς ABP μηδ' ἐπειδὴ M 8 ταῖς διανοίαις V χρησαμένων V 10 post θαυμασιωτάτη add. MABP: καὶ χρησιμωτάτη τῷ βίῳ· τὴν κοσμογόνον καὶ ἐν ἱεραῖς βίβλοις καὶ κοσμοποιίαν M ἔχουσα V, περιέχουσαν M, παρέχουσα FG καὶ om. MABP 14 οὐδὲ ποιητὴς M

1—6 Τῶν—ἐποιήσατο R fol. 88r 9—11 ἡ δὲ—συνᾴδοντος ibid. 13—2,16 τὸ μὲν—μετρίου ibid.

λογογράφος ἀξίως ἂν ὑμνῆσαι δύναιτο· καὶ γὰρ | λόγον καὶ ἀκοὴν ὑπερ- p.2 M.
βάλλει μείζω καὶ σεμνότερα ὄντα ἢ ὡς θνητοῦ τινος ὀργάνοις ἐναρμο-
5 σθῆναι. οὐ μὴν διὰ τοῦθ' ἡσυχαστέον, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ θεοφιλοῦς καὶ
ὑπὲρ δύναμιν ἐπιτολμητέον λέγειν, οἴκοθεν μὲν οὐδέν, ὀλίγα δ' ἀντὶ
πολλῶν, ἐφ' ἃ τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν φθάνειν εἰκὸς ἔρωτι καὶ πόθῳ
6 σοφίας κατεσχημένην. ὡς γὰρ τῶν κολοσσιαίων μεγεθῶν τὰς ἐμφάσεις
καὶ ἡ βραχυτάτη σφραγὶς τυπωθεῖσα δέχεται, οὕτως τάχα που καὶ τὰ
τῆς ἀναγραφείσης ἐν τοῖς νόμοις κοσμοποιίας ὑπερβάλλοντα κάλλη καὶ
ταῖς μαρμαρυγαῖς τὰς τῶν ἐντυγχανόντων ψυχὰς ἐπισκιάζοντα βραχυτέροις
παραδηλωθήσεται χαρακτῆρσιν, ἐπειδὰν ἐκεῖνο μηνυθῇ πρότερον, ὅπερ
οὐκ ἄξιον ἀποσιωπῆσαι.
7 (2.) Τινὲς γὰρ τὸν κόσμον μᾶλλον ἢ τὸν κοσμοποιὸν θαυμάσαντες
τὸν μὲν ἀγένητόν τε καὶ ἀίδιον ἀπεφήναντο, τοῦ δὲ θεοῦ πολλὴν
ἀπραξίαν ἀνάγνως κατεψεύσαντο, δέον ἔμπαλιν τοῦ μὲν τὰς δυνάμεις ὡς
ποιητοῦ καὶ πατρὸς καταπλαγῆναι, τὸν δὲ μὴ πλέον ἀποσεμνῦναι τοῦ
8 μετρίου. Μωυσῆς δὲ καὶ φιλοσοφίας ἐπ' αὐτὴν φθάσας ἀκρότητα καὶ
χρησμοῖς τὰ πολλὰ καὶ συνεκτικώτατα τῶν τῆς φύσεως ἀναδιδαχθεὶς
ἔγνω δή, ὅτι ἀναγκαιότατόν ἐστιν ἐν τοῖς οὖσι τὸ μὲν εἶναι δραστήριον
αἴτιον, τὸ δὲ παθητόν, καὶ ὅτι τὸ μὲν δραστήριον ὁ τῶν ὅλων νοῦς
ἐστιν εἰλικρινέστατος καὶ ἀκραιφνέστατος, κρείττων ἢ ἀρετὴ καὶ κρείττων

1 ἀνυμνῆσαι VFGH, ἐρεῖ R δύναιτο om. R, δύναται F 2 θνητοῦ] γενητοῦ MABP ὀργάνῳ HR, ὀργάνου FG 3 τοῦτ' V, ταῦτα R, ταύτης οὐθ' M ἀλλὰ VR 4 δὲ R 6 κατησχημένων V, κατισχημένην AP, κατεσχημένον B κολοσιέων (ϊε) M, κολοσσαίων (αι) A, κολοσσιέων B, κολοσσιαιέων R 7 τυπωθεῖσας Christophorson Mang. οὕτως V: οὕτω ceteri 9 σκιάζοντα V 10 παραδοθήσεται ABP ἐπειδὰν δ' ἐκεῖνο V μυνηθῇ M 11 παρασιωπῆσαι B, ὑποσιωπῆσαι N 13 τοῦ θεοῦ δὲ FGH, δὲ om. V Eus 14 ἀνάγνως V Eus: ἐναγῶς F¹H, ἐναργῶς F²GR, οὐκ εὐαγῶς MABP καταψευσάμενοι V Eus τοῦ μὲν] τούτου V Eus 15 τοῦ μετρίου ἀποσεμνῦναι H 16 Μωσῆς codd. 17 συνεκτικοτάτων τῆς φύσεως V 18 δή, ὅτι] διότι VM Eus δραστήριον ὡς αἴτιον MABP 19 αἴτιον — δραστήριον om. Eus 20 κρείττων ἡ ἀρετὴ V, κρείττω τε ἡ ἀρετὴ M, κρείττον (ω) τε ἢ ἀρετὴ AB, κρείττων τε ἢ ἀρετὴ ceteri, κρείττων ἢ ἀρετὴ καὶ om. Eus καὶ κρεῖττον M, καὶ κρεῖττον (ω) AB

6—11 ὡς — ὑποσιωπῆσαι N fol. 160v 12—3,19 Τινὲς — θεολογήσας *Euseb. Pr. Ev.* VIII 13

ἢ ἐπιστήμη καὶ κρείττων ἢ αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ αὐτὸ τὸ καλόν, τὸ δὲ 9
παθητὸν ἄψυχον καὶ ἀκίνητον ἐξ ἑαυτοῦ, κινηθὲν δὲ καὶ σχηματισθὲν
καὶ ψυχωθὲν ὑπὸ τοῦ νοῦ μετέβαλεν εἰς τὸ τελειότατον ἔργον, τόνδε
τὸν κόσμον· ὃν οἱ φάσκοντες ὡς ἔστιν ἀγένητος λελήθασι τὸ ὠφελιμώ-
τατον καὶ ἀναγκαιότατον τῶν εἰς εὐσέβειαν ὑποτεμνόμενοι τὴν πρόνοιαν.
τοῦ μὲν γὰρ γεγονότος ἐπιμελεῖσθαι τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν αἱρεῖ λόγος· 10
καὶ γὰρ πατὴρ ἐκγόνων καὶ δημιουργὸς τῶν δημιουργηθέντων στοχάζεται
τῆς διαμονῆς καὶ ὅσα μὲν ἐπιζήμια καὶ βλαβερὰ μηχανῇ πάσῃ διωθεῖται,
τὰ δὲ ὅσα ὠφέλιμα καὶ λυσιτελῆ κατὰ πάντα τρόπον ἐκπορίζειν ἐπιποθεῖ·
πρὸς δὲ τὸ μὴ γεγονὸς οἰκείωσις οὐδεμία τῷ μὴ πεποιηκότι. ἀπεριμά- 11
χητον δὲ δόγμα καὶ ἀνωφελὲς ἀναρχίαν ὡς ἐν πόλει κατασκευάζον τῷδε
τῷ κόσμῳ τὸν ἔφορον ἢ βραβευτὴν ἢ δικαστὴν οὐκ ἔχοντι, ὑφ' οὗ
πάντ' οἰκονομεῖσθαι καὶ πρυτανεύεσθαι θέμις. ἀλλ' ὅ γε μέγας Μωυσῆς 12
p. 3 M. ἀλλοτριώτατον τοῦ | ὁρατοῦ νομίσας εἶναι τὸ ἀγένητον — πᾶν γὰρ τὸ
αἰσθητὸν ἐν γενέσει καὶ μεταβολαῖς οὐδέποτε κατὰ ταὐτὰ ὄν — τῷ μὲν
ἀοράτῳ καὶ νοητῷ προσένειμεν ὡς ἀδελφὸν καὶ συγγενὲς ἀιδιότητα, τῷ
δ' αἰσθητῷ γένεσιν οἰκεῖον ὄνομα ἐπεφήμισεν. ἐπεὶ οὖν ὁρατός τε καὶ
αἰσθητὸς ὅδε ὁ κόσμος, ἀναγκαίως ἂν εἴη καὶ γενητός· ὅθεν οὐκ ἀπὸ
σκοποῦ καὶ τὴν γένεσιν ἀνέγραψεν αὐτοῦ μάλα σεμνῶς θεολογήσας.

---

1 ἡ ἐπιστήμη VM   καὶ κρεῖττον M, καὶ κρεῖττον[ω] AB   αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαθόν B   τἀγαθὸν A   2 παθητικὸν V Eus   κεινηθὲν V   3. 4 τόνδε τὸν κόσμον] τὸν δὲ κόσμον FGHR   4 ὃν οἱ φάσκοντες V Eus: ὃν om. ceteri   ἀγέννητον (om. ὡς ἔστιν) R Eus   5 τῶν εἰς εὐσέβειαν ἡκόντων FGHR   ἀποτεμνόμενοι R   6 ποιητὴν καὶ πατέρα R   αἱρει[έ] (sic) V, αἱρεῖ M, ἐρεῖ G, ἱστορεῖ H, οἶδεν R   ὁ λόγος R   7 ὁ γὰρ R   ἐκγόνων[γ] M   καὶ ὁ R   8 καὶ βλαβερὰ om. Eus   9 τὰ δ' ὅσα MFGHR, τὰ δ' ὅσ' ABP, ὅσα δὲ Eus   κατὰ π. τ. V: κατὰ om. ceteri   10 γεγονὼς F   οἰκίωσις V, ὁμοίωσις M   10. 11 ἀπεριμάχητον FGH: περιμάχητον ceteri   11 κατασκευάζον (ον ex ων corr.) V: κατασκευαζόντων ἐστὶ MABP, κατασκευάζειν FGH Eus   τωνδε V, τῷ δὲ M   12 ὡς τὸν ἔφορον V, sed ὡς rursus deletum   ἔφορον] φόβον Eus   13 πάντ' V Eus: τὰ πάντ' M, τὰ πάντα ceteri   γε om. Eus   Μωυσῆς VF: Μωσῆς ceteri   15 τὰ αὐτὰ codd.   ὂν] ὄντα M   15. 16 κατὰ ταῦτα ὄντων μὲν ἀοράτων καὶ νοητῶν V   16 συγγενῆ Eus   17 γένεσιν om. Eus   καὶ οἰκεῖον H, τὸ οἰκεῖον v   εἶτ' ἐφήμισεν V   ἀόρατός V   18 ἀναγκαῖος VR   καὶ οὐ γενητὸς V   18. 19 οὐκ ἀπὸ σκοποῦ om. Eus. codd. plerique   αὐτοῦ ἀνεγράψατο μάλα θεολογῶν Eus. codd. plerique

---

4—10 τὸν δὲ κόσμον — πεποιηκότι R fol. 89r   17 — 4,5 ἐπεὶ — ἐξ R ibid.

13 (3). Ἓξ δὲ ἡμέραις δημιουργηθῆναί φησι τὸν κόσμον, οὐκ ἐπειδὴ
προσεδεῖτο χρόνων μήκους ὁ ποιῶν — ἅμα γὰρ πάντα δρᾶν εἰκὸς θεόν,
οὐ προστάττοντα μόνον ἀλλὰ καὶ διανοούμενον —, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς
γινομένοις ἔδει τάξεως. τάξει δὲ ἀριθμὸς οἰκεῖον, ἀριθμῶν δὲ φύσεως
νόμοις γεννητικώτατος ὁ ἕξ· τῶν τε γὰρ ἀπὸ μονάδος πρῶτος τέλειός
ἐστιν ἰσούμενος τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι καὶ συμπληρούμενος ἐξ αὐτῶν, ἡμίσους
μὲν τριάδος, τρίτου δὲ δυάδος, ἕκτου δὲ μονάδος, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν
ἄρρην τε καὶ θῆλυς εἶναι πέφυκε κἀκ τῆς ἑκατέρου δυνάμεως ἥρμοσται·
ἄρρεν μὲν γὰρ ἐν τοῖς οὖσι τὸ περιττόν, τὸ δ' ἄρτιον θῆλυ· περιττῶν
μὲν οὖν ἀριθμῶν ἀρχὴ τριάς, δυὰς δ' ἀρτίων, ἡ δ' ἀμφοῖν δύναμις
14 ἑξάς. ἔδει γὰρ τὸν κόσμον τελειότατον μὲν ὄντα τῶν γεγονότων κατ'
ἀριθμὸν τέλειον παγῆναι τὸν ἕξ, ἐν ἑαυτῷ δ' ἔχειν μέλλοντα τὰς ἐκ
συνδυασμοῦ γενέσεις πρὸς μικτὸν ἀριθμὸν τὸν πρῶτον ἀρτιοπέριττον
τυπωθῆναι, περιέξοντα καὶ τὴν τοῦ σπείροντος ἄρρενος καὶ τὴν τοῦ ὑπο-
15 δεχομένου τὰς γονὰς θήλεος ἰδέαν. ἑκάστῃ δὲ τῶν ἡμερῶν ἀπέ-
νειμεν ἔνια τῶν τοῦ παντὸς τμημάτων τὴν πρώτην ὑπεξελόμενος, ἣν
αὐτὸς οὐδὲ πρώτην, ἵνα μὴ ταῖς ἄλλαις συγκαταριθμῆται, καλεῖ, μίαν δ'
ὀνομάσας ὀνόματι εὐθυβόλῳ προσαγορεύει, τὴν μονάδος φύσιν καὶ πρόσ-
ρησιν ἐνιδών τε καὶ ἐπιφημίσας αὐτῇ. (4.) λεκτέον δὲ ὅσα οἷόν τέ ἐστι
τῶν ἐμπεριεχομένων, ἐπειδὴ πάντα ἀμήχανον· περιέχει γὰρ τὸν νοητὸν
16 κόσμον ἐξαίρετον, ὡς ὁ περὶ αὐτῆς λόγος | μηνύει. προλαβὼν γὰρ ὁ p.4 M.

---

1 δὲ om. V, δ' FGH φησὶ δημιουργηθῆναι ABP 2 χρόνον V, τοῦ χρόνων M, τοῦ τῶν χρόνων ABP θεὸν εἰκὸς R 3 οὐ π. ἀλλὰ κ. δ. μόνον coni. Wendl. 4 γιγνομένοις V τάξει] τάξεως M δὲ VHR: δ' ceteri 5 ὁ πρῶτος MABP 6 αὑτοῦ VMABP μέρεσιν V ἡμηίσους V 7 τριάδος] τριῶν ABP 8 ἄρρεν M πέφυκεν V κἀκ FGH: καὶ ἐκ ceteri 9 οὖσι] δυσὶ MABP ἀρτῖον V περιττὸν (sic) V 10 δυὰς δ' ἀρτίων] δύο δ' ἄρτιον V ἀμφοῖν] ἐπ' ἀμφοῖν FGH 11 ἑξάς] ἕξ FGH δεῖ FGHR γὰρ] δὲ R μὲν ὄντα] μένοντα V, μὲν om. BR 12 ἑαυτῷ FGH: αὑτῷ ABP, αὐτῷ VM 12. 13 τὰ ἐξ ἐνδοιασμοῦ M 13 γενέσεις om. M πρόσμικτον V ἄρτιου περιττὸν V 14 περὶ ἓξ ὄντα M σπείραντος M 15 εἰδέαν V, ἰδέας B ἑκάστην M 15. 16 ἀπένιμεν V 16 ἔνια] ἐνὶ M 18 ὀνόματι εὐθυβόλῳ scripsi: ὀνόματι εὐθυβόλως V, εὐθυβόλως (om. ὀνόματι) ceteri πρὸς αγορευθῆναι (sic) V φύσιν τε καὶ MABP 19 αὐτήν codd., αὐτῇ corr. Turn. δὲ ὅσα] δ' ὡς MABP τ' ἐστι ABP 20 περιεχομένων M 21 μηνύσει FGH
λαβ
προϊδὼν A, προϊδὼν BP[2]

11—12 δεῖ—ἕξ R fol. 89v 17 τὴν δὲ πρώτην οὐ καλεῖ πρώτην, ἵνα μὴ ταῖς ἄλλαις συγκαταριθμῆται R ibid. 21—5,3 προλαβὼν—ἀπεικονίσθη R ibid.; tum pergit: εἶτα

θεὸς ἅτε θεὸς ὅτι μίμημα καλὸν οὐκ ἄν ποτε γένοιτο δίχα καλοῦ παρα-
δείγματος οὐδέ τι τῶν αἰσθητῶν ἀνυπαίτιον, ὃ μὴ πρὸς ἀρχέτυπον καὶ
νοητὴν ἰδέαν ἀπεικονίσθη, βουληθεὶς τὸν ὁρατὸν κόσμον τουτονὶ δημιουρ-
γῆσαι προεξετύπου τὸν νοητόν, ἵνα χρώμενος ἀσωμάτῳ καὶ θεοειδεστάτῳ
παραδείγματι τὸν σωματικὸν ἀπεργάσηται, πρεσβυτέρου νεώτερον ἀπει-
κόνισμα, τοσαῦτα περιέξοντα αἰσθητὰ γένη ὅσαπερ ἐν ἐκείνῳ νοητά.

Τὸν δ' ἐκ τῶν ἰδεῶν συνεστῶτα κόσμον ἐν τόπῳ τινὶ λέγειν ἢ 17
ὑπονοεῖν οὐ θεμιτόν· ᾗ δὲ συνέστηκεν, εἰσόμεθα παρακολουθήσαντες
εἰκόνι τινὶ τῶν παρ' ἡμῖν. ἐπειδὰν πόλις κτίζηται κατὰ πολλὴν φιλοτι-
μίαν βασιλέως ἤ τινος ἡγεμόνος αὐτοκρατοῦς ἐξουσίας μεταποιουμένου
καὶ ἅμα τὸ φρόνημα λαμπροῦ τὴν εὐτυχίαν συνεπικοσμοῦντος, παρελθὼν
ἔστιν ὅτε τις τῶν ἀπὸ παιδείας ἀνὴρ ἀρχιτεκτονικὸς καὶ τὴν εὐκρασίαν
καὶ εὐκαιρίαν τοῦ τόπου θεασάμενος διαγράφει πρῶτον ἐν ἑαυτῷ τὰ τῆς
μελλούσης ἀποτελεῖσθαι πόλεως μέρη σχεδὸν ἅπαντα, ἱερὰ γυμνάσια
πρυτανεῖα ἀγορὰς λιμένας νεωσοίκους στενωπούς, τειχῶν κατασκευάς,
ἱδρύσεις οἰκιῶν καὶ δημοσίων ἄλλων οἰκοδομημάτων· εἶθ' ὥσπερ ἐν κηρῷ 18
τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ τοὺς ἑκάστων δεξάμενος τύπους ἀγαλματοφορεῖ νοητὴν
πόλιν, ἧς ἀνακινήσας τὰ εἴδωλα μνήμῃ τῇ συμφύτῳ καὶ τοὺς χαρακ-

---

1 ὅ,τίμημα corr. ex ὅτιμημα A μείμημα V καλὸν] καλῶν M δίχα καλοῦ VM: καλοῦ δίχα ceteri 2 ἂν ὑπαίτιον V 3 εἰδέαν V, ἰδέαν om. B ἀπηκονίσθη V βουληθεὶς γὰρ V τουτονὶ κόσμον GH 4 πρὸς ἐξετύπου V 5 σωματικὸν τοῦτον MABP 5. 6 ἀπεικονίσματος M 6 τοσαῦτα] αὐτὰ
m
MABP περιέξον τὰ V, περιέχον τὰ M, περιέχον τὰ ABP τὰ ὅσαπερ V ἐν om. B 7 δὲ FGH εἰδέων V λέγειν om. B 8 ᾗ FGL, ἡ V: εἰ ceteri (H in ras.) συνέστηκεν V: ὑφέστηκεν ceteri 9 πόλις τις MABP 10 ἡγεμόνος] ἄρχοντος R 11 τὴν εὐτυχίαν συνεπικοσμοῦντος om. R 12 παι-
παιδείας
δείας] εὐσεβείας M, εὐσεβείας A, παιδείας P in ras., εὐπαιδείας B 12. 13 εὐκρασίαν καὶ om. VFGHR 13 πρῶτον] πάλιν AB 14 πόλεως ἀποτελεῖσθαι GH ἱερὰ om. V 15 αἰμένας V, λιμένας *τἄλλα* (νεωσοίκους — οἰκοδομημάτων om.) R νεωσοίκους GH, νεωσήκους F: νεώς· οἴκους ceteri 16 εἰδρύσεις V οἰκιῶν ἱδρύσεις ABP καὶ δημοσίων καὶ ἄλλων ABP καὶ δημοσίων καὶ ⟨ἰδίων⟩ ἄλλων coni. Wendl. κηρῷ τινι B 17 αὐτοῦ M ἑκάστου ABP 18 ἀνακεινήσας V

λέγει τὸν ὁρατὸν τοῦτον κόσμον πρὸς ἀόρατον ἀρχέτυπον γενέσθαι, καὶ χρῆται παραδείγματι τοιούτῳ· ἐπειδὰν πόλις κτλ. (9) 4,21 sqq. *Chalcid. in Plat. Tim. cap.* 278 Quod ergo illud caelum prius quam cetera deus condidit quamve terram? Philo carentes corpore atque intellegibiles essentias esse censet, ideas et exemplaria tam siccae istius terrae quam soliditatis. 9—6,5 ἐπειδὰν—αὐτῆς R ibid. 12 cf. Plat. Tim. 24 C

τῆρας ἔτι μᾶλλον ἐνσφραγισάμενος, οἷα δημιουργὸς ἀγαθός, ἀποβλέπων
εἰς τὸ παράδειγμα τὴν ἐκ λίθων καὶ ξύλων ἄρχεται κατασκευάζειν,
19 ἑκάστῃ τῶν ἀσωμάτων ἰδεῶν τὰς σωματικὰς ἐξομοιῶν οὐσίας. τὰ παρα-
πλήσια δὴ καὶ περὶ θεοῦ δοξαστέον, ὡς ἄρα τὴν μεγαλόπολιν κτίζειν
διανοηθεὶς ἐνενόησε πρότερον τοὺς τύπους αὐτῆς, ἐξ ὧν κόσμον νοητὸν
συστησάμενος ἀπετέλει καὶ τὸν αἰσθητὸν παραδείγματι χρώμενος ἐκείνῳ.
20 (5.) καθάπερ οὖν ἡ ἐν τῷ ἀρχιτεκτονικῷ προδιατυπωθεῖσα πόλις χώραν
ἐκτὸς οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἐνεσφράγιστο τῇ τοῦ τεχνίτου ψυχῇ, τὸν αὐτὸν
τρόπον οὐδ' ὁ ἐκ τῶν ἰδεῶν κόσμος ἄλλον ἂν ἔχοι τόπον ἢ τὸν θεῖον
λόγον τὸν ταῦτα διακοσμήσαντα· ἐπεὶ τίς ἂν εἴη τῶν δυνάμεων αὐτοῦ
τόπος ἕτερος, ὃς γένοιτ' ἂν ἱκανὸς οὐ λέγω πάσας ἀλλὰ μίαν ἄκρατον
21 ἡντινοῦν δέξασθαί τε καὶ χωρῆσαι; δύναμις δὲ καὶ ἡ κοσμοποιη-
τικὴ πηγὴν ἔχουσα | τὸ πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθόν. εἰ γάρ τις ἐθελήσειε p. 5 M.
τὴν αἰτίαν ἧς ἕνεκα τόδε τὸ πᾶν ἐδημιουργεῖτο διερευνᾶσθαι, δοκεῖ μοι
μὴ διαμαρτεῖν σκοποῦ φάμενος, ὅπερ καὶ τῶν ἀρχαίων εἶπέ τις, ἀγαθὸν
εἶναι τὸν πατέρα καὶ ποιητήν· οὗ χάριν τῆς ἀρίστης αὑτοῦ φύσεως οὐκ
ἐφθόνησεν οὐσίᾳ μηδὲν ἐξ αὑτῆς ἐχούσῃ καλόν, δυναμένῃ δὲ πάντα
22 γίνεσθαι. ἦν μὲν γὰρ ἐξ αὑτῆς ἄτακτος ἄποιος ἄψυχος ⟨ἀνόμοιος⟩, ἑτε-
ροιότητος ἀναρμοστίας ἀσυμφωνίας μεστή· τροπὴν δὲ καὶ μεταβολὴν
ἐδέχετο τὴν εἰς τἀναντία καὶ τὰ βέλτιστα, τάξιν ποιότητα ἐμψυχίαν

1 συνσφραγισάμενος V, ἐνσφαγισάμενος A 2 κατασκευάζειν VMR: κατασκευάζειν εὐκρασίαν ceteri 3 εἰδέων V ἐξ ὁμοιῶν V 4 περὶ om. ABP[1] ὡς V: ὃς ceteri 5 αὐτοῦ FGH 6 ἀποτελεῖ FGH καὶ om. FGH ἐκείνῳ] οἰκείῳ B 7 προτυπωθεῖσα B τὴν χώραν ABP[1] 8 ἀλλ' om. M 9 εἰδέων V ἔχει AP, ἔχῃ G 10 τὸν ταῦτα διακοσμήσαντα om. V τίς] ποῖος MABP 11 ὃς γένοιτ'] προσγένοιτ' M, ποῖος γένοιτ' ABP[1] 11. 12 ἡντινοῦν ἄκρατον B 12 ἡντινοῦν ἣν M 12. 13 κοσμοποιητικὴν ἔχουσα πηγὴν V 13 ἔχουσα τυγχάνει Christophorson Mang. τὸ om. V ἐθελήσειεν V 14 τόδε om. M ἐδημιουργήσατο M, δημιουργεῖται G 15 διαμαρτάνειν MABP, διαμαρτὼν G τοῦ σκοποῦ FH φαμὲν ὡς, ὅπερ M, φαμὲν ὥσπερ ABP εἶπεν V 16 αὐτοῦ codd. 17 αὐτῆς V: αὐτῆς M, ἑαυτῆς ceteri 17. 18 πάντα γενέσθαι FG, γενέσθαι πάντα H 18 αὐτῆς VM, ἑαυτῆς ceteri ἄτακτος om. V ἀνόμοιος add. Markland 18. 19 ἑτερότητος M 20 εὐψυχίαν MABP

10—12 D[C] fol. 138[r] τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τῆς αὐτῆς πραγματείας (scil. περὶ τῆς κατὰ Μωϋσέα κοσμοποιίας): τίς ἂν εἴη τῶν δυνάμεων τοῦ θεοῦ τόπος ἕτερος, ὃς γένοιτ' ἂν ἱκανὸς οὐ λέγω πάσας ἀλλὰ μίαν ἀκροτονεῖν (οτ in ras.) τινὰ οὖν δέξασθαι καὶ χωρῆσαι ἢ ὁ θεῖος λόγος; 15 Plat. Tim. 29 E

ὁμοιότητα ταυτότητα, τὸ εὐάρμοστον, τὸ σύμφωνον, πᾶν ὅσον τῆς κρείτ-
τονος ἰδέας. (6.) οὐδενὶ δὲ παρακλήτῳ — τίς γὰρ ἦν ἕτερος; — μόνῳ 23
δὲ αὐτῷ χρησάμενος ὁ θεὸς ἔγνω δεῖν εὐεργετεῖν ἀταμιεύτοις καὶ πλου-
σίαις χάρισι τὴν ἄνευ δωρεᾶς θείας φύσιν οὐδενὸς ἀγαθοῦ δυναμένην
ἐπιλαχεῖν ἐξ ἑαυτῆς. ἀλλ᾽ οὐ πρὸς τὸ μέγεθος εὐεργετεῖ τῶν ἑαυτοῦ
χαρίτων — ἀπερίγραφοι γὰρ αὗταί γε καὶ ἀτελεύτητοι —, πρὸς δὲ τὰς
τῶν εὐεργετουμένων δυνάμεις· οὐ γὰρ ὡς πέφυκεν ὁ θεὸς εὖ ποιεῖν,
οὕτως καὶ τὸ γινόμενον εὖ πάσχειν, ἐπεὶ τοῦ μὲν αἱ δυνάμεις ὑπερ-
βάλλουσι, τὸ δ᾽ ἀσθενέστερον ὂν ἢ ὥστε δέξασθαι τὸ μέγεθος αὐτῶν
ἀπεῖπεν ἄν, εἰ μὴ διεμετρήσατο σταθμησάμενος εὐαρμόστως ἑκάστῳ τὸ
ἐπιβάλλον. εἰ δέ τις ἐθελήσειε γυμνοτέροις χρήσασθαι τοῖς ὀνόμασιν, 24
οὐδὲν ἂν ἕτερον εἴποι τὸν νοητὸν κόσμον εἶναι ἢ θεοῦ λόγον ἤδη κοσμο-
ποιοῦντος· οὐδὲ γὰρ ἡ νοητὴ πόλις ἕτερόν τί ἐστιν ἢ ὁ τοῦ ἀρχιτέκτονος
λογισμὸς ἤδη τὴν [νοητὴν] πόλιν κτίζειν διανοουμένου. τὸ δὲ δόγμα 25
τοῦτο Μωυσέως ἐστίν, οὐκ ἐμόν· τὴν γοῦν ἀνθρώπου γένεσιν ἀναγράφων
ἐν τοῖς ἔπειτα διαρρήδην ὁμολογεῖ, ὡς ἄρα κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ διετυπώθη
(Gen. 1,27). εἰ δὲ τὸ μέρος εἰκὼν εἰκόνος [δῆλον ὅτι] καὶ τὸ ὅλον

1 σύμφωνον] συμφυές F 2 εἰδέας V οὐδενὶ γὰρ τῶν παρακλήτων M 3 αὐτῷ G: αὑτῷ VM, ἑαυτῷ ceteri δεῖν εὐεργετεῖν] δὲ ἵν᾽ εὐεργετεῖν M, ἵν᾽ εὐεργετῇ ABP 4 θείαν P 5 ἐπιλαβεῖν FGH αὐτῆς FGH τῶν om. F ἑαυτοῦ V: αὐτοῦ ceteri 6 ἀπερίγραπτοι ABP αὗταί codd.: αὐταί v γε om. VR 8 οὕτως AP: οὕτω ceteri γενόμενον MD τοῦ μὲν] τοῦ θεοῦ P 8. 9 ὑπερβάλλουσιν VD 9 δὲ RD ὂν ἢ] ἐστὶν MABPD ὥστε om. D 10 εἰ μι V διεμερίσατο FG εὐαρμόστῳ B ἑκάστῳ τὸ ἐπιβάλλον codd.: τὸ ἑκάστῳ ἐπιβάλλον v 11 ἐθελήσειεν V, θελήσειε M, ἐθέλοι D^C, θέλοι D^R γυμνότερον Eus τοῖς ὀνόμασιν περὶ τῆς κοσμοποιίας D 12 οὐδὲν ἂν] οὐδένα ABP οὐδὲν ἕτερον εὑρίσκει τοῦ τὸν νοητὸν D^C, οὐδὲν ἂν ἕτερον εὑρήσει τοῦτον τὸν νοητὸν D^R εἶναι κόσμον FGH, εἶναι om. Eus 13 γὰρ τοῦδε D^R ὁ om. MBD^R 14 τὴν νοητὴν πόλιν] τὴν αἰσθητὴν πόλιν τῇ νοητῇ MABP νοητὴν seclusi δυναμένου B 14. 15 Μωσέως γάρ ἐστι τὸ δόγμα τοῦτο H 15 Μωϋσέως D^C, Μωϋσέος D^R, Μωσέως ceteri ἐστίν] ἔσθ᾽ (sic) V ἀνθρώπων ABP ἄνω γράφων ABP 16 ὁμολογεῖ διαρρήδην H ἆρα V διετυπώθη τὸ πᾶν MABP 17 δῆλον ὅτι VM: δηλονότι ceteri, secl. Wendl.

5—11 *ἀλλ᾽ οὐ — ἐπιβάλλον* R fol. 90r 7—9 D^C fol. 259v τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: οὐχ ὡς πέφυκεν — τὸ μέγεθος αὐτῶν: eadem D^R fol. 277r et fol. 142v 11—15 D^R fol. 192v Φίλωνος ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: εἴ τις — οὐκ ἐμόν: eadem D^C fol. 151v 11—8,14 *Euseb. Pr. Ev.* XI 24 . . . λέγει δ᾽ οὖν ὁ Ἑβραῖος Φίλων τὰ πάτρια διερμηνεύων αὐτοῖς ῥήμασιν: Εἰ δέ τις — ἐποίησε τὸν οὐρανόν.

εἶδος, σύμπας οὗτος ὁ αἰσθητὸς κόσμος, εἰ μείζων τῆς ἀνθρωπίνης
ἐστίν, μίμημα θείας εἰκόνος, δῆλον ὅτι καὶ ἡ ἀρχέτυπος σφραγίς, ὅν
φαμεν νοητὸν εἶναι κόσμον, αὐτὸς ἂν εἴη [τὸ παράδειγμα, ἀρχέτυπος
ἰδέα τῶν ἰδεῶν] ὁ θεοῦ λόγος.
26 (7.) Φησὶ δ' ὡς „ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
γῆν", τὴν ἀρχὴν παραλαμβάνων οὐχ ὡς οἴονταί τινες τὴν κατὰ χρόνον· p. 6 M.
χρόνος γὰρ οὐκ ἦν πρὸ κόσμου, ἀλλ' ἢ σὺν αὐτῷ γέγονεν ἢ μετ' αὐτόν·
ἐπεὶ γὰρ διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεώς ἐστιν ὁ χρόνος, προτέρα δὲ
τοῦ κινουμένου κίνησις οὐκ ἂν γένοιτο, ἀλλ' ἀναγκαῖον αὐτὴν ἢ ὕστερον
ἢ ἅμα συνίστασθαι, ἀναγκαῖον ἄρα καὶ τὸν χρόνον ἢ ἰσήλικα κόσμου
γεγονέναι ἢ νεώτερον ἐκείνου· πρεσβύτερον δ' ἀποφαίνεσθαι τολμᾶν ἀφι-
27 λόσοφον. εἰ δ' ἀρχὴ μὴ παραλαμβάνεται τανῦν ἡ κατὰ χρόνον, εἰκὸς
ἂν εἴη μηνύεσθαι τὴν κατ' ἀριθμόν, ὡς τὸ „ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν" ἴσον
εἶναι τῷ πρῶτον ἐποίησε τὸν οὐρανόν· καὶ γὰρ εὔλογον τῷ ὄντι πρῶτον
αὐτὸν εἰς γένεσιν ἐλθεῖν, ἄριστόν τε ὄντα τῶν γεγονότων κἀκ τοῦ καθα-
ρωτάτου τῆς οὐσίας παγέντα, διότι θεῶν ἐμφανῶν τε καὶ αἰσθητῶν
28 ἔμελλεν οἶκος ἔσεσθαι ἱερώτατος. καὶ γὰρ εἰ πάνθ' ἅμα ὁ ποιῶν ἐποίει,
τάξιν οὐδὲν ἧττον εἶχε τὰ καλῶς γινόμενα· καλὸν γὰρ οὐδὲν ἐν ἀταξίᾳ.

---

1 σύμπας οὗτος ὁ αἰσθητὸς V Eus: ὁ σύμπας αἰσθητὸς οὑτοσὶ ceteri, αἰσθητὸς om. B · εἰ μείζων Eus: ἢ μείζων V, ὃς μείζων P, ὃς μεῖζον MAB, ὃ μεῖζον FGH 1. 2 τῆς ἀνθρωπίνης ἐστίν V Eus: ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης ceteri 2 μείμημα V δῆλον ὅτι V: δῆλον δὲ ὅτι H, δηλονότι ceteri σφραγὶς αὐτοῦ MABP 3 νοητὸν εἶναι κόσμον VM Eus: κόσμον εἶναι νοητόν ABPF, εἶναι κόσμον νοητόν GH 3. 4 τὸ παράδειγμα — ἰδεῶν seclusi παράδειγμα, ἀρχέτυπος ἰδέα V Eus: ἀρχέτυπον παράδειγμα, ἰδέα ceteri 4 εἰδέα et εἰδέων V θῦ (i. e. θεός) V, θεῷ A
5 φησὶν ὡς M δὲ ABP 6 τὴν ἀρχὴν V Eus: τὴν om. ceteri οἴονται corr. ex οἷόν τε V 7 μεθ' αυτόν (sic) V 8 ἐπεὶ V Eus: ἐπειδὴ ceteri διαστήματος M τῆς om. M κόσμου] χρόνου H, οὐρανοῦ v κεινήσεως V προτέρου V: πρότερον δὲ Eus: δὲ om. codd. 9 κεινουμένου κείνησις V ἀλλὰ AP, corr. ex ἀλλ' V ἀλλ' ἢ ἀναγκαῖον αὐτὴν ὕστερον Eus 10 ἆρα V καὶ om. FGH ἢ ἰσήλικα V, ἢ om. M τοῦ κόσμου ABPF 11 γεγονέναι] γενέσθαι ABP δὲ διαποφαίνεσθαι M 11. 12 ἀφιλόσοφον τῷ ὄντι H 12 λαμβάνεται G ἡ] ἢν V 14 τῷ] τὸ VF ἐποίησεν V 15 εἰς γένεσιν αὐτὸν GH κἀκ] καὶ VM 16 τὴν οὐσίαν ABP θεῶν] θείων F ἐμφανῶν VM: ἐμφανῶν A, ἀφανῶν ceteri 17 πάνθ' ἅμα] πᾶν θαῦμα M 18 ἧττον om. G εἶχεν V ἐν om. V

---

6 *Chalcid. in Plat. Tim. cap.* 276 . . . sed Origenes adseverat ita sibi ab Hebraeis esse persuasum . . . initium minime temporarium dici; neque enim tempus ullum fuisse ante mundi exornationem dieique et nocturnas vices, quibus temporis spatia dimensa sunt. 18—9,2. 3 D[P] fol. 334v et D[R] fol. 262v Φίλωνος: καλὸν οὐδὲν — ἐπινοίαις

τάξις δ' ἀκολουθία καὶ εἱρμός ἐστι προηγουμένων τινῶν καὶ ἑπομένων, εἰ καὶ μὴ τοῖς ἀποτελέσμασιν, ἀλλά τοι ταῖς τῶν τεκταινομένων ἐπινοίαις· οὕτως γὰρ ἔμελλον ἠκριβῶσθαί τε καὶ ἀπλανεῖς εἶναι καὶ ἀσύγχυτοι. πρῶτον οὖν ὁ ποιῶν ἐποίησεν οὐρανὸν ἀσώματον καὶ γῆν ἀόρατον 29 καὶ ἀέρος ἰδέαν καὶ κενοῦ· ὧν τὸ μὲν ἐπεφήμισε σκότος, ἐπειδὴ μέλας ὁ ἀὴρ τῇ φύσει, τὴν δ' ἄβυσσον, πολύβυθον γὰρ τό γε κενὸν καὶ ἀχανές· εἶθ' ὕδατος ἀσώματον οὐσίαν καὶ πνεύματος καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἑβδόμου φωτός, ὃ πάλιν ἀσώματον ἦν καὶ νοητὸν ἡλίου παράδειγμα καὶ πάντων ὅσα φωσφόρα ἄστρα κατὰ τὸν οὐρανὸν ἔμελλε συνίστασθαι.

(8.) Προνομίας δὲ τό τε πνεῦμα καὶ τὸ φῶς ἠξιοῦτο· τὸ μὲν γὰρ 30 ὠνόμασε θεοῦ, διότι ζωτικώτατον τὸ πνεῦμα, ζωῆς δὲ θεὸς αἴτιος, τὸ δὲ φῶς ⟨φησιν⟩ ὅτι ὑπερβαλλόντως καλόν (Gen. 1,4)· τοσούτῳ γὰρ τὸ νοητὸν τοῦ ὁρατοῦ λαμπρότερόν τε καὶ αὐγοειδέστερον ὅσωπερ ἥλιος, οἶμαι, σκότους καὶ ἡμέρα νυκτὸς καὶ [τὰ κριτήρια] νοῦς, ὁ τῆς ὅλης ψυχῆς ἡγεμών, ὀφθαλμῶν σώματος. τὸ δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο θείου λόγου 31
p. 7 M. γέγονεν εἰκὼν τοῦ | διερμηνεύσαντος τὴν γένεσιν αὐτοῦ· καὶ ἔστιν ὑπερουράνιος ἀστήρ, πηγὴ τῶν αἰσθητῶν ἀστέρων, ἣν οὐκ ἂν ἀπὸ σκοποῦ καλέσειεν ἄν τις παναύγειαν, ἀφ' ἧς ἥλιος καὶ σελήνη καὶ οἱ ἄλλοι

1 δὲ D 2 εἰ καὶ μὴ] εἰ μὴ ἄρα καὶ D ἀποτελέσμασι V τοι] γε MABP 3 οὕτως V: οὕτω ceteri ἔμελλεν B 4 post οὖν add. παρὰ τοῦ νοητοῦ κόσμου FGH ὁ om. M ἐποίησεν Eus cod. B: ἐποίει ceteri 5 εἰδέαν V τὸν μὲν ἐφήμισε FGH 6 ὁ om. M τὴν V Eus: τὸ ceteri δ' VM: δὲ ceteri γε corr. ex τε V, τε Eus, γε om. MABP 7 καὶ ante ἐπὶ om. M 8 πάντα V Eus 9 ἄστρα post ἔμελλεν transp. B ἔμελλεν VB 10 τε om. FGH ἠξιοῦτο VM Eus: ἠξίου ceteri τὸ ante μὲν om. M 11 ὠνόμασεν V, ὀνομάσαι M διότι V

ω
12 φησιν add. Wendl. ὑπερβάλλον V Eus τοσοῦτον VF, τοσοῦτο M, τοσοῦτο H Eus γὰρ om. V Eus 14 καὶ post νυκτὸς] ἐκ F τὰ κριτήρια V Eus: τῶν κριτηρίων M, τῶν αἰσθητῶν κριτηρίων ABP, τῶν αἰσθητικῶν κριτηρίων FGH τὰ κριτήρια seclusi νοῦς V Eus: ὁ νοῦς ceteri 15 ὀφθαλμῶν V Eus: καὶ ὀφθαλμοὶ ceteri τοῦ σώματος Eus τὸ δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο V Eus DC: τὸν δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν θεῖον λόγον καὶ θεοῦ λόγον (καὶ θεοῦ λόγον om. B) εἰκόνα λέγει θεοῦ· καὶ ταύτης εἰκόνα (ταύτης τῆς εἰκόνος ABP) τὸ νοητὸν φῶς ἐκεῖνο ceteri θείου] ὃ θείου VFGH, περὶ οὗ (sic) DC λόγου om. B 17 πηγὴ] πλὴν DC ἣν] ὃν DC ἂν add. V Eus: om. ceteri 18 ἂν om. DC ὑφ' G ἥλιος καὶ σελήνη V Eus DC: ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη ceteri οἱ ἄλλοι] ἄλλα DC

4—10,4 *Euseb. Pr. Ev.* XI 24 . . . εἶθ' ἑξῆς λέγει: Πρῶτον οὖν — ἐν αἰσθήσει
15—10,2 DC fol. 196r τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τῆς κατὰ Μωϋσέα κοσμοποιίας: τὸ ἀόρατον — καὶ καθαρᾶς αὐγῆς μεταλαμβάνει

πλάνητές τε καὶ ἀπλανεῖς ἀρύτονται, καθ' ὅσον ἑκάστῳ δύναμις, τὰ πρέποντα φέγγη, τῆς ἀμιγοῦς καὶ καθαρᾶς αὐγῆς ἐκείνης ἀμαυρουμένης, ὅταν ἄρξηται τρέπεσθαι κατὰ τὴν ἐκ νοητοῦ πρὸς αἰσθητὸν μεταβολήν·
32 εἰλικρινὲς γὰρ οὐδὲν τῶν ἐν αἰσθήσει. (9.) εὖ μέντοι καὶ τὸ φάναι ὅτι „σκότος ἦν ἐπάνω τῆς ἀβύσσου“ (Gen. 1,2). τρόπον γάρ τινα ὁ ἀὴρ ὑπὲρ τὸ κενόν ἐστιν, ἐπειδὴ πᾶσαν τὴν ἀχανῆ καὶ ἐρήμην καὶ κενὴν χώραν ἐπιβὰς ἐκπεπλήρωκεν, ὅση πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν κατὰ
33 σελήνην καθήκει. μετὰ δὲ τὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἀνάλαμψιν, ὃ πρὸ ἡλίου γέγονεν, ὑπεχώρει τὸ ἀντίπαλον σκότος, διατειχίζοντος ἀπ' ἀλλήλων αὐτὰ καὶ διιστάντος θεοῦ τοῦ τὰς ἐναντιότητας εὖ εἰδότος καὶ τὴν ἐκ φύσεως αὐτῶν διαμάχην. ἵν' οὖν μὴ αἰεὶ συμφερόμεναι στασιάζωσι καὶ πόλεμος ἀντ' εἰρήνης ἐπικρατῇ τὴν ἀκοσμίαν ἐν κόσμῳ τιθείς, οὐ μόνον ἐχώρισε φῶς καὶ σκότος, ἀλλὰ καὶ ὅρους ἐν μέσοις ἔθετο διαστήμασιν, οἷς ἀνεῖρξε τῶν ἄκρων ἑκάτερον· ἔμελλε γὰρ γειτνιῶντα σύγχυσιν ἀπεργάζεσθαι τῷ περὶ δυναστείας ἀγῶνι κατὰ πολλὴν καὶ ἄπαυστον φιλονεικίαν ἐπαποδυόμενα, εἰ μὴ μέσοι παγέντες ὅροι διέζευξαν καὶ διέλυσαν
34 τὴν ἀντεπίθεσιν. οὗτοι δ' εἰσὶν ἑσπέρα τε καὶ πρωΐα, ὧν ἡ μὲν προευαγγελίζεται μέλλοντα ἥλιον ἀνίσχειν ἠρέμα τὸ σκότος ἀνείργουσα, ἡ δ' ἑσπέρα καταδύντι ἐπιγίνεται ἡλίῳ τὴν ἀθρόαν τοῦ σκότους φορὰν πρᾴως ἐκδεχομένη. καὶ ταῦτα μέντοι, πρωΐαν λέγω καὶ ἑσπέραν, ἐν τῇ τάξει τῶν ἀσωμάτων καὶ νοητῶν θετέον· ὅλως γὰρ οὐδὲν αἰσθητὸν ἐν τούτοις, ἀλλὰ πάντα ἰδέαι καὶ μέτρα καὶ τύποι καὶ σφραγῖδες, εἰς γένεσιν
35 ἄλλων ἀσώματα σωμάτων. ἐπεὶ δὲ φῶς μὲν ἐγένετο, σκότος δ' ὑπεξ-

---

1 πλανῆται Eus τε om. M Eus ἀρύτονται Eus cod. I, ἀρύττονται V: ἀρύονται ceteri, ἄρχονται DC καὶ καθόσον DC ἑκάστου M (ω) 2 φέγγει M τῆς] καὶ DC αὐγῆς ἐκείνης VM Eus: ἐκείνης αὐγῆς ceteri αὐγῆς μεταλαμβάνει DC 3 ὅταν] οὗ ἂν Eus, οὗ αν V ἄρχηται M 5 τὸ σκότος MAF, κ̣α̣ὶ̣ τ̣ὸ̣ σκότος P 8 ἀνάλαμψιν H: ἀνάληψιν ceteri 9 διατιχείζοντος V 10 διιστῶντος (ά) M θεοῦ] τοῦ θεοῦ H τὰς om. G 11 αἰεὶ V: ἀεὶ ceteri συμφερόμεναι V: συμφερόμενα ceteri 12 ἀντὶ V ἐπικρατήσῃ FGH 13 ἐχώρισεν V, ἐχώρησε G 13. 14 διαστήμασι V 14 ἂν εἶρξε V 16 ἐπαποδυόμεναι V, ἐπαπολυόμενα GH, ἐπαπολλόμενα F διέζευξαν καὶ om. H 17 δ' V: δὲ ceteri 18 μέλλοντα om. M 19 δὲ FGH τῷ ἡλίῳ M 20 πραέως MABP λέγοι V 22 εἰδέα V 23 ἀσώματα σωμάτων] ἀσωμάτων M ἐπεὶ V Eus: ἐπειδὴ ceteri δ'] δὲ FGH

23—11,12 *Euseb. Pr. Ev.* XI 24 . . . καὶ μετὰ βραχέα ἐπιλέγει: Ἐπεὶ—ἐκάλεσεν

ἔστη καὶ ἀνεχώρησεν, ὅροι δ' ἐν τοῖς μεταξὺ διαστήμασιν ἐπάγησαν ἑσπέρα καὶ πρωΐα. κατὰ τἀναγκαῖον τοῦ χρόνου μέτρον ἀπετελεῖτο εὐθύς, ὃ καὶ ἡμέραν ὁ ποιῶν ἐκάλεσε, καὶ ἡμέραν οὐχὶ πρώτην, ἀλλὰ μίαν, ἣ λέλεκται διὰ τὴν τοῦ νοητοῦ κόσμου μόνωσιν μοναδικὴν ἔχοντος φύσιν.

(10.) Ὁ μὲν οὖν ἀσώματος κόσμος ἤδη πέρας εἶχεν ἱδρυθεὶς ἐν 36
p. 8 M. τῷ θείῳ λόγῳ, ὁ δ' αἰσθητὸς | πρὸς παράδειγμα τούτου ἐτελειογονεῖτο. καὶ πρῶτον αὐτοῦ τῶν μερῶν, ὃ δὴ καὶ πάντων ἄριστον, ἐποίει τὸν οὐρανὸν ὁ δημιουργός, ὃν ἐτύμως στερέωμα προσηγόρευσεν ἅτε σωματικὸν ὄντα· τὸ γὰρ σῶμα φύσει στερεόν, ὅτιπερ καὶ τριχῇ διαστατόν· στερεοῦ δὲ καὶ σώματος ἔννοια τίς ἑτέρα πλὴν τὸ πάντῃ διεστηκός; εἰκότως οὖν ἀντιθεὶς τῷ νοητῷ καὶ ἀσωμάτῳ τὸν αἰσθητὸν καὶ σωματοειδῆ τοῦτον
στερέωμα ἐκάλεσεν. εἶτ' εὐθέως οὐρανὸν προσεῖπεν αὐτὸν εὐθυβόλως 37
καὶ πάνυ κυρίως, ἤτοι διότι πάντων ὅρος ἢ διότι πρῶτος τῶν ὁρατῶν ἐγένετο. ὀνομάζει δὲ καὶ ἡμέραν μετὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ δευτέραν, ὅλον ἡμέρας διάστημα καὶ μέτρον ἀνατιθεὶς οὐρανῷ διὰ τὴν ἐν αἰσθητοῖς ἀξίωσίν τε καὶ τιμήν.

(11.) Μετὰ δὲ ταῦτ' ἐπειδὴ τὸ σύμπαν ὕδωρ εἰς ἅπασαν τὴν γῆν 38
ἀνεκέχυτο καὶ διὰ πάντων αὐτῆς ἐπεφοιτήκει τῶν μερῶν, οἷα σπογγιᾶς

1 ἀνεχώρησεν V Eus: ὑπεχώρησεν ceteri δὲ MABP 2 καὶ V Eus: τε καὶ ceteri κατὰ ταναγκαῖον V: κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ceteri, κατ' ἀναγκαῖον Eus ἀπετελει τὸ V 3 ὁ ποιῶν] ὁ om. VM, καλῶς ποιῶν Eus ἐκάλεσεν V 4 ἣ] ἡ BP λέλεκται VF²G Eus: λέγεται F¹H, οὕτως λέλεκται MABP 5 ἱδρυνθεὶς VF, sed in V litt. ν rursus deleta 6 δὲ FGH τούτων V ἐτελεσιουργεῖτο Christophorson, ἐτελειουργεῖτο Mang. 7 δὴ om. V Eus καὶ] κατὰ M 8 προσηγόρευσεν V Eus: προσηγόρευκεν ceteri 11 ἀντιθεὶς V Eus: ἀντιτιθεὶς ceteri ἀσωμάτῳ τὸν αἰσθητὸν καὶ σωματοειδῆ] αἰσθητῷ τὸν σωματοειδῆ M 12 στερέωμα] στερεὸν V Eus εὐθέως οὐρανὸν προσεῖπεν αὐτὸν V: εὐθέως οὐρανὸν αὐτὸν M, αὐτὸν εὐθέως οὐρανὸν ceteri προσεῖπεν transp. post κυρίως 13 ὅρος] ὅρος ἦν ABP, ὅρος ἦν ἤδη M ἢ διότι V: ἢ ὅτι ceteri πρῶτος] μέρος V 15 μέτρῳ ἀντιτιθεὶς M 17 ταῦτα MABP ἐπεὶ δὲ R τὴν om. V 18 ἀνακέχυτο M καὶ — μερῶν om. R σπογγιὰ ἀναπεπωκυῖα R

7 *Origenes in Genes. Hom. I 2 (t. VIII p. 107 Lomm.)* Cum iam antea Deus fecisset caelum, nunc firmamentum facit; fecit enim caelum prius ... post illud autem firmamentum facit id est corporeum caelum; omne enim corpus firmum est sine dubio et solidum. *Euseb. Pr. Ev.* XI 6,19 Πάλιν Μωσῆς τὸν οὐρανὸν ἐτύμως τῇ Ἑβραίων γλώσσῃ στερέωμα προσαγορεύει παρὰ τὸ πρῶτον εἶναι μετὰ τὴν ἀσώματον καὶ νοερὰν οὐσίαν τοῦδε τοῦ κόσμου στερεὸν καὶ αἰσθητὸν σῶμα. 17 — 12,6 ἐπεὶ δὲ — εἰς διαμονὴν R fol. 90r

ἀναπεπωκυίας ἰκμάδα, ὡς εἶναι τέλματα καὶ βαθὺν πηλόν, ἀμφοτέρων
τῶν στοιχείων ἀναδεδευμένων καὶ συγκεχυμένων τρόπον φυράματος εἰς
μίαν ἀδιάκριτον καὶ ἄμορφον φύσιν, προστάττει ὁ θεὸς τὸ μὲν ὕδωρ
ὅσον ἁλμυρὸν καὶ ἀγονίας αἴτιον ἔμελλεν ἔσεσθαι σπαρτοῖς καὶ δένδρεσιν
ἐπισυναχθῆναι συρρυὲν ἐκ τῶν τῆς ἁπάσης γῆς ἀραιωμάτων, τὴν δὲ
ξηρὰν ἀναφανῆναι, τῆς τοῦ γλυκέος νοτίδος ἐναπολειφθείσης εἰς διαμονὴν
— κόλλα γάρ τίς ἐστιν ἡ μεμετρημένη γλυκεῖα νοτὶς τῶν διεστηκότων —
καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ παντάπασιν ἀφαυανθεῖσαν αὐτὴν ἄγονον καὶ στεῖραν
γενέσθαι καὶ ὅπως οἷα μήτηρ μὴ μόνον θάτερον εἶδος τροφῆς βρῶσιν
ἀλλ' ἑκάτερον ὡς ἂν ἐκγόνοις βρῶσίν τε καὶ πόσιν παρέχῃ· διὸ φλέβας
μαστοῖς ἐοικυίας ἐπλημμύρει, αἳ στομωθεῖσαι ποταμοὺς καὶ πηγὰς ἔμελλον
39 ἀναχεῖν. οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τὰς ἀφανεῖς ἐνίκμους διαφύσεις εἰς ἅπασαν
τὴν ἀρετῶσαν καὶ βαθύγειον ἀπέτεινε πρὸς εὐφορίαν ἀφθονωτάτην καρπῶν.
ταῦτα διαταξάμενος ὀνόματ' αὐτοῖς ἐτίθετο, τὴν μὲν ξηρὰν καλῶν γῆν,
40 τὸ δ' ἀποκριθὲν ὕδωρ θάλασσαν. (12.) εἶτα διακοσμεῖν ἄρχεται τὴν
γῆν· κελεύει γὰρ αὐτὴν χλοηφορεῖν καὶ σταχυηφορεῖν παντοίας βοτάνας
ἀνιεῖσαν καὶ πεδία εὔχορτα καὶ πάνθ' ὅσα χιλὸς μὲν κτήνεσιν, ἀνθρώποις
δ' ἔμελλεν ἔσεσθαι τροφή. προσέτι μέντοι καὶ τὰς δένδρων ἰδέας ἁπάσας
ἀνέφυεν, οὐδὲν οὔτε τῶν τῆς ἀγρίας οὔτε τῶν τῆς ἡμέρου λεγομένης
ὕλης παρείς. ἐβεβρίθει δὲ πάντα καρποῖς | εὐθὺς ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει p. 9 M.
41 κατὰ τὸν ἐναντίον τρόπον ἢ τὸν νυνὶ καθεστῶτα. νυνὶ μὲν γὰρ ἐν μέρει

1 ἀναπεπτωκυίας ABP τέλματα V: τέλμα FGHR, τὲ τέλμα ABP, τε ἅμα M (τέλμα τε ἅμα Mang.) 2 συγκεχυμένων] συμπεφυρμένων ABP 3 μίαν καὶ ἀδιάκριτον M ὁ om. R 4 ὅσον — δένδρεσιν om. R post ἁλμυρὸν add. ἄγριον MABP καὶ om. M 5 συρρυὲν] συνρυέντων V, ῥυὲν G τὴν] γῆν R 7 ἡ om. V γλυκέα M 8 ἀφαυανθεῖσαν VM: ἀπαυανθεῖσαν ceteri 10 ἀλλ' — βρῶσίν τε om. M, ἑκάτερον — βρῶσίν τε om. ABP ἀλλὰ ABP παρέχει BP 11 μασθοῖς M ἐπλημμύρει VG, ἐπλήμμυρεν MR στομοθεῖσαι V 12 ἀνασχεῖν ABP ἀνίκμους φύσεις MABP 13 ἀρετῶσαν] ἀροετῶσαν M, ἀρόσιμον FGL (in marg. H) ἀπέτεινεν H 14 ὀνόματα FGH ἐτίθετο V: ἐτίθει ceteri 15 δὲ FGH καλῶν θάλασσαν G 16 καὶ σταχυηφορεῖν om. M σταχυοφορεῖν H, σταχυφορεῖν B 17 ἀνεις V, ἀνεῖσαν M χεῖλος V 18 δὲ ABP πρὸς ἔτι V τὰς τῶν δένδρων MF εἰδέας V ἁπάσας ἰδέας H, ἁπάσας om. B 19 ἀνέφυεν] ἀνέφαινεν FG τῶν prius om. MFGH 19. 20 ὕλης λεγομένης ABP 20 παρεῖσα M ἐβεβρείθει V, ἐπεβρίθει H 21 κατὰ ἐναντίον V, καὶ τὸν ἐναντίον M τὸν νυνὶ M, τὸν νυνεὶ V: τὸν νῦν ceteri νυνεὶ V μέρη V

10—12 διὸ — ἀναχεῖν R ibid.

γίγνεται τὰ γιγνόμενα χρόνοις διαφέρουσιν, ἀλλ' οὐκ ἀθρόα καιρῷ ἑνί· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι πρῶτον μέν ἐστι σπορὰ καὶ φυτεία, δεύτερον δὲ τῶν σπαρέντων καὶ φυτευθέντων αὔξησις, ἡ μὲν εἰς τὸ κάτω ῥίζας ἀποτείνουσα οἱονεὶ θεμελίους, ἡ δ' εἰς τὸ ἄνω πρὸς ὕψος αἰρομένων καὶ στελεχουμένων; ἔπειτα βλαστοὶ καὶ πετάλων ἐκφύσεις, εἶτ' ἐπὶ πᾶσι καρποῦ φορά· καὶ πάλιν καρπὸς οὐ τέλειος, ἀλλ' ἔχων παντοίας μεταβολὰς κατά τε τὴν ἐν μεγέθει ποσότητα καὶ τὰς ἐν πολυμόρφοις ἰδέαις ποιότητας· ἀποτίκτεται μὲν γὰρ ὁ καρπὸς ἐοικὼς ἀμερέσι ψήγμασιν ὑπὸ βραχύτητος μόλις ὁρατοῖς, ἅπερ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ φαίη τις ἂν εἶναι πρῶτα αἰσθητά· μετὰ δὲ ταῦτ' ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἔκ τε τῆς ἐποχετευομένης τροφῆς, ἣ ἄρδει τὸ δένδρον, κἀκ τῆς εὐκρασίας τῶν πνευμάτων, ἃ ψυχραῖς ἅμα καὶ μαλακωτέραις αὔραις ζωπυρεῖται καὶ τιθηνεῖται, συναύξεται πρὸς ὄγκον ἐπιδιδοὺς τελειότατον· σὺν δὲ τῷ μεγέθει καὶ τὰς ποιότητας ἀλλάττει, καθάπερ ὑπὸ γραφικῆς ἐπιστήμης χρώμασι διαφόροις ποικιλλόμενος. (13.) ἐν δὲ τῇ πρώτῃ γενέσει τῶν ὅλων, 42 καθάπερ ἔφην, ὁ θεὸς ἅπασαν τὴν τῶν φυτῶν ὕλην ἐκ γῆς ἀνεδίδου τελείαν καρποὺς ἔχουσαν οὐκ ἀτελεῖς ἀλλ' ἀκμάζοντας, εἰς ἑτοιμοτάτην καὶ ἀνυπέρθετον χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ζῴων τῶν αὐτίκα γενησομένων. ὁ μὲν δὴ προστάττει τῇ γῇ ταῦτα γεννῆσαι· ἡ δ' ὥσπερ ἐκ πολλοῦ 43 κυοφοροῦσα καὶ ὠδίνουσα τίκτει πάσας μὲν τὰς σπαρτῶν, πάσας δὲ τὰς δένδρων, ἔτι δὲ καρπῶν ἀμυθήτους ἰδέας. ἀλλ' οὐ μόνον ἦσαν οἱ καρποὶ τροφαὶ ζῴοις, ἀλλὰ καὶ παρασκευαὶ πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων ἀεὶ γένεσιν, τὰς σπερματικὰς οὐσίας περιέχοντες, ἐν αἷς ἄδηλοι καὶ ἀφανεῖς οἱ λόγοι τῶν ὅλων εἰσί, δῆλοι καὶ φανεροὶ γινόμενοι καιρῶν περιόδοις. ἐβουλήθη 44 γὰρ ὁ θεὸς δολιχεύειν τὴν φύσιν ἀπαθανατίζων τὰ γένη καὶ μεταδιδοὺς

---

1 γίνεται FGH γινόμενα FGH ἑνί] εἶεν M 2 εἶδεν M 3 φυτευθέντων καὶ σπαρέντων M εἰς] ὡς P 3. 4 ἀποτίνουσα V 4 καὶ] ἢ ABP 5 πᾶσιν V 6 ἔχων ἐν ἑαυτῷ MABP 7 εἰδέαις V 8 ἀμερέσιν V 9 ὁρατοῖς V (Mang.): ὁρατὸς ceteri τις ἂν V: ἂν om. ceteri 10 ταῦτα V 10. 11 ἐποχευομένης V, ἀποχετευομένης G 11 ἣ F¹H: ἣν (sic) V, ἣν ceteri 12 ἃ om. M ζωοπυρεῖται M 13 συναύξεται V: καὶ συναύξεται ceteri ἐπιδοὺς H 19 τῇ γῇ om. R ταῦτα τῇ γῇ M γεννῆσαι] γενέσθαι R δὲ VHR 20 ὠδείνουσα V τὰς σπαρτῶν] τῶν σπαρτῶν ABP, τὰς τῶν σπαρτῶν R 20. 21 τὰς τῶν δένδρων R 21 ἔτι δὲ] καὶ M ἔτι δὲ καρπῶν om. ABP ἀμυθήτων VFHR εἰδέας V 22 τροφὴ B παρασκευὴ B ἀεὶ om. R 23 περιέχοντες V: περιέχουσαι ceteri 25 ἀπαθανατίζων V: ἀθανατίζων ceteri

---

19—22 ὁ μὲν — γένεσιν R ibid. 24—14,1 ἐβουλήθη — ἀιδιότητος R ibid.

αὐτοῖς ἀϊδιότητος· οὗ χάριν καὶ ἀρχὴν πρὸς τέλος ἦγε καὶ ἐπέσπευδε καὶ τέλος ἐπ' ἀρχὴν ἀνακάμπτειν ἐποίει· ἔκ τε γὰρ φυτῶν ὁ καρπός, ὡς ἂν ἐξ ἀρχῆς τέλος, καὶ ἐκ καρποῦ τὸ σπέρμα περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ πάλιν τὸ φυτόν, ὡς ἂν ἐκ τέλους ἀρχή.

45 (14.) Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν γῆν τὸν οὐρανὸν ἐποίκιλλε διακοσμῶν, οὐκ ἐπειδὴ τοῦτον ἐν ὑστέρῳ γῆς ἔταττε, τῇ μὲν ἐλάττονι φύσει προνομίαν διδούς, τὴν δὲ κρείττονα καὶ θειοτέραν δευτερείων ἀξιῶν, ἀλλ' εἰς ἔνδειξιν ἐναργεστάτην κράτους ἀρχῆς. προλαβὼν γὰρ περὶ τῶν οὔπω γεγονότων | ἀνθρώπων, οἷοι τὰς γνώμας ἔσονται, στοχασταὶ τῶν p. 10 M.
εἰκότων καὶ πιθανῶν, ἐν οἷς πολὺ τὸ εὔλογον, ἀλλ' οὐχὶ τῆς ἀκραιφνοῦς ἀληθείας, καὶ ὅτι πιστεύσουσι μᾶλλον τοῖς φαινομένοις ἢ θεῷ σοφιστείαν πρὸ σοφίας θαυμάσαντες, κατιδόντες τε αὖθις τὰς ἡλίου καὶ σελήνης περιόδους, δι' ὧν θέρη χειμῶνες καὶ ἔαρος καὶ μετοπώρου τροπαί, τῶν ἐκ γῆς ἀνὰ πᾶν ἔτος φυομένων καὶ γιγνομένων ἁπάντων αἰτίας ὑπολήψονται τὰς τῶν κατ' οὐρανὸν ἀστέρων περιπολήσεις, ἵνα μηδενὶ γενητῷ τὰς πρώτας ἀνατιθέναι τινὲς τολμῶσιν ἢ διὰ θράσος ἀναίσχυντον ἢ δι'
46 ἀμαθίαν ὑπερβάλλουσαν, ἀναδραμέτωσαν, φησί, ταῖς διανοίαις ἐπὶ τὴν

1 αὐτοῖς] ἀνθρώποις B πρὸς τὸ τέλος FH ἐπέσπευδεν V, ἔσπευδε MABP 2 τε] μὲν M 3 τὸ τέλος GH καρπῶν FGH περιέχον ABPG, περιέχον☰ F 4 πάλιν] πᾶν VM τοῦ φυτοῦ M ἀρχῆς M 6 διακοσμῶν om. R τῆς γῆς MABP ἔταττεν VM 7 δευτερίων V 8 ἐναρ-
α
γεστάτου B 9 οἷοι FGHR: οἱ V, οἳ ceteri 10 πολὺ] τὸ πολὺ FH εὔλογον A, ἄλογον BP[2] οὐχὶ] οὐ F 11 πιστεύουσι BL μᾶλλον τοῖς φαινομένοις
φθεγγο
VR: τοῖς φαινομένοις μᾶλλον FGHP, μᾶλλον τοῖς φθεγγομένοις M, τοῖς φαινομένοις μᾶλλον A, τοῖς φθεγγομένοις μᾶλλον B ἢ θεῷ] ἦθος M σοφιστείας M 12 θαυμάζοντες F[2]G 13 χειμὼν V καὶ ἔαρος καὶ μεθοπώρου (sic) V, καὶ ἀέρος (sic) καὶ μετοπώρου M: ἔαρος καὶ μετοπώρου ABP, ἔαρος μετοπώρου FGH 14 ἀνάπαν V γινομένων GH, γενομένων F 16 τινὲς τολμῶσιν VM: τολμῶσιν αἰτίας τινὲς R, τινὲς τολμῶσιν αἰτίας ceteri ἢ — ἀναίσχυντον om. M 17 ἁμαρτίαν M

5—12 Τῇ δὲ — θαυμάσαντες R ibid. 12 sqq. *Ambros. Hexaem.* III 6,27 Solent enim plerique dicere: nisi clementior solis calor tepefecerit terras et quodam modo radiis suis foverit, non poterit germinare terra: et propterea gentes divinum honorem deputant soli . . . audi ergo Deum velut hanc vocem emittentem: conticescat ineptus sermo hominum qui futurus est, facessat vana opinio. antequam solis fiat luminare, herba nascatur, antiquior eius sit praerogativa quam solis; ne error hominum convalescat, germinet prius terra quam fotus solis accipiat. sciant omnes solem auctorem non esse nascentium. Dei clementia terram relaxat, Dei indulgentia prorumpere facit fructus. cf. IV 1,3 15—17 ἵνα — ὑπερβάλλουσαν R fol. 90[v]

πρώτην τῶν ὅλων γένεσιν, ὅτε πρὸ ἡλίου καὶ σελήνης παντοῖα μὲν φυτά, παντοίους δὲ καρποὺς ἤνεγκεν ἡ γῆ, καὶ θεασάμενοι ταῖς διανοίαις ἐλπιζέτωσαν ὅτι καὶ αὖθις οἴσει κατὰ πρόσταξιν τοῦ πατρός, ὅταν αὐτῷ δοκῇ μὴ προσδεηθέντι τῶν κατ' οὐρανὸν ἐκγόνων, οἷς δυνάμεις μὲν ἔδωκεν, οὐ μὴν αὐτοκρατεῖς· οἷα γὰρ ἡνίοχος ἡνιῶν ἢ κυβερνήτης οἰάκων ἐνειλημμένος ἄγει ᾗ ἂν ἐθέλῃ κατὰ νόμον καὶ δίκην ἕκαστα μηδενὸς προσδεόμενος ἄλλου· πάντα γὰρ θεῷ δυνατά. (15.) ἥδ' ἐστὶν αἰτία 47
δι' ἣν προτέρα μὲν ἐβλάστησε καὶ ἐχλοηφόρησεν ἡ γῆ. ὁ δ' οὐρανὸς διεκοσμεῖτο αὖθις ἐν ἀριθμῷ τελείῳ τετράδι, ἣν δεκάδος τῆς παντελείας οὐκ ἂν διαμάρτοι τις ἀφορμὴν εἶναι λέγων καὶ πηγήν· ὃ γὰρ ἐντελεχείᾳ δεκάς, τοῦτο τετράς, ὡς ἔοικε, δυνάμει· εἰ γοῦν οἱ ἀπὸ μονάδος ἄχρι τετράδος ἑξῆς συντεθεῖεν ἀριθμοί, δεκάδα γεννήσουσιν, ἥτις ὅρος τῆς ἀπειρίας τῶν ἀριθμῶν ἐστι, περὶ ὃν ὡς καμπτῆρα εἱλοῦνται καὶ ἀνακάμπτουσι. περιέχει δ' ἡ τετρὰς καὶ τοὺς λόγους τῶν κατὰ μουσικὴν 48
συμφωνιῶν, τῆς τε διὰ τεττάρων καὶ διὰ πέντε καὶ διὰ πασῶν καὶ προσέτι δὶς διὰ πασῶν, ἐξ ὧν σύστημα τὸ τελειότατον ἀπογεννᾶται· τῆς μὲν διὰ τεττάρων ὁ λόγος ἐπίτριτος, τῆς δὲ διὰ πέντε ἡμιόλιος, διπλάσιος δὲ τῆς διὰ πασῶν, τετραπλάσιος δὲ τῆς δὶς διὰ πασῶν· οὓς ἅπαντας ἡ τετρὰς ἔχει περιλαβοῦσα, τὸν μὲν ἐπίτριτον ἐν τῷ τέσσαρα πρὸς τρία,
p. 11 M. τὸν δ' ἡμιόλιον ἐν τῷ | τρία πρὸς δύο, τὸν δὲ διπλάσιον ἐν τῷ δύο πρὸς ἓν ἢ τέσσαρα πρὸς δύο, τὸν δὲ τετραπλάσιον ἐν τῷ τέσσαρα πρὸς

1 ὅτι FL 1. 2 παντοῖα φοιτὰ καὶ παντοίους καρποὺς R 4 μὴ VM: μηδὲν ceteri οἷς καὶ δυνάμεις MABP 5 ἡνίων V 6 ἐπιλημμένος V, ἐπειλημμένος ABPR ἂν] ἐὰν V θέλῃ M, ἐθέλοι ABP 7 ἄλλου] ἀλλ' οὐ V 8 πρότερον F ἐβλάστησεν V δὲ AB 9 ἣν] δι ἣν V παντελοῦς FGH 10 ἀφορμὴν εἶναι λέγων V: εἶναι λέγων ἀφορμήν τε ceteri ὃ γὰρ] οἷσ αρ' V ἐνδελεχείᾳ M 11 δεκάς, τοῦτο] δ' εκάστου το V ἔοικεν V γοῦν] οὖν FH οἱ om. VF ἄχρι τετράδος om. MABP 12 ἑξῆς] ἐξ ἧς VFP δεκάδα] δεκα V τῆς] τις F 13 ἐστιν V ὃν] ὧν V ἐνκαμπτῆρα BP post εἱλοῦνται add. καὶ ἀναστρέφονται F 14 δη (sic) V 15 τεσσάρων M 15. 16 καὶ προσέτι δὶς διὰ πασῶν om. V 16 τὸ om. ABP μὲν V: μὲν γὰρ ceteri 17 τεσσάρων M 18 τετραπλάσιος — πασῶν om.
ε ι
BF¹GH οὓς ἂν πάντας MABP 19 ἔχοι M παραλαβοῦσα A, παραλαβοῦσα P²H τὸ μὲν AB, τὸν μὲν οὖν M 20 τὸ δ' MABP τὸ δὲ ABP 21 ἡ πρὸς ἓν V ἢ] ἡ V τὸ δὲ ABP

1—2 πρὸ — ἤνεγκεν R ibid. 5—7 οἷα — δυνατά R ibid. 11—12 *Ioann. Lyd. de mens.* II c. 8 . . . ὅθεν καὶ ἀποτελεσματικὸς καλεῖται (ὁ τέταρτος ἀριθμός). εἰ γὰρ ἀπὸ μονάδος μέχρι τετράδος ἑξῆς συντεθεῖεν ἀριθμοί, δεκάδα ἀποτελοῦσιν.

49 ἕν. (16.) ἔστι δὲ καὶ δύναμις ἄλλη τετράδος λεχθῆναί τε καὶ νοη-
θῆναι θαυμασιωτάτη. πρώτη γὰρ αὕτη τὴν τοῦ στερεοῦ φύσιν ἔδειξε,
τῶν πρὸ αὐτῆς ἀριθμῶν τοῖς ἀσωμάτοις ἀνακειμένων· κατὰ μὲν γὰρ
τὸ ἓν τάττεται τὸ λεγόμενον ἐν γεωμετρίᾳ σημεῖον, κατὰ δὲ τὰ δύο
γραμμή, διότι ῥύσει μὲν ἑνὸς δυάς, ῥύσει δὲ σημείου συνίσταται γραμμή·
γραμμὴ δ' ἐστὶ μῆκος ἀπλατές· πλάτους δὲ προσγενομένου γίνεται ἐπι-
φάνεια, ἣ τέτακται κατὰ τριάδα· ἐπιφανείᾳ δὲ πρὸς τὴν τοῦ στερεοῦ
φύσιν ἑνὸς δεῖ τοῦ βάθους, ὃ προστεθὲν τριάδι γίνεται τετράς. ὅθεν
καὶ μέγα χρῆμα συμβέβηκεν εἶναι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ὃς ἐκ τῆς ἀσω-
μάτου καὶ νοητῆς οὐσίας ἤγαγεν εἰς ἔννοιαν ἡμᾶς τριχῇ διαστατοῦ σώ-
50 ματος τοῦ φύσει πρώτου αἰσθητοῦ. ὁ δὲ μὴ συνεὶς τὸ λεγόμενον ἔκ
τινος παιδιᾶς εἴσεται πάνυ συνήθους. οἱ καρυατίζοντες εἰώθασι τρία ἐν
ἐπιπέδῳ κάρυα προτιθέντες ἐπιφέρειν ἕν, σχῆμα πυραμοειδὲς ἀπογεν-
νῶντες· τὸ μὲν οὖν ἐν ἐπιπέδῳ τρίγωνον ἵσταται μέχρι τριάδος, τὸ δ'
ἐπιτεθὲν τετράδα μὲν ἐν ἀριθμοῖς, ἐν δὲ σχήμασι πυραμίδα γεννᾷ, στε-
51 ρεὸν ἤδη σῶμα. πρὸς δὲ τούτοις οὐδ' ἐκεῖνο ἀγνοητέον, ὅτι πρῶτος
ἀριθμῶν ὁ τέτταρα τετράγωνός ἐστιν ἰσάκις ἴσος, μέτρον δικαιοσύνης καὶ
ἰσότητος, καὶ ὅτι μόνος ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ συνθέσει καὶ δυνάμει πέφυκε
γεννᾶσθαι, συνθέσει μὲν ἐκ δυοῖν καὶ δυοῖν, δυνάμει δὲ πάλιν ἐκ τοῦ

---

1 δεχθῆναι V 2 ἔδειξεν V 4 σημεῖον V: εἶναι σημεῖον ceteri 5 διότι — γραμμή VF²G: διότι φύσει ἐκ (διὰ M) σημείου συνίσταται ἡ γραμμή MABP, om. F¹H 6 δ' ἐστὶ V: δέ ἐστι ceteri προσγινομένου BG 7 ἐπιφανείᾳ scripsi: ἐπιφανειαι V, ἐπιφάνεια ceteri τοῦ om. F 8 δεῖ (corr. ex δὴ) V: δέεται M, δεῖται ceteri οὗ προστεθέντος coni. Wendl. τῇ τριάδι M 9 ὃς] ὡς M 10 ἡμᾶς εἰς ἔννοιαν H 11 τοῦ Wendl.: τῇ codd. συνεὶς V: συνιεὶς ceteri τὸ λεγόμενον om. M 12 εἴσεται] εὕρεται (sic) M οἱ τὰ κάρυα παίζοντες MABP 13 κάρυα προτιθέντες VR: προτιθέντες κάρυα FGP, προστιθέντες κάρυα H, κάρυα ante τρία transp. M, κάρυα om. AB 14 ἐν om. V 14. 15 τὸ ἐπιτεθὲν δὲ G 15 σχήμασι VMFG: σχήματι ceteri 15. 16 στερρὸν H 16 οὐδ'] οὐδὲ M, οὐκ V 17 ὁ τέτταρα] ὅτι παρα V ἰσάκις ἴσος] ἱκανὸς ἰσάκις ἴσοις V, ἴσος om. ABP¹ μέτρον FGH: ἰσόμετρον V, ὃ ἰσόμετρον καὶ MABP 18 πέφυκεν V

12—16 οἱ καρυατίζοντες — σῶμα R fol. 89ᵛ, tum pergit: ἔστι δὲ ὁ τούτων ἀριθμὸς ἰσάκις καὶ ἴσος καὶ ὡσανεὶ ἡμιόλιος, μέτρον τε ἰσότητος ἔχων μηδὲν διαφέρον τῶν πλανητῶν. ἀλλὰ τίς δύναται τὴν ἀκριβεστέραν κατάληψιν ἰχνηλατῆσαι τῶν δεδημιουργημένων; 16—17,2 *Ioann. Lyd. de mens.* II c. 8: περὶ δὲ τοῦ κατ' ἀριθμὸν ἀξιώματος ὁ τέταρτος ἀριθμὸς τετράγωνός ἐστι· μόνος γὰρ ἰσάκις ἴσος ἰσομερὴς ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ συνθέσει καὶ δυνάμει πέφυκε γεννᾶσθαι, σύνθεσιν μὲν οὖν ἐκ δυεῖν καὶ δυεῖν, δύναμιν δὲ ἐκ τοῦ δὶς δύο, πάγκαλόν τι συμφωνίας εἶδος ἐπιδεικνύμενος. ὃ μηδενὶ τῶν ἄλλων ἀριθμῶν συμβέβηκεν.

δὶς δύο, πάγκαλόν τι συμφωνίας εἶδος ἐπιδεικνύμενος, ὃ μηδενὶ τῶν ἄλλων
ἀριθμῶν συμβέβηκεν· αὐτίκα γοῦν ὁ ἓξ συντιθέμενος ἐκ δυοῖν τριάδων
οὐκέτι γεννᾶται πολυπλασιασθεισῶν, ἀλλ' ἕτερος, ὁ ἐννέα. πολλαῖς δὲ 52
καὶ ἄλλαις κέχρηται δυνάμεσι τετράς, ἃς ἀκριβέστερον καὶ ἐν τῷ περὶ
αὐτῆς ἰδίῳ λόγῳ προσυποδεικτέον. ἀπόχρη δὲ κἀκεῖνο προσθεῖναι, ὅτι
καὶ τῇ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου γενέσει γέγονεν ἀρχή· τὰ
γὰρ τέτταρα στοιχεῖα, ἐξ ὧν τόδε τὸ πᾶν ἐδημιουργήθη, καθάπερ ἀπὸ
πηγῆς ἐρρύη τῆς ἐν ἀριθμοῖς τετράδος· καὶ πρὸς τούτοις αἱ ἐτήσιοι ὧραι
τέτταρες αἱ ζῴων καὶ φυτῶν αἴτιαι γενέσεως, τετραχῇ τοῦ ἐνιαυτοῦ
διανεμηθέντος εἰς χειμῶνα καὶ ἔαρ καὶ θέρος καὶ μετόπωρον.

(17.) Τοσαύτης οὖν ἀξιωθέντος ἐν τῇ φύσει προνομίας τοῦ λεχ- 53
θέντος ἀριθμοῦ, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ὁ ποιητὴς διεκόσμει τὸν οὐρανὸν
τετράδι παγκάλῳ καὶ θεοειδεστάτῳ κόσμῳ τοῖς φωσφόροις ἄστροις· εἰδώς
p. 12 M. τε ὅτι τῶν ὄντων ἄριστον τὸ φῶς ἐστιν, | ὄργανον αὐτὸ τῆς ἀρίστης τῶν
αἰσθήσεων ὁράσεως ἀπέφαινεν· ὅπερ γὰρ νοῦς ἐν ψυχῇ, τοῦτ' ὀφθαλμὸς
ἐν σώματι· βλέπει γὰρ ἑκάτερος, ὁ μὲν τὰ νοητά, ὁ δὲ τὰ αἰσθητά·
χρεῖος δὲ ὁ μὲν νοῦς ἐπιστήμης εἰς τὸ γνωρίσαι τὰ ἀσώματα, ὀφθαλμὸς
δὲ φωτὸς εἰς τὴν τῶν σωμάτων ἀντίληψιν, ὃ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων
ἀγαθῶν αἴτιον γέγονεν ἀνθρώποις, διαφερόντως δὲ τοῦ μεγίστου, φιλοσο-
φίας· ὑπὸ γὰρ φωτὸς ἄνω παραπεμφθεῖσα ἡ ὅρασις καὶ κατιδοῦσα 54
φύσιν ἀστέρων καὶ κίνησιν αὐτῶν ἐναρμόνιον, ἀπλανῶν τε καὶ πλανήτων

1 πᾶν καλόν V ἄλλων om. G 2 συντεθειμένος MAP δυεῖν V 3 πολυπλασιασθεὶς ABP, πολλαπλασιασθεὶς M ἀλλ' ὁ ἕτερος F²GH 4 δυνάμεσι om. V ἡ τετράς MABP καὶ om. MABP 5 ἰδίῳ λόγῳ] διαλόγῳ M, λόγῳ ἰδίῳ B προσθεῖναι] δειχθῆναι B 6 καὶ τῇ V: καὶ ἡ M, τῇ (om. καὶ) ceteri γενέσει om. M 7 τέσσαρα FGH 8 πηγῆς] γῆς FG τετράδος ἐν ἀριθμοῖς B τούτῳ M ἐτήσιαι H 9 τέσσαρες MH αἳ H αἴτιαι FGH: αἰτίαι ceteri 10 μεθόπωρον V 12 κατὰ τὸ ἀναγκαῖον V: κατ' ἀναγκαῖον ceteri 13 ἐν τετράδι H φοσφόροις V 14 ὄντων] νοητῶν V 15 αἰσθήσεως ὁράσεων V ἀπέφαινεν VF²GP: ἀπέφηνεν ceteri ἐν τῇ ψυχῇ ABP τοῦθ' ὀφθαλμὸς V, τοῦτο ὁ ὀφθαλμὸς R 16 τὰ ὄντα νοητὰ MABP¹ δὲ VR: δ' αὖ ceteri 17 χρεῖος] χρῄζει MABP μὲν om. B γνωρίσαι] θεωρῆσαι (θε et ῆ in ras.) F ἀσώματα] σώματα R ὀφθαλμὸς R: ὀφθαλμοῖς V, ὀφθαλμοὶ ceteri 18 τῶν σωματικῶν R 19 γέγονεν αἴτιον B, γέγονεν om. H 20 πεμφθεῖσα H ἡ om. MAP¹ 21 ἀστέρων] αὐτῶν B κίνησιν] κείνισιν V αὐτῶν] ἀστέρων B ἐναρμόνιον αὐτῶν M ἐναρμονίαν FG πλανητῶν VM

15—18 ὅπερ νοῦς — ἀντίληψιν R fol. 90ᵛ

εὖ διατεταγμένας περιφοράς, τῶν μὲν κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως περι-
πολούντων, τῶν δ' ἀνομοίως τε καὶ ὑπεναντίως διτταῖς περιόδοις
χρωμένων, χορείας τε πάντων ἐμμελεῖς νόμοις τοῖς μουσικῆς τελείας
διακεκοσμημένας, ἄλεκτον ἐμπαρεῖχε τῇ ψυχῇ τέρψιν τε καὶ ἡδονήν·
ἡ δ' ἑστιωμένη θεαμάτων ἐπαλλήλων, ἐξ ἑτέρων γὰρ ἦν ἕτερα,
πολλὴν ἀπληστίαν εἶχε τοῦ θεωρεῖν· εἶθ', οἷα φιλεῖ, προσπεριειργάζετο,
τίς ἡ τῶν ὁρατῶν δὴ τούτων οὐσία καὶ εἰ ἀγένητοι πεφύκασιν ἢ γενέ-
σεως ἔλαβον ἀρχὴν καὶ τίς ὁ τρόπος τῆς κινήσεως καὶ τίνες αἱ αἰτίαι
δι' ὧν ἕκαστα οἰκονομεῖται· ἐκ δὲ τῆς τούτων ζητήσεως τὸ φιλοσοφίας
συνέστη γένος, οὗ τελειότερον ἀγαθὸν οὐκ ἦλθεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον.
55 (18.) πρὸς δὴ τὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἰδέαν ἐκείνην ἀπιδών, ἣ λέλεκται
κατὰ τὸν ἀσώματον κόσμον, ἐδημιούργει τοὺς αἰσθητοὺς ἀστέρας, ἀγάλ-
ματα θεῖα καὶ περικαλλέστατα, οὓς ὥσπερ ἐν ἱερῷ καθαρωτάτῳ τῆς
σωματικῆς οὐσίας ἵδρυε τῷ οὐρανῷ, πολλῶν χάριν· ἑνὸς μὲν τοῦ φωσφο-
ρεῖν, ἑτέρου δὲ σημείων, εἶτα καιρῶν τῶν περὶ τὰς ἐτησίους ὥρας, καὶ
ἐπὶ πᾶσιν ἡμερῶν μηνῶν ἐνιαυτῶν, ἃ δὴ καὶ μέτρα χρόνου γέγονε καὶ
56 τὴν ἀριθμοῦ φύσιν ἐγέννησεν. οἵαν δ' ἕκαστον παρέχεται τῶν εἰρημέ-
νων χρείαν τε καὶ ὠφέλειαν, δῆλον μὲν ἐκ τῆς ἐναργείας, πρὸς δ' ἀκρι-
βεστέραν κατάληψιν οὐκ ἄτοπον ἴσως καὶ λόγῳ τἀληθὲς ἰχνηλατῆσαι.
τοῦ δὴ σύμπαντος χρόνου διανεμηθέντος εἰς δύο τμήματα, ἡμέραν τε
καὶ νύκτα, τῆς μὲν ἡμέρας τὸ κράτος ὁ πατὴρ ἀνεδίδου τῷ ἡλίῳ, οἷα
μεγάλῳ βασιλεῖ, τῆς δὲ νυκτὸς σελήνῃ καὶ τῷ πλήθει τῶν ἄλλων ἀστέρων.
57 τὸ δὲ μέγεθος τῆς περὶ τὸν ἥλιον δυνάμεως καὶ ἀρχῆς ἐμφανεστάτην
πίστιν ἔχει τὴν λεχθεῖσαν ἤδη· εἷς γὰρ ὢν καὶ μόνος ἰδίᾳ καὶ καθ'

---

1 παραφοράς F[1], ἐπιφοράς B ταὐτὰ FGH: ταῦτα ceteri καὶ om. M 2 ὁμοίως V τε om. F 3 χορίας V τοῖς VMG[1]: τῆς ceteri 4 ἄληκτον MABP[1] ἐμπαρεῖχε scripsi: παρεῖχεν V, ἐμπαρέχει ceteri 5 ἑτέρα P 6 ἀπληστείαν V εἶχεν V εἶτα ABP προσπεριηργάζετο V 7 δὴ om. ABP[1] τούτων ⟨θεῶν⟩ Wendl. 8 ἔλαβεν F κεινήσεως V αἱ om. VFGH 9 συζητήσεως H 11 εἰδέαν V ἀπιδών om. V ἧ MABP 13 οὓς om. MABP τῶ καθαρωτάτω FGH 14 οὐσίας] ἰδέας F[2]G τὸ οὐρανῶ V, τῶν οὐρανῶν F[1], τὸν οὐρανὸν F[2] πολλῶν χάριν καὶ ἕνεκα δημιουργιῶν M, π. χ. ἕνεκα δημιουργιῶν ABP 15 σημεῖον G εἶτα καὶ καιρῶν V ἐτησίας MFG, αἰτησίους B 16 ἡμερῶν νυκτῶν μηνῶν ABP (probat Wendl.) γέγονεν V γέγονε χρόνου H 17 οἵαν] τίνα M, ἵνα ABP δὲ MAB παρέχηται ABP παρέχεται post εἰρημένων transp. FG, post ὠφέλειαν H 18 μὲν om. V ἐναργείας Wendl.: ἐνεργείας codd. 20. 21 ἡμέρας τε καὶ νυκτός F 21 ἐνεδίδου M τῷ om. VMFGH 22 τῶν ἄλλων om. V, ἄλλων om. MABP 23 τε καὶ MABP 24. 19,1 κατ' αὐτὸν M, καθ' ἑαυτὸν F

p. 13 M. αὐτὸν ἥμισυ τμῆμα τοῦ σύμπαντος χρόνου | κεκλήρωται τὴν ἡμέραν,
οἱ δ' ἄλλοι πάντες μετὰ σελήνης θάτερον, ὃ κέκληται νύξ· καὶ τοῦ μὲν
ἀνατείλαντος αἱ φαντασίαι τῶν τοσούτων ἀστέρων οὐκ ἀμαυροῦνται μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἀφανίζονται τῇ τοῦ φέγγους ἀναχύσει, καταδύντος δὲ τὰς ἰδίας
ἄρχονται διαφαίνειν ἀθρόοι ποιότητας. (19.) γεγόνασι δ' ὅπερ αὐτὸς εἶπεν 58
οὐ μόνον, ἵνα φῶς ἐκπέμπωσιν ἐπὶ γῆν, ἀλλὰ καὶ ὅπως σημεῖα μελλόν-
των προφαίνωσιν· ἢ γὰρ ἀνατολαῖς αὐτῶν ἢ δύσεσιν ἢ ἐκλείψεσιν ἢ
πάλιν ἐπιτολαῖς ἢ ἀποκρύψεσιν ἢ ταῖς ἄλλαις περὶ τὰς κινήσεις διαφο-
ραῖς ἄνθρωποι τὰ ἀποβησόμενα στοχάζονται, καρπῶν φορὰς καὶ ἀφορίας,
ζῴων τε γενέσεις καὶ φθοράς, αἰθρίας καὶ νεφώσεις, νηνεμίας καὶ βίας
πνευμάτων, ποταμῶν πλημμύρας καὶ κενώσεις, θαλάττης ἠρεμίαν καὶ
κλύδωνα, ὡρῶν τῶν ἐτησίων ὑπαλλαγὰς ἢ θέρους χειμαίνοντος ἢ χει-
μῶνος φλέγοντος ἢ ἔαρος μετοπωρίζοντος ἢ μετοπώρου ἐαρίζοντος· ἤδη 59
δὲ καὶ κλόνον καὶ σεισμὸν γῆς ἐκ τῶν κατ' οὐρανὸν κινήσεων στοχασμῷ
προεσήμηνάν τινες καὶ μυρία ἄλλα τῶν ἀηθεστέρων, ὡς ἀψευδέστατα
λελέχθαι ὅτι „γεγόνασιν εἰς σημεῖα“ οἱ ἀστέρες, προσέτι μέντοι καὶ „εἰς
καιρούς“ (Gen. 1,14)· καιροὺς δὲ τὰς ἐτησίους ὥρας ὑπείληφεν εἶναι, καὶ
μήποτ' εἰκότως· ἔννοια γὰρ καιροῦ τίς ἂν εἴη πλὴν χρόνος κατορθώσεως;
αἱ δ' ὧραι πάντα τελεσφοροῦσαι κατορθοῦσι, σπορὰς καὶ φυτείας καρπῶν
καὶ ζῴων γενέσεις τε καὶ αὐξήσεις. γεγόνασι δὲ καὶ πρὸς μέτρα χρό- 60
νων· ἡλίου γὰρ καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων τεταγμέναις περιόδοις ἡμέραι
καὶ μῆνες καὶ ἐνιαυτοὶ συνέστησαν. εὐθύς τε τὸ χρησιμώτατον, ἡ ἀριθ-
μοῦ φύσις, ἐδείχθη, χρόνου παραφήναντος αὐτήν· ἐκ γὰρ μιᾶς ἡμέρας

1 χρόνου καὶ κόσμου MAP, κόσμου καὶ χρόνου B 2 σελήνης εἰς AP, σελήνην εἰς MB κέκληται] κεκλήρωται ABPF[1] 4 φέγγους] φωτὸς MABP ἰδίους V, ἰδίας ἐπιφανείας MABP 5 καὶ ποιότητας M, καὶ τὰς ποιότητας B δὲ ABP ὅπερ] ὥσπερ M 6 ἐπὶ τὴν γῆν H 6. 7 μελλόντων προφαίνωσιν· ἢ γὰρ om. B 7 post προφαίνωσι add. καὶ μηνῶν καὶ ἐνιαυτῶν ἀριθμοὺς καὶ (καὶ om. M) ζῴων ἐμψύχων MAP ἢ ἐκλείψεσιν] καὶ ἐκλείψεσιν FGH 8 ἢ πάλιν ἐπιτολαῖς ἢ ἀποκρύψεσιν om. M ἢ ἀποκρύψεσιν scripsi: ἢ ἐπικρύψεσιν V, καὶ ἐπικρύψεσιν ceteri κεινήσεις V 10 τε om FGH νέφως εἰς V 11 πλημύρας V ἐρημίαν V 12 ὁρῶν V χειμάζοντος MABP 14 δὲ om. B καὶ ante κλόνον om. FG κεινήσεων V στοχασμῶν F 15 προεσήμειναν P ἀηθεστέρων V (Markland): ἀληθεστέρων ceteri 16 γεγόνασιν εἰς σημεῖα V: γεγόνασιν εἰς σημεῖον M, εἰς σημεῖα γεγόνασιν ceteri 17 αἰτησίους V 18 μήποτ' V: μήποτε ceteri τίς] τίνος F 19 αἱ δ'] αἱ δὲ ABP, ἐν ᾧ M τελεσφοροῦσαι κατορθοῦσι VM: τελεσφοροῦσι καὶ κατορθοῦσι ceteri καὶ om. VMABP 20 καὶ ante ζῴων om. B τε om. F μέτρον F 21 ἄλλων ⟨ἀστέρων⟩ Mang.

τὸ ἓν καὶ ἐκ δυοῖν τὰ δύο καὶ ἐκ τριῶν τὰ τρία καὶ ἐκ μηνὸς τὰ τριάκοντα καὶ ἐξ ἐνιαυτοῦ τὸ ἰσάριθμον ταῖς ἐκ δώδεκα μηνῶν ἡμέραις
61 πλῆθος καὶ ἐξ ἀπείρου χρόνου ὁ ἄπειρος ἀριθμός. εἰς τοσαύτας καὶ οὕτως ἀναγκαίας διατείνουσιν ὠφελείας αἱ τῶν κατ' οὐρανὸν φύσεις τε καὶ κινήσεις ἀστέρων. εἰς πόσα δ' ἄλλα φαίην ἂν ἔγωγε τῶν ἡμῖν μὲν ἀδηλουμένων — οὐ γὰρ πάντα τῷ θνητῷ γένει γνώριμα —, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ὅλου συνεργούντων διαμονήν, ἃ θεσμοῖς καὶ νόμοις, οὓς ὥρισεν ὁ θεὸς ἀκινήτους ἐν τῷ παντί, συμβαίνει πάντῃ τε καὶ πάντως ἐπιτελεῖσθαι;

62 (20.) Γῆς δὲ καὶ οὐρανοῦ διακοσμηθέντων τοῖς προσήκουσι κόσμοις, τῆς μὲν τριάδι, τοῦ δ' ὡς ἐλέχθη τετράδι, τὰ θνητὰ γένη ζῳοπλαστεῖν ἐνεχείρει, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν ἐνύδρων ποιούμενος ἡμέρᾳ | πέμπτῃ, p. 14 M. νομίσας οὐδὲν οὕτως ἕτερον ἑτέρῳ συγγενὲς ὡς ζῴοις πεντάδα. διαφέρει γὰρ ἔμψυχα ἀψύχων οὐδενὶ μᾶλλον ἢ αἰσθήσει· πενταχῇ δὲ τμητὸν αἴσθησις, εἰς ὅρασιν, εἰς ἀκοήν, εἰς γεῦσιν, εἰς ὄσφρησιν, εἰς ἁφήν· ἑκάστῃ μέντοι προσένειμεν ὁ ποιῶν καὶ ἐξαιρέτους ὕλας καὶ κριτήριον ἴδιον, ᾧ δικάσει τὰ ὑποπίπτοντα· χρώματα μὲν [ἡ] ὅρασις, φωνὰς δὲ ἀκοή, χυλοὺς δὲ γεῦσις, καὶ ὄσφρησις ἀτμούς, μαλακότητας δὲ καὶ σκληρότητας καὶ ὅσα θερμὰ ἢ ψυχρὰ λειότητάς τε καὶ τραχύτητας ἁφή.
63 παντοῖα οὖν ἰχθύων γένη καὶ κητῶν κελεύει συνίστασθαι κατὰ τόπους διαφέροντα καὶ τοῖς μεγέθεσι καὶ ταῖς ποιότησιν· ἄλλα γὰρ ἐν ἄλλοις πελάγεσιν, ἔστι δ' ὅτε καὶ ταὐτά· πλὴν οὐ πανταχοῦ πάντα διεπλάττετο, καὶ μήποτ' εἰκότως· χαίρει γὰρ τὰ μέν τινα τεναγώδει καὶ οὐ πάνυ βαθείᾳ θαλάττῃ. τὰ δ' ὑποδρόμοις καὶ λιμέσι μήτ' ἐπὶ γῆν ἀνέρπειν μήτε

---

1 καὶ ante ἐκ δυοῖν om. B 2 ἰσάριθμον] εἰς ἀριθμὸν M 4 ἀνατείνουσιν V 8 ἀκεινήτους V συμβαίνειν ABPH πάντῃ τε] πάντοτε F 8. 9 ἐπιτελεῖται ABP 11 γένει A 13 ἕτερον οὕτως ἑτέρου F, οὕτω στερρὸν ἑτέρῳ M, οὕτως om. ABP διαφέρειν A 14 γὰρ] δὲ M τμητὸν] διαιρετὸν MABP 15 εἰς ante ἀκοήν, γεῦσιν, ὄσφρησιν om. FGH εἰς ἁφήν] καὶ εἰς ἁφήν FGH, καὶ ἁφήν L 16 ὁ ποιῶν] ὁποίων M post ὁ ποιῶν add. περὶ αἰσθήσεων ζώων διαθέσεις MABP καὶ ante ἐξαιρ.] ὧν M 17 ᾧ] ὃ G ἡ seclusi δὲ V: δ' ceteri 18 χιλοὺς ABPH δ' ἡ γεῦσις ABP καὶ om. FGH ἀτμοὺς ὄσφρησις FGH δὲ om. F 19 ἢ] καὶ FGH 20 κητῶν] κτηνῶν M 21 διαφέροντας V, διαφερόντων FGH ποιότησι V 22 ἔστιν δὲ V ταῦτα V, τὰ αὐτὰ MABP 23 μήποτε FGH τὰ μέν τινα V: τινα om. ceteri τεναγώδει V: τενάγει M, ἐν τεναγώδει ceteri 24 λιμέσιν V μήτε AP ἐπὶ γῆς F

---

6 D^R fol. 36^r et D^L fol. 40^v: τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος): οὐ πάντα τῷ θνητῷ γένει γνώριμα. 16—19 *Orig. De princip. I 1,7 (t. XXI p. 38 Lomm.)* unicuique corporeo sensui substantia quaedam sensibilis subiacet propria, in quam sensus ipse corporalis intenditur;

πόρρω γῆς ἐπινήχεσθαι δυνάμενα, τὰ δὲ κατὰ μέσον καὶ βαθὺ πέλαγος διαιτώμενα τὰς προκεχυμένας ἄκρας ἢ νήσους ἢ πέτρας ἐκτρέπεται· καὶ τὰ μὲν εὐδίᾳ καὶ γαλήνῃ σφριγᾷ, τὰ δὲ κλύδωνι καὶ κυματώσει· ταῖς γὰρ συνεχέσι πληγαῖς γυμναζόμενα καὶ βίᾳ τὴν φορὰν ἀνωθοῦντα κραταιότερά τέ ἐστι καὶ πιαίνεται μᾶλλον. εὐθὺς δὲ καὶ τὰ γένη τῶν πτηνῶν ἐδημιούργει ὡς ἀδελφὰ τῶν καθ' ὕδατος — ἑκάτερα γὰρ νηκτά — μηδεμίαν ἰδέαν τῶν ἀεροπόρων ἀτελῆ καταλιπών.

(21.) Ἤδη δ' ὕδατος καὶ ἀέρος τὰ προσήκοντα τῶν ζῴων γένη 64 καθάπερ τινὰ κλῆρον οἰκεῖον ἀπειληφότων, πάλιν ἐκάλει τὴν γῆν εἰς τὴν τοῦ ὑπολειφθέντος μέρους γένεσιν — ὑπολέλειπτο δὲ μετὰ τὰ φυτὰ ζῴων τὰ χερσαῖα — καί φησιν· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ κτήνη καὶ θηρία καὶ ἑρπετὰ καθ' ἕκαστον γένος (Gen. 1,24). ἡ δὲ τὰ προσταχθέντα αὐτίκα ἀνίησι τῇ τε κατασκευῇ διαφέροντα καὶ ταῖς ῥώμαις καὶ ταῖς ἐνυπαρχούσαις βλαπτικαῖς ἢ ὠφελητικαῖς δυνάμεσιν. ἐπὶ δὲ πᾶσιν ἐποίει τὸν ἄνθρωπον· ὃν δὲ 65 τρόπον, μικρὸν ὕστερον ἐρῶ πρότερον ἐκεῖνο δηλώσας, ὅτι παγκάλῳ τῷ τῆς ἀκολουθίας εἱρμῷ κέχρηται, καθ' ἣν ὑφηγήσατο ζῳογονίαν. ψυχῆς γὰρ ἡ μὲν ἀργοτάτη καὶ ἥκιστα τετυπωμένη τῷ γένει τῶν ἰχθύων προσκεκλήρωται, ἡ δ' ἀκριβεστάτη καὶ κατὰ πάντα ἀρίστη τῷ τῶν ἀνθρώπων, ἡ δ' ἀμφοῖν μεθόριος τῷ τῶν χερσαίων καὶ ἀεροπόρων· αὕτη γὰρ αἰσθητικωτέρα μέν ἐστι τῆς ἐν ἰχθύσιν, ἀμυδροτέρα δὲ τῆς ἐν ἀνθρώ-
p. 15 M. ποις. διὸ | τῶν ἐμψύχων πρώτους ἐγέννησεν ἰχθύας πλέον μετέχοντας 66 σωματικῆς ἢ ψυχικῆς οὐσίας, τρόπον τινὰ ζῷα καὶ οὐ ζῷα, κινητὰ

1 νήχεσθαι F 2 προσκεχυμένας M ἄκρας ἢ] ἀκραγῆ V ἐκτρέπεσθαι ABP 3 post δὲ add. ἀφρῷ τε καὶ MABP 4 συνεχέσιν V καὶ om. F φθορὰν L ἀνωθοῦντα MABP: ἀντανωθοῦντα V, ἀντωθοῦντα FGH 4. 5 κραταιότερά ἐστι (τε om.) H, κρατερά τ' ἐστὶ F, κρατερώτερά ἐστι L 5 ἐστιν V post δὲ add. ἑκάτερα νηκτὰ M 7 εἰδέαν V ἀτελῆ VM: ὡς ἀτελῆ ceteri 8 ἤδη δ'] καὶ δι' M δύο γένη B 10 ὑπελέλειπτο P²F²GH, ὑπελείπετο M 12 τὰ προσταχθέντα G: τὸ προσταχθὲν ceteri post αὐτίκα add. ποιεῖ καὶ εὐθὺς MABP ἀνείησι V, ἄνεισι M 15 παγκάλως MABP, πᾶν καλῶ V καὶ τῶ G 16 ψυχὴ MABP 18 κατὰ τὰ πάντα AP 18. 19 τῷ] τῇ VMFGH (utroque loco) 19 τῶν om. M 20 ἐστιν V δὲ τῆς] δὲ τοῖς M 21 πρῶτον M ἰχθύας V: ἰχθῦς ceteri 22 καὶ om. V ἀκίνητα M

verbi gratia visui subiacent colores habitus magnitudo, auditui voces et sonus, odoratui nidores boni vel mali odores, gustui sapores, tactui calida vel frigida, dura vel mollia, aspera vel levia. 5 *Ambros. Hexaem.* V 14, 45 Pulchre autem post descriptionem piscium de iis avibus quae assuetae sunt aquis sermo successit . . . secunda quoque cognatio omnibus avibus et piscibus est eo quod volantis usus species sit natantis.

ἄψυχα, πρὸς αὐτὸ μόνον τὴν τῶν σωμάτων διαμονὴν παρασπαρέντος αὐτοῖς τοῦ ψυχοειδοῦς, καθάπερ φασὶ τοὺς ἅλας τοῖς κρέασιν, ἵνα μὴ ῥᾳδίως φθείροιντο· μετὰ δὲ τοὺς ἰχθύας τὰ πτηνὰ καὶ χερσαῖα· ἤδη γὰρ ταῦτα αἰσθητικώτερα καὶ διὰ τῆς κατασκευῆς ἐμφαίνοντα τρανοτέρας τὰς τῆς ψυχώσεως ἰδιότητας· ἐπὶ δὲ πᾶσιν, ὡς ἐλέχθη, τὸν ἄνθρωπον, ᾧ νοῦν ἐξαίρετον ἐδωρεῖτο, ψυχῆς τινα ψυχὴν καθάπερ κόρην ἐν ὀφθαλμῷ· καὶ γὰρ ταύτην οἱ τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων ἀκριβέστερον ἐρευνῶντες ὀφθαλμοῦ λέγουσιν ὀφθαλμὸν εἶναι.

67 (22.) Τότε μὲν οὖν ἅμα πάντα συνίστατο. συνισταμένων δ' ὁμοῦ πάντων, ἡ τάξις ἀναγκαίως λόγῳ ὑπεγράφετο διὰ τὴν ἐσομένην αὖθις ἐξ ἀλλήλων γένεσιν. ἐν δὲ τοῖς κατὰ μέρος γινομένοις τάξις ἥδ' ἐστίν, ἄρχεσθαι μὲν ἀπὸ τοῦ φαυλοτάτου τὴν φύσιν, λήγειν δ' εἰς τὸ πάντων ἄριστον· τί δὲ τοῦτ' ἔστι, δηλωτέον. τὸ σπέρμα τῶν ζῴων γενέσεως ἀρχὴν εἶναι συμβέβηκε· τοῦθ' ὡς ἔστι φαυλότατον ἐοικὸς ἀφρῷ, θεωρεῖται· ἀλλ' ὅταν εἰς τὴν μήτραν καταβληθὲν στηρίσῃ, κίνησιν εὐθὺς λαβὸν εἰς φύσιν τρέπεται· φύσις δὲ βέλτιον σπέρματος, ἐπεὶ καὶ κίνησις ἠρεμίας ἐν γενητοῖς· ἡ δ' οἷα τεχνίτης ἢ κυριώτερον εἰπεῖν ἀνεπίληπτος τέχνη ζῳοπλαστεῖ τὴν μὲν ὑγρὰν οὐσίαν εἰς τὰ τοῦ σώματος μέλη καὶ μέρη διανέμουσα, τὴν δὲ πνευματικὴν εἰς τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις τήν τε θρεπτικὴν καὶ τὴν αἰσθητικήν· τὴν γὰρ τοῦ λογισμοῦ τανῦν ὑπερθετέον διὰ τοὺς φάσκοντας θύραθεν αὐτὸν ἐπεισιέναι θεῖον καὶ ἀΐδιον
68 ὄντα. οὐκοῦν ἤρξατο μὲν ἀπὸ σπέρματος εὐτελοῦς ἡ φύσις, ἔληξε δ' εἰς τὸ τιμιώτατον, τὴν ζῴου καὶ ἀνθρώπου κατασκευήν. ταὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως συμβέβηκεν· ἡνίκα γὰρ ζῷα διαπλάττειν ἔδοξε τῷ δημιουργῷ, τὰ μὲν πρῶτα τῇ τάξει φαυλότερά πως ἦν, ἰχθύες, τὰ δ' ὕστατα ἄριστα, ἄνθρωποι, τὰ δ' ἄλλα μέσα τῶν

---

1 παρασπέροντος B 2 φησὶ M ἅλας τοῖς] ἁλέστοις M, ἅλας ἐν τοῖς V κρέασι V 3 διαφθείροιντο ABP, διαφθείροιτο M ἰχθῦς FGH καὶ τὰ χερσαῖα AB ἤδει F 4 ταῦτά γε FGH τρανωτέρας ABP, τρανοτέρας om. H 5 ψυχώσεως] ψυχῆς F τὸ ἀνθρώπινον F²G 6 ὧν οὖν V ψυχῆς VM: ψυχῇ ceteri κόριν V 9 συνίσταντο MABP 10 ἀναγκαίῳ H 11 ἥδε γ' ἐστίν FGH 13 τῷ ζῴῳ coni. Wendl. 14 συμβέβηκεν V ἔστιν V 15 στηρίσει V: ἐνστήριξιν ἢ M, ἐνστηρίσῃ ceteri, ἐνστηριχθῇ coni. Mang. 16 λαβών V βέλτιον M, βέλτειον V: βελτίων ceteri σπέρματος βελτίων B 17 γεννητοῖς ABP post γενητοῖς add. γενητόν M, γεννητόν ABP ἡ δ' οἷα] ἢ οἷα ἐν ῥγεῖ M τεχνίτις G, τέχνη τίς V 18 19 μέρη καὶ μέλη MBFG 19 διανεμοῦσαι V 20 τε om. MABP¹ 21 ἐπείσιναι V 23 τημιώτατον V τὴν τοῦ ζώου MFL ταῦτα δὴ ταῦτα M 24 ζῷα om. H 26 ὕστερα M

ἄκρων, ἀμείνω μὲν τῶν προτέρων, χείρω δὲ τῶν ἑτέρων, χερσαῖα καὶ πτηνά. (23.) μετὰ δὴ τἆλλα πάντα, καθάπερ ἐλέχθη, τὸν ἄνθρωπόν φησι 69 γεγενῆσθαι κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν (Gen. 1,26)· πάνυ καλῶς, ἐμφερέστερον γὰρ οὐδὲν γηγενὲς ἀνθρώπου θεῷ. τὴν δ' ἐμφέρειαν μηδεὶς εἰκαζέτω σώματος χαρακτῆρι· οὔτε γὰρ ἀνθρωπόμορφος ὁ θεὸς
p. 16 M. οὔτε θεοειδὲς τὸ ἀνθρώπειον | σῶμα. ἡ δὲ εἰκὼν λέλεκται κατὰ τὸν τῆς ψυχῆς ἡγεμόνα νοῦν· πρὸς γὰρ ἕνα τὸν τῶν ὅλων ἐκεῖνον ὡς ἂν ἀρχέτυπον ὁ ἐν ἑκάστῳ τῶν κατὰ μέρος ἀπεικονίσθη, τρόπον τινὰ θεὸς ὢν τοῦ φέροντος καὶ ἀγαλματοφοροῦντος αὐτόν· ὃν γὰρ ἔχει λόγον ὁ μέγας ἡγεμὼν ἐν ἅπαντι τῷ κόσμῳ, τοῦτον ὡς ἔοικε καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐν ἀνθρώπῳ· ἀόρατός τε γάρ ἐστιν αὐτὸς τὰ πάντα ὁρῶν καὶ ἄδηλον ἔχει τὴν οὐσίαν τὰς τῶν ἄλλων καταλαμβάνων· καὶ τέχναις καὶ ἐπιστήμαις πολυσχιδεῖς ἀνατέμνων ὁδοὺς λεωφόρους ἁπάσας διὰ γῆς ἔρχεται καὶ θαλάττης τὰ ἐν ἑκατέρᾳ φύσει διερευνώμενος· καὶ πάλιν 70 πτηνὸς ἀρθεὶς καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὰ τούτου παθήματα κατασκεψάμενος ἀνωτέρω φέρεται πρὸς αἰθέρα καὶ τὰς οὐρανοῦ περιόδους, πλανήτων τε καὶ ἀπλανῶν χορείαις συμπεριποληθεὶς κατὰ τοὺς μουσικῆς τελείας νόμους, ἑπόμενος ἔρωτι σοφίας ποδηγετοῦντι, πᾶσαν τὴν αἰσθητὴν οὐσίαν

---

1 μὲν οὖν ABP ἑτέρων V: ὑστέρων ceteri 2 τὰ ἄλλα R καθάπερ ἐλέχθη om. R φησὶ post γενέσθαι transp. G 3 γεγενῆσθαι κατ' εἰκόνα θεοῦ VM (cf. D): γενέσθαι κατ' εἰκόνα θεοῦ GR, κατ' εἰκόνα θεοῦ γενέσθαι F, κατ' εἰκόνα γενέσθαι θεοῦ ABP, κατ' εἰκόνα γενέσθαι (om. θεοῦ) H καθ' om. D 4 ἐμφανέστερον ABP δὲ RD 5 χαρακτῆρσιν ABP, χαρακτῆρι om. D οὐ γὰρ R ὁ om. D[M] 6 οὔτε δὲ M ἀνθρώπειον V: ἀνθρώπινον ceteri, ἀνθρώπου D δ' MABP λέγεται R 7 ἕνα — ἐκεῖνον] ἐν αὐτῷ τὸν ὅλον ἐκίνει M τὸν om. BD[M] ἐκείνων G, ἐκεῖνων (ο supra ω) H, ἐκεῖνα D[M] ἐκεῖνον ⟨νοῦν⟩ Wendl. ἂν om. M 8 ὁ] ὃ P, ὧ G, ὡς M, ὃν D[M], ὁ om. D[L] ἐν ἕκαστον D[L] ἐξεικονίσθη B 9 post ὢν add. καὶ ἡνίοχος D αὐτὸν καὶ ἀγαλματοφοροῦντος transp. D 10 παντὶ D ἔοικεν VD[M] ἀνθρώπινος om. D 11 ἀνθρώπῳ] τῷ σώματι D τε om. D αὐτὸς om. M τὰ πάντα VD: ἅπαντα M, πάντα ceteri 12 ἔχων D[L] καὶ ante τέχναις om. M 13 πολυσχεδεῖς VMF διατέμνων ABP 14 θαλάσσης M 15 κατασκευασάμενος FG 16 οὐρανοῦ V: τοῦ οὐρανοῦ M, οὐρανίους ceteri τε om F 17 χορείας H συμπεριπλανηθεὶς M τοὺς τῆς μουσικῆς ABPH τελείας V (Markland): τελείους ceteri

---

2—7 μετὰ — νοῦν R fol. 90v 2—12 D[M] fol. 15r et D[L] fol. 21r et 55v Φίλωνος ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: μετὰ πάντα τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαί φησιν ἡ γραφὴ κατ' εἰκόνα θεοῦ — ἄδηλον ἔχει τὴν οὐσίαν.

71 ὑπερκύψας, ἐνταῦθα ἐφίεται τῆς νοητῆς· καὶ ὧν εἶδεν ἐνταῦθα αἰσθητῶν ἐν ἐκείνῃ τὰ παραδείγματα καὶ τὰς ἰδέας θεασάμενος, ὑπερβάλλοντα κάλλη, μέθῃ νηφαλίῳ κατασχεθεὶς ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες ἐνθουσιᾷ, ἑτέρου γεμισθεὶς ἱμέρου καὶ πόθου βελτίονος, ὑφ᾽ οὗ πρὸς τὴν ἄκραν ἁψῖδα παραπεμφθεὶς τῶν νοητῶν ἐπ᾽ αὐτὸν ἰέναι δοκεῖ τὸν μέγαν βασιλέα· γλιχομένου δ᾽ ἰδεῖν, ἀθρόου φωτὸς ἄκρατοι καὶ ἀμιγεῖς αὐγαὶ χειμάρρου τρόπον ἐκχέονται, ὡς ταῖς μαρμαρυγαῖς τὸ τῆς διανοίας ὄμμα σκοτοδινιᾶν. ἐπεὶ δ᾽ οὐ σύμπασα εἰκὼν ἐμφερὴς ἀρχετύπῳ παραδείγματι, πολλαὶ δ᾽ εἰσὶν ἀνόμοιοι, προσεπεσημήνατο εἰπὼν τῷ "κατ᾽ εἰκόνα" τὸ "καθ᾽ ὁμοίωσιν" εἰς ἔμφασιν ἀκριβοῦς ἐκμαγείου τρανὸν τύπον ἔχοντος.

72 (24.) Ἀπορήσειε δ᾽ ἄν τις οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, τί δήποτε τὴν ἀνθρώπου μόνου γένεσιν οὐχ ἑνὶ δημιουργῷ καθάπερ τἆλλα ἀνέθηκεν, ἀλλ᾽ ὡσανεὶ πλείοσιν· εἰσάγει γὰρ τὸν πατέρα τῶν ὅλων ταυτὶ λέγοντα· „ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν“. μὴ γὰρ χρεῖός ἐστιν, εἴποιμ᾽ ἄν, ὁτινοσοῦν, ᾧ πάντα ὑπήκοα; ἢ τὸν μὲν οὐρανὸν ἡνίκα ἐποίει καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατταν, οὐδενὸς ἐδεήθη τοῦ συνεργήσοντος, ἄνθρωπον δὲ βραχὺ ζῷον οὕτως καὶ ἐπίκηρον οὐχ οἷός τε ἦν δίχα συμπράξεως ἑτέρων αὐτὸς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ κατασκευάσασθαι; τὴν μὲν οὖν ἀληθεστάτην αἰτίαν θεὸν ἀνάγκη μόνον εἰδέναι, τὴν δ᾽ εἰκότι στοχασμῷ πιθανὴν καὶ εὔλογον εἶναι δοκοῦσαν οὐκ ἀποκρυπτέον. | ἔστι p. 17 M.
73 δὲ ἥδε. τῶν ὄντων τὰ μὲν οὔτ᾽ ἀρετῆς οὔτε κακίας μετέχει, ὥσπερ φυτὰ καὶ ζῷα ἄλογα, τὰ μὲν ὅτι ἄψυχά τέ ἐστι καὶ ἀφαντάστῳ φύσει διοικεῖται, τὰ δ᾽ ὅτι νοῦν καὶ λόγον ἐκτέτμηται· κακίας δὲ καὶ

---

1 εἶδε ταῦτα M   1. 2 αἰσθητῶν] αἰσήτῶν V   2 εἰδέας V   3 κάλη V, κάλλει G   κορυβαριῶντες B   4 ἑτέρου δὲ M   5 παραπεμφθείη M   6 γλειχομένου V, γλιχόμενον M   δ᾽ V: δὲ ceteri   τοῦτον ἰδεῖν M   ἀθρόου V: ἀθρόου μήπως M, θείου ceteri   7 ante τρόπον add. αἳ M   ante ὡς add. κατακλύσωσιν, ἐπιδίδωσιν αὐτῷ τὸ φῶς ὁ θεὸς M   7. 8 σκοτοδεινιᾶν V, σκοτοδινιῶντι M   8 ἐπειδὴ M   δὲ MR   ἀρχετύπῳ παραδείγματι ἐμφερὴς H   9 δὲ R   ἐπειπὼν coni. Wendl.   τῷ κατ᾽ εἰκόνα om. G   10 ἐκμαγίου V   ἔχοντες P   11 ἀπορήσῃ M   τὴν om. F   12 τἄλλ᾽ ABP   ἐνέθηκεν V   13 τὸν ὅλων H, τῶν ὅλων om. ABP   ταυτ᾽ ει V   ταυτὶ λέγοντα] ἀντιλέγοντα B   15 μὲν om. G   16 καὶ τὴν γῆν om. V   τὴν om. M (bis)   θάλασσαν H   17 οὕτως V: οὕτω ceteri   ἐπίκαιρον M   18 ἀφ᾽ ἑαυτοῦ Markland (Mang.): ὑφ᾽ ἑαυτοῦ codd.   21 οὔτ᾽ VM: οὔτε ceteri   22 τέ om. H   23 διώκηται M   καὶ νοῦν ABP   νοῦ καὶ λόγου M   ἐκτέτμηται] οὐ κέκτηται ABP

8—10 ἐπεὶ — ἔχοντος R fol. 90v

ἀρετῆς ὡς ἂν οἶκος νοῦς καὶ λόγος, ᾧ πεφύκασιν ἐνδιαιτᾶσθαι· τὰ δ'
αὖ μόνης κεκοινώνηκεν ἀρετῆς ἀμέτοχα πάσης ὄντα κακίας, ὥσπερ
οἱ ἀστέρες· οὗτοι γὰρ ζῷά τε εἶναι λέγονται καὶ ζῷα νοερά, μᾶλλον
δὲ νοῦς αὐτὸς ἕκαστος, ὅλος δι' ὅλων σπουδαῖος καὶ παντὸς ἀνεπίδεκτος
κακοῦ· τὰ δὲ τῆς μικτῆς ἐστι φύσεως, ὥσπερ ἄνθρωπος, ὃς ἐπιδέχεται
τἀναντία, φρόνησιν καὶ ἀφροσύνην, σωφροσύνην καὶ ἀκολασίαν, ἀνδρείαν
καὶ δειλίαν, δικαιοσύνην καὶ ἀδικίαν, καὶ συνελόντι φράσαι ἀγαθὰ καὶ
κακά, καλὰ καὶ αἰσχρά, ἀρετὴν καὶ κακίαν. τῷ δὴ πάντων πατρὶ θεῷ 74
τὰ μὲν σπουδαῖα δι' αὑτοῦ μόνου ποιεῖν οἰκειότατον ἦν ἕνεκα τῆς πρὸς
αὐτὸν συγγενείας, τὰ δὲ ἀδιάφορα οὐκ ἀλλότριον, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τῆς
ἐχθρᾶς αὐτῷ κακίας ἀμοιρεῖ, τὰ δὲ μικτὰ τῇ μὲν οἰκεῖον τῇ δ' ἀνοί-
κειον, οἰκεῖον μὲν ἕνεκα τῆς ἀνακεκραμένης βελτίονος ἰδέας, ἀνοίκειον
δὲ ἕνεκα τῆς ἐναντίας καὶ χείρονος. διὰ τοῦτ' ἐπὶ μόνης τῆς ἀνθρώπου 75
γενέσεώς φησιν ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς „ποιήσωμεν", ὅπερ ἐμφαίνει συμπαρά-
ληψιν ἑτέρων ὡς ἂν συνεργῶν, ἵνα ταῖς μὲν ἀνεπιλήπτοις βουλαῖς τε
καὶ πράξεσιν ἀνθρώπου κατορθοῦντος ἐπιγράφηται θεὸς ὁ πάντων ἡγε-
μών, ταῖς δ' ἐναντίαις ἕτεροι τῶν ὑπηκόων· ἔδει γὰρ ἀναίτιον εἶναι
κακοῦ τὸν πατέρα τοῖς ἐκγόνοις· κακὸν δ' ἡ κακία καὶ αἱ κατὰ κακίαν
ἐνέργειαι. πάνυ δὲ καλῶς τὸ γένος ἄνθρωπον εἰπὼν διέκρινε τὰ εἴδη 76
φήσας ἄρρεν τε καὶ θῆλυ δεδημιουργῆσθαι, μήπω τῶν ἐν μέρει μορφὴν
λαβόντων, ἐπειδὴ τὰ προσεχέστατα τῶν εἰδῶν ἐνυπάρχει τῷ γένει καὶ
ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ διαφαίνεται τοῖς ὀξὺ καθορᾶν δυναμένοις.

p. 18 M. (25.) | Ἐπιζητήσειε δ' ἄν τις τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὕστατόν ἐστιν 77
ἄνθρωπος τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως· ἐφ' ἅπασι γὰρ τοῖς ἄλλοις αὐτὸν
ὁ ποιητὴς καὶ πατήρ, ὥσπερ αἱ ἱεραὶ γραφαὶ μηνύουσιν, εἰργάσατο. λέ-
γουσιν οὖν οἱ τοῖς νόμοις ἐπὶ πλέον ἐμβαθύναντες καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς

---

1 ὡς ἂν οἶκος] ὅσ' ἂν οὐ κοσμεῖ M   ᾧ V: ὡς F[1], οἷς MF[2]H, οἷς καὶ G, οἷς αὗται ABP   ἐνδιετᾶσθαι V   4 αὐτὸς] αὐτῶν ὁ ABP   δι' ὅλου H   σπουδαῖος γὰρ V   6 ἀνδρίαν ABPFG   7 φράσαι] φάναι ABP   8 καὶ καλὰ VM   καὶ ἀρετὴν VM   9 δι' αὐτοῦ MB, διὰ τοῦ V   10 διάφορα M   11 τῇ—τῇ VMFG: πῇ—πῇ ceteri   12 ἀνακεκραμένης om. M   βελτίονος] κρείττονος M   εἰδέας V, ἰδέας om. M   13 τοῦτ' V: τοῦτο ceteri   14 ποιήσωμεν VM: ποιήσωμεν ἄνθρωπον ceteri   15 τε om. F   16 πράξεσι V   ὁ θεὸς M   18 ἐγγόνοις MH   δ' ἡ M: δὴ V, δὲ ἡ ceteri   αἱ] ἡ MB   19 ἐνέργεια MB   20 δεδημιουργεῖσθαι V   μέρη V   21 προσεχέστατα V (Mang.): ἔσχατα ceteri   ἰδεῶν M   23 ἐπιζητήσιε V   ὕστατον V, ὕστατος M: ὕστατον ἔργον ceteri   24 ὁ ἄνθρωπος ABP   ἅπασιν V   αὐτὸς M   25 ὥσπερ V: ὡς ceteri   αἱ ἱεραὶ VMF: αἱ om. ceteri   26 ἐπιπλέον ἐμβαθύναντες V: ἐμβαθύναντες ἐπιπλέον H, ἐπιπλέον ἐμβαθύνοντες ceteri   καθ' αὐτοὺς M (τ above θ)

ὡς ἔνι μάλιστα μετὰ πάσης ἐξετάσεως ἀκριβοῦντες, ὅτι τῆς αὐτοῦ συγγενείας μεταδοὺς ὁ θεὸς ἀνθρώπῳ τῆς λογικῆς, ἥτις ἀρίστη δωρεῶν ἦν, οὐδὲ τῶν ἄλλων ἐφθόνησεν, ἀλλ' ὡς οἰκειοτάτῳ καὶ φιλτάτῳ ζῴῳ τὰ ἐν κόσμῳ πάντα προητοιμάσατο βουληθεὶς γενόμενον αὐτὸν μηδενὸς ἀπορῆσαι τῶν πρός τε τὸ ζῆν καὶ τὸ εὖ ζῆν· ὧν τὸ μὲν παρασκευάζουσιν αἱ χορηγίαι καὶ ἀφθονίαι τῶν πρὸς ἀπόλαυσιν, τὸ δὲ ἡ θεωρία τῶν κατ' οὐρανόν, ἀφ' ἧς πληχθεὶς ὁ νοῦς ἔρωτα καὶ πόθον ἔσχε τῆς τούτων ἐπιστήμης· ὅθεν τὸ φιλοσοφίας ἀνεβλάστησε γένος, ὑφ' οὗ καίτοι
78 θνητὸς ὢν ἄνθρωπος ἀπαθανατίζεται. καθάπερ οὖν οἱ ἑστιάτορες οὐ πρότερον ἐπὶ δεῖπνον καλοῦσιν ἢ τὰ πρὸς εὐωχίαν πάντα εὐτρεπίσαι καὶ οἱ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας καὶ σκηνικοὺς τιθέντες, πρὶν συναγαγεῖν τοὺς θεατὰς εἴς τε τὰ θέατρα καὶ τὰ στάδια, εὐτρεπίζουσιν ἀγωνιστῶν καὶ θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων πλῆθος, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ τῶν ὅλων ἡγεμὼν οἷά τις ἀθλοθέτης καὶ ἑστιάτωρ ἄνθρωπον καλεῖν μέλλων ἐπί τε εὐωχίαν καὶ θεωρίαν τὰ εἰς ἑκάτερον εἶδος προευτρεπίσατο, ἵν' εἰς τὸν κόσμον εἰσελθὼν εὐθὺς εὕρῃ καὶ συμπόσιον καὶ θέατρον ἱερώτατον, τὸ μὲν ἁπάντων πλῆρες ὅσα γῆ καὶ ποταμοὶ καὶ θάλαττα καὶ ἀὴρ φέρουσιν εἰς χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν, τὸ δὲ παντοίων θεαμάτων, ἃ καταπληκτικωτάτας μὲν ἔχει τὰς οὐσίας, καταπληκτικωτάτας δὲ τὰς ποιότητας, θαυμασιω-

1 αὐτοῦ codd. 2 ὁ om. P ἥτις] εἴ τις V 6 τὸ] τῶν B 7 ἐφ' ἧς F ἔρωτα] ἐρωτᾶ M 10 καλοῦσιν om. M ἢ τὰ] εἶτα M πάντα om. B ηὐτρέπισαν M, κατευτρεπίσαι B 11 γυμνικοὺς ἀγῶνας καὶ σκηνικοὺς V: γυμνικοὺς καὶ σκηνικοὺς ἀγῶνας ceteri πρὶν ἢ M 12 τε om. M τὰ στάδια καὶ τὰ θέατρα B εὐτρεπίζουσι V, διηυτρέπισαν M 13 ὁ om. (in ras.) G 15 προηυτρεπίσατο ABP, προσευτρεπίσατο M ἵνα M 16 εὐθὺς om. M εὕροι ABP 16. 17 τὸ μὲν om. M 17 πλήρη M θάλασσα V 18 χρῆσίν τε HP^2 καταπληκτικωτάτας μὲν ἔχει τὰς οὐσίας om. M 19 δὲ καὶ τὰς π. M

4 *Nemes. de nat. hom. c. 1 p. 44 Matthaei* . . . διὸ καὶ καλῶς ὁ Μωυσῆς τὴν δημιουργίαν ἐκτιθέμενος τελευταῖον ἔφησε τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, . . . ὅτι πάντων δι' αὐτὸν γενομένων ἀκόλουθον ἦν, πρῶτον τὰ πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ παρασκευασθῆναι καὶ οὕτως αὐτὸν τὸν χρησόμενον παραχθῆναι. 9 sqq. *Gregor. Nyss. de hom. opif. cap. 2* . . . καὶ ὥσπερ τις ἀγαθὸς ἑστιάτωρ οὐ πρὸ τῆς παρασκευῆς τῶν ἐδωδίμων τὸν ἑστιώμενον εἰσοικίζεται, ἀλλ' εὐπρεπῆ τὰ πάντα παρασκευάσας καὶ φαιδρύνας τοῖς καθήκουσι κόσμοις τὸν οἶκον, τὴν κλισίαν, τὴν τράπεζαν, ἐφ' ἑτοίμοις ἤδη τοῖς πρὸς τὴν τροφὴν ἐπιτηδείοις ἐφέστιον ποιεῖται τὸν δαιτυμόνα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ πλούσιός τε καὶ πολυτελὴς τῆς φύσεως ἡμῶν ἑστιάτωρ παντοίοις κάλλεσι κατακοσμήσας τὴν οἴκησιν καὶ τὴν μεγάλην ταύτην καὶ παντοδαπῆ πανδαισίαν ἑτοιμασάμενος οὕτως εἰσάγει τὸν ἄνθρωπον, ἔργον αὐτῷ δοὺς οὐ τὴν κτῆσιν τῶν μὴ προσόντων, ἀλλὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν παρόντων.

τάτας δὲ τὰς κινήσεις καὶ χορείας ἐν τάξεσιν ἡρμοσμέναις καὶ ἀριθμῶν
ἀναλογίαις καὶ περιόδων συμφωνίαις· ἐν αἷς ἁπάσαις τὴν ἀρχέτυπον καὶ
ἀληθῆ καὶ παραδειγματικὴν μουσικὴν οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι τις εἶναι λέγων,
ἀφ' ἧς οἱ μετὰ ταῦτα ἄνθρωποι γραψάμενοι ⟨ἐν⟩ ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς
τὰς εἰκόνας ἀναγκαιοτάτην καὶ ὠφελιμωτάτην τέχνην τῷ βίῳ παρέδοσαν.
(26.) ἥδε μὲν αἰτία πρώτη, δι' ἣν ἄνθρωπος ἐφ' ἅπασι γεγενῆσθαι 79
δοκεῖ· δευτέραν δ' οὐκ ἀπὸ σκοποῦ λεκτέον. ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει
τὰς εἰς τὸ ζῆν παρασκευὰς ἁπάσας εὗρεν ἄνθρωπος, εἰς διδασκαλίαν
τῶν ἔπειτα, μόνον οὐκ ἄντικρυς βοώσης τῆς φύσεως, ὅτι μιμούμενοι
τὸν ἀρχηγέτην τοῦ γένους ἀπόνως καὶ ἀταλαιπώρως ἐν ἀφθονω-
p. 19 M. τάτῃ τῶν ἀναγκαίων εὐπορίᾳ διάξουσιν. τουτὶ δὲ συμβήσεται, | ἐὰν
μήτε αἱ ἄλογοι ἡδοναὶ ψυχῆς δυναστεύσωσι γαστριμαργίαν καὶ λαγνείαν
ἐπιτειχίσασαι μήτε αἱ δόξης ἢ χρημάτων ἢ ἀρχῆς ἐπιθυμίαι τὸ τοῦ
βίου κράτος ἀνάψωνται μήτε στείλωσι καὶ κάμψωσι διάνοιαν αἱ λῦπαι
μήθ' ὁ κακὸς σύμβουλος, φόβος, τὰς ἐπὶ τὰ σπουδαῖα τῶν ἔργων ὁρμὰς
ἀναχαιτίσῃ μήτ' ἀφροσύνη καὶ δειλία καὶ ἀδικία καὶ τὸ τῶν ἄλλων κα-
κιῶν ἀμήχανον πλῆθος ἐπιθῆται. νυνὶ μὲν γὰρ πάντων ὅσα λέλεκται 80
παρευημερησάντων καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀνέδην ἐκκεχυμένων εἴς τε τὰ
πάθη καὶ τὰς ἀκράτορας καὶ ὑπαιτίους ἃς οὐδ' εἰπεῖν θέμις ὀρέξεις,
ἀπαντᾶται δίκη προσήκουσα τιμωρὸς ἀσεβῶν ἐπιτηδευμάτων· ἔστι δ'
ἡ δίκη τὸ τῶν ἀναγκαίων δυσπόριστον· μόλις γὰρ ἀνατέμνοντες τὴν πεδι-

---

1 κεινίσεις V εἱρμοσμέναι V, ἡρμοσμένας M 2 αἷς ἁπάσαις Mang. (non M): αἷς ἅπασαν VM, οἷς ἅπασι ceteri 3 ἁμαρτάνοι VM: ἁμάρτοι ceteri 4 ἐν addidi αὐτῶν V 5 τὰς εἰκόνας add. VM: om. ceteri τέχνην om. M παρέδωσαν V, παρέδωκαν ABP 6 γεγενῆσθαι] γενέσθαι M, εἶναι H 7 δευτέραν VFG: δεύτερον MABP, δευτέρα H δ' V: δὲ ceteri λεκτέον codd.: λεκτέα v 9 μονονοὺ ABPFH, μόνον οὐ καὶ M ἄντικρυς VM: ἄντικρυ ceteri μιμουμένη G[1] 10 ἄπονον F 10. 11 ἐν ἀφθονωτάτῃ διαίτῃ καὶ εὐπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων H 11 τουτὶ] τοῦ τῇ V, τοῦτο H 12 ⟨σώματος⟩ ἡδοναὶ Jessen ψυχῆς VM: ψυχὴν ceteri δυναστεύσωσι ML: δυναστεύωσι ceteri 13 ἐπιστειχίσασαι M, ἐπιτυχήσει P αἱ om. M χρωμάτων V ἢ alterum om. M ἢ ἀρχῆς ἢ χρημάτων H 14 διάνοιαν om. V 15 μηδ' M τὰς σπουδαίας M 16 ἀναχετίσῃ V τὸ] τὰ M 16. 17 κακιῶν V: κακῶν ceteri 17 ἐπιθῆται M: ἐπίθηται ceteri μὲν γὰρ] δὲ ABP πάντα FGHP[1] 18 ὑπερευημερησάντων B ἐκχυμένων V εἰς τά τε M 19 ἀκρατεῖς M ὑπαιτίους] ὑπαγγίους V, ὑπεναντίους M οὐδὲ V 20 ἀπαντᾶται scripsi: ἅπαντα τε V, ἃ πάντα τὲ M, ἀπαντᾷ τὲ ceteri post προσήκουσα add. δέξεται M τειμωρὸς V 21 ἠδικητοτῶν ἀναγκαίων δυσπόριστον V: ἡ δίκη τις τῶν ἀναγκαίων τὸ δυσπόριστον M, ἠδικηκότων ἀναγκαῖον (τἀναγκαῖον F) δυσπόριστον FGH, ἠδικηκότων εἰς κόλασιν τὰ τῶν ἀναγκαίων δυσπόριστα ABP μόγις M τήν τε πεδιάδα M, τὰ πεδία H

ἄδα καὶ πηγῶν ῥεῖθρα καὶ ποταμῶν ἐποχετεύοντες σπείροντές τε καὶ φυτεύοντες καὶ τὸν γεωπόνων κάματον μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἀτρύτως ἐκδεχόμενοι δι' ἔτους συγκομίζουσι τὰ ἐπιτήδεια καὶ ταῦτ' ἔστιν ὅτε λυπρὰ καὶ οὐ πάνυ διαρκῆ διὰ πολλὰς βλαβέντα αἰτίας· ἢ γὰρ ὄμβρων ἐπαλλήλων φοραὶ κατέσυραν ἢ χαλάζης βάρος ἐπενεχθείσης ἀθρόως κατέκλασεν ἢ χιὼν περιέψυξεν ἢ βία πνευμάτων ῥίζαις αὐταῖς ἀνέτρεψε·
81 πολλὰ γὰρ ὕδωρ καὶ ἀὴρ εἰς ἀγονίαν καρπῶν νεωτερίζουσιν. εἰ δὲ σωφροσύνῃ μὲν ἐξευμαρισθεῖεν αἱ ἄμετροι τῶν παθῶν ὁρμαί, δικαιοσύνῃ δὲ αἱ περὶ τἀδικεῖν σπουδαί τε καὶ φιλοτιμίαι καὶ συνελόντι φράσαι ταῖς ἀρεταῖς καὶ ταῖς κατ' ἀρετὰς ἐνεργείαις αἱ κακίαι καὶ αἱ κατ' αὐτὰς ἀνήνυτοι πράξεις, ἀνῃρημένου μὲν τοῦ πολέμου τοῦ κατὰ ψυχήν, ὃς ἀψευδῶς ἐστι πολέμων ἀργαλεώτατος καὶ βαρύτατος, εἰρήνης δ' ἐπισχούσης καὶ ταῖς ἐν ἡμῖν δυνάμεσιν εὐνομίαν παρασκευαζούσης ἡσυχῇ τε καὶ πρᾴως, ἐλπὶς ἂν ἦν τὸν θεὸν ἅτε φιλάρετον καὶ φιλόκαλον καὶ προσέτι φιλάνθρωπον τἀγαθὰ αὐτόματα παρασχεῖν ἐξ ἑτοίμου τῷ γένει· δῆλον γὰρ ὡς εὐμαρέστερον τοῦ τὰ μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν τὸ τὴν ἐκ τῶν ὄντων φορὰν ἄνευ τέχνης γεωργικῆς ἐπιδαψιλεύσασθαι.

82 (27.) δευτέρα μὲν αἰτία ἥδε λελέχθω, τρίτη δ' ἐστὶ τοιάδε. ἀρχὴν καὶ τέλος τῶν γεγονότων ὁ θεὸς ἁρμόσασθαι διανοηθεὶς ὡς ἀναγκαῖα καὶ φίλτατα ἀρχὴν μὲν οὐρανὸν ἐποίει, τέλος δὲ ἄνθρωπον, τὸν μὲν τῶν ἐν αἰσθητοῖς ἀφθάρτων τελειότατον, τὸν δὲ τῶν γηγενῶν καὶ φθαρτῶν ἄριστον, βραχύν, | εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, οὐρανὸν πολλὰς ἐν αὑτῷ φύσεις p. 20 M.
ἀστεροειδεῖς ἀγαλματοφοροῦντα τέχναις καὶ ἐπιστήμαις καὶ τοῖς καθ' ἑκάστην ἀρετὴν ἀοιδίμοις θεωρήμασιν· ἐπειδὴ γὰρ ἐναντία φύσει τό τε φθαρτὸν καὶ τὸ ἄφθαρτον, εἴδους ἑκατέρου τὸ κάλλιστον ἀρχῇ καὶ τέλει

---

1 πιγῶν V 2 γεωπόνων V, τῶν γεωπόνων M: γεωπόνον ceteri καθ' ἡμέραν MF 3 συγκομίζονται M 5 φοραὶ κατέσυραν V: φορὰ κατέσυρεν ceteri ἐπενεχθείσης VM: κατενεχθείσης ceteri ἀθρόας VF 6 ἀνέτρεψε MFG: ἀνέτρεψαν V, ἀνέστρεψε H, κατέστρεψε ABP 7 δὲ καὶ G 8 ὁρμαί] φοραί ABP 9 αἱ] ἂν M τἀδικεῖν V: τὸ ἀδικεῖν ceteri φιλοτιμεῖαι V φράσαι] φάναι M 10 αἱ κακίαι καὶ om. B καθ' V 11 ἀνόνητοι G ἀνηρτιμένου V τοῦ πολέμου V: τοῦ om. ceteri 12 δὲ MFGH 14 ἐλπὶς ἂν ἦν V: ἤλπισαν εἰς M, ἤλπισαν ceteri ἅτε] ὄντα M φιλόκαλον καὶ προσέτι om. F 15 τἀγαθὰ VM: τὰ ἀγαθὰ ceteri 16 εὐμαρέστατον H τοῦ μὴ τὰ ὄντα ABP εἰς τὸ om. V παραγαγεῖν Christophorson (Mang.): παρελθεῖν codd. τὸ om. V 17 γεωργικῆς] δημιουργικῆς ABP 18 λελέχθω VM: λέλεκται ceteri δὲ ἐστὶν V 20 ἐποιεῖτο (το in ras.) M 21 αἰσθητικοῖς ABP τῶν om. M 22 δεῖ] δὲ M ἑαυτῷ MP 23 καὶ ἐπιστήμαις V: καί τισιν ἐπιστήμαις ceteri

προσένειμεν, ἀρχῇ μὲν οὐρανόν, ὡς ἐλέχθη, τέλει δὲ ἄνθρωπον.
(28.) ἐπὶ πᾶσι μέντοι κἀκεῖνο λέγεται πρὸς ἀπόδοσιν αἰτίας ἀναγκαίας. 83
ἔδει πάντων γεγονότων ὕστατον φῦναι τὸν ἄνθρωπον, ἵνα τελευταῖος ἐξαπιναίως τοῖς ἄλλοις ζῴοις ἐπιφανεὶς ἐμποιήσῃ κατάπληξιν· ἔμελλε γὰρ ἰδόντα πρῶτον τεθηπέναι καὶ προσκυνεῖν ὡς ἂν ἡγεμόνα φύσει καὶ δεσπότην· διὸ καὶ θεασάμενα πάντα διὰ πάντων ἡμερώθη καὶ ὅσα τὰς φύσεις ἀγριώτατα κατὰ τὴν πρώτην εὐθὺς πρόσοψιν ἐγίνετο χειροηθέστατα, τὰς μὲν ἀτιθάσους λύττας ἐπιδεικνύμενα κατ' ἀλλήλων, εἰς δὲ
μόνον τὸν ἄνθρωπον τιθασευόμενα. παρ' ἣν αἰτίαν καὶ γεννήσας αὐτὸν 84
ὁ πατὴρ ἡγεμονικὸν φύσει ζῷον οὐκ ἔργῳ μόνον ἀλλὰ καὶ τῇ διὰ λόγου χειροτονίᾳ καθίστη τῶν ὑπὸ σελήνην ἁπάντων βασιλέα χερσαίων καὶ ἐνύδρων καὶ ἀεροπόρων· ὅσα γὰρ θνητὰ ἐν τοῖς τρισὶ στοιχείοις γῇ ὕδατι ἀέρι πάντα ὑπέταττεν αὐτῷ, τὰ κατ' οὐρανὸν ὑπεξελόμενος ἅτε θειοτέρας μοίρας ἐπιλαχόντα. πίστις δὲ τῆς ἀρχῆς ἐναργεστάτη τὰ φαινόμενα· θρεμμάτων ἔστιν ὅτε πλήθη μυρία πρὸς ἀνδρὸς ἑνὸς ἄγεται τοῦ τυχόντος οὔθ' ὁπλοφοροῦντος οὔτε σίδηρον οὔτε τι τῶν ἀμυντηρίων ἐπιφερομένου, διφθέραν δ' αὐτὸ μόνον ἔχοντος σκεπαστήριον καὶ βακτηρίαν ἕνεκα τοῦ διασημῆναί τε καὶ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις εἰ κάμοι στηρί-
σασθαι· τὰς γοῦν πολυζῴους ἀγέλας προβάτων αἰγῶν βοῶν ἄγει ποιμὴν 85
αἰπόλος βουκόλος, ἄνθρωποι μηδὲ τοῖς σώμασιν ἐρρωμένοι καὶ σφριγῶντες, ὡς ἕνεκα γοῦν εὐεξίας ἐμποιῆσαι τοῖς ἰδοῦσι κατάπληξιν· καὶ αἱ

---

2 ἐπὶ] ἔτι P 2. 3 ἀναγκαίως ἔδει Turn. 6 θεασάμενον A 6. 7 τὰς φύσεις VM: τὴν φύσιν ceteri 7 ἀγριότητα V, ἀγριῶντα M ἐγίγνετο V, ἐγίνοντο AP 8 ἀτιθάσους VM: ἀτιθάσσους ceteri λύττας M, αὐγὰς V: λύσσας ceteri 8. 9 δὲ μόνον] δεόμενον V 9 τιθασευόμενα VM: τιθασσευόμενα ceteri 11 καθίστη V: καθίστησι ceteri χερσαίων τὲ καὶ M 12 καὶ om. B 13 τὰ om. V ὑφεξελόμενος V 14 ἐπιτυχόντα ABP 15 πληθὺς M ἀνδρὸς ἑνὸς V: ἑνὸς ἀνδρὸς ceteri, ἑνὸς om. M 16 οὔθ'] οὔτε V οὐδὲ σίδηρον M οὔτε τι MBFG: οὔτε τὶ ἄλλο V, οὔτε τινὶ H, τι om. AP 17 δὲ MABP αὐτῷ μόνον FG, αὐτῷ μόνην M ἔχοντα ABP 18 διασημεῖναι V ἐν] εἰ VM εἰ om. VM (ante κάμοι) κάμῃ M 18. 19 στηρίζεσθαι MH 19 τῶν προβάτων H 21 ἕνεκεν F ἰδοῦσι] ὁδοῦσι H καὶ αἱ] κἂν M

---

3 sqq. *Gregor. Nyss. de hom. opif. cap.* 2 . . . οὐδὲ γὰρ ἦν εἰκὸς τὸν ἄρχοντα πρὸ τῶν ἀρχομένων ἀναφανῆναι, ἀλλὰ τῆς ἀρχῆς πρότερον ἑτοιμασθείσης ἀκόλουθον ἦν ἀναδειχθῆναι τὸν βασιλεύοντα, ἐπειδὴ τοίνυν οἷόν τινα βασίλειον καταγωγὴν τῷ μέλλοντι βασιλεύειν ὁ τοῦ παντὸς ποιητὴς προητρέπισεν . . . διὰ ταῦτα τελευταῖος μετὰ τὴν κτίσιν εἰσήχθη ὁ ἄνθρωπος, οὐχ ὡς ἀπόβλητος ἐν ἐσχάτοις ἀπορριφείς, ἀλλ' ὡς ἅμα τῇ γενέσει βασιλεὺς εἶναι τῶν ὑποχειρίων προσήκων.

τοσαῦται τῶν τοσούτων ἀλκαί τε καὶ δυνάμεις εὐοπλούντων — ἔχουσι γὰρ
τὰς ἐκ φύσεως παρασκευὰς αἷς ἀμύνονται — καθάπερ δοῦλοι δεσπότην
κατεπτήχασι καὶ τὰ προστattόμενα δρῶσι· ταῦροι μὲν καταζεύγνυνται πρὸς
ἄροτον γῆς καὶ βαθείας αὔλακας ἀνατέμνοντες δι' ἡμέρας, ἔστι δ' ὅτε
⟨καὶ νυκτός⟩, μακρὸν δόλιχον ἀποτείνουσι γεωπόνου τινὸς ἐφεστῶτος·
κριοὶ δὲ βρίθοντες βαθέσι μαλλοῖς ὑπόποκοι κατὰ τὴν ἔαρος ὥραν ὑπὸ
ποιμένος κελευσθέντες ἵστανται μετ' ἠρεμίας ἢ καὶ ἡσυχῇ κατακλινέντες
ἐμπαρέχουσιν ἀποκείρασθαι τὸ ἔριον ἐθιζόμενοι καθάπερ αἱ πόλεις τὸν
86 ἐτήσιον ἀποδιδόναι | δασμὸν τῷ φύσει βασιλεῖ· καὶ μὴν τό γε θυμικώ- p. 21 M.
τατον ζῷον ἵππος ῥᾳδίως [ἄγεται] χαλιναγωγηθείς, ἵνα μὴ σκιρτῶν
ἀφηνιάζῃ, καὶ τὰ νῶτα κοιλάνας εὖ μάλα πρὸς τὸ εὔεδρον δέχεται τὸν
ἔποχον καὶ μετέωρον ἀναβαστάσας ὀξύτατα θεῖ σπουδάζων, εἰς οὓς ἂν
ἐπείγηται γίνεσθαι τόπους ἐκεῖνος, ἀφικνεῖσθαι καὶ διακομίζειν· ὁ δ'
ἐφιδρυμένος ἄνευ καμάτων κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν ἑτέρου σώματι καὶ
87 ποσὶν ἀνύτει τὸν δρόμον. (29.) πολλὰ δ' ἂν ἔχοι τις λέγειν ἕτερα
βουλόμενος ἀπομηκύνειν εἰς ἔνδειξιν τοῦ μηδὲν ἀπελευθεριάζειν ὑπεξῃ-
ρημένον τῆς ἀνθρώπου ἡγεμονίας· δείγματος δ' ἕνεκα καὶ τὰ ῥηθέντα
ἀρκεῖ. χρὴ μέντοι μηδ' ἐκεῖνο ἀγνοεῖν ὅτι οὐ παρ' ὅσον ὕστατον
88 γέγονεν ἄνθρωπος διὰ τὴν τάξιν ἠλάττωται. μάρτυρες δ' ἡνίοχοι καὶ
κυβερνῆται· οἱ μὲν γὰρ ὑστερίζοντες τῶν ὑποζυγίων καὶ κατόπιν αὐτῶν
ἐξεταζόμενοι ᾗ ἂν ἐθέλωσιν αὐτὰ ἄγουσι τῶν ἡνιῶν ἐνειλημμένοι καὶ
τοτὲ μὲν ἐφιέντες πρὸς ὀξὺν δρόμον τοτὲ δ' ἀναχαιτίζοντες, εἰ φορᾷ τοῦ

---

1 ἀλκαί τε om. F 2 δεσπότας ABP 3 δρῶσιν V ταῦροι] βόες Christophorson (Mang.) μὲν γὰρ M 4 ἄροτον Markland (Mang.): ἄροτρον codd.
ανα
ἀνατεμόντες F, κατατέμνοντες A, κατατέμνοντες P, ἀνατέμνονται H δι' ἡμέρας] νυκτὸς καὶ ἡμέρας M ἔστιν V 5 ⟨καὶ νυκτὸς⟩ addidi μακρὸν] πόνον M δολιχὸν VM 6 χρειοὶ V βρείθοντες V μαλοῖς MH ὑπόποκοι] καὶ πόκοις M 7 ἢ καὶ VFG: ἢ om. ceteri κατακλινέντες VFG: κατακλίνοντες MH, κατακλιθέντες ABP 8 ἀποκείρεσθαι H ἔριον] ἔργον ABP[1] ἐθιζόμεναι H
εις
αἱ πόλεις] αἰπόλοις G 9 τῷ φύσει βασιλεῖ VM: τῷ βασιλεῖ φύσει ceteri
10 ἄγεται seclusi χαλιναγωγηθεὶς VM: χαλινωθεὶς ceteri 12 θεῖ] σεῖ V
13 γίνεσθαι om. MABP (fort. recte) διακομίζει M δ' V: δὲ ceteri 14 ἐφειδρυμένος V 15 ἀνύττει V: ἀνύει M, ἐξανύτει G, ἐξανύττει ABP, ἐξανύει FH
η
ἔχῃ H, ἔχοι L ἕτερα λέγειν ABP 16. 17 ὑφεξῃρημένον V 18 ἐκεῖν' ABP ὕστατος M, ὕστερον B 19 post ἄνθρωπος add. τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως M 20 γὰρ om. V ὑστερίζονται H 21 ᾗ ἂν] ἢ ἐὰν V, ἐὰν (om. ᾗ) M θέλωσιν MABPG ἄγουσιν V ἡνίων VM εἰλημμένοι H
22 ἀναχετίζοντες VABP εἰ]ὡς μὴ M εἰσφορᾷ B, εἰξφορᾷ A

δέοντος πλείονι θέοι· οἱ δ' αὖ κυβερνῆται πρὸς τὸ τῆς νεὼς ἔσχατον
χωρίον πρύμναν παρελθόντες πάντων ὡς ἔπος εἰπεῖν εἰσιν ἄριστοι τῶν
ἐμπλεόντων, ἅτε τῆς νεὼς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τὴν σωτηρίαν ἐν χερσὶ
ταῖς αὑτῶν ἔχοντες. ἡνίοχον δή τινα καὶ κυβερνήτην ἐφ' ἅπασιν ὁ
ποιητὴς ἐδημιούργει τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἡνιοχῇ καὶ κυβερνᾷ τὰ περίγεια
ζῴων καὶ φυτῶν λαβὼν τὴν ἐπιμέλειαν οἷά τις ὕπαρχος τοῦ πρώτου
καὶ μεγάλου βασιλέως.

(30.) Ἐπεὶ δ' ὁ σύμπας κόσμος ἐτελειώθη κατὰ τὴν ἑξάδος 89
ἀριθμοῦ τελείου φύσιν, τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἑβδόμην ἐσέμνυνεν ὁ πατὴρ
ἐπαινέσας καὶ ἁγίαν προσειπών· ἑορτὴ γὰρ οὐ μιᾶς πόλεως ἢ χώρας
ἐστὶν ἀλλὰ τοῦ παντός, ἣν κυρίως ἄξιον καὶ μόνην πάνδημον ὀνομάζειν
καὶ τοῦ κόσμου γενέθλιον. τὴν δ' ἑβδομάδος φύσιν οὐκ οἶδ' εἴ τις 90
ἱκανῶς ἂν ὑμνῆσαι δύναιτο παντὸς οὖσαν λόγου κρείττονα· οὐ μὴν ὅτι
θαυμασιωτέρα τῶν περὶ αὐτῆς λεγομένων ἐστί, διὰ τοῦθ' ἡσυχαστέον,
ἀλλ' ἐπιτολμητέον, εἰ καὶ μὴ πάντα μηδὲ τὰ κυριώτατα οἷόν τε, τὰ
γοῦν ταῖς ἡμετέραις διανοίαις ἐφικτὰ δηλῶσαι. διχῶς ἑβδομὰς λέγεται, 91
ἡ μὲν ἐντὸς δεκάδος, ἥτις ἑπτάκις μονάδι μόνῃ μετρεῖται συνεστῶσα ἐκ
μονάδων ἑπτά, ἡ δ' ἐκτὸς δεκάδος, ἀριθμὸς οὗ πάντως ἀρχὴ μονὰς
κατὰ τοὺς διπλασίους ἢ τριπλασίους ἢ συνόλως ἀναλογοῦντας ἀριθμούς,
p. 22 M. ὡς ἔχει ὁ ἑξηκοντατέσσαρα | καὶ ὁ ἑπτακόσια εἰκοσιεννέα, ὁ μὲν κατὰ
τὸν ἀπὸ μονάδος διπλάσιον παραυξηθείς, ὁ δ' αὖ κατὰ τὸν τριπλάσιον.
ἑκάτερον δὲ εἶδος οὐ παρέργως ἐπισκεπτέον. τὸ μὲν δὴ δεύτερον ἐμφανεσ- 92
τάτην ἔχει προνομίαν· αἰεὶ γὰρ ὁ ἀπὸ μονάδος συντιθέμενος ἐν διπλασίοις ἢ τριπλασίοις ἢ συνόλως ἀναλογοῦσιν ἕβδομος ἀριθμὸς κύβος τε καὶ τετράγωνός ἐστιν, ἀμφότερα τὰ εἴδη περιέχων τῆς τε ἀσωμάτου καὶ σωματικῆς οὐσίας, τῆς μὲν ἀσωμάτου κατὰ τὴν ἐπίπεδον ἣν ἀποτελοῦσι τετράγωνοι, τῆς δὲ σωματικῆς κατὰ τὴν στερεὰν ἣν ἀποτελοῦσι κύβοι.

---

1 θέει AP, θεῖ B, θέοιεν F[2]G 3 πλεόντων ABP[1] ἐν χερσὶ VM: ἐν ταῖς χερσὶ ceteri 4 αὐτῶν A, αὑτῶν corr. ex αὐτῶν H: αὐτῶν ceteri δή V: δέ ceteri καὶ om. A[1]BP[1] 5 κυβερνῇ F τὰ ἐπίγεια M 8 τὴν τῆς ἑξάδος M 9 τελείου VM: τελείαν ceteri 11 ἀλλὰ τοῦ παντός om. F 12 γενέσιον H δ' om. G 13 ἱκανὸς ABP, ἱκανὸς ἀξίως M, ἱκανῶς om. G ἂν ὑμνῆσαι scripsi: ἀνυμνῆσαι codd. 14 τοῦτ' V, τοῦτο M 15 ἀλλὰ V 16 ἐφεικτὰ V 17 συνεστῶσα δ' ἐκ M 18 ἡ δ' ἐκτὸς δεκάδος scripsi: ἡ δὲ τῆς ἑβδομάδος V, ἡ δὲ ἑπτάς, ἕβδομος M, ἡ δὲ τῆς ἑβδομάδος ἐκτὸς ceteri οὗ] οὐ V 19 διπλασίους: hic desinit V 23 ἀεὶ ABP 24 ἑβδομάδος M 26 οὐσίας] φύσεως οὐσίας M, ἰδέας G ἀποτελοῦσι [κα] M 27 τετράγωνοι (ι in ras.) FG, τετράγωνον [οι] M: τετράγωνον ceteri στερεὰν M: ἑτέραν ceteri κύβον ABP

93 σαφεστάτη δ' οἱ λεχθέντες ἀριθμοὶ πίστις· αὐτίκα ὁ ἀπὸ μονάδος ἐν
διπλασίονι λόγῳ παραυξηθεὶς ἕβδομος, ὁ τέσσαρα καὶ ἑξήκοντα, τετρά-
γωνος μέν ἐστιν ὀκτάκις ὀκτὼ πολυπλασιασθέντων, κύβος δὲ τεσσάρων
ἐπὶ τέσσαρα τετράκις· καὶ πάλιν ὁ ἐν τριπλασίονι λόγῳ παραυξηθεὶς
ἀπὸ μονάδος ἕβδομος, ὁ ἑπτακόσια εἰκοσιεννέα, τετράγωνος μὲν πολυ-
πλασιασθέντος ἐφ' αὑτὸν τοῦ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι, κύβος δὲ τοῦ ἐννέα ἐφ'
94 αὑτὸν ἐννάκις. καὶ ἀεὶ τὸν ἕβδομον ποιούμενός τις ἀντὶ μονάδος ἀρχὴν
καὶ παραύξων κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἄχρις ἑβδομάδος εὑρήσει πάν-
τως τὸν παραυξηθέντα κύβον τε καὶ τετράγωνον· ἀπὸ γοῦν τοῦ ἑξηκοντα-
τέσσαρα ὁ συντεθεὶς ἐν διπλασίονι λόγῳ γεννήσει ἕβδομον τὸν τετρακισ-
χίλια καὶ ἐνενηκονταέξ, τετράγωνον ὁμοῦ καὶ κύβον, τετράγωνον μὲν
αὐτὸν πλευρὰν ἔχοντα τὸν ἑξηκοντατέσσαρα, κύβον δὲ τὸν ἑκκαίδεκα.
95 (31.) μεταβατέον δὲ καὶ ἐπὶ θάτερον ἑβδομάδος εἶδος τὸ περιεχόμενον
ἐν δεκάδι, θαυμαστὴν ἐπιδεικνύμενον καὶ οὐκ ἐλάττονα τοῦ προτέρου
φύσιν. αὐτίκα συνέστηκε τὰ ἑπτὰ ἐξ ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τεττάρων
ἐχόντων δύο λόγους ἁρμονικωτάτους, τόν τε διπλάσιον καὶ τετραπλάσιον,
τὸν μὲν τὴν διὰ πασῶν συμφωνίαν, τὸν δὲ τετραπλάσιον τὴν δὶς διὰ
πασῶν ἀποτελοῦντα. περιέχει δὲ καὶ διαιρέσεις ἄλλας ζυγάδην τρόπον
τινὰ συνεστώσας ἑβδομάς· διαιρεῖται γὰρ πρῶτον μὲν εἰς μονάδα καὶ
ἑξάδα, ἔπειτα εἰς δυάδα καὶ πεντάδα, καὶ τελευταῖον εἰς τριάδα καὶ τετράδα.
96 μουσικωτάτη δὲ καὶ ἡ τούτων ἀναλογία τῶν ἀριθμῶν· τὰ μὲν γὰρ ἓξ πρὸς
ἓν ἔχει λόγον ἑξαπλάσιον, ὁ δ' ἑξαπλάσιος λόγος τὸ μέγιστον ἐν τοῖς οὖσι

---

1 σαφέστατα τῇ M ὁ om. FGH 2 ὁ ξδ' ABP 3 πολλαπλασιασθέντων M 4 ὁ] ὃς F 5 ὁ ἑπτακόσια καὶ εἴκοσι καὶ ἐννέα M 6 ἐφ' αὑτὸν scripsi: ἐπ' αὐτὸν codd. ζ' καὶ κ' G 6. 7 ἐφ' αὑτὸν M: ἐπ' αὐτὸν ABPFG, om. H 7 ἀντὶ FGH: ἀπὸ ceteri 9 ἐπαυξηθέντα F τοῦ] τῶν F 9. 10 ξδ' ABPG, ἑξήκοντα F 10 συντιθεὶς B 10. 11 τετρακισχίλια ϙϛ' AP, ͵δϙϛ' B 12 πλευρὸν H ξδ' ABP ἑξκαίδεκα M, ιϛ' ABP 15 συνέστη M τὰ] τοῦ M 16 τε] δὲ M 17 τὴν prius om. M τὴν alterum] τὸν MB 18 ἐπιτελοῦντα G ζυγάδην Io. Lydus: ζυγάδι M, ζυγώδη ceteri 19 τινὰς M συνεστώσας M (et Io. Lydus): συνεστῶσα ceteri
να
ἑβδομάδας M 21 ἀπολογία M 22 ἕνα M λόγον ἔχει M

15—21 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* . . . ἡ τοίνυν ἑβδομὰς συνέστηκεν ἐξ ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τεττάρων ἔχουσα δύο λόγους ἁρμονικωτάτους, τόν τε τριπλάσιον (l. διπλάσιον) καὶ τὸν τετραπλάσιον. ἔχει δὲ καὶ διαιρέσεις ζυγάδην τρόπον τινὰ συνεστώσας· διαιρεῖται γὰρ πρῶτον εἰς μονάδα καὶ ἑξάδα, ἔπειτα εἰς πεντάδα καὶ δυάδα, καὶ τελευταῖον εἰς τριάδα καὶ τετράδα. μουσικωτάτη δὲ ἡ τούτων τῶν ἀριθμῶν ἀναλογία.

ποιεῖ διάστημα, ᾧ διέστηκε τὸ ὀξύτατον ἀπὸ τοῦ βαρυτάτου, καθάπερ
ἀποδείξομεν, ὅταν ἀπὸ τῶν ἀριθμῶν μετέλθωμεν ἐπὶ τὸν ἐν ἁρμονίαις
λόγον· τὰ δὲ πέντε πρὸς δύο πλείστην ἐν ἁρμονίᾳ δύναμιν ἐπιδείκνυται
σχεδὸν ἐνάμιλλον τῇ διὰ πασῶν, ὅπερ ἐν τῇ κανονικῇ θεωρίᾳ σαφέστατα
p. 23 M. παρίσταται· τὰ δὲ τέσσαρα πρὸς τρία | τὴν πρώτην ἁρμονίαν ἀποτελεῖ
τὴν ἐπίτριτον, ἥτις ἐστὶ διὰ τεσσάρων. (32.) ἐπιδείκνυται δὲ καὶ 97
ἕτερον κάλλος αὐτῆς ἑβδομὰς ἱερώτατον νοηθῆναι. συνεστῶσα γὰρ ἐκ
τριάδος καὶ τετράδος τὸ ἐν τοῖς οὖσιν ἀκλινὲς καὶ ὀρθὸν φύσει παρέχεται· ὃν δὲ τρόπον, δηλωτέον. τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον, ὅπερ ἐστὶν
ἀρχὴ ποιοτήτων, ἐξ ἀριθμῶν συνέστηκε τοῦ τρία καὶ τέσσαρα καὶ πέντε·
τὰ δὲ τρία καὶ τέσσαρα, ἅπερ ἐστὶν ἑβδομάδος οὐσία, τὴν ὀρθὴν γωνίαν
ἀποτελεῖ· ἡ μὲν γὰρ ἀμβλεῖα καὶ ὀξεῖα τὸ ἀνώμαλον καὶ ἄτακτον καὶ
ἄνισον ἐμφαίνουσιν· ἀμβλυτέρα γὰρ καὶ ὀξυτέρα γίνεται ἑτέρα ἑτέρας·
ὀρθὴ δ᾽ οὐκ ἐπιδέχεται σύγκρισιν οὐδ᾽ ὀρθοτέρα γίνεται παρ᾽ ἑτέραν,
ἀλλ᾽ ἐν ὁμοίῳ μένει τὴν ἰδίαν φύσιν οὔποτ᾽ ἀλλάττουσα. εἰ δὴ τὸ μὲν
ὀρθογώνιον τρίγωνον σχημάτων καὶ ποιοτήτων ἐστὶν ἀρχή, τούτου δὲ τὸ
ἀναγκαιότατον, τὴν ὀρθὴν γωνίαν, ἡ οὐσία τῆς ἑβδομάδος παρέχεται,
τριὰς ὁμοῦ καὶ τετράς, νομίζοιτ᾽ ἂν εἰκότως ἥδε πηγὴ παντὸς σχήματος
καὶ πάσης ποιότητος. πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις κἀκεῖνο λέγοιτ᾽ ἂν δεόν- 98
τως, ὅτι τὰ μὲν τρία ἐπιπέδου σχήματός ἐστιν ἀριθμός — ἐπειδὴ σημεῖον μὲν κατὰ μονάδα, γραμμὴ δὲ κατὰ δυάδα, ἐπίπεδον δὲ κατὰ
τριάδα τέτακται —, τὰ δὲ τέσσαρα στερεοῦ κατὰ τὴν τοῦ ἑνὸς πρόσθεσιν, βάθους ἐπιπέδῳ προστεθέντος· ἐξ οὗ δῆλόν ἐστιν ὅτι ἡ τῆς ἑβδομάδος οὐσία γεωμετρίας καὶ στερεομετρίας ἀρχὴ καὶ συνελόντι φράσαι
ἀσωμάτων ὁμοῦ καὶ σωμάτων.

(33.) Τοσοῦτο δ᾽ ἐν ἑβδομάδι πέφυκεν εἶναι τὸ ἱεροπρεπές, ὥστ᾽ 99

---

1 ποιεῖ διάστημα M: διάστημα ποιεῖ ceteri 2 ἐπιδείξομεν M κατέλθωμεν G ἐπὶ M: εἰς ceteri ἐναρμονίας FH 3 τὰ δύο M ἐναρμόνιον τὴν δύναμιν M ἐπιδείκνυνται B 4 ἀνάμιλλον AB 5 δὲ om. M ἐναρμονίαν L ἐπιτελεῖ MB 6 καὶ om ABP[1] 7 αὐτῆς codd. 8 τριάδος] δυάδος B 9 τριγώνιον H 10 καὶ τοῦ τέσσαρα B 12 ἀνώμαλλον H, ἀνωμαλὲς M καὶ ante ἄνισον om. F 13 γίνεται] γέγονεν AB, om. P ἑτέρα ἑτέρας M: ἑτέρα om. ceteri 14 δὲ FGH γίγνεται M παρ᾽ ἑτέραν M: ἑτέρα παρ᾽ ἑτέραν ceteri 15 ἀλλὰ καὶ Turn. ἀλλ᾽ ὀρθογώνιον ἐν ὁμοίῳ Mang. ὁμοίῳ] ἰδίω G οὔποτ᾽ M: οὔποτε ceteri εἰ δὴ] εἴδει M τὸ μὲν M: μὲν om. ceteri 16 ὀρθόγωνον FGH 17 ἀναγκαιότατον μέρος M 18 ἥδε] ἡ δὲ H 21 μέν ἐστι HP[2] 22 τοῦ om. BG 22. 23 πρόθεσιν F 23 δῆλός G 24 στερεωμετρίας FH 26 τοσοῦτον MF a verbis ὥστ᾽ ἐξαίρετον usque ad μέρεσιν ἰσούμενον (35,3) hiat lacuna in M ὥστε FGH

ἐξαίρετον ἔχει λόγον παρὰ τοὺς ἐν δεκάδι πάντας ἀριθμούς· ἐκείνων
γὰρ οἱ μὲν γεννῶσιν οὐ γεννώμενοι, οἱ δὲ γεννῶνται μέν, οὐ γεννῶσι
δέ, οἱ δὲ ἀμφότερα καὶ γεννῶσι καὶ γεννῶνται· μόνη δ' ἑβδομὰς ἐν
οὐδενὶ μέρει θεωρεῖται. τὴν δ' ὑπόσχεσιν ἀποδείξει βεβαιωτέον. τὸ
μὲν οὖν ἓν γεννᾷ τοὺς ἑξῆς ἅπαντας ἀριθμοὺς ὑπ' οὐδενὸς γεννώμενον
τὸ παράπαν· τὰ δ' ὀκτὼ γεννᾶται μὲν ὑπὸ τοῦ δὶς τέσσαρα, γεννᾷ δ'
οὐδένα τῶν ἐν δεκάδι· ὁ δ' αὖ τέσσαρα τὴν ἀμφοῖν καὶ γονέων καὶ
ἐκγόνων ἔχει τάξιν· γεννᾷ μὲν γὰρ τὸν ὀκτὼ δὶς γενόμενος, γεννᾶται
100 δὲ ὑπὸ τοῦ δὶς δύο. μόνος δ' ὡς ἔφην ὁ ἑπτὰ οὔτε γεννᾶν πέ-
φυκεν οὔτε γεννᾶσθαι. δι' ἣν | αἰτίαν οἱ μὲν ἄλλοι φιλόσοφοι τὸν p. 24 M.
ἀριθμὸν τοῦτον ἐξομοιοῦσι τῇ ἀμήτορι Νίκῃ καὶ Παρθένῳ, ἣν ἐκ τῆς
τοῦ Διὸς κεφαλῆς ἀναφανῆναι λόγος ἔχει, οἱ δὲ Πυθαγόρειοι τῷ ἡγεμόνι
τῶν συμπάντων· τὸ γὰρ μήτε γεννῶν μήτε γεννώμενον ἀκίνητον μένει·
ἐν κινήσει γὰρ ἡ γένεσις, ἐπεὶ ⟨καὶ τὸ γεννῶν⟩ καὶ τὸ γεννώμενον οὐκ
ἄνευ κινήσεως, τὸ μὲν ἵνα γεννήσῃ, τὸ δὲ ἵνα γεννηθῇ· μόνον δ' οὔτε
κινοῦν οὔτε κινούμενον ὁ πρεσβύτερος ἄρχων καὶ ἡγεμών, οὗ λέγοιτ' ἂν
προσηκόντως εἰκὼν ἑβδομάς. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ καὶ Φιλόλαος
ἐν τούτοις· „Ἔστι γάρ, φησίν, ἡγεμὼν καὶ ἄρχων ἁπάντων θεὸς εἷς
ἀεὶ ὤν, μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτὸς αὑτῷ ὅμοιος, ἕτερος τῶν ἄλλων.“
101 (34.) ἐν μὲν οὖν τοῖς νοητοῖς τὸ ἀκίνητον καὶ ἀπαθὲς ἐπιδείκνυται
ἑβδομάς, ἐν δὲ τοῖς αἰσθητοῖς μεγάλην καὶ συνεκτικωτάτην δύναμιν, * * *

---

1 ἔχει codd.: ἔχειν v   παρὰ] περὶ ABP[1]   ἐντὸς δεκάδος F[2]   2 γεννῶσι μὴ γεννώμενοι ABP   3. 4 μόνη — βεβαιωτέον om. F[1], add. F[4] in marg. inf.   3 ἐν om. ABP   4 δὲ FGH   ὑπόθεσιν coni. Wendl.   ἀποδείξει FG (Turn.): ἀποδεῖξαι ceteri   βεβαιοτέραν ABP   5 ἅπαντας ἑξῆς B   6 δὲ FGH   ὑπὸ] ἀπὸ H   δὶς δ' ABP   δὲ FGH   7 τὴν ἀμφοῖν FG: τοῖν ἀμφοῖν ABP, τὴν αὐτὴν H   8 γὰρ om. G   τὸν ὀκτὼ F[2]G: τὸ ὀκτὼ F[1]H, τὰ ὀκτὼ ABP, ὀκτὼ L   γεννόμενος (sic) G, γεννώμενος H   9 μόνος δὲ FGH   14 ⟨καὶ τὸ γεννῶν⟩ add. Markland   15 γεννηθῇ Io. Lydus: γένηται codd.   18 ἡγεμὼν FH: ὁ ἡγεμὼν ceteri   εἷς] εἰ H   19 αὐτῷ FHP   20 καὶ ἀπαθὲς om. F
21 μεγάλην — βελτιοῦσθαι (35,1) om. FG   lacuna quam indicavit Mangey coll. Clem. Al. Strom. VI 813 P. fortasse sic explenda: ⟨πλανήτων κινήσεσιν⟩

---

12 — 19 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* οἵ γε μὴν Πυθαγόρειοι τῷ ἡγεμόνι τοῦ παντὸς τὴν ἑβδόμην ἀνατίθενται . . . ὀρθῶς οὖν ἀμήτορα τὸν ἑπτὰ ἀριθμὸν ὁ Φιλόλαος προσηγόρευσε· μόνος γὰρ οὔτε γεννᾶν οὔτε γεννᾶσθαι πέφυκε· τὸ δὲ μήτε γεννῶν μήτε γεννώμενον ἀκίνητον, ἐν κινήσει γὰρ ἡ γέννησις, τὸ μὲν ἵνα γεννήσῃ, τὸ δὲ ἵνα γεννηθῇ, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ ῥήτωρ ὁ Ταραντῖνος, φησὶ δὲ οὕτως· Ἔστι γὰρ ἡγεμὼν καὶ ἄρχων ἁπάντων εἷς ἀεὶ ὢν θεός, μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτὸς ἑαυτῷ ὅμοιος.   18 Boeckh Philolaos p. 151

οἷς τὰ ἐπίγεια πάντα πέφυκε βελτιοῦσθαι, σελήνης τε περιόδοις. ὃν δὲ τρόπον, ἐπισκεπτέον. ἀπὸ μονάδος συντεθεὶς ἑξῆς ὁ ἑπτὰ ἀριθμὸς γεννᾷ τὸν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τέλειον καὶ τοῖς αὐτοῦ μέρεσιν ἰσούμενον· ὁ δὲ γεννηθεὶς ἀριθμὸς ἀποκαταστατικός ἐστι σελήνης, ἀφ' οὗ ἤρξατο σχήματος λαμβάνειν αὔξησιν αἰσθητῶς, εἰς ἐκεῖνο κατὰ μείωσιν ἀνακαμπτούσης· αὔξεται μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς πρώτης μηνοειδοῦς ἐπιλάμψεως ἄχρι διχοτόμου ἡμέραις ἑπτά, εἶθ' ἑτέραις τοσαύταις πλησιφαὴς γίνεται καὶ πάλιν ὑποστρέφει διαυλοδρομοῦσα τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἀπὸ μὲν τῆς πλησιφαοῦς ἐπὶ τὴν διχότομον ἑπτὰ πάλιν ἡμέραις, εἶτ' ἀπὸ ταύτης ἐπὶ τὴν μηνοειδῆ ταῖς ἴσαις· ἐξ ὧν ὁ λεχθεὶς ἀριθμὸς συμπεπλήρωται.

Καλεῖται δ' ἡ ἑβδομὰς ὑπὸ τῶν κυρίως τοῖς ὀνόμασιν εἰωθότων 102
χρῆσθαι καὶ τελεσφόρος, ἐπειδὴ ταύτῃ τελεσφορεῖται τὰ σύμπαντα. τεκμηριώσαιτο δ' ἄν τις ἐκ τοῦ πᾶν σῶμα ὀργανικὸν τρισὶ μὲν κεχρῆσθαι διαστάσεσι, μήκει πλάτει καὶ βάθει, τέτταρσι δὲ πέρασι, σημείῳ καὶ γραμμῇ καὶ ἐπιφανείᾳ καὶ στερεῷ, δι' ὧν συντεθέντων ἀποτελεῖται ἑβδομάς. ἀμήχανον δ' ἦν τὰ σώματα ἑβδομάδι μετρεῖσθαι κατὰ τὴν ἐκ διαστάσεων τριῶν καὶ περάτων τεττάρων σύνθεσιν, εἰ μὴ συνέβαινε τὰς τῶν πρώτων ἀριθμῶν ἰδέας ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τριῶν καὶ τεττάρων, οἷς θεμελιοῦται δεκάς, ἑβδομάδος φύσιν περιέχειν· οἱ γὰρ λεχθέντες ἀριθμοὶ τέσσαρας μὲν ἔχουσιν ὅρους, τὸν πρῶτον, τὸν δεύτερον, τὸν τρίτον, τὸν
p. 25 M. τέταρτον, διαστάσεις δὲ τρεῖς· πρώτη μὲν διάστασις | ἡ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τὰ δύο, δευτέρα δὲ ἡ ἀπὸ τῶν δυοῖν ἐπὶ τὰ τρία, τρίτη δὲ ἡ ἀπὸ τῶν τριῶν ἐπὶ τὰ τέσσαρα. (35.) δίχα δὲ τῶν εἰρημένων ἐναργέστατα 103
παριστᾶσι τὴν τελεσφόρον δύναμιν ἑβδομάδος καὶ αἱ ἐκ βρέφους ἄχρι γήρως ἀνθρώπων ἡλικίαι μετρούμεναι ταύτῃ· κατὰ μὲν οὖν τὴν πρώτην

---

1 οἷς ABP: ἧς H 3 τὸν εἰκοσιοκτὼ B, τὸ κη' AP αὑτοῦ codd. 4 ἀποτελεστικὸς F in textu, γρ. ἀποκαταστατικὸς F² in marg. 6 γὰρ om. H μονοειδοῦς F¹H 7 ἡμέρας ABP τοσαύταις] ἴσαις M 7. 8 καὶ πάλιν] κἄπειθ' M 10 μονοειδῆ F¹ ἐξ ὧν M: ἐξ ἧς ceteri λεχθεὶς] ῥηθεὶς BG 11. 12 τοῖς εἰωθόσιν ὀνόμασι χρωμένων H 14 πλάτει καὶ βάθει FG: βάθει καὶ πλάτει ceteri τέτταρσι] τέτρασι codd. 15 καὶ ἐπιφανεία καὶ γραμμῇ B δι' om. M 16 δὲ M 17 τεσσάρων ABPG, τεττάρων om. H 19 θεμελιοῦται] τελειοῦται M 21 μὲν οὖν M ἡ add. M: om. ceteri 22 δευτέρα δὲ M: δὲ om. ceteri δυεῖν H τρίτη δὲ M: δὲ om. ceteri ἡ om. GH 24 παριστῶσι FG, παρίστησι M 25 ἀνθρώπων om. H οὖν om. ABPD

25—36,8 D[K] fol. 49[r] Φίλωνος Ἑβραίου ἐκ τοῦ περὶ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: κατὰ μὲν—παραιρεῖσθαι: eadem D[V] p. 314 Φίλωνος:

ἑπταετίαν ἔκφυσις ὀδόντων ἐστί· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν καιρὸς τοῦ δύνασθαι προΐεσθαι σπέρμα γόνιμον· τρίτῃ δὲ γενείων αὔξησις καὶ τετάρτῃ πρὸς ἰσχὺν ἐπίδοσις· πέμπτῃ δ' αὖ γάμων ὥρα· ἕκτῃ δὲ συνέσεως ἀκμή· τῇ δὲ ἑβδόμῃ βελτίωσις ἀμφοῖν καὶ συναύξησις νοῦ καὶ λόγου· ὀγδόῃ δὲ ἡ ἐν ἑκατέρῳ τελείωσις· κατὰ δὲ τὴν ἐνάτην ἐπιείκεια καὶ πρᾳότης τῶν παθῶν ἐπὶ πλέον ἡμερωθέντων· κατὰ δὲ τὴν δεκάτην τοῦ βίου τὸ εὐκταῖον τέλος, ἔτι τῶν ὀργανικῶν μελῶν συνεστηκότων· φιλεῖ γὰρ τὸ
104 μακρὸν γῆρας ἕκαστον ὑποσκελίζειν καὶ παραιρεῖσθαι. τὰς ἡλικίας ταύτας ἀνέγραψε καὶ Σόλων ὁ τῶν Ἀθηναίων νομοθέτης ἐλεγεῖα ποιήσας τάδε·

Παῖς μὲν ἄνηβος ἐὼν ἔτι νήπιος ἕρκος ὀδόντων
φύσας ἐκβάλλει πρῶτον ἐν ἕπτ' ἔτεσιν·
τοὺς δ' ἑτέρους ὅτε δὴ τελέσῃ θεὸς ἕπτ' ἐνιαυτούς,
ἥβης ἐκφαίνει σήματα γιγνομένης·
τῇ τριτάτῃ δὲ γένειον ἀεξομένων ἔτι γυίων
λαχνοῦται, χροιῆς ἄνθος ἀμειβομένης·
τῇ δὲ τετάρτῃ πᾶς τις ἐν ἑβδομάδ' ἐστὶν ἄριστος
ἰσχύν, ἥν τ' ἄνδρες σήματ' ἔχουσ' ἀρετῆς·
πέμπτῃ δ' ὥριον ἄνδρα γάμου μεμνημένον εἶναι
καὶ παίδων ζητεῖν ἐξοπίσω γενεήν·

1 ἐστίν D 1. 2 δύνασθαι om. D^V 2 προεῖναι D^K γενέων D^K καὶ om. D τετάρτη δὲ D, τετάρτη ἡ M 3 δ' αὖ MD^V, δὲ αὖ D^K: τε αὖ ceteri post ὥρα add. ἡ ἐπ' ἄκρον δύναμις M δὲ om D^V ἀκμή] ἀρχή D 4 δὲ om. M συναύξησις om. ABP 5 ἐν ἑκατέρα B ἐννάτην MAP, ἐννέα H, θ' F ἐπιείκεια — δεκάτην (6) om. D^K 6. 7 τὸ εὐκταῖον τοῦ βίου D^V 7 ἔτι] ἐπὶ F[1]G 8 παρερρεῖσθαι B, παρίεσθαι M τὰς ἡλικίας cum παρίεσθαι coniungit M τὰς ἡλικίας — γέρων (37,20) om. P 8. 9 ταῦτα M 12 φύσας ἐν ἕπτ' ἔτεσι ἐκβάλλει πρῶτον B ἐν ἕπτ'] ἕπτ' ἂν Cram. ἑπτὰ H 13 τελέσῃ FG: τελέσει ceteri 14 ἐκφαίνει] δὴ φαίνει M, δὲ φαίνει Cram. γιγνομένης M: γινομένης AB Ap., γεινομένης FGH Cram. 15 τρίτῃ Cram. γένεια AB Ap., γένει Cram. ἔτι Bergk: ἐπὶ codd. γυιῶν M, γύων AB 16 λαχνοῦνται AB 17 πᾶς τις ἐν ἑβδομάδ' ἐστὶν Brunck: παῖς τις ἐν ἑβδομάδεσσιν FG Cram., παῖς τις ἐν ἑβδομάσιν AB Ap., παῖς ἐν ἑβδομάδεσσιν H, πᾶσιν ἑβδομάδεσιν M 18 ἥν τ' Clem. Al.: ἥ τ' MHF[1]G[1], ἡ τ' ABF[2]G[2] Cram. Ap., οἵ τ' L ἀνδρὸς μνήματ' M ἔχουσιν ABF[2] ἀρετᾶς AB Ap. 19 ὥριον] ὥρη AB Ap. μεμνημένον γάμου εἶναι H

9 Solon. frg. 27 Bgk e Philone hauserunt Cod. Paris. 1843 ap. Cram. An. Par. I 46 (Cram.) et Apostolius Prov. XIV 94 (Ap.); ex eodem fonte quo Philo bausit Clemens Alex. Strom. VI 814 P.

τῇ δ' ἕκτῃ περὶ πάντα καταρτύεται νόος ἀνδρός,
οὐδ' ἔρδειν ἔθ' ὁμῶς ἔργ' ἀπάλαμνα θέλει·
ἑπτὰ δὲ νοῦν καὶ γλῶσσαν ἐν ἑβδομάσιν μέγ' ἄριστος
ὀκτώ τ', ἀμφοτέρων τέσσαρα καὶ δέκ' ἔτη·
τῇ δ' ἐνάτῃ ἔτι μὴν δύναται, μαλακώτερα δ' αὐτοῦ
πρὸς μεγάλην ἀρετὴν γλῶσσά τε καὶ σοφίη·
τὴν δεκάτην δ' εἴ τις τελέσας κατὰ μέτρον ἵκοιτο,
οὐκ ἂν ἄωρος ἐὼν μοῖραν ἔχοι θανάτου.

(36.) Ὁ μὲν οὖν Σόλων ἑβδομάσι δέκα ταῖς εἰρημέναις καταριθμεῖ 105 τὸν ἀνθρώπινον βίον. ὁ δ' ἰατρὸς Ἱπποκράτης ἡλικίας ἑπτὰ εἶναί φησι, p. 26 M. παιδίου, | παιδός, μειρακίου, νεανίσκου, ἀνδρός, πρεσβύτου, γέροντος, ταύτας δὲ μετρεῖσθαι μὲν ἑβδομάσιν, οὐ μὴν ταῖς κατὰ τὸ ἑξῆς. λέγει δ' οὕτως· „Ἐν ἀνθρώπου φύσει ἑπτά εἰσιν ὧραι, ἃς ἡλικίας καλέουσι, παιδίον, παῖς, μειράκιον, νεανίσκος, ἀνήρ, πρεσβύτης, γέρων· καὶ παιδίον μέν ἐστιν ἄχρις ἑπτὰ ἐτέων ὀδόντων ἐκβολῆς· παῖς δ' ἄχρι γονῆς ἐκφύσιος, ἐς τὰ δὶς ἑπτά· μειράκιον δ' ἄχρι γενείου λαχνώσιος, ἐς τὰ τρὶς ἑπτά· νεανίσκος δ' ἄχρις αὐξήσιος ὅλου τοῦ σώματος, ἐς τὰ τετράκις ἑπτά· ἀνὴρ δ' ἄχρις ἑνὸς δέοντος ἐτέων πεντήκοντα, ἐς τὰ ἑπτάκις ἑπτά· πρεσβύτης δ' ἄχρι πεντήκοντα ἕξ, ἐς τὰ ἑπτάκις ὀκτώ· τὸ δ' ἐντεῦθεν γέρων." λέγεται δὲ κἀκεῖνο πρὸς διασύστασιν ἑβδομάδος ὡς 106

1 περὶ] κατὰ Cram. καταρτύνεται AB Ap. 2 οὐδ'] ἐν δ' Cram. ἔσθ' ὅμως H 3 νοῦ H καὶ] ἢ M μέγ' ἄριστος M: μετ' ἀρίσταις ceteri 4 ὀκτώ τ' Mang.: ὀκτὼ δ' codd. ἀμφοτέρων Mang.: ἀμφότερα codd., ἀμφότερον Cram. τεσσαρεσκαίδεκ'^{α} F, τεσσαρεσκαίδεκ' H, τεσσαρεσκαίδεκα AB 5 ἐννάτῃ A μὴν M: μὲν ceteri μαλακωτέρα codd. 6 καὶ om. F 7 τὴν δεκάτην M: τῇ δεκάδ' H, τῇ δεκάτῃ ceteri δ' om. H ἥκοιτο B 8 ἄορος B ἔχη^{οι} A, ἔχει FG Ap. 9 δέκα] δὶς F προειρημέναις M 11 πρεσβυτέρου M 12 ταῦτα M 13 δὲ D καλέουσιν D 14 νεανίσκος — γέρων MD: καὶ αἱ λοιπαί ceteri 15 ἄχρι D^V ἐτῶν codd. δὲ D 15. 16 ἐκφύσεως codd. 16 ἐς] εἰς MD^V ἐς τὰ] ἑπτὰ H δὲ ABD λαχνώσεως codd. ἐς] εἰς AB 17 δ' om. M ἄχρι D^V αὐξήσεως MBGD ἐς] εἰς AB 17. 18 ἐς τὰ τετράκις ἑπτὰ ante νεανίσκος transp. M 18 δὲ D ἄχρι D ἐτέων] ἐτῶν D^V, τῶν D^N, om. codd. ἐς] εἰς AB 19 δὲ D ἄχρι ἐτῶν M ἐς] εἰς ABFG δὲ D 20 κἀκεῖνο om. H πρὸς ἰδίαν σύστασιν Turn.

10 Hippocr. περὶ ἑβδομάδων § 5 (VIII p. 636 Littré) 10—20 D^N fol. 493^r et D^V p. 314 Φίλωνος: ὁ ἰατρὸς Ἱπποκράτης — γέρων.

θαυμαστὴν ἐχούσης ἐν τῇ φύσει τάξιν, ἐπεὶ συνέστηκεν ἐκ τριῶν καὶ
τεττάρων· τὸν μὲν τρίτον ἀπὸ μονάδος, εἰ διπλασιάζοι τις, εὑρήσει
τετράγωνον, τὸν δὲ τέταρτον κύβον, τὸν δ' ἐξ ἀμφοῖν ἕβδομον κύβον
ὁμοῦ καὶ τετράγωνον· ὁ μὲν οὖν ἀπὸ μονάδος τρίτος ἐν διπλασίονι λόγῳ,
⟨τέτταρα⟩, τετράγωνός ἐστιν, ὁ δὲ τέταρτος, ὀκτώ, κύβος, ὁ δὲ ἕβδομος,
τέσσαρα πρὸς τοῖς ἑξήκοντα, κύβος ὁμοῦ καὶ τετράγωνος· ὡς εἶναι τελεσ-
φόρον ὄντως τὸν ἕβδομον ἀριθμόν, ἀμφοτέρας τὰς ἰσότητας καταγγέλ-
λοντα τήν τ' ἐπίπεδον διὰ τετραγώνου κατὰ τὴν πρὸς τριάδα συγγένειαν
καὶ τὴν στερεὰν διὰ κύβου κατὰ τὴν πρὸς τετράδα οἰκειότητα· ἐκ τριάδος
δὲ καὶ τετράδος ἑβδομάς.
107 (37.) Ἔστι δὲ οὐ τελεσφόρος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν
ἁρμονικωτάτη καὶ τρόπον τινὰ πηγὴ τοῦ καλλίστου διαγράμματος, ὃ
πάσας μὲν τὰς ἁρμονίας, τὴν διὰ τεττάρων, τὴν διὰ πέντε, τὴν διὰ
πασῶν, πάσας δὲ τὰς ἀναλογίας, τὴν ἀριθμητικήν, τὴν γεωμετρικήν,
ἔτι δὲ τὴν ἁρμονικὴν περιέχει. τὸ δὲ πλινθίον συνέστηκεν ἐκ τῶνδε
τῶν ἀριθμῶν, ἓξ ὀκτὼ ἐννέα δώδεκα· ὁ μὲν ὀκτὼ πρὸς ἓξ ἐν ἐπιτρίτῳ
λόγῳ, καθ' ὃν ἡ διὰ τεττάρων ἁρμονία ἐστίν· ὁ δὲ ἐννέα πρὸς ἓξ ἐν
ἡμιολίῳ, καθ' ὃν ἡ διὰ πέντε· ὁ δὲ δώδεκα πρὸς ἓξ ἐν διπλασίονι, καθ'
108 ὃν ἡ διὰ πασῶν. ἔχει δὲ ὡς ἔλεγον καὶ τὰς ἀναλογίας πάσας· ἀριθμη-
τικὴν μὲν ἐκ τῶν ἓξ καὶ ἐννέα καὶ δώδεκα· οἷς γὰρ ὑπερέχει ὁ μέσος
τοῦ πρώτου τρισίν, τούτοις ὑπερέχεται ὑπὸ τοῦ τελευταίου· γεωμετρικὴν
δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων· ὃν γὰρ λόγον ἔχει τὰ ὀκτὼ πρὸς ἕξ, | τοῦτον τὰ p. 27 M.
δώδεκα πρὸς ἐννέα· ὁ δὲ λόγος ἐπίτριτος· ἁρμονικὴν δὲ ἐκ τριῶν, τοῦ
109 ἓξ καὶ ὀκτὼ καὶ δώδεκα. ἁρμονικῆς δ' ἀναλογίας διττὴ κρίσις· μία μέν,
ὅταν ὃν λόγον ἔχει ὁ ἔσχατος πρὸς τὸν πρῶτον τοῦτον ἔχῃ ἡ ὑπεροχὴ

2 τεσσάρων M τὸν] τὸ P διπλασιάζει ABPG 4 καὶ om. M 5 τέτταρα add. Wendl. 6 τοῖς ἑξήκοντα MF[2], ἑξήκοντα (om. τοῖς) G: τοῖς ἑπτὰ F[1]HP[2], τὰ τρία ABP[1] 7. 8 καταγγέλλοντα] ἀποτελοῦσιν ἑπτὰ M 8 πρὸς τριάδα M: τριάδος ceteri 10 δὲ om. ABP[1] 11 δ' M οὐ μόνον τελεσφόρος M 12 ὃ MF[2]: ἣ ABPF[1]GL[2], ἡ HL[1] 13 τεσσάρων B 16 ἕκτου ὀγδόου ἐνάτου δωδεκάτου G ὁ μὲν οὖν MF 17 καθ' ὃν scripsi: καθ' ἣν codd. τεσσάρων MB ἓξ] ς' MABP, τὰ ς' F 18 καθ' ἣν codd. 18. 19 καθ' ἣν codd. 19 ἡ] ὁ ABP διὰ πασῶν ς' M ἔχει] εἰ M ἁπάσας H 20 ἐκ τῶν] ἐν ταῖς ABP οἷς M: ὡς ceteri περιέχει M 21 τούτοις ὑπερέχεται M: τούτοις om. ceteri γεωμετρικὴ ABP 22 ἐκ τῶν τεσσάρων Markland (Mang.): ἡ τῶν διὰ τεσσάρων codd. πρὸς ἕξ M: πρὸς τὰ ἓξ ceteri 23 πρὸς τὰ ἐννέα ABPL, πρὸς τὸν ἐννέα v. δ' M 23. 24 τοῦ πρὸς ἓξ M 24 μίαν B 25 ὁ ἔσχατος τοῦ μέσου MABPH, τοῦ μέσου eras in FG, omisi Gelenium secutus τοῦτον] τὸν αὐτὸν B ἔχῃ F: ἔχει ceteri ἡ ὑπεροχὴ om. ABP

ᾗ ὑπερέχει ὁ ἔσχατος τοῦ μέσου πρὸς τὴν ὑπεροχὴν ᾗ ὑπερέχεται
ὑπὸ τοῦ μέσου ὁ πρῶτος. ἐναργεστάτην δὲ πίστιν λάβοι τις ἂν ἐκ τῶν
προκειμένων ἀριθμῶν, τοῦ ἓξ καὶ ὀκτὼ καὶ δώδεκα· ὁ μὲν γὰρ τελευταῖος
τοῦ πρώτου διπλάσιος, ἡ δ' ὑπεροχὴ πάλιν διπλασία· τὰ μὲν γὰρ δώ-
δεκα τῶν ὀκτὼ τέτταρσιν ὑπερέχει, τὰ δὲ ὀκτὼ τῶν ἓξ δυσί· τὰ δὲ
τέσσαρα τῶν δυοῖν διπλάσια. ἑτέρα δὲ βάσανος τῆς ἁρμονικῆς ἀναλο- 110
γίας, ὅταν ὁ μέσος τῶν ἄκρων ἴσῳ μορίῳ ⟨καὶ⟩ ὑπερέχῃ καὶ ὑπερέ-
χηται· ὁ γὰρ ὄγδοος μέσος ὢν ὑπερέχει μὲν τοῦ πρώτου τρίτῳ μορίῳ·
ὑφαιρεθέντων γὰρ τῶν ἕξ, τὰ λοιπὰ δύο τρίτον ἐστὶ τοῦ πρώτου·
ὑπερέχεται δ' ὑπὸ τοῦ τελευταίου τῷ ἴσῳ· εἰ γὰρ ὑφαιρεθείη τῶν
δώδεκα τὰ ὀκτώ, τὰ λοιπὰ τέσσαρα γίνεται τοῦ τελευταίου τρίτον.
(38.) Ταῦτα μὲν ἀναγκαίως περὶ σεμνότητος, ἣν ἔχει τὸ διά- 111
γραμμα ἢ πλινθίον ἢ ὅ τι χρὴ καλεῖν, προειρήσθω· τοσαύτας ἰδέας καὶ
ἔτι πλείους ἑβδομὰς ἐν ἀσωμάτοις καὶ νοητοῖς ἐπιδείκνυται. διατείνει
δ' αὐτῆς ἡ φύσις καὶ ἐπὶ τὴν ὁρατὴν ἅπασαν οὐσίαν, οὐρανὸν καὶ γῆν,
τὰ πέρατα τοῦ παντός, φθάσασα. τί γὰρ οὐ φιλέβδομον τῶν ἐν τῷ
κόσμῳ μέρος, ἔρωτι καὶ πόθῳ δαμασθὲν ἑβδομάδος; αὐτίκα τὸν οὐρανόν 112
φασιν ἑπτὰ διεζῶσθαι κύκλοις, ὧν ὀνόματα εἶναι τάδε· ἀρκτικόν, ἀνταρ-
κτικόν, θερινὸν τροπικόν, χειμερινὸν τροπικόν, ἰσημερινόν, ζῳδιακόν, καὶ
προσέτι γαλαξίαν· ὁ γὰρ ὁρίζων πάθος ἐστὶν ἡμέτερον, ὡς ἂν ὀξυωπίας
ἔχῃ τις ἢ τοὐναντίον, ἀποτεμνομένης τῆς αἰσθήσεως τοτὲ μὲν ἐλάττω
τοτὲ δὲ μείζω περιγραφήν. οἵ γε μὴν πλάνητες, ἡ ἀντίρροπος στρατιὰ 113

1 ᾗ prius F²H: ἣν MG², ἡ ABPF¹G¹ ᾗ alterum MG¹: ἣν ceteri 3 τοῦ ἓξ τοῦ ὀκτὼ τοῦ δώδεκα ABP 4 διπλασίων G γὰρ om. FG 5 τέσσαρσιν ABPF ὑπερέχει FG²: ὑπερέχεται ceteri 6 τέτταρα AP τῶν δυοῖν ABP: τοῖν δυοῖν ceteri 7 ⟨καὶ⟩ add. Jessen ὑπερέχει P 8 ὄγδοος] η' ABP μὲν om. G 9 τρίτον] τρίτα AP, τρία B 11 τρίτον] τρίτα AP, γ' B 12 ἀναγκαῖον F 13 προειρήσθω M: προσειρήσθω ceteri 14 ἑβδομὸς M: ἡ ἑβδομὰς ceteri ἐν ἀσωμάτοις προκαλεῖται καὶ νοητῶς ABP 15 ⟨ἐπ'⟩ οὐρανὸν Wendl. 16 καὶ τὰ πέρατα M τῷ om. B 19 τροπικὸν post χειμερινὸν om. ABP ἰσημερινοὺς M ζῳδιακὸν] δύο M 19. 20 καὶ προσέτι om. ABP 21 ἔχοι ABP τῆς ὁράσεως F, γρ. αἰσθήσεως in marg. F² τοτὲ μὲν — τοτὲ δὲ (22)] τὸ μὲν — τὸ δὲ H 22 ἡ ἀντίρροπος M: ἢ τ' ἀντίρροπος ceteri στρατεία M

14—20 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* . . . διατείνει δὲ αὐτῆς ἡ φύσις καὶ ἐπὶ τὴν ὁρατὴν ἁπάντων οὐσίαν, οὐρανὸν καὶ γῆν. αὐτίκα γοῦν οὐρανόν φασιν ἑπτὰ διεζῶσθαι κύκλοις, ὧν ὀνόματα τάδε· ἀρκτικός, ἀνταρκτικός, θερινός, χειμερινός, ἰσημερινός, ζῳδιακός, καὶ προσέτι γαλαξίας.

τῇ τῶν ἀπλανῶν, ἑπτὰ διακοσμοῦνται τάξεσι, πλείστην ἐπιδεικνύμενοι
συμπάθειαν πρὸς ἀέρα καὶ γῆν· τὸν μὲν γὰρ εἰς τὰς ἐτησίους ἐπικαλου-
μένας ὥρας τρέπουσι καὶ μεταβάλλουσι καθ' ἑκάστην μυρίας ὅσας ἐμποι-
οῦντες μεταβολὰς νηνεμίαις, αἰθρίαις, νεφώσεσι, βίαις ἐξαισίοις πνευμάτων·
πάλιν τε ποταμοὺς πλημμυροῦσι καὶ μειοῦσι καὶ πεδία λιμνάζουσι καὶ
τοὐναντίον ἀφαυαίνουσι· καὶ πελαγῶν ἐργάζονται τροπὰς ἐξαναχωρούν-
των ἢ παλιρροίαις χρωμένων· εὑρεῖς γὰρ ἔστιν ὅτε κόλποι θαλάττης
ὑποσυρείσης ἀμπώτεσι βαθὺς ἐξαίφνης αἰγιαλός εἰσι καὶ μικρὸν ὕστερον
ἀναχυθείσης πελάγη βαθύτατα οὐ βραχείαις | ὁλκάσιν ἀλλὰ μυριοφόροις p. 28 M.
ναυσὶν ἐμπλεόμενα· καὶ μὲν δὴ τὰ ἐπίγεια πάντα, ζῷά τε αὖ καὶ φυτὰ
καρποὺς γεννῶντα, αὔξουσι καὶ τελεσφοροῦσι τὴν ἐν ἑκάστοις φύσιν
δολιχεύειν παρασκευάζοντες, ὡς νέα παλαιοῖς ἐπανθεῖν καὶ ἐπακμάζειν
114 πρὸς χορηγίας ἀφθόνους τῶν δεομένων. (39.) ἄρκτος γε μήν, ἥν
φασι πλωτήρων εἶναι προπομπόν, ἐξ ἑπτὰ ἀστέρων συνέστηκεν· εἰς ἣν
ἀφορῶντες κυβερνῆται τὰς ἐν θαλάττῃ μυρίας ὁδοὺς ἀνέτεμον ἀπίστῳ
πράγματι καὶ μείζονι ἢ κατὰ φύσιν ἀνθρωπίνην ἐπιθέμενοι· στοχασμῷ
γὰρ τῶν εἰρημένων ἀστέρων τὰς πρὶν ἀδηλουμένας χώρας ἀνεῦρον,
νήσους μὲν οἱ τὴν ἤπειρον οἰκοῦντες, νησιῶται δὲ ἠπείρους· ἔδει γὰρ
ὑπὸ τοῦ καθαρωτάτου τῆς οὐσίας οὐρανοῦ ζῴῳ τῷ θεοφιλεστάτῳ γῆς
115 ὁμοῦ καὶ θαλάττης ἀναδειχθῆναι τοὺς μυχοὺς ἀνθρώπων γένει. πρὸς
δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ τῶν πλειάδων χορὸς ἀστέρων ἑβδομάδι συμ-
πεπλήρωται, ὧν αἱ ἐπιτολαὶ καὶ ἀποκρύψεις μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιαι
γίνονται πᾶσι· δυομένων μὲν γὰρ αὔλακες ἀνατέμνονται πρὸς σπόρον·

1 τῇ Wendl.: τῆς e ταῖς corr. M, τῆς ABPH, om. FG 2 τὸ μὲν FG 3 τρέπουσι καὶ μεταβάλλουσι M: καὶ μεταβάλλουσι om. ceteri καὶ μυρίας M 3. 4 ἐμποιοῦνται M, ἐμποιοῦντα H 4 ἐξαισίοις M: ἐξαισίαις ceteri 5 τε] δὲ ABP ποταμοῖς MF^1 7 εὑρεῖς FG^2: εὑρεῖν MG^{1}H, εὐρείαις ABP ἔστιν ὅτε] εἰσὶν οἵ, τε FG^2 κόλπον ABP θαλάσσης ABPF 8 ὑποσυράσαις ἀμπώτισι ABP βαθὺς APF^{1}G^{1}H: βαθεῖς F^{2}G^2, ἐκ βάθους M, εὐθὺς B αἰγιαλοὶ M, αἰγιαλοὺς F^{2}G^2 εἰσι corr. Turn.: εἴσεισι ABP^1, ἴησι FGH, εἴησι P^2, om. M 9 ἀναχθείσης H post βαθύτατα add. ὤφθησαν M 11 γεννῶντες F^1(?)H αὔξουσι — παρασκευάζοντες om. ABP^1 (in marg. add. P^2) ἐν ἑκάστοις] ἑκάστου M 13 χωρηγίας A γε M: τε ABPH, om. G, om. in ras. F μήν] μὲν FG 14 προπομπὴν FG ἥν] οὓς F 15 ἀνέτεμον M, ἀνατέμονται F^{2}G^2 15. 16 ἀπίστω πράγματι M: πράγματι ἀπίστω ceteri 16 μείζω M φύσιν] πίστιν B, γνώμην H ἐπιθέμενοι] ἑπόμενοι B 18 νησαίους M 19 ὑπὸ τῆς καθαρωτάτης οὐσίας M θεοφιλεστάτω MFG: θεοφιλεῖ ceteri 21 καὶ om. G 22 καὶ αἱ ἀποκρύψεις H αἰτίαι M 23 γίνονται πᾶσι M: πᾶσι γίνονται ceteri μὲν om. M

ἡνίκα δ' ἂν μέλλωσιν ἐπιτέλλειν, ἄμητον εὐαγγελίζονται, καὶ ἐπιτείλασαι
χαίροντας γεωπόνους πρὸς συγκομιδὴν τῶν ἀναγκαίων ἐγείρουσιν· οἱ δ'
ἄσμενοι τὰς τροφὰς ἀποτίθενται πρὸς τὴν καθ' ἑκάστην ἡμέραν χρῆσιν.
ὅ τε μέγας ἡγεμὼν ἡμέρας ἥλιος διττὰς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποτε- 116
λῶν ἰσημερίας, ἔαρι καὶ μετοπώρῳ, τὴν μὲν ἐαρινὴν ἐν κριῷ, τὴν δὲ
μετοπωρινὴν ἐν ζυγῷ, ἐναργεστάτην παρέχεται πίστιν τοῦ περὶ τὴν
ἑβδόμην θεοπρεποῦς· ἑκατέρα γὰρ τῶν ἰσημεριῶν ἑβδόμῳ γίνεται μηνί,
καθ' ἃς καὶ ἑορτάζειν διείρηται νόμῳ τὰς μεγίστας καὶ δημοτελεστάτας
ἑορτάς, ἐπειδήπερ ἀμφοτέραις τὰ ὅσα ἐκ γῆς τελειογονεῖται, ἔαρι μὲν ὁ
τοῦ σίτου καρπὸς καὶ τῶν ἄλλων ὅσα σπαρτά, μετοπώρῳ δὲ ὁ τῆς
ἀμπέλου καὶ τῶν ἄλλων πλείστων ἀκροδρύων.

(40.) Ἐπεὶ δ' ἐκ τῶν οὐρανίων τὰ ἐπίγεια ἤρτηται κατά τινα 117
φυσικὴν συμπάθειαν, ὁ τῆς ἑβδομάδος λόγος ἄνωθεν ἀρξάμενος κατέβη
καὶ πρὸς ἡμᾶς τοῖς θνητοῖς γένεσιν ἐπιφοιτήσας. αὐτίκα τῆς ἡμετέρας
ψυχῆς τὸ δίχα τοῦ ἡγεμονικοῦ μέρος ἑπταχῇ σχίζεται, εἰς πέντε αἰσθήσεις
καὶ τὸ φωνητήριον ὄργανον καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ γόνιμον· ἃ δὴ πάντα καθάπερ
ἐν τοῖς θαύμασιν ὑπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ νευροσπαστούμενα τοτὲ μὲν ἠρεμεῖ
τοτὲ δὲ κινεῖται τὰς ἁρμοττούσας σχέσεις καὶ κινήσεις ἕκαστον. ὁμοίως δὲ 118
καὶ τοῦ σώματος εἴ τις ἐξετάζειν ἐπιχειρήσειε τά τ' ἐκτὸς καὶ ἐντὸς
μέρη, καθ' ἑκάτερον ἑπτὰ εὑρήσει· τὰ μὲν οὖν ἐν φανερῷ ταῦτ' ἐστί·
p. 29 M. κεφαλή, στέρνα, γαστήρ, | διτταὶ χεῖρες, διτταὶ βάσεις· τὰ δ' ἐντὸς
λεγόμενα σπλάγχνα στόμαχος, καρδία, πνεύμων, σπλήν, ἧπαρ, νεφροὶ
δύο. πάλιν δ' αὖ τὸ ἡγεμονικώτατον ἐν ζῴῳ, κεφαλή, τοῖς ἀναγκαιοτά- 119
τοις ἑπτὰ χρῆται, δυσὶν ὀφθαλμοῖς, ἀκοαῖς ἴσαις, αὐλοῖς μυκτῆρος δυσίν,
ἑβδόμῳ στόματι, δι' οὗ γίνεται θνητῶν μέν, ὡς ἔφη Πλάτων, εἴσοδος,

1 ἀμητὸν MFH 3 καθ' ἑκάστης ἡμέρας FG²H 4 ὅ τε μέγας ἡγεμὼν M: ὁ θ' ἡγεμὼν ceteri 5 ἰσομοιρίας B 6 ζυγῷ] χειμῶνι M 7 ἑκατέρω M 9 ὅσα G, ἴσα F² 10 ὅσα ἐστὶ σπαρτά M μετοπώρου P ὁ ABP: τὰ M, τὸ FGH 13 ὁ γὰρ τῆς M 15 μέρους M εἰς scripsi: πρὸς codd. 16 δὴ om. B 17 ὑπὸ om. B 18 κινεῖται] κινήσεις M ἕκαστον om. M 19 ἐπιχειρήσει M τε FGH ἐκτὸς καὶ ἐντὸς MFG: ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ceteri 20 ἐν τῷ φανερῷ F ταῦτα MB 21. 22 τὰ δ' ἐν τοῖς λεγομένοις σπλάγχνοις ABP 23 δ' αὖ M, δὲ αὖ F²G: τὲ αὖ ceteri 24 αὐλαῖς H 25 ἔφην πλαστῶν M

14—16 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* . . . ὅθεν τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν διὰ (l. δίχα) τοῦ ἡγεμονικοῦ λόγου ἑπταχῇ σχίζεται, πρός τε πέντε αἰσθήσεις καὶ τὸ φωνητικὸν ὄργανον καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ γόνιμον. 25 Plat. Tim. 75 D

ἔξοδος δ' ἀφθάρτων· ἐπεισέρχεται μὲν γὰρ αὐτῷ σιτία καὶ ποτά, φθαρ-
τοῦ σώματος φθαρταὶ τροφαί, λόγοι δ' ἐξίασιν ἀθανάτου ψυχῆς ἀθάνατοι
120 νόμοι, δι' ὧν ὁ λογικὸς βίος κυβερνᾶται. (41.) τὰ δὲ διὰ τῆς ἀρί-
στης τῶν αἰσθήσεων ὄψεως κρινόμενα μετέχει τοῦ ἀριθμοῦ κατὰ γένος·
ἑπτὰ γάρ ἐστι τὰ ὁρώμενα, σῶμα, διάστασις, σχῆμα, μέγεθος, χρῶμα,
121 κίνησις, στάσις, καὶ παρὰ ταῦτα οὐδὲν ἕτερον. συμβέβηκε μέντοι καὶ τὰς
τῆς φωνῆς μεταβολὰς ἁπάσας ἑπτὰ εἶναι, τὴν ὀξεῖαν, τὴν βαρεῖαν, τὴν
περισπωμένην, καὶ τέταρτον δασὺν φθόγγον καὶ ψιλὸν πέμπτον καὶ
122 μακρὸν ἕκτον καὶ βραχὺν ἕβδομον. ἀλλὰ γὰρ καὶ κινήσεις ἑπτὰ εἶναι
συμβέβηκε, τὴν ἄνω, τὴν κάτω, τὴν ἐπὶ δεξιά, τὴν ἐπ' εὐώνυμα, τὴν
πρόσω, τὴν κατόπιν, τὴν ἐν κύκλῳ, ἃς ἐν τοῖς μάλιστα τρανοῦσιν οἱ
123 τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενοι. φασὶ δὲ καὶ τὰς διὰ τοῦ σώματος ἐκκρί-
σεις ὑπεστάλθαι τῷ λεχθέντι ἀριθμῷ· διὰ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν δάκρυα
προχεῖται, διὰ δὲ μυκτήρων αἱ ἐκ κεφαλῆς καθάρσεις, διὰ δὲ στόματος
ὁ ἀποπτυόμενος σίελος· εἰσὶ δὲ καὶ διτταὶ δεξαμεναὶ πρὸς τὰς τῶν
περιττωμάτων ἀποχετεύσεις, ἡ μὲν ἔμπροσθεν, ἡ δὲ κατόπιν· ἕκτη δ'
ἐστὶν ἡ δι' ὅλου τοῦ σώματος ἐν ἱδρῶτι πρόχυσις, καὶ ⟨ἑβδόμη⟩ ἡ
124 φυσικωτάτη σπέρματος πρόεσις διὰ τῶν γεννητικῶν. φησὶ δὲ καὶ
Ἱπποκράτης ὁ τῆς φύσεως ἐπιγνώμων ἐν ἑβδομάδι κρατύνεσθαι καὶ τὴν
πῆξιν τῆς γονῆς καὶ τὴν ἀνάπλασιν τῆς σαρκός. πάλιν δ' αὖ γυναιξὶν
ἡ φορὰ τῶν καταμηνίων εἰς ἑπτὰ τὰς πλείστας ἡμέρας χορηγεῖται. καὶ

---

1 γὰρ om. ABP[1] 2 λόγου H ἐξιοῦσιν F 4 κρινόμενα] ἐπεισκρινόμενα M 7 μεταβολῆς B πάσας M 10 τὴν ἀνωτάτω, τὴν κατωτάτω M ἐπ' om. M 11 καὶ τὴν κατόπιν M ἃς] ἣν M 12. 13 ante ἐκκρίσεις add. γινομένας M 14 ἐκ om. M 15 ὁ ἀποπτυόμενος σίελος M: οἱ ἀποπτυόμενοι σίελοι ceteri 16 ἡ μὲν γὰρ πρόσθεν M 17 ἱδρῶσι ABPFG καὶ ⟨ἑβδόμη⟩ scripsi: ἑβδόμη om. codd., καὶ ⟨τελευταία⟩ coni. Wendl. 18 σπέρματος] σώματος G[1] φησὶ — σαρκός (20) praebet M solus, om. ceteri 20 ἀνάπλασιν Wendl.: ἀνάπλησιν M δ' αὖ M: τε αὖ ceteri 21 φορὰ M: καταφορὰ ceteri

---

5—11 *Ioann. Lyd de mens II. c. 11* ... καὶ τὸ πᾶν δὲ τοῦτο ἐν ἑπτὰ θεωρεῖται· ἐν σώματι, ἐν διαστάσει, ἐν σχήματι, ἐν μεγέθει, ἐν χρώματι, ἐν κινήσει, ἐν στάσει, καὶ παρὰ ταῦτα οὐδὲν ἕτερον συμβέβηκε τοῖς ὁρωμένοις. — ... ἑπτὰ δὲ καὶ φωνῶν μεταβολαί, ὀξεῖα, βαρεῖα, περισπωμένη, σύμφθογγος (l. δασὺς φθόγγος), ψιλή τε καὶ μακρὰ καὶ βραχεῖα. — ... καὶ κινήσεις δὲ αἱ πᾶσαι μόναι εἰσὶν ἑπτά, ἥ τε ἄνω, ἥ τε κάτω, ἡ ἐπὶ δεξιὰ ἢ εὐώνυμα, ἡ πρόσω, ἡ κατόπιν, ἡ ἐν κύκλῳ. 19 Hippocr. περὶ ἑβδομάδων § 1 (VIII p. 634 Littré)... septem dierum in coagulationem seminis humani et inde formationem naturae hominis.

τὰ κατὰ γαστρὸς βρέφη μησὶν ἑπτὰ τελειογονεῖσθαι πέφυκεν, ὡς παραδοξότατόν τι συμβαίνειν· γίνεται γὰρ τὰ ἑπτάμηνα γόνιμα, τῶν ὀκτωμηνιαίων ὡς ἐπίπαν ζῳογονεῖσθαι μὴ δυναμένων. αἵ τε βαρεῖαι νόσοι 125 σωμάτων, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐκ δυσκρασίας τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων πυρετοὶ συνεχεῖς ἐπισκήψωσιν, ἑβδόμῃ μάλιστά πως ἡμέρᾳ διακρίνονται· δικάζει γὰρ ἀγῶνα τὸν περὶ ψυχῆς, τοῖς μὲν σωτηρίαν ψηφιζομένη, τοῖς δὲ θάνατον. (42.) ἡ δὲ δύναμις αὐτῆς οὐ μόνον τοῖς εἰρημένοις, 126 ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀρίσταις τῶν ἐπιστημῶν ἐπιπεφοίτηκε, γραμματικῇ τε καὶ μουσικῇ. λύρα μὲν γὰρ ἡ ἑπτάχορδος ἀναλογοῦσα τῇ τῶν πλανήτων χορείᾳ τὰς ἐλλογίμους ἁρμονίας ἀποτελεῖ, σχεδόν τι τῆς κατὰ μουp. 30 M. σικὴν ὀργανοποιίας ἁπάσης | ἡγεμονὶς οὖσα. στοιχείων τε τῶν ἐν γραμματικῇ τὰ λεγόμενα φωνήεντα ἐτύμως ἑπτά ἐστιν, ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἑαυτῶν ἔοικε φωνεῖσθαι καὶ τοῖς ἄλλοις συνταττόμενα φωνὰς ἐνάρθρους ἀποτελεῖν· τῶν μὲν γὰρ ἡμιφώνων ἀναπληροῖ† τὸ ἐνδέον ὁλοκλήρους κατασκευάζοντα τοὺς φθόγγους, τῶν δ' ἀφώνων τρέπει καὶ μεταβάλλει τὰς φύσεις ἐμπνέοντα τῆς ἰδίας δυνάμεως, ἵνα γένηται τὰ ἄρρητα ῥητά. διό μοι δοκοῦσιν οἱ τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασιν ἐξ ἀρχῆς ἐπιφημίσαντες 127 ἅτε σοφοὶ καλέσαι τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ ἀπὸ τοῦ περὶ αὐτὸν σεβασμοῦ καὶ τῆς προσούσης σεμνότητος· Ῥωμαῖοι δὲ καὶ προστιθέντες τὸ ἐλλειφθὲν ὑφ' Ἑλλήνων στοιχεῖον τὸ Σ τρανοῦσιν ἔτι μᾶλλον τὴν ἔμφασιν, ἐτυμώτερον σέπτεμ προσαγορεύοντες ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ, καθάπερ ἐλέχθη, καὶ σεβασμοῦ.

---

1 κατὰ om. M τελειογονεῖσθαι M (Lydus): ζωογονεῖσθαι ceteri 2 ἑπταμηνιαῖα MD^{M} 2. 3 ὀκτωμηναίων G, ὀκτωμήνων D 5 κατασκήψουσιν M διακρίνεται B 7 post θάνατον add. ἀεί M αὐτοῖς F^{2} 8 πεφοίτηκε M 8. 9 τε καὶ M: τε om. ceteri 9 μὲν γὰρ] τὲ M ἡ om. ABP^{1} 9. 10 τῶν ἑπτὰ πλανήτων HP^{2} 10 τι] τῇ M 11 ἡγεμονεῖς οὔσας M 13 ἑαυτῶν H (Lydus): αὐτῶν APG, αὐτῶν MBF 14 ἀποτελεῖ ABPFG 16 τὰς φύσεις] τὰ (om. φύσεις) M ἰδίας] ἀϊδίου M 17 πράγμασιν M (Müller): γράμμασιν ceteri 18 ἅτε σοφοὶ om. M αὐτοῦ B 19 προστιθέντες] ἀγνοοῦντες προστίθενται M 20 καὶ τρανοῦσιν M ἐτυμώτερον M: ἐτυμοτέραν H, ἑτοιμοτέραν ABPFG 21 σέπτεμ] σεπτὲ M, σέπτε ceteri προσονομάζοντες M σεβασμίου M

1—3 D^{P} fol. 106^{r} et D^{M} fol. 106^{v} (Φίλωνος ἐκ τοῦ κατὰ Μωυσέα), D^{R} fol. 132^{v} et D^{V} p. 407 (Φίλωνος): τὰ κατὰ — δυναμένων. 1 *Ioann. Lyd. de mens. II c. 11* . . . ἔνθεν καὶ τὰ ἑπτάμηνα βρέφη τελειογονεῖσθαι πέφυκεν, ὡς Ἱπποκράτης λέγει· ἡ γὰρ τοῦ ἀριθμοῦ ψυχογονικὴ δύναμις τὰ ἑπτάμηνα τέλεια ἀποφαίνει. 11—16 *Ioann. Lyd. l. l.* . . . στοιχείων δὲ τὰ φωνήεντα ἑπτά, ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἑαυτῶν ἔοικε φωνεῖσθαι καὶ τοῖς ἄλλοις συνταττόμενα φωνὰς ἐνάρθρους ἀποτελεῖν· τῶν γὰρ ἡμιφώνων ἀναπληροῖ τὸ ἐνδέον, ὁλοκλήρους δὲ κατασκευάζει τοὺς φθόγγους, τῶν δὲ ἀφώνων τρέπει τε καὶ μεταβάλλει τὰς φύσεις, ἵνα γένηται τὰ ἄρρητα ῥητά.

128 (43.) Ταῦτα καὶ ἔτι πλείω λέγεται καὶ φιλοσοφεῖται περὶ ἑβδομάδος, ὧν ἕνεκα τιμὰς μὲν ἔλαχεν ἐν τῇ φύσει τὰς ἀνωτάτω, τιμᾶται δὲ καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, οἳ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην διαπονοῦσιν, ἐκτετίμηται δ' ὑπὸ τοῦ φιλαρέτου Μωυσέως, ὃς τὸ κάλλος αὐτῆς ἀνέγραψεν ἐν ταῖς ἱερωτάταις τοῦ νόμου στήλαις, ταῖς δὲ διανοίαις τῶν ὑφ' αὑτὸν ἁπάντων ἐνεχάραξε, δι' ἓξ ἡμερῶν κελεύσας ἄγειν ἱερὰν ἑβδόμην ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνέχοντας ἔργων ὅσα κατὰ ζήτησιν βίου καὶ πορισμόν, ἑνὶ μόνῳ σχολάζοντας τῷ φιλοσοφεῖν εἰς βελτίωσιν ἠθῶν καὶ τὸν τοῦ συνειδότος ἔλεγχον, ὃς ἐνιδρυμένος τῇ ψυχῇ καθάπερ δικαστὴς ἐπιπλήττων οὐ δυσωπεῖται, τὰ μὲν σφοδροτέραις ἀπειλαῖς τὰ δὲ καὶ μετριωτέραις νουθεσίαις χρώμενος, περὶ μὲν ὧν ἔδοξεν ἐκ προνοίας ἀδικεῖν ἀπειλαῖς, περὶ δ' ὧν ἀκούσια διὰ τὸ ἀπροοράτως ἔχειν νουθεσίαις ὑπὲρ τοῦ μηκέθ' ὁμοίως ὀλισθεῖν.

129 (44.) Ἐπιλογιζόμενος δὲ τὴν κοσμοποιίαν κεφαλαιώδει τύπῳ φησίν· „Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς ὅτε ἐγένετο, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι“ (Gen. 2, 4. 5). ἆρ' οὐκ ἐμφανῶς τὰς ἀσωμάτους καὶ νοητὰς ἰδέας παρίστησιν, ἃς τῶν αἰσθητῶν ἀποτελεσμάτων σφραγῖδας εἶναι συμβέβηκε; πρὶν γὰρ χλοῆσαι τὴν γῆν, αὐτὸ τοῦτο ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων χλόη, φησίν, ἦν, καὶ πρὶν ἀνατεῖλαι χόρτον ἐν ἀγρῷ, χόρτος ἦν οὐχ
130 ὁρατός. ὑπονοητέον δ' ὅτι καὶ ἑκάστου τῶν ἄλλων ἃ δικάζουσιν αἰσθήσεις τὰ πρεσβύτερα | εἴδη καὶ μέτρα, οἷς εἰδοποιεῖται καὶ μετρεῖται τὰ γινόμενα, προϋπῆρχε· καὶ γὰρ εἰ μὴ κατὰ μέρος ⟨ἀλλ'⟩ ἀθρόα πάντα διεξελήλυθε φροντίζων εἴ καί τις ἄλλος βραχυλογίας, οὐδὲν ἧττον τὰ ῥηθέντα ὀλίγα δείγματα τῆς τῶν συμπάντων ἐστὶ φύσεως, ἥτις ἄνευ ἀσωμάτου παραδείγματος οὐδὲν τελεσιουργεῖ τῶν ἐν αἰσθήσει. p. 31 M.

1 ἔτι πλείω M: ἔτι om. ceteri 2 τιμὰς M: τιμῆς ceteri τὰς M: τῆς ABPF^{2}G, τῇ (corr. ex τῆς) H, τῇ F^{1}L 3 καὶ ante παρὰ om. M τῶν om. FGH 5 Μωσέως codd. 6 ὑπ' αὐτὸν M ἐνεχάραξε M: ἐχάραξε ceteri διὰ P 7 ἱερὰν] ἡμέραν G^1 8 ante ἑνὶ add. ὡς M 11 καὶ om. ABP^1 12 ἔδειξεν ABP ἐκ προνοίας ἀδικεῖν M, ἀδικεῖν ἐκ προνοίας FG: ἀπειλεῖν (ἀπειλὴν B) ἐκ προνοίας ABP, ἀπειθεῖν ἐκ προνοίας H ἀκούσια] ἀκουστὰ M 16 ἡ om. G ἐγένετο ᾗ ἡμέρᾳ om. M 20 παρίστησιν om. B 21 χλοῖσαι M 23 ἑκάστω M 24 μέτρα καὶ εἴδη B 25 εἰ μὴ] εἰ μὴ τὰ FGP^2, εἰ μὴ τὰ (sed μὴ eras.) H, εἰ τὰ L μέρος] γένος M ἀλλ' addidi 26 διεξεληλύθει M 27 πάντων ABP

(45.) Τῆς δ' ἀκολουθίας ἐχόμενος καὶ τὸν εἱρμὸν τῶν ἑπομένων 131 πρὸς τὰ ἡγούμενα διατηρῶν ἑξῆς λέγει· „πηγὴ δ' ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς“ (Gen. 2, 6). οἱ μὲν ἄλλοι φιλόσοφοι τὸ σύμπαν ὕδωρ ἓν στοιχεῖον εἶναί φασι τῶν τεττάρων, ἐξ ὧν ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη. Μωυσῆς δ' ὀξυωπεστέροις ὄμμασι καὶ τὰ μακρὰν εἰωθὼς εὖ μάλα θεωρεῖν καὶ καταλαμβάνειν στοιχεῖον μὲν οἴεται εἶναι τὴν μεγάλην θάλατταν, μοῖραν τετάρτην τῶν συμπάντων, ἣν οἱ μετ' αὐτὸν Ὠκεανὸν προσαγορεύοντες τὰ παρ' ἡμῖν πλωτὰ πελάγη λιμένων ἔχειν μεγέθη νομίζουσι, τὸ δὲ γλυκὺ καὶ πότιμον ὕδωρ διέκρινεν ἀπὸ τοῦ θαλαττίου προσκατατάξας αὐτὸ τῇ γῇ καὶ μέρος ταύτης ὑπολαβών, οὐκ ἐκείνου, διὰ τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν πρότερον, ἵν' ὡς ἂν ὑπὸ δεσμοῦ συνέχηται γλυκείᾳ ποιότητι κόλλης τρόπον ἑνούσης· ξηρὰ γὰρ ἀπολειφθεῖσα, μὴ παραδυομένης νοτίδος διὰ τῶν ἀραιωμάτων πολυσχιδῶς ἐπιφοιτώσης, κἂν διελέλυτο· συνέχεται δὲ καὶ διαμένει τὰ μὲν πνεύματος ἑνωτικοῦ δυνάμει, τὰ δὲ τῆς νοτίδος οὐκ ἐώσης ἀφαυαινομένην κατὰ τρύφη μικρὰ καὶ μεγάλα θρύπτεσθαι. μία μὲν αἰτία ἥδε, 132 λεκτέον δὲ καὶ ἑτέραν στοχαζομένην ὥσπερ σκοποῦ τῆς ἀληθείας· οὐδὲν τῶν γηγενῶν ἄνευ ὑγρᾶς οὐσίας συνίστασθαι πέφυκε· μηνύουσι δ' αἱ καταβολαὶ τῶν σπερμάτων, ἅπερ ἢ ὑγρά ἐστιν, ὡς τὰ τῶν ζῴων, ἢ οὐκ ἄνευ ὑγρότητος βλαστάνει, τοιαῦτα δὲ τὰ τῶν φυτῶν ἐστιν· ἐξ οὗ δῆλον ὅτι ἀνάγκη τὴν λεχθεῖσαν ὑγρὰν οὐσίαν μέρος εἶναι γῆς τῆς πάντα τικτούσης, καθάπερ ταῖς γυναιξὶ τὴν φορὰν τῶν καταμηνίων· λέγεται γὰρ οὖν καὶ ταῦτα πρὸς ἀνδρῶν φυσικῶν οὐσία σωματικὴ βρε-

---

1 τὸν] τὴν MFG εἱρμὸν] εἱρομένην F, εἱρημένην G, om. M 2 post διατηρῶν add. φύσιν MFG ἑξῆς λέγει M: λέγει ἑξῆς ceteri ἐκ] ἀπὸ H 3 πρόσωπον τῆς γῆς M: πρόσωπον αὐτῆς ceteri μὲν M: μὲν γὰρ ceteri 4 ἓν om. M τεσσάρων M 5 Μωσῆς codd. ὀξυπτέροις AP, ὀξυτέροις B 6 μακρὰ MB 7 οἴεται εἶναι] εἶναι φησὶ M 8 οἱ om. B παρ' ἡμῖν om. ABP 9 λιμένων] λιμνῶν Markland (Mang.) μεγέθη] λόγον ABP 10 ἀπὸ τῆς θαλάσσης ABP τῇ γῇ M: τῇ om. ceteri 11 διὰ τὴν M: διά γε τὴν ABP, διά τε τὴν FGH ἂν om. M ὑπὸ] ἀπὸ M 12 ποιότητι] ὑγρότητι vel νοτίδι coni. Wendl. ἑνούσης ABPG: ἑνούσης (ἑ corr. ex ἐ) MH, ἐνούσης F, ἑνούσῃ Mang. (Markland) 13 νοτίδος om. ABP post ἀραιωμάτων add. ὑγρότητος ABP 13. 14 πολυσχιδῶς codd.: πολυσχιδῶν Turn., καὶ πολυσχιδῶς Mang. 14 κἂν διελέλυτο M: κἂν διεῖλεν αὐτό FGH, κἂν καὶ διὰ τοῦτο διεῖλεν αὐτό ABP 15 τῆς om. H 15. 16 ἀφαυαινομένην FGH: ἀφαυαίνεσθαι καὶ ABP, om. M 16 τρύφη] δρύφη FG, τρυφὴν M 17 τοῦ σκοποῦ ABP 18 πέφυκε συνίστασθαι ABP δὲ M αἱ om. M 19 ante ἅπερ add. θέρη M ἢ] ἡ AP 20 δὲ καὶ τὰ (καὶ superscr.) M 21 δηλονότι ABPFG τῆς ante γῆς transp. M 22 καταμηνιαίων F[1]H 23 ταῦτα] τὰ M

133 φῶν εἶναι. τῶν δ' εἰρημένων οὐκ ἀπᾴδει καὶ τὸ μέλλον λέγεσθαι· πάσῃ μητρὶ καθάπερ ἀναγκαιότατον μέρος ἡ φύσις πηγάζοντας ἀνέδωκε μαστοὺς προευτρεπισαμένη τροφὰς τῷ γεννησομένῳ· μήτηρ δ' ὡς ἔοικε καὶ ἡ γῆ, παρὸ καὶ τοῖς πρώτοις ἔδοξεν αὐτὴν Δήμητραν καλέσαι τὸ μητρὸς καὶ γῆς ὄνομα συνθεῖσιν· οὐ | [p. 32 M.] γὰρ γῆ γυναῖκα, ὡς εἶπε Πλάτων, ἀλλὰ γυνὴ γῆν μεμίμηται, ἣν ἐτύμως τὸ ποιητικὸν γένος παμμήτορα καὶ καρποφόρον καὶ πανδώραν εἴωθεν ὀνομάζειν, ἐπειδὴ πάντων αἰτία γενέσεως καὶ διαμονῆς ζῴων ὁμοῦ καὶ φυτῶν ἐστιν. εἰκότως οὖν καὶ γῇ τῇ πρεσβυτάτῃ καὶ γονιμωτάτῃ μητέρων ἀνέδωκεν ἡ φύσις οἷα μαστοὺς ποταμῶν ῥεῖθρα καὶ πηγῶν, ἵνα καὶ τὰ φυτὰ ἄρδοιτο καὶ ποτὸν ἄφθονον ἔχοι πάντα τὰ ζῷα.

134 (46.) Μετὰ δὲ ταῦτά φησιν ὅτι „ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς“ (Gen. 2, 7). ἐναργέστατα καὶ διὰ τούτου παρίστησιν ὅτι διαφορὰ παμμεγέθης ἐστὶ τοῦ τε νῦν πλασθέντος ἀνθρώπου καὶ τοῦ κατὰ τὴν εἰκόνα θεοῦ γεγονότος πρότερον· ὁ μὲν γὰρ διαπλασθεὶς αἰσθητὸς ἤδη μετέχων ποιότητος, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστώς, ἀνὴρ ἢ γυνή, φύσει θνητός· ὁ δὲ κατὰ τὴν εἰκόνα ἰδέα τις ἢ γένος ἢ σφραγίς, νοητός, ἀσώ-

135 ματος, οὔτ' ἄρρεν οὔτε θῆλυ, ἄφθαρτος φύσει. τοῦ δ' αἰσθητοῦ καὶ ἐπὶ μέρους ἀνθρώπου τὴν κατασκευὴν σύνθετον εἶναί φησιν ἔκ τε γεώ-

---

1 δὲ ABP   ἀπᾴδει M: ἀποδεῖ ceteri   3 προευτρεπιζομένη ABP   τῶν γεννησομένων H   4 αὐτὴν om. M   Δημήτεραν M   5 συνθεὶς G   6 μιμεῖται M   ἐτύμως H, ἑτοίμως FL, ὁμοίως M   ποιητικὸν FGH: ποιητῶν ceteri   8 διαμονὴ M (οι superscr.)   9 καὶ γῇ om. M   10 ἵνα καὶ M: καὶ om. ceteri   11 ἔχῃ B, ἔχει FH   12 τὸν ἄνθρωπον MB: τὸν om. ceteri   13 λαβὼν om. FG   τῆς om. M   15 καὶ παμμεγέθης M   16 τοῦ θεοῦ M   ἤδη αἰσθητὸς H   17 ἀνὴρ — θνητός om. M   18 θνητὸς ὢν H   19 οὔτ' ἄρρεν Mang.: οὔτε γὰρ ἄρρεν M, οὔτ' ἄρρην ceteri   ἄφθαρτον M   20 φασιν M   ἔκ τε M: τε om. ceteri

---

5 Plat. Menex. 238 A   12 sqq. *Origenes in Gen. Hom. I 13 (VIII p. 121 Lomm.)* . . . Hunc sane hominem, quem dicit ad imaginem Dei factum, non intellegimus corporalem; non enim corporis figmentum Dei imaginem continet, neque factus esse corporalis homo dicitur, sed plasmatus . . .; ait enim: „et plasmavit Deus hominem“, id est, finxit de terrae limo; is autem, qui ad imaginem Dei factus est et ad similitudinem, interior homo noster est, invisibilis et incorporalis et incorruptus atque immortalis. *Chalcid. in Plat. Tim. cap. 278* . . deniquo etiam hominem prius intellegibilem et exemplum archetypum generis humani, tunc demum corporeum factum a Deo esse dicit (scil. Philo).

δους οὐσίας καὶ πνεύματος θείου· γεγενῆσθαι γὰρ τὸ μὲν σῶμα χοῦν
τοῦ τεχνίτου λαβόντος καὶ μορφὴν ἀνθρωπίνην ἐξ αὐτοῦ διαπλάσαντος,
τὴν δὲ ψυχὴν ἀπ' οὐδενὸς γενητοῦ τὸ παράπαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ
ἡγεμόνος τῶν πάντων· ὃ γὰρ ἐνεφύσησεν, οὐδὲν ἦν ἕτερον ἢ πνεῦμα
θεῖον ἀπὸ τῆς μακαρίας καὶ εὐδαίμονος φύσεως ἐκείνης ἀποικίαν τὴν
ἐνθάδε στειλάμενον ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ γένους ἡμῶν, ἵν' εἰ καὶ θνητόν
ἐστι κατὰ τὴν ὁρατὴν μερίδα, κατὰ γοῦν τὴν ἀόρατον ἀθανατίζηται.
διὸ καὶ κυρίως ἄν τις εἴποι τὸν ἄνθρωπον θνητῆς καὶ ἀθανάτου φύσεως
εἶναι μεθόριον ἑκατέρας ὅσον ἀναγκαῖόν ἐστι μετέχοντα καὶ γεγενῆσθαι
θνητὸν ὁμοῦ καὶ ἀθάνατον, θνητὸν μὲν κατὰ τὸ σῶμα, κατὰ δὲ τὴν
διάνοιαν ἀθάνατον. (47.) ἐκεῖνος δ' ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὁ γηγενής, 136
ὁ παντὸς τοῦ γένους ἡμῶν ἀρχηγέτης, ἑκάτερον ἄριστος ψυχήν τε καὶ
σῶμα γεγενῆσθαί μοι δοκεῖ καὶ μακρῷ τινι τοὺς ἔπειτα διενεγκεῖν κατὰ
τὰς ἐν ἀμφοτέροις ὑπερβολάς· ὁ γὰρ ἀληθείᾳ καλὸς καὶ ἀγαθὸς οὗτος
ὄντως ἦν. τεκμηριώσαιτο δ' ἄν τις τὴν μὲν τοῦ σώματος εὐμορφίαν
ἐκ τριῶν, ὧν ἐστι πρῶτον τόδε· ἄρτι τῆς γῆς νεοκτίστου φανείσης
p. 33 M. κατὰ τὴν τοῦ πολλοῦ | ὕδατος διάκρισιν, ὃ προσερρήθη θάλαττα, τὴν
ὕλην συνέβαινε τῶν γινομένων ἀμιγῆ καὶ ἄδολον καὶ καθαρὰν ἔτι δ'
ὁλκὸν καὶ εὐεργὸν εἶναι, ἐξ ἧς τὰ ἀποτελούμενα εἰκότως ἦν ἀνυπαίτια.
δεύτερον δέ, οὐκ ἐκ τοῦ τυχόντος μέρους τῆς γῆς ἔοικεν ὁ θεὸς χοῦν 137

---

1 γεγεννῆσθαι B 2 ἀνθρωπίνην om. D^M διαπλασθέντος F 3 δὲ om. D ὑπ' οὐδενὸς εἴληφε γεννητοῦ D γεννητοῦ ABPG πατρὸς] πνεύματος AP^1, $\overline{πνς}$ BD^M 4 πάντων MD^M: ἁπάντων ceteri ὃ scripsi: τὸ codd. ἦν om. D^M 5 φύσεως ἐκείνης MD: ἐκείνης φύσεως ceteri μετοικίαν M 6 ἵν' om. M θνητόν] θνητὸς ὁ ἄνθρωπος Mang. (Christophorson) 7 ἀθανατίζεται MF 8 εἴπῃ FH, εἴποι (η supra) L 10 μὲν om. M τὸ om. M 11 διάνοιαν] ψυχὴν M 12 ἑκάτερον scripsi: ἑκατέρων M, ἑκάτερα ceteri ψυχῆς τε καὶ σώματος M 13 μοι γεγενῆσθαι δοκεῖ ABP 14 ὑπερβολάς M: μεταβολάς FG marg. H, ὑπερβάσεις ceteri ἐν ἀληθείᾳ HP^2 καὶ καλὸς ABP 14. 15 οὗτος ὄντως M: ὄντως οὗτος ceteri 15 μὲν om. M 16 ὧν ἐστι πρῶτον om. M τόδε· ἄρτι] τό, τε ἄρτι M νεοτίκτου M 17 κατὰ] μετὰ Markland, διὰ Christophorson τοῦ om. ABP τῶν πολλῶν ὑδάτων Jessen προσερήθη B θάλαττα M: θάλασσα ceteri 18 γιγνομένων FGH καὶ καθαράν] καθόλου ABP 18. 19 ἔτι δ' ὁλκὸν καὶ εὔεργον praebet M solus: om. ceteri 19 ἐξῆς F ἀποτελούμενα M: ἐπιτελούμενα ceteri 20 οὐκ codd.: οὐδὲ v

---

2—6 D^P fol. 375v D^M fol. 282r D^B fol. 279v Φίλωνος ἐκ τῆς κατὰ Μωσέα κοσμοποιίας: τοῦ τεχνίτου χοῦν λαβόντος — τοῦ γένους ἡμῶν.

λαβὼν τὸν ἀνθρωποειδῆ τοῦτον ἀνδριάντα πλάττειν ἐθελῆσαι μετὰ τῆς ἀνωτάτω σπουδῆς, ἀλλὰ διακρίνας ἐξ ἁπάσης τὸ βέλτιστον, ἐκ καθαρᾶς ὕλης τὸ καθαρώτατον καὶ διηθημένον ἄκρως, ὃ πρὸς τὴν κατασκευὴν μάλιστα ἥρμοζεν· οἶκος γάρ τις ἢ νεὼς ἱερὸς ἐτεκταίνετο ψυχῆς λογι-
138 κῆς, ἣν ἔμελλεν ἀγαλματοφορήσειν ἀγαλμάτων τὸ θεοειδέστατον. τρίτον δέ, ὃ μηδὲ σύγκρισιν ἔχει πρὸς τὰ λεχθέντα, ὁ δημιουργὸς ἀγαθὸς ἦν τά τε ἄλλα καὶ τὴν ἐπιστήμην, ὡς ἕκαστον τῶν τοῦ σώματος μερῶν καὶ ἰδίᾳ καθ' αὑτὸ τοὺς ἐπιβάλλοντας ἔχειν ἀριθμοὺς καὶ πρὸς τὴν τοῦ ὅλου κοινωνίαν εὐαρμόστως ἀπηκριβῶσθαι· μετὰ δὲ τῆς συμμετρίας καὶ εὐσαρκίαν προσανέπλαττε καὶ εὔχροιαν ἠνθογράφει βουλόμενος, ὡς ἔνι
139 μάλιστα, κάλλιστον ὀφθῆναι τὸν πρῶτον ἄνθρωπον. (48.) ὅτι δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἄριστος ἦν, φανερόν· οὐδενὶ γὰρ ἑτέρῳ παραδείγματι τῶν ἐν γενέσει πρὸς τὴν κατασκευὴν αὐτῆς ἔοικε χρήσασθαι, μόνῳ δ' ὡς εἶπον τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ. διό φησιν ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα γεγενῆσθαι τούτου τὸν ἄνθρωπον ἐμπνευσθέντα εἰς τὸ πρόσωπον, ἔνθα τῶν αἰσθήσεων ὁ τόπος, αἷς τὸ μὲν σῶμα ἐψύχωσεν ὁ δημιουργός, τὸν δὲ βασιλέα λογισμὸν ἐνιδρυσάμενος τῷ ἡγεμονικῷ παρέδωκε δορυφορεῖσθαι πρὸς τὰς χρωμάτων καὶ φωνῶν χυλῶν τε αὖ καὶ ἀτμῶν καὶ τῶν παραπλησίων ἀντιλήψεις, ἃς ἄνευ αἰσθήσεως δι' αὑτοῦ μόνου καταλαβεῖν οὐχ οἷός τε ἦν. ἀνάγκη

---

1 τὸν μὲν ἀνθρωποειδῆ Mang. τουτονὶ M 3 διϊθημένον M (in marg.: εἶχε τὸ
διηθημένον
παλαιὸν διηνθημένον), διηθημένον corr. ex διηθισμένον F, διηνθισμένον H 4 ἢ νεὼς] ἦν ὡς M ἱερῷ ABP ἐτεκταίνετο om. M 5 ἣν — θεοειδέστατον om. F ἀγαλματοφορεῖν M 6 δὲ om. FGH 7 τ' ἄλλα ABP 8 καθ' αὑτὸ]
ν
κατὰ M 10 εὐσαρκίας H προσανέπλαττε FGH: προσαναπλάττει M, προσέπλαττε ABP 12 περὶ τὴν ψυχὴν D οὐδενὶ] οὐδὲ F οὐδενὶ γὰρ] ὅθεν οὐχ DM ἑτέρων παραδειγμάτων M, ἑτέρῳ πράγματι D οὐδενὶ τῶν F τῶν om. M
οὗ
13 αὐτῆς] αὐτοῦ MF, αὐτῆς G δὲ D ὥσπερ DR (Mang.) 14 τούτου D (coni. Markland): τοῦτον codd. 16 ἐν αἷς M μὲν om. ABP τὸν δὲ βασιλέα M: τὸν βασιλέα δὲ ceteri 17 ἱδρυσάμενος M παρέδωκε τὸ ἡγεμονικὸν M ante πρὸς add. καὶ M 17. 18 τὰς τῶν χρωμάτων ABP
αὖ
18 χιλῶν BF, χυμῶν M τε om. M ἂν G παραπλησίον F 19 ἃς] ὡς M αὑτοῦ H: αὐτοῦ ceteri τ' ABP

6—7 DP fol. 376r DM fol. 282r (τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς) DR fol. 279v (τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ): ὁ δημιουργὸς — ἐπιστήμην. 11—16 ibid. ὅτι δὲ — τόπος. 19—49,1 ibid. ἀνάγκη — τὸ μίμημα.

δὲ παγκάλου παραδείγματος πάγκαλον εἶναι τὸ μίμημα. θεοῦ δὲ λόγος καὶ αὐτοῦ κάλλους, ὅπερ ἐστὶν ἐν τῇ φύσει κάλλος, ἀμείνων, οὐ κοσμούμενος κάλλει, κόσμος δ' αὐτός, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, εὐπρεπέστατος ἐκείνου.

(49.) Τοιοῦτος μὲν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος κατά τε σῶμα καὶ 140 ψυχὴν γεγενῆσθαί μοι δοκεῖ, τούς τε νῦν ὄντας καὶ τοὺς πρὸ ἡμῶν διενεγκὼν ἅπαντας· ἡ μὲν γὰρ ἡμετέρα γένεσις ἐξ ἀνθρώπων, τὸν δὲ θεὸς ἐδημιούργησεν· ἐφ' ὅσον δὲ κρείττων ὁ ποιῶν, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὸ γινόμενον ἄμεινον· ὥσπερ γὰρ τὸ ἀκμάζον αἰεὶ τοῦ παρηβηκότος βέλτιόν ἐστιν, εἴτε ζῷον εἴτε φυτὸν εἴτε καρπὸς εἴτ' ἄλλο τι τῶν ἐν τῇ φύσει τυγχάνοι, οὕτως ἔοικεν ὁ μὲν πρῶτος διαπλασθεὶς ἄνθρωπος ἀκμὴ τοῦ ἡμετέρου παντὸς ὑπάρξαι γένους, οἱ δ' ἔπειτα μηκέθ' ὁμοίως ἐπακμάσαι, τῶν κατὰ γενεὰν ἀμαυροτέρας ἀεὶ τάς τε μορφὰς καὶ τὰς
p. 34 M. δυνάμεις | λαμβανόντων· ὅπερ ἐπί τε πλαστικῆς καὶ ζωγραφίας γινό- 141
μενον εἶδον· ἀποδεῖ γὰρ τὰ μιμήματα τῶν ἀρχετύπων, τὰ δ' ἀπὸ τῶν μιμημάτων γραφόμενα καὶ πλαττόμενα πολὺ μᾶλλον, ἅτε μακρὰν ἀφεστῶτα τῆς ἀρχῆς· παραπλήσιον δὲ πάθος καὶ ἡ μαγνῆτις λίθος ἐπιδείκνυται· τῶν γὰρ σιδηρῶν δακτυλίων ὁ μὲν αὐτῆς ψαύσας βιαιότατα κρατεῖται, ὁ δὲ τοῦ ψαύσαντος ἧττον, ἐκκρέμαται δὲ καὶ τρίτος δευτέρου καὶ τέταρτος τρίτου καὶ πέμπτος τετάρτου καὶ ἑτέρων ἕτεροι κατὰ μακρὸν στοῖχον ὑπὸ μιᾶς ὁλκοῦ δυνάμεως συνεχόμενοι, πλὴν οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἀεὶ γὰρ οἱ πόρρω τῆς ἀρχῆς ἀπηρτημένοι χαλῶνται διὰ τὸ τὴν ὁλκὴν ἀνίεσθαι μηκέθ' ὁμοίως σφίγγειν δυναμένην. ὅμοιον δή τι πεπονθέναι καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων φαίνεται καθ' ἑκάστην γενεὰν

1 τὸ μίμημα MD: τὸ om. ceteri 2 φύσει αἰσθητῷ Mang. 3 κάλλει αἰσθητῷ Christophorson αὐτός M: αὐτὸς ὢν ceteri ἐκπρεπέστατος FGH 5 μὲν οὖν Mang. (Christophorson) 6 γενέσθαι M 7 γέννησις H 8 κρεῖττον M τοσοῦτο^{ον} H, τοσούτω G 9 γινόμενον M: γενόμενον ceteri γὰρ] γε GH, τὲ F αἰεὶ M: ἀεὶ ceteri 10 εἴτ' ἄλλο] εἴτε τῶν ἄλλων M 11 τυγχάνει BG μὲν om. ABP 13 ἐπακμάζοντες M τῶν — λαμβανόντων (14) secl. Müller 14 λαβόντων ABP πλαστικῆς M: τῆς πλαστικῆς ceteri 14. 15 γενόμενον ABP 15 εἶδος ἐστίν M, ἰδεῖν ἔστιν coni. Mang. ἀποδέει M μιμητὰ FGH δ' om. M 17. 18 ἐπιδείκνυσι M ἐπιδείκνυται$^{α'}$ λίθος^{β} (sic) H 18 βεβαιότατα AB, βεβαιώτατα P 19 δὲ alterum om. M 21 μακρὸν στοῖχον FGH: μικρὸν στοῖχον B, μι^{α}κρὸν στοῖχον (οι ex ï corr.) P, μικρὸν στο^{ï}ῖχον A, μικρὸν στίχον M πλὴν δὲ οὐ ABP 22 ἐπηρτημένοι H τὸ om. M 23 ἀνίεσθαι M: ἀνεῖσθαι ceteri δή] δὲ M

ἀμυδροτέρας λαμβανόντων τάς τε τοῦ σώματος καὶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνα-
142 μεις καὶ ποιότητας. τὸν δ' ἀρχηγέτην ἐκεῖνον οὐ μόνον πρῶτον ἄνθρωπον ἀλλὰ καὶ μόνον κοσμοπολίτην λέγοντες ἀψευδέστατα ἐροῦμεν· ἦν γὰρ οἶκος αὐτῷ καὶ πόλις ὁ κόσμος, μηδεμιᾶς χειροποιήτου κατασκευῆς δεδημιουργημένης ἐκ λίθων καὶ ξύλων ὕλης, ᾧ καθάπερ ἐν πατρίδι μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐνδιῃτᾶτο φόβου μὲν ἐκτὸς ὤν, ἅτε τῆς τῶν περιγείων ἡγεμονίας ἀξιωθεὶς καὶ πάντων ὅσα θνητὰ κατεπτηχότων καὶ ὑπακούειν ὡς δεσπότῃ δεδιδαγμένων ἢ βιασθέντων, ἐν εὐπαθείαις
143 δὲ ταῖς ἐν εἰρήνῃ ἀπολέμῳ ζῶν ἀνεπιλήπτως. (50.) ἐπεὶ δὲ πᾶσα πόλις εὔνομος ἔχει πολιτείαν, ἀναγκαίως συνέβαινε τῷ κοσμοπολίτῃ χρῆσθαι πολιτείᾳ ᾗ καὶ σύμπας ὁ κόσμος· αὕτη δέ ἐστιν ὁ τῆς φύσεως ὀρθὸς λόγος, ὃς κυριωτέρᾳ κλήσει προσονομάζεται θεσμός, νόμος θεῖος ὤν, καθ' ὃν τὰ προσήκοντα καὶ ἐπιβάλλοντα ἑκάστοις ἀπενεμήθη. ταύτης τῆς πόλεως καὶ πολιτείας ἔδει τινὰς εἶναι πρὸ ἀνθρώπου πολίτας, οἳ λέγοιντ' ἂν ἐνδίκως μεγαλοπολῖται τὸν μέγιστον περίβολον οἰκεῖν
144 λαχόντες καὶ τῷ μεγίστῳ καὶ τελειοτάτῳ πολιτεύματι ἐγγραφέντες. οὗτοι δὲ τίνες ἂν εἶεν ὅτι μὴ λογικαὶ καὶ θεῖαι φύσεις, αἱ μὲν ἀσώματοι καὶ νοηταί, αἱ δὲ οὐκ ἄνευ σωμάτων, ὁποίους συμβέβηκεν εἶναι τοὺς ἀστέρας; οἷς προσομιλῶν καὶ συνδιαιτώμενος εἰκότως ἐν ἀκράτῳ διέτριβεν εὐδαιμονίᾳ· συγγενής τε καὶ ἀγχίσπορος ὢν τοῦ ἡγεμόνος, ἅτε δὴ πολλοῦ ῥυέντος εἰς αὐτὸν τοῦ θείου πνεύματος, πάντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἐσπούδαζεν εἰς ἀρέσκειαν τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως, ἑπόμενος κατ' ἴχνος αὐτῷ ταῖς ὁδοῖς, ἃς λεωφόρους | ἀνατέμνουσιν ἀρεταί, διότι p. 35 M.
μόναις ψυχαῖς θέμις προσέρχεσθαι τέλος ἡγουμέναις τὴν πρὸς τὸν γεννήσαντα θεὸν ἐξομοίωσιν.

---

2 δὲ FG 4 ὁ οἶκος G οἶκος αὐτῷ καὶ πόλις ὁ κόσμος M: οἶκος ὁ κόσμος αὐτῷ καὶ πόλις ceteri 5 καὶ] ἢ M 6 τῶν om. ABP^1 8 ἀκούειν ὡς δεσπότῃ M, ὡς δεσπότῃ ὑπακούειν ceteri δεδῖγμένων AP^1, δεδειγμένων B εὐσταθείαις B 9 δὲ om. M ἀπολέμω MFG: ἀπολέμως ceteri ἀνεπιλήπτως M: ἀνεπίληπτος ceteri 10 εὐνόμως F^{1}G^{1}H, ἔννομος Mang. ἀναγκαῖον MF ξυνέβαινε L 11 πολιτείαν M ᾗ om. M δ' M 12 ὃς] ὡς M προσονομάζεσθαι M 12. 13 θεῖος νόμος G 13 καὶ om. M 14 ταύτης] τῆς δὲ (sic) Mang. πολιτείας] πολίτας MABP 15 λέγοιτ' M ἐνδίκως] εἰκότως ABP post μεγαλοπολῖται add. οἱ B 16 γραφέντες ABP 17 καὶ θεῖαι M: καὶ om. ceteri 18 δ' M εἶναι συμβέβηκεν G 19 συνομιλῶν F^1 ἀκράτῳ] ἀκροτάτω ABP 20 δὴ] δὲ FGH 21 τοῦ om. ABP 22 πατρὸς] πν̄ς M post βασιλέως add. μετιὼν M 23 κατ' ἴχνος αὐτῷ M: αὐτῷ κατ' ἴχνος ceteri ἃς ὡς λεωφόρους Christophorson (Mang.) διότι M: δι' ὧν ceteri 24 μόνον ἡ ψυχὴ θέμις προσέρχεσθαι τέλος ἡγουμένη M θέμις ψυχαῖς ABP

(51.) Τοῦ μὲν οὖν πρώτου φύντος ἀνθρώπου τὸ καθ' ἑκάτερον 145
ψυχήν τε καὶ σῶμα κάλλος, εἰ καὶ πολλῷ τῆς ἀληθείας ἔλαττον, ἀλλ'
οὖν κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν ὡς οἷόν τε ἦν εἴρηται. τοὺς δ' ἀπο-
γόνους τῆς ἐκείνου μετέχοντας ἰδέας ἀναγκαῖον εἰ καὶ ἀμυδροὺς ἀλλ'
οὖν ἔτι σῴζειν τοὺς τύπους τῆς πρὸς τὸν προπάτορα συγγενείας. ἡ δὲ 146
συγγένεια τίς; πᾶς ἄνθρωπος κατὰ μὲν τὴν διάνοιαν ᾠκείωται λόγῳ
θείῳ, τῆς μακαρίας φύσεως ἐκμαγεῖον ἢ ἀπόσπασμα ἢ ἀπαύγασμα γε-
γονώς, κατὰ δὲ τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν ἅπαντι τῷ κόσμῳ· συγ-
κέκραται γὰρ ἐκ τῶν αὐτῶν, γῆς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ πυρός, ἑκά-
στου τῶν στοιχείων εἰσενεγκόντος τὸ ἐπιβάλλον μέρος πρὸς ἐκπλήρωσιν
αὐταρκεστάτης ὕλης, ἣν ἔδει λαβεῖν τὸν δημιουργόν, ἵνα τεχνιτεύσῃ τὴν
ὁρατὴν ταύτην εἰκόνα· καὶ προσέτι πᾶσι τοῖς λεχθεῖσιν ὡς οἰκειοτάτοις 147
καὶ συγγενεστάτοις χωρίοις ἐνδιαιτᾶται τόπους ἀμείβων καὶ ἄλλοτε
ἄλλοις ἐπιφοιτῶν, ὡς κυριώτατα φάναι τὸν ἄνθρωπον πάντα εἶναι, χερ-
σαῖον ἔνυδρον πτηνὸν οὐράνιον· ᾗ μὲν γὰρ οἰκεῖ καὶ βέβηκεν ἐπὶ γῆς, χερσαῖον
ζῷόν ἐστιν, ᾗ δὲ δύεται καὶ νήχεται καὶ πλεῖ πολλάκις, ἔνυδρον —
ἔμποροι καὶ ναύκληροι καὶ πορφυρεῖς καὶ ὅσοι τὴν ἐπ' ὀστρέοις καὶ
ἰχθύσιν ἄγραν μετίασι τοῦ λεχθέντος εἰσὶ σαφεστάτη πίστις —, ᾗ δὲ
μετέωρον ἀπὸ γῆς ἀνώφοιτον ἐξῆρται τὸ σῶμα, λέγοιτ' ἂν ἐνδίκως
ἀεροπόρον εἶναι, πρὸς δὲ καὶ οὐράνιον, διὰ τῆς ἡγεμονικωτάτης τῶν
αἰσθήσεων ὄψεως ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἑκάστῳ τῶν ἄλλων ἀστέρων
πλανήτων καὶ ἀπλανῶν συνεγγίζων.

(52.) Παγκάλως δὲ καὶ τὴν θέσιν τῶν ὀνομάτων ἀνῆψε τῷ πρώτῳ 148
(Gen. 2,19)· σοφίας γὰρ καὶ βασιλείας τὸ ἔργον, σοφὸς δ' ἐκεῖνος αὐτο-
μαθὴς καὶ αὐτοδίδακτος, χερσὶ θείαις γενόμενος, καὶ προσέτι βασιλεύς·

---

1 τοῦ] τὸ corr. ex τοῦ F τοῦ πρώτου F, πρῶτον AP 2 ψυχήν τε] καὶ ψυχὴν H (sed καὶ superscr. H²) ἐλάττω M 3 τ' ABP 4 τῆς om. M ἐκείνων H μετασχόντας ABP ἰδέας] ουσίας G, γρ. οὐσίας F² in marg. ἀναγκαῖον ἦν M 5 διασώζειν M προπάτορα M: πατέρα ceteri 6 τίς; πᾶς] πᾶς τις M κατὰ μὲν om. M διάνοιαν] συγγένειαν G ᾠκείωται] ὦ οἰκειοῦται M 6. 7 λόγω θείω M: θείω λόγω ceteri 8. 9 συγκέκραται M: συγκέκριται ceteri 10 ἐξενεγκόντος M 11 τεχνιτεύσῃ M: τεχνιτεύσηται ceteri 12. 13 ὡς συγγενεστάτοις καὶ οἰκειοτάτοις B 14 κυριώτατον F¹ 15 ᾗ] εἰ M 16 ᾗ] εἰ M, ἡ F¹ νήχεται] μάχεται (νή superscr.) G 18 εἰσὶ] ἐστὶ M ᾗ] εἰ M 19 ἀνώφοιτον] ἄνω φοιτῶν M ἐξῆρται Mang.: ἐξήρτηται codd. 21. 22 πλανήτων ἀστέρων M 22 συνεγγίζων MB: συνεγγίζον (o corr. ex ω) A, συνεγγίζον ceteri 23 ὀνομάτων] ὀμμάτων BP 25 χερσὶ M: χάρισι ceteri καὶ προσέτι δὲ ABP

ἐμπρεπὲς δ' ἡγεμόνι προσαγορεύειν ἕκαστον τῶν ὑπηκόων. ὑπερβάλ-
λουσα δ' ὡς εἰκὸς | δύναμις ἀρχῆς ἦν περὶ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ἄνθρω- p. 36 M.
πον, ὃν σπουδῇ διαπλάσας ὁ θεὸς ἠξίου δευτερείων, ὕπαρχον μὲν αὐ-
τοῦ, τῶν δ' ἄλλων ἁπάντων ἡγεμόνα τιθείς, ὁπότε καὶ οἱ τοσαύταις
γενεαῖς ὕστερον φύντες, ἤδη τοῦ γένους διὰ μακρὰς χρόνων περιόδους
ἐξιτήλου ὄντος, οὐδὲν ἧττον ἔτι δεσπόζουσι τῶν ἀλόγων καθάπερ λαμ-
πάδιον ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἀπὸ τοῦ πρώτου διαδοθὲν φυλάττοντες.
149 φησὶν οὖν ὅτι πάντα τὰ ζῷα ἤγαγεν ὁ θεὸς πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν
βουλόμενος τίνας θήσεται προσρήσεις ἑκάστοις, οὐχ ὅτι ἐνεδοίαζεν —
ἄγνωστον γὰρ οὐδὲν θεῷ —, ἀλλ' ὅτι ᾔδει τὴν λογικὴν ἐν θνητῷ φύσιν
κατεσκευακὼς αὐτοκίνητον, ὅπως ἀμέτοχος αὐτὸς ᾖ κακίας. ἀπεπει-
ρᾶτο δ' ὡς ὑφηγητὴς γνωρίμου τὴν ἐνδιάθετον ἕξιν ἀνακινῶν καὶ πρὸς
ἐπίδειξιν τῶν οἰκείων ἀνακαλῶν ἔργων, ἵν' ἀπαυτοματίσῃ τὰς θέσεις
μήτ' ἀνοικείους μήτ' ἀναρμόστους ἀλλ' ἐμφαινούσας εὖ μάλα τὰς τῶν
150 ὑποκειμένων ἰδιότητας. ἀκράτου γὰρ ἔτι τῆς λογικῆς φύσεως ὑπαρχού-
σης ἐν ψυχῇ καὶ μηδενὸς ἀρρωστήματος ἢ νοσήματος ἢ πάθους παρεισ-
εληλυθότος, τὰς φαντασίας τῶν σωμάτων καὶ πραγμάτων ἀκραιφνεστά-
τας λαμβάνων εὐθυβόλους ἐποιεῖτο τὰς κλήσεις, εὖ μάλα στοχαζόμενος
τῶν δηλουμένων, ὡς ἅμα λεχθῆναί τε καὶ νοηθῆναι τὰς φύσεις αὐτῶν.
οὕτως μὲν ἐν ἅπασι τοῖς καλοῖς διέφερεν ἐπ' αὐτὸ τὸ πέρας φθάνων
τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας.
151 (53.) Ἐπεὶ δ' οὐδὲν τῶν ἐν γενέσει βέβαιον, τροπὰς δὲ καὶ μετα-
βολὰς ἀναγκαίως τὰ θνητὰ δέχεται, ἐχρῆν καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον
ἀπολαῦσαί τινος κακοπραγίας. ἀρχὴ δὲ τῆς ὑπαιτίου ζωῆς αὐτῷ γίνε-
ται γυνή· μέχρι μὲν γὰρ εἷς ἦν, ὡμοιοῦτο κατὰ τὴν μόνωσιν κόσμῳ

1 εὐπρεπὴς καὶ ἡγεμών· προσαγορεύειν δὲ ἑκάστῳ τῶν ὑπηκόων M 1. 2 ὑπερβαλλούσης M 2 δ' om. M 3. 4 αὑτοῦ A, αὐτοῦ ceteri 4 ἁπάντων ἡγεμόνα M: ἡγεμόνα πάντων ceteri 6 ὄντος] γεγονότος Jessen ἔτι] ἔστι G 8 Ἀδάμ M: ἄνθρωπον ceteri 10 ᾔδει] ἤδη M 11 post αὐτοκίνητον add. πονητόν M αὐτὸς om. M 12. 13 πρὸς ἐπίδειξιν Mang.: πρός τι M, προσέτι ceteri 13 ἔργων ἀνακαλῶν ABP 14 τὰς om. H 15 φύσεως] ἕξεως M 16 ἢ νοσήματος om. M 17 ταῖς φαντασίαις H καὶ M: ἢ ceteri 17. 18 ἀκραιφνεστάταις χρώμενος H 20 οὕτω codd. ὡς ἐπ' αὐτὸ τὸ πέρας φθάνειν Christophorson Mang. 23 ἀναγκαίως M: om. F, ἀναγκαίας ceteri καὶ om. ABP[1] 24 αὑτοῦ ABP 25 γὰρ in marg. A, om. B ὡμοιοῦτο M: ὡμοιοῦτο τῷ ceteri μόνωσιν M: γένεσιν ceteri

13 *Basil. in Hexaem. homil. IV 1* . . . ἡμεῖς δὲ ἄρα οὓς ὁ κύριος . . . ἐπὶ τὴν ἐπίδειξιν συνεκάλεσε τῶν οἰκείων ἔργων.

καὶ θεῷ καὶ τῆς ἑκατέρου φύσεως ἐναπεμάττετο τῇ ψυχῇ τοὺς χαρακ-
τῆρας, οὐ πάντας ἀλλ' ὅσους χωρῆσαι δυνατὸν θνητὴν σύστασιν· ἐπεὶ
δ' ἐπλάσθη καὶ γυνή, θεασάμενος ἀδελφὸν εἶδος καὶ συγγενῆ μορφὴν
ἠσμένισε τῇ θέᾳ καὶ προσιὼν ἠσπάζετο. ἡ δ' οὐδὲν ἐκείνου προσβλέ- 152
πουσα ζῷον ἐμφερέστερον ἑαυτῇ γάνυταί τε καὶ ἀντιπροσφθέγγεται μετ'
αἰδοῦς· ἔρως δ' ἐπιγενόμενος καθάπερ ἑνὸς ζῴου διττὰ τμήματα διε-
στηκότα συναγαγὼν εἰς ταὐτὸν ἁρμόττεται, πόθον ἐνιδρυσάμενος ἑκατέρῳ
τῆς πρὸς θάτερον κοινωνίας εἰς τὴν τοῦ ὁμοίου γένεσιν· ὁ δὲ πόθος
οὗτος καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἡδονὴν ἐγέννησεν, ἥτις ἐστὶν ἀδικημάτων
p. 37 M. καὶ παρανομημάτων | ἀρχή, δι' ἣν ὑπαλλάττονται τὸν θνητὸν καὶ κακο-
δαίμονα βίον ἀντ' ἀθανάτου καὶ εὐδαίμονος. (54.) ἔτι δὲ τοῦ ἀνδρὸς 153
μονήρη βίον ζῶντος, μήπω διαπλασθείσης τῆς γυναικός, φυτευθῆναι λόγος
ἔχει παράδεισον ὑπὸ θεοῦ τοῖς παρ' ἡμῖν οὐδὲν προσεοικότα (Gen. 2, 8 s.)·
τῶν μὲν γάρ ἐστιν ἄψυχος ἡ ὕλη, παντοίων δένδρων κατάπλεως, τῶν
μὲν ἀειθαλῶν πρὸς τὴν ὄψεως ἀδιάστατον ἡδονήν, τῶν δὲ ταῖς ἐαριναῖς
ὥραις ἡβώντων καὶ βλαστανόντων, καὶ τῶν μὲν ἥμερον καρπὸν ἀνθρώ-
ποις φερόντων, οὐ πρὸς ἀναγκαίαν μόνον χρῆσιν τροφῆς ἀλλὰ καὶ πρὸς
περιττὴν ἀπόλαυσιν ἁβροδιαίτου βίου, τῶν δ' οὐχ ὅμοιον, ὃς ἀναγκαίως
θηρίοις ἀπενεμήθη· κατὰ δὲ τὸν θεῖον παράδεισον ἔμψυχα καὶ λογικὰ
φυτὰ πάντ' εἶναι συμβέβηκε, καρπὸν φέροντα τὰς ἀρετὰς καὶ προσέτι
τὴν ἀδιάφθορον σύνεσιν καὶ ἀγχίνοιαν, ᾗ γνωρίζεται τὰ καλὰ καὶ τὰ
αἰσχρά, ζωήν τ' ἄνοσον καὶ ἀφθαρσίαν καὶ πᾶν εἴ τι τούτοις ὁμοιότρο-
πον. ταῦτα δέ μοι δοκεῖ συμβολικῶς μᾶλλον ἢ κυρίως φιλοσοφεῖσθαι· 154
δένδρα γὰρ ἐπὶ γῆς οὔτε πέφηνέ πω πρότερον οὔτ' αὖθις εἰκὸς φανεῖ-
σθαι ζωῆς ἢ συνέσεως· ἀλλ' ὡς ἔοικεν αἰνίττεται διὰ μὲν τοῦ παρα-
δείσου τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν, ὅπερ ἐστὶ κατάπλεων οἷα φυτῶν μυ-

---

1 ἑκατέρῳ M ἐναπεμάττετο Mang.: ἀπεμάττετο codd. τῇ om. M 2 τὴν θνητὴν M 3 ἐπλάσθη] ἐγενήθη M 4 ἐνησμένισε Mang. ἣ δ' A οὐδὲν ἐκείνου M: οὐδὲν ἐκείνῳ FGH, οὐδ' ἐν ἐκείνῳ ABP 5 ἐμφανέστερον ABP γάννυται ABPFGH, γαυροῦται M τε om. M ἀντιπροσφθέγγεται] προσαγορεύεται M 6 δὲ M ἐπιγινόμενος B, γενόμενος M 7 ἁρμόττεται FGH: ἡρμονίζετο M, ἁρμόττοντα ABP ἐνίδρυσεν ABP 10 δι' ἣν M: δι' οὗ ceteri 11 ἀντ' om. M δὲ καὶ FG 12 τῆς γυναικός M: τῆς om. ceteri 16 τῶν] τὸν corr. ex τῶν H, τὸν L 17 μόνην M 18 τῶν δ' οὐχ ὅμοιον scripsi: om. ABPH[1], τῶν δ' οὐχ ὁμοίων M, τὸν δ' οὐχ ὅμοιον FGH[2]L, τὸν δ' ἀνήμερον Christophorson Mang. ὃς] ὡς M ἀναγκαῖος FG 20 φυτὰ MFG: τὰ φυτὰ ceteri 21 ἀδιάφορον ABP[1], διάφορον M καὶ ἀγχίνοιαν om. M 21. 22 τὰ καλὰ καὶ τὰ αἰσχρά M: τὰ αἰσχρὰ καὶ καλά ceteri 22 τ' om. M ἄνοσον] ἄνεσιν M τούτων H 24 που M

ρίων ὅσων δοξῶν, διὰ δὲ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς τὴν μεγίστην τῶν ἀρετῶν θεοσέβειαν, δι' ἧς ἀθανατίζεται ἡ ψυχή, διὰ δὲ τοῦ καλῶν καὶ πονηρῶν γνωριστικοῦ φρόνησιν τὴν μέσην, ᾗ διακρίνεται τἀναντία φύσει.

155 (55.) θέμενος δὲ τούτους τοὺς ὅρους ἐν ψυχῇ καθάπερ δικαστὴς ἐσκόπει, πρὸς πότερον ἐπικλινῶς ἕξει. ὡς δὲ εἶδε ῥέπουσαν μὲν ἐπὶ πανουργίαν, εὐσεβείας δὲ καὶ ὁσιότητος ὀλιγωροῦσαν, ἐξ ὧν ἡ ἀθάνατος ζωὴ περιγίνεται, προὐβάλετο κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ ἐφυγάδευσεν ἐκ τοῦ παραδείσου, μηδ' ἐλπίδα τῆς εἰσαῦθις ἐπανόδου δυσίατα καὶ ἀθεράπευτα πλημμελούσῃ ψυχῇ παρασχών, ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς ἀπάτης πρόφασις ἐπίληπτος ἦν οὐ μετρίως, ἣν οὐκ ἄξιον παρασιωπῆσαι.

156 λέγεται τὸ παλαιὸν τὸ ἰοβόλον καὶ γηγενὲς ἑρπετὸν [ὄφις] ἀνθρώπου φωνὴν προΐεσθαι καί ποτε προσελθὸν τῇ τοῦ πρώτου φύντος ἀνδρὸς γυναικὶ τῆς βραδυτῆτος καὶ τῆς ἄγαν εὐλαβείας ὀνειδίσαι, διότι μέλλει καὶ ὑπερτίθεται πάγκαλον ὀφθῆναι καὶ ἥδιστον ἀπολαυσθῆναι καρπὸν δρέπεσθαι, πρὸς δὲ καὶ ὠφελιμώτατον, ᾧ δυνήσεται γνωρίζειν ἀγαθά τε αὖ καὶ κακά· τὴν δὲ ἀνεξετάστως ἀπὸ γνώμης ἀβεβαίου καὶ ἀνιδρύτου συναινέσασαν ἐμφαγεῖν | τοῦ καρποῦ καὶ τῷ ἀνδρὶ μεταδοῦναι p. 38 M. — καὶ τοῦτ' ἐξαπιναίως ἀμφοτέρους ἐξ ἀκακίας καὶ ἁπλότητος ἠθῶν εἰς πανουργίαν μετέβαλεν —· ἐφ' ᾧ τὸν πατέρα χαλεπήναντα — ἡ γὰρ πρᾶξις ὀργῆς ἀξία, ἐπεὶ παρελθόντες τὸ ζωῆς ἀθανάτου φυτόν, τὴν ἀρετῆς παντέλειαν, ὑφ' ἧς μακραίωνα καὶ εὐδαίμονα βίον ἐδύναντο καρποῦσθαι, τὸν ἐφήμερον καὶ θνητὸν οὐ βίον ἀλλὰ χρόνον κακοδαιμονίας μεστὸν εἵλοντο — κολάσεις ὁρίσαι κατ' αὐτῶν τὰς προσηκούσας.

157 (56.) Ἔστι δὲ ταῦτα οὐ μύθου πλάσματα, οἷς τὸ ποιητικὸν καὶ σοφιστικὸν χαίρει γένος, ἀλλὰ δείγματα τύπων ἐπ' ἀλληγορίαν

2 τοῦ τῶν καλῶν ABP 2. 3 τοῦ καλὸν καὶ πονηρὸν M 3 γνωριστικοῦ Wendl.: ὁριστικοῦ M, γνωστικοῦ ceteri μέσην] μεγίστην P ἧ A 4 δὲ] οὖν ABP τούτους τοὺς ὅρους MFG: τοὺς ὅρους τούτους ceteri 5 δ' M ἐπὶ M: πρὸς ceteri 6 εὐσεβείας δὲ καὶ ὁσιότητος M: ὁσιότητος δὲ καὶ εὐσεβείας ceteri 7 περιγίνεται M: ἐπιγίνεται ceteri προὐβάλετο GH: προὐβάλλετο ceteri 9 πλημμελούσῃ om. F ἐπειδὴ M 11 λέγεται δὲ B ὄφις seclusi ὁ ὄφις M 12 προσελθὸν scripsi: προσελθεῖν FG, προσελθὼν ceteri 14 πᾶν καλὸν M ἀπολαυθῆναι M 15 πρὸς δὲ καὶ ὠφελιμώτατον om. F 16 τε καὶ αὖ ABP, αὖ om. H 17 post ἀνιδρύτου add. ἔργου M συναινέσαιεν φαγεῖν M 18 καὶ τοῦτ'] κἄπειτα M ἐξαπιναίους M 19 μεταβαλεῖν Markland 20 ἡ] ἣν Markland ἐπεὶ] εἰ M τὸ τῆς ζωῆς F φυτὸν ἀθανάτου ABP 25 μύθου πλάσματα M: πλάσματα μύθου H, πλάσμα μύθου FG, πλάσματα μύθων ABP 26 τύπων] τρόπων M, τύπων τρόπον G

παρακαλοῦντα κατὰ τὰς δι' ὑπονοιῶν ἀποδόσεις. ἑπόμενος δέ τις εἰκότι
στοχασμῷ φήσει προσηκόντως τὸν εἰρημένον ὄφιν ἡδονῆς εἶναι σύμ-
βολον, ὅτι πρῶτον μὲν ζῷον ἄπουν ἐστὶ καὶ πρηνὲς πεπτωκὸς ἐπὶ
γαστέρα, δεύτερον δ' ὅτι γῆς βώλοις σιτίῳ χρῆται, τρίτον δ' ὅτι τὸν
ἰὸν ἐπιφέρεται τοῖς ὀδοῦσιν, ᾧ τοὺς δηχθέντας ἀναιρεῖν πέφυκεν. οὐδε- 158
νὸς δὲ τῶν λεχθέντων ὁ φιλήδονος ἀμοιρεῖ· μόλις τε γὰρ τὴν κεφαλὴν
ἐπαίρει βαρυνόμενος καὶ καθελκόμενος, ἐκτραχηλιζούσης καὶ ὑποσκελι-
ζούσης τῆς ἀκρασίας· σιτεῖταί τε οὐκ οὐράνιον τροφήν, ἣν ὀρέγει τοῖς
φιλοθεάμοσι διὰ λόγων καὶ δογμάτων σοφία, τὴν δ' ἀναδιδομένην ἐκ
γῆς κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας, ἐξ ἧς οἰνοφλυγίαι καὶ ὀψοφαγίαι καὶ λαι-
μαργίαι, ⟨αἳ⟩ τὰς γαστρὸς ἐπιθυμίας προσαναρρηγνῦσαι καὶ ἀναρριπίζου-
σαι [καὶ ἀνδραποδίζουσαι] πρὸς γαστριμαργίαν συναύξουσι καὶ ἀναρρη-
γνύουσι καὶ τοὺς ὑπογαστρίους οἴστρους· σιτοπόνων τε γὰρ καὶ ὀψαρτυ-
τῶν κάματον ἐπιλιχνεύει καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἡδυσμάτων κνίσσης ἐν κύκλῳ
τὴν κεφαλὴν περιάγων μεταλαμβάνειν [τῆς εἰδεχθείας] ὀρέγεται, καὶ
ὁπότε πολυτελῆ τράπεζαν θεάσαιτο, καταβαλὼν αὑτὸν ὅλον ἐπὶ τὰ εὐτρε-
πισθέντα ἐκχεῖται, πάντων ἀθρόων σπουδάζων ἐμφορεῖσθαι, τέλος οὐ
κόρον ἀλλὰ τὸ μηδὲν ὑπολείπεσθαι τῶν εὐτρεπισθέντων ποιούμενος.
ὅθεν οὐχ ἧττον ὄφεως ἐν τοῖς ὀδοῦσιν ἐπιφέρεται τὸν ἰόν· οὗτοι γὰρ 159
εἰσιν ἀπληστίας ὑπηρέται καὶ ὑπουργοί, πάνθ' ὅσα πρὸς ἐδωδὴν τέμνον-
τές τε καὶ λεαίνοντες καὶ τὸ μὲν πρῶτον γλώττῃ παραδιδόντες τῇ
p. 39 M. χυλοὺς δικαζούσῃ πρὸς ἐπίκρισιν, ἔπειτα δὲ φάρυγγι· | σιτίων δὲ ἀμε-
τρία θανατῶδες φύσει καὶ ἰοβόλον, ἅτε πέψιν οὐκ ἐνδεχομένων διὰ τὴν

1 καλοῦντα H, καλούντων L κατὰ] καὶ M 2 φησὶ M 3 ζῶον ἄπουν M: ἄπουν (om. ζῷον) ABP, ἄπους (om. ζῷον) FGH καὶ πρηνὲς M: καὶ om. ceteri πρηνὴς H πεπτωκὼς MFGH 4 δὲ ABP γῆς—ὅτι om. F κέχρηται ABP δὲ ABP 6 μόγις M 7 ἐπαίρει] ἐπιφέρει M 8 τῆς om. M τε] δ' M 9 καὶ διὰ λόγων ABP 11 αἳ add. Creuzer ἐπιθυμίας συναύξουσι πρὸς γαστριμαργίαν· ἀναρρηγνῦσαι (sic) καὶ ἀνδραποδίζουσαι τὰς γαστριμαργίας καὶ τοὺς ὑπογαστρίους οἴστρους M 11. 12 ἀναρριπίζουσαι Mang.: ἀναρριπτοῦσαι codd. 12 καὶ ἀνδραποδίζουσαι secl. Wendl. 12. 13 συναύξουσαι καὶ ἀναρρηγνύουσαι ABP 13 καὶ ante τοὺς om. ABP[1] 14 ἐπιλιχνεύει M: περιλιχνεύουσι ceteri τῆς] τις (ι in ras.) B κνίσης H 15 μεταλαμβάνει καὶ μετέχει τῆς εἰδεχθείας· ὀρέγεται δὲ M τῆς εἰδεχθείας seclusi: ἤδη τῆς θέας Mang., ὢ τῆς εἰδεχθείας coni. Wendl. 16 καταβαλὼν M: ἐπιβαλὼν ceteri αὐτὸν M 17 ἐγχεῖται M πάντα ἄνθρωπον σπεύδων M ἀθρόων Markland: ἀθρόον codd. 17. 18 οὐ κόρον ἀλλὰ M: οὐχ ὅρον ἄλλο ἢ FGH, οὐκ ἄλλο ἢ ABP 19 ἐν τοῖς M: αὐτοῖς ceteri 20 ἐδωδὴν MH: ἡδονὴν ceteri 21 πρῶτον γλώττῃ] γλώττῃ πρότερον M τῇ] τοὺς M 22 χιλοὺς BH διχάζουσι (sic) M δὲ alterum om. ABPG 23 θανατώδη φύσιν M ἐνδεχόμενον M

160 τῶν ἐπεισιόντων φοράν, ἣ γίνεται πρὶν ἐξικμασθῆναι τὰ πρότερα. φω-
νὴν δ' ἀνθρώπειον ὄφις λέγεται προΐεσθαι, διότι μυρίοις ὑπερμάχοις καὶ
προαγωνισταῖς ἡδονὴ χρῆται τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν αὐτῆς ἀνει-
ληφόσιν, οἳ τολμῶσιν ἀναδιδάσκειν ὅτι πάντων τὸ κράτος ἀνῆπται μι-
161 κρῶν τε καὶ μεγάλων οὐδενὸς ὑπεξῃρημένου τὸ παράπαν. (57.) ἀλλ'
αἵ τε πρῶται τοῦ ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ σύνοδοι ξεναγὸν ἔχουσιν ἡδο-
νήν, αἵ τε σποραὶ καὶ γενέσεις διὰ ταύτης συνίστανται, τά τε γεννώ-
μενα οὐδενὶ πρῶτον οἰκειοῦσθαι πέφυκεν ἢ ταύτῃ, χαίροντα μὲν ἡδονῇ,
τὴν δ' ἐναντίαν ἀλγηδόνα δυσχεραίνοντα· παρὸ καὶ ἀνακλαίεται τὸ βρέ-
φος ἀποκυηθέν, ἀλγῆσαν ὡς εἰκὸς τῇ περιψύξει· ἐκ γὰρ θερμοτάτου
καὶ πυρωδεστάτου χωρίου τοῦ κατὰ τὴν μήτραν, ᾧ πολὺν χρόνον ἐνδι-
ῃτήθη, προελθὸν ἐξαπιναίως εἰς ἀέρα, ψυχρὸν καὶ ἀσυνήθη τόπον,
ἐπλήχθη καὶ τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ δυσχεραίνειν ἀλγηδόνι τὰ κλαύματα
162 δεῖγμα παρέσχεν ἐναργέστατον. σπεύδει τε, φασί, πᾶν ζῷον ὡς ἐπ'
ἀναγκαιότατον καὶ συνεκτικώτατον τέλος ἡδονὴν καὶ μάλιστα ἄνθρωπος·
τὰ μὲν γὰρ διὰ γεύσεως μόνον καὶ τῶν γεννητικῶν ἐφίεται ταύτης, ὁ
δὲ ἄνθρωπος καὶ διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ὅσα θεάματα ἢ ἀκούσματα
163 τέρψιν δύναται παρασχεῖν ὠσὶ καὶ ὀφθαλμοῖς μεταδιώκων. λέγεται δὲ καὶ
ἄλλα παμπληθῆ πρὸς ἔπαινον τοῦ πάθους καὶ ὡς ἔστιν οἰκειότατον καὶ
συγγενέστατον ζῴοις· (58.) ἀπόχρη δὲ δείγματος ἕνεκα καὶ τὰ νῦν
εἰρημένα, ὧν χάριν ἀνθρωπίνην φωνὴν ἔδοξεν ὁ ὄφις προΐεσθαι. διό μοι

1 ἐπεισιόντων] ἐπισιτίων M φοράν] ἐπιφοράν H ἣ om. M τὰ πρότερα M: καὶ τὰ πρότερα ceteri 2 δὲ FG ἀνθρωπίνην ABP προέσθαι FGH 3 ἀγωνισταῖς ABP ἡδονὴ om. FG κέχρηται ABP ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν M: καὶ προστασίαν om. ceteri αὐτοῖς M 4 πάντων τὸ κράτος M: τὸ πάντων κράτος ceteri 5 παράπαν — ἄρρενος (6) om. M 6 σύνοδοι ξεναγὸν ἔχουσιν ἡδονήν FGH: συνέχουσιν ἡδονὴν σύνοδοι ABP, συνόδοις ξένιον ἐχούσαις ἡδονὴν M 7 αἵ τε — συνίστανται] αἰτίαν, σποραῖς καὶ γενέσει· διὰ ταύτην συνίστανται M τε post τά om. M 7. 8 γεννώμενα] γενόμενα MH 8 οὐδὲν M πρῶτον] πρότερον Markland πεφυκότα M 9 παρὸ] καθὸ M ἀποκλαίεται H 10 ἀλγῆσαν — περιψύξει] ἀλγήμασιν ὡς εἰκὸς τοῖς περὶ ψύξιν M εἰκὸς M: ἔοικε ceteri 11 χ^{ω}ορίου M τοῦ om. B τὴν om. H ᾧ] οὗ M 12 προελθὼν FH ἐξαπιναίως om. B 13 κλαύσματα M 14 παρέχει Mang. τε M: τε γάρ ceteri φασί] φησί H, φύσει coni. Creuzer ἐπ' M: ἐπὶ ceteri 15 ἡδονῇ GH 16. 17 ὁ δὲ om. v 17 δ' ABP θεατὰ ἢ ἀκουστὰ M 18 δύνανται M μεταδιώκει Markland καὶ post δὲ om. ABP[1] 19 ἄλλα] ἅμα M παμπληθῆ M παμπληθῆ post πάθους transp. H 20 συγγενέστατον] δικαιότατον B 21 ὁ om. BPFG

7 sqq. cf. Epicur. frg. 398 p. 274 Usener

δοκεῖ κἀν τοῖς κατὰ μέρος νόμοις, οὗ περὶ ζῴων ἔγραφεν ἅ τε χρὴ προσφέ-
ρεσθαι καὶ τοὐναντίον, ἐπαινέσαι μάλιστα τὸν ὀφιομάχην ἐπικαλούμενον
(Lev. 11, 22) — ἑρπετὸν δ' ἐστὶν ἔχον ἀνωτέρω σκέλη τῶν ποδῶν, οἷς ἀπὸ
γῆς πέφυκε πηδᾶν καὶ μετέωρον αἴρεσθαι καθάπερ τὸ τῶν ἀκρίδων γέ-
νος —· ὁ γὰρ ὀφιομάχης οὐδὲν ἀλλ' ἢ συμβολικῶς ἐγκράτεια εἶναί 164
μοι δοκεῖ, μάχην ἀκαθαίρετον καὶ πόλεμον ἄσπονδον ἐκφέρουσα πρὸς
ἀκρασίαν καὶ ἡδονήν· ἡ μὲν γὰρ εὐτέλειαν καὶ ὀλιγοδεΐαν καὶ ὅσον
ἀναγκαῖον φιλαυστήρῳ καὶ σεμνῷ βίῳ διαφερόντως ἀσπάζεται, ἡ δὲ
περιεργίαν καὶ πολυτέλειαν, ἃ χλιδῆς καὶ θρύψεως αἴτια γίνεται ψυχῇ
καὶ σώματι, δι' ὧν τὴν ὑπαίτιον καὶ θανάτου χαλεπωτέραν ζωὴν παρὰ
τοῖς εὖ φρονοῦσι συμβέβηκε γίνεσθαι.

(59.) Τὰς δὲ γοητείας καὶ ἀπάτας αὐτῆς ἡδονὴ τῷ μὲν ἀνδρὶ οὐ 165
p. 40 M. τολμᾷ προσφέρειν, τῇ δὲ γυναικὶ καὶ | διὰ ταύτης ἐκείνῳ, πάνυ προσ-
φυῶς καὶ εὐθυβόλως· ἐν ἡμῖν γὰρ ἀνδρὸς μὲν ἔχει λόγον ὁ νοῦς,
γυναικὸς δ' αἴσθησις· ἡδονὴ δὲ προτέραις ἐντυγχάνει καὶ ἐνομιλεῖ ταῖς
αἰσθήσεσι, δι' ὧν καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν φενακίζει· ἐπειδὰν γὰρ ἑκάστη
τῶν αἰσθήσεων τοῖς φίλτροις αὐτῆς ὑπαχθῇ, χαίρουσαι τοῖς προτεινο-
μένοις, ἐπὶ χρωμάτων μὲν καὶ σχημάτων ποικιλίαις ὄψις, ἐπὶ δὲ φω-
νῶν ἐμμελείαις ἀκοή, ἐν δὲ χυλῶν ἡδύτησι γεῦσις, κἀν ταῖς τῶν ἀνα-

---

1 οὗ] οὐ M, οὓς Mang. (coni. Turn.)   ἀνέγραψεν M   2 καὶ τοὐναντίον H: καὶ ἃ τοὐναντίον ABP, ἢ τοὐναντίον F, καὶ ἢ τοὐναντίον G, καὶ μὴ M   ἐπαινεῖν M   τὸν ὄφιν μάχην M   3 δ' om. M   5 ἡ (corr. ex ὁ) γὰρ ὄφεως μάχη M   ἀλλ' ἢ MFG: ἀλλ' ἢ H, ἄλλο ἢ ABP   7 ὀλιγοδέειαν G, ὀλιγοδείαν AB   8 ante φιλαυστήρῳ add. ἃ δὴ M, ὃ δὴ G¹H, ὃ δὴ τῷ F, ὑποτίθεται, ὃ δὴ ABP: corr. Turn.   9 περιεργίαν M: πολυεργίαν ceteri   ἃ om. M   αἰτία M   9. 10 τῇ ψυχῇ τε καὶ τῷ σώματι ABP   12 αὐτῆς corr. ex αὐτῆς H: αὐτῆς ceteri   ἡδονὴ M: ἡ ἡδονὴ ceteri   15 δὲ ἡ αἴσθησις ABP   16 ἑκάστην M   17 χαίρουσαι Markland: χαίρουσα codd.   18 ἐπὶ] ἐν M   σχημάτων ποικιλίαις] ποικιλίαις χρωμάτων AP, ποικιλίαις σωμάτων B   ὄψις in textu om., in marg. add. ABP   ὄψις — ἐμμελείαις (19) om. F   ἐπὶ] ἐν M   19 ἐν χυλῶν δὲ ABP   χιλῶν BH   ἡδύτησι om. M   ἡ γεῦσις M   κἀν scripsi: καὶ M, κἀκ ceteri   ταῖς τῶν ἀνατεθυμιωμένων (sic) ἀτμῶν εὐωδίαις M: τῆς τῶν ἀναθυμιωμένων ἀτμῶν εὐωδίας ABP, τῆς τῶν ἀναθυμιωμένων εὐωδίας FG, τῆς τῶν ἀναδιδομένων ἀτμῶν εὐωδίας H

---

12 sqq. *Ambros. de Paradiso 2,11* . . . namque ante nos fuit qui per voluptatem et sensum praevaricationem ab homine memoraverit esse commissam, in specie serpentis figuram accipiens delectationis, in figura mulieris sensum animi mentisque constituens, quem αἴσθησιν vocant Graeci; deceptam autem per sensum praevaricatricem secundum historiam mentem asseruit, quam Graeci νοῦν vocant. recte igitur in Graeco νοῦς viri figuram accepit, αἴσθησις mulieris.

θυμιωμένων ἀτμῶν εὐωδίαις ὄσφρησις, δεξάμεναι τὰ δῶρα θεραπαινίδων τρόπον προσφέρουσιν οἷα δεσπότῃ τῷ λογισμῷ, παράκλητον ἐπαγόμεναι πειθὼ περὶ τοῦ μηδὲν ἀπώσασθαι τὸ παράπαν· ὁ δ' αὐτίκα δελεασθεὶς ὑπήκοος ἀνθ' ἡγεμόνος καὶ δοῦλος ἀντὶ δεσπότου καὶ ἀντὶ πολίτου
166 φυγὰς καὶ θνητὸς ἀντ' ἀθανάτου γίνεται. συνόλως γὰρ οὐκ ἀγνοητέον ὅτι οἷα ἑταιρὶς καὶ μαχλὰς οὖσα ἡδονὴ γλίχεται τυχεῖν ἐραστοῦ καὶ μαστροποὺς ἀναζητεῖ, δι' ὧν τοῦτον ἀγκιστρεύσεται· μαστροπεύουσι δ' αὐτῇ καὶ προξενοῦσι τὸν ἐρῶντα αἰσθήσεις, ἃς δελεάσασα ῥᾳδίως ὑπηγάγετο τὸν νοῦν, ᾧ τὰ φανέντα ἐκτὸς εἴσω κομίζουσαι διαγγέλλουσι καὶ ἐπιδείκνυνται, τοὺς τύπους ἑκάστων ἐνσφραγιζόμεναι καὶ τὸ ὅμοιον ἐνεργαζόμεναι πάθος· κηρῷ γὰρ ἐοικὼς δέχεται τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων φαντασίας, αἷς τὰ σώματα καταλαμβάνει δι' αὑτοῦ μὴ δυνάμενος, καθάπερ εἶπον ἤδη.

167 (60.) Τὰ δ' ἐπίχειρα τῆς ἡδονῆς εὐθὺς εὕραντο οἱ πρῶτοι γενόμενοι δοῦλοι χαλεποῦ καὶ δυσιάτου πάθους· ἡ μὲν γυνὴ σφοδρὰς ἀνίας ἐνδεξαμένη τὰς ἐν ὠδῖσι καὶ τὰς παρὰ τὸν ἄλλον βίον λύπας ἐπαλλήλους καὶ μάλιστα τὰς ἐπὶ τέκνοις γεννωμένοις καὶ τρεφομένοις καὶ νοσοῦσι καὶ ὑγιαίνουσι καὶ εὐτυχοῦσι καὶ ἀτυχοῦσιν, εἶτ' ἀφαίρεσιν ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ συνόντος ἀνδρὸς δεσποτείαν, οὗ τοῖς ἐπιτάγμασι πειθαρχεῖν ἀναγκαῖον· ὁ δ' ἀνὴρ ἐν μέρει πόνους καὶ ταλαιπωρίας καὶ συνεχεῖς ἱδρῶτας ἕνεκα πορισμοῦ τῶν ἀναγκαίων καὶ στέρησιν μὲν τῶν αὐτομάτων ἀγαθῶν, ἅπερ ἐδιδάχθη φέρειν ἡ γῆ δίχα γεωργικῆς ἐπιστήμης, ἀτρύτων δὲ μετουσίαν καμάτων εἰς ζήτησιν βίου
168 καὶ τροφῆς ὑπὲρ τοῦ μὴ λιμῷ παραπολέσθαι· οἶμαι γὰρ ἂν ὥσπερ

---

1 αἱ δεξάμεναι M θεραπαινίδος B 2 τὸν τρόπον M 3 δελεασθεὶς] δικαστὴς M 5 ἀντὶ ἀθανάτου M 6 μαχλὰς Wendl.: μάχλος codd. ἡ ἡδονὴ M 7 τοῦτον] καὶ τοῦτον F, τὸν νοῦν Markland ἀγκιστρεύεται ABP[1] 8 αὐτῆς M ἐρῶντα Wendl.: ἔρωτα codd. ἃς] αἷς ABP 9 ὑπήγαγε ABP 10 ἑκάστων] ἐκ πάντων M σφραγιζόμεναι M 11 καὶ τὸ ὅμοιον M Pal.: καὶ om. ceteri ἐνεργαζόμεναι Pal.: ἐναυγαζόμεναι M, om. ceteri ἐοικὸς M 12 καταλαμβάνεται M Pal. αὑτοῦ FG, ἑαυτοῦ Pal.: αὐτοῦ ceteri 13 εἶπον ἤδη M: ἤδη εἶπον ceteri 14 δ' ἐπίχειρα] δὲ παῦρα M εὕραντο M: ἤραντο ceteri πρῶτοι M: πρότερον ceteri 15 σφόδρα M 16 δεξαμένη M 16. 17 λύπας ἐπαλλήλους M: ἐπαλλήλους λύπας ceteri 17 γεινομένοις M 18 εἶτ' M: εἰς ceteri 19 συνόντως A 22 φέρειν — ἐπιστήμης (23)] ἔχειν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐπιστήμης λογικῆς M 23 δὲ] δέ τε M μετουσίας M 24 τροφῆς] τρυφῆς ABP μὴ om. A[1]BP[1] οἶμαι] οἱ μὲν M ἂν om. ABP[1]

6—13 Pal. fol. 24r οἷα ἑταιρὶς — μὴ δυνάμενος.

ἥλιον καὶ σελήνην ἀεὶ φωσφορεῖν ἅπαξ κελευσθέντας ἅμα τῇ πρώτῃ
γενέσει τοῦ παντὸς καὶ τὸ θεῖον πρόσταγμα διατηρεῖν οὐδενὸς ἑτέρου
p. 41 M. χάριν ἢ ὅτι | τῶν ὅρων οὐρανοῦ μακρὰν κακία πεφυγάδευται, τὸν αὐτὸν
τρόπον καὶ τῆς γῆς τὴν βαθεῖαν καὶ καρποφόρον ἄνευ τέχνης καὶ συμ-
πράξεως γεωπόνων ἀνδρῶν φέρειν ἂν πολλὴν ἀφθονίαν κατὰ τὰς
ἐτησίους ὥρας· νυνὶ δὲ αἱ ἀέναοι πηγαὶ τῶν τοῦ θεοῦ χαρίτων ἐπε-
σχέθησαν, ὅτε ἤρξατο κακία τὰς ἀρετὰς παρευημερεῖν, ἵνα μὴ ὡς ἀνα-
ξίοις χορηγῶσιν. ἔδει μὲν οὖν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, εἰ τὴν 169
ἁρμόττουσαν ἔμελλε δίκην ὑπομένειν, ἠφανίσθαι διὰ τὴν πρὸς τὸν
εὐεργέτην καὶ σωτῆρα θεὸν ἀχαριστίαν· ὁ δ' ἅτε τὴν φύσιν ἵλεως οἶκ-
τον λαβὼν ἐμετρίασε τὴν τιμωρίαν, τὸ μὲν γένος ἐάσας διαμένειν, τὰς
δὲ τροφὰς οὐκέθ' ὁμοίως ἐξ ἑτοίμου παρασχών, ἵνα μὴ δυσὶ κακοῖς
ἀργίᾳ καὶ κόρῳ χρώμενοι πλημμελῶσι καὶ ὑβρίζωσι.

(61.) Τοιοῦτος μὲν ὁ βίος τῶν ἐν ἀρχῇ μὲν ἀκακίᾳ καὶ ἁπλό- 170
τητι χρωμένων, αὖθις δὲ κακίαν ἀντ' ἀρετῆς προτιμώντων [ὧν ἄξιον
ἀπέχεσθαι]. διὰ δὲ τῆς λεχθείσης κοσμοποιίας πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα
ἡμᾶς ἀναδιδάσκει, πέντε δὲ τὰ κάλλιστα καὶ πάντων ἄριστα· πρῶτον
μὲν ὅτι ἔστι τὸ θεῖον καὶ ὑπάρχει, διὰ τοὺς ἀθέους, ὧν οἱ μὲν
ἐνεδοίασαν ἐπαμφοτερίσαντες περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, οἱ δὲ τολμη-
ρότεροι καὶ κατεθρασύναντο φάμενοι μηδ' ὅλως εἶναι, λέγεσθαι δ'
αὐτὸ μόνον πρὸς ἀνθρώπων πλάσμασι μυθικοῖς ἐπισκιασάντων τὴν
ἀλήθειαν· δεύτερον δ' ὅτι θεὸς εἷς ἐστι, διὰ τοὺς εἰσηγητὰς τῆς πολυ- 171
θέου δόξης, οἳ οὐκ ἐρυθριῶσι τὴν φαυλοτάτην τῶν κακοπολιτειῶν ὀχ-
λοκρατίαν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μετοικίζοντες· τρίτον δ' ὡς ἤδη λέλεκ-
ται ὅτι γενητὸς ὁ κόσμος, διὰ τοὺς οἰομένους αὐτὸν ἀγένητον καὶ
ἀΐδιον εἶναι, οἳ πλέον οὐδὲν ἀπονέμουσι θεῷ· τέταρτον δ' ὅτι καὶ εἷς

---

3 κακίαν πεφυγαδεῦσθαι M 4 καὶ post βαθεῖαν om. F καρποφόρον φορὰν F, καρπο cum lacuna c. 7 litterarum G 6 δ' ABP αἱ ἀέννaοι ABP: καὶ ἀέννaοι M, ἀέννaοι FGH πηγαὶ om. F 6. 7 ἀπεσχίσθησαν M 7 τὰς ἀρετὰς om. M ὡς om. M 7. 8 ἀναξίως M 8 τῶν ἀνθρώπων M: τῶν om. ceteri 9 παναρμόττουσαν M post ἠφανίσθαι add. καὶ M 10 ἅτε] ἀεὶ M 12 ἐξ ἑτοίμου om. H 13 πλημμελῶσι FGH[1] 14 μὲν prius om. M 15 κακίας ABP[1] ἀντ' om. M ὧν ἄξιον] τῶν ἀξίων M 15. 16 ὧν ἄξιον ἀπέχεσθαι seclusi 16 μὲν om. M 17 ἀναδιδάσκει Μωσῆς Mang. (Christophorson) 18 ἔστι τὸ θεῖον καὶ ὑπάρχει M: ἔστι καὶ ὑπάρχει τὸ θεῖον ceteri 19 αὐτῶν AP 19. 20 τολμηρότερον M 20 κατεθρασύνοντο M μηδόλως MABP, μήθ' ὅλως F δὲ ABP 23 τὴν φαυλότητα M κακοπολιτειῶν Mang.: καταπολιτῶν FG, κακοπολιτῶν ceteri 23. 24 ὀχλοκρασίαν MF[1]GH 25 γεννητὸς FG 26 πλέον M: πλεῖον ceteri

ἐστιν ὁ κόσμος, ἐπειδὴ καὶ εἷς ὁ δημιουργὸς ⟨ὁ⟩ ἐξομοιώσας αὑτῷ κατὰ τὴν μόνωσιν τὸ ἔργον, ὃς ἁπάσῃ κατεχρήσατο τῇ ὕλῃ εἰς τὴν τοῦ ὅλου γένεσιν· ὅλον γὰρ οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ ἐξ ὅλων ἐπάγη καὶ συνέστη τῶν μερῶν· εἰσὶ γὰρ οἱ πλείους ὑπολαμβάνοντες εἶναι κόσμους, οἱ δὲ καὶ ἀπείρους, ἄπειροι καὶ ἀνεπιστήμονες αὐτοὶ πρὸς ἀλήθειαν ὄντες ὧν καλὸν ἐπιστήμην ἔχειν· πέμπτον δ' ὅτι καὶ προνοεῖ τοῦ κόσμου ὁ θεός· ἐπιμελεῖσθαι γὰρ ἀεὶ τὸ πεποιηκὸς τοῦ γενομένου φύσεως νόμοις καὶ θεσμοῖς ἀναγκαῖον, καθ' οὓς καὶ γονεῖς τέκνων | προμηθοῦν- p. 42 M.
172 ται. ὁ δὴ ταῦτα μὴ ἀκοῇ μᾶλλον ἢ διανοίᾳ προμαθὼν καὶ ἐν τῇ αὑτοῦ ψυχῇ σφραγισάμενος θαυμάσια καὶ περιμάχητα εἴδη, καὶ ὅτι ἔστι καὶ ὑπάρχει θεὸς καὶ ὅτι εἷς ὁ ὢν ὄντως ἐστὶ καὶ ὅτι πεποίηκε τὸν κόσμον καὶ πεποίηκεν ἕνα, ὡς ἐλέχθη, κατὰ τὴν μόνωσιν ἐξομοιώσας ἑαυτῷ καὶ ὅτι ἀεὶ προνοεῖ τοῦ γεγονότος, μακαρίαν καὶ εὐδαίμονα ζωὴν βιώσεται δόγμασιν εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος χαραχθείς.

---

1 ὁ κόσμος M: ὁ γενητὸς κόσμος οὗτος H, ὁ γεγονὼς κόσμος ceteri ὁ ante δημιουργός om. M ⟨ὁ⟩ addidi: ὃς add. Mang. αὐτῷ P, αὑτῷ corr. ex αὐτῷ MF 2 μόνωσιν] ὁμοίωσιν FG ὃς ἁπάσῃ scripsi: ὅσα πάσῃ M, ὁ πᾶς FG, ὁ πάσῃ ceteri ὕλῃ M: οὐσίᾳ ceteri εἰς M (Turn.): καὶ ceteri 4 ὑπολαβόντες M, παραλαμβάνοντες Mang. εἶναι κόσμους M: κόσμους εἶναι ceteri 6 δὲ ABP 7 ἀεὶ om. ABP γενομένου] πεποιημένου H 8 καθ' οὓς scripsi: καθὼς codd. 8. 9 προμηθοῦνται] προνοοῦνται M 9 δὴ] δ' εἰ M, δὲ Mang. μὴ ταῦτα M 10 αὑτοῦ corr. ex αὐτοῦ M, αὐτοῦ FH, ἑαυτοῦ ABP 10. 11 καὶ ὅτι ἔστι M: ὅτι τέ ἐστι ceteri 11 ὢν om. M 13 ἀεὶ om. M εὐδαίμονα] εὐσχήμονα M 14 ὁσιότητος M: θειότητος ceteri χαραχθεῖσαν AB

ΝΟΜΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΣ

ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ

I p. 43 M. (1.) „Καὶ συνετελέσθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν“ (Gen. 2,1). νοῦ καὶ αἰσθήσεως γένεσιν εἰπὼν πάλαι, νῦν δὴ ἀμφοτέρων τελείωσιν διασυνίστησιν. οὔτε δὲ νοῦν τὸν ἄτομον οὔτε αἴσθησιν τὴν ἐν μέρει πέρας εἰληφέναι φησίν, ἀλλ' ἰδέας, τὴν μὲν νοῦ, τὴν δὲ αἰσθήσεως· συμβολικῶς μὲν γὰρ τὸν νοῦν οὐρανόν, ἐπειδὴ αἱ νοηταὶ φύσεις ἐν οὐρανῷ, τὴν δὲ αἴσθησιν καλεῖ γῆν, ὅτι σύστασιν σωματοειδῆ καὶ γεωδεστέραν ἔλαχεν αἴσθησις· κόσμος δὲ νοῦ μὲν τὰ ἀσώματα καὶ νοητὰ πάντα, αἰσθήσεως δὲ τὰ ἐνσώματα καὶ ὅσα συνόλως αἰσθητά. 1

p. 44 M. (2.) „Καὶ συνετέλεσεν ὁ θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ τὰ | ἔργα αὐτοῦ ἃ ἐποίησεν“ (Gen. 2, 2). εὔηθες πάνυ τὸ οἴεσθαι ἓξ ἡμέραις ἢ καθόλου χρόνῳ γεγονέναι τὸν κόσμον· διὰ τί; ὅτι πᾶς χρόνος ἡμερῶν καὶ νυκτῶν ἐστι σύστημα, ταῦτα δὲ ἡλίου κίνησις ὑπὲρ γῆν καὶ ὑπὸ γῆν ἰόντος ἐξ ἀνάγκης ἀποτελεῖ· ἥλιος δὲ μέρος οὐρανοῦ γέγονεν, ὥστε 2

φιλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον MAP, φιλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ α' UF, . . . τὸ δεύτερον L 1 ἐτελέσθησαν οἱ οὐρανοὶ UFL καὶ ἡ γῆ om. L πᾶς ὁ κόσμος] πᾶσαι αἱ στρατιαὶ U, πᾶσαι στρατιαὶ FL 3 δὴ scripsi: δι' UFL, om. MAPArm τὸν ἄτομον P²Arm: τὸν om. MAP¹, τὸ ἄτμητον UFL 4 φασίν UFL ἀλλὰ MAP τὴν] τὸν UFL 5 τὴν] τὸν UFL μὲν γὰρ scripsi: γὰρ APArm, μὲν ceteri τὸν μὲν νοῦν P² 8 πάντα om. Arm τὰ σώματα Arm καὶ — αἰσθητά om. Arm ὅλως UFL 10 τῇ ἡμέρᾳ MAPArm: ἐν ἡμέρᾳ UFL τὰ ἔργα MAPArm: ἔργον UFL 11 ἃ] ὃ UFL 12 γεγονέναι τὸν κόσμον MAPArm: κόσμον γεγονέναι UFL διὰ τί; ὅτι MAPArm: διότι UFL πᾶς] σύμπας UFL χρόνος] ὁ χρόνος F, ὁ κόσμος L 13 σύστημα MAPArm: διάστημα UFL ταῦτα δὲ] δὲ om. FL, καὶ ταῦτα V κινήσει Arm ὑπὸ γῆν καὶ ὑπὲρ γῆν Arm 14 ἀποτελεῖται Arm, ἀποτελεῖν MAP ὥστε — κόσμου (62,1) om. Arm

χρόνον ἀνομολογεῖσθαι νεώτερον κόσμου. λέγοιτ' ἂν οὖν ὀρθῶς, ὅτι οὐκ
ἐν χρόνῳ γέγονε κόσμος, ἀλλὰ διὰ κόσμου συνέστη χρόνος· ἡ γὰρ οὐ-
3 ρανοῦ κίνησις χρόνου φύσιν ἔδειξεν. ὅταν οὖν λέγῃ „συνετέλεσεν ἕκτῃ
ἡμέρᾳ τὰ ἔργα“, νοητέον ὅτι οὐ πλῆθος ἡμερῶν παραλαμβάνει, τέλειον
δὲ ἀριθμὸν τὸν ἕξ, ἐπειδὴ πρῶτος ἴσος ἐστὶ τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν, ἡμίσει καὶ
τρίτῳ καὶ ἕκτῳ, καὶ ἀπὸ ἑτερομήκους συνίσταται τοῦ δὶς τρία· δυὰς
μέντοι καὶ τριὰς ἐκβέβηκε τὴν κατὰ τὸ ἓν ἀσωματότητα, ὅτι ἡ μὲν
ὕλης ἐστὶν εἰκών, διαιρουμένη καὶ τεμνομένη καθάπερ ἐκείνη, τριὰς δὲ
4 στερεοῦ σώματος, ὅτιπερ τριχῇ τὸ στερεὸν διαιρετόν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
συγγενής ἐστι ταῖς τῶν ὀργανικῶν ζῴων κινήσεσιν· ἑξαχῇ γὰρ τὸ ὀργανι-
κὸν σῶμα πέφυκε κινεῖσθαι, πρόσω καὶ κατόπιν, ἄνω καὶ κάτω, ἐπὶ
δεξιὰ καὶ εὐώνυμα. βούλεται οὖν τά τε θνητὰ γένη καὶ πάλιν αὖ τὰ
ἄφθαρτα κατὰ τοὺς οἰκείους ἐπιδεῖξαι συστάντα ἀριθμούς, τὰ μὲν θνητὰ
ὡς ἔφην παραμετρῶν ἑξάδι, τὰ δὲ μακάρια καὶ εὐδαίμονα ἑβδομάδι.
5 πρῶτον οὖν ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ καταπαύσας τὴν τῶν θνητῶν σύστασιν ἄρχεται
ἑτέρων θειοτέρων διατυπώσεως· (3.) παύεται γὰρ οὐδέποτε ποιῶν ὁ
θεός, ἀλλ' ὥσπερ ἴδιον τὸ καίειν πυρὸς καὶ χιόνος τὸ ψύχειν, οὕτως
καὶ θεοῦ τὸ ποιεῖν· καὶ πολύ γε μᾶλλον, ὅσῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν
6 ἀρχὴ τοῦ δρᾶν ἐστιν. εὖ μέντοι καὶ τὸ φάναι „κατέπαυσεν“, οὐχὶ
„ἐπαύσατο“· παύει μὲν γὰρ τὰ δοκοῦντα ποιεῖν οὐκ ἐνεργοῦντα, οὐ παύ-
εται δὲ ποιῶν αὐτός. διὸ καὶ ἐπιφέρει „κατέπαυσεν ὧν ἤρξατο“· ὅσα
μὲν γὰρ ταῖς ἡμετέραις τέχναις δημιουργεῖται, τελειωθέντα ἵσταται καὶ
μένει, ὅσα δὲ ἐπιστήμῃ θεοῦ, περατωθέντα πάλιν κινεῖται· τὰ γὰρ τέλη
αὐτῶν ἑτέρων εἰσὶν ἀρχαί, οἷον ἡμέρας τέλος νυκτὸς ἀρχή, καὶ μῆνα
δὲ καὶ ἐνιαυτὸν ἐνισταμένους | πέρατα δήπου τῶν ἐξηκόντων ὑποληπτέον· p. 45 M.

---

1 ἀνομολογῆσθαι F, ἂν ὁμολογεῖσθαι coni. Wendl. λέγοιτ' ἂν — κόσμος om. L 2 ὁ κόσμος P συνέστηκε FL 5 τὸν] τῶν MAP ἡμίσει] δευτέρῳ Arm 6 καὶ ante ἀπὸ om. UF 7 ἓν om. UFL ἀσωματότητα] σῶμα ἰσότητα UFL ὅτι om. UFL ἡ] ἢ F, ὃ UL τῆς μὲν UFL 8 ἐκείνη] θνητοί UF, θνητή L 9 ὅτιπερ UFL (cf. p. 11,9): ὅτι MAP διαιρετόν corr. Turn.: διαιρετέον codd. 10 ἑξαχῇ] ἐξ ἀρχῆς UL 11 καὶ om. (bis) UFL 12 οὖν] γοῦν UFL 13 συμβάντα U 14 παραμετρῶν MAPArm: καταμετρῶν UL, κατὰ μερῶν F 14. 15 ἑβδομάδι. πρῶτον οὖν (γοῦν coni. Wendl.) UFL: ἑβδομάδι πρώτῃ MAArm, ἑβδομάδι P fortasse locus gravius corruptus est. 15 ἑβδόμῃ δὲ vel καὶ ἑβδόμῃ Arm ut vid. 16 διατυπώσεως M: διατυπώσεων ceteri 19 μέντοι] μὲν U καὶ om. UFL 21 καὶ om. L 22 ante τελειωθέντα add. ταῦτα UFL (probat Wendl.) 23 περατωθέντα scripsi: περαιωθέντα codd. 25 πέρατα δήπου τῶν ἐξηκόντων Diels: πέρατα δήπου ἐξ οὐκ ὄντων Arm, πέρατα δὴ τούτων ἐξ οὐκ ὄντων MAP, ἀρχὴν δήπου τῶν ἑξῆς ἰόντων UFL ὑποτοπητέον UFL

γένεσίς τε αὖ φθειρομένων ἑτέρων καὶ φθορὰ γεννωμένων ἄλλων ἀποτελεῖται, ὥστε ἀληθὲς εἶναι τὸ λεγόμενον ὅτι 7

θνῄσκει δ' οὐδὲν τῶν γιγνομένων,
διακρινόμενον δ' ἄλλο πρὸς ἄλλο
μορφὴν ἑτέραν ἀπέδειξεν.

(4.) χαίρει δὲ ἡ φύσις ἑβδομάδι· πλάνητές τε γὰρ ἑπτὰ γεγόνασιν, ἀντίρροποι τῇ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχούσῃ φορᾷ· καὶ ἄρκτος ἑπτὰ ἄστροις συμπληροῦται, κοινωνίας καὶ ἑνώσεως ἀνθρώπων, οὐκ ἐπιμιξίας αὐτὸ μόνον, οὖσα αἰτία· καὶ τροπαὶ δὲ σελήνης ἑβδομάσι γίνονται, συμπαθεστάτου πρὸς τὰ ἐπίγεια ἄστρου, καὶ ἃς κατὰ τὸν ἀέρα μεταβολὰς ἐργάζεται, μάλιστα τοῖς καθ' ἑβδομάδα σχηματισμοῖς ἀποτελεῖ. 8 τά γε μὴν θνητὰ σπάσαντα ἀπ' οὐρανοῦ θείαν ἀρχὴν καθ' ἑβδομάδα σωτηρίως κινεῖται· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι τῶν βρεφῶν τὰ μὲν ἑπτάμηνα γόνιμα, τὰ δὲ πλείω χρόνον προσλαβόντα, ὡς ὀκτὼ μῆνας ἐνδιαιτηθῆναι γαστρί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἄγονα; 9 λογικόν τέ φασιν ἄνθρωπον κατὰ τὴν πρώτην ἑπταετίαν γίνεσθαι, ὅτε ἤδη ἱκανός ἐστιν ἑρμηνεὺς εἶναι τῶν συνήθων ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τὴν λογικὴν ἕξιν περιπεποιημένος, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἑπταετίαν ἄκρως τελειοῦσθαι· τελείωσις δέ ἐστι δύναμις τῆς τοῦ ὁμοίου σπορᾶς· περὶ γὰρ τὴν τετταρεσκαιδεκαετῆ ἡλικίαν τὸ ὅμοιον γεννᾶν δυνάμεθα· τρίτη πάλιν ἑπταετία πέρας ἐστὶν αὐξήσεως· ἄχρι γὰρ ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἐπιδίδωσιν εἰς μέγεθος ἄνθρωπος, καὶ καλεῖται παρὰ πολλοῖς ὁ χρόνος οὗτος ἀκμή. 10 ψυχῆς γε μὴν τὸ ἄλογον ἑπταμερές, αἰσθήσεις πέντε καὶ φωνητήριον ὄργανον καὶ τὸ 11

1 γενέσεις MAP τε αὖ] γὰρ Arm φθειρομένων τε αὖ γένεσις transp. UFL γενομένων U 2 ὥστ' U 3 δ'] μὲν MAP, om. UFLArm γινομένων codd. 4 δὲ MAP πρὸς ἄλλου Nauck 6 τε γὰρ om. UFL, τε om. Arm 7 κατὰ τὰ αὐτὰ MAUArm: κατ' αὐτὰ FL φθορᾷ UArm 9 αὐτὸ] αὐτοῦ FL, αὐτῶν Turn. οὖσα αἰτία] ἕνεκα Arm 10 συμπαθέστατα Arm τοῦ πρὸς UF τοῦ ἄστρου v, τοῦ om. codd., σημαινούσης (pro ἄστρου) Arm ut vid. 11 κατὰ UFL 12 post θνητὰ add. ὡς ἔφην ἅπαντα (πάντα U) UFL σπάσαντα MA: σπῶντα ceteri ἀπὸ U θειοτέραν UFL κατὰ UFL 14 ἑπταμηνιαῖα UFL 15 ἐνδιαιτηθῆναι] ἐμπλησθῆναι ἐν Arm ἄγονα] ἀγῶνα FL τέ] δέ UFL 16 γίγνεσθαι FL, om. Arm 17 τὴν om. v 17. 18 περιπεποιημένος MA: περιποιούμενος UFL, περιπεποιημένων Arm 18 δευτέραν] ἑτέραν L 19 δύναμις om. Arm σπορᾶς] φορᾶς MA γὰρ] δὲ MAArm τετταρεσκαιδεκαετῆ M: τετταρεσκαιδεκάτην U, τεσσαρεσκαιδεκάτην AFLArm, τεσσαρεσκαίδεκ' ἐτῶν coni. Diels 22 παρὰ πολλοῖς om. Arm γε μὴν] μὲν οὖν UFL 23 καὶ ante τὸ om. A

3 Eur. fr. 839 v. 12—14.

12 διῆκον ἄχρι παραστατῶν, ὃ δὴ γόνιμόν ἐστι. πάλιν αὖ σώματος ἑπτὰ
κινήσεις, ὀργανικαὶ μὲν ἕξ, ἑβδόμη δὲ ἡ κύκλῳ. σπλάγχνα γε μὴν
ἑπτά· στόμαχος, καρδία, σπλήν, ἧπαρ, πνεύμων, νεφροὶ δύο. μέλη δὲ
σώματος ὁμοίως ἰσάριθμα· κεφαλή, τράχηλος, στέρνον, χεῖρες, κοιλία,
ἦτρον, πόδες. τό τε ἡγεμονικώτατον τοῦ ζῴου πρόσωπον ἑπταχῇ κατα-
τέτρηται, δυσὶν ὀφθαλμοῖς καὶ ὠσὶ δυσίν, ἴσοις μυκτῆρσιν, ἑβδόμῳ στό-
13 ματι. αἵ τε ἀποκρίσεις ἑπτά· δάκρυα, μύξαι, σίελος, σπέρμα, διττοὶ
περιττωμάτων ὀχετοί, καὶ δι' ὅλου τοῦ σώματος ἱδρώς. ἔν γε μὴν
ταῖς νόσοις κριτικωτάτη ἑβδομάς. καὶ γυναιξὶ δὲ αἱ καταμήνιοι καθάρ-
14 σεις ἄχρι ἑβδομάδος παρατείνουσιν. (5.) διελήλυθε δὲ ἡ | δύναμις αὐ- p. 46 M.
τῆς καὶ ἐπὶ τὰς ὠφελιμωτάτας τῶν τεχνῶν· ἐν γοῦν γραμματικῇ τὰ
ἄριστα τῶν στοιχείων καὶ πλείστην δύναμιν ἔχοντα ἑπτά ἐστιν ἀριθμῷ,
τὰ φωνήεντα· κατά τε μουσικὴν ἡ ἑπτάχορδος λύρα πάντων σχεδὸν
ὀργάνων ἀρίστη, διότι τὸ ἐναρμόνιον, ὃ δὴ τῶν μελῳδουμένων γενῶν
ἐστι τὸ σεμνότατον, κατ' αὐτὴν μάλιστά πως θεωρεῖται· τάς τε τῶν
φθόγγων τάσεις ἑπτὰ εἶναι συμβέβηκεν, ὀξύν, βαρύν, περισπώμενον, δα-
15 σύν, ψιλόν, μακρόν, βραχύν. ἔτι πρῶτός ἐστιν ἀπὸ τελείου τοῦ ἓξ καὶ
μονάδι κατά τινα λόγον ὁ αὐτός. οἵ τε ἐντὸς δεκάδος ἀριθμοὶ ἢ γεν-
νῶνται ἢ γεννῶσι τοὺς ἐντὸς δεκάδος καὶ αὐτήν, ἡ δὲ ἑβδομὰς οὔτε
γεννᾷ τινα τῶν ἐντὸς δεκάδος ἀριθμῶν οὔτε γεννᾶται ὑπό τινος. παρὸ
μυθεύοντες οἱ Πυθαγόρειοι τῇ ἀειπαρθένῳ καὶ ἀμήτορι αὐτὴν ἀπεικά-
ζουσιν, ὅτι οὔτε ἀπεκυήθη οὔτε ἀποτέξεται.
16 (6.) „Κατέπαυσεν οὖν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν
ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησε (Gen. 2, 2). τοῦτο δ' ἐστὶ τοιοῦτο· τὰ θνητὰ
γένη παύεται πλάττων ὁ θεός, ὅταν ἄρχηται ποιεῖν τὰ θεῖα καὶ ἑβδο-
μάδος φύσει οἰκεῖα. ἡ δὲ πρὸς τὸ ἦθος ἀπόδοσίς ἐστι τοιαύτη· ὅταν

1 ἐστιν U 2 ὀργανικὰ F 5 ἴτρον FL τε] γε UFL 6 ὠσὶν ἴσοις, δυσὶν μυκτῆρσιν Arm 7 σίαλον UFL 8 γε μὴν] μὲν οὖν UFL 9 ἡ ἑβδομάς M 10 ἄχρι codd.: ἄχρις v διελήλυθεν MA δὲ om. MA 11 post τεχνῶν add. τὴν γραμματικὴν UFL 11. 12 ἐν γοῦν γραμματικῇ τὰ ἄριστα MAArm: ἐν γραμματικῇ τὰ γοῦν ἄριστα UFL, τὰ γοῦν ἐν γραμματικῇ ἄριστα v 12 ἔχοντα δύναμιν transp. UFL ἀριθμῷ om. UFL 13 τὰ φωνήεντα codd.: τὰ om. v 14 ὃ δὴ om. Arm 15 ἐστι om. Arm τὸ om. MAUArm ὃ κατ' FL 16 στάσεις A 16. 17 δασύ UFL 17 καὶ ψιλὸν U βραχύ FL, καὶ βραχύ U ἔτι MAArm: καὶ UFL ἐστιν om. Arm 18 μονάδι Diels: μονάδος codd. ὁ αὐτὸς om. v οἵ τε codd.: τε om. v(Arm) 18. 19 ἢ γεννῶνται MAArm: ἢ om. UFL 19 ἡ δὲ MAArm: ἡ δέ γε UFL 20 δεκάδων FL 21 πυθαγόριοι AU ἀεὶ παρθένῳ M ἀμήτορι μονάδι Arm 23 τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ UFL πάντων om. UFL 24 δὲ M τοιοῦτον A, τοῦτο FL 26 ἐστι om. UFL

ἐπιγένηται τῇ ψυχῇ ὁ κατὰ ἑβδομάδα ἅγιος λόγος, ἐπέχεται ἡ ἑξὰς καὶ ὅσα θνητὰ τουτὶ ποιεῖν δοκεῖ.

(7.) „Καὶ εὐλόγησεν ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγία- 17
σεν αὐτήν“ (Gen. 2, 3). τοὺς κατὰ τὸ ἕβδομον καὶ θεῖον ὡς ἀληθῶς
φῶς κινηθέντας τρόπους εὐλογεῖ τε ὁ θεὸς καὶ εὐθὺς ἁγίους ἀπο-
φαίνει· συγγενέστατοι γὰρ ἀλλήλοις ὁ εὐλόγιστός τε καὶ ὁ ἅγιος. διὰ
τοῦτο ἐπὶ τοῦ τὴν μεγάλην εὐχὴν εὐξαμένου φησὶν ὅτι, ἐὰν τροπὴ κατα-
σκήψασα αἰφνίδιον μιάνῃ τὸν νοῦν, οὐκέτ' ἔσται ἅγιος (cf. Num. 6, 9)·
ἀλλ' „αἱ ἡμέραι αἱ πρότεραι ἄλογοι“ (ib. 6, 12)· κατὰ τὸ εἰκός·
ἀλόγιστος γὰρ ὁ μὴ ἅγιος τρόπος, ὥστε ὁ εὐλόγιστος ἅγιος. ὀρ- 18
θῶς οὖν ἔφη ὅτι τὴν ἑβδόμην εὐλόγησέ τε καὶ ἡγίασεν, „ὅτι ἐν αὐτῇ
κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ποιεῖν ὁ θεός“
(Gen. 2, 3). αἰτία δ' ἡ δι' ἣν εὐλόγιστός τε καὶ ἅγιος γέγονεν ὁ κατὰ
τὸ ἕβδομον καὶ τέλειον φῶς ἄγων ἑαυτόν, ἐπεὶ ἐν ταύτῃ τῇ φύσει παύεται
ἡ τῶν θνητῶν σύστασις. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· ὅταν ἀνατείλῃ φέγγος
τῆς ἀρετῆς τὸ λαμπρότατον καὶ θεῖον ὄντως, ἐπέχεται τῆς ἐναντίας φύ-
p. 47 M. σεως ἡ γένεσις. ἐδηλώσαμεν δὲ ὅτι παύων ὁ ¦ θεὸς οὐ παύεται ποιῶν,
ἀλλ' ἑτέρων γενέσεως ἄρχεται, ἅτε οὐ τεχνίτης μόνον ἀλλὰ καὶ πατὴρ
ὢν τῶν γινομένων.

(8.) „Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο“ 19
(Gen. 2, 4). οὗτος ὁ κατὰ ἑβδομάδα κινούμενος τέλειος λόγος ἀρχὴ γενέ-
σεως τοῦ τε κατὰ τὰς ἰδέας νοῦ τεταγμένου καὶ τῆς κατὰ τὰς ἰδέας

---

1 ἐπιγένηται codd.: ἐπιγίνηται v κατὰ ἑβδομάδος A 2 τουτὶ corruptum; fort. ταύτῃ (scil. τῇ ἑξάδι), τουτὶ om. Arm, ταυτὶ Gelenius, τοῦ τι ποιεῖν ⟨παύειν⟩ δοκεῖ (sc. ὁ λόγος) Diels, τοῦ τι ποιεῖν δοκεῖν Wendl. 3 εὐλόγησεν MA: ηὐλόγησεν UFL 4 αὐτήν: ∼ φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ πρῶτον. ∼ φίλωνος ν. ἱ. ἀ. τ. μ. τ. ἑ. τὸ β̄ U, αὐτήν: ∼ φίλωνος νόμων ἀλληγορία ἱερῶν τῶν μετὰ τὴν ἑξαήμερον τὸ δεύτερον F, post αὐτήν intervallum vacuum in L 5 κινηθέντας] ποιηθέντας UFL εὐλογεῖ τε corr. Turn. (sic Arm): καὶ εὐλογεῖ τε UFL, καὶ εὐλογιστεῖται M, καὶ εὐλογηστεῖται A 6 καὶ συγγενέστατοι MA εὐλόγηστός A ὅ τε εὐλόγιστος transp. UFL ὁ ante ἅγιος om. U 8 αἰφνίδιον MAArm: αἰφνίδιος UFL οὐκέτι MA 9 ἀλλὰ MA 10 εὐλόγιστος ὁ transp. U εὐλογηστὸς A 11 εὐλόγησέ M: ηὐλόγησέ ceteri ἡγίασεν ὁ θεός Arm 12 πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ om. Arm ποιεῖν ὁ θεός MA: ὁ θεὸς ποιῆσαι UFL 13 αἰτία δ' ἡ M: δ' ἡ om. ceteri, δ' ἥδε coni. Diels εὐλόγηστός A 14 ἑαυτόν] αὐτόν Turn. 16 τῆς om. A λαμπρότατον MAArm: λαμπρὸν UFL καὶ τὸ θεῖον U 17 δ' U παύων MAArm: ποιῶν UFL παύεται ποιῶν MAArm: ποιῶν om. UFL 18 ἀλλὰ MA γενέσεως om. Arm 19 γιγνομένων FL 20 καὶ τῆς γῆς MA ἐγένοντο U 21 κινούμενος] γενόμενος Arm ἀρχὴν MA 22 νοῦ — νοητῆς om. A, νοῦ — ἰδέας om. Arm. νοῦ τεταγμένου M: τεταγμένου νοῦ UFL

τεταγμένης νοητῆς, εἰ οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, αἰσθήσεως. βιβλίον δὲ εἴρηκε τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, ᾧ συμβέβηκεν ἐγγράφεσθαι καὶ ἐγχαράττεσθαι τὰς
20 τῶν ἄλλων συστάσεις. ἵνα δὲ μὴ καθ' ὡρισμένας χρόνων περιόδους ὑπολάβῃς τὸ θεῖόν τι ποιεῖν, ἀλλ' εἰδῇς ἄδηλα καὶ ἀτέκμαρτα καὶ ἀκατάληπτα τῷ θνητῷ γένει τὰ δημιουργούμενα, ἐπιφέρει τὸ „ὅτε ἐγένετο", τὸ πότε κατὰ περιγραφὴν οὐ διορίζων· ἀπεριγράφως γὰρ γίνεται τὰ γινόμενα ὑπὸ τοῦ αἰτίου. ἀνῄρηται τοίνυν τὸ ἐν ἓξ ἡμέραις γεγενῆσθαι τὸ πᾶν.

21 (9.) „Ἧι ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι· οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν" (Gen. 2, 4. 5). τὴν ἡμέραν ταύτην ἐπάνω βίβλον εἴρηκεν, εἴ γε ἐν ἀμφοτέροις οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπογράφει γένεσιν· τῷ γὰρ περιφανεστάτῳ καὶ τηλαυγεστάτῳ ἑαυτοῦ λόγῳ ὁ θεὸς ἀμφότερα ποιεῖ, τήν τε ἰδέαν τοῦ νοῦ, ὃν συμβολικῶς οὐρανὸν κέκληκε,
22 καὶ τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως, ἣν διὰ σημείου γῆν ὠνόμασεν. ἀγροῖς δὲ ἀπεικάζει δυσὶ τήν τε ἰδέαν τοῦ νοῦ καὶ τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως· φέρει γὰρ ὁ μὲν νοῦς καρπὸν τὰ ἐν τῷ νοεῖν, ἡ δὲ αἴσθησις τὰ ἐν τῷ αἰσθάνεσθαι. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὥσπερ τοῦ ἐπὶ μέρους καὶ ἀτόμου νοῦ προϋπάρχει τις ἰδέα ὡς ἂν ἀρχέτυπος καὶ παράδειγμα τούτου καὶ πάλιν τῆς κατὰ μέρος αἰσθήσεως ⟨ἰδέα τις αἰσθήσεως⟩ σφραγῖδος λόγον ἔχουσα εἴδη τυπούσης, οὕτως πρὶν μὲν γενέσθαι τὰ ἐπὶ μέρους νοητά, ἦν τὸ αὐτὸ τοῦτο γενικὸν νοητόν, οὗ κατὰ μετοχὴν καὶ τὰ ἄλλα ὠνόμασται, πρὶν δὲ γενέσθαι τὰ κατὰ μέρος αἰσθητά, ἦν τὸ αὐτὸ τοῦτο γενικὸν αἰσθητόν,
23 οὗ κατὰ μετουσίαν καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητὰ γέγονε. χλωρὸν μὲν οὖν ἀγροῦ τὸ νοητὸν εἴρηκε | τοῦ νοῦ· ὡς γὰρ ἐν ἀγρῷ τὰ χλωρὰ βλαστάνει p. 48 M.
καὶ ἀνθεῖ, οὕτως βλάστημα τοῦ νοῦ τὸ νοητόν ἐστι. πρὶν οὖν τὸ κατὰ

1 νοητῆς om. M εἰ οἷόν τε] ἴδιον δὲ UFL τοῦτο om. Arm δ' U 3 καθωρισμένας codd. 4 ἀλλ' εἰδῇς MAArm, ἀλλὰ εἰδῇς U: ἀλλ' ἀειδῆς FL, ἀλλ' ἀειδῆ v καὶ ἀτέκμαρτα MA: om. Arm, καὶ om. UFL 5 καὶ ἀκατάληπτα om. MA 6 ὅτε] ὅτι L ποτὲ MAF γραφὴν A 8 γενέσθαι UFL 9 Ἧι om. A 12 ἡμέραν] ἡμετέραν L 13 βίβλον M: βίβλων A, βιβλίον UFL 14 τὴν γένεσιν Arm αὐτοῦ U λόγῳ MAArm: λόγῳ ῥήματι UFL 16 ἣν — αἰσθήσεως (17) om. U 18 καρπὸν MA: καρποὺς UFL 20 ἂν om. U 21 ἰδέα τις αἰσθήσεως addidi Dielesium secutus ⟨ἡ ἰδέα τῆς αἰσθήσεως⟩ proponentem σφραγῖδος λόγον] ἔνδον Arm 22 εἴδη] εἴδει L, ἤδη MAArm τυποῦσα F, τυποῦσθαι L οὕτως om. Mang. 23 γενικὸν νοητόν Arm: γενικὸν om. codd. κατὰ μετοχὴν] μετοχῇ M, μετοχὴ A πρὶν — γέγονε (25) om. UFL 25 οὖν om. FL 27 τοῦ om. MA

μέρος νοητὸν γενέσθαι, τὸ αὐτὸ τοῦτο νοητὸν ἀποτελεῖ γενικὸν ὄν, ὃ δὴ
καὶ „πᾶν“ κέκληκεν ὑγιῶς· τὸ μὲν γὰρ κατὰ μέρος νοητὸν ἀτελὲς ὂν
οὐ πᾶν, τὸ δὲ γενικὸν ἅπαν, ἅτε πλῆρες ὄν. (10.) „καὶ πάντα“ φησί 24
„χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι,“ τουτέστι· πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι τὰ
κατὰ μέρος αἰσθητὰ ἦν τὸ γενικὸν αἰσθητὸν προμηθείᾳ τοῦ πεποιηκότος,
ὃ δὴ πάλιν „πᾶν“ εἴρηκεν. εἰκότως μέντοι χόρτῳ τὸ αἰσθητὸν ἀπεί-
κασεν· ὡς γὰρ ὁ χόρτος ἀλόγου τροφή, οὕτως τὸ αἰσθητὸν τῷ ἀλόγῳ
μέρει ψυχῆς προσκεκλήρωται· ἐπεὶ διὰ τί προειπὼν „χλωρὸν ἀγροῦ“
ἐπιφέρει „καὶ πάντα χόρτον“, ὡς οὐ γινομένου χόρτου χλωροῦ τὸ παρά-
παν; ἀλλὰ τὸ μὲν ἀγροῦ χλωρὸν τὸ νοητόν ἐστιν, ἐκβλάστημα νοῦ, ὁ δὲ
χόρτος τὸ αἰσθητόν, τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς καὶ αὐτὸ βλάστημα. „οὐ 25
γὰρ ἔβρεξεν ὁ θεὸς“ φησίν „ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργά-
ζεσθαι τὴν γῆν.“ φυσικώτατα· ἐὰν γὰρ μὴ ἐπομβρήσῃ ταῖς αἰσθήσεσι
τὰς ἀντιλήψεις τῶν ὑποκειμένων ὁ θεός, οὐδ᾽ ὁ νοῦς ἐργάσεται καὶ
πραγματεύσεταί τι περὶ αἴσθησιν· ἄπρακτος γὰρ αὐτὸς ἐξ ἑαυτοῦ μὴ
ὥσπερ ὕοντος καὶ ἐπιψεκάζοντος ὁράσει μὲν χρώματα, φωνὰς δὲ ἀκοῇ,
γεύσει δὲ χυλοὺς καὶ ταῖς ἄλλαις τὰ οἰκεῖα τοῦ αἰτίου. ὅταν δὲ ἄρδειν 26
ὁ θεὸς ἄρξηται τὴν αἴσθησιν αἰσθητοῖς, τηνικαῦτα καὶ ὁ νοῦς ἐργάτης
οἷα πίονος γῆς ἀνευρίσκεται. ἡ δ᾽ ἰδέα τῆς αἰσθήσεως οὐ δεῖται τρο-
φῆς· τροφὴ δὲ αἰσθήσεως, ἣν κατὰ σύμβολον βροχὴν εἴρηκεν, τὰ ἐπὶ
μέρους αἰσθητά, ἃ δὴ σώματά ἐστιν· ἰδέα δὲ σωμάτων ἀλλότριον. πρὶν
οὖν γενέσθαι τὰ κατὰ μέρος συγκρίματα, οὐκ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν
ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως, ἣν εἴρηκε γῆν, τοῦτο δέ ἐστι, τροφὴν οὐ παρέσχεν
αὐτῇ· οὐδὲ γὰρ ἐδεῖτο αἰσθητοῦ τὸ παράπαν οὐδενός. τὸ δὲ „καὶ ἄν- 27

---

1 γενέσθαι — νοητὸν in textu om., in marg. add. U τὸ αὐτὸ τοῦτο om. Arm ἀποτελεῖ MAArm U (in marg.): ἀπετέλει U (in textu) FL ὂν UFL: οὖν MA, ὂν om. Arm (om. Mang.) ὃ δὴ] ὅδε M, ἤδη L 2 καὶ om. M πᾶν] ἅπαν UFL κέκληκεν — ἅπαν (3) om. L νοητὸν om. Arm ὂν om. UF 3 γενικὸν] τέλειον γενικὸν UF πάντα] πᾶν UFL 4 πρὸ τοῦ] πρὶν UFL πρὸ τοῦ] πρὶν UFL τὰ om. UFL 6 πᾶν M: ἅπαν UFL, om. A χόρτῳ post ἀπείκασε transp. UFL 7 ὡς — αἰσθητὸν om. UL τῷ] ὅτι τῶ UL, ἀπείκασε χόρτω ὅτι τῶ F 8 τῆς ψυχῆς UFL κεκλήρωται FL προειπὼν χλωρὸν ἀγροῦ codd.: χλωρὸν ἀγροῦ προειπὼν Mang., προεῖπε χ. ἀ. Turn. 9 ἐπιφέρει om. FL γιγνομένου U 10 τὸ νοητόν ἐστιν om. Arm 12 ὁ θεὸς φησίν M: φησὶν ὁ θεὸς A, φησίν om. UFLArm 13 φυσικώτατον L ἐπομβρίσῃ MU 14 οὐδ᾽ ὁ] ὁ δὲ F 15 πραγματεύεται A post ἑαυτοῦ add. ὢν UFL μὴ om. UFL 18 ἄρξηται ὁ θεὸς transp. UFL 19 δὲ UFL 20 ἣν — εἴρηκεν post αἰσθήσεως lin. 19 habent codd., transpos. Diels βροχὴν] γῆν coni. Mang. 21 ἰδέα δὲ σωμάτων ἀλλότριον om. Arm 22 οὖν om. FL 23 δ᾽ ἐστὶ UFL 24 καὶ om. Arm

θρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν“ τοιοῦτόν ἐστιν· ἡ ἰδέα τοῦ νοῦ
τὴν ἰδέαν τῆς αἰσθήσεως οὐκ εἰργάζετο· ὁ μὲν γὰρ ἐμὸς καὶ σὸς νοῦς
ἐργάζεται τὴν αἴσθησιν διὰ τῶν αἰσθητῶν, ἡ δὲ τοῦ νοῦ ἰδέα, ἅτε δὴ
μηδενὸς ὄντος ἐπὶ μέρους οἰκείου σώματος, οὐκ ἐργάζεται τὴν ἰδέαν τῆς
αἰσθήσεως· εἰ γὰρ εἰργάζετο, διὰ τῶν αἰσθητῶν ἂν εἰργάζετο, αἰσθητὸν
δὲ ἐν ἰδέαις οὐδέν.
28 (11.) „Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσω-
πον τῆς γῆς“ (Gen. 2, 6). τὸν μὲν νοῦν εἴρηκε | γῆς πηγήν, τὰς δὲ p. 49 M.
αἰσθήσεις πρόσωπον, ὅτι χωρίον αὐταῖς ἐξ ἅπαντος τοῦ σώματος πρὸς
τὰς ἰδίας ἐνεργείας ἐπιτηδειότατον ἡ πάντα προμηθουμένη φύσις ἀπέ-
νειμε τοῦτο· πηγῆς δὲ τρόπον ἄρδει τὰς αἰσθήσεις ὁ νοῦς, ἐπιπέμπων
τὰ πρόσφορα ἑκάστῃ ῥεύματα. ἴδε οὖν, πῶς ἁλύσεως τρόπον αἱ τοῦ
ζῴου δυνάμεις ἀλλήλων ἔχονται· νοῦ γὰρ καὶ αἰσθήσεως ἔτι δὲ αἰσθητοῦ
τριῶν ὄντων μέσον μέν ἐστιν αἴσθησις, ἄκρον δὲ ἑκάτερον ὅ τε νοῦς
29 καὶ τὸ αἰσθητόν. ἀλλ᾽ οὔθ᾽ ὁ νοῦς δυνατὸς ἐργάσασθαι τουτέστιν ἐνεργῆσαι
κατὰ αἴσθησιν, ἐὰν μὴ βρέξῃ καὶ ὕσῃ τὸ αἰσθητὸν ὁ θεός, οὔτε ὑσθέντος
αἰσθητοῦ ὄφελός ἐστιν, ἐὰν μὴ πηγῆς τρόπον ὁ νοῦς τείνας ἑαυτὸν ἄχρι
τῆς αἰσθήσεως κινήσῃ τε αὐτὴν ἠρεμοῦσαν καὶ ἀγάγῃ πρὸς ἀντίληψιν
τοῦ ὑποκειμένου· ὥστε ἀντίδοσιν ὁ νοῦς καὶ τὸ αἰσθητὸν ἀεὶ μελετῶσι,
τὸ μὲν προϋποκείμενον αἰσθήσει ὡς ἂν ὕλη, ὁ δὲ κινῶν τὴν αἴσθησιν
30 πρὸς τὸ ἐκτὸς ὡς ἂν τεχνίτης, ἵνα γένηται ὁρμή. τὸ γὰρ ζῷον τοῦ μὴ
ζῴου δυσὶ προὔχει, φαντασίᾳ καὶ ὁρμῇ· ἡ μὲν οὖν φαντασία συνί-
σταται κατὰ τὴν τοῦ ἐκτὸς πρόσοδον τυποῦντος νοῦν δι᾽ αἰσθήσεως, ἡ
δὲ ὁρμή, τὸ ἀδελφὸν τῆς φαντασίας, κατὰ τὴν τοῦ νοῦ τονικὴν δύναμιν,
ἣν τείνας δι᾽ αἰσθήσεως ἅπτεται τοῦ ὑποκειμένου καὶ πρὸς αὐτὸ χωρεῖ
γλιχόμενος ἐφικέσθαι καὶ συλλαβεῖν αὐτό.
31 (12.) „Καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς
γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο

---

1 ἐργάσεσθαι U, ἐργάσασθαι FL 3 ἅτε δὴ MAArm: δὴ om. UFL, ἅτε ἂν Mang. 4 μέρος F 5 ἂν om. FL 7 ἐκ] ἀπὸ UFL πᾶν om. UFL 10 ἰδίας ἐνεργείας] ἰδέας ἐνεργεῖ U, ἰδέας ἐνεργεῖν FL πάντα (ων supra) A προθυμουμένη FL 11 τούτῳ F 12 ἀναλύσεως UL 13 ἔτι δὲ MA: καὶ τοῦ Arm, ἔτι δὲ καὶ UFL 14 μέσον MA: μέση UFL ἡ αἴσθησις Arm δ᾽ U 15 οὔθ᾽ ὁ νοῦς MA: οὐδ᾽ ὁ νοῦς U, οὐδὲ νοῦς FL ἐργάζεσθαι UFL 16 ὕσῃ] οἴσῃ U 18 κινήσῃ τε] κινήσηται A ἀγάγῃ MArm: ἀγάγηται A, ἀναγάγῃ UFL 20 ὡς προϋποκείμενον Arm αἰσθήσεως UFL 23 τοῦ om. FL πρόοδον UFL, πρὸς ὁδὸν Arm νοῦ FL 24 τονικὴν] γενικὴν Arm 27 χοῦν λαβὼν U: λαβὼν om. ceteri 28 γῆς] χθονὸς UFL

ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν“ (Gen. 2, 7). διττὰ ἀνθρώπων γένη· ὁ
μὲν γάρ ἐστιν οὐράνιος ἄνθρωπος, ὁ δὲ γήϊνος. ὁ μὲν οὖν οὐράνιος
ἅτε κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονὼς φθαρτῆς καὶ συνόλως γεώδους οὐσίας
ἀμέτοχος, ὁ δὲ γήϊνος ἐκ σποράδος ὕλης, ἣν χοῦν κέκληκεν, ἐπάγη· διὸ
τὸν μὲν οὐράνιόν φησιν οὐ πεπλάσθαι, κατ' εἰκόνα δὲ τετυπῶσθαι θεοῦ,
τὸν δὲ γήϊνον πλάσμα, ἀλλ' οὐ γέννημα, εἶναι τοῦ τεχνίτου. ἄνθρωπον 32
p. 50 M. δὲ τὸν ἐκ γῆς λογιστέον εἶναι νοῦν εἰσκρινόμενον σώματι, οὔπω | δ' εἰσ-
κεκριμένον. ὁ δὲ νοῦς οὗτος γεώδης ἐστὶ τῷ ὄντι καὶ φθαρτός, εἰ μὴ
ὁ θεὸς ἐμπνεύσειεν αὐτῷ δύναμιν ἀληθινῆς ζωῆς· τότε γὰρ γίνεται,
οὐκέτι πλάττεται, εἰς ψυχήν, οὐκ ἀργὸν καὶ ἀδιατύπωτον, ἀλλ' εἰς νοε-
ρὰν καὶ ζῶσαν ὄντως· „εἰς ψυχὴν“ γάρ φησι „ζῶσαν ἐγένετο ὁ ἄνθρω-
πος“. (13.) ζητήσαι δ' ἄν τις, διὰ τί ἠξίωσεν ὁ θεὸς ὅλως τὸν γη- 33
γενῆ καὶ φιλοσώματον νοῦν πνεύματος θείου, ἀλλ' οὐχὶ τὸν κατὰ τὴν
ἰδέαν γεγονότα καὶ τὴν εἰκόνα ἑαυτοῦ· δεύτερον δέ, τί ἐστι τὸ „ἐνεφύ-
σησε“· τρίτον, διὰ τί εἰς τὸ πρόσωπον ἐμπνεῖται· τέταρτον, διὰ τί πνεύ-
ματος ὄνομα εἰδώς, ὅταν λέγῃ „καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ
ὕδατος“ (Gen. 1, 2), πνοῆς νῦν ἀλλ' οὐχὶ πνεύματος μέμνηται. πρὸς 34
μὲν οὖν τὸ πρῶτον λεκτέον ἓν μέν, ὅτι φιλόδωρος ὢν ὁ θεὸς χαρίζεται
τὰ ἀγαθὰ πᾶσι καὶ τοῖς μὴ τελείοις, προκαλούμενος αὐτοὺς εἰς μετου-
σίαν καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἅμα καὶ τὸν περιττὸν πλοῦτον ἐπιδεικνύμενος
αὑτοῦ, ὅτι ἐξαρκεῖ καὶ τοῖς μὴ λίαν ὠφεληθησομένοις. τοῦτο δὲ καὶ
ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐμφαντικώτατα παρίστησιν. ὅταν γὰρ ὕῃ μὲν κατὰ
θαλάττης, πηγὰς δὲ ἐν τοῖς ἐρημοτάτοις ἀνομβρῇ, τὴν δὲ λεπτόγεων καὶ
τραχεῖαν καὶ ἄγονον γῆν ἄρδῃ ποταμοὺς ἀναχέων ταῖς πλημμύραις, τί
ἕτερον παρίστησιν ἢ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ τε πλούτου καὶ τῆς ἀγαθότητος
ἑαυτοῦ; ἥδ' ἐστὶν αἰτία δι' ἣν ἄγονον οὐδεμίαν ψυχὴν ἐδημιούργησεν

---

1 ζῶσαν UFLArm: ζωῆς MAP 2 ἄνθρωπος om. AP 3 μετουσίας U 4 ἐπάγει AF 5 τετυπῶσθαι] πεποιῆσθαι Arm θεοῦ om. L post θεοῦ add. MAP: ὅπερ ἦν πεποιῶσθαι (sic M, πεπηρῶσθαι AP) κατὰ τὴν εἰκόνα, add. Arm: ὅπερ ἦν πεποιῶσθαι καὶ πεποιῆσθαι καὶ τετυπῶσθαι κατ' εἰκόνα 6 τὸν] τὸ UFL ἀλλ' οὐ] ἄλλου Arm, ἀλόγου UFL γένημα F 7. 8 εἰσκεκραμένον UL, εἰσκεκραμμένον F, ἐκκεκριμένον Arm ut vid. 8 τῷ ὄντι om. Arm 9 ἐμπνεύσειεν MArm: ἐμπνεύσει ἐν AP, ἐνέπνευσεν UFL γίγνεται U 10 οὐκέτι MAP: καὶ οὐκέτι UFL, οὐ Arm εἰς ψυχήν om. Arm ἀργὴν UFL ἀδιάπτωτον L 11 ζῶσαν alt.] ζωῆς codd. 12 ζητῆσαι codd., ζητήσειε Mang. ὅλως om. UFL 13 θείου πνεύματος Arm 15 ἐμπνεῖ UFL, ἐμπνεῖ πνοὴν Arm 16 εἰδώς] ἢ ὡς UFL 19 προσκαλούμενος F 21 αὐτοῦ codd. ὅτι om. Arm 22 ἐμφατικώτατα M 23 ἐπομβρῇ UFL 24 γῆς L 25 τε om. FL 26 αὐτοῦ UFL, αὑτοῦ v ἥδ' ἐστὶν αἰτία MArm: ἡ ἐστιν αἰτία AP, ἡ δέ ἐστιν ἡ αἰτία UFL post ἄγονον add. μὲν UFL

35 ἀγαθοῦ, κἂν ἡ χρῆσις ἀδύνατος ἐνίοις ᾖ αὐτοῦ. ἕτερον δὲ λεκτέον
ἐκεῖνο· βούλεται τὰ θέσει δίκαια εἰσαγαγεῖν. ὁ μὲν οὖν μὴ ἐμπνευσθεὶς
τὴν ἀληθινὴν ζωήν, ἀλλ' ἄπειρος ὢν ἀρετῆς, κολαζόμενος ἐφ' οἷς ἡμάρ-
τανεν εἶπεν ἂν ὡς ἀδίκως κολάζεται, ἀπειρίᾳ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ σφάλλε-
σθαι περὶ αὐτό, αἴτιον δὲ εἶναι τὸν μηδεμίαν ἐμπνεύσαντα ἔννοιαν αὐτοῦ·
τάχα δὲ μηδὲ ἁμαρτάνειν φήσει τὸ παράπαν, εἴ γε τὰ ἀκούσια καὶ
36 κατὰ ἄγνοιαν οὐδὲ ἀδικημάτων ἔχειν λόγον φασί τινες. τό γε μὴν
„ἐνεφύσησεν“ ἴσον ἐστὶ τῷ ἐνέπνευσεν ἢ ἐψύχωσε τὰ ἄψυχα· μὴ γὰρ
τοσαύτης ἀτοπίας ἀναπλησθείημεν, ὥστε νομίσαι θεὸν στόματος ἢ μυκ-
τήρων ὀργάνοις χρῆσθαι πρὸς τὸ ἐμφυσῆσαι· ἄποιος γὰρ ὁ θεός, οὐ
37 μόνον οὐκ ἀνθρωπόμορφος. ἐμφαίνει δέ τι καὶ φυσικώτερον ἡ προφορά.
τρία γὰρ εἶναι δεῖ, τὸ ἐμπνέον, τὸ δεχόμενον, τὸ ἐμπνεόμενον· τὸ μὲν
οὖν ἐμπνέον ἐστὶν ὁ θεός, τὸ δὲ δεχόμενον ὁ νοῦς, τὸ δὲ ἐμπνεόμενον
τὸ πνεῦμα. τί | οὖν ἐκ τούτων συνάγεται; ἕνωσις γίνεται τῶν τριῶν, p. 51 M.
τείναντος τοῦ θεοῦ τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ δύναμιν διὰ τοῦ μέσου πνεύματος
ἄχρι τοῦ ὑποκειμένου — τίνος ἕνεκα ἢ ὅπως ἔννοιαν αὐτοῦ λάβωμεν;
38 ἐπεὶ πῶς ἂν ἐνόησεν ἡ ψυχὴ θεόν, εἰ μὴ ἐνέπνευσε καὶ ἥψατο αὐτῆς
κατὰ δύναμιν; οὐ γὰρ ἂν ἀπετόλμησε τοσοῦτον ἀναδραμεῖν ὁ ἀνθρώπινος
νοῦς, ὡς ἀντιλαβέσθαι θεοῦ φύσεως, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ θεὸς ἀνέσπασεν
αὐτὸν πρὸς ἑαυτόν, ὡς ἐνῆν ἀνθρώπινον νοῦν ἀνασπασθῆναι, καὶ ἐτύ-
39 πωσε κατὰ τὰς ἐφικτὰς νοηθῆναι δυνάμεις. εἰς δὲ τὸ πρόσωπον ἐμπνεῖ
καὶ φυσικῶς καὶ ἠθικῶς· φυσικῶς μέν, ὅτι ἐν προσώπῳ τὰς αἰσθήσεις
ἐδημιούργει· τοῦτο γὰρ μάλιστα τοῦ σώματος τὸ μέρος ἐψύχωται [καὶ
ἐμπέπνευσται]· ἠθικῶς δὲ οὕτως· ὥσπερ σώματος ἡγεμονικόν ἐστι τὸ
πρόσωπον, οὕτως ψυχῆς ἡγεμονικόν ἐστιν ὁ νοῦς· τούτῳ μόνῳ ἐμπνεῖ
ὁ θεός, τοῖς δ' ἄλλοις μέρεσιν οὐκ ἀξιοῖ, ταῖς τε αἰσθήσεσι καὶ τῷ λόγῳ
40 καὶ τῷ γονίμῳ· δεύτερα γάρ ἐστι τῇ δυνάμει. ὑπὸ τίνος οὖν καὶ ταῦτα

---

1 ἀδύνατος ἡ χρῆσις transp. UFL εἰς χρῆσιν Arm ᾖ scripsi (sic Arm ut vid.): ἦν MAP, ἡ UFL αὐτοῦ] ἡ ὑπερβολὴ αὐτοῦ Arm 2 θέσει MAPArm: θεῖα UFL μὴ om. L 3 ἀλλὰ MP 3. 4 ἥμαρτεν UFL 4 ὡς] ἀνόμως UFL 5 περὶ Mang. (sic Arm): παρ' codd. 6 μηδ' UFL φήσει] φησὶ FArm, φύσει AP 6. 7 καὶ τὰ κατὰ UFL 7 λόγον ἔχειν transp. UFL 8 τῷ om. AP 10. 11 οὐ μόνον οὐκ UFLArm: οὐ μόνον, ἀλλ' οὐδ' MAP 11 δέ τι] δ' ἔτι A 12 ἐπιπνεό-μενον UF 13 ἐπιπνεόμενον UFL 15 τείνοντος Mang. ἀφ' om. Arm 16 τοῦ] του Arm ὑποκειμένου ⟨νοῦ⟩ coni. Mang. καταλάβωμεν UFL 18 ἐπετόλμησε UFL 22 καὶ ante φυσικῶς om. UFL 23 γὰρ Arm: δὲ codd. ἐμψύ-χωται F 23. 24 καὶ ἐμπέπνευσται om. Arm, seclusi 24 δ' U 26 τ' U λόγῳ] ἀλόγω U

ἐνεπνεύσθη; ὑπὸ τοῦ νοῦ δηλονότι· οὗ γὰρ μετέσχεν ὁ νοῦς παρὰ θεοῦ, τούτου μεταδίδωσι τῷ ἀλόγῳ μέρει τῆς ψυχῆς, ὥστε τὸν μὲν νοῦν ἐψυχῶσθαι ὑπὸ θεοῦ, τὸ δὲ ἄλογον ὑπὸ τοῦ νοῦ· ὡσανεὶ γὰρ θεός ἐστι τοῦ ἀλόγου ὁ νοῦς, παρὸ καὶ Μωυσῆν οὐκ ὤκνησεν εἰπεῖν „θεὸν τοῦ Φαραώ“ (Exod. 7, 1). τῶν γὰρ γινομένων τὰ μὲν καὶ ὑπὸ θεοῦ 41 γίνεται καὶ δι᾽ αὐτοῦ, τὰ δὲ ὑπὸ θεοῦ μέν, οὐ δι᾽ αὐτοῦ δέ· τὰ μὲν οὖν ἄριστα καὶ ὑπὸ θεοῦ γέγονε καὶ δι᾽ αὐτοῦ· προελθὼν γοῦν ἐρεῖ ὅτι „ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον“ (Gen. 2, 8)· τούτων καὶ ὁ νοῦς ἐστι· τὸ δὲ ἄλογον ὑπὸ θεοῦ μὲν γέγονεν, οὐ διὰ θεοῦ δέ, ἀλλὰ διὰ τοῦ λογικοῦ τοῦ ἄρχοντός τε καὶ βασιλεύοντος ἐν ψυχῇ. „πνοὴν“ δέ, ἀλλ᾽ 42 οὐ πνεῦμα, εἴρηκεν, ὡς διαφορᾶς οὔσης· τὸ μὲν γὰρ πνεῦμα νενόηται κατὰ τὴν ἰσχὺν καὶ εὐτονίαν καὶ δύναμιν, ἡ δὲ πνοὴ ὡς ἂν αὔρα τίς ἐστι καὶ ἀναθυμίασις ἠρεμαία καὶ πραεῖα. ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν εἰκόνα γεγονὼς καὶ τὴν ἰδέαν νοῦς πνεύματος ἂν λέγοιτο κεκοινωνηκέναι — ῥώμην γὰρ ἔχει ὁ λογισμὸς αὐτοῦ —, ὁ δὲ ἐκ τῆς ὕλης τῆς κούφης καὶ ἐλαφροτέρας αὔρας ὡς ἂν ἀποφορᾶς τινος, ὁποῖαι γίνονται ἀπὸ τῶν ἀρωμάτων· φυλαττομένων γὰρ οὐδὲν ἧττον καὶ μὴ ἐκθυμιωμένων εὐωδία τις γίνεται.

(14.) „Καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατο- 43 λάς· καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε“ (Gen. 2, 8.). τὴν p. 52 M. μετάρσιον καὶ οὐράνιον σοφίαν πολλοῖς ὀνόμασι πολυώνυμον οὖσαν δεδήλωκε· καὶ γὰρ ἀρχὴν καὶ εἰκόνα καὶ ὅρασιν θεοῦ κέκληκε. ταύτης δ᾽ ὡς ἂν ἀρχετύπου μίμημα τὴν ἐπίγειον σοφίαν νυνὶ παρίστησι διὰ τῆς τοῦ παραδείσου φυτουργίας· μὴ γὰρ τοσαύτη κατάσχοι τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν ἀσέβεια, ὡς ὑπολαβεῖν ὅτι θεὸς γεωπονεῖ καὶ φυτεύει

1 ἐμπνευσθῇ UFL τοῦ θεοῦ UFL 3 ὑπὸ θεοῦ ἐψυχῶσθαι transp. MAP Arm ἐμψυχῶσθαι F 4 Μωσῆν MAP 5 γιγνομένων U καὶ ὑπὸ θεοῦ UFL: καὶ om. ceteri 6 γίγνεται UFL τὰ δὲ — δι᾽ αὐτοῦ (7) om. FL 7 οὖν om. Mang. γοῦν] γὰρ FL 8 τούτων οὖν (vel δὴ) Arm 13 πραῆς AP 14 λέγοι F κεκοινωκέναι Mang. 16 ἐλαφροτάτης UF ἀπὸ φορᾶς M γίγνονται UF 18 γίγνεται F 20 ἔθηκεν UFL ὃν om. P τὴν om. MAP 21 μετάρσιον MAPArm: μὲν γὰρ θείαν UFL πολλοῖς ὠνόμασεν ὀνόμασι καὶ πολυώνυμον οὖσαν FL 22 γὰρ om. Arm θεοῦ om. Arm κέκληκε ταύτην MAPArm 23 δ᾽ om. MAPArm post μίμημα add. δὲ (vel δὴ) Arm 24 τοσαύτη om. Arm 24. 25 ἀνθρώπινον MAPArm: ἡμέτερον UFL 25 γεηπονεῖ AP

24 *Orig. de Princip. IV 16* (= *Philocal. I 17 p. 24 Robinson*) τίς δ᾽ οὕτως ἠλίθιος, ὡς οἰηθῆναι τρόπον ἀνθρώπου γεωργοῦ τὸν θεὸν πεφυτευκέναι παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς;

παραδείσους, ἐπεὶ καὶ τίνος ἕνεκα εὐθὺς διαπορήσομεν· οὐ γὰρ ὅπως ἀναπαύλας εὐδιαγώγους καὶ ἡδονὰς ἑαυτῷ πορίζῃ — μηδὲ εἰς νοῦν
44 ἔλθοι ποτὲ τὸν ἡμέτερον ἡ τοιαύτη μυθοποιΐα —· θεοῦ γὰρ οὐδὲ ὁ σύμπας κόσμος ἄξιον ἂν εἴη χωρίον καὶ ἐνδιαίτημα, ἐπεὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ τόπος καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ πλήρης καὶ ἱκανὸς αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ θεός, τὰ μὲν ἄλλα ἐπιδεᾶ καὶ ἔρημα καὶ κενὰ ὄντα πληρῶν καὶ περιέχων, αὐτὸς δὲ
45 ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου περιεχόμενος, ἅτε εἷς καὶ τὸ πᾶν αὐτὸς ὤν. τὴν οὖν ἐπίγειον ἀρετὴν σπείρει καὶ φυτεύει τῷ θνητῷ γένει ὁ θεὸς μίμημα καὶ ἀπεικόνισμα οὖσαν τῆς οὐρανίου· ἐλεήσας γὰρ ἡμῶν τὸ γένος καὶ κατιδὼν ὅτι ἐξ ἀφθόνων καὶ πλουσίων κακῶν συνέστηκεν, ἐπίκουρον καὶ ἀρωγὸν τῶν ψυχῆς νόσων ἀρετὴν ἐπίγειον ἐρρίζου, μίμημα, ὡς ἔφην, τῆς οὐρανίου καὶ ἀρχετύπου, ἣν πολλοῖς ὀνόμασι καλεῖ. παράδεισος μὲν δὴ τροπικῶς εἴρηται ἡ ἀρετή, τόπος δὲ οἰκεῖος τῷ παραδείσῳ Ἐδέμ, τοῦτο δέ ἐστι τρυφή· ἀρετῇ δὲ ἁρμόττον εἰρήνη καὶ εὐπάθεια
46 καὶ χαρά, ἐν οἷς τὸ τρυφᾶν ὡς ἀληθῶς ἐστι. καὶ μὴν κατὰ ἀνατολάς ἐστιν ἡ φυτουργία τοῦ παραδείσου· οὐ γὰρ δύεται καὶ σβέννυται, ἀλλ' ἀεὶ πέφυκεν ἀνατέλλειν ὁ ὀρθὸς λόγος, καὶ ὥσπερ, οἶμαι, ἀνατείλας ἥλιος τὸν ζόφον τοῦ ἀέρος φωτὸς ἐνέπλησεν, οὕτως καὶ ἀρετὴ ἀνατείλασα ἐν ψυχῇ τὴν ἀχλὺν αὐτῆς ἐναυγάζει καὶ τὸν πολὺν σκότον σκε-
47 δάννυσι. „καὶ ἔθετο“ φησίν „ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν.“ ἀγαθὸς γὰρ ὢν ὁ θεὸς καὶ ἐπ' ἀρετὴν ὡς οἰκειότατον ἔργον ἀσκῶν τὸ γένος ἡμῶν τὸν νοῦν τίθησιν ἐν τῇ ἀρετῇ, ἵνα δηλονότι μηδὲν ἄλλο

---

1 διαπορήσωμεν AP 2 πορίζει AP μηδ' UF 3 ἔλθῃ F θεοῦ — ἐνδιαίτημα om. AP 4 καὶ add. Turn.: ἢ D^R f. 162^v, om. ceteri ἑαυτοῦ codd.: ἑαυτῷ v 5 ἑαυτῷ πλήρης FL αὐτὸς ἑαυτῷ om. UFL 6 ἐπιδεᾶ codd.: ἐπιδεῆ D (Mang.) 7 εἷς καὶ om. Arm 10 συνέστη UFL 11 ἀρρωγὸν U νόσον F ἐπίγειον om. Arm ἐρίζου U ἔφην] μορφὴν UFL 14 δ' ἐστι U, δ' ἦν M, δὴ (om. ἐστι) A, δὲ (om. ἐστι) P εὐστάθεια AP 17 αἰεὶ UFL ὁ ὀρθὸς λόγος] ὅρους αὐγῆς UFL, ὁ ῥοῦς αὐγῆς Turn. 18 ἀνέπλησεν FL 19 αὐγάζει FL, αὐγάζοι U 22 ἵνα om. U

3—7 D^C fol. 45^v et 173^v D^R fol. 22^v et 162^v D^L fol. 26^v (Φίλωνος) ἐκ τοῦ δευτέρου (sic) τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: οὐδὲ ὁ σύμπας κόσμος ἄξιον ἂν εἴη θεοῦ χωρίον ἐνδιαίτημα, ἐπεὶ — αὐτὸς ὤν. 14 *Ambros. de Paradiso 1, 4* Locus autem eius, in quo est plantatus (scil. paradisus), voluptas dicitur. 17—20 Cod. Vat. Regin. 40 fol. 224 (Pitra Anal. Sacr. II p. 311. Harris Fragments of Philo p. 103) Φίλωνος: ... ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ὁ ἥλιος τὸν ζόφον τοῦ ἀέρος φωτὸς ἐνέπλησεν, οὕτως καὶ ἀρετὴ ἀνατείλασα ἐν ψυχῇ τὴν ἀχλὺν αὐτῆς αὐγάζεται καὶ τὸ σκότος σκεδάννυσιν καὶ τὰ τῶν παθῶν θηρία κοιμίζει.

ἢ ταύτην καθάπερ ἀγαθὸς γεωργὸς τημελῇ καὶ περιέπῃ. (15.) ζη- 48
τήσειε δ' ἄν τις, διὰ τί, τοῦ μιμεῖσθαι θεοῦ τὰ ἔργα ὄντος ὁσίου, ἐμοὶ
μὲν ἀπηγόρευται φυτεύειν ἄλσος παρὰ τῷ θυσιαστηρίῳ, τὸν δὲ παράδει-
σον ὁ θεὸς φυτεύει; φησὶ γάρ· „οὐ φυτεύσεις σεαυτῷ ἄλσος, πᾶν ξύλον
p. 53 M. παρὰ τὸ θυσιαστήριον κυρίου τοῦ θεοῦ σου οὐ | ποιήσεις σεαυτῷ“
(Deuter. 16, 21). τί οὖν λεκτέον; ὅτι πρέπει τῷ θεῷ φυτεύειν καὶ οἰκο-
δομεῖν ἐν ψυχῇ τὰς ἀρετάς. φίλαυτος δὲ καὶ ἄθεος ὁ νοῦς οἰόμενος ἴσος 49
εἶναι θεῷ καὶ ποιεῖν δοκῶν ἐν τῷ πάσχειν ἐξεταζόμενος· θεοῦ δὲ σπείρον-
τος καὶ φυτεύοντος ἐν ψυχῇ τὰ καλά, ὁ λέγων νοῦς ὅτι „ἐγὼ φυτεύω“
ἀσεβεῖ. οὐ φυτεύσεις οὖν, ὅταν ὁ θεὸς φυτουργῇ· ἐὰν δὲ καὶ φυτὰ ἐν
ψυχῇ καταβάλῃ, ὦ διάνοια, καρποτόκα φύτευε πάντα, ἀλλὰ μὴ ἄλσος,
ἐν ἄλσει γὰρ καὶ ἀγρίας ὕλης ἐστὶ καὶ ἡμέρου δένδρα· κακίαν δὲ τὴν
ἄγονον ἐν ψυχῇ μετὰ τῆς ἡμέρου καὶ καρποτόκου φυτεύειν ἀρετῆς λέ-
πρας ἐστὶ τῆς διφυοῦς καὶ μιγάδος οἰκεῖον. ἐὰν μέντοι γε τὰ ἄμικτα 50
καὶ σύγκλυδα εἰς ταὐτὸν ἄγῃς, χώριζε καὶ διάκρινε τῆς καθαρᾶς καὶ
ἀμιάντου φύσεως τῆς ἀναφερούσης τὰ ἄμωμα τῷ θεῷ, αὕτη δέ ἐστι τὸ
θυσιαστήριον· τούτου γὰρ ἀλλότριον τὸ λέγειν ἔργον τι εἶναι ψυχῆς, ἐπὶ
θεὸν πάντων λαμβανόντων τὴν ἀναφοράν, καὶ τὸ τὰ ἄκαρπα τοῖς καρ-
ποτόκοις ἀναμιγνύναι· μῶμος γὰρ τοῦτό γε, τὰ δὲ ἄμωμα τῷ θεῷ προσ-
άγεται. ἐὰν οὖν τι τούτων παραβῇς, ὦ ψυχή, σαυτὴν βλάψεις, οὐ 51
θεόν· διὰ τοῦτό φησιν· „οὐ φυτεύσεις σεαυτῷ“· θεῷ γὰρ οὐδεὶς ἐργάζε-
ται, καὶ μάλιστα τὰ φαῦλα· καὶ ἐπιφέρει πάλιν· „οὐ ποιήσεις σεαυτῷ.“
λέγει δὲ καὶ ἐν ἑτέροις· „οὐ ποιήσετε μετ' ἐμοῦ θεοὺς ἀργυροῦς, καὶ
θεοὺς χρυσοῦς οὐ ποιήσετε ὑμῖν ἑαυτοῖς“ (Exod. 20, 23)· ὁ γὰρ ἢ ποιό-
τητα οἰόμενος ἔχειν τὸν θεὸν ἢ μὴ ἕνα εἶναι ἢ μὴ ἀγένητον καὶ ἄφ-
θαρτον ἢ μὴ ἄτρεπτον ἑαυτὸν ἀδικεῖ, οὐ θεόν· „ἑαυτοῖς“ γάρ φησιν
„οὐ ποιήσετε“· δεῖ γὰρ ἡγεῖσθαι καὶ ἄποιον αὐτὸν καὶ ἕνα καὶ ἄφθαρ-

---

1 γεωργὸς ἀγαθὸς transp. UL τημελεῖ καὶ περιέπει AP 1. 2 ζητήσαι M, ζητῆσαι AP 2 θεοῦ τὰ ἔργα UFL: τὰ θεοῦ ἔργα MAP 4 σεαυτῶ F: ἑαυτῶ UL, σαυτῶ MAP 5 παρὰ τῶ θυσιαστηρίω UL, περὶ τῶ θυσιαστηρίω F κυρίω θεῶ UFL σου om. AP σαυτῶ MAP 6 πρέπον UFL 7 ὁ οἰόμενος Arm 8 καὶ om. UFL ante ἐν add. ὡς αὐτὸς Arm δὲ om. P 11 καταβάλῃ codd.: καταβάλῃς v 12 δένδρου AP 15 καὶ σύγκλυδα add. M, καὶ ἀσύγκλυδα (?) Arm: om. ceteri ταὐτὸ UFL ἀγάγῃς UL, ἀγάγοις F 18 πάντων om. Arm 19. 20 πρόσαγε UFL 21 οὐδεὶς ἐργάζεται] οὐδὲν ἁρμόζει Arm 22 τὰ om. UFL 23 ἑτέρω FL μετ' ἐμὲ M, μετ' ἐμοῦ om. Arm 24 θεοὺς om. MAPArm 25 τὸν θεὸν om. U ἀγένητον F: ἀγέννητον ceteri 26 ἑαυτοῖς — ἄτρεπτον (74,1) om. UFL 27 καὶ ἕνα codd.: εἶναι Mang. ἕνα ⟨καὶ ἀγένητον⟩ coni. Wendl.

τον καὶ ἄτρεπτον· ὁ δὲ μὴ οὕτως διανοούμενος ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν ψευ-
52 δοῦς καὶ ἀθέου δόξης ἀναπίμπλησιν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι, κἂν εἰσαγάγῃ ἡμᾶς
εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εἰσαχθέντες φυτεύσωμεν ἄκαρπον μὲν οὐδὲν „πᾶν
δὲ ξύλον βρώσιμον", κελεύει „περικαθαρίσαι τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτοῦ"
(Lev. 19, 23); τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ δοκεῖν φυτεύειν· ἀποτεμεῖν οἴησιν γὰρ
53 ἐπαγγέλλεται, οἴησις δὲ ἀκάθαρτον φύσει. (16.) ὃν δὲ ἔπλασεν ἄνθρω-
πον τιθέναι φησὶν ἐν τῷ παραδείσῳ, νυνὶ μόνον· τίς οὖν ἐστιν, ἐφ' οὗ
ὕστερόν φησιν ὅτι „ἔλαβε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησε καὶ
ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν"
(Gen. 2, 15); μήποτ' οὖν ἕτερός ἐστιν ἄνθρωπος οὗτος, ὁ κατὰ τὴν
εἰκόνα καὶ τὴν ἰδέαν γεγονώς, ὥστε δύο ἀνθρώπους εἰς τὸν παράδεισον
54 εἰσάγεσθαι, τὸν μὲν πεπλασμένον, τὸν δὲ κατ' εἰκόνα. ὁ μὲν οὖν κατὰ
τὴν ἰδέαν γεγονὼς οὐ | μόνον ἐν ταῖς φυτουργίαις τῶν ἀρετῶν ἐξετάζε- p. 54 M.
ται, ἀλλὰ καὶ ἐργάτης ἐστὶν αὐτῶν καὶ φύλαξ, τοῦτο δ' ἐστὶ μνήμων
ὧν ἤκουσε καὶ ἤσκησεν, ὁ δὲ πλαστὸς οὔτε ἐργάζεται τὰς ἀρετὰς οὔτε
φυλάττει, ἀλλὰ μόνον εἰσάγεται εἰς τὰ δόγματα ἀφθονίᾳ θεοῦ, μέλλων
55 αὐτίκα φυγὰς ἀρετῆς ἔσεσθαι. διὰ τοῦτο ὃν μὲν μόνον τίθησιν ἐν τῷ
παραδείσῳ, πλαστὸν καλεῖ, ὃν δὲ καὶ ἐργάτην καὶ φύλακα ἀποδείκνυσιν,
οὐ πλαστόν, ἀλλὰ „ὃν ἐποίησε"· καὶ τοῦτον μὲν λαμβάνει, ἐκεῖνον δὲ
ἐκβάλλει. ὃν δὲ λαμβάνει, τριῶν ἀξιοῖ, ἐξ ὧν συνέστηκεν ἡ εὐφυΐα,
εὐθιξίας, ἐπιμονῆς, μνήμης· ἡ μὲν οὖν εὐθιξία θέσις ἐστὶν ἐν τῷ παρα-
δείσῳ, ἡ δὲ ἐπιμονὴ πρᾶξις τῶν καλῶν [τὸ ἐργάζεσθαι τὰ καλά], ἡ δὲ
μνήμη φυλακὴ καὶ διατήρησις τῶν ἁγίων δογμάτων. ὁ δὲ πλαστὸς νοῦς
οὔτε μνημονεύει τὰ καλὰ οὔτε ἐργάζεται, μόνον δὲ εὔθικτός ἐστι· παρὸ

1. 2 ψεύδους AP 2 εἰσαγάγη MU: εἰσάγη ceteri 3 φυτεύωμεν M, φυτεύομεν A, φυτεύημεν P 4 καθαρίσαι UFL ἀκαθαρσίαν] ἀκροβυστίαν UFL 5. 6 τοῦτο — φύσει] τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἀποτεμεῖν οἴησιν, οἴησις γὰρ ἀκάθαρτον φύσει Arm 5 δ' ἐστὶ M: δ' ἔστι U, δέ ἐστι ceteri γὰρ om. UFL, γὰρ οἴησιν Mang. 7 τιθέναι] τίθεται UFL 8 ἐποίησεν U 9 φυλάττειν UFL 10 ἐστιν ἕτερος transp. UFL 13. 14 ἐξετάζονται P, ἐξετάζεται corr. ex ἐξετάζονται A 14 αὐτῶν ἐστι transp. UFL δέ ἐστι MAP 15 οὔτε — οὔτε] οὐδὲ — οὐδὲ UFL 16 φυλάττει] φυτεύει Arm 18 καὶ ante ἐργάτην om. UFL 19 τοῦτο U 20. 21 ἡ εὐφυΐας ἢ εὐθιξίας ἢ ἐπιμονῆς (ἐπὶ μόνης F) μνήμης FL 21 εὐθεξίας AP, ἡ εὐθιξία U ἡ ἐπιμονῆς μνήμη U εὐθεξία AP 22 ἡ δὲ ἐπιμονὴ — καλά post δογμάτων (23) transp. UFL τὸ ἐργάζεσθαι τὰ καλά om. Arm, seclusi 23 ἡ φυλακὴ MAP, φυλακτικὴ UFL διατηρὶς U δογμάτων] πνευμάτων Arm νοῦς] ἄνθρωπος coni. Mang. 24 οὔτε] οὐ Arm οὔτε ἐργάζεται om. Arm

6 D[K] fol. 220[v] D[R] fol. 267[v] (D[V] p. 704) ἐκ τοῦ α' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: οἴησις ἀκάθαρτον φύσει.

καὶ τεθεὶς ἐν τῷ παραδείσῳ μικρὸν ὕστερον ἀποδιδράσκει καὶ ἐκ-
βάλλεται.

(17.) „Καὶ ἐξανέτειλεν ὁ θεὸς ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς 56
ὅρασιν καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν, καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τῷ παρα-
δείσῳ, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ“ (Gen. 2, 9).
ἃ φυτεύει ἐν τῇ ψυχῇ δένδρα ἀρετῆς, νῦν ὑπογράφει· ἔστι δὲ ταῦτα
αἵ τε κατὰ μέρος ἀρεταὶ καὶ αἱ κατ᾽ αὐτὰς ἐνέργειαι καὶ τὰ κατορθώ-
ματα καὶ τὰ λεγόμενα παρὰ τοῖς φιλοσοφοῦσι καθήκοντα, ταῦτά ἐστι
τοῦ παραδείσου τὰ φυτά. χαρακτηρίζει μέντοι γε αὐτὰ ταῦτα δηλῶν 57
ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ ὀφθῆναι κάλλιστόν ἐστι καὶ ἀπολαυσθῆναι· ἔνιαι γὰρ
τῶν τεχνῶν θεωρητικαὶ μέν εἰσιν, οὐ πρακτικαὶ δέ, γεωμετρία ἀστρο-
νομία, ἔνιαι δὲ πρακτικαὶ μέν, οὐ θεωρητικαὶ δέ, τεκτονικὴ χαλκευτικὴ
καὶ ὅσαι βάναυσοι λέγονται· ἡ δὲ ἀρετὴ καὶ θεωρητική ἐστι καὶ πρακ-
τική· καὶ γὰρ θεωρίαν ἔχει, ὁπότε καὶ ἡ ἐπ᾽ αὐτὴν ὁδὸς φιλοσοφία
διὰ τῶν τριῶν αὐτῆς μερῶν, τοῦ λογικοῦ, τοῦ ἠθικοῦ, τοῦ φυσικοῦ,
καὶ πράξεις· ὅλου γὰρ τοῦ βίου ἐστὶ τέχνη ἡ ἀρετή, ἐν ᾧ καὶ αἱ σύμ-
πασαι πράξεις. ἀλλὰ καίτοι θεωρίαν ἔχουσα καὶ πρᾶξιν, πάλιν ἐν 58
ἑκατέρῳ ὑπερβάλλει κατὰ τὸ κρεῖττον· καὶ γὰρ ἡ θεωρία τῆς ἀρετῆς
παγκάλη καὶ ἡ πρᾶξις καὶ ἡ χρῆσις περιμάχητος. διὸ καί φησιν ὅτι
καὶ „εἰς ὅρασίν ἐστιν ὡραῖον“, ὅπερ ἦν τοῦ θεωρητικοῦ σύμβολον, καὶ
„καλὸν εἰς βρῶσιν“, ὅπερ ἐστὶ τοῦ χρηστικοῦ καὶ πρακτικοῦ σημεῖον.
(18.) τὸ δὲ ξύλον τῆς ζωῆς ἐστιν ἡ γενικωτάτη ἀρετή, ἥν τινες ἀγα- 59
θότητα καλοῦσιν, ἀφ᾽ ἧς αἱ κατὰ μέρος ἀρεταὶ συνίστανται. τούτου
χάριν καὶ μέσον ἵδρυται τοῦ παραδείσου, τὴν συνεκτικωτάτην χώραν
p. 55 M. ἔχον, ἵνα ὑπὸ τῶν ἑκατέρωθεν βασιλέως | τρόπον δορυφορῆται. οἱ δὲ
λέγουσι τὴν καρδίαν ξύλον εἰρῆσθαι ζωῆς, ἐπειδὴ αἰτία τε τοῦ ζῆν

---

3 ἐξαπέστειλεν FL κύριος ὁ θεός Arm 4. 5 τοῦ παραδείσου UFL 5 γνωστοῦ AP 6 φυτεύει] φύει UL 7 κατ᾽ αὐτάς] κατὰ ταύτας UFL 8 ταὐτά F 9 αὐτὰ om. Arm 9. 10 δηλῶν ὅτι] δηλονότι APU 11 θεωρηματικαὶ UF 12 θεωρηματικαὶ UFL χαλκευτικὴ om. U 13 καὶ post ἀρετὴ om. AP θεωρηματική UFL 14 καὶ post ὁπότε om. L 15 αὐτῆς Wendl. 16 καὶ πράξεις Arm (Turn.): καὶ αἱ πράξεις UFL, καὶ πρᾶξιν MAP 17 ἔχουσαν AP ἐν] ἐφ᾽ UFL 19 ἡ bis om. UFL χρῆσις codd.: τήρησις Mang. 20 καὶ om. UFL ὡραίου AP ἦν om. UFL 21 ἐστὶ om. U τοῦ om. Mang. 22 ἡ γενικωτάτη] ἡγεμονικωτάτη NArm 24 ἱδρύεται UFLN 25 ἔχων AP 26 εἶναι εἰρῆσθαι (sic) N τε om. FL

18—19 DR fol. 148r (Anton. Mel. I 7 Col. 793) Φίλωνος: ἡ θεωρία — περιμάχητος.
22—26 N fol. 162v τὸ δὲ — ξύλον εἶναι εἰρῆσθαι.

ἐστι καὶ τὴν μέσην τοῦ σώματος χώραν ἔλαχεν, ὡς ἂν κατ' αὐτοὺς ἡγεμονικὸν ὑπάρχουσα. ἀλλ' οὗτοι μὲν ἰατρικὴν δόξαν ἐκτιθέμενοι μᾶλλον ἢ φυσικὴν μὴ λανθανέτωσαν. ἡμεῖς δέ, ὡς καὶ πρότερον ἐλέχθη,
60 τὴν γενικωτάτην ἀρετὴν ξύλον εἰρῆσθαι ζωῆς λέγομεν. τοῦτο μὲν οὖν ῥητῶς φησιν ὅτι ἐστὶν ἐν μέσῳ τῷ παραδείσῳ· τὸ δὲ ἕτερον ξύλον, τὸ τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, οὐ δεδήλωκεν οὔτε εἰ ἐντὸς οὔτε εἰ ἐκτός ἐστι τοῦ παραδείσου, ἀλλ' εἰπὼν οὕτως „καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ" εὐθὺς ἡσύχασεν οὐ δηλώσας ὅπου τετύχηκεν ὄν, ἵνα μὴ ὁ φυσιολογίας ἀμύητος τὸν ὄντα τῆς ἐπιστήμης θαυμάζῃ. τί οὖν χρὴ λέγειν; ὅτι τὸ ξύλον τοῦτο καὶ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐστὶ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, οὐσίᾳ μὲν ἐν αὐτῷ, δυνάμει δὲ
61 ἐκτός. πῶς; τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν πανδεχές ἐστι καὶ ἔοικε κηρῷ πάντας τύπους καλούς τε καὶ αἰσχροὺς δεχομένῳ· παρὸ καὶ ὁ πτερνιστὴς Ἰακὼβ ὁμολογεῖ φάσκων „Ἐπ' ἐμὲ ἐγένετο πάντα ταῦτα" (Gen. 42, 36)· ἐπὶ γὰρ μίαν οὖσαν τὴν ψυχὴν αἱ ἀμύθητοι τυπώσεις ἁπάντων τῶν ἐν τῷ παντὶ ἀναφέρονται· ὅταν μὲν οὖν δέξηται τὸν τῆς τελείας ἀρετῆς χαρακτῆρα, γέγονε τὸ τῆς ζωῆς ξύλον, ὅταν δὲ τὸν τῆς κακίας, γέγονε τὸ τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ· ἡ δὲ κακία πεφυγάδευται θείου χοροῦ· τὸ δεδεγμένον οὖν αὐτὴν ἡγεμονικὸν ἐν τῷ παραδείσῳ ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἐν αὐτῷ γάρ ἐστι καὶ ὁ τῆς ἀρετῆς χαρακτὴρ οἰκεῖος ὢν τῷ παραδείσῳ, δυνάμει δὲ πάλιν οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ, ὅτι ὁ τύπος ὁ κακίας ἀλλότριός ἐστι θείων ἀνατολῶν.
62 ὃ δὲ λέγω, καὶ οὕτως ἄν τις καταμάθοι. νῦν ἐν τῷ σώματί μου τὸ ἡγεμονικόν ἐστι κατὰ τὴν οὐσίαν, δυνάμει δὲ ἐν Ἰταλίᾳ ἢ Σικελίᾳ, ὁπότε περὶ τῶν χωρῶν τούτων ἐπιλογίζεται, καὶ ἐν οὐρανῷ, ὁπότε περὶ οὐρανοῦ σκοπεῖ· παρὸ καὶ πολλάκις ἐν βεβήλοις ὄντες χωρίοις τινὲς κατὰ τὴν οὐσίαν ἐν ἱερωτάτοις ὑπάρχουσι φαντασιούμενοι τὰ ἀρετῆς,

---

2 ἐκτιθέμενοι δόξαν transp. AP ἐκτεθειμένοι UFL 4 τὴν ἡγεμονικωτάτην Arm 6 τὸ om. FL τὸ τοῦ γινώσκειν] τὸ γνωστὸν Arm 6. 7 οὔτ'—οὔτ' UFL 7 ἀλλὰ MP 8 τοῦ] τὸ F γνωστοῦ AP 9 ὄν om. AP ὄντα corruptum; γνόντα coni. Mang., μετέχοντα Creuzer; fortasse λαχόντα 10 ἐπιστήμης] φυσιολογίας Arm τὸ ξύλον om. FL τοῦτο τὸ ξύλον Mang. 12 ἐκτός. πῶς] ἐκτός πως· ὡσαύτως Arm 12. 13 πάντας τοὺς τύπους UFL 13 παρὸν F 14 ἐγένοντο UFL πάντα ταῦτα M: ταῦτα πάντα ceteri 15 ἐπὶ] ἐπεὶ APF αἱ om. UFL 16 τῷ om. FL ἀναγράφονται Arm 17 γέγονε] ἐγένετο FL 18 γέγονε] ἐγένετο UFL τὸ M: τῷ AP, om. UFL 19 χοροῦ] χώρου MAP τὸ δὲ AP 21 ὢν] ἐν U 22 ὁ post τύπος om. AP ἐντολῶν FL 23 οὕτω F 24 ἐν Σικελίᾳ F 25 χώρων MAP 26 σκοπεῖ MAP: σκοπεῖ τι Arm, σκοπεῖται UFL

καὶ ἔμπαλιν ἐν τοῖς ἀδύτοις ὑπάρχοντες ἄλλοι τὴν διάνοιάν εἰσι βέβηλοι,
τῷ τροπὰς πρὸς τὸ χεῖρον καὶ τύπους αὐτὴν λαμβάνειν φαύλους· ὥστε
οὔτε ἐν τῷ παραδείσῳ ἡ κακία ἐστὶν οὔτε οὐχί ἐστι· δύναται μὲν γὰρ
εἶναι κατ' οὐσίαν, δυνάμει δὲ οὐ δύναται.

(19.) „Ποταμὸς δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν παρά- 63
p. 56 M. δεισον· ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς. ὄνομα | τῷ ἑνὶ Φει-
σών· οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ, ἐκεῖ οὗ ἐστι τὸ χρυσίον·
τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλόν· καὶ ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ
λίθος ὁ πράσινος. καὶ ὄνομα τῷ ποταμῷ τῷ δευτέρῳ Γηών· οὗτος
κυκλοῖ πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας. καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος Τίγρις· οὗτος
ὁ πορευόμενος κατέναντι Ἀσσυρίων. ὁ δὲ ποταμὸς ὁ τέταρτος Εὐφρά-
της" (Gen. 2, 10—14). διὰ τούτων βούλεται τὰς κατὰ μέρος ἀρετὰς
ὑπογράφειν· εἰσὶ δὲ τὸν ἀριθμὸν τέτταρες, φρόνησις σωφροσύνη ἀνδρεία
δικαιοσύνη. ὁ μὲν δὴ μέγιστος ποταμός, οὗ αἱ τέτταρες ἀπόρροιαι γε-
γόνασιν, ἡ γενική ἐστιν ἀρετή, ἣν ἀγαθότητα ὠνομάσαμεν, αἱ δὲ τέττα-
ρες ἀπόρροιαι αἱ ἰσάριθμοι ἀρεταί. λαμβάνει μὲν οὖν τὰς ἀρχὰς ἡ 64
γενικὴ ἀρετὴ ἀπὸ τῆς Ἐδέμ, τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, ἣ χαίρει καὶ γάνυ-
ται καὶ τρυφᾷ ἐπὶ μόνῳ τῷ πατρὶ αὐτῆς ἀγαλλομένη καὶ σεμνυνομένη
θεῷ, αἱ δὲ ἐν εἴδει τέτταρες ἀπὸ τῆς γενικῆς, ἥτις ποταμοῦ δίκην ἄρδει
τὰ κατορθώματα ἑκάσταις πολλῷ ῥεύματι καλῶν πράξεων. ἴδωμεν δὲ 65
καὶ τὰς λέξεις. „ποταμὸς δὲ" φησίν „ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν

---

1 ἄλλοι om. UFL 2 τὰ χείρω UFL 3 οὔτ' U κακία] καρδία Arm οὔτ' U 4 κατὰ UFL δ' U 5 τοῦ ποτίζειν UFL 6 τέτταρας UFL 6. 7 Φυσών L, Φυσῶν F 7 τὴν om. M οὗ MArm: οὖν AP, om. UFL 8 καὶ ante ἐκεῖ om. UFL 9 Γεὼν τῷ δευτέρῳ U Γηών M: Γεών ceteri 10 ὁ κυκλῶν Arm πᾶσαν om. UFL ὁ τρίτος om. F Τίγρης AP, ὁ Τίγρης FL 11 ὁ δὲ] καὶ ὁ UFL 11. 12 οὗτος Εὐφράτης UF, οὗτος ὁ Εὐφράτης L 13 τέσσαρες FL ἀνδρία APFL 14 τέσσαρες P 15 ἣν ἀγαθότητα ὠνομάσαμεν MAP: ἣν ἀγαθότητα ὀνομάζουσι Arm, ἥν τινες ἀγαθότητα ὠνόμασαν UFL 15. 16 τέσσαρες PU 16 αἱ om. UFL 17 ἢ UL: ἣ ceteri 17. 18 γάννυται APUFL 19 ἐν εἴδει] ἔνιαι UF, ἔννοιαι L τέσσαρες P 20 ἑκάσταις codd.: ἑκάστῃ Arm, ἑκάστης Mang. 21 δὲ om. UFLArm τοῦ ποτίζειν UFL

---

12 sqq. *Ambros. de Paradiso 3, 14* sed quemadmodum fons dicitur sapientia Dei . . . ita fons virtutum est ceterarum, quae nos ad aeternae cursum dirigunt vitae . . . quae sunt quattuor initia virtutum nisi unum prudentiae, aliud temperantiae, tertium fortitudinis, quartum iustitiae? . . . itaque sicut fons sapientiae (*leg.* sapientia), ita etiam flumina ista quattuor quaedam ex illo fonte manantia sunt fluenta virtutum.

παράδεισον.“ ποταμὸς ἡ γενικὴ ἐστιν ἀρετή, ἡ ἀγαθότης· αὕτη ἐκπο-
ρεύεται ἐκ τῆς Ἐδέμ, τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας· ἡ δέ ἐστιν ὁ θεοῦ λόγος·
κατὰ γὰρ τοῦτον πεποίηται ἡ γενικὴ ἀρετή. τὸν παράδεισον δὲ ποτίζει
ἡ γενικὴ ἀρετή, τουτέστι τὰς κατὰ μέρος ἀρετὰς ἄρδει. „ἀρχὰς“ δὲ οὐ
τὰς τοπικὰς λαμβάνει, ἀλλὰ τὰς ἡγεμονικάς· ἑκάστη γὰρ τῶν ἀρετῶν
ἡγεμονὶς καὶ βασιλὶς ὡς ἀληθῶς ἐστι. τὸ δὲ „ἀφορίζεται“ ἴσον ἐστὶ
τῷ ὅροις πεπεράτωται· ἡ μὲν φρόνησις περὶ τὰ ποιητέα ὅρους αὐτοῖς
τιθεῖσα, ἡ δὲ ἀνδρεία τοῖς ὑπομενετέοις, ἡ δὲ σωφροσύνη τοῖς αἱρετέοις,
66 ἡ δὲ δικαιοσύνη τοῖς ἀπονεμητέοις. (20.) „ὄνομα τῷ ἑνὶ Φεισών·
οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ, ἐκεῖ οὗ ἐστι τὸ χρυσίον, τὸ
δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλόν· καὶ ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ
λίθος ὁ πράσινος.“ τῶν τεττάρων ἀρετῶν ἓν εἶδός ἐστιν ἡ φρό-
νησις, ἣν Φεισὼν ὠνόμασε παρὰ τὸ φείδεσθαι καὶ φυλάττειν τὴν ψυ-
χὴν ἀπὸ ἀδικημάτων. χορεύει δὲ καὶ κύκλῳ περίεισι τὴν γῆν Εὐιλάτ,
τοῦτο δέ ἐστι, τὴν εὐμενῆ καὶ πραεῖαν καὶ ἵλεων κατάστασιν περιέ-
πει· καθάπερ δὲ | τῆς χυτῆς οὐσίας ἡ κρατίστη καὶ δοκιμωτάτη χρυ- p. 57 M.
67 σός ἐστιν, οὕτως καὶ ψυχῆς ἡ δοκιμωτάτη ἀρετὴ φρόνησις γέγονε. τὸ
δὲ „ἐκεῖ οὗ ἐστι τὸ χρυσίον“ οὐκ ἔστι τοπικὸν τοιοῦτον, ἐκεῖ ὅπου ἐστὶ
τὸ χρυσίον, ἀλλ' ἐκεῖ οὗ κτῆμά ἐστιν ἡ χρυσαυγὴς καὶ πεπυρωμένη
καὶ τιμία φρόνησις· κτῆμα δὲ θεοῦ κάλλιστον ἥδε ἀνωμολόγηται. κατὰ
δὲ τὸν τόπον τῆς φρονήσεως δύο εἰσὶ ποιοί, ὅ τε φρόνιμος καὶ ὁ φρο-
68 νῶν, οὓς ἄνθρακι καὶ λίθῳ πρασίνῳ παραβέβληκεν. (21.) „καὶ ὄνομα
τῷ ποταμῷ τῷ δευτέρῳ Γηών· οὗτος κυκλοῖ πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας.“
συμβολικῶς ἐστιν ὁ ποταμὸς οὗτος ἡ ἀνδρεία· ἑρμηνευθὲν γὰρ τὸ Γηὼν

---

1 ἀρετή om. F, ἀρετή, ἡ om. L 2 τῆς Ἐδέμ om. L ὁ θεοῦ] ὁ θεὸς UL 3 πεποίηται] πεποίωται Arm (coni. Mang.) τὸν—ἀρετή om. P τὸν δὲ παράδεισον transp. UFL 4 ἡ ἀρετή F οὐ om. L 5 λάμβανε coni. Wendl. 6 δ' AP 7 τῷ] τὸ AP αὐτῆς APU 8 ἀνδρία APL ὑπομενητέοις U ἡ δὲ σωφροσύνη—ἀπονεμητέοις om. P 9 Φυσών FL 10 τὴν om. M οὗ] οὖν AP, om. FL 11 καὶ ἐκεῖ] ἐκεῖ UFL, οὗ Mang. 13 Φυσών FL ὠνόμασεν U, ὠνόμακε M 14 καὶ om. Turn., post κύκλῳ transp. Mang. περίεισι] περιίησι F, περίησι L τὴν γῆν om. Arm 15 τοῦτο δ' ἐστι U, τουτέστι FL ἵλεω AP 16 δὲ om. P 18 οὗ] οὖν AP οὐκ—χρυσίον om. L τοιοῦτο U, οἷον Arm 19 ἀλλὰ MAP ἡ om. MAP 20 ἥδε] ἤδη UFL ἂν ὡμολόγηται P 21 ποιοί] ποτοί P, ποιότητες UF, τῆς ποιότητος L 22 λίθῳ om. UFL post παραβέβληκεν add. MAP: οὗτος κυκλοῖ πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλάτ 22. 23 καὶ ὄνομα τῷ ποταμῷ om. MAP 23 τῷ δευτέρῳ] ὁ δεύτερος MAP Γηών M: Γεών ceteri 24 συμβολικός F, συμβολικῆς Mang. ἀνδρία[ει] AP Γηὼν M: Γεὼν ceteri

ὄνομά ἐστι στῆθος ἢ κερατίζων· ἑκάτερον δὲ ἀνδρείας μηνυτικόν· περί τε
γὰρ τὰ στήθη, ὅπου καὶ ἡ καρδία, διατρίβει καὶ πρὸς ἄμυναν εὐτρέπι-
σται· ἐπιστήμη γάρ ἐστιν ὑπομενετέων καὶ οὐχ ὑπομενετέων καὶ οὐδε-
τέρων. περικυκλοῖ δὲ καὶ περικάθηται προσπολεμοῦσα τὴν Αἰθιοπίαν,
ἧς ἐστιν ἑρμηνευθὲν τοὔνομα ταπείνωσις· ταπεινὸν δὲ ἡ δειλία, ἡ δὲ
ἀνδρεία ταπεινώσει καὶ δειλίᾳ πολέμιον. „καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος Τί- 69
γρις, οὗτος ὁ πορευόμενος κατέναντι Ἀσσυρίων.“ τρίτη ἐστὶν ἀρετὴ
σωφροσύνη, ἀντιστατοῦσα τῇ κατευθύνειν δοκούσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθέ-
νειαν ἡδονῇ· Ἀσσύριοι γὰρ εὐθύνοντες Ἑλλάδι γλώττῃ καλοῦνται. τί-
γριδι δὲ τῷ ἀτιθασωτάτῳ ζῴῳ τὴν ἐπιθυμίαν εἴκασε, περὶ ἣν ἡ σωφρο-
σύνη πραγματεύεται. (22.) ἄξιον μέντοι ἀπορῆσαι, διὰ τί δευτέρα 70
μὲν ἀνδρεία, τρίτη δὲ σωφροσύνη, πρώτη δὲ φρόνησις εἴρηται, καὶ οὐχ
ἑτέραν τῶν ἀρετῶν τάξιν δεδήλωκε. νοητέον οὖν ὅτι ἐστὶν ἡμῶν τριμε-
ρὴς ἡ ψυχὴ καὶ ἔχει μέρος τὸ μὲν λογικόν, τὸ δὲ θυμικόν, τὸ δὲ ἐπι-
θυμητικόν. καὶ συμβέβηκε τοῦ μὲν λογικοῦ χωρίον εἶναι καὶ ἐνδιαί-
τημα τὴν κεφαλήν, τοῦ δὲ θυμικοῦ τὰ στέρνα, τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ τὸ
ἦτρον, ἀρετὴν δὲ ἑκάστῳ τῶν μερῶν οἰκείαν προσηρμόσθαι, τῷ μὲν
λογικῷ φρόνησιν, λογισμοῦ γάρ ἐστιν ἐπιστήμην ἔχειν ὧν τε δεῖ ποιεῖν
καὶ ὧν μή, τῷ δὲ θυμικῷ ἀνδρείαν, τῷ δὲ ἐπιθυμητικῷ σωφροσύνην,
p. 58 M. | σωφροσύνῃ γὰρ τὰς ἐπιθυμίας ἀκούμεθα καὶ ἰώμεθα. ὥσπερ οὖν κε- 71
φαλὴ μὲν πρῶτον τοῦ ζῴου καὶ ἀνωτάτω μέρος ἐστί, δεύτερον δὲ
στέρνα, τρίτον δὲ ἦτρον, καὶ πάλιν ψυχῆς πρῶτον μὲν τὸ λογικόν, δεύτε-
ρον δὲ τὸ θυμικόν, τρίτον δὲ τὸ ἐπιθυμητικόν, οὕτως καὶ τῶν ἀρετῶν
πρώτη μὲν ἡ περὶ τὸ πρῶτον μέρος τῆς ψυχῆς, ὃ δὴ λογικόν ἐστι, καὶ

---

1 ἀνδρίας APL τε] που FL, τέ που Mang. 2. 3 ηὐτρέπισται UFL 3 ὑπομενετέον bis AP 3. 4 οὐδέτερον AP 6. 7 Τίγρης APFL 7 πορευόμενος] ποταμὸς FL, πορευόμενος post Ἀσσυρίων transp. Mang. 8 ἀντιστατοῦσαν AP 9 γλώσσῃ MAP 10 ἀτιθασσοτάτῳ UFL ἡ om. UFL 11 μέντοι MAP: μὲν οὖν U, μὲν FL, γε μὴν Turn. 12 ἀνδρία PL 13 ἑτέρων FL τάξιν] πρᾶξιν FL 13. 14 τριμερὴς post ψυχὴ transp. FL 16 τὴν κεφαλὴν Arm: τὴν om. codd. 17 ἦτρον U: ἶτρον FL, ἧπαρ MAP ἀρετὴ F τῷ μὲν γὰρ F 19 ἀνδρίαν L 20 ἀσκούμεθα MAP 21 ἀνωτάτω M: ἀνώτατον AP, ἀνωτάτου UFL μέρους UFL 22 ἦτρον] ἶτρον FL, ἧπαρ Mang. 23 δὲ post τρίτον om. MAP 24 μέρος om. UFL

---

4 *Ambros. de Paradiso 3, 16* ... bene ergo Geon ... circumire terram Aethiopicam dicitur; ... Aethiopia enim abiecta et vilis Latina interpretatione signatur.
8 *ibid. 3, 17* tertius est fluvius Tigris ... quem incolunt Assyrii, hoc est dirigentes, hoc enim significat interpretatio.

τοῦ σώματος διατρίβουσα κεφαλὴν φρόνησις, δευτέρα δὲ ἀνδρεία, ὅτι περὶ τὸ δεύτερον μέρος ψυχῆς μὲν θυμόν, σώματος δὲ τὰ στέρνα φωλεύει, τρίτη δὲ σωφροσύνη, ὅτι περὶ τὸ ἦτρον, ὃ δὴ τρίτον ἐστὶ τοῦ σώματος, καὶ περὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ὃ τρίτην εἴληχε χώραν ἐν ψυχῇ,
72 πραγματεύεται. (23.) „ὁ δὲ ποταμὸς" φησίν „ὁ τέταρτος Εὐφράτης." καρποφορία καλεῖται ὁ Εὐφράτης, ἔστι δὲ συμβολικῶς ἀρετὴ τετάρτη, δικαιοσύνη, καρποφόρος τῷ ὄντι καὶ εὐφραίνουσα τὴν διάνοιαν. πότε οὖν γίνεται; ὅταν τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς συμφωνίαν ἔχῃ· συμφωνία δὲ αὐτοῖς ἐστιν ἡ τοῦ κρείττονος ἡγεμονία, οἷον ὅταν τὰ δύο, τό τε θυμικὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἡνιοχῶνται καθάπερ ἵπποι ὑπὸ τοῦ λογικοῦ. τότε γίνεται δικαιοσύνη· δίκαιον γὰρ τὸ μὲν κρεῖττον ἄρχειν ἀεὶ καὶ πανταχοῦ, τὸ δὲ χεῖρον ἄρχεσθαι· κρεῖττον μὲν δὴ τὸ λογικόν, χεῖρον
73 δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμικόν. ὅταν δὲ ἔμπαλιν ἀφηνιάσῃ καὶ ἀναχαιτίσῃ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ τὸν ἡνίοχον, λέγω δὲ τὸν λογισμόν, τῇ βίᾳ τῆς ὁρμῆς κατασύρῃ καὶ ὑποζεύξῃ, ἑκάτερον δὲ πάθος λάβηται τῶν ἡνιῶν, ἀδικία κρατεῖ· ἀνάγκη γὰρ ἀπειρίᾳ καὶ κακίᾳ ⟨τοῦ⟩ ἡνιόχου τὰ ὑπεζευγμένα κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι καὶ βαράθρων, ὥσπερ
74 ἐμπειρίᾳ καὶ ἀρετῇ διασῴζεσθαι. (24.) ἔτι καὶ οὕτως ἴδωμεν τὸ προκείμενον. Φεισὼν ἑρμηνεύεται στόματος ἀλλοίωσις, Εὐιλὰτ δὲ ὠδίνουσα· καὶ διὰ τούτων ἡ φρόνησις ἐμφαίνεται. οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ φρόνιμον νομίζουσι τὸν εὑρετὴν λόγων σοφιστικῶν καὶ δεινὸν ἑρμηνεῦσαι τὸ νοηθέν, Μωυσῆς δὲ λογοφίλην μὲν αὐτὸν οἶδε, φρόνιμον δὲ οὐδαμῶς. ἐν ἀλλοιώσει γὰρ τοῦ στόματος, τουτέστι τοῦ ἑρμηνευτικοῦ λόγου, ἡ φρόνησις θεωρεῖται· ὅπερ ἦν μὴ ἐν λόγῳ τὸ φρονεῖν, ἀλλ' ἐν ἔργῳ θεω-

3 ἴτρον FL 4 ἔλαχε AP 5 φασιν AP, φησίν om. Arm οὗτος Εὐφράτης UFLArm 6 καρποφορία — Εὐφράτης om. FL ὁ Εὐφράτης MArm: οὗτος ὁ Εὐφράτης U, ὁ Εὐφράτης om. AP 7 δικαιοσύνης F 8 τὰ om. MAP 10 τὸ om. MAPU καθάπερ ἵπποι om. UFL 13 τὸ alterum om. UFL 14 λέγω om. U 16 ἡνίων M ἀδικεῖ FL κρατεῖ] ἄκρα UFL καὶ ἀπειρίᾳ v τοῦ addidi (sic Arm) 17 τὰ om. FL τοὺς ὑποζευγμένους (sic) U 19 Φυσὼν FL 22 δ' MA 24 τὸ om. Arm

6 *Ambros. de Paradiso 3, 18* quartus est fluvius Euphrates qui latine fecunditas atque abundantia fructuum nuncupatur . . . plerique Euphratem ἀπὸ τοῦ εὐφραίνεσθαι dictum putant . . . ubi autem iustitia, ibi concordia virtutum est ceterarum. 16—18 Dl. fol. 145r Floril. Par. No. 7 Anton. Mel. II 6 Col. 1032 Mel. Aug. fol. 106r (Max. Ecl. cap. 17) Φίλωνος: ἀνάγκη ἀπειρίᾳ — διασῴζεσθαι. 19 *Ambros. de Paradiso 3, 15* . . . et bene primo loco hic fluvius positus est Phison, qui secundum Hebraeos Phison dicitur, hoc est oris mutatio.

ῥεῖσθαι καὶ σπουδαίαις πράξεσι. κύκλον δὲ περιτίθησι καὶ ὡσανεὶ 75
τεῖχος ἡ φρόνησις τῇ Εὐιλὰτ τῇ ὠδινούσῃ ἀφροσύνῃ πρὸς πολιορκίαν
p. 59 M. αὐτῆς καὶ καθαίρεσιν· ἀφροσύνῃ δὲ κύριον ὄνομά ἐστιν | ὠδίνουσα, ὅτι ὁ
ἄφρων νοῦς ἀνεφίκτων ἐρῶν ἑκάστοτε ἐν ὠδῖσίν ἐστιν, ὅτε χρημάτων
ἐρᾷ, [ὠδίνει,] ὅτε δόξης, ὅτε ἡδονῆς, ὅτε ἄλλου τινός. ἐν ὠδῖσι δὲ ὧν 76
οὐδέποτε τίκτει· οὐ γὰρ πέφυκε γόνιμον οὐδὲν τελεσφορεῖν ἡ τοῦ φαύ-
λου ψυχή· ἃ δ' ἂν καὶ δοκῇ προφέρειν, ἀμβλωθρίδια εὑρίσκεται καὶ
ἐκτρώματα, κατεσθίοντα τὸ ἥμισυ τῶν σαρκῶν αὐτῆς, ἴσα θανάτῳ
ψυχικῷ. παρὸ καὶ δεῖται ὁ ἱερὸς λόγος Ἀαρὼν τοῦ θεοφιλοῦς Μωυ-
σέως ἰάσασθαι τὴν τροπὴν τῆς Μαριάμ, ἵνα μὴ γένηται ἐν ὠδῖνι κα-
κῶν ἡ ψυχή, διὸ καί φησι· „μὴ γένηται ὡς ἴσον θανάτῳ, ὡς ἔκτρωμα
ἐκπορευόμενον ἐκ μήτρας μητρός, καὶ κατεσθίει τὸ ἥμισυ τῶν σαρκῶν
αὐτῆς“ (Num. 12, 12).

(25.) „Ἐκεῖ“ οὖν φησιν „οὗ ἐστι τὸ χρυσίον“ (Gen. 2, 11). οὐ 77
λέγει ἐκεῖ εἶναι τὸ χρυσίον μόνον, ἀλλὰ „ἐκεῖ οὗ ἐστιν.“ ἡ γὰρ φρόνη-
σις, ἣν εἴκασε χρυσίῳ, ἀδόλῳ καὶ καθαρᾷ καὶ πεπυρωμένῃ καὶ δεδο-
κιμασμένῃ καὶ τιμίᾳ φύσει, ἐκεῖ μέν ἐστιν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ σοφίᾳ, ἐκεῖ
δὲ οὖσα οὐκ ἔστι τῆς σοφίας κτῆμα, ἀλλὰ οὗ καὶ ἡ σοφία ἐστὶν αὐτή,
τοῦ δημιουργοῦ καὶ κτωμένου θεοῦ. „τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης 78
καλόν“ (Gen. 2, 12). οὐκοῦν ἐστιν ἕτερον χρυσίον οὐχὶ καλόν; πάνυ
γε· διττὸν γὰρ φρονήσεως γένος, τὸ μὲν καθόλου, τὸ δὲ ἐπὶ μέρους·
ἡ μὲν οὖν ἐν ἐμοὶ φρόνησις ἐκ μέρους οὖσα οὐ καλή, φθαρέντος γάρ μου
συμφθείρεται· ἡ δὲ καθόλου φρόνησις ἡ οἰκοῦσα τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν
καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ καλή, ἄφθαρτος γὰρ ἐν ἀφθάρτῳ οἴκῳ διαμένει.
(26.) „καὶ ἐκεῖ ἐστιν ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος“ (ibid.), οἱ 79

---

1 σπουδαίως AF 2 τεῖχος] τέλος UFL ἡ φρόνησις om. UFL τὴν Εὐιλὰτ FL ἀφροσύνῃ] εὐφροσύνη UL πολὔορκίαν A 3 ἐστι ante κύριον ὄνομα transp. FL 4 νοῦς] ἄνθρωπος coni. Mang. τῶν ἀνεφίκτων Arm ἀνεφίκτων ἐρῶν] ἀνεπείκτων ἔργων UFL ὠδῖσιν] ὠδινήσει FL ὅτε] ὅταν UFL 5 ὠδίνει om. Arm, seclusi ὠδῖσι] ὠδινήσει FL 6 οὐ γάρ] ὅθεν οὐ UL, ὅθε οὐ F 7 ἃ δ' ἂν MAArm: ἂν δὲ UFL καὶ om. Mang. προφέρειν MArm: προσφέρειν celeri 8 τῷ ἡμίσει UF 9 ψυχικῷ om. MA δεῖται] λέγεται A ἱερεὺς A 9. 10 Μωϋσέος F, Μωσέως MA 10 Μαρίας MA ὠδῖσι UFArm 11 γένοιτο A ἴσον] ἐννεὸν A 12 ἐκ om. UFL κατεσθίῃ Mang. 14 οὗ om. A 15 ἐκεῖ post λέγει om. FL οὗ] οὖν A 16 ἀδόλῳ χρυσίῳ Arm καὶ ante καθαρᾷ om. MA καθαρὰ M 18 ἀλλ' M οὗ om. A αὐτή MAArm: αὕτη UFL 19 κτωμένου MAArm: κεκτημένου UFL 20 οὐκ οὖν UFL 22 ἐκ MA: ἐπὶ UFL καλή] ἄφθαρτος Arm 23 φθείρεται UFL τοῦ om. UFL

δύο ποιοί, ὅ τε φρόνιμος καὶ ὁ φρονῶν, ὁ μὲν συνιστάμενος κατὰ τὴν
φρόνησιν, ὁ δὲ φρονῶν κατὰ τὸ φρονεῖν· τούτων γὰρ ἕνεκα τῶν ποιῶν
ἔσπειρεν ὁ θεὸς ⟨ἐν⟩ τῷ γηγενεῖ φρόνησίν τε καὶ ἀρετήν· τί γὰρ ὄφελος
ἦν αὐτῆς, εἰ μὴ οἱ δεξόμενοι λογισμοὶ ὑπῆρχον καὶ τοὺς τύπους αὐτῆς
ἐναπομαξόμενοι; ὥστ' εἰκότως ἐκεῖ ἐστιν, ὅπου ἡ φρόνησις, ὅ τε φρό-
80 νιμος καὶ ὁ φρονῶν, οἱ δύο λίθοι. μήποτε δὲ ὁ Ἰούδας ἐστὶ καὶ ὁ
Ἰσσάχαρ· ὁ γὰρ τῆς τοῦ θεοῦ φρονήσεως ἀσκητὴς ἐξομολογεῖται εὐχαρι-
στικῶς τῷ τὸ ἀγαθὸν ἀφθόνως δωρησαμένῳ, ὁ δὲ καὶ τὰ καλὰ καὶ σπου-
δαῖα ἐργάζεται· τοῦ μὲν οὖν ἐξομολογουμένου ὁ Ἰούδας σύμβολον, ἐφ'
οὗ καὶ ἵσταται τίκτουσα ἡ Λεία (Gen. 29, 35), τοῦ δὲ ἐργαζομένου τὰ
καλὰ ὁ Ἰσσάχαρ, „ὑπέθηκε γὰρ τὸν ὦμον εἰς τὸ πονεῖν καὶ ἐγένετο
ἀνὴρ γεωργός“ (Gen. 49, 15), ἐφ' οὗ φησι Μωυσῆς σπαρέντος καὶ
φυτευθέντος ἐν ψυχῇ „ἔστι μισθός“ (Gen. 30, 18), ὅπερ ἦν οὐκ ἀτελὴς
81 ὁ πόνος ἀλλὰ στεφανούμενος ὑπὸ θεοῦ καὶ μισθοδοτούμενος. | ὅτι δὲ p. 60 M.
τούτων ποιεῖται μνήμην, δι' ἑτέρων δηλοῖ, ὅταν ἐπὶ τοῦ ποδήρους φῇ·
„καὶ συνυφανεῖς ἐν αὐτῷ λίθον τετράστιχον· στίχος λίθων ἔσται, σάρ-
διον τοπάζιον σμάραγδος ὁ στίχος ὁ εἷς“ —Ῥουβὴν Συμεὼν Λευί —·
„καὶ ὁ στίχος“ φησίν „ὁ δεύτερος ἄνθραξ καὶ σάπφειρος“ (Exod. 28,
17. 18)· ὁ δὲ σάπφειρος πράσινος λίθος ἐστίν. ἐγγέγλυπται δὲ τῷ μὲν
82 ἄνθρακι ὁ Ἰούδας, τέταρτος γάρ, τῷ δὲ σαπφείρῳ ὁ Ἰσσάχαρ. διὰ τί
οὖν οὐχ ὥσπερ λίθον πράσινον εἴρηκεν, οὕτως καὶ λίθον ἀνθράκινον;
ὅτι ὁ μὲν Ἰούδας ὁ ἐξομολογητικὸς τρόπος ἄυλός ἐστι καὶ ἀσώματος·
καὶ γὰρ αὐτὸ τοὔνομα τὸ τῆς ἐξομολογήσεως ἐμφαίνει τὴν ἐκτὸς ἑαυτοῦ
ὁμολογίαν· ὅταν γὰρ ἐκβῇ ὁ νοῦς ἑαυτοῦ καὶ ἑαυτὸν ἀνενέγκῃ θεῷ, ὥσ-
περ ὁ γέλως Ἰσαάκ, τηνικαῦτα ὁμολογίαν τὴν πρὸς τὸν ὄντα ποιεῖται·
ἕως δὲ ἑαυτὸν ὑποτίθεται ὡς αἴτιόν τινος, μακρὰν ἀφέστηκε τοῦ παρα-
χωρεῖν θεῷ καὶ ὁμολογεῖν αὐτῷ· καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο τὸ ἐξομολογεῖ-

3 ἐνέσπειρεν coni. Mang. ἐν add. Arm: om. codd. 4 αὐτοῖς A δεξάμενοι UFL καὶ] οἱ Arm 5 ἐστιν codd.: εἰσιν Mang. 6 ὁ ante Ἰούδας om. FL ἐστί post Ἰσσάχαρ transp. UFL, om. Mang. 7 Ἰσάχαρ A, Ἰσαχάρ U 8 ὁ δὲ om. MAArm 9 ἐργάζεται ὁ Ἰσσάχαρ Arm 11 ὁ om. MAUArm Ἰσάχαρ AU 12 Μωσῆς MAArm 14 ὁ om. UFL 16 συνυφανῆεις A στίχος λίθων UFArm: λίθων στίχος MAL 17 καὶ σμάραγδος UFL ὁ ante στίχος om. A Ῥουβὴν M: Ῥουβεὶμ A, Ῥουβὶμ UFL 18 καὶ om. Arm φησίν om. Arm ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ σάπφειρος A 19 ὁ δὲ σάπφειρος om. U δὲ alterum om. UFL 20 ὁ prius om. Arm ut vid. ὁ alterum om. MAArm Ἰσάχαρ AU διὰ τί] διότι F 22 ὁ μὲν] μὲν ὁ U, μὲν οὖν ὁ F, μὲν L ὁ ἐξομολογητικὸς MArm: ὁ om. ceteri 23 τὸ om. UFL ἐντὸς MA 24 ἑαυτοῦ FL: ἑαυτὸν MAU, om. Arm 26 αὐτὸν UFL ὑποτίθηται Mang. 27 καὶ αὐτὸ γὰρ codd.: καὶ γὰρ αὐτὸ v τὸ om. UL

σθαι νοητέον ὅτι ἔργον ἐστὶν οὐχὶ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τοῦ φαίνοντος αὐτῇ
θεοῦ τὸ εὐχάριστον. ἄυλος μὲν δὴ ὁ ἐξομολογούμενος Ἰούδας. τῷ 83
δὲ ἐκ πόνου προεληλυθότι Ἰσσάχαρ δεῖ καὶ ὕλης σωματικῆς· ἐπεὶ πῶς
ἀναγνώσεται χωρὶς ὀμμάτων ὁ ἀσκητής; πῶς δὲ ἀκούσεται τῶν προ-
τρεπτικῶν λόγων χωρὶς ἀκοῆς; πῶς δὲ σιτίων καὶ ποτῶν ἐφίξεται δίχα
γαστρὸς καὶ τῆς περὶ αὐτὴν τερατουργίας; διὰ τοῦτο λίθῳ ἀπεικάσθη.
καὶ τὰ χρώματα μέντοι διάφορα· τῷ μὲν γὰρ ἐξομολογητικῷ οἰκεία 84
χροιὰ ἡ τοῦ ἄνθρακος, πεπύρωται γὰρ ἐν εὐχαριστίᾳ θεοῦ καὶ μεθύει
τὴν νήφουσαν μέθην, τῷ δὲ ἔτι πονοῦντι ἡ τοῦ πρασίνου λίθου, ὠχροὶ
γὰρ οἱ ἐν ἀσκήσει διά τε τὸν τρύχοντα πόνον καὶ διὰ δέος τοῦ μὴ τυ-
χεῖν ἂν ἴσως τοῦ κατ' εὐχὴν τέλους.

(27.) Ἄξιον δὲ διαπορῆσαι, διὰ τί οἱ μὲν δύο ποταμοὶ ὁ Φεισὼν 85
καὶ ὁ Γηὼν κυκλοῦσι χώρας, ὁ μὲν τὴν Εὐιλάτ, ὁ δὲ τὴν Αἰθιοπίαν,
τῶν δὲ λοιπῶν οὐδέτερος, ἀλλ' ὁ μὲν Τίγρις κατέναντι Ἀσσυρίων λέγε-
ται εἶναι, ὁ δὲ Εὐφράτης οὐδενός· καίτοι γε πρὸς τὸ ἀληθὲς ὁ Εὐφράτης
καὶ περιρρεῖ τινας χώρας καὶ ἀντικρὺς ἔχει πολλάς. ἀλλ' οὐκ ἔστι περὶ
τοῦ ποταμοῦ ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ ἤθους ἐπανορθώσεως. λεκτέον οὖν 86
ὅτι ἡ μὲν φρόνησις καὶ ἡ ἀνδρεία δύνανται κύκλον καὶ τεῖχος βαλέσθαι
κατὰ τῶν ἐναντίων κακιῶν, ἀφροσύνης τε καὶ δειλίας, καὶ ἑλεῖν αὐτάς·
ἀσθενεῖς γὰρ καὶ εὐάλωτοι ἀμφότεραι, καὶ γὰρ ὁ ἄφρων εὔληπτος τῷ
φρονίμῳ καὶ ὁ δειλὸς ὑποπέπτωκε τῷ ἀνδρείῳ· ἡ δὲ σωφροσύνη ἀδυνατεῖ
p. 61 M. κυκλώσασθαι | τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἡδονήν· χαλεπαὶ γὰρ ἀντίπαλοι καὶ
δυσκαθαίρετοι. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ οἱ ἐγκρατέστατοι ἀνάγκῃ τοῦ θνητοῦ
παραγίνονται ἐπὶ σιτία καὶ ποτά, ἐξ ὧν αἱ γαστρὸς ἡδοναὶ συνεστᾶσιν;
ἀγαπητὸν οὖν ἐστιν ἀντιβῆναι καὶ μαχέσασθαι τῷ γένει τῆς ἐπιθυμίας.
διὸ καὶ κατέναντι Ἀσσυρίων ἐστὶν ὁ Τίγρις ποταμός, ἡ σωφροσύνη τῆς

---

1 φαίνοντος] ἐνυφαίνοντος vel συνυφαίνοντος coni. Mang. 2 ἀχάριστον FL ὁ om. A 3 δ' UFL προσεληλυθότι UFL Ἰσάχαρ AU 5 σιτίων καὶ ποτῶν A ἐφέξεται A 6 λίθῳ ⟨πρασίνῳ⟩ coni. Mang. ἀπεικάσθαι A 8 χροὰ M, χρόα A ἡ om. U θεῷ FL 9 δ' FL 11 ἂν ἴσως FLArm: ἀνίσως M, ἄνισος U, ἀνίας A 12 Φυσὼν FL 13 Γηὼν M: Γεὼν ceteri χώρας τινάς UFL, χώρας om. Arm τὴν post μὲν] τῆς A, τὴν γῆν Arm 14 Τίγρης AFL ἀπέναντι M 15 εἶναι] ἰέναι Arm 16 καὶ prius om. Arm ἀντικρὺ A, ἄντικρυς FL 17 τοῦ om. UFL περὶ ἐπανορθώσεως ἤθους transp. UFL 18 ἡ alterum om. UL δύναται FL τεῖχος καὶ κύκλον transp. UFLArm βάλλεσθαι UFL 20 ἀμφότεροι U 20. 21 τῶν φρονίμων A 21 ὁ om. UFL 22 χαλεποὶ coni. Wendl. καὶ ἀντίπαλοι UL 24 συνεστάσιν (sic) M: συνίστανται A, παρεστᾶσιν U, παράστασιν FL 26 καὶ om. UFL ἐστὶν Ἀσσυρίων transp. U Τίγρης AFL

87 ἡδονῆς. ἡ δέ γε δικαιοσύνη, καθ' ἣν ὁ Εὐφράτης ποταμὸς συνίσταται,
οὔτε πολιορκεῖ καὶ περιτειχίζει τινὰ οὔτε ἀντιστατεῖ· διὰ τί; ὅτι ἀπο-
νεμητικὴ τῶν κατ' ἀξίαν ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη καὶ τέτακται οὔτε κατὰ
τὸν κατήγορον οὔτε κατὰ τὸν ἀπολογούμενον, ἀλλὰ κατὰ τὸν δικαστήν.
ὥσπερ οὖν ὁ δικαστὴς οὔτε νικῆσαί τινας προῄρηται οὔτε πολεμῆσαί
τισι καὶ ἐναντιωθῆναι, γνώμην δὲ ἀποφηνάμενος βραβεύει τὸ δίκαιον,
οὕτως ἡ δικαιοσύνη οὐδενὸς οὖσα ἀντίδικος ἀπονέμει τὸ κατ' ἀξίαν ἑκά-
στῳ πράγματι.
88 (28.) „Καὶ ἔλαβε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησε καὶ
ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν“
(Gen. 2, 15). τοῦ πλασθέντος διαφέρει ὃν ἐποίησεν ὁ θεὸς ἄνθρωπον,
ὡς εἶπον· ὁ μὲν γὰρ πλασθεὶς νοῦς ἐστι γεωδέστερος, ὁ δὲ ποιηθεὶς
ἀυλότερος, φθαρτῆς ὕλης ἀμέτοχος, καθαρωτέρας καὶ εἰλικρινεστέρας
89 τετυχηκὼς συστάσεως. τοῦτον οὖν τὸν καθαρὸν νοῦν λαμβάνει ὁ θεός,
οὐκ ἐῶν ἐκτὸς ἑαυτοῦ βαίνειν, καὶ λαβὼν τίθησιν ἐν ταῖς ἐρριζωμέναις
καὶ βλαστανούσαις ἀρεταῖς, ἵνα ἐργάζηται αὐτὰς καὶ φυλάττῃ. πολλοὶ
γὰρ ἀσκηταὶ γενόμενοι τῆς ἀρετῆς ἐπὶ τοῦ τέλους μετέβαλον· ᾧ δὲ παρέχει
ὁ θεὸς ἐπιστήμην βεβαίαν, τούτῳ δίδωσιν ἀμφότερα, ἐργάζεσθαί τε τὰς
ἀρετὰς καὶ μηδέποτε αὐτῶν ἀφίστασθαι, ἀλλ' ἀεὶ ταμιεύειν καὶ φυλάττειν
ἑκάστην. τὸ μὲν οὖν „ἐργάζεσθαι“ ἀντὶ τοῦ πράττειν, τὸ δὲ „φυλάττειν“
ἀντὶ τοῦ μνημονεύειν.
90 (29.) „Καὶ ἐνετείλατο κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων· ἀπὸ παν-
τὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγῃ, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ
γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ
φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε“ (Gen. 2, 16. 17). ποίῳ
Ἀδὰμ ἐντέλλεται καὶ τίς ἐστιν οὗτος, διαπορητέον· οὐ γὰρ μέμνηται
πρότερον αὐτοῦ, νυνὶ δὲ πρῶτον ὠνόμακεν αὐτόν. μήποτ' οὖν βούλε-
ταί σοι τοῦ πλαστοῦ ἀνθρώπου παραστῆσαι τοὔνομα. κάλει | δή, φησίν, p. 62 M.

2 διὰ τί om. Arm 3 ἡ δικαιοσύνη om. UFL 4 οὔτε κατὰ τὸν ἀπολογούμενον om. FL 5 τινα U προείρηται AF 6 δ' UFL βραβεύει] βαρύνει L 7 οὕτως καὶ UFL τὸ] τὰ FL 9 καὶ prius om. FL 10 φυλάττειν FL 13 ἀϋλώτερος FL 14 λαμβάνει UFLArm: λαμβάνει τε MAP 15 αὐτοῦ U τίθησιν ⟨ἐντὸς⟩ Arm 17 γὰρ om. FL μετέλαβον U ᾧ δὲ] ὧδε F 18 ἐργάζεσθαί τε codd.: τε om. Arm, τὸ ἐργάζεσθαι v 19 αἰεὶ UFL 23 βρώσει om. UFL φαγῆ (sic) MAP: φάγεσαι UFL 24 γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν MAPArm: εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ UFL φάγεσαι UFL ἀπ' αὐτοῦ om. UFL ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ] ὅτι ἐν ἡμέρα ᾗ UFL 25 φάγητε MAP: φάγῃ UFL 26 καὶ om. Arm 27 πρῶτον] πρότερον AP ὠνόμασεν FL 27. 28 βεβούληται MAP 28 κάλει scripsi: καλεῖ codd. δή M: δέ ceteri

αὐτὸν γῆν· τοῦτο γὰρ Ἀδὰμ ἑρμηνεύεται, ὥστε ὅταν ἀκούῃς Ἀδάμ,
γήϊνον καὶ φθαρτὸν νοῦν εἶναι νόμιζε· ὁ γὰρ κατ' εἰκόνα οὐ γήϊνος,
ἀλλ' οὐράνιος. ζητητέον δέ, διὰ τί πᾶσιν ἐπιτιθεὶς τοῖς ἄλλοις τὰ ὀνό- 91
ματα οὐκ ἐπιτέθεικεν ἑαυτῷ. τί οὖν λεκτέον; ὁ νοῦς ὁ ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν
τὰ μὲν ἄλλα δύναται καταλαβεῖν, ἑαυτὸν δὲ γνωρίσαι ἀδυνάτως ἔχει·
ὥσπερ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς τὰ μὲν ἄλλα ὁρᾷ, ἑαυτὸν δὲ οὐχ ὁρᾷ, οὕτως
καὶ ὁ νοῦς τὰ μὲν ἄλλα νοεῖ, ἑαυτὸν δὲ οὐ καταλαμβάνει· εἰπάτω γάρ,
τίς τέ ἐστι καὶ ποταπός, πνεῦμα ἢ αἷμα ἢ πῦρ ἢ ἀὴρ ἢ ἕτερόν τι [σῶμα],
ἢ τοσοῦτόν γε ὅτι σῶμά ἐστιν ἢ πάλιν ἀσώματον. εἶτ' οὐκ εὐή-
θεις οἱ περὶ θεοῦ σκεπτόμενοι οὐσίας; οἳ γὰρ τῆς ἰδίας ψυχῆς τὴν οὐ-
σίαν οὐκ ἴσασι, πῶς ἂν περὶ τῆς τῶν ὅλων ψυχῆς ἀκριβώσαιεν; ἡ γὰρ
τῶν ὅλων ψυχὴ ὁ θεός ἐστι κατὰ ἔννοιαν. (30.) εἰκότως οὖν ὁ Ἀδάμ, 92
τουτέστιν ὁ νοῦς, τὰ ἄλλα ὀνομάζων καὶ καταλαμβάνων ἑαυτῷ ὄνομα
οὐκ ἐπιτίθησιν, ὅτι ἑαυτὸν ἀγνοεῖ καὶ τὴν ἰδίαν φύσιν. ἐντέλλεται δὲ
τούτῳ καὶ οὐχὶ τῷ κατ' εἰκόνα καὶ κατὰ τὴν ἰδέαν γεγονότι· ἐκεῖνος
μὲν γὰρ καὶ δίχα προτροπῆς ἔχει τὴν ἀρετὴν αὐτομαθῶς, οὗτος δ' ἄνευ
διδασκαλίας οὐκ ἂν φρονήσεως ἐπιλάχοι. διαφέρει δὲ τρία ταῦτα· 93
πρόσταξις, ἀπαγόρευσις, ἐντολὴ καὶ παραίνεσις· ἡ μὲν γὰρ ἀπαγό-
ρευσις περὶ ἁμαρτημάτων γίνεται καὶ πρὸς φαῦλον, ἡ δὲ πρόσταξις
⟨περὶ⟩ κατορθωμάτων, ἡ δὲ παραίνεσις πρὸς τὸν μέσον, τὸν μήτε
φαῦλον μήτε σπουδαῖον· οὔτε γὰρ ἁμαρτάνει, ὡς ἀπαγορεύειν ἄν τινα
αὐτῷ, οὔτε κατορθοῖ κατὰ τὴν τοῦ ὀρθοῦ λόγου πρόσταξιν, ἀλλὰ
χρείαν ἔχει παραινέσεως τῆς ἀνέχειν μὲν τῶν φαύλων διδασκούσης. προ-

1 ὥστε οὖν UFL, ὥστε νῦν Turn. ὅταν ἀκούῃς] εἴ τι ἀκούσεις UFL 2 νοῦν om. MFL νόμισον U 3 ἐπιθεὶς UFL 4 καὶ ante ἑαυτῷ add. UFL ὁ ante ἐν om. D 6 οὐχ ὁρᾷ] οὐ βλέπει FL 7 τὰ μὲν ἄλλα νοεῖ om. D δὲ] μὲν $D^P D^M$, om. D^R γάρ τις DArm 8 τίς τέ codd.: τίς D^RArm, τί $D^P D^M$ πνεῦμα ἢ ἀὴρ ἢ πῦρ ἢ αἷμα Arm ἕτερόν τι DArm: τι ἕτερον MUFL, τί ἕτερον AP σῶμα om. D, seclusi 9 ὅτι] ἢ ὅτι UFL πάλιν ἢ transp. UFL ἀσώματος D^R εἶτα UFL 10 οἳ] οἱ P, εἰ Arm 12 ὁ bis om. UFL 13 ὀνομάζων] νομίζων UL 14 καὶ om. Arm 15 καὶ οὐχὶ MAPArm: ἀλλ' οὐχὶ UFL κατὰ om. FL 16 τὴν ἀρετὴν ἔχει transp. FL 18 ἐντολὴ καὶ om. Mang. ἐντολὴ—ἀπαγόρευσις om. AP 19 περὶ om. UFLArm ἣ γίνεται ULArm, ἢ γίνεται F 20 περὶ addidi κατορθωμάτων ⟨πρὸς σπουδαῖον⟩ coni. Mang., ⟨πρὸς τὸν αὐτὸν⟩ Wendl. τὸ μέσον F 20. 21 μήτε σπουδαῖον μήτε φαῦλον Arm 21 τινα] τι Arm 22 αὐτὸν AP κατὰ τοῦ τὴν (sic) F 23 ἀνέχειν AP: ἀνέχεσθαι M, ἀπέχειν UFL(Arm ut vid.)

2 *Ambros de Paradiso 2, 11* ... quidam Adam νοῦν terrenum interpretati sunt.
4—9 D^P fol. 376r D^M fol. 282r D^R fol. 279v τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τῶν περὶ Μωυσέως (sic): ὁ νοῦς — ἀσώματον.

94 τρεπούσης δὲ ἐφίεσθαι τῶν ἀστείων. τῷ μὲν οὖν τελείῳ τῷ κατ' εἰ-
κόνα προστάττειν ἢ ἀπαγορεύειν ἢ παραινεῖν οὐχὶ δεῖ, οὐδενὸς γὰρ τού-
των ὁ τέλειος δεῖται, τῷ δὲ φαύλῳ προστάξεως καὶ ἀπαγορεύσεως χρεία,
τῷ δὲ νηπίῳ παραινέσεως καὶ διδασκαλίας, ὥσπερ τῷ τελείῳ γραμματικῷ
ἢ μουσικῷ οὐδενὸς δεῖ παρραγγέλματος τῶν εἰς τὰς τέχνας, τῷ δὲ σφαλ-
λομένῳ περὶ τὰ θεωρήματα ὡσανεί τινων νόμων προστάξεις καὶ ἀπαγο-
95 ρεύσεις ἐχόντων, τῷ δὲ ἄρτι μανθάνοντι | διδασκαλίας. εἰκότως οὖν τῷ p. 63 M.
γηίνῳ νῷ μήτε φαύλῳ ὄντι μήτε σπουδαίῳ ἀλλὰ μέσῳ τὰ νῦν ἐντέλλε-
ται καὶ παραινεῖ. ἡ δὲ παραίνεσις γίνεται δι' ἀμφοτέρων τῶν κλήσεων
καὶ τοῦ κυρίου καὶ τοῦ θεοῦ, „ἐνετείλατο“ γὰρ „κύριος ὁ θεός“, ἵνα,
εἰ μὲν πείθοιτο ταῖς παραινέσεσιν, ὑπὸ τοῦ θεοῦ εὐεργεσιῶν ἀξιωθείη,
εἰ δὲ ἀφηνιάζοι, ὑπὸ τοῦ κυρίου ὡς δεσπότου καὶ ἐξουσίαν ἔχοντος σκο-
96 ρακίζοιτο. διόπερ καὶ ὅτε ἐκβάλλεται τοῦ παραδείσου, τὰς αὐτὰς κλή-
σεις παρείληφε, λέγει γάρ· „καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν κύριος ὁ θεὸς ἐκ
τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη“
(Gen. 3, 23), ἵνα, ἐπεὶ καὶ ὡς δεσπότης ὁ κύριος καὶ ὡς εὐεργέτης ὁ
θεὸς ἐνετέλλετο, πάλιν ὡς ἀμφότερα ὢν τὸν παρακούσαντα τιμωρῆται· δι'
ὧν γὰρ προὔτρεπε δυνάμεων, διὰ τούτων τὸν ἀπειθοῦντα ἀποπέμπεται.
97 (31.) Ἃ δὲ παραινεῖ, ταῦτά ἐστιν· „ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν
τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγῃ“ (Gen. 2, 16). προτρέπει τὴν τοῦ ἀνθρώ-
που ψυχὴν μὴ ἀφ' ἑνὸς ξύλου μηδ' ἀπὸ μιᾶς ἀρετῆς ἀλλ' ἀπὸ πασῶν
τῶν ἀρετῶν ὠφελεῖσθαι· τὸ γὰρ φαγεῖν σύμβολόν ἐστι τροφῆς ψυχικῆς·
τρέφεται δὲ ἡ ψυχὴ ἀναλήψει τῶν καλῶν καὶ πράξει τῶν κατορθωμά-
98 των. μὴ μόνον δέ φησι „φάγῃ“, ἀλλὰ καὶ „βρώσει“, τουτέστι κατα-
λέσας καὶ ἐπιλεάνας μὴ ἰδιώτου ἀλλ' ἀθλητοῦ τρόπον τὴν τροφήν, ἵνα
ἰσχὺν καὶ δύναμιν περιποιήσῃ· καὶ γὰρ τοῖς ἀθληταῖς οἱ ἀλεῖπται
παραγγέλλουσι μὴ κάπτειν, ἀλλὰ κατὰ σχολὴν λεαίνειν, ἵνα πρὸς ἰσχὺν

---

1 ἐφικέσθαι UFL τελείω τῶ MAPArm: τελείω καὶ UFL 2 ἢ παραινεῖν om. FL 2. 3 τούτων om. FL 3 ἐστι post προστάξεως add. FL, post ἀπαγορεύσεως UArm 5 δεῖ] δεῖται F τῶν om. Arm 5. 6 ἐσφαλμένω UFL 6 περὶ] παρὰ UFL 8 γηίνων (om. νῷ) P νῷ] νοῖ UFL, τῷ Arm 13 αὐτὰς] αὐτῶν L, αὐτὰς ταύτας Arm 16 ἐπεὶ FL: εἴπῃ MAPU, ἐπίῃ Arm 17 ἐνετέλλετο, πάλιν om. Arm, tum pergit: ὡς δι' ἀμφοτέρων τ. π. τιμωρεῖσθαι ὢν] ὧν AP τιμωρῆται U: τιμωρεῖται ceteri 18 προὔτρεπε] προὔπεμπε FL τὸν ἀπειθοῦντα om. Arm ἀποπέμψεται Arm 19 ταῦτ' U 19. 20 τοῦ παραδείσου Arm 20 φαγῆ codd. προυτρέπει F 20. 21 τοῦ ἀνθρώπου om. UFLArm 21 post ψυχὴν add. μὲν UFL μηδὲ UFL 23 ἀντιλήψει Mang. 24 δέ om. Arm φάγης MAPFL, φαγῆς U καὶ om. MAP 25 ἀλλὰ MAP ἵνα om. UFL 27 κάπτειν Wendl. (Arm ut vid.): κόπτειν codd.

ἐπιδιδῶσιν· ἑτέρως γὰρ ἐγὼ καὶ ὁ ἀθλητὴς τρεφόμεθα, ἐγὼ μὲν γὰρ
ἕνεκα τοῦ ζῆν μόνον, ὁ δὲ ἀθλητὴς καὶ ἕνεκα τοῦ πιαίνεσθαι καὶ ῥών-
νυσθαι, παρὸ καὶ ἕν τι τῶν ἀσκητικῶν ἐστι τὸ λεαίνεσθαι τροφήν. τὸ
„βρώσει φαγεῖν“ ἐστι τοιοῦτον. ἔτι δὲ ἀκριβέστερον διατυπώσωμεν αὐτό. 99
τὸ τιμᾶν τοὺς γονεῖς ἐδώδιμον καὶ τρόφιμόν ἐστιν· ἀλλ' ἑτέρως οἱ ἀγα-
θοὶ καὶ οἱ φαῦλοι τιμῶσιν, οἱ μὲν γὰρ διὰ τὸ ἔθος, οἵτινες οὐ βρώσει
ἐσθίουσιν, ἀλλὰ μόνον ἐσθίουσι· πότε οὖν καὶ βρώσει; ὅταν ἀναπτύξαν-
τες καὶ τὰς αἰτίας ἐρευνήσαντες κρίνωσιν ἑκουσίως, ὅτι καλὸν τοῦτ'
ἐστίν· αἱ δὲ αἰτίαι τοιαῦται· ἐγέννησαν ἡμᾶς, ἔθρεψαν, ἐπαίδευσαν, πάντων
αἴτιοι γεγόνασιν ἀγαθῶν. πάλιν ἐδώδιμον ⟨τὸ⟩ τὸν ὄντα τιμᾶσθαι· τότε
δὲ „βρώσει“, ὅταν καὶ μετὰ τῆς τοῦ κεφαλαίου ἀναπτύξεως καὶ τῆς τῶν
αἰτιῶν ἀποδόσεως. (32.) „ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ 100
πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ“ (Gen. 2, 17). οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ἐν
p. 64 M. τῷ παραδείσῳ τὸ ξύλον | τοῦτο· εἰ γὰρ ἀπὸ παντὸς ἐσθίειν παραγγέλλει
τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἀπὸ δὲ τούτου μὴ φαγεῖν, δῆλον ὅτι οὐκ ἔστιν
ἐν τῷ παραδείσῳ· καὶ φυσικῶς· ἔστι γάρ, ὡς ἔφην, οὐσίᾳ καὶ οὐκ ἔστι
δυνάμει. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ κηρῷ δυνάμει μέν εἰσι πᾶσαι αἱ σφραγῖ-
δες, ἐντελεχείᾳ δὲ μόνη ἡ τετυπωμένη, οὕτως καὶ ἐν τῇ ψυχῇ κηροει-
δεῖ ὑπαρχούσῃ πάντες οἱ τύποι περιέχονται δυνάμει, οὐκ ἀποτελέσματι,
κρατεῖ δὲ ὁ εἷς χαραχθεὶς ἐν αὐτῇ, ἕως μὴ ἀπαλήλιπται ὑφ' ἑτέρου
ἐναργέστερον καὶ ἐκδήλως μᾶλλον ἐπιχαράξαντος. ἑξῆς κἀκεῖνο διαπορη- 101
τέον· ὅτε μὲν παραινεῖ ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου ἐσθίειν, ἕνα
προτρέπει, ὅτε δὲ ἀπαγορεύει χρῆσθαι τῷ πονηροῦ καὶ καλοῦ αἰτίῳ,
πλείοσι διαλέγεται· ἐκεῖ μὲν γάρ φησιν „ἀπὸ παντὸς φάγῃ“, ἐνταῦθα
δὲ „οὐ φάγεσθε“ καὶ „ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε“, οὐχὶ φάγῃς, καὶ „ἀπο-

---

1 ἐπιδίδωσιν MU 3 λεαίνεσθαι] ἀνελέσθαι UFL τὸ alt.] τὸ δὲ MAP 4 τοιοῦτο U 5 τὸ om. Mang. 7 ἀλλὰ μόνον ἐσθίουσι om. Arm ὅταν] ὅτε FL ⟨τὸ κεφάλαιον⟩ ἀναπτύξαντες coni. Mang. 8 κρίνουσιν UFL 10 ⟨τὸ⟩ add. Wendl. τότε scripsi: τὸ codd. 12 αἰτιῶν M: αἰτίων ceteri καὶ] ἢ MAP 13 ἀπ'] ἐξ UFL οὔκουν F 14 εἰ γὰρ codd.: εἴπερ v 15 τῶν] τὸν AP ἀπὸ — παραδείσῳ om. FL δηλονότι codd. 16. 17 ἐν τῷ π. φυσικῶς, ἀλλὰ δυνάμει· ἔστι δὲ οὐσίᾳ καὶ οὐ δυνάμει Arm 16 ἔστι FL: ἔστι τε ceteri ὡς ἔφην post οὐσίᾳ transp. UFL 18 ἐνδελεχεία FL ἐντετυπωμένη Arm 19 οὐκ om. FL 19. 20 ἀποτελέσματι δὲ κρατεῖ (om. οὐκ) v 20 εἷς] ἀεὶ Arm αὐτῇ MArm: αὐτῷ ceteri ἕως] ὡς MAP ἀπαλήλιπται MArm: ἀπ cum lacuna AP, ἀπήλειπται UF, ἀπολείπηται L, ἀπαλείφηται Turn. Mang. 21 ἐνεργέστερον UFLArm ἐπιχαραχθέντος coni. Creuzer ἑξῆς] ἐξ ἧς APF 22 ὅτε] ὅτι AP τοῦ παραδείσου MArm: τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ APU, ἐν τῷ παραδείσῳ FL 22. 23 ἑνὶ προτρέπει UFL, ἓν ἀποτρέπει M 23 τῷ ξύλῳ (nec plura) Arm 24 ὡς πλείοσι UFL φησιν om. Arm φάγη MAP: φάγῃς FL, φαγῇς U 25 οὐχὶ] οὐ U φαγῇς P, φαγῇ Mang. ἀποθανεῖσθαι U

102 θανεῖσθε“, οὐχὶ ἀποθανῇ. λεκτέον οὖν τάδε, ὅτι πρῶτον μὲν σπάνιόν
ἐστι τἀγαθόν, τὸ δὲ κακὸν πολύχουν· διὰ τοῦτο σοφὸν μὲν εὑρεῖν
ἕνα μόνον ἔργον, φαύλων δὲ πλῆθος ἀναρίθμητον· εἰκότως οὖν ἑνὶ
παραγγέλλει ταῖς ἀρεταῖς ἐντρέφεσθαι, πολλοῖς δὲ περὶ τοῦ πανουργίας
103 ἀπέχεσθαι, ταύτῃ γὰρ μυρίοι χρῶνται. δεύτερον ⟨δέ⟩, εἰς ἀρετῆς ἀνά-
ληψίν τε καὶ χρῆσιν ἑνὸς μόνου δεῖ τοῦ λογισμοῦ· τὸ δὲ σῶμα οὐχ
οἷον οὐ συνεργεῖ πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κωλυσιεργεῖ· σχεδὸν γὰρ σοφίας
ἔργον τοῦτ' ἐστίν, ἀλλοτριοῦσθαι πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐ-
τοῦ· εἰς δὲ ἀπόλαυσιν κακίας οὐ μόνον δεῖ πως ἔχειν τὸν νοῦν, ἀλλὰ
104 καὶ τὴν αἴσθησιν καὶ τὸν λόγον καὶ τὸ σῶμα· ὁ γὰρ φαῦλος δεῖται
τούτων ἁπάντων πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἰδίας κακίας· ἐπεὶ πῶς ἐκλαλή-
σει μυστήρια φωνητήριον οὐκ ἔχων ὄργανον; πῶς δὲ ταῖς ἡδοναῖς χρή-
σεται γαστρὸς καὶ τῶν αἰσθητηρίων στερόμενος; δεόντως οὖν ἑνὶ μὲν
τῷ λογισμῷ διαλέγεται περὶ κτήσεως ἀρετῆς, μόνου γάρ, ὡς ἔφην,
ἐστὶν αὐτοῦ χρεία πρὸς τὴν ἀνάληψιν αὐτῆς, περὶ δὲ κακίας πλείοσι,
ψυχῇ, λόγῳ, αἰσθήσεσι, σώματι, διὰ πάντων γὰρ τούτων ἐμφαίνεται.
105 (33.) λέγει γε μήν· „ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀπο-
θανεῖσθε“ (Gen. 2, 17). καὶ φαγόντες οὐχ οἷον οὐκ ἀποθνῄσκουσιν,
ἀλλὰ καὶ παιδοποιοῦνται καὶ ἑτέροις τοῦ ζῆν αἴτιοι καθίστανται. τί
οὖν λεκτέον; ὅτι διττός ἐστι θάνατος, ὁ μὲν ἀνθρώπου, | ὁ δὲ ψυχῆς p. 65 M.
ἴδιος· ὁ μὲν οὖν ἀνθρώπου χωρισμός ἐστι ψυχῆς ἀπὸ σώματος, ὁ δὲ
106 ψυχῆς θάνατος ἀρετῆς μὲν φθορά ἐστι, κακίας δὲ ἀνάληψις. παρὸ καί
φησιν οὐκ ἀποθανεῖν αὐτὸ μόνον ἀλλὰ „θανάτῳ ἀποθανεῖν“, δηλῶν
οὐ τὸν κοινὸν ἀλλὰ τὸν ἴδιον καὶ κατ' ἐξοχὴν θάνατον, ὅς ἐστι ψυχῆς
ἐντυμβευομένης πάθεσι καὶ κακίαις ἁπάσαις. καὶ σχεδὸν οὗτος ὁ θά-
νατος μάχεται ἐκείνῳ· ἐκεῖνος μὲν γὰρ διάκρισίς ἐστι τῶν συγκριθέν-
των σώματός τε καὶ ψυχῆς, οὗτος δὲ τοὐναντίον σύνοδος ἀμφοῖν, κρα-

1 ἀποθανῇ M: ἀποθάνῃς UFL, ἀποθανεῖν AP τάδε πρῶτον ὅτι Arm 2 τὸ ἀγαθόν UFLD σοφῶν AP σοφὸν μὲν καὶ πιστὸν D (Mang.) 3 μόνον om. D ἔργον om. FL τὸ πλῆθος MAP ἀνάριθμον AP, ἀνήριθμον M 4 περὶ τοῦ MUFLArm: τοῦ (om. περὶ) AP, περιττοῦ v 5 δεύτερον δέ Arm: δέ om. codd. 6 δεῖ] δεῖται FL οὐχ om. Arm 8 ἔργον om. Arm ἐστὶ τοῦτο Arm 9 πῶς MP, om. Arm 10 post λόγον add. ὡς UFL φαῦλος] λόγος Arm 13 αἰσθητικῶν UFL στερόμενος MUF: στερούμενος APL ἑνὶ μὲν]. ἐν μόνῳ UFL 14 ὡς ἔφην om. MAP 15 πρὸς τὴν ἀνάληψιν αὐτῆς om. U 16 αἰσθήσει coni. Mang. σώματι Arm (coni. Mang.): σώματος codd. 18 καὶ] καὶ μὴν Arm 20 διττῶς AP 22 ἐστι om. Arm 23 οὐκ] οὐχὶ τὸ Arm ἀλλὰ τὸ Arm 24 ἴδιον] ἀΐδιον UFL 25 ἁπάσαις om. Arm

1—3 D[P] fol. 268[r] (Διδύμου) D[R] fol. 230[v] Φίλωνος: σπάνιον μέν ἐστι — ἀναρίθμητον.

τοῦντος μὲν τοῦ χείρονος σώματος, κρατουμένου δὲ τοῦ κρείττονος
ψυχῆς. ὅπου δ' ἂν λέγῃ „θανάτῳ ἀποθανεῖν", παρατήρει ὅτι θάνα- 107
τον τὸν ἐπὶ τιμωρίᾳ παραλαμβάνει, οὐ τὸν φύσει γινόμενον· φύσει μὲν
οὖν ἐστι, καθ' ὃν χωρίζεται ψυχὴ ἀπὸ σώματος, ὁ δὲ ἐπὶ τιμωρίᾳ
συνίσταται, ὅταν ἡ ψυχὴ τὸν ἀρετῆς βίον θνήσκῃ, τὸν δὲ κακίας ζῇ
μόνον. εὖ καὶ ὁ Ἡράκλειτος κατὰ τοῦτο Μωυσέως ἀκολουθήσας τῷ 108
δόγματι, φησὶ γάρ· „Ζῶμεν τὸν ἐκείνων θάνατον, τεθνήκαμεν δὲ τὸν
ἐκείνων βίον," ὡς νῦν μέν, ὅτε ζῶμεν, τεθνηκυίας τῆς ψυχῆς καὶ ὡς
ἂν ἐν σήματι τῷ σώματι ἐντετυμβευμένης, εἰ δὲ ἀποθάνοιμεν, τῆς
ψυχῆς ζώσης τὸν ἴδιον βίον καὶ ἀπηλλαγμένης κακοῦ καὶ νεκροῦ
συνδέτου τοῦ σώματος.

---

1 κρατουμένης FL 1. 2 τῆς ψυχῆς τοῦ κρείττονος FL 2 δ' ἂν οὖν FL 3 λαμβάνει UFL 4 καθ' ὃν UFL: καθὸ MAP δ' UFL 6 εὖ] οὐ L Μωϋσέος MAPF 7 γάρ om. MAP 8 ὅτε ζῶμεν MAPArm: ὅτι ἐνζῶμεν UFL 10. 11 κακοῦ — σώματος] κακῶν καὶ μακρῶν νόσων Arm 11 τοῦ συνδέτου transp. UFL subscriptio in UF: νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας δεύτερον: —

---

6 Heracl. frg. 67 Byw.

ΝΟΜΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΣ

ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

---

1 (1.) „Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεός Οὐ καλὸν εἶναι | τὸν ἄνθρωπον I p. 66 M.
μόνον, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν“ (Gen. 2, 18). διὰ τί τὸν
ἄνθρωπον, ὦ προφῆτα, οὐκ ἔστι καλὸν εἶναι μόνον; ὅτι, φησί, καλόν
ἐστι τὸν μόνον εἶναι μόνον· μόνος δὲ καὶ καθ' αὑτὸν εἷς ὢν ὁ θεός,
οὐδὲν δὲ ὅμοιον θεῷ· ὥστ' ἐπεὶ τὸ μόνον εἶναι τὸν ὄντα καλόν ἐστι
— καὶ γὰρ περὶ μόνον αὐτὸν τὸ καλόν —, οὐκ ἂν εἴη καλὸν τὸ εἶναι
2 τὸν ἄνθρωπον μόνον. τὸ δὲ μόνον εἶναι τὸν θεὸν ἔστι μὲν ἐκδέξασθαι
καὶ οὕτως, ὅτι οὔτε πρὸ γενέσεως ἦν τι σὺν τῷ θεῷ οὔτε κόσμου γενομένου συντάττεταί τι αὐτῷ· χρῄζει γὰρ οὐδενὸς τὸ παράπαν. ἀμείνων
δὲ ἥδε ἡ ἐκδοχή· ὁ θεὸς μόνος ἐστὶ καὶ ἕν, οὐ σύγκριμα, φύσις ἁπλῆ,
ἡμῶν δ' ἕκαστος καὶ τῶν ἄλλων ὅσα γέγονε πολλά· οἷον ἐγὼ πολλά
εἰμι, ψυχὴ σῶμα, καὶ ψυχῆς ἄλογον λογικόν, πάλιν σώματος θερμὸν
ψυχρὸν βαρὺ κοῦφον ξηρὸν ὑγρόν· ὁ δὲ θεὸς οὐ σύγκριμα οὐδὲ ἐκ πολ-
3 λῶν συνεστώς, ἀλλ' ἀμιγὴς ἄλλῳ· ὃ γὰρ ἂν προσκριθῇ | θεῷ, ἢ κρεῖσσόν ἐστιν αὐτοῦ ἢ ἔλασσον ἢ ἴσον αὐτῷ· οὔτε δὲ ἴσον οὔτε κρεῖσσόν p. 67 M.
ἐστι θεοῦ, ἔλασσόν γε μὴν οὐδὲν αὐτῷ προσκρίνεται· εἰ δὲ μή, καὶ αὐτὸς ἐλαττωθήσεται· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ φθαρτὸς ἔσται, ὅπερ οὐδὲ θέμις
νοῆσαι. τέτακται οὖν ὁ θεὸς κατὰ τὸ ἓν καὶ τὴν μονάδα, μᾶλλον δὲ ἡ
μονὰς κατὰ τὸν ἕνα θεόν· πᾶς γὰρ ἀριθμὸς νεώτερος κόσμου, ὡς καὶ
4 χρόνος, ὁ δὲ θεὸς πρεσβύτερος κόσμου καὶ δημιουργός. (2.) οὐδένα

φιλωνος εἰς τὸ ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν M, φιλωνος τὴν (sic) μετὰ τὴν ἐξαήμερον A, tit. om. PArm 4 μόνον alterum om. AP καὶ om. Arm 6 καὶ MArm: ὁ AP, ὃ v αὐτὸν μόνον Arm ἂν εἴη] ἀνύει AP τὸ ante εἶναι om. Arm 8 καὶ om. Arm 10 ἥδε om. AP 12 ψυχὴ καὶ σῶμα Arm ψυχῆς om. Arm ἄλογον MArm: λόγον AP καὶ λογικόν Arm σώματος] σῶμα Arm 14 ἄλλῳ om. Arm ὃ] ἄλλο Arm ἂν] ἐὰν Arm 15 ἐστιν] ἔσται coni. Wendl. αὐτῷ om. Arm ἴσον τι Arm 16 προκρίνεται AP 18 δὲ MArm: δὲ καὶ AP

δὲ ἄνθρωπον καλόν ἐστιν εἶναι μόνον. δύο γὰρ ἀνθρώπων γένη,
τό τε κατὰ τὴν εἰκόνα γεγονὸς καὶ τὸ πεπλασμένον ἐκ γῆς· οὔτε δὲ
τῷ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπῳ καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ — ἐφίεται γὰρ τῆς
εἰκόνος· ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ θεοῦ ἀρχέτυπος ἄλλων ἐστί· πᾶν δὲ μίμημα
ποθεῖ τοῦτο, οὗπέρ ἐστι μίμημα, καὶ μετ' ἐκείνου τάττεται — οὔτε τῷ
πλαστῷ πολὺ μᾶλλον καλόν ἐστιν εἶναι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον, καὶ
γὰρ αἰσθήσεις καὶ πάθη καὶ κακίαι καὶ μυρία ἄλλα τούτῳ τῷ νῷ συνέ-
ζευκται καὶ συνήρμοσται. τῷ δὲ δευτέρῳ ἀνθρώπῳ βοηθὸς συνίσταται, 5
πρῶτον μὲν γενητός, „ποιήσωμεν“ γάρ φησιν „αὐτῷ βοηθόν“, ἔπειτα
δὲ νεώτερος τοῦ βοηθουμένου· πρότερον μὲν γὰρ ἔπλασε τὸν νοῦν,
μέλλει δὲ πλάττειν τὸν βοηθὸν αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ ταῦτα φυσικῶς ἀλλη-
γορεῖ· ἡ γὰρ αἴσθησις καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς εἰσι βοηθοὶ νεώτεροι
τῆς ψυχῆς. πῶς μὲν οὖν βοηθοῦσιν, ὀψόμεθα· ὅτι δέ εἰσι νεώτεροι,
θεασώμεθα. (3.) ὥσπερ κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν ἰατρῶν καὶ φυσικῶν 6
δοκεῖ τοῦ ὅλου σώματος προπλάττεσθαι ἡ καρδία, θεμελίου τρόπον ἢ
ὡς ἐν νηὶ τρόπις, ἐφ' ᾗ οἰκοδομεῖται τὸ ἄλλο σῶμα — παρὸ καὶ
μετὰ τὴν τελευτὴν ἔτι ἐμπηδᾶν φασιν αὐτὴν ὡς καὶ πρώτην γινομένην
καὶ ὑστέραν φθειρομένην —, οὕτως καὶ τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς πρεσ-
βύτερον τῆς ὅλης εἶναι, τὸ δ' ἄλογον νεώτερον, οὗ τὴν γένεσιν οὔπω
μὲν δεδήλωκε, μέλλει δὲ ὑπογράφειν. τὸ δὲ ἄλογον αἴσθησίς ἐστι καὶ
τὰ ταύτης ἔκγονα πάθη, καὶ μάλιστα εἰ μὴ κρίσεις εἰσὶν ἡμέτεραι. καὶ
νεώτερος οὖν οὗτος ὁ βοηθὸς [θεοῦ] καὶ γενητὸς εἰκότως. τὸ δ' ὑπερ- 7
p. 68 M. τεθὲν ἴδωμεν, πῶς βοηθεῖ. | πῶς ἡμῶν ὁ νοῦς καταλαμβάνει, ὅτι τουτὶ
λευκὸν ἢ μέλαν ἐστίν, εἰ μὴ βοηθῷ χρησάμενος ὁράσει; πῶς δὲ ὅτι
ἡδεῖα ἡ τοῦ κιθαρῳδοῦ φωνὴ ἢ τοὐναντίον ἐκμελής, εἰ μὴ βοηθῷ χρη-
σάμενος ἀκοῇ; πῶς δὲ ὅτι εὐώδεις ἢ δυσώδεις οἱ ἀτμοί, εἰ μὴ συμμά-
χῳ χρησάμενος ὀσφρήσει; πῶς δὲ δοκιμάζει τοὺς χυλούς, εἰ μὴ διὰ
βοηθοῦ τῆς γεύσεως; πῶς δὲ αὖ τὰ μαλακὰ καὶ τραχέα, εἰ μὴ δι'
ἁφῆς; ἔστι τοίνυν ἕτερον εἶδος βοηθῶν, ὡς ἔφην, τὰ πάθη· καὶ γὰρ 8

---

1 ἄνθρωπον] ἀνθρώπων Arm 2 γεγονὼς A 2. 3 οὔτε — μόνῳ om. AP 7 καὶ ante μυρία om. Arm τούτου coni. Diels 9 γεννητός AP ποιήσωμεν Arm: ποιήσω codd. 11. 12 ἀλληγορεῖ codd.: ἀλληγορεῖται Mang. (Arm) 12 αἱ γὰρ αἰσθήσεις Arm βοηθοὶ om. AP 13 τῆς ψυχῆς] αὐτῆς Arm ὅτι — θεασώμεθα om. Arm 14 ὥσπερ γὰρ Arm 15 ὅλου] ἄλλου coni. Mang. προσπλάττεσθαι AP ἢ om. Arm 16 τρόπις Arm (coni. Diels): τρόπεως codd. ᾗ Arm: ἣν codd. 19 ὅλης] ἄλλης coni. Mang. εἶναι om. Arm 22 οὗτος om. Arm θεοῦ om. Arm, τοῦ νοῦ coni. Benzelius, αὐτοῦ (scil. ἡγεμονικοῦ) Mang., τοῦ βοηθουμένου Wendl. γεννητός AP 24 εἰ Mang. (Arm): ὅτι codd. 26 ὅτι om. AP 28 αὖ τὰ] αὐτὰ AP 29 βοηθῶν Arm: βοηθοῦν M, βοηθοῦ AP

ἡδονὴ βοηθεῖ πρὸς διαμονὴν τοῦ γένους ἡμῶν καὶ ἐπιθυμία, καὶ λύπη μέντοι καὶ φόβος δάκνοντα τὴν ψυχὴν ἐπέστρεψεν αὐτὴν μηδενὸς ὀλιγωρεῖν, ὀργή τε ἀμυντήριον ὅπλον [ἣ] μεγάλα πολλοὺς ὠφέλησε, καὶ τἆλλα ταύτῃ. διὸ καὶ εὐθυβόλως εἶπε „κατ' αὐτὸν εἶναι τὸν βοηθόν·" τῷ γὰρ ὄντι οἰκεῖος οὗτος ὁ βοηθός ἐστι τῷ νῷ ὡς ἂν ἀδελφὸς καὶ ὅμαιμος· μιᾶς γάρ ἐστι ψυχῆς μέρη καὶ γεννήματα ἥ τε αἴσθησις καὶ τὰ πάθη.

9 (4.) Τοῦ δὲ βοηθοῦ ἐστι διττὸν τὸ εἶδος, τὸ μὲν ἐν πάθεσι, τὸ δ' ἐν αἰσθήσει. τό γε νῦν μόνον τὸ πρότερον εἶδος γεννήσει, λέγει γάρ· „καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά· καὶ πᾶν ὃ ἂν ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἀδὰμ ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτο ὄνομα αὐτοῦ" (Gen. 2, 19). ὁρᾷς, τίνες εἰσὶν ἡμῶν οἱ βοηθοί, τὰ θηρία, τῆς ψυχῆς τὰ πάθη· εἰπὼν γὰρ „ποιήσωμεν βοηθὸν κατ' αὐτόν" ἐπιφέρει τὸ „ἔπλασε τὰ θηρία", ὡς τῶν θηρίων ὄντων βοηθῶν
10 ἡμῖν. οὐ κυρίως δὲ οὗτοι βοηθοὶ ἀλλὰ καταχρηστικῶς λέγονται, εὑρίσκονταί γέ τοι πρὸς ἀλήθειαν ⟨καὶ⟩ πολέμιοι, ὥσπερ καὶ τῶν πόλεων ἔστιν ὅτε οἱ σύμμαχοι προδόται καὶ αὐτόμολοι καὶ ἐν ταῖς φιλίαις οἱ κόλακες ἀντὶ ἑταίρων ἐχθροί. οὐρανὸν δὲ καὶ ἀγρὸν συνωνύμως κέκληκεν ἀλληγορῶν τὸν νοῦν· οὗτος γὰρ καὶ ὡς ἀγρὸς ἀνατολὰς καὶ βλάστας ἔχει μυρίας ὅσας καὶ ὡς οὐρανὸς πάλιν λαμπρὰς καὶ θείας καὶ
11 εὐδαίμονας φύσεις. θηρίοις δὲ καὶ πτηνοῖς ἀπεικάζει τὰ πάθη, ὅτι σίνεται τὸν νοῦν ἀτίθασα καὶ ἀνήμερα ὄντα καὶ ὅτι πτηνῶν τρόπον ἐπιποτᾶται τῇ διανοίᾳ· ὀξεῖα γὰρ ἡ τούτων καὶ ἀνεπίσχετος ὁρμή. οὐ

---

3 ἣ om. Arm, ἤδη coni. Diels τἆλλα AP καὶ τἆλλα om. Arm 7 τῶν δὲ βοηθῶν coni. Mang. 8 τό γε — δεξιώσηται (p. 94,22) om. P τό γε νῦν μόνον scripsi: τὸ γενόμενον M, τὸ νόμενον A, πότερος (vel πότερον) οὖν Arm 11 αὐτὸ] αὐτὰ Arm 12 αὐτοῦ Arm: αὐτῷ codd. 13 τὰ alterum om. Arm ποιήσωμεν Arm: ποιήσω codd. 16 τοι om. A καὶ πολέμιοι Arm: καὶ om. codd. 17 προδόται τε καὶ A 19 καὶ ante ὡς om. Arm 21 ἀπεικάζεται πάθη Arm 22 σίνεται] „penetrant permeantque" (διήκει?) Arm 23 ἐπιπωτᾶται M

---

21 sqq. *Orig. in Gen. homil. I 16 (t. VIII p. 127 Lomm.)* secundum allegoriam tamen in piscibus et volatilibus vel animalibus et repentibus terrae ea mihi videntur indicari . . . vel quae de sensu animae et cordis cogitatione procedunt vel quae ex desideriis corporalibus et carnis motibus proferuntur. *Ambros. de Paradiso 11, 51* bestiae autem agri et volatilia caeli, quae adducuntur ad Adam, nostri irrationabiles motus, eo quod bestiae vel pecora quaedam diversae sint (*leg.* sunt?) corporis passiones vel turbulentiores vel etiam languidiores. volatilia autem caeli quid aliud aestimamus nisi inanes cogitationes, quae velut volatilium more nostram circumvolant animam et huc atque illuc vario motu saepe traducunt?

παρέργως δὲ πρόσκειται τῷ „ἔπλασε“ τὸ „ἔτι“. διὰ τί; ὅτι καὶ
p. 69 M. ἐπάνω πεπλάσθαι | τὰ θηρία φησὶ πρὸ τῆς ἀνθρώπου γενέσεως,
⟨ὡς⟩ καὶ δηλοῖ διὰ τούτων ἐν ἕκτῃ ἡμέρᾳ· „καὶ εἶπεν Ἐξαγαγέτω
ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ ἑρπετὰ καὶ θηρία“
(Gen. 1, 24). τί παθὼν οὖν ἄλλα πλάττει θηρία νῦν οὐκ ἀρκεσθεὶς 12
τοῖς προτέροις; λεκτέον οὖν ἠθικῶς μὲν τοῦτο· πλούσιόν ἐστι τὸ
κακίας γένος ἐν τῷ γενητῷ, ὥστε ἀεὶ γεννᾶσθαι τὰ φαυλότατα ἐν
τούτῳ· φυσικῶς δὲ ἐκεῖνο· πρότερον μὲν ἐν τῇ ἑξαημέρῳ τὰ γένη
τῶν παθῶν καὶ τὰς ἰδέας εἰργάζετο, νυνὶ δὲ τὰ εἴδη προσπλάττει·
διό φησιν „ἔπλασεν ἔτι“. ὅτι δὲ τὰ πάλαι κατασκευασθέντα γένη 13
ἦν, φανερὸν ἐξ ὧν φησιν „ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν“ οὐ κατ᾽
εἶδος, ἀλλὰ „κατὰ γένος.“ καὶ τοιοῦτος ἐν ἅπασιν εὑρίσκεται· πρὸ γὰρ
τῶν εἰδῶν ἀποτελεῖ τὰ γένη, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· προτυπώ-
σας γὰρ τὸν γενικὸν ἄνθρωπον, ἐν ᾧ τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ γένος φη-
σὶν εἶναι, ὕστερον τὸ εἶδος ἀπεργάζεται τὸν Ἀδάμ. (5.) τοῦτο μὲν 14
οὖν τὸ εἶδος τῶν βοηθῶν εἴρηκε, τὸ δ᾽ ἕτερον ὑπερτίθεται τὸ τῆς αἰ-
σθήσεως, ἔστ᾽ ἂν ἐπιχειρῇ πλάττειν τὴν γυναῖκα· ἐκεῖνο δ᾽ ὑπερθέμενος
περὶ τῆς τῶν ὀνομάτων θέσεως τεχνολογεῖ. ἔστι δὲ καὶ ἡ τροπικὴ καὶ
ἡ ῥητὴ ἀπόδοσις ἀξία τοῦ θαυμάζεσθαι· ἡ μὲν ῥητή, παρόσον τὴν
θέσιν τῶν ὀνομάτων προσῆψε τῷ πρώτῳ γενομένῳ ὁ νομοθέτης.
καὶ γὰρ οἱ παρ᾽ Ἕλλησι φιλοσοφοῦντες εἶπον εἶναι σοφοὺς τοὺς πρώ- 15
τους τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα θέντας· Μωυσῆς δὲ ἄμεινον, ὅτι πρῶ-
τον μὲν οὔ τισι τῶν πρότερον, ἀλλὰ τῷ πρώτῳ γενομένῳ, ἵνα ὥσπερ
αὐτὸς ἀρχὴ τοῖς ἄλλοις γενέσεως ἐπλάσθη, οὕτως καὶ αὐτὸς ἀρχὴ τοῦ
διαλέγεσθαι νομισθῇ — μὴ γὰρ ὄντων ὀνομάτων, οὐδ᾽ ἂν διάλεκτος
ἦν —, ἔπειτα ὅτι πολλῶν μὲν τιθέντων ὀνόματα διάφωνα καὶ ἄμικτα
ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἄλλων ἄλλως τιθέντων, ἑνὸς δὲ ὤφειλεν ἡ θέσις
ἐφαρμόττειν τῷ πράγματι, καὶ τοῦτ᾽ εἶναι σύμβολον ἅπασι τὸ αὐτὸ τοῦ

3 ὡς καὶ Arm (coni. Mang.): ὡς om. codd. διὰ τούτων] τοῦτο Arm εἶπεν ὁ θεός Arm 4 θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος Arm 6 οὖν om. A 7 γεννητῷ A, νοητῷ Arm 8 ἑξημέρῳ M 9 καὶ] καὶ οὐχὶ Arm δὲ] δὲ ἔτι Arm 12 καὶ τοιοῦτος] καίτοι οὗτος Arm 14. 15 φασὶν A 16 οὖν ⟨ἓν⟩ coni. Mang. 17 ἔστ᾽ ἂν scripsi: ὅταν codd., ἕως ἂν coni. Mang. 18. 19 ἡ ῥητὴ καὶ ἡ τροπικὴ Arm 19 τοῦ Hoeschel: τῷ MA 20 γεννωμένῳ corr. ex γενομένῳ A 22 Μωσῆς MA 23 γεννωμένῳ A 24 ἀρχή τις Arm τοῖς ἄλλοις] τῆς ἄλλης A αὐτὸς alterum om. Arm 26 ἦν Arm: ἡ codd. τιθέντων ὀνομάτων A, τιθέντων om. Arm

21 cf. Plato Cratyl. 390 D 401 B

16 τυγχάνοντος ἢ τοῦ σημαινομένου. (6.) § ὁ δὲ ἠθικὸς λόγος τοιοῦτός ἐστιν· τὸ „τί“ πολλάκις τίθεμεν ἀντὶ τοῦ „διὰ τί“, οἷον τί λέλουσαι, τί περιπατεῖς, τί διαλέγῃ, πάντα γὰρ ταῦτα ἀντὶ τοῦ „διὰ τί“. ὅταν οὖν λέγῃ „ἰδεῖν τί καλέσει“, ἄκουε ἴσον τῷ, διὰ τί καλέσει καὶ προσκαλέσεται καὶ ἀσπάσεται τούτων ἕκαστον ὁ νοῦς· πότερον ἕνεκα τοῦ ἀναγκαίου μόνον, ὅτι κατέζευκται τὸ θνητὸν ἐξ ἀνάγκης πάθεσι καὶ κακίαις, ἢ καὶ ἕνεκα τοῦ ἀμέτρου καὶ περιττοῦ; καὶ πότερον διὰ τὰς τοῦ γηγενοῦς χρείας ἢ διὰ τὸ κρίνειν αὐτὰ βέλτιστα καὶ θαυμασιώτατα;
17 οἷον ἡδονῇ χρῆσθαι δεῖ τὸ γεγονός· ἀλλ' ὁ | μὲν φαῦλος ὡς ἀγαθῷ τελείῳ p. 70 M. χρήσεται, ὁ δὲ σπουδαῖος ὡς μόνον ἀναγκαίῳ· χωρὶς γὰρ ἡδονῆς οὐδὲν γίνεται τῶν ἐν τῷ θνητῷ γένει. πάλιν τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν ὁ μὲν ⟨φαῦλος⟩ τελειότατον ἀγαθὸν κρίνει, ὁ δὲ σπουδαῖος ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον αὐτὸ μόνον. εἰκότως οὖν ὁ θεὸς ἰδεῖν καὶ καταμαθεῖν βούλεται, πῶς ἕκαστον τούτων προσκαλεῖται καὶ ἀποδέχεται ὁ νοῦς, εἴτε ὡς ἀγαθὰ
18 εἴτε ὡς ἀδιάφορα ἢ ὡς κακὰ μέν, χρειώδη δὲ ἄλλως. διὸ καὶ πᾶν ὃ ἂν προσεκαλέσατο καὶ ἠσπάσατο ὡς ψυχὴν ζῶσαν ἰσότιμον αὐτὸ ἡγησάμενος ψυχῇ, τοῦτο ὄνομα οὐ τοῦ κληθέντος ἐγίνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ καλέσαντος· οἷον, εἰ ἀπεδέξατο ἡδονήν, ἐκαλεῖτο ἡδονικός, εἰ ἐπιθυμίαν, ἐπιθυμητικός, εἰ ἀκολασίαν, ἀκόλαστος, εἰ δειλίαν, δειλός, καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν ἄλλων· ὥσπερ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀρετῶν ὁ κατ' αὐτὰς ποιὸς καλεῖται φρόνιμος ἢ σώφρων ἢ δίκαιος ἢ ἀνδρεῖος, οὕτως ἀπὸ τῶν κακιῶν ἄδικος καὶ ἄφρων καὶ ἄνανδρος, ἐπειδὰν τὰς ἕξεις προσκαλέσηται καὶ δεξιώσηται.

19 (7.) „Καὶ ἐπέβαλεν ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσε· καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ“ καὶ τὰ ἑξῆς (Gen. 2, 21). τὸ ῥητὸν ἐπὶ τούτου μυθῶδές ἐστι· πῶς γὰρ ἂν παραδέξαιτό τις, ὅτι γέγονεν ἐκ πλευρᾶς ἀνδρὸς γυνὴ ἢ συνόλως ἄνθρωπος; τί δὲ ἐκώλυεν, ὥσπερ ἐκ γῆς ἄνδρα ἐδημιούργει τὸ αἴτιον, οὕτως καὶ γυναῖκα δημιουργῆσαι; ὅ τε γὰρ ποιῶν ὁ αὐτὸς ἦν ἥ τε ὕλη σχεδὸν ἄπειρος, ἐξ ἧς πᾶσα
20 ποιότης κατεσκευάζετο. διὰ τί δὲ οὐκ ἐξ ἄλλου μέρους, τοσούτων ὑπαρχόντων, ἀλλ' ἐκ πλευρᾶς ἐτύπου τὴν γυναῖκα; ποτέραν δὲ πλευρὰν ⟨ἔλαβεν⟩ — ἵνα καὶ δύο μόνας ἐμφαίνεσθαι φῶμεν, πρὸς γὰρ ἀλήθειαν

2 ἐστι A λέλουσαι] λαλεῖς Arm 4 ἰδεῖν τί καλέσῃ Mang. 8 αὖ τὰ Arm 9 γεγονός M: γένος AArm 10 μόνον om. Arm 11 τῶν ante ἐν om. Arm χρημάτων] κτημάτων A 12 φαῦλος add. Arm: om. codd. 13 πῶς] ὡς A 14 τοῦτον A 15 χρειώδη om. in lacuna A 17 οὐ τοῦ] αὐτοῦ A 18. 19 εἰ δ' ἐπιθυμίαν A 20 ἀπὸ] ἐπὶ AArm 22 ἕξεις] ἑξῆς A 23 ὕπνωσεν αὐτόν Arm 26 ἀνδρὸς] ἄνανδρος M 27 τὴν γυναῖκα Arm 30 ποτέραν δὲ πλευρὰν codd. et Arm: ποτέρας δὲ πλευρᾶς Mang. 31 ἔλαβεν addidi

οὐδὲ πλῆθος αὐτῶν ἐδήλωσεν —; ἆρά γε τὴν εὐώνυμον ἢ τὴν δεξιάν;
εἴ γε μὴν ἀνεπλήρου σαρκὶ τὴν ἑτέραν, ἡ ἀπολειπομένη οὐκ ἦν σαρκίνη
δήπου; καὶ μὴν ἀδελφαί γ' εἰσὶ καὶ συγγενεῖς πᾶσι τοῖς μέρεσιν αἱ
ἡμῶν πλευραὶ καὶ σαρκὸς γεγόνασι. τί οὖν λεκτέον; πλευρὰς ὁ βίος 21
ὀνομάζει τὰς δυνάμεις· λέγομεν γὰρ πλευρὰς ἔχειν τὸν ἄνθρωπον ἴσον
τῷ δυνάμεις, καὶ εὔπλευρον εἶναι τὸν ἀθλητὴν ἀντὶ τοῦ ἰσχυρόν, καὶ
πλευρὰς ἔχειν τὸν κιθαρῳδὸν ἀντὶ τοῦ δύναμιν ἐρρωμένην ἐν τῷ ᾄδειν.
p. 71 M. τούτου προειρημένου κἀκεῖνο λεκτέον, | ὅτι ὁ γυμνὸς καὶ ἀνένδετος 22
σώματι νοῦς — περὶ γὰρ τοῦ μήπω ἐνδεδεμένου ἐστὶν ὁ λόγος —
πολλὰς ἔχει δυνάμεις, ἑκτικὴν φυτικὴν ψυχικὴν λογικὴν διανοητικήν,
ἄλλας μυρίας κατά τε εἴδη καὶ γένη. ἡ μὲν ἕξις κοινὴ καὶ τῶν
ἀψύχων ἐστὶ λίθων καὶ ξύλων, ἧς μετέχει καὶ τὰ ἐν ἡμῖν ἐοικότα
λίθοις ὀστέα. ἡ δὲ φύσις διατείνει καὶ ἐπὶ τὰ φυτά· καὶ ἐν ἡμῖν
δέ ἐστιν ἐοικότα φυτοῖς, ὄνυχές τε καὶ τρίχες· ἔστι δὲ ἡ φύσις
ἕξις ἤδη κινουμένη. ψυχὴ δέ ἐστι φύσις προσειληφυῖα φαντασίαν καὶ 23
ὁρμήν· αὕτη κοινὴ καὶ τῶν ἀλόγων ἐστίν· ἔχει δὲ καὶ ὁ ἡμέτερος νοῦς
ἀναλογοῦν τι ἀλόγου ψυχῇ. πάλιν ἡ διανοητικὴ δύναμις ἰδία τοῦ νοῦ
ἐστι, καὶ ἡ λογικὴ κοινὴ μὲν τάχα καὶ τῶν θειοτέρων φύσεων, ἰδία δὲ
ὡς ἐν θνητοῖς ἀνθρώπου· αὕτη δὲ διττή, ἡ μὲν καθ' ἣν λογικοί ἐσμεν
νοῦ μετέχοντες, ἡ δὲ καθ' ἣν διαλεγόμεθα. ἔστιν ⟨οὖν καὶ⟩ ἄλλη δύ- 24
ναμις ἐν ψυχῇ τούτων ἀδελφή, ἡ αἰσθητική, περὶ ἧς ἐστιν ὁ λόγος·
οὐδὲν γὰρ ἄλλο νῦν ὑπογράφει ἢ γένεσιν τῆς κατ' ἐνέργειαν αἰσθήσεως·
καὶ κατὰ λόγον· (8.) μετὰ γὰρ νοῦν εὐθὺς ἔδει δημιουργηθῆναι αἴσθησιν
βοηθὸν αὐτῷ καὶ σύμμαχον. τελεσιουργήσας οὖν ἐκεῖνον τὸ δεύτερον
καὶ τῇ τάξει καὶ τῇ δυνάμει πλάττει δημιούργημα, τὴν κατ' ἐνέργειαν
αἴσθησιν, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὅλης ψυχῆς καὶ πρὸς τὴν τῶν ὑποκει-
μένων ἀντίληψιν. πῶς οὖν γεννᾶται; ὡς αὐτὸς πάλιν φησίν, ὅταν 25
ὑπνώσῃ ὁ νοῦς· τῷ γὰρ ὄντι ὑπνώσαντος νοῦ γίνεται αἴσθησις, καὶ γὰρ
ἔμπαλιν ἐγρηγορότος νοῦ σβέννυται· τεκμήριον δέ· ὅταν τι βουλώμεθα
ἀκριβῶς νοῆσαι, εἰς ἐρημίαν ἀποδιδράσκομεν, καταμύομεν τὰς ὄψεις, τὰ
ὦτα ἐπιφράττομεν, ἀποταττόμεθα ταῖς αἰσθήσεσιν. οὕτως μέν, ὅταν

---

2 ἀνεπεπλήρου P 3 γ' om. AP, γ' εἰσὶ om. Arm 4 σαρκὸς] σάρκες Arm 6 εὔπλευρον MArm: ἔμπλευρον AP 8 ὁ om. AP 10 ψυχικὴν] φυσικὴν Arm λογικὴν om. Arm 11 ἡ μὲν γὰρ Arm ἕξις] λέξις A, Ξέξις P κοινὴ om. Arm 14 ἐστιν codd.: εἰσιν Mang. 17 ἀλόγῳ Arm 19 ἐν θνητοῖς MArm: εὖ θνητῆς AP 20 νοῦ μετέχοντες] νοῦν μὲν ἔχοντες Arm ἔστιν οὖν καὶ Arm: οὖν καὶ om. codd. 22 ἄλλω AP 25 δημιούργημα MArm: δημιούργημά τι A, δημιουργήματι P 28 γίνεται] κινεῖται coni. Mang. 29 ἐγρηγορότως AP 30 ἀκριβῶς Arm ut vid.: ἀκριβὲς codd.

26 ἀναστῇ καὶ ἐγρηγόρσει χρῆται ὁ νοῦς, φθείρεται αἴσθησις. ἴδωμεν δὲ
καὶ θάτερον, πῶς ὕπνῳ χρῆται ὁ νοῦς. περιαναστάσης καὶ ζωπυρη-
θείσης αἰσθήσεως, ὅταν ἡ ὄψις γραφέων ἢ πλαστῶν ἔργα εὖ δεδημιουρ-
γημένα καθορᾷ, οὐχ ὁ νοῦς ἄπρακτός ἐστι νοητὸν ἐπινοῶν οὐδέν; τί δ'
ὅταν ἡ ἀκοὴ προσέχῃ φωνῆς ἐμμελείᾳ, δύναται ὁ νοῦς λογίζεσθαί τι τῶν
οἰκείων; οὐδαμῶς. καὶ μὴν πολὺ πλέον ἄπρακτος γίνεται, ὅταν ἡ γεῦσις
27 ἐξαναστᾶσα λάβρως ἐμπιπλῆται τῶν γαστρὸς ἡδονῶν. διὸ καὶ Μωυσῆς
φοβηθείς, μή ποτε ὁ νοῦς μὴ μόνον κοιμηθῇ, ἀλλὰ καὶ τελείως ἀποθάνῃ,
φησὶν ἐν | ἑτέροις· „καὶ πάσσαλος ἔσται σοι ἐπὶ τῆς ζώνης σου· καὶ p. 72 M.
ἔσται, ὅταν διακαθιζάνῃς, ὀρύξεις ἐν αὐτῷ καὶ ἐπαγαγὼν καλύψεις τὴν
ἀσχημοσύνην σου“ (Deut. 23, 13), πάσσαλον συμβολικῶς φάσκων τὸν
28 ἐξορύσσοντα λόγον τὰ κεκρυμμένα τῶν πραγμάτων. κελεύει δ' αὐτὸν
φορεῖν ἐπὶ τοῦ πάθους, ὃ ἀνεζῶσθαι χρὴ καὶ μὴ ἐᾶν κεχαλάσθαι καὶ
ἀνεῖσθαι· τοῦτο δὲ πρακτέον, ὅταν ὁ νοῦς τοῦ τόνου τῶν νοητῶν ἀπο-
στὰς ὑφιῆται πρὸς τὰ πάθη καὶ διακαθιζάνῃ ἐνδιδοὺς καὶ ἀγόμενος ὑπὸ
29 τῆς σωματικῆς ἀνάγκης. καὶ οὕτως ἔχει· ὅταν ἐν ταῖς ἁβροδιαίτοις
συνουσίαις ἐπιλάθηται ὁ νοῦς ἑαυτοῦ κρατηθεὶς τοῖς ἐπὶ τὰς ἡδονὰς
ἄγουσι, δεδουλώμεθα καὶ ἀκατακαλύπτῳ τῇ ἀκαθαρσίᾳ χρώμεθα· ἐὰν
δὲ ὁ λόγος ἰσχύσῃ ἀνακαθᾶραι τὸ πάθος, οὔτε πίνοντες μεθυσκόμεθα
οὔτε ἐσθίοντες ἐξυβρίζομεν διὰ κόρον, ἀλλὰ δίχα τοῦ ληρεῖν νηφάλια
30 σιτούμεθα. οὐκοῦν ἥ τε τῶν αἰσθήσεων ἐγρήγορσις ὕπνος ἐστὶ ⟨τοῦ⟩ νοῦ
ἥ τε τοῦ νοῦ ἐγρήγορσις ἀπραξία τῶν αἰσθήσεων, καθάπερ καὶ ἡλίου
ἀνατείλαντος μὲν ἀφανεῖς αἱ τῶν ἄλλων ἀστέρων λάμψεις, καταδύντος δὲ
ἔκδηλοι· ἡλίου δὴ τρόπον ὁ νοῦς ἐγρηγορὼς μὲν ἐπισκιάζει ταῖς αἰσθήσεσι,
31 κοιμηθεὶς δὲ αὐτὰς ἐξέλαμψε. (9). τούτων εἰρημένων ἐφαρμοστέον
τὰς λέξεις. „ἐπέβαλε“ φησίν „ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ
ὕπνωσεν“ (Gen. 2, 21)· ὀρθῶς· ἡ γὰρ ἔκστασις καὶ τροπὴ τοῦ νοῦ
ὕπνος ἐστὶν αὐτοῦ· ἐξίσταται δέ, ὅταν μὴ πραγματεύηται τὰ ἐπιβάλ-
λοντα αὐτῷ νοητά· ὅτε δ' οὐκ ἐνεργεῖ ταῦτα, κοιμᾶται. εὖ δὲ τὸ
φάναι ὅτι ἐξίσταται, τοῦτο δ' ἐστὶ τρέπεται, οὐ παρ' ἑαυτόν, ἀλλὰ
παρὰ τὸν ἐπιβάλλοντα καὶ ἐπιφέροντα καὶ ἐπιπέμποντα τὴν τροπὴν
32 θεόν. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· εἰ γοῦν παρ' ἐμὲ ἦν τὸ τρέπεσθαι, ὁπότε

1. 2 φθείρεται—ὁ νοῦς om. AP 2 περιαναστάσεις P 7 ἐμπίπληται P, ἐμπίμπληται MA 9 καὶ prius om. Arm ἐπὶ] ὑπὸ Arm 13 πάθους] στήθους coni. Mang. 15 ὑφίηται MArm: ὑφίκται P, ὑφῖκται A, ὑφῆκται Mang. 19 ἀνακαθᾶραι MP 21 τοῦ νοῦ Arm (coni. Diels): τοῦ om. codd. 23 καταδύντος MArm: καταδύναντος AP 24 τὰς αἰσθήσεις coni. Mang. 25 αὐτὰς Arm (coni. Mang.): αὐτὸς codd. 30 τοῦτο δ' ἐστὶ Wendl.: τοῦτο δὲ ὅτι codd. τοῦτο δὲ τροπὴ Arm παρ' ἑαυτῷ AP 32 ἐμοὶ AP

ἐβουλόμην, ἂν ἐχρώμην αὐτῷ, καὶ ὁπότε μὴ ἐπροηγρούμην, ἄτρεπτος
διετέλουν· νυνὶ δὲ καὶ ἀντιφιλονεικεῖ μοι ἡ τροπή, καὶ πολλάκις βουλό-
μενος καθῆκόν τι νοῆσαι ἐπαντλοῦμαι ταῖς παρὰ τὸ καθῆκον ἐπιρροίαις,
καὶ ἔμπαλιν ἔννοιάν τινος λαμβάνων αἰσχροῦ ποτίμοις ἐννοίαις ἀπερρυ-
ψάμην ἐκεῖνο, θεοῦ τῇ ἑαυτοῦ χάριτι γλυκὺ νᾶμα ἀντὶ ἁλμυροῦ ἐπεισ-
χέαντος τῇ ψυχῇ. πᾶν μὲν οὖν τὸ γενητὸν ἀναγκαῖον τρέπεσθαι, ἴδιον 33
γάρ ἐστι τοῦτο αὐτοῦ, ὥσπερ θεοῦ τὸ ἄτρεπτον εἶναι· ἀλλ' οἱ μὲν
τραπέντες κατέμειναν ἄχρι παντελοῦς φθορᾶς, οἱ δ' ὅσον μόνον παθεῖν
τὸ θνητόν, οὗτοι δ' εὐθὺς ἀνεσώθησαν. διὸ καὶ Μωυσῆς φησιν ὅτι 34
p. 73 M. „οὐκ | ἐάσει τὸν ὀλοθρεύοντα εἰσελθεῖν εἰς τὰς οἰκίας ὑμῶν πατάξαι“
(Exod. 12, 23)· ἐᾷ μὲν γὰρ τὸν ὀλοθρεύοντα — ὄλεθρος δὲ ψυχῆς
ἐστιν ἡ τροπή — εἰσελθεῖν εἰς τὴν ψυχήν, ἵνα τὸ ἴδιον ἐνδείξηται τοῦ
γενητοῦ· οὐκ ἀφήσει δὲ ὁ θεὸς τὸν τοῦ ὁρῶντος ἔγγονον Ἰσραὴλ οὕτως
τραπῆναι, ὥστε πληγῆναι ὑπὸ τῆς τροπῆς, ἀλλὰ ἀναδραμεῖν καὶ ἀνα-
κύψαι ὥσπερ ἐκ βυθοῦ καὶ ἀνασωθῆναι βιάσεται. (10.) „ἔλαβε μίαν 35
τῶν πλευρῶν αὐτοῦ“ (Gen. 2, 21). τῶν πολλῶν τοῦ νοῦ δυνάμεων
μίαν ἔλαβε τὴν αἰσθητικήν. τὸ δὲ „ἔλαβεν“ οὐκ ἀντὶ τοῦ ἀφεῖλεν
ἀκουστέον, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ κατηρίθμησεν, ἐξήτασεν, ὡς ἐν ἑτέροις „λάβε
τὸ κεφάλαιον τῶν σκύλων τῆς αἰχμαλωσίας“ (Num. 31, 26). τί οὖν 36
ἐστιν ὃ βούλεται παραστῆσαι; διχῶς αἴσθησις λέγεται, ἡ μὲν καθ' ἕξιν,
ἥτις καὶ κοιμωμένων ἡμῶν ἐστιν, ἡ δὲ κατ' ἐνέργειαν. τῆς μὲν οὖν
προτέρας τῆς καθ' ἕξιν ὄφελος οὐδέν, οὐδὲ γὰρ αὐτῇ τῶν ὑποκειμένων
ἀντιλαμβανόμεθα, τῆς δὲ δευτέρας τῆς κατ' ἐνέργειαν, διὰ γὰρ ταύτης
ποιούμεθα τὰς τῶν αἰσθητῶν ἀντιλήψεις. γεννήσας οὖν τὴν προτέραν 37
τὴν καθ' ἕξιν αἴσθησιν, ὅτε καὶ τὸν νοῦν ἐγέννα — σὺν γὰρ πολλαῖς
δυνάμεσιν ἠρεμούσαις αὐτὸν κατεσκεύαζε —, νῦν βούλεται τὴν κατ'
ἐνέργειαν ἀποτελέσαι· ἀποτελεῖται δὲ ἡ κατ' ἐνέργειαν, ὅταν ἡ καθ'
ἕξιν κινηθεῖσα ταθῇ μέχρι τῆς σαρκὸς καὶ τῶν αἰσθητικῶν ἀγγείων·
ὥσπερ γὰρ φύσις ἀποτελεῖται κινηθέντος σπέρματος, οὕτως καὶ ἐνέργεια
κινηθείσης ἕξεως. (11.) „ἀνεπλήρου δὲ σάρκα ἀντ' αὐτῆς“ (Gen. 2, 21), 38
τουτέστι συνεπλήρου τὴν καθ' ἕξιν αἴσθησιν ἄγων εἰς ἐνέργειαν καὶ

---

1 μὴ om. Arm ἐπροσκρούμην AP, προηγρούμην Wendl. 4. 5 ἀπερρυψάμην Mang.: ἀπερριψάμην codd., ἀπεκρυψάμην Arm 5 νάμα M 6 οὖν om. AP γεννητὸν AP 9 Μωσῆς codd. 11 ἐᾷ Mang. (sic Arm): ἐᾶν A, ἐάν M, ἐᾶ≡ P 12 εἰσελθεῖν εἰς τὴν ψυχήν om. Arm 13 γεννητοῦ AP 15 ἔλαβεν οὖν Arm μίαν] πλευρὰν μίαν Arm 17 ἀφελεῖν Arm 22 αὐτῇ P 28 ἀγγείων] ὀργάνων coni. Mang. 30 δὲ Arm (coni. Mang.): δὴ codd. ἀντ'] ἀπὸ Arm

τείνων αὐτὴν ἄχρι σαρκὸς καὶ τῆς ὅλης ἐπιφανείας. διὸ καὶ ἐπιφέρει
ὅτι „ᾠκοδόμησεν εἰς γυναῖκα“ (Gen. 2, 22), διὰ τούτου παριστὰς ὅτι
οἰκειότατον καὶ εὐθυβολώτατόν ἐστιν ὄνομα αἰσθήσεως γυνή· ὥσπερ γὰρ
ὁ μὲν ἀνὴρ ἐν τῷ δρᾶσαι θεωρεῖται, ἐν δὲ τῷ πάσχειν ἡ γυνή, οὕτως
ἐν μὲν τῷ δρᾶν ὁ νοῦς, ἐν δὲ τῷ πάσχειν γυναικὸς τρόπον ἡ αἴσθησις
39 ἐξετάζεται. μαθεῖν δὲ ἐκ τῆς ἐναργείας ῥᾴδιον· ἡ ὄψις πάσχει ὑπὸ
τῶν κινούντων αὐτὴν ὁρατῶν, τοῦ λευκοῦ, τοῦ μέλανος, τῶν ἄλλων, ἡ
ἀκοὴ πάλιν ὑπὸ τῶν φωνῶν καὶ ἡ γεῦσις ὑπὸ τῶν χυλῶν διατίθεται,
ὑπὸ τῶν ἀτμῶν ἡ ὄσφρησις, ὑπὸ τραχέος καὶ μαλακοῦ ἡ ἁφή· καὶ
ἠρεμοῦσί γε αἱ αἰσθήσεις ἅπασαι, μέχρις ἂν προσέλθῃ ἑκάστῃ τὸ κινῆ-
σον ἔξωθεν.

40 (12.) „Καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ· καὶ εἶπεν Ἀδάμ
Τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου“
(Gen. 2, 22. 23). τὴν κατ' ἐνέργειαν αἴσθησιν ἄγει ὁ θεὸς πρὸς τὸν
νοῦν, εἰδὼς ὅτι ἀνακάμπτειν | δεῖ τὴν κίνησιν αὐτῆς καὶ ἀντί- p. 74 M.
ληψιν ἐπὶ νοῦν. ὁ δὲ θεασάμενος ἣν πρότερον εἶχε δύναμιν καὶ
καθ' ἕξιν ἠρεμοῦσαν νῦν ἀποτέλεσμα καὶ ἐνέργειαν γεγενημένην καὶ
κινουμένην, θαυμάζει τε καὶ ἀναφθέγγεται φάσκων ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλλο-
41 τρία αὐτοῦ, ἀλλὰ σφόδρα οἰκεία· „τοῦτο“ γάρ φησιν „ἐστὶν ὀστοῦν ἐκ
τῶν ἐμῶν ὀστῶν“ τουτέστι δύναμις ἐκ τῶν ἐμῶν δυνάμεων — ἐπὶ γὰρ
δυνάμεως καὶ ἰσχύος νῦν παρείληπται τὸ ὀστέον — καὶ πάθος ἐκ τῶν
ἐμῶν παθῶν· „καὶ σὰρξ“ φησίν „ἐκ τῆς σαρκός μου“· πάντα γὰρ ὅσα
πάσχει ἡ αἴσθησις, οὐκ ἄνευ νοῦ ὑπομένει, πηγὴ γὰρ οὗτός ἐστιν αὐτῇ
42 καὶ θεμέλιος ᾧ ἐπερείδεται. ἄξιον δὲ σκέψασθαι, διὰ τί τὸ „νῦν“
προσετέθη· „τοῦτο“ γάρ φησι „νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου.“ ἡ
αἴσθησις φύσει νῦν ἐστι κατὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνον ὑφισταμένη μόνον. ὁ
μὲν γὰρ νοῦς τῶν τριῶν ἐφάπτεται χρόνων, καὶ γὰρ τὰ παρόντα νοεῖ καὶ
43 τῶν παρεληλυθότων μέμνηται καὶ τὰ μέλλοντα προσδοκᾷ· ἡ δὲ αἴσθησις
οὔτε μελλόντων ἀντιλαμβάνεται οὐδ' ἀνάλογόν τι πάσχει προσδοκίᾳ ἢ
ἐλπίδι οὔτε παρεληλυθότων μέμνηται, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἤδη κινοῦντος καὶ
παρόντος μόνου πάσχειν πέφυκεν, οἷον ὀφθαλμὸς λευκαίνεται νῦν ὑπὸ τοῦ

---

4 δράσαι M 6 ἐναργείας Wendl.: ἐνεργείας codd. 7 ὅρα τῶν M καὶ τῶν ἄλλων Arm 8 καὶ om. Arm 9 τοῦ τραχέος Arm 10 ἑκάστῃ om. Arm 12 Ἀδάμ alterum om. Arm 15 καὶ] κατὰ Arm 16. 17 καὶ καθ' ἕξιν] καθ' ἕξιν καὶ coni. Mang. 19 αὑτοῦ codd. οἰκεῖα M ἐστὶν ὀστοῦν M: ἐστι ante φησιν transp. Arm, ἐστὶν om. AP 22 καὶ et φησίν om. Arm 23 αὐτῆς Arm

α
29. 30 προσδοκίαν ἐλπίδος A, προσδοκίαν ἐλπίδος P

παρόντος λευκοῦ, ὑπὸ δὲ τοῦ μὴ παρόντος οὐδὲν πάσχει. ὁ δὲ νοῦς
καὶ ἐπὶ τῷ μὴ παρόντι κινεῖται, παρεληλυθότι μὲν κατὰ μνήμην,
μέλλοντι δὲ ἐπελπίζων καὶ προσδοκῶν. (13.) „ταύτῃ καὶ κληθήσεται 44
γυνή“ (Gen. 2, 23), ἀντὶ τοῦ, διὰ τοῦτο ἡ αἴσθησις γυνὴ προσρηθήσε-
ται, „ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς“ τοῦ κινοῦντος αὐτὴν „λαμβάνεται αὕτη“ φησί.
διὰ τί οὖν τὸ „αὕτη“ πρόσκειται; ὅτι ἐστὶν ἑτέρα αἴσθησις, οὐκ ἐκ τοῦ
νοῦ λαμβανομένη, ἀλλὰ σὺν αὐτῷ γεγενημένη· δύο γάρ, ὡς εἶπον ἤδη,
εἰσὶν αἰσθήσεις, ἡ μὲν καθ' ἕξιν, ἡ δὲ κατ' ἐνέργειαν· ἡ μὲν οὖν καθ' 45
ἕξιν οὐκ ἐκ τοῦ ἀνδρός, τουτέστι τοῦ νοῦ, λαμβάνεται, ἀλλὰ σὺν αὐτῷ
φύεται· ὁ γὰρ νοῦς, καθάπερ ἐδήλωσα, ὅτε ἐγεννᾶτο, σὺν πολλαῖς
δυνάμεσι καὶ ἕξεσιν ἐγεννᾶτο, λογικῇ ψυχικῇ φυτικῇ, ὥστε καὶ αἰσθη-
τικῇ· ἡ δὲ κατ' ἐνέργειαν ἐκ τοῦ νοῦ· ἐκ γὰρ τῆς ἐν νῷ καθ' ἕξιν
οὔσης αἰσθήσεως ἐτάθη, ἵνα γένηται κατ' ἐνέργειαν, ὥστε ἐξ αὐτοῦ τοῦ
νοῦ γεγενῆσθαι τὴν δευτέραν καὶ κατὰ κίνησιν. μάταιος δὲ ὁ νομίζων 46
πρὸς τὸν ἀληθῆ λόγον ἐκ τοῦ νοῦ τι συνόλως γεννᾶσθαι ἢ ἐξ ἑαυτοῦ.
οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῇ ἐπὶ τῶν εἰδώλων καθεζομένῃ αἰσθήσει τῇ 'Ραχὴλ
p. 75 M. νομιζούσῃ ἐκ τοῦ νοῦ τὰ κινήματα εἶναι ἐπιπλήττει ὁ βλέπων; ἡ | μὲν
γάρ φησι· „δός μοι τέκνα, εἰ δὲ μή, τελευτήσω ἐγώ“ (Gen. 30, 1)· ὁ
δὲ ἀποκρίνεται ὅτι, ὦ ψευδοδοξοῦσα, οὐκ ἔστιν ὁ νοῦς αἴτιον οὐδενός,
ἀλλ' ὁ πρὸ τοῦ νοῦ θεός· διὸ καὶ ἐπιφέρει· „μὴ ἀντὶ θεοῦ ἐγώ εἰμι,
ὃς ἐστέρησέ σε καρπὸν κοιλίας“ (ibid. 2); ὅτι δὲ ὁ γεννῶν ὁ θεός ἐστι, 47
μαρτυρήσει ἐπὶ τῆς Λείας, ὅταν φῇ· „ἰδὼν δὲ κύριος ὅτι μισεῖται
Λεία, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς, 'Ραχὴλ δὲ ἦν στεῖρα“ (Gen. 29, 31).
ἀνδρὸς δὲ ἴδιον τὸ μήτραν ἀνοιγνύναι. φύσει δὲ μισεῖται παρὰ τῷ
θνητῷ ⟨γένει⟩ ἡ ἀρετή, διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὴν τετίμηκε καὶ παρέχει τὰ
πρωτοτόκια τῇ μισουμένῃ. λέγει δ' ἐν ἑτέροις· „ἐὰν δὲ γένωνται 48
ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, μία αὐτῶν ἠγαπημένη καὶ μία αὐτῶν μισουμένη,
καὶ τέκωσιν αὐτῷ καὶ γένηται υἱὸς πρωτότοκος τῆς μισουμένης, . . . οὐ
δυνήσεται πρωτοτοκεῦσαι τῷ υἱῷ τῆς ἠγαπημένης, ὑπεριδὼν τὸν υἱὸν
τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον“ (Deut. 21, 15. 16)· πρώτιστα γάρ

3 ταύτῃ codd.: αὕτη v (sic Arm et LXX) καὶ om. Arm (= LXX) 4 διὰ τοῦτο om. Arm 5 τοῦ ⟨νοῦ⟩ κινοῦντος coni. Mang. 8 εἰσὶν om. Arm 11 ψυχικῇ corr. Hoeschel: ψυχῇ codd. et Arm 12 ἐν νῷ Arm: ἐν τῷ codd. 14 καὶ om. Arm 15 πρὸς] καὶ πρὸς Arm, παρὰ coni. Wendl. 17 γεννήματα coni. Mang. 18 μή, μὴ A, μή, ΞP 19 ὅτι om. Arm 22 τὸ ἐπὶ Arm ὅταν φῇ om. Arm 23 'Ραχὴλ δὲ ἦν στεῖρα om. Arm 25 θνητῷ γένει Arm (coni. Mang.): γένει om. codd. 26 δὲ om. Arm 28 καὶ τέκωσιν — τῆς μισουμένης om. Arm γένηται LXX: γενήσεται codd. 30 τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον Arm (= LXX): τὸν π. τῆς μ. codd.

ἐστι καὶ τελειότατα τὰ τῆς μισουμένης ἀρετῆς γεννήματα, τὰ δὲ τῆς
ἀγαπωμένης ἡδονῆς ἔσχατα.
49 (14.) „Ἕνεκα τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν
μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ
δύο εἰς σάρκα μίαν“ (Gen. 2, 24). ἕνεκα τῆς αἰσθήσεως ὁ νοῦς, ὅταν
αὐτῇ δουλωθῇ, καταλείπει καὶ τὸν πατέρα τῶν ὅλων θεὸν καὶ τὴν
μητέρα τῶν συμπάντων, τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν τοῦ θεοῦ, καὶ προσ-
κολλᾶται καὶ ἑνοῦται τῇ αἰσθήσει καὶ ἀναλύεται εἰς αἴσθησιν, ἵνα γένων-
50 ται μία σὰρξ καὶ ἓν πάθος οἱ δύο. παρατήρει δ' ὅτι οὐχ ἡ γυνὴ
κολλᾶται τῷ ἀνδρί, ἀλλ' ἔμπαλιν ὁ ἀνὴρ τῇ γυναικί, ὁ νοῦς τῇ αἰσθή-
σει· ὅταν γὰρ τὸ κρεῖττον ὁ νοῦς ἑνωθῇ τῷ χείρονι τῇ αἰσθήσει, ἀνα-
λύεται εἰς τὸ χεῖρον τὸ σαρκὸς γένος, τὴν παθῶν αἰτίαν αἴσθησιν· ὅταν
δὲ τὸ χεῖρον ἡ αἴσθησις ἀκολουθήσῃ τῷ κρείττονι τῷ νῷ, οὐκέτι ἔσται
σάρξ, ἀλλὰ ἀμφότερα νοῦς. οὗτος μὲν δὴ τοιοῦτος, τὸ φιλοπαθὲς προ-
51 κρίνων τοῦ φιλοθέου. ἔστι δέ τις ἕτερος τοὐναντίον ᾑρημένος ὁ Λευὶ ὁ
„λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρί Οὐχ ἑώρακά σε, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς
οὐκ ἐπέγνω, καὶ τοὺς υἱοὺς ἀπέγνω“ (Deut. 33, 9)· πατέρα καὶ μητέρα
οὗτος [τε], τὸν νοῦν καὶ τὴν τοῦ σώματος ὕλην, καταλείπει ὑπὲρ τοῦ
κλῆρον ἔχειν τὸν ἕνα θεόν, „κύριος γὰρ αὐτὸς κλῆρος αὐτῷ“ (Deut. 10, 9).
52 γίνεται δὴ τοῦ μὲν φιλοπαθοῦς κλῆρος τὸ πάθος, τοῦ δὲ ⟨φιλοθέου⟩ τοῦ
Λευὶ κλῆρος ὁ θεός. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῇ δεκάτῃ τοῦ ⟨ἑβδόμου⟩ μηνὸς
κελεύει δύο τράγους [κλῆρον] προσάγειν, „κλῆρον ἕνα τῷ κυρίῳ καὶ κλῆ-
ρον ἕνα τῷ ἀποπομπαίῳ“ (Lev. 16, 8); τοῦ γὰρ φιλοπαθοῦς ἐστι κλῆ-
ρος ὄντως τὸ ἀποπόμπιμον πάθος.
53 (15.) „Καὶ ἦσαν οἱ δύο γυμνοί, ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ,
καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο. Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων
τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν | ἐποίησε κύριος ὁ θεός“ (Gen. 2, 25. 3, 1). p. 76 M.
γυμνός ἐστιν ὁ νοῦς ὁ μήτε κακίᾳ μήτε ἀρετῇ ἀμπεχόμενος, ἀλλ'
ἑκατέρου γεγυμνωμένος ὄντως, οἷον ἡ τοῦ νηπίου παιδὸς ψυχὴ ἀμέτοχος
οὖσα ἑκατέρου, ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ, ἀπημφίασται τὰ καλύμματα καὶ

1 τελεώτατα AP τὰ τῆς] ταύτης P 6 αὐτῇ om. Arm καταλείπει M: καταλίπη AP τῶν ὅλων MPArm: τὸν ὅλων A 7 ἀρετὴν καὶ om. Arm 8. 9 γένωνται codd.: γίνωνται Mang. 11 τὸ om. Arm 12 τὸ alterum om. Arm γένος] γένος ⟨καὶ⟩ coni. Mang., γενόμενον coni. Wendl. (cf. p. 95,4) τὴν τῶν παθῶν Arm 15 ᾑρημένος MArm: εἰρημένος AP 16 ἑώρακά MArm: ἑώρακέ AP 18 οὗτος τὲ τὸν νοῦν codd., τε seclusi, οὗτος τόν τε νοῦν Mang. 19 κύριος] καὶ P 20 φιλοθέου addidi, φιλοσόφου add. Arm 21 ἑβδόμου addidi 22 κλῆρον prius om. Arm, seclusi 28 μήτε ἀρετῇ μήτε κακίᾳ Arm 29 ἑκατέρων Arm ὄντως corr. ex ὄντος P, ὄντος A

γεγύμνωται· ταῦτα γάρ ἐστιν ἐσθήματα ψυχῆς, οἷς σκεπάζεται καὶ συγ-
κρύπτεται, τῆς μὲν σπουδαίας τὸ ἀγαθόν, τῆς δὲ φαύλης τὸ κακόν.
τριχῶς δὲ [καὶ] ψυχὴ γυμνοῦται· ἅπαξ μὲν ὅτε ἄτρεπτος διατελεῖ καὶ 54
πασῶν μὲν ἠρήμωται κακιῶν, πάντα δὲ τὰ πάθη ἀπημφίασται καὶ ἀπο-
βέβληκε. διὰ τοῦτο καὶ „Μωυσῆς ἔξω τῆς παρεμβολῆς πήγνυσι τὴν
ἑαυτοῦ σκηνήν, μακρὰν ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἐκλήθη σκηνὴ μαρ-
τυρίου" (Exod. 33, 7)· τοῦτο δ' ἐστὶ τοιοῦτον· ἡ φιλόθεος ψυχὴ ἐκδῦσα 55
τὸ σῶμα καὶ τὰ τούτῳ φίλα καὶ μακρὰν ἔξω φυγοῦσα ἀπὸ τούτων
πῆξιν καὶ βεβαίωσιν καὶ ἵδρυσιν ἐν τοῖς τελείοις ἀρετῆς δόγμασι λαμ-
βάνει· διὸ καὶ μαρτυρεῖται ὑπὸ θεοῦ, ὅτι καλῶν ἐρᾷ, „ἐκλήθη γὰρ
σκηνὴ μαρτυρίου" φησί· καὶ τὸν καλοῦντα παρεσιώπησεν, ἵνα συγκινη-
θεῖσα ἡ ψυχὴ σκέψηται, τίς ὁ μαρτυρῶν ταῖς φιλαρέτοις διανοίαις ἐστί.
τούτου χάριν ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων οὐκ εἰσελεύσεται ἐν 56
τῷ ποδήρει (cf. Lev. 16, 1 ss.), ἀλλὰ τὸν τῆς δόξης καὶ φαντασίας
ψυχῆς χιτῶνα ἀποδυσάμενος καὶ καταλιπὼν τοῖς τὰ ἐκτὸς ἀγαπῶσι καὶ
δόξαν πρὸ ἀληθείας τετιμηκόσι γυμνὸς ἄνευ χρωμάτων καὶ ἤχων εἰσε-
λεύσεται σπεῖσαι τὸ ψυχικὸν αἷμα καὶ θυμιᾶσαι ὅλον τὸν νοῦν τῷ
σωτῆρι καὶ εὐεργέτῃ θεῷ. καὶ μὲν δὴ Ναδὰβ καὶ Ἀβιοὺδ (cf. Lev. 57
10, 1) οἱ ἐγγίσαντες θεῷ καὶ τὸν μὲν θνητὸν βίον καταλιπόντες, τοῦ δ'
ἀθανάτου μεταλαχόντες, γυμνοὶ θεωροῦνται τῆς κενῆς καὶ θνητῆς δόξης·
οὐ γὰρ ἂν ἐν τοῖς χιτῶσιν αὐτοὺς οἱ κομίζοντες ἔφερον (Lev. 10, 5),
εἰ μὴ γεγύμνωντο πάντα δεσμὸν πάθους καὶ σωματικῆς ἀνάγκης διαρ-
ρήξαντες, ἵνα μὴ ἡ γύμνωσις αὐτῶν καὶ ἀσωματότης ἀθέων ἐπεισόδῳ
λογισμῶν κιβδηλευθῇ· οὐ γὰρ πᾶσιν ἐπιτραπτέον τὰ θεοῦ καθορᾶν
ἀπόρρητα, ἀλλὰ μόνοις τοῖς δυναμένοις αὐτὰ περιστέλλειν καὶ φυλάττειν.
διὸ καὶ οἱ περὶ τὸν Μισαδαὶ οὐχὶ τοῖς ἰδίοις χιτῶσιν αἴρουσιν, ἀλλὰ 58
τοῖς τῶν ἐκπυρωθέντων καὶ ἀναληφθέντων Ναδὰβ καὶ Ἀβιούδ· ἀπο-
δυσάμενοι γὰρ τὰ ἐπικαλύπτοντα πάντα τὴν μὲν γύμνωσιν τῷ θεῷ
p. 77 M. | προσήνεγκαν, τοὺς δὲ χιτῶνας τοῖς περὶ Μισαδαὶ κατέλιπον· χιτῶνες δ'
εἰσὶ τὰ μέρη τοῦ ἀλόγου, ἃ τὸ λογικὸν ἐπεσκίαζε. καὶ Ἀβραὰμ γυμ- 59

3 τριχῶς — κέκληται (p. 103,23) om. P καὶ om. Arm, seclusi 7 ἐκδῦσα om. A 11. 12 ἀνακινηθεῖσα coni. Mang. 16 post γυμνὸς add. φησὶν Arm ἤχων] εἶχον A, σχημάτων Arm 19. 20 τοῦ δ' ἀθανάτου μεταλαχόντες om. Arm 20 κενῆς MArm (coni. Mang.): καινῆς A καὶ θνητῆς om. Arm 21 ἐν τοῖς M: θνητοῖς Arm, ἐν ταῖς (sic) A αὐτοὺς Arm: αὐτοῖς codd., αὐτῶν coni. Mang. ἐξέφερον Arm 22 γεγύμνωντο codd.: ἐγεγύμνωντο v 23 ἀθέων Mang.: ἀθέω codd. 24 ἐπι-τέτραπται Arm 26 Μισάδε M, Μισαδὲ A οὐχὶ — Μισαδαὶ (29) om. A αἴρουσιν om. Mang. 28 μὲν om. Mang. 29 Μισάδε M

νοῦται, ὅταν ἀκούσῃ· „ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας
σου“ (Gen. 12, 1). καὶ ὁ Ἰσαὰκ οὐ γυμνοῦται μέν, ἀεὶ δὲ γυμνός ἐστι
καὶ ἀσώματος· πρόσταγμα γὰρ αὐτῷ δέδοται, μὴ καταβῆναι εἰς Αἴγυπ-
τον (Gen. 26, 2), τουτέστι τὸ σῶμα. καὶ Ἰακὼβ γυμνότητος ἐρᾷ ψυχι-
κῆς — ἡ γὰρ λειότης αὐτοῦ γύμνωσίς ἐστιν —· ἦν γὰρ Ἠσαῦ ἀνὴρ
δασύς, Ἰακὼβ δέ, φησίν, ἀνὴρ λεῖος (Gen. 27, 11), παρὸ καὶ τῆς Λείας
60 ἀνήρ ἐστι. (16.) μία μὲν ἀρίστη γύμνωσίς ἐστιν αὕτη, ἡ δ' ἑτέρα
ἐστὶν ἐναντία, ἀρετῆς ἀφαίρεσις ἐκ τροπῆς γινομένη, ὅταν ληραίνῃ καὶ
παρανοῇ ἡ ψυχή. ταύτῃ χρῆται ὁ Νῶε γυμνούμενος, ὅταν πίῃ τοῦ
οἴνου· χάρις δὲ τῷ θεῷ, ὅτι ἡ τροπὴ καὶ ἡ γύμνωσις τοῦ νοῦ κατ'
ἀρετῆς ἀφαίρεσιν οὐκ ἄχρι τῶν ἐκτὸς ἐχύθη, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τῷ οἴκῳ·
φησὶ γὰρ ὅτι „ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ“ (Gen. 9, 21)· κἂν γὰρ
ἁμάρτῃ ὁ σοφός, οὐχ οὕτως ἐξώκειλεν ὡς ὁ φαῦλος, τοῦ μὲν γὰρ
κέχυται ἡ κακία, τοῦ δὲ συνέσταλται· διὸ καὶ ἀνανήφει, τοῦτο δ' ἐστὶ
61 μετανοεῖ καὶ ὥσπερ ἐκ νόσου ἀναλαμβάνει. ἀκριβέστερον δὲ τὸ ἐν τῷ
οἴκῳ γίνεσθαι τὴν γύμνωσιν θεασώμεθα· ἐπειδὰν ἡ ψυχὴ τραπεῖσα
μόνον ἐννοηθῇ τι τῶν ἀτόπων καὶ μὴ ἐπεξέλθῃ, ὥστε αὐτὸ ἔργῳ τε-
λειῶσαι, ἐν τῷ τῆς ψυχῆς χωρίῳ καὶ οἴκῳ γέγονε τὸ ἁμάρτημα· ἐὰν
δὲ πρὸς τῷ μοχθηρόν τι λογίσασθαι καὶ ἐπανύσηται, ὥστε ἐργάσασθαι,
62 κέχυται καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς τὸ ἀδίκημα. παρὸ καὶ τῷ Χαναὰν καταρᾶται,
ὅτι τὴν τῆς ψυχῆς τροπὴν ἔξω ἀπήγγειλε, τουτέστι καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς
ἔτεινε καὶ ἐπεξειργάσατο προσθεὶς τῷ κακῷ βουλήματι κακὸν τὸ διὰ
τῶν ἔργων ἀποτέλεσμα· Σὴμ δὲ καὶ Ἰάφεθ ἐπαινοῦνται μὴ ἐπιθέμενοι
63 τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τὴν τροπὴν αὐτῆς περικαλύψαντες. διὰ τοῦτο καὶ αἱ
εὐχαὶ καὶ οἱ ὁρισμοὶ τῆς ψυχῆς ἐπιλύονται, ὅταν ἐν οἴκῳ γένωνται
πατρὸς ἢ ἀνδρός (Num. 30, 4ss.), μὴ ἡσυχαζόντων τῶν λογισμῶν μηδὲ
ἐπιτιθεμένων τῇ τροπῇ, ἀλλὰ περιαιρούντων τὸ ἁμάρτημα· τότε γὰρ καὶ
ὁ δεσπότης ἁπάντων „καθαριεῖ αὐτήν“. εὐχὴν δὲ χήρας καὶ ἐκβεβλη-
μένης ἀναφαίρετον ἐᾷ· „ὅσα γὰρ ἂν εὔξηται“ φησί „κατὰ τῆς ψυχῆς
αὐτῆς, μένει αὐτῇ“ (Num. 30, 10)· κατὰ λόγον· εἰ γὰρ ἄχρι τῶν
ἐκτὸς ἐκβληθεῖσα προελήλυθεν, ὡς μὴ τρέπεσθαι μόνον ἀλλὰ καὶ διὰ
τῶν ἀποτελεσμάτων ἁμαρτάνειν, ἀθεράπευτος μένει ἀνδρείου τε λόγου
64 μὴ μετασχοῦσα καὶ τῆς τοῦ πατρὸς παρηγορίας στερηθεῖσα. τρίτη γύμ-

6 φησίν om. Arm 7 ἀρίστη om. Arm 13 ἐξώκειλεν Hoeschel: ἐξωκεῖλει codd., ἐξοκέλλει v 19 μοχθηρόν τι] μοχθηρὸν εἶναι τὸ Arm ἐκτανύσηται coni. Cotelier (Mang.) 20 τῷ] τὸ A Χανὰν Mang. 21 καὶ om. Arm 24 τὴν ψυχὴν A 26 μὴ MArm: μὲν A 27 συντιθεμένων coni. Mang. 28 ἐκβεβλημμένης M 30 αὐτὴ κατὰ λόγον AArm 33 πατρὸς παρηγορίας] θεοῦ προσηγορίας Arm

νωσίς ἐστιν ἡ μέση, καθ' ἣν ὁ νοῦς ἄλογός ἐστι μήτε ἀρετῆς πω μήτε
κακίας μετέχων. περὶ ταύτης ἐστὶν ὁ λόγος, ἧς καὶ ὁ νήπιος κοινωνεῖ,
p. 78 M. ὥστε | τὸ λεγόμενον „ἦσαν οἱ δύο γυμνοί, ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐ-
τοῦ“ τοιοῦτον εἶναι· οὔτε ὁ νοῦς ἐνόει οὔτε ἡ αἴσθησις ᾐσθάνετο, ἀλλ'
ἦν ὁ μὲν τοῦ νοεῖν ἔρημός τε καὶ γυμνός, ἡ δὲ τοῦ αἰσθάνεσθαι.
(17.) τὸ δὲ „οὐκ ᾐσχύνοντο“ πάλιν ἴδωμεν. τρία κατὰ τὸν τόπον 65
ἐστίν· ἀναισχυντία, αἰδώς, τὸ μήτε ἀναισχυντεῖν μήτε αἰδεῖσθαι·
ἀναισχυντία μὲν οὖν ἴδιον φαύλου, αἰδὼς δὲ σπουδαίου, τὸ δὲ μήτε αἰ-
δεῖσθαι μήτε ἀναισχυντεῖν τοῦ ἀκαταλήπτως ἔχοντος καὶ ἀσυγκαταθέτως,
περὶ οὗ νῦν ἐστιν ὁ λόγος· ὁ γὰρ μηδέπω κατάληψιν ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ
λαβὼν οὔτε ἀναισχυντεῖν οὔτε αἰδεῖσθαι δύναται. τῆς μὲν οὖν ἀναισχυν- 66
τίας παραδείγματα αἱ ἀσχημοσύναι πᾶσαι, ὅταν ὁ νοῦς ἀποκαλύπτῃ τὰ
αἰσχρά, συσκιάζειν δέον, ἐπαυχῶν καὶ σεμνυνόμενος ἐπ' αὐτοῖς. λέγεται
καὶ ἐπὶ τῆς Μαριάμ, ὅτε κατελάλει Μωυσῆ· „εἰ ὁ πατὴρ αὐτῆς πτύων
ἐνέπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς, οὐκ ἐντραπήσεται ἑπτὰ ἡμέρας“
(Num. 12, 14); ὄντως γὰρ ἀναίσχυντος καὶ θρασεῖα ἡ αἴσθησις, ἣ 67
ἐξουθενηθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς παρὰ τὸν πιστὸν ἐν ὅλῳ τῷ
οἴκῳ (ibid. 7), ᾧ τὴν Αἰθιόπισσαν, τὴν ἀμετάβλητον καὶ κατακορῆ
γνώμην, αὐτὸς ὁ θεὸς ἡρμόσατο, τολμᾷ καταλαλεῖν Μωυσῆ καὶ κατηγο-
ρεῖν, ἐφ' ᾧ ὤφειλεν ἐπαινεῖσθαι (ibid. 1)· τοῦτο γάρ ἐστιν ἐγκώμιον
αὐτοῦ μέγιστον, ὅτι τὴν Αἰθιόπισσαν ἔλαβε, τὴν ἄτρεπτον καὶ πεπυρω-
μένην καὶ δόκιμον φύσιν· ὥσπερ γὰρ ἐν ὀφθαλμῷ τὸ βλέπον μέλαν
ἐστίν, οὕτως τὸ ὁρατικὸν τῆς ψυχῆς Αἰθιόπισσα κέκληται. διὰ τί οὖν, 68
πολλῶν ὄντων κακίας ἔργων, ἑνὸς μόνου μέμνηται τοῦ κατὰ τὸ αἰσχρὸν
εἰπὼν „οὐκ ᾐσχύνοντο“, ἀλλ' ⟨οὐκ⟩ οὐκ ἠδίκουν ἢ οὐχ ἡμάρτανον ἢ
οὐκ ἐπλημμέλουν; παράκειται δὲ ἡ αἰτία. μὰ τὸν ἀληθῆ μόνον θεὸν
οὐδὲν οὕτως αἰσχρὸν ἡγοῦμαι ὡς τὸ ὑπολαμβάνειν ὅτι νοῶ ἢ ὅτι
αἰσθάνομαι. ὁ ἐμὸς νοῦς αἴτιος τοῦ νοεῖν; πόθεν; ἑαυτὸν γὰρ οἶδεν, 69

2 ταύτης] ἧς Arm 7 καὶ αἰδὼς καὶ τὸ μὴ ἀναισχυντεῖν Arm μήτε αἰδεῖσθαι om. Arm 12 ὁ νοῦς] οὖν Arm 14 Μαριάμ scripsi: Μαρίας codd. κατελάλει codd.: καταλάλει (sic) Mang. Μωσῆ MArm, Μωυσῇ v 15 ἐντραπήσηται Mang. 16 ὄντως] οὕτως Arm ἣ scripsi: ἡ codd. 18 οἴκῳ αὐτοῦ Arm τὴν ἀμετάβλητον] καὶ ἀμ. Arm 19 Μωυσῇ v 22 φύσιν] φύσει A, φαῦσιν coni. Creuzer 24 τῆς κακίας Arm 25 ἀλλ' οὐκ οὐκ Arm: ἀλλ' οὐκ codd.

8—9 Anton. Mel. II 71 Col. 1169 Flor. Par. No. 14 (= Max. Ecl. cap. 40) Φίλωνος: ἀναισχυντία μὲν ἴδιον φαύλου, αἰδὼς δὲ σπουδαίου, τὸ δὲ μήτε αἰσχύνεσθαι μήτε ἀναισχυντεῖν τοῦ ἀκαταλήπτως ἔχοντος καὶ ἀσυγκαταθέτως.

ὅστις ὢν τυγχάνει ἢ πῶς ἐγένετο; ἡ δὲ αἴσθησις αἰτία τοῦ αἰσθάνεσθαι; πῶς ἂν λέγοιτο, μήθ' ὑφ' αὑτῆς μήτε ὑπὸ τοῦ νοῦ γνωριζομένη; οὐχ ὁρᾷς ὅτι ὁ δοκῶν νοεῖν νοῦς εὑρίσκεται πολλάκις ἄνους, ἐν τοῖς κόροις, ἐν ταῖς μέθαις, ἐν ταῖς παραφροσύναις; ποῦ δὴ τὸ νοεῖν ἐπ' αὐτῶν; ἡ δὲ αἴσθησις οὐ πολλάκις ἀφαιρεῖται τὸ αἰσθάνεσθαι; ὁρῶντες ἔστιν ὅτε οὐχ ὁρῶμεν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούομεν, ἐπειδὰν ὁ νοῦς μικρὸν ὅσον
70 ἑτέρῳ νοητῷ προσενεχθῇ παρενθυμούμενος. ἕως οὖν γυμνοί εἰσιν, ὁ μὲν νοῦς τοῦ νοεῖν, ἡ δὲ αἴσθησις τοῦ αἰσθάνεσθαι, οὐδὲν ἔχουσιν αἰσχρόν· ἐπειδὰν δὲ | ἄρξωνται καταλαμβάνειν, ἐν αἰσχύνῃ καὶ ὕβρει p. 79 M. γίνονται, εὑρεθήσονται γὰρ εὐηθείᾳ καὶ μωρίᾳ πολλάκις χρώμενοι μᾶλλον ἢ ὑγιαινούσῃ ἐπιστήμῃ, οὐ μόνον ἐν κόροις καὶ μελαγχολίαις καὶ παραφροσύναις ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ βίῳ· ὅτε μὲν γὰρ ἡ αἴσθησις κρατεῖ, ὁ νοῦς ἠνδραπόδισται μηδενὶ προσέχων νοητῷ, ὅτε δὲ ὁ νοῦς κρατεῖ, ἡ αἴσθησις ἄπρακτος θεωρεῖται μηδενὸς ἀντίληψιν ἴσχουσα αἰσθητοῦ.

71 (18.) „Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεός" (Gen. 3, 1). δυεῖν προγεγονότων νοῦ καὶ αἰσθήσεως καὶ τούτων γυμνῶν κατὰ τὸν δεδηλωμένον τρόπον ὑπαρχόντων, ἀνάγκη τρίτην ἡδονὴν συναγωγὸν ἀμφοῖν ὑπάρξαι πρὸς τὴν τῶν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν ἀντίληψιν· οὔτε γὰρ ὁ νοῦς δίχα αἰσθήσεως ἠδύνατο καταλαβεῖν ζῷον ἢ φυτὸν ἢ λίθον ἢ ξύλον ἢ συνόλως σῶμα
72 οὔτε ἡ αἴσθησις δίχα τοῦ νοῦ περιποιῆσαι τὸ αἰσθάνεσθαι. ἐπειδὴ τοίνυν ἄμφω ταῦτα συνελθεῖν ἔδει πρὸς κατάληψιν τῶν ὑποκειμένων, τίς αὐτὰ συνήγαγεν ὅτι μὴ δεσμὸς τρίτος ἔρωτος καὶ ἐπιθυμίας, ἀρχού-
73 σης καὶ δυναστευούσης ἡδονῆς, ἣν συμβολικῶς ὄφιν ὠνόμασε; πάνυ καλῶς ὁ ζῳοπλάστης θεὸς ἐδημιούργησε τὴν τάξιν· νοῦν πρῶτον τὸν ἄνδρα, πρεσβύτατον γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ, εἶτα αἴσθησιν τὴν γυναῖκα, εἶτα ἑξῆς τρίτον ἡδονήν. δυνάμει δέ εἰσιν αὐτῶν αἱ ἡλικίαι διάφοροι νοούμεναι μόνον, χρόνῳ δὲ ἰσήλικες· ἅμα γὰρ ἑαυτῇ ψυχὴ πάντα ἐπιφέρεται, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐντελεχείᾳ, τὰ δὲ τῷ δύνασθαι γενέσθαι, εἰ καὶ μήπω προσείληφε
74 τὸ τέλος. εἰκάσθη δὲ ὄφει ἡδονὴ διὰ τόδε· πολύπλοκος γὰρ καὶ ποι-

2 ὑπ' αὐτῆς codd. 3 κόροις] καιροῖς Arm 4 δὴ codd.: δὲ Mang. ἐπ' αὐτοῦ Arm 5 ὁρῶντες γὰρ Arm 7 προσενεχθῇ codd.: προσανέχῃ Mang. ἕως οὖν Arm (ut vid.): ἕως οὗ codd. 8 τὸ νοεῖν P ἔχωσιν A 11 κόροις] ὀργαῖς Arm ut vid. 12 ἡ αἴσθησις om. P 16 δυεῖν codd.: δυοῖν v 21 περιποιήσασθαι coni. Wendl. 25 νοῦν codd.: νοῦν γὰρ v 26 τῶν ἐν ἀνθρώπῳ Arm 27 δυνάμει APArm: δυνάμεις M αἱ scripsi: καὶ codd. 28 ἑαυτὴν ψυχῇ AP 29 ἐνδελεχείᾳ AP 30 ὄφις ἡδονῇ Arm γὰρ M: γε A, δὲ P, om. Arm

κίλη ὥσπερ τοῦ ὄφεως ἡ κίνησις, οὕτως καὶ ἡδονῆς· πενταχῆ γέ τοι
πρῶτον εἱλεῖται, καὶ γὰρ δι' ὁράσεως ἡδοναὶ συνίστανται καὶ δι' ἀκοῆς
καὶ διὰ γεύσεως καὶ διὰ ὀσφρήσεως καὶ δι' ἁφῆς· γίνονται δὲ αἱ σφο-
δρόταται καὶ σύντονοι αἱ περὶ τὰς γυναῖκας ὁμιλίαι, δι' ὧν γένεσις ἡ
τοῦ ὁμοίου πέφυκεν ἀποτελεῖσθαι. καὶ μὴν οὐ διὰ τοῦτο μόνον ποικίλην 75
φαμὲν τὴν ἡδονήν, ὅτι περὶ πάντα τὰ τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς εἱλεῖται,
ἀλλ' ὅτι καὶ περὶ ἕκαστον μέρος πολύπλοκός ἐστιν· εὐθέως δι' ὁρά-
σεως ἡδοναὶ γίνονται ποικίλαι, γραφικὴ πᾶσα, πλαστική, τἆλλα ὅσα
κατὰ τέχνας τεχνικὰ δημιουργήματα τέρπει τὴν ὅρασιν· πάλιν φυτῶν
βλαστανόντων ἀνθούντων καρποτοκούντων διαφοραί, ζῴων εὐμορφίαι
πολυσχιδεῖς· ὁμοίως τὴν ἀκοὴν αὐλὸς ἡδύνει, κιθάρα, πᾶσα ὀργάνων
p. 80 M. ἰδέα, | ζῴων ἀλόγων ἐμμελεῖς φωναί, χελιδόνων, ἀηδόνων, τῶν ἄλλων
ὅσα φύσις μεμούσωκε, λογικῶν εὐφωνία, κιθαρῳδῶν κωμῳδίαν τραγῳδίαν
τὴν ἄλλην ὑποκριτικὴν ἐπιδεικνυμένων. (19.) τί ⟨δὲ⟩ δεῖ περὶ τῶν 76
γαστρὸς ἡδονῶν διδάσκειν; σχεδὸν γὰρ ὅσαι τῶν ὑποκειμένων χυλῶν
προσηνῶν διαφοραὶ καὶ τὴν αἴσθησιν κινούντων, τοσαῦται καὶ τῆς ἡδονῆς.
ἆρ' ⟨οὖν⟩ οὐ δεόντως ποικίλον οὖσα ἡδονὴ ποικίλῳ ζῴῳ ὄφει παρεβλήθη;
διὰ τοῦτο καὶ τὸ λαῶδες καὶ ὄχλον ἔχον ἐν ἡμῖν μέρος, ὅτε τῶν ἐν 77
Αἰγύπτῳ, τουτέστι τῷ σωματικῷ ὄγκῳ, οἰκιῶν ἐφίεται, ἡδοναῖς περι-
πίπτει θάνατον ἐπαγούσαις, οὐ χωρισμὸν ψυχῆς ἀπὸ σώματος, ἀλλὰ
ψυχῆς ὑπὸ κακίας φθοράν· φησὶ γάρ· „καὶ ἀπέστειλε κύριος εἰς τὸν
λαὸν τοὺς ὄφεις τοὺς θανατοῦντας, καὶ ἔδακνον τὸν λαόν, καὶ ἀπέθνῃσκε
λαὸς πολὺς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ" (Num. 21, 6)· ὄντως γὰρ οὐδὲν οὕτως
θάνατον ἐπάγει ψυχῇ, ὡς ἀμετρία τῶν ἡδονῶν. τὸ δὲ ἀποθνῇσκον οὐ 78
τὸ ἄρχον ἐστὶν ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ τὸ ἀρχόμενον τὸ λαῶδες, καὶ μέχρι τού-
του θάνατον ἐνδέξεται, μέχρις ἂν μετανοίᾳ χρησάμενον ὁμολογήσῃ τὴν
τροπήν· προσελθόντες γὰρ ἔλεγον Μωυσῇ „ὅτι ἡμαρτήκαμεν, ὅτι
κατελαλήσαμεν κατὰ κυρίου καὶ κατὰ σοῦ· εὖξαι οὖν πρὸς κύριον, καὶ
ἀφελέτω ἀφ' ἡμῶν τοὺς ὄφεις" (ibid. 7). εὖ τὸ φάναι, οὐχ ὅτι κατε-

---

2 ειλεῖται M   3 post δὲ add. καὶ Mang.   αἱ om. Arm   4 συντονώταται περὶ τὰς γυναικῶν ὁμιλίας coni. Wendl.   σύντομοι AP   6 τὰ ἄλογα μέρη Arm   εἰλεῖται M   8 τἆλλα AP   11 πολυσχεδεῖς AP   14 τί δὲ Arm: δὲ om. codd.   17 οὖν οὐ scripsi: οὖν Arm, οὐ codd.   ποικίλον MArm: ποικίλων AP   ζώω ὄφει M: ζῴῳ om. Arm, ὄφει om. AP   παρεβλήθη: — hic desinit P   18 ὄχλον ἔχον] ὀχλικὸν coni. Mang.   ἐν ἡμῖν om. Arm   19 τῶν σωματικῶν ὄγκων Arm   ὄγκω codd.: οἴκῳ v   οἰκιῶν] ὡς οἰκείων Arm, σικυῶν coni. Mang.   ἡδοναῖς om. A   24 ψυχὴ A   25 καὶ τὸ λαῶδες Arm   29 εὖ τὸ] ἐν τῷ A

λαλήσαμεν, ἡμάρτομεν, ἀλλ' „ὅτι ἡμάρτομεν, κατελαλήσαμεν"· ὅταν γὰρ
ἁμάρτῃ καὶ ἀπαρτηθῇ ὁ νοῦς ἀρετῆς, αἰτιᾶται τὰ θεῖα τὴν ἰδίαν τρο-
79 πὴν προσάπτων θεῷ. (20.) πῶς οὖν γίνεται ἴασις τοῦ πάθους; ὅταν
ἕτερος ὄφις κατασκευασθῇ τῷ τῆς Εὔας ἐναντίος, ὁ σωφροσύνης λόγος·
ἡδονῇ γὰρ ἐναντίον σωφροσύνη, ποικίλῳ πάθει ποικίλη ἀρετὴ καὶ
ἀμυνομένη πολεμίαν ἡδονήν. τὸν κατὰ σωφροσύνην οὖν ὄφιν κελεύει
ὁ θεὸς Μωυσεῖ κατασκευάσασθαι καί φησι· „ποίησον σεαυτῷ ὄφιν καὶ
θὲς αὐτὸν ἐπὶ σημείου" (ibid. 8). ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἄλλῳ τινὶ κατασκευά-
ζεται τοῦτον ὁ Μωυσῆς τὸν ὄφιν ἢ ἑαυτῷ, προστάττει γὰρ ὁ θεός
„ποίησον σεαυτῷ," ἵνα γνῷς, ὅτι οὐ παντός ἐστι κτῆμα σωφροσύνη,
80 ἀλλὰ μόνου τοῦ θεοφιλοῦς. σκεπτέον δέ, διὰ τί Μωυσῆς χαλκοῦν ὄφιν
κατασκευάζεται, οὐ προσταχθὲν αὐτῷ περὶ ποιότητος. μήποτ' | οὖν p. 81 M.
διὰ τάδε· πρῶτον μὲν ἄυλοί εἰσιν αἱ θεοῦ χάριτες [ἰδέαι αὗται] καὶ
ἄποιοι, αἱ δὲ τῶν θνητῶν σὺν ὕλῃ θεωροῦνται· δεύτερον δὲ Μωυσῆς
μὲν ἀσωμάτων ἐρᾷ ἀρετῶν, αἱ δ' ἡμέτεραι ψυχαὶ οὐ δυνάμεναι ἐκδῦναι
81 τὰ σώματα σωματικῆς ἐφίενται ἀρετῆς. δυνατῇ δὲ καὶ στερεᾷ οὐσίᾳ
τῇ χαλκοῦ ἀπείκασται ὁ κατὰ σωφροσύνην λόγος εὔτονος καὶ ἀδιάκοπος
ὤν, ἴσως δὲ καὶ παρόσον ἡ μὲν ἐν τῷ θεοφιλεῖ σωφροσύνη τιμιωτάτη
ἐστὶ καὶ χρυσῷ ἐοικυῖα, δευτερεύουσα δὲ ἡ ἐν τῷ κατὰ προκοπὴν
σοφίαν ἀναλαβόντι. ὃν ἂν οὖν „δάκῃ ὄφις, πᾶς ὁ ἰδὼν αὐτὸν ζήσεται"
(ibid.)· πάνυ ἀληθῶς· ἐὰν γὰρ ὁ νοῦς δηχθεὶς ἡδονῇ, τῷ τῆς Εὔας
ὄφει, ἰσχύσῃ κατιδεῖν ψυχικῶς τὸ σωφροσύνης κάλλος, τὸν Μωυσέως ὄφιν,
καὶ διὰ τούτου τὸν θεὸν αὐτόν, ζήσεται· μόνον ἰδέτω καὶ κατανοησάτω.
82 (21.) οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ἡ ἄρχουσα σοφία Σάρρα φησίν· „ὃς γὰρ ἂν
ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι" (Gen. 21,6); ἀλλὰ φέρε τινὰ ἰσχῦσαι ἀκοῦσαι,
ὅτι τέτοκεν ἡ ἀρετὴ τὴν εὐδαιμονίαν Ἰσαάκ, καὶ εὐθὺς συγχαρητικὸν
ὕμνον ὑμνήσει. ὡς οὖν τοῦ ἀκούσαντός ἐστι ⟨τὸ⟩ συγχαίρειν, οὕτως τοῦ
83 σωφροσύνην καὶ θεὸν ἰδόντος εἰλικρινῶς τὸ μὴ ἀποθνῄσκειν. πολλαὶ

---

2 ἀπαρτισθῇ (τηθῇ supra) A 5 ἡδονὴ A σωφροσύνης A ἀποικίλη coni. Mang. (rectius ἀποίκιλος vel οὐ ποικίλη) 7 Μωσεῖ codd. 8 ἐπὶ σημείῳ Arm ut vid. 13 ἰδέαις M ἰδέαι αὗται om. Arm, seclusi; ἰδέαι οὖσαι coni. Wendl. 14 δεύτερον δὲ καὶ Mang. 16 δυνατὴ δὲ καὶ στερρὰ A 22 Μωῦσέος MA 23 μόνον δὲ Arm 25 τίνα MA ἰσχύσαι MA ἰσχῦσαι ἀκοῦσαι] λέγειν Arm 26 τὸν συγχαρητικὸν Arm, συγχαριτικὸν M 27 τὸ addidi (sic Arm)

---

5 Cod. Urbin. 125 fol. 304 (Pitra Anal. Sacra II p. 311) Φίλωνος: ἡδονῇ ἐναντίον σωφροσύνη, ποικίλῳ πάθει ποικίλη ἀρετή. 10 ibid. οὐ παντός ἐστι κτῆμα σωφροσύνη, ἀλλὰ μόνου τοῦ θεοφιλοῦς.

δὲ καρτερίας καὶ σωφροσύνης ἐρασθεῖσαι ψυχαὶ καὶ ἐρημωθεῖσαι παθῶν
ὅμως κράτος ὑπέμειναν θεοῦ καὶ τροπὴν τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ἐδέξαντο,
διασυνιστάντος αὐτόν τε καὶ τὴν γένεσιν τοῦ δεσπότου, ἑαυτὸν μέν, ὅτι
ἀκλινὴς ἕστηκεν ἀεί, τὴν δὲ γένεσιν, ὅτι ταλαντεύει καὶ πρὸς τἀναντία
ἀντιρρέπει· φησὶ γάρ· „τοῦ ἀγαγόντος σε διὰ τῆς ἐρήμου τῆς 84
μεγάλης καὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης, οὗ ὄφις δάκνων καὶ σκορπίος καὶ
δίψα, οὗ οὐκ ἦν ὕδωρ, τοῦ ἐξαγαγόντος σοι ἐκ πέτρας ἀκροτόμου πηγὴν
ὕδατος, τοῦ ψωμίσαντός σε τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὃ οὐκ ᾔδεισαν οἱ
πατέρες σου“ (Deut. 8, 15. 16). ὁρᾷς ὅτι οὐ μόνον τῶν ἐν Αἰγύπτῳ
παθῶν ἐφιεμένη ἡ ψυχὴ περιπίπτει τοῖς ὄφεσιν, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἐστὶν ἐν
ἐρήμῳ δάκνεται ὑφ' ἡδονῆς, τοῦ ποικίλου καὶ ὀφιώδους πάθους· οἰκειό-
τατον δὲ ὄνομα εἴληχε τὸ ἡδονῆς ἔργον, δηγμὸς γὰρ καλεῖται. ἀλλ' οὐ 85
μόνον οἱ ἐν ἐρήμῳ δάκνονται ὑφ' ἡδονῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐσκορπισμένοι·
καὶ γὰρ ἐγὼ πολλάκις καταλιπὼν μὲν ἀνθρώπους συγγενεῖς καὶ φίλους
καὶ πατρίδα καὶ εἰς ἐρημίαν ἐλθών, ἵνα τι τῶν θέας ἀξίων κατανοήσω,
οὐδὲν ὤνησα, ἀλλὰ σκορπισθεὶς ὁ νοῦς ἢ πάθει δηχθεὶς ἀνεχώρησεν
εἰς τἀναντία· ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἐν πλήθει μυριάνδρῳ ἠρεμῶ τὴν διάνοιαν,
p. 82 M. | τὸν ψυχικὸν ὄχλον σκεδάσαντος θεοῦ καὶ διδάξαντός με, ὅτι οὐ τόπων
διαφοραὶ τό τε εὖ καὶ χεῖρον ἐργάζονται, ἀλλ' ὁ κινῶν θεὸς καὶ ἄγων ᾗ
ἂν προαιρῆται τὸ τῆς ψυχῆς ὄχημα. πλὴν περιπίπτει σκορπίῳ, ὅπερ 86
ἐστὶ σκορπισμῷ, ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ δίψα καταλαμβάνει ἡ τῶν παθῶν,
μέχρις ἂν ὁ θεὸς τῆς ἀκροτόμου σοφίας ἑαυτοῦ τὸ νᾶμα ἐπιπέμψῃ
καὶ ποτίσῃ τὴν τραπεῖσαν ψυχὴν ἀμεταβλήτῳ ὑγείᾳ· ἡ γὰρ
ἀκρότομος πέτρα ἡ σοφία τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἣν ἄκραν καὶ πρωτίστην
ἔτεμεν ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων, ἐξ ἧς ποτίζει τὰς φιλοθέους
ψυχάς· ποτισθεῖσαι δὲ καὶ τοῦ μάννα ἐμπίπλανται τοῦ γενικωτάτου
— καλεῖται γὰρ τὸ μάννα „τί“, ὃ πάντων ἐστὶ γένος —, τὸ δὲ
γενικώτατόν ἐστιν ὁ θεός, καὶ δεύτερος ὁ θεοῦ λόγος, τὰ δ' ἄλλα
λόγῳ μόνον ὑπάρχει, ἔργοις δὲ ἔστιν οὗ ἴσα τῷ οὐχ ὑπάρχοντι.
(22.) ἴδε νῦν διαφορὰν τοῦ ἐν ἐρήμῳ τρεπομένου καὶ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ· 87
ὁ μὲν γὰρ τοῖς θανατοῦσιν ὄφεσι χρῆται, τουτέστιν ἀπλήστοις ἡδοναῖς

---

1 καὶ alterum om. Mang. 2 ὅμως om. Arm τὴν om. Arm 3 αὐτόν MA 5 ἀντιρέπει A 8 ἐν τῇ ἐρήμῳ om. Arm 10 περιπίπτειν A 12 εἴληχε M: εἴληφε AArm 13 οἱ om. Arm δάκνεται A, δακνόμενος Arm ὑφ' ἡδονῆς om. Arm οἱ ἐσκορπισμένοι] σκορπίζεται Arm 17 μυριάνδρων A ἠρεμῶ MArm: ἐρήμω A, ἐρημῶ Mang. 19 ᾗ] ἡ A 22 νάμα M 24 ἐστιν om. Arm 25 τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως Arm ἐξ ἧς] ἑξῆς Arm 27 τοῦ μάννα A 29 ὑπάρχειν A ἔργοις — ὑπάρχοντι] ἔργῳ δὲ δοκεῖ ὑπάρχειν Arm ἔστιν οὗ corruptum; ἔστιν οὖν vel αὖ coni. Mang. ἴσα scripsi: ἴσον codd. 30 ἡ δὲ νῦν διαφορὰ A 31 ἀναπλήστοις A

θάνατον ἐπιφερούσαις, ὁ δ' ἀσκητὴς δάκνεται μόνον ὑφ' ἡδονῆς καὶ
σκορπίζεται, οὐ θανατοῦται· κἀκεῖνος μὲν σωφροσύνῃ, χαλκῷ ὄφει, θε-
ραπεύεται γενομένῃ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Μωυσέως, οὗτος δὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ
ποτίζεται κάλλιστον ποτὸν σοφίαν ἐκ τῆς πηγῆς, ἣν αὐτὸς ἐξήγαγεν
88 ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ σοφίας. οὐδὲ τοῦ θεοφιλεστάτου Μωυσέως ἀπέχεται ἡ
ὀφιώδης ⟨ἡδονή⟩, λέγεται δὲ ὧδε· „ἐὰν οὖν μὴ πιστεύσωσί μοι μηδὲ
εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς μου — ἐροῦσι γάρ, οὐκ ὦπταί σοι ὁ θεός —,
τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; καὶ εἶπε κύριος Μωυσεῖ· τί τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἐν τῇ
χειρί σου; ὁ δὲ εἶπε· ῥάβδος. καὶ εἶπε· ῥῖψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ
ἔρριψεν αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐγένετο ὄφις, καὶ ἔφυγε Μωυσῆς ἀπ'
αὐτοῦ. καὶ εἶπε κύριος Μωυσεῖ· ἔκτεινον τὴν χεῖρα καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς
κέρκου. ἐκτείνας οὖν τὴν χεῖρα ἐπελάβετο τῆς κέρκου, καὶ ἐγένετο
89 ῥάβδος ἐν τῇ χειρὶ ⟨αὐτοῦ⟩· ἵνα πιστεύσωσί σοι" (Exod. 4, 1ss.). πῶς
ἄν τις πιστεύσαι θεῷ; ἐὰν μάθῃ, ὅτι πάντα τὰ ἄλλα τρέπεται, μόνος
δὲ αὐτὸς ἄτρεπτός ἐστι. πυνθάνεται οὖν ὁ θεὸς τοῦ σοφοῦ, τί ἐστιν ἐν
τῷ πρακτικῷ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ βίῳ· ἡ γὰρ χεὶρ σύμβολον πράξεως·
ὁ δ' ἀποκρίνεται, ὅτι παιδεία, ἣν ῥάβδον καλεῖ. διὸ καὶ ὁ πτερνιστὴς
τῶν παθῶν Ἰακὼβ φησιν· „ἐν γὰρ τῇ ῥάβδῳ μου διέβην τὸν Ἰορδάνην
τοῦτον" (Gen. 32, 10)· Ἰορδάνης | δὲ κατάβασις ἑρμηνεύεται· τῆς δὲ p. 83 M.
κάτω καὶ γηίνης καὶ φθαρτῆς φύσεώς ἐστι τὰ κατὰ κακίαν καὶ πάθος·
διαβαίνει δὲ ταῦτα ὁ ἀσκητὴς νοῦς ἐν παιδείᾳ· ταπεινὸν γὰρ τὸ ἐκδέ-
90 χεσθαι, ὅτι βακτηρίαν ἔχων ποταμὸν διέβαινε. (23.) καλῶς οὖν καὶ ὁ
θεοφιλὴς Μωυσῆς ἀποκρίνεται· ὄντως γὰρ αἱ πράξεις τοῦ σπουδαίου παι-
δείᾳ ὡς ἂν ῥάβδῳ ἐπερείδονται, τὸν κλόνον καὶ σάλον τῆς ψυχῆς ἱδρυό-
μεναι. αὕτη ἡ ῥάβδος ἀπορριφθεῖσα γίνεται ὄφις· εἰκότως· ἐὰν γὰρ ἡ
ψυχὴ ἀπορρίψῃ τὴν παιδείαν, γέγονε φιλήδονος ἀντὶ φιλαρέτου. διὸ καὶ
Μωυσῆς φεύγει ἀπ' αὐτοῦ· ἀπὸ γὰρ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἡδονῆς ἀπο-
91 διδράσκει ὁ φιλάρετος. ἀλλά τοί γε ὁ θεὸς τὴν φυγὴν οὐκ ἐπαινεῖ· σοὶ
μὲν γάρ, ὦ διάνοια, μήπω τελειωθείσῃ φυγὴν καὶ δρασμὸν τῶν παθῶν
ἁρμόζει μελετᾶν, Μωυσεῖ δὲ τῷ τελείῳ παραμένειν τῷ πρὸς αὐτὰ πο-

3 Μωυσέος MA οὗτος] οὕτως A 4 τὴν σοφίαν Arm 5 Μωυσέος MA 6 ἡδονή add. Mang. (sic Arm) οὖν om. Arm πιστεύσωσί μοι μηδὲ om. Arm 8 Μωσεῖ MA 11 Μωσεῖ MA χεῖρά σου A 12 ἐκτείνας—κέρκου om. Arm 13 αὐτοῦ addidi (sic Arm) ante ἵνα add. καὶ εἶπεν αὐτῷ v, om. codd. et Arm σοι om. Arm 14 πιστεῦσαι M ἐὰν μὴ μάθῃ Arm 16 αὐτοῦ] σεαυτοῦ Arm 17 δδ' M 18 γὰρ om. Arm 20 καὶ φθαρτῆς om. Arm 21 τὸ om. Arm 21. 22 ἐκδέχεσθαι MArm: ἐνδέχεσθαι A 22 ἔχον A 23. 24 παιδείᾳ ὡς] παιδεῖαι αἷς Arm 24 ἂν] ἐν Arm ἐπερείδωνται A 25 ἀπορριφεῖσα A 28 τοι fere evan. in M 30 ἁρμόζει codd.: ἁρμόσει Mang. Μωσεῖ MA τῷ et πολέμῳ om. Arm

λέμῳ καὶ ἀντιστατεῖν αὐτοῖς καὶ διαμάχεσθαι· εἰ δὲ μή, ἀδείας καὶ
ἐξουσίας λαβόμενα μέχρι τῆς ψυχικῆς ἀκροπόλεως ἀναβάντα πᾶσαν ἐκ-
πολιορκήσει καὶ λεηλατήσει τυράννου τρόπον τὴν ψυχήν. διὸ καὶ προστάτ- 92
τει ὁ θεὸς „λαβέσθαι τῆς κέρκου“, τουτέστι τὸ ἀντίδικον τῆς ἡδονῆς
καὶ ἀτίθασον αὐτῆς μὴ φοβείτω σε, ἀλλὰ τούτου μάλιστα λαβοῦ καὶ
κατάσχες καὶ περικράτησον· ἔσται γὰρ πάλιν ἀντὶ ὄφεως ῥάβδος, τουτέσ-
τιν ἀντὶ ἡδονῆς γενήσεται ἐν τῇ χειρὶ παιδεία. ἀλλὰ γενήσεται ἐν 93
τῇ χειρί, ἐν τῇ πράξει τοῦ σοφοῦ, ὃ δὴ καὶ ἀληθές ἐστι· λαβέσθαι δὲ
καὶ περικρατῆσαι ἡδονῆς ἀδύνατον, εἰ μὴ πρότερον ἐκταθείη ἡ χείρ,
τουτέστιν εἰ μὴ τὰς πράξεις καὶ προκοπὰς ἁπάσας ὁμολογήσειεν ἡ ψυχὴ
κατὰ θεὸν εἶναι καὶ μηδὲν εἰς ἑαυτὴν ἀναγάγοι. τοῦτον μὲν δὴ τὸν
ὄφιν ἀποδιδράσκειν ὁ βλέπων διέγνωκεν· ἕτερον δὲ τὸν σωφροσύνης λόγον
κατασκευάζει, τὸν χαλκοῦν ἐκεῖνον, ἵνα ὁ δηχθεὶς ὑφ' ἡδονῆς ἰδὼν σω-
φροσύνην ζήσῃ τὸν ἀληθῆ βίον. (24.) τοιοῦτον ὄφιν εὔχεται ὁ Ἰακὼβ 94
γενέσθαι τὸν Δὰν καί φησιν οὕτως· „Δὰν κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαόν, ὡσεὶ
καὶ μία φυλὴ Ἰσραήλ, καὶ γενέσθω Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος
ἐπὶ τρίβου, δάκνων πτέρναν ἵππου, καὶ πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω,
τὴν σωτηρίαν περιμένων κυρίου“ (Gen. 49, 16—18). ἐκ μὲν τῆς Λείας
πέμπτος υἱός ἐστιν Ἰσσάχαρ γνήσιος τοῦ Ἰακώβ, συγκαταριθμουμένων
δὲ τῶν ἐκ τῆς Ζέλφας δυεῖν ἕβδομος, τοῦ δὲ Ἰακὼβ πέμπτος ἐστὶν ὁ
Δὰν ἐκ τῆς Βάλλας τῆς παιδίσκης Ῥαχήλ. τὴν δὲ αἰτίαν ἐν τοῖς κατ'
ἰδίαν ἐξευρήσομεν. περὶ δὲ τοῦ Δὰν πάλιν κατανοητέον. δύο γένη 95
φορεῖ ἡ ψυχή, τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ φθαρτόν· τὸ μὲν οὖν κρεῖττον κε-
p. 84 M. χύηκεν ἤδη καὶ ἵσταται ἐπ' αὐτοῦ· ὅτε γὰρ ἐξομολογήσασθαι τῷ | θεῷ
καὶ παραχωρῆσαι πάντα ἴσχυσεν ἡ ψυχή, κτῆμα κρεῖσσον λαβεῖν οὐκέτ'
εἶχε· διὰ τοῦτ' ἔστη τοῦ τίκτειν τὸν Ἰούδαν, τὸν ἐξομολογητικὸν τρόπον,
ἐνεγκοῦσα. τὸ δὲ θνητὸν γένος νῦν ἄρχεται διαπλάττειν. ὑφέστηκε δὲ 96
τὸ θνητὸν καταπόσει· θεμελίου γὰρ τρόπον ἡ γεῦσις, ἣ αἰτία τῆς τῶν
ζῴων διαμονῆς ἐστι· Βάλλα δὲ ἑρμηνεύεται κατάποσις· ἐκ ταύτης οὖν
γίνεται ὁ Δάν, ὃς ἑρμηνεύεται κρίσις· τοῦτο γὰρ τὸ γένος διακρίνει καὶ

4 ἀντίδικον om. M, κολακικὸν Arm 5 τιθασὸν Arm 7. 8 ἐν τῇ χειρί om. Arm 8 δὴ et ἐστι om. Arm 10 τουτέστιν om. Arm 11 ἀναγάγοι Mang.: συναγάγοι codd. 13 ἐκεῖνον om. Arm 15 οὕτως om. Arm 16—18 ἐφ' ὁδοῦ — κυρίου om. Arm 19 Ἰσάχαρ A τοῦ Ἰακώβ M: τῷ Ἰακώβ A, ἐξ Ἰακώβ Arm 20 Ζελφᾶς M δυεῖν codd.: δυοῖν v 21. 22 κατ' ἰδίαν] ἄλλοις Arm 22 ἐξευρήσωμεν A, ἐροῦμεν Arm; ἐξερευνήσομεν coni. Wendl., ἐρευνήσομεν Mang. πάλιν] νῦν Arm κατανοητέον] λεκτέον Arm 24 γὰρ om. Arm 25. 26 οὐκέτ' εἶχε] οὐ κατεῖχε A 26 τοῦτέστι (sic) M, τοῦτο ἔστι A, ἔστη corr. Hoeschel (sic Arm) 30 ὁ Δάν, ὃς om. Arm κρίσις ἑρμηνεύσεως Arm

χωρίζει τὰ ἀθάνατα ἀπὸ τῶν θνητῶν. εὔχεται οὖν αὐτὸν γενέσθαι
σωφροσύνης ἐραστήν, τῷ δὲ Ἰούδᾳ οὐκ εὔξεται· ἔχει γὰρ ἤδη τὸ ἐξομολο-
97 γεῖσθαι καὶ εὐαρεστεῖν θεῷ. „γενέσθω“ οὖν φησι „Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ“.
ὁδὸς ἡμῶν ἐστιν ἡ ψυχή· ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἔστιν ἰδεῖν διαφορὰν
τῶν ὄντων, ἀψύχων ἐμψύχων, ἀλόγων λογικῶν, σπουδαίων φαύλων, δού-
λων ἐλευθέρων, νεωτέρων πρεσβυτέρων, ἀρρένων θηλειῶν, ξένων ἀστῶν,
νοσούντων ὑγιαινόντων, λελωβημένων ὁλοκλήρων, οὕτως καὶ ἐν ψυχῇ
καὶ ἄψυχα καὶ ἀτελῆ καὶ νοσώδη καὶ δοῦλα καὶ θήλεα καὶ μυρία ἄλλα
κηρῶν μεστὰ κινήματά ἐστι, καὶ ἔμπαλιν ἔμψυχα ὁλόκληρα ἄρρενα ἐλεύ-
98 θερα ὑγιᾶ πρεσβύτερα σπουδαῖα γνήσια καὶ ἀστὰ ὄντως. γενέσθω οὖν
ὁ σωφροσύνης λόγος ὄφις ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῆς ὁδευούσης διὰ πάντων τῶν
ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων καὶ ἐγκαθισάτω ἐπὶ τρίβου. τί δὲ τοῦτ' ἐστίν;
ἄτριπτος μὲν ὁ ἀρετῆς χῶρος, ὀλίγοι γὰρ βαίνουσιν αὐτόν, τέτριπται δὲ
ὁ κακίας· ἐγκαθίσαι δὴ καὶ ἐνεδρεῦσαι καὶ λοχῆσαι παραινεῖ τὴν τε-
τριμμένην ὁδόν, τὸ πάθος καὶ τὴν κακίαν, ἐν οἷς κατατρίβονται τὸν
99 βίον οἱ φυγάδες ἀρετῆς λογισμοί. (25.) „δάκνων πτέρναν ἵππου.“
ἑχομένως πτερνιστής ἐστιν ὁ τὴν στάσιν τοῦ γενητοῦ καὶ φθαρτοῦ δια-
σείων τρόπος. τὰ πάθη δὲ ἵππῳ ἀπεικάσθη· τετρασκελὲς γὰρ καὶ τὸ
πάθος ὡς ἵππος καὶ ὁρμητικὸν καὶ αὐθαδείας γέμον καὶ σκιρτητικὸν
φύσει. ὁ δὲ σωφροσύνης λόγος δάκνειν καὶ τιτρώσκειν φιλεῖ καὶ ἀναι-
ρεῖν τὸ πάθος· πτερνισθέντος δὲ τοῦ πάθους καὶ ὀκλάσαντος „πεσεῖται ὁ
ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω“. ἱππέα νοητέον ⟨τὸν⟩ ἐπιβεβηκότα τοῖς πάθεσι νοῦν,
100 ὃς ἀποπίπτει τῶν παθῶν, ὅταν αὐτὰ συλλογισθῇ καὶ πτερνισθῇ. εὖ δ'
ὅτι εἰς τοὔμπροσθεν οὐ πίπτει ἡ ψυχή· μὴ γὰρ προερχέσθω τῶν πα-
θῶν, ἀλλ' ὑστεριζέτω τούτων, καὶ σωφρονισθήσεται. καὶ δογματικόν ἐστιν
ὃ λέγει· ἐὰν γὰρ ὁρμήσας ὁ νοῦς ἀδικῆσαι ὑστερήσῃ καὶ πέσῃ εἰς τὰ
ὀπίσω, οὐκ ἀδικήσει· ἐὰν δὲ ἐπὶ πάθος κινηθεὶς ἄλογον μὴ ἐπεκδράμῃ,
101 ἀλλὰ | κατόπιν μείνῃ, ἀπάθειαν, τὸ κάλλιστον, καρπώσεται. διὸ καὶ τὸ p. 85 M.
κατόπιν πτῶμα ἀποδεχόμενος τῶν κακιῶν ἐπιφέρει· „τὴν σωτηρίαν περι-
μένων κυρίου“· ὄντως γὰρ ὑπὸ θεοῦ σῴζεται ὁ ἀποπίπτων τῶν πα-

1 αὐτὸν om. Arm 2 ἐραστήν Arm (coni. Wendl.): ἐργάτην codd. 3 οὖν] γὰρ Arm 4 γὰρ om. Arm 6 ἀρρένων] παρθένων A 8 δοῦλα] ἄρρενα Arm 9 μεστὰ κινήματά MArm: μετακινήματα A ἐστι om. Arm ἄρρενα om. A 13 μὲν] μὲν γὰρ AArm χῶρος] ὁδός Arm 14 δὴ] δὲ Mang., om. Arm 16 ἀρετῆς] ἀρεταὶ A 17 γεννητοῦ A 19 καὶ ante ὁρμητικὸν om. Arm 21 δὲ M: γὰρ Arm, om. A 22 εἰς τὰ] εἶτα A τὸν addidi (sic Arm) 26 ἐὰν γὰρ MArm: γὰρ om. A 27 ἐκδράμῃ A 29 τῶν κακιῶν om. Arm

30—111,3 Cod. Urbin. 125 fol. 304 (Pitra Anal. Sacr. II p. 311) Φίλωνος: ὄντως ὑπὸ θεοῦ — εὐδαιμονήσῃ.

θῶν καὶ ὑστερίζων τῆς ἐνεργείας αὐτῶν. πέσοι τοιοῦτόν μου πτῶμα
ἡ ψυχὴ καὶ μηδέποτε ἀνασταίη ἐπὶ τὸ ἵππειον καὶ σκιρτητικὸν πάθος,
ἵνα θεοῦ σωτηρίαν περιμείνασα εὐδαιμονήσῃ. διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς 102
ἐν τῷ ᾄσματι ὑμνεῖ τὸν θεόν, ὅτι „ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς
θάλασσαν“ (Exod. 15, 1), τὰ τέσσαρα πάθη καὶ τὸν ἐποχούμενον αὐ-
τοῖς ἄθλιον νοῦν εἰς τὴν φθορὰν τῶν πραγμάτων καὶ τὸν ἀνήνυτον βυ-
θόν· καὶ σχεδὸν τοῦ ᾄσματος ὅλου τὸ κεφάλαιον τοῦτ' ἐστίν, ἐφ' ὃ
τὰ ἄλλα πάντα ἀναφέρεται, καὶ οὕτως ἔχει· ἐὰν γὰρ ἀπάθεια κατάσχῃ
τὴν ψυχήν, τελέως εὐδαιμονήσει. (26.) ζητητέον δέ, τίνος ἕνεκα ὁ 103
μὲν Ἰακὼβ φησιν, ὅτι „πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω“ (Gen. 49, 17),
Μωυσῆς δὲ ᾄδει, ὅτι ἵππος καὶ ἀναβάτης κατεποντώθησαν. λεκτέον
οὖν ὅτι ὁ μὲν καταποντούμενος ὁ Αἰγύπτιός ἐστι τρόπος, ὅς, κἂν φεύγῃ,
ὑπὸ τὸ ὕδωρ τουτέστιν ὑπὸ τὴν φορὰν τῶν παθῶν φεύγει, ὁ δὲ πίπτων
ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσθια οὐκ ἔστι τῶν φιλοπαθῶν· τεκμήριον δέ, ὅτι οὗτος
μέν ἐστιν ἱππεύς, ἐκεῖνος δὲ ἀναβάτης· ἱππέως μὲν οὖν ἔργον δαμά- 104
ζειν τὸν ἵππον καὶ ἀφηνιάζοντα ἐπιστομίζειν, ἀναβάτου δὲ φέρεσθαι ᾗ
ἂν τὸ ζῷον ἄγῃ· καὶ ἐν θαλάττῃ τοῦ μὲν κυβερνήτου ἔργον ἄγειν τὸ
σκάφος καὶ εὐθύνειν καὶ ὀρθοῦν, τοῦ δὲ ἐπιβάτου πάσχειν ὅσα ἂν ἡ
ναῦς ὑπομένῃ. παρὸ καὶ ὁ δαμάζων τὰ πάθη ἱππεὺς οὐ καταποντοῦται,
ἀλλὰ ἀποβὰς αὐτῶν τὴν σωτηρίαν περιμένει τοῦ δεσπότου. παραινεῖ 105
μέντοι ὁ ἱερὸς λόγος ἐν Λευιτικῷ „ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν, ἃ πορεύεται ἐπὶ
τεσσάρων, ἃ ἔχει σκέλη ἀνώτερον τῶν ποδῶν, ὥστε πηδᾶν ἐν αὐτοῖς“
σιτεῖσθαι (Lev. 11, 21), ὧν ἐστιν ὁ βροῦχος καὶ ὁ ἀττακὸς καὶ ἀκρὶς
καὶ τέταρτον ὁ ὀφιομάχης· καὶ δεόντως· εἰ γὰρ ἄτροφον καὶ βλαβερὸν
πρᾶγμα ὀφιώδης ἡδονή, τροφιμώτατον ἂν καὶ σωτήριον γένοιτο ἡ πρὸς
ἡδονὴν διαμαχομένη φύσις· αὕτη δὲ ἡ σωφροσύνη ἐστί. μάχου δὴ 106
καὶ σύ, ὦ διάνοια, πρὸς πᾶν πάθος καὶ διαφερόντως πρὸς ἡδονήν, καὶ
γὰρ „φρονιμώτατός ἐστιν ὁ ὄφις πάντων θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν
ἐποίησε κύριος ὁ θεός“ (Gen. 3, 1)· τῶν γὰρ πάντων πανουργότατόν
ἐστιν ἡδονή· διὰ τί; ὅτι πάντα ἡδονῆς δοῦλα καὶ ὁ βίος ὁ τῶν φαύ- 107

---

1 μὴ πέσοι Urb. πτῶμά μου Urb. 6 φθορὰν] φορὰν coni. Mang. 7 ἐφ' ᾧ A 8 ἀναφαίρεται A 14 ὅτι om. Arm οὗτος om. A 15 ὁ ἱππεὺς et ὁ ἀναβάτης Arm 16 ἐπιστομίζειν Wendl.: ἐπιστοματίζειν codd. ᾗ] ἡ A 18 καὶ ὀρθοῦν om. Arm 19 ὑπομείνῃ Mang. καὶ codd. et Arm: δὴ Mang. 23 ἀττακὸς M: ἄττακος A 24 ὀφιομάχος A 28. 29 ὧν— θεός om. Arm

---

8 ibid. ἐὰν ἀπάθεια — εὐδαιμονήσει.

λων δεσπόζεται ὑφ' ἡδονῆς· τὰ γοῦν ποιητικὰ αὐτῆς εὑρίσκεται διὰ
πανουργίας πάσης, χρυσὸς ἄργυρος δόξα τιμαὶ ἀρχαί, αἱ ὗλαι τῶν
| αἰσθητῶν καὶ τέχναι αἱ βάναυσοι καὶ ὅσαι ἄλλαι κατασκευαστικαὶ p. 86 M.
ἡδονῆς πάνυ ποικίλαι, καὶ ἀδικοῦμεν δι' ἡδονήν, τὰ δὲ ἀδικήματα οὐκ
108 ἄνευ πανουργίας τῆς ἐσχάτης ἐστίν. τὴν ὀφιομάχον οὖν γνώμην ἀντί-
ταττε καὶ κάλλιστον ἀγῶνα τοῦτον διάθλησον καὶ σπούδασον στεφανω-
θῆναι κατὰ τῆς τοὺς ἄλλους ἅπαντας νικώσης ἡδονῆς καλὸν καὶ εὐ-
κλεᾶ στέφανον, ὃν οὐδεμία πανήγυρις ἀνθρώπων ἐχορήγησεν.

---

2 ἀρχαί] ἀρχαῖαι A 3 αἰσθητῶν] ἐσθήτων coni. Mang. 4 ἀδικοῦμεν δι' ἡδονήν Arm: ἀδικούμεναι ἡδονήν MA, ἀδικοῦσαι τὴν ψυχήν v (Hoeschel) 6 τοῦτον om. Arm 8 ἐχορήγησεν Creuzer: ἐχώρησεν codd., ἐχαρίσατο coni. Mang.

ΝΟΜΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΣ

ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΗΜΕΡΟΝ ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ

I p. 87 M. (1.) „Καὶ ἐκρύβησαν ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου 1
κυρίου τοῦ θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου“ (Gen. 3, 8).
δόγμα εἰσηγεῖται διδάσκον, ὅτι ὁ φαῦλος φυγάς ἐστιν. εἰ γὰρ πόλις
οἰκεία τῶν σοφῶν ἡ ἀρετή, ταύτης ὁ μὴ δυνάμενος μετέχειν ἀπελήλαται
πόλεως, ἧς ἀδυνατεῖ μετέχειν ὁ φαῦλος· ἀπελήλαται ἄρα καὶ πεφυγά-
δευται μόνος ὁ φαῦλος. ὁ δ' ἀρετῆς φυγὰς εὐθὺς ἀποκέκρυπται θεόν·
εἰ γὰρ καὶ ἐμφανεῖς οἱ σοφοὶ θεῷ, ἅτε ὄντες αὐτῷ φίλοι, δῆλον ὡς
ἀποκρύπτονται καὶ καταδύονται πάντες οἱ φαῦλοι, ὡς ἂν ἐχθροὶ καὶ
δυσμενεῖς ὄντες ὀρθῷ λόγῳ· ὅτι μὲν οὖν ἄπολις καὶ ἄοικος ὁ φαῦλός 2
ἐστι, μαρτυρεῖ ἐπὶ τοῦ δασέος καὶ ποικίλου τὴν κακίαν Ἠσαῦ, ὅτε φησίν·
„ἦν δὲ Ἠσαῦ εἰδὼς κυνηγεῖν, ἀγροῖκος“ (Gen. 25, 27)· οὐ γὰρ πέφυκεν
ἡ τῶν παθῶν θηρευτικὴ κακία τὴν ἀρετῆς πόλιν οἰκεῖν ἀγροικίαν καὶ
ἀπαιδευσίαν μετὰ πολλῆς ἀγνωμοσύνης μεταδιώκουσα. ὁ δέ γε σοφίας
88 M. μεστὸς Ἰακὼβ καὶ πολίτης | ἐστὶ καὶ οἰκίαν τὴν ἀρετὴν κατοικεῖ· φησὶ
γοῦν περὶ αὐτοῦ· „Ἰακὼβ δὲ ἄπλαστος ἄνθρωπος οἰκῶν οἰκίαν“ (ibid.).
παρὸ καὶ „αἱ μαῖαι, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸν θεόν, ἐποίησαν ἑαυταῖς οἰκίας“ 3
(Exod. 1, 21)· αἱ γὰρ ζητητικαὶ τῶν ἀφανῶν θεοῦ μυστηρίων, ὅπερ
ἐστὶ „ζῳογονεῖν τὰ ἄρσενα“, οἰκοδομοῦσι τὰ ἀρετῆς πράγματα, οἷς καὶ
ἐνοικεῖν προῄρηνται. διὰ μὲν δὴ τούτων ἐπιδέδεικται, πῶς ὁ μὲν φαῦ-
λος ἄπολίς τέ ἐστι καὶ ἄοικος, φυγὰς ἀρετῆς ὤν, ὁ δὲ σπουδαῖος καὶ
πόλιν ἔχειν καὶ οἶκον σοφίαν κεκλήρωται. (2.) ἴδωμεν δὲ ἑξῆς, πῶς 4

νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα AP, τοῦ αὐτοῦ φίλωνος νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα B, τοῦ αὐτοῦ φίλωνος ἰουδαίου νόμων ἱερῶν ἀλληγορία δευτέρα H   1 ἐκρύβησαν LXX: ἐκρύβη codd.   3 εἰ codd. (ex ἡ corr. H): ἡ v   6 θεόν scripsi: θεοῦ codd.   7 καὶ om. H   10 ἐστίν H   ὅτε Mang.: ὅτι codd.   12 παθῶν] ἠθῶν L   θηρευτικὴ] θεραπευτικὴ L   13 διώκουσα H   14 οἰκίαν] οἰκείαν H   14. 15 φησὶ γοῦν scripsi: φησὶν οὖν codd.   16 ἑαυτὰς H   οἰκείας (sic) H   19 πῶς] πᾶς H, ὅτι πᾶς Turn.

καὶ ἀποκρύπτεσθαί τις θεὸν λέγεται. εἰ δὲ μὴ ἀλληγορήσειέ τις, ἀδύ-
νατον παραδέξασθαι τὸ προκείμενον· πάντα γὰρ πεπλήρωκεν ὁ θεὸς
καὶ διὰ πάντων διελήλυθεν καὶ κενὸν οὐδὲν οὐδὲ ἔρημον ἀπολέλοιπεν
ἑαυτοῦ. ποῖον δή τις τόπον ἐφέξει, ἐν ᾧ οὐχὶ θεός ἐστι; μαρτυρεῖ δὲ καὶ
ἐν ἑτέροις λέγων· „ὁ θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ
οὐκ ἔστιν ἔτι πλὴν αὐτοῦ“ (Deut. 4, 39). καὶ πάλιν· „ὧδε ἕστηκα
πρὸ τοῦ σέ“ (Exod. 17, 6)· πρὸ γὰρ παντὸς γενητοῦ ὁ θεός ἐστι, καὶ
5 εὑρίσκεται πανταχοῦ, ὥστε οὐκ ἂν δύναιτό τις ἀποκρύπτεσθαι. καὶ τί
θαυμάζομεν; τῶν γὰρ γενομένων τὰ συνεκτικώτατα οὐδ' ἄν, εἴ τι γέ-
νοιτο, ἐκφεύγειν καὶ ἀποκρύπτεσθαι δυνηθείημεν, οἷον γῆν φυγέτω τις
ἢ ὕδωρ ἢ ἀέρα ἢ οὐρανὸν ἢ τὸν σύμπαντα κόσμον· ἀνάγκη γὰρ ἐν τού-
τοις περιέχεσθαι, οὐ γὰρ ἔξω γέ τις τοῦ κόσμου φεύγειν δυνήσεται.
6 εἶτα ⟨μὴ⟩ τὰ μέρη τοῦ κόσμου μηδὲ τὸν κόσμον αὐτὸν δυνάμενός τις ἀπο-
κρύπτεσθαι τὸν θεὸν ἂν ἰσχύσαι λανθάνειν; οὐδαμῶς. τί οὖν τὸ „ἐκρύ-
βησαν“; ὁ φαῦλος δοκεῖ εἶναι τὸν θεὸν ἐν τόπῳ, μὴ περιέχοντα, ἀλλὰ
περιεχόμενον· οὗ χάριν καὶ οἴεται ἀποκρύπτεσθαι, ὡς κατ' ἐκεῖνο τὸ
7 μέρος οὐκ ὄντος τοῦ αἰτίου, καθ' ὃ φωλεύειν διέγνωκεν. (3.) ἔστι
δὲ οὕτως ἐκδέξασθαι· ἐν τῷ φαύλῳ ἡ ἀληθὴς περὶ θεοῦ δόξα ἐπεσκίασ-
ται καὶ ἀποκρύπτεται, σκότους γὰρ πλήρης ἐστὶ μηδὲν ἔχων ἐναύγασμα
θεῖον, ᾧ τὰ ὄντα περισκέψεται· ὁ δὲ τοιοῦτος πεφυγάδευται θείου χοροῦ,
καθάπερ ὁ λεπρὸς καὶ γονορρυής, ὁ μὲν θεὸν καὶ γένεσιν, ἀντιπάλους
φύσεις, δύο χρωμάτων ὄντων, ἀγαγὼν εἰς ταὐτὸ ὡς αἴτια, ἑνὸς ὄντος
αἰτίου τοῦ δρῶντος, ὁ δὲ γονορρυὴς ἐκ κόσμου πάντα καὶ εἰς κόσμον
ἀνάγων, ὑπὸ θεοῦ δὲ μηδὲν οἰόμενος γεγονέναι, Ἡρακλειτείου δόξης
ἑταῖρος, κόρον | καὶ χρησμοσύνην καὶ ἓν τὸ πᾶν καὶ πάντα ἀμοιβῇ p. 89 M.
8 εἰσάγων. διό φησι καὶ ὁ θεῖος λόγος· „ἐξαποστειλάτωσαν ἐκ τῆς ἁγίου
ψυχῆς πάντα λεπρὸν καὶ πάντα γονορρυῆ καὶ πάντα ἀκάθαρτον ἐν ψυχῇ,

1 θεὸν codd.: θεοῦ v 2 ἐπλήρωσεν D^C 3 διελήλυθεν corr. Turn.: διεληλύθει codd., διῆλθεν D 4 δή ABP: δέ H, γάρ D (Mang.) οὐχ ὁ θεός $D^P D^V$ ἐστι] ἐστι καὶ εὑρίσκεται πανταχοῦ D^R 6 πάλιν· ὧδε] πάλιν ὧδε· v 7 παντὸς codd.: τοῦ παντὸς v γεννητοῦ codd. 8 εὑρίσκεται D: ἔσται codd. 13 μὴ addidi; εἶτα ⟨μήτε⟩ τὰ μέρη τοῦ κόσμου μήτε coni. Wendl. 14 ἰσχύσαι scripsi: ἰσχύσῃ codd., ἰσχύσειε v 19 ἀποκρύπτεσθαι H 22 ὄντων] ὄντως coni. Mang. 25 κόρου H ἀμοιβὴν coni. Mang.

2—4 D^C fol. 31r D^P fol. 42v D^M fol. 45v D^L fol. 67v D^R fol. 51r (D^V p. 301) Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: πάντα πεπλήρωκεν — θεός ἐστι.
7—8 ibid. πρὸ γὰρ — πανταχοῦ. 24 Heracl. frg. 1. 22. 24 Byw.

ἀπὸ ἀρσενικοῦ ἕως θηλυκοῦ“ (Num. 5, 2), καὶ τοὺς θλαδίας καὶ ἀπο-
κεκομμένους τὰ γεννητικὰ τῆς ψυχῆς καὶ πόρνους τὴν ἑνὸς ἀρχὴν ἀπο-
διδράσκοντας, οἷς ἄντικρυς ἀπείρηται εἰς ἐκκλησίαν θεοῦ φοιτᾶν (Deut.
23, 2). οἱ δέ γε σοφοὶ λογισμοὶ οὐχ οἷον ἀποκρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανεῖς 9
εἶναι γλίχονται. οὐχ ὁρᾷς ὅτι ὁ Ἀβραὰμ „ἔτι ἦν ἑστηκὼς ἐνώπιον
κυρίου καὶ ἐγγίσας εἶπε Μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς“ (Gen.
18, 22. 23), τὸν ἐμφανῆ σοι καὶ γνώριμον μετὰ τοῦ φεύγοντός σε καὶ
ἀποδιδράσκοντος; οὗτος μὲν γὰρ ἀσεβής, δίκαιος δὲ ὁ ἑστηκὼς ἐναντίον
σου καὶ μὴ φεύγων· σὲ γάρ, ὦ δέσποτα, τιμᾶσθαι δίκαιον μόνον. οὐχ 10
ὥσπερ δὲ ἀσεβής, οὕτω καὶ εὐσεβής τις εὑρίσκεται, ἀλλ' ἀγαπητόν, εἰ
δίκαιος, οὗ χάριν φησί· „μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς“. ἀξίως
γὰρ οὐδεὶς τὸν θεὸν τιμᾷ, ἀλλὰ δικαίως μόνον· ὁπότε γὰρ οὐδὲ τοῖς
γονεῦσιν ἴσας ἀποδοῦναι χάριτας ἐνδέχεται — ἀντιγεννῆσαι γὰρ οὐχ
οἷόν τε τούτους —, πῶς οὐκ ἀδύνατον τὸν θεὸν ἀμείψασθαι ἢ ἐπαινέσαι
κατὰ τὴν ἀξίαν τὸν τὰ ὅλα συστησάμενον ἐκ μὴ ὄντων; πᾶσαν γὰρ
ἀρετὴν παρέσχετο. (4.) τρεῖς οὖν καιρούς, ὦ ψυχή, τουτέστι τὸν τρι- 11
μερῆ χρόνον σύμπαντα ἐμφανὴς αἰεὶ γίνου θεῷ, μὴ τὸ θῆλυ αἰσθητὸν
πάθος ἐφελκομένη, ἀλλὰ τὸν ἀνδρεῖον καὶ καρτερίας ἀσκητὴν λογισμὸν
ἐνθυμιῶσα· τρισὶ γὰρ καιροῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθῆναι πᾶν ἀρσενικὸν
ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ Ἰσραὴλ ὁ ἱερὸς λόγος προστάττει (Deut. 16,
16). διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς, ὅτε ἐμφανὴς καθίσταται θεῷ, φεύγει τὸν 12
διασκεδαστὴν τρόπον Φαραώ, ὃς αὐχεῖ λέγων μὴ εἰδέναι τὸν κύριον·
„ἀνεχώρησε“ γάρ φησι „Μωυσῆς ἀπὸ προσώπου Φαραὼ καὶ κατῴ-
κησεν ἐν γῇ Μαδιάμ“ (Exod. 2, 15), τῇ κρίσει τῶν φύσεως πραγμά-
των, „καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ φρέατος“, ἐκδεχόμενος τί ὁ θεὸς ἀνομβρή-
σει πότιμον τῇ διψώσῃ καὶ ποθούσῃ ψυχῇ τὸ ἀγαθόν. ἀναχωρεῖ μὲν 13
δὴ ἀπὸ τῆς ἀθέου καὶ ἡγεμονίδος τῶν παθῶν δόξης Φαραώ, ἀναχωρεῖ

---

5 ὁ Ἀβραὰμ codd.: ὁ om. v ἐνώπιον scripsi: ἐν τόπῳ codd., ἐναντίον coni. Mang. (LXX) 10 τις om. H 12 οὐδεὶς D: οὐδὲ εἷς codd. 14 πῶς] πῶς οὖν D τὸν θεὸν D: τὸν om. codd. 15 κατ' ἀξίαν D τὸν τὰ] τοῦ τὰ D^C, ταῦτα D^R ὅλα] πάντα D^R συστησαμένου D 16 παρέσχετο D: παρέσχε codd. 17 σύμπαντα Mang.: σύμπασα codd. 21 Μωσῆς codd. ὅτε scripsi: ὅταν codd. 24 τῶν codd.: τῆς Mang. 25 ἀναμβρήσει H

11—16 D^C fol. 155r D^R fol. 153v Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἀξίως οὐδεὶς—παρέσχετο. 11—14 D^P fol. 129r D^M fol. 127v D^V p. 427 Flor. Par. No. 23 Mel. Barocc. fol. 235v Max. Ecl. cap. 23 Φίλωνος: ἀξίως οὐδεὶς—τούτους.

δὲ εἰς Μαδιάμ, τὴν κρίσιν, ἐξετάζων πότερον ἠρεμητέον αὐτῷ | ἐστιν p. 90 M.
ἢ δικαστέον πάλιν πρὸς τὸν φαῦλον ἐπ' ὀλέθρῳ αὐτοῦ· σκέπτεται δέ, εἰ
ἐπιθέμενος ἰσχύσει νικηφορῆσαι, παρὸ καὶ κατέχεται ὑπομένων, ὡς ἔφην,
εἰ ἀναδώσει ὁ θεὸς τῷ βαθεῖ καὶ μὴ κούφῳ λογισμῷ πηγὴν ἱκανὴν
14 ἐπικλύσαι τὴν φορὰν τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέως, τῶν παθῶν αὐτοῦ. ἀξιοῦ-
ται μέντοι τῆς χάριτος· στρατευσάμενος γὰρ στρατείαν τὴν ὑπὲρ ἀρετῆς
οὐ παύεται πολεμῶν, πρὶν ἐπιδεῖν πρηνεῖς καὶ ἀπράκτους τὰς ἡδονάς.
οὗ χάριν οὐ φεύγει Μωυσῆς ἀπὸ τοῦ Φαραώ, ἀνεπιστρεπτὶ γὰρ ἂν ἀπε-
δίδρασκεν, ἀλλ' ἀναχωρεῖ, τουτέστιν ἀνακωχὴν ποιεῖται τοῦ πολέμου
ἀθλητοῦ τρόπον διαπνέοντος καὶ συλλεγομένου τὸ πνεῦμα, μέχρις ἂν ἐγείρας
τὴν φρονήσεως καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς συμμαχίαν διὰ λόγων θείων μετὰ
15 δυνάμεως ἐρρωμενεστάτης ἐπίθηται. ὁ δὲ Ἰακώβ, πτερνιστὴς γάρ ἐστι,
μεθόδοις καὶ τέχναις τὴν ἀρετὴν οὐχ ἀκονιτὶ κτώμενος — οὐ γὰρ μετω-
νόμαστό πω εἰς τὸν Ἰσραήλ — ἀποδιδράσκει τῶν κατὰ Λάβαν πραγ-
μάτων, τουτέστι χρωμάτων καὶ σχημάτων καὶ συνόλως σωμάτων, ἃ τὸν
νοῦν διὰ τῶν αἰσθητῶν τιτρώσκειν πέφυκεν· ἐπειδὴ γὰρ αὐτὰ νικῆσαι
παρὼν κατὰ τὸ παντελὲς οὐχ ἠδύνατο, φεύγει δεδιὼς τὴν πρὸς αὐτῶν
ἧτταν· καὶ σφόδρα ἐπαίνων ἄξιος· „εὐλαβεῖς" γάρ φησι Μωυσῆς „ποιή-
σετε τοὺς υἱοὺς τοῦ ὁρῶντος" (Lev. 15, 31), ἀλλ' οὐ θρασεῖς καὶ τῶν
16 μὴ καθ' αὑτοὺς ἐρῶντας. (5.) „καὶ ἔκρυψεν Ἰακὼβ Λάβαν τὸν Σύρον
τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι αὐτῷ ὅτι ἀποδιδράσκει. καὶ ἀπέδρα αὐτὸς καὶ τὰ
αὐτοῦ πάντα, καὶ διέβη τὸν ποταμὸν καὶ ὥρμησεν εἰς τὸ ὄρος Γαλαάδ"
(Gen. 31, 20. 21). φυσικώτατόν ἐστι τὸ κρύπτειν ὅτι ἀποδιδράσκει καὶ
μὴ ἀναγγέλλειν τῷ ἠρτημένῳ τῶν αἰσθητῶν λογισμῷ Λάβαν· οἷον ἐὰν
κάλλος ἰδὼν αἱρεθῇς αὐτῷ καὶ μέλλῃς πταίειν περὶ αὐτό, φύγε λαθὼν
ἀπὸ τῆς φαντασίας αὐτοῦ καὶ μηκέτι ἀναγγείλῃς τῷ νῷ, τουτέστι μὴ
ἐπιλογίσῃ πάλιν μηδὲ μελετήσῃς· αἱ γὰρ συνεχεῖς ὑπομνήσεις τύπους
ἐγχαράττουσαι τρανοὺς βλάπτουσι τὴν διάνοιαν καὶ ἄκουσαν αὐτὴν

6 στρατιὰν codd., τὴν στρατιὰν Mang. 8 Μωσῆς codd. 13 ἀκοντὶ ABP 16 ἐπειδὴ codd.: ἐπειδὰν Mang. 17 παρὸν L 18 Μωσῆς codd. 18. 19 ποιήσεται L 24 λογισμῷ Mang.: λογισμῶν codd. 25 φύγε codd.: φεῦγε Mang. 27 ἐπιλογήσῃ H

27 — p. 117,4 Anton. Mel. II 88 Col. 1213 Φίλωνος: αἱ συνεχεῖς ὑπομνήσεις τῆς κατὰ τὸ πάθος φαντασίας τύπους ἐγχαράττουσαι τρανεῖς βλάπτουσι τὴν διάνοιαν καὶ ἃ ἤκουσαν αὐτὴν πολλάκις περιτρέπουσιν· ἐν δὲ τούτοις σωτήριον ἡ φυγή· τὸ δὲ ὑπο(μι)μνήσκεσθαι καὶ ἀναγγέλλειν καὶ ἀναπολεῖν κρατεῖ καὶ δουλοῦται βιαίως τὸν νοῦν.

⟨πολλάκις⟩ περιτρέπουσιν. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ πάντων τῶν καθ' 17
ἡντινοῦν αἴσθησιν ὁλκῶν· ἐν γὰρ τούτοις σώτειρα ἡ λαθραία φυγή, τὸ
δ' ὑπομιμνήσκεσθαι καὶ ἀναγγέλλειν καὶ ἀναπολεῖν κρατεῖ καὶ δουλοῦται
βιαίως τὸν λογισμόν. μηδέποτ' οὖν, ὦ διάνοια, τὸ φανὲν αἰσθητόν, εἰ
μέλλεις ἁλίσκεσθαι πρὸς αὐτοῦ, ἀναγγείλῃς σαυτῇ μηδὲ ἀναπολήσῃς
αὐτό, ἵνα μὴ κρατηθεῖσα κακοδαιμονῇς· ἀλλ' ἄφετος ὁρμήσασα ἀπόδραθι
ἐλευθερίαν ἀτίθασον δουλείας χειροήθους προκρίνουσα. (6.) διὰ τί δὲ 18
νῦν ὡς ἀγνοοῦντος τοῦ Ἰακώβ, ὅτι Σύρος ὁ Λάβαν ἐστί, φησὶν „ἔκρυψε
p. 91 M. δὲ Ἰακὼβ Λάβαν τὸν Σύρον“; ἔχει δὲ καὶ τοῦτο οὐ | πάρεργον λόγον·
Συρία γὰρ ἑρμηνεύεται μετέωρα· ὁ ἀσκητὴς οὖν Ἰακὼβ νοῦς, ὅτε μὲν
ὁρᾷ ταπεινὸν τὸ πάθος, περιμένει λογιζόμενος αὐτὸ νικήσειν κατὰ κρά-
τος, ὅτε δὲ μετέωρον καὶ ὑψαυχενοῦν καὶ ὑπέρογκον, ἀποδιδράσκει τε ὁ
νοῦς ὁ ἀσκητὴς πρῶτος, εἶτα καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα μέρη τῆς ἀσκήσεως,
ἀναγνώσεις, μελέται, θεραπεῖαι, τῶν καλῶν μνῆμαι, ἐγκράτεια, τῶν καθη-
κόντων ἐνέργειαι, καὶ διαβαίνει τὸν τῶν αἰσθητῶν ποταμὸν τὸν ἐπικλύ-
ζοντα καὶ βαπτίζοντα τῇ φορᾷ τῶν παθῶν τὴν ψυχήν, καὶ ὁρμᾷ διαβὰς
εἰς τὸν ὑψηλὸν καὶ μετέωρον ⟨τόπον⟩ τὸν λόγον τῆς τελείας ἀρετῆς·
„ὥρμησε γὰρ εἰς τὸ ὄρος Γαλαάδ“, ἑρμηνεύεται δὲ μετοικία μαρτυρίας, 19
τοῦ θεοῦ μετοικίσαντος τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν κατὰ Λάβαν παθῶν καὶ
μαρτυρήσαντος αὐτῇ μετανάστασιν, ὅτι λυσιτελὴς καὶ συμφέρουσα, καὶ
ἀπὸ τῶν ταπεινὴν καὶ χαμαίζηλον ἀπεργαζομένων τὴν ψυχὴν κακῶν
εἰς ὕψος καὶ μέγεθος ἀρετῆς προάγοντος. διὰ τοῦτο ὁ φίλος τῶν αἰσθή- 20
σεων καὶ κατ' αὐτὰς ἀλλὰ μὴ κατὰ νοῦν ἐνεργῶν Λάβαν ἀγανακτεῖ καὶ
διώκει καί φησιν· „ἵνα τί κρυφῇ ἀπέδρας“ (Gen. 31, 26), ἀλλ' οὐ παρέ-
μεινας τῇ τοῦ σώματος ἀπολαύσει καὶ τῷ δόγματι τῷ ⟨τὰ⟩ περὶ σῶμα
καὶ τὰ ἐκτὸς ἀγαθὰ κρίνοντι; ἀλλὰ καὶ φεύγων ἀπὸ τῆσδε τῆς δόξης
ἐσύλησάς μου καὶ τὸ φρονεῖν, Λείαν τε καὶ Ῥαχήλ· αὗται γάρ, ἡνίκα
παρέμενον τῇ ψυχῇ, φρένας ἐνεποίουν ταύτῃ, μεταναστᾶσαι δὲ ἀμαθίαν
καὶ ἀπαιδευσίαν αὐτῇ κατέλιπον· διὸ καὶ ἐπιφέρει ὅτι „ἐκλοποφόρησάς
με“ (ibid.), τουτέστι τὸ φρονεῖν ἔκλεψας. (7.) τί οὖν ἦν τὸ φρονεῖν, 21
ἐξηγήσεται· ἐπιφέρει γάρ· „καὶ ἀπήγαγες τὰς θυγατέρας μου ὡς αἰχμα-
λώτιδας· καὶ εἰ ἀνήγγειλάς μοι, ἐξαπέστειλα ἄν σε“ (ibid.). οὐκ ἂν
ἐξαπέστειλας τὰ μαχόμενα ἀλλήλοις· εἰ γὰρ ἐξαπέστειλας ὄντως καὶ

---

1 πολλάκις addidi ex Ant. Mel. περιτρέπουσιν Ant. Mel.: προτρέπουσιν codd. 5 σαυτῇ scripsi: ἑαυτῇ codd. 7 ἀτίθασσον codd. 10 μετέωρος coni. Mang. 15 ποταμῶν AP 17 τόπον addidi λόγον] λόφον coni. Mang. 25 τὰ addidi; τῷ περὶ σῶμα καὶ ἐκτὸς τὰ coni. Wendl. 33 ἐξαπέστειλα (pro priore ἐξαπέστειλας) H

ἠλευθέρους τὴν ψυχήν, περιεῖλες ἂν αὐτῆς τοὺς σωματικοὺς καὶ αἰσθητι-
κοὺς ἅπαντας ἤχους· οὕτως γὰρ ἀπολυτροῦται κακιῶν καὶ παθῶν διά-
νοια. νυνὶ δὲ λέγεις μέν, ὡς ἐξαποστέλλεις ἐλευθέραν, διὰ δὲ τῶν ἔργων
ὁμολογεῖς, ὅτι κατέσχες ἂν ἐν δεσμωτηρίῳ· εἰ γὰρ „μετὰ μουσικῶν
καὶ τυμπάνων καὶ κιθάρας“ καὶ τῶν καθ' ἑκάστην αἴσθησιν ἡδονῶν
22 προὔπεμπες, οὐκ ἂν ὄντως ἐξαπέστειλας. οὐ γὰρ μόνον σέ, ὦ σωμά-
των καὶ χρωμάτων ἑταῖρε Λάβαν, ἀποδιδράσκομεν, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ
σά, ἐν οἷς καὶ αἱ τῶν αἰσθήσεων φωναὶ ταῖς τῶν παθῶν ἐνεργείαις
συνηχοῦσαι· μεμελετήκαμεν γάρ, εἴ γε ἀρετῆς ἐσμεν ἀσκηταί, μελέτην
ἀναγκαίαν, ἣν καὶ Ἰακὼβ ἐμελέτησεν, ἀπολλύναι καὶ διαφθείρειν | τοὺς p. 92 M.
ἀλλοτρίους τῆς ψυχῆς [τοὺς] θεούς, τοὺς χωνευτοὺς θεούς, οὓς ἀπηγό-
ρευκε Μωυσῆς δημιουργεῖν (Lev. 19, 4)· οὗτοι δ' εἰσὶν ἀρετῆς μὲν
καὶ εὐπαθείας διάλυσις, κακίας δὲ καὶ παθῶν σύστασίς τε καὶ πῆξις, τὸ
23 γὰρ χεόμενον διαλυθὲν αὖθις πήγνυται. (8.) λέγει δὲ οὕτως· „καὶ
ἔδωκαν Ἰακὼβ τοὺς θεοὺς τοὺς ἀλλοτρίους, οἳ ἦσαν ἐν ταῖς χερσὶν
αὐτῶν, καὶ τὰ ἐνώτια τὰ ἐν τοῖς ὠσὶν αὐτῶν, καὶ κατέκρυψεν αὐτὰ
Ἰακὼβ ὑπὸ τὴν τερέβινθον τὴν ἐν Σικίμοις“ (Gen. 35, 4). οὗτοι δ'
εἰσὶ τῶν φαύλων θεοί. ὁ δὲ Ἰακὼβ οὐ λέγεται λαμβάνειν, ἀλλὰ κρύπ-
τειν καὶ ἀπολλύναι· πάντῃ διηκριβωμένως· ὁ γὰρ ἀστεῖος οὐδὲν λήψεται
πρὸς περιουσίαν τῶν ἀπὸ κακίας, ἀλλὰ κρύψει καὶ ἀφανιεῖ λάθρᾳ·
24 καθάπερ καὶ Ἀβραὰμ τῷ Σοδόμων βασιλεῖ τεχνάζοντι ἀλόγου φύσεως
ποιήσασθαι ἀντίδοσιν πρὸς λογικήν, ἵππου πρὸς ἄνδρας, φησὶ μηδὲν
λήψεσθαι τῶν ἐκείνου, ἀλλ' „ἐκτενεῖν“ τὴν ψυχικὴν πρᾶξιν, ὅπερ διὰ
συμβόλου „χεῖρα“ ὠνόμασε, „πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον“ (Gen. 14, 22),
μὴ γὰρ λήψεσθαι „ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος“ ἀπὸ
πάντων τῶν ἐκείνου, ἵνα μὴ εἴπῃ πλούσιον πεποιηκέναι τὸν ὁρῶντα
25 πενίαν ἀρετῆς τῆς πλουσίας ἀντιδιδούς. κρύπτεται μὲν ἀεὶ καὶ φυλάττε-
ται τὰ πάθη ἐν Σικίμοις — ὠμίασις δὲ ἑρμηνεύεται, ὁ γὰρ πονούμενος
περὶ τὰς ἡδονὰς φυλακτικὸς τῶν ἡδονῶν ἐστιν —, ἀπόλλυται δὲ καὶ
διαφθείρεται παρὰ τῷ σοφῷ, οὐ πρὸς βραχύν τινα χρόνον, ἀλλ' „ἕως τῆς
σήμερον ἡμέρας“, τουτέστιν ἀεί· ὁ γὰρ αἰὼν ἅπας τῷ σήμερον παρα-

2 οὕτω BH κακιῶν Mang.: κακῶν codd. 9 συνηχοῦσαι Wendl.: συνηχοῦσι codd. 11 τοὺς prius seclusi; pro θεοὺς priore θετοὺς coni. Wendl. χονευτοὺς H οὓς ΞAP, οὓς οὐκ BH 12 Μωσῆς codd. 16 τοῖς] ταῖς H καὶ alterum om. L 22 πεποιήσασθαι H, πεποιήσεσθαι L μηδὲν corr. Turn.: μηδὲ codd. 26 ὁρῶντα] Ἀβραὰμ coni. Mang. 28 ὠμίασις] ὦμος coni. Mang.

31 *Orig. de Orat. c. 27 (t. XVII p. 221 Lomm.)* . . . ἔθος δὲ πολλαχοῦ τῶν γραφῶν τὸν πάντα αἰῶνα σήμερον καλεῖσθαι.

μετρεῖται, μέτρον γὰρ τοῦ παντὸς χρόνου ὁ ἡμερήσιος κύκλος. διὸ καὶ 26
ἐξαίρετον δίδωσι τῷ Ἰωσὴφ τὰ Σίκιμα ὁ Ἰακώβ (Gen. 48, 22), τὰ
σωματικὰ καὶ αἰσθητικά, μετιόντι τὸν ἐν τούτοις πόνον, τῷ δ' ἐξομο-
λογουμένῳ Ἰούδᾳ οὐχὶ δόσεις, ἀλλὰ αἴνεσιν καὶ ὕμνους καὶ θεοπρεπεῖς
ᾠδὰς πρὸς τῶν ἀδελφῶν (Gen. 49, 8). τὰ δὲ Σίκιμα ὁ Ἰακὼβ λαμ-
βάνει οὐ παρὰ θεοῦ, ἀλλ' „ἐν μαχαίρᾳ καὶ τόξοις“, λόγοις τμητικοῖς
καὶ ἀμυντηρίοις· ὑποτάττει γὰρ καὶ τὰ δεύτερα ἑαυτῷ ὁ σοφός, ὑπο-
τάξας δὲ οὐ φυλάττει, ἀλλὰ χαρίζεται τῷ πεφυκότι πρὸς αὐτά. οὐχ 27
ὁρᾷς ὅτι καὶ τοὺς θεοὺς δοκῶν λαμβάνειν οὐκ εἴληφεν, ἀλλὰ ἀπέκρυψε
p. 93 M. | καὶ ἠφάνισε καὶ διέφθειρε τὸν ἀεὶ χρόνον ἀφ' ἑαυτοῦ; τίνι οὖν ψυχῇ
ἀποκρύπτειν καὶ ἀφανίζειν κακίαν ἐγένετο, εἰ μὴ ᾗ ὁ θεὸς ἐνεφανίσθη,
ἣν καὶ τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων ἠξίωσε; φησὶ γάρ· „μὴ κρύψω ἐγὼ
ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ παιδός μου ἃ ἐγὼ ποιῶ“ (Gen. 18, 17); εὖ, σῶτερ,
ὅτι τὰ σεαυτοῦ ἔργα ἐπιδείκνυσαι τῇ ποθούσῃ τὰ καλὰ ψυχῇ καὶ οὐδὲν
αὐτὴν τῶν σῶν ἔργων ἐπικέκρυψαι. τούτου χάριν ἰσχύει φεύγειν κακίαν
καὶ ἀποκρύπτειν καὶ συσκιάζειν καὶ ἀπολλύναι ἀεὶ τὸ βλαβερὸν πάθος.

(9.) Ὃν μὲν οὖν τρόπον φυγάς τέ ἐστιν ὁ φαῦλος καὶ ἀποκρύπτε- 28
ται θεόν, δεδηλώκαμεν· νυνὶ δὲ σκεψώμεθα, ὅπου ἀποκρύπτεται. „ἐν
μέσῳ“ φησί „τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου“ (Gen. 3, 8), τουτέστι κατὰ
μέσον τὸν νοῦν, ὃς καὶ αὐτὸς μέσος ἐστὶν ὡσανεὶ παραδείσου τῆς ὅλης
ψυχῆς· ὁ γὰρ ἀποδιδράσκων θεὸν καταφεύγει εἰς ἑαυτόν. δυοῖν γὰρ 29
ὄντων τοῦ τε τῶν ὅλων νοῦ, ὅς ἐστι θεός, καὶ τοῦ ἰδίου, ὁ μὲν φεύγων
ἀπὸ τοῦ καθ' αὑτὸν καταφεύγει ἐπὶ τὸν συμπάντων — ὁ γὰρ νοῦν τὸν ἴδιον
ἀπολείπων ὁμολογεῖ μηδὲν εἶναι τὰ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ἅπαντα
δὲ προσάπτει θεῷ —, ὁ δὲ πάλιν ἀποδιδράσκων θεὸν τὸν μὲν οὐδενὸς
αἴτιόν φησιν εἶναι, τῶν δὲ γινομένων ἁπάντων ἑαυτόν· λέγεται γοῦν 30
παρὰ πολλοῖς, ὅτι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πάντα φέρεται χωρὶς ἡγεμόνος
ἀπαυτοματίζοντα, τέχνας δὲ καὶ ἐπιτηδεύματα καὶ νόμους καὶ ἔθη καὶ
πολιτικὰ καὶ ἴδια καὶ κοινὰ δίκαια πρός τε ἀνθρώπους καὶ πρὸς τὰ
ἄλογα ζῷα ἔθετο μόνος ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. ἀλλ' ὁρᾷς, ὦ ψυχή, τῶν 31
δοξῶν τὸ παραλλάττον· ἡ μὲν γὰρ τὸν ἐπὶ μέρους τὸν γενητὸν καὶ θνη-

---

1 ἡμερήσιος scripsi: ἡμέριος codd.; ἡμερινὸς coni. Turn. (cf. Lobeck Phryn. p. 53) 4 αἴνεσιν] ἄνεσιν L 7 δεύτερα] τυχηρὰ coni. Mang. 10 ψυχὴ H 15 αὐτῇ L 16 ἀποκρύπτειν scripsi: ἐπικρύπτειν codd. 22 ὄντων codd.: ὄντοιν v 23 τὸν συμπάντων corr. Turn.: τῶν συμπάντων codd. ὁ γὰρ scripsi: ὁ δὲ codd., ὃς δὴ coni. Wendl. 28 ἀπαυτοματισθέντα coni. Mang., ἀπαυτοματιζόμενα Wendl. 31 τὸ παραλλάττον Jacobs et Creuzer: τὸ παράλογον codd. τῶν ἐπὶ ABP γεννητὸν codd.

τὸν ἀπολιποῦσα τὸν τῶν ὅλων καὶ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον ἐπιγράφεται
ὄντως, ἡ δὲ πάλιν θεὸν ἀποδοκιμάζουσα τὸν μηδ' αὐτῷ βοηθῆσαι ἱκα-
32 νὸν νοῦν σύμμαχον ἐπισπᾶται πλημμελῶς. (10.) τούτου χάριν καὶ
Μωυσῆς φησιν ὅτι „ἐὰν ⟨ἐν⟩ τῷ διορύγματι εὑρεθῇ ὁ κλέπτης καὶ
πληγεὶς ἀποθάνῃ, οὐκ ἔστιν αὐτῷ φόνος· ἐὰν δὲ καὶ ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ
ἐπ' αὐτῷ, ἔνοχός ἐστιν, ἀνταποθανεῖται“ (Exod. 22, 1. 2). ἐὰν γάρ
τις τὸν ἑστῶτα καὶ ὑγιῆ καὶ ὀρθὸν διακόψῃ καὶ διέλῃ λόγον, ὃς θεῷ
μόνῳ τὸ πάντα δύνασθαι μαρτυρεῖ, καὶ εὑρεθῇ ἐν τῷ διορύγματι
τουτέστιν ἐν τῷ τετρημένῳ καὶ διῃρημένῳ, ὃς τὸν ἴδιον νοῦν ἐνεργοῦντα
33 οἶδεν, ἀλλ' οὐ θεόν, κλέπτης ἐστὶ τὰ ἀλλότρια ἀφαιρούμενος· θεοῦ γὰρ
τὰ πάντα κτήματα, ὥστε ὁ ἑαυτῷ τι προσνέμων τὰ ἑτέρου νοσφίζεται
καὶ πληγὴν ἔχει παγχάλεπον καὶ δυσίατον, οἴησιν, πρᾶγμα ἀμαθίας καὶ
ἀπαιδευσίας συγγενές. τὸν δὲ πλήττοντα παρησύχασεν· οὐ γάρ ἐστιν
ἕτερος τοῦ πληττομένου· ἀλλ' | ὥσπερ ὁ τρίβων ἑαυτὸν καὶ τρίβεται καὶ p. 94 M.
ὁ ἐκτείνων ἑαυτὸν καὶ ἐκτείνεται — τήν τε γὰρ τοῦ δρῶντος δύναμιν
καὶ τὸ τοῦ ὑπομένοντος πάθος αὐτὸς ἐκδέχεται —, οὕτως ὁ κλέπτων
τὰ θεοῦ καὶ ἑαυτῷ ἐπιγράφων ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἀθεότητός τε καὶ οἰήσεως
34 αἰκίζεται. εἴθε μέντοι πληχθεὶς ἀποθάνοι, τουτέστιν ἄπρακτος διατελέ-
σειεν· ἧττον γὰρ ἁμαρτάνειν δόξει. τῆς γὰρ κακίας ἡ μὲν ἐν σχέσει
θεωρεῖται, ἡ δὲ ἐν κινήσει θεωρεῖται· νεύει δὲ πρὸς τὰς τῶν ἀποτε-
λεσμάτων ἐκπληρώσεις ἡ ἐν τῷ κινεῖσθαι, διὸ καὶ χείρων τῆς κατὰ
35 σχέσιν ἐστίν. ἐὰν οὖν ἡ διάνοια ἀποθάνῃ ἡ δοξάζουσα αὑτὴν αἰτίαν
τῶν γινομένων, ἀλλὰ μὴ θεόν, τουτέστιν ἠρεμήσῃ καὶ συσταλῇ, οὐκ
ἔστιν αὐτῇ φόνος· οὐκ ἀνῄρηκε τελέως τὸ ἔμψυχον δόγμα τὸ θεῷ τὰς
ἁπάσας δυνάμεις ἐπιγράφον· ἐὰν δὲ ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, τουτέστιν ὁ φαι-
νόμενος λαμπρὸς νοῦς ἐν ἡμῖν, καὶ δόξῃ πάντα διορᾶν καὶ πάντα βρα-
βεύειν καὶ μηδὲν ἐκφεύγειν ἑαυτόν, ἔνοχός ἐστιν, ἀνταποθανεῖται τοῦ
ἐμψύχου δόγματος ὃ ἀνεῖλε, καθ' ὃ μόνος αἴτιός ἐστιν ὁ θεός, εὑρισκό-
μενος ἄπρακτος καὶ νεκρὸς ὄντως αὐτός, ἀψύχου καὶ θνητοῦ καὶ πλημ-
36 μελοῦς δόγματος εἰσηγητὴς γεγενημένος. (11.) παρὸ καὶ καταρᾶται ὁ
ἱερὸς λόγος τιθέντι ἐν ἀποκρύφῳ γλυπτὸν ἢ χωνευτόν, ἔργον χειρῶν

---

1 ἀγέννητον codd. 2 ὄντως] δεόντως coni. Mang. 4 Μωσῆς codd. ἐν om. codd. 8 τὸ scripsi: τῷ codd., τὰ v 9 τετρημένῳ Mang.: τετρωμένῳ codd. 15 κτείνων — κτείνεται coni. Mang. 16 ἐνδέχεται coni. Mang. 17 ἑαυτοῦ AP: αὐτοῦ BH 20 θεωρεῖται prius om. Mang. 22 αὐτὴν P 24 τὸ θεῷ codd.: τῷ θεῷ Mang. 25 ἐπιγράφον Mang.: ἐπιγράφειν codd. 27 μηδὲν Mang.: μηδὲ codd. 28 καθ' ὃ] καθὸ BH, καθὸ ὁ AP

τεχνίτου (Deut. 27, 15). τί γὰρ τὰς φαύλας δόξας, ὅτι ποιός ἐστιν ὁ
θεὸς ὡς καὶ τὰ γλυπτὰ ὁ ἄποιος, ὅτι φθαρτὸς ὡς τὰ χωνευτὰ ὁ ἄφθαρ-
τος, ταμιεύεις καὶ θησαυρίζεις, ὦ διάνοια, ἐν σαυτῇ, ἀλλ' οὐκ εἰς μέσον
προφέρεις, ἵν' ὑπὸ τῶν ἀσκητῶν τῆς ἀληθείας ἃ χρὴ διδαχθῇς; οἴει
μὲν γὰρ τεχνική τις εἶναι, ὅτι κατὰ τῆς ἀληθείας ἀμούσους πιθανότη-
τας μεμελέτηκας, ἄτεχνος δὲ ἀνευρίσκῃ νόσον χαλεπὴν ψυχῆς ἀμαθίαν
οὐκ ἐθέλουσα θεραπεύεσθαι. (12.) ὅτι δὲ ὁ φαῦλος εἰς τὸν σποράδα 37
νοῦν ἑαυτοῦ καταδύεται φεύγων τὸν ὄντα, μαρτυρήσει Μωυσῆς ὁ „πα-
τάξας τὸν Αἰγύπτιον καὶ κρύψας ἐν τῇ ἄμμῳ“ (Exod. 2, 12), ὅπερ ἦν,
συλλογισάμενος τὸν προστατεῖν λέγοντα ⟨τὰ⟩ τοῦ σώματος καὶ μηδὲν τὰ
ψυχῆς νομίζοντα καὶ τέλος ἡγούμενον τὰς ἡδονάς· κατανοήσας γὰρ τὸν 38
πόνον τοῦ τὸν θεὸν ὁρῶντος, ὃν ἐπιτίθησιν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰ-
γύπτου, ἡ τῶν παθῶν ἡγεμονὶς κακία, ὁρᾷ τὸν Αἰγύπτιον ἄνθρωπον, τὸ
ἀνθρώπειον καὶ ἐπίκηρον πάθος, τύπτοντα καὶ αἰκιζόμενον τὸν ὁρῶντα,
περιβλεψάμενος δὲ τὴν ὅλην ψυχὴν ὧδε κἀκεῖσε καὶ μηδένα ἰδὼν ἑστῶτα,
p. 95 M. ὅτι μὴ τὸν ὄντα θεόν, τὰ δ' ἄλλα κλονούμενα καὶ σαλευόμενα, | πατάξας
καὶ συλλογισάμενος τὸν φιλήδονον κρύπτει ἐν τῷ σποράδι καὶ πεφορημένῳ
νῷ, ὃς συμφυίας καὶ ἑνώσεως τῆς πρὸς τὸ καλὸν ἐστέρηται. οὗτος μὲν 39
οὖν ἀποκέκρυπται εἰς αὑτόν· ὁ δὲ ἐναντίος τούτῳ φεύγει μὲν ἀφ' ἑαυ-
τοῦ, καταφεύγει δ' ἐπὶ τὸν τῶν ὄντων θεόν. (13.) διό καί φησιν·
„ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω καὶ εἶπεν Ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθ-
μησον τοὺς ἀστέρας“ (Gen. 15, 5), οὓς ἐβουλόμεθα μὲν περιλαβεῖν καὶ
περιαθρῆσαι ἄπληστοι τῶν ἀρετῆς ὄντες ἐρώτων, ἀδυνατοῦμεν δὲ πλοῦτον
ἀναμετρῆσαι θεοῦ. ἀλλ' ὅμως χάρις τῷ φιλοδώρῳ, ὅτι οὕτω σπέρματα 40
ἐν ψυχῇ βαλέσθαι φησὶ τηλαυγῆ καὶ λαμπρὰ καὶ δι' ὅλων νοερὰ ὡς
τοὺς ἀστέρας ἐν οὐρανῷ. οὐ παρέργως δὲ πρόσκειται τῷ „ἐξήγαγεν
αὐτὸν“ τὸ „ἔξω“; τίς γὰρ ἔνδον ἐξάγεται; ἀλλὰ μήποτε ὃ λέγει τοι-
οῦτόν ἐστιν· ἐξήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ ἐξωτάτω χωρίον, οὐκ εἴς τι τῶν
ἐκτός, ὃ δύναται ὑπ' ἄλλων περιέχεσθαι· ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις τοῦ
θαλάμου ἐκτὸς μέν ἐστιν ὁ ἀνδρών, ἐντὸς δὲ ὁ αὐλών, καὶ ἡ αὔλειος

---

4. 5 ἃ χρὴ—ἀληθείας om. L 5 ἀμούσους ABP: ἀμούσας H 8 τὸν ὄντα AP: τὰ ὄντα BH μαρτυρήσει codd.: μαρτυρεῖ Mang. Μωσῆς codd. 10 τὰ addidi 14 ἐπίκηρον Mang.: ἐπίκαιρον codd. τύπτοντα scripsi: τύπτον codd. 17 τὸν codd.: τὴν v κρύπτειν H συμπεφορημένῳ coni. Mang. 18 ἑνώσεως Mang.: γνώσεως codd. 18. 19 μὲν οὖν ABP: οὖν om. H 19 αὐτόν codd., corr. Mang. 23 περιαθροῖσαι L 25 νοερὰ scripsi: νεαρὰ codd. 26 τῷ] τὸ H 30 ἐντὸς δὲ Mang.: ἐκτὸς δὲ codd. αὐλών] κοιτών coni. L. Dindorf in Steph. Thes.

ἐκτὸς μὲν τῆς αὐλῆς, εἴσω δὲ τοῦ πυλῶνος, οὕτως καὶ ἐπὶ ψυχῆς δύνα-
41 ται τὸ ἐκτός τινος ἐντὸς εἶναι [τοῦ] ἑτέρου. οὕτως οὖν ἀκουστέον· τὸν
νοῦν εἰς τὸ ἐξώτατον ἐξήγαγε. τί γὰρ ὄφελος ἦν καταλιπεῖν αὐτὸν τὸ
σῶμα, καταφυγεῖν δὲ ἐπ' αἴσθησιν; τί δὲ αἰσθήσει μὲν ἀποτάξασθαι,
λόγῳ δὲ ὑποστεῖλαι τῷ γεγωνῷ; χρὴ γὰρ τὸν μέλλοντα νοῦν ἐξάγεσθαι
καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ ἀφίεσθαι πάντων ὑπεκστῆναι, σωματικῶν ἀναγκῶν, αἰ-
σθητικῶν ὀργάνων, [κατα]λόγων σοφιστικῶν, πιθανοτήτων, τὰ τελευταῖα
42 καὶ ἑαυτοῦ. (14.) διὸ καὶ ἐν ἑτέροις αὐχεῖ λέγων· „κύριος ὁ θεὸς
τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ θεὸς τῆς γῆς, ὃς ἔλαβέ με ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός
μου“ (Gen. 24, 7)· οὐ γάρ ἐστι ⟨τὸν⟩ κατοικοῦντα ἐν σώματι καὶ τῷ
θνητῷ γένει δυνατὸν θεῷ συγγενέσθαι, ἀλλὰ τὸν ⟨ὃν⟩ ἐκ τοῦ δεσμωτη-
43 ρίου θεὸς διαρρύεται. οὗ ἕνεκα καὶ ἡ τῆς ψυχῆς χαρὰ Ἰσαάκ, ὅταν
ἀδολεσχῇ καὶ ἰδιάζῃ θεῷ, ἐξέρχεται ἀπολείπων ἑαυτὸν καὶ τὸν ἴδιον
νοῦν· „ἐξῆλθε“ γάρ φησιν „Ἰσαὰκ ἀδολεσχῆσαι εἰς τὸ πεδίον τὸ πρὸς
δείλης“ (Gen. 24, 63). καὶ Μωυσῆς δὲ ὁ προφητικὸς λόγος φησίν·
„ὅταν ἐξέλθω τὴν πόλιν“, τὴν ψυχήν — πόλις γάρ ἐστι καὶ αὕτη τοῦ
ζῴου νόμους διδοῦσα καὶ ἔθη — „ἐκπετάσω τὰς χεῖρας“ (Exod. 9, 29),
καὶ ἀναπετάσω καὶ ἐξαπλώσω πάσας τὰς πράξεις θεῷ μάρτυρα καλῶν
καὶ ἐπίσκοπον ἑκάστης, ὃν κακία κρύπτεσθαι οὐ πέφυκεν, | ἐξαπλοῦσθαι p. 96 M.
44 δὲ καὶ φανερῶς ὁρᾶσθαι. ὅταν μέντοι διὰ πάντων ἡ ψυχὴ καὶ λόγων
καὶ ἔργων ἐξαπλωθῇ καὶ ἐκθειασθῇ, παύονται τῶν αἰσθήσεων αἱ φωναὶ
καὶ πάντες οἱ ὀχληροὶ καὶ δυσώνυμοι ἦχοι· φωνεῖ γὰρ καὶ καλεῖ τὸ
μὲν ὁρατὸν τὴν ὅρασιν ἐφ' ἑαυτό, ἡ δὲ φωνὴ τὴν ἀκοήν, ὁ δὲ ἀτμὸς
τὴν ὄσφρησιν, καὶ συνόλως τὸ αἰσθητὸν τὴν αἴσθησιν ἐφ' ἑαυτὸ προσκα-
λεῖται· ταῦτα δὲ πάντα παύεται, ὅταν ἐξελθοῦσα τὴν ψυχῆς πόλιν ἡ
45 διάνοια θεῷ τὰς ἑαυτῆς πράξεις καὶ διανοήσεις ἀνάψῃ. (15.) καὶ γάρ
εἰσιν „αἱ χεῖρες Μωυσεῖ βαρεῖαι“ (Exod. 17, 12)· ἐπειδὴ γὰρ αἱ τοῦ
φαύλου πράξεις ἀνεμιαῖοί τε καὶ κοῦφαι, γένοιντ' ἂν αἱ τοῦ σοφοῦ βαρεῖαι
καὶ ἀκίνητοι οὐδ' εὐσάλευτοι· παρὸ καὶ στηρίζονται ὑπό τε Ἀαρών, τοῦ

---

1 οὕτω H   2 τοῦ seclusi, εἶναί του coni. Wendl.   5 τῷ γεγωνῷ Markland: τὸ γεγονός codd.   7 καταλόγων codd., κατα seclusi, εὐλόγων καὶ coni. Mang., παραλόγων καὶ Jacobs, καταληπτικῶν λόγων Diels   8 δι' ὃ Turn.: δι' ὃν codd.   9 τοῦ οἴκου om. L   10 τὸν addidi   11 ὃν addidi; ἀλλ' ὃν coni. Mang.   13 ἰδιάζῃ] ἰάζῃ L   15 Μωσῆς codd.   19 ὃν scripsi: οὗ codd.   οὐ πέφυκεν] ἐκπέφυκεν H   23 αὐτό A   26 ἀνάψῃ] ἀναπλώσῃ vel ἀναπετάσῃ coni. Mang.   27 Μωσεῖ codd.   28 ἀνεμιαῖοι scripsi: ἄνεμοι ABPH, ἄναιμοι L, ἀνέμιοι Turn. Mang.   κοῦφαι scripsi: κοῦφοι codd.   29 ἀσάλευτοι L

λόγου, καὶ Ὢρ, ὅ ἐστι φῶς· οὐδὲν ⟨δὲ⟩ τῶν πραγμάτων φῶς ἐναργέστερόν ἐστιν ἀληθείας· βούλεται οὖν διὰ συμβόλων σοι παραστῆσαι, ὅτι αἱ τοῦ σοφοῦ πράξεις στηρίζονται ὑπὸ τῶν ἀναγκαιοτάτων λόγου τε καὶ ἀληθείας. διὸ καὶ Ἀαρὼν ὅταν τελευτᾷ, τουτέστιν ὅταν τελειωθῇ, εἰς Ὢρ, ὅ ἐστι φῶς, ἀνέρχεται (Num. 20, 25)· τὸ γὰρ τέλος τοῦ λόγου ἀλήθειά ἐστιν ἡ φωτὸς τηλαυγεστέρα, εἰς ἣν σπουδάζει ὁ λόγος ἐλθεῖν.
οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ σκηνὴν (Exod. 33, 7) λαβών, του- 46
τέστι σοφίαν, ἐν ᾗ κατασκηνοῖ καὶ ἐνοικεῖ ὁ σοφός, ἔπηξε καὶ ἐβεβαιώσατο καὶ κραταιῶς ἱδρύσατο, οὐκ ἐν τῷ σώματι, ἀλλ' ἔξω τούτου; παρεμβολῇ γὰρ αὐτὸ ἀπεικάζει, στρατοπέδῳ πολέμων καὶ κακῶν ὅσα πόλεμος ἐργάζεται πλήρει, μετουσίαν εἰρήνης οὐκ ἔχοντι. „καὶ ἐκλήθη ἡ σκηνὴ μαρτυρίου", σοφία μαρτυρουμένη ὑπὸ θεοῦ· καὶ γὰρ „πᾶς ὁ
ζητῶν κύριον ἐξεπορεύετο", παγκάλως· εἰ γὰρ ζητεῖς θεόν, ὦ διάνοια, 47
ἐξελθοῦσα ἀπὸ σαυτῆς ἀναζήτει, μένουσα δὲ ἐν τοῖς σωματικοῖς ὄγκοις ἢ ταῖς κατὰ νοῦν οἰήσεσιν ἀζητήτως ἔχεις τῶν θείων, κἂν ἐπιμορφάζῃς ὅτι ζητεῖς· εἰ δὲ ζητοῦσα εὑρήσεις θεόν, ἄδηλον, πολλοῖς γὰρ οὐκ ἐφανέρωσεν ἑαυτόν, ἀλλ' ἀτελῆ τὴν σπουδὴν ἄχρι παντὸς ἔσχον· ἐξαρκεῖ μέντοι πρὸς μετουσίαν ἀγαθῶν καὶ ψιλὸν τὸ ζητεῖν μόνον, ἀεὶ γὰρ αἱ ἐπὶ τὰ καλὰ ὁρμαί, κἂν τοῦ τέλους ἀτυχῶσι, τοὺς χρωμένους προευφραί-
νουσιν. οὕτως ὁ μὲν φαῦλος ἀρετήν γε φεύγων καὶ θεὸν ἀποκρυπτόμενος 48
ἐπ' ἀσθενῆ βοηθὸν καταφεύγει τὸν ἴδιον νοῦν, ὁ δὲ σπουδαῖος ἔμπαλιν
p. 97 M. ἑαυτὸν ἀποδιδράσκων ἀναστρέφει πρὸς τὴν τοῦ ἑνὸς ἐπίγνωσιν, | καλὸν δρόμον καὶ πάντων ἄριστον ἀγώνισμα τοῦτο νικῶν.

(16.) „Καὶ ἐκάλεσε κύριος ὁ θεὸς τὸν Ἀδὰμ καὶ εἶπεν αὐτῷ 49
Ποῦ εἶ" (Gen. 3, 9); διὰ τί μόνος καλεῖται ὁ Ἀδάμ, συγκεκρυμμένης αὐτῷ καὶ τῆς γυναικός; λεκτέον οὖν πρῶτον, ὅτι καλεῖται ὁ νοῦς ὅπου ἦν, ὅταν ἔλεγχον λαμβάνῃ καὶ ἐπίστασιν τῆς τροπῆς· οὐ μόνον ⟨δ'⟩

---

1 δὲ add. Wendl., γὰρ Mang. 11 πλήρη codd., corr. Mang. 13 ὦ διάνοια add. D: om. codd. 15 ἢ—οἰήσεσιν om. D ἀζήτως H ἐπιμορφάζῃ DC 16 ὅτε DR ζητῇς H ζητοῦσα D: ζητῶν codd. 16. 17 ἐφανέρωσεν D: ἐγνώρισεν codd. 17 ἀτελῆ D: ἁπλῆν ABP, ἃ πλὴν H τὴν om. L μέχρι D 18 μέντοι] γὰρ D ἀεὶ om. D αἱ γὰρ D 19 ἀτυχῶσι τοῦ τέλους transp. D 27 ἐπίστασιν scripsi: ἐπίσπασιν codd. δ' addidi

---

13—14 DP fol. 45v DM fol. 47v DL fol. 71r et 168v DV p. 304 Φίλωνος: εἰ ζητεῖς—ἀναζήτει. 13—19 DC fol. 44r DR fol. 55v Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: εἰ ζητεῖς—προευφραίνουσιν.

αὐτὸς καλεῖται, ἀλλὰ καὶ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ πᾶσαι, ἄνευ γὰρ τῶν δυνά-
μεων ὁ νοῦς καθ' ἑαυτὸν γυμνὸς καὶ οὐδὲ ὢν εὑρίσκεται· μία δὲ τῶν
50 δυνάμεων καὶ ἡ αἴσθησις, ἥτις ἐστὶ γυνή. συγκέκληται οὖν τῷ Ἀδὰμ
τῷ νῷ καὶ ἡ γυνὴ αἴσθησις· ἰδίᾳ δ' αὐτὴν οὐ καλεῖ· διὰ τί; ὅτι ἄλογος
οὖσα ἔλεγχον ἐξ ἑαυτῆς λαμβάνειν οὐ δύναται· οὔτε γὰρ ἡ ὅρασις οὔθ'
ἡ ἀκοὴ οὔτε τις τῶν ἄλλων αἰσθήσεων διδακτή, ὥστε οὐ δύναται κατά-
ληψιν πραγμάτων ποιήσασθαι· μόνων γὰρ σωμάτων διακριτικὴν εἰργάσατο
αὐτὴν ὁ ἐργασάμενος· ὁ δὲ νοῦς ὁ διδασκόμενός ἐστιν, οὗ χάριν αὐτὸν
51 ἀλλ' οὐ τὴν αἴσθησιν προκέκληται. (17.) τὸ δὲ „ποῦ εἶ" πολλαχῶς
ἔστιν ἀποδοῦναι· ἅπαξ μὲν οὐ τὸ πευστικόν, ἀλλὰ τὸ ἀποφαντικὸν τὸ
ἴσον τῷ „ἐν τόπῳ ὑπάρχεις" βαρυτονουμένου τοῦ „πού εἶ"· ἐπειδὴ γὰρ
ᾠήθης τὸν θεὸν ἐν τῷ παραδείσῳ περιπατεῖν καὶ ὑπὸ τούτου περιέχε-
σθαι, μάθε ὅτι ⟨οὐκ⟩ εὖ τοῦτο πέπονθας, καὶ ἄκουσον παρὰ τοῦ ἐπιστα-
μένου θεοῦ ῥῆσιν ἀληθεστάτην, ὅτι ὁ μὲν θεὸς οὐχί που — οὐ γὰρ
περιέχεται ἀλλὰ περιέχει τὸ πᾶν —, τὸ δὲ γενόμενον ἐν τόπῳ, περι-
52 έχεσθαι γὰρ αὐτὸ ἀλλ' οὐ περιέχειν ἀναγκαῖον. δεύτερον δὲ τὸ λεγό-
μενον ἴσον ἐστὶ τούτῳ· ποῦ γέγονας, ὦ ψυχή; ἀνθ' οἵων ἀγαθῶν οἷα
ᾕρησαι κακά; καλέσαντός σε τοῦ θεοῦ πρὸς μετουσίαν ἀρετῆς κακίαν
μετέρχῃ, καὶ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον, τουτέστι σοφίας ᾗ δυνήσῃ ζῆν, παρα-
σχόντος εἰς ἀπόλαυσιν ἀμαθίας καὶ φθορᾶς ἐνεφορήθης, κακοδαιμονίαν
53 τὸν ψυχῆς θάνατον εὐδαιμονίας τῆς ἀληθινῆς ζωῆς προκρίνασα; τρίτον
ἐστὶ τὸ πευστικόν, πρὸς ὃ δύο γένοιντ' ἂν ἀποκρίσεις· μία μὲν πυνθανο-
μένῳ „ποῦ εἶ" ἡ „οὐδαμοῦ", τόπον γὰρ οὐδένα ἔχει ἡ τοῦ φαύλου
ψυχή, ᾧ ἐπιβήσεται ἢ ἐφ' οὗ ἱδρυθήσεται, παρὸ καὶ ἄτοπος λέγεται
εἶναι ὁ φαῦλος — ἄτοπον δέ ἐστι κακὸν δύσθετον —· τοιοῦτος δ' ὁ μὴ
ἀστεῖος, σαλεύων καὶ κλονούμενος ἀεὶ καὶ πνεύματος τρόπον ἀστάτου
54 διαφερόμενος, βεβαίου τὸ | παράπαν οὐδεμιᾶς γνώμης ἑταῖρος ὤν· ἑτέρα p. 98 M.
δὲ γένοιτ' ἂν ἀπόκρισις τοιάδε, ᾗ κέχρηται καὶ ὁ Ἀδάμ· ποῦ εἰμι
ἄκουε· ὅπου οἱ τὸν θεὸν ἰδεῖν ἀδυνατοῦντες, ὅπου οἱ θεοῦ οὐκ ἀκούον-
τες, ὅπου οἱ τὸ αἴτιον ἀποκρυπτόμενοι, ὅπου οἱ φεύγοντες ἀρετήν, ὅπου

---

2 οὐδὲ] οὐδὲν L 3 ἥτις—αἴσθησις (4) om. P γυνή corr. Turn.: γυμνή codd. 4 νῷ scripsi: νοῖ codd. (corr. ex νωῖ A) 9 προσκέκληται coni. Mang. 10 ἀποφαντικὸν Diels: ἀποφαντὸν codd. 11 τοῦ] τὸ H 13 οὐκ add. Mang. εὖ τοῦτο codd.: τοῦτο εὖ ν 14 ποῦ BP 16 αὐτὸν codd., corr. Turn. 19 ζῆν om. H 19. 20 παρασχεῖν H 22 γένοιτ' BH 23 οὐδαμοῦ scripsi: οὐδαμῶς codd. τόπον] τύπον H 24 ἱδρυνθήσεται codd. 25 τοιοῦτο BH 27 ἑταῖρος corr. Turn.: ἑτέρας codd. 30 ἀποκρυπτόμενοι Mang.: ἐπικρυπτόμενοι codd.

οἱ γυμνοὶ σοφίας, ὅπου οἱ φοβούμενοι καὶ τρέμοντες ὑπ' ἀνανδρίας καὶ
δειλίας ψυχικῆς· ὅταν γὰρ λέγῃ „τῆς φωνῆς σου ἤκουσα ἐν τῷ παρα-
δείσῳ καὶ ἐφοβήθην, ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρύβην“ (Gen. 3, 10), πάντα
τὰ εἰρημένα παρίστησιν, ὡς καὶ ἐν τοῖς προτέροις διὰ μακροτέρων λόγων
ἀπεδείξαμεν. (18.) καίτοι γυμνὸς οὐκ ἔστι νῦν ὁ Ἀδάμ· „ἐποίησαν 55
ἑαυτοῖς περιζώματα“ ὀλίγῳ πρότερον εἴρηται· ἀλλὰ καὶ διὰ τούτου βού-
λεταί σε διδάξαι, ὅτι γυμνότητα οὐ τὴν τοῦ σώματος παραλαμβάνει,
ἀλλὰ καθ' ἣν ὁ νοῦς ἄμοιρος καὶ γυμνὸς ἀρετῆς ἀνευρίσκεται.

„Ἡ γυνὴ“ φησίν „ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ 56
τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον“ (Gen. 3, 12). εὖ τὸ μὴ φάναι, ἡ γυνὴ ἣν
ἔδωκας ἐμοί, ἀλλὰ „μετ' ἐμοῦ“· οὐ γὰρ ἐμοὶ ὡς κτῆμα τὴν αἴσθησιν
ἔδωκας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀφῆκας ἄνετον καὶ ἐλευθέραν, κατά τινα τρό-
πον οὐχ ὑπείκουσαν τοῖς τῆς ἐμῆς διανοίας ἐπιτάγμασιν· ἐὰν γοῦν βου-
ληθῇ ὁ νοῦς προστάξαι τῇ ὁράσει μὴ ἰδεῖν, οὐδὲν ἧττον αὕτη τὸ ὑπο-
κείμενον ὄψεται· καὶ ἡ ἀκοὴ μέντοι προσπεσούσης φωνῆς ἀντιλήψεται
πάντως, κἂν ὁ νοῦς φιλονεικῶν διακελεύηται αὐτῇ μὴ ἀκούειν· καὶ μὴν
ἥ γε ὄσφρησις ἀτμῶν χωρησάντων εἰς αὐτὴν ὀσφρήσεται, κἂν ὁ νοῦς
ἀπαγορεύῃ μὴ ἀντιλαβέσθαι. διὰ τοῦτο ὁ θεὸς οὐκ ἔδωκεν αἴσθησιν τῷ 57
ζῴῳ, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ζῴου· τὸ δὲ τοῦτ' ἐστίν· ἅπαντα αἴσθησις μετὰ
τοῦ ἡμετέρου νοῦ γνωρίζει καὶ ἅμα αὐτῷ· οἷον ἡ ὅρασις ἅμα τῷ νῷ
ἐπιβάλλει τῷ ὁρατῷ· εἶδέ τε γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς τὸ σῶμα καὶ εὐθὺς ὁ
νοῦς κατέλαβε τὸ ὁραθέν, ὅτι μέλαν ἢ λευκὸν ἢ ὠχρὸν ἢ φοινικοῦν ἢ
τρίγωνον ἢ τετράγωνον ἢ στρογγύλον ἢ τὰ ἄλλα χρώματά τε καὶ σχή-
ματα· καὶ πάλιν ἡ ἀκοὴ ἐπλήχθη ὑπὸ τῆς φωνῆς καὶ μετ' αὐτῆς ὁ
νοῦς· τεκμήριον δέ, ἔκρινεν εὐθὺς τὴν φωνήν, ὅτι λεπτὴ ἢ μέγεθος
ἔχουσα ἢ ἐμμελὴς καὶ εὔρυθμος καὶ πάλιν εἰ ἐκμελής τε καὶ οὐκ ἐναρ-
μόνιος· καὶ ταὐτὸν ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων εὑρίσκεται. πάνυ δὲ κα- 58
λῶς καὶ τὸ προσθεῖναι τὸ „αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου“· τὸν γὰρ
ξύλινον καὶ αἰσθητὸν ὄγκον τῷ νῷ οὐδεὶς δίδωσιν, ὅτι μὴ αἴσθησις· τίς
γὰρ ἔδωκε τῇ διανοίᾳ γνωρίσαι τὸ σῶμα ἢ τὸ λευκόν; οὐχ ἡ ὄψις;
τίς δὲ τὴν φωνήν; οὐχ ἡ ἀκοή; τίς δὲ τὸν ἀτμόν; οὐχ ἡ ὄσφρησις;
p. 99 M. τίς δὲ τὸν χυλόν; οὐχ ἡ γεῦσις; | τίς δὲ τὸ τραχὺ καὶ μαλακόν; οὐχ
ἡ ἁφή; ὀρθῶς οὖν καὶ πάνυ ἀληθῶς εἴρηται ὑπὸ τοῦ νοῦ, ὅτι τὰς τῶν
σωμάτων ἀντιλήψεις δίδωσί μοι μόνη ἡ αἴσθησις.

---

13 ὑπείκου (sic; ος superscr.) H, ὑπήκοον Turn. 22 κατέλαβε scripsi: ἀντελάβετο ABP, ἀντέλαβε H; ἀντελάβετο τοῦ ὁραθέντος coni. Wendl. 26 εὔρυθμος ABPH: ῥάθυμος L, ἔρρυθμος v 28 γὰρ codd.: δὲ Mang. 29 ὄγκον scripsi: οἶκον codd. οὐδὲ εἷς ABP 32 τὸ om. H

59 (19.) „Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς τῇ γυναικί Τί τοῦτο ἐποίησας; καὶ εἶπεν
Ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον" (Gen. 3, 13). ἄλλο μὲν πυνθάνεται
τῆς αἰσθήσεως ὁ θεός, ἄλλο δὲ αὐτὴ ἀποκρίνεται· πυνθάνεται μὲν γάρ
τι περὶ τοῦ ἀνδρός, ἡ δὲ οὐ περὶ τούτου φησίν, ἀλλά τι περὶ ἑαυτῆς,
60 λέγουσα ὅτι ἔφαγον, οὐχ ὅτι ἔδωκα. μήποτ' οὖν ἀλληγοροῦντες λύσο-
μεν τὸ ἀπορηθὲν καὶ δείξομεν τὴν γυναῖκα εὐθυβόλως πρὸς τὸ πύσμα
ἀποκρινομένην. ἀνάγκη γάρ ἐστιν αὐτῆς φαγούσης καὶ τὸν ἄνδρα φαγεῖν·
ὅταν γὰρ ἡ αἴσθησις ἐπιβάλλουσα τῷ αἰσθητῷ πληρωθῇ τῆς αὐτοῦ
φαντασίας, εὐθὺς καὶ ὁ νοῦς συμβέβληκε καὶ ἀντελάβετο καὶ τρόπον τινὰ
τροφῆς τῆς ἀπ' ἐκείνου πεπλήρωται. τοῦτ' οὖν φησιν· ἄκουσα δέδωκα
τῷ ἀνδρί· προσβαλούσης γάρ μου τῷ ὑποκειμένῳ, ὀξυκίνητος ὢν αὐτὸς
61 ἐφαντασιώθη καὶ ἐτυπώθη. (20.) παρατήρει δ' ὅτι ὁ μὲν ἀνὴρ λέγει
τὴν γυναῖκα δεδωκέναι, ἡ δὲ γυνὴ οὐχὶ τὸν ὄφιν δεδωκέναι, ἀλλὰ ἠπα-
τηκέναι· ἴδιον γὰρ αἰσθήσεως μὲν τὸ διδόναι, ἡδονῆς δὲ τῆς ποικίλης
καὶ ὀφιώδους τὸ ἀπατᾶν καὶ παρακρούεσθαι· οἷον τὸ λευκὸν τῇ φύσει
καὶ τὸ μέλαν καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν δίδωσιν ἡ αἴσθησις τῷ νῷ,
οὐχὶ ἀπατῶσα ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν· τοιαῦτα γάρ ἐστι τὰ ὑποκείμενα,
οἷα καὶ ἡ ἀπ' αὐτῶν προσπίπτουσα φαντασία, κατὰ τοὺς πλείστους τῶν
μὴ φυσικώτερον φυσιολογούντων· ἡ δὲ ἡδονὴ οὐχ οἷόν ἐστι τὸ ὑποκεί-
μενον, τοιοῦτον αὐτὸ γνωρίζει τῇ διανοίᾳ, ἀλλ' ἐπιψεύδεται τέχνῃ τὸ
62 ἀλυσιτελὲς εἰς συμφέροντος τάξιν ἐμβιβάζουσα· ὥσπερ καὶ τῶν ἑταιρῶν
τὰς εἰδεχθεῖς ἰδεῖν ἔστι φαρματτούσας καὶ ὑπογραφομένας τὴν ὄψιν, ἵνα
τὸ περὶ αὐτὰς αἶσχος ἐπικρύψωσι, καὶ τὸν ἀκρατῆ ἐπὶ τὴν γαστρὸς
νενευκότα ἡδονήν· οὗτος τὸν πολὺν ἄκρατον καὶ τῶν σιτίων τὴν παρα-
σκευὴν ἀποδέχεται ὡς ἀγαθόν, βλαπτόμενος καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν
63 ἀπ' αὐτῶν· πάλιν τοὺς ἐρῶντας ἰδεῖν ἔστι πολλάκις ἐπὶ γυναίων
αἰσχίστων ὀφθῆναι ἐπιμεμηνότας, τῆς ἡδονῆς ἀπατώσης καὶ μονονουχὶ
διεξιούσης, ὅτι εὐμορφία καὶ εὔχροια καὶ εὐσαρκία καὶ τῶν μερῶν ἀνα-
λογία περὶ τὰς πάντα τὰ ἐναντία τούτοις ἐχούσας ἐστί· τὰς γοῦν πρὸς
| ἀλήθειαν ἀμέμπτῳ κεχρημένας κάλλει παρορῶσιν, ἐκείνων δὲ ὧν εἶπον p. 100 M.
64 κατατήκονται. πᾶσα οὖν ἀπάτη οἰκειοτάτη ἡδονῇ. δόσις δὲ αἰσθήσει·

3 αὐτὴ] καὶ αὐτῇ H, καὶ αὐτὴ v 5 λύσομεν scripsi: λύσωμεν codd. 6 δείξομεν L: δείξωμεν ceteri 9 συμβέβηκε L 11 προσβαλλούσης L 18 οἷα H προπίπτουσα codd., corr. Turn. 21 ἐκβιβάζουσα L 23 αὐτὰς codd.: αὑτὰς v τὴν] τῆς H 23—26 verba καὶ τὸν ἀκρατῆ — ἀπ' αὐτῶν sententiam turbant 24 ἡδονὴν οὕτως ⟨ὥστε⟩ ... ἀποδέχεσθαι ... βλαπτόμενον coni. Diels 26 γυναίων codd.: γυναίκων (sic) Mang. 28 μερῶν] μελῶν coni. Mang. 31 κατατήκονται] ἔρωτι addendum censet Mang. πᾶσα Mang.: πάση codd.

ἡ μὲν γὰρ σοφίζεται καὶ παράγει τὸν νοῦν, οὐχ ὁποῖα τὰ ὑποκείμενά
ἐστι δηλοῦσα, ἀλλ' ὁποῖα οὐκ ἔστιν, ἡ δὲ αἴσθησις ἀκραιφνῶς δίδωσι
τὰ σώματα οὕτως, ὡς ἔχει φύσεως ἐκεῖνα, πλάσματος καὶ τέχνης ἐκτός.
(21.) „Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ ὄφει Ὅτι ἐποίησας τοῦτο, ἐπι- 65
κατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων
τῆς γῆς. ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ, καὶ γῆν φάγεσαι πάσας
τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ
μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ τοῦ σπέρ-
ματος αὐτῆς. αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ
πτέρναν“ (Gen. 3, 14. 15). διὰ τίνα αἰτίαν χωρὶς ἀπολογίας καταρᾶται
τῷ ὄφει, κελεύων ἐν ἑτέροις ⟨ὡς⟩ εἰκὸς „στῆναι τοὺς δύο, οἷς ἐστιν ἡ
ἀντιλογία“ (Deut. 19, 17) καὶ μὴ τῷ ἑτέρῳ προπιστεύειν; καὶ μὴν 66
ὁρᾷς ὅτι τῷ Ἀδὰμ οὐ προπεπίστευκε κατὰ τῆς γυναικός, ἀλλὰ δίδωσιν
αὐτῇ εἰς ἀπολογίαν ἀφορμήν, ὅταν πυνθάνηται „τί τοῦτο ἐποίησας“
(Gen. 3, 13); ἡ δέ γε ὁμολογεῖ πταῖσαι παρὰ τὴν τῆς ὀφιώδους καὶ
ποικίλης ἡδονῆς ἀπάτην. τί οὖν ἐκώλυε, καὶ τῆς γυναικὸς εἰπούσης
ὅτι ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, πυθέσθαι τοῦ ὄφεως, εἰ οὗτος ἠπάτησεν, ἀλλὰ
μὴ ἀκρίτως χωρὶς ἀπολογίας καταρᾶσθαι; λεκτέον οὖν ὅτι ἡ αἴσθησις 67
οὔτε τῶν φαύλων οὔτε τῶν σπουδαίων ἐστίν, ἀλλὰ μέσον τι αὕτη καὶ
κοινὸν σοφοῦ τε καὶ ἄφρονος, καὶ γενομένη μὲν ἐν ἄφρονι γίνεται φαύλη,
ἐν ἀστείῳ δὲ σπουδαία. εἰκότως οὖν, ἐπειδὴ φύσιν ἐξ ἑαυτῆς μοχθηρὰν
οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἐπαμφοτερίζουσα νεύει πρὸς ἑκάτερα τό τε εὖ καὶ χεῖ-
ρον, οὐ καταδικάζεται πρὶν ὁμολογῆσαι, ὅτι ἠκολούθησε τῷ χείρονι. ὁ 68
δὲ ὄφις ἡ ἡδονὴ ἐξ ἑαυτῆς ἐστι μοχθηρά· διὰ τοῦτο ἐν μὲν σπουδαίῳ
οὐχ εὑρίσκεται τὸ παράπαν, μόνος δ' αὐτῆς ὁ φαῦλος ἀπολαύει. κατὰ
τὸ οἰκεῖον οὖν μὴ διδοὺς ἀπολογίαν αὐτῇ καταρᾶται ὁ θεός, σπέρμα
ἀρετῆς οὐκ ἐχούσῃ, ἀλλὰ αἰεὶ καὶ πανταχοῦ ἐπιλήπτῳ καὶ μιαρᾷ καθε-
στώσῃ. (22.) διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἤρ χωρὶς αἰτίας περιφανοῦς πονηρὸν 69
οἶδεν ὁ θεὸς (Gen. 38, 7) καὶ ἀποκτείνει· τὸν γὰρ δερμάτινον ὄγκον
ἡμῶν τὸ σῶμα — Ἤρ γὰρ δερμάτινος ἑρμηνεύεται — πονηρόν τε καὶ
ἐπίβουλον τῆς ψυχῆς οὐκ ἀγνοεῖ καὶ νεκρὸν καὶ τεθνηκὸς αἰεί· μὴ γὰρ
p. 101 M. ἄλλο τι νοήσῃς ἕκαστον ἡμῶν ποιεῖν ἢ νεκροφορεῖν, | τὸ νεκρὸν ἐξ

5 πάντων prius] πασῶν H 9 κεφαλήν codd.: τὴν κεφαλήν v 11 ὡς addidi εἰκὸς στῆναι codd.: ἀκουσθῆναι v 14 εἰς ἀπολογίαν ABPH, εἰς om. L, ἀπολογίας v 17 εἰ οὕτως οὗτος Mang., οὕτως om. codd. οὗτος] fort. ὄντως, quod coni. Mang. pro οὕτως 21 φύσιν corr. Turn.: φησιν codd. μοχθηρὰν corr. Turn.: μοχθηρίαν codd. 26 διδοὺς scripsi: διδούσῃ codd. 28 Εἴρ codd. 29 ἀποκτένει codd. 32 νοήσῃς scripsi (νοήσειέ τις coni. Mang.): ποιήσῃς AP, ποιήσεις BH, ποιήσειε v

ἑαυτοῦ σῶμα ἐγειρούσης καὶ ἀμοχθὶ φερούσης τῆς ψυχῆς· καὶ τὴν εὐ-
70 τονίαν αὐτῆς, εἰ βούλει, κατανόησον. ὁ μὲν ἐρρωμενέστατος ἀθλητὴς οὐκ
ἂν ἰσχύσαι τὸν ἑαυτοῦ πρὸς βραχὺν χρόνον ἀνδριάντα κομίσαι, ἡ δὲ ψυχὴ
μέχρις ἑκατονταετίας ἔστιν ὅτε τὸν τοῦ ἀνθρώπου φέρει κούφως ἀν-
δριάντα μὴ κάμνουσα· οὐ γὰρ νῦν αὐτὸν ἀπέκτεινεν, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς
71 νεκρὸν τὸ σῶμα ἀπειργάσατο. πονηρὸν δὲ φύσει μέν, ὡς εἶπον, ἐστὶ
καὶ ψυχῆς ἐπίβουλον, οὐ φαίνεται δὲ πᾶσιν, ἀλλὰ μόνῳ τῷ θεῷ καὶ εἴ
τις θεῷ φίλος· „ἐναντίον" γάρ φησι „κυρίου πονηρὸς Εἴρ". ὅταν γὰρ
ὁ νοῦς μετεωροπολῇ καὶ τὰ τοῦ κυρίου μυστήρια μυῆται, πονηρὸν καὶ
δυσμενὲς κρίνει τὸ σῶμα· ὅταν δὲ ἀποστῇ τῆς τῶν θείων ἐρεύνης, φίλον
αὐτῷ καὶ συγγενὲς καὶ ἀδελφὸν ἡγεῖται, καταφεύγει γοῦν ἐπὶ τὰ φίλα
72 τούτῳ. διὰ τοῦτο ἀθλητοῦ ψυχὴ καὶ φιλοσόφου διαφέρει· ὁ μὲν γὰρ
ἀθλητὴς πάντα ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος εὐεξίαν ἀναφέρει καὶ τὴν ψυχὴν
αὐτὴν πρόοιτ' ἂν ὑπὲρ αὐτοῦ ἅτε φιλοσώματος ὑπάρχων, ὁ δὲ φιλόσο-
φος ἐραστὴς ὢν τοῦ καλοῦ τοῦ ζῶντος ἐν ἑαυτῷ κήδεται ψυχῆς, τοῦ
δὲ νεκροῦ ὄντως σώματος ἀλογεῖ μόνον στοχαζόμενος, ἵνα μὴ ὑπὸ κακοῦ
73 καὶ νεκροῦ συνδέτου πλημμελῆται τὸ ἄριστον ἡ ψυχή. (23.) ὁρᾷς ὅτι
τὸν Εἴρ ἀποκτείνει οὐχ ὁ κύριος, ἀλλ' ὁ θεός· οὐ γάρ, καθὸ ἄρχει καὶ
ἡγεμονεύει δυναστείᾳ κράτους αὐτεξουσίῳ χρώμενος, ἀναιρεῖ τὸ σῶμα,
ἀλλὰ καθὸ ἀγαθότητι καὶ χρηστότητι χρῆται — ὁ θεὸς γὰρ ἀγαθότητός
ἐστι τοῦ αἰτίου ὄνομα —, ἵνα εἰδῇς ὅτι καὶ τὰ ἄψυχα οὐκ ἐξουσίᾳ πεποίηκεν
ἀλλ' ἀγαθότητι, ᾗ καὶ τὰ ἔμψυχα· ἔδει γὰρ εἰς τὴν τῶν βελτιόνων δή-
λωσιν γένεσιν ὑποστῆναι καὶ τῶν χειρόνων ὑπὸ δυνάμεως τῆς αὐτῆς
74 ἀγαθότητος τοῦ αἰτίου, ἥτις ἐστὶν ὁ θεός. πότε οὖν, ὦ ψυχή, μάλιστα
νεκροφορεῖν σαυτὴν ὑπολήψῃ; ἆρά γε οὐχ ὅταν τελειωθῇς καὶ βραβείων
καὶ στεφάνων ἀξιωθῇς; ἔσῃ γὰρ τότε φιλόθεος, οὐ φιλοσώματος· τεύξῃ
δὲ τῶν ἄθλων, ἐὰν γυνή σου γένηται ἡ τοῦ Ἰούδα νύμφη Θάμαρ, ἥτις
ἑρμηνεύεται φοῖνιξ, σύμβολον νίκης· τεκμήριον δέ· ὅταν αὐτὴν ἀγάγηται

---

3 ἰσχύσαι scripsi: ἴσχυσε codd. κομίσαι] κοσμῆσαι AP, κο[ξ]μ[ξ]σαι B 4 μέχρι AP 6 ὡς om. L 7 οὐ φαίνεται δὲ πᾶσιν om. H τῷ om. L 11 αὐτῶ codd. 14 πρόοιτ' codd.: πρόειτ' Turn. 16 ὄντως codd.: ὄντος v 17 πλημμελῆσαι BH 18 ἀποκτένει codd. 19 αὐτεξουσίω codd.: αὐτεξουσίου D^C, αὐτεξουσίᾳ Mang. 25 νικοφορεῖν (immo νικηφορεῖν) coni. Mang.

18—21 D^C fol. 224r τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: τὸ κύριος ὄνομα καθὸ ἄρχει καὶ ἡγεμονεύει δυναστείᾳ κράτους αὐτεξουσίου χρώμενος· τὸ δὲ θεὸς καθὸ ἀγαθότητι καὶ χρηστότητι· θεὸς γὰρ ἀγαθός ἐστιν τοῦ αἰτίου ὄνομα.

ὁ Εἴρ, εὐθὺς πονηρός τε εὑρίσκεται καὶ κτείνεται· λέγει γάρ· „καὶ
ἔλαβεν Ἰούδας γυναῖκα Εἲρ τῷ πρωτοτόκῳ αὐτοῦ, ᾗ ὄνομα Θάμαρ“
(Gen. 38, 6), καὶ εὐθὺς ἐπιλέγει· „καὶ ἐγένετο Εἲρ πονηρὸς ἔναντι κυ-
ρίου, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν ὁ θεός“ (ib. 7)· ὅταν γὰρ ὁ νοῦς τὰ ἀρετῆς
ἀπενέγκηται νικητήρια, θάνατον καταψηφίζεται τοῦ νεκροῦ σώματος.
ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸν ὄφιν ἄνευ ἀπολογίας καταρᾶται, ἡδονὴ γάρ ἐστι, καὶ 75
p. 102 M. τὸν Εἲρ χωρὶς αἰτίας περιφανοῦς | ἀποκτείνει, ἔστι γὰρ σῶμα. καὶ
σκοπῶν, ὦ γενναῖε, εὑρήσεις τὸν θεὸν πεποιηκότα φύσεις ἐξ ἑαυτῶν
ἐπιλήπτους τε καὶ ὑπαιτίους ἐν ψυχῇ καὶ ἐν πᾶσι σπουδαίας καὶ ἐπαι-
νετάς, ὥσπερ ἔχει καὶ ἐπὶ φυτῶν καὶ ζῴων. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῶν 76
φυτῶν τὰ μὲν ἥμερα καὶ ὠφέλιμα καὶ σωτήρια κατεσκεύακεν ὁ δημιουρ-
γός, τὰ δὲ ἄγρια καὶ βλαβερὰ καὶ νόσων καὶ φθορᾶς αἴτια, καὶ ζῷα
ὁμοίως; καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸν ὄφιν, περὶ οὗ νῦν ἐστιν ὁ λόγος, φθορο-
ποιὸν γὰρ τὸ ζῷον καὶ ἀναιρετικὸν ἐξ αὑτοῦ. ὃ δὴ διατίθησιν ἄν-
θρωπον ὄφις, τοῦτο καὶ ψυχὴν ἡδονή, παρὸ καὶ ἀπεικάσθη ὄφις ἡδονῇ.

(24.) Ὥσπερ οὖν ἡδονὴν καὶ σῶμα ἄνευ μεμίσηκεν αἰτιῶν ὁ θεός, 77
οὕτω καὶ φύσεις ἀστείας χωρὶς περιφανοῦς αἰτίας προαγήοχεν, ἔργον
οὐδὲν πρὸ τῶν ἐπαίνων αὐτῶν ὁμολογήσας. εἰ γάρ τις ἔροιτο, διὰ τί
φησι τὸν Νῶε χάριν εὑρεῖν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ (Gen. 6, 8) μηδὲν
πρότερον ἐργασάμενον, ὅσα γε εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπίγνωσιν, ἀστεῖον,
ἀποκρινούμεθα δεόντως ὅτι ἐπαινετῆς ἐλέγχεται συστάσεως καὶ γενέ-
σεως, ἑρμηνεύεται γὰρ Νῶε ἀνάπαυσις ἢ δίκαιος· ἀνάγκη δὲ τὸν παυό-
μενον ἀδικημάτων καὶ ἁμαρτημάτων, ἀναπαυόμενον ἐπὶ τῷ καλῷ καὶ
δικαιοσύνῃ συζῶντα, χάριν εὑρεῖν παρὰ τῷ θεῷ. τὸ δὲ χάριν εὑρεῖν 78
οὐκ ἔστι μόνον, ὡς νομίζουσί τινες, ἴσον τῷ εὐαρεστῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοι-
οῦτον· ζητῶν ὁ δίκαιος τὴν τῶν ὄντων φύσιν ἓν τοῦτο εὑρίσκει ἄριστον
εὕρημα, χάριν ὄντα τοῦ θεοῦ τὰ σύμπαντα, γενέσεως δὲ οὐδὲν χάρισμα,

---

3 ἐπιλέγει AP: λέγει BH 5 καταψηφίζεται codd.: καταψηφίσεται Mang. 7 ἀποκτένει ABP 9 ἐν πᾶσι] ἔμπαλιν coni. Markland 14 αὐτοῦ codd. δὴ codd.: δὲ Mang. 15 ἀπεικάσθην P 16 μεμίσηκεν ἄνευ transp. voluit Mang. 24 τῷ θεῷ codd.: τῷ om. v 25 νομίζουσι Mang.: ὀνομάζουσι codd. 26 ὁ κ̅ς̅ (κύριος) δίκαιος L ὁ δίκαιος Νῶε D ἓν τοῦτο D: ἐν τούτῳ codd. 27 εὕρημα D: εὕρεμα codd. τοῦ] τὰ τοῦ H

26—130,4 D^C fol. 151^r Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ζητῶν — τὰ πάντα.

ὅτι γε οὐδὲ κτῆμα, θεοῦ δὲ κτῆμα τὰ πάντα, διὸ καὶ μόνου τὴν χάριν
οἰκεῖον· τοῖς γοῦν ζητοῦσι, τίς ἀρχὴ γενέσεως, ὀρθότατα ἄν τις ἀπο-
κρίνοιτο, ὅτι ἀγαθότης καὶ χάρις τοῦ θεοῦ, ἣν ἐχαρίσατο τῷ μετ᾽ αὐτὸν
γένει· δωρεὰ γὰρ καὶ εὐεργεσία καὶ χάρισμα θεοῦ τὰ πάντα ὅσα ἐν
79 κόσμῳ καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος ἐστί. (25.) καὶ Μελχισεδὲκ βασιλέα τε τῆς
εἰρήνης — Σαλὴμ τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται — ⟨καὶ⟩ ἱερέα ἑαυτοῦ πεποίηκεν
ὁ θεός (Gen. 14, 18), | οὐδὲν ἔργον αὐτοῦ προδιατυπώσας, ἀλλὰ τοι- p. 103 M.
οῦτον ἐργασάμενος βασιλέα καὶ εἰρηναῖον καὶ ἱερωσύνης ἄξιον τῆς ἑαυ-
τοῦ πρῶτον· καλεῖται γὰρ βασιλεὺς δίκαιος, βασιλεὺς δὲ ἐχθρὸν τυράννῳ,
80 ὅτι ὁ μὲν νόμων, ὁ δὲ ἀνομίας ἐστὶν εἰσηγητής. ὁ μὲν οὖν τύραννος
νοῦς ἐπιτάγματα ἐπιτάττει τῇ τε ψυχῇ καὶ τῷ σώματι βίαια καὶ βλα-
βερὰ καὶ σφοδρὰς λύπας ἐργαζόμενα, τὰς κατὰ κακίαν λέγω πράξεις καὶ
τὰς τῶν παθῶν ἀπολαύσεις· ὁ δὲ [δεύτερος] βασιλεὺς πρῶτον μὲν [οὖν]
οὐκ ἐπιτάττει μᾶλλον ἢ πείθει, ἔπειτα τοιαῦτα παραγγέλλει, δι᾽ ὧν
ὥσπερ σκάφος τὸ ζῷον εὐπλοίᾳ τῇ τοῦ βίου χρήσεται κυβερνώμενον
ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ [καὶ τεχνίτου] κυβερνήτου, οὗτος δέ ἐστιν ὁ ὀρθὸς
81 λόγος. καλείσθω οὖν ὁ μὲν τύραννος ἄρχων πολέμου, ὁ δὲ βασιλεὺς
ἡγεμὼν εἰρήνης, Σαλήμ, καὶ προσφερέτω τῇ ψυχῇ τροφὰς εὐφροσύνης
καὶ χαρᾶς πλήρεις· ἄρτους γὰρ καὶ οἶνον προσφέρει, ἅπερ Ἀμμανῖται
καὶ Μωαβῖται τῷ βλέποντι παρασχεῖν οὐκ ἠθέλησαν, οὗ χάριν ἐκκλη-
σίας εἴργονται καὶ συλλόγου θείου· Ἀμμανῖται γὰρ οἱ ἐκ τῆς μητρὸς
αἰσθήσεως καὶ Μωαβῖται οἱ ἐκ τοῦ πατρὸς νοῦ φύντες τρόποι δύο ταῦτα
τῶν ὄντων συνεκτικὰ νομίζοντες νοῦν καὶ αἴσθησιν, θεοῦ δὲ μὴ λαμβά-

---

1 γε] δὴ D θεοῦ—πάντα add. D: om. codd. κτήματα coni. Wendl. μόνον L χάριν] ἀρχὴν D 2 τοῖς] τὶς H ὀρθότατα] ὀρθῶς ταῦτα D 2. 3 ἀποκρίνοιτο D: ἀποκρίναιτο codd. 3 καὶ χάρις τοῦ Turn.: καὶ χάρις (om. τοῦ) D, κεχάριστο codd. ἣν — γένει om. D 4 καὶ χάρισμα D: χάρις (om. καὶ) codd. 6 καὶ addidi 9 βασιλεὺς δίκαιος om. L ἐχθρὸς D^R 11 τῷ om. D 12 σφόδρα D λέγω add. D: om. codd. 13 δεύτερος om. D, seclusi οὖν seclusi 14 μᾶλλον ἢ D: μόνον ἀλλὰ codd. ἔπειτα D: ἐπεὶ τὰ codd. 16 τοῦ om. D καὶ τεχνίτου seclusi, καὶ τεχνίτου ⟨καὶ⟩ κυβερνήτου v ὀρθὸς D: ἀληθὴς codd. 18 προσφερέτω Turn.: προφερέτω codd.

9—10 D^K fol. 260r Φίλωνος ἐκ τῶν γ´ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: βασιλεὺς ἐχθρὸν—εἰσηγητής. 9—18 D^R fol. 113v Φίλωνος ἐκ τοῦ γ´ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: βασιλεὺς ἐχθρὸς—ἡγεμὼν εἰρήνης. 17—18 Anton. Mel. II 1 Col. 1004 Φίλωνος: τύραννός ἐστιν ἄρχων πολέμου, βασιλεὺς ἡγεμὼν εἰρήνης.

νοντες ἔννοιαν, „οὐκ εἰσελεύσονται“ φησὶ Μωυσῆς „⟨εἰς ἐκκλησίαν⟩
κυρίου, ... παρὰ τὸ μὴ συναντῆσαι αὐτοὺς ἡμῖν μετ᾽ ἄρτων καὶ ὕδατος“
(Deut. 23, 3. 4) ἐξιοῦσιν ἐκ τῶν παθῶν Αἰγύπτου. (26.) ἀλλ᾽ ὁ μὲν 82
Μελχισεδὲκ ἀντὶ ὕδατος οἶνον προσφερέτω καὶ ποτιζέτω καὶ ἀκρατιζέτω
ψυχάς, ἵνα κατάσχετοι γένωνται θείᾳ μέθῃ νηφαλεωτέρᾳ νήψεως αὐτῆς·
ἱερεὺς γάρ ἐστι λόγος κλῆρον ἔχων τὸν ὄντα καὶ ὑψηλῶς περὶ αὐτοῦ
καὶ ὑπερόγκως καὶ μεγαλοπρεπῶς λογιζόμενος· τοῦ γὰρ ὑψίστου ἐστὶν
ἱερεύς (Gen. 14, 18), οὐχ ὅτι ἐστί τις ἄλλος οὐχ ὕψιστος — ὁ γὰρ θεὸς
εἷς ὢν „ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω ἐστὶ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ οὐκ ἔστιν
ἔτι πλὴν αὐτοῦ“ (Deut. 4, 39) —, ἀλλὰ τὸ μὴ ταπεινῶς καὶ χαμαιζήλως
ὑπερμεγέθως δὲ καὶ ὑπεραύλως καὶ ὑψηλῶς νοεῖν περὶ θεοῦ ἔμφασιν
τοῦ ὑψίστου κινεῖ. (27.) τί δὲ εἰργάσατο ἤδη καλὸν ὁ Ἀβράμ, ὅτι κε- 83
λεύει αὐτῷ πατρίδος καὶ τῆς γενεᾶς ταύτης ξενοῦσθαι καὶ γῆν οἰκεῖν,
ἣν ⟨ἂν⟩ αὐτὸς δῷ ὁ θεός (Gen. 12, 1); πόλις δέ ἐστιν ἀγαθὴ καὶ
πολλὴ καὶ σφόδρα εὐδαίμων, τὰ γὰρ δῶρα τοῦ θεοῦ μεγάλα καὶ τίμια.
ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἐγέννησε τύπον ἔχοντα σπουδῆς ἄξιον· ἑρ-
p. 104 M. μηνεύεται γὰρ Ἀβρὰμ „πατὴρ | μετέωρος“, δι᾽ ἀμφοτέρων τῶν ὀνο-
μάτων ἐπαινετός· ὁ γὰρ νοῦς, ὅταν μὴ δεσπότου τρόπον ἀπειλῇ τῇ 84
ψυχῇ, ἀλλ᾽ ὡς πατὴρ ἄρχῃ, μὴ τὰ ἡδέα χαριζόμενος αὐτῇ, τὰ δὲ συμ-
φέροντα καὶ ἀκούσῃ διδούς, καὶ ἐπίπαν τῶν ταπεινῶν καὶ ἀγόντων ἐπὶ
τὰ θνητὰ ἀποστὰς μετεωροπολῇ καὶ συνδιατρίβῃ θεωρήμασι τοῖς περὶ
κόσμου καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπανιὼν ἐρευνᾷ τὸ θεῖον
καὶ τὴν τούτου φύσιν δι᾽ ἔρωτα ἐπιστήμης ἄλεκτον, μένειν ἐπὶ τῶν ἐξ
ἀρχῆς δογμάτων οὐ δύναται, ἀλλὰ μετοικίαν ζητεῖ βελτιούμενος ἀμείνω.
(28). ἐνίους δὲ ὁ θεὸς καὶ πρὸ τῆς γενέσεως καλῶς διαπλάττει καὶ 85
διατίθεται καὶ κλῆρον ἔχειν ἄριστον προῄρηται. οὐχ ὁρᾷς, τί περὶ τοῦ
Ἰσαάκ φησι τῷ Ἀβραὰμ οὐκ ἐλπίσαντι, ὅτι γενήσεται τοιούτου γεννή-
ματος πατήρ, ἀλλὰ καὶ γελάσαντι ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει καὶ εἰπόντι „Εἰ τῷ
ἑκατονταετεῖ γενήσεται, καὶ Σάρρα ἐνενήκοντα ἐτῶν οὖσα τέξεται“
(Gen. 17, 17); καταφάσκει καὶ ἐπινεύει λέγων „Ναί, ἰδοὺ Σάρρα ἡ
γυνή σου τέξεταί σοι υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ, καὶ

---

1 φησὶν A Μωσῆς codd. εἰς ἐκκλησίαν om. codd. 2 ἡμῖν codd.: ὑμῖν Mang. (LXX) 6 ἱερὸς coni. Wendl. 7 τοῦ γὰρ codd.: θεοῦ γὰρ τοῦ Mang. ex LXX 9 τῆς γῆς codd.: τῆς om. v 10 τὸ codd.: τῷ v 12 Ἀβραάμ codd., corr. Mang. 13 ἀποξενοῦσθαι coni. Mang. 14 ἂν addidi 17 Ἀβραάμ codd. 20 ἐπίπαν τῶν A: ἐπὶ πάντων BPH, ἔτι πάντων L 22 κόσμον ABPH 23 ἄληκτον codd., corr. Mang. 27. 28 γενήματος H 29 γενήσεται ⟨υἱός⟩ Mang. (LXX) ἐννενήκοντα AP

στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον“ (ib. 19).
86 τί οὖν ἐστι τὸ καὶ τοῦτον πρὸ τῆς γενέσεως ἐπαινεῖσθαι πεποιηκός; ἔνια τῶν ἀγαθῶν γενόμενα καὶ παρόντα ὠφελεῖ, οἷον ὑγίεια, εὐαισθησία, πλοῦτος εἰ τύχοι, δόξα — λεγέσθω γὰρ καὶ ταῦτα καταχρηστικώτερον ἀγαθά —, ἔνια δ' οὐ γενόμενα μόνον ἀλλὰ καὶ θεσπισθέντα ὅτι γενήσεται, ὥσπερ ἡ χαρὰ — εὐπάθεια ψυχῆς ἐστιν ἥδε — [γὰρ] οὐχ ὅταν παροῦσα δραστηρίως ἐνεργῇ μόνον εὐφραίνει, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐλπίζηται προγανοῖ· ἐξαίρετον γὰρ καὶ τοῦτ' ἔχει· τὰ μὲν ἄλλα ἀγαθὰ ἰδίᾳ ἐνεργεῖ, ἡ δὲ χαρὰ καὶ ἴδιον καὶ κοινὸν ἀγαθόν ἐστιν· ἐπιγίνεται γοῦν ἅπασι, χαίρομεν γὰρ καὶ ἐπὶ ὑγείᾳ καὶ ἐπ' ἐλευθερίᾳ καὶ ἐπὶ τῇ τιμῇ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, ὥστε κυρίως εἰπεῖν μηδὲν εἶναι ἀγαθόν, ᾧ μὴ
87 πρόσεστι χαρά. ἀλλ' οὐ μόνον ἐπὶ προγεγενημένοις ἤδη τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς καὶ παροῦσι χαίρομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μέλλουσι καὶ προσδοκωμένοις, οἷον ὅτε ἐλπίζομεν πλουτήσειν ἢ ἄρξειν ἢ ἐπαινεθήσεσθαι ἢ νόσων ἀπαλλαγὴν εὑρήσεσθαι ἢ εὐτονίας καὶ ῥώμης κοινωνήσειν ἢ ἐπιστήμονες ἀντ' ἀνεπιστημόνων ἔσεσθαι, γεγήθαμεν οὐ μετρίως. ἐπειδὴ τοίνυν ἡ χαρὰ οὐ παροῦσα μόνον ἀλλὰ καὶ ἐλπιζομένη ἀναχεῖ τε καὶ εὐφραίνει τὴν ψυχήν, εἰκότως τὸν Ἰσαὰκ πρὶν γεννηθῆναι ὀνόματός τε καὶ δωρεᾶς μεγάλης ἠξίωσε· γέλως γὰρ ψυχῆς καὶ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη διερμηνεύε-
88 ται οὗτος. (29.) πάλιν δὲ τὸν Ἰακὼβ καὶ τὸν Ἡσαῦ τὸν μὲν ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα καὶ δεσπότην τὸν δὲ Ἡσαῦ ὑπήκοον καὶ | δοῦλον ἔτι κατὰ p. 105 M.
γαστρὸς ὄντας φησὶν εἶναι· ὁ γὰρ ζῳοπλάστης θεὸς ἐπίσταται τὰ ἑαυτοῦ καλῶς δημιουργήματα καὶ πρὶν αὐτὰ εἰς ἄκρον διατορεῦσαι, τάς τε δυνάμεις, αἷς αὖθις χρήσονται, καὶ συνόλως τὰ ἔργα τούτων καὶ πάθη. ἐπειδὴ γὰρ πορεύεται ἡ ὑπομονητικὴ ψυχὴ Ῥεβέκκα πυθέσθαι παρὰ θεοῦ, ἀποκρίνεται αὐτῇ, ὅτι „δύο ἔθνη ἐν τῇ γαστρί σού ἐστι, καὶ δύο λαοὶ ἐκ τῆς κοιλίας σου διασταλήσονται, καὶ λαὸς λαοῦ ὑπερέξει, καὶ ὁ

4 εἰ τύχη ABP 5 καὶ om. L θεσπισθέντα] ἐλπισθέντα coni. Mang. 6 εὐπάθεια — ἥδε in parenthesi posuit et γὰρ seclusit Wendl. τῆς ψυχῆς Mang. ἥδε om. D γὰρ οὐχ] οὐ γὰρ D 7 δραστηρίους ἐνεργεῖ D^{M} καὶ εὐφραίνει D εὐφραίνῃ H 8 προγαννοῖ D^{R} γάρ] δὲ D^{M} τοῦτο D τὰ — χαρὰ (9) om. D 9 ἀγαθόν] γαθὸν L, γαυρόν Turn. ἐπιγίνεται — ἄλλοις (11) om. D 10 ἅπασιν BH ὑγεία codd.: ὑγιείᾳ Mang. τῇ τιμῇ codd.: τῇ om. v 11 οὐδὲν D^{R} ᾧ] ὃ D^{R} 17 ἀναχεῖ τε corr. Turn.: ἀναχεῖται codd. 21 ὑπήκουον BH 25 ὑπονητικὴ L, ὑπονοητικὴ Turn. 26 θεῷ BH

6—12 D^{P} fol. 369^{v} D^{M} fol. 276^{r} D^{R} fol. 276^{v} Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων (sic): ἡ χαρὰ — χαρά.

μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι“ (Gen. 25, 23). φύσει γὰρ δοῦλον παρὰ 89
θεῷ τὸ φαῦλον καὶ ἄλογον, ἡγεμονικὸν δὲ καὶ ἐλεύθερον τὸ ἀστεῖον καὶ
λογικὸν καὶ ἄμεινον, καὶ οὐχ ὅταν ἤδη γένηται ἐν τῇ ψυχῇ τέλειον
ἑκάτερον, ἀλλὰ κἂν ἐνδοιάζηται· ὅλως γὰρ καὶ μικρά τις αὔρα τῆς ἀρε-
τῆς ἀρχὴν καὶ ἡγεμονίαν, οὐκ ἐλευθερίαν μόνον, ἐμφαίνει, καὶ ἔμπαλιν
ἡ τυχοῦσα κακίας γένεσις δουλοῖ τὸν λογισμόν, κἂν μήπω τέλειον αὐτῆς
ἐκφοιτήσῃ τὸ γέννημα. (30.) τί δὲ παθὼν ὁ αὐτὸς οὗτος Ἰακώβ, τοῦ 90
Ἰωσὴφ τοὺς δύο υἱοὺς προσαγαγόντος τὸν πρεσβύτερον Μανασσῆν καὶ
τὸν νεώτερον Ἐφραίμ, ἐναλλάττει τὰς χεῖρας καὶ τὴν μὲν δεξιὰν ἐπιτί-
θησι τῷ νεωτέρῳ Ἐφραίμ, τὴν δ' εὐώνυμον τῷ πρεσβυτέρῳ Μανασσῇ,
καὶ βαρὺ τὸ πρᾶγμα ἡγησαμένου τοῦ Ἰωσὴφ καὶ οἰηθέντος τὸν πατέρα
ἄκοντα σφαλῆναι περὶ τὴν τῶν χειρῶν ἐπίθεσιν, φησίν· οὐ διήμαρτον,
ἀλλ' „οἶδα, τέκνον, οἶδα, καὶ οὗτος ἔσται εἰς λαὸν καὶ οὗτος ὑψωθήσε-
ται, ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται“ (Gen.
48, 19). τί οὖν χρὴ λέγειν ἢ τοῦτο, ὅτι δύο φύσεις ἐδημιουργήθησαν 91
ἐν ψυχῇ ὑπὸ θεοῦ σφόδρα ἀναγκαῖαι, μνήμη τε καὶ ἀνάμνησις; ἀμεί-
νων μὲν ἡ μνήμη, χείρων δὲ ἡ ἀνάμνησις· ἡ μὲν γὰρ ἐναύλους ἔχει
καὶ ἐναργεῖς τὰς καταλήψεις, ὡς μηδὲ ἀγνοίᾳ διαμαρτεῖν, ἀναμνήσεως
δὲ λήθη πάντως προηγεῖται, πηρὸν καὶ τυφλὸν πρᾶγμα. πρεσβύτερον 92
δὲ τὸ χεῖρον ἡ ἀνάμνησις εὑρίσκεται μνήμης τοῦ κρείττονος· * * * συνεχὲς
καὶ ἀδιάστατον· οἱ γὰρ πρῶτον εἰς τὰς τέχνας εἰσαγόμενοι περικρατῆσαι
τῶν εἰς αὐτὰς θεωρημάτων ἀδυνατοῦμεν εὐθύς· λήθῃ οὖν κατ' ἀρχὰς
χρώμενοι πάλιν ἀναμιμνῃσκόμεθα, ἕως ἐκ τοῦ πολλάκις μὲν ἐκλαθέσθαι
πολλάκις δὲ ἀναμνησθῆναι βέβαιος αὖθις μνήμη κρατήσει, παρὸ καὶ νεω-
τέρα — ὀψίγονος γάρ ἐστι — συνίσταται τῆς ἀναμνήσεως. συμβολικῶς 93
οὖν ὁ μὲν Ἐφραὶμ λέγεται μνήμη, καρποφορία γὰρ ἑρμηνεύεται, τῆς
p. 106 M. τοῦ φιλομαθοῦς ψυχῆς τὸν οἰκεῖον ⟨καρπὸν⟩ ἐνηνοχυίας, ὁπότε | διὰ
μνήμης ἔχοι βεβαιοῦν τὰ θεωρήματα· ὁ δὲ Μανασσῆς ἀνάμνησις, μετα-
ληφθεὶς γὰρ „ἐκ λήθης“ εἶναι λέγεται, ὁ δὲ λήθην ἐκφεύγων ἀναμιμνῄ-

---

6 τυχοῦσα codd.: τυχούσης Mang. 7 ἐκφοιτήσῃ Mang.: ἐκφυτήσῃ D^R, ἐμφοιτήσῃ codd. 15 λέγειν; ἢ τοῦτο coni. Diels 16. 17 ἀμείνων — ἀνάμνησις om. H 17 ἡ ante μνήμη om. Mang. 18 μηδὲν coni. Wendl. 20 lacunam ante συνεχὲς indicavit Mang., ὡς συνεχοῦς καὶ ἀδιαστάτου coni. Creuzer 21. 22 κρατῆσαι τῶν περὶ αὐτὰς coni. Wendl. 24 βέβαιον H κρατήσει codd.: κρατήσῃ Mang. 27 καρπὸν add. Mang.

6—7 D^R fol. 138^r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τῶν μετονομαζομένων (sic): ἡ τυχοῦσα — γέννημα.

σκεται πάντως. ὀρθότατα οὖν ὁ πτερνιστὴς τῶν παθῶν καὶ ἀσκητὴς
ἀρετῆς Ἰακὼβ δεξιοῦται τὴν καρποφόρον μνήμην Ἐφραίμ, δευτερείων
94 δὲ ἀξιοῖ τὴν ἀνάμνησιν Μανασσῆν. καὶ Μωυσῆς μέντοι τῶν θυόντων
τὸ Φασὲκ τοὺς μὲν ⟨τὸ⟩ πρότερον θύσαντας μάλιστα ἐπαινεῖ, ὅτι δια-
βάντες ἀπὸ τῶν παθῶν Αἰγύπτου ἐπέμειναν τῇ διαβάσει καὶ οὐχ ὥρ-
μησαν ἔτι ἐπ' αὐτά, τοὺς δὲ τὸ δεύτερον δευτερείων ἀξιοῖ (Num. 9, 6ss.),
τραπέντες γὰρ ἀνέδραμον τὴν τροπὴν καὶ ὥσπερ ἐπιλαθόμενοι τῶν
πρακτέων πάλιν ἐπὶ τὸ πράττειν ὥρμησαν αὐτά, οἱ δὲ πρότεροι ἄτρεπτοι
διετέλεσαν. ἔοικεν οὖν τοῖς μὲν τὸ δεύτερον Πάσχα θύουσιν ὁ ἐκ λήθης
95 Μανασσῆς, τοῖς δὲ τὸ πρότερον ὁ καρποφόρος Ἐφραίμ. (31.) ὅθεν
καὶ Βεσελεὴλ ἀνακαλεῖ ὁ θεὸς ἐξ ὀνόματος καί φησιν αὐτῷ δωρήσασθαι
σοφίαν καὶ ἐπιστήμην, καὶ δημιουργὸν αὐτὸν καὶ ἀρχιτέκτονα πάντων τῶν
τῆς σκηνῆς, τουτέστι τῶν τῆς ψυχῆς ἔργων, ἀποδείξειν (Exod. 31, 2 ss.),
μηδὲν ἔργον, ὃ κἂν ἐπαινέσειέ τις, προϋποδείξας αὐτοῦ. λεκτέον οὖν
ὅτι καὶ τοῦτο τὸ σχῆμα τῇ ψυχῇ ἐντετύπωκεν ὁ θεὸς νομίσματος δοκί-
μου τρόπον. τίς οὖν ἐστιν ὁ χαρακτὴρ εἰσόμεθα, ἐὰν τὴν ἑρμηνείαν
96 πρότερον τοῦ ὀνόματος ἀκριβώσωμεν. ἑρμηνεύεται οὖν Βεσελεὴλ ἐν
σκιᾷ θεοῦ· σκιὰ θεοῦ δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ ἐστιν, ᾧ καθάπερ ὀργάνῳ
προσχρησάμενος ἐκοσμοποίει. αὕτη δὲ ἡ σκιὰ καὶ τὸ ὡσανεὶ ἀπεικό-
νισμα ἑτέρων ἐστὶν ἀρχέτυπον· ὥσπερ γὰρ ὁ θεὸς παράδειγμα τῆς
εἰκόνος, ἣν σκιὰν νυνὶ κέκληκεν, οὕτως ἡ εἰκὼν ἄλλων γίνεται παρά-
δειγμα, ὡς καὶ ἐναρχόμενος τῆς νομοθεσίας ἐδήλωσεν εἰπών· „καὶ
ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ“ (Gen. 1, 27), ὡς τῆς
μὲν εἰκόνος κατὰ τὸν θεὸν ἀπεικονισθείσης, τοῦ δὲ ἀνθρώπου | κατὰ p. 107 M.
97 τὴν εἰκόνα λαβοῦσαν δύναμιν παραδείγματος. (32.) τίς οὖν ὁ ἐπιγινό-
μενος χαρακτήρ, θεασώμεθα. ἐζήτησαν οἱ πρῶτοι, πῶς ἐνοήσαμεν τὸ
θεῖον, εἶθ' οἱ δοκοῦντες ἄριστα φιλοσοφεῖν ἔφασαν, ὅτι ἀπὸ τοῦ κόσμου
καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐνυπαρχουσῶν τούτοις δυνάμεων ἀντίληψιν
98 ἐποιησάμεθα τοῦ αἰτίου· ὥσπερ γάρ, εἴ τις ἴδοι δεδημιουργημένην οἰκίαν
ἐπιμελῶς προπυλαίοις στοαῖς ἀνδρῶσι γυναικωνίτισι τοῖς ἄλλοις οἰκοδο-
μήμασιν, ἔννοιαν λήψεται τοῦ τεχνίτου — οὐ γὰρ ἄνευ τέχνης καὶ δη-

---

3 Μωσῆς codd. μέντοι ABP: μὲν H 4 τὸ Φασὲκ Mang.: τῶ Φασὲκ codd. τὸ ante πρότερον addidi 5 παθῶν Mang.: ποταμῶν codd. 10 ὅθεν] πόθεν coni. Markland 11 δωρήσασθαι codd.: δωρήσεσθαι v 16 ἐστιν om. L 17 πρότερον scripsi: πρὸ codd. 17. 18 ἐν σκιᾷ θεοῦ Mang.: ἐν σκιᾶ ὁ θεός codd. 18 σκιὰ θεοῦ δὲ H: σκιὰ δὲ θεοῦ ABP 19 αὕτη Turn.: αὐτὴ codd. 26 ἐνενοήσαμεν coni. Mang. 30 προπυλαίοις] καὶ πυλαίοις L 31 ἀντιλήψεται L

μιουργοῦ νομιεῖ τὴν οἰκίαν ἀποτελεσθῆναι —, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ
πόλεως καὶ νεὼς καὶ παντὸς ἐλάττονος ἢ μείζονος κατασκευάσματος,
οὕτως δὴ καὶ εἰσελθών τις ὥσπερ εἰς μεγίστην οἰκίαν ἢ πόλιν τόνδε 99
τὸν κόσμον καὶ θεασάμενος οὐρανὸν μὲν ἐν κύκλῳ περιπολοῦντα καὶ
πάντα ἐντὸς συνειληφότα, πλανήτας δὲ καὶ ἀπλανεῖς ἀστέρας κατὰ ταὐτὰ
καὶ ὡσαύτως κινουμένους ἐμμελῶς τε καὶ ἐναρμονίως καὶ τῷ παντὶ
ὠφελίμως, γῆν δὲ τὸν μέσον χῶρον λαχοῦσαν, ὕδατός τε καὶ ἀέρος
χύσεις ἐν μεθορίῳ τεταγμένας, ἔτι δὲ ζῷα θνητά τε αὖ καὶ ἀθάνατα
καὶ φυτῶν καὶ καρπῶν διαφοράς, λογιεῖται δήπου, ὅτι ταῦτα οὐκ ἄνευ
τέχνης παντελοῦς δεδημιούργηται, ἀλλὰ καὶ ἦν καὶ ἔστιν ὁ τοῦδε τοῦ
παντὸς δημιουργὸς ὁ θεός. οἱ δὴ οὕτως ἐπιλογιζόμενοι διὰ σκιᾶς
τὸν θεὸν καταλαμβάνουσι, διὰ τῶν ἔργων τὸν τεχνίτην κατανοοῦντες.
(33.) ἔστι δέ τις τελεώτερος καὶ μᾶλλον κεκαθαρμένος νοῦς τὰ με- 100
γάλα μυστήρια μυηθείς, ὅστις οὐκ ἀπὸ τῶν γεγονότων τὸ αἴτιον γνω-
ρίζει, ὡς ἂν ἀπὸ σκιᾶς τὸ μένον, ἀλλ' ὑπερκύψας τὸ γενητὸν ἔμφασιν
ἐναργῆ τοῦ ἀγενήτου λαμβάνει, ὡς ἀπ' αὐτοῦ αὐτὸν καταλαμβάνειν καὶ
τὴν σκιὰν αὐτοῦ, ὅπερ ἦν τόν τε λόγον καὶ τόνδε τὸν κόσμον. οὗτός 101
ἐστι Μωυσῆς ὁ λέγων „Ἐμφάνισόν μοι σαυτόν, γνωστῶς ἴδω σε"
(Exod. 33, 13)· μὴ γὰρ ἐμφανισθείης μοι δι' οὐρανοῦ ἢ γῆς ἢ ὕδατος
ἢ ἀέρος ἤ τινος ἁπλῶς τῶν ἐν γενέσει, μηδὲ κατοπτρισαίμην ἐν ἄλλῳ
τινὶ τὴν σὴν ἰδέαν ἢ ἐν σοὶ τῷ θεῷ, αἱ γὰρ ἐν γενητοῖς ἐμφάσεις δια-
λύονται, αἱ δὲ ἐν τῷ ἀγενήτῳ μόνιμοι καὶ βέβαιοι καὶ ἀΐδιοι ⟨ἂν⟩ δια-
τελοῖεν. διὰ τοῦτο Μωυσῆν ἀνακέκληκε καὶ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ θεός.
καὶ Βεσελεὴλ ἀνακέκληκεν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ τὸν μὲν τὴν ἔμφασιν 102
τοῦ θεοῦ λαμβάνοντα ἀπ' αὐτοῦ τοῦ αἰτίου, τὸν δὲ ὥσπερ ἀπὸ σκιᾶς
τῶν γενομένων τὸν τεχνίτην ἐξ ἐπιλογισμοῦ κατανοοῦντα. διὰ τοῦθ'
εὑρήσεις τὴν σκηνὴν καὶ τὰ σκεύη πάντα αὐτῆς πρότερον μὲν ὑπὸ
p. 108 M. Μωυσέως, αὖθις δ' ὑπὸ | Βεσελεὴλ κατασκευαζόμενα· Μωυσῆς μὲν
γὰρ τὰ ἀρχέτυπα τεχνιτεύει, Βεσελεὴλ δὲ τὰ τούτων μιμήματα· χρῆ-
ται μὲν γὰρ Μωυσῆς ὑφηγητῇ τῷ θεῷ, ὥς φησι· „κατὰ τὸ παρά-

---

4 καὶ prius om. L οὐρανὸν μὲν AP: μὲν om. BH 5 ἐκτὸς codd., corr. Turn. 7 μέσον codd.: μεσαίτατον v 9 ταῦτα om. L 10 δεδημιούργηται παντελοῦς B 15 γεννητὸν codd. 16 ἀγεννήτου codd. καταλαμβάνει (β' α') B 18 Μωσῆς codd. 21 γεννητοῖς codd. 22 ἀγεννήτω codd. ἂν addidi; διατελοῦσιν coni. Mang. 23 Μωσῆν codd. ὁ om. AP 28 Μωσέως codd. Μωσῆς codd. 30 Μωσῆς codd. ὡς] ὃς BH

δειγμα τὸ δεδειγμένον σοι ἐν τῷ ὄρει πάντα ποιήσεις“ (Exod. 25, 40).
103 Βεσελεὴλ δὲ Μωυσεῖ· καὶ εἰκότως· καὶ γὰρ ὅτε Ἀαρὼν ὁ λόγος καὶ Μαριὰμ ἡ αἴσθησις ἐπανίστανται, ῥητῶς ἀκούουσιν ὅτι, „ἐὰν γένηται προφήτης κυρίῳ, ἐν ὁράματι αὐτῷ γνωσθήσεται“ καὶ ἐν σκιᾷ ὁ θεός, οὐκ ἐναργῶς, Μωυσεῖ δέ, ὅστις „πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ, στόμα κατὰ στόμα λαλήσει, ἐν εἴδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων“ (Num. 12, 6—8).
104 (34.) ἐπειδὴ τοίνυν δύο φύσεις εὕρομεν γενομένας καὶ πλαττομένας καὶ ἄκρως τετορευμένας ὑπὸ θεοῦ, τὴν μὲν ἐξ ἑαυτῆς βλαβερὰν καὶ ἐπίληπτον καὶ κατάρατον, τὴν δὲ ὠφέλιμον καὶ ἐπαινετήν, καὶ ἔχουσαν τὴν μὲν κίβδηλον, τὴν δὲ δόκιμον χαρακτῆρα, καλὴν καὶ ἁρμόττουσαν εὐχὴν εὐξώμεθα, ἣν καὶ Μωυσῆς, „ἵν' ἡμῖν ἀνοίξῃ ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ θησαυρὸν“ (Deut. 28, 12) καὶ τὸν μετάρσιον καὶ ἐγκύμονα θείων φώτων λόγον, ὃν δὴ κέκληκεν οὐρανόν, τοὺς δὲ τῶν κακῶν ἐπισφίγξῃ.
105 εἰσὶ γὰρ ὥσπερ ἀγαθῶν οὕτω καὶ κακῶν παρὰ τῷ θεῷ θησαυροί, ὡς ἐν μεγάλῃ φησὶν ᾠδῇ· „οὐκ ἰδοὺ ταῦτα συνῆκται παρ' ἐμοί, καὶ ἐσφράγισται ἐν τοῖς θησαυροῖς μου, ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως, ὅταν σφαλῇ ὁ ποὺς αὐτῶν“ (Deut. 32, 34. 35); ὁρᾷς ὅτι κακῶν εἰσι θησαυροί· καὶ ὁ μὲν τῶν ἀγαθῶν εἷς — ἐπεὶ γὰρ ὁ θεὸς εἷς, καὶ ἀγαθῶν θησαυρὸς ⟨εἷς⟩ —, πολλοὶ δὲ τῶν κακῶν, ὅτι καὶ οἱ ἁμαρτάνοντες ἄπειροι τὸ πλῆθος. ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ σκόπει τὴν τοῦ ὄντος ἀγαθότητα· τὸν μὲν τῶν ἀγαθῶν θησαυρὸν ἀνοίγει, τοὺς δὲ τῶν κακῶν ἐπισφίγγει· θεοῦ γὰρ ἴδιον τὰ μὲν ἀγαθὰ προτείνειν καὶ φθάνειν δω-
106 ρούμενον, τὰ δὲ κακὰ μὴ ῥᾳδίως ἐπάγειν. Μωυσῆς δὲ καὶ ἐπιτείνων τὸ τοῦ θεοῦ φιλόδωρον καὶ χαριστικὸν οὐ μόνον ἐν τῷ ἄλλῳ χρόνῳ φησὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν κακῶν ἐσφραγίσθαι, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ σφαλῇ κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὁπότε καὶ ἄξιον ἦν αὐτὴν

---

1 τὸ] τῷ A 2 Μωσεῖ codd. ὅτε scripsi: ὅ τε codd. 3 ἐπανίστανται scripsi: ἐπανίσταται codd. τοῖς ἀκούουσιν v, τοῖς om. codd. 5 Μωσεῖ codd. 8 ὑπὸ Turn.: ἀπὸ codd. 11 εὐξώμεθα AP: εὐξόμεθα BH Μωσῆς codd. ἀνοίξῃ ὁ θεὸς ABP: ἀνοίξῃ ὁ θεὸς ἀνοίξῃ (sic) H 14 τῷ om. P 17 σφαλεῖ P 18 ἐπεὶ scripsi: ἐπὰν codd. 19 εἷς add. Mang. 22. 23 δωρούμενος H 23 Μωσῆς codd. καὶ om. P 26 σφαλεῖ P ἦν om. H

22—23 DC fol. 258r (Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας) DP fol. 360r DM fol. 267v DR fol. 273v DV p. 710 Mel. Barocc. fol. 148v Io. Georgid. p. 47 Boiss. Φίλωνος: θεοῦ ἴδιον—ἐπάγειν.

δίκης ἀξιοῦσθαι· ⟨ἐν⟩ ἡμέρᾳ γάρ φησιν ἐκδικήσεως ἐσφραγίσθαι τοὺς
τῶν κακῶν θησαυρούς, δεικνύντος τοῦ ἱεροῦ λόγου, ὅτι οὐδὲ τοῖς ἁμαρ-
τάνουσιν εὐθὺς ἐπέξεισιν ὁ θεός, ἀλλὰ δίδωσι χρόνον εἰς μετάνοιαν καὶ
τὴν τοῦ σφάλματος ἴασίν τε καὶ ἐπανόρθωσιν.

(35.) „Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ ὄφει Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ 107
πάντων τῶν κτηνῶν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς“ (Gen.
3, 14). ὥσπερ ἡ χαρὰ εὐπάθεια οὖσα εὐχῆς ἐστιν ἐπαξία, οὕτως
κατάρας ἡδονή, τὸ πάθος, ἡ μεταθεῖσα τοὺς ὅρους τῆς ψυχῆς καὶ κατα-
p. 109 M. σκευάσασα αὐτὴν ἀντὶ φιλαρέτου | φιλοπαθῆ· φησὶ δὲ Μωυσῆς ἐν ταῖς
ἀραῖς, ἐπικατάρατον εἶναι τὸν μετατιθέντα τὰ ὅρια τοῦ πλησίον (Deut.
27, 17)· ὅρον γὰρ ἔθηκε καὶ νόμον ὁ θεὸς τὴν ἀρετὴν τῇ ψυχῇ, τὸ
τῆς ζωῆς ξύλον· τοῦτον δὲ μετατέθεικεν ⟨ὁ⟩ πήξας ὅρον κακίαν, ξύλον
θανάτου. „ἐπικατάρατος μέντοι καὶ ὁ πλανῶν τυφλὸν ἐν ὁδῷ“ (Deut. 108
27, 18), „καὶ ὁ τύπτων τὸν πλησίον δόλῳ“ (ib. 24). καὶ ταῦτα δ'
ἐργάζεται ἡ ἀθεωτάτη ἡδονή· τυφλὸν γὰρ φύσει ἡ αἴσθησις ἅτε ἄλογος
οὖσα, ἐπεὶ τὸ λογικὸν ἐξομματοῦται· παρὸ καὶ μόνῳ τούτῳ τὰ πράγματα
καταλαμβάνομεν, αἰσθήσει δ' οὐκέτι, μόνα γὰρ τὰ σώματα φαντα-
σιούμεθα δι' αἰσθήσεως. τὴν οὖν πηρὰν αἴσθησιν τῆς τῶν πραγμάτων 109
ἀντιλήψεως ἐξηπάτηκεν, εἴ γε δυναμένην ἐπὶ νοῦν τρέπεσθαι καὶ ἡνιο-
χεῖσθαι ὑπ' αὐτοῦ κεκώλυκεν, ἐπὶ τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ἀγαγοῦσα καὶ λίχνον
αὐτὴν ἀπεργασαμένη τοῦ ἑαυτῆς ποιητικοῦ, ἵνα ἡ μὲν αἴσθησις πηρὸς
οὖσα ἀκολουθῇ τυφλῷ ποδηγῷ τῷ αἰσθητῷ, ὁ δὲ νοῦς, ὑπ' ἀμφοτέρων
ποδηγούμενος οὐ βλεπόντων, ἐκτραχηλίζηται καὶ ἀκρατὴς ἑαυτοῦ γίνηται.
εἰ γάρ τις ἦν τοῦ κατὰ φύσιν ἀκολουθία, τῷ βλέποντι λογισμῷ τὰ πηρὰ 110
ἐχρῆν ἕπεσθαι, οὕτως γὰρ ἂν τὰ βλαβερὰ ἐπεκουφίζετο· νυνὶ δὲ τοσοῦ-
τον ἔστησε μηχάνημα κατὰ τῆς ψυχῆς, ὥστε ἡγεμόσιν αὐτὴν χρῆσθαι
τυφλοῖς ἠνάγκασε, παρακρουσαμένη καὶ ἀναπείσασα κακῶν ἀρετὴν ἀλλάξαι
καὶ ἀντιδοῦναι πονηρῶν ἀκακίαν. (36.) ἀπείρηκε δὲ καὶ τὴν τοιαύτην

1 ἐν add. Turn., om. codd. 3 ἐπεξέρχεται DF 4 ἴασίν τε καὶ ἐπανόρθωσιν D: τε καὶ ἐπανόρθωσιν om. codd. 7 οὕτω BH 9 Μωσῆς codd. 12 μετατέθηκε ABP, μετατέθηκεν H ὁ addidi ⟨ἡ ἡδονὴ⟩ πήξασα coni. Markland 14 καὶ — δόλῳ om. Turn. Mang. 21 ποιητικοῦ] ποιητοῦ H 22 ἀκολουθεῖ H 23 ποδηγούμενος codd.: ποδηγετούμενος Mang. 25 οὕτω H 26 ἕστηκε L 28 ἀκακίαν scripsi: κακίαν codd., καλά coni. Mang., καλοκἀγαθίαν coni. Wendl.

2—4 ibid. τοῦ αὐτοῦ: οὐδὲ — ἐπανόρθωσιν.

ἀντίδοσιν ὁ ἱερὸς λόγος, ὅταν φῇ· „οὐκ ἀλλάξεις καλὸν πονηρῷ" (Lev.
111 27, 33). ἐπικατάρατος δὴ διὰ ταῦτα ἡ ἡδονή. ἃ δὲ καταρᾶται αὐτῇ,
ἴδωμεν ὡς προσφυᾶ. ἀπὸ πάντων φησὶ τῶν κτηνῶν ἐπάρατον εἶναι
(Gen. 3, 14). οὐκοῦν κτηνῶδες μέν ἐστι τὸ ἄλογον καὶ αἰσθητικόν,
ἑκάστη δὲ αἴσθησις ἡδονῇ καταρᾶται ὡς πολεμιωτάτῃ καὶ ἐχθίστῃ·
καὶ γάρ ἐστι τῷ ὄντι πολέμιος αἰσθήσει· τεκμήριον δέ, ὅταν ἡδονῆς
ἀμέτρου κορεσθῶμεν, οὔθ' ὁρᾶν οὔτ' ἀκούειν οὔτ' ὀσφραίνεσθαι οὔτε
γεύεσθαι οὔθ' ἅπτεσθαι εἰλικρινῶς δυνάμεθα, ἀλλ' ἀμυδρὰς καὶ ἀσθενεῖς
112 ποιούμεθα τὰς προσβολάς. καὶ τοῦτο μέν, ὅταν ἐπίσχωμεν τὴν χρῆσιν
αὐτῆς, πάσχομεν· ἐν αὐταῖς δ' ὄντες ταῖς τῆς ἡδονῆς ἀπολαύσεσι κατὰ
τὸ παντελὲς καὶ τὴν διὰ τῶν συνεργουσῶν αἰσθήσεων ἀντίληψιν ἀφαι-
ρούμεθα, ὡς δοκεῖν πεπηρῶσθαι. πῶς οὖν οὐκ ἂν εἰκότως ἀρὰς θεῖτο
113 αἴσθησις τῇ πηρούσῃ αὐτὴν ἡδονῇ; (37.) | ἐπικατάρατος δέ ἐστι καὶ p. 110 M.
παρὰ πάντα τὰ θηρία, λέγω δὴ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, τούτοις γὰρ νοῦς
τιτρώσκεται καὶ διαφθείρεται. διὰ τί οὖν καὶ τῶν ἄλλων παθῶν χείρων
εἶναι δοκεῖ; ὅτι σχεδὸν ὑποβέβληται πᾶσιν, ὥσπερ τις ἀρχὴ καὶ θεμέλιος·
ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία γέγονε δι' ἔρωτος ἡδονῆς, ἥ τε λύπη συνίσταται
κατὰ τὴν ταύτης ἀφαίρεσιν, φόβος τε αὖ γεννᾶται δι' εὐλάβειαν ἀπου-
σίας αὐτῆς· ὥστε δῆλον εἶναι, ὅτι πάντα ἐφορμεῖ τὰ πάθη τῇ ἡδονῇ,
καὶ οὐδ' ἂν συνέστη τὸ παράπαν ἴσως ἐκεῖνα, εἰ μὴ προκατεβλήθη τὸ
οἰστικὸν αὐτῶν ἡδονή.
114 (38.) „Ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ" (Gen. 3, 14).
περὶ γὰρ ταῦτα φωλεύει τὰ μέρη τὸ πάθος, τά τε στέρνα καὶ τὴν γα-
στέρα, ὅταν μὲν ἔχῃ τὰ ποιητικὰ καὶ τὰς ὕλας ἡ ἡδονή, περὶ τὴν γα-
στέρα καὶ τὰ μετ' αὐτήν, ὅταν ⟨δ'⟩ ἀπορῇ, περὶ τὰ στήθη, ὅπου ὁ θυμός·
οἱ γὰρ φιλήδονοι στερόμενοι τῶν ἡδονῶν ὀργίζονται καὶ παραπικραίνον-
115 ται. ἔτι δὲ ἀκριβέστερον ἴδωμεν τὸ δηλούμενον. τριμερῆ συμβέβηκε
τὴν ψυχὴν ἡμῶν εἶναι καὶ ἔχειν μέρος μὲν ἓν λογιστικόν, δεύτερον δὲ
θυμικόν, τρίτον δὲ ἐπιθυμητικόν. ἔνιοι μὲν οὖν τῶν φιλοσόφων τὰ μέρη
ταῦτα δυνάμει μόνον διέκριναν ἀλλήλων, τινὲς δὲ καὶ τόποις· εἶτα ἔνει-
μαν τῷ μὲν λογιστικῷ τὸν περὶ κεφαλὴν χῶρον εἰπόντες, ὅπου ὁ βασι-
λεύς, ἐκεῖ καὶ οἱ δορυφόροι, δορυφόροι δὲ αἱ αἰσθήσεις τοῦ νοῦ περὶ
κεφαλὴν οὖσαι, ὥστε καὶ ὁ βασιλεὺς εἴη ἂν ἐκεῖ, ὥσπερ ἄκραν ἐν

---

1 ἀντίδοσιν Mang.: ἀντιδοσίαν codd. φῇ AP: φησίν BH πονηρὸν καλῷ P
10 πάσχωμεν L 11 συνεργουσῶν] ἐνεργουσῶν L 18 εὐλάβειαν] εὐσέβειαν L
19 τῇ om. H ἡδονή H 23 τε om. L 25 καὶ τὰ] καὶ τὴν H δ' om.
codd., add. Turn. 31 λογικῷ L

πόλει λαχὼν οἰκεῖν, τῷ δὲ θυμικῷ τὰ στέρνα, παρὸ καὶ τὴν φύσιν
ὀχυρῶσαι τὸ μέρος πυκνότητι καὶ κραταιότητι συνεχῶν ὀστέων ὥσπερ
στρατιώτην ἀγαθὸν καθοπλίσασαν θώρακι καὶ ἀσπίδι πρὸς τὴν τῶν ἐναν-
τιουμένων ἄμυναν, τῷ δὲ ἐπιθυμητικῷ τὸν περὶ τὸ ἦτρον καὶ τὴν κοι-
λίαν τόπον, ἐνταῦθα γὰρ κατοικεῖ ἐπιθυμία, ὄρεξις ἄλογος. (39.) ἐὰν 116
οὖν ποτε ζητῇς, ὦ διάνοια, τίνα χῶρον ἡδονὴ κεκλήρωται, μὴ σκέπτου
τὸν περὶ κεφαλὴν τόπον, ὅπου τὸ λογιστικόν, οὐ γὰρ μὴ εὑρήσεις, ἐπεὶ
μάχεται ὁ λόγος τῷ πάθει καὶ ἐν ταὐτῷ μένειν οὐ δύναται· κρατοῦν-
τος μὲν γὰρ λόγου φροῦδος ἡ ἡδονή, νικώσης δὲ ἡδονῆς φυγὰς ὁ λόγος·
ζήτει δ' ἐν στήθει καὶ κοιλίᾳ, ὅπου ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, μέρη τοῦ
ἀλόγου· ἐν αὐτῷ γὰρ εὑρίσκεται καὶ ἡ κρίσις ἡ ἡμετέρα καὶ τὰ πάθη.
οὐ κεκώλυται οὖν νοῦς ἐκβὰς τῶν νοητῶν καὶ οἰκείων ἐπιβολῶν ἐκδο- 117
θῆναι τῷ χείρονι· τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὅταν ὁ ψυχῆς κρατήσῃ πόλεμος·
p. 111 M. ἀνάγκη γὰρ δορυάλωτον γίνεσθαι τὸν μὴ μάχιμον | ἀλλ' εἰρηναῖον [τὸν]
ἐν ἡμῖν λογισμόν. (40.) εἰδὼς γοῦν ὁ ἱερὸς λόγος ὅσον ἡ ἑκατέρου 118
δύναται ὁρμὴ πάθους, θυμοῦ τε καὶ ἐπιθυμίας, ἑκάτερον ἐπιστομίζει,
ἡνίοχον καὶ κυβερνήτην ἐφιστὰς τὸν λόγον. καὶ πρότερον περὶ τοῦ
θυμοῦ, θεραπεύων αὐτὸν καὶ ἰώμενος, διαλέγεται οὕτως· „καὶ ἐπιθή-
σεις ἐπὶ τὸ λόγιον τῶν κρίσεων τὴν δήλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ
ἔσται ἐπὶ τοῦ στήθους Ἀαρών, ὅταν εἰσέρχηται εἰς τὸ ἅγιον ἐναντίον
κυρίου“ (Exod. 28, 26). λόγιον οὖν ἐστιν ἐν ἡμῖν τὸ φωνητήριον ὄρ- 119
γανον, ὅπερ ἐστὶν ὁ γεγωνὼς λόγος· οὗτος δὲ ἢ ἀκριτόμυθός ἐστι καὶ
ἀδόκιμος ἢ κεκριμένος καὶ δόκιμος· εἰς ἔννοιαν δ' ἡμᾶς ἄγει λόγου
τοῦ κατὰ διάκρισιν· τὸ γὰρ λόγιόν φησιν οὐ τὸ ἄκριτον ἢ κίβδηλον,
ἀλλὰ τὸ τῶν κρίσεων, ἴσον τῷ διακεκριμένον καὶ ἐξητασμένον. τούτου 120
δὲ τοῦ δοκίμου λόγου δύο ἀρετάς φησιν εἶναι τὰς ἀνωτάτω, σαφήνειαν καὶ
ἀληθότητα, καὶ πάνυ ὀρθῶς· ὁ γὰρ λόγος τὸ μὲν πρῶτον παρῆκε τοῦ
σαφῆ ποιῆσαι καὶ δῆλα τὰ πράγματα τῷ πλησίον, μὴ δυνηθέντων ἡμῶν
τὸ ἐγγενόμενον τῇ ψυχῇ πάθος ὑπὸ τῶν ἐκτὸς ἐπιδείξασθαι οὐδ' οἷον ἦν
παραστῆσαι· (41.) διόπερ ἠναγκάσθημεν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ διὰ φωνῆς σύμ-
βολα, ὀνόματα καὶ ῥήματα, ἃ δεῖ πάντως εἶναι γνώριμα, ἵνα σαφῶς

---

4 τῷ] τὸ A ἦτρον scripsi: ἦτορ codd., ἧπαρ v 7 λογικόν ABP οὐ γὰρ μὴ ABP: μὴ γὰρ H 7. 8 ἐπεὶ μάχεται] ἐπιμάχεται P 11 αὐτῷ] αὐτῇ Mang. 13 οὐ συμβαίνει v, οὐ om. codd. 14 τὸν alterum seclusi 16 ἑκατέρου H 17 ἐπιστὰς H 22 γεγωνὼς AP: γεγονὼς BH, γεγωνὸς Mang. 23 δ'] δι' H 27 παρῆκε τοῦ codd.: παρεῖχε τὸ Mang. 29 ἐγγινόμενον L ἦν om. P 30 τὰ] τῶν H

καὶ ἐκδήλως ὁ πλησίον ἐκλάβηται· ἔπειτα τοῦ ἀληθῶς αὐτὰ ἀπαγγεῖλαι·
121 τί γὰρ ὄφελος τρανὴν μὲν καὶ σαφῆ τὴν ἑρμηνείαν ποιεῖσθαι, ψευδῆ δὲ
ἄλλως; ἀνάγκη γὰρ οὕτως ἐχόντων ἀπατᾶσθαι τὸν ἀκροατὴν καὶ μεγίστην
καρποῦσθαι συμφοράν, μετὰ ἀγνοίας ἀπαιδευσίαν· τί γάρ, ἂν λέγω τῷ
παιδὶ τρανῶς καὶ σαφῶς δείξας τὸ ἄλφα στοιχεῖον ὅτι ἐστὶ γάμμα ἢ
τὸ ἦτα ὅτι ἐστὶν ω̄; ἢ ὁ μουσικὸς λέγῃ τῷ πρῶτα εἰσαγομένῳ δεικνὺς
τὸ ἐναρμόνιον ὅτι χρῶμά ἐστιν, ἢ τὸ χρωματικὸν ὅτι διατονικόν, ἢ τὴν
ὑπάτην ὅτι μέση, ἢ τὸ συνημμένον ὅτι διεζευγμένον, ἢ τὴν ὑπερβολαίαν
122 ὅτι προσλαμβανόμενος; τρανῶς μὲν ἴσως καὶ σαφῶς ἐρεῖ, οὐκ ἀληθῶς
δέ, ἀλλὰ ταύτῃ κακίαν ἐργάσεται τὴν ἐν λόγῳ· ὅταν δὲ ἀμφότερα καὶ
σαφήνειαν καὶ ἀληθότητα ποιῆται, ὠφέλιμον παρέξει τῷ μανθάνοντι
τὸν λόγον, χρησάμενος ταῖς δυσὶν ἀρεταῖς αὐτοῦ, ἃς καὶ μόνας σχεδὸν
123 εἶναι συμβέβηκέ που. (42.) φησὶν οὖν ἱδρῦσθαι τὸν κεκριμένον λόγον
ἔχοντα τὰς ἰδίας ἀρετὰς ἐπὶ τοῦ στήθους δηλονότι Ἀαρών, τουτέστιν
ἐπὶ τοῦ θυμοῦ, ἵν' οὗτος ἡνιοχῆται λόγῳ τὸ πρῶτον καὶ μὴ ὑπὸ τῆς
ἑαυτοῦ ἀλογίας βλάπτηται, εἶτα δὲ σαφηνείᾳ, οὐ πέφυκε γὰρ ὁ θυμὸς
σαφηνείας εἶναι φίλος· τῶν | γοῦν ὀργιζομένων οὐ μόνον ἡ διάνοια ἀλλὰ p. 112 M.
καὶ τὰ ῥήματα ταραχῆς καὶ συγχύσεως γέμει· οἰκεῖον οὖν ἦν τὴν τοῦ
124 θυμοῦ ἀσάφειαν ἐπανορθωθῆναι σαφηνείᾳ· ἐπὶ τούτοις ἀληθότητι, μετὰ
γὰρ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ἔχει ὁ θυμὸς ἴδιον, τὸ ψεύδεσθαι· τῶν γοῦν
χρωμένων τῷ πάθει τούτῳ σχεδὸν οὐδεὶς ἀληθεύει, ἅτε μέθῃ κεκρατημένος ψυχῆς, οὐ σώματος. ταῦτα ἀλεξιφάρμακα τοῦ θυμικοῦ μέρους
ἐστί· λόγος, σαφήνεια λόγου, ἀλήθεια αὐτοῦ· ἓν γάρ ἐστι δυνάμει τὰ
τρία, λόγος σὺν ἀρεταῖς ἀληθότητι καὶ σαφηνείᾳ θυμὸν νόσημα χαλεπὸν
125 ψυχῆς ἰώμενος. (43.) τίνος οὖν ἐστι φέρειν ταῦτα; οὐχὶ τῆς ἐμῆς ἢ
τῆς ⟨τοῦ⟩ τυχόντος διανοίας, ἀλλὰ τῆς ἱερωμένης καὶ θυούσης καθαρῶς,
τῆς Ἀαρών· καὶ οὐδὲ ταύτης ἀεί, πολλάκις γὰρ τρέπεται, ἀλλ' ὅταν
ἀτρέπτως διάγῃ, ὅταν εἰσπορεύηται εἰς τὸ ἅγιον, ὅταν συνεισπορεύηται
126 ὁ λογισμὸς ταῖς ἁγίαις γνώμαις καὶ μὴ τούτων ἀποδιδράσκῃ. ἀλλὰ
πολλάκις συνεισέρχεται μὲν ὁ νοῦς εἰς ἱερὰς καὶ ὁσίους καὶ κεκαθαρ-

---

1 τοῦ codd.: τὸ Mang. 2 τρανῆ L 4 ἀπαιδευσίαν ABP: καὶ ἀπαιδευσίαν H 5 σαφῶς corr. Turn.: σοφῶς codd. γάμα codd. 6 ἦτα A: ἢ ceteri λέγῃ Wendl.: λέγει codd. 7 χρωματονιστικὸν H 8 ὑπάτην Mang.: ὑστάτην codd. τὸ διεζευγμένον PL 9 προσλαβόμενος HL[2] 12 χρησαμέναις H 13 κεκριμένον corr. Turn.: κεκρυμμένον codd. 14 ἰδίας] δύο coni. Mang. 15 οὗτος] οὕτως L ἡνιοχεῖται ABH 16 ὁ om. Mang. 19 ἀσάφειαν Benzelius: σαφήνειαν codd. 22 θυμικοῦ] θῦ (i. e. θεοῦ) μικροῦ H 26 τοῦ om. codd., add. Turn. 28 ἄτρεπτος coni. Mang. συνεὶς πορεύηται Turn. 30 ὁσίας Richter

μένας δόξας. ἀλλὰ ἀνθρωπείους ταύτας, οἷον τὰς περὶ τῶν καθηκόντων,
τὰς περὶ τῶν κατορθωμάτων, τὰς περὶ τῶν θέσει νομίμων, τὰς περὶ
τῆς κατ' ἀνθρώπους ἀρετῆς· οὐδ' ὁ τοῦτον διακείμενος τὸν τρόπον
ἱκανός ἐστι τὸ λόγιον φέρειν ἐπὶ τοῦ στήθους μετὰ τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ
μόνος ὁ ἐναντίον κυρίου εἰσιών, τουτέστιν ὁ ἕνεκα θεοῦ πάντα πράττων
καὶ μηδὲν τῶν μετὰ θεὸν ὑπερτιμῶν, ἀλλὰ νέμων μὲν καὶ τούτοις τὰ
κατ' ἀξίαν, μὴ ἱστάμενος μέντοι ἐπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀνατρέχων ἐπὶ τὴν
γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην καὶ τιμὴν τοῦ ἑνός· τῷ γὰρ οὕτως διακειμένῳ 127
ἡνιοχηθήσεται ὁ θυμὸς ὑπό τε λόγου κεκαθαρμένου τὸ ἄλογον αὐτοῦ
περιαιροῦντος καὶ ὑπὸ σαφηνείας τὸ ἀσαφὲς καὶ συγκεχυμένον θερα-
πευούσης καὶ ὑπὸ ἀληθότητος τὸ ψεῦδος ἀποκοπτούσης. (44.) ὁ μὲν 128
οὖν Ἀαρὼν — δεύτερος γάρ ἐστι Μωυσῆ ἐκτέμνοντος τὸ στῆθος, ὅπερ
ἐστὶ τὸν θυμόν — οὐκ ἐᾷ αὐτὸν ἀκρίτοις ὁρμαῖς ἐκφέρεσθαι, δεδιὼς
μή ποτε ἀφεθεὶς ἵππου τρόπον ἀνασκιρτήσας ὅλην πατήσῃ τὴν ψυχήν,
ἀλλὰ θεραπεύει καὶ ἐπιστομίζει τὸ μὲν πρῶτον λόγῳ, ἵνα ἡνιόχῳ χρώ-
μενος ἀρίστῳ μὴ σφόδρα ἀφηνιάσῃ, ἔπειτα δὲ ταῖς ἀρεταῖς τοῦ λόγου,
σαφηνείᾳ καὶ ἀληθείᾳ· εἰ γὰρ παιδευθείη ὁ θυμὸς οὕτως, ὥστε καὶ
λόγῳ εἴκειν καὶ σαφηνείᾳ καὶ τὸ ἀψευδὲς ἀσκεῖν, ἑαυτόν τε τῆς πολ-
λῆς ζέσεως ἀπαλλάξει τήν θ' ὅλην ψυχὴν ἵλεων κατασκευάσει. (45.) ἀλλ' 129
οὗτος μέν, ὡς ἔφην, ἔχων τὸ πάθος ἰᾶσθαι αὐτὸ πειρᾶται τοῖς λεχ-
p. 113 M. θεῖσι σωτηρίοις φαρμάκοις, Μωυσῆς δὲ ὅλον τὸν | θυμὸν ἐκτέμνειν καὶ
ἀποκόπτειν οἴεται δεῖν τῆς ψυχῆς, οὐ μετριοπάθειαν ἀλλὰ συνόλως ἀπά-
θειαν ἀγαπῶν. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ὁ ἱερώτατος χρησμός·
„λαβὼν" γάρ φησι „Μωυσῆς τὸ στηθύνιον ἀφεῖλεν αὐτὸ ἐπίθεμα ἐναν-
τίον κυρίου ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως, καὶ ἐγένετο Μωυσεῖ ἐν
μερίδι" (Lev. 8, 29)· πάνυ καλῶς· τοῦ γὰρ φιλαρέτου καὶ θεοφιλοῦς 130
ἔργον ἦν τὴν ὅλην ψυχὴν θεασάμενον λαβέσθαι τοῦ στήθους, ὅπερ ἐστὶ
τοῦ θυμοῦ, καὶ ἀφελεῖν αὐτὸν καὶ ἀποκόψαι, ἵνα τοῦ πολεμικοῦ μέρους
ἐκτμηθέντος εἰρήνην τὸ λοιπὸν ἄγῃ. ἀφαιρεῖ δὲ οὐκ ἀπὸ τοῦ τυχόντος
ζῴου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως, καίτοι καὶ μόσχος ἱερουρ-
γήθη· ἀλλὰ τοῦτον παρελθὼν ἐπὶ τὸν κριὸν ἦλθε, διότι κρουστικὸν

---

1 ἀνθρωπείους codd.: ἀνθρωπίνους v 6 νέμων] νόμων H 9 τε codd.: τοῦ Mang. 11 ἀποκρυπτούσης L 12 Μωυσῆ scripsi (Μωσέως Markland): Μωσῆς codd. ἐκτέμνοντος Markland: ἐκτέμνων codd.; ἔχων coni. Mang.
19 ἵλεω codd. κατασκευάσῃ L 21 σωτηρίας P Μωσῆς codd.
24 Μωσῆς codd. στηθήνιον L 25 Μωσεῖ codd. 27 θεασάμενον] καθαγιασάμενον coni. Mang.; ipse conieceram θυσάμενον 30 τοῦ om. L

φύσει ζῷόν ἐστι καὶ θυμικὸν καὶ ὁρμητικόν, παρὸ καὶ οἱ μηχανοποιοὶ
131 τὰ πολλὰ τῶν πολεμιστηρίων ὀργάνων κριοὺς κατασκευάζουσι. τὸ κριῶδες
οὖν καὶ ὁρμητικὸν καὶ ἄκριτον ἐν ἡμῖν ἐστι τὸ ἐριστικὸν εἶδος· ἔρις
δὲ μήτηρ ἐστὶ θυμοῦ· παρὸ καὶ οἱ φιλονεικότεροι ἔν τε ταῖς συζητή-
σεσι κἂν ταῖς ἄλλαις ὁμιλίαις ῥᾷστα ὀργίζονται. τῆς οὖν ἐριστικῆς καὶ
φιλονείκου ψυχῆς πλημμελὲς γέννημα θυμὸν ἐκτέμνει δεόντως, ἵνα στει-
ρωθεῖσα παύσηται βλαβερὰ τίκτουσα καὶ γένηται μερὶς τοῦτο ἁρμόζουσα
τῷ φιλαρέτῳ, οὐ τὸ στῆθος οὐδ' ὁ θυμός, ἀλλὰ τὸ ἀφελεῖν αὐτά·
μοῖραν γὰρ ὁ θεὸς ἔνειμεν ἀρίστην τῷ σοφῷ τὸ ἐκτέμνειν τὰ πάθη
132 δύνασθαι. ὁρᾷς πῶς ὁ τέλειος τελείαν ἀπάθειαν αἰεὶ μελετᾷ. ἀλλ' ὅ
γε προκόπτων δεύτερος ὢν Ἀαρὼν μετριοπάθειαν, ὡς ἔφην, ἀσκεῖ, ἐκτε-
μεῖν γὰρ ἔτι τὸ στῆθος καὶ τὸν θυμὸν ἀδυνατεῖ· φέρει δ' ἐπ' αὐτὸν
τὸν ἡνίοχον σὺν ταῖς προσφυέσιν ἀρεταῖς λόγον, τὸ λόγιον, ἐφ' οὗ δή-
133 λωσίς ἐστι καὶ ἀλήθεια. (46.) παραστήσει δὲ σαφέστερον τὴν διαφο-
ρὰν καὶ διὰ τούτου· „τὸ γὰρ στηθύνιον" φησί „τοῦ ἐπιθέματος καὶ
τὸν βραχίονα τοῦ ἀφαιρέματος εἴληφα παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν
θυσιῶν τοῦ σωτηρίου ὑμῶν, καὶ ἔδωκα αὐτὰ Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς
134 αὐτοῦ" (Lev. 7, 24). ὁρᾷς ὅτι οὐκ εἰσιν οὗτοι ἱκανοὶ τὸ στῆθος μόνον
λαβεῖν, ἀλλὰ σὺν τῷ βραχίονι, Μωυσῆς δὲ χωρὶς τοῦ βραχίονος. διὰ
τί; ὅτι ὁ μὲν τέλειος ὢν βραχὺ καὶ ταπεινὸν οὐδὲν φρονεῖ οὐδὲ μετριο-
παθεῖν βούλεται, ἀλλ' ἐκ περιουσίας ὅλα τὰ πάθη δι' ὅλων ἀπέκοψεν,
οἱ δὲ βραχέως καὶ οὐ μεγάλως ὁρμῶσιν ἐπὶ τὸν τῶν παθῶν πόλεμον,
ἀλλὰ καταλλάττονται καὶ σπονδὰς πρὸς αὐτὰ τίθενται τὸν συμβατήριον
λόγον | προτείνοντες, ἵν' οὗτος ἡνιόχου τρόπον ἐπιστομίζῃ τὴν ἐπὶ πλέον p. 114 M.
135 αὐτῶν φοράν. ἔστι δὲ καὶ σύμβολον ὁ βραχίων πόνου καὶ κακοπαθείας·
τοιοῦτος δὲ ὁ θεραπευτὴς καὶ λειτουργὸς τῶν ἁγίων, ἀσκήσει καὶ πόνῳ
χρώμενος· ἄπονος δ' ἐστὶν ᾧ ὁ θεὸς χαρίζεται κατὰ πολλὴν περιουσίαν
τὰ ἀγαθὰ τέλεια· βραχύτερος δ' εὑρίσκεται καὶ ἀτελέστερος ὁ πόνῳ
κτώμενος τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀπόνως καὶ εὐμαρῶς αὐτὴν παρὰ θεοῦ λα-
βόντος Μωυσῆ· ὡς γὰρ αὐτὸ τὸ πονεῖν βραχύτερον καὶ ἔλαττόν ἐστι
τοῦ ἀπόνου, οὕτω καὶ τὸ ἀτελὲς τοῦ τελείου καὶ τὸ μανθάνον τοῦ αὐτο-
μαθοῦς. διὰ τοῦτο σὺν μὲν βραχίονι λαμβάνει τὸ στῆθος Ἀαρών, ἄνευ

---

2 κατασκευάζουσι] κατονομάζουσι coni. Mang. 6 γένημα Η θυμὸν] θυμικὸν Η ἐκτέμνειν codd., corr. Mang. 11 μετριοπάθειαν Mang.: μετριοπαθῶς codd. 13 λόγον codd.: λόγου v 15 τούτου Mang.: τοῦτο codd. 19 Μωσῆς codd. 24 οὗτος AP: οὕτως BH ἡνιόχου τρόπον Wendl.: ἡνιόχων τρόπον ABPH, ἡνιόχων (om. τρόπον) L, ἡνιοχῶν v 27 ᾧ corr. Turn.: οἷς codd. 30 Μωσῆ codd.: Μωσέως v ὡς γὰρ scripsi: καὶ γὰρ codd., καὶ γὰρ ⟨ὡς⟩ coni. Mang. 31 οὕτως ⟨ὡς⟩ coni. Wendl.

δὲ βραχίονος Μωυσῆς. τὸ στηθύνιον δὲ ἐπιθέματος καλεῖ διὰ τοῦτο, 136
ὅτι ἐπικεῖσθαι δεῖ τῷ θυμῷ καὶ ἐφιδρῦσθαι τὸν λόγον ὡσανεί τινα
ἡνίοχον εὐθύνοντα σκληραύχενα καὶ ἀφηνιαστὴν ἵππον· τὸν δὲ βραχίονα
οὐκέτι ἐπιθέματος ἀλλ' ἀφαιρέματος διὰ τόδε, ὅτι δεῖ τὸν ὑπὲρ ἀρετῆς
πόνον μὴ ἑαυτῇ προσάγειν τὴν ψυχήν, ἀλλ' ἀφελεῖν ἀφ' ἑαυτῆς καὶ
θεῷ ἀνενεγκεῖν, ὁμολογοῦσαν ὅτι οὐχ ἡ ἰσχὺς αὐτῆς οὐδὲ ἡ δύναμις
περιεποίησε τὸ καλόν, ἀλλὰ ὁ καὶ τὸν ἔρωτα χαρισάμενος. οὔτε δὲ 137
στηθύνιον οὔτε ὁ βραχίων λαμβάνεται πλὴν ἀπὸ τῆς θυσίας τοῦ σωτη-
ρίου· κατὰ τὸ εἰκός· τότε γὰρ ἡ ψυχὴ σῴζεται, ὅταν καὶ ὁ θυμὸς
ἡνιοχηθῇ ὑπὸ λόγου καὶ ὁ πόνος μὴ οἴησιν ἐγκατασκευάσῃ ἀλλὰ παρα-
χώρησιν τῷ εὐεργέτῃ θεῷ.

(47.) Τὸ δὲ μὴ μόνον ἐπὶ τῷ στήθει ἀλλὰ καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύ- 138
εσθαι τὴν ἡδονὴν εἴπομεν ἤδη, οἰκειότατον δηλοῦντες ἡδονῇ χωρίον
τὴν γαστέρα, σχεδὸν γὰρ ἀγγεῖον τῶν ἡδονῶν ἁπασῶν αὕτη ἐστί· πληρω-
θείσης γὰρ τῆς γαστρὸς ὀρέξεις καὶ τῶν ἄλλων ἡδονῶν γίνονται σύν-
τονοι, κενωθείσης δὲ ἠρεμαῖαι καὶ σταθηρότεραι. διὸ καί φησιν ἑτέ- 139
ρωθι· „πᾶς ὁ πορευόμενος ἐπὶ κοιλίᾳ καὶ πᾶς ὁ πορευόμενος ἐπὶ
τεσσάρων διὰ παντός, ὃς πολυπληθεῖ ποσίν, ἀκάθαρτός ἐστι“ (Lev. 11,42)·
τοιοῦτος δ' ὁ φιλήδονος ἀεὶ χωρῶν ἐπὶ γαστέρα καὶ τὰς μετὰ ταύτην
ἡδονάς. τῷ δὲ ἕρποντι ἐπὶ κοιλίαν τὸν ἐπὶ τεσσάρων βαδίζοντα ἥνωκεν·
εἰκότως· τέτταρα γάρ ἐστι τὰ πάθη τῶν ἐν ἡδονῇ, ὥς τις κατ' ἐξαί-
ρετον λόγος μέμνηται. ἀκάθαρτος οὖν καὶ ὁ τῷ ἑνὶ χρώμενος τῇ ἡδονῇ
καὶ ὁ πᾶσιν ἐφορμῶν τοῖς τέσσαρσι. τούτων εἰρημένων ἴδε διαφορὰν 140
πάλιν τελείου καὶ προκόπτοντος. ὥσπερ οὖν πρότερον εὑρίσκετο ὁ μὲν
τέλειος ὅλον ἐκτέμνων τὸν θυμὸν τῆς ἐριστικῆς ψυχῆς καὶ ποιῶν αὐτὴν
τιθασὸν καὶ χειροήθη καὶ εἰρηναίαν καὶ ἵλεων πρὸς πάντα ἔργῳ τε καὶ
p. 115 M. λόγῳ, ὁ δὲ προκόπτων | οὐ δυνάμενος μὲν ἀποκόψαι τὸ πάθος — φέρει
γὰρ τὸ στῆθος —, παιδεύων δὲ αὐτὸ λόγῳ κεκριμένῳ, ἔχοντι δύο
ἀρετάς, σαφήνειαν καὶ ἀλήθειαν, (48.) οὕτως καὶ νῦν εὑρεθήσεται ὁ
μὲν σοφὸς τέλειος ἡδονὰς ἀπορρυπτόμενος καὶ ἀποσειόμενος Μωυσῆς,
ὁ δὲ προκόπτων οὐχ ἅπασαν, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀναγκαίαν καὶ ἁπλῆν προσιέ-

1 Μωσῆς codd. 7 ὁ καὶ Wendl.: καὶ ὁ codd. τὸν corr. ex τῶν P, τῶν A
8 οὔτε δὲ ὁ codd. 9 καὶ om. P 10. 11 παραχώρησιν scripsi: παραχωρήσῃ codd.
13 ἡδονῇ codd.: ἡδονῆς v 16 σταθηρότεραι codd.: σταθερώτεραι v 17 καὶ πᾶς AP:
καὶ om BH καὶ πᾶς ὁ πορευόμενος om. L 19 ταύτην Mang.: ταῦτα codd.
21 ὡς] ὧν coni. Diels 22 μέμνηται] μεμήνυκεν coni. Wendl. καὶ ὁ scripsi: ὁ
καὶ codd. 24 καὶ om. L 26 τιθασσὸν codd. εἰρηναίαν scripsi: εἰρηναῖον
codd. ἵλεω codd. 30 τέλειος Mang.: τελείως codd. ἀπορρυπτόμενος ABP:
ἀπορριπτόμενος H Μωσῆς codd.

μενος, τὴν δὲ περίεργον καὶ περιττὴν κατὰ τὰς ἐπεντρώσεις παραιτού-
141 μενος· ἐπὶ γὰρ Μωυσέως φησὶν οὕτως· „καὶ τὴν κοιλίαν καὶ τοὺς
πόδας ἔπλυνεν ὕδατι τοῦ ὁλοκαυτώματος“ (Lev. 9, 14)· πάνυ καλῶς·
ὅλην γὰρ τὴν ψυχὴν ἀξίαν οὖσαν θεῷ προσάγεσθαι διὰ τὸ μηδένα ἔχειν
μήθ' ἑκούσιον μήτ' ἀκούσιον μῶμον ὁ σοφὸς καθαγιάζει· οὕτως δὲ δια-
κείμενος ὅλην τὴν γαστέρα καὶ τὰς αὐτῆς καὶ μετ' αὐτὴν ἡδονὰς ἐκπλύνει
καὶ ἀπολούεται καὶ ἀπορρύπτεται, οὐχὶ μέρος τι, ἀλλ' οὕτω καταφρο-
νητικῶς ἔσχηκεν αὐτῆς, ὥστε οὐδὲ τὰ ἀναγκαῖα σιτία ἢ ποτὰ προσίεται
142 θεωρίᾳ τῶν θείων τρεφόμενος. διὸ καὶ ἐν ἑτέροις μαρτυρεῖται αὐτῷ·
„τετταράκοντα ἡμέρας ἄρτου οὐκ ἔφαγε καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιεν“ (Exod.
34, 28), ὅτε ἐν τῷ θείῳ ὄρει γενόμενος χρησμῶν θεοῦ νομοθετοῦντος
ἤκουεν. ἀλλ' οὐ μόνον ὅλῃ τῇ γαστρὶ ἀποτάττεται, ἀλλὰ καὶ τοὺς
πόδας αὐτῇ συναπορρύπτεται, τουτέστι τὰς ἐπιβάσεις τῆς ἡδονῆς·
143 ἐπιβάσεις δὲ ἡδονῆς εἰσι τὰ ποιητικὰ αὐτῆς· ὁ [τε] γὰρ προκόπτων λέγε-
ται τὰ ἐγκοίλια καὶ τοὺς πόδας λούειν (Lev. 1, 9), οὐ τὴν ὅλην κοι-
λίαν· ἱκανὸς γὰρ οὐκ ἔστι πᾶσαν ἡδονὴν διώσασθαι, ἀγαπητὸν δέ, ἐὰν
τὰ ἐγκοίλια αὐτῆς τουτέστι τὰ ἐπεντρώματα, ἅ φασιν οἱ φιλήδονοι ἐπι-
λεάνσεις εἶναί τινας τῶν προηγουμένων ἡδονῶν, ἃ γίνεται ὀψαρτυτῶν
144 καὶ σιτοπόνων λίχνων περιεργίᾳ. (49.) καὶ προσεπιτείνει τὴν τοῦ * * *
προκόπτοντος μετριοπάθειαν τῷ τὸν μὲν ἄνευ προστάξεως παραιτεῖσθαι
ὅλην τὴν γαστρὸς ἡδονήν, τὸν δὲ προκόπτοντα μετὰ προστάξεως· ἐπὶ
μὲν γὰρ τοῦ σοφοῦ λέγεται οὕτως· „τὴν κοιλίαν καὶ τοὺς πόδας ὕδατι
ἔπλυνεν“ (Lev. 9, 14), ἀνεπικελεύστως κατὰ τὴν ἑκούσιον γνώμην, ἐπὶ
δὲ τῶν ἱερέων οὕτως· „τὰ δὲ ἐγκοίλια καὶ τοὺς πόδας“ οὐχὶ
ἔπλυναν, ἀλλὰ „πλυνοῦσι“ (Lev. 1, 9)· σφόδρα παρατετηρημένως·
δεῖ γὰρ τὸν μὲν τέλειον ἐξ ἑαυτοῦ κινεῖσθαι πρὸς τὰς κατ' ἀρε-
τὴν ἐνεργείας, τὸν δὲ ἀσκητὴν μετὰ τοῦ ὑφηγουμένου τὰ πρακτέα λόγου,
145 ᾧ προστάττοντι πείθεσθαι καλόν. οὐ δεῖ δὲ ἀγνοεῖν, ὅτι Μωυσῆς | ὅλην p. 116 M.
τὴν κοιλίαν τουτέστι τὴν γαστρὸς ἐκπλήρωσιν παραιτούμενος σχεδὸν
καὶ τοῖς ἄλλοις πάθεσιν ἀποτάττεται, τοῦ νομοθέτου ἀπὸ μέρους ἑνὸς

---

2 Μωσέως codd. 5 καθαγίζει coni. Mang. οὕτω Π 11 ὅροι Π 14 τε om. Turn., seclusi 16 ἰδιώσασθαι P 17. 18 ἐπιλεάνσεις ABPH: ἐπιάνσεις L, ἐπιδύσεις v, ἐπιδόσεις coni. Mang. et Usener 19 lacunam indicavit et sic explevit Wendl. τὴν τοῦ ⟨τελείου ἀπάθειαν παραβάλλων πρὸς τὴν τοῦ⟩ 20 προκόπτοντος Mang.: προσπίπτοντος codd. 23 ἔπλυνεν LXX: πλύνειν codd., πλύνει Turn. τὴν om. AP ἀκούσιον Turn. 25 πλύνουσι codd., corr. Mang. 28 Μωσῆς codd.

---

17 τὰ ἐπεντρώματα: cf. Usener Epicurea p. 280.

τὸ σύμπαν ἐναργῶς παριστάντος καὶ ἀπὸ τοῦ συνεκτικωτάτου περὶ τῶν ἄλλων, ἐν οἷς ἡσύχασε, δυνάμει διεξιόντος· (50.) συνεκτικώτατον ⟨γὰρ⟩ ἡ γαστρὸς ἐκπλήρωσις καὶ ὡσανεὶ θεμέλιός τις τῶν ἄλλων παθῶν· οὐδὲν γοῦν ἐκείνων δύναται συστῆναι μὴ ἐπερειδόμενον γαστρί, ᾗ πάντα ἐφίδρυκεν ἡ φύσις. διὰ τοῦτο, γεννηθέντων τῶν ἐκ τῆς Λείας προτέ- 146
ρων τῶν ψυχικῶν ἀγαθῶν καὶ στάντων ἐπὶ τῆς ἐξομολογήσεως Ἰούδα (Gen. 29, 35), μέλλων ὁ θεὸς δημιουργεῖν καὶ τὰς σώματος προκοπὰς Βάλλαν τὴν Ῥαχὴλ παιδίσκην καὶ πρὸ τῆς δεσποίνης τίκτειν παρασκευάζει· Βάλλα δ' ἐστὶν ἐγκατάποσις· ᾔδει γὰρ ὅτι οὐδὲν τῶν σωματικῶν ἄνευ καταπόσεως καὶ γαστρὸς ὑποστῆναι δύναται, ἀλλὰ αὕτη κρατεῖ καὶ ἡγεμονεύει παντὸς τοῦ σώματος καὶ τοῦ κατὰ τὸ ζῆν ψιλὸν ὄγκου. παρατήρει δὲ πᾶσαν τὴν λεπτολογίαν, οὐδὲν γὰρ λεχθὲν παρέργως εὑρή- 147
σεις. Μωυσῆς τὸ μὲν στηθύνιον ἀφαιρεῖται, τὴν δὲ κοιλίαν οὐκ ἀφαιρεῖ μέν, πλύνει δέ (Lev. 8, 29. 9, 14)· διὰ τί; ὅτι ὁ τέλειος σοφὸς ὅλον μὲν τὸν θυμὸν ἰσχύει παραιτήσασθαι καὶ ἀποκόψαι ὀργῆς κατεξαναστάς, τὴν δὲ κοιλίαν ἐκτεμεῖν ἀδυνατεῖ· τοῖς γὰρ ἀναγκαίοις σιτίοις καὶ ποτοῖς ἡ φύσις βιάζεται χρῆσθαι καὶ τὸν ὀλιγοδεέστατον καὶ καταφρονητικὸν αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων καὶ ἀσιτίαν αὐτῶν μελετῶντα. πλυνέτω οὖν αὐτὴν καὶ καθαιρέτω ἀπὸ τῶν περιττῶν καὶ ἀκαθάρτων παρασκευῶν· ἱκανὴ γὰρ καὶ αὕτη παρὰ θεοῦ τῷ φιλαρέτῳ δωρεά. (51.) διὰ τοῦτο 148
ἐπὶ τῆς ὑπονοηθείσης διεφθάρθαι ψυχῆς φησιν (Num. 5, 27), ὅτι ἂν μὲν ἀπολελοιπυῖα τὸν ὀρθὸν λόγον, ὅς ἐστιν ἀνὴρ νόμιμος, εὑρεθῇ προσκεχωρηκυῖα τῷ μιαίνοντι τὴν ψυχὴν πάθει, „πρησθήσεται τὴν γαστέρα“, ὅπερ ἦν, ἀπληρώτους καὶ ἀκορέστους ἕξει τὰς γαστρὸς ἡδονὰς καὶ ἐπιθυμίας, καὶ οὐδέποτε παύσεται ἄπληστος οὖσα δι' ἀπαιδευσίαν, ἀλλ' ἀμυθήτων ἐπιρρεόντων ἀίδιον ἕξει τὸ πάθος. οἶδα γοῦν πολλοὺς οὕτω 149
πταίοντας περὶ τὴν τῆς γαστρὸς ἐπιθυμίαν, ὥστ' ἐμέτοις χρησάμενοι πάλιν ἐπὶ τὸν ἄκρατον καὶ τἆλλα ὥρμησαν· οὐ γὰρ ἀναλογεῖ τοῖς σωματικοῖς ὄγκοις ἡ τῆς ἀκράτορος ψυχῆς ἐπιθυμία, ἀλλ' οἱ μὲν ἅτε ἀγγεῖα ὄντες μεμετρημένα ἄμετρον οὐδὲν προσίενται, ἀλλὰ τὸ περιττὸν ἐκβάλ-

---

1 παριστῶντος BH   ἀπὸ τοῦ codd.: τοῦ om. v, ἐπὶ τοῦ coni. Wendl.   1. 2 περὶ ⟨τῆς⟩ τῶν ἄλλων . . . δυνάμεως coni. Markland   2 ἡσύχασε codd.: ἡσύχαζε v   γὰρ add. Mang.   4 ᾗ codd.: ἐφ' ᾗ v   6 ψυχικῶν ἀγαθῶν codd.: ἀγαθῶν ψυχικῶν v   11 ὄγκον H   13 Μωσῆς codd.   τὸ μὲν ABP: μὲν τὸ H   21 διανοηθείσης Turn.   24 τὰς codd.: τῆς Mang., om. Turn.   26 γοῦν scripsi: οὖν codd.   27 ἐμέτοις Diels, ἐμετικοῖς Markland: ἔτι αὐτοῖς codd., ἔτι αὐτῇ Benzelius, ἔτι σιτίοις Mang.   χρησάμενοι Markland: χρησόμενοι codd.   28 τἆλλα P   ἀλογεῖ P

λουσιν, ἡ δὲ ἐπιθυμία πληροῦται μὲν οὐδέποτε, μένει δὲ ἐνδεὴς καὶ
150 διψαλέα ἀεί. | παρὸ καὶ τὸ ἀκόλουθον προστίθεται τῷ πρησθῆναι τὴν p. 117 M.
γαστέρα τὸ „διαπεσεῖν τὸν μηρόν“· διαπίπτει γὰρ τότε τῇ ψυχῇ καὶ
ὁ σπερματικὸς καὶ γεννητικὸς τῶν καλῶν λόγος ὀρθός· „ἐὰν“ γοῦν
φησι „μὴ μιανθῇ καὶ καθαρὰ ⟨ᾖ⟩, καὶ ἀθῷος ἔσται ⟨καὶ⟩ ἐκσπερματιεῖ
σπέρμα“ (Num. 5, 28), ἐὰν ὑπὸ πάθους μὴ μιανθῇ, καθαρεύσῃ δὲ
πρὸς τὸν νόμιμον ἄνδρα, τὸν ὑγιῆ καὶ ἡγεμόνα λόγον, γόνιμον ἕξει
ψυχὴν καὶ καρποφόρον, φέρουσαν γέννημα φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης
151 καὶ τῆς συμπάσης ἀρετῆς. (52.) ἆρ' οὖν ἡμᾶς ἐνδεδεμένους σώματι
οἷόν τε σωματικαῖς ἀνάγκαις μὴ χρῆσθαι; καὶ πῶς ἔνεστιν; ἀλλ' ὅρα.
ὁ ἱεροφάντης τὸν τρόπον παραγγέλλει τῷ ἀγομένῳ ὑπὸ σωματικῆς χρείας
αὐτῷ μόνῳ χρῆσθαι τῷ ἀναγκαίῳ. πρῶτον μέν φησι „τόπος ἔστω
σοι ἔξω τῆς παρεμβολῆς“ (Deut. 23, 12), παρεμβολὴν καλῶν τὴν ἀρε-
τήν, ἐν ᾗ ἐστρατοπέδευκεν ἡ ψυχή· οὐ γὰρ δύναται τὸν αὐτὸν κρα-
152 τεῖν χῶρον φρόνησις καὶ σωματικῆς ἀνάγκης ἀπόλαυσις. εἶτα „ἐξε-
λεύσῃ“ φησίν „ἐκεῖ ἔξω“· διὰ τί; ὅτι οὐ δύναται ἡ ψυχὴ καταμέ-
νουσα μετὰ φρονήσεως καὶ ἐν τῷ οἴκῳ διατρίβουσα τῆς σοφίας χρῆσθαί
τινι τῶν φίλων σώματος· τρέφεται γὰρ τότε θειοτέραις τροφαῖς ἐν
ταῖς ἐπιστήμαις, δι' ἃς καὶ τῆς σαρκὸς ἀμελεῖ· ἐπειδὰν γὰρ ἐξέλθῃ
τῶν ἱερῶν ἀρετῆς οἴκων, τηνικαῦτα ἐπὶ τὰς τὸ σῶμα πλημμελούσας
153 καὶ πιεζούσας ὕλας τρέπεται. πῶς οὖν αὐταῖς χρήσομαι; „πάσσαλος
ἔστω σοι“ φησίν „ἐπὶ τῆς ζώνης σου, καὶ ὀρύξεις ἐν αὐτῷ“ (Deut.
23, 13), τουτέστι λόγος ἐπὶ τοῦ πάθους ἐξορύττων καὶ ἀναστέλλων καὶ
ἀπαμφιεννὺς αὐτό· ἀνεζῶσθαι γὰρ βούλεται ἡμᾶς τὰ πάθη, ἀλλὰ μὴ
154 ἀνειμένα καὶ κεχαλασμένα φορεῖν. διὸ καὶ ἐπὶ τῆς διαβάσεως αὐτῶν,
ὃ καλεῖται Πάσχα, προστάττει τὰς „ὀσφῦς περιεζῶσθαι“ (Exod. 12, 11),
ἤτοι συνεστάλθαι τὰς ἐπιθυμίας. πάσσαλος οὖν, τουτέστι λόγος, ἑπέ-
σθω τῷ πάθει, κωλύων αὐτὸ χεῖσθαι· οὕτως γὰρ αὐτοῖς μόνοις χρη-
155 σόμεθα τοῖς ἀναγκαίοις, τῶν δὲ περιττῶν ἀφεξόμεθα. (53.) κἂν ἐν
συνουσίαις ὄντες καὶ μέλλοντες εἰς ἀπόλαυσιν καὶ χρῆσιν τῶν παρεσκευ-
ασμένων ἐλθεῖν σὺν λόγῳ παραγενώμεθα ὥσπερ ὅπλῳ τινὶ ἀμυντηρίῳ,
οὔτε πέραν τοῦ μετρίου σιτίων ἐμφορηθησόμεθα αἰθυιῶν τρόπον οὔτ'

2 διψιλέα codd., corr. Turn. 5 ᾖ om. codd. 5. 6 καὶ ἐκσπερματιεῖ σπέρμα LXX: ἐκ σπερμάτων εἰς σπέρμα codd. 11 τὸν τρόπον videtur delendum 15 ἀνάγκη Turn. 20 οἴκων Wendl.: ὁσσῶν codd., ὁδῶν vel εὐόδων coni. Mang. πλημμελούσας vix sanum censet Wendl. 27 τὰς ἐπιθυμίας (supra scr. ἡν et ν) AP 27. 28 ἑπέσθω] ἐπέστω coni. Mang. 29 ἐν om. AP 32 ἐμφορησόμεθα P αἰθύων codd.

ἀκράτου ἀμέτρου κορεσθέντες μέθῃ ληραίνειν ἀναγκαζούσῃ χρησόμεθα·
p. 118 M. ἐπιστομιεῖ γὰρ ὁ λόγος καὶ ἐγχαλινώσει τὴν ῥύμην | καὶ φορὰν τοῦ πά-
θους. ἐγὼ γοῦν αὐτὸ πολλάκις παθὼν οἶδα· εἰς γὰρ ἀδιάγωγον 156
συνουσίαν ἐλθὼν καὶ πολυτελῆ δεῖπνα, ὁπότε μὴ ἀφικοίμην σὺν λόγῳ,
δοῦλος ἐγενόμην τῶν παρεσκευασμένων, ἀγόμενος ὑπὸ δεσποτῶν ἀτι-
θάσων, θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων καὶ τῶν ὅσα διὰ μυκτῆρος καὶ γεύ-
σεως ἡδονὰς ἀπεργάζεται· ὁπότε δὲ μετὰ τοῦ αἱροῦντος λόγου, δεσπό-
της ἀντὶ δούλου γίνομαι καὶ ἀνὰ κράτος νικῶ καλὴν νίκην καρτερίας
καὶ σωφροσύνης, ἀντιβαίνων καὶ ἀντιφιλονεικῶν πᾶσι τοῖς ἀναρρηγνῦσι
τὰς ἀκράτορας ἐπιθυμίας. „διορύξεις“ φησὶ γοῦν „τῷ πασσάλῳ“ (Deut. 157
23, 13), τουτέστιν, ἣν ἕκαστον ἔχει φύσιν, τὸ φαγεῖν, τὸ πιεῖν, τὸ τοῖς
μετὰ γαστέρα χρῆσθαι, τῷ λόγῳ γυμνώσεις καὶ διαστελεῖς, ἵνα διακρί-
νας γνῷς τἀληθές· τότε γὰρ εἴσῃ, ὅτι ἐν οὐδενὶ τούτων ἐστὶ τὸ ἀγα-
θόν, ἀλλὰ τὸ ἀναγκαῖον μόνον καὶ χρήσιμον. „καὶ ἐπαγαγὼν καλύψεις 158
τὴν ἀσχημοσύνην σου“ (ibid.)· πάνυ καλῶς· ἔπαγε γάρ, ὦ ψυχή, τὸν
λόγον ἐπὶ πάντα, ᾧ καλύπτεται καὶ συσκιάζεται καὶ συγκρύπτεται πᾶσα
ἀσχημοσύνη σαρκὸς καὶ πάθους· τὰ γὰρ μὴ σὺν λόγῳ πάντα αἰσχρά,
ὥσπερ τὰ σὺν λόγῳ κόσμια. οὐκοῦν ὁ μὲν φιλήδονος ἐπὶ κοιλίαν βαδίζει, 159
ὁ δὲ τέλειος τὴν κοιλίαν ὅλην ἐκπλύνει, ὁ δὲ προκόπτων τὰ ἐν κοιλίᾳ,
ὁ δὲ ἄρτι ἀρχόμενος παιδεύεσθαι ἔξω πρόεισιν, ὅταν μέλλῃ τῆς γαστρὸς
τοῖς ἀναγκαίοις ἐπιφερόμενος λόγον ἐπιστομιεῖν τὸ πάθος, ὃς εἴρηται
συμβολικῶς πάσσαλος.

(54.) Εὖ μέντοι καὶ τὸ προσθεῖναι· „πορεύσῃ ἐπὶ τῷ στήθει καὶ 160
τῇ κοιλίᾳ“ (Gen. 3, 14)· ἡ γὰρ ἡδονὴ οὐκ ἔστι τῶν ἠρεμούντων καὶ
ἱσταμένων, ἀλλὰ τῶν κινουμένων καὶ ταραχῆς γεμόντων· ὥσπερ γὰρ
ἡ φλὸξ ἐν κινήσει, οὕτως φλογμοῦ τινα τρόπον τὸ πάθος ἐν τῇ ψυχῇ
κινούμενον ἠρεμεῖν αὐτὴν οὐκ ἐᾷ. διὸ καὶ τοῖς λέγουσι καταστηματικὴν
εἶναι τὴν ἡδονὴν οὐ συμφέρεται· ἠρεμία γὰρ λίθῳ μὲν καὶ ξύλῳ καὶ

---

1 ἀκράτου ἀμέτρου scripsi: ἀκράτῳ ἀμέτρῳ codd. 3 ἔγωγ᾽ οὖν codd. 5. 6 ἀτιθάσσων codd. 7 αἱροῦντος] αἴροντος AP 10 διορύξεις Wendl. (ὀρύξεις coni. Mang.): θωρήξῃ codd. 12 διαστελεῖς Mang.: διαστείλεις P, διαστείλῃς ceteri 13 ἔστι B 15 ἔπαγε ABPH: ἄγαγε L 21 ἀναγκαίοις ⟨χρῆσθαι⟩ . . . ἐπιστομιεῖ coni. Markland 24 οὐκ ἔστι Mang.: οὐκέτι ABP, οὐκ ἔτι H 25 γὰρ om. L 26 οὕτω H τῇ ψυχῇ ABPH: τῇ om. L

17—18 D^P fol. 97^v D^R fol. 125^v D^V p. 397 Anton. Mel. I 11 Col. 801 Io. Georgid. p. 84 Boiss. Φίλωνος: τὰ μὴ — κόσμια. 24sqq. cf. Usener Epicurea p. 281. 356.

παντὶ ἀψύχῳ οἰκεῖον, ἀλλότριον δὲ ἡδονῇ· γαργαλισμοῦ γὰρ καὶ σπα-
σμώδους ἐφίεται καὶ ἐπ' ἐνίων οὐκ ἠρεμίας ἀλλὰ συντόνου καὶ σφο-
δρᾶς κινήσεώς ἐστι χρεία.
161 (55.) Τὸ δὲ „γῆν φάγεσαι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου“ (Gen.
3, 14), τοῦτο προσφυῶς εἴρηται· τῆς γὰρ | σώματος τροφῆς ἡδοναὶ p. 119 M.
γήιναι· καὶ μήποτ' εἰκότως· δύο ⟨γάρ⟩ ἐστιν ἐξ ὧν συνέσταμεν, ψυχή
τε καὶ σῶμα· τὸ μὲν οὖν σῶμα ἐκ γῆς δεδημιούργηται, ἡ δὲ ψυχὴ
αἰθέρος ἐστίν, ἀπόσπασμα θεῖον· „ἐνεφύσησε γὰρ εἰς τὸ πρόσωπον
αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς ὁ θεός, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν“
(Gen. 2, 7). εὐλόγως οὖν τὸ μὲν ἐκ γῆς διαπλασθὲν σῶμα συγγενεῖς
ἔχει τροφὰς ἃς ἀναδίδωσιν ἡ γῆ, ἡ δὲ αἰθερίου φύσεως μοῖρα οὖσα
ψυχὴ πάλιν αἰθερίους καὶ θείας· ἐπιστήμαις γὰρ τρέφεται καὶ οὐ σι-
162 τίοις ἢ ποτοῖς, ὧν ἐπιδεές ἐστι τὸ σῶμα. (56.) ὅτι δὲ οὐ γήινοι ἀλλ'
οὐράνιοι αἱ ψυχῆς τροφαί, μαρτυρήσει διὰ πλειόνων ὁ ἱερὸς λόγος·
„ἰδοὺ ἐγὼ ὕω ὑμῖν ἄρτους ⟨ἐκ⟩ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαὸς
καὶ συνάξουσι τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ὅπως πειράσω αὐτούς, εἰ
πορεύσονται τῷ νόμῳ μου ἢ οὔ“ (Exod. 16, 4). ὁρᾷς ὅτι οὐ γηίνοις
καὶ φθαρτοῖς τρέφεται ἡ ψυχή, ἀλλ' οἷς ἂν ὁ θεὸς ὀμβρήσῃ λόγοις ἐκ
163 τῆς μεταρσίου καὶ καθαρᾶς φύσεως, ἣν οὐρανὸν κέκληκεν· ἐξίτω μέντοι
ὁ λεὼς καὶ πᾶν τὸ τῆς ψυχῆς σύστημα καὶ συναγαγέτω καὶ ἀρχέσθω
τῆς ἐπιστήμης, μὴ ἀθρόως ἀλλὰ „τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν“· πρῶ-
τον μὲν γὰρ ἀθρόον οὐ χωρήσει τὸν πολὺν πλοῦτον τῶν τοῦ θεοῦ χα-
ρίτων, ἀλλὰ τῇ φορᾷ χειμάρρου τρόπον ἐπικλυσθήσεται· ἔπειτ' ἐστὶν
ἄμεινον τὰ αὐτάρκη λαβόντας ἀγαθὰ καὶ μεμετρημένα τῶν λοιπῶν ταμίαν
164 οἰηθῆναι τὸν θεόν. ὁ δὲ πάντα μετιὼν ἀθρόα δυσελπιστίαν καὶ ἀπιστίαν

1 ἡδονή PH 2 καὶ ἐπεντρωμάτων ⟨οἷς⟩ οὐκ coni. Diels 3 κινήσεως scripsi (idem coni. Wendl.): αἰκίσεως codd.; ἀεὶ κνήσεως coni. Creuzer, ἀσκήσεως Gelenius et Bernays 4 γῆς L 6 γήινοι P γάρ add. Wendl., 8 ἀπόσπασμα Mang. „ex Ms. Trin.“: ἀπόπλασμα codd. 9 ζῶσαν] ζωῆς codd. 14 αἱ corr. Turn.: καὶ codd. 15 ἐκ om. codd. 16 ὅπως] ὅταν codd. 17 ἢ οὔ. ὁρᾷς Mang.: ἢ οὐχ ὁρᾷς codd. οὐ om. H 19 μεταρσίας codd., corr. Turn.
22 οὐ χωρήσει scripsi: οὐκ ὠνήσει codd., οὐ κενώσει v (Turn.) 23. 24 ἔστιν ἄμεινον τὰ D: ἄμεινον τὰ om. codd. 24 λαβόντα P 25 τὸν θεόν D: τὸν om. codd. μετιὼν D: μετρῶν codd. ἀθρόα D: ἀθρόον codd. καὶ ἀπιστίαν scripsi: καὶ ἀνελπιστίαν D, om. codd.

23—25 DR fol. 220r Φίλωνος ἐκ τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἔστιν ἄμεινον — τὸν θεόν.
25—149,5 DR fol. 46r τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τοῦ γ' τῆς ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀλληγορίας: πάντα μετιὼν — ἄκοντος θεοῦ.

μετὰ πολλῆς ἀνοίας κτᾶται· δύσελπις μὲν ⟨γίνεται⟩, εἰ νῦν μόνον ἀλλὰ
μὴ καὶ αὖθις ἐλπίζει τὸν θεὸν ὀμβρήσειν αὐτῷ ἀγαθά, ἄπιστος δέ,
εἰ μὴ πεπίστευκε καὶ νῦν καὶ ἀεὶ τὰς τοῦ θεοῦ χάριτας ἀφθόνως
τοῖς ἀξίοις προσνέμεσθαι, ἄνους δέ, εἰ οἴεται τῶν συναχθέντων ἱκανὸς
ἔσεσθαι φύλαξ ἄκοντος θεοῦ· μικρὰ γὰρ ῥοπὴ τὸν ἀσφάλειαν καὶ βε-
βαιότητα περιάπτοντα νοῦν ὑπὸ μεγαλαυχίας ἑαυτῷ ἄκυρον καὶ ἀβέβαιον ὧν
ἐδόκει φύλαξ εἶναι πάντων ἐποίησε. (57.) σύναγε οὖν, ὦ ψυχή, τὰ αὐτάρκη 165
καὶ καθήκοντα καὶ μήτε πλείω τῶν ἱκανῶν ὡς ὑπερβάλλειν μήτε ἐλάττω
πάλιν ὡς ἐνδεῖν, ἵνα μέτροις δικαίοις χρωμένη μὴ ἀδικῇς. καὶ γὰρ
διάβασίν γε μελετῶσαν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τὸ Πάσχα θύουσαν δεῖ
τὴν προκοπήν, τὸ πρόβατον, λαμβάνειν μὴ ἀμέτρως· „ἕκαστος" γάρ
φησι „τὸ ἀρκοῦν αὐτῷ συναριθμηθήσεται εἰς πρόβατον" (Exod. 12, 4).
καὶ ἐπὶ τοῦ μάννα οὖν καὶ ἐπὶ πάσης δωρεᾶς, ἣν ὁ θεὸς δωρεῖται 166
p. 120 M. τῷ γένει ἡμῶν, καλὸν τὸ ἐνάριθμον καὶ μεμετρημένον καὶ μὴ τὸ ὑπὲρ
ἡμᾶς λαμβάνειν· πλεονεξίας γὰρ τοῦτό γε. τὸ τῆς ἡμέρας οὖν εἰς
ἡμέραν συναγαγέτω ἡ ψυχή (Exod. 16, 4), ἵνα μὴ ἑαυτὴν φύλακα
τῶν ἀγαθῶν ἀλλὰ τὸν φιλόδωρον θεὸν ἀποφήνῃ. (58.) καὶ διὰ τοῦτό 167
μοι δοκεῖ τὸ προκείμενον λέγεσθαι· σύμβολον φωτός ἐστιν ἡ ἡμέρα,
φῶς δὲ ψυχῆς ἐστι παιδεία. πολλοὶ οὖν τὰ ἐν ψυχῇ φῶτα ἐκτήσαντο
εἰς νύκτα καὶ σκότος, ἀλλ' οὐκ εἰς ἡμέραν καὶ φῶς. οἷον τὰ προπαι-
δεύματα πάντα καὶ τὰ ἐγκύκλια λεγόμενα καὶ φιλοσοφίαν αὐτὴν
τρυφῆς ἕνεκεν ἢ ἀρχῆς τῆς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας. ὁ δέ γε ἀστεῖος
τὴν ἡμέραν ἕνεκα ἡμέρας καὶ τὸ φῶς ἕνεκα φωτὸς καὶ τὸ καλὸν
ἕνεκα τοῦ καλοῦ κτᾶται μόνου, οὐχ ἕνεκα ἄλλου τινός. διὸ καὶ
ἐπιφέρει· „ὅπως πειράσω αὐτούς, εἰ πορεύσονται τῷ νόμῳ μου ἢ
οὔ" (Exod. 16, 4)· νόμος γὰρ θεῖος οὗτος, τὴν ἀρετὴν δι' ἑαυτὴν τιμᾶν.

---

1 ἀνοίας D: ἀνίας codd. δύσελπις] δυσελπιστίαν D μὲν γίνεται scripsi: μὲν D, γὰρ (om. μὲν) codd. 2 μὴ καὶ D: καὶ μὴ codd. ἐλπίζει] νομίσει D τὸν θεὸν post ἀγαθά transp. D ὀμβρίσειν D ἄπιστος] ἀπιστίαν D 4 εἰ om. P 5. 6 ἀσφάλειαν καὶ βεβαιότητα Mang.: ἀσφαλῆ καὶ βεβαιότατον codd. 12 συναριθμήσεται Mang. (LXX) εἰς] τὸ codd. 13 ἣν] ἧς D 14 ἐναρίθμιον Mang. 15 πλεονεξίας D: πλεονεξία codd. γὰρ add. D: om. codd. οὖν] γοῦν D 16 συναγέτω D ἑαυτῇ D 17 ἀποφαίνῃ D 22 ἕνεκεν codd.: ἕνεκα Mang. ἀρχῆς] ἀρεσκείας coni. Mang.; fort. ἢ ἀρχῆς ⟨ἢ ἀρεσκείας⟩ 23 ἕνεκεν φωτὸς AP 24 οὐχ εἵνεκα codd. 26 οὗτος θεῖος D

13—17 DR fol. 220r τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος): ἐπὶ πάσης — ἀποφαίνῃ. 26 DR fol. 148r Φίλωνος: νόμος οὗτος — τιμᾶν.

168 τοὺς οὖν ἀσκητὰς ὥσπερ νόμισμα δοκιμάζει ὁ ὀρθὸς λόγος, πότερα
κεκηλίδωνται ἐπί τι τῶν ἐκτὸς ἀναφέροντες τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαθὸν ἢ ὡς
δόκιμον διαστέλλουσιν ἐν διανοίᾳ μόνῃ τοῦτο διαφυλάττοντες. τούτοις
συμβέβηκε μὴ τοῖς γηίνοις ἀλλὰ ταῖς ἐπουρανίοις ἐπιστήμαις τρέφεσθαι.
169 (59.) δηλοῖ δὲ καὶ δι' ἑτέρων, ὅταν φῇ· „τὸ πρωὶ ἐγένετο καταπαυ-
ομένης τῆς δρόσου κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσωπον τῆς
ἐρήμου ⟨λεπτὸν⟩ ὡσεὶ κόριον, λευκὸν ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς. ἰδόντες
δὲ αὐτὸ εἶπον ἕτερος τῷ ἑτέρῳ Τί ἐστι τοῦτο; οὐ γὰρ ᾔδεισαν, τί ἦν.
εἶπε δὲ αὐτοῖς Μωυσῆς Οὗτος ὁ ἄρτος, ὃν δέδωκεν ἡμῖν κύριος τοῦ
φαγεῖν. τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ συνέταξε κύριος" (Exod. 16, 13 ss.). ὁρᾷς
τῆς ψυχῆς τροφὴν οἵα ἐστί· λόγος θεοῦ συνεχής, ἐοικὼς δρόσῳ,
κύκλῳ πᾶσαν περιειληφὼς καὶ μηδὲν μέρος ἀμέτοχον αὑτοῦ ἐῶν.
170 φαίνεται δ' οὐ πανταχοῦ ὁ λόγος οὗτος, ἀλλ' ἐπ' ἐρήμου παθῶν καὶ
κακιῶν, καὶ ἔστι λεπτὸς νοῆσαί τε καὶ νοηθῆναι καὶ σφόδρα διαυγὴς
καὶ καθαρὸς ὁραθῆναι, καὶ ἔστιν ὡσεὶ κόριον. φασὶ δὲ οἱ γεωπόνοι τὸ
σπέρμα τοῦ κορίου διαιρεθὲν εἰς ἄπειρα καὶ τμηθὲν καθ' ἕκαστον τῶν
μερῶν καὶ τμημάτων σπαρὲν βλαστάνειν οὕτως, ὡς καὶ τὸ ὅλον ἠδύ-
νατο· τοιοῦτος καὶ ὁ θεοῦ λόγος, καὶ δι' ὅλων ὠφελητικὸς καὶ διὰ
171 παντὸς μέρους καὶ τοῦ τυχόντος. μήποτε δὲ ὁμοιοῦται καὶ τῇ κατὰ
τὸν ὀφθαλμὸν κόρῃ· ὡς γὰρ αὕτη βραχύτατον οὖσα μέρος τὰς τῶν
ὄντων ὁρᾷ ζώνας ὅλας καὶ θάλατταν ἄπειρον καὶ | ἀέρος μέγεθος καὶ p. 121 M.
τοῦ παντὸς οὐρανοῦ ὅσον ἀνατέλλων καὶ δυόμενος ὁ ἥλιος ὁρίζει, οὕτως
καὶ ὁ θεοῦ λόγος ὀξυδερκέστατός ἐστιν, ὡς πάντα ἐφορᾶν εἶναι ἱκανός,

---

2 κεκιβδήλευνται coni. Mang. 3 τοῦτο διαφυλάττοντες AP: διαφυλάττοντες τοῦτο BH 4 ἐπουρανίοις scripsi: ἐπουρανίαις codd. 5 φῇ scripsi: φησί codd. 7 λεπτὸν om. codd., add. Benzelius λευκὴν codd., corr. Turn. 9 Μωσῆς codd. 11 οἷα BH 12 αὐτοῦ codd. 15 γεωπόνοι scripsi: γεηπόνοι codd. 19 μήποτε] μηδέποτε H 22 οὕτω H 23 θεοῦ] θεῖος L ὀξυδορκέστατος P

---

14 sqq. *Orig. Sel. in Deuter. (t. X p. 373 Lomm.)* . . . διὰ τοῦτο δὲ τὸ μάννα „λεπτὸν ἦν ὡσεὶ κόριον, λευκὸν ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς", ἐπειδήπερ ὁ λόγος, οὗ σύμβολον ἦν τὸ μάννα ἐκεῖνο, λεπτόν ἐστι τῇ αὐτοῦ φύσει καὶ διῆκον διὰ πάντων πνευμάτων νοερῶν, καθαρῶν, λεπτοτάτων . . . ἦν δὲ καὶ ὡσεὶ κόριον πρὸς τὸ εἶναι λευκόν· φασὶ δὲ τὴν τοῦ κορίου φύσιν ὅλην δι' ὅλων λόγον ἔχειν σπέρματος, ὡς μηδὲ ἐν τῷ κατακόπτεσθαι τὸ τοῦ κορίου σπέρμα ἐξαφανίζεσθαι αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ὡς οὐκέτι δυναμένην σπείρεσθαι. τοιοῦτος δὲ δι' ὅλου ὁ λόγος· καὶ πᾶν μόριον αὐτοῦ γεωργεῖσθαι πέφυκεν ἐν καλῇ καὶ ἀγαθῇ, τουτέστι ψυχῆς (ψυχῇ?). ἔστι δὲ τὸ μάννα λευκόν· φῶς γὰρ ὁ λόγος καὶ λαμπρὸν καὶ κατὰ τοῦτο λευκὸν τῷ αὐτὸν συνιέντι καὶ τρεφομένῳ ὑπ' αὐτοῦ.

* * * ᾧ τὰ θέας ἄξια κατόψονται· παρὸ καὶ λευκόν ἐστι· τί γὰρ ἂν εἴη
λαμπρότερον ἢ τηλαυγέστερον θείου λόγου, οὗ κατὰ μετουσίαν καὶ τὰ
ἄλλα τὴν ἀχλὺν καὶ τὸν ζόφον ἀπελαύνει φωτὸς κοινωνῆσαι ψυχικοῦ
γλιχόμενα. (60.) ἴδιον δὲ περὶ τοῦτον τὸν λόγον συμβαίνει πάθος. 172
ὅταν γὰρ καλέσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὴν ψυχήν, πῆξιν ἀνεγείρει τῷ γεώδει καὶ σωματικῷ
καὶ αἰσθητικῷ παντί· διὸ λέγεται τὸ „ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς“
(Exod. 16, 14)· καὶ γὰρ ἡνίκα ὁ τὸν θεὸν ὁρῶν φυγὴν τὴν ἀπὸ τῶν
παθῶν μελετᾷ, πήγνυται τὰ κύματα, τουτέστιν ἡ φορὰ καὶ αὔξησις καὶ τὸ
μεγάλαυχον αὐτῶν· „ἐπάγη γὰρ τὰ κύματα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης“
(Exod. 15, 8), ἵνα διαβῇ τὸ πάθος ὁ βλέπων τὸν ὄντα. πυνθάνονται 173
οὖν ἀλλήλων αἱ ψυχαὶ αἱ πεπονθυῖαι μὲν ἤδη τὸν λόγον, οὐκ ἔχουσαι
δ' εἰπεῖν τὸ „τί ἐστι“ (Exod. 16, 15)· καὶ γὰρ γλυκανθέντες πολλάκις
τὸν κεκινηκότα χυμὸν ἀγνοοῦμεν καὶ ἡδέων ἀτμῶν ὀσφραινόμενοι τίνες
εἰσὶν οὐκ ἴσμεν· οὕτως οὖν ἡ ψυχὴ γανωθεῖσα πολλάκις εἰπεῖν οὐκ
ἔχει, τί τὸ γανῶσαν αὐτήν ἐστι· διδάσκεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἱεροφάντου
καὶ προφήτου Μωυσέως, ὃς ἐρεῖ· „οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος“ (ibid.), ἡ
τροφή, ἣν δέδωκεν ὁ θεὸς τῇ ψυχῇ, προσενέγκασθαι τὸ ἑαυτοῦ ῥῆμα
καὶ τὸν ἑαυτοῦ λόγον· οὗτος γὰρ ὁ ἄρτος, ὃν δέδωκεν ἡμῖν φαγεῖν, „τοῦτο
τὸ ῥῆμα“. (61.) λέγει δὲ καὶ ἐν Δευτερονομίῳ· „καὶ ἐκάκωσέ σε 174
καὶ ἐλιμαγχόνησέ σε, καὶ ἐψώμισέ σε τὸ μάννα, ὃ οὐκ ᾔδεισαν οἱ
πατέρες σου, ἵνα ἀναγγείλῃ σοι, ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος,
ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ⟨τῷ⟩ ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ“
(Deut. 8, 3). ἡ κάκωσις αὕτη ἱλασμός ἐστι· καὶ γὰρ τῇ δεκάτῃ
κακῶν ἡμῶν τὰς ψυχὰς ἱλάσκεται (Lev. 16, 30)· ὅταν γὰρ τὰ ἡδέα
περισυλᾶται, δοκοῦμεν κακοῦσθαι, τὸ δ' ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν ἵλεων τὸν
θεὸν ἔχειν. περιποιεῖ δ' ἡμῖν καὶ λιμόν, οὐκ ἀρετῆς, ἀλλὰ τὸν ἐκ πάθους 175
καὶ κακίας συνιστάμενον· τεκμήριον δέ, διατρέφει γὰρ ἡμᾶς τῷ
γενικωτάτῳ αὐτοῦ λόγῳ· τὸ γὰρ μάννα ἑρμηνεύεται „τί“, τοῦτό ἐστι
τὸ γενικώτατον τῶν ὄντων· καὶ ὁ λόγος δὲ τοῦ θεοῦ ὑπεράνω παντός
ἐστι τοῦ κόσμου καὶ πρεσβύτατος καὶ γενικώτατος τῶν ὅσα γέγονε.
τοῦτον τὸν λόγον οὐκ ᾔδεισαν οἱ πατέρες, οὐχ οἱ πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλ'
οἱ χρόνῳ πολιοὶ οἱ λέγοντες· „δῶμεν ἀρχηγὸν καὶ ἀποστρέψωμεν εἰς“

---

1 ante ᾧ lacunam indicavi 8 πήγνυται codd.: πήγνυνται Mang.
16 Μωσέως codd. 17 δέδωκεν codd.: ἔδωκεν v 20 ἐλιμαγχώνησε H
21 ἀναγγείλῃ Mang.: ἀναγγείλωσι codd. 22 ἐπὶ] ἐν L τῷ addidi,
cf. § 176 25 τὸ δ' ἐστὶ scripsi: τόδ' ἔστι codd. ἵλεω codd.
28 αὐτοῦ codd.

176 τὸ πάθος „Αἴγυπτον“ (Num. 14, 4). ἀναγγελλέτω οὖν ὁ θεὸς τῇ
ψυχῇ, ὅτι | „οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος“ [κατ' εἰκόνα], p. 122 M.
„ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι τῷ ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ“, τουτέστι
καὶ διὰ παντὸς τοῦ λόγου τραφήσεται καὶ διὰ μέρους αὐτοῦ· τὸ μὲν
γὰρ στόμα σύμβολον τοῦ λόγου, τὸ δὲ ῥῆμα μέρος αὐτοῦ. τρέφεται
δὲ τῶν μὲν τελειοτέρων ἡ ψυχὴ ὅλῳ τῷ λόγῳ· ἀγαπήσαιμεν δ' ἂν ἡμεῖς,
177 εἰ καὶ μέρει τραφείημεν αὐτοῦ. (62.) ἀλλ' οὗτοι μὲν εὔχονται θεοῦ
λόγῳ τραφῆναι. ὁ δὲ Ἰακὼβ καὶ τὸν λόγον ὑπερκύψας ὑπ' αὐτοῦ φησι
τρέφεσθαι τοῦ θεοῦ, λέγει δ' οὕτως· „ὁ θεός, ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέ-
ρες μου Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ, ὁ θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητος ἕως τῆς
ἡμέρας ταύτης, ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν, εὐλο-
γήσαι τὰ παιδία ταῦτα“ (Gen. 48, 15. 16). ὡραῖος οὗτος ὁ τρόπος·
τροφέα τὸν θεόν, οὐχὶ λόγον, ἡγεῖται, τὸν δὲ ἄγγελον, ὅς ἐστι λόγος,
ὥσπερ ἰατρὸν κακῶν· φυσικώτατα· ἀρέσκει γὰρ αὐτῷ τὰ μὲν προη-
γούμενα ἀγαθὰ αὐτοπροσώπως αὐτὸν τὸν ὄντα διδόναι, τὰ δεύτερα δὲ
τοὺς ἀγγέλους καὶ λόγους αὐτοῦ· δεύτερα δ' ἐστὶν ὅσα περιέχει κακῶν
178 ἀπαλλαγήν. διὰ τοῦτ' οἶμαι καὶ ὑγείαν μὲν τὴν ἁπλῆν, ἧς οὐ προη-
γεῖται νόσος ἐν τοῖς σώμασιν, ὁ θεὸς χαρίζεται δι' ἑαυτοῦ μόνου, τὴν
δὲ γινομένην κατὰ νόσου φυγὴν καὶ διὰ τέχνης καὶ διὰ ἰατρικῆς, ἐπι-
γράφων καὶ ἐπιστήμῃ καὶ τεχνίτῃ τὸ δοκεῖν ἰᾶσθαι, πρὸς ἀλήθειαν αὐ-
τὸς καὶ διὰ τούτων καὶ ἄνευ τούτων ἰώμενος. τοῦτον δὴ τὸν τρόπον
καὶ ἐπὶ ψυχῆς ἔχει· τὰ μὲν ἀγαθά, τὰς τροφάς, αὐτὸς χαρίζεται δι'
ἑαυτοῦ, διὰ δὲ ἀγγέλων καὶ λόγων ὅσα ἀπαλλαγὴν περιέχει κακῶν.
179 (63.) ταῦτα δ' ηὔξατο αἰτιώμενος τὸν πολιτικὸν Ἰωσήφ, ὃς ἐτόλμησεν
εἰπεῖν ὅτι „ἐκθρέψω σε ἐκεῖ“· „σπεύσαντες“ γάρ φησιν „ἀνάβητε πρὸς
τὸν πατέρα μου καὶ εἴπατε αὐτῷ Τάδε λέγει“ καὶ τὰ ἑξῆς, εἶτα „κα-
τάβηθι πρὸς μὲ καὶ μὴ μείνῃς“, ἐπὶ πᾶσι „καὶ ἐκθρέψω σε ἐκεῖ. ἔτη
γὰρ πέντε λιμός“ (Gen. 45, 9. 11). ἐπιμεμφόμενος οὖν ἅμα καὶ
διδάσκων τὸν δοκησίσοφον λέγει· ὦ οὗτος, ἴσθι τὰς ψυχῆς τροφὰς
ἐπιστήμας ὑπαρχούσας, ἃς οὐχ ὁ αἰσθητὸς λόγος ἀλλ' ὁ θεὸς δωρεῖται,
ὁ τρέφων ἐκ νεότητος καὶ πρώτης ἀκμῆς ⟨με⟩ μέχρι τελείου φωτὸς
180 (cf. Gen. 48, 15) αὐτὸς ἐμπλήσει. ἔπαθεν οὖν ταὐτὸν ὁ Ἰωσὴφ τῇ
μητρὶ αὐτοῦ Ῥαχήλ· καὶ γὰρ αὕτη ἐνόμισε δύνασθαί τι τὸ γενητόν,

---

1 Αἴγυπτον Mang.: Αἰγύπτου codd. ἀναγγελέτω AB 2 κατ' εἰκόνα seclusi
7 μέρος P 11. 12 εὐλογίσαι H 19 νόσον P 19. 20 ἐπιγράφων . . . τὸ
δοκεῖν Mang.: ἐπιγράφω . . . τῷ δοκεῖν codd. 30 αἰσθητὸς] ἄγγελος coni. Mang.
31 με addidi 33 αὕτη Wendl.: αὐτὴ codd. γεννητόν codd.

διὸ λέγει· „δός μοι τέκνα“ (Gen. 30, 1)· ἀλλ' ὅ γε πτερνιστὴς αὐτὴν
μωμησάμενος ἐρεῖ· πλάνον πεπλάνησαι πολύν, οὐ γὰρ ἀντὶ θεοῦ ἐγώ
p. 123 M. | εἰμι τοῦ μόνου δυναμένου τὰς ψυχῶν μήτρας ἀνοιγνύναι καὶ σπείρειν
ἐν αὐταῖς ἀρετὰς καὶ ποιεῖν ἐγκύμονας καὶ τικτούσας τὰ καλά· κατά-
μαθέ γέ τοι τὴν ἀδελφήν σου Λείαν καὶ εὑρήσεις ἐξ οὐδενὸς γενητοῦ
λαμβάνουσαν τὴν σπορὰν καὶ τὴν γονήν, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ·
„ἰδὼν γὰρ κύριος, ὅτι μισεῖται Λεία, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς· Ῥαχὴλ
δὲ ἦν στεῖρα“ (Gen. 29, 31). ἀλλ' ὅρα πάλιν τὴν ἐν τούτῳ λεπτουρ- 181
γίαν· τῆς ἀρετῆς ὁ θεὸς τὰς μήτρας ἀνοίγει, σπείρων ἐν αὐταῖς τὰς
καλὰς πράξεις, ἡ δὲ μήτρα, παραδεξαμένη τὴν ἀρετὴν ὑπὸ θεοῦ, οὐ
τίκτει τῷ θεῷ — χρεῖος γὰρ οὐδενός ἐστιν ὁ ὤν —, ἀλλ' ἐμοὶ τῷ
Ἰακὼβ υἱούς· ἐμοῦ γὰρ ἕνεκα ἔσπειρεν ὁ θεὸς ἐν τῇ ἀρετῇ τάχα,
οὐχ ἑαυτοῦ. οὐκοῦν ἄλλος μὲν ἀνὴρ τῆς Λείας ὁ ἠσυχαζόμενος
εὑρίσκεται, ἄλλος δὲ πατὴρ τῶν ἐκ Λείας τέκνων· ἀνὴρ μὲν γὰρ
ὁ τὴν μήτραν ἀνοίγων, πατὴρ δὲ τῶν τέκνων, ᾧ ταῦτα τίκτειν
λέγεται.

(64.) „Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυ- 182
ναικός“ (Gen. 3, 15). ὄντως ἐστὶν ἡδονὴ ἐχθρὸν αἰσθήσει, καίτοι δο-
κοῦν ἐνίοις μάλιστα εἶναι φίλον· ἀλλ' ὥσπερ τὸν κόλακα οὐκ ἄν τις
ἑταῖρον εἴποι — νόσος γὰρ φιλίας ἡ κολακεία — οὐδὲ τὴν ἑταίραν
εὔνουν ἐραστῇ — τοῖς γὰρ διδομένοις, οὐκ αὐτῷ, προσπέπονθεν —,
οὕτω καὶ τὴν ἡδονὴν ἐξετάζων εὑρήσεις νόθον οἰκειότητα ὑποδυομένην
πρὸς αἴσθησιν. ὅταν γέ τοι κορεσθῶμεν ἡδονῆς, ἐκπίπτει τῶν τόνων 183
ἡμῶν τὰ αἰσθητήρια· ἢ τοὺς οἴνῳ ἢ ἔρωτι μεθύοντας οὐ καταμανθά-
νεις, ὅτι ὁρῶντες οὐχ ὁρῶσι καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσι καὶ τῶν
ἄλλων αἰσθήσεων ἀφῄρηνται τὰς ἀκριβεῖς ἐνεργείας; ἔστι δ' ὅτε καὶ
διὰ πλῆθος ἄμετρον τροφῆς ἅπαντες οἱ τόνοι τῶν αἰσθήσεων ὑφείθησαν

---

1. 2 αὐτὴν μωμησάμενος scripsi (αὐτὴν μεμψάμενος coni. Wendl): ἑαυτὸν μιμησάμενος codd. 3 τὰς ψυχῶν μήτρας Mang.: τὰ ψυχῶν μέτρα codd. 5 γεννητοῦ codd. 6 τοῦ om. ABH 8. 9 λεπτουργίαν· τῆς ἀρετῆς sic distinxit Markland: λεπτουργίαν τῆς ἀρετῆς. v 10 ἀρετὴν] σπορὰν coni. Mang. 12 υἱοὺς corr. Turn.: υἱός codd. 24 οἴνῳ ἢ ἔρωτι Markland: οἴνων ἔρωτι codd. 24. 25 καταμανθάνεις codd.: καταλαμβάνεις Mang.

19—20 D^K fol. 191^r (Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας) D^P fol. 20^r D^R fol. 275^r D^V p. 715 Mel. Barocc. fol. 173^r Φίλωνος: οὐκ ἂν εἴποι τις ἕτερον (ἑταῖρον D^R) τὸν κόλακα· νόσος γὰρ φιλίας ἡ κολακεία.

ὕπνου καταλαμβάνοντος, ὃς καὶ τοὔνομα ἔσχεν ἀπὸ τῆς ὑφέσεως αὐτῶν· χαλᾶται γὰρ τότε τὸ αἰσθητικὸν ὄργανον, ὥσπερ ἐν ταῖς ἐγρηγόρσεσιν ἐπιτείνεται, μηκέτι κωφὰς τὰς ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς πλήξεις δεχόμενον ἀλλὰ γεγωνυίας καὶ ἐναργεῖς τήν τε ἠχὴν ἄχρι τοῦ νοῦ διαδιδούσας· δεῖ γὰρ αὐτὸν πληχθέντα γνωρίσαι τὸ ἐκτὸς καὶ λαβεῖν αὐτοῦ τύπον ἐναργῆ.

184 (65.) τήρει δ' ὅτι οὐκ εἶπεν „ἔχθραν θήσω σοὶ καὶ τῇ γυναικί", ἀλλὰ „ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ τῆς γυναικός". διὰ τί δέ; ὅτι περὶ τὸ μέσον καὶ ὡς ἂν ἐν μεθορίῳ κείμενον ἡδονῆς καὶ αἰσθήσεως γίνεται τούτων ὁ πόλεμος. τὸ δὲ μέσον ἀμφοῖν | ἐστι τὸ πότιμον, τὸ ἐδώδιμον, p. 124 M.
τὸ εὐτρεπὲς πρὸς τὰ τοιαῦτα πάντα, ὧν ἕκαστον αἰσθητόν τέ ἐστι καὶ ποιητικὸν ἡδονῆς. ὅταν οὖν ἀπλήστως ἐμφορηθῇ τούτων ἡ ἡδονή,

185 βλάβην εὐθὺς εἰργάσατο αἰσθήσει. τὸ δ' „ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ τοῦ σπέρματος αὐτῆς" εἴρηται πάλιν φυσικῶς· σπέρμα γὰρ πᾶν ἐστι γενέσεως ἀρχή· ἀρχὴ δὲ ἡδονῆς μὲν [οὐ] τὸ πάθος, [ἀλλ'] ἄλογος ὁρμή, αἰσθήσεως δὲ ὁ νοῦς· ἀπὸ γὰρ τούτου καθάπερ τινὸς πηγῆς αἱ αἰσθητικαὶ τείνονται δυνάμεις, μάλιστα κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν, ὃς ἐκ τοῦ Ἀδὰμ πεπλάσθαι φησὶ τὴν γυναῖκα, τὴν αἴσθησιν ἐκ τοῦ νοῦ. ὅπερ οὖν ἡδονὴ πρὸς αἴσθησιν, τοῦτο πάθος πρὸς νοῦν, ὥστ'

186 ἐπειδὴ ἐκεῖνα ἐχθρά, καὶ ταῦτ' ἂν εἴη πολέμια. (66.) καὶ περιφανής ἐστιν ὁ τῶνδε πόλεμος· κατὰ γοῦν τὰς ἐπικρατείας τοῦ νοῦ, ὅτε τοῖς νοητοῖς καὶ ἀσωμάτοις παραβάλλει, φυγαδεύεται τὸ πάθος· καὶ ἔμπαλιν ὅταν τοῦτο νικήσῃ νίκην κακήν, εἴκει ὁ νοῦς κωλυόμενος προσέχειν ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἑαυτοῦ πᾶσιν ἔργοις. φησὶ γοῦν ἐν ἑτέροις, ὅτι „ὅταν μὲν ἐπῆρε τὰς χεῖρας Μωυσῆς, κατίσχυεν Ἰσραήλ, ὅταν δὲ καθῆκε, κατίσχυεν Ἀμαλήκ" (Exod. 17, 11), τοῦτο παριστὰς ὅτι, ὁ νοῦς ἐπειδὰν μὲν ἐξάρῃ αὑτὸν ἀπὸ τῶν θνητῶν καὶ μετεωρισθῇ, ῥώννυται τὸ ὁρῶν τὸν θεόν, ὅπερ ἐστὶν Ἰσραήλ, ἐπειδὰν δὲ καθῇ τοὺς ἰδίους τόνους καὶ ἐξασθενήσῃ, αὐτίκα τὸ πάθος ἰσχύσει, ὁ Ἀμαλήκ, ὃς ἑρμηνεύεται λαὸς ἐκλείχων· ὄντως γὰρ διεσθίει τὴν ὅλην ψυχὴν καὶ ἐκλιχμᾶται,

187 μηδὲν ἐν αὐτῇ σπέρμα ἢ ζώπυρον ἀρετῆς ὑπολείπων. παρὸ καὶ λέγεται „ἀρχὴ ἐθνῶν Ἀμαλήκ" (Num. 24, 20), ὅτι τῶν μιγάδων καὶ

---

1 ἀπὸ] ὑπὸ H ἐφέσεως H 3 τὰς] καὶ L 4 γεγονυίας PH 9 ἐστιν H 10 εὐπρεπὲς codd., corr. Turn. 11 ἐμφορηθῇ scripsi: ἐμφορηθήσεται codd. 12 εἰργάσατο codd.: εἰργάζετο Mang. 14 οὐ et ἀλλ' seclusit Wendl. 15 δὲ ὁ νοῦς Wendl.: διὰ νοῦ codd. 16 Μωσῆν codd. 17 ἐκ alterum om. L 21 προσβάλλει coni. Mang. 25 παριστὰς scripsi: παριστῶν codd. 26 τὸ ὁρῶν Mang.: τῷ ὁρᾶν codd. 29 ἐκλιχμᾶται codd., corr. Turn.

συγκλύδων καὶ πεφυρμένων ἀβουλεὶ τὸ πάθος ἄρχει καὶ κυριεύει. διὰ
τούτου πᾶς ὁ ψυχῆς ἀναρριπίζεται πόλεμος· αἷς γοῦν χαρίζεται διανοίαις
ὁ θεὸς εἰρήνην, ταύταις ὁμολογεῖ ἀπαλείψειν „τὸ μνημόσυνον Ἀμαλὴκ
ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανόν" (Exod. 17, 14).
(67.) Τὸ δὲ „αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ 188
πτέρναν" (Gen. 3, 15) τῇ μὲν φωνῇ βαρβαρισμός ἐστι, τῷ δὲ σημαι-
νομένῳ κατόρθωμα· τῷ γὰρ ὄφει λέγεται περὶ τῆς γυναικός, ἡ δὲ γυνὴ
„αὐτὸς" οὐκ ἔστιν, ἀλλ' „αὐτή". τί οὖν λεκτέον; ἀπὸ τοῦ περὶ τῆς
γυναικὸς λόγου μετελήλυθεν ἐπὶ τὸ σπέρμα καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς·
p. 125 M. ἀρχὴ δὲ ἦν αἰσθήσεως | ὁ νοῦς· οὗτος δὲ ἄρρην, ἐφ' οὗ χρὴ λέγειν
αὐτὸς καὶ αὐτοῦ καὶ τὰ τοιαῦτα. ὀρθῶς οὖν τῇ ἡδονῇ λέγεται, ὅτι ὁ
νοῦς σου τηρήσει τὸ κεφάλαιον καὶ ἡγεμονικὸν δόγμα, καὶ σὺ τηρήσεις
αὐτοῦ, τοῦ νοῦ, τὰς ἐπιβάσεις καὶ ἐφιδρύσεις τῶν ἀρεσκόντων, αἷς αἱ πτέρ-
ναι κατὰ λόγον εἰκάσθησαν. (68.) τὸ δὲ „τηρήσει" δύο δηλοῖ· ἓν μὲν 189
τὸ οἷον διαφυλάξει καὶ διασώσει, ἕτερον δὲ τὸ ἴσον τῷ ἐπιτηρήσει πρὸς
ἀναίρεσιν. ἀνάγκη δὲ τὸν νοῦν ἢ φαῦλον ἢ σπουδαῖον εἶναι· ὁ μὲν
οὖν ἄφρων φύλαξ καὶ ταμίας ἂν γένοιτο τῆς ἡδονῆς, χαίρει γὰρ αὐτῇ,
ὁ δὲ σπουδαῖος ἐχθρός, καραδοκῶν ὅτε ἐπιθέμενος ἰσχύσει καθελεῖν
αὐτὴν εἰσάπαν. καὶ μὴν ἔμπαλιν ἡ ἡδονὴ τοῦ μὲν ἄφρονος διατηρεῖ
τὴν ἐπίβασιν, τοῦ δὲ σοφοῦ λύειν καὶ ἀναιρεῖν ἐπιχειρεῖ τὴν ἔνστασιν,
ἡγουμένη τὸν μὲν κατάλυσιν αὐτῆς μελετᾶν, τὸν δ' ἄφρονα δι' ὧν μά-
λιστα σωθήσεται. ἀλλ' ὅμως πτερνίζειν δοκοῦσα καὶ ἀπατᾶν τὸν 190
ἀστεῖον αὐτὴ πτερνισθήσεται πρὸς τοῦ πάλην ἠσκηκότος Ἰακὼβ —
πάλην δ' οὐ τὴν σώματος ἀλλ' ἣν παλαίει ψυχὴ πρὸς τοὺς ἀνταγωνιστὰς
τρόπους αὐτῆς πάθεσι καὶ κακίαις μαχομένη —· καὶ οὐ πρότερον ἀνή-
σει πτέρναν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ πάθους, πρὶν ἀπειπεῖν αὐτὸ καὶ ὁμολο-
γῆσαι, ὅτι ἐπτέρνισται καὶ νενίκηται δίς, ἔν τε τοῖς πρωτοτοκίοις καὶ
ἐν τῷ εὐλογιστεῖν. „δικαίως" γάρ φησιν „ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ 191
Ἰακώβ, ἐπτέρνικέ με γὰρ ἤδη δεύτερον· τότε τὰ πρωτοτόκιά μου
εἴληφε, καὶ νῦν εἴληφε τὴν εὐλογίαν μου" (Gen. 27, 36). πρεσβύτερα
δὲ ὁ μὲν φαῦλος ἡγεῖται τὰ σώματος, ὁ δ' ἀστεῖος τὰ ψυχῆς, ἃ καὶ

---

1 ἀβουλὶ codd. 2 ἀναρριπήζεται BH 3 ἀπολείψειν PL 7 τῷ γὰρ ὄφει λέγεται scripsi: τὸ γὰρ ὀφείλεται codd., τί γάρ; ὀφείλεται v, ὄφει λέγεται iam coni. Mang. 13 αὐτοῦ] αὖ τούτου coni. Mang. 15 διαδώσει L τῷ ἴσον τὸ H 17 ἂν] ὢν H 18 ὅτε Mang.: ὅτι codd. 21 ὧν] ὃν P 24 σώματος AP: τοῦ σώματος BH 25 μαχομένη scripsi: μαχομένους codd. 27 πρωτοτόκοις codd., corr. Mang. 29 ἐπτέρνηκε ABH

πρὸς ἀλήθειάν ἐστιν, οὐ χρόνῳ ἀλλὰ δυνάμει καὶ ἀξιώματι πρεσβύτερα
καὶ πρῶτα ὄντως, ὡς καὶ ἄρχων ἐν πόλει· ἡγεμονὶς δὲ τοῦ συγκρίματος
192 ἡ ψυχή. (69.) εἴληφεν οὖν τὰ πρῶτα ὁ πρῶτος κατ' ἀρετήν, ἃ καὶ
ἐπέβαλεν αὐτῷ· εἴληφε γὰρ καὶ ⟨τὸ⟩ εὐλογιστεῖν σὺν εὐχαῖς τελείαις.
μάταιος δὲ καὶ οἰησίσοφος ὁ λέγων „τὰς ἐμὰς εὐλογίας καὶ τὰ ἐμὰ
πρωτοτόκια εἴληφεν“· οὐ γὰρ τὰ σά, ὦ οὗτος, λαμβάνει, ἀλλὰ τοῖς
σοῖς τὰ ἐναντία· τὰ μὲν γὰρ σὰ δουλείας, τὰ δ' ἐκείνου δεσποτείας
193 ἠξίωται· καὶ εἰ ἀγαπήσεις δοῦλος γενέσθαι τοῦ σοφοῦ, νουθεσίας καὶ
σωφρονισμοῦ κοινωνήσεις, ἀμαθίαν καὶ ἀπαιδευσίαν κῆρας ψυχῆς ἀπο-
βαλών· εὐχόμενος γὰρ ὁ πατήρ σοί φησιν, ὅτι „τῷ ἀδελφῷ σου δου-
λεύσεις“ (Gen. 27, 40)· ἀλλ' οὐχὶ νῦν — οὐ γὰρ ἀνέξεταί σε ἀφηνιά-
ζοντα —, ἀλλ' ὅταν „ἐκλύσῃς τὸν ζυγὸν ἀπὸ τοῦ τραχήλου σου“
(ibid.), τὸ αὔχημα καὶ φρύαγμα ἀποβαλὼν ὃ ἐκτήσω ὑποζεύξας σεαυ- p. 126 M.
194 τὸν ὀχήματι παθῶν, ἡνιοχούσης ἀφροσύνης. νυνὶ μὲν δοῦλος εἶ χαλε-
πῶν καὶ ἀφορήτων τῶν ἐν σαυτῷ δεσποτῶν, οἷς νόμος ἐστὶ μηδένα
ἐλεύθερον ποιεῖν· ἐὰν δὲ τούτους δρασμῷ χρησάμενος καταλίπῃς, ὑπο-
δέξεταί σε φιλόδουλος δεσπότης ἐπ' ἐλπίσι χρησταῖς ἐλευθερίας καὶ
οὐκ ἐκδώσει ἔτι τοῖς προτέροις δεσπόταις, μαθὼν παρὰ Μωυσέως δί-
δαγμα καὶ δόγμα ἀναγκαῖον, „μὴ παραδιδόναι παῖδα τῷ κυρίῳ, ὃς
προστέθειται αὐτῷ παρὰ τοῦ κυρίου· μετὰ γὰρ αὐτοῦ κατοικήσει ἐν
195 παντὶ τόπῳ, ᾧ ἐὰν ἀρέσκῃ αὐτῷ“ (Deut. 23, 15. 16). (70.) ἀλλ'
ἕως οὐκ ἀποδέδρακας, ἔτι δ' ἐγκεχαλίνωσαι ταῖς ἐκείνων τῶν δεσποτῶν
ἡνίαις, ἀνάξιος εἶ δουλεύειν σοφῷ· τεκμήριον μέγιστον ἤθους ἀνελευ-
θέρου καὶ δουλοπρεποῦς παρέχεις, ὅταν λέγῃς „τὰ ἐμὰ πρωτοτόκια καὶ
τὰς ἐμὰς εὐλογίας“ (Gen. 27, 36)· εἰς ἄμετρον γὰρ ἀμαθίαν κεχωρη-
κότων αἵδε αἱ φωναί, ἐπειδὴ μόνῳ ἁρμόττει θεῷ λέγειν τὸ ἐμόν, αὐ-
196 τοῦ γὰρ ὄντως κτήματα μόνου τὰ πάντα. διὸ καὶ μαρτυρήσει, ὅταν
φῇ „τὰ δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου διατηρήσεις“ (Num.
28, 2), ὅτι δῶρα δομάτων διαφέρει· τὰ μὲν γὰρ ἔμφασιν μεγέθους
τελείων ἀγαθῶν δηλοῖ, ἃ τοῖς τελείοις χαρίζεται ὁ θεός, τὰ δ' εἰς
βραχύτατον ἔσταλται, ὧν μετέχουσιν οἱ εὐφυεῖς ἀσκηταὶ οἱ προκόπτοντες.
197 οὗ χάριν καὶ Ἀβραὰμ ἀκολουθῶν τῷ θεοῦ θελήματι τὰ μὲν ὑπάρχοντα,

---

4 τὸ addidi; καὶ ⟨τὰ πρωτοτόκια καὶ τὸ⟩ coni. Wendl. 6 πρωτότοκα codd. 9 κοινωνήσεις Mang.: κοινωνήσας codd. 13. 14 σεαυτὸν scripsi: ἑαυτὸν codd. 15 σαυτῷ scripsi: ἑαυτῶ codd. 17 ἐλευθερίαις H 18 Μωσέως codd. 20 προτέθειται L κατοικήσειεν ἐν L 21 τόπῳ] τρόπω H 23 ἀνάξιος εἶ Mang.: ἀναξίαις codd. 28 καρπώματά μου om. L 29 διαφέρει scripsi: διαφέρουσι codd. 30 δηλοῖ scripsi: δηλοῦσιν codd.

ἅπερ ἦν αὐτῷ ἐκ θεοῦ, κατέχει, ἀποπέμπεται δὲ τὴν ἵππον τοῦ βασι-
λέως Σοδόμων (Gen. 14, 21 ss.), ὡς καὶ τὰ ὑπαρκτὰ τῶν παλλακῶν. καὶ
Μωυσῆς μέντοι τὰ μέγιστα δικαιονομεῖν ἀξιοῖ καὶ περὶ τῶν μεγίστων,
τὰ δὲ βραχέα τῶν κριμάτων ἐπιτρέπει τοῖς δευτερεύουσι σκοπεῖν
(cf. Exod. 18, 26). ὅστις δὲ τολμᾷ λέγειν ἑαυτοῦ τι εἶναι, δοῦλος 198
τὸν πάντα αἰῶνα γεγράψεται, ὥσπερ ὁ λέγων „ἠγάπηκα τὸν κύριόν
μου καὶ τὴν γυναῖκά μου καὶ τὰ παιδία μου· οὐκ ἀποτρέχω ἐλεύ-
θερος“ (Exod. 21, 5). εὖ γε τὸ ἑαυτῷ ὁμολογῆσαι δουλείαν· πῶς γὰρ
ὁ λέγων οὐ δοῦλος Ἐμὸς ὁ κύριος νοῦς ἐστι, κύριος ἑαυτοῦ καὶ αὐτο-
κράτωρ· ἐμὴ καὶ ἡ αἴσθησις, αὔταρκες τῶν σωμάτων κριτήριον· ἐμὰ
καὶ τὰ τούτων ἔκγονα, τοῦ μὲν νοῦ τὰ νοητά, τῆς δ' αἰσθήσεως τὰ
αἰσθητά· ἐπ' ἐμοὶ γὰρ τὸ νοεῖν, τὸ αἰσθάνεσθαι. ἀλλὰ μὴ μόνον 199
ἑαυτοῦ καταμαρτυρείτω, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ καταδικασθεὶς αἰωνίαν
καὶ βεβαιοτάτην ὑπομενέτω δουλείαν κελεύοντος τό τε οὖς τρυπᾶσθαι,
ἵνα μὴ παραδέξηται λόγους ἀρετῆς, καὶ δουλεύειν τὸν αἰῶνα τῷ νῷ
καὶ τῇ αἰσθήσει, κακοῖς καὶ ἀνηλεέσι δεσπόταις.

(71.) „Καὶ τῇ γυναικὶ εἶπε Πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου 200
καὶ τὸν στεναγμόν σου“ (Gen. 3, 16). τῆς γυναικός, ἥτις αἴσθησις
p. 127 M. ἦν, ἴδιόν ἐστιν ἀλγηδὼν πάθος, | ἡ λύπη καλεῖται· περὶ ὃ γὰρ γίνεται
τὸ ἥδεσθαι, περὶ τοῦτο καὶ τὸ ἀλγεῖν· ἡδόμεθα δὲ διὰ τῶν αἰσθήσεων,
ὥστε ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀλγοῦμεν δι' αὐτῶν. ἀλλ' ὁ μὲν σπουδαῖος καὶ
κεκαθαρμένος νοῦς ἐλάχιστα ἀλγεῖ, ἥκιστα γὰρ ἐπιτίθενται αὐτῷ αἱ
αἰσθήσεις· τῷ δ' ἄφρονι περιττεύει τὸ πάθος οὐδὲν ἔχοντι ἀλεξιφάρ-
μακον ἐν τῇ ψυχῇ, ᾧ τὰς ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν κῆρας
ἀμυνεῖται. ὥσπερ γὰρ ἑτέρως τύπτεται ὁ ἀθλητὴς καὶ ὁ δοῦλος, ὁ 201
μὲν καθ' ὑπόπτωσιν ἐνδιδοὺς πρὸς τὰς αἰκίας καὶ ὑπείκων, ὁ δ' ἀθλη-
τὴς ἀντέχων καὶ ἀντιστατῶν καὶ τὰς ἐπιφερομένας ⟨πληγὰς⟩ ἀποσειό-
μενος, καὶ κείρεις ἑτέρως μὲν ἄνθρωπον, ἑτέρως δὲ τὸ κῴδιον — τὸ μὲν
γὰρ ἐν τῷ πάσχειν μόνον ἐξετάζεται, ὁ δ' ἄνθρωπος καὶ ἀντιδρᾷ καὶ
ὥσπερ ἀντιπέπονθε σχηματίζων ἑαυτὸν πρὸς τὸ κείρεσθαι —, οὕτως ὁ μὲν 202
ἀλόγιστος ἀνδραπόδων δίκην ἑτέρῳ ὑπείκει καὶ ὑποπίπτει ταῖς ἀλγη-
δόσιν ὡς ἀφορήτοις δεσποίναις ἀντιβλέψαι πρὸς αὐτὰς ἀδυνατῶν, ἄρρενας
καὶ ἐλευθέρους σπᾶν μὴ δυνάμενος λογισμούς, παρὸ δὴ καὶ πλῆθος

3 Μωσῆς codd. μέντοι ⟨αὐτὸς⟩ coni. Wendl., μὲν αὐτὸς Diels 9 οὐ δοῦλος ὁ λέγων coni. Mang. 14 τρυπᾶσθαι Mang.: τρυπάσθω codd. 15 δουλεύειν scripsi: δουλεύῃ codd. 24 αἰσθητικῶν H 27 πληγὰς addidi 30 κείρασθαι codd., corr. Turn. 33 δὴ] δὲ L, om. Turn.

ἄπειρον διὰ τῶν αἰσθήσεων αὐτῷ τῶν ὀδυνηρῶν ἐπαντλεῖται, ὁ δ' ἐπιστήμων ἀθλητοῦ τρόπον μετὰ δυνάμεως καὶ ῥώμης καρτερᾶς ἀντιβὰς πρὸς τὰ ἀλγεινὰ πάντα ἀντιπνεῖ, ὡς μὴ τιτρώσκεσθαι πρὸς αὐτῶν, ἀλλ' ἐξαδιαφορεῖν ἕκαστον, καί μοι δοκεῖ νεανιευσάμενος ἂν ἐπιφωνῆσαι τὸ τραγικὸν πρὸς τὴν ἀλγηδόνα οὕτως·

⟨Πίμπρη⟩, κάταιθε σάρκας, ἐμπλήσθητί μου
πίνουσα κελαινὸν αἷμα· πρόσθε γὰρ κάτω
γῆς εἶσιν ἄστρα, γῆ δ' ἄνεισ' ἐς αἰθέρα,
πρὶν ἐξ ἐμοῦ σοι θῶπ' ἀπαντῆσαι λόγον.

203 (72.) ὥσπερ δὲ τῇ αἰσθήσει τὰ ἀλγεινὰ πάντα παραυξήσας τέθεικεν ὁ θεός, οὕτω τῇ σπουδαίᾳ ψυχῇ πλῆθος ἄφθονον ἀγαθῶν δεδώρηται. φησὶ γοῦν ἐπὶ τοῦ τελείου Ἀβραὰμ τὸν τρόπον τοῦτον· „κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα, λέγει κύριος· οὗ εἵνεκα ἐποίησας τὸ ῥῆμα τοῦτο καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ, ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης“ (Gen. 22, 16. 17). εὖ καὶ τὸ ὅρκῳ βεβαιῶσαι τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ὅρκῳ θεοπρεπεῖ· ὁρᾷς γὰρ ὅτι οὐ καθ' ἑτέρου ὀμνύει θεός, οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ κρεῖττον, ἀλλὰ
204 καθ' ἑαυτοῦ, ὅς ἐστι πάντων ἄριστος. ἔφασαν δέ τινες, ὡς ἀνοίκειον ἦν ὀμνύναι· ὁ ὅρκος γὰρ πίστεως ἕνεκα παραλαμβάνεται, | πιστὸς δὲ p. 128 M.
μόνος ὁ θεὸς καὶ εἴ τις θεῷ φίλος, καθάπερ Μωυσῆς λέγεται „πιστὸς ἐν παντὶ τῷ οἴκῳ“ γεγενῆσθαι (Num. 12, 7). ἄλλως τε καὶ οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ εἰσιν ὅρκοι καὶ νόμοι τοῦ θεοῦ καὶ θεσμοὶ ἱεροπρεπέστατοι· τεκμήριον δὲ τῆς ἰσχυρότητος αὐτοῦ, ὃ ἂν εἴπῃ γίνεται, ὅπερ ἦν οἰκειότατον ὅρκῳ· ὥστ' ἀκόλουθον ἂν εἴη λέγειν, ὅτι πάντες οἱ τοῦ θεοῦ
205 λόγοι εἰσὶν ὅρκοι βεβαιούμενοι ἔργων ἀποτελέσμασι. (73.) φασί γε μὴν ὅρκον εἶναι μαρτυρίαν θεοῦ περὶ πράγματος ἀμφισβητουμένου· εἰ δὴ ὄμνυσιν ὁ θεός, ἑαυτῷ μαρτυρεῖ, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον, ἕτερον γὰρ

---

2 καρτερᾶς AP: καρτερῶς BH 4 ἐξαδιαφορεῖν Mang.: ἔξω διαφορεῖν codd. 6 πίμπρη om. codd. κάταιθε] κάτεσθε codd. 7 πρόσθεν codd. 8 εἴσιν codd. ἄνεισ'] ἂν codd. ἐς] εἰς codd. 9 θῶπα codd. ἀπαντλῆσαι codd. 10 ἐπιτέθεικεν coni. Wendl. 13 εἵνεκα codd.: ἕνεκα Mang. 17 τὸ ὅρκῳ βεβαιῶσαι Wendl.: τῶ ὅρκω βεβαιώσας codd. 20 ἦν ⟨θεοῦ τὸ⟩ coni. Wendl., ἦν ⟨θεῷ⟩ Mang. 21 φίλος θεῶ BH Μωσῆς codd. 26 ἀποτελέσματα L 28 δὴ] δὲ L

---

6 Eur. frg. 687 N^2. 7 πίνουσα h. l. Philo, πίνων Euripides.

δεῖ εἶναι τὸν ποιούμενον τὴν μαρτυρίαν καὶ τὸν ὑπὲρ οὗ γίνεται. τί
οὖν λεκτέον; πρῶτον μὲν ὡς οὐκ ἔστιν ὑπαίτιον ἑαυτῷ μαρτυρεῖν τὸν
θεόν· τίς γὰρ ἂν ἄλλος γένοιτο ἱκανὸς αὐτῷ μαρτυρῆσαι; ἔπειτα πάντ'
ἐστὶν αὐτὸς ἑαυτῷ τὰ τιμιώτατα, συγγενὴς οἰκεῖος φίλος ἀρετὴ εὐδαι-
μονία μακαριότης ἐπιστήμη σύνεσις ἀρχὴ τέλος ὅλον πᾶν δικαστὴς
γνώμη βουλὴ νόμος πρᾶξις ἡγεμονία. ἄλλως τε ἂν τὸ „κατ' ἐμαυτοῦ 206
ὤμοσα" ὃν χρὴ τρόπον ἐκδεξώμεθα, παυσόμεθα τῆς ἄγαν σοφιστείας.
μήποτ' οὖν ἐστι τοιοῦτον· οὐδὲν τῶν δυναμένων πιστοῦν δύναται παγίως
περὶ θεοῦ πιστῶσαι, οὐδενὶ γὰρ ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν φύσιν, ἀλλ' ἀόρατον
αὐτὴν παντὶ τῷ γένει παρεσκεύασε· τίς ἂν ἰσχύσαι ἢ ὅτι ἀσώματον
ἢ ὅτι σῶμα ἢ ὅτι ποιὸν ἢ ὅτι ἄποιον τὸ αἴτιον εἰπεῖν ἢ συνόλως περὶ
οὐσίας ἢ ποιότητος ἢ σχέσεως ἢ κινήσεως αὐτοῦ βεβαίως ἀποφήνασθαι;
ἀλλὰ περί γε ἑαυτοῦ μόνος ἰσχυριεῖται, ἐπεὶ καὶ μόνος ἀψευδῶς τὴν
ἑαυτοῦ φύσιν ἠκρίβωσε. βεβαιωτὴς οὖν ἰσχυρότατος ἑαυτοῦ τὸ πρῶτον, 207
ἔπειτα καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ μόνος ὁ θεός, ὥστ' εἰκότως ὤμνυε καθ'
ἑαυτοῦ πιστούμενος ἑαυτόν, ὃ μὴ δυνατὸν ἦν ἄλλῳ. διὸ καὶ ἀσεβεῖς
ἂν νομισθεῖεν οἱ φάσκοντες ὀμνύναι κατὰ θεοῦ· εἰκότως γὰρ οὐδεὶς
ὄμνυσι κατ' αὐτοῦ, ὅτι γε οὐ περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ διαγνῶναι δύνα-
ται, ἀλλ' ἀγαπητόν, ἐὰν ⟨κατὰ⟩ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ δυνηθῶμεν, ὅπερ
ἦν τοῦ ἑρμηνέως λόγου· οὗτος γὰρ ἡμῶν τῶν ἀτελῶν ἂν εἴη θεός,
τῶν δὲ σοφῶν καὶ τελείων ὁ πρῶτος. καὶ Μωυσῆς μέντοι τὴν ὑπερ- 208
βολὴν θαυμάσας τοῦ ἀγενήτου φησίν· „καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὀμῇ"
(Deut. 6, 13), οὐχὶ αὐτῷ· ἱκανὸν γὰρ τῷ γενητῷ πιστοῦσθαι καὶ
μαρτυρεῖσθαι λόγῳ θείῳ· ὁ δὲ θεὸς αὐτοῦ πίστις ἔστω καὶ μαρτυρία
p. 129 M. | βεβαιοτάτη. (74.) τὸ δὲ „οὗ εἵνεκα ἐποίησας τὸ ῥῆμα τοῦτο" 209
(Gen. 22, 16) σύμβολόν ἐστιν εὐσεβείας· τὸ γὰρ ἕνεκα θεοῦ μόνου
πάντα πράττειν εὐσεβές. παρὸ καὶ ἀφειδοῦμεν τοῦ ἀγαπητοῦ τέκνου
τῆς ἀρετῆς, τοῦ εὐδαιμονῆσαι, παραχωροῦντες αὐτὸ τῷ δημιουργῷ,
ἄξιον τὸ γέννημα κρίνοντες κτῆμα θεοῦ νομίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ γενητοῦ

---

5 πᾶς BH 8 δυνάμεων L πιστοῦν Mang.: πιστεύειν codd. 9 πιστῶσαι Mang.: πιστεῦσαι codd., om. Turn. αὐτοῦ codd. 10 παρεσκεύασεν H τίς ⟨γὰρ⟩ coni. Wendl. ἰσχύσαι scripsi: ἰσχύση codd. 11 ἢ ὅτι σῶμα om. L 13 μόνος (post ἑαυτοῦ) scripsi: μόνου codd. 14 βεβαιωτὴς Mang.: βεβαιότης codd. ἰσχυρότατος scripsi: εὐχάριστος codd., εἷς ἄριστος coni. Diels 15 αὐτοῦ codd. 18 κατ' αὐτοῦ Mang.: καθ' ἑαυτοῦ codd. οὐ] οὐδὲ coni. Wendl. 19 κατὰ addidi 21 Μωσῆς codd. 22 ἀγεννήτου codd. 23 γεννητῷ codd. 24 αὐτοῦ codd. 27 εὐσεβές Mang.: εὐθές codd. 28 αὐτὸ] αὐτῷ L 29 κτῆμα om. P γεννητοῦ codd.

210 τινος. εὖ δὲ τὸ φάναι „εὐλογῶν εὐλογήσω“ (ib. 17)· πολλὰ γὰρ
εὐλόγιστα δρῶσί τινες, ἀλλ' οὐκ ἐπ' εὐλογίαις, ἐπεὶ καὶ ὁ φαῦλος
ἔνια δρᾷ τῶν καθηκόντων οὐκ ἀφ' ἕξεως καθηκούσης, καὶ ὁ μεθύων
μέντοι καὶ μεμηνὼς ἔστιν ὅτε νηφάλια φθέγγεταί τε καὶ ποιεῖ, ἀλλ'
οὐκ ἀπὸ νηφούσης διανοίας, καὶ οἱ ἔτι κομιδῇ νήπιοι παῖδες οὐκ ἀπὸ
λογικῆς ἕξεως — οὔπω γὰρ αὐτοὺς ἡ φύσις λογικοὺς πεπαίδευκε
— πολλὰ πράττουσι καὶ λέγουσιν ὧν οἱ λογικοί. βούλεται δὲ ὁ νο-
μοθέτης τὸν σοφὸν μὴ σχετικῶς καὶ εὐαλώτως καὶ ὡς ἂν ἐκ τύχης
εὐλόγιστον δοκεῖν εἶναι, ἀλλ' ἀπὸ ἕξεως καὶ διαθέσεως εὐλογίστου.
211 (75.) οὐκ ἐξήρκεσεν οὖν τῇ βαρυδαίμονι αἰσθήσει χρῆσθαι πλουσίως
ταῖς λύπαις, ἀλλὰ καὶ „τῷ στεναγμῷ“. ἔστι δὲ στεναγμὸς σφοδρὰ καὶ
ἐπιτεταμένη λύπη· πολλάκις γὰρ ἀλγοῦμεν οὐχὶ στένοντες· ὅταν δ' ἐπι-
στένωμεν, ἀνιαρῶς καὶ πάνυ ὀμβρηρῶς χρώμεθα ταῖς λύπαις. τὸ δὲ
στένειν ἐστὶ διττόν· ἓν μὲν ὃ γίνεται περὶ τοὺς ἐπιθυμοῦντας καὶ ὀρε-
γομένους τῶν ἀδικιῶν καὶ μὴ τυγχάνοντας, ὃ δὴ καὶ φαῦλόν ἐστιν·
ἕτερον δὲ ὃ γίνεται περὶ τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἀχθομένους ἐπὶ τῇ
πάλαι τροπῇ καὶ λέγοντας Κακοδαίμονες ἡμεῖς, ὅσον ἄρα χρόνον
ἐλελήθειμεν νοσοῦντες ἀφροσύνης νόσον καὶ ἀνοίας καὶ ἀδικίας ἐπιτηδευ-
212 μάτων. τοῦτο δ' οὐ γίνεται, ἐὰν μὴ τελευτήσῃ καὶ ἀποθάνῃ ἐκ τῆς
ψυχῆς ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ὁ ἄθεος καὶ φιλήδονος τρόπος· „μετὰ
γὰρ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκείνας ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύ-
πτου“· εἶτ' εὐθὺς ἀποθανούσης κακίας στενάζει ὁ ὁρῶν τὸν θεὸν [καὶ]
τὴν ἑαυτοῦ τροπήν, „κατεστέναξαν γὰρ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν σω-
ματικῶν καὶ Αἰγυπτιακῶν ἔργων“ (Exod. 2, 23)· ἐπεὶ ζῶν γε ὁ βα-
σιλεὺς καὶ φιλήδονος τρόπος ἐν ἡμῖν γεγηθέναι τὴν ψυχὴν ἀνα-
213 πείθει ἐφ' οἷς ἁμαρτάνει, ὅταν δὲ τελευτήσῃ, στένει. διὸ καὶ ἐκβοᾷ
πρὸς τὸν δεσπότην ἱκετεύουσα, μηκέτι τραπῆναι μηδὲ ἀτελῆ τὴν τε-
λείωσιν λαβεῖν· πολλαῖς γὰρ ψυχαῖς μετανοίᾳ χρῆσθαι βουληθείσαις οὐκ
ἐπέτρεψεν ὁ θεός, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ παλιρροίας εἰς τοὔμπαλιν ἀνεχώρη-
σαν τρόπον τινὰ τῆς Λὼτ | γυναικὸς (Gen. 19, 26) τῆς λιθουμένης p. 130 M.
διὰ τὸ Σοδόμων ἐρᾶν καὶ εἰς τὰς κατεστραμμένας ὑπὸ τοῦ θεοῦ φύσεις
214 ἀνατρέχειν. (76.) ἀλλὰ νυνί γέ φησιν ὅτι „ἀνέβη ἡ βοὴ αὐτῶν πρὸς
τὸν θεόν“ (Exod. 2, 23), μαρτυρῶν τῇ τοῦ ὄντος χάριτι· εἰ γὰρ μὴ

---

6 πεπαίδευκε] ἀπέδειξε coni. Mang. 12. 13 δ' ἐπιστένωμεν codd.: δὲ στένωμεν Mang. 13 ἀνιαρῶς Turn.: ἀνιαροῖς codd., νεαρῶς coni. Wendl. ἀνιαραῖς καὶ πάνυ ὀδυνηραῖς coni. Diels 15 φαύλων coni. Mang. 18 ἐλελήθειμεν scripsi (ἐληλήθαμεν —sic— Mang.): ἐληλύθειμεν ABH, ἐληλύθημεν P 22 καὶ seclusi 30 τῆς Λὼτ] καὶ Λὼτ L αἰθουμένης P 32 ὅτι] ὅτε ABP

δυνατῶς πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλεσε τὸν ἱκέτην λόγον, οὐκ ἂν ἀνέβη, τουτέσ-
τιν οὐκ ἂν ἀνεβιβάσθη καὶ ηὐξήθη καὶ μετεωρεῖν ἤρξατο φυγὼν
τὴν ταπεινότητα τῶν γηίνων. διὸ καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς φησιν· „ἰδοὺ κραυγὴ
τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἥκει πρός με“ (Exod. 3, 9). πάνυ καλῶς τὸ φθάσαι 215
μέχρι θεοῦ τὴν ἱκεσίαν· οὐκ ἂν δὲ ἔφθασεν, εἰ μὴ ὁ καλῶν χρηστὸς
ἦν. ἐνίαις δὲ ψυχαῖς προαπαντᾷ· „ἥξω πρὸς σὲ καὶ εὐλογήσω σε“
(Exod. 20, 24). ὁρᾷς ὅση τοῦ αἰτίου ἡ χάρις φθάνοντος τὴν ἡμε-
τέραν μέλλησιν καὶ προαπαντῶντος εἰς εὐεργεσίαν παντελῆ τῆς ψυχῆς.
καὶ χρησμός ἐστι δογματικὸς τὸ λεγόμενον· ἐὰν γὰρ ἔλθῃ εἰς τὴν διά-
νοιαν ἔννοια θεοῦ, εὐθὺς εὐλογιστεῖ τε καὶ πάσας τὰς νόσους αὐτῆς
ἰᾶται. ἡ δέ γε αἴσθησις αἰεὶ λυπεῖται καὶ στένει καὶ τίκτει μετ᾽ ὀδύνης 216
καὶ ἀλγηδόνων ἀνηκέστων τὸ αἰσθάνεσθαι, ὡς καὶ αὐτός φησιν· „ἐν
λύπαις τέξῃ τέκνα“ (Gen. 3, 16)· τίκτει δὲ ἡ μὲν ὅρασις τὸ ὁρᾶν, ἡ
δὲ ἀκοὴ τὸ ἀκούειν, ἡ δὲ γεῦσις τὸ γεύεσθαι, καὶ συνόλως ἡ αἴσθησις
τὸ αἰσθάνεσθαι· ἀλλ᾽ οὐκ ἄνευ χαλεπῆς ἀνίας τῷ ἄφρονι ἕκαστον τού-
των ποιεῖται, ἐπιλύπως γὰρ οὗτος καὶ ὁρᾷ καὶ ἀκούει καὶ γεύεται καὶ
ὀσφραίνεται καὶ κοινῶς αἰσθάνεται. (77.) ἔμπαλιν δὲ τὴν ἀρετὴν εὑ- 217
ρήσεις μετὰ χαρᾶς ὑπερβαλλούσης [καὶ] κυοφοροῦσαν καὶ τὸν σπου-
δαῖον σὺν γέλωτι καὶ εὐθυμίᾳ γεννῶντα καὶ τὸ γέννημα ἀμφοῖν αὐτὸ
γέλωτ᾽ ὄν. ὡς μὲν οὖν ὁ σοφὸς χαίρων ἀλλ᾽ οὐ λυπούμενος γεννᾷ,
μαρτυρήσει λέγων οὕτως ὁ θεῖος λόγος· „εἶπεν ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ·
Σάρα ἡ γυνή σου οὐ κληθήσεται Σάρα, ἀλλὰ Σάρρα αὐτῆς ἔσται τὸ
ὄνομα· εὐλογήσω αὐτὴν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον“ (Gen. 17,
15. 16)· εἶτ᾽ ἐπιλέγει· „καὶ ἔπεσεν Ἀβραὰμ ἐπὶ πρόσωπον καὶ ἐγέλασε
καὶ εἶπεν Εἰ τῷ ἑκατονταετεῖ γενήσεται, καὶ ἡ Σάρρα ἐνενήκοντα ἐτῶν
οὖσα τέξεται“ (ib. 17); οὗτος μὲν δὴ φαίνεται γεγηθὼς καὶ γελῶν, 218
ὅτι μέλλει γεννᾶν τὸ εὐδαιμονεῖν, τὸν Ἰσαάκ· γελᾷ δὲ καὶ ἡ ἀρετὴ
Σάρρα, μαρτυρήσει δὲ ὁ αὐτὸς λέγων ὧδε· „ἐξέλιπε Σάρρᾳ γίνεσθαι τὰ
γυναικεῖα, καὶ ἐγέλασε τῇ διανοίᾳ καὶ εἶπεν Οὔπω μοι γέγονε τὸ εὐδαι-
μονεῖν ἕως τοῦ νῦν· ὁ δὲ κύριός μου“ θεῖος λόγος „πρεσβύτερός ἐστιν“
(Gen. 18, 11. 12), ᾧ προσεῖναι τοῦτο ἀνάγκη καὶ πιστεύειν καλὸν
ὑπισχνουμένῳ. καὶ τὸ γέννημα δ᾽ ἐστὶ γέλως καὶ χαρά· τοῦτο γὰρ

---

1 ἐκάλεσεν H 10 εὐθὺς εὐλογιστεῖται AP, εὐλογιστεῖται εὐθὺς BH, εὐλογιστεῖ τε corr. Turn. αὐτῆς AP: αὑτῆς BH 13 τέξει H 15 ἀνίας] ἀνοίας L 18 καὶ prius seclusi τὸν codd.: τὸ Mang. 19 γεννῶντα Mang.: γεννῶσαν codd. 20 γέλωτ᾽ scripsi: γέλως codd. 21 καὶ εἶπεν v, καὶ om. codd. 25 γενήσεται codd.: γενήσεται υἱός v ἐννενήκοντα AB 26 γελῶν codd.: γελᾶν Mang.

219 καὶ Ἰσαὰκ ἑρμηνεύεται. | λυπείσθω τοιγαροῦν αἴσθησις, ἀρετὴ δ' αἰεὶ p. 131 M.
χαιρέτω· καὶ γὰρ γεννηθέντος τοῦ εὐδαιμονεῖν φησι σεμνυνομένη· „γέ-
λωτα ἐποίησέ μοι ὁ κύριος· ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι“
(Gen. 21, 6). ἀναπετάσαντες οὖν ὦτα, ὦ μύσται, παραδέξασθε τελε-
τὰς ἱερωτάτας· ὁ γέλως ἐστὶν ἡ χαρά, τὸ δὲ „ἐποίησεν“ ἴσον τῷ
ἐγέννησεν, ὥστ' εἶναι τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· Ἰσαὰκ ἐγέννησεν ὁ
κύριος· αὐτὸς γὰρ πατήρ ἐστι τῆς τελείας φύσεως, σπείρων ἐν ταῖς ψυ-
χαῖς καὶ γεννῶν τὸ εὐδαιμονεῖν.
220 (78.) „Καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου“ φησίν „ἡ ἀποστροφή σου“
(Gen. 3, 16). δύο αἰσθήσεως ἄνδρες εἰσίν, ὁ μὲν νόμιμος, ὁ δὲ φθορεύς·
ἀνδρὸς μὲν γὰρ ⟨φθορέως⟩ τρόπον τὸ μὲν ὁρατὸν κινεῖ τὴν ὅρασιν, ἡ δὲ
φωνὴ τὴν ἀκοήν, ὁ δὲ χυλὸς τὴν γεῦσιν, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον·
ταῦτα δ' ἀποστρέφει καὶ καλεῖ τὴν ἄλογον αἴσθησιν πρὸς ἑαυτὰ καὶ
κατακρατεῖ καὶ κυριεύει· τό τε γὰρ κάλλος τὴν ὅρασιν ἐδουλώσατο ὅ
τε ἡδὺς χυλὸς τὴν γεῦσιν καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον αἰσθητῶν τὴν κατ'
221 αὐτὸ αἴσθησιν· ἴδε γέ τοι τὸν λίχνον, ὡς δουλεύει ταῖς παρασκευαῖς
τῶν ὅσα ὀψαρτυταὶ καὶ σιτοπόνοι τεχνιτεύουσι, καὶ τὸν σεσοβημένον
περὶ μέλος, πῶς ἐπικρατεῖται ὑπὸ κιθάρας ἢ αὐλοῦ ἢ καὶ ᾄδειν ἐπι-
σταμένου. τῇ δέ γε πρὸς τὸν νόμιμον ἄνδρα, τὸν νοῦν, ἀποστραφείσῃ
μεγίστη ἐστὶν ὠφέλεια αἰσθήσει.
222 (79.) Ἴδωμεν οὖν ἑξῆς, τίνα καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ νοῦ διεξέρχεται
παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον κινουμένου. „τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν ὁ θεός Ὅτι
ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ
ἐνετειλάμην σοι μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες, ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν
τοῖς ἔργοις σου“ (Gen. 3, 17). ἀλυσιτελέστατόν ἐστιν ἀκούειν αἰσθή-
σεως νοῦν, ἀλλὰ μὴ αἴσθησιν νοῦ· ἀεὶ γὰρ τὸ κρεῖττον ἄρχειν, τὸ δὲ
223 χεῖρον ἄρχεσθαι δεῖ· νοῦς δὲ κρεῖττον αἰσθήσεως. ὥσπερ οὖν ἄρχοντος
μὲν ἡνιόχου καὶ ταῖς ἡνίαις τὰ ζῷα ἄγοντος ᾗ βούλεται ἄγεται τὸ
ἅρμα, ἀφηνιασάντων δὲ ἐκείνων καὶ κρατησάντων ὅ τε ἡνίοχος κατε-

2 γεννηθέντας P 4 ὦ scripsi: οἱ codd. (in ras. A) 5 τῷ] τὸ BH 10 αἰσθήσεως Mang.: αἰσθήσεων codd. 11 φθορέως addidi 12 καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον om. AP 13 ἑαυτὰ scripsi: ἑαυτὴν codd. 16 γέ scripsi: δέ codd., ὡς] πῶς coni. Wendl. 17 τεχνεύουσι codd., corr. Turn. 27 κρεῖττον P: κρείττων ceteri 28 ταῖς] τὰς H

26—27 DK fol. 183r Φίλωνος ἐκ τοῦ γ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἀεὶ τὸ κρεῖττον ἄρχειν, τὸ δὲ χεῖρον ἄρχεσθαι δεῖ.

σύρη πολλάκις τά τε ζῷα ἔστιν ὅτε τῇ ῥύμῃ τῆς φορᾶς εἰς βόθρον
κατηνέχθη πλημμελῶς τε πάντα φέρεται, καὶ ναῦς εὐθυδρομεῖ μέν,
ἡνίκα τῶν οἰάκων λαβόμενος ὁ κυβερνήτης ἀκολούθως πηδαλιουχεῖ,
περιτρέπεται δ' ὅτε πνεύματος ἐναντίου περιπνεύσαντος τῇ θαλάττῃ ὁ
κλύδων ἐνῴκησεν, οὕτως ἐπειδὰν μὲν ὁ τῆς ψυχῆς ἡνίοχος ἢ κυβερνήτης 224
p. 132 M. | ὁ νοῦς ἄρχῃ τοῦ ζῴου ὅλου καθάπερ ἡγεμὼν πόλεως, εὐθύνεται ὁ
βίος, ὅταν δὲ ἡ ἄλογος αἴσθησις φέρηται τὰ πρωτεῖα, σύγχυσις κατα-
λαμβάνει δεινή, οἷα δούλων δεσπόταις ἐπιτεθειμένων· τότε γάρ, εἰ δεῖ
τἀληθὲς εἰπεῖν, ἐμπίπραται φλεγόμενος ὁ νοῦς, τῶν αἰσθήσεων τὴν
φλόγα ἐγειρουσῶν τὰ αἰσθητὰ ὑποβεβλημένων. (80.) καὶ Μωυσῆς 225
μέντοι δηλοῖ περὶ τῆς τοιαύτης ἐμπρήσεως, ἣ γίνεται διὰ τῶν αἰσθή-
σεων, τοῦ νοῦ, ὅταν λέγῃ· „καὶ αἱ γυναῖκες ἔτι προσεξέκαυσαν πῦρ ἐν
Μωάβ" — ἑρμηνεύεται γὰρ „ἐκ πατρός", ὅ τε πατὴρ ἡμῶν ὁ νοῦς
ἐστι —· „τότε" γάρ φησιν „ἐροῦσιν οἱ αἰνιγματισταί Ἔλθετε εἰς Ἐσε-
βών, ἵνα οἰκοδομηθῇ καὶ κατασκευασθῇ πόλις Σηών. ὅτι πῦρ ἐξῆλθεν
ἐξ Ἐσεβών, φλὸξ ἐκ πόλεως Σηών, καὶ κατέφαγεν ἕως Μωὰβ καὶ
κατέπιε στήλας Ἀρνών. οὐαί σοι, Μωάβ· ἀπώλου, λαὸς Χαμώς. ἀπε-
δόθησαν ⟨οἱ⟩ υἱοὶ αὐτῶν σῴζεσθαι, καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν αἰχμάλωτοι
τῷ βασιλεῖ Ἀμορραίων Σηών, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπολεῖται Ἐσεβὼν
ἕως Δεβών, καὶ ⟨αἱ⟩ γυναῖκες ἔτι προσεξέκαυσαν πῦρ ἐπὶ Μωάβ"
(Num. 21, 27—30). Ἐσεβὼν ἑρμηνεύεται λογισμοί· οὗτοι δ' εἰσὶν 226
αἰνίγματα ἀσαφείας γέμοντα. ἴδε λογισμὸν ἰατροῦ· κενώσω τὸν κάμνοντα,
θρέψω, φαρμάκοις ἰάσομαι ⟨καὶ⟩ διαίτῃ, τεμῶ, καύσω· ἀλλὰ πολλάκις ἡ
φύσις καὶ ἄνευ τούτων ἰάσατο καὶ μετὰ τούτων ἀπώλεσεν, ὡς τοὺς ἰατροῦ
πάντας ἐπιλογισμοὺς ἐνύπνια εὑρεθῆναι ἀσαφείας καὶ αἰνιγμάτων πλήρη.
πάλιν ὁ γεωπόνος φησί· σπέρματα βαλοῦμαι, φυτεύσω, αὐξήσει τὰ φυτά, 227
καρποὺς ταῦτα οἴσει, οἳ οὐ μόνον εἰς ἀπόλαυσιν ἔσονται χρήσιμοι τὴν
ἀναγκαίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς περιουσίαν ἀρκέσουσιν· εἶτ' ἐξαίφνης φλὸξ ἢ
ζάλη ἢ ἐπομβρίαι συνεχεῖς διέφθειραν πάντα· ἔστι δ' ὅτε τὰ μὲν

1 βόθρον] βόρβορον H, βάραθρον coni. Markland 2 πλημελῶς P 3 ἀκολούθως] ἀκωλύτως coni. Mang. 10 Μωσῆς codd. 13 ὅ τε scripsi: ὅτι codd., ὁ (om. ὅτι) Turn., ὅτι ὁ Mang., ὅτι πατὴρ αὐτῶν (vel αἰσθήσεων) coni. Wendl. 14. 15 Ἐσεβεῖς codd. 16 Σιὼν ABP 17 κατέπιε Mang. (LXX): κατέπαυσε codd. Ἀρνών] ἀργῶν codd. ἀπώλου, λαὸς Mang. (LXX): ἀπόλωλε codd. Χαμώς] Χὰμ H 17. 18 ἀπεδόθη codd. 18 οἱ om. codd. σώζεσθε codd. 20 αἱ om. codd. 22 γέμοντα Mang.: γέμοντες codd. 23 καὶ διαίτῃ Mang.: καὶ om. codd. τέμω BPH 24 ἰατροὺς H 25 πάντας Mang.: πάντως codd. 26 γεωπόνος codd.: γεηπόνος Mang. αὐξήσω coni. Mang. 28 ἐξέφνης B 29 διέφθειρεν H

ἐτελεσιουργήθη, ὁ δὲ ταῦτα λογισάμενος οὐκ ὤνατο, ἀλλὰ προαπέθανε
καὶ ἐπὶ τοῖς τῶν πονηθέντων καρποῖς μάτην ἀπόλαυσιν ἐμαντεύσατο.
228 (81.) ἄριστον οὖν τῷ θεῷ πεπιστευκέναι καὶ μὴ τοῖς ἀσαφέσι
λογισμοῖς καὶ ταῖς ἀβεβαίοις εἰκασίαις· „Ἀβραὰμ γέ τοι ἐπίστευσε
τῷ θεῷ, καὶ δίκαιος ἐνομίσθη“ (Gen. 15, 6)· καὶ Μωυσῆς ἄρχει
μαρτυρούμενος ὅτι ἐστὶ „πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ“ (Num. 12, 7). ἐὰν
δὲ ἀποπιστεύσωμεν τοῖς ἰδίοις λογισμοῖς, κατασκευάσομεν καὶ οἰκοδο-
μήσομεν τὴν πόλιν τοῦ διαφθείροντος τὴν ἀλήθειαν νοῦ· Σηὼν γὰρ
229 ἑρμηνεύεται διαφθείρων. παρὸ καὶ ἀναστάς, παρ' ᾧ ἦν ἐνύπνια, εὗρεν,
ὅτι αἱ κινήσεις | ἅπασαι καὶ αἱ διατάσεις τοῦ ἄφρονός εἰσιν ἐνύπνια p. 133 M.
ἀληθείας ἀμέτοχα — αὐτὸς γὰρ ὁ νοῦς ἐνύπνιον εὑρέθη —, ὅτι ἀληθὲς
μέν ἐστι δόγμα τὸ πιστεύειν θεῷ, ψεῦδος δὲ τὸ πιστεύειν τοῖς κενοῖς
λογισμοῖς. ἄλογος δὲ ὁρμὴ ἐξέρχεται καὶ φοιτᾷ ἀφ' ἑκατέρων τῶν
τε λογισμῶν καὶ τοῦ νοῦ τοῦ διαφθείροντος τὴν ἀλήθειαν· διὸ καί
φησιν, ὅτι „πῦρ ἐξῆλθεν ἐξ Ἐσεβών, φλὸξ ἐκ πόλεως Σηών“ (Num.
21, 28)· οὕτως γὰρ ἄλογον τὸ πιστεύειν ἢ λογισμοῖς πιθανοῖς ἢ νῷ
230 διαφθείροντι τὸ ἀληθές. (82.) „κατεσθίει γέ τοι καὶ ἕως Μωάβ“
τουτέστιν ἕως τοῦ νοῦ· τίνα γὰρ ἄλλον ἢ τὸν ἄθλιον νοῦν ἡ ψευδὴς
δόξα ἀπατᾷ; κατεσθίει καὶ βιβρώσκει καὶ μέντοι καὶ καταπίνει τὰς ἐν
αὐτῷ στήλας, τουτέστι τὰ κατὰ μέρος ἐνθυμήματα, ἃ καθάπερ ἐν στήλῃ
τετύπωται καὶ ἐγκεχάρακται. Ἀρνὼν δ' εἰσὶν αἱ στῆλαι, ὅπερ ἑρμη-
νεύεται „φῶς αὐτῶν“, ἐπεὶ τῶν πραγμάτων ἕκαστον ἐν λογισμῷ σαφη-
231 νίζεται. ἄρχεται μὲν οὖν θρηνεῖν τὸν αὐθάδη καὶ φίλαυτον νοῦν οὕτως·
„οὐαί σοι, Μωάβ, ἀπώλου“· εἰ γὰρ αἰνίγμασι προσέχεις τοῖς κατὰ τὴν
τῶν εἰκότων ἐπιβολήν, ἀπολώλεκας ἀλήθειαν. „λαὸς Χαμώς“ τουτέστιν
ὁ λαός σου καὶ ἡ δύναμις εὕρηται πηρὸς καὶ τετυφλωμένος· Χαμὼς
γὰρ ἑρμηνεύεται „ὡς ψηλάφημα“· ἴδιον δὲ τοῦ μὴ ὁρῶντος τὸ ἔργον
232 τοῦτο. τούτοις οἱ μὲν υἱοὶ ⟨οἱ⟩ κατὰ μέρος λογισμοὶ φυγάδες, αἱ δὲ γνῶμαι
θυγατέρων ἔχουσαι δύναμιν αἰχμάλωτοι τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀμορραίων,
τουτέστι τῷ σοφιστῇ λαλούντων· οἱ γὰρ Ἀμορραῖοι ἑρμηνεύονται
λαλοῦντες, τοῦ γεγωνότος λόγου σύμβολον ὄντες· ὁ δὲ τούτων ἡγεμὼν ὁ

1 ἐτελεσιουργήθη scripsi: ἐτελεσιούργησεν codd. 4 ταῖς] τοῖς H 5 Μωσῆς codd. 6 ἐν om. L 7 κατασκευάσωμεν καὶ οἰκοδομήσωμεν H 10 διατάσεις scripsi: διαστάσεις codd. 13. 14 ἀφ' ἑκατέρου τῶν τε λογισμῶν Mang. (sed ἑκατέρων scripsi): ἐφ' ἑκάτερά τε τῶν λογισμῶν codd. 15 Ἐσσεβὼν BH Σιών codd. 16 οὕτως] ὄντως coni. Mang. 17 τἀληθές P 19 ἀπατᾷ] ἅπαντα ABP 21 τετύπωνται codd., corr. Turn. 24 ἀπώλου scripsi (LXX): πόλις codd. 25 ἐπιβουλὴν PH 28 οἱ addidi 30 λαλούντων corr. Turn.: λαλούμενοι ABP, λαλούμενος H 31 γεγωνότος ABP: γεγονότος H λόγου Mang.: λαοῦ codd.

σοφιστής ἐστι καὶ δεινὸς λόγων ἀνερευνᾶν τέχνας, ὑφ' οὗ κατασοφίζονται
οἱ τὸν ὅρον τῆς ἀληθείας ὑπερβαίνοντες. (83.) Σηὼν οὖν ὁ δια- 233
φθείρων τὸν ὑγιῆ κανόνα τῆς ἀληθείας καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἀπο-
λεῖται καὶ Ἐσεβὼν τὰ αἰνίγματα τὰ σοφιστικὰ ἕως Δεβών, ὃ καλεῖται
δικασμός· πάνυ προσφυῶς· τὰ γὰρ εἰκότα καὶ πιθανὰ οὐκ ἔχει περὶ
ἀληθείας ἐπιστήμην, ἀλλὰ δίκην καὶ ἀμφισβήτησιν καὶ ἐριστικὴν
ἅμιλλαν καὶ φιλονεικίαν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. ἀλλ' οὐκ ἐξήρκεσε τῷ 234
νῷ τὰς ἰδίας καὶ νοητὰς ἔχειν κῆρας, ἀλλ' ἔτι καὶ αἱ γυναῖκες προσεξέ-
καυσαν πῦρ, αἱ αἰσθήσεις, πυρκαϊὰν πολλὴν ἐπ' αὐτόν. ἴδε μέντοι τὸ
λεγόμενον οἷόν ἐστι. πολλάκις νύκτωρ οὐδεμιᾷ τῶν αἰσθήσεων ἐνερ-
p. 134 M. γοῦντες ἀτόπους περὶ πολλῶν καὶ διαφερόντων λαμβάνομεν | ἐννοίας,
τῆς ψυχῆς ἀεικινήτου ὑπαρχούσης καὶ μυρίας τροπὰς ἐνδεχομένης. ἦν
οὖν ἱκανὰ πρὸς διαφθορὰν αὐτῇ, ὅσα αὐτὴ ἐξ ἑαυτῆς ἐγέννησε. νυνὶ 235
δὲ καὶ ὁ τῶν αἰσθήσεων ὄχλος ἐπεισωδίασεν αὐτῇ κηρῶν ἀμήχανον
πλῆθος, τοῦτο μὲν ἐκ τῶν ὁρατῶν, τοῦτο δὲ ἐκ τῶν φωνῶν, εἶτα
χυλῶν ⟨καὶ⟩ ἀτμῶν τῶν κατὰ τὴν ὀσμήν· καὶ σχεδὸν ἡ ἀπ' αὐτῶν
φλὸξ χαλεπώτερον τὴν ψυχὴν διατίθησι τῆς ἐγγινομένης ὑπ' αὐτῆς τῆς
ψυχῆς ἄνευ συμπαραλήψεως αἰσθητηρίων. (84.) τούτων μία τῶν 236
γυναικῶν ἐστιν ἡ Πεντεφρῆ τοῦ Φαραὼ ἀρχιμαγείρου (Gen. 39, 1 ss.)·
ὃς πῶς ἔχει γυναῖκα εὐνοῦχος ὤν, ἐπισκεπτέον· τοῖς γὰρ τὰ ῥήματα τοῦ
νόμου πραγματευομένοις πρὸ ἀλληγορίας ἀκολουθήσει τὸ δοκοῦν ἀπο-
ρεῖσθαι· ὁ γὰρ εὐνοῦχος καὶ ἀρχιμάγειρος ὄντως νοῦς μὴ ταῖς ἁπλαῖς
μόνον ἀλλὰ καὶ ταῖς περιτταῖς χρώμενος ἡδοναῖς εὐνοῦχος κέκληται
καὶ ἄγονος σοφίας, ὢν εὐνοῦχος οὐκ ἄλλου τινὸς ἢ τοῦ σκεδαστοῦ τῶν
καλῶν Φαραώ· ἐπεί τοι κατ' ἄλλον λόγον ἄριστον ἂν εἴη τὸ εὐνοῦχον
γενέσθαι, εἰ δυνήσεται ἡμῶν ἡ ψυχὴ κακίαν ἐκφυγοῦσα ἀπομαθεῖν τὸ
πάθος. διὸ καὶ Ἰωσὴφ ὁ ἐγκρατὴς τρόπος τῇ λεγούσῃ ἡδονῇ „Κοιμή- 237
θητι μετ' ἐμοῦ (Gen. 39, 7) καὶ ἄνθρωπος ὢν ἀνθρωποπάθησον καὶ
ἀπόλαυσον τῶν κατὰ τὸν βίον τερπνῶν" ἐναντιοῦται φάσκων· „ἁμαρτή-
σομαι εἰς τὸν θεὸν τὸν φιλάρετον, εἰ γενοίμην φιλήδονος· πονηρὸν γὰρ
τοῦτ' ἔργον". (85.) καὶ νῦν μὲν ἀκροβολίζεται, ἤδη δὲ καὶ καρτερῶς 238
ἀπομάχεται, ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἑαυτῆς οἶκον ἡ ψυχὴ καὶ ἀναδραμοῦσα

---

2 Σιὼν H 4 Ἐσσεβῶν BPH 8. 9 προσέκαυσαν L 14 ἐπεισωδίωσεν Richter 16 καὶ om. codd., add. Turn. ὀσμὴν corr. Turn.: φωνὴν codd.
ε ι
18 συμπαραλήψεως A 20 ὃς πῶς Wendl.: ὅπως codd., ὅπως δὲ Mang. ἔχῃ H 21 πρὸ ἀλληγορίας Wendl.: πρὸς ἀλληγορίαν codd., μὴ post νόμου add. Mang. 25 τὸν λόγον BH 30 τὸν θεὸν om. L γὰρ om. L 32 εἰσέλθῃ post ἑαυτῆς transp. BH

ἐπὶ τοὺς ἑαυτῆς τόνους ἀποτάξηται τοῖς κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἴδια ὡς
ψυχῆς ἔργα ἐργάσηται· οὔτ' εἰς τὸν οἶκον Ἰωσὴφ οὔτε Πεντεφρῆ, ἀλλ'
„εἰς τὴν οἰκίαν" — καὶ οὐ προστίθησι τὴν τίνος, ἵνα σκεπτικῶς ἀλλη-
239 γορῇς — „ποιεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ" (Gen. 39, 11). ἡ μὲν οὖν οἰκία ἐστὶν
ἡ ψυχή, εἰς ἣν ἀνατρέχει καταλιπὼν τὰ ἐκτός, ἵνα τὸ λεγόμενον ἐντὸς
αὑτοῦ γένηται· τὰ δὲ τοῦ ἐγκρατοῦς ἔργα μήποτε θεοῦ βουλήματί ἐστι·
καὶ γὰρ οὐδεὶς ἦν ἀλλότριος λογισμὸς τῶν εἰωθότων ἐν τῇ ψυχῇ
κατοικεῖν εἴσω. πλὴν οὐκ ἀφίσταται ζυγομαχοῦσα ἡ ἡδονή, ἀλλὰ τῶν
ἱματίων λαβομένη φησί „Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ". σκεπάσματα δὲ
ὥσπερ σώματος τὰ ἐσθήματά ἐστιν, οὕτως τοῦ ζῴου σιτία καὶ ποτά.
240 τοῦτο δή φησι· τί παραιτῇ τὴν ἡδονήν, ἧς ἄνευ οὐ δύνασαι ζῆν; ἰδοὺ
ἐκλαμβάνομαι τῶν ποιητικῶν αὐτῆς καί φημί σε μὴ ἂν δυνηθῆναι ὑπο-
στῆναι, εἰ μή τινι τῶν ποιητικῶν χρήσαιο. τί οὖν ὁ ἐγκρατής; εἰ
μέλλω, φησί, δουλεύειν πάθει διὰ τὴν ποιητικὴν | ὕλην, καὶ ἐξελεύσο- p. 135 M.
μαι ἀπὸ τοῦ πάθους ἔξω· „καταλιπὼν γὰρ τὰ ἱμάτια ἐν ταῖς χερσὶν
241 αὐτῆς ἔφυγε καὶ ἐξῆλθεν ἔξω" (Gen. 39, 12). (86.) τίς δὲ ἔνδον,
φαίη τις ἄν, ἐξέρχεται; οὐ πολλοί; ἢ οὐ φυγόντες τινὲς τὸ ἱεροσυλεῖν
ἐξ ἰδιωτικῆς ἔκλεψαν οἰκίας, καὶ οὐκ ὄντες πατροτύπται ἀλλότριον
ὕβρισαν; οὗτοι ἐξέρχονται μὲν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, εἰς ἕτερα δὲ
εἰσέρχονται· τὸν δὲ τελείως ἐγκρατῆ δεῖ πάντα φεύγειν τὰ ἁμαρτήματα
καὶ τὰ μείζω καὶ τὰ ἐλάττω καὶ ἐν μηδενὶ ἐξετάζεσθαι τὸ παράπαν.
242 ἀλλ' ὁ μὲν Ἰωσὴφ — νέος τε γάρ ἐστι καὶ τῷ Αἰγυπτίῳ σώματι οὐκ
ἴσχυσεν ἀγωνίσασθαι καὶ νικῆσαι τὴν ἡδονήν — [καὶ] ἀποδιδράσκει.
Φινεὲς δὲ ὁ ἱερεὺς ὁ ζηλώσας τὸν ὑπὲρ θεοῦ ζῆλον οὐ φυγῇ τὴν ἰδίαν
σωτηρίαν πεπόρισται, ἀλλὰ τὸν „σειρομάστην" τουτέστι τὸν ζηλωτικὸν
λόγον λαβὼν οὐκ ἀποστήσεται, πρὶν ἢ „ἐκκεντῆσαι τὴν Μαδιανῖτιν" τὴν
ἐκκεκριμένην θείου χοροῦ φύσιν „διὰ τῆς μήτρας αὐτῆς" (Num. 25, 7. 8),
ἵνα μηδέποτε ἰσχύσῃ φυτὸν ἢ σπέρμα κακίας ἀνατεῖλαι· (87.) οὗ
χάριν ἐκκοπείσης ἀφροσύνης ἆθλον καὶ κλῆρον ἡ ψυχὴ λαμβάνει διττόν,
εἰρήνην καὶ ἱερωσύνην (ib. 12. 13), συγγενεῖς καὶ ἀδελφὰς ἀρετάς.
243 τοιαύτης μὲν οὖν γυναικὸς οὐκ ἀκουστέον, αἰσθήσεως μοχθηρᾶς λέγω, ἐπεὶ

---

1. 2 ὡς ψυχὴ Mang. 3 εἰς τὴν] εἰς τὸν H 4 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 5 ἐντὸς Wendl.: ἔνθεν codd., ἔνδον Mang. 6 αὑτοῦ Wendl.: αὐτῷ ABP, αὐτὸ H 11 δή AP: δέ BH 13 χρήσαιο Turn.: χρῆσαι ABPH, χρῆσθαι L 22 Αἰγύπτῳ coni. Mang. 23 καὶ ἀποδιδράσκει codd., καὶ om. v, seclusi 25 Συρομάστην Turn. 26 Μανδιανῖτιν H 27 ἐκκεκριμένην θείου χοροῦ scripsi: ἐγκεκρυμμένην θείω χορῶ codd.

καὶ „τὰς μαίας εὖ ἐποίει θεός“ (Exod. 1, 20), ὅτι τῶν προστάξεων
τοῦ σκεδαστοῦ Φαραὼ ἠλόγουν „τὰ ἄρρενα“ τῆς ψυχῆς „ζῳογονοῦσαι“,
ἃ ἐκεῖνος ἤθελε διαφθείρειν τῆς θηλείας ὕλης ἐραστὴς ὤν, τὸ δ' αἴτιον
ἀγνοῶν καὶ λέγων ὅτι „οὐκ οἶδα αὐτόν“ (Exod. 5, 2). ἑτέρᾳ δὲ 244
πειστέον γυναικί, οἵαν συμβέβηκε Σάρραν εἶναι, τὴν ἄρχουσαν ἀρετήν·
καὶ πείθεταί γε ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ αὐτῇ παραινούσῃ ἃ δεῖ· πρότερον μὲν
γάρ, ὅτ' οὔπω τέλειος ἐγεγένητο, ἀλλ' ἔτι πρὶν μετονομασθῆναι τὰ
μετέωρα ἐφιλοσόφει, ἐπισταμένη ὅτι οὐκ ἂν δύναιτο γεννᾶν ἐξ ἀρετῆς
τελείας, συμβουλεύει ἐκ τῆς παιδίσκης τουτέστι παιδείας τῆς ἐγκυκλίου
παιδοποιεῖσθαι τῆς Ἄγαρ (Gen. 16, 2ss.), ὃ λέγεται παροίκησις· ὁ γὰρ
μελετῶν ἐν ἀρετῇ τελείᾳ κατοικεῖν, πρὶν ἐγγραφῆναι τῇ πόλει αὐτῆς,
τοῖς ἐγκυκλίοις μαθήμασι παροικεῖ, ἵνα διὰ τούτων πρὸς τελείαν ἀρετὴν
ἀφέτως ὁρμήσῃ· ἔπειτα ὅταν ἴδῃ τετελειωμένον αὐτὸν καὶ ἤδη δυνάμενον 245
σπείρειν, * * * κἂν ἐκεῖνος εὐχάριστος ὢν πρὸς τὰ παιδεύματα, δι' ὧν
ἀρετῇ συνεστάθη, χαλεπὸν ἡγῆται παραιτήσασθαι αὐτά, χρησμῷ πραϋν-
θήσεται θεοῦ τῷ κελεύοντι· „πάντα ὅσα ἂν εἴπῃ Σάρρα, ἄκουε τῆς
p. 136 M. φωνῆς αὐτῆς“ (Gen. 21, 12). νόμος ἡμῶν ἔστω | ἑκάστῳ τὸ δοκοῦν
ἀρετῇ· εἰ γὰρ πάντων ὅσα παραινεῖ ἡ ἀρετὴ βουλόμεθα ἀκούειν, εὐδαι-
μονήσομεν.

(88.) Τὸ δὲ „καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι τού- 246
του μόνου μὴ φαγεῖν“ ἴσον ἐστὶ τῷ συγκατέθου κακίᾳ, ἣν χρή σε ἀνὰ
κράτος ἀπείργειν· διὰ τοῦτο „ἐπικατάρατος“ οὐχὶ σύ, ⟨ἀλλ'⟩ „ἡ γῆ ἐν τοῖς
ἔργοις σου“ (Gen. 3, 17). τίς οὖν ἡ αἰτία τούτων; ὁ ὄφις ἦν, ἡδονή,
ἔπαρσις ἄλογος ψυχῆς· αὕτη κατάρατος ἐξ ἑαυτῆς, μόνῳ γέ τοι τῷ
φαύλῳ προσγίνεται, σπουδαίῳ δ' οὐδενί. ὁ Ἀδὰμ δὲ ὁ μέσος ἐστὶ
νοῦς, ὃς τοτὲ μὲν ἀμείνων τοτὲ δὲ χείρων ἐξετάζεται· ᾗ γὰρ νοῦς
ἐστιν, οὔτε φαῦλος οὔτε σπουδαῖός εἶναι πέφυκεν, ἀρετῇ δὲ καὶ κακίᾳ
πρός τε τὸ εὖ καὶ πρὸς τὸ χεῖρον εἴωθε μεταβάλλειν. εἰκότως οὖν 247

---

1 θεός AP: ὁ θεός BH 2 ψυχῆς] ζωῆς L 3 ὕλης Benzelius: ὅλης codd. 5 πιστέον B 13 αὐτὸν codd.: αὑτόν v 14 ante κἂν ἐκεῖνος lacunam indicavi ante δι' ὧν add. τὰ Mang. 15 ἀρετὴ AB συνετάθη L 16 ὅσα ἂν εἴπῃ scripsi: ἂν ὅσα εἴποι codd. 18. 19 εὐδαιμονίσομεν H 21 τῷ] τὸ H σε] δὲ L, om. Turn. 22 οὐχὶ σύ, ἀλλ' ἡ γῆ scripsi: σύ, οὐχὶ ἡ γῆ codd., ἡ γῆ, οὐχὶ σὺ Benzelius (Mang.) 23 ἦν codd.: ἡ Turn., ἦν ἡ Mang. 24 ἐξ ἑαυτῆς ⟨οὖσα⟩ coni. Wendl. 26 ὃς . . . ἐξετάζεται corr. Turn.: ὡς . . . ἐξετάζεσθαι codd.

---

10 *Clem. Alex. Strom. I 334 P.* ἑρμηνεύει δὲ ὁ Φίλων τὴν μὲν Ἄγαρ παροίκησιν.

οὐκ ἔστι κατάρατος ἐξ ἑαυτοῦ, ὡς οὔτε κακία ὢν οὔτε κατὰ κακίαν
πρᾶξις, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἡ γῆ κατάρατος· αἱ γὰρ πράξεις αἱ
διὰ τῆς ὅλης ψυχῆς, ἣν κέκληκε γῆν, ἐπίληπτοι καὶ ὑπαίτιοι κατὰ κακίαν
ἕκαστα δρῶντός εἰσι. παρὸ καὶ ἐπιφέρει, ὅτι „ἐν λύπῃ φάγεσαι αὐτήν",
ὅπερ ἐστὶν ἴσον τῷ ἀπολαύσεις τῆς ψυχῆς ἐπιλύπως· ἐπωδύνως γὰρ ὁ
φαῦλος πάντα τὸν βίον χρῆται τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ μηδὲν ἔχων χαρᾶς
αἴτιον, ὃ πέφυκε γεννᾶν δικαιοσύνη καὶ φρόνησις καὶ αἱ σύνθρονοι ταύ-
της ἀρεταί.
248 (89.) „Ἀκάνθας οὖν καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι" (Gen. 3, 18).
ἀλλὰ τί φύεται καὶ βλαστάνει ἐν ἄφρονος ψυχῇ, πλὴν τὰ κεντοῦντα
καὶ τιτρώσκοντα αὐτὴν πάθη; ἃ διὰ συμβόλων ἀκάνθας κέκληκεν, οἷς
ἡ ἄλογος ὁρμὴ πυρὸς τὸν τρόπον πρώτοις ἐντυγχάνει, μεθ' ὧν ταχθεῖσα
πάντα τὰ αὐτῆς καταφλέγει καὶ διαφθείρει. λέγει γὰρ οὕτως· „ἐὰν δὲ
ἐξελθὸν πῦρ εὕρῃ ἀκάνθας καὶ προσεμπρήσῃ ἅλωνα ἢ στάχυας ἢ πε-
249 δίον, ἀποτίσει ὁ τὸ πῦρ ἐκκαύσας" (Exod. 22, 6). ὁρᾷς ὅτι τὸ πῦρ
ἐξελθόν, ἡ ἄλογος ὁρμή, οὐκ ἐμπίπρησι τὰς ἀκάνθας, ἀλλὰ εὑρίσκει·
ζητητικὴ γὰρ τῶν παθῶν οὖσα ἃ ἐπόθει λαβεῖν εὗρεν· ὅταν δὲ εὕρῃ,
καταφλέγει τρία ταῦτα, ἀρετὴν τελείαν, προκοπήν, εὐφυΐαν· ἀρετὴν μὲν
οὖν παραβέβληκε τῇ ἅλῳ, συγκεκόμισται γάρ, ὡς ἐνταῦθα ὁ καρπός,
οὕτως καὶ ἐν τῇ τοῦ σοφοῦ ψυχῇ τὰ καλά· στάχυσι δὲ τὴν προκοπήν,
ἐπεὶ καὶ ἑκάτερον ἀτελὲς ἐφιέμενον τοῦ τέλους· πεδίῳ δὲ τὴν εὐφυΐαν,
250 ὅτι εὐπαράδεκτος σπερμάτων ἀρετῆς ἐστιν. | ἕκαστον δὲ τῶν παθῶν p. 137 M.
τριβόλια εἴρηκεν, ἐπειδὴ τριττά ἐστιν, αὐτό τε καὶ τὸ ποιητικὸν καὶ
τὸ ἐκ τούτων ἀποτέλεσμα, οἷον ἡδονή, ἡδύ, ἥδεσθαι· ἐπιθυμία,
ἐπιθυμητόν, ἐπιθυμεῖν· λύπη, λυπηρόν, λυπεῖσθαι· φόβος, φοβερόν,
φοβεῖσθαι.
251 (90.) „Καὶ φάγεσαι τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ· ἐν ἱδρῶτι τοῦ
προσώπου σου ⟨φάγεσαι τὸν ἄρτον σου⟩" (Gen. 3, 18. 19). χόρτον καὶ
ἄρτον καλεῖ συνωνύμως, πρᾶγμα ταὐτόν· χόρτος ἀλόγου τροφή ἐστιν·
ἄλογον δὲ ⟨ὁ⟩ φαῦλος ἐκτετμημένος τὸν ὀρθὸν λόγον, ἄλογοι δὲ καὶ αἱ
αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς οὖσαι μέρος· ὁ δὲ νοῦς ἐφιέμενος τῶν αἰσθητῶν
διὰ τῶν ἀλόγων αἰσθήσεων οὐκ ἄνευ πόνου καὶ ἱδρῶτος ἐφίεται·

---

1 κατάρατος codd.: ἐπικατάρατος v 3 κέκληκεν H 4 δρῶντες codd., corr. Turn. 5 τῷ] τὸ H ἀπολαύσεις ABP: ἀπολαύσει H, ἀπολαύσῃ v 9 ἀνατέλλει H 10 ἄλλο τι coni. Wendl. 12 πυρὸς Mang.: πρὸς codd. 14 προσεμπρήσει H 16 ἡ] ᾗ P 17 εὕρῃ] εὗρε H 21 εὐτελὲς H 25 ἐπιθυμητικόν L λυπεῖσθαι corr. Turn.: φοβεῖσθαι codd. 28 φάγεσαι τὸν ἄρτον σου om. codd., add. Benzelius 30 ὁ addidi

σφόδρα γὰρ ὀδυνηρὸς καὶ ἐπαχθὴς ὁ τοῦ ἄφρονος βίος μετιόντος καὶ ἐπι-
λιχνεύοντος τὰ ποιητικὰ τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν ὅσα κακία ἀπεργάζεσθαι
φιλεῖ. καὶ μέχρι τίνος; „μέχρι“ φησίν „ἀποστρέψεις εἰς τὴν γῆν, ἐξ 252
ἧς ἐλήφθης“ (Gen. 3, 19). νῦν γὰρ οὐκ ἐν τοῖς γεώδεσι καὶ ἀσυστά-
τοις ἐξετάζεται τὴν οὐράνιον σοφίαν καταλιπών; πῇ οὖν ἔτι ἀποστρέ-
φεται, σκεπτέον. ἀλλὰ μήποτε ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ὁ ἄφρων
νοῦς ἀπέστραπται μὲν ἀεὶ τὸν ὀρθὸν λόγον, εἴληπται δὲ οὐκ ἀπὸ τῆς
μεταρσίου φύσεως, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς γεωδεστέρας ὕλης, καὶ μένων δὲ καὶ
κινούμενος ὁ αὐτός ἐστιν ἐφιέμενός τε τῶν αὐτῶν. διὸ καὶ ἐπιφέρει, 253
„ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ“ (ibid.), ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ προει-
ρημένῳ. δηλοῖ δὲ καὶ τοῦτο· ἡ ἀρχή σου καὶ τὸ τέλος ἓν καὶ ταὐτόν
ἐστιν· ἤρξω τε γὰρ ἀπὸ τῶν φθειρομένων γῆς σωμάτων, τελευτήσεις
δὲ πάλιν εἰς ἐκεῖνα τὴν μεταξὺ τοῦ βίου τρίψας ὁδὸν οὐ λεωφόρον
ἀλλὰ τραχεῖαν, βάτων καὶ τριβόλων κεντεῖν τε καὶ τιτρώσκειν πεφυ-
κότων μεστήν.

---

12 γῆς corr. Turn.: γῇ codd. τελευτήσει L

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΕΡΟΥΒΙΜ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΛΟΓΙΝΗΣ ΡΟΜΦΑΙΑΣ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΤΙΣΘΕΝΤΟΣ ΠΡΩΤΟΥ ΕΞ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙΝ

---

1 (1.) „Καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδὰμ καὶ κατῴκισεν ἀπέναντι τοῦ παρα- I p.138M.
δείσου τῆς τρυφῆς [καὶ ἔταξε] τὰ Χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν
τὴν στρεφομένην, φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς“ (Gen. 3, 24).
νῦν μὲν „ἐξέβαλε“ φησί, πρότερον δ' εἶπεν „ἐξαπέστειλεν“ (ib. 23),
οὐ παρέργως τὰ ὀνόματα θείς, ἀλλ' εἰδὼς ἐφ' ὧν κυρίως καὶ εὐθυβόλως
2 | πραγμάτων αὐτὰ τάττει. ὁ μὲν οὖν ἀποστελλόμενος ἐπανόδου τυχεῖν p.139M.
οὐ κεκώλυται, ὁ δ' ἐκβληθεὶς ὑπὸ θεοῦ τὴν ἀίδιον φυγὴν ὑπομένει· τῷ
μὲν γὰρ μήπω κραταιῶς ὑπὸ κακίας καταληφθέντι δέδοται μετανοήσαντι
καθάπερ εἰς πατρίδα τὴν ἀρετὴν ἀφ' ἧς ἐξέπεσε κατελθεῖν, τὸν δὲ
πιεσθέντα καὶ ὑποβεβλημένον σφοδρᾷ καὶ ἀνιάτῳ νόσῳ φέρειν ἀνάγκη τὰ
δεινὰ μέχρι τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀθάνατα σκορακισθέντα εἰς ἀσεβῶν χῶ-
3 ρον, ἵν' ἄκρατον καὶ συνεχῆ βαρυδαιμονίαν ὑπομένῃ· ἐπεὶ καὶ τὴν μέσην
παιδείαν τὴν ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις χορεύουσαν ὁρῶμεν Ἄγαρ δὶς μὲν ἐξιοῦ-
σαν ἀπὸ τῆς ἀρχούσης ἀρετῆς Σάρρας, ἅπαξ δὲ τὴν προτέραν ὁδὸν ὑπο-
στρέφουσαν, ἣ τότε μὲν ἀποδρᾶσα, οὐ φυγαδευθεῖσα, κατάγεται ὑπαντή-

---

περὶ . . . κάϊν MGH, φίλωνος περὶ τῶν χερουβεὶμ καὶ . . . κάϊν AP, φίλωνος περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας (omissis reliquis) UF 1 κατώκησεν M 2 καὶ ἔταξε seclusi, cf. § 11 ἐπέταξε P, ἐπέτταξε (sic) A χερουβεὶμ AP 4 μὲν] μὲν οὖν AP 5 θείς] τιθεὶς UFH 6 αὐτὰ πραγμάτων F ἀνόδου UF 7 κωλύεται UF δὲ MGH 8 καταλειφθέντι G 9 κατελθεῖν] ἀνελθεῖν mgHL τὸν] τῷ UF 10 πιεσθέντα καὶ om. APUF ὑποβεβλημένῳ UF ἀνάγκην F 11 ἀθανάτως UF κορακισθέντα AP 12 ἵνα H, om. UF ὑπομένει U, ὑπομένειν F 13 παιδιὰν F ἐν τοῖς UF: ἐν om. ceteri κυκλίοις F ἐγχορεύουσαν coni. Mang., χορηγοῦσαν Creuzer Ἄγαρ om. UF μὲν γὰρ G, γὰρ eras. in H 15 ἣ om. MAPGH τότε μὲν] τὸ μὲν MAP

σαντος ἀγγέλου, ὅς ἐστι θεῖος λόγος, εἰς τὸν δεσποτικὸν οἶκον (Gen.
16, 6 ss.), αὖθις δὲ κατὰ τὸ παντελὲς ἀνεπάνακτος ἐκβάλλεται (Gen.
21, 14). (2.) τὰς δὲ αἰτίας καὶ τοῦ προτέρου δρασμοῦ καὶ τῆς αὖθις 4
ἀιδίου φυγῆς λεκτέον. μέχρι μὲν οὔπω μετωνομάσθησαν, ὅπερ ἦν μετεχα-
ράχθησαν τοὺς ψυχῆς πρὸς τὸ ἄμεινον βελτιούμενοι χαρακτῆρας, ἀλλ' ἔτι
ἦν ὁ μὲν Ἀβρὰμ πατὴρ μετέωρος τὴν μετάρσιον τῶν κατὰ τὸν ἀέρα
συμβαινόντων καὶ τὴν μετέωρον τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν ὑπαρχόντων φι-
λοσοφίαν μετιών, ἣν φυσιολογίας τὸ κράτιστον εἶδος ἀποτέτμηται μαθη-
ματική, Σάρα δὲ σύμβολον ἀρχῆς ἐμῆς — καλεῖται γὰρ ἀρχή μου — 5
γενικὴ μὲν οὐκ ἔφθη μεταβαλοῦσα ἀρετὴ γενέσθαι — γένος γὰρ πᾶν
ἄφθαρτον —, ταῖς δὲ ἐν μέρει καὶ κατ' εἶδος ἐξητάζετο, ἡ δὲ αὐτὴ
φρόνησίς τ' ἦν ἐν ἐμοὶ καὶ σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη τὸν
αὐτὸν τρόπον, φθαρταὶ δὲ αὗται, ὅτι καὶ τὸ δεξάμενον αὐτὰς χωρίον ἐγὼ
φθαρτός, Ἄγαρ ἡ μέση καὶ ἐγκύκλιος παιδεία, κἂν τὸν αὐστηρὸν καὶ 6
σκυθρωπὸν τῶν φιλαρέτων ἀποδρᾶναι βίον σπουδάσῃ, πάλιν ὑποστρέψει
πρὸς τὸν αὐτὸν μήπω τὰς γενικὰς καὶ ἀφθάρτους ἀκρότητας ἔχειν
δυνάμενον, ἀλλ' ἔτι τῶν ἐν μέρει καὶ κατ' εἶδος ἐφαπτόμενον, ἐν οἷς πρὸ
τῶν ἄκρων τὰ μέσα αἱρετά· ὅταν δὲ ἤδη ὁ μὲν Ἀβρὰμ ἀντὶ φυσιο- 7
λόγου γένηται σοφὸς καὶ φιλόθεος μετονομασθεὶς Ἀβραάμ, ὃς ἑρμηνεύε-
p. 140 M. ται πατὴρ | ἐκλεκτὸς ἠχοῦς — ἠχεῖ μὲν γὰρ ὁ γεγωνὸς λόγος, πατὴρ
δὲ τούτου ὁ νοῦς ἐπειλημμένος τοῦ σπουδαίου —, Σάρα δὲ ἀντὶ τῆς
ἀρχῆς μου γένηται Σάρρα, ἧς ἐστιν ἡ κλῆσις ἄρχουσα, ὅπερ ἦν ἴσον
τῷ ἀντὶ εἰδικῆς καὶ φθαρτῆς ἀρετῆς γενικὴν καὶ ἄφθαρτον γενέσθαι,
ἐπιλάμψῃ δὲ καὶ τὸ εὐδαιμονίας γένος, ὁ Ἰσαάκ, ἐκλιπόντων τὰ γυναι- 8

---

2 ἀνεπάνακτος Wendl.: ἀνέπακτος codd. 3 δ' AP 5 ἀλλ' ἔτι ἦν om. AP 6 Ἁβραάμ PHU 8 ἣ UF 8. 9 μαθηματικῆς UF 9 Σάρα MG: Σάρρα ceteri 10 μεταβάλλουσα U, μεταλαβοῦσα F ἀρετὴν U γὰρ scripsi: δὲ codd. 11 δ' ἐν AP ἐξηνιτάζετο U ἡ δὲ αὐτὴ MGUF, ἡ δ' αὐτὴ AP: αἳ δὴ αὗται H 12 τ' ἦν scripsi: τῇ MG, τὴν AP, θ' ἡ H, ἡ UF σωφροσύνην καὶ ἀνδρίαν καὶ δικαιοσύνην AP 13 δὲ αὗται] αὗταί γε UF 13. 14 ἐγὼ φθαρτός] ἐστὶ φθαρτόν UF 14 Ἄγαρ] καὶ γὰρ F τὸν] τὸ MAP 15 βίον add. H: om. ceteri ὑποστρέψαι MAPG, ὑποστρέψῃ F 16 τὸν om. UF 17 δυναμένου UF ἔτι] ἐπὶ UF, ἔτι ἐπὶ MH ἐφαπτομένου UF 18 ἀντὶ φυσιολόγου ὁ μὲν Ἀβράμ transp. M Ἀβραάμ U ἀντὶ φυσιολογικοῦ H, ἀντὶ φυσιολόγου om. AP 19 μετονομασθεὶς δὲ UF 20 ἠχοῦς] ἤχου U, ἤχους ceteri γεγονὼς codd., corr. Turn. 21 Σάρα MG: Σάρρα ceteri δὲ] ἡ δὲ U 22 ἧς] ἡ MP, ἣ A ἦν MAPG: ἐστὶν UFL[2], om. HL[1] 23 τῷ] τὸ AP ἀντ' AP, ἀντὶ τῆς F ἰδικῆς codd. γενικῆς AP 24 ἐπιλάμψει MHUF ἐκλιπὸν coni. Markland; fort. ἐκλιπόντων ⟨αὐτῶν⟩

κεῖα καὶ ἀποθανόντων τὰ πάθη χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, καὶ παιδιάς, οὐ
τὰς παίδων, ἀλλὰ τὰς θείας οὐκ ἄνευ σπουδῆς μεταδιώκων, ἐκβλη-
θήσεται μὲν τὰ ἐπώνυμα τῆς Ἄγαρ προπαιδεύματα, ἐκβληθήσεται δὲ
9 καὶ ὁ σοφιστὴς αὐτῶν υἱὸς ἐπίκλησιν Ἰσμαήλ. (3.) ἐνδύσονται δὲ τὴν
φυγὴν ἀίδιον, βεβαιοῦντος τοῦ θεοῦ τὴν ἔλασιν αὐτοῖς, ὅταν κελεύῃ τῷ
σοφῷ ὑπακούειν τῶν λεγομένων ὑπὸ Σάρρας· λέγει δὲ ἄντικρυς „ἐκβα-
λεῖν τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱόν“ (Gen. 21, 10). ἀρετῇ δὲ πείθεσθαι
καλὸν καὶ μάλιστα τοιοῦτον εἰσηγουμένῃ δόγμα, ὅτι αἱ τελειόταται φύ-
σεις τῶν μέσων ἕξεων πάμπολυ διεστᾶσι καὶ ὅτι σοφία σοφιστείας
ἀλλότριον· ἡ μὲν γὰρ τὰ πιθανὰ ἐπὶ κατασκευῇ ψευδοῦς δόξης, ἥτις
λυμαίνεται ψυχήν, ἐκπεπόνηκε, σοφία δὲ διὰ μελέτης τῶν ἀληθῶν τὸ μέγα
10 διανοίας ὄφελος, ἐπιστήμην ὀρθοῦ λόγου, πεπόρισται. τί οὖν θαυμά-
ζομεν, εἰ καὶ Ἀδὰμ τὸν νοῦν ἀφροσύνην ἀνίατον νόσον κτησάμενον
ἐκβέβληκεν εἰσάπαν ὁ θεὸς ἐκ τοῦ τῶν ἀρετῶν χωρίου μὴ ἐπιτρέψας ἔτι
κατελθεῖν αὐτῷ; ὁπότε καὶ ⟨κατὰ⟩ πάντα σοφιστὴν καὶ μητέρα αὐτοῦ, τὴν
τῶν προπαιδευμάτων διδασκαλίαν, ἐλαύνει καὶ φυγαδεύει ἀπὸ σοφίας καὶ
σοφοῦ, ὧν ὀνόματα Ἀβραάμ τε καὶ Σάρραν καλεῖ.
11 (4.) Τότε καὶ ἡ φλογίνη ῥομφαία καὶ τὰ Χερουβὶμ ἀντικρὺ τοῦ
παραδείσου τὴν οἴκησιν ἴσχει. λέγεται δὲ „ἀντικρὺ“ τὸ μὲν ὡς ἐχθρὸν
ἀντιστατοῦν, τὸ δὲ ἁρμόττον τοῖς εἰς ἐπίκρισιν, ὡς ὁ κρινόμενος τῷ
δικαστῇ, τὸ δὲ ὡς φίλον τοῦ κατανοηθῆναι χάριν καὶ ἐκ τῆς ἀκριβεστέρας
προσόψεως μᾶλλον οἰκειωθῆναι, ὡς γραφαί τε καὶ ἀνδριάντες ἀρχέτυποι
12 γραφεῦσι καὶ πλάσταις. τοῦ μὲν οὖν ἀντιτεταγμένου παράδειγμα τὸ ἐπὶ
τοῦ Κάιν εἰρημένον, ὅτι „ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν
ἐν γῇ Ναὶδ κατέναντι Ἐδέμ“ (Gen. 4, 16)· ἑρμηνεύεται δὲ Ναὶδ μὲν

1 ἀποθανόντων] ἀπαθανατίζον coni. Markland; fort. παθόντων ⟨ὁ⟩ καὶ παιδιάς fort. supplendum παιδείας UFL[2] 2 μεταδιῶκον coni. Markland 3 παιδεύματα U 4 τὴν om. UF 5 αὐτῆς U 6. 7 ἐκβάλλειν UF 9 ἕξεων] ἔξω A 11 λημαίνεται F ἐκπεπόνηκεν H, ἐκπεπόνηται U μέγα M: μὲν F, μετὰ ceteri 12 ἐπιστήμη GH, ἐπιστήμῃ v 12. 13 θαυμάζωμεν AP 13 τοῦ Ἀδὰμ UFL[2], τὸν Ἀδὰμ Mang. ἀφροσύνη APG 14 ἐκβέβληκεν om. AP[1] ἐπιτρύψας U 14. 15 ἐπικατελθεῖν AP 15 κατὰ addidi; παῖδα (pro πάντα) coni. Mang. τὴν μητέρα UF 17 Σάρρα AP 18 καὶ ante τὰ om. GH χερουβεὶμ AP ἀντικρὺ UH corr.: ἄντικρυς ceteri; item v. 19 20 ἀντίσταται AP δ' AP ἁρμόττων U τοῖς] τῷ UF, om. v ὁ] τὸ F 22 γραφαί τε] γράφεται U 23 οὖν om. H

25 *Clem. Alex. Strom. II p. 456 P.* εἰκότως οὖν γέγραπται „ἐξῆλθεν δὲ Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Ναὶδ κατέναντι Ἐδέμ“· ἑρμηνεύεται δὲ ἡ μὲν Ναὶδ σάλος, ἡ δὲ Ἐδὲμ τρυφή.

σάλος, Ἐδὲμ δὲ τρυφή, τὸ μὲν κακίας κλονούσης ψυχὴν σύμβολον, τὸ δὲ
p. 141 M. | ἀρετῆς εὐπάθειαν αὐτῇ περιποιούσης καὶ τρυφήν, οὐχὶ τὴν δι᾽ ἀλόγου
πάθους ἡδονῆς θρύψιν, ἀλλὰ τὴν μετὰ πολλῆς εὐμαρείας ἄπονον χαρὰν
καὶ ἀταλαίπωρον. ἀνάγκη δέ, ὅταν ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ φαντασίας ἐξέλθῃ 13
διάνοια, ᾗ καλὸν καὶ συμφέρον ἦν ἐπερηρεῖσθαι, νεὼς αὐτίκα θαλαττευούσης
τρόπον, ἀντιστατούντων βιαίων πνευμάτων, ὧδε κἀκεῖσε φέρεσθαι πατρίδα
καὶ οἰκίαν λαχοῦσαν ⟨σάλον καὶ⟩ κλόνον, ἅπερ ἐναντιώτατά ἐστι βεβαιότητι
ψυχῆς, ἣν περιποιεῖ χαρὰ συνώνυμος Ἐδέμ. (5.) τοῦ δὲ εἰς ἐπίκρισιν 14
ἐναντίου παράδειγμα τὸ τῆς ζηλοτυπουμένης μεμοιχεῦσθαι. „στήσει“
γάρ φησιν „ὁ ἱερεὺς τὴν γυναῖκα ἐναντίον κυρίου καὶ ἀποκαλύψει τὴν
κεφαλὴν αὐτῆς“ (Num. 5, 18). τί δὲ βούλεται διὰ τούτου παριστάνειν,
ἐρευνήσωμεν. τὸ δέον πολλάκις δεόντως οὐκ ἐνεργεῖται καὶ τὸ μὴ
καθῆκον ἔστιν ὅτε δρᾶται καθηκόντως· οἷον ἡ μὲν τῆς παρακαταθήκης
ἀπόδοσις ὅταν μὴ ἀπὸ γνώμης ὑγιοῦς γίγνηται ἀλλ᾽ ἢ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ
λαμβάνοντος ἢ ἐπ᾽ ἐνέδρᾳ τῆς περὶ μείζονα πίστιν ἀρνήσεως, καθῆκον
ἔργον οὐ δεόντως ἐπιτελεῖται· τὸ δὲ τῷ κάμνοντι μὴ ἀληθεῦσαι τὸν 15
ἰατρὸν κενοῦν ἢ τέμνειν ἢ καίειν διεγνωκότα ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τοῦ νοσοῦντος,
ἵνα μὴ προλαβὼν τὰ δεινὰ φύγῃ τὴν θεραπείαν ἢ ἐξασθενήσας ἀπείπῃ
πρὸς αὐτήν, ἢ πρὸς τοὺς πολεμίους τὸν σοφὸν ψεύσασθαι ἐπὶ τῇ τῆς
πατρίδος σωτηρίᾳ, δείσαντα μὴ ἐκ τοῦ ἀληθεῦσαι ῥωσθῇ τὰ τῶν ἀντι-
πάλων, οὐ καθῆκον ἔργον δεόντως ἐνεργεῖται. παρὸ καί φησι Μωυσῆς
„δικαίως τὸ δίκαιον διώκειν“ (Deut. 16, 20), ὡς ἐνὸν καὶ ἀδίκως, ὅταν
μὴ ἀπὸ γνώμης ὑγιοῦς ὁ δικάζων προσέχῃ. ἐπειδὴ τοίνυν τὸ μὲν λε- 16
γόμενον ἢ πραττόμενον φανερῶς γνώριμον πᾶσιν, ἡ δὲ διάνοια οὐ γνώ-
ριμος, ἀφ᾽ ἧς καὶ τὰ λεγόμενα λέγεται καὶ τὰ πραττόμενα πράττεται,
ἀλλ᾽ ἄδηλον εἴτε ὑγιαίνει καὶ καθαρεύει εἴτε νοσεῖ μιάσμασι κεχρωσμένη

1 κακίας] καρδίας A ψυχῆς AP 2 εὐπαθείας UF, ἀπάθειαν ex εὐπάθειαν corr. H, ἀπάθειαν L διὰ λόγου APGH^{1} 3 ἄπονον] ἄπορον G 4 δ᾽ AP 5 ἐπερηρεῖσθαι UF: ἐπηρῆσθαι AP, ἐρειρεῖσθαι M mgP, ἐρηρεῖσθαι GH νεὼς] ἕως U, νέος A^{1} θαλαττευομένης UF 6 βιαίως H 7 λαχοῦσαν κλόνον om. in lacuna U ⟨σάλον καὶ⟩ supplevit Wendl. 8 χαρᾶς F, χαρᾷ Mang. δ᾽ AP 11 παριστᾶν UFL^{2} 12 οὐκ ἐνεργεῖται δεόντως transp. UF μὴ] μὲν F 13 καθῆκον ἔργον U 14 γίγνεται G, γένηται H 16 τὸ] τῶ G 17 καίειν ἢ τέμνειν UF 20 ἐκ τοῦ μὴ transp. U ῥωσθῇ] προσθῆ UF 21 ἐνεργεῖται] ἐκτελεῖται U παρὸ] παρ᾽ ὣ A^{1}P, παρ᾽ ὃ A^{2} 22 διώξεις UF ἐνὸν καὶ ἀδίκως] δεῖν καὶ ἀδίκως ἀδικεῖσθαι UFL^{2} 23 προσέχοι codd., corr. Turn. 26 ἀλλὰ δῆλον U εἴτ᾽ U ὑγιαίνοι καὶ καθαρεύοι AP νοσῆ H κεχρωσμένη H: κεχρημένη ceteri

πολλοῖς, γενητὸς δὲ οὐδεὶς ἱκανὸς γνώμης ἀφανοῦς κατιδεῖν ἐνθύμημα,
μόνος δὲ ὁ θεός, παρὸ καὶ λέγει Μωυσῆς ὅτι „τὰ κρυπτὰ κυρίῳ τῷ
17 θεῷ, τὰ δὲ φανερὰ γενέσει γνώριμα“ (Deut. 29, 29), προστέτακται τῷ
ἱερεῖ καὶ προφήτῃ λόγῳ, τὴν ψυχὴν „ἐναντίον τοῦ θεοῦ στῆσαι“
ἀποκαλύφῳ τῇ κεφαλῇ (Num. 5, 18), τουτέστι τὸ κεφάλαιον δόγμα γυμνω-
θεῖσαν καὶ τὴν γνώμην ᾗ κέχρηται ἀπαμφιασθεῖσαν, ἵν' ὄψεσι ταῖς ἀκρι-
βεστάταις ἐπικριθεῖσα τοῦ ἀδεκάστου | θεοῦ ἢ τὴν ὑποτυφομένην εἰρω- p. 142 M.
νείαν, κίβδηλον νόμισμα, διελεγχθῇ ⟨ἢ⟩ πάσης οὖσα κακίας ἀμέτοχος
ἐκνίψηται τὰς καθ' αὑτῆς διαβολὰς μάρτυρι χρησαμένη τῷ μόνῳ γυμνὴν
18 ψυχὴν ἰδεῖν δυναμένῳ. (6.) τὸ μὲν οὖν εἰς ἐπίκρισιν ἐναντίον τοιοῦτόν
ἐστι· τὸ δ' εἰς οἰκείωσιν, ὃ ἐπὶ τοῦ πανσόφου λέλεκται Ἀβραάμ· „ἔτι“
γάρ φησιν „ἦν ἑστηκὼς ἐναντίον κυρίου“ (Gen. 18, 22)· καὶ τεκμήριον τῆς
οἰκειώσεως τὸ ἐπιλεγόμενον ὅτι „ἐγγίσας εἶπεν“ (ib. 23)· ἀλλοτριουμένῳ
γὰρ ἀφίστασθαι καὶ διαζεύγνυσθαι, οἰκειουμένῳ δὲ συνεγγίζειν ἁρμόττει.
19 τὸ δὲ στῆναι καὶ ἄτρεπτον κτήσασθαι διάνοιαν ἐγγύς ἐστι βαίνειν θεοῦ
δυνάμεως, ἐπειδὴ τὸ μὲν θεῖον ἄτρεπτον, τὸ δὲ γενόμενον φύσει μετα-
βλητόν. εἴ τις οὖν τὴν γενέσεως οἰκείαν φορὰν ἔρωτι ἐπιστήμης ἐγχα-
λινωσάμενος ἐβιάσατο στῆναι ποιήσας, μὴ λανθανέτω θείας εὐδαιμονίας
20 ἐγγὺς ὤν. τοῖς δὲ Χερουβὶμ καὶ τῇ φλογίνῃ ῥομφαίᾳ τὴν ἀντικρὺ τοῦ
παραδείσου πόλιν οἰκείως δίδωσιν, οὐχ ὡς ἐχθροῖς μέλλουσιν ἀντιστατεῖν
καὶ διαμάχεσθαι, ἀλλ' ὡς οἰκειοτάτοις καὶ φιλτάτοις, ἵν' ἐκ τῆς ὁμοῦ
προσόψεως καὶ συνεχοῦς περιαθρήσεως πόθον αἱ δυνάμεις ἴσχωσιν ἀλλή-
λων, καταπνέοντος εἰς αὐτὰς τὸν πτηνὸν ἔρωτα καὶ οὐράνιον τοῦ φιλο-
δώρου θεοῦ.
21 (7.) Τίνα δέ ἐστιν ἃ διὰ τῶν Χερουβὶμ καὶ τῆς στρεφομένης

1 γεννητὸς APHU ἐνθύμημα] ἐγχείρημα U 2 παρὸ H: παρ' ᾧ MAPG, καθὸ UF Μωσῆς MAPGH ὅτι om. UF 3 δὲ om. UF 4 ἱερεῖ UFL²: ἱερῷ ceteri ante λόγῳ add. βαπτισμοῦ UL², βαπτιστοῦ F 5 ἀποκαλύφθω AP¹; ἀκαλύφῳ coni. Mang. γυμνωθεῖσα UF 6 καὶ — ἀπαμφιασθεῖσαν om. F ἵνα GHUF 6. 7 ἡ ὄψις τῆς ἀκριβεστάτης AP 7 ἐπικριθεῖσα] διελεγχθῇ G ὑποτετυφωμένην AP, ἀποτυφομένην F 7. 8 εἰρωνίαν H 8 νόμισμα] νομίσασα UF διελεγχθείη UF, δειχθῇ GH ἢ om. codd., add. Turn. 9 ἐκνίψεται G, ἐκνίψηται δὲ UF κατ' αὐτὴν UF μαρτυρία UF γυμνὴν om. AP 11 δὲ U ὃ om. UF 12 ἑστὼς UF 14 μὲν γὰρ UF δὲ καὶ UF 15 καὶ om. AP¹ διάνοιαν κτήσασθαι transp. UF ἐγγύς] συγγενές U ἐστι βαίνειν UF: ἐπιβαίνειν ceteri, ἐπιβαίνει v δυνάμεως θεοῦ transp. F 17 γενέσεως om. AP¹ 18 ποιήσας Mang.: ποιῆσαι codd. 19 ὢν ἐγγὺς transp. AP χερουβεὶμ AP ἀντικρὺ H corr.: ἄντικρυς ceteri 21 ἵν' M: ἵνα ceteri τῆς ὁμοῦ UF, post τῆς spatium 4—5 litt. in M: ὁμοῦ om. ceteri 22 περὶ ἀθρήσεως F 25 χερουβεὶμ AP (sic ubique)

ῥομφαίας φλογίνης αἰνίττεται, νῦν ἐπισκεπτέον. μήποτε οὖν τὴν τοῦ παντὸς
οὐρανοῦ φορὰν δι' ὑπονοιῶν εἰσάγει· κίνησιν γὰρ αἱ κατ' οὐρανὸν σφαῖραι
τὴν ἐναντίαν ἔλαχον ἀλλήλαις, ἡ μὲν τὴν ἀπλανῆ ταὐτοῦ κατὰ δεξιά,
ἡ δὲ τὴν πεπλανημένην θατέρου κατ' εὐώνυμα. ἡ μὲν οὖν ἐξωτάτω, 22
τῶν λεγομένων ἀπλανῶν, μία, ἣ καὶ τὴν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἑῴων ἐπὶ τὰ
ἑσπέρια εἱλεῖται περίοδον, αἱ δ' ἐντὸς ἑπτά, τῶν πλανήτων, ἐθελούσιόν
τε καὶ βεβιασμένην, ὑπεναντίους ἅμα καὶ διττὰς ἴσχουσαι κινήσεις· καὶ
ἔστιν αὐταῖς ἡ μὲν ἀκούσιος ὁμοία τῇ τῶν ἀπλανῶν, φαίνονται γὰρ καθ'
ἑκάστην ἡμέραν ἀπ' ἀνατολῆς ἐπὶ δύσιν ἰοῦσαι, ἡ δὲ οἰκεία ἀπὸ τῶν
ἑσπερίων ἐπὶ τὰ ἑῷα, καθ' ἣν συμβέβηκε τὰς περιόδους τῶν ἑπτὰ ἀστέ-
ρων καὶ μήκη χρόνων προσειληφέναι, τὰς μὲν ἰσοδρόμους ἴσα, ἡλίου καὶ
p. 143 M. ἑωσφόρου καὶ στίλβοντος ἐπίκλησιν — τρεῖς γὰρ τῶν πλανήτων | ἰσο-
ταχεῖς οὗτοι —, τὰς δὲ ἀνισοδρόμους ἄνισα μέν, ἀναλογίαν δ' ἔχοντα
πρός τε ἀλλήλας καὶ τὰς τρεῖς ἐκείνας. γίνεται οὖν τὸ μὲν ἕτερον τῶν 23
Χερουβὶμ ἡ ἐξωτάτω, τοῦ παντὸς οὐρανοῦ ⟨ὁ⟩ ἔσχατος, ἁψὶς ἐν ᾗ τὴν κατὰ
τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσαν οἱ ἀπλανεῖς θείαν ὡς ἀληθῶς χορείαν
χορεύουσι τάξιν οὐ λείποντες, ἣν ὁ γεννήσας πατὴρ αὐτοὺς ἔταξεν ἐν
κόσμῳ· θάτερον δ' ἡ ἐντὸς περιεχομένη σφαῖρα, ἣν ἐξαχῇ σχίσας
ἑπτὰ κύκλους ἀναλογοῦντας ἑαυτοῖς εἰργάζετο τῶν πλανήτων ἕκαστον
εἰς αὐτοὺς ἁρμοσάμενος· καὶ καθάπερ ἔποχον ἐν ὀχήματι ἀστέρα 24

---

1 φλογίνης ῥομφαίας transp. AP, φλογίνης om. UF μήποτ' AP 2 φορὰν] περιφορὰν
οι
UFL[2] δι' om. UF εἰσάγη A, εἰσάγοι P εἰσάγει κίνησιν· UF αἱ
γὰρ F, ἡ γὰρ U οὐράνιον G σφέραι F, σφαῖρα U 3 ἔλαχεν UF
ταὐτοῦ Mang.: αὐτοῦ codd. δεξιάν U 4 κατὰ MGH 5 μία ἣ] μίαν
UFL[2] ἣ καὶ] καὶ ἣ Turn. τὴν αὐτὴν UF: αὐτὴν om. ceteri 6 αἱ] ἡ
UF ἑπτά om. UF τῶν] τὴν GHcorr. ἐθελουσίαν UF 7 ἴσχουσαι
scripsi: ἴσχουσι codd. 9 δ' UF οἰκεία] ἑκουσία coni. Mang. 10 τῶν]
τὸν F 10. 11 ἀστέρων καὶ om. UF 11 μήκει P χρόνου U, χρόνον F
τὰς μὲν ἰσοδρόμους] τὰς δὲ μεσοδρόμους UF 13 ἀνισοδρόμους corr. Turn.: μεσοδρό-
μους MAPGH, μὴ μεσοδρόμους UF ἀνίσους UF δ' ἔχοντα] δ' om. AP, διέχοντα
M, δ' ἐχούσας UF 14 γοῦν UF, οὖν om. M τὸ μὲν] τοῦτο μὲν AP[1]
15 ἐξωτάτη UF ὁ ἔσχατος scripsi: ὁ om. codd., ἐσχάτη Richter 16 τὰ om.
ει
AP[1] 17 χορεύοντες UF λιπόντες H, λιπόντες ceteri αὐτοὺς πατὴρ transp.
UH, αὐτοὺς θεὸς F 18 ἐξαχῇ Mang.: ἐξ ἀρχῆς codd. 19 ἀναλογοῦντας om. G
ἑαυτοῖς UF: ἐφ' οἷς AP, ἐφ' ἑαυτοῖς GH, ἐφ' ἑαυτοὺς M πλανητῶν M
20 καθάπερ] θάτερον AP

---

2 sqq. cf. Plat. Tim. 36 C (Diog. La. III 68).

ἐν οἰκείῳ κύκλῳ θεὶς τὰς ἡνίας ἐπίστευσε τῶν ἐπόχων οὐδενί, πλημμελῆ
δείσας ἐπιστασίαν, ἁπάσας δ' ἐξήρτησεν ἑαυτοῦ, νομίσας ἐναρμόνιον τῆς
κινήσεως μάλιστα οὕτως τάξιν γενήσεσθαι· τὸ γὰρ σὺν θεῷ πᾶν ἐπαινετόν,
25 τὸ δ' ἄνευ θεοῦ ψεκτόν. (8.) τὰ μὲν δὴ Χερουβὶμ καθ' ἕνα τρόπον
οὕτως ἀλληγορεῖται· ῥομφαίαν δὲ φλογίνην καὶ στρεφομένην τὴν κίνησιν
αὐτῶν καὶ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ τὴν ἀίδιον φορὰν ὑποτοπητέον λέγεσθαι.
μήποτε δὲ καθ' ἑτέραν ἐκδοχὴν τὰ μὲν Χερουβὶμ δηλοῖ τῶν ἡμισφαι-
ρίων ἑκάτερον· καὶ γὰρ ἀντιπρόσωπά φησιν εἶναι νεύοντα πρὸς τὸ ἱλα-
στήριον πτεροῖς (Exod. 25, 19), ἐπειδὴ καὶ ταῦτα ἀντικρὺ μέν ἐστιν
ἀλλήλων, νένευκε δὲ ἐπὶ γῆν τὸ μέσον τοῦ παντός, ᾧ καὶ διακρίνεται·
26 ἡ δὲ μόνη τῶν τοῦ κόσμου μερῶν ἑστῶσα παγίως Ἑστία πρὸς τῶν
παλαιῶν εὐθυβόλως ὠνόμασται, ἵνα περί τι βεβαίως ἱδρυμένον ἡ ἑκατέρων
τῶν ἡμισφαιρίων ἐμμελεστάτη γίγνηται περιπόλησις. ἡ δὲ φλογίνη ῥομ-
φαία σύμβολον ἡλίου· φλογὸς γὰρ ὢν πίλημα πολλῆς ὠκυδρομώτατον
γέγονε τῶν ὄντων, ὡς ἡμέρᾳ μιᾷ τὸν σύμπαντα περιδινεῖσθαι κόσμον.
27 (9.) ἤκουσα δέ ποτε καὶ σπουδαιοτέρου λόγου παρὰ ψυχῆς ἐμῆς εἰω-
θυίας τὰ πολλὰ θεοληπτεῖσθαι καὶ περὶ ὧν οὐκ οἶδε μαντεύεσθαι· ὅν,
ἐὰν δύνωμαι, ἀπομνημονεύσας ἐρῶ. ἔλεγε δέ μοι κατὰ τὸν ἕνα ὄντως
ὄντα θεὸν δύο τὰς ἀνωτάτω εἶναι καὶ πρώτας δυνάμεις | ἀγαθότητα p. 144 M
καὶ ἐξουσίαν, καὶ ἀγαθότητι μὲν τὸ πᾶν γεγεννηκέναι, ἐξουσίᾳ δὲ τοῦ
γεννηθέντος ἄρχειν, τρίτον δὲ συναγωγὸν ἀμφοῖν μέσον εἶναι λόγον,
28 λόγῳ γὰρ καὶ ἄρχοντα καὶ ἀγαθὸν εἶναι τὸν θεόν· ἀρχῆς μὲν οὖν καὶ

1 ἐνοικεῖ ὁ κυκλωθεὶς U τὰς δ' ἡνίας UF πιστεύει UF ἐποχῶν UF πλημμελεῖ F 2 ἐπιστασίαν Mang.: ἐπίστασιν codd. ἁπάσας δ'] ἀλλὰ πάσας UF αὐτοῦ UF ἐναρμονίου U, ἐν ἁρμονίᾳ F 3 μάλιστα δ' U, μάλιστα δὲ F οὕτως] om. M, οὐ A τάξει γεγενῆσθαι UF 5 οὕτως] ὅπως AP, om. M 8 ἑκατέριον A φησιν codd.: φασιν Mang. 9 πτεροῖς Mang.: om. U, ἑτέροις ceteri ἀντικρὺ Hcorr.: ἄντικρυς ceteri 10 δ' GH μέσον] μετὰ U ᾧ] ὃ U 12 περί] εἴπερ F ἡ] ἢ F ἑκατέρως U, ἑκατέρου F 13 γίγνηται MAPG: γίνηται H, γίνεται U, om. F 14 συμβολικῶς ὁ ἥλιος UF ὠκυδρομώτατον scripsi: ὠκυδρομώτατος codd. 15 περιθεῖν AP κόσμον περιδινεῖσθαι transp. UF 16 δέ] δ' ἔγωγε UF 16. 17 εἰωθείας F 17 ὅν] ὧν MUF 18 δύναμαι AP 18. 19 ὄντως καὶ ὄντα AP[1] 19 ὄντα] ἀληθῆ UF δυνάμεις καὶ πρώτας transp. UF 20 καὶ ante ἀγαθότητι om. UF γεγενηκέναι MGHUF 21 γενηθέντος H συναγωγὸν UFL[2]: συνάγοντες ceteri ἄμφω UF 22 καὶ post οὖν om. AP[1]

3 D[C] fol. 183r D[R] fol. 178v ἐκ τῶν αὐτῶν (praecedit excerptum ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας): τὸ σὺν θεῷ πᾶν ἐπαινετόν· τὸ δὲ ἄνευ θεοῦ φευκτόν.
11 cf. Eur. frg. 944 (Macrob. Sat. I 23, 8) Arist. de Mundo 2.

ἀγαθότητος τῶν δυεῖν δυνάμεων τὰ Χερουβὶμ εἶναι σύμβολα, λόγου δὲ
τὴν φλογίνην ῥομφαίαν· ὀξυκινητότατον γὰρ καὶ θερμὸν λόγος καὶ μά-
λιστα ὁ τοῦ αἰτίου, ὅτι καὶ αὐτὸ πάντα φθάσαν παρημείψατο καὶ πρὸ
πάντων νοούμενον καὶ ἐπὶ πᾶσι φαινόμενον. ἑκατέρου δὴ τῶν Χερουβίμ, 29
ὦ διάνοια, δέξαι τύπον ἀκιβδήλευτον, ἵνα περί τε ἀρχῆς τοῦ αἰτίου καὶ
ἀγαθότητος ἐναργῶς ἀναδιδαχθεῖσα καρπώσῃ κλῆρον εὐδαίμονα· γνώσῃ
γὰρ εὐθὺς καὶ τὴν τῶν ἀκράτων δυνάμεων σύνοδόν τε καὶ κρᾶσιν, ἐν οἷς
ἀγαθὸς μὲν ὁ θεὸς ἐμφαινομένου τοῦ τῆς ἀρχῆς ἀξιώματος, ἐν οἷς
δὲ ἄρχων ἐμφαινομένης τῆς ἀγαθότητος· ἵνα τὰς ἐκ τούτων ἀπογεννω-
μένας ἀρετὰς φιλοφροσύνην καὶ εὐλάβειαν θεοῦ κτήσῃ, μήτε ἐν οἷς εὖ
πάσχεις ὑψηγοροῦσα διὰ τὸ τῆς ἡγεμονίας τοῦ βασιλέως μέγεθος μήτε
ἐν οἷς ὑπομένεις τι τῶν ἀβουλήτων ἀπογινώσκουσα τὰς ἀμείνους ἐλπίδας
δι' ἡμερότητα τοῦ μεγάλου καὶ φιλοδώρου θεοῦ. φλογίνη δὲ ῥομφαία, 30
διότι χρὴ τούτοις παρακολουθεῖν τὸν μέσον τῶν πραγμάτων ἔνθερμον
καὶ πυρώδη λόγον, ὃς οὐδέποτε λήγει κινούμενος σπουδῇ πάσῃ πρὸς
αἵρεσιν μὲν τῶν καλῶν, φυγὴν δὲ τῶν ἐναντίων. (10.) οὐχ ὁρᾷς ὅτι 31
καὶ Ἀβραὰμ ὁ σοφός, ἡνίκα ἤρξατο μετρεῖν κατὰ θεὸν πάντα καὶ μηδὲν
ἀπολείπειν τῷ γενητῷ, λαμβάνει τῆς φλογίνης ῥομφαίας μίμημα „πῦρ
καὶ μάχαιραν“ (Gen. 22, 6), διελεῖν καὶ καταφλέξαι τὸ θνητὸν ἀφ' ἑαυ-
τοῦ γλιχόμενος, ἵνα γυμνῇ τῇ διανοίᾳ μετάρσιος πρὸς θεὸν ἀναπτῇ;
τὸν δέ γε Βαλαὰμ μάταιον λαὸν ὄντα ἐξωπλισμένον εἰσάγει Μωυσῆς 32
ἀστράτευτον καὶ λιποτάκτην, εἰδὼς πόλεμον ὃν ἁρμόττει ψυχῇ περὶ

1 δυοῖν APH 3 ὁ om. HUF 4 ἐπὶ πᾶσι] ἐπὶ πάντων HL[1] φαινόμενον] φερόμενον F δὴ] δὲ P 5 περί] παρά F 6 ἐναργῶς om. D ἀναδιδαχθήσῃ AP[1] 7 γὰρ] δὲ D τῶν om. F ἀκράτων UF: ἀκηράτων ceteri, ἀκροτάτων D 8 ἀγαθὸς post θεὸς transp. D τῆς codd.: ἀπὸ τῆς v οἷς UFD: ὦ ceteri 9 ἐκ om. D 9. 10 ἀπογενομένας APD 10 φιλοφροσύνην] ἀγάπην D κτήσῃ θεοῦ transp. F μήτε — μέγεθος (11) om. U μήτ' AP εὖ om. D 11 πάσχῃς AP μήτ' AP 12 ὑπομένῃς AP τι] τῇ AP 13 δι' D: διὰ codd. μεγαλοδώρου coni. Mang. φλογίνην δὲ ῥόμφαν (sic) F 14 μέσον scripsi: μετὰ codd.: τομέα coni. Wendl., μετὰ ⟨κρίσεως⟩ Diels θερμὸν UF 17 μετρεῖν] ποιεῖν UF κατὰ θεὸν μετρεῖν transp. H 18 ἀπολιπὼν UF τῷ γενητῷ] τῶν ἐν τῷ θνητῷ γένει UF γεννητῷ AP μίμημα ῥομφαίας transp. UF 20 θεὸν codd.: τὸν θεὸν v 21 ἐξωπλισάμενον G εἰσάγει (ηει supra) M Μωυσῆς UF: Μωὰβ ceteri 22 λιποτάκτην MG: λειποτάκτην ceteri ἁρμόζει H

5—13 D[R] fol. 195[v] Φίλωνος: ὦ διάνοια — φιλοδώρου θεοῦ.

ἐπιστήμης ποιεῖσθαι· λέγει γὰρ ὄνῳ, τῇ ἀλόγῳ προαιρέσει τοῦ βίου, ᾗ
πᾶς ἄφρων ἐπιβέβηκεν, ὅτι „εἰ μάχαιραν εἶχον, ἤδη ἂν ἐξεκέντησά σε“
(Num. 22, 29)· καὶ μεγίστη χάρις τῷ τεχνίτῃ, ὅτι τὴν ἀφροσύνης
λύτταν εἰδὼς οὐκ ἐνέδωκεν αὐτῇ, καθάπερ ξίφος μεμηνότι, δύναμιν
λόγων, ἵνα μὴ πολλὴν καὶ ἄδικον ἅπασι τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐνεργάσηται
33 φθοράν. ἃ δὲ Βαλαάμ, | ταῦθ' ἕκαστος τῶν μὴ κεκαθαρμένων ἀεὶ p. 145 M
ματαιάζων αἰτιᾶταί πως, ἐμπορικὸν ἢ γεωργικὸν ἤ τιν' ἄλλον τῶν
ποριστικῶν ἐπιτηδεύσας βίον· ἕως μὲν αἴσια ἀπαντᾷ τὰ ἀφ' ἑκάστου,
γεγηθὼς ἐπιβέβηκε καὶ ἐποχεῖται καὶ ἐνειλημμένος ἀπρὶξ ἔχεται μεθέσθαι
τὸ παράπαν οὐ δικαιῶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀφίστασθαι λέγουσι καὶ μέτρα
ταῖς ἐπιθυμίαις περιθεῖναι διὰ τὸ τοῦ μέλλοντος ἀτέκμαρτον βασκανίαν
34 ὀνειδίζει καὶ φθόνον, οὐκ ἀπ' εὐνοίας εἰσηγεῖσθαι ταῦτα φάσκων· ἐπειδὰν
δὲ ἀβούλητος κακοπραγία συμβῇ, τοὺς μὲν ὡς ἀγαθοὺς μάντεις ἀποδέ-
χεται καὶ προφυλάξασθαι δυνατωτάτους τὰ μέλλοντα, τὰ δ' οὐδενὸς αἴτια
κακοῦ τὸ παράπαν αἰτιᾶται, τὴν γεωργίαν, τὴν ἐμπορίαν, τὰς ἄλλας
35 ἐπιτηδεύσεις, αἷς πρὸς ἀργυρισμὸν ἠξίου χρῆσθαι· (11.) αἱ δὲ καίτοι
φωνητηρίων ὀργάνων ἀμοιροῦσαι τὴν δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ῥήξουσι
φωνὴν ἐναργεστέραν οὖσαν τῆς διὰ γλώττης „Ἀρά γε, ὦ συκοφάντα,
οὐχ ἡμεῖς ἐσμεν ἐκεῖναι“ λέγουσαι „αἷς καθάπερ ὑποζυγίοις ὑψαυχενῶν
ἐπεβεβήκεις; μὴ καθ' ὑπεροψίαν ἄλλως εἰργασάμεθά σοι κακοπραγίαν (cf.
Num. 22, 30); ἴδε τὸν ἀνθεστῶτα ἐξεναντίας θεοῦ λόγον ἐνωπλισμένον
ἄγγελον (ib. 31), παρ' ὃν τό τε εὖ καὶ τὸ μὴ συμβέβηκε τελει-
36 οῦσθαι· οὐχ ὁρᾷς; τί οὖν νῦν ἡμᾶς αἰτιᾷ πρότερον, ὅτε εὐώδει σοι τὰ
πράγματα, οὐχὶ μεμψάμενος; μένομεν γὰρ αἱ αὐταὶ μηδὲ τῆς ἑαυτῶν

---

3 τεχνήτῃ AP 4 μεμηνότι ξίφος AP, γε μὴν ὅτι ξίφος UF, ξίφος δύναμιν μεμη-νότα M δύναμις UF 5 λόγου F ἅπασι om. HL[1] ἐργάσηται HUF 7 ματαιάζων] καταίζων U τινὰ AP ἄλλων G 7. 8 τὸν ποριστικὸν F 8 αἴσι' ἀπαντᾷ H corr.: αἴσια ἅπαντα MG, αἴσια πάντα ceteri τὰ om. UF 9 ἐπωχεῖται H ἐνειλημμένος ⟨ἡνιῶν⟩ coni. Mang. ἀπρὴξ F 11 ταῖς ἐπιθυμίαις codd.: τῆς ἐπιθυμίας Mang. (in textu) περιθεῖναι] ἐπιθεῖναι δυ-ναμένοις UF 12 ὀνειδίζειν F φάσκων] πάσχων UF 13 δ' AP

ά ο

ὡς ἀγαθοὺς UF: ὡς om. ceteri 13. 14 ἐπιδέχεται A 16 ἐξαργυρισμὸν UF 18 ἐνεργεστέραν MUF 19 ὑψαυχένων UF 20 ἐπιβεβήκεις UF ἄλλως] ἀλλ' ὡς UF, ⟨ἢ⟩ ἄλλως coni. Markland εἰργασάμεθα UF: εἰργάσμεθα ceteri εἰργάσμεθά σοι ἄλλως transp. AP 21 ἴδε τὸν] εἰ δὲ τὸ F ἐξεναντίας ἑστῶτα UF τοῦ θεοῦ U 21. 22 ἐνωπλισμένον ἄγγελον UF: ἄγγελον om. ceteri 23 οὐχ ὁρᾷς om. UF αἰτιᾷ ἡμᾶς transp. GH 24 οὐχὶ] οὐχ ᾗς UF μένομεν UF: ὁ μὲν MAPG[1]H[1], ἐσμὲν G[2]H[2] αἱ αὐταὶ UFH[2]: ἑαυτὰ MPGH[1], ἑαυτῷ A μηδὲ scripsi: μηδὲν codd.

φύσεως μεταβάλλουσαι τὸ παράπαν στιγμήν· σὺ δὲ κριτηρίοις χρώμενος
οὐχ ὑγιέσιν ἀλόγως σφαδάζεις· εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἔμαθες, ὅτι οὐχ ἅττ' ἂν
ἐπιτηδεύῃς ἀγαθῶν μετουσίας ἢ κακῶν ἐστιν αἴτια, ἀλλ' ὁ δίοπος
καὶ κυβερνήτης τοῦ παντὸς λόγος θεῖος, ῥᾷον ἂν ἔφερες τὰ συμπίπτοντα
παυσάμενος τοῦ συκοφαντεῖν καὶ ἐπιγράφειν ἡμῖν ἃ μὴ δυνάμεθα. ἐὰν 37
οὖν πάλιν καθελὼν ἐκεῖνος τὸν πόλεμον καὶ τὰς ἐπ' αὐτῷ συννοίας καὶ
κατηφείας σκεδάσας εἰρήνην ἐπικηρυκεύσηται βίου, φαιδρὸς καὶ γεγηθὼς
τὴν δεξιὰν ἐμβαλεῖς ἡμῖν ταῖς ἐν ὁμοίῳ μενούσαις· ἡμεῖς δ' οὔτ' εὐμε-
νείᾳ τῇ σῇ φυσώμεθα οὔτ' ἐὰν δυσμεναίνῃς ἐπιστρεφόμεθα, ἴσμεν γὰρ
ἑαυτὰς μήτ' ἀγαθῶν μήτε κακῶν αἰτίας οὔσας, κἂν σὺ περὶ ἡμῶν τοι-
αῦτα δοξάζῃς, εἰ μὴ καὶ τὴν θάλατταν εὐπλοίας ἢ τῶν συμβαινόντων
ναυαγίων ἀλλ' οὐχὶ τὰς τῶν πνευμάτων διαφορὰς τοτὲ μὲν ἐπιεικῶς τοτὲ
δὲ μετὰ βιαιοτάτου συρμοῦ καταπνεόντων αἰτιατέον· φύσει γὰρ παντὸς 38
p. 146 M. ὕδατος | ἠρεμίαν ἐξ αὑτοῦ λαχόντος, ὅταν μὲν πνεῦμα οὔριον κατ'
οἰάκων ἐπιγένηται, παντὸς ἀνασεισθέντος κάλου, πλησίστιοι μέχρι λιμέ-
νων αἱ νῆες καταίρουσιν, ὅταν δὲ αἰφνίδιον κατὰ πρώρας ἐξεναντίας
κατασκήψῃ, πολὺν σάλον καὶ κλόνον ἐγείρει καὶ ἀνατρέπει· καὶ τοῦ συμ-
βαίνοντος ἡ μηδὲν αἰτία θάλαττα τὴν πρόφασιν ἴσχει, φανερῶς ταῖς ἀνέ-
σεσι καὶ σφοδρότησι τῶν ἀνέμων ἢ γαληνιάζουσα ἢ κυμαίνουσα". διὰ 39
τούτων οὖν ἁπάντων ἱκανῶς οἶμαι δεδηλῶσθαι, ὅτι λόγον ἡ φύσις δυνα-
τώτατον σύμμαχον ἀνθρώπῳ δημιουργήσασα τὸν μὲν αὐτῷ χρῆσθαι δυ-
νάμενον ὀρθῶς ἀπέδειξεν εὐδαίμονα καὶ λογικὸν ὄντως, τὸν δὲ μὴ δυνά-
μενον ἄλογόν τε καὶ κακοδαίμονα.

(12.) „Ἀδὰμ δὲ ἔγνω τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ συνέλαβε καὶ ἔτεκε 40

---

1 μεταβαλοῦσαι UFL² στιγμήν Mang.: στιγμῇ MUF, στιγμή ceteri
2 ἀλόγως] ἀλόγοις GH, ἄλλως AP ἅττ' ἂν] ὅτ' ἂν U, ὅταν F 3 ἐπιτηδεύοις
AP μετουσίαν F αἰτία HUF δίοπος scripsi: δίοπτος UF, πηδαλιοῦχος
ceteri 4 ῥᾷον ἂν] οὗ UF 5 δυνώμεθα MAPGcorr. 6 ἐκείνοις GH,
σὺν ἐκείνοις UF ἐπ' αὐτῶν UF συννοίας scripsi: ἐννοίας codd., ἀνίας coni.
Mang. 7 ἐπικηρυκεῦσαι δύνηται UF 8 ἐμβαλεῖς UF: ἐμβάλλει γ' MAPG,
ἐμβάλλῃ γ' H corr. ἐν ὁμοίᾳ MAPH¹ 9 φυσόμεθα U, φεισόμεθα AP, φυσιώμεθα
η
Mang. οὔτε ἂν APGF 11 δοξάζεις H 12 διαφθορὰς G¹H
13 βεβαιοτάτου UF αἰτιατέον] ἐατέον U, φατέον F 14 αὑτοῦ GHcorr.: αὐτοῦ
ceteri 15 καὶ παντὸς F, παντὸς καὶ L² ἀνασπασθέντος UFL² κάλως U
πλήσει τὰ ἱστία U, πλήσῃ τὰ ἱστία F μέχρι λιμένων] μὲν εἰς λιμένας AP
16 νῆες AP: ναῦς ceteri κατάγουσιν UF δ' AP καὶ κατὰ UF
18 θάλασσα GHF 19 ἢ prius om. F γαληνίζουσα UF 19. 20 διὰ τοῦτ'
AP 20 πάντων UF 21 χρῆσθαι GH: χρήσασθαι ceteri 24 δ' AP
αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v

τὸν Κάιν, καὶ εἶπεν Ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ θεοῦ. καὶ προσ-
έθηκε τεκεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ“ (Gen. 4, 1. 2). οἷς ἀρετὴν
μεμαρτύρηκεν ὁ νομοθέτης, τούτους γνωρίζοντας γυναῖκας οὐκ εἰσάγει,
τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μωυσῆν, καὶ εἴ τις αὐτοῖς
41 ὁμόζηλος· ἐπειδὴ γάρ φαμεν εἶναι γυναῖκα τροπικῶς αἴσθησιν, ἀλλο-
τριώσει δ' αἰσθήσεως καὶ σώματος ἐπιστήμη συνίσταται, τοὺς σοφίας
ἐραστὰς αἴσθησιν ἀποδοκιμάζοντας μᾶλλον ἢ αἱρουμένους ἐπιδείξεται·
καὶ μήποτ' εἰκότως· αἱ γὰρ τούτοις συνοικοῦσαι λόγῳ μέν εἰσι γυναῖκες,
ἔργῳ δὲ ἀρεταί, Σάρρα μὲν ἄρχουσα καὶ ἡγεμονίς, Ῥεβέκκα δὲ ἐπιμονὴ
τῶν καλῶν, Λεία δὲ ἀνανενευμένη καὶ κοπιῶσα ἐπὶ τῇ συνεχείᾳ τῆς
ἀσκήσεως, ἣν ἐκνένευκε καὶ ἀποστρέφεται πᾶς ἄφρων ἀρνούμενος,
Σεπφώρα δὲ ἡ Μωυσέως ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνατρέχουσα καὶ τὰς ἐκεῖ
42 θείας καὶ εὐδαίμονας φύσεις κατανοοῦσα, καλεῖται δὲ ὀρνίθιον. ἵνα δὲ
τὴν ἀρετῶν κύησιν καὶ ὠδῖνα εἴπωμεν, ἀκοὰς ἐπιφραξάτωσαν οἱ δεισι-
δαίμονες τὰς ἑαυτῶν ἢ μεταστήτωσαν· τελετὰς γὰρ ἀναδιδάσκομεν θείας
τοὺς τελετῶν ἀξίους τῶν ἱερωτάτων μύστας, οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ τὴν ἀληθῆ
καὶ οὖσαν ὄντως ἀκαλλώπιστον εὐσέβειαν μετὰ ἀτυφίας ἀσκοῦντες· ἐκεί-
νοις δὲ οὐχ ἱεροφαντήσομεν κατεσχημένοις ἀνιάτῳ κακῷ, τύφῳ ῥημά-
των καὶ ὀνομάτων γλισχρότητι καὶ τερθρείαις ἐθῶν, ἄλλῳ δὲ οὐδενὶ τὸ
43 εὐαγὲς καὶ ὅσιον | παραμετροῦσιν. (13.) ἀρκτέον οὖν τῆς τελετῆς ὧδε. p. 147 M.
ἀνὴρ μὲν γυναικί, ἄνθρωπος δ' ἄρρην ἀνθρώπῳ θηλείᾳ τὰς ἐπὶ γενέσει
παίδων ὁμιλίας ἐπακολουθῶν τῇ φύσει συνέρχεται ποιησόμενος· ἀρεταῖς
δὲ πολλὰ καὶ τέλεια τικτούσαις θέμις οὐκ ἔστιν ἀνδρὸς ἐπιλαχεῖν θνη-
τοῦ; μὴ δεξάμεναι δὲ παρά τινος ἑτέρου γονήν, ἐξ ἑαυτῶν μόνον οὐδέ-

1. 2 προσέθετο UF   2 τὸν Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ transp. H   ἀρετὴν μὲν AP   3 ὁ νομοθέτης μεμαρτύρηκε transp. UF   γνωρίζον τὰς U, γνωρίσοντας F, γνωρίζων τὰς MAPH   4 Μωσῆν MAPGH   6 δὲ HU   ἐπιστήμων F

ως

7 αἴσθησιν corr. Turn.: ἔστησεν codd.   ἐπιδείξεται G, ἐπιδέξεται AP   8 αἱ] ὅτι αἱ APGH   9 ἔργω δ' AP   10 δὲ] δὲ καὶ F   ἀνανενευμένη F: ἀνανενεσμένη M, ἀνανευομένη U, ἀνενηνεγμένη ceteri   12 Μωσέως AP, Μωυσέος GF   13 καλεῖτε F   ὄρνεον UF   14 ὠδῖνας F   14. 15 οἱ δεισιδαίμονες UF: οἱ om.

καὶ

ceteri   15 ἢ G, ἢ om. H   μεταστησάτωσαν F   16 τῶν om. UF   δὲ F   18 δ' AP   κατισχημένοις MAPF   19 τερθρίαις A, τερθρίας UF   ἐθνῶν L   δ' AP   20 παραμετροῦσιν ἡ ταύτη FL²   τελευτῆς U   21 μὲν] τις U   ἄνθρωπος — θηλείᾳ] καλὸν κτῆμα διὰ UFL²   τὰς] εἰς τὰς MAPGH   22 ποιησόμενον H   23 τέλεια καὶ πολλὰ UF   24 μὴ δεξαμέναις H, μὴ δεξαμένοις G, μηδ' ἐξεῖναι M   δὲ] δὲ εἶναι AP   γονὴν scripsi: ἐπιγονὴν codd.   ante ἐξ add. μὴ δεξάμεναι δὲ M   μόνον] μὲν μόνων H

ποτε κυήσουσι, τίς οὖν ὁ σπείρων ἐν αὐταῖς τὰ καλὰ πλὴν ὁ τῶν 44
ὄντων πατήρ, ὁ ἀγένητος θεὸς καὶ τὰ σύμπαντα γεννῶν; σπείρει μὲν οὖν
οὗτος, τὸ δὲ γέννημα τὸ ἴδιον, ὃ ἔσπειρε, δωρεῖται· γεννᾷ γὰρ ὁ θεὸς
οὐδὲν αὑτῷ, χρεῖος ἅτε ὢν οὐδενός, πάντα δὲ τῷ λαβεῖν δεομένῳ.
παρέξω δὲ τῶν λεγομένων ἐγγυητὴν ἀξιόχρεων τὸν ἱερώτατον Μωσῆν· 45
τὴν γὰρ Σάρραν εἰσάγει τότε κύουσαν, ὅτε ὁ θεὸς αὐτὴν μονωθεῖσαν
ἐπισκοπεῖ (Gen. 21, 1), τίκτουσαν δ' οὐκέτι τῷ τὴν ἐπίσκεψιν πεποιη-
μένῳ, ἀλλὰ τῷ σοφίας τυχεῖν γλιχομένῳ, οὗτος δὲ Ἀβραὰμ ὀνομάζεται.
γνωριμώτερον δ' ἐπὶ τῆς Λείας ἐκδιδάσκει λέγων, ὅτι τὴν μὲν μήτραν 46
ἀνέῳξεν αὐτῆς ὁ θεός (Gen. 29, 31) — ἀνοιγνύναι δὲ μήτραν ἀνδρὸς
ἴδιον —, ἡ δὲ συλλαβοῦσα ἔτεκεν οὐ θεῷ — ἱκανὸς γὰρ μόνος καὶ
αὐταρκέστατος ἑαυτῷ —, ἀλλὰ τῷ κάματον ἀναδεχομένῳ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ
Ἰακώβ, ὥστε τὴν ἀρετὴν δέχεσθαι μὲν παρὰ τοῦ αἰτίου τὰ θεῖα σπέρ-
ματα, τίκτειν δέ τινι τῶν ἑαυτῆς ἐραστῶν, ὃς ἂν τῶν μνηστήρων ἁπάν-
των προκριθῇ. πάλιν Ἰσαὰκ τοῦ πανσόφου τὸν θεὸν ἱκετεύσαντος, ἐκ τοῦ 47
ἱκετευθέντος ἔγκυος ἡ ἐπιμονὴ Ῥεβέκκα γίνεται (Gen. 25, 21). χωρὶς
δὲ ἱκετείας καὶ δεήσεως τὴν πτηνὴν καὶ μετάρσιον ἀρετὴν Σεπφώραν
Μωυσῆς λαβὼν εὑρίσκει κύουσαν ἐξ οὐδενὸς θνητοῦ τὸ παράπαν (Exod.
2, 22). (14.) ταῦτα, ὦ μύσται κεκαθαρμένοι τὰ ὦτα, ὡς ἱερὰ ὄντως 48
μυστήρια ψυχαῖς ταῖς ἑαυτῶν παραδέχεσθε καὶ μηδενὶ τῶν ἀμυήτων
ἐκλαλήσητε, ταμιευσάμενοι δὲ παρ' ἑαυτοῖς φυλάττετε θησαυρόν, οὐκ ἐν
ᾧ χρυσὸς καὶ ἄργυρος, οὐσίαι φθαρταί, κατάκεινται, ἀλλὰ τῶν ὄντων
κτημάτων τὸ καλλιστεῦον, ἡ περὶ τοῦ αἰτίου καὶ ἀρετῆς καὶ τρίτου τοῦ
γεννήματος ἀμφοῖν ἐπιστήμη. ἐὰν δέ τινι τῶν τετελεσμένων ἐντυγχά-

1 αὐτοῖς APH 2 ὄντων] ὅλων H ἀγέννητος codd. σπείρει — δωρεῖται (3) om. F 3 γὰρ] μὲν γὰρ UF ὁ θεὸς om. F 4 αὐτῷ PG, ἑαυτῷ F οὐθενός MAPG 5 λεγομένων] δεομένων UF ἀξιόχρεων om. UF 6 τότε κύουσαν] τεκοῦσαν UF ὅτι U ὁ et αὐτὴν om. F 7 τίκτουσαν UF: τίκτουσα ceteri δὲ F 8 τυχεῖν] λαχεῖν F Ἄβραμ MH 9 δὲ UF ἀναδιδάσκει UF 10 αὐτῆς ἀνέῳξεν transp. UF ἀνοιγῆναι AP, ἀνοῖξαι UF 14 αὐτῆς H 15 τὸν θεὸν UF: τὸν om. ceteri 16 ἔγγυος PG, ἔγκυμος F, ἐγκύμων U ἡ Ῥεβέκκα G γίγνεται U 17 δ' AP ἱκεσίας F, ἱκετηρίας L τὴν om. F Σεμπφώραν U 18 Μωσῆς MAPGH θνητοῦ τὸ παράπαν UF: τὸ παράπαν om. ceteri 19 μύσται] μύσται καὶ ἱεροφάνται UF ὡς om. UF 20 παραδέχεσθαι (ε supra αι) H 21 ἐκλαλήσατε Mang. φυλάττεται U 22 φθαρτακεῖνται (sic) F ὄντων] ὄντως coni. Markland, πάντων Mang. 23 καλλιστεῦον] καλλιστεῦον κτῆμα U, κάλλιστον κτῆμα F ἡ] ἢ F περὶ om. UF καὶ ante ἀρετῆς om. F τρίτον APF 24 ἀμφοῖν] ἀπ' ἀμφοῖν UF ἐπιστήμης codd., corr. Turn. τινι] τινες APH

νητε, λιπαρῶς ἐγκείμενοι περιέχεσθε, μή τινα ἄρα καινοτέραν εἰδὼς
49 τελετὴν ἐπικρύπτηται, μέχρις ἂν αὐτὴν σαφῶς ἀναδιδαχθῆτε. καὶ γὰρ
ἐγὼ παρὰ Μωυσεῖ τῷ θεοφιλεῖ μυηθεὶς τὰ μεγάλα μυστήρια ὅμως αὖ-
θις Ἱερεμίαν τὸν | προφήτην ἰδὼν καὶ γνούς, ὅτι οὐ μόνον μύστης ἐστὶν p. 148 M.
ἀλλὰ καὶ ἱεροφάντης ἱκανός, οὐκ ὤκνησα φοιτῆσαι πρὸς αὐτόν· ὁ δ' ἅτε
τὰ πολλὰ ἐνθουσιῶν χρησμόν τινα ἐξεῖπεν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ
λέγοντα πρὸς τὴν εἰρηνικωτάτην ἀρετὴν ταῦτα· „οὐχ ὡς οἶκόν με ἐκάλεσας
καὶ πατέρα καὶ ἄνδρα τῆς παρθενίας σου" (Ier. 3, 4); ἐμφαντικώτατα
παριστὰς ὅτι ὁ θεὸς καὶ οἶκός ἐστιν, ἀσωμάτων ἰδεῶν ἀσώματος χώρα,
καὶ τῶν συμπάντων πατήρ, ἅτε γεγεννηκὼς αὐτά, καὶ σοφίας ἀνὴρ
σπέρμα τῷ θνητῷ γένει καταβαλλόμενος εὐδαιμονίας εἰς ἀγαθὴν καὶ
50 παρθένον γῆν. ἀμιάντῳ γὰρ καὶ ἀψαύστῳ καὶ καθαρᾷ φύσει, τῇ πρὸς
ἀλήθειαν παρθένῳ, διαλέγεσθαι πρεπῶδες θεόν, ἐναντίως ἡμῖν· ἀνθρώ-
πων μὲν γὰρ ἡ ἐπὶ γενέσει τέκνων σύνοδος τὰς παρθένους γυναῖκας
ἀποφαίνει· ὅταν δὲ ὁμιλεῖν ἄρξηται ψυχῇ θεός, πρότερον αὐτὴν οὖσαν
γυναῖκα παρθένον αὖθις ἀποδείκνυσιν, ἐπειδὴ τὰς ἀγεννεῖς καὶ ἀνάνδρους
ἐπιθυμίας, αἷς ἐθηλύνετο, ἐκποδὼν ἀνελὼν τὰς αὐθιγενεῖς καὶ ἀκηράτους
ἀρετὰς ἀντεισάγει· Σάρρᾳ γοῦν οὐ διαλέξεται, πρὶν ἐκλιπεῖν ἐκείνην τὰ
γυναικεῖα πάντα (Gen. 18, 11) καὶ ἀναδραμεῖν εἰς ἁγνευούσης παρθένου
51 τάξιν. (15.) ἀλλ' ἐνδέχεται τάχα που καὶ παρθένον ψυχὴν πάθεσιν
ἀκολάστοις μιανθεῖσαν αἰσχυνθῆναι· διόπερ ὁ χρησμὸς πεφύλακται θεὸν
ἄνδρα εἰπὼν οὐ παρθένου — τρεπτὴ γὰρ ἥδε καὶ θνητή — ἀλλὰ „παρ-
θενίας" (Ier. 3, 4), τῆς ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχούσης ἰδέας·
γένεσιν γὰρ καὶ φθορὰν ἐνδεχομένων φύσει τῶν ποιῶν, ἄφθαρτον
52 αἱ τυποῦσαι δυνάμεις τῶν ἐν μέρει κλῆρον εἰλήχασι. τὸν οὖν ἀγένητον

1 μή τινα] μήποτ' UF εἰδὼς] εἰδῶν GmgHL^1, ἰδόντες UFL^2 2 ἐπικρύψετε U, ἐπικρύψητε FL^2 μέχρι APG^1 σαφῶς αὐτὴν UF 3 Μωϋσῇ UF, Μωσεῖ ceteri μυηθεὶς] μνησθεὶς G^1 5 ἱεροφαντεῖν UF ἱκανῶς H ὅδ' F, ὁ δ' om. AP 6 ἐνθουσιῶν UFGcorr.: ἐνθουσιῶντα ceteri 8 ἐμφαστι-κώτατα M 9 παριστῶν UF 10 γεγενηκὼς HU 12 παρθένιον F 13. 14 ἀνθρώπῳ AP 14 γενέσει codd.: γεννήσει Mang. τέκνων] παίδων UF σύνοδος] ὁμιλία UF 15 δ' AP θεὸς ψυχῇ U, ὁ θεὸς ψυχῇ F αὐτὴν οὖσαν UF: αὐτὴν om. ceteri 16 ἀγενεῖς AP 17 θηλύνεται UF 18 ἐκλιπεῖν] ἐκπεσεῖν UF ἐκείνην om. UF 20 τάξιν] τρόπον UF παρθέ-
εἰν τῆς ἐχούσης
νου F 22 εἰπὼν G οὐ G ἥδε] ἤδη F 23 ἐχούσης MGH: μενούσης P, μενούσης AUF 24 ποιῶν] ποιοτήτων AP, θνητῶν UFL^2 25 αἱ τυποῦσαι] ἐτύπωσε καὶ τύπους αἱ UFL^2 τῶν] τὸν AP, τὰ coni. Markland et Wendl. κλῆρον AP: κλήρων ceteri εἰλήχασι M: εἰλήφασι ceteri οὖν] γοῦν U, γ' οὖν F, νοῦν P ἀγένητον M: ἀγέννητον ceteri

καὶ ἄτρεπτον θεὸν ἀθανάτων καὶ παρθένων ἀρετῶν σπείρειν ἰδέας μηδέποτε εἰς γυναικὸς μεταβαλλούσῃ σχῆμα παρθενίᾳ πρεπῶδες. τί οὖν, ὦ ψυχή, δέον ἐν οἴκῳ θεοῦ παρθενεύεσθαι καὶ ἐπιστήμης περιέχεσθαι, τούτων μὲν ἀποστατεῖς, αἴσθησιν δὲ ἀσπάζῃ τὴν ἐκθηλύνουσάν σε καὶ μιαίνουσαν; τοιγάρτοι γέννημα πάμφυρτον καὶ πανώλεθρον ἀποτέξῃ τὸν ἀδελφοκτόνον καὶ ἐπάρατον Κάιν, κτῆσιν οὐ κτητήν· λέγεται γὰρ ὁ Κάιν κτῆσις.

(16.) Θαυμάσειε δ' ἄν τις τὸν τῆς ἑρμηνείας τρόπον, ᾧ πολλάκις 53
p. 149 M. ἐπὶ πολλῶν ὁ νομοθέτης χρῆται | τὸ σύνηθες ἐξαλλάττων. μετὰ γὰρ τοὺς φύντας ἐκ γῆς ἀρχόμενος δηλοῦν τὸν γεννηθέντα πρῶτον ἐξ ἀνθρώπων, περὶ οὗ τὸ παράπαν οὐδὲν εἴρηκεν, ὡς ἤδη πολλάκις τοὔνομα αὐτοῦ προειπὼν ἀλλὰ μὴ νῦν αὐτὸ κατατάττων εἰς τὴν ἐν λόγῳ χρῆσιν, φησὶν ὅτι ἔτεκε τὸν Κάιν. ποῖον, ὦ τεχνῖτα; περὶ οὗ τί μικρὸν ἢ
μέγα πάλαι δεδήλωκας; καὶ μὴν οὐκ ἀγνοεῖς τὴν οἰκείαν θέσιν τῶν 54
ὀνομάτων· ἤδη γοῦν προελθὼν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δηλώσεις προσώπου φάσκων, ὅτι „ἔγνω Ἀδὰμ Εὕαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱὸν καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ“ (Gen. 4, 25). οὐκοῦν πολὺ μᾶλλον ἐχρῆν ἐπὶ τοῦ πρωτοτόκου, ὃς ἦν ἀρχὴ τῆς ἐξ ἀλλήλων γενέσεως ἀνθρώποις, τήν τε φύσιν τοῦ ἀποκυηθέντος δηλῶσαι πρῶτον ὅτι
ἄρρεν, εἶτα τὸ οἰκεῖον ὄνομα θέσθαι, Κάιν εἰ τύχοι. ἐπειδὴ τοίνυν οὐκ 55
ἀπειρίᾳ τρόπων, καθ' οὓς ὀνόματα δεῖ τίθεσθαι, φαίνεται τὴν συνήθη χρῆσιν ἐπὶ τῶν περὶ Κάιν ἀνελών, σκεπτέον ἂν εἴη, τίνος αἰτίας ἕνεκα οὕτως ἐκάλεσε τοὺς ἐκ τῶν πρώτων παραδιηγήσεως μᾶλλον ἢ θέσεως ὀνομάτων τύπῳ χρησάμενος. ἔστι δ', ὡς ἔμοιγε στοχαζομένῳ
καταφαίνεται, ἡ αἰτία ἥδε. (17.) ὁ μὲν ἄλλος ἅπας ἀνθρώπων ὅμιλος 56
ὀνόματα τίθεται πράγμασι διαφέροντα τῶν πραγμάτων, ὥσθ' ἕτερα μὲν

---

1 ἄτρεπτον] ἄφθαρτον UF τὸν θεὸν F εἰδέας F 1. 2 μηδέποτε UF: μήποτε ceteri 2 μεταβαλλούσῃ scripsi: μεταβαλούσης U, μεταβαλλούσης ceteri παρθενίας UF 4 τοῦτον GH[1] δ' AP 5 γένημα H πανωλέθριον UF ἀποτεύξῃ L 8 θαυμάσειε U: θαυμάσει F, θαυμάσαι ceteri 9 ἐξαλλάσσων UF 10 φύντας] ὄντας AP πρῶτον om. H 11 τὸ ὄνομα UF 12 αὐτὸ] αὐτῷ AP, αὐτὰ F κατατάττειν APH 13 τεχνῆτα AP ἢ corr. in οὐ H, οὐ L 14 πάλαι om. AP[1]UF 15 ἤδει A προσώπου δηλώσει U 16 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 17 τὸ ὄνομα om. F αὐτὸν F 19 τὸ πρῶτον UF 20 τὸ om. UF 21 ἀπορίᾳ AP καθ' ὃ οὓς A, καθ' ὧν UF 22 τῶν] τὸν APF 23 οὕτως] ὦ οὗτος AP ἐκάλεσε] ἐκέλευσε M 25 καταφαίνεται UF: φαίνεται ceteri ἡ om. UF 26 ὥσθ' MUF: ὡς ceteri

εἶναι τὰ τυγχάνοντα, ἑτέρας δὲ κλήσεις τὰς ἐπ' αὐτοῖς· παρὰ Μωυσεῖ
δὲ αἱ τῶν ὀνομάτων θέσεις ἐνάργειαι πραγμάτων εἰσὶν ἐμφαντικώταται,
ὡς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐξ ἀνάγκης εὐθὺς εἶναι τοὔνομα καὶ ⟨τοὔνομα καὶ⟩
καθ' οὗ τίθεται διαφέρειν μηδέν. μάθοις δ' ἂν σαφέστερον κἀκ τοῦ
57 προτεθέντος ὃ λέγω. ὅταν ὁ ἐν ἡμῖν νοῦς — κεκλήσθω δὲ Ἀδάμ —
ἐντυχὼν αἰσθήσει, παρ' ἣν ζῆν δοκεῖ τὰ ἔμψυχα — καλεῖται δὲ Εὔα —,
[συνουσίας ἴσης ὀρεχθεὶς] πλησιάζῃ, ἡ δὲ συλλαμβάνῃ καθάπερ δικτύῳ
καὶ θηρεύῃ φυσικῶς τὸ ἐκτὸς αἰσθητόν, διὰ μὲν ὀφθαλμῶν τὸ χρῶμα,
διὰ δὲ ὤτων φωνήν, διὰ δὲ μυκτήρων ἀτμόν, χυλόν γε μὴν διὰ τῶν
γεύσεως ὀργάνων, καὶ διὰ τῶν ἁφῆς ἅπαν σῶμα, συλλαβοῦσα ἐγκύμων τε
γίνεται καὶ εὐθὺς ὠδίνει καὶ τίκτει κακῶν ψυχῆς τὸ μέγιστον, οἴησιν·
ᾠήθη γὰρ αὐτοῦ πάντ' εἶναι κτήματα, ὅσα εἶδεν, ὧν ἤκουσεν, ὧν ἐγεύ-
σατο, ὧν ὠσφρήσατο, ὧν ἥψατο, καὶ πάντων ὑπέλαβεν εὑρετὴν καὶ
58 τεχνίτην ἑαυτόν. (18.) ἔπαθε δὲ τοῦτο οὐκ ἀλόγως· ἦν γάρ ποτε
χρόνος, ὅτε νοῦς οὐ διελέγετο αἰσθήσει οὐδ' εἶχεν αἴσθησιν, πάμπολυ
διεστὼς τῶν συννόμων καὶ ἀγελαίων, ἐοικὼς τοῖς | μονοτρόποις καὶ p. 150 M.
μονωτικοῖς ζῴοις· τότε δὴ καθ' ἑαυτὸν ἐξεταζόμενος σώματος οὐκ
ἐφήπτετο, ἀθροῦν ⟨οὐκ⟩ ἔχων ὄργανον περὶ ἑαυτόν, ᾧ θηρεύσει τὸ ἐκτός,
ἀλλ' ἦν τυφλὸς καὶ ἀδύνατος, οὐχ ὃν οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ὅταν πηρω-
θέντα τὰς ὄψεις θεάσωνται· μίαν γὰρ οὗτος αἴσθησιν ἀφαιρεθεὶς τῶν
59 ἄλλων ἄγει πολλὴν περιουσίαν· ἐκεῖνος δὲ πάσας τὰς αἰσθητικὰς δυνά-
μεις περικεκομμένος, ἀδύνατος ὄντως, ἥμισυ ψυχῆς τελείας, ἐνδέων
δυνάμεως, ᾗ καταλαμβάνεσθαι σώματα πέφυκε, τμῆμα καθ' ἑαυτὸν στερό-

---

1 τὰ ἑαυτοῖς τυγχάνοντα U, τάδ' ἐπ' αὐτοῖς τυγχάνοντα F τὰς ἐπ' αὐτοῖς om. UF Μωϋσῇ UF, Μωσεῖ ceteri 2 ἐνάργειαι corr. Turn.: ἐνέργειαι codd. 3 τὸ om. UF εὐθὺς om. L τοὔνομα καὶ addidi (idem coni. Wendl.) 4 οὐδέν F κἀκ U: καὶ ἐκ ceteri 5 ἐν ἡμῖν om. M κεκλήσθω δὲ] ὃς καλεῖται UF δ' MAP 6 ἐντυχὼν δὲ UF 7 συνουσίας ἴσης ὀρεχθεὶς seclusit Diels συνουσίας ἴσης MUF: συνουσίαισιν ἧς GH, ἴσως συνουσίας AP πλησιάζῃ U, πλησιάζει F: πλησιάσῃ ceteri ἡ δὲ codd.: ἥδε v 7. 8 συλλαμβάνῃ et θηρεύῃ scripsi: συλλαμβάνει et θηρεύει codd. 9 χυλόν UF: χυμός M, χυμόν ceteri 10 τῆς γεύσεως U ἁφῆς] ἀφ' ἧς MU, ἀφῶν F συλλαβοῦσα UF: συλλαβὼν ceteri τε om. UF 11 τὸ μέγιστον ψυχῆς transp. UF 12 ᾤηθει A αὐτοῦ codd. 13 ὠσφραίνετο U, ὀσφραίνετο F εὑρετὴν] εὐεργέτην UF 14 τεχνήτην AP δὲ τοῦτο] γὰρ τοῦθ' (sic) UF ἀλόγως ἴσως UFL[2] 15 αἰσθήσεσι UF οὐδ' εἶχεν αἴσθησιν om. UF 17 τότε δὴ] ἀτελῆ UFL[2] 18 ἀθροῦν A: ἄθρουν UF, θροῦν ceteri; ἀρχοῦν coni. Markland οὐκ ἔχων Markland: τ' ἔχων AP, τε ἔχων ceteri θηρεύσει] ὁμηρεύσει UF 19. 20 πηρωθέντας AP 20 αἴσθησιν οὗτος transp. AP 23 δυνάμεως om. UF ᾗ] ᾧ UF στερούμενον AP, στερόμενος F

μενον τοῦ συμφυοῦς οὐκ εὐτυχές, [οὐκ] ἄνευ βάκτρων τῶν αἰσθητικῶν
ὀργάνων ἐτύγχανεν, οἷς ἱκανὸς ἦν σκηρίπτεσθαι κραδαινόμενος· παρ' ἣν
αἰτίαν καὶ πολὺ σκότος πάντων κατεκέχυτο τῶν σωμάτων, οὐδενὸς
φανῆναι δυναμένου· ᾧ γὰρ γνωρίζεσθαι ἔμελλεν, αἴσθησις οὐκ ἦν. βου- 60
ληθεὶς οὖν ὁ θεὸς μὴ μόνον τῶν ἀσωμάτων ἀλλὰ καὶ στερεῶν σω-
μάτων κατάληψιν αὐτῷ παρασχεῖν, ἐξεπλήρου τὴν ὅλην ψυχὴν τὸ ἕτε-
ρον τῷ προειργασμένῳ τμῆμα συνυφαίνων, ὃ κέκληκε προσηγορικῶς μὲν
γυναῖκα ὀνομαστικῶς δὲ Εὔαν αἰνιττόμενος αἴσθησιν. (19.) ἡ δὲ εὐ- 61
θὺς γενομένη δι' ἑκάστου τῶν μερῶν αὑτῆς ὥσπερ διά τινων ὀπῶν
ἀθρόον φῶς εἰς τὸν νοῦν ἐπεισέχεε καὶ τὴν ἀχλὺν ἀποσκεδάσασα
τηλαυγῶς καὶ σφόδρα ἐκδήλως τὰς φύσεις τῶν σωμάτων ἰδεῖν καθάπερ
δεσπότην παρεσκεύασεν. ὁ δ' ὥσπερ ἐκ νυκτὸς ἡλιακῷ φέγγει καταυ- 62
γασθεὶς ἀπαστράπτοντι ἢ ἐκ βαθέος ὕπνου περιαναστὰς ἢ οἷα τυφλὸς
ἐξαίφνης ἀναβλέψας ἐνετύγχανε πᾶσιν ἀθρόως ὧν γένεσίς ἐστιν, οὐρανῷ,
γῇ, ὕδατι, ἀέρι, φυτοῖς, ζῴοις, σχέσεσιν αὐτῶν, ποιότησι, δυνάμεσιν,
ἕξεσι, διαθέσεσι, κινήσεσιν, ἐνεργείαις, πράξεσι, μεταβολαῖς, φθοραῖς,
καὶ τὰ μὲν ἑώρα, τῶν δὲ ἤκουε, τῶν δὲ ἐγεύετο, τῶν δὲ ὠσφραίνετο,
τῶν δὲ ἥπτετο· καὶ πρὸς ἃ μὲν ἐπικλινῶς εἶχεν, ἡδονὰς ἐργαζόμενα,
τῶν δὲ ἀπεστρέφετο, ἐμποιούντων ἀλγηδόνας. περιβλεψάμενος οὖν ὧδε 63
κἀκεῖσε καὶ περιαθρήσας ἑαυτόν τε καὶ τὰς δυνάμεις ἐτόλμησε ταὐτὸν
αὔχημα αὐχῆσαι τῷ βασιλεῖ Μακεδόνων Ἀλεξάνδρῳ· καὶ γὰρ ἐκεῖνόν
φασιν, ἡνίκα Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἔδοξεν ἀνάψασθαι τὸ κράτος, ἐν ἐπι-
καίρῳ χώρῳ στάντα καὶ πάντα περιαθρήσαντα εἰπεῖν, ὅτι „καὶ τὰ τῇδε
καὶ τὰ τῇδε ἐμά“, μειρακιώδους καὶ νηπίας καὶ ἰδιωτικῆς τῷ ὄντι ψυ-
χῆς, οὐ βασιλικῆς, ἐπιδειξάμενον κουφότητα. πρότερος δ' ὁ νοῦς τὴν 64

---

1 εὐτυχές] ἔτυχες F   οὐκ seclusi (om. v)   οὐκ ἄνευ MAPGH: κἂν μετὰ UF; ἐὰν μὴ βάκτρων ... τυγχάνῃ coni. Wendl.   2 ἐτύγχανεν scripsi: τυγχάνει MH, τυγχάνῃ UFG, τυγχάνοι AP   σκηρύπτεσθαι A, σκιρρίπτεσθαι F   παρ'] δι' UF   3 κατὰ πάντων U, πάντων om. HF   κατακέχυτο F   σωμάτων] ὀμμάτων UFL²   4 ᾧ] τῶ F   5 στερεὰν AP   7 τὸ προειργασμένον AP   8 ὀνοματικῶς APH   9 αὐτῆς codd.   10 ἀθρόον U: ἀθροῦν F, ἄθρουν ceteri   εἰς τὸν νοῦν ἐπεισέχεε M: ἐπεισέχεεν εἰς τὸν νοῦν ἔπεισεν ἐλθεῖν APG, ἐπεισέχεεν καὶ εἰς τ. ν. ἔ. ἐ. H, εἰς τὸν νοῦν ἐπεισενεχθὲν UF   ἀποσκεδάσασα] ἀποστεγάσαν UF   11 ἐκδήλως ὡς F   12 δεσπότη GH   κατεσκεύασεν U   13 ἀστράπτοντι UF   ἢ prius om. U   14 ἀθρόοις UF   16 ἕξεσι διαθέσεσι κινήσεσιν om. GH   17 τῶν δὲ ὠσφραίνετο om. GH
18 ἐπικαίνως F   ἔσχεν UF   ἐργαζομένων APUF   19 ἀπετρύφετο U
20 αὐτόν UF   τὸ αὐτὸ UF   23 χώρῳ MAPGH: χωρίῳ UFL²   περιαθροίσαντα U   καὶ post ὅτι om. UF   24 τῇδ' ἐμά U   25 ἐπιδεξάμενον AP
πρότερον F   ὁ μὲν νοῦς F

αἰσθητικὴν δύναμιν ἐξαψάμενος καὶ δι' αὐτῆς πᾶσαν ἰδέαν θηρεύσας
σώματος, ὑποπλησθεὶς ἀλόγου φρονήματος, ἐφυσήθη, ὡς τὰ πάντα
ἑαυτοῦ νομίσαι κτήματα | καὶ μηδενὸς ἄλλου τὸ παράπαν μηδέν. p. 151 M.
65 (20.) οὗτός ἐστιν ὃν χαρακτηρίσας Μωυσῆς τρόπον ἐν ἡμῖν ἐπεφήμισε
Κάιν, ἑρμηνευόμενον κτῆσιν, εὐηθείας μᾶλλον δὲ ἀσεβείας μεστὸν ὄντα·
ἀντὶ γὰρ τοῦ νομίσαι θεοῦ πάντα κτήματα, ὑπέλαβεν ἑαυτοῦ, μηδ'
αὑτὸν ἔχειν βεβαίως δυνάμενος, ἀλλὰ μηδ' ὅστις ἐστὶ τὴν οὐσίαν εἰδώς.
ἀλλ' ὅμως εἰ πεπίστευκε ταῖς αἰσθήσεσιν ὡς ἱκαναῖς θηρεῦσαι τὸ ἐκτὸς
αἰσθητόν, εἰπάτω, πῶς παρορᾶν ἢ παρακούειν ἢ κατά τινα ἄλλην
66 αἴσθησιν μὴ ἁμαρτάνειν ἔτι δυνήσεται. καὶ μὴν τοὺς ὀλίσθους ἀνάγκη
τούτους περὶ ἕκαστον ἡμῶν ἀεὶ συμβαίνειν, κἂν τὰ μάλισθ' ἡμεῖς ἠκρι-
βωμένοις τοῖς ὀργάνοις χρώμενοι τυγχάνωμεν· τὰς γὰρ φυσικὰς κῆρας
καὶ τὸν ἀκούσιον πλάνον εἰσάπαν ἐκδῦναι χαλεπόν, μᾶλλον δ' ἀμήχανον,
ἀπείρων ὅσων ψευδοῦς δόξης ποιητικῶν ἔν τε ἡμῖν καὶ περὶ ἡμᾶς καὶ
ἐκτὸς ἡμῶν ἐν ἅπαντι τῷ θνητῷ γένει ὑπαρχόντων. οὐκ ἄρα ὑγιῶς
κτήμαθ' ἑαυτοῦ ὑπέλαβε τὰ πάντα, κἂν φρυαττόμενος ὑψαυχενῇ.
67 (21.) Γέλωτά μοι πλατὺν καὶ Λάβαν ὁ τῶν ποιοτήτων ἠρτημένος
δοκεῖ παρασχεῖν Ἰακὼβ τῷ πρὸ τούτων τὴν ἄποιον φύσιν ὁρῶντι, ἡνίκα
ἐτόλμα πρὸς αὐτὸν λέγειν, ὅτι „αἱ θυγατέρες θυγατέρες μου καὶ οἱ
υἱοὶ υἱοί μου καὶ τὰ κτήνη κτήνη μου καὶ πάντα ὅσα σὺ ὁρᾷς ἐμά ἐστι καὶ
τῶν θυγατέρων μου" (Gen. 31, 43)· ἐφ' ἑκάστου γὰρ οὗτος τὸ „ἐμὸν"
68 προστιθεὶς περὶ αὑτοῦ λέγων ἅμα καὶ σεμνομυθῶν οὐ παύεται, τὰς θυ-
γατέρας, εἰπέ μοι, — τέχναι δέ εἰσι καὶ ἐπιστῆμαι ψυχῆς — θυγατέρας
σαυτοῦ λέγεις εἶναι; τίνα τρόπον; οὐ πρῶτον μὲν παρὰ τοῦ διδάξαντος
αὐτὰς νοῦ παραλαβὼν ἔχεις; εἶτα καὶ πέφυκας ἀποβάλλειν, ὥσπερ ἄλλ' ἄττα,

---

3 μηδέν om. UF 4 Μωσῆς MAPGH ὡς τρόπον AP ἐπεφήμισε om. AP 5 δ' AP 6 πάντα om. F ταῦτα ὑπέλαβεν UF 7 αὐτὸν FGH[1] μηδὲ U, μὴ AP ὅστις] ὅς F, τί AP 8 εἰ πεπίστευκε F: ἐπεπίστευκε U, ἐμπεπίστευκε ceteri ἐσθήσεσιν F ἱκανὸς AP, ἱκανῶς F 10 δυνήσηται AP 11 κἂν] καὶ εἰ U, καὶ F μάλιστα APU ἡμεῖς] ἡμῶν UF 12 τυγχάνομεν UF 13 ἐκδοῦναι A δὲ U 14 ὅσον AP 15 ἐν ἅπαντι] ἐναντίων UF 16 κτήματα U, κτῆμα F αὐτοῦ UF ὑπέλαβεν εἶναι F ὑψαυχενῇ] ἐξαυχῇ UF 17 ποιοτήτων GH: ποιητητῶν M, ποιητῶν APUF 18 δοκεῖ MAPGH: ἐδόκει UF παρασχεῖν APUF: παρέχειν MGH πρὸ τούτου APUF ἄποιον] ἄπειρον AP 19 θυγατέρες θυγατέρες U: alterutrum om. ceteri οἱ om L 20 υἱοὶ υἱοί U: alterutrum om. ceteri κτήνη κτήνη U: alterutrum om. ceteri πάντα UF: πάνθ' ceteri 22 αὐτοῦ MPF λέγων] λογῶν (sic) M σεμνύνων UF οὐ παύεται] ἀναπαύεται F 24 σαυτοῦ] ἑαυτοῦ F οὐ om. UF 25 νοῦ παραλαβὼν] οὐ παρὰ σαυτοῦ λαβὼν UF ἔσχες U καὶ om. F ἄλλ' ἄττα] ἀλλάτα MP, ἀλλάττων UF

καὶ ταύτας ἢ διὰ μέγεθος ἑτέρων φροντίδων ἐκλαθόμενος ἢ διὰ
χαλεπὰς καὶ ἀνηκέστους ἀρρωστίας σώματος, ἢ διὰ τὴν ὡρισμένην τοῖς
πρεσβύταις ἀθεράπευτον νόσον γῆρας, ἢ δι' ἄλλα μυρία, ὧν ἀριθμὸν
ἄπορον εὑρεῖν. τί δέ; τοὺς υἱούς — υἱοὶ δέ εἰσιν οἱ κατὰ μέρος τῆς 69
ψυχῆς λογισμοί — φάσκων εἶναι σαυτοῦ σωφρονεῖς ἢ μέμηνας τοιαῦτα
δοξάζων; αἱ γὰρ μελαγχολίαι σου καὶ παράνοιαι καὶ φρενῶν ἐκστάσεις
καὶ εἰκασίαι ἀβέβαιοι καὶ φαντασίαι πραγμάτων ψευδεῖς καὶ κενοί τινες
ἐννοημάτων ὀνείροις ἐοικότες ⟨λογισμοὶ⟩ ἑλκυσμοὺς καὶ σπασμοὺς ἐνδι-
δόντες ἐξ ἑαυτῶν καὶ ἡ σύντροφος ψυχῆς νόσος λήθη, καὶ ἄλλα τῶν εἰ-
ρημένων πλείω τὸ ἐχυρόν σου τῆς δεσποτείας ἀφαιρεῖται καὶ ἐπιδείκνυται
ταῦτα ἑτέρου τινός, οὐχὶ σά, κτήματα. πῶς δὲ τὰ κτήνη — κτήνη δέ 70
εἰσιν αἱ αἰσθήσεις. ἄλογον γὰρ καὶ κτηνῶδες αἴσθησις — σαυτοῦ
p. 152 M. | λέγειν εἶναι τολμᾷς; παρορῶν, εἰπέ μοι, παρακούων ἀεί, τοὺς γλυκεῖς
χυλοὺς ἁλμυροὺς ἔστιν ὅτε καὶ ἔμπαλιν τοὺς πικροὺς γλυκεῖς ἡγούμενος
καὶ κατὰ πᾶσαν αἴσθησιν πλείω τῶν κατορθουμένων εἰωθὼς διαμαρτά-
νειν οὐκ ἐρυθριᾷς, ἀλλ' ὥσπερ ἀπταίστοις κεχρημένος ταῖς περὶ ψυχὴν
ἁπάσαις δυνάμεσί τε καὶ ἐνεργείαις γαυριᾷς καὶ πεφύσησαι; (22.) ἀλλ' 71
ἐὰν μεταβάλῃς καὶ ὧν χρὴ φρενῶν μοιραθῇς, ἐρεῖς πάντα τοῦ θεοῦ
κτήματα, οὐχὶ σαυτοῦ, τὰς διανοήσεις, τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὰ
θεωρήματα, τοὺς ἐν μέρει λογισμούς, τὰς αἰσθήσεις, τὰς διὰ τούτων
καὶ ἄνευ αὐτῶν ψυχῆς ἐνεργείας· ἐὰν δὲ μέχρι παντὸς ἀπαιδαγώγητον
καὶ ἀδίδακτον ἐάσῃς σεαυτόν, δουλεύσεις τὸν αἰῶνα χαλεπαῖς δεσποίναις,
οἰήσεσιν, ἐπιθυμίαις, ἡδοναῖς, ἀδικίαις, ἀφροσύναις, ψευδέσι δόξαις.
„εἰ" γάρ φησιν „ἀποκριθεὶς εἴποι ὁ παῖς Ἠγάπηκα τὸν κύριόν μου καὶ 72
τὴν γυναῖκά μου καὶ τὰ παιδία, οὐκ ἄπειμι ἐλεύθερος", ἀχθεὶς πρὸς τὸ

---

1 ταύτας UF: ταῦτα ceteri   φροντίδων ἑτέρων transp. UF   2 ἀνηκέστους scripsi: μηκίστους codd., μηκίστας v   τοῖς] ταῖς G   3 τὸ γῆρας UF   3. 4 ὧν οὐδ' ἀριθμὸν εὔπορον εὑρεῖν UF   4 δ' εἰσὶν UF   οἱ] οὐ AP   6 σου om. MGH   παράνοιαι H: αἱ παροινίαι M, παρανομίαι ceteri   8 ἐννοημάτων] νοημάτων M, φρονημάτων Mang.   λογισμοὶ addidi   ἑλκυσμοὺς MAPGH: ἑλκυσμοὶ UFL²   καὶ om. UF   9 ψυχῆς σύντροφος transp. F   ψυχῇ AP   10 ἐνέχυρον APF   11 ταῦτα] πάντα GH   κτήνη alterum om. G   12 αἱ om. MAP   αἴσθησις] αἰσθήσεις MGH   13 λέγεις F   14 χυμοὺς APUF   καὶ ἁλμυροὺς U   ἔστι δ' ὅτε UF   γλυκεῖς πικροὺς transp. APUF   15 κατωρθωμένων U   16 ἀπταίστως H, ἀπταὶς (sic) G   17 ἁπάσαις] ἀπταίστοις UF   18 μεταβάλλῃς H   μοίρα θῇς A   21 post ἀπαιδαγώγητον add. ἑαυτὸν F   22 ἐάσας GH¹   ἐάσῃς σεαυτόν om. F   ἑαυτόν U   δουλεύσῃς AP   δεσποτείαις UF   24 ἠγάπησα F   καὶ om. UF   25 post παιδία add. ἀποτρέχω M (cf. LXX)   οὐκ ἄπειμι scripsi: οὐκέτ' εἰμὶ MGH, οὐκ ἔτ' εἰμὶ AP, οὐκ ἐξελεύσομαι UF   ἀχθεὶς ἐλεύθερος transp. UF   πρὸς] εἰς U

κριτήριον τοῦ θεοῦ καὶ δικαστοῦ τυχὼν αὐτοῦ βέβαιον σχήσει ὃ ἠτήσατο, πρότερον τρυπηθεὶς τὸ οὖς ὀπητίῳ (Exod. 21, 5. 6), ἵνα μὴ
73 δέξηται θείαν ἀκοὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας ψυχῆς· ἐκκεκριμένου γάρ ἐστιν ὥσπερ ἐξ ἀγῶνος ἱεροῦ καὶ ἀποδεδοκιμασμένου παιδὸς ὄντως νηπίου κομιδῇ λογισμοῦ σεμνολογεῖν ἐπὶ τῷ τὸν νοῦν ἠγαπηκέναι καὶ τὸν νοῦν νομίζειν ἑαυτοῦ κύριον εἶναι καὶ εὐεργέτην καὶ ἐπὶ τῷ τὴν αἴσθησιν σφόδρα στέργειν καὶ κτῆμα ἴδιον αὐτὴν καὶ ἀγαθῶν τὸ μέγιστον ἡγεῖσθαι καὶ τὰ τούτων ἀμφοῖν παιδία, τοῦ μὲν τὸ νοεῖν, τὸ λογίζεσθαι, τὸ διανοεῖσθαι, τὸ βουλεύεσθαι, τὸ στοχάζεσθαι, τῆς δὲ τὸ ὁρᾶν, τὸ ἀκούειν, τὸ γεύεσθαι, τὸ ὀσφραίνεσθαι, τὸ ἅπτεσθαι, κοινῶς τὸ αἰσθάνεσθαι.
74 (23.) ἀνάγκη μέντοι τὸν τούτοις οἰκειούμενον μηδ' ὄναρ ἐλευθερίας ἐπῃσθῆσθαι· φυγῇ γὰρ αὐτῶν καὶ ἀλλοτριώσει μεταποιούμεθα ἀδείας. ἄλλος δέ τις πρὸς τῷ φιλαύτῳ καὶ τὸ μανιῶδες ἐπιδεικνύμενός φησιν ὅτι, κἂν ἀφαιρῆταί μέ τις, ὡς περὶ οἰκείων ἀγωνισάμενος οἴσομαι τὸ κράτος· „διώξας“ γάρ φησιν „καταλήψομαι, μεριῶ σκῦλα, ἐμπλήσω ψυχήν μου· ἀνελῶ τῇ μαχαίρᾳ μου, κυριεύσει ἡ χείρ μου“
75 (Exod. 15, 9). πρὸς ὃν εἴποιμ' ἄν· λέληθέ σε, ὦ μωρέ, ὅτι πᾶς ὁ δοκῶν ἐν γενέσει διώκειν διώκεται· νόσοι γὰρ καὶ γῆρας καὶ θάνατος μετὰ τῆς ἄλλης τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ⟨κακῶν⟩ πληθύος ἕκαστον ἡμῶν ἐλαύνουσι καὶ στροβοῦσι καὶ διώκουσι, καὶ ὁ νομίζων καταλαμβάνειν ἢ κρατεῖν καταλαμβάνεται καὶ κρατεῖται, καί τις λαφυραγωγήσειν ἐλπίσας καὶ μοίρας λείας διατιθεὶς ἡττηθεὶς ὑπὸ κεκρατηκόσιν ἐχθροῖς | ἐγένετο, p. 153 M
κένωσιν ἀντὶ πλησμονῆς καὶ δουλείαν ἀντὶ δεσποτείας ψυχῇ δεξάμενος τῇ ἑαυτοῦ καὶ ἀντὶ τοῦ ἀνελεῖν ἀναιρεθεὶς καὶ πάνθ' ὅσα δράσειν
76 ἐνενόησε παθὼν ἀνὰ κράτος. ἦν μὲν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἐχθρὸς οὗτος

---

1 τυχὼν αὐτοῦ om. UF   ὃ ἠτήσατο] τί ὃ ἡγήσατο UF   2 ὀπητίῳ add. M om. ceteri   3 ἐκκρινομένου UF, ἐκκεκρινομένου AP   4 ὄντος PUF, corr. ex ὄντως A   νηπίου τε Mang.   5 τὸν νοῦν om. UF   7 καὶ prius om. UF   8 τοῦ δὲ τὸ λογίζεσθαι UF   10 γεύσασθαι F   11 τούτοις οἰκειούμενον] τούτων αἰσθανόμενον FL[2]   μηδ' ὄναρ MUF: μηδενὸς APGH   12 ἐπησθῆναι U, ἐπαισθηθῆναι F   13 τὸ φίλαυτον AP, τῷ φιλτάτῳ L   14 μέ τις] μέν τις F, μέ om. L   ὥσπερ οἰκείων AP, ὥσπερ οἰκεῖον F   15 φησιν om. MAPGH   σκῦλα] λάφυρα UF   16 ἐμπλησθήσεται αὐτῶν ἡ ψυχή μου UF   καὶ ἀνελῶ FL[2]   κυριεύσει αὐτῶν UF   ἡ om. U   17 εἴποιμι FGH   μωρέ] ἄφρον UF   18 διώκειν om. UF   νόσος AP   19 κακῶν addidi   20 στροφοῦσι U
21 ἢ κρατεῖν om. G, ἢ κρατεῖν καταλαμβάνεται om. MAPHL[1]   καὶ κρατεῖται UFL[2]: κεκράτηται MAPHL[1], om. G   λαφυραγωγεῖν UFL   22 καὶ om. AP, καὶ μοίρας om. M   λείας om. APUF   ἡττηθεὶς om. UF
23 κένωσις AP   25 ἐνενόησε] νενίκησε M, νενίκησαι AP   ἦν] ἢ F, ἡ U

αἱροῦντος λόγου καὶ φύσεως αὐτῆς, καὶ τὰ ἐν τῷ ποιεῖν ἅπαντα περιάπτων
αὑτῷ καὶ μηδενὸς τῶν ἐν τῷ πάσχειν ἔτι μεμνημένος, ὡς τὰς ἀφ'
ἑκάστου κῆρας ἀθρόας ἐκδεδυκώς. (24.) „εἶπε“ γάρ φησιν „ὁ ἐχθρός 77
Διώξας καταλήψομαι“. τίς οὖν ἂν γένοιτο δυσμενέστερος ψυχῇ πολέ-
μιος, τοῦ διὰ μεγαλαυχίας τὸ ἴδιον θεοῦ προσκληροῦντος ἑαυτῷ; ἴδιον
μὲν δὴ θεοῦ τὸ ποιεῖν, ὃ οὐ θέμις ἐπιγράψασθαι γενητῷ, ἴδιον δὲ
γενητοῦ τὸ πάσχειν, ὃ προλαβὼν μέν τις ὡς οἰκεῖον καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι, 78
ῥᾳδίως οἴσει τὰ προσπίπτοντα, κἂν ᾖ βαρύτατα, νομίσας δὲ ἀλλότριον
ἀνηνύτῳ πιεζόμενος ἄχθει Σισύφειον τιμωρίαν ἀναδέξεται, μηδ' ὅσον
ἀνακῦψαι δυνάμενος, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς ἐπιτρέχουσι καὶ τραχηλίζουσι δει-
νοῖς ὑποβεβλημένος καὶ προστιθεὶς ἑκάστῳ τὸ ὑπεῖκον καὶ εὐένδοτον,
ἀγεννοῦς καὶ ἀνάνδρου ψυχῆς πάθη· τλῆναι γὰρ ἔδει καὶ ἀντιτάξασθαι
καὶ ἀντερείσασθαι γνώμην ὀχυρωσάμενον καὶ ἀναφραξάμενον τῇ ἑαυτοῦ
καρτερίᾳ καὶ ὑπομονῇ, δυνατωτάταις ἀρεταῖς. ὥσπερ γὰρ τὸ κείρεσθαι 79
διττόν, τὸ μὲν ὡς ἀντιπεπονθὸς κατὰ ἀντέρεισιν, τὸ δὲ ὡς ὑπεῖκον καθ'
ὑπόπτωσιν — πρόβατον μὲν γὰρ ἢ δέρμα ἢ τὸ λεγόμενον κῴδιον οὐδὲν
ἐνεργοῦν ἐξ αὑτοῦ πάσχον δὲ μόνον ὑφ' ἑτέρου κείρεται, ὁ δ' ἄνθρωπος
συνδρῶν καὶ σχηματίζων καὶ ἐπιτήδειον παρέχων ἑαυτόν, ἀνακιρνὰς τῷ
πάσχειν τὸ ποιεῖν —, οὕτως καὶ τὸ τύπτεσθαι· τὸ μὲν ὃ συμβέβηκε 80
πληγῶν ἄξια ἠδικηκότι οἰκέτῃ ἢ ἐλευθέρῳ διὰ ῥᾳδιουργίαν ἐπὶ τροχοῦ
κατατεινομένῳ ἢ τινι τῶν ἀψύχων — τύπτονται γὰρ λίθοι καὶ ξύλα καὶ
χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ὅσαι ἐν χαλκοτυπείῳ ἐλαυνόμεναι ὗλαι ἢ διαιρού-

---

1 ἐροῦντος UF καὶ τὰ MAP: καὶ om. GH, καὶ τὰ om. UF 2 αὐτῷ GH: αὑτῷ ceteri τῶν] ἐπὶ τῶν AP, ἔτι ante τῶν transp. UF ἀφ' om. UF 3 ἀθρόως AP 4 ἂν οὖν UF 6 ἐπιγράψεσθαι U γενητῷ FHL[1]: γενητὸν MGU, γεννητὸν APL[2] 7 γεννητοῦ AP ὃ codd.: ὅπερ Mang. ὡς] ὅτι UF 8 τὰ — ἀλλότριον om. G βαρύτατα ᾖ UF, ᾖ om. MAP ἀλλότριον] ἀλλότριον εἶναι UL[2], ἀλλότριος εἶναι F 9 Σισύφειον FH: Σισύφιον ceteri τιμ. ἀναδ.] ὑποστήσεται τιμωρίαν UF 10 ἀνακύψαι AP[1] ἀλλ' ἅπασι AP τραχηλιάζουσι AP 11 τὸ om. U ὑπήκοον UF, προσῆκον AP 12 ἀγενοῦς F πάθη ψυχῆς transp. APUF τλῆναι] ὕλην· στῆναι UF, ὕλην· εἰ AP 13 ὀχυρωσάμενον FH: ἐχυρωσάμενον ceteri 15 ἀντιπεπονθὸς MH: ἀντιπαθὲς UF, ἀντὶ πένθους APG κατ' UF ἀντέρεισιν H, ἀντέρισιν M: ἀντίρρησιν UF, τήρησιν APG δ' UF ὡς ὑπεῖκον MH: ὡς ὑπήκοον UF, δυσωπικὸν G, δυσωπητικὸν AP κατὰ GUF 17 ἑαυτοῦ U, αὐτοῦ MGF 18 συνδρῶν] ἐξ ἀνδρῶν AP, συζῶν UF συσχηματίζων F ἀνακιρνᾶς P, ἀνακιρνᾷ (σ eras.) A, συγκιρνᾷ G[2], ἀνακειρέσθω UF τῷ om. UF 19 πάσχων UF οὕτω GHUF τὸ ante μὲν om. M ὃ scripsi: ᾧ MAPGH, om. UF 20 οἰκέτῃ ἠδικηκότι F ἢ om. UF ἐλευθέρῳ δὲ UF 21 κατατεινομένου AP καὶ ante ξύλα om. UF 22 ἢ διαιρούμεναι ὗλαι transp. UF, ἢ διαιρούμεναι om. AP

μεναι —, τὸ δὲ ⟨δ⟩ συμβέβηκεν ἀθλητῇ πυγμὴν ἢ παγκράτιον περὶ
81 νίκης καὶ στεφάνων ἀγωνιζομένῳ· οὗτος μὲν οὖν τὰς ἐπιφερομένας
πληγὰς ἑκατέρᾳ τῶν χειρῶν ἀποσείεται καὶ τὸν αὐχένα περιάγων ὧδε
κἀκεῖσε τὸ μὴ τυφθῆναι φυλάσσεται, πολλάκις δὲ καὶ δακτύλοις ποδῶν
ἄκροις ἐπιβεβηκὼς καὶ πρὸς ὕψος αὑτὸν ἐξάρας ἢ στείλας καὶ συναγαγὼν
ἔμπαλιν κατὰ κενοῦ φέρειν τὰς χεῖρας τὸν ἀντίπαλον ἠνάγκασε σκια-
μαχίᾳ τι παραπλήσιον δρῶντα· ὁ δὲ οἰκέτης ἢ ὁ χαλκὸς μηδὲν ἀντι-
δρῶν ὑπέρριπται πάντα πεισόμενος, ὅσα ἂν ὁ διατιθεὶς ἐργάσασθαι δια-
82 νοῆται. τοῦτο μὲν οὖν τὸ πάθος μήτε σώματι μήτε πολὺ μᾶλλον ψυχῇ
δεξώμεθά ποτε, τὸ δ' ἀντιπεπονθὸς ἐκεῖνο — ἐπειδὴ πάσχειν ἀνάγκη
τὸ θνητόν —, ἵνα μὴ καθάπερ οἱ θηλυδρίαι κεκλασμένοι καὶ παρειμένοι
| καὶ προαναπίπτοντες μετ' ἐκλύσεως ψυχικῶν δυνάμεων ἐξασθενῶμεν, ἀλλ' p. 154 M.
ἐρρωμένοι τοῖς διανοίας τόνοις ἐπελαφρίζειν κἀπικουφίζειν ἰσχύωμεν τὴν
83 φορὰν τῶν ἐπαρτωμένων δεινῶν. ἐπειδὴ τοίνυν θνητὸς οὐδεὶς οὐδενὸς
ἐπιδέδεικται παγίως καὶ βεβαίως κύριος, οἱ δὲ λεγόμενοι δεσπόται δόξῃ
μόνον, οὐ πρὸς ἀλήθειαν, ὀνομάζονται, ἀνάγκη δ' ὡς ὑπήκοον καὶ δοῦ-
λον, οὕτως ἡγεμόνα ἐν τῷ παντὶ εἶναι καὶ κύριον, γένοιτ' ἂν ὁ τῷ
ὄντι ἄρχων καὶ ἡγεμὼν εἷς ὁ θεός, ᾧ λέγειν ἦν πρεπῶδες, ὅτι πάντα
84 αὐτοῦ κτήματα. (25.) καὶ ὡς μεγαλοπρεπῶς ἅμα καὶ θεοπρεπῶς δι-
εξέρχεται περὶ τούτων, κατανοήσωμεν τὸ „ὅλα μου, φησίν, ἐστίν“. ὅλα
δ' ἐστὶν ἅ φησι „δῶρα καὶ δόματα καὶ καρπώματα, ἃ διατηροῦντες

1 δ addidi 2 καὶ ἢ AP, καὶ om. F ἀγωνιζομένου AP 4 τυπτηθῆναι UF φυλάττεται UF περὶ δακτύλοις F δακτύλοις] δικτύοις H 5 καὶ πρὸς UF: καὶ om. ceteri αὐτὸν MGUF ἐπάρας AP 6 φέρει UF ἀναγκάσαι UF 7 τι scripsi: τινὶ codd. παραπλήσια F ἢ ὁ χαλκὸς om. AP χαλκεὺς F 8 ὑπερίπταται UF διατιθεὶς] διανοηθεὶς UF 9 σώματι] ὄμματι APUF 10 ποτὲ δεξώμεθα transp. UF 11 καθάπερ — παρειμένοι] θηλυδρίαι καθάπερ καὶ τεθλασμένοι καὶ παράνομοι καὶ παρεπόμενοι UF 13 τοῖς GH: ταῖς AP, τὰς M, τοῖς τῆς UF διανοίαις AP τόνοις om. AP ἐπικουφίζειν καὶ ἐπελαφρίζειν transp. UF 14 ἐπαρτωμένων (η η suprascr.) A, ἀπαρτωμένων UF 16 ὀνομάζονται D: νομίζονται codd. 17 γένοιτο δ' ἂν UF ὁ om. F 18 εἷς om. UF ἦν] ἐστὶ U, ἐστὶν F 19. 20 διεξέρχεται ἅμα καὶ θεοπρεπῶς transp. U 20 κατανοήσωμεν: — hic desinunt UF: addit U subscriptionem φίλωνος περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας: τὸ — ἅ φησι (21) in lacuna om. M, τὸ ὅλα μου, φησίν, ἐστίν om. AP 21 ἅ φησι] ἄφεσιν· ἀλλ' οὐ AP δόματα] δόγματα GH

15—16 D[V] p. 434 Anton. Mel. II 21 Col. 1064 Φίλωνος: οἱ λεγόμενοι δεσπόται δόξῃ μόνον, οὐ πρὸς ἀλήθειαν, ὀνομάζονται.

προσοίσετε ἐν ταῖς ἐμαῖς ἑορταῖς ἐμοί" (Num. 28, 2), πάνυ ἐκδήλως
παριστὰς ὅτι τῶν ὄντων τὰ μὲν χάριτος μέσης ἠξίωται, ᾗ καλεῖται δόσις,
τὰ δὲ ἀμείνονος, ἧς ὄνομα οἰκεῖον δωρεά, τὰ δὲ τοιαῦτα γέγονεν, ὡς μὴ
μόνον δύνασθαι καρποφορεῖν ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλων ἤδη πεφυκέναι
καρπὸς ἐδώδιμος, ᾧ μόνῳ ψυχὴ τοῦ φιλοθεάμονος τρέφεται. ὁ δὴ ταῦτα 85
διδαχθεὶς καὶ διατηρεῖν καὶ διαφυλάττειν ἐν διανοίᾳ δυνάμενος ἄμωμον καὶ
κάλλιστον ἱερεῖον οἴσει θεῷ πίστιν ἐν οὐ θνητῶν ἑορταῖς· ἑαυτῷ γὰρ τὰς
ἑορτὰς προσκεκλήρωκε δόγμα τιθεὶς ἀναγκαιότατον τοῖς φιλοσοφίας θιασώ-
ταις. τὸ δὲ δόγμα τοῦτ' ἐστί· μόνος ὁ θεὸς ἀψευδῶς ἑορτάζει· καὶ γὰρ 86
μόνος γήθει καὶ μόνος χαίρει καὶ μόνος εὐφραίνεται καὶ μόνῳ τὴν ἀμιγῆ
πολέμου συμβέβηκεν εἰρήνην ἄγειν· ἄλυπός ἐστι καὶ ἄφοβος καὶ ἀκοινώ-
νητος κακῶν, ἀνένδοτος, ἀνώδυνος, ἀκμής, εὐδαιμονίας ἀκράτου μεστός· τε-
λειοτάτη ἡ τούτου φύσις, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ἄκρα καὶ τέλος καὶ ὅρος εὐ-
δαιμονίας ὁ θεός, μετέχων μὲν οὐδενὸς ἑτέρου πρὸς βελτίωσιν, τὸ δὲ ἴδιον
μεταδεδωκὼς ἅπασι τοῖς ἐν μέρει τῆς τοῦ καλοῦ πηγῆς, ἑαυτοῦ· τὰ γὰρ
ἐν κόσμῳ καλὰ οὔποτ' ἂν ἐγεγένητο τοιαῦτα, μὴ πρὸς ἀρχέτυπον τὸ πρὸς
ἀλήθειαν καλὸν τὸ ἀγένητον καὶ μακάριον καὶ ἄφθαρτον ἀπεικονισθέντα.
(26). καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ „σάββατον" — ἑρμηνεύεται δ' ἀνάπαυσις — 87
„θεοῦ" φησιν εἶναι Μωυσῆς πολλαχοῦ τῆς νομοθεσίας (Exod. 20, 10 al.),
οὐχὶ ἀνθρώπων, ἁπτόμενος φυσιολογίας ἀναγκαίας — τὸ γὰρ ἐν τοῖς
p. 155 M. οὖσιν ἀναπαυόμενον, | εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἕν ἐστιν ὁ θεός —, ἀνά-
παυλαν δὲ οὐ τὴν ἀπραξίαν καλῶν, ἐπειδὴ φύσει δραστήριον τὸ τῶν
ὅλων αἴτιον παῦλαν οὐδέποτε ἴσχον τοῦ ποιεῖν τὰ κάλλιστα, ἀλλὰ τὴν
ἄνευ κακοπαθείας μετὰ πολλῆς εὐμαρείας ἀπονωτάτην ἐνέργειαν· ἥλιον 88
μὲν γὰρ καὶ σελήνην καὶ τὸν σύμπαντα οὐρανόν τε καὶ κόσμον, ἅτε καὶ
οὐκ ὄντα αὐτεξούσια καὶ κινούμενα καὶ φερόμενα συνεχῶς, θέμις εἰπεῖν
κακοπαθεῖν· καὶ τοῦ καμάτου μαρτύριον ἐναργέστατον αἱ ἐτήσιοι ὧραι·
τά τε γὰρ συνεκτικώτατα τῶν ἐν οὐρανῷ τὰς κινήσεις ἐναλλάττει, τοτὲ
μὲν βορείους τοτὲ δὲ νοτίους τοτὲ δὲ ἀλλοίας ποιούμενα τὰς περιφοράς,

---

1 προσοίσεται A 2 παριστᾶς A ἠξίωνται AP 3 δὲ alterum om. M 4 ἀρετάς om. AP 5 δὴ] δὲ H 7 ἐν om. AP καὶ τὰς Mang. 9 δὲ om. G ὁ ἀψευδῶς ἑορτάζων AP 10 fort. γηθεῖ scribendum 11 ἄλυπος M: ἀλλ' αὐτὸς AP, om. GH 12 ἀκμῆς M 13 τούτου] τοῦ θεοῦ? δ' AP 14 δ' AP 16 ἂν om. AP ἐγεγένητο scripsi: ἐγεγένηντο M, ἐγένοντο ceteri 17 ἀγέννητον AP 22 καλῶν M: καλῶ GH, τῶν καλῶν AP 23 παῦλαν add. M: om. ceteri 27 ἐτήσιαι AP 28. 29 τότε — τότε — τότε M 29 νοτείους AP δ' ἀλλοίας H ἀλλοίας] ἄλλας coni. Mang.

ὅ τε ἀὴρ ἀλεαινόμενος καὶ ψυχόμενος καὶ πάσας τροπὰς τρεπόμενος ἐκ
τῶν ἰδίων παθημάτων ἐλέγχεται κάμνων, ἐπεὶ τὸ συνεκτικώτατον μετα-
89 βολῆς αἴτιον κάματος· εὔηθες δ' ἐστὶ περὶ τῶν χερσαίων ἢ καθ' ὕδα-
τος μακρηγορεῖν τὰς καθόλου καὶ κατὰ μέρη τροπὰς αὐτῶν ἐπὶ μήκιστον
διεξιόντα· ταῦτα γὰρ πολὺ πλείω τῶν μεταρσίων κατὰ τὸ εἰκὸς ἀσθένειαν
ἐνδέχεται, ἅτε πλεῖστον μετέχοντα τῆς ὑστάτης καὶ γεώδους οὐσίας.
90 ἐπειδὴ τοίνυν τὰ μὲν τρεπόμενα καμάτῳ πέφυκε μεταβάλλειν, ἄτρεπτος
δὲ καὶ ἀμετάβλητος ὁ θεός, ἀκμῆς ἂν εἴη φύσει· τὸ δ' ἀσθενείας ἀμέτο-
χον, κἂν πάντα ποιῇ, δι' αἰῶνος ἀναπαυόμενον οὔποτε λήξει· ὥστε
οἰκειότατον μόνῳ θεῷ τὸ ἀναπαύεσθαι. (27.) ἐδείχθη δὲ καὶ τὸ ἑορτά-
ζειν ἐπιβάλλον αὐτῷ· μόνου ἄρα καὶ ἑβδόμαι καὶ ἑορταὶ τοῦ αἰτίου,
91 ἀνθρώπων δὲ συνόλως οὐδενός. ἴθι γάρ, εἰ θέλεις, συνεπίσκεψαι τὰς
ἀοιδίμους πανηγύρεις ἡμῶν. ὅσαι μὲν δὴ κατ' ἔθνη βαρβαρικά τε καὶ
ἑλληνικὰ ἐκ μυθικῶν πλασμάτων συνέστησαν, ἄλλαι παρ' ἄλλοις κενὸν
τῦφον ἔχουσαι τὸ τέλος, ἀφείσθωσαν· καὶ γὰρ οὐδ' ὁ σύμπας ἀνθρώπων
βίος ἐξαρκέσει πρὸς τὸ τὰς ἐνυπαρχούσας ἀτοπίας ἑκάσταις ἀκριβῶσαι·
ἃ δ' ⟨ἂν⟩ ἀντὶ πολλῶν εἴποι τις ἐφ' ἁπάσας ὀλίγα στοχαζόμενος τοῦ
92 καιροῦ, λεκτέον. πάσης ἑορτῆς τε καὶ πανηγύρεως τῶν παρ' ἡμῖν τὰ
θαυμαστὰ καὶ περιμάχητα ἔργα ταῦτα· ἄδεια ἄνεσις ἐκεχειρία μέθη
παροινία κῶμοι χλιδὴ θρύψις θυραυλίαι παννυχίδες, ἀπρεπεῖς ἡδοναί,
μεθημερινοὶ γάμοι, βιαιόταται ὕβρεις, ἀσκήσεις ἀκρασίας, ἀφροσύνης μελέ-
ται, ἐπιτηδεύσεις αἰσχρῶν, φθορὰ παντελὴς τοῦ καλοῦ, νυκτεγερσίαι
πρὸς ἀπλήστους ἐπιθυμίας, | ὕπνος ἐν ἡμέρᾳ, ὁπότε καιρὸς ἐγρηγόρσεως, p. 156 M.
93 φύσεως ἔργων ἐναλλαγή· τότε ἀρετὴ μὲν ὡς βλαβερὸν γελᾶται, κακία
δὲ ὡς ὠφέλιμον ἁρπάζεται, τότε τὰ μὲν πρακτέα ἄτιμα, τὰ δὲ μὴ
πρακτέα ἐπίτιμα, τότε μουσικὴ μὲν καὶ φιλοσοφία καὶ πᾶσα παίδευσις,
τὰ τῆς θείας ψυχῆς θεῖα ὡς ἀληθῶς ἀγάλματα, ἀφωνίαν ἴσχει, αἱ δὲ

1 ἀλεαινόμενος MAP: αὐαινόμενος GH τροπὰς τρεπόμενος M: τρεπόμενος τροπὰς AP, τροπὰς ἀλεαινόμενος GH 7 τὰ μὲν τρεπόμενα GH: τὰ μετατρεπόμενα AP, τὰ τρεπόμενα M 9 κἂν GH: κάιν M, καὶ AP ποιεῖ MAP 10 τῷ θεῷ AP 11 ἐπιβάλλον MAP: ἐπιβάλλειν GH μόνον AP αἰτίου] ἀστείου AP 12 ἴσθι MG θέλῃς AP συνεπισκέψασθαι L, συνεπισκέψαι ceteri 15 τύφον MH 16 ἑκάσταις Wendl.: ἑκάστοις codd. 17 ἃ δ' scripsi: ἃς δ' MGH, ἀλλ' AP ἂν addidi 18 πάσης om. AP τῶν om. AP 19 ἐκκεχειρία codd. 20 ἀτρεπεῖς AP 22 νυκτεργασίαι P 24 γελάτερον (sic) AP 25 δ' AP πρακταῖα AP 26 πρακταῖα AP 27 αἱ δὲ ⟨τέχναι⟩ coni. Mang.

21 μεθημερινοὶ γάμοι ex Demosth. De cor. § 129.

μαστροπεύουσαι καὶ προξενοῦσαι τὰς ἡδονὰς γαστρὶ καὶ τοῖς μετὰ γαστέρα
ῥητορεύουσι. (28.) τοιαῦται τῶν λεγομένων εὐδαιμόνων αἱ ἑορταί. 94
καὶ μέχρι μὲν ⟨ἐν⟩ οἰκίαις ἢ χωρίοις βεβήλοις ἀσχημονοῦσιν, ἧττον
ἁμαρτάνειν μοι δοκοῦσιν· ἐπειδὰν δὲ ὥσπερ χειμάρρου φορὰ πάντη
νεμηθεῖσα, καὶ ἱερῶν τοῖς ἁγιωτάτοις προσπελάσασα βιάσηται, τὰ ἐν τού-
τοις εὐαγῆ πάντα εὐθὺς ἔρριψεν, ὡς ἀπεργάσασθαι θυσίας ἀνιέρους,
ἱερεῖα ἄθυτα, εὐχὰς ἀτελεῖς, ἀμυήτους μυήσεις, ἀνοργιάστους τελετάς,
νόθον εὐσέβειαν, κεκιβδηλευμένην ὁσιότητα, ἁγνείαν ἄναγνον, κατεψευσ-
μένην ἀλήθειαν, βωμολόχον θεραπείαν θεοῦ. καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὰ 95
μὲν σώματα λουτροῖς καὶ καθαρσίοις ἀπορρύπτονται, τὰ δὲ ψυχῆς
ἐκνίψασθαι πάθη, οἷς καταρρυπαίνεται ὁ βίος, οὔτε βούλονται οὔτε ἐπιτη-
δεύουσι· καὶ λευχειμονοῦντες μὲν εἰς τὰ ἱερὰ βαδίζειν σπουδάζουσιν
ἀκηλιδώτους ἐσθῆτας ἀμπεχόμενοι, διάνοιαν δὲ κεκηλιδωμένην ἄχρι τῶν
ἀδύτων εἰσάγοντες οὐκ αἰδοῦνται. κἂν μέν τι τῶν θρεμμάτων μὴ παν- 96
τελὲς καὶ ὁλόκληρον εὑρίσκηται, ἔξω περιρραντηρίων ἀπελαύνεται βωμοῖς
οὐκ ἐώμενον προσαχθῆναι, καίτοι ταῖς σωματικαῖς λώβαις ἀπάσαις κεχρη-
μένον ἀκουσίοις· κατατετρωμένοι δὲ τὰς ψυχὰς ἐκ νοσημάτων χαλεπῶν,
ἃ κακίας ἀμήχανος δύναμις προσέβαλε, μᾶλλον ⟨δὲ⟩ ἠκρωτηριασμένοι
καὶ ἐκτετμημένοι τὰ κάλλιστα, φρόνησιν καρτερίαν δικαιοσύνην εὐσέβειαν,
τὰς ἄλλας ὅσας τὸ ἀνθρώπειον γένος χωρεῖν πέφυκεν ἀρετάς, καὶ καθ'
ἑκούσιον γνώμην ἐνδεδεγμένοι τὰς λύμας, ὅμως ἱερουργεῖν τολμῶσι νομί-
ζοντες τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν τὰ ἐκτὸς μόνα ὁρᾶν ἡλίου συνεργοῦντος,
ἀλλ' οὐχὶ πρὸ τῶν ἐμφανῶν τὰ ἀφανῆ καταθεᾶσθαι φωτὶ χρώμενον
ἑαυτῷ· ὁ γὰρ τοῦ ὄντος ὀφθαλμὸς φωτὸς ἑτέρου πρὸς κατάληψιν οὐ 97
δεῖται, αὐτὸς δ' ὢν ἀρχέτυπος αὐγὴ μυρίας ἀκτῖνας ἐκβάλλει, ὧν οὐδεμία
ἐστὶν αἰσθητή, νοηταὶ δ' ἅπασαι· παρὸ καὶ μόνος ὁ νοητὸς θεὸς

1 ⟨τέχναι⟩ post προξενοῦσαι addere mavult Wendl. 2 τοιαῦτα AP αἱ ἑορταί M: αἱ om. ceteri 3 μέχρις MAP ἐν addidi ἀσχημονοῦσιν codd.: ἐνασχημονοῦσιν Mang. (coni. Turn.) 5 ἀνωτάτοις AP 6. 7 θυσίας ἀθύτους, ἱερεῖα ἀνίερα coni. Mang. 7 ἄθυτα αὐτά G 10 ἀπορρύπτεται AP, ἀπορρύπτοντας H 11 ἐκνήψασθαι M, πάθη ἐκνίψασθαι transp. GH καταρυπαίνεται MG 13 κεκηλινδωμένην A, καικηλινδωμένην P 14 κἂν] καὶ AP μέν τι] μέντοι AP 16 καίτοι ταῖς scripsi: καὶ τοιαύταις codd., κἂν τοιαύταις Mang. in textu, καίτοι ταύταις in corrigendis 16. 17 ἀκουσίοις κεχρημένον transp. H 18 προσέβαλε G: προέβαλε H, ἔβαλε M, om. AP καὶ μᾶλλον AP δὲ om. codd., add. Turn. 19 δικαιοσύνην bis H δικαιοσύνην τ' Mang. εὐσέβειαν om. H 20 καὶ om. P 21 ἐνδεδεγμένοι M: ἐνδεδυμένοι AP, ἐκδεδεγμένοι G, ἐκδεδειγμένοι H 23 πρὸ τῶν ἐμφανῶν] πρῶτον ἐμφαίνων AP χρώμενος AP 25 δ'] γε AP αὐγὴ om. AP ἐμβάλλει AP οὐδὲ μία M 26 ἅπασαι codd.: αἱ ἅπασαι Mang.

αὐταῖς χρῆται, τῶν δὲ γενέσεως μεμοιραμένων οὐδείς· αἰσθητὸν γὰρ τὸ
98 γενόμενον, αἰσθήσει δὲ ἀκατάληπτος ἡ νοητὴ φύσις. (29.) | ἐπειδὴ p. 157 M
τοίνυν ἀοράτως τόδε τῆς ψυχῆς χωρίον εἰσδύεται, παρασκευάζωμεν τὸν
τόπον ἐκεῖνον ὡς ἔνεστι κάλλιστον, ἀξιόχρεων ἐνδιαίτημα θεοῦ γενησόμε-
νον· εἰ δὲ μή, λήσεται μεταναστὰς εἰς ἕτερον οἶκον, ὃς ἂν ἄμεινον αὐτῷ
99 δοκῇ δεδημιουργῆσθαι. εἰ γὰρ βασιλεῖς ὑποδέχεσθαι μέλλοντες λαμπρο-
τέρας κατασκευάζομεν τὰς ἰδίας οἰκίας, μηδενὸς τῶν εἰς κόσμον ὀλιγω-
ροῦντες, ἀλλὰ πᾶσιν ἀδεῶς καὶ ἀφθόνως χρώμενοι, τοῦ τὴν καταγωγὴν
ἡδίστην ἅμα καὶ μετὰ τοῦ πρέποντος ἀξιώματος αὐτοῖς γενέσθαι στοχα-
ζόμενοι, τῷ βασιλέων βασιλεῖ καὶ τῶν συμπάντων ἡγεμόνι θεῷ δι'
ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν ἀξιώσαντι τὸ γενητὸν ἐπισκέψεως καὶ
ἀπ' οὐρανοῦ περάτων μέχρι γῆς ἐσχάτων ἐπ' εὐεργεσίᾳ τοῦ γένους ἡμῶν
100 κατελθόντι ποδαπὸν οἶκον ἄρα χρὴ κατασκευάζεσθαι; λίθων μὲν ἢ ξυλίνης
ὕλης; ἄπαγε, ἀλλ' οὐδ' εἰπεῖν εὐαγές· οὐδὲ γάρ, εἰ πᾶσα γῆ χρυσὸς ἢ
τι χρυσοῦ τιμαλφέστερον μεταβαλοῦσα ἐξαίφνης γένοιτο κἄπειτα δημιουρ-
γῶν τέχναις στοὰς καὶ προπύλαια καὶ ἀνδρῶνας καὶ προτεμενίσματα
καὶ νεὼς κατασκευαζόντων ἀναλωθείη, γένοιτ' ἂν βάσις αὐτοῦ τοῖς
101 ποσίν· ἀξιόχρεως μέντοι γε οἶκος ψυχὴ ἐπιτήδειος. (30.) οἶκον οὖν
ἐπίγειον τὴν ἀόρατον ψυχὴν τοῦ ἀοράτου θεοῦ λέγοντες ἐνδίκως καὶ
κατὰ νόμον φήσομεν. ἵνα δὲ βέβαιος καὶ περικαλλέστατος εἴη ὁ οἶκος,
θεμέλιοι μὲν ὑποβεβλήσθωσαν εὐφυΐα καὶ διδασκαλία, ἀρεταὶ δὲ μετὰ
καλῶν πράξεων ἐποικοδομείσθωσαν αὐτῷ, τὰ δὲ προκοσμήματα ἔστω
102 ἡ ἀνάληψις τῶν ἐγκυκλίων προπαιδευμάτων· ἐκ μὲν γὰρ εὐφυΐας εὐθιξία
ἐπιμονὴ μνήμη, ἐκ δὲ διδασκαλίας εὐμάθεια προσοχὴ καθάπερ τινὸς

---

2 δὲ om. AP ἀκατάληπτον H 3 τόδε] τό, τε AP τῆς corr. Turn. (cf. Ant. Mel.): δὴ codd. χωρίῳ L παρασκευάζον μὲν AP[1], παρασκευάζομεν P[2] 4 κάλλιστον M Ant. Mel.: καλὸν AP, om. GH 5 εἰ δὲ μειλίσσεται AP ὃς M: ὃν ceteri αὐτῶ codd.: αὐτῷ v 8 ἀδεῶς] ἀφειδῶς coni. Mang. χρώμενοι MAPG: χρώμεθα H 11 γεννητὸν AP 12 ἀπὸ περάτων οὐρανοῦ Jessen 13 ποδαπὸν MAPG: ποταπὸν H κατασκευάσασθαι Turn. 14 εἰ om. MAP πᾶσα γῆ H: πᾶς (om. γῆ) ceteri 16 τέχναι καὶ στοὰς AP 19 τὴν om. AP 20 περικαλέστατος MAPG 22 τὰ om. AP προσκοσμήματα M, προ κοσμήματα G 23 γὰρ om. AP εὐθιξία Mang.: εὐθηξίας MAPG, om. H εὐθηξίας εὐφυΐας transp. G 24 ὑπομονὴ P μνῆμαι codd., corr. Turn. δὲ om. G

2—5 Anton. Mel. II 87 Col. 1209 Φίλωνος: ἐπειδήπερ ἀοράτως εἰς τὸν τῆς ψυχῆς χῶρον εἰσδύεται ὁ θεός, παρασκευάζωμεν — εἰς ἕτερον οἶκον ὁ θεός.

ῥίζαι δένδρου μέλλοντος ἡμέρους καρποὺς ἀποκυΐσκειν συνίστανται, ὧν
ἄνευ τελεσιουργηθῆναι διάνοιαν ἀμήχανον· ἐκ δὲ ἀρετῶν καὶ τῶν κατ' 103
αὐτὰς πράξεων τὸ ἐχυρὸν καὶ βέβαιον τῆς ἀσφαλοῦς ἱδρύσεως περιγίνε-
ται, τοῦ διαστῆσαι καὶ φυγαδεῦσαι καὶ μετανάστιν ἀπεργάσασθαι τοῦ
καλοῦ ψυχὴν ἐγνωκότος πρὸς οὕτως καρτερὰν ἰσχὺν ἐξασθενοῦντος· ἐκ 104
δὲ τῆς ἐγκυκλίου τῶν προπαιδευμάτων μελέτης τὰ πρὸς κόσμον τῆς
ψυχῆς ὡς ἑστίας ἤρτηται· καθάπερ γὰρ κονιάματα καὶ γραφαὶ καὶ
πινάκια καὶ λίθων πολυτελῶν διαθέσεις, αἷς οὐ μόνον τοίχους ἀλλὰ
p. 158 M. | καὶ τὰ ἐδάφη ποικίλλουσι, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα πρὸς μὲν ἰσχὺν οὐ
συμβάλλεται, τέρψιν δὲ περιποιεῖ μόνον τοῖς ἐνοικοῦσιν, οὕτως ἡ τῶν 105
ἐγκυκλίων ἐπιστήμη τὸν ψυχικὸν οἶκον ἅπαντα διακοσμεῖ, γραμματικὴ
μὲν ποιητικὴν ἐρευνῶσα καὶ παλαιῶν πράξεων ἱστορίαν μεταδιώκουσα,
γεωμετρία δὲ τὴν κατ' ἀναλογίαν ἰσότητα περιποιοῦσα, τὸ δὲ ἐν ἡμῖν
ἄρρυθμον καὶ ἄμετρον καὶ ἐκμελὲς ῥυθμῷ καὶ μέτρῳ καὶ μέλει
διὰ μουσικῆς ἀστείου θεραπεύουσα, ῥητορικὴ δὲ τάς τε ἐν ἑκάστοις δει-
νότητας ἐξετάζουσα καὶ πᾶσιν τὴν πρέπουσαν ἑρμηνείαν ἐφαρμόζουσα,
τονώσεις καὶ περιπαθήσεις καὶ ἔμπαλιν ἀνέσεις καὶ ἡδονὰς μετὰ στω-
μυλίας καὶ τῆς περὶ γλῶτταν καὶ τὰ φωνητήρια ὄργανα εὐπραγίας περι-
ποιοῦσα. (31.) τοιούτου κατασκευασθέντος οἴκου παρὰ τῷ θνητῷ 106
γένει, χρηστῶν ἐλπίδων τἀπίγεια πάντα ἀναπλησθήσεται κάθοδον δυνά-
μεων θεοῦ προσδοκήσαντα· αἱ δὲ νόμους ἀπ' οὐρανοῦ καὶ θεσμοὺς
ἐπιφερόμεναι τοῦ καθαγιάσαι καὶ καθιερῶσαι χάριν ἀφίξονται κατὰ τὴν
τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἐπικέλευσιν· εἶθ' ὁμοδίαιτοι καὶ ὁμοτράπεζοι ταῖς
φιλαρέτοις γενόμεναι ψυχαῖς σπείρουσιν ἐν αὐταῖς γένος τὸ εὔδαιμον,
καθὰ καὶ Ἀβραὰμ τῷ σοφῷ τῆς παρ' αὐτῷ καταγωγῆς τὸν Ἰσαὰκ
τελειοτάτην χάριν δεδώρηνται. χαίρει δ' ἐπ' οὐδενὶ μᾶλλον ἡ κεκα- 107
θαρμένη διάνοια ἢ τῷ δεσπότην ἔχειν τὸν ἡγεμόνα πάντων ὁμολογεῖν·

---

1 καρποὺς om. MAP   3 τό] καὶ AP   ὀχυρὸν H   4 τοῦ prius om. MAP   διαστῆσαι] παντὸς εἴδους σεῖσαι AP   φυγαδευθεῖσαι AP   καὶ ante μετανάστιν om. M   μετανάστιν Turn.: μετανάστην MGH, μετανάστασιν AP   5 οὕτως M, οὕτω GH: οὐδας AP   ἰσχὺν] ψυχὴν AP   6 πρὸς κόσμον] προκοσμήματα coni. Mang.   7 ὡς ἑστίας add. MAP: om. GH   γὰρ om. GH   11 sqq. fort. scribendum γραμματικῇ . . . γεωμετρίᾳ . . . ῥητορικῇ   12 ἱστορίας H   13 τὸ δ' AP   14 ἄρυθμον MPG   καὶ ante ἄμετρον om. AP   15 μουσικὴ ἀστεία coni. Mang.   16 πᾶσιν Mang.: πᾶσαν codd.   18 φωνητικὰ AP   19 θνητῶν AP   20 τἀπίγεια H: τὰ ἐπίγεια ceteri   21 αἱ] αἰεὶ AP   23 αὐτῶν codd.: αὑτῶν v   24 σπεροῦσιν coni. Mang.   25 καθ' ἃ AP   26 χάριν] χαρὰν coni. Mang.   δεδώρηται codd., corr. Mang.   ἢ μᾶλλον AP[1]   ἡ] ἢ MGH   27 διανοίᾳ MG   ἢ τῷ] ἢ τὸ H, ἡ τὸ G[3]   ὁμολογεῖ☰ G, ὁμολογεῖ H

τὸ γὰρ δουλεύειν θεῷ μέγιστον αὔχημα καὶ οὐ μόνον ἐλευθερίας ἀλλὰ
καὶ πλούτου καὶ ἀρχῆς καὶ πάντων ὅσα τὸ θνητὸν ἀσπάζεται γένος
108 τιμιώτερον. τῆς δὲ τοῦ ὄντος ἡγεμονίας ὁ χρησμὸς ἀληθὴς μάρτυς
λέγων ὧδε· „καὶ ἡ γῆ οὐ πραθήσεται εἰς βεβαίωσιν· ἐμὴ γάρ ἐστι
πᾶσα ἡ γῆ, διότι προσήλυτοι καὶ πάροικοι ὑμεῖς ἐστε ἐναντίον ἐμοῦ“
(Lev. 25, 23). ἆρ' οὐκ ἐναργέστατα παρίστησιν, ὅτι κτήσει μὲν τὰ
109 πάντα θεοῦ, χρήσει δὲ μόνον γενέσεώς ἐστι; βεβαίως, γάρ φησιν, οὐδὲν
οὐδενὶ πεπράσεται τῶν ἐν γενέσει, ὡς [ἂν] ἑνὸς ὄντος οὗ κυρίως βεβαία
ἡ τῶν ὅλων κτῆσις· | κέχρηκε γὰρ ὁ θεὸς τὰ γενητὰ πάντα πᾶσιν, p. 159 M
οὐδὲν τῶν κατὰ μέρος τέλειον ἐργασάμενος, ὃ μὴ πάντως χρεῖον ἄλλου,
ἵν' οὗ δεῖται τυχεῖν γλιχόμενον ἐξ ἀνάγκης τῷ παρασχεῖν δυναμένῳ
110 πλησιάζῃ καὶ ἐκεῖνο τούτῳ καὶ ἀμφότερα ἀλλήλοις· οὕτως γὰρ ἐπαλλάττοντα
καὶ ἐπιμιγνύμενα λύρας τρόπον ἐξ ἀνομοίων ἡρμοσμένης φθόγγων
εἰς κοινωνίαν καὶ συμφωνίαν ἐλθόντα συνηχήσειν ἔμελλεν, ἀντίδοσίν
τινα καὶ ἀντέκτισιν πάντα διὰ πάντων ὑπομένοντα πρὸς τὴν τοῦ κόσ-
111 μου παντὸς ἐκπλήρωσιν· ταύτῃ καὶ ἄψυχα ἐμψύχων καὶ ἄλογα λογικῶν
καὶ δένδρα ἀνθρώπων καὶ ἄνθρωποι φυτῶν καὶ ἡμέρων ἀτίθασα καὶ
ἀγρίων χειροήθη καὶ ἄρρεν θήλεος καὶ θῆλυ ἄρρενος καὶ συνελόντι
φράσαι χερσαῖα ἐνύδρων καὶ ἔνυδρα ἀεροπόρων καὶ πτηνὰ τῶν προειρημένων
καὶ προσέτι γῆς μὲν οὐρανός, οὐρανοῦ δὲ γῆ, ἀὴρ δὲ ὕδατος,
ὕδωρ δὲ πνεύματος, καὶ πάλιν αἱ μεταξὺ φύσεις ἀλλήλων τε καὶ τῶν
112 ἄκρων καὶ αἱ ἄκραι τῶν μέσων καὶ ἑαυτῶν ἐρῶσι· χειμών γε μὴν
θέρους καὶ θέρος χειμῶνος καὶ ἔαρ ἀμφοῖν καὶ μετόπωρον ἔαρος καὶ
ἕκαστον ἑκάστου, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντα πάντων ἐπιδεᾶ τε καὶ
χρεῖα, ἵνα τὸ ὅλον, οὗ μέρη ταῦτα, παντελὲς ἔργον ἄξιόν τε εἴη τοῦ
113 δημιουργοῦ, ὅδε ὁ κόσμος. (32.) οὕτως οὖν αὐτὰ συνθεὶς τὸ μὲν

---

1 τῷ θεῷ AP αὔχημα] ἢ χρῆμα D 2 ἀσπάζεται γένος D: γένος om. codd., γένος ἀσπάζεται Mang. 4 προσθήσεται GH 6 κτήσει] κτίσις AP 7 χρῆσις AP ἐστίν H 8 πέπρακται L, πέπραται Turn. ἂν seclusi 9 κτίσις AP γεννητὰ AP 11 ἵνα AP τῷ] τὸ AP 12 πλησιάζῃ MG: πλησιάζει AP, πλησιάζοι H ἀλλήλων AP 15 ἀντίκτησιν M ὑπομένοντι AP, ἀπονέμοντα coni. Markland 17 ἀτίθασσα AP 20 προσέτι M: πρὸς τοὺς ἐπὶ AP, πρὸς τοῖς ἔτι GH, πρὸς τούτοις ἔτι v γῆς μὲν οὐρανός codd.: γῇ μὲν οὐρανοῦ v οὐρανοῦ δὲ M: οὐρανὸς δὲ ceteri γῆ MAP: γῆς GH 21 τε om. H 22 ἐρῶσι] χρῄζουσι coni. Markland 26 αὐτὰς AP

1—3 D[R] fol. 143[v] τοῦ αὐτοῦ (Φίλωνος) περὶ τῶν Χερουβίμ: τὸ δουλεύειν — τιμιώτερον.

κράτος ἁπάντων ἀνῆψεν ἑαυτῷ, τὴν δὲ χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ἔνειμε
τοῖς ὑπηκόοις ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων· καὶ γὰρ ἑαυτοὺς καὶ ὅσα περὶ
ἡμᾶς χρῆσιν ἔχομεν· ἐγὼ γοῦν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστώς, νοῦν
λόγον αἴσθησιν ἔχειν δοκῶν, οὐδὲν αὐτῶν ἴδιον εὑρίσκω· ποῦ γάρ μου 114
τὸ σῶμα πρὸ γενέσεως ἦν; ποῖ δὲ καὶ χωρήσει μεταστάντος ⟨μου⟩;
ποῦ δὲ καὶ τοῦ δοκοῦντος ὑφεστάναι τῶν ἡλικιῶν αἱ διαφοραί; ποῦ τὸ
βρέφος, ποῦ ὁ παῖς, ποῦ ⟨ὁ⟩ ἀντίπαις, ποῦ ὁ ἄρτι ἡβῶν, ποῦ τὸ μειρά-
κιον, ὁ πρωτογένειος, ὁ νεανίας, ὁ τέλειος ἀνήρ; πόθεν δὲ ἦλθεν ἡ
ψυχή, ποῖ δὲ χωρήσει, πόσον δὲ χρόνον ἡμῖν ὁμοδίαιτος ἔσται; τίς
δέ ἐστι τὴν οὐσίαν, ἔχομεν εἰπεῖν; πότε δὲ καὶ ἐκτησάμεθα αὐτήν;
πρὸ γενέσεως; ἀλλ' οὐχ ὑπήρχομεν· μετὰ τὸν θάνατον; ἀλλ' οὐκ
ἐσόμεθα οἱ μετὰ σωμάτων σύγκριτοι ποιοί, ἀλλ' εἰς παλιγγενεσίαν
ὁρμήσομεν οἱ μετὰ ἀσωμάτων σύγκριτοι ποιοί. ἀλλὰ νῦν ὅτε ζῶμεν 115
160 M. κρατούμεθα μᾶλλον ἢ | ἄρχομεν, καὶ γνωριζόμεθα μᾶλλον ἢ γνωρί-
ζομεν· οἶδε γὰρ ἡμᾶς οὐ γνωριζομένη πρὸς ἡμῶν καὶ ἐπιτάγματα
ἐπιτάττει, οἷς ἐξ ἀνάγκης ὑπηρετοῦμεν ὡς οἰκέται δεσποίνῃ· ἀπόλειψίν
τε ὅταν ἐθέλῃ πρὸς τὸν ἄρχοντα χρηματίσασα μεταναστήσεται
ἔρημον καταλιποῦσα ζωῆς τὸν ἡμέτερον οἶκον, κἂν ἐπιμένειν βιαζώ-
μεθα, διαλύσεται· λεπτομερὴς γὰρ αὐτῆς ἡ φύσις, ὡς μηδεμίαν
ἐμπαρέχειν λαβὴν σώματι. (33.) ὁ δὲ νοῦς ἐμόν ἐστιν διαίτημα; 116
ὁ ψευδῶν εἰκαστικός, ὁ πλάνης, ⟨ὁ⟩ οἰητικός, ὁ παρανοῶν, ὁ μωραίνων,
ὁ εὑρισκόμενος ἄνους ἐν ἐκστάσει καὶ μελαγχολίᾳ καὶ μακρῷ γήρᾳ;
ἀλλ' ὁ λόγος κτῆμα ἐμόν; ἢ τὰ φωνῆς ὄργανα; μικρὰ νόσου πρόφασις
οὐ τὴν γλῶτταν ἐπήρωσεν, οὐ τὸ στόμα καὶ τῶν πάνυ λογίων
ἀπέρραψεν; οὐχὶ δεινοῦ προσδοκία καταπλήξασα μυρίους ἀχανεῖς

---

3 ⟨εἰς⟩ χρῆσιν Mang., sed cf. De vict. offer. 6 (II 256 M.) ἐγὼ γοῦν H: ἔγωγ' οὖν ceteri 5 ποῖ scripsi: ποῦ codd. μου addidi 6 ἡλιακῶν H 7 ὁ ante ἀντίπαις om. codd., add. Richter 8 πόθεν δὲ MAP: δὲ om. GH 9 ποῖ] ποῦ H χωρίσει H ἡμῖν χρόνον transp. H 10 ἔχωμεν L 11. 12 ἀλλ' οὐκ — ποιοί om. AP 12 μετὰ om. M 13 ὁρμήσωμεν H οἱ — ποιοί om. M μετὰ ἀσωμάτων Turn.: μετὰ σώματα ἀσωμάτων AP, μετὰ ἀσώματα ἀσωμάτων GH ἀσύγκριτοι coni. Mang. ποιοί] ποῖοι codd., om. v 15 οἶδεν M γνωριζομένην A 16 ἀπόλειψιν H: ἀπολείψειν ceteri 17 τε om. AP[1] ὅταν] ὅτ' ἂν G, οἷς γὰρ ἂν AP[1] χρηματίσασα MGH, χρηματήσασα AP: χρηματίσουσα v, χρηματίσαι coni. Mang. 19 διαλήσεται Mang. ἡ φύσις αὐτῆς transp. H μηδὲ μίαν M 20 ἐμόν ἐστιν om. AP, ἐστιν om. GH διαίτημα MAP: ἐνδιαίτημα GH, κτῆμα coni. Mang.; fort. ἴδιον κτῆμα 21 ὁ ψ. εἰκ.] οὐ ψευδονομαστικός AP[1] οὐ πλάνης AP[1] ὁ ante οἰητικός add. Mang. ὁ παρανοῶν] ὅ γε ἄρα νοῶν AP 22 καὶ ante μακρῷ om. MAP 23 ἢ om. M ἢ τὰ] ἡ δὲ AP νόσω AP 24 ἐπλήρωσεν AP 25 δεινοῦ om. AP[1]

117 ἐποίησε; καὶ μὴν οὐδὲ τῆς αἰσθήσεως ἡγεμὼν εὑρίσκομαι, τάχα δέ που
καὶ δοῦλος ἀκολουθῶν ᾗ ἂν ἄγῃ, πρὸς χρώματα, πρὸς σχήματα, πρὸς
φωνάς, πρὸς ὀσμάς, πρὸς χυλούς, πρὸς τὰ ἄλλα σώματα. δι' ὧν
ἁπάντων δεδηλῶσθαι νομίζω, ὅτι τοῖς ἀλλοτρίοις κτήμασι χρώμεθα,
καὶ οὔτε δόξαν οὔτε πλοῦτον οὔτε τιμὰς οὔτε ἀρχὰς οὔθ' ὅσα περὶ
118 σῶμα ἢ ψυχὴν ἴδια κεκτήμεθα, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ τὸ ζῆν· χρῆσιν δὲ
ἔχοντες ἐὰν μὲν γνῶμεν, ἐπιμελησόμεθα ὡς θεοῦ κτημάτων, προλαβόν-
τες ὅτι τῷ δεσπότῃ νόμος ὅταν θέλῃ τὰ ἑαυτοῦ κομίζεσθαι; οὕτως
γὰρ τὰς ἐπὶ ταῖς ἀφαιρέσεσιν ἀνίας ἐπικουφιοῦμεν· νυνὶ δὲ οἱ πολλοὶ
νομίζοντες ἑαυτῶν πάντα κτήματα κατὰ τήν τινος ἀπουσίαν καὶ ἔνδειαν
119 εὐθὺς περιπαθοῦσι. γίνεται οὖν οὐ μόνον ἀληθὲς ἀλλὰ καὶ τῶν μάλιστα
συντεινόντων εἰς παρηγορίαν τὸ τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ τοῦ
γεννήσαντος ἔργα τε εἶναι καὶ κτήματα. τὸ δὲ ἔργον τὸ ἴδιον ὁ
κεκτημένος δεδώρηται, ὅτι οὐ δεῖται· ὁ δὲ χρώμενος οὐχὶ κεκτη-
ται, ὅτι κύριος εἷς ἁπάντων καὶ δεσπότης ἐστίν, ὃς ὀρθότατα ἐρεῖ·
„ἐμὴ πᾶσά ἐστιν ἡ γῆ“ — ἴσον τῷ, τὸ γενητὸν ἅπαν ἐμόν —,
„ὑμεῖς δὲ προσήλυτοι καὶ πάροικοι ἐναντίον ἐμοῦ“ (Lev. 25, 23).
120 (34). πρὸς μὲν γὰρ ἀλλήλους οἱ γενόμενοι πάντες αὐτοχθόνων καὶ
εὐπατριδῶν ἔχουσι λόγον, πάντες ἰσοτιμίαν καὶ ἰσοτέλειαν καρπούμενοι,
πρὸς δὲ θεὸν ἐπηλύτων καὶ παροίκων; ἕκαστος γὰρ ἡμῶν | ὥσπερ εἰς p. 161 M.
ξένην πόλιν ἀφῖκται τόνδε τὸν κόσμον, ἧς πρὸ γενέσεως οὐ μετεῖχε,
καὶ ἀφικόμενος παροικεῖ, μέχρις ἂν τὸν ἀπονεμηθέντα τοῦ βίου χρόνον
121 διαντλήσῃ. ἅμα μέντοι καὶ δόγμα εἰσηγεῖται πάνσοφον, ὅτι μόνος
κυρίως ὁ θεὸς πολίτης ἐστί, πάροικον δὲ καὶ ἐπήλυτον τὸ γενητὸν
ἅπαν, οἱ δὲ λεγόμενοι πολῖται καταχρήσει μᾶλλον ὀνόματος ἢ ἀληθείᾳ
προσαγορεύονται; δωρεὰ δὲ ἀποχρῶσα σοφοῖς ἀνδράσι πρὸς τὸν μόνον

---

1 πεποίηκε AP 2 ὁ δοῦλος AP[1] ᾗ] ἢ AP ἂν ἄγῃ MG: ἀνάγει AP, ἀνάγκῃ H πρὸς σχήματα om. MAP 3 ἢ πρὸς ὀσμὰς AP[1] χιλοὺς AP 5 οὔτ' ἀρχὰς AP 6 δ' AP 7 γνῶμεν codd.: εὐγνωμονῶμεν Mang. ἐπιλησόμεθα A 9 ἐπικουφιῶμεν AP 11 περιπαθοῦσιν M, περιπαθοῦς A 13 δ' AP 14 οὐ scripsi: οὐδὲ codd. 15 ὀρθώτατα A 16 ἐμὴ] ἐμοὶ AP τῷ] τὸ M, om. AP γεννητὸν APH 18 γινόμενοι GH 19 εὐ-πατριδῶν] οὐ πατρίδων MAP[1] πάντες om. MAP ἰσοτελίαν M 21 ξένην scripsi: κενὴν P, καινὴν ceteri; κοινὴν coni. Mang. 22 μέχρι MAP 24 κυρίως Turn.: κύριος codd. γεννητὸν AP 26 δ' AP

---

5 sqq. cf. Eur. Phoen. 555 ss. (Plut. Cons. ad Apollonium 28 p. 116 A)

πολίτην θεὸν ἀντεξετασθεῖσιν, ἐπηλύτων καὶ παροίκων λαβεῖν τάξιν, ἐπειδὴ τῶν ἀφρόνων ἔπηλυς μὲν ἢ πάροικος ἁπλῶς οὐδεὶς ἐν τῇ τοῦ θεοῦ πόλει γίνεται, φυγὰς δὲ πάντως ἀνευρίσκεται, οἷον δὴ καὶ προσανεφθέγξατο ὡς δογματικώτατον, „πράσει“ φησίν „οὐ πραθήσεται ἡ γῆ“· καὶ ὑπὸ τίνος ἡσύχασεν, ἵν' ἐκ τοῦ παρασιωπηθέντος ὁ μὴ φυσιολογίας ἀμύητος εἰς ἐπιστήμην ὠφελῆται. εὑρήσεις τοίνυν σκοπῶν 122 ἅπαντας καὶ τοὺς λεγομένους χαρίζεσθαι πιπράσκοντας μᾶλλον ἢ δωρουμένους καὶ οὓς οἰόμεθα λαμβάνειν χάριτας πρὸς ἀλήθειαν ὠνουμένους· οἱ μὲν γὰρ διδόντες, ἀμοιβὴν ἔπαινον ἢ τιμὴν θηρώμενοι, ζητοῦντες χάριτος ἀντίδοσιν, εὐπρεπεῖ δωρεᾶς ὀνόματι κυρίως πρᾶσιν ἐργάζονται, ἐπεὶ καὶ τοῖς πωλοῦσιν ἀνθ' ὧν ἂν παράσχωσιν ἔθος λαμβάνειν ἐστίν· οἱ δὲ προσιέμενοι τὰς δωρεάς, μελετῶντες ἀποδοῦναι καὶ ἐπὶ καιρὸν ἀποδιδόντες, ἔργον ὠνουμένων δρῶσι, καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ὥσπερ λαβεῖν ἴσασι καὶ ἀποδοῦναι. ὁ δὲ θεὸς οὐ πωλητὴρ ἐπευωνίζων τὰ ἑαυτοῦ 123 κτήματα, δωρητικὸς δὲ τῶν ἁπάντων, ἀενάους χαρίτων πηγὰς ἀναχέων, ἀμοιβῆς οὐκ ἐφιέμενος· οὔτε γὰρ ἐπιδεὴς αὐτὸς οὔτε τις τῶν γεγονότων ἱκανὸς ἀντιδοῦναι δωρεάν.

(35.) Πάντων οὖν ἀνωμολογημένων θεοῦ κτημάτων λόγοις τε 124 ἀληθέσι καὶ μαρτυρίαις, ἃς οὐ θέμις ψευδομαρτυριῶν ἁλῶναι — χρησμοὶ γάρ, οὓς ἐν ἱεραῖς βίβλοις Μωυσῆς ἀνέγραψεν, οἱ μαρτυροῦντές εἰσι —, παραιτητέον τοίνυν τὸν νοῦν, ὃς τὸ γεννηθὲν κατὰ τὴν πρὸς αἴσθησιν σύνοδον κτῆμα ἴδιον ᾠήθη τε καὶ ἐκάλεσε [τὸν] Κάιν καὶ εἶπεν· „ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ θεοῦ“, καὶ κατὰ τοῦτο διαμαρτών· τί δήποτε; ὅτι ὁ θεὸς αἴτιον, οὐκ ὄργανον, τὸ δὲ γινόμενον δι' ὀργά- 125 νου μὲν ὑπὸ δὲ αἰτίου πάντως γίνεται. πρὸς γὰρ τήν τινος γένεσιν
p. 162 M. πολλὰ δεῖ συνελθεῖν, | τὸ ὑφ' οὗ, τὸ ἐξ οὗ, τὸ δι' οὗ, τὸ δι' ὅ· καὶ

---

2 ἐπειδὴ Mang.: ἐπὶ δὲ codd. 3 ἂν εὑρίσκηται AP δὴ corr. Turn.: δὲ codd. 4 πεπραθήσεται AP[1] 6 φυσιολογίας MG: φυσιολογήσας H, φιλοσοφίας AP 6. 7 σκοπὸν ἅπαντα AP[1] 10 εὐπρεπῆ AP 11 ἐπεὶ] ἐπὶ P παράσχωνται AP 12 ἐπὶ καιρὸν M: ἐπὶ καιρῶν GH, ἐπικαίρως AP 13 ὠνούμενον AP[1] 14 πωλητὴς coni. Mang. 15 ἀεννάους codd. πηγὰς χαρίτων transp. AP 20 οὓς om. AP[1] 21 τοίνυν om. AP[1] (Mang.) ὃς corr. Turn.: ὡς codd. γενηθὲν GH 22 τὸν seclusi 23 ἄνθρωπον] ἄνδρα AP 24 ὅτι] ὃν AP[1] 25 δ' AP 26 τὸ ἐξ οὗ — ὑφ' οὗ (200,1) om. G

25—200,2 D[c] fol. 151[r] τοῦ αὐτοῦ (Φίλωνος) ἐκ τοῦ περὶ τῶν Χερουβίμ: πρὸς τὴν τινὸς γένεσιν — ἡ αἰτία.

ἔστι τὸ μὲν ὑφ' οὗ τὸ αἴτιον, ἐξ οὗ δὲ ἡ ὕλη, δι' οὗ δὲ τὸ ἐργαλεῖον,
126 δι' ὃ δὲ ἡ αἰτία. φέρε γάρ, εἴ τις ἀνέροιτο, οἰκία καὶ πόλις πᾶσα ἵνα
κατασκευασθῇ, τίνα συνελθεῖν δεῖ; ἆρ' οὐ δημιουργὸν καὶ λίθους καὶ
ξύλα καὶ ὄργανα; τί οὖν ἐστι δημιουργὸς πλὴν τὸ αἴτιον ὑφ' οὗ; τί
δὲ λίθοι καὶ ξύλα πλὴν ἡ ὕλη, ἐξ ἧς ἡ κατασκευή; τί δὲ τὰ ὄργανα
πλὴν τὰ δι' ὧν; τίνος δὲ ἕνεκα πλὴν σκέπης καὶ ἀσφαλείας, τὸ δι' ὃ
127 τοῦτό ἐστι; μετελθὼν οὖν ἀπὸ τῶν ἐν μέρει κατασκευῶν, ἴδε τὴν μεγί-
στην οἰκίαν ἢ πόλιν, τόνδε τὸν κόσμον· εὑρήσεις γὰρ αἴτιον μὲν αὐτοῦ
τὸν θεὸν ὑφ' οὗ γέγονεν, ὕλην δὲ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἐξ ὧν συνεκράθη,
ὄργανον δὲ λόγον θεοῦ δι' οὗ κατεσκευάσθη, τῆς δὲ κατασκευῆς αἰτίαν
τὴν ἀγαθότητα τοῦ δημιουργοῦ. φιλαλήθων ἥδε διάκρισις ἐπιστήμης
ἀληθοῦς καὶ ὑγιοῦς ἐφιεμένων· οἱ δὲ φάσκοντες διὰ τοῦ θεοῦ τι κεκτῆ-
σθαι, τὸ μὲν αἴτιον ὄργανον, τὸν δημιουργόν, τὸ δ' ὄργανον αἴτιον τὸν
128 ἀνθρώπινον νοῦν ὑπολαμβάνουσιν. αἰτιάσαιτ' ἂν ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ
Ἰωσὴφ εἰπόντα, διὰ τοῦ θεοῦ τὴν σαφήνειαν εὑρεθήσεσθαι τῶν
ἐνυπνίων (Gen. 40, 8)· ἐχρῆν γὰρ εἰπεῖν, ὑπ' αὐτοῦ ὡς αἰτίου τὴν τῶν
ἀφανῶν ἀνάπτυξίν τε καὶ ἀκρίβειαν δεόντως ἔσεσθαι· ὄργανα γὰρ ἡμεῖς,
δι' ὧν αἱ κατὰ μέρος ἐνέργειαι, ἐπιτεινόμενα καὶ ἀνιέμενα, τεχνίτης
δὲ ὁ τὴν πλῆξιν ἐργαζόμενος τῶν σώματός τε καὶ ψυχῆς δυνάμεων,
129 ὑφ' οὗ πάντα κινεῖται. τοὺς μὲν οὖν πραγμάτων διαφορὰς ἀδυνατοῦν-
τας διαστέλλειν ὡς ἀμαθεῖς ἀναδιδακτέον, τοὺς δὲ ὑπὸ φιλονεικίας τὰς
τῶν σημαινομένων τάξεις ἐναλλάττοντας ὡς ἐριστικοὺς φευκτέον, τοὺς
δὲ μετὰ τῆς τῶν ἐμφερομένων ἀκριβοῦς ἐρεύνης ἑκάστῳ τῶν εὑρεθέντων

---

1 ἔστι] ὅτι AP τὸ μὲν MAPD: τὸ om. H, μὲν τὸ Mang. ἐργαλεῖον] ὄργανον D 2 διὸ δὲ M, δι' ὃ δὴ D ἂν ἔροιτο codd., corr. Turn. 3 συνελθεῖν MD: συνεισελθεῖν GH, παρελθὼν AP[1] δεῖ; ἆρ' οὐ om. AP δημιουργὸς καὶ λίθοι AP[1] 6 δ' H τὸ om. L διὸ M 7 ἴδε] εἰ δὲ D 8 τὸν δὲ κόσμον D γὰρ om. D μὲν om. D 9 συνεκρίθη MG, συνεκρήθη D 10 θεοῦ om. D κατεσκευάσθη DHcorr.: κατεσκεύασται MAPG αἰτίαν] αἴτιον D 11 ἥδε διάκρισις] ἤδη ἡ κρίσις D 12 ἀληθοῦς καὶ om. D φάσκοντες] πάσχοντες AP 12. 13 κεκτῆσθαί τι GH 14 αἰτιάσαιτ' ἂν codd.: αἰτιάσαιτο δ' ἂν v ὁ ὀρθὸς MAP: ἅπας ὀρθὸς H, ἅπας ὀρθῶς G 15 εἰπὼν M εὑρῆσθαι AP 17 ἀφανῶν] φωνῶν A δεόντως codd. (etiam A): ὄντως Mang. 18 τεχνήτης A 21 δ' AP 22 ἐναλλάσσοντας A ἐριστικοὺς] αἱρετικοὺς AP 23 ἐρευνήσεως AP εὑρεθέντων] ῥηθέντων coni. Mang.

7—12 ibid. εἰ δὲ τὴν μεγίστην — ἐπιστήμης ὑγιοῦς ἐφιεμένων.

τὴν οἰκείαν χώραν, προσνέμοντας ὡς ἀψευδῆ φιλοσοφίαν μετιόντας ἐπαινετέον. Μωυσῆς γοῦν τοῖς δεδιόσι, μή ποτε πρὸς τοῦ φαύλου παν- 130
στρατιᾷ διώκοντος ἀπόλωνται, φησί· „στῆτε καὶ ὁρᾶτε τὴν σωτηρίαν τὴν παρὰ τοῦ κυρίου, ἣν ποιήσει ὑμῖν“ (Exod. 14, 13), ἐκδιδάσκων ὅτι οὐ διὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ ὡς αἰτίου τὸ σῴζεσθαι.

---

2 Μωσῆς codd. 3 ἀπώλωνται A 4 ἡμῖν AP 5 τὸ] τοῦ H
Subscriptio in G: περὶ τῶν χερουβὶμ καὶ τῆς φλογίνης ῥομφαίας καὶ τοῦ κτισθέντος πρώτου ἐξ ἀνθρώπου καΐν, in H: ὁ παρὼν λόγος ἤκουσα ὅτι ἔχει καὶ ἕτερον λόγον: —

ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΑΒΕΛ ΚΑΙ ΩΝ ΑΥΤΟΣ ΤΕ ΚΑΙ Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙΝ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥΣΙΝ

1 (1.) „Καὶ προσέθηκε τεκεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ“ I p. 163 M.
(Gen. 4, 2). ἡ τινὸς πρόσθεσις ἀφαίρεσίς ἐστιν ἑτέρου, ὡς ἀριθμητικῆς
μορίων, καὶ ψυχῆς λογισμῶν. εἰ δὴ τὸν Ἄβελ προστίθεσθαι φατέον,
τὸν Κάιν ἀφαιρεῖσθαι νομιστέον. ἵνα δὲ μὴ τὸ τῶν ὀνομάτων ἀσύνηθες
ἐπισκοτῇ πολλοῖς, τὴν ἐμφαινομένην φιλοσοφίαν ἀκριβοῦν ὡς ἂν οἷόν τε
2 ᾖ πειρασόμεθα. δύο τοίνυν δόξας εἶναι συμβέβηκεν ἐναντίας καὶ μαχομένας ἀλλήλαις, τὴν μὲν τῷ νῷ πάντα ἐπιγράφουσαν ὡς ἡγεμόνι τῶν

ΦΙΛΩΝΟϹ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕϹΕΩϹ ΑΒΕΛ ΚΑΙ ΩΝ ΑΥΤΟϹ ΤΕ ΚΑΙ Ο ΑΔΕΛΦΟϹ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥϹΙ Pap, περὶ γενέσεως ἄβελ καὶ ὧν αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κάϊν ἱερουργοῦσιν UF, φίλωνος περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν ἄβελ τε καὶ κάϊν M, φίλωνος ἰουδαίου περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν ἄβελ τὲ καὶ κάϊν A, περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν ἄβελ τε καὶ κάϊν GHP
1 τὸν Ἄβελ add. Pap F: τὸν om. U, τὸν Ἄβελ om. ceteri   3 δὴ] δεῖ A   φατὲ MPL   4 τὸν om. Mang., Κάιν om. A   ἵνα μηδὲ H^1P, ἵνα δὲ μηδὲ H^2
5 επισκοπη Pap   5. 6 πειρασόμεθα ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ transp. F   6 πειρασώμεθα A
6. 7 καὶ μαχομένας] διαμαχομενας Pap   7 ἀλλήλας P   τῷ] τῶν U
πάντ' UF   ἐπιγράφουσαν Pap UF: ἐπιτρέπουσαν MA, ἐπιγράφουσαν ἐπιτρέπουσαν P, ἐπιγράφειν ἐπιτρέπουσαν G, ἐπιγράφεσθαι ἐπιτρέπουσαν H

1—4 *Ambros. de Cain et Abel I 1,3* Et adiecit parere Abel. Cum adiicitur aliquid, quod prius erat tollitur; idque colligitur ex arithmeticae portionibus aut animae cogitationibus: addito enim numero fit alius numerus, aboletur superior, et cogitatio accedens nova excludit superiorem. ergo cum adiicitur Abel, aufertur Cain.
6 sqq. *ibid. § 4* Duae itaque sectae sunt sub duorum fratrum nomine compugnantes invicem et contrariae sibi: una quae totum menti suae deputat tamquam principali et quasi cuidam cogitationis et sensus et motus omnis auctori, hoc est quae omnes inventiones humano ascribit ingenio; altera quae tamquam operatori et creatori omnium Deo defert et eius tamquam parentis atque rectoris subdit omnia gubernaculo. illa prior Cain significatur, haec posterior Abel dicitur.

ἐν τῷ λογίζεσθαι ἢ αἰσθάνεσθαι ἢ κινεῖσθαι ἢ ἴσχεσθαι, τὴν δὲ τῷ
θεῷ ἑπομένην ὡς αὐτοῦ δημιουργίαν οὖσαν· τῆς μὲν προτέρας ἐκτύπωσίς
ἐστιν ὁ Κάιν καλούμενος κτῆσις παρὰ τὸ πάντα κεκτῆσθαι δοκεῖν, τῆς
p. 164 M. δὲ ἑτέρας ὁ Ἄβελ, | ἑρμηνεύεται γὰρ ἀναφέρων ἐπὶ θεόν. ἀμφοτέρας 3
μὲν οὖν τὰς δόξας ὠδίνει μία ψυχή· ἀνάγκη δὲ αὐτάς, ὅταν ἀποκυη-
θῶσι, διακριθῆναι· συνοικεῖν γὰρ πολεμίους ἄχρι παντὸς ἀμήχανον.
ἕως μὲν οὖν οὐκ ἔτεκεν ἡ ψυχὴ τὸ φιλόθεον δόγμα τὸν Ἄβελ, διῃτᾶτο
τὸ φίλαυτον ὁ Κάιν ⟨ἐν⟩ αὐτῇ· ὁπότε δὲ τὴν πρὸς τὸ αἴτιον ὁμολογίαν
ἐγέννησε, τὴν πρὸς τὸν δοκησίσοφον νοῦν ἐξέλιπε. (2.) δηλώσει δὲ 4
ἐναργέστερον ταῦτα καὶ τὸ τῇ ὑπομονῇ χρησμῳδηθὲν Ῥεβέκκᾳ (Gen.
25, 21 ss.). τὰς γὰρ μαχομένας δύο φύσεις ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ συλλα-
βοῦσα καὶ ἑκατέραν ἄκρως φαντασιωθεῖσα κατὰ τὴν τῆς φρονήσεως ἐπι-
κέλευσιν, ἀνασκιρτώσας αὐτὰς ἰδοῦσα καί τινα τοῦ μέλλοντος πολέμου
δι' ἀκροβολισμῶν προάγωνα ποιουμένας, ἱκετεύει τὸν θεόν, τί τέ ἐστι
τὸ πάθος αὐτῇ παραστῆσαι καὶ τίς ἂν ἴασις αὐτοῦ γένοιτο· ὁ δὲ πυνθα-
νομένῃ φησί· „δύο ἔθνη ἐν τῇ γαστρί σού ἐστι" — τὸ μὲν πάθος τοῦτο,

---

2 ἑπομένη G, επομενω Pap; ἐπιγραφομένην coni. Mang. ὡς αὐτοῦ δημιουργίαν (om. οὖσαν) UF: δημιουργίαν οὖσαν αὐτοῦ (om. ὡς) ceteri, omnia om. Pap; locus corruptus vel potius lacunosus est, integrum legisse videtur Ambrosius παράδειγμα τῆς μὲν UF μὲν Pap UF: μὲν οὖν ceteri ἐκτύπωσις om. UF 3 ἐστιν om. MAGPUF ὁ om. H καλούμενος Pap UF: ἐπικαλούμενος ceteri πάντα] τὰ πάντα HP 4 δ' AGHP ἑρμηνεύεται] ἀναφέρεται H ἐπὶ θεόν] θεῷ HPL[1] 5 μὲν om. H δ' αὐτάς UF 5. 6 αποκυηθωσιν Pap 6 πολεμίους codd. (et Pap ut vid.): πολεμίοις v 7 ἕως] ὡς U διῃτᾶτο codd.: ἐνδιῃτᾶτο Mang. 8 τὸ φίλαυτον ὁ Κάϊν U (Pap), φίλαυτον ὁ Κάϊν F: ὁ φίλαυτος Κάϊν ceteri ἐν addidi 9 εγεννησεν Pap τὴν] τὸν MAGP δοκήσει σοφὸν UF εξελιπεν Pap, ἐξέλειπε AP[2] δ' AUF 11 τὰς γὰρ Pap UF: καὶ γὰρ τὰς ceteri 12 καὶ] καν Pap τὴν om. F 13 τινος Pap 14 αχροβολισμου Pap ἐστιν Pap F 15 αὐτῇ τὸ πάθος transp. F 16 γαστρί codd.: γαστέρι v εστιν Pap, εἰσί A τὸ] τὰ U τοῦτο] τοῦ U

---

3 *ibid.* § *3* Cain etenim dictus est acquisitio, quod omnia sibi acquireret, Abel qui omnia referret ad Deum pia devotus mentis attentione, nihil sibi arrogans ut superior frater, sed totum tribuens conditori quod accepisset ab eo. 4—6 *ibid.* § *4* Has duas sectas una anima parturit; et ideo germanae habentur, quod uno fundantur utero; sed contrariae sunt, quia (*leg.* quare?) oportet eas, cum quodam animae partu editae fuerint, dividi ac separari; compugnantibus enim hospitium unum perpetuo esse non potest. 8—9 *ibid.* cum vero genuerit (scil. anima) confessionem quae defertur Deo, deponit cordis sui tumorem. 11 sqq. *ibid.* Denique Rebecca cum duas naturas humani ingenii parturiret, unam mali, alteram boni (Esau enim typus erat malitiae, Iacob

ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ γένεσις —, ἀλλὰ „καὶ δύο λαοὶ ἐκ τῆς κοιλίας σου
διασταλήσονται“ — ἡ ἴασις ἥδε, διασταλῆναι καὶ χωρισθῆναι ταῦτα ἀπ'
5 ἀλλήλων καὶ μηκέτι τὸν αὐτὸν χῶρον οἰκῆσαι. προσθεὶς οὖν ὁ θεὸς
τῇ ψυχῇ καλὸν δόγμα τὸν Ἄβελ ἀφεῖλεν αὐτῆς δόξαν ἄτοπον τὸν Κάιν.
καὶ γὰρ Ἀβραὰμ ἐκλιπὼν τὰ θνητὰ „προστίθεται τῷ θεοῦ λαῷ“ (Gen.
25, 8), καρπούμενος ἀφθαρσίαν, ἴσος ἀγγέλοις γεγονώς· ἄγγελοι γὰρ
στρατός εἰσι θεοῦ, ἀσώματοι καὶ εὐδαίμονες ψυχαί· ὅ,τε ἀσκητὴς τὸν
αὐτὸν τρόπον Ἰακὼβ λέγεται προστίθεσθαι τῷ βελτίονι (Gen. 49, 33),
6 ὅτε ἐξέλιπε τὸ χεῖρον. ὁ δὲ αὐτομαθοῦς ἐπιστήμης ἀξιωθεὶς Ἰσαὰκ
ἐκλείπει μὲν καὶ αὐτὸς ὅσον σωματοειδὲς αὐτοῦ τῇ ψυχῇ συνύφαντο,
προστίθεται δὲ καὶ προσκληροῦται οὐκέθ' ὡς οἱ πρότεροι λαῷ, „γένει“
δέ, καθάπερ φησὶ Μωυσῆς (Gen. 35, 29)· γένος μὲν γὰρ ἓν τὸ ἀνω-
7 τάτω, λαὸς δὲ ὄνομα πλειόνων· ὅσοι μὲν οὖν μαθήσει καὶ διδασκαλίᾳ
προκόψαντες ἐτελειώθησαν, προσκληροῦνται πλείοσιν· οὐ γὰρ ὀλίγος ἐστὶν
ἀριθμὸς τῶν ἐξ ἀκοῆς καὶ ὑφηγήσεως μανθανόντων, οὓς λαὸν ὠνόμασεν·

---

2 διαλαλήσονται H ἡ ἴασις Pap U, ἣ ἴασις F: ἡ om. ceteri ἥδε] δὲ U, δεῖ δὲ F χωρισθῆναι] διακριθῆναι UF ταῦτ' A ἀπ' om. Pap 4 αυτη Pap τὸν alterum om. UF Καῖνα Pap 5 λαῷ] λόγῳ UF 7 εισιν Pap, om. UF 8 λέγεται προστίθεσθαι Pap UF: προστίθεται ceteri 9 ὅτι GH εξελιπεν Pap, ἐξέλειπε HP δ' AUF 10 ἐκλίπῃ A, εκλιπειν Pap συνυφανται Pap, συνύφαστο FL[2] 11 προτέρῳ G λαοὶ HP 12 δέ] γὰρ UF φησιν Pap τὸ] τῷ Pap A 14 οὐ Pap UF: οὐδὲ ceteri 15 καὶ om. UF ἀφηγήσεως U ὠνόμακεν UF

---

figuram bonitatis gerebat), easque exsilire intra uterum sentiret suum, mirata quidnam illud esset quod discordiam quandam concepti cerneret fetus, consuluit Deum, ut passionem proderet, medelam daret. itaque precanti est responsum redditum: duae gentes in utero tuo sunt, et duo populi de ventre tuo exibunt. quod si ad animam referas, eandem generatricem boni et mali intelleges, quia ex eodem fonte animae utrumque dimanat, sed hoc sobrii solet esse verique iudicii, ut repudiato malo enutriat quod bonum est atque confirmet. . . . adiiciens ergo Deus bonum animae dogma Abel sustulit improbum dogma Cain. 9 sqq. *ibid. I 2, 6* Denique de Isaac non perfunctorie scriptum putatur, quod relinquens (requirens *vulg.*) corporis istius speciem quae animae suae attexebatur appositus sit ad genus suum, eo quod patris sui moribus adhaeserit. pulchre autem ad genus ait, non ad populum, sicut alibi: nam legimus aliis locis appositos fuisse ad populum suum, sed isti non tam praestantes: praestantior autem qui paucorum similis fuerit et non plurimorum; . . . etenim ubi labor doctrina meditatio, illic cum pluribus commune collegium et quoddam populare consortium est; audiendo enim plerique proficiunt, quos nominavit populum; ubi autem non humana traditione, sed ingeniosa collectione sine usu laboris disciplina percipitur, illic sublimis generis incorrupta sinceritas est.

οἱ δὲ ἀνθρώπων μὲν ὑφηγήσεις ἀπολελοιπότες, μαθηταὶ δὲ εὐφυεῖς θεοῦ γεγονότες, τὴν ἄπονον ἐπιστήμην ἀνειληφότες, εἰς τὸ ἄφθαρτον
p. 165 M. καὶ τελεώτατον γένος μετανίστανται κλῆρον ἀμείνω τῶν | προτέρων ἐνδεδεγμένοι, ὧν ὁ Ἰσαὰκ θιασώτης ἀνωμολόγηται. (3.) δηλοῖ δὲ καὶ 8
ἕτερον τοιοῦτον * * * νοῦν ἀθάνατον. εἰσὶ δὲ οὓς ἀνωτέρω προαγαγὼν εἴδη μὲν καὶ γένη πάντα ὑπερπτῆναι παρεσκεύασεν, ἵδρυσε δὲ πλησίον ἑαυτοῦ, καθὰ καὶ Μωυσῆς ᾧ φησι· „σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ" (Deut. 5, 31). ἡνίκα γοῦν τελευτᾶν ἔμελλεν οὗτος, οὐκ ἐκλιπὼν προστίθεται ὥσπερ οἱ πρότεροι μήτε πρόσθεσιν μήτε ἀφαίρεσιν κεχωρηκώς, ἀλλὰ „διὰ ῥήματος" τοῦ αἰτίου μετανίσταται (Deut. 34, 5), δι' οὗ καὶ ὁ σύμπας κόσμος ἐδημιουργεῖτο· ἵνα μάθῃς, ὅτι τὸν σοφὸν ἰσότιμον κόσμῳ ὁ θεὸς ἡγεῖται τῷ αὐτῷ λόγῳ καὶ τὸ πᾶν ἐργαζόμενος καὶ τὸν τέλειον ἀπὸ τῶν περιγείων ἀνάγων ὡς ἑαυτόν. οὐ μὴν οὐδέ, ὅτε τοῖς 9
περιγείοις χρήσας αὐτὸν εἴασεν ἐνομιλεῖν, ἄρχοντος ἢ βασιλέως κοινήν τινα ἀρετὴν ἀνῆπτεν αὐτῷ, καθ' ἣν ἀνὰ κράτος ἡγεμονεύσει τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, ἀλλ' εἰς θεὸν αὐτὸν ἐχειροτόνει πᾶσαν τὴν περὶ τὸ σῶμα

---

1 μὲν om. Pap ὑφηγήσει F δ' U, καὶ G 1. 2 εὐφυεῖς θεοῦ codd. et Pap: θεοῦ εὐφυεῖς v 3 τελειότατον UF κλῆρον] καθα ολων Pap, καὶ καθαρὸν UF τῶν προτέρων Pap MUF: τῶν προτέρων ἐν γενέσει βίον G, τὸν τῶν προτέρων ἐν γενέσει βίον A, τὸν ἐν γενέσει βίον PH[1], τῶν ἐν γενέσει βίων H[2] 4 ἐνδεδειγμένοι UFG ὁ om. H 4. 5 δηλοῖ—ἀθάνατον om. UF 5 post τοιοῦτον in Pap quattuor lineae vacuae relictae; lacunam indicavi νοῦν ἀθάνατον] ην θανατον Pap εισιν Pap δ' UF προαγαγὼν Pap UF: προάγων ceteri 6 πάνθ' UF ἵδρυσε δὲ UF, ιδρυσεν δε Pap: ἱδρύσας ceteri 7 Μωϋσης ωι Pap: Μωϋσῆν ᾧ UF, Μωϋσῆς (om. ᾧ) ceteri, Μωϋσῇ Mang. φησιν Pap 8 ἔμελλεν οὗτος Pap UF: οὗτος om. ceteri ἐκλιπὼν Pap UF: ἐκλείπων ceteri 8. 9 προτίθεται A 9 πρότερον F μήτ' ἀφαίρεσιν μήτε πρόσθεσιν transp. UF πρόθεσιν F κεχωρικὼς FG 12 τῷ κόσμῳ P ἡγεῖται Pap UF: ἤγαγε ceteri 13 οὐδ' AUF, δὲ L 14 χρήσας] χώροις coni. Markland ἀνομιλεῖν P 15 τιν' A ἀρετὴν om. UF, ἀρχὴν coni. Mang. αναπτεν Pap ἡγεμονεύσειν UF τῆς om. UF 16 ἀλλὰ F

---

5 *ibid.* § 7 Beata et illa mens quae species et ipsum genus supergrediens meretur audire quod dictum est ad Moysen, cum separaretur a populo: Tu autem sta mecum. 8 *ibid.* § 8 Et ideo non legimus de eo sicut de ceteris, quia deficiens mortuus est, sed per verbum Dei mortuus est ... per quod facta sunt omnia; verbo autem Dei caeli firmati sunt. 16 sqq. *ibid.* § 7 ita etiam in Moyse venturi doctoris figura ... humanae dignitatem condicionis excessit eo usque, ut Dei donaretur nomine, sicut habemus scriptum dicente Domino: posui te in deum Pharaoni. etenim victor passionum omnium ... mentem regens, carnem subiiciens, et regia qua-

χώραν καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς νοῦν ὑπήκοα καὶ δοῦλα ἀποφήνας· „δίδωμι γάρ σε“ φησί „θεὸν Φαραώ“ (Exod. 7, 1)· θεὸς δὲ ἔλλειψιν
10 ἢ πρόσθεσιν οὐκ ἀνέχεται πλήρης καὶ ἰσαίτατος ὢν ἑαυτῷ. παρὸ καὶ τὴν ταφὴν λέγεται μηδὲ εἷς εἰδέναι τούτου (Deut. 34, 6)· τίς γὰρ ἂν γένοιτο ἱκανὸς τὴν πρὸς τὸν ὄντα μετανάστασιν ψυχῆς τελείας κατανοῆσαι; οὐδὲ αὐτὴν οἶμαι τὴν τοῦθ' ὑπομένουσαν εἰδέναι τὴν βελτίωσιν αὑτῆς, ἅτε κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπιθειάζουσαν· τῷ γὰρ εὖ πάσχοντι συμβούλῳ ὁ θεὸς περὶ ὧν μέλλει χαρίζεσθαι οὐ χρῆται, μὴ προλαβόντι δὲ τὰς εὐεργεσίας ἀφθόνους εἴωθεν ὀρέγειν. τοιοῦτόν ἐστι τὸ προσθεῖναι θεὸν γένεσιν ἀγαθοῦ τελείου διανοίᾳ· τὸ δὲ ἀγαθὸν ὁσιότης ἐστίν, ἧς ὄνομα Ἄβελ.

11 (4.) „Καὶ ἐγένετο Ἄβελ ποιμὴν προβάτων, Κάιν δὲ ἦν ἐργαζόμενος τὴν γῆν“ (Gen. 4, 2). τί δήποτε πρεσβύτερον εἰσαγαγὼν τοῦ Ἄβελ τὸν Κάιν νυνὶ τὴν τάξιν μετατέθεικεν, ὡς τοῦ νεωτέρου μεμνῆσθαι πρότερον κατὰ τὴν τῶν βίων προαίρεσιν; εἰκὸς γὰρ ἦν τὸν μὲν πρεσβύτατον πρότερον ἐπὶ γεωργίαν ἐλθεῖν, τὸν δὲ νεώτερον αὖθις ἐπὶ τὴν
12 τῶν θρεμμάτων ἐπιμέλειαν. ἀλλὰ γὰρ οὐ τὰ εἰκότα καὶ πιθανὰ | Μωυσῆς p. 166 M. ἀσπάζεται, τὴν δὲ ἀλήθειαν ἀκραιφνῆ μεταδιώκει· καὶ ὅταν γε μόνος ἰδίᾳ τῷ θεῷ προσέρχηται, μετὰ παρρησίας φησὶ μὴ εἶναι εὔλογος — ἴσον

2 φησιν Pap Φαραῶ M 3 πρόθεσιν F 5 μεταναστην Pap 6 οὐδ' AUF τοῦθ'] τόθ' HP, τουτο Pap αὑτῆς H corr.: αὐτῆς ceteri 8 συμβόλω M ὁ θεὸς post χαρίζεσθαι transp. UF 9 αφθονους ειωθεν Pap: ἀφθόνως εἴωθεν UF, εἴωθεν ἀφθόνους ceteri ὀρέγειν] παρέχειν A εστιν Pap 10 τελείου Pap MAGF: τελείᾳ UH, τελείαν P δ' AUF 13. 14 πρεσβύτερον εἰσαγαγὼν τοῦ Ἄβελ τὸν Κάϊν Pap UFL²: πρεσβυτάτου τοῦ Κάϊν τὸν Ἄβελ (om. εἰσαγαγὼν) ceteri 14 νυνὶ UF (Pap?): νῦν ceteri τὴν τάξιν UF (Pap?): τῇ τάξει ceteri διαμεμνῆσθαι H (Pap?) 15 προτέρου F προερεσιν Pap: αἵρεσιν codd. μὲν om. Pap UF 15. 16 πρεσβύτερον UF 16 ἐπὶ γεωργίαν Pap UF: εἰς γ. ceteri 17 εοικοτα Pap 18 ἀσπάζεται — μόνος om. F γε μόνος] γενομενος Pap 19 ἰδίω G τῶ θεῶ UF: τῷ om. ceteri προσέρχηται om. HP φησιν Pap

dam auctoritate castigans, nomine Dei vocatus est, ad cuius similitudinem se perfectae virtutis ubertate formaverat. (8.) ... Deus enim neque defectionem aut diminutionem patitur neque adiectionem capit. unde et addidit Scriptura: quia nemo scit sepulturam eius usque in hodiernum diem, ut translationem magis quam interitum eius intellegas. 12 sqq. *ibid. I 3, 11* Et factus est, inquit, Abel pastor ovium, Cain autem operabatur terram. Non est otiosum quod cum ante generatus sit Cain, ut lectio docet, praelatus sit hoc loco Abel nec idem sit ordo nominum, qui est ordo naturae. quid sibi vult mutatio ordinis, ut prius iunioris meminerit, ubi describitur vitae status operisque usus?

τῷ μὴ τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν ἐφίεσθαι —, πεπονθέναι δὲ τοῦτο
πρὸ τῆς ἐχθὲς καὶ τρίτης, ἀφ' οὗ τὸν θεὸν ἄρξασθαι διαλέγεσθαι ὡς
θεράποντι αὐτῷ (Exod. 4, 10). τοῖς μὲν γὰρ εἰς τὸν τοῦ βίου σάλον 13
καὶ κλύδωνα παρεληλυθόσιν ἐπινηχομένοις ἀνάγκη φορεῖσθαι, μηδενὸς
ἐχυροῦ τῶν ἐπιστήμης ἐνειλημμένοις, εἰκότων δὲ καὶ πιθανῶν ἠρτη-
μένοις· τῷ δὲ θεοῦ θεραπευτῇ πρεπῶδες ἀληθείας περιέχεσθαι, τὴν τῶν
εὐλόγων εἰκαστικὴν καὶ ἀβέβαιον μυθοποιίαν χαίρειν ἐῶντι. τί οὖν 14
καὶ τὸ ἐν τούτοις ἀληθές; κακίαν ἀρετῆς χρόνῳ μὲν εἶναι πρεσβυτέραν,
δυνάμει δὲ καὶ ἀξιώματι νεωτέραν. ὅταν μὲν οὖν ἡ γένεσις ἀμφοῖν
εἰσάγηται, προεκτρεχέτω ὁ Κάιν· ὅταν δὲ ἐπιτηδεύσεων σύγκρισις
ἐξετάζηται, φθανέτω ὁ Ἄβελ. γενομένῳ γὰρ τῷ ζῴῳ συμβέβηκεν εὐθὺς 15
ἔτ' ἐκ σπαργάνων, ἄχρις ἂν ἡ νεωτεροποιὸς ἀκμῆς ἡλικία τὸν ζέοντα
φλογμὸν τῶν παθῶν σβέσῃ, συντρόφους ἔχειν ἀφροσύνην ἀκολασίαν
ἀδικίαν φόβον δειλίαν, τὰς ἄλλας συγγενεῖς κῆρας, ὧν ἑκάστην ἀνατρέ-
φουσι καὶ συναύξουσι τιτθαὶ καὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἐθῶν καὶ νομίμων
εὐσέβειαν μὲν ἐλαυνόντων δεισιδαιμονίαν δὲ πρᾶγμα ἀδελφὸν ἀσεβείᾳ
κατασκευαζόντων εἰσηγήσεις καὶ θέσεις. ὅταν δὲ ἤδη παρηβήσῃ καὶ 16
ἡ τῶν παθῶν παλμώδης νόσος χαλάσῃ, καθάπερ νηνεμίας ἐπιγενομένης,

---

1 τῷ] τὸ MAG 2 εχθες Pap, ἐκχθὲς (sic) U: χθὲς ceteri καὶ] ἢ UFL² 5 ὀχυροῦ FHcorr. τῶν ἐπιστήμης Pap UF: τῶν ἐντὸς ἐπιστήμης ceteri; τῶν ἐν ταῖς ἐπιστήμαις coni. Mang., τῶν ἐκ τῆς ἐπιστήμης Markland ἐνειλημμένων G 6 ἔχεσθαι D τὴν τῶν UFD: θνητων Pap, τῶν om. MAGHP 7 εὐλόγων Pap UFD: ἐκ λόγων ceteri μυθοπορίαν AGHP χαίρειν ἐῶντι Pap UFD: χαίρειν εἰπόντι L², ἀποτρεψαμένῳ ceteri 10 ὁ om. UF 11 γὰρ] μὲν γὰρ UF 12 ἔτ' om. UF αχρι Pap ηλικιαν Pap 13 τῶν παθῶν om. F σβέσῃ MGHP: σβεσθῇ Pap UF, σβέσοι A, σβέσειν L, σβέσειε v 15 συναύξουσι MAUF, συναξουσιν Pap: συναυξάνουσιν GHP τιτθαὶ UF, τιθθαι Pap: τιτθοὶ H, τιθασοὶ MGP, τιθασσοὶ A παιδαγωγοὶ] διαγωγὴ H και εθων Pap: δι' ἐθῶν codd. 16 ἀσεβείᾳ Pap UFL²: ἀδικίας ceteri 17 εἰσηγήσεις καὶ θέσεις Pap UF: εἰσηγήσεσιν (om. καὶ θέσεις) ceteri

---

6—7 DR fol. 72v Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ: τῷ θεοῦ θεραπευτῇ — χαίρειν ἐῶντι. 8 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 3, 11* . . . innocentia enim tempore posterior est quam malitia et quadam suppar aetate, sed meritorum nobilitate antiquior. . . . ubi ergo generatio exprimitur, praeveniat Cain, ubi disciplinarum fit praedicatio, praecurrat Abel. adolescentiam igitur et ipsam in exordiis iuventutem variarum illecebris passionum fervore quis abnuat, sed ubi maturior aetas successerit tamquam pubescentis lasciviae tempestate discussa, tranquillitatem refundi et in quosdam portus quietos lassae animae navigium subducere?

ἄρχεταί τις γαλήνην ἄγειν ὀψὲ καὶ μόλις βεβαιότητι ἀρετῆς ἱδρυθείς, ἣ
τὸν ἐπάλληλον καὶ συνεχῆ σεισμόν, βαρύτατον κακὸν ψυχῆς, ἐπράυνεν.
οὕτως μὲν δὴ τὰ χρόνου πρεσβεῖα οἴσεται κακία, τὰ δὲ ἀξιώματος καὶ
17 τιμῆς καὶ εὐκλείας ἡ ἀρετή. πιστὸς δὲ τούτου μάρτυς ὁ νομοθέτης
αὐτός· τὸν γὰρ ἀφροσύνης ἐπώνυμον Ἠσαῦ εἰσαγαγὼν χρόνῳ πρεσβύ-
τερον τῷ γενέσει μὲν νεωτέρῳ ἐπωνύμῳ δὲ ἀσκήσεως τῶν καλῶν Ἰακὼβ
χαρίζεται τὰ πρεσβεῖα· ὁ δὲ οὐ πρότερον αὐτὰ φέρεσθαι | διαγνώσεται, p. 167 M.
ἢ καθάπερ ἐν ἀγῶνι τὸν ἀντίπαλον ἀπειπεῖν χεῖρας ὑπ' ἀσθενείας
καθέντα καὶ τὰ βραβεῖα καὶ τὸν στέφανον παραχωρῆσαι τῷ πόλεμον
18 ἄσπονδον καὶ ἀκήρυκτον πρὸς τὰ πάθη πεποιημένῳ· „ἀπέδοτο“ γάρ
φησι „τὰ πρωτοτόκια τῷ Ἰακώβ“ (Gen. 25, 33), ὁμολογήσας ἄντικρυς,
ὅτι τὰ δυνάμει πρῶτα καὶ κατ' ἀρετὴν τίμια φαύλου μέν ἐστιν οὐδενός,
μόνου δὲ τοῦ σοφίας ἐραστοῦ, καθάπερ καὶ αὐλὸς καὶ λύρα καὶ τὰ ἄλλα
19 μουσικῆς ὄργανα μόνου τοῦ μουσικοῦ. (5.) περὶ δὲ τοῦ δόγματος
τούτου καὶ νόμον ἀναγράφει πάνυ καλῶς καὶ συμφερόντως τιθείς. ἔχει

---

1 αρχεσεται Pap καὶ om. Pap U μογεις Pap ἀρετῇ A ἱδρυνθείς FH 3 τὰ τοῦ χρόνου U δ' AF 4 εὐκλείας] εὐλαβείας G 5. 6 πρεσβύτατον HPL[1] 7 δ' UF 9 καθέντα] καταθέντα H καὶ τὰ] τά τε UF 10 ἄσπενδον A απεδετο Pap 11 φησιν Pap 12 κατ' ἀρετὴν Pap UF: τὰ ἀρετῆς ceteri μέν ἐστι Pap U, μὲν ἔστ' F: ἐστιν om. ceteri 13 καὶ αὐλὸς Pap UF: καὶ om. ceteri ταλλλα (sic) Pap 15 πάνυ καλῶς] παγκαλως Pap τιθείς Pap UF: τεθειμένον ceteri ἔχει δὲ ὧδε om. MAGHP

---

3 sqq. *ibid. I 4, 12* Ne ergo dubites talibus naturae admonitus exemplis, quod malitia praecedat tempore, sed iuvenculescat infirmitate: habet illa aetatis stipendium, virtus autem praerogativam gloriae, qua plerumque iusto cedit iniquus. cuius rei testis est fidelis divina Scriptura, quae docet Esau cognomine stultitiae virum cessisse patienter primatus suos fratri suo Iacob, ita ut diceret: u t q u i d m i h i p r i m a t u s? sed quos iste posthabuit, hos vir cognomento exercitationis praeditus quaesivit mereri. nonne tibi videtur Esau tamquam in agone victus et propriae mentis infirmitate imparem se existimans cessisse victori coronam, quem videbat nullis passionum illecebris inflecti, quarum ipse pulverem sustinere non poterat? u t q u i d m i h i, inquit, p r i m a t u s? apud ignavos enim nulla sunt insignia virtutis, apud sapientes prima habentur; studia enim virtutis quaedam instrumenta sunt: itaque sicut bellator sine armis esse non potest, ita nec sine exercitatione virtus. 14 sqq. *ibid. § 13* Docet hoc sermo legis, sicut scriptum invenimus: S i f u e r i n t, inquit, u n i h o m i n i d u a e u x o r e s, u n a e a r u m d i l e c t a e t a l t e r a o d i b i l i s, e t p e p e r e r i n t e i a m b a e f i l i o s d i l e c t a e t o d i b i l i s e t p r i m i t i v u s f u e r i t f i l i u s m u l i e r i s o d i b i l i s: q u a d i e h e r e d e s r e l i q u e r i t f i l i o s i n s u b s t a n t i a s u a, n o n p o t e r i t p r i m a t u m d a r e f i l i o m u l i e r i s d i l e c t a e o m i t t e n s f i l i u m o d i b i l i s, s e d p r i m i t i v u m f i l i u m o d i b i l i s c o g n o s c e t d a r e i l l i d o t e m (d u p l a?) e x o m n i b u s q u a e i n v e n i u n t u r

δὲ ὧδε· „ἐὰν γένωνται ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, μία αὐτῶν ἠγαπημένη καὶ μία μισουμένη, καὶ τέκωσιν αὐτῷ ἡ ἠγαπημένη καὶ ἡ μισουμένη καὶ γένηται ὁ υἱὸς τῆς μισουμένης πρωτότοκος, καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ᾗ ἂν κληροδοτῇ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, οὐ δυνήσεται πρωτοτοκεῦσαι τῷ υἱῷ τῆς ἠγαπημένης ὑπεριδὼν τὸν υἱὸν τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον, ἀλλὰ τὸν πρωτότοκον υἱὸν τῆς μισουμένης ἐπιγνώσεται δοῦναι αὐτῷ διπλᾶ ἀπὸ πάντων ὧν ἂν εὑρεθῇ αὐτῷ, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀρχὴ τέκνων αὐτοῦ καὶ τούτῳ καθήκει τὰ πρωτοτόκια" (Deut. 21, 15—17). ἐπίγνωθι, ὦ ψυχή, καὶ γνώρισον, τίς ἐστιν ἡ μισουμένη 20
καὶ τίς ὁ τῆς μισουμένης υἱός, καὶ εὐθὺς αἰσθήσῃ, ὅτι ἄλλῳ μὲν οὐδενί,
I p.265 M. μόνῳ δὲ τούτῳ καθήκει τὰ πρεσβεῖα. | δύο γὰρ ἡμῶν ἑκάστῳ συνοικοῦσι γυναῖκες ἐχθραὶ καὶ δυσμενεῖς ἀλλήλαις, τῶν ζηλοτυπίας τὸν ψυχικὸν οἶκον ἀναπιμπλᾶσαι φιλονεικιῶν· τούτων τὴν μὲν ἑτέραν ἀγαπῶμεν χειροήθη καὶ τιθασὸν καὶ φιλτάτην καὶ οἰκειοτάτην αὐτοῖς νομίζοντες, καλεῖται δὲ ἡδονή· τὴν δὲ ἑτέραν ἐχθαίρομεν ἀτίθασον ἀνήμερον ἐξηγριωμένην πολεμιωτάτην ἡγούμενοι, ὄνομα δὲ [καὶ] ταύτης ἐστὶν ἀρετή.

---

1 ἐὰν Pap UF: ἐὰν δὲ ceteri ἀνθρώπω Pap UF: τῶ ἀνθρώπω ceteri μία UF: ἡ μία ceteri 2 καὶ μία Pap UF: καὶ ἡ μία ceteri αὐτῶν post καὶ μία add. UF 3 ὁ om. MAP ὁ πρωτότοκος τῆς μισουμένης transp. UF ἐν om. UF 4 κατακληροδοτεῖ A, κατακληρονομῆ UF τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ UF: τὰ ὑπάρχοντα τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ceteri 6 τὸν πρωτότοκον — μισουμένης om. F ἀλλὰ τὸν πρωτότοκον υἱὸν τῆς μισουμένης Pap MAG: ἀλλὰ τὸν πρωτότοκον τὸν τῆς μισουμένης U, ἀλλὰ τὸν υἱὸν τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον HP 7 ἀπὸ πάντων] ἁπάντων H ἂν om. F 8 αὐτῶ Pap UF καθῆκε Mang. πρωτοτόκεια Pap H

10 υἱός om. MAGHP αισθησει Pap 11 $\overset{η}{ὑ}$μῶν A^{2} συνοικουσιν Pap, om. A^{1} 12 ψυχικὸν] τῆς ψυχῆς G^{2} 13 αναπιπλασαι Pap, ἀναπιμπλῶσαι A^{2}B φιλονικιων Pap, φιλονεικῶν F 14 χειροήθει A^{1} τιθασσὸν AGUF αὐτοῖς UFP^{1}, αὐτῶ G^{2}, αὐτὴν A^{2}B$H^{2}P^{2}$ 15 τὴν δ' AB$G^{2}H^{2}P^{2}$U εχθαιρομεν Pap: ἐχθρόνομον A^{2}B, ἐχθραίνομεν ceteri ἀτίθασον Pap HP: ἀτίθασσον ceteri 16 καὶ seclusit Wendl. ταύτη M$A^{1}G^{1}H^{1}P^{1}$. ἡ ἀρετή U

---

ei, quia ipse initium filiorum eius est et ipsi debentur primitiae. quam profunda latent mysteriorum secreta in litteris! recognosce, anima, partus tuos et odibilis istius mulieris quaere mysterium: intra te ea invenies, si requiras. repete cogitationes, relege sensus tuos, et cui primitiae debeantur agnosces. duae enim mulieres unicuique nostrum cohabitant inimicitiis ac discordiis dissidentes, velut quibusdam zelotypiae contentionibus nostrae replentes animae domum. una earum nobis suavitati et amori est, blanda conciliatrix gratiae, quae vocatur voluptas: hanc nobis opinamur sociam ac domesticam; illam alteram immitem asperam feram credimus, cui nomen virtus est.

21 ἡ μὲν οὖν προσέρχεται πόρνης καὶ χαμαιτύπης τὸν τρόπον τεθρυμμένη, κεκλασμένῳ τῷ βαδίσματι ὑπὸ τρυφῆς τῆς ἄγαν καὶ χλιδῆς, σαλεύουσα τὼ ὀφθαλμώ, οἷς τὰς τῶν νέων ἀγκιστρεύεται ψυχάς, θράσος μετ' ἀναισχυντίας ἐμβλέπουσα, τὸν αὐχένα ἐπαίρουσα, πλέον τῆς φύσεως ἑαυτὴν ἐνορθιάζουσα, σεσαρυῖα καὶ κιχλίζουσα, περιέργῳ ποικιλίᾳ τὰς τῆς κεφαλῆς τρίχας ἀναπεπλεγμένη, ὑπογεγραμμένη τὴν ὄψιν, ἐγκεκαλυμμένη τὰς ὀφρῦς, θερμολουσίαις ἐπαλλήλοις | χρωμένη, ἔρευθος εἰργασ- II p.266 μένη, πολυτελεῖς ἐσθῆτας ἐπηνθισμένας ἄκρως ἀμπεχομένη, περιβραχιόνια καὶ περιαυχένια καὶ ὅσα ἄλλα χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτελῶν δημιουργηθέντα κόσμος ἐστὶ γυναικεῖος περικαθειμένη, μύρων εὐωδεστάτων ἀποπνέουσα, τὴν ἀγορὰν οἰκίαν νομίζουσα, τριοδῖτις σοβάς, χήτει
22 γνησίου κάλλους τὸ νόθον μεταδιώκουσα. συνομαρτοῦσι δὲ αὐτῇ τῶν συνηθεστάτων πανουργία προπέτεια ἀπιστία κολακεία φεναχισμὸς ἀπάτη ψευδολογία ψευδορκία ἀσέβεια ἀδικία ἀκολασία, ὧν ἐν μέσῳ καθάπερ ἡγεμὼν χοροῦ στᾶσά φησι πρὸς τὸν νοῦν τάδε· „εἰσίν, ὦ οὗτος, θησαυροὶ πάντων ἀγαθῶν ὅσα ἀνθρώπεια παρ' ἐμοί — τὰ γὰρ θεῖα ἐν οὐρανῷ —, ὧν ἐκτὸς οὐδὲν εὑρήσεις· τούτους, ἢν ἐθέλῃς μοι συνοικεῖν,

---

1 — 215,20 ἡ μὲν οὖν — ἐμπεφορημένος ἀκράτου om. H^{1}P^{1}L^1; in G^2 haec adnotantur (fol. 89^r): ἐν τῷ λόγῳ περὶ ὧν ἱερουργοῦσιν Ἄβελ τε καὶ Κάϊν φέρεται ὃ δηλονότι βέλτιον τὰ παρόντα τοῦ λόγου. in L^1 haec leguntur: τὸ λεῖπον προεγράφη ἐν τῷ περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ παραδέχεσθαι λόγῳ, οὗ ἡ ἀρχή, πάνυ καλῶς ἐν ταῖς ἱεραῖς στήλαις   1 χαμαιτύπου A^{2}B   τὸν om. UG^{2}H   τεθρυμενηι Pap, τεθραμμένη Turn.   3 τοῖς ὀφθαλμοῖς MA^{1}G^1 νέων] ἀνθρώπων MA^{1}G^1 θάρσος A^{2}B, om. MA^{1}G^1 4 βλέπουσα MA^{1}G^2 5 ἐνορθριάζουσα F, ἐνωραΐζουσα MA^{1}G^1; ἐξορθιάζουσα coni. Wendl.; fort. ἐπορθιάζουσα   σεσαρυῖα Pap UF: σεσηρυῖα ceteri   καὶ om. MA^{1}G^1 6 τρίχας τῆς κεφαλῆς transp. F   7 ἐπαλλήλαις G^1, ἀλλεπαλλήλαις MA^1 ερευθες Pap, χρῶμα ἐρευθὲς MA^{1}G^1 8 ἐπηνθισμένη MA^{1}G^1 ἄκρως] ἀβρῶς A^1 9 ὅσ' A^{2}B   10 ἃ κόσμος MA^{1}G^1 εστιν Pap   γυναικος Pap, γυναικῶν A^{2}B   περιειμένη F, περικαθημένη Pap UGHP, περὶ ἀγορὰν καθημένων A^{2}B   11 οἰκείαν G^2 νομισουσα Pap   12 τὸ] τον Pap   δὲ Pap MG^2: δ' ceteri   13 πανουργεια Pap   προπέτεια — ἀσέβεια (14) om. A^{2}G^{2}BHPUF   ἀπιστία (απιστεια) add. Pap: om. codd.   14 ψευδολογεια Pap   ψευδορκία Pap MA^{1}G^1: ψευδοδοξία v   15 χοροῦ στᾶσα Pap MABG: χοροστατοῦσα ceteri   φησιν Pap   ὦ om. MA^{1}G^1 17 τούτους οὖν MA^{1}G^1 θέλῃς A^{2}B   ἐμοὶ MA^{1}G^1

---

1 sqq. *ibid.* *§ 14* Illa igitur meretricio procax motu, infracto per delicias incessu, nutantibus oculis et ludentibus iaculans palpebris retia, quibus pretiosas iuvenum animas capit, . . . in plateis vaga, . . . pudore vilis, amictu dives, genas picta; etenim quia verum decorem naturae habere non potest, adulterinis fucis affectatae pulchritudinis lenocinatur speciem, non veritatem; vitiorum succincta comitatu et quodam nequitiarum choro circumfusa, dux criminum.

τοὺς θησαυροὺς ἀναπετάσασα χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν τῶν ἐνόντων ἀφθο-
νωτάτην εἰσαεὶ παρέξω. βούλομαι δέ σοι προειπεῖν τὸ πλῆθος τῶν 23
ταμιευομένων ἀγαθῶν, ἵνα κἂν συναινῇς ἑκὼν ἀσμενίζῃς, κἂν ἀποστρέφῃ
μὴ ἀγνοῶν ἀρνῇ· ἄνεσίς ἐστι παρ' ἐμοὶ καὶ ἄδεια καὶ ἐκεχειρία καὶ
πόνων ἀμελετησία καὶ χρωμάτων ποικιλία καὶ κλάσεις ἐμμελέσταται
φωνῆς, σιτία πολυτελῆ καὶ ποτά, ὀσμῶν ἡδίστων παμπληθεῖς διαφοραί,
συνεχεῖς ἔρωτες, ἀπαιδαγώγητοι παιδιαί, μίξεις ἀνεξέταστοι, ἀνουθέτητοι
λόγοι, ἔργα ἀνυπεύθυνα, ἀφρόντιστος βίος, μαλακώτατος ὕπνος, κόρος
ἀπλήρωτος. ἐὰν οὖν ἐθελήσῃς σὺν ἐμοὶ ποιεῖσθαι τὰς διατριβάς, ἐκ 24
πάντων εὐτρεπίσασά σοι τὰ ἁρμόζοντα δωρήσομαι, συνεπισκοποῦσα τί ἂν
φαγὼν ἢ πιὼν γανωθείης ἢ τί τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδὼν ἢ τοῖς ὠσὶν ἀκούσας
ἢ μυκτῆρσιν ὀσφρόμενος ἡσθείης· ἐλλείψει δὲ οὐδὲν ὧν ἂν ἐπιθυμήσῃς,
πλείω γὰρ τῶν ἀναλισκομένων εὑρήσεις τὰ γεννώμενα. φυτὰ γάρ ἐστιν 25
ἐν τοῖς λεχθεῖσι θησαυροῖς ἀειθαλῆ, βλαστάνοντα καὶ τίκτοντα καρποὺς
ἐπαλλήλους, ὡς τὴν τῶν ὡραίων καὶ νέων ἀκμὴν ἐπιτρέχειν καὶ κατα-
λαμβάνειν τοὺς ἤδη πεπανθέντας· πόλεμος οὐδὲ εἷς ἐμφύλιος ἢ ξενικὸς
τὰ φυτὰ ταῦτα πώποτε ἔτεμεν, ἀλλ' ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον αὐτὰ γῆ παρέ-
λαβεν, ὥσπερ ἀγαθὴ τροφὸς τιθηνεῖται, ῥίζας μὲν οἱονεὶ θεμελίους εἰς
τὸ κάτω βαλλομένη κραταιοτάτας, τὸ δὲ ὑπὲρ γῆς ἔρνος οὐρανόμηκες

---

2 εἰσαεὶ] σοι MA¹G¹ προσειπεῖν P 3 κἂν prius om. MA¹G¹ συναινέσας MA¹G¹, σανης Pap ἀσμενίζῃ MA¹, ἀσμενίζεις FH ἀποστραφῇς MA¹G² 4 εστιν Pap ἐκκεχειρία MA²BHPF, εκεχηρεια Pap 5 χρημάτων A²G²BHPF 6 σιτία Pap MA¹G¹: σιτία τε ceteri ὀσμῶν] ἀρωμάτων MA¹G¹ 7 παιδειαι Pap, παιδειαί G¹ (παιδεῖαι legit Ambros.) 8 ἀφρόντιστος Pap MA¹G¹: ἄφροντις ceteri 9 ἀπλήρωτος] ἀπαραίτητος MA¹G¹ θελήσῃς A²BF 10 εὐπορήσασα καὶ εὐτρεπίσασα F εὐτρεπίσασα Pap et codd.: ὧν εὐτρέπισα v ἁρμόττοντα MA¹ 11 ἢ τί πιὼν HPUF ἢ τί τοῖς ὠσὶν A²B ωσι et μυκτηρσι Pap 12 οσφρομενος Pap: ὀσφραινόμενος codd. δ' A²G²BHPUF ἐπιθυμήσειε A¹ 13 τὰ γεννώμενα Pap MA¹G¹: γεγενημένα (om. τὰ) ceteri 14 ἀειθαλεῖς A¹ καὶ τίκτοντα om. MA¹G¹ 16 τοὺς om. G¹ πόλεμος δὲ U, πόλεμος δ' HP οὐδεὶς MA¹G¹ ἢ] καὶ A¹ 17 ταῦτα τὰ φυτὰ H (β' α') οὐπώποτε MA¹ ἀπέτεμεν MA¹G¹, ἐπέτεμεν G²U, ἐξέτεμεν A²B τὸ om. Pap (?) A¹ 18 ταῦτα τιθηνεῖται MA¹G¹ οἷον εἰς U 19 τὰ κάτω A²B βαλομένη A²B, βαλλομένης F τὸ] τὰ Pap A²G²BPUF δ' A²G²BHPUF

---

2 sqq. *ibid.* ... spargit odores suos voluptas, ... thesauros demonstrat, regna promittit, amores spondet continuos, inexploratos concubitus pollicetur, sine paedagogo disciplinas, sine monitore sermones, vitam sine sollicitudine, mollem somnum, inexplebilem cupiditatem.

ἀνατείνασα, κλάδους δὲ ἐκφύσασα τῶν ἐν ζῴοις χειρῶν καὶ ποδῶν ἀναλογοῦντα μιμήματα, πέταλα δὲ οἷον κόμας σκέπην ἐν ταὐτῷ καὶ κόσμον ἐπανθῆσαι παρασκευάσασα, καρποὺς δὲ ἐπὶ τούτοις, ὧν ἕνεκα κἀκεῖνα".

26 | τούτων ἀκούσασα ἡ ἑτέρα — καὶ γὰρ ἐν ἀποκρύφῳ μὲν ἐν ἐπηκόῳ II p. 2[illegible] δὲ εἱστήκει —, δείσασα μή ποτε λαθὼν ὁ νοῦς αἰχμάλωτος ἀνδραποδισθεὶς ἀπαχθῇ τοσαύταις δωρεαῖς καὶ ὑποσχέσεσιν, ἔτι καὶ πρὸς τὴν ὄψιν ἐνδοὺς εὖ καὶ ποικίλως ἐπὶ ἀπάτῃ τετεχνιτευμένην — διὰ γὰρ τῶν περιάπτων καὶ μαγγανειῶν ἔνυττεν, ἐκήλει, γαργαλισμοὺς ἐνειργάζετο —, παρελθοῦσα ἐξαίφνης ἐπιφαίνεται ἐλευθέρας καὶ ἀστῆς προσφερομένη πάντα, σταθερὸν βάδισμα, ἠρεμαιοτάτην ὄψιν, χρῶμα καὶ τὸ αἰδοῦς καὶ τὸ σώματος ἀκιβδήλευτον, ἀψευδὲς ἦθος, ἀνόθευτον βίον, ἀποίκιλον γνώμην, λόγον οὐ φένακα, διανοίας ὑγιοῦς ἀληθέστατον μίμημα, σχέσιν ἄπλαστον, οὐ σεσοβημένην κίνησιν, μετρίαν ἐσθῆτα, τὸν χρυσοῦ τιμιώτερον φρονήσεως καὶ ἀρετῆς κόσμον.

27 συνείποντο δὲ αὐτῇ εὐσέβεια ὁσιότης ἀλήθεια θέμις ἁγιστεία εὐορκία δικαιοσύνη ἰσότης εὐσυνθεσία κοινωνία ἐχεθυμία σωφροσύνη κοσμιότης ἐγκράτεια πρᾳότης ὀλιγοδεΐα εὐκολία αἰδὼς ἀπραγμοσύνη ἀνδρεία γενναιότης εὐβουλία προμήθεια φρόνησις προσοχὴ διόρθωσις εὐθυμία χρηστότης ἡμερότης ἠπιότης

1 δ' A²G²HPUF, δὲ om. B ἐκφύσασα Pap G¹: ἐκφύσας A¹, ἐκφῦσα ceteri l. 2 ἀναλογοῦντα] επαγοντα Pap, ἀναλογοῦντας L 2 μιμεῖται G²HPUF πετάλω Pap HP δὲ καὶ B σκέπειν L 3 παρασκευάσασα] παρεσκεύασά σοι H corr. L δὲ Pap MG¹: δ' ceteri 4 ἡ om. N ὑπηκόῳ A¹ 5 δ' A²B λαβὼν UN, παθὼν B ὁ νοῦς λαθὼν transp. MA¹G¹ 7 ἐνδιδοὺς HP τεχνιτευμένην (sic) U: τετεχνιτευμένη MA¹GN, τεχνιτευμένη HPF, τετεχνευμενη Pap, τεχνιτευόμενος A²B 8 ἐκήλει] ἐκίνει A¹ γαργαλισμὸς A¹, γαργαλισμὸν G²HU 9 προφερομένη A²BP, προφερομένους N, ἐπιφερομένη MA¹G¹ 10 πάντα] παν Pap σταθηρὸν (ε superscr.) A² ἠρεμαίαν τὴν MA¹G¹ αἰδοῦς] αὐδοῦν A²BP 11 τὸ] τοῦ A¹ 12 φαίνακα A¹G² ὑγιοῦς] ἀληθοῦς FN ἀληθέστατον ὑγιοῦς transp. B 13 ἄπλαστον] ἁπλῆν F σεσοβημενη Pap 14 κόσμον] πλοῦτον G¹ δὲ Pap MG¹FN: δ' ceteri 15 ἀλήθεια — ἰσότης om. Pap post ἁγιστεία add. θεοσέβεια MA¹G¹ καὶ εὐορκία HP ἰσότης] ὁσιότης B ἀσυνθεσία G¹ 16 κοινωνία om. FN ἐχεθυμία Pap F: εὐθυμία MA¹G¹, ἐχεμυθία ceteri πραΰτης Pap ὀλιγοδέεια Pap GP, ὀλιγόδεια F 17 αἰδὼς — προσοχὴ (18) om. Pap ἀνδρία ABG προμηθία A¹

4 — 216,7 N fol. 162ᵛ: τούτων ἀκούσασα — εὐφραίνεται. 4 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 5, 15* His auditis . . . haeret saucius. quem miserans virtus et casurum cito videns improviso occurrit, verita ne inter moras illecebris demulcentibus mens capiatur humana.

φιλανθρωπία μεγαλοφροσύνη μακαριότης ἀγαθότης· ἐπιλείψει με ἡ
ἡμέρα λέγοντα τὰ τῶν κατ' εἶδος ἀρετῶν ὀνόματα. αὗται παρ' ἑκάτερα 28
στᾶσαι μέσην αὐτὴν ἐδορυφόρουν· ἡ δὲ σχῆμα τὸ σύνηθες ἑαυτῇ
λαβοῦσα λόγων ἤρξατο τοιῶνδε· „τὴν τερατουργὸν καὶ μάχλον καὶ μυθο-
λόγον εἶδον ἡδονὴν τραγικώτερον ἐνεσκευασμένην καὶ λιπαρῶς θαμινά
σοι προσομιλοῦσαν, ὥστε — εἰμὶ γὰρ μισοπόνηρος φύσει —, δείσασα
μὴ λάθῃς ἀπατηθεὶς καὶ συναινέσας κακοῖς μεγίστοις ὡς ὑπερβάλλουσιν
ἀγαθοῖς, ἠξίωσα τὰ προσόντα τῇ γυναικὶ μετὰ πάσης ἀληθείας προει-
πεῖν, ἵνα μηδὲν ἀγνοίᾳ τῶν συμφερόντων ἀπωσάμενος ἀβούλητον ἐμπο-
ρεύσῃ κακοπραγίαν. τὴν μὲν οὖν σκευὴν ᾗ κέχρηται πᾶσαν ἀλλοτρίαν 29
ἴσθι· τῶν γὰρ εἰς γνήσιον κάλλος οὐδὲν οἰκεῖον ἐξ ἑαυτῆς ἐπιφέρεται,
περιῆπται δὲ δίκτυα καὶ πάγας ἐπὶ τῇ σῇ θήρᾳ, νόθην καὶ κίβδηλον
εὐμορφίαν, ἃ προϊδόμενος, ἢν εὖ φρονήσῃς, ἀτελῆ τὴν ἄγραν αὐτῇ
παρασκευάσεις· ὀφθαλμοὺς μὲν γὰρ φανεῖσα ἡδύνει, ὦτα δὲ φθεγξαμένη
λιγαίνει, ψυχὴν δὲ τὸ πλείστων ἄξιον κτῆμα καὶ διὰ τούτων καὶ τῶν
ἄλλων ἁπάντων μερῶν πέφυκε λυμαίνεσθαι. τῶν δὲ περὶ αὐτὴν ἃ μὲν
II p.268 M. ἔμελλεν ἀκούσαντί σοι | προσηνῆ γενήσεσθαι διεξῆλθε, τὰ δὲ ἄλλα ὅσα
μὴ ῥᾳστώνην εἶχεν ἀμύθητα ὄντα ἐθελοκακοῦσα ἐπεκρύψατο, οἷς οὐκ

---

1 post μεγαλοφροσύνη add. μεγαλειότης A^{1}G^1 μακαριωσύνη A^1 ἡ om. Pap 2 τὰ om. MA^{1}G^{1}UN τὰ ὀνόματα MA^{1}G^1 3 στᾶσα F, πᾶσαι MG^2 ἑαυτῇ] αὐτῇ MA^{1}G^1 4. 5 καὶ μυθολόγον om. FN 5 τραγικωτέραν G^{2}HPFN, τραγικωτέρως A^{2}B ἐσκευασμένην U, ἀνεσκευασμένην N 6 ὥστε Pap MG^1: ὥστ' ceteri 8 τῇ γυναικὶ om. A^{2}B, ἐν τῇ γυναικὶ N 9 μηδὲ A^{2}B 9. 10 ἐμπορήσῃ A^{2}B 10 τὴν κακοπραγίαν G^1 πᾶσαν ᾗ κέχρηται transp. A^{2}B ἀλλοτρία πᾶσα MA^{1}G^1 11 ἴστε G^{2}P ἴσθι· τῶν] αἰσθητῶν A^{1}G^1, αἰσθητὸν M ἑαυτῆς Pap A^1: αὑτῆς MA^{2}BG^1, αὐτῆς G^{2}HPUFN φέρεται MA^{1}G^1, περιφέρεται B 12 πάγας] πάσας N 13 προειδόμενος Pap et codd. εὖ φρονήσῃς MA^{1}G^1, ευφροσυνης (sic) Pap: εὖ φρονῇς ceteri αὐτῇ om. G 14 γὰρ om. G^2 ηδυνη Pap δὲ om. Pap 15 πλείστων U: πλεῖστον G^1, πλείστου ceteri (et Pap) 16 πάντων U αὐτὴν] αὑτὴν codd., εαυτου Pap 17 προσηνεῖ HF γενέσθαι MABG^1 διεξελθον Pap δὲ Pap MG^1: δ' ceteri 18 ἀπεκρύψατο MABG^{1}P

---

6 sqq. *ibid.* palam, inquit, apparui tibi non quaerenti me, ne fallat imprudentem et circumveniat te mulier effrenata et luxuriosa quae non novit pudorem.
10 sqq. *ibid.* . . . non te vincat formae concupiscentia: adulterina est, fucis illita, nequaquam vero ac sincero fulgens decore . . . mala sunt voluptatis vincula: oculos delectat, demulcet aures, sed mentem inquinat; multa mentitur, falsa adiungit, vera subducit.

30 ἄν τινα συναινέσειν εὐχερῶς προσεδόκησεν. ἐγὼ δὲ καὶ ταῦτα ἀπαμφιά-
σασα ἀναδείξω καὶ οὐ μιμήσομαι τρόπους ἡδονῆς, ὡς ὅσα μὲν ἐπαγωγά
ἐστιν ἐν ἐμοὶ μόνα ἐπιδείξασθαι, τὰ δὲ ἔχοντα δυσκολίαν συσκιάσαι καὶ
περιστεῖλαι, ἀλλὰ τοὐναντίον τὰ μὲν τέρψιν ἐξ ἑαυτῶν καὶ χαρὰν ἐνδι-
δόντα ἡσυχάσω, εἰδυῖα ὅτι φωνὴν ῥήξει τὴν δι' ἔργων, τὰ δ' ἐπαχθῆ
καὶ δυσυπομόνητα κυρίως ἑρμηνεύσω τοῖς ὀνόμασι γυμνοῖς κἀν μέσῳ
τιθεῖσα αὐτά, ὡς ἔκδηλον τὴν ἑκάστου φύσιν καὶ τοῖς ἀμυδρῶς ὁρῶσι
προφαίνεσθαι· τῶν γὰρ ἡδονῆς μεγίστων ἀγαθῶν τὰ παρ' ἐμοὶ μέγιστα
δοκοῦντα εἶναι κακὰ καλλίω καὶ τιμιώτερα τοῖς χρωμένοις ἐξελεγχθή-
31 σεται. πρὶν δὲ περὶ τῶν ἰδίων ἄρξασθαι, ὅσα ἂν ἐνδέχηται τῶν ὑπ'
ἐκείνης ἡσυχασθέντων ὑπομνήσω· εἰποῦσα γὰρ περὶ ὧν ἐθησαυρίσατο
χρωμάτων φωνῶν ἀτμῶν χυλῶν ποιοτήτων δυνάμεων τῶν κατὰ ἁφὴν
καὶ πᾶσαν αἴσθησιν καὶ τῷ τῆς ἀκροάσεως ἐφηδύνασα προσαγωγῷ
τὰς ἄλλας νόσους καὶ κῆρας ἑαυτῆς οὐκ ἐμήνυσεν, αἷς ἐξ ἀνάγκης ἐκεῖνα
αἱρούμενος χρήσῃ, ἵνα αὔρᾳ τινὸς ὠφελείας ἐπαρθεὶς ἐντὸς ἀρκύων
32 ληφθῇς. ἴσθι οὖν, ὦ οὗτος, ὅτι γενόμενος φιλήδονος πάντ' ἔσει ταῦτα·
πανοῦργος θρασὺς ἀνάρμοστος ἄμικτος δύσχρηστος ἔκθεσμος ἀργαλέος
ἀκρόχολος ἀνεπίσχετος φορτικὸς ἀνουθέτητος εὐχερὴς κακότεχνος
ἀδιάγωγος ἄδικος ἄνισος ἀκοινώνητος ἀσύμβατος ἄσπονδος πλεονέκτης

---

1 συναινέσει F   ἀκριβῶς καὶ εὐχερῶς B   καὶ om. Mang.   1. 2 ἀπαμφιέσασα (ε) MA^2G^2U, ἐπαμφιέσασα P, ἀπαμφιάσασα A^1 2 ἀναδιδάξω MA^1G^1U 2. 3 ἐπαγωγά ἐστιν Pap MA^1G^1: ἐστιν ἐπαγωγὰ ceteri   3 ἐν] συν Pap   δὲ Pap MG^1U: δ' ceteri   δυσκολίας MA^1G^1 4 ἐξ αὐτῶν MA^1G^1, ἐν ἑαυτῷ B   4. 5 ἐνδιδόντα] παρέξοντα MA^1G^1 5 ἡσυχάσαι P, ἡσυχάσασα H   6 κυρίοις A^2BG^2HPFN γυμνὰ A^2BG^2HPFN κἀν A^2G^2HPF: κἂν BUN, και Pap, ἐν MA^1G^1 7 εγδηλουν Pap   αμυδροις Pap   8 προσφαίνεσθαι MA^1G^1 9 δοκοῦντα Pap MA^1G^1N: δοκοῦντ' ceteri   10 ὅσ' A^2, ὡς B   ὅσα ἐνδέχεται (om. ἂν) MA^1G^1, οσα αν δεχηται Pap   11 ὑπομιμνήσκω MA^1G^1 12 χρημάτων B   φωνῆς MG^1 χυλῶν ante φωνῶν transp. A^2BU, ante ἀτμῶν G^2HPF χιλῶν A^1B πιοτήτων A^1 καθ' ἀφὴν A^1 13 τῷ] των Pap   ἀφηδύνασα UFN   προσαγωγῷ MA^1G^1: προσαγωγὰς ceteri   14 τὰς ἄλλας MA^1G^1: τὰς om. ceteri   ἐκείναις A^1 15 ἵν' AB   τινὶ N   16 οὖν add. Pap MA^1G^1: om. ceteri   πάνθ' A^2G^2UFN ἔσει Pap MA^1G^1: ἕξεις ceteri   17 ἄμικτος δύσχρηστος ἔκθεσμος om. Pap   ἔκθεσμος — ἀνουθέτητος (18) om. A^1 18 εὐχερὴς ἀνουθέτητος transp. B   εὐχερὴς κακότεχνος ἀδιάγωγος om. Pap, εὐχερὴς — ἀκοινώνητος om. N   19 ἄδικος ἀδιάγωγος transp. B   ἄδικος om. G^2 ἄνοσος G^1 ἄνισος post ἄσπονδος transp. B

---

1 sqq. *ibid.* . . . non te celabo quae summa eius feruntur, ne videar deoperire quae displiceant in voluptate et obumbrare quae placeant.

κακονομώτατος ἄφιλος ἄοικος ἄπολις στασιώδης ἄτακτος ἀσεβὴς ἀνίερος ἀνίδρυτος ἄστατος ἀνοργίαστος βέβηλος ἐναγὴς βωμολόχος ἀλάστωρ παλαμναῖος ἀνελεύθερος ἀπότομος θηριώδης ἀνδραποδώδης δειλὸς ἀκόλαστος ἄκοσμος αἰσχρουργὸς αἰσχροπαθὴς ἀχρώματος ἄμετρος ἄπληστος ἀλαζὼν δοκησίσοφος αὐθάδης βάναυσος βάσκανος φιλεγκλήμων δύσερις διάβολος χαῦνος ἀπατεὼν ἀγύρτης εἰκαῖος ἀμαθὴς ἀναίσθητος ἀσύμφωνος [ἄπιστος] ἀπειθὴς ἀφηνιαστὴς γόης εἴρων κέρκωψ δυσυπονόητος δυσώνυμος δυσεύρετος δυσέφικτος ἐξώλης κακόνους ἀσύμμετρος ἀκαιρολόγος μακρήγορος ἀδολέσχης ἀερόμυθος κόλαξ νωθὴς ἀπερίσκεπτος ἀπρο-
II p.269 M. όρατος ἀπρονόητος ὀλίγωρος ἀπαράσκευος ἀπειρόκαλος | πλημμελὴς σφαλλόμενος διαπίπτων ἀδιοίκητος ἀπροστασίαστος λίχνος ἀγόμενος διαρρέων εὐένδοτος δολιώτατος διχόνους δίγλωσσος ἐπίβουλος ἐνεδρευτικὸς ῥᾳδιουργὸς ἀδιόρθωτος ἐνδεὴς ἀεὶ ἀβέβαιος ἀλήτης ἐπτοημένος φορᾷ χρώμενος εὐεπιχείρητος ἐπιμανὴς ἀψίκορος φιλόζωος δοξοκόπος βαρύμηνις βαρύσπλαγχνος βαρύθυμος βαρυπενθὴς δυσόργητος ψοφοδεὴς ὑπερθετικὸς μελλητὴς ὕποπτος ἄπιστος δύσλυτος καχυπόνους δύσελπις ἀρίδακρυς ἐπιχαιρέκακος λελυττηκὼς παρακεκομμένος ἀδιατύπωτος κακομήχανος αἰσχροκερδὴς φίλαυτος ἐθελόδουλος ἐθέλεχθρος δημοκόπος κακοικονόμος σκληραύχην θηλυδρίας ἐξίτηλος ἐκκεχυμένος σκωπτικὸς τρώκτης ἠλίθιος βαρυδαιμονίας ἐμπεφορημένος ἀκράτου.

33 τοιαῦτα τῆς περικαλλοῦς καὶ περιμαχήτου ἡδονῆς ἐστι τὰ μεγάλα μυστήρια· ἅπερ

---

1 κακογνωμότατος MA^1, κακογνωμονώτατος G^1 ἄτακτος Pap MA^1G^1: ἄπιστος ceteri 2—5 ἀνοργίαστος — δοκησίσοφος om. B 3—4 δειλὸς — ἄπληστος om. N 4 αἰσχροπάθεια F 5 βάσκανος — ἀπρονόητος (10) om. B post βάσκανος add. εἰδεχθήμων MA^1G^1 7 ἄπιστος om. A^2, seclusi (v. inf. l. 16) 8 δυσάρεστος G^2, δυσεύρετος om. MA^1G^1 δυσέφικτος MA^1G^1: δύσφευκτος ceteri post δυσέφικτος add. δύσπιστος MA^1G^1 9 ἀερόμυθος om. MA^1G^1, ἀκριτόμυθος coni. Mang. ἀπερίσκεπτος — βαρύθυμος (15) om. HPL^1 10 ἀπειρόκαλος — ἀγόμενος (11) om. B 12 εὐένδοτος] ἀνένδοτος G^1, ἀνευένδοτος M 13 ἀεὶ om. MA^1G^1B ἀλήτης] ἀλείπτης G^2 ἐπτοημένος MA^1G^1: ἑπόμενος ceteri φθορᾷ MA^1 14 post χρώμενος repet. ἐπίβουλος MA^1 εὐεπιχείρητος om. A^2G^2BU 15 δυσόργητος codd.: δυσάλγητος v 16 ὑποθετικὸς A^2BG ἄπιστος om. A^2G^2BHP δύσλυτος] δύσλητος A^2B, δυσίατος MA^1G^1 κακυπόνους G^2HPUFN 17 λελυπηκως Pap περικεκομμενος Pap, ἐπιτετριμμένος MA^1G^1 εὐδιάπτωτος MA^1G^1 18 post δημοκόπος repet. δοξοκόπος (cf. l. 14) Pap MA^1G^2HPUF 19 κακοοικονόμος MA^1, κακόνομος FN 20 τρωκτης Pap: τρωκτικὸς MA^1G^1, στρωτικὸς G^2HPUFN, στρωτικὸς (τ supra) A^2 τρώκτης ἠλίθιος om. B τοιαῦτα — 216,2 αὐτῆς] τῆς μὲν οὖν περικαλλοῦς καὶ περιμαχήτου ἡδονῆς τὰ μεγάλα μυστήρια τίς ἀγνοεῖ τῶν βροτῶν; (om. cet.) H^1P^1 21 ἡδονῆς ἐστι τὰ μεγάλα μυστήρια Pap MA^1G^1: τὰ μεγάλα μυστήρια ἡδονῆς ἐστιν ceteri

ἑκοῦσα ἀπεκρύψατο δέει τοῦ μὴ γνόντα σε ἀποστραφῆναι τὴν εἰς τὸ αὐτὸ σύνοδον αὐτῆς. τῶν δὲ παρ' ἐμοὶ θησαυριζομένων ἀγαθῶν τὸ πλῆθος ἢ μέγεθος τίς ἂν ἀξίως εἰπεῖν δυνηθείη; | ἴσασιν οἱ κεκοι- I p. 167 M. νωνηκότες ἤδη καὶ οἷς ἵλεως ἡ φύσις πάλιν γνώσονται κληθέντες εἰς μετουσίαν θοίνης, οὐχ ἐξ ἧς αἱ γαστρὸς ἡδοναὶ πιμπλαμένης τὸ σῶμα πιαίνουσιν, ἀλλ' ἀφ' ἧς διάνοια ἐντρεφομένη καὶ ἐγχορεύουσα ἀρεταῖς
34 γήθει τε καὶ εὐφραίνεται. (6.) διὰ μὲν δὴ ταῦτα καὶ τὸ πάλαι λεχθέν, ὅτι πέφυκεν ἐξ ἑαυτῶν φωνὴν ἀφιέναι, κἂν ἡσυχάζηται, τὰ ὅσια ἅτε ὄντως ἀγαθά, τὸν περὶ αὐτῶν | λόγον ἐῶ· οὐδὲ γὰρ ἥλιος ἢ σελήνη p. 168 M. χρῄζουσιν ἑρμηνέως, ὅτι τὸν σύμπαντα κόσμον, ὁ μὲν ἡμέρας, ἡ δὲ νυκτὸς ἀνασχόντες, φωτὸς ἐμπιπλᾶσιν· ἀλλ' ἔστιν αὐτοῖς ἡ ἐπίλαμψις ἀμάρτυρος πίστις ὀφθαλμοῖς ὤτων ἐναργεστέρῳ κριτηρίῳ βεβαιουμένη.
35 τὸ δὲ δοκοῦν τῶν παρ' ἐμοὶ μάλιστα δυσκολίαν ἔχειν καὶ χαλεπότητα οὐδὲν ὑποστειλαμένη μετὰ παρρησίας λέξω· καὶ γὰρ τοῦτό που φαντασίᾳ μὲν κατὰ τὴν πρόχειρον ἔντευξιν ἀργαλέον εἶναι δοκεῖ, μελέτῃ δὲ ἥδιστον καὶ ἐξ ἐπιλογισμοῦ συμφέρον. ἔστι δὲ ὁ ῥᾳστώνης ἐχθρὸς πόνος, πρῶτον καὶ μέγιστον ἀγαθόν, προσφερόμενος τὸν ἀκήρυκτον πρὸς ἡδονὴν πόλεμον· ἀρχὴν γάρ, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, παντὸς ἀγαθοῦ καὶ

---

1 δέει] αἰεὶ G²H²P²UFN 1. 2 εἰς τὸ αὐτὸ om. MA¹G¹ 2 παρ' ἐμοὶ] παρὰ τῇ ἀρετῇ H¹P¹ 2. 3 τὸ πλῆθος ἀγαθῶν transp. A²B 3 ἢ τὸ μέγεθος A¹ δυνηται Pap 4 ἵλεως ἡ φύσις Pap UFN: ἡ φύσις ἵλεως ceteri 6 ἐντρυφομένη U ἐγχορέουσα H¹P 7 γήθει codd.: fort. γηθεῖ scribendum γήθει τε] γήθεται A 8 ἑαυτῶν Pap UF: αὑτῶν Hcorr., αὐτῶν ceteri τὰ ὅσια ἅτε MA: τὰ ὅσιά τε GHP, ὅσια ἅτε om. Pap UF; τὰ ὁσιότητος coni. Mang., τὰ ὅσα παρ' ἐμοὶ coni. Wendl. 9 ὄντως] ονπας Pap, ὄντα A τὸν Pap UF: τόν τε ceteri περὶ αὐτὸν Pap G οὐδὲ UF (Pap?): οὔτε ceteri ἢ] οὔτε HP 10 ἡ] ὁ G 11 ἀνασχόντες] ἀνίσχοντες Hcorr. L¹ φωτὸς] τὸ φῶς U 12 ὀφθαλμῶν G ενεργεστερωι Pap 13 ἐμοὶ] αὐτῇ HP χαλεπότητα] λεπτότητα UF 14 ουδε Pap οὐδὲν ὑποστειλαμένη om. HPL¹ που] πως G, om. UF 16 εστιν Pap

---

7 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 6,22* Audisti voluptatis mysteria, audisti etiam copiarum nostrarum munera, quas ego non supellectili operiendas, sed Scripturae nudis sermonibus demonstrandas putavi, ut sua ipsa luce fulgerent et ex se ipsae vocem emitterent sui invicem. neque enim sol et luna interprete indigent: habent interpretem fulgorem sui luminis, quo totus repletus orbis est; illis illuminatio est fides sine indice, quaedam, ut ita dicam, intestata testis, quae alieno non indiget testimonio, ut subito se universorum oculis effundit. non ergo nuntiantur opera nostra, sed clamant et se ipsa nuntiant. 18—217,2 D^R fol. 274ʳ Φίλωνος: ἀρχὴν εἰ δεῖ — οὐδὲν εὑρήσεις. Anton. Mel. II 45 Col. 1124 Φίλωνος: ἀρχὴν εἰ δεῖ — οὐ χωρὶς τῶν ἀγαθῶν οὐδὲν ἔστι παρὰ τῷ θνητῷ γένει συνιστάμενον.

ἀρετῆς ἁπάσης ὁ θεὸς ἀνέδειξεν ἀνθρώποις πόνον, οὗ χωρὶς τῶν καλῶν
παρὰ τῷ θνητῷ γένει συνιστάμενον οὐδὲν εὑρήσεις. καθάπερ γὰρ 36
ἄνευ φωτὸς ἀμήχανον ἰδεῖν, μήτε χρωμάτων μήτε ὀμμάτων ἱκανῶν ὄντων πρὸς τὴν δι' ὄψεως ἀντίληψιν — δεσμὸν γὰρ ἀμφοῖν προϋπειργάσατο τὸ φῶς ἡ φύσις, ᾧ συνάγεται καὶ ἁρμόζεται πρὸς χρῶμα ὀφθαλμός, ἐπὶ σκότους δὲ ἡ δύναμις ἀνωφελὴς ἑκατέρου —, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα τῶν κατ' ἀρετὴν πράξεων ἀντιλαμβάνεσθαι ἀδυνατεῖ μὴ προσχρησάμενον ὥσπερ φωτὶ συνεργῷ τῷ πόνῳ· μέσος γὰρ διανοίας ἱδρυθεὶς καὶ οὗ διάνοια ὀρέγεται καλοῦ, τὸ μὲν ἔνθεν τὴν δὲ ἔνθεν ἐπισπασάμενος ἑκατέρᾳ χειρὶ φιλίαν καὶ συμφωνίαν
αὐτὸς ἀγαθὰ τέλεια ἐργάζεται. (7.) ὁποῖον γὰρ ἂν ἐθέλῃς ἑλοῦ τῶν 37
ἀγαθῶν, καὶ τοῦθ' εὑρήσεις πόνῳ περιγινόμενόν τε καὶ βεβαιούμενον· εὐσέβεια καὶ ὁσιότης ἀγαθά, ἀλλ' οὐκ ἄνευ θεραπείας θεοῦ τυχεῖν αὐτῶν δυνάμεθα, θεραπεία δὲ ταῖς ἐν πόνοις φιλοτιμίαις συνέζευκται· φρόνησις καὶ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη καλαὶ πᾶσαι καὶ τέλεια ἀγαθά, ἀλλ' οὐ τῇ ῥᾳστώνῃ ταῦτα ληπτά, ἀγαπητὸν δέ, εἰ συνεχέσι ταῖς ἐπιμελείαις ἐξευμενισθήσονται· τὴν πρὸς θεὸν καὶ ἀρετὴν ἀρέσκειαν ὥσπερ τινὰ ἔντονον καὶ σφοδρὰν ἁρμονίαν οὐ δυνηθὲν τὸ πάσης ψυχῆς ὄργανον ἐνεγκεῖν ἀνείθη καὶ ἐχαλάσθη πολλάκις, ὡς ἀπὸ τῶν ἄκρων ἐπὶ τὰς μέσας καταβῆναι τέχνας· ἀλλ' ὅμως κἂν ταῖς μέσαις πολὺς ὁ κάματος·
ἴδε τοὺς τῶν ἐγκυκλίων καὶ τῶν λεγομένων προπαιδευμάτων ἀσκητὰς 38
ἅπαντας· ἴδε τοὺς γεωπόνους καὶ ὅσοι τὸν βίον ἔκ τινων ἐπιτηδεύσεων πορίζουσιν· οὗτοι τῶν φροντίδων οὐ μεθ' ἡμέραν οὐ νύκτωρ ἀφίστανται,

---

1 ἁπάσης Pap UFD: πάσης ceteri   ἐνέδειξεν D   καλῶν] ἀγαθῶν D   2 θνητων Pap   3 φωτὸς ἄνευ transp. H   ὀμμάτων] σχημάτων M   4 ὄψεων UF   5 τὸ om. Pap   τὸ φῶς] σοφῶς G   ὧ συνάγεται UFL², ωι και συναγεται Pap: ὡς οὖν ἀπαιτεῖ ceteri; ᾧ συνάπτεται coni. Mang.   χρωματα Pap   6 ἐπὶ σκότους] ἐπισκοτοῦσα UF   δὲ F, δ' U: γὰρ ceteri, om. Pap   7 καὶ om. Pap UF   7. 8 ἀντιλαμβάνεσθαι ἀδυνατεῖ scripsi: ὁτιοῦν ἀντιλαμβάνεσθαι ἀδυνατεῖ MAGHP, ἀδυνατεῖ λαμβάνεσθαι Pap UF   8 προσχρησάμενος F   συνεργως Pap   9 ἱδρυνθεὶς FL²   11 εαν Pap   θέλῃς Pap MAG   12 τοῦτο UF   πόνῳ om. P   13 εὐσέβεια δὲ HP   τυχεῖν θεοῦ transp. U   14 δὲ] μὲν A   ἐμπόνοις MAUF   15 φρόνησις δὲ AP   καὶ ante ἀνδρεία om. F   ἀνδρία AG   16 οὐ τῇ ῥαστώνῃ ταῦτα ληπτά U: ουθετερα λημπτα Pap, οὔτη (sic) ληπτά F, οὐχ ἁπλῶς ληπταί ceteri   δ' UF   συνεχεσιν Pap   17 ἐξευμαρισθήσονται coni. Mang.   τον θεον Pap   καὶ om. F   αρετης Pap   καὶ ἀρέσκειαν G   18 ἔντονον Pap UF: σύντονον ceteri   ψυχῆς om. L   19 ἀνέθη MGP, ἀνεί(ε)θη A   20 κἀν AF: κἂν ceteri   21 ἴδε καὶ F   22 γεωπόνους Pap UF: γεηπόνους ceteri   ἐπιτηδεύσεων Pap UF: ἐπιτηδευμάτων ceteri

ἀλλ' ἀεὶ καὶ πανταχοῦ τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο χειρὶ καὶ ποδὶ καὶ
¦ πάσῃ δυνάμει κακοπαθοῦντες οὐ παύονται, ὡς καὶ θάνατον ἀντικαταλ- p. 169 M.
39 λάττεσθαι πολλάκις. (8.) ἀλλ' ὥσπερ τοῖς ψυχὴν τὴν ἑαυτῶν ἵλεων
σπουδάζουσι λαβεῖν θεραπευτέον ἐξ ἀνάγκης τὰς ψυχῆς ἀρετάς, οὕτως
καὶ τοῖς ἵλεων τὸ σῶμα ἔχειν προαιρουμένοις θεραπευτέον ὑγίειαν καὶ
τὰς συγγενεῖς αὐτῇ δυνάμεις, καὶ δῆτα θεραπεύουσι μετ' ἀνηνύτων καὶ
ἀπαύστων πόνων οἷς φροντὶς εἰσέρχεται τῶν ἐν αὐτοῖς δυνάμεων, ἐξ
40 ὧν συνεκρίθησαν. πάντ' οὖν ὁρᾷς τὰ ἀγαθὰ ἐκ πόνου καθάπερ ἐκ
ῥίζης μιᾶς ἐκπεφυκότα καὶ βλαστάνοντα· ὃν μήποτε ὑπομείνῃς μεθέσθαι,
λήσῃ γὰρ ἅμ' αὐτῷ καὶ σωρὸν ἀθρόον ἀγαθῶν μεθέμενος. ὁ μὲν γὰρ
τοῦ σύμπαντος ἡγεμὼν οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου καὶ ἔχει καὶ παρέχει οἷς
ἂν ἐθέλῃ τὰ ἀγαθὰ μετὰ πάσης εὐμαρείας, ἐπεὶ καὶ τὸν τοσοῦτον
κόσμον ἄνευ πόνων πάλαι μὲν εἰργάζετο, νυνὶ δὲ καὶ εἰσαεὶ συνέχων
οὐδέποτε λήγει — θεῷ γὰρ τὸ ἀκάματον ἁρμοδιώτατον —, θνητῷ δὲ
οὐδενὶ κτῆσιν ἀγαθοῦ δίχα πόνων ἡ φύσις δεδώρηται, ἵνα καὶ ταύτῃ
41 τὸ μακάριον ἐν τοῖς οὖσι μόνον ὁ θεὸς εὐδαιμονίζηται. (9.) δοκεῖ
γάρ μοι πόνος τὴν αὐτὴν προσφέρεσθαι δύναμιν τροφῇ· καθάπερ γοῦν
αὕτη τὸ ζῆν ἐξήρτηκεν ἑαυτῆς συναρτήσασα καὶ τὰ ἐν τῷ ζῆν ἅπαντα
ἔργα τε καὶ πάθη, οὕτως καὶ πόνος ἐκκεκρέμακεν ἑαυτοῦ τὰ ἀγαθά.
ὥσπερ οὖν τοῦ ζῆν τοῖς γλιχομένοις τροφῆς οὐκ ἀμελητέον, οὕτως τοῖς

1 αἰεὶ UF τὸ] τον Pap 2. 3 πολλάκις ἀντικαταλλάττεσθαι transp. U 3 ἵλεω codd. et Pap 4 ψυχῆς] ψυχικας Pap, τῆς ψυχῆς v 5 ἵλεω codd. ὑγίειαν Pap F: ὑγείαν ceteri 6 αὐτῆς UF, αὐτῷ HP δυνάμεις om. Pap UF καὶ δῆτα Pap UF: αἳ δῆτα MAPH[1], ἃς δῆτα GH[2], ὡς δῆτα coni. Wendl. μετὰ Pap U 7 αὑτοῖς H corr. 8 συνεκράθησαν HL[1] πάντ' Pap AUF: πάντα ceteri ὅρα D τἀγαθὰ U 9 ῥίζης μιᾶς Pap UFD: μιᾶς ῥίζης ceteri 10 αθροων Pap, ἀθρόον om. D, ἀγαθῶν ἀθρόον transp. U μεταθέμενος D 11 τε καὶ κόσμου om. Pap UF 12 ἐὰν MHP θελη Pap, ἐθέλοι A τἀγαθὰ U ἐπεὶ καὶ] και επι Pap 13 νυνὶ] νυνι ει Pap εἰς ἀεὶ M, εἰ ἀεὶ F 14 λέγει (η supra) A γὰρ scripsi: δὲ codd. et Pap, μὲν D, om. F ἁρμονιώτατον Pap F δ' UF 15 οὐδὲν U ἀγαθοῦ Pap UFD: ἀγαθῶν ceteri καὶ Wendl.: κἂν codd. 16 μόνον Pap UF: μόνος ceteri εὐδαιμονίζεται G 17 τροφῆς UF γοῦν scripsi: οὖν codd. 18 αὐτὴ U, αὐτῇ F 19 τε καὶ UF: τε om. ceteri 20 του ζην τοις γλιχομενοις Pap: τοῖς γλιχομένοις τοῦ ζῆν codd.

8—10 DR fol. 274r (Φίλωνος:) πάντα — μεταθέμενος. 14—15 ibid. θεῷ μὲν — δεδώρηται. 14—15 Anton. Mel. II 45 Col. 1124 (Φίλωνος:) θνητῷ γὰρ οὐδενὶ κτῆσιν ἀγαθοῦ δίχα πόνων ἡ φύσις δεδώρηται.

τῶν ἀγαθῶν κτήσεως ἐφιεμένοις πόνου προνοητέον· ὃ γὰρ πρὸς τὸ ζῆν τροφή, τοῦτο πρὸς τὸ καλὸν πόνος· ἑνὸς οὖν ὄντος αὐτοῦ μηδέποτε ὀλιγωρήσῃς, ἵνα τὰ πάντα ἀγαθὰ ἀθρόα καρπώσῃ. οὕτως καὶ γενέσει 42 νεώτερος ὢν πρεσβύτερος νομισθήσῃ καὶ τῶν πρεσβείων ἀξιωθήσῃ· ἐὰν δὲ βελτιούμενος ἀεὶ πρὸς τέλος ἀφίκῃ, οὐ μόνον σοι τὰ πρεσβεῖα ὁ πατὴρ ἀλλὰ καὶ τὰ πατρῷα χαριεῖται πάντα, καθάπερ καὶ τῷ τὰς ἕδρας τοῦ πάθους καὶ βάσεις πτερνίζοντι Ἰακώβ, ὃς ὡμολόγησεν ὃ ἔπαθεν εἰπὼν „ὅτι ἠλέησέ με ὁ θεός, καὶ ἔστι μοι πάντα" (Gen. 33, 11), δογματικῶς ἅμα καὶ παιδευτικῶς· ἐν γὰρ τῷ τοῦ θεοῦ ἐλέῳ τὰ πάντα ὁρμεῖ. (10.) μεμάθηκε δὲ ταῦτα παρὰ τῷ πάππῳ τῆς ἑαυτοῦ 43 παιδείας Ἀβραάμ, ὃς τῷ πανσόφῳ Ἰσαὰκ δίδωσι τὰ ὑπάρχοντα πάντα (Gen. 25, 5), οὐδὲν ὑπολειπόμενος τῶν ὑπαρκτῶν τοῖς νόθοις καὶ πλαγίοις τῶν παλλακῶν λογισμοῖς, ἀλλὰ μικρὰ χαρίζεται καὶ μικροῖς ἐκείνοις· τὰ μὲν γὰρ ὑπαρκτά, αἱ τέλειοι ἀρεταί, μόνου τοῦ τελείου καὶ γνησίου κτήματα, τὰ δὲ μέσα τῶν καθηκόντων ἐφαρμόττει καὶ τοῖς

---

1 των αγαθων Pap: τῶν om. codd. 2 πόνος Pap F: ὁ πόνος ceteri οὖν om. G αὐτοῦ ⟨τῶν ἀγαθῶν αἰτίου⟩ coni. Wendl. 3 τὰ πάντα Pap U: πάντα (om. τὰ) F, πάντα τὰ ceteri 4 νομισθησει Pap, νομισθήσῃ UFL²: ὀνομασθήσῃ ceteri αξιωθησει Pap ἐὰν — πατὴρ (6) om. F 5 τέλος Pap U: τὸ τέλος ceteri 6 πάντα χαριεῖται transp. UF 8 ηλεησεν Pap εστιν Pap, ἔτι A 9 τοῦ om. A 10 μεμαθηκεν Pap ταῦτα om. Pap πάππῳ ἑαυτοῦ παιδευθὲν (παιδευθεὶς?) coni. Mang.; fort. πάππῳ ⟨καὶ διδασκάλῳ⟩ 11 πασσοφω Pap διδωσιν Pap πάντα om. UF 12 ὑπολιπόμενος G ὑπαρκτῶν Pap UF: ὑπαρχόντων ceteri 13 πλαγίως F 14 τέλειαι UF 15 μέσα] μικρὰ coni. Mang.

---

3 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 6,23* Haec qui studiose fuerit prosecutus, primatus benedictionis accipiet, sicut patriarcha Iacob qui continentia et fide humanarum supplantavit vestigia passionum. iste ait: misericordiam mei habuit Deus, et sunt mihi omnia. hanc itaque misericordiam nos fide studio operibusque mereamur, quibus disciplinis invenit Israel gratiam Dei et per ipsam omnia; non enim mundi huius copias, sed virtutum disciplinas sibi suppetere gaudebat. has nobis substituamus heredes, quas sanctus Abraham in Isaac filio suo substituit sibi, omnem operum suorum deputans hereditatem sapienti et iusto viro nec ullum ius hereditarium ancillis vel ancillarum filiis derelinquens, sed tantummodo donationis munera; perfectae enim virtutes totum accipiunt gloriae patrimonium, usitatis et mediocribus vile aliquid aspergitur. et ideo Agar, quae advena latine dicitur atque accola, et Cethura, quae odorifera significatur, heredes non sunt; qui enim mediis utitur disciplinis, accola, non inhabitator, est sapientiae; odore aspersus non fructu expletur; sanitatem autem cibus, non odor, invehit, quia odor fructuum nuntius est. principales itaque disciplinas sequentibus et indigenas accolis agnoscimus praeferendas.

| ἀτελέσι μέχρι τῶν ἐγκυκλίων προπαιδευμάτων ἐλθοῦσιν, ὧν Ἄγαρ p. 170 M.
καὶ Χεττοῦρα κατάρχουσιν, ἡ μὲν Ἄγαρ παροίκησις, ἡ δὲ Χεττοῦρα
44 θυμιῶσα· ὁ γὰρ τοῖς ἐγκυκλίοις μόνοις ἐπανέχων παροικεῖ σοφίᾳ, οὐ
κατοικεῖ, καθάπερ τινὰ ὀδμὴν ἡδεῖαν ἐκ τῆς περὶ τὴν θεωρίαν γλαφυρότητος ἐπιπέμπων τῇ ψυχῇ· τροφῶν δὲ οὗτος, οὐκ ὀσμῶν, δεῖται πρὸς τὸ ὑγιαίνειν· ὄσφρησιν δὲ ὑπηρέτιν γεύσεως καθάπερ βασιλίδος προγευστρίδα ὑπήκοον λέγεται ἡ φύσις εὐμηχάνως δημιουργῆσαι· τὰς δὲ ἡγεμονίδας πρὸ τῶν ἀρχομένων ἀεὶ θεραπευτέον καὶ τὰς αὐτόχθονας
45 πρὸ τῶν παροίκων ἐπιστήμας.“ ταῦτα ἀκούσας ὁ νοῦς ἀποστρέφεται μὲν ἡδονήν, ἁρμόζεται δὲ ἀρετῇ, τὸ κάλλος ἄπλαστον καὶ γνήσιον καὶ ἱεροπρεπέστατον αὐτῆς κατανοήσας. τότε καὶ γίνεται ποιμὴν προβάτων, τῶν κατὰ ψυχὴν ἀλόγων δυνάμεων ἡνίοχός τε καὶ κυβερνήτης, οὐκ ἐῶν αὐτὰς ἀτάκτως φέρεσθαι καὶ πλημμελῶς δίχα ἐπιστάτου καὶ ἡγεμόνος, ἵνα μὴ καθάπερ τινὰ ἀπροστασίαστον καὶ ἀνεπιτρόπευτον ὀρφανίαν ὑποστάντες ἐρημίᾳ συμμάχων οἱ ἀφηνιασταὶ τρόποι παραπόλωνται.
46 (11.) οἰκειότατον γοῦν ὁ ἀσκητὴς ὑπολαβὼν ἀρετῇ τὸ ἔργον ὑπομένει „ποιμαίνειν τὰ πρόβατα Λάβαν“ (Gen. 30, 36), τοῦ χρώμασι καὶ σχήμασι καὶ συνόλως ἀψύχοις σώμασιν ἐγκειμένου, καὶ οὐχ ἅπαντα ἀλλὰ „τὰ ὑπολειφθέντα“. τί δὲ τοῦτ' ἐστί; διττὸν εἶναι πέφυκε τὸ ἄλογον, τὸ μὲν παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον, ὡς ἄλογον τὸν ἄφρονά φασί
47 τινες, τὸ δὲ κατ' ἐκτομὴν λόγου, ὡς τῶν ζῴων τὰ μὴ λογικά. τὰς μὲν οὖν ἀλόγους αὐτοῦ φοράς, λέγω δὲ τὰς παρὰ τὸν αἱροῦντα λόγον

---

1 μέχρι] τοῖς μέχρι H², μέχρι καὶ A 2 Χετοῦρα HP κατάρχουσιν Pap UF: μετέχουσιν ceteri Ἄγαρ om. UF Χετοῦρα HP 3 σοφίαν Pap UF 5 τῇ om. Pap UF ψυχην Pap τροφῆς UF δ' A ὢ οὗτος UF δεῖται] δεῖ UF, δε Pap 6 ὑπηρέτην U, υπηρετει Pap 7 προγευτριδα Pap, προγαστρίδα A ἡ om. Pap UF 8 δ' AUF ἀεὶ] δει Pap, αἰεὶ U 10 ἁρμόττεται U ἀρετήν UF 11 κατανοήσας τότε· καὶ MAGHP 13 πλημελῶς GP 14 καθάπερ] καὶ περὶ U, ὡσπερεὶ F τιν' A ἀνεπιτρόπατον A, ανεπιτροπον Pap 15 οἱ] οἷα MAGPH¹ παραπόλλωνται Pap HP, προσαπόλλωνται L 17 ποιμαίνων MAHPL¹ 18 σχήμασιν GHP καὶ συνόλως om. GHP ἐκκειμένου codd. et Pap, corr. Turn. 19 ὑποληφθέντα A τουτο εστιν Pap πεφυκεν Pap 20 ὡς ἄλογον τὸν ἄφρονα Pap UFL²: ὃν ἄφρονα ceteri φασιν Pap

---

9 sqq. *ibid.* § 24 . . . Haec cum audit mens, avertit se a voluptate virtutique adiungit, veri decoris admirans gratiam, purum affectum, simplicem sententiam, mediocrem vestem. . . . itaque talibus mota elegit studia virtutis, quibus Iacob vir plenus exercitationis mentem intendit suam.

δυνάμεις, οἱ υἱοὶ Λάβαν „τριῶν ἡμερῶν ἀποστάντες ὁδὸν“ (ibid.) τημελοῦσι, συμβολικῶς ἅπαντα χωρισθέντες τὸν αἰῶνα τοῦ σπουδαίου· τριμερὴς γὰρ ὁ χρόνος, ἐκ παρεληλυθότος καὶ ἐνεστῶτος καὶ μέλλοντος συνεστώς· τὰς δὲ καθ' ἑτέραν ἐκδοχὴν ἀλόγους, οὐχ αἳ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον εἰσὶν ἀλλ' ὅσαι μὴ λογικαί, ὧν καὶ τὰ ἄλογα ζῷα κοινωνεῖ, ὁ ἀσκητὴς ἐπιμελείας ἀξιώσει, τὰ σφάλματα αὐταῖς οὐκ ἀπὸ κακίας πανούργου μᾶλλον ἢ ἀπὸ ἀμαθίας ἀναγώγου προσγεγενῆσθαι νομίζων. ἀμαθία μὲν οὖν, ἀκούσιον καὶ κοῦφον πάθος, θεραπείαν οὐ δύσεργον 48
ἔχει διδασκαλίαν· πανουργία δέ, ἑκούσιον ψυχῆς ἀρρώστημα, χαλεπὴν εἰ καὶ μὴ πάντως ἀνίατον ἐργάζεται τὴν ἀποτροπήν. ἅτε οὖν παρὰ
p. 171 M. πανσόφῳ | πατρὶ παιδευθέντες οἱ τοῦδε υἱεῖς, κἂν εἰς τὸ Αἰγύπτιον φιλοπαθὲς σῶμα καταβῶσι καὶ τῷ σκεδαστῇ τῶν καλῶν ἐντύχωσι Φαραώ, ὃς βασιλεὺς εἶναι δοκεῖ τοῦ συγκρίτου ζῴου, μηδὲν καταπλαγέντες τῆς ἀφθόνου παρασκευῆς ὁμολογήσουσιν, ὅτι „ποιμένες προβάτων εἰσίν, οὐ μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν“ (Gen. 47, 3). (12.) καίτοι 49
γε οὐκ ἄν τις ἐπ' ἀρχῇ καὶ δυναστείᾳ τοσοῦτον αὔχημά ποτε αὐχῆσαι, ὅσον ἐπὶ τῷ ποιμένες εἶναι οἱ ἄνδρες οὗτοι. τοῖς μέντοι δυναμένοις λογίζεσθαι σεμνότερον βασιλείας ἐστὶ τὸ ἔργον, ἰσχῦσαι, καθάπερ πόλεως ἢ χώρας, σώματός τε καὶ αἰσθήσεων καὶ γαστρὸς καὶ τῶν μετὰ γαστέρα ἡδονῶν καὶ παθῶν τῶν ἄλλων καὶ γλώττης καὶ συνόλως ἅπαντος τοῦ

---

1 οἱ om. AF   Λάβαν om. UF   ἀποστάντες ὁδὸν Pap UF: ὁδὸν ἀποστάντες ceteri   2 τημελλούση U, τῇ μελλούσῃ A   3 παραλελυθοτος Pap   καὶ ἐνεστῶτος om. A, ἐξ ἐνεστῶτος F, καὶ μέλλοντος καὶ ἐνεστῶτος transp. U   4 συνεστώς add. Pap UF: om. ceteri   ἑτέραν] ἑκατέραν UFPH[1]   εγδοχην Pap   5 ὅσαι] ωσαι Pap   τὰ ἄλογα] τὰ ἄλλα MAGU, ταλλα Pap   6 σφάλματα Pap UF: σφάλματ' ceteri   ταύταις UF   7 ἀπ' ἀμαθίας F   8 ἑκούσιον G   ἀκούσιον Pap UF: ἀκούσιον ὂν ceteri   οὐ δύσεργον θεραπείαν transp. F   9 διδασκαλειαν Pap   10 εἰ καὶ μὴ UF, ει και δη (?) Pap: δὴ καὶ ceteri   11 πασσοφω Pap   12 καταβοῶσι FL[2]   σκεδαστῇ Pap UF: διασκεδαστῇ ceteri   ευτυχωσι Pap   13 βασιλεύειν UF   συγκρίτου UF (Pap?): συγκριτικοῦ ceteri   14 ὁμολογήσουσιν UF (Pap?): ὁμολογοῦσιν ceteri   16 γε] γ' οὖν UF   ποτε αὐχῆσαι UF: αὐχῆσαι ποτέ ceteri, ποτε om. Pap   αὐχῆσαι M   18 εστιν Pap   ἰσχύσαι MHP   19 αἰσθήσεως UF   καὶ ante τῶν om. G   19. 20 των μετα γαστερα ηδονων Pap: ἡδονῶν τῶν μετὰ γαστέρα codd.   20 καὶ ante παθῶν om. Pap

---

15 sqq. *ibid.* et ideo ovium pastor inducitur (Iacob), eo quod imperitare corpori et sensibus eius ac voluptatibus ventrisque (votique *vulg.*, *corr. Mang.*) modum tenere, ne velut ovis vagetur incerta, praestantius aestimatur quam regere populos vel praeesse urbibus.

συγκρίματος εὐτόνως καὶ σφόδρα ἐρρωμένως καὶ πάλιν ἐπιεικῶς ἀφηγήσασθαι· πῇ μὲν γὰρ ἐπανιέναι δεῖ καθάπερ ἡνίοχον τοῖς ὑπεζευγμένοις τὰς ἡνίας, πῇ δὲ ἀντισπᾶν καὶ ἀναχαιτίζειν, ὁπότε πλείων ἡ πρὸς τὰ
50 ἐκτὸς ῥύμη καὶ φορὰ σὺν ἀφηνιασμῷ γίνοιτο. ἄγαμαι καὶ τοῦ θεσμοφύλακος Μωυσέως, ὃς μέγα καὶ λαμπρὸν ἡγούμενος τὸ ποιμαίνειν περιῆψεν ἑαυτῷ τὸ ἔργον· τῶν γὰρ τοῦ περιττοῦ Ἰοθὸρ ἐπιστατεῖ καὶ ἀφηγεῖται δογμάτων, ἄγων αὐτὰ ἀπὸ τῶν ὀχλικῶν τῆς πολιτείας σπουδασμάτων εἰς ἐρημίαν τοῦ μὴ ἀδικεῖν· „ἦγε γὰρ τὰ πρόβατα ὑπὸ τὴν
51 ἔρημον" (Exod. 3, 1). παρὸ καὶ ἀκολουθεῖ „βδέλυγμα Αἰγυπτίων εἶναι πάντα προβάτων ποιμένα" (Gen. 46, 34)· τὸν γὰρ κυβερνήτην καὶ ὑφηγητὴν τῶν καλῶν ὀρθὸν λόγον βδελύττεται πᾶς φιλοπαθής, καθάπερ οἱ τῶν παίδων ἀφρονέστατοι τοὺς διδασκάλους καὶ παιδαγωγοὺς καὶ πάντα νουθετητὴν καὶ σωφρονιστὴν λόγον. Μωυσῆς δὲ „τὰ βδελύγματα Αἰγύπτου θύσειν τῷ θεῷ" (Exod. 8, 26) φησί, τὰς ἀρετάς, ἄμωμα καὶ πρεπωδέστατα ἱερεῖα, ἃ βδελύττεται πᾶς ἄφρων. ὥστ᾽ εἰκότως ὁ τὰ ἄριστα ἐπὶ θεὸν ἀναφέρων Ἄβελ ποιμὴν κέκληται, ὁ δὲ ἐφ᾽ ἑαυτὸν καὶ τὸν ἴδιον νοῦν γῆς ἐργάτης ὁ Κάιν. τί δέ ἐστι τὸ γῆν ἐργάζεσθαι (Gen. 4, 2), διὰ τῶν προτέρων βιβλίων ἐδηλώσαμεν.

---

1 ἀγωνίσασθαι καὶ ἀφηγήσασθαι FL² 2 πῆ Pap GH: τῇ UF, τὴν MAP ὑπανιέναι Hcorr. δεῖ] δε Pap ἡνιόχους UF, ἡνίοχος A 3 τὰς ἡνίας UFG: ταῖς ἡνίαις ceteri πῆ Pap H: τῇ MAGF, τί U, τὴν P ὁπότε] ἀπό τε A, ὅπως μὴ UF πλεῖον A 4 ῥύμη scripsi: ῥώμη Pap UF, ὁρμὴ ceteri γίνοιτο U: γίγνοιτο ceteri, γενοιτο Pap ἄγαμαι καὶ Pap UFG: ἄγαμαι δὲ καὶ ceteri 5 Μωϋσέος F, Μωσέως MAGHP 6 τοῦ περιττοῦ Pap F, περιττοῦ U: περὶ τὸν ceteri 7 δογμάτων καὶ ἀφηγεῖται transp. G 8 ἐρημίαν] ἑρμηνείαν UF¹L² μὴ om. UF¹ ἦγε] ἡ μὲν U τὰ om. F 9 παρὸ] παρ᾽ ὃ MAGHP βδελυγματα Pap 10 γὰρ] μὲν γὰρ UF 13 λόγον] ἀγαθόν UFL² Μωσῆς MAGHP δὲ om. Pap 14 θυσιν Pap φησιν Pap 15 πρεπωδέστερα F ιερεα Pap βδελύττεται UF: βδελύσσεται ceteri ωστε Pap 16 θεὸν Pap UF: τὸν θεὸν ceteri δ᾽ AUF αὐτὸν F 17 δ᾽ UF εστιν Pap γῆν codd.: τὴν γῆν v 18 βιβλίων Pap F: βίβλων ceteri

---

4 sqq. *ibid.* . . . denique ipse sibi Legislator vindicavit hoc munus, ut oves pasceret Ietro, qui dicitur superfluus, et ageret in desertum, eo quod irrationabilem et superflui vulgarisque sermonis loquacitatem in discreta quaedam sobriae doctrinae coegit mysteria. ideoque Aegyptiis abominationi erant pastores ovium; omnes enim qui corporis dediti passionibus huiusmodi et voluptatibus indulgent suis, disceptatorem verbi doctoremque virtutis quadam execratione declinant. et ideo per aenigmata haec docuit Moyses, apta Deo esse sacrificia, quae refugit omnis insipiens, hoc est opera et praecepta virtutis. ideoque pastor Abel, Cain autem operator terrae legitur.

(13.) „Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας, ἤνεγκε Κάιν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ κυρίῳ“ (Gen. 4, 3). δύο ἐγκλήματα τοῦ φιλαύτου· ἓν μὲν τὸ „μεθ' ἡμέρας“ ἀλλ' οὐκ εὐθὺς εὐχαριστῆσαι θεῷ, ἕτερον δὲ τὸ p. 172 M. „ἀπὸ τῶν καρπῶν“ ἀλλὰ μὴ ἀπὸ τῶν πρώτων | καρπῶν, ὧν σύνθετον ὄνομα πρωτογεννήματα. ἑκατέραν δὲ τῶν αἰτιῶν ἐρευνήσωμεν, καὶ προτέραν γε τὴν προτέραν τῇ τάξει. 52

φθάνοντας καὶ προεκτρέχοντας δεῖ πράττειν τὰ καλὰ τῶν ἔργων βραδυτῆτα καὶ μέλλησιν ἐκποδὼν ποιουμένους· ἔργον δὲ ἄριστον ἡ πρὸς τὸ πρῶτον καλὸν ἀνυπέρθετος ἀρέσκεια. διὸ καὶ προστέτακται· „ἐὰν εὔξῃ εὐχήν, μὴ χρονίσῃς ἀποδοῦναι αὐτήν“ (Deut. 23, 21). εὐχὴ μὲν οὖν ἐστιν αἴτησις ἀγαθῶν παρὰ θεοῦ, ἡ δὲ πρόσταξις τυχόντα τῶν ἐλπισθέντων στεφανῶσαι θεόν, μὴ ἑαυτόν, καὶ εἰ οἷόν τε ἀχρόνως καὶ ἀμελλητὶ στεφανῶσαι. 53

τῶν δὲ μὴ κατορθούντων ἐν τούτῳ οἱ μὲν διὰ λήθην ὧν εὖ πεπόνθασι μεγάλου κτήματος εὐχαριστίας ἐσφάλησαν, οἱ δὲ ὑπὸ σφοδρᾶς οἰήσεως ἑαυτοὺς 54

---

1 ηνεγκεν Pap   τῶν καρπῶν Pap UF: τοῦ καρποῦ ceteri   2 θυσίαν Pap UF: δῶρον ceteri   κυρίῳ] θεῷ UF   3 αλλα ουκ Pap, ἀλλὰ μὴ UF   θεῷ Pap U: τῷ θεῷ ceteri   4 σύνθετον] συνέθεντο MAPH[1], συνέθετο G   5 πρωτογενήματα AHPL[1]   αἰτίων F   ἐρευνήσομεν G   6 προτέραν γε codd. et Pap: πρότερόν γε v   τὴν προτέραν om. A   δεῖ Pap UFL[2]: ἀεὶ ceteri   7 μέλησιν UF   8 δ' A   9 μὴ χρονίσῃς scripsi: μὴ χρονίσαι Pap UF, οὐ χρονίσεις ceteri (χρονήσεις A)   11 θεοῦ Pap UF: τοῦ θεοῦ ceteri   post θεοῦ Mang. lacunam statuit ex Ambrosio supplendam   τυχόντα Pap UF: ἐπιτυχόντα ceteri   12 καὶ μὴ ἑαυτόν MAP   ἀχρόνως] εὐτόνως G   ἀμελητὶ UFP   13 πεπονθασιν Pap   μεγάλου Pap UF: μεγάλου καλοῦ MAGH, μεγάλου κακοῦ P, μεγάλου καὶ καλοῦ Mang.   14 οἱ δ' ἀπὸ UF   αὐτοὺς F

---

1 sqq. *ibid. I 7, 25* Et factum est post dies, obtulit Cain ex fructibus terrae munus Domino. Duplex culpa, una quod post dies obtulit, altera quod ex fructibus, non ex primis fructibus. sacrificium autem et celeritate commendatur et gratia. unde praeceptum est: si voveris votum, non facias moram reddere illud. melius est enim non vovere votum quam vovere et non reddere; cum enim moram facis, non reddis. votum est autem postulatio bonorum a Deo cum solvendi muneris promissione. et ideo cum impetraveris quod petisti, ingrati est tardare promissum. sed interdum aut neglegentibus irrepit oblivio impetratorum aut tumidis et elatis arrogare eventus sibi: hebetis cordis est et bonum quod agit vel quod a Deo consequitur propriis virtutibus vindicare nec auctoris deputare gratiae, sed ipsum se suorum bonorum auctorem ducere. tertium genus est peccati quidem minoris sed supparis arrogantiae, eorum scilicet qui datorem bonorum Deum non negant, sed quae acciderint ea sibi propter prudentiam suam ceterarumque merita virtutum iure delata arbitrantur, propterea etiam divina dignos habitos gratia, quod nequaquam viderentur indigni quibus talia divinis beneficiis provenirent.

τῶν συμβεβηκότων ἀγαθῶν αἰτίους ἐνόμισαν, ἀλλ' οὐ τὸ ὄντως αἴτιον, τρίτοι δ' εἰσὶν οἳ τούτων μὲν κουφότερον ἁμάρτημα τῶν δὲ προτέρων βαρύτερον δρῶσιν· ἀναγράφοντες γὰρ αἴτιον τῶν καλῶν τὸν ἡγεμόνα νοῦν φασιν εἰκότως τυχεῖν αὐτῶν, εἶναι γὰρ φρόνιμοι καὶ ἀνδρεῖοι καὶ σώφρονες καὶ δίκαιοι, ὥστε ἄξιοι διὰ ταῦτα καὶ παρὰ θεῷ χαρίτων
55 νομισθῆναι. (14.) πρὸς ἕκαστον οὖν ὁ ἱερὸς λόγος ἀντιταχθείς φησι πρώτῳ τῷ μνήμην μὲν ἀνῃρηκότι λήθην δὲ ζωπυροῦντι· „μὴ φαγών, ὦ οὗτος, καὶ ἐμπλησθεὶς καὶ οἰκίας καλὰς οἰκοδομήσας καὶ κατοικήσας καὶ τῶν προβάτων σου καὶ βοῶν αὐξηθέντων καὶ ἀργυρίου καὶ χρυσίου καὶ πάντων ὅσα σοί ἐστι πληθυνθέντων ὑψωθῇς τῇ καρδίᾳ καὶ ἐπιλάθῃ κυρίου τοῦ θεοῦ σου“ (Deut. 8,12—14). πότε οὖν οὐκ ἐπιλήσῃ θεοῦ; ὅταν μὴ ἐπιλάθῃ σεαυτοῦ· μεμνημένος γὰρ τῆς ἰδίου περὶ πάντα
56 οὐδενείας μεμνήσῃ καὶ τῆς τοῦ θεοῦ περὶ πάντα ὑπερβολῆς. τὸν δὲ ἑαυτὸν νομίζοντα τῶν συμβαινόντων ἀγαθῶν αἴτιον σωφρονίζει τὸν τρόπον τοῦτον· „μὴ εἴπῃς,“ φησίν „ἡ ἰσχύς μου ἢ τὸ κράτος τῆς χειρός μου ἐποίησέ μοι πᾶσαν τὴν δύναμιν ταύτην· ἀλλὰ μνείᾳ

---

1 ὄντος A 2 δ' εἰσὶν Pap U: δέ εἰσιν ceteri κουφότεροι ἁμαρτημάτων UF 3 τῶν καλῶν αἴτιον transp. F, τὸν καλῶν αἴτιον U 4 νοῦν add. Pap: om. codd. 5 ὥστ' UF ἄξιοι διὰ] ἄξιον ἴδια F 6 ἀντιταχθεὶς λόγος transp. UF 7 πρώτω τῶ Pap UF: τῶ πρώτω ceteri μὲν μνήμην transp. A δὲ] τὲ MAGP 8 οὗτος] αυτος Pap καλὰς] μεγαλας Pap 9 σου] σοι F ἀργύρου UF χρυσοῦ F 10 ἐστιν Pap F πληθυνθέντων om. Pap UF ὑψωθεὶς A 11 κυρίου—ἐπιλάθῃ (12) om. HPL[1] οὐκ om. Pap (?) επιλησθηση Pap θεοῦ] σύ UFL[2] 12 σαυτοῦ UF ἰδίου Pap F: ἰδίας ceteri περὶ] παρὰ HP 13 οὐθενείας MA 14 αυτον Pap, αὑτὸν P ἀγαθῶν om. Pap 16 εποιησεν Pap

---

6 sqq. *ibid. § 26* Ne quid ergo huiusmodi accidat, unde votum tuum tibi in peccatum fiat, lex te informavit atque instruxit, dicente Domino qui legem dedit: Attende tibi, ne obliviscaris beneficia Domini tui ... ne cum manducaveris et repletus fueris et cum domos bonas aedificaveris et habitare coeperis in eis, et oves tuae et boves tui cum repleti fuerint et cum aere argento et auro completus fueris et omnia possidere coeperis et plena fuerint horrea tua, exaltes cor tuum et obliviscaris Dominum Deum tuum. tunc ergo oblivisceris Dominum, cum oblitus fueris tui. si autem cognoscas infirmum te esse, cognosces Deum esse supra omnia, et immemor esse non poteris, ut ei reverentiam debitam solvas. 13 sqq. *ibid. § 27* Disce nunc quemadmodum unusquisque moneatur, ne se ipse auctorem suorum putet bonorum. Ne dicas, inquit, in corde tuo: virtus mea et potentia mea fecit mihi virtutem hanc magnam: sed in mente tua habebis Dominum Deum tuum, quoniam ipse dat vires, ut facias virtutes.

μνησθήσῃ κυρίου τοῦ θεοῦ σου τοῦ διδόντος σοι ἰσχὺν ποιῆσαι δύναμιν“
(Deut. 8, 17. 18). ὁ δὲ ἀξιόχρεων ἑαυτὸν ὑπολαμβάνων κτήσεως καὶ 57
ἀπολαύσεως ἀγαθῶν χρησμῷ μεταδιδαχθήτω λέγοντι· „οὐχὶ διὰ τὴν
δικαιοσύνην σου οὐδὲ διὰ τὴν ὁσιότητα τῆς καρδίας σου εἰσπορεύῃ τὴν
γῆν κληρονομῆσαι αὐτήν, ἀλλὰ“ πρῶτον μὲν „διὰ τὴν ἀνομίαν τῶν
ἐθνῶν τούτων“, ὄλεθρον κακίαις ἐπάγοντος θεοῦ, ἔπειθ' „ἵνα στήσῃ τὴν
διαθήκην, ἣν ὤμοσε τοῖς πατράσιν ἡμῶν“ (Deut. 9, 5). διαθήκη δ'
173 M. ἐστὶ θεοῦ συμβολικῶς | αἱ χάριτες αὐτοῦ, θέμις δὲ οὐδὲν ἀτελὲς αὐτῷ
χαρίζεσθαι, ὥσθ' ὁλόκληροι καὶ παντελεῖς αἱ τοῦ ἀγενήτου δωρεαὶ
πᾶσαι· ὁλόκληρον δὲ ἐν τοῖς οὖσιν ἀρετὴ καὶ αἱ κατ' ἀρετὴν πράξεις.
ἐὰν οὖν λήθην καὶ ἀχαριστίαν καὶ φιλαυτίαν καὶ τὴν γεννητικὴν τούτων 58
κακίαν ἀνέλωμεν οἴησιν, οὐκέτι διαμέλλοντες ὑστεριοῦμεν γνησίου θερα-
πείας, ἀλλ' ὑπερτροχάζοντες καὶ ὑπερπηδῶντες τὰ ἐν γενέσει, πρὶν
ἀσπάσασθαί τι τῶν θνητῶν, ἐντευξόμεθα τῷ δεσπότῃ παρεσκευακότες
ἑτοίμους τὰ κελευόμενα ποιεῖν ἑαυτούς. (15.) καὶ γὰρ Ἀβραὰμ μετὰ 59
σπουδῆς καὶ τάχους καὶ προθυμίας πάσης ἐλθὼν παρακελεύεται τῇ
ἀρετῇ Σάρρᾳ σπεῦσαι καὶ φυρᾶσαι τρία μέτρα σεμιδάλεως καὶ ποιῆσαι
ἐγκρυφίας (Gen. 18, 6), ἡνίκα ὁ θεὸς δορυφορούμενος ὑπὸ δυεῖν τῶν

---

1 τοῦ θεοῦ σου om. UF, σου om. MAG σοι om. G δύναμιν om. F 2 δ' AUF αξιοχρεωι Pap, ἀξιόχρεω F κτήσεων HPL[1] 2. 3 καὶ ἀπολαύσεως om. UF 3 μεταδιδαχθῇ τῷ U 4 διὰ om. GHP[1] τα οσιοτητα Pap εἰσπορεύῃ UF (Pap?): εἰσέρχῃ εἰς ceteri 6 κακίαις Pap UF: κακίας ceteri τοῦ θεοῦ HP ἔπειθ' UF: επειτ' Pap, ἔπειτα ceteri στήσῃς H 7 διαθήκην] δικαιοσύνην G ωμοσεν Pap ὑμῶν H corr. δ' Pap UF: δέ ceteri 8 εστιν Pap συμβολικῶς θεοῦ transp. A δ' AUF 9 ὥστε UF ἀγεννήτου MAGU 10 δὲ] δ' AUF, και Pap αἱ κατ' ἀρετὴν πράξεις Pap UF: ἡ κατ' αὐτὴν πρᾶξις ceteri 11 γεννητικὴν Mang.: γενικὴν Pap et codd. 12 κακίαν] κακῶν coni. Markland (melius τῶν κακιῶν) ἀνέλωμεν] ἑλόμενοι MAH[1]P[1], ἀνελόμενοι P[2] ὑστεροῦμεν UH[1] 13 ἐπιτροχάζοντες UF 15 ἑτοίμως UF ποιεῖν ἑαυτοὺς Pap U, ποιεῖν ἑαυτοῖς F: ἑαυτοὺς ante ἑτοίμους transp. ceteri 16 παρακελευει Pap 18 ὁ θεὸς Pap UFL[2]: ὁ om. ceteri δυοῖν AP

---

2 sqq. *ibid.* § *28* Ille quoque qui se iustificat, ne infletur cordis sui tumore, et ipse accepit salubre mandatum, in huiusmodi sententiam resultante oraculo: . . . non propter iustitiam tuam, non propter bonitatem tuam nec propter aequitatem cordis tui intras possidere terram istam, sed propter iniquitatem gentium disperdet eos Dominus a conspectu tuo et restituet testamentum tuum quod iuravit patribus vestris. testamentum perfecta Dei gratia est: nihil enim imperfectum dat Deus; perfecta autem virtus est et opera virtutis.

ἀνωτάτω δυνάμεων ἀρχῆς τε αὖ καὶ ἀγαθότητος εἷς ὢν ὁ μέσος τριττὰς φαντασίας ἐνειργάζετο τῇ ὁρατικῇ ψυχῇ, ὧν ἑκάστη μεμέτρηται μὲν οὐδαμῶς — ἀπερίγραφος γὰρ ὁ θεός, ἀπερίγραφοι δὲ καὶ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ —, μεμέτρηκε δὲ τὰ ὅλα· ἡ μὲν οὖν ἀγαθότης αὐτοῦ μέτρον ἀγαθῶν ἐστιν, ἡ δὲ ἐξουσία μέτρον ὑπηκόων, ὁ δὲ ἡγεμὼν αὐτὸς ἁπάντων καὶ σωμάτων καὶ ἀσωμάτων, δι' ὃν καὶ αἱ δυνάμεις κανόνων

60 καὶ παραπηγμάτων λαβοῦσαι λόγον τὰ μεθ' αὐτὰς ἐσταθμήσαντο. τὰ δὴ τρία μέτρα ταῦτα καλὸν ἐν ψυχῇ ὥσπερ φυραθῆναί τε καὶ συνενεχθῆναι, ἵνα πεισθεῖσα τὸν ἀνωτάτω εἶναι θεόν, ὃς ὑπερκέκυφε τὰς δυνάμεις ἑαυτοῦ καὶ χωρὶς αὐτῶν ὁρώμενος καὶ ἐν αὐταῖς ἐμφαινόμενος, δέξηται χαρακτῆρας ἐξουσίας τε καὶ εὐεργεσίας αὐτοῦ καὶ τῶν τελείων μύστις γενομένη τελετῶν μηδενὶ προχείρως ἐκλαλῇ τὰ μυστήρια, ταμιευομένη δὲ αὐτὰ καὶ ἐχεμυθοῦσα ἐν ἀπορρήτῳ φυλάττῃ· γέγραπται γὰρ | „ἐγκρυφίας ποιεῖν“, ὅτι κεκρύφθαι δεῖ τὸν ἱερὸν περὶ τοῦ ἀγενήτου p. 171 M καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ μύστην λόγον, ἐπεὶ θείων παρακαταθήκην

1 αὖ] αὐτοῦ UF εἷς ὢν] εἰς ὃν UH[1] 2 ὦ A 3 οὐδαμῶς] οὐδ' ὡς UF ἀπερίγραφος γὰρ ὁ θεός om. MAGHPL[1]U απογραφος et απογραφοι Pap δὲ] γὰρ MGHPL[1], om. A 4 μεμετρηκεν Pap δὲ] γὰρ F 5 ἀγαθῶν] ἁγίων UFL[2] ἡ δ' AF ὁ δ' AUF 6 καὶ ante σωμάτων om. MAGHP δι' ον Pap: δι' ὧν UF, διὸ ceteri 7 παραπηγμάτων Pap F: παραταγμάτων U, παραγγελμάτων ceteri λαβοῦσα A μεθ' αὐτὰς Pap F: μετ' αὐτὰ U, μετὰ ταύτας ceteri ἐσταθμίσαντο MF 8 δη Pap: δὲ UF, μὲν δὴ ceteri μέτρα] μέρη FL[2] φυρανθηναι Pap, εὐφρανθῆναι UF συνενεγχθῆναι v 9 πεισθεῖσα] τυπωθεῖσα Pap UFL[2] τὸν ἀνωτάτω] τὸν κατὰ τὸ Pap UF ὃς ὑπερκέκυφε] ὅσονπερ κεκάλυφε UF 10 ἑαυτοῦ Pap UF: αὐτοῦ ceteri αὐταῖς Pap UF: ταύταις ceteri ενφραινομενος Pap 12 μύστης G μυστήρια Pap UF: θεῖα μυστήρια ceteri 13 δ' MAGHP 14 ἀγενήτου Pap F: ἀγεννήτου ceteri 15 λογων Pap ἐπεὶ θείων] ἐπιθύων A

3—4 *ibid. I 8,30* . . . tres mensuras offert similaginis; nam etsi immensus Deus, tamen mensuram omnium tenet. 14 *Clem. Alex. Strom. V 694 P.* . . . καὶ μή τι τοῦτ' ἦν ὃ ᾐνίσσετο ὁ προφήτης, ἐγκρυφίας κελεύων ποιεῖν ἀζύμους, μηνύων ὅτι τὸν ἱερὸν ὡς ἀληθῶς περὶ τοῦ ἀγενήτου καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ μύστην λόγον ἐπικεκρύφθαι δεῖ. *Ambros. de Abrah. I 5,38* Consperge, inquit, tres mensuras similaginis et fac subcinericia. graeco ἐγκρύφια dicuntur, hoc est abscondita, eo quod latere debeat omne mysterium et quasi operiri fido silentio, ne profanis temere divulgetur auribus. *Idem de Cain et Abel I 9,35* Est etiam illa commendandae orationis et voti disciplina, ut non divulgemus orationem, sed abscondita teneamus mysteria, sicut tenuit Abraham, qui subcinericia fecit. tenuerunt et patres qui coxere conspersum quod extulerant de Aegypto, subcinericia facientes azyma, quae graeco ἐγκρύφια dicuntur, eo quod abscondantur in cinere . . ., mysteriorum quoque innuentes premendam esse doctrinam.

ὀργίων οὐ παντός ἐστι φυλάξαι. (16.) τὸ γὰρ τῆς ἀκράτορος ψυχῆς 61
νᾶμα ἔξω ῥέον διὰ στόματός τε καὶ γλώττης πάσαις ἀκοαῖς ἐπαντλεῖται,
ὧν αἱ μὲν εὐρυχώρους δεξαμενὰς ἔχουσαι τὸ ἐπεισχεόμενον φυλάττουσιν,
αἱ δὲ διὰ στενότητα πόρων ἀδυνατοῦσιν ἄρδεσθαι· τὸ δ' ὑπερβλύζον
ἀκατασχέτως ἐκχεόμενον σκίδναται πάντῃ, ὡς ὑπαναπλεῖν καὶ ἐπινή-
χεσθαι τὰ κεκρυμμένα καὶ φορυτοῦ τρόπον εἰκαίου τὰ πάσης ἄξια
σπουδῆς μετὰ συρμοῦ καταφέρεσθαι. παρό μοι δοκοῦσιν ὀρθῶς βεβου- 62
λεῦσθαι οἱ πρὸ τῶν μεγάλων τούτων τὰ μικρὰ μυστήρια μυηθέντες·
„ἔπεψαν γὰρ τὸ σταῖς αὐτῶν, ὃ ἐξήνεγκαν ἐξ Αἰγύπτου, ἐγκρυφίας
ἀζύμους“ (Exod. 12, 39), τουτέστι τὸ ἀτίθασον καὶ ὠμὸν πάθος
κατειργάσαντο ὥσπερ τροφὴν λόγῳ πεπαίνοντι, καὶ τὸν τρόπον τῆς
πεπάνσεως καὶ βελτιώσεως ἔκ τινος θείας κατοκωχῆς γεγενημένον οὐκ
ἐξελάλησαν, ἀλλὰ ἐν ἀποκρύφοις αὐτὸν ἐθησαυρίσαντο, οὐκ ἐπαρθέντες
τῇ τελετῇ, ὑπενδόντες δὲ καὶ ταπεινωθέντες τὸ αὔχημα. (17.) πρὸς 63
οὖν εὐχαριστίαν καὶ τιμὴν τοῦ παντοκράτορος εὔζωνοι καὶ εὐτρεπεῖς ἀεὶ
γινώμεθα μέλλησιν παραιτούμενοι. καὶ γὰρ τὸ Πάσχα, τὴν ἐκ παθῶν
εἰς ἄσκησιν ἀρετῆς διάβασιν, προστέτακται ποιεῖσθαι „τὰς ὀσφῦς περιε-
ζωσμένους“ ἑτοίμως πρὸς ὑπηρεσίαν ἔχοντας, καὶ τὸν σάρκινον ὄγκον,
„τὰ ὑποδήματα“ λέγω, περιειληφότας ἀκλινῶς καὶ παγίως ἑστῶσι

---

1 εστιν Pap   τῆς om. Pap   2 νάμα M   γλώσσης F   ἐπαντλεῖν τε ἐπ U, διαντλεῖται A   3 επισχεομενον Pap, ἐπεισχεόμενον U: ἐπιχεόμενον ceteri   φυλάττουσιν Pap F: φυλάττουσιν ἀρεσκεία καὶ παγίωι (sic) M, φυλάττουσιν ἀρεσκεία ceteri   4 υπερβλυον Pap   5 ὑπανατλεῖν G, ἐπαναπλεῖν H corr.   6 φορτου Pap   8 οἱ] τα Pap   9 πέψαν HP, ἔπεμψαν FL   τὸ om. UF   σταῖς] ταῖς UF, στᾶς M   αὐτῶν codd.: αὑτῶν v   ἐξ Pap F: ἀπ' ceteri   10 τουτεστιν Pap   ἀτίθασσον AGUF   11 κατείργασται P   λόγων P   πεπαίνοντες GH   12 κατοκωχης Pap: κατακωχῆς codd.   13 ἀλλὰ Pap M: ἀλλ' ceteri   αὐτὸν Pap UF: αὐτῶν MAGP, αὑτῶν H corr.   ἐθησαυρίσαντο Pap UF: ἐθησαύρισαν ceteri   14 τελευτῇ GU   15 εὐπρεπεῖς F   ἀεὶ add. Pap UF: om. ceteri   16 γινόμεθα M, γενώμεθα A   μέλησιν U   τὸ] τὰ F   τὴν] τοῖς PH corr.   17 διάβασιν codd.: διαβᾶσιν v   18 εχοντες Pap   καὶ] και γαρ Pap   σαρκικον Pap   19 λέγω Markland: λόγω codd. et Pap   εστωτες Pap; ἑστῶτας coni. Wendl.

---

14 sqq. *Ambros. de Cain et Abel I 8,31* . . . iustus igitur votum suum celeritate commendat. et patres nostri festinantes manducabant Pascha, succincti lumbos et pedes suos calceamentorum induti vinculis et tamquam corporeum onus deponentes, ut essent parati ad transitum; Pascha enim Domini transitus est a passionibus ad exercitia virtutis, et ideo Pascha Domini dicitur.

„τοῖς ποσί“, καὶ τὴν παιδείαν „διὰ χειρὸς“ ἔχοντας „ῥάβδον“ πρὸς τὴν τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων πάντων ἄπταιστον κατόρθωσιν, καὶ τὸ τελευταῖον „μετὰ σπουδῆς“ ἐντραφῆναι (Exod. 12, 11)· διάβασις γάρ ἐστιν οὐ θνητή, ἐπεὶ τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου τὸ Πάσχα εἴρηται· καὶ σφόδρα προσηκόντως· οὐδὲν γάρ ἐστι τῶν καλῶν, ὃ μὴ θεοῦ τε καὶ
64 θεῖον. ταχέως οὖν αὐτὸ ἀναζήτησον, ὦ ψυχή, καθάπερ ὁ ἀσκητὴς Ἰακώβ, ὃς πυνθανομένου τοῦ πατρὸς „τί τοῦτο ὃ ταχὺ εὗρες, ὦ τέκνον;“ δογματικῶς ἀποκρίνεται „ὃ παρέδωκε κύριος ὁ θεὸς ἐναντίον ἐμοῦ“ (Gen. 27, 20)· πολλῶν γὰρ ἔμπειρος πραγμάτων γεγονὼς | ἠπίστατο, ὅτι p. 175 M.
ἃ μὲν ἂν διδῷ γένεσις ψυχῇ χρόνῳ μακρῷ βεβαιοῦται, ὥσπερ οἱ τὰς τέχνας καὶ τὰ τῶν τεχνῶν παραγγέλματα τοῖς μανθάνουσι παραδιδόντες· οὐ γὰρ εὐθὺς ὥσπερ οἱ προχέοντες εἰς ἄγγος ἰσχύουσιν ἀποπληρῶσαι τὴν τῶν εἰσαγομένων διάνοιαν· ἐπειδὰν δὲ ἡ πηγὴ τῆς σοφίας, ὁ θεός, παραδιδῷ τὰς ἐπιστήμας τῷ θνητῷ γένει, παραδίδωσιν ἀχρόνως· οἱ δ' ἅτε τοῦ μόνου σοφοῦ μαθηταὶ γεγονότες εὐφυεῖς ταχέως τὰς εὑρέσεις
65 ὧν ἐζήτησαν ἔλαβον. (18.) πρώτη δὲ τῶν εἰσαγομένων ἀρετὴ τὸ διδάσκαλον ὡς ἔνεστι τέλειον ἀτελεῖς μιμεῖσθαι γλίχεσθαι. ὁ δὲ διδάσκαλος φθάνει καὶ τὸν χρόνον οὐδ' ὅτε τὸ πᾶν ἐγέννα συνεργήσαντα, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς γινομένῳ τῷ κόσμῳ συνυφίστατο· ὁ γὰρ θεὸς λέγων

---

1 παιδείας coni. Mang. εχοντες Pap 2 τῷ om. HP πάντων πραγμάτων transp. UF απταιστων Pap διόρθωσιν F 3 ἐντραγεῖν coni. Wendl. 3. 4 θυσις (sic) γαρ εστιν ου θνητη επι του αγενητου καὶ αφθαρτου Pap, διάβασις γάρ ἐστιν οὐ θνητή, ἐπεὶ τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου UFL[2], διάβασις ἐν ἄλλῳ· διάβασις γάρ ἐστιν οὐ θνητὴ ἐπὶ τοῦ ἀγεννήτου· καὶ γὰρ ἐπὶ θεὸν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ A: διάβασις γὰρ ἐπὶ θεὸν τοῦ γεννητοῦ καὶ φθαρτοῦ ceteri 4 τὸ Πάσχα] τὸ πάσχειν G, τὸ om. UF 5 εστιν Pap 6 αὐτὸν UF καθάπερ καὶ UFL[2] 7 πυνθανομενου Pap: πυθομένου codd. 8 παρεδωκεν Pap ὁ θεός σου UF ἐμοῦ Pap UF: μου ceteri 10 ἃ om. A 11 παραδιδόντες ⟨χρόνου {πολλοῦ δέονται⟩ coni. Wendl.; fort. γὰρ deleto scribendum παραδιδόντες οὐκ εὐθὺς 12 προχέοντες] προερῶντες UF[1], προεκρωῶντες F[2] ἄγχος U 13 τῶν om. F 14 οἱ δὲ UF 15 ἅτε om. UF μαθηταὶ γεγονότες UF: γεγονότες μαθηταὶ ceteri εὐφυεῖς] εὐθεῖς P, εὐθὺς H εὑρήσεις PF 16 τὸ] τὸν MAGP 17 ὡς ἔνεστι om. H τέλειον om. A ἀτελεῖς Pap UF: καὶ τελείως ceteri 18 ὃς ante οὐδ' add. H[2] συνειργάσατο H[2] 19 καὶ om. G αὐτός] ὁ χρόνος δηλονότι αὐτὸς U (Mang.) συνυφίσταται UFL[2]

---

6 sqq. *ibid.* § *32* Cito ergo hoc quaere, anima, ut cito etiam audias, sicut audivit et Iacob: Quid est hoc quod tam cito invenisti, fili? et ille secundum dogma respondit: Quod tradidit Dominus Deus tuus in manus meas.
19 sqq. *ibid.* . . . cito dat Deus, quia dixit et facta sunt, mandavit et creata sunt.

ἅμα ἐποίει, μηδὲν μεταξὺ ἀμφοῖν τιθείς· εἰ δὲ χρὴ δόγμα κινεῖν ἀληθέστερον, ὁ λόγος ἔργον ἦν αὐτοῦ. λόγου δὲ ὀξυκινητότερον οὐδὲν καὶ παρὰ τῷ θνητῷ γένει, παραμείβεται γὰρ ἡ ῥύμη τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τὴν ἐπ᾽ αὐτοῖς φθάνουσα κατάληψιν. ὥσπερ οὖν τὰ διὰ κρουνῶν 66
ἐκχεόμενα ἀέναα ῥεῖθρα ἄληκτον ἔχει τὴν φοράν, ἐπικαταλαμβάνοντος ἀεὶ τὴν λῆξιν τοῦ ἐπιόντος ῥεύματος, οὕτως ἡ τοῦ λόγου πλήμμυρα, ὅταν ἄρξηται φέρεσθαι, τῶν ἐν ἡμῖν τῷ ὀξυκινητοτάτῳ διανοίᾳ, ὃ καὶ τὰς πτηνὰς παραμείβεται φύσεις, συντρέχει. καθάπερ οὖν ὁ ἀγένητος φθάνει πᾶσαν γένεσιν, οὕτως καὶ ὁ τοῦ ἀγενήτου λόγος παραθεῖ τὸν γενέσεως, κἂν ὀξύτατα ἐπὶ νεφῶν καταφέρηται· διὸ καὶ παρρησιάζεται φάσκων· „ἤδη ὄψει, εἰ ἐπικαταλήψεταί σε ὁ λόγος μου ἢ οὔ“ (Num. 11, 23), ὡς πάντα ἐφθακότος καὶ κατειληφότος τοῦ θείου λόγου. εἰ δὲ ὁ λόγος ἔφθακε, πολὺ μᾶλλον ὁ λέγων αὐτός, καθάπερ ἐν ἑτέροις 67
μαρτυρεῖ φάσκων· „ὧδε ἐγὼ ἕστηκα ἐκεῖ πρὸ τοῦ σέ“ (Exod. 17, 6)·

οἶν
1 ποιει Pap ἀμφῶν U 2 ἦν add. Pap UF: om. ceteri δ᾽ UF ὀξυκινητότερον Pap UF: εὐκινητότερον ceteri 3 περὶ F ἡ ῥύμη UF (Pap?): τῇ ῥύμῃ ceteri ὀνομάτων] ἐπ᾽ αὐτῷ G 4 τῶν ῥημάτων A ἐπ᾽ αὐτοῖς Pap UF: ἐπ᾽ αὐτοὺς ceteri φθάνουσα MH: φθάνουσαν ceteri 5 εγχεομενα Pap, ἐκχεόμενα UF: ἐκρεόμενα ceteri ἀέναα P: ἀένναα ceteri ερıθρα Pap, ῥεῖθρα UF: νάματα ceteri ἄληκτον] ἄδεικτον Pap UF 6 αὐτοῦ add. ante ἀεὶ FL^2 αιει Pap λῆξιν] δεῖξιν Pap UF πλημυρα Pap πλήμμυρα] φορὰ καὶ ῥύμη FL^2 7 τῶ Pap M: τῇ ceteri οξυκινητατωι Pap, ὀξυκινητάτῳ G διανοιας (om. ὃ) Pap ὃ codd. (ὡς F^2): ἣ Mang. 8 οὖν] γὰρ HPL^1 ἀγέννητος U, γενητὸς MGP, γεννητὸς AH 9 πᾶσαν γένεσιν] πάντα τὰ ἐν γενέσει M γένεσιν] νεῦσιν AGHP οὕτως Pap UF: οὕτω ceteri ἀγεννήτου MAHU 10 κἂν Pap UFL^2: καὶ ceteri ὀξύτατος HPL^1, ὀξύτητα L^2 ἐπινήφων FL^2 καταφέρηται Pap UF: καταφέρεται MAGP, παραφέρεται H διὸ Pap UFL^2: οἷς ceteri 11 ει καταλιψεται Pap, εἰ ἐπικαταλήψεται UF: ἐπεὶ καταλήψεται ceteri ἢ οὐ add. Pap UFL^2: om. ceteri 13 δ᾽ AUF ἔφθακεν Pap U, πέφθακε MA πολὺ Pap UF: πολλῷ ceteri 14 φάσκων Pap UF: λέγων ceteri ὧδε] οδε Pap, ὅδε U ἐκεῖ ἕστηκα transp. UF, ἐκεῖ om. Pap

---

verbum enim Dei non, sicut quidam ait, opus est, sed operans . . . praevenit omnia; est enim ante omnia sicut Pater et in omnibus sicut idem Pater, penetrans omnia; validum enim et acutum et omni gladio acutius est . . . praeveniens omnium cogitationes, de quo ait Pater Deus: I a m v i d e b i s, s i c o m p r e h e n d i t t e v e r b u m m e u m a u t n o n. ubi enim Deus, et verbum est . . . et sicut habes in aliis de Deo lectum: E g o s t e t i h i c p r i u s q u a m t u . . . . et cum hic est, etiam alibi est, non mutato loco, sed repleto utique sui praesentia; ubique enim est, qui per omnia et in omnibus, nullum locum immunem sui relinquens; et ubi adest, erat, et ubi erat, adest. et ideo qui novit velox esse verbum Dei, cito petit et cito impetrat.

δηλοῖ γὰρ ὅτι πρὸ παντὸς ὑφέστηκε τοῦ γενομένου καὶ ὁ ἐνταῦθα ὢν κἀκεῖ καὶ ἀλλαχόθι καὶ πανταχοῦ πεπληρωκὼς πάντα διὰ πάντων καὶ
68 οὐδὲν ἔρημον ἑαυτοῦ καταλελοιπὼς ὑπάρχει· οὐ γάρ φησιν „ὧδε ἐγὼ στήσομαι καὶ ἐκεῖ“, ἀλλὰ καὶ νῦν ὅτε πάρειμι ἕστηκα κατὰ τὸν αὐτὸν | χρόνον κἀκεῖθι, ἀλλ' οὐ μεταβατικῶς κινούμενος, ὡς τὸν μὲν ἐπιλαμ- p. 176 M.
βάνειν τὸν δὲ ἀπολείπειν τόπον, ἀλλὰ τονικῇ χρώμενος τῇ κινήσει. δεόντως οὖν μιμούμενοι τὴν τοῦ πατρὸς φύσιν οἱ ὑπήκοοι παῖδες ἀμελλητὶ μετὰ σπουδῆς πάσης τὰ καλὰ δρῶσιν, ὧν ἔργον ἐστὶ κάλλιστον ἡ ἀνυπέρθετος
69 θεοῦ τιμή. (19.) Φαραὼ δὲ ὁ σκεδαστὴς τῶν καλῶν ἀχρόνων δυνάμεων φαντασίαν οὐχ οἷός τε ὢν δέξασθαι, τὰ ψυχῆς ὄμματα πεπηρωμένος, οἷς μόνοις αἱ ἀσώματοι καταλαμβάνονται φύσεις, οὐδὲ ὠφεληθῆναι δι' ἀχρόνων ὑπομένει, ἀλλὰ ταῖς ἀψύχοις δόξαις, λέγω δὲ „βατράχοις“, πιεσθεὶς ἦχον καὶ ψόφον ἔρημον καὶ κενὸν πραγμάτων ἀποτελούσαις, εἰπόντος Μωυσέως „τάξαι πρός με, πότε εὔξομαι περὶ σοῦ καὶ τῶν θεραπόντων σου, ἀφανίσαι τοὺς βατράχους“ (Exod. 8, 9), δέον ἐν ἀνάγκαις σφοδραῖς ὄντα εἰπεῖν „εὐθὺς εὔχου“, ὑπερτίθεται λέγων „εἰς αὔριον“, ἵνα διὰ πάντων τὴν ὁμαλότητα τῆς ἀθεότητος διαφυλάξῃ.

---

1 υφεστηχεν Pap   ἐνταῦθα Pap UF: ἐνθάδε ceteri   2 πανταχοῦ] πάντα A   3 οὔ φησι γὰρ F   ὧδε] ὅδε U, om. F   4 στήσομαι UF (Pap?): ἕστηκα ceteri   και εχει Pap: ἐκεῖ U, ὧδε ἐκεῖ F, κἀκεῖθι ceteri   post ἕστηκα add. κἀκεῖ MAGHP   5 κἀκεῖθι F, καὶ κεῖθι U, κειθι Pap: om. ceteri   αλλ' ου Pap, ἀλλὰ οὐ U, ἀλλὰ καὶ οὐ F: ἀλλ' om. ceteri   5. 6 ἀπολαμβάνειν UF   6 τῶν τόπων F   τονικῇ] τὸ νικᾶν P   7 μειμυμενος Pap   ἀμελητὶ UF   8 πάσης σπουδῆς transp. H, πολλῆς σπουδῆς U   τὰ om. UF   εργων Pap   εστιν Pap, κάλλιστόν ἐστιν transp. G   9 τοῦ θεοῦ G   ο σκεδαστης των καλων Pap: ὁ et τῶν καλῶν om. codd.   ἀχρόνων Pap UF: τῶν ἀχρόνων ceteri   10 ψυχῆς] τῆς ψυχῆς AHP   11 οὐδ' AUF   12 δι' ἀχρόνων U: διὰ χρόνων ceteri   ὑπομένει Pap UF: ὑπέμεινεν ceteri   13 πιεσθεὶς Pap UFL[2]: βιασθεὶς ceteri   ἔρημον] ημερον Pap   ἀποτελούσης HP, ἀποτελοῦσιν v   14 Μωσέως Pap MG, Μωϋσέος AP   εὔξωμαι A, ἵνα εὔξωμαι H   15 σου om. Pap UF   16 ὁ δὲ add. ante ὑπερτίθεται H   17 διὰ πάντων Pap F: διὰ παντὸς ceteri   ὁμαλότητα Pap UFG: ἀπαλότητα ceteri

---

9 sqq. *ibid. I 9,33* At vero Pharao qui opinionibus vanis et inanibus studium impendebat suum, ranis repleta Aegypto sonum inanem rerum et strepitum vanum reddentibus, dicenti Moysi: C o n s t i t u e m i h i, q u a n d o p r o t e o r e m e t p r o f a m u l i s t u i s e t p r o p o p u l o t u o, u t e x t e r m i n e t D o m i n u s r a n a s, cum debuerit in tanta positus necessitate rogare, ut iam oraret nec differret, respondit: c r a s t i n a d i e, otiosus et neglegens, morae poenam Aegypti soluturus excidio.

τοῦτο σχεδὸν ἅπασι παρακολουθεῖ τοῖς ἐπαμφοτερισταῖς, κἂν μὴ διὰ 70 τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ὁμολογῶσιν· ἐπειδὰν γὰρ συμβῇ τι τῶν ἀβουλήτων, ἅτε μὴ πεπιστευκότες παγίως τῷ σωτῆρι θεῷ πρότερον καταφεύγουσιν ἐπὶ τὰς ἐν γενέσει βοηθείας, ἰατρούς, βοτάνας, φαρμάκων συνθέσεις, δίαιταν ἠκριβωμένην, τἆλλα πάνθ' ὅσα παρὰ τῷ θνητῷ γένει βοηθήματα· κἂν ἄρα εἴπῃ τις „καταφεύγετε, ὦ μάταιοι, ἐπὶ τὸν μόνον ἰατρὸν ψυχῆς ἀρρωστημάτων μεθέμενοι τὴν ἀπὸ γενέσεως τῆς παθητῆς ψευδώνυμον ὠφέλειαν“, γελῶσι καὶ χλευάζουσιν ἐπιφωνοῦντες „ταῦτα εἰς αὔριον“, ὡς οὐδ' ἂν εἴ τι γένοιτο περὶ τῆς τῶν παρόντων κακῶν ἀποτροπῆς ἱκετεύσοντες τὸ θεῖον· ἀλλ' ὅταν γε τῶν ἀνθρωπείων μηδὲν 71 ἀρκῇ, πάντα δὲ εὑρίσκηται καὶ τὰ παιώνια βλαβερά, τηνικαῦτα ἐξ ἀμηχανίας πολλῆς, τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ὠφέλειαν ἀπογνόντες, ἄκοντες οἱ δείλαιοι καταφεύγουσιν ὀψὲ καὶ μόλις ἐπὶ τὸν μόνον σωτῆρα θεόν· ὁ δ' ἅτε εἰδὼς τὰ ἐν ἀνάγκαις ἄχυρα οὐκ ἐπὶ πάντων χρῆται τῷ νόμῳ, ἀλλ' ἐφ' ὧν καλὸν καὶ συμφέρον χρῆσθαι. πᾶς οὖν λογισμὸς κτήματα ἑαυτοῦ τὰ πάντα ἡγούμενος καὶ ἑαυτὸν προτιμῶν θεοῦ — τὸ γὰρ „μεθ' ἡμέρας θύειν“ τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν — ἔνοχος ὢν ἀσεβείας ἴστω γραφῇ.

---

1 παρακαλεῖ GHP[1] ἐπαμφοτέροις H, ἐπ' ἀμφοτέραις P 2 τι συμβῇ transp. UF 3 παγίως om. F καὶ πρότερον H 5 τἆλλα UF, τα αλλ' Pap: om. ceteri πάντα UF, om. Pap θνητῶν H 6 εἴποι H καταφύγετε UF ὦ μάταιοι] ὠμότεροι H, ὦ μογεροί v 7 τὴν] τῆς U 8 ὠφέλειαν ψευδώνυμον transp. A γελωσιν Pap 9 τι] τις Pap τῆς om. G 10 ἱκετεύοντες P γε] τε Pap ἀνθρωπείων Pap UF: ἀνθρώπων ceteri 11 δ' AUF εὑρίσκεται MAF παιώνεια GU, παιόνια A, ἐπ–ο–νια H (γρ. παιώνια mgH), ἐπαιώνια L ἐξ om. UF 12 τῆς ἀ. τ. ἄ. ἀπογνόντες ὠφελείας UF 13 οψε μογις (om. καὶ) Pap μόνον add. Pap UFL[2]: om. ceteri 14 ἄ–χυρα FH, ἄχρα A τῷ νόμῳ] τῇ εὐμενείᾳ coni. Mang., τῇ δυνάμει coni. Wendl. 15 ἐφ' ᾧ Pap UF καὶ συμφέρον χρῆσθαι καὶ καλόν A, χρῆσθαι καλὸν καὶ συμφέρον G κτήμαθ' UF 16 ἑαυτοῦ UF: αὑτοῦ H, αὐτοῦ ceteri ἑαυτὸν UF: αὑτὸν AH corr., αὐτὸν MGP 17 ἡμέραν UF

---

1 sqq. *ibid. I 10, 40* . . . factus est (Cain) indicium resupini, cum ipsa postulatio voti matura esse debeat, ne videamur de humanis artibus hoc est medendi peritia herbarumque sucis sperasse magis remedium quam de Deo subsidium poposcisse; ad ipsum enim prius est confugiendum, qui nostrae curare possit animae passiones. verum homines quidam praepostero ordine ante sibi ab hominibus opem arcessunt; ubi autem humana subsidia defecerint, tunc opinantur divini postulandam favoris gratiam.

72 (20.) Καὶ τὸ μὲν πρότερον ἔγκλημα τοῦ Κάιν ἀποχρώντως ἐπεξήλθομεν. τὸ δ' ἕτερον τοιοῦτον ἦν· τί δήποτε ἀπὸ τῶν καρπῶν, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ | τῶν πρώτων καρπῶν φέρει τὴν ἀπαρχήν; μήποτε διὰ (p. 177 M.) τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἵνα τὰ μὲν πρεσβεῖα γενέσει δῷ, τοῖς δὲ δευτερείοις ἀμείψηται τὸ θεῖον· ὥσπερ γάρ εἰσί τινες οἳ ψυχῆς προκρίνουσι σῶμα, τῆς δεσποίνης τὸ δοῦλον, οὕτως εἰσὶν οἳ γένεσιν μᾶλλον θεοῦ τετιμήκασι, πρόσταγμα τεθεικότος τοῦ νομοθέτου, ἵνα „τὰς ἀπαρχὰς τῶν πρωτογεννημάτων τῆς γῆς εἰσφέρωμεν εἰς τὸν οἶκον κυρίου τοῦ θεοῦ“ (Exod. 23, 19), ἀλλὰ μὴ ἑαυτοῖς ἐπιγράφωμεν· καὶ γὰρ δίκαιον τῶν τῆς ψυχῆς κινημάτων ὅσα πρῶτα ἢ τάξει ἢ δυνάμει θεῷ
73 ὁμολογεῖν. τὰ μὲν οὖν τῇ τάξει πρῶτα τοιαῦτά ἐστιν, οἷς κατὰ τὴν πρώτην γένεσιν εὐθὺς ἐκοινωνήσαμεν, τροφὴ αὔξησις ὅρασις ἀκοὴ γεῦσις ὄσφρησις ἁφὴ λόγος νοῦς, μέρη ψυχῆς, μέρη σώματος, αἱ τούτων ἐνέργειαι, συνόλως κινήσεις αὐτῶν καὶ σχέσεις αἱ κατὰ φύσιν· τὰ δὲ ἀξιώματι καὶ δυνάμει τὰ κατορθώματα, αἱ ἀρεταί, αἱ κατ' ἀρετὰς
74 πράξεις. δίκαιον οὖν ἀπὸ τούτων ἀπάρχεσθαι. αἱ δὲ ἀπαρχαὶ λόγος ἐστὶν ἐκ διανοίας ἀληθοῦς ἀναπεμπόμενος εὐχαριστητικός· τέμνε δὲ αὐτὸν κατὰ τὰς οἰκείας τομάς, ὅνπερ τρόπον ἡ λύρα καὶ τὰ ἄλλα

---

1 ἔγκλημα] ὄνομα U 2 τὸ δ' ἕτερον UF (Pap?): τὸ δὲ δεύτερον ceteri 4 δευτέροις UF 5 ἀμείβῃ UF 6 τετιμήκασι UF (Pap?): προτετιμήκασι ceteri 7. 8 πρωτογενημάτων MHP 8 τῆς γῆς om. Pap εἰσφέροιμεν H, εἰσφέρειν μὲν P, εισφερωσιν (?) Pap εἰς — ἐπιγράφωμεν (9) om. UF κυρίου om. HP 9 μή γε ἑαυτοῖς P, μὴ ἑαυτοῖς γε A επιγραφομεν Pap 10 κινημάτων] γεννημάτων coni. Mang. 11 πρῶτα τῇ τάξει transp. UF τοιαῦτ' U οἷς] ὧν UFL[2] 13 ἁφὴ ὄσφρησις transp. F 14 κινήσεις αὐτῶν Pap UFL[2]: αὐτῶν om. ceteri δε Pap: δ' codd. 15 τὰ ante κατορθώματα om. Pap αἱ ἀρεταὶ — πράξεις] ἃ διαιρεῖται ἑκατέρων τὰς πράξεις UF 16 ἀπὸ] αὐτῷ Turn. ἄρχεσθαι MAHP δ' UF 17 ἀληθείας A εὐχαριστητικός Pap M: εὐχαριστικός ceteri τεμνε Pap: τέμνει codd. 18 αὐτὸ UF ὅνπερ] ον περι Pap ἡ om. HL[1] τὰ ἄλλα τὰ UF, ἄλλα om. HL[1]

---

1 sqq. *ibid.* *§ 41* Concluso ergo illo et convicto Cain crimine, aliud oblationis vitium discutiamus. obtulit, inquit, ex fructibus terrae, non a primis fructibus, primitias (leg. munus?) Deo: hoc est primitias sibi prius vindicare, Deo autem sequentia deferre. itaque cum vero anima corpori tamquam servo domina sit praeferenda, utique primitias eius, hoc est animae, prius quam corporis offerre debemus.
11 sqq. *ibid.* . . . primitiae animae primatus sunt bonarum disciplinarum; quae licet tempore posteriores sint quam corporis primitiae, quae sunt esca incrementum visus auditus et tactus odor vox mens . . ., ⟨dignitate⟩ tamen priores sunt [disciplinis]; quarum primitiva est puro corde et simplici sermone oblata Deo gratiarum actio.

μουσικῆς ὄργανα τέτμηται· τῶν γὰρ ἐν τούτοις φθόγγων καὶ καθ' αὑτὸν
ἕκαστος ἥρμοσται καὶ πρὸς τὴν ἑτέρου συμφωνίαν μάλιστα ᾠκείωται,
καθάπερ καὶ τῶν ἐν γραμματικῇ στοιχείων τὰ λεγόμενα φωνήεντα, ἃ
καὶ καθ' αὑτὰ φωνεῖται καὶ σὺν ἑτέροις ὁλόκληρον ἀποτελεῖ φωνήν.
πολλὰς γὰρ δυνάμεις αἰσθητικάς τε καὶ λογικὰς καὶ νοητὰς ἐν ἡμῖν 75
αὐτοῖς ἡ φύσις δημιουργήσασα καὶ πρός τι τῶν οἰκείων ἑκάστην τείνασα
ἔργων καὶ πάλιν πάσας ἁρμοσαμένη δι' ἀναλογίας κοινωνίᾳ καὶ συμφωνίᾳ
τῇ πρὸς ἀλλήλας ὀρθότατα ἂν καὶ ἐφ' ἑκάστῃ καὶ ἐφ' ἁπάσαις εὐδαι-
μονίζοιτο. (21.) διόπερ „ἐὰν προσφέρῃς θυσίαν πρωτογεννημάτων", 76
οὕτως διαίρει, ὡς ὑφηγεῖται ὁ ἱερὸς λόγος (Lev. 2, 14)· „νέα" τὸ
πρῶτον, εἶτα „πεφρυγμένα", ἔπειτα „χίδρα", καὶ ἐπὶ πᾶσιν „ἐρικτά".
„νέα" μὲν διὰ τόδε· τοὺς τὸν παλαιὸν καὶ γέροντα καὶ μυθώδη χρόνον
ἀσπαζομένους, ταχεῖαν δὲ καὶ ἄχρονον θεοῦ δύναμιν μὴ συνεωρακότας
ἐκδιδάσκει νέα καὶ ἐπακμάζοντα καὶ ἀνηβῶντα προτρέπων ἐνθύμια
p. 178 M. λαμβάνειν, ἵνα μὴ παλαιαῖς ἐντρεφόμενοι μυθοποιίαις, | ἃς ὁ μακρὸς
αἰὼν ἐπὶ ἀπάτῃ τοῦ θνητοῦ παραδέδωκε, ψευδοδοξῶσιν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ
ἀεὶ ἀγήρω [νέου] θεοῦ τὰ νέα καὶ καινὰ ἀγαθὰ μετὰ πάσης ἀφθονίας
λαμβάνοντες ἐκδιδάσκωνται μηδὲν ἡγεῖσθαι παρ' αὐτῷ παλαιὸν ἢ
συνόλως παρεληλυθός, ἀλλὰ γινόμενόν τε ἀχρόνως καὶ ὑφεστηκός.
(22.) οὗ χάριν καὶ δι' ἑτέρων φησίν· „ἀπὸ προσώπου πολιοῦ ἐξανα- 77
στήσῃ, καὶ τιμήσεις πρόσωπον πρεσβυτέρου" (Lev. 19, 32), ὡς παμμε-
γέθους διαφορᾶς οὔσης· πολιὸς μὲν γὰρ ὁ μηδὲν ἐνεργῶν ἐστι χρόνος,

---

1 τέμνεται U   τὸν γὰρ F   τούτοις UF (Pap?): αὐτοῖς ceteri   φθόγγων] φθόνον F   ἑαυτὸν HP   2 ἑτέρου] ἑτέραν H, οἰκείαν A, ἑτέρων coni. Markland   οἰκείωται MA   3 ἃ] η Pap   4 καθ' αὐτὰ φωνεῖται Pap UF: καθ' ἑαυτὰ ἐκφωνεῖται ceteri   5 γὰρ Pap UF: δὲ ceteri   τε καὶ λογικὰς om. HP   καὶ νοητὰς om. Mang., καὶ νοητικὰς Turn.   6 τείνασα] τινασ Pap   7 καὶ κοινωνία G   κοινωνία συμφωνίας (om. καὶ) H   8 ἐφ' ἁπάσαις Pap UF: ἐπὶ πάσαις ceteri   8. 9 εὐδαιμονίζοιτο Pap
οι
FL^2: εὐδαιμονίζοντο U, εὐδαιμονίζει H, εὐδαιμονίζοι ceteri   9 ἂν UF, ἐάνπερ G   προσφερηι Pap   πρωτογενημάτων MGP   10 οὕτως Pap F: οὕτω ceteri   11 πεφυρμενα Pap   χέδρα M, χίεδρα A, χλιαρὰ FL^2 ἐρικτά Pap MAF: ἐρεικτά ceteri   12 μὲν Pap UF: μὲν οὖν ceteri   διὰ τόδε Pap UFL^2: τόδε om. ceteri   γέροντα Pap UF: γηραιὸν ceteri   θυμώδη GL^1 13 ἀσπαζόμενος F   μὴ] ἢ μὴ MAH, ἢ μὴ GP   14 ἐκδιδάσκειν U   ἀνηβῶντα Pap UF: ἡβῶντα ceteri   15 παλαιαῖς] πολιαις Pap   16 τῶν θνητῶν Mang., τοῦ θνητοῦ ⟨γένους⟩ coni. Wendl.   παραδεδωκεν Pap   17 ἀγήρω νέου Pap UFL^2: γενναίου MAGP, γενέου HL^1, ἀγήρω καὶ νέου v   νέου seclusi   18 ἐκδιδάσκοντες G   19 παραλελυθος Pap   γινόμενόν τε Pap UF: τε om. ceteri   ὑφεστηκώς FH corr.   20. 21 ἐξαναστήσῃ Pap UF: ἀναστήσῃ ceteri

ἀφ' οὗ μετανίστασθαι καὶ ἀποδιδράσκειν δεῖ τὴν μυρίους ἀπατῶσαν
ἐκκλίνοντας ὑπόληψιν, ὡς ἄρα τι ποιεῖν οὗτος πέφυκε· πρεσβύτερος δὲ ὁ
τιμῆς καὶ γέρως καὶ πρεσβείων ἐπάξιος ὤν, ὃν Μωυσῇ τῷ θεοφιλεῖ
δοκιμάζειν ἐπιτέτραπται· „οὓς γὰρ σὺ οἶδας," φησίν „οὗτοί εἰσι
πρεσβύτεροι" (Num. 11, 16), ὡς ἂν μηδεμίαν ἀποδεχομένου νεωτερο-
ποιίαν, ἀλλὰ πρεσβυτέρων καὶ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς ἀξίων δογμάτων
78 εἰωθότος ἐρᾶν. ὠφέλιμον μὲν οὖν, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἀρετῆς κτῆσιν
τελείας, ἀλλά τοι πρὸς πολιτείαν, καὶ τὸ παλαιαῖς καὶ ὠγυγίοις ἐντρέ-
φεσθαι δόξαις καὶ ἀρχαίαν ἀκοὴν ἔργων καλῶν μεταδιώκειν, ἅπερ
ἱστορικοὶ καὶ σύμπαν τὸ ποιητικὸν γένος τοῖς τε καθ' αὑτοὺς καὶ τοῖς
ἔπειτα μνήμῃ παραδεδώκασιν. ἀλλ' ὅταν γε μὴ προϊδομένοις μηδὲ
ἐλπίσασι φέγγος αἰφνίδιον ἐπιλάμψῃ τὸ αὐτομαθοῦς σοφίας, ἡ δὲ τὸ
μεμυκὸς ὄμμα ψυχῆς διοίξασα ἀντὶ ἀκροατῶν θεατὰς ἐπιστήμης
ἐργάσηται τὴν ὠκυδρομωτάτην αἰσθήσεων ὄψιν πρὸ τῆς βραδυτέρας ἀκοῆς
79 ἐν διανοίᾳ θεῖσα, μάταιον ἔτι διὰ λόγων ὦτα γυμνάζειν. (23.) διὸ καὶ
λέγεται· „φάγεσθε παλαιὰ καὶ παλαιὰ παλαιῶν, ἀλλὰ καὶ παλαιὰ ἐκ
προσώπου νέων ἐξοίσετε" (Lev. 26, 10), ὡς δέον πολιὸν μὲν μάθημα
χρόνῳ μηδὲν ἀρνεῖσθαι πειρωμένους καὶ γράμμασι σοφῶν ἀνδρῶν
ἐντυγχάνειν καὶ γνώμαις καὶ διηγήσεσιν ἀρχαιολογούντων παρεῖναι καὶ
φιλοπευστεῖν ἀεὶ περὶ τῶν προτέρων καὶ ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων,
τοῦ μηδὲν ἀγνοεῖν ὄντος ἡδίστου, νέας δὲ ὅταν ἀνατείλῃ βλάστας αὐτο-
διδάκτου σοφίας ὁ θεὸς ἐν ψυχῇ, τὰ ἐκ διδασκαλίας εὐθὺς περιγράφειν
καὶ περισύρειν ὑπονοστοῦντα καὶ ὑπορρέοντα ἐξ ἑαυτῶν· τὸν γὰρ θεοῦ

---

1 ἀφ' οὗ καὶ ἀνίστασθαι A 2 ὑπόληψιν ἐκκλίνοντας transp. UF οὗτος] οὕτως MPH¹, οὕτω G 3 Μωση Pap, Μωυσῇ UF: Μωσεῖ ceteri 4 εισιν Pap 4. 5 εἰσι πρεσβύτεροι codd.: πρεσβύτεροί εἰσιν Mang. 5 πρεσβυτέρων HP¹, πρεσβύτεροι om. L ὡς—πρεσβυτέρων (6) om. P ὡς ἂν Pap UF: ἂν om. ceteri ἀποδεχόμενοι coni. Mang. 7 εἰωθότες P (coni. Mang.) ὠφελεῖ AH μὲν om. GP 8 τελείας] τημελείας G καὶ πρὸς A πολιτείας HP παλαιας Pap 10 τε om. F αὐτοὺς (Pap) U: ἑαυτοὺς ceteri 11 προειδομένους U, προειδομένοις ceteri (Pap) μηδ' AUF 12 αἰφνίδιον om. GHP¹L¹ επιλαμψη το Pap: ἐπιλάμψῃ (om. τὸ) UF, ἐπιλάμψαιτο ceteri, ἐπιλάμψηται v ἡ δὲ Pap MAGP: ἥδε F, εἰ δὲ U, ᾗ δὴ H 13 τῆς ψυχῆς AF ἐπιστήμης θεατὰς transp. A ἐπιστήμας F 14 ἐργάσηται Pap F: ἐργάσεται U, ἐργάζεται ceteri ὠκυδρονωτάτην A αἰσθήσεως L, αἴσθησιν UF 15 ἔτι Pap MUFL²: ἐπὶ ceteri, ἐστι v διαλόγων G, δὲ λόγων H 16 παλαιὰ ἐκ παλαιῶν UF παλαιὰς ἐκ MA 17 νέω A ἐξοίσεται A πολιὸν codd. et Pap: παλαιὸν Mang. 18 γράμμασι] πραγμασιν Pap 20 προτερον Pap 21 ὄντως G δ' UH αντειλη Pap 22 ὁ om. Pap ἐκ ψυχῆς UF 23 ὑπονοσοῦντα MAP ὑπορέοντα U, υπερεοντα Pap αὐτῶν U

φοιτητὴν ἢ γνώριμον ἢ μαθητὴν ἢ ὅ τί ποτε χρὴ θεμένους ὄνομα
καλεῖν αὐτὸν ἀμήχανον ἔτι θνητῶν ὑφηγήσεως ἀνέχεσθαι. (24.) ἔστω 80
p. 179 M. δὲ ἡ νέα ψυχῆς ἀκμὴ „πεφρυγμένη“, τουτέστιν, | ὡς πυρὶ χρυσός,
λόγῳ δυνατῷ βεβασανισμένη· τοῦ δὲ βεβασανίσθαι καὶ δεδοκιμάσθαι
σημεῖον τὸ πεπηγέναι· καθάπερ γὰρ ὁ τῶν τεθηλότων ἀσταχύων καρπός,
ἵνα μηκέτι πλαδᾷ, φρύγεται, τοῦτο δ' οὐκ ἄνευ πυρὸς πέφυκε συμβαίνειν,
οὕτως καὶ τὴν νέαν πρὸς ἀρετῆς ἀκμὴν ἀνάληψιν δυνατῷ καὶ ἀνικήτῳ
λόγῳ χρὴ πάγιον καὶ σταθερωτάτην ἀπεργάζεσθαι· πέφυκε δὲ ὁ λόγος
οὐ μόνον πήττειν ἐν ψυχῇ τὰ θεωρήματα διαρρεῖν αὐτὰ κωλύων, ἀλλὰ
καὶ τὴν τοῦ ἀλόγου πάθους ὁρμὴν εὐτόνως ἐκλύειν. ἴδε γέ τοι τὸν 81
ἀσκητὴν Ἰακὼβ ἕψοντα αὐτήν, ὅτε καὶ „Ἡσαῦ ἐκλείπων“ (Gen. 25, 29)
εὐθὺς εὑρίσκεται· θεμέλιος γὰρ τῷ φαύλῳ κακία καὶ πάθος, οἷς ἐπερη-
ρεισμένος, ὅταν ἐξηττημένα καὶ παρειμένα ὑπὸ τοῦ αἱροῦντος αὐτὰ λόγου
θεάσηται, κατὰ τὸ εἰκὸς ἐκλύεται τοὺς ἰσχύος δεσμούς. ἔστω δὲ ὁ 82

---

1 φυτητην Pap ὄνομα] ὄμμα A 2 αὐτὸν om. Pap ἔτι Pap UF: ἐστι ceteri ὑφηγήσεως Pap UF: ὑφηγήσεων ceteri ανεχεσθαι Pap: ἀνασχέσθαι codd. 3 νέα Mang. (non M): νέας codd. et Pap πεφρυμμενη Pap ὡς πυρὶ] ὡσπερεὶ HP[1] 4 βεβασάνισται καὶ δεδοκίμασται H 5 πεπηγέναι] πεφρυγέναι coni. Mang. 6 φρύσσεται MAHPL[1] δὲ MG, γὰρ P πορος Pap πεφυκεν Pap 7 οὕτω MAGHP καὶ om. HP ἀνάληψιν ἀκμὴν transp. Mang. ἀκινήτω H 8 σταθηροτάτην G πεφυκεν Pap 9 πήττειν F, πηπτειν Pap: πέσσειν U, πέττειν ceteri, πέπτειν Mang. τὰ om. MAGHPL[1] διαρειν Pap, διαιρεῖν U 10 ευτωνως εγλυειν Pap ιδων γε Pap, ἴδετέ γε U 11 αὐτήν] φακῆν coni. Mang. ὅτε Pap UF: ὁπότε ceteri εγλιπων Pap 12 τῶ φαύλω Pap UF: τῶ φιλαύτω MAGP, τῶν φιλαύτων H 12. 13 οἵσπερ ἐρηρεισμένος U 13 ἐξητημένα UFP αἱροῦντος Pap UF: αἴροντος ceteri λόγου om. G 14 εγλυεται Pap, καὶ ἐκλύεται H τοὺς] τῆς P

---

2 sqq. *Ambros. l. l. II 6,20* Si autem offeres sacrificium de primitivis ovibus, frixum in igne, frixum pinguo, offeres sacrificium primitivorum, sicut scriptum est: quod significat fidem tuam velut igne probatam esse debere et sancto fervere spiritu. denique coxit lentem Iacob et fratri primatus benedictionis eripuit, quos utique solida consequeretur fides; hic ergo robustus et vividus augebatur, ille autem, qui cibum suum coquere nesciebat, fatigatus atque deficiens defluebat. uratur igitur verbo Domini sicut igne virtus animae tuae . . . torreatur fides tua sicut spicae messium; tunc enim maturitatem fructuum praeferunt, cum eas primo solis processu tempora aestiva torruerint. sermo igitur plurimus Scripturarum animam confirmat et quodam spiritalis gratiae colorat vapore; rationabilia quoque inventa corroborat dissolvitque omnem vim irrationabilium passionum. ideoque Esau laxatis virtutis suae nexibus dissolutus est.

λόγος μὴ συγκεχυμένος, ἀλλ' εἰς οἰκείους τετμήσθω τομάς· τὸ „χίδρα
ποιῆσαι“ τοιοῦτόν ἐστιν· ἐν ἅπαντι μὲν γὰρ ἀταξίας ἄμεινον ἡ τάξις,
μάλιστα δ' ἐν ὀξύτατα ῥεούσῃ φύσει, τῷ λόγῳ. (25.) διαιρετέον οὖν
αὐτὸν εἰς κεφάλαια προηγούμενα, τὰ λεγόμενα ἐμπίπτοντα, καὶ ἐφαρ-
μοστέον ἑκάστῳ τὰς οἰκείους κατασκευάς, μιμουμένους τοὺς ἀγαθοὺς
τῶν τοξοτῶν, οἳ σκοπόν τινα προθέμενοι τὰ βέλη πάντα ἐπ' αὐτὸν
ἀφιέναι πειρῶνται· σκοπῷ μὲν γὰρ τὸ κεφάλαιον, βέλεσι δὲ ἔοικεν ἡ
83 κατασκευή. οὕτως τὸ πάντων ἄριστον ἐσθημάτων ὁ λόγος ἁρμονίως
συνυφαίνεται· καὶ γὰρ τὰ πέταλα τοῦ χρυσίου κατατέμνει ὁ νομοθέτης
εἰς τρίχας, ὥστε συνυφῆναι τὰ οἰκεῖα ἐπιμόνως (Exod. 36, 10)· οὕτως
ὁ τιμιώτερος χρυσοῦ λόγος ποίκιλμα ὧν ἐκ μυρίων ἰδεῶν ἐπαινετῶς
τελεσιουργεῖται, ὅταν ἄχρι τῶν λεπτοτάτων κεφαλαίων τμηθεὶς τρόπον
84 τινὰ νήματος δέξηται καθάπερ κρόκην ἀποδείξεις ἐναρμονίους. προστέ-
τακται μέντοι καὶ „τὸ ὁλοκαύτωμα δείραντας εἰς μέλη διανεῖμαι“ (Lev.
1, 6), ὑπὲρ τοῦ πρῶτον μὲν γυμνὴν ἄνευ σκεπασμάτων, ὅσα περιποιοῦσιν

---

1 αλλα Pap οἰκείας UH τετμήσθω Pap U, τετμνήσθω F: τεμνέσθω ceteri τὸ γὰρ UF χέδρα MA 2 ἄμεινον Pap UF: ἀμείνων ceteri 3 δε Pap ὀξύτητι A 4 καὶ τὰ λεγόμενα F 5 οικειους Pap: οἰκείας codd. 6 πάντ' MGUF 7 πειρᾶται HP βελεσιν Pap, βέλει F δ' AUF 8 ἀρίστων U ἐσθημάτων Pap U, αἰσθημάτων F: μαθημάτων ceteri ἁρμονίως om. F 9 τὰ πέταλα Pap UF: τὰ om. ceteri τοῦ χρυσίου MAUF: τοῦ om. ceteri 10 συνυφῆναι Pap U, συνυφεῖναι F: συνυφᾶναι ceteri ἐπιστημόνως A, ἐπιμόνως P (στη suprascr.)
11 χρυσοῦ Pap UF: χρυσίου ceteri ποίκιλμα (πυκιλμα Pap) ὧν ἐκ Pap UF: ἐκ ποικιλμάτων καὶ ceteri εἰδεῶν F επανετως Pap 13 νοήματος GHP[1] αρμονιους Pap 14 διανεῖμαι Pap UF: διανέμειν ceteri
15 γυμνὴν om. F

---

1 sqq. *ibid.* § *21* Oblationem autem atque orationem oportet non confusam esse, sed competenti divisione distinctam; in omni enim re confusione melior est distinctio, multo magis in oratione atque oblatione, quae nisi certas divisiones habeat fit obscurior. 13 sqq. *ibid.* ideoque hostiae plerumque membra lex dividi iubet et holocausta offerri, ut sine admixtione et operimento aliquo nudum sacrificium sit, eo quod nuda atque omnibus exuta involucris debeat fides nostra fervere, ne vanis et fallacibus opinionibus induatur, sed pura atque sincera simplicitas mentis appareat. deinde in partes dividatur congruas: virtus enim genus est, quae dividitur in plurimas species, sed principales quattuor sunt, prudentia temperantia fortitudo iustitia. *Clem. Alex. Strom. V 686 P.* . . . προστάσσει γὰρ (Μωυσῆς) „τὰ ὁλοκαυτώματα δείραντας εἰς μέλη διανεῖμαι“, ἐπειδὴ γυμνὴν τῆς ὑλικῆς δορᾶς γενομένην τὴν γνωστικὴν ψυχὴν ἄνευ τῆς σωματικῆς φλυαρίας καὶ τῶν παθῶν πάντων, ὅσα περιποιοῦσιν αἱ κεναὶ καὶ ψευδεῖς ὑπολήψεις, ἀποδυσαμένην τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας τῷ φωτὶ καθιερωθῆναι ἀνάγκη.

αἱ κεναὶ καὶ ψευδεῖς ὑπολήψεις, τὴν ψυχὴν φανῆναι, εἶτα δέξασθαι
διαιρέσεις ἐμμελεῖς· τὸ γὰρ ὅλον καὶ ἐν γένει ἡ ἀρετή, ἣ κατὰ εἴδη τὰ
180 M. προσεχῆ τέμνεται, φρόνησιν καὶ σωφροσύνην | καὶ ἀνδρείαν καὶ δικαιο-
σύνην, ἵνα τὰς καθ' ἕκαστον εἰδότες διαφορὰς ἑκούσιον ὑπομένωμεν
λατρείαν καὶ καθ' ὅλα καὶ κατὰ μέρη. σκοπῶμεν δὲ ὅπως τήν τε 85
ψυχὴν γυμνάσομεν, μὴ ὁλοσχερέσι καὶ ἀτυπώτοις φαντασίαις ὑποσυγχύτως
ἀπατᾶσθαι, τομὰς δὲ καὶ διαιρέσεις ποιουμένην τῶν πραγμάτων διακύπτειν
εἰς ἕκαστον ἔρευναν μετὰ πάσης ἀκριβείας ληψομένην, τόν τε λόγον, ὃς
[οὐκ] ἀτάκτῳ ῥύμῃ φερόμενος ἀσάφειαν ἐργάσεται, τμηθεὶς δὲ εἰς τὰ
οἰκεῖα κεφάλαια καὶ τὰς εἰς ἕκαστον ἀποδείξεις ὥσπερ ζῷον ἐκ τελείων
μερῶν συμπαγεὶς ἁρμοσθήσεται. χρὴ δέ, εἰ μέλλει ταῦτα παρ' ἡμῖν
αὐτοῖς βεβαιοῦσθαι, μελέτην καὶ ἄσκησιν αὐτῶν ποιεῖσθαι συνεχῆ· ὡς
τό γε ἁψαμένους ἐπιστήμης μὴ ἐπιμεῖναι ὅμοιόν ἐστι τῷ γευσαμένους
σιτίων ἢ ποτῶν εἰς κόρον κωλυθῆναι τραφῆναι. (26.) μετὰ τὸ 86
„χίδρα“ οὖν ἁρμόττει ποιεῖν „ἐρικτά“, τουτέστι μετὰ τὴν διαίρεσιν

1 φανεῖναι A δεξασθε Pap 2 καὶ διαιρέσεις F ἐν γένει UF, εν γενεσει Pap: ἕν ἐστιν ceteri ἣ om. Pap F κατὰ] και τα Pap 3 καὶ ἀνδρείαν καὶ δικαιοσύνην UF: καὶ δικαιοσύνην om. Pap, καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν MAGP, δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν H ἀνδρίαν AGHP 4 ἑκάστην F εἰδότας A ὑπομένωμεν] ἀπονέμωμεν coni. Mang. 5 δ' U τήν τε Pap UF: τε om. ceteri 6 γυμνάσομεν Pap G: γυμνάσωμεν ceteri ατουπωτοις Pap ἀτύπως τῆς φαντασίας P ὑποσυγχύτως Pap MAUF: ὑπὸ συγχύσεως GHP 8 ἔρευναν Pap UF: καὶ ἐρευνᾶν ceteri ληψόμεθά τε λόγον Turn. ὃς UF, ως Pap: μὴ GHP, om. MA 8. 9 ὃς οὐκ] οὐχ ὃς coni. Markland; οὐκ seclusi 9 φερομενον Pap, φερομένους A ειργασηται Pap, ἐργάσηται A, ἐργάζεται UF δ' UF 10 τὰς] τὰ F ζώων P 11 δ' UF 12 μελέτην αὐτῶν καὶ ἄσκησιν transp. UF αὐτῶν A, αὐτοῖς P 13 εστιν Pap τῷ om. UF γευσαμένους Pap UF: γευσαμένῳ ceteri, γεύσασθαι v 14 ἢ Pap UF: καὶ ceteri εἰς κόρον Pap UF: εἰς κόρον δὲ ceteri μετα το Pap: μετὰ τὰ codd. 15 χέδρα MA ἐρικτά Pap MA: ἐρυκτά H, ἐρεικτά ceteri τουτέστιν Pap H

14 sqq. *Ambros. l. l. II 6,22* Superest ut de continua et iugi oratione dicamus, quod immorari nos et vacare orationi oportet. . . . frequens enim oratio quandam operatur disciplinam orandi, quia ipse usus docibiles Dei facit, indocibiles neglegentia. bona igitur exercitatio. denique corporis virtus exercitatione augetur frequenti, at inexercitata minuitur et labitur; plurimi enim exercitii dissuetudine etiam naturalem dissolvere virtutem. similiter animae fortitudo exercitationis assiduitate solidatur. . . . hunc cibum menti nostrae deferamus, qui multa attritus meditatione ac politus cor hominis sicut illud caeleste manna confirmet: quod non otiose tritum ac politum accipimus, eo quod caelestium Scripturarum alloquia diu terere ac polire debemus toto animo

ἐνδιατρίβειν καὶ ἐνσχολάζειν τοῖς ἐπινοηθεῖσι· συνεχὴς γὰρ ἄσκησις ἐπιστήμην πάγιον ἐργάζεται, ὡς ἀμαθίαν ἀμελετησία· μυρίοι γοῦν ἀθλήσεως ὄκνῳ καὶ τὴν ἐκ φύσεως ἰσχὺν ἐξέλυσαν, οὓς οὐκ ἐμιμήσαντο οἱ τροφῇ θείᾳ τὴν ψυχὴν τραφέντες τῷ λεγομένῳ μάννα· οὗτοι γὰρ ἤλουν καὶ ἔτριβον αὐτὸ ποιοῦντες ἐγκρυφίας (Num. 11, 8), τὸν οὐράνιον ἀρετῆς λόγον ἀνατρίβειν καὶ ἐπιλεαίνειν ἕνεκα τοῦ τυπῶσαι βεβαιότερον
87 τὴν διάνοιαν ἐγνωκότες. ὅταν οὖν „νέα" τὴν ἀκμὴν καὶ „πεφρυγμένα" τὸν πεπυρωμένον καὶ ἀνίκητον λόγον καὶ „χίδρα" τὴν τομὴν καὶ διαίρεσιν τῶν πραγμάτων καὶ „ἐρικτὰ" τὴν τριβὴν καὶ μελέτην τῶν ἐπινοηθέντων ὁμολογῇς κατὰ θεόν, πρωτογεννημάτων οἴσεις θυσίαν, ὧν πρώτων καὶ ἀρίστων ἐγέννησεν ἡ ψυχή. κἂν ἡμεῖς μέντοι βραδύνωμεν, αὐτὸς οὐ βραδύνει τοὺς ἐπιτηδείους πρὸς θεραπείαν λαβεῖν ἑαυτῷ· „λήψομαι" γάρ φησιν „ὑμᾶς ἐμαυτῷ λαὸν ἐμοὶ καὶ ἔσομαι ὑμῶν θεὸς" (Exod. 6, 7) „καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι λαός· ἐγώ εἰμι κύριος" (Lev. 26, 12).
88 (27.) Τὰ μὲν δὴ τοῦ Κάιν μεθ' ἡμέρας φέροντος θυσίαν ἐγκλήματα τοιαῦτα ἦν. Ἄβελ δὲ ἤνεγκεν οὐ τὰ αὐτὰ οὐδὲ τὸν

---

1 διατριβειν Pap σχολάζειν F 2 παγίαν P ἀμελητησία MGHU γοῦν D, γ' οὖν UF: οὖν ceteri 3 ἀσκήσεως coni. Mang. κατέλυσαν D[R] 4 τροφῇ θείᾳ Pap UF: προφητείᾳ ceteri τῷ om. UF 5 αὐτὸ ποιοῦντες] ἀποποιοῦντες P 6 ἄνω τρίβειν HP ante ἕνεκα add. ἕκαστος H 6. 7 βεβαιότερον τὴν διάνοιαν Pap UF: βεβαιοτέραν διάνοιαν ceteri 7 νέαν F πεφρυγμένην F, πεφυρμενα Pap 8 περιπεπυρωμενον Pap χέδρα MA 9 ἐρικτὰ Pap MA: ἐρυκτὰ H, ἐρεικτὰ ceteri 10 ὁμολογεῖς A, ὁμολογείης P πρωτογενημάτων Pap MGP 10. 11 πρώτων καὶ ἀρίστων codd.: πρῶτον καὶ ἄριστον v 11 ἐγέννησεν] ἔθυσεν A κἂν] καὶ UF εἰ βραδύνομεν UF 12 βραδυνεῖ coni. Mang. θεραπείαν Pap UF: θεραπείας ceteri λημψομαι Pap 13 ἐμαυτῷ] ἑαυτῶ UF, ἐν αὐτῶ A λαω Pap ἐμοὶ add. Pap UF: om. ceteri 14 ἔσεσθαι Pap G 15 θυσίαν Pap UF: θυσίας MAG, τὴν θυσίαν HP 16 οὐ τὰ αὐτὰ] αὐτῶ οὔτε (superscr.) ταὐτὰ (corr. ex ταῦτα) H, αὐτῷ οὔτε αὐτὰ Turn.

---

et corde versantes. . . . ergo si tamquam pubescens adolescat fides . . . et spiritu ferveat et congrua distinctione teneatur mensura legitimae divisionis et assiduitas commendet gratiam, tunc fit illud pingue et tamquam adipale precationis genus. 1—2 D[K] fol. 125[v] (Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ) D[M] fol. 105[v] D[V] p. 405 (Φίλωνος): ἡ συνεχὴς ἄσκησις—ἀμελετησία. 1—3 D[R] fol. 213[r] (τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν εἰς τὸν Ἄβελ) Anton. Mel. II 46 Col. 1128 (Φίλωνος): ἡ συνεχὴς ἄσκησις—ἐξέλυσαν. 16 sqq. *Ambros. l. l. I 10,42* Haec munera obtulit Abel et ideo respexit Deus in munera eius, quoniam e primitivis obtulit; accedit ergo quia de primitivis ovium et de adipibus earum. considera quia non de insensibilibus, sed de animantibus obtulit. . . . deinde obtulit non secunda, sed prima, non exigua, sed pinguia: talia enim lex probavit et iussit offerri, sicut scriptum est: Et erit, inquit, cum inducet te Deus in terram Chana-

αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' ἀντὶ μὲν ἀψύχων ἔμψυχα, ἀντὶ δὲ νεωτέρων καὶ
δευτερείων πρεσβύτερα καὶ πρῶτα, ἀντὶ δὲ ἠσθενηκότων ἐρρωμένα καὶ
πιότερα· „ἀπὸ γὰρ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν
στεάτων αὐτῶν" φησι τὴν θυσίαν ποιήσασθαι (Gen. 4, 4), κατὰ
181 M. τὸ ἱερώτατον διάταγμα· ἔστι δὲ τοιόνδε· „καὶ ἔσται" | φησίν „ὡς 89
ἄν εἰσαγάγῃ σε κύριος ὁ θεός σου εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων, ὃν
τρόπον ὤμοσε τοῖς πατράσι σου, καὶ δῷ σοι αὐτήν, καὶ ἀφελεῖς πᾶν
διανοῖγον μήτραν, τὰ ἀρσενικά, τῷ κυρίῳ, πᾶν διανοῖγον ⟨μήτραν⟩ ἐκ
τῶν βουκολίων ἐν τοῖς κτήνεσιν ὅσα ἂν γένηταί σοι, τὰ ἀρσενικά, τῷ
κυρίῳ. πᾶν διανοῖγον μήτραν ὄνου ἀλλάξεις προβάτῳ· ἐὰν δὲ μὴ
ἀλλάξῃς, λυτρώσῃ αὐτό" (Exod. 13, 11—13). τὸ γὰρ διανοῖγον μήτραν
τὸ Ἄβελ δῶρόν ἐστι πρωτότοκον, ὃ πότε καὶ πῶς δεῖ φέρειν ἐρεύνησον.
καιρὸς μὲν δὴ ἐπιτηδειότατος, ὅταν εἰσαγάγῃ σε ὁ θεὸς εἰς τὸν σαλεύοντα 90
λόγον, τὴν τῶν Χαναναίων γῆν, οὐχ ὃν τύχοι τρόπον, ἀλλ' ὃν ὤμοσεν
αὐτός· οὐχ ἵνα σάλον καὶ τροπὴν καὶ κλύδωνα ὧδε κἀκεῖσε φορούμενος
ἀστάτως ὑπομένῃς, ἀλλ' ἵνα τοῦ σάλου παυσάμενος αἰθρίαν καὶ γαλήνην

1 ἀλλὰ MGHP ἀντὶ μὲν UF (Pap?): μὲν om. ceteri 2 πρεσβύτερά τε καὶ U πρῶτα] τοιαῦτα UF ἀντὶ δὲ om. UF δ' A ἠσθενηχότων M 3 ποτερα Pap, πιώτερα A, πία U, πῖα F 4 φησιν Pap ποιεῖσθαι HP 5 εστιν Pap, ἔσται L 6 κύριος add. Pap UFL[2]: om. ceteri σου add. Pap: om. codd. τῶν Χαναναίων εἰς τὴν γῆν αὐτῶν HP 7 δῷ UF, δώσοι P: δώσω ceteri (et Pap) αὐτὴν om. Pap UF 8 διανοίγων U μήτραν om. U τὰ ἀρσενικὰ — διανοῖγον add. Pap F: om. ceteri μήτραν addidi 9 ἂν] ἐὰν UF ἐγγένηται P 10 ὄνου] ὤνου MA ἀλλάξῃς U προβάτω Pap UF: προβάτου ceteri 11 τὸ γὰρ — πρωτότοκον (12) om. Pap 12 τὸ] τῶ GPH[1], τοῦ UF τὸ πρωτότοκον UL[2] ὁπότε MGPU 13 μὲν δὴ] μηδε Pap, μὲν οὖν ἐστιν UF εἰσάγῃ GHP 14 τύχῃ P 15 φορούμενον A, φερόμενος F 16 ἄστατος PH[1]

naeorum, sicut iuravit patribus tuis, et dabit tibi, tolles omne quod aperit vulvam masculinum Domino; omne quod aperit vulvam de armentis et pecoribus tuis, quaecumque nata fuerint tibi masculina, sanctifica Domino; omne quod aperit vulvam asinae, mutabis illud ove, si autem non mutabis, redimes illud. ... Chananaei enim mobiles et inquieti sunt. cum igitur in eorum terram fueris ingressus, quos advertis propter levitatem inquietudinem et instabilitatem morum possessione deiectos, tu teneto constantiam. non te vilis ratio, non levis sermo perturbet: hoc est enim Chananaeus, mobilis sermo, affectus instabilis, et inquieta contentio; sed magis tranquillitatem cordis et animi serenitatem placidus servato, ut tamquam in salo maris tutam navibus stationem portu quodam tuae mentis exhibeas.

ἀγάγης καὶ ὥσπερ εἰς ὑπόδρομον ἢ ὕφορμον ἢ ναυλοχώτατον λιμένα
91 τὴν ἀρετὴν ἀφικόμενος βεβαίως ἱδρυθῇς. (28.) ὅταν δὲ λέγῃ τὸν
θεὸν ὀμνύναι, σκεπτέον εἰ πρὸς ἀλήθειαν ὡς ἐπιβάλλον αὐτῷ τοῦτο
ἀποφαίνεται, ἐπεὶ μυρίοις ἔδοξεν ἀνοίκειον εἶναι· ὅρκου γὰρ ἔννοιά ἐστι
μαρτυρία θεοῦ περὶ πράγματος ἀμφισβητουμένου· θεῷ δὲ οὐδὲν ἄδηλον
οὐδὲ ἀμφισβητούμενον, ὃς καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ γνωρίσματα τῆς ἀληθείας
ἐναργῶς ἐπιδέδειχε· μάρτυρός γε μὴν οὐδενὸς δεῖται, οὐδὲ γάρ ἐστιν
92 ἄλλος θεὸς ἰσότιμος αὐτῷ. ἐῶ λέγειν ὅτι ὁ μαρτυρῶν, παρόσον μαρτυρεῖ,
κρείττων ἐστὶ τοῦ ἐκμαρτυρουμένου· ὁ μὲν γὰρ δεῖται, ὁ δὲ ὠφελεῖ,
τὸ δὲ ὠφελοῦν ἀξιονικότερον ἀεὶ τοῦ δεομένου. ἄμεινον δὲ οὐδὲ
ἐπινοῆσαι θέμις τοῦ αἰτίου, ὁπότε οὐδὲ ἴσον αὐτοῦ ἀλλ' οὐδὲ ὀλίγῳ
καταδεέστερον, ἀλλ' ὅλῳ γένει καταβεβηκὸς ἅπαν τὸ μετὰ θεὸν
93 εὑρίσκεται. τοῦ γε μὴν πιστευθῆναι χάριν ἀπιστούμενοι καταφεύγουσιν ἐφ' ὅρκον ἄνθρωποι· ὁ δὲ θεὸς καὶ λέγων πιστός ἐστιν, ὥστε

---

1 ἀγάγης UF (Pap?): ἄγῃς ceteri ὥσπερ ἢ εἰς U ὑππόδρομον corr. ex ἱππόδρομον A, ἱππόδρομον H, ἐπίδρομον L, ἀπόδρομον F ὑφ' ὅρμον MA 2 ἱδρυνθῇς UH, ἱδρυνθείς F 3 αὐτὸ G 4 ἐπεὶ] ἐπὶ Pap A ἀνοίκιον F εστιν Pap 6 οὐδ' AUF 7 επιδεδειχεν Pap, ἐπιδεδειχώς F 8 ἄλλο U ὁ om. HP παρ' ὅσον M 9 ἐκμαρτυρουμένου Pap UF: μαρτυρουμένου ceteri ὁ μὲν — δεομένου (10) om. UF 10 ἀξιονικότερον scripsi: αξιηκοτερον Pap, ἀξιοπιστότερον codd.; ἀξιοπρεπέστερον coni. Mang. αει Pap: ἐστι codd. δ' AUF ουδε Pap, οὐδ' F: οὐδὲν ceteri 11 ἐπινοῆσαι θέμις Pap UF: ἐπινοηθήσεται ceteri ὁπότ' UF οὐδ' A, ουτε Pap ισον αυτου (an αὐτῷ?) Pap: αὐτοῦ om. codd. 12 ἀλλὰ ὅλω M, ἀλόγω H (corr. mgH) τὸν θεὸν UF 13 εὑρίσκεται om. AGPH[1] γε codd. et Pap: τε v μὴν] μὲν F, om. GHP 14 ἐπὶ ὅρκον UF ἀνθρώπου U ὁ θεὸς δὲ A

---

2 sqq. *ibid.* § 43 Hanc possessionem tibi Dominus pollicetur et quodam sacramenti promittit vinculo, ut constantiam tuam firmet. neque enim ideo Deus iurat, quod fide credentis indigeat aut testimoniorum astipulationibus destitutus suffragium sacramenti requirat, sicut homines qui fidem nobis adsciscimus sacramento et ideo iuramus, ut credamur vera dixisse. Deus autem et cum loquitur fidelis est, cuius sermo sacramentum est. non enim propter sacramentum fidelis omnipotens Deus, sed propter Deum etiam sacramentum fidele est. qua ratione igitur Moyses iurantem Deum inducit? quia nos usu quodam mortalium claudimur et velut echini cortice quodam nos vulgaris opinionis involvimus aut velut cochleae, quae nisi intra testae operimentum sint spirare non possunt nec aerem liberum carpere aut sustinere, sic nos non nisi intra quaedam humanae consuetudinis latibula terrena versamur. unde quia illud verius solemus credere, quod iureiurando firmatur, ne nostra claudicet fides, iurare describitur Deus, qui ipse non iurat, sed iurantium iudex et ultor est peierantium.

καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ βεβαιότητος ἕνεκα μηδὲν ὅρκων διαφέρειν. καὶ
συμβέβηκε τὴν μὲν ἡμετέραν γνώμην ὅρκῳ, τὸν δὲ ὅρκον αὐτὸν θεῷ
πεπιστῶσθαι· οὐ γὰρ δι' ὅρκον πιστὸς ὁ θεός, ἀλλὰ δι' αὐτὸν καὶ
ὁ ὅρκος βέβαιος. (29.) τί οὖν ἔδοξε τῷ ἱεροφάντῃ παρεισαγαγεῖν αὐτὸν 94
ὀμνύντα; ἵνα τὴν ἀσθένειαν διελέγξῃ τοῦ γενητοῦ καὶ διελέγξας ἅμα
παρηγορήσῃ· οὐ γὰρ δυνάμεθα διηνεκῶς τὸ ἄξιον τοῦ αἰτίου κεφάλαιον
ἐν ψυχῇ ταμιεύεσθαι τῇ ἑαυτῶν, τὸ „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός"
(Num. 23, 19), ἵνα πάντα τὰ ἀνθρωπολογούμενα ὑπερκύψωμεν· ἀλλὰ 95
p. 182 M. πλεῖστον μετέχοντες τοῦ θνητοῦ καὶ χωρὶς ἑαυτῶν | ἐπινοῆσαι μηδὲν
δυνάμενοι μηδὲ ἐκβῆναι τὰς ἰδίους κῆρας ἰσχύοντες, ἀλλ' εἰς τὸ θνητὸν
εἰσδυόμενοι καθάπερ οἱ κοχλίαι καὶ περὶ ἑαυτοὺς ὥσπερ οἱ ἐχῖνοι
σφαιρηδὸν εἰλούμενοι, καὶ περὶ τοῦ μακαρίου καὶ ἀφθάρτου τὰ αὐτὰ ἃ
καὶ περὶ ἑαυτῶν δοξάζομεν τὴν μὲν ἀτοπίαν τοῦ λόγου, ὅτι ἀνθρωπό-
μορφον τὸ θεῖον, ἀποδιδράσκοντες, τὴν δὲ ἐν τοῖς ἔργοις ἀσέβειαν, ὅτι
ἀνθρωποπαθές, ἐπαναιρούμενοι. διὰ τοῦτο χεῖρας πόδας εἰσόδους 96
ἐξόδους ἔχθρας ἀποστροφὰς ἀλλοτριώσεις ὀργὰς προσαναπλάττομεν,
ἀνοίκεια καὶ μέρη καὶ πάθη τοῦ αἰτίου· ὧν ἐστι καὶ ὁ ὅρκος τῆς ἡμετέ-
ρας ἐπίκουρος ἀσθενείας. „ἐὰν οὖν δῷ σοι ὁ θεός, ἀφελεῖς" (Exod. 97

2 συμβεβηκεν Pap ὅρκῳ] ὅρκον MAGPH[1] 3 δι' ὅρκων Pap AP, δι' ὅρκων G (o supra) 4 ὁ om. UFP[1] εδοξεν Pap αὐτὸν post ἔδοξεν transp. U 5 γεννητοῦ GHUF 6 κατηγορήσῃ AP 7 ταμιεύεσθαι Pap UF: ταμιεῦσαι ceteri 8 πάντα Pap UFG: ἅπαντα ceteri 9 απεχοντες Pap ἑαυτῶν Pap UF: αὐτῶν ceteri 10 μηδὲ Pap, μηδ' UF: μήτε ceteri ἰδίους Pap F: ἰδίας ceteri ἀλλὰ M εἰς τὸν Pap F 11 ἑαυτοὺς Pap UF: αὑτοὺς HP, αὐτοὺς MAG οἱ ἐχῖνοι UF, εχινοι Pap: ἐκεῖνοι ceteri 12 φαρηδον Pap εἰλούμενοι MU τὰ αὐτὰ om. HP ἃ add. UF: om. ceteri 13 αὑτῶν H corr., αὐτῶν P δοξάζωμεν Pap P ατοπειαν Pap, ἀνομίαν UF 14 δ' AUF 15 ἐπαναιρούμενοι UF (Pap?): ἐπανορθούμενοι ceteri 16 ἀπαλλοτριώσεις F 17 καὶ μέρη Pap UF: καὶ om. ceteri ὁ om. HP[1] 18 ἐπίκουρος ἀσθενείας Pap UF: ἀσθενείας ἐπικουρία ceteri ἐὰν οὖν Pap UF: οὖν om. ceteri δῷ σοι] δώσει P (οι supra), δώσῃ σοι Mang. ἀφελεῖς Pap UF: ἃ θέλεις ceteri

10—13 *Clem. Alex. Strom. V 686 P.* οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τὸ θνητὸν ἐνδυόμενοι καθάπερ οἱ κοχλίαι καὶ περὶ τὰς αὑτῶν ἀκρασίας ὥσπερ οἱ ἐχῖνοι σφαιρηδὸν εἰλούμενοι περὶ τοῦ μακαρίου καὶ ἀφθάρτου θεοῦ τοιαῦτα οἷα καὶ περὶ αὑτῶν δοξάζουσιν.
15—17 *Clem. Alex. Strom. V 687 P.* διὸ καὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ στόμα καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ εἰσόδους καὶ ἐξόδους καὶ ὀργὰς καὶ ἀπειλὰς μὴ πάθη θεοῦ τις ὑπολάβῃ παρὰ Ἑβραίοις λέγεσθαι μηδαμῶς, ἀλληγορεῖσθαι δέ τινα ἐκ τούτων τῶν ὀνομάτων ὁσιώτερον.

13, 11) λέγει Μωυσῆς ὁριζόμενος· μὴ δόντος γὰρ οὐχ ἕξεις, ἐπεὶ πάντα αὐτοῦ κτήματα, καὶ τὰ ἐκτὸς καὶ τὸ σῶμα καὶ ἡ αἴσθησις καὶ ὁ λόγος καὶ ὁ νοῦς καὶ αἱ πάντων ἐνέργειαι καὶ οὐ σὺ μόνος ἀλλὰ καὶ ὅδε ὁ κόσμος· ὅ τι ἂν ἀποτέμνῃ καὶ διαιρῇ, τοῦτ' ἀλλότριον εὑρήσεις· καὶ γὰρ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ πνεῦμα καὶ οὐρανὸν καὶ ἀστέρας καὶ ζῴων καὶ φυτῶν ἀφθάρτων τε καὶ φθαρτῶν ἰδέας ἁπάσας οὐκ ἴδια κέκτησαι, ὥσθ' ὅ τι ἂν αὐτῶν ἱερείου τρόπον προσάγῃς, τὸ θεοῦ προσάξεις κτῆμα, οὐ
98 τὸ σαυτοῦ. (30.) παρατήρει δὲ ὡς πάνυ εὐαγῶς ἀπὸ τῶν δοθέντων ἀφελεῖν διείρηται, οὐχ ὅλα προσάγειν τὰ δοθέντα. μυρία γὰρ ἡμῖν ἡ φύσις ἐπιβάλλοντα ἀνθρώπων γένει δεδώρηται, ὧν ἀμέτοχος ἁπάντων ἐστὶν αὐτή, γένεσιν ἀγένητος οὖσα, τροφὴν τροφῆς οὐ δεομένη, αὔξησιν ἐν ὁμοίῳ μένουσα, τὰς κατὰ χρόνον ἡλικίας ἀφαίρεσιν ἢ πρόσθεσιν οὐκ ἐπιδεχομένη, σῶμα ὀργανικὸν ᾧ λαβεῖν, ᾧ δοῦναι, προελθεῖν, ἰδεῖν, ἀκοῦσαι, προσενέγκασθαι τροφήν, τὴν ἐξικμασθεῖσαν ἀποπέμψασθαι πάλιν, ἀτμῶν ἐπικρῖναι διαφοράς, λόγῳ χρήσασθαι γεγωνῷ, πολλὰ καὶ ἄλλα
99 τῶν εἰς τὰς ἀναγκαίας ἅμα καὶ ὠφελίμους ὑπηρεσίας ἔνεστιν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀδιάφορα ἄν τις εἴποι, τὰ δὲ ὁμολογούμενα ἀγαθὰ δεῖν

1 Μωσῆς MAGHP ἐπεὶ] ἐπὶ Pap AU 2 λόγους H 3 ἐνέργειαι Pap UF: ἐνέργειαι καὶ οὐσίαι ceteri σὺ] σοι Pap ὁ om. U 4 ὅ τι Pap UF: καὶ ὅ τι ceteri διαιρῇ] αιρη Pap τοῦτ' Pap UF: τοῦτο ceteri 5 καὶ γῆν U 6 οὐχ A ἰδία UH κέκτησαι Mang.: κέκτηται Pap et codd. (κέκτηνται F) 7 αὐτῶν om. AF ιερου Pap προσάγῃς scripsi: προσαγη δη Pap, ἄγῃ UF, προσάγῃ ceteri προσάξεις UF: προσάξει Pap MA, προσάγει G, προσάξῃ HP 8 σαυτοῦ scripsi: ἑαυτοῦ codd. et Pap (?) δ' UF 9 διήρηται AG ἡμῖν] ὑμῶν F 10 ἡ φύσις om. M ἀνθρώπω... U γένει om. UF 11 ἐστὶν om. UF αὐτή UF: αὕτη ceteri γένεσιν UF (Pap?): γέννησιν ceteri ἀγένητος F: ἀγέννητος ceteri ουσαν Pap 12 χρόνους UF 13 ᾧ λαβεῖν Pap UF: ὃ λαβεῖν ceteri ωι δουναι Pap: δοῦναι MAGPUF, οὐ δύναται H προσελθεῖν UF, προηλθεν Pap 15 χρῆσθαι UF γεγονω Pap, γεγώω (sic) UF: γέλωτα ceteri 16 εἰς τὰς Pap F, εἰς τοὺς U: τὰς om. ceteri ἀναγκαίας Pap UF: χρείας MAG, χρείαν HP ενεστι Pap 17 ἄν] τάχα ἄν U, τάχ' ἄν F εἴπῃ G δ' AUF

8 sqq. *Ambros. l. l.* § 45 ... non totum exigit a te Deus, qui totum donavit. multa enim ad usum substantiae largitur humanae, et hoc non potest esse divinum sacrificium, ubi est usus naturae: edere bibere dormire aliaque etiam ministeria corporis dono sunt tibi collata, non a te relata Deo munera. 9 sqq. *Clem. Alex.* Strom. V 687 P. λέληθεν δ' αὐτούς, κἂν πλησίον ἡμῶν τύχωσιν, ὡς μυρία ὅσα δεδώρηται ἡμῖν ὁ θεός, ὧν αὐτὸς ἀμέτοχος, γένεσιν μὲν ἀγένητος ὤν, τροφὴν δὲ ἀνενδεὴς ὤν, καὶ αὔξησιν ἐν ἰσότητι ὤν, εὐγηρίαν τε καὶ εὐθανασίαν ἀθάνατός τε καὶ ἀγήρως ὑπάρχων.

ἀνῆφθαι τὴν φύσιν. φέρ' οὖν ἐξετάσωμεν καὶ τῶν πρὸς ἀλήθειαν
ἀγαθῶν τὰ μάλιστα παρ' ἡμῖν θαυμαζόμενα, ὧν ἁπάντων μὲν τυχεῖν
κατὰ καιροὺς τοὺς ἁρμόζοντας εὐχόμεθα, τυχόντες δὲ εὐδαιμονέστατοι
νομιζόμεθα. τίς οὖν ἀγνοεῖ ὅτι εὐγηρία καὶ εὐθανασία μέγιστα τῶν 100
ἀνθρωπείων ἀγαθῶν ἐστιν, ὧν οὐδετέρου κοινωνὸς ἡ φύσις ἀγήρως τε
183 M. καὶ ἀθάνατος οὖσα; καὶ τί παράδοξον, εἰ τὸ | ἀγένητον γενητῶν ἀγαθοῖς
οὐκ ἀξιοῖ προσχρῆσθαι, ὁπότε καὶ τὸ γενόμενον αὐτὸ κατὰ τὰς τῶν
εἰδῶν εἰς ἃ τέμνεται διαφορὰς ἀνομοίων μεταποιεῖται ἀρετῶν; ἄνδρες
γοῦν ⟨οὐ⟩ γυναιξὶν οὐδὲ γυναῖκες ἀνδράσιν ἁμιλλήσαιντο ἂν περὶ ὧν
μόνοις τοῖς ἑτέροις ἁρμόττει προσεῖναι· ἀλλ' αἱ μὲν γυνάνδρων, εἰ
ζηλώσαιεν τὰ ἀνδρῶν, οἱ δὲ ἀνδρογύνων, εἰ τοῖς γυναικῶν ἐπίθοιντο
ἐπιτηδεύμασι, δύσκλειαν οἴσονται. ἐνίας δὲ ἀρετὰς ἡ φύσις οὕτως 101
διακέκρικεν, ὡς μηδὲ ἐξ ἐπιτηδεύσεως εἰς κοινωνίαν ἀχθῆναι δύνασθαι·
τὸ γοῦν σπείρειν καὶ γεννᾶν κατ' ἀρετὴν ἀνδρῶν ἴδιον, οὐκ ἂν εὕροι τοῦτό
γε γυνή· καὶ μὴν ἀγαθὸν οὖσαν γυναικῶν εὐτοκίαν ἀνδρὸς οὐ δέχεται
φύσις. ὥστε οὐδὲ τὸ „ὡς ἄνθρωπος" (Deut. 1,31) ἐπὶ θεοῦ κυριολογεῖται,
κατάχρησις δὲ ὀνομάτων ἐστὶ παρηγοροῦσα τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν.
ἀφελεῖς οὖν, ὦ ψυχή, πᾶν γενητὸν θνητὸν μεταβλητὸν βέβηλον ἀπὸ
ἐννοίας τῆς περὶ θεοῦ τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου καὶ ἀτρέπτου καὶ
ἁγίου καὶ μόνου μακαρίου. (31.) τὸ δὲ „παντὸς διανοίγοντος μήτραν τὰ 102

---

1 φερ' ουν Pap, φέρε οὖν UF: φέρε δ' οὖν ceteri 2 ὧν] ὧνπερ P¹ ἁπάντων] ἀπὸ τῶν UF, τῶν P¹ 4 ἀγηρία καὶ ἀθανασία H ευγηρεια Pap 5 ἀνθρωπίνων L οὐδετέρου F, οὐδ' ἑτέρου U: οὔθ' ἑτέρου MAG, οὐθετέρου HP 6 καὶ τί] καίτοι P ἀγένητον Pap HP: ἀγέννητον ceteri γενητων Pap, γεννητῶν U, γεννητὸν F: om. ceteri 7 τὸ γεννώμενον αὐτῷ A 8 ιδων Pap, εἰδῶν UF: εἰδέων P, ἰδεῶν ceteri ἃ UF (Pap?): ἃς ceteri ⟨οὐ⟩ μεταποιεῖται coni. Markland 9 οὐ om. Pap et codd., add. Turn. ἁμιλλήσοιντ' ἂν GHP, ἀμελήσοιντ' ἂν MA 10 τοῖς om. UF ἁρμόττει ἑτέροις transp. UF ἀλλ' αἱ μὲν γυνάνδρων Pap UF: ἀλλὰ μὲν γυναικῶν γυναιξὶ πρὸς ἀνδρῶν M, ἀλλ' ἃ μὲν (ἀλλὰ μὲν P²) γυναῖκες γυναιξὶ πρὸς ἀνδρῶν AP², ἀλλὰ γυναῖκες γυναιξὶ πρὸς ἀνδρῶν GHP¹ 11 ζηλώσαιε U γυναικῶν — δύσκλειαν (12) om. U ἐπιθοῖντο F, ἐπιθεῖντο G corr., επιτιθοιντο Pap 12 δυσκολίαν οἴσονται F, λίαν οἴσονται U ante ἡ φύσις add. οὐ MAGP, οὐχ H οὕτω G 13 μηδ' AUF ἐξ om. UF ἐπιτηδεύσω F 14 κατὰ MGHP κατ' ἀρετὴν] κατ' ἐξαίρετον coni. Wendl. ἰδίων P 14. 15 τοῦτό γε] τόπον U, τόποτε F 15 ἀγαθὸν Pap UH: ἀγαθῶν ceteri ἀνδρὸς Pap UF: ἀνδρῶν ceteri 16 φύσις] σύστασις UF ὥστ' UF τὸ „ὡς ἄνθρωπος" Wendl.: τὰ ὅσα ὡς ἄνθρωπος F, τὰ ὅσα ὡς ἄνθρωποι U, τὰ ὅσα ἀνθρώποις ceteri 17 εστιν παρηγορουσαν Pap 18 ἀφέλοις P ὦ om. A γεννητὸν AGHU 19 τοῦ om. MUF ἀγεννήτου AGHU καὶ ἀφθάρτου καὶ ἀτρέπτου om. Pap 20 πᾶν διανοῖγον G τὰ om. UF

ἀρσενικὰ τῷ κυρίῳ“ (Exod. 13, 12) φυσικώτατα ἔχει. ὥσπερ γὰρ ταῖς γυναιξὶ πρὸς ζῴων γένεσιν οἰκειότατον μέρος ἡ φύσις ἔδωκε μήτραν, οὕτως πρὸς γένεσιν πραγμάτων ὥρισεν ἐν ψυχῇ δύναμιν, δι᾿ ἧς κυοφορεῖ
103 καὶ ὠδίνει καὶ ἀποτίκτει πολλὰ διάνοια. τῶν δὲ ἀποκυουμένων ἐννοημάτων τὰ μὲν ἄρρενα, τὰ δὲ θήλεα, καθάπερ ἐπὶ ζῴων εἶναι συμβέβηκε· θῆλυ μὲν οὖν ἔγγονον ψυχῆς ἐστι κακία καὶ πάθος, οἷς καθ᾿ ἕκαστον τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐκθηλυνόμεθα, ἄρρεν δὲ εὐπάθεια καὶ ἀρετή, ὑφ᾿ ὧν ἐγειρόμεθα καὶ ῥωννύμεθα. τούτων δὲ τὴν μὲν ἀνδρωνῖτιν ἑστίαν πᾶσαν ἀνιερωτέον θεῷ, τὴν δὲ γυναικωνῖτιν ἀπονεμητέον ἑαυτοῖς· διὸ καὶ προστέτακται· „πᾶν διανοῖγον μήτραν, τὰ ἀρσενικά, τῷ κυρίῳ.“
104 (32.) ἀλλὰ καὶ „παντὸς“ φησί „διανοίγοντος μήτραν ἐκ τῶν βουκολίων ἐν τοῖς κτήνεσιν ὅσα ἂν γένηταί σοι τὰ ἀρσενικὰ τῷ κυρίῳ“ (Exod. 13, 12). εἰπὼν περὶ τῶν τοῦ ἡγεμονικοῦ γεννήματων ἄρχεται διδάσκειν

---

1 φυσικώτατα ἔχει Pap UF: φυσικώτατα θύει MAG, φυσικώτατον θύειν HP 2 οκειωτατων Pap ἔδωκεν Pap G 3 οὔτω MAGHP πρὸς om. UF 4 δ᾿ AUF ἀποκυομένων HP, ἀποκεχυημένων G ἐννοημάτων Pap F: νοημάτων ceteri; γεννημάτων coni. Mang. 5 θήλεια UH συμβέβηκεν Pap G 6 εστιν Pap 7 ἄρρεν — ῥωννύμεθα (8) om. U δ᾿ F, δὲ καὶ P ἀπάθεια H 8. 9 ἑστίαν πᾶσαν Pap UFL²: ἅπασαν (om. ἑστίαν) ceteri 9 ἀφϊερωτέον H (νϊ) 11 φησιν Pap διανοίγοντος φησὶ transp. UF 12 κτηνεσι Pap ἐὰν UF γένηταί σοι Pap UF: γένωνταί σοι AGH, γεννῶνταί σοι P, γένωνταί σοι ἢ καὶ γεννῶνταί σοι M τὰ ἀρσενικὰ τῷ κυρίῳ add. Pap UF: om. ceteri 13 γενημάτων MG

---

1 sqq. *Ambros. l. l. I 10,47* ... et sicut feminis dedit vulvam natura, in qua uniuscuiusque animantis generatio per menstruas formatur aetates, ita est quaedam virtus animae, que velut quodam vulvae genitalis secreto cogitationum nostrarum suscipere semina, conceptus fovere, partus solet edere. ... harum generationum quaedam femineae sunt, malitia petulantia luxuries ... aliaque huiusmodi vitia, quibus animi nostri quaedam enervatur virilitas; masculinae sunt castitas patientia prudentia temperantia fortitudo iustitia, quibus mens nostra et caro ipsa firmatur et ad obeunda impigre munia virtutis erigitur. 13 sqq. *Ambros. l. l. II 1,3* Dixerat de principalibus generationibus hoc est plenis capacibusque rationis. addidit et de gregalibus, hoc est reliquis velut plebeiis sensibus, qui irrationalibus comparantur iumentis; quae tamen cum a rectore aliquo gubernantur, facile mansuescunt. ... non ita illae ferae vel illa armenta equorum vel genus omne pecudum, quae sine rectore vagantur ullo et omni domitoris gubernaculo destituta exasperantur; et ideo appositi sunt armentarii opiliones ceterique pastores, quidam magistri gregum officia sua singulis animantium sibi commissorum condicione formantes. *§ 4* Videtur ergo et sensuum nostrorum quoddam genus aliud domitum et mansuetum, aliud indomitum, quod armentario quodam motu mentis velut

καὶ περὶ τῶν τοῦ ἀλόγου, ὅπερ αἱ αἰσθήσεις κεκλήρωνται, ἃς κτήνεσιν
ἀπεικάζει. θρεμμάτων δὲ ὅσα ἐν βουκολίοις ἀνατρέφεται τιθασὰ καὶ
χειροήθη, ἅτε ὑπὸ ἐπιστάτου φροντίδος ἀγόμενα βουκόλου· τὰ μὲν γὰρ
ἄφετα καὶ ἀπελευθεριάζοντα ἐρημίᾳ τοῦ πραΰνοντος ἐξαγριαίνεται, ὧν
δὲ ἡγεμόνες αἰπόλοι βουκόλοι νομεῖς, τῶν καθ' ἕκαστον εἶδος ἐπιστάται
p. 184 M. ζῴων, ταῦτ' ἐξ ἀνάγκης ἡμεροῦται. πέφυκεν | οὖν καὶ τὸ αἰσθήσεων 105
γένος τῇ μὲν ἀτίθασον τῇ δ' εἶναι χειρόηθες· ἀτίθασον μὲν ὅταν
ἀφηνιάσαν ὥσπερ βουκόλου τοῦ νοῦ φέρηται πρὸς τὰ ἐκτὸς ἀλό-
γως αἰσθητά, ἥμερον δὲ ὅταν ὑπεῖξαν πειθηνίως τῷ τοῦ συγκρί-
ματος ἡγεμόνι λογισμῷ κυβερνᾶταί τε καὶ ἡνιοχῆται πρὸς αὐτοῦ.
ὅσα μὲν οὖν ἂν ἴδῃ ἢ ἀκούσῃ ἢ συνόλως αἴσθηται κατὰ τὴν 106
ἐπικέλευσιν τοῦ νοῦ, πάντα ἐστὶν ἄρρενα καὶ τέλεια, προσγίνεται
γὰρ ἑκάστῳ τὸ εὖ· ὅσα δ' ἂν χωρὶς ἡγεμόνος, ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ
πόλιν τὸ σῶμα ἡμῶν διόλλυσι. πάλιν οὖν καὶ τῶν αἰσθήσεων τὰς μὲν
ἑπομένας τῷ νῷ κινήσεις, αἵπερ ἐξ ἀνάγκης ἀμείνους εἰσίν, ὁμολογητέον
κατὰ θεὸν συμβαίνειν, τὰς δὲ ἀφηνιαζούσας ἀναθετέον ἑαυτοῖς ἀλόγως
ὑπὸ τῆς τῶν ἐκτὸς αἰσθητῶν φορᾶς ἀγομένοις. (33.) ἀλλ' οὐ μόνον 107
ἀπὸ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ φυράματος ὅλου προστέταχεν ἀφαιρεῖν.

1 ὥπερ U κτήνεσιν] καὶ A 2 απεικαζε Pap θρέμμασι τῶν P, θρεμμά⁞⁞των H δε οσα Pap, δ' ὅσα F: δὲ om. ceteri τιθασὰ Pap MP: τιθασσὰ ceteri 3 τοῦ βουκόλου UF 4 ἀπελευθεριάζοντα Pap U, ἀπελευθερίζοντα F: ἐλευθεριάζοντα ceteri πραΰναντος H 5 δ' AUF νομης Pap 6 αἰσθήσεως U 7 ἀτίθασσον AGPF δ' Pap: δὲ codd. εἶναι τῇ δὲ transp. F, εἶναι om. U ἀτίθασσον AGPF μὲν Pap UF: μὲν οὖν ceteri 8 ὥσπερ om. A 9 δὲ om. F πειθηνίω Pap U, πειθανίως P τῷ] τὸ M τοῦ om. UF 10 τε] δε Pap ἡνιοχεῖται AHPF, ηνιοχανται Pap 11 ἂν] ἐὰν codd. et Pap, om. H ειδηι Pap 12 ἄρρενα] ἀρσενικὰ UF 13 δ' ἂν F, δ' αὖ U: δὲ ceteri ὑπ' A ὑπὸ ἀναρχίας ὥσπερ om. UF 14 πόλιν] πάλιν UF διολλυσιν Pap μὲν om. Pap UF 15 απερ Pap ὁμολογητέον UF, ομολογιστεον Pap: λογιστέον ceteri 16 δ' AUF ἑαυτοῖς Pap UF: αὐτοῖς AH corr. (superscr. οις), αὐτοῖς MGP 17 αἰσθητῶν Pap UF: αἰσθήσεων ceteri ἀγομένας P, αγομενους Pap

deside atque resoluto proruat ad irrationabiles delectationes corporis, mansuetum autem, quod velut duci cuidam moderationi mentis se subiiciat et subdat. quaecunque ergo eius naturae reguntur, ea sunt masculina atque perfecta, quaecunque autem sine duce ullo plebeia praesumptione quadam dominantur, velut civitatis alicuius quae regis optimatumque consilio privata sit, ita corporis sui omnem statum et virilem vigorem muliebri quadam dissolutione effeminant.

ἡ δὲ πρόσταξίς ἐστι τοιάδε· „καὶ ἔσται, ὅταν ἐσθίητε ἀπὸ τῶν ἄρτων τῆς γῆς, ἀφελεῖτε ἀφαίρεμα ἀφόρισμα τῷ κυρίῳ· ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν ἄρτον, ἀφαίρεμα ἀφελεῖτε αὐτόν· ὡς ἀφαίρεμα ἀπὸ ἅλωνος, οὕτως
108 ἀφελεῖτε“ (Num. 15, 19. 20). τὸ τοίνυν φύραμα κυρίως, εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοί, συμπεφορημένων καὶ συγκεκριμένων πλείστων οὐσιῶν, ἵνα ἀποτελεσθῶμεν· ψυχρὸν γὰρ θερμῷ καὶ ξηρὸν ὑγρῷ, δυνάμεις ἐναντίας, ἀναμίξας καὶ ἀνακερασάμενος ὁ ζῳοπλάστης ἓν ἐκ πασῶν ἕκαστον ἡμῶν ἀπειργάζετο συμφόρημα, ἀφ' οὗ καὶ φύραμα εἴρηται. τούτου τοῦ συμφορήματος, ὃ ψυχὴ καὶ σῶμα δύο τὰ ἀνωτάτω
109 τμήματα κεκλήρωται, τὰς ἀπαρχὰς ἀνιερωτέον. ἀπαρχαὶ δέ εἰσιν ἅγιαι κινήσεις αἱ κατ' ἀρετὴν ἑκατέρου, διὸ καὶ ἅλῳ παραβέβληται· καθάπερ οὖν ἐν ταῖς ἅλωσι πυροὶ καὶ κριθαὶ καὶ ὅσα τοιαῦτα καθ' ἑαυτὰ χωρίζεται, ἀθέρες δὲ καὶ ἄχυρα καὶ εἴ τις ἄλλος φορυτὸς ἑτέρωσε σκίδναται, οὕτως καὶ παρ' ἡμῖν τὰ μέν ἐστιν ἄριστα καὶ ὠφέλιμα καὶ τὰς ἀληθεῖς τροφὰς παρέχοντα, δι' ὧν ὁ ὀρθὸς ἀποτελεῖται βίος, ἅπερ

1 εστιν Pap ἔσται] εστω Pap ἄρτων Pap UF: καρπῶν ceteri 2 ἀφελεῖτε ἀφαίρεμα] αφαιρειται αφαιρετα Pap τῶ κυρίω Pap UF: τῷ om. ceteri ἀπαρχῆς MGHP 3 ἄρτον Pap U: ἄρτων ceteri ἀφαίρεμα ἀφελεῖτε αὐτόν om. UF ἀφελεῖτε] αφοριειτε Pap αὐτόν Pap G: αὐτῶ H, αὐτό ceteri ἀπὸ om. MAGHP 4 αφαιρειτε Pap, ἀφελεῖτε UF: ἀφελεῖτε αὐτό GHP, ἀφελεῖτε αὐτό ποτε MA τὸ om. M 5 εἰπεῖν Pap F: λέγειν ceteri ἐσμεν om. G αὐτοί ἐσμεν transp. F συγκεκρυμμένων A, συγκεκραμένων P 6 ἵν' A γὰρ om. A 7 αναμειξας Pap, ἀναμίξας UF: μίξας ceteri 8 ἡμῶν ἕκαστον transp. F, ἕκαστον om. U ἀπειργάζετο Pap UF: ἀπειργάσατο ceteri 9 ὃ] ὦ A, om. Pap ψυχὴν Markland καὶ om. Pap 10 ante τὰς add. ὧν MAGHP ἀπαρχαὶ] απαρχεται Pap εἰσιν om. Pap UF ἅγιαι] αν αι Pap, αἱ ἅγιαι UF 11 κινήσεις] γενέσεις coni. Mang. κατὰ MF ἅλῳ] ἄλλω AF, ἄλλο P 12 ταῖς ἅλωσι Wendl.: ταις αλης εισιν Pap, ταῖς ἀλοῦσαις U, ταῖς ἀλοήσεσι F, τῇ ἅλω εἰσὶ H, τῇ ἅλω ἐστὶ ceteri 13 δὲ om. Pap φορητὸς H 14 οὕτως — ἄριστα om. U 15 αληθειας Pap ὁ om. Pap UF

1 sqq. *ibid.* § 6 Et ideo Dominus dicit: Cum intraveritis in terram in quam induco vos, et cum manducare coeperitis de panibus terrae illius, offeretis oblationem separatam Domino, primitias conspersionis vestrae, panem sicut oblationem de area: sic offeretis primitias confusionum vestrarum et dabitis Domino. confusio nos sumus, diversorum elementorum quadam commixtione compositi, si quidem frigidum calido et humidum sicco miscetur in nobis. . . . cuius conspersionis primitiae spiritales sunt, hoc est inventiones et generationes sensuum qui ex vigore animae procedunt. sed non omnes primitivi sensus, nisi qui malitiae et improbitatis atque omnis erroris exsortes sunt.

ἀναθετέον θεῷ, τὰ δὲ ἄλλα ὅσα μὴ θεῖα ὑπολειπτέον ὥσπερ σκύβαλα γένει τῷ θνητῷ. ἀπὸ μὲν οὖν τούτων ἀφαιρετέον. εἰσὶ δὲ δυνάμεις 110
ἀμιγεῖς κακίας ὅλαι δι' ὅλων, ἃς οὐ θέμις ἀκρωτηριάζειν διαιροῦντας, αἱ ἐοικυῖαι ταῖς ἀμερίστοις θυσίαις, ὁλοκαυτώμασιν, ὧν ἐναργὲς παρά-
p. 185 M. δειγμα ὁ Ἰσαάκ, ὃν ἱερείου τρόπον ἀνάγειν | προστέτακται μηδενὸς πάθους φθοροποιοῦ μεμοιραμένον. λέγεται δὲ καὶ δι' ἑτέρων· „τὰ 111
δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου διατηρήσετε προσφέρειν ἐμοὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς μου" (Num. 28, 2), οὐκ ἀφαιροῦντες οὐδὲ διανέμοντες, ἀλλ' ἔμπλεα καὶ ὁλόκληρα καὶ τέλεια προσάγοντες· ἑορτὴ γὰρ ψυχῆς ἡ ἐν ἀρεταῖς εὐφροσύνη τελείαις, τέλειαι δὲ αἱ κηρῶν ἀμέτοχοι, ὅσας τὸ ἀνθρώπειον γένος χωρεῖ. μόνος δὲ ἑορτάζει τὴν τοιαύτην ἑορτὴν ὁ σοφός, τῶν δὲ ἄλλων οὐδὲ εἷς· ἄγευστον γὰρ παθῶν ἢ κακιῶν

1 δὲ Pap MG: δ' ceteri ὑπολειπτέον UG: ὑποληπτέον ceteri 2 οὖν om. Pap τούτων] τῆς τῶν τόπων AP, τῶν τοιούτων Mang. εισιν Pap δὲ om. Pap 3 ὅλα (sic) δι' ὅλων post θέμις transp. Pap ἃς om. Pap 4 αἱ add. Pap: om. codd. αμερισταις Pap 5 ὁ Ἰσαάκ Pap M: ὁ om. ceteri 6 μεμοιραμένον] λελωβημένον AGH 7 δόγματά (sic) μου δῶρά μου transp. H διατηρήσατε A 8 μου om. GHP ἀφαιροῦντες — διανέμοντες — προσάγοντες Mang.: ἀφαιροῦντας — διανέμοντας — προσάγοντας codd. et Pap 9 ἔκπλεα UF 10 τελείαις Pap D: τελεία codd. τέλειαι] τέλεια F δὲ om. Pap κηρῶν] κηλίδων D (Mang.) ὅσας] ας Pap 11 ἀνθρώπειον Pap UF: ἀνθρώπινον ceteri 12 δ' AHUF, δὲ om. P οὐδὲ εἷς Pap UF: οὐδείς ceteri

4—6 *ibid.* . . . cuius rei manifestum et evidens exemplum est oblatio patriarchae Isaac, quem sacrificii modo obtulit pater . . . mundam offerens Deo hostiam vacuamque formidinis et corporeae cupiditatis immunem. 6 sqq. *ibid. II 2,8* . . . cum fidem habuerimus, elaboremus ut opera nostra perfecta sint, siquidem hoc plenum est et perfectum sacrificium, sicut ipse Dominus docet nos dicens: D e d o n i s e t d a t i s m e i s o b s e r v a b i t i s o f f e r e m i h i i n d i e b u s f e s t i s m e i s, nihil detrahentes neque dispertientes, sed plena et integra et perfecta offerentes. festus autem dies Domini est, ubi perfectarum virtutum gratia est, quae tunc perfectae sunt, si . . . animus delinimenta voluptatis excludat. . . . solus itaque sapiens hanc celebrat sollemnitatem, nullus alius; immunem enim huiusmodi passionum animam reperire difficile est. divide ergo secundum rationem animae principalia et obedientia, et tunc quid masculinum quidve femininum sit deprehendes. nulla enim sine labore virtus, quia labor processus virtutis est. quod etiam legis ipsius verba significant, quae dicit: O m n e q u o d a p e r i t v u l v a m a s i n a e, m u t a b i s o v e. . . . quod asina laboriosum sit animal, ovis fructuosum . . . omnem laborem tuum, omnem industriam puro et simplici commendabis affectu.
9—12 D^C fol. 170^r (Φίλωνος ἐκ τοῦ εἰς τὸν Ἄβελ) D^R fol. 162^v (Φίλωνος): ἑορτὴ ψυχῆς — οὐδείς. 12—248,1 D^C fol. 46^v D^R fol. 67^v Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γενέσεως Ἄβελ: ἄγευστον — σπανιώτατον.

112 ψυχὴν εὑρεῖν σπανιώτατον. (34.) ἀποδοὺς οὖν τὸν περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς λόγον ἡγεμονικοῦ τε καὶ ὑπηκόου καὶ τί ἐστιν ἐν ἑκατέρῳ τὸ ἄρρεν ἢ θῆλυ, μετὰ ταῦτα περὶ τῶν ἀκολούθων ἐκδιδάσκει. σαφῶς γὰρ εἰδὼς ὅτι δίχα πόνου καὶ ἐπιμελείας οὐχ οἷόν τε γενεᾶς τῆς ἄρρενος ἐπιλαχεῖν, φησὶν ἑξῆς· „πᾶν διανοῖγον μήτραν ὄνου ἀλλάξεις προβάτῳ“ (Exod. 13, 13), ἴσον τῷ πάντα πόνον ἀντικαταλλάττου προκοπῆς· πόνου μὲν γὰρ ὄνος — τλητικὸν γὰρ τὸ ζῷον —, προκοπῆς
113 δὲ πρόβατον, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοὔνομα, σύμβολον. ἴθι οὖν ἐπὶ τὴν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιτηδευμάτων καὶ τῶν ἄλλων ὅσα διδακτὰ μελέτην, μὴ ὀλιγώρως μηδὲ ῥαθύμως ἀλλὰ μετὰ φροντίδος τῆς πάσης παρεσκευακὼς τὴν σαυτοῦ διάνοιαν ὑποστῆναι καρτερῶς πάντα κάματον, καὶ σπούδαζε μὴ ὑπὸ ἀτελοῦς κατασχεθῆναι πόνου, προκοπὴν δὲ καὶ βελτίωσιν ἐπὶ τὸ εὐκλεέστατον ἄγοντα τέλος εὑρέσθαι· προκοπῆς γὰρ
114 χάριν οἰστὸς ὁ πόνος. ἐὰν δὲ ἄρα σὺ μὲν ἀναδέχῃ τὸν ἐκ τοῦ πονεῖν κάματον, ἡ δὲ φύσις μηδὲν ἐπιδιδῷ πρὸς τὸ ἄμεινον ἐναντιουμένη ταῖς ἐκ προκοπῆς βελτιώσεσι, μετατραπόμενος ἠρέμει· χαλεπὸν γὰρ ἐναντιοῦσθαι φύσει. διὸ καὶ προστίθησιν· „ἐὰν δὲ“ φησί „μὴ ἀλλάξῃς,

---

1 εὑρεῖν ψυχήν transp. PD^R τὸν] τῶν M τῆς om. F 2 λόγον post ψυχῆς habent Pap UF: post ὑπηκόου transp. ceteri 3 τὸ ἄρρεν Pap UF: τὸ om. ceteri περὶ τῶν ἀκολούθων Pap UF: περὶ σώματος ἀκολούθως ceteri 5 φησὶν] φυγεῖν F ὤνου M ἀλλ' ἄξης A 6 προβατου Pap τῷ] τὸ F 7 πονος Pap ὦνος M τὸ om. UF προκοπη Pap 8 ιθι ουν Pap: ποιοῦν MAGP, τί οὖν UF, τι ὂν in ras. H τὴν Pap U: om. F, τῆς ceteri 9 των τεχνων και των αλλων επιτηδευματων Pap μελέτην Pap UF: μελέτης ceteri 10. 11 παρεσκευακὼς codd.: παρεσκευακότα v 11 κάματον] πόνον A 12 σπούδαζε codd.: σπουδάσαι v ἀτελοῦς Pap UF: ἀμελοῦς ceteri 13 ἀκλεέστατον AP, εὐκταιότατον UF ἀγαγόντα F, αγωγα Pap εὕρασθαι MAP 14 δ' UF σὺ] σοι Pap 15 ἐπιδῷ UF, διδῷ D 16 βελτειωσεσιν Pap μετατραπόμενος Pap F: μετατρεπόμενος ceteri χαλεπὸν — προστίθησιν (17) om. A 17 καὶ — δὲ om. HP, add. mgH προστιθησει Pap φησί om. UF μὴ ἀλλάξῃς] μεταλλάξῃς U

13—17 D^R fol. 274^r τοῦ αὐτοῦ (Φίλωνος): προκοπῆς χάριν οὗτος (sic) ὁ πόνος· ἐὰν δὲ σὺ — ἐναντιοῦσθαι φύσει. 17 sqq. *Ambros. l. l. II 2,9* Si autem non mutabis, inquit, redimes. ... intellectus profundior liberandam animam tuam docet, ut desistat ab iis quae fructum non habent; qui enim redimit se, liberat et quodam exuit debito. relinquenda sunt opera, quae verum fructum bonosque processus habere non possunt; qualia sunt ista mundana, quorum usus non potest esse diuturnus. ... ea enim quae servitutem animae inferunt, inutilia sunt omnia, etsi non desit effectus.

λυτρώσῃ αὐτό“ (Exod. 13, 13), ὅπερ ἐστίν,‘ ἐὰν μὴ δυνηθῇς προκοπὴν
ἀλλάξασθαι τοῦ πονεῖν, μέθες καὶ τὸν πόνον· τὸ γὰρ λυτρώσασθαι
τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν, ἐλευθερῶσαι τὴν ψυχὴν ἀνηνύτου καὶ ἀτελοῦς
φροντίδος. (35.) λέγω δὲ ταῦτα οὐ περὶ τῶν ἀρετῶν ἀλλὰ περὶ τῶν 115
μέσων τεχνῶν καὶ ὧν ἄλλων ἀναγκαίων περί τε σώματος ἐπιμέλειαν
καὶ τὴν τῶν ἐκτὸς περιουσίαν πραγματεύονται, ἐπεὶ ὅ γε περὶ ἀγαθῶν
p. 186 M. καὶ καλῶν τελείων πόνος, | κἂν ὑστερίζῃ τοῦ τέλους, ἱκανὸς ἐξ ἑαυτοῦ
προωφελῆσαι τοὺς χρωμένους, τὰ δὲ ὅσα ἐκτὸς ἀρετῆς, ἐὰν μὴ προσ-
γένηται τὸ πέρας, ἀνωφελῆ πάντα· ὥσπερ ἐπὶ ζῴων, ἐὰν ἀφέλῃς
κεφαλήν, οἴχεται τἄλλα· κεφαλὴ δὲ πραγμάτων ἐστὶ τὸ τέλος αὐτῶν,
ἃ ζῇ μὲν τρόπον τινὰ ἐφαρμοζομένου, θνήσκει δέ, ἐὰν ἐκτεμεῖν καὶ
ἀκρωτηριάζειν ἐθέλῃς. ὥστε καὶ ἀθληταὶ μὴ δυνάμενοι νικηφορεῖν, 116
ἀεὶ δὲ ἡττώμενοι, καταλυέτωσαν· καὶ εἴ τις ἔμπορος ἢ ναύκληρος
θαλαττεύων ἐπαλλήλοις κακοπραγίαις χρῆται, μετατραπόμενος ἠρεμείτω·
ὅσοι τε τὰς μέσας ἐπιτηδεύσαντες τέχνας μηδὲν ἠδυνήθησαν διὰ
σκληρότητα φύσεως μάθημα παραδέξασθαι, ἐπαινετοὶ καταλύοντες· οὐ
γὰρ ἕνεκα ἀσκήσεως ἀσκεῖται τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τοῦ πρὸς ὃν ἀναφέρεται
σκοποῦ. ἐὰν οὖν ἐμποδοστατῇ πρὸς τὰς ἀμείνους ἐπιδόσεις ἡ φύσις, μὴ 117
ἀνόνητα ἀντιτείνωμεν, συμπραττούσης δὲ ἀπαρχαῖς καὶ τιμαῖς γεραίρωμεν
τὸ θεῖον, αἳ λύτρα τῆς ἡμετέρας ψυχῆς εἰσι, δεσποτῶν ἀνημέρων αὐτὴν
ἀπαλλάττουσαι καὶ εἰς ἐλευθερίαν ἐξαιρούμεναι. (36.) καὶ γὰρ τοὺς Λευίτας 118
ὁμολογεῖ Μωυσῆς τοὺς ἀντὶ τῶν πρωτοτόκων γενομένους θεραπευτὰς

---

1 εαν μη Pap: ἐὰν δὲ μὴ codd. δυνηθῇς Pap UF: δύνῃ ceteri 2 μέθες] μετάθες UF 5 ὧν Pap UF: τῶν ceteri ἄλλα UF ἀναγκαίων om. Pap UF 6 τῶν om. F πραγματεύονται Pap UF: ὅσα πραγματεύονται ceteri ἐπεὶ MAUFD (Pap?): ἐπεὶ δ᾽ GHP 7 ἑαυτοῦ UFD: αὑτοῦ MAH, αὐτοῦ GP 8 προσωφελῆσαι UF δ᾽ AUF ἐὰν] εἰ H 9 ανωφεληται Pap 10 οἴχεται Pap UF: οἰχήσεται ceteri τἄλλα Pap U: τὰ ἄλλα MGHP, πάντα τἄλλα F, τὰ πάντα A εστιν Pap 12 ἀκρωτηριάσειν U ἐθέλῃς UF, θελης Pap: ἐθελήσῃς ceteri καὶ om. Pap 13 δ᾽ UF 14 μετατραπόμενος Pap F: μετατρεπόμενος ceteri 15 οσοις Pap τε] δὲ Pap F εδυνηθησαν Pap 16 προσδέξασθαι U, ὑποδέξασθαι A καταχλύοντες F 18 τὰς add. Pap UF: om. ceteri ἐπιδόσεις om. Pap. UF ἡ om. Pap 19 ἀντικινῶμεν UF γερέρωμεν F 20 λύτρον F ἡμετέρας om. L εισιν Pap 21 γὰρ om. Pap 22 Μωσῆς MAGHP γενομένας G θεραπευτὰς γιγνομένους UF

4—8 D[R] fol. 274r (Φίλωνος): φημὶ δὲ ταῦτα οὐ περὶ τῶν μέσων τεχνῶν, ἐπεὶ ὅ γε περὶ ἀγαθῶν τελείων πόνος, κἂν ὑστερίζῃ τοῦ τέλους, ἱκανὸς ἐξ ἑαυτοῦ ὠφελῆσαι τοὺς χρωμένους.

τοῦ μόνου ἀξίου θεραπεύεσθαι λύτρα τῶν ἄλλων ἁπάντων εἶναι·
„κἀγὼ“ γάρ φησιν „ἰδοὺ εἴληφα τοὺς Λευίτας ἐκ μέσου ⟨τῶν⟩ υἱῶν
Ἰσραὴλ ἀντὶ παντὸς πρωτοτόκου διανοίγοντος μήτραν παρὰ τῶν υἱῶν
Ἰσραήλ· λύτρα αὐτῶν ἔσονται, καὶ ἔσονται ἐμοὶ οἱ Λευῖται. ἐμοὶ γὰρ
πᾶν πρωτότοκον· ἐν ᾗ ἡμέρᾳ ἐπάταξα πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ,
119 ἡγίασα ἐμοὶ πᾶν πρωτότοκον ἐν Ἰσραήλ“ (Num. 3, 12. 13). ὁ κατα-
πεφευγὼς ἐπὶ θεὸν καὶ ἱκέτης αὐτοῦ γεγονὼς λόγος ὀνομάζεται Λευίτης·
τοῦτον ἐκ τοῦ μεσαιτάτου καὶ ἡγεμονικωτάτου τῆς ψυχῆς λαβών, τουτέστι
προσλαβόμενος καὶ προσκληρώσας ἑαυτῷ, τῆς τῶν πρεσβείων ἠξίωσε
μερίδος· ὥστε ἐνθένδε δῆλον εἶναι, ὅτι ὁ μὲν Ῥουβὴν τοῦ Ἰακώβ, ὁ
δὲ Λευὶ τοῦ Ἰσραὴλ πρωτότοκός ἐστιν, ὁ μὲν τὰ χρόνου, ὁ δὲ τὰ
120 ἀξιώματος καὶ δυνάμεως φερόμενος πρεσβεῖα· πόνου μὲν γὰρ καὶ
προκοπῆς, ὧν Ἰακὼβ σύμβολον, τὸ εὐφυὲς ἀρχή, καθ᾽ ὃ Ῥουβὴν
καλεῖται, θεωρίας δὲ τῆς τοῦ μόνου σοφοῦ, καθ᾽ ἣν Ἰσραὴλ τέτακται,
πηγὴ τὸ θεραπευτικῶς ἔχειν αὐτοῦ, θεραπείας δὲ ὁ Λευί ἐστι σημεῖον.
καθάπερ οὖν τῶν Ἠσαῦ προτοτοκίων κληρονόμος Ἰακὼβ ἀνευρίσκεται,
| τῆς περὶ κακίαν σπουδῆς ἡττωμένης τοῦ πρὸς τὸ καλὸν πόνου, οὕτως p. 187 M.
καὶ τὰ Ῥουβὴν πρεσβεῖα τοῦ εὐφυοῦς ὁ κεχρημένος ἀρετῇ τελείᾳ Λευὶ
οἴσεται· τῆς δὲ τελειότητος δεῖγμα ἐναργέστατον πρόσφυγα γενέσθαι

1 λύτρον UF 2 τῶν addidi 3 ἀντὶ — Ἰσραήλ (4) om. G 4 αὐτῶ F ἐμοὶ prius] μοι UF 5 ἐν ᾗ — πρωτότοκον (6) om. UF εν ηι ημερα Pap: ἐν ἡμέρα ᾗ codd. 6 ἐν om. UFGL 6. 7 καταφεύγων H, καταφυγὼν P, πεφευγὼς Mang. 7 θεὸν Pap UF: τὸν θεὸν ceteri 8 τουτέστιν MH 9 ηξιωσεν Pap 10 ενθαδε Pap Ρουβην Pap: Ῥουβὶν MG, Ῥουβὶμ APUF, Ῥουββὶμ H 11 Λευις Pap Ἰσραὴλ] Ἰακὼβ A 12 ἀξιώματα M δυναμενος Pap 13 ὧν scripsi: ὧν codd. ὁ Ἰακὼβ UF τὸ εὐφυὲς Pap UF: τοῦ εὐφυοῦς ceteri ἄρχει MAG καθ᾽ ὃν MGHP Ρουβην Pap: Ῥουβὶν M, Ῥουβὶμ ceteri, ὁ Ῥουβὶν v 14 καλειται Pap: νοεῖται codd. 15 τὸ] τοῦ G δ᾽ UF Λευις Pap, Λευί UF: Λευίτης ceteri εστιν Pap 16 τῶ U 17 κακίας HP κακιασπουδης Pap τοῦ — πόνου] πρὸς τοῦ καλοῦ πόνου H 18 Ῥουβὶν MHP, Ῥουβὶμ AGUF Λευις Pap 19 δὲ om. UF ἐναργέστατον UF: ἐναργέστερον ceteri (Pap?)

2 sqq. *Ambros. l. l. II 2, 7* . . . scriptum est in Numeris: Ecce tuli Levitas de medio filiorum Israel pro omni primogenito qui aperit vulvam a filiis Israel, et erunt mihi Levitae: mihi enim omne primitivum. in qua die percussi omne primogenitum Aegypti, sanctificavi omne primogenitum Israel. . . . tulit ergo Dominus Deus de medio populi Israel Levitas, quia non humanarum eos consortes voluit esse curarum, sed divinae religionis ministros.

θεοῦ καταλιπόντα τὴν τῶν ἐν γενέσει πραγματείαν. (37.) ταῦτ᾽ ἐστὶ 121
κυρίως εἰπεῖν τὰ ψυχῆς ἐλευθερίας ἐφιεμένης σῶστρά τε καὶ λύτρα.
μήποτε δὲ καὶ δόγμα εἰσηγεῖται σφόδρα ἀναγκαῖον, ὅτι πᾶς σοφὸς
λύτρον ἐστὶ τοῦ φαύλου, μηδ᾽ ἂν πρὸς ὀλίγον χρόνον ἐξαρκέσαντος. εἰ
μὴ ἐλέῳ καὶ προμηθείᾳ χρώμενος ἐκεῖνος προὐνόει τῆς διαμονῆς αὐτοῦ,
καθάπερ ἰατρὸς τοῦ νοσοῦντος ἀντιτεταγμένος τοῖς ἀρρωστήμασι καὶ
πρᾳότερα κατασκευάζων αὐτὰ ἢ συνόλως ἀναιρῶν, εἰ μή που μετὰ
φορᾶς ἀνεπισχέτου βιασάμενα καὶ τὴν τῆς θεραπείας ὑπερβάλλοι
φροντίδα. οὕτως γὰρ καὶ Σόδομα φθείρεται, μηδενὸς οἷα ἐπὶ πλάστιγγος 122
ἀμυθήτῳ πλήθει κακῶν ἀντιρρέψαι δυνηθέντος ἀγαθοῦ· ὡς εἴ γε ὁ
πεντηκοστὸς λόγος εὑρέθη, καθ᾽ ὃν ἄφεσις ψυχῇ δουλείας καὶ παντελὴς
ἐλευθερία προκηρύττεται (Lev. 25, 10), ἤ τις τῶν μετ᾽ αὐτὸν ἀριθμῶν,
οὓς ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ καταλέγεται μέχρι τῆς κατὰ παιδείαν ὁρίζων
δεκάδος τὴν ὕφεσιν, οὐκ ἂν οὕτως ἀκλεῶς ὁ νοῦς ἐφθάρη (Gen. 18,
24 sqq.). πειρᾶσθαι μέντοι δεῖ καὶ τοὺς πάντως ὑπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς 123
διαφθαρησομένους κακίας ὡς οἷόν τε διασῴζειν μιμουμένους τοὺς ἀγαθοὺς τῶν ἰατρῶν, οἵ, κἂν ὁρῶσιν ἀδύνατον τοῖς κάμνουσι τὸ σῴζεσθαι, προσφέρουσι τὴν θεραπείαν ὅμως ἄσμενοι, τοῦ μὴ τῇ παρ᾽ αὐτοὺς

---

1 καταλειποντα Pap ταῦτα HP εστιν Pap 2 εἰπεῖν] ἔπειτα UF τα ψυχης Pap: τὰ om. MGUF, ante κυρίως transp. AHP εφιεμενοι Pap τε καὶ Pap UF: τε om. ceteri 3 εἰσηγῆται A 4 εστιν Pap 5 προμηθία MA προενόει U 6 ἀντιτεταγμένου H καὶ] καὶ ἢ H 7 πραοτερον Pap 7. 8 μεταφορᾶς MHF 8 βιασάμενα Pap F, βιασόμενα U: βιασαμένης ceteri ὑπερβάλοι PF 9 οὕτω G γὰρ] γὰρ ἂν GHP, δὲ UF Σόδομα] σῶμα HPF 10 ἀντιρέψαι UFG, ἀντιτρέψαι MA εἴ γε ἢ F, εἴ γε εἰ U 11 εὑρεθῇ MAHPF ὃν] ἣν UF ψυχῇ] η ψυχη Pap, ψυχῆς F, ψυχικῆς U (Mang.) δούλας HP 12 αποκερυττεται Pap ἤτις MAGP τῶν] τὸν U μετ᾽ αὐτῶν APU, μετα νητον Pap ἀριθμὸν U 13 οὓς ὁ] ου Pap καταλέγεται Pap UF: καταλέγει ceteri 15 μέντοι γε GHP καὶ] εἰ καὶ GHP μὴ πάντως Mang. (ex ed. Paris. II) 17 καμνουσιν Pap 18 ὅμως] ὅπως Pap UF τοῦ om. Pap παρ᾽ αὐτοὺς] ανη ουτως Pap

---

3 sqq. *Ambros. l. l. II 3, 11* ... redemptor Levites est, quia vir sapiens redemptio insipientis est, qui tamquam medicus aegrum insipientis animum fovet et quaedam aspergit solidiora menti prudentiae medicamina. 9 sqq. *ibid.* ... denique et Sodoma, si habuisset quinquaginta iustos, non esset eversa, et si decem habuisset, esset redempta, eo quod sermo remissionis peccatorum animam servitute exuat et disciplinae plenitudo perfectae mentem non sinat edaci libidinum vapore consumi.

ὀλιγωρίᾳ δοκεῖν συμβῆναί τι τῶν παρὰ γνώμην· εἰ δέ τι καὶ μικρὸν ὅσον ὑγείας σπέρμα ἐμφαίνοιτο, τοῦτο ὥσπερ ἐμπύρευμα πάσαις ἐπιμελείαις ζωπυρητέον· ἐλπὶς γὰρ μηκυνθέντος καὶ συναυξηθέντος ἀμείνονι
124 καὶ ἀπταιστοτέρῳ χρήσασθαι τῷ βίῳ. ἔγωγ' οὖν ὅταν τινὰ τῶν σπουδαίων διαιτώμενον κατ' οἰκίαν ἢ κατὰ πόλιν θεάσωμαι, τὴν οἰκίαν ἢ τὴν πόλιν ἐκείνην εὐδαιμονίζω καὶ οἴομαι τήν τε τῶν παρόντων ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν βέβαιον καὶ τὴν τῶν ἀπόντων προσδοκίαν τελεσφορουμένην σχήσειν, τοῦ θεοῦ τὸν ἀπεριόριστον καὶ ἀπερίγραφον πλοῦτον αὐτοῦ διὰ τοὺς ἀξίους καὶ τοῖς ἀναξίοις δωρουμένου· καὶ εὔχομαι ὡς πολυχρονιωτάτους αὐτούς, ἐπειδὴ ἀγήρως οὐκ ἔνεστι, γενέσθαι, νομίζων ἐπὶ τοσοῦτον παραμένειν ἀνθρώποις τὰ ἀγαθά, ἐφ' ὅσον ἂν οὗτοι χρόνον
125 ζῆν | δυνηθῶσιν. ὅταν οὖν ἢ ἴδω ἢ ἀκούσω τινὰ αὐτῶν τεθνεῶτα, p. 188 M
σφόδρα κατηφῶ καὶ ἄχθομαι καὶ οὐ μᾶλλον αὐτοὺς ἢ τοὺς ζῶντας ὀλοφύρομαι· τοῖς μὲν γὰρ ἀκολουθίᾳ φύσεως τὸ ἀναγκαῖον ἀποβῆναι τέλος, βίον μὲν εὐδαίμονα εὐκλεᾶ δὲ θάνατον ἐνδεξαμένοις, τοὺς δὲ ἐρήμους μεγάλης καὶ δυνατῆς χειρός, δι' ἣν ἐσῴζοντο, ἀπολειφθέντας ταχὺ δὴ μάλα τῶν ἰδίων αἰσθήσεσθαι κακῶν, εἰ μὴ πάλιν ἀντὶ τῶν

2 τοῦτο om. UF, τούτω A ὥσπερ] ὅσον A ἐμπυρεύματα UF πάσαις A 3 μὴ κινηθέντος A συναυξηθέντος Pap UF: αὐξηθέντος ceteri 4 τῶ βίω UF: τῷ om. ceteri ἐγώ γ' οὖν F, ἐγὼ γοῦν D 5 κατ' οἰκίαν διαιτώμενον transp. UF 6 ἢ UFD: καὶ ceteri και η πολιν Pap οἶμαι D 6. 7 ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν transp. U, ἀπόλαυσιν ἀγαθὸν F 7 των αποντων Pap: τῶν ἀπὸ τῶν UF, τῶν ἁπάντων D, ἁπάντων HP, ἀπ' αὐτῶν MAG (ἀπόντων correxit Turn.) προσδοκιῶν UF 8 σχέσιν U, ἔχειν D τὸν] τὸ F ἀπερίγραπτον D[R] αὐτοῦ MAGHPD, αὐτὸν UF 9 τοὺς om. HP[1] καὶ ante εὔχομαι om. Pap GHP[1] εὔχομαί γε H 10 επειδη δε Pap ενεστιν Pap, ἔνεστι UF: ἔστι ceteri νομίζων om. Pap 11 παραμενεῖν coni. Wendl. τἀγαθά GHP, τὰ καλά A 12 δυνηθῶσι τὰ καλά Mang. οὖν] γοῦν U, γ' οὖν F ἢ ἴδω Pap F: ἢ om. ceteri εἴδω A 13 κατηφιῶ U 14 φύσεως] ψυχης (?) Pap 15 εὐδαίμονα μὲν transp. F ενδεξαμενοις Pap (coni. Mang.): ἐνδειξαμένοις codd. 16 ἀποληφθέντας A 17 δὴ] δεῖ U

4—9 D[R] fol. 33v D[L] fol. 37v (τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Ἄβελ) Anton. Mel. II 41 Col. 1105 (Φίλωνος): ἐγὼ γοῦν—δωρουμένου. 4 sqq. *Ambros. l. l. II 3,12* . . . quam beata civitas quae plurimos iustos habet, quam celebrabilis ore omnium! quomodo benedicitur tota de parte et beatus atque perpetuus eius status aestimatur! quam gaudeo, cum aliquos mites ac sapientes diu vivere video . . . non enim ipsis gaudeo . . ., sed quia prosunt pluribus. similiter dum aliquis huius modi decedit, quamvis longa senectute depositus, afficior, quia destituitur grex iuvenum muro senili.

προτέρων ἡ φύσις ὥσπερ δένδρῳ τοὺς ἤδη πεπανθέντας καρποὺς
ἀποβάλλοντι νέους ἑτέρους ἀναβλαστῆσαι παρασκευάσει πρὸς τροφὴν καὶ
ἀπόλαυσιν τῶν χρῆσθαι δυναμένων. ὥσπερ οὖν τῶν πόλεων τὸ ἐχυρώ- 126
τατον εἰς διαμονὴν ἄνδρες εἰσὶν ἀγαθοί, οὕτως καὶ τῆς περὶ ἕκαστον
ἡμῶν πόλεως, ἣ συνέστηκεν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, τὸ βεβαιότατον
εἰς ἵδρυσιν ἔλαχον οἱ φρονήσεως καὶ ἐπιστήμης ἐρασταὶ λόγοι, οὓς ὁ
νομοθέτης μεταφορᾷ χρώμενος λύτρα καὶ πρωτοτόκους καλεῖ δι' ἃς
εἶπον αἰτίας ἤδη. ταύτῃ καὶ τὰς πόλεις τῶν Λευιτῶν „λυτρωτὰς διὰ 127
παντὸς“ εἶναί φησιν (Lev. 25, 32), ὅτι ὁ θεοῦ θεραπευτὴς αἰώνιον
ἐλευθερίαν κεκάρπωται κατὰ τὰς συνεχεῖς τροπὰς τῆς ἀεικινήτου ψυχῆς
ἰάσεις δεχόμενος ἐπαλλήλους· τὸ γὰρ λυτρωτὰς μὴ ἅπαξ ἀλλὰ διὰ
παντός, ὥς φησι, γίνεσθαι τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν, ἀεὶ μὲν τρέπεσθαι,
ἀεὶ δὲ ἐλευθεροῦσθαι, τῆς μὲν τροπῆς διὰ τὸ φύσει θνητὸν ἐγγινομένης,
τῆς δὲ ἐλευθερίας χάριτι τοῦ εὐεργέτου, ὃν κλῆρον ἔλαχεν, βεβαιου-
μένης. (38.) ἄξιον δὲ μὴ παρέργως σκέψασθαι, τί δή ποτε τὰς 128
πόλεις τῶν Λευιτῶν ἀνῆκε τοῖς φυγάσι, τοῖς ἱερωτάτοις τοὺς ἀνιέρους
εἶναι δοκοῦντας συνοικεῖν ἀξιώσας· οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον

---

1 δένδρον F 2 ἀποβάλλοντι UF: ἀποβαλόντι ceteri 3. 4 ἐχυρώτατον Pap MAG: ὀχυρώτατον ceteri 4 οὕτως Pap UF: οὕτω ceteri 5 ἡμῶν — ἵδρυσιν (6) om. F 6 καὶ ἐπιστήμης om. H 8 ταύτης F λυτρατας Pap, λυτρώσας UF 9 θεὸς G 10 ἀκινήτου GP 11 λυτρώσας UF 12 φησιν Pap γεινεσθαι Pap, γίνεσθαι UF: γενέσθαι ceteri 13 θνητὸν] κινητὸν coni. Markland 14 χαριτι του ευεργετου ον κληρον ελαχεν βεβαιουμενης Pap: διὰ τὴν τοῦ θεοῦ θεραπείαν ἐπιγινομένης codd. 16 ἀνῆκε] ἂν καὶ UF τοὺς ἀνιέρους] καὶ ἀνιέροις U, καὶ τοὺς ἀνιέρους Mang.

---

3 sqq. *ibid.* . . . sicut ergo urbs tota solidatur atque urgetur coetu sapientium, . . . ita sermo gravis et quidem senilis plenus prudentiae stabilire uniuscuiusque animam et confirmare mentem solet. iam si accedat multarum lectionum usus, . . . perpetuum urbis eius quae in singulorum est praecordiis statum efficit.
7 sqq. *ibid. II 4, 13* Ideo ergo primogenitos et redemptores ceterorum Levitas Moyses appellavit. . . . unde et civitates Levitarum in veteri Testamento redemptrices significavit Moyses, quia is qui confugit ad eam animam, in qua habitat Dei verbum, quae urbis modo munita atque vallata sit, perpetuam libertatem acquirit sibi. 15 sqq. *ibid. § 14* Nec absurdum putes quod facinorosi cohabitant piis ac maculosi sacratis; opus enim habent purificari qui aliquo polluti sunt delictorum contagio. et quodammodo diverso genere causa concurrit: sicut enim Levites mundanis voluptatibus abdicatus exul est culpae, ita sanguinis reus fugitivus est patriae. sed hoc interest, quod iste necessitate suos deserit propter metum legis, minister autem Dei humanarum consortiis renuntiat passionum . . . propter studia virtutis.

δράσαντες. λεκτέον οὖν πρῶτον μὲν τἀκόλουθον τῷ πάλαι λεχθέντι, ὅτι
ὁ σπουδαῖος τοῦ φαύλου λύτρον, ὥστ᾽ εἰκότως πρὸς τοὺς ἱερωμένους οἱ
διαμαρτάνοντες ἀφίξονται τοῦ καθαρθῆναι χάριν· ἔπειθ᾽ ὅτι φυγάδας
129 οἱ Λευῖται προσίενται καὶ αὐτοὶ δυνάμει φυγάδες ὄντες· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι
τῶν πατρίδων ἐλαύνονται, οὕτως καὶ οὗτοι καταλελοίπασι τέκνα, γονεῖς,
ἀδελφούς, τὰ οἰκειότατα καὶ φίλτατα, ἵνα ἀντὶ θνητοῦ τὸν ἀθάνατον κλῆρον
εὕρωνται· διαφέρουσι δὲ ὅτι ἐκείνοις μὲν ἀβούλητος ἡ φυγὴ δι᾽ ἔργον ἀκού-
σιον, τούτοις δὲ ὁ δρασμὸς ἑκούσιος δι᾽ ἔρωτα τῶν ἀρίστων, καὶ ὅτι τοῖς
μὲν οἱ Λευῖται καταφυγή, τοῖς δὲ Λευίταις ὁ πάντων ἡγεμών ἐστιν, ἵν᾽ οἱ
| μὲν ἀτελεῖς νόμον ἔχωσι τὸν ἱερὸν λόγον, οὗτοι δὲ τὸν ᾧ ἱερῶνται θεόν. p. 189 M.
130 ἔτι γε μὴν οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον δράσαντες τὰς αὐτὰς τοῖς Λευίταις
πόλεις ἔλαχον οἰκεῖν, ὅτι καὶ οὗτοι διὰ φόνον ὅσιον προνομίας ἠξιώ-
θησαν· ὅτε γοῦν ἡ ψυχὴ τραπεῖσα τὸν Αἰγύπτιον θεόν, τὸ σῶμα, ὡς
χρυσὸν ἐξετίμησε, τόθ᾽ οἱ ἱεροὶ λόγοι πάντες αὐτοκέλευστοι μεθ᾽ ὅπλων
ὁρμήσαντες ἀμυντηρίων, τῶν κατ᾽ ἐπιστήμην ἀποδείξεων, ἡγεμόνα
προστησάμενοι καὶ στρατηγὸν τὸν ἀρχιερέα καὶ προφήτην καὶ φίλον
τοῦ θεοῦ Μωυσῆν πόλεμον ἀκήρυκτον ὑπὲρ εὐσεβείας ἐπολέμουν καὶ
οὐ πρότερον ἀπηλλάγησαν, ἢ πάντα τὰ τῶν ἐναντιουμένων δόγματα
καταλῦσαι· ὥστ᾽ εἰκότως σύνοικοι γεγόνασιν οἱ τὰς ὁμοίας εἰ καὶ μὴ
131 τὰς αὐτὰς πράξεις ἐργασάμενοι. (39.) ᾄδεται δέ τις καὶ τοιοῦτος ἐν
ἀπορρήτοις λόγος, ὃν ἀκοαῖς πρεσβυτέρων παρακατατίθεσθαι χρὴ
νεωτέρων ὦτα ἐπιφράξαντας. τῶν γὰρ περὶ τὸν θεὸν δυνάμεων

---

1 τὸ ἀκόλουθον U   πάλαι Pap U: πρώτω ceteri   λεχθεντι Pap: ῥηθέντι codd.
2 ὁ om. HP[1]   ὥστε HP   3 διαμαρτανοντες Pap: διαμαρτόντες codd.
φυγαδες Pap   4 προιενται Pap   ὡς] ὥσπερ UF   5 οὕτως Pap UF:
οὕτω ceteri   6 ἵνα Pap UF: ἵν᾽ ceteri   7 ἀβουλήτως U   8 δε Pap:
om. A, δ᾽ ceteri   9 ἐστιν] ειναι Pap   10 νόμον] ἡγεμόνα coni. Mang.
εχωσιν Pap   τὸν ᾧ] τῷ νῷ F   ἱερῶνται codd. et Pap: ἱεροῦνται v
12 ελαχεν Pap   ὅτι] οὗτοι A   οὗτοι] αυτοι Pap   13 ὅτι U
γ᾽ οὖν MU   14 αὐτοκλέατοι (sic) U   16 καὶ προφήτην om. GHPL[1]   17 ἐπο-
λέμουν scripsi (ἐπολέμησαν Wendl.): πολεμοῦσι codd.   19 ωστε Pap
εἰ καὶ M: ἢ καὶ UF, εἰ om. ceteri   μὴ om. UF   20 ante ἐν add. ὡς L
21 λόγοις G   22 τὸν eras. H

---

22 sqq. *ibid.* § *15* Accedit eo quod duo quaedam in Deo principalia sunt genera virtutum, unum quo remittit, aliud quo vindicat. remittuntur peccata per Dei verbum, cuius Levites interpres et quidem executor est: remittuntur etiam per officium sacerdotis sacrumque ministerium. . . . nec is quidem qui invitus aliquod fecerit homicidium extra

ἀρίστων πασῶν μία οὖσα ταῖς ἄλλαις ἰσότιμος ἡ νομοθετικὴ — νομο-
θέτης γὰρ καὶ πηγὴ νόμων αὐτός, ἀφ' οὗ πάντες οἱ κατὰ μέρος νομο-
θέται — διχῇ πέφυκε τέμνεσθαι, τῇ μὲν εἰς εὐεργεσίαν κατορθούντων,
τῇ δὲ εἰς κόλασιν ἁμαρτανόντων. τοῦ μὲν οὖν προτέρου τμήματος 132
ὑπηρέτης ὁ Λευίτης ἐστί· τὰς γὰρ λειτουργίας ἁπάσας ἀναδέχεται,
ὅσαι πρὸς ἱερωσύνην ἀναφέρονται τελείαν, καθ' ἣν διασυνίσταται
καὶ γνωρίζεται τὸ θνητὸν θεῷ, ἢ δι' ὁλοκαυτωμάτων ἢ διὰ σωτηρίων
ἢ διὰ μετανοίας ἁμαρτημάτων· τοῦ δὲ δευτέρου καὶ κολαστηρίου
τμήματος οἱ τὸν ἀκούσιον φόνον δρῶντες ὑπηρέται γεγόνασι. καὶ 133
μαρτυρεῖ Μωυσῆς φάσκων· „ὁ δὲ οὐχ ἑκών, ἀλλ' ὁ θεὸς παρέδωκεν
αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ" (Exod. 21, 13), ὥστε τὰς μὲν τούτου
χεῖρας ὀργάνων τρόπον παραλαμβάνεσθαι, τὸν δὲ διὰ τούτων ἀοράτως
ἐνεργοῦντα ἕτερον εἶναι, τὸν ἀόρατον. συνοικειούσθωσαν οὖν δύο θερά-
ποντες τῶν νομοθετικῆς ὑπηρέται δυεῖν εἰδῶν, τοῦ μὲν πρὸς εὐεργεσίαν
ὁ Λευίτης, τοῦ δὲ πρὸς κόλασιν ὁ ἀκουσίως ἀνελών. „ἐν ᾗ" δέ 134
φησιν „ἡμέρᾳ ἐπάταξα πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ἡγίασα ἐμοὶ
πᾶν πρωτότοκον ἐν Ἰσραήλ" (Num. 3, 13), οὐχ ἵνα τοῦθ' ὑποτοπή-
σωμεν, ὅτι κατ' ἐκεῖνον μόνον τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐπλήγη τὴν μεγάλην

---

1 ἰσότιμος Pap UF: ὁμότιμος ceteri 2 ἀφ' οὗ Wendl.: ὑφ' οὗ Pap et codd. 3 πεφυκεν Pap, πεφύκασι MAGIP εἰς εὐεργεσίαν — τοῦ μὲν (4) om. HP[1] εἰς] ὡς AP[2] 4 την Pap οὖν om. Pap 5 εστιν Pap πάσας U 6 τελείαν] τελοῦσαν A διασυνίσταται Pap UF: δ' ἐνίσταται A, διανίσταται ceteri 7 γνωζεται Pap τῷ θεῷ G δι'] διὰ MF σωτηριῶν AF 8 δ' AGHP δευτερου Pap: ἑτέρου codd. 9 γεγονασιν Pap 10 Μωσῆς MAGHP 11 αὐτόν] αὐτῷ Pap UF αὐτοῦ om. Pap UF 12 διὰ τούτων] δὴ τοῦτον A 14 νομοθετικῶς A δυεῖν] δυοῖν PL, δύο v 16 ἡγίασαν M ἐμοὶ codd. et Pap: μοι v 17 ἐν add. Pap U: om. ceteri 18 μόνον add. UFL[2] (Pap?): om. ceteri

---

ministerium est, si quidem lex ait de eo: Quia Deus dedit eum in manus eius. manus ergo eius instrumenti modo divinae ultioni ministerium praebuerunt. Levites igitur minister remissionis est, percussor autem, qui tamen non ex dispositione, sed praeter voluntatem fecerit homicidium, divinae minister est ultionis. 15 sqq. *ibid. § 16* . . . et ubi abominatio aboletur, sanctificatio congregatur (*leg.* sanctificatur congregatio?), quia Dominus dixit: In ea die qua interfeci omne primogenitum Aegypti, sanctificavi mihi omne primogenitum Israel. quod non ad unum diem afflictionis Aegypti referes, sed ad omne tempus; cum enim renuntiatur improbitati, statim adsciscitur virtus; egressus enim malitiae virtutis operatur ingressum. . . . discussa est omnis carnalium caecitas passionum, ubi aeternae vitae lumen infusum est.

πληγὴν φθορᾷ τῶν πρωτοτόκων Αἴγυπτος, οἱ Ἰσραὴλ πρωτότοκοι
ἐγένοντο ἅγιοι, ἀλλ' ὅτι καὶ πάλαι καὶ νῦν καὶ αὖθις καὶ ἀεὶ τοῦτο
συμβαίνειν ἐπὶ ψυχῆς πέφυκεν· ὅταν τὰ τοῦ τυφλοῦ πάθους ἡγε-
μονικώτατα διαφθαρῇ, τηνικαῦτα τὰ τοῦ θεὸν ὀξυδερκῶς ὁρῶντος
135 πρεσβύτερα καὶ | τίμια ἔκγονα γίνεται ἅγια. κακίας γὰρ ἔξοδος p. 190 M.
ἀρετῆς εἴσοδον ἐργάζεται, ὡς καὶ τοὐναντίον ὑπεκστάντος ἀγαθοῦ
τὸ ἐφεδρεῦον κακὸν ἐπεισέρχεται· ὅσον οὐδέπω γοῦν ἐξῆλθεν Ἰακὼβ
(Gen. 27, 30), καὶ πάρεστιν ἐπὶ τὴν πανδεχῆ διάνοιαν Ἡσαῦ
ἀντὶ τῶν ἀρετῆς τύπων ἐνσφραγιούμενος κακίας, ἣν δύνηται, χαρα-
κτῆρας· ἀλλ' οὐκ ἂν ἰσχύσαι τοῦτ' ἐργάσασθαι, πτερνισθεὶς γὰρ
καὶ κληρονομηθεὶς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ λήσεται φθάσαντος πρὶν ἢ παθεῖν
ἀμύνασθαι.

136 (40.) Προσάγει δ' οὐ μόνον ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τὰς ἀπαρχὰς
ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων, ἐμφαίνων ὅτι τὰ τῆς ψυχῆς γεγηθότα καὶ
πίονα καὶ φυλακτικὰ καὶ χαρτὰ πάντα θεῷ παραχωρητέον. ὁρῶ δ'
ἔγωγε καὶ ἐν ταῖς τῶν θυσιῶν διατάξεσι τρία προστεταγμένον ἀναφέρειν
ἀπὸ τῶν ἱερείων τὰ πρῶτα, στέαρ καὶ νεφροὺς καὶ λοβὸν ἥπατος
(Lev. 3, 3ss.), περὶ ὧν κατ' ἰδίαν λέξομεν, οὐδαμοῦ δὲ ἐγκέφαλον ἢ
καρδίαν, ἅπερ εἰκὸς ἦν πρὸ τῶν ἄλλων καθαγίζεσθαι, εἴ γε καὶ κατὰ
137 τὸν νομοθέτην ἐν τῷ ἑτέρῳ τούτων τὸ ἡγεμονικὸν ἀνωμολόγηται. ἀλλὰ
μήποτε ὁσίως πάνυ κἀκ περισκέψεως ἀκριβοῦς αὐτὰ εἰς τὸν τοῦ θεοῦ
βωμὸν οὐκ ἀνῆκεν, ὅτι τὸ ἡγεμονικὸν κατὰ ἀμερῆ χρόνων διαστήματα

1 Ἰσραὴλ om. Pap 3 τῆς ψυχῆς G πάθη F 4 φθαρη Pap θεὸν] θεοῦ Pap (?) L 5 εγγονα Pap γίνονται U 6 ἀποστάντος D[V] 7 ὅσον] ὅσον γ' v γ' οὖν MGU εξηλθον Pap 8 πανδεχην Pap 10 ἰσχύσαι scripsi: ισχυση Pap, ἴσχυσε codd. 11 κληρονομηθεὶς] κληθεὶς F, κλιθεὶς U (Mang.) παθὼν A 13 δε Pap 14 εμφηνων Pap ὅτι] οὖν A 15 τῷ θεῷ HP χωρητέον A 16 δὴ τάξεσι A προστεταγμένα HP (Pap?) ἀναφέρειν] φερειν Pap, ἀφαιρεῖν UF 17 λωβὸν A 18 λέξωμεν A 19 καθαγίζεσθαι Mang., καταγιζεσθαι Pap: καθαγνίζεσθαι codd. 20 τούτω P 21 μήπω A οσιως και πανυ Pap καν (?) Pap, κἀκ UF: καὶ ἐκ ceteri αὐτὰ add. Pap: om. codd. εἰς τὸν πιστὸν τοῦ θεοῦ βωμὸν codd., πιστὸν om. Pap 22 ανηκεν Pap: ἀνήνεγκεν codd. ἀμερὲς H χρόνων M: χρόνου H, χρόνον ceteri διαστηματα Pap: διάστημα ἃ AGPU, διάστημα MH, ἃ (om. διαστήματα) F

5—7 D[R] fol. 148r D[V] p. 438 Flor. Paris. No. 4 (= Max. Ecl. c. 1) Anton. Mel. I 7 Col. 793 Φίλωνος: κακίας ἔξοδος — ἐπεισέρχεται.

πολλὰς πρὸς ἑκάτερον τό τε εὖ καὶ χεῖρον τροπὰς λαμβάνον καὶ διαλλάττοντας ἀεὶ τύπους δέχεται τοτὲ μὲν καθαροῦ καὶ δοκίμου τοτὲ δὲ παρακεκομμένου καὶ κιβδήλου νομίσματος. τὴν δεδεγμένην οὖν χώραν 138
ἄμφω τὰ μαχόμενα καλόν τε καὶ αἰσχρὸν καὶ πρὸς ἑκάτερον ᾠκειωμένην καὶ τὴν ἴσην τιμὴν ἀμφοτέροις ἀπονέμουσαν οὐχ ἧττον ἄναγνον ἢ εὐαγῆ κρίνας ὁ νομοθέτης ἀπὸ τοῦ θείου βωμοῦ κατεβίβασε· τὸ γὰρ αἰσχρὸν βέβηλον, τὸ δὲ βέβηλον πάντως ἀνίερον. τοῦτο δὲ τὸ ἡγεμο- 139
νικὸν διακεχώρικεν· εἰ δ' ἐπίκρισιν πάσχοι, τηνικαῦτα πάντων τῶν μερῶν κεκαθαρμένων ἀκηλίδωτον ἄχραντον ὁλοκαυτωθήσεται· νόμος γὰρ ὁλοκαυτωμάτων οὗτος, μηδὲν ἔξω τροφῆς σκυβάλων καὶ δέρματος, ἃ σωματικῆς ἀσθενείας δείγματα, οὐχὶ κακίας, ἐστίν, ὑπολείπεσθαι τῷ γενητῷ, τὰ δ' ἄλλα ὅσα ψυχὴν ὁλόκληρον κατὰ πάντα τὰ μέρη παρέχεται ὁλοκαυτοῦν θεῷ.

---

1 πολλὰς scripsi: πολλα ει Pap, om. codd. το ευ και το χειρον Pap λαμβάνοντα F 1. 2 και διαλαττοντας Pap: ἀλλάττοντας (om. καὶ) codd. 3 καὶ om. F οὖν om. Pap 6 κατεβίβασεν U τὸ] τὸν F 7 τοῦτο δὲ] fort. scribendum ⟨διὰ⟩ τοῦτο δὴ 8 δὴ κεχώρηκεν A, διακεχώρηκεν ceteri διακεχώρηκεν: hic desinunt UF εἰ — τηνικαῦτα om. Pap πάσχοι A: παράσχοι ceteri πάντων] αυτων Pap 9 αχρωτον Pap 10 ουτως Pap ἔξω om. A τροφην Pap 11 διγμα Pap, δόγματα L ουχι Pap: οὐ codd. 12 γενητῷ MG: γεννητῷ ceteri κατὰ πάντα τὰ om. Pap μέρη codd. et Pap: μέλη v 13 παρέχεται ὁλοκαυτοῦν θεῷ om. Pap subscriptio in Pap: ΦΙΛΩΝΟϹ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕϹΕΩϹ ΑΒΗΛ ΩΝ ΑΥΤΟϹ ΤΕ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟϹ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥϹΙ —

ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΤΟ ΧΕΙΡΟΝ ΤΩΙ ΚΡΕΙΤΤΟΝΙ
ΦΙΛΕΙΝ ΕΠΙΤΙΘΕΣΘΑΙ

1 (1.) „Καὶ εἶπε Κάιν πρὸς Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Διέλθωμεν I p.191 M.
ἐπὶ τὸ πεδίον. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ, ἀνέστη
Κάιν ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν“ (Gen. 4, 8).
ὃ βούλεται ὁ Κάιν τοιοῦτόν ἐστιν, ἐκ προκλήσεως τὸν Ἄβελ εἰς συζήτησιν
ἀγαγὼν εἰκόσι καὶ πιθανοῖς σοφίσμασιν ἑλεῖν ἀνὰ κράτος· τὸ γὰρ πεδίον,
εἰς ὃ προτρέπεται παραγενέσθαι, σημεῖον ἁμίλλης καὶ διαμάχης εἶναί
2 φαμεν ἀπὸ τῶν προφανῶν τεκμαιρόμενοι περὶ τῶν ἀδήλων. ὁρῶμεν γὰρ
τοὺς πλείστους τῶν ἀγώνων κατά τε πόλεμον καὶ κατ' εἰρήνην ἐν πεδίοις
συνισταμένους· ἐν εἰρήνῃ μὲν οὖν ὅσοι τοὺς γυμνικοὺς ἄθλους διαθλοῦσι,
στάδια καὶ λεωφόρα πεδία μεταδιώκουσι, κατὰ δὲ τὸν πόλεμον τὰς
πεζομαχίας καὶ ἱππομαχίας οὐκ ἐν γεωλόφοις ἔθος ἐστὶ ποιεῖσθαι· πλείους
γὰρ ἐκ τῆς ἀνεπιτηδειότητος τῶν χώρων αἱ βλάβαι, ὧν ἀντεπιφέρουσιν
3 ἀλλήλοις οἱ ἐχθροί, γένοιντ' ἄν. (2.) σημεῖον δὲ μέγιστον, ὁ ἀσκητὴς
ἐπιστήμης τὴν ἐναντίαν διάθεσιν πολεμῶν ἀμαθίαν, ὅταν τὰς ἐν ψυχῇ
δυνάμεις ἀλόγους τρόπον τινὰ ποιμαίνῃ νουθετῶν καὶ σωφρονίζων, ἐν
πεδίῳ θεωρεῖται· „ἀποστείλας γὰρ Ἰακὼβ ἐκάλεσε Λείαν καὶ Ῥαχὴλ
εἰς τὸ πεδίον, οὗ τὰ ποίμνια“ (Gen. 31, 4), παριστὰς ἐναργῶς ὅτι
4 φιλονεικίας σημεῖον τὸ πεδίον | ἐστί. καλεῖ δὲ αὐτὰς ⟨διὰ τί⟩; „ὁρῶ p. 192 M.

περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι: codd. 1 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v 3 αὐτοῦ codd.: αὑτοῦ v . 4 ὁ Κάιν UH: ὁ om. FL τοιοῦτον] τοῦτο H προβλήσεως U 5 ἀνακράτος F 6 παραγίνεσθαι coni. Mang. 8 πλείστους HL: πλείους F, τελείους U 10 μεταδιώκουσιν U 11 καὶ ἱππομαχίας om. H ποιῆσαι Turn. 12 χωρῶν codd. (χώρων Laur. Conv. 59) 13 γένοιτ' ἂν F 14 ἐπιστήμης codd.: τῆς ἐπιστήμης v 15 νουθετῶν] νομοθετῶν U 16 ἐκάλη (sic) U 18 διὰ τί addidi; καλέσας δὲ αὐτὰς coni. Benzelius, λαλεῖ δὲ οὕτως coni. Markland

τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ὑμῶν" ἔφη „ὅτι οὐκ ἔστι πρὸς ἐμὲ ὡς ἐχθὲς
καὶ τρίτην ἡμέραν· ὁ δὲ θεὸς τοῦ πατρός μου ἦν μετ' ἐμοῦ" (Gen.
31, 5). διὰ τοῦτο γάρ, εἴποιμ' ἄν, ὁ Λάβαν οὐκ ἔστι πρὸς σοῦ, ὅτι
μετὰ σοῦ ὁ θεός· ἐν ᾗ μὲν γὰρ ψυχῇ τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ὡς μέγιστον
ἀγαθὸν τετίμηται, ἐν ταύτῃ λόγος ἀστεῖος οὐχ εὑρίσκεται· ᾗ δ' ἐμπερι-
πατεῖ ὁ θεός, τὸ ἐκτὸς αἰσθητὸν ἀγαθὸν οὐχ ὑπείληπται, καθ' ὃ νενόηται
καὶ προσηγόρευται Λάβαν. καὶ ὅσοι δὲ ἐν μέρει λόγου τοῦ προκόπτοντος 5
κατὰ τὸν πατέρα κοσμοῦνται, τὰς ψυχῆς ἀλόγους φορὰς μεταδιδάσκουσιν
ἐκλεξάμενοι ἐπιτήδειον τόπον τὸ πεδίον. λέγεται γὰρ τῷ Ἰωσήφ· „οὐχ
οἱ ἀδελφοί σου ποιμαίνουσιν ἐν Συχέμ; δεῦρο ἀποστείλω σε πρὸς αὐτούς.
ὁ δὲ εἶπεν Ἰδοὺ ἐγώ. εἶπε δὲ αὐτῷ Πορευθεὶς ἴδε, εἰ ὑγιαίνουσιν οἱ
ἀδελφοί σου καὶ τὰ πρόβατα, καὶ ἀνάγγειλόν μοι. καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν
ἐκ τῆς κοιλάδος τῆς Χεβρών, καὶ ἦλθεν εἰς Συχέμ. καὶ εὗρεν αὐτὸν
ἄνθρωπος πλανώμενον ἐν τῷ πεδίῳ· ἠρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος
Τί ζητεῖς; ὁ δὲ εἶπε Τοὺς ἀδελφούς μου ζητῶ, ἀνάγγειλόν μοι ποῦ
βόσκουσιν. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος Ἀπήρκασιν ἐντεῦθεν· ἤκουσα γὰρ
αὐτῶν λεγόντων Πορευθῶμεν εἰς Δωθαείμ" (Gen. 37, 13—17). (3.) ὅτι 6
μὲν οὖν ἐν πεδίῳ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀλόγων δυνάμεων ποιοῦνται τὴν ἐπι-
στασίαν, δῆλόν ἐστιν ἐκ τῶν εἰρημένων. ὁ δὲ Ἰωσὴφ πέμπεται πρὸς
αὐτούς, ἐπεὶ τὴν τοῦ πατρὸς ἐπιστήμην αὐστηροτέραν οὖσαν ἀδυνατεῖ
φέρειν, ἵνα μάθῃ παρὰ τιθασωτέροις ὑφηγηταῖς τὰ πρακτέα καὶ συνοί-
σοντα· κέχρηται γὰρ δόγματι ἐκ διαφερόντων συνυφασμένῳ, πάνυ ποικίλῳ
καὶ πολυπλόκῳ, παρὸ καὶ χιτῶνα κατεσκευάσθαι ποικίλον φησὶν ὁ
νομοθέτης αὐτῷ (Gen. 37, 3), δηλῶν ὅτι λαβυρινθώδους καὶ δυσεκλύτου
δόξης ἐστὶν εἰσηγητής· πρὸς γὰρ πολιτείαν μᾶλλον ἢ πρὸς ἀλήθειαν 7
φιλοσοφῶν τὰ τρία γένη τῶν ἀγαθῶν, τά τε ἐκτὸς καὶ περὶ σῶμα καὶ

---

1 πρὸς ἐμοῦ coni. Mang. ἐχθὲς scripsi: χθὲς codd. 2 καὶ τρίτην F: καὶ ὡς τρίτην ceteri 3 πρὸς σέ H 5 ἀγαθῶν D εἰ δὲ ἐκπεριπατεῖ D 6 ἀγαθὸν] ὡς μέγιστον ἀγαθὸν U (Mang.) καθὸ F 7 δ' FL 8 καὶ τὰς F τῆς ψυχῆς H μεταδιδάσκουσι U 15 εἶπεν H 16 εἶπεν ὁ ἄνθρωπος αὐτῷ F 17 Δοθαείμ U 20 ἐπιστήμην] ἐπιστασίαν coni. Mang. 21 τιθασωτέροις HL: τιθασσοτέροις UF 22 συνυφα (sic) U 23 κατεσκευάσθαι U: κατεσκευάσθη H, παρασκευᾶσθαι F, παρε κατεσκευάσθαι L 24 δηλῶν ὅτι Markland: δῆλον ὅτι H, δηλονότι ceteri

---

4—6 DK fol. 255v Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: ἐν ᾗ μὲν ψυχῇ — οὐχ ὑπείληπται.

ψυχήν, ὅλαις φύσεσιν ἀλλήλων διηρτημένα εἰς τὸ αὐτὸ ἄγει καὶ συνείρει,
χρεῖον ἕκαστον ἑκάστου καὶ πάντα πάντων ἀποφαίνειν ἀξιῶν καὶ τὸ ἐξ
ἀθρόων συντεθὲν ἄρτιον καὶ πλῆρες ὄντως ἀγαθόν, τὰ δ' ἐξ ὧν τοῦτο
ἐπάγη μέρη μὲν ἢ στοιχεῖα ἀγαθῶν, | ἀγαθὰ δ' οὐκ εἶναι τέλεια· p. 193
8 καθάπερ γὰρ μήτε πῦρ μήτε γῆν μήτε τι τῶν τεττάρων, ἐξ ὧν
ἐδημιουργήθη τὸ πᾶν, κόσμον εἶναι, τὴν δὲ τῶν στοιχείων εἰς ταὐτὸ
σύνοδόν τε καὶ κρᾶσιν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ εὔδαιμον μήτε ἐν τοῖς
ἐκτὸς ἰδίᾳ μήτε ἐν τοῖς περὶ σῶμα μήτε ἐν τοῖς περὶ ψυχὴν καθ' αὑτὰ
ἐξετάζεσθαι — τῶν γὰρ εἰρημένων ἕκαστον μερῶν τινα καὶ στοιχείων
9 λόγον ἔχειν —, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐκ πάντων ἄθροισμα. (4.) ταύτην οὖν
τὴν δόξαν πέμπεται μεταδιδαχθησόμενος πρὸς ἄνδρας μόνον τὸ καλὸν
ἀγαθὸν νομίζοντας, ὃ ψυχῆς ὡς ψυχῆς ἐστιν ἴδιον, τὰ δ' ἐκτὸς καὶ περὶ
σῶμα πλεονεκτήματα λεγόμενα μόνον, οὐ πρὸς ἀλήθειαν ὄντα, ἀγαθὰ
πεπιστευκότας. „ἰδοὺ" γάρ φησιν „οἱ ἀδελφοί σου ποιμαίνουσι" καὶ
ἄρχουσι παντὸς ἀλόγου μέρους τῶν ἐν αὐτοῖς „ἐν Συχέμ" (Gen. 37, 13)·
ὦμος δὲ ἑρμηνεύεται, τλητικοῦ σημεῖον πόνου· βαστάζουσι γὰρ ἄχθος
μέγιστον οἱ φιλάρετοι, τὴν πρὸς σῶμα καὶ τὴν σώματος ἡδονὴν καὶ
πάλιν αὖ τὴν πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τὰς ἀπ' αὐτῶν ἐγγινομένας τέρψεις
10 ἀντίταξιν. „δεῦρο οὖν ἀποστείλω σε πρὸς αὐτούς" (ibid.), τουτέστι
μετακλήθητι καὶ πρόσελθε τῇ διανοίᾳ λαβὼν ὁρμὴν ἑκούσιον εἰς τὸ
τὰ ἀμείνω μαθεῖν. ἀλλ' ἄχρι γε τοῦ παρόντος ἐπιμορφάζεις ὡς παιδείαν
δεξάμενος τὴν ἀληθῆ· μήπω γὰρ παρὰ σαυτῷ τοῦτο ὡμολογηκὼς ἕτοιμος
εἶναι λέγεις ἀναδιδάσκεσθαι, ὅταν φῇς „ἰδοὺ ἐγώ," ἐξ οὗ μοι δοκεῖς
εἰκαιότητα καὶ εὐχέρειαν ἀπελέγχειν σεαυτοῦ μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ μαθεῖν
ἑτοιμότητα μηνύειν. τεκμήριον δέ, εὑρήσει σε μικρὸν ὕστερον ὁ ἀληθινὸς
ἄνθρωπος πλανώμενον ἐν τῇ ὁδῷ (Gen. 37, 15), οὐκ ἂν πλανηθέντα,
11 εἰ ἀπὸ γνώμης ὑγιοῦς ἐπὶ τὴν ἄσκησιν ἦλθες. καὶ μὴν ὅ γε προτρεπτικὸς
λόγος τοῦ πατρὸς ἀνάγκην ἐπιτίθησιν οὐδεμίαν, ἵνα ἐθελουργὸς καὶ αὐτο-
κέλευστος ἐπιτηδεύῃς τὰ βελτίω, φησὶ γάρ· „πορευθεὶς ἴδε," θέασαι καὶ

2 χρείαν F 3 ἀθρῶον (sic) F 4 ἢ] εἰς U 6 ταὐτὸν HL 8 ἴδιον F μήτε post ἰδίᾳ] μή με H 10 ἔχει codd. (ἔχειν Laur. Conv. 59) 12 καὶ ὡς ψυχῆς L καὶ περὶ UF: καὶ om. HL 13 πλεονεκτήματα λεγόμενα UF: λεγόμενα πλεονεκτήματα HL 18 αὖ τὴν] αὐτὴν F ἐγγινομένας UF: γινομένας HL 19 ἀντίταξιν UF: ἀντιπαράταξιν HL 20 λαβεῖν HL[1] 21 μαθεῖν] παθεῖν U
εἰκαι
ἀλλὰ F 22 ὡμολογηκὼς] ἐγνωκὼς coni. Mang. 24 ἱκανότητα L 25 ἑτοιμότατα H ἀληθινὸς UFH: ἀληθὴς L 28 ἵν' U 29 καὶ om. HL

κατανόησον καὶ πάνυ ἀκριβῶς περίσκεψαι τὸ πρᾶγμα· εἰδέναι γάρ σε δεῖ περὶ
ὃ μέλλεις πονεῖσθαι πρότερον, εἶτ' αὖθις ἐπὶ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ χωρεῖν.
ὅταν μέντοι διακύψῃς καὶ περιαγαγὼν ὄμμα ὅλον δι' ὅλων καταθεάσῃ, 12
προσεξέτασον καὶ τοὺς ἐπιθεμένους ἤδη καὶ ἀσκητὰς αὐτοῦ γεγονότας,
εἰ τοῦτο δρῶντες „ὑγιαίνουσιν“ ἀλλὰ μὴ μεμήνασι, καθάπερ οἱ φιλήδονοι
διασύροντες καὶ ἐπιχλευάζοντες νομίζουσι. μήτε δὲ τὴν θέαν τοῦ
πράγματος μήτε τὴν περὶ τοῦ ὑγιαίνειν τοὺς ἀσκητὰς διάγνωσιν βεβαιώσῃ
παρὰ σεαυτῷ, πρὶν „ἀναγγεῖλαι“ καὶ ἀνενεγκεῖν τῷ πατρί· γνῶμαι γὰρ αἱ
μὲν τῶν ἄρτι μανθάνειν ἀρχομένων ἄστατοι καὶ ἀνίδρυτοι, πάγιοι δ' αἱ
p. 194 M. τῶν προκεκοφότων, | ἀφ' ὧν τὸ ἀκλινὲς κἀκείνους λαμβάνειν ἀναγκαῖον.
(5.) Τοῦτον, ὦ διάνοια, τὸν τρόπον ἐὰν ἐρευνᾷς τοὺς ἱεροφαντη- 13
θέντας λόγους μὲν θεοῦ, νόμους δὲ ἀνθρώπων θεοφιλῶν, οὐδὲν ταπεινὸν
οὐδ' ἀνάξιον τοῦ μεγέθους αὐτῶν ἀναγκασθήσῃ παραδέχεσθαι. αὐτὸ
γὰρ τοῦτο, περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος ἐστί, πῶς ἄν τις τῶν εὖ φρονούντων
παραδέξαιτο; ἆρα τοσαύτην σπάνιν οἰκετῶν ἢ ὑπηρετῶν εἰκὸς εἶναι τῷ
βασιλέως ἔχοντι περιουσίαν Ἰακώβ, ὡς υἱὸν ἐπὶ τὴν ξένην ἐκπέμπειν
διαγγελοῦντα περὶ τῶν ἄλλων παίδων, εἰ ὑγιαίνουσι, καὶ προσέτι τῶν
θρεμμάτων; ὁ πάππος αὐτοῦ χωρὶς τοῦ πλήθους τῶν αἰχμαλώτων, οὓς 14
ἐννέα βασιλεῖς καθελὼν ἀπήγαγεν, ὑπὲρ τριακοσίους ἔσχεν οἰκότριβας·
μεμείωται δὲ τῆς οἰκίας οὐδέν, ἀλλὰ χρόνου προϊόντος πάντα διὰ πάντων
ἔλαβεν αὔξησιν. οὐκ ἂν οὖν ἀφθόνου θεραπείας ὑπαρχούσης υἱὸν ἠξίου
πέμπειν, οὗ μάλιστα ἐκήδετο, ἐπὶ πρᾶξιν, ἣν καὶ τῶν εὐτελεστάτων ἄν
τις ῥᾳδίως κατώρθωσεν. (6.) ἀλλ' ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸ χωρίον, ὅθεν αὐτὸν 15
ἐκπέμπει, περιττῶς ἀναγράφει μόνον οὐκ ἐναργῶς προτρέπων ἀφίστασθαι
τοῦ ῥητοῦ· „ἐκ γὰρ τῆς κοιλάδος τῆς Χεβρών“ (Gen. 37, 14)· συζυγὴ
δὲ καὶ συνεταιρὶς Χεβρὼν καλεῖται συμβολικῶς ἡμῶν τὸ σῶμα, ὅτι
συνέζευκται καὶ ὥσπερ ἑταιρίαν καὶ φιλίαν πρὸς ψυχὴν τέθειται· κοιλάδας
δὲ ἔχει τὰ αἰσθητήρια, μεγάλας δεξαμενὰς ἁπάντων ὅσα ἐκτὸς αἰσθητά,
ἃ τὰς παμπληθεῖς ποιότητας ἐπαντλοῦντα καὶ διὰ τῶν δεξαμενῶν ἐπεισ-
χέοντα τῇ διανοίᾳ κατακλύζει καὶ βύθιον αὐτὴν ἀπεργάζεται. διὰ 16

---

2 αὐτοῦ χωρεῖν F: χωρεῖν αὐτοῦ U (Mang.), αὐτοῦ χώρησιν H, τοῦ χώρησιν L, του χώρησον Turn. 3 μέντοι UF: μέντοι γε HL 8 γνῶμαι] γνῶναι U 9 δ' αἱ UF: δὲ HL 10 προκεκωφότων F ἀφ' ὧν scripsi: ὑφ' ὧν codd. κἀκείνους UFH: ἐκείνους L 12 λόγους μὲν UFL²: λογισμοὺς HL¹ 17 ἀναγγελοῦντα coni. Mang. εἰ om. U 20 οὐθέν U 23 κατόρθωσεν HL 24 μόνον ἀργῶς (sic) U 25 τῶν Χεβρών HL συζυγὴ — Χεβρὼν καλεῖται (26) om. HL 26 Χεβρὼν καλεῖται U: καλεῖται Χεβρὼν F(HL) 27 ψυχὴν] εὐχὴν U τέθεικε U 28 ἔχε FL

τοῦτο ἐν τῷ νόμῳ τῆς λέπρας, ὅταν ἐν οἰκίᾳ κοιλάδες χλωρίζουσαι ἢ
πυρρίζουσαι φανῶσι, διείρηται τοὺς λίθους, ἐν οἷς γεγόνασιν, ἐξελόντας
ἑτέρους ἀντιτιθέναι (Lev. 14, 37 ss.), τουτέστιν, ὅταν διαφέρουσαι ποιότητες,
ἃς ἐδημιούργησαν ἡδοναὶ καὶ ἐπιθυμίαι καὶ τὰ ἀδελφὰ τούτων πάθη,
βαρύνασαι καὶ πιέσασαι τὴν ὅλην ψυχὴν κοιλοτέραν καὶ ταπεινοτέραν
αὐτὴν ἑαυτῆς ἐργάσωνται, τοὺς τῆς ἀσθενείας αἰτίους λόγους ἀνελεῖν,
ὑγιεινοὺς δὲ δι' ἀγωγῆς νομίμου ἢ καὶ παιδεύσεως ὀρθῆς ἀντεισαγαγεῖν.
17 (7.) τὸν Ἰωσὴφ οὖν ὅλον εἰς τὰς τοῦ σώματος καὶ τῶν αἰσθήσεων
κοιλότητας εἰσδεδυκότα ὁρῶν προκαλεῖται τῶν φωλεῶν ἔξω προελθόντα
ἐλευθέρου σπάσαι τοῦ καρτερίας πνεύματος φοιτήσαντα πρὸς τοὺς πάλαι
μὲν ἀσκητὰς νυνὶ δὲ διδασκάλους αὐτῆς. ὁ δὲ προεληλυθέναι δόξας
πλανώμενος εὑρίσκεται· „εὗρε" γάρ φησιν „αὐτὸν ἄνθρωπος | πλανώμενον p. 195 M
ἐν τῷ πεδίῳ" (Gen. 37, 15), δηλῶν ὅτι οὐχ ὁ πόνος καθ' αὑτὸν ἀλλ'
18 ὁ μετὰ τέχνης ἀγαθόν. ὥσπερ γὰρ οὔτε μουσικὴν ἀμούσως οὔτε
γραμματικὴν ἀγραμμάτως οὐδὲ συνόλως φράσαι τέχνην ἀτέχνως ἢ
κακοτέχνως ἀλλὰ τεχνικῶς ἑκάστην ἐπιτηδεύειν προσῆκεν, οὕτως οὐδὲ
φρόνησιν πανούργως οὐδὲ σωφροσύνην φειδωλῶς καὶ ἀνελευθέρως οὐδὲ
θρασέως ἀνδρείαν οὐδὲ δεισιδαιμόνως εὐσέβειαν οὐδ' ἄλλην τινὰ τῶν
κατ' ἀρετὴν ἐπιστήμην ἀνεπιστημόνως· ἀνοδία γὰρ ὁμολογουμένως ταῦτα
πάντα. παρὸ καὶ νόμος κεῖται „δικαίως τὸ δίκαιον διώκειν" (Deut. 16,
20), ἵνα δικαιοσύνην καὶ πᾶσαν ἀρετὴν τοῖς συγγενέσιν ἔργοις αὐτῆς
19 ἀλλὰ μὴ τοῖς ἐναντίοις μετερχώμεθα. ἐὰν οὖν τινα θεάσῃ σῖτα καὶ
ποτὰ μὴ ἐν καιρῷ προσιέμενον ἢ λουτρὰ καὶ ἀλείμματα παραιτούμενον
ἢ τῶν περὶ σῶμα σκεπασμάτων ἀμελοῦντα ἢ χαμευνίαις καὶ δυσαυλίαις
χρώμενον, εἶτ' ἐκ τούτων ἐπιμορφάζοντα ἐγκράτειαν, οἶκτον λαβὼν τῆς
περὶ αὐτὸν πλάνης τὴν ἀληθῆ τῆς ἐγκρατείας ὁδὸν δεῖξον· ἃ γὰρ
ἐπετήδευσεν, ἀνήνυτοι καὶ ἄτρυτοι πόνοι λιμῷ καὶ ταῖς ἄλλαις κακώσεσι
20 ψυχὴν καὶ σῶμα ἐκτραχηλίζοντες. μηδ' εἴ τις περιρραντηρίοις ἢ
καθαρσίοις χρώμενος διάνοιαν μὲν ῥυπαίνει τὴν ἑαυτοῦ, τὸ δὲ σῶμα
φαιδρύνει. μηδ' εἰ πάλιν ὑπὸ περιουσίας νεὼν ἱδρύεται λαμπροτάταις

1 ἐν prius om. HL 2 πυρίζουσι U διήρηται H 5 ταπεινωτέραν H 6 αὐτὴν] αὐτῆς H 7 διαγωγῆς FL[2], διανομῆς HL[1] 9 εἰσδεδεκότα F 10 σπάσαι] πᾶσαι H πρὸς τοὺς UF: πρὸς αὐτοὺς HL 12 αὐτὸν ἄνθρωπος U: ἄνθρωπος αὐτὸν FHL 15 φράσαι] τί φράσαι UF 17 σωφροσύνην] σωφρονίζειν F 18 ἀνδρείαν codd.: ἀνδρίαν v τινὰ τῶν UF: τῶν om. HL 19 ὁμολογούμενα UF 19. 20 ταῦτα πάντα U: πάντα ταῦτα FHL 24 χαυμευνίαις (sic) F 27 ἐπετήδευσε U, ἐπετήδευσαν FH ἀνηνύτοις καὶ ἀτρύτοις πόνοις UF 28 ἐκτραχηλιάζοντες F 29 ῥυπαίνῃ U 30 φαιδρύνει ⟨,μετὰ καθαρῶν,⟩ coni. Markland νέων F ἵδρυται HL

χορηγίαις καὶ δαπάναις χρώμενος ἢ ἑκατόμβας ἀνάγει καὶ βουθυτῶν οὐ
παύεται ἢ πολυτελέσιν ἀναθήμασι κοσμεῖ τὸ ἱερὸν ἀφθόνους μὲν ὕλας
τέχνας δὲ παντὸς ἀργύρου καὶ χρυσοῦ τιμιωτέρας εἰσάγων, μετ' εὐσεβῶν
ἀναγεγράφθω· πεπλάνηται γὰρ καὶ οὗτος τῆς πρὸς εὐσέβειαν ὁδοῦ, 21
θρησκείαν ἀντὶ ὁσιότητος ἡγούμενος καὶ δῶρα τῷ ἀδεκάστῳ διδοὺς οὐδέποτε
ληψομένῳ τὰ τοιαῦτα καὶ κολακεύων τὸν ἀκολάκευτον, ὃς γνησίους μὲν
θεραπείας ἀσπάζεται — γνήσιοι δ' εἰσὶν αἱ ψυχῆς ψιλὴν καὶ μόνην
θυσίαν φερούσης ἀλήθειαν —, τὰς δὲ νόθους ἀποστρέφεται· νόθοι δ'
ὅσαι διὰ τῶν ἐκτὸς ἀφθονιῶν ἐπιδείξεις. (8.) τοῦ δὲ εὑρόντος ἐν τῷ 22
πεδίῳ πλανώμενον αὐτὸν ἀνθρώπου (Gen. 37, 15) τὸ κύριον ὄνομα οὔ
φασί τινες δεδηλῶσθαι, καὶ αὐτοὶ τρόπον τινὰ πεπλανημένοι διὰ τὸ μὴ
δύνασθαι τὴν ὀρθὴν ὁδὸν τῶν πραγμάτων ἐναργῶς ὁρᾶν· εἰ γὰρ μὴ τὸ
ψυχῆς ὄμμα ἐπεπήρωντο, ἔγνωσαν ἂν ὅτι τοῦ πρὸς ἀλήθειαν ἀνθρώπου
τὸ ἰδιαίτατον καὶ εὐθυβολώτατον ὄνομά ἐστιν αὐτὸ τοῦτο ἄνθρωπος,
ἠρθρωμένης καὶ λογικῆς διανοίας οἰκειοτάτη πρόσρησις. οὗτος ὁ ἄνθρωπος 23
p. 196 M. ἐν ἑκάστου τῇ ψυχῇ | κατοικῶν τοτὲ μὲν ἄρχων καὶ βασιλεὺς εὑρίσκεται
τοτὲ δὲ δικαστὴς καὶ βραβευτὴς τῶν κατὰ τὸν βίον ἀγώνων, ἔστι δ'
ὅτε μάρτυρος ἢ κατηγόρου λαβὼν τάξιν ἀφανῶς ἡμᾶς ἔνδοθεν ἐλέγχει
μηδὲ διᾶραι τὸ στόμα ἐῶν, ἐλλαμβανόμενος δὲ καὶ ἐπιστομίζων ταῖς
τοῦ συνειδότος ἡνίαις τὸν αὐθάδη μετὰ ἀφηνιασμοῦ δρόμον γλώττης
ἐπέσχεν. οὗτος ὁ ἔλεγχος ἐπύθετο τῆς ψυχῆς, ἡνίκα τὴν πλάνην εἶδεν 24
αὐτῆς· „τί ζητεῖς“ (Gen. 37, 15); ἆρά γε φρόνησιν; τί οὖν ἐπὶ
πανουργίας βαίνεις; ἀλλὰ σωφροσύνην; ἀλλ' ἐπὶ φειδωλίαν ἡ τρίβος ἄγει·
ἀλλὰ ἀνδρείαν; θρασύτης προσέρχεται ταύτῃ· ἀλλ' εὐσέβειαν μετέρχῃ;
δεισιδαιμονίας ἡ ὁδός. ἐὰν δὲ φάσκῃ ζητεῖν τοὺς ἐπιστήμης λόγους καὶ 25
ποθεῖν ὡς τοὺς ἐγγυτάτω γένους ἀδελφούς, μὴ πάνυ πιστεύωμεν αὐτῇ· οὐ
γὰρ ἂν ἐπυνθάνετο „ποῦ βόσκουσιν“ (ib. v. 16), ἀλλὰ „ποῦ ποιμαίνουσιν“·
οἱ μὲν γὰρ βόσκοντες τροφὰς τὰ αἰσθητὰ πάντα παρέχουσι τῷ τῶν
αἰσθήσεων ἀλόγῳ καὶ ἀπλήστῳ θρέμματι, δι' ἃς ἀκράτορες ἑαυτῶν
γινόμενοι καὶ κακοδαιμονοῦμεν, οἱ δὲ ποιμαίνοντες ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων

---

2 ἀναθήμασιν F 5 θρησκίαν F ἀντὶ] ὅτι U ἡγούμενος] αἱρούμενος coni. Wendl.; fort. εἰσηγούμενος 8 νόθοι δὲ F 9 ὅσαι] οὖσαι τὰς F ἀποδείξεις U δ' FHL 10 πέδω F ἑαυτὸν F οὔ] οὐ H, om. U 13 τῆς ψυχῆς F ἔγνων F 14 τοῦτο αὐτὸ F 15 ἠρθρωμένη Turn. 16 ἐν om. H ποτὲ μὲν — ποτὲ δὲ U 18 ἢ UF: καὶ HL 19 ἐλλαμβανόμενος UF: ἀναλαμβανόμενος HL 20 μετὰ UF: καὶ μετὰ HL 22 ἄρα F 24 ἀνδρείαν codd.: ἀνδρίαν v 26 ὡς τοῦ ἐγγυτάτω F 27 ἂν ἐπυνθάνετο UFH: ἀνεπυνθάνετο L 30 γινόμενοι UF: γενόμενοι HL

ἔχοντες δύναμιν τὰ ἐξηγριωμένα ἡμεροῦσι στέλλοντες τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν
26 μέγεθος. εἴπερ οὖν ἐζήτει τοὺς ἀρετῆς πρὸς ἀλήθειαν ἀσκητάς, ἐσκέπτετ'
ἂν αὐτοὺς ἐν βασιλεῦσιν, οὐκ ἐν οἰνοχόοις ἢ σιτοποιοῖς ἢ μαγείροις·
οὗτοι μὲν γὰρ τὰ πρὸς ἡδονὰς εὐτρεπίζουσιν, ἐκεῖνοι δὲ ἡδονῶν ἄρχουσι.
27 (9.) διὸ καὶ ἀποκρίνεται ὀρθῶς ὁ τὴν ἀπάτην ἰδὼν ἄνθρωπος· „ἀπήρ-
κασιν ἐντεῦθεν" (Gen. 37, 17). δείκνυσι δὲ τὸν σωματικὸν ὄγκον
δηλῶν ὅτι πάντες, οἷς ὑπὲρ κτήσεως ἀρετῆς πόνος διαθλεῖται, τὸν περί-
γειον καταλελοιπότες χῶρον μετεωροπολεῖν ἐγνώκασιν οὐδεμίαν τῶν
28 σωματικῶν ἐφελκόμενοι κηρῶν· καὶ γὰρ λεγόντων ἀκηκοέναι φησὶν αὐτῶν·
„εἰς Δωθαεὶμ πορευθῶμεν" (ibid.) — ἑρμηνεύεται δὲ ἔκλειψις ἱκανή —,
παριστάντων ὅτι οὐ μέσως ἀλλ' ἄκρως ἀπόλειψιν καὶ ἔκλειψιν τῶν ἃ μὴ
πρὸς ἀρετὴν συνεργεῖ μεμελετήκασι, καθὰ καὶ „Σάρρᾳ ἔτι γίνεσθαι τὰ
γυναικεῖα ἐξέλιπε" (Gen. 18, 11)· θήλεα δὲ φύσει τὰ πάθη, ὧν ἔκλειψιν
ἐπιτηδευτέον παρὰ τοὺς ἄρρενας τῶν εὐπαθειῶν χαρακτῆρας. οὐκοῦν
„ἐν πεδίῳ" τουτέστιν ἐν ἁμίλλῃ λόγων εὑρίσκεται καὶ ὁ ποικίλου δόγματος
εἰσηγητὴς πρὸς πολιτείας μᾶλλον ἢ πρὸς ἀληθείας τύπον χρησίμου
29 πλανώμενος Ἰωσήφ. εἰσὶ δέ τινες τῶν ἀγωνιστῶν οἳ διὰ σώματος
εὐεξίαν, ἀπειπόντων τῶν ἀντιπάλων, ἐστεφανώθησαν ἀμαχὶ μηδ' αὐτὸ
μόνον κονισάμενοι ἀσυγκρίτου | ῥώμης εὑράμενοι τὰ πρωτεῖα. τοιαύτῃ p. 197 M.
δυνάμει χρησάμενος περὶ τὸ θειότατον τῶν ἐν ἡμῖν τὴν διάνοιαν Ἰσαὰκ
„ἐξέρχεται μὲν εἰς τὸ πεδίον" (Gen. 24, 63), ἁμιλλησόμενος δ' οὐδενί,
πάντων κατεπτηχότων τῶν ἀνταγωνιστῶν τὸ μεγαλεῖον καὶ ὑπερβάλλον
ἐν ἅπασι τῆς φύσεως αὐτοῦ, μόνον δὲ ἰδιάσαι βουλόμενος καὶ ἰδιολογή-
σασθαι τῷ συνοδοιπόρῳ καὶ ἡγεμόνι τῆς τε ὁδοῦ καὶ τῆς ψυχῆς θεῷ.
30 τεκμήριον δὲ ἐναργέστατον τοῦ μηδένα προσομιλοῦντα τῷ Ἰσαὰκ θνητὸν
εἶναι· Ῥεβέκκα γὰρ ἡ ὑπομονὴ πεύσεται τοῦ παιδὸς ἕνα ὁρῶσα καὶ
ἑνὸς μόνου λαμβάνουσα φαντασίαν· „τίς ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὁ πορευόμενος
εἰς συνάντησιν ἡμῖν" (ib. v. 65); ἡ γὰρ ἐπιμένουσα τοῖς καλοῖς ψυχὴ

---

4 οὗτοι UF: οἱ HL τὰ πρὸς om. L ἡδονὰς UF: τὰς ἡδονὰς HL
λογεῖν
8 μετεωροπολεῖν U: μετεωροπορεῖν H, μετεωρολογεῖν F, μετεωροποιεῖν L 12 καθὰ F, καθ' ἃ U: καθὼς HL γίνεσθαι UF: γίγνεσθαι L, γίγνεται H 13 θήλεια U 14 παρά⟨γοντας⟩ coni. Wendl. 15 ὁ] οὐ F 17 ἀγωνιστῶν Mang.: ἀνταγωνιστῶν codd. 18 ἀντιπάλων] ἐναντίων U ἀμαχὶ UF: ἀμαχεὶ HL 19 εὑράμενοι UF: ἀράμενοι HL 20 τὸ] τὸν UF 21 οὐδενί F: οὐθενί U, οὐδὲν HL 22 ἀνταγωνιστῶν U: ἀγωνιστῶν FHL 23. 24 ἰδιολογήσασθαι] ἀδολεσχῆσαι coni. Mang. 24 τῆς τε ψυχῆς καὶ ὁδοῦ U 25 δ' F 26 γὰρ ἡ UF: δὲ ἡ HL, δὴ Mang. 27 τίς ὁ] τίσ ου H

ἱκανὴ μέν ἐστι τὴν αὐτομαθῆ σοφίαν καταλαμβάνειν, ἐπίκλησιν Ἰσαάκ, οὔπω δὲ δυνατὴ τὸν τῆς σοφίας ἡγεμόνα θεὸν ἰδεῖν. παρὸ καὶ ὁ παῖς 31 ἐπισφραγιζόμενος τὸ μὴ δύνασθαι καταλαβεῖν τὸν ἀειδῆ καὶ προσομιλοῦντα ἀοράτως φησίν· „οὗτος ὁ κύριός μου“ (ibid.), τὴν δεῖξιν φέρων ἐπὶ τὸν Ἰσαὰκ μόνον· οὐ γὰρ εἰκὸς προφανέντων δυεῖν ἕνα δεικνύναι, ἀλλὰ τὸν ἄδεικτον οὐκ εἶδε πᾶσι τοῖς μέσοις ἀόρατον ὄντα.

(10.) Ὡς μὲν τοίνυν τὸ πεδίον, εἰς ὃ προκαλεῖται τὸν Ἄβελ ὁ 32 Κάιν ἐλθεῖν, σύμβολον ἁμίλλης καὶ διαμάχης ἐστίν, ἱκανῶς δεδηλῶσθαι νομίζω. διαπορητέον δὲ ἑξῆς, περὶ τίνων ποιοῦνται τὰς ζητήσεις προελθόντες. ἢ δῆλον ὅτι περὶ ἐναντίων καὶ μαχομένων δοξῶν· ὁ μὲν γὰρ Ἄβελ ἀναφέρων ἐπὶ θεὸν πάντα φιλόθεον δόγμα, ὁ δὲ Κάιν ἐφ' ἑαυτὸν — κτῆσις γὰρ ἑρμηνεύεται — φίλαυτον· φίλαυτοι δέ, ὅταν τοῖς ἀρετὴν τιμῶσιν ἐπαποδυσάμενοι κονίσωνται, [καὶ] παγκρατιάζοντες οὐ παύονται πρὶν ἢ ἀπειπεῖν βιάσασθαι ἢ παντελῶς διαφθεῖραι. πάντα γάρ, τὸ τοῦ 33 λόγου δὴ τοῦτο, κινοῦσι λίθον φάσκοντες· οὐκ οἰκία ψυχῆς τὸ σῶμα; διὰ τί οὖν οἰκίας, ὡς μὴ γένοιτο ἐρείπιος, οὐκ ἐπιμελησόμεθα; οὐκ ὀφθαλμοὶ καὶ ὦτα καὶ ὁ τῶν ἄλλων χορὸς αἰσθήσεων ψυχῆς ὥσπερ τινὲς δορυφόροι καὶ φίλοι; συμμάχους οὖν καὶ φίλους οὐκ ἐν ἴσῳ τιμητέον ἑαυτοῖς; ἡδονὰς δὲ καὶ ἀπολαύσεις καὶ τὰς παρὰ πάντα p. 198 M. τὸν βίον τέρψεις τοῖς τεθνεῶσιν ἢ τοῖς | μηδὲ γενομένοις τὸ παράπαν ἀλλ' οὐχὶ τοῖς ζῶσιν ἡ φύσις ἐδημιούργει; πλοῦτον δὲ καὶ δόξαν καὶ τιμὰς καὶ ἀρχὰς καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα τί παθόντες οὐποριούμεθα, ἐξ ὧν οὐ μόνον τὸ ἀσφαλῶς ἀλλὰ καὶ εὐδαιμόνως ζῆν περιγίνεται; μάρτυς 34 δὲ ὁ βίος τούτων· οἱ μὲν γὰρ λεγόμενοι φιλάρετοι ἄδοξοι σχεδὸν ἅπαντες, εὐκαταφρόνητοι, ταπεινοί, τῶν ἀναγκαίων ἐνδεεῖς, ὑπηκόων μᾶλλον δὲ καὶ δούλων ἀτιμότεροι, ῥυπῶντες, ὠχροί, κατεσκελετευμένοι, λιμὸν ὑπ' ἀσιτίας ἐμβλέποντες, νοσερώτατοι, μελετῶντες ἀποθνήσκειν· οἱ δ' αὑτῶν ἐπιμελούμενοι ἔνδοξοι, πλούσιοι, ἡγεμόνες, ἐπαινούμενοι, τιμώμενοι, [πάλιν] ὑγιεινοί, πίονες, ἐρρωμένοι, ἁβροδίαιτοι, θρυπτόμενοι, πόνον οὐκ εἰδότες,

5 δυεῖν UF: δυοῖν HL 8 δηλῶσθαι (sic) H 9 δι' ἀπορητέον F δ' UF 9. 10 ἐκπροελθόντες F corr.; παρελθόντες coni. Wendl. 10 ἢ δηλονότι F; ἢ δῆλον ὅτι Wendl. 13 καὶ seclusi; „del. καὶ aut add. παλαίωσι“ Wendl. παύωνται UF 14 πρινὴ F 16 οὐκ] ὃ ἦν F, ο cum spatio 2—3 litter. U 17 ὀφθαλμοὶ UFL: ὀφθαλμὸν H, ὀφθαλμὸς v 22 τἆλλα H οὐ] ὦ U 23 ⟨τὸ⟩ εὐδαιμόνως coni. Mang. 26 ὠχρὸν Turn. κατεσκελῖτευμένοι U, κατεσκελεστεμένοι H 27 ἐκβλέποντες UF αὐτῶν F 28 ἐπιμελούμενοι UF: ἐπιμελόμενοι HL πάλιν seclusi, ante ἔνδοξοι transp. Wendl. 29 ἐρώμενοι U

ἡδοναῖς συζῶντες διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων ἐπὶ τὴν πανδεχῆ ψυχὴν
35 τὰ ἡδέα φερούσαις. (11.) τοιουτονί τινα δόλιχον ἀπομηκύναντες λόγῳ νικᾶν τοὺς οὐκ εἰωθότας σοφιστεύειν ἔδοξαν. αἰτία δὲ τῆς νίκης οὐχ ἡ τῶν περιγεγενημένων ἰσχύς, ἀλλ' ἡ περὶ ταῦτα τῶν ἀντιπάλων ἀσθένεια. τῶν γὰρ ἐπιτηδευόντων ἀρετὴν οἱ μὲν ἐν ψυχῇ μόνῃ τὸ καλὸν ἐθησαυρίσαντο πράξεων ἐπαινετῶν ἀσκηταὶ γενόμενοι, τερθρείας λόγων ἀλλ' οὐδ' ὄναρ ἐπῃσθημένοι, τοῖς δὲ ἀμφότερα ἐξεγένετο, τὴν μὲν διάνοιαν εὐβουλίᾳ καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις, τοὺς δὲ λόγους ταῖς περὶ αὐτοὺς τέχναις μάλιστα
36 ὀχυρώσασθαι· τούτοις μὲν οὖν πρὸς τὰς ἐριστικὰς ἐνίων ἁμίλλας ἀπαντᾶν ἐμπρεπές, οἷς τοὺς ἐναντίους ἀμύνονται πεπορισμένοις ἐξ ἑτοίμου, τοῖς δὲ προτέροις οὐδεμία ἀσφάλεια· γυμνοὶ γὰρ πρὸς ὡπλισμένους τίνες ἂν ἰσοκρατῶς ἀπομάχεσθαι δυνηθεῖεν, ὁπότε καὶ παρεσκευασμένοις ἀγὼν
37 ἄνισος; ὁ τοίνυν Ἄβελ τέχνας μὲν λόγων οὐκ ἔμαθε, διανοίᾳ δὲ μόνῃ τὸ καλὸν οἶδεν· οὗ χάριν τὴν εἰς τὸ πεδίον ἄφιξιν ἐχρῆν παραιτήσασθαι καὶ τῆς τοῦ δυσμενοῦς προκλήσεως ἀλογῆσαι· ἥττης γὰρ πᾶς ὄκνος ἀμείνων· τὸν δὲ ὄκνον τοῦτον οἱ μὲν ἐχθροὶ δειλίαν, ἀσφάλειαν δ' οἱ φίλοι προσαγορεύουσι· φίλοις δὲ πρὸ δυσμενῶν ἅτε ἀψευδοῦσι πιστευτέον.
38 (12.) οὐχ ὁρᾷς ὅτι Μωυσῆς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ τῷ σώματι σοφιστάς, οὓς φαρμακέας ὀνομάζει, παραιτεῖται — σοφισμάτων γὰρ τέχναις καὶ

1 πανδεχῆ] πανταχῆ L 2 τοιουτονί codd.: τοιοῦτόν Mang. δολιχὸν F λόγων coni. Wendl. 7 τοῖς δὲ codd.: οἷς D (Mang.) εὐβούλοις DR 8 αὐτοὺς] αὐτοῦ HL 9 τούτους D μὲν οὖν om. D 10 εὐπρεπές UF οἷς] οἳ D ἐναντία (sic) F ἀμυνοῦνται coni. Wendl. πεπορισμένους FH 11 πρότερον F οὐδὲ μία UFH 13 ἔμαθεν UD 14 τὸ ante πεδίον om. F 15 πᾶς] πάντως coni. Wendl. 16 ἄμεινον DC δ'] δὲ D 17 προσαγορεύουσιν UD ἀψευδοῦσι HLDC: ἀψευδοῦς εἰ U, ψευδοῦσι F, ἀψευδέσι DR 18 οὐχ UF: οὗ χάριν HL 19 ante οὓς add.: φαρμακέας ὡς βασιλέας· ἐπεὶ καὶ φαρμακίδες ὡς βασιλίδες καὶ φαρμακεὺς τοίνυν ὡς βασιλεύς, ὅτι καὶ φαρμακὶς ὡς βασιλίς UF (τὸ φαρμακέας ὡς βασιλέας σχόλιον ἦν ἔξωθεν κείμενον· ἐτέθη δὲ ἐντὸς ἀπροσεξίᾳ τοῦ γράψαντος mg. F man. rec.), φαρμακέας ὡς βασιλέας — φαρμακὶς ὡς βασιλίς· κατὰ ἀκολουθίαν τούτου κεῖται· τοὺς ἐν Αἰγυπτίῳ τῷ σώματι σοφιστάς HL (Turn.); glossema expunxit Mang.

7—10 DC fol. 120r DR fol. 110r τοῦ αὐτοῦ (scil. Φίλωνος) ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: οἷς ἀμφότερα ἐξεγένετο — οἳ τοὺς ἐναντίους ἀμύνονται. 13—17 ibid. ὃς δὲ τέχνας μὲν λόγων οὐκ ἔμαθεν, διανοίᾳ δὲ μόνῃ τὸ καλὸν οἶδεν, τὴν εἰς τὴν ἅμιλλαν ἄφιξιν παραιτείσθω καὶ τῆς τοῦ δυσμενοῦς (δυναμένου DC) προκλήσεως ἀλογείτω· ἥττης γὰρ πᾶς ὄκνος ἀμείνων (ἄμεινον DC)· τὸν δὲ ὄκνον τοῦτον οἱ μὲν ἐχθροὶ δειλίαν, ἀσφάλειαν δὲ οἱ φίλοι προσαγορεύουσιν· φίλοις δὲ πρὸ δυσμενῶν ἅτε ἀψευδοῦσι (ἀψευδέσι DR) πιστευτέον.

ἀπάταις ἤθη χρηστὰ τρόπον τινὰ φαρμακεύεται καὶ διαφθείρεται —
p. 199 M. | φάσκων μὴ εἶναι „εὔλογος“ (Exod. 4, 10), ἴσον τῷ μὴ πεφυκέναι πρὸς
τὴν τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν εἰκαστικὴν ῥητορείαν, ἔπειθ' ἑξῆς
διαβεβαιούμενος, ὅτι οὐ μόνον οὐκ εὔλογος ἀλλὰ καὶ παντελῶς „ἄλογός“
ἐστιν (Exod. 6, 12); ἄλογος δέ, οὐχ ὥς φαμεν τὰ μὴ λογικὰ τῶν ζῴων,
ἀλλ' ὁ μὴ δικαιῶν τῷ διὰ τοῦ φωνητηρίου ὀργάνου γεγωνῷ λόγῳ χρῆσθαι,
μόνῃ δὲ σημειούμενος καὶ ἐνσφραγιζόμενος διανοίᾳ τὰ τῆς ἀληθοῦς σοφίας,
ἥτις ἀντίθετός ἐστι ψευδεῖ σοφιστείᾳ, θεωρήματα. καὶ οὐ βαδιεῖται πρότερον 39
εἰς Αἴγυπτον οὐδ' εἰς ἅμιλλαν ἀφίξεται τοῖς αὐτῆς σοφισταῖς, πρὶν ἢ τὸν
προφορικὸν ἄκρως ἀσκηθῆναι λόγον, τὰς πρὸς ἑρμηνείαν ἁπάσας ἰδέας
ἀναδείξαντος καὶ τελειώσαντος θεοῦ διὰ τῆς Ἀαρὼν χειροτονίας, ὃν ἀδελφὸν
Μωυσέως ὄντα „στόμα“ καὶ ἑρμηνέα καὶ „προφήτην“ (Exod. 4, 16. 7, 1)
εἴωθε καλεῖν· πάντα γὰρ ταῦτα τῷ λόγῳ συμβέβηκεν, ὅς ἀδελφός ἐστι 40
διανοίας· πηγὴ γὰρ λόγων διάνοια καὶ στόμιον αὐτῆς λόγος, ὅτι τὰ
ἐνθυμήματα πάντα διὰ τούτου καθάπερ νάματα ἀπὸ πηγῆς εἰς τοὐμφανὲς
ἐπιρρέοντα ἀναχεῖται· καὶ ἑρμηνεύς ἐστιν ὧν ἐν τῷ ἑαυτῆς βουλευτηρίῳ
βεβούλευκεν· ἔτι μέντοι καὶ προφήτης καὶ θεοπρόπος ὧν ἐξ ἀδύτων καὶ
ἀοράτων χρησμῳδοῦσα οὐ παύεται.

(13.) Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον ἐναντιοῦσθαι τοῖς περὶ τὰ 41
δόγματα ἐριστικοῖς χρήσιμον· γεγυμνασμένοι γὰρ περὶ τὰς τῶν λόγων
ἰδέας οὐκέτ' ἀπειρίᾳ σοφιστικῶν παλαισμάτων ὀκλάσομεν, ἐξαναστάντες
δὲ καὶ διερεισάμενοι τὰς ἐντέχνους αὐτῶν περιπλοκὰς εὐμαρῶς ἐκδυσόμεθα. οἱ δ' ἅπαξ εὑρεθέντες σκιαμάχων ἀλλ' οὐκ ἀγωνιστῶν ἐπιδείκνυσθαι δόξουσι δύναμιν· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι καθ' ἑαυτοὺς μὲν χειρονομοῦντες
εὐδοκιμοῦσι, πρὸς δ' ἅμιλλαν ἐλθόντες οὐ μετρίως ἀδοξοῦσιν. εἰ δέ τις 42
τὴν μὲν ψυχὴν ἀρεταῖς ἁπάσαις κεκόσμηται, τέχνας δὲ λόγων οὐκ

1 τρόπον τινὰ UF: τρόπον HL, τρόπων v 2 φάσκων codd.: φάσκων τῷ Turn., φάσκων τὸ Mang. μὴ πεφυκέναι scripsi: μήτε πεφυκέναι codd. 3 εὐλόγων UF: λόγων HL ῥητορίαν H 6 τῷ] τὸ H γεγωνῷ om. Mang. 8 σοφιστία H 9 πρινὴ F 12 Μωϋσέος F καὶ ἑρμηνέα om. F ἑρμηνεία H 13 ὅς om. U, ὅς ex ὃν corr. H 14 λόγος om. UF 15 πηγῆς UF: γῆς HL 16 ὧν—θεοπρόπος (17) om. F ἑαυτοῖς U 17 ὧν] ὃν U 21 ἀπειρία UFH: ἐπ' ἀπειρίᾳ L ὀκλάσομεν] ἐγκλαύσομεν HL[1] 22 διερισάμενοι U 23 „exspectes e. gr. ἅπαξ συμβαλόντες“ Wendl. σκιαμαχῶν F 26 ἁπάσαις] πᾶσι D[R] λόγων UFD: λόγοις HL, λόγους Turn.

25—268, 2 D[C] fol. 120[v] D[R] fol. 110[r] post verba supra laudata sic pergunt: καὶ μετὰ βραχέα (βραχὺ D[C]): εἰ δέ τις — πεσεῖται.

ἐμελέτησεν, ἡσυχίᾳ χρώμενος ἀσφάλειαν γέρας ἀκίνδυνον εὑρήσεται, παρελθὼν δ' ὡς Ἄβελ εἰς σοφιστικὸν ἀγῶνα πρὶν διερηρεῖσθαι πεσεῖται.
43 καθάπερ γὰρ ἐν ἰατρικῇ τινες μὲν θεραπεύειν εἰδότες πάντα σχεδὸν πάθη καὶ νοσήματα καὶ ἀρρωστήματα λόγον οὐδενὸς αὐτῶν οὔτε ἀληθῆ οὔτ' εἰκότα ἀποδοῦναι δύνανται, οἱ δ' ἔμπαλιν τὰ μὲν περὶ λόγους εἰσὶ δεινοί, σημείων καὶ αἰτιῶν καὶ θεραπείας, ἐξ ὧν ἡ τέχνη συνέστηκεν, ἑρμηνεῖς ἄριστοι, τὰ δὲ πρὸς καμνόντων ἐπιμέλειαν σωμάτων φαυλότατοι, τῶν εἰς ἴασιν | ἀλλ' οὐδὲ τὸ μικρότατον παρασχεῖν ἱκανοί, τὸν αὐτὸν p. 200 M. τρόπον οἱ μὲν τῆς δι' ἔργων ἀσκηταὶ σοφίας πολλάκις λόγων ἠμέλησαν, οἱ δὲ τὰς ἐν λόγῳ τέχνας ἀναδιδαχθέντες οὐδὲν ἐν ψυχῇ παίδευμα καλὸν
44 ἐθησαυρίσαντο. τούτους μὲν οὖν ἀχαλίνῳ κεχρημένους γλώττῃ μετ' αὐθαδείας θρασύνεσθαι παράδοξον οὐδέν, ἀπόνοιαν γὰρ ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐμελέτησαν ἐπιδείκνυνται· ἐκείνοις δ' ὥσπερ ἰατροῖς τὸ ὑγιάζον τὰς ψυχῆς νόσους τε καὶ κῆρας ἀναδιδαχθεῖσι μέρος ἐπέχειν ἀναγκαῖον, μέχρις ἂν ὁ θεὸς καὶ τὸν ἄριστον ἑρμηνέα κατασκευάσῃ τὰς τοῦ λέγειν πηγὰς ἀνομβρήσας καὶ ἀναδείξας αὐτῷ.
45 (14.) Σύμφορον οὖν ἦν εὐλαβείᾳ σωτηρίῳ ἀρετῇ χρησάμενον τὸν Ἄβελ οἴκοι καταμεῖναι τῆς εἰς τὸν ἐριστικὸν καὶ φιλόνεικον ἀγῶνα προκλήσεως ἀλογήσαντα, μιμησάμενον Ῥεβέκκαν τὴν ὑπομονήν, ἥτις ἀπειλοῦντος Ἠσαῦ τοῦ κακίας θιασώτου τὸν ἀρετῆς ἀσκητὴν Ἰακὼβ ⟨ἀποκτενεῖν⟩ ἀναχωρῆσαι τῷ μέλλοντι ἐπιβουλεύεσθαι παραγγέλλει, μέχρις ἂν ἐκεῖνος
46 τῆς ἐπ' αὐτῷ σχετλίου λύττης ἀνῇ. καὶ γὰρ ἀφόρητόν τινα ἀπειλὴν ἐπανατείνεται φάσκων· „ἐγγισάτωσαν αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους τοῦ πατρός μου, ἵνα ἀποκτείνω Ἰακὼβ τὸν ἀδελφόν μου“ (Gen. 27, 41)· εὔχεται γὰρ τὸ μόνον ἀπαθὲς εἶδος ἐν γενέσει τὸν Ἰσαάκ, ᾧ χρησμός ἐστι „μὴ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον“ (Gen. 26, 2), ἀλόγῳ πάθει χρῆσθαι, ἵνα, δοκῶ,

---

1 ἡσυχίας DR   ἀσφαλείᾳ D   γῆρας D   εὑρήσει D   2 προελθὼν DR   δὲ D   ὡς Ἄβελ om. D   διερηρεῖσθαι scripsi: διηρεῖσθαι DR, διαιρεῖσθαι UDC, διερείσασθαι FHL   4 οὔτ' ἀληθῆ HL   6 αἰτίων codd.   8 εἰσίασιν F   9 ἀσκηταὶ FL: ἀσκηταῖς U, ἀσκοῦντες H   10 παίδευμα καλὸν UF: καλὸν παίδευμα HL   ἐπιτήδευμα coni. Wendl.   12 ἀπόνοιαν γὰρ UF: γὰρ om. HL   13 ἐπιδείκνυνται scripsi: ἐπιδεικνύντες UF, ἐπιδεικνύντας HL   ἐκεῖνοι H   ὑγιάζοντας U   13. 14 ψυχῆς νόσους Mang.: ψυχὰς νόσους UL, ψυχὰς ὅσους H, νόσους (om. ψυχῆς) F   14 μέχρι U   15 ἄριστον ἑρμηνέα F: ἑρμηνέα ἄριστον UHL   18 ἐρειστικὸν H   20 Ἠσαῦ τοῦ] εἰς αὐτοὺς U   ἀποκτενεῖν add. Wendl.   21 μέχρι U   22 ἀπόρητον H, ἀπόρρητον (ἀφόρητον superscr.) L   22. 23 ἐπανατείνεται φάσκων ἀπειλὴν transp. F   23 πένθους HL: πάθους UF   24 ἵνα — μου om. HL   25 τὸ μόνον F: μόνον τὸ HL, τὸ om. U   26 εἰς] τὴν UF   ἵνα L: εἶναι UFH

ἡδονῆς ἢ λύπης ἤ τινος ἄλλου πάθους κέντροις τρωθῇ, δηλῶν ὡς
ὁ ἀτελέστερος καὶ ἐπιπόνῳ προκοπῇ χρώμενος οὐ τραῦμα μόνον ἀλλὰ
καὶ παντελῆ φθορὰν δέξεται· ὁ μέντοι χρηστὸς θεὸς οὔτε ἁλωτὸν πάθει
τὸ ἀτρώτου γένους εἶδος ἐργάσεται οὔτε τὴν ἀρετῆς ἄσκησιν ἐπ' ὀλέθρῳ
φρονῶντι καὶ δαιμονῶντι ἐκδώσει. διὸ καὶ τὸ ἐπιφερόμενον „ἀνέστη 47
Κάιν ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν“ (Gen. 4, 8)
κατὰ μὲν τὴν πρόχειρον φαντασίαν ὑποβάλλει, ὅτι Ἄβελ ἀνῄρηται, κατὰ
δὲ τὴν ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν, ὅτι αὐτὸς ὁ Κάιν ὑφ' ἑαυτοῦ· ὥσθ' οὕτως
ἀναγνωστέον· „ἀνέστη Κάιν καὶ ἀπέκτεινεν ἑαυτόν,“ ἀλλ' οὐχ ἕτερον.
εἰκότως δὲ τοῦτο ἔπαθεν· ἡ γὰρ ἐξ αὑτῆς ἀνελοῦσα ψυχὴ τὸ φιλάρετον 48
καὶ φιλόθεον δόγμα τὸν ἀρετῆς τέθνηκε βίον· ὥσθ' ὁ Ἄβελ, τὸ παρα-
δοξότατον, ἀνῄρηταί τε καὶ ζῇ· ἀνῄρηται μὲν ἐκ τῆς τοῦ ἄφρονος
διανοίας, ζῇ δὲ τὴν ἐν θεῷ ζωὴν εὐδαίμονα. μαρτυρήσει δὲ τὸ χρησθὲν
λόγιον, ἐν ᾧ „φωνῇ“ χρώμενος καὶ „βοῶν“ (Gen. 4, 10) ἃ πέπονθεν
ὑπὸ κακοῦ συνδέτου τηλαυγῶς εὑρίσκεται· πῶς γὰρ ὁ μηκέτ' ὢν
διαλέγεσθαι δυνατός;

I. 201 M. (15.) Ὁ μὲν δὴ σοφὸς τεθνηκέναι δοκῶν τὸν φθαρτὸν | βίον 49
ζῇ τὸν ἄφθαρτον, ὁ δὲ φαῦλος ζῶν τὸν ἐν κακίᾳ τέθνηκε τὸν εὐδαίμονα.
ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν διεστηκότων ζῴων τε καὶ κοινῶς σωμάτων ἕτερα μὲν
τὰ ποιοῦντα, ἕτερα δ' εἶναι τὰ πάσχοντα δυνατὸν καὶ ῥᾴδιον· ὁπότε
γὰρ πατὴρ υἱὸν τύπτει σωφρονίζων ἢ διδάσκαλος γνώριμον, ἕτερος ὁ
τύπτων καὶ ἕτερος ὁ τυπτόμενός ἐστιν· ἐπὶ δὲ τῶν ἡνωμένων περὶ ὃ
τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν εὑρίσκεται, καὶ οὔτε ἐν ἑτέρῳ χρόνῳ οὔτε
ἕτερον, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ τὸ αὐτό· ἐπειδὰν γοῦν ἀθλητὴς ἑαυτὸν
τοῦ γυμνάσασθαι χάριν ἀνατρίβῃ, πάντως τρίβεται, καὶ εἴ τις μέντοι
παίει ἑαυτὸν ἢ τιτρώσκει, παίεταί τε καὶ τιτρώσκεται, καὶ γὰρ ὁ πηρῶν
ἢ κτείνων ἑαυτὸν πηροῦται καὶ κτείνεται. πρὸς τί δὴ ταῦτ' εἶπον; ὅτι 50
τὴν ψυχὴν οὐχὶ τῶν διεστηκότων ἀλλὰ τῶν ἡνωμένων οὖσαν ἀνάγκη

---

1 ἢ λύπης] εἰ λύπης U τρωθῇ scripsi: τρωθήσεται H, τρωθήσηται UFL δῆλον UH 2 καὶ προκοπῇ UH 4 ἀτρώτου γένους] ἄτρωτον ἐν γενέσει coni. Mang. γένους om. HL[1] εἴδους HL[1] 5 φρονῶν τι U καὶ δαιμονῶντι om. U 6 αὐτοῦ F: αὑτοῦ UH, αὐτοῦ L 8 ἀκριβεστέραν U: ἀκραιφνεστάτην καὶ ἀκριβεστέραν F, ἀκριβεστάτην HL 9 ἀλλ'] καὶ U 10 αὐτῆς codd. 11 ἀρετῆς UF: τῆς ἀρετῆς HL ὥσθ' ὁ] ὡς τὸ U 12 ἄφρενος H 15 συνδέτου UF: συνθέτου HL 16 δυνατὸς διαλέγεσθαι transp. U 19 κοινῶς Mang.: κοινῶν codd. 22 ἕτερος om. FHL δὲ om. F 25 γυμνάσθαι (sic) F ἀνατριβείη UF 26 ἢ τιτρώσκει—ἑαυτὸν (27) om. HL ἢ τιτρώσκει om. v τε om. v 27 ἢ κτείνων UF: καὶ κτείνων v 28 οὐχὶ UF: οὐ HL

πάσχειν ὃ ποιεῖν δοκεῖ, καθάπερ ἀμέλει καὶ νῦν· δόξασα γὰρ ἀνελεῖν
τὸ θεοφιλέστατον δόγμα ἑαυτὴν ἀνῄρηκε. μάρτυς δὲ Λάμεχ ὁ τῆς Κάιν
ἀσεβείας ἔκγονος, ὅς φησι γυναιξὶ ταῖς ἑαυτοῦ, δυσὶ γνώμαις ἀγνώμοσιν·
„ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί“
51 (Gen. 4, 23). δῆλον γὰρ ὅτι, εἴ τις τὸν ἀνδρείας λόγον κτείνει, ἑαυτὸν
ἐναντίᾳ νόσῳ τιτρώσκει δειλίας, καὶ εἴ τις τὴν ἀνηβῶσαν ἰσχὺν ἐν
ἀσκήσει τῶν καλῶν ἀναιρεῖ, πληγὰς καὶ μεγάλας αἰκίας μετ' οὐ μετρίας
αἰσχύνης ἐπιφέρει ἑαυτῷ. λέγει μέντοι καὶ ἡ ὑπομονὴ ὅτι, ἐὰν ἄσκησις
ἀναιρεθῇ καὶ προκοπή, οὐχ ἓν μόνον ἔκγονον ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα
52 ἀποβάλλει, ἀτεκνίαν ἐνδεξαμένη παντελῆ (Gen. 27, 45). (16.) ὥσπερ
δ' ὁ βλάπτων τὸν ἀστεῖον ἐπιδέδεικται ζημιῶν ἑαυτόν, οὕτως καὶ
ὁ προνομίας τοὺς ἀμείνους ἀξιῶν λόγῳ μὲν ἐκείνοις, ἔργῳ δὲ αὑτῷ περι-
ποιεῖται ἀγαθόν. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ἡ φύσις καὶ τὰ ἀκολούθως
αὐτῇ νομοθετηθέντα. διείρηται γὰρ ἄντικρυς καὶ σαφῶς οὕτως· „τίμα
τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ἵνα εὖ σοι γένηται“ (Exod. 20, 12)· οὐχὶ
τοῖς τιμωμένοις, φησίν, ἀλλὰ „σοί“· ἐάν τε γὰρ τὸν νοῦν ὡς πατέρα
τοῦ συγκρίματος ἐάν τε τὴν αἴσθησιν ὡς μητέρα διὰ τιμῆς ἔχωμεν, εὖ
53 πρὸς ἐκείνων αὐτοὶ πεισόμεθα. τιμὴ δὲ τοῦ μὲν νοῦ ⟨τὸ⟩ διὰ
τῶν συμφερόντων ἀλλὰ μὴ διὰ τῶν ἡδέων θεραπεύεσθαι — πάντα δὲ
τὰ ἀπ' ἀρετῆς συμφέροντα —, τῆς δὲ αἰσθήσεως τὸ μὴ ἀφεθῆναι
ῥύμῃ μιᾷ φέρεσθαι πρὸς τὰ ἐκτὸς αἰσθητά, ἐγχαλινωθῆναι δὲ ὑπὸ
νοῦ κυβερνᾶν καὶ ἡνιοχεῖν τὰς ἀλόγους ἐν ἡμῖν δυνάμεις ἐπιστα-
54 μένου. ἐὰν μὲν οὖν ἧς εἶπον ἑκάτερον λάχῃ τιμῆς αἴσθησίς τε καὶ
νοῦς, ἀνάγκη τὸν κεχρημένον ἀμφοτέροις ἐμὲ εὐεργετεῖσθαι· ἐὰν δὲ
πόρρω τὸν λόγον ἀπὸ νοῦ καὶ αἰσθήσεως ἀπαγαγὼν πατέρα μὲν τὸν
γεννήσαντα ⟨τὸν⟩ κόσμον, | μητέρα δὲ τὴν σοφίαν, δι' ἧς ἀπετελέσθη τὸ p. 202 M.
πᾶν, τιμῆς ἀξιώσῃς, αὐτὸς εὖ πείσῃ· δεῖται γὰρ οὐδενὸς οὔτε ὁ πλήρης
θεὸς οὔτε ἡ ἄκρα καὶ παντελὴς ἐπιστήμη, ὥστε τὸν θεραπευτικὸν τούτων
μὴ τοὺς θεραπευομένους ἀνενδεεῖς ὄντας ἀλλ' ἑαυτὸν μάλιστα ὠφελεῖν.
55 ἱππικὴ μὲν γὰρ καὶ κυνηγετικὴ ἐπιστήμη θεραπείας ἡ μὲν ἵππων ἡ δὲ
σκυλάκων οὖσα, πορίζει τοῖς ζῴοις τὰ ὠφέλιμα, ὧν ἐκεῖνα δεῖται· μὴ
πορίζουσα δὲ ἀμελεῖν ἂν δοκοίη. τὴν δὲ εὐσέβειαν θεοῦ θεραπείαν

1 ποιεῖ H 2 ἀνήρηκεν U ὁ τῆς] ὅτε U 4 μώλοπα F 5 ἀνδρείας codd.: ἀνδρίας v 7 ἀναίρει H 10 ἀποβαλεῖ coni. Mang. ἀτεχνίαν UF ἐνδεξαμένη scripsi (ἐνδεξομένη coni. Mang.): ἐνδειξαμένη codd. 11 οὕτω HL 12 δ' F αὐτῷ U 14 διήρηται F οὕτω HL 15 τὴν] τὸν H 18 πεισώμεθα F τὸ addidi 24 ἐμὲ] ἅμα coni. Markland 26 τὸν ante κόσμον addidi 28 τοῦτον F 29 ὠφελεῖ H 30 σκυλευτικὴ UF θεραπεία voluit Mang.

ὑπάρχουσαν οὐ θέμις ποριστικὴν εἰπεῖν τῶν ὠφελησόντων τὸ θεῖον·
ὠφελεῖται γὰρ ὑπ' οὐδενός, ἅτε μήτε ἐνδεὲς ὂν μήτε τινὸς τὸ ἐν
ἅπασιν αὐτοῦ κρεῖττον πεφυκότος ὀνῆσαι, τοὐναντίον δὲ τὰ σύμπαντα
συνεχῶς καὶ ἀπαύστως ὠφελεῖ. ὥστε ὅταν τὴν εὐσέβειαν λέγωμεν εἶναι 56
θεοῦ θεραπείαν, ὑπηρεσίαν τινὰ τοιαύτην φαμέν, ὁποίαν δοῦλοι δεσπόταις
τὸ κελευόμενον ἀόκνως ποιεῖν ἐγνωκότες ὑπηρετοῦσι. διοίσει δὲ πάλιν,
ὅτι οἱ μὲν δεσπόται ὑπηρεσίας ἐνδεεῖς, ὁ δὲ θεὸς οὐ χρεῖος· ὥστε
ἐκείνοις μὲν τὰ ὠφελήσοντα αὐτοὺς ὑπηρετοῦσι, τῷ δ' οὐδὲν ἔξω φιλο-
δεσπότου γνώμης παρέξουσι· βελτιῶσαι μὲν γὰρ οὐδὲν εὑρήσουσι, τῶν
δεσποτικῶν πάντων ἐξ ἀρχῆς ὄντων ἀρίστων, μεγάλα δ' αὑτοὺς ὀνή-
σουσι γνωρισθῆναι θεῷ προμηθούμενοι.

(17.) Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανῶς εἰρῆσθαι νομίζω πρὸς τοὺς εὖ ἢ 57
κακῶς ἑτέρους ποιεῖν δοκοῦντας· εὑρέθησαν γὰρ ἑαυτοὺς ἑκάτερον δρῶντες.
τὰ δ' ἑξῆς ἐρευνήσωμεν. ἔστι δὲ πεῦσις τοιαύτη· „ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός
σου“ (Gen. 4, 9); πρὸς ἣν ἀποκρίνεται· „οὐ γινώσκω, μὴ φύλαξ τοῦ
ἀδελφοῦ μού εἰμι ἐγώ“ (ibid.); οὐκοῦν ἄξιον διαπορῆσαι, εἰ κυρίως
ἐνδέχεται πυνθάνεσθαι θεόν· ὁ γὰρ ἐρωτῶν ἢ πυνθανόμενος περὶ ὧν
ἀγνοεῖ ἐρωτᾷ τε καὶ πυνθάνεται ζητῶν ἀπόκρισιν, ἐξ ἧς ὃ μὴ οἶδεν
εἴσεται· πάντα δὲ θεῷ γνώριμα, οὐ τὰ παρόντα μόνον καὶ παρεληλυθότα
ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα. τί οὖν καὶ ἀποκρίσεως ὄφελος μὴ μελλούσης 58
τινὰ περιποιεῖν τῷ πυνθανομένῳ κατάληψιν; ἀλλὰ ῥητέον, ὅτι τοιαῦτα
οὐ πέφυκεν ἐπὶ τοῦ αἰτίου κυριολογεῖσθαι, ἀλλ' ὥσπερ ψεῦδος λέγειν
ἔστι μὴ ψευδόμενον, οὕτως καὶ ἐρώτημα καὶ πύσμα προφέρεσθαι μήτε
ἐρωτῶντα μήτε πυνθανόμενον. τίνος οὖν ἕνεκα, φήσει τις ἴσως, λέγεται
τοιαῦτα; ἵν' ἡ μέλλουσα τὰς ἀποκρίσεις ποιεῖσθαι ψυχὴ δι' ἑαυτῆς
ἐλέγχηται περὶ ὧν εὖ ἢ κακῶς ἀποφαίνεται, μήτε κατηγόρῳ μήτε
203 M. συναγωνιστῇ χρωμένη ἑτέρῳ. ἐπεὶ καὶ τὸν σοφὸν ὁπότε | ἀνερωτᾷ 59
„ποῦ ἐστί σοι ἡ ἀρετή“; (Gen. 18, 9) — τὸν Ἀβραὰμ λέγω περὶ
Σάρρας —, οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, ἀλλὰ δεῖν οἰόμενος αὐτὸν ἀποκρίνεσθαι
ἕνεκα τοῦ τὸν ἔπαινον τὸν ἐξ αὐτοῦ τοῦ λέγοντος παραστῆσαι· φησὶ

---

2 γὰρ UF: μὲν H, μὲν γὰρ L 5 τοιαύτην UF: τοιαύτην εἶναι HL 6 κελευό-μενον] κολακευόμενον U 7 ὥστε HL: ὡς UF 10 δεσποτικῶν UF: δεσποτικῆς HL αὐτοὺς UF 11 προθυμούμενοι coni. Mang. 14 ἐρευνήσωμεν HL: ἐρευνήσομεν UF 15 ἣν] ὃν HL 19 θεῷ om. HL καὶ] ἢ F, om. H 21 τὰ τοιαῦτα F[2] 22 ἐπὶ scripsi (idem coni. Wendl.): ὑπὸ codd. 23 οὕτω HL πύσμα U: πύσματα HL[1], πεῦσμα FL[2] 25 ψυχῆς U 26 ἐλέγχηται UF: ἐλέγχει τὰ HL, ἐλέγχῃ τὰ v 27 συναγωνισθῇ H 30 τοῦ λέγοντος ⟨ἀποκρίσεως⟩ coni. Markland παραστῆσαι UF: φησι παραστῆσαι HL.

γοῦν ὅτι εἶπεν· „ἰδοὺ ἐν τῇ σκηνῇ“ τουτέστι τῇ ψυχῇ. τί οὖν τὸ ἐκ
τῆς ἀποκρίσεως ἐπαινετόν; ἰδοὺ τὴν ἀρετήν, φησίν, ἔχω παρ' ἐμαυτῷ
60 καθάπερ τι κειμήλιον, καὶ διὰ τοῦτ' εὐθὺς εὐδαιμονῶ. χρῆσις γὰρ καὶ
ἀπόλαυσις ἀρετῆς τὸ εὔδαιμον, οὐ ψιλὴ μόνον κτῆσις· χρῆσθαι δ' οὐκ
ἂν δυναίμην, εἰ μὴ σὺ καθεὶς ἐξ οὐρανοῦ τὰ σπέρματα ἀπεργάσαιο
αὐτὴν ἐγκύμονα, ἡ δὲ εὐδαιμονίας γένος ἀποτέκοι τὸν Ἰσαάκ — εὐδαι-
μονίαν δὲ χρῆσιν ἀρετῆς τελείας ἐν βίῳ τελείῳ νενόηκα —. παρὸ καὶ
τῆς προαιρέσεως ἀγάμενος αὐτὸν ὁμολογεῖ τελεσφορήσειν καιρίως ἃ
61 ᾐτήσατο. (18.) τούτῳ μὲν οὖν ἡ ἀπόκρισις ἔπαινον ἤνεγκεν ὁμολογοῦντι
μηδὲ τὴν ἀρετὴν ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης ἱκανὴν ἐξ ἑαυτῆς ὠφελεῖν
εἶναι, τῷ δὲ Κάιν ἀκολούθως ψόγον φάσκοντι μὴ εἰδέναι, ποῦ ὁ δολο-
φονηθείς ἐστι παρ' αὐτοῦ· δόξει γὰρ τὸν ἀκούοντα ἀπατήσειν ὡς οὐ
πάντα διορῶντα καὶ τὴν ἀπάτην ᾗ μέλλει χρῆσθαι προκατειληφότα·
ἔκθεσμος δὲ καὶ ἔκφυλος πᾶς ὁ τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν οἰόμενός τι
62 παρορᾶν. ὁ δέ γε καὶ ἐπινεανιεύεται φάσκων· „μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ
μού εἰμι ἐγώ“ (Gen. 4, 9); πάνυ γάρ, εἴποιμ' ἄν, ἀθλίως ἔμελλε
βιώσεσθαι, εἰ σὲ φρουρὸν καὶ φύλακα ἡ φύσις ἀγαθοῦ τοσούτου κατέστησεν.
ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι τὴν τῶν ἁγίων διατήρησίν τε καὶ φυλακὴν οὐ τοῖς
ἐπιτυχοῦσιν ὁ νομοθέτης ἀλλὰ τοῖς τὰς γνώμας ἱερωτάτοις Λευίταις
ἐπιτρέπει; ὧν ἀνάξιος κλῆρος γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀὴρ ἔτι δὲ οὐρανὸς καὶ
πᾶς ὁ κόσμος ἐνομίσθη, μόνος δ' ἀξιόχρεως ὁ δημιουργός, ᾧ προσ-
πεφεύγασιν ἱκέται γνήσιοι καὶ θεράποντες αὐτοῦ γινόμενοι, τὸ φιλοδέσ-
ποτον διὰ τῆς συνεχοῦς ὑπηρεσίας καὶ τῆς τῶν ἐπιτραπέντων ἀοκνοτά-
63 της ἐπιδεικνύμενοι φυλακῆς. (19.) καὶ οὐδ' ἅπασιν ἐξεγένετο τοῖς

1 ὅτι HL: ὅτε UF (Mang.) 3 εὐδαιμονῶν L 6 αὐτὴν UF: αὐτὸς HL
7 τελείας] τελείως U 8 κυρίως U 11 φάσκων H 11. 12 δόλος φονηθεὶς H
12 ἐστι UF: ἔσται HL ἔδοξε coni. Mang. ἀπατήσειν UF: ἀπατῆσαι HL 13 ᾗ]
ἣν F προκατειληφότα codd.: οὐ προκατειληφότα v 14 πᾶς] ἅπας D
16 εἴποιμ' ἂν Mang.: εἴποιμεν codd. 17 βιώσασθαι U εἰ om. U
18 ὅτι] ἐπὶ H 20 ἀνάξιος corr. Turn.: ἄξιος codd. ἔτι δὲ] καὶ F 22 αὐτοῦ
Mang.: ἑαυτοῦ codd. γενόμενοι F 23 ἀοκνότητος H

7 *Clem. Alex. Paed. II 174 P.* εὐδαιμονία δὲ ἐν χρήσει ἀρετῆς ἐξετάζεται.
14—15 DC fol. 34r (Φίλωνος) ἐκ τοῦ ζ' τῶν αὐτῶν (scil. τῆς νόμων ἱερῶν ἀλλη-
γορίας): ἔκφυλος καὶ ἔκθεσμος ἅπας ὁ τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν οἰόμενός τι παρορᾶν. DR
fol. 51r (ἐκ τῆς ζ' τῶν αὐτῶν) DP fol. 42v DM fol. 45v DL fol. 67v (ἐκ τοῦ δ' τῶν
αὐτῶν) DV p. 301 (Φίλωνος): ἔκθεσμος ἅπας καὶ ἔκφυλος ὁ τὸν τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν
οἰόμενός τι παρορᾶν.

ἱκέταις γενέσθαι φύλαξιν ἱερῶν, ἀλλ' εἴ τινες ἀριθμὸν πεντηκοστὸν ἔλαχον ἄφεσιν καὶ ἐλευθερίαν παντελῆ καὶ ἐπάνοδον εἰς τὰς ἀρχαίας λήξεις προκηρύττοντα. „τοῦτο“ γάρ φησιν „ἐστὶ τὸ περὶ τῶν Λευιτῶν· p.204 M. ἀπὸ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν εἰσελεύσεται | ἐνεργεῖν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἀποστήσεται τῆς λειτουργίας, καὶ οὐκ ἐργάσεται ἔτι, λειτουργήσει δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· ὁ δὲ φυλάξει φυλακάς, ἔργα δὲ οὐκ ἐργάσεται“ (Num. 8, 24—26). οὐκοῦν τῷ μὲν 64 ἡμίσει τὴν τελειότητα — τέλειος γὰρ ὁ πεντηκοστὸς λόγος, ὁ δὲ τῶν πέντε καὶ εἴκοσιν ἥμισυ μέρος — ἐνεργεῖν ἐπιτρέπει καὶ δρᾶν τὰ ἅγια τὴν δι' ἔργων ἀρέσκειαν ἐπιδεικνυμένῳ — ἀρχὴ δέ, ὥς ἔφη τις τῶν πάλαι, τοῦ παντὸς ἥμισυ μέρος —, τῷ δὲ τελείῳ μηκέτι πονεῖν, τὰ δ' ὅσα ἐκ μελέτης καὶ πόνου περιεποιήσατο φυλάττειν· μὴ γὰρ γενοίμην ἀσκητὴς ὧν μὴ φύλαξ αὖθις. ἡ μὲν οὖν ἄσκησις μέσον, οὐ τέλειον, 65 γίνεται γὰρ ἐν οὐ τελείαις μὲν ἀκρότητος δὲ ἐφιεμέναις ψυχαῖς· ἡ δὲ φυλακὴ παντελές, μνήμῃ τὰ ἀσκητὰ παραδοῦναι θεωρήματα τῶν ἁγίων, ἐπιστήμης καλὴν παρακαταθήκην φύλακι πιστῇ, ἣ μόνη τῶν λήθης πολυμηχάνων δικτύων ἀλογεῖ· ὥστε τὸν μνήμονα ὧν ἔμαθεν ὑγιῶς καὶ εὐθυβόλως καλεῖ φύλακα. οὗτος δὲ πρότερον ὅτε ἐγυμνάζετο μαθητὴς 66 ἦν διδάσκοντος ἑτέρου· ὁπότε δὲ ἱκανὸς φυλάττειν ἐγένετο, διδασκάλου δύναμιν καὶ τάξιν ἔλαχε, τὸν ἀδελφὸν εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῆς διδασκαλίας χειροτονήσας τὸν ἑαυτοῦ προφορικὸν λόγον· λέγεται γὰρ ὅτι „λειτουργήσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ“ (Num. 8, 26)· ὥστε ὁ μὲν τοῦ ἀστείου νοῦς φύλαξ καὶ ταμίας τῶν ἀρετῆς ἔσται δογμάτων, ὁ δ' ἀδελφὸς αὐτοῦ λόγος λειτουργήσει τοῖς παιδείαν μετιοῦσι διεξιὼν τὰ σοφίας δόγματά τε καὶ θεωρήματα. διὸ καὶ ὁ Μωυσῆς ἐν ταῖς εὐλογίαις Λευὶ πολλὰ καὶ 67

---

1 εἴ τινες UFH: οἵτινες L 3 λήξεις HL: λέξεις UF τὸ] δὲ καὶ H 6 ὁ ἀδελφὸς UF: ὁ om. HL 7 οὐκοῦν om. H 9 ἐπιτρέπει om. UF 10 ἀρέσκειαν] ἀρχὴν coni. Mang. 11 πονεῖν] ποιεῖν U 14 γὰρ] μὲν H ψυχῆς U 15 παντελὴς F ἀσκητὰ] ἄληστα coni. Mang., ἀσκή(σει περιποιη)τὰ coni. Wendl. παραδοῦσα coni. Markland θεωρημάτων ἁγίων UF 16 ἐπιστήμην U καλὴν] καλεῖν F φύλακι] φυλακὴ U πιστὴ UH 18 ὅτε UF: ἦν H, ἢ L 19 ἱκανῶς F 24 τὰ UF: τὰς H, τῆς L

---

10. 11 cf. Hesiod. Op. 40 ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός. Plat. Legg. VI 753 E ἀρχὴ γὰρ λέγεται μὲν ἥμισυ παντὸς ἐν ταῖς παροιμίαις ἔργου, καὶ τό γε καλῶς ἄρξασθαι πάντες ἐγκωμιάζομεν ἑκάστοτε. Pseudo-Diogen. Prov. II 97 ἀρχὴ ἥμισυ παντός: ἐπὶ τῶν εἴς τι προκοπτόντων. παρῆκται δὲ ἐκ τῶν Ἡσιόδου.

θαυμάσια προειπὼν ἐπιφέρει· „ἐφύλαξε τὰ λόγιά σου, καὶ τὴν διαθήκην
σου διετήρησεν“· εἶθ' ἑξῆς· „δηλώσουσι τὰ δικαιώματά σου Ἰακὼβ καὶ
68 τὸν νόμον σου Ἰσραήλ“ (Deut. 33, 9. 10). οὐκοῦν ὅτι καὶ λόγων
καὶ διαθήκης θεοῦ φύλαξ ὁ ἀστεῖός ἐστιν, ἐναργῶς παρίστησι· καὶ
μὴν ὅτι δικαιωμάτων καὶ νόμων ἑρμηνεὺς καὶ ὑφηγητὴς ἄριστος, πάλιν
δεδήλωκε, τῆς μὲν ἑρμηνείας διὰ συγγενικοῦ ὀργάνου, τοῦ φωνητηρίου
δήπου, συνισταμένης, τῆς δὲ φυλακῆς περὶ τὸν νοῦν ἐξεταζομένης,
ὃς μέγα ταμεῖον ὑπὸ φύσεως δημιουργηθεὶς τὰς ἁπάντων καὶ σωμάτων
καὶ πραγμάτων ἐννοίας εὐμαρῶς κεχώρηκεν. ἐλυσιτέλει δὴ καὶ τῷ
φιλαύτῳ Κάιν φυλάξαι τὸν Ἄβελ· εἰ γὰρ διετήρησεν αὐτόν, κεκριμένου
καὶ μέσου βίου μετεποιήσατ' ἄν, ἀλλ' οὐκ ἀμιγοῦς καὶ ἀκράτου κακίας
ἐνεφορήθη.
69 (20.) | „Καὶ εἶπεν ὁ θεός Τί ἐποίησας; φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ p. 204
σου βοᾷ πρός με ἐκ τῆς γῆς“ (Gen. 4, 10). τὸ „τί ἐποίησας“ καὶ
ἀγανάκτησιν ἐμφαίνει ἐπὶ οὐκ εὐαγεῖ πράξει καὶ χλευασμὸν ἐπὶ τῷ
δολοφονῆσαι δοκοῦντι. ἡ μὲν οὖν ἀγανάκτησις ἐπὶ ⟨τῇ⟩ τοῦ δεδρακότος
γνώμῃ γίνεται, ὅτι τὸ καλὸν ἀνελεῖν ἐβούλευσεν· ἡ δὲ χλεύη διὰ τὸ
οἴεσθαι μὲν ἐπιβεβουλευκέναι τῷ κρείττονι, ἐπιβεβουλευκέναι δ' οὐκ
70 ἐκείνῳ μᾶλλον ἢ ἑαυτῷ· ζῇ μὲν γάρ, ὡς καὶ πρότερον ἔφην, ὁ τεθνάναι
δοκῶν, εἴ γε καὶ ἱκέτης ὢν θεοῦ καὶ φωνῇ χρώμενος εὑρίσκεται, τέθνηκε
δὲ ὁ περιεῖναι νομιζόμενος τὸν ψυχικὸν θάνατον, ἀρετῆς καθ' ἣν ἄξιον
μόνην ἐστὶ ζῆν ἀποσχοινισθείς· ὥστε καὶ τὸ „τί ἐποίησας“ ἴσον εἶναι
71 τῷ „οὐδὲν ἐποίησας“, οὐδὲν ἤνυσας. οὐδὲ γὰρ ὁ σοφιστὴς Βαλαάμ,
μάταιος ὢν ὄχλος ἐναντίων καὶ μαχομένων δοξῶν, βουληθεὶς ἀρὰς
τίθεσθαι καὶ βλάπτειν τὸν ἀστεῖον ἴσχυσε, τοῦ θεοῦ τὰς κατάρας εἰς
εὐλογίαν τρέποντος (Num. 23, 8), ἵνα καὶ τῆς πανουργίας ἀπελέγξῃ τὸν
72 ἄδικον καὶ ἑαυτοῦ τὸ φιλάρετον παραστήσῃ. (21.) πεφύκασι δὲ οἱ
σοφισταὶ πολεμίοις χρῆσθαι ταῖς ἐν αὑτοῖς δυνάμεσι, λόγων ἐνθυμήμασι
καὶ βουλημάτων λόγοις ἀντιστατούντων καὶ μηδαμῇ μηδαμῶς συναδόν-
των· ἀποκναίουσι γοῦν ἡμῶν τὰ ὦτα, τὴν δικαιοσύνην κοινωνικόν, τὴν

---

3 λόγων] λογίων coni. Markland 9 καὶ post δὴ om. L 10 κεκρυμμένου U, κεκραμένου coni. Mang. 14 τῆς om. HL 15 ἐπὶ prius] ἐπεὶ H χλευασμῷ U 16 ἀνάκτησις H τῇ add. Wendl. 17 γίνεται] τείνεται F fort. scribendum ἐπεβούλευσεν διὰ τὸ corr. Turn.: διὰ τοῦ FH, διὰ οὗ (sic) U, διατοῦ (sic) L 18 ἐπιβεβουλευκέναι τῷ κρείττονι om. U 21 δὲ om. F ἄξιον UF: ἄξιος HL 22 ὥστε] ἅτε U 23 οὐδὲ ἐποίησας H γὰρ om. F 28 αὑτοῖς UF, αὐταῖς H λόγων UF: καὶ λόγων HL 29 βουλημάτων UF: βουλευμάτων HL 30 ἀποκναίουσιν F

σωφροσύνην συμφέρον, τὴν ἐγκράτειαν ἀστεῖον, τὴν εὐσέβειαν ὠφελιμώτατον, τὴν ἄλλην ἀρετὴν ὑγιεινότατόν τε καὶ σωτήριον ἀποφαίνοντες, καὶ πάλιν τὴν ἀδικίαν ἄσπονδον, τὴν ἀκολασίαν νοσερόν, τὴν ἀσέβειαν ἔκθεσμον, τὴν ἄλλην κακίαν βλαβερώτατον διεξιόντες· καὶ ὅμως τὰ ἐναντία τοῖς 73
λεγομένοις φρονοῦντες οὐ παύονται, ἀλλ' ὅταν φρόνησιν καὶ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην καὶ εὐσέβειαν ὑμνῶσι, τότε δὴ μάλιστα ἀφραίνοντες ἀκολασταίνοντες ἀδικοῦντες ἀσεβοῦντες πάνθ' ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀνθρώπεια καὶ θεῖα συγχέοντές τε καὶ ἀνατρέποντες εὑρίσκονται. πρὸς οὓς εἴποι τις ἂν 74
ὀρθῶς, ὅπερ καὶ ὁ χρησμὸς ἔφη τῷ Κάιν· τί ἐποιήσατε; τί εἰργάσασθε αὐτοὺς ἀγαθόν; τί οἱ τοσοῦτοι περὶ ἀρετῆς λόγοι τὴν ὑμετέραν ψυχὴν ὠφέλησαν; τί τοῦ βίου μικρὸν ἢ μέγα μέρος ἐπηνωρθώσασθε; τί δ'; οὐχὶ τἀναντία διαβολὰς καθ' αὐτῶν ἀληθεῖς ἠρανίσατε, ὅτι συνιέντες τὰ καλὰ καὶ τῷ λόγῳ φιλοσοφοῦντες ἑρμηνεῖς μὲν ἄριστοι γεγόνατε, τὰ δ' αἴσχιστα καὶ φρονοῦντες καὶ ἐπιτηδεύοντες ἀεὶ ἁλίσκεσθε; οὐ μὴν ἔτι γε ἐν ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς τέθνηκε τὰ καλά, ζωπυρηθέντων κακῶν; διὰ τοῦτο ἕκαστος ὑμῶν οὐ περίεστιν. ὥσπερ γὰρ μουσικοῦ τινος ἢ 75
)6 M. γραμματικοῦ τελευτήσαντος ἡ μὲν ἐν | τοῖς ἀνδράσι μουσικὴ καὶ γραμματικὴ συνέφθαρται, αἱ δὲ τούτων ἰδέαι μένουσι καὶ τρόπον τινὰ βιοῦσιν ἰσοχρόνιοι τῷ κόσμῳ, καθ' ἃς οἵ τε ὄντες καὶ οἱ μέλλοντες διαδοχαῖς ταῖς εἰσαεὶ μουσικοί τε καὶ γραμματικοὶ γενήσονται, οὕτως καὶ τὸ ἔν τινι φρόνιμον ἢ σῶφρον ἢ ἀνδρεῖον ἢ δίκαιον ἢ συνόλως σοφὸν ἂν ἀναιρεθῇ, οὐδὲν ἧττον ἐν τῇ τοῦ παντὸς ἀθανάτῳ φύσει φρόνησις ἀθάνατος καὶ ἀρετὴ σύμπασα ἄφθαρτος ἐστηλίτευται, καθ' ἣν καὶ νῦν εἰσιν ἀστεῖοί τινες καὶ αὖθις γενήσονται· εἰ μὴ καὶ ἀνθρώπου τινὸς τῶν ἐν μέρει 76
θάνατον φθορὰν ἐργάσασθαι φήσομεν ἀνθρωπότητι, ἣν εἴτε γένος εἴτε ἰδέαν εἴτε ἐννόημα εἴθ' ὅ τί ποτε χρὴ καλεῖν οἱ ζητητικοὶ τῶν κυρίων ὀνομάτων εἴσονται. μία σφραγὶς πολλάκις μυρίας ὅσας ἀπείρους οὐσίας τυπώσασα πάντων ἔστιν ὅτε τῶν τύπων ἐξιτήλων αὐταῖς οὐσίαις γενομένων ἐν τῇ ἑαυτῆς φύσει μηδὲν βλαβεῖσα κατὰ χώραν ἔμεινεν. εἶτ' 77
οὐκ οἰόμεθα τὰς ἀρετάς, κἂν πάντες οἱ χαρακτῆρες, οὓς ἐνεσημήναντο

6 δὴ om. HL 8 εἴποι τις ἂν UF ἂν εἴποι τις HL 10 αὐτοὺς U, αὐτοῖς F τὴν ὑμετέραν ψυχὴν om. HL[1] 11 ἐπηνορθώσασθε codd. 12 ἑαυτῶν HL ἐρανίσατε HL συνιέντες UFH: συνθέντες L 14 αἰεὶ U οὐ μὴν ἔτι] οὐ μὴν ἤδη coni. Mang., οὐ μέντοι coni. Wendl. 15 ζωοπυρηθέντων FH 19 ἰσοχρόνιον UF διαδοχὰς F 20 εἰς ἀεὶ F: ἐς ἀεὶ ceteri οὕτω HL 21 ἢ σῶφρον post δίκαιον transp. U ἂν om. U 22 ἀθανάτῳ UF: ἀθανάτου HL 23 ἀρετὴ] ἀρίστη HL[1] 24 καὶ post μὴ om. F τῶν] τὸν F 28 γενομένων F: γινομένων ceteri 30 ἐνεσημήναντο Mang.: ἐσημήναντο codd.

ταῖς τῶν προσεληλυθότων ψυχαῖς, ὑπὸ μοχθηρᾶς διαίτης ἤ τινος ἑτέρας
ἐξ αἰτίας ἐξίτηλοι γένωνται, τὴν ἀκήρατον ἑαυτῶν καὶ ἄφθαρτον φύσιν
εἰσαεὶ σχήσειν; οὐκ εἰδότες οὖν οἱ παιδείας ἀμύητοι διαφορὰς οὔθ'
ὅλων πρὸς μέρη οὔτε γενῶν πρὸς εἴδη οὔτε τὰς ἐν τούτοις ὁμωνυμίας
78 πάντα διὰ πάντων συγχέουσι καὶ φύρουσι. διὸ πᾶς φίλαυτος, ἐπίκλησιν
Κάιν, διδαχθήτω ὅτι τὸ ὁμώνυμον τοῦ Ἄβελ ἀνῄρηκε, τὸ εἶδος,
τὸ μέρος, τὸν ἀπεικονισθέντα τύπον, οὐ τὸ ἀρχέτυπον, οὐ τὸ γένος, οὐ τὴν
ἰδέαν, ἅπερ οἴεται μετὰ ζῴων ἄφθαρτα ὄντα συνεφθαρκέναι. λεγέτω δή
τις κατακερτομῶν αὐτὸν κἀπιχλευάζων· τί πεποίηκας, ὦ κακόδαιμον;
οὐχ ἣν μὲν δοκεῖς ἀνῃρηκέναι φιλόθεον δόξαν, ζῇ παρὰ θεῷ; σαυτοῦ
δὲ γέγονας αὐθέντης, ᾧ μόνῳ βιοῦν ἀνυπαιτίως ἠδύνασο ἐξ ἐνέδρας
ἀνελών.
79 (22.) Πάνυ δὲ πεφώνηται καὶ πρὸς κάλλος ἑρμηνείας καὶ πρὸς
νοημάτων εὕρεσιν τὰ ἐπιλεγόμενα ταῦτα· „φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ
σου βοᾷ πρός με ἐκ τῆς γῆς“ (Gen. 4, 10). ἡ μὲν οὖν κατὰ τὴν
φράσιν ὑψηγορία πᾶσι τοῖς μὴ λόγων ἀμυήτοις γνώριμος· τὰ δ' ἐμφαινό-
μενα νοήματα, ὡς ἂν οἷοί τε ὦμεν, ἐπισκεψώμεθα, καὶ πρότερόν γε
80 περὶ τοῦ αἵματος. πολλαχοῦ μὲν γὰρ τῆς νομοθεσίας οὐσίαν τῆς ψυχῆς
ἀποφαίνεται τὸ αἷμα λέγων ἄντικρυς· „ἡ γὰρ ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμά
ἐστιν“ (Lev. 17, 11 al.)· ὁπότε δὲ πρῶτον μετὰ τὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς
καὶ τῶν μεταξὺ γένεσιν ἐδημιούργει | ⟨τὸν⟩ ἄνθρωπον ὁ ζῳοπλάστης,
φησὶν ὅτι „ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνεῦμα ζωῆς, καὶ ἐγένετο
ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν“ (Gen. 2, 7), πάλιν διὰ τούτου παριστάς,
81 ὅτι πνεῦμά ἐστιν ἡ ψυχῆς οὐσία. καὶ μὴν τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑποθέσεων
ἄκρως εἴωθε διαμεμνῆσθαι, τὰ ἀκόλουθα καὶ ὁμολογούμενα τοῖς προτέροις
δικαιῶν ἐφαρμόττειν· οὐκ ἂν οὖν πνεῦμα ψυχῆς οὐσίαν προειπὼν αἷμα
διαφέρον σῶμά τι αὖθις ἔλεγεν, εἰ μὴ πρός τι τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ
82 συνεκτικωτάτων τὴν ἀναφορὰν ἐποιεῖτο. τί οὖν λεκτέον; ἕκαστον ἡμῶν
κατὰ τὰς προσεχεῖς τομὰς ἀριθμῷ δύο εἶναι συμβέβηκε, ζῷόν τε καὶ

1 τῶν om. F 3 διαφθορὰς U 5 φύρουσι UF: φέρουσι HL 6 τοῦ om. U ἀνείρηκε U 7 οὐ τὸ μέρος U οὐ τὴν] αὐτὴν U 8 φθαρτὰ voluit Mang. 9 αὐτὸν U: αὐτῷ ceteri κἀπιχλευάζων U: κἄν πη χλευάζων F, καὶ ἐπιχλευάζων HL 11 ᾧ HL: τῷ UF ἐδύνασο HL 13 πάνυ δὲ ⟨προσφυῶς⟩ coni. Mang. 14 τὰ λεγόμενα H 17 ἐπισκεψόμεθα HL 18 οὐσία UF 19 λέγον UF 20 τὴν τοῦ οὐρανοῦ U 21 μεταξὺ] μετὰ ταῦτα coni. Mang. τὸν addidi 22 εἰς] εἰ U 23 ὁ om. F, ὁ ἄνθρωπος om. HL ζῶσαν U: ζωῆς ceteri πάλιν Wendl.: πάλαι codd. 27 διαφέρων UH σῶμά τι scripsi: σώματι codd.; πνεύματος coni. Markland 29 τομὰς UF: τιμὰς HL ἀριθμῷ UF: ἀριθμῶν HL συμβέβηκεν U

ἄνθρωπον· ἑκατέρῳ δὲ τούτων συγγενὴς δύναμις τῶν κατὰ ψυχὴν ἀπο-
κεκλήρωται, τῷ μὲν ἡ ζωτική, καθ' ἣν ζῶμεν, τῷ δ' ἡ λογική, καθ'
ἣν λογικοὶ γεγόναμεν· τῆς μὲν οὖν ζωτικῆς μετέχει καὶ τὰ ἄλογα, τῆς
δὲ λογικῆς οὐ μετέχει μέν, ἄρχει δὲ ὁ θεός. ἡ τοῦ πρεσβυτάτου λόγου
πηγή. (23.) ἡ μὲν οὖν κοινὴ πρὸς τὰ ἄλογα δύναμις οὐσίαν ἔλαχεν 83
αἷμα, ἡ δὲ ἐκ τῆς λογικῆς ἀπορρυεῖσα πηγῆς τὸ πνεῦμα, οὐκ ἀέρα
κινούμενον, ἀλλὰ τύπον τινὰ καὶ χαρακτῆρα θείας δυνάμεως, ἣν ὀνόματι
κυρίῳ Μωυσῆς εἰκόνα καλεῖ, δηλῶν ὅτι ἀρχέτυπον μὲν φύσεως λογικῆς
ὁ θεός ἐστι, μίμημα δὲ καὶ ἀπεικόνισμα ἄνθρωπος, οὐ τὸ διφυὲς ζῷον, ἀλλὰ
τὸ τῆς ψυχῆς ἄριστον εἶδος, ὃ νοῦς καὶ λόγος κέκληται. διὰ τοῦτο 84
σαρκὸς μὲν ψυχήν φησι τὸ αἷμα, εἰδὼς ὅτι ἡ σαρκῶν φύσις νοῦ μὲν
οὐ μεμοίραται, ζωῆς δὲ καθάπερ καὶ ὅλον ἡμῶν τὸ σῶμα μετέχει,
ἀνθρώπου δὲ ψυχὴν πνεῦμα ὀνομάζει. ἄνθρωπον οὐ τὸ σύγκριμα καλῶν,
ὡς ἔφην, ἀλλὰ τὸ θεοειδὲς ἐκεῖνο δημιούργημα, ᾧ λογιζόμεθα, οὗ τὰς
ῥίζας εἰς οὐρανὸν ἔτεινε καὶ τῆς ὑστάτης τῶν λεγομένων ἀπλανῶν
ἁψῖδος ἐξῆψε. μόνον γὰρ δὴ τῶν ἐπὶ γῆς φυτὸν οὐράνιον ὁ θεὸς ἄνθρωπον 85
εἰργάσατο, τῶν μὲν ἄλλων τὰς κεφαλὰς πηξάμενος ἐν χέρσῳ —
κατωκάρα γὰρ πάντα —, ἀνθρώπου δὲ εἰς τὸ ἄνω προαγαγών, ἵνα τὰς
τροφὰς ὀλυμπίους καὶ ἀφθάρτους ἀλλὰ μὴ γεώδεις καὶ φθαρτὰς ἔχοι·
παρὸ καὶ τοῦ σώματος ἡμῶν τὸ μὲν ὅσον ἀναισθητότατον πλεῖστον
ἀποστήσας λογισμοῦ τὰς βάσεις γῇ προσερρίζου, τὰς δὲ νοῦ δορυφόρους
αἰσθήσεις καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον πορρωτάτω μὲν τῶν περὶ γῆν ἐξῴκισε, ταῖς
p. 208 M. δὲ | ἀέρος καὶ οὐρανοῦ περιόδοις ἀφθάρτοις οὔσαις ἐνεδήσατο.
(24.) μηκέτ' οὖν ἀπορῶμεν, πῶς ἔννοιαν ἔλαβεν ἄνθρωπος θεοῦ τοῦ 86
ἀειδοῦς, οἱ Μωυσέως γνώριμοι· τὴν γὰρ αἰτίαν χρησμῷ μαθὼν αὐτὸς
ἡμῖν ὑφηγήσατο. ἔλεγε δὲ ὧδε· ψυχὴν οὐδεμίαν τῷ σώματι ὁ ποιῶν
εἰργάζετο ἱκανὴν ἐξ ἑαυτῆς τὸν ποιητὴν ἰδεῖν, λογισάμενος δὲ μεγάλα
ὀνήσειν τὸ δημιούργημα, εἰ λάβοι τοῦ δημιουργήσαντος ἔννοιαν —

---

2 τῷ δ'] τὸ δ' U 9 ὁ δὲ θεός H 10 τῆς om. F κέκληται HL: κεκλήρωται UF 13 πνεῦμα ὀνομάζει UF: πνεῦμα om. HL, ὀνομάζει πνεῦμα Mang. (in Addendis) καλῶ U 14 ᾧ] οὗ U 15 ὑστάτου F 16 ἐξῆψεν U ὃ] ὃ H 18 κατωκάρα corr. Turn.: κατωκάρανα codd. ἀνθρώπω HL 19 ἔχοι UF: ἔχει H, ἔχῃ L 21 προσερίζου U 22 περὶ γῆς UF ἐξώκισεν U, ἐξώκησε F 23 ἀέρος] αἰθέρος coni. Mang. 25 Μωσέως F, Μωσέος H 26 ὧδε om. HL[1] τῷ] τῶν UF σωματοποιῶν F

---

16 φυτὸν οὐράνιον: cf. Plat. Tim. 90 A

εὐδαιμονίας γὰρ καὶ μακαριότητος ὅρος οὗτος —, ἄνωθεν ἐνέπνει τῆς
ἰδίου θειότητος· ἡ δ' ἀόρατος ἀοράτῳ ψυχῇ τοὺς ἑαυτῆς τύπους
87 ἐνεσφαγίζετο, ἵνα μηδ' ὁ περίγειος χῶρος εἰκόνος ἀμοιρήσῃ θεοῦ. τὸ
δ' ἀρχέτυπον οὕτως ἦν ἄρα ἀειδές, ὥστε καὶ ἡ εἰκὼν οὐχ ὁρατή.
τυπωθεῖσα μέντοι κατὰ τὸ παράδειγμα οὐκέτι θνητὰς ἀλλ' ἀθανάτους
ἐννοίας ἐδέχετο· πῶς γὰρ ἂν θνητὴ φύσις μένειν ἅμα καὶ ἀποδημεῖν
ἠδύνατο ἢ τὰ ἐνταῦθα καὶ τὰ ἑτέρωθι καθορᾶν ἢ θάλατταν μὲν περι-
πλεῖν ἅπασαν, γῆν δὲ ἄχρι περάτων ἐπέρχεσθαι, ἢ νόμων καὶ ἐθῶν ἢ
συνόλως πραγμάτων καὶ σωμάτων ἐφάπτεσθαι; ἢ δίχα τῶν ἐπιγείων
καὶ τὰ μετάρσια καταλαμβάνειν, ἀέρα καὶ τροπὰς αὐτοῦ καὶ καιρῶν
ἰδιότητας καὶ ὅσα ταῖς ἐτησίοις ὥραις καινουργούμενά τε κἀξ ἔθους
88 ἀποτελεῖται; ἢ πάλιν δι' ἀέρος εἰς οὐρανὸν ἀπὸ γῆς ἀνίπτασθαι καὶ
τὰς ἐν οὐρανῷ φύσεις ἐξετάζειν, ὡς ἔχουσιν, ὡς κινοῦνται, τίνες ὅροι
τῆς κινήσεως ἀρχῆς καὶ τέλους αὐταῖς, πῶς ἀλλήλαις τε καὶ τῷ παντὶ
κατά τι συγγενείας δίκαιον ἁρμόζονται; τέχνας τε καὶ ἐπιστήμας
ἐπινοῆσαι, ὅσαι τά τε ἐκτὸς δημιουργοῦσι καὶ τὰ περὶ σῶμα καὶ ψυχήν,
ὡς ἑκάτερον βελτιωθήσεται, πραγματεύονται, καὶ μυρία ἄλλα, ὧν οὔτε
89 ἀριθμὸν οὔτε φύσιν λόγῳ περιλαβεῖν εὔπορον; μόνον γὰρ αὐτὸ τῶν παρ'
ἡμῖν ὁ νοῦς ἅτε πάντων ὠκυδρομώτατος καὶ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ γίνεσθαι
δοκεῖ, φθάνει καὶ παραμείβεται, κατὰ ἀοράτους δυνάμεις ἀχρόνως τοῦ
τε παντὸς καὶ μερῶν καὶ τῶν τούτων αἰτίων ἐπιψαύων. ἤδη δὲ οὐ
μόνον ἄχρι τῶν γῆς καὶ θαλάττης ἀλλὰ καὶ ἀέρος καὶ οὐρανοῦ περάτων
ἐλθὼν οὐδ' ἐνταῦθα ἔστη, βραχὺν ὅρον τοῦ συνεχοῦς καὶ ἀπαύστου
δρόμου νομίσας τὸν κόσμον εἶναι, προσωτέρω δὲ χωρῆσαι γλιχόμενος
καὶ τὴν ἀκατάληπτον θεοῦ φύσιν, ὅτι μὴ πρὸς τὸ εἶναι μόνον, κατα-
90 λαβεῖν, ἣν δύνηται. πῶς οὖν εἰκὸς βραχὺν οὕτως ὄντα τὸν ἀνθρώπινον
νοῦν μήνιγγι ἢ καρδίᾳ, βραχέσιν ὄγκοις, ἐγκατειλημμένον μέγεθος οὐρα-
νοῦ καὶ κόσμου | χωρῆσαι τοσοῦτον, εἰ μὴ τῆς θείας καὶ εὐδαίμονος p. 209 M.
ψυχῆς ἐκείνης ἀπόσπασμα ἦν οὐ διαιρετόν; τέμνεται γὰρ οὐδὲν τοῦ
θείου κατ' ἀπάρτησιν, ἀλλὰ μόνον ἐκτείνεται. διὸ μεμοιραμένος τῆς ἐν

1 ὅρος om. UF 2 ἀόρατος] ἀοράτως coni. Mang. ψυχὴ H 5 θνητοὺς U 7 ἠδύνατο om. UF 8 ἐθῶν] ἐθνῶν UH 11 καὶ ἐξ U 12 ἀνίστασθαι U 14 ἀρχῆς τε καὶ U 16 ὅσα F 18 αὐτὸ UF: αὐτῷ H, αὐτὰ L τῶν] τῷ F 20 κατὰ UFH: κατὰ τὰς L 21 αἰτιῶν F 24 δὲ χωρῆσαι codd.: δ' ἐχώρησε Turn. 26 ἣν F: ἦν U, ἧν (sic) H, ἂν L οὕτως] ὄντως F 27 ἢ om. U ἐγκατειλλημμένον H 29 διαιρετέον F 30 κατὰ FH

τῷ παντὶ τελειότητος, ὅταν ἐννοῇ κόσμον, τοῖς πέρασι τοῦ παντὸς
συνευρύνεται ῥῆξιν οὐ λαμβάνων· ὁλκὸς γὰρ ἡ δύναμις αὐτοῦ.

(25.) Ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἐν βραχέσιν εἰρήσθω περὶ οὐσίας ψυχῆς. 91
τὸ δὲ „φωνὴν αἵματος βοᾶν“ (Gen. 4, 10) κατ' ἀκόλουθον οὕτως
ἀποδώσομεν. τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τὸ μὲν ἄφωνόν ἐστι, τὸ δὲ φωνῆεν·
τὸ μὲν ἄλογον ἄφωνον, φωνῆεν δ' ὅσον λογικόν, ὃ δὴ μόνον ἔννοιαν
εἴληφε θεοῦ· τοῖς γὰρ ἄλλοις μέρεσιν οὔτε θεὸν οὔτε τι νοητὸν κατα-
λαβεῖν δυνάμεθα. τῆς οὖν ζωτικῆς δυνάμεως, ἧς τὸ οὐσιῶδες αἷμα, 92
μοῖρά τις ἐξαίρετον ἔσχε γέρας φωνὴν καὶ λόγον, οὐ τὸ διὰ στόματος
καὶ γλώττης ῥέον νᾶμα, ἀλλὰ τὴν πηγήν, ἀφ' ἧς αἱ τοῦ προφορικοῦ
δεξαμεναὶ πληροῦσθαι πεφύκασιν· ἡ δὲ πηγὴ νοῦς ἐστι, δι' οὗ τὰς πρὸς
τὸν ὄντα ἐντεύξεις καὶ ἐκβοήσεις τῇ μὲν ἑκόντες τῇ δὲ καὶ ἄκοντες
ἀναφθεγγόμεθα. ὁ δὲ ἅτε ἀγαθὸς ὢν καὶ ἵλεως τοὺς ἱκέτας οὐκ ἀπο- 93
στρέφεται, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐπὶ τοῖς Αἰγυπτίοις ἔργοις καὶ πάθεσι
στενάζοντες ἀψευδῶς καὶ ἀπλάστως ἐκβοῶσι· τότε γὰρ ἀναβαίνειν φησὶ
Μωυσῆς τοὺς λόγους αὐτῶν πρὸς τὸν θεόν (Exod. 2, 23), τὸν δὲ
ἐπακούσαντα ῥύεσθαι τῶν παρεστώτων κακῶν· ταῦτα δὲ πάντα γίνεσθαι, 94
ὅταν ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου τελευτήσῃ· τὸ παραδοξότατον· εἰκὸς γὰρ ἦν
ἀποθανόντος τυράννου χαίρειν καὶ γεγηθέναι τοὺς τυραννουμένους· ἀλλὰ
τότε λέγονται στενάζειν· „μετὰ γὰρ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκείνας
ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου, καὶ κατεστέναξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ“
(ibid.). πρὸς μὲν οὖν τὸ ῥητὸν ἡ λέξις τὸ εὔλογον οὐ περιέχει, 95
πρὸς δὲ τὰς ἐν ψυχῇ δυνάμεις τὸ κατ' αὐτὴν ἀκόλουθον εὑρίσκεται.
ὁ γὰρ ἀνασκιδνὰς καὶ ἀπορρίπτων τὰς περὶ τῶν καλῶν δόξας ὅταν ἐν
ἡμῖν ζωπυρῆται Φαραὼ καὶ ὑγιαίνειν δοκῇ, εἰ δή τινα τῶν φαύλων
ὑγιαίνειν λεκτέον, τὴν ἡδονὴν ἀποδεχόμεθα ἐγκράτειαν πέραν ὅρων
ἐλαύνοντες· ὅταν δὲ ἀπόκρατος γένηται καὶ τρόπον τινὰ τελευτήσῃ ὁ τοῦ
βδελυρῶς καὶ ἀσελγῶς ζῆν αἴτιος, τὸν σώφρονα ἐναυγασθέντες βίον
μετακλαίομεν καὶ μεταστένομεν τῆς παλαιᾶς διαίτης ἑαυτούς, ὅτι ἡδονὴν

---

2 ὁλκὰς Turn. 4 τὸ δὲ — ψυχῆς (5) om. F οὕτως] ὄντως H 5 ἀποδώσωμεν H 7 τι om. U 11 πληροῦσαι H 12 τῇ μὲν] ἡ μὲν H 14 μάλιστ' H 15 στενάξαντες UF 17 ἐπακούσαντα UF: ὑπακούσαντα HL ῥύεσθαι UFH: ῥύσασθαι L 18 παραδοξώτατον H 22 μὲν οὖν UF: οὖν om. HL 23 ψυχῇ F: ψυχαῖς ceteri δυνάμεις] δυναμέναις H 24 ἀνασκιδνὰς codd.: ἀνασκιδνῶν v 25 ζωπυρῆται H: ζωοπυρῆται UL, ζωοπυρῆσαι F 26 ἀπεδεχόμεθα H 27 ἀπόκρατος] ἀπὸ κρατὸς H; ἀποκόρεστος coni. Koch (Siegfried, Philo p. 46[3]) 28 ἐναυγασθέντος F

ἀρετῆς προτιμήσαντες θνητὸν βίον ἀθανάτῳ ἐπεζεύξαμεν· λαβὼν δ'
οἶκτον τῆς συνεχοῦς ἡμῶν ὀλοφύρσεως ὁ μόνος | εὐμενὴς προσίεται ψυχὰς p. 210 M.
ἱκέτιδας, τὸν δὲ ἐπισεισθέντα τῶν παθῶν Αἰγύπτιον σκηπτὸν ῥᾳδίως
ἀπωθεῖται.
96 (26.) Τῷ δὲ μὴ δεχομένῳ μετάνοιαν Κάιν δι' ὑπερβολὴν ἄγους
ἀδελφοκτονίας οἰκειοτάτας ἀρὰς τίθεται· πρῶτον μὲν γάρ φησιν αὐτῷ·
„καὶ νῦν ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς“ (Gen. 4, 11), δηλῶν πρῶτον ὅτι
οὐχὶ νῦν ὅτε ἐδολοφόνησεν ἐναγὴς καὶ ἐπάρατός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ πρότερον
97 ὅτε ἐβούλευσε τὸν φόνον, τῆς γνώμης ἴσον τῷ τελείῳ δυναμένης. ἕως
μὲν γὰρ τὰ αἰσχρὰ μόνον ἐννοοῦμεν κατὰ ψιλὴν τοῦ νοῦ φαντασίαν,
τότε τῆς διανοίας ⟨οὐκ⟩ ἐσμεν ὕποχοι, δύναται γὰρ καὶ ἀκουσίως ἡ
ψυχὴ τρέπεσθαι· ὅταν δὲ προσγένηται τοῖς βουλευθεῖσιν ἡ πρᾶξις,
ὑπαίτιον γίνεται καὶ τὸ βουλεύσασθαι, τὸ γὰρ ἑκουσίως διαμαρτάνειν
98 ταύτῃ μάλιστα διαγνωρίζεται. κατάρατον δέ φησι τὸν νοῦν οὐκ ἀπ'
ἄλλου τινὸς ἢ ἀπὸ τῆς γῆς ἔσεσθαι· τῶν γὰρ χαλεπωτάτων αὐτοῦ
συμφορῶν τὸ περὶ ἕκαστον ἡμῶν γεῶδες αἴτιον εὑρίσκεται· τὸ γοῦν
σῶμα ἢ νόσῳ χρησάμενον τὰς ἀφ' ἑαυτοῦ προσβαλὸν κῆρας ἄσης καὶ
ἀδημονίας αὐτὸν ἐνέπλησεν ἢ πιανθὲν ἀμέτρως ἀπολαύσει ἡδονῶν
99 ἀμβλυτέρας τὰς εἰς τὸ καταλαμβάνειν ἀκμὰς ἀπειργάσατο. καὶ μὲν δὴ
ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων δεκτικὴ βλάβης ἐστίν· ἢ γὰρ κάλλος ἰδὼν ἔρωτος
ἐτρώθη δεινοῦ πάθους βέλεσιν ἢ θάνατον ἀκούσας γένει προσήκοντός
τινος ὑπὸ λύπης ἐκάμφθη· πολλάκις δὲ καὶ γεῦσις αὐτὸν κατέβαλεν
ἀηδέσι χυλοῖς αἰκισαμένη ἢ πλήθει ἡδέων βαρύνασα· τῶν μὲν γὰρ
πρὸς συνουσίαν οἴστρων τί δεῖ μεμνῆσθαι; πόλεις ὅλας καὶ χώρας καὶ
κλίματα μεγάλα γῆς οὗτοι διέφθειραν, ὧν μάρτυς ἡ ποιητῶν καὶ συγγρα-
100 φέων πληθὺς σχεδὸν ἅπασα. (27.) τὸν δὲ τρόπον, καθ' ὃν ἀπὸ τῆς
γῆς κατάρατος ὁ νοῦς γίνεται, προσυπογράφει λέγων· „ἣ ἔχανε τὸ
στόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου“ (Gen. 4, 11).

---

1 ἐπεζεύξαμεν scripsi: ὑπεζεύξαμεν codd.; θνητῷ βίῳ ἀθάνατον ὑπεζεύξαμεν coni. Mang. 2 μόνος Mang.: νόμος codd. εὐμενὴς F (Mang.): εὐμενῶς ceteri 3 Αἰγυπτίων coni. Mang. 5 ἄγους FHL: ἅγους U 6 ἀρὰς] ἀρετὰς HL πρῶτα F 7 ἀπὸ Mang.: ἐπὶ codd. ὅτι om. L, ὅτι πρῶτον Turn. 8 ἐδολοφώνησεν H 9 τῷ τελείῳ] τῷ τέλει vel τελεῖν coni. Mang., τῇ τελειώσει coni. Wendl.; fortasse τῷ τελειωθέντι 11 οὐκ addidi ὕποχοι] ὑπόδικοι coni. Mang., ἀνυπαίτιοι coni. Wendl. 15 τῆς om. F αὐτοῦ UL: αὐτῷ H, αὐτῶν F 17 αὑτοῦ UF προσβαλὼν HL 18 αὐτὸν HL: ἑαυτὸν UF ἀπολαύσεις U 24 μεμνῆσαι H 25 γῆς] ἃ HL 26 ἀπὸ UF: ἐπὶ HL 27 ὁ νοῦς κατάρατος transp. U 28 αὐτῆς codd.: αὑτῆς v

χαλεπὸν γὰρ διοιχθῆναί τε καὶ ἀνευρυνθῆναι τὰ τῶν αἰσθήσεων στόμια,
ὡς ἀχανέσιν αὐτοῖς τὴν τῶν αἰσθητῶν φορὰν ποταμοῦ πλημμυροῦντος
δίκην ἐπιχεῖσθαι, μηδενὸς τὴν βίαιον ὁρμὴν ἀνωθοῦντος· τότε γὰρ
ἐγκαταποθεὶς ὁ νοῦς τοσούτῳ κλύδωνι βύθιος εὑρίσκεται, μηδ' ὅσον
ἀνανήξασθαι καὶ ὑπερκῦψαι δυνάμενος. ἀλλὰ χρὴ τούτων ἑκάστῳ κατα- 101
χρῆσθαι μὴ πρὸς ἃ δύναται μᾶλλον ἢ πρὸς τὰ βέλτιστα· δύναται μὲν
γὰρ πάνθ' ὁρᾶν χρώματα καὶ σχήματα ἡ ὄψις, ἀλλ' ὁράτω τὰ φωτός,
μὴ σκότους, ἄξια· δύναται δὲ καὶ τὸ οὖς πασῶν ἀντιλαμβάνεσθαι
φωνῶν, ἀλλ' ἐνίων παρακουέτω, μυρία γὰρ τῶν λεγομένων αἰσχρά·
p. 211 M. μηδ' ὅτι γεύσεώς | σοι μεταδέδωκεν ἡ φύσις, ὦ τετυφωμένε, τρόπον
αἰθυίης πάντων ἀπλήστως ἐμφοροῦ· πολλὰ γὰρ τῶν οὐ τροφίμων μόνον
ἀλλὰ καὶ περιττῶν νόσους μετὰ χαλεπῆς ὠδῖνος ἔτεκε· μηδ' ὅτι μερῶν 102
τῶν πρὸς γονὰς ἠξιώθης ἕνεκα τῆς διαμονῆς τοῦ παντός, φθορὰς καὶ
μοιχείας καὶ τὰς ἄλλας οὐκ εὐαγεῖς μίξεις μετέρχου, ἀλλ' ὅσαι μετὰ
νόμου τὸ ἀνθρώπων σπείρουσί τε καὶ φυτεύουσι γένος· μηδ' ὅτι
γλώττης καὶ στόματος καὶ φωνητηρίων ὀργάνων μεμοίρασαι, πάντ'
ἐκλάλει, καὶ τὰ ἄρρητα· τὸ γὰρ ἐχεμυθεῖν ἔστιν ὅπου χρήσιμον. καί μοι
δοκοῦσιν οἱ μαθόντες λέγειν μεμαθηκέναι καὶ ἡσυχάζειν, τῆς αὐτῆς
δυνάμεως περιποιούσης ἑκάτερον, οἱ δ' ὅσα μὴ προσῆκε διεξιόντες οὐ
δύναμιν λόγων ἀλλ' ἡσυχίας ἀσθένειαν ἐπιδείκνυσθαι. διὸ σπουδάζωμεν 103
ἕκαστον τῶν εἰρημένων στομίων καταδεῖν τοῖς ἀρρήκτοις ἐγκρατείας
δεσμοῖς· „ὅσα γὰρ οὐχὶ δεσμῷ καταδεῖται“ φησὶ Μωυσῆς ἐν ἑτέροις
(Num. 19, 15) „ἀκάθαρτα εἶναι,“ ὡς ἂν τοῦ κεχαλάσθαι καὶ κεχηνέναι
καὶ λελύσθαι τὰ ψυχῆς μέρη κακοδαιμονίας αἰτίου, τοῦ δὲ συνῆχθαι
καὶ συνεσφίγχθαι ὀρθὸν καὶ βίον καὶ λόγον ἐργαζομένου. τὸν ἄθεον
οὖν καὶ ἀσεβῆ Κάιν δεόντως καταρᾶται, ὅτι τοὺς φωλεοὺς τοῦ συγκρί-
ματος διοίξας ἐπικέχηνε πᾶσι τοῖς ἐκτός, εὐχόμενος δι' ἀπληστίαν

1 ἀνευρυθῆναι F 2 πλημμυροῦντος F: πλημμύροντος ceteri 3 ἀντωθοῦντος voluit Mang. 4 ἐγκαταποθεὶς UF: ἐγκαρποθεὶς H, ἐγκαρπωθεὶς L 5 ἑκάστων U, ἕκαστον F 7 ἀλλὰ L ὁράτω] ἀοράτως F 10 μεταδέδωκεν UF: μετέδωκεν HL τετυπωμένε FH 11 οὐ ⟨μὴ⟩ τροφίμων coni. Mang. μόνων H 17 ἐκλάλει] ἐκάλει H ἄρρητα] ἀπόρρητα coni. Mang. 19 ποιούσης U οἱ δ'] οὐδ' F 20 ἡσυχίας ἀσθένειαν UF: ἡσυχίαν ἀσθενῆ HL σθαι ἐπιδείκνυνται L: δείκνυσθαι UF, ἐπιδείκνυνται H σπουδάζωμεν U: σπουδάζομεν ceteri 21 στομίων om. F 24 ψυχῆς UF: τῆς ψυχῆς HL τοῦ] τὸ UF 25 ὀρθὸν καὶ UF: καὶ ὀρθὸν HL 26 καὶ om. UF 27 ἐπικέχηναι F τοῖς] τὸ UF δῖαπληστίαν F, δ' ἀπληστίαν L, δι' ἀπληστίας Turn.

δέξασθαί τε αὐτὰ καὶ χωρῆσαι ἐπ' ὀλέθρῳ τοῦ φιλοθέου δόγματος
Ἄβελ.
104 (28.) Ἐργάσεται διὰ τοῦτο τὴν γῆν (Gen. 4, 12), οὐ γεωργήσει·
γεωργὸς μὲν γὰρ πᾶς τεχνίτης, ὅτι τέχνη καὶ ἡ γεωργία, πολλοὶ δὲ τῶν
ἰδιωτῶν γεωπόνοι τὴν ἄνευ ἐμπειρίας ἕνεκα τῶν ἀναγκαίων μετιόντες
ὑπηρεσίαν· οὗτοι μὲν οὖν ἐν οἷς δρῶσι πολλὰ βλάπτουσιν ἐπιστάτου
μὴ τυχόντες· ἃ δ' ἂν καὶ εὖ ἐργάσωνται, κατὰ τύχην, οὐ σὺν λόγῳ,
κατορθοῦσι· τὰ δὲ τῶν γεωργῶν τὰ μετ' ἐπιστήμης ἐνεργούμενα πάντ'
105 ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης ὠφέλιμα. τούτου χάριν ὁ νομοθέτης τῷ δικαίῳ Νῶε
τὴν γεωργικὴν ἀνῆψε τέχνην (Gen. 9, 20), ἐκδιδάσκων ὅτι καθάπερ
γεωργὸς ἀγαθὸς ὁ σπουδαῖος τῆς τε ἀγρίας ὕλης τὰ μὲν ὅσα βλαβερὰ
ἔρνη πρὸς παθῶν ἢ κακιῶν φυτευθέντα ἐκκόπτει, τὰ δ' ὅσα μὴ καρ-
ποτόκα μὲν δύναται δὲ ἀντὶ τείχους φραγμὸς εἶναι ψυχῆς ὀχυρώτατος
ἐᾷ, καὶ πάλιν αὖ τῆς ἡμέρου πάσης κατὰ διαφέροντας καὶ οὐχὶ τοὺς
αὐτοὺς τρόπους ἐπιμελεῖται, τῶν μὲν ἀφαιρῶν, τοῖς δὲ προστιθείς, καὶ
106 τὰ μὲν εἰς μέγεθος αὔξων, τὰ δὲ εἰς βραχύτητα συντέμνων· ἤδη δὲ
καὶ ἄμπελον ἰδὼν εὐθηνοῦσαν τὰς κληματίδας ἔτεινε κατὰ γῆς, τάφρους
ὀρυξάμενος καὶ τὸν χοῦν αὖθις ἐπενεγκών· αἱ δ' ἀντὶ | μερῶν ὅλαι καὶ p. 212 M.
ἀντὶ θυγατέρων μητέρες οὐκ εἰς μακρὰν ἐγίνοντο, ἔτι καὶ τῆς φύσει
μητρὸς ἀποδύσασαι τὸ γῆρας· παυσαμένη γὰρ τοῦ διανέμειν καὶ κατα-
κερματίζειν τὴν τροφὴν πολλοῖς ἐκγόνοις ἅτε ἱκανοῖς γεγονόσιν ἐξ ἑαυτῶν
τρέφεσθαι, παρ' ἣν αἰτίαν λιμώττουσα ἠσθένει, μόλις διακορὴς ἐγένετο,
107 ὡς πιανθεῖσαν πάλιν ἀνηβῆσαι. ἕτερον δὲ ἐθεασάμην, ὃς τῶν ἡμέρων
δένδρων οὐκ εὐγενὲς ὃ μὲν ὑπερεῖχε τῆς γῆς ἔρνος ἔτεμε, μικρὸν δ'
ὅσον πρὸς αὐταῖς ῥίζαις ἀνέχον εἴασε, λαβὼν δ' ἀπ' εὐγενοῦς ἑτέρου
κλάδον εὐφυᾶ τὸν μὲν ἄχρι τῆς ἐντεριώνης καθ' ἓν μέρος ἀπέξεσε,
τὸ δὲ πρὸς ταῖς ῥίζαις οὐ κατὰ πολλοῦ βάθους ἐντεμών, ἀλλ' ὥστε
διαστῆσαι μόνον τὴν ἕνωσιν, τὸ ἀπεξεσμένον ὑπενεγκὼν ἐνηρμόσατο τῷ

---

4 ἡ γεωργία F: ἡ γεωργικὴ ceteri   πολλοὶ δὲ καὶ οἱ τῶν F   7 κατὰ δὲ τύχην F   8 τὰ δὲ τῶν UF: τῶν δὲ HL   τὰ alterum] ἃ UF   13 τείχους] τάχους F   14 ἐᾶν HL   αὐτῆς F   διαφέροντες F   15 τῶν HL: τῷ F, τὸ U   16 συντέμνων] συστέλλων coni. Mang.   17 ἔτεινε UF: ἐκκλίνειν HL, ἐκκλίνει v   18 ἐπενεγκών HL: ὑπενεγκών UF   αἳ F   19 ἐγίνοντο UFH: ἐγένοντο L   τῇ φύσει F   20 ἀποδύσασθαι FH; ἀποδυσάσης coni. Mang. παυσαμένης L   21 ἐκγόνοις UF: ἐγγόνοις HL   23 ὃς] ὡς UF   24 οὐ U εὐγενὲς ὃ om. U   ἔτεμεν U   25 ῥίζαι U   26 τὸν] τὸ U   ἐντεριόνης F   27 ἀντεμών U, ἐκτεμών Mang.   28 διαστῆναι F   ὑπενεγκὼν HL: ἐπενεγκὼν UF; ὑπεισενεγκὼν coni. Mang.

διαστήματι· ἐξ ὧν ἀμφοτέρων μία δένδρου φύσις ἡνωμένη γίνεται, 108
ἑκατέρου μέρους ἀντίδοσιν τῆς ὠφελείας θατέρῳ ποιουμένου· αἱ μὲν
γὰρ ῥίζαι τὸν ἐφαρμοσθέντα τρέφουσι καὶ κωλύουσιν ἀφαυαίνεσθαι κλάδον,
ὁ δ' εὐκαρπίαν ἀμοιβὴν τροφῆς ἀντιχαρίζεται ταύταις. ἔστι δὲ καὶ
ἄλλα μυρία τῶν κατὰ γεωργίαν τεχνικὰ ἔργα, ὧν περιττὸν ἐν τῷ
παρόντι μεμνῆσθαι· τοῦ γὰρ διαφορὰν ἐνδείξασθαι μόνον ἐργάτου γῆς
καὶ γεωργοῦ χάριν ταῦτ' ἐμηκύναμεν. (29.) ὁ μὲν δὴ φαῦλος τὸ 109
γεῶδες σῶμα καὶ τὰς συγγενεῖς αἰσθήσεις αὐτῷ καὶ ὅσα ἐκτὸς αἰσθητὰ
ἐργαζόμενος ἀτέχνως οὐ παύεται, καὶ βλάπτει μὲν τὴν παναθλίαν ψυχὴν
ἑαυτοῦ, βλάπτει δὲ καὶ ὃ δοκεῖ μάλιστα ὠφελεῖν τὸ ἴδιον σῶμα· τῷ
δὲ σπουδαίῳ — τέχνης γὰρ ἔμπειρος γεωργικῆς ἐστιν — ἡ ὕλη πᾶσα
τεχνικῶς καὶ σὺν λόγῳ μεθοδεύεται. ὅταν μέν γε αἱ αἰσθήσεις ἐξυβρί- 110
ζωσι πρὸς τὰ ἐκτὸς αἰσθητὰ μετὰ ἀκατασχέτου ῥύμης ἐκφερόμεναι,
μηχανῇ τινι ὧν ἡ τέχνη κατεσκευάσατο ῥᾳδίως στέλλονται· ὅταν δὲ
παλμῶδες ἐν ψυχῇ πάθος ὠμὸν γένηται κνησμοὺς καὶ γαργαλισμοὺς ἐξ
ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας ἢ πάλιν δηγμούς τε καὶ πτοίας ἐκ φόβου καὶ
λύπης ἐμποιοῦν, προευτρεπισθέντι σωτηρίῳ πεπαίνεται φαρμάκῳ· καὶ
μὴν εἴ τις ἐπινεμομένη κακία μηκύνεται, τῆς ἐν σώματι ἑρπηνώδους
ἀδελφὴ νόσου, λόγῳ τομεῖ τῷ κατ' ἐπιστήμην τέμνεται. τὸν μὲν δὴ 111
τρόπον τοῦτον τὰ τῆς ἀγρίας ὕλης τιθασεύεται, τῶν δ' ἡμέρων καὶ
καρποτόκων ἀρετῶν τὰ φυτὰ πάντα βλαστὰ μὲν ἔχει τὰ ἐπιτηδεύματα,
καρπὸν δὲ τὰς καλὰς πράξεις· ὧν ἕκαστον ἡ γεωργικὴ ψυχῆς τέχνη
συναύξει καὶ τό γε ἐφ' ἑαυτὴν ἧκον μέρος ἀπαθανατίζει ταῖς ἐπι-
μελείαις.

(30.) Ἐναργῶς οὖν ἐπιδέδεικται γεωργὸς μὲν ὁ ἀστεῖος, γεωπόνος 112
δὲ ὁ φαῦλος. καὶ εἴθε μέντοι γεωπονοῦντι αὐτῷ προσετίθει τὴν ἰσχὺν
I. 213 M. τὸ περὶ αὐτὸν γεῶδες, ἀλλὰ μὴ καὶ τῆς | οὔσης ὑφῄρει δυνάμεως·
λέγεται γὰρ ὅτι „οὐ προσθήσει τὴν ἰσχὺν αὐτῆς δοῦναί σοι" (Gen. 4, 12)·

---

2 τῆς] τῶν U θατέρας H 3 ἀφαυανεῖσθαι UFL, ἀφαυνεῖσθαι H, corr. Turn. 4 ὅ δ' H, οὐδ' U εὐκαρπίαν codd.: εὐκαρπίας v τροφῆς scripsi: τροφεῖα codd. δὲ om. HL 5 ἔργα τεχνικὰ τῶν κατὰ γεωργίαν transp. HL 7 ἐμείναμεν (sic) U 12 γε] γὰρ coni. Wendl. ἐξυβρίζωσι UF: ἐξυβρίσωσι HL 13 ἐκφερόμενα H 14 στέλλονται UF: συστέλλονται HL 15 καὶ Wendl.: ἢ codd. 16 καὶ ἐπιθυμίας UF: ἢ ἐπιθυμίας HL 19 τῷ] τοῦ U 20 τιθασσεύεται codd. 21 βλαστὰ] βλάστας coni. Mang., βλαστήματα coni. Wendl. τὰ ⟨καλὰ⟩ ἐπιτηδεύματα coni. Markland 22 γεωργικῆς U 23 γ' U αὑτὴν H ἀπαθανατίζει scripsi: ἀπαθανατίζεται codd. 26 δ' UF 28 προσθήσειν F

113 ὁποῖός τις ἂν γένοιτο ἄνθρωπος ἐσθίων μὲν ἢ πίνων ἀεί, ἐμπιπλάμενος δὲ
μηδέποτε, ἢ ταῖς μετὰ γαστέρα χρώμενος ἡδοναῖς ἐπαλλήλοις καὶ ἔτι ταῖς
πρὸς συνουσίαν ὀρέξεσιν ἀκμάζων· ἡ μὲν γὰρ ἔνδεια ἀσθένειαν, ἰσχὺν
δ' ἡ πλήρωσις ἀπεργάζεται· τὸ δ' ἀκόρεστον ὁ μετ' ἀφθονίας τῶν
ἐπιτηδείων σὺν ἀκρασίᾳ δεινῇ λιμός ἐστιν· ἄθλιοι δ' ὧν μεστοὶ μὲν
114 οἱ ὄγκοι, κεναὶ δ' αἱ ἐπιθυμίαι καὶ ἔτι διψῶσαι. ἀλλὰ τοὺς ἐραστὰς
ἐπιστήμης ἐν ᾠδῇ μεγάλῃ φησὶν ὅτι „ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὴν ἰσχὺν τῆς
γῆς, καὶ ἐψώμισε γεννήματα ἀγρῶν“ (Deut. 32, 13), δηλῶν ὅτι ὁ μὲν
ἄθεος ἀτυχεῖ τοῦ τέλους, ἵνα μᾶλλον ὀδυνᾶται, μὴ προστιθεμένης ἰσχύος
οἷς ἐνεργεῖ, τοὐναντίον δ' ὑφαιρουμένης, οἱ δὲ μετιόντες ἀρετὴν ὑπεράνω
τῶν ὅσα γεώδη καὶ θνητὰ ἱστάμενοι τοῦ κράτους αὐτῶν κατὰ πολλὴν
περιουσίαν ἀλογοῦσιν, ἅτε ἡγεμόνι χρησάμενοι τῆς ἀνόδου θεῷ, ὃς καὶ
τὰ γεννήματα τῶν ἀγρῶν εἰς ἀπόλαυσιν καὶ χρῆσιν ὠφελιμωτάτην
αὐτοῖς ὀρέγει, τὰς μὲν ἀρετὰς ἀγροῖς, ἃ δ' ἀποκύουσι γεννήμασι παρὰ
τὴν γένεσιν ἀπεικάζων· γίνεται μὲν γὰρ ἐκ φρονήσεως τὸ φρονεῖν, ἐκ
δὲ σωφροσύνης τὸ σωφρονεῖν, ἐκ δὲ εὐσεβείας τὸ εὐσεβεῖν, καὶ ἀφ'
115 ἑκάστης τῶν ἄλλων τὸ κατ' αὐτὴν ἐνέργημα. (31.) ταῦτα δὲ ψυχῆς
τροφαὶ κυρίως εἰσὶ τῆς θηλάζειν ἱκανῆς, ὡς ὁ νομοθέτης φησί, „μέλι
ἐκ πέτρας καὶ ἔλαιον ἐκ στερεᾶς πέτρας“ (ibid.), πέτραν τὴν στερεὰν
καὶ ἀδιάκοπον ἐμφαίνων σοφίαν θεοῦ, τὴν τροφὸν καὶ τιθηνοκόμον καὶ
116 κουροτρόφον τῶν ἀφθάρτου διαίτης ἐφιεμένων. αὕτη γὰρ οἷα μήτηρ
τῶν ἐν κόσμῳ γενομένη τὰς τροφὰς ἐξ ἑαυτῆς εὐθὺς ἤνεγκε τοῖς ἀπο-
κυηθεῖσιν· ἀλλ' οὐχ ἅπαντα τροφῆς θείας ἠξιώθη, τὰ δ' ὅσα τῶν
ἐκγόνων ἐπάξια τῶν γεννησάντων εὑρίσκετο· πολλὰ γὰρ ἔσθ' ἃ λιμὸς
117 ἀρετῆς, ὁ τοῦ περὶ τὰ σιτία καὶ ποτὰ σχετλιώτερος, διέφθειρε. φέρεται
δ' ἡ τῆς θείας σοφίας πηγὴ τοτὲ μὲν ἠρεμαιοτέρῳ καὶ πρᾳοτέρῳ
ῥεύματι, τοτὲ δὲ αὖ μετ' ὀξυτέρου τοῦ τάχους καὶ πλείονος φορᾶς
τε καὶ ῥύμης· ὅταν μὲν οὖν ἠρέμα κατέρχηται, μέλιτος γλυκαίνει

---

1 ἂν scripsi: οὖν codd. δὲ om. H 2 ἡδοναῖς ἐπαλλήλοις U: ἐπαλλήλοις ἡδοναῖς ceteri ἔτι Markland: ἐπὶ codd. 4 ὁ F: ὃ ceteri 6 δ' αἱ UH, δὲ αἱ F: δὲ (om. αἱ) L 7 φασὶν (η supra) H 8 γενήματα F δηλῶν ὅτι Markland: δηλονότι FHL, δηλονότι ὅτι U 13 γενήματα UF 14 ἀποκύουσι δείκνυσι L γενήμασι F 15 γὰρ om. F 19 στερεὰν U: στερρὰν ceteri 20 ἀδιάκοπτον HL τροφὴν F 22 γενομένων coni. Mang. 25 διέφθειρεν UH 26 ἠρεμαιτέρῳ H 27 νεύματι U (νάματι Mang.) δ' FL αὖ om. U, αἱ (sic) H

τὸν τρόπον, ὅταν δὲ μετ᾽ ὠκύτητος, ἀθρόα ὕλη καθάπερ ἔλαιον ψυχικοῦ
γίνεται φωτός. τὴν πέτραν ταύτην ἑτέρωθι συνωνυμίᾳ χρώμενος καλεῖ 118
p. 214 M. μάννα, τὸν πρεσβύτατον | τῶν ὄντων λόγον θεῖον, ὃς ὀνομάζεται τὸ
γενικώτατον τί, ἀφ᾽ οὗ δύο ἐγκρίδες, ἡ μὲν ἐκ μέλιτος, ἡ δὲ ἐξ ἐλαίου,
γίνονται, τουτέστιν ἀγωγαὶ δύο σφόδρα ἀδιάκριτοι καὶ σπουδῆς ἄξιαι,
κατ᾽ ἀρχὰς μὲν γλυκύτητα ἐμποιοῦσαι τῶν ἐπιστήμης θεωρημάτων,
αὖθις δὲ καὶ φῶς τηλαυγέστατον ἀπαστράπτουσαι τοῖς μὴ ἀψικόρως
κραταιῶς δὲ καὶ παγίως ἐξ ἀδιαστάτου καὶ συνεχοῦς ἐπιμονῆς
ἐλλαμβανομένοις ὧν ἐρῶσιν. οὗτοι μὲν οὖν, ὡς ἔφην, „ἐπὶ τὴν ἰσχὺν
τῆς γῆς ἀναβιβάζονται“ (Deut. 32, 13).

(32.) Τῷ δὲ ἀθέῳ Κάιν οὐδὲν ἡ γῆ τῶν εἰς εὐτονίαν προστίθησι, 119
καίτοι μηδὲν ἔξω τῶν περὶ αὐτὴν πραγματευομένῳ. διὸ καὶ κατ᾽
ἀκόλουθον „στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς“ εὑρίσκεται (Gen. 4, 12),
τουτέστι λύπῃ καὶ φόβῳ χρώμενος. τοιοῦτος δ᾽ ὁ φαῦλος κακοδαίμονος
βίος, τῶν τεττάρων παθῶν τὰ ὀδυνηρότερα ἀποκεκληρωμένος φόβον τε
καὶ λύπην, τὴν μὲν τοῦ στένειν, τὸν δὲ τοῦ τρέμειν συνώνυμον· ἀνάγκη
γὰρ ἢ παρεῖναί τι κακὸν ἢ μέλλειν γε τῷ τοιούτῳ· τοῦ μὲν οὖν
μέλλοντος ἡ προσδοκία φόβον, τοῦ δὲ παρόντος ἡ χρῆσις λύπην
ἐγέννησεν. ἀλλ᾽ ὅ γε μετιὼν ἀρετὴν ἐν εὐπαθείαις ἀναλογούσαις 120
ἐξετάζεται· ἢ γὰρ περιπεποίηται τἀγαθὸν ἢ περιποιήσεται· τὸ μὲν οὖν
ἔχειν ἀποτελεῖ χαράν, κτημάτων τὸ κάλλιστον, τὸ δὲ σχήσειν προσδοκᾶν
τὴν τροφὴν φιλαρέτων ψυχῶν ἐλπίδα, δι᾽ ἣν ὄκνον μεθιέμενοι σὺν
αὐτοκελεύστῳ ἑτοιμότητι πρὸς τὰ καλὰ τῶν ἔργων ἀπαντῶμεν. ᾗ 121
μὲν οὖν ἀποκεκύηκε δικαιοσύνη ψυχῇ γενεὰν ἄρρενα, τὸν δίκαιον λογισμόν,
ταύτης τὰ λυπηρὰ πάντα ἐξῴκισται. μαρτυρήσει δ᾽ ἡ Νῶε γένεσις —
ὃ ἑρμηνεύεται δίκαιος —, ἐφ᾽ οὗ λέγεται· „οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς
ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν καὶ ἀπὸ τῶν λυπῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν καὶ ἀπὸ
τῆς γῆς ἧς κατηράσατο κύριος ὁ θεός“ (Gen. 5, 29). πέφυκε γὰρ ἡ 122
δικαιοσύνη πρῶτον μὲν ἀνάπαυλαν ποιεῖν ἀντὶ καμάτου τὰ μεθόρια
κακίας καὶ ἀρετῆς ἐξαδιαφοροῦσα, πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ ἀρχὰς καὶ

---

2 πέτραν] τροφὴν coni. Mang. 4 δ᾽ HL 5 γίνεται U 7 ἀψικόρως FH 9 ἐλλαμβανομένοις UF: ἐλλαβομένοις HL 11 δ᾽ F οὐδὲν Mang.: οὐδὲ codd. προστίθησιν U 12 αὐτὴν Mang.: αὐτῆς codd. πραγματευομένων L corr. 15 τεσσάρων L ὀδυνηρότατα coni. Mang. 17 ἢ μέλλειν κακὸν transp. U 18 λύπην] φόβον H 20 ἀγαθὸν F 21 ἀποτελεῖ] αὐτοτελῆ F corr. 22 τροφὸν H μεθιέμενοι H: μεθιέμεν οἱ UFL 23 ἡ U 24 ἀποκεκύηκε UF: ἀποκεκύηται HL δικαιοσύνην codd., corr. Turn. 25 ταύτης Mang.: ταύτῃ codd.

τιμὰς καὶ ὅσα τούτων ἀδελφά, περὶ ἃ πραγματεύεται τὸ πλεῖστον
ἀνθρώπων γένος, ἔπειτα λύπας ἀναιρεῖν, αἳ συνίστανται κατὰ τὰς ἐξ
ἡμῶν αὐτῶν ἐνεργείας — οὐ γάρ, ὡς ἔνιοι τῶν ἀσεβῶν, τὸν θεὸν αἴτιον
κακῶν φησι Μωυσῆς, ἀλλὰ τὰς ἡμετέρας χεῖρας, συμβολικῶς τὰ
ἡμέτερα παριστὰς ἐγχειρήματα καὶ τὰς ἑκουσίους τῆς διανοίας πρὸς τὸ
χεῖρον τροπάς —, (33.) ἐπὶ πᾶσι μέντοι „ἀπὸ τῆς γῆς ἧς κατηράσατο
123 κύριος ὁ θεὸς“ διαναπαύειν· αὕτη δέ ἐστι κακία, | ἣ ταῖς τῶν ἀφρόνων p. 214 M.
ἐνίδρυται ψυχαῖς, ἧς καθάπερ νόσου βαρείας ἀποτροπὴ ὁ δίκαιος εὑρί-
σκεται πανακείας τυχὼν δικαιοσύνης. ὅταν μέντοι διώσηται τὰ κακά,
χαρᾶς ἀναπίμπλαται, ὥσπερ ἡ Σάρρα· φησὶ γάρ· „γέλωτά μοι ἐποίησε
κύριος“ καὶ προστίθησιν· „ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι“ (Gen.
124 21, 6). δημιουργὸς γὰρ ὁ θεὸς σπουδαίου γέλωτος καὶ χαρᾶς ἐστιν.
ὥστε οὐ γενέσεως πλάσμα τὸν Ἰσαάκ, ἔργον δὲ τοῦ ἀγενήτου νομιστέον·
εἰ γὰρ γέλως μὲν Ἰσαὰκ ἑρμηνεύεται, γέλωτος δὲ ποιητὴς ὁ θεὸς κατὰ
τὴν Σάρρας ἀψευδῆ μαρτυρίαν, καὶ τοῦ Ἰσαὰκ ὀρθότατα λέγοιτ' ἂν
εἶναι πατήρ. μεταδίδωσι δὲ καὶ τῷ σοφῷ τῆς ἰδίου κλήσεως Ἀβραάμ,
ᾧ καὶ τὸ χαίρειν, ἐπιγέννημα σοφίας, ἐκτεμὼν λύπην δεδώρηται. εἴ
τις οὖν ἱκανός ἐστιν ἀκοῦσαι τῆς θεοῦ ποιητικῆς, γέγηθε μὲν ἐξ ἀνάγκης
125 αὐτός, συγχαίρει δὲ καὶ τοῖς ἀκροατικῶς πρότερον ἐσχηκόσιν. ἐν δὲ
τῇ τοῦ θεοῦ ποιητικῇ μύθου μὲν πλάσμα οὐδὲν εὑρήσεις, τοὺς δὲ
ἀληθείας ἀσινεῖς κανόνας ἅπαντας ἐστηλιτευμένους, οὐδ' αὖ τὰ φωνῆς
μέτρα καὶ ῥυθμοὺς καὶ μέλη ἀκοὰς διὰ μουσικῆς ψυχαγωγοῦντα, τὰ δὲ
φύσεως αὐτῆς τελειότατα ἔργα τὴν ἴδιον εὐαρμοστίαν κεκληρωμένα.
καθάπερ δὲ ὁ νοῦς ἀκροατικῶς ἔχων τῶν θεοῦ ποιημάτων χαίρει, οὕτως
καὶ ὁ λόγος συνῳδὸς ὢν τοῖς διανοίας ἐνθυμήμασι καὶ τρόπον τινὰ προσέ-
126 χων αὐτοῖς ἐξ ἀνάγκης γέγηθε. (34.) δηλώσει δ' ὁ τῷ πανσόφῳ Μωυσεῖ
δοθεὶς χρησμός, ἐν ᾧ περιέχεται ταῦτα· „οὐκ ἰδοὺ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός
σου, ὁ Λευίτης; ἐπίσταμαι ὅτι λαλήσει αὐτός σοι· καὶ ἰδοὺ αὐτὸς
ἐξελεύσεται εἰς συνάντησίν σοι, καὶ ἰδών σε χαρήσεται ἐν ἑαυτῷ“
(Exod. 4, 14). τὸν γὰρ προφορικὸν λόγον διανοίας ἀδελφὸν ὄντα ἐπί-
στασθαί φησιν ὁ δημιουργὸς ὅτι λαλεῖ· πεποίηκε γὰρ αὐτὸν ὥσπερ ὄργανον

---

8 ἀποτροπὴ HL: ἀποτροπὴν UF δ H 9 πανακείας FHL, παν ακείας U: πανοικείας Turn. διώσηται F: δηώσηται ceteri 11 συγχάρητέ F 13 ἀγεννήτου codd. 14 δὲ om. U 15 ὀρθώτατα FH, ὀρθότατον U 17 ἐπιγένημα UF ἐκτεμὸν coni. Markland 19 ἀκροατικῶς ⟨αὐτῆς⟩ coni. Markland 20 καὶ πλάσμα F 21 αὖ τὰ Mang.: αὐτὰ codd. 24 θεοῦ UF: τοῦ θεοῦ HL οὕτω L 26 Μωσεῖ codd. 27 ἰδοὺ γὰρ H 28 ὁ om. U Λευίτης UF: λέγων ὅτι HL 29 χαρίσεται U 31 λαλήσει coni. Mang. ὄργανον ὥσπερ transp. F

τοῦ συγκρίματος ἡμῶν παντὸς ἔναρθρον ἠχήν. οὗτος ὁ λόγος ἐμοί τε καὶ 127
σοὶ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις φωνεῖ καὶ λαλεῖ καὶ ἑρμηνεύει τὰ ἐνθυμήματα καὶ
προσεξέρχεταί γε ὑπαντησόμενος οἷς ἡ διάνοια λελόγισται. ἐπειδὰν γὰρ
ὁ νοῦς ἐξαναστὰς πρός τι τῶν οἰκείων ὁρμὴν λάβῃ ἢ κινηθεὶς ἔνδοθεν
ἐξ ἑαυτοῦ ἢ δεξάμενος ἀπὸ τῶν ἐκτὸς τύπους διαφέροντας, κυοφορεῖ τε
καὶ ὠδίνει τὰ νοήματα· καὶ βουλόμενος ἀποτεκεῖν ἀδυνατεῖ, μέχρις ἂν
ἡ διὰ γλώττης καὶ τῶν ἄλλων φωνητηρίων ὀργάνων ἠχὴ δεξαμένη
216 M. μαίας τρόπον εἰς φῶς προαγάγῃ τὰ νοήματα. φωνὴ | δὲ τηλαυγεστάτη 128
νοημάτων ἐστὶν αὕτη· καθάπερ γὰρ τὰ ἀποκείμενα ἐν σκότῳ κέκρυπται,
ἕως ἂν ἐπιλάμψαν φῶς αὐτὰ δείξῃ, τὸν αὐτὸν τρόπον τὰ ἐνθυμήματα
ἐν ἀοράτῳ χωρίῳ, διανοίᾳ, ταμιεύεται, μέχρις ἂν οἷα φῶς ἐναυγάσασα
ἡ φωνὴ πάντ' ἐκκαλύψῃ. (35.) παγκάλως οὖν εἴρηται, ὅτι ἐξέρχεται 129
ὁ λόγος τοῖς νοήμασιν ὑπαντησόμενος, καὶ ἐπιτρέχει γε σπουδάζων κατα-
λαβεῖν αὐτά, διὰ τὸν τοῦ μηνῦσαι πόθον. ἑκάστῳ γὰρ τὸ ἴδιον ἔργον
ποθεινότατον· ἴδιον δὲ λόγου τὸ λέγειν, πρὸς ὃ οἰκειώσει φυσικῇ τινι
σπεύδει. γέγηθε δὲ καὶ χαίρει, ὅταν ὥσπερ ἐναυγασθεὶς ἴδῃ καὶ κατα-
λάβῃ τὸν νοῦν τοῦ δηλουμένου πράγματος ἄκρως· τότε γὰρ περιδραξά-
μενος ἄριστος ἑρμηνεὺς γίνεται. τοὺς γοῦν μὴ πάνυ τῶν νοημάτων ἐν 130
ταῖς τοῦ λέγειν διεξόδοις περικρατοῦντας ἀδολέσχους καὶ ἀπεραντολόγους
ὄντας παραιτούμεθα, κενὰς καὶ μακρὰς ἔτι δὲ ἀψύχους κυρίως εἰπεῖν
ῥήσεις συνείροντας. ἀσχημονῶν οὖν ὁ τῶν τοιούτων λόγος δικαίως ἂν
στένοι, ὥστε ἔμπαλιν χαίρειν ἀναγκαῖον τὸν ἐκ περισκέψεως τῶν
ἐνθυμημάτων ἱκανῶς ἐπὶ τὴν ὧν εἶδε καὶ ὧν δυνατῶς κατέλαβε
μήνυσιν ἐλθόντα. γνωρίζεται δὲ τοῦτο σχεδὸν ἅπασιν ἐκ τῆς καθ' 131
ἑκάστην ἡμέραν πείρας· ὅταν μὲν γὰρ ἄκρως εἰδῶμεν ὃ λέγομεν, χαίρων
καὶ γεγηθὼς ὁ λόγος ἐμφαντικωτάτων καὶ κυρίων ὀνομάτων πλουτεῖ,
οἷς κατὰ πολλὴν περιουσίαν εὐτρόχως καὶ ἀπταίστως ἔτι δὲ ἐναργῶς
καὶ ἀνυσίμως τὸ δηλούμενον παρίστησιν· ὅταν δὲ τοῦ νοήματος ἐπαμφο-
τερίζῃ κατάληψις, ὑπὸ δεινῆς ἀπορίας προσεχῶν καὶ εὐθυβόλων ὀνομά-

---

2 φωνεῖ UF: φωνεῖ τε HL λαλεῖ] καλεῖ L 3 προεξέρχεται coni. Markland 5 κυοφορεῖ τε HL: κυοφορεῖται UF 7 ἡ] ἢ H 8 φωνὴ] φῶς vel φέγγος coni. Mang. 9 ἐστὶν αὕτη] ἐστὶ ταύτη F αὕτη] αὐγή coni. Markland 10 ἕως] ὡς H 12 πάντα L, πάντας H εἴρηται UF: ὡς εἴρηται HL 13 γε om. HL 16 σπεύσει F 17 δηλωμένου H 20 παραιτώμεθα Markland ἀψύχους] ψυχροὺς coni. Mang. 22 ὥστ' HL πάλιν U τὸν] τῶν H 23 ἱκανῆς coni. Markland 25 εἴδωμεν U, ἴδωμεν F 29 δινῆς (ει suprascr.) H προσεχῶν] προσηκόντων coni. Mang.

των παραπαίων ἀκυρολογεῖ· διόπερ αὐτός τε ἐν ἀηδίᾳ καὶ ἄσῃ περιρρέων
καὶ πλανώμενος γίνεται τούς τε ἀκούοντας ἀντὶ τοῦ πείθειν τὰ ὦτα
132 ἀλγεῖν ἀναγκάζει. (36.) μήτε δ' ὁ πᾶς λόγος ὑπαντάτω μήτε πᾶσι
τοῖς ἐνθυμήμασιν, ἀλλ' ὁ τέλειος Ἀαρὼν τοῖς τοῦ τελειοτάτου Μωυσέως·
ἐπεὶ τίνος ἕνεκα τῷ „ἰδοὺ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός σου" προσέθηκεν „ὁ
Λευίτης", εἰ μὴ τοῦ διδάξαι χάριν, ὅτι μόνῳ τῷ Λευίτῃ καὶ ἱερεῖ καὶ
σπουδαίῳ λόγῳ προσήκει μηνύειν τὰ ἐνθυμήματα ψυχῆς τελείας ὄντα
133 βλαστήματα; μὴ γάρ ποτε φαύλου λόγος ἑρμηνεὺς γένοιτο δογμάτων
θείων — τὸ γὰρ κάλλος αὐτῶν οἰκείοις μιάσμασιν αἰσχύνει —, μηδ'
ἔμπαλιν σπουδαίου προφορᾷ τὰ ἀκόλαστα καὶ αἰσχρὰ μηνύοιτο, ἀλλ'
134 ἀεὶ τὴν τῶν ἁγίων διήγησιν ἱεροὶ καὶ ἅγιοι ποιείσθωσαν λόγοι. ἔν τινι
τῶν εὐνομωτάτων πόλεων ἔθος εἶναί | φασι τοιοῦτον· ἐπειδάν τις ἢ p. 217 M
βουλῇ ἢ δήμῳ τῶν μὴ βεβιωκότων ὀρθῶς ἐπιχειρῇ γνώμην εἰσηγεῖσθαι,
κωλύεται μὲν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τοῦτο πράττειν, ἀναγκάζεται δὲ πρὸς
τῶν ἀρχόντων ἀνενεγκεῖν τὴν γνώμην ἑνὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν·
εἶτ' ἐκεῖνος ἀναστὰς ἃ ἤκουσε διηγεῖται, ἀπερραμμένου τὸ στόμα τοῦ
διδάξαντος ὁ ἐξ ὑπογυίου μαθητὴς ἀναφανείς, καὶ ἀλλοτρίας εὑρέσεις
ἐπιδείκνυται, οὐδ' ἀκροατοῦ τάξιν ἢ θεατοῦ τὸν ἐπινενοηκότα λαχεῖν
ἀξιώσας. οὕτως οὐδὲ ὠφεληθῆναί τινες πρὸς ἀδίκων ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ
τῆς γενησομένης ὠφελείας μεῖζον τὸ ἐκ τῆς παρακολουθούσης βλαβερὸν
135 αἰσχύνης νομίζουσι. (37.) τοῦτο τὸ δίδαγμα Μωυσῆς ὁ ἱερώτατός
πως ἔοικεν ἀναδιδάξαι· τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ Ἀαρὼν τὸν Λευίτην
ὑπαντᾶν τῷ ἀδελφῷ Μωυσεῖ καὶ ἰδόντα χαίρειν ἐν ἑαυτῷ (Exod. 4, 14).
τὸ δὲ ἐν ἑαυτῷ χαίρειν ἐμφαίνει δίχα τοῦ λεχθέντος ἤδη καὶ πολιτικώ-
τερον δόγμα, δηλοῦντος τοῦ νομοθέτου τὴν γνήσιον καὶ οἰκειοτάτην

1 παραπταίων H ἀηδίᾳ] ἀνδία U ἄσση F περιρρέων F, περιρέων UH: περιρρέεται (ων superscr.) L, περιρρέων τε Turn., περιρρέεταί τε Mang. 2 γίγνεται F τοῦ] τῶν H 4 τοῖς—Ἀαρὼν (5) om. F Μωυσέος H 5 τῷ] τὸ U 9 αἰσχυνεῖ coni. Mang. 12 ἐννομωτάτων F εἶναι] οὖν HL 15 τὴν γνώμην om. F 16 ἀπερραμμένου UF: ἀπερραμμένον HL 17 ὑπογύου F 20 γεννησομένης H ἐκ τῆς] ἐκτὸς U παρακολουθείσης FL 21 τοῦτο τὸ δίδαγμα F: τὸ om. UHL; τοῦτο δὲ δόγμα coni. Mang. Μωσῆς F 22 πως add. F: om. UHL τὸ corr. Turn.: τὸν codd.; τὸ τὸν coni. Mang. 23 Μωσεῖ codd.

11 sqq. cf. Plut. de audiendo 6 p. 41 B Reip. ger. praec. 4 p. 801 B

ἀνθρώπῳ χαράν. κυρίως γὰρ οὔτε ἐπὶ χρημάτων ἢ κτημάτων περι- 136
ουσίᾳ οὔτε ἐπὶ δόξης λαμπρότητι οὐδὲ συνόλως ἐπί τινι τῶν ἐκτὸς
ἀψύχων τε ὄντων καὶ ἀβεβαίων καὶ ἐξ ἑαυτῶν τὰς φθορὰς δεχομένων
χαίρειν ἔνεστι, καὶ μὴν οὐδὲ ἐπὶ ῥώμῃ καὶ εὐτονίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις
σώματος πλεονεκτήμασιν, ἃ καὶ τῶν φαυλοτάτων ἐστὶ κοινὰ καὶ
τοῖς ἔχουσι πολλάκις ὄλεθρον ἀπαραίτητον ἤνεγκεν. ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς 137
τῆς ψυχῆς μόνοις ἀγαθοῖς ἡ ἀνόθευτος χαρὰ καὶ ἀκιβδήλευτος εὑρίσκεται,
ἐν ἑαυτῷ δὴ πᾶς σοφὸς χαίρει, οὐκ ἐν τοῖς περὶ αὑτόν· τὰ μὲν γὰρ
ἐν ἑαυτῷ διανοίας εἰσὶν ἀρεταί, ἐφ' αἷς ἄξιον σεμνύνεσθαι, τὰ δὲ περὶ
αὑτὸν ἢ ἡ εὐπάθεια σώματος ἢ ἡ τῶν ἐκτὸς ἀφθονία, ἐφ' οἷς οὐ
μεγαλαυχητέον.

(38.) Ἐπιδεδειχότες οὖν, ὡς ἐνῆν, διὰ μάρτυρος ἀψευδεστάτου 138
Μωυσέως ὅτι σοφοῦ τὸ χαίρειν ἴδιον, αὖθις ἐπιδείξωμεν ὅτι καὶ τὸ
ἐλπίζειν, οὐχ ἑτέρῳ χρώμενοι μάρτυρι. τὸν γὰρ τοῦ Σὴθ υἱὸν ὄνομα
Ἐνὼς — ἑρμηνεύεται δὲ ⟨ἄνθρωπος⟩ — * * * ἐλπίς· „οὗτος ἤλπισε
p. 218 M. πρῶτον“ φησίν „ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ“ (Gen. 4, 26),
λέγων ὑγιῶς· ἀνθρώπῳ γὰρ τῷ γε πρὸς ἀλήθειαν τί ἂν γένοιτο
οἰκειότερον ἐλπίδος καὶ προσδοκίας κτήσεως ἀγαθῶν παρὰ τοῦ μόνου
φιλοδώρου θεοῦ; τοῦτ' ἐστίν, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἡ μόνη κυρίως
γένεσις ἀνθρώπων, ὡς τῶν μὴ ἐλπιζόντων ἐπὶ θεὸν λογικῆς φύσεως οὐ
μεμοιραμένων. διὸ καὶ προειπὼν ἐπὶ τοῦ Ἐνὼς ὅτι „οὗτος ἤλπισεν 139
ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ“, ῥητῶς ἐπιφέρει· „αὕτη ⟨ἡ⟩

1 ἀνθρώπω UF: ἀνθρώπων HL 2 οὔτε ἐπὶ D: ἢ codd. λαμπρότητα H 3 ἀψύχων] ψυχρῶν D, τυχηρῶν coni. Mang. ὄντων] ἔργων HL ἐξ αὐτῶν HLDPDR 4 χαίρειν om. HL ἔνεστι] ἐστί D 5 τοῦ σώματος DRDV καὶ post ἃ om. L 6 ἤνεγκαν D ἐπεὶ] ἐπὶ UF οὖν ἐν om. UF, ἐν om. H 7 τῆς om. F χαρὰ] φθορὰ HL[1] 8 αὑτόν codd.: αὐτόν v 9 ἐν αὑτῷ coni. Wendl. 10 αὑτὸν codd.: αὐτὸν v ἡ utrumque om. UF 11 μεγαλαυχοτέον H 13 Μωϋσέος FH ἴδιον δὲ H ἐπιδείξωμεν UF: ἐπιδείξομεν HL 15 Ἑνὼς UH ἑρμηνεύεται δὲ ⟨ἄνθρωπος⟩ scripsi et ante ἐλπίς lacunam indicavi (ἔλαχεν ἐλπίς coni. Wendl.) οὗτος] ὅτι F 17 ἀνθρώπων H τῷ] τὸ U 19 τουτέστιν codd. ἡ] ἣ F 21 Ἑνὼς U 22 ἡ addidi

1—6 DK fol. 70r (Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῶν νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας) DP fol. 55r DM fol. 56v DR fol. 67r (Φίλωνος ἐκ τοῦ τῆς τῶν νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας) DV p. 326 Mel. Barocc. fol. 93v (Φίλωνος): κυρίως οὔτε ἐπὶ χρημάτων — ὄλεθρον ἀπαραίτητον ἤνεγκαν διὰ τὸ ἀσύστατον καὶ ἀβέβαιον.

βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων“ (Gen. 5, 1), σπουδαιολογῶν· ἐγγράφεται
γὰρ τῇ θεοῦ βίβλῳ, ὅτι μόνος εὔελπις ἄνθρωπος, ὥστε κατὰ τὰ ἐναντία
ὁ δύσελπις οὐκ ἄνθρωπος. ὅρος οὖν τοῦ μὲν συγκρίματος ἡμῶν ζῷον
λογικὸν θνητόν ἐστι, τοῦ δὲ κατὰ Μωυσῆν ἀνθρώπου διάθεσις ψυχῆς
140 ἐπὶ τὸν ὄντως ὄντα θεὸν ἐλπιζούσης. ἀστεῖοι μὲν οὖν χαρὰν καὶ ἐλπίδα
κλῆρον λαχόντες εὐδαίμονα ἢ ἐχέτωσαν ἢ προσδοκάτωσαν πάντως
ἀγαθά· φαῦλοι δ', ὧν Κάιν ἐστὶ θιασώτης, ἐν λύπαις καὶ φόβοις
ὄντες ἢ μετουσίαν ἢ προσδοκίαν κακῶν ἀργαλεωτάτην μερίδα καρ-
πούσθωσαν, ἐπὶ μὲν τοῖς ἐν χερσὶν ὀδυνηροῖς στένοντες, ἐπὶ δὲ
τοῖς προσδοκωμένοις φοβεροῖς τρέμοντές τε καὶ φρίττοντες (cf. Gen.
4, 12).

141 (39.) Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀρκούντως λελέχθω· τὰ δ' ἑξῆς ἐρευνή-
σωμεν. „καὶ εἶπε“ φησί „Κάιν πρὸς κύριον Μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ
ἀφεθῆναι“ (Gen. 4, 13). τοῦθ' οἷόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν ὁμοίων φανεῖται.
εἰ θαλαττεύουσαν ναῦν ἀπολείποι κυβερνήτης, ἆρ' οὐκ ἀνάγκη τὰ περὶ
πλοῦν τῇ νηὶ διαμαρτάνεσθαι; τί δ', εἰ τέθριππον ἡνίοχος ἐν ἱπποδρο-
μίας ἀγῶνι, οὐκ ἀναγκαῖον ἄτακτον καὶ πλημμελῆ τὸν δρόμον γίνεσθαι
τῷ τεθρίππῳ; τί δ', ὅταν ἀπολειφθῇ πόλις πρὸς ἀρχόντων ἢ νόμων —
ἐν ἄρχουσι δὲ γράφονται δήπου καὶ νόμοι —, οὐκ ἀναρχίᾳ καὶ ἀνομίᾳ,
κακοῖς μεγίστοις, ἡ πόλις ἐκείνη διαφθείρεται; καὶ μὴν σῶμα μὲν
ἀπουσίᾳ ψυχῆς, ψυχὴ δὲ ἀπουσίᾳ λογισμοῦ, λογισμὸς δὲ ἐνδείᾳ
142 ἀρετῆς πέφυκε παραπόλλυσθαι. εἰ δ' ἕκαστον ὧν εἶπον ζημία τοῖς
ἀπολειφθεῖσι γίνεται πρὸς αὐτῶν, πόσῃ τινὶ χρήσεσθαι κακοπραγίᾳ
τοὺς ὑπὸ θεοῦ καταλειφθέντας γνωρίζομεν, οὓς ἀποστραφεὶς καθάπερ
λιποτάκτας ἱερωτάτων θεσμῶν ἐξώρισεν ἀναξίους ἐπιστασίας καὶ ἀρχῆς τῆς
ἑαυτοῦ δοκιμάσας; συνόλως γὰρ εἰδέναι χρή, ὅτι ὁ πρὸς τοῦ κρείττονος
καὶ ὠφελοῦντος ἀφεθεὶς ἐν αἰτίαις καὶ ἐγκλήμασι μεγίστοις γίνεται.
143 πότε γὰρ εἴποις ἂν τὸν ἄτεχνον μάλιστα βλάπτεσθαι; ἆρ' οὐχ ὅταν
πρὸς ἐπιστήμης κατὰ τὸ παντελὲς ἐαθῇ; πότε δὲ τὸν ἀμαθῆ καὶ λίαν

---

1 σπουδαιολόγων FHL, σπουδαιολόγως coni. Mang. 2 τῇ τοῦ θεοῦ F 4 διαθέσεις Turn. 5 ἐλπιζούσης Wendl.: ἐλπίζουσα UFH, ἐλπίζουσιν L ἀστεῖον U 6 λαχόντα HL προσδοκάσθωσαν H 7 ἐλλύπαις H 12 ἐρευνήσωμεν UF: ἐξερευνήσωμεν HL 15 ἀπολίποι F 16 τῇνιί (sic) U 20 σώματα Turn. 22 παραπόλλυσθαι UFH: παραλύεσθαι (πολέ supra scr.) L, παραπολέσθαι v 23 γίγνεται F πρὸς UF: παρ' HL 24 γνωρίζομεν] νομίζομεν coni. Mang. 25 λειποτάκτας codd. τῆς om. L 27 αἰτίοις F μεγάλοις F 28 τῶν ἀτέχνων U

ἀπαίδευτον; οὐχ ὅταν ἀπόλειψιν τὴν ἐπ' αὐτῷ χρηματίσῃ διδασκαλία
p. 219 M. | καὶ μάθησις; πότε δὲ τοὺς ἄφρονας κακοδαιμονίζομεν μᾶλλον; οὐχ ὅταν
φρόνησις αὐτοὺς εἰσάπαν ἀπώσηται; πότε δὲ τοὺς ἀκολάστους ἢ ἀδίκους;
οὐκ ἐπειδὰν σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη φυγὴν ἀίδιον κατ' αὐτῶν
ψηφίσωνται; πότε δὲ τοὺς ἀσεβεῖς; οὐχ ὅταν εὐσέβεια τῶν ἰδίων ὀργίων
ἀποσχοινίσῃ; διό μοι δοκοῦσιν οἱ μὴ τελείως δυσκάθαρτοι εὔξασθαι ἂν 144
κολασθῆναι μᾶλλον ἢ ἀφεθῆναι· ἡ μὲν γὰρ ἄφεσις αὐτοὺς ὥσπερ ἀνερ-
μάτιστα καὶ ἀκυβέρνητα πλοῖα ῥᾷστα ἀνατρέψει, ἡ δὲ κόλασις ἐπανορ-
θώσεται. ἢ οὐκ ἀμείνους μὲν τῶν ἀπαιδαγωγήτων οἱ ὑπὸ παιδαγωγῶν 145
ἐν οἷς ἁμαρτάνουσιν ἐπιπληττόμενοι, ἀμείνους δὲ τῶν ἀνεπιτιμήτων οἱ
ὑπὸ διδασκάλων ἐν οἷς περὶ τὰς τέχνας οὐ κατορθοῦσιν ὀνειδιζόμενοι,
εὐτυχέστεροι δὲ καὶ κρείττους τῶν ἀνεπιτροπεύτων νέων οἱ μάλιστα μὲν
ἐπιστασίας καὶ ἀρχῆς ἀξιωθέντες φυσικῆς, ἣν οἱ γεννήσαντες ἐπὶ τέκνοις
κεκλήρωνται, εἰ δὲ μή, δευτέρων γοῦν ἡγεμόνων ἐπιλαχόντες, οὓς
ὀρφανίας ἔλεος ἐπιτρόπους εἴωθε χειροτονεῖν τὴν γονέων ἐν ἅπασι τοῖς
συμφέρουσι τάξιν ἐκπλήσοντας; (40.) ἱκετεύωμεν οὖν τὸν θεὸν οἱ 146
συνειδήσει τῶν οἰκείων ἀδικημάτων ἐλεγχόμενοι, κολάσαι μᾶλλον ἡμᾶς
ἢ παρεῖναι· παρεὶς μὲν γὰρ οὐκέτι τοῦ ἵλεω δούλους ἑαυτοῦ, γενέσεως
δὲ τῆς ἀνηλεοῦς ἀπεργάσεται, κολάζων δὲ ἐπιεικῶς τε καὶ πρᾴως ἅτε
χρηστὸς ὢν ἐπανορθώσεται τὰ ἁμαρτήματα, τὸν σωφρονιστὴν ἔλεγχον,
τὸν ἑαυτοῦ λόγον, εἰς τὴν διάνοιαν ἐκπέμψας, δι' οὗ δυσωπήσας καὶ
ὀνειδίσας περὶ ὧν ἐπλημμέλησεν αὐτὴν ἰάσεται. διὰ τοῦτο „πάνθ' 147
ὅσα ἂν εὔξηται χήρα καὶ ἐκβεβλημένη κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς“ φησὶν
ὁ νομοθέτης μενεῖν αὐτῇ (Num. 30, 10)· τὸν μὲν γὰρ θεὸν ἄνδρα καὶ
πατέρα τῶν ὅλων σπορὰν καὶ γένεσιν ἁπάντων παρεχόμενον ἐνδίκως
φήσομεν, διάνοιαν δὲ ἐκβεβλῆσθαι καὶ χήραν θεοῦ, ἥτις ἢ γονὰς θείας
οὐ παρεδέξατο ἢ παραδεξαμένη ἑκουσίως αὖθις ἐξήμβλωσε. τοιγαροῦν 148
ὅσα ἂν ὁρίσηται, καθ' ἑαυτῆς ὁριεῖται, καὶ ταῦτα μενεῖ πάντως ἀνίατα·
πῶς γὰρ οὐ κακὸν ἀπευκτόν, ὁρίζεσθαί τι καὶ παγίως ἀποφαίνεσθαι
περὶ αὑτῆς γένεσιν τὴν ἄστατον πάντῃ καὶ φορητήν, ἐπιγράφουσαν

1 ἐπ' αὐτῷ] ἀπ' αὐτοῦ coni. Mang. 4 καθ' ἑαυτῶν F 5 ὀργίων Mang.: ὀρύων U, ὀργυιῶν F, ὀργῆς HL 8 ῥᾶστον U ἀνατρέπει H 11 οὐ κατορθοῦσιν] οὐκ ἀνορθοῦσιν F 17 οἰκείων] ἰδίων U 20 ἐπανωρθώσεται F ἐλέγχων U 23 ἂν] ἐὰν UF 24 μενεῖν Mang.: μένειν codd. 26 ἐκβεβλῆσθαι] fort. ἐκβεβλημένην καὶ χήραν UF: τὴν χήραν HL 27 ἀκουσίως U ἐξήμβλωσεν U 28 ἂν] ἐὰν FH μένει FH 29 ἄπευκτον F: ἄφευκτον UHL 30 αὐτῆς codd.

αὐτῇ τὰς τοῦ ποιοῦντος ἀρετάς; ὧν μία ἐστί, καθ' ἣν ἀνενδοιάστως
149 καὶ ἀκλινῶς ἕκαστα ὁρίζεται. τοιγαροῦν οὐ χηρεύσει μόνον ἐπιστήμης,
ἀλλὰ καὶ ἐκβεβλήσεται· τοῦτο δ' ἐστὶ τοιοῦτον· ἡ χηρεύουσα μὲν μήπω
δὲ ἐκβεβλημένη τοῦ καλοῦ ψυχὴ δύναταί πως ἐγκαρτερήσασα τὰς πρὸς
τὸν ὀρθὸν λόγον τὸν νόμιμον ⟨ἄνδρα⟩ συμβάσεις καὶ καταλλαγὰς εὑρεῖν·
ἡ δ' ἅπαξ διαζευχθεῖσα καὶ | διοικισθεῖσα ὡς ἄσπονδος μέχρι τοῦ p. 220 M
παντὸς αἰῶνος ἐκτετόξευται, εἰς τὸν ἀρχαῖον οἶκον ἐπανελθεῖν ἀδυνατοῦσα.
150 (41.) Περὶ μὲν οὖν τοῦ „μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναι“
τοσαῦτα εἰρήσθω· τὰ δ' ἀκόλουθα σκεψώμεθα. „εἰ ἐκβάλλεις με“
φησί „σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου
κρυβήσομαι“ (Gen. 4, 14). τί λέγεις, ὦ γενναῖε; ἐὰν ἐκβληθῇς ἐξ
151 ἁπάσης τῆς γῆς, ἔτι κρυβήσῃ; τίνα τρόπον; ζῆν γὰρ δύναιο ἄν; ἢ τοῦτ'
ἠγνόησας, ὅτι τοῖς ζῴοις ἡ φύσις διαφέροντας καὶ οὐχὶ τοὺς αὐτοὺς
τόπους πρὸς διαμονὴν ἐδωρήσατο, θάλατταν μὲν ἰχθύσι καὶ παντὶ τῷ
ἐνύδρῳ γένει, γῆν δὲ ἅπασι τοῖς χερσαίοις; χερσαῖον δὲ κατὰ γοῦν τὰς
σώματος συγκρίσεις ζῷον καὶ ἄνθρωπός ἐστι· διὰ τοῦτο ἀμείψαντα τὰς
οἰκείους χώρας ἕκαστα καὶ ὥσπερ εἰς ἀλλοδαπὴν ἐλθόντα ῥᾳδίως
τελευτᾷ, τὰ μὲν χερσαῖα καθ' ὕδατος δύντα, τὰ δ' ἔνυδρα ἐπὶ χέρσον
152 ἀναπλεύσαντα. εἴπερ οὖν ἐκβληθείης ἀπὸ γῆς ἄνθρωπος ὤν, ποῖ
τετράψῃ; νήξῃ καθ' ὕδατος τὴν τῶν ἐνύδρων ἀπομιμούμενος φύσιν;
ἀλλ' ὑποβρύχιος αὐτίκα τεθνήξῃ. ἀλλὰ πτερώσας καὶ μετεωρίσας
σαυτὸν ἀεροβατεῖν ἐθελήσεις τὸ χερσαῖον εἰς πτηνοῦ γένος μεταβαλών;
ἀλλ' εἰ δύνασαι, μετάπλαττε καὶ μεταχάραττε τὸ θεῖον νόμισμα· ἀλλ'
οὐ δυνήσῃ· ὅσῳ γὰρ ἂν μετεωρότερον σεαυτὸν ἐξάρῃς, τοσούτῳ θᾶττον
ἀφ' ὑψηλοτέρου μετὰ πλείονος φορᾶς ἐπὶ γῆν τὸ οἰκεῖον χωρίον
153 ἐνεχθήσῃ. (42.) ἄνθρωπος δ' ἂν ᾖ τι τῶν γενομένων κρύπτεσθαι
δυνηθείη θεόν; ποῦ; τὸν ἐφθακότα πάντῃ, τὸν ἄχρι περάτων ἀποβλέποντα,
τὸν πεπληρωκότα τὸ πᾶν, οὗ τῶν ὄντων οὐδὲ τὸ βραχύτατον
ἔρημον; καὶ τί παράδοξον, εἰ μηδενὶ τῶν γενομένων ἐφικτὸν κρύπτεσθαι

1 αὐτῇ UF 2 ἐπιστήμη HL 5 ἄνδρα add. Mang. συμβιβάσεις FL 6 διοικηθεῖσα HL 10 ἐκβάλλεις UHL: ἐκβάλῃς F, ἐκβαλεῖς v 11 ἀπὸ προσώπου UF: ἀπὸ τοῦ προσώπου HL 13 τῆς om. U κρυβήσῃ FL[2]: κρυφθήσῃ UHL[1] τοῦτ'] τούτων U 14 ἠγνόησεν HL[1] 15 θάλαττα H 16 γοῦν] μὲν F 18 οἰκείους F: οἰκείας UHL 22 μετεωρήσας UF 23 αὐτὸν U πτηνὸν coni. Markland 25 ὅσον L ἂν F: ἐὰν UHL θᾶττον μᾶλλον L 26 φορᾶς] χαρᾶς H 30 τί] τὸ U ἐφηκτὸν H

τὸ ὄν, ὁπότε οὐδὲ τὰς ὑλικὰς ἀρχὰς ἔνεστι διεκδῦναι, ἀλλ' ἀνάγκη
τῷ μίαν διαφυγόντι εἰς ἑτέραν μεταβῆναι; εἰ τὸ ὄν, καθ' ἣν τέχνην 154
ἐποίει τὰ ἀμφίβια, κατὰ ταύτην καὶ ζῷον πανταχοῦ βιωσόμενον ἐβουλήθη
καινουργῆσαι, τοῦτο τὸ ζῷον, εἰ μὲν τὰ βάρος ἔχοντα ἀπεδίδρασκε γῆν
καὶ ὕδωρ, πρὸς τὰ τῇ φύσει κοῦφα ἀέρα καὶ πῦρ ἧκεν ἄν, ἔμπαλιν δ'
ἐνομιλῆσαν τοῖς μεταρσίοις, εἰ μετανάστασιν ἐζήτει τὴν ἀπ' αὐτῶν,
τὸν ἐναντίον ἤμειψεν ἂν χῶρον· ἔδει γὰρ αὐτὸ πάντως καθ' ἕν τοῦ
κόσμου μέρος προφαίνεσθαι, ἐπειδὴ τοῦ παντὸς ἔξω δραμεῖν ἦν ἀδύνατον,
πρὸς τῷ μηδὲ ἐκτὸς ὑπολελεῖφθαί τι τὸν δημιουργὸν ὅλας δι' ὅλων τὰς
τέτταρας ἀρχὰς εἰς τὴν τοῦ κόσμου σύστασιν ἀναλώσαντα, ἵνα ἐκ
221 M. μερῶν τελείων τελειότατον | ἀπεργάσηται τὸ πᾶν. ὁπότ' οὖν ὅλον 155
ἐκφυγεῖν τὸ τοῦ θεοῦ ἔργον ἀμήχανον, πῶς οὐκ ἀδύνατον μᾶλλον
ἀποδρᾶναι τὸν ποιητὴν καὶ ἡγεμόνα τούτου; μηδεὶς οὖν τὴν πρόχειρον
ἐκδοχὴν τοῦ λόγου παραδεχόμενος ἀνεξετάστως τῷ νόμῳ τὴν ἰδίαν
εὐήθειαν προσαρτάτω, περισκεψάμενος δ' ὅπερ αἰνίττεται δι' ὑπονοιῶν
τὸ σαφὲς διαγνώτω. (43.) μήποτ' οὖν ὅπερ ἐμφαίνεται διὰ τοῦ „εἰ 156
ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου
σου κρυβήσομαι“ τοῦτ' ἐστίν· εἰ μὴ παρέχεις μοι τὰ γῆς ἀγαθά, οὐδὲ
τὰ οὐρανοῦ δέχομαι· καὶ εἰ μή τίς ἐστι χρῆσις καὶ ἀπόλαυσις ἡδονῆς,
καὶ ἀρετὴν παραιτοῦμαι· καὶ εἰ τῶν ἀνθρωπείων μὴ μεταδίδως ἀγαθῶν,
ἔχε καὶ τὰ θεῖα. τὰ γὰρ παρ' ἡμῖν ἀναγκαῖα καὶ τίμια καὶ γνήσια ὡς 157
ἀληθῶς ἀγαθὰ ταῦτα· φαγεῖν, πιεῖν, [περιβαλέσθαι,] ποικιλίαις χρωμάτων
δι' ὄψεως ἡσθῆναι, μελῳδίαις παντοδαπῶν ἤχων δι' ἀκοῆς τερφθῆναι,
ἀτμῶν ἀποφοραῖς εὐώδεσι διὰ μυκτήρων γανωθῆναι, ταῖς γαστρὸς καὶ
μετὰ γαστέρα ἡδοναῖς ἁπάσαις εἰς κόρον χρήσασθαι, τῆς ἀργύρου καὶ

1 ἀλλὰ F 2 μετεμβῆναι F εἰ τὸ ὄν scripsi: εἴτ' οὖν UHL, εἴτουν F, εἰ γοῦν Mang. 3 ἐβουλήθη HL: ἐβλήθη UF 5 δ' om. UF 6 εἰ om. UF 7 καθ' ἓν πάντως transp. U 8 τοῦ παντὸς UF: τοῦ om. HL 9 τῷ] τὸ UL μηδὲν L ὑπολελεῖφθαι UFH: ὑπολειφθῆναι L τὸν δημιουργὸν codd.: τοῦ δημιουργοῦ v ὅλων UF: ὅλου HL 10 ἀναλώσαντα codd.: ἀναλώσαντος v 15 ἐξαρτάτω H 17 ἐκβάλλεις FH: ἐκβαλεῖς UL ἀπὸ προσώπου UF: ἀπὸ τοῦ προσώπου HL 18 τουτέστιν codd. γῆς UF: τῆς γῆς HL 20 ἀνθρωπείων UF: ἀνθρωπίων H, ἀνθρωπίνων L εἰ μὴ τῶν ἀνθρωπείων transp. U 22 περιβαλέσθαι seclusit Wendl. (cf. 294,2) ποικιλίαις UF: ποικίλαις HL ποικίλαις χρωμάτων ἰδέαις Mang. 23 δι' ὄψεως om. H ἡσθῆναι UF: ἡδέως ἡσθῆναι HL 24 ταῖς] τῆς F

9 sqq. cf. Platonis Tim. p. 32 C

χρυσοῦ κτήσεως μὴ ἀμελῆσαι, τιμὰς καὶ ἀρχὰς καὶ ὅσα ἄλλα συντείνοντα
πρὸς δόξαν περιβαλέσθαι· φρόνησιν δ' ἢ καρτερίαν ἢ δικαιοσύνης αὐστηρὰς
διαθέσεις ἐπίπονον παρασκευαζούσας βίον ἐῶμεν· εἰ δ' ἄρα καὶ χρηστέον
158 αὐταῖς, οὐχ ὡς ἀγαθοῖς τελείοις χρηστέον, ἀλλὰ ὡς ποιητικοῖς ἀγαθοῦ. σὺ
μὲν οὖν, ὦ καταγέλαστε, φῂς ὅτι τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἐκτὸς ἀφαιρε-
θεὶς πλεονεκτημάτων εἰς ὄψιν οὐκ ἀφίξῃ θεοῦ; ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι, ἐὰν
ἀφαιρεθῇς, πάντως ἀφίξῃ· λυθεὶς γὰρ τῶν ἀρρήκτων σώματος καὶ περὶ
159 σῶμα δεσμῶν φαντασιώσῃ τὸν ἀγένητον. (44.) ⟨τὸν⟩ Ἀβραὰμ οὐχ
ὁρᾷς ὅτι „γῆν καὶ συγγένειαν καὶ πατρὸς οἶκον", τὸ σῶμα, τὴν αἴσθησιν,
τὸν λόγον, „καταλιπὼν" (Gen. 12, 1) ἄρχεται ταῖς τοῦ ὄντος ἐντυγχά-
νειν δυνάμεσιν; ὅταν γὰρ ὑπεξέλθῃ πᾶσαν τὴν οἰκίαν, λέγει ὁ νόμος
ὅτι „ὤφθη ὁ θεὸς αὐτῷ" (Gen. 12, 7), δηλῶν ὅτι ἐναργῶς φαίνεται τῷ
τὰ θνητὰ ὑπεκδύντι καὶ εἰς ἀσώματον τοῦδε τοῦ σώματος ψυχὴν
160 ἀναδραμόντι. διὸ καὶ Μωυσῆς „λαβὼν τὴν αὑτοῦ σκηνὴν ἔξω πήττει
τῆς παρεμβολῆς" (Exod. 33, 7) καὶ μακρὰν διοικίζει τοῦ σωματικοῦ
στρατοπέδου, μόνως ἂν οὕτως ἐλπίσας ἱκέτης καὶ θεραπευτὴς ἔσεσθαι
τέλειος θεοῦ. τὴν δὲ σκηνὴν ταύτην κεκλῆσθαί φησι μαρτυρίου, σφόδρα
παρατετηρημένως, ἵν' ἡ τοῦ ὄντος | ὑπάρχῃ, μὴ καλῆται μόνον· τῶν p. 222 M.
γὰρ ἀρετῶν ἡ μὲν θεοῦ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι κατὰ τὸ εἶναι συνεστῶσα,
ἐπεὶ καὶ ὁ θεὸς μόνος ἐν τῷ εἶναι ὑφέστηκεν· οὗ χάριν ἀναγκαίως
ἐρεῖ περὶ αὑτοῦ· „ἐγώ εἰμι ὁ ὤν" (Exod. 3, 14), ὡς τῶν μετ' αὐτὸν
οὐκ ὄντων κατὰ τὸ εἶναι, δόξῃ δὲ μόνον ὑφεστάναι νομιζομένων· ἡ δὲ
Μωυσέως σκηνὴ συμβολικῶς οὖσα ἀνθρώπου ἀρετὴ κλήσεως, οὐχ
ὑπάρξεως, ἀξιωθήσεται, μίμημα καὶ ἀπεικόνισμα τῆς θείας ἐκείνης
161 ὑπάρχουσα. τούτοις ἕπεται καὶ τὸ Μωυσῆν, ὁπότε χειροτονεῖται „θεὸς
τοῦ Φαραώ", μὴ πρὸς ἀλήθειαν γεγενῆσθαι, δόξῃ δὲ μόνον ὑπολαμ-
βάνεσθαι· θεὸν γὰρ διδόντα μὲν οἶδα καὶ χαριζόμενον, διδόμενον δὲ οὐ
δύναμαι νοῆσαι. λέγεται δὲ ἐν ἱεραῖς βίβλοις· „δίδωμί σε θεὸν Φαραώ"
(Exod. 7, 1), τοῦ διδομένου πάσχοντος, οὐ δρῶντος· δραστήριον δὲ τὸ
162 ὄντως ὄν, οὐ πάσχον, ἀναγκαῖον εἶναι. τί οὖν διὰ τούτων συνάγεται;

2 περιβάλλεσθαι F αὐστηρὰς codd.: αὐστηρᾶς v 3 παρασκευάσας H 4 ἀλλ' U 5 φῂς om. in lacuna H 6 ἀφίξοι H δέ] δή coni. Mang. 7 ἀρρήκτων UF (coni. Markland): ἀρρήτων HL 8 φαντασιωθήσῃ FH ἀγέννητον UHL τὸν add. Markland 13 ψυχὴν] σκηνὴν coni. Markland 14 Μωσῆς U αὑτοῦ codd.: αὐτοῦ v 16 μόνως UF: μόνως γὰρ HL 17 τέλειος] τέλος U 18 καλεῖται H 20 ὑφέστηκεν UF: ἐφέστηκεν HL 21 ἐρεῖ] ἔνι FL[2] αὑτοῦ codd.: αὐτοῦ v 23 Μωϋσέος FH 28 σε] σοι H 29 οὐ] ἢ H 30 πάσχων H ἀναγκαῖον scripsi: ἀναγκαίως codd. διὰ UF: δὴ HL

ὅτι ὁ σοφὸς λέγεται μὲν θεὸς τοῦ ἄφρονος, πρὸς ἀλήθειαν δὲ οὐκ ἔστι
θεός, ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀδόκιμον τετράδραχμόν ἐστι τετράδραχμον· ἀλλ'
ὅταν μὲν τῷ ὄντι παραβάλληται, ἄνθρωπος εὑρεθήσεται θεοῦ, ὅταν
δὲ ἄφρονι ἀνθρώπῳ, θεὸς πρὸς φαντασίαν καὶ δόκησιν, οὐ πρὸς ἀλή-
θειαν καὶ τὸ εἶναι, νοούμενος. (45.) τί οὖν ματαιάζεις λέγων „εἴ με 163
ἐκβάλλεις ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ σὲ κρυβήσομαι“ (Gen. 4, 14); τοὐναντίον
γὰρ εἴ σε τοῦ γεώδους ἀπελάσαι, τὴν εἰκόνα ἐμφανῶς δείξει τὴν ἑαυτοῦ.
τεκμήριον δέ· σὺ μὲν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ μεταστήσῃ, μεταναστὰς
δὲ τὸ γήινον σῶμα οὐδὲν ἧττον οἰκήσεις· λέγει γὰρ αὖθις· „ἐξῆλθε δὲ
Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν ⟨ἐν⟩ τῇ γῇ“ (Gen. 4, 16)·
ὥστε οὐκ ἐκβληθεὶς ἀπὸ γῆς ἀποκέκρυψαι τὸν ὄντα, ἀλλ' ἐκτραπεὶς
αὐτὸν εἰς γῆν καταπέφευγας, τὸ θνητὸν χωρίον. καὶ μὴν οὐδὲ πᾶς 164
„ὁ εὑρίσκων σε ἀποκτενεῖ“, καθάπερ σοφιζόμενος διεξῄεις (Gen. 4, 14)·
τὸ γὰρ εὑρισκόμενον ὑπὸ δυοῖν, ἢ ὁμοίου ἢ ἀνομοίου, πάντως εὑρί-
σκεται, ὑπὸ μὲν [οὖν] τοῦ ὁμοίου καὶ συγγενοῦς διὰ τὴν ἐν ἅπασιν
οἰκειότητα καὶ κοινωνίαν, ὑπὸ δὲ τοῦ ἀνομοίου διὰ τὴν ἀντίπαλον ἀλλο-
τριότητα· τὸ μὲν οὖν ὅμοιόν ἐστι καὶ φυλακτικὸν τοῦ παραπλησίου,
τὸ δ' ἀνόμοιον καὶ φθαρτικὸν τοῦ διαλλάττοντος. ἴστωσαν δὴ καὶ ὁ 165
Κάιν καὶ εἴ τις ἕτερος πανοῦργος, ὅτι οὐχ ὑπὸ παντὸς τοῦ ἐντυγχάνοντος
ἀναιρεθήσεται, ἀλλὰ ῥᾳδιουργοὶ μὲν ἀδελφὰς καὶ συγγενεῖς κακίας
ἐζηλωκότες φρουροὶ καὶ φύλακες αὐτοῦ γενήσονται, φρόνησιν δ' ὅσοι
καὶ ἄλλην ἀρετὴν ἐξεπόνησαν ὡς ἄσπονδον ἐχθρόν, ἣν δύνωνται,
223 M. καθελοῦσι· πάντα γάρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, καὶ σώματα καὶ | πράγματα
πρὸς μὲν οἰκείων καὶ φίλων σῴζεται, πρὸς ἀλλοτρίων δὲ καὶ δυσμενῶν
διαφθείρεται. διὰ τοῦτο καὶ ὁ χρησμὸς ἀντιμαρτυρῶν τῇ προσποιήτῳ 166
εὐηθείᾳ τοῦ Κάιν φησίν· „οὐχ οὕτως“ φρονεῖς ὡς λέγεις (Gen. 4, 15)·
λέγεις μὲν γὰρ ὅτι πᾶς ὁ τὰ παλαίσματά σου τῆς τέχνης εὑρὼν
ἀνελεῖ, οἶδας δὲ ὅτι οὐχὶ πᾶς, μυρίων ἐν τῇ σῇ τεταγμένων συμμαχίᾳ,
ἀλλὰ μόνος ὁ ἀρετῇ μὲν φίλος σοὶ δὲ ἐχθρὸς ἀσύμβατος.

---

2 τετράδαγμον (bis) H, τέτραγμον (bis) UF 3 παραβάληται H 4 ἀνθρώπω UF: θεῷ HL, om. Turn. 5 καὶ ⟨κατὰ⟩ coni. Wendl. με] μὲν H 6 ἐκβάλλεις UF: ἐκβαλεῖς HL τῆς om. U σὲ UFH: σοῦ L κρύβομαι UH
7 ἀπελάσαι F, ἀπελᾶσαι U: ἀπελάσω HL δείξει scripsi: δεῖξαι UF, δείξω HL 8 τοῦ om. U 10 ᾤκισε H ἐν om. codd., add. Turn.
τῇ om. L 11 ἐκβλήθης (sic) F ἀπὸ γῆς ἐκβληθεὶς transp. U
13 ἀποτεχνεῖ (sic) F, ἀποτεκτένει H 14 δυεῖν F 15 οὖν seclusi διὰ τὴν UF: διὰ om. HL 16 διὰ F: δεῖ HL, om. U 17 φυλακὸν H 18 τὸ δὲ U
25 ἀντὶ μαρτύρων F 26 οὕτως codd.: οὕτω v

167 (46.) „Ὁ δ' ἀποκτείνας“ φησί „Κάιν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει“ (Gen. 4, 15). καὶ τοῦτο τίνα ἔχει λόγον πρὸς τὰς ῥητὰς διερμηνεύσεις. οὐκ οἶδα· οὔτε γὰρ τίνα ἐστὶ τὰ ἑπτὰ οὔτε πῶς ἐκδικούμενα οὔτε ὃν τρόπον παρίεται καὶ ἐκλύεται, δεδήλωκεν· ὥστε τροπικώτερον

168 καὶ δι' ὑπονοιῶν ἀνάγκη πάντα τὰ τοιαῦτα λέγεσθαι νομίζειν. μήποτ' οὖν ὃ βούλεται παριστάνειν ἐστὶ τοιόνδε· τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς εἰς ἑπτὰ διανέμεται μοίρας, ὅρασιν ἀκοὴν ὄσφρησιν γεῦσιν ἁφὴν λόγον γόνιμον· εἰ δή τις τὸν ὄγδοον ἀνέλοι, νοῦν τὸν ἡγεμόνα τούτων Κάιν, παραλύσει καὶ τὰ ἑπτά· ῥώμῃ μὲν γὰρ τῆς διανοίας καρτερᾷ πάντα συρρώννυται, ἀσθενείᾳ δὲ συγκάμνει, φθορᾷ δὲ ἣν ἐπάγει κακία παντελεῖ πάρεσίν τε

169 καὶ ἔκλυσιν λαμβάνει. τὰ δὲ ἑπτὰ ταῦτα ἐν μὲν σοφοῦ ψυχῇ ἀμίαντα καὶ καθαρά, ταύτῃ καὶ τιμῆς ἐπάξια εὑρίσκεται, ἐν δὲ ἄφρονος ἀκάθαρτα καὶ μεμιασμένα καὶ ὅπερ εἶπεν ἐκδικούμενα, ἴσον τῷ δίκης

170 ἐπάξια καὶ τιμωρίας. ὁπότε γοῦν τὴν γῆν ὕδατι καθαίρειν ὁ δημιουργὸς διενοήθη καὶ τὴν ψυχὴν τῶν ἀμυθήτων ἀδικημάτων κάθαρσιν λαβεῖν ἐκνιψαμένην καὶ ἀπολουσαμένην τὰ μιάσματα τρόπον ἁγνείας ἱερᾶς, παραινεῖ τῷ φανέντι δικαίῳ, ὃς οὐ παρεσύρη τῇ τοῦ κατακλυσμοῦ φορᾷ, εἰσάγειν εἰς τὴν κιβωτόν, ὅπερ ἦν τὸ ψυχῆς ἀγγεῖον τὸ σῶμα, „ἀπὸ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν ἑπτά, ἄρρεν καὶ θῆλυ“ (Gen. 7, 2), δικαιώσας τὸν ἀστεῖον λογισμὸν χρῆσθαι μέρεσι τοῖς τοῦ ἀλόγου πᾶσι καθαροῖς.

171 (47.) καὶ τοῦθ' ὅπερ ὥρισεν ὁ νομοθέτης ἐξ ἀνάγκης παρακολουθεῖ πᾶσι τοῖς σοφοῖς· ἔχουσι γὰρ κεκαθαρμένην ὅρασιν καὶ ἐξητασμένην ἀκοὴν καὶ πᾶσαν αἴσθησιν, ἔχουσι μέντοι καὶ λόγον ἀκηλίδωτον καὶ

172 τὰς πρὸς συνουσίας οὐκ ἐκνόμους ὁρμάς. ἕκαστον δὲ τῶν ἑπτὰ τῇ μὲν ἄρρεν γίνεται, τῇ δὲ καὶ θῆλυ· ἐπειδὴ γὰρ ἢ ἴσχεται ἢ κινεῖται, ἴσχεται μὲν κατὰ τοὺς ὕπνους ἠρεμοῦντα, κινεῖται δὲ ἐν ταῖς ἐγρηγόρσεσιν ἤδη ἐνεργοῦντα, τὸ μὲν καθ' ἕξιν καὶ ἠρεμίαν ἅτε πρὸς τὸ παθεῖν ὑποβεβλημένον καλεῖται θῆλυ, τὸ δὲ | κατὰ κίνησίν τε καὶ ἐνέργειαν ἅτε p. 224 M.

3 post οὐκ οἶδα verba ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει repetunt HL (omisi cum F), ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει — οὐκ οἶδα repetit U 4 παρίεται] παραλύεται coni. Mang. 6 παριστᾶν F 7 ἀκοὴν ὄσφρησιν UF: ὄσφρησιν ἀκοὴν HL 9 καρτερᾷ UF: κραταιρᾷ H, κραταιᾷ L 10 ἀσθένεια F κακίαν F παντελεῖ HL: παντελῆ UF, παντελὴς v πάρεσιν UFL²: παραίνεσιν HL¹; παράλυσιν coni. Mang. 11 λαμβάνει U: λαμβάνει παντελῆ FL², λαμβάνει πολυτελῆ HL¹ ἐν] ἓν H 13 εἶπεν F: εἶπον ceteri 16 ἀπολουσαμένην UFL²: ἀπονιψαμένην HL¹ 17 τοῦ κατακλυσμοῦ U: τοῦ om. FHL 18 εἰσάγειν UF: εἰσαγαγεῖν HL τὸ τῆς ψυχῆς L 22 γὰρ om. F τὴν ὅρασιν F (Mang.) 23 post αἴσθησιν aliquid deesse putavit Mang. 24 συνουσίαν F

ἐν τῷ δρᾶν ἐπινοούμενον ἄρρεν ὀνομάζεται. οὕτως μὲν ἐν τῷ σοφῷ 173
τὰ ἑπτὰ φαίνεται καθαρά, κατὰ δὲ τὰ ἐναντία ἐν τῷ φαύλῳ πάντα ἐκδικού-
μενα· πόσην γὰρ ὑπολαμβάνομεν πληθὺν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπ'
ὀφθαλμῶν προδίδοσθαι πρὸς τὰ χρώματα καὶ σχήματα καὶ ἃ μὴ θέμις
ὁρᾶν αὐτομολούντων; πόσην δὲ ὑπὸ ὤτων ἁπάσαις φωναῖς ἐπακολου-
θούντων; πόσην δὲ πρὸς τῶν ὀσφρήσεως καὶ γεύσεως ὀργάνων ὑπό τε
ἀτμῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπλέτοις ποικιλίαις ἀγομένων; ἔτι τοίνυν σοι 174
λέγω τὸ πλῆθος ὧν ἀχαλίνου γλώττης ῥεῦμα ἀνεπίσχετον διέφθειρεν ἢ ὁ
περὶ τὰς μίξεις μετ' ἐπιθυμίας ἀκρατοῦς ἀνίατος οἶστρος; μεσταὶ μὲν
αἱ πόλεις, μεστὴ δὲ ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα πᾶσα ἡ γῆ τῶν κακῶν
τούτων, ἐξ ὧν ὁ συνεχὴς καὶ ἄπαυστος καὶ μέγιστος πολέμων ὁ κατ'
εἰρήνην ἀνθρώπων γένει καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ φύεται. (48.) διόπερ 175
ἑλέσθαι ἄν μοι δοκοῦσιν οἱ μὴ τελείως ἀπαίδευτοι πεπηρῶσθαι μᾶλλον
ἢ τὰ μὴ προσήκονθ' ὁρᾶν ⟨καὶ⟩ κεκωφῶσθαι μᾶλλον ἢ βλαβερῶν
ἀκούειν λόγων καὶ ἐκτετμῆσθαι γλῶτταν ὑπὲρ τοῦ μηδὲν τῶν ἀρρήτων
ἐκλαλῆσαι. φασὶ γοῦν ἤδη τινὰς τῶν σοφῶν τροχιζομένους ὑπὲρ τοῦ 176
τὰ ἄρρητα μηνῦσαι γλῶτταν ἀποτραγόντας τὴν ἑαυτῶν ἀργαλεωτέραν
κατὰ τῶν βασανιστῶν ἀντιτεχνήσασθαι βάσανον οὐ δυνηθέντων ἃ ἐπό-
θουν ἐπιγνῶναι. ἐξευνουχισθῆναί γε μὴν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας
ἐκνόμους λυττᾶν. ἅπαντα δὴ ταῦτα συμφοραῖς ἀνηκέστοις βαπτίζοντα
τὴν ψυχὴν δίκης καὶ τιμωρίας εἰκότως ἂν τῆς ἀνωτάτω τυγχάνοι.
λέγει δ' ἑξῆς ὅτι „ἔθετο κύριος ὁ θεὸς σημεῖον τῷ Κάιν, τοῦ μὴ 177
ἀνελεῖν αὐτὸν πάντα τὸν εὑρίσκοντα“ (Gen. 4, 15)· καὶ τί τὸ σημεῖόν
ἐστιν, οὐ δεδήλωκε, καίτοι γε εἰωθὼς τὴν ἑκάστου φύσιν διὰ σημείου
δεικνύναι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τὴν ῥάβδον μεταβαλὼν εἰς ὄφιν

---

1 οὕτως codd.: οὕτω v 5. 6 ἐπακολουθούντων UF: ὑπακολουθούντων HL 7 ἀπλέτοις] ἁπλῶς ταῖς F ποικιλίαις F: ποικίλαις UHL ἀπλέτου ποικιλίας coni. Mang. ἔτι τοίνυν] τί δὲ νῦν coni. Mang. 8 ὧν] ὂν F ὁ om. F 9 post μίξεις add. ὁ HL 13 δοκῶσιν F 14 ἢ τὰ — μᾶλλον om. H καὶ addidi 15—17 ὑπὲρ — γλῶτταν om. U 20 λυτᾶν F 25 ὄφιν] φύσιν Π

16—19 cf. Plut. de garrul. 8 p. 505 D Diog. La. IX 27. 19 *Orig. Comment. in Ev. Matth. XV 3 (t. III p. 331 Lomm.)* ... καὶ Φίλων δὲ ἐν πολλαῖς τῶν εἰς τὸν Μωυσέως νόμον συντάξεων αὐτοῦ εὐδοκιμῶν καὶ παρὰ συνετοῖς ἀνδράσι φησὶν ἐν βιβλίῳ ᾧ οὕτως ἐπέγραψεν ἐπὶ (leg. περὶ) τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι, ὅτι „ἐξευνουχισθῆναι μὲν ἄμεινον ἢ πρὸς συνουσίας ἐκνόμους λυττᾶν“.

καὶ τὴν χεῖρα Μωυσέως εἰς χιόνος ἰδέαν καὶ τὸν ποταμὸν εἰς αἷμα. 178 μήποτ' οὖν αὐτὸ τοῦτο σημεῖόν ἐστι τῷ Κάιν τοῦ μὴ φονευθῆναι τὸ μηδέποτε ἀναιρεθῆναι· οὐ γὰρ θάνατον αὐτοῦ διὰ πάσης τῆς νομοθεσίας δεδήλωκεν αἰνιττόμενος ὅτι, ὥσπερ ἡ μεμυθευμένη Σκύλλα, κακὸν ἀθάνατόν ἐστιν ἀφροσύνη. | τὴν μὲν κατὰ τὸ τεθνάναι τελευτὴν οὐχ ὑπομένουσα, τὴν δὲ κατὰ τὸ ἀποθνῄσκειν πάντα ἐνδεχομένη τὸν αἰῶνα. p. 225 M. εἴθε μέντοι συμβαίνοι τἀναντία, ὡς ἐκποδὼν τὰ φαῦλα ἀναιρεῖσθαι παντελῆ φθορὰν ὑπομένοντα· νῦν δ' ἀεὶ ζωπυρούμενα τὴν ἀθάνατον ἐγκατασκήπτει νόσον τοῖς ἅπαξ πρὸς αὐτῶν ἁλοῦσιν.

1 Μωυσέος FH 2 τῷ] τοῦ F 3 οὐ scripsi: οὐδὲ codd. 4 δεδήλωκε U 7 συμβαίνει H, συμβαίνειν U τὰ ἐναντία U

4 Hom. Od. μ 118 ἡ δέ τοι οὐ θνητή, ἀλλ' ἀθάνατον κακόν ἐστιν.

τὴν ἀνοίκειον· οἰκεῖον μὲν ἐν εἶναι τὴ
ς ἰδέας· ἀνοίκειον δὲ· ἐν εἶναι τῆς ἐν
ἀεὶ μόνης τῆς ἀνθρώπου γενέσεως
σαμένου· ὁ περὶ ἐμφαίνεσθαι συμπαραλη
ἵνα τοῖς μὲν ἀνεπιλήπτοις βουλ
κατορθοῦντος ἐπιγράφηται θεὸς ὁ π
ἐναντίαις· ἕτεροι τῶν ὑπηκόων· ἔδ
τὸν πατέρα τοῖς ἐκγόνοις· κακὸν δ
ἐνεργῆσαι· πάνυ δὲ καλῶς τὸ γέν
τὰ εἴδη· φήσας ἄρρεν τε καὶ θῆλυ δ
ἐν μέρει μορφὴν λαβόντων· ἐπεὶ δ
εἰδῶν ἐνυπάρχει τῷ γένει· καὶ ὥσπ
τοῖς ὀξὺ καθορᾶν δυναμένοις· ἐπ
τίαν· δι' ἣν· ἔσχατον ἐστὶν ἄνθρωπος τῆς τοῦ
γὰρ τοῖς ἄλλοις αὐτὸν ὁ ποιητὴς καὶ πατ
εἰργάσατο· μυρίοι μὲν οὖν οἱ τοῖς νόμοις
καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς ὡς ἔνι μάλιστα μετ
κοῦντες· ὅτι τῆς αὐτοῦ συγγενείας
τικῆς· ἀρίστη διορθοῦν ἦν· οἱ

Testim. de Trinitate

ἀθλιεομολογία
ὑπὸ τὰ πάθους τοῖς
συνεργεῖ. καὶ ἀπα-
λλάγη τῆς πάσης
ἐρεσχελίας:-

…ο ἀνακεκραμένης ἀχτιόνος
…αμ τίας καὶ χείρονος· διὰ τοῦτ'
…φησιν ὅτι καὶ πάντων τῶν ποιη-
…μάτων ἑτέρων τῶν αὐτῶν συνεργῶν·
…ν καὶ παράδοξοι· ἀνθρώπων
…αν τῶν μὴ γενομένων· ταῖς δὲ
…γὰρ ἀναίτιον καὶ μηδὲ κακοῦ
…κακίας καὶ καταλαλιὰν
…ος ἀνθρώπων καὶ πάντων· δι' ὅπερ ἐμε
…δημιουργηθῆναι· μὴ ποτε
…μὴ τοῦ προστάγματος τῶν
…ρ σὺν κατὰ τὸ ὥσπερ διαφαίνεται
…ζην τὸ δὲ ἀντίον ἐκεῖναι
…κὸς μονογενοῦς ὁ θεὸς· ὅπερ αὐτοῦ
…ρ ὥσπερ αἱ γραφαὶ μηνύουσιν
…ἔτι πλέον ἐμφαίνονται
…αι πάσης ἐξουσίας ἀεὶ
…μετάδοσις ὁ θεὸς ἀπὸ τῆς λο-
…δὲ τῶν ἄλλων ὑπερφρονήσαι·
…[illegible]

PHILONIS OPERA

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

EDIDERVNT

LEOPOLDVS COHN ET PAVLVS WENDLAND

VOL. II

CONTINENS DE POSTERITATE CAINI
DE GIGANTIBVS
QVOD DEVS SIT IMMVTABILIS
DE AGRICVLTVRA
DE PLANTATIONE
DE EBRIETATE
DE SOBRIETATE
DE CONFVSIONE LINGVARVM
DE MIGRATIONE ABRAHAMI

BEROLINI

TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI

MDCCCLXXXXVII

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

VOL. II

EDIDIT

PAVLVS WENDLAND

BEROLINI

TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI

MDCCCLXXXXVII

PROLEGOMENA

Adhibiti sunt in hoc volumine codices M U F G A H P L; qui omnes iam in Prolegomenis vol. I descripti sunt, et quae ratio inter eos intercedat accuratius investigatum est. quibus in codicibus singuli libri traditi sint et quid valeant singuli codices ad textum constituendum, infra exponetur, cum de singulis libris in hoc volumine editis agetur[1]. hic pauca de Tischendorfii collationibus addenda esse videntur; quae ipsae, cum antea apographa Ottoniana adhibuissemus, Lipsia, ubi in bibliotheca Universitatis servantur, Berolinum missae sunt. continentur autem tribus voluminibus, quibus inscriptum est ‚codices Tischendorfiani L, LI, LII'. tertium volumen complectitur accuratam, ut videtur, collationem codicis Vindobonensis hist. gr. 81 (cf. Nesselii catalogum p. 141. 142), codicis V (v. Prolegomena vol. I p. XXXV ss.), codicis Suppl. Kollar. 69 (nunc Suppl. gr. 50), excerptorum ex libro *de vita contemplativa*, quae in codicibus theol. gr. 65 et 110 inveniuntur. has collationes in Tischendorfii usum Henricus Ernestus Poesche confecit, ut ipse in subscriptione profitetur. primum volumen ipsius Tischendorfii collationes Parisinas continet, quae ad Parisinos 433. 434. 435. 2075. 2221, Coislinianum 43, variorum codicum excerpta Philonea pertinent. denique alterum volumen collationes codicum plerorumque Laurentianorum, Venetorum, Vaticanorum, Neapolitani complectitur. ipsius Tischendorfii collationes ideo minoris fructus sunt, quod fere satis habuit eos locos inspicere, quibus Mangey aliquam codicum discrepantiam adnotavit. quam rationem se

De Philonis codicibus

[1]) hoc obiter moneo me hoc ordine PH[1] posuisse, ubi quid H[1] habeat ex P concludendum est.

etiam in conferendo codice L secutum esse ipse testatur in primi voluminis p. 89. scito igitur plenam notitiam lectionum codicis L ex nostro apparatu hauriri non posse; verisimile est eum saepius quam adnotavimus a codice H dissentire, et factum esse potest, ut semel vel bis Turnebi emendationes diceremus, quae revera lectiones codicis L sunt. sed laborem denuo conferendi codicis L suscipere noluimus, quia persuasum habebamus nihil novi inventum iri, quod non aut H aut editio princeps suppeditaret. plura addenda sunt de usu codicum, qui excerpta Philonea continent:

De codice R 1. Codicis R sex excerpta ex libro *de posteritate Caini*, duo ex libro *de plantatione* L. Cohn in Prolegomenis voluminis primi p. LVII. LVIII composuit. idem recte monuit codicis R textum familiae UF maxime cognatum esse. quam ob causam non multum R valet ad constituendum textum libri *de posteritate Caini* in solo U traditum. p. 18,18 Mangeii emendationem ἀναπτῆναι confirmat. p. 25,7 eandem corruptelam κτησάμενοι atque U habet.

De codice N 2. Codicis N (cf. Prolegomena vol. I p. LVIII) excerpta duodecim in hoc volumine adhibita sunt, unum e libro *quod deus sit immutabilis* p. 65,12—66,4 αἴσθησις—φυτῶν, tria ex libro *de plantatione* p. 154,11—18 ἀλλὰ γὰρ — ἁμαρτίαν, p. 158,9—159,17 τόν τε παιδείας — γεγονότων, p. 166,3—13 εἰδότες οὖν — οἰνοῦσθαι. sex ex libro *de ebrietate* p. 175,16 — 176,18 τὸν οὖν ἀπειθῆ — οἴσομεν, p. 180,12 — 181,8 οὐκοῦν — Ἰσαάκ, p. 189,21—23 μὴ νομίσῃς — ζῷον, p. 195,13—27 πῶς γὰρ — θέμις, p. 198, 18. 19 τὰ ἀγαθὰ — δεξάμενοι, p. 203,9—205,6 χωρὶς — ὀνείρατα, unum ex libro *de sobrietate* p. 223,8—22 ὁ αὐτὸς — τούτων, unum ex libro *de confusione linguarum* p. 264,24 — 265,9 μῖξις — οἶνος. etiam his locis confirmatur quod rectissime in Prolegomenis vol. I Cohn de excerptis ad illud volumen adhibitis asseruit codicem N tantum non ubique cum familia UF conspirare. tantus enim est consensus, ut nullo loco — nam p. 264,26 vix in censum venit — ex solo N genuina lectio recepta sit. haec autem de codicum UFN familiaritate sententia etiam ordine excerptorum aliquo modo confirmatur. qui etsi non plane idem est atque in F, tamen in nonnullis partibus congruit. quod ut intellegas, ordinem scriptorum [1],

[1]) perpaucis locis graecos titulos N praebet, ceteris latinos ipse supplevi.

e quibus deinceps compilator codicis N excerpsit, hic refero et uncis inclusos addo numeros, ad quos L. Cohn p. XXI—XXIII scripta codicis F digessit:

ἀπὸ τῶν τοῦ φίλωνος ὅσα κρείττονά τε καὶ χρησιμώτερα:

1. (24) *de congressu eruditionis gratia.*
2. (25) *de somniis I.*
3. τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Φλάκκου. deest in F; recentior enim pars a Iacobo Diassorino addita huc non pertinet.
4. (15) *de decalogo.*
5. (17) *de monarchia I.*
6. (18) *de monarchia II.*
7. (21) *de victimis.* afferuntur verba εἶτα ἐπὶ πᾶσιν — καινοτομεῖν ex ea parte libri, quam solus F servavit (*Neu entdeckte Fragm.* p. 14,2—5)[1], τοσαῦτα falso adnectitur ex ea parte libri (II 240,1 Mang.), quae etiam in aliis codicibus traditur. sequuntur alia duo ex eodem libro excerpta.
8. (22) Mang. II 264,1—265,2. haec in editionibus priore libri qui fertur *de mercede meretricis* parte continentur; recte ea in codice F post libri *de victimas offerentibus* cap. 4 poni l. c. p. 138 demonstravi. quod nunc etiam comprobatur ordine librorum, quem N testatur.
9. (3) *de vita Mosis II.*
10. (4) *de vita Mosis III.* non fortuito factum est, quod nihil ex primo *de vita Mosis* libro excerptum invenitur. eius enim prior eaque maior pars addita est in F a Iacobo Diassorino; defuisse eam etiam in archetypo codicis F inde efficitur, quod vetusta manus, ubi incipit (Mang. II 112,36), fol. 15r titulum posuit περὶ θεολογίας καὶ προφητείας μωϋσέως λόγος πρῶτος. et eiusdem familiae codex Laurentianus conv. soppr. 59 primum *de vita Mosis* librum post alterum et tertium ponit. videtur igitur primus liber iam in archetypo suo loco motus, tum mutilatus, in exemplar ab excerptore usurpatum omnino non receptus esse.
11. (5) *de specialibus legibus III.*
12. (6) *de praemiis et poenis.*

[1]) lectio τοῦ περὶ ἁμαρτίας, quam non debui mutare, nunc etiam codice N confirmatur.

13. (7) *de opificio.*
14. (23) τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ περὶ εὐορκίας καὶ σεβασμοῦ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης καὶ γονέων τιμῆς. F eundem titulum proprium praebet, nisi quod communem totius operis praemittit.
15. (26) *legum allegoriae I.*
16. (28) *de sacrificiis Abelis et Caini.* excerpta inveniuntur ex ea parte libri, quae in prioribus editionibus libro qui fertur *de mercede meretricis* falso inserebatur. quam F et N recte suo loco tradunt.
17. (30) *de ebrietate.*

τοῦ αὐτοῦ ὧν γράφει τὰ χρησιμώτερα:

18. *quis rerum divinarum heres sit.* deest hic liber in F; cf. adnotata ad 3.
19. (24) *de congressu eruditionis gratia.*
20. (9) τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ πολιτικοῦ, ὅπερ ἐστὶν περὶ Ἰωσήφ. titulus in F et in N consentit.

sequuntur post interposita frustula Flavii Iosephi:

21. (30) *de ebrietate.*
22. (31) *de sobrietate.*
23. (32) *quod deus sit immutabilis.*
24. (34) *de plantatione.*
25. (35) *de confusione linguarum.*
26. (36) *de nobilitate.*

Iam ut uno conspectu videas, quanta sit similitudo, si non universi ordinis, attamen singularum codicis N partium, has partes codicis N numeris librorum codicis F distinctas iuxta pono:

24	15	3	23	24	30
25	17	4	26	9	31
	18	5	28		32
	21	6	30		34
	22	7			35
					36

excerpta ex libris 24. 25, quae primo, et excerpta ex libris 24. 9, quae quinto loco posita sunt, suo loco mota esse patet. his discerpuntur excerpta ex libro *de ebrietate* (30), quae se excipere debebant. illa excerpta ex libris 24 (Mang. I 543,46—544,13). 25 succedere debebant

excerptis alteris ex libro 24 (depromptis ex Mang. I 498—540). recte enim ex ordine ab ipso Philone instituto libri *de congressu eruditionis gratia* (24) et *de somniis I* (25) se excipere debent, siquidem ei libri, qui medium locum tenent, *de profugis* et *de mutatione nominum*, omissi sunt. et libri 24. 25 ut in F, ita etiam in Vaticano 379 (v. Prolegomena vol. I p. XXVI) se excipiunt. quem locum libri 24. 25 in exemplari ab excerptore usurpato habuerint, certum non est. oportebat eos poni post librum 35. tamen verisimile est eos eundem locum habuisse atque in F Vaticano 379, i. e. post librum 23 et ante librum 26 positos fuisse. interim ponamus etiam Iosephi vitam (9) post librum 7 eo loco, quem F huic libro tribuit, quamquam ne hoc quidem certum est. certius iudicare licet de eis libris, quos N proprios habet. nam liber *quis rerum divinarum heres sit* ponendus est ante librum *de congressu eruditionis gratia* (24). recte enim ille hunc locum in N obtinet, quem ipse Philo ei tribuit. neque est cur dubitemus, quin liber *quis rerum divinarum heres sit* olim pars archetypi huius familiae fuerit, quamvis omittatur in UF Vat. 379. traditur enim in papyro, quam etiam in hac parte ab eodem fonte atque in libro *de sacrificiis Abelis et Caini* pendere videri in Prolegomenis vol. III ostendam. denique non dubito, quin etiam Flaccus non ex alio codice ascitus sit ab excerptore, sed partem huius corporis effecerit. ubi ponendus sit, dubium est; ponamus interim primo loco, quem in codice tenet. iam quattuor corporis Philonei, quod N adhibuit, partes distinguere licet:

1. Flaccus, 15, 17, 18, 21, 22
2. libri 3, 4, 5, 6, 7, 9
3. liber 23, *quis rerum divinarum heres sit*, 24. 25. 26. 28
4. libri 30. 31. 32. 34. 35. 36.

apparet quantus sit consensus codicum FN. F easdem partes tradit, primam et alteram ordine inverso. inter alteram et primam haud pauca scripta F addit, quae N omisit. accedit quod FN soli supplent lacunam libri *de victimis*, priorem libri qui fertur *de mercede meretricis* partem suo loco tradunt, alteram recte libro *de sacrificiis Abelis et Caini* inserunt, denique quod in duobus quos praebet titulis N cum F consentit. quod autem ostendimus varias eiusdem corporis partes diversa ratione in F et in N coniunctas esse, inde confirmatur, quod etiam in ceteris

huius familiae codicibus modo hac modo illac partes traduntur. nam codex U, cum hoc ordine tradit scripta codicis F: 26. 27. 28. 29. 32. 33. 30, solas partes tertiam et quartam novit[1]). Vaticanus 379 omnium partium scripta tradit eodem plane ordine atque F, ut docet comparatio numerorum, quam L. Cohn p. XXVI. XXVII instituit. Laurentianus conv. soppr. 59 (Prolegomena vol. I p. XXVII. XXVIII) habet scripta 3. 4. 1. 9. 10. 2. 26. 27. 28. 29; partem igitur alteram et postremam codicis F novisse non videtur. et idem cadit in Laurentianum LXIX, 11 (v. l. c. p. XXIX), in quo ipso quoque ex scriptis 10—26 nihil laudatur. compilator codicis R hoc ordine adhibuit scripta codicis F: 11. 7 — sequitur liber *de posteritate Caini* — 34. 26 — sequitur liber *de aeternitate mundi* — 26. 34. 32. partem igitur alteram codicis F non novit. denique huc pertinent excerpta libri περὶ κόσμου, quae infra tractabimus; in quibus adhibita sunt hoc ordine scripta codicis F: 35. 36. 34 — sequitur liber *de gigantibus* (v. adnot. 1) — 34. 32. 34. 32; sequitur liber *de aeternitate mundi.* in his igitur excerptis, si praetereas librum περὶ ἀφθαρσίας κόσμου, qui, si codicem U sequaris (cf. etiam codicem R), ad tertiam partem pertinet — quamquam certo iudicare non licet —, non adhibiti sunt nisi libri quartae partis.

De epitome περὶ κόσμου

3. Libellus qui fertur περὶ κόσμου primum editus est ab Aldo a. 1497 una cum Aristotelis Theophrastique operibus[2]). secuta est a. 1533 Budaei editio graeco-latina[3]), in qua nullum codicem adhibitum esse ipse Budaeus profitetur[4]). hinc in editionem a. 1613 Coloniae Allobrogum

---

[1]) ordinem ab ipso Philone institutum in U servatum esse obiter moneo. et suo loco addit libros *de posteritate Caini* et *de gigantibus.* librum περὶ ἀφθαρσίας κόσμου primo loco habet; quem ipsum quoque, quamvis omissum in F Vaticano 379 N, partem corporis fuisse docet compilatio περὶ κόσμου (v. infra) et excerpta codicis R.

[2]) *Aristotelis operum volumen secundum . . . Philonis Iudaei de mundo liber unus. Theophrasti de igne lib. I . . . . Venetiis* 1497 in folio.

[3]) *De mundo Aristotelis lib. I, Philonis lib. I, Guilielmo Budaeo interprete. Cleomedis lib. II Georgio Valla interprete . . . Basileae, apud Ioannem Valderum, mense Martio An. MDXXXIII.* 8°. a Budaeo pendere videtur editio, quam Graesse et Brunet commemorant, *Aristotelis et Philonis de mundo. (Graece ed. Iac. Tusanus). Paris. Ascensius s. a. in* 4°. 26 folia. eadem editio repetita est a. MDXL. — ceterum Budaei versio latina iam a. 1527 prodierat (v. Prolegomena vol. I p. L).

[4]) v. eius epistulam apud Mang. II p. 601.

editam et deinceps in omnes Philonis operum editiones transiit. hunc libellum non ab ipso Philone conscriptum, sed centonem esse e Philonis scriptis compilatum primus in praefatione editionis Turnebus professus est; quam ob rem ex editione Philonis operum eum secludendum esse censuit. quae scripta compilator excerpsisset, iam Mangey fere adnotavit in editione libelli (vol. II p. 601—624), post Mangeium etiam Grossmann[1]) et Cumont[2]) accuratius demonstraverunt. huius libelli hos codices indagavi:

1. Vindobonensem philos. gr. 102 (fol. 218r) saec. XV (= a).

2. Vaticanum gr. 671 (fol. 213r) saec. XV vel XVI (= b). quem iam Mangey adhibuit; v. quae II p. 601 adnotat.

3. Vaticanum Reginensem gr. 123 (fol. 284r) saec. XV (= r). ex his igitur codicibus excerptoris textum constitui, quem littera E in apparatu signavi. quid singuli codices traderent, raro adnotavi, singulorum vitia aperta plane omittenda erant. composita est haec epitome ex his Philonis locis:

οὐδὲν τῶν ὄντων — διαφορᾶς Mang. II 601,1 — 602,13 = *de confusione linguarum* p. 262,1—20 huius voluminis.

καὶ ὁ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους — τῶν ἐν αὐτῷ Mang. II 602,13 — 603,6 = *de nobilitate* II 441,43—442,29 Mang.

ἐπειδὴ γὰρ — χρεῖοι Mang. II 603,6—604,38 = *de plantatione* p. 133,11—136,15 huius voluminis.

ἐκεῖναι δ' ὥσπερ — ἀγγέλων πονηρῶν Mang. II 604,38—605,26 = *de gigantibus* p. 44,6—45,8 huius voluminis.

ὕδατι δὲ ζῷα πλωτὰ καὶ ζῳόφυτα, τῇ γῇ δ' αὖ ζῷά τε χερσαῖα καὶ φυτά Mang. II 605,26. 27: cf. *de plantatione* p. 136,16 huius voluminis.

καὶ τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρα — γεγονότων Mang. II 605,28—606,9 = *de plantatione* p. 137,1—17 huius voluminis.

. . . τῶν σωμάτων τὰ μὲν — θρεπτικῆς τε καὶ γεννητικῆς Mang. II 606,11—23 = *quod deus sit immutabilis* p. 64,1—11 huius voluminis.

---

[1]) De Philonis Iudaei operum continua serie et ordine chronologico comment. I p. 28.

[2]) Philonis de aeternitate mundi ed. Fr. Cumont p. XXVI.

ψυχὴν δὲ — ἀποτίσει Mang. II 606,23—607,33 = *ibid.* p. 65,9—67,10.

τῷ τοι καὶ τὸ σῶμα — ἀγένητον Mang. 607,33—608,2 = *de plantatione* p. 138,1—12.

διεξελθόντες οὖν — δυσθεράπευτος ἡ ἀλήθεια Mang. II 608,3—36 = *ibid.* p. 139,15—140,11.

ἀλλ' ὅπως — ἔτι Mang. II 608,36—40 = *ibid.* p. 144,2—4.

ὁ γὰρ δὴ θεὸς — ὑφέστηκεν Mang. II 608,40—609,9 = *quod deus sit immutabilis* p. 62,21—63,13 huius voluminis.

tum verbis ἱκανῶς οὖν διαλεχθέντες περὶ τούτων σκεπτέον ἤδη καὶ περὶ ἀφθαρσίας αὐτοῦ ad alteram eamque maiorem partem transit ex libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου excerptam. quam Fr. Cumont accurate tractavit, nos cum in edendo Philone ad hunc librum pervenerimus, denuo tractabimus.

Compilator verbo tenus Philonis textum ita descripsit, ut opus eius nobis codicis instar sit. itaque satis habebimus hunc testem ad constituendum Philonis textum adhibuisse, ipsum centonem iterum edere operae pretium non est. textus codicis, quem E adhibebat, fere consentit cum U(F). velut cum U solo haec tradit vitia: 44,10 ἄνωθεν εὐσθενῶς. 44,13 καταποθεῖσαι. 44,20 ἀποθήσεις. 64,2 ἕξιν et φύσιν. 140,2 uterque vocem θνητὸς omittit. optime UFE 62,21 vocem θεὸς tradunt, quam ceteri omittunt, 67,9 κατ' ἀπελευθέρων, cum nihili sit quod ceteri tradunt κατ' ἐλευθέρων.[1]) tamen in E neque ipsum codicem U neque F adhibitum esse vel inde apparet, quod excerpta sunt scripta quaedam, quae vel in U vel in F desunt (cf. p. VI). et sua propria et vitia et bona habet E. velut p. 44,9 recepi quod solus E praebet ἀνέπτησαν (ἀπέπτησαν ceteri). hoc enim verbum etiam alibi a Philone usurpatum videbatur commendari eis quae praecedunt καταβᾶσαι . . . . κατεπόθησαν . . . ἀνενήξαντο. p. 139,28 ss. μελέται, μνῆμαι, ἕξεις, διαθέσεις, τεχνῶν ἰδέαι πολύτροποι solus E pluralem ἕξεις, διαθέσεις servavit, qui falso in ceteris codicibus in singularem mutatus est. speciosum etiam est p. 134,21 illud γε, quod solus E habet. — quamvis magna excerptoris fides sit,

---

[1]) idem vitium sustulit Bernays in epistula Heraclitea IX: *Die Heraklitischen Briefe p. 97.*

tamen interdum ipsius operam agnoscimus. interdum vel singula verba vel ampliores orationis partes omisit: v. adnotata ad p. 44,14. 45,8. 63.5. 11. 64,7. 67,2. 134,2. 135,19. 136,1. rarius quaedam addidit. velut p. 64,1 transitionis formulam adiecit; p. 65,16 cum antea legisset vocis αἴσθησις etymologiam, ineptissimam vocis φαντασία etymologiam οἱονεὶ φαοστασία τις οὖσα inseruit. p. 136,13. 14 Μωυσῆς δὲ ὀνόματι εὐθυβόλῳ χρώμενος ἀγγέλους προσαγορεύει addit καὶ δαίμονας post ἀγγέλους. sumpsit autem illud ex p. 44,19, quem locum ipse excerpsit. p. 64,11 θρεπτικῆς τε καὶ μεταβλητικῆς καὶ αὐξητικῆς MAGHP tradunt, θρεπτικῆς τε καὶ μεταβλητικῆς UF non recte omissis verbis καὶ αὐξητικῆς — αὐξητικὴ enim terminus Aristotelicus est etiam alibi a Philone adhibitus —; iam cum E θρεπτικῆς τε καὶ γεννητικῆς legat, non hoc in codicibus invenisse, sed ex Aristotelica doctrina (Zeller Philos. d. Gr. II 2 p. 498) lectionem familiae UF mutasse videtur. quae adhuc ex huius voluminis excerptis de ratione, quae inter U et E intercedit, disputavimus, confirmantur eis quae supra (p. VI) ex ordine scriptorum ab E excerptorum conclusimus — inde enim efficiebatur codicem familiae UF epitomatori praesto fuisse —, confirmantur vero etiam eis quae Fr. Cumont l. c. p. XXVII de altera parte excerptorum exponit. is enim ostendit epitomen fere cum U consentire, praecipue in lacunis, tamen interdum accuratius codice U archetypum reddere, p. 40,20 C. proxime ad veram lectionem a Bernaysio inventam accedere. denique illud commemorandum est, quod primus Bernays monuit[1]), epitomatorem non legisse folia illa, quae in libro *de aeternitate mundi* omnes codices suo loco mota exhibent (v. Prolegomena vol. I p. XXXVIII). quod mirum est, quia in codice U haec folia non desunt, sed ut in ceteris transposita sunt. videtur igitur nota quaedam, qua ordinis perturbatio significabatur, ex omnium codicum archetypo in archetypum familiae UF transisse, qua scriptor exemplaris ab E usurpati motus esse potest, ut haec folia omnino omitteret.

Excerptoris opera comparari potest cum eo qui duas partes ex genuinis libris Philonis resectas consarcinavit, compactas ut novum Philonis librum *de mercede meretricis* venditavit. sed libellum περὶ κόσμου multo recentiorem putaverim[2]) quam illud opusculum subditicium.

[1]) Gesammelte Abhandlungen I p. 290 adnot. 1; cf. Cumont p. XXVII.

[2]) cf. Diels, Doxographi p. 108[2].

codices enim epitomae XV exeuntis vel XVI saeculi sunt. neque ante saec. XV librum conscriptum esse verisimile est. nam si prius compositus fuisset, idem puto ei futurum fuisse quod centoni *de mercede meretricis*, ut corporibus Philoneis insereretur et cum scriptis genuinis traderetur.

denique moneo ad familiam UFN pertinere etiam codicem ab Herennio qui fertur adhibitum; v. infra p. XXVIII.

De Clemente Alexandrino

4. Clementis Alexandrini locos, quibus Philonis verba in suum usum convertit, adnotavi ad p. 3,19. 5,17. 7,8. (15,22). 111,19. 130,19. 131,12 (154,1). 155,4. 167,16. 175,3. 255,3. 277,15. 281,23. 293,5. interdum solus genuinum textum praebet, ut 3,20 ἀειδεῖς et ὄντος. 131. 15 ἐνδιατρῖψαι. 131,2 αἰφνίδιον ex lin. 5 et *leg. alleg.* I § 17 scripsi; adnotare poteram Clementem loco infra posito idem testari. p. 155,7. 8 ex Clemente ἀπὸ κεφαλῆς ⟨ἄκρας⟩ ἕως ποδῶν ἐσχάτων scripsi, cum codices habeant ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν ἄκρων. p. 4,2 Clemens et D recte καὶ χρόνου tradunt. p. 282,5 quod olim coniecerum ἐπιγραφόμενος pro αἰνιττόμενος, postea Clementis textu confirmari vidi. — nunc repetita Clementis lectione habeo quae addam. Protrept. § 5 p. 5 P fortasse Clemens libri *de plantatione* § 3 sqq. respicit. libri *de agricultura* § 163 p. 128,1—3 descripsit Paed. I § 28 p. 115 P μὴ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἅμα ἄμφω συνίστασθαί φαμεν, τήν τε πρὸς τὸ πέρας ἄφιξιν καὶ τὴν τῆς ἀφίξεως πρόληψιν. unde fortasse etiam Philoni ⟨ἅμα⟩ ἄμφω restituendum est. an Strom. II § 110. 111 p. 175 respiciat librum *quod deus sit immutabilis* § 35 ss. (cf. etiam *quis rer. div. heres sit* cap. 27), dubito.

De Eusebio

5. In hoc volumine adferri potuerunt Eusebii excerpta complura, unum (Praep. ev. VII 13) ex libro *de agricultura* § 51 (p. 105,25—106,3), duo (Praep. ev. VII 13 et VII 18) ex libro *de plantatione* § 8—10 (p. 135,1—13) et § 18—20 (p. 137,8—138,2), denique tria (Praep. ev. XI 15) ex libro *de confusione linguarum* § 62, 63 (p. 241,13—21), § 97 (p. 247,15—17), § 146. 147 (p. 257,1—9). genuinas lectiones solus Eusebius servavit p. 106,1 λόγον καὶ πρωτόγονον υἱόν (καὶ om. codd.). 135, 3. 10 λόγος et λόγου (νόμος et νόμου codd.). 137,11 ὡμοίωσεν (ὁμοίως ὠνόμασεν codd.). 137,12 πνεύματος (θεοῦ codd.) et νόμισμα σημειωθὲν (νομίσας ἧς εἴωθε sim. codd.). 137,17 ἦν (om. codd.). 241,14 λόγιον (λόγον codd.). 241,16 γε (μή γε codd.). 241,19 ὅλων (ὄντων codd.). 241,21 τὰ (om. codd.). 247,15 τοῦ τὸ ὄν. 257,2 σπουδαζέτω (σπούδαζε codd.). 257,3

ὡς ἂν (ὡς codd.). 257,6 ἀρετὰς (ἀρχὰς codd.). 257,8 ἀειδοῦς (ἀιδίου codd.). cf. etiam 135,11. habet autem Eusebii textus, ut omittam leviores paucas mutationes ipsi Eusebio, ut videtur, tribuendas, etiam proprias corruptelas: p. 106,1 scribit ἄγει κατὰ δίκην, νόμον προστησάμενος τὸν ὀρθὸν αὐτοῦ λόγον, melius codd. κατὰ δίκην καὶ νόμον, quae saepius apud Platonem et Philonem sic coniunguntur. 241,17 ἐὰν δὲ τὸν ἀσώματον ἐκεῖνον θείας ἀδιαφοροῦντα εἰκόνος, ὁμολογήσεις codd. tradunt, male Eus. θείαν ἰδέαν φοροῦντα, ἱκανῶς ὁμολογήσεις. quae lectio et inepto illo ἱκανῶς ὁμολογεῖν redarguitur et exemplis verbi ἀδιαφορεῖν, quod Philoni in deliciis est. 135,12 codices et Eusebii textus simili corruptela laborant; genuinam lectionem φωνῆς coniectura Mangey restituit.

6. Ambrosium ad solum librum *de migratione Abraami* adhibere licebat. cuius libri nonnullos locos ille suos fecit in libris *de Abraham*. quamquam potest factum esse, ut falso nonnulla ad librum *de migratione* referrem. nam si recte Massebieau coniecit[1]) etiam Geneseos cap. 10,9—15,6 in *quaestionibus in Genesim* tractata esse ea parte, quae inter alterum nostrum et tertium librum excidisset — quod certo demonstrari non potest —, considerandum videatur, an hunc potius librum Ambrosius adhibuerit. De Ambrosio

7. De Sacris Parallelis (cf. vol. I p. LXIII sqq.) nuper accuratius egit K. Holl[2]), qui demonstravit recensionis D^V duos alios codices, Ottob. gr. 79 saec. XV et Ambros. H 26 inf. eiusdem saeculi, servatos esse, codicem D^V apographum Ottoboniani esse. quod hoc apographum solum adhibuimus, non vereor ne incommodo fuerit, cum tres codices inter se simillimi sint. idem probavit eam recensionem ad alphabeticum ordinem redactam, quae codicibus $D^P D^M$ et altera parte codicis D^L servata est, ex recensionibus codicum D^V et D^R, non ex ipso Ioannis Damasceni opere — hunc enim revera auctorem operis esse gravissimis argumentis comprobat — compilatam esse. etiam in hoc volumine Ioannes Damascenus non raro solus genuinas lectiones suppeditat, ut p. 34,1 πολιὸν (τὸν U). 70,9 νομοθετήσοντι (νομοθετήσαντι codd.). 172,6 τοῦ (om. codd.). 172,71 χρησομένοις (χρησαμένοις codd.). 189,16 ὁ (om. codd.). 204,13 De Sacris Parallelis

[1]) Le classement des oeuvres de Philon p. 9. cf. Neu entdeckte Fragmente p. 64.
[2]) Die Sacra Parallela des Johannes Damascenus. Leipzig 1896. Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Litteratur XVI 1.

διαφέρειν (διὰ γραμμάτων codd.). p. 194,20 τὰ γὰρ ἀκούσια ἡμίσεα κακῶν καὶ κουφότερα D tradit, ἡμίση κακῶν κουφότερα F, ἡμίσει κακῶν κουφότερα GU. haec lectio, nisi forte ἡμίσει κακῶν ⟨ἑκουσίων⟩ κουφότερα suppleas, intellegi non potest. lectio Ioannis Damasceni comprobatur locis Philoneis II 608,8 Mang. ἥμισυ, γάρ φασι, κακοῦ ἡσυχία, II 310,28 Mang. κουφότερον ἢ κατὰ μοιχείαν ἁμάρτημα δρῶν, ἥμισυ σχεδὸν ἐκείνου. aliis locis Ioannes Damascenus meliorum codicum lectionem confirmat, velut 50,16 ἰδίων (MAU). 62,18 οὐδὲν θεῷ (M). 63,16 ἐπὶ τῆς γῆς (GUF, om. MAHP). 63,19 λείποντα (MAGP). 117,9 παρελθεῖν (MAG): cf. etiam 57,18. 65,19. 71,5. denique interdum feliciter accidit, quod Ioannis Damasceni auctoritate ea lectio commendatur, quae, cum rationibus ex textu petitis praeferenda videatur, tamen optimorum codicum auctoritate caret, ut 62,6 ἐγκαλεῖν (UF). 67,6 μάλιστα (G, om. ceteri). 172,10 ἐκδιδοῦσα (G). — nuperrime Papadopulos-Kerameus fragmenta Philonea codicis Hierosolymitani 15 (= D^H), in quo variae Sacrorum Parallelorum recensiones coniunctae inveniuntur[1]), edidit[2]). haec igitur ex codice Hierosolymitano volumini primo addenda sunt[3]): p. 14 nr. 53 = *de opificio mundi* p. 7,11—15, lin. 11 D^H θέλοι (= D^R) legit, lin. 12 οὐδὲν ἕτερον εὑρίσκει. ceterum cum D consentit. — p. 13 nr. 41 = *ibid.* p. 20,6. — p. 10 nr. 17 = *ibid.* p. 23,2—12. D^H consentit cum D, nisi quod lin. 5 σώματος omittit, χαρακτῆρι habet, lin. 6 ἀνθρώπου σῶμα οὐδὲ εἰκών, lin. 8 ὁ tradit. — p. 14 nr. 56 = *ibid.* p. 43,1—3. — p. 3 nr. 10 (ab editore falso inter inedita numeratum) = *legum alleg.* I p. 72,3—7. — p. 9 nr. 8 = *ibid.* p. 88,2. 3 σοφὸν μὲν εὑρεῖν ἕνα ἔργον, φαύλων δὲ πλῆθος ἀναρίθμητον. omittit igitur D^H καὶ πιστὸν in D^P et D^R interpolatum. — p. 16 nr. 84 = *ibid.* III p. 129,26—130,4. p. 130, 1 D^H coniecturam meam κτήματα confirmat. — p. 10 nr. 14 Φίλωνος (contra D^R falsum lemma habet) = *ibid.* III p. 133,6. 7 δουλοῖ τὸν λογισμόν, κἂν μήπω τέλειον αὐτῆς ἐκφοιτήσῃ τὸ γέννημα. D^H Mangeii emendationem ἐκφοιτήσῃ comprobat, omittit prima verba, quae D^R servavit. — p. 11

---

1) v. L. Cohn, Jahrb. für prot. Theol. XVIII p. 486, Holl l. c. p. 114 sqq.

2) Extrait du Journal du Ministère de l'instruction publique. St. Petersbourg 1897. Janvier.

3) ubi nihil adnotavi, eadem verba in D^H laudantur quae in ceteris excerptorum D codicibus; apertas corruptelas codicis D^H fere omitto.

nr. 19 = *ibid.* p. 148,25—149,5. D^H habet ὁ πάντα, ἀνίας. — p. 4 nr. 16 (falso in ineditis numeratum) = *de Cherubim* p. 199,25—200,2. 7—12. lin. 26 τὸ δι' ὃ omittit, p. 200,9 συνεκράθη scribit. — p. 9 nr. 3 = *de sacrificiis Abelis et Caini* p. 247,9—12. — p. 12 nr. 35 = *ibid.* p. 252,4—9. lin. 5 ἢ πόλιν θεάσομαι. — p. 3 nr. 11 (falso inter inedita numeratum) ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας = *quod. det. pot. ins.* p. 266,7—10. 13—17. 267,25—268,2. D^H δυναμένου et ἄμεινον cum D^C lin. 15. 16 legit, p. 267,26 πάσαις, p. 268,2 προσελθὼν et διαιρεῖσθαι. — alteri volumini haec testimonia addenda sunt: p. 11 nr. 24 = *de posteritate Caini* p. 4,1. 2. bis fol. 40ʳ et 65ᵛ haec verba laudantur. priore loco recte συνόλως, altero cum $D_1^C D_1^R$ οὖν ὅλως legitur. — p. 12 nr. 39 Φίλωνος ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων = *ibid.* p. 6,11—19. lin. 12 εἶναι καὶ omittit. — p. 11 nr. 23 = *ibid.* p. 13,9. 10. lin. 10 D^H ἐβουλεύσατο legit. — p. 9 nr. 10 = *ibid.* p. 32,16—20. lin. 18 ῥύμην recte legit. — p. 9 nr. 12 = *quod deus sit immutabilis* p. 57,19—58,5. 57. 14—19. lin. 58,3 αὐτοῦ legit. inter τιμητικῶς et τιδίδωσι (sic) lacuna hiat supplenda ex ceteris codicibus excerptorum D. — p. 13 nr. 44 = *ibid.* p. 62,13—18. lin. 16 cum D^C αὐτὰ pro οὐδὲν legit. — p. 3 nr. 9 (falso inter inedita numeratum) = *ibid.* p. 70,17. — p. 4 nr. 17 (falso inter inedita numeratum) = *ibid.* p. 89,16. D^H ἐπήκοοι legit. — p. 12 nr. 38 = *de ebrietate* p. 175,3—5. — p. 13 nr. 49 = *ibid.* p. 176,14—18. lin. 15. 16 eandem corruptelam habet atque ceteri excerptorum D codices.

Ad ea florilegia, quae pendent a Ioannis Damasceni Sacris Parallelis, hoc volumine adhibitum accedit florilegium codicis Barberini I 158 saec. XI, quod amplior quaedam Maximi eclogarum recensio esse videtur, cognata, quantum quidem ex Wachsmuthii adnotationibus concludere licet[1]), Maximi codici Laurentiano IX 29, fortasse etiam Vaticano 739. is solus adhibetur testis ad p. 13,2—8 — quem locum excerpta D non tradunt —, ubi lin. 2 et 8 genuinas lectiones ὅς et προφαίνεσθαι suppeditat. cum Melissa Barocciana congruit tradens p. 174,6—13, cum Damasceno tradens 175,3—5, ubi tamen solus usque ad lin. 7 pergit. cum eodem laudans p. 176,14—18. eundem bis per memoriae lapsum non adhibui. primum non suppeditavi amico locos quos Barberinus adfert ex

[1]) Studien zu den griechischen Florilegien p. 105. 85.

libro *de sacrificiis Abelis et Caini* vol. I p. 218,8—10 ὁρᾷς πάντ' ἀγαθὰ — μεθέμενος consentiens cum D, nisi quod ἀθρόον non omittit, et p. 218,14. 15 θνητῷ γὰρ οὐδενὶ — δεδώρηται, hucusque consentiens cum Antonii Melissa, tum addens lin. 15. 16 ἵνα κἂν ταύτῃ τὸ μακάριον ἐν τοῖς οὖσι μόνον ὁ θεὸς εὐδαιμονίζηται. tum solus laudat libri *de plantatione* p. 138,6—12: ὁπότε γὰρ οἱ ἐκ φθαρτῆς ὕλης ὀφθαλμοὶ τοσοῦτον ἐπέβησαν, ὡς ἀπὸ τοῦ τῆς γῆς χωρίου πρὸς τὸν μακρὰν οὕτως ἀφεστῶτα ἀνατρέχειν οὐρανὸν καὶ ψαύειν τῶν περάτων αὐτοῦ, πόσον τινὰ χρὴ νομίσαι τὸν πάντα (sed post πάντα rasura, πάντῃ Philonis codices) δρόμον τῶν ψυχῆς ὀμμάτων, ἅπερ τῷ πρὸς τὸ θεῖον ἔρωτι πτερωθέντα οὐ μόνον πρὸς τὸν ἔσχατον αἰθέρα τείνεται, παραπεμψάμενα δὲ καὶ παντὸς τοῦ κόσμου τοὺς ὅρους πρὸς αὐτὸ ἐπείγεται τὸ ἀγένητον. quo loco animadvertenda esse videtur lectio πρὸς αὐτὸ ἐπείγεται τὸ ἀγένητον (cf. lin. 3 τὸ ὄν). in lectione παραπεμψάμενα Barberinus concinit cum GH. sed verum esse videtur quod ex MUFE in textum recepi παραμειψάμενα. saepe enim hoc verbum de commutatione loci Philo adhibet, semel apud eum medium genus παραπέμπεσθαι legitur, atque id non de eo qui locum commutat, sed de eo, qui alium loco movet: II 12,13 Mang. παραπεμψάμενος οὖν τούς τε κατ' οὐρανὸν περιπολοῦντας καὶ τὴν Χαλδαϊκὴν ἐπιστήμην. — iure quaeritur, unde florilegium codicis Barberini aliquot fragmenta propria, quae in excerptis D omissa sunt, hauserit. quae quaestio nisi ab eo, qui plura florilegia cognata adhibuerit, solvi non potest. hoc tamen dixerim fortasse Antonii Melissam ad hanc quaestionem solvendam aliquid valere; in qua tertium Damasceni librum, Parallela, qui ipse nobis traditus non est, sed cuius partem modo ex compilationibus alphabeticis recuperare licet, excerptum esse Loofs et Holl demonstraverunt. videntur igitur communi cuidam Antonii et florilegii Barberini fonti Parallela Damasceni partem materiae suppeditasse. et a Parallelis, quibus humanae virtutes et vitia tractabantur, ea quae Barberinus propria habet Philonis fragmenta non abhorrere videntur.

Florilegii Philonei in Prolegomenis voluminis I p. LXIX tres codices notavimus. nuper S. Reiter[1]) monuit idem bis descriptum esse in codice Mazarineo 611 A (saec. XVI) fol. 149^v et 189^r.

---

[1]) Zeitschrift für öst. Gymn. 1897 p. 47.

De Nicetae catena

8. Uno huius voluminis loco adhibuimus Vaticanum graecum 1611, membranaceum saec. XII. inscriptus est τῶν εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν ἐξηγήσεων τοῦ Σερρανοῦ Νικητᾶ διακόνου. haec excerpta e Philonis scriptis notavi: 1. fol. 181 αἱ μὲν γὰρ ζῶναι — ἐπιθυμιῶν (*quaest in. Exod.* I § 19, Harris Fragments p. 48). 2. fol. 232 ἔτι ἐν τῷ νόμῳ τῆς λέπρας — ἀνυπαίτιον καὶ σωτήριον (*de sobrietate* § 49. 50 p. 225,6—17). 3. fol. 245. 246 μέγιστον ἀδικημάτων ἐστὶν ἡ μοιχεία. πρῶτον μὲν γὰρ — πρῶτον ἀδικημάτων ἀνεγράφη (*de decalogo* II 201,14—202,21 Mang.). — καὶ γράμμα πρῶτον τοῦτό ἐστιν — ἐπιμελές[1]). ἅλις μὲν δὴ τούτων (*de specialibus legibus* II 300,41—301,27 Mang.). — δεύτερον δὲ πρόσταγμα — σεσυληκώς (*de decalogo* II 202,22—30 Mang.). — οὐδὲν γὰρ οὔτε ἱεροπρεπέστερον — λαβόντες τοῦ πάθους οἶκτον (*de specialibus legibus* II 313,30—314,3 Mang.)[2]). — τρίτον δέ ἐστι παράγγελμα· μὴ κλέπτης — ἐπαυξανόμενα (*de decalogo* II 202,42—203,13 Mang.). — κλέπτειν τοίνυν ἀπειπὼν — ἐπὶ τιμωρίᾳ τῶν οὐδεμιᾶς ἀξίων κολάσεως. διὰ δὴ ταῦτά μοι δοκεῖ ψευδῆ μαρτυρίαν (ψευδομαρτυρίαν cum codd. leg.) ἀπειπεῖν (*ibid.* II 203,14—45). — οἱ οὖν γονέων ἀλογοῦντες — ἐθελήσουσιν (*ibid.* II 199,23—42 Mang.). — ἀλλὰ καὶ τῆς ἀλόγου φύσεως ἐν χαρίτων ἀμοιβαῖς ἀγνωμονέστεροι φαίνονται. τῶν γὰρ πελαργῶν — τοσαῦτα καὶ περὶ γονέων τιμῆς ἐφιλοσόφησεν (*ibid.* II 200,20—201,10 Mang.). — 4. excerpta ex libro *de specialibus legibus* fol. 273 εἰσὶ παρ' Ἰουδαίοις ἑορταὶ ἀριθμῷ δέκα — ἅπασαν ἡμέραν ἑορτὴν ἀναγράφει ὁ νόμος, καὶ ὅσοι ἀνυπαιτίως ζῶσιν, εἰκότως ἐνευφραινόμενοι ταῖς ἀρεταῖς ἅπαντά γε τὸν βίον ἑορτὴν ἄγουσι (*de specialibus legibus* II 278,14—29. 279,35—37 Mang.; 16,1—13. 18,14, 15 Tisch.). — διὸ Μωυσῆς — „ἑορταὶ κυρίου", ὡς τοῦ ἡμετέρου γένους οὐχ οἵου τε ὄντος τὴν μὴ λεγομένην, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν οὖσαν ὄντως ἄγειν ἑορτήν (*ibid.* II 280,18—23. 33—35 Mang.; 20,2—5. 12. 13 Tisch). — μετὰ μέντοι τὴν συνεχῆ — ἑβδόμη (*ibid.* II 281, 13—15 Mang; 21,15. 16 Tisch.), ἡ τοῦ κόσμου γενέθλιος, ἐν ᾗ προστέτακται — ἀλλήλοις ἀντιπαραχωρῶσι καὶ πονοῦντος μὲν τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ διαναπαύη-

---

[1]) quae sequuntur ἅλις μὲν δὴ τούτων in solo Vaticano leguntur, desunt etiam apud Corderium (v. p. XVI adnot. 4).

[2]) sequuntur apud Corderium (p. 452): *primum quidem lex nos vult corrigere a peccatis, in quae facilius labimur, quale est adulterium; deinde internum et nobis naturalem ignem extinguere homicidium prohibens: ira enim fera pessima est. postrema vero illa ponit quae rarius contingunt dicens: „non furaberis, non loqueris falsum testimonium"*, quae Philonea esse mihi videntur; locum, unde sumpta sunt, non inveni.

ται, ἀναπαύλῃ δὲ χρωμένου διαπονῇ (II 281,41—282,37 Mang.; 22,17—24, 3 Tisch.).[1]) — οὐ θεράπουσι δὲ μόνον ἐκεχειρίαν ἔδωκεν ὁ νόμος ἐν ταῖς ἑβδόμαις, ἀλλὰ καὶ κτήνεσι (II 283,34—36 Mang.; 25,8. 9 Tisch.). — τοσούτου — προκαλούμενος (II 284,5—10 Mang.; 26,5—8 Tisch.). — καὶ τὸν πραθέντα ἐλεύθερον ἀφίησι καὶ τὴν χώραν ἀνάροτον ἐᾶν κελεύει διὰ πολλά· πρῶτον μὲν ἵνα τὴν ἑβδομάδα τιμήσῃ, δεύτερον — ἐνέγκῃ (II 285,20. 286, 21—33 Mang.; 28,13. 30,9—16 Tisch.). — τρίτον — πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἀνθρώποις προστακτέον τὰ μέτρια[2]) (II 286,44—287,4. 13 Mang.; 31,6—10. 16 Tisch.). — τέταρτον κοινωνικὰ ἤθη ἐνσφραγίζεται — δύνωνται καὶ οἱ κτηνοτροφοῦντες τὰ εὔχορτα πεδία ἐκλέγωνται (II 289,9—15. 36—38 Mang.; 35,7—11. 36,2—4 Tisch.). — ἔπειτα ἑπτὰ ἑβδομάδας — ὀφείλουσιν εἶναι (II 289,44—290,11 Mang.; 36,11—37,4 Tisch.). — τὰ δὲ πρὸς χρεώστας — ὑπαχθείς (II 291,28—39 Mang.; 39,20—40,6 Tisch.). — ἑπόμενοι — μητρὸς λόγον ἐχούσης (II 292,1—298,12 Mang.; 44,12—68,14 Tisch.).

Nicetae Serrani in Lucae Evangelium catena, cuius haec excerpta Philonea ex codice Vaticano notavimus, etiam aliis multis codicibus tradita est[3]). latina huius catenae versio edita est a Balthasaro Corderio[4]); qui in praefatione profitetur exemplar in latinum sermonem a se translatum ex codice Bessarionis Veneto[5]) transscriptum esse, eiusdem catenae mutila exemplaria se in bibliothecis Caesarea Vindobonensi[6]) et Augustana vidisse. Corderii catena recte videtur ex Nicetae catena excerpta esse dici[7]). nam si indicem auctorum a Niceta laudatorum, quem A. Mai l. c. p. 723. 724 composuit, cum indice, quem Corderius catenae praemisit, et si locos patrum ab illo editos cum hoc comparaveris, nonnulla apud Corderium deese invenies. quae in ipso codice Bessario-

---

[1]) in hac parte non pauca omisit Vaticanus.

[2]) Corderius pleniorem textum legit: πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἀνθρώποις, οἷς οὐ μόνον αἴσθησις πρόσεστιν ἡ κοινὴ καὶ τῶν ἀλόγων ζῴων, ἀλλὰ καὶ λογισμὸς ἐξαίρετος.

[3]) cf. Preuschen apud Harnack, *Altchristliche Litteratur* I p. 840, Ehrhard in Krumbacheri *Hist. litt. byz.*[2] p. 215.

[4]) *Catena LXV graecorum patrum in S. Lucam . . . Antverpiae 1628.* nonnulla ex codice Vaticano edidit A. Mai, *Scriptorum veterum nova collectio* tom. IX p. 626—722. cf. etiam Pitra, *Analecta sacra ex spicilegio Solesmensi parata* II p. 313.

[5]) cf. Zahn, *Forschungen zur Gesch. des neutestamentlichen Kanons* III 7.

[6]) hunc codicem Harris *Fragments of Philo* p. 5 recte suspicatur esse Vindob. theol. gr 71; cf. Nesselii catalogum p. 153, Zahn l. c. 7. 51.

[7]) v. Zahn et Ehrhard l. c.

nis, ut videtur, iam omissa erant. neque igitur sine causa factum esse videtur, ut in codice illo catenae titulus mutaretur. Corderius enim testatur graecum titulum εὐαγγέλιον κατὰ Λουκᾶν ἑρμηνευόμενον ἐκ διαφόρων ἑρμηνευτῶν τοῦ τετραευαγγέλου ἑρμηνείαν εἰσάγων ἔνδον, qui traditur etiam Monacensi 33 (Hardt I p. 187). idem igitur quod Procopii in Octateuchum catenae etiam huic Nicetae operi videtur factum esse, ut catena nonnullis omissis sine nomine auctoris traderetur, cum posteriorum non tam quis auctor esset quam qui laudarentur scriptores interesset. sed excerptoris opera omittendo contineri videtur. quos non omisit locos, eos integros ex Nicetae commentariis descripsisse videtur. quae quidem enumeravi excerpta Philonea, eodem plane ordine apud Corderium inveniuntur: v. editionis Antverpianae p. 426 (= no. 2). 451—453 (= no. 3). 535—539 (= no. 4). primum modo excerptum idque breve, ut videtur, omisit. contra in Corderii catena p. 480 excerptum ex libro *de specialibus legibus* II 337,29—338,5 legitur, quod e Vaticano quidem non enotavi (cf. supra p. XV adnot. 2, XVI adnot. 2). Nicetae Serrani catenae, quarum thesauri magnam partem adhuc in bibliothecis latent, quantum valeant nuper theologi praedicaverunt [1]. quanti pretii nostra catena sit ad genuinum Philonis textum restituendum, vel unus huius voluminis locus, ad quem fonte illo uti licuit, docet. in undecim enim lineis (p. 225, 6—17) sex vel septies hac catena sola verus textus servatus est: καὶ μονὴν (ἐκτὸς εἶναι μόνην codd.), κακιῶν (κακῶν codd.), ταῦτα (τοῦτο codd.), πρὸς τὸν Κάιν (περὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως codd.), αὐτὸν (τὸν φαῦλον codd.), τὴν (om. codd.); recte etiam linea 16 vocem ἣν addere videtur. hoc addo, in ceteris Nicetae catenis, quae quidem editae sunt [1], nihil Philoneum inveniri.

9. Aliam catenam Proverbia explicantem p. 224,5.6 adhibui (cf. Pitra l. c. II p. XXIII). plures eius codices Preuschen l. c. p. 838 (cf. etiam p. 634) enumerat [2]. ipse inspexi unum Vaticanum Reginensem 77, qui, ut subscriptio docet, anno 1598 a Davide Wagnero calamo exceptus est ex ore Davidis Hoeschelii ad exemplar ex codice Monacensi

[1]) v. Ehrhard l. c. p. 215.
[2]) addendus est codex Angelicus 113, in quo catenam in Proverbia sequuntur commentarii in Ecclesiasten et in Cantica Canticorum, catena in Job; cf. *Index codicum graecorum Bibliothecae Angelicae*, *Firenze-Roma* 1896 p. 153.

ab H. Giengero transscriptum[1]). addita est latina D. Hoeschelii versio. titulus praemittitur fol. 1 ὑπόμνημα διαφόρων τινῶν πατέρων εἰς τὰς παροιμίας Σολομῶνος. ex eodem Monacensi Th. Peltanus latinam versionem scriptorum nominibus omissis, non paucis ut videtur vel mutatis vel additis edidit[2]). confirmatur hac catena Turnebi emendatio p. 224,6 παρουσίᾳ pro περιουσίᾳ scribentis. fragmento Philoneo, quod modo commemoravi, aliud in catena succedit: ὁ αὐτός: τὴν εὐκατάπρηστον ὕλην ἐπιμελὲς ἡμῖν ὅτι πορρωτάτω τοῦ πυρὸς ἀποτίθεσθαι. quod fragmentum in traditis Philonis scriptis non legitur; quin Philonis sit, non est quod dubitemus. nam ἐπιμελὲς cum dativo coniunctum omissa copula saepius adhibet, saepius etiam verbo ἀποτίθεσθαι utitur. alibi catenae auctor Philonem testem non excitat.

Haec hactenus de codicibus qui excerpta Philonea continent et de scriptoribus ecclesiasticis, qui Philonis libros compilaverunt. restat ut pauca praemittam de singulis libris in hoc altero volumine editis.

DE POSTERITATE CAINI. traditus est liber in uno codice U[3]), cuius titulum confirmatum indice codicis V recepi. alium titulum testantur excerpta D. quinquies enim ex hoc libro excerpta laudantur Φίλωνος ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (cf. adnot. ad p. 5,12. 6,11. 13,9. 21,3. 31,18), semel numero omisso Φίλωνος ἐκ τῆς νόμων ἀλληγορίας (cf. adnot. ad. p. 4,1), bis Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας (cf. adnot. ad. p. 3,2. 33,25)[4]). primus hunc librum edidit Mangey, qui in praefatione vol. I p. XVII eum dicit e codice Vaticano transscriptum et ad se Roma transmissum esse a Cl. Fouchet, Eleutheropoleos episcopo in partibus infidelium. quodsi respexeris difficillimum lectu esse codicem, cum non paucae litterae paene evanidae sint, aliarum vestigia obscurata pellucentibus in charta bombycina alterius paginae litteris, si cogitaveris non ea quam nunc postulamus diligentia

---

[1]) cf. *catalogum bibliothecae Vaticanae. codices Reginae Suecorum et Pii II p. 61. 62.* videtur adhibitus esse Monacensis 32 (v. Hardtii Catalogum I p. 179).

[2]) *Theodori Peltani Soc. Jesu Theologi in Proverbia Salomonis Paraphrasis et Scholia ex SS. Patrum scriptis vulgatae editioni accommodata* . . . Antverpiae, Ex typographeo Hieronymi Verdusi, M.DC.VI.

[3]) de quo v. Proleg. vol. I p. XIX.

[4]) de causa diversitatis numerorum v. E. Schürer, Gesch. des jüdischen Volkes II[2] p. 841. titulos aperte falsos praebent ad 6,11 D^R et D^L, ad 21,3 D^P et D^R.

episcopum usum esse et praecipue in ea re peccasse, quod compendiorum illud genus anceps et variis interpretationibus obnoxium, quod constat consonantibus terminationum supra scriptis, non accurate notavit, non poteris non admirari Angli editoris sagacitatem, qui non raro divinando recuperaverit, quod revera in codice legitur; ignosces quod aliis locis vel erroribus eius qui transscripserat deceptus vel nimium suo ingenio indulgens a vero aberravit. qui post Mangeium librum edidit Tischendorfius [1]) non satis praestitit quod ipse in titulo iactavit. consentaneum est eum haud paucis locis Mangeii textum ex codice emendasse (v. praefationem eius p. XVI), cum largam messem Mangeii auctor ei reliquisset. sed non raro socius est errorum, quos Fouchet commisit: v. adnot. ad p. 6,20. 7,13. 9,9. 9,10 (ubi γε, quod habet codex, coniectura invenit Tisch.). 10,16. 19. 14,14. 16,4. 20. 18,11. 20,13. 21,15. 22,16. 25,6. 26,9. 27,6. 12. 22. 28,20. 29,24 30,5. 9. 31,14. 34,2. 36,7. 10. 38,3. 16. 39,11. 26. 40,25; quibus omnibus locis vera lectio nunc primum aut e codice restituta aut codicis auctoritate confirmata est. aliis locis utriusque editoris in enotanda codicum lectione errores non adnotavi, ne mole inerti nimis onerarem apparatum. magis stomachum movet, quod interdum veris Mangeii lectionibus suas pravissimas opponit quasi in codice repertas: v. e. gr. adnot. ad p. 11,13. 26,25 (Tisch. p. 97,19. 120,18), vel illius lectionum errores correcturus ipse in alios errores incidit. maxime vituperandum est, quod, cum a. 1866 librum Philonis ad Richteri editionem contulisset — quae collatio per bibliopolae manus ad me venit —, postea non cogitans nonnulla oculos suos potuisse fugere vulgatae vitia interdum codici ascripsit. porro illud compendiorum genus, de quo supra dixi, omnino non curavit, sed confidenter quas vel apud Mangeium invenerat explicationes compendiorum vel quae ipsi aptissimae visae sunt codici tribuit: v. e. gr. adnot. ad 7,13 (ubi Tisch. sequitur Mangeium). 12,3 (ubi Tisch. scribit ἐν ἑαυτῷ). 14,3 (ubi Tisch. sequitur Mangeium). 25,12 (ubi Tisch. sequitur Mangeium). denique miro modo interdum codicis orthographiam quasi ipsius Philonis servavit scribens e. gr. ἀντιρέπει, ἐπιροῆς, ἐνθένδεν. coniectura Tisch. nonnulla facilia inventu,

[1]) *Philonea, inedita altera, altera nunc demum recte ex vetere scriptura eruta*, ed. Const. Tischendorf, Lipsiae 1868 p. 84—143.

nonnulla etiam difficiliora feliciter restituit a Westermanno adiutus (v. praef. eius p. XIX); sed non raro vel graeci sermonis vel Philonis loquendi usus non satis peritum se praestat, illius, ut pauca proferam, cum 1,14 τὰ ὅλα pro τὰ ὅσα, 14,26 λογίων pro λογικῶν, 26,23 τι (pro τινὸς) . . . λάχωσι, 35,11 μετέχοι, 40,1 ἐὰν . . . ὠφέλησαι, huius, cum 16,3 ἑλκούσης pro ὁλκοῦ — quam coniecturam p. XVIII certissimam esse praedicat —, 30,4 τῆς παιδείας τῆς ἐγκυκλίου χηρευούσῃ conicit (cf. etiam 16,13. 24,1). — post editores Anglum et Germanum Batavus Holwerda ad emendandum librum nostrum accessit[1]), qui nonnulla bene emendavit praeter emendationes p. 1,10. 34,26 propositas inventa et in textum recepta a me ipso, antequam commentationem eius legerem, saepius, quod primoribus modo labris Philonis dicendi genus gustaverat vel nimio coniectandi studio fervebat, in prava delatus est (cf. 8,1. 12,17. 18,20. 24,18. 27,16. 31,17. 33,6 40,1). — restat ut de mea opera pauca addam. ipse, cum Romae versarer, librum *de posteritate* non contuli, quod tum opinabar me in Tischendorfii opera acquiescere posse. post cum vidissem ne in codice M quidem conferendo eum satis accuratum fuisse, a Ioanne Tschiedelio impetravi, ut qua solet diligentia librum conferret. et vix vel perraro eum errasse puto, cum omnes locos, quibus discrepabant editores, ei ita significassem, ut non modo discrepantiam sed etiam consensum codicis testari deberet. scito igitur etiam eis locis, ubi priorum editorum errores non commemoravi, collationi in meum usum confectae confidendum esse. quam saepe vulgata lectio verae codicis lectioni cesserit, supra significavi. nonnullis locis ex excerptis D vera lectio textui inseri potuit. non multum mihi profuit exemplar editionis Tischendorfianae, quod Otto notis suis compleverat et quod per bibliopolam in manus meas venerat. duas eius emendationes (p. 10,26. 12,11) in textum recepi, tertia digna visa est, quae ad p. 25,20 adnotaretur. nonnulla debeo Dielsio, qui chartas impressas huius libri percurrebat. non paucis locis ipse fere lenibus medelis corruptelas textus sanasse mihi videor. qua in opera summo commodo mihi fuit Grossmanni lexicon Philoneum, opus eximiae industriae, quod filius eius

---

[1]) *Verslagen en Mededeelingen der koninkl. Akademie van Wetenschapen (Amsterdam), Afdeeling Letterkunde III reeks 1. deel (1884) p. 274—286.*

liberalissime mihi dono dedit. quas rationes in singulis locis emendandis secutus sim, alibi fusius exponam.

DE GIGANTIBVS. codices MAHPU. et hic et sequens liber traditus est etiam in codice B (Proleg. vol. I p. X), quem consulto non adhibui. parte enim eius conlata intellexi eum ad familiam A pertinere, sed multis propriis vitiis infectum esse, nec sperandum esse toto conlato quicquam utilitatis ad constituendum textum redundaturum esse, cum satis multi codices praesto sint. carere etiam posse mihi videbar codice, qui etiam in his tertiae partis libris gemellus est codicis B (v. L. Cohn l. c. p. XXIX. XXX)[1], Laurentiano LXIX, 11. liber *de gigantibus* olim unius libri corpus complebat simul cum libro cui inscribitur

QVOD DEVS SIT IMMVTABILIS. quem quod segregavi ab illo, codicum auctoritatem secutus sum, qui titulum ὅτι ἄτρεπτον (ἄτρεπτόν ἐστι UF) τὸ θεῖον praebent. nam etiam in aliis libris codicum titulos amplecti debemus, quamvis dubitemus, an ab ipso Philone profecti sint. eisdem autem codicibus hic liber quibus liber *de gigantibus* traditus est, nisi quod F accedit et G, modo hic cum UF modo cum MA congruens. unum librum in duas partes, quae nunc singulorum librorum locum obtinent, postea diremptum esse inde comprobatur, quod alterius quoque loci saepius in excerptis D laudantur ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων: cf. adnotata ad p. 57,14. 65,12. 66,11. 67,5 (ubi D^L Φίλωνος περὶ τῶν γιγάντων praebet). 70,8. 17. 71,2 (D^K ἐκ τοῦ περὶ τῶν γιγάντων). eadem excerpta bis titulum ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων falso exhibent: v. adnotata ad p. 60. 12. 62,3. amplior titulus, sed quo uterque liber continetur, in Eusebii indice librorum Philonis reperitur περὶ γιγάντων ἢ περὶ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον (περὶ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον habet etiam subscriptio codicis U, cf. § 22). amplificatus hic titulus effecisse videtur, ut postea duo libri discerperentur. quod prave factum esse recte librarius archetypi HP in fine prioris libri testatur (cf. adnotata ad p. 55,8) vel ex antiquiore memoria hauriens vel ipse sua coniectura usus. idem efficitur postremis prioris libri verbis: τοσαῦτα εἴς γε τὸ παρὸν ἀρκούντως περὶ τῶν γιγάντων εἰρηκότες ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα τοῦ λόγου τρεψώμεθα. ἔστι δὲ ταῦτα·

---

[1]) soli AB et Laurentianus c. gr. p. 43,1 θυγατέρας transponunt, 43,4 τοὺς omittunt; soli B et Laurentianus p. 56,7 ἐνημμένη, 76,11 ἔξω περιρρέων legunt.

quae verba non habent quo referantur, nisi artissime cum eis coniungas locum S. S., a quo alter qui nunc fertur liber incipit. formula enim ἔστι δὲ ταῦτα, qua saepe Philo unius libri partes coniungit, in coniungendis diversis duobus libris uti non poterat. offendit in verbis illis etiam librarius codicis U, sed suo arbitrio αὖθις ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα καιρῷ τῷ δέοντι τρεψώμεθα scripsit, verba autem ἔστι δὲ ταῦτα omisit, ita ut Philo hic non ad sequentem eiusdem libri partem, sed ad alium quendam librum delegare videretur. librum *de gigantibus* inter eos esse, qui saepissime et in excerptis D et apud scriptores ecclesiasticos laudarentur, iam Mangey monuit et testimonia huius editionis docent. ne coniunctis quidem duabus partibus integrum eum servatum esse, inde apparet, quod nonnulla quae ex eo afferuntur in tradito textu desiderantur[1]). neque improbabiliter Massebieau[2]) coniecit initio libri, quod perisset, de posteritate Seth (Gen. 4,26—6,32) Philonem egisse; quo refert etiam libri *de sobrietate* § 52 ἔφαμεν πάλαι, ὅτι Σὴμ ἐπώνυμός ἐστιν ἀγαθοῦ . . . . idem sagacissime auguratur inter hunc *de gigantibus* et eum qui sequitur librum *de agricultura* videri intercidisse complures libros, quibus de diluvio (Gen. 6,13—9,19) Philo ageret, certe huc intercalandos esse duos libros περὶ διαθηκῶν, quippe ad quos componendos narratio foederis dei cum Noe facti occasionem dedisset; quos libros Philo innuit in libri *de mutatione nominum* cap. 6 p. 586 M.: τὸν δὲ περὶ διαθηκῶν σύμπαντα λόγον ἐν δυσὶν ἀναγέγραφα πράξεσι (leg. συντάξεσι) καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ παλινῳδεῖν ἑκὼν ὑπερβαίνω, fortasse etiam in *quaestionum in Exodum II* § 34: de divino testamento certius accuratiusque iam dictum est, ita ut vix oporteat nunc temporis replicare.

DE AGRICVLTVRA. codices MAGHUF. G in hoc libro fere cum MA, raro cum UF consentit. sed UF iam in § 67 p. 108,27 desinunt addita subscriptione περὶ γεωργίας in U. qui omnibus codicibus traditur titulus περὶ γεωργίας, confirmatur excerptis D, quibus huius libri sententiae laudantur ἐκ τοῦ περὶ γεωργίας: cf. adnotata ad p. 97,24. 117, 7. 131,20. solus index codicis M quod addit τὸ α', consentit cum Eusebii testimonio, qui in indice Philonis librorum enumerat τὰ περὶ

[1]) v. Harris *Fragments of Philo* p. 9. tertium et quartum fragmentum, quae ab eodem afferuntur, in libro *quod deus sit immutabilis* inveniri monui ad p. 66,11. 70,8.

[2]) *Le classement des oeuvres de Philon* p. 23.

γεωργίας δύο (v. Prolegomena vol. I p. C) et verba huius libri sic inducit: ὁ δ' αὐτὸς ἐν τῷ περὶ γεωργίας προτέρῳ, librum *de plantatione* eodem loco sic laudat: καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ δὲ πάλιν τάδε γράφει, v. adnotata ad p. 105,25. 135,1. quod testimonium quid valeat, modo videbimus.

DE PLANTATIONE. codices MGHUF. codicis H maior quam in aliis libris in hoc est auctoritas. solus enim genuinas lectiones servavit p. 134,18 τὸ πλῆρες. 138,21 κάτω νικῶντος et ὧν. 141,1 συνέσεως. 141,16 παρακεκινημένος. 141,20 ἐνευφραινόμενος. 142,9 εἰς μὲν τὴν. 143,6 καί, quod ceteri omittunt. 143,10. 11, ubi ceteri verba καὶ ἐπ' αἰῶνα et § 51 et textu LXX interpretum comprobata omittunt. 143,24 ἐπεὶ et νοήσει. 144,24 νομίζονται. 146,6 ὅλην. 146,18 τὸ. 146,18. 19 ἄριστον αἴτιον. 147,3 δεῖν. 147,11 ὃ μηδὲ. 147,15 ἐκεῖνοι. 148,1 ἥκετε. 148,6 κλῆρον μή. 149,2 συμβόλων. 150,19 ταύτης. 151,9 ψυχῇ. 151,20 δ' ἔσθ'. 152,1 περικαθαρεῖτε. 152,15 ἀπάθειαν. 153,4 ἀποδῷς. 153,11 ἐπ' ἄγρᾳ. 153,15. 16 κἂν τῷ — παραβλαστάνοντα. 154,4, ubi ceteri οὖν omittunt. 154,5, ubi ceteri γε omittunt. 155,3 μέσοις. 155,6 τὸν. 155,17 ἐν. 156,18 καθάρσεως. 156,18, ubi ceteri καὶ ὁ omittunt. 157,1 μῆνας. 157,15 ἰσότης. 157,19. 20 δὲ καὶ τοὺς. 158,8, ubi ceteri ἀλλὰ δεκὰς μὲν omittunt. 159,17 ἔτει. 159,21 ἅπασιν. 159,22 ἀντιλαμβανοίμεθα. 160, 23, ubi ceteri καὶ omittunt. 161,6 τὸ. 162,5 ἀνερριπισμένων et ἐξημμένων. 162,9 τὴν. 162,15 εἰς ὕψος. 163,1 μανίαν. 163,19 ἐπιτέλλει. 164,2 ἱστίοις. 164,6 ἐνορμίζεται. 164,14, ubi δὲ ceteri omittunt. 164,24 οὐδὲν ὅτι μή. 165,1 ὄγκον. 165,15 προσφέρονται. 165,22 τύχῃ. 166,2, ubi ceteri οὐ omittunt. 166,15 τὸ. fortasse etiam 257,23 τριπλῆν recipiendum erat. aliis locis proxime ad genuinam lectionem coniectura restituendam accedit: cf. 161,17. 18. 162,14. 15, fortasse etiam 154,3. nec recte nunc censeo me p. 138,15 in apparatu ex corruptela ceterorum codicum aliquid veri elicere voluisse, immo in lectione codicis H δεινὸν γὰρ εἰ acquiescendum esse. omisi autem eos locos, ubi H[2] fortasse ex coniectura inventam veram lectionem tradit. accedunt alii loci haud pauci, quibus H cum uno aliquo codice in tradenda vera lectione congruit. plerisque illorum locorum, quorum longam seriem enumeravi, codicem H optimum veri testem esse patet. nonnullis locis, quibus aliquis dubitaverit, eius auctoritatem sequendam esse vel ratione vel usu dicendi Philoneo alio loco comprobabo. nihil autem certi adhuc proferri

potest quo explicetur, cur tandem tam diversa in diversis scriptis huius codicis auctoritas sit. hoc coniectura divinare licet, quamvis demonstrari in hac certe librorum parte non possit, fortasse in Philonis operum memoriam cadere, quod in aliis scriptoribus, velut Plutarcho, probari potest, maiora corpora scriptorum ex minoribus composita esse, pro varia igitur codicum, qui adhibiti erant ad maius corpus efficiendum, auctoritate etiam variam esse unius codicis in diversis partibus auctoritatem. quanta autem revera sit auctoritatis diversitas, optime intelleges, si praecedentem et sequentem librum comparaveris. in illo enim quindecim locis 107,2 τὸ. 111,7 δὲ. 113,8 καταπνεόντων. 113,15 εἲς pro εἰς. 114,26 ἕτερος. 115,22 δὲ et καὶ. 122,18 συνεπηχείτω. 122,22 θῆλυ. 123,9 δὲ pro τε. 123,17 λείαν. 125,27 περιτιθέντες. 127,21, ubi ceteri καὶ omittunt. 128,3 ἀπεληλαμένην pro ἀπεληλασμένην. 130,13 ἀνασείσαντες pro ἀναπείσαντες vel ἀναπτήσαντες, in hoc sedecim modo locis 173,2 ἐξαρεῖς pro ἐξάρεις vel ἐξάρῃς. 173,20 ἐμποιῶν. 173,22 προστάξεσιν. 174,13 τόν. 180,7 ἀλλ' ἀεὶ καὶ. 181,9 οὐ et μητρὸς. 187,15 ἐπιμέλειαν. 200,15 προσέχει pro προσέχειν. 201,13. 14 καὶ οὐκ. 201,23 διακινεῖν. 202,7 τὰ μὲν ὡς. 209,13 ἐξωτάτην τῆς. 209,15 τούτων. 210,10 πεπονηκότες. 212,28 συνεχοῦς textus huius editionis solo codice H nititur. ea igitur in libro *de plantatione* codicum ratio est, ut cum H comparati ceteri unam classem efficere videantur. — codices tradunt titulum quem recepi περὶ φυτουργίας Νῶε τὸ δεύτερον, nisi quod FH nomen Νῶε post τὸ δεύτερον ponunt, G τὸ δεύτερον omittit (cf. subscriptionem in GU). priorem, qui hoc titulo respicitur, librum περὶ γεωργίας esse certum est, cum uterque artissimo vinculo coniunctus sit posterioris exordio prioris finem excipiente. quodsi Philo idem argumentum in duos libros distribuit, non potuit priori περὶ γεωργίας α' (v. quae paulo ante de indice codicis M dixi), alteri περὶ φυτουργίας β' inscribere[1]); immo titulis περὶ γεωργίας α' et περὶ γεωργίας β' uti debuit. hoc quod ratiocinatione concluditur, confirmatur Eusebii auctoritate, quem vidimus duo libros περὶ γεωργίας laudare. quem utriusque libri titulum excerpta D noverint, incertum est. alterius enim libri nullum locum tradunt; neque inde quod ter ἐκ τοῦ περὶ γεωργίας

[1]) haud scio an haec offensio causa fuerit, quod UF iam § 67, ut vidimus, librum *de agricultura* concludunt. fortasse altera eius pars primus liber περὶ φυτουργίας numerabatur.

λόγου verba laudant, efficitur titulum περὶ γεωργίας β' a codice, unde Philonea fluxerunt, alienum fuisse (Mangey I p. 300); eadem enim excerpta saepius ἐκ τοῦ περὶ μέθης λόγου laudant, quamquam alibi priorem et alterum *de ebrietate* librum discernunt. mea quidem sententia Eusebii auctoritati, praesertim cum nostrorum codicum vestigia accedant, refragari non licet. nec video cur huic libro περὶ φυτουργίας Philo inscripserit, cum paene synonyma sint apud eum γεωργία et φυτουργία. in fine libri *de agricultura*: τὰ δὲ inquit περὶ τῆς φυτουργίας εἰρημένα αὐτοῦ λέγωμεν αὖθις (fortasse scribendum est εὐθύς). initio libri *de plantatione* ἀμπελουργικήν, de qua se acturum esse profitetur, partem esse γεωργικῆς τέχνης statuit; quacum φυτουργίαν statim conectit: προσήκει δὲ τὸν μέλλοντα περὶ τῶν κατὰ μέρος φυτουργιῶν διεξιέναι κατανοῆσαι πρῶτον τὰ τελειότατα τοῦ παντὸς φυτὰ καὶ τὸν μέγαν φυτουργὸν καὶ ἐπιστάτην αὐτῶν, cf. § 94 οὕτως μὲν δὴ καὶ ὁ σοφὸς ἑπόμενος τῇ τοῦ πρώτου καὶ μεγίστου φυτουργοῦ τέχνῃ τὴν γεωργικὴν ἐπιδείκνυται. dirimi autem lis mihi videtur eo loco, quo prioris libri partis argumentum complectitur, § 139. 140: περὶ μὲν οὖν γεωργίας τῆς πρεσβυτάτης καὶ ἱερωτάτης, ᾗ τὸ αἴτιον πρὸς τὸν κόσμον, τὸ παμφορώτατον φυτῶν, χρῆται, καὶ περὶ τῆς ἑπομένης, ἣν ὁ ἀστεῖος ἐπιτηδεύει . . . εἴπομεν. τὴν δὲ τοῦ δικαίου Νῶε ἀμπελουργικήν, εἶδος γεωργικῆς οὖσαν, ἐπισκεψώμεθα. hinc evinci videtur verum titulum esse περὶ γεωργίας β', falsum ex postremis libri *de agricultura* verbis fluxisse puto. — postremam libri *de plantatione* partem perisse certis argumentis constat. nam postquam a § 149 usque ad § 174 eorum philosophorum argumenta exposuit, qui ebrietatem a sapiente alienam esse negant, § 175 profitetur se contrariae sententiae argumenta explicaturum esse. et exponit primum argumentum — ἔστι δὲ πρῶτος καὶ δυνατώτατος οὗτος § 176 —, desunt cetera argumenta nec reperiuntur in eo qui sequitur libro *de ebrietate*, cuius initio Philo disputationem de philosophorum sententiis confectam esse, iam Mosis doctrinam sibi explicandam esse dicit[1]).

DE EBRIETATE. codices GUFH. G fere cum UF, raro cum H consentit. turbatus est textus huius libri in F. desunt enim verba p. 182,12—185,25 πληθὺν — νόμιμα in textu huius libri, sed inserta inveniuntur libro *quod deus sit immutabilis* p. 71,17 post vocem ῥίζαις.

---

[1]) cf. Neu entdeckte Fragmente Philos p. 16.

archetypi igitur codicis F nonnulla folia suo loco mota in falsum locum delata erant. eandem perturbationem in Vaticano 379, qui artissime cum F cohaeret, reperiri verisimile est. hinc enim certe L in folio postmodum interposito hoc fragmentum libri *de ebrietate* descripsit, libro *quod deus sit immutabilis* inseruit; unde corollarium Turnebi editionis, ex hoc Iacobum Diassorinum scriptorem posterioris partis codicis F pendere L. Cohn in Prolegomenis vol. I p. XXIV. XXV adnotavit et in *Saturae Viadrinae* p. 110—121 nuper accuratius demonstravit. — gravius textus codicis H perturbatus est, in quo post p. 179,11 ἠθοποιόν magna lacuna hiat. nam quae sequuntur usque ad p. 196,20 ἅπαξ omnia omissa sunt. cuius lacunae prior pars suppletur fragmento p. 179,11—190,26 λόγον — μεθημερινόν inserto libro *de migr. Abr.* (v. infra p. XXXI). altera minor pars p. 190,26—196,20 οὐ παρὰ — ἅπαξ in H omnino tradita non est. quae iactura ita explicanda videtur, ut statuamus folia quaedam in archetypo soluta esse, solutorum posteriora perisse, priora falso loco inserta esse. — duos περὶ μέθης libros Philonem scripsisse iam Eusebius testatur (v. Prolegomena vol. I p. C). quaeritur, uter liber nobis servatus sit. atque cum omnes codices titulum περὶ μέθης tradant, solus F λόγος πρῶτος addit. excerpta D non plane sibi constant. nam D^{R} p. 171,9 ἐκ τοῦ περὶ μέθης β̅ κεφαλαίου, p. 172,6 τοῦ αὐτοῦ περὶ μέθης β̅ος, p. 176,14 τοῦ αὐτοῦ: δεύτερον (emendandum τοῦ αὐτοῦ ⟨περὶ μέθης⟩ δεύτερος, nam falso vox δεύτερον ad ipsa Philonis verba relata est[1]), D^{K} p. 175,3 Φίλωνος ἐκ τῶ περὶ μέθης β', p. 194,20 ἐκ τοῦ περὶ μέθης β', p. 204,4 Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης β' laudant. contra p. 175,3 D^{L} et D^{R} Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης α' laudant. aliis locis minus accurate Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης vel Φίλωνος vel τοῦ αὐτοῦ laudantur: v. adnotata ad p. 176,2. 179,11. 180,17. 19. 189,16. 197,17. 200,24. 203,20. semel D^{K} hunc librum falso ἐκ τῆς πρὸς Γάϊον πρεσβείας lemmate adfert: v. adnotata ad p. 201,10. denique D^{R} et D^{L} fragmentum *quaestionum in Exodum* falso περὶ μέθης titulo ornant[2]). itaque dubitari non potest, quin Ioannes libro nobis servato alterum, amisso priorem locum tribuerit; nam quod uno loco D^{R} et D^{L} illum ἐκ τοῦ περὶ μέθης α' laudant, verisimile est

[1]) cf. E. Schürer Theol. Litt. Zt. 1891 p. 468[1]. — idem falso D^{R} fol. 72v ad amissum librum refert: v. adnotata ad 171,9. et quae fol. 72v sequuntur ἐκ τοῦ αὐτοῦ: ἀλήθεια αὐτορκέστατος ἔπαινος ad librum *de plantatione* p. 158,26 referre debui.

[2]) cf. Neu entdeckte Fragm. p. 25.

non auctoritate quadam niti, sed α′ per errorem pro β′ scriptum esse. cum titulo ἐκ τοῦ περὶ μέθης β′ ceteris locis adlato etiam illud convenit, quod D^K tres locos libri perditi ἐκ τοῦ περὶ μέθης α′ laudat[1]). itaque cum discrepent inter se Ioannes Damascenus et codex F, non testimoniis, sed ratiocinatione et argumentis decernendum est, utrum recte ille libro servato alterum an hic priorem locum tribuerit. nam quod Mangey I p. 357 opinatur duos libros in unum compactos esse, post inventa tot fragmenta libri amissi praeterire licet. ei qui censebant amissum librum priorem fuisse, inter libros *de plantatione* et *de ebrietate* non finem libri *de plantatione*, sed totum librum, scilicet περὶ μέθης α′, interisse statuebant, quo explicare perrexisset philosophorum sententias, de quibus postrema parte libri *de plantatione* agere coeperat et quas se priore libro tractavisse in exordio nostri *de ebrietate* libri profitetur. at certum videtur inter libros *de plantatione* et *de ebrietate* non totum librum, sed finem modo illius intercidisse. quem mutilum esse ipsa postrema verba docent. tum veri dissimile est primum argumentum eorum qui ebrietatem a sapiente abiudicabant a ceteris novi libri initio discerptum esse, veri dissimilius haec totum librum complevisse, cum contrariae opinionis argumenta vix sex paginis nostrae editionis (p. 163,8—168,18) contineantur. et incredibile est priorem περὶ μέθης librum artiore vinculo cum libro περὶ φυτουργίας quam cum altero περὶ μέθης coniunctum fuisse. accedit postremum argumentum idque gravissimum. inter servatum *de ebrietate* librum et librum *de sobrietate* magna lacuna hiat. Philo enim in exordio nostri *de ebrietate* libri ebrietatem quinque statuum symbolum esse censet, quos § 11 deinceps se tractaturum esse pollicetur. at de quarto et quinto statu (§ 4 εὐφροσύνης . . . γυμνότητος) disputationem, quamvis in exordio libri *de sobrietate* (τὰ περὶ μέθης καὶ τῆς ἐπομένης αὐτῇ γυμνότητος εἰρημένα τῷ νομοθέτῃ διεξεληλυθότες) eam respiciat, desi-

[1]) cf. fragmenta huius libri 1. 5. 10 (Neu entdeckte Fragm. p. 22—24). quod olim protuli fragmentum 11, nunc ad libri servati p. 176,14—18 rettuli. Mangey p. 357 adnotat in D^R sub titulo περὶ διδασκαλίας haec Philonis laudari: ἐκ τοῦ περὶ μέθης δευτέρου λόγου: λόγου θεοῦ ἡσυχία θάνατός ἐστι ψυχῶν et p. 410 (ubi τῶν ψυχῶν laudat) haec refert ad libri *de confusione linguarum* § 37: λόγου δὲ θάνατός ἐστιν ἡσυχία. hoc an recte fecerit dubito. frustra autem in D^R hoc fragmentum quaesivi. nunc Papadopulos Kerameus ex codice Hierosolymitano fol. 203 enotavit l. c. p. 3: λόγου θείου ἡσυχία θάνατός ἐστι ψυχῶν.

deramus. iam fac nostrum *de ebrietate* librum posteriorem esse, priorem ante hunc et post librum *de plantatione* suum locum habuisse: an tertium περὶ μέθης librum de gaudio et nuditate disputationem continuisse statues? at fuerunt qui dicerent finem modo nostri *de ebrietate* libri perisse; quod veri simile non est. quae enim desideramus, si tam accurate quam priora Philo tractavit, plura sunt quam quae nostro libro satis amplo addi potuerint. neque inepte noster liber precatione finiri videtur. denique fragmenta libri amissi, quae fere ebrietatis mala describunt, in disputationem de exsultatione ebriorum et de nuditate (v. fragm. 4) cadunt; contra quem habuerint locum in explicandis philosophorum contra ebrietatem sapientis argumentis, intellegi non potest. omnibus his rationibus effici videtur codicem F verum librorum de ebrietate ordinem testari, Ioannem Damascenum vel auctorem eius invertisse[1]). — ad huius libri p. 202,9—209,19 novum testem adhibere licebat, Herennium qui dicitur. Ἑρεννίου φιλοσόφου ἐξήγησις εἰς τὰ μετὰ τὰ φυσικά post rarissimam Simonis Simonidis editionem[2]) iterum edita est ab Angelo Mai in Classicorum auctorum e Vaticanis codicibus editorum tomo IX p. 513—593. hoc opus, cum Ruhnkenius et Bernaysius antiqui auctoris Neoplatonici esse putarent, non ante medium saeculum quartum decimum, fortasse sexto decimo saeculo ex Philone, Alexandro Aphrodisiensi, Proclo, Damascio, Georgii Pachymeris Epitome in Aristotelis philosophiam summa cum neglegentia compilatum esse E. Heitz demonstravit[3]). A. Mai librum edidit ex eodem codice Vaticano, qui ei suppeditavit Procopii Gazaei in Canticum Canticorum catenam. ipse aestate anni 1891 partem ex Philone excerptam cum duobus codicibus Ambrosianis, P 143 sup. fol. 133 sqq. et R 117 sup.[4]), utroque saec. XVI, contuli. itaque ubi lectiones a me adlatae ab editione Romana discrepant, scito me horum codicum auctoritatem secutum esse. compilator ita munere suo functus est, ut fere verbo tenus textum Philoneum describeret, ne apertas quidem corruptelas

---

[1]) Neu entdeckte Fragm. p. 16 sqq.

[2]) Bernays, *Gesammelte Abhandlungen* p. 348, Heitz, *Die angebliche Metaphysik des Herennios, Sitzungsber. Berl. Akad.* 1889 p. 1187.

[3]) l. c. p. 1167—1190.

[4]) cf. Koetschau, Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Litteratur VI 1 p. 73 sqq.

emendare conaretur (v. e. gr. adnotata ad p. 206,3. 207,12. 208,10. 209,2), nonnulla transponeret, alia omitteret vel contraheret (v. e. gr. ad p. 202,13. 21. 23. 203,10. 18. 204,7). breviora additamenta ad p. 205, 15. 206,6 commemoravi. plura p. 209,3 post μερῶν addidit (p. 522,30 —523,15 Mai ἀλλὰ — σοφοῖς, cf. Heitz l. c. p. 1182). iam quaeritur, quae ratio inter Herennii et nostrorum codicum textum Philoneum intercedat. vitia Herennio communia sunt cum G¹F p. 208,10 ποιόν δέ, cum U 205,23 ἐν τῷ. 207,22 ἐναντία om. 208,23 γεγενημένον, cum G¹UF 206,3 αὐτὸν, cum GUF 209,12 τῆς om., cum GU 209,2 φοράν[1]). apparet igitur codicem, quem adhibuit Herennius, codicis U simillimum fuisse. neque ipsum U neque F neque Vaticanum 379 adhibitum esse patet, sed alium huius familiae codicem; quales plures fuisse excerpta libri περὶ κόσμου, codicis Neapolitani, codicis R docent. Bernaysium paulo plus quam par erat Herennii textui tribuisse mirum non est. neque enim recentem compilatorem, sed veterem scriptorem sibi tenere videbatur; neque noverat aut Herennii codices, quibus intellegeret pleraque vitia compilatoris, non editoris, inscitiae tribuenda esse, aut Philonis codices, unde appareret quae bona Herennius praebere videretur, fere codicum opera emendari posse. nunc quoniam cognovimus, quanta incuria et imprudentia recentissimus compilator rem suam gesserit, cavendum est, ne sola falsi Herennii auctoritate temere nitamur. uno loco § 170 p. 203,1 κινούμενοι (καὶ κινούμενοι codd.) dubitari non potest, quin Herennii codex veram lectionem tradiderit. § 193 p. 207,14. 15 me recte cum Herennio ἐπάγοντα (ἐπαγαγόντα codd.) scripsisse pro certo non affirmaverim. et § 190 p. 206,23. 24, ubi codices ἁπλᾶς εἰλικρινεῖς, Herennius ἁπλῶς εἰλικρινεῖς praebet, magis placet Mangeii coniectura ἁπλᾶς ⟨καὶ⟩ εἰλικρινεῖς Herennii lectione a Bernaysio p. 353 commendata, quod Philo etiam II p. 484,28 Mang. sic coniungit τὰ ἁπλούστατα καὶ εἰλικρινέστατα.

DE SOBRIETATE. codices GFH. memoria in duas partes discedit, quarum unam GF, alteram H efficit. modo illa, modo haec melior est. nam quod supra praedicavi, quantum sit pretium codicis H in constituendo textu libri *de plantatione*, idem in hunc librum cadit. qua in

---

[1]) cf. Neu entdeckte Fragmente p. 26 sqq. moneo me nondum cognovisse lectiones Herennii codicum et codicis F, cum illa scriberem.

re hoc dignum videtur quod animadvertatur, librum *de sobrietate* libro *de plantatione* statim fol. 324ʳ succedere, utrumque longissimo spatio diremptum esse ab eo qui praecedere debebat libro περὶ γεωργίας, quippe qui fol. 113ʳ—123ʳ contineatur, tribus scriptis interpositis¹) etiam ab eo, qui medium locum tenere debebat, περὶ μέθης, qui complet fol. 367ʳ—375ʳ. quodsi procedente hac nostra editione accuratius quantum in singulis libris H valeat investigatum erit, sperare licet etiam pro diversa auctoritate diversas codicis partes discerni posse. H igitur solus genuinas lectiones servavit p. 215,13 τροφὴ (om. GF). 216,1. 2 ὀξυωπέστατα τῶν. 217,1 τῷ (om. GF). 217,13 ἀνοίᾳ. 217,15 ἀλόγιστον. 219,9 δήπου. 219,15 ἠξίωσε. 220,16 ὑπερφυῶς. 221,12 τὸ. 221,16 παγίοις. 222,20 ἀνατέμνων (vel si ἀνατεμὼν magis placet, certe H proxime ad veram lectionem accedit). 222,21 δὲ. 223,14 περιπολοῦσι. 223,21 ἀκωλύτως. 223,22 ἱερῶν. 223,22 ἄνευ δὲ τούτων. 224,2 δὲ. 224,7 σβέννυνται. 224,11 δὲ ἐν μὲν. 224,16 ἐπιτίμιον. 224,19 ὑπεξαιρετέον. 226,8 ὅρα. 226,20 μόνοις. 227,9 τρισὶν. 227,23 περιεχόμενος (om. GF). 228,8 καὶ τὰ. 228,9. 10 ἀναδραμεῖν. — recepi titulum codicis F περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται, nisi quod cum G² Νῶε pro νοῦς scripsi. eundem plane titulum quem F praebet etiam Eusebius (v. Prolegomena vol. I p. C), similem etiam excerpta D, in quibus per errorem libri *de confusione linguarum* locus laudatur Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τοῦ νήψας ὁ νοῦς εὔχεται: v. adnotata ad p. 261,14. G in hoc uno discrepat, quod ἀνανήψας scribit (cf. etiam subscriptionem). hoc ἀνανήψας respui, quod ipse Philo non adhibet: § 30 νήψας οὖν ὁ δίκαιος . . . . . ὅταν ὁ νοῦς νήψῃ. Νῶε cum G² scribere necesse videbatur, quod, quamquam Νῶε explicatur νοῦς, tamen de hoc verba εὔχεται καὶ καταρᾶται non apte praedicantur, et quod in ceteris horum commentariorum titulis nondum allegoricam suam interpretationem Philo indicat.

DE CONFVSIONE LINGVARVM. codices GFHP, qui ita in duas classes discedunt, ut GF fere consentiant meliorem textum praebentes, rarius HP veras lectiones tradant. eundem omnes codices titulum praebent περὶ συγχύσεως διαλέκτων. qui in Eusebii catalogo (v. Prolegomena

¹) quorum postremum est *quod deterius potiori insidiari soleat;* in quo ipso quoque magnum est pretium codicis H (v. L. Cohn Proleg. vol. I p. XLI).

vol. I p. C) legitur titulus περὶ συγχύσεως τῶν διαλέκτων, videtur confirmari exordio libri: σκεπτέον δὲ ἑξῆς οὐ παρέργως ἃ περὶ τῆς τῶν διαλέκτων συγχύσεως φιλοσοφεῖ. quae Eusebius ex hoc libro laudat, errore dicit sumpta esse ἐκ συγγράμματος, ᾧ τέθειται ἐπιγραφὴ περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι (v. adnotata ad p. 241,13). inter hunc librum et eum qui praecedit nonnulla intercidisse, quae videantur in fine libri *de sobrietate* amisso tractata esse, non sine causa conicit Massebieau (l. c. p. 25). desideramus enim commentarium cap. 9,28—10 Geneseos. cuius partis interpretationem non plane omissam esse a Philone illud ἑξῆς docere videtur, quod in exordio libri *de confusione linguarum* modo laudato legitur. et libri *de sobrietate* ambitus solito minor favere videtur coniecturae, qua statuatur non totum nobis servatum esse librum.

DE MIGRATIONE ABRAHAMI. codices MAHP. in titulo περὶ ἀποικίας codices consentiunt. in codice H prior huius libri pars bis tradita est. totus enim liber fol. 138ʳ—152ʳ legitur. sed fol. 375ʳ iterum titulus περὶ ἀποικίας invenitur, quem sequitur initium huius libri usque ad p. 271,3 ἑαυτόν. post ἑαυτόν legitur fragmentum libri *de ebrietate* (v. supra p. XXVI). fol. 375 autem in margine adnotatum est: ὁ παρὼν ὅλος λόγος ἐγράφη καὶ πάλιν κατὰ λήθην ἐγράφη. hoc autem fragmentum, quod nota H^2 insignivi, non ex eodem fonte descriptum est atque totus liber antea traditus. neque enim solum saepissime ab H^1 discrepat, sed etiam propria bona textus fragmenti habet. p. 269,24 vocem αἰνίττεται, 270,6 vocem οἷς solus servavit, ut aegre feramus hunc testem tam parvae modo libri parti adhiberi potuisse. — quanta sit licentia et discrepantia codicum in ponendis titulis cum alia exempla docent tum nota in codice H ad p. 297,1 apposita, qua discimus hinc nonnullos codices fecisse initium novi libri, alterius scilicet περὶ ἀποικίας.

Haec habui, quae huic volumini praefationis loco adderem. quod viros doctos eadem benevolentia atque primum excepturos esse ut spero, ita facere non possum quin profitear, si aliquid profecisse videbor, eius laudis magnam partem impertiendam esse socio fidissimo huius laboris, qui sua et ingenii et oculorum acie semper mihi praesto fuit et qui saepe vel dubitanti vel erranti mihi veri inveniendi auctor fuit. data

occasione eos, qui rationes, quae in textu primi voluminis constituendo singulis locis valebant, accuratius cognoscere volent, moneo ut amici commentationem „Kritisch-exegetische Beiträge zu Philo“ Hermae volumini XXXI p. 107—148 insertam legant.

Scribebam Charlottenburgi
m. Decembri a. h. s. LXXXXVI

P. Wendland.

ADDENDA ET CORRIGENDA

p. 7,19 corr. οὐχί.
8,1 ⟨οὐ⟩ τοπικῶς, οὐ coni. Cohn.
9,28 corr. ἐστιν.
13,1 τὴν ante Ὧν adde.
15,5 corr. ἐξελεύσεται.
16,29 ante ἐπὶ comma pro puncto pone.
27,17 corr. Σήθ.
30,1 adnotanda est p. 252 (non 152) Mangey.
32,19. 20 βουλόμενος ἡμᾶς ὁ θεὸς ὠφελεῖν πρὸς τὴν — σταθμᾶται. laudantur in Barberino I 158; v. supra p. XIV.
39,21 ὡς ⟨ἂν⟩ αἴτιον coni. Cohn.
43,19. 51,16. 57,6. 7 παρόσον, non παρ᾽ ὅσον, scribendum erat.
49,8 corr. γάρ.
58,18 corr. ἐναργέστατόν.
62,20. 21 corr. ἐπιτροπευομένων.
65,14 corr. μέγιστόν.
71,2—4 verba καὶ ἀναγώγοις — νουθετοῦνται leguntur etiam in Laur. VII 15 (v. Prolegomena vol. I p. LXVIII) fol. 61v. textus cum D consentit.
78,9. 10 παύσονται conicio.
80,19 corr. ποικίλων.
81,22 corr. μεταβολή.
83,12 corr. 13,11—13.
85,22 corr. γὰρ.
87,4 corr. ὁδοῦ.
87,9 adnot. ante διελεύσῃ adde num. 9.
87,13 adnot. ante παρελευσόμεθα numerum 13 adde.
92,8 ⟨αὐτὰ⟩ κατὰ conicio.
97,10 corr. αὖ.
113,23 adnot. ante ἡδέως adde num. 23.
114,6 corr. μὲν.
114 in apparatu corrige 17 pro 18.
121,20 nunc demum certissimam emendationem inveni: στόματος, οὗ πέρατα ἡ φύσις διττὰ εἰργάσατο χείλη, cf. huius vol. p. 236,2. 3 χείλη δὲ στόματος μέν ἐστι πέρατα.

128,1. 2 compilavit Clemens; v. supra p. X.
131,7 corr. ⟨γὰρ⟩.
131,6—9 verba πρὸς μὲν τὰ ἑκούσια — κατασκήπτει laudantur in DK fol. 162r (DK scribit lin. 7. 8 πότε καὶ ποῦ, lin. 8 ἐφεξῆς pro ἐξαίφνης, lin. 9 τε omittit: noster igitur textus nusquam mutandus est).
135—143 corr. in margine superiore PLANTATIONE.
138,6—12 laudantur in Barberino I 158; v. supra p. XIV.
140,7 corr. φυτουργία.
140,8 corr. ἀνατολάς.
145,6 ἐκλογεῖς τὰς ἀπὸ coni. Cohn.
148,15 θεοῦ] θεοφιλοῦς coni. Cohn.
148,18 post θεοφιλοῦς adde διάνοιαν.
153,2 corr. μεμηνότι.
158,26 laudantur in DR; v. supra p. XXVI adnot. 1.
165,9 corr. κατεαγὸς.
166,23 corr. ἐπειδή.
178,15 τοῦ πανηγεμόνος coni. Cohn.
184,16 corr. βραβευομένοις.
194,23 nunc ἡγεμονίαν ⟨καὶ⟩ ἀρχὴν conicio.
197,14 ἐγκατασκήπτουσα coni. Cohn.
203,2 corr. ἀλλὰ.
208,4 corr. „καὶ deleri vult Cohn."
236,21 corr. γὰρ.
239,22 comma delendum est.
260,18 nunc ἕκαστα conicio.
264,15 corr. ἀεννάων.
293,20 nunc κινήσει μὴ χρώμενον conicio.
de testimoniis codicis DH v. p. XIII.

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΟΥ ΔΟΚΗΣΙΣΟΦΟΥ ΚΑΙΝ ΕΓΓΟΝΩΝ ΚΑΙ ΩΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ ΓΙΓΝΕΤΑΙ

I p. 226 M. (1.) „Ἐξῆλθε δὲ Κάϊν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ, καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ 1
Ναὶδ κατέναντι Ἐδέμ“ (Gen. 4, 16). νυνὶ διαπορῶμεν, εἰ χρὴ τῶν ἐν
ταῖς διερμηνευθείσαις βίβλοις ὑπὸ Μωυσέως τροπικώτερον ἀκούειν, τῆς
ἐν τοῖς ὀνόμασι προχείρου φαντασίας πολὺ τἀληθοῦς ἀπᾳδούσης. εἰ γὰρ 2
πρόσωπον μὲν ἔχει τὸ ὄν, ὁ δὲ βουλόμενος αὐτὸ καταλιπεῖν ἑτέρωσε
μετανίστασθαι ῥᾷστα δύναται, τί τὴν Ἐπικούρειον ἀσέβειαν ἢ τὴν τῶν
Αἰγυπτίων ἀθεότητα ἢ τὰς μυθικὰς ὑποθέσεις, ὧν μεστὸς ὁ βίος ἐστί,
παραιτούμεθα; πρόσωπον μὲν γὰρ ζῴου τμῆμά ἐστιν, ὁ δὲ θεὸς ὅλον, 3
οὐ μέρος· ὥστ' ἀνάγκη καὶ τὰ ἄλλα προσαναπλάττειν, αὐχένα καὶ
p. 227 M. στέρνα καὶ χεῖρας ⟨καὶ⟩ βάσεις, ἔτι | δ' αὖ γαστέρα καὶ τὰ γεννητικὰ καὶ
τὸ ἄλλο τῶν ἐντός τε καὶ ἐκτὸς ἀνάριθμον πλῆθος. ἀκολουθεῖ δ' ἐξ 4
ἀνάγκης τῷ ἀνθρωπομόρφῳ τὸ ἀνθρωποπαθές, ἐπεὶ καὶ ταῦτα οὐ περιττὰ
καὶ παρέλκοντα, τῆς δὲ τῶν ἐχόντων ἐπίκουρα ἀσθενείας ἡ φύσις ἀπειρ-
γάζετο τὰ ὅσα πρὸς τὰς οἰκείας χρείας τε καὶ ὑπηρεσίας ἀκολούθως
ἐφαρμόττουσα. τὸ δὲ ὂν οὐδενὸς χρεῖον, ὥστ' εἰ μηδὲ τῆς ἀπὸ τῶν
μερῶν ὠφελείας, οὐδ' ἂν ἔχοι μέρη τὸ παράπαν. (2.) ἐξέρχεται δὲ 5

Titulus idem exstat in indice codicis V (γίγνεται V, γίνεται U), v. Prolegomena vol. I p. XXXVI. λόγος ζ' mg. U   2 Ναίδυ Mang.   3 Μωυσέως ⟨λεχθέντων⟩ coni. Cohn   4 ἀποδεούσης Mang.   10 χεῖρας ⟨καὶ⟩ βάσεις, ἔτι δ' αὖ γαστέρα καὶ τὰ Holwerda: χεῖρας, ἔτι δ' αὐγαστέρα (sic) βάσεις καὶ τὰ U   14 τὰ ὅλα male Tisch.   15 ὥστε μηδὲ Mang.

5 sqq. cf. *Aristobulum apud Eus. Praep. ev. VIII 10. Origenes De principiis IV 16 p. 175 (= Philocalia p. 24 Robinson)*: ἀλλὰ καὶ Κάϊν ἐξερχόμενος ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ σαφῶς τοῖς ἐπιστήσασι φαίνεται κινεῖν τὸν ἐντυγχάνοντα ζητεῖν πρόσωπον θεοῦ καὶ ἐξέρχεσθαί τινα ἀπ' αὐτοῦ (τί πρόσωπον θεοῦ καὶ τί coni. Tarinus)

πόθεν; ἢ ἐκ τῶν βασιλείων τοῦ πανηγεμόνος; θεοῦ δὲ οἶκος αἰσθητὸς
τίς ἂν εἴη πλὴν ὅδε ὁ κόσμος, ὃν καταλείπειν ἀμήχανόν τε καὶ ἀδύ-
νατον; πάντα γὰρ ὧν γένεσίς ἐστιν οὐρανοῦ κύκλος περισφίγξας ἐντὸς
ἑαυτοῦ κατέχει. καὶ γὰρ αἱ τῶν τετελευτηκότων ἀναστοιχειούμεναι
μοῖραι πάλιν εἰς τὰς τοῦ παντὸς δυνάμεις ἐξ ὧν συνέστησαν ἀποκρίνονται,
τοῦ δανεισθέντος ἑκάστῳ δανείσματος κατὰ προθεσμίας ἀνίσους ἀποδιδο-
μένου τῇ συμβαλούσῃ φύσει, ὁπότε βουληθείη τὰ ἑαυτῆς χρέα κομί-
6 ζεσθαι. καὶ μὴν ὅ γε ἐξιὼν ἀπό τινος ἐν ἑτέρῳ χωρίῳ τὸ ἀπολειπό-
μενον ἑαυτοῦ· τῷ δὲ συμβέβηκεν ἀκολουθεῖν τὸ χηρεύειν τινὰ μέρη τῶν
ἐν κόσμῳ θεοῦ μηδὲν κενὸν μηδὲ ἔρημον ἑαυτοῦ καταλελοιπότος, ἀλλὰ
7 πάντα διὰ πάντων ἐκπεπληρωκότος. εἰ δὲ μήτε πρόσωπον ἔχει ὁ θεὸς
ἅτε τὰς τῶν γεγονότων ἰδιότητας ἁπάντων ἐκβεβηκὼς μήτε ἐν μέρει
καταγίνεται ἅτε περιέχων, οὐ περιεχόμενος, ἀδύνατον ⟨δ'⟩ ἐστὶν ὥσπερ
ἐκ πόλεως τοῦδε τοῦ κόσμου μεταναστῆναί τι μέρος αὐτοῦ μηδενὸς ἀπο-
λειφθέντος ἔξω, λοιπὸν ἂν εἴη λογισαμένους ὅτι τῶν προταθέντων οὐδὲν
κυριολογεῖται τὴν δι' ἀλληγορίας ὁδὸν φυσικοῖς ⟨φίλην⟩ ἀνδράσι τρέ-
8 πεσθαι τὴν ἀρχὴν ἐνθένδε τοῦ λόγου ποιησαμένους· εἰ τὸ ἐκ προσώπου
μεταναστῆναι βασιλέως θνητοῦ χαλεπόν ἐστι, πῶς οὐ παγχάλεπον τὴν
θεοῦ φαντασίαν καταλιπόντα οἴχεσθαι, μηκέτι εἰς ὄψιν ἀφικνεῖσθαι τὴν
αὐτοῦ διεγνωκότα, τοῦτο δ' ἐστὶν ἀφάνταστον αὐτοῦ γενέσθαι τὸ ψυχῆς
9 ὄμμα πηρωθέντα; καὶ ὅσοι μὲν ἐξ ἀνάγκης τοῦτο ὑπέμειναν ἀπαραιτήτου
δυνάμεως κράτει πιεσθέντες, ἐλέου μᾶλλον ἢ μίσους τυγχάνοιεν ἄν· ὅσοι
δὲ ἑκουσίῳ γνώμῃ τὸ ὂν ἐξετράποντο, ὑπερβάλλοντες καὶ τὸν αὐτῆς ὅρον
κακίας — τί γὰρ ἂν ἰσοστάσιον εὑρεθείη κακόν; — μὴ τὰς ἐξ ἔθους,
ἀλλὰ καινὰς καὶ παρηλλαγμένας διδότωσαν δίκας. ἢ καινοτέραν καὶ
μείζονα ἐπινοῶν οὐκ ἄν τις εὕροι τῆς ἀπὸ τοῦ πανηγεμόνος ἐξόδου καὶ
10 φυγῆς. (3.) | τὸν μὲν οὖν Ἀδὰμ ὁ θεὸς ἐκβάλλει, ὁ δὲ Κάιν ἐθελον- p. 22[illegible] M
τὴς ἐξέρχεται, δηλοῦντος ἡμῖν Μωυσέως ἑκατέρου τρόπου εἶδος, ἑκούσιόν
τε καὶ ἀκούσιον. ἀλλὰ τὸ μὲν ἀκούσιον ἅτε οὐχ ἡμετέρᾳ γνώμῃ συνι-
στάμενον λήψεται τὴν ἐνδεχομένην αὖθις ἴασιν· „ἐξαναστήσει γὰρ ὁ
θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντ' Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάιν“ (Gen. 4, 25) ψυχῇ
11 τῇ μὴ παρ' ἑαυτῆς τραπείσῃ, γέννημα ἄρρεν, Σὴθ τὸν ποτισμόν. τὸ

---

7 ἀποδεδομένου συμβαλούσῃ Mang. 8 μὴν εἴ γε coni. Mang. 8. 9 τοῦ ἀπολειπομένου ὑπ' αὐτοῦ Holwerda (ipse conieceram) 13 δ' addidi 14 τι, μέρους coni. Mang. 16 φίλην add. Mang. 21 ἀπαρατήτου U 25 ἢ U καινοτέραν Tisch.: καινότερον U 28. 29 ἑκουσίου τε καὶ ἀκουσίου conicio 31 Κάιν Mang.: κακία U 32 τῇ μὴ U

δὲ ἑκούσιον ἅτε βουλῇ καὶ προμηθείᾳ γενόμενον ἀνιάτους εἰς ἀεὶ κῆρας
ἐνδέξεται. καθάπερ γὰρ τὰ ἐκ προνοίας ἀμείνω τῶν ἀκουσίων κατορθώ-
ματα, τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τοῖς ἁμαρτήμασι κουφότερα τῶν ἑκουσίων τὰ
ἀκούσια. (4.) τὸν μὲν οὖν Κάιν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ μεταστάντα ἡ 12
τιμωρὸς ἀσεβῶν ἐκδέξεται δίκη. Μωυσῆς δὲ τοῖς γνωρίμοις αὐτοῦ
παράγγελμα κάλλιστον ὑποθήσεται, „ἀγαπᾶν τὸν θεὸν καὶ εἰσακούειν καὶ
ἔχεσθαι αὐτοῦ“ (Deut. 30, 20)· ταύτην γὰρ εἶναι ζωὴν τὴν πρὸς ἀλή-
θειαν εὐήμερόν τε καὶ μακραίωνα. πάνυ δ' ἐμφαντικῶς ἐπὶ τὴν τοῦ
τριποθήτου καὶ ἀξιεράστου καλεῖ τιμὴν εἰπὼν ἔχεσθαι αὐτοῦ, τὸ συνεχὲς
καὶ ἐπάλληλον καὶ ἀδιάστατον τῆς κατ' οἰκείωσιν ἁρμονίας καὶ ἑνώσεως
παριστάς. ἃ μὲν δὴ τοῖς ἄλλοις παραινεῖ, ταῦτά ἐστι καὶ τοιαῦτα. 13
αὐτὸς δ' οὕτως ἀπαύστως ὀρέγεται τοῦ ὁρᾶν καὶ πρὸς αὐτοῦ ὁρᾶσθαι,
ὥσθ' ἱκετεύει δυστόπαστον οὖσαν τὴν ἑαυτοῦ φύσιν δηλῶσαι γνωρίμως
(Exod. 33, 13), ἵν' ἤδη ποτὲ ἀψευδοῦς δόξης μεταλαβὼν ἀβεβαίου ἐν-
δοιασμοῦ βεβαιοτάτην πίστιν ἀλλάξηται. καὶ ἐπιτείνων οὐκ ἀνήσει τὸν
πόθον, ἀλλὰ καὶ γνοὺς ὅτι δυσθηράτου μᾶλλον δὲ ἀνεφίκτου πράγματος
ἐρᾷ, ὅμως ἐπαγωνιεῖται μηδὲν συντόνου σπουδῆς ἀνιείς, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς
παρ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ τυχεῖν ἀπροφασίστως καὶ ἀόκνως συγχρώμενος.
(5.) ἤδη γοῦν καὶ εἰς τὸν γνόφον ὅπου ἦν ὁ θεὸς εἰσελεύσεται (Exod. 14
20, 21), τουτέστιν εἰς τὰς ἀδύτους καὶ ἀειδεῖς περὶ τοῦ ὄντος ἐννοίας.

---

1 γινόμενον conicio 2. 3 τὰ κατορθώματα DK 4 μεταναστάντα coni. Mang. 5 αὑτοῦ U 7 et 9 ἔχεσθαι Mang.: εὔχεσθαι U 10 ἀδιάσπαστον coni. Mang. 10 ἑνώσεως U 12 ἀπλήστως coni. Mang. 15 ἀνταλλάξηται vel ἀντικαταλλάξηται coni. Mang. 18 ἑαυ (τ superscr.) U, ἑαυτὸν fortasse legendum propter hiatum, ἑαυτῷ ⟨νοήμασιν⟩ coni. Diels 20 ἀειδεῖς Clem. (Mang.): ἀηδεῖς U ὄντος Clem. (Mang.): οὗτος U

2—4 DK fol. 161v Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' και η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: καθάπερ τὰ — τὰ ἀκούσια. DR fol. 125v Φίλωνος: τὰ ἐκ προνοίας ἀμείνω τῶν ἀκουσίων κατορθώματα.
19 sqq. *Clemens Alex. Strom. II § 6 p. 431 P:* ὅθεν ὁ Μωυσῆς οὔποτε ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ γνωσθήσεσθαι τὸν θεὸν πεπεισμένος „ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν“ φησι καὶ εἰς τὸν γνόφον, οὗ ἦν ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ, εἰσελθεῖν βιάζεται, τουτέστιν εἰς τὰς ἀδύτους καὶ ἀειδεῖς περὶ τοῦ ὄντος ἐννοίας. οὐ γὰρ ἐν γνόφῳ ἢ τόπῳ ὁ θεός, ἀλλ' ὑπεράνω καὶ τόπου καὶ χρόνου καὶ τῆς τῶν γεγονότων ἰδιότητος. διὸ οὐδ' ἐν μέρει καταγίνεταί ποτε οὔτε περιέχων οὔτε περιεχόμενος .... *V 72 p. 689 P:* οὔκουν ἐν τόπῳ (ἢ χρόνῳ add. Mang.) τὸ πρῶτον αἴτιον, ἀλλ' ὑπεράνω καὶ τόπου καὶ χρόνου .... διά τοῦτο καὶ ὁ Μωυσῆς φησιν „ἐμφάνισόν μοι σαυτόν“ ἐναργέστατα αἰνισσόμενος μὴ εἶναι διδακτὸν πρὸς ἀνθρώπων μηδὲ ῥητὸν τὸν θεόν, ἀλλ' ἢ μόνῃ τῇ παρ' αὐτοῦ δυνάμει γνωστόν. ἡ μὲν γὰρ ζήτησις ἀειδὴς καὶ ἀόρατος .... *ibid. 79 p. 692 P:* ὅταν λέγῃ ἡ γραφὴ „εἰσῆλθεν δὲ Μωυσῆς εἰς τὸν γνόφον, οὗ ἦν ὁ θεός“, τοῦτο δηλοῖ τοῖς συνιέναι δυναμένοις, ὡς ὁ θεὸς ἀόρατός ἐστι καὶ ἄρρητος, γνόφος δὲ ὡς ἀληθῶς

οὐ γὰρ ἐν γνόφῳ τὸ αἴτιον οὐδὲ συνόλως ἐν τόπῳ, | ἀλλ' ὑπεράνω καὶ p. 229 M.
τόπου καὶ χρόνου· τὰ γὰρ γεγονότα πάντα ὑποζεύξας ἑαυτῷ περιέχεται
μὲν ὑπ' οὐδενός, ἐπιβέβηκε δὲ πᾶσιν. ἐπιβεβηκὼς δὲ καὶ ἔξω τοῦ
δημιουργηθέντος ὢν οὐδὲν ἧττον πεπλήρωκε τὸν κόσμον ἑαυτοῦ· διὰ γὰρ
* * * δυνάμεως ἄχρι περάτων τείνας ἕκαστον ἑκάστῳ κατὰ τοὺς ἁρμο-
15 νίας λόγους συνύφηνεν. ὅταν οὖν φιλόθεος ψυχὴ τὸ τί ἐστι τὸ ὂν κατὰ
τὴν οὐσίαν ζητῇ, εἰς ἀειδῆ καὶ ἀόρατον ἔρχεται ζήτησιν, ἐξ ἧς αὐτῇ
περιγίνεται μέγιστον ἀγαθόν, καταλαβεῖν ὅτι ἀκατάληπτος ὁ κατὰ τὸ εἶναι
16 θεὸς παντὶ καὶ αὐτὸ τοῦτο ἰδεῖν ὅτι ἐστὶν ἀόρατος. δοκεῖ δέ μοι καὶ
πρὶν ἄρξασθαι τῆσδε τῆς σκέψεως ὁ ἱεροφάντης τὸ μέγιστον αὐτῆς κατα-
νοῆσαι, ἐξ ὧν αὐτὸν ἱκετεύει τὸν ὄντα μηνυτὴν καὶ ὑφηγητὴν τῆς ἑαυτοῦ
φύσεως γενέσθαι. λέγει γάρ· „ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν“ (Exod. 33,13),
ἐναργέστατα διὰ τούτου παριστὰς ὅτι τῶν γεγονότων ἱκανὸς οὐδὲ εἷς ἐξ
17 ἑαυτοῦ τὸν κατὰ τὸ εἶναι θεὸν ἀναδιδαχθῆναι. (6.) διὰ τοῦτο καὶ
Ἀβραὰμ ἐλθὼν εἰς τὸν τόπον, ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ θεός, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
ἀναβλέψας ὁρᾷ τὸν τόπον μακρόθεν (Gen. 22, 3. 4). ποῖον τόπον; ἆρ'
18 εἰς ὃν ἦλθε; καὶ πῶς ἔστι μακράν, εἴπερ ἔφθη παραγενόμενος; ἀλλὰ
μήποτε ὅπερ αἰνίττεται τοιοῦτόν ἐστιν· ὁ σοφὸς αἰεὶ γλιχόμενος κατα-
νοῆσαι τὸν ἡγεμόνα τοῦ παντός, ὅταν τὴν δι' ἐπιστήμης καὶ σοφίας
ἀτραπὸν βαδίζῃ, λόγοις μὲν προεντυγχάνει θείοις παρ' οἷς προκαταλύει,
τρέπεσθαι δὲ τὴν ἄλλην ἐγνωκὼς ἐπέχεται· διοιχθέντων γὰρ τῶν δια-
νοίας ὀμμάτων ὀξυδερκέστερον εἶδεν ὅτι ἐπὶ τὴν δυσαλώτου πράγματος
θήραν ἀναδέδυκεν ἐξαναχωροῦντος αἰεὶ καὶ μακρὰν ἀφισταμένου καὶ
19 φθάνοντος ἀπείρῳ τῷ μεταξὺ διαστήματι τοὺς διώκοντας. εὖ γοῦν
νομίζει, ὅτι πάνθ' ὅσα τῶν ὑπ' οὐρανὸν ὠκυδρομώτατα ἑστάναι ἂν δόξαι

---

1 γνόφῳ U Clem.: χρόνῳ D 2 καὶ χρόνου Clem. D: ἀχρόνου U 4. 5 διὰ γὰρ ⟨τῶν ὅλων τὰς ἑαυτοῦ⟩ δυνάμεις conicio profectus a Dielsii coniectura θείας γὰρ δυνάμεις τείνας ⟨ἑαυτὸν⟩ Mang. 7 ζητεῖ (sic v) ex ζητῇ corr. U 9 παντὶ ⟨γενητῷ⟩ conicio (cf. 5,10) 10 μέγεθος coni. Mang., ἀνήνυτον conicio 17 ἔστι scripsi: ἔτι U 23 ἀποδέδυκεν conicio, ἐνδέδυκεν coni. Cohn 24 εὖ Mang.: εἰ U γοῦν scripsi: οὖν U, fortasse gravior corruptela latet 25 νομίζει Cohn: νομίζεις U δέξαι Mang.

ἡ τῶν πολλῶν ἀπιστία τε καὶ ἄγνοια τῇ αὐγῇ τῆς ἀληθείας ἐπίπροσθε φέρεται (ἐπι-προσθεῖται?). cf. etiam *Orig. Contra Celsum VI 17 p. 643*, *Comment. in Ioann. II 23 p. 80.* 1—2 D[C] fol. 30[r] Φίλωνος ἐκ τῆς νόμων ἀλληγορίας et fol. 44[r] ἐκ τοῦ αὐτοῦ, D[R] fol. 20[r] Φίλωνος ἐκ τῆς νόμων ἀλληγορίας et fol. 55[v] τοῦ αὐτοῦ: οὐκ ἐν χρόνῳ τὸ αἴτιον οὐδὲ συνόλως (οὖν ὅλως D_1^C D_1^R) ἐν τόπῳ, ἀλλ' ὑπεράνω καὶ τόπου καὶ χρόνου.

πρὸς τὴν ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων φορὰν ἀστέρων ἀντεξετασθέντα. καίτοι σύμπας οὐρανὸς ὑπὸ θεοῦ γέγονεν, αἰεὶ δὲ τὸ ποιοῦν τοῦ γινομένου προελήλυθεν· ὥστε ἐξ ἀνάγκης οὐ μόνον τὰ ἄλλα τῶν παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ πάντων ὀξυκινητότατον, ὁ νοῦς, ἀπεριγράφοις ⟨ἂν⟩ ἀπολειφθείη τῆς καταλήψεως τοῦ αἰτίου διαστήμασιν. ἀλλ' οἱ μὲν ἀστέρες παραμείβονται τὰ κινούμενα καὶ αὐτοὶ κινούμενοι, ὁ δὲ θεός, τὸ παραδοξότατον, ἑστὼς ἔφθακε πάντα. λέγεται δ' ὅτι καὶ ἐγγύτατα ὁ 20
αὐτὸς ὢν καὶ μακράν ἐστιν, ἁπτόμενος μὲν ταῖς ποιητικαῖς καὶ κολαστηρίοις δυνάμεσι πλησίον ὑπαρχούσαις ἑκάστου, πορρωτάτω δὲ τῆς κατὰ τὸ εἶναι φύσεως αὐτοῦ τὸ γενητὸν ἀπεληλακώς, ὡς μηδὲ κατὰ τὰς ἀκραι-
230 M. φνεῖς καὶ ἀσωμάτους τῆς | διανοίας ἐπιβολὰς ψαῦσαι δύνασθαι. τοῖς 21
μὲν οὖν φιλοθέοις τὸ ὂν ἀναζητοῦσι, κἂν μηδέποτε εὕρωσι, συγχαίρομεν — ἱκανὴ γὰρ ἐξ ἑαυτῆς προευφραίνειν ἐστὶν ἡ τοῦ καλοῦ ζήτησις, κἂν ἀτυχῆται τὸ τέλος —, τῷ δὲ φιλαύτῳ Κάιν συναχθόμεθα, ὃς ἀφάνταστον τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τοῦ ὄντος καταλέλοιπεν, τὸ ᾧ μόνῳ βλέπειν ἠδύνατο ἑκουσίως πηρώσας.

(7.) Ἄξιον δὲ σκέψασθαι καὶ τὴν χώραν, εἰς ἣν ἐκ προσώπου 22
γενόμενος θεοῦ στέλλεται· ἔστι δὲ ἣ καλεῖται σάλος, δηλοῦντος τοῦ νομοθέτου ὅτι ὁ ἄφρων ἀστάτοις καὶ ἀνιδρύτοις ὁρμαῖς κεχρημένος σάλον καὶ κλόνον, οἷα κυμαῖνον πέλαγος πρὸς ἐναντίων πνευμάτων χειμῶνος ὥρᾳ, ὑπομένει, γαλήνης δὲ ἢ νηνεμίας ἀλλ' οὐδ' ὄναρ ἐπῄσθηται. ὥσπερ δ' ὅταν ναῦς σαλεύῃ θαλαττεύουσα, τότ' οὔτε πλεῖν οὔτε ὁρμεῖν ἐστιν ἱκανή, διαφερομένη δὲ ὧδε κἀκεῖσε πρὸς ἑκάτερον τοῖχον ἀποκλίνει καὶ

---

5 ἂν addidi 8 ὢν] fortasse ὁμοῦ 9 πορρωτάτω scripsi: πορρω^{τ^{τ}} U, πορρώτατον Mang. 10 αὐτοῦ U γεννητόν U 11 ἐπιβολὰς Mang.: ἐπιβουλὰς U ψαῦσαι scripsi (vel ἐφάψασθαι?): ψεύσασθαι U, ψαύσασθαι Mang. 13 προευφραίνειν D: προσευφραίνειν U 14 ἀτυχῆται U: ἀτυχῇ D^C, τύχῃ D^R D^C in mg. τέλος αὐτῆς D ὃς Mang.: ὡς U 15 τοῦ ὄντος Mang.: ὄντως U 17 τὴν χώραν Mang.: τὴν κακίαν U 18 ἔστι δὲ ἣ U (ἡ Cohn): ἐπειδὴ Mang. 20 ὥρᾳ Mang.: ὥρας U 21 ἐπῄσθηται Mang.: ἐπήρτηται U

12—14 D^C fol. 183r: ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας D^R fol. 178v Φίλωνος: ἀναζητοῦσιν τοῖς φιλοθέοις τὸ ὄν, κἂν — τὸ τέλος αὐτῆς. 17 ss. *Clemens Strom. II § 51 p. 456 P:* ὁ δὲ οἰησίσοφος ἐκ (ἐκ vid. del.) τῶν τῆς ἀληθείας οὐχ ἅπτεται ἀστάτοις καὶ ἀιδρύτοις ὁρμαῖς κεχρημένος. εἰκότως οὖν γέγραπται· „ἐξῆλθεν δὲ Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Ναὶδ κατέναντι Ἐδέμ". ἑρμηνεύεται δὲ ἡ μὲν Ναὶδ σάλος .... ἀφηνιάσας εἰς σάλον κυμαινόμενον ἑκὼν μεθίσταται .... ἄλλοτε ἀλλοῖα δοξάζων, cf. etiam *Hieronymi Quaest. p. 9,20—25 Lag.*

ταλαντεύουσα ἀντιρρέπει, οὕτως ὁ φαῦλος παραφόρῳ καὶ χειμαινούσῃ
διανοίᾳ κεχρημένος εὐθύνειν τὸν ἑαυτοῦ πλοῦν ἀπταίστως ἀδυνατῶν
23 αἰεὶ σαλεύει βίου μελετῶν ἀνατροπήν. ὁ δ' εἱρμὸς τῆς ἀκολουθίας οὐ
μετρίως με καταπλήττει· συμβαίνει γὰρ τὸ [μὲν] τῷ ἑστῶτι πλησιάζον
ἠρεμίας διὰ πόθον ὁμοιότητος ἐφίεσθαι. τὸ μὲν οὖν ἀκλινῶς ἑστὼς ὁ
θεός ἐστι, τὸ δὲ κινητὸν ἡ γένεσις· ὥστε ὁ μὲν προσιὼν θεῷ στάσεως
ἐφίεται, ὁ δὲ ἀπαλλαττόμενος ἅτε γενέσει τῇ τρεπομένῃ προσιὼν κατὰ
24 τὸ εἰκὸς φορεῖται. (8.) διὰ τοῦτο ἐν ταῖς ἀραῖς γέγραπται ὅτι „οὐκ
ἀναπαύσει σε, οὐδ' οὐ μὴ γένηται στάσις τῷ ἴχνει τοῦ ποδός σου" καὶ
μικρὸν ὕστερον ὅτι „ἔσται ἡ ζωή σου κρεμαμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν
σου" (Deut. 28, 65. 66). πέφυκε γὰρ ὁ ἄφρων αἰεὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν
λόγον κινούμενος ἠρεμίᾳ καὶ ἀναπαύσει δυσμενὴς εἶναι καὶ ἐπὶ μηδενὸς
25 ἑστάναι παγίως καὶ ἐρηρεῖσθαι δόγματος. ἄλλοτε γοῦν ἀλλοῖα δοξάζει
καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἔστιν ὅτε μηδενὸς περὶ αὐτὰ συμβεβηκότος καινο-
τέρου τἀναντία, μέγας καὶ μικρὸς καὶ ἐχθρὸς καὶ φίλος καὶ πάνθ', ὡς
ἔπος εἰπεῖν, τὰ μαχόμενα ἐν ἀκαρεῖ χρόνου γινόμενος. καὶ ἔστιν
αὐτῷ, | ὅπερ ἔφη ὁ νομοθέτης, πᾶσα ἡ ζωὴ κρεμαμένη, βάσιν οὐκ ἔχουσα p. 231 M
ἀκράδαντον, ἀλλὰ πρὸς τῶν ἀντισπώντων καὶ ἀντιμεθελκόντων ἀεὶ φορου-
26 μένη πραγμάτων. οὗ χάριν ἐν ἑτέροις „κεκατηραμένον ὑπὸ θεοῦ τὸν
κρεμάμενον ἐπὶ ξύλου" φησίν (Deut. 21, 23), ὅτι, θεοῦ δέον ἐκκρέμασθαι,

---

1 ταλαντεύουσα Mang.: θαλαττεύουσα U   ἀντιρέπει U   4 μὲν seclusit Cohn
5 ἑστῶς U   9 ἀναπαύσει σε Tisch.: ἀναπαύσεις U   11. 12 αἰεὶ παρὰ — εἶναι καὶ om. $D^{K}D^{R}D^{L}$ (habet D_2^{R}).   11 παρὰ Mang. (cf. Testimonia): περὶ U   13 καὶ ἐρηρεῖσθαι παγιώς D_2^{R} ἐνερίσθαι D^{K} ἄλλοτε D: ἀλλ' ὅτι U   14 ἀστῶν ἔστιν ὅτε μηδὲν ὡς περὶ αὐτὰς U   μηδενὸς συμβεβηκότος τἀναντία καινοτέρου D_2^{R}
15. 16 μέγας — γινόμενος om. D   16 χρόνῳ Mang.   17 ὅπερ ἔφη ὁ νομοθέτης om. D   καὶ ἔστιν ἡ ζωὴ αὐτοῦ πᾶσα $D^{K}D^{L}D^{R}$, καὶ ἔστιν ἡ ζωὴ πᾶσα αὐτῷ D_2^{R}
17. 18 ἀκράδαντον οὐκ ἔχουσα D   18 ἀντιμεθελκόντων D: μεθελκόντων U
18. 19 φορουμένη om. $D^{L}D^{R}$, φερομένη D_2^{R} 20 δέον U: δὲ v, δεῖ coni. Mang. novum enuntiatum ab ὁ δὲ incipiens

---

11—19 D^{K} fol. 134^{r} Φίλωνος ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας D^{L} fol. 39^{r} Φίλωνος ἐκ τῶν ἐν ἐξόδῳ ζητουμένων D^{R} fol. 35^{r} Φίλωνος ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητουμένων et fol. 135^{v} (= D_2^{R}) τοῦ αὐτοῦ: πέφυκεν ὁ ἄφρων — φορουμένη πραγμάτων. — D^{M} fol. 117^{r} D^{V} p. 448 (Φίλωνος): πέφυκεν ὁ ἄφρων ἐπὶ μηδενὸς ἑστάναι πράγματος, καὶ ἔστιν αὐτῷ ζωὴ πᾶσα κρεμαμένη βάσιν ἀκράδαντον οὐκ ἔχουσα. eadem exstant in Floril. Paris. nr. 1, Mel. Barocc. fol. 127^{v}, in Max. Ecl. cap. 60. — Floril. Paris. nr. 18, Mel. Barocc. l. c. Max. l. c: πέφυκεν ὁ ἄφρων ἀεὶ παρὰ (ἐπὶ Barocc.) τὸν ὀρθὸν λόγον κινούμενος ἠρεμίᾳ καὶ ἀναπαύσει δυσμενὴς εἶναι (ἀνάπαυσις δυσμενὴς ἦν Barocc.).

ὁ δὲ ἀπηώρησεν ἑαυτὸν σώματος, ὅς ἐστιν ἐν ἡμῖν ξύλινος ὄγκος, ἐπι-
θυμίαν ἐλπίδος ἀντικαταλλαξάμενος, ἀγαθοῦ τελείου μέγιστον κακόν.
ἐλπὶς μὲν γὰρ τῶν ἀγαθῶν οὖσα προσδοκία ἐκ τοῦ φιλοδώρου θεοῦ τὴν
διάνοιαν ἀρτᾷ, ἐπιθυμία δὲ ἀλόγους ἐμποιοῦσα ὀρέξεις ἐκ τοῦ σώματος,
ὃ δεξαμενὴν καὶ χώραν ἡδονῶν ἡ φύσις ἐδημιούργησεν. (9.) οὗτοι μὲν 27
οὖν ὥσπερ ἀπ' ἀγχόνης τῆς ἐπιθυμίας ἐκκρεμάσθωσαν. Ἀβραὰμ δὲ ὁ
σοφὸς ἐπειδὴ ἕστηκε, συνεγγίζει τῷ ἑστῶτι θεῷ· λέγει γὰρ ὅτι „ἑστὼς
ἦν ἔναντι κυρίου καὶ ἐγγίσας εἶπεν" (Gen. 18, 22. 23). ὄντως γὰρ
ἀτρέπτῳ ψυχῇ πρὸς τὸν ἄτρεπτον θεὸν μόνῃ πρόσοδός ἐστι, καὶ ἡ
τοῦτον διακειμένη τὸν τρόπον ἐγγὺς ὡς ἀληθῶς ἵσταται δυνάμεως θείας.
τό γε μὴν χρησθὲν τῷ πανσόφῳ Μωυσῇ λόγιον ἐναργέστατα δηλοῖ τὴν 28
περὶ τὸν σπουδαῖον βεβαιοτάτην εὐστάθειαν, ἔστι δὲ τὸ λόγιον τοιόνδε·
„σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ" (Deut. 5, 31)· ἐξ οὗ δύο παρίσταται, ἓν
μὲν ὅτι τὸ ὂν τὸ τὰ ἄλλα κινοῦν καὶ τρέπον ἀκίνητόν τε καὶ ἄτρεπτον,
ἕτερον δ' ὅτι τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, ἠρεμίας, τῷ σπουδαίῳ μεταδίδωσιν.
ὡς γὰρ οἶμαι κανόνι ὀρθῷ τὰ στρεβλὰ εὐθύνεται, οὕτως τὰ κινούμενα
κράτει τοῦ ἑστῶτος ἐπέχεταί τε καὶ ἵσταται. νυνὶ μὲν οὖν ἑτέρῳ στῆναι 29
μετ' αὐτοῦ παραγγέλλει. ἀλλαχόθι δέ φησιν· „ἐγὼ καταβήσομαι μετὰ
σοῦ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἀναβιβάσω σε εἰς τέλος" (Gen. 46, 4), οὐχὶ σὺ
μετ' ἐμοῦ. διὰ τί; ὅτι θεοῦ μὲν ἴδιον ἠρεμία καὶ στάσις, γενέσεως δὲ
μετάβασίς τε καὶ μεταβατικὴ πᾶσα κίνησις. ὅταν μὲν οὖν πρὸς τὸ ἴδιον 30
ἀγαθὸν καλῇ, „σὺ μετ' ἐμοῦ στῆθι" φησίν, οὐκ „ἐγὼ μετὰ σοῦ"· οὐ γὰρ
στήσεται ὁ θεός, ἀλλ' ἀεὶ ἕστηκεν. ὅταν δὲ πρὸς τὸ οἰκεῖον γενέσεως
ἔρχηται, ὀρθότατα ἐρεῖ· „ἐγὼ μετὰ σοῦ καταβήσομαι"· σοὶ γὰρ ἡ τόπων
ἐναλλάξεις ἁρμόζει· ὥστε μετ' ἐμοῦ μὲν οὐδεὶς κάτεισιν — ἐγὼ γὰρ
οὐ τρεπόμενος —, στήσεται δ' ὅτιπερ ἠρεμία μοι φίλον· σὺν δὲ
τοῖς κατιοῦσι μεταβατικῶς — ἀδελφὸν γὰρ καὶ συγγενὲς αὐτοῖς

---

1 ὅς] ὃ coni. Mang. 8 ἔναντι U: ἐναντίον Mang. (LXX) 13 αὐ U: αὐτὸς Mang. παρίσταται scripsi: παρίστανται U 14 ὂν τὸ Mang.: ἀντὶ U 27 αὐτοῖς] γενητοῖς conicio

---

8 sqq. *Clemens Strom. II § 51. 52 p. 456 P:* ὄντως γὰρ ἀτρέπτως (leg. ἀτρέπτῳ) πρὸς τὸ ἄτρεπτον ἡ προσαγωγή. οὕτως „Ἀβραὰμ ἑστὼς ἦν ἀπέναντι κυρίου καὶ ἐγγίσας εἶπεν", καὶ τῷ Μωσεῖ λέγεται· „σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ". 13 sqq. *Origenes Contra Celsum VI 64 p. 681:* ἀλλ' οὐδὲ κινήσεως μετέχει ὁ διὰ τὸ ἑστηκέναι καὶ βεβαίαν εἶναι τὴν φύσιν αὐτοῦ προκαλούμενος καὶ τὸν δίκαιον ἐπὶ τὰ παραπλήσια καὶ λέγων „σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ".

μετάβασις — ἐγὼ καταβήσομαι τοπικῶς οὐ χωρία ἐναλλάττων, ὃς τὸ πᾶν
31 ἐμαυτοῦ πεπλήρωκα. καὶ τοῦτο μέντοι ποιῶ διὰ φύσεως οἶκτον λογικῆς,
ἵνα ἐκ τοῦ τῶν παθῶν ᾅδου πρὸς τὸν | ὀλύμπιον χῶρον ἀρετῆς ἀναβιβασθῇ p. [illegible]
ποδηγετοῦντος ἐμοῦ, ὃς τὴν εἰς οὐρανὸν ἄγουσαν ὁδὸν ἀνατεμὼν λεω-
φόρον ἱκέτισι ψυχαῖς, ὡς μὴ κάμνοιεν βαδίζουσαι, πάσαις ἀποδέδειχα.
32 (10.) Δεδηλωκότες οὖν ἑκάτερον, ἠρεμίαν τε ἀστείου καὶ ἄφρονος
σάλον, τὸ ἑπόμενον τῷ λόγῳ συνεπισκεψώμεθα. φησὶ γὰρ Ναίδ, τὸν
κλόνον, εἰς ὃν ἡ ψυχὴ μετῳκίσατο, ἀπέναντι Ἐδέμ. συμβολικῶς δέ ἐστιν
Ἐδὲμ ὀρθὸς καὶ θεῖος λόγος, παρὸ καὶ ἑρμηνείαν ἔχει „τρυφήν", ὅτι
ἐνευφραίνεται καὶ ἐντρυφᾷ πρὸ τῶν ἄλλων ἀμιγέσι καὶ ἀκράτοις, ἔτι δὲ
ἀρτίοις καὶ πλήρεσι κεχρημένος ἀγαθοῖς ὕοντος τοῦ πλουτοδότου θεοῦ
τὰς παρθένους καὶ ἀθανάτους χάριτας αὐτοῦ. φύσει δὲ μάχεται ἀγαθῷ
κακόν, ἄδικον δικαίῳ, φρόνιμον ἄφρονι καὶ πάνθ' ὅσα ἀρετῆς πρὸς τὰ
κακίας εἴδη. τοιοῦτόν ἐστι τὸ Ναὶδ ἀντικρὺς [καὶ] εἶναι Ἐδέμ.
33 (11.) Ταῦτ' εἰπών φησιν ἑξῆς· „καὶ ἔγνω Κάιν [φησί] τὴν γυναῖκα
αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν τὸν Ἐνώχ· καὶ ἦν οἰκοδομῶν πόλιν, καὶ
ἐπωνόμασε τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνώχ" (Gen. 4, 17).
ἆρ' οὐκ εἰκὸς διαπορῆσαι, τίνα ἔγνω γυναῖκα ὁ Κάιν; γένεσις γὰρ οὐδε-
μιᾶς ἄλλης μετὰ τὴν ἐκ τῆς πλευρᾶς διαπλασθεῖσαν Εὔαν ἄχρι νῦν μεμή-
34 νυται γυναικός. εἰ δὲ φήσει τις ἀδελφῇ τὸν Κάιν συνεληλυθέναι, χωρὶς
τοῦ ἀνοσίου καὶ ψεύσεται· τὰς γὰρ θυγατέρας Ἀδὰμ ὀψὲ γεγενημένας
εἰσάγει. τί οὖν χρὴ λέγειν; γυναῖκα ἀσεβοῦς λογισμοῦ, ὥς γε οἴομαι,
καλεῖ δόξαν, ἣν περὶ τῶν πραγμάτων τίθεται καθάπερ μυρίοι τῶν φιλο-
σοφησάντων, οἱ μὲν τὰ αὐτά, οἱ δὲ καὶ διαφέροντα εἰσηγησάμενοι τῷ
35 βίῳ δόγματα. τίς οὖν ἐστιν ἀσεβοῦς δόξα; μέτρον εἶναι πάντων χρη-
μάτων τὸν ἀνθρώπινον νοῦν· ᾗ καὶ τῶν παλαιῶν τινα σοφιστῶν ὄνομα

1 οὐ τοπικῶς vel τονικῶς, οὐ Mang., τοπικῶς del. Holwerda 3 ᾅδου Mang. (cf. I 643,36 M. et Quaest. in gen. IV § 234): ἀειδοῦς U 5 κάμνοιεν ἐμβαδίζουσαι Tisch. 8 Ἐδὲμ ⟨εἶναι⟩ conicio 12 αὐτοῦ U 14 καὶ seclusi; τὸ κατεναντίον καὶ ἄντικρυς εἶναι Ἐδέμ coni. Mang., τὸ Ναὶδ κατέναντι εἶναι Ἐδέμ Holwerda, ἔναντι post καὶ add. Tisch. 15 φησί seclusi 18 τίνα Mang.: τί U 18. 19 οὐδὲ μιᾶς U 20 φήσει Cohn: φησί U 21 ἀνοσίου Mang.: ουσι U, ad lin. 18 ἀπ in mg., unde Tisch. legisse videtur ἀπὸ ουσι. 24 post φιλοσοφησάντων lacuna fort. statuenda est εἰσηγησάμενοι Mang.: ἡγησάμενοι U 25 τίς scripsi: τί U ἀσεβοῦς ⟨λογισμοῦ⟩ coni. Mang., sed τί ἐστιν ἀσεβοῦς δόξα repetit mg. U

1 cf. *Aristobulum apud Eus. Praep. ev. VIII 10,15:* ὥστε τὴν κατάβασιν μὴ τοπικὴν εἶναι· πανταχοῦ γὰρ ὁ θεός ἐστιν.

Πρωταγόραν φασὶ χρήσασθαι, τῆς Κάιν ἀπονοίας ἔκγονον. τεκμαίρομαι
δὲ ἐνθένδε ὅτι γνωρισθεῖσα αὐτῷ ἡ γυνὴ τὸν Ἐνὼχ ἀπέτεκεν· ἑρμη-
νεύεται δὲ Ἐνὼχ χάρις σου. εἰ γὰρ πάντων μέτρον ἐστὶν ἄνθρωπος, 36
χάρις ἐστὶ καὶ δωρεὰ τοῦ νοῦ τὰ πάντα, ὥστε ὀφθαλμῷ μὲν κεχάρισται
τὸ βλέπειν, ὠσὶ δὲ τὸ ἀκούειν, ἑκάστῃ δὲ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων τὸ
αἰσθάνεσθαι, καὶ τῷ κατὰ τὴν προφορὰν μέντοι λόγῳ τὸ λέγειν· εἰ δὲ
233 M. καὶ | ταῦτα, καὶ αὐτὸ δήπου ⟨τὸ⟩ νοεῖν, ἐν ᾧ μυρία ἐννοήματα, διανοή-
σεις, βουλαί, προμήθειαι, καταλήψεις, ἐπιστῆμαι, τέχναι, διαθέσεις, ἄλλων
ἀριθμὸς δυνάμεων ἀδιεξίτητος. τί οὖν ἔτι σεμνομυθούμενοι περὶ ὁσιότητος 37
καὶ θεοῦ τιμῆς λέγειν τε καὶ ἀκούειν ἐγνώκατε, εἴ γε ἔχετε παρ'
ἑαυτοῖς τὸν ἀντίθεον νοῦν, ὃς πάντα ἀνὰ κράτος τὰ κατ' ἀνθρώπους
ἀναψάμενος ἀγαθά τε καὶ κακὰ τοῖς μὲν ἀμφότερα κερασάμενος, τοῖς δὲ
θάτερα ἄκρατα ἐπιπέμπει; κἂν ἄρα τις γραφὴν ἀσεβείας ἐπενέγκῃ καθ' 38
ὑμῶν, ἀπολογούμενοι θαρρεῖτε φάσκοντες παρ' ὑφηγητῇ καὶ διδασκάλῳ
πάνυ καλῷ πεπαιδεῦσθαι Κάιν, ὃς τὸ πλησίον πρὸ τοῦ μακρὰν αἰτίου
παρῄνει τιμᾶν· ᾧ διά τε ἄλλα προσεκτέον καὶ μάλισθ' ὅτι σαφέσιν ἔργοις
τὴν τοῦ δόγματος ἰσχὺν ἐπεδείξατο νικήσας τὸν τῆς ἐναντίας δόξης
εἰσηγητὴν Ἄβελ καὶ ἅμ' αὐτῷ καὶ τὴν δόξαν ἐκποδὼν ἀνελών. ἀλλὰ 39
παρ' ἔμοιγε καὶ φίλοις τοῖς ἐμοῖς τῆς μετὰ ἀσεβῶν ζωῆς ὁ μετὰ εὐσε-
βῶν αἱρετώτερος ἂν εἴη θάνατος· τοὺς μὲν γὰρ οὕτως ἀποθανόντας ἡ
ἀθάνατος ἐκδέξεται ζωή, τοὺς δὲ ἐκείνως ζῶντας ὁ ἀίδιος θάνατος.
(12.) ἐπεὶ δὲ ὁ Κάιν τὸν Ἐνὼχ γεγέννηκε καὶ αὖθις ἔκγονος τοῦ Σὴθ 40
πάλιν Ἐνὼχ ὀνομάζεται (Gen. 4, 17. 5, 18), σκεπτέον ἂν εἴη πότερον
ἑτέρους ἢ τοὺς αὐτοὺς εἶναι συμβέβηκεν. ἐρευνήσωμεν δ' ἅμα τούτοις
καὶ ⟨τὰς⟩ τῶν ἄλλων ὁμωνύμων διαφοράς. ὥσπερ γὰρ Ἐνώχ, οὕτω καὶ
Μαθουσάλα καὶ Λάμεχ ἀπόγονοι μὲν Κάιν, ἀπόγονοι δ' οὐδὲν ἧττον καὶ
τοῦ Σήθ εἰσι (Gen. 4, 18. 5, 21. 25). χρὴ τοίνυν εἰδέναι ὅτι τῶν 41
λεχθέντων ἕκαστον ὀνομάτων ἑρμηνευθὲν διπλοῦν ἐστίν. ἑρμηνεύεται δ'
ὁ μὲν Ἐνώχ, καθάπερ εἶπον, χάρις σου, Μαθουσάλα δ' ἐξαποστολὴ θανάτου,
ὁ δ' αὖ Λάμεχ ταπείνωσις. τὸ μὲν οὖν „χάρις σου“ λέγεται μὲν πρὸς τὸν
ἐν ἡμῖν νοῦν ὑπ' ἐνίων, λέγεται δὲ καὶ πρὸς τὸν τῶν ὅλων ὑπὸ τῶν
ἀμεινόνων. οἱ μὲν οὖν φάσκοντες δωρεὰν εἶναι τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς πάνθ' 42

---

1 φασὶ scripsi: φησὶ U 2 ἐνθένδεν U 7 τὸ add. Tisch. 9 ἀδιεξίτητος Mang.: διεξιόντος U ἔτι U (coni. Tisch.): ἔστι Mang. 10 εἴ γε U (coni. Tisch.): εἰ δὲ Mang. 12 κερασάμενος Mang.: κερασαμένοις U 15 καλῷ Mang.: καλῶς U ⟨τῷ⟩ Κάιν coni. Holwerda τὸ Mang.: τῷ U 22 γεγένηκε U 24 ἐρευνήσομεν Holwerda 25 τὰς addidi 29 εἶπον scripsi: εἶπε U, εἶπα Mang. 31 ὅλων Mang.: ἄλλων U

ὅσα ἐν τῷ νοεῖν ἢ αἰσθάνεσθαι ἢ λέγειν, ἀσεβῆ καὶ ἄθεον εἰσηγούμενοι
δόξαν γένει τῷ Κάιν προσκεκληρώσθωσαν, ὃς μηδ' αὑτοῦ κρατεῖν ἱκανὸς
ὢν καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀπετόλμησεν [ὡς] εἰπεῖν ὡς ἔχοι τὴν παν-
τελῆ κτῆσιν· οἱ δ' ὅσα ἐν γενέσει καλὰ μὴ σφετεριζόμενοι, χάριτι δὲ
ταῖς θείαις ἐπιγράφοντες, εὐγενεῖς πρὸς ἀλήθειαν οὐκ ἐκ παλαιπλουσίων
43 ἀλλ' ἐκ φιλαρέτων φύντες, ὑπὸ ἀρχηγέτῃ τῷ | Σὴθ τετάχθωσαν. δυσεύ- p. 234 M
ρετον σφόδρα τὸ τούτων ἐστὶ γένος ἀποδιδρασκόντων τὸν ἐπίβουλον καὶ
ῥᾳδιουργὸν καὶ πανοῦργον καὶ κεχυμένον παθῶν τε καὶ κακιῶν πλήρη
βίον. οὓς γὰρ ὁ θεὸς εὐαρεστήσαντας αὑτῷ μετεβίβασε καὶ μετέθηκεν
ἐκ φθαρτῶν εἰς ἀθάνατα γένη, παρὰ τοῖς πολλοῖς οὐκέθ' εὑρίσκονται.
44 (13.) διεσταλκότες οὖν τὰ περὶ τὸν Ἐνὼχ σημαινόμενα μέτιμεν ἑξῆς
ἐπὶ τὸν Μαθουσάλα, ὅς ἦν ἐξαποστολὴ θανάτου. δύο δ' ἐκ ταύτης
παρίσταται τῆς φωνῆς, ἓν μὲν καθ' ὅ τινι ἐπιπέμπεται θάνατος, ἕτερον
δὲ καθ' ὃ ἀπό τινος ἀποστέλλεται. ὅτῳ μὲν οὖν ἐπιπέμπεται, θνήσκει
45 πάντως ἐκεῖνος, ἀφ' οὗ δὲ ἀποστέλλεται, ζῇ τε καὶ περίεστι. τῷ μὲν
δὴ Κάιν ὁ τὸν θάνατον δεχόμενός ἐστιν οἰκεῖος ἀεὶ τὸν πρὸς ἀρετὴν
βίον θνήσκοντι, τῷ δὲ Σὴθ συγγενέστατος ἀφ' οὗπερ ἀποστέλλεται καὶ
διατειχίζεται τὸ ἀποθνήσκειν· τὴν γὰρ ἀληθῆ ζωὴν ὁ σπουδαῖος κεκάρ-
46 πωται. καὶ μὴν ὅ γε Λάμεχ ταπείνωσις ὢν ἀμφίβολός ἐστιν· ἢ γὰρ
ὑφιεμένων τῶν τῆς ψυχῆς τόνων κατὰ τὰ ἐξ ἀλόγων παθῶν ἐγγενόμενα
νοσήματά τε καὶ ἀρρωστήματα ταπεινούμεθα ἢ κατ' ἀρετῆς ζῆλον στέλ-
47 λοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ οἰδούσης οἰήσεως. ἡ μὲν οὖν προτέρα γίνεται κατ'
ἀσθένειαν, εἶδος τῆς πολυμόρφου καὶ πολυτρόπου λέπρας οὖσα· ὅταν
γὰρ ἡ ὄψις ταπεινοτέρα φαίνηται τὴν ὁμαλὴν καὶ εὔτονον κλασθεῖσα
φαντασίαν, τὴν χαλεπὴν νόσον λέπραν ὁ νομοθέτης φησὶ γενέσθαι
48 (Lev. 13, 3). ἡ δὲ ἑτέρα ἀπὸ ἰσχύος συνίσταται καρτερᾶς, ᾗ καὶ ἱλασμὸς
ἕπεται κατὰ τὸν τῆς δεκάδος ἀριθμὸν τέλειον· προστέτακται γὰρ τὰς
ψυχὰς ταπεινοῦν δεκάτῃ τοῦ μηνός (Lev. 23, 27), ὅπερ ἐστὶ μεγαλαυ-
χίαν ἀποτίθεσθαι, ἧς ἡ ἀπόθεσις ἀδικημάτων ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων
ἐργάζεται παραίτησιν. ὁ μὲν οὖν οὕτως ταπεινὸς Λάμεχ ἔκγονος μέν
ἐστι Σήθ, πατὴρ δὲ τοῦ δικαίου Νῶε, ὁ δὲ ἐκείνως ἐκβλάστημα Κάιν.

---

2 αὐτοῦ U 3 ὡς secl. Mang. 4 γένεσι U 5 ἐπιγράφοντες scripsi: ἀναγράφοντες U 13 τῆς U, om. v 16 οἰκεῖος U (coni. Mang., οἶκος prave rettulit Mang. et Tisch.) 19 μὴν U (coni. Mang.): μὲν in textu Mang. 22 οἰδούσης non plane certum est, cum primae tres litterae paene oblitteratae sint 23 πολυτρόπου Mang.: πολυτρόφου U 24 εὔτονον] εὔοψον Holwerda 26 καρτερᾶς Otto: καρτερίας U, καὶ καρτερίας Mang.

(14.) Ἑπόμενον δ' ἂν εἴη σκέψασθαι, τίνος ἕνεκα κτίζων καὶ 49
οἰκοδομῶν πόλιν αὐτὸς οὗτος εἰσάγεται· πλήθει γὰρ ἀνθρώπων μεγέθους
δεῖ πόλεως πρὸς οἴκησιν, τρισὶ δὲ τοῖς κατ' ἐκεῖνον οὖσι τὸν χρόνον
ὑπώρειά τις ἢ μικρὸν ἄντρον αὐταρκέστατον ἦν ἐνδιαίτημα. κἀγὼ μὲν
εἶπον τρισί, τὸ δ' εἰκὸς ἑνὶ μόνῳ ἑαυτῷ· οὐδὲ γὰρ οἱ γονεῖς τοῦ δολο-
φονηθέντος τὴν αὐτὴν τῷ κτείναντι πόλιν ὑπέμειναν ⟨ἂν⟩ οἰκεῖν, μεῖζον
235 M. ἀνδροφονίας ἄγος ἀδελφοκτονίαν | ἐργασαμένῳ. τὸ μὲν γὰρ οὐ παρά- 50
δοξον μόνον ἀλλὰ καὶ παράλογον παντί τῳ δῆλον, ἕνα ἄνδρα πόλιν
οἰκοδομεῖν. τίνα ἔστι τρόπον; ἀλλ' οὐδ' ἂν οἰκίας μέρος τὸ ἀφανέστατον,
μὴ χρώμενον ὑπηρέταις ἑτέροις. ἢ ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ λιθοτομεῖν ἂν
δύναιτο, ὑλοτομεῖν, σίδηρον, χαλκὸν ἐργάζεσθαι, τειχῶν μέγαν κύκλον
πόλει περιβάλλεσθαι, προπύλαια καὶ προτειχίσματα, ἱερὰ καὶ τεμένη
καὶ στοὰς καὶ νεωσοίκους καὶ οἰκίας καὶ ὅσα ἄλλα δημόσια καὶ ἴδια ἔθος
οἰκοδομεῖσθαι; καὶ ἔτι πρὸς τούτοις ὀχετοὺς κατὰ γῆν ἀναστέλλειν, στε-
νωποὺς ἀνευρύνειν, κρήνας καὶ ὑδρορροὰς καὶ ὅσων ἄλλων πόλει δεῖ
κατασκευάζεσθαι; μήποτ' οὖν, ἐπειδὴ ταῦτα τῆς ἀληθείας ἀπᾴδει, βέλτιον 51
ἀλληγοροῦντας λέγειν ἐστὶν ὅτι καθάπερ πόλιν τὸ αὐτοῦ δόγμα κατα-
σκευάζειν ὁ Κάιν ἔγνωκε. (15.) ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσα πόλις ἐξ οἰκοδομη- 52
μάτων καὶ οἰκητόρων καὶ νόμων συνέστηκε, τὰ μὲν οἰκοδομήματά ἐστιν
αὐτῷ λόγοι οἱ ἀποδεικνύντες, οἷς καθάπερ ἀπὸ τείχους πρὸς τὰς τῶν
ἐναντίων ἀπομάχεται προσβολὰς πιθανὰς εὑρέσεις κατὰ τῆς ἀληθείας
μυθοπλαστῶν, οἰκήτορες δὲ οἱ ἀσεβείας, ἀθεότητος, φιλαυτίας, μεγαλαυ-
χίας, ψευδοῦς δόξης ἑταῖροι δοκησίσοφοι, τὸ πρὸς ἀλήθειαν σοφὸν οὐκ
εἰδότες, ἄγνοιαν καὶ ἀπαιδευσίαν καὶ ἀμαθίαν καὶ τὰς ἄλλας ἀδελφὰς
καὶ συγγενεῖς κῆρας συγκεκροτηκότες, νόμοι δὲ ἀνομίαι, ἀδικίαι, τὸ

---

1 σκύψασθαι U   2 μεγέθους Mang.: μέγεθος U, εὐμεγέθους Diels   3 τοῖς U: om. v   4 ὑπόρεια U   ἐνδιαίτημα scripsi: διαίτημα U   5 μόνῳ ⟨κτίζειν⟩ ἑαυτῷ conicio   6 ἂν add. Tisch.   9 τίν' ἄν, εἰπέ, τρόπον Holwerda   ἔστι U (non ἐπὶ, ut adnot. Tisch.)   11 τειχῶν scripsi: τείχη U   12 πόλει Tisch.: πόλεων U   13 ἔθος U (non ἔθ', ut adnot. Tisch.)   14 ὀχετοὺς ut vid. U: ὀχετεύειν Tisch., ὀχετοὺς ἄγειν Otto   κατὰ scripsi: καὶ U   15 ὑδροράς U   17 αὐτοῦ U   18 κατασκευάζειν ὁ Κάιν Mang.: κατακευάζει δ καὶ U   21 εὑρέσεις] ῥήσεις coni. Mang.   23 ψεύδους U   ἑταῖροι Mang.: ἕτεροι U

1—3 *Augustinus Quaest. lib. I,1:* Quomodo Cain potuerit condere civitatem, cum civitas alicui utique constituatur hominum multitudini, illi autem duo parentes et duo filii fuisse referantur, quorum filiorum ab altero alter occisus est, in cuius occisi locum alius natus esse narratur.

ἄνισον, τὸ ἀκόλαστον, θρασύτης, ἀπόνοια, αὐθάδεια, ἡδονῶν ἀμετρίαι,
53 τῶν παρὰ φύσιν ἄλεκτοι ἐπιθυμίαι. τοιαύτης πόλεως ἕκαστος τῶν ἀσεβῶν ἐν ἑαυτοῦ τῇ παναθλίᾳ ψυχῇ δημιουργὸς εὑρίσκεται, μέχρις ἂν ὁ θεὸς βουλευθεὶς (Gen. 11,6) ταῖς σοφιστικαῖς αὐτῶν τέχναις ἀθρόαν καὶ μεγάλην ἐργάσηται σύγχυσιν. τοῦτο δ' ἔσται, ὅταν μὴ μόνον πόλιν, ⟨ἀλλὰ⟩ καὶ πύργον οἰκοδομῶσιν, οὗ ἡ κεφαλὴ εἰς οὐρανὸν ἀφίξεται (Gen. 11, 4), τουτέστι λόγον ἑκάστου κατασκευαστικόν, ὅνπερ εἰσηγοῦνται κεφαλὴν ἔχοντα τὸ οἰκεῖον νόημα, ὃ προσαγορεύεται συμβολικῶς οὐρανός· ἀνάγκη γὰρ παντὸς λόγου κεφαλὴν καὶ τέλος εἶναι τὸν δηλούμενον νοῦν, οὗ χάριν αἱ μακραὶ διέξοδοί τε καὶ ῥήσεις ὑπὸ λογίων ἀνδρῶν εἰώθασι
54 γίνεσθαι. (16.) τοσοῦτον δ' ἄρα τῆς ἀσεβείας ἐπιβεβήκασιν, ὥστ' οὐ μόνον δι' ἑαυτῶν ἐγείρειν τὰς τοιαύτας πόλεις ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν φιλάρετον πληθὺν Ἰσραὴλ ἀναγκάζουσιν ἐπιστάτας καὶ διδασκάλους κακῶν ἔργων ἐπ' αὐτοῖς χειροτονήσαντες. λέγεται γὰρ ὅτι κακωθέντες ὑπὸ τῶν ἐπιστατῶν τῷ βασιλεῖ τῆς χώρας | τρεῖς πόλεις οἰκοδομοῦσι, Πειθώ, p. 236 M.
55 Ῥαμεσσή, Ὤν, ἥ ἐστιν Ἡλίου πόλις (Exod. 1, 11). αὗται δὲ τροπικώτερον νοῦν, αἴσθησιν, λόγον, τὰ περὶ ἡμᾶς ὄντα, δηλοῦσιν· ἡ μὲν γὰρ Πειθὼ ὁ λόγος ἐστίν, ὅτι περὶ τοῦτον τὸ πείθειν, ἔχει δὲ ἑρμηνείαν στόμα ἐκθλῖβον, ἐπειδήπερ καὶ ὁ τοῦ φαύλου λόγος ἐξωθεῖν καὶ ἀνα-
56 τρέπειν τὰ σπουδαῖα μελετᾷ. Ῥαμεσσὴ δὲ ἡ αἴσθησις * * * καθάπερ γὰρ ὑπὸ σητὸς ὑφ' ἑκάστης τῶν αἰσθήσεων νοῦς ἐκβιβρώσκεται καὶ διεσθίεται, σειόμενος καὶ σπαραττόμενος· αἱ γὰρ ἐπεισιοῦσαι μὴ καθ'
57 ἡδονὴν φαντασίαι λυπηρὸν καὶ ἐπίπονον ἀποτίκτουσι τὸν βίον. ἡ δὲ Ὢν καλεῖται μὲν βουνός, ἔστι δὲ συμβολικῶς ὁ νοῦς· ἐπὶ γὰρ τοῦτον

3 ἐν ἑαυτοῦ scripsi (ἑαυ U): ἐξ ἑαυτοῦ Mang. post ψυχῇ add. ἡ U 4 βουλευθεὶς Holwerda: βουληθεὶς U, χολωθεὶς Mang., ἐνθυμηθεὶς Cohn, θυμωθεὶς olim conieci 5 ἀλλὰ add. Holwerda 7 ἔστι λόγον scripsi: ἔστιν ἢ λόγον U, ἔστι τὸν νοῦν ἢ λόγον Mang., ἔστιν ἀσεβῆ δόγματα ἢ λόγον Holwerda ἑκάστου] κακίας conicio (cf. De confus. lingu. § 115), ἑκάστου ⟨κακοῦ⟩ coni. Cohn 11 ἄρα τῆς Otto (cf. De confus. lingu. § 116): ἀρετῆς U, ἐπαράτου Mang. 12 τὴν om. v 13 ἀνακράζουσιν U 15 et 18 Πυθὼ U Ἡλιούπολις U 17 ὄντα ⟨ὀχυρώματα⟩ coni. Holwerda 18 τούτων U 19 ἔξωθεν U 20 post αἴσθησις etymologia excidisse videtur, cf. Testimonia et De somn. I 632, 32 M. ἑρμηνεύεται γὰρ σεισμὸς σητός 21 ἑκάστη U 23 ἀποτίκτουσι τὸν (vel αὐτοῦ τὸν) Tisch.: ἀποτίκτουσιν αὐτὸν U, ἀποτίκτουσιν αὐτῷ Holwerda

20 cf. *Onomastica p. 179,14 Lag.* Ῥαμεσσῆ ἁρπαγή. *197,27* Ῥαμέσι ποιμανσία ἐκ σητός. *Hieron. 9,30. 14,20* (Siegfried, Philo von Alexandria p. 358)

οἱ πάντων θησαυρίζονται λόγοι. μάρτυς δὲ καὶ ὁ νομοθέτης Ὢν Ἡλίου
πόλιν προσαγορεύσας· ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ἥλιος τὰ κρυπτόμενα νυκτὶ
ἐμφανῶς ἐπιδείκνυται, οὕτως ὁ νοῦς τὸ οἰκεῖον φῶς ἀποστέλλων πάντα
καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ πράγματα τηλαυγῶς παρασκευάζει καταλαμβά-
νεσθαι. διόπερ οὐκ ἄν τις εἰπὼν ἁμάρτοι τοῦ συγκρίματος εἶναι ἡμῶν 58
τὸν νοῦν ἥλιον, ὃς ἐν ἀνθρώπῳ τῷ βραχεῖ κόσμῳ μὴ ἀνατείλας καὶ τὸ
ἴδιον φέγγος ἐκλάμψας, πολὺ σκότος τῶν ὄντων καταχέας οὐδὲν ἐᾷ
προφαίνεσθαι. (17.) τὸν βουνὸν τοῦτον ὁ ἀσκητὴς Ἰακὼβ ἐν τοῖς πρὸς 59
Λάβαν δικαίοις μάρτυρα καλεῖ (Gen. 31, 46. 47) δογματικώτατα δηλῶν
ὅτι ὁ νοῦς ἑκάστῳ μάρτυς ἐστὶν ὧν ἐν ἀφανεῖ βουλεύεται καὶ τὸ συνει-
δὸς ἔλεγχος ἀδέκαστος καὶ πάντων ἀψευδέστατος, * * * πρὸ τούτων
τῶν πόλεων οἰκοδομεῖται. φησὶ γὰρ τοὺς κατασκόπους ἐλθεῖν εἰς 60
Χεβρών, ἐκεῖ δ' εἶναι Ἀχειμὰν καὶ Σεσεὶν καὶ Θαλαμείν, γενεὰς Ἐνάχ·
εἶτ' ἐπιφέρει· „καὶ Χεβρὼν ἑπτὰ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη πρὸ τοῦ Τάνιν
Αἰγύπτου" (Num. 13, 23). φυσικώτατον ⟨τὸ⟩ τὰς ὁμωνυμίας εἴδεσι
διαστέλλεσθαι. Χεβρὼν ⟨γὰρ⟩ ἑρμηνεύεται συζυγή· δισσὸν δὲ τοῦτο,
ψυχῆς ἢ σώματι συνεζευγμένης ἢ πρὸς ἀρετὴν ἡρμοσμένης. ἡ μὲν οὖν 61
σωματικαῖς συζυγίαις ὑποβάλλουσα αὐτὴν οἰκήτορας ἔχει τοὺς λεχθέντας·
ἑρμηνεύεται δὲ ὁ μὲν Ἀχειμὰν ἀδελφός μου, ὁ δὲ Σεσεὶν ἐκτός μου,
ὁ δὲ Θαλαμεὶν κρεμάμενός τις· ἀνάγκη γὰρ ψυχαῖς ταῖς φιλοσωμάτοις
ἀδελφὸν μὲν νομίζεσθαι τὸ σῶμα, τὰ δὲ ἐκτὸς ἀγαθὰ διαφερόντως τετι-
μῆσθαι· ὅσαι δὲ τοῦτον διάκεινται τὸν τρόπον, ἀψύχων ἐκκρέμανται καὶ |
237 M. καθάπερ οἱ ἀνασκολοπισθέντες ἄχρι θανάτου φθαρταῖς ὕλαις προσήλωνται.
ἡ δὲ τῷ καλῷ συνεζευγμένη διαφερόντων ταῖς ἀρεταῖς ἔλαχεν οἰκητόρων, 62
οὓς τὸ διπλοῦν σπήλαιον (Gen. 23, 9) ζυγάδην κεχώρηκεν, Ἀβραὰμ

1. 2 Ἡλιούπολιν U 2 ⟨ὁ⟩ ἥλιος Cohn νύκτωρ conicio 4 alterum τὰ Max.: om. U 4. 5 παραλαμβάνεσθαι Max. 6 ὃς Max.: ὃ ὡς U 7 πολὺν U 8 προφαίνεσθαι Max.: προφέρεσθαι U 10 ἐβουλεύσατο DᶜDᴿ, ἐβουλεύσαντο Dⱽ 11 ⟨διὸ Χεβρὼν⟩ πρὸ Τάνεως τῆς πόλεως οἰκοδομεῖται conicio, sed lacuna maior esse videtur 13 γενεὰς U: γενεᾶς v Ἐνάχ scripsi: Ἐνώχ U 14 Τάνιν] τὰ νῦν U 15. 16 φυσικώτατον ⟨τὸ⟩ τὰς ὁμωνυμίας εἴδεσι διαστέλλεσθαι scripsi: φυσικωτάτοις (non φυσικωτάτως, ut Tisch. adnot.) κτλ. U, φυσικωτάτως τὰς ὁμωνυμίας εἰδὼς διαστέλλεσθαι Holwerda 16 διαστέλλεται Mang. γὰρ add. Cohn 18 αὑτὴν U 24 διαφερόντων Mang.: διαφερόντως U

2—8 ὥσπερ γὰρ — προφαίνεσθαι habent codd. nonnulli Maximi Eclogarum, velut Barberinus I 158 9—10 Dᶜ fol. 111ʳ ἐκ τοῦ η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας Dᴿ fol. 80ᵛ Dⱽ p. 349: ὁ νοῦς ἑκάστῳ — ἀψευδέστατος

Σάρραν, Ἰσαὰκ Ῥεβέκκαν, Λείαν Ἰακώβ, ἀρετὰς καὶ τοὺς ἔχοντας. ἡ
Χεβρὼν αὕτη, μνήμας ἐπιστήμης ⟨καὶ⟩ σοφίας θησαυροφυλακοῦσα, προτέρα
καὶ Τάνεως καὶ πάσης ἐστὶν Αἰγύπτου. πρεσβυτέραν γὰρ ἡ φύσις
ψυχὴν μὲν σώματος, Αἰγύπτου, ἀρετὴν δὲ κακίας, Τάνεως — ἐντολὴ γὰρ
ἀποκρίσεως ἑρμηνεύεται Τάνις — εἰργάζετο, τὸ πρεσβύτερον ἀξιώματι
63 μᾶλλον ἢ χρόνου μήκει δοκιμάσασα. (18.) παρὸ καὶ τὸν Ἰσραὴλ νεώτερον
ὄντα χρόνῳ πρωτόγονον υἱὸν (Exod. 4, 22) ἀξιώματι καλεῖ, διασυνιστὰς
ὅτι ⟨ὁ⟩ τὸν θεὸν ὁρῶν, ἀρχεγονώτατον ὄν, τετίμηται, τοῦ ἀγενήτου γέννημα
πρώτιστον, ἐκ τῆς παρὰ τοῖς θνητοῖς μισουμένης ἀρετῆς ἀποκυηθέν, ᾧ
[ὁ] νόμος ἐστὶν ὡς πρεσβυτάτῳ διπλᾶ δίδοσθαι τὰ πρεσβεῖα (Deut. 21,17).
64 διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἑβδόμη τάξει μὲν ἐπιγέννημά ἐστιν ἑξάδος, δυνάμει
δὲ πρεσβυτάτη παντὸς ἀριθμοῦ, μηδὲν διαφέρουσα μονάδος. δηλώσει
δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τῆς κοσμοποιίας ἐπιλόγῳ φάσκων· „καὶ κατέπαυσεν
ὁ θεὸς ἐν τῇ ἡμέρα τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν
ἐποίησε· καὶ εὐλόγησεν ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν
αὐτήν, ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο
65 ὁ θεὸς ποιῆσαι“ (Gen. 2, 2. 3). εἶτ' ἐπιλέγει· „αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως
οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν
καὶ τὴν γῆν“ (Gen. 2, 4). τῇ δὲ πρώτῃ ταῦτα γέγονεν, ὥστε τὴν
ἑβδόμην εἰς μονάδα τὴν πρώτην καὶ ἀρχὴν τῶν ὅλων ἀναφέρεσθαι. ταῦτ'
ἐμηκύναμεν ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι τηλαυγέστερον τὴν δόξαν, ἣν ὁ Κάιν ὥσπερ
τινὰ πόλιν οἴεται δεῖν κατασκευάζειν.
66 (19.) Υἱὸς δὲ τοῦ Ἐνὼχ λέγεται Γαϊδάδ (Gen. 4, 18), ὃ ἑρμη-
νεύεται ποίμνιον, σφόδρα ἀκολούθως· τὸν γὰρ τῷ νῷ χαριζόμενον τὰ
πάντα τῷ μηδὲ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἥτις ἐστὶ καταλαβεῖν δυναμένῳ γεννᾶν
ἀλόγους ἥρμοττε δυνάμεις, ἀγειρομένας εἰς ποίμνιον· οὐ γὰρ λογικῶν
67 ἀνδρῶν τὸ δόγμα. ποίμνη δὲ πᾶσα τὸν ἐπιστάντα οὐκ ἔχουσα ποιμένα

---

2 αὐτή U   καὶ add. Mang.   3 Τάνεως scripsi: τοῖς νεωστί U, τῆς Τάνεως Mang.   πρεσβυτέραν scripsi: πρεσβυ (superscr. πρ) U, πρεσβυτέρας Mang.   4 Αἰγύπτου Tisch.: Αἰγυπτίου U   5 ἀποκρίσεως] an ταπεινώσεως? v. Testimonia   8 ὁ addidi   τὸ τὸν θεὸν ὁρῶν Mang., τὸ θεὸν ὁρῶν coni. Cohn   ὁρᾶν U   ἀγεννήτου U   10 ὁ seclusi   12 πρεσβυτέρα coni. Mang.   14 τῇ ἑβδόμῃ U, τῇ om. v   25 αὑτοῦ U   26 ἀγειρομένας Mang.: ἐγειρομένας U   λογίων Tisch.

---

4. 5 cf. *Onomastica p. 199,80* Τανίης ἐντολὴ ταπεινή *51,3* Tanis mandans humile *58,29* Tanis mandatum humile.

238 M. μεγάλαις ἐξ ἀνάγκης κακοπραγίαις | χρῆται, ἅτ' οὐ δυναμένη δι'
ἑαυτῆς ἀπωθεῖσθαι μὲν τὰ βλάπτοντα, αἱρεῖσθαι δὲ τὰ ὠφελήσοντα.
παρὸ καὶ Μωυσῆς εὐχόμενός φησιν· „ἐπισκεψάσθω κύριος ὁ θεὸς τῶν
πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς συναγωγῆς ταύτης,
ὅστις ἐξελεύσεται πρὸ προσώπου αὐτῶν καὶ ὅστις εἰσελεύσεται, καὶ
ὅστις ἐξάξει αὐτοὺς καὶ ὅστις εἰσάξει, καὶ οὐκ ἔσται ἡ συναγωγὴ
κυρίου ὡσεὶ πρόβατα οἷς οὐκ ἔστι ποιμήν" (Num. 27, 16. 17). ὅταν 68
γὰρ ὁ προστάτης ἢ [ὁ] ἐπίτροπος ἢ πατὴρ ἢ ὅ τι φίλον καλεῖν τοῦ
συγκρίματος ἡμῶν, ὁ ὀρθὸς λόγος, οἴχηται καταλιπὼν τὸ ἐν ἡμῖν
ποίμνιον, ἀτημέλητον ἐαθὲν διόλλυται μὲν αὐτό, μεγάλη δὲ τῷ δεσπότῃ
ζημία γίνεται· τὸ δ' ἄλογον καὶ ἀπροστασίαστον θρέμμα χηρεῦσαν
ἀγελάρχου τοῦ νουθετήσοντός τε καὶ παιδεύσοντος μακρὰν λογικῆς καὶ
ἀθανάτου ζωῆς ἀπῴκισται. (20.) διὸ τοῦ Γαϊδὰδ υἱὸς εἶναι λέγεται 69
Μαιὴλ (Gen. 4, 18), οὗ τὸ ὄνομα μεταληφθέν ἐστιν ἀπὸ ζωῆς θεοῦ.
ἐπεὶ γὰρ τὸ ποίμνιον ἄλογον, ὁ δὲ θεὸς πηγὴ λόγου, ἀνάγκη τὸν ἀλόγως
βιοῦντα τῆς θεοῦ ζωῆς ἀπεσχοινίσθαι. τὸ μὲν οὖν κατὰ θεὸν ζῆν ἐν
τῷ ἀγαπᾶν αὐτὸν ὁρίζεται Μωυσῆς· λέγει γὰρ ὅτι ἡ ζωή σου τὸ ἀγαπᾶν
τὸν ὄντα (Deut. 30, 19. 20). τοῦ δ' ἐναντίου βίου παράδειγμα τίθεται 70
τὸν ἐπιτυχόντα τοῦ κλήρου τράγον· „στήσει γὰρ αὐτὸν" φησί „ζῶντα
ἐναντίον κυρίου τοῦ ἐξιλάσασθαι ἐπ' αὐτοῦ, ὥστε ἐξαποστεῖλαι αὐτὸν
εἰς τὴν ἀποπομπήν" (Lev. 16, 10), ἄγαν ἐξητασμένως· ὡς γὰρ ἡδονῶν 71
ἀπεχομένους πρεσβύτας εὖ φρονῶν οὐκ ἄν τις ἀποδέξαιτο, ὅτι τὸ γῆρας,
ἡ μακρὰ καὶ ἀνίατος νόσος, τοὺς τῶν ὀρέξεων ἐχάλασέ τε καὶ ἔλυσε
τόνους, ἐπαίνου δ' ἂν ἀξιώσειε τοὺς ἡβῶντας, ὅτι φλεγούσης τῆς
ἐπιθυμίας ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκμῆς ὅμως σβεστηρίων ὀργάνων
τῶν κατὰ παιδείαν λόγων εὐπορήσαντες τὸν πολὺν φλογμὸν ἅμα καὶ
βρασμὸν τῶν παθῶν ἐπεκούφισαν, οὕτως οἷς μὲν οὐδὲν νόσημα, οἷα ἐκ
πονηρᾶς φιλεῖ διαίτης ἐπανίστασθαι, ἐλάττων ἔπαινος ἕπεται, ὅτι κατὰ

3 ἐχόμενος U 5 εἰσελεύσεται Mang.: ἐξελεύσεται U 8 προστάτης scripsi: πρὸς τὰς U, προστὰς Mang. ὁ seclusi 10 ἐαθὲν Mang.: ἐσθὲν U, vulgo a διόλλυται apodosin incipiunt αὐτό Mang.: ἑαυτῇ U 12 παιδεύσοντος Mang.: παιδεύσαντος U 14 Μεὴλ U 19 ἐπιτυχόντα Mang.: ἀποτυχόντα U 25 σβεστηρίων in mg., βεστηρίων in textu U 26 ἅμα Tisch.: ἀλλὰ U

22 sq. *Clemens De divite servando § 8 p. 940 P:* ἐπεὶ καὶ τί μέγα ἢ ὑπέρλαμπρον γῆρας ἄγονον ἁμαρτημάτων; ἀλλ' εἴ τις ἐν σκιρτήματι νεοτησίῳ καὶ τῷ καύσωνι τῆς ἡλικίας παρέχεται φρόνημα πεπανὸν καὶ πρεσβύτερον τοῦ χρόνου, θαυμαστὸς οὗτος ἀγωνιστής ....

φύσεως εὐμοιρίαν ἀπροαιρέτως ἐχρήσαντο εὐτυχίᾳ, οἷς δ' ἐξεγερθὲν
ἀντιστατεῖ, μείζων, εἰ δὴ διερεισάμενοι καθελεῖν αὐτὸ βουληθεῖέν τε καὶ
72 δυνηθεῖεν. τὰ γὰρ ἡδονῆς ὁλκοῦ δελέατα αὐστηρῷ τόνῳ καθελεῖν
ἰσχῦσαι τὸν ἐφ' ἑκουσίοις ἔχει κατορθώμασιν ἔπαινον. ἐὰν οὖν τούτων
εὐδαίμονα κλῆρον ἀπολαχόντα μηδέν, ζῇ δὲ ἐν ἡμῖν τὰ ἀποπομπαῖα
νοσήματα καὶ ἀρρωστήματα, | σπουδάζωμεν αὐτὰ ἀνατρέπειν καὶ κατα- p. 239 M
βάλλειν· τὸ γὰρ ἐξιλάσασθαι ἐπ' αὐτῶν τοιοῦτόν ἐστιν, ὁμολογῆσαι ὅτι
ἔχοντες αὐτὰ ἐν ψυχῇ ζῶντα καὶ περιόντα οὐκ ἐνδίδομεν, ἀλλ' ἀντιβάντες
ἅπασι καρτερῶς ἀπομαχόμεθα, μέχρις ἂν παντελῶς ἀποδιοπομπησώμεθα.
73 (21.) τί δ' ἕπεται τῷ μὴ κατὰ βούλημα τὸ τοῦ θεοῦ ζῶντι ἢ θάνατος
ὁ ψυχῆς; οὗτος δὲ ὀνομάζεται Μαθουσάλα, ὃς ἑρμηνευθεὶς ἦν ἀποστολὴ
θανάτου. διὸ τοῦ Μαιὴλ υἱός ἐστι (Gen. 4, 18), τοῦ τὸν ἴδιον βίον
ἀπολελοιπότος, ᾧ τὸ ἀποθνήσκειν ἐπιπέμπεται, ψυχῆς θάνατος, ἣ κατὰ
74 πάθος ἄλογόν ἐστιν αὐτῆς μεταβολή. τοῦτο μέντοι τὸ πάθος ὅταν
κυοφορήσῃ, μετὰ χαλεπῶν ὠδίνων νοσήματα καὶ ἀρρωστήματα ἔτεκεν
ἀνίατα, ὑφ' ὧν ἰλυσπωμένη ταπεινοῦται καὶ κάμπτεται· πιέζει γὰρ αὐτὴν
ἕκαστον ἐπιφέρον ἄχθος ἀνήνυτον, ὡς μηδ' ἀνακῦψαι δύνασθαι. τοῦθ'
ἅπαν ὠνόμασται Λάμεχ· ἑρμηνείαν γὰρ ἔχει ταπείνωσιν, ἵν' εἰκότως τοῦ
Μαθουσάλα γένηται ὁ Λάμεχ υἱός (Gen. 4, 18), πάθους τοῦ περὶ ψυχὴν
θανάτου ταπεινὸν καὶ ὑπεῖκον, ἀλόγου ὁρμῆς ἔκγονον ἀρρώστημα.
75 (22.) „Ἔλαβε δ' ἑαυτῷ Λάμεχ δύο γυναῖκας· ὄνομα τῇ μιᾷ
Ἀδά, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Σελλά“ (Gen. 4, 19). πᾶν ὅ τι ἂν ἑαυτῷ
λαμβάνῃ φαῦλος, πάντως ἐστὶν ἐπίληπτον, ἅτε γνώμῃ δυσκαθάρτῳ
μιαινόμενον· καὶ γὰρ ἔμπαλιν αἱ τῶν σπουδαίων ἑκούσιοι πράξεις
ἐπαινεταὶ πᾶσαι. διὸ νῦν μὲν ὁ Λάμεχ ἑαυτῷ γυναῖκας αἱρούμενος
κακὰ μέγιστα αἱρεῖται, αὖθις ⟨δ'⟩ Ἀβραάμ, Ἰακώβ, Ἀαρὼν ἑαυτοῖς
76 λαμβάνοντες ἀγαθοῖς οἰκείοις συνέρχονται. λέγει ⟨γὰρ⟩ ἐπὶ μὲν τοῦ
Ἀβραὰμ οὕτως· „καὶ ἔλαβον Ἀβραὰμ καὶ Ναχὼρ ἑαυτοῖς γυναῖκας·
ὄνομα τῇ γυναικὶ Ἀβραὰμ Σάρρα“ (Gen. 11, 29). ἐπὶ ⟨δὲ⟩ τοῦ Ἰακώβ·

---

1 ἀπροαιρέτῳ Mang. 2 δὴ Mang.: δὲ U 3 τὸ γὰρ Cohn ὁλκοῦ U: ἑλκούσης Tisch. δελέαστα U 4 ἑκουσίοις Mang.: ἑκουσίως U ἐὰν U (non ἔτ' ἂν) 4. 5 ἐὰν οὖν τοῦτον ⟨τὸν⟩ εὐδαίμονα κλῆρον ἀπολαβεῖν μὴ σθένωμεν vel ἐὰν οὖν τοῦ τῶν εὐδαιμόνων κλήρου ἀπολάχωμεν μέν conicio 10 βούλημα τὸ Mang.: βουλήματι U 11 ἐξαποστολὴ Mang., sed cf. Onomastica p. 195,4 12 Μεὴλ U 13 τὸ U: τῷ Tisch. ἣ U: ὃς coni. Mang. 14 πάθος ἄλογον Holwerda: πάθους ἄλογος U, πάθους ἀλόγου Mang. 17 μηδ' ἀνακῦψαι Mang.: μηδένα κύψαι U 19 πάθους U: πάθος Mang. 20 καὶ om. v 22 σέλλα U ἂν scripsi: ἐὰν U 26 δ' addidi 27 γὰρ addidi 28 ἔλαβεν U 29 δὲ add. Tisch.

„ἀναστὰς ἀπόδραθι εἰς τὴν Μεσοποταμίαν εἰς τὸν οἶκον Βαθουὴλ πατρὸς
τῆς μητρός σου, καὶ λάβε σεαυτῷ ἐκεῖθεν γυναῖκα ἐκ τῶν θυγατέρων
Λάβαν ἀδελφοῦ τῆς μητρός σου“ (Gen. 28, 2), ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀαρών·
„ἔλαβε δὲ Ἀαρὼν τὴν Ἐλισάβετ, θυγατέρα Ἀμιναδάμ, ἀδελφὴν Ναασσών,
ἑαυτῷ γυναῖκα“ (Exod. 6, 23). Ἰσαὰκ δὲ καὶ |Μωυσῆς λαμβάνουσι 77
μέν, οὐ δι᾽ ἑαυτῶν δὲ λαμβάνουσιν, ἀλλ᾽ ὁ μὲν Ἰσαὰκ ὅτε εἰσῆλθεν
εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρὸς λαβεῖν λέγεται (Gen. 24, 67), Μωυσῇ δὲ ὁ
ἄνθρωπος παρ᾽ ᾧ κατῴκησε τὴν θυγατέρα Σεπφώραν ἐκδίδοται (Exod.
2, 21). (23.) τούτων δ᾽ οὐ παρέργως αἱ διαφοραὶ παρὰ τῷ νομοθέτῃ 78
p. 240 M. | μεμήνυνται. τοῖς μὲν γὰρ ἀσκηταῖς προκόπτουσι καὶ βελτιουμένοις ἡ
ἑκούσιος αἵρεσις τἀγαθοῦ μαρτυρεῖται, ἵνα μηδ᾽ ὁ πόνος ἀστεφάνωτος
ἀφεθῇ· τοῖς δ᾽ αὐτοδιδάκτου καὶ αὐτομαθοῦς σοφίας ἀξιωθεῖσιν ἕπεται
τὸ μὴ δι᾽ ἑαυτῶν παρὰ θεοῦ δ᾽ ἐγγυᾶσθαι λόγον καὶ λαμβάνειν τὴν
σοφῶν σύμβιον ἐπιστήμην. ὁ δὲ τῶν ἀνθρωπίνων ἀπορριφείς, ὁ ταπεινὸς 79
καὶ χαμαίζηλος Λάμεχ, προτέραν Ἀδὰ ἄγεται γυναῖκα, ἥτις ἑρμηνεύεται
μαρτυρία, προξενήσας ἑαυτῷ αὐτὸς τὸν γάμον· οἴεται γὰρ τὴν κατὰ τὰς
εὐθίκτους ἐπιβολὰς λείαν κίνησιν καὶ διέξοδον τοῦ νοῦ, μηδενὸς [τῶν]
εἰς εὐμαρῆ κατάληψιν κωλυσιεργοῦντος, ἀγαθὸν εἶναι πρῶτον ἀνθρώπῳ.
τί γὰρ ἂν εἴη, φησί, κρεῖττον τοῦ τὰς ἐννοίας, τὰς διανοήσεις, τὰς 80
εἰκασίας, τοὺς στοχασμούς, συνόλως τὰς βουλάς, τὸ λεγόμενον ἀρτίοις
ποσὶ βαίνειν, ὡς ἐπὶ τὸ τέλος ἀπταίστως προσέρχεσθαι, μαρτυρουμένης
ἐν ἅπασι ⟨τοῖς⟩ λεχθεῖσι διανοίας; ἐγὼ δ᾽, εἰ μέν τις εὐθυβόλῳ καὶ
εὐθίκτῳ γνώμῃ πρὸς μόνα χρῆται τὰ καλά, τοῦτον εὐδαίμονα γράφω
διδασκάλῳ τῷ νόμῳ χρώμενος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄνδρα ἐπιτυγχάνοντα εἶπε
τὸν Ἰωσήφ, οὐκ ἐν ἅπασιν, ἀλλ᾽ ἐν οἷς ὁ θεὸς τὸ εὐοδεῖν ἐχαρίζετο
(Gen. 39, 2)· δωρεαὶ δ᾽ αἱ τοῦ θεοῦ καλαὶ πᾶσαι. εἰ δέ τις τῷ τῆς 81
φύσεως εὐστόχῳ καὶ εὐτρόχῳ μὴ πρὸς τὰ ἀστεῖα μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς

---

1 ⟨τοῦ⟩ πατρὸς ex LXX Cohn 3 ⟨τοῦ⟩ ἀδελφοῦ ex LXX Cohn 4 ἔλαθε U 7 Μωυσῇ Cohn: Μωυσῆς U, Μωυσεῖ Mang. 8 σεμπωφώραν U 9 νομοθετῶν U 13 τὴν scripsi: τὸν U, τῶν Mang. 14 ἀποριφείς U, ⟨ἀπαρτηθείς, ὁ⟩ ἀπορριφείς coni. Holwerda 15 Ἀδὰν conicio 16 αὐτὸς ἑαυτῷ conicio 17 εὐθίκτους ἐπιβολὰς Mang.: εὐθήκτους ἐπιβουλὰς U τῶν seclusi, olim παρόντος addebam 18 κωλυσιεργοῦντος Tisch.: κωλυσιεργούντων U 21 προέρχεσθαι conicio 22 τοῖς addidi 23 εὐθήκτω U

---

17 cf. Epicurea p. 187, 32. 280,1 21. 22 cf. Epicurea p. 181, 16. 186, 32

τὰ ἐναντία κέχρηται τὰ διάφορα ἐξαδιαφορῶν, κακοδαιμονιζέσθω. ἐν
γοῦν ἀρᾶς εἴδει λέγεται κατὰ τὸν τῆς συγχύσεως τόπον, ὅτι „οὐκ ἐκλείψει
ἐξ αὐτῶν πάνθ' ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν“ (Gen. 11, 6)· ὄντως γὰρ
ἀνήκεστός ἐστι συμφορὰ ψυχῆς εὐοδεῖν οἷς ἂν ἐπιθῆται, καὶ τὰ αἴσχιστα.
82 ἐγὼ δ' ἂν εὐξαίμην, εἴ ποτε διανοηθείην ἀδικεῖν, ἐπιλιπεῖν τἀδικεῖν, καὶ
εἴπερ ζῆν ἀνάνδρως, ἐπιλιπεῖν τὸ ἀκολασταίνειν, καὶ εἰ θρασέως μέντοι
καὶ πανούργως, ἔνδειαν θρασύτητος καὶ πανουργίας γενέσθαι παντελῆ·
εἰ μὴ καὶ τοῖς κλέπτειν ἢ μοιχεύειν ἢ ἀνδροφονεῖν ἐγνωκόσιν οὐκ
ἔστιν ἄμεινον ἐπιδεῖν τούτων ἕκαστον ἐκλελοιπὸς καὶ διεφθαρμένον.
83 (24.) τὴν οὖν Ἀδὰ παραίτησαι, διάνοια, τὴν μαρτυροῦσάν τε τοῖς
φαύλοις καὶ μαρτυρουμένην ἐν | ταῖς πρὸς ἕκαστα αὐτῶν ἐπιβολαῖς. εἰ p. 241 M
δὲ κοινωνὸν αὐτὴν ἀξιώσεις ἔχειν, μέγιστον ἀποτέξεταί σοι κακόν, τὸν
Ἰωβήλ (Gen. 4,20), ὃς ἑρμηνεύεται μεταλλοιῶν· εἰ γὰρ τῇ μαρτυρίᾳ
χαίρεις ὧν ἂν τύχῃ, στρέφειν καὶ ἀνακυκλεῖν ἕκαστα βουλήσῃ, τοὺς
84 παγέντας ὑπὸ τῆς φύσεως τοῖς πράγμασιν ὅρους μετατιθείς. σφόδρα δὲ
καὶ Μωυσῆς ἀχθόμενος τοῖς τοιούτοις καταρᾶται λέγων· „ἐπικατάρατος
ὁ μετατιθεὶς ὅρια τοῦ πλησίον“ (Deut. 27,17). καλεῖ δὲ πλησίον καὶ
ἐγγὺς τἀγαθόν· οὐ γὰρ ἀναπτῆναι, φησίν, εἰς οὐρανὸν οὐδὲ πέραν θαλάσσης
ἀφικέσθαι δεῖ κατὰ ζήτησιν τοῦ καλοῦ· ἐγγὺς γὰρ καὶ πλησίον ἵστασθαι
85 ἑκάστῳ. καὶ τριχῇ γε αὐτὸ διαιρεῖ φυσικώτατα· „ἐν γὰρ τῷ στόματί
σου“ φησίν „ἐστὶ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ἐν ταῖς χερσί“ (Deut.
30,11—14), τοῦτο δὴ ἐν λόγοις, ἐν βουλαῖς, ἐν πράξεσι· μέρη γὰρ τοῦ
ἀγαθοῦ ταῦτα, ἐξ ὧν πέφυκε πήγνυσθαι, ὡς ἥ γε ἑνὸς ἔνδεια οὐκ ἀτελὲς
86 μόνον ἀπεργάζεται τὸ πᾶν, ἀλλὰ καὶ συνόλως ἀναιρεῖ. τί γὰρ ὄφελος
λέγειν μὲν τὰ βέλτιστα, διανοεῖσθαι δὲ καὶ πράττειν τὰ αἴσχιστα; σοφιστῶν
οὗτος ὁ τρόπος· τοὺς γὰρ περὶ φρονήσεως καὶ καρτερίας ἀπομηκύνοντες

1 τὰ διάφορα ἐξαδιαφορῶν Mang.: εὐδιαφορᾷ (ἐν διαφορᾷ coni. Mang.) ἀδιάφορος ὢν U κακοδαιμονῶν ἴστω coni. Mang. 4 ψυχῆς scripsi: ψυχὴ U, ψυχῇ Mang. 6 ἀναιδῶς coni. Diels 11 καὶ hab. U (non om., ut adnot. Tisch.) αὐτῶν U (non αὐτοῦ, ut Mang. et Tisch. adnotant.) ἐπιβολαῖς Mang.: ἐπιβουλαῖς U 14 ἀνακυκλεῖν scripsi: ἀνακυλίειν U 16 Μωσῆς R λόγων U 17 πλησίου R 18 ἐγγὺς] εὐθὺς R ἀναπτῆναι R (coni. Mang.): ἂν ἀπεῖναι U, ἀπιέναι vel ἀναβῆναι coni. Holwerda 20 γε] δὲ Holwerda αὐτὸ corr. ex αὐτῷ U 21 ἐστὶν U 22 τοῦτ' ἔστιν ἐν conicio 23 πήγνυσθαι] γίγνεσθαι coni. Mang., συνίστασθαι loco parallelo I p. 614,40 M. ὡς ἥ γε Tisch.: ὡς εἴ γε ἡ U, ὡς εἴ γε εἴη R 25 σοφῶν R

15—19,10 R fol. 90v: σφόδρα δὲ καὶ Μωσῆς—ἐπάρατος ἔστι τε καὶ λέγεται.

λόγους τὰ ὦτα καὶ τῶν σφόδρα διψώντων ἀκοῆς ἀποκναίουσιν, ἐν δὲ ταῖς
βουλαῖς καὶ ταῖς κατὰ τὸν βίον πράξεσιν εὑρίσκονται διαμαρτάνοντες. τί 87
δ' ὄφελος ἃ μὲν χρὴ διανοεῖσθαι, ἔργοις δὲ ἀτόποις καὶ λόγοις χρῆσθαι,
διὰ μὲν τῶν λόγων τοὺς ἀκούοντας, διὰ δὲ τῶν ἔργων τοὺς ὑπομένοντας
ζημιοῦντας; πράττειν γε μὴν τἄριστα οὐ σὺν διανοίᾳ καὶ λόγῳ πάλιν
ὑπαίτιον· τὸ γὰρ ἄνευ τούτων τῆς ἀκουσίου μερίδος ὂν οὐδαμῇ οὐδαμῶς
ἐπαινετόν. εἰ δέ τινι ἐξεγένετο καθάπερ λύραν ἁρμόσασθαι τοὺς τοῦ 88
ἀγαθοῦ πάντας ἤχους καὶ συνῳδὸν ἀποφῆναι λόγον μὲν διανοίᾳ, διάνοιαν
δὲ ἔργῳ, τέλειος καὶ πρὸς ἀλήθειαν εὐάρμοστος ὁ τοιοῦτος ἂν νομίζοιτο·
ὥσθ' ὁ μετατιθεὶς ὅρους τοῦ καλοῦ δικαίως ἐπάρατος ἔστι τε καὶ λέγεται.
(25.) τοὺς δ' ὅρους τούτους οὐχ ἡ καθ' ἡμᾶς γένεσις ἔστησεν, ἀλλ' οἱ πρὸ 89
ἡμῶν καὶ παντὸς τοῦ γεώδους πρεσβύτεροι λόγοι καὶ θεῖοι· καθὰ καὶ ὁ
νόμος δεδήλωκεν ἐπισκήπτων ἡμῶν ἑκάστῳ μὴ κιβδηλεύειν τὸ ἀρετῆς
νόμισμα ἐν τούτοις· „οὐ μετακινήσεις ὅρια τοῦ πλησίον, ἃ ἔστησαν οἱ
πατέρες σου“ (Deut. 19,14), καὶ ἐν ἑτέροις· „ἐπερώτησον τὸν πατέρα
σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἐροῦσί σοι· ὅτε διεμέριζεν
ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ
ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ· καὶ ἐγένετο μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ,
p. 242 M. σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ“ (Deut. 32,7—9). | ἆρ' οὖν ἐὰν 90
πύθωμαι τοῦ γεννήσαντος καὶ θρέψαντός με πατρὸς ἢ τῶν ἐκείνου μὲν
ἡλικιωτῶν, ἐμοῦ δὲ πρεσβυτέρων, ᾗ διένειμεν ἔθνη ὁ θεὸς ᾗ ἔσπειρεν ᾗ
ᾤκισεν, ἀποκρινοῦνταί μοι παγίως, ὥσπερ τῷ μερισμῷ παρηκολουθηκότες
ἐκείνῳ; οὐ μὲν οὖν, ἀλλὰ φήσουσιν ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐφ' ἡλικίας παρὰ τῶν
γονέων καὶ ἔτι ἀρχαιοτέρων φιλοπευστήσαντες οὐδὲν σαφὲς ἀνεμάθομεν·
οὐδὲν γὰρ εἶχον ὅ τι διδάξουσιν ἡμᾶς καὶ αὐτοὶ πάλιν ἄλλων ἀξιώσαντες
γενέσθαι ἐπιστημόνων ἀνεπιστήμονες γνώριμοι. (26.) μήποτ' οὖν πατέρα 91
μὲν τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὸν ὀρθὸν λόγον καλεῖ, πρεσβυτέρους δὲ τοὺς ἑταίρους
αὐτοῦ καὶ φίλους. οὗτοι τῆς ἀρετῆς τοὺς ὅρους ἐπήξαντο πρῶτοι, πρὸς
οὓς ἄξιον φοιτῆσαι μαθήσεως καὶ διδασκαλίας ἕνεκα τῶν ἀναγκαίων. τὰ
δ' ἀναγκαῖα ταῦτα· ὁπότε ὁ θεὸς διένεμε καὶ διετείχιζε τὰ τῆς ψυχῆς
ἔθνη τὰ ὁμόφωνα τῶν ἀλλογλώττων διιστὰς καὶ διοικίζων, τούς τε γῆς

---

3 δὲ prius R 5 λόγων U 7 λύραν UR: λύρας Mang. 10 ὥστ' U: ὥστε R 14 τοῦ] τῶν U 20 θρύψαντος U 21 ᾗ scripsi: ἢ U, εἰ Tisch., ᾗ Otto ἔθνη Mang.: ἐθνῶν U ὁ fortasse delendum διέσπειρεν coni. Holwerda 22 ᾤκησεν U, διῴκισεν coni. Mang. χερισμῷ U, ut vid. 23 ἐκείνῳ scripsi: ἑκάστω U, ἕκαστοι Holwerda 25 ὅ τι Mang.: οὔτε U 26 ἀνεπιστήμονες Mang.: ἀνεπιστήμονι U 28 αὐτοῦ Mang.: αὐτῶν U 31 τούς τε Cohn: τε τοὺς U, τε del. Tisch.

παῖδας ἔσπειρε καὶ ἐξετόξευσεν ἀφ' ἑαυτοῦ, οὓς Ἀδὰμ ὠνόμασεν υἱούς,
τότε τῶν ἀρετῆς ἐκγόνων τοὺς ὅρους ἔστησεν ἰσαρίθμους ἀγγέλοις· ὅσοι
92 γὰρ θεοῦ λόγοι, τοσαῦτα ἀρετῆς ἔθνη τε καὶ εἴδη. τίνες ⟨δ'⟩ αἱ τῶν
ἀγγέλων αὐτοῦ λήξεις καὶ τίς ἡ τοῦ παντάρχου καὶ ἡγεμόνος ἀποκεκληρω-
μένη μοῖρα; τῶν μὲν οὖν ὑπηρετῶν αἱ ἐν εἴδει ἀρεταί, τοῦ δὲ ἡγεμόνος
τὸ ἐπίλεκτον γένος Ἰσραήλ· ὁ γὰρ ὁρῶν τὸν θεὸν ὑπὸ ἐκπρεπεστάτου
93 κάλλους ἀγόμενος τῷ ὁρωμένῳ προσκεκλήρωταί τε καὶ μεμέρισται. πῶς
οὖν οὐκ ἐπιπληκτέος Ἰωβήλ, ὃς ἑλλάδι γλώττῃ μεταλλοιῶν καλεῖται τὰς
φύσεις τῶν πραγμάτων ἢ μεταποιῶν; τὰ γὰρ φρονήσεως καὶ καρτερίας
καὶ δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς κάλλη θεοειδέστατα τύποις ἐναντίοις
ἀφροσύνης, [καὶ] ἀκρασίας, ἀδικίας, ἁπάσης κακίας μετεχάραττεν ἀφανίζων
94 τὰ ἐνσημανθέντα πρότερον. (27.) αἰεὶ γὰρ ἐπιτεθειμέναι δεύτεραι σφραγῖδες
τοὺς τῶν προτέρων τύπους διαφθείρουσιν. ὁ δέ γε νόμος τοσοῦτον δεῖ
κακὰ ἀγαθῶν ἐπιτρέπειν ἀντικαταλλάττεσθαι, ὥστ' οὐδὲ καλὰ πονηρῶν ἐᾷ,
πονηρὰ οὐ τὰ φαῦλα παραλαμβάνων — ἐπεὶ τοῦτό γε εὔηθες μὴ προΐεσθαι
τὰ κακὰ ὑπὲρ κτήσεως τῶν | ἀμεινόνων —, ἀλλὰ τὰ καματηρὰ καὶ ἐπίπονα, p. 243 M
95 ἅπερ Ἀττικοὶ τὴν πρώτην ὀξυτονοῦντες συλλαβὴν καλοῦσι πόνηρα. ἔστι
δὲ τὸ διάταγμα τοιοῦτο· „πᾶν ὃ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῷ ἀριθμῷ ὑπὸ τὴν ῥάβδον,
τὸ δέκατον ἅγιον τῷ κυρίῳ. οὐκ ἀλλάξεις καλὸν πονηρῷ· ἐὰν δὲ ἀλλάξῃς,
αὐτό τε καὶ τὸ ἄλλαγμα ἔσται ἅγια“ (Lev. 27,32—33). καίτοι πῶς τό
γε πονηρὸν γένοιτ' ἂν ἅγιον; ἀλλ', ὅπερ ἔφην, τὸ ἐπίπονον ἀλλ' οὐ φαῦλον
παρείληπται, ὥστε τοιοῦτον εἶναι τὸ δηλούμενον· τέλειον μὲν ἀγαθόν ἐστι
τὸ καλόν, ἀτελὲς δὲ ὠφέλιμον πόνος. ἐὰν οὖν τὸ παντελὲς κτήσῃ, μηκέτι
ζήτει τὸ ἐνδέον· εἰ δὲ προσυπερβάλλων ἐθελήσεις ἔτι πονεῖν, ἴσθ' ὅτι
δόξεις μὲν ἑνὸς ἓν ἀντικαταλλάττεσθαι, κτήσῃ δὲ πρὸς ἀλήθειαν ἀμφότερα·
96 ἑκάτερον γὰρ εἰ καὶ ἰσότιμον, ἀλλ' οὐ τὸ πάντως ἅγιόν ἐστιν. (28.) ἅγιον δὲ
πρᾶγμα δοκιμάζεται διὰ τριῶν μαρτύρων, ἀριθμοῦ μέσου, παιδείας, ἀριθμοῦ
τελείου. διὸ λέγεται· „πᾶν ὃ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῷ ἀριθμῷ ὑπὸ τὴν ῥάβδον,
τὸ δέκατον ἅγιον“. τὸ μὲν γὰρ ἀπαξιωθὲν ἀριθμοῦ βέβηλον, οὐχ ἅγιον,
τὸ δὲ καταριθμηθὲν ἅτε ἐγκεκριμένον ἤδη δόκιμον. τὸν γοῦν ὑπὸ Ἰωσὴφ

---

1 διέσπειρεν coni. Mang. 3 δ' add. Cohn 8 μεταλλοιῶν Mang.: μεταποιῶν U 9 ἢ secludit Holwerda 11 καὶ seclusit Cohn 12 ἐπιτιθέμεναι conicio 13 γε νόμος U (non γενόμενος, ut Mang. et Tisch. adnot.) τοσοῦτον δεῖ Tisch.: τοσούτων δεῖν U 14 ἐπιτρέπειν Tisch.: ἐπιτρέπει U 15 παραλάμβανε coni. Mang. προΐεσθαι Mang.: προσίεσθαι U 21 ⟨τὸ⟩ φαῦλον conicio 23 δέ, ⟨ὅμως δὲ⟩ conicio 25 δόξῃς U ἑνὸς ἓν ἀντικαταλλάττεθαι scripsi: ἐνὶ ἕνατι καταλλάττειν U, ἓν ἐνὶ καταλλάττειν Mang. 26 οὔτοι πάντως conicio 29 οὐχ U

ἐν Αἰγύπτῳ συναχθέντα σῖτόν φησιν ὁ νόμος μὴ δυνηθῆναι ἀριθμηθῆναι,
καὶ ἐπιφέρει· „οὐ γὰρ ἦν ἀριθμός“ (Gen. 41,49), ἐπειδὴ τὰ τοῦ σώματος
καὶ τῶν Αἰγυπτίων παθῶν θρεπτικὰ οὐκ ἄξια συνόλως ἀριθμεῖσθαι. ἡ 97
δὲ ῥάβδος παιδείας σύμβολον· ἄνευ γὰρ τοῦ δυσωπηθῆναι καὶ περὶ ἐνίων
ἐπιπληχθῆναι νουθεσίαν ἐνδέξασθαι καὶ σωφρονισμὸν ἀμήχανον. δεκὰς
δὲ τῆς κατὰ προκοπὴν τελειώσεως πίστις, ἀφ' ἧς ὅσιον ἀπάρχεσθαι τῷ
τέξαντι, τῷ παιδεύσαντι, τῷ τὰ ἐλπισθέντα τελεσφορήσαντι. (29.) ταῦτα 98
ἀποχρώντως λελέχθω περὶ τοῦ μεταλλοιοῦντος καὶ τὸ ἀρχαῖον νόμισμα
κιβδηλεύοντος, ὃν καὶ πατέρα ὀνομάζει κατοικούντων ἐν σκηναῖς κτηνο-
τρόφων (Gen. 4,20). κτήνη μὲν οὖν εἰσιν αἱ ἄλογοι αἰσθήσεις, κτηνοτρόφοι
δ' οἱ φιλήδονοι καὶ φιλοπαθεῖς τροφὰς παρέχοντες αὐταῖς τὰ ἐκτὸς
αἰσθητά, μακρὰν διεστηκότες ποιμένων. οἱ μὲν γὰρ ἀρχόντων τρόπον
τὰ πλημμελῶς ζῶντα τῶν θρεμμάτων κολάζουσιν, οἱ δ' ἑστιατόρων τροφὰς
p. 244 M. ἀφθόνους | παρασκευάζοντες ἄδειαν ἁμαρτημάτων παρέχουσιν· ἀνάγκη γὰρ
εὐθὺς τὴν ἀπληστίας καὶ κόρου θυγατέρα γεννᾶσθαι ὕβριν. πατὴρ οὖν 99
ἐστιν εἰκότως ⟨ὁ⟩ ἅπαντα μεταχαράττων καὶ μεταποιῶν τὰ καλὰ τῶν τὸ
αἰσθητὸν καὶ ἄψυχον ἅπαν ἐζηλωκότων· εἰ γὰρ τὰς ἀσωμάτους ⟨καὶ⟩
νοητὰς φύσεις μετεδίωκε, τοὺς ὁρισθέντας ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ὅρους
ἐφύλαττεν ἄν, οὓς ὑπὲρ ἀρετῆς ὥρισαν ἕκαστον αὐτῆς εἶδος οἰκείῳ τύπῳ
χαράξαντες.

(30.) Τοῦ δ' Ἰωβὴλ ἀδελφὸν εἶναί φησι τὸν Ἰουβάλ (Gen. 4,21). 100
ἑρμηνεύεται δὲ καὶ οὗτος μετακλίνων διὰ συμβόλου, ὁ κατὰ προφορὰν
λόγος· φύσει γὰρ οὗτος διανοίας ἀδελφός ἐστι. τὸν δὲ τοῦ μεταποιοῦντος
νοῦ τὰ πράγματα λόγον μετακλίνοντα σφόδρα δεόντως ὠνόμασε· συμβαίνει
γὰρ τρόπον τινὰ καὶ ἐπαμφοτερίζειν καθάπερ ἐπὶ πλάστιγγος ἀντιρρέπον
ἢ ὥσπερ θαλαττεῦον σκάφος ὑπὸ πολλοῦ κλύδωνος πρὸς ἑκάτερον τοῖχον
ἀποκλῖνον· βέβαιον γὰρ ἢ σταθηρὸν οὐδὲν ὁ ἄφρων λέγειν ἔμαθε.
Μωυσῆς δὲ οὔτ' εἰς δεξιὰ οὔτ' εἰς ἀριστερὰ οὐδ' ὅλως εἰς μέρη τοῦ 101

4 ἐνίων] ὧν DR DP 7 τέξαντι Mang.: τάξαντι U 8 ἀποχρόντως U 12 ποιμένων Mang.: ποιμνίων U 15 ἀπληστίας U (non ἀπληστίαν) 16 ὁ addidi 17 ἀψύχων U καὶ add. Tisch. 18 ὑπὸ Mang.: ὑπὲρ U 21 φησι Mang.: φασι U Ἰουβάλ scripsi: Ἰωβάλ U 25 τινὰ ⟨ταλαντεύειν⟩ καὶ conicio ἐπαμφοτερίζειν Tisch.: ἐπαμφοτερίζει U ἀντιρρέποντα conicio, ἀντιρρέπον τι Cohn 27 σταθερὸν conicio 28 οὐδὲ R

3—5 DK fol. 129r Φίλωνος ἐκ τῶν η' καὶ θ' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας DP fol. 116 Κλήμεντος στρωματέων α' DR fol. 136v Κλήμεντος DV p. 435 (Φίλωνος): παιδείας σύμβολον ἡ ῥάβδος· ἄνευ — ἀμήχανον 28 — p. 22,12. 13 R fol. 91r: Μωυσῆς δὲ οὔτ' εἰς δεξιὰ — δεξιὰ οὐδὲ ἀριστερά.

γηίνου Ἐδὼμ ἀποκλίνειν οἴεται δεῖν, τῇ δὲ μέσῃ ὁδῷ παρέρχεσθαι, ἣν κυριώτατα καλεῖ βασιλικήν (Num. 20,17). ἐπειδὴ γὰρ πρῶτος καὶ μόνος τῶν ὅλων βασιλεὺς ὁ θεός ἐστι, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἄγουσα ὁδὸς ἅτε βασιλέως οὖσα εἰκότως ὠνόμασται βασιλική. ταύτην δ᾿ ἡγοῦ φιλοσοφίαν, οὐχ ἣν μέτεισιν ὁ νῦν ἀνθρώπων σοφιστικὸς ὅμιλος — λόγων γὰρ οὗτοι τέχνας μελετήσαντες κατὰ τῆς ἀληθείας τὴν πανουργίαν σοφίαν ἐκάλεσαν ἔργῳ μοχθηρῷ θεῖον ἐπιφημίσαντες ὄνομα —, ἀλλ᾿ ἣν ὁ ἀρχαῖος ἀσκητῶν θίασος διήθλει, τὰς τιθασοὺς τῆς ἡδονῆς γοητείας ἀποστρεφό-
102 μενος, ἀστείως καὶ αὐστηρῶς χρώμενος τῇ τοῦ καλοῦ μελέτῃ. τὴν βασιλικὴν γοῦν ταύτην ὁδόν, ἣν ἀληθῆ καὶ γνήσιον ἔφαμεν εἶναι φιλοσοφίαν, ὁ νόμος καλεῖ θεοῦ ῥῆμα καὶ λόγον. γέγραπται γάρ· „οὐκ ἐκκλινεῖς ἀπὸ τοῦ ῥήματος οὗ ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον δεξιὰ οὐδὲ ἀριστερά“ (Deut. 28,14)· ὥστε ἐμφανῶς ἐπιδεδεῖχθαι ὅτι ταὐτόν ἐστι τῇ βασιλικῇ ὁδῷ τὸ θεοῦ ῥῆμα, εἴγε προτρέπει μήτ᾿ ἀπὸ τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ μήτ᾿ ἀπὸ τοῦ ῥήματος, ὡς συνωνύμων ὄντων, ἀποκλίνοντας ὀρθῇ διανοίᾳ τὴν ἐπ᾿ εὐθείας ἄγουσαν ἀτραπὸν μέσην τε καὶ λεωφόρον βαδίζειν.

103 (31.) „Ὁ δὲ Ἰουβὰλ οὗτος“ φησίν „ἐστὶ πατὴρ ὁ καταδείξας ψαλτήριον καὶ κιθάραν“ (Gen. 4,21). πατέρα μουσικῆς καὶ τῶν κατὰ μουσικὴν πάντων ὀργάνων τὸν γεγωνὸν λόγον προσφυέστατα καλεῖ· τὸ γὰρ φωνητήριον ὄργανον ζῴοις ἡ φύσις πρῶτον καὶ τελειότατον ἐργασαμένη πάσας αὐτῷ τὰς ἁρμονίας καὶ τὰ γένη τῶν μελῳδιῶν εὐθὺς ἐχαρίζετο, ἵν᾿ ᾖ τοῖς ἐκ τέχνης μέλλουσι δημιουργεῖσθαι προειργασμένον p. 245 M
104 παράδειγμα. [καὶ] καθάπερ γὰρ τὸ οὖς ἡμῶν κύκλους ἐν κύκλοις, ἐλάττους ἐν μείζοσι, γράφουσα σφαιρικὸν ἐτόρνευσε τοῦ τὴν προσιοῦσαν φωνὴν μὴ χεομένην ἔξω σκεδάννυσθαι, εἴσω δ᾿ ὑπὸ τῶν κύκλων συναγομένην καὶ σφιγγομένην οἷα διαχεομένην τὴν ἀκοὴν εἰς τὰς τοῦ

1 ἔδων U, ἐδὼν R παρέρχεσθαι Mang.: περιέρχεσθαι U, προέρχεσθαι R 2 κυριω^{τ⁼} U 4 δὲ R 8 τιθασσοὺς UR, πιθανοὺς Mang. 9 ἀστείως καὶ αὐστηρῶς scripsi: ἀστείω καὶ αὐστηρῶ UR 10 γοῦν R: om. U 12 ἐκκλινεῖς Mang.: ἐκκλίνης UR 15 συνωνύμων: συνν^{μ}ό^{ων} U 16 εὐθείας U: εὐθεῖαν v 18 Ἰουβὰλ scripsi: Ἰωβὰλ U 21 ζῴοις Mang.: ζωρὶς U 24 καὶ seclusit Cohn, καὶ ⟨ἀρχέτυπον⟩ coni. Holwerda 26 χεομένην U (non χεομένου) τῶν κύκλων scripsi: τὸν κύκλον U 27 διαχεομένην τὴν ἀκοὴν scripsi: διαχεομένης τῆς ἀκοῆς U

19. 20 R fol. 90v Φίλωνος: πατέρα μουσικῆς — καλεῖ.

ἡγεμονικοῦ δεξαμενὰς ἐπαντλεῖσθαι — καὶ τοῦτ' εὐθὺς ἦν παράδειγμα
θεάτρων τῶν κατὰ πόλεις εὐδαίμονας· πρὸς ⟨γὰρ⟩ τὸ ὤτων σχῆμα ἄκρως
ἡ θεάτρων κατασκευὴ μεμίμηται —, οὕτως καὶ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν
ἡ τὰ ζῷα φύσις διαπλάσασα ὥσπερ μουσικὸν κανόνα τείνασα τὰ ἐναρμόνια
καὶ χρωματικὰ καὶ διατονικὰ γένη συνυφαίνουσα κατὰ τὰς τῶν συνημ-
μένων καὶ διεζευγμένων μελῳδιῶν παμπληθεῖς ποικιλίας παντὸς ὀργάνου
μουσικοῦ παράδειγμα ἱδρύετο. (32.) ὅσα γοῦν αὐλοὶ καὶ λύραι καὶ τὰ 105
παραπλήσια μελῳδοῦσι, τῆς ἀηδόνων ἢ κύκνων μουσικῆς τοσοῦτον
ἀπολείπεται, ὅσον ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα ἀρχετύπου παραδείγματος,
φθαρτὸν εἶδος ἀφθάρτου γένους. τὴν μὲν γὰρ ἀνθρώπων μουσικὴν
οὐδενὶ τῶν ἄλλων συγκρίνειν ἄξιον ἔχουσαν γέρας ἐξαίρετον, ᾧ τετίμηται,
τὴν ἔναρθρον σαφήνειαν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῇ περὶ τὴν φωνὴν κλάσει 106
χρώμενα καὶ ταῖς ἐπαλλήλοις τῶν τόνων μεταβολαῖς ἀκοὰς αὐτὸ μόνον
ἡδύνει, ὁ δ' ἄνθρωπος, ὥσπερ πρὸς τὸ λέγειν, οὕτως καὶ πρὸς τὸ ᾄδειν
ἀρθρωθεὶς ὑπὸ φύσεως ἑκάτερον, ἀκοήν τε καὶ νοῦν, ἐπάγεται, τὴν μὲν
τῷ μέλει κηλῶν, τὸν δὲ τοῖς νοήμασιν ἐπιστρέφων. καθάπερ γὰρ 107
ὄργανον ἀμούσῳ μὲν παραδοθὲν ἀνάρμοστον, μουσικῷ δὲ κατὰ τὴν ἐν
αὐτῷ τέχνην εὐάρμοστον γίνεται, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ λόγος ὑπὸ
μὲν φαύλου νοῦ κινούμενος ἀνάρμοστος, ὑπὸ δὲ σπουδαίου πάνυ ἐμμελὴς
εὑρίσκεται. λύρα γε μὴν ἢ εἴ τι τῶν ὁμοίων, εἰ μὴ πληχθείη πρός 108
p. 246 M. τινος, ἠρεμεῖ· λόγος τε αὖ | μὴ πληχθεὶς ὑφ' ἡγεμονικοῦ κατὰ τἀναγκαῖον
ἡσυχίαν ἄγει. καὶ μὴν ὥσπερ ὄργανα κατὰ τὰς τοῦ μέλους ἀπείρους
ὅσας κράσεις μεθαρμόττεται, οὕτως καὶ ὁ λόγος συνῳδός τις ἑρμηνεὺς
πραγμάτων γινόμενος ἀμυθήτους λαμβάνει μεταβολάς. τίς γὰρ ἂν 109
ὁμοίως γονεῦσι καὶ τέκνοις διαλεχθείη, τῶν μὲν φύσει δοῦλος, τῶν δὲ
γένει δεσπότης ὤν; τίς δ' ἂν ἀδελφοῖς καὶ ἀνεψιοῖς ἢ συνόλως τοῖς
ἐγγὺς γένους καὶ μακρὰν οὖσιν; τίς δ' ἂν οἰκείοις καὶ ἀλλοτρίοις, ἢ

---

2 γὰρ add. Mang., ἐπεὶ τὸ conicio 4 φύσις Mang.: φωνῇ U διπλάσασα U 5 χρωματικὰ scripsi: χρωματιστικὰ U διατονικὰ Mang.: διὰ τὸν·κὰ U 7 ὅσα (vel ἴσως) Mang.: ὅσως U, ὅλως coni. Holwerda 8 μελῳδοῦσι U: μελῳδίας ὄργανα Mang. 9 ἀπολείπεται scripsi: ἀπολείπονται U 10 φθαρτὸν Mang.: ἄφθαρτον U γένους Mang.: γένος U 11 ᾧ Mang.: ὡς U 12 κλάσει scripsi: κλάσιν U, κράσει Mang. 13 ταῖς Cohn: τῇ U ἐπαλλήλοις U: ἐπαλλήλῳ Mang. μεταβολαῖς Cohn: μεταβολῇ U 16 κηδῶν an κηλῶν habeat U, incertum 19 ἐμμελὴς scripsi: εὐμελὴς U 20 εἴ secludit Cohn 21 πλεχθεὶς U τάγκαῖον U 23 τις scripsi: ἐστιν U, ἐστι καὶ Mang. 25 τέκνοις Mang.: τέχναις U 26 γενέσει conicio καὶ Cohn: ἢ U

πολίταις καὶ ξένοις, οὐ μικρὰς οὐδὲ * * * τύχης ἢ φύσεως ἢ ἡλικίας ἔχουσι
διαφοράς; πρεσβύτῃ γὰρ ἑτέρως ὁμιλητέον καὶ νέῳ, καὶ πάλιν ἐνδόξῳ
καὶ ταπεινῷ, καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι, καὶ ἄρχοντι καὶ ἰδιώτῃ, καὶ θεράποντι
110 καὶ δεσπότῃ, γυναικί τε αὖ καὶ ἀνδρί, καὶ ἀτέχνῳ καὶ τεχνίτῃ. καὶ τί δεῖ
τὰς τῶν προσώπων ἀμυθήτους ἰδέας καταλέγεσθαι, πρὸς ἃς ὁ λόγος
τρεπόμενος ἄλλοτε ἀλλοῖα λαμβάνει σχήματα; καὶ γὰρ αἱ τῶν πραγμάτων
ἰδιότητες τυποῦσιν αὐτὸν κατὰ τοὺς ἰδίους χαρακτῆρας· μεγάλα γὰρ καὶ
μικρὰ ἢ πολλὰ καὶ ὀλίγα ἢ ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια ἢ ἱερὰ καὶ βέβηλα
ἢ ἀρχαῖα καὶ νέα οὐ τὸν αὐτὸν ἂν ἑρμηνεύσαι τρόπον, ἀλλὰ τὸν ἑκάστοις
ἐφαρμόζοντα τῷ πλήθει καὶ ἀξιώματι καὶ μεγέθει, τοτὲ μὲν ὑψηλὸν
111 αἴρων ἑαυτόν, τοτὲ δ' ἔμπαλιν συνάγων τε καὶ συστέλλων. παρέχουσι
δ' ὥσπερ τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα τῷ λόγῳ μεταβολάς, οὕτως
καὶ αἱ τῶν γινομένων αἰτίαι καὶ οἱ τρόποι καθ' οὓς γίνεται, προσέτι
μέντοι καὶ τὰ ὧν οὐκ ἄνευ πάντα, χρόνοι καὶ τόποι. παγκάλως οὖν ὁ
μετακλίνων λόγους Ἰουβὰλ πατὴρ εἴρηται ψαλτηρίου καὶ κιθάρας, ἀπὸ
μέρους τῆς ὅλης μουσικῆς, ὡς ἐπιδέδεικται.
112 (33.) Τὰ μὲν οὖν τῆς Ἀδᾶς ἔγγονα καὶ αὐτὴ τίς ἐστι δεδήλωται·
τὴν δ' ἑτέραν γυναῖκα τοῦ Λάμεχ Σελλὰν καὶ ὅσα ἀποκύει θεασώμεθα.
Σελλὰ τοίνυν ἑρμηνεύεται σκιά, τῶν περὶ σῶμα καὶ ἐκτὸς ἀγαθῶν, ἃ
τῷ ὄντι σκιᾶς οὐδὲν διαφέρει, σύμβολον. ἢ κάλλος οὐχὶ σκιά, ὃ πρὸς
βραχὺν ἀνθῆσαν χρόνον ἀφαυαίνεται, ἰσχὺς δὲ καὶ εὐτονία σώματος, ἃς
ἡ τυχοῦσα νόσος ἐξέλυσεν, αἰσθητήρια δὲ καὶ ἡ περὶ ταῦτα ἀκρίβεια,
ἣν ῥεῦμα δυσῶδες ἐνέφραξεν ἢ γῆρας, ἡ ἀναγκαία καὶ κοινὴ πάντων
νόσος, ἐπήρωσεν; ἔτι δ' οὐχὶ πλοῦτοι καὶ δόξαι καὶ ἀρχαὶ καὶ τιμαὶ
113 καὶ ὅσα τῶν ἐκτὸς ἀγαθὰ νενόμισται | σκιὰ πάντα; χρὴ δὲ τὴν διάνοιαν p. 247 M.
ὡς δι' ἀναβαθμῶν ἐπὶ τὴν τοῦ παντὸς ἐπάγειν ἀρχήν. εἰς Δελφοὺς
γεγόνασιν ἄνθρωποι τῶν λεγομένων ἐνδόξων, οἳ τοὺς εὐδαίμονας βίους

---

1 οὐδὲ U: ἢ Mang., εἴτε Tisch. post οὐδὲ lacunam statuo (οὐδὲ ⟨τυχούσας⟩ τύχης?), οὐδὲ τὰς τυχούσας ἢ coni. Holwerda 5 καταλέγεσθαι Tisch.: κατάγεσθαι U 7. 8 καὶ μικρὰ Mang.: ἢ μικρὰ U 9 ἑρμηνεύσαι scripsi: ἑρμηνεῦσαι U, ἑρμηνεύσαις Tisch., ἑρμηνεύσειε Holwerda ἑκάστων conicio 11 συστέλλων Mang.: διαστέλλων U 14 ὧν οὐκ ἄνευ πάντα U: ὧν ⟨ἄνευ⟩ οὐκ ἂν ἅπαντα Mang. 17 Ἄδας U ἔκγονα conicio αὕτη U 18 ἀποκυεῖ conicio θεασόμεθα Holwerda 19 Σέλλαν et Σέλλα U 21 ἀθῆσαν U 21. 22 bis τε pro δὲ conicio 23 ἣν Mang.: ἢ U 24 ἔτι Mang.: ὅτι U, τί Holwerda 25 ὅσως U 26 ὡς Tisch.: ὅπως U ἀναβασμῶν U

---

2. 3 R fol. 91v: πρεσβύτῃ γὰρ ἑτέρως — καὶ πένητι.

ἐκεῖσε ἀνατεθείκασι. καθάπερ οὖν ἐξίτηλοι γραφαί, οὐ χρόνου μήκει
μόνον [οὐ] διερρύησαν, ἀλλὰ καὶ καιρῶν ὀξείαις μεταβολαῖς ἐκπεπνεύκασιν,
εἰσὶ δ' οὓς οἷα χειμάρρου φορὰ πλημμύροντος ἐξαίφνης ἐπικλύ-
σασα ἠφάνισεν. ἐκ ταύτης τῆς σκιᾶς καὶ τῶν ἀβεβαίων ὀνειράτων 114
ἀποκυεῖται υἱωνός, ὃν ὠνόμασεν Θοβέλ (Gen. 4,22)· ἑρμηνεύεται δὲ
σύμπασα. τῷ γὰρ ὄντι οἱ τὸ παρὰ πολλοῖς ᾀδόμενον ἀγαθὸν σύνθετον
πλουθυγείαν κτησάμενοι μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ πάνθ' ἁπλῶς ἀνῆφθαι
δοκοῦσιν. εἰ δὲ καὶ παραγένοιτό τις αὐτεξούσιος ἡγεμονία, φυσηθέντες 115
καὶ μετεωρισθέντες ὑπὸ κούφης ἐννοίας, ἐκλαθόμενοι ἑαυτῶν καὶ ὕλης
φθαρτῆς ἐξ ἧς γεγόνασι, μείζονος ἢ κατ' ἀνθρωπίνην σύστασιν οἰηθέντες
φύσεως ἐπιλαχεῖν ταῖς τιμαῖς αὐτοὺς ὑπὸ μεγαλαυχίας ἀποσεμνύναντες
ἐξεθείωσαν. ἤδη γοῦν τινες ἐπετόλμησαν τὸν ἀληθῆ θεὸν φάναι μὴ
εἰδέναι (Exod. 5,2), τῆς περὶ αὐτοὺς ἀνθρωπότητος ἐκλαθόμενοι, διὰ τὴν
τῶν περὶ σῶμα καὶ ἐκτὸς ἀμετρίαν ἀφθόνως * * * ούς ἕκαστος χαρακτη-
ρίζων. (34.) εἶτά φησιν ὅτι „οὗτος ἦν σφυροκόπος χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ 116
σιδήρου" (Gen. 4,22). τοῦ γὰρ σεσοβημένου περὶ τὰς ἢ σωματικὰς
ἡδονὰς [ἢ τὰς ἡδονὰς] ἢ τὰς ἐκτὸς ὕλας ἡ ψυχὴ καθάπερ ἐπ' ἄκμονος
σφυρηλατεῖται κατὰ τὰς τῶν ἐπιθυμιῶν μακρὰς καὶ διωλυγίους ἐκτάσεις
ἐλαυνομένη. τοὺς μέν γε φιλοσωμάτους ἴδοις ἂν ἀεὶ καὶ πανταχοῦ λίνα
καὶ πάγας πρὸς τῶν ὧν ὀρέγονται θήραν τιθέντας, τοὺς δ' αὖ φιλαργύρους
καὶ φιλοδόξους τὸν περὶ ταῦτα οἶστρον καὶ ἵμερον ἐπὶ τὰ πέρατα γῆς
καὶ θαλάττης ἀποστέλλοντας καὶ ὥσπερ δικτύοις ταῖς ἀορίστοις αὐτῶν
ὀρέξεσιν ἐπισπωμένους τὰ πανταχόθεν, μέχρις ἂν ὑπὸ βίας ἡ σφοδρὰ
τάσις ῥῆξιν λαβοῦσα καὶ τοὺς ἕλκοντας ἀντεπισπωμένη πρηνεῖς καταβάλλῃ.
δημιουργοὶ δ' εἰσὶ πάντες οὗτοι πολέμου, παρὸ σίδηρον καὶ χαλκὸν 117

2 οὐ del. Mang. 3 πλημμυροῦντος conicio 5 Θοβέλ Mang.: ἰωβέλ U 6 τῷ γὰρ ὄντι οἱ τὸ UR (non τῷ γὰρ ὄντι ὄντος) παρὰ U: παράπαν R 7 κτησάμενοι Tisch.: στησάμενοι UR 11 αὐτούς U
8
αὐτοσεμνύναντες U 12 ἀπετόλμησαν Tisch. ἀληθῆ scripsi (ἀλη U): ἀληθῶς Mang. 14 ⟨τῶν⟩ ἐκτὸς conicio ἄφθονον conicio, sequentia corrupta sunt, sensus inest: ⟨κατὰ θεὸν ἑαυτ⟩οὺς vel ⟨ἑαυτ⟩οὺς ἕκαστος ἀθανατίζων 17 ἢ τὰς ἡδονὰς seclusit Tisch. (om. Mang.) 18 ἐκτάσεις Mang.: ἐκστάσεις U 19 γε] γὰρ conicio 20 τῶν] τὴν Otto 22 ἀορίστοις scripsi: ἀορίσταις U, ἀκορέστοις coni. Mang. αὐτῶν U 23 ἐπισπωμένους U (non ἐπισπασμένους) πανταχόθεν ⟨ἀγαθά⟩ coni. Jessen μέχρι U 24 ἀντεπισπωμένη U, ut vid. (non ἀντεπισπασμένη)

6. 8 R fol. 91v τῷ γὰρ — δοκοῦσιν.

ἐργάζεσθαι λέγονται, δι' ὧν οἱ πόλεμοι | συνίστανται. τὰς μὲν γὰρ p. 2[illegible]
μεγίστας καὶ ἀνδρῶν ἰδίᾳ καὶ πόλεων κοινῇ διαφορὰς εὕροι τις ἂν
σκοπῶν καὶ πάλαι γεγενημένας καὶ νῦν ὑπαρχούσας καὶ ἐσομένας αὖθις
ἢ εὐμορφίας γυναικὸς εἵνεκα ἢ χρημάτων ἢ δόξης ἢ τιμῆς ἢ ἀρχῆς ἢ
κτήσεως ἢ συνόλως ὅσα σώματος καὶ τῶν ἐκτός ἐστι πλεονεκτήματα·
118 παιδείας δὲ καὶ ἀρετῆς χάριν, ἃ τοῦ κρατίστου τῶν ἐν ἡμῖν ἀγαθὰ
διανοίας ἐστίν, οὔτε ξενικὸς οὔτ' ἐμφύλιος πώποτε κατέσχε πόλεμος·
εἰρηναῖα γὰρ φύσει ταῦτα, ἐφ' ὧν εὐνομία καὶ εὐστάθεια καὶ ὅσα
περικαλλέστατα εἴδη τοῖς ψυχῆς ὀξυδερκεστάτοις ὄμμασιν, οὐχὶ τοῖς
σώματος ἀμυδροῖς, θεωρεῖται· ταῦτα μὲν γὰρ τὰς ἐκτὸς ἐπιφανείας
μόνον ὁρᾷ, ὁ δὲ τῆς διανοίας ὀφθαλμὸς εἴσω προελθὼν καὶ βαθύνας
119 τὰ ἐν αὐτοῖς σπλάγχνοις ἐγκεκρυμμένα κατεῖδε. γίνονται δ' αἱ ταραχαὶ
ἢ αἱ στάσεις πᾶσαι τοῖς ἀνθρώποις ἀεὶ σχεδὸν περὶ μὲν οὐδενὸς ἄλλου,
περὶ δὲ τῆς πρὸς ἀλήθειαν σκιᾶς. τὸν γὰρ δημιουργὸν τῶν πολεμιστηρίων
ὅπλων, χαλκοῦ καὶ σιδήρου, Θοβὲλ υἱὸν Σελλᾶς τῆς σκιᾶς ὠνόμασεν, οὐ
λόγων τέχναις, ἀλλὰ νοημάτων ὑπερβάλλοντι κάλλει φιλοσοφῶν. ἔγνω
γὰρ ὅτι πᾶς ἢ ναυτικὸς ἢ πεζὸς στρατὸς τοὺς μεγίστους αἱρεῖται
κινδύνους ἕνεκα σωματικῶν ἡδονῶν ἢ χάριν περιουσίας τῶν ἐκτός, ὧν
οὐδὲν βέβαιον ἢ πάγιον ὑπὸ τοῦ πάντα ἐξελέγχοντος αἰῶνος μαρτυρεῖται·
120 σκιαγραφίαις γὰρ ἐπιπολαίοις ἐξ ἑαυτῶν διαρρεούσαις ἔοικε. (35.) τοῦ
δὲ Θοβὲλ ἀδελφὴν εἶναί φησι Νοεμάν (Gen. 4,22), ἧς ἑρμηνεία πιότης·
ἀκολουθεῖ γὰρ τοῖς εὐπάθειαν σώματος καὶ ἅς εἶπον ὕλας μεταδιώκουσιν,
ὅταν τινὸς ὧν ὀρέγονται λάχωσι, πιαίνεσθαι. τὴν δὲ τοιαύτην πιότητα
οὐκ ἰσχύν, ἀλλ' ἀσθένειαν ἔγωγε τίθεμαι· διδάσκει γὰρ ἀφίστασθαι θεοῦ
121 τιμῆς, ἣ πρώτη καὶ ἀρίστη ψυχῆς ἐστι δύναμις. μάρτυς δ' ὁ νόμος
ἐν ᾠδῇ μείζονι λέγων οὕτως· „ἐλιπάνθη, ἐπαχύνθη, ἐπλατύνθη, καὶ
ἐγκατέλιπε θεὸν τὸν ποιήσαντα αὐτόν, καὶ ἐπελάθετο θεοῦ σωτῆρος
αὐτοῦ“ (Deut. 32,15). ὄντως γὰρ οὐκέτι μέμνηνται τοῦ αἰωνίου, οἷς

---

3 σκοπῶν Mang.: σκοποῦ U 5 κτίσεως U ⟨τῶν⟩ ὅσα conicio 7 κατέστη coni. Mang. 9 τοῖς U (non τῆς) 10 τὰς Tisch.: τὰ U 11 προσελθὼν coni. Mang. ἐμβαθύνας coni. Mang. 12 σπλάγχνοις U, ut vid. (non σπλάγχνα) 13. 14 ἄλλου, περὶ δὲ Mang.: ἄλλα· περὶ δὲ U, ἀλλ' ἤ περί γε Tisch. 16 ἀλλὰ νοημάτων scripsi: ἀλλ' ὀνομάτων U φιλοσόφων U 19 οὐδὲ U διῶνος U 20 διαρεούλαις U 22 καὶ τὰς ἐκτὸς ὕλας conicio 23 τινὸς U: τι Tisch. λάχωσι scripsi: λάβωσι U ποιότητα U 25 ψυχῆς Mang.: ψυχή U (non ψυχῆς, ut Tisch. adnot.) 26 ᾠδῆ U 27 ἐπελάθετο Mang.: ἐπελάθου U 28 μέμνηνται Tisch.: μέμνηται U

πρὸς καιρὸν ὁ βίος ἤνθησε· νομίζουσι γοῦν τὸν καιρὸν θεόν. διὸ καὶ 122
Μωυσῆς μαρτυρεῖ προτρέπων πολεμεῖν ταῖς ἐναντίαις δόξαις· λέγει
γάρ· „ἀφέστηκεν ὁ καιρὸς ἀπ' αὐτῶν, ὁ δὲ κύριος ἐν ἡμῖν“ (Num. 14,9)·
249 M. ὥσθ' | οἷς μὲν ὁ ψυχῆς βίος τετίμηται, λόγος θεῖος ἐνοικεῖ καὶ
ἐμπεριπατεῖ, οἷς δ' ὁ τῶν ἡδονῶν, ἐφήμερον καὶ κατεψευσμένην ἔχουσιν
εὐκαιρίαν. οὗτοι μὲν οὖν ὑπὸ διαρρεούσης πιότητός τε καὶ τέρψεως ἐπὶ
πλέον οἰδήσαντες καὶ περιταθέντες ἐξερράγησαν· οἱ δὲ τῇ τρεφούσῃ τὰς
φιλαρέτους ψυχὰς σοφίᾳ πιαινόμενοι βέβαιον καὶ ἀκράδαντον ἴσχουσι
δύναμιν, ἧς ὑπόδειγμα τὸ ὁλοκαυτούμενον ἀπὸ παντὸς ἱερείου στέαρ.
λέγει γὰρ Μωυσῆς· „πᾶν στέαρ τῷ κυρίῳ νόμιμον αἰώνιον“ (Lev. 3, 123
16.17), ὡς τῆς κατὰ μὲν διάνοιαν πιότητος ἀναφερομένης ἐπὶ θεὸν καὶ
οἰκειουμένης αὐτῷ, διόπερ ἀπαθανατίζεται, τῆς δὲ κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ
ἐκτὸς ἀναφερομένης ἐπὶ τὸν ἀντίθεον καιρόν, διὸ καὶ τάχιστα παρήκμασεν.
(36.) Περὶ μὲν οὖν τῶν Λάμεχ γυναικῶν τε καὶ ἐκγόνων ἱκανῶς 124
οἶμαι δεδηλῶσθαι· τὴν δ' ὥσπερ παλιγγενεσίαν Ἄβελ τοῦ δολοφονηθέντος
σκεψώμεθα. „ἔγνω“ φησίν „Ἀδὰμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Εὔαν, καὶ συλλα-
βοῦσα ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ ⟨λέγουσα⟩· ἐξανέ-
στησε γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάιν“ (Gen.
4,25). Σὴθ ἑρμηνεύεται ποτισμός. ὥσπερ οὖν τὰ κατὰ γῆν σπέρματα 125
καὶ φυτὰ ποτιζόμενα αὔξεται καὶ βλαστάνει καὶ πρὸς καρπῶν γενέσεις
εὐτοκεῖ, στερόμενα δὲ ἐπιρροῆς ἀφαυαίνεται, οὕτως ἡ ψυχή, καθάπερ
φαίνεται, ὅταν νάματι ποτίμῳ σοφίας ἄρδηται, βλαστάνει τε καὶ ἐπιδίδωσι
πρὸς τὸ βέλτιον. ποτισμὸς δὲ ὁ μέν ἐστι ποτίζοντος, ὁ δ' αὖ ποτιζομένου. 126
ἢ οὐκ ἂν εἴποι τις τῶν αἰσθήσεων ἑκάστην ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ
νοῦ ποτίζεσθαι τὰς δυνάμεις καθάπερ ὀχετοὺς ἀνευρύνοντός τε καὶ
τείνοντος; οὐδεὶς γοῦν εὖ φρονῶν εἴποι ἂν ὀφθαλμοὺς ὁρᾶν, ἀλλὰ νοῦν
δι' ὀφθαλμῶν, οὐδ' ὦτα ἀκούειν, ἀλλὰ δι' ὤτων ἐκεῖνον, οὐδὲ μυκτῆρας
ὀσφραίνεσθαι, ἀλλὰ διὰ μυκτήρων τὸ ἡγεμονικόν. (37.) διὸ καὶ ἐν 127

---

1 γοῦν] γὰρ conicio διό] δ δὴ conicio 4 ψυχῇ U 5 δ' ἡ τῶν U 6 εὐκαιρίαν U: ἀκαιρίαν v 7 πρησθέντες coni. Mang. 8 σοφίᾳ πιαινόμενοι Mang.: σοφίας πεπαινόμενοι U 9 ἱερείου U (non ἱεροῦ, ut Tisch. adnot.) 11 ⟨τὴν⟩ διάνοιαν conicio 12 αὐτῷ U (non αὐτῶν) 13 διὸ scripsi: δι' ὃν U 16 σκεψώμεθα Cohn: σκύψωμεν U, σκέψωμεν Mang., σκέψομεν Holwerda 17 λέγουσα ex LXX addidi 18 μοι] μὴ U 21 ἐπιροῆς U ἀφεαίνεται U καθάπερ φαίνεται] σπερμαίνεται Tisch., καθάπερ φυτόν τι vel tale aliquid subesse videtur, καθάπερ ἐμφαίνεται coni. Cohn 22 τε] γὰρ v

---

27. 28 cf. Epicharmi fragm. p. 255 Lorenz.

Γενέσει λέγεται· „πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ
πρόσωπον τῆς γῆς“ (Gen. 2,6). ἐπεὶ γὰρ ὅλου τοῦ σώματος μέρος
ἐξαίρετον ἔνειμεν ἡ φύσις τὸ πρόσωπον αἰσθήσεσιν, ἡ ἀνιοῦσ' ἀφ'
ἡγεμονικοῦ πηγὴ σχιζομένη πολλαχῇ καθάπερ τινὰς ὑδρορρόας ἀνα-
στείλασα μέχρι προσώπου, δι' αὐτῶν τὰς δυνάμεις ἐφ' ἕκαστον ἄγει τῶν
αἰσθητικῶν ὀργάνων. οὕτως μέντοι καὶ ὁ θεοῦ λόγος | ποτίζει τὰς p. 250 M.
128 ἀρετάς· ἀρχὴ γὰρ καὶ πηγὴ καλῶν πράξεων οὗτος. δηλοῖ δ' ὁ νομοθέτης
φάσκων· „ποταμὸς δ' ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδὲμ ποτίζειν τὸν παράδεισον.
ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρος ἀρχάς“ (Gen. 2,10). γενικαὶ μὲν γάρ
εἰσιν ἀρεταὶ τέσσαρες, φρόνησις, ἀνδρεία, σωφροσύνη, δικαιοσύνη· τούτων
δ' ἡγεμονὶς ἑκάστη καὶ βασιλίς ἐστι, καὶ ὁ κτησάμενος αὐτὰς ἄρχων καὶ βασι-
129 λεὺς εὐθέως, κἂν μηδεμιᾶς ὕλης εὐπορῇ. τὸ γὰρ „ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας
ἀρχὰς“ οὐ τούτων διάστασιν, ἀλλ' ἀρετῶν ἡγεμονίαν ἐμφαίνει καὶ κράτος.
αὗται δὲ καθάπερ ἐκ μιᾶς ῥίζης ἐκπεφύκασι τοῦ θείου λόγου, ὃν εἰκάζει
ποταμῷ διὰ τὴν ἀέναον καὶ συνεχῆ φορὰν ποτίμων λόγων καὶ δογμάτων,
130 οἷς τὰς φιλοθέους τρέφει καὶ συναύξει ψυχάς. (38.) ποῖαι δ' αὗται,
κατ' ὀλίγον ἐπάγων ἐκδιδάσκει, ποιούμενος ἀπὸ τῶν φύσει τὴν ὑφήγησιν
τεχνῶν. εἰσάγει γὰρ τὴν Ἄγαρ πληροῦσαν ἀσκὸν ὕδατος καὶ τὸ παιδίον
ποτίζουσαν — ἔστι ⟨δ' ἡ⟩ Ἄγαρ θεραπαινὶς Σάρρας, τῆς τελείας ἀρετῆς
[καὶ] μέση παιδεία — φυσικώτατα· ἐπειδὰν οὖν ἄχρι τοῦ βάθους
ἐλθοῦσα τῆς ἐπιστήμης, ἣν ὀνομάζει φρέαρ, ἀρύσηται ὥσπερ εἰς ἄγγος
τὴν ψυχὴν τά τε δόγματα καὶ θεωρήματα, ἃ μέτεισιν, οἷς τέθραπται,
131 τούτοις τρέφειν τὸ παιδίον ἀξιοῖ. παιδίον δὲ καλεῖ τὴν ἄρτι διδασκαλίας
ὀρεγομένην ψυχὴν καὶ πρὸς τῷ μαθεῖν νυνὶ τρόπον τινὰ γεγενημένην,
παρὸ καὶ ἀνδρωθεὶς ὁ παῖς γίνεται σοφιστής, ὃν προσαγορεύει τοξότην·
ἐφ' ὃ γὰρ ἂν προθῆται κεφάλαιον ὥσπερ σκοπόν, εὐστόχως ἀποδείξεις
132 ὥσπερ οἰστοὺς ἀφίησι. (39.) Ῥεβέκκα δ' οὐκέτι προκοπαῖς ἀλλὰ
τελειότητι ποτίζουσα τὸν μαθητὴν εὑρίσκεται. πῶς δέ, αὐτὸς διδάξει ὁ
νόμος. „ἡ γὰρ παρθένος“ φησίν „ἦν καλὴ τῇ ὄψει σφόδρα, παρθένος
ἦν, ἀνὴρ οὐκ ἔγνω αὐτήν. καταβᾶσα δὲ ἐπὶ τὴν πηγὴν ἔπλησε τὴν
ὑδρίαν καὶ ἀνέβη. προσέδραμε δὲ ὁ παῖς εἰς συνάντησιν αὐτῇ καὶ εἶπε·
πότισόν με δὴ μικρὸν ὕδωρ ἐκ τῆς ὑδρίας σου. ἡ δὲ εἶπε· πίε, κύριε.
καὶ σπεύσασα καθεῖλε τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τὸν βραχίονα αὐτῆς καὶ ἐπότισεν

4 ὑδροράας U 12 ἀφορίζεσθαι Tisch. 17 φύ U 19 ἔστι δ' ἡ scripsi: ἔστιν U 20 καὶ seclusi, aut scrib. ⟨ἐγκύκλιος⟩ καὶ μέση: καὶ νέα v οὖν] γοῦν coni. Cohn βάθους Tisch.: πάθους U, βαθείας Mang. 22 ⟨τὰ⟩ θεωρήματα conicio 23 ἀξιοῖ Mang.: ἄξιον U 24 νυνὶ] νεωστὶ conicio 28 τελειότησι conicio 30 ἦν ex LXX Cohn: ἣν U

251 M. αὐτόν, ἕως ἐπαύσατο πίνων· | καὶ εἶπε· καὶ ταῖς καμήλοις σου ὑδρεύσομαι,
ἕως ἂν πᾶσαι πίωσι. καὶ σπεύσασα ἐξεκένωσε τὴν ὑδρίαν εἰς τὸ
ποτιστήριον, καὶ δραμοῦσα ἐπὶ τὸ φρέαρ ὑδρεύσατο ταῖς καμήλοις" (Gen.
24,16—20). τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε τὴν περὶ πάντα ἀκρίβειαν τοῦ 133
νομοθέτου; παρθένον εἶπε τὴν Ῥεβέκκαν, καὶ πάνυ καλὴν παρθένον, ὅτι
ἀμιγὴς καὶ ἄδολος καὶ ἀμίαντος ἡ ἀρετῆς φύσις καὶ μόνη τῶν ἐν γενέσει
καλή τε καὶ ἀγαθή· ἀφ' ἧς καὶ τὸ στωικὸν ἐβλάστησε δόγμα τὸ μόνον
εἶναι τὸ καλὸν ἀγαθόν. (40.) τῶν δ' ἀρετῶν αἱ ⟨μέν⟩ εἰσιν αἰεὶ 134
παρθένοι, αἱ δὲ ἐκ γυναικῶν εἰς παρθένους μετέβαλον, ὥσπερ ἡ Σάρρα·
„ἐξέλιπε γὰρ γίνεσθαι τὰ γυναικεῖα" (Gen. 18,11), ὁπότε ἄρχεται τὸ
εὔδαιμον γένος κυοφορεῖν, Ἰσαάκ. ἡ δ' ἀεὶ παρθένος ὑπὸ ἀνδρός, ᾗ
φησι, συνόλως οὐ γινώσκεται. θνητῶν γὰρ πρὸς ἀλήθειαν οὐδενὶ τὴν
ἀδιάφθορον φύσιν μιαίνειν ἐφεῖται, ἀλλ' οὐδ' ἥτις ἐστὶν εἰλικρινῶς
εἰδέναι· ἐὰν μέντοι καὶ γνῶναι δυνηθῇ, μισῶν καὶ προβεβλημένος οὐ
παύεται. διὸ καὶ Λείαν φυσικῶς εἰσάγει μισουμένην (Gen. 29,31)· οὓς 135
γὰρ τὰ φίλτρα τῶν κατὰ Ῥαχήλ, τὴν αἴσθησιν, ἡδονῶν ἐπάγεται,
τούτους οὐκ ἀνέχεται ἡ ἐκτὸς τῶν παθῶν Λεία. διόπερ σκορακιζόμενοι
μισοῦσιν αὐτήν· τῇ δὲ ἡ πρὸς τὸ γενητὸν ἀλλοτρίωσις πρὸς θεὸν
οἰκείωσιν εἰργάσατο, παρ' οὗ τὰ φρονήσεως παραδεξαμένη σπέρματα
ὠδίνει καὶ ἀποτίκτει καλὰς καὶ ἀξίας ἐννοίας τοῦ γεννήσαντος πατρός.
ἐὰν οὖν καὶ σὺ μιμησαμένη Λείαν, ὦ ψυχή, ⟨τὰ⟩ θνητὰ ἀποστραφῇς,
ἐξ ἀνάγκης ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἄφθαρτον, ὃς ὅλας ἐπομβρήσει σοι τὰς
τοῦ καλοῦ πηγάς. (41.) ἡ δὲ Ῥεβέκκα κατέβη, φησίν, ἐπὶ τὴν πηγὴν 136
πλῆσαι τὴν ὑδρίαν, καὶ ἀνέβη. πόθεν γὰρ τὴν φρονήσεως διψῶσαν
διάνοιαν εἰκός ἐστι πληροῦσθαι πλὴν ἀπὸ σοφίας θεοῦ, τῆς ἀνελλιποῦς
πηγῆς, εἰς ἣν κατιοῦσα ἀναβαίνει κατά τι συγγενὲς σπουδαίου μαθητοῦ;
τοὺς γὰρ ἀπ' οἰήσεως χαύνου κατελθόντας ὁ ἀρετῆς ἐκδεξάμενος
καὶ ὑπολαβὼν δι' εὐκλείας εἰς ὕψος αἴρει λόγος. οὗ ἕνεκά μοι δοκεῖ
καὶ Μωυσῇ διαλέγεσθαι· „βάδιζε, κατάβηθι, καὶ ἀνάβηθι" (Exod.

1 αὐτὴν U 8 δ' Cohn: τεσσάρων U (confudit δ' et δ') μέν add. Mang. 9 ἡ evanidum 10 γὰρ ⟨Σάρρα⟩ conicio 18 γεννητὸν U 21 τὰ addidi ἀποστραφῇς Mang.: ἀποστροφῆς U 22 ἐπιστρέψεις conicio, ἐπιστρέψῃ coni. Mang. πολλὰς coni. Mang. ἐπομβρήσει Tisch.: ἔτι ὀμβρήσει U 23. 24 πηγὴν πλῆσαι Mang.: γῆν ἀντλῆσαι U 24 ὑδρείαν v 26 τι] τὸ Mang. συγγενὴς conicio σπουδαίου Mang.: σπουδαῖον U 29 Μωυσῇ Tisch.: Μωυσῆς U

4 sqq. Clemens Strom. IV § 163 p. 637 P potius Quaest. in Genesin IV § 99 respicit. cf. etiam Augustini Locutionum librum I 81.

19,24), ὡς παντὸς τοῦ τὴν ἴδιον | ταπεινότητα μετροῦντος ἐπικυδεστέρου p. 152 M.
137 παρὰ τοῖς ἀληθείας κριταῖς γινομένου. παρατετηρημένως δὲ σφόδρα ἡ μὲν [γὰρ] Ἄγαρ ἀσκὸν πρὸς τὴν ὑδρείαν, Ῥεβέκκα δὲ ὑδρίαν ἐπιφέρεται. ὅτι τῇ μὲν τοῖς παιδεύμασι τοῖς ἐγκυκλίοις ⟨ἐγ⟩χορευούσῃ δεῖ καθάπερ τινῶν σωματικῶν τῆς αἰσθήσεως ἀγγείων, ὀφθαλμῶν, ὤτων, πρὸς τὴν τῶν θεωρημάτων ἀνάληψιν — ἐκ γὰρ τοῦ πολλὰ μὲν ἰδεῖν, πολλῶν δὲ ἐπακοῦσαι περιγίνεται τοῖς φιλομαθέσιν ἡ ἐξ ἐπιστήμης ὠφέλεια —, τῇ δὲ ἀκράτου σοφίας πεπληρωμένῃ δερματίνου μὲν ὄγκου ⟨τὸ⟩ παράπαν οὐδενός — ἔμαθε γὰρ ἡ ἀσωμάτων ἐρῶσα ὅλον ἀποδύεσθαι λογισμῷ τὸν ἀσκόν, τὸ σῶμα — ὑδρίας δὲ αὐτὸ μόνον, ἣ σύμβολόν ἐστιν ἀγγείου τὸ πολύχουν ὕδατος τρόπον ἡγεμονικὸν κεχωρηκότος· ὅπερ εἴτε μήνιγγα εἴτε καρδίαν
138 εἶναι συντέτευχεν, οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ φιλοσοφείτωσαν. ὑδρευσαμένην οὖν ἀπὸ σοφίας, τῆς θείας πηγῆς, τὰς ἐπιστήμας ὁ φιλομαθὴς ἰδὼν ἐπιτρέχει καὶ ὑπαντιάσας ἱκέτης γίνεται, ὅπως τὴν τοῦ μαθεῖν δίψαν ἀκέσηται. ἡ δὲ τὸ πρεσβύτατον τῶν παιδευμάτων διδαχθεῖσα, τὸ ἀβάσκανον καὶ φιλόδωρον, εὐθὺς ὀρέγει τὸ σοφίας νᾶμα καὶ ἐμπιεῖν ἀθρόου παρακαλεῖ μετὰ τοῦ καὶ κύριον ὀνομάζειν τὸν οἰκέτην. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ δογματικώτατον, ὅτι ὁ σοφὸς μόνος ἐλεύθερός τε καὶ ἄρχων,
139 κἂν μυρίους τοῦ σώματος ἔχῃ δεσπότας. (42.) ὀρθότατα μέντοι φαμένου „πότισόν με μικρὸν ὕδωρ", οὐκ ἀποκρίνεται τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ποτιῶ, ἀλλά φησι· „πίε"· τοῦτο μὲν γὰρ ἐπιδεικνυμένης τὸν θεῖον ἦν πλοῦτον, ὃς ἅπασι τοῖς ἀξίοις καὶ δυναμένοις χρῆσθαι προκέχυται, ἐκεῖνο δὲ ἐπαγγελλομένης διδάξειν· οὐδὲν δὲ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος οἰκεῖον
140 ἀρετῇ. τεχνικώτατα μέντοι χαρακτηρίζει τὴν τῆς διδασκούσης καὶ

1 μετροῦντος] κατηγοροῦντος conicio, μεταγνόντος coni. Cohn 2 γινομένου Diels: γενομένου U 3 γὰρ del. Holwerda 4 ⟨ἐν⟩ τοῖς coni. Cohn τοῖς παιδεύμασι (fort. προπαιδεύμασι) τοῖς ἐγκυκλίοις Mang.: τοὺς παιδεύμασι καὶ ἐγκυκλίους U τῆς παιδείας τῆς ἐγκυκλίου χηρευούσῃ Tisch. ἐγχορευούσῃ Mang.: χορευούσῃ U 5 σωματικῶν Tisch.: ἀσωμάτων U τῆς scripsi: τῶν U αἰσθήσεως U: αἰσθήσεων v ἀγγείων τῶν αἰσθήσεων coni. Cohn 8 τὸ add. Mang. παράπαν U (non παρὰ τοῦ, ut Tisch. adnot.) 9 λογισμῷ U: λογισμῶν v 12 ὑδρευσαμένην U (non ὑδρευσαμένους, ut Tisch. adnot.) 17 ἀθροῦ U 18 μόνος D: μόνον U τὸ δόγμα τὸ στωικὸν conicio 24 τεχνικω^{τ'} U

18. 19 D^P fol. 331^v D^V p. 693 (Φίλωνος): μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερός τε — δεσπότας. — Eadem exstant in Floril. Paris. No. 10, Anton. Mel. I 8 Col. 797, Mel. Barocc. fol. 60^r, in Maximi Ecl. cap. 2. ubique antecedunt verba: φρόνησις τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἄρχει. (fol. Coisliniani 294, in quo eadem exstant, Eltero teste ex Maximi codice Coisl. 372 illuc delatum est).

ὠφελούσης ὑφήγησιν· „σπεύσασα“ γάρ φησι „καθεῖλε τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τὸν βραχίονα αὐτῆς“, διὰ μὲν τοῦ σπουδάσαι τῆς πρὸς τὸ εὐεργετεῖν ἐμφαινομένης ὀξύτητος, ἣ ἀπὸ γνώμης συνίσταται, ἧς ὑπερόριος ἐκτετόξευται φθόνος, διὰ δὲ τοῦ καθελεῖν ἐπὶ τὸν βραχίονα αὐτῆς ⟨τῆς⟩ πρὸς τὸν μανθάνοντα τοῦ διδάσκοντος ἐπικλινοῦς καὶ προσεχοῦς οἰκειώσεως. εὐήθεις γὰρ ὅσοι τῶν διδασκάλων μὴ πρὸς τὴν τῶν γνωρίμων 141
253 M. δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑαυτῶν ὑπερβάλλουσαν | ἕξιν ἐπιχειροῦσι ποιεῖσθαι τὰς ὑφηγήσεις, οὐκ εἰδότες ὡς διδασκαλίας ἐπίδειξις μακρῷ διενήνοχεν. ὁ μὲν γὰρ ἐπιδεικνύμενος τῇ τῆς παρούσης ἕξεως εὐφορίᾳ καταχρώμενος ἀνεμποδίστως τὰ ἐν μακρῷ χρόνῳ πονηθέντα οἴκοι καθάπερ γραφέων ἔργα ἢ πλαστῶν εἰς τοὐμφανὲς προφέρει τὸν παρὰ τῶν πολλῶν θηρώμενος ἔπαινον, ὁ δ᾽ αὖ διδάσκειν ἐπιχειρῶν οἷά τις ἰατρὸς ἀγαθὸς οὐ πρὸς τὸ τῆς τέχνης μέγεθος ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ θεραπευομένου δύναμιν ἀφορῶν οὐχ ὅσα ἐκ τῆς ἐπιστήμης πεπόρικε — ἀμύθητα γὰρ ταῦτά γε —, ἀλλ᾽ ὅσων τῷ κάμνοντι δεῖ στοχαζόμενος τοῦ μετρίου προφέρων ἐπιδίδωσιν. (43.) διὸ καὶ Μωυσῆς ἐν ἑτέροις φησί· 142
„δάνειον δανειεῖς τῷ χρῄζοντι ὅσον δεῖται, καθ᾽ ὃ δεῖται“ (Deut. 15,8), διὰ μὲν τοῦ δευτέρου διδάσκων ὅτι οὐ πάντα πᾶσι χαριστέον, ἀλλὰ τὰ οἰκεῖα τῇ τῶν δεομένων χρείᾳ· τὸ γὰρ ἄγκυραν ἢ πλάτην ἢ πηδάλιον γεωπόνῳ ἢ ἄροτρα καὶ σκαπάνην κυβερνήτῃ ἢ λύραν μὲν ἰατρῷ, μουσικῷ δὲ τὰ κατὰ τὴν χειρουργίαν δωρεῖσθαι ὄργανα καταγέλαστον, εἰ μὴ καὶ διψῶσι μὲν πολυτελῆ σιτία, πεινῶσι δὲ πολὺν ἄκρατον ἐπιφέρειν δεῖ πρὸς ἐπίδειξιν εὐπορίας τε ἅμα καὶ μισανθρωπίας, χλεύην τὰς ἑτέρων τύχας τιθεμένους. τὸ δὲ ποσὸν ἐν ταῖς χάρισιν αὐτῷ παρείληπται διὰ συμμετρίαν, πρᾶγμα ὠφελιμώτατον· μὴ γὰρ ὅσα δύνασαι χαρίζου, φησὶν ὁ ὀρθὸς λόγος, ἀλλ᾽ ὅσα ἱκανὸς ὁ δεόμενός ἐστι δέξασθαι.

---

2 σπεῦσαι conicio 4 τῆς add. Tisch. 10 οἴκοι U (non οἶκον), οἰκεῖ D 12 ὁ δ᾽ αὖ] οὐδὲ D 14 ὅσα U (non ὅσους) D ἐπιστήμης] τέχνης D πεπόρικεν D: πεπόρικε U 15 γε] τε D ὅσον D 16 δίδωσιν D ἑτέροις Mang.: ἑτέρῳ U 17 δανιεῖς Holwerda ὅσου coni. Holwerda καθὸ U 18 πᾶσι D: om. U 20 ἄροτρον conicio 24 ἑταίρων U 25 δύνασαι U (non δύναται) D 26 χαρίζου, φησὶν D: φησί, χαρίζου U ὀρθὸς] ἱερὸς D[C] ὅσα (ὡς D[C]) ἱκανός ἐστιν ὁ δεχόμενος δέξασθαι D

6—16 D[K] fol. 129r ἐκ τοῦ αὐτοῦ: εὐήθεις ὅσοι — προφέρων δίδωσιν post locum ad p. 21,3 allatum. 18. 19 D[C] fol. 258r Φίλωνος ἐκ τοῦ η΄ καὶ θ΄ τῆς νόμων ἀλληγορίας D[R] fol. 277r Φίλωνος: οὐ πάντα πᾶσι χαριστέον (χαριστητέον D[R]), ἀλλὰ τὰ οἰκεῖα τῇ τῶν δεομένων (δεχομένων D[R]) χρείᾳ. pergunt lin. 25 25—32,4 ibid. ἀλλὰ μηδὲ ὅσα δύνασαι — κρειττόνων ἀκοῆς. pergunt p. 32,16

143 ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ὁ θεὸς οὐκ ἀναλογοῦντας τῷ μεγέθει τῆς αὑτοῦ τελειότητος χρησμοὺς ἀναφθέγγεται, πρὸς δὲ τὴν τῶν ὠφεληθησομένων ἀεὶ δύναμιν; ἐπεὶ καὶ τίς ἂν ἐχώρησε θεοῦ λόγων ἰσχὺν τῶν ἁπάσης κρειττόνων ἀκοῆς; ὃ ἀψευδέστατα δοκοῦσιν οἱ Μωυσῇ λέγοντες· „λάλησον σὺ ἡμῖν, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ θεός, μὴ ἀποθάνωμεν“ (Exod. 20,19)· ἔγνωσαν γὰρ ὅτι οὐδὲν ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς ἀξιόχρεων ὄργανον
144 θεοῦ νομοθετοῦντος ἐκκλησίαν. οὐδὲ γὰρ εἰ τὸν πλοῦτον ἐπιδείκνυσθαι βουληθείη τὸν ἑαυτοῦ, χωρήσαι ἂν ἠπειρωθείσης καὶ θαλάττης ἡ σύμπασα γῆ· εἰ μὴ νομίζομεν ὑετῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐν κόσμῳ φορὰν κατὰ τεταγμένας καιρῶν περιόδους, ἀλλὰ μὴ συνεχῶς γίνεσθαι διὰ σπάνιν καὶ ἔνδειαν αὐτῶν, ἀλλ' οὐχ ἕνεκα προμηθείας τῶν χρῃζόντων, οὓς ἡ συνεχὴς τῶν ὁμοίων δωρεῶν ἀπόλαυσις βλάψειν | μᾶλλον ἔμελλεν p. 254 M
145 ἢ ὠφελήσειν. διὸ τὰς πρώτας αἰεὶ χάριτας, πρὶν κορεσθέντας ἐξυβρίσαι τοὺς λαχόντας, ἐπισχὼν καὶ ταμιευσάμενος εἰσαῦθις ἑτέρας ἀντ' ἐκείνων καὶ τρίτας ἀντὶ τῶν δευτέρων καὶ αἰεὶ νέας ἀντὶ παλαιοτέρων, τοτὲ μὲν διαφερούσας, τοτὲ δ' αὖ καὶ τὰς αὐτὰς ἐπιδίδωσι. τὸ γὰρ γενητὸν οὐδέποτε μὲν ἀμοιρεῖ τῶν τοῦ θεοῦ χαρίτων — ἐπεὶ πάντως ἂν διέφθαρτο —, φέρειν δὲ τὴν πολλὴν καὶ ἄφθονον αὐτῶν ῥύμην ἀδυνατεῖ. διὸ βουλόμενος ὄνησιν ἡμᾶς ἔχειν ὧν ἐπιδίδωσι πρὸς τὴν τῶν λαμβα-
146 νόντων ἰσχὺν τὰ διδόμενα σταθμᾶται. (44.) ἐπαινετέον οὖν καὶ Ῥεβέκκαν, ἣ τοῖς τοῦ πατρὸς ἑπομένη διατάγμασιν ἀφ' ὑψηλοτέρου χωρίου καθελοῦσα τὸ σοφίας ἀγγεῖον ἐπὶ τὸν βραχίονα, τὴν ὑδρίαν [δὲ],
147 ὀρέγει τῷ μαθητῇ ἃς ἱκανὸς ἐκεῖνός ἐστι δέξασθαι διδασκαλίας. μετὰ δὲ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἄφθονον αὐτῆς καταπέπληγμαι. μικρὸν γὰρ αἰτηθεῖσα πόμα πολὺ δίδωσιν, ἕως ὅλην τὴν ψυχὴν τοῦ μανθάνοντος ποτίμων θεωρημάτων ἐπλήρωσεν. λέγει γάρ· „ἐπότισεν αὐτὸν ἕως ἐπαύσατο πίνων“, πρὸς φιλανθρωπίαν δίδαγμα θαυμασιώτατον· ἐὰν γὰρ

---

1 ante τῷ add. ἡμᾶς D, ἡμῖν conicio   αὐτοῦ U   2 τελειότητος D: λογιότητος U   δὲ et 3 ἀεὶ om. D   3 δύναμιν ⟨μετρουμένους⟩ conicio   λογίων coni. Mang.   4 κρειττόνων D^C: κρείττονος D^R, κρεισσόνων U   ἡ ἀψευδέστατοι coni. Mang.   δοκοῦσιν] ὁμολογοῦσιν conicio, ⟨φάναι⟩ δοκοῦσιν coni. Cohn   Μωσῇ U   8 χωρῆσαι U   9 ὑετῶν καὶ ἀνέμων conicio   10 καταταγμένας U   11 αὐτοῦ conicio   13 κορεσθέντας ἐξυβρίσαι Mang.: κορεσθὲν ἐξύβρισε U   16 γεννητὸν UD^C 17 μὲν om. D^R χαρισμάτων D   18 ῥώμην D^C ἀδύνατον D^R 19 δι' ἃ D_2^R ἔχειν ⟨δι'⟩ ὧν conicio   22 δὲ seclusit Tisch.

16—20 ibid. τὸ γὰρ γενητὸν — σταθμᾶται. eadem habet D^R fol. 142r (=D_2^R)

τις πλειόνων μὲν τυγχάνῃ χρεῖος ὤν, ὀλίγα δὲ ὑπ' αἰδοῦς προσιὼν
αἰτῇ, μὴ ταῦθ' ἅ φησι μόνα παρέχωμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἡσυχαζόμενα
ἐκεῖνα, ὧν πρὸς ἀλήθειαν ἐνδεής ἐστιν. ἀλλ' οὐκ ἀπόχρη μόνον πρὸς 148
τελείαν ἀπόλαυσιν τῷ γνωρίμῳ καταλαμβάνειν ὅσα ἂν ὁ διδάσκων
ὑφηγῆται, εἰ μὴ προσγένοιτο καὶ μνήμη· διόπερ ἐπιδεικνυμένη τὸ
φιλόδωρον, ὅτε αὐτὸν πληροῖ ποτίσασα, ὑπισχνεῖται καὶ ταῖς καμήλοις
ὑδρεύσεσθαι, ἃς συμβολικῶς μνήμας εἶναί φαμεν· μηρυκᾶται γὰρ τὸ
ζῷον τὴν τροφὴν ἐπιλεαῖνον, καὶ ὅταν ὀκλάσαν δέξηται βαρύτατον
φόρτον, μετὰ πολλῆς ἄγαν εὐτονίας ἐγείρεται κούφως. οὕτως δὲ καὶ ἡ 149
ψυχὴ τοῦ φιλομαθοῦς, ὅταν ἐπιφορηθῇ τὸ τῶν θεωρημάτων ἄχθος,
ταπεινοτέρα μὲν οὐ γίνεται, διαναστᾶσα δὲ γέγηθεν· ἐκ δὲ τῆς ἐπανα-
πολήσεως καὶ ὥσπερ ἐπιλεάνσεως τῆς πρῶτον καταβληθείσης τροφῆς
περιγίνεται μνήμη τῶν θεωρημάτων. ἰδοῦσα δὲ εὐπαράδεκτον ἀρετῆς 150
⟨τὴν⟩ τοῦ παιδὸς φύσιν ὅλην ἐξεκένωσε τὴν ὑδρίαν εἰς τὸ ποτιστήριον,
τουτέστι τὴν τοῦ διδάσκοντος ἅπασαν ἐπιστήμην εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ
μανθάνοντος. σοφισταὶ μὲν γὰρ ὑπὸ μισθαρνίας ἅμα καὶ φθόνου τὰς
τῶν γνωρίμων κολούοντες φύσεις πολλὰ τῶν ἃ χρὴ λέγειν ἡσυχάζουσι
ταμιευόμενοι τὸν ἀργυρισμὸν εἰσαῦθις ἑαυτοῖς· ἄφθονον δὲ καὶ δωρητικὸν 151
p. 255 M. ἀρετὴ πρᾶγμα, ὡς, τὸ λεγόμενον, χειρὶ καὶ ποδὶ | καὶ πάσῃ δυνάμει μὴ
ὀκνεῖν ὠφελεῖν. ὅσα οὖν ἠπίστατο, καθάπερ εἰς δεξαμενὴν τὴν τοῦ
γνωρίμου προχέασα διάνοιαν ἔρχεται πάλιν ἐπὶ τὸ φρέαρ ἀντλῆσαι, ἐπὶ
τὴν ἀένναον τοῦ θεοῦ σοφίαν, ἵνα καὶ τὰ ⟨παλαιὰ⟩ παγίως ὀχυρώσηται
διὰ μνήμης καὶ ἄλλων καινοτέρων ἐπιστήμαις ποτισθῇ· ἀπερίγραφος
γὰρ ὁ σοφίας θεοῦ πλοῦτος καὶ νέα ἐπὶ παλαιοῖς ἐκφέρων βλαστήματα,
ὡς ἀνηβῶν τε καὶ ἐπακμάζων μηδέποτε λήγειν. διὸ καὶ πάνυ εὐήθεις 152
ὅσοι πρὸς τὸ πέρας ἡστινοσοῦν ἐπιστήμης ἀφικέσθαι διενοήθησαν· τὸ
γὰρ ἐγγὺς εἶναι δόξαν μακρὰν ἄγαν τοῦ τέλους ἀφέστηκεν, ἐπεὶ τέλειος
τῶν γεγονότων οὐδεὶς πρὸς οὐδὲν μάθημα, ἀλλὰ τοσοῦτον ἐνδεῖ, ὅσον

---

4 ἀπόλαυσιν Mang.: ἀνάπαυσιν U 6 ὅταν coni. Holwerda ποτίσασα scripsi: ποταμός U, ποτίμοις Holwerda, ποτισμός Tisch. 7 ὑδρεύσεσθαι Holwerda: ὑδρεύσασθαι U 14 τὴν addidi 17 τῶν ἃ scripsi: τί U, ἃ vel ἅτινα Tisch. 21 προχέασα scripsi: προσχέασα U, προχέουσα Mang. 22 παλαιὰ add. Tisch. 23 ποτίσῃ Cohn 25 τε scripsi: δὲ U 26 ὅσοι] οἳ D 27 ἀφέστηκεν D: ἀφέστηκε U 28 γεγηνότων U

---

7 sqq. cf. locos ad librum De agricultura § 131 allatos 25—34,3 D[K] fol. 261v 262r Φίλωνος ἐκ τοῦ ζ' καὶ η' τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας: πάνυ εὐήθεις οἳ πρὸς τὸ πέρας — ὑφηγητήν.

κομιδῇ νήπιος παῖς ἄρτι τοῦ μανθάνειν ἀρχόμενος πρὸς πολιὸν ἤδη
153 διὰ τὴν ἡλικίαν ἅμα καὶ τὴν τέχνην ὑφηγητήν. (45.) ἐρευνητέον δὲ
τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τὸν μὲν παῖδα ἀπὸ τῆς πηγῆς, τὰς δὲ καμήλους
ἀπὸ τοῦ φρέατος ποτίζει. μήποτ' οὖν τὸ μὲν νᾶμα ταὐτόν, * * *
ὁ τὰς ἐπιστήμας ἄρδων [ὁ] ἱερὸς λόγος, τὸ δὲ φρέαρ συγγενὲς μνήμης·
ἃ γὰρ βύθια ἀπέφηνεν ἤδη, ταῦθ' ὥσπερ ἐκ φρέατος δι' ὑπομνήσεως
154 ἄγεται. τοὺς μὲν οὖν τοιούτους τῆς περὶ τὴν φύσιν εὐμοιρίας ἀποδεκτέον·
εἰσὶ δέ τινες τῶν ἀσκητῶν, οἷς τὴν ἐπ' ἀρετὴν ἄγουσαν ὁδὸν τραχεῖαν
καὶ δυσάντη καὶ χαλεπὴν νομισθεῖσαν τὸ πρῶτον λεωφόρον αὖθις ὁ τὰ
πάντα εὐεργέτης ἀπέδειξε θεὸς εἰς γλυκύτητα τὸ πικρὸν τοῦ πόνου
155 μεταβαλών. ὃν δὲ τρόπον μετέβαλε, σημανοῦμεν· ὅτε ἡμᾶς ἐκ τῆς
Αἰγύπτου, τῶν κατὰ τὸ σῶμα παθῶν, ἐξήγαγε, τὴν ἔρημον ἡδονῆς
ἀτραπὸν ὁδεύοντες ἐν Μέρροις ἐστρατοπεδευόμεθα, χωρίῳ πότιμον μὲν
οὐκ ἔχοντι νᾶμα, πικρὸν δὲ σύμπαν (Exod. 15,23)· ἔτι γὰρ αἱ δι'
ὀφθαλμῶν καὶ ὤτων γαστρός τε αὖ καὶ τῶν μετὰ γαστέρα τέρψεις
156 ἔναυλοί τε ἦσαν καὶ σφόδρα ἐκήλουν ὑπηχοῦσαι. ὁπότ' οὖν διαποζεύ-
γνυσθαι κατὰ τὸ παντελὲς ἐθέλοιμεν, ἀνθεῖλκον ἐπαγόμεναι καὶ περι-
πλεκόμεναι καὶ λιπαρῶς καταγοητεύουσαι, ὥστε πρὸς τὰς συνεχεῖς
τιθασείας αὐτῶν ἐνδόντες πόνῳ μὲν ἠλλοτριούμεθα ὡς πικρῷ πάνυ καὶ
δυσκόλῳ, παλινδρομεῖν δὲ εἰς Αἴγυπτον ἐβουλευόμεθα, τὸν ἀσελγοῦς
καὶ ἀκολάστου βίου ὑπόδρομον, εἰ μὴ θᾶττον ὁ σωτὴρ οἶκτον λαβὼν
καθάπερ ἥδυσμα ξύλον γλυκαῖνον (cf. Exod. 15,25) εἰς τὴν ψυχὴν
157 ἐνέβαλε φιλοπονίαν ἀντὶ μισοπονίας ἐργασάμενος· ᾔδει γάρ, ἅτε
δημιουργὸς ὤν, ὅτι τῶν ὄντων οὐδενός, εἰ μὴ προσγένοιτο σφοδρὸς
| ἔρως, ἔνεστι περιγενέσθαι. ὅσα οὖν ἐπιτηδεύουσιν ἄνθρωποι, δίχα μὲν p. 256 M
οἰκειώσεως τῆς πρὸς αὐτὰ τὸ ἁρμόττον τέλος οὐ λαμβάνει, προσγενομένης
δὲ φιλίας καὶ τῆς πρὸς τὸ ποθούμενον συντήξεως ἄκρως κατορθοῦται.
158 (46.) αὕτη τροφὴ ψυχῆς ἀσκητικῆς, ἥδιστον ἀντὶ πικροῦ τὸ πονεῖν
ὑπολαβεῖν, ἧς οὐχ ἅπασι κοινωνῆσαι θέμις, ἀλλ' οἷς ὁ χρυσοῦς μόσχος,

---

1 πολιὸν D: τὸν U 2 διὰ om. D τὴν τέχνην U: τέχνην D δὲ U: τε V 4 lacuna sic fere explenda: ⟨σοφία θεοῦ, διάφορον δὲ πηγὴ καὶ φρέαρ, ἡ μὲν⟩ 5 ὁ alterum seclusi 6 ἀνέφηνεν Holwerda, ἠφάνιστο conicio 13 Μέροις U, Μερρᾷ Mang. 14 αἱ Mang.: ὁ U 17 ἐπαγόμεναι scripsi: ἐλαυνόμεναι U 19 τιθασσείας U 26 αὐτὰ Holwerda: αὐτὸ U 27 συντεύξεως coni. Mang. 28 αὐτή U 29 χρυσοῦς Tisch.: χρυσὸς U

---

28. 29 D[R] fol. 274r τοῦ αὐτοῦ (Anton. Mel. II 46 col. 1123): αὕτη — ὑπολαμβάνειν.

τὸ Αἰγυπτίων ἀφίδρυμα, τὸ σῶμα, πυρωθὲν καὶ λεανθὲν σπείρεται καθ'
ὕδατος. λέγεται γὰρ ἐν ἱεραῖς βίβλοις, ὅτι „λαβὼν Μωυσῆς τὸν
μόσχον κατέκαυσε πυρὶ καὶ κατήλεσε λεπτὸν καὶ ἔσπειρεν ἐπὶ τὸ ὕδωρ,
καὶ ἐπότισε τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ" (Exod. 32,20). ὁ γὰρ φιλάρετος ὑπὸ 159
τῆς αὐγοειδοῦς τοῦ καλοῦ φαντασίας πυρωθεὶς καταφλέγει τὰς σωματικὰς
ἡδονάς, εἶτα κατακόπτει καὶ ἐπιλεαίνει τῷ ἀπὸ διαιρέσεως λόγῳ
χρώμενος, καὶ διδάσκει τὸν τρόπον τοῦτον ὅτι τῶν σωματικῶν ἀγαθῶν
ἐστιν ὑγίεια ἢ κάλλος ἢ ἡ τῶν αἰσθήσεων ἀκρίβεια ἢ τὸ ὁλόκληρον
μετὰ ἰσχύος καὶ ῥώμης κρατερᾶς, ἅ γε πάντα καὶ τῶν ἐπαράτων καὶ
ἐξαγίστων ἐστὶ κοινά, ὧν, εἴπερ ἦν ἀγαθά, φαῦλος οὐδενὸς οὐδεὶς ἂν
μετεῖχε. ἀλλ' οὗτοι μέν, εἰ καὶ παντάπασι μοχθηροί, ἀλλ' ἄνθρωποί 160
γε ὄντες καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως τοῖς ἀστείοις κεκοινωνηκότες μετέχουσιν
αὐτῶν. νυνὶ δὲ καὶ τῶν θηρίων τὰ ἀτιθασώτατα μᾶλλον τοῖς ἀγαθοῖς
τούτοις, εἰ δὴ ἀγαθὰ πρὸς ἀλήθειάν ἐστιν, ἢ οἱ λογικοὶ κέχρηνται. τίς 161
γὰρ ἂν ἀθλητὴς πρὸς ταύρου δύναμιν ἢ ἐλέφαντος ἀλκὴν ἐξισωθείη;
τίς δ' ἂν δρομεὺς πρὸς σκύλακος ἢ λαγωδαρίου ποδώκειαν; ὁ μὲν γὰρ
ἀνθρώπων ὀξυδερκέστατος πρὸς ἱεράκων ἢ ἀετῶν ὄψιν ἀμβλυωπέστατος.
ἀκοαῖς γε μὴν ἢ ὀσμαῖς πολλῷ τῷ περιόντι τὰ ἄλογα κεκράτηκεν, ὡς
καὶ ὄνος μέν, τὸ δοκοῦν ἐν ζῴοις εἶναι νωθέστατον, κωφὴν ἂν ἀποδεῖξαι
τὴν ἡμετέραν ἀκοὴν ἐλθὼν εἰς ἐπίκρισιν, κύων δὲ περιττὸν ἐν ἀνθρώπῳ
μυκτῆρας μέρος δι' ὑπερβολὴν τοῦ περὶ τὰς ὀσμὰς τάχους· ἐξικνοῦνται
γὰρ ἐπὶ μήκιστον, ὡς ὀφθαλμῶν ἁμιλλᾶσθαι φορᾷ. (47.) καὶ τί δεῖ 162
περὶ ἑκάστου διεξιόντα μακρηγορεῖν; ἤδη γὰρ τοῦτο παρὰ τοῖς δοκιμω-
τάτοις τῶν πάλαι λογίων ὡμολόγηται. οἳ τῶν μὲν ἀλόγων μητέρα τὴν
257 M. φύσιν, ἀνθρώπων δὲ μητρυιὰν | ἔφασαν εἶναι, τὴν κατὰ σῶμα τῶν μὲν
ἀσθένειαν, τῶν δὲ ὑπερβάλλουσαν ἐν ἅπασιν ἰσχὺν κατανοήσαντες.

---

1 Αἰγύπτιον conicio 5 αὐτοειδοῦς U 6 ἐπιλεαίνει Mang.: ἐπελαύνει U ἀπὸ διαιρέσεως U: ἀεὶ διαιρέτῃ coni. Mang., αἰτίῳ διαιρέσεως conicio 7. 8 σωματικῶν ⟨οὐδὲν⟩ ἀγαθόν ἐστιν conicio 9 ἅ γε scripsi: ἀλλά γε U, ἅτινα Mang., ἄλλα τε, ἃ coni. Holwerda, ἅμα γὰρ Cohn 11 μετεῖχε scripsi: μετέχῃ U, μετέχοι coni. Tisch. 13 ἀτιθασσότατα U 15 ἀλκὴν U: ἀρχὴν R 16 λαγωδαρείου U 17 ἱεράκων scripsi (cf. II p. 38,33 M): δορκάδων U 18 ἄλογα Tisch.: ἄλλα U κεκράτηκε U ὡς Mang.: ἢ ὡς U 19 καὶ ὄνος m² in mg., κόνος in textu U ἀποδεῖξαι Holwerda: ἀποδείξῃ U 21 μυκτῆρας U (non μυκτῆρα, ut Tisch. adnot.) 25 μητρυὰν U σῶμα τῶν Holwerda: σωμάτων U, σώματα Mang. 26 τῶν δὲ Mang.: τὴν δὲ U

14—16 R fol. 91v: τίς γὰρ — ποδώκειαν 23 cf. locos a Nordenio collectos in vol. XVIII supplementi annalium philologicorum p. 305.

εἰκότως οὖν κατήλεσε τὸν μόσχον ὁ τεχνίτης, τουτέστιν εἰς μέρη διελὼν τὰ οἷς σῶμα πλεονεκτεῖ πάντα τοῦ πρὸς ἀλήθειαν ἐπέδειξεν ἀγαθοῦ μακρὰν διεστῶτα καὶ μηδὲν τῶν ἐφ' ὕδατος σπειρομένων διαφέροντα.

163 διὸ καὶ τὸν καταλεσθέντα μόσχον ἐπὶ τὸ ὕδωρ λόγος κατέχει σπαρῆναι, τοῦ μηδὲν γνήσιον ἀγαθοῦ φυτὸν ἐν ὕλῃ φθαρτῇ ποτε δύνασθαι βλαστάνειν σύμβολον. ὡς γὰρ εἰς ποταμοῦ ῥεῦμα ἢ θαλάττης καταβληθὲν σπέρμα τὰς ἰδίους οὐκ ἂν ἐπιδείξαιτο δυνάμεις — ἀμήχανον γάρ, εἰ ⟨μὴ⟩ ῥίζαις ὥσπερ ἀγκύραις ἐχυροῦ τινος γῆς μέρους ἅπαξ λαβόμενον ἱδρυθείη, ἢ ἔρνος ἀναβλαστῆσαι, καὶ εἰ μὴ περιμηκέστατον, ἀλλά τοι χαμαίζηλον, ἢ καρποὺς καθ' ὥρας τὰς ἐτησίους ἐνεγκεῖν· φθάνει γὰρ τοὺς σπερματικοὺς ἅπαντας τόνους ἡ τοῦ ὕδατος πολλὴ καὶ βίαιος ἀποκλύσασα φορά —, τὸν αὐτὸν τρόπον ὅσα τοῦ τῆς ψυχῆς ἀγγείου λέγεταί τε καὶ ᾄδεται πλεονεκτήματα πρὶν ὑποστῆναι φθείρεται

164 τῆς σωματικῆς οὐσίας αἰεὶ ῥεούσης. πῶς γὰρ νόσοι καὶ γῆρας καὶ παντελεῖς ἐπεγίνοντο φθοραί, εἰ μὴ συνεχὴς ἦν λόγῳ θεωρητῶν ῥευμάτων ἀπάντλησις; τούτοις οὖν ποτίζειν ἀπαξιοῖ ⟨ὁ⟩ ἱεροφάντης τὴν διάνοιαν ἡμῶν τῷ καταφλέξαι τὰς ἡδονάς, τῷ τὸ σύστημα τῶν σωματικῶν ἀγαθῶν εἰς λεπτὸν καὶ ἀνωφελῆ χοῦν καταλέσαντας ἀναλῦσαι, τῷ ὑπολαβεῖν ὅτι ἐξ οὐδενὸς αὐτῶν ἐβλάστησέ ποτε καὶ ἤνθησε τὸ πρὸς ἀλήθειαν καλόν, ὥσπερ οὐδ' ἐκ σπερμάτων ἃ σπείρεται καθ' ὕδατος.

165 (48.) ταῦροι δὲ καὶ κριοὶ καὶ τράγοι, οὓς Αἴγυπτος διὰ τιμῆς ἔχει, καὶ ὅσα ἄλλα φθαρτῆς ὕλης ἀφιδρύματα, ἀκοῇ μόνον νομίζονται θεοί, πρὸς ἀλήθειαν οὐκ ὄντες, ψευδώνυμοι πάντες. ἁπαλαῖς γὰρ ἔτι ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς οἱ τραγῳδίαν τὸν βίον τύφων ἐρώντων νομίζοντες κεκιβδηλευμένους χαρακτῆρας ἐναπομάττονται, διακόνοις ἀκοαῖς χρώμενοι. ὧν μυθικὸν λῆρον καταχέαντες καὶ μέχρι διανοίας αὐτῶν ἐντήξαντες θεοπλαστεῖν τοὺς τὰ φρονήματα ἄνδρας μὲν μηδέποτε γινομένους ἀεὶ δὲ

---

1 κατηλέησε U 3 μακρὰν Mang.: μακρὰ U 7 ἰδίας v 8 μὴ add. Mang. μέρους Mang.: μέρος U 9 ἱδρυθείη Cohn: ἱδρυνθῆναι U εἰ καὶ conicio 10 τοι U (non τι) 11 φθάνει U: φθείρει Mang. 12 ἀποκλύσασα Diels: προσκλύσαι U, προσκλύσασα Mang. 15 ἐπεγίνοντ' ἂν conicio λόγῳ Holwerda: λόγων U θεωρητῶν U: θεωρητικῶν ὡς Tisch., σπερματικῶν Mang. 16 ἐπάντλησις olim coniciebam ποτίζειν ἀπαξιοῖ m² in mg., propter rasuras legi non potest textus U (οὐκ ἀξιοῖ?) ἀξιοῖ Mang. ὁ add. Tisch. 18 καταλέσαντας Mang.: καταλύσαντας U 20 οὐδ' Holwerda: οὐκ U 24 τύφου γέμοντα conicio, τυφογερόντων coni. Tisch. βίον νομίζοντες, τύφων καὶ ἐρώτων coni. Mang. 25 ἐναπομάττοντες U, corr. Mang. 26 ὧν] τὸν Holwerda αὐτὸν Mang.

θηλυδρίας ὄντας ἠνάγκασαν. ὁ γοῦν μόσχος οὐκ ἐξ ἅπαντος τοῦ 166
258 M. γυναικείου κόσμου κατασκευάζεται, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐνωτίων | αὐτὸ μόνον
(Exod. 32,2), διδάσκοντος ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου ὅτι χειρόκμητος οὐδεὶς
ἐστιν ὄψει καὶ πρὸς ἀλήθειαν θεός, ἀλλ' ἀκοῇ καὶ τῷ νομίζεσθαι, καὶ
ἀκοῇ μέντοι γυναικός, οὐκ ἀνδρός· ἐκνενευρισμένης γὰρ ἔργον καὶ
ἐκτεθηλυμμένης τῷ ὄντι ψυχῆς τοὺς τοιούτους ὕθλους παραδέχεσθαι.
τὸ δὲ πρὸς ἀλήθειαν ὂν οὐ δι' ὤτων μόνον, ἀλλὰ τοῖς διανοίας ὄμμασιν 167
ἐκ τῶν κατὰ τὸν κόσμον δυνάμεων καὶ ἐκ τῆς συνεχοῦς καὶ ἀπαύστου
τῶν ἀμυθήτων ἔργων φορᾶς κατανοεῖσθαί τε καὶ γνωρίζεσθαι συμβέβηκε.
διόπερ ἐν ᾠδῇ μείζονι λέγεται ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· „ἴδετε ἴδετε,
ὅτι ἐγώ εἰμι" (Deut. 33,39). τοῦ ὄντως ὄντος ἐναργείᾳ μᾶλλον [ἀντι-]
καταλαμβανομένου ἢ λόγων ἀποδείξει συνισταμένου. τὸ δ' ὁρατὸν 168
εἶναι τὸ ὂν οὐ κυριολογεῖται, κατάχρησις δ' ἐστὶν ἐφ' ἑκάστην αὐτοῦ
τῶν δυνάμεων ἀναφερομένου. καὶ γὰρ νῦν οὔ φησιν· ἴδετε ἐμέ —
ἀμήχανον γὰρ τὸν κατὰ τὸ εἶναι θεὸν ὑπὸ γενέσεως τὸ παράπαν
κατανοηθῆναι —, ἀλλ' ὅτι ἐγώ εἰμι ἴδετε, τουτέστι τὴν ἐμὴν ὕπαρξιν
θεάσασθε. ἀνθρώπου γὰρ ἐξαρκεῖ λογισμῷ μέχρι τοῦ καταμαθεῖν ὅτι
ἔστι τε καὶ ὑπάρχει τὸ τῶν ὅλων αἴτιον προελθεῖν· περαιτέρω δὲ
σπουδάζειν τρέπεσθαι, ὡς περὶ οὐσίας ἢ ποιότητος ζητεῖν, ὠγύγιός τις
ἠλιθιότης. οὐδὲ γὰρ Μωυσῇ τῷ πανσόφῳ κατένευσεν ὁ θεὸς τοῦτό γε, 169
καίτοι γε μυρίας ποιησαμένῳ δεήσεις, ἀλλὰ χρησμὸς ἐξέπεσεν αὐτῷ, ὅτι
„τὰ μὲν ὀπίσω θεάσῃ, τὸ δὲ πρόσωπον οὐκ ὄψει" (Exod. 33,23)·
τοῦτο δ' ἦν· πάνθ' ὅσα μετὰ τὸν θεὸν τῷ σπουδαίῳ καταληπτά, αὐτὸς
δὲ μόνος ἀκατάληπτος· ἀκατάληπτός γε ἐκ τῆς ἀντικρὺς καὶ κατ'
εὐθυωρίαν προσβολῆς — διὰ γὰρ ταύτης οἷος ἦν ἐμηνύετ' ἄν —, ἐκ
δὲ τῶν ἑπομένων καὶ ἀκολούθων δυνάμεων ⟨καταληπτός⟩· αὗται γὰρ
οὐ τὴν οὐσίαν, τὴν δ' ὕπαρξιν ἐκ τῶν ἀποτελουμένων αὐτῷ παριστᾶσι.

(49.) Γεννήσας τοίνυν ὁ νοῦς ἀρχὴν σπουδαίας διαθέσεως καὶ ἀρετῆς 170
τινα πρῶτον τρόπον τὸν Σήθ, τὸν ποτισμόν, ἐπινεανιεύεται καλὴν καὶ
ὁσίαν νεανιείαν. φησὶ γάρ· „ἐξανέστησέ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον

---

3 χειρόκμητον οὐδὲν conicio 6 ἐκτεθηλυμμένης scripsi: ἐκτεθηλυμένης U
7 ὤτων, ἀλλὰ μόνοις τοῖς conicio 11 ἐν ἀργίᾳ U ἀντι seclusit Cohn
14 ἀναφερομένη coni. Mang. 18 τε Mang.: τι U 19 τρέπεσθαι] φέρεσθαι coni. Mang. περιουσίας U ὠγύγιός U, ὡς διωλύγιός coni. Mang.
24 γε scripsi: δὲ U 25 εὐθυωρίαν Mang.: εὐθὺ θεωρίαν U 26 καταληπτός addidi 27 οὐσίαν Mang.: ἰδέαν U αὐτῷ scripsi: αὐτοῖς U
29 πρῶτον τρόπον] πρωτόγονον conicio 30 ἐξανέστησε ex LXX Mang.: ἐξανέστησας U

ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάιν" (Gen. 4,25). ἐξητασμένως γὰρ καὶ
περιττῶς εἴρηται τὸ μηδὲν τῶν θείων σπερμάτων χαμαὶ πίπτειν, ἅπαντα
171 δὲ εἰς τὸ ἄνω χωρεῖν ἀπὸ τῶν περιγείων ἐξανιστάμενα. τὰ μὲν γὰρ
ὑπὸ τῶν θνητῶν καταβαλλόμενα σπέρματα πρὸς ζῴων | ἢ φυτῶν γένεσιν p. 259 M.
οὐ πάντα τελεσιουργεῖται, ἀγαπητὸν δ' εἰ μὴ τὰ φθειρόμενα πλείω τῶν
διαμενόντων ἐστί· σπείρει δ' ὁ θεὸς ἐν ψυχαῖς ἀτελὲς οὐδέν, ἀλλ'
οὕτως καίρια καὶ τέλεια, ὡς εὐθὺς ἐπιφέρεσθαι τὴν τῶν ἰδίων καρπῶν
172 πληθὺν ἕκαστον. (50.) τὸν δὲ Σὴθ σπέρμα ἕτερον εἰπὼν ἀναβλαστῆσαι,
ὁποτέρου ἕτερον οὐ δεδήλωκε. ἆρά γε τοῦ δολοφονηθέντος Ἄβελ ἢ
τοῦ κτείναντος Κάιν; ἀλλὰ μήποτε ἑκατέρου διαφέρει τὸ γέννημα, τοῦ
μὲν Κάιν ὡς ἐχθρόν — δίψα γὰρ ἀρετῆς αὐτομολούσῃ κακίᾳ πολεμιώ-
τατον —, τοῦ δὲ Ἄβελ ὡς φίλον καὶ συγγενές· ἕτερον γάρ, οὐ μὴν
ἀλλότριον, τὸ ἄρτι ἀρχόμενον τοῦ τελείου καὶ τὸ πρὸς γένεσιν τοῦ πρὸς
173 τὸ ἀγένητον. διὰ τοῦθ' ὁ μὲν Ἄβελ τὸ θνητὸν ἀπολιπὼν πρὸς τὴν
ἀμείνω φύσιν μεταναστὰς οἴχεται, ὁ δὲ Σὴθ ἅτε σπέρμα ὢν ἀνθρωπίνης
ἀρετῆς οὐδέποτε τὸ ἀνθρώπων ἀπολείψει γένος, ἀλλὰ πρώτην μὲν
παραύξησιν ἄχρι δεκάδος ἀριθμοῦ τελείου λήψεται, καθ' ἣν ὁ δίκαιος
Νῶε συνίσταται, δευτέραν δὲ καὶ ἀμείνω τὴν ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ
Σὴμ εἰς ἑτέραν δεκάδα τελευτῶσαν, ἧς Ἀβραὰμ ὁ πιστὸς ἐπώνυμος,
τρίτην δὲ καὶ τελεωτέραν δεκάδος ἑβδομάδα ἀπὸ τούτου μέχρι Μωυσῆ
τοῦ πάντα σοφοῦ παρήκουσαν· ἕβδομος γὰρ ἀπὸ Ἀβραὰμ οὗτός ἐστιν,
οὐκέτι κατὰ τὸν ἔξω τῶν ἁγίων κύκλον οἷα μύστης εἱλούμενος, ἀλλ'
174 ὥσπερ ἱεροφάντης ἐν τοῖς ἀδύτοις ποιούμενος τὰς διατριβάς. (51.) σκόπει
δὲ τάς τε πρὸς βελτίωσιν ἐπιδόσεις τῆς ἀπλήστου καὶ ἀκορέστου τῶν
καλῶν ψυχῆς καὶ τὸν ἀπερίγραφον τοῦ θεοῦ πλοῦτον, ὃς ἄλλοις ἀρχὰς
τὰ ἑτέρων δεδώρηται τέλη. τὸ μὲν γὰρ πέρας τῆς κατὰ Σὴθ ἐπιστήμης
ἀρχὴ τοῦ δικαίου γέγονε Νῶε, τὴν δὲ τούτου τελείωσιν Ἀβραὰμ ἄρχεται
παιδεύεσθαι, ἡ δὲ ἀκροτάτη τοῦδε σοφία Μωυσέως ἐστὶν ἄσκησις ἡ
175 πρώτη. τοῦ δὲ ἀνωσμένου καὶ κλιθέντος ὑπὸ ψυχῆς ἀσθενείας Λὼτ
αἱ δύο θυγατέρες, βουλὴ καὶ συγκατάθεσις, ἐκ τοῦ νοῦ τοῦ πατρὸς
αὐτῶν ἐθέλουσι παιδοποιεῖσθαι (Gen. 19,32), μαχόμεναι τῷ λέγοντι·
„ἐξανέστησέ μοι ὁ θεός". ὃ γὰρ ἐκείνῳ τὸ ὄν, τοῦθ' αὐταῖς φασι τὸν

1 γὰρ] ἄγαν conicio 3 τὸ ἄνω U (non τὸν ἄνω) 4 ζῴων Mang.: ζωὴν U
10 διαφέρῃ U 14 ἀγέννητον U 16 πρώτην U (non πρῶτον) 19 Σὴμ εἰς Tisch.:
ἡμεῖς U 22 τὸν Mang.: τὸ U 24 ἐπιδόσεις scripsi: ἐπιτάσεις U 27 δικαίου
Mang.: δίκαιος U 28 αὔξησις coni. Mang. 29 ἀνεωσμένου conicio 31 αὐ-
τῶν U 32 τοῦτ' αὐταῖς U

νοῦν περιποιεῖσθαι δύνασθαι, μεθυούσης καὶ παραφόρου ψυχῆς δόγμα
εἰσηγούμεναι· νήφοντος μὲν γὰρ ἔργον λογισμοῦ καὶ ⟨σώφρονος⟩ τὸν
θεὸν ὁμολογεῖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦ παντός, πίπτοντος δ' ὑπὸ
μέθης καὶ παροινίας ἑαυτὸν ἑκάστου τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων εἶναι
δημιουργόν. πρότερον οὖν αἱ κακαὶ γνῶμαι εἰς ὁμιλίαν οὐκ ἀφίξονται 176
τῷ πατρί, πρὶν ἐπιφορῆσαι τὸν ἀφροσύνης πολὺν ἄκρατον καὶ εἴ τι
p. 260 M. συνετὸν ἦν ἐν αὐτῷ κατακλύσαι. γέγραπται | γὰρ ὅτι „ἐπότισαν τὸν
πατέρα οἶνον“ (Gen. 19,33)· ὥσθ' ὁπότε μὴ ποτίζουσιν, ὑπὸ νήφοντος
οὐδέποτε δέξονται σπορὰν ἔννομον, ὅταν δ' ὑποβεβρεγμένος κραιπαλᾷ,
κυοφορήσουσι καὶ ἐπιμέμπτοις μὲν ὠδῖσιν, ἐπαράτοις δὲ ταῖς γοναῖς
χρήσονται. (52.) διὸ καὶ Μωυσῆς τὴν ἀσεβῆ καὶ ἄναγνον αὐτῶν 177
σπορὰν συλλόγου θείου παντὸς ἀπεσχοίνισε· λέγει γάρ· „Ἀμμανῖται
καὶ Μωαβῖται οὐκ εἰσελεύσονται εἰς ἐκκλησίαν κυρίου“ (Deut. 23,2).
οὗτοι δ' εἰσὶν ἔγγονοι τῶν Λὼτ θυγατέρων, ὑπολαβόντες ἐξ αἰσθήσεως
καὶ νοῦ, ἄρρενός τε καὶ θήλεος, ὥσπερ ὑπὸ πατρὸς καὶ μητρὸς πάντα
γεννᾶσθαι, τοῦτο πρὸς ἀλήθειαν γενέσεως αἴτιον ὑπειληφότες. ἡμεῖς 178
μέντοι καὶ ἐὰν δεξώμεθά ποτε τὴν τροπὴν ταύτην, [καὶ] ὥσπερ ἐκ
κλύδωνος ἀνανηξάμενοι λαβώμεθα μετανοίας, ἐχυροῦ καὶ σωτηρίου
πράγματος, καὶ μὴ πρότερον μεθώμεθα ἢ κατὰ τὸ παντελὲς τὸ κυμαῖνον
πέλαγος, τὴν φορὰν τῆς τροπῆς, διεκδῦναι. καθὰ καὶ Ῥαχὴλ πρότερον 179
αἰτησαμένη τὸν νοῦν ὡς αἴτιον τοῦ ποιεῖν ἔκγονα καὶ ἀκούσασα· „μὴ
ἀντὶ θεοῦ ἐγώ εἰμι“; (Gen. 30,2) προσέσχε τε τῷ λεχθέντι καὶ
μαθοῦσα παλινῳδίαν ἱερωτάτην ἐποίησε· γέγραπται γὰρ Ῥαχὴλ παλι-
νῳδία, θεοφιλὴς εὐχή· „προσθέτω μοι ὁ θεὸς υἱὸν ἕτερον“ (Gen.
30,24), ἣν οὐδενὶ τῶν ἀφρόνων ἔξεστι ποιήσασθαι τὴν ἴδιον ἡδονὴν
αὐτὸ μόνον θηρωμένων, τὰ δ' ἄλλα πλατὺν γέλωτα καὶ χλεύην
νομιζόντων. (53.) χορηγὸς δ' ἐστὶ τούτου τοῦ δόγματος ὁ τοῦ δερμα- 180
τίνου Ἢρ συγγενὴς Αὐνάν. „γνοὺς“ γάρ φησιν „οὗτος ὅτι οὐκ αὐτῷ
ἔσται τὸ σπέρμα, ὅταν εἰσῆλθε πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ, ἐξέχει
τοῦτο ἐπὶ τὴν γῆν“ (Gen. 38,9) φιλαυτίας καὶ φιληδονίας ὑπερβεβηκὼς
τοὺς ὅρους. οὐκοῦν εἴποιμ' ἂν αὐτῷ· εἰ τὸ ἴδιον πορίζεις λυσιτελές, 181

---

2 σώφρονος addidi 7 κατακλύσαι scripsi: καταλύσαι U 9 ὑποβε-βρεγμένος U (Mang.) (non ὑποβεβρεγκὸς ut Tisch. adnot.) 10 ⟨ταῖς⟩ ὠδῖσιν conicio 11 αὐτῶν U (non αὐτοῦ) 12 πάντως conicio 14 ἔκγονοι conicio αἰσθήσεων U, corr. Mang. 16 ταῦτα et αἴτια coni. Cohn ὑπειληφότας U, corr. Mang. 17 τροφὴν U, corr. Mang. καὶ seclusi 26 μόνον θηρωμένων scripsi: μόνο ras. 2 litt. ηρωμένων U, μόνον τεθηρωμένων v χλεύην Mang.: χλόην U 28 ἦρ U αὐνᾶν U 31 οὐκοῦν Tisch.: οὐκ ἂν U

πάνθ' ὅσα ἄριστα καταλύσεις, ἐὰν μηδὲν ἐξ αὐτῶν ὠφεληθῇς, τιμὰς
γονέων, ἐπιμέλειαν γυναικός, παίδων ἀγωγάς, χρήσεις ἀμέμπτους οἰκετῶν,
ἐπιτροπὴν οἰκίας, πόλεως προστασίαν, βεβαίωσιν νόμων, φυλακὴν ἐθῶν,
τὴν πρὸς πρεσβυτέρους αἰδῶ, τὴν πρὸς τοὺς τετελευτηκότας εὐφημίαν,
τὴν πρὸς τοὺς ζῶντας κοινωνίαν, τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἐν λόγοις καὶ
ἔργοις εὐσέβειαν; ἀνατρέπεις γὰρ καὶ ἐκχεῖς πάντα ταῦτα, σπείρων
σεαυτῷ καὶ τιθηνούμενος τὴν | γάστριν καὶ ἀκόλαστον καὶ ἀρχὴν κακῶν p. 261 M.
182 ἁπάντων ἡδονήν. (54.) ἀφ' ἧς ἐξαναστὰς ὁ ἱερεὺς καὶ θεραπευτὴς
τοῦ μόνου καλοῦ Φινεές, ὁ τῶν σωματικῶν στομίων καὶ τρημάτων
δίοπος, ὡς μηδὲν αὐτῶν διαμαρτάνον ἐξυβρίζειν — ἑρμηνεύεται γὰρ
στόματος φιμός —, λαβὼν τὸν σειρομάστην, τουτέστι μαστεύσας καὶ
ἀναζητήσας τὴν τῶν ὄντων φύσιν καὶ μηδὲν σεμνότερον ἀρετῆς ἀνευρὼν
κατεκέντει καὶ ἀνῄρει τῷ λόγῳ τὴν μισάρετον καὶ φιλήδονον γένεσιν
καὶ τοὺς τόπους, ἐξ ὧν ἐβλάστησαν αἱ παράσημοι καὶ παράκοποι χλιδαί
183 τε καὶ θρύψεις. ὁ γὰρ νόμος ⟨φησὶν⟩ ὅτι διὰ τῆς μήτρας ἐξεκέντησε
τὴν γυναῖκα (Num. 25,7.8). οὕτως οὖν καταπαύσας μὲν τὴν ἐν αὑτῷ
στάσιν καὶ τὴν ἴδιον ἀποστραφεὶς ἡδονήν, ζηλώσας τὸν θεοῦ τοῦ
πρώτου καὶ μόνου ζῆλον, ἄθλων τοῖς μεγίστοις δυσὶ τετίμηται καὶ
κατέστεπται, εἰρήνῃ καὶ ἱερωσύνῃ· τῇ μέν, * * * ὅτι ἀδελφόν ἐστιν
184 εἰρήνῃ καὶ ὄνομα καὶ ἔργον. τὴν γὰρ ἱερωμένην διάνοιαν λειτουργὸν
καὶ θεραπευτρίδα οὖσαν αὐτοῦ πάνθ' οἷς ὁ δεσπότης χαίρει πράττειν
ἀνάγκη· χαίρει δὲ εὐνομίας καὶ εὐσταθείας βεβαιώσει, πολέμων δὲ καὶ
στάσεων ἀνατροπῇ, οὐχὶ τῶνδε μόνων οὓς αἱ πόλεις ποιοῦνται πρὸς
ἀλλήλας, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ ψυχήν· μείζονες δ' εἰσὶν οὗτοι καὶ
χαλεπώτεροι, ἅτε καὶ τὸ θειότερον τῶν ἐν ἡμῖν λογισμὸν αἰκιζόμενοι,
τῶν ὅπλων ἄχρι τῆς σωμάτων καὶ χρημάτων ζημίας προερχομένων,
185 ψυχὴν δὲ ὑγιαίνουσαν μηδέποτε βλάψαι δυναμένων. διόπερ ὀρθῶς ἂν
αἱ πόλεις ἐποίησαν, πρὶν ὅπλα καὶ μηχανήματα ἀντεπιφέρειν ἀλλήλαις

---

1 ὠφεληθῇς scripsi: ὠφελῆσαι U, ὠφέλησαι Tisch., ὠφελήσῃ Holwerda τιμὴν coni. Mang. 3 ἐθῶν Mang.: ἐθνῶν U 4 πρὸς ⟨τοὺς⟩ conicio 6 ἐκχεῖς Richter: ἔχεις U, οὐκ ἔχεις m² mg. U 8 ἀφ'] καθ' conicio 9 ῥημάτων Mang. 10 δι' ὀπὸς U 15 φησὶν add. Mang. 16 οὗτος coni. Mang. καταπαύσας Mang.: κατακαύσας U αὐτῷ U 19 ex libri De ebrietate § 75 lacunam sic fere expleo ὅτι τὸν ἐν ψυχῇ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐμφύλιον πόλεμον κατέλυσε, τῇ δὲ ἱερωσύνῃ 21 αὐτοῦ] τοῦ θεοῦ conicio 23 ἀνατροπαὶ U τῶν δαιμόνων U 25 θειότατον coni. Mang. τῶν U: τὸν Mang. λογισμὸν U (non λογισμῶν) 26 ante ὅπλων add. ἐν ἡμῖν U, μὲν Richter fort. αὐτὸ μόνον add. 28 ἄλλοις coni. Mang.

ἐπ' ἀνδραποδισμῷ καὶ ἀναστάσει παντελεῖ, τῶν πολιτῶν ἕκαστον ἀναπείσασαι τὴν ἐν αὐτῷ μεγάλην καὶ πολλὴν καὶ συνεχῆ στάσιν καταλῦσαι· αὕτη μὲν γὰρ πολέμων, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἁπάντων ἀρχέτυπόν ἐστιν, ἧς ἀναιρεθείσης οὐδ' οἱ κατὰ μίμησιν ἔτι συνιστάμενοι γενήσονται, βαθείας δὲ εἰρήνης χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν σχήσει τὸ ἀνθρώπων γένος ὑπὸ νόμου φύσεως διδασκόμενον, ἀρετῆς, θεὸν τιμᾶν καὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ περιέχεσθαι· πηγὴ γὰρ εὐδαιμονίας καὶ βίου μακραίωνος ἧδε.

3 καταλῦσαι scripsi: καταγήσαι U, καταπαῦσαι Tisch. αὐτῇ U 5 σχήσει Mang.: σχήσειν U 6 ἀρετῆς fort. corruptum (συνεχῶς?), δι' ἀρετῆς Tisch., αὐτῆς coni. Diels τιμᾶν U: τιμῆσαι Tisch.

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΓΙΓΑΝΤΩΝ

1 (1.) „Καὶ δὴ ἐγένετο, ἡνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι p. 262 ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς“ (Gen. 6, 1). ἄξιον οἶμαι διαπορῆσαι, διὰ τί μετὰ τὴν Νῶε καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ γένεσιν εἰς πολυανθρωπίαν ἐπιδίδωσιν ἡμῶν τὸ γένος. ἀλλ' ἴσως οὐ χαλεπὸν ἀποδοῦναι τὴν αἰτίαν· ἀεὶ γὰρ ἐπειδὰν τὸ σπάνιον φανῇ, πάμπολυ τὸ
2 ἐναντίον εὑρίσκεται. ἑνὸς οὖν εὐφυΐα τὴν περὶ μυρίους διαδείκνυσιν ἀφυΐαν, καὶ τὰ τεχνικὰ μέντοι καὶ ἐπιστημονικὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ καλὰ ὄντα ὀλίγα τὴν τῶν ἀτέχνων καὶ ἀνεπιστημόνων καὶ ἀδίκων καὶ συνόλως
3 φαύλων ἄπειρον ὅσην πληθὺν ἐπεσκιασμένην ἀποφαίνει. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ἐν τῷ παντὶ ἥλιος εἷς ὢν τὸ μυρίον καὶ βαθὺ σκότος κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν κεχυμένον ἐπιλάμψας ἀνασκίδνησιν; εἰκότως οὖν καὶ ἡ τοῦ δικαίου Νῶε γένεσις καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ τοὺς ἀδίκους πολλοὺς διασυνίστησι· τῷ γὰρ ἐναντίῳ τὰ ἐναντία πέφυκέ πως μάλιστα γνωρίζεσθαι.
4 ἄδικος δὲ οὐδεὶς ἄρρενα γενεὰν ἐν ψυχῇ σπείρει τὸ παράπαν, ἀλλὰ θηλυγονοῦσιν ἐκ φύσεως ἄνανδροι καὶ κατεαγότες καὶ θηλυδρίαι τὰ φρονήματα, δένδρον οὐδὲν ἀρετῆς, οὗ καλοὺς καὶ γενναίους ἐξ ἀνάγκης ἔδει τοὺς καρποὺς γενέσθαι, πάντα δὲ κακίας καὶ παθῶν, ὧν γυναικώδεις

φίλωνος περὶ γιγάντων MAH, φίλωνος ἰουδαίου σοφοῦ περὶ γιγάντων λόγος η' U, τοῦ αὐτοῦ περὶ γιγάντων P 1 πολλοὶ γίνεσθαι] πληθύνεσθαι U 5 τι σπάνιον coni. Cohn σπάνιον ⟨ἀγαθὸν⟩ conicio 6 ἀνευρίσκεται U οὖν] τοῦ ἐν U διαδείκνυσιν] δεικνύντος U 7 τὰ om. U καὶ ἀγαθὰ καὶ om. U 9 ἀπαῖρον U ὅσην scripsi: ὅσον codd., corr. in οὖσαν H πλῆθος U ἀπεσκιασμένην HP, ταῖς κακίαις μενηγὸς (sic!) U 11 θάλασσαν U ἀποσκίδνησιν U καὶ om. U 12 υἱῶν] μερῶν U 13 τὸ ἐναντίον conicio 16 νοήματα L δένδρον U: ὧν ἄρα δένδρον M, ὧν ἄρα AP, ὡς ἄρα H, ὄντες, δένδρον coni. Diels οὗ MH: οὐ AUP 17 παθῶν] καρπῶν U 17. 43,1 ὧν αἱ γυναικώδεις εἰσὶ βλάσται U

αἱ βλάσται, φυτεύσαντες· οὗ χάριν θυγατέρας οἱ ἄνθρωποι οὗτοι γεννῆσαι 5
λέγονται, υἱὸν δὲ οὐδεὶς αὐτῶν. ἐπεὶ γὰρ ὁ δίκαιος ἀρρενογονεῖ Νῶε
τέλειον καὶ ὀρθὸν λόγον καὶ ἄρρενα ὄντως μετιών, θηλυτόκος ἡ κατὰ
p. 263 M. τοὺς πολλοὺς ἀδικία πάντως | ἀναφαίνεται· ἀμήχανον γὰρ τὰ αὐτὰ πρὸς
τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ μὴ τὰ ἐναντία πάλιν γενέσθαι.
(2.) „Ἰδόντες δὲ οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, 6
ὅτι καλαί εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο“
(Gen. 6,2). οὓς ἄλλοι φιλόσοφοι δαίμονας, ἀγγέλους Μωυσῆς εἴωθεν
ὀνομάζειν· ψυχαὶ δ' εἰσὶ κατὰ τὸν ἀέρα πετόμεναι. καὶ μηδεὶς ὑπολάβῃ 7
μῦθον εἶναι τὸ εἰρημένον· ἀνάγκη γὰρ ὅλον δι' ὅλων τὸν κόσμον
ἐψυχῶσθαι, τῶν πρώτων καὶ στοιχειωδῶν μερῶν ἑκάστου τὰ οἰκεῖα καὶ
πρόσφορα ζῷα περιέχοντος, γῆς μὲν τὰ χερσαῖα, θαλάττης δὲ καὶ
ποταμῶν τὰ ἔνυδρα, πυρὸς δὲ τὰ πυρίγονα — λόγος δὲ ἔχει ταῦτα κατὰ
Μακεδονίαν μάλιστα γίνεσθαι —, οὐρανοῦ δὲ τοὺς ἀστέρας. καὶ γὰρ 8
οὗτοι ψυχαὶ ὅλαι δι' ὅλων ἀκήρατοί τε καὶ θεῖαι, παρὸ καὶ κύκλῳ
κινοῦνται τὴν συγγενεστάτην νῷ κίνησιν· νοῦς γὰρ ἕκαστος αὐτῶν
ἀκραιφνέστατος. ἔστιν οὖν ἀναγκαῖον καὶ τὸν ἀέρα ζῴων πεπληρῶσθαι·
ταῦτα δὲ ἡμῖν ἐστιν ἀόρατα, ὅτιπερ καὶ αὐτὸς οὐχ ὁρατὸς αἰσθήσει.
ἀλλ' οὐ παρ' ὅσον ἀδύνατος ἡ ὄψις ψυχῶν φαντασιωθῆναι τύπους, διὰ 9
τοῦτ' οὐκ εἰσιν ἐν ἀέρι ψυχαί, καταλαμβάνεσθαι δ' αὐτὰς ἀναγκαῖον
ὑπὸ νοῦ, ἵνα πρὸς τῶν ὁμοίων τὸ ὅμοιον θεωρῆται. ἐπεὶ καὶ τί φήσομεν;
πάνθ' ὅσα χερσαῖα καὶ ἔνυδρα οὐκ ἀέρι καὶ πνεύματι ζῇ; τί δέ; οὐκ 10
ἀέρος κακωθέντος τὰ λοιμικὰ συνίστασθαι παθήματα φιλεῖ, ὡς ἂν αἰτίου
τῆς ψυχώσεως ἑκάστοις; τί δέ; ὁπότε ἀπήμων καὶ ἀβλαβὴς εἴη, ὁποῖον
ἐν ταῖς βορείοις μάλιστα αὔραις εἴωθε γίνεσθαι, οὐ καθαρωτέρου
σπῶντα τοῦ πνεύματος πρὸς πλείονα καὶ κραταιοτέραν διαμονὴν ἐπιδί-
δωσιν; ἆρ' οὖν εἰκὸς δι' οὗ τὰ ἄλλα, ἔνυδρά τε καὶ χερσαῖα, ἐψύχωται, 11
ἔρημον εἶναι ἢ ψυχῶν ἀμοιρεῖν; τοὐναντίον μὲν οὖν, εἰ καὶ τὰ ἄλλα

1 θυγατέρας post οὗτοι transpos. A 2 υἱῶν A 3 θηλυτόκος AUH^2: θηλυκοτόκος MH^{1}P 4 τοὺς om. A 5 ἔμπαλιν coni. Mang. γενέσθαι MAP, mg. H: ἰδέσθαι text. H, γεννᾶσθαι U 8 οἱ ἄλλοι U Μωυσῆς ἀγγέλους U Μωσῆς MAHP 9 ποτώμεναι H^{1}P μήτις U ὑπολάβοι A 10 εἶναι τὸ evanida in U, τὸ fort. deest. 11 ἐμψυχῶσθαι H^{1}L 15 ὅλοι A ὅλαι δι' om. U παρ' ὃ AUP 18 εἰσιν H 19 οὐ] οὐδὲ PH^1 20 ἐν om. H^{1}P 21 πρὸς τοῦ ὁμοίου conicio καὶ eras. H φήσωμεν U ut vid. 23 φιλίως ἀναιτίου U 24 ὁποῖος conicio 25 ταῖς] τοῖς H 26 πνεύματος] πατρὸς L ⟨πάντα⟩ πρὸς conicio πλείω A 28 ἔρημον εἶναι ἢ U: om. ceteri τὸ ἐναντίον A

πάντα ζῴων ἄγονα ἦν, μόνος ἀὴρ ὤφειλε ζῳοτοκῆσαι τὰ ψυχῆς κατ'
12 ἐξαίρετον χάριν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ σπέρματα λαβών. (3.) τῶν οὖν
ψυχῶν αἱ μὲν πρὸς σώματα κατέβησαν, αἱ δὲ | οὐδενὶ τῶν γῆς μορίων p. 264 M.
ἠξίωσάν ποτε συνενεχθῆναι. ταύταις ἀφιερωθείσαις καὶ τῆς τοῦ πατρὸς
θεραπείας περιεχομέναις ὑπηρέτισι καὶ διακόνοις ὁ δημιουργὸς εἴωθε
13 χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν θνητῶν ἐπιστασίαν. ἐκεῖναι δ' ὥσπερ εἰς ποταμὸν
τὸ σῶμα καταβᾶσαι ποτὲ μὲν ὑπὸ συρμοῦ δίνης βιαιοτάτης ἁρπασθεῖσαι
κατεπόθησαν, ποτὲ δὲ πρὸς τὴν φορὰν ἀντισχεῖν δυνηθεῖσαι τὸ μὲν
14 πρῶτον ἀνενήξαντο, εἶτα ὅθεν ὥρμησαν, ἐκεῖσε πάλιν ἀνέπτησαν. αὗται
μὲν οὖν εἰσι ψυχαὶ τῶν ἀνόθως φιλοσοφησάντων, ἐξ ἀρχῆς ἄχρι
τέλους μελετῶσαι τὸν μετὰ σωμάτων ἀποθνήσκειν βίον, ἵνα τῆς ἀσωμάτου
15 καὶ ἀφθάρτου παρὰ τῷ ἀγενήτῳ καὶ ἀφθάρτῳ ζωῆς μεταλάχωσιν. αἱ δὲ
καταποντωθεῖσαι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὅσοι σοφίας ἠλόγησαν ἐκδόντες
ἀστάτοις καὶ τυχηροῖς πράγμασιν ἑαυτούς, ὧν οὐδὲν εἰς τὸ κράτιστον
τῶν ἐν ἡμῖν, ψυχὴν ἢ νοῦν, ἀναφέρεται, πάντα δὲ ἐπὶ τὸν συμφυᾶ
νεκρὸν ἡμῶν, τὸ σῶμα, ἢ ἐπὶ τὰ ἀψυχότερα τούτου, δόξαν λέγω καὶ
χρήματα καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς καὶ ὅσα ἄλλα ὑπὸ τῶν μὴ τεθεαμένων
τὰ πρὸς ἀλήθειαν καλὰ ἀπάτῃ ψευδοῦς δόξης ἀναπλάττεται ἢ ζωγραφεῖται.
16 (4.) ψυχὰς οὖν καὶ δαίμονας καὶ ἀγγέλους ὀνόματα μὲν διαφέροντα, ἓν
δὲ καὶ ταὐτὸν ὑποκείμενον διανοηθεὶς ἄχθος βαρύτατον ἀποθήσῃ δεισι-

---

1 ὦ φίλε U 2 post λαβὼν add. ἀθανάτου ψυχάς U 3 τὰ σώματα A 4 ἠξιώθησαν U ταύταις codd.: αἷς Mang. 5 περιεχομέναις UH²: περιεχομέναις αἷς MAH¹P 6 ἐπιστασίαν scripsi: ἐπίστασιν MAUP, σύστασιν H 7 ποτὲ MAUE: τοτὲ HP δείνης U 8 ποτὲ MAUPE: τοτὲ H 9 ὥρμησαν MAH¹P: ὡρμήθησαν UH²E ἀνέπτησαν E: ἀπέπτησαν ceteri 10 ἀνόθως Mang.: ἄνωθέν πως MAHP, ἄνωθεν εὐσθενῶς UE 11 τὸν] τῶν A ἀποθνήσκει A 12 ἀγενήτω Hbr: ἀγεννήτω ceteri 13 καταποντωθεῖσαι MAHP: καταποθεῖσαι UE, καταποντισθεῖσαι L 14 πνεύμασιν H οὐδεὶς τὸ U 14. 15 τὸ—ἡμῖν om. E 15 τῶν ἐν ἡμῖν om. U δ' U 16 ψυχρότερα A 17 ὑπὸ MAHE: ἀπὸ UP 18 τὰ om. HP 19 οὖν δαίμονας HP ὀνόματι μὲν διαφέροντας E 20 ἀποθήσῃ H: ἀποθήσει MAP, ἀποθήσεις UE

---

2 sqq. *Origenes Contra Celsum V 55 p. 620:* καὶ τῶν πρὸ ἡμῶν τις ταῦτα ἀνήγαγεν εἰς τὸν περὶ ψυχῶν λόγον ἐν ἐπιθυμίᾳ γενομένων τοῦ ἐν σώματι ἀνθρώπων βίου, ἅπερ (leg. ὅνπερ) τροπολογῶν ἔφασκε λελέχθαι θυγατέρας ἀνθρώπων. *Comment. in Ioannem VI 25 p. 142:* ἥντινα κατάβασιν αἰνίσσεσθαί τινες ὑπειλήφασι τὴν τῶν ψυχῶν κάθοδον ἐπὶ τὰ σώματα, θυγατέρας ἀνθρώπων τροπικώτερον τὸ γήινον σκῆνος λέγεσθαι ὑπειληφότες.
6—45, 8 ἐκεῖναι δ' ὥσπερ — ἀγγέλων πονηρῶν exstant in Epitome Περὶ κόσμου (= E) cap. 3, II p. 604,38—605,26 M. consensum codicum, non editionum lectiones adnotavi.
16 cf. Aristot. fr. 60.

δαιμονίαν. ὥσπερ γὰρ ἀγαθοὺς δαίμονας καὶ κακοὺς λέγουσιν οἱ πολλοὶ
καὶ ψυχὰς ὁμοίως, οὕτως καὶ ἀγγέλους τοὺς μὲν τῆς προσρήσεως ἀξίους
πρεσβευτάς τινας ἀνθρώπων πρὸς θεὸν καὶ θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἱεροὺς
καὶ ἀσύλους διὰ τὴν ἀνυπαίτιον καὶ παγκάλην ταύτην ὑπηρεσίαν, τοὺς δ'
ἔμπαλιν ἀνιέρους καὶ ἀναξίους τῆς προσρήσεως καὶ αὐτὸς ὑπολαμβάνων
οὐχ ἁμαρτήσει. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ τὸ παρὰ τῷ ὑμνογράφῳ 17
εἰρημένον ἐν ᾄσματι τούτῳ· „ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ,
θυμὸν καὶ ὀργὴν καὶ θλῖψιν, ἀποστολὴν δι' ἀγγέλων πονηρῶν" (Psalm.
p. 265 M. 77,49). οὗτοί | εἰσιν οἱ πονηροὶ τὸ ἀγγέλων ὄνομα ὑποδυόμενοι, τὰς
μὲν ὀρθοῦ λόγου θυγατέρας, ἐπιστήμας καὶ ἀρετάς, οὐκ εἰδότες, τὰς δὲ
τῶν ἀνθρώπων θνητὰς θνητῶν ἀπογόνους ἡδονὰς μετερχόμενοι γνήσιον
μὲν οὐδὲν ἐπιφερομένας κάλλος, ὃ διανοίᾳ μόνῃ θεωρεῖται, νόθον δὲ
εὐμορφίαν, δι' ἧς ἡ αἴσθησις ἀπατᾶται. λαμβάνουσι δὲ οὐ πάσας 18
ἅπαντες τὰς θυγατέρας, ἀλλ' ἔνιοι ἐνίας ἐκ μυρίων ὅσων ἐπελέξαντο
ἑαυτοῖς, οἱ μὲν τὰς δι' ὄψεως, ἕτεροι δὲ τὰς δι' ἀκοῆς, τὰς δ' αὖ διὰ
γεύσεως καὶ γαστρὸς ἄλλοι, τινὲς δὲ τὰς μετὰ γαστέρα, πολλοὶ δὲ καὶ
τῶν πορρωτάτω διῳκισμένων ἀντελάβοντο τὰς μηκίστας ἐν ἑαυτοῖς
τείνοντες ἐπιθυμίας· ποικίλαι γὰρ ἐξ ἀνάγκης αἱ ποικίλων ἡδονῶν αἱρέσεις,
ἄλλων ᾠκειωμένων ἄλλαις.

(5.) Ἐν δὴ τοῖς τοιούτοις ἀμήχανον τὸ τοῦ θεοῦ καταμεῖναι καὶ 19
διαιωνίσαι πνεῦμα, ὡς δηλοῖ καὶ αὐτὸς ὁ νομοθέτης. „εἶπε" γάρ φησι
„κύριος ὁ θεός· οὐ καταμενεῖ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις εἰς τὸν
αἰῶνα διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας" (Gen. 6,3). μένει μὲν γὰρ ἔστιν ὅτε, 20
καταμένει δ' οὐκ εἰσάπαν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἡμῖν. τίς γὰρ οὕτως

---

1 γὰρ UE: om. MAH[1]P, δὲ H[2] 2 οὕτω E τῆς] τῆς ἀγαθῆς H[2] προρρήσεως AE ἀξίους om. HP 3 πρεσβύτας U 3. 4 ἀσύλους καὶ ἱεροὺς HP 4 post ἀσύλους add. φύλακας E πανάλην (sic) U 5 προρρήσεως A καὶ αὐτὸς] καὶ ὑπαιτίους coni. Mang. 6 ἁμαρτήσεις UH[2]E 6. 7 λόγῳ ὁ ὑμνογράφος οὑτωσὶ λέγων E 7 τοῦτο U (coni. Mang.) 8 θυμὸν — ἀποστολὴν om. E ἀποστελεῖ A 9 οὗτοι] spat. 5 litt. M οἱ ante τὸ add. H[2] τὸ om. M 11 θνητὰς τῶν ἀνθρώπων HP θνητῶν θνητὰς U 13 εὐμορφίαν ἡ αἴσθησις ἀπάγεται U 14 ἐνίας MHP: ἐνίας ἃς A, ἃς U ὅσον A ἐπελέξαντο MAU: ἐξελέξαντο HP 15 δὲ om. HP 17 ἀντελάβοντο scripsi: ἀνελάβοντο codd. πρὸς μήκιστον τὰς ἐν conicio vel μηκίστας τὰς ἐν μηκίστας MAU: ἡκίστας (s. s. μ) P, ποικίλας in ras. H 18 τείναντες U(?) 19 ᾠκειωμένων AH[2]: ᾠκειουμένων U, οἰκειωμένων MH[1]P 20 τὸ om. U 22 οὐ μὴ καταμείνῃ U εἰς om. U 23 μὲν om. U 24 καταμενεῖ AP οὐκ] οὐδ' H

2. 3 cf. Platonis Symposion p. 202 E

ἄλογος ἢ ἄψυχός ἐστιν, ὡς μηδέποτε ἔννοιαν τοῦ ἀρίστου μήθ' ἑκὼν
μήτ' ἄκων λαβεῖν; ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἐξαγίστοις ἐπιποτᾶται πολλάκις
αἰφνίδιος ἡ τοῦ καλοῦ φαντασία, συλλαβεῖν δ' αὐτὴν καὶ φυλάξαι παρ'
21 ἑαυτοῖς ἀδυνατοῦσιν. οἴχεται γὰρ εὐθέως μεταναστᾶσα, τοὺς προσεληλυ-
θότας οἰκήτορας νόμον καὶ δίκην ἐκδεδιῃτημένους ἀποστραφεῖσα, πρὸς
οὓς οὐδ' ἂν ποτε ἧκεν, εἰ μὴ τοῦ διελέγξαι χάριν τοὺς ἀντὶ καλῶν
22 αἰσχρὰ αἱρουμένους. λέγεται δὲ θεοῦ πνεῦμα καθ' ἕνα μὲν τρόπον ὁ
ῥέων ἀὴρ ἀπὸ γῆς, τρίτον στοιχεῖον ἐποχούμενον ὕδατι — παρό φησιν
ἐν τῇ κοσμοποιίᾳ· „πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος“ (Gen.
1,2), ἐπειδήπερ ἐξαιρόμενος ὁ ἀὴρ κοῦφος ὢν ἄνω φέρεται ὕδατι βάσει
χρώμενος —, καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἡ ἀκήρατος ἐπιστήμη, ἧς πᾶς ὁ
23 σοφὸς εἰκότως μετέχει. δηλοῖ δὲ ἐπὶ τοῦ τῶν ἁγίων ἔργων δημιουργοῦ
καὶ τεχνίτου φάσκων, ὅτι „ἀνεκάλεσεν ὁ θεὸς τὸν Βεσελεὴλ καὶ
ἐνέπλησεν αὐτὸν πνεύματος θείου, σοφίας, συνέσεως, ἐπιστήμης, ἐπὶ
παντὶ ἔργῳ διανοεῖσθαι“ (Exod. 31, 2—3)· ὥστε τὸ τί ἐστι πνεῦμα
24 θεῖον ὁρικῶς διὰ τῶν λεχθέντων ὑπογράφεσθαι. (6.) τοιοῦτόν ἐστι καὶ
τὸ Μωυσέως πνεῦμα, ὃ ἐπιφοιτᾷ τοῖς ἑβδομήκοντα πρεσβυτέροις τοῦ
διενεγκεῖν ἑτέρων καὶ βελτιωθῆναι χάριν· | οἷς οὐδὲ πρεσβυτέροις πρὸς p. 266 M.
ἀλήθειαν ἔνεστι γενέσθαι μὴ μεταλαβοῦσι τοῦ πανσόφου πνεύματος
ἐκείνου. λέγεται γὰρ ὅτι „ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἐπὶ σοὶ καὶ
25 ἐπιθήσω ἐπὶ τοὺς ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους“ (Num. 11,17). ἀλλὰ μὴ
νομίσῃς οὕτως ἀφαίρεσιν κατὰ ἀποκοπὴν καὶ διάζευξιν γίνεσθαι, ἀλλ' οἷα

---

1 ἢ UH²: om. MAH¹P   3 συμφυλάξαι U   4 ἀμηχανοῦσιν U   4. 5 προσεληλυθότας UH¹P: προεληλυθότας MA, μετεληλυθότας H²   5 ἐκδεδιῃτημένους U: ἐκδεδιῃτημένοις MAP, ἐκδεδιῃτημένην H   ἀποστραφεῖσα om. U   6 οὐδ'] οὐκ U   7 προαιρουμένους U   8 ἀπὸ MAH¹P: τὸ ἀπὸ U, ἐπὶ H²   παρ' ὃ MAU   10 ἐξαιρούμενος P   ὁ om. U   12 δ' U   ἔργου HP   13 ὅτι ἀνεκάλεσεν HP: ὅταν ἐκάλεσεν MA, ὅτι ἐκάλεσε U   ὁ θεὸς] κ̅ς̅ U   14 ἐνέπλησεν] ἐπλήρωσεν U   ἐπὶ] ἐν U   16 ὁριστικῶς U   17 Μωυσέος AHP   ἐπεφοίτησε U   18. 19 πρὸς ἀλήθειαν ἔνεστι προσγενέσθαι U, ἔνεστι γενέσθαι πρὸς ἀλήθειαν HP   19 μεταλαγοῦσι A   20 ἀπὸ om. U   22 post οὕτως add. τὴν H²   γίνεσθαι καὶ διάζευξιν U

---

22 sqq. *Origenes Contra Celsum VI 70 p. 685:* ἀεὶ γὰρ ὁ θεὸς μεταδίδωσι τοῖς δυναμένοις μετέχειν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου πνεύματος οὐ κατὰ ἀποτομὴν καὶ διαίρεσιν ἐγγινομένου τοῖς ἀξίοις, *Homilia in Numeros VI 2 p. 287:* quod dixit, quia assumens de spiritu Moysi dedit septuaginta senioribus spiritum, non ita intellegas, quasi materialem aliquam corpoream-que substantiam auferens deus a Moyse in septuaginta secuerit portiones et ita unicuique seniorum exiguam particulam dederit. impium est ita intelligere naturam spiritus

γένοιτ' ἂν ἀπὸ πυρός, ὅ, κἂν μυρίας δᾷδας ἐξάψῃ, μένει μήδ' ὁτιοῦν ἐλαττωθὲν ἐν ὁμοίῳ. τοιαύτη τίς ἐστι καὶ τῆς ἐπιστήμης ἡ φύσις· τοὺς γὰρ φοιτητὰς καὶ γνωρίμους ἀποφήνασα ἐμπείρους πάντας κατ' οὐδὲν μέρος ἐλαττοῦται, πολλάκις δὲ καὶ πρὸς τὸ ἄμεινον ἐπιδίδωσιν, ὥσπερ φασὶ τὰς ἀπαντλουμένας πηγάς· καὶ γὰρ ἐκείνας λόγος ἔχει τότε μᾶλλον
γλυκαίνεσθαι. αἱ γὰρ συνεχεῖς πρὸς ἑτέρους ὁμιλίαι μελέτην καὶ ἄσκησιν 26
ἐμποιοῦσαι ὁλόκληρον τελειότητα ἐργάζονται. εἰ μὲν οὖν τὸ ἴδιον αὐτοῦ Μωυσέως πνεῦμα ἢ τινος ἄλλου γενητοῦ τοσούτῳ πλήθει γνωρίμων ἔμελλε διανέμεσθαι, κἂν κατακερματισθὲν εἰς μοίρας τοσαύτας ἐμειοῦτο.
νῦν δὲ τὸ ἐπ' αὐτῷ πνεῦμά ἐστι τὸ σοφόν, τὸ θεῖον, τὸ ἄτμητον, τὸ 27
ἀδιαίρετον, τὸ ἀστεῖον, τὸ πάντῃ δι' ὅλων ἐκπεπληρωμένον· ὅπερ ὠφελοῦν οὐ βλάπτεται οὐδὲ μεταδοθὲν ἑτέροις οὐδ' αὖ προστεθὲν
ἐλαττοῦται τὴν σύνεσιν καὶ ἐπιστήμην καὶ σοφίαν. (7.) διὸ δὴ πνεῦμα 28
θεῖον μένειν μὲν δυνατὸν ἐν ψυχῇ, διαμένειν δὲ ἀδύνατον, ὡς εἴπομεν. καὶ τί θαυμάζομεν; οὐδὲ γὰρ ἄλλου τὸ παράπαν οὐδενὸς ἐχυρὰ καὶ βέβαιος ἐγγίνεται κτῆσις ἀντιρρεπόντων καὶ πρὸς ἑκάτερα ταλαντευόντων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ἄλλοτε ἀλλοίας ἐνδεχομένων μεταβολάς.
αἴτιον δὲ τῆς ἀνεπιστημοσύνης μέγιστον ἡ σὰρξ καὶ ἡ πρὸς σάρκα 29
οἰκείωσις· καὶ αὐτὸς δὲ ὁμολογεῖ φάσκων „διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας" μὴ δύνασθαι τὸ θεῖον πνεῦμα καταμεῖναι. καίτοι καὶ γάμος καὶ παιδοτροφία καὶ πορισμὸς τῶν ἀναγκαίων ἀδοξία τε μετὰ ἀχρηματίας καὶ πραγματεῖαι, ὧν αἱ μὲν ἴδιαι αἱ δὲ κοιναί, καὶ μυρία ἄλλα, πρὶν σοφίαν

---

1 ἐξάψῃς conicio μένει post ὁμοίῳ posuit U 2 καὶ om. U τοὺς μὲν γὰρ U 3 ἅπαντας ἀποφήνασα ἐμπείρους κατ' U ἅπαντας P 8 Μωυσέως U: Μωσέως ceteri γεννητοῦ A γνωρίμων Mang.: γνώριμον U, γνωρίμω ceteri 10 νυνὶ U αὐτὸν P 12 οὐδὲ A: οὐ MPH[1], om. UH[2] μεταδοθὲν ἑτέροις om. U ἑτέροις M: ἑτέρω ceteri προστιθοῦν U 13 διὸ] αἳ U 14 post θεῖον add. εἰσὶ U καταμένειν coni. Mang. 15 οὐδενὸς om. U ὀχυρὰ P[1] 16 κτίσις A ἑκάτερα MAU, mg. H, mg. P: ἄλληλα text. HP 17 ἄλλας coni. Mang. ἐνδεχομένων UH: ἐκδεχομένων MAP μεταβολάς] τροπάς U 19 σάρκα U 22 πραγματειῶν αἱ U 22. 48,1 πρὶν ἀνομβρῆσαι σοφίαν ἀλλ' U

---

sancti. sed hoc modo figuram mystici huius sermonis adverte, quasi Moyses et spiritus qui erat in Moyse clarissimi cuiusdam luminis fuerit lucerna, ex qua alias septuaginta lucernas accenderit deus, ad quas ita principalis illius luminis splendor pervenerit, ut origo ipsa luminis nihil damni ex commercio derivationis acceperit. cf. *Augustini Quaest. libr. IV 55* 4—6 *Clem. Alex. Strom. I § 12 p. 323 P:* τὰ φρέατα ἐξαντλούμενα διειδέστερον ὕδωρ ἀναδίδωσι, τρέπεται δὲ εἰς φθορὰν ὧν μεταλαμβάνει οὐδείς.

30 ἀνθῆσαι, κατεμάραναν. ἀλλ' οὐδὲν οὕτως ἐμπόδιον πρὸς αὔξησιν αὐτῆς,
ὡς ἡ σαρκῶν φύσις. αὕτη γὰρ καθάπερ τις θεμέλιος ἀγνοίας καὶ
ἀμαθίας πρῶτος καὶ μέγιστος ὑποβέβληται, ᾧ τῶν εἰρημένων ἕκαστον
31 ἐποικοδομεῖται. ψυχαὶ μὲν γὰρ ἄσαρκοι καὶ ἀσώματοι ἐν τῷ τοῦ
παντὸς θεάτρῳ διημερεύουσαι θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων θείων, | ὧν p. [illegible]
ἄπληστος αὐτὰς εἰσελήλυθεν ἔρως, μηδενὸς κωλυσιεργοῦντος ἀπολαύουσιν.
ὅσαι δὲ τὸν σαρκῶν φόρτον ἀχθοφοροῦσι, βαρυνόμεναι καὶ πιεζόμεναι
ἄνω μὲν βλέπειν εἰς τὰς οὐρανίους περιόδους ἀδυνατοῦσι, κάτω δὲ
ἑλκυσθεῖσαι τὸν αὐχένα βιαίως δίκην τετραπόδων γῇ προσερρίζωνται.
32 (8.) παρὸ καὶ τὰς ἐκνόμους καὶ ἐκθέσμους ὁμιλίας τε καὶ μίξεις
ἐγνωκὼς ὁ νομοθέτης ἀναιρεῖν προοιμιάζεται τὸν τρόπον τοῦτον· „ἄνθρωπος ἄνθρωπος πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς αὐτοῦ οὐ προσελεύσεται
ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην· ἐγὼ κύριος“ (Lev. 18,6). πῶς ἄν τις προτρέψαιτο μᾶλλον σαρκὸς καὶ τῶν σαρκὸς οἰκείων καταφρονεῖν ἢ τοῦτον
33 τὸν τρόπον; καίτοι οὐκ ἀποτρέπει μόνον, ἀλλὰ καὶ παγίως ἀποφαίνεται,
ὅτι ὁ πρὸς ἀλήθειαν ἄνθρωπος οὐ προσελεύσεταί ποτε ἑκὼν ταῖς φίλαις
καὶ συγγενέσι σώματος ἡδοναῖς, ἀλλοτρίωσιν δὲ τὴν πρὸς αὐτὰς ἀεὶ
μελετήσει. τὸ μὲν οὖν μὴ ἅπαξ ἀλλὰ δὶς φάναι „ἄνθρωπος ἄνθρωπος“
σημεῖόν ἐστι τοῦ μὴ τὸν ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς ἀλλὰ τὸν ἀρετῇ
κεχρημένον δηλοῦσθαι. ὄντως γὰρ ὁ ἀληθινὸς οὗτός ἐστιν, ὃν καὶ τῶν
παλαιῶν λύχνον τις μεσημβρίας ἀψάμενος πρὸς τοὺς πυνθανομένους
34 ἄνθρωπον ἔφη ζητεῖν. τὸ δὲ μὴ πρὸς πάντα οἰκεῖον προσέρχεσθαι τῆς
σαρκὸς ἔχει λόγον ἀναγκαῖον. ἔνια γὰρ προσετέον, οἷον αὐτὰ τὰ
ἐπιτήδεια, οἷς χρώμενοι ζῆν ἀνόσως καὶ ὑγιεινῶς δυνησόμεθα, τὰ δὲ

2 σαρκὸς U 3 ἕκαστος U 4 γὰρ om. A 5 θελημάτων H 6 αὐτὰς U: εἰς ταύτας MA, εἰς τοσαύτας P, εἰς τοσοῦτον H (sed υ et ον in ras.) 7 τὸν] τῶν AU τὸν φόρτον U 8 οὐρανίας, s. s. ους H ὁδοὺς U 9 προσερρίζονται A 10 παρ' ὃ U, παρ' ὧν corr. ex παρὸ A 12 ἄνθρωπος om. UH[1], ἀνθρώπῳ AP[1] πρὸς πᾶσαν σάρκα οἰκίαν U 14. 15 τὸν τρόπον τοῦτον U 16 ποτε om. U 17 αὐτὰ H[2], αὐτὴν P 18 ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ A 19 prius τὸν om. P τὸν ἐν ἀρετῇ U 20 ὄντος A ὃν] ὃς corr. ex ὃν A, ὁ U, ὡς coni. Mang. 20. 21 τὸν παλαιὸν A 21 τις] τῆς corr. ex τις A ἐν μεσημβρίᾳ τις λύχνον U 22 πάντα τὰ οἰκεῖα U 23 ἀναγκαῖον] ἀναπτύξαι ἄξιον coni. Mang. ἔνια μὲν γὰρ U προσεκτέον A 24 δὲ om. H[1]P

18—20 *Origenes Homilia XXIV 2 in Numeros p. 363 (ad Num. 30,2):* quae est ista repetendi nominis causa? .... ille interior est homo ... in illo namque est habitaculum virtutum. *refutatur haec interpretatio in Augustini Locutionum libr. III 59 (ad Levit. 24,15)* 21 Laert. Diog. VI 41.

περιττὰ σκορακιστέον, ὑφ᾽ ὧν ἐξαπτόμεναι αἱ ἐπιθυμίαι τὰ σπουδαῖα
πάντα ῥύμῃ μιᾷ καταφλέγουσι. μὴ πρὸς πάντα οὖν τὰ τῇ σαρκὶ φίλα 35
αἱ ὀρέξεις ἀνηρεθίσθωσαν· ἡδοναὶ γὰρ αἱ ἀτίθασοι πολλάκις, ὅταν κυνῶν
τρόπον προσσαίνωσιν, ἐξ ὑποστροφῆς ἀνίατα ἔδακον. ὥστε τὴν ἀρετῆς
φίλην ὀλιγοδεΐαν πρὸ τῶν σώματος οἰκείων ἀσπαζόμενοι τὸν πολὺν καὶ
ἀνήνυτον ὄχλον ἀσπόνδων ἐχθρῶν καταλύωμεν. ἐὰν δέ πού τις καιρὸς
βιάζηται πλείω τῶν μετρίων καὶ ἱκανῶν λαμβάνειν, αὐτοὶ μὴ προσερχώ-
μεθα· λέγει γάρ· „οὐ προσελεύσεται αὐτὸς ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην“.
(9.) τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἄξιον ἀναπτύξαι· πολλάκις οὐ γενόμενοί τινες 36
ποριστοὶ χρημάτων ἄφθονον ἔσχον περιουσίαν, ἕτεροι δὲ δόξαν οὐκ
ἐπιτηδεύσαντες ἐπαίνων δημοσίᾳ καὶ τιμῶν ἠξιώθησαν, τοῖς δὲ οὐδὲ
μικρὰν ἰσχὺν ἐλπίσασι μεγίστη προσεγένετο εὐτονία. μαθέτωσαν δὴ 37
πάντες οὗτοι μηδενὶ προσέρχεσθαι γνώμῃ τῶν εἰρημένων, τοῦτο δέ ἐστι
μὴ θαυμάζειν αὐτὰ καὶ ἀποδέχεσθαι πλέον τοῦ μετρίου κρίνοντας ἕκαστον
p. 268 M. αὐτῶν οὐκ | ἀγαθὸν [μόνον], ἀλλὰ καὶ μέγιστον κακόν, τὰ χρήματα, τὴν
δόξαν, τὴν σωμάτων δύναμιν. φιλαργύροις μὲν γὰρ ἡ πρὸς ἀργύριον,
φιλοδόξοις δὲ ἡ πρὸς δόξαν, φιλάθλοις δὲ καὶ φιλογυμνασταῖς ἡ πρὸς
ἰσχὺν πρόσοδος οἰκεία· τὸ γὰρ ἄμεινον, ψυχήν, τοῖς χείροσιν ἐκδεδώκασιν,
ἀψύχοις. ὅσοι δὲ ἐντὸς ἑαυτῶν εἰσι, τὰς λαμπρὰς καὶ περιμαχήτους 38
εὐπραγίας ὑπηκόους ἀποφαίνουσιν ὡς ἡγεμόνι τῷ νῷ, προσιούσας μὲν
δεχόμενοι πρὸς ἐπανόρθωσιν, μακρὰν δὲ ἀφεστηκυίαις οὐ προσερχόμενοι,
ὡς καὶ δίχα αὐτῶν δυνηθέντες ἂν εὐδαιμονῆσαι. ὁ δὲ μετιὼν καὶ κατ᾽ 39
ἴχνος βαίνειν ἐθέλων αἰσχρᾶς ἀναπίμπλησι δόξης φιλοσοφίαν· οὗ χάριν
λέγεται „ἀποκαλύψαι τὴν ἀσχημοσύνην“. πῶς γὰρ οὐκ ἐναργῆ καὶ
πρόδηλα τὰ ὀνείδη τῶν λεγόντων μὲν εἶναι σοφῶν, πωλούντων δὲ σοφίαν
καὶ ἐπευωνιζόντων, ὥσπερ φασὶ τοὺς ἐν ἀγορᾷ τὰ ὤνια προκηρύττοντας,
τοτὲ μὲν μικροῦ λήμματος, τοτὲ δὲ ἡδέος καὶ εὐπαραγώγου λόγου, τοτὲ
δὲ ἀβεβαίου ἐλπίδος ἀπὸ μηδενὸς ἠρτημένης ἐχυροῦ, ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ

---

3 ἀνηρεθίσθωσαν M: ἀνηρεθήσθωσαν A, ἀνερεθίσθωσαν UH[1]P, ἀνερεθιζέσθωσαν H[2] ἀτίθασσοι AU, τιθασοὶ coni. Mang. 4 προσσαίνωσιν M: προσαίνωσιν HP, πρὸς ἕνωσιν A, προσγενῶσιν U ἐπιστροφῆς H 5 ὀλιγοδέειαν H[1]P 6 καταλύωμεν PH[1]: καταλύσωμεν U, καταλύομεν MAH[2] 7 ἱκανῶς P 7. 8 προσερχόμεθα A 9 δ᾽ ἐστὶ τοῦτο U 10 τῶν χρημάτων HP 11 οὐδὲ] οὐ A 13 δ᾽ ἐστὶ U 15 μόνον om. U οὐ μόνον οὐκ ἀγαθόν conicio 16 τὴν τῶν σωμάτων U 17 alterum δὲ om. MAH[1] 18 πρόσοδος] δύναμις U ψυχὴν MAUP, mg. H: τῆς ψυχῆς text. H 19 ἐντὸς ἑαυτῶν MA: ἐν τοῖς ἑαυτῶν U, ἑαυτῶν P, ἑαυτῶν ἐντός H 23 ἐμπίπλησι AH[1], sed ἐμπι in ras. A δόξης om. P 24 γὰρ om. A 25 φιλοσοφίαν U 27 ποτὲ ter A ἡδέως U 28 δὲ ἀβεβαίου] δι᾽ ἀβεβαίου H[2], διὰ βεβαίου H[1], δὲ διὰ βεβαίου P. δὲ δι᾽ ἀβεβαίου L αἰσχροῦ U

40 ὑποσχέσεων, αἳ διαφέρουσιν ὀνειράτων οὐδέν; (10.) τὸ δὲ ἐπιφερόμενον
„ἐγὼ κύριος“ παγκάλως καὶ σφόδρα παιδευτικῶς εἴρηται. ἀντίθες γάρ,
φησίν, ὦ γενναῖε, τὸ σαρκὸς ἀγαθὸν τῷ τῆς ψυχῆς καὶ τῷ τοῦ παντὸς
ἀγαθῷ· οὐκοῦν τὸ μὲν σαρκός ἐστιν ἄλογος ἡδονή, τὸ δὲ ψυχῆς καὶ
41 τοῦ παντὸς ὁ νοῦς τῶν ὅλων, ὁ θεός. ἐφάμιλλός γε ἡ ἀσύγκριτος
σύγκρισις, ὡς παρὰ τὴν ἐγγὺς ὁμοιότητα ἀπατηθῆναι· εἰ μὴ καὶ τὰ
ἔμψυχα ἀψύχοις ἐρεῖ τις καὶ τὰ λογικὰ ἀλόγοις καὶ ἡρμοσμένα ἀναρ-
μόστοις καὶ περιττοῖς ἄρτια καὶ φωτὶ σκότος καὶ ἡμέραν νυκτὶ καὶ πάντα
42 τἀναντία τοῖς ἐναντίοις τὰ αὐτὰ πρὸς ἀλήθειαν εἶναι. καίτοι καὶ εἰ
ταῦτα τῷ γένεσιν ἐνδεδέχθαι κοινωνίαν τινὰ ἔχει καὶ συγγένειαν, ἀλλά
γε ὁ θεὸς οὐδὲ τῷ ἀρίστῳ τῶν φύντων ὅμοιος, ὅτιπερ τὸ μὲν γέγονέ τε
43 καὶ πείσεται, ὁ δ' ἐστὶν ἀγένητός τε καὶ ποιῶν ἀεί. καλὸν δὲ μὴ
λιποτακτῆσαι μὲν τῆς τοῦ θεοῦ τάξεως, ἐν ᾗ τοὺς τεταγμένους πάντας
ἀριστεύειν ἀνάγκη, αὐτομολῆσαι δὲ πρὸς τὴν ἄνανδρον καὶ κεκλασμένην
ἡδονήν, ἣ βλάπτει μὲν τοὺς φίλους, ὠφελεῖ δὲ τοὺς ἐχθρούς. καινοτάτη
γάρ τις αὐτῆς ἡ φύσις· οἷς μὲν ἂν ἐθελήσῃ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν μετα-
δοῦναι, τούτους εὐθὺς ἐζημίωσεν, οὓς δ' ἂν ἀφελέσθαι, τὰ μέγιστα ὤνησε·
44 βλάπτει μὲν γὰρ ὅταν διδῷ, χαρίζεται δὲ ὅταν ἀφαιρῆται. ἐὰν οὖν, ὦ
ψυχή, προσκαλῆταί σέ τι τῶν ἡδονῆς φίλτρων, μετάκλινε σεαυτὴν καὶ
ἀντιπεριάγουσα τὴν ὄψιν κάτιδε τὸ γνήσιον ἀρετῆς κάλλος καὶ ὁρῶσα
ἐπίμεινον, ἄχρις ἂν ἵμερος ἐντακῇ σοι καὶ ὡς σιδηρῖτις λίθος ἐπισπάσηταί
45 σε καὶ ἐγγὺς ἀγάγῃ καὶ ἐξαρτήσῃ τοῦ ποθουμένου. (11.) τὸ δὲ „ἐγὼ

2 εἴρηται MAH[2]: ἤρτηται PH[1], διήρηται U 4 τῆς ψυχῆς HP 5 ὁ θεός MA: θεός UHP γε scripsi: τε codd. ἡ (ἢ H) ἀσύγκριτος σύγκρισις MAH[1] (ἡ σύγκρισις H[2])P: καὶ ἀσύγκριτος σύγκρισις U, καὶ ἀσύγκριτος ἡ σύγκρισις L, ἡ ἀσυγκρίτων σύγκρισις conicio 6 εἰ μὴ καὶ τὰ MA: μήκιστα U, εἰ καὶ μὴ P, εἰ καὶ H 7 ἄψυχα U τὰ om. L τὰ ἡρμοσμένα U 8 ἡμέρα M 9 πρὸς ἀλήθειαν εἶναι τὰ αὐτά HP εἰ καὶ U 10 ἐνεδέχη M 10. 11 ἀλλ' ὅ γε θεὸς U 11 φυτῶν U γεγονέναι P τε U: τι ceteri 12 πείσεται] φθαρήσεται U δέ U ἀγέννητος AU τε om. U δὲ] δὴ H[2] 13 λειποτακτῆσαι codd. χάριτος καὶ τάξεως U 16 αὐτῆς] αὕτη D μὲν γὰρ ἂν ἠθέλησε D ἐθελήσοι A (οι in ras.), θελήσῃ U ἰδίων MAUD: οἰκείων HP 16. 17 δοῦναι ἀγαθῶν D 17 δ' U 19 τίς P τῶν τῆς ἡδονῆς H 20 κάλλος om. A 21 ἄν σοι μέρος ἐντακῇ ᾧ ἡ σιδηρῖτις U ἐκτακῇ A σιδηρῖτις U: σιδηρίτης ceteri ἐπισπάσεται U 22 ἐξαρτίσῃ A, ἐξαρτήσει U

13—18 D[R] fol. 244[v] Φίλωνος: οὐ καλὸν αὐτομολῆσαι πρὸς τὴν ἄνανδρον ἡδονήν — ὅταν ἀφαιρῆται.

p. 269 M. | κύριος“ ἀκουστέον οὐ μόνον ἐν ἴσῳ τῷ „ἐγὼ τὸ τέλειον καὶ ἄφθαρτον καὶ
πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθόν“, οὗ περιεχόμενός τις τὸ ἀτελὲς καὶ φθαρτὸν καὶ
σαρκῶν ἠρτημένον ἀποστραφήσεται, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ τοῦ „ἐγὼ ὁ ἄρχων
καὶ [ὁ] βασιλεὺς καὶ δεσπότης“. οὔτε δὲ ὑπηκόοις παρόντων ἡγεμόνων 46
οὔτε δούλοις δεσποτῶν ἀδικεῖν ἀσφαλές· ἐγγὺς γὰρ ὅταν ὦσιν οἱ κολασταί,
φόβῳ σωφρονίζονται οἱ ἐξ ἑαυτῶν μὴ πεφυκότες νουθετεῖσθαι. πάντα 47
γὰρ πεπληρωκὼς ὁ θεὸς ἐγγύς ἐστιν, ὥστε ἐφορῶντος καὶ πλησίον ὄντος
μάλιστα μὲν αἰδεσθέντες, εἰ δὲ μὴ τοῦτο, εὐλαβηθέντες γοῦν τὸ ἀνίκητον
τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ κράτος καὶ τὸ φοβερὸν καὶ ἀπαραίτητον ἐν ταῖς
τιμωρίαις, ὁπότε τῇ κολαστηρίῳ χρῆσθαι δυνάμει διανοηθείη, ἠρεμήσωμεν
ἀδικοῦντες, ἵνα καὶ τὸ σοφίας πνεῦμα θεῖον μὴ ῥᾳδίως μεταναστὰν
οἴχηται, πάμπολυν δὲ χρόνον καταμείνῃ παρ' ἡμῖν, ἐπεὶ καὶ παρὰ
Μωυσεῖ τῷ σοφῷ· χρῆται γὰρ οὗτος ταῖς εἰρηνικωτάταις σχέσεσιν 48
ἢ ὡς ἑστὼς ἢ ὡς καθεζόμενος, ἥκιστα τρέπεσθαι καὶ μεταβολαῖς χρῆσθαι
πεφυκώς· λέγεται γὰρ ὅτι „Μωυσῆς καὶ ἡ κιβωτὸς οὐκ ἐκινήθησαν“
(Num. 14,44). ἤτοι παρ' ὅσον ὁ σοφὸς ἀχώριστος ἀρετῆς ἢ παρ' ὅσον
οὔτε ἀρετὴ κινητὸν οὔτε σπουδαῖος μεταβλητόν, ἀλλ' ἑκάτερον ὀρθοῦ
λόγου βεβαιότητι ἱδρυμένον· καὶ πάλιν ἐν ἑτέροις· „σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι 49
μετ' ἐμοῦ“ (Deut. 5, 31). λόγιόν ἐστι τοῦτο χρησθὲν τῷ προφήτῃ·
στάσις τε καὶ ἠρεμία ἀκλινὴς ἡ παρὰ τὸν ἀκλινῶς ἑστῶτα ἀεὶ θεόν·
ἀνάγκη γὰρ ὑγιεῖ κανόνι τὰ παρατιθέμενα εὐθύνεσθαι. διὰ τοῦτό μοι 50
δοκεῖ καὶ ὁ περισσὸς τῦφος, ἐπίκλησιν Ἰοθόρ, καταπλαγεὶς τὴν ἀρρεπῆ
καὶ ἰσαιτάτην καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσαν προαίρεσιν τοῦ
σοφοῦ σχετλιάζειν καὶ ἀναπυνθάνεσθαι τὸν τρόπον τοῦτον· „διὰ τί σὺ
κάθησαι μόνος“ (Exod. 18,14); ἰδὼν γάρ τις τὸν ἐν εἰρήνῃ συνεχῆ 51
πόλεμον ἀνθρώπων οὐ κατὰ ἔθνη καὶ χώρας καὶ πόλεις αὐτὸ μόνον

1 τῷ] τὸ H[1]P τέλειον τὸ ἄφθαρτον U 2 καὶ φθαρτὸν U: om. ceteri 3 σαρκῶν U: σαρκὶ ceteri ἐξηρτημένον coni. Mang. 4 ὁ om. U δὲ om. HP 6 αὐτῶν HP 7 γὰρ] δὲ U 8 εἰ — εὐλαβηθέντες om. U 9 τὸ κράτος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ HP (τὸ del. H[2]) 10 χρῆσθαι τῇ κολαστηρίῳ δυνάμει U ἠρεμήσωμεν MAUH: ἠρεμήσαμεν P, ἠρεμήσομεν Turn. 12 οἴχηται MU: οἴχεται A, οἰχήσεται HP 13 Μωσεῖ codd. ἠρεμαιοτάταις coni. Mang. 14 ὡς bis MA: om. UHP 14 τρέπεσθαι MAUPH[1]: τροπαῖς τε H[2] καὶ om. U 14. 15 κεχρῆσθαι πεφυκός U 15 λέγεται U: λέγει ceteri ὅτι MAUP[2]: ὁ HP[1] Μωσῆς MAHP 17 οὔθ' ὁ σπουδαῖος U, οὔτε σπουδὴ A 19 λόγιον γάρ ἐστι HP 20 ἠρεμία παντελὴς ἡ U παρὰ] πρὸς conicio ἀκλινῆ H[1]P ἑστῶσα P θεὸν ⟨πρόσοδος⟩ conicio 22 ἐπίκλην U ἰέθρων U, εἰωθὼς A 23 ἰσαιτάτην MAU: ἰσοτάτην H, ἰσωτάτην P ἀναίρεσιν U 24 σχετλιάζει καὶ ἀναπυνθάνεται U 25 συνεχεῖ PH[1] 26 ἀνθρώπων om. H κατὰ τὰ ἔθνη A πόλεις καὶ χώρας U

συνιστάμενον, ἀλλὰ καὶ κατ' οἰκίαν, μᾶλλον δὲ καὶ καθ' ἕνα ἄνδρα ἕκαστον, καὶ τὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἄλεκτον καὶ βαρὺν χειμῶνα, ὃς ὑπὸ βιαιοτάτης φορᾶς τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων ἀναρριπίζεται, τεθαύμακεν εἰκότως, εἴ τις ἐν χειμῶνι εὐδίαν ἢ ἐν κλύδωνι κυμαινούσης θαλάττης
52 γαλήνην ἄγειν δύναται. ὁρᾷς ὅτι οὐδὲ ὁ ἀρχιερεὺς λόγος ἐνδιατρίβειν ἀεὶ καὶ ἐνσχολάζειν τοῖς ἁγίοις δόγμασι δυνάμενος ἄδειαν ἔσχηκεν ἀνὰ πάντα καιρὸν πρὸς | αὐτὰ φοιτᾶν, ἀλλ' ἅπαξ δι' ἐνιαυτοῦ μόλις (Lev. p. 270 M. 16,2. 34); τὸ μὲν γὰρ μετὰ λόγου τοῦ κατὰ προφορὰν οὐ βέβαιον, ὅτι δυάς, τὸ δ' ἄνευ φωνῆς μόνῃ ψυχῇ τὸ ὂν θεωρεῖν ἐχυρώτατον, ὅτι κατὰ τὴν
53 ἀδιαίρετον ἵσταται μονάδα. (12.) ὥστε οὖν ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς, τουτέστι τοῖς πολλὰ τοῦ βίου τέλη προτεθειμένοις, οὐ καταμένει τὸ θεῖον πνεῦμα, κἂν πρὸς ὀλίγον χρόνον ἀναστραφῇ, μόνῳ δὲ ἀνθρώπων εἴδει ἑνὶ παραγίνεται, ὃ πάντα ἀπαμφιασάμενον τὰ ἐν γενέσει καὶ τὸ ἐσωτάτω καταπέτασμα καὶ προκάλυμμα τῆς δόξης ἀνειμένῃ καὶ γυμνῇ τῇ διανοίᾳ
54 πρὸς θεὸν ἀφίξεται. οὕτως καὶ Μωυσῆς ἔξω τῆς παρεμβολῆς καὶ τοῦ σωματικοῦ παντὸς στρατοπέδου πήξας τὴν ἑαυτοῦ σκηνήν (Exod. 33, 7), τουτέστι τὴν γνώμην ἱδρυσάμενος ἀκλινῆ, προσκυνεῖν τὸν θεὸν ἄρχεται καὶ εἰς τὸν γνόφον, τὸν ἀειδῆ χῶρον, εἰσελθὼν αὐτοῦ καταμένει τελούμενος τὰς ἱερωτάτας τελετάς. γίνεται δὲ οὐ μόνον μύστης, ἀλλὰ καὶ ἱεροφάντης ὀργίων καὶ διδάσκαλος θείων, ἃ τοῖς ὦτα κεκαθαρμένοις
55 ὑφηγήσεται. τούτῳ μὲν οὖν τὸ θεῖον ἀεὶ παρίσταται πνεῦμα πάσης ὀρθῆς ἀφηγούμενον ὁδοῦ, τῶν δὲ ἄλλων, ὡς ἔφην, τάχιστα διαζεύγνυται, ὧν καὶ τὸν βίον ἐν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἐτῶν ἀριθμῷ πεπλήρωκε· λέγει
56 γάρ· „ἔσονται αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἔτη ἑκατὸν εἴκοσιν“ (Gen. 6,3). ἀλλὰ καὶ Μωυσῆς τῶν ἴσων γενόμενος ἐτῶν τοῦ θνητοῦ βίου μετανίσταται

---

1 συνιστάμενος PH[1] οἰκίας H[2] 2 καὶ τὸν UH[2]: καίτοι ceteri ψυκταῖς ἄληκτον U ὃς] ὡς U 4 ἢ codd.] καὶ Turn. 4. 5 γαλήνην ἄγειν κυμαινούσης θαλάσσης U 4 θαλάσσης UHP 5 οὐδὲ MHP: καὶ A, om. U 6 ἀεὶ ante τοῖς posuit U καὶ ἐνσχολάζειν om. A ἐνσχολάζειν MU: σχολάζειν HP ἐν τοῖς H δώμασι Mang. ἁγίοις] θείοις U ἔσχηκεν ἀνὰ MA: ἔσχηκεν ν̇ (sic!) U, ἔσχηκε κατὰ HP 7 ἀλλὰ U μόλις] μόνον coni. Cohn 9 ὂν] οὔτε U ὀχυρώτατον A 10. 11 τοῦτο δ' ἔστι τὸ εἰς πολλὰ U 11 τέλει A προτιθεμένοις U 12 ἀναστρέφῃ U, συναναστραφῇ coni. Mang. 13 ἀπαμφιασάμενος U 13. 14 τὰ ἐσώτατα καταπετάσματα καὶ προκαλύμματα H[2] 14 ἀνημμένη A 15 οὕτω U Μωσῆς MAHP 15. 16 παντὸς τοῦ σωματικοῦ U 20. 21 κεκαρμένοις U 21 τοῦτο μὲν οὖν ἀεὶ παρίσταται τὸ θεῖον U, τοῦτον μὲν οὖν τῷ θείῳ ἀεὶ παρίσταται A πνεύματι ex πνεῦμα corr. A 22 δ' U ἀναζεύγνυται HP 23 ὧν] ᾧ U εἴκοσιν U ἐτῶν πεπεραιωκέναι λέγει U 24 ρκ' P

(Deut. 34,7). πῶς οὖν εἰκὸς ἰσοχρονίους εἶναι τοὺς ὑπαιτίους τῷ
πανσόφῳ καὶ προφήτῃ; εἰς μὲν οὖν τὸ παρὸν ἀρκέσει τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι
τὰ ὁμώνυμα οὐ πάντως ἔσθ' ὅμοια, πολλάκις δὲ καὶ ὅλῳ γένει διέζευκται,
καὶ ὅτι τὸ φαῦλον τῷ σπουδαίῳ δύναται μὲν καὶ ἀριθμοὺς καὶ χρόνους
ἔχειν τοὺς ἴσους, ἐπεὶ καὶ δίδυμον εἰσάγεται, ἀπηρτημένας δὲ καὶ μακρὰν
ἀλλήλων διῳκισμένας δυνάμεις. τὸν δὲ ἀκριβῆ λόγον τῶν εἴκοσι καὶ 57
ἑκατὸν ἐτῶν ὑπερθησόμεθα εἰς τὴν τοῦ προφητικοῦ βίου παντὸς ἐξέτασιν,
ὅταν αὐτὸν ἱκανοὶ γενώμεθα μυεῖσθαι, νυνὶ δὲ τὰ ἑξῆς λέγωμεν.

(13.) „Οἱ δὲ γίγαντες ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις“ 58
(Gen. 6,4). ἴσως τις τὰ παρὰ τοῖς ποιηταῖς μεμυθευμένα περὶ τῶν
γιγάντων οἴεται τὸν νομοθέτην αἰνίττεσθαι πλεῖστον ὅσον διεστηκότα τοῦ
μυθοπλαστεῖν καὶ τοῖς ἀληθείας ἴχνεσιν αὐτῆς ἐπιβαίνειν ἀξιοῦντα. παρὸ 59
καὶ εὐδοκίμους καὶ γλαφυρὰς τέχνας, ζωγραφίαν καὶ ἀνδριαντοποιίαν, ἐκ
271 M. τῆς καθ' αὑτὸν πολιτείας | ἐξήλασεν, ὅτι τὴν τοῦ ἀληθοῦς ψευδόμεναι
φύσιν ἀπάτας καὶ σοφίσματα δι' ὀφθαλμῶν ψυχαῖς εὐπαραγώγοις τεχνι-
τεύουσι. μῦθον μὲν οὖν οὐδένα περὶ γιγάντων εἰσηγεῖται τὸ παράπαν, 60
βούλεται δὲ ἐκεῖνό σοι παραστῆσαι, ὅτι οἱ μὲν γῆς, οἱ δὲ οὐρανοῦ, οἱ
δὲ θεοῦ γεγόνασιν ἄνθρωποι· γῆς μὲν οἱ θηρευτικοὶ τῶν σώματος
ἡδονῶν ἀπόλαυσίν τε καὶ χρῆσιν ἐπιτηδεύοντες αὐτῶν καὶ ποριστικοὶ τῶν
συντεινόντων εἰς ἑκάστην, οὐρανοῦ δὲ ὅσοι τεχνῖται καὶ ἐπιστήμονες καὶ
φιλομαθεῖς — τὸ γὰρ οὐράνιον τῶν ἐν ἡμῖν ὁ νοῦς (νοῦς δὲ καὶ τῶν κατ'
οὐρανὸν ἕκαστον) τὰ ἐγκύκλια καὶ τὰς ἄλλας ἅπαξ ἁπάσας ἐπιτηδεύει
τέχνας, παραθήγων καὶ ἀκονῶν ἔτι τε γυμνάζων καὶ συγκροτῶν ἐν τοῖς
νοητοῖς αὐτόν —, θεοῦ δὲ ἄνθρωποι ἱερεῖς καὶ προφῆται, οἵτινες οὐκ 61
ἠξίωσαν πολιτείας τῆς παρὰ τῷ κόσμῳ τυχεῖν καὶ κοσμοπολῖται γενέσθαι,
τὸ δὲ αἰσθητὸν πᾶν ὑπερκύψαντες εἰς τὸν νοητὸν κόσμον μετανέστησαν
κἀκεῖθι ᾤκησαν ἐγγραφέντες ἀφθάρτων ⟨καὶ⟩ ἀσωμάτων ἰδεῶν πολιτείᾳ.

(14.) ὁ γοῦν Ἀβραὰμ μέχρι μὲν διατρίβων ἦν ἐν τῇ Χαλδαίων γῇ τε 62

---

1 ἰσοχρόνους U 2 καὶ om. UHP 3 γένει ὅλῳ HP 4 ὅτι om. HP
5 ἔχοντας ἴσους U 6 τὰς δυνάμεις H², λύσεις U τῶν] τὸν H 6. 7 ἑκατὸν
καὶ εἴκοσιν U παντὸς ἐξέτασιν βίου U πάντως H² 8 αὐτῶν UH¹P
λέξομεν U 10 τις] ὅτι AP τὰ om. U τοῖς om. AU 12 καὶ] κἂν U
τοῖς MAU: τῆς PH¹, τοῖς τῆς H² παρ' ὃ UH 13 εὐδοκίμους U: οὐ δοκί-
μους MA, δοκίμους PH¹, τὰς δοκίμους H² 14 ἑαυτὸν U τἀληθοῦς U
16 οὖν UH²: om. ceteri περὶ γιγάντων οὐδένα U 17 δὲ πάντως ἐκεῖνο U
18 θηρευτικοὶ codd.: θηρευταὶ Mang. „ex Mss.“ (??) 21 τῶν] τὸν A 22 ἑκάστων
Turn. ἁπάσας om. U 23 τε] δὲ U 24 αὑτόν H²: αὐτόν ceteri
25 τῆς ἐν κόσμῳ U 27 καὶ add. Mang. σωμάτων ἰδέαις ὁ U 28 διατρίβων
ἦν] διέτριβεν conicio ἦν om. A

καὶ δόξῃ, πρὶν μετονομασθῆναι, καλούμενος Ἀβρὰμ ⟨ἦν⟩ ἄνθρωπος
οὐρανοῦ τήν τε μετάρσιον καὶ τὴν αἰθέριον φύσιν ἐρευνῶν καὶ τά τε
συμβαίνοντα καὶ τὰς αἰτίας καὶ εἴ τι ἄλλο ὁμοιότροπον φιλοσοφῶν — οὗ
χάριν καὶ προσρήσεως οἷς ἐπετήδευσεν ἔτυχεν οἰκείας· Ἀβρὰμ γὰρ ἑρμηνευ-
θεὶς πατήρ ἐστι μετέωρος, ὄνομα τοῦ τὰ μετέωρα καὶ ἐπουράνια περισκο-
πουμένου πάντα πάντῃ νοῦ πατρός, πατὴρ δὲ τοῦ συγκρίματος ὁ νοῦς ἐστιν
63 ὁ ἄχρις αἰθέρος καὶ ἔτι περαιτέρω μηκυνόμενος —· ὅταν δὲ βελτιωθεὶς μέλλῃ
μετονομάζεσθαι, γίνεται ἄνθρωπος θεοῦ κατὰ τὸ χρησθὲν αὐτῷ λόγιον
„ἐγώ εἰμι ὁ θεός σου· εὐαρέστει ἐναντίον ἐμοῦ, καὶ γίνου ἄμεμπτος“
64 (Gen. 17,1). εἰ δ' ὁ τοῦ κόσμου θεὸς καὶ μόνος ὢν θεὸς καὶ αὐτοῦ
κατὰ χάριν ἐξαίρετον ἰδίᾳ θεός, ἐξ ἀνάγκης δήπου καὶ αὐτὸς θεοῦ.
καλεῖται γὰρ πατὴρ ἐκλεκτὸς ἠχοῦς ἑρμηνευθεὶς Ἀβραάμ, ὁ τοῦ
σπουδαίου λογισμός· ἐξειλεγμένος τε γὰρ καὶ κεκαθαρμένος καὶ πατὴρ
φωνῆς ᾗ συνηχοῦμεν. ὁ δὲ τοιοῦτος τῷ ἑνὶ μόνῳ προσκεκλήρωται
θεῷ, οὗ γινόμενος ὀπαδὸς εὐθύνει τὴν ἀτραπὸν τοῦ παντὸς βίου βασι-
λικῇ τῷ ὄντι χρώμενος ὁδῷ τῇ τοῦ μόνου βασιλέως καὶ παντοκράτορος,
65 ἐπὶ μηδέτερα ἀποκλίνων καὶ ἐκτρεπόμενος. (15.) οἱ δὲ γῆς παῖδες τὸν
νοῦν ἐκβιβάσαντες τοῦ λογίζεσθαι καὶ | μεταλλοιώσαντες εἰς τὴν ἄψυχον p. 272 M
καὶ ἀκίνητον σαρκῶν φύσιν — „ἐγένοντο γὰρ οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν“,
ᾗ φησιν ὁ νομοθέτης (Gen. 2, 24) — τὸ ἄριστον ἐκιβδήλευσαν νόμισμα
καὶ τὴν μὲν ἀμείνω καὶ οἰκείαν τάξιν ἔλιπον, πρὸς δὲ τὴν χείρω καὶ
66 ἐναντίαν ηὐτομόλησαν ἄρξαντος τοῦ ἔργου Νεβρώδ· λέγει γὰρ ὁ νομο-
θέτης, ὅτι „οὗτος ἤρξατο εἶναι γίγας ἐπὶ τῆς γῆς“ (Gen. 10, 8), ἑρμη-
νεύεται δὲ Νεβρὼδ αὐτομόλησις· οὐ γὰρ ἐξήρκεσε τῇ παναθλίᾳ ψυχῇ
μετὰ μηδετέρων στῆναι, ἀλλὰ προσχωρήσασα τοῖς ἐχθροῖς ὅπλα κατὰ
τῶν φίλων ἤρατο καὶ φανερῶς ἀνθεστῶσα αὐτοῖς ἐπολέμει. παρὸ καὶ

---

1 πρὶν ἂν H Ἀβραάμ U ἦν addidi 2 διερευνῶν HP 4 οἷς] ἧς AU ἐπετήδευσεν MA: ἐπετήδευεν U, ἐπιτετήδευκε H, ἐπετετήδευκε P τετύχηκεν HP Ἀβραὰμ HP, Ἀβραὰμ μὲν U 5 οὐράνια U 6 πάντῃ U: om. ceteri πατρὸς U: om. ceteri 7 ἄχρι codd. βελτιωθῇ μέλλει A 8. 9 λόγιον τὸ δὲ ἐγώ εἰμι ὁ θεός σου· περιπάτει εἰς πρόσωπόν μου καὶ γίνου τέλειος U 9 εὐαρεστήσει A 10 μόνος — καὶ om. U ὢν MAP: ἦν H, αὖ Mang. καὶ ante αὐτοῦ om. A 11 θεοῦ MU: θεὸς AHP 12 ἢ χοῦς M 13 καὶ ante πατὴρ om. A πατρὸς U 14 ἑνὶ μόνῳ U: ἐπιμόνῳ ceteri 15 θεῷ H[2]: θεοῦ MAPH[1], om. U οὐ γένος ὀπαδὸς U γενόμενος Turn. 16 χρώμενος τῷ ὄντι HP μόνου] νοῦ M 18 ἐκβιβάζοντες U μεταλλοιώσαντες scripsi: μεταλλεύσαντες MHP, μεταλλεύοντες U, μεταβάλλοντες A, αὐτομολήσαντες coni. Mang.
20 ᾗ] οἳ A, ὡς L[1] 21 οἰκείαν καὶ ἀμείνω HP 25 μετὰ ἑτέρων A
26 ἤρξατο H ἀνθεστῶσ' U παρ' ὃ A

ἀρχὴν τῷ Νεβρὼδ τῆς βασιλείας ὑπογράφει Βαβυλῶνα, μετάθεσις δὲ
καλεῖται Βαβυλών, συγγενὲς αὐτομολίᾳ καὶ ὄνομα ὀνόματι καὶ ἔργον
ἔργῳ· παντὸς γὰρ αὐτομολοῦντος προοίμια γνώμης μεταβολὴ καὶ μετά-
θεσις. ἀκόλουθον ⟨οὖν⟩ ἂν εἴη λέγειν, ὅτι κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσέα ὁ 67
μὲν φαῦλος, ὥσπερ ἄοικος καὶ ἄπολις καὶ ἀνίδρυτος καὶ φυγάς, οὕτως
καὶ αὐτόμολος, ὁ δὲ σπουδαῖος βεβαιότατος σύμμαχος. τοσαῦτα εἴς γε τὸ
παρὸν ἀρκούντως περὶ τῶν γιγάντων εἰρηκότες ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα τοῦ
λόγου τρεψώμεθα. ἔστι δὲ ταῦτα·

---

1 τὴν ἀρχὴν Turn. βαβυλὼν HP 2 συγγενὲς scripsi: συγγενὴς codd. ὄνομα om. U 2. 3 ἔργω ἔργον HP 3. 4 πρὸ οὐ μιᾶς γνώμης μεταβολὴν καὶ μετάθεσιν U 4 οὖν addidi Μωσέα MAHP 5 ὥσπερ — φυγάς om. U οὕτως] ὄντως U 6 σπουδαιότατος L εἴς] οἷς A γε om. U 7 ἀρκούντως om. U τῶν om. U 7. 8 αὖθις ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα καιρῶ τῶ δεόντι τρεψώμεθα U 8 ἔστι δὲ ταῦτα om. U subscripsit φίλωνος περὶ γιγάντων U HP addunt: ἀκολούθω (leg. ἀκολουθεῖ) τὸ (τὲ H)· καὶ μετ᾽ ἐκεῖνο [καὶ], φησίν, ὡς ἂν εἰσεπορεύοντο ex p. 56,1

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΟΤΙ ΑΤΡΕΠΤΟΝ ΤΟ ΘΕΙΟΝ

---

1 (1.) „Καὶ μετ' ἐκεῖνο“ φησίν „ὡς ἂν εἰσεπορεύοντο οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐγέννων αὐτοῖς“ (Gen. 6, 4). οὐκοῦν ἄξιον σκέψασθαι, τίνα ἔχει λόγον τὸ „μετ' ἐκεῖνο“. ἔστι τοίνυν ἀναφορὰ δεικνύουσά τι τῶν προειρημένων ἐναργέστερον.
2 προείρηται δὲ περὶ θείου πνεύματος, ὃ καταμεῖναι μέχρι τοῦ παντὸς αἰῶνος ἐν πολυσχιδεῖ καὶ πολυμόρφῳ ψυχῇ σαρκῶν ὄχλον βαρύτατον ἄχθος ἀνημμένῃ δυσεργότατον εἶπεν εἶναι. μετ' ἐκεῖνο δὴ | τὸ πνεῦμα p. 2[illegible]1
3 οἱ ἄγγελοι πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων εἰσίασιν. ἕως μὲν γὰρ ἐλλάμπουσι τῇ ψυχῇ καθαραὶ φρονήσεως αὐγαί, δι' ὧν τὸν θεὸν καὶ τὰς αὐτοῦ δυνάμεις ὁρᾷ ὁ σοφός, οὐδεὶς τῶν ψευδαγγελούντων ἐπεισέρχεται τῷ λογισμῷ, ἀλλ' ἔξω περιρραντηρίων ἅπαντες εἴργονται· ὅταν δὲ ἀμυδρωθὲν ἐπισκιασθῇ τὸ διανοίας φῶς, οἱ τοῦ σκότους ἑταῖροι παρευημερήσαντες πάθεσι τοῖς κατεαγόσι καὶ τεθηλυμμένοις, ἃς θυγατέρας εἴρηκεν ἀνθρώπων, συνέρχονται καὶ γεννῶσιν ἑαυτοῖς, οὐ τῷ θεῷ.
4 τὰ μὲν γὰρ οἰκεῖα τοῦ θεοῦ γεννήματα αἱ ὁλόκληροι ἀρεταί, τὰ δὲ συγγενῆ φαύλων

φίλωνος ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον MAGH, φίλωνος ἰουδαίου ὅτι ἄτρεπτόν ἐστι τὸ θεῖον λόγος θ' U, περὶ τοῦ ὅτι ἄτρεπτόν ἐστι τὸ θεῖον F, τοῦ αὐτοῦ ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον P, cf. Prolegomena 2 ἐγέννων MA: ἐγεννῶσαν ceteri αὐτοῖς A: αὑτοῖς ceteri 3 οὐκ ἀνάξιον U 4 διαφορὰ UF ἐναργέστατον P 5 τοῦ om. UF 6 πολυσχεδεῖ UFH¹L πολυτρόπῳ coni. Mang. ὄχλον] ὄγκον coni. Mang. 7 εἶπεν A: εἰπεῖν ceteri 9 ἐλλάμπουσι MAH²: ἐκλάμπουσι ceteri 10 ⟨δύναται⟩ ὁρᾶν conicio ὁρᾶν G 12 ἀμβλυθὲν U, ἀμβλυνθὲν F ἐπισκιασθὲν UF ἀμυδρωθῇ ante τὸ add. U ἑταῖροι] spatium in M, om. AG 13 τεθηλυμένοις AUF 15 αἱ] ἀεὶ UF τῶν φαύλων GUFL²

αἱ ἀνάρμοστοι κακίαι. μάθε δ', εἰ θέλεις, ὦ διάνοια, τὸ μὴ ἑαυτῇ
γεννᾶν οἷόν ἐστι παρὰ Ἀβραὰμ τοῦ τελείου, ὃς τὸ ἀγαπητὸν καὶ μόνον
τῆς ψυχῆς ἔγγονον γνήσιον, τῆς αὐτομαθοῦς σοφίας εἰκόνα ἐναργεστάτην.
ἐπίκλησιν Ἰσαάκ, ἀνάγει θεῷ καὶ ἀποδίδωσι μετὰ πάσης εὐθυμίας ἀναγ-
καῖον καὶ ἁρμόττον χαριστήριον συμποδίσας, ὥς φησιν ὁ νόμος (Gen. 22, 2. 9),
τὸ καινουργηθὲν ἱερεῖον, ἤτοι παρ' ὅσον ἐπ' οὐδενὸς θνητοῦ βαίνειν ἅπαξ
ἐπιθειάσας ἠξίου, ἢ παρ' ὅσον ἀνίδρυτον καὶ ἄστατον κατεῖδε τὴν γένε-
σιν, ὅτε τὴν περὶ τὸ ὂν ἀνενδοίαστον ἔγνω βεβαιότητα, ᾗ λέγεται
πεπιστευκέναι (Gen. 15, 6). (2.) τούτου γίνεται μαθητρὶς καὶ διάδοχος 5
Ἄννα, τῆς τοῦ θεοῦ δώρημα σοφίας· ἑρμηνεύεται γὰρ χάρις αὐτῆς.
ἐπειδὴ γὰρ ἐγκύμων ἐγένετο παραδεξαμένη θείας γονὰς καὶ τελεσφόροις
ἐχρήσατο ὠδῖσι, τὸν τεταγμένον ἐν τῇ τοῦ θεοῦ τάξει τρόπον ἀποκυήσασα,
ὃν ἐπεφήμισε Σαμουήλ — καλεῖται δ' ἑρμηνευθεὶς τεταγμένος θεῷ —,
λαβοῦσα ἀνταποδίδωσι τῷ δόντι μηδὲν ἴδιον ἑαυτῆς κρίνουσα ἀγαθόν, ὃ
μὴ χάρις ἐστὶ θεία. λέγει γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν βασιλειῶν αὕτη τὸν 6
τρόπον τοῦτον· „δίδωμί σοι αὐτὸν δοτόν" (I Reg. 1, 28), ἐν ἴσῳ τῷ
δοτὸν ὄντα, ὥστ' εἶναι „τὸν δεδομένον δίδωμι", κατὰ τὸ ἱερώτατον
Μωυσέως γράμμα τοῦτο· „τὰ δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου
διατηρήσετε προσφέρειν ἐμοί" (Num. 28, 2.) τίνι γὰρ εὐχαριστητέον 7

1 ἐνάρμοστοι H[1]P δ'] δὴ conicio τὸ] τῷ ex corr. G,H ἑαυτῇ GUF: αὐτῷ MAPH[1], ἑαυτῷ H[2] 2 τὸ post ἐστὶ add. UFL[2] ὃς] ὡς UF 3 ἔκγονον conicio 5 ἁρμόζον A 6 οὐδενὸς ἔτι θνητοῦ UF 7 εὐ-είδρυτον U, αἴδρυτον F 10 αὐτῆς MAPH[1]: αὐτῇ GH[2], αὐτὴ U, αὕτη F 11 γονὰς θείας UF ταῖς τελεσφόροις GH[2] 13 ἐπεφήμισε Mang.: ἐφήμισε codd. δὲ MGU 14 κρίνασα AD 14—18 ἀγαθόν. ἔφη γάρ· δοτὸν ὄντα δίδωμι αὐτὸν τῷ δόντι θεῷ κατὰ τὸ ἱερώτατον τοῦ νόμου πρόσταγμα τὸ φάσκον· δῶρά μου D 14 ὃ] ὢ A 15 αὐτῆς G 16 ὄντα post τοῦτον add. G τῷ] τὸν A 17 δοτὸν ὄντα] δοτῶν ὢ (sic) G 18 Μωυσέως U: Μωυσέος GF, Μωσέως MAP, Μωσέος H γράμμα Μωυσ. transpos. UF τὰ δῶρα — ἐμοί] τὴν προσφοράν μου ἄρτον μου εἰς πυρόν μου διατηρήσεται τοῦ προσφέρειν ἐμοί (μοι U) UF 19 διατηρήσεται AG, διατηρήσατε D μοι D

9. 10 R fol. 91[r] τοῦ αὐτοῦ: τούτου γίνεται μαθητρὶς καὶ διάδοχος ἄννα. 19—58,5. 14—19 D[C] fol. 254[r] τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων D[R] fol. 269[v] τοῦ αὐτοῦ: τίνι εὐχαριστητέον πλὴν θεῷ — καθαρεύσωμεν ἀδικημάτων. pergunt lin. 14—19: οὕτως ἡ Ἄννα τὸν Σαμουὴλ ἀντιδίδωσι τῷ δόντι — προσφέρειν μοι. 18 sqq. *Origenes, Homilia XXIII 2 in Numeros p. 357 (ad eundem locum):* nemo suum aliquid offert deo, sed quod offert, domini est; et non tam sua quis offert deo quam ipsi quae sua sunt reddit .... a me enim cuneta quae habet humanum genus percipit.

ἄλλῳ πλὴν θεῷ; διὰ τίνων δὲ ὅτι μὴ διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δοθέντων;
οὐδὲ γὰρ ἄλλων εὐπορῆσαι δυνατόν. χρεῖος δ' οὐδενὸς ὢν κελεύει
προσφέρειν αὑτῷ τὰ ἑαυτοῦ δι' ὑπερβολὴν τῆς πρὸς τὸ γένος ἡμῶν
εὐεργεσίας· μελετήσαντες γὰρ εὐχαριστητικῶς ἔχειν καὶ τιμητικῶς αὐτοῦ
καθαρεύσομεν ἀδικημάτων ἐκνιψάμενοι τὰ καταρρυπαίνοντα τὸν βίον ἔν
8 τε λόγοις καὶ ἐννοίαις καὶ ἔργοις. καὶ γὰρ εὔηθες εἰς μὲν τὰ ἱερὰ | μὴ p. 2[illegible]
ἐξεῖναι βαδίζειν, ὃς ἂν μὴ πρότερον λουσάμενος φαιδρύνηται τὸ σῶμα,
εὔχεσθαι δὲ καὶ θύειν ἐπιχειρεῖν ἔτι κεκηλιδωμένῃ καὶ πεφυρμένῃ
διανοίᾳ. καίτοι τὰ μὲν ἱερὰ λίθων καὶ ξύλων ἀψύχου τῆς ὕλης
πεποίηται, καθ' αὑτὸ δὲ καὶ τὸ σῶμα ἄψυχον· ἀλλ' ὅμως ὂν
ἄψυχον ἀψύχων οὐ προσάψεται μὴ περιρραντηρίοις καὶ καθαρσίοις ἁγνευ-
τικοῖς χρησάμενον, ὑπομενεῖ δέ τις τῷ θεῷ προσελθεῖν ἀκάθαρτος ὢν
ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ τῷ καθαρωτάτῳ, καὶ ταῦτα μὴ μέλλων μετανοήσειν;
9 ὁ μὲν γὰρ πρὸς τῷ μηδὲν ἐπεξεργάσασθαι κακὸν καὶ τὰ παλαιὰ ἐκνί-
ψασθαι δικαιώσας γεγηθὼς προσίτω, ὁ δ' ἄνευ τούτων δυσκάθαρτος ὢν
ἀφιστάσθω· λήσεται γὰρ οὐδέποτε τὸν τὰ ἐν μυχοῖς τῆς διανοίας
10 ὁρῶντα καὶ τοῖς ἀδύτοις αὐτῆς ἐμπεριπατοῦντα. (3.) τῆς μέντοι θεο-
φιλοῦς ψυχῆς δεῖγμα ἐναργέστατόν ἐστι καὶ τὸ ᾆσμα, ἐν ᾧ περιέχεται
τὸ „στεῖρα ἔτεκεν ἑπτά, ἡ δὲ πολλὴ ἐν τέκνοις ἠσθένησε" (I Reg. 2, 5)·
11 καίτοι γε ἑνός ἐστι μήτηρ τοῦ Σαμουὴλ ἡ λέγουσα. πῶς οὖν ἑπτὰ
τετοκέναι φησίν, εἰ μή τι μονάδα ἑβδομάδι τὴν αὐτὴν φυσικώτατα νομί-
ζει, οὐ μόνον ἐν ἀριθμοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τοῦ παντὸς ἁρμονίᾳ καὶ ἐν
τοῖς τῆς ἐναρέτου λόγοις ψυχῆς; ὁ γὰρ τεταγμένος μόνῳ θεῷ Σαμουήλ,
ἄλλῳ δὲ τὸ παράπαν συνιὼν μηδενί, κατὰ τὸ ἓν καὶ τὴν μονάδα, τὸ

---

1 ὅτι μὴ] ἢ HP, εἰ μὴ D   δοθέντων ἡμῖν D   2 χρῄζων δὲ οὐδενὸς κελεύει D
3 αὑτῷ M: αὐτῷ ceteri   τὰ ἑαυτοῦ D (αὐτοῦ D^C): om. codd.   4 εὐχαριστη-
τικῶς MH^1P,D^C in mg.: εὐχαριστικῶς ceteri D   καὶ τιμητικῶς ἔχειν (om. αὐ-
τοῦ) D   5 καθαρεύσομεν F: καθαρεύσωμεν ceteri D   6 ἐννοίαις scripsi
(an διανοίαις, διανοήσεσι?): ὀνείδεσι MAGHP, εἴδεσι UF, νοήμασι vel νοήσεσι coni. Cohn
νομιζόμενα ante ἱερὰ add. G   7 λουσάμενος πρότερον UF   φαιδρύνεται AU
8 δὲ om. U   ἔτι om. H^1P, ἐπὶ H^2 10 πεποίηται UF: πεποίηνται ceteri
κατ' αὐτὸ UF   10. 11 ἀλλ' ὅμως καθιδρυμένον ὂν ἄψυχον UF, mg. L (καθιδρυμένον
delevi): om. ceteri   12 ὑπομένει U, ὑπομεῖναι A   13 μετανοήσειν^{αι} A   14 τῷ]
τὸ AU   ἐξεργάσασθαι G, εἰργάσθαι F   15 δυσκατόρθωτος PH^1 16 τὸν
om. U   17 αὐτοῖς AHP   18 τὸ] τόδε F   19 ἡ δὲ] καὶ ἡ A
21 εἰ — αὐτὴν] ἡ μονὰς ἑβδοματικὴν αὐτὴν UF   εἰ μή τι om. A   τι M: τὴν
G, τις ceteri   21. 22 νομίζοι HP   23 ἐναρέτου] ἐπ' ἀρετῇ A   θεῷ
μόνῳ H, μόνῳ om. UF   24 συνεῖναι UF

ὄντως ὄν, κεκόσμηται. αὕτη δ᾽ ἡ κατάστασίς ἐστιν ἑβδομάδος, ἀνα- 12
παυομένης ἐν θεῷ ψυχῆς καὶ περὶ μηδὲν τῶν θνητῶν ἔργων ἔτι πονου-
μένης, κατὰ ἀπόλειψιν ἑξάδος, ἣν ἀπένειμε τοῖς τὰ πρωτεῖα λαβεῖν μὴ
δυνηθεῖσι, δευτερείων δ᾽ ἐξ ἀνάγκης μεταποιουμένοις. τὴν μὲν οὖν 13
στεῖραν, οὐ τὴν ἄγονον, ἀλλὰ τὴν στερρὰν καὶ ἔτι σφριγῶσαν, τοὺς διὰ
καρτερίας καὶ ἀνδρείας καὶ ὑπομονῆς ἐπὶ κτήσει τοῦ ἀρίστου διαθλοῦσαν
ἄθλους, ἑβδομάδι τὴν ἰσότιμον μονάδα τίκτειν εἰκὸς ἦν· εὔτοκος γὰρ καὶ
εὔπαις ἡ φύσις. τὴν δὲ πολλὴν ἀσθενεῖν ἐν τέκνοις εἶπεν ἀψευδῶς καὶ 14
σφόδρα ἐναργῶς· ὅταν γὰρ μία οὖσα ψυχὴ πολλὰ ὠδίνῃ τοῦ ἑνὸς ἀπο-
στᾶσα, μυρία κατὰ τὸ εἰκὸς γίνεται, κἄπειτα πλήθει τέκνων ἐξηρτημένων
βαρυνομένη καὶ πιεζομένη — ἔστι δὲ ἠλιτόμηνα καὶ ἀμβλωθρίδια τὰ πλεῖστα
αὐτῶν — ἐξασθενεῖ. τίκτει μὲν γὰρ τὰς πρὸς σχήματα καὶ χρώματα 15
δι᾽ ὀφθαλμῶν ἐπιθυμίας, τίκτει δὲ τὰς πρὸς φωνὰς δι᾽ ὤτων, ἐγκύμων
δ᾽ ἐστὶ καὶ τῶν γαστρὸς καὶ τῶν ὑπ᾽ αὐτήν, ὥστε πολλῶν ἐκκρεμαμέ-
νων ἐγγόνων βαρύτατον ἄχθος φέρουσα παρίεται καὶ χεῖρας ὑπ᾽ ἀσθε-
νείας καθεῖσα ἀπολέγεται. τοῦτον μὲν δὴ τὸν τρόπον ἡττῆσθαι συμ-
βαίνει πᾶσιν, ὅσοι φθαρτοῖς ἑαυτοῖς φθαρτὰ γεννῶσιν. (4.) ἔνιοι δ᾽ 16
p. 275 M. | οὐχ ἧτταν μόνον ἀλλὰ καὶ θάνατον ὑπὸ φιλαυτίας ἀνεδέξαντο. ὁ γοῦν
Αὐνάν, „αἰσθόμενος ὅτι οὐκ αὐτῷ ἔσται τὸ σπέρμα" (Gen. 38, 9), οὐ
πρότερον ἐπαύσατο τὸ λογικόν, ὅπερ ἄριστον τῶν ὄντων γένος ἐστί,
διαφθείρων ἢ καὶ αὐτὸς ἀνεδέξατο φθορὰν παντελῆ, σφόδρα ὀρθῶς καὶ
προσηκόντως· εἰ γὰρ ἅπαντα πράξουσί τινες αὑτῶν ἕνεκα, μὴ γονέων 17
τιμῆς, μὴ παίδων εὐκοσμίας, μὴ σωτηρίας πατρίδος, μὴ νόμων φυλακῆς,
μὴ ἐθῶν βεβαιότητος, μὴ ἰδίων μὴ κοινῶν ἐπανορθώσεως, μὴ ἱερῶν
ἁγιστείας, μὴ τῆς πρὸς θεὸν εὐσεβείας ἐπιστρεφόμενοι, κακοδαιμονήσου-

---

1 δ᾽ ἡ] δὴ AG 1. 2 ἀναπαυσομένης F 2 ψυχῆς om. G 2. 3 μεταποιουμένης A 7 ἄθλους om. AG, ἄθλου M ἑβδομάδι MH[1]P: ἑβδομάδα AGUFH[2] τὴν] τὸν H μονάδα MAGPH[1]: μονάδι UFH[2] ἦν] ὢν H εὔτοκος MAGUF: εὔτεκνος HP γὰρ om. HP 9 σφόδρα om. UF πολλῇ A ὠδίνει UF 10 γίγνεται UF κἀπὶ τὰ πλήθη A 11 εἰλητόμηνα H[1]P καὶ] ἢ F δ᾽ post πλεῖστα add. UF 12 ἐξασθενεῖν A τὰς UF: τὰ ceteri προσχήματα MAGP πρὸς χρώματα καὶ σχήματα UF 13 τὰς] τὰ H προσφωνὰς AGF 14 καὶ τῶν om. UF αὐτὴν UFHP: αὐτῆς MAG 15 ἐκγόνων conicio παρείεται G, παρεῖται H[2] 17 ἑαυτῷ G 18 ἧτταν UFH[2]: ἧττον ceteri ὑπὸ G: ὑπὲρ ceteri 19 Αὐνὰν MG: Αὔναν A, Ἄνναν PH[1], κατ᾽ Ἄνναν H[2], ἂν ων text. U (corr. in mg.), ὧν ἂν F ἀναισθόμενος U, corr. in mg. οὐχ αὐτῷ H[2] τὸ om. UF 20 ὄντων] φύντων G ἐστὶ γένος UF 21 ἂν ἐδέξατο H[2] 22 πράξουσι FP: πράξωσι ceteri αὑτῶν H[2]: αὐτῶν ceteri 24 ἐθνῶν GUFH μὴ ante κοινῶν om. A 25 ἁγιστείας UF, ἁγιστίας HP, ἀγιστίας A

18 σιν. ἑνὸς γὰρ ὧν εἶπον χάριν ἀντικαταλλάξασθαι καὶ αὐτὸ τὸ ζῆν εὐ-
κλεές, οἱ δ' ἄρα καὶ ἀθρόων τῶν οὕτω περιμαχήτων φασίν, εἰ μή τινα
ἡδονὴν μέλλοι περιποιεῖν, κατολιγωρήσειν. τοιγάρτοι πονηρὰν εἰσήγησιν
ὁ ἀδέκαστος θεὸς ἐκφύλου δόγματος, ἐπίκλησιν Λυνάν, ἐκποδὼν ἀνελεῖ.
19 παραιτητέοι δὴ πάντες οἱ γεννῶντες αὐτοῖς, τὸ δ' ἐστὶν ὅσοι τὸ ἴδιον
λυσιτελὲς μόνον θηρώμενοι τῶν ἄλλων ὑπερορῶσιν, ὥσπερ αὐτοῖς μόνοις
φύντες, οὐχὶ δὲ μυρίοις ἄλλοις, πατρί, μητρί, γυναικί, τέκνοις, πατρίδι,
ἀνθρώπων γένει, εἰ δὲ δεῖ προελθόντας τι περαιτέρω φάναι, οὐρανῷ, γῇ,
τῷ παντὶ κόσμῳ, ἐπιστήμαις, ἀρεταῖς, τῷ πατρὶ καὶ ἡγεμόνι τῶν συμ-
πάντων· ὧν ἑκάστῳ κατὰ δύναμιν ἀπονεμητέον τὸ ἁρμόττον μὴ τὰ
πάντα προσθήκην ἑαυτοῦ, ἑαυτὸν δὲ τῶν πάντων νομίζοντα.
20 (5.) Τούτων μὲν δὴ ἅλις, τὰ δ' ἀκόλουθα τῷ λόγῳ συνυφήνωμεν. „ἰδὼν"
οὖν φησι „κύριος ὁ θεὸς ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ
τῆς γῆς, καὶ πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ ἐπιμελῶς τὰ πονηρὰ πάσας
τὰς ἡμέρας, ἐνεθυμήθη ὁ θεός, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ
διενοήθη. καὶ εἶπεν ὁ θεός· ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησα ἀπὸ
21 προσώπου τῆς γῆς" (Gen. 6,5—7). ἴσως τινὲς τῶν ἀνεξετάστων ὑποτο-
πήσουσι τὸν νομοθέτην αἰνίττεσθαι, ὅτι ἐπὶ τῇ γενέσει τῶν ἀνθρώπων
ὁ δημιουργὸς μετέγνω κατιδὼν τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν, ἧς χάριν αἰτίας
ἐβουλήθη σύμπαν διαφθεῖραι τὸ γένος. ἀλλ' ἴστωσαν ὅτι ταῦτα δοξά-
ζοντες ἐπελαφρίζουσι καὶ ἐπικουφίζουσι τὰ τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἁμαρ-
22 τήματα δι' ὑπερβολὴν τῆς περὶ αὐτοὺς ἀθεότητος. τί γὰρ ἂν ἀσέβημα

1 αὐτὸ τὸ] ἀπὸ τοῦ A 1. 2 εὐκλεεῖς FL^{2} 2 ἀθρόον A 2. 3 τι ἡδονὴν A, τινι ἡδονῇ UF 3 μέλλει A κατολιγωρήσειν GH^{2}: κατολιγώρησιν F, κατ' ὀλιγώρησιν U, κατολιγωρήσουσι PH^{1}, κατολιγωρήσωσι MA 4 ἐκφαύλου AUF Λυνάν MG: Λῦναν AP, Ἄνναν H, ὢ ἂν UF ἐκποδὼν ἀνελεῖ scripsi: ἐκποδὼν ἀνέλη (ἀνέλῃ) UF, ἐκποδών. ἀμέλει MAGH^{1}P, ἐκποδὼν ποιεῖ. ἀμέλει H^{2}, ἐκποδὼν ποιεῖ L
5 αὑτοῖς MH^{2}: αὐτοῖς AH^{1}P, ἑαυτοῖς GUF 6 αὑτοῖς MH^{2}: αὐτοῖς ceteri
7 πατρίδι om. H 8 προελθόντι περαιτέρω UF, προελθόντα conicio 10 ὧν ἐν ἑκάστῳ F 11 ἑαυτὸν UFH^{2}: σεαυτὸν ceteri 12 μὲν] δὲ A 13 ἐπλήσθηναν D^{R}
14 διενοεῖτο GUF καρδίᾳ αὐτοῦ D τὰ] ἐπὶ τὰ FD 15 γὰρ ante ὁ add. UF ὁ θεὸς om. UFD 16 ἔπλασα UF ἀπὸ] πρὸ F 17 γῆς] χθονός UF τινὸς A ἀνεξετάστων] ἐναγεστάτων FL^{2} 19 κατέγνω HL^{1} αἰτίας fort. del. 20 ἠβουλήθη UFD διαφθεῖραι σύμπαν D 20. 21 δόξαντες G 21 ἐπελαφρύνουσι D^{R} 22 αὐτὸν D

12—61,1 D^{C} fol. 220^{v} τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητημάτων D^{R} fol. 206^{r} τοῦ αὐτοῦ: εἰδώς, φησίν, ὁ θεὸς — τὸν ἄτρεπτον τρέπεσθαι. pergunt p. 61,21

276 M. μεῖζον γένοιτο τοῦ ὑπολαμβάνειν τὸν ἄτρεπτον τρέπεσθαι; καίτοι | τινῶν
ἀξιούντων μηδὲ πάντας ἀνθρώπους ταῖς γνώμαις ἐπαμφοτερίζειν· τοὺς
γὰρ ἀδόλως καὶ καθαρῶς φιλοσοφήσαντας μέγιστον ἐκ τῆς ἐπιστήμης
ἀγαθὸν εὔρασθαι τὸ μὴ τοῖς πράγμασι συμμεταβάλλειν, ἀλλὰ μετὰ
στερρότητος ἀκλινοῦς καὶ παγίου βεβαιότητος ἅπασι τοῖς ἁρμόττουσιν
ἐγχειρεῖν. (6.) ἀρέσκει δὲ καὶ τῷ νομοθέτῃ τὸν τέλειον ἠρεμίας ἐφίε- 23
σθαι· τὸ γὰρ εἰρημένον τῷ σοφῷ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ „σὺ δὲ αὐτοῦ
στῆθι μετ' ἐμοῦ" (Deut. 5, 31) τὸ ἀκλινὲς καὶ ἀρρεπὲς τῆς γνώμης καὶ
ἱδρυμένον πάντῃ σαφέστατα παρίστησι. τῷ γὰρ ὄντι θαυμάσιον, ὥσπερ 24
τινὰ λύραν τὴν ψυχὴν μουσικῶς ἁρμοσάμενον οὐκ ὀξέσι καὶ βαρέσι τοῖς
φθόγγοις, ἀλλ' ἐπιστήμῃ μὲν τῶν ἐναντίων, χρήσει δὲ τῶν ἀμεινόνων,
μήτε ἐπιτεῖναι προσυπερβάλλοντα μήτε ἀνεῖναι μαλθάξαντα τὴν ἀρετῶν
καὶ τῶν φύσει καλῶν ἁρμονίαν, δι' ἴσου δ' αὐτὴν φυλάξαντα κροτεῖν
καὶ ἐπιψάλλειν ἐμμελῶς. ὄργανον γὰρ τελεώτατον ὑπὸ φύσεως δημιουρ- 25
γηθὲν ἀρχέτυπον τῶν χειροκμήτων τοῦτό γε· ὅπερ εἰ καλῶς ἁρμοσθείη,
τὴν πασῶν ἀρίστην συμφωνίαν ἀπεργάσεται, ἥτις οὐκ ἐν κλάσει καὶ
τόνοις ἐμμελοῦς φωνῆς, ἀλλ' ἐν ὁμολογίᾳ τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων
ἔχει τὸ τέλος. ὅπου γοῦν ἀνθρώπων ψυχὴ τὸν πολὺν κλύδωνα καὶ 26
σάλον, ὃν καταρραγὲν σφοδρὸν πνεῦμα τὸ κακίας αἰφνίδιον ἤγειρεν, ἐπι-
στήμης καὶ σοφίας αὔραις ἀποτίθεται καὶ τὸ κυμαῖνον καὶ παρῳδηκὸς
ὑφεῖσα νηνέμῳ εὐδίᾳ χρωμένη γαληνιάζει, εἶτ' ἐνδοιάζεις, ὅτι ὁ ἄφθαρ-

1 γένοιτο GUFH²D: ἐγένετο MAPH¹ τὸν] τὸ UH καίτοι] καί τι P², καί H¹P¹ τί τῶν AP² 2 μηδὲ UF: μηδὲν AGHP, μὴ M πάντας MUF: ὄντας ceteri 2. 3 ἐπαμφοτερίζειν — ἐκ τῆς add. in mg. H²P² 4 εὑρέσθαι PH¹ 5 ἁρμόζουσιν GH² 6 τῆς ἠρεμίας P 9 τοῦτο γὰρ τὸ θαυμάσιον G θαυμαστὸν UF 10 μουσικῶς τὴν ψυχὴν UF 11 μὲν τὰ τῶν A ⟨ἀγαθῶν καὶ⟩ τῶν ἐναντίων coni. Mang. 12 προσυπερβάλλοντα UH²: πρὸς ὑπερβάλλοντα ceteri 13 φύσει καλῶν] φυσικῶν UF διείδουσι δ' αὐτὴν UF κρούειν GUF 14 ἐπιψαύειν mg. H² ὀργάνων UF γὰρ καὶ τελεώτατον AGUF 15 χειροκμήτων UF: χειροτμήτων ceteri ὅπερ εἰ] οὐ U, εἰ F 16 ἐν κλάσει MHP: ἐγκαλέσει U, ἐν κάλλεσι F, ἐναλάσσει AG, ἐν κράσει coni. Mang. 18 γοῦν] τοινυν G ἀνθρώπου H² πολυκλύδωνα U 19. 20 ἐπιστήμης GH²: ἐπιστῆμαι P, ἐπιστήμαις ceteri 20 σοφίαις AU 21 ὑφιεῖσα A, ὑφεὶς GU ἀνηνέμω G εἶτ' om. GH², εἶτε A ὅτι M, mg. P²: ὅτι εἰ A, εἰ ceteri ὁ om. F

21 — 62,5 ibid.: ὁ γὰρ ἄφθαρτος — συμβαίνειν ἀνάγκη. ὁ δὲ θεὸς οὐκ ἀψίκορος (p. 62,8). ὡς ἐν αὐγῇ γὰρ αὐτῷ καθαρᾷ (καθαρὰ DR) πάντα (καὶ add. DR) ἀρίδηλα (p. 62,13. 14). DC pergit p. 63,15.

τος καὶ μακάριος καὶ τῶν ἀρετῶν καὶ⌉ αὐτῆς τελειότητος καὶ εὐδαιμονίας ἀνημμένος τὸ κράτος οὐ χρῆται γνώμης μεταβολῇ, μένει
27 δὲ ἐφ' ὧν ἐξ ἀρχῆς ἐβουλεύσατο οὐδὲν αὐτῶν μετατιθείς; ἀνθρώποις μὲν οὖν τὸ εὐμετάβολον ἢ διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἢ διὰ τὴν ἐκτὸς ἀβεβαιότητα συμβαίνειν ἀνάγκη· οἷον οὕτως φίλους ἑλόμενοι πολλάκις καὶ βραχύν τινα αὐτοῖς συνδιατρίψαντες χρόνον, οὐδὲν ἐγκαλεῖν ἔχοντες ἀπεστράφημεν, ὡς εἰς ἐχθρῶν ἢ ἀγνουμένων γοῦν τάξιν ἐμβιβάσαι.
28 τοῦτο τὸ ἔργον κούφην εὐχέρειαν ἡμῶν αὐτῶν ἐλέγχει τὰς ἐξ ἀρχῆς ὑποθέσεις ἀδυνατούντων κραταιῶς διαφυλάττειν· ὁ δὲ θεὸς οὐχ ἀψίκορος. καὶ μὴν ἔστιν ὅτε διανοούμεθα μὲν ἐπιμένειν κριτηρίοις τοῖς αὐτοῖς, οἱ δὲ προσελθόντες οὐκ ἔμειναν ἐν ὁμοίῳ, ὥστ' ἐξ ἀνάγκης καὶ αἱ ἡμέτε-
29 ραι γνῶμαι συμμετέβαλον. προϊδέσθαι γὰρ ἢ μελλόντων πραγμάτων συντυχίας ἢ γνώμας ἑτέρων ἄνθρωπον ὄντα ἀμήχανον. τῷ δὲ θεῷ ὡς ἐν αὐγῇ καθαρᾷ πάντα ἀρίδηλα. καὶ γὰρ ἄχρι τῶν ψυχῆς μυχῶν | φθάτας, ἃ τοῖς ἄλλοις ἐστὶν ἀόρατα τηλαυγῶς πέφυκε καθορᾶν, καὶ p. 277 M
προμηθείᾳ καὶ προνοίᾳ χρώμενος, οἰκείαις ἀρεταῖς, οὐδὲν ἀπελευθεριάζειν καὶ ἔξω τῆς ἑαυτοῦ καταλήψεως βαίνειν ἐᾷ· ἐπειδήπερ οὐδ' ἡ τῶν μελλόντων ἀδηλότης αὐτῷ συμβατή· οὔτε γὰρ ἄδηλον οὔτε μέλλον οὐδὲν
30 θεῷ. δῆλον μὲν οὖν, ὅτι καὶ τῶν γεννηθέντων τὸν φυτεύσαντα καὶ τῶν δημιουργηθέντων τὸν τεχνίτην καὶ τὸν ἐπίτροπον τῶν ἐπιτροπευομένων ἐπιστήμονα [ἀναγκαῖον] εἶναι δεῖ. ὁ δὲ θεὸς πατὴρ καὶ τεχνίτης

---

1 τελειότητος καὶ om. GUFD 2 ἀνημμένος] ἀνειμένος D^C, ἀνειληφὼς D^R μένων U 3 ἐφ' οἷς D μεταθεὶς D 4. 5 εὐμετάβλητον διὰ τὴν ἐν τοῖς ἐκτὸς ἀβεβαιότητα D 4 τὴν ⟨τῶν⟩ conicio 6 καὶ] εἰ καὶ F 6 διατρίψαντες D ἐγκαλεῖν UFD: ἐπικαλεῖν MAGPH^1 (prius ἐπιβαλεῖν P), ἐπεγκαλεῖν H^2 7 ὡς] ὥστ' Turn. γοῦν om. H 9 οὐχ ἀψίκορος UF: οὐκ ἀψίκορος ceteri D 10 μὲν om. U ἐπιβαίνειν P^{1}H^1 11 αἱ om. G 14. 15 ὡς ἐναγῆ U 14 αὐγῇ πάντα καθαρά, πάντα ἀρίδηλα D^R fol. 51 τῶν] τῶν τῆς D 15 ἄλλοις] ὀφθαλμοῖς D^R 16 οἰκείαις] πυκναῖς D οὐδὲν] αὐτοῦ D^R, αὐτὰ D^C 17 βαίνειν οὐκ ἐᾷ D οὐδὲ ἡ D, οὐ δὴ A τῶν UFD: om. ceteri 18 συμβατεῖ PH^1, συμβατῆς A, συμβατικὴ D 18. 19 οὐδὲν θεῷ MD^C: οὐδέν ἐστι θεῷ UF, ἐστὶ θεῷ (om. οὐδέν) AH^{1}P, ἐστὶ θεῷ οὐδέν GH^2, θεῷ οὐδέν D^R οὖν] οὖν δι G^2 in ras. 20 ἐπιστρατευομένων A 21 ἐπιστήμην F ἀναγκαῖον seclusi δεῖ secl. Cohn θεὸς UFE: om. ceteri

---

3—7 D^R fol. 125r τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐν γενέσει ζητουμένων: ἀνθρώποις τὸ εὐμετάβλητον διὰ τὴν ἐν τοῖς ἐκτὸς ἀβεβαιότητα συμβαίνειν ἀνάγκη· οὕτω γοῦν φίλους — ἀπεστράφημεν ὡσεὶ ἐχθροί. 13—18 D^R fol. 51r D^C fol. 34r: τῷ θεῷ ὡς ἐν αὐγῇ — οὐδὲν θεῷ. 21—63,13 ὁ γὰρ δὴ θεὸς καὶ πατὴρ — ὑφέστηκεν exstant in Epitome Περὶ κόσμου (= E) cap. 7, Mang. II p. 608,40—609,9.

καὶ ἐπίτροπος τῶν ἐν οὐρανῷ τε καὶ κόσμῳ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι. καὶ
μὴν τά γε μέλλοντα συσκιάζεται ὑπὸ τοῦ αὖθις χρόνου, τοτὲ μὲν βραχεῖ,
τοτὲ δὲ μακρῷ διαστήματι. δημιουργὸς δὲ καὶ χρόνου θεός· καὶ γὰρ τοῦ 31
πατρὸς αὐτοῦ πατὴρ — πατὴρ δὲ χρόνου κόσμος — τὴν κίνησιν αὐτοῦ
γένεσιν ἀποφήνας ἐκείνου· ὥστε υἱωνοῦ τάξιν ἔχειν πρὸς θεὸν τὸν χρόνον.
ὁ μὲν γὰρ κόσμος οὗτος νεώτερος υἱὸς θεοῦ, ἅτε αἰσθητὸς ὤν· τὸν γὰρ
πρεσβύτερον [οὐδένα εἶπε] — νοητὸς δ' ἐκεῖνος — πρεσβείων ἀξιώσας παρ'
ἑαυτῷ καταμένειν διενοήθη. οὗτος οὖν ὁ νεώτερος υἱὸς ὁ αἰσθητὸς 32
κινηθεὶς τὴν χρόνου φύσιν ἀναλάμψαι καὶ ἀνασχεῖν ἐποίησεν· ὥστε
οὐδὲν παρὰ θεῷ μέλλον τῷ καὶ τὰ τῶν χρόνων ὑπηγμένῳ πέρατα. καὶ
γὰρ οὐ χρόνος, ἀλλὰ τὸ ἀρχέτυπον τοῦ χρόνου καὶ παράδειγμα αἰὼν ὁ
βίος ἐστὶν αὐτοῦ· ἐν αἰῶνι δὲ οὔτε παρελήλυθεν οὐδὲν οὔτε μέλλει,
ἀλλὰ μόνον ὑφέστηκεν.

(7.) Ἱκανῶς οὖν διειλεγμένοι περὶ τοῦ μὴ χρῆσθαι μετανοίᾳ τὸ 33
ὂν ἀκολούθως ἀποδώσομεν, τί ἐστι τὸ „ἐνεθυμήθη ὁ θεὸς ὅτι ἐποίησε
τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διενοήθη" (Gen. 6,6). ἔννοιαν καὶ δια- 34
νόησιν, τὴν μὲν ἐναποκειμένην οὖσαν νόησιν, τὴν δὲ νοήσεως διέξοδον,
βεβαιοτάτας δυνάμεις ὁ ποιητὴς τῶν ὅλων κληρωσάμενος καὶ χρώμενος
ἀεὶ ταύταις τὰ ἔργα ἑαυτοῦ καταθεᾶται. τὰ μὲν δὴ μὴ λείποντα τὴν
τάξιν τῆς πειθαρχίας ἕνεκα ἐπαινεῖ, τὰ δὲ μεθιστάμενα τῇ κατὰ λιπο-

---

2 βραχὺ H   3 ὁ θεός GUFE   4 κόσμος χρόνου UFE   τὴν αὐτοῦ κίνησιν E   ἑαυτοῦ G, αὐτοῦ H^2, αὐτὴν P   5 ὥστε υἱωνοῦ — ἐποίησεν om. E   6 γὰρ post τὸν] δὲ L   7 τούτου ante οὐδένα add. HP   οὐδένα εἶπε seclusi   οὐδένα] ἰδέαν coni. Mang.   δ' ante ἀξιώσας add. H^2 ἀξιωθεὶς U   8 καταμένει F   alterum ὁ om. G   9 κίνησιν τοῦ χρόνου F   ἀνίσχειν UF   ὥστ' P   10 τῷ θεῷ G   μᾶλλον G^1 τῷ καὶ] τῶν κατὰ G, τῷ κατὰ FL^2 τῷ χρόνῳ H^{1}P, τὸν χρόνον F   ὑπηγμένῳ UFH^2: ὑπηγμένα MAH^{1}P, om. G   περάτων G^2 11 οὐ] ὁ P   αἰὼν Turn.: δι' ὧν codd.   11. 12 δι' ὧν — αὐτῶν om. E   12 αὐτῶν ἐστιν U   αὐτοῦ Mang.: αὐτῶν codd.   14 διαλεχθέντες UF   14. 15 μετανοία τῶν ἀκολούθων μεταδώσομεν UF   15 ἔστιν ὅτι ἐνεθυμήθη UF   16 ἐπὶ τῆς γῆς G^{2}UFD: ἀπὸ τῆς γῆς G^1, om. MAHP   17 ἀποκειμένην UF   18 βεβαιοτάτας UF: βεβαιότητα τὰς MGPH^{1}D, βεβαιοτάτην τὰς AH^2 ὁ] γὰρ ὁ D   καὶ χρώμενος om. D   19 αὐτοῦ UFD   τὰ] καὶ τὰ D   μὴ om. U   λείποντα MAGPD: λιπόντα UFH   19 τὴν om. D   20 θεαρχίας D   ἕνεκα om. D   20. 21 λειποτακτῶν codd.

---

11 cf. Platonis Timaeum p. 37 D
15—64,1 D^C (cf. ad p. 61,21): τί οὖν ἐστι τὸ ἐνεθυμήθη — μετέρχεται δίκῃ.

35 τακτῶν ὡρισμένῃ μετέρχεται δίκῃ. τῶν γὰρ σωμάτων τὰ μὲν ἐνεδήσατο ἕξει, τὰ δὲ φύσει, τὰ δὲ ψυχῇ, τὰ δὲ λογικῇ ψυχῇ. λίθων μὲν οὖν καὶ ξύλων, ἃ δὴ τῆς συμφυΐας ἀπέσπασται, δεσμὸν κραταιότατον ἕξιν | εἰργάζετο· ἡ δέ ἐστι πνεῦμα ἀναστρέφον ἐφ' ἑαυτό· ἄρχεται μὲν γὰρ p. [illegible] ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα τείνεσθαι, ψαῦσαν δὲ ἄκρας ἐπιφανείας ἀνακάμπτει πάλιν, ἄχρις ἂν ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀφίκηται τόπον, ἀφ' οὗ τὸ
36 πρῶτον ὡρμήθη· ἕξεως ὁ συνεχὴς οὗτος δίαυλος ἄφθαρτος, ὃν οἱ δρομεῖς ἀπομιμούμενοι ταῖς τριετηρίσιν ἐν τοῖς ἀνθρώπων ἁπάντων κοινοῖς θεάτροις ὡς μέγα δὴ καὶ λαμπρὸν καὶ περιμάχητον ἔργον ἐπι-
37 δείκνυνται. (8.) τὴν δὲ φύσιν ἀπένειμε τοῖς φυτοῖς κερασάμενος αὐτὴν ἐκ πλείστων δυνάμεων, θρεπτικῆς τε καὶ μεταβλητικῆς καὶ αὐξητικῆς. καὶ γὰρ τρέφεται τροφῆς ὄντα χρεῖα, τεκμήριον δέ· τὰ μὴ ἀρδόμενα φθίνει καὶ ἀφαυαίνεται, ὥσπερ αὖ τὰ ποτιζόμενα ἐμφανῶς αὔξεται· τὰ γὰρ τέως διὰ βραχύτητα χαμαίζηλα ἐξαίφνης ἀναδραμόντα ἔρνη γίνεται
38 περιμηκέστατα. τί χρὴ λέγειν περὶ μεταβολῆς αὐτῶν; ταῖς μὲν γὰρ χειμεριναῖς τροπαῖς τὰ πέταλα μαρανθέντα εἰς τοὔδαφος χεῖται, οἵ τε ἐν ταῖς κληματίσι λεγόμενοι πρὸς τῶν γεωπόνων ὀφθαλμοὶ καθάπερ ἐν τοῖς ζῴοις καταμύουσι, τά τε πρὸς τὰς ἐκφύσεις στόμια πάντα ἔσφιγκται τῆς φύσεως εἴσω τότε συνειλημμένης καὶ ἡσυχαζούσης, ἵνα διαπνεύσασα οἷά τις ἀθλητὴς προηγωνισμένος καὶ συλλεξαμένη τὴν ἰδίαν ἰσχὺν πρὸς
39 τοὺς ἐθάδας ἄθλους ἐξ ὑπαρχῆς ἀπαντᾷ. γίνεται δὲ τοῦτο ταῖς ἐαριναῖς καὶ κατὰ θέρος ὥραις· ὥσπερ γὰρ ἐκ βαθέος ὕπνου περιαναστᾶσα τούς

1 ἐνεδύσατο AH, ἐνεδύσαντο E 2 ἕξιν UE φύσιν UE ψυχὴν E δὲ καὶ λογικῇ UF λογικὴν ψυχὴν E λίθον MH¹P 3 ξύλον MH²P τῇ συμφυΐᾳ A, τῆς συμφωνίας b 4 εἰργάσατο HPE ἡ] εἰ A 7 ante ἕξεως add. φυτῶν δυνάμεις τρεῖς, θρεπτική, αὐξητική, μεταβλητική MAGHP δίαυλος] διάβολος U 7—10 ἄφθαρτος—δείκνυνται om. E 8 μιμούμενοι UF 8. 9 τοῖς ἁπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης θεάτροις conicio 8 ἀνθρώποις οἱ πάντων UF κοινοῖς ἁπάντων G 10 κερασάμενοι A 11 θρεπτικῆς τε καὶ γεννητικῆς E, καὶ αὐξητικῆς om. UF 12 χρείας A post δὲ add. ὅτι H² 13 καὶ] καὶ μὴν A ἀφαυαίνεται—ποτιζόμενα om. A ὥσπερ—ποτιζόμενα om. UF, qui καὶ μὴν addunt (καὶ μὴν καὶ F²) αὐτὰ GHP ποτιζόμενα] spat. 8 litt. M 14 τέως om. U βραδυτῆτα G ἔρνη om. A 15 τί om. G τί—αὐτῶν om. UF 16 χεῖται M: κεῖται AGFHP, κεῖνται U 17 γεηπόνων ὀφθαλμῶν A 18 φύσεις G ἐσφράγισται L² 19 συνειλεγμένης G 22 βάθους G

1—11 exstant in E cap. 4, Mang. II 606, 10—23: ἀλλ' ἐπαναλαβόντες τὸν λόγον σαφηνείας χάριν εἴπωμεν ὅτι τῶν σωμάτων τὰ μὲν—θρεπτικῆς τε καὶ γεννητικῆς. pergit E p. 65, 9

τε ὀφθαλμοὺς διοίγνυσι τά τε μεμυκότα τῶν στομίων ἀναστείλασα εὐρύνει.
ὧν δ' ἐστὶν ἐγκύμων πάντα ἀποτίκτει, πέταλα καὶ κληματίδας, ἕλικας,
οἴναρα, καρπὸν ἐπὶ πᾶσιν· εἶθ' ὅταν τελεσθῇ, παρέχεται τὰς τροφὰς οἷα
μήτηρ τῷ γενομένῳ διά τινων ἀφανῶν πόρων, οἳ τοῖς ἐν γυναιξὶ μαστοῖς
ἀναλογοῦσι. καὶ οὐ πρότερον παύεται τρέφουσα ἢ τὸν καρπὸν τελεσ-
φορηθῆναι· τελεσφορεῖται δὲ ὁ πεπανθεὶς ἄκρως, ἡνίκα, κἂν μηδεὶς 40
δρέπηται, τῆς συμφυίας αὐτὸς ἐπείγεται διαζεύγνυσθαι ἅτε μηκέτι
τροφῶν τῶν ἀπὸ τῆς τεκούσης δεόμενος, ἱκανὸς δ' ὤν, εἰ χώρας
ἀγαθῆς ἐπιλάχοι, σπείρειν καὶ γεννᾶν ὅμοια τοῖς φυτεύσασι. (9.) ψυχὴν 41
δὲ φύσεως τρισὶ διαλλάττουσαν ὁ ποιῶν ἐποίει, αἰσθήσει, φαντασίᾳ, ὁρμῇ·
τὰ μὲν γὰρ φυτὰ ἀόρμητα, ἀφάντασα, αἰσθήσεως ἀμέτοχα, τῶν δὲ ζῴων
ἕκαστον ἀθρόων μετέχει τῶν εἰρημένων. αἴσθησις μὲν οὖν, ὡς αὐτό 42
που δηλοῖ τοὔνομα, εἴσθεσίς τις οὖσα τὰ φανέντα ἐπεισφέρει τῷ νῷ·
τούτῳ γάρ, ἐπειδὴ μέγιστόν ἐστι ταμεῖον καὶ πανδεχές, πάνθ' ὅσα δι'
ὁράσεως καὶ ἀκοῆς καὶ τῶν ἄλλων αἰσθητικῶν ὀργάνων ἐντίθεται καὶ
279 M. ἐναποθησαυρίζεται. φαντασία δέ ἐστι τύπωσις | ἐν ψυχῇ· ὧν γὰρ εἰσήγαγεν 43
ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων, ὥσπερ δακτύλιός τις ἢ σφραγὶς ἐναπεμάξατο τὸν
οἰκεῖον χαρακτῆρα· κηρῷ δὲ ἐοικὼς ὁ νοῦς τὸ ἐκμαγεῖον δεξάμενος
ἄκρως παρ' ἑαυτῷ φυλάττει, μέχρις ἂν ἡ ἀντίπαλος μνήμης τὸν τύπον

---

1 ἀνατείλασα G   2 καὶ fort. del.   3 οἴναρα Turn.: οἷον ἄρα codd.   post τελεσθῇ add. οἷον ἄρα AGUF   4 γεννωμένῳ A   τοῖς] ταῖς AG   μαζοῖς G   6 δὲ ante κἂν add. AUF   8 δὲ G   9 φύσασι H^2 post φυτεύσασι add. σπεύδει G^2 10 φαντασία, αἰσθήσει UF   11 τὰ μὲν δὴ φυτὰ τούτων ἀμέτοχα E   μὲν — ἀόρμητα om. AG   γὰρ om. UF   12 ἀθρόων MGF: ἀθρόον AUHPE   12. 13 αὐτὸ δήπου UFNE   13 εἴσθεσίς τις οὖσα om. D   ἐπιφέρει D   14 τοῦτο AGU, τούτων D   14—16 τούτῳ — ἐναποθησαυρίζεται om. E   14 ταμιεῖον D   14. 15 ταμιεῖον καὶ ἄλλων αἰσθητικῶν ὀργάνων καὶ πανδεχές· πάντα ὅσα δι' ὁράσεως καὶ ἀκοῆς καὶ ὧν προειρήκαμεν αἰσθητικῶν ὀργάνων D^R ταμεῖον πᾶν δέχεται πάθος ἃ δι' ὁράσεως UFN   14 πάντα ὅσα D   15 καὶ ante τῶν om. A   τῶν om. D   16 ἀποθησαυρίζεται UFND^R δ' ἐστι UFN   ἐστὶ om. E   post ψυχῇ add. οἱονεὶ φαοστασία τις οὖσα E   ὧν scripsi: ἣν MHP, τὴν A, ἐν G, ἃ UFNED   17 τις ἐσφράγισε καὶ ἀπεμάξατο οἰκεῖον D   18. 19 χαρακτῆρα, ἢ (ἣ b) τὸ ἐκμαγεῖον φυλάττει παρ' ἑαυτῇ, μέχρις ἂν ἡ ἀντίπαλος τῇ μνήμῃ τὸν τύπον (τὸν τύπον τῇ μνήμῃ b) E   18 ἔοικεν D   τὸ γὰρ ἐκμαγεῖον D^L 19 ἡ ἀντίπαλος μνήμης post λήθη (p. 66, 1) transpos. HP   19 μνήμη UFN, τῆς μνήμης D   τὸν] αὐτὸν τὸν G

9—67,10 ψυχὴν δὲ — ἀποτίσει exstant in E, II p. 606,23—607,33 M., cf. ad p. 64,1
12—66,2 D^L fol. 112^r D^R fol. 221^v (τοῦ αὐτοῦ D^R) ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων: αἴσθησις, ὡς αὐτό που — διέθηκε τὴν ψυχήν.   12—66,4 N fol. 188^r αἴσθησις — φυτῶν.

44 λεάνασα λήθη ἀμυδρὸν ἐργάσηται ἢ παντελῶς ἀφανίσῃ. τὸ δὲ φανὲν
καὶ τυπῶσαν τοτὲ μὲν οἰκείως τοτὲ δὲ ὡς ἑτέρως διέθηκε τὴν ψυχήν.
τοῦτο δὲ αὐτῆς τὸ πάθος ὁρμὴ καλεῖται, ἣν ὁριζόμενοι πρώτην ἔφασαν
εἶναι ψυχῆς κίνησιν. τοσούτοις μὲν δὴ ζῷα προὔχει φυτῶν· ἴδωμεν δὲ
45 τίνι τῶν ἄλλων ζῴων ὑπερβέβληκεν ἄνθρωπος. (10.) ἐξαίρετον οὗτος
τοίνυν γέρας ἔλαχε διάνοιαν, ἣ τὰς ἁπάντων φύσεις σωμάτων τε ὁμοῦ
καὶ πραγμάτων εἴωθε καταλαμβάνειν. καθάπερ γὰρ ἐν μὲν τῷ σώματι
τὸ ἡγεμονικὸν ὄψις ἐστίν, ἐν δὲ τῷ παντὶ ἡ τοῦ φωτὸς φύσις, τὸν αὐτὸν
46 τρόπον καὶ τῶν ἐν ἡμῖν τὸ κρατιστεῦον ὁ νοῦς· ψυχῆς γὰρ ὄψις οὗτος
οἰκείαις περιλαμπόμενος αὐγαῖς, δι' ὧν ὁ πολὺς καὶ βαθὺς ζόφος, ὃν
κατέχεεν ἄγνοια τῶν πραγμάτων, ἀνασκίδναται. τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ
εἶδος οὐκ ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων, ἐξ ὧν τὰ ἄλλα ἀπετελεῖτο, διεπλάσθη,
καθαρωτέρας δὲ καὶ ἀμείνονος ἔλαχε τῆς οὐσίας, ἐξ ἧς αἱ θεῖαι φύσεις
ἐδημιουργοῦντο· παρὸ καὶ μόνον τῶν ἐν ἡμῖν εἰκότως ἄφθαρτον ἔδοξεν
47 εἶναι διάνοια. μόνην γὰρ αὐτὴν ὁ γεννήσας πατὴρ ἐλευθερίας ἠξίωσε,
καὶ τὰ τῆς ἀνάγκης ἀνεὶς δεσμὰ ἄφετον εἴασε, δωρησάμενος αὐτῇ τοῦ
πρεπωδεστάτου καὶ οἰκείου κτήματος αὐτῷ, τοῦ ἑκουσίου, μοῖραν, ἣν
ἠδύνατο δέξασθαι· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῷα, ὧν ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸ
ἐξαιρούμενον εἰς ἐλευθερίαν νοῦς οὐκ ἔστι, καταζευχθέντα καὶ ἐγχαλινωθέντα πρὸς ὑπηρεσίαν ἀνθρώποις παραδέδοται ὥσπερ οἰκέται δεσπόταις,
ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐθελουργοῦ καὶ αὐτοκελεύστου γνώμης λαχὼν καὶ προαι-

---

1 ἀμυδρὰν HP, ἢ ἀμυδρὸν MD[R] 2 τυπωθὲν D ποτὲ bis D[L] οἰκείως] εἰκὸς P ὡς GUFNDE: καὶ ὡς H[2], οἰκείως PH[1], om. MA 4 εἶναι om. E δὴ om. UFNE ζῶον G[1] ὑπερέχει E δὲ om. U, δὴ A, τοίνυν E 5 ἀγέλων U ὑπερβέβληκεν MAH[1]P: ὑπερβέβηκεν ceteri ὁ ἄνθρωπος HP 5. 6 οὗτος τοίνυν ἐξαίρετον UF, οὗτος δὲ ἐξαίρετον E 6 οὗτος post ἔλαχε transpos. G ἣ MG: ἡ A, ἢ ceteri E ὁμοῦ om. E 8 ἡγεμονικώτατον GUFE 9 οὕτως A, οὗτος post οἰκείαις transpos. H[1]P, del. H[2] 10 ταῖς ante οἰκείαις add. UFE, δὲ add. G 13 ἔλαχε] ἐπὶ G[1], ἀπὸ G[2] ἧς καὶ αἱ D 14 παρ' ὃ AGU 15 διάνοια G[1]UF: διάνοιαν ceteri γεννήσας ὁ D[M] 16 ἀφετὴν G αὐτῇ om. D[M] 17 οἰκειοτάτου GF αὐτῷ MAGHPab: αὐτῶν UFr, αὐτοῦ D[M] 18 ἄλλα] ἄλογα UH[2] 18. 19 ψυχαῖς ἡ ἐξαιρουμένη εἰς ἐλευθερίαν διάνοια οὐκ ἔστι E 19 ὁ ἐξαιρούμενος UF 19. 20 χαλινωθέντα E 20 παραδίδοται U 21 δ' E ἐλευθερουργοῦ AHP[2], ἐλευθέρου γοῦν P[1] γνώμης] γνῶσιν HP προαιρετικῶς HL[1]

---

9 cf. Aristot. Topica I 17 p. 108[a]11 ὡς ὄψις ἐν ὀφθαλμῷ, νοῦς ἐν ψυχῇ et quae collegi in Elteri Gnomologiorum graecorum historia p. 232. 11—18 D[M] fol. 282, D[P] fol. 376[v] τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων: τῆς ψυχῆς τὸ εἶδος — ἣν ἠδύνατο δέξασθαι.

ρετικαῖς χρώμενος τὰ πολλὰ ταῖς ἐνεργείαις εἰκότως ψόγον μὲν ἔσχεν
ἐφ' οἷς ἐκ προνοίας ἀδικεῖ, ἔπαινον δὲ ἐφ' οἷς ἑκὼν κατορθοῖ. τῶν 48
μὲν γὰρ ἄλλων φυτῶν τε καὶ ζῴων οὔτε αἱ εὐφορίαι ἐπαινεταὶ οὔθ' αἱ
κακοπραγίαι ψεκταί — τὰς γὰρ ἐφ' ἑκάτερα κινήσεις καὶ μεταβολὰς
ἀπροαιρέτους καὶ ἀκουσίους ἔλαβον —, μόνη δὲ ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ
δεξαμένη παρὰ θεοῦ τὴν ἑκούσιον κίνησιν καὶ κατὰ τοῦτο μάλιστα
ὁμοιωθεῖσα αὐτῷ, χαλεπῆς καὶ ἀργαλεωτάτης δεσποίνης, τῆς ἀνάγκης,
280 M. ὡς οἷόν τε ἦν ἐλευθερωθεῖσα | κατηγορίας ἂν δεόντως τυγχάνοι, ὅτι τὸν
ἐλευθερώσαντα οὐ περιέπει· τοιγάρτοι τὴν κατ' ἀπελευθέρων ἀχαρίστων
ἀπαραίτητον δίκην ὀρθότατα τίσει. ὥστε „ἐνεθυμήθη καὶ διενοήθη ὁ 49
θεὸς“ οὐχὶ νῦν πρῶτον, ἀλλ' ἐξέτι πάλαι παγίως καὶ βεβαίως, „ὅτι
ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον“, τουτέστιν ὁποῖον αὐτὸν εἰργάσατο· εἰργάσατο
γὰρ αὐτὸν ἄφετον καὶ ἐλεύθερον, ἑκουσίοις καὶ προαιρετικαῖς χρησόμενον
ταῖς ἐνεργείαις πρὸς τήνδε τὴν χρείαν, ἵνα ἐπιστάμενος ἀγαθά τε αὖ καὶ
κακὰ καὶ καλῶν καὶ αἰσχρῶν λαμβάνων ἔννοιαν καὶ δικαίοις καὶ ἀδίκοις
καὶ ὅλως τοῖς ἀπ' ἀρετῆς καὶ κακίας καθαρῶς ἐπιβάλλων αἱρέσει μὲν
τῶν ἀμεινόνων, φυγῇ δὲ τῶν ἐναντίων χρῆται. παρὸ καὶ λόγιόν ἐστι 50
τοιοῦτον ἀναγεγραμμένον ἐν Δευτερονομίῳ· „ἰδοὺ δέδωκα πρὸ προσώπου
σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, ἔκλεξαι τὴν
ζωήν“ (Deut. 30, 15. 19). οὐκοῦν ἀμφότερα διὰ τούτου παρίσταται, ὅτι

---

1 τὰ πολλὰ om. E 2. 5 τῶν μὲν γὰρ — ἔλαβον om. E, pergit παρὰ γὰρ θεοῦ τὴν ἑκούσιον κίνησιν εἰληφὼς καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοιωθεὶς αὐτῷ 3 εὐποιίαι conicio 4 ψεκτικὸν U 5 ἔλαβεν conicio ἡ om. UF 6 μάλιστα GD: om. ceteri 8 ὡς οἷόν τε ἦν om. E ἦν om. HPD ἐλευθερωθεὶς E ἂν] οὐ D^M, om. UFE$D_1^L$$D_2^L$ τυγχάνει U, ὑφαίνει D^M ὅτε conicio 9 οὐ περιέποι P, οὐκ εὐλαβεῖται D κατ' ἀπελευθέρων UFE: κατὰ ἐλευθέρων ceteri 10 ὀρθότητι P ἀποτίσει UFE διενοήθη G: ἐνενοήθη ceteri 11 νῦν, ἀλλὰ καὶ ἐξέτι UF 12 πεποίηκε G τουτέστιν ἀπὸ ταὐτὸν UF alterum εἰργάσατο om. GUF 13 γὰρ αὐτὸν M: μὲν γὰρ αὐτὸν AH^2, τὸ μὲν γὰρ αὐτὸν G, τὸν μὲν γὰρ UF, μὲν αὐτὸν H^1P ἐλεύθερον καὶ ἄφετον GUF, post ἄφετον add. καὶ ἀπολυτὸν G προαιρετικοῖς HP χρησόμενον scripsi; χρησάμενον codd. 15 καλῶν] κακῶν U 16 τοῖς] τῆς A καὶ καθαρῶς P ἐπιβαλὼν G 17 παρ' ὃ AGU 18 τοιοῦτο UF, om. HPL^1 ἐν τῷ HP ἐν δευτερονομίῳ om. UF ἔδωκα M 19 τὸ ante κακὸν om. GUF 19. 20 ἐκλεκτικὴν ζωὴν U, ἐκλεκτὴν ζωὴν F

5—9 D^M fol. 18r τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων D_1^L fol. 23r Φίλωνος περὶ τῶν γιγάντων D_2^L fol. 57r τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν γιγάντων: ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ δεξαμένη παρὰ θεοῦ — ὅτι τὸν ἐλευθερώσαντα οὐκ εὐλαβεῖται.

καὶ ἐπιστήμονες τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐναντίων γεγόνασιν ἄνθρωποι καὶ ὀφείλουσι πρὸ τῶν χειρόνων αἱρεῖσθαι τὰ κρείττω λογισμὸν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ὥσπερ τινὰ δικαστὴν ἀδωροδόκητον, οἷς ἂν ὁ ὀρθὸς ὑποβάλλῃ λόγος πεισθησόμενον, οἷς δ' ἂν ὁ ἐναντίος ἀπειθήσοντα.

51 (11.) Δεδηλωκότες οὖν ἀποχρώντως περὶ τούτων τὰ ἑξῆς ἴδωμεν. ἔστι δὲ ταῦτα· „ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίησα ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, ἀπὸ ἑρπετῶν ἕως πετεινῶν τοῦ
52 οὐρανοῦ, ὅτι ἐθυμώθην, ὅτι ἐποίησα αὐτόν“ (Gen. 6,7). πάλιν τινὲς τῶν εἰρημένων ἀκούσαντες ὑπολαμβάνουσι θυμοῖς καὶ ὀργαῖς χρῆσθαι τὸ ὄν. ἔστι δ' οὐδενὶ ληπτὸν πάθει τὸ παράπαν· ἀσθενείας γὰρ ἀνθρωπίνης τὸ κηραίνειν ἴδιον, θεῷ δὲ οὔτε τὰ ψυχῆς ἄλογα πάθη οὔτε τὰ σώματος μέρη καὶ μέλη συνόλως ἐστὶν οἰκεῖα. λέγεται δὲ οὐδὲν ἧττον παρὰ τῷ νομοθέτῃ μέχρι τινὸς εἰσαγωγῆς τὰ τοιαῦτα, τοῦ νουθετῆσαι χάριν τοὺς
53 ἑτέρως μὴ δυναμένους σωφρονίζεσθαι. τῶν γὰρ ἐν ταῖς προστάξεσι καὶ ἀπαγορεύσεσι νόμων, οἵ δὴ κυρίως εἰσὶ νόμοι, δύο τὰ ἀνωτάτω πρόκειται κεφάλαια περὶ τοῦ αἰτίου, ἓν μὲν ὅτι „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός“ (Num.
54 23,19), ἕτερον δὲ ὅτι ὡς ἄνθρωπος. ἀλλὰ τὸ μὲν πρότερον ἀληθείᾳ βεβαιοτάτῃ πεπίστωται, τὸ δ' ὕστερον πρὸς τὴν τῶν πολλῶν διδασκαλίαν εἰσάγεται· παρὸ καὶ | λέγεται ἐπ' αὐτοῦ· „ὡς ἄνθρωπος παιδεύσει τὸν p. 281 M
υἱὸν αὐτοῦ“ (Deut. 1,31)· ὥστε παιδείας ἕνεκα καὶ νουθεσίας, ἀλλ' οὐχὶ
55 τῷ πεφυκέναι τοιοῦτον εἶναι λέλεκται. τῶν γὰρ ἀνθρώπων οἱ μὲν ψυχῆς, οἱ δὲ σώματος γεγόνασι φίλοι· οἱ μὲν οὖν ψυχῆς ἑταῖροι νοηταῖς καὶ ἀσωμάτοις φύσεσιν ἐνομιλεῖν δυνάμενοι οὐδεμιᾷ τῶν γεγονότων ἰδέᾳ

---

1 primum καὶ om. HPL[1] ἀγαθῶν καὶ τῶν H[2]: om. ceteri 2 ἐν om. AUF 3 ὁ om. GF 3. 4 ὁ — ἂν om. A 3. 4 ὑποβάλλῃ (ὑποβάλῃ M) λόγος MGUP: ἐπιβάλλει λόγος F, λόγος ὑποβάλλῃ H (ὑποβάλλει H[2]) 5 ἀποχρώντως om. U 6 ταῦτα UF: τοιαῦτα ceteri φησί ante τὸν add. U 7 πετεινοῦ MGUF 8 ἐθυμώθην] ἐνεθυμήθην HP πάλιν HP: πάλαι ceteri 10 ἔστι UF: ἐπεὶ ceteri 11 κηραίνειν] ὀργίζεσθαι A, s. s. P[2] τῆς ψυχῆς UF τοῦ σώματος UF 12 μέλη καὶ μέρη UF 14 ἑτέρους GF, ἑτέρω P πράξεσι U 15 οἵ] ἢ A εἰσὶν ὅμοιοι F πρόκεινται HP 16 περὶ] παρὰ H ὁ om. U 17 ὅτι om. F πρότερον UF: πρῶτον ceteri 18 ἕτερον UF 19 παρ' ὃ GU αὐτοῦ F, αὐ U (τ s. s.): αὐτοὺς ceteri παιδεύσει UF: παιδεῦσαι ceteri 22 οὖν om. G 23 ἤδη ante φύσεσιν add. UF ὁμιλεῖν UF

---

10 sqq. cf. Clementem Strom. II § 72 p. 467 P. 14 sqq. Orig. Comment. in Ev. Matth. XVII 17 p. 795 (Philonis operum vol. I p. LXXXXVI), Contra Celsum IV 71. 72 p. 557.

παραβάλλουσι τὸ ὄν, ἀλλ' ἐκβιβάσαντες αὐτὸ πάσης ποιότητος — ἓν
γάρ τι τῶν εἰς τὴν μακαριότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἄκραν εὐδαιμονίαν ἦν
τὸ ψιλὴν ἄνευ χαρακτῆρος τὴν ὕπαρξιν καταλαμβάνεσθαι — τὴν κατὰ
τὸ εἶναι φαντασίαν μόνην ἐνεδέξαντο μὴ μορφώσαντες αὐτό. οἱ δὲ 56
συμβάσεις καὶ σπονδὰς πρὸς σῶμα θέμενοι, ἀδυνατοῦντες ἀπαμφιάσασθαι
τὸ σαρκῶν περίβλημα καὶ μόνην καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀπροσδεᾶ καὶ ἁπλῆν
φύσιν ἰδεῖν ἀμιγῆ καὶ ἀσύγκριτον, οἷα περὶ ἑαυτῶν τοιαῦτα καὶ περὶ
τοῦ πάντων αἰτίου διενοήθησαν, οὐ λογισάμενοι ὅτι τῷ μὲν ἐκ
πλειόνων συνόδου δυνάμεων γενομένῳ πλειόνων ἔδει μερῶν πρὸς
τὴν τῶν καθ' ἕκαστον χρειῶν ὑπηρεσίαν, (12.) ὁ δὲ θεὸς ἅτε
ἀγένητος ὢν καὶ τὰ ἄλλα ἀγαγὼν εἰς γένεσιν οὐδενὸς ἐδεήθη τῶν τοῖς
γεννήμασι προσόντων· ἐπεὶ καὶ τί φῶμεν; εἰ κέχρηται τοῖς ὀργανικοῖς 57
μέρεσι, βάσεις μὲν ἔχει τοῦ προέρχεσθαι χάριν — βαδιεῖται δὲ ποῖ
πεπληρωκὼς τὰ πάντα; καὶ πρὸς τίνα μηδενὸς ὄντος ἰσοτίμου; καὶ ἕνεκα
τοῦ; οὐ γὰρ ὑγείας φροντίζων ὥσπερ καὶ ἡμεῖς — καὶ χεῖρας μέντοι
πρὸς τὸ λαβεῖν τε καὶ δοῦναι· λαμβάνει μὲν δὴ παρ' οὐδενὸς οὐδέν —
πρὸς γὰρ τῷ ἀνεπιδεεῖ καὶ τὰ σύμπαντα ἔχει κτήματα —, δίδωσι δὲ
λόγῳ χρώμενος ὑπηρέτῃ δωρεῶν, ᾧ καὶ τὸν κόσμον εἰργάζετο. ὀφθαλμῶν 58
γε μὴν οὐκ ἐδεῖτο, οἷς ἄνευ φωτὸς αἰσθητοῦ κατάληψις οὐ γίνεται· τὸ
δὲ αἰσθητὸν φῶς γενητόν, ἑώρα δὲ ὁ θεὸς καὶ πρὸ γενέσεως φωτὶ
χρώμενος ἑαυτῷ. τί δὲ δεῖ λέγειν περὶ τῶν τῆς τροφῆς ὀργάνων; εἰ γὰρ 59
ταῦτ' ἔχει, καὶ τρέφεται καὶ πληρωθεὶς μὲν ἀποπατεῖ, παυσάμενος δὲ
δεῖται πάλιν, καὶ τἄλλα ὅσα τούτοις ἀκόλουθα οὐκ ἂν εἴποιμι· ἀσεβῶν

---

1 ἐκβιβάσαντες UF: ἐπιβιβάσαντες ceteri 2 τι GUF: om. ceteri αὐτοῦ om. UF ἦν om. UF 4 μόνον φαντασίαν UF ἀνεδέξαντο P, ἐδέξαντο UF αὐτό U: om. F, αὐτόν ceteri 5 συμβιβάσεις U σώματα U, σώματι F ἐπαμφιάσασθαι A, corr. m. rec. in mg. 6 πρόβλημα H^{1}P 7 οἷα] οἷα in ras. H^{2}, οἷς βία P, ὁποῖα Turn. περὶ αὐτὴν U, περὶ αὐτῶν F (ῶν F^{2} in ras.) 8 τῶν μὲν GUF 9 συνόδου — πλειόνων om. UF συνόλου G γενομένων G 10 ἕκαστα UF ὑπηρεσιῶν H 11 ἀγένητος MGL: ἀγέννητος ceteri ἄλλα] ὅλα coni. Mang. 13 ἔχειν H^{2} προέρχεσθαι H^{2}: προσέρχεσθαι ceteri δέ τοι G 14 ἰσοτίμου] ἑτέρου UF 14—15 ἕνεκα — γὰρ om. A 15 τοῦ; οὐ γὰρ MHP: τοῦ; οὐ L, τούτου καὶ G, τίνος; οὐ γὰρ UF ὑγείας om. HP καὶ om. F χεῖρες M, χεῖρα AH^{1}PL 16 τε om. UF λαμβάνειν F δὴ] οὖν UF 17 γὰρ] δὲ A 18 λόγῳ] νόμῳ UFL^{2} 19 αἰσθητῶν F, αἰσθη^{τ} U 20 φῶς ὡς G γεννητόν AUF καὶ πρὸ γενέσεως post ἑαυτῷ HP 21 δὲ UF: om. ceteri 22 ἀποπατεῖ MAHP: ἀποπαύεται GUFL^{2}, ἀναπαύεται conicio παυσάμενος] ἀποπατήσας vel ἀναπαυσάμενος conicio

αὗται μυθοποιίαι λόγῳ μὲν ἀνθρωπόμορφον ἔργῳ δὲ ἀνθρωποπαθὲς
60 εἰσαγόντων τὸ θεῖον. (13.) τίνος οὖν ἕνεκα Μωυσῆς βάσεις, χεῖρας, εἰσόδους, ἐξόδους φησὶν εἶναι περὶ τὸ ἀγένητον, τίνος δὲ χάριν ὅπλισιν p. [illegible] τὴν πρὸς ἐχθρῶν ἄμυναν; ξιφηφοροῦντα γὰρ ⟨εἰσάγει⟩ καὶ βέλεσι χρώμενον καὶ πνεύμασι καὶ φθοροποιῷ πυρί — καταιγίδα καὶ κεραυνὸν ἑτέροις ὀνόμασι ταῦτα ποιηταὶ προσαγορεύοντες ὅπλα τοῦ αἰτίου φασὶν εἶναι —, πρὸς δὲ ἔτι ζῆλον, θυμόν, ὀργάς, ὅσα τούτοις ὅμοια ἀνθρωπολογῶν
61 διεξέρχεται; ἀλλὰ τοῖς πυνθανομένοις ἀποκρίνεται· ὦ οὗτοι, τῷ ἄριστα νομοθετήσοντι τέλος ἓν δεῖ προκεῖσθαι, πάντας ὠφελῆσαι τοὺς ἐντυγχάνοντας. οἱ μὲν οὖν εὐμοίρου φύσεως λαχόντες καὶ ἀγωγῆς ἐν πᾶσιν ἀνυπαιτίου, τὴν μετὰ ταῦθ' ὁδὸν τοῦ βίου λεωφόρον καὶ εὐθεῖαν εὑρίσκοντες, ἀληθείᾳ συνοδοιπόρῳ χρῶνται, παρ' ἧς μυηθέντες τὰ περὶ τοῦ ὄντος ἀψευδῆ μυστήρια τῶν γενέσεως οὐδὲν προσαναπλάττουσιν
62 αὐτῷ. τούτοις οἰκειότατον πρόκειται κεφάλαιον ἐν τοῖς ἱεροφαντηθεῖσι χρησμοῖς, ὅτι „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός“, ἀλλ' οὐδ' ὡς οὐρανὸς οὐδ' ὡς κόσμος· ποιὰ γὰρ εἴδη ταῦτά γε καὶ εἰς αἴσθησιν ἐρχόμενα, ὁ δ' ἄρα οὐδὲ τῷ νῷ καταληπτὸς ὅτι μὴ κατὰ τὸ εἶναι μόνον· ὕπαρξις γὰρ ἔσθ' ἣν καταλαμβάνομεν αὐτοῦ, τῶν δέ γε χωρὶς ὑπάρξεως οὐδέν.
63 (14.) οἱ δέ γε νωθεστέρᾳ μὲν καὶ ἀμβλείᾳ κεχρημένοι τῇ φύσει, περὶ δὲ τὰς ἐν παισὶ τροφὰς πλημμεληθέντες, ὀξὺ καθορᾶν ἀδυνατοῦντες

---

1 αὗται UF: αἱ γὰρ ceteri, αὗται γὰρ Mang. λόγῳ μὲν] spatium in U 2 ἕνεκα F Μωσῆς MA, om. H^1P χεῖρας om. M 3 ἀγέννητον AU ὅπλισιν MAG^2: ὅπλησιν P, ὁπλίσει UF, ὅπλισι G^1, ὅπλησι H, ὅπλοισι L, ὁπλίζει v 4 τὴν] τοῦτον H^2 γὰρ om. G εἰσάγει addidi 5 καὶ πνεύμασι GUF: om. MAHP τῶν καὶ φθοροποιῶν πυρία (μυρία m^2) G καταιγίδα UF: om. MAGHP κεραυνῷ HP 6 ὠνόμασε U ποιηταὶ om. F προσαγορεύοντος F 7 προσέτι δὲ UF καὶ ὅσα UF 8 ἀποκρίνεσθαι U, ἀποκρίνεσθε F 9 νομοθετήσοντι D: νομοθετήσαντι codd. προσκεῖσθαι MAHP προκεῖσθαι δεῖ D ὠφελεῖσθαι HD, ἐκδέχεσθαι AP 10 εὐμοίρου MU: εὐμοιροῦντες F, εὐμέτρου AGP^2, ἀμοίρου HP^1 λαχόντες om. UF ἀγωγὴν G ἐν πᾶσιν M: πάσης UF, ζῆν AG, om. HP 11 ἀνυπαίτιον MAH^1P 12 ἀνευρίσκοντες UF μηθέντες UF^1 13 προσαναπλάττουσιν UFH^2: προαναπλάττουσιν ceteri 15 ὁ om. P οὐδ' scripsi: οὔτ' codd. οὐδ' U, οὐδὲ G: οὔθ' ceteri 18 ἔσθ' ἣν MAH^1: ἐστιν ἣν UF, ἔσθ' ὃ ἣν G, ἐστι A, ἔσθ' ὃ H^2 τῶν δέ γε UF: τὸν δέ γε AG, τὸ δέ γε MHP, τοῦ δὲ coni. Mang. 19 γεωδεστέρᾳ UF 20 καὶ ante ὀξὺ add. Mang.

S. 9 D^R fol. 114r ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων: τῷ ἄριστα — τοὺς ἐντυγχάνοντας.
17 D^L fol. 26v D^R fol. 22v D^C fol. 45v ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων: οὐδὲ τῷ νῷ καταληπτὸς ὁ θεὸς ὅτι εἰ μὴ κατὰ τὸ εἶναι μόνον.

ἰατρῶν δέονται νουθετητῶν, οἳ πρὸς τὸ παρὸν πάθος τὴν οἰκείαν
ἐπινοήσουσι θεραπείαν· ἐπεὶ καὶ ἀναγώγοις καὶ ἄφροσιν οἰκέταις φοβερὸς 64
δεσπότης ὠφέλιμος, τὰς γὰρ ἐπανατάσεις καὶ ἀπειλὰς αὐτοῦ δεδιότες
ἄκοντες φόβῳ νουθετοῦνται. μανθανέτωσαν οὖν πάντες οἱ τοιοῦτοι τὰ
ψευδῆ, δι' ὧν ὠφεληθήσονται, εἰ μὴ δύνανται δι' ἀληθείας σωφρονίζεσθαι.
καὶ γὰρ τοῖς τὰ σώματα κάμνουσιν ἐπισφαλῶς οἱ δοκιμώτατοι τῶν ἰατρῶν 65
τἀληθῆ λαλεῖν οὐχ ὑπομένουσιν εἰδότες ἀθυμοτέρους μὲν ἐκ τούτου
γενησομένους καὶ οὐ ῥωσθησομένην τὴν νόσον, ἐκ δὲ τῆς τῶν ἐναντίων
παρηγορίας πρᾳότερον τὰ ἐν χερσὶν οἴσοντας καὶ τὸ ἀρρώστημα λωφῆσον.
τίς γὰρ ἂν τῶν εὖ φρονούντων εἴποι τῷ θεραπευομένῳ· ὦ οὗτος, τετμήσῃ, 66
κεκαύσῃ, ἀκρωτηριασθήσῃ, κἂν εἰ μέλλοι ταῦτ' ἐξ ἀνάγκης ὑπομένειν;
οὐδεὶς ἐρεῖ. προαναπεσὼν γὰρ τὴν γνώμην ἐκεῖνος καὶ νόσον ἑτέραν τῆς
ψυχῆς ἀργαλεωτέραν τῆς προϋπούσης τοῦ σώματος προσλαβὼν ἀπερεῖ
p. 283 M. πρὸς τὴν θεραπείαν ἄσμενος, | ἐκ δὲ τοῦ τὰ ἐναντία ἀπάτῃ τοῦ
θεραπεύοντος προσδοκῆσαι τληπκῶς πάνθ' ὑποστήσεται, κἂν ἀλγεινότατα
ᾖ τὰ σῴζοντα. γενόμενος οὖν τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν καὶ νοσημάτων 67
ἄριστος ἰατρὸς ὁ νομοθέτης ἓν ἔργον καὶ τέλος προὔθετο, αὐταῖς ῥίζαις

---

1 νουθετητῶν scripsi: νομοθετῶν codd. οἳ] οἳ καὶ A, καὶ G 2 ἐπινοῆσαι A, ἐπινοοῦσι G 3 τὰς γὰρ om. AG ἐπαναστάσεις MAHPD, ἐπανασταθεὶς G καὶ ἀπειλὰς om. D 4 οὖν om. DK ἅπαντες UF 4. 5 πάντες οὗτοι τὰ οἰκονομικῶς ψεύδη DK 5 ὠφελήσονται MAGH¹P εἰ μὴ — σωφρονίζεσθαι om. DK 6 καμοῦσιν UF δοκιμώτατοι Mang.: νομιμώτατοι codd. 7 λαλεῖν] λέγειν DK μὲν post εἰδότες transpos. PH¹ 8 οὐ eras. H σωθησομένην MAH¹P 9 ῥαότερον UFL² τὰ ἀρρωστήματα ὠφελήσοντας UF 10 εἴποι GUF: εἶπε MAHP 11 τέτμηθι εἰ καὶ καύσῃ A τέτμηθι ἢ καὶ καύσει ἀκρωτηριασθείσῃ G καὶ καύσῃ καὶ ἀκρωτηριασθήσῃ UF, post κεκαύσῃ add. καὶ etiam L² κἂν] καὶ AUF μέλλει A 12 οὐδεὶς M: ὅτε δέοι UF, mg. L, οὐδὲ εἷς ceteri ἐρεῖ om. UF 12. 13 τῆς ψυχῆς scripsi: τῇ ψυχῇ codd. 13 προσλαβὼν UFH²: προσβαλὼν ceteri ἀπαίρει AUF (sed αι in ras. A) 14 ἄσμενος fort. in lin. 15 transpon. τοῦ τοῦ ἐναντία H, τῇ τοῦ ἐναντία P ἀπάγῃ F 15 πάντα G 16 τῆς om. UF καὶ νοσημάτων UF: om. ceteri 17 τέλος ἓν UF

2—7 DK fol. 252r ἐκ τοῦ περὶ τῶν γιγάντων: ἐπειδὴ καὶ ἀναγώγοις - τῶν ἰατρῶν τἀληθῆ λέγειν οὐκ ἀνέχονται DR fol. 159r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων (Anton. Mel. II 21 col. 1063 Φίλωνος): καὶ ἀναγώγοις καὶ ἄφροσι (οἰκέταις Anton.) φοβερὸς — νουθετοῦνται (lin. 4) 6 sqq. cf. *De Cherubim § 15*, *Platonis Remp. p. 389 B*, *Clementem Strom. VII § 53 p. 863 P*, *Orig. Homil. XIX, 3 in Jeremiam p. 265:* ὡς ἰατρὸς ἀπατᾶν τὸν κάμνοντα πραγματεύεται μὴ δυνάμενον θεραπευθῆναι, ἐὰν μὴ ἀπάτης παραδέξηται λόγους . . . λεγέτω ὁ ἰατρὸς τῷ κάμνοντι· τμηθῆναί σε δεῖ, καυτηριασθῆναί σε δεῖ . . . . . . οὐκ ἂν παράσχοι αὐτὸν ἐκεῖνος, *fragm. ex libro VI Stromatum Origenis p. 39.*

τὰς τῆς διανοίας νόσους ἐκτεμεῖν, ἵνα μή τις ὑπολειφθεῖσα βλάστην
68 ἀρρωστήματος ἐνέγκῃ δυσιάτου. τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ἤλπισεν ἐκκόψαι
δυνήσεσθαι, εἰ χρώμενον ἀπειλαῖς καὶ ἀγανακτήσεσι καὶ ἀπαραιτήτοις
ὀργαῖς, ἔτι δὲ ἀμυντηρίοις ὅπλοις πρὸς τὰς κατὰ τῶν ἀδικούντων
ἐπεξόδους εἰσαγάγοι τὸ αἴτιον· μόνως γὰρ οὕτως ὁ ἄφρων νουθετεῖται.
69 παρό μοι δοκεῖ τοῖς προειρημένοις δυσὶ κεφαλαίοις, τῷ τε „ὡς ἄνθρω-
πος“ καὶ τῷ „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεὸς“ ἕτερα δύο συνυφῆναι ἀκόλουθα
καὶ συγγενῆ, φόβον τε καὶ ἀγάπην· τὰς γὰρ διὰ τῶν νόμων εἰς εὐσέβειαν
ὁρῶ παρακελεύσεις ἁπάσας ἀναφερομένας ἢ πρὸς τὸ ἀγαπᾶν ἢ πρὸς τὸ
φοβεῖσθαι τὸν ὄντα. τοῖς μὲν οὖν μήτε μέρος μήτε πάθος ἀνθρώπου
περὶ τὸ ὂν νομίζουσιν, ἀλλὰ θεοπρεπῶς αὐτὸ δι' αὐτὸ μόνον τιμῶσι τὸ
ἀγαπᾶν οἰκειότατον, φοβεῖσθαι δὲ τοῖς ἑτέροις.
70 (15.) Ἃ μὲν οὖν προκαταστήσασθαι τῆς ζητήσεως ἁρμόττον ἦν,
τοιαῦτά ἐστιν. ἐπανιτέον δὲ ἐπὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς σκέψιν, καθ' ἣν ἠποροῦ-
μεν, τίνα ὑπογράφει νοῦν τὸ „ἐθυμώθην ὅτι ἐποίησα αὐτούς“. ἴσως
οὖν τοιοῦτόν τι βούλεται παραστῆσαι, ὅτι οἱ μὲν φαῦλοι θυμῷ γεγόνασι
θεοῦ, οἱ δ' ἀγαθοὶ χάριτι. καὶ γὰρ ἑξῆς φησι· „Νῶε δὲ εὗρε χάριν“
71 (Gen. 6, 8). τὸ δὲ κυριολογούμενον ἐπ' ἀνθρώπων πάθος ὁ θυμὸς
εὐθυβόλως εἴρηται τροπικώτερον ἐπὶ τοῦ ὄντος εἰς τὴν ἀναγκαιοτάτου
πράγματος δήλωσιν, ὅτι πάνθ' ὅσα δι' ὀργὴν ἢ φόβον ἢ λύπην ἢ ἡδονὴν
ἤ τι τῶν ἄλλων παθῶν πράττομεν, ὑπαίτια καὶ ἐπίληπτα ὁμολογουμένως
72 ἐστίν, ὅσα δὲ μετ' ὀρθότητος λόγου καὶ ἐπιστήμης, ἐπαινετά. ὁρᾷς
ὅσῃ καὶ περὶ τὴν προφορὰν κέχρηται προφυλακῇ, „ὅτι ἐθυμώθην, ὅτι
ἐποίησα αὐτοὺς“ εἰπών, ἀλλ' οὐ κατ' ἀναστροφήν· διότι ἐποίησα αὐτούς,
ἐθυμώθην. τοῦτο μὲν γὰρ μετανοοῦντος ἦν, ὅπερ ἡ τὰ πάντα προμη-
θουμένη θεοῦ φύσις οὐκ ἀνέχεται, ἐκεῖνο δὲ δόγμα συνεκτικώτατον εἰση-
γουμένου, ὅτι πηγὴ μὲν ἁμαρτημάτων θυμός, λογισμὸς δὲ κατορθωμά-

---

1 βλάστη G   2 ἐνέγκῃ om. A   δυσιάτου MAGH^2: δυσίατον UFPH^1
δὴ] οὖν U   3 εἰ] ἢ A   χρώμενος UF   ἀνακτήσεσι H^{1}P   5 εἰσαγάγοι
HP: ἐπαγάγοι MG, ἐπαγάγῃ A, εἰσάγοι UF   μόνως MHP: μόνος ceteri
ὁ om. UF   6 παρ' ὃ AU   τέως F   7 συνυφεῖναι A
11 τὸ αὐτὸ U, τὸ αὐτοῦ F   δι' αὐτὸ om. HP, δι' αὐτοῦ UF   13 προκαταστή-
σεσθαι AG   14. 15 ἀποροῦμεν A   15 ὑπογράφεται GF, ὑπογράφει τε A
νοῦν] νῦν UF, τε νοῦν A   16 τι τοιοῦτον UF   τι] ἐστιν ὃ G   στῆσαι U
17 δὲ MGF   φασι A   19 εὐθυβόλως UF: om. ceteri   δὲ ante ἐπὶ add.
UF   παρόντος UF   ἀναγκαιοτάτου Mang.: ἀναγκαιοτάτην τοῦ codd.
20 ὅταν H   23 φυλακῇ GUF   24 εἶπον A   οὐχ ἀναστροφὴν A
κατὰ ἀντιστροφὴν H^2 25. 26 προθυμουμένη G   27 πηγαὶ G

των. μεμνημένος δὲ τῆς περὶ πάντα τελείας ἀγαθότητος ἑαυτοῦ ὁ θεός, 73
κἂν τὸ σύμπαν ἀνθρώπων πλῆθος ἐξ ἑαυτοῦ δι' ὑπερβολὰς ἁμαρτημά-
των περιπίπτῃ, τὴν δεξιὰν καὶ σωτήριον χεῖρα ὀρέγων ὑπολαμβάνει
p. 284 M. | καὶ ἐξανίστησιν οὐκ ἐῶν εἰσάπαν φθαρῆναι καὶ ἀφανισθῆναι τὸ γένος.
(16.) διὸ νῦν φησι τὸν Νῶε χάριν εὑρεῖν παρ' αὐτῷ, ὅτε οἱ ἄλλοι 74
φανέντες ἀχάριστοι τίνειν μέλλουσι δίκας, ἵνα τὸν σωτήριον ἔλεον ἀνα-
κεράσηται τῇ κατὰ ἁμαρτανόντων κρίσει· καθάπερ καὶ ὁ ὑμνῳδὸς εἶπέ
που· „ἔλεον καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι“ (Psalm. 100, 1)· εἰ γὰρ βουληθείη 75
ὁ θεὸς δικάσαι τῷ θνητῷ γένει χωρὶς ἐλέου, τὴν καταδικάζουσαν ψῆφον
οἴσει μηδενὸς ἀνθρώπων τὸν ἀπὸ γενέσεως ἄχρι τελευτῆς βίον ἄπταιστον
ἐξ ἑαυτοῦ δραμόντος, ἀλλὰ τὸ μὲν ἑκουσίοις, τὸ δὲ ἀκουσίοις χρησα-
μένου τοῖς ἐν ποσὶν ὀλισθήμασιν. ἵν' οὖν ὑπάρχῃ τὸ γένος, κἂν 76
πολλὰ τῶν εἰδικῶν βύθια χωρῇ, τὸν ἔλεον ἀνακίρνησιν, ᾧ πρὸς εὐεργε-
σίας καὶ τῶν ἀναξίων χρῆται, καὶ οὐ μόνον δικάσας ἐλεεῖ, ἀλλὰ καὶ
ἐλεήσας δικάζει· πρεσβύτερος γὰρ δίκης ὁ ἔλεος παρ' αὐτῷ ἐστιν ἅτε
τὸν κολάσεως ἄξιον οὐ μετὰ τὴν δίκην, ἀλλὰ πρὸ δίκης εἰδότι. (17.) διὰ 77
τοῦτο ἐν ἑτέροις εἴρηται· „ποτήριον ἐν χειρὶ κυρίου, οἴνου ἀκράτου
πλῆρες κεράσματος“ (Psalm. 74, 9)· καίτοι τό γε κεκραμένον οὐκ ἄκρατον.
ἀλλ' ἔχει λόγον ταῦτα φυσικώτατον καὶ τοῖς προειρημένοις ἀκόλουθον·
ὁ γὰρ θεὸς ταῖς δυνάμεσι πρὸς μὲν ἑαυτὸν ἀκράτοις χρῆται, κεκραμέ-
ναις δὲ πρὸς γένεσιν· τὰς γὰρ ἀμιγεῖς θνητὴν ἀμήχανον φύσιν χωρῆσαι.
ἢ νομίζεις ἄκρατον μὲν τὴν ἡλίου φλόγα μὴ δύνασθαι θεαθῆναι — 78

---

1 ras. ante πάντα H αὐτοῦ PL ὁ fort. del. 2 post σύμπαν add. πλεῖστον H et ἢ τὸ supra scr. H^{2} ἀνθρώπων πλῆθος add. H^{2}, ἀνθρώπων πλείστων P ὑπερβολὴν F 3 περιπίπτῃ suspectum, fort. πίπτῃ. παραπίπτῃ vel περιπταίῃ coni. Maug. 4 εἰς ἅπαν MAUFP 5 τὸν] τῷ A ὅτι L 6 τίνειν MAHP: τίσειν GU, τίσιν F τὸν] τὸ G 7 καὶ] γὰρ καὶ PH^{1} 8 σοι κύριε F 8. 9 γὰρ μὴ βουλῇ θεὸς U, γὰρ μὴ βουληθῇ θεὸς F 9 γένει UF: om. ceteri ἐλέους U 10 τὸν] τῶν AUH^{1} ἄχρι MAUFP: μέχρι GH 11 τὸ] ποτὲ UF, τοῦ H^{2} τὸ] τοῦ H^{2} 12 ἵν' AFP: ἵνα ceteri 12. 13 κἂν πολλὰ — εὐεργεσίας om. F 13 τῶν ὄγκων βαθεῖα χωρητὸν G, βαθεῖα etiam A εἰδικῶν Maug.: ἰδικῶν codd. ὡς A 14 μόνον οὐ UF ἀλλὰ καὶ UF: ἀλλὰ MG, ἀλλ' AHP 15 δίκης] δικαίου Flor. Laur. τὸ ἔλεος UF ἐστιν om. Flor. Laur. 16 δίκην] κρίσιν UF Flor. Laur. 17 κυρίου] θεοῦ U 18 κεκερασμένον MAU, κερασμένον F τό γε MAHP: γε GU, om. F κεχραμμένον HP 20 κέχρηται GUF 20. 21 κεχραμμέναις HP 22 μὴ om. UF θεάσασθαι conicio

---

14—16 Flor. Laur. nr. 1: ὁ θεὸς οὐ δικάσας ἐλεεῖ, ἀλλ' ἐλεήσας δικάζει — εἰδότι.

σβεσθήσεται γὰρ πρότερον ἡ ὄψις μαρμαρυγαῖς τῶν ἀκτίνων ἀμυδρωθεῖσα
ἢ προσβάλλουσα καταλήψεται· καίτοι καὶ ἥλιος ἓν ἦν ἔργον θεοῦ, μοῖρα
οὐρανοῦ, πίλημα αἰθέριον —, τὰς δὲ ἀγενήτους ἄρα δυνάμεις ἐκείνας,
αἳ περὶ αὐτὸν οὖσαι λαμπρότατον φῶς ἀπαστράπτουσιν, ἀκράτους περι-
79 νοῆσαι δύνασθαι; ὥσπερ οὖν τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἔτεινε μὲν ἀπ' οὐρα-
νοῦ μέχρι τερμάτων γῆς τὸ σφοδρὸν τῆς ἐν αὐταῖς θερμότητος ἀνεὶς
καὶ χαλάσας ἀέρι ψυχρῷ — τοῦτο γὰρ αὐταῖς ἀνεκεράσατο, ὅπως τὸ
αὐγοειδὲς ἀπὸ τοῦ φλογώδους πυρὸς ἀνασταλέν, τὴν μὲν τοῦ καίειν
μεθειμένον δύναμιν, τὴν δὲ τοῦ φωτίζειν περιέχον τῷ ταμιευομένῳ ἐν
ταῖς ὄψεσι συγγενεῖ αὐτοῦ καὶ φίλῳ ὑπαντιάσαν ἀσπάσηται· ἡ γὰρ τού-
των ἐξ ἐναντίας εἰς ταὐτὸ σύνοδός τε καὶ δεξίωσις τὴν δι' ὁράσεως
ἀντίληψιν ἐργάζεται —, οὕτως ἐπιστήμην θεοῦ καὶ σοφίαν καὶ φρόνησιν
καὶ δικαιοσύνην καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστην ἀρετῶν τίς ἂν ἀκραιφνῆ δέξα-
σθαι δύναιτο θνητὸς ὤν; ἀλλ' οὐδ' ὁ σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος.
80 εἰδὼς τοίνυν ὁ δημιουργὸς τὰς περὶ αὐτὸν ἐν ἅπασι τοῖς ἀρίστοις ὑπερ-
βολὰς καὶ τὴν τῶν γεγονότων, εἰ καὶ σφόδρα μεγαλαυχοῖεν, φυσικὴν
ἀσθένειαν οὔτε | εὐεργετεῖν οὔτε κολάζειν ὡς δύναται βούλεται, ἀλλ' ὡς p. 285 M.
81 ἔχοντας ὁρᾷ δύναμεως τοὺς ἑκατέρου μεθέξοντας. εἰ δὴ τοῦ ἀνειμένου
καὶ μεσότητας ἔχοντος τῶν δυνάμεων αὐτοῦ κράματος ἐμπιεῖν καὶ ἀπο-
λαῦσαι δυνηθείημεν, ἀποχρῶσαν ἂν εὐφροσύνην καρπωσαίμεθα, ἧς τελει-
οτέραν μὴ ζητείτω λαβεῖν τὸ ἀνθρώπων γένος· ἐδείχθησαν γὰρ αἱ ἀμι-
γεῖς καὶ ἄκρατοι καὶ τῷ ὄντι ἀκρότητες περὶ τὸ ὂν μόνον ὑπάρχουσαι.
82 (18.) τοῖς δ' εἰρημένοις ὅμοιόν ἐστι καὶ τὸ ἑτέρωθι λεχθὲν „ἅπαξ
κύριος ἐλάλησε, δύο ταῦτα ἤκουσα" (Psalm. 61, 12). τὸ μὲν γὰρ

---

1 συμβήσεται G 2 προβάλλουσα F καίτοι ἥλιος ἦν UF ἔργων conicio 3 ἀγεννήτους AU ἄρα] ἔτι F 4 οὐσίαι UF ἀπαστράπτουσαι G 5 ἐνέτεινε U, ἀνέτεινεν F 6 γῆς τερμάτων HP τὸ] τὸν U θερμότατος P 7 τούτω HP, τοῦτον coni. Cohn αὐταῖς AUF: αὐτὰς MGHP ὅπως καὶ τὸ G 8 διασταλὲν coni. Mangey 9 καθειμένον L περιέσχον GH[1] 9. 10 τὸ ταμιευόμενον ἐν ταῖς ὄψεσι συγγενὲς αὐτοῦ καὶ φίλον conicio ὑπαντιάσαν om. in lacuna A, ὑπαντιάσας P ἀνασπάσητα AUF 11 ἐξ ἐναντίας AU: ἐξεναντίας ceteri δικαίωσις U 12 μὲν post οὕτως add. UF καὶ σοφίαν θεοῦ PL 14 δύναιτο Turn.: δύνηται AUF, δύναται ceteri 15 αὐτὸν H[2]: αὐτῶν A, αὐτὸν ceteri 16 γεγονότων] λεγόντων U 18 ὅρια G ἑκάτερα AGF εἰ δὴ] ἤδη AG ἀνημμένου A 19 μεσότητα AH[1]L ἐμπιεῖν MUFH: ἐμποιεῖν δ A, ἐμποιεῖν P, ἐμπ εισδ (sic) G 20 ἀποχρώντως AGUF ἂν AGF: om. ceteri καρπωσώμεθα A 21 ζήτει τὸ F 21. 22 γὰρ διαμιγεῖς G 23 τὸ] τῷ AG 24 μίαν ἐλάλησεν ὁ θεός, δύο ταύτην ἠκούσαμεν UF

ἅπαξ ἔοικε τῷ ἀκράτῳ — καὶ γὰρ τὸ ἄκρατον μονὰς καὶ ἡ μονὰς
ἄκρατον —, τὸ δὲ δὶς τῷ κεκραμένῳ· τὸ γὰρ κεκραμένον οὐχ ἁπλοῦν
ἅτε καὶ σύγκρισιν καὶ διάκρισιν ἐπιδεχόμενον. μονάδας μὲν οὖν ἀκρά- 83
τους ὁ θεὸς λαλεῖ· οὐ γάρ ἐστιν ὁ λόγος αὐτῷ γεγωνὸς ἀέρος πλῆξις
ἀναμιγνύμενος ἄλλῳ τὸ παράπαν οὐδενί, ἀλλὰ ἀσώματός τε καὶ γυμνός,
ἀδιαφορῶν μονάδος. ἀκούομεν δ' ἡμεῖς δυάδι· τὸ γὰρ ἀφ' ἡγεμονι- 84
κοῦ πνεῦμα διὰ τραχείας ἀναπεμπόμενον ἀρτηρίας τυποῦται μὲν ἐν στό-
ματι ὥσπερ ὑπὸ δημιουργοῦ τινος γλώττης, φερόμενον δ' ἔξω καὶ ἀνα-
μιχθὲν ἀέρι συγγενεῖ καὶ πλῆξαν αὐτὸν τὴν δυάδος κρᾶσιν ἁρμονίως
ἀποτελεῖ· τὸ γὰρ συνηχοῦν ἐκ φθόγγων διαφερόντων δυάδι μεριστῇ τὸ
πρῶτον ἁρμόζεται ὀξὺν καὶ βαρὺν τόνον ἐχούσῃ. παγκάλως οὖν τῷ 85
πλήθει τῶν ἀδίκων λογισμῶν ἀντέθηκεν ἕνα τὸν δίκαιον, ἀριθμῷ μὲν
ἐλάττονα δυνάμει δὲ πλείονα, ἵνα μὴ ταλαντεῦσαν ὥσπερ ἐπὶ πλάστιγ-
γος βρίσῃ τὸ χεῖρον, ἀλλὰ κράτει τῆς ἐναντίας πρὸς τὸ βέλτιον ῥοπῆς
ἀνακουφισθὲν ἀσθενήσῃ.

(19.) Τί δέ ἐστι τὸ „Νῶε εὗρε χάριν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ“ 86
(Gen. 6, 8), συνεπισκεψώμεθα· τῶν εὑρισκόντων οἱ μὲν ἃ πρότερον
ἔχοντες ἀπέβαλον αὖθις εὑρίσκουσιν, οἱ δὲ ἃ μὴ πάλαι νῦν δὲ πρῶτον
περιεποιήσαντο. τουτὶ μὲν οὖν τὸ ἔργον εὕρεσιν, ἐκεῖνο δὲ ἀνεύρεσιν
οἱ ζητητικοὶ τῶν κυρίων ὀνομάτων καλεῖν εἰώθασι. τοῦ μὲν οὖν προ- 87
τέρου παράδειγμα ἐναργέστατον τὰ περὶ τῆς μεγάλης εὐχῆς (Num. 6, 2.)
διατεταγμένα. ἔστι δὲ εὐχὴ μὲν αἴτησις ἀγαθῶν παρὰ θεοῦ, μεγάλη
δὲ εὐχὴ τὸν θεὸν αἴτιον ἀγαθῶν αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ νομίζειν μηδενὸς
ἑτέρου τῶν εἰς τὸ δοκεῖν ὠφελεῖν συνεργοῦντος, μὴ γῆς ὡς καρποτόκου,
μὴ ὑετῶν ὡς σπέρματα καὶ φυτὰ συναυξόντων, μὴ ἀέρος ὡς τρέφειν
ἱκανοῦ, μὴ γεωργίας ὡς φορᾶς αἰτίας, μὴ ἰατρικῆς ὡς ὑγείας, μὴ γάμου
p. 286 M. ὡς γενέσεως παίδων. πάντα γὰρ ταῦτα δυνάμει θεοῦ μεταβολὰς | δέχε- 88

---

1 ἀκροτάτω F   ἀκρότατον UF   1. 2 καὶ — ἄκρατον om. G   2 τῶ δὲ δύο U   τὸ γὰρ κεκραμένον scripsi: ἑκάτερον γὰρ codd., κεκραμένον γὰρ Mang.   3 καὶ post ἅτε om. UF   καὶ διάκρισιν om. L   4 καλεῖ A   γεγωνὸς Mang.: γεγονὼς codd.   5 ἀλλὰ καὶ H, ἀλλὰ in ras. P[2]   7 πνεύματος UF   8 δὲ G   9 αὐτὸ UF   δυάδος H[2]L[1]: δι' ὕδατος ceteri, διὰ δυάδος conicio   ἁρμονίως H[2]: ἁρμονίαν G, ἁρμονίας ceteri   11 καὶ om. A   ἔχουσι A   12 ἕνα] ἐν ᾧ UF   14 βρίθη P   κρατίστης τῆς A, κρατιστὴν G, κράσει τῆς F   πρὸς Mang.: περὶ codd.   15 ἀσθενήσει MGF   16 δ' ἐστὶ UF   ἔναντι HP   τοῦ om. F   18 ἀπέλαβον G   20 ζητικοὶ H   22 εὐχῆς G   23 τὸν] τὸ τὸν H[2]   αὐτὸν om. HP   23. 24 μηδενὸς — συνεργοῦντος om. U   24 τῶν del. Mang.   25 ὑετὸν A, ὑετοῦ GUF   συναυξανόντων G

ται καὶ τροπάς, ὡς τἀναντία πολλάκις τοῖς ἐξ ἔθους ἀποτελεῖν. τοῦτον
οὖν φησι Μωυσῆς „ἅγιον“ εἶναι, „τρέφοντα κόμην τρίχα κεφαλῆς“
(ibid. 5), ὅπερ ἦν τὰς ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τῶν ἀρετῆς δογμάτων κεφαλαιώ-
δεις ἀνατολὰς συναύξοντα καὶ τρόπον τινὰ κομῶντα καὶ σεμνυνόμενον
89 ἐπ' αὐταῖς. ἀλλ' ἔστιν ὅτε ἀπέβαλεν αὐτὰς αἰφνίδιον κατασκήψαντος
οἷά τινος τυφῶνος εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὰ καλὰ πάντα αὐτῆς ἐξαρπάσαν-
τος· ὁ δὲ τυφὼν οὗτος τροπή τίς ἐστιν ἀκούσιος παραχρῆμα τὸν νοῦν
90 μιαίνουσα, ἣν καλεῖ θάνατον (ibid. 9). ἀλλ' ὅμως ἀποβαλὼν αὖθις καὶ
καθαρθεὶς ἀναλαμβάνει καὶ ἀναμιμνήσκεται ὧν τέως ἐπελέληστο, καὶ
ἅπερ ἀπέβαλεν εὑρίσκει, ὡς τὰς προτέρας τῆς τροπῆς ἡμέρας ἀλόγους
ἐξετάζεσθαι (ibid. 12), ἢ διότι παράλογον ἡ τροπὴ πρᾶγμα, ἀπᾷδον
ὀρθοῦ λόγου καὶ φρονήσεως ἀμέτοχον, ἢ παρόσον οὐκ ἔστιν ἀξία κατα-
ριθμεῖσθαι· „τῶν γὰρ τοιούτων“ ἔφη τις „οὐ λόγος οὐδ' ἀριθμός“.
91 (20.) πολλάκις δὲ ἐνετύχομεν τούτοις, ἃ μηδ' ὄναρ πρότερον εἴδομεν·
ὥσπερ γεωπόνον φασί τινες ὑπὲρ τοῦ τι τῶν ἡμέρων δένδρων φυτεῦσαι
σκάπτοντα χωρίον θησαυρῷ περιτυχεῖν ἀνελπίστῳ χρησάμενον εὐτυχίᾳ.
92 ὁ γοῦν ἀσκητὴς πυθομένου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τῆς ἐπιστήμης τὸν τρόπον
τοῦτον· „τί τοῦτο ὃ ταχὺ εὗρες, τέκνον“; ἀποκρίνεται καί φησιν· „ὃ παρέδωκε
κύριος ὁ θεὸς ἐναντίον μου“ (Gen. 27, 20)· ὅταν γὰρ ὁ θεὸς παραδιδῷ τὰ
τῆς ἀιδίου σοφίας θεωρήματα καμάτου χωρὶς καὶ πόνου, ταῦτα ἐξαίφνης οὐ
93 προσδοκήσαντες θησαυρὸν εὐδαιμονίας τελείας εὑρίσκομεν. συμβαίνει δὲ
πολλάκις τοῖς μὲν ἐπιπόνως ζητοῦσιν ἀποτυγχάνειν τοῦ ζητουμένου, τοῖς
δ' ἄνευ φροντίδος ῥᾷστα καὶ ἃ μὴ διενοήθησαν εὑρίσκειν· οἱ μὲν γὰρ
νωθέστεροι καὶ βραδεῖς τὰς ψυχὰς ὥσπερ οἱ τὰ ὄμματα πεπηρωμένοι
τὸν εἰς τὸ θεωρῆσαί τι τῶν κατ' ἐπιστήμην πόνον ἴσχουσιν ἀτελῆ, οἱ
δὲ φύσεως εὐμοιρίᾳ δίχα ζητήσεως μυρίοις ἐνέτυχον εὐθυβόλῳ καὶ εὐ-

1 ὥστ' ἐναντία UF   ἀποτελεῖ A   2 ἅγιον] αἴτιον UFL[2]   τρίχας P   3 ὥσπερ UF   3. 4 κεφαλώδεις U   4 συναύξονται A   5 ἀπέβαλον A   6 post πάντα add. ἀρετῆς G   7 τῦφον G, τῦφος UF   τροπῆς ἐστιν U, τροπή ἐστιν F   8 καὶ secl. Cohn   9 τέως AHPL[1]: τὲ M, τελέως GUFL[2]   ἐπιλέληστο AG, ἀπελέληστο F   10 ὀλίγας AH[1]P   11 ἢ om. F   ἀπωδὸν UF   12 παρ' ὅσον MAUFH   13 οὐδ'] οὐκ UF   14 ἃ om. F   ἴδομεν GU, ἰδόντες F   15 γεηπόνον A   τινες] τινα coni. Cohn   δένδρον MHP[1]   16 περιπεσεῖν UF   17 αὐτοῦ FP: αὐτῷ ceteri   18 τοῦτον om. MUF   ὃ om. M, ὅτι UF   καὶ om. G   19 ὁ θεὸς om. H, postea add. L   20 ἀιδίου codd.: ἰδίου Turn.   ταῦτ' UF   22 ἐπιπόνου A   ἀποτυγχάνει A[1]   23 γὰρ H[2]: γε ceteri   25 τὸν G[2]: τῶν ceteri   εὐμαρεία A

13 cf. Theocriti Idyll. XIV 48, locutio in proverbii consuetudinem venisse videtur.

θίκτῳ χρησάμενοι προσβολῇ, ὡς δοκεῖν αὐτοὺς μὲν μὴ σπουδάσαι τοῖς
πράγμασιν ἐντυχεῖν, ἐκεῖνα δὲ μεθ' ὁρμῆς προαπαντήσαντα εἰς ὄψιν
ἐλθεῖν ἐπειχθῆναι καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀκριβεστάτην ἐμποιῆσαι κατάλη-
ψιν. (21.) τούτοις ὁ νομοθέτης φησὶ δίδοσθαι „πόλεις μεγάλας καὶ 94
καλάς, ἃς οὐκ ᾠκοδόμησαν, οἰκίας πλήρεις τῶν ἀγαθῶν, ἃς οὐκ ἐνέπλη-
p. 287 M. σαν, λάκκους λελατομημένους, | οὓς οὐκ ἐξελατόμησαν, ἀμπελῶνας καὶ
ἐλαιῶνας, οὓς οὐκ ἐφύτευσαν" (Deut. 6, 10. 11). πόλεις μὲν οὖν καὶ 95
οἰκίας συμβολικῶς τάς τε γενικὰς καὶ τὰς εἰδικὰς ἀρετὰς ὑπογράφει·
πόλει μὲν γὰρ ἔοικε τὸ γένος, ὅτι κἂν μείζοσιν ἐξετάζεται περιγραφαῖς
καὶ πλειόνων κοινόν ἐστιν, εἶδος δὲ οἰκίᾳ τῷ συνῆχθαί τε μᾶλλον καὶ
πεφευγέναι τὴν κοινότητα. προητοιμασμένοι δὲ λάκκοι τὰ χωρὶς τῶν 96
πόνων τούτοις πρόχειρα ἆθλα, οὐρανίων καὶ ποτίμων δεξαμεναὶ ναμάτων,
πρὸς φυλακὴν τῶν προειρημένων ἀρετῶν εὐτρεπεῖς θησαυροί, ἐξ ὧν εὐ-
φροσύνη περιγίνεται ψυχῇ τελεία φῶς τὸ ἀληθείας ἀπαστράπτουσα. τοὺς
μὲν οὖν ἀμπελῶνας εὐφροσύνης, τοὺς δ' ἐλαιῶνας φωτὸς πεποίηται
σύμβολον. εὐδαίμονες μὲν οὖν οὗτοι, παραπλήσιόν τι πάσχοντες τοῖς 97
ἐκ βαθέος ὕπνου διανισταμένοις καὶ τὸν κόσμον ἐξαίφνης ἀπόνως καὶ
χωρὶς πραγματείας ὁρῶσιν, ἄθλιοι δὲ οἷς πρὸς ἃ μὴ πεφύκασιν ἀντιφι-
λονεικεῖν συμβαίνει ἔριδι, ἀργαλεωτάτῃ νόσῳ, ἐπαιρόμενοι. πρὸς γὰρ 98
τῷ τοῦ τέλους ἀποτυγχάνειν ἔτι μετ' οὐ μικρᾶς βλάβης μεγάλην αἰσχύ-
νην ὑπομένουσιν, ὥσπερ αἱ πρὸς ἐναντία πνεύματα νῆες ἐνθαλαττεύου-
σαι· πρὸς γὰρ τῷ μὴ τυγχάνειν ὑποδρόμων ἐφ' οὓς ἐπείγονται, πολλά-
κις αὐτοῖς πλωτῆρσι καὶ φορτίοις ἀνατραπεῖσαι λύπην μὲν φίλοις,
ἡδονὴν δὲ ἐχθροῖς ἐμπαρέσχον. (22.) λέγει οὖν ὁ νόμος, ὅτι „παρα- 99
βιασάμενοί τινες ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἀμορραῖος ὁ
κατοικῶν ἐν τῷ ὄρει ἐκείνῳ, καὶ ἐτίτρωσκεν αὐτούς, ὡς ἂν ποιήσειαν

2 ἐπιτυχεῖν G ἐκείνω U 3 ἐπισχεθῆναι PH^1 4 τοιούτοις U 5 ἃς corr. in αἷς A ᾠδόμησαν GH^1 τῶν om. A, πάντων UF 5. 6 ἐπλή-ρωσαν UF 6 ἐλατόμησαν UF 8 τὰς τεχνικὰς UF καὶ τὰς ἰδικὰς AL^2, καὶ ἰδικὰς GUF 9 ἐξετάζηται MAFP 10 ἐστι M εἴδει GUF, ἡ A τε om. G, τί A 11 χωρὶς scripsi: ἑτέροις codd. 13 ἀρετῶν om. MH^1P 14 ἀλη-θείας UF: ἀληθὲς ceteri τελεία scripsi: τελείᾳ v 15 εὐφροσύνης — ἐλαιῶνας add. mg. H^2, mg. P^1 δὲ GUF 16 οὖν om. H^1P τοῖς] τῆς F 17 ἀπόνως om. AH^1P 18 οἷς G: οἳ MHP, οἱ A, οἱ μὴ UF 18. 19 ἀντιφιλονεικοῦντες H^2 19 συμβαίνει $UFPH^1$: συμβαίνειν GH^2, συμβαίνῃ MA νόσος U ἐπαιρομένοις conicio 20 τοῦ om. A 21 αἱ om. G 21. 22 θαλαττεύουσαι H 22 τῷ] τὸ U ὑπόδρομον G ἐφ' οἷς L^1 23 ἀνατραπῆναι A μὲν GUF: om. ceteri 24 δὲ $GUFH^2$: om. MAH^1P ἐμπαρέχοντες G, παρέσχον F 25 Ἀμμοραῖος FHP 26. 78,1 ὡς — αὐτοὺς om. HP, ὡς — μέλισσαι add. H^2

αἱ μέλισσαι, καὶ ἐδίωξεν αὐτοὺς ἀπὸ Σηεὶρ ἕως Ἑρμᾶ“ (Deut. 1,43.44)·
100 ἀνάγκη γὰρ καὶ τοὺς ἀφυῶς ἔχοντας πρὸς τὰς τῶν τεχνῶν ἀναλήψεις,
εἴ τι βιαζόμενοι πονοῖντο περὶ αὐτάς, μὴ μόνον σφάλλεσθαι τοῦ τέλους,
ἀλλὰ καὶ αἰσχύνην ὀφλεῖν, καὶ τοὺς ἄλλο τι τῶν δεόντων ἀσυγκαταθέτῳ
γνώμῃ πράττοντας ⟨μὴ⟩ ἐθελουσίως βιαζομένους δὲ τὸ παρ' αὐτοῖς
ἑκούσιον μὴ κατορθοῦν, ἀλλὰ πρὸς τοῦ συνειδότος τιτρώσκεσθαί τε καὶ
101 διώκεσθαι. καὶ τοὺς τὰς ὀλιγοχρημάτους παρακαταθήκας ἀποδιδόντας
ἐπὶ θήρᾳ στερήσεως μειζόνων εἴποις ἂν πίστει διαφέρειν, οἳ καὶ ὅτε
ἀπέδοσαν πολλὰ τὴν ἔμφυτον ἀπιστίαν ἐβιάσαντο, ὑφ' ἧς μήποτε παύ-
102 σαιντο κατακεντούμενοι; θεραπείαν δὲ ὅσοι τοῦ μόνου σοφοῦ νόθον ἐπε-
τήδευσαν, ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς ἱεροπρεπεστάτης ἄχρι τοῦ μόνον ἐπιδείξα-
σθαι τοῖς συνεληλυθόσι θεαταῖς προαίρεσιν ἐνδύντες βίου, βωμολοχίαν
πρὸ εὐσεβείας ἐν τῇ ψυχῇ φέροντες, οὐχ αὐτοὺς ὥσπερ ἐπὶ τροχοῦ
κατατείνουσι καὶ βασανίζουσιν | ἀναγκάζοντες ἐπιμορφάζειν ψευδῶς. ἃ πρὸς p. 286 M
103 ἀλήθειαν ⟨μὴ⟩ πεπόνθασι; τοιγάρτοι βραχὺν χρόνον ἐπισκιασθέντες διὰ
τῶν δεισιδαιμονίας συμβόλων, ἣ κώλυσις μέν ἐστιν ὁσιότητος, μεγάλη δὲ
καὶ τοῖς ἔχουσι καὶ τοῖς συνιοῦσι ζημία, εἶτ' αὖθις ἀπαμφιασάμενοι τὰ περί-
απτα γυμνὴν ἐπιδείκνυνται τὴν ὑπόκρισιν καὶ τότε ὥσπερ οἱ ξενίας ἁλόντες
νοθεύονται τῇ μεγίστῃ πόλεων ἀρετῇ μηδὲν προσήκοντας ἑαυτοὺς παρεγ-
γράψαντες. τὸ γὰρ βίαιον ὀλιγοχρόνιον, ὡς καὶ αὐτό που δηλοῖ
τοὔνομα παρὰ τὸ βαιὸν εἰρημένον· βαιὸν δὲ τὸ ὀλιγοχρόνιον ἐκάλουν οἱ
104 παλαιοί. (23.) τί δέ ἐστι τὸ „Νῶε εὗρε χάριν παρὰ κυρίῳ τῷ θεῷ“,
διαπορητέον. ἆρ' οὖν τοιοῦτόν ἐστι τὸ δηλούμενον, ὅτι χάριτος ἔτυχεν,
ἢ ὅτι χάριτος ἄξιος ἐνομίσθη; ἀλλὰ τὸ μὲν πρότερον οὐκ εἰκὸς ὑπο-

---

1 ἐδίωξαν MA σιίρεως A, σιὴρ ἕως U, σηιερέως F ἑρμᾶ G: ἐρεμᾶ MHP, ἠρέμα A, ὅρμα UF 2 ἔχοντας om. F ἀντιλήψεις UF 2. 3 λήψεις ἐπιβιαζόμενοι G 3 μόνου L 5 μὴ add. Mang. αὐτοῖς codd. τὸ] τὸν F 6 τὸ ante μὴ add. MAP 6 πρὸ F τε GUF: om. ceteri 8 μειζόνως F διαφέρον U ὅτε MAG: ὅταν HP, ὅτε δὴ UF 9 ἀπέδωσαν A, ἔδοσαν UF 9. 10 παύσοιντο ML[2] 10 νόθην UF, νόον A 11 ἱεροπρεπεστάτου τὴν G, ἱεροπρεπεστάτην coni. Mang. 12 πρὸς αἵρεσιν F ⟨εὐσεβοῦς⟩ βίου conicio 13 πρὸς AF[1] πρὸς εὐσέβειαν G αὐτοὺς A 14. 15 ἃ πρὸς ἀλήθειαν ⟨μὴ⟩ πεπόνθασι scripsi: post ras. ἀλήθειαν πεπόνθασι M, ἐπ' ἀληθείᾳ πεπόνθασι AG, ἐπ' ἀληθείᾳ πεπονθόσι UF, ἀληθείᾳ πεπόνθασι H[1]P, ἀληθείᾳ H[2]L (πεπονθόσι add. mg. L), ⟨ὡς⟩ ἐπ' ἀληθείας πεπονθότες coni. Cohn 15 ἀλήθειαν; τοιγάρτοι Mang. 16 κώλυσις Benzelius: κόλασις codd., κόλουσις Cohn et ego coniecimus 17 περίοπτα G 18 ἐπιδείκνυται G 19 μηδενὶ UF 19. 20 γράψαντες UF 20 βιβλίον A 20. 21 ὡς — ὀλιγοχρόνιον om. AL (ὡς — βαιὸν δὲ add. in mg. L) 21 παρὰ βαιὸν H[1]P βίαιον G βίαιον G 22 τῷ om. MA 23 τί post οὖν add. UF 24. 79,1 post ὑπονοεῖν add. ἐστι G

νοεῖν· τί γὰρ αὐτῷ πλέον δεδώρηται πάντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὅσα οὐ
συγκέκριται μόνον, ἀλλὰ καὶ στοιχειώδεις ἁπλαῖ φύσεις εἰσί, χάριτος
ἠξιωμένων θείας; τὸ δ' ὕστερον ἔχει μέν τινα οὐκ ἀνάρμοστον λόγον, 105
κρίνοντος τοῦ αἰτίου δωρεῶν ἀξίους τοὺς τὸ θεῖον ἐν ἑαυτοῖς νόμισμα,
τὸν ἱερώτατον νοῦν, αἰσχροῖς ἐπιτηδεύμασι μὴ διαφθείροντας. ἴσως δὲ
οὐκ ἀληθῆ. πηλίκον γάρ τινα εἰκὸς γενέσθαι τὸν ἄξιον χάριτος κριθη- 106
σόμενον παρὰ θεῷ; ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι μόλις ἂν καὶ σύμπαντα τὸν
κόσμον τούτου λαχεῖν· καίτοι τό γε πρῶτον καὶ μέγιστον καὶ τελεώτα-
τον τῶν θείων ἔργων ἐστὶν οὗτος. μήποτ' οὖν ἄμεινον ἂν εἴη ἐκδέχε- 107
σθαι τοῦτο, ὅτι ζητητικὸς καὶ πολυμαθὴς γενόμενος ὁ ἀστεῖος ἐν οἷς
ἅπασιν ἐζήτησε τοῦθ' εὗρεν ἀληθέστατον, χάριν ὄντα θεοῦ τὰ πάντα,
γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ, ἥλιον, ἀστέρας, οὐρανόν, ζῷα καὶ φυτὰ σύμ-
παντα. κεχάρισται δὲ ὁ θεὸς αὑτῷ μὲν οὐδέν — οὐδὲ γὰρ δεῖται —,
κόσμον δὲ κόσμῳ καὶ τὰ μέρη ἑαυτοῖς τε καὶ ἀλλήλοις, ἔτι δὲ τῷ
παντί. οὐδὲν δὲ κρίνας ἄξιον χάριτος ἄφθονα καὶ τῷ ὅλῳ καὶ τοῖς 108
μέρεσι δεδώρηται τὰ ἀγαθά, ἀλλ' ἀπιδὼν εἰς τὴν ἀίδιον ἀγαθότητα καὶ
νομίσας ἐπιβάλλον τῇ μακαρίᾳ καὶ εὐδαίμονι φύσει ἑαυτοῦ τὸ εὐεργετεῖν.
ὥστε εἴ τίς μ' ἔροιτο, τίς αἰτία γενέσεως κόσμου, μαθὼν παρὰ
p. 289 M. Μωυσέως ἀποκρινοῦμαι, ὅτι ἡ τοῦ ὄντος ἀγαθότης, ἥτις ἐστὶ | πρεσβυ-
τάτη τῶν * * * χαρίτων οὖσα ἑαυτῇ. (24.) παρατηρητέον δ' 109
ὅτι τὸν μὲν Νῶε φησιν εὐαρεστῆσαι ταῖς τοῦ ὄντος δυνάμεσι, κυρίῳ
τε καὶ θεῷ (Gen. 6, 8), Μωυσῆν δὲ τῷ δορυφορουμένῳ πρὸς τῶν
δυνάμεων καὶ δίχα αὐτῶν κατὰ τὸ εἶναι μόνον νοουμένῳ· λέγεται γὰρ
ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ ὅτι „εὕρηκας χάριν παρ' ἐμοί" (Exod. 33, 17)

---

2 συγκεκρότηκε G, συγκεκρότηται UF   καὶ om. AUF   στοιχειώδους A   3 ἠξιωμένων Turn.: ἠξιωμέναι codd.   4 δώρων HP   αὐτοῖς AUF   5 τὸν] τοὺς AP   μὴ om. P   διαφθείροντες F   6 ἀληθῶς AG   πηλίκον] ποικίλον P   7 τῷ θεῷ G   ἂν καὶ σύμπαντα GUFH^2: ἂν πάντα MAH^{1}P   τὸν om. UF   8 τοῦτον A   τοι om. A   τό om. G   γε] τε UF   8. 9 τελειότατον F   9 οὗτός ἐστιν HP   εἴη om. P   10 ζητικὸς H^{1}P   11 τὰ σύμπαντα GF   13 δὲ om. A   ὁ θεὸς post οὐδὲν transpos. UF   13 αὐτῷ H^2: ἑαυτῷ GF, αὐτῷ ceteri   15 οὐδὲ κρίνας U   χάριτος ἄξιον UF   γὰρ post ἄφθονα add. HP   καὶ prius om. HP   τοῖς om. MAH^{1}P (hab. L)   16 ἀλλὰ MG   17 ἐπιβάλλον] ἐπεὶ βέλτιον A   18 με GUF   κόσμων U   μαθέτω G   τὸ ante παρὰ add. A   19 Μωυσέως U: Μωσέως MAF, Μωυσέος GHP   ἀποκρινομένου AG   ἥτις om. v   20 πρεσβυτάτη τῶν ⟨θεοῦ δυνάμεων, τῶν⟩ χαρίτων οὖσα πηγή conicio   ἑαυτῇ] αἰτία vel αὐτοῦ coni. Mang.   21. 22 κυρίου τε καὶ θεοῦ   22 Μωυσῆν UF: Μωσῆν ceteri   τὸν δορυφορούμενον U   23 λέγει coni. Cohn   24 τοῦ om. H

110 δεικνὺς ἑαυτὸν τὸν ἄνευ παντὸς ἑτέρου. οὕτως ἄρα τὴν μὲν κατὰ
Μωυσῆν ἄκραν σοφίαν ἀξιοῖ χάριτος ὁ ὢν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ μόνου, τὴν
δὲ ἀπεικονισθεῖσαν ἐκ ταύτης δευτέραν καὶ εἰδικωτέραν οὖσαν διὰ τῶν
ὑπηκόων δυνάμεων, καθ' ἃς καὶ κύριος καὶ θεός, ἄρχων τε καὶ εὐερ-
111 γέτης ἐστίν. ἕτερος δέ τις φιλοσώματος καὶ φιλοπαθὴς νοῦς πραθεὶς
τῇ ἀρχιμαγείρῳ (Gen. 39, 1) τοῦ συγκρίματος ἡμῶν ἡδονῇ καὶ ἐξευ-
νουχισθεὶς τὰ ἄρρενα καὶ γεννητικὰ τῆς ψυχῆς μέρη πάντα, σπάνει
κεχρημένος καλῶν ἐπιτηδευμάτων, ἀκοὴν παραδέξασθαι θείαν ἀδυνα-
τῶν, ἐκκλησίας τῆς ἱερᾶς ἀπεσχοινισμένος (Deut. 23, 1), ἐν ᾗ [σύλλο-
γοι καὶ] λόγοι περὶ ἀρετῆς ἀεὶ μελετῶνται, εἰς μὲν τὸ δεσμωτήριον
τῶν παθῶν εἰσάγεται, χάριν δὲ εὑρίσκει τὴν ἀτιμίας ἀδοξοτέραν παρὰ
112 τῷ ἀρχιδεσμοφύλακι (Gen. 39, 20. 21). δεσμῶται μὲν γὰρ κυρίως
εἰσὶν οὐχ οὓς ἐν δικαστηρίῳ καταδικασθέντας ὑπὸ κλήρῳ ἀρχόντων ἢ
καὶ χειροτονηθέντων δικαστῶν ἀπάγουσί τινες εἰς ἀποδεδειγμένον χῶρον
κακούργων, ἀλλ' ὧν ἡ φύσις κατεδίκασε ψυχῆς τρόπων, οἵτινες ἀφρο-
σύνης ⟨καὶ⟩ ἀκολασίας καὶ δειλίας καὶ ἀδικίας καὶ ἀσεβείας καὶ ἄλλων
113 ἀμυθήτων κηρῶν γέμουσιν. ὁ δὲ ἐπίτροπος καὶ φύλαξ καὶ ταμίας τού-
των, ὁ ἡγεμὼν τοῦ δεσμωτηρίου, σύστημα καὶ συμφόρημα κακιῶν
ἀθρόων καὶ ποικίλων εἰς ἓν εἶδος συνυφασμένων ἐστίν, ᾧ τὸ εὐαρε-
στῆσαι μεγίστη ζημία· ἣν οὐχ ὁρῶντες ἔνιοι, ἀπατώμενοι δὲ περὶ τὸ
βλάπτον ὡς ὠφελοῦν, προσίασί τε αὐτῷ μάλα γεγηθότες καὶ δορυφο-
ροῦσιν, ἵν' ὕπαρχοι καὶ διάδοχοι φυλακῆς ἁμαρτημάτων ἀκουσίων τε
114 καὶ ἑκουσίων πιστοὶ κριθέντες γένωνται. ἀλλὰ σύ γε, ὦ ψυχή, τὴν
δεσποτείαν καὶ ἡγεμονίαν ταύτην ἀργαλεωτέραν τῆς ἐπαχθοῦς δουλείας
νομίσασα, μάλιστα μὲν ἀδέσμῳ καὶ λελυμένῃ καὶ ἐλευθέρᾳ χρῆσαι
115 προαιρέσει τοῦ βίου· ἂν δ' ἄρα ἀγκιστρευθῇς ὑπὸ πάθους, δεσμῶτις

1 δεικνύντος conicio αὐτὸν coni. Cohn οὕτως] ὄντως AGH² ἄρα] ἔτι F 2 Μωσῆν MAHP ὁ om. A 3 ἰδικωτέραν MAG 4 δυνάμεων ὑπηκόων (ὑπηκόω A) AUF καθ' ἃς GUF: καθὰ MAPH¹, καθὸ H² ὁ κύριος HP 5 πραθεὶς om. A 7 τῆς om. F 9 ἱερωτάτης G 9. 10 σύλλογοι καὶ seclusit Cohn, διάλογοι καὶ conicio 10 ante μὲν ras. HP 13 οὓς] ὡς G¹ κλήρων conicio 14 καὶ om. UF χωρίον UF 15 ὧν] ὃν AU τρόπον AU οἵτινες M: οἷά τινες ceteri 15. 16 ἀφροσύνης om. v 16 καὶ addidi καὶ δειλίας om. UF καὶ ante ἀσεβείας om. MGUF, ante ἄλλων GUF καὶ ἀσεβείας om. HP 17 κηρῶν] πονηριῶν A, sed πονηρι in ras. 18 ὁ om. UFP 19 συνυφασμένον HP ᾧ] ὡς U 20 μεγάλη F 21. 22 δορυφοροῦντες P 22 ἵνα GUF ἀκουσίους A 22. 23 τε καὶ om. A 23 καὶ post ἀλλὰ add. UF, καὶ corr. ex ἀλλὰ L² 25 νομίσας U ἀθέσμῳ UF λελυμένῃ καὶ om. H 26 δεσμώτης U

μᾶλλον ἢ εἱρκτοφύλαξ ὑπόμεινον γενέσθαι· κακωθεῖσα μὲν γὰρ καὶ
p. 290 M. στενάξασα ἔλεον εὑρήσεις, | σπουδαρχίαις δὲ καὶ λιμοδοξίαις ὑποβαλοῦσα
σαυτὴν ἡδὺ κακὸν τὸ εἱρκτοφυλακεῖν καὶ μέγιστον ἀναδέξῃ, ὑφ' οὗ
γενήσῃ πάντα ἀγώγιμος τὸν αἰῶνα. (25.) τὰς μὲν οὖν παρὰ τοῖς 116
ἀρχιδεσμοφύλαξιν εὐαρεστήσεις ἀνὰ κράτος ἀπόθου, τῶν δὲ παρὰ τῷ
αἰτίῳ διαφερόντως μετὰ σπουδῆς τῆς ἁπάσης ἐφίεσο. ἐὰν δ' ἄρα
ἀδυνατῇς — ὑπερβάλλον γὰρ τὸ τοῦ ἀξιώματος μέγεθος —, ἴθι ἀμετα-
στρεπτὶ πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ τούτων ἱκέτις γενοῦ, μέχρις ἂν
ἀποδεξάμεναι τὸ συνεχὲς καὶ γνήσιον τῆς θεραπείας ἐν τῇ τῶν εὐαρε-
στησάντων αὐταῖς κατατάξωσι χώρᾳ, καθάπερ καὶ τὸν Νῶε, οὗ τῶν
ἐγγόνων θαυμαστότατον καὶ καινότατον πεποίηται τὸν κατάλογον· φησὶ 117
γάρ· „αὗται αἱ γενέσεις Νῶε· Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ
γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ θεῷ εὐηρέστησε Νῶε“ (Gen. 6, 9). τὰ μὲν γὰρ τοῦ
συγκρίματος γεννήματα πέφυκεν εἶναι καὶ αὐτὰ συγκρίματα· ἵπποι γὰρ
ἵππους καὶ λέοντες λέοντας καὶ βόες ταύρους, ὁμοίως δὲ καὶ ἄνθρωποι
ἀνθρώπους ἐξ ἀνάγκης γεννῶσι· διανοίας δὲ ἀγαθῆς οὐ τὰ τοιαῦτα 118
οἰκεῖα ἔγγονα, ἀλλ' αἱ προειρημέναι ἀρεταί, τὸ ἄνθρωπον εἶναι, τὸ δί-
καιον εἶναι, τὸ τέλειον εἶναι, τὸ θεῷ εὐαρεστῆσαι· ὅπερ ἐπειδὴ καὶ
τελεώτατον ἦν καὶ ὅρος τῆς ἄκρας εὐδαιμονίας, ἐφ' ἅπασιν εἴρηται.
γένεσις δὲ ἡ μὲν ἀγωγὴ καὶ ὁδός τίς ἐστιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ 119
εἶναι — ταύτῃ φυτά τε καὶ ζῷα ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ χρῆσθαι πέφυκεν —,
ἑτέρα δ' ἐστὶν ἡ ἐκ βελτίονος γένους εἰς ἔλαττον εἶδος μεταβολή. ἧς
μέμνηται ὅταν φῇ· „αὗται δὲ αἱ γενέσεις Ἰακώβ· Ἰωσὴφ δέκα ἑπτὰ
ἐτῶν ἦν ποιμαίνων μετὰ τῶν ἀδελφῶν τὰ πρόβατα, ὢν νέος, μετὰ τῶν
υἱῶν Βαλλᾶς καὶ μετὰ τῶν υἱῶν Ζελφᾶς τῶν γυναικῶν πατρὸς αὐτοῦ“
(Gen. 37, 2)· ὅταν γὰρ ὁ ἀσκητικὸς καὶ φιλομαθὴς οὗτος λόγος ἀπὸ 120

2 ἔλαιον M πολυαρχίαις UF δὲ] τὲ A ὑποβάλλουσα H 3 ἑαυτὴν UF ἡδὺ] εἰ δὲ A 4 αἰῶνα] ἕνον text. H (mg. αἰῶνα) et fort. P[1] 5 δεσμοφύλαξιν AUF 6 αἰτίω MHP[1]L[1]: ἀστείω AGUFL[2], ἀστίω mg. P[2] δια-φερόντων A σπουδῆς τῆς ἁπάσης UFP: σπουδῆς τῆς πάσης MAG, πάσης σπουδῆς H ἐφίεσθαι G, ἀφίεσο A 8 αὐτοῦ om. H οἰκέτις A, ἱκέτης PL 9 ὑποδεξά-μεναι A 10 ⟨σε⟩ χώρᾳ conicio καθὰ UF οὗ] οὐ AUF 10. 11 τὸν ἔγγονον UF 11 θαυμαστότατα καὶ καινότατα P 12 ὢν] ἦν UFL 14 συγκρίματα πέφυκεν F 17 ἔκγονα conicio 18 εἶναι alterum om. UF τὸ] τῷ AG ἐπειδὴ εἰ καὶ UF 19 τῆς AU: τις ceteri ἄκρος P 20 δ' ἐστὶν MAG: δέ ἐστιν ceteri 22 μεταβολῆς G ἧς] ὧν A 23 δὲ om. F ἑπτὰ καὶ δέκα UF 24 δὲ ante μετὰ PH[1] ὢν U 25 νέος σὺν υἱοῖς βελλᾶς καὶ υἱοῖς ζεαφᾶς (sic) γυναικῶν UF τοῦ πατρὸς G 26 οὗτος ante καὶ transpos. H ὁ λόγος P

τῶν θειοτέρων ἐννοημάτων εἰς ἀνθρωπίνας καὶ θνητὰς δόξας καταβιβασθῇ, ὁ τοῦ σώματος καὶ τῶν περὶ αὐτὸ χορευτὴς Ἰωσὴφ εὐθὺς ἀπογεννᾶται, νέος ὢν ἔτι, κἂν μήκει χρόνου πολιὸς γένηται, πρεσβυτέρας οὔτε γνώμης οὔτε ἀκοῆς εἰσάπαν ἐπῃσθημένος, ἣν οἱ Μωυσέως θιασῶται κατασταθέντες κτῆμα καὶ ἀπόλαυσμα ὠφελιμώτατον ἑαυτοῖς
121 τε καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν εὕραντο. διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ τὸν τύπον αὐτοῦ καὶ τὴν ἀκριβεστάτην τοῦ χαρακτῆρος ἰδέαν βουλόμενος ἐκδηλοτέραν ἐγγράψαι ποιμαίνοντα εἰσάγειν μετὰ γνησίου μὲν οὐδενός, μετὰ δὲ τῶν νόθων ἀδελφῶν, οἳ παλλακίδων ὄντες ἀπὸ τοῦ χείρονος γένους, τοῦ πρὸς γυναικῶν, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τοῦ κρείττονος, τοῦ πρὸς ἀνδρῶν, χρηματίζουσιν· υἱοὶ γὰρ τῶν γυναικῶν Βαλλᾶς καὶ Ζελφᾶς, ἀλλ' οὐκ Ἰσραὴλ τοῦ πατρὸς νυνὶ καλοῦνται.

122 (26.) Ζητήσαι δ' ἄν τις προσηκόντως, τίνος ἕνεκα μετὰ τὴν ἐν p. 291 M
ταῖς ἀρεταῖς τοῦ Νῶε τελείωσιν εὐθὺς εἴρηται, ὅτι „ἐφθάρη ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ ἐπλήσθη ἀδικίας“ (Gen. 6,11). ἀλλ' ἴσως οὐ
123 χαλεπὸν λύσεως εὐπορῆσαι τῷ μὴ σφόδρα παιδείας ἀπείρῳ. λεκτέον οὖν ὅτι, ἐπειδὰν ἐν ψυχῇ τὸ ἄφθαρτον εἶδος ἀνατείλῃ, τὸ θνητὸν εὐθέως φθείρεται· γένεσις γὰρ τῶν καλῶν θάνατος αἰσχρῶν ἐπιτηδευμάτων ἐστίν, ἐπεὶ καὶ φωτὸς ἐπιλάμψαντος ἀφανίζεται τὸ σκότος. διὰ τοῦτο ἐν τῷ νόμῳ τῆς λέπρας ἀκριβέστατα διείρηται, ὅτι „ἐὰν ἀνατείλῃ χρὼς ζῶν
124 ἐν τῷ λεπρῷ, μιανθήσεται“ (Lev. 13,14.15). καὶ προσεπισφίγγων αὐτὸ τοῦτο καὶ ὥσπερ ἐναποσημαινόμενος ἐπιφέρει „καὶ μιανεῖ ὁ χρὼς ὁ ὑγιής“, ἀντιταττόμενος τῷ εἰκότι καὶ συνήθει· πάντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι τὰ νοσοῦντα φθορᾶς τῶν ὑγιαινόντων καὶ τὰ νεκρὰ τῶν ζώντων, οὐκ ἔμπαλιν τὰ ὑγιαίνοντα καὶ ζῶντα τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ σωτήρια νομίζουσι.

---

1 θνητὰς] κενὰς HP 2 αὐτοῦ MGPH¹L εὐθὺς UF: εὐθέως G, om. ceteri 3 ἔτι] ἀεὶ UF 4 ἣν corr. in ἢ A, ἢ habet mg. P 4 Μωυσέως U: Μωυσέος G, Μωσέως MAFP, Μωσέος H 5 κατεπασθέντες UF ἑαυταῖς G 8 γράψαι UF, ἀναγράψαι coni. Mang. εἰσάγειν Turn.: εἰσάγει codd. 9 τῶν om. A 10 ἀλλὰ κἀπὸ τοῦ U 11 βελλᾶς U 12 νῦν UF 14 ἀρεταῖς om. U post ταῖς ἀρεταῖς add. ταῖς L² 16 τῷ] τὸ A ἀπείρου A, ἀμοίρῳ U 18 ὁ θάνατος U, ras. ante θάνατος F 19 ἐλλάμψαντος UF τὸ om. UF 20 διήρηται G ζῶον A 21 προσεπισφραγίζων (immo προσεπισφραγιζόμενος) coni. Mang. 22 ὥσπερ ἀποσειόμενος F post μιανεῖ add. αὐτὸν ex LXX Mang. 22. 23 χρῶς ὁ λεπρὸς τὸν χρῶτα τὸν ὑγιῆ UF 23 ἀντιδιαταττόμενος G², αὐτὸν διαταττόμενος G¹, ἀντιδιαστελλόμενος UF 24 supra νοσοῦντα scripsit ἥτις G² 25 ἀλλ' οὐ σωτήρια F

καινότατος δ' ἐν ἅπασι τὴν σοφίαν ὁ νομοθέτης ὢν καὶ τοῦτο ἴδιον 125
εἰσηγήσατο, διδάσκων ὅτι τὰ ὑγιαίνοντα καὶ ζῶντα τοῦ μὴ καθαρεύειν
μιασμάτων αἴτια γίνεται· τὸ γὰρ ὑγιαῖνον καὶ ζῶν ἐν ψυχῇ χρῶμα
ὡς ἀληθῶς φαινόμενον ἐπ' αὐτῆς ἔλεγχός ἐστιν. οὗτος ὅταν ἀνάσχῃ, 126
κατάλογον ποιεῖται τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῆς ἁπάντων, καὶ ὀνειδίζων καὶ
δυσωπῶν καὶ ἐπιπλήττων μόλις παύεται· ἡ δ' ἐλεγχομένη γνωρίζει τὰ
καθ' ἕκαστα, ὧν παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐπετήδευε, καὶ τότε ἄφρονα καὶ
ἀκόλαστον καὶ ἄδικον καὶ πλήρη μιασμάτων ἑαυτὴν καταλαμβάνει.
(27.) διὸ καὶ παραδοξότατον νόμον ἀναγράφει, ἐν ᾧ τὸν μὲν ἐκ μέρους 127
ὄντα λεπρὸν ἀκάθαρτον, τὸν δὲ ὅλον δι' ὅλων ἀπὸ ἄκρων ποδῶν ἄχρι
κεφαλῆς ἐσχάτης κατεσχημένον τῇ λέπρᾳ καθαρόν φησιν εἶναι (Lev.
13,11.13), τάχα ἄν τινος τὸ ἐναντίον, ὅπερ εὔλογον ἦν ὑπολαβεῖν,
εἰκάσαντος, τὴν μὲν ἐσταλμένην καὶ περί τι βραχὺ τοῦ σώματος λέπραν
ἧττον ἀκάθαρτον, τὴν δὲ κεχυμένην, ὡς ἅπαν περιλαβεῖν αὐτό, μᾶλλον.
δηλοῖ δ', ὡς ἔμοιγε φαίνεται, διὰ συμβόλων τούτων ἀληθέστατον ἐκεῖνο, 128
ὅτι τὰ μὲν ἀκούσια τῶν ἀδικημάτων κἂν ἐπιμήκιστα ὄντα ἀνυπαίτια
καὶ καθαρά, τὸ συνειδὸς βαρὺν κατήγορον οὐκ ἔχοντα, τὰ δὲ ἑκούσια,
κἂν μὴ ἐπὶ πλεῖστον ἀναχέηται πρὸς τοῦ κατὰ ψυχὴν ἐλεγχόμενα
p. 292 M. δικαστοῦ, ἀνίερα καὶ μιαρὰ καὶ ἀκάθαρτα | δοκιμάζεται. ἡ μὲν οὖν 129
διφυὴς καὶ δύο ἐξανθοῦσα χρώματα λέπρα τὴν ἑκούσιον ἐμφαίνει
κακίαν· ἔχουσα γὰρ ἡ ψυχὴ τὸν ὑγιαίνοντα καὶ ζωτικὸν καὶ ὀρθὸν ἐν
ἑαυτῇ λόγον τῷ μὲν οὐ χρῆται ὡς κυβερνήτῃ πρὸς τὴν τῶν καλῶν

---

1 ἅπασιν ὁ (om. τὴν σοφίαν) UF   τοῦτ' A   2 τοῦ] τῷ H[2]   post καθαρεύειν add. τὰ ἄλλα G[2]   4 φαινόμενον A (sed ν in ras.) GUH: φαινόμενος MFPL   5 ποιεῖσθαι H   πάντων HP   7 ἕκαστον, ἃ conicio   ἐπετήδευσε A   8 αὐτὴν F   9 τὸν] τὸ F   10 λεπρὸν GUF: λεπρὸν καὶ ceteri   supra ἀκάθαρτον scripsit λέγει G[2]   ἀπ' UF   10. 11 ἄκρας κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν ἐσχάτων conicio   ἄχρι] μέχρι HP   11 κατισχημένον AF   12 τῶν ἐναντίων U   ὑπολαμβάνειν G   13 εἰκάσαντας MA   καὶ vid. del.   14 ἅπαντα G   περιλαμβάνειν UF   16 κἂν MAP: καὶ GUFH   ἐπὶ μήκιστον ἰόντα conicio   18 καὶ ἂν H   ἐλεγχόμενα] ἐνδεχομένου U, ἐνδεχόμενα F   19 ἀνίερα MAUFP (ε corr. P): ἀνιαρὰ GH[1], ἀνίατα H[2]   δοκιμάζεται] δικάζεται coni. Mang.   22 λόγον ἑαυτῇ (om. ἐν) U, λόγον ἐν αὐτῇ F   ἑαυτῇ MAGU: αὐτῇ FHP

---

1 sqq. *Origenes Hom. VIII, 6 in Levit. p. 232:* de hoc quidam etiam ante me dixerunt per colorem vivum indicari rationem vitae quae in homine est: qua nondum in anima posita si quid illic peccati fiat, reputatur pro eo quod videatur nondum rationis capax esse is qui delinquit. cum autem ratio in eo locum ac tempus invenerit, si quid iam contra rationem agat, videri eum iure culpabilem.

σωτηρίαν, ἐκδοῦσα δ' αὐτὴν τοῖς ναυτιλίας ἀπείροις ὅλον τὸ τοῦ βίου
130 δὴ σκάφος ἐν εὐδίᾳ καὶ γαλήνῃ δυνάμενον σῴζεσθαι περιέτρεψεν. ἡ δ'
εἰς ἓν εἶδος λευκὸν μεταβαλοῦσα τὴν ἀκούσιον διασυνίστησι τροπήν,
ἐπειδὰν τὸ λογίζεσθαι ὁ νοῦς ἐκτμηθεὶς ὅλον δι' ὅλων, μηδενὸς τῶν
εἰς τὸ συνιέναι σπέρματος ὑπολειφθέντος, ὥσπερ οἱ ἐν ἀχλύι καὶ σκότῳ
βαθεῖ μηδὲν ὁρᾷ τῶν πρακτέων, ἀλλ' οἷα τυφλὸς ἀπροοράτως πᾶσιν
ἐμπίπτων συνεχεῖς ὀλίσθους καὶ πτώματα ἐπάλληλα καὶ ἀκούσια
131 ὑπομένῃ. (28.) τούτῳ ⟨δ'⟩ ὅμοιόν ἐστι καὶ τὸ περὶ τῆς οἰκίας διάταγμα,
ἐν ᾗ γίνεσθαι συμβαίνει λέπραν πολλάκις· φησὶ γὰρ ὅτι „ἐὰν γένηται
ἁφὴ λέπρας ἐν οἰκίᾳ, ἀφίξεται ὁ κεκτημένος καὶ ἀναγγελεῖ τῷ ἱερεῖ
λέγων· ὥσπερ ἁφὴ λέπρας ἑώραταί μοι ἐν τῇ οἰκίᾳ“· εἶτα ἐπιφέρει·
„καὶ προστάξει ὁ ἱερεὺς ἀποσκευάσαι τὴν οἰκίαν πρὸ τοῦ εἰσελθόντα
τὸν ἱερέα εἰς τὴν οἰκίαν ἰδεῖν, καὶ οὐ γενήσεται ἀκάθαρτα ὅσα ἐν τῇ
οἰκίᾳ. καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται ὁ ἱερεὺς καταμαθεῖν“ (Lev.
132 14, 34—36). οὐκοῦν πρὶν μὲν εἰσελθεῖν τὸν ἱερέα, καθαρὰ τὰ ἐν τῇ
οἰκίᾳ, ἀφ' οὗ δ' ἂν εἰσέλθῃ, πάντα ἀκάθαρτα· καίτοι τοὐναντίον εἰκὸς
ἦν, ἀνδρὸς κεκαθαρμένου καὶ τελείου, ὃς τὰς ὑπὲρ ἁπάντων εὐχὰς
ἁγιστείας ἱερουργίας εἴωθε ποιεῖσθαι, παρελθόντος εἴσω βελτιοῦσθαι τὰ
ἔνδον καὶ ἐξ ἀκαθάρτων καθαρὰ γίνεσθαι· νυνὶ δὲ οὐδὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς
μένει χώρας, τρέπεται δὲ πρὸς μερίδα τὴν χείρω κατὰ τὴν εἴσοδον τὴν
133 τοῦ ἱερέως. ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰ συνᾴδει τῇ ῥητῇ καὶ προχείρῳ διατάξει,
σκέψονται οἷς ἔθος καὶ φίλον· ἡμῖν δὲ ἄντικρυς λεκτέον, ὅτι συνῳδὸν
οὕτως οὐδὲν ἄλλο ἄλλῳ, ὡς τὸ εἰσελθόντος τοῦ ἱερέως τὰ κατὰ τὴν
134 οἰκίαν μιαίνεσθαι. ἕως μὲν γὰρ ὁ θεῖος λόγος εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν
καθάπερ τινὰ ἑστίαν οὐκ ἀφῖκται, πάντα αὐτῆς τὰ ἔργα ἀνυπαίτια· ὁ

---

1 αὐτὴν codd. τοῖς] τῆς U 2 δυνάμενος A 3 μεταβάλλουσα A διασυνίστησι GH[2]: μετασυνίστησι ceteri 5 οἱ MGHP: ὁ MUF 6 ἀπροσιάτως P 7 πτώματα F: ἐκπτώματα ceteri 8 ὑπομένῃ scripsi: ὑπομένει codd. δ' addidit Cohn 10. 11 ἱερεῖ· ὡς ἁφὴ λέπρας ὠράθη ἐν τῷ οἴκῳ μου UF 11 ἑώραται GH: ὠράθη MUF, ὁρᾶται A, αἰωρᾶται P 12—14 καὶ προστάξει—καταμαθεῖν] καὶ ἐντελεῖται ὁ ἱερεὺς καὶ ἀποσκευάσουσι πρὶν ἐλθεῖν τὸν ἱερέα, καὶ οὐ μὴ (μὴ om. F) μιανθήσεται ἀκάθαρτα ὅσα ἐν τῷ οἴκῳ. καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται ὁ ἱερεὺς τοῦ ἰδεῖν UF 12 καὶ] εἰ A εἰσελθεῖν A 13 καὶ GUFH[2]: om. MAH[1]P post γενήσεται add. καὶ οὐ μιανθήσεται mg. L[2] 15 μὲν om. HP 17 ἐκκεκαθαρμένου HP 18 ἁγίας ἁγιστείας G 19 ἔνδον Mang.: ὄντα codd. γίγνεσθαι UF οὐδὲ F: οὐδὲν U, οὔτε ceteri 20 μένει om. H[1]P τὴν tertium om. AF, τῆς G[1] 22 δὲ om. L 23 οὐδὲν ἄλλο ἄλλῳ M: ἄλλο οὐδὲν ἄλλῳ UF, οὐδὲν ἄλλῳ AGH[2], οὐδὲν ἄλλο H[1]P 25 ἀφίκηται U, ἀφίκεται F

γὰρ ἐπίτροπος ἢ πατὴρ ἢ διδάσκαλος ἢ ὅ τι ποτὲ χρὴ καλεῖν τὸν
ἱερέα, ὑφ' οὗ νουθετηθῆναι καὶ σωφρονισθῆναι μόνου δυνατόν, μακρὰν
ἀφέστηκε. Συγγνώμη δὲ τοῖς δι' ἀμαθίαν ἀπειρίᾳ τῶν πρακτέων
ἁμαρτάνουσιν· οὐδὲ γὰρ ὡς ἁμαρτημάτων αὐτῶν ποιοῦνται κατάληψιν,
ἔστι δ' ὅτε κατορθοῦν ἐν οἷς πταίουσι μεγάλα νομίζουσιν. ὅταν δὲ 135
p. 293 M. εἰσέλθῃ ὁ ἱερεὺς ὄντως ἔλεγχος εἰς ἡμᾶς ὥσπερ φωτός τις αὐγὴ | κα-
θαρωτάτη, τηνικαῦτα γνωρίζομεν τὰ ἐναποκείμενα ἡμῶν οὐκ εὐαγῆ τῇ
ψυχῇ βουλεύματα καὶ τὰς ἐπιλήπτους καὶ ὑπαιτίους πράξεις, αἷς ἀγνοίᾳ
τῶν συμφερόντων ἐνεχειροῦμεν. ταῦτ' οὖν ἅπαντα ὁ ἱερώμενος ἔλεγχος
μιάνας, ἀποσκευασθῆναι καὶ ἀποσυληθῆναι κελεύει, ὅπως αὐτὴν καθαρὰν
ἴδῃ τὴν τῆς ψυχῆς οἰκίαν καί, εἴ τινες ἐν αὐτῇ νόσοι γεγόνασιν,
ἰάσηται. (29.) μεμίμηται δὲ τοῦτο καὶ ἡ ἐν ταῖς βασιλείαις ἐντυγχά- 136
νουσα τῷ προφήτῃ γυνὴ ⟨χήρα⟩ (III Reg. 17,10)· χήρα δ' ἐστίν, οὐχ
ἣν φαμεν ἡμεῖς, ὅταν ἀνδρὸς ἐρήμη γένηται, ἀλλὰ τῷ χηρεύειν τῶν
φθειρόντων καὶ λυμαινομένων παθῶν τὴν διάνοιαν, ὥσπερ καὶ ἡ παρὰ
Μωυσῇ Θάμαρ· καὶ γὰρ ταύτῃ προστέτακται χηρευούσῃ καθέζεσθαι 137
ἐν τῷ τοῦ μόνου καὶ σωτῆρος οἴκῳ πατρός (Gen. 38,11), δι' ὃν ἀεὶ
καταλιποῦσα τὰς τῶν θνητῶν συνουσίας καὶ ὁμιλίας ἠρήμωται μὲν καὶ
κεχήρευκεν ἀνθρωπίνων ἡδονῶν, παραδέχεται δὲ θείαν γονὴν καὶ
πληρουμένη τῶν ἀρετῆς σπερμάτων κυοφορεῖ καὶ ὠδίνει καλὰς πράξεις·
ἃς ὅταν ἀποτέκῃ, τὰ κατὰ τῶν ἀντιπάλων αἴρεται βραβεῖα καὶ νικηφόρος
ἀναγράφεται σύμβολον ἐπιφερομένη φοίνικα τῆς νίκης· Θάμαρ γὰρ
ἑρμηνεύεται φοῖνιξ. λέγει δὲ πρὸς τὸν προφήτην πᾶσα διάνοια χήρα 138
καὶ ἐρήμη κακῶν μέλλουσα γίνεσθαι· „ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, εἰσῆλθες
πρός με ἀναμνῆσαι τὸ ἀδίκημά μου καὶ τὸ ἁμάρτημά μου“ (III Reg.

---

2 νομοθετηθῆναι F δύναται AGF 4 διαμαρτάνουσιν GUF αὐτῶν om. A 5 κατορθοῦν ἐμπταίουσι PH[1] οἷς] τοῖς F 6 ὄντως] ὁ ὄντως MAP[2] ἔλεγχος ὄντως transpos. UF 7 γνωρίζομεν GUF: γνωρίζεται MAHP ἡμῶν F: ἡμῖν ceteri 7. 8 τῆς ψυχῆς coni. Mang. 8 αἷς] ὡς G ἄγνοια U, ἄγνοιαν G, ἁγνεία A 10. 11 ἴδη καθαρὰν HP 11 τῆς ψυχῆς τὴν U, τὴν (fort. ex τῆς) ψυχῆς F καί, εἴ F: καὶ U, κἂν ceteri 12 ἰάσεται MH[1]P μεμύηται A, sed υ in ras. 13 χήρα add. Mang., om. codd. δέ UF 14 ἀνδρὸς om. F τῷ] τὸ GUF 15 παθῶν τὴν διάνοιαν GHP: τὴν διάνοιαν παθῶν UF; τὴν διάνοιαν om. A, post λυμαινομένων add. mg. M παρὰ] περὶ H 16 Μωυσῇ GUF: Μωσεῖ MAHP 17 μόνου σωτῆρος καὶ πατρὸς οἴκῳ coni. Mangey μόνου] μ et ν in ras. H[2]P[2] δι' ὃ conicio ἀεὶ om. P, εἰς ἀεὶ coni. Mangey 20 πληρουμένην A τῆς ἀρετῆς HP καὶ κυοφορεῖ UF 21 ἀποτέμῃ P[1] 24 γίγνεσθαι F 25 ἀναμνῆσαι τὸ ἀνόμημά μου UF (ceteris omissis)

17,18)· εἰσελθὼν γὰρ εἰς τὴν ψυχὴν ὁ ἔνθους οὗτος καὶ κατεσχημένος
ἐξ ἔρωτος ὀλυμπίου καὶ διηρεθισμένος τοῖς τῆς θεοφορήτου μανίας
ἀκατασχέτοις οἴστροις μνήμην ἀδικημάτων καὶ ἁμαρτημάτων ἀρχαίων
ἐργάζεται, οὐχ ἵνα πάλιν αὐτοῖς χρήσηται, ἀλλ' ἵνα μέγα στενάξασα
καὶ μέγα κλαύσασα τὴν παλαιὰν τροπὴν τὰ μὲν ἐκείνης ἔγγονα μισήσασα
ἀποστραφῇ, οἷς δ' ὑφηγεῖται ὁ ἑρμηνεὺς τοῦ θεοῦ λόγος καὶ προφήτης
139 ἕπηται· τοὺς γὰρ προφήτας ἐκάλουν οἱ πρότερον τοτὲ μὲν ἀνθρώπους
θεοῦ, τοτὲ δὲ ὁρῶντας (I Reg. 9,9), κύρια ὀνόματα καὶ ἐμπρεπῆ τῷ
ἐπιθειασμῷ καὶ τῇ περιαθρήσει τῶν πραγμάτων ᾗ ἐκέχρηντο τιθέμενοι.
140 (30.) Προσηκόντως οὖν ὁ ἱερώτατος Μωυσῆς τότε φθείρεσθαι τὴν
γῆν εἶπεν, ὅτε αἱ τοῦ δικαίου Νῶε ἀρεταὶ διεφάνησαν· „ἦν δὲ“ φησί
„κατεφθαρμένη, ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς“
141 (Gen. 6,12). δόξει μέν τισιν ἡ λέξις ἡμαρτῆσθαι καὶ τὸ ἀκόλουθον
τοῦ λόγου καὶ τὸ ἄπταιστον οὕτως ἔχειν· ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ
τὴν | ὁδὸν αὑτῆς· ἀνοίκειον γάρ ἐστι θηλυκῷ ὀνόματι, τῇ σαρκί, p. 294 F
142 ἀρρενικὴν ἐπιφέρεσθαι πτῶσιν, τὴν αὐτοῦ. μήποτε δὲ οὐ περὶ μόνης
σαρκός ἐστιν ὁ λόγος τὴν αὑτῆς φθειρούσης ὁδόν, ἵνα εἰκότως
ἡμαρτῆσθαι τὰ περὶ τὴν λέξιν δοκῇ, ἀλλὰ περὶ δυεῖν, σαρκός τε τῆς
φθειρομένης καὶ ἑτέρου, οὗ τὴν ὁδὸν λυμαίνεσθαί τε καὶ φθείρειν
ἐπιχειρεῖ. ὥσθ' οὕτως ἀποδοτέον· κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν τοῦ
143 αἰωνίου καὶ ἀφθάρτου τελείαν ὁδὸν τὴν πρὸς θεὸν ἄγουσαν. ταύτην
ἴσθι σοφίαν· διὰ γὰρ ταύτης ὁ νοῦς ποδηγετούμενος εὐθείας καὶ
λεωφόρου ὑπαρχούσης ἄχρι τῶν τερμάτων ἀφικνεῖται· τὸ δὲ τέρμα τῆς
ὁδοῦ γνῶσίς ἐστι καὶ ἐπιστήμη θεοῦ. ταύτην τὴν ἀτραπὸν μισεῖ καὶ
προβέβληται καὶ φθείρειν ἐπιχειρεῖ πᾶς ὁ σαρκῶν ἑταῖρος· οὐδενὶ γὰρ
144 οὕτως οὐδὲν ἀντίπαλον ὡς ἐπιστήμη σαρκὸς ἡδονῇ. βουλομένοις γοῦν

1 κατισχημένος AUF 2 θεοφορήτου MHPL^1: θεοφράστου GUFL^2, θεοφορίστου A 5 μέγα κλαύσασα MAH: μετακλαύσασα GP, μεγάλα κλαύσασα UF ἔκγονα conicio 6 τοῦ θεοῦ ὁ ἑρμηνεὺς G λόγοις F 7 ἕπεται A ποτὲ μὲν AUF 8 ποτὲ δὲ AUFPL 9 θειασμῷ L τῶν om. U 10 Μωυσῆς UF: Μωσῆς ceteri 11 ὅτι ἀπὸ τοῦ A ἐφάνησαν UF 12 διεφθαρμένη UF post διεφθαρμένη add. ἡ γῆ UF 14 τοῦ λόγου GUFH^2: om. MAH^{1}P ἔχει UF 15 αὑτῆς Turn.: αὐτῆς codd. (item lin. 17) 18 τὰ om. UF δοκεῖ FL δυεῖν MAGUF: δυοῖν HP 19 ἑτέρας G φθείρεσθαι P 20 τὸ post ἀποδοτέον add. G post τὴν add. δὲ UF, καὶ in ras. G 22 ἴσθι om. M, δ' ἴσθι G ποδηγούμενος U 23 τὸ δὲ τέρμα codd.: τὰ δὲ τέρματα Mang. 23. 24 τῆς γῆς ὁδοῦ UF 24 ἐπιστήμης F 25 καὶ om. H^{1}P 25. 26 οὐδὲν γὰρ οὕτως οὐδ' ἀντίπαλον UF 26 ἐπιστήμη σαρκὸς ἡδονή voluit Mang. βουλομένοις GH^2: βουλόμενος ceteri γοῦν] γὰρ PL.

ταύτην πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν βασιλικὴν οὖσαν τοῖς τοῦ ὁρατικοῦ γένους
μετέχουσιν. ὅπερ Ἰσραὴλ κέκληται, διαμάχεται ὁ γήινος Ἐδώμ —
τοῦτο γὰρ διερμηνευθεὶς ὀνομάζεται — μετὰ σπουδῆς καὶ παρασκευῆς
τῆς πάσης εἴρξειν ἀπειλῶν τῆς ὁδοῦ καὶ ἀτριβῆ καὶ ἀπόρευτον αὐτὴν
κατασκευάσειν εἰσάπαν. (31.) οἱ μὲν οὖν πεμφθέντες πρέσβεις λέγουσι 145
ταῦτα· „παρελευσόμεθα διὰ τῆς γῆς σου· οὐ διελευσόμεθα δι' ἀγρῶν,
οὐ δι' ἀμπελώνων, οὐ πιόμεθα ὕδωρ λάκκου σου. ὁδῷ βασιλικῇ
πορευσόμεθα· οὐκ ἐκκλινοῦμεν δεξιὰ οὐδὲ εὐώνυμα, ἕως ἂν παρέλθωμέν
σου τὰ ὅρια. ὁ δὲ Ἐδὼμ ἀποκρίνεται φάσκων· οὐ διελεύσῃ δι' ἐμοῦ· εἰ
δὲ μή, ἐν πολέμῳ ἐξελεύσομαί σοι εἰς συνάντησιν. καὶ λέγουσιν αὐτῷ
οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ· παρὰ τὸ ὄρος παρελευσόμεθα. ἐὰν δὲ τοῦ ὕδατός σου
πίω ἐγώ τε καὶ τὰ κτήνη, δώσω σοι τιμήν· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα οὐδέν
ἐστι, παρὰ τὸ ὄρος παρελευσόμεθα. ὁ δὲ εἶπεν· οὐ διελεύσῃ δι' ἐμοῦ"
(Num. 20,17—20). τῶν παλαιῶν τινα λόγος ἔχει θεασάμενον ἐσταλμένην 146
πολυτελῆ πομπὴν πρός τινας τῶν γνωρίμων ἀπιδόντα εἰπεῖν· „ὦ ἑταῖροι,
ἴδετε ὅσων χρείαν οὐκ ἔχω", διὰ βραχείας φωνῆς μέγιστον καὶ οὐράνιον
ὡς ἀληθῶς ἐπάγγελμα αὐχήσαντα. τί λέγεις; τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα 147
κατὰ τοῦ πλούτου παντὸς ἐστεφάνωσαι καὶ τῶν ἐν αὐτῷ κεκράτηκας
οὕτως, ὡς μηδὲν εἰς ἀπόλαυσίν τε καὶ χρῆσιν τῶν ἀπ' αὐτοῦ παρα-
δέχεσθαι; θαυμάσιος μὲν ὁ λόγος, πολὺ δ' ἡ γνώμη θαυμασιωτέρα
τοσοῦτον πρὸς ἰσχὺν ἐπιδεδωκυῖα, ὡς ἤδη καὶ ἀκονιτὶ δύνασθαι νικᾶν
ἀνὰ κράτος. (32.) ἀλλ' οὐχ ἑνὶ ἀνδρὶ ἔξεστι μόνον αὐχῆσαι παρὰ 148
p. 295 M. Μωυσῇ τὰ προτέλεια τῆς σοφίας ἀναδιδαχθέντι, ἀλλὰ | καὶ ὅλῳ ἔθνει
πολυανθρωποτάτῳ. τεκμήριον δέ· τεθάρρηκε καὶ ἐπιτετόλμηκεν ἡ ἑκά-
στου ψυχὴ τῶν γνωρίμων αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν φαινομένων

---

2 ὅπερ] ὥσπερ F 3 ἑρμηνευθεὶς G 4 τῆς πάσης GUFH^2: πάσης MAH^{1}P 6 οὐ ante δι' ἀγρῶν add. UF 6. 7 ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων G 7 σου om. UF βασιλικῇ] τοῦ βασιλέως UF 8. 9 δεξιὰν καὶ ἀριστεράν, ἕως παρέλθωμεν ὅριόν σου UF 8 οὐδὲ] ἢ G διελεύσῃ scripsi: παρελεύσῃ codd. 9. 10 εἰ δὲ μή, ἐξελεύσομαι εἰς συνάντησίν σου UF 10 ἐξελεύσομαι UF: διεξελεύσομαι ceteri σοι] σου G 11 οἱ MGFH^2: om. AUH^{1}P 11—13 καὶ ἐὰν ὕδωρ πίωμεν, ἐγώ τε καὶ τὰ κτήνη μου, ἀργύριον δώσω σοι· πλὴν παρελεύσομαι ἐν γῇ μου. ὁ δὲ κτλ. UF 12 τιμήν σοι conicio τε om. H παρελευσόμεθα scripsi: διελευσόμεθα codd. 14 λόγος ἔχει τινὰ F 15 ἀποδιδόντα G 16 πόσων F 17 αὐχήσαντα ἐπάγγελμα F Ὀλυμπιακὸν GP: Ὀλυμπικὸν MAUH, Ὀλύμπιον F 18 ἐστεφάνωσαι A: ἐστεφανῶσθαι ceteri 20 θαυμασιώτερος F 21 ἀκονητὶ AG 23 Μωυσῇ UF: Μωσεῖ MAHP, Μωσῇ G ἀναδειχθέντι UF, ἀναδιχθέντι L

---

17 cf. Cic. Tusc. V 91, Laert. Diog. II 25, Epicurea p. 296,21.

ἁπάντων ἀγαθῶν τὸν γήινον Ἐδὼμ — ὄντως γὰρ τὰ τῷ δοκεῖν ἀγαθὰ
149 πάντα γήινα — λέγειν· „ἤδη παρελεύσομαι διὰ τῆς γῆς σου.“ ὦ
ὑπερφυεστάτης καὶ μεγαλοπρεποῦς ὑποσχέσεως. πάντα, εἴπατέ μοι,
ὑπερβῆναι παρελθεῖν παραδραμεῖν τὰ φαινόμενα καὶ νομιζόμενα γῆς
[ὄντα] ἀγαθὰ δυνήσεσθε; καὶ οὐδὲν ἄρα τὴν εἰς τὸ πρόσω ὑμῶν
150 ὁρμὴν ἀντιβιασάμενον ἐφέξει καὶ στήσει; ἀλλὰ τοὺς μὲν τοῦ πλούτου
θησαυροὺς ἅπαντας ἑξῆς πλήρεις ἰδόντες ἀποστραφήσεσθε καὶ ἀποκλινεῖτε
τὰς ὄψεις, τὰ δὲ τῶν προγόνων ἀξιώματα τῶν πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς
καὶ τὰς ᾀδομένας παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐγενείας ὑπερκύψετε; δόξαν δέ,
ἧς ἀντικαταλλάττονται πάντα ἄνθρωποι, κατόπιν ὥσπερ τι τῶν ἀτιμοτάτων
ἀπολείψετε; τί δέ; ὑγείαν σώματος καὶ αἰσθήσεων ἀκρίβειαν καὶ
κάλλος περιμάχητον καὶ ῥώμην ἀνανταγώνιστον καὶ τἆλλα ὅσοις ὁ τῆς
ψυχῆς οἶκος ἢ τύμβος ἢ ὁτιοῦν χρὴ καλεῖν κεκόσμηται παραδραμεῖσθε,
151 ὡς μηδὲν αὐτῶν κατατάξαι ἐν τῇ τῶν ἀγαθῶν μερίδι; ὀλυμπίου καὶ
οὐρανίου ταῦτα ψυχῆς τὰ μεγάλα τολμήματα τὸν μὲν περίγειον χῶρον
ἀπολελοιπυίας, ἀνειλκυσμένης δὲ καὶ μετὰ τῶν θείων φύσεων διαιτωμένης·
θέας γὰρ ἐμπιπλαμένη τῶν γνησίων καὶ ἀφθάρτων ἀγαθῶν
152 εἰκότως τοῖς ἐφημέροις καὶ νόθοις ἀποτάττεται. (33.) τί οὖν ὄφελος
παρελθεῖν πάντα τὰ θνητῶν θνητὰ ἀγαθά, παρελθεῖν δὲ μὴ σὺν ὀρθῷ
λόγῳ, ἀλλ' ὡς ἔνιοι δι' ὄκνον ἢ ῥᾳθυμίαν ἢ ἀπειρίαν ἐκείνων; οὐ γὰρ
153 πανταχοῦ πάντα, ἄλλα δὲ παρ' ἄλλοις τετίμηται. τούτου χάριν
βουλόμενος τὸ μετ' ὀρθότητος λόγου καταφρονητικοὺς τῶν εἰρημένων
γενέσθαι παραστῆσαι τῷ „παρελεύσομαι“ προστίθησι τὸ „διὰ τῆς γῆς
σου“· τοῦτο γὰρ τὸ ἀναγκαιότατον ἦν, γενομένους ἐν ἀφθόνοις τῶν
φαινομένων ἀγαθῶν ὕλαις ἁπάσαις ὑπὸ μηδενὸς τῶν προβληθέντων

---

1 τὰ τῷ MHP: τὰ τοῦ UF, ὑφ' οὗ AG 2 λέγειν GUFH: λέγει MAP post γῆς add. εἶναι A 5 ὄντα secl. Cohn δυνήσεσθε H²: δυνήσεσθαι ceteri ἄρα τὴν] αὐτὴν U, ἄρα τῆς F πρόσωπον L 6 ὁρμὴν om. F, ὀργὴν A καὶ] τε καὶ G μὲν] μὴ L τοῦ om. H 7 ἕξεις A ἀποστραφήσεσθαι U (H¹?) 9 τοῖς] τὰς HL¹ πολλοῖς om. A 10 ἀντικαταλλάττονται GUFH²: καταλλάττονται MAH¹P πάντες P 11 ἀπολήψετε AG, καταλείψετε UFL² αἰσθήσεως UFL² 12 ἀνταγώνιστον H¹P ὅσοις Turn.: ὅσα codd. ὁ om. A 13 prius ἢ] ἦν A ὁτιοῦν] ὅτι ποτὲ UF παραδραμεῖσθαι U 14 αὐτὸν A ἐν τῇ τῶν ἀγαθῶν κατατάξαι μερίδι UF 15 ψυχῆς ταῦτα GUF τὴν et χώραν G 16 ἀπολωλυίας, sed ωλυί in ras. A 17 θείας A 20 ἐκείνων] ἐνίων UFL² 21 δὲ om. UF 22 τὸ] τι τὸ H², ἔτι v προειρημένων UF 23 τῷ om. UF, τὸ AG τὸ om. G 24 ἦν GUF: om. MAHP γενομένους MAGF: γεναμένους U, γενομένοις HP 25 πάσαις UF

ὑφ' ἑκάστης δικτύων ἁλῶναι, πυρὸς μέντοι τὸν τρόπον ἰσχῦσαι ῥύμῃ
μιᾷ τὰς ἐπαλλήλους καὶ συνεχεῖς φορὰς διακλάσαι. διὰ μὲν δὴ τούτων 154
φασὶ „παρελεύσεσθαι", διὰ δὲ „ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων" οὐκέτι· τὰ γὰρ
ἥμερα ἐν ψυχῇ φυτὰ ἡμέρους ἀποτίκτοντα καρπούς, ἀστείους μὲν λόγους,
ἐπαινετὰς δὲ πράξεις, ὠγύγιος εὐήθεια παρέρχεσθαι· μένειν γὰρ ἔδει
καὶ δρέπεσθαι καὶ ἀπλήστως ἐμφορεῖσθαι· κάλλιστον γὰρ ἡ ἐν ἀρεταῖς
τελείαις ἀκόρεστος εὐφροσύνη, ἧς οἱ λεχθέντες ἀμπελῶνες σύμβολα.
p. 296 M. | οἷς δ' ὁ θεὸς ἐπινίφει καὶ ἐπομβρεῖ τὰς ἀγαθῶν πηγὰς ἄνωθεν, ἐκ 155
λάκκου πίνομεν καὶ βραχείας [καὶ] κατὰ γῆς λιβάδας ἀναζητοῦμεν, ὕοντος
ἡμῖν ἀνεπισχέτως οὐρανοῦ τὴν νέκταρος καὶ ἀμβροσίας τῶν μεμυθευ-
μένων ἀμείνω τροφήν; (34.) ἔτι δὲ ποτὸν τεθησαυρισμένον ἐξ ἐπι- 156
τεχνήσεως ἀνθρώπων ἐξανιμῶντες ὑπόδρομον καὶ καταφυγὴν δυσελπιστίας
ἔργον προσιέμεθα, οἷς τὸν ὀλύμπιον θησαυρὸν εἰς χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν
ὁ σωτὴρ τοῦ παντὸς ἤνοιξεν; εὔχεται γὰρ Μωυσῆς ὁ ἱεροφάντης, ἵνα
„ἀνοίξῃ κύριος ἡμῖν τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ τὸν ἀγαθόν, τὸν οὐρανόν,
δοῦναι ὑετόν" (Deut. 28,12)· ἐπήκοοι δὲ αἱ τοῦ θεοφιλοῦς εὐχαί. τί 157
δ'; ὁ μηδ' οὐρανὸν ἢ ὑετὸν ἢ λάκκον ἢ συνόλως τι τῶν ἐν γενέσει
νομίσας ἱκανὸν εἶναι τρέφειν ἑαυτόν, ὑπερβὰς δὲ ταῦτα πάντα καὶ ὃ
ἔπαθεν εἰπὼν „ὁ θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητος" (Gen. 48,15) ἆρα
οὐ δοκεῖ σοι πάντα ὅσα κατὰ γῆς ὕδατος συστήματα μηδ' ἂν ἀξιῶσαι
προσιδεῖν; οὐκ ἂν οὖν ἐκ λάκκου πίοι, ᾧ δίδωσιν ὁ θεὸς τὰς ἀκράτους 158

---

1 πυρὸς] πρὸς MAP ἴσχυσε MAP 2 συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους UF 3 παρελεύσεσθε MAG^2 ἀγρῶν UF: δένδρων καὶ ἀγρῶν MG, δένδρων AHP 5 ὠγύγιος om. MAP^2, γύγιος U, διωλύγιος coni. Mang. εὐθεῖα U post παρέρχεσθαι add. καὶ A; καὶ ἀπλήστων ἐμφορεῖσθαι add., sed rursus del. G 6 καὶ τὴν δρέπεσθαι A, καὶ τρέφεσθαι UF ἀπλήστων AG κάλλιστον UF: κάλλιστος ceteri 8 ὁ om. UF ἐπιφαίνει UF ἐπομβρεῖ om. A τῶν ἀγαθῶν UF ⟨ἔτι⟩ ἐκ conicio 9 πίνομεν MGUPH^1: ἐπίνομεν FL^2, πίνωμεν A, πίωμεν H^{2}L^1 καὶ seclusi λιβάδος AP ἀναζητοῦμεν MG, mg. A, H^1: ἂν ἐζητοῦμεν text. AP (ἐ in ras. P), ἀνεζητοῦμεν UFL^2, ἀναζητῶμεν H^{2}L^1 ὕοντος] οὕτως A 13 προϊέμεθα G οἷς] ἧς A 14 ἤνοιξε κύριος G Μωυσῆς UF: Μωσῆς ceteri 15 αὐτὸν U τὸν ἀγαθὸν F: ἀγαθὸν U, om. ceteri οὐρανὸν MAP: οὐράνιον ceteri 16 δοῦναι] καὶ δώσῃ G post δοῦναι add. ἡμῖν τὸν GH^2 post ὑετὸν add. αὐτοῦ GH^2 ὑπήκοοι AD 17 μὴ AUF ἢ post οὐρανὸν om. A οὐράνιον ὑετὸν coni. Mang. λάκκον Mang.: λόγον codd. 19 εἶπον U 20 πάνθ' GH ὅσα—ἀξιῶσαι mg. P, κατὰ—ἀξιῶσαι mg. H ἀξιώσῃ AP 21 οὐκ codd.: οὐδὲ v πίῃ A, πίει F ᾧ] ὃ AL ἀκροτάτους U, ἀκράτου v

---

16 D^R fol. 144^v Φίλωνος: σοφοῦ ἀνδρὸς καὶ θεοφιλοῦς εὐχαὶ ὑπήκοοι.

μεθύσματος πόσεις, τοτὲ μὲν διά τινος ὑπηρετοῦντος τῶν ἀγγέλων, ὃν
οἰνοχοεῖν ἠξίωσε, τοτὲ δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ, μηδένα τοῦ διδόντος καὶ τοῦ
159 λαμβάνοντος μεταξὺ τιθείς. ἀνυπερθέτως οὖν τῇ βασιλικῇ πειρώμεθα
βαδίζειν ὁδῷ, οἱ τὰ γήινα παρέρχεσθαι δικαιοῦντες· βασιλικὴ δ' ἐστὶν
ὁδός, ἧς δεσπότης ἰδιώτης μὲν οὐδὲ εἷς, μόνος δὲ ὁ καὶ μόνος βασιλεὺς
160 ἀληθείᾳ. αὕτη δ' ἐστί, καθὰ καὶ μικρῷ πρότερον εἶπον, σοφία, δι' ἧς
μόνης ἱκέτισι ψυχαῖς ἡ ἐπὶ τὸν ἀγένητον καταφυγὴ γίνεται· εἰκὸς γὰρ
τὸν δι' ὁδοῦ τῆς βασιλικῆς ἀκωλύτως ἰόντα μὴ πρότερον καμεῖν ἢ
161 ἐντυχεῖν τῷ βασιλεῖ. τότε δὲ τήν τε ἐκείνου μακαριότητα καὶ τὴν ἰδίαν
εὐτέλειαν γνωρίζουσιν οἱ προσελθόντες· καὶ γὰρ Ἀβραὰμ ἐγγίσας τῷ θεῷ
162 ἑαυτὸν εὐθὺς ἔγνω γῆν καὶ τέφραν ὄντα (Gen. 18,27). μήτε δὲ ἐπὶ
δεξιὰ μήτε ἐπὶ θάτερα τῆς βασιλικῆς ἀποκλινέτωσαν ὁδοῦ, ἀλλ' αὐτῇ
τῇ μέσῃ προΐτωσαν. αἱ γὰρ ἐφ' ἑκάτερα ἐκτροπαὶ τῇ μὲν ὑπερβολὰς
εἰς ἐπίτασιν τῇ δὲ ἐλλείψεις πρὸς ἄνεσιν ἔχουσαι ὑπαίτιοι· οὐ γὰρ
163 ἧττον τοῦ εὐωνύμου τὸ δεξιὸν ψεκτὸν ἐνταῦθα· παρὰ μέν γε τοῖς
προπετῶς ζῶσι τὸ μὲν θράσος δεξιόν, ἀριστερὸν δὲ ἡ δειλία, παρὰ δὲ
τοῖς ἀνελευθέροις περὶ χρημάτων | διοίκησιν δεξιὸν μὲν ἡ φειδωλία, p. 297 M
εὐώνυμον δὲ αἱ ἀνειμέναι δαπάναι· καὶ ὅσοι μέντοι ἐν τῷ λογίζεσθαι
περιττοί, κρίνουσι τὸ μὲν πανοῦργον αἱρετόν, τὸ δὲ εὐηθικὸν φευκτόν·
καὶ δεισιδαιμονίαν μὲν ὡς δεξιὸν ἄλλοι μεταδιώκουσιν, ἀποδιδράσκουσι
164 δ' ὡς φευκτὸν ἀσέβειαν. (35.) ἵνα οὖν μὴ ταῖς μαχομέναις κακίαις
ἀναγκασθῶμεν ἐκτρεπόμενοι χρῆσθαι, τὴν μέσην ὁδὸν εὐθύνειν βουλώ-
μεθά τε καὶ εὐχώμεθα· μέση δὲ θράσους μὲν καὶ δειλίας ἀνδρεία,
ῥᾳθυμίας δὲ ἐκκεχυμένης καὶ φειδωλίας ἀνελευθέρου σωφροσύνη,
πανουργίας τε αὖ καὶ μωρίας φρόνησις, καὶ μὴν δεισιδαιμονίας καὶ
165 ἀσεβείας εὐσέβεια. αὗται μέσαι τῶν παρ' ἑκάτερα ἐκτροπῶν εἰσι, βάσιμοι

---

1 ἃς post πόσεις add. UFL[3] 1. 2 bis ποτὲ A 1 ὃν] ὧν A 2 τοτὲ δὲ καὶ] spatium 4 litt. in U, τοτὲ δὲ F καὶ τοῦ] καὶ UF 3 τιθείς] τάττων UF 4 ὁδῷ GUFH[2]: om. MAH[1]P 5 ἧς] ἡ P οὐδεὶς UF 6 ταύτῃ U μικρὸν P 7 ἱκέτισι] εἰ καί τισι AU (ει et αι in ras. A) ἀγένητον MGF: ἀγέννητον AUHP γίγνεται F 10 οὐ post εὐτέλειαν add. G Ἀβραὰμ HP ἐγγίσας UF: ἔγγιστα ceteri 11 ἑαυτὸν UF: ἑαυτὸν ποιήσας ceteri καὶ] τε καὶ UF 12 μήτε] μήτε δὲ AGPH[1] 13 προΐτωσαν Richter: προσίτωσαν UF, προσιέτωσαν ceteri 14 εἰς om. HP[1], πρὸς v ἐκλείψεις UF ἐχούσαις AGUF 15 γε] γὰρ conicio 16 ἡ om. P δὲ om. F 18 ἐν τῷ] περὶ τὸ GH[2] 19 prius τὸ] τὸν F τὸν δὲ εὐήθη ψεκτὸν UF 21 εὐσέβειαν MGUFP[1] δεχομέναις A 22. 23 βουλόμεθα et εὐχόμεθα MG 23 θάρσους UF μὲν MA: om. ceteri 25 δὲ αὖ καὶ ἀφροσύνης φρόνησις UF μὴν om. H, μνήμη UFL[2] ante postremum καὶ add. δὲ v, γε Richter

καὶ λεωφόροι ὁδοὶ πᾶσαι, αἷς οὐ θέμις ὀργάνοις σωματικοῖς ἀλλὰ ψυχῆς
κινήσεσιν ἐφιεμένης τοῦ ἀρίστου συνεχῶς ἐμπεριπατεῖν. ἐπὶ τούτῳ 166
μάλιστα δυσχεράνας ὁ γήινος Ἐδὼμ — δέδιε γὰρ περὶ τῆς τῶν
ἑαυτοῦ δογμάτων ἀνατροπῆς τε καὶ συγχύσεως — ἀπειλήσει πόλεμον
ἀκήρυκτον, εἰ βιαζοίμεθα διέρχεσθαι τέμνοντες καὶ κείροντες ἀεὶ τὸν
τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καρπόν, ὃν ἐπ᾽ ὀλέθρῳ φρονήσεως σπείρας οὐκ ἐθέρισε·
φησὶ γάρ· „οὐ διελεύσῃ δι᾽ ἐμοῦ· εἰ δὲ μή γε, ἐν πολέμῳ ἐξελεύσομαί
σοι εἰς ἀπάντησιν.“ ἀλλὰ μηδὲν αὐτοῦ τῶν ἐπανατάσεων φροντίσαντες 167
ἀποκρινώμεθα, ὅτι „παρὰ τὸ ὄρος πορευσόμεθα“, τουτέστιν ὑψηλαῖς
καὶ μετεώροις ἔθος ἔχοντες ἐνομιλεῖν δυνάμεσι καὶ ὁρικῶς ἕκαστα
σκοπεῖν, τὸν παντὸς οὑτινοσοῦν λόγον ἐρευνῶντες, δι᾽ οὗ τὸ τί ἦν
εἶναι γνωρίζεται, καταφρονητικῶς ἔχομεν πάντων ὅσα ἐκτός τε καὶ περὶ
σῶμα· ταπεινὰ γὰρ ταῦτά γε καὶ λίαν χαμαίζηλα, σοὶ μὲν φίλα, ἐχθρὰ
δὲ ἡμῖν αὐτοῖς, οὗ χάριν οὐδενὸς αὐτῶν προσαψόμεθα. εἰ γὰρ ἄκρῳ 168
δακτύλῳ τὸ τοῦ λόγου δὴ τοῦτο μόνον ψαύσομεν, γέρας καὶ τιμήν σοι
παρέξομεν· φρυαττόμενος γὰρ αὐχήσεις, ὡς καὶ ἡμῶν τῶν φιλαρέτων
δελέασιν ἡδονῆς ὑπαχθέντων. (36.) „ἐὰν γὰρ τοῦ ὕδατός σου“ 169
φησί „πίω ἐγώ τε καὶ τὰ κτήνη μου, δώσω τιμήν σοι“, οὐ τὸν
λεγόμενον ὦνον παρὰ ποιηταῖς, ἀργύριον ἢ χρυσίον ἢ ἄλλα ὅσα πρὸς
τοὺς πιπράσκοντας ἔθος τοῖς ὠνουμένοις ἀντικαταλλάττεσθαι, ἀλλὰ τιμὴν
τὸ γέρας νυνὶ παραλαμβάνει. τῷ γὰρ ὄντι πᾶς ἀκόλαστος ἢ ἄδικος 170
ἢ δειλός, ὅταν ἴδῃ τινὰ τῶν αὐστηροτέρων ἢ πόνον φεύγοντα ἢ
λήμματος ἡττώμενον ἢ πρός τι τῶν ἡδονῆς φίλτρων ἐκνενευκότα,
p. 298 M. χαίρει καὶ γέγηθε καὶ τετιμῆσθαι | δοκεῖ, καὶ πρὸς τοὺς πολλοὺς
ἐπινεανιευόμενος καὶ ἐπιχειρονομῶν ἄρχεται περὶ τῶν ἰδίων κακῶν
ὡς σφόδρα ἀναγκαίων καὶ χρησίμων φιλοσοφεῖν, οὐχ ἄν, εἰ μὴ τοιαῦτα

---

1. 2 ἀλλὰ καὶ ψυχῆς κίνησιν GUF   2 τούτων G   5 βιαζόμεθα UF   διέρχεσθαι MGA: διεξέρχεσθαι UFHP   ἀεὶ] ἅμα UF   6 ὃν ἐφρονήσεως F   7 οὐ UF: οὐ δὲ MAGP, οὐ δὴ H   γε fort. del.   8 μηδὲ P   ἐπ᾽ ἀνατάσεων U: ἐπαναστάσεων ceteri   9 ἀποκρινώμεθα MHP: ἀποκρινόμεθα A (ο corr. ex ω) G, ἀπεκρινάμεθα UF   παρὰ] περὶ H   πορευσόμεθα MAGP: πορευσώμεθα H, παρελευσόμεθα U, παρελεύσομαι F   ὑψηλοῖς GH   11 οὑτινοσοῦν H²: οὗτινος ceteri   τί] τὴν F   11. 12 τί εἶναι G   12 εἶναι om. UF   ἐγνωρίζετο UFL²   13 γε H: τε ceteri   σοὶ] σοῦ GUF   14 προσαψώμεθα A   15 τὸ] τῷ A   τοῦ add. mg. P²   17 δελεάσμασιν GH²   17. 18 φησί, τοῦ ὕδατός σου G   18 σοι τιμήν UF   τὸν] τὸ F   19 ὦνον om. UF   ποιηταῖς MAUF: τοῖς ποιηταῖς HP, τισι ποιηταῖς G   20 ἦν ἔθος G   21 νῦν HP   23 φιλτέρων F   25 ἐπινεανιευόμενος Mang.: ἔτι νεανιευόμενος codd.   ἐπιχειρῶν U

171 ἦν, φάσκων ὑπομεῖναι ἂν τὸν δεῖνα εὐδόκιμον ἄνδρα χρῆσθαι. λέγωμεν
οὖν παντὶ μοχθηρῷ· ἐὰν τοῦ ὕδατός σου πίωμεν, ἐάν τινός σου τῶν
κατὰ τὴν ἄκριτον φορὰν ψαύσωμεν, τιμὴν καὶ ἀποδοχὴν ἀντὶ δυσκλείας
καὶ ἀτιμίας — τούτων γὰρ ἄξιος ὢν τυγχάνεις — παρεξόμεθα· καὶ
172 γὰρ ἀμέλει τὸ πρᾶγμα περὶ ὃ ἐσπούδακας συνόλως οὐδέν ἐστιν. ἢ
νομίζεις τι τῶν θνητῶν πραγμάτων ὄντως πρὸς ἀλήθειαν εἶναι καὶ
ὑφεστάναι, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ἐπ' αἰώρας τινὸς ψευδοῦς καὶ ἀβεβαίου
δόξης φορεῖσθαι κατὰ κενοῦ βαίνοντα, μηδὲν ψευδῶν ὀνειράτων
173 διαφέροντα; εἰ δὲ μὴ θέλεις τὰς τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων ἐξετάζειν
τύχας, τὰς χωρῶν ὅλων καὶ ἐθνῶν πρός τε τὸ εὖ καὶ τὸ χεῖρον μεταβολάς·
ἤκμασέ ποτε ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ Μακεδόνες αὐτῆς τὴν ἰσχὺν ἀφείλοντο.
Μακεδονία πάλιν ἤνθησεν, ἀλλὰ διαιρεθεῖσα κατὰ μοίρας ἠσθένησεν,
174 ἕως εἰς τὸ παντελὲς ἀπεσβέσθη. πρὸ Μακεδόνων τὰ Περσῶν ἐν
εὐτυχίᾳ ἦν, ἀλλὰ μία ἡμέρα τὴν πολλὴν καὶ μεγάλην βασιλείαν αὐτῶν
καθεῖλε, καὶ νῦν Παρθυηνοὶ Περσῶν τῶν πρὸ μικροῦ ἡγεμόνων
ἐπικρατοῦσιν οἱ τότε ὑπήκοοι. ἔπνευσέ ποτε λαμπρὸν καὶ ἐπὶ μήκιστον
Αἴγυπτος, ἀλλ' ὡς νέφος αὐτῆς ἡ μεγάλη παρῆλθεν εὐπραγία. τί δὲ
Αἰθίοπες, τί δὲ καὶ Καρχηδὼν καὶ τὰ πρὸς Λιβύην; τί δ' οἱ Πόντου
175 βασιλεῖς; τί δ' Εὐρώπη καὶ Ἀσία καὶ συνελόντι φράσαι πᾶσα ἡ
οἰκουμένη; οὐκ ἄνω καὶ κάτω κλονουμένη καὶ τινασσομένη ὥσπερ ναῦς
θαλαττεύουσα τοτὲ μὲν δεξιοῖς τοτὲ δὲ καὶ ἐναντίοις πνεύμασι χρῆται;
176 χορεύει γὰρ ἐν κύκλῳ λόγος ὁ θεῖος, ὃν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων
ὀνομάζουσι τύχην· εἶτα ἀεὶ ῥέων κατὰ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ χώρας τὰ
ἄλλων ἄλλοις καὶ πᾶσι τὰ πάντων ἐπινέμει, χρόνοις αὐτὸ μόνον
ἀλλάττων τὰ παρ' ἑκάστοις, ἵνα ὡς μία πόλις ἡ οἰκουμένη πᾶσα τὴν
177 ἀρίστην πολιτειῶν ἄγῃ δημοκρατίαν. (37.) οὐδὲν οὖν ἔστι τῶν
ἀνθρωπίνων σπουδασμάτων ἔργον καὶ πρᾶγμα οὐδέν, ἀλλὰ σκιά τις

---

1 ὑπομείνας ἂν L ὑπομείνασαν τότε δεῖν UF τὸν δεῖνα GH[2]: τῷ δεῖν MA, τὸ δεῖν PH[1] λέγομεν GUFH[2], λέγω μὲν L 2 τῶν σου Mang. 4 ἀξίως ὢν A 5 γὰρ om. UF περὶ ὃ UF: ὃ ceteri συνόλως om. P 7 ὡσπεράειννων (sic) G ἐπὶ ὥρας A, ἐπ' ἑώρας UF ἀβεβαίους G 8 φορεῖσθαι UF 9 θέλῃς G 10 ⟨ἴδε⟩ τὰς conicio τε om. L τὸ χεῖρον UF: χεῖρον ceteri 11 ἀφείλαντο FHP (s. s. οP) 13 τὸ om. F 15 Πάρθοι F 17. 18 τί δὲ Αἰθίοπες—Λιβύην om. MAHPL[1] 18 prius καὶ om. G 18 Καλχηδὼν U δὲ MAHP 19 δὲ G 20 καὶ post οἰκουμένη add. PH[1] οὐ κάτω καὶ ἄνω P τιναττομένη UF 21 ποτέ bis AU 22 ὁ om. F 23 εἶτα (καὶ add. F) περὶ τῶν κατὰ UF ἀεὶ—χώρας om. G 24 ἄλλων ἄλλα HP 26 ἄγει A 27 σπουδασμάτων] πραγμάτων HL[1] οὐδὲν om. UF

ἡ αὔρα πρὶν ὑποστῆναι παρατρέχουσα. ἔρχεται γὰρ καὶ πάλιν ἄπεισιν
ὥσπερ ἐν ταῖς παλιρροίαις· τὰ γὰρ ἀμπωτίζοντα πελάγη ποτὲ μὲν
μετὰ συρμοῦ καὶ πατάγου βίᾳ φέρεται καὶ ἀναχεόμενα λιμνάζει τὴν
τέως χέρσον, ποτὲ δὲ ἐξαναχωροῦντα πολλὴν τῆς θαλάττης μοῖραν
p. 299 M. ἠπειροῖ· οὕτως οὖν ἔστιν ὅτε | μέγα καὶ πολυάνθρωπον ἔθνος ἐπικλύσασα 178
εὐπραγία ἑτέρωσε τὴν φορὰν τοῦ ῥεύματος παρατρέψασα οὐδὲ βραχεῖαν
εἴασε λιβάδα, ἵνα μηδ' ἴχνος ὑπολειφθῇ πιότητος ἀρχαίας. τούτων δ' 179
οὐχ ἅπαντες ἀρτίους καὶ πλήρεις λαμβάνουσι λογισμούς. ἀλλ' οἷς ἔθος
συνομαρτεῖν ὀρθῷ καὶ πεπηγότι ὅρῳ καὶ λόγῳ. οἱ γὰρ αὐτοὶ ἄμφω
ταῦτα λέγουσι, καὶ τὸ γενέσεως πρᾶγμα ὅλον οὐδέν ἐστι, καὶ παρὰ τὸ
ὅρος πορευσόμεθα· ἀδύνατον γὰρ τὸν μὴ ταῖς ὑψηλαῖς καὶ ὁρικαῖς 180
χρώμενον ὁδοῖς ἀπογνῶναι μὲν τὰ θνητά, μετακλῖναι δὲ καὶ μεταναστῆναι
πρὸς τὰ ἄφθαρτα. ὁ μὲν οὖν γήινος Ἐδὼμ τὴν οὐράνιον καὶ βασιλικὴν
ἀρετῆς ὁδὸν ἐπιφράττειν ἀξιοῖ, ὁ δὲ θεῖος λόγος ἔμπαλιν τὴν ἐκείνου
καὶ τῶν ὁμοζήλων· ὧν ἕνα καὶ τὸν Βαλαὰμ ἀναγραπτέον· γῆς γὰρ 181
θρέμμα καὶ οὗτος, οὐκ οὐρανοῦ βλάστημα. τεκμήριον δέ· οἰωνοῖς καὶ
ψευδέσι μαντείαις ἑπόμενος οὐδ' ὅτε τὸ τῆς ψυχῆς μεμυκὸς ὄμμα
ἀναβλέψας „εἶδε τὸν ἄγγελον τοῦ θεοῦ ἀνθεστῶτα" (Num. 22,31),
μετατραπόμενος ἐπέσχε τὸ ἀδικεῖν, ἀλλὰ πολλῷ τῷ τῆς ἀφροσύνης
χρησάμενος ῥεύματι ἐπικλυσθεὶς κατεπόθη. τότε γὰρ ὡς ἀληθῶς οὐ 182
δυσθεράπευτα μόνον ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀνίατα γίνεται τὰ τῆς ψυχῆς
ἀρρωστήματα, ὅταν ἐπιστάντος ἐλέγχου — λόγος δ' ἐστὶ θεῖος, ἄγγελος
ποδηγετῶν καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἀναστέλλων, ἵνα ἄπταιστοι διὰ λεωφόρου
βαίνωμεν τῆς ὁδοῦ (Psalm. 90,11.12) — τὰς ἀκρίτους ἑαυτῶν γνώμας
πρὸ τῶν ὑφηγήσεων τάττωμεν τῶν ἐκείνου, ἃς ἐπὶ νουθεσίᾳ καὶ
σωφρονισμῷ καὶ τῇ τοῦ παντὸς ἐπανορθώσει βίου συνεχῶς εἴωθε
ποιεῖσθαι. διὰ τοῦθ' ὁ μὴ πεισθείς, μὴ μετατρεπόμενος τῷ ἀντιβαί- 183

---

1 ἡ αὔρα] λαύρα A   2 πολυρροίαις A   ἀμποτίζοντα UPL   τοτὲ F   4 δ' U   πολλὴν τῆς UF: πολλῆς ceteri   6 περιτρέψασα H   7 μηδ'] μή τι L   ποιότητος FP   8 αἰτίους UF   9 συναμαρτάνειν U   10 τὰ αὐτὰ UF   τὸ γενέσεως — ἐστι καὶ om. F   11 πορευσώμεθα H[2]   ὁρικαῖς P   12 μεταναστῆναι UFL[2]: μεταναστεῦσαι ceteri   13 οὐρανίαν v   14 ἔμπαλιν scripsi: ἐν πᾶσι MAGUFP[2], om. HP[1]   15 ἕνεκα καὶ AUF   16 οὐκοῦν οὐ βλάστημα L   17 οὐδ' om. G   18 ἀναβλέψαν v   τοῦ θεοῦ om. F   οὐ post ἀνθεστῶτα add. G[2]   19 μετατραπόμενος MAGHP: μετατρεπόμενος UF   ὑπέσχετο A, ἐπέσχετο v   21 γίγνεται UF   τῆς om. MA   22 λόγος] ἔλεγχος coni. Mang.   24 ἑαυτοῦ U   γνώμας] φορὰς UF   27 διὰ UFHL[1]: ἄγαν διὰ MG, ἄγαν APL[2]   ἀγγέλῳ δὲ τοῦ θεοῦ ὁ μὴ πεισθεὶς coni. Mang.   καὶ post πεισθεὶς add. P

νοντι ἐλέγχῳ „φθορὰν τὴν μετὰ τῶν τραυματιῶν“ (Num. 31,8) αὖθις ἐνδέξεται, οὓς κατεκέντησε καὶ κατέτρωσε τὰ πάθη. γενήσεται δ' ἡ τούτου συμφορὰ τοῖς μὴ τελέως δυσκαθάρτοις δίδαγμα αὐταρκέστατον τοῦ πειρᾶσθαι τὸν ἔνδον δικαστὴν ἔχειν εὐμενῆ· σχήσουσι δέ, εἰ μηδὲν τῶν ὀρθῶς ὑπ' αὐτοῦ γνωσθέντων ἀναδικάζοιεν.

1 τραυματιῶν] πραγματειῶν UF 2 ἐνδέξεται FHP: ἐνδέξηται MAG, ἀναδέξεται U καὶ om. UF κατέτρωσε MAG: κατέστρωσε UFHP δ' ἡ] δὴ AP 3 δεῖγμα UF, δίγμα A αὐταρκέστατον] αἱ παρ' ἕκαστον MA 4 σχήσουσι] ἰσχύσουσι A 5 ἀναδιδάξοιεν GUF subscriptio in G: φίλωνος ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον, in U: φίλωνος ἰουδαίου περὶ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον.

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

---

p. 300 M. (1.) „Καὶ ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς εἶναι, καὶ ἐφύτευσεν 1
ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιε | τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ"
(Gen. 9,20.21). οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τὰς φύσεις τῶν πραγ-
μάτων οὐκ εἰδότες καὶ περὶ τὴν τῶν ὀνομάτων θέσιν ἐξ ἀνάγκης
ἁμαρτάνουσι· τοῖς μὲν γὰρ ὥσπερ ἐξ ἀνατομῆς περινοηθεῖσι κύριαι
προσρήσεις ἕπονται, τοῖς δ' ὑποσυγκεχυμένοις οὐ σφόδρα ἠκριβωμέναι.
Μωυσῆς δὲ κατὰ πολλὴν περιουσίαν τῆς ἐν τοῖς πράγμασιν ἐπιστήμης 2
ὀνόμασιν εὐθυβολωτάτοις καὶ ἐμφαντικωτάτοις εἴωθε χρῆσθαι. πολλαχοῦ
μὲν οὖν τῆς νομοθεσίας τὴν ὑπόσχεσιν ἐπαληθεύουσαν εὑρήσομεν, οὐχ
ἥκιστα δὲ κἀν τῷ προτεθέντι κεφαλαίῳ, καθ' ὃ γεωργὸς ὁ δίκαιος
Νῶε εἰσάγεται. τίνι γὰρ τῶν προχειροτέρων οὐκ ἂν δόξειε τὰ αὐτὰ εἶναι 3
γεωργία τε καὶ γῆς ἐργασία, καίτοι πρὸς ἀλήθειαν οὐ μόνον οὐκ ὄντα
τὰ αὐτά, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀπηρτημένα, ὡς ἀντιστατεῖν καὶ διαμάχεσθαι;
δύναται μὲν γάρ τις καὶ ἄνευ ἐπιστήμης περὶ τὴν γῆς ἐπιμέλειαν 4
πονεῖσθαι, γεωργὸς δὲ τὸ μὴ ἰδιώτης ἀλλ' ἔμπειρος εἶναι καὶ τῷ ὀνόματι
πεπίστωται, ὅπερ ἐκ τῆς γεωργικῆς τέχνης, ἧς φερώνυμός ἐστιν,

---

φιλωνος περὶ γεωργίας (τὸ α' add. Index M) MAG: φιλωνος ἰουδαίου περὶ γεωργίας λόγος ι' U, τοῦ αὐτοῦ περὶ γεωργίας F, περὶ γεωργίας H 1. 2 καὶ — αὐτοῦ om. UF 1 γῆς om. H 2 ἔπιε τοῦ MG: ἔπιεν ἐκ τοῦ AH 3 τῶν om. F 7 τῆς] τοῖς U 8 ἐμφατικωτάτοις M 9 ἐπαληθεύοντα coni. Cohn εὑρήσωμεν G 10 προστεθέντι A καθ' ὃ AU: καθὸ ceteri 11 δόξειε U: δόξαιεν F, δόξαι MGH, δόξαι^{το} A τὸ αὐτὸ conicio (item lin. 13) 12 τε om. F 13 τὰ αὐτὰ H: τοιαῦτα MAG, om. UF 14 γάρ om. UF γῆν H^1 15 ποιεῖσθαι H^1 δὲ GH^2: om. ceteri τὸ Benzelius: τῷ codd. 16 ὅπερ UF: ὤπερ MGH, ὥσπερ A ἧς Turn.: ἣ U, ἡ F, ὡς MAGH

5 εὕρηται. πρὸς δὲ τούτῳ κἀκεῖνο λογιστέον, ὅτι ὁ μὲν γῆς | ἐργάτης p. 301 M.
πρὸς ἓν τέλος, τὸν μισθόν, ἀφορῶν — ἔμμισθος γὰρ ὡς ἐπίπαν οὗτος
— οὐδεμίαν ἔχει φροντίδα τοῦ καλῶς ἐργάσασθαι, ὁ μέντοι γεωργὸς
πολλὰ ἂν ἐθελήσαι καὶ τῶν ἰδίων εἰσφέρειν καὶ προσαναλίσκειν οἴκοθέν
τι ὑπὲρ τοῦ καὶ τὸ χωρίον ὀνῆσαι καὶ πρὸς μηδενὸς τῶν ἰδόντων
μεμφθῆναι· βούλεται γὰρ οὐχ ἑτέρωθέν ποθεν, ἀλλ' ἐκ τῶν γεωργηθέντων
6 εὐτοκίᾳ χρωμένων ἀνὰ πᾶν ἔτος τοὺς καρποὺς ἀναλαμβάνειν. οὗτος τὰ
μὲν ἄγρια τῶν δένδρων ἡμεροῦν, τὰ δ' ἥμερα ἐπιμελείαις συναύξειν, τὰ
δ' ὑπὸ πλεοναζούσης τροφῆς κεχυμένα τομαῖς στέλλειν, τὰ δ' ἐσταλμένα
καὶ πεπιλημένα ἐπιφύσεων ἐκτάσεσι μηκύνειν, καὶ ὅσα μὲν εὐγενῆ
πολυκληματοῦντα κατὰ γῆς τείνειν ἐν οὐ πάνυ βαθείαις τάφροις, ὅσα
δὲ μὴ εὔκαρπα ἑτέρων εἰς τὸν πρὸς ταῖς ῥίζαις κορμὸν ἐνθέσει καὶ
συμφυεστάτῃ ἑνώσει βελτιοῦν ἐθελήσει — καὶ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπων
τυγχάνει ταὐτόν, ὡς τοὺς θετοὺς παῖδας γένεσιν ἀλλοτρίοις διὰ τὰς
7 σφετέρας οἰκειουμένους ἀρετὰς παγίως ἐναρμόζεσθαι —· μυρία τοίνυν καὶ
αὐτόπρεμνα ῥίζαις αὐταῖς ἀνασπάσας κατέβαλε τὰς εἰς εὐκαρπίαν ⟨ἐκ-⟩
φύσεις ἐστειρωμένα καὶ τοῖς φέρουσι μεγάλην ζημίαν ἐκ τοῦ παραπεφυ-
τεῦσθαι πλησίον ἐνεγκόντα. τοιαύτη μέν τίς ἐστιν ἡ περὶ τὰ βλαστάνοντα
ἐκ γῆς φυτὰ τέχνη, τὴν δὲ ψυχῆς γεωργικὴν ἐν μέρει πάλιν ἐπι-
σκεψώμεθα.
8 (2.) Πρῶτον μὲν τοίνυν σπείρειν ἢ φυτεύειν ἄγονον οὐδὲν ἐπιτηδεύει,
πάντα δ' ἥμερα καὶ καρποτόκα φόρους ἐτησίους οἴσοντα τῷ ἡγεμόνι
ἀνθρώπῳ· τοῦτον γὰρ ἄρχοντα ἡ φύσις δένδρων τε καὶ ζῴων τῶν
9 ἄλλων ὅσα θνητὰ ἅπαξ ἁπάντων ἀνέδειξεν. ἄνθρωπος δὲ ὁ ἐν ἑκάστῳ
ἡμῶν τίς ἂν εἴη πλὴν ὁ νοῦς, ὃς τὰς ἀπὸ τῶν σπαρέντων καὶ
φυτευθέντων ὠφελείας εἴωθε καρποῦσθαι; ἐπεὶ δὲ νηπίοις μέν ἐστι

---

1 εἴρηται coni. Mang. τούτῳ MGUF: τοῦτο AH κἀκείνῳ F ὁ μὲν om. UF 3 οὐδεμίαν] οὐκ UF 4 πόλλ' U ἐθελήσῃ A 5 τι secl. Cohn ὑπὲρ scripsi: περὶ codd. μηδενὸς UFH^2: μηδὲν MAGH^1 ἰδόντων UF: εἰδότων ceteri 7 οὕτως UF τὰ] ὡς τὰ F 8 μὲν γὰρ ἄγρια MAG ἐπιμελείᾳ F 9 τομαῖς UFL^2: τὰ μὲν MAGHL^1 10 ἐκστάσεσι G 11 ἐν om. UF βαθείαις τάφροις MAUF: τάφροις βαθείαις GH 12 ἔγκαρπα ἕτερον A κόσμον A 14 τυγχάνον UF, συμβαίνει conicio ἀλλοτρίαν GH^2, ἀλλοτρίους Mang. 15 σφετέρας] ἐφ' ἑτέρας MA οἰκειουμένους G: οἰκειουμένας MAUF, οἰκειουμένοις H^2 in ras. 16 τὰς MAUFH: τὰ G 16. 17 ἐκφύσεις scripsi: φύσεις MAUFH, φύσει G 17 ἐστειρωμένας UF φέρουσι ⟨καρποὺς⟩ vel εὐφοροῦσι conicio 18 περὶ] παρὰ G 19 δὲ om. MA ἐμπειρίαν ante ἐν add. UF, mg. L 21 μὲν om. UF ἐπιτηδεύει UF: ἐπιτηδεύειν ceteri 22 καὶ UF: om. ceteri 23 τῶν] καὶ τῶν H post θνητὰ add. καὶ UF

γάλα τροφή, τελείοις δὲ τὰ ἐκ πυρῶν πέμματα, καὶ ψυχῆς γαλακτώδεις
μὲν ἂν εἶεν τροφαὶ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τὰ τῆς ἐγκυκλίου
μουσικῆς προπαιδεύματα, τέλειαι δὲ καὶ ἀνδράσιν ἐμπρεπεῖς αἱ διὰ
φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ ἁπάσης ἀρετῆς ὑφηγήσεις· ταῦτα γὰρ
σπαρέντα καὶ φυτευθέντα ἐν διανοίᾳ καρποὺς ὠφελιμωτάτους οἴσει, καλὰς
καὶ ἐπαινετὰς πράξεις. διὰ ταύτης τῆς γεωργικῆς καὶ ὅσα παθῶν ἢ 10
κακιῶν δένδρα ἀναβλαστόντα εἰς ὕψος ἐξήρθη φθοροποιοὺς φέροντα
302 M. καρπούς, ὑποτεμνόμενα καθαίρεται, | ὡς μηδὲ βραχύ τι λείψανον ἐαθῆναι,
ἀφ' οὗ νέαι βλάσται πάλιν ἁμαρτημάτων ἀναδραμοῦνται. κἂν εἴ τινα 11
μέντοι δένδρα εἴη μήτ' ὠφελίμων μήτ' αὖ βλαβερῶν καρπῶν οἰστικά,
ταῦτα ἐκκόψει μέν, οὐ μὴν ἐάσει γε ἀφανισθῆναι, κατατάξει δ' αὐτὰ
εἰς ἐναρμόνιον χρῆσιν ἢ βαλλομένη χάρακας καὶ σταυροὺς ἐν κύκλῳ
στρατοπέδου ἢ φραγμὸν πόλεως, ἵνα ἀντὶ τείχους ᾖ. (3.) λέγει γάρ· 12
„πᾶν ὃ οὐ καρπόβρωτόν ἐστιν, ἐκκόψεις καὶ ποιήσεις χαράκωσιν ἐπὶ τὴν
πόλιν, ἥτις ποιήσει πρὸς σὲ τὸν πόλεμον“ (Deut. 20,20). ταῦτα δ'
εἰκάζεται τὰ δένδρα ταῖς περὶ λόγους δυνάμεσι θεωρίαν ψιλὴν ἐχούσαις·
ἐν αἷς θετέον ἰατρολογίαν ἀπεζευγμένην ἔργων, δι' ὧν τοὺς κάμνοντας 13
εἰκός ἐστι σῴζεσθαι, καὶ ῥητορικῆς τὸ συνηγορικὸν καὶ ἔμμισθον εἶδος
οὐ περὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ δικαίου πραγματευόμενον, ἀλλὰ περὶ τὴν δι'
ἀπάτης πειθὼ τῶν ἀκουόντων, ἔτι μέντοι καὶ διαλεκτικῆς καὶ γεωμετρίας
ὅσα εἰς μὲν ἐπανόρθωσιν ἤθους οὐδὲν συνεργεῖ, παραθήγει δὲ τὸν νοῦν
οὐκ ἐῶντα ἀμβλείᾳ χρῆσθαι τῇ πρὸς ἕκαστα τῶν ἀπορουμένων προσβολῇ,
τομαῖς δὲ ἀεὶ καὶ διαστολαῖς χρῆσθαι, ὡς τὴν ἑκάστου πράγματος
ἰδιότητα κοινῶν διαζευγνύναι ποιοτήτων. τὸν γοῦν κατὰ φιλοσοφίαν λόγον 14

3 ἐμπρεπεῖς MAF: εὐπρεπεῖς GUH 4 ὑφήγησις U 5 ὠφελιμωτάτους UF: om. ceteri καλὰς UF: καλοὺς ceteri 7 ἀναβλαστόντα scripsi: ἀναβλαστοῦντα MAGH, ἀναβλαστάνοντα UF ἐπήρθη F 8 καθαίρει τέως U, καθαίρει ἕως F 10 εἴη scripsi: ἢ MGUFH, om. A καρπῶν om. UF οἰστικά] ὥστ' εἰ κἂν U 11 ἐκκόψωμεν U ἐάσῃ U κατατέξει F 12 ἡ βαλομένη M 13 πόλει F 14 πᾶν — ἐστιν] ξύλον ὃ γνώσῃ ὅτι οὐ ξύλον βρώσεώς ἐστιν αὐτό UF 15 εἴ τις AH[1] ποιεῖ μετά σου τὸν πόλεμον ἕως καθαιρεθῆναι αὐτήν. ταῦτα UF 15. 16 ταῦτα δικάζεται AF 18 ἄμισθον F 19. 20 διὰ πάσης UF 20 ἔτι] ἔστι F 21 παραθήσει MA 22 ἀβλαβείᾳ G, ἀμελείᾳ U τῇ] τῆς U 22. 23 τῇ — χρῆσθαι bis habet F 22 τῶν UFH[2]: om. MAGH[1] 23 δ' UF ἀεὶ om. A 24 τῶν κοινῶν H διαζεύγνυσθαι UF φιλοσοφίας H[1]

24—98,3 D[K] fol. 195[r] Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γεωργίας· τὸν κατὰ φιλοσοφίας λόγον — περιβόλῳ.

τρίδυμον ὄντα τοὺς παλαιοὺς ἀγρῷ φασιν ἀπεικάσαι, τὸ μὲν φυσικὸν
αὐτοῦ δένδροις καὶ φυτοῖς παραβάλλοντας, τὸ δ' ἠθικὸν καρποῖς, ὧν
15 ἕνεκα καὶ τὰ φυτά, τὸ δ' αὖ λογικὸν φραγμῷ καὶ περιβόλῳ· καθάπερ
γὰρ τὸ περικείμενον τεῖχος ὀπώρας καὶ φυτῶν τῶν κατὰ τὸν ἀγρόν ἐστι
φυλακτήριον τοὺς ἐπὶ τῷ σίνεσθαι παρεισφθείρεσθαι βουλομένους ἀνεῖργον,
τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ λογικὸν μέρος φιλοσοφίας φρουρά τίς ἐστιν
16 ὀχυρωτάτη τῶν δυεῖν ἐκείνων, ἠθικοῦ τε καὶ φυσικοῦ· τὰς γὰρ διπλᾶς
καὶ ἀμφιβόλους ὅταν ἐξαπλοῖ λέξεις καὶ τὰς διὰ τῶν σοφισμάτων
πιθανότητας ἐπιλύῃ καὶ τὴν εὐπαράγωγον ἀπάτην, μέγιστον ψυχῆς
δέλεαρ καὶ ἐπιζήμιον, ἀναιρῇ διὰ λόγων ἐμφαντικωτάτων καὶ ἀποδείξεων
ἀνενδοιάστων, ὥσπερ κηρὸν λελειασμένον τὸν νοῦν ἀπεργάζεται ἕτοιμον
δέχεσθαι τούς τε φυσιολογίας καὶ τοὺς ἠθοποιίας ἀσινεῖς καὶ πάνυ
17 δοκίμους χαρακτῆρας. (4.) ταῦτ' οὖν ἡ ψυχῆς ἐπαγγελλομένη γεωργικὴ
προκηρύττει· τὰ ἀφροσύνης δένδρα καὶ ἀκολασίας ἀδικίας τε καὶ δειλίας
πάντ' ἐκκόψω, ἐκτεμῶ καὶ τὰ ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας ὀργῆς τε καὶ θυμοῦ
καὶ τῶν παραπλησίων παθῶν, κἂν ἄχρις οὐρανοῦ μηκύνηται, τὰ φυτά,
ἐπικαύσω καὶ τὰς ῥίζας αὐτῶν ἐφιεῖσ' ἄχρι τῶν ὑστάτων τῆς γῆς
φλογὸς ῥιπήν, ὡς μηδὲν | μέρος ἀλλὰ μηδ' ἴχνος ἢ σκιὰν ὑπολειφθῆναι p. 303 M
18 τὸ παράπαν. ἀνελῶ μὲν δὴ ταῦτα, φυτεύσω δὲ ταῖς μὲν ἐν ἡλικίᾳ
παιδικῇ ψυχαῖς μοσχεύματα, ὧν ὁ καρπὸς αὐτὰς τιθηνήσεται — ἔστι
δὲ ταῦτα ἡ τοῦ γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν εὐτρόχως ἐπιτήδευσις, ἡ τῶν
παρὰ σοφοῖς ποιηταῖς ἀκριβὴς ἔρευνα, γεωμετρία καὶ ἡ περὶ τοὺς
ῥητορικοὺς λόγους μελέτη καὶ ἡ σύμπασα τῆς ἐγκυκλίου παιδείας

---

2 φύλλοις D παραβάλλοντας AUF: παραβάλοντας M, παραβαλόντας GH, παραβαλόντες D 2. 3 ὧν — φυτά om. D 3 δ' αὖ] δὲ D φραγμῶν M 5 ἐπὶ τῷ MGHL[1]: ἐπὶ τὸ A, om. UFL[2] σίνεσθαι AU: σίνεσθαι καὶ FL[2], γίνεσθαι M, γενέσθαι GHL[1] παρεισφέρεσθαι A 6 μέρος] γένος UF φιλοσοφία A 7 δυοῖν A 8 ἀναμφιβόλους U τὰς om. F 9 ἐπιλύει F 10 ἀναιρεῖ GUFH[1] ἐμφατικωτάτων M 11 γὰρ post ὥσπερ add. A λελειωμένον UF 12 δέχεσθαι UFH: δὲ χρῆσαι MG, δὲ χρῆσθαι A τοὺς post καὶ om. UF καὶ UF: καθὰ καὶ ceteri, χάρτα καὶ Turn. 13 ταῦτ' οὖν] ταυτὸν MA ἡ] ἢ MH[1] ἐπαγγελλομένης MH γεωρκικὴν H[2] 15 καὶ post ἐκκόψω add. G ἐκτέμω MU 16 μηκύνηται scripsi: μηκύνῃ codd. 17 ἐφιεὶς codd. ἐφιεῖσα v βαθυτάτων coni. Mang. 18 ῥιπῇ UF 19 ἀνέλωμεν U 21 εὐτρόχως UF: ἐπιοχως M, εὐστόχως GH, om. A 22 γεωμετρία UF: γεωμετρίας ceteri; ἡ γεωμετρία coni. Cohn 23 συμπάσης UF παιδείας] φιλοσοφίας UF 23. 99,1 παιδεία μουσικῆς coni. Cohn

---

1 cf. Zeller, Hist. philos. gr. III 1 p. 62.

μουσική —, ταῖς δὲ νεανιευομέναις καὶ ἀνδρουμέναις ἤδη τὰ ἀμείνω καὶ τελεώτερα, τὸ φρονήσεως φυτόν, τὸ ἀνδρείας, τὸ σωφροσύνης, τὸ
δικαιοσύνης, τὸ ἀρετῆς ἁπάσης. ἂν μέντοι τι καὶ τῶν τῆς ἀγρίας 19
λεγομένης ὕλης ἐδώδιμον μὲν μὴ φέρῃ καρπόν, δύνηται δὲ ἐδωδίμου φραγμὸς εἶναι καὶ φυλακτήριον, καὶ τοῦτο ταμιεύσομαι, οὐ δι' ἑαυτό,
ἀλλ' ὅτι ὑπηρετεῖν ἀναγκαίῳ καὶ χρησίμῳ σφόδρα πέφυκε. (5.) διὰ 20
τοῦτο ὁ πάνσοφος Μωυσῆς τῷ μὲν δικαίῳ τὴν τῆς ψυχῆς γεωργικὴν ὡς ἐναρμόνιον καὶ ἐπιβάλλουσαν τέχνην ἀνατίθησι λέγων „ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος εἶναι γεωργός“, τῷ δὲ ἀδίκῳ τὴν ἄνευ ἐπιστήμης φέρουσαν
ἄχθη βαρύτατα γῆς ἐργασίαν· „Κάιν“ γάρ φησιν „ἦν ἐργαζόμενος τὴν 21
γῆν“ (Gen. 4,2), καὶ μικρὸν ὕστερον, ἡνίκα τὸ ἐπὶ τῇ ἀδελφοκτονίᾳ ἄγος ἐργασάμενος καταφωρᾶται, λέγεται· „ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς, ἣ ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χειρός σου, ὅτι ἐργᾷ τὴν γῆν, καὶ οὐ προσθήσει τὴν ἰσχὺν αὐτῆς δοῦναί
σοι“ (Gen. 4,11.12). πῶς οὖν ἄν τις περιφανέστερον ἐπιδεῖξαι δύναιτο, 22
ὅτι γῆς ἐργάτην ἀλλ' οὐ γεωργὸν ὁ νομοθέτης νομίζει τὸν φαῦλον, ἢ τὸν τρόπον τοῦτον; οὐ μὴν ὑποληπτέον ἢ περὶ ἀνθρώπου χερσὶ καὶ ποσὶ καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει τοῦ σώματος ἐνεργεῖν ἱκανοῦ ἢ περὶ γῆς ὀρεινῆς καὶ πεδιάδος εἶναι τὸν λόγον, ἀλλὰ περὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἡμῶν δυνάμεων· τὴν γὰρ τοῦ φαύλου ψυχὴν περὶ οὐδὲν ἄλλο πραγματεύεσθαι συμβέβηκεν ἢ τὸ γήινον σῶμα καὶ τὰς τοῦ σώματος
ἁπάσας ἡδονάς. ὁ γοῦν πολὺς ὅμιλος ἀνθρώπων τὰ γῆς ἐπιὼν κλίματα 23
καὶ ἄχρι τῶν περάτων φθάνων αὐτῆς καὶ τὰ πελάγη περαιούμενος καὶ τὰ ἐν μυχοῖς θαλάττης ἀναζητῶν καὶ μηδὲν μέρος ἐῶν τοῦ παντὸς ἀδιερεύνητον ἀεὶ καὶ πανταχοῦ πορίζει ταῦτα, δι' ὧν ἡδονὴν συναυξήσει·
καθάπερ γὰρ οἱ ἁλιευόμενοι δίκτυα καθιᾶσιν ἔστιν ὅτε μήκιστα πολλὴν 24
ἐν κύκλῳ περιβαλλόμενοι θάλατταν, ἵν' ὡς πλείστους ἐντὸς ληφθέντας

1 εὐανδρουμέναις A 2 ἀνδρίας AG 2. 3 τὸ σωφροσύνης — ἁπάσης om. G 2 tertium τὸ] καὶ UF 3 τι om. AU 3. 4 τῶν τῆς ἀγρίας λεγομένης UF: τῆς λεγομένης ἀγρίας ceteri ἀγρίας ὕλης Mang. (cf. De opif. § 40): ἀγριαζούσης A, ἀγρίας μούσης ceteri 4 μὲν μὴ UF: μὲν οὐ GH², δὴ MA(H¹?) φέρει A δύναται A 5 αὐτὸ coni. Cohn 6 ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον F 7 Μωυσῆς UF: om. ceteri 9 τὴν GH²: om. MAUFH¹ φέρουσαν UH: ἐπιφέρουσαν MAGF 10 εἰργασμένος F 12 καταφορᾶται A¹U 13 αὐτῆς v 14 ἣ ἐργᾷ MGHL¹: ἢ ἐργᾷ A, εἰργάση U, ἢ ἐργάση FL² αὐτῆς Turn. 17 μὴν] μὴ L ἀποληπτέον M(H¹), ἀπολειπτέον A 17. 18 χερσὶ καὶ ποσὶ UF: χερσὶν ἢ ποσὶ ceteri 18 τοῦ σώματος ἐνεργεῖν UF: ἐνεργεῖν τοῦ σώματος ceteri γῆς F: τῆς ceteri 20 οὐδενὸς ἄλλου A 22 ras. 2 litt. ante ἀνθρώπων H (τῶν H¹?) 23 μέχρι coni. Jessen 25 ταῦτα om. UF

ἀρκύων οἷα τειχήρεις γεγονότας ἰχθύας συλλάβωσι, τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ πλείστη μοῖρα ἀνθρώπων οὐκ ἐπὶ μέρος θαλάττης μόνον, | ἀλλ᾽ ἐφ᾽ p. 304 M. ἅπασαν τὴν ὕδατος καὶ γῆς καὶ ἀέρος φύσιν τὰ πάναγρα, ὡς οἱ ποιηταί πού φασι, λίνα τείνασ᾽ ἅπαντα πανταχόθεν δι᾽ ἡδονῆς ἀπόλαυσίν τε καὶ
25 χρῆσιν ἀγκιστρεύεται· καὶ γὰρ γῆν μεταλλεύουσι καὶ τὰ πελάγη διαβαίνουσι καὶ τἄλλα πάντα ὅσα εἰρήνης καὶ πολέμου ἔργα δρῶσιν, ὕλας ἀφθόνους ὡς βασιλίδι ἡδονῇ πορίζοντες, οἱ γεωργίας μὲν ἀμύητοι ψυχικῆς, ἣ σπείρουσα καὶ φυτεύουσα τὰς ἀρετὰς καρπὸν δρέπεται τὸν εὐδαίμονα βίον ἀπ᾽ αὐτῶν, ἐργασάμενοι δὲ καὶ μεθοδεύοντες τὰ φίλα τῇ σαρκὶ καὶ τὸν σύνθετον χοῦν, τὸν πεπλασμένον ἀνδριάντα, τὸν ψυχῆς ἔγγιστα οἶκον, ὃν ἀπὸ γενέσεως ἄχρι τελευτῆς, ἄχθος τοσοῦτον, οὐκ ἀποτίθεται νεκροφοροῦσα, μετὰ σπουδῆς τῆς πάσης οἰκειούμενοι.

26 (6.) Ὡς μὲν οὖν γεωργίας ἐργασία γῆς καὶ γεωργοῦ γῆς ἐργάτης διαφέρουσιν, εἴρηται. σκεπτέον δέ, μὴ καὶ ἄλλαι τινές εἰσιν ἰδέαι συγγενεῖς τῶν εἰρημένων, διὰ τὴν ἐν τοῖς ὀνόμασι κοινωνίαν ἐπικρύπτουσαι τὰς ἐν τοῖς πράγμασι διαφοράς· εἰσὶ δέ γε ἃς ἀναζητοῦντες εὕρομεν διτταί, περὶ
27 ὧν τὰ προσήκοντα, ἐὰν οἷόν τε ᾖ, λέξομεν. αὐτίκα τοίνυν ὡς γεωργὸν καὶ γῆς ἐργάτην δόξαντας ἀδιαφορεῖν ἀλλήλων εὕρομεν ἐν τοῖς κατὰ διάνοιαν ἀλληγοροῦντες μακρῷ διεστηκότας, οὕτως ποιμένα καὶ κτηνοτρόφον· μέμνηται γὰρ ποτὲ μὲν κτηνοτροφίας ποτὲ δ᾽ αὖ ποιμενικῆς ὁ
28 νομοθέτης. καὶ οἵ γε μὴ λίαν ἠκριβωμένοι τάχα που τῆς αὐτῆς ἐπιτηδεύσεως συνωνυμούσας ὑπολήψονται προσρήσεις εἶναι, εἰσὶ δέ γε
29 πραγμάτων διαφερόντων ἐν ταῖς δι᾽ ὑπονοιῶν ἀποδόσεσι· καὶ γὰρ εἰ τοῖς θρεμμάτων προεστηκόσιν ἀμφότερα ἐπιφημίζειν ἔθος κτηνοτρόφων καὶ ποιμένων ὀνόματα, ἀλλ᾽ οὔ γε τῷ τὴν ψυχῆς ἀγέλην ἐπιτετραμμένῳ

---

1 γεγονότας GUFH: γεννῶντας MA ἰχθύας UF: ἰχθῦς ceteri λάβωσι UF 2 μέρους UF μόνον UF: om. ceteri 3 καὶ post γῆς om. M 4 φησι G τείνας ἅπαντα MAH², τείνας ἅπαν U, τείνασα πάντα G, τείνας FH¹ 5 διαβαίνουσι GUH²: διαβάλλουσι MAFH¹ τὰ ἄλλα MUFH 7 ἡδονὴν U 8 φυτεύσασα F 9 ἐργαζόμενοι v 10 ἔχθιστον olim coniciebam 11 ὄγκον Mang. ἀποτίθεναι A² 12 ἐκροφοροῦσα A, οὖντες s. s. A² 12. 13 σπουδῆς — γῆς om. G 12 τῆς om. UF 13 καὶ γεωργούσης ἐργάτης AF 14 ἄλλαις U 16 γε om. A εὕρομεν GH: εὕρωμεν MA, εὑρήσομεν UF διττάς U 17 ἐάν] ὡς ἂν A λέξωμεν M 18 διαφορεῖν A εὕρωμεν AF 18. 19 ἐν τοῖς καθ᾽ ὑπονοιῶν Mang. (immo καθ᾽ ὑπόνοιαν) 19 μακρὰν UF οὕτως MAGH: οὕτω ὡς UF 21 οἵ γε] εἴ γε A, οἱ F ἀπηκριβωμένοι F συνωνύμους UF 24 ἐπιφημίζει A 25 οὔ H: οὖν ceteri ψυχὴν AH 25. 26 ἀγέλην — φαῦλος om. U 25 ἀγέλην F: ἀτελῆ ML², ἀτελεῖ AGHL¹

λογισμῷ· φαῦλος μὲν γὰρ ὢν ὁ ἀγελάρχης οὗτος καλεῖται κτηνοτρόφος,
ἀγαθὸς δὲ καὶ σπουδαῖος ὀνομάζεται ποιμήν. ὃν δὲ τρόπον, ἐπιδείξομεν
αὐτίκα· (7.) ἡ φύσις ἡμῶν ἑκάστῳ κτήνη συγγεγέννηκε, τῆς ψυχῆς 30
ὥσπερ ἀπὸ μιᾶς ῥίζης ἔρνη διττὰ ἀναβλαστούσης, ὧν τὸ μὲν ἄτμητον
ὅλον δι' ὅλων ἐαθὲν ἐπεφημίσθη νοῦς, τὸ δ' ἑξαχῇ σχισθὲν εἰς ἑπτὰ
φύσεις πέντε τῶν αἰσθήσεων καὶ δυεῖν ἄλλων ὀργάνων, φωνητηρίου τε
καὶ γονίμου. αὕτη δὲ πᾶσα ἡ πληθὺς ἄλογος οὖσα κτήνεσιν ἀπεικάζεται, 31
πληθύι δὲ νόμῳ φύσεως ἡγεμόνος ἐξ ἀνάγκης δεῖ. ἐπειδὰν μὲν οὖν
p. 305 M. ἄπειρος ἀρχῆς ἅμα καὶ | πλούσιος ἐξαναστὰς ἄρχοντα ἑαυτὸν ἀποφήνῃ,
μυρίων αἴτιος κακῶν γίνεται τοῖς θρέμμασιν· αὐτὸς μὲν γὰρ ἄφθονα 32
παρέχει τὰ ἐπιτήδεια, τὰ δὲ ἀμέτρως ἐμφορούμενα ὑπὸ πλεοναζούσης
τροφῆς ἐξυβρίζει — κόρου γὰρ ὕβρις ἔγγονον γνήσιον —, ἐξυβρίζοντα μέντοι
σκιρτᾷ καὶ ἀφηνιάζει καὶ κατὰ μέρος σκιδνάμενα διαλύει τὸ τῆς ἀγέλης
συντεταγμένον στῖφος. ὁ δὲ τέως ἡγεμὼν καταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν 33
ἀρχομένων ἰδιώτης ἀνεφάνη, καὶ ἐπιτρέχει μὲν σπουδάζων, εἴ τι
δύναιτο συλλαβεῖν ἐξ ὑπαρχῆς καὶ ὑπαγαγέσθαι· ὅταν δὲ ἀδυνατῇ,
στένει καὶ κλαίει τὴν ἰδίαν κακίζων εὐχέρειαν καὶ ἑαυτὸν τῶν συμβε-
βηκότων αἰτιώμενος. τοῦτον δὴ τὸν τρόπον καὶ τὰ τῶν αἰσθήσεων 34
θρέμματα, ἐπειδὰν ὁ νοῦς ὑπτίως καὶ ῥᾳθύμως ἔχῃ, τῆς τῶν αἰσθητῶν
ἀπλήστως ἐμφορούμενα ἀφθονίας ἀπαυχενίζει τε καὶ σκιρτᾷ καὶ
πλημμελῶς ὅπῃ τύχοι φέρεται, καὶ ὀφθαλμοὶ πρὸς πάντα ἀναπεπτα-
μένοι τὰ ὁρατά, καὶ ἃ μὴ θέμις ὁρᾶν, ἐξώκειλαν, καὶ ἀκοαὶ πάσας
φωνὰς παραδεχόμεναι καὶ μηδέποτε πληρούμεναι, διψῶσαι δὲ ἀεὶ περιερ-
γίας καὶ φιλοπραγμοσύνης, ἔστι δὲ ὅπου καὶ ἀνελευθέρου χλεύης
ἐκπεφοιτήκασιν. (8.) ἐπεὶ πόθεν ἄλλοθεν τὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης 35

---

1 λογισμός M 2 ἐπιδείξομεν GUFH: ἐπιδείξωμεν MA 2. 3 αὐτίκα ἐπιδείξομεν UF 3 κτήνει UF συγγεγένηται F τῇ ψυχῇ UF 4 ὧν] ὡς UF 5 ἐπευφημίσθη νοῦς A δ' ⟨ἄλογον⟩ conicio ἑξαχῇ Mang.: ἐξ ἀρχῆς codd. εἰς GH[2]: om. ceteri 6 φύσις GFH post φύσεις add. ἔσχεν U δυοῖν v 7 αὐτὴ AU δὲ] τὲ MAF ἄλογος om. UF κτήνεσιν UF: κτήνει ceteri 8 πληθύι MF: πληθύει A, πληθὺς U, πλήθουσα GH δεῖ scripsi: αἰεὶ M, ἀεὶ U, δέεται G, ἐπιδέεται H, om. AF 9 ἐξαναστὰς MAGH: προεξαναστὰς UF 12 ἔκγονον conicio 14 τέως] γε ὡς UF 15 περιτρέχει conicio τι om. UF 16 ἀδυνατῇς U 19 ἔχει A 20 ἀπαυχενίζεται καὶ AF 20. 21 καὶ πλημμελῶς — ὀφθαλμοὶ UF: om. ceteri 21 τύχοι U: τύχῃ F 21. 22 ἀναπεπταμένοι GUF: ἀναπεπταμένα MAH 22 ἐξώκειλαν scripsi: ἐξωκείλοντα G, ἐξωκείλουσι MF, ἐξοκέλουσι AUH (supra scr. ut vid. ντα H) 23. 24 περὶ ἀργίας A 24 καὶ ἐλευθέρου A

θέατρα νομίζομεν ἀμυθήτων μυριάδων ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν πληροῦσθαι;
οἱ γὰρ ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων ἥττους καὶ ὦτα καὶ ὀφθαλμοὺς χωρὶς
ἡνιῶν ἐάσαντες φέρεσθαι καὶ κιθαριστὰς καὶ κιθαρῳδοὺς καὶ πᾶσαν τὴν
κεκλασμένην καὶ ἄνανδρον μουσικὴν περιέποντες, ἔτι δὲ ὀρχηστὰς καὶ
τοὺς ἄλλους μίμους ἀποδεχόμενοι, ὅτι σχέσεις καὶ κινήσεις ἐκτεθηλυμμένας
ἴσχονται καὶ κινοῦνται, τὸν ἐπὶ σκηνῆς ἀεὶ πόλεμον συγκροτοῦσι μήτε
τῆς τῶν ἰδίων μήτε τῆς τῶν κοινῶν ἐπανορθώσεως πεφροντικότες, ἀλλὰ
τὸν ἑαυτῶν οἱ δυστυχεῖς διά τε ὀφθαλμῶν καὶ ὤτων ἀνατρέποντες βίον.
36 ἄλλοι δέ εἰσιν οἱ τούτων ἀθλιώτεροι καὶ κακοδαιμονέστεροι, οἳ τὴν
γεῦσιν ὥσπερ ἐκ δεσμῶν ἔλυσαν· ἡ δὲ πρὸς πᾶσαν σιτίων τε καὶ
ποτῶν ⟨ἀπόλαυσιν⟩ ἄφετος εὐθὺς ὁρμήσασα τά τε ἤδη εὐτρεπισθέντα
ἐπιλέγεται καὶ πεῖναν ἄληκτον καὶ ἄπληστον ἴσχει τῶν ἀπόντων, ὡς,
κἂν αἱ τῆς γαστρὸς ἀποπληρωθῶσι δεξαμεναί, σπαργῶσαν ἔτι καὶ
μαιμῶσαν τὴν ἀεὶ κενὴν ἐπιθυμίαν περιβλέπεσθαι καὶ περιφοιτᾶν, μή τί
που παροραθὲν λείψανον ἀφεῖται, ἵνα καὶ τοῦτο παμφάγου πυρὸς δίκην
37 ἐπιλιχμήσηται. γαστριμαργίᾳ τοίνυν ἡ ὀπαδὸς ἐκ φύσεως ἀκολουθεῖ
συνουσίας ἡδονὴ μανίαν ἔκτοπον καὶ οἶστρον ἀνεπίσχετον καὶ λύτταν
ἀργαλεωτάτην ἐπιφέρουσα· ὅταν γὰρ ὑπὸ ὀψοφαγίας καὶ ἀκράτου καὶ
πολλῆς | μέθης ἄνθρωποι πιεσθῶσιν, οὐκέτι κρατεῖν ἑαυτῶν δύνανται, p. 30[illegible]
πρὸς δὲ τὰς ἐρωτικὰς μίξεις ἐπειγόμενοι κωμάζουσι καὶ θυραυλοῦσι,
μέχρις ἂν τὸν πολὺν τοῦ πάθους ἀποχετευσάμενοι βρασμὸν ἠρεμῆσαι
38 δυνηθῶσιν. οὗ χάριν καὶ ἡ φύσις ὡς ἔοικεν ὑπογάστρια τὰ συνουσίας
ὄργανα ἐδημιούργησε, προλαβοῦσα ὅτι λιμῷ μὲν οὐ χαίρει, πλησμονῇ δὲ
39 ἕπεται καὶ πρὸς τὰς ἰδίας ἐνεργείας ὑπανίσταται. (9.) τοὺς οὖν τοῖς

---

1 νομιζόμενα UF 3 φέρεσθαι UF: αἱρεσθαι ceteri 4 δὲ] τὲ UF 5 ἐκτεθηλυμμένας AG: ἐκτεθηλυμένας ceteri 6 κοινοῦνται F πόλεμον ἀεὶ UF συγκροτοῦντες UFL[2] 7 prius τῆς om. UF 8 ἑαυτὸν A οἷα δυστυχεῖς UF ἀναστρέφοντες A 9 δ' UF εἰσὶ τούτων H[2] 10 ἡ δὲ GFH[2]: ἤδη δὲ MAU(H[1]) πᾶσαν MAUH[1]: πᾶν GFH[2] 10. 11 σιτίων et ποτῶν MAUH[1]: σιτίον et ποτὸν GFH[2] 11 ἀπόλαυσιν addidi ἀφέτως AU ὁρμήσασαν A[2] τά τε UF: τὰ ceteri 12 ἄληπτον A 13 αἱ H[2]: δίχα MAG, αἱ διὰ UFH[1] μαργῶσαν L[2] 14 μαιμῶσαν] μεμηνυῖαν UF καινὴν A 15 που] τοῦ UF παροραθέντος F ἀφεῖται UF: ἄφετον ceteri ἵνα UF: εἶναι ceteri 16 ἐπιλιχμήσηται scripsi: ἐπιλικμήσηται UFL[2], ἐπιλιχνήσηται MAG(H[1]), ἐπιλιχνεύσηται H[2]L[1] ἡ MA 19 πλησθῶσιν UF 20 ἐπεγειρόμενοι Mang. καὶ om. UF 22 ὡς om. GUFH τὰ] τὰς F 23 δημιουργῆσαι UF προλαβοῦσα AUF: προβαλοῦσα M, προβάλλουσα GH, προσλαβοῦσα L[2], προσβάλλουσα L[1] λιμῷ μὲν οὐ χαίρει UF: om. ceteri 23. 24 χαίρει, πλησμονῇ δὲ ἔπειτα καὶ coni. Mang. 24 ἕπεται] τέρπεται conicio ἐνεργείας] χρείας UF

θρέμμασι τούτοις ἐπιτρέποντας ἀθρόων ὧν ὀρέγονται πάντων ἐμφορεῖσθαι κτηνοτρόφους λεκτέον, ποιμένας δ' ἔμπαλιν ὅσοι τά τε ἀναγκαῖα καὶ αὐτὰ μόνα τὰ ἐπιτήδεια παρέχουσι περιτεμνόμενοι καὶ ἀποκόπτοντες τὴν περιττὴν καὶ ἀλυσιτελῆ πᾶσαν ἀφθονίαν, ἥτις ἀπορίας καὶ ἐνδείας οὐχ ἥκιστα βλάπτει, πρόνοιάν τε πολλὴν ἔχουσι τοῦ μὴ ἐξ ἀμελείας καὶ ῥᾳθυμίας νοσῆσαι τὴν ἀγέλην εὐχόμενοι μηδὲ τὰς ἔξωθεν εἰωθυίας κατασκήπτειν νόσους ἐπιγενέσθαι. στοχάζονται δὲ οὐδὲν ἧττον καὶ τοῦ 40 μὴ διασπασθεῖσαν αὐτὴν σποράδην διασκεδασθῆναι, φόβον ἐπανατεινόμενοι τὸν σωφρονιστὴν τῶν λόγῳ μηδέποτε πειθομένων καὶ κολάσει χρώμενοι συνεχεῖ, μετρίᾳ μὲν κατὰ τῶν ἴάσιμα νεωτεριζόντων, ἀφορήτῳ δὲ κατὰ τῶν ἀνίατα· τὸ γὰρ εἶναι δοκοῦν ἀπευκτὸν μέγιστον ἀγαθὸν ἀφραίνουσιν, ἡ κόλασις, ὥσπερ τοῖς τὰ σώματα κάμνουσιν αἱ ἰατρικαὶ ὗλαι.

(10.) ταῦτα τὰ ἐπιτηδεύματα ποιμένων ἐστίν, οἳ τῶν σὺν ἡδονῇ βλαβερῶν 41 τὰ μετὰ ἀηδίας προτιμῶσιν ὠφέλιμα. οὕτως γοῦν σεμνὸν καὶ λυσιτελὲς νενόμισται τὸ ποιμαίνειν, ὥστε τὸ μὲν ποιητικὸν γένος τοὺς βασιλέας ποιμένας λαῶν εἴωθε καλεῖν, ὁ δὲ νομοθέτης τοὺς σοφούς, οἳ μόνοι πρὸς ἀλήθειαν βασιλεῖς εἰσιν· ἄρχοντας γὰρ αὐτοὺς ὡς ἂν ποίμνης εἰσάγει τῆς ἀνθρώπων ἁπάντων ἀλόγου φορᾶς. διὰ τοῦτο καὶ τῷ τελειωθέντι ἐξ 42 ἀσκήσεως Ἰακὼβ τὴν ποιμενικὴν ἐπιστήμην περιῆψε· ποιμαίνει γὰρ οὗτος τὰ πρόβατα Λάβαν (Gen. 30,36), τῆς τοῦ ἄφρονος ψυχῆς τὰ αἰσθητὰ μόνα καὶ φαινόμενα νομιζούσης ἀγαθά, χρώμασι καὶ σκιαῖς ἠπατημένης καὶ δεδουλωμένης· λευκασμὸς γὰρ ἑρμηνεύεται Λάβαν. καὶ Μωυσεῖ τῷ 43 πανσόφῳ τὴν αὐτὴν τέχνην ἀνατίθησι· καὶ γὰρ οὗτος ποιμὴν ἀποδείκνυται διανοίας τῦφον πρὸ ἀληθείας ἀσπαζομένης καὶ πρὸ τοῦ εἶναι τὸ δοκεῖν
p. 307 M. | ἀποδεχομένης· περισσὸς γὰρ Ἰοθὸρ ἑρμηνεύεται, περιττὸν δὲ καὶ ἐπεισηγμένον ἀπλανεῖ βίῳ πρὸς ἀπάτην τῦφος, ᾧ καὶ τὰ κατὰ πόλεις ἕτερα

1 ἀθρόων U: ἀθρόον ceteri   2 δὲ M   τε om. UF   3 μόνα om. H, μόνα τὰ om. L[1]   τἀπιτήδεια F   4 ἀγησιτελῆ U   ἥτις MGUF: ἡ τῆς A, ἥπερ H   5 ἧττον coni. Mang.   ἔχουσιν ὑπὲρ τοῦ UF   8 σκεδασθῆναι UF   9 τὸν] τοῦ U   λόγων UFH[1]   χρώμενοι GH[2]L[1]: χρωμένων ceteri   10 μέτρια MAUF   ἀφόρητα AUF   10. 11 δὲ κακὰ κατ' αὐτῶν ἀνίατα A   11. 12 ἡ κόλασις ἀφραίνουσιν A   12 αἱ κολάσεις UFL[2]   14 μετὰ ἀηδίας UFL[2]: μεγάλα ἴδια MAHL[1], μὴ μεγάλα ἥδια G   προτιμῶσιν Mang.: περιποιοῦσιν UFL[2], περιποιήσειεν MGH[1], περιποιήσειν A, περιποιήσειαν H[2]L[1]   οὕτως οὖν UF   15 τοὺς om. UF   20 τῆς post ψυχῆς add. mg. H   21 μόνον UF   χρήμασι UF   σκιᾶς U, σχήμασι coni. Mang.   22 Λάβαν. Μωσεῖ γὰρ L   Μωυσεῖ U: Μωυσῆ F, Μωσεῖ MGH, Μωσῆ A   23 ἀνατίθησι UF: ἀναδίδωσι MAH[1], μεταδίδωσι GH[2]   24 πρὸ ἀληθείας GH[2]: πρὸς ἀλήθειαν MAUFH[1]   δοκεῖν] ἀδικεῖν U   25 Ἰοθὼρ U, ὁ Ἰοθὸρ GH   δὲ] γὰρ UF   26 ἀπλανῆ βίον A

παρ' ἑτέροις, οὐ τὰ αὐτὰ δίκαια παρὰ πᾶσιν, ἔθος εἰσηγεῖσθαι τὰ κοινὰ τῆς φύσεως καὶ ἀκίνητα νόμιμα οὐδ' ὄναρ ἰδόντι· λέγεται γὰρ ὅτι „Μωυσῆς ἦν ποιμαίνων τὰ πρόβατα Ἰοθὸρ τοῦ ἱερέως Μαδιάμ (Exod.
44 3,1). ὁ δ' αὐτὸς οὗτος εὔχεται, μὴ ὡς ἀνεπιτρόπευτον ποίμνην τὸν ὄχλον καὶ λεὼν ἅπαντα τῆς ψυχῆς ἀφεθῆναι, τυχεῖν δὲ ἀγαθοῦ ποιμένος ἐξάγοντος μὲν ἀπὸ τῶν ἀφροσύνης καὶ ἀδικίας καὶ πάσης κακίας δικτύων, εἰσάγοντος δὲ εἰς τὰ παιδείας καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς δόγματα· „ἐπισκεψάσθω“ γάρ φησι „κύριος ὁ θεὸς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς συναγωγῆς ταύτης“· εἶτα ὀλίγα προσειπὼν ἐπιφέρει· „καὶ οὐκ ἔσται ἡ συναγωγὴ κυρίου ὡσεὶ πρόβατα, οἷς οὐκ ἔστι ποιμήν“
45 (Num. 27,16.17). (11.) ἀλλ' οὐκ ἄξιον εὔχεσθαι μὴ χωρὶς ἐπιστάτου καὶ ἡγεμόνος ἐαθῆναι τὸ συγγενὲς καὶ συμφυὲς ἡμῶν ἑκάστῳ ποίμνιον, ὡς μὴ τῆς φαυλοτάτης τῶν κακοπολιτειῶν ὀχλοκρατίας, ἣ παράκομμα τῆς ἀρίστης δημοκρατίας ἐστίν, ἀναπλησθέντες θορύβοις καὶ ταραχαῖς
46 καὶ ἐμφυλίοις στάσεσιν ἀεὶ χρώμενοι διατελῶμεν; οὐ μὴν ἀναρχία μόνον ὀχλοκρατίαν τίκτουσα δεινόν, ἀλλ' ἡ καὶ παρανόμου καὶ βιαίου τινὸς ἐφ' ἡγεμονίαν ἐπανάστασις· τύραννος γὰρ ἐκ φύσεως ἐχθρός, πόλεως μὲν ἄνθρωπος, σώματος δὲ καὶ ψυχῆς καὶ τῶν καθ' ἑκάτερον πραγμάτων ὁ
47 τὴν ἀκρόπολιν ἐπιτετειχικὼς ἑκάστῳ θηριωδέστατος νοῦς. ἀλυσιτελεῖς δὲ οὐχ αὗται μόνον αἱ δεσποτεῖαι, ἀλλὰ καὶ τῶν λίαν ἐπιεικῶν ἀρχαί τε καὶ προστασίαι· χρηστότης γὰρ πρᾶγμα εὐκαταφρόνητον καὶ ἑκατέροις, ἄρχουσί τε καὶ ὑπηκόοις, βλαβερόν, τοῖς μὲν ἐκ τῆς τῶν ὑποτεταγμένων

---

1 παρ' om. UF οὐ UF: οὗ ceteri αὐτὰ Mang.: δυνατὰ codd. δίκαιος U 2 καὶ om. UF ὅτι] ὅτι καὶ A 3 Μωυσῆς UF: Μωσῆς ceteri Ἰοθὼρ U 4—7 μὴ — δόγματα mg. H 4 ἀνεπιτρόπευτον UF: ἂν ἐπιπρέπῃ τὴν M, ἂν ἐπιπρέπει τὴν G, ἂν ἐπιτρέποι τὴν A, ἂν ἐπιτρέπει τὴν H, ἂν ἐπιτρέπειν τὴν L 4. 5 τὸν ὄχλον om. A 5 καὶ λεὼν scripsi (καὶ λαὸν Mang.): κλαίων M, κλ ων (sic) G, κλοιὸν A, κελεύων UF, καλῶν H δὲ] δὲ τοῦ F 6 ἐξαγαγόντος F καὶ πάσης] δικτύω G 7 εἰσαγαγόντος UF δὲ εἰς τὰς M, δ' εἰς τὰς F, δεῖ τὰς U 8 γάρ φησι] λέγων H τῶν πατέρων τῆς πάσης F 9 ἄνθρωπον UFH: ἀνθρώπων MAG 10 ἔσται] ἄρα F ὡσεὶ πρόβατα] εἰς ποίμνιον U, ὡς ποίμνιον F ἔστιν αὐτοῖς ποιμήν UF 11 ἀλλ'] ἆρ' conicio οὐκ UFHL^2: οὖν MAGL^1 ἄξιος U 12 συμφυὲς UF: εὐφυὲς ceteri 13 φαυλότητος τῆς τῶν F κακοπολιτῶν UFH ὀχλοκρατίας FL^2: ὀχλοκρασίας ceteri 14 δημοκρασίας A 16 ὀχλοκρατίαν FH: ὀχλοκρασίαν ceteri (etiam L) δεινὸν τίκτουσα U ἀλλὰ καὶ ἡ A παρανόμου τινὸς καὶ βιαίου A 17 τύραννος — ἐχθρός om. UF post πόλεως add. ἢ M, εἰ A 18 ἕτερον MA ὁ UF: ante θηριωδέστατος pos. ceteri 19 ἀκρόπολον] ἑλέπολιν coni. Mang. δ' UF 20 ἑαυταὶ U, αἱ αὐταὶ F αἱ UF: om. ceteri καὶ corr. in καὶ αἱ H, post καὶ add. ἑτέρων αἱ F 20. 21 τε καὶ] τε U 21 χρηστότητος F

εἰς αὐτοὺς ὀλιγωρίας μηδὲν μήτε ἴδιον μήτε κοινὸν ἐπανορθώσασθαι
δυναμένοις, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὰς ἡγεμονίας ἀναγκαζομένοις ἀποτίθεσθαι,
τοῖς δὲ ἐκ συνεχοῦς τῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας ὀλιγωρίας πειθοῦς ἠμεληκόσι
καὶ ἀδεῶς ἐπὶ μεγάλου κακοῦ κτήσει περιποιησαμένοις αὐθάδειαν.
τούτους μὲν ⟨οὖν⟩ θρεμμάτων, ἐκείνους δὲ κτηνοτρόφων οὐδὲν νομιστέον 48
διαφέρειν· οἱ μὲν γὰρ τρυφᾶν ἐν ἀφθόνοις ὕλαις ἀναπείθουσιν, οἱ δὲ τὸν
κόρον ἀδυνατοῦντες φέρειν ἐξυβρίζουσι. χρὴ δὲ ὥσπερ αἰπόλον ἢ βουκόλον
p. 308 M. ἢ ποιμένα ἢ κοινῶς νομέα τὸν ἡμέτερον ἄρχειν νοῦν τὸ | συμφέρον πρὸ
τοῦ ἡδέος ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς θρέμμασιν αἱρούμενον. (12.) ἡ δὲ τοῦ 49
θεοῦ ἐπίσκεψις πρῶτον σχεδὸν καὶ μόνον αἴτιον τοῦ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς
μὴ ἀνεπιτρόπευτα ἀφεθῆναι, τυχεῖν δὲ ἀνυπαιτίου καὶ πάντα ἀγαθοῦ
ποιμένος· οὗ κατασταθέντος ἀμήχανον τὴν σύνοδον τῆς διανοίας γενέσθαι
σποράδα. ὑπὸ γὰρ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σύνταξιν ἐξ ἀνάγκης φανεῖται
πρὸς τὴν ἑνὸς ἐπιστασίαν ἀφορῶσα, ἐπεὶ τό γε πολλαῖς ὑπακούειν
ἀρχαῖς ἀναγκάζεσθαι βαρύτατον ἄχθος. οὕτως μέντοι τὸ ποιμαίνειν ἐστὶν 50
ἀγαθόν, ὥστε οὐ βασιλεῦσι μόνον καὶ σοφοῖς ἀνδράσι καὶ ψυχαῖς
τέλεια κεκαθαρμέναις ἀλλὰ καὶ θεῷ τῷ πανηγεμόνι δικαίως ἀνατίθεται.
τούτου δὲ ἐγγυητὴς οὐχ ὁ τυχὼν ἀλλὰ προφήτης ἐστίν, ᾧ καλὸν
πιστεύειν, ὁ τὰς ὑμνῳδίας ἀναγράψας· λέγει γὰρ ὧδε· „κύριος ποιμαίνει
με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει" (Psalm. 22,1). τοῦτο μέντοι τὸ ᾆσμα 51
παντὶ φιλοθέῳ μελετᾶν ἐμπρεπές, τῷ δὲ δὴ κόσμῳ καὶ διαφερόντως·
καθάπερ γάρ τινα ποίμνην γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ πῦρ καὶ ὅσα ἐν
τούτοις φυτά τε αὖ καὶ ζῷα, τὰ μὲν θνητὰ τὰ δὲ θεῖα, ἔτι δὲ οὐρανοῦ
φύσιν καὶ ἡλίου καὶ σελήνης περιόδους καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τροπάς
τε αὖ καὶ χορείας ἐναρμονίους ὁ ποιμὴν καὶ βασιλεὺς θεὸς ἄγει κατὰ

---

1 μήτ' A 2 δὲ MGH ἀναγκαζόμενος M 3 τοῖς δὲ ἐκ AGH: τοῖς ἐκ M, τῆς δὲ UF ἠμεληκότι U 4 καὶ ἀδεῶς Cohn: κατὰ δέος U, καταδεὲς ceteri, μετ' ἀδείας olim conieciebam περιποιησαμένης A αὐθάδειαν FH²: αὐθαδεία ceteri 5 οὖν addidi 9 αὐτῷ UF 10 σχεδὸν καὶ μόνον UF: σχεδὸν μόνον MAG, μόνον σχεδὸν H 12 οὗ] οὐ U 14 ἐπίστασιν UF ἀφορῶσα UF: ἀφορῶσαν ceteri ἐπὶ A 16 ὥστ' UF 17 τέλεια MAGH: om. UF, τελείως conicio παντὸς ἡγεμόνι A 18 ἀλλὰ καὶ GH 19 ὁ τὰς om. F 20 λεγέτω καὶ ἕκαστος ἐν μέρει τὸ αὐτὸ τοῦτο. τὸ γὰρ ante τοῦτο add. H ex p. 106,7 τοῦτο μέντοι τὸ] τοιοῦτον H 21 εὐπρεπές GH καὶ UF: om ceteri 22 γάρ om. MAH¹ 22 ποιχρὴν U, ποιηρὰν F 23 ζώων M τε αὖ H: om. ceteri 25 ταῦτα δὴ πάντα ante ὁ ex Eus. recipi vult Cohn ὁ UF Eus: ὡς GH, om. MA καὶ om. U ὁ θεὸς GH²

25—106,3 Euseb. Pr. Ev. VII 13 . . . ὁ δ' αὐτὸς ἐν τῷ περὶ γεωργίας προτέρῳ καὶ υἱὸν

δίκην καὶ νόμον, προστησάμενος τὸν ὀρθὸν αὐτοῦ λόγον καὶ πρωτόγονον
υἱόν, ὃς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀγέλης οἷά τις μεγάλου βασιλέως
ὕπαρχος διαδέξεται· καὶ γάρ εἴρηταί που· „Ἰδοὺ ἐγώ εἰμι, ἀποστέλλω
ἄγγελόν μου εἰς πρόσωπόν σου τοῦ φυλάξαι σε ἐν τῇ ὁδῷ“ (Exod.
52 23,20). λεγέτω τοίνυν καὶ ὁ κόσμος ἅπας, ἡ μεγίστη καὶ τελεωτάτη
τοῦ ὄντος θεοῦ ποίμνη· „κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει“.
53 λεγέτω καὶ ἕκαστος τῶν ἐν μέρει τὸ αὐτὸ τοῦτο μὴ τῇ διὰ γλώττης
καὶ στόματος ῥεούσῃ φωνῇ πρὸς βραχεῖαν ἀέρος ἐξικνουμένῃ μοῖραν,
ἀλλὰ τῇ τῆς διανοίας εὐρυνομένῃ καὶ τῶν τοῦ παντὸς ἁπτομένῃ
περάτων· | ἀμήχανον γὰρ τῶν ἐπιβαλλόντων ἔνδειαν εἶναί τινος ἐπιστα- p. 309 M.
τοῦντος θεοῦ πλήρη καὶ τέλεια τἀγαθὰ τοῖς οὖσιν ἅπασιν εἰωθότος
54 χαρίζεσθαι. (13.) παγκάλη δὲ εἰς ὁσιότητα παραίνεσις ἡ διὰ τοῦ
λεχθέντος ᾄσματος· τῷ γὰρ ὄντι ὁ μὲν πάντα τὰ ἄλλα δοκῶν ἔχειν, τῇ
δὲ ἑνὸς προστασίᾳ δυσχεραίνων, ἀτελὴς καὶ πένης· ἥτις δὲ ὑπὸ θεοῦ
ποιμαίνεται ψυχὴ τὸ ἓν καὶ μόνον ἔχουσα, οὗ τὰ πάντα ἐκκρέμαται,
ἀπροσδεὴς εἰκότως ἐστὶν ἄλλων, οὐ τυφλὸν πλοῦτον, βλέποντα δὲ καὶ
55 σφόδρα ὀξυδορκοῦντα θαυμάζουσα. τούτου πάντες οἱ μαθηταὶ εἰς σύν-
τονον καὶ δυσαπάλλακτον ἔρωτα ἦλθον, διὸ κτηνοτροφίαν γελάσαντες
56 ἐξεπόνησαν ποιμενικὴν ἐπιστήμην. τεκμήριον δέ· ὁ τὴν περὶ σῶμα καὶ
τὰς κενὰς δόξας ὑπόθεσιν ἀεὶ μελετῶν Ἰωσήφ, ἄρχειν μὲν καὶ ἐπιστατεῖν

---

1 prius καὶ om. Eus αὐτοῦ codd. alterum καὶ Eus: om. codd. 1. 2 πρωτόγονον υἱὸν om. U 2 ante ὃς add. προστησάμενος αὐτοῦ τὸν ἀρχάγγελον οὗ τὴν προσωνυμίαν λέγειν οὐκ ἀναγκαῖον UF, προστησάμενος αὐτοῦ circumpunxit F ὃς] ὡς A 3 διατάξεται FL[2] 3. 4 καὶ γὰρ — ὁδῷ UF, mg. L: om. ceteri, fort. recte 3 που om. U 5 λέγω A ἅπας ἡ] ἁπάσῃ UF ἡ om. MAH[1] τελειοτάτη GUF 6 τοῦ ὄντος AGUFH[1]: τοῦ ὄντως MH[2], τῷ ὄντι conicio θεοῦ om. UF με om. U 7 λεγέτω — τοῦτο om. H[1], add. m. rec., cf. supra ad p. 105,20 8 ἐξικνουμένην F μοῖρα MA 10 ἐπιβαλόντων U ἐνδιαμεῖναι UF 11 ἀγαθὰ UF 12 δὲ καὶ εἰς H ὁσιότητα UF: ἰσότητα ceteri 13 τῷ μὲν γὰρ F τὰ ἄλλα πάντα UF ἔχειν add. H[2] 14 δ' A ἐπιστασία UF ἥτις GUF: τίς MA, εἴ τις H ὑπὸ] ἀπὸ UF 15 ἐκκρέμανται MA 16 ἐστὶν εἰκότως H, sed εἰκότως ἄλλων add. m. rec. 16. 17 πλοῦτον, βλέποντα δὲ καὶ σφόδρα ὀξυδορκοῦντα Mang.: πλοῦτον βλέπουσα (βλέπουσα πλοῦτον U) σφόδρα δὲ ὀξυδερκοῦσα καὶ UF, πλοῦτον βλέπουσα τὰ δὲ καὶ σφόδρα ὀξυδορκοῦσα (ὀξυδερκοῦσα H) ceteri 17. 18 σύντομον L[2] 18 πελάσαντες UF, ἀπελάσαντες F[2], ἐλάσαντες L[2] 19 ὁ τὴν] ὅταν MA

θεοῦ τὸν πρωτόγονον αὐτοῦ λόγον τοῦτον ὀνομάζει τὸν τρόπον: Ταῦτα δὴ πάντα ὁ ποιμὴν καὶ βασιλεὺς θεὸς — διαδέξεται.

ἀλόγου φύσεως οὐκ ἐπιστάμενος — πρεσβύταις γὰρ ἔθος ἐπὶ τὰς
ἀνυπευθύνους ἀρχὰς καλεῖσθαι, νέος δέ ἐστιν οὗτος ἀεί, κἂν τὸ χρόνου
μήκει γῆρας ἐπιγινόμενον ἐνέγκηται —, τρέφειν δὲ εἰωθὼς καὶ συναύξειν
ὑπολαμβάνει καὶ τοὺς φιλαρέτους πεῖσαι δυνήσεσθαι μεταβάλλειν ὡς
αὐτόν, ἵνα τῶν ἀλόγων καὶ ἀψύχων περιεχόμενοι μηκέτ' ἐνευκαιρεῖν
δύνωνται τοῖς λογικῆς ψυχῆς ἐπιτηδεύμασι· φησὶ γάρ· ἂν ὁ βασιλεὺς 57
νοῦς τῆς σωματικῆς χώρας πυνθάνηται, τί τὸ ἔργον ὑμῶν, ἀποκρίνεσθε·
ἄνδρες κτηνοτρόφοι ἐσμέν (Gen. 46, 33. 34). τοῦτο ἀκούσαντες κατὰ
τὸ εἰκὸς δυσχεραίνουσιν, εἰ ἡγεμόνες ὄντες ὑπηκόων τάξιν ἔχειν
ὁμολογήσουσιν· οἱ μὲν γὰρ τροφὰς ταῖς αἰσθήσεσι διὰ τῆς τῶν αἰσθη- 58
τῶν ἀφθονίας εὐτρεπιζόμενοι δοῦλοι γίνονται τῶν τρεφομένων καθάπερ
δεσποίναις οἰκέται φόρον τελοῦντες καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀναγκαῖον,
ἄρχοντες δὲ οἱ τούτων ἐπιστατοῦντες καὶ τὰ περιττὰ τῆς εἰς ἀπληστίαν
ὁρμῆς αὐτῶν ἐπιστομίζοντες. τὸ μὲν οὖν πρῶτον καίτοι τοῦ λεχθέντος 59
οὐ καθ' ἡδονὴν ἀκούσαντες ἐχεμυθήσουσι περιττὸν ἡγούμενοι τὸ μὴ
μαθησομένοις διαφορὰν κτηνοτροφίας καὶ ποιμενικῆς ὑφηγεῖσθαι, αὖθις
δὲ ὅταν ὁ περὶ τούτων ἀγὼν ἐνστῇ, διαγωνιοῦνται πάσῃ δυνάμει καί,
πρὶν ἀνὰ κράτος ἑλεῖν, οὐκ ἀνήσουσι τὸ τῆς φύσεως ἐλεύθερόν τε καὶ
εὐγενὲς καὶ ἡγεμονικὸν τῷ ὄντι ἐπιδειξάμενοι· πυνθανομένου γοῦν τοῦ
βασιλέως „τί τὸ ἔργον ὑμῶν;" ἀποκρίνονται· „ποιμένες ἐσμέν, καὶ οἱ πατέ-
ρες ἡμῶν" (Gen. 47, 3). (14.) εἶτ' οὐκ ἂν δόξαιεν ἐπὶ ποιμενικῇ 60
τοσοῦτον αὐχεῖν, ὅσον οὐδὲ ἐπὶ τῷ τοσούτῳ κράτει τῆς ἀρχῆς ὁ
προσομιλῶν αὐτοῖς βασιλεύς; οἵ γε οὐχ αὐτοῖς μόνοις τὴν προαίρεσιν
τοῦ βίου τούτου μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ὡς σπου-

1 ἀλόγου] λογικῆς G 2 ἀνυπευθύνους Mang.: ἀνυπαιτίους codd., ὑπαιτίους Turn. οὗτός ἐστιν ἀεί UF τὸ H: τῷ UF, τοῦ MAG 3 ἐπιγενόμενον UF 4 ὑπολαμβάνειν U μεταβαλεῖν UF 5 αὑτὸν Cohn μηκέτ' ἐνευκαιρεῖν scripsi: μηκέτ' εὐκαιρεῖν UF, ἐνευκαιρεῖν μὴ GH, ἐνευκαιρεῖν MA 6 τοῖς λογικῆς ψυχῆς UF: ψυχῆς λογικῆς (om. τοῖς) ceteri 7 νοῦς om. UF 9 ἔχειν τάξιν F 11 ἀφθονίας ἔχειν εὐτρεπιζόμενοι L 12 τελοῦντες GH: φέροντες MAUF 14 αὐτοὺς H 14. 15 τὸ μὲν — ἀκούσαντες om. U 14—17 τὸ μὲν — αὖθις δὲ add. in mg. H m. rec. 15 ἀκούσοντες MA ἐξεμυθήσουσι M, ἐκμυθήσουσι UF 16 μαθησόμενοι MAUF, καθησομένοις L 17 δ' A ἀγὼν add. H[2] 19 ἡγεμονικὸν καὶ εὐγενὲς ἐπιδειξάμενοι τῷ ὄντι H 20 ἀποκρίνονται AUF: ἀποκρινοῦνται MGH 21 ὑμῶν U δόξαι ἐν ποιμενικῇ A 22 οὐδ' AUF τῷ om. UH τοσούτῳ] τούτω L 23 οἱ δέ γε UF αὐτοῖς MGH: αὐτοῖς A, ἑαυτοῖς UF 24 ὡς] ὦ M, ῷ A

21 *Origenes, Selecta in Genesim p. 50:* παρρησιάζονται τὸ ποιμένες εἶναι πρὸς τὸν Φαραώ.

61 δῆς καὶ ἐπιμελείας ἁπάσης | ἀξίου· καίτοι γε, εἰ μὲν ἦν περὶ αἰγῶν ἢ p. 310 M.
προβάτων ἐπιμελείας ὁ λόγος, κἂν ἴσως ᾐδέσθησαν ὁμολογεῖν ἀτιμίαν
φυγόντες· ἄδοξα γὰρ καὶ ταπεινὰ τὰ τοιαῦτα παρὰ τοῖς ὄγκον μὲν
εὐτυχίας τὸν ἄνευ φρονήσεως περιβεβλημένοις καὶ μάλιστα βασιλεῦσι
62 νενόμισται· τὸ δὲ Αἰγυπτιακὸν ἐκ φύσεως καὶ διαφερόντως ἐστὶν ὑπέρ-
αυχον, ὁπότε μικρά τις αὐτὸ μόνον αὔρα καταπνεύσειεν εὐπραγίας, ὡς
χλεύην καὶ πλατὺν γέλωτα ἡγεῖσθαι τὰς τῶν δημοτικωτέρων ἀνθρώπων
63 περὶ βίον σπουδάς τε καὶ φιλοτιμίας. ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν ἐν ψυχῇ
δυνάμεων λογικῶν τε αὖ καὶ ἀλόγων πρόκειται σκοπεῖν, εἰκότως αὐχή-
σουσιν οἱ πεπεισμένοι ὅτι δύνανται κρατεῖν τῶν ἀλόγων συμμάχοις
64 χρώμενοι ταῖς λογικαῖς. ἐὰν μέντοι τις βάσκανος καὶ φιλεγκλήμων
αἰτιώμενος φάσκῃ· πῶς οὖν ποιμενικὴν τέχνην διαπονοῦντες καὶ τῆς
συμφυοῦς ποίμνης ἐπιμέλειαν ἔχειν καὶ προστασίαν ἐπαγγελλόμενοι
προσορμίσασθαι τῇ σώματος καὶ παθῶν χώρᾳ διενοήθητε, Αἰγύπτῳ,
ἀλλ' οὐχ ἑτέρωσε τὸν πλοῦν ἐποιήσασθε; μετὰ παρρησίας αὐτῷ λεκτέον,
65 ὅτι „παροικεῖν, οὐ κατοικεῖν ἤλθομεν“ (Gen. 47, 4)· τῷ γὰρ ὄντι
πᾶσα ψυχὴ σοφοῦ πατρίδα μὲν οὐρανόν, ξένην δὲ γῆν ἔλαχε, καὶ νομίζει
τὸν μὲν σοφίας οἶκον ἴδιον, τὸν δὲ σώματος ὀθνεῖον, ᾧ καὶ παρεπιδημεῖν
66 οἴεται. οὐκοῦν ἐπειδὰν ὁ ἀγελάρχης νοῦς παραλαβὼν τὴν ψυχῆς
ἀγέλην νόμῳ φύσεως διδασκάλῳ χρώμενος εὐτόνως ἀφηγῆται, δόκιμον
αὐτὴν καὶ σφόδρα ἐπαινετὴν ἀπεργάζεται, ὅταν δὲ παρανομίᾳ ῥᾳθύμως
καὶ ἀνειμένως προσφερόμενος, ψεκτήν. εἰκότως τοίνυν ὁ μὲν βασιλέως
ὄνομα ὑποδύσεται ποιμὴν προσαγορευθείς, ὁ δ' ὀψαρτυτοῦ τινος ἢ
σιτοπόνου κτηνοτρόφος ἐπιφημισθείς, εὐωχίαν καὶ θοίνην ἀδηφαγεῖν
θρέμμασιν εἰωθόσιν εὐτρεπιζόμενος.
67 (15.) Ὃν δὴ τρόπον γεωργὸς μὲν ἐργάτου γῆς, ποιμὴν δὲ κτηνο-
τρόφου διενήνοχεν, οὐκ ἀμελῶς ἐπιδέδειχα. καὶ τρίτον δ' ἐστὶ συγγέ-
νειάν τινα ἔχον πρὸς τὰ λεχθέντα, περὶ οὗ νῦν ἐροῦμεν· ἱππέα τε

2 ἴσως UF: om. ceteri ᾐδέσθησαν om. A 5 καὶ om. UF 5. 6 ὑπέρμαχον G 6 αὔρα καταπνεύσειεν MAGF: καταπνεύσειεν αὔρα H, καταπνεύσειεν (om. αὔρα) U 7 πλαστὴν U 9 post δυνάμεων add. ὁ λόγος UF 11 ἐὰν] εἰ A 12 φάσκει A 13 εὐφυοῦς UF 14 προσορμήσασθαι L 15 πλοῦν] πλοῦτον F ἐκποιήσασθαι UF 17 πᾶσα UF: πᾶσα μὲν ceteri γῆν δὲ ξένην L 19—21 οὐκοῦν—ἀπεργάζεται om. UF 19 οὐκοῦν] οὐκα A 20 ἀφηγεῖται AL 21 ἀπεργάσεται conicio 22 τοίνυν G 23 ὑποδύεται A ὀψαρτύπου A 23. 24 ἢ σιτοπόνου om. UF 24 θοῖναν UF ἀδηφαγεῖν MUF: ἀδδηφαγεῖν AG, ἀδδηφαγεῖ H, alterum δ add. H[2] 26 ὃν MAUFH[1]: ὃν οὖν GH[2] γῆς om. UF 27 ἐπιδέδεικται UF. hic desinunt UF, περὶ γεωργίας subscripsit U 28 ἱππέα A: ἵππον ceteri τε om. L

γὰρ καὶ ἀναβάτην οὐ μόνον, ἄνθρωπον ἐποχούμενον ἐποχουμένου
χρεμετιστικῷ ζῴῳ μακρῷ διαφέρειν ἡγεῖται, ἀλλὰ καὶ λογισμὸν λογισμοῦ.
ὁ μὲν τοίνυν ἄνευ τέχνης ἱππικῆς ἐπιβεβηκὼς λέγεται μὲν εἰκότως 68
ἀναβάτης, ἐκδέδωκε δὲ ἑαυτὸν ἀλόγῳ καὶ σκιρτητικῷ θρέμματι, ὥσθ'
p. 311 M. ὅπῃ ἂν ἐκεῖνο χωρῇ | 'κεῖσε πάντως ἀναγκαῖον φέρεσθαι καὶ μὴ προϊ-
δόμενον χάσμα γῆς ἢ βαθύν τινα βόθρον ὑπὸ τῆς ἐν τῷ δρόμῳ ῥύμης
καταχρημνισθῆναι [συνηνέχθη] καὶ συγκαταποθῆναι τὸν φερόμενον. ὁ 69
δ' ἱππεὺς πάλιν, ὅταν ἀνέρχεσθαι μέλλῃ, χαλινὸν ἐντίθησι κἄπειτ'
ἐφαλλόμενος τῆς περιαυχενίου χαίτης ἐνείληπται καὶ φέρεσθαι δοκῶν
αὐτός, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἄγει τὸ κομίζον τρόπον κυβερνήτου· καὶ
γὰρ ἐκεῖνος ἄγεσθαι δοκῶν ὑπὸ νεὼς τῆς κυβερνωμένης ἄγει πρὸς ἀλή-
θειαν αὐτὴν καὶ ἐφ' οὓς ἐπείγεται παραπέμπει λιμένας. ὅταν μὲν οὖν 70
εὐηνίως προέρχηται, καταψήχει ὁ ἱππεὺς ὡς ἂν ἐπαινῶν τὸν ἵππον,
ὅταν δὲ σὺν πλείονι ὁρμῇ πέραν ἐκφέρηται τοῦ μετρίου, μετὰ βίας
εὐτόνως ἀναχαιτίζει, ὡς ὑπανεῖναι τοῦ τάχους· ἐὰν δὲ ἀπειθῶν ἐπιμένῃ,
λαβὼν τοῦ χαλινοῦ ὅλον ἀντέσπασε καὶ ἀντιπεριήγαγεν αὐτοῦ τὸν
αὐχένα, ὡς ἐξ ἀνάγκης στῆναι· καὶ πρὸς σκιρτήσεις μὲν καὶ τοὺς 71
συνεχεῖς ἀφηνιασμούς εἰσι μάστιγες καὶ μύωπες εὐτρεπεῖς καὶ τἆλλ'
ὅσα πωλοδάμναις ἵππων κατεσκεύασται κολαστήρια. καὶ θαυμαστὸν
οὐδέν· ἀνιόντος γὰρ τοῦ ἱππέως καὶ ἱππικὴ τέχνη συνανέρχεται, ὥστε
δύο ὄντες καὶ ἐποχούμενοι καὶ ἐπιστήμονες εἰκότως ἑνὸς καὶ ὑποβεβλη-
μένου καὶ ἀπαραδέκτου τέχνης ζῴου περιέσονται. (16.) μεταβὰς τοίνυν 72
ἀπὸ τῶν χρεμετιζόντων καὶ τῶν ἐποχουμένων αὐτοῖς τὴν σαυτοῦ ψυχὴν
εἰ θέλεις ἐρεύνησον· εὑρήσεις γὰρ ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτῆς καὶ ἵππους
καὶ ἡνίοχον καὶ ἀναβάτην, ὅσαπερ καὶ ἐν τοῖς ἐκτός. ἵπποι μὲν οὖν 73

---

1 μόνον] μὲν coni. Mang. ἄνθρωπον G: ἀνθρώπου ceteri ἐποχούμενον codd.: ἐποχουμένου v ἐποχουμένου scripsi: ἐποχουμένω codd., ἐποχούμενον v

4 δ' M αὐτὸν A ὅσθ' M(G[1]) 5 ὅποι (η) A 'κεῖσε scripsi: κεῖσε MAH[1], ἐκεῖσε GH[2] ἀναγκαῖον vid. del. 5. 6 προϊδόμενον scripsi: προειδόμενον codd. 7 συνηνέχθη seclusi συγκαταποθῆναι MG, mg. H: συγκαταπτωθῆναι A, καταποντισθῆναι text. H, συγκαταποντισθῆναι Turn. ante τὸν add. δεῖ MGH τὸν] τὸ L 9 περιαυχενίας G ἀνείληπται H 11. 12 πρὸς τὴν ἀλήθειαν A 13 προέρχηται H[2]: προσέρχηται ceteri καταψύχη A, καταψύχει L ὡς H[2]: ὧ M, ὦ AG(H[1]?) ἀνεπαίρων A 14 πέραν A: πέρα ceteri 15 ἐπιμένῃ H[2]: ὑπομένῃ ceteri 16 λαβόμενος conicio 17 μὲν] μέντοι conicio 18 εὐπρεπεῖς A τἆλλα GH 19 κατεσκευάσθαι G 20 συνανέρχεται Mang.: συνέρχεται codd. 21 καὶ ἐποχούμενος καὶ ἐπιστήμων conicio τέχνης Turn.: τέχνη codd. ζῴου H[2]: ζῴων ceteri 23 αὐτῆς A 24 θέλοις A 25 ἡνίοχον καὶ Mang.: ἡνιόχους καὶ MA, ἡνιοχικὸν GH ὥσπερ coni. Mang.

ἐπιθυμία καὶ θυμός εἰσιν, ὁ μὲν ἄρρην, ἡ δὲ θήλεια. διὰ τοῦθ' ὁ μὲν
γαυριῶν ἄφετος εἶναι βούλεται καὶ ἐλεύθερος καὶ ἔστιν ὑψαύχην ὡς ἂν
ἄρρην, ἡ δ' ἀνελεύθερος καὶ δουλοπρεπὴς καὶ πανουργίᾳ χαίρουσα
οἰκόσιτος, οἰκοφθόρος· θήλεια γάρ. ἀναβάτης δὲ καὶ ἡνίοχος εἷς ὁ
νοῦς· ἀλλ' ἡνίκα μὲν μετὰ φρονήσεως ἄνεισιν, ἡνίοχος, ὁπότε δὲ μετ'
74 ἀφροσύνης, ἀναβάτης. ἄφρων μὲν οὖν ὑπὸ ἀμαθίας κρατεῖν ἀδυνατεῖ
τῶν ἡνιῶν, αἱ δὲ τῶν χειρῶν ἀπορρυεῖσαι χαμαὶ πίπτουσι, τὰ δὲ ζῷα
75 εὐθὺς ἀφηνιάσαντα πλημμελῆ καὶ ἄτακτον ποιεῖται τὸν δρόμον. ὁ δ'
ἐπιβεβηκὼς οὐδενὸς ἐνειλημμένος, ὑφ' οὗ στηριχθήσεται, πίπτει, περι-
δρυπτόμενος δὲ γόνυ καὶ χεῖρας καὶ πρόσωπα μεγάλα κλαίει τὴν ἰδίαν
κακοπραγίαν ὁ δείλαιος, πολλάκις δὲ καὶ τὰς βάσεις πρὸς τὸν δίφρον
ἐξημμένος ἀνατραπεὶς ὕπτιος ἐπὶ νῶτα | ἀπῃώρηται καὶ ἐν ἁρματροχιαῖς p. 312 M.
αὐταῖς κεφαλήν τε καὶ αὐχένα καὶ ὤμους ἀμφοτέρους περιθραύεται κατασυρό-
μενος, εἶθ' ὧδε κἀκεῖσε φορούμενος καὶ πᾶσι τοῖς ἐν ποσὶ προσαραττό-
76 μενος οἰκτρότατον ὑπομένει θάνατον. τῷ μὲν δὴ τοιοῦτον ἀποβαίνει τὸ
τέλος, τὸ δὲ ὄχημα ἀνακουφιζόμενον καὶ ἐξαλλόμενον μετὰ βίας, ὅταν
ἐπὶ γῆν παλίσσυτον ἐνεχθῇ, ῥᾷστα κατάγνυται, ὡς μηκέτ' αὖθις ἁρμο-
σθῆναι καὶ παγῆναι δύνασθαι· τὰ δὲ ζῷα πάντων τῶν συνεχόντων
ἀφειμένα παρακινεῖται καὶ οἰστρᾷ καὶ οὐ παύεται φερόμενα, πρὶν
ὑποσκελισθέντα πεσεῖν ἢ κατά τινος ἐνεχθέντα κρημνοῦ βαθέος παρα-
77 πολέσθαι. (17.) τοῦτον οὖν ἔοικε τὸν τρόπον αὐτοῖς ἐπιβάταις τὸ τῆς
ψυχῆς ὄχημα σύμπαν διαφθείρεσθαι πλημμελῆσαν τὴν ἡνιόχησιν. τοὺς
δὴ τοιούτους ἵππους καὶ τοὺς ἐποχουμένους ἄνευ τέχνης αὐτοῖς λυσιτελὲς
καθαιρεῖσθαι, ἵνα τὰ ἀρετῆς ἐγείρηται· πιπτούσης γὰρ ἀφροσύνης ἀνάγκη
78 φρόνησιν ὑπανίστασθαι. διὰ τοῦτ' ἐν προτρεπτικοῖς Μωυσῆς φησιν·
„ἐὰν ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον ἐπ' ἐχθροὺς σου καὶ ἴδῃς ἵππον καὶ ἀναβάτην
καὶ λαὸν πλείονα, οὐ φοβηθήσῃ, ὅτι κύριος ὁ θεὸς μετὰ σοῦ“ (Deut. 20,1)·
θυμοῦ γὰρ καὶ ἐπιθυμίας καὶ συνόλως ἁπάντων παθῶν, πασῶν δὲ καὶ

1 ἐπιθυμίαι L   6 οὖν καὶ ἀπὸ A   8 πλημμελῆ GH[2]: πλημμελεῖ MA(H[1]) ποιεῖ τὸν A   11 τοῦ δίφρου coni. Mang.   12 ἀνατραπεὶς add. m. rec. in mg. H   ἀπῃώρηται codd.: ἐπῃώρηται Turn.   ἐν ἁρματροχιαῖς GH: ἐναρμοιτρο-
ει'
χιαῖς M, ἐναρμοτροχιαῖς A   14 φερόμενος A   17 κατεάγνυται H[2]
19 παρακινεῖται — φερόμενα add. m. rec. in H   21 τῆς om. M   22 ὄχημα om. A   πλημμελῆσαν τὴν ἡνιόχησιν GH[2]: πλημμελήσοντα ἡνιόχησις MAH[1], tum add. ἢ M, εἰ A, ras. H   πλημμεληθὲν ⟨περὶ⟩ τὴν conicio   22. 23 τοὺς δὴ om. A
27 φοβηθῇς A   28—111,4 θυμοῦ — πανταχοῦ add. m. rec. in mg. H   28 πασῶν δὲ om. Turn., ἢ Mang. „ex Ms. Med.“ (!)

τῶν ἄλλων ⟨κακιῶν⟩ ἐποχουμένων ὥσπερ ἵπποις ἑκάστοις λογισμῶν, κἂν
ἀμάχῳ ῥώμῃ κεχρῆσθαι νομίζωσιν, ἀλογητέον τοὺς ἔχοντας τὴν τοῦ
μεγάλου βασιλέως θεοῦ δύναμιν ὑπερασπίζουσαν καὶ προαγωνιζομένην
αἰεὶ καὶ πανταχοῦ. στρατὸς δὲ θεῖος αἱ ἀρεταὶ φιλοθέων ὑπέρμαχοι 79
ψυχῶν, αἷς, ἐπειδὰν ἴδωσι τὸν ἀντίπαλον ἡττημένον, ἁρμόττει πάγκαλον
καὶ πρεπωδέστατον ὕμνον ᾄδειν τῷ νικηφόρῳ καὶ καλλινίκῳ θεῷ. δύο
δὲ χοροί, ὁ μὲν τῆς ἀνδρωνίτιδος, ὁ δὲ τῆς γυναικωνίτιδος ἑστίας,
στάντες ἀντηχον καὶ ἀντίφωνον ἀναμέλψουσιν ἁρμονίαν. χρήσεται δ' ὁ 80
μὲν τῶν ἀνδρῶν χορὸς ἡγεμόνι Μωυσεῖ, νῷ τελείῳ, ὁ δὲ τῶν γυναικῶν
Μαριάμ, αἰσθήσει κεκαθαρμένῃ (Exod. 15, 1. 20)· δίκαιον γὰρ καὶ
νοητῶς καὶ αἰσθητῶς τοὺς εἰς τὸ θεῖον ὕμνους καὶ εὐδαιμονισμοὺς
ἀνυπερθέτως ποιεῖσθαι καὶ τῶν ὀργάνων ἐμμελῶς κρούειν ἑκάτερον, τό
τε νοῦ καὶ αἰσθήσεως, ἐπὶ τῇ τοῦ μόνου σωτῆρος εὐχαριστίᾳ καὶ τιμῇ.
τὴν γοῦν παράλιον ᾠδὴν ᾄδουσι μὲν πάντες ἄνδρες, οὐ μὴν τυφλῇ 81
διανοίᾳ, ἀλλ' ὀξὺ καθορῶντες Μωυσέως ἐξάρχοντος, ᾄδουσι δὲ καὶ
γυναῖκες αἱ πρὸς ἀλήθειαν ἄρισται, τῷ τῆς ἀρετῆς ἐγγεγραμμέναι
πολιτεύματι, Μαριὰμ ἀφηγουμένης αὐταῖς. (18.) ὕμνος δὲ ὁ αὐτὸς 82
ἀμφοτέροις ᾄδεται τοῖς χοροῖς ἐπῳδὸν ἔχων θαυμασιώτατον, ὃν ἐφυ-
μνεῖσθαι καλόν· ἔστι δὲ τοιόσδε· „ᾄσωμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ
p. 313 M. | δεδόξασται· ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν“ (Exod. 15,1.21)·
ἀμείνονα γὰρ καὶ τελειοτέραν οὐκ ἄν τις εὕροι σκοπῶν νίκην ἢ καθ' 83
ἣν τὸ τετράπουν καὶ σκιρτητικὸν καὶ ὑπέραυχον ἥττηται παθῶν τε καὶ
κακιῶν ἀλκιμώτατον στῖφος — καὶ γὰρ κακίαι τῷ γένει τέτταρες καὶ
πάθη ταύταις ἰσάριθμα —, πρὸς δὲ καὶ ὁ ἐπιβάτης αὐτῶν μισάρετος καὶ

1 ἄλλων Mang.: ὅλων codd. κακιῶν addidi ἑκάστων λογισμοῖς conicio ex λογισμῶν corr. λογισμὸν A 2 νομίζουσιν A, νομισθῶσιν coni. Mang. 5 εἴδωσι A ἁρμόττει s. s. H[2] 7 δὲ H: δὴ MAG 8 ἀναμέλψουσιν Mang.: ἀναμέλψωσιν codd. ἁρμονίαν in ras. M 9 Μωσεῖ codd. 10 καὶ om. L 12. 13 τό τε] τοῦ τε M 13 post εὐχαριστίᾳ hab. γνώμῃ H, postea del. 14 οὐ GH: οἱ MA μὴν H[2]: μὲν MAH[1], om. G τυφλοὶ A 15 Μωυσέως MA: Μωυσέος GH 16 αἱ om. H 17 ἀφηγουμέναις A δ' A 17. 18 ἀμφοτέροις ὁ αὐτὸς A 17 αὐτῆς M(H[1]) 19 δὲ καὶ G τοιόσδε G: τοιόνδε MAH 20 δεδόξασθαι AG 21 ἢ M, om. A 22 ὑπέρμαχον G 23 τέσσαρες G 24. 112,1 νοῦς ὁ μισάρετος καὶ φιλοπαθὴς H

19 *Clemens Strom. V 52 p. 677 P:* ὅταν τε αὖ ἐν τῇ ᾠδῇ λέγῃ· „ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν“, τὸ πολυσκελὲς καὶ κτηνῶδες καὶ ὁρμητικὸν πάθος τὴν ἐπιθυμίαν σὺν καὶ τῷ ἐπιβεβηκότι ἡνιόχῳ τὰς ἡνίας ταῖς ἡδοναῖς ἐπιδεδωκότι „ἔρριψεν εἰς θάλασσαν“ εἰς τὰς κοσμικὰς ἀταξίας ἀποβαλών.

φιλοπαθὴς νοῦς καταπεσὼν οἴχεται, ὃς ἡδοναῖς καὶ ἐπιθυμίαις, ἀδικίαις
τε καὶ πανουργίαις, ἔτι δὲ ἁρπαγαῖς καὶ πλεονεξίαις καὶ τοῖς παρα-
84 πλησίοις θρέμμασιν ἐγεγήθει. παγκάλως οὖν ὁ νομοθέτης ἐν ταῖς
παραινέσεσιν ἐκδιδάσκει μηδ' ἄρχοντα χειροτονεῖν ἱπποτρόφον, ἀνεπιτή-
δειον οἰόμενος εἶναι πρὸς ἡγεμονίαν πάνθ' ὃς ἂν περὶ ἡδονὰς καὶ
ἐπιθυμίας καὶ ἔρωτας ἀκαθέκτους μεμηνὼς οἷα ἀχαλίνωτος καὶ ἀφηνιαστὴς
ἵππος οἰστρᾷ· λέγει γὰρ ὧδε· „οὐ δυνήσῃ καταστῆσαι ἐπὶ σεαυτὸν
ἄνθρωπον ἀλλότριον, ὅτι οὐκ ἀδελφός σού ἐστι· διότι οὐ πληθυνεῖ ἑαυτῷ
ἵππον, οὐδὲ μὴ ἀποστρέψῃ τὸν λαὸν εἰς Αἴγυπτον“ (Deut. 17,15. 16).
85 οὐκοῦν τῶν ἱπποτρόφων πρὸς ἀρχὴν πέφυκεν οὐδεὶς κατὰ τὸν ἱερώτατον
Μωυσῆν· καίτοι φαίη τις ἂν ἴσως, ὅτι μεγάλη χείρ ἐστι βασιλέως
ἱππικὴ δύναμις οὔτε πεζῆς οὔτε ναυτικῆς ἀποδέουσα, πολλαχοῦ δὲ καὶ
λυσιτελεστέρα καὶ μάλιστα ἐν οἷς ἀνυπερθέτου καὶ συντόνου τάχους τῆς
ἐπεξόδου δεῖ τῶν καιρῶν μέλλειν οὐκ ἐπιτρεπόντων, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς
ἱσταμένων ἀκμῆς, ὡς μὴ ἀναβάλλεσθαι τοὺς ὑστερηκότας μᾶλλον ἢ
ἀποτυχεῖν ἂν εἰκότως εἰσάπαν νομισθῆναι, φθάντων παρελθεῖν ὥσπερ
86 νέφους ἐκείνων. (19.) εἴποιμεν δ' ἂν αὐτοῖς· οὐδεμίαν, ὦ γενναῖοι,
φρουρὰν ἄρχοντος ὁ νομοθέτης ὑποτέμνεται οὐδὲ τὸ συλλεχθὲν αὐτῷ
στράτευμα ἀκρωτηριάζει τῆς δυνάμεως τὸ ἀνυσιμώτερον, τὴν ἱππικὴν
δύναμιν, ἀποκόπτων, ἀλλ' ὡς οἷόν τε πειρᾶται συναύξειν, ἵν' εἴς τε
ἰσχὺν καὶ πλῆθος ἐπιδόντες οἱ σύμμαχοι ῥᾷστα τοὺς ἐναντίους καθαιρῶσι.
87 τίνι γὰρ οὕτω λοχίσαι στράτευμα καὶ τάξαι καὶ κατὰ φάλαγγας διανεῖμαι
καὶ λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχους καὶ τοὺς ἄλλους πλειόνων ἢ ἐλαττόνων
ἡγεμόνας καταστῆσαι ἢ ὅσα τακτικὰ καὶ στρατηγικὰ εὕρηται [καὶ] τοῖς
ὀρθῶς χρησομένοις ὑφηγήσασθαι κατὰ πολλὴν τῆς ἐν τούτοις ἐπιστήμης
88 περιουσίαν ἐξεγένετο; ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἔστι νῦν ὁ λόγος αὐτῷ περὶ
δυνάμεως ἱππικῆς, ἣν συγκροτεῖσθαι πρὸς ἄρχοντος ἐπ' ἀναιρέσει

---

1 καὶ ἐπιθυμίαις om. H 3—11 παγκάλως—βασιλέως add. m. rec. in mg. H
5 ὃς ἂν] ὅσα A 7 ἐπὶ σεαυτὸν ex LXX scripsi: ἐπ' αὐτὸν codd., ἐφ' αὐτὸν v
9 ἵππος H οὐδὲ MG: οὐδ' οὐ AH ἀποστρέψῃ MH: ἀποστρέψει AG εἰς H:
om. ceteri 10 τὸν ἱπποτρόφον A 11 Μωσῆν H 13 ἀνυπερθέτου καὶ συντόνου
τάχους scripsi: ἀνυπερθέτῳ καὶ συντόμῳ (συντόνῳ coni. Mang.) τάχει codd. τάχει]
τύχῃ L[2] 14 ἐπ' ἐξόδου A 16 εἰς ἅπαν M φθάνων L 17 εἴποιμ' ἂν
coni. Mang. 19 ὀνησιμώτερον A[2], ἀνυσιμώτατον conicio 20 οἴονται A
21 ἐπιδόντες MAG: ἐπιδιδόντες H τοὺς ἐναντίους ῥᾷστα H καθαίρωσι codd.
22 οὕτως H λοχῆσαι A στρατεύματα H 23 ταξιάρχας A τῶν
πλειόνων H 24 εὕρηται Turn.: εὕρηνται codd. καὶ secl. Mang. 25 ὀρθοῖς H[1]
χρησαμένοις A πολὺ τὴν ἐν A

δυσμενῶν καὶ σωτηρίᾳ φίλων ἀναγκαῖον, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν
ἀλόγου καὶ ἀμέτρου καὶ ἀπειθοῦς φορᾶς, ἣν ἐπιστομίζειν λυσιτελές, μή
ποτε τὸν λαὸν αὐτῆς ἅπαντα εἰς Αἴγυπτον, τὴν τοῦ σώματος χώραν,
ἀποστρέψῃ καὶ φιλήδονον καὶ φιλοπαθῆ μᾶλλον ἢ φιλάρετον καὶ φιλόθεον
p. 314 M. ἀνὰ κράτος | ἐργάσηται, ἐπειδὴ τὸν πλῆθος ἵππων παρ' ἑαυτῷ κτώμενον
ἀνάγκη τὴν εἰς Αἴγυπτον, ὡς αὐτὸς ἔφη, βαδίζειν ὁδόν. ὅταν γὰρ καθ' 89
ἑκάτερον τοῖχον τῆς ψυχῆς νεὼς τρόπον, τόν τε νοῦ καὶ αἰσθήσεως,
ὑπὸ βίας τῶν καταπνεόντων εἰς αὐτὴν παθῶν τε καὶ ἀδικημάτων
ἀντιρρεπούσης καὶ κλινομένης ἐξαιρόμενον ἐπιβαίνῃ τὸ κῦμα, τόθ' ὡς
εἰκὸς ὑπέραντλος ὁ νοῦς γινόμενος καταποντοῦται· βυθὸς δέ ἐστιν, εἰς
ὃν καταποντοῦται καὶ καταδύεται, σῶμα αὐτὸ τὸ ἀπεικασθὲν Αἰγύπτῳ.
(20.) μή ποτ' οὖν περὶ τοῦτο σπουδάσῃς τῆς ἱπποτροφίας τὸ εἶδος. 90
οἱ μὲν γὰρ θάτερον μετιόντες ψεκτοὶ μὲν καὶ αὐτοί· πῶς γὰρ οὔ; παρ'
οἷς ἄλογα ζῷα μᾶλλον τετίμηται, ὧν ἐκ τῆς οἰκίας ἵππων μὲν ἀγέλαι
κατευωχημένων ἀεὶ προέρχονται, ἀνθρώπων δὲ ἑπομένων οὐδὲ εἰς
ἔρανον εἰς ἐπανόρθωσιν ἐνδείας, οὐ δωρεὰν εἰς περιουσίαν εὑρισκόμενος.
ἀλλ' ὅμως κουφότερα ἀδικοῦσιν· ἀθλητὰς γὰρ ἵππους ἀνατρέφοντες τούς 91
τε ἱεροὺς ἀγῶνας καὶ τὰς πανταχῇ πανηγύρεις ἀγομένας φασὶ κοσμεῖν
καὶ οὐχ ἡδονῆς μόνον [ἀλλὰ] καὶ τῆς περὶ τὴν θέαν τέρψεως αἴτιοι
γίνεσθαι τοῖς ὁρῶσιν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν καλῶν ἀσκήσεώς τε καὶ μελέ-
της· οἱ γὰρ τὸν τοῦ νικηφορῆσαι πόθον ἐνιδόντες θηρίοις, διὰ τιμῆς
ἔρωτα καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἀλέκτῳ τινὶ προτροπῇ καὶ προθυμίᾳ χρησά-
μενοι, πόνους ἡδεῖς ὑποστάντες τῶν οἰκείων καὶ ἐπιβαλλόντων οὐκ
ἀφέξονται, πρὶν ἢ ἐπὶ τέλος ἐλθεῖν αὐτῶν. ἀλλ' οὗτοι μὲν εὑρεσι- 92
λογοῦσιν ἀδικοῦντες, οἱ δ' ἄνευ ἀπολογίας διαμαρτάνοντές εἰσιν οἱ τὸν
ἀναβάτην νοῦν ἔποχον ἀποφαίνοντες ἄπειρον ἱππικῆς ἐπιστήμης κακίᾳ

3 λαὸν GL: ἄλλον MAH 5 ἐργάσηται] η H² in ras. 7 τοῖχον] τυχὼν A 8 βίας τῶν G: βιαστῶν MH, βιασθῶ A καταπνεόντων H: κακὰ πνεόντων MAG 9 ἐξαιρούμενον G 10 ὑπέραντλος GH: ὑπεραντᾶ M, ὑπὲρ αὐτὰ A ὁ] ὅσω M γινόμενος MGH: γενόμενος ante ὁ νοῦς A 11 τὸ om. L 14 τετίμηται μᾶλλον A, μᾶλλον om. L τετίμηται ⟨ἀνθρώπων⟩ conicio 14. 15 ἵππον et κατευωχημένον A 14 ἀγέλαι H²: ἄγεται ceteri 15 προέρχονται H²: προέρχεται ceteri ἑπομένων] πενομένων vel πενήτων conicio, αἰτουμένων Cohn οὐδ' A εἷς H: εἰς MAG 16 εἰς prius H²: om. ceteri οὐ] οὐδὲ conicio 17—114, 8 ἀθλητὰς—ἐπιστήμην add. m. rec. in mg. H 17 ἀναστρέφοντες A 18 πανταχοῦ AG 19 ἀλλὰ eras. G, habent ceteri αἴτιον A 20 γίνεσθαι ex γενέσθαι corr. H καλῶν Mang.: κακῶν codd. 21 ἐνιδόντες Mang.: ἐνδιδόντες codd. 22 ἀλήκτω A ἡδέως coni. Mang. 24 ἢ om. A 25 ἁμαρτάνοντες A

93 καὶ πάθει τετράποδι. ἐὰν μέντοι τέχνην τὴν ἡνιοχικὴν ἀναδιδαχθεὶς
ἐπὶ πλέον ἐνομιλήσῃς καὶ ἐνδιατρίψῃς αὐτῇ καὶ ἤδη νομίσῃς ἱκανὸς εἶναι
δύνασθαι κρατεῖν ἵππων, ἀναβὰς ἔχου τῶν ἡνιῶν· οὕτως γὰρ οὔτε
ἀνασκιρτώντων αὐτὸς ἀποπίπτων μετὰ τραυμάτων δυσιάτων γέλωτα παρ'
ἐπιχαιρεκακοῦσιν ὀφλήσεις θεαταῖς οὔτ' ἐξ ἐναντίας ἢ κατόπιν ἐπι-
τρεχόντων ἐχθρῶν ἁλώσῃ, τοὺς μὲν τάχει φθάνων τῷ προεκδραμεῖν
διώκοντας, τῶν δὲ προσιόντων ἀλογῶν διὰ τὴν τοῦ δύνασθαι ἐξαναχωρεῖν
94 ἀσφαλῶς ἐπιστήμην. (21.) οὐκ εἰκότως οὖν Μωυσῆς ἐπὶ τῇ τῶν
ἀναβατῶν ᾄδων ἀπωλείᾳ τοῖς ἱππεῦσιν εὔχεται σωτηρίαν παντελῆ;
δύνανται γὰρ οὗτοι χαλινὸν ταῖς ἀλόγοις δυνάμεσιν ἐμβαλόντες αὐτῶν
ἐπιστομίζειν τῆς πλεοναζούσης τὴν φορὰν ὁρμῆς. τίς οὖν ἡ εὐχή,
λεκτέον· „γενέσθω“ φησί „Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου,
δάκνων πτέρναν ἵππου, καὶ πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω, τὴν σωτηρίαν
95 περιμένων κυρίου“ (Gen. 49,17. 18). ὃ δ' αἰνίττεται διὰ τῆς εὐχῆς,
μηνυτέον· ἑρμηνεύεται Δὰν κρίσις· τὴν | οὖν ἐξετάζουσαν καὶ ἀκριβοῦσαν p. 315 M
καὶ διακρίνουσαν καὶ τρόπον τινὰ δικάζουσαν ἕκαστα τῆς ψυχῆς δύναμιν
ὡμοίωσε δράκοντι — ζῷον δ' ἐστὶ καὶ τὴν κίνησιν ποικίλον καὶ συνετὸν
ἐν τοῖς μάλιστα καὶ πρὸς ἀλκὴν ἕτοιμον καὶ τοὺς χειρῶν ἄρχοντας
ἀδίκων ἀμύνασθαι δυνατώτατον —, οὐ μὴν τῷ φίλῳ καὶ συμβούλῳ
ζωῆς — Εὔαν πατρίῳ γλώττῃ καλεῖν αὐτὴν ἔθος —, ἀλλὰ τῷ πρὸς
Μωυσέως ἐξ ὕλης χαλκοῦ δημιουργηθέντι, ὃν οἱ δηχθέντες ὑπὸ τῶν
ἰοβόλων ὄφεων καίτοι μέλλοντες τελευτήσειν ὁπότε κατίδοιεν ἐπιβιοῦν
96 καὶ μηδέποτε ἀποθνῄσκειν λέγονται (Num. 21,8). (22.) ταῦτα δ'
οὕτως μὲν λεγόμενα φάσμασιν ἔοικε καὶ τέρασι, δράκων ἀνθρώπου
προϊέμενος φωνὴν καὶ ἐνσοφιστεύων ἀκακωτάτοις ἤθεσι καὶ πιθανότησιν
εὐπαραγώγοις γυναῖκα ἀπατῶν, καὶ ἕτερος αἴτιος σωτηρίας γενόμενος
97 παντελοῦς τοῖς θεασαμένοις. ἐν δὲ ταῖς δι' ὑπονοιῶν ἀποδόσεσι τὸ μὲν
μυθῶδες ἐκποδὼν οἴχεται, τὸ δ' ἀληθὲς ἀρίδηλον εὑρίσκεται· τὸν μὲν
οὖν τῆς γυναικὸς ὄφιν, αἰσθήσεως καὶ σαρκῶν ἐκκρεμαμένης ζωῆς,
ἡδονὴν εἶναί φαμεν, ἰλυσπωμένην καὶ πολυπλοκωτάτην, ἀνεγερθῆναι μὴ

1 ἀναδιδαχθῇς A 3 οὕτω AG 4. 5 παρ' ἐπιχαιρεκακοῦσιν MA: παρὰ χαιρεκακοῦσιν G^{1}H, παρὰ πᾶσι χαιρεκακοῦσιν G^2 7 δὲ om. GA ἀλόγων MA
8 οὐκ] ras. G 9 ἔχεται MA 10 ἐμβάλλοντες A αὐτῶν MA: αὐτῶν GH 18 ὡμοίωσε H^2: ὁμοίωσε G, ὁμοίως ἐν MA(H^1) καὶ prius MAGH^1: om. H^2
21 Μωϋσέως M: Μωϋσέος AGH 23 μηδὲ τότε MH^1 24 φάσκουσιν G
25 ἀκακώτοις coni. Mang. 26 ἕτερος H: ἑτέροις MAG γινόμενος conicio
27 παντελοῦς Mang.: παντελῶς codd. 28 ἀρίδηλον ἀληθὲς H 29 οὖν GH^2: τοίνυν νοῦν M, οὖν τοίνυν A(H^1) 30 μὴ om. A

δυναμένην, αἰεὶ καταβεβλημένην, ἐπὶ μόνα τὰ γῆς ἕρπουσαν ἀγαθά,
καταδύσεις τὰς ἐν τῷ σώματι ζητοῦσαν, ὥσπερ ὀρύγμασιν ἢ χάσμασιν
ἑκάστῃ τῶν αἰσθήσεων ἐμφωλεύουσαν, σύμβουλον ἀνθρώπου, φονῶσαν
κατὰ τοῦ κρείττονος, ἰοβόλοις καὶ ἀνωδύνοις γλιχομένην δήγμασιν ἀπο-
κτεῖναι· τὸν δὲ Μωυσέως ὄφιν τὴν ἡδονῆς ἐναντίαν διάθεσιν, καρτερίαν,
παρὸ καὶ τῆς χαλκοῦ κραταιοτάτης ὕλης κατεσκευασμένος εἰσάγεται.
τὸν οὖν ἄκρως καταθεασάμενον τὸ καρτερίας εἶδος, κἂν εἰ δεδηγμένος 98
πρότερον ὑπὸ τῶν φίλτρων ἡδονῆς τυγχάνοι, ζῆν ἀναγκαῖον· ἡ μὲν γὰρ
ἐπανατείνεται ψυχῇ θάνατον ἀπαραίτητον, ἐγκράτεια δ' ὑγείαν καὶ
σωτηρίαν προτείνει βίου. ἀντιπαθὲς δ' ἀκολασίας φάρμακον ἡ ἀλεξί-
κακος σωφροσύνη. παντὶ δὲ σοφῷ τὸ καλὸν φίλον, ὃ καὶ πάντως ἐστὶ 99
p. 316 M. | σωτήριον. ὥσθ' ὅταν εὔχηται Μωυσῆς γενέσθαι τῷ Δὰν ἢ αὐτὸν
ἐκεῖνον ὄφιν — ἑκατέρως γὰρ ἔστιν ἐκδέξασθαι —, παραπλήσιον τῷ
ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθέντι, ἀλλ' οὐχ ὅμοιον τῷ τῆς Εὔας εὔχεται·
τὴν γὰρ εὐχὴν ἀγαθῶν αἴτησιν εἶναι συμβέβηκε. τὸ μὲν οὖν τῆς 100
καρτερίας γένος ἀγαθὸν καὶ οἰστικὸν ἀφθαρσίας, ἀγαθοῦ τελείου, τὸ δὲ
τῆς ἡδονῆς κακὸν τὴν μεγίστην τιμωρίαν ἐπιφέρον, θάνατον. διὸ λέγει·
„γενέσθω Δὰν ὄφις“ οὐχ ἑτέρωθι μᾶλλον ἢ „ἐφ' ὁδοῦ“· τὰ μὲν γὰρ 101
τῆς ἀκρασίας καὶ λαιμαργίας καὶ ὅσα ἄλλα αἱ ἀμέτρητοι καὶ ἄπληστοι,
πληρούμεναι πρὸς τῆς τῶν ἐκτὸς ἀφθονίας, ὠδίνουσι καὶ τίκτουσιν
ἡδοναί, κατὰ λεωφόρου καὶ εὐθυτενοῦς βαίνειν οὐκ ἐπιτρέπει ψυχήν,
φάραγξι δὲ καὶ βαράθροις ἐμπίπτειν ἄχρι τοῦ καὶ διαφθεῖραι παντελῶς
αὐτὴν ἀναγκάζει· τὰ δὲ καρτερίας καὶ σωφροσύνης καὶ τῆς ἄλλης
ἀρετῆς * * * ἐχόμενα μόνα, μηδενὸς ὄντος ἐν ποσὶν ὀλισθηροῦ, ᾧ

---

1 αἰεὶ MAG: ἀεὶ H 3 σύμβουλον GH^2: σύμβολον MAH^1, ἐπίβουλον Mang., σύμβουλον ⟨φιληδόνου⟩ coni. Cohn, κακὸν σύμβουλον conicio φωνοῦσαν A 4 ἰοβόλοις H^2: ἰοβόροις ceteri 5 Μωσέως codd. τὴν ἡδονῆς ἐναντίαν διάθεσιν καρτερίαν Turn.: τῇ ἡδονῇ ἐναντίᾳ διαθέσει, καρτερίᾳ codd. (sed ἡδονῆς AH^2) 6 παρ' ὃ GH^2, παρὸν MAH^1 καὶ] κἀκ conicio κραταιοτάτης scripsi: κραταιοτέρας codd. 7—16 οὖν ἄκρως—ἀφθαρσίας ἀγαθοῦ add. m. rec. partim in ras. textus partim in mg. H 7 οὖν] νοῦν A ἄκρως] εἰλικρινῶς coni. Mang. εἰ GH: ἢ MA 8 ὑπὸ] ἀπὸ A 9 δὲ A 9. 10 ὑγείας καὶ σωτηρίας A 10 βίον MA 12 Μωσῆς codd. τῷ Δὰν] τόδε A 13. 14 ἑκατέρως—ἀλλ' om. H 13 ἑκάτερος A 17 φέρον L 20 πληρούμεναι GH^2: πειρώμεναι $MA(H^1)$ 21 εὐθυτόνου ut vid. H^1 ῥαίνειν A 22 φάραξι MG δὲ H: τε MAG ante ἄχρι ras. 3 litt. H καὶ H: om. MAG 23 ἀναγκάζοι A τὰ δὲ GH: τοῖς δὲ M, τῆς δὲ A 24 ἀρετῆς ⟨εὐοδίαν⟩ ψυχῇ παρέχεται μόνα conicio ἐχόμενα μόνα GH^2: ἐχομένοις μόνοις MAH^1 ᾧ GH^2: ὡς MAH^1

προσπταίσασα κλιθήσεται. προσφυέστατα οὖν ἔχεσθαι τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ
σωφροσύνην εἶπε, διότι καὶ τὴν ἐναντίαν ἕξιν ἀκολασίαν ἀνοδίᾳ χρῆσθαι
102 συμβέβηκε. (23.) τὸ δὲ „καθήμενος ἐπὶ τρίβου“ τοιοῦτον ὑποβάλλει
νοῦν, ὥς γε ἐμαυτὸν πείθω· τρίβος ἐστὶν ἡ τετριμμένη πρός τε
103 ἀνθρώπων καὶ ὑποζυγίων ἱππήλατος καὶ ἁμαξήλατος ὁδός. ταύτῃ φασὶν
ἡδονὴν ἐμφερεστάτην εἶναι· σχεδὸν γὰρ ἀπὸ γενέσεως ἄχρι τοῦ μακροῦ
γήρως ἐπιβαίνουσι καὶ ἐμπεριπατοῦσι καὶ μετὰ σχολῆς καὶ ῥᾳστώνης
ἐνδιατρίβουσι τῇ ὁδῷ ταύτῃ, οὐκ ἄνθρωποι ⟨μόνον⟩, ἀλλὰ καὶ ὅσαι
ἄλλαι ἰδέαι τῶν ζῴων εἰσίν· ἓν γὰρ οὐδέν ἐστιν ὃ μὴ πρὸς ἡδονῆς
δελεασθὲν εἵλκυσται καὶ ἐμφέρεται τοῖς πολυπλοκωτάτοις δικτύοις αὐτῆς,
104 ἃ πολὺς διεκδῦναι πόνος. αἱ δὲ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ τῶν
ἄλλων ἀρετῶν ὁδοί, καὶ εἰ μὴ ἄβατοι, ἀλλά τοι πάντως ἄτριπτοι·
ὀλίγος γὰρ ἀριθμός ἐστι τῶν αὐτὰς βαδιζόντων, οἳ πεφιλοσοφήκασιν
ἀνόθως καὶ πρὸς μόνον τὸ καλὸν ἑταιρίαν ἔθεντο, τῶν ἄλλων ἁπάντων
105 ἅπαξ ἀλογήσαντες. „ἐγκάθηται“ οὖν, καὶ οὐχ ἅπαξ, ὅτῳ ζῆλος καὶ
φροντὶς εἰσέρχεται καρτερίας, ἵν᾽ ἐξ ἐνέδρας ἐπιθέμενος τὴν ἐθάδα
ἡδονήν, πηγὴν ἀενναων κακῶν, ἐπιφράξῃ καὶ ἐκ τοῦ τῆς ψυχῆς ἀνέλῃ
106 χωρίου. τότε, ὥς φησιν ἀκολουθίᾳ χρώμενος, ἀναγκαίως „δήξεται
πτέρναν ἵππου“· καρτερίας γὰρ καὶ σωφροσύνης ἴδιον τὰς τῆς ὑψαυχε-
νούσης κακίας καὶ τοῦ παρατεθηγμένου καὶ ὀξυκινήτου καὶ σκιρτητικοῦ
107 πάθους ἐπιβάθρας διασεῖσαι | καὶ ἀνατρέψαι. (24.) τὸν μὲν οὖν τῆς p. 317 M
Εὔας ὄφιν εἰσάγει κατ᾽ ἀνθρώπου φωνῶντα — λέγει γὰρ ἐν ταῖς ἀραῖς·
„αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν“
(Gen. 3,15) —, τὸν δὲ τοῦ Δάν, περὶ οὗ νῦν ἐστιν ὁ λόγος, ἵππου πτέρναν,
108 ἀλλ᾽ οὐκ ἀνθρώπου δάκνοντα· ὁ μὲν γὰρ τῆς Εὔας ἡδονῆς ὢν σύμ-
βολον, ὡς ἐδείχθη πρότερον, ἀνθρώπῳ τῷ καθ᾽ ἕκαστον ἡμῶν ἐπιτί-
θεται λογισμῷ — φθορὰ γὰρ διανοίας πλεοναζούσης ἡδονῆς ἀπόλαυσίς
109 τε καὶ χρῆσις —· ὁ δὲ τοῦ Δάν, εἰκών τις ὢν ἐρρωμενεστάτης ἀρετῆς

1 κλιθήσεται G ἔχεσθαι GH^2: εὔχεσθαι MAH^1 τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ MAG: τῆς ὁδοῦ τῆς ὀρθῆς H 2 εἶπε GH^2: εἰπεῖν MAH^1 ἕξιν om. G 5 ταύτῃ MA: ταύτην GH φησὶν H^1 6 ἡδονὴν MAH^1: ἡδονῇ GH^2 7 ἐπιβαίνωσι καὶ ἐμπεριπατῶσι A 8 μόνον add. Mang. 9—11 ἓν — πόνος add. m. rec. in mg. H 14 ἑταιρίαν MG: ἑταιρείαν H, φροντίδα A 14. 15 ἀπαξαπάντων Mang. 15 ὅτῳ] οὕτω L 16 φροντίς τις G 18—21 τότε — ἀνατρέψαι om. H 18 τότε ὥς A: τὸ τέως MG ἀναγκαίᾳ coni. Mang. 19 τὰς Mang.: τὰ codd. οὐχ post τῆς add. A 21 ἐπὶ βάθρα A 22 κατὰ MH φωνοῦντα A ἐν ταῖς] αὐταῖς G 24 ὁ om. A 25 ὁ GH^2: τὸ MAH^1 ὢν GH^2: ὂν MAH^1 26 τῷ] τὸ G^1

καρτερίας, ἵππον, τὸ πάθους καὶ κακίας σύμβολον, δήξεται. διότι
σωφροσύνη τὴν τούτων καθαίρεσίν τε καὶ φθορὰν μελετᾷ. δηχθέντων
μέντοι καὶ ὀκλασάντων „ὁ ἱππεὺς“ φησί „πεσεῖται“. ὃ δ' αἰνίττεται, 110
τοιοῦτόν ἐστι· καλὸν καὶ περιμάχητον εἶναι νομίζει μηδενὶ τῶν ἐκ
πάθους ἢ κακίας τὸν ἡμέτερον ἐποχεῖσθαι νοῦν, ἀλλ' ὁπότ' ἐπιβῆναί
τινι αὐτῶν βιασθείη, σπουδάζειν καθάλλεσθαι καὶ ἀποπίπτειν· τὰ γὰρ
τοιαῦτα πτώματα φέρει τὰς εὐκλεεστάτας νίκας. διὸ καὶ τῶν πάλαι
τις προκληθεὶς ἐπὶ λοιδορίας ἅμιλλαν οὐκ ἂν εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα ἔφη
ποτὲ παρελθεῖν, ἐν ᾧ χείρων ὁ νικῶν ἐστι τοῦ ἡττωμένου. (25.) καὶ 111
σὺ τοίνυν, ὦ οὗτος, μηδέποτ' εἰς κακῶν παρέλθῃς ἅμιλλαν μηδὲ περὶ
πρωτείων τῶν ἐν τούτοις διαγωνίσῃ, ἀλλὰ μάλιστα μέν, ἐὰν οἷόν τε ᾖ,
σπούδασον ἀποδρᾶναι· ἐὰν δέ που πρὸς ἐρρωμενεστέρας δυνάμεως
βιασθεὶς ἀναγκασθῇς διαγωνίσασθαι, μὴ μελλήσῃς ἡττᾶσθαι· τότε γὰρ 112
εὖ μὲν ἔσῃ νενικηκὼς ὁ ἡττώμενος, ἡττώμενοι δ' οἱ νενικηκότες. καὶ
μὴ ἐπιτρέψῃς μηδὲ κήρυκι κηρῦξαι μηδὲ βραβευτῇ στεφανῶσαι τὸν
ἐχθρόν, ἀλλ' αὐτὸς παρελθὼν τὰ βραβεῖα καὶ τὸν φοίνικα ἀνάδος καὶ
στεφάνωσον, εἰ θέλει, καὶ ταῖς ταινίαις ἀνάδησον καὶ κήρυξον αὐτὸς
μεγάλῃ καὶ ἀρρήκτῳ φωνῇ κήρυγμα τοιοῦτον· τὸν ἐπιθυμίας καὶ
θυμοῦ καὶ ἀκολασίας ἀφροσύνης τε αὖ καὶ ἀδικίας προτεθέντα ἀγῶνα,
ὦ θεαταὶ καὶ ἀθλοθέται, ἥττημαι μὲν ἐγώ, νενίκηκε δ' οὑτοσί, καὶ
οὕτως ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νενίκηκεν, ὥστε καὶ παρὰ τοῖς ἀντα-
γωνισταῖς ἡμῖν, οὓς εἰκὸς ἦν βασκαίνειν, μὴ φθονεῖσθαι. τὰ μὲν οὖν 113
τῶν ἀνιέρων τούτων ἀγώνων ἆθλα παραχώρησον ἄλλοις, τὰ δὲ τῶν
ἱερῶν ὄντως αὐτὸς ἀνάδησαι· ἱεροὺς δὲ μὴ νομίσῃς ἀγῶνας, οὓς αἱ

---

1 πάθους Turn.: πάθος codd. 2 σωφροσύνην A 3 ὁ om. A 4 νομίζει scripsi: νομίζειν codd. 5 ὁπότε MG 6 καθάλλεσθαι m. rec. in mg. H: καθελέσθαι ceteri 7 εὐκλεεστάτους A 8 τοσοῦτον A 9 ποτὲ om. D παρελθεῖν MAGD: παρέλθω H 12. 13 δυνάμεις ὡς βιασθῇς (ῃ vid. corr. ex ει) A 13 ἀναγκασθῇς om. A μελήσῃς MA 14 ἡττημένος, ἡττημένοι A 17 θέλῃ (η corr. ex ει) A 18 ἀρρήτῳ A 19 αὖ H: om. MAG 20 ἥττημαι μὲν ἐγώ G²H²: ἥττηται μὲν ἐγώ G¹H¹, ἥττηται μὲν ἔργῳ MA οὑτοσί Turn.: οὗτος εἰ codd. 21 οὕτως H²: οὗτος ceteri 22 ἡμῖν om. H¹ οὓς εἰκὸς Mang.: οἷς νῖκος H², ὡς νῖκος ceteri 23 ἆθλα Turn.: τοῦ τῶν (τούτων ML) ἄθλων codd. παραχωρήσοντος G δὲ] δὴ M 24 νομίσῃς GH²: μισῇς MA(H¹)

7—9 D[K] fol. 195v Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ γεωργίας: τῶν πάλαι τις — ἡττωμένου. cf. Stobaei Floril. XIX, 4 Hense (etiam p. LXXVI)

πόλεις ἐν ταῖς τριετηρίσιν ἄγουσι θέατρα ἀναδειμάμεναι πολλὰς
ἀνθρώπων δεξόμενα μυριάδας· ἐν | γὰρ τούτοις ἢ ὁ καταπαλαίσας p. 318 M.
τινὰ καὶ ὕπτιον ἢ πρηνῆ τείνας ἐπὶ γῆν ἢ ὁ πυκτεύειν καὶ παγκρατιάζειν
δυνάμενος καὶ μηδεμιᾶς μήτε ὕβρεως μήτε ἀδικίας ἀπεχόμενος φέρεται
114 τὰ πρωτεῖα· (26.) εἰσὶ δ' οἳ σφόδρα καὶ κραταιότατα σιδήρου
τρόπον ἀκονησάμενοι καὶ στομώσαντες ἑκατέραν τῶν χειρῶν περιά-
ψαντες κεφαλὰς καὶ πρόσωπα τῶν ἀντιπάλων ἀποσκάπτουσι καὶ τἆλλα,
ἐπὰν τύχωσι τὰς πληγὰς ἐνεγκόντες, ἀποθραύουσιν, εἶτα βραβείων καὶ
115 στεφάνων τῆς ἀνηλεοῦς ὠμότητος ἕνεκα μεταποιοῦνται. τὰ μὲν γὰρ
ἄλλα ἀγωνίσματα δρομέων ἢ πεντάθλων τίς οὐκ ἂν γελάσαι τῶν εὖ
φρονούντων, ἐπιτετηδευκότων μήκιστα ἐξάλλεσθαι καὶ μετρουμένων
τὰ διαστήματα καὶ περὶ ποδῶν ὠκύτητος ἁμιλλωμένων; οὓς οὐ
μόνον τῶν ἁδροτέρων ζῴων δορκὰς ἢ ἔλαφος ἀλλὰ καὶ τῶν βραχυτάτων
σκυλάκιον ἢ λαγωδάριον μὴ σφόδρα ἐπειγόμενον ῥύμῃ καὶ ἀπνευστὶ
116 θέοντας παραδραμεῖται. τούτων μὲν δὴ τῶν ἀγώνων πρὸς ἀλήθειαν
ἱερὸς οὐδείς, κἂν πάντες ἄνθρωποι μαρτυρῶσιν, οὓς ἀνάγκη πρὸς ἑαυ-
τῶν ψευδομαρτυριῶν ἁλίσκεσθαι· οἱ γὰρ ταῦτα θαυμάζοντες τοὺς
νόμους τοὺς καθ' ὑβριστῶν καὶ τιμωρίας τὰς ἐπὶ ταῖς αἰκίαις ἔθεσαν
117 καὶ δικαστὰς τοὺς περὶ ἑκάστων διαγνωσομένους ἀπεκλήρωσαν. πῶς
οὖν εἰκός ἐστι τοὺς αὐτοὺς ἐπὶ μὲν τοῖς ἰδίᾳ τινὰς αἰκισαμένοις ἀγανακτεῖν
καὶ δίκας κατ' αὐτῶν ἀπαραιτήτους ὡρικέναι, ἐπὶ δὲ τοῖς δημοσίᾳ
καὶ ἐν πανηγύρεσι καὶ θεάτροις στεφάνους καὶ κηρύγματα καὶ ἄλλα
118 τινὰ νομοθετῆσαι; δυεῖν γὰρ ἐναντίων καθ' ἑνὸς εἴτε σώματος εἴτε
πράγματος ὁρισθέντων ἢ εὖ ἢ κακῶς ἐξ ἀνάγκης ἂν ἔχοι θάτερον·
ἄμφω γὰρ ἀμήχανον. πότερον οὖν ἐπαινοῖτ' ἂν δεόντως; ἆρ' οὐ τὸ
τοὺς χειρῶν ἄρχοντας ἀδίκων κολάζεσθαι; ψέγοιτ' ἂν οὖν εἰκότως τὸ

1 ἀναδειμάμεναι G (Turn.): ἀναδειμάμενοι MAH post πολλὰς add. δὲ L 2 δεξόμενα scripsi: δεξάμεναι codd. (sed αι corr. H^2), δεξάμενα Mang. ἢ] εἰ A ὁ add. Turn.: om. codd. 3 ἢ πρηνῆ τείνας H^2: πρὶν ἢ τινὰς ceteri ἢ ὁ Turn.: ἢ ὃν MGH, οἷον A πυκτεύειν scripsi: παλαίειν codd. 4 καὶ om. H^2 5 εἰσὶ δ' scripsi: εἰσὶν MAG(H^1), εἰσὶ δὲ H^2 6 ⟨ἑαυτοὺς⟩ ἑκατέρᾳ coni. Cohn χειρῶν ⟨καὶ⟩ conicio 7 μέρη post τἆλλα add. Mang. 8 δὲ ante τύχωσι add. H^2 9 μεταποιοῦντες MA(H^1) 10 γελάσαιτο A 12 οὓς GH^2: om. MAH^1 13 ἁδροτέρων G: ἀδροτέρων MH, ἀνδρωτέρων A 14 ἀπνευστεὶ A 15—119,2 τούτων — εὐκλεές add. m. rec. in mg. H 16 ἱερῶς A πάντες] πέντε A 16. 17 αὑτὸν corr. ex αὐτῶν A 17 οἱ post θαυμάζοντες add. MA 18 post αἰκίαις add. ἃς L 19 ἀπεκλήρωσε L 23 νομοθετῆσαι MAG: νομοθετεῖν H δυεῖν MAG: δυοῖν H 24 ὡρισθέντων AG ἔχοις MA 25 οὖν ἐπαινοῖτ' ἂν scripsi: συνεπαινοῖτ' ἂν MGH, συνεπαίνει κἂν A, συνεπαινοῖτ' ἂν οὖν v δέοντος AG^1 ἆρ' οὕτω τοὺς A

ἐναντίον, τὸ τιμᾶσθαι· ψεκτὸν δ' οὐδὲν τῶν ἱερῶν, ἀλλὰ πάντως
εὐκλεές. (27.) ὁ τοίνυν Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν μόνος ἂν λέγοιτο ἐνδίκως 119
ἱερός, οὐχ ὃν τιθέασιν οἱ τὴν Ἦλιν οἰκοῦντες, ἀλλ' ὁ περὶ κτήσεως
τῶν θείων καὶ ὀλυμπίων ὡς ἀληθῶς ἀρετῶν. εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα
οἱ ἀσθενέστατοι τὰ σώματα ἐρρωμενέστατοι δὲ τὰς ψυχὰς ἐγγράφονται
πάντες, εἶτα ἀποδυσάμενοι καὶ κονισάμενοι πάνθ' ὅσα καὶ τέχνης καὶ
δυνάμεως ἔργα δρῶσι, παραλιπόντες οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ νικηφορῆσαι.
τῶν μὲν οὖν ἀντιπάλων οἱ ἀθληταὶ περίεισιν οὗτοι, πρὸς ἀλλήλους δὲ 120
πάλιν περὶ πρωτείων διαφέρονται· οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς τῆς νίκης τρόπος
ἅπασιν, ἀλλὰ πάντες ἄξιοι τιμῆς ἀργαλεωτάτους καὶ βαρεῖς ἀνατρέψαντες
καὶ καταβαλόντες ἐχθρούς. θαυμασιώτατος δὲ καὶ τούτων ὁ διενεγκών, 121
p. 319 M. ᾧ καὶ τὰ πρῶτα τῶν ἄθλων | οὐ φθονητέον λαμβάνοντι. οἳ δὲ κἂν
δευτερείων ἢ τρίτων ἀξιωθῶσι, μὴ κατηφείτωσαν· καὶ γὰρ ταῦτα ἐπ'
ἀρετῆς κτήσει προτίθεται, τοῖς δὲ μὴ τῶν ἄκρων ἐφικέσθαι δυναμένοις
ἡ τῶν μέσων κτῆσις ὠφέλιμος, λέγεται δὲ ὅτι καὶ βεβαιοτέρα τὸν
ἐμφυόμενον ἀεὶ τοῖς ὑπερέχουσιν ἐκφεύγουσα φθόνον. παιδευτικώτατα 122
οὖν εἴρηται τὸ „πεσεῖται ὁ ἱππεύς", ἵν' εἴ τις ἀποπίπτοι [μὲν] κακῶν,
ἐγείρηται [δὲ] ἀγαθοῖς ἐπερειδόμενος καὶ συνορθιάζηται. διδασκαλικώ-
τατον δὲ κἀκεῖνο, μὴ πρόσω φάναι, κατόπιν δὲ πίπτειν, ἐπειδὴ κακίας
καὶ πάθους ὑστερίζειν ἀεὶ λυσιτελέστατον· φθάνειν μὲν γὰρ τὰ καλὰ 123
δρῶντα δεῖ, τὰ δὲ αἰσχρὰ μέλλειν [καὶ] ἔμπαλιν, κἀκείνοις μὲν προσ-
έρχεσθαι, τούτων δὲ ὑστερίζειν καὶ μακρὸν ὅσον ἀπολείπεσθαι· ᾧ ⟨γὰρ⟩
τῶν ἁμαρτημάτων ἐγγίνεται ⟨καὶ⟩ παθῶν ὑστερίζειν, ἄνοσος διατελεῖ.

---

1 παντὸς A 2—14 ὁ τοίνυν — ἐπ' ἀρετῆς om. L 2 Ὀλυμπικὸς M
3 Ἦλιν GH: ὕλην M, ὕλην A ἀλλ' ὁ GH²: ἀλλὰ MAH¹ 5 τὰ — δὲ om. A
ἐγγράφουσι A 6 ἐπαποδυσάμενοι coni. Mang. κονιασάμενοι A 7 παραλεί-
ποντες M 8 περίεισιν Turn.: περιίασιν codd. 9 διαφέρονται scripsi: διαλέ-
γονται codd., διαμιλλῶνται coni. Mang., διαμάχονται coni. Cohn 11 ὁ GH²: om.
MAH¹ 12 ἄθλων Mang.: ἀθλητῶν codd. οἳ scripsi: οἱ codd.
14 προτίθεται A Turn.: προστίθεται MGH ἐφικέσθαι GH²: φείδεσθαι MA(H¹)
15—120,6 λέγεται — τρέπεσθαι add. m. rec. in mg. H 16 ὑπάρχουσιν MA ἐκφεύ-
γουσι A 17 ἱππεὺς ⟨εἰς τὰ ὀπίσω, τὴν σωτηρίαν περιμένων κυρίου⟩ conicio
ἵν' εἰ] ἐάν coniciebam ἀποπίπτοι Cohn: ἀποπίπτῃ codd., ἀποπίπτει Turn. μὲν et
δὲ secl. Cohn 18 ἐγείρεται G δὲ] δὴ Mang. συνορθιάζηται Cohn:
συνορθιάζῃ MAH, συνορθιάζει GL, συνορθιασθῇ Mang. 18. 19 διδασκαλικώτατον
scripsi: διδασκαλικώτερον codd. 21 καὶ om. A: habent ceteri κἀκείνοις]
ἐκείνοις v 21. 22 προσέχεσθαι coni. Mang. 22 μακρὰν A ᾧ Turn.:
ὃ codd. 22. 23 ᾧ — διατελεῖ om. A 22 γὰρ add. Mang. 23 καὶ παθῶν
Mang.: πάθους MGH ἄνοσος διατελεῖ Turn.: ἀνόσως διατελεῖν MGH

τὴν γοῦν „παρὰ τοῦ θεοῦ σωτηρίαν περιμένειν“ φησὶν αὐτόν, ἵνα ἐφ' ὅσον ἀπελείφθη τοῦ ἀδικεῖν, ἐπὶ τοσοῦτον τῷ δικαιοπραγεῖν ἐπιδράμῃ.

124 (28.) Περὶ μὲν οὖν ἱππέως καὶ ἀναβάτου, κτηνοτρόφου τε καὶ ποιμένος, ἔτι δὲ γῆν ἐργαζομένου καὶ γεωργοῦ τὰ προσήκοντα εἴρηται, καὶ αἱ καθ' ἑκάστην συζυγίαν ὡς οἷόν τε ἦν ἠκρίβωνται διαφοραί.
125 πρὸς δὲ τὰ ἀκόλουθα καιρὸς ἤδη τρέπεσθαι. τὸν οὖν ἐφιέμενον ἀρετῆς οὐ παντελῆ κεκτημένον τὴν γεωργικῆς ψυχῆς ἐπιστήμην εἰσάγει, ἀλλ' αὐτὸ μόνον περὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς πεπονημένον· λέγει γάρ· „ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος εἶναι γεωργός“. ἀρχὴ δ', ὁ τῶν παλαιῶν λόγος, ἥμισυ τοῦ παντός, ὡς ἂν ἡμίσει πρὸς τὸ τέλος ἀφεστηκυῖα, οὗ μὴ
126 προσγενομένου καὶ τὸ ἄρξασθαι πολλάκις μεγάλα πολλοὺς ἔβλαψεν. ἤδη γοῦν τινες καὶ τῶν οὐκ εὐαγῶν τῆς διανοίας κατὰ τὰς συνεχεῖς μεταβολὰς στροβουμένης ἔννοιαν χρηστοῦ τινος ἔλαβον, ἀλλ' οὐδὲν ὤνηντο· ἔστι γὰρ μὴ πρὸς τὸ τέλος ἠξάντων φορὰν ἀθρόον τῶν ἐναντίων καταρραγεῖσαν ἐπικλύσαι καὶ τὸ χρηστὸν ἐκεῖνο διαφθαρῆναι νόημα.
127 (29.) οὐ διὰ τοῦτο μέντοι δόξαντι θυσίας ἀμέμπτους ἀναγαγεῖν τῷ Κάιν λόγιον ἐξέπεσε μὴ θαρρεῖν ὡς κεκαλλιερηκότι; μὴ γὰρ ἐφ' ἱεροῖς καὶ τελείοις βουθυτῆσαι· τὸ δὲ λόγιόν ἐστι τοιόνδε· „οὐκ ἐὰν ὀρθῶς
128 προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς“ (Gen. 4, 7). ὀρθὸν μὲν οὖν ἡ τοῦ θεοῦ τιμή, τὸ δὲ ἀδιαίρετον οὐκ ὀρθόν. ὃν δ' ἔχει καὶ τοῦτο λόγον, ἴδωμεν· εἰσί τινες οἱ τὸ εὐσεβὲς ἐν τῷ πάντα φάσκειν ὑπὸ
129 θεοῦ γενέσθαι, τά τε καλὰ καὶ τὰ ἐναντία, περιγράφοντες· πρὸς οὓς ἂν λέγοιμεν, ὅτι τὸ μὲν ὑμῶν | ἐπαινετόν ἐστι τῆς δόξης, τὸ δ' p. 320 M.
ἔμπαλιν ψεκτόν, ἐπαινετὸν μέν, ὅτι τὸ μόνον θαυμάζετε τίμιον, ψεκτὸν δὲ αὖ, παρόσον ἄνευ τομῆς καὶ διαιρέσεως· ἔδει γὰρ μὴ φῦραι

---

2 τῷ] τὸ A 3 καὶ κτηνοτρόφου G 5 αἱ GH: om. MA ἦν om. H
7 τὴν GH²: τῆς A, τὴν τῆς M(H¹) γεωργικὴν coni. Cohn (cf. I 283,22) ἐπιστήμην om. H¹ 8 αὐτῶ A αὐτῆς (ἀς supra) A πεποιημένον G 9 ἄρχει M δ'] δ' ὡς ὁ H² λόγων G 10 ἥμισυ] εἰ μὴ σὺ A ὡς Turn.: ὃς codd. ἡμίσει H: μισεῖ G, μισῆ MA πρὸς τὸ τέλος] τοῦ τέλους coni. Mang. ἀφεστηκυῖα scripsi: ἀφέστηκεν codd. 13 οὐδὲν ὤνηντο MG(H¹): οὐδ' ἀνόνητον A, οὐδὲν ὄναιντο H², οὐδὲν ὤναντο v 14 ἔστι γὰρ μὴ H²: τοῦ γὰρ MAG(H¹) τὸ om. H εἰξάντων A φθορὰν L ἀθρόον τῶν Mang.: ἀθροῦν τῶν A, ἀθρούντων MGH 15 διαφθεῖραι H² 17 ὡς] ὡς καὶ A 18 ἐὰν] ἂν A
19 δὲ om. A 21 εἴδωμεν A 22 περιγράφοντες H²: om. ceteri 24 θαυμάζετε scripsi: θαυμάζει H², θαυμάζειν ceteri 25 αὖ scripsi: οὐ codd., om. v παρ' ὅσον codd. post φῦραι add. καὶ μολῦναι A

καὶ συγχέαι πάντων ἀθρόως ἀποφήναντας αἴτιον, ἀλλὰ μετὰ διαστολῆς
μόνων ὁμολογῆσαι τῶν ἀγαθῶν. ἄτοπον γὰρ ἱερέων μὲν πρόνοιαν 130
ἔχειν, ὡς ὁλόκληροι τὰ σώματα καὶ παντελεῖς ἔσονται, τῶν τε κατα-
θυομένων ζῴων, ὡς οὐδὲν οὐδεμιᾷ τὸ παράπαν ἀλλ' οὐδὲ τῇ βραχυτάτῃ
χρήσεται λώβῃ, καί τινας δεῖ ὅσους ἐπ' αὐτὸ τοῦτο χειροτονεῖν τὸ
ἔργον, οὓς ἔνιοι μωμοσκόπους ὀνομάζουσιν, ἵνα ἄμωμα καὶ ἀσινῆ
προσάγηται τῷ βωμῷ τὰ ἱερεῖα, τὰς δὲ περὶ θεοῦ δόξας ἐν ταῖς
ἑκάστων ψυχαῖς ὑποσυγκεχύσθαι καὶ μὴ κανόνι ὀρθοῦ λόγου διακεκρίσθαι.
(30.) τὸν κάμηλον οὐχ ὁρᾷς ὅτι ἀκάθαρτον εἶναί φησι ζῷον ὁ νόμος, 131
ἐπειδὴ μηρυκᾶται μέν, οὐ διχηλεῖ δέ (Lev. 11,4); καίτοι γε πρὸς τὴν
ῥητὴν ἐπίσκεψιν οὐκ οἶδ' ὃν ἔχει λόγον ἡ προσαποδοθεῖσα ⟨αἰτία⟩,
πρὸς δὲ τὴν δι' ὑπονοιῶν ἀναγκαιότατον· ὥσπερ γὰρ τὸ μηρυκώμενον 132
τὴν προκαταβληθεῖσαν ὑπαναπλέουσαν αὖθις ἐπιλεαίνει τροφήν, οὕτως
ἡ ψυχὴ τοῦ φιλομαθοῦς, ἐπειδάν τινα δι' ἀκοῆς δέξηται θεωρήματα,
λήθῃ μὲν αὐτὰ οὐ παραδίδωσιν, ἠρεμήσασα δὲ καθ' ἑαυτὴν ἕκαστα
μεθ' ἡσυχίας τῆς πάσης ἀναπολεῖ καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῶν πάντων
ἔρχεται. μνήμη δ' οὐ πᾶσα ἀγαθόν, ἀλλ' ἡ ἐπὶ μόνοις τοῖς ἀγαθοῖς, 133
ἐπεὶ τό γε ἄληστα εἶναι τὰ κακὰ βλαβερώτατον· οὗ ἕνεκα πρὸς
τελειότητα χρεία τοῦ διχηλεῖν, ἵνα τοῦ μνημονικοῦ δίχα τμηθέντος ὁ
λόγος διὰ στόματος, οὗπερ διττὰ ἡ φύσις [διττὰ] εἰργάσατο χείλη, ῥέων
διαστείλῃ τό τε ὠφέλιμον καὶ τὸ ἐπιζήμιον μνήμης γένους εἶδος. ἀλλ' 134
οὐδὲ τὸ διχηλεῖν ἄνευ τοῦ μηρυκᾶσθαι καθ' ἑαυτὸ φαίνεταί τινα ἔχειν
ὄνησιν ἐξ αὑτοῦ. τί γὰρ ὄφελος τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων τέμνειν

---

1 οὐ ante πάντων add. v ἀποφήναντας αἴτιον Mang. ex cod. Coll. S. Trin. B. 9. 6: ἀποφήνας ἀναίτιον MAH, ἀποφήνασαν αἴτιον G, ἀποφῆναι ἀναίτιον Turn. 3 τε H[2]: om. ceteri 5 χρήσεται codd.: χρήσηται Mang. τίνας v δεῖ ὅσους] latet substantivum, velut καί τινας ἱεροσκόπους (διόπους Cohn) καὶ post δεῖ add. v 8 ὑποσυγκεχύσθαι scripsi: ἐπισυγκεχύσθαι codd. 9 εἶναί φησι MAG: φησὶν εἶναι H 10 μαρυκᾶται MAG οὐχὶ A 11 *αἰτία* addidi 19 μνημονευτικοῦ A 20 οὗπερ scripsi: ὥσπερ codd. διττὰ scripsi: ἅττα MGH, ατὰ (sic) A διττὰ seclusi ἐργάσαιτο A χείλη, ῥέων scripsi: ῥέων χείλη codd. χείλει A 21 γένους secludit Mang. 22 καθ' ἑαυτῷ AG post φαίνεται add. καθ' ἑαυτῷ A ἔχει AG 23 αὑτοῦ H[2]: αὐτοῦ ceteri τὰς φύσεις H[2]: τὰ φύσει ceteri

---

9 sqq. *Origenes Homil. VII 6 in Levit. p. 226, Selecta in Deut. p. 389:* τὸ μὲν διχηλεῖν ἐπὶ τῆς ὁπλῆς τὴν πορείαν, καθ' ἣν πρὸς πᾶν ὁτιοῦν ἐρχόμεθα τῶν ἀγαθῶν σπουδασμάτων, ἐμφάνειεν (ἐμφαίνοι ἄν?), ὁ δὲ μηρυκισμὸς τὸ ἄνω τε καὶ κάτω ποιεῖν τῆς θεοπνεύστου γραφῆς τοὺς λόγους καὶ οἷον ἀναμασᾶσθαι καὶ καταλεπτύνειν ἐρεύναις τὰ κεκρυμμένα τῶν θεωρημάτων. cf. *Contra Celsum VI 16 p. 642* et *Aristeae Epistulam p. 40,9 sqq. Schmidt*

ἄνωθεν ἀρξάμενον μέχρι τῶν λεπτοτάτων, εἰς τοὔσχατον ⟨δὲ⟩ αὐτὸ
μηκέτι γίνεσθαι μηδὲ ἔχειν διαιρετὰ τὰ μέρη, ἅπερ ἄτομα καὶ ἀμερῆ
135 πρὸς ἐνίων εὐθυβόλως ὀνομάζεται; ταῦτα γὰρ συνέσεως μὲν καὶ
περιττῆς ἀκριβείας ἠκονημένης εἰς ὀξυτάτην ἀγχίνοιαν ἐναργῆ δείγματ'
ἐστίν, ὄνησιν δὲ οὐδεμίαν πρὸς καλοκἀγαθίαν καὶ | ἀνεπιλήπτου βίου p. 321 M
136 διέξοδον ἔχει. (31.) καθ' ἑκάστην γοῦν ἡμέραν ὁ πανταχοῦ τῶν
σοφιστῶν ὅμιλος ἀποκναίει τὰ ὦτα τῶν παρατυγχανόντων ἀκριβολογούμενος
καὶ τὰς διπλᾶς καὶ ἀμφιβόλους λέξεις ἀναπτύσσων καὶ τῶν
πραγμάτων ὅσα δοκεῖ μεμνῆσθαι — πέπηγε δὲ καὶ πλειόνων — διακρίνων.
ἦ οὐχ οἱ μὲν τὰ στοιχεῖα τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς εἴς τε
ἄφωνα καὶ φωνήεντα τέμνουσιν; ἔνιοι δὲ τὸν λόγον εἰς τὰ ἀνωτάτω
137 τρία, ὄνομα, ῥῆμα, σύνδεσμον; μουσικοὶ δὲ τὴν ἰδίαν ἐπιστήμην εἰς ῥυθμόν,
εἰς μέτρον, εἰς μέλος, καὶ τὸ μέλος εἴς τε τὸ χρωματικὸν καὶ ἐναρμόνιον
καὶ διατονικὸν εἶδος καὶ διὰ τεσσάρων καὶ διὰ πέντε καὶ διὰ πασῶν, συνημ-
138 μένων τε καὶ διεζευγμένων μελῳδίας; γεωμέτραι δὲ εἰς τὰς γενικωτάτας
δύο γραμμὰς εὐθεῖάν τε καὶ περιφέρειαν; καὶ οἱ ἄλλοι τεχνῖται
εἰς τὰς καθ' ἑκάστην ἐπιστήμην ἰδέας τὰς ἀπὸ τῶν πρώτων ἄχρι τῶν
139 ὑστάτων; ᾧ συνεπηχείτω μέντοι καὶ τῶν φιλοσοφούντων χορὸς ἅπας
τὰ εἰωθότα διεξιών, ὅτι τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστι σώματα, τὰ δ' ἀσώματα·
καὶ τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δὲ ψυχὴν ἔχοντα· καὶ τὰ μὲν λογικά,
τὰ δ' ἄλογα· καὶ τὰ μὲν θνητά, τὰ δὲ θεῖα· καὶ τῶν θνητῶν τὸ μὲν
140 ἄρρεν, τὸ δὲ θῆλυ, τὰ ἀνθρώπου τμήματα· καὶ πάλιν τῶν ἀσωμάτων

---

1 ἀρξαμένῳ coni. Jessen δὲ add. Benzelius αὐτὸ M: αὐτῷ AGH^{1}, αὐτὸ H^{2}, ἑαυτῷ Turn. 2 μὴ ἐξικνεῖσθαι conicio γίνεσθαι] δύνασθαι coni. Mang. μηδ' A ἅπερ H^{2}: om. ceteri ἄτομα H^{2}: ἄτοπα ceteri 3 ἐνίων] ἐννοιῶν A 4 περιττῆς] περὶ γῆς A ἠκονημένης GH^{2}: ἠκονημένην MAH^{1} ἐναργῆ GH^{2}: ἐνεργῆ MAH^{1} 6 καὶ καθ' A 7 ἀποκναίει H^{2}: ἀποκνεῖ MGH^{1}, ἀπόκνει A, ἀποκνήει L 8 λέξεις GH^{2}: ἐλέγξεις MAH^{1} 9 μεμηνῦσθαι conicio πέπηγε codd.: πέφυκε coni. Mang. μεμήνυται δὲ καὶ πλείονα conicio 10 ἦ om. A 11 ἔνι A 13 εἰς μέλος εἰς μέρος G μέτρον Mang. (cf. Testim.): μέρος codd. alterum μέλος Benzelius: μέρος codd. 14 καὶ ⟨συμφωνίας τὰς⟩ διὰ conicio 15 γεωμέτραι Turn.: γεωμετρία codd. 16 περιφάνειαν A, περιφερῆ conicio 17 ἰδέας τὰς scripsi: ἰδικὰς codd., ἰδέας v 18 ᾧ Turn.: ὡς A, ὁ M, ὃ GH συνεπηχείτω H: συνεπιχείτω G, συνεπηχειτο M (sine accentu), ἐπηχείτω A 19 δὲ G 20 καὶ ⟨τῶν σωμάτων⟩ τὰ conicio 21 δὲ MG 22 θῆλυ H: γυνή MAG καὶ scripsi: ἢ codd. ἀσωμάτων] κατηγορημάτων coni. Turn.

---

12 sqq. cf. Aristidis Quintiliani librum I, Anonymum Bellermanni II 30, Alypii prooemium p. 367 Ian. 18—123,11 cf. Laert. Diog. VII 63 sqq.

τὰ μὲν τέλεια, τὰ δὲ ἀτελῆ· καὶ τῶν τελείων τὰ μὲν ἐρωτήματα καὶ πύσματα ἀρατικά τε αὖ καὶ ὁρκικὰ καὶ ὅσαι ἄλλαι τῶν κατ᾽ εἶδος ἐν ταῖς περὶ τούτων στοιχειώσεσιν ἀναγράφονται διαφοραί, τὰ δὲ πάλιν ἃ διαλεκτικοῖς ἔθος ὀνομάζειν ἀξιώματα· καὶ τούτων τὰ μὲν ἁπλᾶ, τὰ δ᾽ οὐχ ἁπλᾶ· καὶ τῶν οὐχ ἁπλῶν τὰ μὲν συνημμένα, τὰ δὲ παρασυνημμένα 141 τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ προσέτι δὲ διεζευγμένα καὶ ἄλλα τοιουτότροπα, ἔτι δ᾽ ἀληθῆ τε καὶ ψευδῆ καὶ ἄδηλα, δυνατά τε καὶ ἀδύνατα [καὶ τὰ μὲν φθαρτὰ καὶ ἄφθαρτα] καὶ ἀναγκαῖα καὶ οὐκ ἀναγκαῖα, καὶ εὔπορά τε καὶ ἄπορα καὶ ὅσα συγγενῆ τούτοις· πάλιν δὲ τῶν ἀτελῶν αἱ εἰς τὰ λεγόμενα κατηγορήματα καὶ συμβεβηκότα καὶ ὅσα τούτων ἐλάττω διαιρέσεις προσεχεῖς. (32.) κἂν ἔτι παραθήξας ὁ νοῦς 142 εἰς τὸ λεπτότερον ἑαυτόν, καθάπερ ἰατρὸς τὰ σώματα, τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις ἀνατέμνῃ, πλέον οὐδὲν πρὸς ἀρετῆς κτῆσιν ἐργάσεται, ἀλλὰ διχηλήσει μὲν διαστέλλειν καὶ διακρίνειν ἕκαστα δυνάμενος, οὐ μηρυκηθήσεται δέ, ὡς ὠφελίμῳ χρῆσθαι τροφῇ κατὰ τὰς ὑπομνήσεις τὴν ἐξ ἁμαρτημάτων ἐπιγεγενημένην τραχύτητα ψυχῇ λεαινούσῃ καὶ
p. 322 M. | προσηνῆ καὶ λείαν τῷ ὄντι κίνησιν ἀπεργαζομένῃ. μυρίοι οὖν τῶν 143 λεγομένων σοφιστῶν θαυμασθέντες κατὰ πόλεις καὶ τὴν οἰκουμένην σχεδὸν ἅπασαν ἐπὶ τιμὴν ἐπιστρέψαντες ἕνεκα ἀκριβολογίας καὶ τῆς περὶ τὰς εὑρέσεις δεινότητος ἀνὰ κράτος τοῖς πάθεσιν ἐγκατεγήρασαν καὶ ἐγκατέτριψαν τὸν βίον οὐδὲν ἰδιωτῶν ἠμελημένων καὶ φαυλοτάτων διενεγκόντες ἀνθρώπων· διὸ καὶ παγκάλως τοὺς οὕτω βιοῦντας τῶν 144 σοφιστῶν ὁ νομοθέτης τῷ συῶν παραβάλλει γένει διαυγεῖ μὲν οὐδενὶ καὶ καθαρῷ θολερῷ δὲ καὶ βορβορώδει βίῳ καὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐμφερο-

2 πτύσματα A   ἀρατικά Menagius ad Laert. Diog. VII 66: ἐρωτικά codd. 4 ἔθος MAG: ἔθος ἐστὶν H   μὲν διπλᾶ A   δὲ H   5. 6 τὰ δὲ παρασυνημμένα om. A   6 ἢ AGH: om. M   καὶ ἄλλα om. G   7 ἔτι scripsi: εἰ MAGH[1], ἢ H[2], τὰ v   ante ψευδῆ ras. in H   8 καὶ — ἄφθαρτα delevi, φανερὰ καὶ ἀφανῆ coni. Mang.   9 εὔπορά τε καὶ ἄπορα Turn.: ἄπορά τε καὶ εὔπορα codd.   σύνεγγυς A   πάλιν in ras. H[2]   δὲ H: τὲ MAG   11 ἐλάττω Turn.: ἔλαττον codd. 13 ἀνατέμνῃ Turn.: ἀνατέμνει codd.   ἐργάζεται H   14. 15 οὐ μὴ ῥηθήσεται MAH[1]   15 μηρυκήσεται conicio   16 ἐπιγεγενημένην] ἐπήγαγεν ἡμμένην A 16. 17 λεαίνων et ἀπεργαζόμενος conicio   17 προσηνῆ Mang.: πεινῆν MG, πεῖναν AH   λείαν H: λίαν MAG   19 τιμὴν scripsi: τιμῇ codd. (τομῇ L)   20 δεινότητας MA   ἐγκατεγήρασαν Mang.: κατεγήρασαν codd.   21 ἐγκατέτριψαν scripsi: κατέτριψαν codd.   23 συῶν] συνὸν A   24 βορβορώδει Mang. (cf. Testimonia): βαραθρώδει codd.   24. 124,1 ἐμφερομένους H[2]: ἐμφερόμενον MA(H[1]), ἐμφερομένοις G, ἐμφερομένοις v, ἐμφυρομένῳ coni. Mang., ἐμφερομένων conicicbam

17 cf. Epicurea fragm. 411   23. 24 cf. Heracliti fragm. 53. 54 Byw.

145 μένους. τὸν γὰρ σῦν ἀκάθαρτον εἶναί φησιν, ὅτι διχηλεῖ μέν, οὐ
μηρυκᾶται δέ (Lev. 11,7), ὡς τὸν κάμηλον διὰ τὴν ἐναντίαν πρόφασιν,
ὅτι μηρυκώμενος οὐ διχηλεῖ. ὅσα μέν(τοι) τῶν ζῴων ἀμφοτέρων
μετέχει, καθαρὰ εἰκότως ἀναγράφεται, ὅτι τὴν περὶ ἑκάτερον τῶν
λεχθέντων ἀτοπίαν ἐκπέφευγε. καὶ γὰρ διαίρεσις ἄνευ μνήμης καὶ
μελέτης καὶ διεξόδου τῶν ἀρίστων * * * ἀγαθὸν ἀτελές, ἡ δ' ἀμφοῖν
146 εἰς ταὐτὸ σύνοδός τε καὶ κοινωνία τελειότατον. (33.) τελειότητα δὲ
καὶ οἱ δυσμενεῖς τῆς ψυχῆς καταπτήσσουσιν, ὧν μηκέτι ἐπανίστασθαι
δυναμένων ἡ ἀψευδὴς εἰρήνη κρατεῖ. ἡμιέργου δ' ὅσοι σοφίας ἢ πάλιν
ἡμιπαγοῦς ἔλαχον, ἀσθενέστεροι ἢ ὥστε ἁμαρτημάτων ἐκ πολλοῦ
συγκεκροτημένων καὶ πρὸς ἀλκὴν ἐπιδεδωκότων ἐναντιοῦσθαι στίφεσι.
147 διὰ τοῦθ' ὅταν ἐν τῷ τοῦ πολέμου καιρῷ ποιῆται τῆς στρατιᾶς κατά-
λογον, οὐχ ἅπασαν καλεῖ τὴν νεότητα, κἂν μετὰ προθυμίας τῆς πάσης
αὐτοκελεύστῳ χρῆται πρὸς ἐχθρῶν ἄμυναν ἑτοιμότητι, προστάττει δὲ
ἀπιόντας οἴκοι καταμεῖναι, ὡς ἂν ἐκ συνεχοῦς μελέτης τὴν τοῦ ποτε
δύνασθαι νικᾶν ἀνὰ κράτος ἰσχύν τε καὶ ἐμπειρίαν εὕρωνται κραταιοτάτην.
148 ἡ δὲ πρόσταξις διὰ τῶν τῆς στρατιᾶς γραμματέων γίνεται, ὅταν ὁ
πόλεμος ἐγγὺς καὶ ἐπὶ θύραις ὢν ἤδη τυγχάνῃ· ταυτὶ δὲ φήσουσι·
„τίς ὁ ἄνθρωπος ὁ οἰκοδομήσας οἰκίαν καινὴν καὶ οὐκ ἐνεκαίνισεν αὐτήν;
πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ
πολέμῳ καὶ ἄνθρωπος ἕτερος ἐγκαινιεῖ αὐτήν. καὶ τίς ὃς ἐφύτευσεν
ἀμπελῶνα καὶ οὐκ εὐφράνθη ἐξ αὐτοῦ; πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω
εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἄνθρωπος ἕτερος
εὐφρανθήσεται ἐξ αὐτοῦ. καὶ τίς ἐμνηστεύσατο γυναῖκα καὶ οὐκ
ἔλαβεν αὐτήν; πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ
ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἄνθρωπος ἕτερος | λήψεται αὐτήν“ p. 323 M
149 (Deut. 20,5—7). (34.) διὰ τί γάρ, εἴποιμ' ἄν, ὦ θαυμασιώτατε, οὐχὶ

---

2 μαρυκᾶται MA 3 μέντοι scripsi: μὲν codd., δὲ v 4 ὅτι τὴν περὶ MAG: ὅτιπερ τὴν H, ὅτιπερ Turn. ἑκάτερον scripsi: θατέραν MGH, θάτερα A, ἑκατέραν Turn. 5 διαίρεσις Mang. ex cod. Coll. Nov. 143: αἵρεσις ceteri καὶ μνήμη χωρὶς διαιρέσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐναντίων suppleo 6 ἀγαθῶν A 7 τελειότητι MAH[1] 8 καταπτύσσουσιν A 9 ἡμιέργου] εἰ μὴ ἔργου A πόλιν A 10 ἡμιπαγοῦς om. A 11 στίφεσι H[2]: στέφεσι MAG[1]H[1], στήφησι ut vid. G[2] 12 τοῦτο A ἐν] μὲν A ποιῆσαι L 13 τῆς πάσης] ἁπάσης Turn. 14 προστάττει GH[2]: πρὸς ταυτὶ MA(H[1]) 16 εὑρών τε M 18 post πόλεμος ras. H θύραις H[2]: θύρας ceteri ὢν in ras. H[2] τυγχάνει H 19 ἀνεκαίνισεν A 20 αὐτοῦ v 20. 21 ἐν πολέμω G 20—22 πορευέσθω—ἐξ αὐτοῦ om. G 23 αὐτοῦ v 25 αὐτοῦ v 27 ante διὰ lacunam statuam

τούτους μᾶλλον ἑτέρων εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ πολέμου κατατάττειν ἀξιοῖς,
οἳ γύναια καὶ οἰκίας καὶ ἀμπελῶνας καὶ τὴν ἄλλην κτῆσιν ἀφθονω-
τάτην περιπεποίηνται; τοὺς γὰρ περὶ τῆς τούτων ἀσφαλείας κινδύνους,
καὶ εἰ πάντως εἶεν βαρύτατοι, κουφότατα οἴσουσιν· ἐπεὶ οἷς γε τῶν
λεχθέντων οὐδὲν πρόσεστιν, ἅτε μηδὲν ἔχοντες ἀναγκαῖον ἐνέχυρον
ὄκνῳ καὶ ῥᾳθυμίᾳ τὰ πολλὰ χρήσονται. ἢ παρόσον οὐδενὸς τῶν κτη- 150
θέντων ἀπολελαύκασιν, εἶτα μηδ' ὕστερον δυνηθῶσιν ἀπολαῦσαι; τοῖς
γὰρ κρατηθεῖσι τῷ πολέμῳ τίς ἀπολείπεται τῶν κτηθέντων ὄνησις; ἀλλ'
οὐχ ἁλώσονται; εὐθὺς μὲν οὖν τό γε ἐπὶ τοῖς ἀστρατεύτοις πείσονται·
οἴκοι γὰρ καθεζομένων καὶ τρυφώντων ἀνάγκη τοὺς τὰ τοῦ πολέμου
συντόνως δρῶντας ἐχθροὺς οὐκ ἀναιμωτὶ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀκονιτὶ
κρατεῖν. ἀλλὰ τὸ τῶν ἄλλων συμμάχων πλῆθος καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων 151
ἀγῶνα προθύμως ἀναδέξεται; πρῶτον μὲν ἄτοπον ἐπὶ ταῖς ἑτέρων
σπουδαῖς ἢ τύχαις ὁρμεῖν, καὶ μάλιστα ὅτε περὶ ἀναστάσεως καὶ
ἀνδραποδισμοῦ καὶ πορθήσεως ἴδιός τε καὶ κοινὸς ἐπικρέμαται κίνδυνος,
δυναμένους συνδιαφέρεσθαι τὰ τοῦ πολέμου καὶ μήθ' ὑπὸ νόσου μήθ'
ὑπὸ γήρως μήθ' ὑπ' ἄλλης κακοπραγίας μηδεμιᾶς κωλυομένους.
ἁρπάσαντας γὰρ δεῖ τὰ ὅπλα ἐν ταῖς πρώταις φάλαγξι τούτους καὶ
ὑπερέχειν τῶν συμμάχων τὰς ἀσπίδας ἐκθύμως καὶ φιλοκινδύνως
μαχομένους. (35.) ἔπειτ' οὐ προδοσίας μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῆς 152
ἀναλγησίας ἐξενηνοχότες ἂν εἶεν δείγματα, εἰ οἱ μὲν ἄλλοι προπολεμή-
σουσιν, αὐτοὶ δὲ πρὸς τοῖς οἰκείοις πράγμασιν ἔσονται, καὶ οἱ μὲν τοὺς
ὑπὲρ τῆς ἐκείνων σωτηρίας ἀγῶνας ἀναρρίπτειν θελήσουσιν, οἱ δὲ
οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀναδέξονται, καὶ οἱ μὲν ἀσιτίας καὶ χαμευνίας
καὶ τὰς ἄλλας σώματός τε καὶ ψυχῆς κακώσεις ἄσμενοι διὰ τὸν τοῦ
νικῆσαι πόθον καρτερήσουσιν, οἱ δὲ κονιάματα καὶ λήρους, κόσμον
ἄψυχον, οἰκίαις περιτιθέντες ἢ τὴν κατ' ἀγροὺς ὀπώραν δρεπόμενοι

---

3 περιπεποίηνται] περι s. s. H[2] 4 καὶ] κἂν Mang. καὶ πάντως εἰ ἐν βαρύτητι A κουφότατοι G[1] 6 παρ' ὅσον codd. 9 πείσονται H[2]: om. ceteri 10 τρυφόντων GH τοὺς τὰ] τὰς A τοῦ om. H[1] 11 ἐχθροὺς om. L ἀκονιτὶ M: ἀκονητὶ AGH 14 ὁρμὴν A 16 δυναμένους MA: δυναμένοις GH ὑπὸ νόσου μήθ' om. G 17 κωλυομένους codd.: κωλυομένοις Mang. 18 δεῖ] δὴ A, ἔδει conicio τούτους H[2]: ταύταις ceteri, αὐταῖς conicio 19 ὑπερέχων A 20 ἔπειτ' οὐ MG[2]H: ἐπεὶ τοῦ G[1], ἐπεὶ τὰ A 21 ἂν G[2]: om. ceteri 21. 22 προπολεμήσωσιν A, πολεμοῦσι L 22 τοὺς om. A 23 ἀνερρείπτειν A 24 τοὺς] τὰς A ἀναδείξονται A 26 κλήρους A 27 οἰκίας A περιτιθέντες H: περιτιθέντας MAG ἢ] οἱ A κατ' ἀγροὺς G[2]H: καταγρῶτ' M, καταγροτ G[1], κατ' ἀγρῶ τὲ A σπορὰν H

καὶ τἀπιλήνι' ἄγοντες ἢ ταῖς ὁμολογηθείσαις ἔκπαλαι παρθένοις νῦν
πρῶτον εἰς ὁμιλίαν ἐρχόμενοι καὶ συνευναζόμενοι ὡς ἐν ἐπιτηδειοτάτῳ
153 τοῦ γαμεῖν καιρῷ διατελοῦσι; καλόν γε τοίχων ἐπιμελεῖσθαι, προσόδους
ἐκλέγειν, ἑστιᾶσθαι, μεθύειν, θαλαμεύεσθαι, νυμφοστολεῖσθαι τὰς
γεγηρακυίας καὶ σαπράς, τὸ λεγόμενον, ἀλλ' εἰρήνης ἔργα, ἐν δ' ἔτι
154 ἡβῶντός τε καὶ ἀνθοῦντος ἀκμῇ πολέμου πάντα δρᾶν. ἢ τούτων οὐχ
ὁ πατήρ, οὐκ ἀδελφός, οὐ τῶν ἀφ' αἵματος οὐδείς, οὐ γένους ἐστρά-
τευται, ἀλλὰ πανοίκιος αὐτοῖς ἐμπεφώλευκεν | ἡ δειλία; ἀλλὰ πάντως p. 324 M.
εἰσὶ μυρίοι τῶν συγγενῶν ἀγωνιζόμενοι. τούτων οὖν τὸν ὑπὲρ τῆς
ψυχῆς κίνδυνον αἱρομένων οἱ χλιδῶντες καὶ ἁβροδιαίτως ζῶντες τίνας
155 οὐκ ἂν ἀτιθάσους θῆρας δι' ὑπερβολὴν ὠμότητος παραδράμοιεν; ἀλλὰ
χαλεπὸν τὸ ἑτέρους ἀπονητὶ τῶν ἡμετέρων ἀπολαῦσαι πόνων. καὶ
πότερον χαλεπώτερον ἐχθροὺς ἔτι ζώντων ἢ φίλους καὶ συγγενεῖς
τετελευτηκότων ἐπὶ τὸν κλῆρον ἐλθεῖν; ἢ καὶ τὸ συγκρίνειν τὰ οὕτως
156 μακρὰν ἀφεστῶτα εὔηθες; καὶ μὴν εὔλογον μὴ μόνον ὅσα τοῖς ἀστρα-
τεύτοις πρόσεστιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἐκείνους ἐχθρῶν κεκρατηκότων
γενέσθαι κτήματα· τοῖς δέ γε ἀποθνῄσκουσιν ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας,
καὶ εἰ μηδενὸς ἀπώναντο πρότερον τῶν κατὰ τὴν οὐσίαν, ἡδίστη
τελευτὴ γίνεται λογιζομένοις ὅτι πρὸς οὓς ηὔξαντο διαδόχους τὴν οὐσίαν
157 ἐλθεῖν ἔρχεται. (36.) τὸ μὲν οὖν τοῦ νόμου ῥητὸν τοσαύτας καὶ ἔτι
πλείους ἐπισκέψεις ἴσως ἔχει. ὡς δὲ μηδεὶς εὑρεσιλογῶν θρασύνηται
τῶν κακοτεχνούντων, ἀλληγοροῦντες φήσομεν ὅτι πρῶτον μὲν οὐ μόνον
οἴεται δεῖν ὁ νόμος περὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν πονεῖσθαί τινα κτῆσιν, ἀλλὰ
καὶ περὶ τὴν τῶν κτηθέντων ἀπόλαυσιν, καὶ τό γε εὐδαιμονεῖν ἀρετῆς
χρήσει τελείας περιγενέσθαι νομίζει σῷον καὶ παντελῆ περιποιούσης βίον·

---

1 τἀπιλήνι' ἄγοντες H: τὰ πηλινιάγοντες M, τὰ ras. πιλήνια ἄγοντες G, τὰ πήλινα ἄγοντες A ἢ] οἱ A 3 τοῖχον G^1 5 ἀλλ' in ras. H: om. ceteri ἔργον ἐν ἔτει A δ' H^2: om. ceteri 6 πάντα δρᾶν $MAGH^1$, πάντα ἐᾶν H^2, παλίμφημα conicio, πάντως ἂν (om. ἢ) Turn., ταῦτα δρᾶν ⟨αἴσχιστον⟩ coni. Cohn ἢ] εἰ A 6. 7 οὐχ ὁ H^2: om. ceteri 7 οὐ] ἐκ H^2 γένους H^2: γένος ceteri 8 ἐμπεφώλευται A 10 αἱρομένων G: αἱρομένων MH^1, αἱρουμένων AH^2, ἀραμένων coni. Mang. 11 ἀτιθάσσους A 13 πότερον GH^2; πρότερον MAH^1 14 ἢ scripsi: ἡ codd. 14. 15 ἢ—εὔηθες om. A τοὺς et ἀφεστῶτας Turn. 14 οὕτω H 15 μόνον ὅσα in ras. H^2 16 post πρόσεστιν add. ὑπομένειν vel simile verbum Mang. 18 post μηδενὸς add. ἀπήλαυσαν H^2 ἀπώναντο Cohn: ἀφ' ὧν ἂν τὸ codd. post πρότερον add. εἶχον H^2 20 ἔρχεται Mang.: εὔχεται MAG, ἔτυχε in ras. H^2 ῥητὸν H^2: ῥητέον ceteri ἔτι GH^2: ἐπὶ MAH^1 21 ἐπισκέψεις MAH^1: ἐπισκήψεις GH^2 ἔχει Mang. ex cod. Coll. Nov. 143: ἔχειν codd. εὑρεσιλόγων M, εὑρέσει λόγων A 22 οὐ GH^2: om. MAH^1 25 νομίζειν coni. Mang.

ἔπειθ' ὅτι οὐ περὶ οἰκίας ἢ ἀμπελῶνος ἢ τῆς καθ' ὁμολογίας ἐγγυη-
θείσης γυναικός ἐστιν ὁ λόγος αὐτῷ, ὅπως τὴν μὲν ὡς μνηστὴρ
ἀγάγηται, τοῦ δ' ἀμπελῶνος τὸν καρπὸν ὁ φυτουργὸς ἀποδρεψάμενος
καὶ ἀποθλίψας, εἶτ' ἐμπιὼν μεθύσματος ἀκράτου γανωθῇ, τὴν δ'
οἰκίαν ὁ ἀναδειμάμενος οἰκήσῃ, ἀλλὰ περὶ τῶν κατὰ ψυχὴν δυνάμεων,
δι' ὧν συμβέβηκεν ἀρχάς τε λαμβάνειν καὶ προκοπὰς καὶ τελειότητας
ἐν πράξεσιν ἐπαινεταῖς· αἱ μὲν τοίνυν ἀρχαὶ περὶ μνηστῆρα φιλοῦσι 158
γίνεσθαι — καθάπερ γὰρ ὁ μνώμενος γυναῖκα μέλλων ἐπὰν ἀνὴρ οὐ γεγονὼς
ἤδη, τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ εὐφυὴς εὐγενῆ μὲν καὶ καθαρὰν ἄξεσθαι
παρθένον, παιδείαν, ἐλπίζει, μνᾶται δ' αὐτίκα —, αἱ δὲ προκοπαὶ περὶ
γεωργόν — ὡς γὰρ ἐπιμελὲς τῷ φυτουργῷ τὰ δένδρα αὔξεσθαι, καὶ τῷ
φιλομαθεῖ τὰ φρονήσεως θεωρήματα ποιῆσαι μηκίστην λαβεῖν ἐπίδοσιν —,
αἱ δὲ τελειότητες περὶ δημιουργίαν οἰκίας τελειουμένης μέν, οὔπω δὲ
πῆξιν λαβούσης. (37.) ἁρμόττει δὴ πᾶσι τούτοις, ἀρχομένοις, προ- 159
κόπτουσι, τετελειωμένοις, βιοῦν ἀφιλονείκως καὶ μὴ τῷ τῶν σοφιστῶν
ἐπαποδύεσθαι πολέμῳ δύσεριν ταραχὴν ἐπὶ νοθείᾳ τἀληθοῦς ἀεὶ μελε-
325 M. τώντων· ἐπειδὴ τἀληθὲς εἰρήνῃ φίλον, | ἡ δυσμενὴς αὐτοῖς. εἰ γὰρ 160
εἰς τοῦτον ἀφίξονται τὸν ἀγῶνα πρὸς ἐμπειροπολέμους ἰδιῶται, παντελῶς
ἁλώσονται· ὁ μὲν ἀρχόμενος, ⟨ὅτι⟩ ἄπειρος, ὁ δὲ προκόπτων, ὅτι
ἀτελής, ὁ δὲ τέλειος, ὅτι οὔπω ἄτριβος ἀρετῆς· δεῖ δ' ὥσπερ τὰ κονιάματα
στηριχθῆναι βεβαίως καὶ λαβεῖν πῆξιν, οὕτως τὰς τῶν τελειωθέντων ψυχὰς
κραταιωθείσας παγιώτερον ἱδρυθῆναι μελέτῃ συνεχεῖ καὶ γυμνάσμασιν ἐπαλ-
λήλοις. οἱ δὲ μὴ τούτων τυγχάνοντες παρὰ τοῖς φιλοσόφοις διαλεληθότες 161
εἶναι λέγονται σοφοί· τοὺς γὰρ ἄχρι σοφίας ἄκρας ἐληλακότας καὶ τῶν
ὅρων αὐτῆς ἄρτι πρῶτον ἁψαμένους ἀμήχανον εἰδέναι φασὶ τὴν ἑαυτῶν

1 ὁμολογίας MAG: ὁμολογίαν H 2 μνηστὴρ H[2]: μνηστῆρα ceteri 3 ἀγάγητε A 4 γανωθῇ] πλημμελεῖται ut vid. G[2] 5 οἰκήσει GH 6 προκοπὰς Mang.: προτροπὰς MAH, τροπὰς G 8 μέλλει H[2] μέλλει γενέσθαι ἀνὴρ conicio, μελλόποσις ἀνὴρ coni. Mang. ἐπὰν] ἐπεὶ H[2] γέγονεν H[2] 9 αὔξεσθαι GH[1] ἐλπίζει scripsi: ἐλπίζεται codd. 11 ἐπιμελὲς Turn.: ἐπιμελῶς codd. αὔξεσθαι Turn.: αὔξεται codd. 14 δὴ] δὲ H[2] τούτοις πᾶσι H τοῦ τοῖς A 15 τετελειωμένης A 16 πολέμῳ] ὁμίλῳ coni. Mang. δύσεριν A: δύσερι MH, δυσερεῖ G νωθείᾳ H[2] αἰεὶ M 16. 17 μελετώντων Mang.: μελετῶν MAGH[1], μελετῶντι H[2] 17 ἐπειδὴ — αὐτοῖς om. A ἡ δυσμενὴς Turn.: ἡ δυσμενεῖς G, ἡδὺ μὲν εἰς MH αὐτοῖς Turn.: αὐτούς codd. 19 ὅτι ante ἄπειρος add. Turn.: om. codd. προκύπτων AG 20 ἐντριβὴς ἀρετῆς vel ἐνιδρυνθεὶς ἀρεταῖς coni. Mang., ὅτι ἔτι ἀτριβὴς conicio 20—128,10 δεῖ — ἡσυχάσαι add. m. rec. in mg. H 20 ὥσπερ δὲ δεῖ coni. Mang. 21 καὶ H: om. MAG 22 ἱδρυθῆναι MA: ἱδρυνθῆναι GH 24 εἶναι] ἑαυτοὺς coni. Mang.

τελείωσιν· μὴ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἄμφω συνίστασθαι, τήν τε
πρὸς τὸ πέρας ἄφιξιν καὶ τὴν τῆς ἀφίξεως κατάληψιν, ἀλλ' εἶναι
μεθόριον ἄγνοιαν, οὐ τὴν μακρὰν ἀπεληλαμένην ἐπιστήμης, ἀλλὰ τὴν
162 ἐγγὺς καὶ ἀγχίθυρον αὐτῇ. τοῦ μὲν οὖν καταλαμβάνοντος καὶ συνιέντος
καὶ τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις ἐπισταμένου ἄκρως γένοιτ' ἂν ἔργον πολε-
μῆσαι τῷ φιλέριδι καὶ σοφιστικῷ στίφει· νικήσειν γὰρ τὸν τοιοῦτον
ἐλπίς. ᾧ δὲ ἔτι τὸ ἀγνοίας ἐπιπροσθεῖ σκότος, μήπω τοῦ τῆς ἐπι-
στήμης ἀναλάμψαι φέγγους ἰσχυκότος, ἀσφαλὲς οἴκοι καταμεῖναι, τουτ-
έστιν εἰς τὴν περὶ ὧν ἄκρως οὐ κατείληφε μὴ παρελθεῖν ἅμιλλαν, ἀλλ'
163 ἠρεμῆσαί τε καὶ ἡσυχάσαι. ὁ δ' ὑπ' αὐθαδείας ἐξενεχθείς, τὰ παλαί-
σματα τῶν ἀντιπάλων οὐκ εἰδώς, πρὶν δρᾶσαι, παθεῖν φθήσεται καὶ
τὸν ἐπιστήμης θάνατον ἐνδέξεται, ὅς ἐστιν ἀργαλεώτερος τοῦ ψυχὴν
164 καὶ σῶμα διακρίνοντος. ὀφείλει δὲ τοῦτο συμβαίνειν τοῖς πρὸς τῶν
σοφισμάτων ἀπατωμένοις· ὅταν γὰρ τὰς λύσεις αὐτῶν εὑρεῖν μὴ δυνη-
θῶσιν, ὡς ἀληθέσι τοῖς κατεψευσμένοις πεπιστευκότες ἀποθνήσκουσι
βίον τὸν τῆς ἐπιστήμης ταὐτὸν πεπονθότες τοῖς ὑπὸ κολάκων φενακιζο-
μένοις· καὶ γὰρ τούτων ἡ τῆς ψυχῆς ὑγιαίνουσα καὶ ἀληθὴς ὑπὸ τῆς
165 φύσει νοσερᾶς ἐξωθεῖται καὶ ἀνατρέπεται φιλίας. (38.) συμβουλευτέον
οὖν εἰς τοὺς τοιούτους ἀγῶνας μὴ παρέρχεσθαι τοῖς τε ἀρχομένοις τοῦ
μανθάνειν — ἀνεπιστήμονες γὰρ — καὶ τοῖς προκόπτουσι, διότι οὐ τέλειοι,
καὶ τοῖς πρῶτον τελειωθεῖσι, διότι λέληθεν αὐτοὺς ἄχρι πῆ τελειότης.
166 τῶν δὲ ἀπειθησάντων ἄλλος, φησίν, ἄνθρωπος τὴν μὲν οἰκίαν οἰκήσει,
τὸν δ' ἀμπελῶνα κτήσεται, τὴν δὲ γυναῖκα ἄξεται· τὸ δ' ἐστὶν ἴσον
τῷ αἱ λεχθεῖσαι δυνάμεις σπουδῆς, βελτιώσεως, τελειώσεως | ἐπιλείψουσι p. 326 M
μὲν οὐδέποτε, ἄλλοτε δὲ ἄλλοις ἐνομιλήσουσιν ἀνθρώποις ἐπιφοιτῶσαι
καὶ τὰς ψυχὰς οὐ τὰς αὐτὰς * * * ἀμείβουσαι, σφραγῖσιν ὁμοιούμεναι.

---

3 ἀπεληλαμένην H: ἀπεληλασμένην MAG ἐπιστήμης Turn.: ἐπιστήμην MAG, ἐπι-στήμη H 4 ἀγχίθυρον A: ἀγχήθυρον ceteri τοῦ μὲν οὖν scripsi: τοῦτο μὲν codd. 5 ἑαυτοῦ scripsi: ἑαυτῶν codd., αὐτῶν v ἐπισταμένου Turn.: ἐπισταμένους codd. ἄκρως ἐπισταμένου conicio 6 στίφει H[2]: στέφει MAG[1]H[1], στήφει G[2] 7 ἐλπίς. ᾧ δὲ Mang. (Turn. ᾧδε): ἐλπὶς ὅδε M, ἐλπίσω δὲ MAH ἐπιπροσθεῖ σκότος Mang.: ἐπίπροσθεν εἰκότως codd. 7. 8 τοῦ et φέγγους scripsi: τὸ et φέγγος codd. 8 ἰσχυκότος codd.: ἰσχυκότι Turn. 12 τοῦ] τὴν G 13 ὀφείλει] φιλεῖ coni. Mang. 16 τῆς Turn.: τ' codd. 16. 17 φαινακιζομένοις A 17. 18 τῆς φύσει νοσερᾶς H[2]: φύσει τῆς νοερᾶς MGH[1], ὑποφοιτήσει τῆς νοερᾶς A 18 φιλία coni. Cohn 20 διότι Turn.: δι' ὃν MGH, δι' ὧν A 21 πῆ H[2]: ποινῇ ceteri 22 δ' A 23 δὲ MH 23. 24 ἴσον τὸ ἐλεγχθεῖσαι A 26 ἀμείβουσαι] ἀπομάττουσαι coni. Mang. ἀεὶ κατοικοῦσαι, ἀλλ' ἐξ ἄλλων ἄλλας suppleo σφραγῖσιν Turn.: σφόδρα γ' εἰσὶν codd.

καὶ γὰρ αὗται τὸν κηρὸν ἐπειδὰν τυπώσωσι, παθοῦσαι μηδὲν ἀπ' αὐτῶν 167
εἶδος ἐγχαράξασαι μένουσιν ἐν ὁμοίῳ· κἂν ὁ τυπωθεὶς συγχυθῇ κηρὸς
καὶ ἀφανισθῇ, πάλιν ἕτερος ὑποβληθήσεται. ὥστε, ὦ γενναῖοι, μὴ
νομίσητε φθειρομένοις συμφθείρεσθαι τὰς δυνάμεις ὑμῖν· ἀθάνατοι
γὰρ οὖσαι μυρίους ἄλλους πρὸ ὑμῶν ἀσπάζονται τῆς ἀπ' αὐτῶν
εὐκλείας, οὓς ἂν αἴσθωνται μὴ ὥσπερ ὑμᾶς διὰ τὸ ῥιψοκίνδυνον ἀπο-
δεδρακότας τὴν ὁμιλίαν αὐτῶν, ἀλλὰ προσιόντας καὶ θεραπευτικῶς
ἀσφαλείας ἔχοντας. εἰ δέ τις ἀρετῆς φίλος, εὐχέσθω τὰ καλὰ πάντα 168
ἐμφυτευθῆναί τε αὐτῷ καὶ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς φανῆναι καθάπερ ἐν
ἀνδριάντι καὶ γραφῇ τελείᾳ τὰς εἰς εὐμορφίαν συμμετρίας, λογιζόμενος
ὅτι εἰσὶν ἔφεδροι μυρίοι, οἷς ἡ φύσις ἀντ' αὐτοῦ δωρήσεται ταῦτα
πάντα, εὐμαθείας, προκοπάς, τελειότητας. ἄμεινον δὲ πρὸ ἐκείνων
αὐτὸν ἐκλάμψαι ταμιευόμενον τὰς ὑπὸ τοῦ θεοῦ δοθείσας ἀσφαλῶς
χάριτας καὶ μὴ προενεγκόντα πόρθησιν ἐχθροῖς ἀφειδοῦσιν ἑτοιμοτάτην
λείαν παρασχεῖν. (39.) οὐκοῦν βραχὺ ὄφελος ἀρχῆς, ἣν τέλος αἴσιον 169
οὐκ ἐσφράγισται. πολλάκις μέντοι καὶ τελειωθέντες τινὲς ἀτελεῖς
ἐνομίσθησαν τῷ παρὰ τὴν ἰδίαν προθυμίαν, ἀλλὰ μὴ κατ' ἐπιφροσύνην
θεοῦ βελτιωθῆναι δόξαι. καὶ διὰ τοῦτο μέντοι ⟨τὸ⟩ δόξαι μετεωρισθέντες
καὶ ἐξαρθέντες ἐπὶ μήκιστον ἀφ' ὑψηλοτέρων χωρίων εἰς ἔσχατον
κατενεχθέντες βυθὸν ἠφανίσθησαν· „ἐὰν“ γάρ φησιν „οἰκοδομήσῃς 170
οἰκίαν καινήν, καὶ ποιήσεις στεφάνην τῷ δώματί σου, καὶ οὐ ποιήσεις
φόνον ἐν τῇ οἰκίᾳ σου, ἐὰν πέσῃ ὁ πεσὼν ἀπ' αὐτοῦ“ (Deut. 22,8).
πτωμάτων γὰρ ἀργαλεώτατον θεοῦ τιμῆς ἀποπεσεῖν ὀλισθόντα, στεφανώ- 171
σαντα πρὸ ἐκείνου ἑαυτὸν καὶ φόνον ἐμφύλιον ἐργασάμενον· κτείνει

1 παθοῦσαι μηδὲν ante μένουσιν vid. ponendum ἀπ' αὐτῶν] τὸ αὐτῶν conicio 2 συγχυθῇ] συγχωρήσεται H 2—4 κηρὸς—νομίσητε om. H 4 νομίσητε] ὑπολαμβάνετε Mang. φθειρομένοις scripsi: συμφθειρομένοις codd. 5 ἀσπάζονται codd.: ἠσπάσαντο coni. Mang., ἠσπάζοντο ⟨μεταδιδοῦσαι⟩ conicio 5. 6 τῇ . . . εὐκλείᾳ coni. Cohn 8 ἀσφαλείας] φιλίας coni. Mang., μετ' ἀσφαλείας conicio 9 τε MAG: om. H αὐτῷ codd. 11 οἷς] οὓς H δωρήσηται G 12 εὐμαθίας A 14 μὴ om. A πορθοῦσιν A 15 οὔκουν GH ἣν G²H: ἦν M, ἡν AG¹ ὅσιον L 16 ἐσφράγισται scripsi ἐσφραγίσθαι MA, ἐσφραγίσθη H, ἐσφράγισεν G, sed σεν scr. G² 17 ἀλλὰ] ἀλλ' ἐπεὶ H 18 τὸ δόξαι Turn.: δόξαι codd. μετεωρισθέντες Mang.: νεωτερισθέντες codd. 19 ὑψηλοτάτων conicio 21 στέφανον A δώματι MAL: δόματι GH 21 ποιήσεις scripsi: ποιήσῃς codd. σου om. H ποιήσῃς M 22 ἀπ' MA: ὑπ' GH 23 πτωμάτων Mang.: πτῶμα. τῶν codd. ἀργαλεώτατον Mang.: ἀργαλεωτάτων codd. ὄλισθον τὰ M, ὀλισθήσαντα A 24 ἑαυτὸν πρὸ ἐκείνου conicio ἐργασάμενον A: ἀρέσαντα MGH

γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὁ μὴ τὸ ὂν τιμῶν, ὡς ἀνόνητον αὐτῷ γενέσθαι
παιδείας τὸ οἰκοδόμημα. παιδεία δὲ φύσιν ἔλαχε τὴν ἀγήρω. διόπερ
καινὴν εἶπε τὴν οἰκίαν αὐτῆς· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα χρόνῳ φθείρεται, ἡ
δ' ἐφ' ὅσον πρόεισιν, ἐπὶ μήκιστον ἡβᾷ καὶ ἐπακμάζει τὸ ἀειθαλὲς
172 εἶδος φαιδρυνομένη καὶ ταῖς συνεχέσιν ἐπιμελείαις καινουμένη. κἂν
τοῖς | προτρεπτικοῖς μέντοι παραινεῖ τοὺς κτῆσιν ἀγαθῶν λαχόντας p. 327 M
πλείστην μὴ ἑαυτοὺς ἀναγράψαι τῆς κτήσεως αἰτίους, ἀλλὰ „μνησθῆναι
173 θεοῦ τοῦ διδόντος ἰσχὺν ποιῆσαι δύναμιν" (Deut. 8,18). τοῦτο μὲν
οὖν τὸ εὐπραγίας ἦν πέρας, ἀρχαὶ δ' ἐκεῖναι· ὥστε τοὺς ἐκλανθανο-
μένους τοῦ τέλους μηδὲ τῆς τῶν κτηθέντων ⟨ἀρχῆς⟩ εὖ ἂν ἔτ' ἀπόνασθαι.
τούτοις μὲν οὖν ἑκούσια γίνεται διὰ φιλαυτίαν τὰ σφάλματα οὐχ ὑπο-
μένουσι τὸν φιλόδωρον καὶ τελεσφόρον θεὸν αἴτιον ἀποφῆναι τῶν ἀγα-
174 θῶν. (40.) εἰσὶ δ' οἳ πάντα κάλων εὐσεβείας ἀνασείσαντες ἐνορμίσασθαι
τοῖς λιμέσιν αὐτῆς ταχυναυτοῦντες ἐσπούδασαν, κἄπειτ' οὐ μακρὰν
ἀφεστηκότων, ἀλλ' ἤδη μελλόντων προσέχειν, αἰφνίδιον ἐξ ἐναντίας
καταρραγὲν πνεῦμα πλησίστιον εὐθυδρομοῦν τὸ σκάφος ἀνέωσεν, ὡς
175 ὑποκεῖραι πολλὰ τῶν πρὸς εὔπλοιαν συνεργούντων. τούτους οὐκ
ἄν τις ἔτι θαλαττεύοντας αἰτιάσαιτο· ἀκούσιος γὰρ αὐτοῖς ἐπειγο-
μένοις γέγονεν ἡ βραδυτής. τίς οὖν ἀπεικάζεται τούτοις ἢ ὁ τὴν

1 τὸ ὂν τιμῶν ὡς G[2]H: τὸ ὂν τιμὸν ὡς G[1], τῷ ὄντι μόνως M, τὸ ἔντιμον ὡς A ἀνόνητον M: ἀνόητον AGH 2 παιδείαν A φύσιν Turn.: φησιν codd. ἀγή-ρων v 3 γὰρ om. H 5 εἶδος] ἦθος A καινουμένη A[1]G[2]: κενουμένη ceteri 6 παραινῇ A 7 καὶ post ἀλλὰ add. H
10 ἀρχῆς add. Mang. εὖ ἂν GH: ευαν M, ἐὰν A ἔτ' ἀπόνασθαι scripsi: ἐπαπόνασθαι codd. 12 φιλόδωρον Mang.: θεόφιλον codd.
13 κάλον AG ἀνασείσαντες H: ἀναπείσαντες MG, ἀναπτήσαντες A
14 κἄπειτ' A: καὶ ἔπειτ' G[2], κἀπὶ τοῦ MG[1]H 15 ἀφεστηκότων AG[2] (Turn.): ἀφεστηκότας MG[1], ἀφεστηκότες H ἐξεναντίας codd. 16 πλησίστιον Mang.: πλησίον codd. ἀνέωσεν ὡς Turn.: ἀνώσεως MGH, ἀνέσεως A
18 θαλαττεύοντας ἔτι H αἰτιάσαιτο G (Mang.): εὐαγιάσαιτο MH, ναυαγιάσαι-το A αὐταῖς H 19 ἐπειγομένοις Mang.: ἐπιγιγνόμενος MG[1]H, ἐπιγινόμενος A, ἐπιγιγνομένη G[2], ἐπιγιγνομένοις Turn. γέγονεν] γίνεται A

19 sqq. *Clemens Paedag. I p. § 5 p. 100 P:* καί μοι δοκεῖ παγκάλως διὰ Μωυσέως φάσκειν ὁ παιδαγωγός· „ἐάν τις ἀποθάνῃ ἐπ' αὐτῷ αἰφνίδιον, παραχρῆμα μιανθήσεται ἡ κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ καὶ ξυρήσεται" τὴν ἀκούσιον ἁμαρτίαν αἰφνίδιον θάνατον προσειπών .... ἔπειτα ὀλίγα προσειπὼν ἐπιφέρει· „αἱ δὲ ἡμέραι αἱ πρότεραι ἄλογοι", δι' ὧν δῆλον ὅτι αἱ ἁμαρτίαι μηνύονται αἱ μὴ γεγονυῖαι κατὰ λόγον. καὶ τὸ μὲν ἀκούσιον αἰφνίδιον προσεῖπεν, τὸ δὲ ἁμαρτάνειν ἄλογον.

μεγάλην λεγομένην εὐξάμενος εὐχήν; „ἐὰν γάρ τις“ φησίν „ἀποθάνῃ
ἐπ' αὐτῷ αἰφνίδιον, παραχρῆμα μιανθήσεται ἡ κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ,
καὶ ξυρήσεται“· εἶτα ὀλίγα προσειπὼν ἐπιφέρει· „αἱ δ' ἡμέραι
αἱ πρότεραι ἄλογοι ἔσονται, ὅτι ἐμιάνθη κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ“
(Num. 6,9. 12)· δι' ἀμφοτέρων τοίνυν, τοῦ τε „αἰφνίδιον“ καὶ τοῦ 176
„παραχρῆμα“ εἰπεῖν, ἡ ἀκούσιος παρίσταται τῆς ψυχῆς τροπή· πρὸς
μὲν γὰρ τὰ ἑκούσια τῶν ἁμαρτημάτων εἰς τὸ βουλεύσασθαι ποῦ καὶ
πότε καὶ πῶς πρακτέον χρόνου δεῖ, τὰ δὲ ἀκούσια ἐξαίφνης, ἀπερι-
σκέπτως καί, εἰ οἷόν τε τοῦτ' εἰπεῖν, ἀχρόνως κατασκήπτει. χαλεπὸν 177
γὰρ ὥσπερ τοὺς δρομεῖς ἀρξαμένους ὁδοῦ τῆς πρὸς εὐσέβειαν ἀπταίστως
καὶ ἀπνευστὶ διευθῦναι τὸν δρόμον, ἐπειδὴ μυρία ἐμποδὼν παντὶ τῷ
γενομένῳ. πρότερον μὲν ⟨οὖν⟩, ὃ ἓν καὶ μόνον εὐεργεσία, μηδενὸς τῶν 178
κατὰ γνώμην ἀδικημάτων ἐφάψασθαι πᾶσάν τε τὴν ἀμήχανον τῶν
ἀκουσίων πληθὺν ἰσχῦσαι διώσασθαι· δεύτερον δὲ τὸ μήτε πολλοῖς τῶν
ἀκουσίων μήτ' ἐπὶ μήκιστον χρόνον ἐνδιατρῖψαι. παγκάλως δὲ τὰς 179
τῆς ἀκουσίου τροπῆς ἡμέρας εἶπεν ἀλόγους, οὐ μόνον ἐπειδὴ τὸ
ἁμαρτάνειν ἄλογον, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν ἀκουσίων λόγον οὐκ ἔστιν ἀπο-
p. 328 M. δοῦναι. παρὸ καὶ πυνθανομένων πολλάκις τὰς τῶν | πραγμάτων αἰτίας
φαμὲν μήτ' εἰδέναι μήτ' εἰπεῖν δύνασθαι· μήτε γὰρ γιγνομένων συμ-
παραληφθῆναι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄφιξιν αὐτῶν ἀγνοῆσαι. σπάνιον οὖν εἴ 180
τῳ δωρήσεται ὁ θεὸς ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους σταδιεῦσαι τὸν βίον
μήτ' ὀκλάσαντι μήτ' ὀλισθόντι, ἀλλ' ἑκατέραν φύσιν ἀδικημάτων,
ἑκουσίων τε καὶ ἀκουσίων, ῥύμῃ καὶ φορᾷ τάχους ὠκυδρομωτάτου

2 ἐπ' αὐτῷ] ἑαυτῷ A αἰφνίδιον scripsi: αἰφνιδίως codd. 3 ξυρήσεται] ῥυήσεται H προειπὼν A δὲ A 4 ἡ κεφαλὴ H 5 τοίνυν MA: om. GH εἰπεῖν post αἰφνίδιον transpos. A, fort. del. 7 γὰρ add. Turn. 9 εἰπεῖν τοῦτο A 12 οὖν addidi ὃ ἓν MH: ξὲν G, νοεῖν A μόνον GH: μεῖζον MA 14 ἀκουσίων scripsi: ἑκουσίων codd. ἰσχῦσαι A: ἴσχυσε MGH τῶν MAG Clem.: om. H 15 ἐνδιατρῖψαι Hoeschel ad Clem.: διατρῖψαι codd. τὰς scripsi: τὸ codd. 18 παρ' ὃ AG 19 μὴ γὰρ coni. Cohn 22 ὀλισθόντι MG: ὀλισθήσαντι AH, ὀλισθῶντι DK, ὀλισθέντι DC 23 ὠκυδρομωτάτους H, ὠκυδρομώτατον DC

12—15 *Clem. Paedag. I § 4 p. 99 P:* ἄριστον μὲν οὖν τὸ μηδ' ὅλως ἐξαμαρτάνειν κατὰ μηδένα τρόπον, ὃ δή φαμεν εἶναι θεοῦ· δεύτερον δὲ μηδενὸς τῶν κατὰ γνώμην ἐφάψασθαί ποτε ἀδικημάτων, ὅπερ οἰκεῖον σοφοῦ· τρίτον μὴ πάνυ πολλοῖς τῶν ἀκουσίων περιπεσεῖν, ὅπερ ἴδιον παιδαγωγουμένων εὐγενῶς· τὸ δὲ μὴ ἐπὶ μήκιστον ἐνδιατρῖψαι τοῖς ἁμαρτήμασιν τελευταῖον τετάχθω. 20—132,1 DC fol. 46v DK fol. 116r ἐκ τοῦ περὶ γεωργίας: σπάνιον εἴ τῳ — ὑπερπτῆναι.

181 ὑπερπτῆναι. ταῦτα μὲν οὖν ἀρχῆς τε πέρι καὶ τέλους εἴρηται διὰ Νῶε τὸν δίκαιον, ὃς τὰ πρῶτα καὶ στοιχειώδη τῆς γεωργικῆς κτησάμενος τέχνης ἄχρι τῶν περάτων αὐτῆς ἐλθεῖν ἠσθένησε· λέγεται γὰρ ὅτι „ἤρξατο γῆς εἶναι γεωργός“, οὐ τῶν ὅρων τῶν ἄκρας ἐπιστήμης ἐλάβετο. τὰ δὲ περὶ τῆς φυτουργίας εἰρημένα αὐτοῦ λέγωμεν αὖθις.

---

1 ὑπερβῆναι coni. Mang. καὶ περὶ τέλους L 3 ἠσθένησεν G γὰρ] δὲ A 4 ὅρων Richter (ex Gelenii versione): ὁρῶν MGH, ὁριῶν A τῶν scripsi: τὰς codd. 5 αὐτῷ coni. Mang. λέγωμεν Turn.: λέγομεν GH, λέγων MA

ΠΕΡΙ ΦΥΤΟΥΡΓΙΑΣ ΝΩΕ

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

I p. 329 M. (1.) | Ἐν μὲν τῷ προτέρῳ βιβλίῳ τὰ περὶ γεωργικῆς τέχνης γενικῆς, 1
ὅσα καιρὸς ἦν, εἴπομεν, ἐν δὲ τούτῳ περὶ τῆς κατ' εἶδος ἀμπελουργικῆς,
ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ, ἀποδώσομεν. τὸν γὰρ δίκαιον οὐ γεωργὸν μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἰδίως ἀμπελουργὸν εἰσάγει φάσκων· „ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος
εἶναι γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα“ (Gen. 9, 20). προσήκει 2
δὲ τὸν μέλλοντα περὶ τῶν κατὰ μέρος φυτουργιῶν τε καὶ γεωργιῶν
διεξιέναι κατανοῆσαι πρῶτον τὰ τελειότατα τοῦ παντὸς φυτὰ καὶ τὸν
μέγαν φυτουργὸν καὶ ἐπιστάτην αὐτῶν. ὁ μὲν τοίνυν τῶν φυτουργῶν
μέγιστος καὶ τὴν τέχνην τελειότατος ὁ τῶν ὅλων ἡγεμών ἐστι, φυτὸν
δὲ αὖ περιέχον ἐν ἑαυτῷ τὰ ἐν μέρει φυτὰ ἅμα παμμυρία καθάπερ
κληματίδας ἐκ μιᾶς ἀναβλαστάνοντα ῥίζης ὅδε ὁ κόσμος. ἐπειδὴ γὰρ 3
τὴν οὐσίαν ἄτακτον καὶ συγκεχυμένην οὖσαν ἐξ αὑτῆς εἰς τάξιν ἐξ
ἀταξίας καὶ ἐκ συγχύσεως εἰς διάκρισιν ἄγων ὁ κοσμοπλάστης μορφοῦν
p. 330 M. ἤρξατο, γῆν μὲν καὶ ὕδωρ ἐπὶ τὸ μέσον ἐρρίζου, τὰ | δὲ ἀέρος καὶ
πυρὸς δένδρα πρὸς τὴν μετάρσιον ἀνεῖλκεν ἀπὸ τοῦ μέσου χώραν, τὸν

περὶ φυτουργίας Νῶε τὸ β' M: περὶ φυτουργίας Νῶε G, Φίλωνος σοφοῦ περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε λόγος ια' U, περὶ φυτουργίας τὸ δεύτερον Νῶε FH   1 πρώτω L   τὰ fort. transpon. in lin. 2 ante περὶ   γενικῆς MGUF: γενικῶς H   2 ante περὶ ras. in H (τὰ περὶ H[1]?)   3 ἀποδώσωμεν G   4 φάσκων om. M   6 φυτουργιῶν scripsi: φυτῶν codd., φυτειῶν coni. Mang.   γεωργιῶν] ἐνεργειῶν H   8 μέγαν om. G   10 αὖ scripsi: οὐ codd.   περιέχων G   τὰ om. L   ἅμα scripsi: ἀλλὰ codd.   11 ὅδ' U   12 καὶ om. r   ἐξ αὑτῆς om. E   αὑτῆς H[2]: αὐτῆς ceteri   13 μορφὴν U, κοσμεῖν E   14 καὶ om. F   ἐρίζου M   δ' E

11—136,15 ἐπειδὴ—χρεῖοι exstant in Epitome Περὶ κόσμου Mang. II p. 603,6—604,38.

δὲ αἰθέριον ἐν κύκλῳ τόπον ὠχυροῦτο τῶν ἐντὸς ὅρον τε καὶ φυλακτήριον
αὐτὸν τιθείς, ἀφ' οὗ καὶ οὐρανὸς ὠνομάσθαι δοκεῖ· ⟨καὶ⟩ ὀχεῖσθαι μὲν
γῆν ὕδατι ξηρὰν οὖσαν, ἣν δέος ἦν ὕδατι διαλύεσθαι, πυρὶ δὲ ἀέρα
θερμῷ φύσει τὸν ἐξ ἑαυτοῦ ψυχρότατον, θαῦμα ἔκτοπον, ὁ θαυματο-
4 ποιὸς εἰργάζετο. πῶς γὰρ οὐ τεράστιον ὑπὸ μὲν τοῦ λυομένου συνέχεσθαι
τὸ λῦον, πρὸς γῆς ὕδωρ, ἐπὶ δὲ τῷ ψυχροτάτῳ τὸ θερμότατον ἄσβεστον
ἱδρῦσθαι, πῦρ ἐπὶ ἀέρι; καὶ ταῦτα μὲν τὰ τέλεια τοῦ παντὸς ἦν μοσχεύ-
ματα, τὸ δὲ παμμέγεθες καὶ παμφορώτατον ἔρνος ὁ κόσμος οὗτος, οὗ
παραφυάδες οἱ εἰρημένοι βλαστοί.
5 (2.) Ὅπου ποτ' οὖν ἄρα τὰς ῥίζας καθῆκε καὶ τίς ἐστιν αὐτῷ
βάσις, ἐφ' ἧς ὥσπερ ἀνδριὰς ἐρήρεισται, σκεπτέον. σῶμα μὲν οὖν
οὐδὲν ἀπολειφθὲν εἰκὸς ἔξω πλανᾶσθαι πᾶσαν τὴν δι' ὅλων ὕλην
6 ἐργασαμένου καὶ διακοσμήσαντος θεοῦ· τελειότατον γὰρ ἥρμοττε τὸ
μέγιστον τῶν ἔργων τῷ μεγίστῳ δημιουργῷ διαπλάσασθαι, τελειότατον
δὲ οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ τελείοις συνεπληροῦτο μέρεσιν· ὥστε ἐκ γῆς
ἁπάσης καὶ παντὸς ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ πυρός, μηδενὸς ἔξω μηδὲ τοῦ
7 βραχυτάτου καταλειφθέντος, συνέστη ὅδε ὁ κόσμος. ἀνάγκη τοίνυν ἐκτὸς
ἢ κενὸν ἢ μηδὲν εἶναι. εἰ μὲν δὴ κενόν, πῶς τὸ πλῆρες καὶ ναστὸν
καὶ τῶν ὄντων βαρύτατον οὐ βρίθει ταλαντεῦον στερεοῦ μηδενὸς ἐπερεί-
δοντος; ἐξ οὗ φάσματι ἂν ἐοικέναι δόξαι, ζητούσης ἀεὶ τῆς δια-
νοίας βάσιν σωματικήν, ⟨ἣν⟩ πᾶν ἔχειν εἰκός, ἐάν τι κινούμενον
τυγχάνῃ, τὸν δὲ δὴ κόσμον καὶ διαφερόντως, ὅτι τὸ μέγιστον σωμά-
των ἐστὶ καὶ πλῆθος ἄλλων σωμάτων ὡς οἰκεῖα ἐγκεκόλπισται μέρη.

---

1 ὀχυροῦτο M 2 αὐτῷ U ὁ οὐρανὸς UF καὶ addidi 2—7 ὀχεῖσθαι — ἀέρι om. E 3 δέος Mang.: δέον MGFH, δὲ U alterum ὕδατι] ἔλατι M, ὑγρότητι conicio 4. 5 θαυμαστοποιός H 6 τῶν ψυχροτάτων H 7 ἱδρῦσθαι scripsi: ἱδρύσασθαι codd. 8 οὗ MFHE: οὐ U, om. G 10 οὖν secludit Cohn καθῆκεν U 11 ἐρήρισται MG οὖν GH^2: om. MUFH^{1}E 12 πᾶσαν om. E 13 διακοσμήσαντος] οἰκονομήσαντος L 15 δ' D 15. 16 ὥστε εἰ τῆς ἁπάσης ὕλης μηδὲν ἔξω μηδὲ τῆς βραχυτάτης καταλειφθείσης E 15 ἐκ] εἰ GFE 15. 16 ἐκ γῆς ἁπάσης] spat. 8—9 litt. M 16 μηδὲ om. G 17 ὅδ' U τοίνυν] λοιπὸν b 18 bis καινὸν G πῶς] πρὸς G τὸ πλῆρες H: τὸν πλήρης M, τὸν πλήρη GUFE 19 τῶν corr. in τὸν G οὐ βρίθει] ὑβρίσθη U, εὑρέθη E ταλαντεύων M 19. 20 ὑπερείδοντος conicio 20 ἔξω; ὃ φάσματι conicio φασματίαν F 21 ἣν add. in appendice Turn. πᾶν] ποίαν H τι Turn.: τε codd., γε E (probat Cohn) 22 δὲ] τε G 23 ἄλλων om. M ἐγκαλλώπισται MG, ἐγκεκολωπίσθαι F

τὰς δυσωπίας οὖν εἴ τις ἀποδιδράσκειν βούλοιτο τὰς ἐν τοῖς διαπορηθεῖσι, 8
λεγέτω μετὰ παρρησίας, ὅτι οὐδὲν τῶν ἐν ὕλαις κραταιὸν οὕτως, ὡς τὸν
κόσμον ἀχθοφορεῖν ἰσχῦσαι, λόγος δὲ ὁ αἴδιος θεοῦ τοῦ αἰωνίου τὸ ὀχυ-
p. 331 M. ρώτατον καὶ | βεβαιότατον ἔρεισμα τῶν ὅλων ἐστίν. οὗτος ἀπὸ τῶν μέσων 9
ἐπὶ τὰ πέρατα καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων ἐπὶ τὰ μέσα ταθεὶς δολιχεύει τὸν τῆς
φύσεως δρόμον ἀήττητον συνάγων τὰ μέρη πάντα καὶ σφίγγων· δεσμὸν
γὰρ αὐτὸν ἄρρηκτον τοῦ παντὸς ὁ γεννήσας ἐποίει πατήρ. εἰκότως 10
οὖν οὐδὲ γῆ πᾶσα διαλυθήσεται πρὸς παντὸς ὕδατος, ὅπερ αὐτῆς οἱ
κόλποι κεχωρήκασιν, οὐδ' ὑπὸ ἀέρος σβεσθήσεται πῦρ, οὐδ' ἔμπαλιν
ὑπὸ πυρὸς ἀὴρ ἀναφλεχθήσεται, τοῦ θείου λόγου μεθόριον τάττοντος
αὐτὸν καθάπερ φωνήεντα στοιχείων ἀφώνων, ἵνα τὸ ὅλον ὥσπερ ἐπὶ
τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς συνηχήσῃ, τὰς τῶν ἐναντίων ἀπειλὰς πειθοῖ
τῇ συναγωγῷ μεσιτεύοντός τε καὶ διαιτῶντος.

(3.) Οὕτως μὲν δὴ τὸ παμφορώτατον φυτὸν ἐρριζοῦτο καὶ ῥιζωθὲν 11
ἐκρατεῖτο· τῶν δὲ ἐν μέρει καὶ βραχυτέρων φυτῶν τὰ μὲν μεταβατικῶς
κινητά, τὰ δὲ ἄνευ μεταβάσεως ὡς ἂν ἑστῶτα κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον
ἐδημιουργεῖτο. τὰ μὲν οὖν μεταβατικῇ κινήσει χρώμενα, ἃ δή φαμεν 12
ἡμεῖς ζῷα εἶναι, ταῖς τοῦ παντὸς ὁλοσχερεστέραις προσεγένετο μοίραις, γῇ
μὲν τὰ χερσαῖα, πλωτὰ δὲ ὕδατι, τὰ δὲ πτηνὰ ἀέρι καὶ τὰ πυρίγονα
πυρί, ὧν τὴν γένεσιν ἀριδηλοτέραν κατὰ Μακεδονίαν λόγος ἔχει προφαίνε-

---

1 δυσωπείας F, δυστροπίας Eus (sed δυσωπίας cod. I) 2 τῶν ἐνύλων Eus codd. plerique ἐν om. Uar 3 ἀχθηφορεῖν E λόγος Eus: νόμος codd. E 3. 4 ὀχυρότατον G 4 ἐστί M 5 ἐπὶ] ἐστὶ F τὸν] τὸ F 5. 6 τὸν φύσεως Eus 6 ἀήττητον δρόμον Eus ἀήττητος conicio συσφίγγων Eus codd. nonnulli πάντα τὰ μέρη E συνάγων] συνέχων coni. Mang. 7 αὐτῶν U, om. E ἄρρητον Eus codd. nonnulli 8. 9 ter οὔτε conicio 8 πρὸς] καὶ G παντὸς om. E 9 οὐδὲ MGF ὑπ' E, ἀπὸ M 10 λόγου Eus: νόμου codd. 11 αὐτὸν Eus H[2]: αὐτὸν ceteri καθάπερ om. Eus 11—13 καθάπερ—διαιτῶντες om. E 11 φωνάεντα G, φωνῆεν Eus, φωνῆέν τι conicio στοιχεῖα U 12 ἐγγράμμου Eus φωνῆς Mang.: μούσης codd., μουσικῆς Eus 13 συναγωγῷ scripsi: συνόδῳ codd. Eus 14 οὕτως MGF: οὕτω UH, οὔπω E ἐριζοῦτο U, ἐκραταιοῦτο coni. Mang. 16 ἀνεστῶτα G[1], ἐνεστῶτα M 18 προσενέμετο conicio 19 τῷ ὕδατι UE πτηνὰ δὲ E καὶ τὰ GUFH: τὰ δὲ M 19—136, 1 καὶ τὰ—προφαίνεσθαι om. E 20 κατὰ Μακεδονίαν om. M

1—13 Euseb. Pr. ev. VII 13 καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς τάδε γράφει πρὸς λέξιν: Τὰς δυστροπίας—διαιτῶντος.

σθαι, καὶ οἱ ἀστέρες οὐρανῷ — ζῷα γὰρ καὶ τούτους νοερὰ δι' ὅλων
φασὶν οἱ φιλοσοφήσαντες —, ⟨ὧν⟩ οἱ μὲν πλάνητες ἐξ ἑαυτῶν, οἱ δ'
ἀπλανεῖς τῇ τοῦ παντὸς συμπεριαγόμενοι φορᾷ τόπους ἐναλλάττειν δοκοῦσι.
13 τὰ δὲ ἀφαντάστῳ φύσει διοικούμενα, ἅπερ ἰδίως λέγεται φυτά, μετα-
βατικῆς κινήσεως ἀμέτοχα. (4.) διττὰ δὲ ἔν τε γῇ καὶ ἀέρι γένη ὁ
14 ποιῶν ἐποίει. ἀέρι μὲν τὰ πτηνὰ καὶ αἰσθητὰ καὶ δυνάμεις ἄλλας
αἰσθήσει οὐδαμῇ οὐδαμῶς καταλαμβανομένας — ψυχῶν ὁ θίασος οὗτος
ἀσωμάτων ἐστὶ διακεκοσμημένων οὐ ταῖς αὐταῖς ἐν τάξεσι· τὰς μὲν γὰρ
εἰσκρίνεσθαι λόγος ἔχει σώμασι θνητοῖς καὶ κατά τινας ὡρισμένας περι-
όδους ἀπαλλάττεσθαι πάλιν, τὰς δὲ θειοτέρας κατασκευῆς λαχούσας
ἅπαντος ἀλογεῖν τοῦ γῆς χωρίου, ἀνωτάτω δ' εἶναι πρὸς αὐτῷ τῷ
| αἰθέρι τὰς καθαρωτάτας, ἃς οἱ μὲν παρ' Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες p. 332 M
ἥρωας καλοῦσι, Μωυσῆς δὲ ὀνόματι εὐθυβόλῳ χρώμενος ἀγγέλους
προσαγορεύει, πρεσβευομένας καὶ διαγγελλούσας τά τε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος
τοῖς ὑπηκόοις ἀγαθὰ καὶ τῷ βασιλεῖ ὧν εἰσιν οἱ ὑπήκοοι χρεῖοι —,
γῇ δὲ ζῷά τε χερσαῖα καὶ φυτά, δύο πάλιν, προσένειμε, τὴν αὐτὴν
15 μητέρα τε βουληθεὶς εἶναι καὶ τροφόν· καθάπερ γὰρ γυναικὶ καὶ παντὶ
τῷ θήλει πηγαὶ πρὸς τῷ μέλλειν ἀποκυΐσκειν ἀναχέονται γάλακτος, ἵνα
τοῖς γεννωμένοις ἄρδωσι τὰς ἀναγκαίας καὶ ἁρμοττούσας τροφάς, τὸν
αὐτὸν τρόπον καὶ τῇ χερσαίων ζῴων μητρὶ γῇ πάσας φυτῶν προσέ-
νειμεν ἰδέας, ἵνα συγγενέσι καὶ μὴ ὀθνείοις τροφαῖς τὰ γεννώμενα χρῇ-

1 καὶ οἱ ἀστέρες Mang.: τοὺς ἀστέρας ἐν codd., τοὺς ἀστέρας δὲ ἐν E, καὶ τῶν ἀστέρων ἐν Turn. 1—5 ζῷα—ἀμέτοχα om. E 1 γὰρ] δὲ M τούτους] ταῦτα G 2 ὧν addidi πλανῆται U ἑαυτῶν ⟨κινούμενοι⟩ conicio 5 δὲ E: om. codd. γῇ καὶ ὕδατι καὶ E 6 μὲν] μὲν ⟨γὰρ⟩ conicio καὶ post πτηνὰ om. Turn. καὶ αἰσθητὰ om. E 8 οὐ ταῖς Turn.: οὔσαις codd. E τάξεσιν U 11 τῆς γῆς E πρὸς] καὶ M 13 καλεῖν M post καλοῦσι add. καὶ δαίμονας E εὐθυβόλῳ χρώμενος ὀνόματι E 14 διαγγελούσας MGU παρὰ] περὶ M 15 ὧν] ὦ L οἱ ὑπήκοοι Ma: ὑπήκοοι ceteri 16 τε] τε καὶ M δύο ⟨γένη⟩ conicio 17 μητέρα τε scripsi: τε μητέρα codd. γὰρ GH: καὶ MUF 18 πρὸς] ἀπὸ M πρὸ τοῦ μέλλειν conicio τῷ codd.: τὸ Turn. ἀναχέονται scripsi: ἀποχέονται codd. 20 καὶ post χερσαίων add. M 21 ὀθνείαις GF

14. 15 cf. ad p. 45,2 16—137,1 sic partim amplificavit partim contraxit E II p. 605, 26 Mang.: ὕδατι δὲ ζῷα πλωτὰ καὶ ζῳόφυτα, τῇ γῇ δ' αὖ ζῷά τε χερσαῖα καὶ φυτά, καὶ τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρα, pergit usque ad p. 137,17 γεγονότων (II 606,9 M)

σηται. καὶ μὴν τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρα ἀπειργάζετο τὰς κεφαλὰς αὐτῶν 16
ἐν τοῖς βαθυγειοτάτοις γῆς μέρεσι πήξας, ζῴων δὲ τῶν ἀλόγων τὰς
κεφαλὰς ἀνελκύσας ἀπὸ γῆς ἐπὶ προμήκους αὐχένος ἄκρας ἡρμόζετο τῷ
αὐχένι ὥσπερ ἐπίβασιν τοὺς ἐμπροσθίους πόδας θείς. ἐξαιρέτου δὲ τῆς 17
κατασκευῆς ἔλαχεν ἄνθρωπος· τῶν μὲν γὰρ ἄλλων τὰς ὄψεις περιήγαγε
κάτω κάμψας, διὸ νένευκε πρὸς χέρσον, ἀνθρώπου δὲ ἔμπαλιν ἀνώρθωσεν,
ἵνα τὸν οὐρανὸν καταθεᾶται, φυτὸν οὐκ ἐπίγειον ἀλλ' οὐράνιον, ὡς ὁ
παλαιὸς λόγος, ὑπάρχων. (5.) ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι τῆς αἰθερίου 18
φύσεως τὸν ἡμέτερον νοῦν μοῖραν εἰπόντες εἶναι συγγένειαν ἀνθρώπῳ
πρὸς αἰθέρα συνῆψαν. ὁ δὲ μέγας Μωυσῆς οὐδενὶ τῶν γεγονότων τῆς
λογικῆς ψυχῆς τὸ εἶδος ὡμοίωσεν, ἀλλ' εἶπεν αὐτὴν τοῦ θείου καὶ
ἀοράτου πνεύματος ἐκείνου δόκιμον εἶναι νόμισμα σημειωθὲν καὶ τυπω-
θὲν σφραγῖδι θεοῦ, ἧς ὁ χαρακτήρ ἐστιν ὁ ἀίδιος λόγος· „ἐνέπνευσε“ 19
γάρ φησιν „ὁ θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς“ (Gen. 2, 7),
ὥστε ἀνάγκη πρὸς τὸν ἐκπέμποντα τὸν δεχόμενον ἀπεικονίσθαι· διὸ καὶ
λέγεται κατ' εἰκόνα θεοῦ τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι (Gen. 1, 27), οὐ
μὴν κατ' εἰκόνα τινὸς τῶν γεγονότων. ἀκόλουθον οὖν ἦν τῆς ἀνθρώ- 20
που ψυχῆς κατὰ τὸν ἀρχέτυπον τοῦ αἰτίου λόγον ἀπεικονισθείσης

1 κατωκάρα] κατω, tum spat. 4 litt. M ἀπειργάζετο R: ἀνειργάζετο codd., εἰργάσατο E 1. 2 αὐτῶν τοῖς βαθέσι τοῖς τῆς γῆς E γῆς om. L 3 αὐχένας M 6 κύψας E δ' U 7 οὐρανὸν] ἄνον M ὁ om. E 8 ὑπάρχων om. E 9 τοῦ ἀνθρώπου Eus 10 ἀνῆψαν H δὲ δὴ E Μωσῆς Eus 11 ὡμοίωσεν Eus: ὁμοίως ὠνόμασεν codd. E 12 ἀκηράτου coni. Mang. πνεύματος Eus: θεοῦ codd. E, om. v ἐκείνου MG[1]UFH (postea del. H) Eus: εἰκόνα G[2] Turn., ἐκείνου εἰκόνα E 12. 13 δόκιμον — χαρακτὴρ om. F 12 νόμισμα Eus: νομίσας codd. E σημειωθὲν Eus: ἧς εἴωθε GUE, εἴωθε M, οὐσιωθεῖσαν H 12. 13 τυπωθὲν MGUE Eus: τυπωθεῖσαν H 13 σφραγῖδι UFH[2] Eus: σφραγῖδα MG(H[1])E alterum ὁ GUF Eus E: om. MH 14 φησίν om. M post ζωῆς add. καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν Eus 15 ἐμπνέοντα coni. Mang. ἀπεικονίζεσθαι Eus codd. nonnulli E, ἀπεικάζεσθαι Eus codd. OG alii διὸ (pro διὸ spatium in U) καὶ τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα φασὶ θεοῦ γεγενῆσθαι UE 16 γενέσθαι Eus, γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον Eus codd. OG alii 17 τῶν γεγονότων τινὸς Eus codd. OG alii ἦν Eus: om. codd. 18 λόγου M(G[1])

1 R fol. 91r τοῦ αὐτοῦ: καὶ μὴν τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρα ἀπειργάζετο: τὸ λεγόμενον παρὰ τοῖς ἰδιώταις κατακέφαλα. 8—138,2 Euseb. Pr. Ev. VII 18 καὶ ταῦτα δὲ πάλιν ὁ Ἑβραῖος ἑρμηνεύει Φίλων ταῖς ἐκτεθείσαις αὐτοῦ φωναῖς ἔτι καὶ τάδε ἐπιλέγων: Ἀλλ' οἱ μὲν — ἀνατεῖναι.

καὶ τὸ σῶμα ἀνεγερθὲν πρὸς τὴν καθαρωτάτην τοῦ παντὸς μοῖραν, οὐρανόν,
τὰς ὄψεις ἀνατεῖναι, ἵνα τῷ φανερῷ τὸ ἀφανὲς ἐκδήλως καταλαμβάνηται.
21 ἐπειδὴ τοίνυν τὴν πρὸς τὸ ὂν διανοίας ὁλκὴν ἀμήχανον ἦν ἰδεῖν ὅτι μὴ
τοὺς ἀχθέντας πρὸς αὐτοῦ μόνους — ὃ γὰρ πέπονθεν ἕκαστος, αὐτὸς
ἐξαιρέτως οἶδεν —, εἴδωλον ἐναργὲς | ἀειδοῦς ὄμματος τὰ τοῦ σώματος p. [illegible] M
22 ποιεῖ δυνάμενα πρὸς αἰθέρα ἀπονεύειν. ὁπότε γὰρ οἱ ἐκ φθαρτῆς
παγέντες ὕλης ὀφθαλμοὶ τοσοῦτον ἐπέβησαν, ὡς ἀπὸ τοῦ τῆς γῆς χωρίου
πρὸς τὸν μακρὰν οὕτως ἀφεστῶτα ἀνατρέχειν οὐρανὸν καὶ ψαύειν τῶν
περάτων αὐτοῦ, πόσον τινὰ χρὴ νομίσαι τὸν πάντῃ δρόμον τῶν ψυχῆς
ὀμμάτων; ἅπερ ὑπὸ πολλοῦ τοῦ τὸ ὂν κατιδεῖν τηλαυγῶς ἱμέρου πτερω-
θέντα οὐ μόνον πρὸς τὸν ἔσχατον αἰθέρα τείνεται, παραμειψάμενα δὲ
23 καὶ παντὸς τοῦ κόσμου τοὺς ὅρους ἐπείγεται πρὸς τὸν ἀγένητον. (6.) διὰ
τοῦτο ἐν τοῖς χρησμοῖς οἱ σοφίας καὶ ἐπιστήμης ἄπληστοι διατελοῦντες
ἀνακεκλῆσθαι λέγονται· πρὸς γὰρ τὸ θεῖον ἄνω καλεῖσθαι θέμις τοὺς
24 ὑπ' αὐτοῦ καταπνευσθέντας. δεινὸν γάρ, εἰ τυφῶσι μὲν καὶ ἁρπυίαις
αὐτόπρεμνα δένδρα πρὸς ἀέρα ἀνασπᾶται καὶ μυριάγωγα σκάφη βρίθοντα
φόρτῳ καθάπερ τινὰ τῶν κουφοτάτων ἐκ μέσων τῶν πελαγῶν ἀναρπά-
ζεται καὶ λίμναι καὶ ποταμοὶ μετάρσιοι φέρονται, τοὺς γῆς κόλπους
ἐκλιπόντος τοῦ ῥεύματος, ὅπερ ἀνιμήσαντο αἱ τῶν ἀνέμων κραταιόταται
καὶ πολυπλοκώταται δῖναι, τῇ δὲ τοῦ θείου πνεύματος καὶ πάντα δυνα-
τοῦ καὶ τὰ κάτω νικῶντος φύσει κοῦφον ὁ νοῦς ὢν οὐκ ἐπελαφρίζεται
καὶ πρὸς μήκιστον ὕψος ἐξαίρεται, καὶ μάλιστα ὁ τοῦ φιλοσοφήσαντος
25 ἀνόθως. οὗτος γὰρ κάτω μὲν οὐ βρίθει πρὸς τὰ σώματος καὶ γῆς φίλα

1 πρὸς] καὶ M τὸν οὐρανὸν Eus codd. nonnulli 2 ἀνερεῖσαι Eus codd. OG alii, ἀνέτεινεν E ἐκδήλως MUE: εὐδήλως GFH, ἀδήλως L καταλαμβάνεται G[1]U 4 αὐτὸν UE 5 εἶδεν L ἐναργές εἴδωλον M 6 ποιεῖ om. L ἀπορεύειν M, ἀνανεύειν conicio 7 ὕλης παγέντες H 8 οὕτως] ὄντως LE 9 πάντῃ om. E τῆς ψυχῆς UE ψυχῶν H 10 τὸ ἓν U 11 πρὸς] ἀπὸ M τείνεται, ἀλλὰ κάτω που λιπὼν παντὸς E παραπεμψάμενα GH 12 ἀγένητον GFb: ἀγέννητον MUHar 14 πρὸς] ἀπὸ M τὸ corr. ex τὸν M 15 δεινὸν γὰρ εἰ H: τούτοις γὰρ M, τούτους γὰρ GUF, ἄτοπον γὰρ εἰ conicio ἁρπυίαις GH: ἁρπυίαι ὡς M, ἁρπυίαις ὡς UF 16 πρὸς] ἀπὸ M ἀέρ M 16 ἀνασπᾶται H: ἀνασπᾶσθαι MGUF 19 ἐκλείποντος GU, ἐκλείποντος κόλπους transpos. U 19. 20 κραταιότατοι καὶ πολυπλοκώτατοι M 20 τῇ] τῆς U 21 τὰ H[2]: om. ceteri κάτω νικῶντος H: κατωκηκότος MGUF νικᾶν conicio κοῦφον codd.: κοῦφος Turn. ὢν H: ὃν MGUF 22 ἐξαίρεται ὕψος F 23 οὐ om. G

1—12 habet E p. 607,33—608,2 M: τῷ τοι καὶ τὸ σῶμα — ἀγένητον.

ταλαντεύων, ὧν διάζευξιν καὶ ἀλλοτρίωσιν ἀεὶ διεπόνησεν, ἄνω δὲ φέρε-
ται τῶν μεταρσίων καὶ ἱεροπρεπεστάτων καὶ εὐδαιμόνων φύσεων ἀκορέ-
στως ἐρασθείς. τοιγαροῦν Μωυσῆς ὁ ταμίας καὶ φύλαξ τῶν τοῦ ὄντος 26
ὀργίων ἀνακεκλήσεται· λέγεται γὰρ ἐν Λευιτικῇ βίβλῳ „ἀνεκάλεσε
Μωυσῆν“ (Lev. 1, 1). ἀνακεκλήσεται δὲ καὶ ὁ τῶν δευτερείων ἀξιω-
θεὶς Βεσελεήλ· καὶ γὰρ τοῦτον ἀνακαλεῖ ὁ θεὸς πρὸς τὴν τῶν ἱερῶν
κατασκευήν τε καὶ ἐπιμέλειαν ἔργων (Exod. 31,2 sqq.). ἀλλ' ὁ μὲν τὰ 27
δευτερεῖα τῆς ἀνακλήσεως, Μωυσῆς δὲ ὁ πάνσοφος οἴσεται τὰ πρωτεῖα·
ἐκεῖνος μὲν γὰρ τὰς σκιὰς πλάττει καθάπερ οἱ ζωγραφοῦντες οἷς οὐ
θέμις οὐδὲν ἔμψυχον δημιουργῆσαι — Βεσελεὴλ γὰρ ἐν σκιαῖς ποιῶν
ἑρμηνεύεται —, Μωυσῆς δὲ οὐ σκιὰς ἀλλὰ τὰς ἀρχετύπους φύσεις αὐτὰς
τῶν πραγμάτων ἔλαχεν ἀνατυποῦν. ἄλλως τε καὶ τὸ αἴτιον οἷς μὲν
τηλαυγέστερον καὶ ἀριδηλότερον ὡς ἂν ἐν ἡλίῳ καθαρῷ, οἷς δὲ ἀμυδρό-
τερον ὡς ἂν ἐν σκιᾷ τὰ οἰκεῖα εἴωθεν ἐπιδείκνυσθαι.

p. 334 M. (7.) | Διεξεληλυθότες οὖν περὶ τῶν ὁλοσχερεστέρων ἐν κόσμῳ 28
φυτῶν ἴδωμεν ὃν τρόπον καὶ τὰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ βραχεῖ κόσμῳ,
δένδρα ὁ πάνσοφος ἐδημιούργει θεός. αὐτίκα τοίνυν ὥσπερ βαθύγειον
χωρίον σῶμα τὸ ἡμέτερον λαβὼν δεξαμενὰς αὐτῷ τὰς αἰσθήσεις ἀπειρ-
γάζετο· κἄπειθ' οἷα φυτὸν ἥμερον καὶ ὠφελιμώτατον ἑκάστην αὐτῶν 29
ἐνετίθει, ἀκοὴν μὲν εἰς οὖς, ὄψιν δ' εἰς ὄμματα καὶ εἰς μυκτῆρας
ὄσφρησιν καὶ τὰς ἄλλας εἰς τὰ οἰκεῖα καὶ συγγενῆ χωρία. μαρτυρεῖ δέ
μου τῷ λόγῳ ὁ θεσπέσιος ἀνὴρ ἐν ὕμνοις λέγων ὧδε· „ὁ φυτεύων οὖς
οὐκ ἀκούει; ὁ πλάσσων ὀφθαλμοὺς οὐκ ἐπιβλέψει“ (Psalm. 93, 9); καὶ 30
τὰς διηκούσας μέντοι μέχρι σκελῶν τε καὶ χειρῶν καὶ τῶν ἄλλων
τοῦ σώματος μερῶν, ὅσα ἐντός τε καὶ ἐκτός, δυνάμεις ἁπάσας εὐγενῆ
μοσχεύματα εἶναι συμβέβηκε. τὰ δὲ ἀμείνω καὶ τελειότερα τῷ μεσαι- 31
τάτῳ καὶ καρποφορεῖν δυναμένῳ διαφερόντως ἡγεμονικῷ προσερρίζου·
ταῦτα δέ εἰσι νόησις, κατάληψις, εὐστοχία, μελέται, μνῆμαι, ἕξεις, δια-

---

5 ἀνακεκλήσεται MG²H²: ἀνακλήσεται G¹H¹UF 10 οὐδὲ U σκηναῖς UHL¹
11 δὲ om. M 16 τῶ βραχεῖ κόσμω τῶ ἀνθρώπω M 18. 19 ἀπειργάζετο E: ὑπειργάζετο codd. 20 τὸ οὖς H 23 ὀφθαλμὸν br ἐπιβλέπει E
τοι
24 διοικούσας UE μέχρι σκελῶν M post ἄλλων add. τῶν MGUH
25 ἐκτός τε καὶ ἐντὸς G 26 συμβέβηκεν M 27 ἡγεμονικῶ H: ἡγεμόνι MGUFE προσερίζου UE 28 μελέται MGUFE: μελέτη H
28. 140,1 ἕξεις, διαθέσεις E: ἕξις, διάθεσις codd.

15—140,11 habet E p. 608,3—36 M: διεξελθόντες οὖν περὶ — δυσθεράπευτος ἡ ἀλήθεια.

θέσεις, τεχνῶν ἰδέαι πολύτροποι, βεβαιότης ἐπιστημῶν, τῶν ἀρετῆς
ἁπάσης θεωρημάτων ἄληστος ἀνάληψις. τούτων οὐδὲν οὐδεὶς θνητὸς
ἱκανὸς φυτουργῆσαι, πάντων δὲ ἀθρόων εἷς ὁ ἀγένητος τεχνίτης, οὐ
πεποιηκὼς μόνον, ἀλλὰ καὶ ποιῶν ἀεὶ καθ' ἕκαστον τῶν γεννωμένων
τὰ φυτὰ ταῦτα.
32 (8.) Τοῖς εἰρημένοις ἐστὶν ἀκόλουθος καὶ ἡ τοῦ παραδείσου
φυτουργία· λέγεται γάρ· „ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ
ἀνατολάς, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν" (Gen. 2,8). τὸ
μὲν οὖν ἀμπέλους καὶ ἐλαιῶν ἢ μηλεῶν ἢ ῥοιῶν ἢ τῶν παραπλησίων
33 δένδρα οἴεσθαι * * * πολλὴ καὶ δυσθεράπευτος εὐήθεια. τίνος γὰρ
ἕνεκα, εἴποι τις ἄν; ἵνα ἐνδιαιτήσεις εὐαγώγους ἔχῃ; ὁ γὰρ κόσμος
ἅπας αὐταρκέστατον ἐνδιαίτημα ἂν νομισθείη θεῷ τῷ πανηγεμόνι; ἢ
οὐχὶ μυρίων καὶ ἄλλων δόξαι ἂν ὑστερίζειν, ὡς πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ
μεγάλου βασιλέως ἀξιόχρεων ὑποληφθῆναι; χωρὶς τοῦ μηδὲ εὐαγὲς
εἶναι οἴεσθαι τὸ αἴτιον ἐν τῷ αἰτιατῷ περιέχεσθαι [τῷ] μηδὲ τὰ δένδρα
34 τοὺς ἐτησίους δήπου φέρειν καρπούς. πρὸς τὴν τίνος οὖν ἀπόλαυσίν
τε καὶ χρῆσιν καρποφορήσει ὁ παράδεισος; ἀνθρώπου μὲν οὐδενός·
οὐδεὶς γὰρ εἰσάγεται τὸ παράπαν τὸν παράδεισον οἰκῶν, ἐπεὶ καὶ τὸν
πρῶτον διαπλασθέντα ἐκ γῆς μεταναστῆναί φησιν ἐνθένδε, ὄνομα Ἀδάμ.
35 καὶ μὴν ὅ γε θεὸς ὥσπερ τῶν ἄλλων καὶ τροφῆς ἀνεπιδεής ἐστιν·
ἀνάγκη γὰρ τὸν τροφῇ χρώμενον δεῖσθαι μὲν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ
ὄργανα εὐτρεπίσθαι, δι' ὧν καὶ τὴν εἰσιοῦσαν παραδέξεται καὶ τὴν
ἐκμασηθεῖσαν θύραζε ἀποπέμψει. | ταῦτα δὲ μακαριότητος καὶ εὐδαι- p. [illegible] M
μονίας τῆς περὶ τὸ αἴτιον ἀπᾴδει, τῶν ἀνθρωπόμορφον, ἔτι δὲ καὶ
ἀνθρωποπαθὲς αὐτὸ εἰσαγόντων ἐπ' εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος καθαιρέσει,
36 μεγάλων ἀρετῶν, ἐχθεσμότατα ὄντα εὑρήματα. (9.) ἰτέον οὖν ἐπ'
ἀλληγορίαν τὴν ὁρατικοῖς φίλην ἀνδράσι· καὶ γὰρ οἱ χρησμοὶ τὰς εἰς

2 θνητὸς om. UE 3 post ἱκανὸς add. ἐντὸς E ἀθρόον E ἀγέννητος UH τεχνήτης M 4 ἀεὶ om. H 6 ἀκόλουθος corr. ex ἀκόλουθον M 7 ἐν Ἐδὲμ παράδεισον M ἐν Ἐδὲμ om. F 8 ἔπλασεν] ἐποίησεν U 10 ὑπὸ θεοῦ πεφυτεῦσθαι suppleo ἡ εὐήθεια GH[2], ἡ ἀλήθεια E 11 εὐαγωγοῦ G ὁ γὰρ UF (interrogationis signum post πανηγεμόνι posui): οὐ γὰρ GUH 12 ἂν om. H 13 δόξαιεν ὑστερίζειν F 14 ἀξιόχρεω MFH[1] χωρὶς scripsi: χωρίον codd. τοῦ MGUF: τῷ H 15 ἐν τῷ αἰτιατῷ M: ἐν τῷ GUFH, ἔν τῳ Turn. τῷ seclusi 18. 19 τὸ πρῶτον MGF: πρῶτον UH 22 εὐτρεπίσθαι MU: ηὐτρεπίσθαι GFH παραδέξηται G 24 ἐπᾴδει M τῶν] τὸν G 25 αὐτὸν M 26 εὑρέματα H ἰτέον UH (ras. ante τ in H): εἶτε MGF 27 φίλοις M

αὐτὴν ἡμῖν ἀφορμὰς ἐναργέστατα προτείνουσι· λέγουσι γὰρ ἐν τῷ
παραδείσῳ φυτὰ εἶναι μηδὲν ἐοικότα τοῖς παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ ζωῆς, ἀθα-
νασίας, εἰδήσεως, καταλήψεως, συνέσεως, καλοῦ καὶ πονηροῦ φαντασίας.
ταῦτα δὲ χέρσου μὲν οὐκ ἂν εἴη, λογικῆς δὲ ψυχῆς ἀναγκαίως φυτά, 37
⟨ἧς⟩ ἡ μὲν πρὸς ἀρετὴν ὁδὸς αὕτη ζωὴν καὶ ἀθανασίαν ἔχουσα τὸ τέλος,
ἡ δὲ πρὸς κακίαν φυγήν τε τούτων καὶ θάνατον. τὸν οὖν φιλόδωρον
θεὸν ὑποληπτέον ἐν τῇ ψυχῇ καθάπερ παράδεισον ἀρετῶν καὶ τῶν κατ'
αὐτὰς πράξεων ἐμφυτεύειν πρὸς τελείαν εὐδαιμονίαν αὐτὴν ἄγοντα. διὰ 38
τοῦτο καὶ τόπον οἰκειότατον προσένειμε τῷ παραδείσῳ καλούμενον Ἐδέμ
— ἑρμηνεύεται δὲ τρυφή —, σύμβολον ψυχῆς τῆς ἄρτια βλεπούσης,
ἀρεταῖς ἐγχορευούσης καὶ ὑπὸ πλήθους καὶ μεγέθους χαρᾶς ἀνασκιρτώ-
σης, ἀπόλαυσμα ἓν ἀντὶ μυρίων τῶν παρὰ ἀνθρώποις ἡδίστων προτε-
θειμένης τὴν τοῦ μόνου θεραπείαν σοφοῦ. τούτου τοῦ γανώματος 39
ἀκράτου τις σπάσας, ὁ τοῦ Μωυσέως δὴ θιασώτης, ὃς οὐχὶ τῶν ἠμελη-
μένων ἦν, ἐν ὑμνῳδίαις ἀνεφθέγξατο πρὸς τὸν ἴδιον νοῦν φάσκων
„κατατρύφησον τοῦ κυρίου" (Psalm. 36,4), παρακεκινημένος πρὸς τὸν
οὐράνιον καὶ θεῖον ἔρωτα τῇ φωνῇ, τὰς μὲν ⟨ἐν⟩ τοῖς λεγομένοις καὶ
φαινομένοις ἀνθρωπίνοις ἀγαθοῖς χλιδὰς καὶ θρύψεις ἀλήκτους δυσχερά-
νας, ὅλον δὲ τὸν νοῦν ὑπὸ θείας κατοχῆς συναρπασθεὶς οἴστρῳ καὶ
ἐνευφραινόμενος μόνῳ θεῷ. (10.) καὶ τὸ πρὸς ἀνατολαῖς μέντοι τὸν 40
παράδεισον εἶναι (Gen. 2, 8) δεῖγμα τοῦ λεχθέντος ἐστί· σκοταῖον μὲν
γὰρ καὶ δυόμενον καὶ νυκτιφόρον ἀφροσύνη, λαμπρότατον δὲ καὶ περι-
αυγέστατον καὶ ἀνατέλλον ὡς ἀληθῶς φρόνησις. καὶ καθάπερ ἀνίσχων
ἥλιος ὅλον τὸν οὐρανοῦ κύκλον φέγγους ἀναπληροῖ, τὸν αὐτὸν τρόπον
αἱ ἀρετῆς ἀκτῖνες ἀναλάμψασαι τὸ διανοίας χωρίον ὅλον μεστὸν αὐγῆς
καθαρᾶς ἀπεργάζονται. τὰ μὲν οὖν ἀνθρώπου κτήματα φρουροὺς ἔχει 41
καὶ φύλακας ἀγριωτάτους θῆρας εἰς τὴν τῶν ἐπιόντων καὶ κατατρεχόν-

---

1 αὐτὴν] αὐτὸν L 3 εἰδήσει G συνέσεως H: συνθέσεως MGUF 5 ἧς addidi αὕτη MF: αὐτῇ G, αὐτὴ U, αὐτῆς H 7 καὶ om. M 10 ἄρτι F 11. 12 ἀνασκιρτούσης M 12 ἥδιστον conicio 14 Μωυσέως U: Μωυσέος MGFH, Μωσέως Turn. δὴ U: δὲ MGH, δὲ οὗτος F 16 παρακεκινημένος H: παρακεκινημένως MGUF 17 θεῖον καὶ οὐράνιον F ἐν add. Mang. 18 ἀνθρωπίνης ἀγαθῆς MG ἀλήκτους scripsi: ἀλύκτους U, ἀλέκτως GF, καὶ ἀλέκτως M, om. H 18. 19 δυσχεράνας H²: δυσχεράναντος ceteri 19 θείας FH: θείου MGU κατοκωχῆς coni. Cohn συναρπασθεὶς H²: συναρπασθέντα ceteri οἴστρων conicio 20 ἐνευφραινόμενος H: ἐνευφραινομένου MGUF μόνου μόνῳ M 21 σκοπταῖον G 22 νυκτηφόρον H 22. 23 πυριαυγέστατον H 23 ἀνατέλλουσα M 24 ἥλιος GH: ὅλος MUF οὐρανὸν M κύκλον om. M 25 διανοίαις FL² ὅλον χωρίον H

των ἄμυναν, τὰ δὲ τοῦ θεοῦ κτήματα λογικὰς φύσεις· „ἔθετο“ γάρ
φησιν „ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν“, ὃ ἐπὶ λογικῶν μόνων τῶν
42 ἀρετῶν ἐστιν. αἱ οὖν ἀσκήσεις τε καὶ χρήσεις ἐξαίρετον γέρας παρὰ
τὰς τῶν ἄλλων ψυχὰς τουτὶ παρὰ τοῦ θεοῦ ἔλαβον· διὸ καὶ ἐμφαντικώ-
τατα εἴρηται, ὅτι τὸν ἐν ἡμῖν πρὸς ἀλήθειαν ἄνθρωπον, | τουτέστι τὸν p. 336 M
νοῦν, ἔθηκεν ἐν ἱερωτάτοις καλοκἀγαθίας βλαστήμασι καὶ φυτοῖς, ἐπεὶ
[δὲ] τῶν διανοίας ἀμετόχων ἱκανὸν οὐδὲν ἀρετὰς γεωργῆσαι, ὧν τὸ
43 παράπαν λαμβάνειν οὐ πέφυκε κατάληψιν. (11.) οὐκ ἔστι δ' οὖν
ἀπορητέον, τί δήποτε εἰς μὲν τὴν κιβωτόν, ἣν ἐν τῷ μεγίστῳ κατα-
κλυσμῷ κατασκευασθῆναι συνέβη, πᾶσαι τῶν θηρίων αἱ ἰδέαι εἰσάγον-
ται, εἰς δὲ τὸν παράδεισον οὐδεμία· ἡ μὲν γὰρ κιβωτὸς σύμβολον ἦν
σώματος, ὅπερ ἐξ ἀνάγκης κεχώρηκε τὰς παθῶν καὶ κακιῶν ἀτιθάσους
κἀξηγριωμένας κῆρας, ὁ δὲ παράδεισος ἀρετῶν· ἀρεταὶ δὲ οὐδὲν ἀνήμερον
44 ἢ συνόλως ἄλογον παραδέχονται. παρατετηρημένως δὲ οὐ τὸν κατὰ
τὴν εἰκόνα τυπωθέντα ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν πεπλασμένον εἰσαχθῆναί
φησιν εἰς τὸν παράδεισον· ὁ μὲν γὰρ τῷ κατὰ τὴν εἰκόνα θεοῦ χαρα-
χθεὶς πνεύματι οὐδὲν διαφέρει τοῦ τὴν ἀθάνατον ζωὴν καρποφοροῦντος,
ὡς ἔμοιγε φαίνεται, δένδρου — ἄμφω γὰρ ἄφθαρτα καὶ μοίρας τῆς μεσαι-
τάτης καὶ ἡγεμονικωτάτης ἠξίωται· λέγεται γὰρ ὅτι τὸ ξύλον τῆς ζωῆς
ἐστιν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου (Gen. 2, 9) —, ὁ δὲ τοῦ πολυμιγοῦς
καὶ γεωδεστέρου σώματος, ἀπλάστου καὶ ἁπλῆς φύσεως ἀμέτοχος, ἧς ὁ
ἀσκητὴς ἐπίσταται τὸν οἶκον καὶ τὰς αὐλὰς [τοῦ κυρίου] οἰκεῖν μόνος —
Ἰακὼβ γὰρ „ἄπλαστος οἰκῶν οἰκίαν“ εἰσάγεται (Gen. 25, 27) —,
πολυτρόπῳ δὲ καὶ ἐκ παντοίων συνῃρημένῃ καὶ πεπλασμένῃ διαθέσει
45 χρώμενος. τιθέναι οὖν ἐν τῷ παραδείσῳ, τῷ παντὶ κόσμῳ, ῥιζωθέντα
εἰκὸς ἦν τὸν μέσον νοῦν, ὁλκοῖς πρὸς τἀναντία κεχρημένον δυνάμεσιν

2. 3 ὅ ἐστιν, ἐπὶ τῶν λογικῶν μόνον ἀρετῶν coni. Mang., ὃ ἐπὶ λογικῶν μόνων [τῶν ἀρετῶν] ἔστιν ⟨ἀκούειν⟩ Cohn 3 αἱ γοῦν ἀρετῆς δεκτικαὶ φύσεις conicio 4 ἄλλων] ἀλόγων coni. Mang. 5 τὸν μὲν ἐν G 6 ἱερωτάτῳ M ἐπεὶ Cohn: ἐπὶ codd. 7 δὲ secl. Cohn ἀμετόχων Turn.: μετοχῶν MG, μετόχων UFH οὐδὲ M ἀρετὰς γεωργῆσαι scripsi: ἀρετῆς (ἄρα τις HL^1) ἐγεώργησεν codd., ἱκανὸς ἄρα οὐδείς τι γεωργῆσαι Mang. 9 εἰς μὲν τὴν H: ὡς μεγίστην MGUF 12 κεχώρηκεν M ἀτιθάσους G: ἀτιθάσσους MUFH 13 οὐδὲ M 14 περιδέχονται M δ' G τὸν om. F^1 15 πεπλανημένον L 16 φασιν M τῷ MUH^1: om. GH^2, secl. Cohn 17 πνεύματι H: σώματι MGUF, secl. Cohn οὐδὲ U 18 φαίνεσθαι U 20 δὲ ⟨πλαστὸς⟩ coni. Cohn 21 ἀμέτοχος om. G ἧς] ἣν F, ἦν L^2 22 οἰκεῖον MGF τοῦ κυρίου seclusi 24 ὁ ante πολυτρόπῳ add. H^2 δὲ codd.: τε Turn., δὲ vid. del. aut lin. 21 scrib. σώματος ⟨πλαστὸς⟩ πεπλανημένη U 25 τεθῆναι conicio παντὸς κόσμου μέσῳ conicio 62 μέσον] μὲν σὸν G^1F ὁλκοῖς scripsi: ὁλκαῖς codd. πρὸς] καὶ M

ἐπὶ τὴν διάκρισίν τε αὐτῶν ἀνακληθέντα, ἵνα πρὸς αἵρεσιν καὶ φυγὴν
ὁρμήσας, εἰ μὲν τὰ ἀμείνω δεξιώσαιτο, ἀθανασίας καὶ εὐκλείας ἀπό-
ναιτο, εἰ δ' αὖ τὰ χείρω, ψεκτὸν θάνατον εὕρηται. (12.) τοιαῦτα 46
μὲν δὴ δένδρα ὁ μόνος σοφὸς ἐν ψυχαῖς λογικαῖς ἐρρίζου. Μωυσῆς δὲ
οἰκτιζόμενος τοὺς μετανάστας ἐκ τοῦ τῶν ἀρετῶν παραδείσου γεγονότας
καὶ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ θεοῦ κράτος αὐτοῦ καὶ τὰς ἵλεως καὶ ἡμέρους
δυνάμεις εὔχεται, ὅθεν ὁ γήινος νοῦς Ἀδὰμ πεφυγάδευται, κεῖθι τοὺς
ὁρατικοὺς ἐμφυτευθῆναι· λέγει γάρ· „εἰσαγαγὼν καταφύτευσον αὐτοὺς εἰς 47
ὄρος κληρονομίας σου, εἰς ἕτοιμον κατοικητήριόν σου ὃ κατειργάσω, κύριε,
ἁγίασμα, κύριε, ὃ ἡτοίμασαν αἱ χεῖρές σου· κύριος βασιλεύων τὸν αἰῶνα καὶ
p. 337 M. ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι“ (Exod. 15,17. 18). | οὐκοῦν σαφέστατα εἰ καί τις 48
ἄλλος ἔμαθεν, ὅτι τὰ σπέρματα καὶ τὰς ῥίζας ἁπάντων καθεὶς ὁ θεὸς
αἴτιός ἐστι τοῦ τὸ μέγιστον ἀναβλαστῆσαι φυτόν, τόνδε τὸν κόσμον, ὃν
καὶ νῦν ἔοικεν αἰνίττεσθαι δι' αὐτοῦ τοῦ λεχθέντος ᾄσματος „ὄρος“
αὐτὸν „κληρονομίας“ εἰπών· ἐπειδὴ τοῦ πεποιηκότος οἰκειότατον τὸ
γενόμενον κτῆμα καὶ κλῆρος. εὔχεται οὖν ἡμᾶς ἐν τούτῳ φυτευθῆναι, 49
οὐχ ἵνα ἄλογοι καὶ ἀφηνιασταὶ γενώμεθα τὰς φύσεις, ἀλλ' ἵνα ἑπόμενοι
τῇ τοῦ τελειοτάτου διοικήσει τὴν κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσαν
αὐτοῦ διέξοδον ἀπομιμούμενοι σώφρονι καὶ ἀπταίστῳ βίῳ χρώμεθα·
τὸ γὰρ ἀκολουθίᾳ φύσεως ἰσχῦσαι ζῆν εὐδαιμονίας τέλος εἶπον οἱ
πρῶτοι. καὶ μὴν τά γε αὖθις λεγόμενα συνᾴδει τῷ προτεθέντι, τὸ τὸν 50
κόσμον εὐτρεπῆ καὶ ἕτοιμον αἰσθητὸν οἶκον εἶναι θεοῦ, τὸ κατειργάσθαι
καὶ μὴ ἀγένητον εἶναι, ὡς ᾠήθησάν τινες, τὸ „ἁγίασμα“, οἷον ἁγίων
ἀπαύγασμα, μίμημα ἀρχετύπου, ἐπεὶ τὰ αἰσθήσει καλὰ τῶν νοήσει

---

1 ἀνακληθέντα scripsi: μετακλιθῆναι MH, μετακληθῆναι GF, μεταβληθῆναι U   πρὸς] καὶ M   2. 3 ἀπώνετο M, ἀπόνηται conicio   3 αὖ τὰ M: αὐτὰ UFH, αὐτὰ τὰ GL   4 ἐρίζου MU   6 καὶ] κατὰ L^1 τοῦ MGUF: τὸ H   αὐτοῦ post ἡμέρους transponit Cohn   prius καὶ H: om. MGUF   8 καταφύτευσον G: καταφυτεύσεις ceteri   9 εἰς ὄρους L   κληρονομίας scripsi (cf. lin. 15): κληροδοσίας codd.   9 εἰς ἕτιμον (ἕτοιμον) κατοικητήριόν σου ὃ in ras. G: ἕδρασμα εἰς καθέδραν σου ceteri   κυρίου MUFH   10 ὃ ἡτοίμασαν αἱ in ras. G: ἥδρασαν ceteri   βασιλεύων GH^2: βασιλεύει MUFH^1 τὸν] τῶν H^2 10. 11 αἰώνων καὶ ἐπ' H in mg.   καὶ ἐπ' αἰῶνα H: om. MGUF   11 καὶ ἔτι] ἔτι UF^1 12 ὅτι καὶ τὰ M   13 τοῦ τὸ GH: τοῦτο MUF, καὶ τοῦ τὸ Mang. „ex Ms. Med.“ (!)   16 γινόμενον M   18 τὰ om. M   19 σωφρονικῷ καὶ F   21 τὸ scripsi: τῷ codd.   22 εὐτρεπῆ M: εὐπρεπῆ GUFH   τὸ] τῷ U   23 ἀγέννητον UH   post τὸ add. δὲ H^2 ⟨ὠνομάσθαι⟩ οἷον conicio   24 ἀρχετύπου H^2: ἀρχέτυπον ceteri   ἐπεὶ H: ἐπὶ MGUF   τῶν codd.: καὶ v   νοήσει H: οἰήσει MGUF

καλῶν εἰκόνες. τὸ ἡτοιμάσθαι ὑπὸ χειρῶν θεοῦ, τῶν κοσμοποιῶν αὐτοῦ
51 δυνάμεων. ἀλλ' ὅπως μηδεὶς ὑπολάβοι τὸν ποιητὴν χρεῖον εἶναί τινος τῶν γεγονότων, τὸ ἀναγκαιότατον ἐπιφωνήσει· „βασιλεύων τὸν αἰῶνα καὶ ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι“· βασιλέα δὲ οὐδενὸς δεῖσθαι, τὰ δὲ ὑπήκοα
52 βασιλέως θέμις πάντα. τινὲς δὲ ἔφασαν κλῆρον εἶναι καὶ λέγεσθαι θεοῦ τὸ ἀγαθόν, οὗ τὴν χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν εὔχεσθαι νυνὶ Μωυσῆν προσγενέσθαι· εἰσαγαγών, γάρ φησιν, ἡμᾶς οἷα παῖδας ἄρτι μανθάνειν ἀρχομένους διὰ τῶν σοφίας δογμάτων καὶ θεωρημάτων καὶ μὴ ἀστοι-
53 χειώτους ἐάσας ἐν ὑψηλῷ καὶ οὐρανίῳ λόγῳ καταφύτευσον. κλῆρος γὰρ οὗτος ἑτοιμότατος καὶ προχειρότατος οἶκος, ἐπιτηδειότατον ἐνδιαίτημα, ὃ „κατειργάσω ἅγιον“· ἀγαθῶν γὰρ καὶ ἁγίων, ὦ δέσποτα, ποιητὴς ὢν τυγχάνεις, ὡς ἔμπαλιν κακῶν καὶ βεβήλων γένεσις ἡ φθαρτή. βασίλευε δὴ τὸν ἄπειρον αἰῶνα ψυχῆς τῆς ἱκέτιδος μηδὲ ἀκαρὲς ἐῶν αὐτὴν ἀνηγεμόνευτον· ἡ γὰρ ἀδιάστατος παρὰ σοὶ δουλεία τῆς μεγίστης ἀρχῆς,
54 οὐκ ἐλευθερίας μόνον ἀμείνων. (13.) πολλοῖς δὲ ἂν τάχα που ζήτησιν παράσχοι, τίνα ἔχει λόγον τὸ „εἰς ὄρος κληρονομίας σου“· κληροδοτεῖν μὲν θεὸν ἀναγκαῖον, κληρονομεῖν δὲ ἴσως οὐκ εὔλογον πάντων αὐτοῦ
55 κτημάτων ὄντων. ἀλλὰ μήποτε τοῦτο λέγεται ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν ἐξαίρετον οἰκειώσεως λόγον δεσποζομένων πρὸς αὐτοῦ, καθάπερ οἱ βασιλεῖς ἁπάντων μὲν ἄρχουσι τῶν ὑπηκόων, διαφερόντως δὲ τῶν οἰκετῶν, οἷς πρὸς | τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἄλλην δίαιταν ὑπηρέταις p. [illegible]
56 εἰώθασι χρῆσθαι. οἱ δὲ αὐτοὶ καὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν ἁπάντων ὄντες κτημάτων δεσπόται καὶ ὅσων ἐπικρατεῖν οἱ ἰδιῶται δοκοῦσι, μόνα ταῦτα ἔχειν νομίζονται, ἅπερ ἐπιτρόποις καὶ ἐπιμεληταῖς ἐγχειρίσαιεν, ἀφ' ὧν καὶ τὰς ἐτησίους προσόδους ἐκλέγουσιν· εἰς ἃ πολλάκις ἀνέσεως καὶ

1 τὸ δὲ ἡτοιμάσθαι H 2 ὑπολάβοι MGFHbr: ὑπολάβη Ua v 3 τὸ] τὸν MUF γεγονότων ἀναγκαίως ἐπεβόησε Μωυσῆς λέγων· κύριος βασιλεύων E τὸν αἰῶνα MGUF: τῶν αἰώνων HE 4 καὶ ante ἔτι om. UF βασιλέα scripsi: βασι$^{\lambda}$ M, βασιλεῖ GUF, βασιλεὺς H δεῖσθαι MGUF: δεῖται H δὲ] δὲ δὴ v 5 κλῆρος M λέγεται U 6 καὶ ἔλαυσιν M 9 λόγῳ] λόφῳ coni. Mang. καταφύτευσον M: κατεφύτευσε FL^2, καταφύτευε $G^2H^2L^1$, κατεφύτευε G^1UH^1 14 ἀνηγεμόνευτον om. G παρά σου F 15 δὲ om. F 16 ἔχει G^2H: ἔχοι MG^1UFL κληροδοσίας MGF 17 μὲν ⟨γὰρ⟩ conicio 18 ὄντων G 20 οἷς GFH: οἳ MU 21 ἐπιμέλειαν om. F 22 καίτοι τῶν coni. Mang. 24 νομίζονται H: νομίζοντες MGUF ἐγχειρίσαιεν H: ἐγχειρήσαιεν M, ἐγχειρῆσαι G, ἐγχειρίσαι UF 25 ἐκλόγους εἰς M

2—4 ἀλλ' ὅπως — ἔτι habet E, II p. 608,36—40 M.

εὐθυμίας ἕνεκα προσέρχονται τὸ βαρύτατον τῶν ἐν πολιτείᾳ καὶ βασιλείᾳ
φροντίδων ἄχθος ἀποτιθέμενοι· καὶ καλεῖται μέντοι ταῦτα τὰ κτήματα
αὐτοῖς βασιλικά. καὶ μὴν ἄργυρός τε καὶ χρυσὸς καὶ ὅσα ἄλλα κειμήλια 57
παρὰ τοῖς ἀρχομένοις θησαυροφυλακεῖται τῶν ἡγουμένων μᾶλλον ἢ τῶν
ἐχόντων ἐστίν, ἀλλ' ὅμως ἴδιοι τῶν βασιλέων θησαυροὶ λέγονται, ἐν οἷς
οἱ ταχθέντες τῶν φόρων ἐκλογισταὶ ⟨τὰς⟩ ἀπὸ τῆς χώρας προσόδους κατα-
τίθενται. μηδὲν οὖν θαυμάσῃς, εἰ καὶ τοῦ πανηγεμόνος θεοῦ τὸ ἐφ' 58
ἅπασι κράτος εἰληχότος ἐξαίρετος κλῆρος εἶναι λέγεται ψυχῶν σοφῶν ὁ
θίασος, ὁ ὀξυωπέστατα ὁρῶν, ἀμέμπτῳ καὶ ἀκραιφνεῖ κεχρημένος τῷ
διανοίας ὄμματι, μύσαντι μὲν οὐδέποτε, ἀεὶ δὲ ἀναπεπταμένῳ καὶ
εὐθυτενῶς βλέποντι. (14.) οὐ διὰ τοῦτο μέντοι καὶ ἐν ᾠδῇ τῇ μείζονι 59
λέγεται· „ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσ-
βυτέρους σου καὶ ἐροῦσί σοι· ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς
διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ·
καὶ ἐγένετο μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰσραήλ" (Deut. 32, 7—9); ἰδοὺ 60
γὰρ πάλιν μερίδα καὶ κλῆρον εἴρηκε θεοῦ τὸν ὁρατικὸν αὐτοῦ καὶ
γνήσιον θεραπευτὴν τρόπον, τοὺς δὲ γῆς παῖδας, οὓς Ἀδὰμ ὠνόμασεν
υἱούς, ἐσπάρθαι καὶ ἀνασκεδασθῆναι καὶ ἐπισυναχθῆναι, στῖφος δὲ
γενέσθαι ἡγεμόνι χρήσασθαι ὀρθῷ λόγῳ μὴ δυναμένους. τῷ γὰρ ὄντι
ἁρμονίας μὲν καὶ ἑνώσεως αἴτιον ἀρετή, διαλύσεως δὲ καὶ διαρτήσεως
ἡ ἐναντία διάθεσις. δεῖγμα μέντοι τῶν εἰρημένων ἐστὶ τὸ γινόμενον 61
ἀνὰ πᾶν ἔτος ἡμέρᾳ τῇ λεγομένῃ τοῦ ἱλασμοῦ· τότε γὰρ διείρηται
„δύο τράγους διακληροῦν, τὸν μὲν τῷ κυρίῳ, τὸν δὲ τῷ ἀποπομπαίῳ"
339 M. (Lev. 16, 8), | διττὸν λόγον, ὃν μὲν θεῷ, ὃν δὲ γενέσει· ὁ ἀποσεμνύνων
μὲν οὖν τὸ αἴτιον [τιμὴν] αὐτῷ προσκληρώσεται, ὁ δὲ γένεσιν φυγαδευ-

1 προέρχονται coni. Mang. 6 τὰς addidi 8 εἰληφότος MF 9 ὁ scripsi: ὅς MGUF, ὡς H 10 δ' M 11 ἰθυτενῶς U οὐ διὰ MUF: καὶ διὰ GH 12. 13 τοῖς πρεσβυτέροις MU 13 ὅτι MF διεμέριζεν MGF: διεμέρισεν UH, διεμέλησεν L ἔθνη om. M 15 μερὶς ὁ λαὸς M, μερὶς καὶ λαὸς F αὐτοῦ ⟨Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ⟩ suppleo 18 διεσπάρθαι coni. Mang. ἀνασυναχθῆναι καὶ ἐπισκεδασθῆναι U μὴ post alterum καὶ add. Mang. ἐπισυνεχθῆναι M, ἐπισυγχυθῆναι coni. Cohn, μηκέτι συναχθῆναι conicio δὲ MGUF: τε H 19 γενέσθαι scripsi: ἐγγενέσθαι codd. δυνάμενον conicio 20 διαρτήσεως F: διαρτύσεως ML[2], διαρτίσεως U, διαστάσεως GHL[1] 22 διείρηται G[1]FH: εἴρηται M, διήρηται U, δὴ εἴρηται G[2] 24 διττὸν] διὰ τὸν G ὁ om. UF ἀποσεμνύνων μὲν scripsi: ἀποσεμνυνόμενον MGUF, ἀποσεμνύνων H 25 τὸ] τὸν F τιμὴν seclusi αὐτῷ H[2] ἀποκληρώσεται M, προσκληρωθήσεται conicio γένεσιν Mang.: γενέσει codd.; fort. scribendum: ὁ ἀπονέμων μὲν οὖν τῷ αἰτίῳ τιμὴν . . . ., ὁ δὲ γενέσει

θήσεται, τῶν μὲν ἱερωτάτων ἐλαυνόμενος χωρίων, εἰς δὲ ἄβατα καὶ
62 βέβηλα καὶ βάραθρα ἐμπίπτων. (15.) τοσαύτῃ μέντοι τῇ ⟨τοῦ⟩ θεοφιλοῦς
περιουσίᾳ χρῆται Μωυσῆς, ὥστε αὐτῷ τούτῳ μάλιστα πεπιστευκὼς
θερμοτέροις καὶ μείζοσιν ἢ κατὰ τὰς ἑτέρων ἡμῶν ἀκοὰς λόγοις τε καὶ
δόγμασιν εἴωθε χρῆσθαι· οὐ γὰρ μόνον ἀξιοῖ κληρονομεῖν θεόν, ἀλλὰ
63 καὶ αὐτόν, τὸ παραδοξότατον, κλῆρον ἑτέρων εἶναι. φυλὴν γὰρ ὅλην
πρόσφυγα καὶ ἱκέτιν αὐτοῦ λῆξιν μὲν τῆς χώρας, καθάπερ τὰς ἄλλας
ἕνδεκα, οὐκ ἠξίωσε νείμασθαι, γέρας δὲ ἐξαίρετον λαβεῖν ἱερωσύνην, οὐκ
ἐπίγειον, ἀλλ' ὀλύμπιον κτῆμα· „οὐ γὰρ ἔσται“ φησί „τῇ φυλῇ Λευὶ
μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν υἱοῖς Ἰσραήλ, ὅτι κύριος αὐτὸς κλῆρος αὐτῶν“
(Deut. 10, 9). καὶ ἐκ προσώπου μέντοι τοῦ θεοῦ διὰ τῶν χρησμῶν
ᾄδεται τὸν τρόπον τοῦτον· „ἐγὼ μερίς σου καὶ κληροδοσία“ (Num. 18.
64 20)· τῷ γὰρ ὄντι ὁ τελείως ἐκκεκαθαρμένος νοῦς καὶ πάντα τὰ γενέ-
σεως ἀπογινώσκων ἓν μόνον οἶδε καὶ γνωρίζει τὸ ἀγένητον, ᾧ προσελή-
λυθεν, ὑφ' οὗ καὶ προσείληπται. τίνι γὰρ ἔξεστιν εἰπεῖν „αὐτός μοι
μόνος ἐστὶν ὁ θεός“ ἢ τῷ μηδὲν τῶν μετ' αὐτὸν ἀσπαζομένῳ; οὗτος
δ' ἐστὶν ὁ Λευίτης τρόπος· ἑρμηνεύεται γὰρ „αὐτός μοι“ διὰ τὸ ἄλλα
ἄλλοις τετιμῆσθαι, μόνῳ δὲ αὐτῷ τὸ ἀνωτάτω καὶ πάντων ἄριστον
65 αἴτιον. (16.) ἤδη τινὰ τῶν παλαιῶν φασι καθάπερ ἐκπρεπεστάτης
γυναικὸς τῷ σοφίας ἐπιμανέντα κάλλει πολυτελεστάτης πομπῆς θεασά-
μενον παρασκευὴν ἄφθονον, ἀπιδόντα πρός τινας τῶν συνήθων εἰπεῖν
„ἴδετε, ὦ ἑταῖροι, ὅσων χρείαν οὐκ ἔχω“, καίτοι γε ἔξω τῶν ἀναγκαίων

---

2 βαραθρώδη coni. Mang. τοῦ addidi 3 ὥστε] spatium in M 4 ἑτέρων] ἀσθενεστέρων coni. Mang. 6 τὸ scripsi: τὸν MGUFH[1], om. H[2] φυλακὴν M, φίλην G ὅλην H: ἄλλην MGUF 7 οἰκέτιν L τὰς ἄλλας Turn.: ταῖς ἄλλαις H[2], ἄλλας ceteri 9 ἔσται UH: ἔστι F, ἕξει G, ὡς M Λευὶ φυλῇ H 10 μερὶς UH: μέρος MGF οὐδὲ F: οὔτε ceteri αὐτὸς UH: αὐτῶν MGF αὐτῷ conicio 11 τοῦ om. G 11. 12 διὰ τῶν χρησμῶν ᾄδεται U: ᾄδεται διὰ τῶν χρησμῶν (τὸν χρησμὸν M) MGFH 12 κληρονομία coni. Mang. 13 κεκαθαρμένος H τὰ FH: om. MGU 13. 14 γενέσθαι M 14 ἀπογιγνώσκων G γνωρίζει] γινώσκει M ἀγέννητον UH 15 τίνι] ὦ M 16 θεὸς ⟨κλῆρος⟩ conicio αὐτῶν M οὗτος MGUF: αὐτὸς U 17 δὲ MGH 18 τὸ H: τῶ MGUF πάντα M 18. 19 ἄριστον αἴτιον H: ἀρίστω αἰτίω MGUF 19 πάλαι MF φησι MGF εὐπρεπεστάτης conicio 20 τῷ et κάλλει Turn.: τοῦ et κάλλους codd. ἐπιμανέντος F 21 παρασκευῆς U ἀποδιδόντα MG[1]U τινας H: τινα ceteri συνήθως U 22 ἴδεται M ἑτέροι M γε om. F

---

19 cf. testimonia ad p. 87, 14 allata.

οὐδὲν ἁπλῶς περιβεβλημένον, ὡς μηδὲ ὑποφυσηθέντα πλούτου μεγέθει,
ὃ μυρίοις συνέβη, δόξαι τῷ λόγῳ καταλαζονεύεσθαι τοῦ θεοῦ. ὁ νομο- 66
θέτης ἐκδιδάσκει φρονεῖν δεῖν τοὺς μηδὲν χρῆμα τῶν ἐν γενέσει γνωρί-
ζοντας, ἀπογινώσκοντας δὲ ὅσα γενητὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν ἀγένητον
οἰκειότητα, ὃν μόνον πλοῦτον καὶ εὐδαιμονίας ὅρον τελεωτάτης ἐνόμισαν.
μηκέτι νῦν οἱ τὰς βασιλείας καὶ ἡγεμονίας ἀναψάμενοι μεγαλαυχείτωσαν, 67
οἱ μὲν ὅτι μίαν πόλιν ἢ χώραν ἢ ἔθνος ἓν ὑπηγάγοντο, οἱ δὲ ὅτι πάντα
μὲν γῆς κλίματα μέχρι τῶν περάτων αὐτῆς, πάντα δὲ Ἑλληνικὰ καὶ
βαρβαρικὰ ἔθνη, πάντας δὲ ποταμοὺς καὶ τὰ ἄπειρα πλήθει καὶ μεγέθει
πελάγη προσεκτήσαντο. καὶ γὰρ εἰ μετὰ τούτων τῆς μεταρσίου φύσεως, 68
ὃ μηδὲ εἰπεῖν εὐαγές, ἣν μόνην ἐκ πάντων ἀδούλωτον καὶ ἐλεύθερον ὁ
ποιητὴς εἰργάσατο, ἐπεκράτησαν, ἰδιῶται νομισθεῖεν ἂν κατὰ σύγκρισιν
340 M. | μεγάλων βασιλέων, οἳ τὸν θεὸν κλῆρον ἔλαχον· ὅσῳ γὰρ ὁ κτησάμενος
τὸ κτῆμα τοῦ κτήματος ἀμείνων καὶ τὸ πεποιηκὸς τοῦ γεγονότος,
τοσούτῳ βασιλικώτεροι ἐκεῖνοι. (17.) τοὺς μὲν οὖν πάντα τοῦ σπου- 69
δαίου φάσκοντας εἶναι παραδοξολογεῖν ᾠήθησάν τινες ἀφορῶντες εἰς τὴν
ἐκτὸς ἔνδειάν τε καὶ περιουσίαν καὶ μηδένα τῶν ἀχρημάτων ἢ ἀκτη-
μόνων πλούσιον νομίζοντες. Μωυσῆς δὲ οὕτως περίβλεπτον καὶ περι-
μάχητον ἡγεῖται σοφίαν, ὥστε οὐ μόνον τὸν σύμπαντα κόσμον ἀξιό-
χρεω κλῆρον αὐτῆς ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν ὅλων ἡγεμόνα νομίζειν. τὰ δὲ 70
δόγματα οὐκ ἐπαμφοτεριζόντων ταῦτ' ἐστίν, ἀλλὰ βεβαίᾳ πίστει κατε-
σχημένων· ἐπεὶ καὶ νῦν εἰσί τινες τῶν ἐπιμορφαζόντων εὐσέβειαν, οἳ τὸ
πρόχειρον τοῦ λόγου παρασυκοφαντοῦσι φάσκοντες οὐθ' ὅσιον οὔτ'
ἀσφαλὲς εἶναι λέγειν ἀνθρώπου θεὸν κλῆρον. οὐ γὰρ ἀπὸ γνησίου τοῦ 71
πάθους, ἀλλ' ὑποβολιμαίου καὶ νόθου, πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν πραγμάτων.

2 alterum ὃ] ὁ MH, ὅπερ ὁ coni. Cohn 3 δεῖν H: δεῖ GUF, χρὴ M χρῆμα τῶν scripsi: χρημάτων codd. 3. 4 γνωρίζοντας scripsi: πορίζοντας codd. 4 ἀπογινώσκοντα M γεννητὰ UH τόν] τὸ conicio ἀγέννητον GUH 5 τελειοτάτης UH 6 μηκέτ' οὖν coni. Cohn ἡγεμόνας M μεγαλαυχήτωσαν H 8 γῆς om. M 9 πλήθει Turn.: πλήθη codd. μεγέθει U: μεγέθη ceteri 10 καὶ πελάγη M εἰ UH: ὁ MGF 11 ὃ μηδὲ H: ὃ μηδὲν U, οἱ μηδὲν MG, ἢ μηδὲν F ἣν H: ἢ, tum spatium 2 litt. M, ἢ GUF μόνον M ἐξ ἁπάντων F 12 ἐπεκράτης (sic) G 15 βασιλικώτεροι GH: βασιλικώτερον MGUF ἐκεῖνοι H: ἐκείνου MGUF 16 φάσκοντος G[1] ἀφορῶντες εἰς om. M εἰς om. F 16. 17 τὴν ⟨τῶν⟩ ἐκτὸς conicio 17 ἄδειαν G 18 πλουσίων G δέ γε M οὕτω H 18. 19 καὶ περιμάχητον om. G 19. 20 ἀξιόχρεων G[2] 20 αὐτοῖς G[2] 20. 21 τὸ δὲ δόγμα et τοῦτ' conicio 21 δεδογμένα M ἐπαμφοτεριζόντων Turn.: ἐπ' ἀμφοτέρων codd. ταῦτ' Turn.: ταυτόν codd. ἀλλὰ] ἀλλὰ τῶν H 22 εὐσεβεία HL[1] 23 οὔτ' M: οὔθ' H, οὔτε GUF 24 εἶναι om. H

εἴποιμ' ἂν αὐτοῖς, ἥκετε· ἐν ἴσῳ γὰρ ᾠήθητε τὰ ἀμπέλων ἢ ἐλαιῶν ἢ τῶν ὁμοιοτρόπων κτήματα τῶν ἐχόντων καὶ σοφῶν τὸν θεὸν κλῆρον λέγεσθαι, καὶ οὐκ ἐνενοήσατε ὅτι καὶ ζωγράφοις ζωγραφία καὶ συνόλως τέχνη τῷ τεχνίτῃ λέγεται κλῆρος, οὐχ ὡς γήινον κτῆμα, ἀλλ' ὡς ὀλύμ-
72 πιον ἀγώνισμα. δεσπόζεται γὰρ τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀλλ' ὠφελεῖ τοὺς ἔχοντας· ὥστε καὶ τὸ ὂν κλῆρον μὴ ὡς κτῆμα τούτοις ἐμφερὲς ἀκούετε τοῖς λεχθεῖσιν, ὦ συκοφάνται, ἀλλ' ὡς ὠφελιμώτατον καὶ μεγίστων τοῖς θεραπεύειν ἀξιοῦσιν ἀγαθῶν αἴτιον.
73 (18.) Εἰρηκότες οὖν περὶ τοῦ πρώτου φυτουργοῦ καὶ φυτοῦ τὰ ἁρμόζοντα μέτιμεν ἑξῆς ἐπὶ τὰς τῶν μαθημάτων ἅμα καὶ μιμημάτων ἐπιμελείας. εὐθέως τοίνυν ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ λέγεται „φυτεῦσαι ἄρουραν ἐπὶ τῷ φρέατι τοῦ ὅρκου καὶ ἐπικαλέσαι τὸ ὄνομα κυρίου θεὸς αἰώνιος“ (Gen. 21, 33)· καὶ οὐ δεδήλωται τῶν φυτῶν ἡ ἰδιότης,
74 ἀλλ' αὐτὸ μόνον τοῦ χωρίου τὸ μέγεθος. φασὶ δὲ οἷς ἔθος ἐρευνᾶν τὰ τοιαῦτα, πάντα θεοῦ ὅσα ἐν κτήμασιν ἠκριβῶσθαι διαφερόντως, καὶ τὸ δένδρον καὶ τὸ χωρίον καὶ τὸν τοῦ δένδρου καρπόν· τὸ μὲν οὖν δένδρον αὐτὴν εἶναι τὴν ἄρουραν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίαν τοῖς βλαστάνουσιν ἀπὸ γῆς, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ θεοφιλοῦς ῥιζωθεῖσαν, τὸ δὲ χωρίον τὸ φρέαρ τοῦ ὅρκου, τὸν δὲ καρπὸν τὴν τοῦ κυρίου ὀνόματος μετά-
75 ληψιν εἰς θεὸν αἰώνιον. τὸν δὲ περὶ ἑκάστου τῶν προταθέντων εἰκότα λόγον ἀναγκαῖον προσαποδοῦναι· ἡ μὲν τοίνυν ἄρουρα μήκει πηχῶν
| οὖσα ἑκατὸν καὶ πλάτει τῶν ἴσων κατὰ τὴν τοῦ τετραγώνου φύσιν πολυ- p. 341 M.
76 πλασιασθέντων εἰς μυρίων ἀριθμὸν ἐπιπέδων συντίθεται πηχῶν. ἔστι δὲ ὅρος οὗτος τῶν ἀπὸ μονάδος παραυξηθέντων ὁ μέγιστος καὶ τελειότατος, ὥστε ἀρχὴν μὲν ἀριθμῶν εἶναι μονάδα, τέλος δὲ ἐν τοῖς κατὰ τὴν πρώτην σύνθεσιν μυριάδα. παρὸ καί τινες οὐκ ἀπὸ σκοποῦ βαλβῖδι μὲν μονάδα, καμπτῆρι δὲ εἴκασαν μυριάδα. τοὺς δὲ μεθορίους πάντας

---

1 ἥκετε H: ἱκέται MGUF ὤθη (τ supra) M 2 κτήματα τῶν scripsi: κτημάτων MF, κτήματα GUH σοφὸν M 3 ἐνοήσατε M 4 τεχνήτῃ (λ supra) M 5 ὀφε M 6 κλῆρον μὴ H: κληρονομεῖν M, κληρονομεῖ GUF τούτοις ἐμφερὲς H²: τοῖς ἐμφερεστέροις ceteri ἀκούετε UH: ἀκούεται GF, ἀκούετο M 7 μεγίστων Mang.: μέγιστον codd. 8 ante ἀξιοῦσιν ras. 2 litt. H ἀγαθὸν U 11 Ἀβραὰμ FH 13 θεὸς αἰώνιος Mang.: θεοῦ αἰωνίου codd. ἰδιώτης M 15 θεοῦ ὅσα ἐν κτήμασιν corrupta 18 ῥιζωθεῖσιν coni. Mang. 19 κύριος conicio 20 προταθέντων codd.: προτεθέντων v 21 πως ἀποδοῦναι GF, ἀποδοῦναι M μήκει MGF: μήκους UH 22 πλάτει Mang.: πλάτους codd. 26 παρ' ὃ GU

ἀριθμοὺς τοῖς δρόμον ἀγωνιζομένοις· ἀρχόμενοι γὰρ ὥσπερ ἀπὸ βαλβῖ-
δος φέρεσθαι μονάδος παρὰ μυριάδα τὸ τέλος ἵστανται. μετιόντες οὖν 77
ἀπὸ τούτων τινὲς ὡσανεὶ συμβόλων ἔφασαν τὸν θεὸν ἀρχὴν καὶ πέρας
εἶναι τῶν ἁπάντων, δόγμα κατασκευαστικὸν εὐσεβείας· τοῦτο τὸ δόγμα
φυτευθὲν ἐν ψυχῇ κάλλιστον καὶ τροφιμώτατον καρπόν, ὁσιότητα, τίκτει.
τόπος ⟨δ'⟩ ἐστὶν οἰκειότατος τῷ φυτῷ τὸ φρέαρ, ὃ κέκληται ὅρκος, ἐν 78
ᾧ κατέχει λόγος μὴ ἀνευρεθῆναι ὕδωρ· „παραγενόμενοι“ γάρ φησιν
„οἱ παῖδες Ἰσαὰκ ἀπήγγειλαν αὐτῷ περὶ τοῦ φρέατος οὗ ὤρυξαν, καὶ
εἶπον· οὐχ εὕρομεν ὕδωρ, καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸ ὅρκος“ (Gen. 26, 32. 33).
τοῦτο δὲ ἣν ἔχει δύναμιν θεασώμεθα· (19.) οἱ τὴν τῶν ὄντων φύσιν 79
διερευνῶντες καὶ τὰς περὶ ἑκάστων ζητήσεις μὴ ὀλιγώρως ποιούμενοι
παραπλήσια ποιοῦσι τοῖς τὰ φρέατα ὀρύττουσι· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τὰς ἐν
ἀφανεῖ πηγὰς ἀναζητοῦσι. καὶ κοινὸς μὲν πόθος ἅπασίν ἐστι ποτὸν
ἀνευρεῖν, ἀλλὰ τοῖς μὲν δι' οὗ σῶμα, τοῖς δὲ δι' οὗ ψυχὴ πέφυκε
τρέφεσθαι. ὥσπερ οὖν ἔνιοι τῶν ἀνατεμνόντων τὰ φρέατα τὸ ζητού- 80
μενον ὕδωρ πολλάκις οὐχ εὗρον, οὕτως οἱ προσωτέρω χωροῦντες
τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐπὶ πλέον ἐμβαθύνοντες αὐταῖς ἀδυνατοῦσι τοῦ
τέλους ἐπιψαῦσαι. τοὺς γοῦν πολυμαθεῖς φασιν ἀμαθίαν δεινὴν
ἑαυτῶν κατηγορεῖν, μόνον γὰρ ὅσον τοῦ ἀληθοῦς ὑστερίζουσιν ᾔσθοντο.
καί τινα τῶν παλαιῶν λόγος ἔχει θαυμαζόμενον ἐπὶ σοφίᾳ εἰκότως
φάναι θαυμάζεσθαι· μόνον γὰρ εἰδέναι ὅτι οὐδὲν οἶδεν. ἑλοῦ δ' εἰ 81
θέλεις ἣν ἂν διανοηθῇς μικρὰν ἢ μείζονα τέχνην καὶ τὸν κατὰ ταύτην
γενόμενον ἄριστόν τε καὶ δοκιμώτατον, εἶτα κατανόησον εἰ τὰ ἐπαγγέλ-
ματα τῆς τέχνης ἰσάζει τοῖς ἔργοις τοῦ τεχνίτου· σκοπῶν γὰρ εὑρήσεις
ταῦτα ἐκείνων οὐ βραχέσιν ἀλλὰ μεγάλοις διαστήμασιν ἀποδέοντα, σχε-
δὸν ἀδυνάτου καθεστῶτος πρὸς ἡντινοῦν τελειωθῆναι τέχνην πηγῆς
τρόπον ἀεὶ καινουμένην καὶ θεωρημάτων παντοίων ἰδέας ἀνομβροῦσαν.
διὰ τοῦθ' ὅρκος ὠνομάσθη προσφυέστατα τὸ πίστεως βεβαιοτάτης σύμ- 82

---

2 ἵσταται G 3 ὡς ἂν εἰ G συμβόλων HL^1: σύμβολον MGUFL^2 πέρας] τέλος M 5 κάλιστον M post τίκτει add. ἢ G^2, ὁ U 6 δ' add. Mang. καλεῖται G 9 εἶπαν MH εὕρωμεν G αὐτῷ G 11 περὶ] παρ' M ὀλιγόρως M 12 ὀρύττουσιν M 12. 13 ἐναφανεῖς G 13 ἅπασιν] ἀμφοτέροις conicio ἐστιν H 14 ψυχὴ] ἀρχὴ UF 16 οὐχ εὗρον G^{2}H: ἀνεῦρον MUF(G^1) 17 ἐμβαθύνοντες MUF: ἐμβαθοῦντες G, ἐμβατεύοντες H 18 φησιν MF 22 μείζω M 25 ἀποδέοντας M, ἀποδέονται F 26 ἡντιναοῦν M 27 καινουμένην Mang.: κινουμένην codd. 28 βεβαιοτάτης MGUF: βεβαιότατον H

---

20 Platonis Apol. p. 21 D.

βολον μαρτυρίαν θεοῦ περιεχούσης. | ὡς γὰρ ὁ ὀμνὺς τῶν ἀμφισβητου- p. 342 M.
μένων καλεῖ θεὸν μάρτυρα, ἐπ᾽ οὐδενὶ οὕτως ἔστιν εὐορκῆσαι ὡς ἐπὶ
83 τῷ μηδεμιᾶς ἐπιστήμης εὑρίσκεσθαι παρὰ τῷ τεχνίτῃ τέλος. ὁ δὲ
αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τὰς ἄλλας ὅσαι περὶ ἡμᾶς δυνάμεις ὀλίγου δεῖν
κεχώρηκεν· ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ λεχθέντι φρέατι ὕδωρ φασὶ μὴ εὑρεθῆναι,
οὕτως οὐδὲ ἐν ὀφθαλμοῖς τὸ ὁρατὸν οὐδ᾽ ἐν ὠσὶ τὸ ἀκούειν οὐδ᾽ ἐν
μυκτῆρσι τὸ ὀσφραίνεσθαι οὐδὲ συνόλως ἐν αἰσθήσεως ὀργάνοις τὸ αἰσθά-
84 νεσθαι, κατὰ τὸ παραπλήσιον δὲ οὐδ᾽ ἐν νῷ τὸ καταλαμβάνειν. πῶς
γὰρ ἂν παρορᾶν ἢ παρακούειν ἢ παρανοεῖν συνέβαινεν, εἴπερ ἐν τούτοις
πάγιαι ἦσαν αἱ ἀντιλήψεις ἑκάστου, ἀλλὰ μὴ ἐπ᾽ αὐτῶν θεοῦ σπείροντος
85 τὸ βέβαιον ἐπεφύκεσαν; (20.) ἱκανῶς οὖν καὶ περὶ τοῦ χωρίου διειλε-
γμένοι, ἐν ᾧ τὸ δένδρον ἀνθεῖ, καὶ περὶ τοῦ καρποῦ τελευταῖον ἐξεργα-
σώμεθα. τίς οὖν ὁ καρπὸς αὐτοῦ, αὐτὸς ὑφηγήσεται· „ἐπεκάλεσε" γὰρ
86 „τὸ ὄνομα κυρίου θεὸς αἰώνιος" (Gen. 21, 33). αἱ τοίνυν λεχθεῖσαι
προσρήσεις τὰς περὶ τὸ ὂν ἐμφαίνουσι δυνάμεις· ἡ μὲν γὰρ κύριος
καθ᾽ ἣν ἄρχει, ἡ δὲ θεὸς καθ᾽ ἣν εὐεργετεῖ· οὗ χάριν καὶ τῇ κατὰ
τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν κοσμοποιίᾳ πάσῃ τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα ἀναλαμ-
βάνεται· ἥρμοττε γὰρ τὴν δύναμιν, καθ᾽ ἣν ὁ ποιῶν εἰς γένεσιν ἄγων
87 ἐτίθετο καὶ διεκοσμεῖτο, διὰ ταύτης καὶ [κατα]κληθῆναι. καθὸ μὲν
οὖν ἄρχων ἐστίν, ἄμφω δύναται, καὶ εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν, συμμετα-
βαλλόμενος πρὸς τὴν τοῦ δράσαντος ἀπόδοσιν· καθὸ δὲ εὐεργέτης, θά-
88 τερον μόνον βούλεται, τὸ εὐεργετεῖν. μέγιστον δ᾽ ἂν ψυχῆς γένοιτο
ἀγαθὸν μηκέτι ἐνδοιάζειν περὶ τῆς πρὸς ἑκάτερα τοῦ βασιλέως ἰσχύος,
ἀλλ᾽ ἀνενδοιάστως τὸν μὲν ἕνεκα τοῦ κράτους τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ φόβον
ἐπικρεμάμενον καταλύειν, τὴν δὲ ἐκ τοῦ προαιρετικῶς εἶναι φιλόδωρον
89 ἀγαθῶν κτήσεως καὶ χρήσεως ἐλπίδα βεβαιοτάτην ζωπυρεῖν. τὸ δὴ
„θεὸς αἰώνιος" ἴσον ἐστὶ τῷ ὁ χαριζόμενος οὐ ποτὲ μὲν ποτὲ δὲ οὔ,
ἀεὶ δὲ καὶ συνεχῶς, ὁ ἀδιαστάτως εὐεργετῶν, ὁ τὴν τῶν δωρεῶν ἐπαλ-

---

2 θεὸν καλεῖ U εὐορκίσαι F, εὐορκὴς M 3 alterum τῶ FH: om. MGU 6 οὕτως] οὗ M οὐδὲν ἐν F ὁρατικὸν vel ὁρᾶν coni. Mang. οὐδ᾽ ἐν H^2: οὐδὲ ἐν M, οὐδὲ ceteri οὐδ᾽ ἐν H^2: οὐδὲ ceteri 8 οὐδ᾽ ἐν Turn.: οὐδὲ codd. 10 μὴ] μὴν M σπείροντος] δὲ εἴροντος F 11 τὸ om. H 13 γὰρ] γάρ φησι conicio 14 κυρίου scripsi (cf. p. 148,13): κύριος ὁ codd. 16 καὶ] κὰν conicio 18. 19 ὁ ποιῶν ⟨τὰ πάντα⟩ .... ἐτίθει τε καὶ διεκόσμει conicio 19 ταύτης H: τοῦτο MGUF κατα secl. Cohn, ἐπικληθῆναι conieiebam 20. 21 συμμεταβαλλόμενος FH: συμμεταβαλλομένου MGU 21 δρασθέντος coni. Mang. 22 δὲ post τὸ add. F ψυχῇ H^2 23 ἐνδυάζειν G^1F ἑκάτερα FH: ἑκατέραν MGU 24 ἀνενδυάστως F 25 ἐπικρατούμενον U προαιρετικὸς M 27 τῷ] τὸ G δ᾽ M 28. 151,1 ἀπάλληλον G^1UF

ληλον φορὰν ἀπαύστως συνείρων, ὁ τὰς χάριτας ἐχομένας ἀλλήλων
ἀνακυκλῶν δυνάμεσιν ἑνωτικαῖς καθαρμοσάμενος, ὁ μηδένα καιρὸν τοῦ
ποιεῖν εὖ παραλείπων, ὁ κύριος ὤν, ὡς καὶ βλάπτειν δύνασθαι. (21.)
τοῦτο καὶ ὁ ἀσκητὴς Ἰακὼβ ᾐτήσατο ἐπὶ τέλει τῶν ἱεροπρεπεστάτων 90
εὐχῶν· εἶπε γάρ που· „καὶ ἔσται κύριος ἐμοὶ εἰς θεόν“ (Gen. 28, 21),
343 M. ἴσον τῷ οὐκέτι μοι τὸ δεσποτικὸν ἐπιδείξεται τῆς αὐτοκράτορος | ἀρχῆς,
ἀλλὰ τὸ εὐεργετικὸν τῆς ἵλεω περὶ πάντα καὶ σωτηρίου δυνάμεως, τὸν
μὲν οἷα ἐπὶ δεσπότῃ φόβον ἀναιρῶν, τὴν δὲ ὡς ἐπ᾽ εὐεργέτῃ φιλίαν
καὶ εὔνοιαν τῇ ψυχῇ παρέχων. τίς ἂν οὖν τοῦθ᾽ ὑπολάβοι ψυχή, ὅτι 91
ὁ δεσπότης καὶ ἡγεμὼν τῶν ὅλων οὐδὲν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως μεταβάλλων,
μένων δὲ ἐν ὁμοίῳ, ἀγαθός ἐστι συνεχῶς καὶ φιλόδωρος ἀνελλιπῶς;
ὅθεν ὄντως ἀγαθῶν ἀφθόνων καὶ ἀεννάων αἴτιος τελειότατος τοῖς εὐδαι-
μονοῦσι. βασιλεῖ δὲ πεπιστευκέναι μὴ τῷ μεγέθει τῆς ἀρχῆς ἐπαιρο- 92
μένῳ πρὸς βλάβας τῶν ὑπηκόων, ἀλλὰ φιλανθρωπίᾳ τὸ ἐνδεὲς ἑκάστῳ
ἐπανορθοῦσθαι προαιρουμένῳ, μέγιστόν ἐστι πρὸς εὐθυμίαν καὶ ἀσφάλειαν
ἕρκος.

(22.) Ἃ τοίνυν ὑπεσχόμεθα, ἤδη σχεδὸν ἀποδέδεικται, [τὸ] φυτὸν 93
μὲν τὸ ἀρχήν τε καὶ τέλος λαμβάνεσθαι τῶν ἁπάντων εἶναι θεόν, χωρίον
δὲ τὸ ἀκόλουθον τὸ ἐν μηδενὶ τῶν ἐν γενέσει τέλειον εὑρίσκεσθαι, ἐπ᾽
αὐτῷ δ᾽ ἔσθ᾽ ὅτε χάρισι τοῦ αἰτίου προφαίνεσθαι, καρπὸς δὲ τὸ τὰς
τοῦ θεοῦ διαιωνίζειν χάριτας καὶ ὀμβρούσας ἀπαύστως μηδέποτε λήγειν.
οὕτως μὲν δὴ καὶ ὁ σοφὸς ἑπόμενος τῇ τοῦ πρώτου καὶ μεγίστου φυ- 94
τουργοῦ τέχνῃ τὴν γεωργικὴν ἐπιδείκνυται. βούλεται δὲ ὁ ἱερὸς λόγος
καὶ τοῖς μήπω τελειωθεῖσιν ἡμῖν, ἔτι δὲ ἐν μέσοις ἀριθμοῖς τῶν λεγο-
μένων καθηκόντων ἐξεταζομένοις, διαπονηθῆναι τὰ γεωργικά· φησὶ γάρ· 95
„ὅταν εἰσέλθητε πρὸς τὴν γῆν, ἣν κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν δίδωσιν ὑμῖν, καὶ

2 ἀναβεκλῶν (sic) F   καὶ post ἀνακυκλῶν add. UH[2]   καθαρμοζόμενος Mang.
ὁ] ὁ δὴ L   3 παραλειπὼν G, παραλιπὼν U   4 ᾐνίξατο coni. Mang.
6 τὸ] τῷ M   7 τὸ om. L   περὶ] παρὰ M   8 ἐπ᾽ H[2]: om. ceteri
9 ψυχῇ H: κοινῇ MGUF   παρέχον G   οὖν om. H   10 ὁ G[2]H[2]: om.
MG[1]UH[1]   οὐδὲ U   αὐτοῦ H[1], αὑτοῦ H[2]   12 ὄντων L, ⟨τῶν⟩ ὄν-
τως coni. Mang.   αἴτιον τελειότατον conicio   τελειότητος H   12. 13 εὐδαι-
μονοῦσιν M   13 τῶν M   14 ἐνδεὲς scripsi: ἀνενδεὲς codd.   ἑκάστων conicio
15 ἐστὶν ἀπὸ εὐθυμίαν M   εὐθυμίαν] post εὐ ras. in H (εὐδαιμονίαν H[1]?)
17 δὴ G   ἀποδέδοται coni. Mang.   τὸ seclusi   18 τε καὶ τέλος ὑπολαμβά-
νεσθαι (λαμβάνεσθαι scripsi) Mang.: τινα κάλλιστον λαμβάνεσθαι codd.   19 τῶν]
τὸν M   τελείου U   20 αὐτῶν H   δ᾽ ἔσθ᾽ H: δ᾽ ἐστὶν MGF, δέ ἐστιν U
21 λέγειν G[1]   22 οὕτω H   prius καὶ om. M   24 δὲ] δὲ καὶ M
26 πρὸς] εἰς H   ὑμῶν F: om ceteri

καταφυτεύσητε πᾶν ξύλον βρώσεως, περικαθαριεῖτε τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτοῦ·
ὁ καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη ἔσται ἀπερικάθαρτος, οὐ βρωθήσεται· τῷ δὲ ἔτει
τῷ τετάρτῳ ἔσται πᾶς καρπὸς αὐτοῦ ἅγιος, αἰνετὸς τῷ κυρίῳ· τῷ δὲ
ἔτει τῷ πέμπτῳ φάγεσθε τὸν καρπόν, πρόσθεμα ὑμῖν τὰ γεννήματα
96 αὐτοῦ. ἐγώ εἰμι κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν“ (Lev. 19, 23—25). οὐκοῦν
τῶν ξύλων τὰ ἐδώδιμα, πρὶν εἰς τὴν ὑπὸ θεοῦ δοθεῖσαν χώραν μετα-
ναστῆναι, φυτεύειν ἀδύνατον· „ὅταν γὰρ εἰσέλθητε πρὸς τὴν γῆν, φυ-
τεύσετε πᾶν ξύλον βρώσιμον“ φησίν, ὥστε ἔξω διατρίβοντες οὐκ ἂν
δυναίμεθα τὰ τοιαῦτα τῶν δένδρων γεωργεῖν· καὶ μήποτ᾽ εἰκότως·
97 ἕως μὲν γὰρ εἰς τὴν σοφίας ὁδὸν οὐ προσελήλυθεν ὁ νοῦς, τετραμμένος
δὲ πόρρω πλανᾶται, τῶν τῆς ἀγρίας ὕλης ἐπιμελεῖται φυτῶν, ἅπερ ἤτοι
98 ἄγονα ὄντα ἐστείρωται ἢ γεννῶντα ἐδωδίμων ἐστὶν ἄφορα. ὅταν δὲ εἰς
τὴν φρονήσεως ἐμβὰς ὁδὸν συνεισέρχηται | τοῖς δόγμασι καὶ συντρέχῃ p. 343
πᾶσιν, ἄρξεται τὴν ἥμερον καὶ καρπῶν ἡμέρων οἰστικὴν ἀντὶ τῆς ἀγρίας
ἐκείνης γεωργεῖν, ἀπάθειαν ἀντὶ παθῶν καὶ ἀντὶ ἀγνοίας ἐπιστήμην καὶ
99 ἀντὶ κακῶν ἀγαθά. ἐπεὶ οὖν ὁ ἄρτι εἰσαγόμενος μακρὰν τοῦ τέλους
ἀφέστηκεν, εἰκότως φυτεύσαντι αὐτῷ προστέτακται περιελεῖν τὴν ἀκα-
θαρσίαν τοῦ φυτευθέντος. τί δὲ τοῦτ᾽ ἐστί, συνεπισκεψώμεθα. (23.)
100 τὰ μέσα τῶν καθηκόντων ἡμέρων φυτῶν ἔχειν μοι δοκεῖ λόγον· ἑκά-
τερα γὰρ ὠφελιμωτάτους φέρει καρπούς, τὰ μὲν σώμασι, τὰ δὲ ψυχαῖς.
πολλὰ δὲ ἐν τοῖς μέσοις συναναβλαστάνοντα καὶ ἐπιφυόμενα τῶν βλα-
βερῶν ἀναγκαίως ἂν τέμνοιτο τοῦ μὴ ζημιοῦσθαι τὰ ἀμείνω χάριν.
101 ἢ οὐκ ἂν εἴποιμεν φυτὸν ἥμερον ψυχῆς παρακαταθήκης ἀπόδοσιν; ἀλλὰ
τοῦτό γε τὸ φυτὸν καθάρσεως δεῖται καὶ περιττοτέρας ἐπιμελείας. τίς

---

1 περικαθαριεῖτε H: περικαθάρητε MGUF (ι s. s. G[2]), καὶ περικαθάρητε coni. Cohn 2 ὁ καρπὸς Mang.: τὸν καρπὸν codd. ἀπερικάθαρτος scripsi: ἀκάθαρτος codd. βρωθήσετε M 3 αἰνετὸς ex LXX Mang.: ἓν ἔτος codd. 4 γενήματα G 5 ὁ om. H 7 καὶ post γῆν add. v 7. 8 φυτεύσεται M, φυτεύσητε H, καὶ φυτεύσητε conicio 9 δυνάμεθα ML 10 προελήλυθεν coni. Mang. 11 τῶν Turn.: καὶ τῶν GUFH, καὶ τὸν M 12 ὅταν δὲ om. H 13 ὁδὸν ἂν εἰσέρχηται H δόγμασιν U συντρέχῃ U: συντρέχειν ceteri 14 ἄρξεται scripsi: ἄρξηται MGFH, αὔξητε U καρπῶν H[2]: εὔκαρπον ceteri 15 γεωργεῖ H ἀπάθειαν H: εὐπαθείας MGUF, εὐπάθειαν L[2] 16 ἀγαθά M: τε ἀγαθά GUF, τὰ ἀγαθά H, τε τὰ ἀγαθά L ἐπεὶ οὖν Turn.: οἰκείων GHUF, οἰκεῖον M ὁ ἄρτι scripsi: ἀρετῆς codd., ἀρετῆς ὁ v 17 φυτεύσοντι conicio οὖν post φυτεύσαντι add. G[2] 18 post τοῦτ᾽ ras. in H ἐστὶ συνεπισκεψώμεθα GUFH: ἐστιν ἐπισκεψώμεθα M 19 post φυτῶν add. ὂν MGU, ἓν F, τὸν αὐτὸν H, ἡμέροις φυτοῖς τὸν αὐτὸν coni. Mang. ἔχει M 20 φέρει] φύσει M σώματι M δὲ U: δ᾽ ἐν MGFH 22 ἂν τέμνοιτο ed. stereot. Tauchnit. (ἀνατέμνοιτο Mang.): ἂν γένοιτο codd. τά] τὴν G[2]

οὖν ἡ κάθαρσις ἥδε; παρὰ νήφοντος λαβὼν παρακαταθήκην μήτε με-
θύοντι μήτ' ἀσώτῳ μήτε μεμηνότι ἀποδῷς — ὁ γὰρ λαβὼν ὄνησιν
ἐκ τοῦ κομίσασθαι οὐχ ἕξει καιρὸν ὠφεληθῆναι —, μηδὲ χρεώσταις ἢ
δούλοις ἀποδῷς δανειστῶν καὶ δεσποτῶν ἐφεδρευόντων — προδοσία
γὰρ τοῦτ' ἐστίν, οὐκ ἀπόδοσις —, μηδὲ τὴν ἐν ὀλίγοις πίστιν φύλαττε
⟨ἐπὶ⟩ θήρᾳ τῆς ἐν πλείοσι πίστεως· δελέατά γε οἱ μὲν ἁλιευόμενοι 102
μικρὰ καθιέντες ἐπὶ τῷ τοὺς μείζους ἀγκιστρεύεσθαι τῶν ἰχθύων οὐ
σφόδρα ἂν ὑπαίτιοι τῆς κατ' ἀγορὰν εὐετηρίας προνοεῖσθαι φάσκοντες
καὶ ὡς ἂν ἄφθονον τοῖς ἀνθρώποις τὴν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ποιή-
σωνται δίαιταν· δέλεαρ δὴ μηδεὶς ὀλιγοχρηματου παρακαταθήκης ἀπό- 103
δοσιν ἐπ' ἄγρᾳ μείζονος προφερέτω, χερσὶ μὲν τὰ ἑνὸς καὶ ὀλίγα
προτείνων, διανοίᾳ δὲ τὰ πάντων καὶ ἀμύθητα νοσφιζόμενος. ἐὰν οὖν
ὡς δένδρου τῆς παρακαταθήκης περιέλῃς τὰ ἀκάθαρτα, τὰς ἀπὸ τῶν
ἐφεδρευόντων βλάβας, τὰς ἀκαιρίας, τὰς ἐνέδρας, τὰ ὁμοιότροπα πάντα,
ἡμερώσεις τὸ μέλλον ἀγριαίνεσθαι. (24.) κἂν τῷ φιλίας μέντοι φυτῷ 104
ταῦτα δὴ τὰ παραβλαστάνοντα τεμεῖν καὶ ἀποκόψαι φυλακῆς ἕνεκα τοῦ
βελτίονος ἀναγκαῖον. τὰ δὲ παραβλαστάνοντα ταῦτ' ἐστίν· ἑταιρῶν πρὸς
ἐραστὰς γοητεῖαι, πρὸς τοὺς κολακευομένους οἰκοσίτων ἀπάται. τὰς γὰρ 105
μισθαρνούσας ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τοῦ σώματος ἰδεῖν ἔστι περιεχομένας τῶν
ἐραστῶν ὡς δὴ σφόδρα φιλούσας — φιλοῦσι δὲ οὐκ ἐκείνους, ἀλλ'
ἑαυτὰς καὶ τοῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν λήμμασιν ἐπικεχήνασι —, τούς
p. 345 M. τε κόλακας ἄλεκτον μὲν ἔστιν ὅτε μῖσος πρὸς τοὺς | θεραπευομένους
φυλάττοντας, ὀψοφαγίαν δὲ καὶ λαιμαργίαν ἀγαπῶντας, ὑφ' ὧν
ἀναπείθονται τοὺς χορηγοὺς τῶν ἀμέτρων ἐπιθυμιῶν περιέπειν. τὸ 106
δὲ τῆς ἀκιβδηλεύτου φιλίας δένδρον ἀποσεισάμενον καὶ μεθέμενον
ταῦτα καρπὸν τοῖς χρησομένοις ὠφελιμώτατον οἴσει, τὸ ἀδέκαστον.

---

2. 3 ὁ γὰρ ⟨ἐν ἄλλῳ χρόνῳ⟩ λαβὼν ⟨ἂν⟩ ὄνησιν ἐκ τοῦ κομίσασθαι οὐχ ἕξει ⟨νυνί⟩ . . . . conicio, καιρὸν ὠφεληθῆναι secl. Mang. 2 οἴησιν U 3 καιρὸν H[2]: καλὸν ceteri 4 ἀποδῷς H: ἀποδιδοὺς MGUF 6 ἐπὶ θήρᾳ Mang.: θήρας codd. πλείονι H γε Turn.: τε codd., γὰρ conicio 8 σφόδρ' U ἀνυπαίτιοι MF, ἂν ⟨εἶεν⟩ ὑπαίτιοι conicio 9 ἄφθονον τοῖς scripsi: ἀφθόνοις MGUF, ἄφθονον H 9. 10 ποιήσουσι conicio ἂν deleto, ποιήσαντες coni. Cohn 11 ἐπ' ἄγρα H: ἐπ' ἄγρας U, ἀπ' ἄγρας MGF προφέρεται M, προσφερέτω F 12 οὖν om. H[1] 15. 16 κἂν τῷ (corr. vid. ex τὸ) — παραβλαστάνοντα H: καὶ τὸ φιλίας μέντοι φυτὸν τοῦτο δὲ τὸν παραβλαστάνον MGUF 16 προβλαστάνοντα L 18 πρὸς] καὶ M 20 οὐκἀκείνους (sic) G 25 φιλίας Mang.: σοφίας codd. 26 χρησαμένοις MGF

εὔνοια γάρ ἐστι βούλησις τοῦ τῷ πλησίον εἶναι τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ χάριν
ἐκείνου. αἱ δέ γε χαμαιτύπαι καὶ οἱ κόλακες αὐτῶν ἕνεκα σπουδάζουσιν,
αἱ μὲν τοῖς ἐρασταῖς, οἱ δὲ τοῖς κολακευομένοις τὰ ἀγαθὰ προσάγειν. τὰς
οὖν εἰρωνείας καὶ γοητείας καθάπερ ἐπιφυομένας κῆρας τῷ φιλίας φυτῷ
107 περικοπτέον. (25.) ἱερουργίαι γε μὴν καὶ ἡ περὶ τὰς θυσίας ἁγιστεία
βλάστημα κάλλιστον, ἀλλὰ παραναπέφυκεν αὐτῷ κακόν, δεισιδαιμονία,
ἣν πρὶν χλοῆσαι λυσιτελὲς ἐκτεμεῖν. ἔνιοι γὰρ ᾠήθησαν τὸ βουθυτεῖν
εὐσέβειαν εἶναι, καὶ ἐξ ὧν ἂν κλέψωσιν ἢ ἀρνήσωνται ἢ χρεωκοπή-
σωσιν ἢ ἁρπάσωσιν ἢ λεηλατήσωσι μοίρας ἀπονέμουσι τοῖς βωμοῖς, οἱ
δυσκάθαρτοι, τὸ μὴ δοῦναι δίκην ἐφ' οἷς ἐξήμαρτον ὤνιον εἶναι νομί-
108 ζοντες. ἀλλὰ γάρ, εἴποιμ' ἂν αὐτοῖς, ἀδέκαστόν ἐστιν, ὦ οὗτοι, τὸ
θεοῦ δικαστήριον, ὡς τοὺς μὲν γνώμῃ κεχρημένους ὑπαιτίῳ, κἂν καθ'
ἅπασαν ἡμέραν ἑκατὸν βόας ἀνάγωσιν, ἀποστρέφεσθαι, τοὺς δ' ἀνυ-
παιτίους, κἂν μηδὲν θύωσι τὸ παράπαν, ἀποδέχεσθαι. βωμοῖς γὰρ
ἀπύροις, περὶ οὓς ἀρεταὶ χορεύουσι, γέγηθεν ὁ θεός, ἀλλ' οὐ πυρὶ
πολλῷ φλέγουσιν, ὅπερ αἱ τῶν ἀνιέρων ἄθυτοι θυσίαι συνανέφλεξαν
ὑπομιμνήσκουσαι τὰς ἑκάστων ἀγνοίας τε καὶ διαμαρτίας· καὶ γὰρ
εἶπέ που Μωυσῆς θυσίαν „ἀναμιμνήσκουσαν ἁμαρτίαν" (Num. 5, 15).
109 πάντ' οὖν τὰ τοιαῦτα μεγάλης γιγνόμενα ζημίας αἴτια χρὴ περιαιρεῖν
καὶ ἀποκόπτειν ἑπομένους τῷ χρησμῷ, ἐν ᾧ διείρηται περιαιρεῖν τὴν
110 ἀκαθαρσίαν ξύλου τοῦ φυτευθέντος ἐδωδίμου. (26.) ἀλλ' ἡμεῖς μὲν
οὐδὲ διδασκόμενοι πρὸς εὐμάθειαν ἐπιδίδομεν· ἔνιοι δὲ αὐτοδιδάκτῳ

1 εὔνοια] ἐν οἷς FL[3], ἔννοια Turn. τοῦ τῷ πλησίον εἶναι Turn.: τούτων πλησίον γὰρ (γὰρ om. F) εἶναι codd. αὐτοῦ Mang. ex Clem.: αὐτὰ codd. 2 γε] γαι M χαμαιτύπαι scripsi: χαμαιτύποι MGFH, μαχαιτύποι U αὑτῶν H[2]: αὐτῶν UH[1], αὐτῶν ὧν MGF 3 οἱ μὲν M προσάγειν H: προσενάγειν MU, πρὸς ἓν ἄγειν GF, προσάπτειν conicio 4 οὖν H: om. MGUF ἱερωνείας F φιλοσοφίας G 5 γε H: om. MGUF ἁγιστεία Mang.: πίστις codd. 6 παραπέφυκεν M 8. 9 ἢ ἀρνήσωνται — λεηλατήσωσι om. U 8 ἀρνήσονται G 8. 9 χρεοκοπήσουσιν G 9 λεηλατή-σωσιν M 10 τὸ] τῷ H 12 κἂν καθ' scripsi: κἂν MGHFN, καθ' U 13 ἁπάσης ἡμέρας N 13 ἐπιστρέφεσθαι M 15 οὐ] εἰ N 15. 16 πολλῷ πυρὶ H 16 φλέγοντι G[2] συγκατέφλεξαν M, συνέφλεξαν FN 17 ὑπομιμνήσκουσι N 18 που] μου F, om. N 19 περιαίρειν U 20 διήρηται G[2] 22 ἐπιδίδομεν GH[2]: ἐπιδίδωμεν M, ἀποδίδομεν UFH[1]

1 Clem. Paedag. I § 97 p. 156 P: εὔνοια δὲ οὐδὲν ἀλλ' ἢ βούλησίς ἐστιν ἀγαθοῦ τοῦ (τῷ Hoeschel) πλησίον αὐτοῦ χάριν ἐκείνου. Strom. II § 28 p. 444: εὔνοια δέ ἐστι βούλησις ἀγαθῶν ἑτέρῳ ἕνεκεν αὐτοῦ ἐκείνου. Et Philo et Clemens a Stoicis pendere videntur 11—18 N fol. 188r ἀλλὰ γὰρ — ἁμαρτίαν.

τῇ φύσει χρησάμενοι τἀγαθὸν ἐξέδυσαν τῶν ἐνειλημμένων βλαβῶν,
καθάπερ ὁ ἀσκητὴς ἐπίκλην Ἰακώβ· οὗτος γὰρ „ῥάβδους ἐλέπισε
λεπίσματα λευκὰ περισύρων τὸ χλωρόν“ (Gen. 30,37), ἵνα τῆς ἐν μέσοις
ποικιλίας σκοταίοις καὶ ζοφεροῖς πανταχοῦ ἀναιρεθείσης τὸ μὴ τέχνῃ ποι-
κιλλόμενον, φύσει δὲ γεννώμενον ἀδελφὸν αὐτῆς λευκὸν εἶδος ἀναδειχθῇ.
p. 346 M. παρὸ καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς λέπρας | τεθέντι νόμῳ διείρηται τὸν μηκέτι 111
διηνθισμένον ποικιλίᾳ χρωμάτων ὅλον δὲ λευκωθέντα δι' ὅλων ἀπὸ
κεφαλῆς ⟨ἄκρας⟩ ἕως ποδῶν ἐσχάτων καθαρὸν εἶναι (Lev. 13, 12.13),
ἵνα κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος μετάβασιν τὸ ποικίλον καὶ πανοῦργον
καὶ ἀντιρρέπον καὶ ἐπαμφοτερίζον τῆς διανοίας μεθέμενοι πάθος τὸ
ἀποίκιλον καὶ ἀνενδοίαστον ἀληθείας ἁπλοῦν χρῶμα δεξώμεθα. τὸ μὲν 112
οὖν τὸ ξύλον φάσκειν περικαθαίρεσθαι λόγον ἔχει βεβαιούμενον ἀλη-
θείᾳ, τὸ δὲ τὸν καρπὸν οὐ πάνυ τῷ ἐναργεῖ πεπίστωται· σῦκα γὰρ ἢ
σταφυλὴν ἢ συνόλως καρπὸν οὐδεὶς γεωργῶν περικαθαίρει. (27.) καὶ 113
μήν φησί γε· „ὁ καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη ἔσται ἀπερικάθαρτος, οὐ βρω-
θήσεται“, ὡς εἰωθότος δήπου περικαθαίρεσθαι ἀεί. λεκτέον οὖν, ὅτι
καὶ τοῦθ' ἕν ἐστι τῶν ἐν ὑπονοίαις ἀποδιδομένων, τοῦ ῥητοῦ μὴ σφόδρα

---

1 τὸ ἀγαθὸν M, τὸν ἀγαθὸν F ἐξέδησαν M 2 ἐπίκλησιν conicio ῥάβδου G ἐξελέπισε H 3 λευκὰ] λεπτὰ H[2] τὸ] τὸν M τῆς UFH: τοῖς MG μέσοις H: μέσοισι ceteri 4 ποικιλίαις G σκοταίοις GF: σκοτέοις M, σκοταίας UH ζοφεροῖς M: ζοφεραῖς GF, ζοφερᾶς UH ἀναιρεθείσης FH: ἀναιρεθίση U, ἀνερεθίσῃ MG ἀναιρεθείσης πανταχοῦ conicio 4. 5 ποικιλλόμενον Mang.: ποικιλλομένη codd. 5 γενόμενον L, ἡνωμένον coniciebam ⟨καὶ⟩ ἀδελφὸν conicio 6 παρ' ὃ U τιθέντι GU, τεχθέντι F, ταχθέντι L[2] διήρηται MG τὸν H: τὸ MGUF 7 διηνθισμένον G χρημάτων M 8 ἄκρας ex Clem. addidi ἐσχάτων ex Clem. scripsi: ἄκρων codd. καθαρῶν M 10 ἀντιρέπον M 11 ἀνενδύαστον F δεξιώμεθα conicio, cf. Clem. 12 τὸ ξύλον F: ξύλον ceteri 12. 13 ἀλήθειαν MG 13 πεπίστωται Mang.: πεπίστευται codd. 14 ἢ post σταφυλὴν om. G 15 αὐτῆς M ἀπερικάθαρτος Mang.: ἀκάθαρτος codd. 16 δήποτε M 17 τοῦτ' ἔνεστι MG, τοῦτ' ἔστι F ἐν H: μὲν MGUF ὑπονοίας U

4—11 Clem. Paedag. III § 53 p. 285 P δίδωσιν οὖν ἡμῖν ὁ παιδαγωγὸς ἐσθῆτι χρῆσθαι τῇ λιτῇ, χρόᾳ δὲ τῇ λευκῇ, ὡς προειρήκαμεν, ἵνα μὴ τέχνῃ ποικιλλομένῃ, φύσει δὲ γεννωμένῃ οἰκειούμενοι πᾶν ὅσον ἀπατηλὸν καὶ τῆς ἀληθείας καταψευδόμενον παρωσάμενοι τὸ μονότροπον καὶ μονοπρόσωπον τῆς ἀληθείας ἀσπασώμεθα .... 54 παρ' ὃ καὶ ὁ ἐν τῷ νόμῳ περὶ τῆς λέπρας διὰ Μωυσέως τεθεὶς νόμος τὸ ποικίλον καὶ πολύστικτον ὡς οὐχ ὅσιον ἀπωθεῖται ... τὸν γοῦν μηκέτι διηνθισμένον ποικιλίᾳ χρωμάτων, ὅλον δὲ λευκωθέντα δι' ὅλων ἀπὸ κεφαλῆς ἄκρας ἄχρι ποδῶν ἐσχάτων καθαρὸν εἶναι ἐθέλει, ἵνα κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος μετάβασιν τὸ ποικίλον καὶ πανοῦργον τῆς διανοίας μεθέμενοι πάθος τὸ ἀποίκιλτον καὶ ἀνενδοίαστον τῆς ἀληθείας ἁπλοῦν ἀγαπήσωμεν χρῶμα.

συνᾴδοντος. ἡ δὲ λέξις ἐστὶν ἀμφίβολος· δηλοῖ γὰρ ἓν μέν τι τοιοῦτον „ὁ καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη ἔσται“, εἶτα ἰδίᾳ τὸ „ἀπερικάθαρτος οὐ βρωθήσεται“, ἕτερον δὲ „ὁ καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη ἔσται ἀπερικά-
114 θαρτος“, ἔπειθ' οὕτως „⟨οὐ⟩ βρωθήσεται.“ κατὰ μὲν οὖν τὸ πρότερον σημαινόμενον ταῦτα ἄν τις ἐκδέξαιτο· τῶν τριῶν ἐτῶν ἀντὶ τοῦ τριμεροῦς χρόνου παραλαμβανομένων, ὃς εἰς τὸν παρεληλυθότα καὶ ἐνεστῶτα καὶ μέλλοντα τέμνεσθαι πέφυκεν, ὁ τῆς παιδείας καρπὸς ἔσται καὶ ὑποστήσεται καὶ μενεῖ σῷος κατὰ πάντα τὰ χρόνου τμήματα, ἴσον τῷ δι' αἰῶνος φθορὰν μὴ δεχόμενος· ἄφθαρτος γὰρ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ φύσις. „ἀπερικάθαρτος δὲ καρπὸς οὐ βρωθήσεται“, παρόσον οἱ μὲν κεκαθαρμένοι καὶ ὑγιαίνοντες ἀστεῖοι λόγοι ψυχὴν τρέφουσι καὶ νοῦν αὔξουσιν, οὐ τρόφιμοι δέ εἰσιν οἱ ἐναντίοι νόσον καὶ φθορὰν ἐπιπέμ-
115 ποντες αὐτῇ. κατὰ δὲ τὸ ἕτερον σημαινόμενον ὥσπερ ἀναπόδεικτος λέγεται διχῶς, ὅ τε δυσκόλως ἀργαλεότητος ἕνεκα ἐπιδεικνύμενος καὶ ὁ ἐνθένδε γνώριμος ἐξ αὑτοῦ, τὸ σαφὲς οὐκ ἐκ τῆς ἑτέρου μαρτυρίας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμφαινομένης ἐναργείας αὐτῷ πιστούμενος, ᾧ πρὸς τοὺς συλλογιστικοὺς εἴωθεν ἡ διαλεκτικὴ λόγους χρῆσθαι, οὕτως ἀπερικάθαρτος καρπὸς ὅ τε δεόμενος καθάρσεως καὶ μὴ κεκαθαρμένος, καὶ ὁ
116 τηλαυγέστατος. τοιοῦτός ἐστιν ὁ παιδείας καρπὸς τρία ἔτη, τουτέστι τὸν τριμερῆ χρόνον, τὸν σύμπαντα αἰῶνα, καθαρώτατος καὶ διαυγέστατος, ὑπ' οὐδενὸς βλαβεροῦ συσκιαζόμενος, λουτρῶν καὶ περιρραντηρίων ἢ συνόλως ἑτέρου τινὸς τῶν εἰς κάθαρσιν τεινόντων οὐδαμῇ οὐδαμῶς
117 χρεῖος ὤν. (28.) „τῷ | δὲ ἔτει“ φησί „τῷ τετάρτῳ ἔσται πᾶς ὁ καρπὸς αὐτοῦ ἅγιος, αἰνετὸς τῷ κυρίῳ“. τὸν τέσσαρα ἀριθμὸν πολλαχοῦ μὲν τῆς νομοθεσίας, μάλιστα δὲ ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς τοῦ παντὸς p. 347 M.
118 γενέσεως, ἀποσεμνύνειν ἔοικεν ὁ προφητικὸς λόγος· τὸ γὰρ αἰσθητὸν

---

1 ἓν] ἐν M 2 ἔτη om. U 2. 3 εἶτα — ἔσται om. F 2 ἰδίῳ M 2—4 οὐ — ἀπερικάθαρτος om. G 2 οὐ] κἄπειθ' οὕτω L 4 κἄπειθ' „οὐ βρωθήσεται“ Mang. οὕτως οὐ scripsi: οὕτω codd. 5 ταύτῃ conicio ἐκδέξαιτο Turn.: ἐκδέξηται τὸ MGUF, ἐκδέξεται H 6 ὃς] ὃ MF 7 οὖν post παιδείας add. H[2] 8 μένει MGF τὰ om. U κτήματα MGF 9 τῷ] τὸ M μὴ] μὲν M 10 παρόσον M: παρ' ὅσον ceteri 11 νοῦν] γῆν F 12. 13 ἐπιπέμποντες scripsi: ἐπιλάμποντες codd. 14 ⟨λόγος⟩ λέγεται coni. Cohn 15 αὑτοῦ Turn.: αὐτοῦ codd. 16 φαινομένης U ἐνεργείας GUF αὐτὸ M ᾧ scripsi: καὶ codd., ᾧ καὶ coni. Cohn 16. 17 ἀπὸ τοὺς συλλογικοὺς M 17 λόγους F: λόγοις ceteri 18 καθάρσεως H: καθαιρέσεως MGUF καὶ ὁ H: om. MGUF 19 τῆς παιδείας H τοῦτ' ἔστι M 22 τεινόντως M οὐδαμῇ οὐδαμῶς MGF: οὐδαμῇ U, οὐδαμῶς H 24 αἰνετὸς Mang.: ἓν ἔτος codd.

καὶ τίμιον φῶς, τὸ καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων σαφέστατον γνώρισμα,
καὶ τοὺς τοκέας αὐτοῦ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὸν ἱερώτατον χορὸν τῶν
ἀστέρων, οἳ νύκτα τε καὶ ἡμέραν, ἔτι τε μῆνας καὶ ἐνιαυτοὺς ἀνατολαῖς
καὶ δύσεσιν ἐπεράτωσαν ἀριθμοῦ τε φύσιν ἀνέδειξαν, οἷς τὸ μέγιστον
ψυχῆς ἀγαθὸν ἀνάκειται, ἡμέρᾳ τετάρτῃ φησὶ δημιουργηθῆναι (Gen.
1, 14). διαφερόντως δὲ καὶ νῦν αὐτὸν ἐκτετίμηκεν, οὐκ ἐν ἑτέρῳ 119
χρόνῳ τὸν τῶν δένδρων καρπὸν ἀναθεὶς τῷ θεῷ ἢ ἐνιαυτῷ τῆς φυτείας
τετάρτῳ. λόγον γὰρ καὶ φυσικώτατον καὶ ἠθικώτατον ἔχει· τάς τε 120
γοῦν τοῦ παντὸς ῥίζας, ἐξ ὧν ὁ κόσμος, τέτταρας εἶναι συμβέβηκε, γῆν,
ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ, καὶ τὰς ἐτησίους ὥρας ἰσαρίθμους, χειμῶνα καὶ θέρος
καὶ τὰς μεθορίους, ἔαρ τε καὶ μετόπωρον. πρεσβύτατός τε αὖ τετρα- 121
γώνων ὁ ἀριθμὸς ὢν ἐν ὀρθαῖς γωνίαις, ὡς τὸ κατὰ γεωμετρίαν δηλοῖ
σχῆμα, ἐξετάζεται· αἱ δ' εἰσὶν ὀρθότητος λόγου σαφῆ δείγματα, πηγὴ
δὲ ἀέναος ἀρετῶν ὁ ὀρθὸς λόγος. ἀνάγκη μέντοι τὰς τοῦ τετραγώνου 122
πλευρὰς ἴσας εἶναι· δικαιοσύνην δὲ ἰσότης τὴν ἔξαρχον καὶ ἡγεμονίδα
τῶν ἀρετῶν ἔτεκεν· ὥστε ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης καὶ πάσης ἀρετῆς
χωρὶς τῶν ἄλλων ἐπιδείκνυται τὸν ἀριθμὸν εἶναι σύμβολον. καλεῖται 123
δ' ἡ τετρὰς καὶ „πᾶς", ὅτι τοὺς ἄχρι δεκάδος καὶ αὐτὴν δεκάδα περιέχει
δυνάμει. (29.) ὅτι μὲν οὖν τοὺς πρὸ αὐτῆς, παντί τῳ δῆλον· ὅτι δὲ
καὶ τοὺς μετ' αὐτήν, ἐξ ἐπιλογισμοῦ ῥᾴδιον ἰδεῖν [ἐν ἀριθμῷ μὲν ἕξ]·
ἕν, δύο, τρία, τέτταρα συντιθέντες ὃ ἠποροῦμεν εὑρήσομεν. ἐκ μὲν 124
γὰρ ἑνὸς καὶ τεττάρων πεντὰς ἔσται, ἐκ δὲ δυεῖν καὶ τεττάρων ἑξάς,
ἑβδομὰς δὲ ἐκ τριῶν καὶ τεττάρων· καὶ κατὰ τὴν διπλῆν σύνθεσιν ἐξ

1 ante φῶς ras. in H 3 ἀστέρων scripsi: ἄστρων codd. ἔτι δὲ conicio μῆνας H: μῆνα MGUF ἐνιαυτὸν F post ἐνιαυτοὺς add. καὶ v 4 ἐπαρέτωσαν UF ἀριθμῶν coni. Mang. 5 τῆς ψυχῆς F ἀγαθὸν Turn.: ἀπάτη codd., ἀγαθὸν ⟨φιλοσοφία⟩ conicio 6 αὐτὸν MFH: αὐτὴν GU 7 ἐνιαυτῶν U 8 λόγω G[1]FL[2] καὶ γὰρ H τε] γε M 9 τοῦ] τῆς M ἐξ H[2]: om. MGUFH[1] συμβέβηκεν M γῆν] γῆν τε GU 10 καὶ πῦρ G ὥρας H[2]: om. MGUFH[1] 11 μεθωρίους G πρεσβύτατος] πρῶτος coni. Mang. 12 ὁ om. H 13 δ' M 14 ἀέναος G: ἀένναος ceteri ὁ om. F 15 δικαιοσύνην H: δικαιοσύνη MGUF ἰσότης H: ἰσότητος MGUF 17 τῶν Turn.: ὧν MUFH, ὧν G ⟨τοῦτον⟩ τὸν coni. Mang. 18 δ' ἡ F, δὴ M: δὲ GUH τοὺς MGUF: τὰ H 19 τοὺς GUF: τὰς HL[1], τὴν L[2], τὰ Mang. τοὺς πρὸ αὐτῆς] spat. 6 litt. M αὐτῆς Turn. μονάδα post αὐτῆς add. GUF τῳ MGUF: τε H, γε v 19. 20 δὲ καὶ τοὺς H: δὲ καὶ τοῦ MF, δέκα τοῦ G, δ' ἑκατοῦ U 20 ῥαδίως H ἐν — ἕξ secl. Cohn ἀριθμῷ μὲν ἕξ MGUF: ἀριθμῷ HL[1], ἀριθμῷ ἕξ L[2], ἀριθμῶν συνθέσει coniciebam 21 συντεθέντες H post ἠποροῦμεν add. καὶ F 22 πεντὰς — τεττάρων om. MF δυεῖν U: δυοῖν GH 23 διπλῆν MGUF: τριπλῆν H

ἑνὸς καὶ τριῶν καὶ τεττάρων ὀγδοάς, καὶ πάλιν ἐκ δυεῖν καὶ τριῶν καὶ τεττάρων ὁ ἐννέα ἀριθμός, δεκὰς δὲ ἐκ πάντων· ἓν γὰρ καὶ δύο καὶ
125 τρία καὶ τέτταρα δέκα γεννᾷ. διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς εἶπεν, ὅτι „ἔτει τῷ τετάρτῳ ἔσται πᾶς ὁ καρπὸς αὐτοῦ ἅγιος“· ἄρτιον γὰρ καὶ ὁλόκληρον καὶ πλήρη, ὡς καὶ σύμπαντα, ὡς τύπῳ φάναι, λόγον ἔχει, διὰ τὸ δεκάδα, ἣν τετρὰς ἐγέννησε, πρῶτον καμπτῆρα τῶν ἀπὸ μονάδος συντιθεμένων ἀριθμῶν ἑστάναι· | δεκὰς δὲ καὶ τετρὰς „πᾶς“ ἐν ἀριθ- p. 348 M.
μοῖς εἶναι λέγεται, ἀλλὰ δεκὰς μὲν ἀποτελέσματι, τετρὰς δὲ δυνάμει.
126 (30.) τόν τε παιδείας καρπὸν οὐ μόνον ἅγιον, ἀλλὰ καὶ αἰνετὸν εἶναί φησι προσηκόντως· ἑκάστη μέν γε τῶν ἀρετῶν ἐστι χρῆμα ἅγιον, εὐχαριστία δὲ ὑπερβαλλόντως· θεῷ δὲ οὐκ ἔνεστι γνησίως εὐχαριστῆσαι δι' ὧν νομίζουσιν οἱ πολλοὶ κατασκευῶν ἀναθημάτων θυσιῶν — οὐδὲ γὰρ σύμπας ὁ κόσμος ἱερὸν ἀξιόχρεων ἂν γένοιτο πρὸς τὴν τούτου τιμήν —, ἀλλὰ δι' ἐπαίνων καὶ ὕμνων, οὐχ οὓς ἡ γεγωνὸς ᾄσεται φωνή, ἀλλὰ οὓς ὁ ἀειδὴς καὶ καθαρώτατος νοῦς ἐπηχήσει καὶ ἀναμέλψει.
127 παλαιὸς γοῦν ᾄδεται λόγος ὑπὸ μὲν σοφῶν εὑρεθείς, μνήμῃ δέ, οἷα φιλεῖ, κατὰ διαδοχὰς παραδοθεὶς τοῖς μετέπειτα, οὐδὲ τὰς ἀεὶ παιδείας λίχνους ἡμετέρας παρῆλθεν ἀκοάς. ἔστι δὲ τοιόσδε· ἡνίκα, φασί, τὸν σύμπαντα κόσμον ὁ ποιητὴς ἐτελεσφόρησεν, ἑνὸς τῶν ὑποφητῶν ἐπύθετο, εἴ τι ποθεῖ μὴ γενόμενον τῶν ὅσα κατὰ γῆς καὶ καθ' ὕδατος ἢ ὅσα κατὰ τὴν μετάρσιον ἀέρος ἢ τὴν ἐσχάτην τοῦ παντὸς φύσιν οὐρανοῦ
128 γέγονεν. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο τέλεια μὲν καὶ πλήρη πάντα διὰ πάντων εἶναι, ἓν δὲ μόνον ζητεῖν, τὸν ἐπαινέτην αὐτῶν λόγον, ὃς τὰς ἐν πᾶσι καὶ τοῖς βραχυτάτοις καὶ ἀφανεστάτοις δοκοῦσιν ὑπερβολὰς οὐκ ἐπαινέσει μᾶλλον ἢ ἐξαγγελεῖ· τὰς γὰρ διηγήσεις τῶν τοῦ θεοῦ ἔργων αὐταρκέστατον ἐκείνων ἔπαινον εἶναι, προσθήκης οὐδεμιᾶς ἔξωθεν εἰς

1 δυεῖν GUF: δυοῖν MH 2 γ' M δ' M 4 καὶ post ἅγιος add. U 5 πλήρη ⟨τοῦτον τὸν ἀριθμὸν εἶναι⟩, ὃς καὶ συμπάντων . . . . ὅρον ἔχει conicio (cf. De opif. § 47) 7 ἀριθμῷ M 7. 8 ἐν ἀριθμοῖς scripsi: μὲν ἀριθμὸς codd. 8 ἀλλὰ δεκὰς μὲν H: om. MGUF δυνάμει UH: δύναμιν MGF 10 γε] γὰρ conicio ἅγιον] αἰνετόν Mang. 11 ἔνεστι MGUFN: ἔστι H ἐγχαριστῆσαι M 12 ἀναθυμάτων H 14 γεγονὸς G 17 μετέπειτα UH: ἔπειτα MGFN 17. 18 ⟨ὃς⟩ οὐδὲ vel παρελθὼν conicio ἀεὶ παιδείας λίχνους MGUF: εἰς ἀεὶ παιδείας λίχνους N, ἀεὶ λίχνους παιδείας H 19 ἑνὸς] ἐντὸς H 20 μὴ γενόμενον ποθεῖ U 20 τῶν] τὸν M 23 ὃς] ὡς U 24 τοῖς om. L 25 μᾶλλον] μόνον H 26 ἐπαίτιον N εἶναι HG²: ἵνα MG¹UFN

9—159,17 N fol. 188r: τόν τε παιδείας — γεγονότων.

κόσμον δεομένων, ἀλλὰ τὸ ἀψευδὲς τῆς ἀληθείας τελειότατον ἐχόντων
ἐγκώμιον. ἀκούσαντα δὲ τὸν πατέρα τοῦ παντὸς τὸ λεχθὲν ἐπαινέσαι, 129
καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τὸ πάμμουσον καὶ ὑμνῳδὸν ἀναφανῆναι γένος ἐκ
μιᾶς δὴ τῶν περὶ αὐτὸν δυνάμεων παρθένου Μνήμης, ἣν Μνημοσύνην
παρατρέποντες οἱ πολλοὶ τοὔνομα καλοῦσιν. (31.) ὁ μὲν οὖν τῶν πα- 130
λαιῶν μῦθος ὧδε ἔχει. ἑπόμενοι δὲ ἡμεῖς αὐτῷ λέγομεν, ὅτι οἰκειό-
τατόν ἐστιν ἔργον θεῷ μὲν εὐεργετεῖν, γενέσει δὲ εὐχαριστεῖν μηδὲν
ἔξω τούτου πλέον τῶν εἰς ἀμοιβὴν ἀντιπαρασχεῖν δυναμένῃ· ὃ γὰρ ἂν
θελήσῃ τῶν ἄλλων ἀντιχαρίσασθαι, τοῦθ' εὑρήσεται τοῦ πάντα πεποιη-
κότος ἀλλ' οὐ τῆς κομιζούσης φύσεως κτῆμα ἴδιον. μαθόντες οὖν, ὡς 131
ἓν ἔργον ἡμῖν ἐπιβάλλει μόνον ἐν τοῖς πρὸς τιμὴν θεοῦ, τὸ εὐχάριστον,
τοῦτο ἀεὶ καὶ πανταχοῦ μελετῶμεν διά φωνῆς καὶ διὰ γραμμάτων
ἀστείων καὶ μηδέποτε ἐπιλείπωμεν μήτε λόγους ἐγκωμιαστικοὺς μήτε
ποιήματα συντιθέντες, ἵνα καὶ ἐμμελῶς καὶ χωρὶς μέλους καὶ καθ' ἑκα-
τέραν φωνῆς ἰδέαν, ᾗ τὸ λέγειν καὶ τὸ ᾄδειν ἀποκεκλήρωται, ὅ τε
p. 349 M. κοσμοποιὸς καὶ ὁ κόσμος γεραίρηται, „ὁ μέν“, ὡς ἔφη τις, | „ἄριστος τῶν
αἰτίων, ὁ δὲ τελειότατος τῶν γεγονότων“. (32.) ἐπειδὰν οὖν ἔτει καὶ 132
ἀριθμῷ τετάρτῳ πᾶς ὁ ψυχῆς ἀφιερωθῇ καρπός, τῷ πέμπτῳ τὴν ἀπό-
λαυσιν καὶ χρῆσιν ἡμεῖς αὐτοὶ σχήσομεν. φησὶ γάρ· „ἐν τῷ ἔτει τῷ
πέμπτῳ φάγεσθε τὸν καρπόν“, ἐπειδὴ τὸ γεγονὸς τοῦ πεποιηκότος
ὕστερον ἐν ἅπασιν ἐξετάζεσθαι νόμος φύσεως ἀνεπίληπτος, ὥστε κἄν,
εἰ τῶν δευτερείων ἀντιλαμβανοίμεθα, καὶ θαυμαστὸν ἡγεῖσθαι. καὶ διὰ 133
τοῦτο μέντοι τὸν καρπὸν τοῦ πέμπτου ἡμῖν ἀνατίθησιν, ὅτι αἰσθήσεως
πεντὰς ἀριθμὸς οἰκεῖος καί, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, τὸ τρέφον τὸν νοῦν

1 ἀψευδέστατον FN 2 ἀκούσαντος M 3 ἀναφανεῖται L, ἀναφῆναι coni. Mang. 4 δὴ scripsi: δὲ codd. N αὐτῶν H ἣν] τὴν U 5 καλοῦσι H 5. 6 ὁ μὲν — λέγομεν om. N 7 θεῷ scripsi: θεὸν codd. N γενέσει scripsi: γένεσιν codd. N μηδὲ H 8 τούτου om. N πλεόντων M δυναμένῃ scripsi: δυναμένην FN, δυναμένων GHU, δυναμέν (sic!) M 9 εὑρήσεται H, εὑρήσει conicio 10 φύσεως H: om. MGUFN 11 ἓν ἔργον MG: ἐνεργὸν UFN, ἔργον ἓν ἐν H 14 ποίημα H 14. 15 ἑτέραν U 15 ἡ MG[1] ᾗ ⟨τε⟩ τὸ λέγειν καὶ ⟨ᾗ⟩ conicio ἀεὶ δεῖν FN 16 γεραίρεται FN 17 αἰτιῶν M ἐπειδὴ M ἔτει H: ἔτι MGUF 19 αὐτοὶ σχήσομεν Cohn: αὐτοῖς χρήσομεν codd. 20 τὸν om. H 21 ἅπασιν H: ἁπάσαις MGUF 22 ἀντιλαμβανοίμεθα H: ἐπιλανθανοίμεθα MGUF καὶ vid. del. θαυμαστῶν G[2] 23 ε' M πέμπτου ⟨ἔτους⟩ conicio ὅταν M 24 post οἰκεῖος add. εἴδους καὶ ἐν αἰσθήσει γένους πλεῖστον μετέχομεν MGUF

16 cf. Platonis Timaeum p. 29 A.

ἡμῶν ἐστιν αἴσθησις, ἡ δι' ὀφθαλμῶν τὰς χρωμάτων καὶ σχημάτων ποιότητας εὐτρεπίζουσα ἡ δι' ὤτων παντοδαπὰς τὰς τῶν φωνῶν ἰδιότητας ἢ διὰ μυκτήρων ὀσμὰς ἢ χυλοὺς διὰ στόματος ἢ μαλακότητας εὐενδότους καὶ σκληρότητας ἀντιτύπους ἢ λειότητας καὶ τραχύτητας, ⟨ψυχρότητάς⟩ τε αὖ καὶ θερμότητας διὰ τῆς ἀνὰ πᾶν τὸ σῶμα σκιδνα-
134 μένης δυνάμεως ἣν ἔθος ὀνομάζειν ἁφήν. (33.) τῶν δὲ εἰρημένων παράδειγμα σαφέστατον οἱ Λείας υἱοί, τῆς ἀρετῆς, οὐχ ἅπαντες, ἀλλὰ τέταρτός τε καὶ πέμπτος. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ τετάρτου φησὶ Μωυσῆς, ὅτι „ἔστη τοῦ τίκτειν“ (Gen. 29, 35), καλεῖται δὲ Ἰούδας, ὃς ἑρμηνεύεται κυρίῳ ἐξομολόγησις. τὸν δὲ πέμπτον Ἰσσάχαρ προσαγορεύει, μισθὸς δὲ μεταληφθεὶς καλεῖται. καὶ τεκοῦσα τὸν τρόπον τοῦτον ἡ ψυχὴ ὃ ἔπαθεν εὐθὺς ἐξελάλησεν· „ἐκάλεσε“ γάρ φησι „τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσσά-
135 χαρ, ὅ ἐστι μισθός“ (Gen. 30, 18). οὐκοῦν Ἰούδας ὁ εὐλογῶν τὸν θεὸν νοῦς καὶ τὰς εἰς αὐτὸν εὐχαρίστους ὑμνῳδίας ἀπαύστως μελετῶν αὐτὸς ὁ πρὸς ἀλήθειαν „ἅγιος καὶ αἰνετὸς καρπὸς“ ἦν, οὐχ ὑπὸ γῆς δένδρων, ἀλλ' ὑπὸ φύσεως λογικῆς καὶ σπουδαίας ἐνεχθείς. παρὸ καὶ ἡ τεκοῦσα αὐτὸν φύσις „στῆναι“ λέγεται „τοῦ τίκτειν“, ἐπεὶ καὶ πῇ τράπηται οὐκ εἶχεν ἔτι, πρὸς τὸν τελειότητος ὅρον ἐλθοῦσα· τῶν γὰρ ἀποκυηθέντων κατορθωμάτων ἁπάντων ἄριστον καὶ τελειότατον γέννημα
136 ὁ εἰς τὸν πατέρα τοῦ παντὸς ὕμνος. ὁ δὲ πέμπτος υἱὸς τῆς κατὰ τὸν πέμπτον ἐνιαυτὸν τῶν φυτευθέντων ἀδιαφορεῖ χρήσεως· ὅ τε γὰρ γεωπόνος μισθὸν τρόπον τινὰ λαμβάνει παρὰ τῶν δένδρων ἔτει πέμπτῳ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς γέννημα Ἰσσάχαρ [ὃς] μισθὸς ἐκαλεῖτο, καὶ σφόδρα εἰκότως, μετὰ τὸν εὐχάριστον Ἰούδαν ἀποκυηθείς· τῷ γὰρ | εὐχαρίστῳ p. 350 M.
137 μισθὸς αὐτὸ τὸ εὐχαριστεῖν αὐταρκέστατος. οἱ μὲν οὖν τῶν δένδρων καρποὶ γεννήματα λέγονται τῶν ἐχόντων, ὁ δὲ παιδείας καὶ φρονήσεως οὐκέτι ἀνθρώπου, μόνου δέ, ὥς φησι Μωυσῆς, τοῦ πανηγεμόνος· εἰπὼν γὰρ „τὰ γεννήματα αὐτοῦ“ ἐπιφέρει· „ἐγώ εἰμι κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν“, ἐναργέστατα παριστὰς ὅτι οὗ τὸ γέννημα καὶ ὁ τῆς ψυχῆς καρπός,

1 ἡ διὰ M 2 ἡ M παντοδαπὰς Turn.: πάντα ποιοῦσα H, ἅπαντα ποιοῦσα MGU, ἁπάσας ποιοῦσα F 5 ψυχρότητας add. Mang. 5. 6 σκιδνωμένης M 8 τέταρτός] διά M ε' M ἐπὶ] ἐπὰν M 11 τρόπον] πρότερον L 12 ἐξελάκησεν U 12. 13 ἰσάχαρ M 13 ἐστιν H 15 πρὸς] spatium in M ἦν UH: ἣν MF, ὃς G[2] in ras. 16 post σπουδαίας add. ἐστὶν G[2] παρ' ὃ U καὶ] δὲ M 18 τράπηται scripsi: τραπῇ codd. τελειότητος GU: τελειότατον MFH 19 ἀρεστὸν M 20 ε' M 21 ε' M 22 ἔτει MH: ἔτι GUF 23 καὶ H: om. MGUF ὃς] ὁ U, ὃς secl. Cohn 24 τὸν] τὴν H 25 αὐτῷ M[1]H 26 δὲ] γὰρ M 28 γενήματα G ἡμῶν M[1] οὗ MH: οὐ G[1]UF, καὶ G[2]

εἷς ἐστιν ὁ θεός. τούτῳ καὶ παρά τινι τῶν προφητῶν χρησθὲν συνᾴδει 138
τόδε· „ἐξ ἐμοῦ ὁ καρπός σου εὕρηται. τίς σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα;
συνετὸς καὶ γνώσεται αὐτά“ (Hos. 14, 9. 10); οὐ γὰρ παντὸς ἀλλὰ
μόνου σοφοῦ τὸ γνῶναι, τίνος ὁ διανοίας καρπός ἐστι.
(34.) Περὶ μὲν οὖν γεωργίας τῆς πρεσβυτάτης καὶ ἱερωτάτης, ᾗ 139
τὸ αἴτιον πρὸς τὸν κόσμον, τὸ παμφορώτατον φυτῶν, χρῆται, καὶ περὶ
τῆς ἑπομένης, ἣν ὁ ἀστεῖος ἐπιτηδεύει, καὶ περὶ τῆς φερομένης τετρά-
δος τῶν ἄθλων, καὶ ἃ κατὰ προστάξεις καὶ ὑφηγήσεις νόμων συνεκρο-
τεῖτο, ὡς οἷόν τε ἦν εἴπομεν. τὴν δὲ τοῦ δικαίου Νῶε ἀμπελουρ- 140
γικήν, εἶδος γεωργικῆς οὖσαν, ἐπισκεψώμεθα. λέγεται γὰρ ὅτι „ἤρξατο
Νῶε ἄνθρωπος εἶναι γεωργὸς γῆς· καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιε
τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη“ (Gen. 9, 20. 21). οὐκοῦν τὸ μέθης φυτὸν 141
ἐξεργάζεται τεχνικῶς καὶ ἐπιστημόνως ὁ δίκαιος τῶν ἀφρόνων ἄτεχνον
καὶ πλημμελῆ ποιουμένων αὐτοῦ τὴν ἐπιστασίαν. ὥστε ἀναγκαῖον τὰ
προσήκοντα περὶ μέθης εἰπεῖν· εὐθὺς γὰρ εἰσόμεθα καὶ τὴν δύναμιν
τοῦ παρέχοντος αὐτῇ τὰς ἀφορμὰς φυτοῦ. τὰ μὲν οὖν εἰρημένα τῷ
νομοθέτῃ περὶ μέθης εἰσόμεθα ἐπ᾽ ἀκριβείας αὖθις, νυνὶ δὲ ἐξερευνή-
σωμεν ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις ἔδοξεν. (35.) ἐσπουδάσθη δὲ παρὰ πολλοῖς 142
τῶν φιλοσόφων ἡ σκέψις οὐ μετρίως. προτείνεται δὲ οὕτως, εἰ μεθυσ-
θήσεται ὁ σοφός. ἔστι τοίνυν τὸ μεθύειν διττόν, ἓν μὲν ἴσον τι τῷ
οἰνοῦσθαι, ἕτερον δὲ ἴσον τῷ ληρεῖν ἐν οἴνῳ. τῶν δὲ ἐπιχειρησάντων 143
τῇ προτάσει οἱ μὲν ἔφασαν μήτε ἀκράτῳ πλείονι χρήσεσθαι τὸν σοφὸν
μήτε ληρήσειν· τὸ μὲν γὰρ ἁμάρτημα, τὸ δὲ ἁμαρτήματος εἶναι ποιη-
τικόν, ἑκάτερον δὲ ἀλλότριον κατορθοῦντος· οἱ δὲ τὸ μὲν οἰνοῦσθαι 144

1 τούτῳ Turn.: τοῦτο codd. 2 τὸ δὲ codd. 3 ὁ συνετὸς M αὐτὰ] ταῦτα M 4 τὸ] τοῦ M διάνοιαν H ἐστιν M 5 ἢ GF, ἡ M 6 πρὸς om. M, περὶ coni. Mang. τὸ H: τὸν MGUF φυτῶν MGUF: φυτὸν H 7 ὁ om. U 8 τῶν ἄθλων] ⟨τὰ πρεσβεῖα⟩ τῶν ἀριθμῶν conicio prius καὶ fort. del. 8. 9 συνεκρατεῖτο MUF 9. 10 ἀμπελουργικήν GUFH: ἀμπελουργίαν M 11 Νῶε] νῶ M ἔπιεν M 11. 12 ἔπιεν ἐκ τοῦ G 17 σκεψόμεθα conicio 17. 18 ἐξερευνήσωμεν scripsi: ἐξερευνήσομεν H, ἐρευνήσομεν MGUF 18 δὲ] δὴ coni. Mang. 19 οὕτως GH: οὗτος MUF, ὄντως Turn. εἰ] ἢ MF 20 μὲν om. U τῷ GU: τὸ MFH 21 τῷ] τὸ M 22. 23 οἱ μὲν — ληρήσειν om. M 22 χρήσεσθαι Mang.: χρῆσθαι codd. 23 ληρήσειν G² (coni. Mang.): ληρήσει ceteri 24. 162,1 οἰνοῦσθαι καὶ om. text., οἰνοῦσθαι τῷ add. mg. M

18 sqq. cf. Usener, Epicurea p. 344; Aristotelis fragmenta coll. V. Rose, Lipsiae 1886, p. 99; de Arnim, Quellenstudien zu Philo p. 101—140.

καὶ σπουδαίῳ προσῆκον ἀπεφήναντο, τὸ δὲ ληρεῖν ἀνοίκειον· τὴν γὰρ ἐν αὐτῷ φρόνησιν ἱκανὴν εἶναι τοῖς βλάπτειν ἐπιχειροῦσιν ἀντιστατῆσαι καὶ τὸν ἐπὶ τὴν ψυχὴν νεωτερισμὸν αὐτῶν καθελεῖν· δύναμιν δὲ περιβεβλῆσθαι φρόνησιν παθῶν σβεστήριον εἴτε ὑπὸ φλεγμαίνοντος ἔρωτος οἴστρων ἀνερριπισμένων εἴτε ὑπὸ πολλοῦ καὶ ζέοντος ἐξημμένων οἴνου, δι' ἣν ὑπεράνω στήσεται· ἐπεὶ | καὶ τῶν κατὰ ποταμοῦ βαθέος ἢ θα- p. 351 M.
λάττης δυομένων οἱ μὲν ἄπειροι τοῦ ναυτίλλεσθαι διαφθείρονται, οἱ δὲ τοῦ πράγματος ἐπιστήμονες τάχιστα διασῴζονται· καὶ μὴν ὥσπερ χειμάρρους ὁ πολὺς ἄκρατος ἐπικλύζων τὴν ψυχὴν τοτὲ μὲν βρίθουσαν εἰς ἀμαθίας ἔσχατον βυθὸν κατέρριψε, τοτὲ δὲ ὑπὸ τῆς σωτηρίου παιδείας
145 ἐπικουφιζομένην καὶ ἐπελαφριζομένην οὐδὲν ἴσχυσε βλάψαι. οἱ δὲ τὸ μέγεθος τῆς περὶ τὸ πάθος ὑπερβολῆς οὐ κατανοήσαντες, οἶμαι, τοῦ σοφοῦ μετεωροπολοῦντα αὐτὸν ὥσπερ οἱ τὰ πτηνὰ θηρῶντες ἐπὶ γῆν ἀπ' οὐρανοῦ κατεβίβασαν, ἵν' εἰς τὰς ὁμοίας κῆρας ἀγάγωσιν, οὐδ' ὁρῶντες ἀρετῆς εἰς ὕψος ἔφασαν, ὅτι χρησάμενος οἴνῳ πλείονι τοῦ μετρίου πάντως ἀκράτωρ αὐτὸς ἑαυτοῦ γενόμενος διαμαρτήσεται καὶ οὐ χεῖρας μόνον ὑπ' ἀσθενείας οἷα τῶν ἀθλητῶν οἱ νενικημένοι καθείς, ἀλλὰ καὶ αὐχένα καὶ κεφαλὴν παραβαλὼν καὶ ὀκλάσας καὶ ὅλον τὸ
146 σῶμα κατασυρεὶς ἀναπεσεῖται. (36.) τοῦτο μέντοι προμαθὼν οὐκ ἄν ποτε ἀξιώσειεν ἑκὼν εἰς πολυοινίας ἀγῶνα ἐλθεῖν, εἰ μὴ μεγάλα εἴη τὰ διαφέροντα, σωτηρία πατρίδος ἢ τιμὴ γονέων ἢ τέκνων καὶ τῶν οἰκειοτάτων σωμάτων ἀσφάλεια ἢ συνόλως ἰδίων τε καὶ κοινῶν ἐπανόρθωσις
147 πραγμάτων. οὐδὲ γὰρ θανάσιμον φάρμακον προσενέγκαιτο ἄν, εἰ μὴ πάνυ βιάζοιντο οἱ καιροὶ καθάπερ ἐκ πατρίδος μετανίστασθαι τοῦ βίου· φάρμακον δέ, εἰ καὶ οὐ θανάτου, μανίας γοῦν ἄκρατον εἶναι αἴτιον συμ-

---

1 ἀπεφήνατο H   3 ἐπὰν M   τὴν ψυχὴν scripsi: τῇ ψυχῇ codd.   3. 4 προβεβλῆσθαι conicio   4 σβεστήριον G²FH: σεβαστήριον MG¹U   εἶτα M   5 οἴστρων scripsi: οἴστρῳ codd.   ἀνερριπισμένων H: ἀνερριπισμένῳ MGUF   εἶτα M   ἐξημμένων H: ἐξημμένῳ MGUF   6 δι' ἧς coni. Mang.   τῶν] τῷ M   βαθέως M   7 δυομένῳ M   ναυτίλεσθαι H   9 τὴν H: τὴν μὲν MGUF   ποτὲ F   μὲν om. G   10 βυθὸν] κακὸν U   κατέρριψεν U   11 οἱ δὲ] οὐδὲ M   12 περὶ] ὑπὲρ coni. Arnim   περιβολῆς H   οἶμαι τοῦ FH: spat. 1—2 litt., tum τοῦ M, ὁμετοῦ GU   13 τὴν γῆν H   14. 15 οὐδ' ὁρῶντες scripsi: οἱ δὲ ὁρῶντες H, ἰδρῶντες U, ἰδρῶτες MGF, ἢ οὐδ' ὁρῶντες Wilamowitz, οἳ οὐδ' ὁρῶντες Arnim   15 εἰς ὕψος H: εἰσὶ τὸ MF, εἰσὶν τὸ U, εἰσι εν G (εν G² in ras.)   16 ἑαυτὸς GF   γενάμενος G   18 περιβαλὼν M   19 κατασυρεὶς U: καταρρυεὶς F, καταρεὶς G, καρωθεὶς M, παρασυρεὶς H   ἀναπεσεῖται codd.: πεσεῖται v   21 σωτήρια G in ras., spat. 5 litt. M   τιμῆς GUF   23 οὐδὲ MGUF: οὐ H   25 αἴτιον ἄκρατον εἶναι conicio

βέβηκε. διὰ τί δ' οὐχὶ καὶ μανίαν λεκτέον θάνατον, ᾧ τὸ κράτιστον ἀποθνήσκει τῶν ἐν ἡμῖν, ὁ νοῦς; ἀλλά μοι δοκεῖ τις ἂν εἰκότως τὸν διακρίνοντα καὶ διαλύοντα ψυχήν τε καὶ σῶμα ὡς κουφότερον ἀντὶ βαρυτέρου τοῦ κατὰ τὴν ἔκστασιν, εἴ τις ἦν αἵρεσις, ἀνενδοιάστως ἑλέσθαι. διὰ τοῦτο μέντοι καὶ τὸν εὑρετὴν τῆς περὶ τὸν οἶνον ἐργασίας 148
μαινόλην ἐκάλεσαν οἱ πρῶτοι καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ κατασχέτους γενομένας βάκχας μαινάδας, ἐπεὶ μανίας καὶ παραφροσύνης αἴτιος τοῖς ἀπλήστως ἐμφορουμένοις ὁ οἶνος. (37.) τὰ μὲν οὖν ὡσανεὶ προοίμια τῆς σκέψεως 149
τοιαῦτά ἐστι, τὸν δὲ περὶ αὐτῆς λόγον ἤδη περαίνωμεν διπλοῦν ὡς εἰκὸς ὄντα, τὸν μὲν ὅτι ὁ σοφὸς μεθυσθήσεται κατασκευάζοντα, τὸν δὲ τοὐναντίον ὅτι οὐ μεθυσθήσεται βεβαιούμενον. τοῦ δὲ προτέρου τὰς 150
πίστεις ἁρμόττον λέγειν πρότερον, ποιησαμένους ἐνθένδε τὴν ἀρχήν· τῶν πραγμάτων τὰ μὲν ὁμώνυμα, τὰ δὲ συνώνυμα εἶναι συμβέβηκεν. ὁμωνυμία
352 M. δὲ καὶ συνωνυμία τἀναντία ὁμολογεῖται. | ὅτι ὁμωνυμία μὲν κατὰ πολλῶν ὑποκειμένων ἓν ὄνομα, συνωνυμία δὲ καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου ⟨πολλά⟩. ἡ 151
κυνὸς φωνὴ πάντως ὁμώνυμος ἐμφερομένων πλειόνων ἀνομοίων, ἃ δι' αὐτῆς σημαίνεται· τό τε γὰρ χερσαῖον ὑλακτικὸν ζῷον κύων καὶ θὴρ ὁ θαλάττιος καὶ ὁ οὐράνιος ἀστήρ, ὃν ὀπωρινὸν οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν, ὅτι τῆς ὀπώρας ἄρτι ἡβώσης ἐπιτέλλει τοῦ τελεσφορηθῆναί τε χάριν αὐτὴν καὶ πεπανθῆναι, καὶ προσέτι ὁ ἀπὸ τῆς κυνικῆς αἱρέσεως ὁρμηθεὶς φιλόσοφος, Ἀρίστιππος καὶ Διογένης καὶ ἄλλων οἳ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν ἠξίωσαν ἀπερίληπτος ἀριθμὸς ἀνθρώπων. ἄλλαι δ' εἰσὶ προσρήσεις 152
διάφοροι κατὰ σημαινομένου ἑνὸς ὡς ἰός, ὀϊστός, βέλος — τὸ γὰρ διὰ τῆς τόξου νευρᾶς ἐπὶ τὸν σκοπὸν ἀφιέμενον πάντα ταῦτα λέγεται —· καὶ πάλιν

1 μανίαν H: μανίας MGUF ᾧ Mang.: ὡς MH, δ' ὡς GUF, θάνατον δ' ᾧ conicio 4 εἴ τις GF: ἥτις MUH 5 τὸν εὑρετὴν MF: τὴν ἀρετὴν GUH τὸν om. M τῶν οἴνων H 6 μαινόλην GUF: μενώλην M, μαινομένην H πρῶτοι] ποιηταὶ coni. Osann ἀκατασχέτους MFH γενομένους H 8 ἐμφερομένοις U¹ ut vid. 9 περαίνωμεν M: περαίνομεν GUFH διπλὸν H, διπλῶς U 10 τὸν μὲν MH: τὰ μὲν GUF ὁ om. L 13 συμβέβηκε U 14 ὅτι ὁμωνυμία Turn.: τὴν ὁμωνυμίαν codd. 15 συνωνυμίαν M πολλά add. Mang. 16 ἐκφερομένων GF 18 ὅτι MGUF: ὁ H, ὃς v 19 ἐπιτέλλει H: ἐπιτέλει UF, ἐπὶ τέλει MG 20 προσέτι] spatium, tum ἔτι M 21 Διομένης M 22 δὲ M 23 κατὰ] μετὰ F ὡς ἰός] ὁσίως G¹ ὀϊστός G²FH: ὁ εἰς τὸ MG¹U 23. 24 τῆς τοῦ τόξου GU ἀφιέμενος H

6 μαινόλην] cf. Osann ad Cornutum p. 357, Clementis Protrept. 12 p. 11 P, Origenem Contra Celsum III 23 p. 460; Bruchmann, Epitheta deorum p. 88.

εἰρεσία, κώπη, πλάτη, τὸ πρὸς πλοῦν ἰσοδυναμοῦν ἱστίοις· ὁπότε γὰρ
μὴ δύναιτο χρῆσθαι ναῦς κατὰ νηνεμίας ἢ ἀντιπνοίας ἱστίοις, πρόσκωποι
καθίσαντες οἷς ἐπιμελὲς καὶ οἷα ταρσοὺς ἑκατέρωθεν ἀποτείναντες ὑπό-
πτερον αὐτὴν φέρεσθαι βιάζονται. ἡ δὲ ἐξαιρομένη πρὸς ὕψος, ἐπιτρέ-
χουσα τοῖς κύμασι μᾶλλον ἢ ἐντέμνουσα ταῦτα, τροχάζουσα ταχυναυτεῖ
153 καὶ ναυλοχωτάτοις ὑποδρόμοις ἐνορμίζεται. καὶ μὴν πάλιν σκίπων.
βακτηρία, ῥάβδος ἑνὸς ὑποκειμένου διάφοροι κλήσεις, ᾧ τύπτειν καὶ
ἀκραδάντως σκηρίπτεσθαι καὶ ἐπερείδεσθαι καὶ ἄλλα πλείω ποιεῖν
ἔνεστι. ταῦτα δ' οὐ μακρολογοῦντες ὅλως εἴπομεν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ
154 σαφέστερον γνῶναι τὸ ζητούμενον. (38.) τὸν ἄκρατον ὥσπερ οἶνον,
οὕτως καὶ μέθυ οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν· πολλαχοῦ γοῦν τῆς ποιήσεώς
ἐστι τουτὶ τοὔνομα ἐμφερόμενον, ὥστ' εἰ τὰ συνωνυμοῦντα καθ' ἑνὸς
ὑποκειμένου λέγεται, οἶνος καὶ μέθυ, καὶ τὰ ἀπὸ τούτων οὐδὲν ὅτι μὴ
155 φωναῖς διοίσει μόνον, τό τε οἰνοῦσθαι καὶ τὸ μεθύειν [ἓν]· ἑκάτερον δὲ
πλείονος οἴνου χρῆσιν ἐμφαίνει, ἣν πολλῶν ἕνεκα αἰτιῶν οὐκ ἂν ἀπο-
στρέφοιτο ὁ σπουδαῖος. εἰ δὲ οἰνωθήσεται, καὶ μεθυσθήσεται, χεῖρον
οὐδὲν ἐκ τῆς μέθης διατεθείς, ἀλλὰ ταὐτὸν ὅπερ καὶ [ὁ] ἐκ ψιλῆς τῆς
οἰνώσεως παθών.
156 Μία μὲν ἀπόδειξις περὶ τοῦ τὸν σοφὸν μεθυσθῆναι λέλεκται, δευ-
τέρα δ' ἐστὶ τοιαύτη· σχεδὸν οἱ νῦν ἄνθρωποι τοῖς προτέροις ἔξω
μέρους βραχέος οὐδὲν ὁμοιότροπον ζηλοῦν ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν λόγοις
157 καὶ ἐν ἔργοις τὸ μὴ συνῳδὸν καὶ διαφωνοῦν ἐπιδείκνυνται· τοὺς μὲν
γὰρ λόγους ὑγιαίνοντας καὶ ἐρρωμένους εἰς πάθος ἀνήκεστον καὶ φθορὰν
περιήγαγον ἀντὶ σφριγώσης καὶ ἀθλητικῆς ὄντως | εὐεξίας οὐδὲν ὅτι μὴ p. 38…
νοσοῦν κατασκευάσαντες καὶ τὸν πλήρη καὶ ναστόν, ὡς ἔφη τις, ὑπ'

1 εἰρεσία GH^2: ἐρεσία MG^1UF   πρὸς] spatium M   ἱστίοις (sic) H: ἐν ἱστίοις MGUF   2 ἱστίοις H: ἱστοῖς MGU, ἱστοῖς F   πρὸς κώπη G; spat. 3 litt., tum κώπη M   3 ἑτέρωθεν L   ἀποτείνοντες MG   4 πρὸς] spatium in M   5 ἐντεμοῦσα GUF   αὐτὰ conicio   6 ναυλοχωτάτοις F: ναυλόχω τοῖς M, ναυλοχότως G^1, ναυλοχοτάτοις G^2, ναυλόχωτος U, ναυλοχώτοις H   ὑποδρόμοις G^2UF: ὑποδρομίοις MG^1H   ἐνορμίζεται H: ἐναρμόζεται MGUF   σκήπων F   7 ἑνὸς] ἐν οἷς H   9 δ' om. M   11 οὕτω H   μέθην L   12 ἐμφόμενον (sic) M   ὥστε M   13. 14 καὶ τὰ — μόνον om. H, add. mg. L   14 μόνα M   ἓν GH (seclusi): ἐὰν M, ἐν UF   δὲ H: om. MGUF   15 ἐμφαίνη M   αἰτιῶν MF: αἰτίων GUH   15. 16 ἀποστραφοῖτο GUF   17 οὐδὲ U   ὥπερ F   ὁ seclusi   18 οἰνώσεως Mang.: γνώσεως codd.   19 μίαν M   λέγεται M   20 δέ ἐστι GFH   σχεδὸν οἱ bis scr. M   τῆς πρότερον F   21 οὐδὲ H   24 ἀθλητικῆς] ἀθλητι, tum spat. M   ὄντας M   οὐδὲν ὅτι μὴ H: οὐδὲ εἴ τι MGU, οὐδὲ ὅτι FL   24. 25 οὐδὲ οὑτινοσοῦν Turn.

εὐτονίας ὄγκον εἰς παρὰ φύσιν οἰδούσης καχεξίας ἀγαγόντες καὶ κενῷ
φυσήματι μόνον ἐπαίροντες, ὃ δι' ἔνδειαν τῆς συνεχούσης δυνάμεως,
ὅταν μάλιστα περιταθῇ, ῥήγνυται. τὰς δὲ πράξεις ἐπαινέσεως καὶ σπουδῆς 158
ἀξίας καὶ αὐτάς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἄρρενας ἐξεθήλυναν αἰσχρὰς ἀντὶ
καλῶν ἐργαζόμενοι, ὡς ὀλίγους εἶναι παντάπασιν ἑκατέροις, ἔργοις τε
καὶ λόγοις, ἀρχαιοτρόπου ζηλώσεως ἐρῶντας. τοιγαροῦν ἐπ' ἐκείνων 159
ποιηταὶ καὶ λογογράφοι καὶ ὅσοι περὶ τὰ ἄλλα μουσικῆς ἐσπούδαζον
ἤνθουν, οὐ τὰς ἀκοὰς διὰ τῆς ἐν ῥυθμοῖς φωνῆς ἀφηδύνοντές τε καὶ
θρύπτοντες, ἀλλὰ εἴ τι τῆς διανοίας κετεαγὸς καὶ κεκλασμένον ἐγείροντες
καὶ ὅσον ἐμμελὲς αὐτῆς ἁρμοζόμενοι φύσεως καὶ ἀρετῆς ὀργάνοις· ἐφ'
ἡμῶν δὲ ὀψαρτυταὶ καὶ σιτοπόνοι καὶ ὅσοι τῆς ἐν βαφικῇ καὶ μυρεψικῇ
τεχνῖται περιεργίας, ἀεί τι καινὸν χρῶμα ἢ σχῆμα ἢ ἀτμὸν ἢ χυλὸν
ἐπιτειχίζοντες ταῖς αἰσθήσεσιν, ὅπως τὸν ἡγεμόνα πορθήσωσι νοῦν.
(39.) τίνος δὴ χάριν τούτων ἐμνήσθην; ἵν' ἐπιδείξω, ὅτι καὶ τὸν ἄκρα- 160
τον οὐχ ὁμοίως οἱ νῦν τοῖς πάλαι προσφέρονται. νῦν μὲν γὰρ ἄχρι
τοῦ σῶμα καὶ ψυχὴν παρεθῆναι πίνουσιν ἀθρόως καὶ ἀπνευστί, χαί-
νοντες ἔτι καὶ προσεπιφέρειν τοῖς οἰνοχοουμένοις κελεύοντες, κἂν
διαμέλλωσιν ἀγανακτοῦντες, ὅτι τὸν θερμὸν λεγόμενον παρ' αὐτοῖς
πότον παραψύχουσι, καὶ τὸ παράκομμα τῶν γυμνικῶν, τὸν παροίνιον
ἀγῶνα, πρὸς τοὺς συνόντας ἐπιδείκνυνται, ἐν ᾧ μεγάλα καὶ καλὰ
ἀλλήλους ἀντιδρῶσιν, ὦτα καὶ ῥῖνας καὶ χειρῶν ἄκρους δακτύλους καὶ
ὁποῖα δ' ἂν τύχῃ μέρη τοῦ σώματος ἀπεσθίοντες. ταῦτ' ἐστὶ τῆς 161
ἡβώσης καὶ νεωτέρας καὶ ἄρτι ἀκμαζούσης ἆθλα, ὡς ἔοικεν, εὐφροσύνης,
τῆς δὲ ἀρχαίας καὶ πρεσβυτέρας τἀναντία· πάσης γὰρ καλῆς πράξεως
ἀφ' ἱερῶν τελείων οἱ πρότεροι κατήρχοντο, νομίζοντες μάλιστα οὕτως
αἴσιον ἀποβήσεσθαι τὸ τέλος αὐτοῖς, καὶ πρὶν εὔξασθαί τε καὶ θῦσαι,

---

1 ὄγκον H: οἶκον MGU, οἷον FL   παράφυσιν coni. Cohn   οἰδούσης καχεξίας codd.: οἰδοῦσαν καχεξίαν Mang.   2 μόνῳ F   3 περιταθῇ FH: περὶ πάθη MGU   ἐπαινέσεως Cohn: γενέσεως codd., γνησίας Mang.   6 ἐρῶντας Turn.: ἐρῶντες codd.   7 τἄλλα M   ἄλλα ⟨εἴδη⟩ conicio   9 ἀλλ' FH   κατατὸς H   κεκλασμένον Mang.: κεχαλασμένον codd.   10 ἐκμελὲς conicio   ὀργάνοις scripsi: ὀργίοις codd.   11 ὑμῶν U   12 καὶ post τεχνῖται add. M   περιεργείας H   13 ἐπιτυχίζοντες M, ἐπιτειχίζονται G   πορθήσωμεν H   14 δὴ] δὲ H   τὸν scripsi: τὸ codd.   15 προσφέρονται H: προφέρονται MGUFL   16 τοῦ] τὸ F   16. 17 χαίνοντες MGF: χαίροντες UH   17 προσφέρειν H   18 διαμελῶσιν G   τὸν] τὸ H   19 πότον scripsi: ποτὸν codd.   περιψύχουσι H   γυμνι, tum spat. M, μυρικῶν H   21 ὦτα, ῥῖνας H   ἄκρες F   22 τύχῃ H: τύχοι MGUF   24 καὶ ante τῆς add. U   25 πρῶτοι U

καὶ εἰ σφόδρα τοῦ πράττειν ἐπέσπευδον οἱ καιροί, πάντως ἀνέμενον οὐκ ἀεὶ τὸ ταχὺ τοῦ βραδέος ἡγούμενοι κρεῖττον· οὐ προμηθὲς μὲν γὰρ τάχος βλαβερόν, βραδυτὴς δὲ μετ' εὐελπιστίας ὠφέλιμον. εἰδότες οὖν, ὅτι 162 καὶ ἡ τοῦ οἴνου ἀπόλαυσίς τε καὶ χρῆσις δεῖται πολλῆς ἐπιμελείας, οὔτε ἄδην | οὔτε ἀεὶ προσεφέροντο τὸν ἄκρατον, ἀλλ' ἔν τε κόσμῳ καὶ p. 361 καιρῷ προσήκοντι. πρότερον γὰρ εὐξάμενοι καὶ θυσίας ἀναγαγόντες καὶ ἱλασάμενοι τὸ θεῖον, σώματα καὶ ψυχὰς καθηράμενοι, τὰ μὲν λουτροῖς, τὰ δὲ νόμων καὶ παιδείας ὀρθῆς ῥεύμασι, φαιδροὶ καὶ γεγηθότες πρὸς ἀνειμένην δίαιταν ἐτρέποντο, μηδὲ οἴκαδε πολλάκις ἀφικόμενοι, ἀλλ' ἐν οἷς ἔθυσαν ἱεροῖς διατελοῦντες, ἵνα καὶ τῶν θυσιῶν μεμνημένοι καὶ τὸν τόπον αἰδούμενοι ἱεροπρεπεστάτην ὡς ἀληθῶς ἄγωσιν εὐωχίαν, 163 μήτε λόγῳ μήτε ἔργῳ διαμαρτάνοντες. ἀπὸ τούτου γέ τοί φασι τὸ μεθύειν ὠνομάσθαι, ὅτι μετὰ τὸ θύειν ἔθος ἦν τοῖς πρότερον οἰνοῦσθαι. τίσι δὴ μᾶλλον οἰκεῖος ἂν εἴη τῆς τοῦ ἀκράτου χρήσεως ὁ λεχθεὶς τρόπος ἢ σοφοῖς ἀνδράσιν, οἷς καὶ τὸ πρὸ τῆς μέθης ἔργον ἁρμόττει 164 τὸ θύειν; σχεδὸν γὰρ οὐδὲ εἷς τῶν φαύλων πρὸς ἀλήθειαν ἱερουργεῖ. κἂν ἐνδελεχεῖς μυρίους βόας ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἀνάγῃ· τὸ γὰρ ἀναγκαιότατον ἱερεῖον αὐτῷ λελώβηται, ὁ νοῦς, λώβας δὲ οὐ θέμις βωμῶν προσάψασθαι.

165 Δεύτερος μὲν δὴ λόγος οὗτος εἴρηται, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀλλότριον σπουδαίου τὸ μεθύειν, (40.) τρίτος δ' ἐστὶν ἀπὸ διαφερούσης τῆς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν πιθανότητος ἠρτημένος· τὴν γὰρ μέθην οὐ μόνον, ἐπειδὴ μετὰ θυσίας ἐπιτελεῖται, νομίζουσί τινες εἰρῆσθαι, ἀλλ' ὅτι καὶ

1 κἂν εἰ coni. Mang. ἔσπευδον H ἀνέμεινον H 1. 2 οὐ κακὰ τὸ H, οὐ κατὰ τὸ L 2 βραδέως G οὐ H: om. MGUF 3 εὐλογιστίας conicio 4 prius καὶ om. H 5 ἄδην scripsi: ἄρδην codd. προσέφερον τοῦτον ἄκρατον F τὸν] τοῦτον N 7 σώματά ⟨τε⟩ coni. Mang. 8 νόμων Turn.: νόμῳ codd. N 10 διατελοῦντες Cohn: διαπατοῦντες codd. 11 τρόπον H ἱεροπρεπέστατον M. ἱεροπρεπεστάτως N 13 ὠνόμασται G ὠνομάσθαι—θύειν om. U 14 τίσι G²H: τί MG¹UF εἴη GH²: εἶναι MG¹UF 15 νῦν post οἷς add. v τὸ H: τὸν U, τὰ MGF 16 τὸ μεθύειν G 17 κἂν] καὶ F ἀνὰ] κατὰ U ἀνάγῃ Mang.: ἀγάγη codd. 18 βωμῶν MGF: βωμῷ H, βωμοῦ U 19 προσψαύσασθαι H 21 τρίτος M: τρίτον GUFH πρὸς] περὶ conicio 22 ἠρτημένος scripsi: ἠρτημένον codd. 22. 23 ἐπειδὴ οὐ μόνον M 23 ἐπιτελεῖται Turn.: ἐπιτελεῖσθαι codd.

3—13 N fol. 188r εἰδότες οὖν—οἰνοῦσθαι 9. 10 R fol. 91r τοῦ αὐτοῦ: μηδὲ οἴκαδε πολλάκις ἀφικόμενοι, ἀλλ' ἐν οἷς ἔθυσαν ἱεροῖς διαπατοῦντες: ἀντὶ τοῦ εὐωχούμενοι: ἔοικεν οὖν ἐκ τούτου ἀναλόγως παρειλῆφθαι καὶ τὸ ἀποπατοῦντες ἀντὶ τοῦ χέζοντες.

μεθέσεως ψυχῆς αἰτία γίγνεται. μεθίεται δὲ ὁ μὲν τῶν ἀφρόνων λογισ- 166
μὸς εἰς πλειόνων χύσιν ἁμαρτημάτων, ὁ δὲ τῶν ἐμφρόνων εἰς ἀνέσεως
καὶ εὐθυμίας καὶ ἱλαρότητος ἀπόλαυσιν· ἡδίων γὰρ αὐτὸς ἑαυτοῦ νή-
φοντος οἰνωθεὶς ὁ σοφὸς γίγνεται, ὥστε οὐδ᾽ ἂν ταύτῃ διαμαρτάνοιμεν
φάσκοντες ὅτι μεθυσθήσεται. πρὸς δὲ τούτοις κἀκεῖνο λεκτέον, ὅτι οὐ 167
σκυθρωπὸν καὶ αὐστηρὸν τὸ τῆς σοφίας εἶδος, ὑπὸ συννοίας καὶ κατη-
φείας ἐσταλμένον, ἀλλ᾽ ἔμπαλιν ἱλαρὸν καὶ γαληνίζον, μεστὸν γηθοσύ-
νης καὶ χαρᾶς· ὑφ᾽ ὧν πολλάκις προήχθη τις οὐκ ἀμούσως παῖξαί τι
καὶ χαριεντίσασθαι, παιδιὰν μέντοι τῇ σεμνότητι καὶ σπουδῇ καθάπερ
ἐν ἡρμοσμένῃ λύρᾳ φθόγγοις ἀντιφώνοις εἰς ἑνὸς μέλους κρᾶσιν συνη-
χοῦσαν. κατὰ γοῦν τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν τέλος ἐστὶ σοφίας παιδιὰ 168
καὶ γέλως, ἀλλ᾽ οὐχ ἃ τοῖς νηπίοις ἄνευ φρονήσεως πᾶσι μελετᾶται,
ἀλλ᾽ ἃ τοῖς ἤδη πολιοῖς οὐ χρόνῳ μόνον ἀλλὰ καὶ βουλαῖς ἀγαθαῖς
γεγονόσιν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι τὸν αὐτηκόου καὶ αὐτομαθοῦς καὶ αὐτουργοῦ
τῆς ἐπιστήμης ἀρυσάμενον οὐ μετέχοντα γέλωτος, ἀλλ᾽ αὐτὸν γέλωτα
εἶναί φησιν; οὗτός ἐστιν Ἰσαάκ, ὃς ἑρμηνεύεται γέλως, ᾧ παίζειν μετὰ 169
τῆς ὑπομονῆς, ἣν Ῥεβέκκαν Ἑβραῖοι καλοῦσιν, ἁρμόττει. (41.) τὴν
p. 355 M. δὲ | θείαν παιδιὰν τῆς ψυχῆς ἰδιώτῃ μὲν οὐ θέμις ἰδεῖν, βασιλεῖ δὲ
ἔξεστιν, ᾧ πάμπολυν χρόνον παρῴκησεν, εἰ καὶ μὴ πάντ᾽ ἐνῴκησε τὸν
αἰῶνα, σοφία. προσαγορεύεται οὗτος Ἀβιμέλεχ, ὃς διακύψας τῇ θυρίδι,
τῷ διοιχθέντι καὶ φωσφόρῳ τῆς διανοίας ὄμματι, τὸν Ἰσαὰκ εἶδε παί-
ζοντα μετὰ Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ (Gen. 26, 8). τί γὰρ ἄλλο 170

---

1 μεθύσεως G γίνεται M μεθύεται H 2 χύσιν scripsi: ἴσχυσιν codd. ἁμάρτημα M εὐφρόνων U, ἀφρόνων F 3. 4 νηφόντων U, νηφόντως F 4 γίγνεται GU: γίνεται MFH οὐδ᾽ ἂν Cohn: οὐδὲν MGUF, οὐδ᾽ ἐν H 5 μεθύσεσθαι M 6 αὐστηρὸν Arnim: αὐχμηρὸν codd. τῆς om. GUF 7 καὶ om. L 8 πολλάκις om. H 9 παιδειὰν G τὴν conicio 10 ἐν ἡρμοσμένῃ FH: ἐνηρμοσμένῃ MGU μέλλους κροῦσιν M 12 γέλος F 13 ἀλλ᾽ ἃ M: ἀλλὰ GUFH πολλοῖς U μόνω H 14 γεγόνασιν M αὐτήκοον et αὐτομαθῆ M[1] 15. 16 εἶναι γέλωτα v 16 ὃς] ὃ U ᾧ scripsi: ὃς MGUF, οὗς H, ὃν v 18 παιδειὰν M 19 ᾧ Mang.: οὗ MH, οὐ GUF 20 τῆς θυρίδος conicio (cf. Clem.) 22 αὐτοῦ v

---

16 sqq. Clem. Paedag. I § 21. 22 p. 110. 111 P. ... γέλως ἑρμηνεύεται ὁ Ἰσαάκ. τοῦτον ἑώρακεν παίζοντα μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ βοηθοῦ, τῆς Ῥεβέκκας, ὁ περίεργος βασιλεύς ... Ῥεβέκκαν δὲ ἑρμηνεύουσιν ὑπομονήν .... καὶ αὕτη ἡ θεία παιδιά ..... τί γὰρ ἄλλο εὐπρεπὲς ἔργον σοφῷ καὶ τελείῳ ἢ παίζειν καὶ συνευφραίνεσθαι τῇ τῶν καλῶν ὑπομονῇ ..... διακύψας τῆς θυρίδος ....

ἐμπρεπὲς ἔργον σοφῷ ἢ τὸ παίζειν καὶ γανοῦσθαι καὶ συνευφραίνεσθαι τῇ τῶν καλῶν ὑπομονῇ; ἐξ ὧν ὅτι καὶ μεθυσθήσεται δῆλόν ἐστι τῆς
171 μέθης ἠθοποιούσης καὶ ἄνεσιν καὶ ὠφέλειαν ἐργαζομένης· ὁ γὰρ ἄκρατος τὰ τῇ φύσει προσόντα ἐπιτείνειν καὶ σφοδρύνειν ἔοικεν εἴτε καλὰ εἴτε καὶ τὰ ἐναντία, καθάπερ καὶ πολλὰ τῶν ἄλλων· ἐπεὶ καὶ χρήματα αἴτια μὲν ἀγαθῶν ⟨ἀγαθῷ⟩, κακῷ δέ, ὡς ἔφη τις, κακῶν· καὶ πάλιν δόξα τοῦ μὲν ἄφρονος τὴν κακίαν ἐπιφανεστέραν, τοῦ δὲ δικαίου τὴν ἀρετὴν εὐκλεεστέραν ἐπιφαίνει. οὕτως οὖν καὶ ὁ ἄκρατος ἀναχυθεὶς τὸν μὲν πάθεσι κεχρημένον ἐμπαθέστερον, τὸν δὲ εὐπαθείαις εὐμενέ-
172 στερον καὶ ἵλεω μᾶλλον ἀπειργάσατο. τίς γε μὴν οὐκ οἶδεν, ὅτι δυεῖν ἐναντίων ἐπειδὰν θάτερον εἶδος ἐφαρμόζῃ πλείοσι, καὶ θάτερον ἐξ ἀνάγκης συμβήσεται; οἷον λευκοῦ καὶ μέλανος ἐναντίων ὄντων, εἰ τὸ λευκὸν ἀστείοις τε καὶ φαύλοις, καὶ τὸ μέλαν ἐξ ἴσου δήπουθεν ἀμφοτέροις, οὐχὶ μόνοις προσέσται τοῖς ἑτέροις. καὶ μὴν τό γε νήφειν καὶ τὸ μεθύειν ἐναντία, μετέχουσι δὲ τοῦ νήφειν, ὡς ὁ τῶν προτέρων λόγος, ἀγαθοί τε καὶ φαῦλοι· ὥστε καὶ τὸ μεθύειν ἑκατέρῳ τῶν εἰδῶν ἐφαρμόττει. μεθυσθήσεται τοιγάρτοι καὶ ὁ ἀστεῖος μηδὲν τῆς ἀρετῆς ἀπο-
173 βαλών. (42.) εἰ δ' ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ μὴ μόνον ταῖς ἐντέχνοις ἀποδείξεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀτέχνοις λεγομέναις χρηστέον, ὧν μία ἐστὶν ἡ διὰ τῶν μαρτυριῶν, πολλοὺς καὶ εὐδοκίμους μαρτυροῦντας παρεξόμεθα παῖδας ἰατρῶν καὶ φιλοσόφων, οὐ λόγοις μόνον ἀλλὰ καὶ γράμμασι τὴν
174 μαρτυρίαν σημαινομένους. μυρίας γὰρ ἀπολελοίπασι συντάξεις ἐπιγράψαντες περὶ μέθης, ἐν αἷς περὶ ψιλῆς αὐτὸ μόνον χρήσεως οἴνου σκο-

---

1 ἐμπρεπὲς scripsi: εὐπρεπὲς Clem., ἐμπρέπει codd. ἀγανοῦσθαι G, γάννυσθαι F 2 aut κακῶν aut ἐπιμονῇ dubitanter Mang. 3 ἀφέλειαν coni. Mang. 5 τἀναντία M, ἐναντία H 6 αἴτια U: αἴσια MGFH ἀγαθῶν ἀγαθῷ scripsi: ἀγαθῶν MGFH, ἀγαθὸν U, ἀγαθῷ ἀγαθῶν v κακῷ Turn.: κακὰ codd. κακῶν GFH: κακὸν U, om. M 7 δικαίου δὲ M 8 ἐμφαίνει M, ἐπιφέρει U καὶ om. M ἀναλυθεὶς G 9 ἐμπαθέστερον scripsi: εὐπαθέστερον codd. εὐπαθείας GUF 10 ἵλεων v οἶδεν MGUF: εἶδεν H δυοῖν MH 11 ἐφαρμόζει GF, ἐφαρμόσῃ U πλείοσιν M 12 συμβήσηται U εἰ] εἰς UH 13 τε καὶ] τ, tum spat. M ἐξίσου GUH 14 πρόσεστι U ἑταίροις F 14. 15 καὶ τὸ — νήφειν om. U 15. 16 ἐναντία — μεθύειν om. F 16 πῶς τε U ἑκατέρων UF 17 καὶ om. M 18 ταῖς] τοῖς M 19 καὶ ἀτέχνοις G ἀτέχναις H post λεγομέναις add. αἷς G 20 διὰ om. H παραδεξόμεθα H 22 ἐνσημηναμένους conicio 23 ψιλοῦ G, οὐ G[2] in ras. χρήσεως οἴνου M: οἴνου GUFH, οἴνου post σκοποῦσιν transpos. H, οἴνου χρήσεως Mang.

---

5. 6 [Platonis] Eryxias p. 397 E

ποῦσιν, οὐδὲν περὶ τῶν ληρεῖν εἰωθότων προσεξετάζοντες, ἀλλ' ὅλον τὸ παροινίας παραπέμψαντες εἶδος· ὥστε καὶ παρὰ τούτοις σαφέστατα ἀνωμολογῆσθαι, ὅτι τὸ μεθύειν ἦν τὸ οἰνοῦσθαι. οἴνου δὲ σπάσαι πλείονος οὐκ ἂν εἴη χεῖρον ἐν καιρῷ σοφόν· οὐ τοίνυν διαμαρτησόμεθα
356 M. | λέγοντες ὅτι μεθυσθήσεται. ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς καθ' αὑτὸν ἀγωνιζόμενος 175
ἀναγράφεται νικῶν, εἰ δὲ ἀγωνίζεται, σκιαμαχεῖν μᾶλλον ἂν εἰκότως δόξαι, ἀνάγκη καὶ τοὺς τὸ ἐναντίον κατασκευάζοντας λόγους εἰπεῖν, ἵνα δικαιοτάτη γενηθῇ κρίσις, μηδετέρου μέρους ἐξ ἐρήμου καταδικασθέντος.
ἔστι δὲ πρῶτος καὶ δυνατώτατος οὗτος· εἰ τῷ μεθύοντι οὐκ ἄν τις 176
εὐλόγως λόγον ἀπόρρητον παρακατάθοιτο, ⟨τῷ δὲ ἀστείῳ παρακατατίθεται⟩, οὐκ ἄρα μεθύει ὁ ἀστεῖος. ἀλλ' οὖν πρὶν ἢ τοὺς ἄλλους ἑξῆς συνείρειν, ἄμεινον καθ' ἕκαστον τῶν προτεινομένων ἀντιλέγειν, ἵνα μὴ μακρηγοροῦντες ἐπὶ πλέον διοχλεῖν δοκῶμεν. φήσει δή τις ἐναντιού- 177
μενος, ὅτι κατὰ τὸν λεχθέντα λόγον ὁ σοφὸς οὔτε μελαγχολήσει ποτὲ οὔτε κοιμηθήσεται οὔτε συνόλως ἀποθανεῖται· ᾧ δὲ μὴ συμβαίνει τι τοιοῦτον, ἄψυχόν ἐστιν ἢ θεῖον, ἄνθρωπος δὲ οὐκ ἂν εἴη τὸ παράπαν. τὴν γὰρ ἀγωγὴν τοῦ λόγου μιμησάμενος ἐφαρμόσει τὸν τρόπον τοῦτον τῷ μελαγχολῶντι ἢ κοιμωμένῳ ἢ ἀποθνῄσκοντι· οὐκ ἄν τις εὐλόγως λόγον ἀπόρρητον τῷ τοιούτῳ παρακατάθοιτο, τῷ δὲ σοφῷ εὐλόγως· οὔτ' ἄρα μελαγχολᾷ οὔτε κοιμᾶται οὔτε ἀποθνῄσκει ὁ σοφός.

---

1 οὐδὲ H 2 παρατρέψαντες M παρὰ om. G 3 ἀνωμολογεῖσθαι MG σπάσαι MFL²: πᾶσαι U, σπεῦσαι HL¹, σπᾶσθαι G (sed σπᾶ in ras.) 4 σοφόν FH: σοφῶν MGU οὐ] οἱ G¹ 5 αὑτὸ G¹, αὐτὸ M 6 νικῶν, οὐδέ ἀγωνίζεται ⟨τὸ παράπαν⟩, σκιομαχεῖν ⟨δὲ⟩ μᾶλλον Arnim; sed ad εἰ δὲ ἀγωνίζεται (ἀγωνίζοιτο conicio) subaudi καθ' αὑτόν σκιαμαχεῖν scripsi: σκιομαχεῖν codd. 7 τοὺς τὸ MG¹FH: τοὺς τὸν G², τοῦτο U λόγον G 8 γεννηθῇ F μηδετέρου U: μηδ' ἑτέρου F, μηδὲ ἑτέρου MGH 9 ἀδυνατώτατος H εἰ] ἐν M¹, ut vid. 10. 11 τῷ — παρακατατίθεται addidi (cf. Arnim p. 136) 11 ἀλλ' οὖν scripsi: ἆρ' οὖν codd., ἆρ' ⟨οὐκ⟩ οὖν coni. Cohn 13 πλέον Cohn: πλεῖον codd. δή] δέ M 15 συμβαίνῃ G 16 ἀνθρώπου L 17 γὰρ ἀγωγὴν Arnim: παραγωγὴν codd. 18 post τις add. γὰρ GUFH 20 οὔτ' ἄρα scripsi: οὐ γὰρ codd., οὐκ ἄρα Mang. subscriptio GU: φίλωνος περὶ φυτουργίας Νῶε

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΜΕΘΗΣ ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

---

1 (1.) Τὰ μὲν τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις εἰρημένα περὶ μέθης, ὡς οἷόν I p. [illegible]
τε ἦν, ἐν τῇ πρὸ ταύτης ὑπεμνήσαμεν βίβλῳ, νυνὶ δὲ ἐπισκεψώμεθα
2 τίνα τῷ πάντα μεγάλῳ καὶ σοφῷ νομοθέτῃ περὶ αὐτῆς δοκεῖ. πολλα-
χοῦ γὰρ τῆς νομοθεσίας οἴνου καὶ τοῦ γεννῶντος φυτοῦ τὸν οἶνον ἀμ-
πέλου διαμέμνηται· καὶ τοῖς μὲν ἐμπίνειν ἐπιτρέπει, τοῖς δ᾽ οὐκ ἐφίησι.
καὶ τοῖς αὐτοῖς ἔστιν ὅτε προστάττει τἀναντία, οἴνῳ χρῆσθαί τε καὶ μή.
οὗτοι μὲν οὖν εἰσιν οἱ τὴν μεγάλην εὐχὴν εὐξάμενοι (Num. 6, 2 sqq.),
οἷς δὲ ἀκράτῳ χρῆσθαι ἀπείρηται οἱ λειτουργοῦντες ἱερεῖς (Lev. 10, 9),
οἱ δὲ προσφερόμενοι τὸν οἶνον μυρίοι τῶν ἐπ᾽ ἀρετῇ μάλιστα καὶ παρ᾽
3 αὐτῷ τεθαυμασμένων. πρὶν δὲ περὶ τούτων ἄρξασθαι λέγειν, τὰ συν-
τείνοντα πρὸς τὰς κατασκευὰς αὐτῶν ἀκριβωτέον. ἔστι δ᾽ ὥς γ᾽ οἶμαι
4 τάδε· (2.) σύμβολον τὸν ἄκρατον Μωυσῆς οὐχ ἑνὸς ἀλλὰ πλειόνων
εἶναι νομίζει, τοῦ ληρεῖν καὶ παραπαίειν, ἀναισθησίας παντελοῦς, ἀπλη-
στίας ἀκορέστου καὶ δυσαρέστου ἐπιθυμίας καὶ εὐφροσύνης τῆς τἄλλα
περιεχούσης καὶ πᾶσι τοῖς εἰρημένοις ἐμφαινομένης γυμνότητος, ᾗ τὸν
Νῶε | μεθυσθέντα φησὶ χρήσασθαι. τὸν μὲν οὖν οἶνον λέγεται ταῦτα p. [illegible]
5 ἐργάζεσθαι. μυρίοι δὲ καὶ τῶν οὐ προσαψαμένων ἀκράτου νήφειν ὑπο-
λαμβάνοντες τοῖς ὁμοίοις ἁλίσκονται· καὶ ἔστιν ἰδεῖν τοὺς μὲν αὐτῶν

φίλωνος περὶ μέθης G, φίλωνος σοφοῦ ἰουδαίου περὶ μέθης λόγος ιβ´ U, περὶ μέθης τοῦ αὐτοῦ λόγος πρῶτος F, περὶ μέθης H 2 ἐπισκεψώμεθα FH: ἐπισκεψόμεθα GU 4 γενῶντος H 6 ἐστι H ὅτε — τε om., sed lin. 8 post ἀκράτῳ inserit verba ἔστιν ὅτε — καὶ μὴ H κεχρῆσθαι καὶ H, με χρῆσθαι καὶ L 7 οὗτοι] ὅτι F 8 δὲ om. H ἱερεῖς GUFL²: αὐτοῖς HL¹ 9 μάλιστα τῶν ἐπ᾽ ἀρετῇ H 11 δὲ H γ᾽ om. H 12 τῶδε H, om. L σύμβουλον U 14 ἐπιθυμίας Mang.: εὐθυμίας codd. ἀφροσύνης F 15 ⟨τῆς⟩ πᾶσι conicio ἐμφερομένης conicio 17 μυρίοις U

ἀφραίνοντάς τε καὶ ληροῦντας, τοὺς δ' ἀναισθησίᾳ παντελεῖ κατεσχη-
μένους, τοὺς δὲ μηδέποτε πληρουμένους, αἰεὶ δὲ τῶν ἀνηνύτων διψῶντας
διὰ χρείαν ἐπιστήμης, τοὺς δ' ἔμπαλιν γανουμένους καὶ εὐφραινομένους,
τοὺς δὲ τῷ ὄντι γυμνουμένους. τοῦ μὲν οὖν ληρεῖν αἴτιον ἡ ἐπιζήμιος 6
ἀπαιδευσία — λέγω δ' οὐ τὴν παιδείας ἀνεπιστημοσύνην, ἀλλὰ τὴν πρὸς
αὐτὴν ἀλλοτρίωσιν —, τοῦ δ' ἀναισθητεῖν ἡ ἐπίβουλος καὶ πηρὸς ἄγνοια,
ἀπληστίας δὲ ἡ ἀργαλεωτάτη παθῶν ψυχῆς ἐπιθυμία, εὐφροσύνης δὲ
κτῆσις ὁμοῦ καὶ χρῆσις ἀρετῆς, γυμνότητος μέντοι πολλά, ἄγνοια τῶν
ἐναντίων, ἀκακία καὶ ἀφέλεια ἠθῶν, ἀλήθεια ἡ τὰ τῶν συνεσκιασμένων
πραγμάτων ἀνακαλυπτήρια ἄγουσα δύναμις, τῇ μὲν ἀπαμπίσχουσα ἀρετήν,
τῇ δὲ κακίαν ἐν μέρει· ἅμα μὲν γὰρ οὐχ οἷον ἀποδύσασθαι, ἀλλ' οὐδ' 7
ἐνσκευάσασθαι ταύτας δυνατόν· ἐπειδὰν δέ τις ἀπορρίψῃ τὴν ἑτέραν, ἐξ
ἀνάγκης τὴν ἐναντίαν ἀναλαβὼν ἐπαμπίσχεται. ὥσπερ γὰρ ἡδονὴν καὶ 8
ἀλγηδόνα φύσει μαχομένας, ὡς ὁ παλαιὸς λόγος, εἰς μίαν κορυφὴν
συνάψας ὁ θεὸς ἑκατέρας αἴσθησιν οὐκ ἐν ταὐτῷ, διαλλάττουσι δὲ χρόνοις
ἐνειργάσατο κατὰ τὴν φυγὴν τῆς ἑτέρας κάθοδον τῇ ἐναντίᾳ ψηφισάμενος,
οὕτως ἀπὸ μιᾶς ῥίζης τοῦ ἡγεμονικοῦ τά τε ἀρετῆς καὶ κακίας διττὰ
ἀνέδραμεν ἔρνη μήτε βλαστάνοντα μήτε καρποφοροῦντα ἐν ταὐτῷ·
ὁπότε μὲν γὰρ φυλλορροεῖ καὶ ἀφαυαίνεται θάτερον, ἄρχεται ἀναβλα- 9
στάνειν καὶ χλοηφορεῖν τὸ ἐναντίον, ὡς ὑπολαβεῖν, ὅτι ἑκάτερον τῇ
θατέρου δυσχεραῖνον εὐπραγίᾳ στέλλεται. δι' ἣν αἰτίαν φυσικώτατα
τὴν Ἰακὼβ ἔξοδον εἴσοδον Ἠσαῦ παρίστησιν· „ἐγένετο" γάρ φησιν „ὅσον
ἐξῆλθεν Ἰακώβ, ἧκεν Ἠσαῦ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ" (Gen. 27, 30)· μέχρι 10
μὲν γὰρ ἐνσχολάζει καὶ ἐμπεριπατεῖ τῇ ψυχῇ φρόνησις, ὑπερόριος πᾶς

1 εὐφραίνοντας F παντελῆ F 1. 2 κατισχημένους F, κατεχομένους H 2 ἀεὶ GF 3 χρείαν G γανουμένους FH: γαννουμένους G, γεγανωμένους U ἀφραινομένους F 5. 6 ἀλλὰ — ἄγνοια om. H 7 ἀφροσύνης FL[2] 8 γυμνότης GH 8. 9 τῶν ⟨ἀγαθῶν καὶ τῶν⟩ ἐναντίων conicio 9 κακία L ἐσκιασμένων Turn. 10 ἀπαμπίσχουσα scripsi: ἀπανπιούση F, ἄπαν πιούση U, ἀπα lac. 3 litt. G, ἄπαν ποιούση H, ἀπαμφιάσασα Mang. 10. 11 τῇ — μέρει add. H[2] 11. 12 οὐδὲν σκευάσασθαι G 12 ταύτας om. H δέ om. G 13 ἐπαμπίσχεται scripsi: ἐπαμπίσεται GU, ἀπαμπίσεται F, ἄπαν πίεται H, ἐπαμφίσκεται Mang. 16 ψησάμενος G 18 ἐνέδραμεν L prius μήτε] μήποτε H 19 φυλορροεῖ U 21 δι' ἣν H[2] in ras. et δὲ add., rursus del. φυσικώτατα scripsi: φυσικωτάτην codd. 22 τὴν om. F 24 περιπατεῖ F πᾶς om. L

9. 10 D[R] fol. 72v ἐκ τοῦ περὶ μέθης β' κεφ α' (Anton. Mel. I 21 col. 843): ἀλήθειά ἐστιν ἡ τὰ — δύναμις.

ὁ ἀφροσύνης ἑταῖρος ἐκτετόξευται· ἐπειδὰν δὲ μεταναστῇ, γεγηθὼς κά-
τεισιν ἐκεῖνος, τῆς πολεμίου καὶ δυσμενοῦς δι' ἣν ἠλαύνετο καὶ ἐφυγα-
δεύετο μηκέτι τὸν αὐτὸν χῶρον οἰκούσης.
11 (3.) Τὰ μὲν οὖν ὡσανεὶ προοίμια τῆς γραφῆς ἀρκούντως λέλεκται,
τὰς δ' ἀποδείξεις ἑκάστων προσαποδώσομεν, ἀπὸ τοῦ πρώτου πρῶτον
ἀρξάμενοι διδάσκειν· τὴν τοίνυν ἀπαιδευσίαν ⟨τοῦ⟩ | ληρεῖν καὶ ἁμαρ- p. 359 M.
τάνειν αἰτίαν ἔφαμεν εἶναι καθάπερ μυρίοις τῶν ἀφρόνων τὸν πολὺν
12 ἄκρατον. ἀπαιδευσία γὰρ τῶν ψυχῆς ἁμαρτημάτων, εἰ δεῖ τἀληθὲς
εἰπεῖν, τὸ ἀρχέκακον, ἀφ' ἧς ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς ῥέουσιν αἱ τοῦ βίου
πράξεις, πότιμον μὲν καὶ σωτήριον οὐδὲν οὐδενὶ νᾶμα ἐκδιδοῦσα τὸ
13 παράπαν, ἁλμυρὸν δὲ νόσου καὶ φθορᾶς τοῖς χρησομένοις αἴτιον. οὕτως
γοῦν κατὰ ἀναγώγων καὶ ἀπαιδεύτων ὁ νομοθέτης φονᾷ, ὡς κατ' οὐδενὸς
ἴσως ἑτέρου. τεκμήριον δέ· τίνες εἰσὶν οἱ μὴ ἐπιτηδεύσει μᾶλλον ἢ
φύσει σύμμαχοι παρά τε ἀνθρώποις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις γένεσι τῶν ζῴων;
ἀλλ' οὐδὲ μανεὶς ἑτέρους ἂν εἴποι τις ἢ τοὺς τοκέας εἶναι· κήδεται
γὰρ ἀδιδάκτῳ τῇ φύσει τὸ πεποιηκὸς αἰεὶ τοῦ γενομένου, καὶ σωτηρίας
14 αὐτοῦ καὶ διαμονῆς τῆς εἰσάπαν πρόνοιαν ἔχει. (4.) τοὺς οὖν ἐκ φύ-
σεως συναγωνιστὰς ὑπάρχοντας εἰς ἐχθρῶν μετελθεῖν τάξιν ἐσπούδασε
κατηγόρους ἐπιστήσας τοὺς δεόντως ἂν συναγορεύοντας, πατέρα καὶ
μητέρα, ἵν' ὑφ' ὧν εἰκὸς ἦν σῴζεσθαι μόνων παραπόλωνται· „ἐὰν γάρ
τινι“ φησίν „υἱὸς ᾖ ἀπειθὴς καὶ ἐρεθιστὴς οὐχ ὑπακούων φωνῆς πατρὸς
καὶ μητρός, καὶ παιδεύωσιν αὐτὸν καὶ μὴ εἰσακούῃ αὐτῶν, συλλαβόντες
αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ ἐξάξουσιν εἰς τὴν γερουσίαν τῆς πό-
λεως αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὴν πύλην τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ ἐροῦσι τοῖς ἀνδράσι
τῆς πόλεως αὐτῶν· ὁ υἱὸς ἡμῶν οὗτος ἀπειθεῖ καὶ ἐρεθίζει, οὐκ εἰσα-

5 προσαποδόσωμεν H 5. 6 τοῦ ᾱ ἀρξάμενοι H 6 τὴν Turn.: τῆς codd. ἀπαιδευσίαν G: ἀπαιδευσίας UFH τοῦ add. Richter (cf. D) 9 πηγῆς] γῆς G 10 πράξεις] παραβάσεις coni. Mang. οὐδὲν om. D ἐκδιδοῦσα GD: ἐκδιδοῦσαι FH, ἐκδιδοῦται U 11 χρησομένοις D: χρησαμένοις codd. 12 φονᾷ G²: φωνᾷ G¹UFH 12—14 ὡς — σύμμαχοι om. H 15 κήδεται] κείσεται L 16 αἰεὶ UF: ἀεὶ GH 17 εἰς ἅπαν U οὖν om. F 19 δεόντως F: δὲ ὄντως GUH συναγορεύοντας scripsi: συναγορεύοντα F, συναγορεύσοντας GUH 20 παραπόλλωνται FL 21 ἀπειθὴς — φωνῆς om. U 22 καὶ μητρὸς om. G παιδεύουσιν G 25 καὶ post ἐρεθίζει add. H

6—11 D^B fol. 73ᵛ τοῦ αὐτοῦ περὶ μέθης β̄^τος: τοῦ ληρεῖν αἴτιον ἡ ἐπιζήμιος ἀπαιδευσία. τοῦ αὐτοῦ: ἀπαιδευσία τῶν τῆς ψυχῆς ἁμαρτημάτων τὸ ἀρχέκακον — αἴτιον τοῖς χρη-σομένοις.

κούει τῆς φωνῆς ἡμῶν, συμβολοκοπῶν οἰνοφλυγεῖ. καὶ λιθοβολήσουσιν
αὐτὸν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως, καὶ ἐξαρεῖς τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν"
(Deut. 21, 18—21). οὐκοῦν αἱ κατηγορίαι ἀριθμῷ τέτταρες, ἀπείθεια 15
καὶ ἐρεθισμὸς καὶ συμβολῶν εἰσφορὰ καὶ μέθη. μεγίστη δ' ἡ τελευ-
ταία παραύξησιν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀπειθείας λαβοῦσα· ἀρξαμένη γὰρ
ἀφηνιάζειν ἡ ψυχὴ καὶ προελθοῦσα διὰ ἔριδος καὶ φιλονεικίας ἐπὶ ὕστατον
ὅρον ἔρχεται, μέθην, τὴν ἐκστάσεως καὶ παραφροσύνης αἰτίαν. ἑκάστης
δὲ τῶν κατηγοριῶν τὴν δύναμιν ἰδεῖν ἀναγκαῖον τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς
πρώτης λαβόντας. (5.) ἀνωμολόγηται τοίνυν περιφανῶς, ὅτι τὸ εἴκειν 16
καὶ πειθαρχεῖν ἀρετῇ καλὸν καὶ συμφέρον, ὥστε τὸ ἀπειθεῖν ἔμπαλιν
αἰσχρὸν καὶ οὐ μετρίως ἀλυσιτελές· τὸ δὲ δὴ καὶ ἐρεθίζειν ὑπερβολὴν
πᾶσαν κεχώρηκε τοῦ δεινοῦ· ὁ γὰρ ἀπειθὴς τοῦ φιλέριδος ἧττον μοχ-
θηρός ἐστιν, ὁ μὲν αὐτὸ μόνον τῶν προστεταγμένων ἀλογῶν, ὁ δὲ καὶ
τοῖς ἐναντίοις ἐγχειρεῖν σπουδὴν πεποιημένος. φέρε δ' ὡς ἔχει τοῦτο 17
p. 360 M. θεασώμεθα· νόμου κελεύοντος, εἰ τύχοι, τοὺς | γονεῖς τιμᾶν, ὁ μὲν μὴ
τιμῶν ἀπειθής, ὁ δ' ἀτιμάζων φίλερις. καὶ πάλιν τοῦ τὴν πατρίδα
σῴζειν ὄντος δικαίου τὸν μὲν πρὸς αὐτὸ τοῦτο ὄκνῳ χρώμενον ἀπειθῆ,
τὸν δ' ἔτι καὶ προδιδόναι διεγνωκότα δύσεριν καὶ φιλόνεικον λεκτέον.
ὅ τε μὴ χαριζόμενός τισιν ἐναντιούμενος τῷ φάσκοντι δεῖν ὠφελεῖν 18
ἀπειθεῖ, ὁ δὲ πρὸς τῷ μὴ χαρίζεσθαι καὶ ὅσα βλάβης ἐστὶν ἐμποιῶν ἔριδι
ἐπαιρόμενος ἀνίατα ἐξαμαρτάνει. καὶ μὴν ὅ γε ἱερουργίαις καὶ τοῖς
ἄλλοις ὅσα πρὸς εὐσέβειαν ἀναφέρεται μὴ χρώμενος ἀπειθεῖ προστάξεσιν,
ἃς ὁ νόμος εἴωθε περὶ τούτων προστάττειν, ἀνερεθίζει δ' ὁ πρὸς τοὐναν-
τίον, ἀσέβειαν, ἀποκλίνας καὶ ἀθεότητος εἰσηγητής. (6.) οἷος ἦν ὁ 19
φάσκων „τίς ἐστιν οὗ ὑπακούσομαι;" καὶ πάλιν „οὐκ οἶδα τὸν κύριον"
(Exod. 5, 2). διὰ μὲν οὖν τῆς προτέρας φωνῆς παρίστησιν, ὅτι οὐκ
ἔστι τὸ θεῖον, διὰ δὲ τῆς ἔπειτα, ὅτι, εἰ καὶ ἔστιν, ἀλλά τοι ἀγνοεῖται,
ὅπερ ἐκ τοῦ μὴ προνοεῖν συνάγεται· εἰ γὰρ προὐνόει, κἂν ἐγινώσκετο.

---

2 ἐξαρεῖς H: ἐξάρεις GU, ἐξάρης F 4 συμβολῶν Mang.: συμβόλων codd. δὲ G 5 παραύξησιν G. Dindorf in Steph. Thesauro: παραύξην codd. 6 ἐφ' G² 7 ἀφροσύνης coni. Mang. 10 prius καὶ om. U ἐμπειθεῖν H 13 ἀλογῶν GUFL²: ἀπειθῶν HL¹ 15 μὲν μὴ GUF: μὲν H, μὴ (τι) v 17 τὸν] τὸ G¹ 18 δὲ U 19 τῷ] δὲ τῷ v 20 τῷ] τὸ G ἐμποιῶν H: ἐμποιεῖ GUF 22 προστάξεσιν H: προστάξεως G, προστάξεων UF 24 ἦν GUF: ἐστὶν H ὁ om. G 25 ὑπακούσομεν L 28 προενόει U κἂν] καὶ U 28. 174,1 ἐγινώσκετο — τοῦ om. G 28 ἐγίνωσκε τὸ U

20 συμβολάς γε μὴν καὶ ἐράνους φέρειν ἐπὶ μὲν τῇ τοῦ ἀρίστου κτήματος μετουσίᾳ, φρονήσεως, ἐπαινετὸν καὶ συμφέρον, ἕνεκα δὲ τῆς τοῦ ἀκροτάτου πάντων ⟨κακοῦ⟩, ἀφροσύνης, ἀλυσιτελές τε καὶ ψεκτόν.
21 αἱ μὲν οὖν πρὸς τὸ ἄριστον συμβολαὶ πόθος ἀρετῆς, τῶν καλῶν ζῆλος, μελέται συνεχεῖς, ἀσκήσεις ἐπίμονοι, ἄτρυτοι καὶ ἀκμῆτες πόνοι, αἱ δὲ πρὸς τὸ ἐναντίον ἄνεσις, ῥᾳθυμία, τρυφή, θρύψις, παντελὴς ἐκδιαίτησις.
22 ἰδεῖν μέντοι καὶ τοὺς ἐπαποδυομένους πολυοινίᾳ καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν γυμναζομένους καὶ ἀθλοῦντας τοὺς ἐπ' ἀπληστίᾳ γαστρὸς ἄθλους ἔστι συμβολὰς μὲν ὡς ἐπί τινι τῶν λυσιτελῶν εἰσφέροντας, ζημιουμένους δὲ πάντα, χρήματα, σώματα, ψυχάς· τὰ μὲν γὰρ εἰσφέροντες μειοῦσι τὴν οὐσίαν, τῶν δὲ σωμάτων διὰ τὸ ἁβροδίαιτον κατακλῶσι καὶ θρύπτουσι τὰς δυνάμεις, τὰς δὲ ψυχὰς ποταμοῦ χειμάρρου τρόπον ἀμετρίᾳ τροφῶν ἐπικλύζοντες εἰς βυθὸν ἀναγκάζουσι δύεσθαι.
23 τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὅσοι φέρουσιν ἐράνους ἐπὶ καθαιρέσει παιδείας, τὸ κυριώτατον τῶν ἐν αὐτοῖς ζημιοῦσι, διάνοιαν, ἀποκόπτοντες αὐτῆς τὰ σωτήρια, φρόνησιν καὶ σωφροσύνην, ἔτι δὲ ἀνδρείαν καὶ δικαιοσύνην. διό μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς ὀνόματι συνθέτῳ χρῆσθαι τῷ „συμβολοκοπῶν“ πρὸς δήλωσιν ἐναργεστέραν τοῦ σημαινομένου, διότι τὰ κατὰ ἀρετῆς ἐπιχειρήματα ὥσπερ τινὰς συμβολὰς καὶ ἐράνους εἰσφέροντες τιτρώσκουσι καὶ διαιροῦσι καὶ συγκόπτουσι μέχρι παντελοῦς φθορᾶς τὰς φιληκόους καὶ φιλομαθεῖς ψυχάς.
24 (7.) ὁ μὲν οὖν σοφὸς Ἀβραὰμ ἐπανελθεῖν λέγεται „ἀπὸ τῆς κοπῆς τοῦ Χοδολλαγόμορ καὶ τῶν βασιλέων τῶν μετ' αὐτοῦ“ (Gen. 14,17), ὁ δ' Ἀμαλὴκ ἔμπαλιν τοῦ ἀσκητοῦ „τὴν οὐραγίαν κόπτειν“ (Deut. 25,18), ἀκολουθίᾳ φύσεως· ἐχθρὰ γὰρ | τὰ ἐναντία καὶ τὸν ἐπ' ἀλλήλοις ὄλε- p. [illegible]
25 θρον ἀεὶ μελετῶντα. τὸν δὲ κομίζοντα τὰς συμβολὰς καὶ ταύτῃ μάλιστ' ἄν τις αἰτιάσαιτο, ὅτι οὐ μόνον ἀδικεῖν, ἀλλὰ καὶ συναδικεῖν ἔγνωκεν ἑτέροις ἀξιῶν τὰ μὲν αὐτὸς εἰσηγεῖσθαι, τὰ δ' εἰσηγουμένων ἄλλων

1 συμβουλάς U   φέρει L   2. 3 ἀκροτάτου] ἐπαρᾶτοτάτου coni. Mang.   3 κακοῦ addidi   5 ἐπίμονοι Mang.: ἐπίπονοι codd.   8—10 ἄθλους ζημιουμένους τὰ πάντα Barocc. Max. ceteris omissis   8 ἔτι G   9 τινος G   11 καταχαλῶσι G[1], καταχαλῶσι G[2]   διαθρύπτουσι Barocc. Max.   12 δυνάμεις] ἡδονὰς Barocc.   τρυφῶν L[2]   13 τὸν H: om. GUF   15 αὐτῆς] αὐτοῖς F   16 ἔτι—δικαιοσύνην om. GF   17 συμβολοκόπων H   18 ἐπιτηδεύματα H   21 Ἀβραὰμ FH   22 σκοπῆς U   Χοδολλαγόμορ GF: Χολοδογόμορ UH, Χολογομόδορ L, Χοδολλογόμορ Mang.   μεταυτόν F   23 κόπτει H

6—13 Mel. Barocc. fol. 134r τοῦ Φίλωνος Maximi cod. Barber. I 158: ἰδεῖν μέντοι χρὴ καὶ τοὺς — δύεσθαι.

ἀκροᾶσθαι, ὅπως καὶ φύσει καὶ μαθήσει διαμαρτάνων μηδεμίαν εἰς σω-
τηρίαν ὑπολείπηται χρηστὴν ἐλπίδα ἑαυτῷ, καὶ ταῦτα νόμου διειρηκότος
„μὴ γίνεσθαι μετὰ πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ“ (Exod. 23,2)· τῷ γὰρ ὄντι πο- 26
λύχουν μὲν καὶ πολυφορώτατον ἐν ἀνθρώπων ψυχαῖς τὸ κακόν, ἐσταλ-
μένον δὲ καὶ σπάνιον τἀγαθόν. παραίνεσις οὖν ὠφελιμωτάτη μὴ τοῖς
πολλοῖς, μεθ' ὧν τὸ ἀδικεῖν, ἀλλὰ τοῖς ὀλίγοις, μεθ' ὧν τὸ δικαιοπρα-
γεῖν, συμφέρεσθαι. (8.) τέταρτον τοίνυν καὶ μέγιστον ἔγκλημα ἦν τὸ 27
μεθύειν, οὐκ ἀνειμένως, ἀλλὰ σφόδρα συντόνως· τὸ γὰρ οἰνοφλυγεῖν ἴσον
ἐστὶ τῷ τὸ παραίτιον ἀφροσύνης φάρμακον, ἀπαιδευσίαν, ἐντύφεσθαι καὶ
ἀνακαίεσθαι καὶ ἀναφλέγεσθαι μηδέποτε σβεσθῆναι δυναμένην, ἀλλ' ὅλην
δι' ὅλων αἰεὶ τὴν ψυχὴν ἐμπιπρᾶσάν τε καὶ πυρπολοῦσαν. εἰκότως οὖν 28
ἕψεται δίκη πάντα μοχθηρὸν τρόπον ἐκκαθαίρουσα διανοίας· λέγεται γὰρ
„ἐξαρεῖς τὸν πονηρόν“, οὐκ ἐκ πόλεως ἢ χώρας ἢ ἔθνους, ἀλλ' „ἐξ
ὑμῶν αὐτῶν“ (Deut. 21,21)· ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς ἐνυπάρχουσι καὶ ἐμ-
φωλεύουσιν οἱ ὑπαίτιοι καὶ ἐπίληπτοι λογισμοί, οὕς, ὁπότε ἀνιάτως
ἔχοιεν, ἀποκόπτειν καὶ διαφθείρειν ἀναγκαῖον. τὸν οὖν ἀπειθῆ καὶ φίλεριν 29
καὶ λόγων πιθανότητας ὥσπερ τινὰς συμβολὰς καὶ ἐράνους ἐπὶ καθαιρέσει
τοῦ καλοῦ πορίζοντα καὶ ἀκράτῳ φλεγόμενον καὶ καταμεθύοντα ἀρετῆς
καὶ παροινίας ἐκτόπους εἰς αὐτὴν παροινοῦντα δίκαιον ἦν κατηγόρους
μὲν τοὺς ἄλλοις συμμάχους λαβεῖν, πατέρα καὶ μητέρα, ⟨φθορὰν⟩

---

2 ὑπολίπηται U αὐτῷ H νόμος U 3. 4 πολύχοος H 4 πολυφθορώτατον L 4. 5 ἐσταλμαῖον H, ἐσταλαῖαν L 5 τὸ ἀγαθὸν G οὖν GUF: αὖθις H, δὲ Max. 6. 7 πολλοῖς προσμαθόντας δικαιοπραγεῖν μεθ' ὧν τὸ δικαιοπραγεῖν H ἀλλ' ὀλίγοις Mang. 7 καὶ μέγιστον τοίνυν H ἦν om. H 11 αἰεὶ UF: ἀεὶ G, καίει H, καίειν Turn. ἐμπιπράσαν F: ἐμπιπρῶσαν ceteri 12 μοχθηρὰ H λέξεται F 13 τὸν] τὸ U 14. 15 ἐμφολεύουσιν H 17 ὥσπερ τινὰς om. H 18 ἀκράτως U μεθύοντα καὶ καταφλεγόμενον F 19 ἐκτόπους scripsi: ἐκτόπως codd. αὐτὴν GUFN: αὐτὸν H ἦν] οὖν F 19. 20 κατηγόρους μὲν τοὺς ἄλλοις (ἄλλως Cohn) scripsi: κατηγόρους μὲν τοὺς H, κατηγορουμένους οἱ ἄλλοι GU, κατηγορούμενον τοὺς ἄλλους FN 20 φθορὰν addidi

---

3—5 Clem. Paedag. III § 27 p. 269 P: „οὐκ ἔσῃ δὲ μετὰ πολλῶν“ φησίν „ἐπὶ κακίᾳ οὐδὲ προσθήσῃ μετὰ πλήθους“, ὅτι ἡ σοφία ἐν ὀλίγοις, ἀταξία δὲ ἐν πλήθει καταφαίνεται. 3—5 D[K] fol. 115[v] τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ μέθης D[L] fol. 25[r] D[R] fol. 39[r] Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης α' Flor. Paris. No. 5 (Barb. I 158): τῷ ὄντι — τὸ ἀγαθόν. pergit Barb. ad. lin. 7 συμφέρεσθαι. — D[K] fol. 256[v] Φίλωνος ἐκ τ[ῶ] περὶ μέθης β', D[L] fol. 64[r] D[M] fol. 32[v] D[P] fol. 16[r] (Φίλωνος) D[V] p. 688: ἐσταλμένον καὶ σπάνιον τὸ ἀγαθόν.
16—176,18 N fol. 164[r] τὸν οὖν ἀπειθῆ — οἴσομεν

δὲ ἐνδέξασθαι παντελῆ πρὸς νουθεσίαν καὶ σωφρονισμὸν τῶν οἵων τε
30 σῴζεσθαι. πατρὸς δὲ καὶ μητρὸς κοιναὶ μὲν αἱ κλήσεις, διάφοροι δ' αἱ
δυνάμεις. τὸν γοῦν τόδε τὸ πᾶν ἐργασάμενον δημιουργὸν ὁμοῦ καὶ
πατέρα εἶναι τοῦ γεγονότος εὐθὺς ἐν δίκῃ φήσομεν, μητέρα δὲ τὴν τοῦ
πεποιηκότος ἐπιστήμην, ᾗ συνὼν ὁ θεὸς οὐχ ὡς ἄνθρωπος ἔσπειρε
γένεσιν. ἡ δὲ παραδεξαμένη τὰ τοῦ θεοῦ σπέρματα τελεσφόροις ὠδῖσι
τὸν μόνον καὶ ἀγαπητὸν αἰσθητὸν υἱὸν | ἀπεκύησε, τόνδε τὸν κόσμον. p. 362 M.
31 εἰσάγεται γοῦν παρά τινι τῶν ἐκ τοῦ θείου χοροῦ ἡ σοφία περὶ αὑτῆς
λέγουσα τὸν τρόπον τοῦτον· „ὁ θεὸς ἐκτήσατό με πρωτίστην τῶν ἑαυτοῦ
ἔργων, καὶ πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με“ (Prov. 8, 22)· ἦν γὰρ ἀναγ-
καῖον τῆς μητρὸς καὶ τιθήνης τῶν ὅλων πάνθ' ὅσα εἰς γένεσιν ἦλθεν
32 εἶναι νεώτερα. (9.) τούτων οὖν τῶν γονέων τίς ἱκανὸς ὑποστῆναι κατη-
γορίαν; ἀλλ' οὐδὲ μετρίαν ἀπειλὴν ἢ ἐλαφροτάτην κατάμεμψιν. οὐδὲ
γὰρ τῶν δωρεῶν ἱκανὸς οὐδεὶς χωρῆσαι τὸ ἄφθονον πλῆθος, ἴσως δὲ
οὐδ' ὁ κόσμος, ἀλλ' οἷα βραχεῖα δεξαμενὴ μεγάλης ἐπιρρεούσης τῶν
τοῦ θεοῦ χαρίτων πηγῆς τάχιστα ἀποπληρωθήσεται, ὡς ἀναβλύσαι τε
καὶ ὑπερεκχεῖσθαι. εἰ δὲ τὰς εὐεργεσίας ἀδυνατοῦμεν δέχεσθαι, τὰς
33 κολαστηρίους δυνάμεις πῶς ἐπιφερομένας οἴσομεν; τοὺς μὲν δὴ τοῦ
παντὸς γονεῖς ὑπεξαιρετέον τοῦ παρόντος λόγου, τοὺς δὲ φοιτητὰς καὶ
γνωρίμους αὐτῶν τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν εἰληχότας ψυχῶν, ὅσαι
μὴ ἀνάγωγοι καὶ ἄμουσοι, νῦν ἐπισκεψώμεθα. πατέρα τοίνυν εἶναί
φαμεν τὸν ἄρρενα καὶ τέλειον καὶ ὀρθὸν λόγον, μητέρα δὲ τὴν μέσην
καὶ ἐγκύκλιον χορείαν τε καὶ παιδείαν· οἷς καλὸν καὶ συμφέρον ὡς ἂν
34 ἔκγονον τοκεῦσι πείθεσθαι. τοῦ μὲν οὖν πατρός, ὀρθοῦ λόγου, παράγ-

1 δὲ ἐνδέξασθαι GUFN: δέον ἐνδέξασθαί H πρὸς UFHN: om. G οἷόν τε N 2 σῴζειν conicio δὲ UHN αἱ om. H Anton. 3 τὸ πᾶν τόδε Anton. 4 γεγονότος] λέγοντος U φήσωμεν Anton. μητέρα] πατέρα N 5 ὁ om. Anton. ὡς] ὁ U 6 τὸ et σπέρμα H θεοῦ] κυρίου Anton. 7 μόνον καὶ om. Anton. post ἀγαπητὸν add. καὶ Anton. 8 αὐτῆς codd. 9 ἐκτίσατο H 11 ἦλθε H 12 νεώτερον N 15 οὐδὲ N ἀλλὰ βραχέα δεξάμενος D 15. 16 μεγάλαις ἐπιρεούσαις τῶν θεοῦ χαρισμάτων δωρεαῖς τάχιστα D 15 ἐπιρεούσης U, ἐπιρροῆς N 16 ἀναβλύσαι GUFN Max.: ἀναβλεῖσθαι H, ἀναβλύζεσθαι D, ἀναβλύζειν v τε om. FD Max. 17 δέξασθαι D_2^R 21 ἐπισκεψόμεθα G 22 μέσην Mang.: ἴσην codd.

2. 3 D[R] fol. 131v Φίλωνος (Anton. Mel. II 9 col. 1044): πατρὸς καὶ μητρὸς — διάφοροι δὲ δυνάμεις. pergit Anton. Mel. usque ad lin. 7 υἱὸν ἀπέτεκεν. 14—18 D[R] fol. 142v τοῦ αὐτοῦ: δεύτερον (sc. περὶ μέθης, falso δεύτερον ad Philonis verba rettulit) et fol. 277r τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ περὶ μέθης Maximi cod. Barber. I 158: τῶν θείων (οὐδὲ γὰρ τῶν Barb.) δωρεῶν ἱκανὸς — οἴσομεν.

γελμα ἕπεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν τῇ φύσει γυμνὴν καὶ ἀπημφιασμένην ἀλή-
θειαν μεταδιώκοντας, παιδείας δέ, τῆς μητρός, θέσει δικαίοις προσέχειν,
ἃ κατὰ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ χώρας ἔθεντο οἱ πρῶτοι δόκησιν πρὸ ἀλη-
θείας ἀσπασάμενοι. τοῖς γονεῦσι τούτοις τέτταρες παίδων εἰσὶ τάξεις, 35
ἡ μὲν ἀμφοτέροις καταπειθής, ἡ δ' οὐδετέρῳ προσέχουσα, ἐναντία τῇ
προτέρᾳ, τῶν δ' ἄλλων ἡμιτελὴς ἑκατέρα· ἡ μὲν γὰρ αὐτῶν φιλοπάτωρ
σφόδρα γεγονυῖα τῷ μὲν προσέχει, μητρὸς δὲ καὶ τῶν ἐπισκήψεων αὐτῆς
ἀλογεῖ, ἡ δ' ἔμπαλιν φιλομήτωρ εἶναι δοκοῦσα τῇ μὲν πάντα ὑπηρετεῖ,
τῶν δὲ τοῦ πατρὸς ἥκιστα φροντίζει. ἡ μὲν οὖν πρώτη τὰ κατὰ πάν-
των ἆθλα οἴσεται νικητήρια, ἡ δ' ἀντίπαλος ἧτταν ὁμοῦ καὶ φθορὰν
ἀναδέξεται, τῶν δ' ἄλλων ἑκατέρα, ἡ μὲν δευτερείων, ἡ δὲ τρίτων ἄθλων
μεταποιήσεται, δευτερείων μὲν ἡ πειθαρχοῦσα πατρί, τρίτων δ' ἡ τῇ
μητρί. (10.) τῆς μὲν οὖν φιλομήτορος ταῖς τῶν πολλῶν δόξαις ὑπει- 36
κούσης καὶ κατὰ τὰς πολυτρόπους τοῦ βίου ζηλώσεις παντοδαπὰς μετα-
363 M. βαλλούσης ἰδέας | Αἰγυπτίου Πρωτέως τὸν τρόπον, ὃς τῷ πάνθ' ὅσα ἐν
τῷ παντὶ πεφυκέναι γίνεσθαι τὸ ἀληθὲς ἀδηλούμενον ἔσχεν εἶδος, τύπος
ἐναργέστατος Ἰοθόρ, πλάσμα τύφου, πρὸς πόλιν καὶ πολιτείαν συγκλύδων
καὶ μιγάδων ἀνθρώπων κεναῖς αἰωρουμένων δόξαις μάλιστα ἁρμόττων.
Μωυσέως γὰρ τοῦ σοφοῦ τὸν λεὼν ἅπαντα τῆς ψυχῆς πρὸς εὐσέβειαν 37
καὶ τιμὴν θεοῦ μετακαλοῦντος καὶ τάς τε προστάξεις καὶ τοὺς ἱερωτάτους
νόμους ἀναδιδάσκοντος — φησὶ γὰρ ὅτι „ἐπειδὰν γένηται αὐτοῖς ἀντι-
λογία καὶ ἔλθωσι πρὸς μέ, διακρίνω ἕκαστον καὶ συμβιβάζω τὰ προστάγ-
ματα τοῦ θεοῦ καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ“ (Exod. 18, 16) —, παρελθὼν ὁ
δοκησίσοφος Ἰοθόρ, τῶν μὲν θείων ἀμύητος ἀγαθῶν, τοῖς δὲ ἀνθρωπείοις
καὶ φθαρτοῖς μάλιστ' ἐνωμιληκὼς δημαγωγεῖ καὶ νόμους ἐναντίους τοῖς
τῆς φύσεως ἀναγράφει, πρὸς τὸ δοκεῖν ἀφορῶν ἐκείνων ἀναφερομένων
πρὸς τὸ εἶναι. καίτοι καὶ τοῦτον ἐλεήσας καὶ οἰκτισάμενος τοῦ πολλοῦ 38
πλάνου μεταδιδάσκειν οἴεται δεῖν καὶ ἀναπείθειν ἀποστῆναι μὲν τῶν κενῶν

---

1 ἀπημφιεσμένην GF 2 ⟨τοῖς⟩ θέσει conicio προσέχειν om. H, προέχειν G[1]F 3 ἔθη F πρὸ] πρὸς F 5 οὐδ' ἑτέρω GF 6 δ' om. H αὐτῷ U 7 ἐπισκήψεων scripsi: ἐπισκέψεων codd. 10 εἴσεται U ἧττα νόμου GF φθορὰν FH: φθορᾶς U, φορὰν G 12 μεταπεποίηται H δὲ U 13. 14 δοξῶν ὑπεικούσαις H 14 ⟨εἰς⟩ παντοδαπὰς coni. Mang. 15 προτέρως U τῷ] τὸ U 16 τύπω H 18 ἑωρουμένων F ἁρμόττον H 19 Μωυσέως U: Μωυσέος GFH 20 τε codd.: γε v 22 διακρίνω scripsi: διακρινῶ codd. συμβιβάζω GU: συμβιβάσω FH 23 τοῦ om. U 24 νοθὸρ H ἀγαθῶν] ὀργίων coni. Mang. ἀνθρωπίνοις v 25 μάλιστα G, μάλισθ' U 26 ἀφορῶντας coni. Mang. ἀναφερόντων L[1]

39 δοξῶν, ἀκολουθῆσαι δὲ παγίως τῷ ἀληθεῖ· „ἐξάραντες“, γάρ φησιν, ἡμεῖς
καὶ ἀποκόψαντες τῆς διανοίας τὸν κενὸν τῦφον μετανιστάμεθα εἰς τὸν
ἐπιστήμης τόπον, ὃν χρησμοῖς καὶ ὁμολογίαις θείαις λαμβάνομεν· „ἴθι
δὴ μεθ' ἡμῶν καὶ εὖ σε ποιήσομεν“ (Num. 10, 29)· ἀποβαλεῖς μὲν γὰρ
40 τὴν βλαβερωτάτην δόκησιν, κτήσῃ δὲ τὴν ὠφελιμωτάτην ἀλήθειαν. ἀλλὰ
γὰρ τοιαῦτα κατεπᾳσθεὶς ἀλογήσει τῶν εἰρημένων καὶ ἐπιστήμης μὲν
οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἅψεται, ἀναχωρήσει δὲ καὶ ἀναδραμεῖται πρὸς τὸν ἴδιον
καὶ κενὸν τῦφον· λέγεται γὰρ ὅτι εἶπε πρὸς αὐτόν· „οὐ πορεύσομαι ἀλλ'
εἰς τὴν γῆν μου καὶ τὴν γενεάν μου“ (Num. 10, 30), τουτέστι τὴν συγ-
γενῆ ψευδοδοξοῦσαν ἀπιστίαν, ἐπειδὴ τὴν ἀληθεύουσαν ἀνδράσι φίλην
41 πίστιν οὐκ ἔμαθε. (11.) καὶ γὰρ ὅταν ἐπίδειξιν εὐσεβείας βουλόμενος
ποιήσασθαι λέγῃ· „νῦν ἔγνων ὅτι μέγας κύριος παρὰ πάντας τοὺς θεούς“
(Exod. 18, 11), ἀσέβειαν παρὰ δικάζειν ἐπισταμένοις ἀνδράσιν ἑαυτοῦ
42 κατηγορεῖ. φήσουσι γὰρ αὐτῷ· νῦν ἔγνως, ἀνόσιε, πρότερον δ' οὐκ
ἠπίστασο τὸ μέγεθος τοῦ παντὸς ἡγεμόνος; ἦν γάρ τι πρεσβύτερον θεοῦ,
ᾧ προεντετύχηκας; ἢ τοῖς ἐκγόνοις οὐχ αἱ τῶν γονέων ἀρεταὶ πρὸ τῶν
ἄλλων ἅπαξ ἁπάντων γνώριμοι; τοῦ δὲ παντὸς οὐκ ἄρα ἀρχηγέτης ὁ
κτίστης καὶ πατὴρ αὐτοῦ; ὥστ' εἰ νῦν ἐγνωκέναι φῂς σύ, οὐδὲ νῦν
43 ἔγνωκας, ὅτι οὐκ ἀπὸ γενέσεως ἀρχῆς. ἐλέγχῃ δ' οὐδὲν ἧττον ἐπι-
μορφάζων, ὅταν συγκρίνῃς τὰ ἀσύγκριτα καὶ λέγῃς παρὰ πάντας τοὺς
θεοὺς τὸ μεγαλεῖον τοῦ ὄντος ἐγνωκέναι· εἰ γὰρ ᾔδεις ἀληθείᾳ τὸ ὄν,
44 οὐδένα ἂν τῶν ἄλλων ὑπέλαβες εἶναι θεὸν αὐτεξούσιον. ὥσπερ γὰρ ἀνα-
τείλας ὁ ἥλιος ἀποκρύπτει | τοὺς ἀστέρας τῶν ἡμετέρων ὄψεων ἀθρόον p. 364 M
τὸ ἑαυτοῦ καταχέας φέγγος, οὕτως ὅταν τῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι ἀμιγεῖς
καὶ καθαρώταται καὶ τηλαυγέσταται τοῦ φωσφόρου θεοῦ νοηταὶ ἐναστρά-
ψωσιν αὐγαί, κατιδεῖν οὐδὲν ἕτερον δύναται· ἐπιλάμψασα γὰρ ἡ τοῦ ὄντος
ἐπιστήμη πάντα περιαυγάζει, ὡς καὶ τοῖς λαμπροτάτοις ἐξ ἑαυτῶν εἶναι
45 δοκοῦσιν ἐπισκοτεῖν. θεοῖς οὖν τοῖς ψευδωνύμοις οὐκ ἄν τις τὸν ἀληθῆ
θεὸν συγκρίνειν ὑπέμενεν, εἴπερ ἀψευδῶς ἐγίνωσκεν αὐτόν· ἀλλ' ἡ ἀνε-
πιστημοσύνη τοῦ ἑνὸς τὴν ἐπὶ πολλοῖς ὡς ὑπάρχουσι, πρὸς ἀλήθειαν

---

1 παγίως Turn.: πλαγίως codd. 4 σε GUH: σοι Fv 5 δόκησιν — ὠφελιμωτάτην om. GF 6 τὰ τοιαῦτα F ἀλογήσῃ G 10 ψευδοῦσαν H 11 βουλομένοις U 12 λέγει GU 13 ἀσεβείας L παραδικάζειν codd. ἐπισταμένως G 15 πάντων conicio τις πρεσβύτερος U θεῷ HL[1] 17 ἀπαξαπάντων FH 18 φῂς σύ GU: φησι H, φῂς F 19 ἀρχή H οὐδὲν ἧττον] εὐσέβειαν conicio 20 λέγεις G 21 ἀλήθειαν G, ἀλήθεια U, πρὸς ἀλήθειαν conicio 25 καθαρώτατοι F 28 ἐπισκοπεῖν H τις τὸν Cohn: πιστὸν codd., ποτε τὸν conieiebam 29 ὑπέμεινεν G 30 ὡς om. G ὑπάρχουσιν et οὖσιν H

οὐκ οὖσι, δόξαν εἰργάσατο. (12.) τῆς αὐτῆς προαιρέσεώς ἐστι πᾶς, ὅτῳ 46
τὰ μὲν ψυχῆς ἀπέγνωσται, τὰ δὲ περὶ σῶμά τε καὶ ἐκτὸς χρώμασι καὶ
σχήμασι πεποικιλμένα πρὸς ἀπάτην αἰσθήσεως εὐπαραγώγου θαυμάζεται.
καλεῖ δὲ τὸν τοιοῦτον ὁ νομοθέτης Λάβαν, ὃς τοὺς ἀληθεῖς τῆς φύσεως 47
νόμους οὐ κατιδὼν ψευδογραφεῖ τοὺς παρὰ ἀνθρώποις φάσκων· „οὐκ
ἔστιν οὕτως ἐν τῷ τόπῳ ἡμῶν, δοῦναι τὴν νεωτέραν πρὶν ἢ τὴν πρεσ-
βυτέραν“ (Gen. 29, 26). οὗτος μὲν γὰρ τὴν ἐν χρόνοις τάξιν φυλάττειν 48
οἴεται δεῖν, τὰ πρεσβύτερα πρότερον καὶ τὰ νεώτερα αὖθις εἰς κοινωνίαν
ἄγεσθαι δικαιῶν. ὁ δὲ σοφίας ἀσκητὴς εἰδὼς καὶ φύσεις ἀχρόνους
ὑπαρχούσας ἐφίεται καὶ νεωτέρων προτέρων καὶ πρεσβυτέρων ὑστέρων.
ἔχει δὲ καὶ τὸν ἠθοποιὸν λόγον ἑαυτῷ συνᾴδοντα· τοῖς γὰρ ἀσκηταῖς
ἀνάγκη πρότερον ἐντυχεῖν τῇ νεωτέρᾳ παιδείᾳ, ἵνα τῆς τελειοτέρας αὖθις
ἀπόνασθαι βεβαίως δυνηθῶσι. παρὸ καὶ μέχρι νῦν οἱ καλοκἀγαθίας 49
ἐρασταὶ οὐ πρότερον ἐπὶ τὰς τῆς πρεσβυτέρας ἀφικνοῦνται θύρας
φιλοσοφίας, πρὶν ἢ ταῖς νεωτέραις ἐντυχεῖν, γραμματικῇ καὶ γεω-
μετρίᾳ καὶ τῇ συμπάσῃ τῶν ἐγκυκλίων μουσικῇ· αὗται γὰρ σοφίαν
τοῖς ἀδόλως καὶ καθαρῶς μνωμένοις ἀεὶ προξενοῦσιν. ὁ δ᾽ ἀντισοφί- 50
ζεται βουλόμενος τὴν πρεσβυτέραν ἡμᾶς ἀγαγέσθαι προτέραν, οὐχ ἵνα
βεβαίως ἔχωμεν, ἀλλ᾽ ἵνα τοῖς τῆς νεωτέρας φίλτροις δελεασθέντες αὖθις
τὸν ἐπ᾽ ἐκείνῃ πόθον ἐκλύσωμεν. (13.) καὶ σχεδὸν τοῦτο συνέβη πολ- 51
λοῖς τῶν ἀνοδίᾳ πρὸς παιδείαν χρησαμένων. ἔτι γάρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν,
ἀπ᾽ αὐτῶν σπαργάνων πρὸς τελειότατον ἐπιτήδευμα, φιλοσοφίαν, ἐλθόντες,
ἀμύητοι τῶν ἐγκυκλίων εἰσάπαν οὐ δικαιώσαντες γενέσθαι ὀψὲ καὶ μόλις
αὐτῶν ἅψασθαι διενοήθησαν. κἄπειτα ἀπὸ τῆς μείζονος καὶ πρεσβυ-
τέρας ἐπὶ τὴν τῶν ἐλαττόνων καὶ νεωτέρων θέαν καταβάντες ἐνεγή-
ρασαν αὐτοῖς, ὡς μηκέτ᾽ ἀναδραμεῖν ὅθεν ὥρμησαν ἰσχῦσαι. διὰ τοῦτ᾽ 52

---

2 σῶμά τε καὶ scripsi: σώματα καὶ UFH, σῶμα καὶ G, σῶμα καὶ τὰ Mang. 3 ἀπαραγώγου H 4 τὸν om. H 8 πρότερον GF: πρότερα UH 9. 10 φύσιν ἄχρονον ὑπάρχουσαν F[2] 11 ἠθοποιοῦ U, ἠθικὸν conicio. hic sequitur in H textus § 136 inde ab εἰσιόντι. continuatio § 48 usque ad § 106 λόγον — μεθημερινὸν invenitur fol. 376r sqq., inserta libri De migr. § 12 12 τελεωτέρας H ⟨σοφίας⟩ αὖθις conicio 13 ἀπώνασθαι GD βεβαίως om. D δυνηθῶσιν U παρ᾽ ὃ UD 15. 16 γραμματικῇ — μουσικῇ om. U 17. 18 ὁ δ᾽ — τὴν om. U 18 πρεσβυτέραν] ὁρᾶν U πρότερον H 20 ἐκείνην H πόνον ἐνδύσωμεν (immo ἐνδυσώμεθα) Mang. ἑλκύσωμεν U 21 ἀνοδίαν F 23 εἰς ἅπαν UH 24 ἀπὸ] ὑπὸ F

11—15 D[K] fol. 248r ἐκ τοῦ περὶ μέθης: τοῖς ἀσκηταῖς σοφίας ἀνάγκη — ἐντυχεῖν

οἶμαί φησι· „συντέλεσον τὰ ἕβδομα ταύτης“ (Gen. 29, 27), ἴσον τῷ
| μὴ ἀτελεύτητον ἔστω σοι τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαθόν, ἀλλ' ὅρον ἐχέτω καὶ p. 365 M.
πέρας, ἵνα καὶ τῇ νεωτέρᾳ τάξει τῶν ἀγαθῶν ἐντύχῃς, ἣν σώματος
53 κάλλος καὶ δόξα καὶ πλοῦτος καὶ τὰ ὁμοιότροπα κεκλήρωται. ὁ δὲ συν-
τελέσειν μὲν οὐχ ὑπισχνεῖται, „ἀναπληρώσειν“ (Gen. 29, 28) δ' αὐτὴν
ὁμολογεῖ, τουτέστι μηδέποτε ἐπιλείψειν τὰ πρὸς αὔξησιν καὶ συμπλή-
ρωσιν αὐτῆς ἐπιτηδεύων, ἀλλ' ἀεὶ καὶ πανταχοῦ περιέξεσθαι, κἂν μυρία
54 τὰ ἀντισπῶντα καὶ ἀνθέλκοντα ᾖ. πάνυ δ' ἐκδήλως τὸ τὰ ἔθη γυναιξὶ
μᾶλλον ἢ ἀνδράσιν ἐπιτηδεύεσθαι δοκεῖ μοι παρίστασθαι διὰ τῶν Ῥαχὴλ
τῆς μόνα τὰ αἰσθητὰ θαυμαζούσης λόγων· φησὶ γὰρ πρὸς τὸν πατέρα
ἑαυτῆς· „μὴ βαρέως φέρε, κύριε· οὐ δύναμαι ἀναστῆναι ἐνώπιόν σου,
55 ὅτι τὰ κατ' ἐθισμὸν τῶν γυναικῶν μοί ἐστιν“ (Gen. 31, 35). οὐκοῦν
γυναικῶν ἴδιον τὸ ἔθεσι πείθεσθαι· καὶ γὰρ τῷ ὄντι ἀσθενεστέρας καὶ
θηλυτέρας ψυχῆς τὸ ἔθος· ἀνδρῶν γάρ τοι ἡ φύσις, καὶ ἐρρωμένου
56 καὶ ἄρρενος ὡς ἀληθῶς λογισμοῦ ἕπεσθαι φύσει. (14.) καταπέπληγμαι
δὲ τὸ ἀψευδὲς τῆς ψυχῆς τῆς ἐν τοῖς ἑαυτῆς διαλόγοις ὁμολογούσης, ὅτι
οὐ δύναται τῶν φαινομένων ἀγαθῶν κατεξαναστῆναι, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν
57 τέθηπε καὶ τιμᾷ καὶ μονονοὐχ ἑαυτῆς προκέκρικεν. ἐπεὶ τίς ἡμῶν ἀντι-
στατεῖ πλούτῳ; τίς δὲ πρὸς δόξαν κονίεται; τίς δὲ τιμῆς ἢ ἀρχῆς κατα-
πεφρόνηκε σχεδὸν τῶν ἔτι φυρομένων ἐν κεναῖς δόξαις; οὐδὲ εἷς τὸ
58 παράπαν. ἀλλ' ἕως μὲν οὐδὲν τούτων πάρεστιν, ὑψηγοροῦμεν ὡς ὀλιγο-
δεΐας ἑταῖροι τὸν αὐταρκέστατον καὶ δικαιότατον καὶ ἐλευθέροις καὶ
εὐγενέσιν ἁρμόττοντα περιποιούσης βίον· ἐπειδὰν δέ τινος τῶν εἰρημένων
ἐλπὶς ἢ ἐλπίδος αὐτὸ μόνον αὔρα βραχεῖα καταπνεύσῃ, διελεγχόμεθα·
ὑπείκοντες γὰρ εὐθὺς ἐνδίδομεν καὶ ἀντιβῆναι καὶ ἀντισχεῖν οὐ δυνάμεθα.

1 συντέλεσον τὰ F: συντελέσων τὰ G, συντελέσοντα U, συντελὲς τὰ H τῷ] τὸ H 2 τῆς om. FL 3 ἣν] ἡ G 4 καὶ δόξα καὶ πλοῦτος om. FL 6 ὁμιλεῖ H τουτέστιν H μηδέποτ' H ἐπιλήψειν G 7 ἀλλ' ἀεὶ καὶ H: ἀλλ' ἀεὶ U, ἀλλὰ καὶ GF περιέξεσθαι Mang.: περιέσεσθαι codd. 8 καὶ ἀνθέλκοντα om. G δὲ G γυναιξὶν U 14 ἐρρωμένῃ N 15 ⟨τὸ⟩ ἕπεσθαι conicio 16 alterum τῆς om. H 18 μόνον οὐχ F 20 φερομένων H, πεφυρμένων D 21 πάρεστι F 22 ἕτεροι D αὐταρκεστάτοις καὶ δικαιοτάτοις L καὶ δικαιότατον om. D 23 τινος om. D 24 αὐτῷ μόνον ἢ ἐλπίδος αὔρα transpos. D καταπνεύσει F διελεγχόμενα H

12—181,8 N fol. 164v οὐκοῦν—Ἰσαάκ. 17—181,3 D^C fol. 245r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης: οὐ δύναται τῶν φαινομένων ἀγαθῶν κατεξανίστασθαι ἡ τεθηλυμένη ψυχή, πλούτου καὶ δόξης τυχὸν ἢ ἀρχῆς ἢ τιμῆς. ἀλλ' ἕως μὲν οὐδὲν—αὐτομολοῦμεν. 19—21 D^R fol. 267r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης: τίς τιμῆς—παράπαν.

προδοθέντες δ' ὑπὸ τῶν φίλων αἰσθήσεων ὅλην τὴν ψυχῆς συμμα-
χίαν ἐκλείπομεν καὶ οὐκέτι λανθάνοντες ἀλλ' ἤδη φανερῶς αὐτομολοῦ-
μεν· καὶ μήποτ' εἰκότως· ἔτι γὰρ ἡμῖν ἔθη τὰ γυναικῶν ἐπιπεπό- 59
λακεν οὔπω δυνηθεῖσι τὰ μὲν ἐκνίψασθαι, πρὸς δὲ τὴν ἀνδρωνῖτιν
μεταδραμεῖν ἑστίαν, καθάπερ λόγος ἔχει τὴν φιλάρετον διάνοιαν, ὄνομα
Σάρραν· αὕτη γὰρ εἰσάγεται διὰ τῶν χρησμῶν „τὰ γυναικεῖα πάντ' 60
ἐκλιποῦσα" (Gen. 18, 11), ἡνίκα τὸ αὐτομαθὲς γένος ὠδίνειν καὶ ἀποτί-
κτειν ἔμελλεν, ἐπίκλησιν Ἰσαάκ. λέγεται δὲ καὶ ἀμήτωρ γενέσθαι τὴν 61
ἐκ πατρός, οὐ πρὸς μητρός, αὐτὸ μόνον κληρωσαμένη συγγένειαν, θήλεος
p. 366 M. γενεᾶς ἀμέτοχος. εἶπε γάρ πού τις· „καὶ γὰρ ἀληθῶς ἀδελφή | μού
ἐστιν ἐκ πατρός, ἀλλ' οὐκ ἐκ μητρός" (Gen. 20, 12)· οὐ γὰρ ἐξ ὕλης
τῆς αἰσθητῆς συνισταμένης ἀεὶ καὶ λυομένης, ἣν μητέρα καὶ τροφὸν
καὶ τιθήνην τῶν ποιητῶν ἔφασαν, οἷς πρώτοις σοφίας ἀνεβλάστησεν
ἔρνος, ἀλλ' ἐκ τοῦ πάντων αἰτίου καὶ πατρός. αὕτη μὲν οὖν ὑπερκύ- 62
ψασα τὸν σωματοειδῆ πάντα κόσμον ὑπὸ τῆς ἐν θεῷ χαρᾶς γανωθεῖσα
γέλωτα τὰς ἀνθρώπων θήσεται σπουδάς, ὅσαι περὶ τῶν κατὰ πόλεμον
ἢ κατ' εἰρήνην πραγμάτων εἰσίν. (15.) ἡμεῖς δὲ ἔτι ὑπὸ τῆς ἀνάνδρου 63
καὶ γυναικώδους συνηθείας τῆς περὶ τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰ πάθη καὶ τὰ
αἰσθητὰ νικώμενοι τῶν φανέντων οὐδενὸς κατεξαναστῆναι δυνάμεθα, πρὸς
πάντων δὲ καὶ τῶν ἐπιτυχόντων οἱ μὲν ἄκοντες οἱ δὲ καὶ ἑκόντες ἑλκό-
μεθα. κἂν τὸ στῖφος ἡμῶν τοῖς τοῦ πατρὸς ἐπιτάγμασιν ἀδυνατοῦν ὑπη- 64
ρετεῖν ἁλίσκηται, σύμμαχον οὐδὲν ἧττον ἕξει τὴν μητέρα, παιδείαν μέστην
τὰ νομιζόμενα καὶ δοκοῦντα εἶναι δίκαια γράφουσαν κατὰ πόλεις καὶ
ἄλλα ἄλλοις νομοθετοῦσαν. εἰσὶ δέ τινες, οἳ τῶν μητρῴων ὑπερορῶντες 65
περιέχονται παντὶ σθένει τῶν πατρῴων, οὓς καὶ τῆς μεγίστης τιμῆς,
ἱερωσύνης, ὁ ὀρθὸς λόγος ἠξίωσε. κἂν τὰς πράξεις αὐτῶν διέλθωμεν,

---

1 προδοθέντες] προαχθέντες coni. Cohn δὲ N φίλτρων αἰσθήσεως olim conieciebam τὴν] τῆς G ψυχικὴν H, τῆς ψυχῆς D 3 εἰκότως Turn.: εἰκός codd. N τὰ GUFN: τῶν H 3. 4 ἐπιπόλακεν GF 5 ἑστίαν GUFN: ἤδη H 7 ὠδίνει H 9 οὐ H: καὶ GUF, om. L μητρὸς H: μητέρα GUF θήλεως G 10 γενεᾶς] συγγενείας coni. Mang. 12 αἰσθητοῦ F 15 γαννωθεῖσα G 16 θήσει H 16. 17 περὶ τὰ et πράγματα conicio 17 δὲ] δὴ Mang. 19 νικώμενα F 25. 26 καὶ—ἠξίωσε om. G 25 τιμῆς FH: om. U

---

3 sqq. cf. *Origenis Homiliam in Genesim VIII 10 p. 83 (ad eundem locum):* quem tamen filium ita demum generabis, si . . . . deficiant et in anima tua muliebria . . . .
13 cf. Platonis Timaeum p. 52 D et Indicem Aristotelicum s. v. τιθήνη.

ἐφ' αἷς τὸ γέρας τοῦτο εὕραντο, χλεύην ἴσως παρὰ πολλοῖς ὀφλήσομεν
τοῖς ταῖς προχείροις φαντασίαις ἀπατωμένοις, τὰς δὲ ἀφανεῖς καὶ συνε-
66 σκιασμένας δυνάμεις οὐ κατανοοῦσιν· οἱ γὰρ εὐχὰς καὶ θυσίας καὶ
πᾶσαν τὴν περὶ τὸ ἱερὸν ἁγιστείαν ἐγχειρισθέντες εἰσί, τὸ παραδοξότατον,
ἀνδροφόνοι, ἀδελφοκτόνοι, τῶν οἰκειοτάτων καὶ φιλτάτων σωμάτων αὐτό-
χειρες, οὓς ἐχρῆν καθαροὺς καὶ ἐκ καθαρῶν, μηδενὸς ἄγους προσαψα-
67 μένους, ἑκουσίου μὲν ἄπαγε, ἀλλὰ μηδ' ἀκουσίου χειροτονεῖσθαι· λέγεται
γάρ· „ἀποκτείνατε ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἕκαστος τὸν πλησίον
αὐτοῦ καὶ ἕκαστος τὸν ἔγγιστα αὐτοῦ. καὶ ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Λευί, καθὰ
ἐλάλησε Μωυσῆς, καὶ ἔπεσον ἐκ τοῦ λαοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ εἰς τρισ-
χιλίους ἄνδρας“ (Exod. 32, 27. 28). καὶ τοὺς τοσαύτην ἀνῃρηκότας
πληθὺν ἐπαινεῖ φάσκων· „ἐπληρώσατε τὰς χεῖρας σήμερον κυρίῳ, ἕκαστος
ἐν τῷ υἱῷ ἢ τῷ ἀδελφῷ, δοθῆναι ἐφ' ὑμᾶς εὐλογίαν“ (Exod. 32, 29).
68 (16.) τί οὖν λεκτέον ἢ ὅτι οἱ τοιοῦτοι τοῖς μὲν κοινοῖς ἀνθρώπων ἔθεσιν
ἁλίσκονται κατήγορον ἔχοντες τὴν πολιτευομένην καὶ δημαγωγὸν μητέρα
συνήθειαν, τοῖς δὲ τῆς φύσεως διασῴζονται συμμάχῳ χρώμενοι ὀρθῷ
69 λόγῳ, τῷ πατρί; καὶ γὰρ οὐδ', ὥσπερ νομίζουσί τινες, ἀνθρώπους ἀναι-
ροῦσιν οἱ ἱερεῖς, ζῷα λογικὰ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστῶτα, ἀλλ'
ὅσα οἰκεῖα καὶ φίλα τῇ σαρκὶ ἀποκόπτουσι τῆς διανοίας ἑαυτῶν, | εὐπρε- p. 367 M.
πὲς εἶναι νομίζοντες τοῖς θεραπευταῖς τοῦ μόνου σοφοῦ γενησομένοις
πάντων ὅσα γένεσιν εἴληχεν ἀλλοτριοῦσθαι καὶ πᾶσιν ὡς ἐχθροῖς καὶ
70 δυσμενεστάτοις προσφέρεσθαι. διὰ τοῦτο καὶ „ἀδελφόν“, οὐκ ἄνθρωπον,
ἀλλὰ τὸ ψυχῆς ἀδελφὸν σῶμα ἀποκτενοῦμεν, τουτέστι τοῦ φιλαρέτου καὶ
θείου τὸ φιλοπαθὲς καὶ θνητὸν διαζεύξομεν. ἀποκτενοῦμεν καὶ τὸν
„πλησίον“, πάλιν οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν ⟨αἰσθήσεων⟩ χορὸν καὶ θίασον·
οὗτος γὰρ ψυχῆς ἐστιν ὁμοῦ καὶ οἰκεῖος καὶ δυσμενής, δελέατα καὶ πα-
γίδας ἐπ' αὐτῇ τιθείς, ἵνα τοῖς ἐπιρρέουσιν αἰσθητοῖς κατακλυζομένη

---

1. 2 εὕραντο—ταῖς om G   1 εὕροντο H   2 τοῖς om. H   φαντασίας H ἀπατωμέναις H   6 μηδὲν H   ἄγους GU   6. 7 προσαψαμένου H   7 ἄπαγε] ἅπας H   9 αὐτοῦ bis U, bis om. L   οἱ GF: om. UH   10 ἐλάλησε] προσέταξε U   Μωσῆς H   12 πλὴν U   12—185,25 πληθὺν — νόμιμα hinc translata inseruit F fol. 354v in libri Quod deus sit immutabilis § 67 post ῥίζαις, ibidem in folio postmodum interposito habet L, cf. Prolegomena vol. I p. XXIV. XXV   12 ἕκαστος ante σήμερον transpos. v   19 φίλτατα σαρκὶ H   αὐτῶν H   20 νόμου L   γενησομένους F²L, γενομένου H (ου in ras.)   23. 24 τοῦ φιλαρέτου καὶ θείου Turn.: τῷ φιλαρέτῳ καὶ θείῳ codd.   24 διαζεύξωμεν L   25 ante ἀλλὰ ex lin. 23 ἀλλὰ τὸ ψυχῆς ἀδελφὸν inserit H   αἰσθήσεων addidi   χορὸν αἰσθήσεων. οὗτος coni. Mang.   26 prius καὶ U: om. GFH   tertium καὶ] τε καὶ U   27 αὐτὸ v

μηδέποτε πρὸς οὐρανὸν ἀνακύψῃ μηδὲ τὰς νοητὰς καὶ θεοειδεῖς φύσεις
ἀσπάσηται. ἀποκτενοῦμεν καὶ „τὸν ἔγγιστα"· ὁ δ' ἐγγυτάτω διανοίας
ὁ κατὰ προφοράν ἐστι λόγος, εὐλόγοις καὶ εἰκόσι καὶ πιθανότησι δόξας
ψευδεῖς ἐντιθεὶς ἐπ' ὀλέθρῳ τοῦ κρατίστου κτήματος, ἀληθείας. (17.) διὰ 71
τί οὖν οὐχὶ καὶ τοῦτον σοφιστὴν ὄντα καὶ μιαρὸν ἀμυνούμεθα τὸν ἁρ-
μόττοντα αὐτῷ καταψηφισάμενοι θάνατον, ἡσυχίαν — λόγου γὰρ ἡσυχία
θάνατος —, ἵνα μηκέτ' ἐνσοφιστεύοντος ὁ νοῦς μεθέλκηται, δύνηται δ'
ἀπηλλαγμένος πάντως τῶν κατὰ τὸ „ἀδελφὸν" σῶμα ἡδονῶν, τῶν κατὰ
τὰς „πλησίον" καὶ ἀγχιθύρους αἰσθήσεις γοητειῶν, τῶν κατὰ τὸν „ἔγγιστα"
λόγον σοφιστειῶν ἐλεύθερος καὶ ἄφετος ἐαθεὶς καθαρῶς τοῖς νοητοῖς
ἅπασιν ἐπιβάλλειν; οὗτός ἐστιν ὁ „λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρί", τοῖς 72
θνητοῖς γονεῦσιν, „οὐχ ἑώρακα ὑμᾶς", ἀφ' οὗ τὰ θεῖα εἶδον, ὁ „μὴ
γνωρίζων τοὺς υἱούς", ἀφ' οὗ γνώριμος σοφίας ἐγένετο, ὁ „ἀπογινώσκων
τοὺς ἀδελφούς" (Deut. 33, 9), ἀφ' οὗ μὴ ἀπεγνώσθη παρὰ θεῷ, ἀλλὰ
σωτηρίας ἠξιώθη παντελοῦς. οὗτός ἐστιν ὁ „τὸν σειρομάστην λαβών", 73
τουτέστιν ὁ μαστεύσας καὶ ἀναζητήσας τὰ τῆς φθαρτῆς γενέσεως, ἧς ἐν
σιτίοις καὶ ποτοῖς τὸ εὔδαιμον τεθησαύρισται, καὶ „εἰς τὴν κάμινον", ὥς
φησι Μωυσῆς, „εἰσελθών", τὸν καιόμενον καὶ φλεγόμενον ὑπερβολαῖς
ἀδικημάτων καὶ μηδέποτε σβεσθῆναι δυνάμενον ἀνθρώπων βίον, κἄπειτα
ἰσχύσας καὶ τὴν „γυναῖκα διὰ τῆς μήτρας ἀνατεμεῖν", ὅτι αἰτία τοῦ
γεννᾶν ἔδοξεν εἶναι πάσχουσα πρὸς ἀλήθειαν μᾶλλον ἢ δρῶσα, καὶ πάντα
„ἄνθρωπον" καὶ λογισμὸν τὸν ἐπακολουθήσαντα τῇδε τῇ δόξῃ τῇ ⟨τὰ⟩
τοῦ μόνου τῶν γινομένων αἰτίου θεοῦ περιαπτούσῃ παθηταῖς οὐσίαις
(Num. 25, 7. 8). (18.) ἆρ' οὐχὶ καὶ οὗτος ἀνδροφόνος παρὰ πολλοῖς 74
p. 368 M. ἂν εἶναι νομισθείη τοῖς | τρόπον γυναικῶν ἔθεσιν ἁλισκομένοις; ἀλλὰ
παρά γε θεῷ τῷ πανηγεμόνι καὶ πατρὶ μυρίων ἐπαίνων καὶ ἐγκωμίων
καὶ ἀναφαιρέτων ἄθλων ἀξιωθήσεται· τὰ δ' ἆθλα μεγάλα καὶ ἀδελφά,
εἰρήνη καὶ ἱερωσύνη (Num. 25, 12. 13). τό τε γὰρ τὴν ἐν τῷ σπου- 75
δαζομένῳ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀνθρώποις βίῳ δυσάλωτον στρατείαν καὶ τὸν

---

1 μηδὲ GUFH: μὴ τὸ L, εἰς τὸ v νοητὰς codd.: καλὰς v 2 ἀσπάσασθαι L καὶ om. H ἐγγύτατος H 3 ἐν λόγοις F καὶ ante πιθανότησι om. H 4 καλλίστου U 5 ἀμυνόμεθα GU 8 πάντως Turn.: πάντων codd. 9. 10 τῶν—σοφιστειῶν om. H κατὰ τῶν ἔγγιστα σοφιστειῶν L 10 σοφιστιῶν F καθαρῶ U, καθαρὸς F 15 χειρομάστην H 20 μητρὸς H 22 τὰ addidi 23 μόνου Mang.: νόμου GUF, νόμου τοῦ H περιαπτούσῃ ⟨ἔργα⟩ coni. Mang. παθηταῖς Mang.: πάθη ταῖς codd. 25 τρόπον scripsi: πρὸς codd. ἁλισκομένοις scripsi: ἁλισκόμενος codd. 25. 26 ἀλλά γε παρὰ U 27 ἆθλα] ἄλλα G 29 τοῖς om. Fv

ἐν ψυχῇ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐμφύλιον πόλεμον καταλῦσαι δυνηθέντα εἰρήνην
βεβαιώσασθαι μέγα καὶ λαμπρὸν ἔργον, τό τε μηδὲν ἄλλο, μὴ πλοῦτον,
μὴ δόξαν, μὴ τιμήν, μὴ ἀρχήν, μὴ κάλλος, μὴ ἰσχύν, μὴ ὅσα σώματος
πλεονεκτήματα, μηδ' αὖ γῆν ἢ οὐρανὸν ἢ τὸν σύμπαντα κόσμον, ἀλλὰ
τὸ πρεσβύτατον τῶν αἰτίων τὸ πρὸς ἀλήθειαν θεραπείας καὶ τῆς ἀνω-
τάτω τιμῆς ἀξιώσαντα μόνον τὴν ἱερωσύνης λαβεῖν τάξιν θαυμαστὸν καὶ
76 περιμάχητον. ἀδελφὰ δ' ἔφην τὰ ἆθλα οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, ἀλλ' εἰδὼς
ὅτι οὔτ' ἂν ἱερεὺς γένοιτο πρὸς ἀλήθειαν ἔτι τὴν ἀνθρωπίνην καὶ θνητὴν
στρατευόμενος στρατείαν, ἐν ᾗ ταγματαρχοῦσιν αἱ κεναὶ δόξαι, οὔτ' ἂν
εἰρηνικὸς ἀνὴρ μὴ τὸ μόνον ἀμέτοχον πολέμου καὶ τὴν αἰώνιον εἰρήνην
77 ἄγον ἀψευδῶς καὶ ἁπλῶς θεραπεύων. (19.) τοιοῦτοι μέν εἰσιν οἱ τὸν
πατέρα καὶ τὰ τοῦ πατρὸς τιμῶντες, μητρὸς δὲ καὶ τῶν ἐκείνης ἥκιστα
φροντίζοντες. τὸν δ' ἀμφοτέροις πολεμωθέντα τοῖς γονεῦσι διασυνί-
στησιν εἰσαγαγὼν λέγοντα· „οὐκ οἶδα τὸν κύριον, καὶ τὸν Ἰσραὴλ οὐκ
ἐξαποστέλλω" (Exod. 5, 2)· οὗτος γὰρ ἔοικε καὶ τοῖς πρὸς θεὸν ὀρθῷ
λόγῳ βραβευμένοις καὶ τοῖς πρὸς γένεσιν παιδείᾳ βεβαιουμένοις ἐναν-
78 τιοῦσθαι καὶ συγχεῖν πάντα διὰ πάντων. εἰσὶ δὲ καὶ ἔτι νῦν — οὔπω
γὰρ τὸ ἀνθρώπων γένος τὴν ἄκρατον κακίαν ἐκαθήρατο — μήτε τῶν
εἰς εὐσέβειαν μήτε τῶν εἰς κοινωνίαν μηδὲν ἁπλῶς δρᾶν ἐγνωκότες, ἀλλὰ
τοὐναντίον ἀσεβείας μὲν καὶ ἀθεότητος ἑταῖροι, πρὸς δὲ τοὺς ὁμοίους
79 ἄπιστοι. καὶ περινοστοῦσιν αἱ μέγισται τῶν πόλεων κῆρες οὗτοι, τὰ ἴδια
καὶ τὰ κοινὰ ὑπὸ φιλοπραγμοσύνης διέποντες, μᾶλλον δ', εἰ χρὴ τἀληθὲς
εἰπεῖν, ἀνατρέποντες· οὓς ἐχρῆν ὥσπερ μεγάλην νόσον, λιμὸν ἢ λοιμὸν
ἤ τι κακὸν ἄλλο θεήλατον, εὐχαῖς καὶ θυσίαις ἀποτρέπεσθαι· φθοραὶ
γὰρ οὗτοι μεγάλαι τοῖς ἐντυχοῦσι. παρὸ καὶ Μωυσῆς τὸν ὄλεθρον
αὐτῶν ᾄδει πρὸς τῆς ἰδίου συμμαχίας ἁλόντων καὶ ὥσπερ τρικυμίαις
80 ταῖς ἰδίαις δόξαις ἐγκαταποθέντων (Exod. 14, 27. 28). (20.) λέγωμεν
τοίνυν ἑξῆς καὶ περὶ τῶν τούτοις μὲν ἐχθρῶν, παιδείαν δὲ καὶ ὀρθὸν

---

1 τῇ ψυχῇ G 2 τό τε ἔργον v 3 μὴ ἀρχήν, μὴ τιμήν H 4 αὐγὴν GU 5 αἰτίων GFH: αἰτιῶν U, ἄθλων Mang. alterum τὸ codd.: τὸν Mang. 6 ἀξιώσαντα GFH: ἀξιώσοντα U, ἄξιον ὄντα v μόνα H τὴν codd.: τῆς v ἱερωσύνην FL 7 ἔφην] ἐφ' ἣν G 8 οὔτ' ἂν UH: ὅταν GF ὁ ἱερεὺς v γένηται U 9 οὔτ' scripsi: οὐδ' codd. 10 τὸ] τὴν coni. Mang. 11 ἄγον scripsi: ἄγων G²FH, ἀγῶνα G¹U ψευδῶς G¹U ἀπλανῶς H 14 post λέγοντα add. τί H 15 οὕτως G 16 πρὸς] πρὸ G¹ παιδείας H 17 πάντα διαπράττων H 19 ἁπλῶς διενεγκόντες δρᾶν H 24 ἄλλο θεήλατον κακὸν H ἀνατρέπεσθαι H 25 παρ' ὃ U 26 ἰδίας H 27 λέγομεν H

λόγον ἐκτετιμηκότων, ὧν ἦσαν οἱ τῷ ἑτέρῳ τῶν γονέων προσκείμενοι, τῆς
369 M. ἀρετῆς | ἡμιτελεῖς χορευταί. οὗτοι τοίνυν καὶ νόμων, οὓς ὁ πατήρ,
ὁ ὀρθὸς λόγος, ἔθηκεν, ἄριστοι φύλακες καὶ ἐθῶν πιστοὶ ταμίαι, ἅπερ
ἡ παιδεία, μήτηρ αὐτῶν, εἰσηγήσατο. ἐδιδάχθησαν δὲ ὑπὸ μὲν ὀρθοῦ 81
λόγου, πατρός, τὸν πατέρα τῶν ὅλων τιμᾶν, ὑπὸ δὲ παιδείας, τῆς μητρός,
τῶν θέσει καὶ νομιζομένων παρὰ πᾶσιν εἶναι δικαίων μὴ ὀλιγωρεῖν.
ἡνίκα γοῦν ὁ ἀσκητὴς Ἰακὼβ καὶ τοὺς ἀρετῆς ἄθλους διαθλῶν ἔμελλεν 82
ἀκοὰς ὀφθαλμῶν ἀντιδιδόναι καὶ λόγους ἔργων καὶ προκοπὰς τελειότητος,
τοῦ φιλοδώρου θεοῦ βουληθέντος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ἐνομματῶσαι, ἵνα
ταῦτ᾽ ἐναργῶς ἴδῃ ἃ πρότερον ἀκοῇ παρελάμβανε — πιστοτέρα γὰρ ὄψις
ὤτων —, ἐπήχησαν οἱ χρησμοί· „οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομά σου Ἰακώβ,
ἀλλ᾽ Ἰσραὴλ ἔσται σου τὸ ὄνομα, ὅτι ἴσχυσας μετὰ θεοῦ καὶ μετὰ
ἀνθρώπων δυνατός“ (Gen. 32, 28). Ἰακὼβ μὲν οὖν μαθήσεως καὶ προ-
κοπῆς ὄνομα, ἀκοῆς ἐξηρτημένων δυνάμεων, Ἰσραὴλ δὲ τελειότητος·
ὅρασιν γὰρ θεοῦ μηνύει τοὔνομα. τελειότερον δὲ τί ἂν εἴη τῶν ἐν ἀρε- 83
ταῖς ἢ τὸ ὄντως ὂν ἰδεῖν; ὁ δὴ κατιδὼν τἀγαθὸν τοῦτο παρ᾽ ἀμφοτέροις
ἀνωμολόγηται τοῖς γονεῦσιν εὐδόκιμος, ἰσχὺν μὲν τὴν ἐν θεῷ, δύναμιν
δὲ τὴν παρὰ ἀνθρώποις εὑράμενος. εὖ μοι δοκεῖ καὶ ἐν Παροιμίαις 84
εἰρῆσθαι „προνοοῦντων καλὰ ἐνώπιον κυρίου καὶ ἀνθρώπων“ (Prov. 3, 4),
ἐπειδὴ δι᾽ ἀμφοτέρων παντελὴς ἡ κτῆσις τἀγαθοῦ περιγίνεται· διδαχθεὶς
γὰρ φυλάσσειν νόμους πατρὸς καὶ μὴ ἀπωθεῖσθαι θεσμοὺς μητρὸς θαρρή-
σεις ἐπισεμνυνόμενος εἰπεῖν· „υἱὸς γὰρ ἐγενόμην κἀγὼ πατρὶ ὑπήκοος
καὶ ἀγαπώμενος ἐν προσώπῳ μητρός“ (Prov. 4, 3). (21.) ἀλλ᾽ οὐκ
ἔμελλες, εἴποιμ᾽ ἂν αὐτῷ, στέργεσθαι φυλάττων μὲν τὰ παρὰ γενητοῖς
καθεστῶτα νόμιμα διὰ πόθον κοινωνίας, φυλάττων δὲ καὶ τοὺς τοῦ ἀγε-
νήτου θεσμοὺς δι᾽ εὐσεβείας ἔρωτα καὶ ζῆλον; τοιγάρτοι καὶ θεοπρόπος 85
Μωυσῆς διὰ τῆς τῶν κατὰ τὸν νεὼν δημιουργίας ἱερῶν τὴν ἐν ἀμφοτέ-

1 ἦσαν] ὑστέρησαν conicio   τῶν ἑτέρων γονέων v   1. 2 τῶν ἀμφοτέρων γονέων et οὐχ ἡμιτελεῖς coni. Mang.   τῆς ἀρετῆς scripsi: τὴν ἀρετὴν codd., τῇ ἀρετῇ v   2 οὗτοι τοίνυν scripsi: οὐ τοίνυν GUFL, οὗτοι νῦν H   3 λόγος om. FL   ἐθνῶν G   4 ἡ μήτηρ conicio   8 λόγον H   10 παρελάμβανεν H   11 ὤτων] αὐτῶν H   ἐπήχησαν FH: ἐπήχθησαν G, ὑπήχησαν U   σου] αὐτοῦ L   13 δυνατῶς v   16 ὂν H: om. GUF   18. 19 ἀνθρώποις — ἐνώπιον om. F   εὑράμενος — ἀνθρώπων om. L   19 προνοοῦ conicio   20 ἀμφοτέροις H   ἡ] τ᾽ ἡ H   21 ἀπωθεῖσθαι UH: ἀθετεῖσθαι GF   23 προσώποις H   24 παρὰ] περὶ FL, παρὰ τοῖς conicio   γεννητοῖς H   25 νόμιμα] cf. ad p. 182, 12   τοῦ om. H   25. 26 ἀγεννήτου UH   26 θεοτρόπος F, ὁ θεοπρόπος conicio   27 τῶν om. H

7 sqq. cf. Clementem Strom. I § 31 p. 334 P

ροις τελειότητα διαδείξει· οὐ γὰρ ἀπερισκέπτως ἡμῖν τὴν κιβωτὸν ἔνδο-
θέν τε καὶ ἔξωθεν χρυσῷ περιαμπίσχει (Exod. 25, 10), οὐδὲ στολὰς
τῷ ἀρχιερεῖ διττὰς ἀναδίδωσιν (Exod. 28, 4), οὐδὲ βωμοὺς δύο, τὸν
μὲν ἔξω πρὸς τὰ ἱερεῖα, τὸν δὲ πρὸς τὸ ἐπιθυμιᾶν ἔνδον δημιουργεῖ
(Exod. 27, 1. 30, 1), ἀλλὰ βουλόμενος διὰ συμβόλων τούτων τὰς καθ'
86 ἑκάτερον εἶδος ἀρετὰς παραστῆσαι. τὸν γὰρ σοφὸν κἀν τοῖς κατὰ
ψυχὴν ἔνδον ἀοράτοις κἀν τοῖς ἔξω περιφαινομένοις δεῖ τῇ παντὸς τιμιω-
τέρᾳ χρυσοῦ φρονήσει κεκοσμῆσθαι, καὶ ὁπότε μὲν τῶν ἀνθρωπείων
σπουδασμάτων ὑποκεχώρηκε τὸ ὂν θεραπεύων μόνον, τὴν ἀποίκιλον ἀλη-
θείας ἐνδύεσθαι στολήν, ἧς | οὐδὲν ἐφάψεται θνητόν — καὶ γάρ ἐστι p. 370 M.
λινῆς ὕλης ἐξ οὐδενὸς τῶν πεφυκότων ἀποθνῄσκειν γεννωμένης —,
ὁπότε δὲ μέτεισι πρὸς πολιτείαν, τὴν μὲν ἔνδον ἀποτίθεσθαι, ποικιλω-
τάτην δὲ καὶ ὀφθῆναι θαυμασιωτάτην ἑτέραν ἀναλαμβάνειν· πολύτροπος
γὰρ ὢν ὁ βίος ποικιλωτάτου δεῖται τὴν σοφίαν τοῦ πηδαλιουχήσοντος
87 κυβερνήτου. οὗτος κατὰ μὲν τὸν περιφανῆ βωμὸν ᾗ βίον καὶ δορᾶς καὶ
σαρκῶν καὶ αἵματος καὶ πάντων ὅσα περὶ σῶμα δόξει πολλὴν ποιεῖσθαι
πρόνοιαν, ὡς μὴ μυρίοις ἀπέχθοιτο κρίνουσιν ἀγαθὰ μετὰ τὰ ψυχῆς
δευτερείοις τετιμημένα τὰ περὶ σῶμα, κατὰ δὲ τὸν ἔνδον πᾶσιν ἀναίμοις,
ἀσάρκοις, ἀσωμάτοις, τοῖς ἐκ λογισμοῦ μόνοις χρήσεται, ἃ λιβανωτῷ καὶ
τοῖς ἐπιθυμιωμένοις ἀπεικάζεται· ὡς γὰρ ταῦτα ῥῖνας, ἐκεῖνα τὸν ψυχῆς
88 ἅπαντα χῶρον εὐωδίας ἀναπίμπλησι. (22.) χρὴ μέντοι μηδὲ τοῦτ'
ἀγνοεῖν, ὅτι ἡ σοφία τέχνη τεχνῶν οὖσα δοκεῖ μὲν ταῖς διαφόροις ὕλαις
ἐναλλάττεσθαι, τὸ δ' αὐτῆς ἀληθὲς εἶδος ἄτρεπτον ἐμφαίνει τοῖς ὀξυδορ-
κοῦσι καὶ μὴ τῷ περικεχυμένῳ τῆς οὐσίας ὄγκῳ μεθελκομένοις, ἀλλὰ
89 τὸν ἐνεσφραγισμένον ὑπὸ τῆς τέχνης αὐτῆς χαρακτῆρα διορῶσι. τὸν
ἀνδριαντοποιὸν Φειδίαν ἐκεῖνον καὶ χαλκὸν λαβόντα φασὶ καὶ ἐλέφαντα
καὶ χρυσὸν καὶ ἄλλας διαφόρους ὕλας ἀνδριάντας ἀπεργάσασθαι καὶ ἐν

---

3 ἀναδίδωσι H, ἀναδίδοσθαι U 6 ἑκάτερα H κἀν UF: καὶ G, om. H 7. 8 τὴν παντὸς τιμιωτέραν F 8 κεκομῆσθαι F, κεκοσμεῖσθαι H ἀνθρωπίνων H 9 θεραπεύσων coni. Mang. 10 ἐνδύσασθαι U 10. 11 ἐστιν λιλῆς (sic) H 11 γεννωμένη coni. Mang. 12 μέγ' εἰσὶ G¹F ἔνδον] λινῆν coni. Mang. 12. 13 ποικιλοτάτην τε U 14 ποικιλω' (ττ) H, ποικιλωτάτην L, ποικιλωτάτης v δεῖνται H τῆς σοφίας v πηδαλιουχήσοντος GUF: πηδαλιουχήσαντος H, πηδάλιον σχήσοντος v 16 πάντων om. H 17 μετὰ ψυχὴν H 18 τὸν] τὴν H 19 χρῆσθαι FL λιβανωτὸν U 20 ἐπιθυμωμένοις U 21 μηδὲν H 22 διαφοραῖς H 23 αὑτῆς Turn.: αὐτῆς codd. 25 ἐσφραγισμένον GU αὐτῇ G διορῶσα U 26 Φειδίας H 27 ἀνδριάντα U, ἀδριάντας H

ἅπασι τούτοις μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐνσημήνασθαι τέχνην, ὡς μὴ μόνον
ἐπιστήμονας, ἀλλὰ καὶ λίαν ἰδιώτας τὸν δημιουργὸν ἀπὸ τῶν δημιουρ-
γηθέντων γνωρίσαι· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν διδύμων ἡ φύσις χρησαμένη 90
τῷ αὐτῷ πολλάκις χαρακτῆρι παρὰ μικρὸν ἀπαραλλάκτους ὁμοιότητας
ἐτύπωσε, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ τελεία τέχνη, μίμημα καὶ ἀπεικόνισμα
φύσεως οὖσα, ὅταν διαφόρους ὕλας παραλάβῃ, σχηματίζει καὶ ἐνσφραγί-
ζεται τὴν αὐτὴν ἁπάσαις ἰδέαν, ὡς ταύτῃ μάλιστα συγγενῆ καὶ ἀδελφὰ
καὶ δίδυμα τὰ δημιουργηθέντα γενέσθαι. ταὐτὸν οὖν καὶ ἡ ἐν τῷ σοφῷ 91
δύναμις ἐπιδείξεται· πραγματευομένη γὰρ τὰ περὶ τοῦ ὄντος εὐσέβεια
καὶ ὁσιότης ὀνομάζεται, τὰ δὲ περὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν κατ᾽ αὐτὸν φυσιο-
λογία, μετεωρολογικὴ δὲ τὰ περὶ τὸν ἀέρα καὶ ὅσα κατὰ τὰς τροπὰς
αὐτοῦ καὶ μεταβολὰς ἔν τε ταῖς ὁλοσχερέσιν ἐτησίοις ὥραις καὶ ταῖς ἐν
μέρει κατά τε μηνῶν καὶ ἡμερῶν περιόδους πέφυκε συνίστασθαι, ἠθικὴ δὲ
τὰ πρὸς ἀνθρωπίνων ἐπανόρθωσιν ἠθῶν, ἧς ἰδέαι πολιτική τε ἡ περὶ πόλιν
p. 371 M. καὶ ἡ περὶ οἰκίας ἐπιμέλειαν οἰκονομική, συμποτική | τε ἡ περὶ τὰ συμ-
πόσια καὶ τὰς εὐωχίας, ἔτι δ᾽ αὖ ἡ μὲν περὶ ἀνθρώπων ἐπιστασίαν βασι-
λική, ἡ δὲ περὶ προστάξεις καὶ ἀπαγορεύσεις νομοθετική· πάντα γὰρ ταῦτα 92
ὁ πολύφημος ὡς ἀληθῶς καὶ πολυώνυμος σοφὸς κεχώρηκεν, εὐσέβειαν,
ὁσιότητα, φυσιολογίαν, μετεωρολογίαν, ἠθοποιίαν, πολιτείαν, οἰκονομίαν,
βασιλικήν, νομοθετικήν, ἄλλας μυρίας δυνάμεις, καὶ ἐν ἁπάσαις ἓν εἶδος
καὶ ταὐτὸν ἔχων ὀφθήσεται. (23.) διειλεγμένοι δὲ περὶ τῶν ἐν τοῖς 93
ἐκγόνοις τεττάρων τάξεων οὐκ ἂν οὐδὲ ἐκεῖνο παρίδοιμεν, ὃ γένοιτ᾽ ἂν τῆς
διαιρέσεως καὶ τομῆς τῶν κεφαλαίων ἐναργεστάτη πίστις· τοῦ γὰρ μετεω-
ρισθέντος καὶ φυσηθέντος ὑπ᾽ ἀνοίας παιδὸς οἱ γονεῖς τὸν τρόπον τοῦτον
κατηγόρησαν εἰπόντες „ὁ υἱὸς ἡμῶν οὗτος“ (Deut. 21,20), δεικνύντες τὸν
ἀπειθῆ καὶ ἀπαυχενίζοντα. διὰ γὰρ τῆς δείξεως τῆς „οὗτος“ ἐμφαίνουσιν 94
ὅτι καὶ ἑτέρους ἐγέννησαν, τοὺς μὲν τῷ ἑτέρῳ, τοὺς δ᾽ ἀμφοτέροις κατα-
πειθεῖς, λογισμοὺς εὐφυεῖς, ὧν παράδειγμα Ῥουβήν· φιληκόους καὶ φιλο-
μαθεῖς ἑτέρους, ὧν ἐστι Συμεών, ἀκοὴ γὰρ οὗτος ἑρμηνεύεται· πρόσφυγας

---

3 τῶν om. U   6. 7 ἐνσφραγίζεται U: ἐσφραγίζεται G, ἐνσφραγίζει H, ἐμφράζεται FL   7 ἅπασαν H   ταυτὶ U   10 κατ᾽ αὐτὸν GF: περὶ αὐτὸν U, αὐτοῦ H   12 prius ταῖς] τοῖς U   14 ἐπανόρθωσις H   ἰδέαι] εἴδη coni. Mang.   περὶ Mang.: πρὸς codd.   15 περὶ Mang.: πρὸς codd.   οἰκίας FG: οἰκίαν GU   ἐπιμέλειαν H: ἐπιμέλεια GUF   16 αὖ] ἂν H   19 ἠθικὴν coni. Mang.   πολιτικὴν conicio   post οἰκονομίαν fort. add. συμποτικήν   22 ἐγγόνοις G   24 καὶ φυσηθέντος om. U   25 ὁ υἱὸς] οὗτος FL   δεικνύοντες L   26 ἀπαυχενιάζοντα U   27 alterum τοὺς] τοῖς H[2]   ἀμφοτέρους GH[1]   28 Ῥουβήν Cohn: Ῥουβίμ UF, Ῥουβείμ GH

καὶ ἱκέτας θεοῦ, Λευιτῶν ὁ θίασος οὗτος· τὸν εὐχαριστητικὸν ὕμνον
ᾄδοντας οὐ γεγωνῷ φωνῇ μᾶλλον ἢ διανοίᾳ, ὧν ἔξαρχος Ἰούδας· διὰ
τὴν μετὰ πόνων ἀρετῆς κτῆσιν ἑκούσιον μισθῶν καὶ δωρεῶν ἀξιω-
θέντας, ὥσπερ Ἰσσάχαρ· μετανάστας ἀπὸ τῆς Χαλδαϊκῆς μετεωρολογικῆς
θεωρίας γεγονότας εἰς τὴν περὶ τοῦ ἀγενήτου σκέψιν, ὡς Ἀβραάμ· αὐτή-
κοον καὶ αὐτομαθῆ κτησαμένους ἀρετήν, ὥσπερ Ἰσαάκ· λήματος καὶ
ἰσχύος πλήρεις καὶ φίλους τῷ θεῷ, καθάπερ Μωυσῆν τὸν τελειότατον.
95 (24.) εἰκότως οὖν τὸν ἀπειθῆ καὶ ἐρεθιστὴν καὶ συμβολὰς εἰσφέροντα,
τουτέστι συμβάλλοντα καὶ συνάπτοντα ἁμαρτήματα ἁμαρτήμασι, μεγάλα
μικροῖς, νέα παλαιοῖς, ἑκούσια ἀκουσίοις, καὶ ὥσπερ ὑπ' οἴνου φλεγό-
μενον ἄληκτον καὶ ἀνεπίσχετον μέθην τοῦ βίου παντὸς καταμεθύοντα
καὶ παροινοῦντα διὰ τὸ τοῦ τῆς ἀφροσύνης πόματος ἀκράτου καὶ πολλοῦ
σπάσαι καταλεύειν ὁ ἱερὸς λόγος δικαιοῖ, ὅτι καὶ τὰς ὀρθοῦ λόγου προσ-
τάξεις τοῦ πατρὸς καὶ τὰς παιδείας τῆς μητρὸς νομίμους ὑφηγήσεις
ἀνεῖλε καὶ παράδειγμα ἔχων τὸ καλοκἀγαθίας, τοὺς τοῖς γονεῦσιν εὐδο-
κίμους ἀδελφούς, τὴν τούτων ἀρετὴν οὐκ ἐμιμήσατο, τοὐναντίον δὲ καὶ
προσεπιβαίνειν ἠξίωσεν, ὡς θεοπλαστεῖν μὲν τὸ σῶμα, θεοπλαστεῖν δὲ
τὸν παρ' Αἰγυπτίοις μάλιστα τιμώμενον τῦφον, οὗ σύμβολον ἡ τοῦ χρυσοῦ
ταύρου | κατασκευή, περὶ ὃν χοροὺς ἱστάντες οἱ φρενοβλαβεῖς ᾄδουσι καὶ p. 372 M.
ἐξάρχουσιν, οὐ παροίνιον καὶ κωμαστικὸν οἷα ἐν ἑορταῖς καὶ θαλίαις
ἥδιστον μέλος, ἀλλὰ τὸν ὡς ἐπὶ τεθνεῶσιν ἀληθῆ θρῆνον αὐτοῖς, ὥσπερ
96 ἔξοινοι καὶ τῆς ψυχῆς τὸν τόνον ὑπεκλύσαντές τε καὶ φθείραντες· λέγεται
γὰρ ὅτι „ἀκούσας Ἰησοῦς ⟨τῆς φωνῆς⟩ τοῦ λαοῦ κεκραγότων εἶπε πρὸς Μωυ-
σῆν· φωνὴ πολέμου ἐν τῇ παρεμβολῇ. καὶ λέγει· οὐκ ἔστι φωνὴ ἐξαρχόντων
κατ' ἰσχὺν οὐδὲ φωνὴ ἐξαρχόντων τροπῆς, ἀλλὰ φωνὴν ἐξαρχόντων
οἴνου ἐγὼ ἀκούω. καὶ ἡνίκα ἤγγιζε τῇ παρεμβολῇ, ὁρᾷ τὸν μόσχον
καὶ τοὺς χορούς“ (Exod. 32, 17—19). ἃ δὲ διὰ τούτων αἰνίττεται,
97 παραστήσωμεν, ὡς ἂν οἷοί τε ὦμεν· (25.) τὰ περὶ ἡμᾶς τοτὲ μὲν

---

1 τὸν om. U εὐχαριστητικὸν G: εὐχαριστικὸν ceteri 3 ἑκουσίων coni. Mang. μισθὸν U, μεθ' ὧν H 3. 4 ἀξιωθέντας U: ἂν ἀξιωθέντας FH, ἀναξιωθέντας G 4 ἰσάχαρ 5 ἀγενήτου G: ἀγεννήτου UFH Ἀβραὰμ H 6 λήματος Mang.: λήμματος codd. 7 Μωυσῆς G 8 ἀναπειθῆ G ἐραστὴν H 9 ἀνάπτοντα F 10 ἑκουσίοις Turn. ὑπὸ G 11 τοῦ] διὰ τοῦ coni. Mang. 12 τὸ τοῦ τῆς UF: τοῦ τῆς G, τοῦτο H 13 σπᾶσθαι G καταχεύειν G 14 τὰς] τῆς H 15 τὸ] τῆς H 16 ἐμνήσατο H 16. 17 καὶ ⟨τοσοῦτον τῆς ἀσεβείας⟩ ἐπιβαίνειν conicio 18 τιμώμενον] τυφόμενον H 18 οὗ] οἷς FL 20 παροίμιον U θαλείαις U 21 αὐτοῖς scripsi: αὐτῶν codd., αὐτῶν v 22 ἐξοινεῖ U τῆς ψυχῆς τὸν τόνον FL: τὴν ψυχὴν τῶν τόνων GUH 23 τῆς φωνῆς addidi 26 ἤγγικεν ἐν τῇ παρεμβολῇ H, ἤγγιζεν ἡ παρεμβολή U 28 παραστήσομεν FH μὲν] μὲν γὰρ H

ἠρεμεῖ, τοτὲ δὲ ὁρμαῖς καὶ ἐκβοήσεσιν ἀκαίροις ὡσανεὶ χρῆται· καὶ ἔστιν
ἡ μὲν ἡσυχία τούτων εἰρήνη βαθεῖα, τὰ δὲ ἐναντία πόλεμος ἄσπονδος.
μάρτυς δ' ὁ πεπονθὼς ἀψευδέστατος· ἀκούσας γὰρ τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ 98
κεκραγότων λέγει πρὸς τὸν σκεπτικὸν καὶ ἐπίσκοπον τῶν πραγμάτων·
„φωνὴ πολέμου ἐν τῇ παρεμβολῇ." ἕως μὲν γὰρ οὐκ ἐκινοῦντο καὶ
ἐκεκράγεσαν ἐν ἡμῖν αἱ ἄλογοι ὁρμαί, σταθερώτερον ὁ νοῦς ἵδρυτο·
ἐπειδὴ δὲ ἤρξαντο πολύφωνον καὶ πολύηχον ἀπεργάζεσθαι τὸ ψυχῆς
χωρίον τὰ πάθη συγκαλοῦσαι καὶ ἀνεγείρουσαι, στάσιν ἐμφύλιον ἐγέν-
νησαν. ἐν δὲ τῷ στρατοπέδῳ ὁ πόλεμος, φυσικώτατα· ποῦ γὰρ ἀλλα- 99
χόθι ἔριδες, μάχαι, φιλονεικίαι, πάνθ' ὅσα ἔργα ἀκαθαιρέτου πολέμου,
πλὴν ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ, ὃν ἀλληγορῶν καλεῖ στρατόπεδον;
τοῦτον εἴωθεν ἀπολιπεῖν ὁ νοῦς, ὅταν θεοφορηθεὶς πρὸς αὐτῷ τῷ ὄντι
γένηται καταθεώμενος τὰς ἀσωμάτους ἰδέας· „λαβὼν" γάρ φησι 100
„Μωυσῆς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν ἔπηξεν ἔξω τῆς παρεμβολῆς", καὶ οὐ
πλησίον, ἀλλὰ πορρωτάτω καὶ „μακρὰν ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς" (Exod.
33, 7). αἰνίττεται δὲ διὰ τούτων, ὅτι ὁ σοφὸς μέτοικος καὶ μετανάστης
ἐστὶν ἀπὸ πολέμου πρὸς εἰρήνην καὶ ἀπὸ τοῦ θνητοῦ καὶ πεφυρμένου
στρατοπέδου πρὸς τὸν ἀπόλεμον καὶ εἰρηναῖον λογικῶν καὶ εὐδαιμόνων
ψυχῶν βίον θεῖον. (26.) λέγει δὲ καὶ ἑτέρωθι ὅτι „ἐπειδὰν ἐξέλθω 101
τὴν πόλιν, ἐκπετάσω τὰς χεῖρας πρὸς τὸν κύριον, καὶ αἱ φωναὶ παύ-
σονται" (Exod. 9, 29). μὴ νομίσῃς δὲ τὸν διαλεγόμενον ἄνθρωπον
εἶναι, τὸ ψυχῆς καὶ σώματος ὕφασμα ἢ πλέγμα ἢ κρᾶμα ἢ ὅ τι ποτὲ
χρὴ καλεῖν τουτὶ τὸ σύνθετον ζῷον, ἀλλὰ νοῦν εἰλικρινέστατον καὶ καθα-
ρώτατον, ὃς ἐν μὲν τῇ πόλει τοῦ σώματος καὶ τοῦ θνητοῦ βίου περιε-
χόμενος ἔσταλται καὶ συνείληπται καὶ ὥσπερ ἐν δεσμωτηρίῳ καθειργμένος
μηδὲ ἐλευθέρου δύνασθαι σπᾶν ἀέρος ἄντικρυς ὁμολογεῖ, ἐπειδὰν δὲ
ἐξέλθῃ τὴν πόλιν ταύτην, καθάπερ πόδας καὶ χεῖρας οἱ δεσμῶται τὰς

---

1. 2 ἔστιν ἡ μὲν GU: ἔστι μὲν FL, ἔστιν H 3 καὶ ante μάρτυς add. H 3 ψευδέστατος H 4 καὶ om. U 6 σταθερώτερος H ἵδρυτο om. L 10 ἔργα] ἔρως H 14 Μωυσῆς, φησί v 15 πορρωτάτω] πέραν H 16 ὁ D: om. codd. Max. 17 τοῦ om. H 19 βίον θεῖον] θίασον coni. Mang. 22 χράμμα H tertium ἢ om. F 23 τὸ om. U 23. 24 νοῦν—ὃς om. H 25 συνείληται G 26 μηδὲν U 27 χεῖρας καὶ πόδας H

16—19 DR fol. 77r τοῦ αὐτοῦ (Max. Ecl. cap. 21): ὁ σοφὸς μέτοικος καὶ μετανάστης ἐστὶν ἐκ τοῦ πεφυρμένου (περιφυρμένου DR) βίου πρὸς τὴν εἰρηναίοις καὶ μακαρίοις πρέπουσαν ζωήν (πρέπουσαν καὶ μακαρίαν ζωὴν Max.). 21—23 N fol. 187r: μὴ νομίσῃς—ζῷον.

ἐννοίας | αὐτὸς καὶ διανοήσεις λυθεὶς ἀφέτοις καὶ ἀπελευθεριάζούσαις p. 373 M.
χρήσεται ταῖς ἐνεργείαις, ὡς τὰς ἐπικελεύσεις τῶν παθῶν εὐθὺς ἐπισχε-
102 θῆναι. ἢ οὐχ ἡδονῆς μὲν ἀνατεταμέναι αἱ ἐκβοήσεις, δι' ὧν τὰ ἑαυτῇ
φίλα εἴωθε προστάττειν, ἐπιθυμίας δὲ ἄρρηκτος ἡ φωνὴ χαλεπὰς ἀπει-
λὰς κατὰ τῶν μὴ ὑπηρετούντων ἀπειλούσης, καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστου
103 πολύηχος καὶ μεγαλόφωνός τις ἡ γῆρυς; ἀλλὰ γὰρ οὐδ' εἰ μυρίοις
στόμασι καὶ γλώτταις ἕκαστον τῶν παθῶν τῷ κατὰ τοὺς ποιητὰς λεγο-
μένῳ χρήσαιτο ὁμάδῳ, τὰς τοῦ τελείου δύναιτ' ἂν ἀκοὰς συγχέαι μετε-
ληλυθότος ἤδη καὶ τὴν αὐτὴν ἐκείνοις πόλιν μηκέτ' οἰκεῖν ἐγνωκότος.
104 (27.) φαμένου δὴ τοῦ πεπονθότος, ὅτι ἐν τῷ σωματικῷ στρατοπέδῳ
τὰς τοῦ πολέμου φωνὰς εἶναι πάσας συμβέβηκε τῆς εἰρήνῃ φίλης ἡσυ-
χίας μακρὰν ἀπεληλαμένης, ὁ ἱερὸς συναινεῖ λόγος· οὐ γὰρ λέγει μὴ
εἶναι πολέμου φωνήν, ἀλλὰ μὴ τοιαύτην, ὁποίαν ἔνιοι νομίζουσιν ἢ
νενικηκότων ἢ κεκρατημένων, ἀλλ' ἥτις ἂν γένοιτο βεβαρημένων καὶ
105 πεπιεσμένων οἴνῳ· τὸ γὰρ „οὐκ ἔστι φωνὴ ἐξαρχόντων κατ' ἰσχὺν"
ἴσον ἐστὶ τῷ περιγεγενημένων τῷ πολέμῳ· ἰσχὺς γὰρ τοῦ κρατεῖν αἴτιον.
οὕτως τὸν σοφὸν Ἀβραὰμ μετὰ τὴν τῶν ἐννέα καθαίρεσιν βασιλέων,
παθῶν μὲν τεττάρων, πέντε δὲ αἰσθητικῶν δυνάμεων, αἳ παρὰ φύσιν
ἐκινοῦντο, εἰσάγει τὸν εὐχαριστητικὸν ὕμνον ἐξάρχοντα καὶ φάσκοντα ταυτί·
„ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρα-
νὸν καὶ τὴν γῆν, εἰ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος λήψο-
106 μαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν" (Gen. 14, 22. 23). δείκνυσι δ', ὥς γ' ἐμοὶ
δοκεῖ, τὸ γεγονὸς πᾶν, οὐρανόν, γῆν, ὕδωρ, πνεῦμα, ζῷα ὁμοῦ καὶ φυτά·
ἑκάστῳ γὰρ αὐτῶν ὁ τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας πρὸς θεὸν τείνας καὶ
παρ' αὐτοῦ μόνου τὰς ὠφελείας ἐπελπίζων δεόντως ἂν εἴποι· ⟨παρ'⟩
οὐδενὸς λήψομαι τῶν σῶν, οὐ παρ' ἡλίου τὸ μεθημερινόν, οὐ παρὰ
σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τὸ νυκτὶ φέγγος, οὐ παρὰ ἀέρος καὶ

3 ἀνατεταγμέναι FL ἑαυτοῦ H 4 ἄρρητος FH ἡ om. H 5 παθῶν post ἄλλων add. Mang. 6 ἡ om. U 7 τῷ] τῶν H 7. 8 τὸ κατὰ τοὺς ποιητὰς λεγόμενον, χρήσαιτο ὁμοῦ conicio 8 χρήσεται G, χρήσαι H 8. 9 ἐξεληλυθότος coni. Mang. 9 τὴν ἀπ' ἐκείνης H 11 φίλως U 12 μακρὰν om. G 14 εἴ τις G 15 τὸ] τῶ G οὐκέτι G 17 οὗτος coni. Mang. Ἁβραὰμ FH 18 παρὰ] περὶ H 19 εὐχαριστητικὸν G^{1}: εὐχαριστικὸν ceteri 20 primum τὸν om. H 21 σφαιρὸς G 22 τῶν om. GU γ' ἐμοὶ Turn.: γέ μοι GUF, ἔμοιγε H 25 παρ' add. Cohn 26 post μεθημερινόν desinit fragmentum libro De migratione insertum in H, cf. ad p. 179, 11. quae sequuntur desunt in H usque ad § 136 εἰσιόντι (habet L)

7 cf. Hom. B 489

νεφελῶν ὑετούς, οὐ παρὰ ὕδατος καὶ γῆς ποτὰ καὶ σιτία, οὐ παρὰ
ὀφθαλμῶν τὸ ὁρᾶν, οὐ τὸ ἀκούειν παρὰ ὤτων, οὐ παρὰ μυκτήρων
ὀσμάς, οὐ παρ' ἐνστομίου χυλοῦ τὸ γεύεσθαι, οὐ παρὰ γλώττης τὸ
λέγειν, οὐ παρὰ χειρῶν τὸ διδόναι καὶ λαμβάνειν, οὐ τὸ προσέρχεσθαι
καὶ ἐξαναχωρεῖν παρὰ ποδῶν, οὐκ ἀναπνοὴν παρὰ πνεύμονος, οὐ πέψιν
παρ' ἥπατος, οὐ παρὰ τῶν ἄλλων σπλάγχνων τὰς καθ' ἕκαστον οἰκείους
ἐνεργείας, οὐ παρὰ δένδρων καὶ σπαρτῶν τοὺς ἐτησίους καρπούς, ἀλλὰ
πάντα παρὰ τοῦ μόνου σοφοῦ τὰς αὑτοῦ χαριστηρίους δυνάμεις πάντη
τείναντος καὶ διὰ τούτων ὠφελοῦντος. (28.) ὁ μὲν οὖν τοῦ ὄντος 107
p. 374 M. | ὁρατικὸς τὸν αἴτιον ἐπιστάμενος τὰ ὧν ἐστιν αἴτιος δεύτερα μετ'
ἐκεῖνον τετίμηκεν ὁμολογῶν ἀκολακεύτως τὰ προσόντα αὐτοῖς. ἡ δὲ
ὁμολογία δικαιοτάτη· παρ' ὑμῶν μὲν οὐδέν, παρὰ δὲ τοῦ θεοῦ λήψομαι,
οὐ κτήματα τὰ πάντα, δι' ὑμῶν δὲ ἴσως· ὄργανα γὰρ ὑπηρετήσοντα
ταῖς ἀθανάτοις αὐτοῦ χάρισι γεγένησθε. ὁ δὲ ἀπερίσκεπτος διάνοιαν 108
τυφλωθείς, ᾗ τὸ ὂν μόνῃ καταληπτόν ἐστιν, αὐτὸ μὲν οὐδαμῇ οὐδαμῶς
εἶδε, τὰ δὲ ἐν κόσμῳ σώματα αἰσθήσεσι ταῖς ἑαυτοῦ, ἃ δὴ πάντων
ἐνόμισε γινομένων αἴτια. παρὸ καὶ θεοπλαστεῖν ἀρξάμενος ἀγαλμάτων 109
καὶ ξοάνων καὶ ἄλλων μυρίων ἀφιδρυμάτων ὕλαις διαφόροις τετεχνιτευμένων κατέπλησε τὴν οἰκουμένην, γραφεῦσι καὶ πλάσταις, οὓς ὑπερορίους
ὁ νομοθέτης τῆς κατ' αὐτὸν πολιτείας ἤλασεν, ἆθλά τε μεγάλα καὶ τιμὰς
ὑπερβαλλούσας ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ ψηφισάμενος, ⟨καὶ⟩ κατειργάσατο τοὐναντίον οὗ προσεδόκησεν, ἀντὶ ὁσιότητος ἀσέβειαν· τὸ γὰρ πολύθεον ἐν ταῖς 110
τῶν ἀφρόνων ψυχαῖς ἀθεότητα ⟨κατασκευάζει⟩, καὶ θεοῦ τιμῆς ἀλογοῦσιν
οἱ τὰ θνητὰ θειώσαντες· οἷς οὐκ ἐξήρκεσεν ἡλίου καὶ σελήνης, εἰ δὲ
ἐβούλοντο, καὶ γῆς ἁπάσης καὶ παντὸς ὕδατος εἰκόνας διαπλάσασθαι, ἀλλ'
ἤδη καὶ ἀλόγοις ζῴοις καὶ φυτοῖς τῆς τῶν ἀφθάρτων τιμῆς μετέδοσαν.
ὁ δὴ τούτοις ἐπιτιμῶν τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ἐξάρχων ἐδείχθη. (29.) καὶ 111
Μωυσῆς μέντοι κατὰ ταῦτα, ἐπειδὰν ἴδῃ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου,
τὸν ὑπέραυχον νοῦν, σὺν τοῖς ἑξακοσίοις ἅρμασι (Exod. 14, 7), ταῖς
τοῦ ὀργανικοῦ σώματος ἓξ κινήσεσιν ἡρμοσμέναις τοῖς ἐπιβεβηκόσι
τριστάταις (Exod. 15, 4), οἳ μηδενὸς τῶν κατὰ γένεσιν πεφυκότος

1 prius παρὰ] περὶ F 2 παρὰ ὤτων τὸ ἀκούειν U 3 χιλοῦ G 6 οἰκείας U 8 τὰ πάντα F αὑτοῦ Turn.: αὐτοῦ codd. 12 τοῦ θεοῦ δὲ G 13 τὰ πάντα κτήματα v 14 γεγεννῆσθαι U 15 αὐτῇ v 16 εἶδε GF: οἶδεν UL 17 ⟨τῶν⟩ γινομένων conicio 20 τῆς om. G[1]U κατὰ τὸν U 21 καὶ addidi 22 οὗ] δὲ οὐ F 23 ἀθεότης Turn. κατασκευάζει addidi ἀλγοῦσιν U 25 ἠβούλοντο FL 26 μετέδωσαν G 27 δὴ] δὲ v 28 ταὐτὸ conicio

ἑστάναι περὶ πάντων οἴονται δεῖν ὡς ἂν παγίως ἱδρυμένων καὶ μηδεμίαν δεχομένων μεταβολὴν ἀποφαίνεσθαι, δίκην ἀξίαν τῆς ἀσεβείας ὑποσχόντα καὶ τὸν ἀσκητικὸν ἔμπαλιν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν πολεμίων ἐκφυγόντα καὶ ἀνὰ κράτος ἀπροσδοκήτως διασωθέντα, τὸν δίκαιον καὶ ἀληθῆ βραβευτὴν ὑμνεῖ θεὸν τὰ πρεπωδέστατα καὶ οἰκειότατα ταῖς συντυχίαις ἐξάρχων ᾄσματα, διότι „ἵππον καὶ ἀναβάτην ῥίψας εἰς θάλασσαν“ (Exod. 15, 1), τὸν ἐποχούμενον νοῦν ταῖς τοῦ τετράποδος καὶ ἀφηνιαστοῦ πάθους ἀλόγοις ὁρμαῖς ἀφανίσας, βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἐγένετο τῆς ὁρατικῆς ψυχῆς, ὡς χαρίσασθαι παντελῆ σωτηρίαν
112 αὐτῇ. ὁ δὲ αὐτὸς καὶ ἐπὶ τοῦ φρέατος ἐξάρχει, οὐκέτι μόνον ἐπὶ καθαιρέσει τῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ τὸ κάλλιστον κτημάτων, σοφίαν, ἀνανταγώνιστον ἰσχῦσαι λαβεῖν, ἣν ἀπεικάζει φρέατι· βαθεῖα γὰρ καὶ οὐκ ἐπιπόλαιος, γλυκὺ ἀναδιδοῦσα νᾶμα καλοκἀγαθίας | διψώσαις ψυχαῖς, p. 375 M.
113 ἀναγκαιότατον ὁμοῦ καὶ ἥδιστον ποτόν· ἰδιώτῃ δὲ οὐδενὶ παιδείας ἐφεῖται τοῦτο τὸ φρέαρ ὀρύττειν, μόνοις δὲ βασιλεῦσιν, ᾗ φησιν· „ἐλατόμησαν αὐτὸ βασιλεῖς“ (Num. 21, 16—18)· μεγάλων γὰρ ἡγεμόνων ἀναζητῆσαι καὶ κατεργάσασθαι σοφίαν, οὐχὶ τῶν ὅπλοις γῆν καὶ θάλατταν ὑπηγμένων, ἀλλὰ τῶν ψυχῆς δυνάμεσι τὸν πολύτροπον αὐτῆς
114 καὶ μιγάδα καὶ πεφορημένον ὄχλον κατηγωνισμένων. (30.) τούτων φοιτητὰς καὶ γνωρίμους εἶναι συμβέβηκε τοὺς λέγοντας· „οἱ παῖδές σου εἰλήφασι τὸ κεφάλαιον τῶν ἀνδρῶν τῶν πολεμιστῶν τῶν μεθ' ἡμῶν, οὐ διαπεφώνηκεν ἀπ' αὐτῶν οὐδὲ εἷς· προσαγηόχαμεν τὸ δῶρον κυρίῳ
115 ἀνήρ, ὃ εὗρεν“ (Num. 31, 49. 50)· ἐοίκασι γὰρ καὶ οὗτοι πάλιν ἐπινίκιον ᾆσμα ἐξάρχειν τελείων καὶ ἡγεμονικῶν δυνάμεων ἐφιέμενοι — τὸν γὰρ συντιθέντα τὸ κεφάλαιον καὶ πλεῖστον ἀριθμὸν τῶν κατ' ἀνδρείαν λόγων φασὶ λαβεῖν —, οὓς ἐκ φύσεως εἶναι πολεμικοὺς συμβέβηκε δυσὶν ἀντιτεταγμένους τέλεσιν, ἑνὶ μὲν οὗ ἡ δυσθεράπευτος ἀφηγεῖται δειλία, ἑτέρῳ δὲ οὗ ἡ ἀρειμάνιος θρασύτης· ἀμφότεραι δὲ γνώ-
116 μης ἀγαθῆς ἀμέτοχοι. παγκάλως δ' εἴρηται τὸ μηδένα διαπεφωνηκέναι πρὸς ὁλοκλήρου καὶ παντελοῦς μετουσίαν ἀνδρείας· καθάπερ ⟨γὰρ⟩ λύρα

1 τὴν post ἑστάναι add. v 2 ἀξίας G 3 ἀσκητικὸν] ὁρατικὸν Mang. 4 ἀνακράτος GF 12 ἀνταγώνιστον G ἣν] ἢ F[1], ᾗ F[2] 13 ἐπιπόλεως G 14 οὐδὲν FL 19 κατηγωνισαμένων L 22 προσαγηόχαμεν τὸ GU: προσαγήοχα τὸ F, προσαγηόχατο L, προσαγήοχε τὸ v 25 συντιθέντα Turn.: συντεθέντα codd. τὸ FL: om. GU 27 δυσθεράπευτος Mang.: δυσθήρατος codd. 28 δουλεία U ἑτέρῳ scripsi: ἑτέρου codd. 30 ἀνδρίας G γὰρ addidi

30 sqq. *Origenes Homilia XXVI 2 in Numeros p. 370 (ad eundem locum):* discenda

καὶ πᾶν μουσικῆς ὄργανον ἐκμελὲς μέν, κἂν εἰς αὐτὸ μόνον ἀπῳδὸς
ᾖ φθόγγος, ἡρμοσμένον δ', ὅταν μιᾷ πλήξει συνηχῶσι τὴν αὐτὴν συμ-
φωνίαν ἀποτελοῦντες, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ ψυχῆς ὄργανον ἀσύμ-
φωνον μέν, ὅταν ἢ θράσει σφόδρα ἐπιτεινόμενον πρὸς τὸ ὀξύτατον
βιάζηται ἢ δειλίᾳ πλέον τοῦ μετρίου ἀνιέμενον πρὸς τὸ βαρύτατον
χαλᾶται, σύμφωνον δ', ὅταν οἱ τῆς ἀνδρείας καὶ πάσης ἀρετῆς τόνοι
πάντες ἀνακραθέντες ἓν εὐάρμοστον ἀπογεννήσωσι μέλος. τῆς δὲ συμ- 117
φωνίας καὶ εὐαρμοστίας μέγα τεκμήριον τὸ προσαγηοχέναι τὸ δῶρον
τῷ θεῷ, τοῦτο δ' ἐστὶ τιμῆσαι πρεπόντως τὸ ὂν διὰ τοῦ σαφέστατα
ὡμολογηκέναι, ὅτι δῶρόν ἐστιν αὐτοῦ τόδε τὸ πᾶν· λέγει γὰρ φυσικώ- 118
τατα· „ἀνὴρ ὃ εὗρε, τοῦτο προσήνεγκε δῶρον". ἕκαστος δ' ἡμῶν γενό-
μενος εὐθὺς εὑρίσκει τὸ μέγα δῶρον θεοῦ τὸν παντελῆ κόσμον, αὐτὸν
ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἀρίστοις μέρεσιν [ὄρεσιν] ἐχαρίσατο. (31.) εἰσὶ δὲ καὶ 119
p. 376 M. ἐν μέρει δωρεαί, ἃς θεῷ τε | δοῦναι καὶ λαβεῖν ἀνθρώποις ἐμπρεπές.
αὗται δ' ἂν εἶεν ἀρεταὶ καὶ αἱ κατ' αὐτὰς ἐνέργειαι, ὧν τὴν εὕρεσιν
σχεδὸν ἄχρονον οὖσαν διὰ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ χαριζομένου τάχος ἐν
οἷς εἴωθε δωρεῖσθαι πᾶς καταπέπληκται, καὶ ὅτῳ μηδὲν μέγα τῶν
ἄλλων ὑπείληπται. διὸ καὶ πυνθάνεται· „τί τοῦτο ὃ ταχὺ εὗρες, ὦ 120
τέκνον;" τεθαυμακὼς τῆς σπουδαίας διαθέσεως τὴν ὀξύτητα· ὁ δὲ εὖ
παθὼν εὐθυβόλως ἀποκρίνεται· „ὃ παρέδωκε κύριος ὁ θεός" (Gen.
27,20)· παραδόσεις γὰρ καὶ ὑφηγήσεις βραδεῖαι μὲν αἱ δι' ἀνθρώπων,
ὀξύταται δ' αἱ διὰ θεοῦ, φθάνουσαι καὶ τὴν ὀξυτάτην χρόνου κίνησιν.
οἱ μὲν οὖν κατ' ἰσχὺν καὶ δύναμιν ἔξαρχοι καὶ ἡγεμόνες τοῦ τὸν ἐπι- 121
νίκιον καὶ εὐχαριστικὸν ὕμνον ᾄδοντος χοροῦ οἱ λεχθέντες εἰσίν, οἱ δὲ
κατὰ τροπὴν καὶ ἀσθένειαν τοῦ τὸν ἐφ' ἥτταις θρῆνον σφαδάζοντος

1 μὲν om. v αὐτῷ FL 6 ἀνδρίας G 9 τιμῆς U 10. 11 φυσικώτατος F 11 ὃ] ὃς F 12 αὐτὸν] ὃν conicio vel κεχαρισμένον 13 ἑαυτῷ G²FL: ἑαυτῶν U, ἑαυτὸν G¹ μέρεσιν codd.: μέλεσιν v ὄρεσιν FL, ὅρασιν U (G¹?), ὃν ἡμῖν G², secl. Mang. 14 εὐπρεπές U 15 δὲ U αὐτὰς] αὐταῖς G 17 ὅσω G 19. 20 εὐπαθῶν U 20 ὃ scripsi: ἃ codd. 22 δὲ G αἱ om. G ὀξυτάτου FL 24 εὐχαριστητικὸν coni. Cohn 25 τοῦ τὸν Turn.: τοῦτον codd. ἐφ' ἥτταις θρῆνον Turn.: ἐφητεσθρῆνον U, ἐφηττεσθρῆνον F; ἐφ', spat., θρῆνον G σφαδάζοντος] ᾄδοντος conicio

igitur nobis magnopere est consonantiae disciplina, quia, tamquam in musicis, si harmonia chordarum fuerit consonanter aptata, sonum suavem modulati carminis reddit, si vero sit aliqua in fidibus dissonantia, ingratissimus sonus redditur et carminis dulcedo corrumpitur, ita et . . . . .

ἕτεροι, οὓς οὐ κακίζειν μᾶλλον ἢ οἰκτίζεσθαι χρὴ καθάπερ τοὺς τὰ
σώματα ἐκ φύσεως ἐπικήρως ἔχοντας, οἷς καὶ ἡ τυχοῦσα νόσου πρό-
122 φασις μέγα ἐμπόδιον πρὸς τὸ σῴζεσθαι. ἔνιοι δ' οὐ τῷ μαλθακωτέροις
τοῖς ψυχῆς κεχρῆσθαι τόνοις ἀνέπεσον ἄκοντες ὑπ' ἐρρωμενεστέρας τῶν
ἀντιπάλων ἰσχύος πιεσθέντες, ἀλλὰ μιμησάμενοι τοὺς ἐθελοδούλους
ἑκόντες ἑαυτοὺς πικροῖς δεσπόταις ὑπέρριψαν γένος ὄντες ἐλεύθεροι·
διὸ μὴ δυνάμενοι πεπρᾶσθαι, τὸ παραλογώτατον, αὐτοὶ δεσπότας ὠνού-
μενοι προσεκτῶντο, ταὐτὸ δρῶντες τοῖς ἐμφορουμένοις ἀπλήστως πρὸς
123 μέθην οἴνου· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι γνώμῃ τὸν ἄκρατον, οὐ βιασθέντες προσ-
φέρονται, ὥστε καὶ γνώμῃ τὸ μὲν νηφάλιον ἐκτέμνουσι τῆς ψυχῆς, τὸ
δὲ παράληρον αἱροῦνται· „φωνὴν“ γάρ φησιν „ἐξαρχόντων [ὑπ'] οἴνου
ἐγὼ ἀκούω“, τουτέστιν οὐκ ἀκούσιον ἐνδεδεγμένων μανίαν, ἀλλ' ἑκουσίῳ
124 φρενοβλαβείᾳ βεβακχευμένων. (32.) πᾶς δ' ὁ συνεγγίζων τῇ παρεμβολῇ
„τὸν μόσχον ὁρᾷ καὶ τοὺς χορούς“ (Exod. 32,19), ἢ καὶ αὐτὸς διασονίστησι·
τύφῳ γὰρ καὶ τοῖς τύφου χορευταῖς ἐντυγχάνομεν, ὅσοι πλησίον ἵστασθαι
τοῦ σωματικοῦ στρατοπέδου διανοούμεθα γνώμῃ· ἐπεὶ τοῖς τε φιλοθεά-
μοσι καὶ τὰ ἀσώματα ὁρᾶν γλιχομένοις, ἅτε ἀτυφίας οὖσιν ἀσκηταῖς,
125 πορρωτάτω τοῦ σώματος ἔθος διοικίζεσθαι. εὔχου δὴ τῷ θεῷ μηδέ-
ποτε ἔξαρχος οἴνου γενέσθαι, τουτέστι μηδέποτε ἑκὼν ἀφηγήσασθαι
τῆς εἰς ἀπαιδευσίαν καὶ ἀφροσύνην ἀγούσης ὁδοῦ· τὰ γὰρ ἀκούσια ἡμίσεα
κακῶν καὶ κουφότερα, καθαρῷ τῷ τοῦ συνειδότος ἐλέγχῳ μὴ βαρυνόμενα.
126 τελεσφορηθεισῶν δέ σοι τῶν εὐχῶν ἰδιώτης μὲν ἔτι μένειν οὐκ ἂν
δύναιο, τὴν δὲ μεγίστην ἡγεμονιῶν ἀρχήν, ἱερωσύνην, κτήσῃ. σχεδὸν
γὰρ ἱερέων καὶ θεραπευτῶν θεοῦ μόνων τὸ ἔργον | νηφάλια θύειν, οἴνου p. 377 M
καὶ παντὸς ὃ τοῦ ληρεῖν αἴτιον βεβαιότητι διανοίας κατεξανισταμένων·
127 „ἐλάλησε“ γάρ φησι „κύριος τῷ Ἀαρὼν λέγων· οἶνον καὶ σίκερα οὐ
πίεσθε σὺ καὶ οἱ υἱοί σου μετὰ σέ, ἡνίκα ἂν εἰσπορεύησθε εἰς τὴν

---

1 ἕτεροι, οὓς GL: ἑτεροίους οὓς UF, ἑταῖροι οὓς Richter 3 οὐ τῷ Turn.: οὕτω codd. 5 πιασθέντες G 5 μιμησάμενοι scripsi: οἱ μιμησάμενοι GUF, μιμούμενοι v ἐθοδούλους GU 10 τὸ] τὸν U 11 ὑπ' seclusi 12 ἐνδεδεγμένων scripsi: ἐνδεδειγμένων UFL, ἐκδεδειγμένων G 13 βεβακχευμένων GU: βεβακμένων F, βεβλαμμένων v 14 ἢ καὶ F: ἡ καὶ G, ἧκα U αὐτοὺς G 16 τε om. FL, γε conicio 20. 21 ἡμίσεα κακῶν καὶ D: ἡμίση κακῶν F, ἡμίσει κακῶν GU, κακῶν ἡμίσει v 23 ἀρχήν fort. del. 24 μόνων GH: μόνον FL 25 ὃ om. v αἰτίου v 26 οὐ om. U 27 σέ] σοῦ Turn.

20—21 DK fol. 162r ἐκ τοῦ περὶ μέθης β': τὰ ἀκούσια—συνειδότος δικαστηρίῳ μὴ καταβαρούμενα.

σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου ἢ προσπορεύησθε τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ οὐ μὴ
ἀποθάνητε· νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν διαστεῖλαι ἀνὰ μέσον
ἁγίων καὶ βεβήλων καὶ ἀνὰ μέσον καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων" (Lev.
10, 8—10). Ἀαρὼν δέ ἐστιν ὁ ἱερεύς, καὶ τοὔνομα ὀρεινὸς ἑρμηνεύε- 128
ται, μετέωρα καὶ ὑψηλὰ φρονῶν λογισμός, οὐ διὰ μεγαλαυχίας
κενοῦ φυσήματος ὑπόπλεων ὄγκον, ἀλλὰ διὰ μέγεθος ἀρετῆς, ἣ τὸ
φρόνημα ἐξαίρουσα πέραν οὐρανοῦ ταπεινὸν οὐδὲν ἐᾷ λογίζεσθαι. δια-
κείμενος δ' οὕτως ἄκρατον καὶ πᾶν ἀφροσύνης φάρμακον ἑκὼν οὔποτε
προσήσεται. ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἢ ἀρρηφοροῦντα αὐτὸν εἰς τὴν σκηνὴν 129
εἰσιέναι τὰς ἀοράτους ἐπιτελέσοντα τελετὰς ἢ τῷ βωμῷ προσιόντα θυ-
σίας ὑπέρ τε τῶν ἰδίων καὶ κοινῶν χαριστηρίους ἀναγαγεῖν· νήψεως δὲ
καὶ περιττῆς ἀγχινοίας ταῦτα δεῖται. (33.) θαυμάσαι μὲν οὖν εἰκότως 130
ἄν τις καὶ τὸ ῥητὸν τῆς προστάξεως. πῶς γὰρ οὐ σεμνὸν νήφοντας
καὶ ἐν ἑαυτοῖς ὄντας πρὸς εὐχὰς καὶ ἱερουργίας χωρεῖν, ὡς ἔμπαλιν
ἀμφότερα, σῶμα καὶ ψυχήν, παρειμένους ὑπὸ οἴνου καταγέλαστον; ἢ 131
δεσπόταις μὲν καὶ γονεῦσι καὶ ἄρχουσιν οἰκέται καὶ υἱοὶ καὶ ὑπήκοοι μέλ-
λοντες προσέρχεσθαι πρόνοιαν ἕξουσι τοῦ νήφειν, ὡς μήτε ἐν τοῖς λεγο-
μένοις καὶ πραττομένοις διαμάρτοιεν μήθ' ὡς καταπεφρονηκότες τῆς
ἐκείνων ἀξιώσεως κολασθεῖεν ἤ, τὸ γοῦν ἐπιεικέστατον, χλεύην ὄφλοιεν·
τὸν δὲ τοῦ παντὸς ἡγεμόνα καὶ πατέρα τις θεραπεύειν δικαιῶν οὐ καὶ
σιτίων καὶ ποτῶν καὶ ὕπνου καὶ πάντων ὅσα ἀναγκαῖα τῇ φύσει περιέ-
σται, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἁβροδίαιτον ἀποκλίνας τὸν τῶν ἀσώτων ζηλώσει
βίον, καὶ βεβαρημένος τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπ' οἴνου καὶ τὴν κεφαλὴν
παραβάλλων καὶ τὸν αὐχένα ἐγκάρσιον πλαγιάζων καὶ ὑπ' ἀμετρίας
ἐρευγόμενος καὶ ὅλῳ διαρρέων τῷ σώματι χέρνιβος ἢ βωμῶν ἢ θυσιῶν
προσάψεται; ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἱερὰν ἐξ ἀπόπτου φλόγα θεάσασθαι τῷ
τοιούτῳ θέμις. εἰ μέντοι μήτε σκηνὴν μήτε θυσιαστήριον ὑπολάβοι 132
τις λέγεσθαι τὰ ὁρώμενα ἐκ τῆς ἀψύχου καὶ φθαρτῆς δημιουργηθέντα

1 προπορεύησθε FL 3 ἁγίων — μέσον om. U 5 καὶ post μεγαλαυχίας add. Mang. 6 κενοῦ GFL: καὶ νοῦ U ὄγκου G² ἢ U 9 προσήσεται F: προσίσεται G, προσίεται U, προσοίσεται v ἀρρηφροῦντα FL αὐτὸν Mang.: αὐτοῖς codd. 10 ἀοράτους] ἀρρήτους coni. Mang. 12 μὲν] γ' G² in ras. 14 ἐν] ras. in G ἑαυτοῖς FLN: ἑαυτῶν G, αὐτῷ U 15 ἢ FLN: εἰ μὴ GU 19 ἐκείνοις κολάσεως κολασθεῖεν U 21. 22 περίεστιν N 22 τὸ om. N 23 βαρημένος G ἀπ'] ὑπ' conicio 24 περιβάλλων N πλησιάζων v ὑπὸ U 25 διαρέων U 26 οὐδὲν G¹

13—27 N fol. 187r: πῶς γὰρ — θέμις

ὕλης, ἀλλὰ τὰ ἀόρατα καὶ [τὰ] νοητὰ | θεωρήματα, ὧν αἰσθηταὶ ταῦτα p. 378 M.
133 εἰκόνες, καταπλαγήσεται μᾶλλον τὴν ὑφήγησιν. ἐπειδὴ γὰρ παντὸς τὸ μὲν παράδειγμα, τὸ δὲ μίμημα ὁ ποιῶν ἐποίει, καὶ ἀρετῆς τὴν μὲν ἀρχέτυπον σφραγῖδα εἰργάζετο, τὸν δὲ ἀπὸ ταύτης ἐνεσημαίνετο ἐμφερέστατον χαρακτῆρα· ἡ μὲν οὖν ἀρχέτυπος σφραγὶς ἀσώματός ἐστιν ἰδέα, ἡ δὲ χαραχθεῖσα εἰκὼν σῶμα ἤδη, φύσει μὲν αἰσθητόν, οὐ μὴν εἰς αἴσθησιν ἐρχόμενον· καθάπερ καὶ τὸ ἐν τῷ βαθυτάτῳ τοῦ Ἀτλαντικοῦ πελάγους ξύλον εἴποι τις ἂν πεφυκέναι μὲν πρὸς τὸ καίεσθαι, μηδέποτε δ' ὑπὸ πυρὸς ἀναλωθήσεσθαι διὰ τὴν τῆς θαλάττης ἀνά-
134 χυσιν. (34.) τὴν οὖν σκηνὴν καὶ τὸν βωμὸν ἐννοήσωμεν ἰδέας, τὴν μὲν ἀρετῆς ἀσωμάτου, τὸν δὲ αἰσθητῆς εἰκόνος εἶναι σύμβολον. τὸν μέν γε βωμὸν καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ ῥᾴδιον ἰδεῖν — ἔξω τε γὰρ ἔχει τὴν κατασκευὴν καὶ ἀσβέστῳ πυρὶ . . . ἀναλίσκεται, ὡς μὴ μεθ' ἡμέραν μόνον,
135 ἀλλὰ καὶ νύκτωρ περιλάμπεσθαι —, ἡ δὲ σκηνὴ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα ἀθέατα, οὐχὶ τῷ μόνον ἐσωτάτω καὶ ἐν ἀδύτοις ἱδρῦσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ τὸν προσαψάμενον ἢ διὰ περιεργίαν ὀφθαλμῶν ἰδόντα ἀπαραιτήτῳ δίκῃ θανάτου κατὰ πρόσταξιν νόμου κολάζεσθαι, πλὴν εἰ μή τις ὁλόκληρος καὶ παντελὴς εἴη, περὶ μηδέν, μὴ μέγα, μὴ μικρόν, ἁπλῶς χηραίνων πάθος, ἀλλ' ἀρτίῳ καὶ πλήρει καὶ πάντα τελειοτάτῃ κεχρη-
136 μένος τῇ φύσει. τούτῳ γὰρ ἐπιτέτραπται δι' ἔτους ἅπαξ εἰσιόντι ἐπισκοπεῖν τὰ ἀθέατα ἄλλοις, ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἁπάντων μόνῳ ὁ τῶν ἀσωμάτων καὶ ἀφθάρτων ἀγαθῶν πτηνὸς καὶ οὐράνιος ἔρως ἐνδιαιτᾶται.
137 ὅταν οὖν ὑπὸ τῆς ἰδέας πληχθεὶς ἕπηται τῇ τὰς κατὰ μέρος ἀρετὰς τυπούσῃ σφραγῖδι κατανοῶν καὶ καταπληττόμενος αὐτῆς τὸ θεοειδέστατον κάλλος ᾗ τινι προσέρχηται δεξαμένῃ τὸν ἐκείνης χαρακτῆρα, λήθη μὲν ἀμαθίας καὶ ἀπαιδευσίας, μνήμη δὲ παιδείας καὶ ἐπιστήμης εὐθὺς ἐγγί-
138 νεται. διὸ λέγει· „οἶνον καὶ σίκερα οὐ πίεσθε, σὺ καὶ οἱ υἱοί σου μετὰ σέ, ἡνίκα ἂν εἰσπορεύησθε εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου ἢ προσπορεύησθε τῷ θυσιαστηρίῳ“. ταῦτα δ' οὐκ ἀπαγορεύων μᾶλλον ἢ γνώμην ἀποφαινόμενος διεξέρχεται· τῷ μέν γε ἀπαγορεύοντι οἰκεῖον

1 ἀόρατα F²: ὁρατὰ GUF¹L τὰ del. F² 3 ὁποῖον U 9 μηδέποθ' ὑπὸ G θαλάσσης G 10 ἰδέας, ⟨καὶ⟩ Coni. Cohn 11 τὸν] τὴν L εἶναι σύμβολον fort. del. 12 γε] γὰρ conicio αὐτῷ GF 13 φωτίζεται, ᾧ τὰ ἱερουργούμενα supplet Cohn 15 ἐνιδρῦσθαι U 20 post ἅπαξ inc. H fol. 369ᵛ, cf. ad. p. 190,26 εἰσιόντι F²H: εἰσιόντας GUF¹L 21 μόνῳ G¹UF: μόνων H, μόνος G² 21 ὁ om. H 25 ᾗ scripsi: ἢ codd. προσέρχεται v ἐκείνῳ H λήθης H 27 οὐ] οὐ μὴ U σὺ G: om. UFH 28 εἰσπορεύῃ F 28. 29 εἰς — προσπορεύησθε om. U, bis hab. H 28 ἢ] ἢ G 30 ἀπογορεύων (sic) U 30 μὲν γὰρ conicio, μέντοι v

ἦν εἰπεῖν· οἶνον, ὅταν ἱερουργῆτε, μὴ πίνετε, τῷ δὲ γνώμην ἀποφαινο-
μένῳ τὸ „οὐ πίεσθε“. καὶ γάρ ἐστιν ἀμήχανον τὸ μέθης καὶ παροινίας
ψυχῆς αἴτιον, ἀπαιδευσίαν, προσίεσθαι τὸν ταῖς γενικαῖς καὶ κατ᾽ εἶδος
ἀρεταῖς ἐμμελετῶντα καὶ ἐγχορεύοντα. τὴν δὲ „σκηνὴν μαρτυρίου“ 139
καλεῖ πολλάκις, ἤτοι παρόσον ὁ ἀψευδὴς θεὸς ἀρετῆς ἐστι μάρτυς, ᾧ
καλὸν καὶ σύμφορον προσέχειν, ἢ παρόσον ἡ ἀρετὴ βεβαιότητα ταῖς
ψυχαῖς ἐντίθησι τοὺς ἐνδοιάζοντας καὶ ἐπαμφοτερίζοντας λογισμοὺς ἀνὰ
379 M. κράτος ἐκτέμνουσα καὶ ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ | τῷ βίῳ τἀληθὲς ἀνακα-
λύπτουσα. (35.) λέγει δὲ ὅτι οὐδ᾽ ἀποθανεῖται ὁ νηφάλια θύων, ὡς 140
ἀπαιδευσίας μὲν θάνατον ἐπιφερούσης, παιδείας δὲ ἀφθαρσίαν· καθάπερ
γὰρ ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν νόσος μὲν διαλύσεως, ὑγεία δὲ σωτηρίας
αἰτία, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸ μὲν σῷζόν ἐστι φρόνησις
— ὑγεία γάρ τις αὕτη διανοίας —, τὸ δὲ φθεῖρον ἀφροσύνη νόσον
ἀνίατον κατασκήπτουσα. τοῦτο δὲ „νόμ[ι]μον αἰώνιον εἶναι“ φησιν, ἄντι- 141
κρυς ἀποφαινόμενος· ὑπολαμβάνει γὰρ νόμον ἀθάνατον ἐν τῇ τοῦ παντὸς
ἐστηλιτεῦσθαι φύσει ταυτὶ περιέχοντα, ὅτι ὑγιεινὸν μὲν καὶ σωτήριον
χρῆμα παιδεία, νόσου δὲ καὶ φθορᾶς αἴτιον ἀπαιδευσία. παρεμφαίνει 142
δέ τι καὶ τοιοῦτον· τὸ πρὸς ἀλήθειαν νόμιμον εὐθύς ἐστιν αἰώνιον,
ἐπεὶ καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος, ὃς δὴ νόμος ἐστίν, οὐ φθαρτός· καὶ γὰρ αὖ
τοὐναντίον ⟨τὸ⟩ παράνομον ἐφήμερόν τε καὶ εὐδιάλυτον ἐξ ἑαυτοῦ παρὰ
τοῖς εὖ φρονοῦσιν ἀνωμολόγηται. νόμου δὲ καὶ παιδείας ἴδιον βέβηλα 143
ἁγίων καὶ ἀκάθαρτα καθαρῶν διαστέλλειν, ὡς ἔμπαλιν ἀνομίας καὶ ἀπαι-
δευσίας εἰς ταὐτὸν ἄγειν τὰ μαχόμενα βιάζεσθαι φυρούσης τὰ πάντα
καὶ συγχεούσης. (36.) διὰ τοῦτο ὁ καὶ βασιλέων καὶ προφητῶν
μέγιστος Σαμουὴλ „οἶνον καὶ μέθυσμα“, ὡς ὁ ἱερὸς λόγος φησίν, „ἄχρι
τελευτῆς οὐ πίεται“ (I Reg. 1,11)· τέτακται γὰρ ἐν τῇ τοῦ θείου

---

1 εἰπεῖν ἦν U πίνητε F 3 γενικαῖς] τε δίκαις HL 5 παρ᾽ ὅσον codd. 6 βεβαιοτάτη H 7 καὶ ἐπαμφοτερίζοντας om. U 9 νηφάλιος HL 12 σῶζον ἐπιφρόνησις F 13 τις αὕτη HL[1]: τις αὐτὴ U, τῆς αὐτῆς G[2]FL[2], τῆς αὐτῆς G[1] 13. 14 τὸ — φησιν om. H 16 φύσει] φασὶ HL[1], φησὶ L[2] 17 σχῆμα H, ὄχημα L[1] 18. 19 νόμιμον — αὖ om. H 20 τὸ addidi ἀδιάλυτον H 23 μαχούμενα H βιάζεσθαι vid. del. φυρούσης Mang.: φυρούσας GFH, φρουρούσας U 24 συγχεούσης Mang.: συγχεούσας codd.

---

17 D[M] fol. 77[v] D[P] fol. 76[r] ἐκ τοῦ περὶ μέθης, D[V] p. 363: νόσου καὶ φθορᾶς αἴτιον ἀπαιδευσία.

στρατοπέδου τάξει, ἣν οὐδέποτε λείψει προμηθείᾳ τοῦ σοφοῦ ταξιάρχου.
144 Σαμουὴλ δὲ γέγονε μὲν ἴσως ἄνθρωπος, παρείληπται δ' οὐχ ὡς σύν-
θετον ζῷον, ἀλλ' ὡς νοῦς λατρείᾳ καὶ θεραπείᾳ θεοῦ μόνῃ χαίρων·
ἑρμηνεύεται γὰρ τεταγμένος θεῷ διὰ τὸ τὰς πράξεις ὅσαι κατὰ κενὰς
145 δόξας συνίστανται χαλεπὴν ἀταξίαν εἶναι νομίζειν. οὗτος μητρὸς γέγονεν
Ἄννης, ἧς τοὔνομα μεταληφθέν ἐστι χάρις· ἄνευ γὰρ θείας χά-
ριτος ἀμήχανον ἢ λιποτακτῆσαι τὰ θνητὰ ἢ τοῖς ἀφθάρτοις ἀεὶ παρα-
146 μεῖναι· χάριτος δ' ἥτις ἂν πληρωθῇ ψυχή, γέγηθεν εὐθὺς καὶ μειδιᾷ
καὶ ἀνορχεῖται· βεβάκχευται γάρ, ὡς πολλοῖς τῶν ἀνοργιάστων μεθύειν
καὶ παροινεῖν καὶ ἐξεστάναι ἂν δόξαι. διὸ καὶ λέγεται πρὸς αὐτὴν ὑπὸ
παιδαρίου τινός, οὐχ ἑνός, ἀλλ' ὑπὸ παντὸς τοῦ νεωτερίζειν καὶ τὰ καλὰ
χλευάζειν ἀκμὴν ἔχοντος· „ἕως πότε μεθυσθήσῃ; περιελοῦ | τὸν οἶνόν p. 380 M.
147 σου“ (I Reg. 1, 14)· φιλεῖ γὰρ τοῖς θεοφορήτοις οὐχ ἡ ψυχὴ μόνον
ἐγείρεσθαι καὶ ὥσπερ ἐξοιστρᾶν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα ἐνερευθὲς εἶναι καὶ
πεπυρωμένον τῆς ἔνδον ἀναχεούσης καὶ χλιαινούσης χαρᾶς τὸ πάθος
εἰς τὸ ἔξω διαδιδούσης· ὑφ' οὗ πολλοὶ τῶν ἀφρόνων ἀπατηθέντες τοὺς
148 νήφοντας μεθύειν ὑπετόπασαν. καίτοι γε ἐκεῖνοι μὲν τρόπον τινὰ μεθύ-
ουσιν οἱ νήφοντες τὰ ἀγαθὰ ἀθρόα ἠκρατισμένοι καὶ τὰς προπόσεις
παρὰ τελείας ἀρετῆς δεξάμενοι, οἱ δὲ τὴν ἀπὸ οἴνου μεθύοντες μέθην
ἄγευστοι φρονήσεως διετέλεσαν νηστείαν συνεχῆ καὶ λιμὸν αὐτῆς ἄγοντες.
149 εἰκότως οὖν ἀποκρίνεται πρὸς τὸν νεωτεροποιὸν καὶ γέλωτα τιθέμενον
τὸν σεμνὸν καὶ αὐστηρὸν αὐτῆς βίον· ὦ θαυμάσιε, „γυνὴ ἡ σκληρὰ
ἡμέρα ἐγώ εἰμι, καὶ οἶνον καὶ μέθυσμα οὐ πέπωκα, καὶ ἐκχεῶ τὴν
ψυχήν μου ἐνώπιον κυρίου“ (I Reg. 1, 15)· παμπόλλη γε παρρησία τῆς
150 ψυχῆς, ἣ τῶν χαρίτων τοῦ θεοῦ πεπλήρωται. πρῶτον μέν γε „σκληρὰν
ἡμέραν“ εἶπεν ἑαυτὴν πρὸς τὸ χλευάζον ἀπιδοῦσα παιδάριον — τούτῳ

1 λήψει FL προμηθείᾳ H: προμηθία G, προμήθεια U, προμηθείου F ταξιάρχου om. H 2 δὲ H 3 ἰατρείᾳ H 5 εἶναι om. H νομίζει F γέγονεν GUF: γενόμενος HL 6 ἄννας H, ἀνθρωπίνης v 7 prius ἢ om. F λιποτακτῆσαι G: λειποτακτῆσαι UFH 9 ἀνοργιάστων G²H: ἀνεργάστων G¹UF 10 παροινεῖν scripsi: παρακινεῖν codd., παρανοεῖν coni. Mang. 14 ἐξοιστρεῖν HL 15 ἀνακαιούσης coni. Mang. 16 τὰ ἔξω v οὗ] ὧν L 17 ὑπετόπησαν GL 19 δεξάμενος H 21 νεωτερισμὸν HL τιθέμενον scripsi: οἰόμενον G, τίθεσθαι οἰόμενον UFH 23 πέποκα F 24 περιουσίᾳ HL 25 γε] γὰρ conicio 26 ἀπιδοῦσαν G, ἀποδιδοῦσα U

18. 19 N fol. 187r τὰ ἀγαθὰ — δεξάμενοι.

γὰρ καὶ παντὶ ἄφρονι τραχεῖα καὶ δύσβατος καὶ ἀργαλεωτάτη νενόμισται ἡ ἐπ' ἀρετὴν ἄγουσα ὁδός, καθὰ καὶ τῶν παλαιῶν τις ἐμαρτύρησεν εἰπών·

τὴν μέντοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι.
τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεὸς προπάροιθεν ἔθηκεν
ἀθάνατος, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐς αὐτὴν
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι,
ῥηιδίη δὴ 'πειτα πέλει χαλεπή περ ἐοῦσα —,

(37.) εἶτα οἶνον καὶ μέθυσμα οὔ φησι προσενέγκασθαι τῷ συνεχῶς 151 καὶ παρὰ πάντα τὸν βίον νήφειν ἐπαυχοῦσα· καὶ γὰρ ὄντως ἀφέτῳ καὶ ἐλευθεριάζοντι καὶ καθαρῷ χρῆσθαι λογισμῷ πρὸς μηδενὸς πάθους παροινουμένῳ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἦν ἔργον. ἐκ τούτου δὲ συμβαίνει 152 νήψεως ἀκράτου τὸν νοῦν ἐμφορηθέντα σπονδὴν ὅλον δι' ὅλων γίνεσθαί τε καὶ σπένδεσθαι θεῷ· τί γὰρ ἦν τὸ „ἐκχεῶ τὴν ψυχήν μου ἐναντίον κυρίου“ ἢ σύμπασαν αὐτὴν ἀνιερώσω, δεσμὰ μὲν οἷς πρότερον ἐσφίγγετο, ἃ περιῆψαν αἱ τοῦ θνητοῦ βίου κεναὶ σπουδαί, πάντα λύσας, προαγαγὼν δὲ ἔξω καὶ τείνας καὶ ἀναχέας τοσοῦτον, ὡς καὶ τῶν τοῦ παντὸς ἅψασθαι περάτων καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἀγενήτου παγκάλην καὶ ἀοίδιμον θέαν ἐπει- p. 381 M. χυθῆναι; νηφόντων μὲν οὖν ὁ | χορὸς οὗτος παιδείαν προστησαμένων 153 ἡγεμονίδα, μεθυόντων δ' ὁ πρότερος, οὗπερ ἦν ἔξαρχος ἀπαιδευσία.

(38.) Ἐπεὶ δὲ τὸ μεθύειν οὐ μόνον ἐδήλου τὸ ληρεῖν, ὃ δημιουρ- 154 γὸν ἀπαιδευσίαν εἶχεν, ἀλλὰ καὶ τὸ παντελῶς ἀναισθητεῖν, ἀναισθησίας δὲ τῆς μὲν κατὰ τὸ σῶμα δημιουργὸς οἶνος, τῆς δὲ κατὰ ψυχὴν ἄγνοια τούτων ὧν εἰκὸς ἦν ἐπιστήμην ἀνειληφέναι, λεκτέον καὶ περὶ ἀγνοίας βραχέα αὐτὰ τὰ καίρια ὑπομιμνήσκοντας. τίνι οὖν ἀπεικάσωμεν τῶν ἐν 155 τῷ σώματι τὸ ἐν ψυχῇ πάθος ὃ κέκληται ἄγνοια ἢ τῇ τῶν αἰσθητηρίων πηρώσει; οὐκοῦν ὅσοι ὀφθαλμοὺς καὶ ὦτα ἐβλάβησαν, οὐδὲν ἔτι ⟨οὔτ'⟩ ἰδεῖν οὔτ' ἀκοῦσαι δύνανται, ἡμέραν μὲν καὶ φῶς, ὧν ἕνεκα

---

1 τραχὺς H 2 πάλαι H 3 post εἰπών rep. ex lin. 198,26. 199,3 verba ἑαυτὴν πρὸς τὸ χλευάζειν (sic!) ἀπιδοῦσα παῖδας (sic) τούτῳ — νενόμισται εἰπών (om. ἡ — ἐμαρτύρησεν) H 4 ἰλαδὸν UF 5 θεοὶ H 6 ἀθάνατοι H ἐς codd.: ἐπ' v 7 τὸ] μὲν τὸ G^2 ἵκηται G^2, ἥκειας F (η et ει corr.) 8 δ' ἤπειτα GU, δ' ἔπειτα H 12 συμβαίνειν F 13 σπουδὴν HL 14 σπεύδεσθαι L ἔναντι H 16 προσαγαγὼν GF 17 τῶν] τὸν F 18 ἀγεννήτου H 20 ἀπαιδευσίας H 23 τὸ om. U ὁ οἶνος H 25 ἀπεικάσωμεν G: ἀπεικάσομεν UFH τῶν] τῷ H 26 ψυχαῖς H 27 βεβλάβησαν G 28 οὔτ' add. Cohn

---

4—8 Hesiodi Opera et dies v. 287. 289—292.

μόνων, εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, τὸ ζῆν αἱρετόν, οὐκ εἰδότες, μακρῷ δὲ
σκότῳ καὶ νυκτὶ αἰωνίῳ συνοικοῦντες, πρὸς πάντα καὶ μικρὰ καὶ μείζω
156 κεκωφημένοι, οὓς εἰκότως ὁ βίος ἀδυνάτους εἴωθε καλεῖν· κἂν γὰρ αἱ
τοῦ ἄλλου σώματος ἅπασαι δυνάμεις ἐπ' αὐτὸ δὴ τὸ πέρας ἰσχύος
ἔλθωσι καὶ ῥώμης, ὑποσκελισθεῖσαι πρὸς ὀφθαλμῶν καὶ ὤτων πηρώσεως
μέγα πτῶμα πίπτουσιν, ὡς μηκέτ' ἀναστῆναι δύνασθαι· τὰ γὰρ ὑπερεί-
δοντα καὶ στηρίζοντα ἄνθρωπον λόγῳ μὲν αἱ βάσεις εἰσίν, ἔργῳ δὲ ἀκοαί
τε καὶ ὄψεις, ἃς ἔχων μέν τις ὁλοκλήρους ἐγήγερται καὶ ἀνωρθίασται.
157 στερόμενος δὲ αὐτῶν κλίνεται καὶ εἰσάπαν καθαιρεῖται. τὸ παραπλήσιον
οὖν ἐν ψυχῇ πάντως ἄγνοια ἐργάζεται τὰ βλέποντα καὶ ἀκούοντα αὐτῆς
λυμαινομένη καὶ μήτε φῶς μήτε λόγον παρεισελθεῖν ἐῶσα, τὸν μέν,
ἵνα μὴ διδάξῃ, τὸ δέ, ἵνα μὴ δείξῃ τὰ ὄντα, βαθὺ δὲ σκότος καὶ πολλὴν
ἀλογίαν καταχέασα κωφὴν λίθον τὸ περικαλλέστατον εἶδος ψυχῆς εἰργά-
158 σατο. (39.) καὶ γὰρ τῇ ἀγνοίᾳ τὸ ἐναντίον, ἡ ἐπιστήμη, τρόπον τινὰ
ψυχῆς καὶ ὀφθαλμοὶ καὶ ὦτά ἐστι· καὶ γὰρ τοῖς λεγομένοις προσέχει
τὸν νοῦν καὶ καταθεᾶται τὰ ὄντα καὶ οὐδὲν οὔτε παρορᾶν οὔτε παρα-
κούειν ὑπομένει, πάντα δ' ὅσα ἀκοῆς καὶ θέας ἄξια περισκοπεῖ καὶ
περιβλέπεται, κἂν εἰ πεζεύειν καὶ πλεῖν δεῖ, γῆς καὶ θαλάττης ἄχρι
159 τῶν περάτων ἀφικνεῖται, ἵνα ἴδῃ τι πλέον ἢ ἀκούσῃ καινότερον. ἀοκ-
νότατον γὰρ ὁ ἐπιστήμης ἔρως, ἐχθρὸς μὲν ὕπνου, φίλος δὲ ἐγρηγόρ-
σεως· διανιστὰς οὖν καὶ ἀνεγείρων καὶ παραθήγων ἀεὶ διάνοιαν πανταχόσε
περιφοιτᾶν ἀναγκάζει λίχνον ἀκοῆς ἐργαζόμενος καὶ μαθήσεως
160 δίψαν ἄληκτον ἐντήκων. οὐκοῦν ἐπιστήμη μὲν τὸ βλέπειν καὶ ἀκούειν
περιποιεῖ, δι' ὧν αἱ κατορθώσεις· ὁ γὰρ ἰδὼν καὶ ἀκούσας, γνοὺς | τὸ p. 382 M
συμφέρον, τὸ μὲν ἑλόμενος, τὸ δὲ ἐναντίον ἀποστραφεὶς ὠφέληται.

---

1 μόνον G 2 μικρῷ GU 3 κεκωφωμένοι F 6 μηκέτι H 8 ἃς] αἳ H ὁλοκλήρου H 9 εἰς ἅπαν UFH 10 πάντως Turn.: πάνθ' ὅσα codd. ἄγνοια U: ἄγνοιαν GFH 12 prius μὴ om. G prius δέ om. H δὲ καὶ σκότος H 13 ἀλογίαν] αἰγίαν H καταχέουσα F κωφὸν U (?) v εἶδος ψυχῆς H (β α), εἶδος ψυχῆς v 15 τῶν λεγομένων H προσέχει H: προσέχειν GUF 16 καταθεᾶσθαι G[2] 19 ἀφικνῆται G πλέον Cohn: πλεῖον codd. 19. 20 ἀοκνότατον U: ἀοκνότ^{τ} H, ἀοκνότατος GF 21 διαναστὰς G αἰεὶ F 22 ἀκοὴν HL 23 ἐπιστήμην GF 24 post ἀκούσας add. καὶ πειραθεὶς D καὶ γνοὺς G[2], καὶ νοῦς G[1] 25 ὀφελεῖται D

24—201,5 DK fol. 227r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης: ὁ ἰδὼν – ἐπιβουλεύεται.

ἄγνοια δὲ χαλεπωτέραν τῆς ἐν τῷ σώματι πήρωσιν ἐπιφέρουσα τῇ ψυχῇ
πάντων ἁμαρτημάτων αἰτία γίνεται, μηδὲν μήτ' ἐκ τοῦ προϊδέσθαι μήτ'
ἐκ τοῦ προακοῦσαι δυναμένη λαβεῖν ἔξωθεν βοήθημα· διὰ γοῦν τὴν
πολλὴν ἐρημίαν ἑαυτῆς ἀφρούρητος καὶ ἀφύλακτος ἐαθεῖσα [καὶ] πρὸς
τῶν ἐπιτυχόντων ἀνθρώπων τε ὁμοῦ καὶ πραγμάτων ἐπιβουλεύεται.
μηδέποτ' οὖν μήτ' ἄκρατον προσενεγκώμεθα τοσοῦτον, ὡς ἀπραξίαν 161
ἐμποιῆσαι ταῖς αἰσθήσεσι, μήτε τοσοῦτον ἐπιστήμης ἀλλοτριωθῶμεν, ὡς
ἄγνοιαν, τὸ μέγα καὶ βαθὺ σκότος, τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς κατασκεδάσαι.
(40.) διττὸν δὲ τὸ ἀγνοίας γένος, τὸ μὲν ἁπλοῦν, ἡ παντελὴς ἀναισθησία, 162
τὸ δὲ διπλοῦν, ὅταν μὴ μόνον ἀνεπιστημοσύνῃ τις συνέχηται, ἀλλὰ καὶ
οἴηται εἰδέναι ἃ μηδαμῶς οἶδε δόξῃ ψευδεῖ σοφίας ἐπαιρόμενος. τὸ μὲν 163
οὖν πρότερον κακὸν ἔλαττον — κουφοτέρων γὰρ ἁμαρτημάτων καὶ τάχα
ἀκουσίων αἴτιον —, τὸ δὲ δεύτερον μεῖζον· μεγάλα γὰρ ἀποτίκτει καὶ
οὐκ ἀκούσια μόνον ἀλλ' ἤδη κἀκ προνοίας ἀδικήματα. περὶ ταῦτά μοι 164
δοκεῖ Λὼτ ὁ θυγατροποιὸς μάλιστα κηραίνειν ἄρρεν καὶ τέλειον ἐν ψυχῇ
φυτὸν ἀναθρέψαι μὴ δυνάμενος· δύο γὰρ θυγατέρας ἐκ τῆς λιθουμένης
γυναικὸς ἔσχηκεν, ἣν εὐθυβόλῳ χρησάμενος ὀνόματι καλέσειεν ἄν τις
συνήθειαν, ἐχθρὰν φύσιν ἀληθείας, καὶ ὁπότε ἄγοι τις αὐτήν, ὑστερί-
ζουσαν καὶ περιβλεπομένην τὰ ἀρχαῖα καὶ σύντροφα καὶ ἀψύχου τρόπον
στήλης ἐν μέσοις αὐτοῖς καταμένουσαν. τῶν δὲ θυγατέρων ἡ μὲν πρεσ- 165
βυτέρα κεκλήσεται βουλή, συναίνεσις δὲ ἡ νεωτέρα· τῷ μὲν γὰρ βου-
λεύσασθαι τὸ συναινεῖν ἕπεται, συναινέσας δ' οὐδὲ εἷς ἔτι βουλεύεται.
καθίσας οὖν ὁ νοῦς ἐν τῷ ἑαυτοῦ συνεδρίῳ διακινεῖν ἄρχεται τὰς θυγα-
τέρας καὶ μετὰ μὲν τῆς πρεσβυτέρας, βουλῆς, σκοπεῖσθαί τε καὶ διερευνᾶν
ἕκαστα, μετὰ δὲ τῆς νεωτέρας, συναινέσεως, ἐπινεύειν ῥᾳδίως τοῖς ἐπι-
τυχοῦσι καὶ ὡς φίλα τὰ ἐχθρὰ ἀσπάζεσθαι, δέλεαρ εἴ τι μικρὸν ἡδονῆς

---

1 post δὲ add. καὶ ἀπειρία D ἐπιφέρουσαν UHD τῇ om. D 2 προειδέσθαι U 3 παρακοῦσαι G δυνατὴ HL[1] 4 αὐτῆς D καὶ seclusi 5 τῶν] τὴν τῶν Turn. 6 μήτε UF ἀταξίαν G, ἀπαξίαν F 8 κατασκεδάσαι] κατασκε, tum spat. H 9. 10 ἡ — διπλοῦν om. F 10 ἀνεπιστημοσύνης U, ἐπιστημοσύνη G 11 οἴεται F οἶδε] εἶδεν D 12 καὶ] κἂν G 13 γὰρ om. HL ἀποτίκτον Turn. 13. 14 καὶ οὐκ H: καὶ ἀκούσια οὐκ GF, καὶ ἑκούσια οὐκ U 18 τις ὡς αὐτήν GF 21 κέκληται conicio συναίνεσις Turn.: σύνεσις codd. 22 τὸ] τῷ H δὲ H εἰσέτι U βουλεύσεται F 23 ὁ νοῦς om. F αὐτοῦ v διακινεῖν H: διακονεῖν GUF 25 συνέσεως G[1] ἐπινεύσειν G ῥᾴδιον HL 26 τι] ἤ H

---

10. 11 D[K] fol. 220[v] ἐκ τῆς πρὸς Γάϊον πρεσβείας: χαλεπὸν ὅταν — ἐπαιρόμενος.

166 αὐτὸ μόνον ἀφ' ἑαυτῶν ἐνδιδῷη. ταῦτα δὲ νήφων μὲν λογισμὸς οὐκ
ἀνέχεται, μέθῃ δὲ κατεσχημένος καὶ ὥσπερ ἔξοινος ὤν· (41.) διὸ λέγεται· „ἐπότισαν τὸν πατέρα οἶνον“ (Gen. 19,33). ἀναισθησία παντελής,
ἱκανὸν δοκεῖν εἶναι βουλεύεσθαι τὸν νοῦν ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ συμφέροντα
ἢ τοῖς ὁπωσοῦν φανεῖσιν, ὡς τὸ ἀληθὲς πάγιον ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσι,
συναινέσαι, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μηδαμῇ μηδαμῶς ἱκανῆς οὔσης ἢ
ἐκ περισκέψεως τὸ σαφὲς εὑρεῖν ἢ τὰ μὲν ὡς ἀληθῆ καὶ συμφέροντα
167 ἑλέσθαι, τὰ δ' ὡς ψευδῆ καὶ βλάβης αἴτια | ἀποστραφῆναι. πολὺ γὰρ p. 383 M.
σκότος τῶν ὄντων καὶ σωμάτων καὶ πραγμάτων κατακεχυμένον οὐκ ἐᾷ
τὴν ἑκάστου φύσιν ἰδεῖν, ἀλλὰ κἂν βιασάμενός τις ὑπὸ περιεργίας ἢ
τοῦ φιλομαθοῦς ἐθελήσῃ διακῦψαι, καθάπερ οἱ πεπηρωμένοι προσπταίων
τοῖς ἐν ποσί, πρίν τι λαβεῖν, ἀναπεσὼν ὑστερίζει ἢ ταῖς χερσὶν ἐφαπτόμενος τὰ ἄδηλα εἰκάζει στοχασμὸν πρὸ ἀληθείας κτώμενος.
168 οὐδὲ γὰρ εἰ δᾳδουχοῦσα παιδεία παραπέμποι τὸν νοῦν φῶς ἁψαμένη τὸ
οἰκεῖον ἐπὶ τὴν τῶν ὄντων θέαν, ὀνῆσαι δύναιτ' ἂν μᾶλλον ἢ βλάψαι·
τὸ γὰρ βραχὺ φέγγος ὑπὸ πολλοῦ σκότους σβέννυσθαι πέφυκε, σβεσθέντος
169 δὲ ἀνωφελὴς πᾶσα ὄψις. τὸν μέντοι σεμνυνόμενον ἢ ἐπὶ τῷ βουλεύεσθαι
ἢ ἐπὶ τῷ τὰ μὲν αἱρεῖσθαι τὰ δὲ φεύγειν ἱκανῶς δύνασθαι διὰ τούτων
ὑπομνηστέον· εἰ μὲν ἀπὸ τῶν αὐτῶν τὰς αὐτὰς ἀεὶ συνέβαινε προσπίπτειν ἀπαραλλάκτους φαντασίας, ἦν ἴσως ἀναγκαῖον τά τε ἐν ἡμῖν
αὐτοῖς φύσει κατασκευασθέντα διττὰ κριτήρια, αἴσθησίν τε καὶ νοῦν,
ὡς ἀψευδῆ καὶ ἀδέκαστα θαυμάζειν καὶ περὶ μηδενὸς ἐνδοιάζοντας
ἐπέχειν, ἀλλὰ τοῖς ἅπαξ φανεῖσι πιστεύοντας τὰ μὲν αἱρεῖσθαι, τὰ δὲ
170 ἔμπαλιν ἀποστρέφεσθαι. ἐπειδὴ δὲ διαφόρως ἀπ' αὐτῶν εὑρισκόμεθα

1 ἐνδιδοίη conicio 2 κατεσχημένος Turn.: κατισχημένος UFH, κατησχημένος G 3 ἀναισθησία FH: ἀναισθησίαν GUv παντελῆ v 4 δοκεῖ GF εἶναι om. H 7 τὰ μὲν ὡς HL[1]: ὡς τὰ μὲν GUFL[2], ὡς v 8 τὰ δ' scripsi: ἢ codd. 9. 10 ἐᾷ ἡμᾶς τὴν Her 11 διανακῦψαι v 13 ἄδηλα] ἃ δεῖ H πρὸς ἀλήθειαν H 13—19 οὐδὲ—ὑπομνηστέον om. Her 14 εἰ] ἡ G παραπέμποι U: παραπέμπει GFH ἁψάμενος H 15 δύναιντ' GU 16 πέφυκεν U 19 μὲν γὰρ ἀπὸ Her συνέβαινεν U 20 ἀπαραλλάκτως Her 21 αἴσθησιν—νοῦν om. Her 22 ἐνδυάζοντας F 23. 24 τὰ μὲν—ἀποστρέφεσθαι om. Her 24 διαφόροις H ἀπὸ τῶν αὐτῶν conicio

9—209, 19 inserta sunt Herennii qui dicitur libro (A. Mai, Classicorum auctorum tom. IX Romae 1837 p. 518—523): λέγουσι γὰρ ὅτι πολὺ σκότος τῶν ὄντων—οὐκ εἰκότως οὖν τὸ ἐπέχειν δοκεῖ, ἀλλὰ καὶ λίαν ἁρμοζόντως. καὶ ταῦτα μὲν ἐκ πολλῶν καὶ μακρῶν ὀλίγα καὶ βραχέα συναγαγόντες παρεθέμεθα. cf. Prolegomena, de Arnim Quellenstudien zu Philo p. 53—100.

κινούμενοι, βέβαιον περὶ οὐδενὸς οὐδὲν ἂν ἔχοιμεν εἰπεῖν, ἅτε μὴ ἑστῶτος
τοῦ φανέντος, ἀλλὰ πολυτρόποις καὶ πολυμόρφοις χρωμένου ταῖς μετα-
βολαῖς· (42.) ἀνάγκη γὰρ ἀνιδρύτου τῆς φαντασίας οὔσης ἀνίδρυτον
εἶναι καὶ τὴν ἐπ' αὐτῇ κρίσιν. αἴτια δὲ τούτου πολλά· πρῶτον μὲν 171
αἱ ἐν τοῖς ζῴοις οὐ καθ' ἓν μέρος ἀλλὰ σχεδὸν περὶ πάντα ἀμύθητοι
διαφοραί, αἱ περὶ τὴν γένεσιν καὶ κατασκευὴν αὐτῶν, αἱ περὶ τὰς τρο-
φὰς καὶ διαίτας, αἱ περὶ τὰς αἱρέσεις καὶ φυγάς, αἱ περὶ τὰς αἰσθητικὰς
ἐνεργείας τε καὶ κινήσεις, αἱ περὶ τὰς τῶν κατὰ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀμυ-
θήτων παθῶν ἰδιότητας. χωρὶς γὰρ τῶν κρινόντων ἴδε καὶ τῶν κρινο- 172
μένων ἔνια, οἷα τὸν χαμαιλέοντα, τὸν πολύποδα· τὸν μέν γέ φασι τὴν
χρόαν ἀλλάττοντα τοῖς ἐδάφεσιν ὁμοιοῦσθαι καθ' ὧν εἴωθεν ἕρπειν, τὸν
δὲ ταῖς κατὰ θαλάττης πέτραις, ὧν ἂν περιδράξηται, τάχα που τῆς
σωτηρίου φύσεως ἀλεξίκακον συλλήψεως δωρησαμένης τὴν εἰς τὸ πολυ-
χρώματον αὐτοῖς τροπὴν φάρμακον. τὸν δὲ αὐχένα τῆς περιστερᾶς ἐν 173
ἡλιακαῖς αὐγαῖς οὐ κατενόησας μυρίας χρωμάτων ἀλλάττοντα ἰδέας; ἢ
οὐχὶ φοινικοῦν καὶ κυανοῦν, πυρωπόν τε αὖ καὶ ἀνθρακοειδές, ἔτι δὲ
ὠχρὸν καὶ ἐρυθρὸν καὶ ἄλλα παντοδαπὰ ἴσχει χρώματα, ὧν οὐδὲ τὰς
κλήσεις ῥᾴδιον ἀπομνημονεῦσαι; φασὶ μέντοι καὶ ἐν Σκύθαις τοῖς 174
p. 384 M. | καλουμένοις Γελώοις θαυμασιώτατόν τι γίνεσθαι σπανίως μέν, γίνεσθαι
δ' ὅμως θηρίον, ὃ καλεῖται τάρανδρος, μέγεθος μὲν βοὸς οὐκ ἀποδέον,
ἐλάφῳ δὲ τὸν τοῦ προσώπου τύπον ἐμφερέστατον· λόγος ἔχει τοῦτο
μεταβάλλειν ἀεὶ τὰς τρίχας πρός τε τὰ χωρία καὶ τὰ δένδρα καὶ πάνθ'
ἁπλῶς οἷς ἂν ἐγγὺς ἱστῆται, ὡς διὰ τὴν τῆς χρόας ὁμοιότητα λανθάνειν

---

1 κινούμενοι Her: καὶ κινούμενοι codd., κεκινημένοι v 3 ἀειδρύτου G^1UF 4 ἐπ' αὐτὴν G, ἀπ' αὐτῆς coni. Mang. αἰτία H, αἰτίαι et πολλαὶ Her 5 ἑνὸς μέρος H, ἑνὸς μέρους Mang. 6 καὶ HL^1 Her: καὶ κατὰ τὴν $GUFL^2$ 7—9 alterum αἱ — παθῶν om. H 8 alterum καὶ] τε καὶ Her 9 ἰδιότητος F ἴδε post ἔνια transpos. Her 10 χαμαιλέοντα καὶ τὸν coni. Mang. 10—14 τὸν μὲν — φάρμακον om. Her 10 γέ] γάρ conicio 11 ὀρθιοῦσθαι HL^1 εἴωθε H 12 θάλατταν U 15 αὐγαῖς κατενόησέ τις μυρίας Her 15. 16 ἢ οὐχὶ] καὶ γὰρ καὶ Her 16 φονικὸν F πυρωτόν H ἀνθρακωειδὲς v 18—204,2 φασὶ — εἶναι] τί δὲ τὴν τοῦ θηρὸς ταράνδου διάλλαξιν τῶν χρωμάτων, δι' ἧς λανθάνει τοὺς ἐντυγχάνοντας, εἴποιμεν ἄν; Her 19 γελωταῖς L, Γελωνοῖς v θαυμασιώτατά H 20 τάρανδρος GFLN$D^M D^V$: τάρανδος UHD^P(?) Her οὐκ ἀποδέον om. D 21 τοῦτον $D^M D^V$ 22. 23 καὶ πάνθ' ἁπλῶς om. D 23 ἵσταται $D^P D^V$, ᾖ D^M χροίας D

9—205,6 N fol. 187r χωρὶς — ὀνείρατα 20—204,1 D^M fol. 193v Φίλωνος ἐκ τῶν περὶ μέθης D^P fol. 201 D^V p. 531: γίνεται θηρίον, ὃ — δυσθήρατον εἶναι. cf. V. Rose Aristot. pseudepigr. p. 364. 365 (Caesaris Belli G. VI 26,1).

τοὺς ἐντυγχάνοντας καὶ ταύτῃ μᾶλλον ἢ τῇ περὶ σῶμα ἀλκῇ δυσθήρατον
175 εἶναι. ταῦτα δὴ καὶ τὰ τούτοις ὅμοια πίστεις ἐναργεῖς ἀκαταληψίας
εἰσίν, (43.) ἔπειτα δὲ αἱ μηκέτι τῶν ζῴων ἁπάντων, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώ-
176 πων ἰδίᾳ πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντα ποικιλίαι. οὐ γὰρ μόνον ἄλλοτε ἄλλως τὰ αὐτὰ κρίνουσιν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρως ἕτεροι ἡδονάς τε καὶ ἀηδίας ἔμπαλιν τῶν αὐτῶν λαμβάνοντες· οἷς γὰρ δυσηρέστησαν ἔνιοι, ἐτέρφθησαν ἄλλοι, καὶ κατὰ τοὐναντίον ἅπερ ὡς φίλα καὶ οἰκεῖα ἐπισπασάμενοί τινες ἐδεξιώσαντο, ταῦθ' ἕτεροι ὡς ἀλλότρια καὶ δυσμενῆ μακρὰν ἀφ'
177 ἑαυτῶν ἐσκοράκισαν. ἤδη γοῦν ἐν θεάτρῳ πολλάκις παρατυχὼν εἶδον ὑφ' ἑνὸς μέλους τῶν ἀγωνιζομένων ἐπὶ τῆς σκηνῆς τραγῳδῶν ἢ κιθαρῳδῶν τοὺς μὲν οὕτως ἀχθέντας, ὡς ἀνεγειρομένους καὶ συνηχοῦντας ἄκοντας τὰ πρὸς ἔπαινον ἐκφωνεῖν, τοὺς δὲ οὕτως ἀτρώτως ἔχοντας, ὡς μηδὲν τῶν ἀψύχων βάθρων ἐφ' οἷς καθέζονται ταύτῃ γοῦν διαφέρειν ἂν νομισθῆναι, ἐνίους δ' οὕτως ἀλλοτριωθέντας, ὡς καὶ τὴν θέαν οἴχεσθαι καταλιπόντας, ἔτι καὶ προσαποσειομένους ἑκατέρᾳ τῶν χειρῶν τὰ ὦτα, μὴ ἄρα τι ἔναυλον ἀπολειφθὲν ἀηδίαν ὑπηχοῦν δυσκόλοις καὶ
178 δυσαρέστοις ψυχαῖς ἐργάσηται. καίτοι τί ταῦτά φαμεν; αὐτός τις εἷς ὢν ἕκαστος ἐφ' ἑαυτοῦ, τὸ παραδοξότατον, μυρίας μεταβολὰς καὶ τροπὰς δεχόμενος κατά τε σῶμα καὶ ψυχὴν τοτὲ μὲν αἱρεῖται, τοτὲ δ' ἀποστρέφεται οὐδαμῶς μεταβάλλοντα, μένειν δ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς πεφυκότα κατα-
179 σκευῆς· οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ ὑγιαίνουσι καὶ νοσοῦσι προσπίπτειν φιλεῖ, οὐδὲ ἐγρηγορόσι καὶ κοιμωμένοις, οὐδὲ ἡβῶσι καὶ γεγηρακόσι· καὶ ἑστὼς

---

1 τυγχάνοντας L   τὸ σῶμα D   2 εἶναι om. DV   3 εἰσίν] ἐστίν H   μηκέτι] μὴ μόνον Her   3. 4 ἀνθρώπων ποικιλίαι περὶ πάντα ἴδιαι Her   4 πάντων H   5 post κρίνουσιν add. ἄνθρωποι D, οἱ αὐτοί conicio   6 ἔμπαλιν — λαμβάνοντες om. D   ἐκ τῶν αὐτῶν Mang.   ἐνίοτε ἔνιοι H   7—17 ἄλλοι καὶ τὸ ἀνάπαλιν. ἀλλὰ τί ταῦτά φαμεν Her (om. 7—17 ἅπερ — ἐργάσηται)   8 ἀφ'] ἐφ' G   8. 9 ἀφ' ἑαυτῶν om. D   9 ἤδη om. D   ἐν γ' οὖν D   εἶδον] ἴδεν D   10 τῆς om. N   10. 11 τραγῳδὸν ἢ κιθαρῳδὸν U   ἢ κιθαρῳδῶν om. D   11 συνοικοῦντας U   12 ἀτρέπτως L[2]   13 ταύτῃ] τότε conicio   διαφέρειν D (coni. Mang.): διὰ γραμμάτων codd., διὰ γράμματος N   14 ἂν] λίαν D   δὲ N   15 προσαποκλειομένους coni. Mang., προσαποσαττομένους Cohn   ἑκάτερα GF   17 ἐνεργάσηται N   19 δὲ H   20 οὐδαμοῦ N   20. 21 μεταβάλλοντα, ἀλλ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένοντα κατασκευῆς Her   20 μένει F   21 καὶ] τε καὶ D   φιλεῖν D   οὐδὲ] οὐ γὰρ D   22 ἐγρηγοροῦσι UD, γρηγοροῦσι Her   21—205,3 γεγηρακόσι, καὶ θαρροῦσι καὶ δεδιόσι, καὶ ἑστῶσι καὶ κινουμένοις, ἔτι γε μὴν λυπουμένοις τε καὶ χαίρουσι, φιλοῦσί τε καὶ μισοῦσι. καὶ τί Her

---

4—14 DK fol. 131r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μέθης β': οὐ μόνον ἄλλωστε ἄλλως — νομισθῆναι.   21. 22 ibid.: οὐ γὰρ ἐγρηγοροῦσι — γεγηρακόσιν.

μέντοι καὶ κινούμενός τις ἑτέρας ἔλαβε φαντασίας, καὶ θαρρῶν καὶ
δεδιὼς ἔμπαλιν, ἔτι μέντοι λυπούμενός τε καὶ χαίρων, καὶ φιλῶν καὶ
τοὐναντίον μισῶν. καὶ τί δεῖ μακρηγοροῦντα περὶ τούτων ἐνοχλεῖν; 180
συνελόντι γὰρ φράσαι πᾶσα ἡ σώματος καὶ ψυχῆς κατὰ φύσιν τε αὖ
p. 385 M. καὶ παρὰ | φύσιν κίνησις αἰτία τῆς περὶ τὰ φαινόμενα ἀστάτου φορᾶς
γίνεται μαχόμενα καὶ ἀσύμφωνα προσβαλλούσης ὀνείρατα. (44.) γίνεται 181
δ' οὐχ ἥκιστα τὸ περὶ τὰς φαντασίας ἄστατον καὶ παρὰ τὰς θέσεις καὶ
παρὰ τὰ διαστήματα καὶ παρὰ τοὺς τόπους, οἷς ἕκαστα ἐμπεριέχεται.
ἢ τοὺς κατὰ θαλάττης ἰχθῦς οὐχ ὁρῶμεν, ὁπότε τὰς πτέρυγας διατεί- 182
νοντες ἐννήχοιντο, μείζους ἀεὶ τῆς φύσεως προφαινομένους; καὶ τὰς
εἰρεσίας μέντοι, κἂν σφόδρα ὦσιν εὐθυτενεῖς, κεκλασμένας ὁρᾶσθαι συμ-
βαίνει καθ' ὕδατος. τά γε μὴν πορρωτάτω ψευδεῖς προσβάλλοντα 183
φαντασίας τὸν νοῦν εἴωθεν ἀπατᾶν· ἄψυχα γάρ ἐστιν ὅτε ὄντα ὑπετο-
πήθη ζῷα εἶναι καὶ τοὐναντίον τὰ ἔμψυχα ἄψυχα, ἔτι δὲ τὰ ἑστῶτα
κινεῖσθαι καὶ τὰ κινούμενα ἑστάναι, καὶ τὰ μὲν προσιόντα ἐξαναχωρεῖν,
τὰ δὲ ἀπιόντα πάλιν προσέρχεσθαι, καὶ βραχύτατα μὲν τὰ περιμηκέ-
στατα, περιφερῆ δ' αὖ τὰ πολυγώνια. καὶ μυρία ἄλλα ὑπὸ τῆς φανερᾶς
ὄψεως ψευδογραφεῖται, οἷς οὐκ ἄν τις εὖ φρονῶν ὡς βεβαίοις συνεπι-
γράψαιτο. (45.) τί δ' αἱ ἐν τοῖς σκευαζομένοις ποσότητες; παρὰ γὰρ 184
τὸ πλέον ἢ ἔλαττον αἵ τε βλάβαι καὶ ὠφέλειαι συνίστανται, καθάπερ
ἐπὶ μυρίων ἄλλων καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἔχει
φαρμάκων· ἡ γὰρ ἐν ταῖς συνθέσεσι ποσότης ὅροις καὶ κανόσι μεμέ- 185
τρηται, ὧν οὔτε ἐντὸς κάμψαι οὔτε περαιτέρω προελθεῖν ἀσφαλές —
τὸ μὲν γὰρ ἔλαττον χαλᾷ, τὸ δὲ πλέον ἐπιτείνει τὰς δυνάμεις· βλαβερὸν
δ' ἑκάτερον, τὸ μὲν ἀδυνατοῦν ἐνεργῆσαι δι' ἀσθένειαν, τὸ δὲ βλάψαι
βιαζόμενον διὰ καρτερωτάτην ἰσχύν —, λειότησί τε αὖ καὶ τραχύτησι,
πυκνότησί τε αὖ καὶ πιλήσεσι καὶ τοὐναντίον μανότησι καὶ ἐξαπλώσεσι

---

3. 4 ἐνοχλεῖν; φασὶ γὰρ ὅτι πᾶσα Her 4 συνελὼν τί H γὰρ om. N αὖ G²: αὐτὴ G¹UH, αὕτη FN, om. Her, secl. Arnim 6 προβαλλούσης U, προσβαλλοῦσιν H φαντάσματα Her 7 περὶ codd. Her: παρὰ Turn. 7. 8 ter παρὰ GUFL² Her: περὶ HL¹ 7 θέσεις] θεωρίας FL² 9 ἢ v 9—12 ἢ — ὕδατος] ἢ οὐχ ὁρῶμεν τὰς εὐθυτενεῖς κώπας κεκλασμένας καθ' ὕδατος Her ἰχθύας coni. Cohn 9. 10 διατείναντες F et H ut vid. 12 τὰ δέ γε H 12. 13 προβάλλοντα φαντασίας ψευδεῖς Her 13. 14 γὰρ ἐνίοτε ὑπετοπήθη ἔμψυχα καὶ Her 14 τὰ ἔμψυχα ἄψυχα om. Her 15 κινεῖσθαι] κινούμενα Her ἑστῶτα Her ante καὶ add. καὶ τὴν μὲν ναῦν ἑστῶσαν κινουμένην, τοὺς δ' αὖ πύργους ἑστῶτας κινουμένους Her 19 κατασκευαζομένοις L², συσκευαζομένοις coni. Mang. 22 καὶ κανόσι om. Her 23 οὔτε ἐν τῷ συστεῖλαι οὔτε ἐν τῷ ἐπιτεῖναι ἀσφαλὲς Her ἐντὸς] ἐν τῷ U 24 γὰρ om. Her πλέον scripsi: πλεῖον codd. Her 24—26 βλαβερὸν — ἰσχύν om. Her 25. 26 τὸ μὲν — ἰσχύν om. H 26 τε GUF: γε HL αὖθις L 27 πυκνώσεσι H

186 τὸν εἰς βοήθειαν καὶ βλάβην ἔλεγχον ἐναργῶς διασυνίστησιν. ἀλλὰ
μὴν οὐδὲ ἐκεῖνό τις ἀγνοεῖ, ὅτι τῶν ὄντων σχεδὸν ἐξ αὑτοῦ καὶ καθ'
αὑτὸ νενόηται τὸ παράπαν οὐδέν, τῇ δὲ πρὸς τὸ ἐναντίον παραθέσει
δοκιμάζεται, οἷον τὸ μικρὸν παρὰ τὸ μέγα, τὸ ξηρὸν παρὰ τὸ ὑγρόν,
παρὰ τὸ ψυχρὸν τὸ θερμόν, παρὰ τὸ βαρὺ τὸ κοῦφον, τὸ μέλαν παρὰ
τὸ λευκόν, τὸ ἀσθενὲς παρὰ τὸ ἰσχυρόν, τὰ ὀλίγα παρὰ τὰ πολλά.
187 κατὰ τὸ παραπλήσιον μέντοι καὶ ὅσα ἐπ' ἀρετὴν ἢ κακίαν ἀναφέρεται,
τὰ ὠφέλιμα διὰ τῶν βλαβερῶν γνωρίζεται, τὰ καλὰ τῇ τῶν αἰσχρῶν
ἀντιθέσει, τὰ δίκαια καὶ κοινῶς ἀγαθὰ τῇ τῶν ἀδίκων καὶ κακῶν
παραθέσει, καὶ πάντα μέντοι τὰ ἄλλα ὅσα ἐν κόσμῳ σκοπῶν ἄν τις
εὕροι κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον λαμβάνοντα τὴν ἐπίκρισιν· ἐξ ἑαυτοῦ μὲν
γὰρ ἕκαστον ἀκατάληπτον, ἐκ δὲ τῆς πρὸς ἕτερον συγκρίσεως γνωρί-
188 ζεσθαι δοκεῖ. τὸ δὲ μὴ ἑαυτῷ μαρτυρεῖν | ἱκανόν, τῆς δὲ ἀφ' ἑτέρου p. 386 M.
χρῇζον συνηγορίας, ἀβέβαιον εἰς πίστιν· ὥστε καὶ ταύτῃ τοὺς εὐχερῶς
189 ὁμολογοῦντας ἢ ἀρνουμένους περὶ παντὸς οὑτινοσ⟨οῦν⟩ ἐλέγχεσθαι. καὶ τί
θαυμαστόν; προσωτέρω γάρ τις χωρήσας τῶν πραγμάτων καὶ εἰλικρι-
νέστερον αὐτὰ αὐγασάμενος εἴσεται τοῦθ', ὅτι ἓν οὐδὲν καθ' ἁπλῆν
ἡμῖν τὴν ἑαυτοῦ προσπίπτει φύσιν, ἀλλὰ πάντα μίξεις πολυπλοκωτάτας
190 ἔχοντα καὶ κράσεις. (46.) αὐτίκα τῶν χρωμάτων ἀντιλαμβανόμεθα
πῶς; ἆρ' οὐ σὺν ἀέρι καὶ φωτί, τοῖς ἐκτός, καὶ τῷ κατ' αὐτὴν τὴν
ὄψιν ὑγρῷ; γλυκὺ δὲ καὶ πικρὸν τίνα τρόπον δοκιμάζεται; μὴ δίχα
τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἐνστομίων χυλῶν ὅσοι κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν;
οὐ δήπου; τί δ'; αἱ ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιωμένων ὀσμαὶ μὴ τὰς ἁπλᾶς
⟨καὶ⟩ εἰλικρινεῖς τῶν σωμάτων φύσεις παριστᾶσιν; ἢ τὰς κεκραμένας ἔκ
τε αὐτῶν καὶ ἀέρος, ἔστι δ' ὅτε καὶ τοῦ τήκοντος τὰ σώματα πυρὸς

1 τὸν] τῶν U συνίστησιν Her 2 οὐδ' H αὐτοῦ codd. 3 αὐτὸ G^2H: αὐτὸν G^1UF Her 4 δικάζεται coni. Mang. οἷον] οἵ H 4. 5 τὸ θερμὸν παρὰ τὸ ψυχρόν, τὸ ξηρόν παρὰ τὸ ὑγρὸν transpos. Her 5. 6 τὸ λευκὸν παρὰ τὸ μέλαν Her 6 τὸ ὀλίγον παρὰ τὸ πολύ, τὸ ἀσθενὲς παρὰ τὸ ἰσχυρόν transpos. et τὸ πλῆθος παρὰ τὸν τόπον, παρὰ τὴν δύναμιν τὸ φορτίον, πρὸς τὴν διάθεσιν αἱ ἡδοναὶ καὶ λῦπαι add. Her 7 μέντοι om. Her κἀν τοῖς ὅσα conicio ἢ] ἡ G, ἢ καὶ v 8 ἐγνωρίζετο Her 10 μέντοι] τοίνυν Her ἄλλα] καλὰ H 11 τύπον] τρόπον conicio 12 γὰρ om. Her 13—16 τὸ δὲ—θαυμαστὸν om. Her 15 οὑτινοσοῦν Arnim: οὗτινος codd. 17 τοῦτο H Her 19 καὶ κράσεις ἔχοντα Her 22 χιλῶν G, χυλῶν δὲ v κατὰ] τε κατὰ Her ἢ παρὰ φύσιν om. H 23. 24 ἁπλῶς εἰλικρινεῖς Her 24 καὶ add. Mang. παριστῶσιν H

13. 14 Anton Mel. I 22 col. 845 τὸ μὴ ἑαυτὸν—πίστιν.

καὶ τῆς κατὰ τοὺς μυκτῆρας δυνάμεως; ἐκ δὴ τούτων συνάγεται, ὅτι 191
οὔτε χρωμάτων ἀντιλαμβανόμεθα, ἀλλὰ τοῦ συνισταμένου κράματος ἔκ
τε τῶν ὑποκειμένων καὶ φωτός, οὔτε ὀσμῶν, ἀλλὰ μίγματος, ὅπερ συν-
έστη διά τε τοῦ ῥυέντος ἀπὸ τῶν σωμάτων καὶ τοῦ πανδεχοῦς ἀέρος,
οὔτε χυλῶν, ἀλλὰ τοῦ γενομένου διά τε τοῦ προσιόντος γευστοῦ καὶ
τῆς κατὰ τὸ στόμα ὑγρᾶς οὐσίας. (47.) τούτων δὴ τοῦτον ἐχόντων 192
τὸν τρόπον εὐήθειαν ἢ προπέτειαν ἢ ἀλαζονείαν ἄξιον καταγινώσκειν
τῶν ἢ ὁμολογεῖν ἢ ἀρνεῖσθαι περὶ παντὸς οὑτινοσοῦν ῥᾳδίως ὑπομενόν-
των. εἰ μὲν γὰρ αἱ ἁπλαῖ δυνάμεις ἐκποδών, αἱ δὲ μικταὶ καὶ ἐκ
πλειόνων συνηρανισμέναι προὖπτοι, ἀμήχανον δὲ καὶ τὰς ἀοράτους ἰδεῖν
καὶ διὰ τῶν κεκραμένων τὸν ἑκάστης τῶν συνερανισθεισῶν τύπον ἰδίᾳ
κατανοῆσαι, τί ἂν εἴη λοιπὸν ἢ τὸ ἐπέχειν [ἀναγκαῖον]; ἐκεῖνα δ' ἡμᾶς 193
οὐ παρακαλεῖ μὴ λίαν τοῖς ἀφανέσι προπιστεύειν, ἃ σχεδὸν κατὰ πᾶσαν
τὴν οἰκουμένην ἀνακέχυται κοινὸν Ἕλλησιν ὁμοῦ καὶ βαρβάροις ἐπά-
γοντα τὸν ἐκ τοῦ κρίνειν ὄλισθον; τίνα οὖν ταῦτ' ἐστίν; ἀγωγαὶ δήπουθεν
αἱ ἐκ παίδων καὶ ἔθη πάτρια καὶ παλαιοὶ νόμοι, ὧν ἓν οὐδὲν ὁμο-
λογεῖται ταὐτὸν εἶναι παρὰ πᾶσιν, ἀλλὰ κατὰ χώρας καὶ ἔθνη καὶ
πόλεις, μᾶλλον δὲ καὶ κατὰ κώμην καὶ οἰκίαν ἑκάστην, ἄνδρα μὲν οὖν
καὶ γυναῖκα καὶ νήπιον παῖδα τοῖς ὅλοις διακέκριται· τὰ γοῦν αἰσχρὰ 194
παρ' ἡμῖν ἑτέροις καλά, καὶ τὰ πρέποντα ἀπρεπῆ, καὶ τὰ δίκαια ἄδικα,
καὶ ἀνόσια μὲν τὰ ὅσια, νόμιμα δ' αὖ τὰ παράνομα, ἔτι δὲ ψεκτὰ τὰ
ἐπαινετὰ καὶ ὑπόδικα τὰ τιμῆς ἄξια καὶ ὅσα ἄλλα ἐναντία ταῦτα νομί-
p. 387 M. ζουσι. καὶ τί δεῖ μακρηγορεῖν τὸν ὑπὸ | ἑτέρων ἀναγκαιοτέρων μεθελ- 195
κόμενον; εἰ μέντοι βουληθείη τις ὑπὸ μηδεμιᾶς ἄλλης καινοτέρας θέας
ἀγόμενος, ἐνευκαιρήσας τῷ προτεθέντι κεφαλαίῳ τὰς ἑκάστων ἀγωγὰς

2 οὔτε] ὅτι G[1] ἀντιλαμβάνει HL[1] 2. 3 τοῦ—ἀλλὰ om. H 3 καὶ om. G 4 ῥυόντος H 4. 5 πανδεχοῦς—τε τοῦ om. G 5 οὔτε] οὔτε δὴ Her 6 στόμα] σῶμα L δὴ scripsi: ἤδη codd., δὲ ἤδη Her 7—12 εὐήθειαν—κατανοῆσαι om. Her 9 εἰ μὴ καὶ ἁπλῶς HL[1] καὶ] καὶ αἱ G 10 συνηραμέναι G[1]F, συνηραμμέναι L[2], συνερραμμέναι G[2] φροῦδοι Turn. ἀοράτων F 11 κεκραμμένων H ἑκάστη U συνηρανισθεισῶν U 12 ἀναγκαῖον secl. Cohn ἐκεῖνα Mang.: ἐκεῖνο GUF Her, ἐκεῖ H 13 προπιστεύειν Turn.: προσπιστεύειν codd., πιστεύειν Her κατὰ] ἀνὰ L 14. 15 ἐπάγοντα Her: ἐπαγαγόντα codd. 15 τὸν] τὴν Her δήπουθεν om. Her 16 παλαιοὶ om. Her 16. 17 ἓν—ἔθνη om. F 18. 19 πόλεις καὶ κώμας καὶ οἰκίας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας καὶ νήπια· τὰ γοῦν Her 19 ὅλων H, ἄλλοις L 21 ὅσια] ἀνόσια H παρανόμιμα H tertium τὰ om. G[1] 22 τῆς τιμῆς Her ἐναντία om. U Her ταὐτὰ coni. Mang., τοιαῦτα conicio 24 ἄλλο et litt. evanida in F 25 ἐνερευνήσας L προθέντι F, εἰρημένῳ Her

καὶ ἔθη καὶ νόμους ἐπιέναι χωρῶν, ἐθνῶν, πόλεων, τόπων, ὑπηκόων
ἡγεμόνων, ἐνδόξων ἀδόξων, ἐλευθέρων οἰκετῶν, ἰδιωτῶν ἐπιστημόνων,
οὐχ ἡμέραν μίαν οὐδὲ δύο, ἀλλὰ οὐδὲ μῆνα ἢ ἐνιαυτόν, τὸν δὲ ἅπαντα
ἑαυτοῦ κατατρίψει βίον, κἂν αἰῶνι χρήσηται μακρῷ, καὶ οὐδὲν ἧττον πολλὰ
196 ἀδιερεύνητα καὶ ἀπερίσκεπτα καὶ ἄφωνα λήσει καταλιπών. οὐκοῦν ἄλλων
παρ' ἄλλοις οὐ βραχεῖ μόνον διεστηκότων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὅλοις ἀπᾳ-
δόντων, ὡς ἀντιστατεῖν καὶ διαμάχεσθαι, ἀνάγκη καὶ τὰς προσπιπτούσας
197 διαφέρειν φαντασίας καὶ τὰς κρίσεις ἀλλήλαις πεπολεμῶσθαι. (48.) ὧν
ὑπαρχόντων τίς οὕτως ἔκφρων ἐστὶ καὶ παράληρος, ὡς φάναι παγίως,
ὅτι τὸ τοιόνδε ἐστὶ δίκαιον ἢ φρόνιμον ἢ καλὸν ἢ συμφέρον; ὃ γὰρ ἂν
198 οὗτος ὁρίσῃ, τἀναντία μεμελετηκὼς ἐκ παίδων ἕτερος ἀκυρώσει. ἐγὼ
δ' οὐ τεθαύμακα, εἰ πεφορημένος καὶ μιγὰς ὄχλος, ἐθῶν καὶ νόμων
τῶν ὁπωσοῦν εἰσηγμένων ἀκλεὴς δοῦλος, ἀπ' αὐτῶν ἔτι σπαργάνων
ὑπακούειν ὡς ἂν δεσποτῶν ἢ τυράννων ἐκμαθών, κατακεκονδυλισμένος
τὴν ψυχὴν καὶ μέγα καὶ νεανικὸν φρόνημα λαβεῖν μὴ δυνάμενος
πιστεύει τοῖς ἅπαξ παραδοθεῖσι καὶ τὸν νοῦν ἐάσας ἀγύμναστον
ἀδιερευνήτοις καὶ ἀνεξετάστοις συναινέσεσί τε καὶ ἀρνήσεσι χρῆται. ἀλλ'
εἰ καὶ τῶν λεγομένων φιλοσόφων ἡ πληθὺς τὸ ἐν τοῖς οὖσι σαφὲς καὶ
ἀψευδὲς ἐπιμορφάζουσα θηρᾶν κατὰ στίφη καὶ λόχους διακέκριται καὶ
δόγματα ἀσύμφωνα, πολλάκις δὲ καὶ ἐναντία οὐ περὶ ἑνὸς τίθεται τοῦ
τυχόντος, ἀλλὰ σχεδὸν περὶ πάντων μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἐν οἷς αἱ
199 ζητήσεις συνίστανται· οἱ γὰρ ἄπειρον τὸ πᾶν εἰσηγούμενοι τοῖς πεπε-
ρασμένον εἶναι λέγουσιν ἢ οἱ τὸν κόσμον ἀγένητον τοῖς γενητὸν ἀπο-

1 τε καὶ ἔθη Her πόλεων ἐθνῶν τόπων F πόλεων τόπων GU Her: τόπων πόλεων H 1. 2 ἡγεμόνων ὑπηκόων Her 2 ἐπιστημόνων ἰδιωτῶν Her 3 ἀλλὰ om. H 4 αὐτοῦ G κἂν—μακρῷ om. Her χρήσαιτο H καὶ delevi vult. Cohn 5 καὶ ἄφωνα om. Her ἀφανῆ coni. Mang. 6 βραχὺ Turn. Her 7 προπιπτούσας HL 8 πεπολεμῆσθαι U 9 παγίως] βεβαίως Her 10 ποιὸν δέ G[1]F Her ἢ καλὸν om. Her 11 post ὁρίσῃ add. ὁ Her ἐκ παίδων μεμελετηκὼς Her 11. 12 ἀκυρώσει. καὶ οὐ θαυμαστόν, εἰ Her 12 δὲ H οὐ] οὔτε F συμπεφορημένος v 14 ὑπακούειν] μὴ ἀκούειν H 16 παραδοθεῖσιν ἅπαξ Her 17 συνέσεσί Her 17—19 ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν φιλοσόφων ἡ πληθὺς μὴ δυνηθεῖσα τὸ ἐν τοῖς οὖσι σαφὲς καὶ ἀψευδὲς ἐξευρεῖν κατὰ Her 19 θήρα U 20 τίθεται scripsi: τίθενται codd. 21 μικρῶν—ἐν om. Her 22 συνίσταται U 22. 23 πεπερασμένοις H 23 λέγων H post λέγουσιν add. ἀντιφέρονται Her ἢ] καὶ Her ἀγεννητον H γεννητὸν H, γεγενημένον U Her

15 Demosthenes or. Olynth. III 32: ἔστι δ' οὐδέποτ', οἶμαι, μέγα καὶ νεανικὸν φρόνημα λαβεῖν μικρὰ καὶ φαῦλα πράττοντας.

φαινομένοις ἢ οἱ χωρὶς ἐπιστάτου καὶ ἡγεμόνος ἀλόγου καὶ ἀπαυτοματιζούσης ἐξάψαντες φορᾶς τοῖς ὑπολαμβάνουσι πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν ὅλου καὶ τῶν μερῶν θαυμαστήν τιν' εἶναι ἡνιοχοῦντος καὶ κυβερνῶντος ἀπταίστως καὶ σωτηρίως θεοῦ πῶς ἂν δύναιντο τὰς αὐτὰς καταλήψεις τῶν ὑποκειμένων ποιεῖσθαι πραγμάτων; αἱ δὲ περὶ τὴν 200
τἀγαθοῦ σκέψιν φαντασίαι ἆρ' οὐκ ἐπέχειν μᾶλλον ἢ ὁμολογεῖν βιάζονται τῶν μὲν ἀγαθὸν εἶναι νομιζόντων μόνον τὸ καλὸν καὶ θησαυριζομένων αὐτὸ ἐν ψυχῇ, τῶν δὲ πρὸς πλείω κατακερματιζόντων καὶ ἄχρι σώματος καὶ τῶν ἐκτὸς ἀποτεινόντων; οὗτοι λέγουσι τὰς μὲν τυχηρὰς 201
388 M. εὐπραγίας δορυφόρους εἶναι σώματος, ὑγείαν δὲ καὶ ἰσχὺν καὶ τὸ | ὁλόκληρον καὶ ἀκρίβειαν αἰσθητηρίων καὶ ὅσα ὁμοιότροπα τῆς βασιλίδος ψυχῆς· τρισὶ γὰρ τῆς τἀγαθοῦ φύσεως κεχρημένης τάξεσι τὴν μὲν τρίτην καὶ ἐξωτάτην τῆς δευτέρας καὶ ὑπεικούσης πρόμαχον εἶναι, τὴν δὲ δευτέραν τῆς πρώτης μέγα πρόβλημα καὶ φυλακτήριον γεγενῆσθαι. καὶ 202
περὶ αὐτῶν τούτων μέντοι καὶ βίων διαφορᾶς καὶ τελῶν πρὸς ἃ χρὴ τὰς πράξεις ἁπάσας ἀναφέρεσθαι καὶ μυρίων ἄλλων ὅσα τε ἡ λογικὴ καὶ ἠθικὴ καὶ φυσικὴ πραγματεία περιέχει γεγόνασι σκέψεις ἀμύθητοι, ὧν ἄχρι τοῦ παρόντος οὐδεμία παρὰ πᾶσι τοῖς σκεπτικοῖς συμπεφώνηται. (49.) οὐκ εἰκότως οὖν τῶν δυεῖν θυγατέρων, βουλῆς τε καὶ 203
συναινέσεως, ἁρμοσθεισῶν καὶ συνευνασθεισῶν ὁ νοῦς ἀγνοίᾳ ἐπιστήμης χρώμενος εἰσάγεται; λέγεται γὰρ ὅτι „οὐκ ᾔδει ἐν τῷ κοιμηθῆναι αὐτὰς καὶ ἀναστῆναι“ (Gen. 19,33.35)· οὔτε γὰρ ὕπνον οὔτε ἐγρήγορσιν οὔτε 204
σχέσιν οὔτε κίνησιν ἔοικε σαφῶς καὶ παγίως καταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ ὁπότε ἄριστα βεβουλεῦσθαι δοκεῖ, τότε μάλιστα ἀβουλότατος ὢν εὑρίσκεται τῶν πραγμάτων μὴ ὅμοιον τοῖς προσδοκηθεῖσι λαβόντων τὸ τέλος· καὶ ὁπότε 205

---

1 ἢ] καὶ Her 1. 2 αὐτοματιζούσης Her 2 φορὰν GU Her 3 ὅλου] spatium, tum οὐ in U 3—5 θαυμαστήν — πραγμάτων om., alia inseruit Her 3 τινα H 4 πῶς UH: ὡς GF 5. 6 τοῦ ἀγαθοῦ τὴν σκέψιν Her 6 τοῦ ἀγαθοῦ H 7 μόνον τὸ καλὸν om. Her 7. 8 θησαυριζόντων Her 9 οὗτοι] οἵτινες Her τὰς] ὅτι τὰς Her 10 δὲ Arnim: τε codd. Her τὸ] τὴν Turn. 11 prius καὶ codd. Her: καὶ τὴν Mang., om. Turn. 12 τρισὶ γάρ φησι τἀγαθοῦ φύσεως κεχρήμεθα Her τῆς τἀγαθοῦ scripsi: τῆς ἀγαθοῦ H, ἀγαθῶν G, τἀγαθοῦ U, ἀγαθοῦ F 13 ἐξωτάτην τῆς H: ἐξωτάτης U, ἔξω τὰ τῆς G, ἐξωτάτην F, ἔξω τῆς Her, ἐξωτάτω τῆς conicio καὶ ὑπεικούσης om. Her. ὑπεικούσης Turn.: ὑπειλούσης GFH, ἀπειλούσης U εἶναι] ἦν H 14 γεγενῆσθαι om. Her 15 τούτων H: τῶν GUF, om. Her 16 ἁπάσας om. Her 17 alterum καὶ] καὶ ἡ G πράγματα L[1] 19 οὐκ ἀπεικότως conicio δυεῖν GF: δύο UH 20 συναινέσεως Mang.: συνέσεως codd. καὶ συνευνασθεισῶν om. H ἐπιστήμης] παντελεῖ conicio, aut ἐπιστήμης del. (idem secl. Cohn)

συνεπιγράφεσθαί τισιν ὡς ἀληθέσιν ἔδοξε, τὴν ἐπ' εὐχερείᾳ καρποῦται κατάγνωσιν, ἀπίστων καὶ ἀβεβαίων, οἷς πρότερον ὡς βεβαιοτάτοις ἐπίστευε, φαινομένων· ὥστε εἰς τὰ ἐναντία, ὧν ὑπετόπησέ τις, εἰωθότων περιίστασθαι τῶν πραγμάτων ἀσφαλέστατον τὸ ἐπέχειν εἶναι.

206 (50.) Διειλεγμένοι δὴ περὶ τούτων ἱκανῶς ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα τῷ λόγῳ τρεψώμεθα. ἔφαμεν τοίνυν ἐκ τοῦ μεθύειν καὶ τὴν πολλοὺς πολλάκις μεγάλα βλάπτουσαν γαστριμαργίαν δηλοῦσθαι, ᾗ τοὺς χρωμένους ἔστιν ἰδεῖν, κἂν τὰς τοῦ σώματος δεξαμενὰς ἀποπληρωθῶσι πάσας, ἔτι
207 κενοὺς τὰς ἐπιθυμίας ὄντας· οὗτοι κἂν ὑπὸ πλήθους ὧν ἐνεφορήσαντο διακορεῖς γενόμενοι πρὸς ὀλίγον χρόνον καθάπερ οἱ πεπονηκότες ἀθληταὶ τὰ σώματα διαπνεύσωσι, πάλιν ἐπαποδύονται τοῖς αὐτοῖς ἀγωνίσμασιν.
208 ὁ γοῦν βασιλεὺς τῆς Αἰγυπτίας χώρας, τοῦ σώματος, τῷ μέθης ὑπηρέτῃ δόξας οἰνοχόῳ δυσχερᾶναι πάλιν οὐκ εἰς μακρὰν καταλλαττόμενος ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις εἰσάγεται τοῦ τὰς ἐπιθυμίας ἀναρρηγνύντος πάθους ὑπομνησθεὶς ἐν ἡμέρᾳ γενέσεως φθαρτῆς, οὐκ ἐν ἀφθάρτῳ τοῦ ἀγενήτου φωτός· λέγεται γὰρ ὅτι „ἡμέρα γενέσεως ἦν Φαραώ" (Gen. 40,20), ἡνίκα ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου τὸν ἀρχιοινοχόον ἐπὶ σπονδαῖς μετεπέμψατο·
209 τοῦ γὰρ φιλοπαθοῦς ἴδιον λαμπρὰ τὰ | γενητὰ καὶ φθαρτὰ ἡγεῖσθαι διὰ p. 389 M.
τὸ νυκτὶ καὶ σκότῳ κεχρῆσθαι βαθεῖ πρὸς τὴν τῶν ἀφθάρτων ἐπιστήμην· οὗ χάριν εὐθὺς τὴν ἐξάρχουσαν ἡδονῆς μέθην καὶ τὸν ὑπηρέτην

---

1 εὐχέρειαν G 2. 3 ἐπίστευεν ὡς βεβαιοτάτοις U 3 τὰς ἐναντίων G 5. 6 τοῦ λόγου coni. Mang. 6 τρεψόμεθα G 7 μεγάλα om. G βλάπτουσι H 8 ἀποπληρωθεισῶν F 10 πεπονηκότες H: πεπονηθέντες GUF 11 διαπνεύσουσι U, διαπνεύσας G[1] (διαπνεύσατό τις G[2]?) 14 τοῦ Mang. (falso ad F provocans): πρὸς τοῦ GUF, πρὸς HL πάθους om. H 15 φθαρτῇ coni. Cohn ἀφθάρτου conicio (ἐν secluso) 15. 16 ἀγεννήτου FH 18 φιλομαθοῦς L, φιλοσωμάτου Turn. λαμπρὸν H γεννητὰ FH 20 ἐξάρχουσαν ἡδονῆς Mang.: ἐξ ἀρχόντων ἡδονὴν codd.

---

16 sqq. *Origenes Comment. in Matth. X 22 p. 471:* ἐτήρησε μὲν οὖν τις τῶν πρὸ ἡμῶν τὴν ἀναγεγραμμένην ἐν Γενέσει τοῦ Φαραὼ γενέθλιον καὶ διηγήσατο, ὅτι ὁ φαῦλος τὰ γενέσεως ἀγαπῶν πράγματα ἑορτάζει γενέθλιον ..... *Selecta in Genesim p. 44:* τῶν μὲν πρὸ ἡμῶν ἐτήρησέ τις, ὅτι φαῦλός ἐστιν ὁ τὰ γενέσεως τιμῶν πράγματα καὶ τὴν ἡμέραν τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἀποδεχόμενος . . . *Homilia VIII 3 in Levit. p. 229:* nemo ex omnibus sanctis invenitur diem festum vel convivium egisse in die natalis sui . . . . soli peccatores super huiusmodi nativitate laetantur. invenimus etenim in veteri quidem testamento Pharaonem regem Aegypti diem natalis sui cum festivitate celebrantem. *Homilia I 8 in librum Regum p. 486.* — cf. etiam *Augustini Quaestionem de Genesi L.*

αὐτῆς δεξιοῦται. (51.) τρεῖς δ' εἰσὶν οἱ τῆς ἀκολάστου καὶ ἀκράτορος 210
ψυχῆς ἑστιοῦχοί τε καὶ θεραπευταί, ἀρχισιτοποιός, ἀρχιοινοχόος, ἀρχιμά-
γειρος, ὧν ὁ θαυμασιώτατος μέμνηται Μωυσῆς διὰ τούτων· „καὶ ὠργίσθη
Φαραὼ ἐπὶ τοῖς δυσὶν εὐνούχοις, ἐπὶ τῷ ἀρχιοινοχόῳ καὶ ἐπὶ τῷ ἀρ-
χισιτοποιῷ, καὶ ἔθετο αὐτοὺς ἐν φυλακῇ παρὰ τῷ ἀρχιδεσμοφύλακι“
(Gen. 40,2.3). ἔστι δὲ καὶ ὁ ἀρχιμάγειρος εὐνοῦχος· λέγεται γὰρ ἑτέ-
ρωθι· „κατήχθη δὲ Ἰωσὴφ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐκτήσατο αὐτὸν εὐνοῦχος
Φαραώ, ἀρχιμάγειρος“ (Gen. 39,1), καὶ πάλιν· „ἀπέδοντο τὸν Ἰωσὴφ
τῷ σπάδοντι Φαραώ, ἀρχιμαγείρῳ“ (Gen. 37,36). τίνος δὴ χάριν οὔτ' 211
ἀνὴρ οὔτε γυνὴ τῶν λεχθέντων οὐδὲν ἁπλῶς ἐπιτέτραπται; ἢ ὅτι
σπείρειν μὲν ἄνδρες γονὰς ὑποδέχεσθαι δὲ γυναῖκες ἐκ φύσεως πεπαί-
δευνται, ὧν τὴν εἰς ταὐτὸ σύνοδον αἰτίαν γενέσεως καὶ τῆς τοῦ παντὸς
διαμονῆς εἶναι συμβέβηκεν, ἀγόνου δὲ καὶ ἐστειρωμένης, μᾶλλον δὲ
ἐξευνουχισμένης ψυχῆς σιτίοις πολυτελέσι καὶ ποτοῖς καὶ ὄψων περιέρ-
γοις παραρτύσεσι χαίρειν μήτε τὰ ἀρετῆς ἄρρενα ὡς ἀληθῶς σπέρματα
καταβάλλεσθαι δυναμένης μήτε τὰ καταβληθέντα παραδέξασθαι καὶ ἀνα-
θρέψασθαι, ἀλλ' οἷα λυπρὰν ἄρουραν καὶ λιθώδη πρὸς διαφθορὰν μόνον
πεφυκέναι τῶν ἀεὶ ζῆν ὀφειλόντων; δόγμα δὴ τίθεται κοινωφελέστατον, 212
ὅτι πᾶς ὁ δημιουργὸς ἡδονῆς σοφίας ἐστὶν ἄγονος οὔτε ἄρρην ὢν οὔτε
θήλεια, διὰ τὸ μήτε διδόναι μήτε λαμβάνειν τὰ πρὸς ἀφθαρσίαν ἱκανὸς
εἶναι σπέρματα, μελετᾶν δ' αἰσχίστην κατὰ τοῦ βίου μελέτην, φθείρειν
τὰ ἄφθαρτα καὶ σβεννύναι τὰ μένοντα τῆς φύσεως λαμπάδια ἄσβεστα.
τῶν τοιούτων οὐδενὶ ἐπιτρέπει Μωυσῆς εἰς ἐκκλησίαν ἀφικνεῖσθαι θεοῦ· 213
λέγει γὰρ ὅτι „θλαδίας καὶ ἀποκεκομμένος οὐκ εἰσελεύσεται εἰς ἐκκλη-
σίαν κυρίου“ (Deut. 23,1). (52.) τί γὰρ τῷ σοφίας ἀγόνῳ λόγων

---

1 οἱ] οὗ F 2 ἑστιάτορες coni. Mang., εὐνοῦχοι Cohn 2. 3 ἀρχιμάγειρος, ἀρχιοινοχόος H 3 θαυμασιώτατος GF: θαυμάσιος UH 4 δυσὶν] δὲ H 5 ἀρχιδεσμοφύλακι Cohn: ἀρχιμαγείρω codd. 6 λέγει H 9 πάδοντι H δὴ GU: δ' εἴη F, δὲ H 10 οὐδὲ U 11 δὲ GF: om. UH, τε conicio 13 ἀγομένης G[1] δ' F 16 δυναμέναις H 17 διαφορὰν G[1]U 18 τῶν ἐξοφειῶν. δόγμα H δὴ] δὲ coni. Mang. 19 πῶς H ὁ om. v 20 τὸ] τοῦτο H ἱκανῶς G, ἱκανὰ H, ἱκανὸν Turn. 21 μελέτην H 23 οὐδὲν U

---

18 sqq. *Origenes Comment. in Matthaeum XV 5 p. 656:* εἰ δὲ χρὴ καὶ ἱστοριῶν ἐφάψασθαι τῶν κατὰ τὰς γραφὰς μετὰ τῆς ὑποφαινομένης ἡμῖν εἰς αὐτὰς ἀναγωγῆς, φήσομεν ὅτι εἰσί τινες εὐνοῦχοι τοῦ Φαραώ, ἄγονοι παντὸς καλοῦ, ἵνα οἰνοχοῶσιν αὐτῷ καὶ σιτοποιῶσιν εὐνουχισθέντες. 23—25 N fol. 187r τῶν τοιούτων — κυρίου.

ἀκροάσεως ἱερῶν ὄφελος ἐκτετμημένῳ πίστιν καὶ παρακαταθήκην βιω-
214 φελεστάτων δογμάτων φυλάξαι μὴ δυναμένῳ; τρεῖς δ' ἄρ' εἰσὶν ἀν-
θρώπων γένους ἑστιάτορες, ἀρχισιτοποιός, οἰνοχόος, ὀψαρτυτής, εἰκότως,
ἐπειδὴ τριῶν χρήσεώς τε καὶ ἀπολαύσεως ἐφιέμεθα, σιτίων, ὄψου,
ποτῶν· ἀλλ' οἱ μὲν μόνων τῶν ἀναγκαίων, οἷς πρός τε τὸ ὑγιεινῶς καὶ
μὴ ἀνελευθέρως ζῆν ἐξ ἀνάγκης χρώμεθα, οἱ δὲ ἀμέτρων καὶ σφόδρα
περιττῶν, ἃ τὰς ὀρέξεις ἀναρρηγνύντα καὶ τὰς τοῦ σώματος δεξαμενὰς
πλήθει βαρύνοντα καὶ πιέζοντα μεγάλα καὶ | παντοδαπὰ τίκτειν νοσήματα p. 390 M.
215 φιλεῖ. οἱ μὲν οὖν ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας καὶ παθῶν ἰδιῶται καθάπερ
οἱ ἐν ταῖς πόλεσι δημοτικοὶ ἀμισῆ καὶ ἀνεπαχθῆ βίον ζῶντες, ἅτε ὀλι-
γοδεεῖς ὄντες, οὐ ποικίλων καὶ περιέργων τὴν τέχνην δέονται ὑπηρετῶν,
ἀλλ' ἀποικίλῳ χρωμένων ὑπηρεσίᾳ, μαγείρων, οἰνοχόων, σιτοποιῶν·
216 οἱ δὲ ἡγεμονίαν καὶ βασιλείαν νομίζοντες εἶναι τὸ ἡδέως ζῆν καὶ πάντα
καὶ μικρὰ καὶ μείζω πρὸς τοῦτ' ἀναφέροντες ἀρχιμαγείροις καὶ ἀρχιοι-
νοχόοις καὶ ἀρχισιτοποιοῖς ὑπηρέταις ἀξιοῦσι χρῆσθαι, τουτέστιν ἄκρως
217 ἐκπεπονηκόσιν ἕκαστον ὧν ἐπετήδευσαν· τὰ μὲν γὰρ ἀμήτων καὶ μελι-
πήκτων καὶ ἄλλων ἀμυθήτων πεμμάτων ποικιλώτατα γένη οὐ μόνον
ταῖς τῆς ὕλης διαφοραῖς, ἀλλὰ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς κατασκευῆς καὶ τοῖς
σχήμασι πρὸς οὐ μόνον τὴν γεύσεως ἀλλὰ καὶ τὴν ὄψεως ἀπάτην
218 περιειργασμένα οἱ περὶ σιτοποιίαν ἄκροι μελετῶσι· τὰ δὲ περὶ ἐξέτασιν
οἴνου θᾶττον ἀναδιδομένου καὶ μὴ κεφαλαλγοῦς καὶ τοὐναντίον ἀνθίμου
καὶ εὐωδεστάτου, πολλὴν ἢ ὀλίγην ἀναδεχομένου τὴν μεθ' ὕδατος
κρᾶσιν εἰς σφοδρὸν καὶ σύντονον ἢ πρᾶον καὶ ἀνειμένον ἐπιτηδείου
πότον καὶ ὅσα τοιουτότροπα ἀρχιοινοχόων ἐπιτηδεύματα ἐπ' αὐτὸ δὴ
219 τῆς τέχνης ἀφιγμένων τὸ τέλος· ἰχθύας δὲ καὶ ὄρνεις καὶ τὰ παρα-
πλήσια ποικίλως ἀρτῦσαι καὶ κατασκευάσαι καὶ ὅσα ἄλλα ὄψα ἡδῦναι
περιττοὶ τὴν ἐπιστήμην εἰσὶν εὐτρεπεῖς ὀψαρτυταί, μυρία χωρὶς ὧν
ἤκουσαν ἢ εἶδον ἀλλ' ἐκ τῆς συνεχοῦς μελέτης καὶ τριβῆς τῶν εἰς ἁβρο-
220 δίαιτον καὶ τεθρυμμένον τὸν ἀβίωτον βίον ἐπινοῆσαι δεινοί. (53.) ἀλλὰ

---

1 ἐκτετιμημένῳ F 5 ποτοῦ H μόνον G οἷς] οἱ GU 8 τίκτει UH
9 ἐπιθυμιῶν H 10 ταῖς] τοῖς H 12 ἀλλ' ἀποικίλῳ Mang.: ἀλλὰ ἀποικίλων
GUF, ἀλλὰ ποικίλω H χρῶνται conicio 13 εἶναι νομίζοντες H
παρὰ ante πάντα add. FL² 18 τῷ om. L τρόπον H 20 σιτοπονίαν FH
21 ἀναδιδόμενα H ἀνθίμου (vel ἀνθοσμίου) Mang.: ἀναίμου codd. 22 εὐωδεστά-
του UF: ἀωδεστάτου GH 23 εἰς U: καὶ GFH ἐπιτήδειον H 24 πότον
scripsi: ποτὸν codd. 25 ὄρνις F 26 σκευάσαι H 27 εὐτρεπεῖς Mang. e cod.
Coll. S. Trin.: εὐπρεπεῖς ceteri 28 ἢ] καὶ G συνεχοῦς H: συνεχούσης GUF
τῶν GF: τὸν U, τῆς H

γὰρ οὗτοι πάντες ἐδείχθησαν εὐνοῦχοι, σοφίας ἄγονοι· πρὸς ὃν δὲ συμ-
βατηρίους τίθεται σπονδὰς ὁ γαστρὸς βασιλεύς, νοῦς, οἰνοχόος ἦν·
φίλοινον γὰρ ὑπερφυῶς τὸ ἀνθρώπων γένος καὶ πρὸς μόνον τοῦτο δια-
φερόντως ἀκόρεστον, εἴ γε ὕπνου μὲν καὶ ἐδωδῆς καὶ συνουσίας καὶ
τῶν ὁμοίων ἀπλήρωτος οὐδείς, ἀκράτου δὲ σχεδὸν ἅπαντες καὶ μάλισθ'
οἷς τὸ πρᾶγμα ἀσκεῖται· πιόντες γὰρ ἔτι διψῶσι καὶ ἄρχονται μὲν 221
ἀπὸ τῶν βραχυτέρων κυάθων, προϊόντες δὲ ταῖς μείζοσιν οἰνοχόαις
ἐγχεῖν παραγγέλλουσιν· ἐπειδὰν ⟨δ'⟩ ἀκροθώρακες γενόμενοι χλιανθῶσιν,
οὐκέτι κρατεῖν ἑαυτῶν δυνάμενοι τὰς οἰνηρύσεις καὶ τὰς ἀμύστεις καὶ
p. 391 M. τοὺς κρατῆρας ὅλους προσενεγκάμενοι ἀκράτου σπῶσιν ἀθρόως, | μέχρις
ἂν ἢ βαθεῖ ὕπνῳ δαμασθῶσιν ἢ τῶν ὄγκων ἀποπληρωθέντων ὑπερ-
βλύσῃ τὸ ἐπεισχεόμενον. ἀλλὰ καὶ τότε ὅμως ἡ ἄπληστος ἐν αὐτοῖς 222
ὄρεξις ὥσπερ ἔτι λιμώττουσα μαιμάζει· „ἐκ γὰρ τῆς ἀμπέλου Σοδόμων
ἡ ἄμπελος αὐτῶν" ᾗ φησι Μωυσῆς „καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόρ-
ρας· ἡ σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας αὐτοῖς· θυμὸς
δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος" (Deut. 32,32.33)·
Σόδομα μέντοι στείρωσις καὶ τύφλωσις ἑρμηνεύεται, ἀμπέλῳ δὲ καὶ
τοῖς ἐξ αὐτῆς γινομένοις ἀπεικάζει τοὺς οἰνοφλυγίας καὶ λαιμαργίας καὶ
τῶν αἰσχίστων ἡδονῶν ἥττους. ἃ δὲ αἰνίττεται, τοιαῦτ' ἐστίν· εὐφρο- 223
σύνης μὲν ἀληθοῦς οὐδὲν ἐμπέφυκε τῇ τοῦ φαύλου ψυχῇ φυτὸν ἅτε
οὐχ ὑγιαινούσαις κεχρημένῃ ῥίζαις, ἀλλὰ ἐμπεπρησμέναις καὶ τεφρω-
θείσαις, ὁπότε ἀνθ' ὕδατος τὰς κεραυνίους φλόγας θεοῦ τὴν κατὰ
ἀσεβῶν καλῶς δικάσαντος δίκην ὁ οὐρανὸς ἀσβέστους ἔνιφεν, ἀκράτορος
δὲ ἐπιθυμίας τῆς ἐστειρωμένης τὰ καλὰ καὶ πεπηρωμένης πρὸς πάντα
τὰ θέας ἄξια, ἣν ἀμπέλῳ παραβέβληκεν, οὐχὶ τῇ καρπῶν ἡμέρων
μητρί, ἀλλὰ ἥτις πικρίας καὶ πονηρίας καὶ πανουργίας ὀργῆς τε καὶ

---

2 τίθενται HL 2 ἦν οἰνοχόος transpos. F 3 τοῦτον G 5 μάλιστ' H 8 δ' addidi 9. 10 τὰς — προσενεγκάμενοι om. H 9 οἰνηρύσεις Turn.: οἰνηρεύσεις codd. τὰς ἀμύστεις Turn.: τοὺς ἀμυστεῖς codd.
10 ἀκράτου σπῶσιν U: ἀκράτους πίνωσιν GFH, ἀκράτους πίνουσιν v μέχρι G
11 βαθὺ G post δαμασθῶσιν add. ex lin. 9 οὐκέτι κρατεῖν ἑαυτῶν δυνάμενοι H
12 ἐν om. U 13 μαιμάζει Benzelius: μαρμάζει codd. τῆς Turn.: τοῦ GUF, τὸ H 15 ὁ βότρυς H 17 ἄμπελος H 18 ἀπεικάζειν Turn. prius καὶ om. G 19 τοιαῦτά ἐστιν G 19. 20 ἀφροσύνης F εὐφροσύνη μὲν ἀληθῆ οὐδὲ H 20 τῆς et ψυχῆς H φαύλου] φιλαύτου L 23 ἀρετῶν H
ὁ om. H ἔνιφεν F: ἔνηφεν UH, ἐνέφηνεν G ἀκράτορος Mang.: ἀκρότητος GUFL[2], ἀκρότητα HL[1] 24 τὰ — πεπηρωμένης om. U πεπειρωμένης L
25 ἄμπε^λ H 26 μητριᾶ G ἀλλ' H εἴ τις F καὶ πονηρίας F: om. GUH

θυμοῦ καὶ ἀκραχολωτάτων ἠθῶν οἰστικὴ γέγονε, δάκνουσα τὴν ψυχὴν
224 ἔχεων καὶ ἀσπίδων τρόπον ἰοβόλων καὶ παντελῶς ἀνίατα. ὧν ἀποτροπὴν εὐχώμεθα γενέσθαι τὸν πάντα ἵλεω ποτνιώμενοι θεόν, ἵνα καὶ τὴν ἀγρίαν ταύτην ἄμπελον διολέσῃ καὶ τοῖς εὐνούχοις καὶ πᾶσιν ἀγόνοις ἀρετῆς αἴδιον ψηφίσηται φυγήν, ἀντὶ δὲ τούτων ἥμερα μὲν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δένδρα τὰ παιδείας ὀρθῆς ἐμφυτεύσῃ, γενναίους δὲ καὶ ἄρρενας ὡς ἀληθῶς καρποὺς καὶ λόγους χαρίσηται δυναμένους μὲν σπείρειν καλὰς πράξεις, δυναμένους δὲ συναύξειν ἀρετάς, ἱκανοὺς δὲ τὴν εὐδαιμονίας ἅπασαν συνέχειν καὶ διαφυλάττειν εἰς ἀεὶ συγγένειαν.

---

1 ἀκροχολωτάτων FH 2 ἐχθρῶν GF τρόπων G ἰοβόλων H: ἰοβόλα GUF 3 εὐχόμεθα FH ἵλεων FH 4 πάσης coni. Mang. 5 ψηφίσεται H 6 δένδρα ἡμῶν GUH δὲ om. H 8 συνάξειν U 9 εὐδαιμονίαν H εἰς om. H subscriptio in G: φίλωνος περὶ μέθης

ΠΕΡΙ ΩΝ ΝΗΨΑΣ Ο ΝΩΕ ΕΥΧΕΤΑΙ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΑΤΑΙ

I p. 392 M. (1.) Τὰ περὶ μέθης καὶ τῆς ἑπομένης αὐτῇ γυμνότητος εἰρημένα 1
τῷ νομοθέτῃ διεξεληλυθότες πρότερον ἀρξώμεθα τοῖς λεχθεῖσι τὸν ἑξῆς
προσαρμόττειν λόγον· περίεστι τοίνυν ἐν τοῖς χρησμοῖς ἀκόλουθα τάδε·
„ἐξένηψε δὲ Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου καὶ ἔγνω ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς
αὐτοῦ ὁ νεώτερος“ (Gen. 9, 24). τὸ νήφειν οὐ μόνον ψυχαῖς ἀλλὰ καὶ 2
σώμασιν ὠφελιμώτατον ἀνωμολόγηται· τάς τε γὰρ ἐξ ἀμέτρου πλησμονῆς
γινομένας νόσους ἀπωθεῖται καὶ τὰς αἰσθήσεις πρὸς ἄκρας ὀξύτητας
ἀκονᾷ καὶ ὅλα μέντοι τὰ σώματα οὐκ ἐᾷ βαρυνόμενα πίπτειν, ἀλλ᾽
ἐξαίρει καὶ ἐπικουφίζει καὶ πρὸς τὰς οἰκείους ἐνεργείας ἀνακαλεῖ πᾶσι
τοῖς μέρεσιν ἑτοιμότητα ἐντίκτον· καὶ συνόλως ὅσων δημιουργὸς κακῶν
ἡ μέθη, τοσούτων ἔμπαλιν ἀγαθῶν τὸ νηφάλιον. ὁπότ᾽ οὖν καὶ σώ- 3
μασιν, οἷς ἡ οἴνου πόσις οἰκεῖον, λυσιτελέστατον τὸ νήφειν, οὐ πολὺ
μᾶλλον ψυχαῖς, ὧν φθαρτὴ τροφὴ πᾶσα ἀλλότριον; νηφούσης γὰρ δια-
νοίας τί τῶν παρὰ ἀνθρώποις μεγαλειότερον; τίς δόξα; τίς πλοῦτος; τίς
δυναστεία; τίς ἰσχύς; τί τῶν πάντων ὅσα θαυμάζεται; φέρε μόνον τὸ
ψυχῆς ὄμμα ὅλον ἰσχῦσαι δι᾽ ὅλων διοιχθῆναι καὶ μηδὲν οἷα ὑπὸ ῥεύ-
ματος συγχυθῆναι μέρος ἢ καταμῦσαι· τότε γὰρ μάλιστα ὀξυωπῆσαν,
p. 393 M. σύνεσιν καὶ φρόνησιν αὐτὴν ἐμβλέπον, τοῖς νοητοῖς | ἀγάλμασιν ἐντεύξεται,
ὧν ἡ θέα ψυχαγωγοῦσα πρὸς οὐδὲν ἔτι τῶν αἰσθητῶν ἀπονεύειν ἐάσει.

περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς (Νῶε cum G² scripsi) εὔχεται καὶ καταρᾶται F: περὶ ὧν ἀνανήψας ὁ νοῦς (νῶε in mg.) εὔχεται καὶ καταρᾶται G, περὶ τοῦ ἐξένηψε νῶε H   1 αὐτῶ F   τὰ ante εἰρημένα add. G   2 ἀρξώμεθα F: ἀρξόμεθα GH   3 περίεστι Mang.: περιέσται codd.   5 αὐτοῦ G: om. FH   ψυχῇ H   9 ἐπικουφίζοι H   οἰκείους G: οἰκείας FH   10 ἑτοιμότατα ἐμπίπτον H   12 λυσιτελὲς οἰκεῖον τὸ H   τὸ om. GF   13 τροφὴ om. GF   14 τῶν GH: τὸ F   15 πάντων] παρόντων FL²   16 τῆς ψυχῆς H   διανοιχθῆναι G   17 καταλῦσαι G   18 ante σύνεσιν add. καὶ G   σύνεσ

4 καὶ τί θαυμάζομεν, εἰ τῷ νηφαλίῳ τῆς ψυχῆς καὶ βλέποντι ὀξυωπέστατα
τῶν γένεσιν λαχόντων μηδέν ἐστιν ἰσότιμον; καὶ γὰρ οἱ τοῦ σώματος
ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ αἰσθητὸν φῶς περιττῶς πρὸς ἡμῶν πάντων τετίμηται·
πολλοὶ γοῦν τῶν τὰς ὄψεις ἀποβαλόντων καὶ τὸ ζῆν ἑκουσίως προσαπέ-
βαλον κουφότερον κακὸν πηρώσεως θάνατον εἶναι δικάσαντες ἑαυτοῖς.
5 ὅσῳ τοίνυν ψυχὴ σώματος κρείττων, τοσούτῳ καὶ νοῦς ὀφθαλμῶν ἀμεί-
νων· ὃς εἴπερ ἀπήμων εἴη καὶ ἀζήμιος πρὸς μηδενὸς τῶν μέθην παρά-
φορον ἐργαζομένων ἀδικημάτων ἢ παθῶν πιεσθείς, ὕπνῳ μὲν ἀποτάξεται
λήθην καὶ ὄκνον ἐμποιοῦντι τῶν πρακτέων, ἐγρήγορσιν δὲ ἀσπασάμενος
πρὸς τὰ θέας ἄξια πάντα ὀξυδορκήσει, μνήμαις μὲν ὑποβαλλούσαις ἐγει-
ρόμενος, πράξεσι δὲ τοῖς γνωσθεῖσιν ἑπομέναις χρώμενος.
6 (2.) Τοῦ μὲν δὴ νήφοντος κατάστασίς ἐστι τοιαύτη. „νεώτερον“ δ'
ὅταν φῇ „υἱόν“, οὐχ ἡλικίας ὄνομα ἀναγράφει, νεωτεροποιίαν δὲ ἀγα-
πῶντος ἐμφαίνει τρόπου διάθεσιν. ἐπεὶ πῶς ἂν ἢ τὰ ἀθέατα κατιδεῖν
παρὰ νόμον καὶ δίκην ἐβιάσατο ἢ ἐκλαλῆσαι τὰ ὀφείλοντα ἡσυχάζεσθαι
ἢ εἰς τοὐμφανὲς προενεγκεῖν τὰ δυνάμενα οἴκοι συσκιάζεσθαι καὶ τοὺς
ψυχῆς ὅρους μὴ ὑπερβαίνειν, εἰ μὴ νεωτέρων πραγμάτων ἥπτετο γελῶν
τὰ ἑτέροις συμπίπτοντα, δέον ἐπιστένειν καὶ μὴ χλευάζειν ἐφ' οἷς εἰκὸς
7 ἦν καὶ εὐλαβούμενον τὸ μέλλον σκυθρωπάζειν; πολλαχοῦ μέντοι τῆς
νομοθεσίας καὶ τοὺς ἡλικίᾳ προήκοντας νέους καὶ τοὺς μηδέπω γεγηρα-
κότας ἔμπαλιν ὀνομάζει πρεσβυτέρους, οὐκ εἰς πολυετίαν ἀφορῶν ἢ βρα-
χὺν καὶ μήκιστον χρόνον, ἀλλ' εἰς ψυχῆς δυνάμεις κινουμένης εὖ τε καὶ
8 χεῖρον· τὸν γοῦν Ἰσμαὴλ εἰκοσαετίαν ἤδη που βεβιωκότα σχεδὸν κατὰ
τὴν πρὸς τὸν ἐν ἀρεταῖς τέλειον Ἰσαὰκ σύγκρισιν ὀνομάζει παιδίον·
„ἔλαβε“ γάρ φησιν „ἄρτους καὶ ἀσκὸν ὕδατος καὶ ἔδωκεν Ἄγαρ, καὶ
ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν ὦμον καὶ τὸ παιδίον“, ἡνίκα αὐτοὺς οἴκοθεν Ἀβραὰμ
ἐξέπεμψε, καὶ πάλιν „ἔρριψε τὸ παιδίον ὑποκάτω μιᾶς ἐλάτης“, καὶ „οὐ
μὴ ἴδω τὸν θάνατον τοῦ παιδίου“ (Gen. 21, 14—16)· καίτοι πρὸ μὲν
τῆς γενέσεως Ἰσαὰκ τρισκαίδεκα γεγονὼς ἐτῶν Ἰσμαὴλ περιτέτμηται
(Gen. 17,25), περὶ δὲ τὴν ἑπταέτιν ἡλικίαν παυσαμένου τῆς ἐν γάλακτι

---

1 εἰ] ἢ G¹ 1. 2 ὀξυωπεστάτων γένεσιν GF 4 ἀποβαλλόντων F 5 δοξάσαντες coni. Cohn 7 μέθην G²: μέθη G¹FH 7. 8 παραφόρῳ v 9 ἐγρήγορσι H 10 τὰς θέας H μνήμαις] γνώμαις conicio 12 δὲ H 13. 14 ὄνομα — διάθεσιν om. F 13 δὲ] δὴ H 15 παράνομον G¹F ὀφείλοντα scripsi: ὀφειλόμενα codd. 19 ⟨ἐλεοῦντα⟩ vel ⟨αἰδούμενον⟩ καὶ conicio τὸ μέλλον] μᾶλλον conicio μέλλειν L 20 προσήκοντας H 21 πολυετίαν ⟨καὶ ὀλιγοετίαν⟩ conicio 23 γοῦν] γὰρ H ἤδη που GF: δέ που H, δήπου L 26 ἐπέθηκε H, om. G Ἀβραὰμ FH 27 ἐλάττης H 30. 217.1 παυσαμένου et ἐκείνου Mang.: παυσαμένῳ et ἐκείνῳ codd.

τροφῆς ἐκείνου τῷ τὴν ἐν παιδιαῖς ἰσότητα φέρεσθαι νόθος γνησίῳ
p. 394 M. | φυγαδεύεται σὺν τῇ τεκούσῃ. ἀλλ' ὅμως παιδίον νεανίας ὢν ἤδη 9
καλεῖται ὁ σοφιστὴς ἀντεξεταζόμενος σοφῷ· σοφίαν μὲν γὰρ Ἰσαάκ,
σοφιστείαν δὲ Ἰσμαὴλ κεκλήρωται, ὡς, ἐπειδὰν ἑκάτερον χαρακτηρί-
ζωμεν, ἐν τοῖς ἰδίᾳ λόγοις ἐπιδείκνυμεν. ὃν γὰρ ἔχει λόγον κομιδῇ
νήπιον παιδίον πρὸς ἄνδρα τέλειον, τοῦτον καὶ σοφιστὴς πρὸς σοφὸν καὶ
τὰ ἐγκύκλια τῶν μαθημάτων πρὸς τὰς ἐν ἀρεταῖς ἐπιστήμας. (3.) καὶ 10
ἐν ᾠδῇ μέντοι μείζονι τὸν λεὼν ἅπαντα, ὁπότε νεωτερίζοι, τὸ τῆς
ἄφρονος καὶ νηπίας ὄνομα ἡλικίας, τέκνα, καλεῖ· „δίκαιος“ γάρ φησι
„καὶ ὅσιος ὁ κύριος· ἥμαρτον οὐκ αὐτῷ τέκνα μωμητά· γενεὰ σκολιὰ
καὶ διεστραμμένη, ταῦτα κυρίῳ ἀνταποδίδοτε; οὕτως λαὸς μωρὸς καὶ
οὐχὶ σοφός;“ (Deut. 32, 4—6). οὐκοῦν τέκνα ἐναργῶς ὠνόμακε τοὺς 11
μώμους ἔχοντας ἄνδρας ἐν ψυχῇ καὶ μωρίᾳ καὶ ἀνοίᾳ τὰ πολλὰ σφαλλο-
μένους ἐν ταῖς κατὰ τὸν ὀρθὸν βίον πράξεσιν, οὐκ εἰς τὰς ἐν παισὶ
σώματος ἡλικίας ἀπιδών, ἀλλ' εἰς τὸ τῆς διανοίας ἀλόγιστον καὶ πρὸς
ἀλήθειαν βρεφῶδες. οὕτως μέντοι καὶ Ῥαχήλ, ἡ σώματος εὐμορφία, 12
νεωτέρα Λείας, τοῦ κατὰ ψυχὴν κάλλους, ἀναγράφεται· ἡ μὲν γὰρ θνητή,
τὸ δ' ἐστὶν ἀθάνατον, καὶ ὅσα μέντοι τίμια πρὸς αἴσθησιν, ἑνὸς μόνου
τοῦ κατὰ ψυχὴν κάλλους ἀτελέστερα. οἷς ἀκολουθεῖ καὶ τὸν Ἰωσὴφ
νέον τε καὶ νεώτατον αἰεὶ λέγεσθαι· καὶ γάρ, ὅταν ἐπιστατῇ τῆς ποίμνης
μετὰ τῶν νόθων ἀδελφῶν, νέος προσαγορεύεται (Gen. 37, 2), καὶ ὅταν
εὔχηται ὁ πατὴρ αὐτῷ, φησίν· „υἱὸς ηὐξημένος νεώτατος πρὸς μὲ ἀνά-
στρεψον“ (Gen. 49, 22). οὗτος δέ ἐστιν ὁ τῆς περὶ τὸ σῶμα ἁπάσης 13
ὑπέρμαχος δυνάμεως καὶ ὁ τῆς τῶν ἐκτὸς ἀφθονίας ἀκολάκευτος ἑταῖρος,
ὁ τῆς πρεσβυτέρας ψυχῆς πρεσβύτερον καὶ τιμιώτερον ἀγαθὸν μήπω
τέλειον εὑρημένος. εἰ γὰρ εὕρητο, κἂν ὅλην Αἴγυπτον ἀμεταστρεπτὶ
φεύγων ᾤχετο· νυνὶ δὲ ἐπὶ τῷ τρέφειν αὐτὴν καὶ τιθηνοκομεῖν μάλιστα

---

1 τῷ H: om. GF, διὰ τὸ conicio   παιδειαῖς F   3 σοφία G   4 ἐπειδὴ γὰρ ἑκάτερον H   5 ἐν H: ἢ GF   τοῖς ἰδίᾳ λόγοις GF: τισι διαλόγοις H   ἐπιδείξομεν conicio   10 οὐκ om. G   11 ἀνταποδίδοται G   οὕτως H: οὗτος F, οὕτω G   12 τέκνα Benzelius: τὲ GF, om. H   13 ἀνοίᾳ H: ἐν οἷα G, ἐννοίᾳ F, ἀγνοίᾳ coni. Mang.   14 βίον] λόγον conicio   15 ἀλόγιστον H: λογιστὸν G^1, λογιστικὸν G^2, εὐόλισθον F   16 οὕτω H   17 τοῦ G^2: om. G^1FH   ψυχὴν κάλλους GF: ψυχῆς κάλλος H   18 μέντοι τί τίμια H   19 κάλλους Mang.: καλῶν GF, καλοῦ H   20 νεώτερον F   ἀεὶ G   22 αὐτοῦ coni. Mang.   24 ἀκολακεύτως G   25 ⟨τὸ⟩ τῆς conicio   26 τελείως conicio   εὕροιτο H, εὕρετο conicio   κἂν Cohn: καὶ codd.   27 τρέφοντι H, τρέφειν τε Turn.

σεμνύνεται, ἧς τὸ μάχιμον καὶ ἡγεμονεῦον ὅταν ἴδῃ ὁ ὁρῶν καταπεπον-
14 τωμένον καὶ διεφθαρμένον, ὕμνον εἰς τὸν θεὸν ᾄδει. νέος μὲν οὖν
τρόπος ὁ μήπω δυνάμενος μετὰ τῶν γνησίων ἀδελφῶν ποιμαίνειν, τὸ δ'
ἐστὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀλόγου φύσεως ἄρχειν τε καὶ ἐπιτροπεύειν, ἀλλ'
ἔτι μετὰ τῶν νόθων, ⟨οἷς⟩ τὰ δοκήσει πρὸ τῶν γνησίων καὶ τῷ εἶναι
15 παραριθμουμένων ⟨ἀγαθῶν⟩ τετίμηται. νεώτατος δέ, κἂν ἐπίδοσιν καὶ
αὔξησιν πρὸς τὸ ἄμεινον λάβῃ, παρὰ τῷ τελείῳ νενόμισται μόνον ἀγαθὸν
ἡγουμένῳ τὸ καλόν· οὗ χάριν προτρέπων φησί· „πρὸς μὲ ἀνάστρεψον,"
ἴσον τῷ πρεσβυτέρας γνώμης ὀρέχθητι, μὴ πάντα νεωτέριζε, ἤδη ποτὲ
τὴν ἀρετὴν δι' αὐτὴν μόνην | στέρξον, μὴ καθάπερ παῖς ἄφρων τῇ τῶν p. 335 M.
τυχηρῶν λαμπρότητι περιαυγαζόμενος ἀπάτης καὶ ψευδοῦς δόξης ἀνα-
16 πίμπλασο. (4.) ὡς μὲν τοίνυν πολλαχοῦ νέον οὐκ εἰς τὴν σώματος
ἀκμήν, ἀλλ' εἰς τὴν ψυχῆς νεωτεροποιίαν ἀφορῶν εἴωθε καλεῖν, ἐπι-
δέδεικται. ὡς δὲ καὶ πρεσβύτερον οὐ τὸν γήρᾳ κατεσχημένον, ἀλλὰ τὸν
17 γέρως καὶ τιμῆς ἄξιον ὀνομάζει, δηλώσομεν. τίς οὖν ἀγνοεῖ τῶν ἐντε-

---

1 ἤδη G 3 ἀδελφῶν scripsi: ἀρετῶν GF, εὑρετῶν H 5 νόθων Mang.: ἀγαθῶν codd. οἷς addidi τῷ] τὸ G 6 ἀγαθῶν addidi 10 αὐτὴν v 11 ἀπάσης ψευδοῦς G 13 τὴν τῆς ψυχῆς H 14 κατισχημένον F 14. 15 τὸν ἐνγέρως H δηλώσωμεν L

---

14 sqq. *Origenes Selecta in Genesim p. 36 (ad Gen. 18, 11):* μήποτε ἐπὶ δικαίων μόνων τὸ „προβεβηκότες ἡμερῶν" τέτακται· ὅπερ ἐὰν οὕτως ἔχῃ, οὐδεὶς φαῦλος προβέβηκε. — *Homilia in Genesim III 3 p 67:* quanti ante eos longioribus annorum spatiis vitam duxere nongentis et eo amplius annis, aliqui non multo minus usque ad diluvium vixere: et nulli ex his presbyteri appellati sunt. non enim hoc nomine in Abraham senecta corporis, sed cordis maturitas appellata est. sic et ad Mosen dominus dicit: e l i g e t i b i p r e s b y t e r o s, q u o s t u i p s e s c i s p r e s b y t e r o s e s s e ..... numquid is qui senilem corporis gerebat aetatem non omnium oculis perspicuus erat, quod esset presbyter, id est senex? quid ergo soli Mosi, tanto ac tali prophetae, specialis ista mandatur inspectio, ut illi eligantur non quos ceteri homines norunt, sed quos propheta deo plenus elegerit? non enim erga eos de corpore, non de aetate, sed de mente iudicium est. — *Homilia in Genesim IV 4 p. 72:* quantum ad aetatem corporis pertinet, multi ante ipsos numerosioribus annis duxerant vitam, nemo tamen presbyter appellatus est. unde videtur nomen hoc sanctis non longaevitatis ratione, sed maturitatis ascribi. — *Homilia in Iosuam XVI p. 435:* Etiam ante nos quidam observantes notarunt in scripturis, quia presbyteri vel seniores non ex eo appellantur, quod longaevam duxerint vitam, sed pro maturitate sensus et gravitate vitae veneranda hac appellatione decorentur .... si enim prolixitate appellandus, qui presbyter vel senior videretur, quem magis oportebat alium hoc nomine censeri quam primum Adam vel certe Mathusalem aut Noe, qui utique longe pluribus quam ceteri annis in hoc mundo vixisse declarantur? sed nunc videamus quod ex illis quidem nullus refertur a

τυχηκότων ταῖς ἱερωτάταις βίβλοις, ὅτι σχεδὸν τῶν προγόνων ἑαυτοῦ
πάντων ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ ὀλιγοχρονιώτατος εἰσάγεται; κἀκείνων μέν,
οἶμαι, οἳ μακροβιώτατοι γεγόνασιν, οὐδὲ εἷς, οὑτοσὶ δὲ ἀναγέγραπται
πρεσβύτερος· φασὶ γοῦν οἱ χρησμοί, ὅτι „Ἀβραὰμ ἦν πρεσβύτερος
προβεβηκὼς καὶ κύριος εὐλόγησε τὸν Ἀβραὰμ κατὰ πάντα“ (Gen. 24,1).
τοῦτό μοι δοκεῖ τὸ προκείμενον αἰτίας ἀπόδοσις εἶναι, δι᾽ ἣν πρεσβύ- 18
τερος ἐλέχθη ὁ σοφός· ἐπιφροσύνῃ γὰρ θεοῦ τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς
μέρος ὅταν εὖ διατεθῇ καὶ μὴ καθ᾽ ἓν εἶδος ἀλλὰ κατὰ πάσας τὰς
ἐπιβολὰς εὐλογιστῇ, πρεσβυτέρᾳ χρώμενον γνώμῃ καὶ αὐτὸ δήπου πρεσ-
βύτερόν ἐστιν. οὕτως καὶ τοὺς συνέδρους τοῦ θεοφιλοῦς τὸν δέκα ἑβδο- 19
μάδων ἀριθμὸν εἰληχότας πρεσβυτέρους ὀνομάζειν ἔθος· λέγεται γάρ·
„συνάγαγέ μοι ἑβδομήκοντα ἄνδρας ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων Ἰσραήλ, οὓς
αὐτὸς σὺ οἶδας ὅτι οὗτοί εἰσι πρεσβύτεροι“ (Num. 11, 16). οὐκοῦν 20
οὐ τοὺς ὑπὸ τῶν τυχόντων γέροντας νομιζομένους ὡς ἱεροφάντας, ἀλλ᾽
οὓς ὁ σοφὸς οἶδε μόνος, τῆς τῶν πρεσβυτέρων ἠξίωσε προσρήσεως· οὓς
μὲν γὰρ ἂν οὗτος ἀποδοκιμάσῃ καθάπερ ἀργυραμοιβὸς ἀγαθὸς ἐκ τοῦ
τῆς ἀρετῆς νομίσματος, κεκιβδηλευμένοι νεωτεροποιοὶ τὰς ψυχὰς ἅπαντες·
οὓς δ᾽ ἂν γνωρίμους ἐθελήσῃ ποιήσασθαι, δόκιμοί τε καὶ τὸ φρόνημα
πρεσβύτεροι κατὰ τὸ ἀναγκαῖόν εἰσιν. (5.) ἐνὶ μέντοι νόμου διατάγματι 21
τοῖς ἀκούειν ἐπισταμένοις ἑκάτερον ὧν εἶπον ἐναργέστερον φανεῖται δεδη-
λωκώς· „ἐὰν γὰρ γένωνται“ φησίν „ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, ἠγαπημένη
καὶ μισουμένη, καὶ τέκωσιν αὐτῷ ἡ ἠγαπημένη καὶ ἡ μισουμένη, καὶ

---

2 σοφώτατος v   Ἁβραὰμ H   4 φασὶ γοῦν Cohn: φασὶν οὖν codd.   φασὶν — πρεσβύτερος om. H   Ἁβραὰμ G   5 Ἁβραὰμ codd.   κατὰ] καὶ L   6 τὸ GF: τὸν H, τῶν v   προσκείμενον F, προκειμένων v   7 ἐλέγχθη H   9 ἐπιβουλὰς G   εὐλογιστῇ G[1]F (ση s. s. G[2]): εὐλογισθῇ H   γνώμῃ χρώμενον H   δήπου H: δήμου GF   10 οὕτω FH   τὸν δέκα Mang: τὸν ἕνδεκα GF, δι᾽ ὃν ἕνδεκα H, λαοῦ ἕνδεκα v (Turn.)   11 εἰληφότας FL[2]   14 ὑπὸ] ἀπὸ F   15 ἀξιῶσαι GF   17 κιβδηλευόμενοι H, καὶ κιβδηλευόμενοι L   ἀπάντων H   18 τὸ om. L   φρόνιμα H   19 εἰσὶ H   20 ὧν F: ὧν ἂν GH   20. 21 δεδηλωκός G[2]   22 καὶ τέκωσιν — μισουμένη om. GH

---

scriptura presbyter aut senex appellatus, sed is qui longe brevioris temporis vitam duxit, primus in scripturis sanctis Abraham presbyter vel senior appellatur. dictum est etiam ad Moysen a domino: elige tibi ab omni populo presbyteros, quos tu nosti quia presbyteri sunt. — *Hieronymus Comment. in Isai. cap. III, 2:* qui scierit in scripturis sanctis presbyteros merito et sapientia eligi, non aetate . . . nam et Moysi praecipitur, ut eligat presbyteros, quos scit esse presbyteros . . . nullus alius prius appellatus est presbyter, id est senex, nisi Abraham, qni multo paucioribus annis vixisse convincitur.

γένηται υἱὸς πρωτότοκος τῆς μισουμένης, ᾗ ἂν ἡμέρᾳ κληροδοτῇ τοῖς
υἱοῖς τὰ ὑπάρχοντα, οὐ δυνήσεται πρωτοτοκεῦσαι τῷ υἱῷ τῆς ἠγαπη-
μένης ὑπεριδὼν τὸν υἱὸν τῆς μισουμένης τὸν πρωτότοκον· ἀλλὰ τὸν πρω-
τότοκον υἱὸν τῆς μισουμένης ἐπιγνώσεται, δοῦναι αὐτῷ διπλᾶ ἀπὸ πάντων
ὧν ἐὰν εὑρεθῇ αὐτῷ, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀρχὴ τέκνων αὐτοῦ καὶ τούτῳ
22 καθήκει τὰ πρωτοτόκια“ (Deut. 21,15—17). | παρατετήρηκας ἤδη, ὅτι p. 396 M.
τὸν μὲν τῆς στεργομένης υἱὸν οὐδέποτε πρωτότοκον ἢ πρεσβύτερον καλεῖ,
τὸν δὲ τῆς μισουμένης πολλάκις· καίτοι τοῦ μὲν τὴν γένεσιν προτέρου,
τοῦ δὲ ἐκ τῆς στυγουμένης ὑστέρου δεδήλωκεν εὐθὺς ἀρχόμενος τῆς
προστάξεως· „ἐὰν γὰρ τέκωσι“ φησίν „ἡ ἠγαπημένη καὶ ἡ μισουμένη.“
ἀλλ' ὅμως τὸ μὲν τῆς προτέρας γέννημα, κἂν πολυχρονιώτερον ᾖ, νεώ-
τερον παρ' ὀρθῷ λόγῳ δικάζοντι νενόμισται, τὸ δὲ τῆς ὑστέρας, κἂν ἐν
τοῖς κατὰ τὴν γένεσιν χρόνοις ὑστερίζῃ, τῆς μείζονος καὶ πρεσβυτέρας
23 μοίρας ἠξίωται. διὰ τί; ὅτι τῶν γυναικῶν τὴν μὲν στεργομένην ἡδονῆς,
τὴν δὲ στυγουμένην φρονήσεως εἶναί φαμεν σύμβολον· τῆς μὲν γὰρ ὁ
πολὺς ὅμιλος ἀνθρώπων τὴν συνουσίαν ὑπερφυῶς ἀγαπᾷ δελέατα καὶ
φίλτρα ἐξ ἑαυτῆς ἐπαγωγότατα ἐνδιδούσης ἀπὸ γενέσεως ἀρχῆς ἄχρι
πανυστάτου γήρως, τῆς δὲ ἐκτόπως τὸ αὐστηρὸν καὶ περίσεμνον διαμε-
μίσηκε καθάπερ οἱ ἄφρονες παῖδες τὰς τῶν γονέων καὶ τρεφόντων ὠφε-
24 λιμωτάτας μὲν ἀτερπεστάτας δὲ ὑφηγήσεις. τίκτουσι δ' ἀμφότεραι, ἡ
μὲν τὸν φιλήδονον, ἡ δ' αὖ τὸν φιλάρετον ἐν ψυχῇ τρόπον. ἀλλ' ὁ
μὲν φιλήδονος ἀτελὴς καὶ ὄντως ἀεὶ παῖς ἐστι, κἂν εἰς πολυετίας αἰῶνα
μήκιστον ἀφίκηται, ὁ δ' αὖ φιλάρετος ἐν γερουσίᾳ τῆς φρονήσεως ἐξ ἔτι
25 σπαργάνων, τὸ τοῦ λόγου δὴ τοῦτο, ἀγήρως ὢν τάττεται· παρὸ καὶ λίαν
ἐμφαντικῶς εἴρηκεν ἐπὶ τοῦ τῆς μισουμένης ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀρετῆς
γεγονότος, ὅτι „οὗτός ἐστιν ἀρχὴ τέκνων“, καὶ τάξει καὶ ἡγεμονίᾳ δήπου
πρῶτος ὤν, „καὶ τούτῳ καθήκει τὰ πρωτοτόκια“ νόμῳ φύσεως, οὐκ
26 ἀνομίᾳ τῇ παρ' ἀνθρώποις. (6.) ἑπόμενος οὖν αὐτῷ καὶ ὥσπερ ἐπὶ
προτεθέντα σκοπὸν ἀφιεὶς εὐστόχως τὰ βέλη κατὰ ἀκολουθίαν εἰσάγει

---

5 ἐὰν] ἂν v τοῦτο G 8. 9 πρότερον et ὕστερον conicio 9 ὑστάτου H alterum τῆς GF: ἀπὸ τῆς H 13 γέννησιν H ὑστερίζῃ Turn.: ὑστερίζοι codd. 14 μοίρας GFL^2: ῥώμης HL^1 στέργομεν H 16 ὑπερφυῶς H: ὑπὸ φύσεως F, om. G 17 ἐπαγωγότατα Turn.: ἀγωγιώτατα G, ἀγαγότα HL^1, ἀγιώτατα F, ἀγνότατα L^2 18 γέρως F 19 καὶ om. G 21 prius τὸν] τὴν H ὁ] ἡ H 22 οὕτως G αἰῶνας G 23 ἀφίκηται scripsi: ἀφίκοιτο codd. ἐξέτι GH 25 ἐπὶ GF: ὑπὸ H τοῦ ⟨ἐκ⟩ conicio 26 ἀρχιτέκτων F 27 τοῦτο G 28 αὐτῷ] τούτῳ conicio 29 κατ' G

τὸν Ἰακὼβ γενέσει μὲν τοῦ Ἠσαῦ νεώτερον — ὅτι ἀφροσύνη μὲν ἐκ πρώτης
ἡλικίας ἐστὶν ἡμῖν σύντροφος, ὀψίγονος δ' ὁ τοῦ καλοῦ ζῆλος —, δυνάμει
δὲ πρεσβύτερον· παρὸ καὶ τῶν πρωτοτοκίων ὁ μὲν Ἠσαῦ ἐξίσταται,
μεταποιεῖται δ' οὗτος εἰκότως. τούτοις συνᾴδει καὶ τὰ ἐπὶ τῶν υἱῶν 27
Ἰωσὴφ ἐκ πολλῆς περισκέψεως ἀνεζητημένα, ἡνίκα ἐνθουσιῶν ὁ σοφὸς
ἀντικρὺς παρεστηκότων οὐκ ἐπιτίθησι ταῖς κεφαλαῖς ἐξ ἐναντίας καὶ
κατ' εὐθὺ τὰς χεῖρας ἐπενεγκών, ἀλλ' ἐναλλάξας, ὅπως τῇ μὲν εὐωνύμῳ
τοῦ πρεσβυτέρου δοκοῦντος εἶναι, τοῦ δὲ νεωτέρου τῇ δεξιᾷ ψαύσῃ (Gen.
48, 13. 14). καλεῖται δ' ὁ μὲν [ἐν] γενέσει πρεσβύτερος Μανασσῆς, ὁ δὲ 28
νεώτερος Ἐφραΐμ· ταῦτα δ' εἰ μεταληφθείη τὰ ὀνόματα εἰς Ἑλλάδα
γλῶτταν, μνήμης καὶ ἀναμνήσεως εὑρεθήσεται σύμβολα· ἑρμηνεύεται γὰρ
397 M. | Μανασσῆς μὲν „ἐκ λήθης" — τὸ δ' ἐστὶν ὀνόματι ἑτέρῳ καλούμενον
ἀνάμνησις· ὁ γὰρ ὧν ἐπελάθετο εἰς ἀνάμνησιν ἐρχόμενος ἔξω πρόεισι τῆς
λήθης —, Ἐφραῒμ δὲ καρποφορία, μνήμης πρόσρησις οἰκειοτάτη, διότι
καρπὸς ὠφελιμώτατος καὶ τῷ ὄντι ἐδώδιμος ψυχαῖς τὸ ἄληστον ἐν μνή-
μαις ἀδιαστάτοις. μνῆμαι μὲν οὖν ἠνδρωμένοις ἤδη καὶ παγίοις συντυγχά- 29
νουσι, παρὸ καὶ νεώτεραι ἐνομίσθησαν ὀψὲ φυόμεναι· λήθη δὲ καὶ ἀνά-
μνησις ἐπαλλήλως σχεδὸν ἐκ πρώτης ἡλικίας ἑκάστῳ σύνεισιν, οὗ ἕνεκα
τὰ χρόνου πρεσβεῖα εὕρηνται καὶ ἐπ' εὐωνύμοις παρὰ σοφῷ ταξιαρχοῦντι
τάττονται· τῶν δὲ ἀρετῆς αἱ μνῆμαι κοινωνήσουσι πρεσβείων, ἃς ὁ θεο-
φιλὴς δεξιωσάμενος τῆς ἀμείνονος παρ' ἑαυτῷ μοίρας ἀξιώσει.

Νήψας οὖν ὁ δίκαιος καὶ γνοὺς ὅσα „ἐποίησεν αὐτῷ ὁ νεώτερος 30
αὐτοῦ υἱὸς" ἀρὰς χαλεπωτάτας τίθεται· τῷ γὰρ ὄντι ὅταν ὁ νοῦς νήψῃ,
κατὰ τὸ ἀκόλουθον εὐθὺς αἰσθάνεται ὅσα ἡ νεωτεροποιὸς ἐν αὐτῷ κακία
πρότερον εἰργάζετο, ἃ μεθύων ἀδυνάτως καταλαβεῖν εἶχε. (7.) τίνι 31
μέντοι καταρᾶται, σκεπτέον· ἓν γάρ τι καὶ τοῦτο τῶν ἐρεύνης ἀξίων
ἐστίν, ἐπειδήπερ οὐ τῷ δοκοῦντι ἡμαρτηκέναι παιδί, ἀλλὰ τῷ ἐκείνου
μὲν υἱῷ, ἑαυτοῦ δὲ υἱωνῷ, οὗ φανερὸν οὐδὲν εἴς γε τὸ παρὸν ἀδίκημα,

---

1 Ἡσαῦ codd. 2 ἡμῖν ἐστι H 3 πρεσβύτερος FH Ἡσαῦ codd. 4 υἱῶν om. G 5 ἀναζητημένα G, ἀνεζητημένων F 7 κατευθὺ codd. ἀλλ' om. F 9 ἐν seclusi 9. 10 νεώτερος δ' v 12 τὸ H: τῶ GF ὀνόματι Mang.: ὄνομα τῶ codd. καλούμενος H 13 ὁ γὰρ — ἐρχόμενος om. H ὧν F 15. 16 μνήμαις Mang.: ταῖς codd., τοῖς v 16 ἀδιάστατον coni. Mang. παγίοις H: παγίσι GF 16. 17 τυγχάνουσι H 19 χρόνου Mang.: χρόνω codd. εὕρηνται Turn.: εὕρηται codd. 19 ἐπ' εὐωνύμοις Turn.: ἐπωνύμοις GF, εὐωνύμοις H 20 πρεσβειῶν GF 22 αὐτῶ G: om. ceteri νεωτεροποιὸς F 23 αὐτοῦ scripsi: αὐτῶ codd., αὐτῷ v 24 ἐν om. H 26 τι] τοι F 28 οὗ H: οὐ GF εἴς γε] ἴστε G γε scripsi: τε codd.

32 οὐ μικρὸν οὐ μέγα, δεδήλωκεν· ὁ μὲν γὰρ ἐκ περιεργίας ἰδεῖν τὸν πατέρα
γυμνὸν ἐθελήσας καὶ γελάσας ἃ εἶδε καὶ ἐκλαλήσας τὰ δεόντως ἡσυχα-
σθέντα ὁ υἱὸς ἦν τοῦ Νῶε Χάμ, ὁ δὲ ἐφ' οἷς ἕτερος ἠδίκησε τὰς
αἰτίας ἔχων καὶ τὰς ἀρὰς καρπούμενος Χαναάν ἐστι· λέγεται γὰρ „ἐπι-
κατάρατος Χαναάν· παῖς οἰκέτης [δοῦλος δούλων] ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς
33 αὐτοῦ“ (Gen. 9, 25). τί γὰρ ἡμάρτηκεν, ὡς ἔφην, οὗτος; ἀλλ' ἐσκέ-
ψαντο μὲν ἐφ' ἑαυτῶν ἴσως οἷς ἔθος ἀκριβοῦν τὰς ῥητὰς καὶ προ-
χείρους ἀποδόσεις ἐν τοῖς νόμοις· ἡμεῖς δὲ πειθόμενοι τῷ ὑποβάλλοντι
ὀρθῷ λόγῳ τὴν ἐγκειμένην ἀπόδοσιν διερμηνεύσωμεν ἐκεῖνα ἀναγκαίως
34 προειπόντες· (8.) σχέσις καὶ κίνησις διαφέρουσιν ἀλλήλων· ἡ μὲν γὰρ
ἐστιν ἠρεμία, φορὰ δὲ ἡ κίνησις· ἧς εἴδη δύο, τὸ μὲν μεταβατικόν, τὸ
δὲ περὶ τὸν αὐτὸν τόπον εἱλούμενον. σχέσει μὲν οὖν | ἀδελφὸν ἕξις, p. 398 M.
35 κινήσει δ' ἐνέργεια. τὸ δὲ λεγόμενον παραδείγματι οἰκείῳ γνωριμώτερον
γένοιτ' ἄν· τέκτονα καὶ ζωγράφον καὶ γεωργὸν καὶ μουσικὸν καὶ τοὺς
ἄλλους τεχνίτας, κἂν ἡσυχίαν ἄγωσι μηδὲν τῶν κατὰ τὰς τέχνας ἐνερ-
γοῦντες, οὐδὲν ἧττον τοῖς εἰρημένοις ἔθος καλεῖν ὀνόμασιν, ἐπεὶ τὴν ἐν
36 ἑκάστοις ἐμπειρίαν καὶ ἐπιστήμην ἀνειληφότες ἔχουσιν. ἐπειδὰν δὲ ὁ
τεκτονικὸς ξύλων ὕλην ἐργάζηται λαβών, ὁ δὲ ζωγράφος τὰ οἰκεῖα κερα-
σάμενος χρώματα ἐπὶ τοῦ πίνακος διαγράφῃ τοὺς τύπους ὧν ἂν δια-
νοῆται, ὁ δ' αὖ γεωργὸς ἀνατέμνων γῆς αὔλακας καταβάλλῃ τὰ σπέρ-
ματα, κληματίδας δὲ καὶ μοσχεύματα δένδρων ἐμφυτεύῃ, ἅμα δὲ τροφὴν
ἀναγκαιοτάτην ἄρδῃ καὶ ἐποχετεύῃ τοῖς φυτευθεῖσι καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα
γεωργικὰ πᾶσιν ἐγχειρῇ, ὁ δ' αὖ μουσικὸς αὐλοῖς καὶ κιθάραις καὶ τοῖς
ἄλλοις ὀργάνοις μέτρα καὶ ῥυθμοὺς καὶ πάσας μέλους ἰδέας ἁρμόττῃ —
δύναται δὲ καὶ δίχα τῶν χειροκμήτων τῷ τῆς φύσεως ὀργάνῳ χρῆσθαι
διὰ φωνῆς ἡρμοσμένης πᾶσι τοῖς φθόγγοις — καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος
τεχνιτῶν εἴπερ ἐγχειρεῖ, τοῖς κατὰ τὰς ἐπιστήμας ἕτερα ἐξ ἀνάγκης

2 ἐκλαλήσας Mang.: ἐκγελάσας G, ἐγγελάσας FH 2. 3 δέοντα ἡσυχασθῆναι conicio 3 τοῦ] τῷ F 4 καρπούμενος] ποιούμενος L 5 δοῦλος δούλων seclusit Mang. δουλῶν G¹F, δουλεύων G² 6 αὐτοῦ v ἡμάρτηκεν scripsi: ἡμάρτησεν codd. ὡς om. G 8 ἐν τοῖς νόμοις ἀποδόσεις H 9 ἐγκειμένην H: οἰκουμένην GF, ἐναποκειμένην conicio διερμηνεύσομεν H 11 ἐρημία G¹ 12 τρόπον F 13 δ' H: δὲ G, δ' ἡ F 15. 16 ἐνεργοῦντας H 16 τοῖς om. L ἐπὶ G ἐν om. G 18 ἐργάζεσθαι G 20 ἀνατέμνων H: ἀνατέμνῃ GF, ἀνατεμὼν conicio καταβάλῃ G 21 alterum δὲ H: τε GF 22 ἐποχετεύει G 22—24 ὅσα — ἄλλοις om. F 23 γεωργικὰ Turn.: γεωργεῖ καὶ GH 24 ἁρμόττειν G 25 δύναται scripsi (et parenthesin statui): δύνηται codd. χειροκμήτων scripsi: χειροτμήτων codd. 27 ἐγχειρεῖ GF: ἐγχορεῖ H, ἐγχωρεῖ L

οἰκεῖα τοῖς προτέροις ὀνόματα προσγίνεται, τῷ μὲν τέκτονι τὸ τεκτονεῖν,
τῷ δὲ ζωγράφῳ τὸ ζωγραφεῖν ἤδη, καὶ τὸ γεωργεῖν μέντοι τῷ
γεωργῷ, καὶ τὸ αὐλεῖν ἢ κιθαρίζειν ἢ ᾄδειν ἤ τι τῶν παραπλησίων
ποιεῖν τῷ μουσικῷ. τίσιν οὖν οἱ ψόγοι καὶ οἱ ἔπαινοι παρακολουθοῦσιν; 37
ἆρ' οὐχὶ τοῖς ἐνεργοῦσι καὶ δρῶσι; κατορθοῦντες μὲν γὰρ ἔπαινον, ψόγον
δ' ἔμπαλιν καρποῦνται διαμαρτάνοντες. οἱ δ' ἄνευ τοῦ τι ποιεῖν ἐπι-
στήμονες αὐτὸ μόνον, ἀκίνδυνον γέρας εἰληφότες ἡσυχίαν ἠρεμοῦσιν.
(9.) ὁ αὐτὸς τοίνυν λόγος ἐφαρμόττει καὶ τοῖς κατ' ἀφροσύνην καὶ συνό- 38
λως τοῖς κατ' ἀρετήν τε καὶ κακίαν· οἱ φρόνιμοί τε καὶ σώφρονες καὶ
ἀνδρεῖοι καὶ δίκαιοι τὰς ψυχὰς μυρίοι γεγόνασι φύσεως μὲν εὐμοιρίᾳ,
νομίμοις δ' ὑφηγήσεσι, πόνοις δ' ἀηττήτοις καὶ ἀοκνοτάτοις χρησάμενοι,
τὸ δὲ κάλλος τῶν ἐν ταῖς διανοίαις ἀγαλμάτων οὐκ ἴσχυσαν ἐπιδείξασθαι
διὰ πενίαν ἢ ἀδοξίαν ἢ νόσον σώματος ἢ τὰς ἄλλας κῆρας ὅσαι τὸν
ἀνθρώπινον περιπολοῦσι βίον. οὐκοῦν οὗτοι μὲν ὥσπερ δεδεμένα καὶ 39
καθειργμένα ἐκτήσαντο ἀγαθά, ἕτεροι δ' εἰσὶν οἳ λελυμένοις καὶ ἀφέτοις
καὶ ἐλευθέροις ἐχρήσαντο πᾶσι τὰς εἰς ἐπίδειξιν ὕλας ἀφθονωτάτας προσ-
λαβόντες· ὁ μὲν φρόνιμος ἰδίων τε καὶ κοινῶν προστασίαν πραγμάτων, 40
οἷς σύνεσιν καὶ εὐβουλίαν ἐνεπιδείξεται· ὁ δὲ σώφρων τὸν εἰς ἀσωτίαν
δεινὸν ἐπᾶραι καὶ παρακαλέσαι τυφλὸν πλοῦτον, ἵνα βλέποντα ἀποδείξῃ·
ὁ δὲ δίκαιος ἀρχήν, δι' ἧς τὸ κατ' ἀξίαν ἀπονέμειν ἑκάστῳ τῶν ὄντων
ἀκωλύτως δυνατὸς ἔσται· ὁ δ' ἀσκητὴς εὐσεβείας ἱερωσύνην καὶ χωρίων
p. 399 M. | ἱερῶν καὶ τῆς ἐν τούτοις ἁγιστείας ἐπιμέλειαν. ἄνευ δὲ τούτων ἀρεταὶ 41
μέν εἰσιν, ἀκίνητοι δὲ ἀρεταὶ καὶ ἡσυχίαν ἄγουσαι, καθάπερ ὁ τεθησαυ-
ρισμένος ἐν ἀφανέσι γῆς μυχοῖς ἄργυρός τε καὶ χρυσὸς οὐδὲν χρήσιμος.
πάλιν τοίνυν κατὰ τὰ ἐναντία μυρίους ἔστιν ἰδεῖν ἀνάνδρους, ἀκολάστους, 42
ἄφρονας, ἀδίκους, ἀσεβεῖς ἐν ταῖς διανοίαις ὑπάρχοντας, τὸ δὲ κακίας

1 τῷ] τὸ H 4 τίς H οἱ ante ἔπαινοι om. H παρακολουθῶσιν G 6 οἱ δ' ἄνευ τοῦ τι Turn.: οἱ δ' ἄνευ τι τοῦ G²HL¹ (οἷς δ' ἂν ἔστι s. s. L²), οἱ δ' ἂν ἔστι τοῦ G¹, οἷς δ' ἂν ἔστι τὸ F 8 ἐφαρμόττειν G 9 prius τε FN: δὲ GH alterum τε om. F 12 διακονίαις L² 14 περιπολοῦσι H: περιπνοῦσι G, περιπνέουσι FN δεδεμένας F 15 ἠτήσαντο N τἀγαθά N 17 προστασίαν scripsi: περιουσίαν codd. N, ἐπιστασίαν coni. Mang., παρουσίαν Cohn 18 σύνεστι F ἐπιδείξεται GF 20 συνόντων coni. Mang., ὑπηκόων conicio 21 ἀκωλύτων GFN εὐσεβείας Mang.: εὐσέβειαν codd. N 22 ἱερῶν H: ἢ ἱερέων GFN ἀριστείας N ἄνευ δὲ τούτων H: τε ἂν ἐν τούτων G, τε ἀνένδοτον τούτων FN 24 ⟨εἰς⟩ οὐδὲν coni. Mang. 26 ὑπερμάχοντας H

8—22 N fol. 187v: ὁ αὐτὸς — τούτων.

ἑκάστης αἶσχος ἀδυνατοῦντας ἐπιδείκνυσθαι δι' ἀκαιρίαν τῶν εἰς τὸ ἁμαρ-
τάνειν καιρῶν, ἐπειδὰν δὲ τοῦ δύνασθαι πολλὴ καὶ μεγάλη κατασκήψῃ
φορά, γῆν καὶ θάλατταν ἄχρι τερμάτων ἀμυθήτων ἀναπιμπλάντας κακῶν
καὶ μηδέν, μὴ μικρὸν μὴ μέγα, ἀζήμιον ἐῶντας, ἀλλὰ ῥύμῃ μιᾷ ἀνα-
43 τρέποντάς τε καὶ φθείροντας· ὥσπερ γὰρ τοῦ πυρὸς ἡ δύναμις ἀπουσίᾳ
μὲν ὕλης ἡσυχάζει, παρουσίᾳ δὲ ἀνακαίεται, οὕτως καὶ ὅσαι πρὸς ἀρετὴν
ἢ κακίαν ψυχῆς δυνάμεις ἀφορῶσι, σβέννυνται μὲν ἀκαιρίαις, καθάπερ
44 ἔφην, καιρῶν, τυχηραῖς δ' εὐπορίαις ἀναφλέγονται. (10.) τίνος δὴ ταῦθ'
εἵνεκα εἶπον ἢ τοῦ διδάξαι χάριν, ὅτι ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Νῶε Χὰμ ἠρε-
μούσης κακίας ἐστὶν ὄνομα, ὁ δὲ υἱωνὸς ἤδη καὶ κινουμένης; ἑρμηνεύεται
45 γὰρ θέρμη μὲν Χάμ, σάλος δὲ Χαναάν. θέρμη δὲ ἐν μὲν σώματι πυ-
ρετὸν ἐμφαίνει, κακίαν δὲ ἐν ψυχαῖς· ὡς γάρ, οἶμαι, καταβολὴ πυρετοῦ
νόσος ἐστὶν οὐ μέρους ἀλλ' ὅλου σώματος, οὕτως ὅλης τῆς ψυχῆς ἀρρώ-
στημά ἐστι κακία. ἀλλ' ὁτὲ μὲν ἠρεμεῖ, ὁτὲ δὲ κινεῖται· τὴν δὲ κίνησιν
46 αὐτῆς ὀνομάζει σάλον, ὃς Ἑβραίων γλώττῃ Χαναὰν καλεῖται. νομοθετῶν
δὲ οὐδεὶς ἐπιτίμιον ὁρίζει κατὰ ἀδίκων ἠρεμούντων, ἀλλὰ δὴ κινουμένων
καὶ τοῖς κατὰ ἀδικίαν ἔργοις χρωμένων, καθάπερ οὐδὲ τῶν δακετῶν
οὐδὲν ἀνὴρ μέτριος κτείνειν ἂν ἐθελήσαι μὴ μέλλον δάκνειν· λόγῳ γὰρ
47 ὑπεξαιρετέον ψυχῆς ὠμότητα φύσει [καὶ] κατὰ πάντων φονῶσαν. εἰκότως
οὖν ὁ δίκαιος τὰς ἀρὰς τῷ υἱωνῷ Χαναὰν δόξει τίθεσθαι· δόξει δὲ
εἶπον, ὅτι δυνάμει τῷ υἱῷ Χὰμ δι' ἐκείνου καταρᾶται· κινηθεὶς γὰρ
πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν Χὰμ αὐτὸς γίνεται Χαναάν. ἓν γὰρ τὸ ὑποκείμενον
κακία, ἧς τὸ μὲν ἐν σχέσει, τὸ δὲ ἐν κινήσει θεωρεῖται· πρεσβύτερον
δὲ κινήσεως σχέσις, ὡς ἐγγόνου λόγον ἔχειν τὸ κινούμενον πρὸς τὸ ἰσχό-

---

1 ἑκάστης GH: ἐσχάτης F ἀπορίαν conicio 2 δὲ H: δὴ GF 3 θάλασσαν G ἄχρι scripsi (vel πᾶσαν ἄχρι): ἃς μέχρι GF, τὰς μέχρι H, μέχρι v ἀναπιμπλάντες GF 4 μηδὲν μικρὸν G 6 παρουσίᾳ Vat. Regin. (Turn.): περιουσίᾳ codd. ἀνατρέπεται G οὕτω H 7 σβέννυνται H: σβέννυται GF ἀκαιρίας G, ἀκαιρίως F, ἀπορίαις conicio 8 εὐκαιρίαις coni. Mang. 9 ἕνεκα F 10 ⟨ἐνεργούσης⟩ ἤδη conicio 11 γὰρ om. H δὲ ἐν μὲν H: μὲν ἐν μέσῳ G, δὲ ἐν μέσῳ F 12 προσβολὴ coni. Mang. 13 ὅλου ⟨τοῦ⟩ coni. Cohn 14 ἔσται H ἄλλοτε G 14—15 μὲν—ὃς om. G 15 γλώσσῃ G 16 ἐπιτιμᾶν GFL[2] ἠρεμίας H ἀλλ' ἤδη conicio κινουμένῳ H 17 ἀδικίας GF 18 ἐθελήσαι Cohn (ἐθελήσειε Mang.): ἐθελήσῃ codd. λόγῳ scripsi: λόγου codd. 19 ὑπεξαιρετὸν GF καὶ seclusi 20 τῶν υἱωνῶν F υἱωνῷ] υἱῷ H 21. 22 δι' ἐκείνου—Χὰμ om. F 24 ἐκγόνου conicio

---

5. 6 Vat. Regin. 77 fol. 669v Φίλωνος: τοῦ πυρὸς—ἀνακαίεται 8 sqq. cf. Origenis Homiliam XX 2 in Numeros p. 348.

μενον· παρὸ καὶ τοῦ Χὰμ υἱὸς ὁ Χαναὰν φυσικῶς ἀναγράφεται, σάλος 48
p. 400 M. ἠρεμίας, ἵνα καὶ | τὸ ἑτέρωθι λεχθὲν ἐπαληθεύῃ τὸ „ἀποδιδοὺς ἀνομίας
πατέρων ἐπὶ υἱούς, ἐπὶ τρίτους καὶ ἐπὶ τετάρτους“ (Exod. 20,5)· ἐπὶ
γὰρ τὰ ἀποτελέσματα καὶ ὡς ἂν ἔγγονα τῶν λογισμῶν στείχουσιν αἱ
τιμωρίαι, κατ' αὐτοὺς ἐκείνων, εἰ μηδεμία προσγένοιτο πρᾶξις ἐπίληπτος,
ἀποδιδρασκόντων τὰ ἐγκλήματα. διὰ τοῦτο μέντοι κἀν τῷ νόμῳ τῆς 49
λέπρας ὁ μέγας πάντα Μωυσῆς τὴν μὲν κίνησιν καὶ ἐπὶ πλέον αὐτῆς
φορὰν καὶ χύσιν ἀκάθαρτον, τὴν δ' ἠρεμίαν καθαρὰν ἀναγράφει· λέγει
γὰρ ὅτι „ἐὰν διαχέηται ἐν τῷ δέρματι, μιανεῖ ὁ ἱερεύς. ἐὰν δὲ κατὰ
χώραν μείνῃ τὸ τηλαύγημα καὶ μὴ διαχέηται, καθαριεῖ“ (Lev. 13,22.23)·
ὥστε τὴν μὲν ἡσυχίαν καὶ μονὴν κακιῶν καὶ παθῶν τῶν κατὰ ψυχὴν
— ταῦτα γὰρ αἰνίττεται διὰ τῆς λέπρας — οὐχ ὑπαίτιον εἶναι, τὴν δὲ
κίνησιν καὶ φορὰν ὕποχον δεόντως. τὸ παραπλήσιον καὶ ἐν τοῖς πρὸς 50
τὸν Κάιν χρησθεῖσι λογίοις περιέχεται σημειωδέστερον· λέγεται γὰρ πρὸς
αὐτόν· ὦ οὗτος, „ἥμαρτες, ἡσύχασον“ (Gen. 4,7), τοῦ μὲν ἁμαρτάνειν,
ὅτι κινεῖσθαι καὶ ἐνεργεῖν κατὰ τὴν κακίαν ἦν, ὄντος ἐνόχου, τοῦ δ'
ἡσυχάζειν, ὅτι ἴσχεσθαι καὶ ἠρεμεῖν, ἀνυπαιτίου καὶ σωτηρίου.

(11.) Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανῶς γε, οἶμαι, προείρηται. τὰς δ' ἀρὰς 51
[ἔχοντα], ὃν ἔχουσι λόγον, ἴδωμεν· „ἐπικατάρατος“ φησί „Χαναάν·
παῖς οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ“· καὶ „εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς
Σήμ, καὶ ἔσται Χαναὰν δοῦλος αὐτοῖς“ (Gen. 9,25.26). ἔφαμεν πάλαι, 52
ὅτι Σὴμ ἐπώνυμός ἐστιν ἀγαθοῦ, καλούμενος οὐκ ὀνόματος εἴδει, ἀλλ'

---

2 ἐπαληθεύηται conicio 3 tertium ἐπὶ om. v quartum ἐπὶ G: ἐπεὶ FH 4 ἔκγονα conicio στίχουσιν F 5 καθ' αὐτοὺς conicio 7 Μωσῆς Vat πλεῖον Vat 8 λέγει] φησὶ Vat 9 διάχητε H 11 καὶ μονὴν Vat: ἐκτὸς εἶναι μόνην codd., εἰκότως εἶναι μονὴν Mang. κακιῶν Vat: κακῶν codd.

εἰν
12 ταῦτα Vat: τοῦτο codd. 13 ὕποχον G[1]: ὕποσχον F, ὑπάρχοντι G[2], ὑποσχὼν in mg. L, om. H, ὑπαίτιον Vat, ὑπόδικον coni. Mang. 13. 14 πρὸς τὸν Κάιν Vat: περὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως codd. 14 χρησθεῖσι om. Vat λόγοις Vat 15 αὐτόν Vat: τὸν φαῦλον codd. ὦ οὗτος om. Vat ἁμαρτεῖν Vat 16 κακὰ H[1] τὴν Vat: om. codd. ἦν Vat: om. codd. 16. 17 bis ὅτι GF Vat: ἐν τῷ H, ὅ τι coni. Cohn 17 ἀνυπαίτιον καὶ σωτήριον Vat 18 τὰς] τὰ H ἀρετὰς L[1] 19 ἔχοντα seclusi vel ἑξῆς conicio (ἐχομένως coni. Cohn) 20 αὐτοῦ v κύριος om. L

6—17 Vat. gr. 1611 fol. 232 Φίλωνος (= Corderii Catena in Lucam p. 426): ἔτι ἐν τῷ νόμῳ — ἀνυπαίτιον καὶ σωτήριον.

ὅλον τὸ γένος αὐτοῦ ὄνομα, παρόσον τὸ ἀγαθὸν ὀνομαστὸν μόνον καὶ
εὐφημίας καὶ εὐκλείας ἄξιον, ὡς ἔμπαλιν ἀνώνυμον καὶ δυσώνυμον τὸ
53 κακόν. τίνος οὖν τὸν τῆς φύσεως τἀγαθοῦ μεμοιραμένον εὐχῆς ἀξιοῖ;
τίνος; καινοτάτης καὶ παρηλλαγμένης, ἣ θνητὸς οὐδεὶς ὑπηρετῆσαι δυνα-
τός, ἀφ' ἧς σχεδὸν ὥσπερ ἀπ' ὠκεανοῦ ῥέουσιν αἱ ἄφθονοι καὶ ἀέναοι
πλημμυροῦσαι καὶ ἀναχεόμεναι τῶν καλῶν πηγαί. τὸν γὰρ κύριον καὶ
θεὸν τοῦ τε κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πάντων ἰδίᾳ θεὸν κατ' ἐξαίρετον
54 χάριν τοῦ Σὴμ ἀνακαλεῖ. καὶ ὅρα· τίνας ὑπερβολὰς τοῦτο οὐχ ὑπερ-
βάλλει; σχεδὸν γὰρ ἰσότιμος ὁ τούτου λαχὼν γίνεται κόσμῳ· ὅτε γὰρ
τὸ ἐπιστατοῦν καὶ κηδόμενον ἀμφοῖν ταὐτόν, καὶ τὰ ἐπιτροπευόμενα κατ'
55 ἀναγκαῖον εὐθύς ἐστιν ἰσότιμα. μήποτε δὲ καὶ ἐπιδαψιλεύεται τὰ τῶν
δωρεῶν· τοῦ μὲν γὰρ | αἰσθητοῦ κόσμου δεσπότης καὶ εὐεργέτης ἀνείρηται p. 401 M
διὰ τοῦ κύριος καὶ θεός, τοῦ δὲ νοητοῦ ἀγαθοῦ σωτὴρ καὶ εὐεργέτης
αὐτὸ μόνον, οὐχὶ δεσπότης ἢ κύριος· φίλον γὰρ τὸ σοφὸν θεῷ μᾶλλον
56 ἢ δοῦλον. παρὸ καὶ σαφῶς ἐπὶ Ἀβραὰμ φάσκει· „μὴ ἐπικαλύψω ἐγὼ
ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ φίλου μου" (Gen. 18, 17); ὁ δὲ ἔχων τὸν κλῆρον
τοῦτον πέραν ὅρων ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας προελήλυθε· μόνος γὰρ εὐγε-
νὴς ἅτε θεὸν ἐπιγεγραμμένος πατέρα καὶ γεγονὼς εἰσποιητὸς αὐτῷ μόνος
υἱός· οὐ πλούσιος, ἀλλὰ πάμπλουτος, ἐν ἀφθόνοις καὶ γνησίοις, οὐ χρόνῳ
παλαιουμένοις, καινουμένοις δὲ καὶ ἡβῶσιν ἀεὶ τρυφῶν ἀγαθοῖς μόνοις·
57 οὐκ ἔνδοξος, ἀλλ' εὐκλεής, τὸν μὴ κολακείᾳ νοθούμενον, ἀλλὰ βεβαιού-
μενον ἀληθείᾳ καρπούμενος ἔπαινον· μόνος βασιλεύς, παρὰ τοῦ πανηγε-
μόνος λαβὼν τῆς ἐφ' ἅπασιν ἀρχῆς τὸ κράτος ἀνανταγώνιστον· μόνος
ἐλεύθερος, ἀφειμένος ἀργαλεωτάτης δεσποίνης, κενῆς δόξης, ἣν ὑπέραυχον
οὖσαν ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως ἄνωθεν ὁ ἐλευθεροποιὸς καθεῖλε θεός.
58 τούτῳ δὴ τῷ τοσούτων καὶ οὕτως ὑπερβαλλόντων καὶ ἀθρόων ἀξιωθέντι
ἀγαθῶν τί προσήκει ποιεῖν ἢ λόγοις καὶ ᾠδαῖς καὶ ὕμνοις τὸν εὐεργέτην
ἀμείβεσθαι; τοῦτ' ἔσθ', ὡς ἔοικεν, ὃ αἰνίττεται διὰ τοῦ „εὐλογημένος

1 αὐτοῦ F: αὐτὸ GH, αὐτῷ Mang. παρ' ὅσον codd. τὸ GF: καὶ τὸ H 2 τὸ] τὸν F 3 μεμοιρασμένον H εὐχῆς] εὐλογίας coni. Mang. 5 ἀέναοι G: ἀένναοι FH 6 πλημυροῦσαι G 8 ὅρα H: ὅτι GF τοῦτο om. L 9 τούτου GF: τοῦτο H 9 ὅτε scripsi: ὅταν codd. 11 ἐπιδαψιλεύηται L 15. 16 bis Ἀβραὰμ FH 15 ἀποκαλύψω F 16 ἀπὸ om. G 17 προσελήλυθε GF, παρελήλυθε L 18 εἰς ποιητὴς FH 19 οὐ] ὁ H 20 μόνοις H: νόμοις GFL[2]; γρ. μόνος mg. H, L[1] 21 κολακείαν G ὠθούμενον G[1], ὠνούμενον G[2] 24 ἀφειμένος Mang.: ἀφιέμενος codd. δεσποίνης G: δὲ ποινῆς F, δὴ ποινῆς H 26 τῷ scripsi: τῶν codd. καὶ ἀθρόων om. F 27 λόγους H, ut vid. 28 ἐοικώς H, εἰκὸς Turn. ὃ H: om. GF διὰ τοῦ scripsi: αὐτοῦ GF, αὐτῶ H, ἐν τῷ coni. Mang.

κύριος ὁ θεὸς Σήμ“, ἐπειδὴ τῷ τὸν θεὸν ἔχοντι κλῆρον εὐλογεῖν καὶ
ἐπαινεῖν αὐτὸν ἁρμόττει μόνον τοῦτ᾽ ἀντιπαρασχεῖν δυναμένῳ, τὰ δ᾽ ἄλλα
ἀνὰ κράτος πάνθ᾽ ἁπλῶς ἀδυνατοῦντι.

(12.) Τῷ μὲν δὴ Σὴμ εὔχεται ταῦτα· τῷ δ᾽ Ἰάφεθ ὁποῖα, θεασώ- 59
μεθα· „πλατύναι“ φησίν „ὁ θεὸς τῷ Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς
οἴκοις τοῦ Σήμ, καὶ γενέσθω Χαναὰν δοῦλος αὐτοῖς“ (Gen. 9, 27).
τοῦ ἀγαθὸν ἡγουμένου τὸ καλὸν μόνον ἔσταλται καὶ συνῆκται τὸ τέλος 60
— ἑνὶ γὰρ μυρίων ὄντων τῶν περὶ ἡμᾶς τῷ ἡγεμόνι νῷ συνέζευκται —,
τοῦ δὲ τρισὶν ἐφαρμόζοντος αὐτὸ γένεσιν, τῷ περὶ ψυχήν, τῷ περὶ σῶμα,
τῷ περὶ τὰ ἐκτός, ἅτ᾽ εἰς πολλὰ καὶ ἀνόμοια κατακερματιζόμενον εὐρύ-
νεται. διόπερ οἰκείως εὔχεται τούτῳ προσγενέσθαι πλάτος, ὅπως καὶ 61
ταῖς περὶ ψυχὴν ἀρεταῖς, φρονήσει καὶ σωφροσύνῃ καὶ ἑκάστῃ τῶν
ἄλλων, χρῆσθαι δύναιτο καὶ ταῖς σώματος, ὑγείᾳ καὶ εὐαισθησίᾳ δυνάμει
τε καὶ ῥώμῃ καὶ ταῖς τούτων συγγενέσιν, ἔτι μέντοι καὶ τοῖς ἐκτὸς
πλεονεκτήμασιν, ὅσα εἰς πλοῦτον καὶ δόξαν ἀπόλαυσίν τε καὶ χρῆσιν
p. 402 M. τῶν ἀναγκαίων ἡδονῶν ἄγεται. | (13.) περὶ μὲν τοῦ πλάτους ταῦτα. 62
τίνα δὲ ἐν τοῖς οἴκοις εὔχεται τοῦ Σὴμ κατοικῆσαι, σκεπτέον· σαφῶς
γὰρ οὐ μεμήνυκεν. ἔνεστι μὲν δὴ φάναι, ὅτι τὸν ἡγεμόνα τοῦ παντός.
τίς γὰρ οἶκος παρὰ γενέσει δύναιτ᾽ ἂν ἀξιοπρεπέστερος εὑρεθῆναι θεῷ
πλὴν ψυχῆς τελείως κεκαθαρμένης καὶ μόνον τὸ καλὸν ἡγουμένης ἀγαθόν,
τὰ δὲ ἄλλα ὅσα νενόμισται ἐν δορυφόρων καὶ ὑπηκόων λόγῳ ταττούσης;
κατοικεῖν δὲ ἐν οἴκῳ λέγεται ὁ θεὸς οὐχ ὡς ἐν τόπῳ — περιέχει γὰρ 63
τὰ πάντα πρὸς μηδενὸς περιεχόμενος —, ἀλλ᾽ ὡς πρόνοιαν καὶ ἐπιμέ-
λειαν ἐκείνου τοῦ χωρίου διαφερόντως ποιούμενος· παντὶ γὰρ τῷ δεσπό-
ζοντι οἰκίας ἡ ταύτης κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἀνῆπται φροντίς. εὐχέσθω 64
δὴ πᾶς θεῷ, ὅτῳ τὸ θεοφιλὲς ὤμβρησεν ἀγαθόν, οἰκήτορος λαχεῖν τοῦ
πανηγεμόνος, ὃς τὸ βραχὺ τοῦτο οἰκοδόμημα, τὸν νοῦν, ἐξαίρων εἰς ὕψος
ἀπὸ γῆς τοῖς οὐρανοῦ συνάψει πέρασι. καὶ τὸ ῥητὸν μέντοι συνᾴδειν 65
ἔοικεν· ὁ γὰρ Σὴμ ὡσανεὶ ῥίζα καλοκἀγαθίας ὑποβέβληται, δένδρον δ᾽
ἡμεροτοκοῦν ἐκ ταύτης ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ ἀνέδραμεν, οὗ τὸ αὐτήκοον
καὶ αὐτομαθὲς γένος, Ἰσαάκ, ὁ καρπὸς ἦν, ἀφ᾽ οὗ πάλιν αἱ διὰ πόνων

2 τοῦτο G 3 ἀνὰ κράτος fort. in lin. 2 post ἐπαινεῖν transpon. 9 τρισσὴν GF ἐφαρμόττοντος G αὐτὸ Turn.: αὐτῷ H, ἑαυτῷ GF 11 ὅπως] οὕτως G 12 ψυχῆς GF 13 δύναται L[1] ὑγείᾳ scripsi: ὑγείαις codd. 16 ἄγεται] ἀναφέρεται conicio 21 νενόμισται] νέμονται F 22 λέγεται ἐν οἴκῳ H 23 περιεχόμενος H: om. GF 25 ἡ F: ᾗ G, ᾗ H ἐχέσθω H 26 ὥβρισεν F 28 οὐρα-νίοις G συνάψῃ L 29 ὁ μὲν γὰρ G 30 Ἀβραὰμ H

ἀρεταὶ κατασπείρονται, ὧν ἀθλητής ἐστιν ὁ τὴν πρὸς πάθη πάλην γεγυμ-
66 νασμένος Ἰακώβ, ἀγγέλοις ἀλείπταις, λόγοις, χρώμενος. οὗτος τῶν δώ-
δεκα κατάρχει φυλῶν, ἅς οἱ χρησμοὶ „βασίλειον καὶ ἱεράτευμα θεοῦ“
(Exod. 19, 6) φασιν εἶναι κατὰ τὴν πρὸς τὸν πρῶτον Σὴμ εὐλογίαν,
οὗ τοῖς οἴκοις ἦν εὐχὴ τὸν θεὸν ⟨ἐν⟩οικῆσαι· βασίλειον γὰρ ὁ βασι-
67 λέως δήπουθεν οἶκος, ἱερὸς ὄντως καὶ μόνος ἄσυλος. ἴσως μέντοι τὰ
τῆς εὐχῆς καὶ ἐπὶ τὸν Ἰάφεθ ἀναφέρεται, ὅπως ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ Σὴμ
ποιῆται τὰς διατριβάς· τῷ γὰρ καὶ τὰ σώματος καὶ τὰ ἐκτὸς πλεονεκ-
τήματα ἀγαθὰ ἡγουμένῳ καλὸν εὔξασθαι πρὸς μόνον τὸ ψυχῆς ἀνα-
δραμεῖν καὶ μὴ μέχρι τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀληθοῦς δόξης διαμαρτεῖν, ἃ
κοινὰ καὶ τῶν ἐπαρατοτάτων καὶ κακίστων ἐστίν, ὑγίειαν ἢ πολυχρη-
ματίαν ἢ ὅσα ὁμοιότροπα, νομίσαντα εἶναι ἀγαθά, τῆς ἀψευδοῦς τῶν
ἀγαθῶν μερίδος οὐδενὶ φαύλῳ συντασσομένης· ἀκοινώνητον γὰρ φύσει
68 κακῷ τὸ ἀγαθόν. διὰ τοῦτ' ἐν ψυχῇ μόνῃ τεθησαύρισται, ἧς τοῦ
κάλλους οὐδενὶ μέτεστι τῶν ἀφρόνων· τοῦτο ὅ γε προ⟨φητικὸς⟩ λόγος
τὸν σπουδαῖον ἔγραψεν εὔχεσθαί τινι τῶν ἑαυτοῦ γνωρίμων λέγοντα
„πρὸς μὲ ἀνάστρεψον“ (Gen. 49, 22), ἵνα ἐπὶ τὴν αὐτοῦ γνώμην ἐπα-
νελθών, | τὸ καλὸν ὡς ἀγαθὸν μόνον δεξιωσάμενος, τὰς τῶν ἑτεροδόξων p. 403 M.
παραδράμῃ περὶ τἀγαθοῦ φήμας. ἐν οὖν τοῖς οἴκοις τῆς ψυχῆς τοῦ
λέγοντος μόνον εἶναι τὸ καλὸν ἀγαθὸν κατοικησάτω, παροικήσας ἐν τοῖς
69 τῶν ἑτέρων, οἷς καὶ τὰ σωματικὰ καὶ τὰ ἐκτὸς τετίμηται. εἰκότως
μέντοι καὶ δοῦλον τὸν ἄφρονα τῶν ἀρετῆς μεταποιουμένων ἀνέγραψεν,
ἵν' ἢ κρείττονος ἐπιστασίας ἀξιωθεὶς ἀμείνονι βίῳ χρήσηται ἢ ἐπιμένων
τῷ ἀδικεῖν μετ' εὐμαρείας αὐτοκράτορι ἡγεμόνων ἀρχῇ τῶν δεσποτῶν
κολάζηται.

---

1 τὰ πάθη G² πάλην G² (Turn.): πάλιν G¹FH 2 ὁ Ἰακὼβ F 4 εὐλογίαν scripsi: ἀκολουθίαν codd. 5 ⟨ἐν⟩ τοῖς coni. Mang. ἐνοικῆσαι scripsi: οἰκῆσαι codd. 5. 6 βασίλειος H 8 ποιεῖται F prius καὶ τὰ H: κατὰ GF 9 τῆς ψυχῆς G 9. 10 ἀναδραμεῖν H: ἀναμεῖναι GF 11 ὑγίειαν codd.: ὑγείαν v 14 κακῷ FH: κακῶν GL ἐν ψυχῇ GF: εὐχῇ H 15 τοῦτο Mang.: τούτων HFL, τοῦτον H προφητικὸς λόγος Cohn: πρόλογος codd., ἱερὸς λόγος coni. Mang. 15. 16 τῶν σπουδαίων H 16 ἔγραψεν scripsi (vel τῶν σπουδαίων ἔγραψεν ἕνα conicio): ἔγραψε μὲν codd. 18 ἑτέρων δοξῶν F 19 γνώμας coni. Mang. οἴκοις] ὅροις L² 20 ἀγαθὸν F: κἀγαθὸν GH 22 τῶν τῆς ἀρετῆς H 23 κρειττόνως F χρήσεται H 24 τῷ] τὸ G 25 subscriptio in G: περὶ ὧν ἀνανήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται.

ΠΕΡΙ ΣΥΓΧΥΣΕΩΣ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ

I p.404 M. 1 (1.) Περὶ μὲν δὴ τούτων ἀρκέσει τὰ εἰρημένα. σκεπτέον δὲ ἑξῆς οὐ παρέργως, ἃ περὶ τῆς τῶν διαλέκτων συγχύσεως φιλοσοφεῖ· λέγει γὰρ ὧδε· „καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἕν, καὶ φωνὴ μία πᾶσι. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κινῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν, εὗρον πεδίον ἐν τῇ γῇ Σεναὰρ καὶ κατῴκησαν ἐκεῖ. καὶ εἶπεν ἄνθρωπος τῷ πλησίον· δεῦτε πλινθεύσωμεν πλίνθους καὶ ὀπτήσωμεν αὐτὰς πυρί. καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος εἰς λίθον, καὶ ἄσφαλτος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλός. καὶ εἶπον· δεῦτε οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἡ κεφαλὴ ἔσται ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσωμεν ἑαυτῶν ὄνομα πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. καὶ κατέβη κύριος ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον ὃν ᾠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. καὶ εἶπε κύριος· ἰδοὺ γένος ἓν καὶ χεῖλος ἓν πάντων· καὶ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι, καὶ νῦν οὐκ ἐκλείψει ἐξ αὐτῶν πάντα ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν· δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν ἐκεῖ αὐτῶν τὴν γλῶσσαν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τὴν φωνὴν τοῦ πλησίον. καὶ διέσπειρεν αὐτοὺς κύριος ἐκεῖθεν ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐπαύσαντο οἰκοδομοῦντες τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον. διὰ τοῦτο ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ σύγχυσις, ὅτι ἐκεῖ συνέχεε κύριος τὰ χείλη πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐκεῖθεν διέσπειρεν αὐτοὺς κύριος p. 405 M. ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς“ (Gen. 11,1—9). 2 (2.) | οἱ μὲν δυσχεραίνοντες τῇ πατρίῳ πολιτείᾳ, ψόγον καὶ κατηγορίαν αἰεὶ τῶν νόμων μελετῶντες, τούτοις καὶ τοῖς παραπλησίοις ὡς ἂν ἐπιβάθραις τῆς ἀθεό-

---

περὶ συγχύσεως διαλέκτων GFH: τοῦ αὐτοῦ περὶ συγχύσεως διαλέκτων P   2 φιλοσοφεῖ GFL²: φιλοσοφοῦσι HPL¹   3 πᾶσιν δ καὶ G   5 Σεναὰρ] σάαρ L   7 ἡ] εἰς F   ἡ ἄσφαλτος et πηλὸς (om. ὁ) ex § 103 conicio   8 πόλιν καὶ om. P   9 ἑαυτῶν FHP: ἑαυτῷ G, ἑαυτοῖς v   13 ἐκλείψοι P   ἐξ GF: ἀπ' HP   ἐπίθωνται P, ἐπείθωνται H   14 αὐτῶν ἐκεῖ P¹   15. 16 προσώπου G   17 αὐτοῦ G: αὐτοῖς F, αὐτῆς HP   20 ἀεὶ G

τητος αὐτῶν, οἱ δυσσεβεῖς, χρῶνται φάσκοντες· ἔτι νῦν σεμνηγορεῖτε
περὶ τῶν διατεταγμένων ὡς τοὺς ἀληθείας κανόνας αὐτῆς περιεχόντων;
3 ἰδοὺ γὰρ αἱ ἱεραὶ λεγόμεναι βίβλοι παρ' ὑμῖν καὶ μύθους περιέχουσιν,
ἐφ' οἷς εἰώθατε γελᾶν, ὅταν ἄλλων διεξιόντων ἀκούητε. καίτοι τί δεῖ
τοὺς πολλαχόθι τῆς νομοθεσίας ἐσπαρμένους ἀναλέγεσθαι ὥσπερ σχολὴν
ἄγοντας καὶ ἐνευκαιροῦντας διαβολαῖς, ἀλλ' οὐ μόνον τῶν ἐν χερσὶ καὶ
4 παρὰ πόδας ὑπομιμνήσκειν; εἷς μὲν οὖν ἐστιν ὁ ἐοικὼς τῷ συντεθέντι
ἐπὶ τῶν Ἀλωειδῶν, οὓς ὁ μέγιστος καὶ δοκιμώτατος τῶν ποιητῶν
Ὅμηρος διανοηθῆναί φησι τρία τὰ περιμήκιστα τῶν ὀρῶν ἐπιφορῆσαι
καὶ ἐπιχῶσαι ἐλπίσαντας τὴν εἰς οὐρανὸν ὁδὸν τοῖς ἀνέρχεσθαι βουλο-
μένοις εὐμαρῆ διὰ τούτων ἔσεσθαι πρὸς αἰθέριον ὕψος ἀρθέντων· ἔστι
δὲ τὰ περὶ τούτων ἔπη τοιαῦτα·

Ὄσσαν ἐπ' Οὐλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὄσσῃ
Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη,

5 Ὄλυμπος δὲ καὶ Ὄσσα καὶ Πήλιον ὀρῶν ὀνόματα. πύργον δὲ ὁ νομο-
θέτης ἀντὶ τούτων εἰσάγει πρὸς τῶν τότε ἀνθρώπων κατασκευαζόμενον
θελησάντων ὑπ' ἀνοίας ἅμα καὶ μεγαλαυχίας οὐρανοῦ ψαῦσαι. πῶς γὰρ
οὐ φρενοβλάβεια δεινή; καὶ γὰρ εἰ τὰ τῆς συμπάσης μέρη γῆς ἐποικοδο-
μηθείη προκαταβληθέντι βραχεῖ θεμελίῳ καὶ ἀνεγερθείη τρόπον κίονος
ἑνός, μυρίοις τῆς αἰθερίου σφαίρας ἀπολειφθήσεται διαστήμασι, καὶ
μάλιστα κατὰ τοὺς ζητητικοὺς τῶν φιλοσόφων, οἳ τοῦ παντὸς κέντρον

---

1 αὐτῶν ν 3 λεγόμενοι G ἡμῖν F 5 ἐπαρμένους F 6 ἀλλὰ (vel ἀλλ' ἢ) μόνον coni. Mang. μόνων HP χερσὶ] χρήσει F 8 Ἀλωειδῶν scripsi: ἀλλοειδῶν G^1F, Ἀλλευαδῶν G^2, Ἀλωαδῶν H, Ἀλωαδῶν P 13 ὀμλύμπω (sic) H, ὀλύμπω P ἀτὰρ HP (in P post ἀ ras.) 14 εἰνοσίφυλον H 16 κατα-σκευαζομένων G 17 μεγαλαυχίας scripsi (idem coni. Cohn): μεγαλουργίας codd. πῶς γὰρ οὐ Mang.: πᾶσα γὰρ οὖν codd. 21 ζητικοὺς G

---

7 *Origenes Contra Celsum IV 21 p. 515:* ἐπεὶ δ' οἴεται Μωυσέα τὸν ἀναγράψαντα τὰ περὶ τοῦ πύργου καὶ τῆς τῶν διαλέκτων συγχύσεως παραφθείραντα τὰ περὶ τῶν Ἀλωαδῶν ἱστορούμενα τοιαῦτα περὶ τοῦ πύργου ἀναγεγραφέναι, λεκτέον . . . . ., *Cyrillus Contra Julianum p. 134 sqq. (Juliani imperatoris librorum contra Christianos quae supersunt coll. C. J. Neumann p. 181 sqq.), cf. potissimum:* ὁ μὲν γὰρ Μωυσῆς αἰτίαν ἀποδέδωκε κομιδῇ μυθώδη τῆς περὶ τὰς διαλέκτους ἀνομοιότητος . . . . . εἶτα τούτοις ἀξιοῦτε πιστεύειν ἡμᾶς, ἀπιστεῖτε δὲ ὑμεῖς τοῖς ὑφ' Ὁμήρου λεγομένοις ὑπὲρ τῶν Ἀλωαδῶν, ὡς ἄρα τρία ἐπ' ἀλλήλοις ὄρη θεῖναι διενοοῦντο, „ἵν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη". φημὶ μὲν γὰρ ἐγὼ καὶ τοῦτο εἶναι παραπλησίως ἐκείνῳ μυθῶδες. ὑμεῖς δὲ ἀποδεχόμενοι τὸ πρότερον ἀνθ' ὅτου πρὸς θεῶν ἀποδοκιμάζετε τὸν Ὁμήρου μῦθον; ἐκεῖνο γὰρ οἶμαι δεῖν σιωπᾶν πρὸς ἄνδρας ἀμαθεῖς, ὅτι . . . . πύργον οἰκοδομεῖν οὐ δυνήσονται πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀφικνούμενον, κἂν ἐκπλινθεύσωσι τὴν γῆν πᾶσαν . . . . . . 13. 14 Hom. λ 315. 316.

εἶναι τὴν γῆν ἀνωμολόγησαν. (3.) ἕτερος δέ τις συγγενὴς τούτῳ περὶ 6
τῆς τῶν ζῴων ὁμοφωνίας πρὸς μυθοπλαστῶν ἀναγράφεται· λέγεται γάρ,
ὡς ἄρα πάνθ' ὅσα ζῷα χερσαῖα καὶ ἔνυδρα καὶ πτηνὰ τὸ παλαιὸν ὁμό-
φωνα ἦν, καὶ ὅνπερ τρόπον ἀνθρώπων Ἕλληνες μὲν Ἕλλησι, βαρβάροις
δὲ βάρβαροι νῦν οἱ ὁμόγλωττοι διαλέγονται, τοῦτον τὸν τρόπον καὶ πάντα
πᾶσι περὶ ὧν ἢ δρᾶν ἢ πάσχειν τι συνέβαινεν ὡμίλει, ὡς καὶ ἐπὶ ταῖς
κακοπραγίαις συνάχθεσθαι κἄν, εἴ πού τι λυσιτελὲς ἀπαντῴη, συνευφραί-
νεσθαι. τάς τε γὰρ ἡδονὰς καὶ ἀηδίας ἀλλήλοις ἀναφέροντα διὰ τοῦ 7
p. 406 M. ὁμοφώνου συνήδετο καὶ συνηχθίζετο, | κἀκ τούτου τὸ ὁμοιότροπον καὶ
ὁμοιοπαθὲς εὑρίσκετο, μέχριπερ κορεσθέντα τῆς τῶν παρόντων ἀγαθῶν
ἀφθονίας, ὃ πολλάκις γίνεσθαι φιλεῖ, πρὸς τὸν τῶν ἀνεφίκτων ἔρωτα
ἐξώκειλε καὶ περὶ ἀθανασίας ἐπρεσβεύετο γήρως ἔκλυσιν καὶ τὴν εἰς αἰεὶ
νεότητος ἀκμὴν αἰτούμενα, φάσκοντα καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἓν ἤδη ζῴων
τὸ ἑρπετόν, ὄφιν, τετυχηκέναι ταύτης τῆς δωρεᾶς· ἀποδυόμενον γὰρ τὸ
γῆρας πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνηβᾶν· ἄτοπον δ' εἶναι ἢ τὰ κρείττω τοῦ
χείρονος ἢ ἑνὸς τὰ πάντα λειφθῆναι. δίκην μέντοι τοῦ τολμήματος 8
ἔδωκε τὴν προσήκουσαν· ἑτερόγλωττα γὰρ εὐθὺς ἐγένετο, ὡς ἐξ ἐκείνου
μηκέτ' ἀλλήλων ἐπακοῦσαι δυνηθῆναι χάριν τῆς ἐν ταῖς διαλέκτοις, εἰς
ἃς ἡ μία καὶ κοινὴ πάντων ἐτμήθη, διαφορᾶς. (4.) ὁ δ' ἐγγυτέρω 9
τἀληθοῦς προσάγων τὸν λόγον τὰ ἄλογα τῶν λογικῶν διέζευξεν, ὡς ἀν-
θρώποις μόνοις μαρτυρῆσαι τὸ ὁμόφωνον. ἔστι δέ, ὥς γέ φασι, καὶ
τοῦτο μυθῶδες. καὶ μὴν τήν γε φωνῆς εἰς μυρίας διαλέκτων ἰδέας
τομήν, ἣν καλεῖ γλώττης σύγχυσιν, ἐπὶ θεραπείᾳ λέγουσιν ἁμαρτημάτων
συμβῆναι, ὡς μηκέτ' ἀλλήλων ἀκροώμενοι κοινῇ συναδικῶσιν, ἀλλὰ
τρόπον τινὰ [ἄλλοι] ἀλλήλοις κεκωφωμένοι * * * κατὰ συμπράξεις ἐγχει-
ρῶσι τοῖς αὐτοῖς. τὸ δὲ οὐκ ἐπ' ὠφελείᾳ φαίνεται συμβῆναι· καὶ γὰρ 10
αὖθις οὐδὲν ἧττον κατὰ ἔθνη διῳκισμένων καὶ μὴ μιᾷ διαλέκτῳ χρω-
μένων γῆ καὶ θάλαττα πολλάκις ἀμυθήτων κακῶν ἐπληρώθη. οὐ γὰρ
αἱ φωναί, ἀλλὰ αἱ ὁμότροποι τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν ζηλώσεις

---

1 ἕτερος codd.: ἕτερον v τις συγγενὴς G: τι συγγενὲς HP, τι F (om. συγγενὲς) τούτῳ HP: τῷ GF 2 συμφωνίας HP 5 βάρβαροι νῦν οἱ GF: νῦν βάρβαροι HP 6 τι fort. del. 7 συνάχθεσθαι Turn.: συνέχεσθαι codd. εἴ] ἢ G ἀπαντῴη FP: ἁπάντων εἰ G, ἁπάντων H 9 καὶ] ἢ F κἀκ GF: καὶ HP τούτων v τὸ om. F 12 γέρως GF ἀεὶ G 13 νεότητα H 16 ληφθῆναι GF 17 ἐγένετο Vat. 379: ἐγίνετο ceteri 19 δὲ HP 20. 21 ἀνθρωπίνοις F 21 γέ GF: τε HP, om. v 22 τήν scripsi: τῆς codd. 24—26 ἀλλὰ — ἐγχειρῶσι om. F 25 ἄλλοι seclusi (vel ἄλλοι ἄλλοις scrib.) ἀλλήλους G μὴ solum supplet Mang. 29 φωναὶ] ὁμοφωνίαι coni. Mang. ὁμοιότροποι coni. Mang.

11 τοῦ συναδικεῖν αἴτιαι· καὶ γὰρ οἱ ἐκτετμημένοι γλῶτταν νεύμασι καὶ
βλέμμασι καὶ ταῖς ἄλλαις τοῦ σώματος σχέσεσι καὶ κινήσεσιν οὐχ ἧττον
τῆς διὰ λόγων προφορᾶς ἃ ἂν θελήσωσιν ὑποσημαίνουσι· χωρὶς τοῦ καὶ
ἔθνος ἓν πολλάκις οὐχ ὁμόφωνον μόνον ἀλλὰ καὶ ὁμόνομον καὶ ὁμοδίαι-
τον τοσοῦτον ἐπιβῆναι κακίας, ὥστε τοῖς ἀνθρώπων ἁπάντων ἁμαρτή-
12 μασιν ἰσοστάσια δύνασθαι πλημμελεῖν· ἀπειρίᾳ τε διαλέκτων μυρίοι πρὸς
τῶν ἐπιτιθεμένων οὐ προϊδόμενοι τὸ μέλλον προκατελήφθησαν, ὡς ἔμ-
παλιν ἐπιστήμῃ τοὺς ἐπικρεμασθέντας ἴσχυσαν φόβους τε καὶ κινδύνους
ἀπώσασθαι· ὥστε λυσιτελὲς μᾶλλον ἢ βλαβερὸν εἶναι τὴν ἐν διαλέκτοις
κοινωνίαν, ἐπεὶ καὶ μέχρι νῦν οἱ καθ' ἑκάστην χώραν, καὶ μάλιστα τῶν
αὐτοχθόνων, δι' οὐδὲν οὕτως ὡς διὰ τὸ ὁμόγλωσσον ἀπαθεῖς κακῶν
13 διατελοῦσι. κἂν εἰ μέντοι τις ἀνὴρ πλείους ἀναμάθοι διαλέκτους, εὐδό-
κιμος εὐθὺς παρὰ τοῖς ἐπισταμένοις ἐστὶν ὡς ἤδη φίλιος ὤν, οὐ βραχὺ
γνώρισμα κοινωνίας ἐπιφερόμενος τὴν ἐν τοῖς ὀνόμασι | συνήθειαν, ἀφ' p. 407 M.
ἧς τὸ ἀδεὲς εἰς τὸ μηδὲν ἀνήκεστον παθεῖν ἔοικε πεπορίσθαι. τί οὖν
ὡς κακῶν αἴτιον τὸ ὁμόγλωττον ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιζε, δέον ὡς ὠφελι-
14 μώτατον ἱδρῦσθαι; (5.) τοὺς δὴ ταῦτα συντιθέντας καὶ κακοτεχνοῦντας
ἰδίᾳ μὲν διελέγξουσιν οἱ τὰς προχείρους ἀποδόσεις τῶν ἀεὶ ζητουμένων
ἐκ τῆς φανερᾶς τῶν νόμων γραφῆς ἀφιλονείκως ⟨ταμιευόμενοι⟩, οὐκ ἀντι-
σοφιζόμενοί ποθεν, ἀλλ' ἑπόμενοι τῷ τῆς ἀκολουθίας εἱρμῷ προσπταίειν
οὐκ ἐῶντι, ἀλλὰ κἄν, εἴ τινα ἐμποδὼν εἴη, ῥᾳδίως ἀναστέλλοντι, ὅπως
15 αἱ τῶν λόγων διέξοδοι γίνωνται ἄπταιστοι. φαμὲν τοίνυν ἐκ τοῦ „τὴν
γῆν εἶναι πᾶσαν χεῖλος ἓν καὶ φωνὴν μίαν“ κακῶν ἀμυθήτων καὶ μεγάλων
συμφωνίαν δηλοῦσθαι, ὅσα τε πόλεις πόλεσι καὶ ἔθνεσιν ἔθνη καὶ χώραις
χῶραι ἀντεπιφέρουσι, καὶ ὅσα μὴ μόνον εἰς ἑαυτοὺς ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ θεῖον
ἀσεβοῦσιν ἄνθρωποι· καίτοι ταῦτα πληθῶν ἐστιν ἀδικήματα. σκεπτόμεθα
δ' ἡμεῖς καὶ ἐφ' ἑνὸς ἀνδρὸς τὸ ἀδιεξήγητον τῶν κακῶν πλῆθος, καὶ μάλισθ'
16 ὅταν τὴν ἀνάρμοστον καὶ ἐκμελῆ καὶ ἄμουσον ἴσχῃ συμφωνίαν. (6.) τὰ μὲν
δὴ τυχηρὰ τίς οὐκ οἶδεν, ὅταν πενία καὶ ἀδοξία σώματος νόσοις ἢ πηρώσεσι
συνενεχθῶσι, καὶ πάλιν ταῦτα ψυχῆς ἀρρωστήμασιν ἔκφρονος ὑπὸ μελαγ-

---

1 οἱ G: om. FHP νεύσεσι G 3 θέλωσιν HP 5 ὥσπερ F 6 πλημμελεῖν GP εὐπορία HP 7 προϊδόμενοι scripsi: προειδόμενοι codd. προκατελείφθησαν P 9 ταῖς διαλέκτοις HP 10 ⟨τὴν⟩ τῶν conicio 12. 13 εὐδοκίμους F 13 φίλος HP 15 πεπορεῖσθαι F, πεπόρισται G 16 κακὸν GF 17 συντεθέντας FH 19 ταμιευόμενοι addidi 20 ἀληθείας HP 22 γίνωνται L: γίνονται H, γίνοιντο GFP 24 τε καὶ πόλεις L 26 σκεπτώμεθα v 27 μάλιστ' H 28 ἴσχῃ scripsi: σχοίη codd. 29 πενίᾳ καὶ ἀδοξίᾳ v παρώσεσι H, πηρώσε (sic) F 30 συναχθῶσι G, συνεχθῶσι F

χολίας ἢ μακροῦ γήρως ἤ τινος βαρείας ἄλλης κακοδαιμονίας γεγενη-
μένης ἀνακραθῶσι; καὶ γὰρ ἓν μόνον τῶν εἰρημένων βιαίως ἀντιστα- 17
τῆσαν ἱκανὸν ἀνατρέψαι καὶ καταβαλεῖν καὶ τὸν λίαν ὑπέρογκόν ἐστιν·
ὅταν δὲ ἀθρόα ὥσπερ προστάξει μιᾷ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐνὶ πάντα
σωρηδὸν ἐπιθῆται τὰ σώματος, τὰ ψυχῆς, τὰ ἐκτός, τίνα οὐχ ὑπερ-
βάλλει σχετλιότητα; πεσόντων γὰρ δορυφόρων ἀνάγκη καὶ τὸ δορυφορού-
μενον πίπτειν. δορυφόροι μὲν οὖν σώματος πλοῦτος, εὐδοξία, τιμαί, 18
ὀρθοῦντες αὐτὸ καὶ εἰς ὕψος αἴροντες καὶ γαῦρον ἀποδεικνύντες, ὡς
τἀναντία, ἀτιμία, ἀδοξία, πενία, πολεμίων τρόπον καταράττουσι. πάλιν 19
τε δορυφόροι ψυχῆς ἀκοαὶ καὶ ὄψεις ὄσφρησίς τε καὶ γεῦσις καὶ ξύμπαν
τὸ αἰσθήσεως στῖφος, ἔτι μέντοι ὑγίεια καὶ ἰσχὺς δύναμίς τε καὶ ῥώμη·
τούτοις γὰρ ὥσπερ ἑστῶσι καὶ κραταιῶς ἐρηρεισμένοις εὐερκέσιν οἴκοις
ὁ νοῦς ἐμπεριπατῶν καὶ ⟨ἐν⟩διαιτώμενος ἀγάλλεται πρὸς μηδενὸς ταῖς
ἰδίαις ὁρμαῖς χρῆσθαι κωλυόμενος, ἀλλ᾽ εὐμαρεῖς καὶ λεωφόρους ἀνα-
p. 408 M. πεπταμένας ἔχων τὰς διὰ πάντων ὁδούς. τὰ δὲ | τοῖς δορυφόροις τού- 20
τοις ἐχθρὰ ἀντικάθηται, πήρωσις αἰσθητηρίων καὶ νόσος, ὡς ἔφην, οἷς
ἡ διάνοια συγκατακρημνισθῆναι πολλάκις ἐμέλλησε. καὶ τὰ μὲν τυχηρὰ
ταῦτα ἀργαλέα σφόδρα καὶ σχέτλια ἐξ ἑαυτῶν, πρὸς δὲ τὴν ⟨τῶν⟩ ἐκ
προνοίας σύγκρισιν κουφότερα πολλῷ. (7.) τίς οὖν ἡ τῶν ἑκουσίων 21
κακῶν συμφωνία, πάλιν ἐν μέρει σκοπῶμεν· τριμεροῦς ἡμῶν τῆς ψυχῆς
ὑπαρχούσης τὸ μὲν νοῦς καὶ λόγος, τὸ δὲ θυμός, τὸ δὲ ἐπιθυμία κεκλη-
ρῶσθαι λέγεται. κηραίνει δὲ καθ᾽ αὐτό τε ἕκαστον ἰδίᾳ καὶ πρὸς ἄλληλα
πάντα κοινῇ, ἐπειδὰν ὁ μὲν νοῦς ὅσα ἀφροσύναι καὶ δειλίαι ἀκολασίαι
τε καὶ ἀδικίαι σπείρουσι θερίσῃ, ὁ δὲ θυμὸς τὰς ἐκμανεῖς καὶ παρα-
φόρους λύττας καὶ ὅσα ἄλλα ὠδίνει κακὰ τέκῃ, ἡ δὲ ἐπιθυμία τοὺς ὑπὸ
νηπιότητος ἀεὶ κούφους ἔρωτας καὶ τοῖς ἐπιτυχοῦσι σώμασί τε καὶ
πράγμασι προσιπταμένους ἐπιπέμψῃ πανταχόσε· τότε γὰρ ὥσπερ ἐν σκάφει 22

1 ἄλλης βαρείας HP 2 ἀνακραθῇ coni. Cohn 3 ἱκανῶς GF ἀναστρέψαι PL 4 ἐνὶ GF: ἕνι HP, ἑνῇ v 5 ἐπιθῆται scripsi: ἐπιθεῖναι codd. σώματος P: σώματα GFH τὰ ante ψυχῆς om. GF 7 εὐδοξίαι P (ι vid. add. man. 2) v 7. 8 τιμαῖς ὠθοῦντες G 8 αὐτὸ εἰς G 10 ἀκοὴ καὶ ὄψις coni. Mang. ὄψις P 10. 11 τὸ ξύμπαν H 11 αἰσθήσεων coni. Mang. 12 ὡς παρεκστῶσι HP εὐεργέσιν GF οἴκοις GF: ὅρκοις HP, ὅροις v 13 ἐνδιαιτώμενος Mang.: διαιτώμενος codd. 14 post λεωφόρους add. καὶ Mang. 17 καταχρημνησθῆναι GH ἐμέλησε GF
18 τῶν add. Mang. 20 τῆς ψυχῆς bis habet F 21. 22 συγκεκληρῶσθαι G 22 τε om. v καὶ bis habet H 24 τὰς om. HP
25 ὠδίνει] ὀδύνη G 26 νηπιότητος GF: νεότητος HP 27 προσιπτάμενος G τότε] τὸ G

ναυτῶν, ἐπιβατῶν, κυβερνητῶν κατά τινα φρενοβλάβειαν ἐπ' ἀπωλείᾳ
τούτου συμφρονησάντων καὶ οἱ ἐπιβουλεύσαντες αὐτῇ νηὶ οὐχ ἥκιστα
συναπώλοντο. βαρύτατον γὰρ κακῶν καὶ σχεδὸν ἀνίατον μόνον ἡ πάν-
των τῶν ψυχῆς μερῶν πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν συνεργία, μηδενὸς οἷα ἐν
πανδήμῳ συμφορᾷ δυνηθέντος ὑγιαίνειν, ἵνα τοὺς πάσχοντας ἰᾶται, ἀλλὰ
καὶ τῶν ἰατρῶν ἅμα τοῖς ἰδιώταις καμνόντων, οὓς ἡ λοιμώδης νόσος
23 ἐφ' ὁμολογουμένῃ συμφορᾷ πιέσασα κατέχει. τοῦ παθήματος τούτου
⟨σύμβολον⟩ ὁ μέγας ἀναγραφεὶς παρὰ τῷ νομοθέτῃ κατακλυσμός ἐστι,
τῶν τε ἀπ' οὐρανοῦ καταρρακτῶν τοὺς κακίας αὐτῆς λάβρῳ φορᾷ χει-
μάρρους ἐπομβρούντων καὶ τῶν ἀπὸ γῆς, λέγω δὲ τοῦ σώματος, πηγῶν
ἀναχεουσῶν τὰ πάθους ἑκάστου ῥεύματα πολλὰ ὄντα καὶ μεγάλα, ἅπερ
εἰς ταὐτὸν τοῖς προτέροις συνιόντα καὶ ἀναμιγνύμενα κυκᾶταί τε καὶ τὸ
24 δεδεγμένον ἅπαν τῆς ψυχῆς στροβεῖ χωρίον δίναις ἐπαλλήλοις. „ἰδὼν"
γάρ φησι „κύριος ὁ θεός, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων
ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ ἐπιμελῶς τὰ πονηρὰ
πάσας τὰς ἡμέρας" ἔγνω τὸν ἄνθρωπον, λέγω δὲ τὸν νοῦν, μετὰ τῶν
περὶ αὐτὸν ἑρπετῶν τε καὶ πτηνῶν καὶ τῆς ἄλλης ἀλόγου τῶν ἀτιθάσων
θηρίων πληθύος ἐφ' οἷς ἀνίατα ἠδικήκει τίσασθαι (Gen. 6, 5—7)·
25 ἡ δὲ τιμωρία κατακλυσμός. ἦν γὰρ ἔφεσις ἁμαρτημάτων καὶ πολλὴ
τοῦ ἀδικεῖν μηδενὸς κωλύοντος φορά, ἀλλὰ προσαναρρηγνυμένων ἀδεῶς
ἁπάντων εἰς χορηγίας ἀφθόνους τοῖς πρὸς τὰς ἀπολαύσεις ἑτοιμοτάτοις,
καὶ μήποτ' εἰκότως· οὐ γὰρ ἕν τι μέρος διέφθαρτο τῆς ψυχῆς, ἵνα τοῖς
ἄλλοις ὑγιαίνουσι σῴζεσθαι δύναιτο, ἀλλ' οὐδὲν ἄνοσον οὐδὲ ἀδιάφθαρτον
αὐτῆς κατελείπετο· | ἰδὼν γὰρ ὅτι πᾶς τις, φησί, διανοεῖται [πᾶς] p. 409 M.
λογισμός, οὐχὶ μόνος εἷς, τὴν ἁρμόττουσαν ὁ ἀδέκαστος δικαστὴς ἐπή-
26 γαγε τιμωρίαν. (8.) οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τῆς ἁλμυρᾶς φάραγγος ὁμαιχ-
μίαν πρὸς ἀλλήλους θέμενοι. κοῖλον γὰρ καὶ τραχὺ καὶ φαραγγῶδες
τὸ κακιῶν ⟨καὶ⟩ παθῶν χωρίον, ἁλμυρὸν τῷ ὄντι καὶ πικρὰς φέρον

---

2 συμφρονησάντων F: συμφωνησάντων GHP   αὐτῇ νηὶ scripsi: αὐτὴν ἡ G, αὐτὴν ἣ F, αὐτῇ HP   ἧττον coni. Mang.   3 κακὸν GF   4 συνέργεια H   5 συμφορᾷ HP: φορᾷ GF, φθορᾷ conicio   8 σύμβολον (vel σημεῖον) add. Mang.   9 τῶν post οὐρανοῦ add. G   λαύρῳ F   12 ἀναμιγνύμενα HPL¹: ἅμα μιγνύμενα GFL²   13 δεδεμένον G   στροβοῖ F   16 νοῦν] νῦν Turn.   17 ἀτιθάσσων F   18 ἠδικήκει F: ἠδίκει GHP   19 γὰρ om. GF   22 μήποτ' H: μήποτ' οὐκ GFP, μήποτ' οὐκ ἀπεικότως conicio   23. 24 δύναιτο—ὅτι om. F   23 ἀδιάφθορον coni. Mang.   24 κατελίπετο G, κατελέλειπτο conicio   πᾶς seclusi (om. v) vel scrib. τὰ πονηρὰ   25 λογισμὸς ἡμῶν νοσεῖ τὴν F   28 κακίστων P, corr. in mg.   καὶ add. Mang.   ἁλμυρὰς F   φέρων GF

ὠδῖνας, ὧν ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ τὸ ἐνώμοτον καὶ ἔνσπονδον οὔθ' ὅρκων
οὔτε σπονδῶν ἐπάξιον εἰδὼς καθαιρεῖ· λέγεται γὰρ ὅτι „πάντες οὗτοι
συνεφώνησαν ἐπὶ τὴν φάραγγα τὴν ἁλυκήν· αὕτη ἡ θάλασσα τῶν ἁλῶν“
(Gen. 14, 3). ἢ οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἐστειρωμένους σοφίαν καὶ τυφλοὺς διά- 27
νοιαν, ἣν ὀξυδερκεῖν εἰκὸς ἦν, Σοδομίτας κατὰ γλῶτταν, ἀπὸ νεανίσκου
ἕως πρεσβυτέρου πάνθ' ὁμοῦ τὸν λεὼν ἐν κύκλῳ τὴν οἰκίαν τῆς ψυχῆς
περιθέοντας, ἵνα τοὺς ξενωθέντας ἱεροὺς καὶ ὁσίους λόγους αὐτῇ, φρουροὺς
καὶ φύλακας ὄντας, αἰσχύνωσι καὶ διαφθείρωσι, καὶ μηδένα τὸ παράπαν
μήτε τοῖς ἀδικοῦσιν ἐναντιοῦσθαι μήτε τοῦ τι ποιεῖν ἄδικον ἀποδιδράσκειν
ἐγνωκότα; οὐ γὰρ οἱ μέν, οἱ δ' οὔ, „πᾶς δ'“, ὥς φησιν, „ὁ λαὸς περιε- 28
κύκλωσαν ἅμα τὴν οἰκίαν, νέοι τε καὶ πρεσβῦται“ (Gen. 19, 4) κατὰ
τῶν θείων καὶ ἱερῶν λόγων συνομοσάμενοι, οὓς καλεῖν ἔθος ἀγγέλους.
(9.) ἀλλ' ὅ γε θεοπρόπος Μωυσῆς θράσει πολλῷ ῥέοντας αὐτοὺς ὑπαν- 29
τιάσας ἐφέξει, κἂν τὸν θρασύτατον καὶ δεινότατον εἰπεῖν ἐν ἑαυτοῖς βασι-
λέα λόγον προστησάμενοι μιᾷ ῥύμῃ κατατρέχωσι, συναύξοντες τὰ οἰκεῖα
καὶ ποταμοῦ τρόπον πλημμύροντες· „ἰδοὺ“ γάρ φησιν „ὁ τῆς Αἰγύπτου
βασιλεὺς ἐπὶ τὸ ὕδωρ ἀφικνεῖται. σὺ δὲ στήσῃ συναντῶν αὐτῷ ἐπὶ τὸ
χεῖλος τοῦ ποταμοῦ“ (Exod. 7, 15). οὐκοῦν ὁ μὲν φαῦλος ἔξεισιν ἐπὶ 30
τὴν τῶν ἀδικημάτων καὶ παθῶν ἀθρόων φοράν, ἅπερ ὕδατι ἀπεικάζεται·
ὁ δὲ σοφὸς πρῶτον μὲν κτᾶται γέρας παρὰ τοῦ ἑστῶτος ἀεὶ θεοῦ
συγγενὲς αὐτοῦ τῇ ἀκλινεῖ καὶ ἀρρεπεῖ πρὸς πάντα δυνάμει λαβών·
εἴρηται γὰρ „σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ“ (Deut. 5, 31), ἵνα ἐνδοιασμὸν 31
καὶ ἐπαμφοτερισμόν, ἀβεβαίου ψυχῆς διαθέσεις, ἀποδυσάμενος τὴν ὀχυρω-
τάτην καὶ βεβαιοτάτην διάθεσιν, πίστιν, ἐνδύσηται. ἔπειτα δὲ ἑστώς, τὸ
παραδοξότατον, ὑπαντᾷ· „στήσῃ“ γάρ ⟨φησιν⟩ „ὑπαντιάζων“· καίτοι τὸ
μὲν ὑπαντᾶν ἐν κινήσει, κατὰ δ' ἠρεμίαν τὸ ἵστασθαι θεωρεῖται. λέγει 32
δὲ οὐ τὰ μαχόμενα, τὰ δὲ τῇ φύσει μάλιστα ἀκολουθοῦντα· ὅτῳ γὰρ ἠρε-
μεῖν πέφυκεν ἡ γνώμη καὶ ἀρρεπῶς ἱδρῦσθαι, συμβαίνει πᾶσιν ἀνθ-
ίστασθαι τοῖς σάλῳ καὶ κλύδωνι χαίρουσι καὶ τὸν γαληνιάσαι δυνάμενον

---

2 καθαιρεῖ Mang.: καθαίρει codd. 3 ἁλικὴν G 5 ὀξυδορκεῖν G Σοδομῖται G ἀπὸ] ἐπὶ G 7 αὐτῇ FHP: αὐτὴ G, αὐτῆς Mang. φρου-ρὰς F 8 tertium καὶ om. HP μηδενὸς v 10 ἐγνωκότος v 12 θείων καὶ ἱερῶν scripsi: θείων ἔργων καὶ codd. καὶ λόγων om. F καλεῖν GF: καθελῆν H, καθελεῖν P 13 θεότροπος HPL[1] θράσει om. GF 15 post οἰκεῖα add. ῥεύματα Mang. 16 πλημμυροῦντες conicio 17 στήσῃ F: στήσῃς G, στῆθι HP 18 τοῦ ποταμοῦ om. HP 19 ante ἀθρόων add. καὶ v 23 ἀβεβαίου — ἀποδυσά-μενος om. G 24 post διάθεσιν add. καὶ HP ἔστω G 25 φησιν addidi καίτοι codd.: καὶ v 29 γαληνιάσαι HP: γαληνίσαι GF

33 χειροποιήτῳ χειμῶνι κυμαίνουσιν. (10.) εὖ μέντοι γε ἔχει παρὰ | τὸ p. 410 M.
χεῖλος τοῦ ποταμοῦ τὴν ἐναντίωσιν συνίστασθαι· χείλη δὲ στόματος μέν
ἐστι πέρατα, φραγμὸς δέ τις γλώττης, δι' ὧν φέρεται τὸ τοῦ λόγου
34 ῥεῦμα, ὅταν ἄρξηται κατέρχεσθαι. λόγῳ δὲ καὶ οἱ μισάρετοι καὶ φιλο-
παθεῖς συμμάχῳ χρῶνται πρὸς τὴν τῶν ἀδοκίμων δογμάτων εἰσήγησιν
καὶ πάλιν οἱ σπουδαῖοι πρός τε τὴν τούτων ἀναίρεσιν καὶ πρὸς τὸ τῶν
35 ἀμεινόνων καὶ ἀψευδῶς ἀγαθῶν κράτος ἀνανταγώνιστον. ὅταν μέντοι
πάντα κάλων ἀνασείσαντες ἐριστικῶν δογμάτων ὑπ' ἐναντίας ῥύμης λόγων
ἀνατραπέντες ἀπόλωνται, τὸ ἐπινίκιον δικαίως καὶ προσηκόντως ὁ σοφὸς
36 ᾆσμα χορὸν ἱερώτατον στησάμενος ἐμμελῶς ᾄσεται· „εἶδε“ γάρ φησιν
„Ἰσραὴλ τοὺς Αἰγυπτίους“ οὐχ ἑτέρωθι „τεθνεῶτας“ ἀλλὰ παρὰ „τὸ
χεῖλος τοῦ ποταμοῦ“ (Exod. 14, 30), θάνατον λέγων οὐ τὴν ἀπὸ σώ-
ματος ψυχῆς διάκρισιν, ἀλλὰ τὴν ἀνοσίων δογμάτων καὶ λόγων φθοράν,
οἷς ἐχρῶντο διὰ στόματος καὶ γλώττης καὶ τῶν ἄλλων φωνητηρίων
37 ὀργάνων. λόγου δὲ θάνατός ἐστιν ἡσυχία, οὐχ ἣν οἱ ἐπιεικέστεροι ποι-
ούμενοι σύμβολον αἰδοῦς μετέρχονται — δύναμις γὰρ καὶ ἥδε ἐστὶν ἀδελφὴ
τῆς ἐν τῷ λέγειν ταμιευομένη μέχρι καιροῦ τὰ λεκτέα —, ἀλλ' ἣν οἱ
ἐξησθενηκότες καὶ ἀπειρηκότες διὰ τὴν τῶν ἐναντίων ἰσχὺν ὑπομένουσιν
38 ἄκοντες λαβὴν οὐδεμίαν ἔθ' εὑρίσκοντες. ὧν τε γὰρ ἂν ἐφάψωνται,
διαρρεῖ, καὶ οἷς ἂν ἐπιβῶσιν, οὐχ ὑπομένει, ὡς πρὶν ἢ στῆναι πίπτειν
ἀναγκάζεσθαι, ὥσπερ ἡ ἕλιξ, τὸ ὑδρηρὸν ὄργανον, ἔχει· κατὰ γὰρ μέσον
αὐτὸ γεγόνασι βαθμοί τινες, ὧν ὁ γεωπόνος, ὅταν ἐθελήσῃ ποτίσαι τὰς
ἀρούρας, ἐπιβαίνει μέν, περιολισθαίνει δ' ἀναγκαίως· ὑπὲρ δὴ τοῦ μὴ
πίπτειν συνεχῶς πλησίον ἐχυροῦ τινος ταῖς χερσὶ περιδράττεται, οὗ ἐνει-
λημμένος τὸ ὅλον σῶμα ἀπῃώρηκεν αὑτοῦ· ⟨ὥστε⟩ ἀντὶ μὲν ποδῶν
χερσίν, ἀντὶ δὲ χειρῶν ποσὶ χρῆσθαι· ἵσταται μὲν γὰρ ἐπὶ χειρῶν, δι'
ὧν εἰσιν αἱ πράξεις, πράττει δ' ἐν ποσίν, ἐφ' ὧν εἰκὸς ἵστασθαι.

1 χειροποιείτω F 2 ἐναντίωσιν] συνάντησιν coni. Mang. 4 προέρχεσθαι conicio 4. 5 φιλοπαθεῖς Mang.: φιλομαθεῖς codd. 5 ἀδοκίμων Turn.: δοκίμων codd. 6 τούτων GF: ψευδῶν HP καὶ om. G 7 ἀψευδῶς scripsi: ἀψευδῶν GHP, ψευδῶν F 8 κάλον G 9 ἀπώλονται G 10 εὐμελῶς HP ἄσατε G 12 τοῦ ποταμοῦ] τῆς θαλάσσης conicio 13 φοράν HP 14 ἐχθρῶν τε διὰ G 17 ταμιευομένης G, ταμιευομένοις F 19 λαβὴν Turn.: βλάβην codd. ἂν Richter: ἐὰν codd. 20 ἂν HP: ἐὰν GF 21 ἕλιγξ H ὑδρηλὸν HP μέσου G 22 αὐτὸ G: αὐτῷ F, αὐτῶν HP, αὐτῆς v βασμοί GF 24 πλησίον] ποσὶν conicio ἐχυροῦ om. F τινὸς ἐχυροῦ transpos. G οὗ Turn.: ὡς GF, ὃ HP 25 αὑτοῦ Turn. ὥστε addidi μὲν GF: μὲν γὰρ HP χειρῶν δὲ F 26 χρῆσθαι GFH: χρῆται Pv 27 πράττειν G

(11.) πολλοὶ δ' οὐ δυνάμενοι τὰς πιθανὰς τῶν σοφιστῶν εὑρέσεις ἀνὰ 39
κράτος ἑλεῖν τῷ μὴ σφόδρα περὶ λόγους διὰ τὴν ἐν τοῖς ἔργοις συνεχῆ
μελέτην γεγυμνάσθαι κατέφυγον ἐπὶ τὴν τοῦ μόνου σοφοῦ συμμαχίαν
καὶ βοηθὸν αὐτὸν ἱκέτευσαν γενέσθαι· καθὰ καὶ τῶν Μωυσέως γνωρίμων
τις ἐν ὕμνοις εὐχόμενος εἶπεν· „ἄλαλα γενέσθω τὰ χείλη τὰ δόλια"
(Psalm. 30, 19). πῶς δ' ἂν ἡσυχάσαι, εἰ μὴ πρὸς μόνου τοῦ καὶ τὸν 40
λόγον αὐτὸν ἔχοντος ὑπήκοον ἐπιστομισθείη; τὰς μὲν οὖν εἰς τὸ ἁμαρ-
τάνειν συνόδους ἀμεταστρεπτὶ φευκτέον. τὸ δὲ ἔνσπονδον πρὸς τοὺς φρο-
p. 411 M. νήσεως καὶ | ἐπιστήμης ἑταίρους βεβαιωτέον. παρὸ καὶ τοὺς λέγοντας 41
„πάντες ἐσμὲν υἱοὶ ἑνὸς ἀνθρώπου, εἰρηνικοί ἐσμεν" (Gen. 42, 11)
τεθαύμακα τῆς εὐαρμόστου συμφωνίας· ἐπεὶ καὶ πῶς οὐκ ἐμέλλετε,
φήσαιμ' ἄν, ὦ γενναῖοι, πολέμῳ μὲν δυσχεραίνειν, εἰρήνην δὲ ἀγαπᾶν,
ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐπιγεγραμμένοι πατέρα οὐ θνητὸν ἀλλ' ἀθάνατον,
ἄνθρωπον θεοῦ, ὃς τοῦ ἀιδίου λόγος ὢν ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτός ἐστιν
ἄφθαρτος; οἱ μὲν γὰρ πολλὰς ἀρχὰς τοῦ κατὰ ψυχὴν γένους συστησά- 42
μενοι, τῷ πολυθέῳ λεγομένῳ κακῷ προσνείμαντες ἑαυτούς, ἄλλοι πρὸς
ἄλλων τιμὰς τραπόμενοι ταραχὰς καὶ στάσεις ἐμφυλίους τε καὶ ξενικὰς
ἐδημιούργησαν τὸν ἀπ' ἀρχῆς γενέσεως ἄχρι τελευτῆς βίον πολέμων
ἀκηρύκτων καταπλήσαντες. οἱ δὲ ἑνὶ γένει χαίροντες καὶ ἕνα πατέρα 43
τὸν ὀρθὸν τιμῶντες λόγον, τὴν εὐάρμοστον καὶ πάμμουσον συμφωνίαν
ἀρετῶν τεθαυμακότες, εὔδιον καὶ γαληνὸν βίον ζῶσιν, οὐ μὴν ἀργὸν καὶ
ἀγεννῆ τινα, ὡς ἔνιοι νομίζουσιν, ἀλλὰ σφόδρα ἀνδρεῖον καὶ λίαν ἠκονη-
μένον κατὰ τῶν σπονδὰς λύειν ἐπιχειρούντων καὶ σύγχυσιν ὁρκίων αἰεὶ
μελετώντων· τοὺς γὰρ εἰρηναίους φύσει πολεμικοὺς εἶναι συμβέβηκεν
ἀντικαθημένους καὶ ἀνθεστῶτας τοῖς τὸ εὐσταθὲς τῆς ψυχῆς ἀνατρέ-
πουσι. (12.) μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ πρῶτον μὲν ἡ ἑκάστου τῶν 44
φιλαρέτων διάνοια διακειμένη τὸν τρόπον τοῦτον, ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ προ-
φητικοῦ θιασώτης χοροῦ, ὃς καταπνευσθεὶς ἐνθουσιῶν ἀνεφθέγξατο· „ὦ
μῆτερ, ἡλίκον με ἔτεκες, ἄνθρωπον μάχης καὶ ἄνθρωπον ἀηδίας πάσης
τῆς γῆς; οὐκ ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησάν μοι, οὐδὲ ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν

---

1 ῥήσεις coni. Mang. 4 Μωυσέος codd. 5 γενέσθαι GP 7 οὖν om. H 8. 9 τὸ δὲ — βεβαιωτέον om. F 9 ἑτέρους H παρὸ H: παρ' ὃ GFP 13 καὶ om. G 14 θεοῦ ἄνθρωπον G 15 τῆς et γενέσεως coni. Mang. 15. 16 συνιστάμενοι HPL[1] 18 ἐδημιούργησαν τὸν scripsi: ἐδημιουργήσαντο codd. βίου L 20 συμφωνίαν om. F 22 ἀγεννῆ FP νομίζωσιν G 23 ἀεὶ G 24 μεμελετώντων H 26 τῶν om. GF 27. 28 προφήτου F 29 με] μὲν G 30 ὠφείλησα, οὐδὲ om. G ὠφείλησα F: ὠφέλησα HP ὠφείλησάν μοι scripsi: ὠφείλεσάν μοι GF, ὠφέλησάν με HP

45 ἀπὸ καταρῶν αὐτῶν" (Ier. 15, 10). ἀλλ' οὐ πᾶς σοφὸς πᾶσι φαύλοις ἐχθρός ἐστιν ἄσπονδος, οὐ τριηρῶν ἢ μηχανημάτων ἢ ὅπλων ἢ στρατιω-
46 τῶν παρασκευῇ πρὸς ἄμυναν χρώμενος, ἀλλὰ λογισμοῖς; ὅταν γὰρ τὸν ἐν τῇ ἀπολέμῳ εἰρήνῃ συνεχῆ καὶ ἐπάλληλον ἀνθρώπων ἁπάντων ἴδιον καὶ κοινόν, μὴ κατὰ ἔθνη καὶ χώρας ἢ πόλεις καὶ κώμας αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ κατ' οἰκίαν καὶ ἕνα ἕκαστον τῶν ἐν μέρει συγκροτούμενον πόλεμον θεάσηται, τίς ἐστιν ὅ γε μὴ παραινῶν, κακίζων, νουθετῶν, σωφρονίζων, οὐ μεθ' ἡμέραν μόνον ἀλλὰ καὶ νύκτωρ, τῆς ψυχῆς αὐτῷ
47 ἠρεμεῖν μὴ δυναμένης διὰ τὸ μισοπόνηρον φύσει; πάντα γὰρ ὅσα ἐν πολέμῳ δρᾶται κατ' εἰρήνην· συλῶσιν, ἁρπάζουσιν, ἀνδραποδίζονται, λεηλατοῦσι, | πορθοῦσιν, ὑβρίζουσιν, αἰκίζονται, φθείρουσιν, αἰσχύνουσι, p. 412 M
48 δολοφονοῦσιν, ἄντικρυς, ἢν ὦσι δυνατώτεροι, κτείνουσι. πλοῦτον γὰρ ἢ δόξαν ἕκαστος αὐτῶν σκοπὸν προτεθειμένος ἐπὶ τοῦτον ὥσπερ βέλη τὰς τοῦ βίου πράξεις ἁπάσας ἀφιεὶς ἰσότητος ἀλογεῖ, τὸ ἄνισον διώκει, κοινωνίαν ἀποστρέφεται, μόνος τὰ πάντων ἔχειν ἀθρόα ἐσπούδακε, μισάνθρωπος καὶ μισάλληλός ἐστιν, ὑποκρινόμενος εὔνοιαν, κολακείας νόθης ἑταῖρος ὤν, φιλίας γνησίου πολέμιος, ἀληθείας ἐχθρός, ὑπέρμαχος ψεύδους, βραδὺς ὠφελῆσαι, ταχὺς βλάψαι, διαβαλεῖν προχειρότατος, ὑπερασπίσαι μελλητής, δεινὸς φενακίσαι, ψευδορκότατος, ἀπιστότατος, δοῦλος
49 ὀργῆς, εἴκων ἡδονῇ, φύλαξ κακῶν, φθορεὺς ἀγαθῶν. (13.) ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τῆς ᾀδομένης καὶ θαυμαζομένης εἰρήνης περιμάχητα κειμήλια, ἅπερ ἡ ἑκάστου τῶν ἀφρόνων ἀγαλματοφοροῦσα διάνοια τέθηπε καὶ προσκυνεῖ. ἐφ' οἷς εἰκότως καὶ πᾶς σοφὸς ἄχθεται, καὶ πρός γε τὴν

---

1 αὐτῶν om. HP ἀλλ' οὐ G¹FL²: ἀλλὰ G²HPL¹, ἆρ' οὐ conicio 2 ἢ ὅπλων om. L 2. 3 στρατιωτικῶν F 3 ἄμειναν F ἀλλὰ λογισμοῖς Benzelius: ἐπιλογισμοῖς codd. 4 συνεχῶς HP 5 κεινὸν F, κοινῇ L² ἢ] καὶ conicio (cf. De gig. § 51) 6 τῶν] τὸν F 7 θεάσητε H τίς L: τοῖς GFHP ὅ γε F: ὅτε GHP παραινῶν scripsi: παροῦσι codd., παρανοοῦσι Mang. 11 αἰσχύνουσιν H 12 ἢν] ἢ F 15 ἔχειν τὰ πάντων HP 16 νωθὴς G 18 διαβάλλειν H 19 μελητής P, ἀμελητής F ἀπιστότατος om. G

---

3 sqq. cf. ad lin. 23 23 sqq. *Origenes Homilia XIV, 5 in Ieremiam p. 211:* τῶν πρὸ ἐμοῦ δέ τις ἐπέβαλε τῷ τόπῳ λέγων ὅτι ταῦτα ἔλεγεν οὐ πρὸς τὴν μητέρα τὴν σωματικήν, ἀλλὰ πρὸς τὴν μητέρα τὴν γεννῶσαν προφήτας. τίς δὲ γεννᾷ προφήτας; ἡ σοφία τοῦ θεοῦ .... εἴρηται οὖν „οἴμοι ἐγώ, μῆτερ" ἐμὴ σοφία, „ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον;" τίς εἰμι ἐγώ, ὅτι εἰς τοσοῦτον γεγέννημαι, ἵνα δικάζωμαι, ἵνα διακρίνωμαι διὰ τοὺς ἐλέγχους, διὰ τὰς ἐπιπλήξεις, διὰ τὴν διδασκαλίαν πρὸς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς;

μητέρα καὶ τιθήνην ἑαυτοῦ, σοφίαν, εἴωθε λέγειν· „ὦ μῆτερ, ἡλίκον με
ἔτεκες“, οὐ δυνάμει σώματος, ἀλλὰ τῇ πρὸς ⟨τὸ⟩ μισοπόνηρον αλκῇ, ἄνθρω-
πον ἀηδίας καὶ μάχης, φύσει μὲν εἰρηνικόν, διὰ δὲ τοῦτο καὶ πολεμικὸν
κατὰ τῶν αἰσχυνόντων τὸ περιμάχητον κάλλος εἰρήνης. „οὐκ ὠφείλησα, 50
οὐδὲ ὠφείλησάν μοι“· οὔτε γὰρ αὐτοὶ τοῖς ἐμοῖς ἀγαθοῖς ποτε ἐχρή-
σαντο, οὔτε ἐγὼ τοῖς ἐκείνων κακοῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ Μωυσέως γράμμα
„ἐπιθύμημα οὐδενὸς αὐτῶν ἔλαβον“ (Num. 16, 15), σύμπαν τὸ τῆς
ἐπιθυμίας αὐτῶν γένος θησαυρισαμένων παρ' ἑαυτοῖς ὡς μέγιστον ὄφελος
ὑπερβάλλον βλάβος. „οὐδὲ ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν ἀρῶν ἃς 51
ἐτίθεντό μοι“, δυνάμει δὲ κραταιοτάτῃ τῶν θείων ἐνειλημμένος δογμάτων
οὔτε κακούμενος ἐκάμφθην, ἀλλὰ ἐρρωμένως ὠνείδισα τοῖς ἐξ ἑαυτῶν
μὴ καθαιρομένοις· „ἔθετο γὰρ ἡμᾶς ὁ θεὸς εἰς ἀντιλογίαν τοῖς γείτοσιν 52
ἡμῶν“, ὡς καὶ ἐν ὕμνοις που λέλεκται (Psalm. 79, 7), πάντας τοὺς
ὀρθῆς γνώμης ἐφιεμένους. ἀλλ' οὐκ ἀντιλογικοὶ φύσει γεγόνασιν, ὅσοι
τὸν ἐπιστήμης καὶ ἀρετῆς ζῆλον ἔσχον ἀεί, τοῖς γείτοσι ψυχῆς ἀντιφιλο-
νεικοῦντες, ἐλέγχοντες μὲν τὰς συνοίκους ἡδονάς, ἐλέγχοντες δὲ τὰς
ὁμοδιαίτους ἐπιθυμίας, δειλίας τε καὶ φόβους, τὸ παθῶν καὶ κακιῶν
στῖφος δυσωποῦντες, ἐλέγχοντες μέντοι καὶ πᾶσαν αἴσθησιν, περὶ μὲν
ὧν εἶδον ὀφθαλμούς, περὶ ὧν δὲ ἤκουσαν ἀκοάς, ὀσμάς τε περὶ ἀτμῶν
καὶ γεύσεις περὶ χυμῶν, ἔτι δὲ ἁφὰς περὶ τῶν κατὰ τὰς προσπιπτούσας
τῶν ἐν τοῖς σώμασι δυνάμεων ἰδιότητας, καὶ μὲν δὴ τὸν προφορικὸν
p. 413 M. λόγον, περὶ ὧν διεξελθεῖν | ἔδοξε; τίνα γὰρ ἢ πῶς ἢ διὰ τί ἡ αἴσθησις 53
ᾔσθετο ἢ ὁ λόγος διηρμήνευσεν ἢ τὸ πάθος διέθηκεν, ἄξιον ἐρευνᾶν
μὴ παρέργως καὶ τῶν σφαλμάτων διελέγχειν ἕκαστον. ὁ δὲ μηδενὶ 54
τούτων ἀντιλέγων, ἅπασι δὲ ἑξῆς συνεπινεύων ἑαυτὸν λέληθεν ἀπατῶν
καὶ ἐπιτειχίζων ψυχῇ βαρεῖς γείτονας, οἷς ἄμεινον ὑπηκόοις ἢ ἄρχουσι
χρῆσθαι· ἡγεμονεύοντες μὲν γὰρ πολλὰ πημανοῦσι καὶ μεγάλα βασι-
λευούσης παρ' αὐτοῖς ἀνοίας, ὑπακούοντες δὲ τὰ δέονθ' ὑπηρετήσουσι

---

1 με] μὲν G 2 πρὸς] περὶ conicio τὸ addidi 4 ὠφέλησα HP 5 ὠφεί-
λησάν μοι G: ὠφεθεσάν μοι F, ὠφέλησάν με HP γὰρ om. v τῆς ἐμῆς F
6 μωσέως GF, μωυσέος HP 9 ὑπερβάλον F 11 οὔτε] scrib. οὐ vel post ἐκάμφθην
lacuna statuenda κακούμενος scripsi: ἐκκακούμενος codd. ἐκνάμφην H,
ἐκνάμφθην P αὐτῶν HP 12 μὴ καθαιρουμένοις G, μοι καταρωμένοις v
14 ἀλλ'] ἆρ' conicio 15 τὸν] τὴν P ζῆλον GFL²: λόγον HL¹, λάλον P
17 δειλίας] fort. λύπας ⟨καὶ πᾶν⟩ τὸ conicio 19 εἶδον — ὧν om. G
20 γεύσεις F 21 ἰδιοτήτων conicio 23 διερμήνευσεν GF 25 ἀπαιτῶν (ι in
ras.) F 26 ψυχῇ Turn.: ψυχῆς codd. 27 μὲν om. HP ποιμανοῦσι G
28 ἀνίας HP¹ ὑπηρετοῦσι HP

55 πειθηνίως οὐκέθ᾽ ὁμοίως ἀπαυχενίζοντες. οὕτως μέντοι τῶν μὲν ὑπα-
κούειν μαθόντων, τῶν δ᾽ οὐκ ἐπιστήμῃ μόνον ἀλλὰ καὶ δυνάμει τὴν
ἀρχὴν λαβόντων πάντες οἱ δορυφόροι καὶ ὑπέρμαχοι ψυχῆς συμφρονή-
σουσι λογισμοὶ καὶ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν ἐν αὐτοῖς προσελθόντες ἐροῦσιν·
„οἱ παῖδές σου εἰλήφασι τὸ κεφάλαιον τῶν ἀνδρῶν τῶν πολεμιστῶν
τῶν μεθ᾽ ἡμῶν, οὐ διαπεφώνηκεν αὐτῶν οὐδὲ εἷς“ (Num. 31, 49),
ἀλλ᾽ ὥσπερ τὰ μουσικῆς ὄργανα ἄκρως ἡρμοσμένα πᾶσι τοῖς φθόγγοις,
οὕτως ἡμεῖς πάσαις ταῖς ὑφηγήσεσι συνηχήσαμεν, ἐκμελὲς ἢ ἀπῳδὸν
οὐδὲν οὔτε ῥῆμα εἰπόντες οὔτ᾽ ἔργον διαπραξάμενοι, ὡς τὸν ἕτερον τῶν
ἀμούσων χορὸν πάντα ἄφωνον καὶ νεκρὸν ἀποδεῖξαι γελασθέντα τὴν τῶν
σωματικῶν τροφὴν Μαδιὰμ καὶ τὸν ἔκγονον αὐτῆς δερμάτινον ὄγκον
56 Βεελφεγὼρ ὄνομα ὑπνοῦντα (Num. 25, 3). γένος γάρ ἐσμεν „τῶν ἐπιλέκτων
τοῦ“ τὸν θεὸν ὁρῶντος „Ἰσραήλ“, ὧν „διεφώνησεν οὐδὲ εἷς“ (Exod. 24, 11),
ἵνα τὸ τοῦ παντὸς ὄργανον, ὁ κόσμος πᾶς, ταῖς ἁρμονίαις μουσικῶς
57 μελῳδῆται. διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς τῷ πολεμικωτάτῳ λόγῳ, ὃς καλεῖται
Φινεές, γέρας εἰρήνην φησὶ δεδόσθαι (Num. 25, 12), ὅτι ζῆλον τὸν
ἀρετῆς λαβὼν καὶ πόλεμον πρὸς κακίαν ἀράμενος ὅλην ἀνέτεμε γένεσιν
* * * ἑξῆς τοῖς βουλομένοις, διακύψασι καὶ διερευνησαμένοις ἀκριβῶς
ὄψει πρὸ ἀκοῆς σαφεστέρῳ χρησαμένοις μάρτυρι, πιστεῦσαι, ὅτι γέμει
58 τὸ θνητὸν ἀπιστίας, ἐκ μόνου τοῦ δοκεῖν ἠρτημένον. θαυμάσιος μὲν
οὖν ἡ λεχθεῖσα συμφωνία, θαυμασιωτάτη δὲ καὶ πάσας τὰς ἁρμονίας
ὑπερβάλλουσα ἡ κοινὴ πάντων, καθ᾽ ἣν ὁ λαὸς ἅπας ὁμοθυμαδὸν εἰσά-
γεται λέγων· „πάντα ὅσα εἶπεν ὁ θεός, ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα“
59 (Deut. 5, 27)· οὗτοι γὰρ οὐκέτι ἐξάρχοντι πείθονται λόγῳ, ἀλλὰ τῷ
τοῦ παντὸς ἡγεμόνι θεῷ, δι᾽ ὃν πρὸς τὰ ἔργα φθάνουσι μᾶλλον ἢ τοὺς
| λόγους ἀπαντῶντες· τῶν γὰρ ἄλλων ἐπειδὰν ἀκούσωσι πραττόντων p. 414 M.
οὗτοι, τὸ παραδοξότατον, ὑπὸ κατοκωχῆς ἐνθέου πράξειν φασὶ πρότερον,

1 ἐπαυχενίζοντες P οὕτω HP μὲν om. H 3. 4 συμφωνήσουσι conicio 4 λογισμοῖς G 6 ⟨ἀπ᾽⟩ αὐτῶν conicio 7 ἀλλὰ GF πᾶσαι HP 8 ἐκμενὲς H 9 οὐδὲν οὔτε scripsi: οὐδὲ codd. οὔτ᾽ codd.: οὐδ᾽ v 10 πάντη HP γελασθέντα] τελεσθέντα coni. Mang., ἀγαπήσαντα vel γελάσαντες conicio 11 τροφὸν coni. Mang. ἔγγονον v 12 Βεελφαγὼρ v ὑπνοῦντα] διαφωνοῦντα coni. Mang. τὸ ἐπίλεκτον coni. Mang. 16 εἰρήνην GF: εἰρήνη H, εἰρήνης Pv 18 lacunam statui ἐξ ἧς coni. Cohn et ante τοῖς lacunam statuit 19 πρὸ HP: πρὸς GF ad πιστεῦσαι add. δεῖ vel χρὴ Mang. 20 ἠρτισμένον G 23 ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα Turn.: ποιήσωμεν καὶ ἀκουσώμεθα codd. 24 τῷ om. GF 25 ὃν GFP: ὧν H, ὃ conicio 27 κατοκωχῆς scripsi: κατακωχῆς codd. ἐκ θεοῦ v

εἶτα ἀκούσεσθαι, ἵνα μὴ διδασκαλίᾳ καὶ ὑφηγήσει δοκῶσιν, ἀλλὰ ἐθελουργῷ καὶ αὐτοκελεύστῳ διανοίᾳ πρὸς τὰ καλὰ τῶν ἔργων ὑπαντᾶν· ἐργασάμενοι δὲ ἀκούσεσθαί φασιν, ὅπως ἐπικρίνωσι τὰ πραχθέντα, εἰ λόγοις θείοις καὶ ἱεραῖς παραινέσεσι συνᾴδει.

(14.) Τοὺς δὲ συνομοσαμένους ἐπ' ἀδικήμασιν „ἀπὸ ἀνατολῶν" φησι 60
„κινήσαντας εὑρεῖν πεδίον ἐν τῇ γῇ Σεναὰρ κἀκεῖ κατοικῆσαι" (Gen. 11,2), φυσικώτατα· διττὸν γὰρ εἶδος τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν ἀνατολῆς, τὸ μὲν ἄμεινον, τὸ δὲ χεῖρον, ἄμεινον μέν, ὅταν ἡλιακῶν ἀκτίνων τρόπον ἀνάσχῃ τὸ ἀρετῶν φέγγος, χεῖρον δ', ὅταν αἱ μὲν ἐπισκιασθῶσι, κακίαι δὲ ἀνάσχωσι. παράδειγμα τοῦ μὲν προτέρου τόδε· „καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς 61
παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς" (Gen. 2, 8), οὐ χερσαίων φυτῶν, ἀλλ' οὐρανίων ἀρετῶν, ἃς ἐξ ἀσωμάτου τοῦ παρ' ἑαυτῷ φωτὸς ἀσβέστους εἰσαεὶ γενησομένας ὁ φυτουργὸς ἀνέτειλεν. ἤκουσα μέντοι καὶ 62
τῶν Μωυσέως ἑταίρων τινὸς ἀποφθεγξαμένου τοιόνδε λόγιον· „ἰδοὺ ἄνθρωπος ᾧ ὄνομα ἀνατολή" (Zach. 6,12)· καινοτάτη γε πρόσρησις, ἐάν γε τὸν ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστῶτα λέγεσθαι νομίσῃς· ἐὰν δὲ τὸν ἀσώματον ἐκεῖνον, θείας ἀδιαφοροῦντα εἰκόνος, ὁμολογήσεις ὅτι εὐθυβολώτατον ὄνομα ἐπεφημίσθη τὸ ἀνατολῆς αὐτῷ· τοῦτον μὲν γὰρ πρεσ- 63
βύτατον υἱὸν ὁ τῶν ὅλων ἀνέτειλε πατήρ, ὃν ἑτέρωθι πρωτόγονον ὠνόμασε, καὶ ὁ γεννηθεὶς μέντοι, μιμούμενος τὰς τοῦ πατρὸς ὁδούς, πρὸς παραδείγματα ἀρχέτυπα ἐκείνου βλέπων ἐμόρφου τὰ εἴδη. (15.) τοῦ 64
δὲ χείρονος ἀνατολῆς εἴδους ὑπόδειγμα τὸ λεχθὲν ἐπὶ τοῦ βουλομένου τὸν ἐπαινούμενον ὑπὸ θεοῦ καταράσασθαι· πρὸς γὰρ ἀνατολαῖς εἰσάγεται κἀκεῖνος οἰκῶν, αἵτινες ὁμωνυμοῦσαι ταῖς προτέραις ἐναντιότητα καὶ μάχην πρὸς αὐτὰς ἔχουσιν· „ἐκ Μεσοποταμίας" γάρ φησι „μετεπέμψατό 65

---

6 κινήσαντες GF Σεννὰρ HP 9 κακίαι GF: κἀκεῖναι HP 10 τοῦ μὲν] μὲν οὖν τοῦ conicio πρότερον F 12. 13 ἀσβέστου GF 13 εἰς ἀεὶ GH ἠκούσαμέν τε καὶ PL 14 Μωυσέως P: Μωυσέος GFH, Μωσέως Eus τινὸς om. G λόγιον Eus: λόγον codd. 15 γε om. Eus πρόρρησις P 16 γε Eus: μή γε codd., μέν γε v 17 θείαν ἰδέαν φοροῦντα, ἱκανῶς ὁμολογήσεις Eus 18 τὸ] τῶ F ἀνατολὴ plerique codd. Eus 19 ὅλων Eus: ὄντων codd. 21 τὰ Eus: om. codd. 22 ἐπὶ GFP: ὑπὸ H 23 τὸν G²: om. G¹FHP ἐπαινούμενον] εὐλογούμενον coni. Mang. τοῦ θεοῦ HP

13—21 Eus. Pr. ev. XI 15 καὶ πάλιν ἐπιλέγει· Ἤκουσα μέντοι—τὰ εἴδη. ταῦτά μοι ἀπὸ τοῦ Ἑβραίου Φίλωνος ἐνταῦθα κείσθω ληφθέντα ἐκ συγγράμματος, ᾧ τέθειται ἐπιγραφή· περὶ τοῦ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι φιλεῖν ἐπιτίθεσθαι.

με Βαλάκ, ἐξ ὀρέων ἀπὸ ἀνατολῶν, λέγων· δεῦρο ἄρασαί μοι ὃν μὴ
ἀρᾶται ὁ θεός" (Num. 23, 7. 8). ἑρμηνεύεται δὲ Βαλὰκ ἄνους, εὐθυ-
βολώτατα· πῶς | γὰρ οὐκ ἄνοια δεινὴ τὸ ὂν ἐλπίσαι ἀπατᾶσθαι καὶ p. 415 M.
γνώμην αὐτοῦ τὴν βεβαιοτάτην ἀνθρώπων σοφίσμασι παρατρέπεσθαι;
66 διὰ τοῦτο καὶ Μεσοποταμίαν οἰκεῖ καταπεποντωμένης ὥσπερ ἐν μεσαι-
τάτῳ ποταμοῦ βυθῷ τῆς διανοίας αὐτοῦ καὶ μὴ δυναμένης ἀνανήξασθαι
καὶ ἀνακῦψαι· τοῦτο δὲ τὸ πάθος ἀνατολὴ μὲν ἀφροσύνης, κατάδυσις δὲ
67 εὐλογιστίας ἐστίν. οἱ τὴν ἀσύμφωνον οὖν ἁρμοζόμενοι συμφωνίαν ἀπὸ
ἀνατολῶν κινεῖσθαι λέγονται. πότερον ἄρα γε τῶν ⟨κατ' ἀρετὴν ἢ τῶν⟩
κατὰ κακίαν; ἀλλ' εἰ μὲν τῶν κατ' ἀρετήν, παντελὴς ὑπογράφεται διά-
ζευξις· εἰ δὲ τῶν κατὰ κακίαν, ἡνωμένη τις κίνησις, καθάπερ ἐπὶ χει-
ρῶν ἔχει, οὐκ ἰδίᾳ κατὰ ἀπάρτησιν, ἀλλ' ἐν ἁρμονίᾳ τινὶ τῷ ὅλῳ σώματι
68 συγκινουμένων. ἀρχὴ γὰρ καὶ ἀφορμὴ φαύλῳ πρὸς τὰς παρὰ φύσιν
ἐνεργείας τὸ κακίας χωρίον· ὅσοι δὲ μετανάσται μὲν ἀρετῆς ἐγένοντο,
ταῖς δ' ἀφροσύνης ἐχρήσαντο ἀφορμαῖς, οἰκειότατον εὑρόντες οἰκοῦσι
τόπον, ὃς Ἑβραίων μὲν γλώττῃ Σενναάρ, Ἑλλήνων δὲ ἐκτιναγμὸς καλεῖται·
69 σπαράττεται γὰρ καὶ κλονεῖται καὶ τινάττεται πᾶς ὁ τῶν φαύλων βίος,
κυκώμενος ἀεὶ καὶ ταραττόμενος καὶ μηδὲν ἴχνος ἀγαθοῦ γνησίου θησαυ-
ριζόμενος ἐν ἑαυτῷ. καθάπερ γὰρ τῶν ἀποτιναττομένων ὅσα μὴ ἐνώσει
διακρατεῖται πάντα ἐκπίπτει, τοῦτόν μοι δοκεῖ καὶ ἡ τοῦ συμπεπνευκότος
ἐπὶ τῷ ἀδικεῖν ἐκτετινάχθαι τὸν τρόπον ψυχή· πᾶσαν γὰρ ἰδέαν ἀρετῆς
ἀπορρίπτει, ὡς μήτε σκιὰν μήτε εἴδωλον αὐτῆς ἐμφαίνεσθαι τὸ παράπαν.
70 (16.) τὸ γοῦν φιλοσώματον γένος τῶν Αἰγυπτίων οὐκ ἀπὸ τοῦ ὕδατος,

---

2 ἄνους HPL[1]: ὁ νοῦς GFL[2] 3 οὐκ ἄνοια δεινὴ scripsi (ἄνοια δεινὴ om. οὐκ Mang): οἷα δεῖν ἢ GFL[2], οὐ δεινὸν HPL[1], οἱόντε ἦν Turn. 5 καταπεποντωμένης Turn.: καταπεποντωμένην F, καταπεποντισμένος G, καταπεποντωμένος HP 7 ἀνακαλύψαι PL 8 εὐλογίας HP 9 ἄρα γε om. HP κατ' ἀρετὴν ἢ τῶν addidi 10 εἰ GF: ἡ HP 11 εἰ GF: ἡ HP 13 καὶ ἀφορμὴ scripsi: καὶ ἀφροσύνη GF, ἡ ἀφροσύνη HP 14 ἐγίνοντο G 16 post ἐκτιναγμὸς add. ὀδόντων Maug. 17 τινάσσεται G 19 τῶν GF: ἐκ τῶν HP 20 ἐκπίπτει P: ἐκπέμπει GFH, quod servari potest, si legas τὸ ἀποτιναττόμενον 21 τῷ] τὸ G τὸν om. GF 22 αὐτῆς scripsi: αὐτῇ codd. 23. 243,1 οὐκ—τῶν om. HP

---

5 sqq. *Origenes Homilia XV 1 in Numeros p. 326:* si quis ergo inter ista flumina fuerit Babylonis, si quis rheumatibus libidinis inundatur et luxuriae aestibus circumluitur, iste non dicitur stare .... quales autem isti sunt montes, talem habent et orientem. habet enim et ortum luminis sui ille, qui convertit se sicut angelum lucis. 15. 16 *Origenes Contra Celsum V 30 p. 600* (Philocalia ed. Robinson p. 184): καὶ οὗτοι ἐπὰν κινήσωσιν ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν ἑαυτοὺς ἀλλότρια ἀνατολῶν φρονοῦντες, εὑρισκέτωσαν πεδίον ἐν γῇ Σενναάρ, ὅπερ ἑρμηνεύεται ὀδόντων ἐκτιναγμός ....

ἀλλ' „ὑπὸ τὸ ὕδωρ" φεῦγον, τουτέστιν ὑπὸ τὴν τῶν παθῶν φοράν,
εἰσάγεται, καὶ ἐπειδὰν ὑποδράμῃ τὰ πάθη, τινάττεται καὶ κυκᾶται, τὸ
μὲν εὐσταθὲς καὶ εἰρηναῖον ἀποβάλλον ἀρετῆς, τὸ δὲ ταραχῶδες ἐπα-
ναιρούμενον κακίας· λέγεται γὰρ ὅτι „ἐξετίναξε τοὺς Αἰγυπτίους κατὰ
μέσον τῆς θαλάσσης φεύγοντας ὑπὸ τὸ ὕδωρ" (Exod. 14, 27). οὗτοί 71
εἰσιν οἱ μηδὲ τὸν Ἰωσὴφ εἰδότες, τὸν ποικίλον τοῦ βίου τῦφον, ἀλλ'
ἀποκεκαλυμμένοις χρώμενοι τοῖς ἁμαρτήμασιν, οὐδὲ ἴχνος ἢ σκιὰν καὶ
εἴδωλον καλοκἀγαθίας ταμιευσάμενοι· „ἀνέστη" γάρ φησι „βασιλεὺς 72
ἕτερος ἐπ' Αἴγυπτον", ὃς οὐδὲ τὸ πανύστατον καὶ νεώτατον αἰσθητὸν
ἀγαθὸν „ᾔδει τὸν Ἰωσήφ" (Exod. 1,8), ὅστις οὐ μόνον τελειότητας
ἀλλὰ καὶ προκοπάς, οὐδὲ ἐνάργειαν τὴν οἵαν δι' ὁράσεως ἀλλὰ καὶ
διδασκαλίαν τὴν δι' ἀκοῆς ἐγγινομένην ἀνῄρει λέγων· „δεῦρο ἄρασαί
μοι τὸν Ἰακώβ, καὶ δεῦρο ἐπικατάρασαί μοι τὸν Ἰσραήλ" (Num. 23,7),
ἴσον τῷ ἐλθέ, ἀμφότερα κατάλυσον, ὅρασίν τε καὶ ἀκοὴν ψυχῆς, ἵνα
μηδὲν ἀληθὲς καὶ γνήσιον καλὸν μήτε ἴδῃ μήτε ἀκούσῃ· ὁράσεως μὲν
γὰρ Ἰσραήλ, Ἰακὼβ δὲ ἀκοῆς σύμβολον. ὁ μὲν δὴ τῶν τοιούτων νοῦς 73
p. 416 M. ἀπορρίπτει πᾶσαν τὴν ἀγαθοῦ | φύσιν τρόπον τινὰ τιναττόμενος, ἔμπαλιν
δ' ὁ τῶν ἀστείων, ἀμιγοῦς καὶ ἀκράτου μεταποιούμενος τῆς τῶν ἀγαθῶν
ἰδέας, ἀποτινάττει καὶ ἀποβάλλει τὰ φαῦλα· θέασαι γοῦν τὸν ἀσκητὴν 74
οἷά φησιν· „ἄρατε τοὺς θεοὺς τοὺς ἀλλοτρίους τοὺς μεθ' ὑμῶν ἐκ
μέσου ὑμῶν, καὶ καθαρίσασθε καὶ ἀλλάξατε τὰς στολὰς ὑμῶν, καὶ ἀνα-
στάντες ἀναβῶμεν εἰς Βαιθήλ" (Gen. 35,2. 3), ἵνα, κἂν Λάβαν ἔρευναν
αἰτῆται, ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ μὴ εὑρεθῇ τὰ εἴδωλα (Gen. 31,35), ⟨ἀλλὰ⟩
πράγματα ὑφεστηκότα καὶ ὄντως ὑπαρκτά, ἐστηλιτευμένα ἐν τῇ τοῦ
σοφοῦ διανοίᾳ, ὧν καὶ τὸ αὐτομαθὲς γένος Ἰσαὰκ κληρονομεῖ· τὰ γὰρ
ὑπαρκτὰ μόνος οὗτος παρὰ τοῦ πατρὸς λαμβάνει (Gen. 25,5).
(17.) Παρατήρει δ' ὅτι οὔ φησιν ἐλθεῖν αὐτοὺς εἰς τὸ πεδίον ἐν 75
ᾧ κατέμειναν, ἀλλὰ εὑρεῖν ἀναζητήσαντας πάντως καὶ σκεψαμένους τὸ
ἐπιτηδειότατον ἀφροσύνης χωρίον· τῷ γὰρ ὄντι πᾶς ἄφρων οὐ παρ'
ἑτέρου λαμβάνει ἑαυτῷ τὰ δὲ κακὰ ζητῶν ἀνευρίσκει, μὴ μόνοις ἀρκού-
μενος τούτοις ἐφ' ἅπερ ἡ μοχθηρὰ φύσις δι' ἑαυτῆς βαδίζει, ἀλλὰ καὶ

---

1 φορῶν P[1] 3 εὐσταλὲς HP 7 οὐδὲν G ἢ σκιὰν καὶ Turn.: ἢ σκιὰ καὶ HP, σκιᾶς GF 11 ἐνάργειαν F: ἐναργίαν G, ἐνέργειαν HP 14 τῷ] τὸ GH 15 κάλλος conicio μήτ' εἴδῃ F 17 ταραττόμενος P 19 φαῦλα Mang.: φύλλα codd. θέασαι FL[2]: θέασον GHPL[1] γοῦν scripsi: οὖν codd. 22 ἐρευνᾶν HP 23 αἰτῆτε HP, ποιῆται conicio εὑρεθῆναι HP ἀλλὰ add. Mang. 25 ὧν] ἃ Mang. 27 παρατηρήσεις L 29 ἀφροσύνῃ conicio 30 λαμβάνει, ἐξ ἑαυτοῦ (ἐν ἑαυτῷ Cohn) δὲ τὰ κακὰ conicio μόνοις Mang.: μόνον codd.

76 προστιθεὶς τὰ ἐκ τοῦ κακοτεχνεῖν τέλεια γυμνάσματα. καὶ εἴθε μέντοι πρὸς ὀλίγον ἐνδιατρίψας αὐτοῖς χρόνον μετανίστατο. νυνὶ δὲ καὶ καταμένειν ἀξιοῖ· λέγεται γὰρ ὅτι εὑρόντες τὸ πεδίον κατῴκησαν ὡς ἐν πατρίδι, οὐχ ὡς ἐπὶ ξένης παρῴκησαν. ἧττον γὰρ ἦν δεινὸν συντυχόντας ἁμαρτήμασιν ὀθνεῖα αὐτὰ καὶ ὥσπερ ἀλλοδαπὰ νομίσαι, ἀλλὰ μὴ οἰκεῖα καὶ συγγενῆ ὑπολαβεῖν εἶναι· παρεπιδημήσαντες γὰρ κἂν ἀπέστησαν αὖθις,
77 κατοικήσαντες δὲ βεβαίως καταμένειν εἰσάπαν ἔμελλον. διὰ τοῦτο οἱ κατὰ Μωυσῆν σοφοὶ πάντες εἰσάγονται παροικοῦντες· αἱ γὰρ τούτων ψυχαὶ στέλλονται μὲν ἀποικίαν οὐδέποτε τὴν ἐξ οὐρανοῦ, εἰώθασι δὲ ἕνεκα τοῦ φιλοθεάμονος καὶ φιλομαθοῦς εἰς τὴν περίγειον φύσιν ἀπο-
78 δημεῖν. ἐπειδὰν οὖν ἐνδιατρίψασαι σώμασι τὰ αἰσθητὰ καὶ θνητὰ δι' αὐτῶν πάντα κατίδωσιν, ἐπανέρχονται ἐκεῖσε πάλιν, ὅθεν ὡρμήθησαν τὸ πρῶτον, πατρίδα μὲν τὸν οὐράνιον χῶρον ἐν ᾧ πολιτεύονται, ξένην δὲ τὸν περίγειον ἐν ᾧ παρῴκησαν νομίζουσαι· τοῖς μὲν γὰρ ἀποικίαν στειλαμένοις ἀντὶ τῆς μητροπόλεως ἡ ὑποδεξαμένη δήπου πατρίς, ἡ δ' ἐκπέμψασα μένει τοῖς ἀποδεδημηκόσιν, εἰς ἣν καὶ ποθοῦσιν ἐπανέρ-
79 χεσθαι. | τοιγαροῦν εἰκότως Ἀβραὰμ ἐρεῖ τοῖς νεκροφύλαξι καὶ ταμίαις p. 417 M.
τῶν θνητῶν, ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ νεκροῦ βίου καὶ τύφου· „πάροικος καὶ παρεπίδημός εἰμι ἐγὼ μεθ' ὑμῶν" (Gen. 23, 4), αὐτόχθονες δὲ ὑμεῖς, κόνιν καὶ χοῦν ψυχῆς προτιμήσαντες, προεδρίας ἀξιώσαντες ὄνομα Ἐφρών,
80 ὃς ἑρμηνεύεται χοῦς. εἰκότως δὲ καὶ ὁ ἀσκητὴς Ἰακὼβ τὴν ἐν σώματι παροικίαν ὀλοφύρεται λέγων· „αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, ἃς παροικῶ, μικραὶ καὶ πονηραὶ γεγόνασιν· οὐχ ἐξίκοντο εἰς ἡμέρας τῶν
81 πατέρων μου ἃς παρῴκησαν" (Gen. 47, 9). τῷ δ' αὐτοδιδάκτῳ καὶ λόγιον ἐχρήσθη τοιόνδε· „μὴ καταβῇς εἰς" τὸ πάθος „Αἴγυπτον, κατοίκησον δ' ἐν τῇ γῇ ἣν ἄν σοι εἴπω" (Gen. 26, 2), τῇ ἀδείκτῳ καὶ ἀσωμάτῳ φρονήσει, καὶ παροίκει ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, τῇ δεικνυμένῃ καὶ αἰσθητῇ

---

1 μέντοι] μέν τι F 2 χρόνου G καὶ om. G[1]F 3 λέγοντες HPL[1] 7 εἰς ἅπαν H 9 οὐδέποτε Cohn: δέ ποτε GF, δή ποτε HP 10 ἐπίγειον coni. Mang. 11 ἐντρίψασαι G σώματι HP 12 αὐτῶν H κἀκεῖσε HPL[1] 13 ξένην Mang.: ξένον codd. 15 δή] δοκεῖ mg. P 17 Ἀβραάμ H, Ἀβράμ F 18 τύφου codd.: τάφου v 20 προσεδρίας G, προεδρίαν HP ⟨τὸν⟩ ὄνομα coni. Mang., ⟨οὗ⟩ ὄνομα Cohn 21 ὃς GF: ὃ HP ὁ] ὡς F 23 ἐξήκοντα G, ἐξίκοντα F 26 ἀσωμάτων G

---

3 sqq. *Origenes, Selecta in Genesim p. 34:* Ἀβραὰμ οὐ κατῴκει Αἴγυπτον, ἀλλὰ παρῴκει, *ibid.:* ὡς φαῦλοι οἱ Χαναναῖοι κατῴκουν καὶ οὐ παρῴκουν τὴν γῆν· ὥστε φαῦλοι κατοικοῦσιν, οὐ παροικοῦσι τὴν γῆν. — cf. *Augustini Quaestionem de Genesi CLVI.*

οὐσίᾳ, πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι παροικεῖ μὲν ὁ σοφὸς ὡς ἐν ξένῃ σώματι
αἰσθητῷ, κατοικεῖ δ᾽ ὡς ἐν πατρίδι νοηταῖς ἀρεταῖς, ἃς λαλεῖ ὁ θεὸς
ἀδιαφορούσας λόγων θείων. Μωυσῆς δὲ „γειώρας“ φησίν „εἰμὶ ἐν γῇ 82
ἀλλοτρίᾳ“ (Exod. 2,22), διαφερόντως οὐ μόνον ξένην τὴν ἐν σώματι
μονὴν ὡς οἱ μέτοικοι νομίζων, ἀλλὰ καὶ ἀλλοτριώσεως ἀξίαν οὐκ ἔμπαλιν
οἰκειώσεως ὑπολαμβάνων.

(18.) Τὸ δ᾽ ὁμόφωνον καὶ ὁμόγλωττον οὐκ ἐν τοῖς ὀνόμασι καὶ 83
ῥήμασι μᾶλλον ἢ ἐν τῇ τῶν ἀδίκων πράξεων κοινωνίᾳ βουλόμενος ὁ
φαῦλος ἐπιδείξασθαι πόλιν ἄρχεται καὶ πύργον, ὡς ἀκρόπολιν τυράννῳ,
κακίᾳ κατασκευάζειν, καὶ τοὺς θιασώτας πάντας παρακαλεῖ τοῦ ἔργου
μετασχεῖν τὴν ἁρμόττουσαν προευτρεπισαμένους ὕλην· „ἴτε“ γάρ φησι 84
„πλινθεύσωμεν πλίνθους καὶ ὀπτήσωμεν αὐτὰς πυρί“ (Gen. 11,3), ἴσον
τῷ νῦν ἐστιν ἡμῖν συμπεφορημένα καὶ συγκεχυμένα τὰ πάντα τῆς ψυχῆς,
ὡς ἐναργῆ τύπον μηδένα μηδενὸς εἴδους προφαίνεσθαι. ἁρμόττει δ᾽ 85
ὥσπερ ἀνείδεόν τινα καὶ ἄποιον οὐσίαν τό τε πάθος καὶ τὴν κακίαν
παραλαβόντας εἰς τὰς ἁρμοττούσας ποιότητας καὶ τὰ προσεχέστατα μέχρι
τῶν ἐσχάτων ἀεὶ τεμεῖν εἴδη πρός τε ἐναργεστέραν κατάληψιν αὐτῶν
καὶ τὴν σὺν ἐμπειρίᾳ χρῆσίν τε καὶ ἀπόλαυσιν, ᾗ πλείους ἡδονὰς καὶ
τέρψεις ἔοικεν ἐντίκτειν. πάριτε οὖν οἱ λογισμοὶ πάντες βουλευτῶν τινα 86
τρόπον εἰς τὸ ψυχῆς συνέδριον, ὅσοι ⟨πρὸς⟩ τὸν δικαιοσύνης καὶ πάσης
ἀρετῆς συγκατατάττεσθε ὄλεθρον, καὶ πεφροντισμένως διασκεψώμεθα, ὡς
ἐπιθέμενοι κατορθώσωμεν· τῆς μέντοι κατορθώσεως ἔσονται θεμέλιοι 87
κραταιότατοι οἵδε, ἄμορφα μορφῶσαι τύποις καὶ σχήμασι καὶ περιγραφαῖς
p. 418 M. ἕκαστον ἰδίᾳ διακρῖναι, μὴ κραδαινόμενα καὶ χωλαίνοντα, ἀλλὰ | πεπη-
γότα βεβαίως, τῇ τοῦ τετραγώνου σχήματος οἰκειούμενα φύσει — ἀκρά-
δαντον γὰρ τοῦτό γε —, ἵνα πλίνθου τινὰ τρόπον ἀκλινῶς ἐρηρεισμένα
βεβαίως καὶ τὰ ἐποικοδομούμενα δέχηται. (19.) τούτων πᾶς ὁ ἀντί- 88

---

1 πρὸς] ὡς H ὅτι] ὄν τι F 2 καλεῖ G 3 γειώρας] πάροικος Mang. εἰ μὴ G γῇ] τῇ L 5 μόνην GF 9 πάλιν HP ante τυράννῳ add. καὶ GF (τῇ conicio, cf. p. § 113) 10 παρακαλεῖν F 11 προσευτρεπισαμένους G 13 τῷ] τὸ G ἐστὶ H συμπεφωνημένα HP πάντα τὰ conicio 16 προσεχέστατα H: προσχέστατα P, πρὸς ἔσχατα GF 17 ἤδη GF ἐνεργεστέραν G 18 ἐμπειρίαν H ᾗ HP: ἢ GF πλείονας F 19 τίκτειν conicio 20 πρὸς addidi 21 συγκατατάττεσθαι G διασκεψόμεθα GF 22 κατορθώσομεν GF, quod servari potest, si lin. 21 πῶς scribas θεμέλιοι GF: μὲν οἱ HP 24 ἕκαστα conicio vel ⟨ἵνα⟩ μὴ deleto ἵνα lin. 26 κραδαινόμενα scripsi: κραδαίνοντα codd. χωλαίνοντα Turn.: χωλάνοντα F, χωλά (sic) G, χωλ, tum spat. 4 litt. P, χωλάναντα H 26 ἐνηρεισμένα F 27. 246,1 ἀντίθετος F

θεος νοῦς, ὃν φαμεν Αἰγύπτου, τοῦ σώματος, εἶναι βασιλέα, δημιουργὸς
ἀνευρίσκεται· καὶ γὰρ τοῦτον εἰσάγει Μωυσῆς τοῖς ἐκ πλίνθου κατα-
89 σκευαζομένοις χαίροντα οἰκοδομήμασιν. ἐπειδὰν γάρ τις τὴν ὕδατος καὶ
γῆς τὴν μὲν ὑγράν, τὴν δ' αὖ στερεὰν οὐσίαν, διαλυομένας καὶ φθειρο-
μένας, ἀνακερασάμενος τρίτον μεθόριον ἀμφοῖν ἀπεργάσηται, ὃ καλεῖται
πηλός, τέμνων κατὰ μοίρας τοῦτον οὐ παύεται σχήματα περιτιθεὶς ἑκάστῳ
τῶν τμημάτων τὰ οἰκεῖα, ὅπως εὐπαγέστερά τε καὶ εὐφορώτερα γένηται·
90 ῥᾳδίως γὰρ οὕτως ἔμελλε τὰ κατασκευαζόμενα τελειοῦσθαι. τοῦτ' ἀπο-
μιμούμενοι τὸ ἔργον οἱ μοχθηροὶ τὰς φύσεις, ὅταν τὰς ἀλόγους καὶ
πλεοναζούσας τῶν παθῶν ὁρμὰς ταῖς ἀργαλεωτάταις κακίαις ἀνακερά-
σωνται, τέμνουσι τὸ κραθὲν εἰς εἴδη καὶ διαπλάττουσι καὶ σχηματίζουσιν
οἱ βαρυδαίμονες, δι' ὧν ὁ τῆς ψυχῆς ἐπιτειχισμὸς μετέωρος ἀρθήσεται,
τὴν αἴσθησιν εἰς ὅρασιν καὶ ἀκοήν, ἔτι δὲ γεῦσιν ὄσφρησίν τε καὶ ἁφήν,
τὸ δὲ πάθος εἰς ἡδονὴν καὶ ἐπιθυμίαν φόβον τε καὶ λύπην, τό τε
κακιῶν γένος εἰς ἀφροσύνην, ἀκολασίαν, δειλίαν, ἀδικίαν καὶ ὅσα ἄλλα
91 ἀδελφὰ καὶ συγγενῆ τούτοις. (20.) ἤδη δὲ καὶ προσυπερβάλλοντές
τινες οὐ μόνον τὰς αὐτῶν ψυχὰς ἐπὶ ταῦτα ἤλειψαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς
ἀμείνους καὶ γένους ὄντας ὁρατικοῦ βιασάμενοι κατηνάγκασαν πλινθουρ-
γεῖν καὶ πόλεις οἰκοδομεῖν ὀχυρὰς (Exod. 1, 11) τῷ βασιλεύειν δοκοῦντι
νῷ, βουλόμενοι τοῦτο ἐνδείξασθαι, ὅτι δοῦλον μὲν τὸ ἀγαθὸν κακοῦ
πάθος τ' εὐπαθείας δυνατώτερον, φρόνησις δὲ καὶ πᾶσα ἀρετὴ ἀφρο-
σύνης καὶ κακίας ἁπάσης ὑπήκοον, ὡς ὑπηρετεῖν ἐξ ἀνάγκης ἅττ' ἂν
92 προστάττῃ τὸ δεσπόζον. ἰδού, γάρ φησι, καὶ ὁ ψυχῆς ὀφθαλμὸς ὁ
διαυγέστατος καὶ καθαρώτατος καὶ πάντων ὀξυωπέστατος, ᾧ μόνῳ τὸν
θεὸν ἔξεστι καθορᾶν, ὄνομα Ἰσραήλ, ἐνδεθείς ποτε τοῖς σωματικοῖς
Αἰγύπτου δικτύοις ἐπιταγμάτων βαρυτάτων ἀνέχεται, ὡς πλίνθον καὶ πᾶν
τὸ γεῶδες ἐργάζεσθαι μετὰ ἀργαλεωτάτων καὶ ἀτρυτοτάτων πόνων· ἐφ'
οἷς εἰκότως ὀδυνᾶται καὶ στένει, τοῦτο μόνον ὡς ἐν κακοῖς τεθησαυρι-
93 σμένος κειμήλιον, ἐκδακρῦσαι τὰ παρόντα· λέγεται γὰρ ὑγιῶς ὅτι „κατε-
στέναξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν ἔργων“ (Exod. 2, 23). τίς δ' οὐκ
ἂν τῶν εὖ φρονούντων τὰ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων ἰδὼν ἔργα καὶ τὰς

---

2. 3 κατασκευασμένοις H, κατεσκευασμένοις v 6 περιθεὶς L 7 εὐπαγέστερα HP: ἐπαγέστερα GF, εὐπαγέστατα v εὐφορώτατα HP 8 τοῦτ'] ταῦτ' G 14 alterum τε] δὲ conicio 17 αὐτῶν codd. 17. 18 καὶ τὰς καὶ γένους F 18 ὁρατικοὺς G 23 προστάττει G, προστάξῃ F φησιν ὁ καὶ G 27 ἀτρυτοτάτων G: ἀτρυτωτάτων F, ἀτρυπωτάτων HP, ἀτρύτων coni. Mang. 29 ἐνδακρῦσαι L

ὑπερβαλλούσας σπουδάς, αἷς ἢ πρὸς ἀργυρισμὸν ἢ δόξαν ἢ τὴν ἐν
ἡδοναῖς ἀπόλαυσιν εἰώθασι χρῆσθαι, σφόδρα κατηφῆσαι καὶ πρὸς τὸν
p. 419 M. μόνον σωτῆρα θεὸν ἐκβοῆσαι, ἵνα τὰ | μὲν ἐπικουφίσῃ, λύτρα δὲ καὶ
σῶστρα καταθεὶς τῆς ψυχῆς εἰς ἐλευθερίαν αὐτὴν ἐξέληται; τίς οὖν 94
ἐλευθερία βεβαιοτάτη; τίς; ἡ τοῦ μόνου θεραπεία σοφοῦ, καθάπερ μαρ-
τυροῦσιν οἱ χρησμοί, ἐν οἷς εἴρηται „ἐξαπόστειλον τὸν λαόν, ἵνα με
θεραπεύῃ" (Exod. 8,1). ἴδιον δὲ τῶν τὸ ὂν θεραπευόντων οἰνοχόων 95
μὲν ἢ σιτοποιῶν ἢ μαγείρων ἔργα ἢ ὅσα ἄλλα γεώδη μήτε διαπλάττειν
μήτε συντιθέναι σώματα πλίνθου τρόπον, ἀναβαίνειν δὲ τοῖς λογισμοῖς
πρὸς αἰθέριον ὕψος, Μωυσῆν, τὸ θεοφιλὲς γένος, προστησαμένους ἡγε-
μόνα τῆς ὁδοῦ. τότε γὰρ τὸν μὲν τόπον, ὃς δῆλός ἐστι, θεάσονται, ᾧ 96
ὁ ἀκλινὴς καὶ ἄτρεπτος θεὸς ἐφέστηκε, „τά θ' ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ,
τὸ ὡσεὶ ἔργον πλίνθου σαπφείρου καὶ ὡς ἂν εἶδος στερεώματος τοῦ
οὐρανοῦ", τὸν αἰσθητὸν κόσμον, ὃν αἰνίττεται διὰ τούτων (Exod. 24,10).
εὐπρεπὲς γὰρ τοῖς ἑταιρείαν πρὸς ἐπιστήμην θεμένοις ἐφίεσθαι μὲν τοῦ 97
τὸ ὂν ἰδεῖν, εἰ δὲ μὴ δύναιντο, τὴν γοῦν εἰκόνα αὐτοῦ, τὸν ἱερώτατον
λόγον, μεθ' ὃν καὶ τὸ ἐν αἰσθητοῖς τελειότατον ἔργον, τόνδε τὸν κόσμον·
τὸ γὰρ φιλοσοφεῖν οὐδὲν ἦν ἄλλο ἢ ταῦτα σπουδάζειν ἀκριβῶς ἰδεῖν.
(21.) τὸν δὲ αἰσθητὸν κόσμον ὡς ἂν ὑποπόδιον θεοῦ φησιν εἶναι διὰ 98
τάδε· πρῶτον μὲν ἵν' ἐπιδείξῃ, ὅτι οὐκ ἐν τῷ γεγονότι τὸ πεποιηκὸς
αἴτιον, ἔπειτα δ' ὑπὲρ τοῦ παραστῆσαι, ὅτι οὐδ' ὁ κόσμος ἅπας ἀφέτῳ
καὶ ἀπελευθεριαζούσῃ κινήσει κέχρηται, ἀλλ' ἐπιβέβηκεν ὁ κυβερνήτης
θεὸς τῶν ὅλων οἰακονομῶν καὶ πηδαλιουχῶν σωτηρίως τὰ σύμπαντα,
οὔτε ποσὶν οὔτε χερσὶν οὔτε ἄλλῳ τῶν ἐν γενέσει κεχρημένος μέρει τὸ
παράπαν οὐδενὶ κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον — „οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπος ὁ

---

1 σπονδάς GF   αἷς] ἃς G   ἢ primum vid. del.   2 σφόδρα G: μὴ σφόδρα FHP   κατηφῆσαι scripsi: κατηφήσει G, κατηφήσῃ FHP   3 ἐκβοῆσαι scripsi: ἐκβοήσει G, ἐκβοήσῃ FHP   καὶ om. HP   5 τίς GF: om. HP   10 Μωυσῆς GP   10. 11 ἡγεμόνας GF   11 τρόπον GH   ἐστι] ἐστιν ὃ G   ᾧ om. G   12 τά θ' scripsi: τὰ δ' codd.   13 τὸ Turn.: τὸν codd. ἔργου P   πλίνθου Mang.: λίθου codd.   15 εὐπρεπὲς Eus: ἐμπρεπὲς codd. ἑταιρίαν HP   15. 16 τοῦ τὸ ὂν Eus: τοῦτον codd.   16 δύναιτο GF   17 τόνδε HP: δὲ GF   23 οἰακονομῶν Mang.: οἰκονομῶν codd. σωτηρίας G   24 μέλει coni. Mang.

15—17 *Eusebius Pr. ev. XI 15:* τὴν δὲ τοῦ δόγματος διάνοιαν Φίλων ὁ Ἑβραῖος λευκότερον ἑρμηνεύων τοῦτον παρίστησι τὸν τρόπον· Εὐπρεπὲς γὰρ — λόγον.

θεός“ (Num. 23,19) —, ἀλλὰ τὸν ἕνεκα αὐτὸ μόνον διδασκαλίας εἰσα-
γόμενον ἡμῶν τῶν ἑαυτοὺς ἐκβῆναι μὴ δυναμένων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἡμῖν
αὐτοῖς συμβεβηκότων τὰς περὶ τοῦ ἀγενήτου καταλήψεις λαμβανόντων.
99 παγκάλως δ' ἔχει τὸ ἐν παραβολῆς εἴδει φάναι τὸν κόσμον ὡς εἶδος
πλίνθου· δοκεῖ μὲν γὰρ ἑστάναι καὶ βεβηκέναι ὡς ἐκείνη κατὰ τὰς τῆς
αἰσθητῆς ὄψεως προσβολάς, κέχρηται δὲ ὠκυτάτῃ | κινήσει καὶ τὰς ἐν p. 420 M.
100 μέρει πάσας παραθεούσῃ. καὶ γὰρ μεθ' ἡμέραν ἡλίου καὶ νύκτωρ
σελήνης φαντασίαν ὡς ἑστώτων οἱ σώματος ὀφθαλμοὶ λαμβάνουσι· καίτοι
τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι ⟨τὸ⟩ τῆς περὶ αὐτοὺς φορᾶς τάχος ἀνανταγώνιστόν
ἐστιν, εἴ γε τὸν σύμπαντα οὐρανὸν μιᾷ περιπολοῦσιν ἡμέρᾳ; οὕτως
μέντοι καὶ αὐτὸς ὁ σύμπας οὐρανὸς ἑστάναι δοκῶν περιδινεῖται κύκλῳ,
τῆς κινήσεως τῷ ἀειδεῖ καὶ θειοτέρῳ καταλαμβανομένης τῷ κατὰ διά-
101 νοιαν ὀφθαλμῷ. (22.) πυροῦντες δὲ τὰς πλίνθους εἰσάγονται συμβολι-
κῶς, τὰ πάθη καὶ τὰς κακίας θερμῷ καὶ κινητικωτάτῳ λόγῳ κραταιού-
μενοι, ὡς μὴ πρὸς τῶν σοφίας δορυφόρων ποτὲ καθαιρεθεῖεν, οἷς τὰ
102 πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῶν αἰεὶ μηχανήματα συγκροτεῖται. διὸ καὶ ἐπι-
λέγεται „ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος εἰς λίθον“ (Gen. 11,3) — τὸ γὰρ
μανὸν καὶ κεχυμένον τῆς μὴ σὺν λόγῳ φορᾶς εἰς ἀντίτυπον καὶ στερεὰν
φύσιν πιληθὲν καὶ πυκνωθὲν λόγοις δυνατοῖς καὶ ἀποδείξεσιν ἐχυρω-
τάταις μετέβαλεν, ἀνδρωθείσης τρόπον τινὰ τῆς τῶν θεωρημάτων κατα-
λήψεως, ἥτις ἐν ἡλικίᾳ διαρρεῖ παιδικῇ διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ὑγρότητα
μήπω δυναμένης τοὺς ἐνσφραγιζομένους πήττειν καὶ διαφυλάττειν χαρα-
κτῆρας —, „καὶ ἡ ἄσφαλτος ἦν αὐτοῖς πηλός“ (ibid.), οὐκ ἔμπαλιν
103 ὁ πηλὸς ἄσφαλτος· δοκοῦσι μὲν γὰρ οἱ φαῦλοι τὰ ἀσθενῆ κραταιοῦσθαι
κατὰ τῶν ἀμεινόνων καὶ τὰ διαλυόμενα καὶ ῥέοντα ἐξ αὐτῶν πήττειν,
ἵν' ἐπ' ἐχυροῦ βάλωσι καὶ τοξεύσωσιν ἀρετήν· ὁ δ' ἵλεως καὶ πατὴρ
τῶν καλῶν οὐκ ἐφήσει τὸ δεδεμένον ἐκνικᾶν εἰς ἀδιάλυτον ἀσφάλειαν,
ῥεούσης σπουδῆς μὴ ὑφεστὼς ἔργον ὡς πλαδῶντα πηλὸν ἀναδείξας.
104 εἰ μὲν γὰρ ὁ πηλὸς ἐγένετο ἄσφαλτος, μέχρι παντὸς ἂν ἴσως τὸ ἐν

---

1. 2 τὸν et εἰσαγόμενον GF: τῶν et εἰσαγομένων HP 3 ἀγεννήτου H 4 εἶδος] ἔργον conicio 5 τὰς τῆς FP: τῆς G, τὰς H 6 προβολὰς G[1]F κέκτηται G 9 τὸ addidi ἑαυτοὺς GF 10 οὗτος HP 12 καταλαμβανομένης Turn.: καταλαμβανόμενος codd. 14 κινητικωτάτῳ F: νικητικωτάτῳ G, κινηκωτάτῳ H, κινηκοτάτῳ P 16 ἀεὶ GF 17 γὰρ om. GF 18 ἀντίτυπον καὶ στερεὰν scripsi: ἀντιτύπου καὶ στερεᾶς codd. 19 δυναταῖς H 19. 20 ὀχυρωτάταις F 25 αὑτῶν conicio 26 ἀπ' ἐχυροῦ conicio βάλλωσι F ὁ δείλαιος καὶ G 27 ἐκνικᾶν scripsi: ἐκείνων codd. 28 ἀναδείξας Mang.: ἀναδεῖξαι codd. 29 ἐγένετο scripsi: γίνεται codd., ἐγίνετο v

συνεχεῖ ῥύσει γεῶδες αἰσθητὸν εἰς ἀσφαλῆ καὶ ἀμετάβλητον δύναμιν
ἐξενίκησεν· ἐπεὶ δὲ τοὐναντίον ἡ ἄσφαλτος εἰς πηλὸν μετέβαλεν,
οὐκ ἀθυμητέον· ἐλπὶς γάρ, ἐλπὶς τὰ βέβαια τῆς κακίας ἐρείσματα
κράτει θεοῦ διακοπῆναι. τοιγαροῦν ὁ δίκαιος καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ καὶ 105
ἐπαλλήλῳ τοῦ βίου κατακλυσμῷ, μήπω δυνάμενος δίχα αἰσθήσεως ψυχῇ
μόνῃ τὰ ὄντα ὄντως ὁρᾶν, „τὴν κιβωτόν“, λέγω δὲ τὸ σῶμα, „ἔνδοθέν
τε καὶ ἔξωθεν ἀσφάλτῳ“ καταχρίσει (Gen. 6,14) βεβαιούμενος τὰς δι'
αὐτοῦ φαντασίας καὶ ἐνεργείας· λωφήσαντος δὲ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς φορᾶς
ἐπισχούσης ἐξελεύσεται χρησάμενος ἀσωμάτῳ διανοίᾳ πρὸς τὴν ἀληθείας
ἀντίληψιν. ὁ μὲν γὰρ ἀστεῖος ἀπὸ γενέσεως ἀρχῆς φυτευθεὶς καὶ 106
προσαγορευθεὶς τρόπος, ὄνομα Μωυσῆς, ὁ τὸν κόσμον ὡς ἄστυ καὶ
πατρίδα οἰκήσας ἅτε κοσμοπολίτης γενόμενος, ἐνδεθείς ποτε τῷ ἐπαλη-
λιμμένῳ ὡς ἂν „ἀσφαλτοπίσσῃ“ (Exod. 2,3) σώματι καὶ δοκοῦντι τὰς
p. 421 M. πάντων ⟨τῶν⟩ | ὑποκειμένων ἐν αἰσθήσει φαντασίας ἀσφαλῶς δέχεσθαί
τε καὶ κεχωρηκέναι, κατακλαίει (Exod. 2,6) μὲν τὴν ἔνδεσιν ἀσωμάτου
φύσεως πιεσθεὶς ἔρωτι, κατακλαίει δὲ καὶ τὸν πλάνητα καὶ τετυφωμένον
τῶν πολλῶν ἄθλιον νοῦν, ὃς ψευδοῦς δόξης ἐκκρεμασθεὶς ᾠήθη τι
παρ' ἑαυτῷ βέβαιον καὶ ἀσφαλὲς ἢ συνόλως παρά τινι τῶν γενομένων
ἄτρεπτον ἱδρῦσθαι, τοῦ παγίως καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντος
ἐστηλιτευμένου παρὰ μόνῳ τῷ θεῷ.

(23.) Τὸ δὲ „δεῦτε καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, 107
οὗ ἡ κεφαλὴ ἔσται ἕως τοῦ οὐρανοῦ“ (Gen. 11,4) τοιοῦτον ὑποβάλλει
νοῦν· πόλεις ὁ νομοθέτης οὐχὶ ταύτας μόνον οἴεται εἶναι τὰς ἐπὶ γῆς
δημιουργηθείσας, ὧν εἰσιν ὗλαι λίθοι καὶ ξύλα, ἀλλὰ καὶ ἃς ἄνθρωποι
περιφέρουσι ταῖς ψυχαῖς ἑαυτῶν ἐνιδρυμένας. εἰσὶ δ' αὗται μέν, ὡς 108
εἰκός, ἀρχέτυποι ἅτε θειοτέρας κατασκευῆς λαχοῦσαι, ἐκεῖναι δὲ μιμή-
ματα ὡς ἂν ἐκ φθαρτῆς οὐσίας συνεστῶσαι. διττὸν δὲ πόλεως εἶδος,
τὸ μὲν ἄμεινον, τὸ δὲ χεῖρον, ἄμεινον μὲν τὸ δημοκρατίᾳ χρώμενον
ἰσότητα τιμώσῃ πολιτείᾳ, ἧς ἄρχοντές εἰσι νόμος καὶ δίκη — θεοῦ
δὲ ὕμνος ἡ τοιάδε —, χεῖρον δὲ τὸ κιβδηλεῦον αὐτήν, ὡς τὸ παρά-

1 εἰς om. L 2 ἐξενίκησεν H: ἐξεκίνησεν GFP 4 διακοπεῖναι F 6 δε-όντως coni. Mang. 7 καταχρήσει H 8 δὲ om. GFL² 12. 13 ἐπαληλιμμένω G: ἐπαληλειμμένω FPL², ἐπαλληλειμμένω HL¹ 13 ἂν scripsi: ἐν codd. ἀσφαλτοπίσσῃ Mang.: ἀσφάλτω πίσσῃ codd. 14 τῶν addidi ἐνδέχεσθαί v 15. 16 bis κατα-κλαίῃ P 16 πένητα G 17 τι HP: τοῖς G, τὸ F 19 παγίου conicio 21 καὶ fort. del. 23. 24 οἴεται—λίθοι om. HP 24 ἃς] ὡς G 25 ἐνιδρυμέναις G 27 ἂν om. L 29. 30 θεοῦ δὲ ὕμνος] εὐνομωτάτη δ' vel θεοῦ δὲ ὀπαδὸς (cf. § 118) conicio, εὐδόκιμος Coni. Cohn 30 ἤτοι ἄδεται G; ἡ τοιαιδέτε (sic) F

στημον καὶ παρακεκομμένον ἐν νομίσμασιν, ὀχλοκρατία, ἣ θαυμάζει τὸ
109 ἄνισον, ἐν ᾗ ἀδικία καὶ ἀνομία καταδυναστεύουσιν. ἐγγράφονται δ' οἱ
μὲν ἀστεῖοι τῷ τῆς προτέρας πολιτεύματι, τῶν δὲ φαύλων ἡ πληθὺς
τὴν ἑτέραν καὶ χείρω διέζωσται, πρὸ εὐκοσμίας ἀκοσμίαν καὶ σύγχυσιν
110 πρὸ εὐσταθοῦς καταστάσεως ἀγαπῶσα. συνεργοῖς δὲ ὁ ἄφρων ἀξιοῖ
πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν οὐκ ἀρκούμενος αὐτῷ μόνῳ χρῆσθαι, καὶ προτρέπει
μὲν ὅρασιν, προτρέπει δὲ ἀκοήν, παρακαλεῖ δὲ πᾶσαν αἴσθησιν ἀνυπερ-
θέτως αὐτῷ συντετάχθαι, φερούσης ἑκάστης τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν ἐπιτή-
δεια πάντα· ἐπαίρει μέντοι καὶ παραθήγει καὶ τὸ ἄλλο ἀτίθασον ἐκ
φύσεως τῶν παθῶν στῖφος, ἵνα ἄσκησιν καὶ μελέτην προσλαβὸν ἀνύπ-
111 οιστον γένηται. τούτους οὖν καλέσας τοὺς συμμάχους ὁ νοῦς φησιν·
„οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν" (Gen. 11,4), ἴσον τῷ ὀχυρωσώμεθα
τὰ οἰκεῖα καὶ φραξώμεθα δυνατῶς, ὡς μὴ πρὸς τῶν κατατρεχόντων
εὐμαρῶς ἁλισκοίμεθα· διέλωμεν καὶ διανείμωμεν ὥσπερ κατὰ φυλὰς
καὶ δήμους ἑκάστας τῶν ἐν ψυχῇ δυνάμεων προσκληρώσαντες τὰς μὲν
112 λογικῇ, τὰς δὲ ἀλόγῳ μερίδι· ἄρχοντας ἑλώμεθα τοὺς ἱκανοὺς πλοῦτον,
δόξαν, τιμάς, ἡδονὰς ἀφ' ὧν ἂν δύνωνται περιποιεῖν ἁπάντων· τὴν
πενίας καὶ ἀδοξίας αἰτίαν δικαιοσύνην τιθεμένους ἐκποδὼν γράφωμεν
νόμους, οἳ τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον βεβαιώσουσι τοῖς πλέον ἑτέρων
113 αἰεὶ φέρεσθαι δυναμένοις. „πύργος" δ' ὡς ἂν ἀκρόπολις κατεσκευάσθω
τῇ | τυράννῳ κακίᾳ βασίλειον ὀχυρώτατον, ἧς οἱ μὲν πόδες ἐπὶ γῆς p. 422 M.
βαινέτωσαν, ἡ δὲ κεφαλὴ πρὸς οὐρανὸν φθανέτω τοσοῦτον ὑπὸ μεγα-
114 λαυχίας ὕψος ἐπιβᾶσα. τῷ γὰρ ὄντι οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἀνθρωπείων
ἀδικημάτων ἵσταται, μετατρέχει δὲ καὶ τὰ ὀλύμπια τοὺς ἀσεβείας καὶ
ἀθεότητος λόγους προτείνουσα, ἐπειδὰν ἢ ὡς οὐκ ἔστι τὸ θεῖον διεξίῃ,
ἢ ὡς ὂν οὐ προνοεῖ, ἢ ὡς ὁ κόσμος οὔποτε γενέσεως ἔλαβεν ἀρχήν,
ἢ ὡς γενόμενος ἀστάτοις αἰτίαις ὡς ἂν τύχῃ φέρεται, ποτὲ μὲν πλημμε-
λῶς, ποτὲ δὲ οὐχ ὑπαιτίως, καθάπερ ἐπὶ πλοίων καὶ τεθρίππων εἴωθε

---

1 νομίμασιν H ὀχλοκρατία Turn.: ὀχλοκρασία HP, ὀχλοκρασίαν GF ἣ om. GF 3 πολίτευμα F 4 διέζωσται] δεξιοῦται conicio πρὸς GF 6 αὑτῷ codd. 9 ἀτίθασσον F 10 προσλαβὸν HP: προσβαλὸν G, προσβαλὼν F 11 τούτους συγκαλέσας coni. Mang., τούτους οὖν ⟨συγ⟩καλέσας conicio 12 τῷ] τὸ G 13 καὶ φραξώμεθα codd.: καταφραξώμεθα v 14 ἁλισκώμεθα conicio 16 κανοὺς H 17 μὴ post ἁπάντων add. HP 18 ἐκποδὼν F: ἐμποδὼν GHP 20 ἀεὶ G ὡσὰν FH μετασκευασθῶ G 22. 23 μεγαλοψυχίας HP 23 ἐπιβάσει H ἀνθρωπίνων v 25 λόγους om. GF οὐκέτι F 26 περινοεῖ HPL[1] 27 τύχῃ GF: τύχοι HP φέρηται GHP 27. 28 πλημελῶς G, πλημελῶν P 28 οὐκ ἀνυπαιτίως coni. Mang.

γίνεσθαι· φιλεῖ γὰρ ἔστιν ὅτε χωρὶς ἡνιόχων τε καὶ κυβερνητῶν ὅ τε 115
πλοῦς καὶ ὁ δρόμος εὐθύνεσθαι· προνοίας δ' οὐ τὸ ὀλιγάκις, ἀλλὰ τῆς
μὲν ἀνθρωπίνης πολλάκις, τῆς δὲ θείας ἀδιαστάτως αἰεὶ κατορθοῦν, ἐπεὶ
τὸ διαμαρτάνειν ἀλλότριον ἀνωμολόγηται θείας δυνάμεως. κατασκευά-
ζουσι μέντοι συμβολικῶς ὡσανεὶ πύργον τὸν περὶ κακίας λόγον οἱ φρενο-
βλαβεῖς, τί βουλόμενοι ἢ ὄνομα αὐτῶν ὑπολείπεσθαι τὸ δυσώνυμον;
(24.) λέγουσι γάρ· „ποιήσωμεν ἑαυτῶν ὄνομα" (Gen. 11, 4). ὢ 116
περιττῆς καὶ κεχυμένης ἀναισχυντίας. τί φατε; νυκτὶ καὶ βαθεῖ σκότῳ
τὰ ἑαυτῶν ἀδικήματα συγκρύπτειν ὀφείλοντες καὶ προκάλυμμα αὐτῶν,
εἰ καὶ μὴ τὴν ἀληθῆ, τὴν γοῦν προσποίητον αἰδῶ πεποιῆσθαι ἢ χάρι-
τος ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς ἐπιεικεστέρους ἢ διαδύσεως τῶν ἐφ' ὁμολογου-
μένοις ἁμαρτήμασι τιμωριῶν, τοσοῦτον τῆς τόλμης ἐπιβαίνετε, ὥστε οὐ
μόνον πρὸς φῶς καὶ λαμπρότατον ἥλιον ἐναυγάζεσθε μήτε τὰς ἀνθρώ-
πων τῶν ἀμεινόνων ἀπειλὰς μήτε τὰς ἀπαραιτήτους ἐκ θεοῦ δίκας
τοῖς οὕτως ἀνοσιουργοῖς ἀπαντωμένας καταδείσαντες, ἀλλὰ καὶ πανταχόσε
χόσε φήμας ἀγγέλους τῶν οἰκείων ἀδικημάτων περιπέμπειν ἀξιοῦτε, ὡς
μηδεὶς ἀμύητος μηδ' ἀνήκοος γένοιτο τῶν ὑμετέρων, ὦ σχέτλιοι καὶ
παμμίαροι, τολμημάτων. ὀνόματος οὖν ποίου γλίχεσθε; ἢ τοῦ τοῖς 117
πραττομένοις οἰκειοτάτου; ἆρ' οὖν ἕν ἐστι μόνον; γένει μὲν ἴσως ἕν,
μυρία δὲ τοῖς εἴδεσιν, ἅ, κἂν ἡσυχάζητε, ἑτέρων λεγόντων ἀκούσεσθε·
προπέτεια τοίνυν ἐστὶ μετὰ ἀναισχυντίας, ὕβρις μετὰ βίας, βία μετὰ
ἀνδροφονίας, σὺν μοιχείαις φθοραί, σὺν ἀμέτροις ἡδοναῖς ἀόριστος ἐπι-
θυμία, μετὰ θράσους ἀπόνοια, μετὰ πανουργίας ἀδικία, κλοπαὶ μετὰ
ἁρπαγῆς, σὺν ψευδολογίαις ψευδορκίαι, μετὰ παρανομιῶν ἀσέβειαι.
ταῦτα καὶ τὰ παραπλήσια τῶν τοιούτων ἔστ' ὀνόματα. καλὸν γ' 118
ἐναυχῆσαι κἀπισεμνύνεσθαι δόξαν θηρωμένους τὴν ἀπὸ τούτων, ἐφ' οἷς
εἰκὸς ἦν ἐγκαλύπτεσθαι. καὶ μὴν ἔνιοι μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ τούτοις,
p. 423 M. ὡς ἄμαχόν τινα ἰσχὺν ἐκ τοῦ τοιούτους | νομισθῆναι παρὰ πᾶσι καρ-
πωσάμενοι, οὓς τοῦ πολλοῦ θράσους ἡ ὀπαδὸς τοῦ θεοῦ δίκη τίσεται

1. 2 ὅτε ὁ πλοῦς F 3 ἀεὶ G, καὶ ἀεὶ coni. Mang. 4. 5 κατασκευάσουσι F 6 ἀπολείπεσθαι HPL[1] 8 prius καὶ om. G[1]F 9 συγκρίπτει F αὐτῶν GF: ἑαυτῶν HP 10 προσποιητόν v 12. 13 οὐ μόνον Mang.: μονονοὺ codd. 13 φανότατον HPL[1] ἐναυγάζεσθε Turn.: ἐναυγάζεσθαι codd. 15 ἀπηρτημένας P[1], ἐπανατεταμένας coni. Mang. 16 πέμπειν HP 18 ἢ v 19 ἴσως om. H 22 φθοραῖς GF ἀόριστος] ἀκόρεστος Mang. ex Oxon. Coll. Novi 143 25 γ'] γε G, δ' v 26 ἀπὸ τούτων scripsi: ἀπ' αὐτῶν codd. 28 τοιούτους Mang.: τοιούτου codd. 28. 29 καρπωσάμενοι scripsi: καρπωσαμένοις GF, καρπωσαμένους HP 29 ἡ om. HP

καίτοι τάχα τὸν οἰκεῖον οὐ μαντευομένους μόνον, ἀλλὰ καὶ προορω-
μένους ὄλεθρον· φασὶ γάρ· „πρὶν διασπαρῆναι“ (Gen. 11,4), φροντίσω-
119 μεν ὀνόματός τε καὶ δόξης. οὐκοῦν, εἴποιμ' ἂν αὐτοῖς, ὅτι σκεδασθή-
σεσθε γινώσκετε; τί οὖν ἁμαρτάνετε; ἀλλὰ μήποτε τὸν τρόπον τῶν
ἀφρόνων διασυνίστησιν, οἳ καίτοι μεγίστων ἐπικρεμαμένων οὐκ ἀδήλως
ἀλλ' ἐκ τοῦ φανεροῦ πολλάκις τιμωριῶν ἀδικεῖν ὅμως οὐκ ὀκνοῦσι·
γνωριμώταται δ' εἰσὶν αἱ τιμωρίαι ἀδηλοῦσθαι νομισθεῖσαι, ἃς ἐκ θεοῦ
120 κατασκήπτειν συμβέβηκε. πάντες γὰρ οἱ φαυλότατοι λαμβάνουσιν
ἐννοίας περὶ τοῦ μὴ λήσειν τὸ θεῖον ἀδικοῦντες μηδὲ τὸ δίκην ὑφέξειν
εἰσάπαν ἰσχῦσαι διακρούσασθαι· ἐπεὶ πόθεν ἴσασιν, ὅτι σκεδασθήσονται;
121 καὶ μὴν λέγουσι „πρὶν ἡμᾶς διασπαρῆναι“· ἀλλὰ τὸ συνειδὸς ἔνδοθεν
ἐλέγχει καὶ σφόδρα ἐπιτηδεύοντας ἀθεότητα κεντεῖ, ὡς ἄκοντας εἰς συναί-
νεσιν ἐπισπάσασθαι περὶ τοῦ τὰ κατ' ἀνθρώπους πάντα πρὸς ἀμείνονος
φύσεως ἐφορᾶσθαι καὶ δίκην ἐφεστάναι τιμωρὸν ἀδέκαστον, ἀσεβῶν
πράξεις ἐχθραίνουσαν ἀδίκους καὶ λόγους τοὺς συνηγόρους αὐταῖς.
122 (25.) ἀλλ' εἰσὶν ἀπόγονοι πάντες οὗτοι τῆς αἰεὶ μὲν ἀποθνησκούσης,
μηδέποτε δὲ τεθνηκυίας μοχθηρίας, ἧς Κάιν ἐστὶν ὄνομα. ἢ οὐχὶ καὶ
ὁ Κάιν υἱὸν γεννήσας, ὃν Ἐνὼχ ἐκάλεσεν, ὁμώνυμον αὐτῷ [καὶ]
κτίζων εἰσάγεται πόλιν (Gen. 4,17) καὶ τρόπον τινὰ τὰ γενητὰ καὶ
θνητὰ οἰκοδομῶν ἐπὶ τῇ τῶν θειοτέρας κατασκευῆς λαχόντων ἀνατροπῇ;
123 ὁ γὰρ Ἐνὼχ ἑρμηνεύεται χάρις σου· τῶν δ' ἀνοσίων ἕκαστος διάνοιαν
μὲν ἡγεῖται χαρίζεσθαι ἑαυτῷ τάς τε καταλήψεις καὶ διανοήσεις, ὀφθαλ-
μοὺς δὲ τὸ βλέπειν καὶ ἀκούειν ὦτα καὶ μυκτῆρας ὀσφραίνεσθαι, καὶ
τὰς ἄλλας αἰσθήσεις τὰ οἰκεῖα ἑαυταῖς, ἔτι μέντοι καὶ τὰ φωνῆς ὄργανα
124 τὸ λέγειν, θεὸν δὲ ἢ μὴ συνόλως ἢ μὴ ὡς πρῶτον αἴτιον ὄν. διὰ
τοῦτο καὶ ὧν ἐγεωπόνησε τὰς ἀπαρχὰς ἑαυτῷ ταμιεύεται, καρποὺς δὲ
αὐτὸ μόνον αὖθις προσενεγκεῖν θεῷ λέγεται καίτοι παραδείγματος ὑγιοῦς

1 τοι] ποι P 1. 2 προσορωμένους G 3 εἴπ' ἂν G 5 οὐκ om. P 6 ὀκνοῦσιν F 7 γνωριμώτατοι F, γνωριμώτατα G τιμωρίαι scripsi: τέχναι codd., δίκαι Mang. 8 δηλεῖσθαι G, ἀδηλεῖσθαι L 9 τοῦ μελλήσειν G, τοῦ μελήσειν F ἀδικοῦντας Mang. μηδὲ scripsi (vel antea μήτε λήσειν leg.): μήτε codd. 9. 10 ὑπέχειν εἰσάπαν ἰσχύσειν conicio 10 εἰς ἅπαν GFH ὅτε F 11 ἔνδοθεν om. F 12. 13 σύνεσιν HP 13 ἐπισπᾶσθαι HP τοῦ τὰ] τούτου G κατὰ H 15 ἐχθραίνουσαν GFP: ἐχθραίρουσαν H, ἐχθαίρουσαν v 16 οὗτοι om. HP 17 μηδέποτε HP: μήποτε GF 18 καὶ om. Oxon. Coll. Nov. 143, seclusi 19 γεννητὰ codd. 22 εἰσηγεῖται FP διανοήσεις αὐτῷ L 23 τὸ ἀκούειν et τὸ ὀσφραίνεσθαι conicio 25 ὂν (ὄντα coni. Mang.) vid. del. 26 ἀπαρχὰς Mang.: ἀρχὰς codd. 27 αὐτὸ F: αὐτῷ GHP

ἐγγὺς ἑστῶτος· ὁ γὰρ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὰ πρωτότοκα, οὐ τὰ δεύτερα τῆς
ποίμνης ἔκγονα ἱερουργεῖ, τὰς τῶν γινομένων πρεσβυτέρας αἰτίας κατὰ
τὸ πρεσβύτατον τῶν αἰτίων ὁμολογῶν συνίστασθαι. τῷ δ' ἀσεβεῖ 125
τοὐναντίον δοκεῖ, αὐτοκράτορα μὲν εἶναι τὸν νοῦν ὧν βουλεύεται, αὐτο-
κράτορα δὲ καὶ τὴν αἴσθησιν ὧν αἰσθάνεται· δικάζειν γὰρ ἀνυπαιτίως
p. 424 M. καὶ ἀψευδῶς τὴν μὲν τὰ σώματα, τὸν δὲ πάντα. τούτων δὲ τί | ἂν 126
γένοιτο ἐπιληπτότερον ἢ μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἐλεγχόμενον; ἢ οὐχὶ
καὶ ὁ νοῦς πολλάκις ἐπὶ μυρίων ὅσων ἠλέγχθη παρανοῶν, καὶ αἱ αἰ-
σθήσεις ἅπασαι ψευδομαρτυριῶν ἑάλωσαν οὐ παρ' ἀλόγοις δικασταῖς,
οὓς εἰκὸς ἀπατᾶσθαι, ἀλλ' ἐν τῷ τῆς φύσεως αὐτῆς δικαστηρίῳ, ἣν
οὐ θέμις δεκάζεσθαι; καὶ μὴν σφαλλομένων γε τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς 127
περί τε νοῦν καὶ αἴσθησιν κριτηρίων ἀνάγκη τἀκόλουθον ὁμολογεῖν,
ὅτι ὁ θεὸς τῷ μὲν τὰς ἐννοίας, τῇ δὲ τὰς ἀντιλήψεις ἐπομβρεῖ, καὶ
ἔστιν οὐ τῶν καθ' ἡμᾶς μερῶν χάρις τὰ γινόμενα, ἀλλὰ τοῦ δι' ὃν
καὶ ἡμεῖς γεγόναμεν δωρεαὶ πᾶσαι. (26.) τὸν φιλαυτίας κλῆρον παρα- 128
λαβόντες παῖδες παρὰ πατρὸς συναυξῆσαι γλίχονται μέχρις οὐρανοῦ, ἕως
ἂν ἡ φιλάρετός τε καὶ μισοπόνηρος δίκη παρελθοῦσα καθέλῃ τὰς πόλεις,
ἃς ἐπετείχισαν ψυχῇ τῇ ταλαίνῃ, καὶ τὸν πύργον, οὗ τοὔνομα ἐν τῇ
τῶν κριμάτων ἀναγραφομένῃ βίβλῳ δεδήλωται. ἔστι δὲ ὡς μὲν 129
Ἑβραῖοι λέγουσι Φανουήλ, ὡς δὲ ἡμεῖς ἀποστροφὴ θεοῦ· τὸ γὰρ κατε-
σκευασμένον ὀχύρωμα διὰ τῆς τῶν λόγων πιθανότητος οὐδενὸς ἕνεκα
ἑτέρου κατεσκευάζετο ἢ τοῦ μετατραπῆναι καὶ μετακλιθῆναι διάνοιαν
ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ τιμῆς· οὗ τί ἂν γένοιτο ἀδικώτερον; ἀλλὰ πρός γε 130
τὴν τοῦ ὀχυρώματος τούτου καθαίρεσιν ὁ πειρατὴς τῆς ἀδικίας καὶ
φονῶν αἰεὶ κατ' αὐτῆς εὐτρέπισται, ὃν Ἑβραῖοι καλοῦσι Γεδεών, ὃς
ἑρμηνεύεται πειρατήριον· „ὤμοσε“ γάρ φησι „Γεδεὼν τοῖς ἀνδράσι
Φανουὴλ λέγων· ἐν τῷ με ἐπιστρέφειν μετ' εἰρήνης τὸν πύργον τοῦ-
τον κατασκάψω“ (Iud. 8,9). πάγκαλον καὶ πρεπωδέστατον αὔχημα 131

---

2 γινομένων G: γενομένων FHP αἰτίας om. P 3 πρεσβύτερον HP αἰτιῶν G εὐσεβεῖ F, ἐπεβ, tum spat. 2 litt. G 4 βουλεύεται F: βούλεται G(?)HP 6 ψευδῶς L τὰ om. P πάντα] τὰ νοητά conicio 8 ἠλέγχθη FP, ἐλέγχη L παρανοῶν GP: παρανοιῶν FH αἱ om. G 9 παρ' ἀλόγοις Mang.: παραλόγοις H, παρὰ λόγοις P, παρ' ὀλίγοις GF 11 δεκάζεσθαι scripsi: δεκάσασθαι G, δικάσασθαι FHP 13 τῷ] τῶν H ἐπομβροῖ G 14. 15 ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς τοῦ δι' ὃν (ὧν G) γεγόναμεν GF 15 πᾶσαι] πάντα conicio τὸν] τοῦτον coni. Mang., τὸν οὖν conicio 19 κριτῶν conicio 20 λέγουσιν F 20. 21 κατασκευασμένον ὠχύρωμα G 21 τῆς om. GF 25 φονῶν Mang.: φρονῶν codd. ἀεὶ G 28 κατακόψω G, κατασκάψαι L πᾶν καλὸν GF

μισοπονήρῳ ψυχῇ κατὰ ἀσεβῶν ἠκονημένῃ τὸ βεβαιοῦσθαι καθαιρήσειν
πάντα λόγον ἀποστρέφειν διάνοιαν ὁσιότητος ἀναπείθοντα. καὶ πέφυκεν
οὕτως ἔχειν· ὅταν γὰρ ὁ νοῦς ἐπιστρέψῃ, τὸ ἀποκλῖνον καὶ ἀποστρε-
132 φόμενον αὐτοῦ πᾶν λύεται. τούτου δὲ καιρός ἐστι τῆς καθαιρέσεως,
τὸ παραδοξότατον, ἥ φησιν, οὐ πόλεμος, ἀλλ' εἰρήνη· διανοίας γὰρ
εὐσταθείᾳ καὶ ἠρεμίᾳ, ἣν εὐσέβεια γεννᾶν πέφυκεν, ἀνατρέπεται πᾶς
133 λόγος, ὃν ἐδημιούργησεν ἀσέβεια. πολλοὶ καὶ τὰς αἰσθήσεις πύργου
τινὰ τρόπον ἐπὶ τοσοῦτον ἤγειραν, ὡς ἅψασθαι τῶν οὐρανοῦ περάτων·
οὐρανὸς δὲ συμβολικῶς ὁ νοῦς ἡμῶν ἐστι, καθ' ὃν αἱ ἄρισται καὶ
θεῖαι φύσεις περιπολοῦσιν. οἱ δὲ ταῦτα τολμῶντες αἴσθησιν μὲν δια-
νοίας προκρίνουσιν, ἀξιοῦσι δὲ καὶ διὰ τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητὰ πάντα
ἑλεῖν ἀνὰ κράτος, εἰς μὲν δούλων τάξιν τὰ δεσπόζοντα, εἰς δὲ ἡγεμόνων
τὰ φύσει δοῦλα μεθαρμόσασθαι βιαζόμενοι.

134 (27.) | Τὸ δέ, „κατέβη κύριος ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον" p. 425 M.
(Gen. 11,5) τροπικώτερον πάντως ἀκουστέον· προσιέναι γὰρ ἢ ἀπιέναι
ἢ κατιέναι ἢ τοὐναντίον ⟨ἀν⟩έρχεσθαι ἢ συνόλως τὰς αὐτὰς τοῖς κατὰ
μέρος ζῴοις σχέσεις καὶ κινήσεις ἴσχεσθαι καὶ κινεῖσθαι τὸ θεῖον ὑπο-
λαμβάνειν ὑπερωκεάνιος καὶ μετακόσμιος, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐστὶν ἀσέβεια.
135 ταῦτα δὲ ἀνθρωπολογεῖται παρὰ τῷ νομοθέτῃ περὶ τοῦ μὴ ἀνθρωπο-
μόρφου θεοῦ διὰ τὰς τῶν παιδευομένων ἡμῶν, ὡς πολλάκις ἐν ἑτέροις
εἶπον, ὠφελείας. ἐπεὶ τίς οὐκ οἶδεν ὅτι τῷ κατιόντι τὸν μὲν ἀπολεί-
136 πειν, τὸν δὲ ἐπιλαμβάνειν τόπον ἀναγκαῖον; ὑπὸ δὲ τοῦ θεοῦ πεπλήρωται
τὰ πάντα, περιέχοντος, οὐ περιεχομένου, ᾧ πανταχοῦ τε καὶ οὐδαμοῦ
συμβέβηκεν εἶναι μόνῳ· οὐδαμοῦ μέν, ὅτι καὶ χώραν καὶ τόπον αὐτὸς
τοῖς σώμασι συγγεγέννηκε, τὸ δὲ πεποιηκὸς ἐν οὐδενὶ τῶν γεγονότων
θέμις εἰπεῖν περιέχεσθαι, πανταχοῦ δέ, ὅτι τὰς δυνάμεις αὐτοῦ διὰ
γῆς καὶ ὕδατος ἀέρος τε καὶ οὐρανοῦ τείνας μέρος οὐδὲν ἔρημον ἀπο-
λέλοιπε τοῦ κόσμου, πάντα δὲ συναγαγὼν διὰ πάντων ἀοράτοις ἔσφιγξε

---

1 μισοπονήρων F ἠκονημένων F καθαιρήσῃ H, καθαιρῆς P 3 ἀπο-
στρέψῃ GF 3 τὸ om. F 4 πᾶν scripsi: πάλιν codd. 5 φησι G
πόλεως H εἰρήνης G 6 εὐσταθία H 7 ἐδημιούργησαν F πολλῇ GF,
πολλοὶ δὲ conicio 9 δὲ HP: τε GF 12 εἰ μὲν HP 15 προσιέναι scripsi:
προσεῖναι HP, προεῖναι GF ἀπιέναι scripsi: ἀπεῖναι codd. 16 κατεῖναι GF
ἀνέρχεσθαι Mang.: ἔρχεσθαι codd. 19 παρὰ] περὶ F 21 τῷ ὄντι P
21. 22 ἀπολιπεῖν P 24 ὅτι χώραν G 24. 25 τοῖς σώμασιν αὐτὸς F
25 συγγεγέννηκε F ex corr.: συγγεγένηκε GHP 26 αὐτοῦ codd. 28 ἀρρήκτοις
coni. Mang.

δεσμοῖς, ἵνα μή ποτε λυθείη, οὗ χάριν μελετήσας ὦ * * *. τὸ μὲν 137
γὰρ ὑπεράνω τῶν δυνάμεων ὂν ἐπινοεῖται περιττεύειν, οὐ * * * κατὰ
τὸ εἶναι μόνον· τούτου δύναμις δέ, καθ' ἣν ἔθηκε καὶ διετάξατο τὰ
πάντα, κέκληται μὲν ἐτύμως θεός, ἐγκεκόλπισται δὲ τὰ ὅλα καὶ διὰ
τῶν τοῦ παντὸς μερῶν διελήλυθε. τὸ δὲ θεῖον καὶ ἀόρατον καὶ ἀκατά- 138
ληπτον καὶ πανταχοῦ ὂν ὁρατόν τε καὶ καταληπτὸν οὐδαμοῦ πρὸς ἀλή-
θειάν ἐστιν * * * „ὧδε στὰς ἐγὼ πρὸ τοῦ σέ“ (Exod. 17, 6), δεί-
κνυσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι δοκῶν, πρὸ πάσης δείξεως καὶ φαντασίας
ὑπερβαλὼν τὰ γεγονότα. τῶν οὖν μεταβατικῆς κινήσεως ὀνομάτων 139
οὐδὲν ἐφαρμόττει τῷ κατὰ τὸ εἶναι θεῷ, τὸ ἄνω, τὸ κάτω, τὸ ἐπὶ δεξιά,
τὸ ἐπ' εὐώνυμα, τὸ πρόσω, τὸ κατόπιν· ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν λεχθέντων
ἐπινοεῖται, ὡς οὐδ' ἂν μετατρεπόμενος ἐναλλάττοι χωρία. λέγεται δ' 140
οὐδὲν ἧττον κατελθὼν ἰδεῖν, ὁ προλήψει πάντα οὐ γενόμενα μόνον ἀλλὰ
καὶ πρὶν γενέσθαι σαφῶς κατειληφώς, προτροπῆς ἕνεκα καὶ διδασκαλίας,
ἵνα μηδεὶς ἀνθρώπων οἷς οὐ πάρεστιν, ἀβεβαίῳ χρώμενος εἰκασίᾳ,
μακρὰν ἀφεστὼς προπιστεύῃ, ἀλλ' ἄχρι τῶν πραγμάτων ἐλθὼν καὶ δια-
κύψας εἰς ἕκαστα καὶ ἐπιμελῶς αὐτὰ αὐγασάμενος· ὄψιν γὰρ ἀπλανῆ
πρὸ ἀκοῆς ἀπατεῶνος ἄξιον μάρτυρα τίθεσθαι. οὗ χάριν καὶ παρὰ 141
p. 426 M. τοῖς ἄριστα πολιτευομένοις ἀναγέγραπται νόμος | ἀκοῇ μὴ μαρτυρεῖν,
ὅτι φύσει τὸ δικαστήριον αὐτῆς πρὸς τὸ δεκάζεσθαι ταλαντεύει· καὶ
Μωυσῆς μέντοι φησὶν ἐν τοῖς ἀπαγορευτικοῖς· „οὐ παραδέξῃ ἀκοὴν
ματαίαν“ (Exod. 23, 1), οὐχὶ μόνον τοῦτο λέγων, * * * παραδέχεσθαι

1 μελετήσας ὦ G, μελέτης ἄσω HPL[1], μελετήσασα FL[2], θεοῦ χάρισιν συνημμένα conicio 2 ⟨οὐκ⟩ ἐπινοεῖται περὶ τόπον conicio 2. 3 οὐ κατα⟨λαμβανόμενον εἰ μὴ κατὰ⟩ τὸ εἶναι μόνον suppleo 3 καθ' ἣν GFP: ἣν H, ᾗ v 4 ἐτύμως F: ἑτοίμως GH (P evanidus) 5. 6 τὸ δὴ θεῖον ὁρατόν τε καὶ καταληπτὸν καὶ πανταχοῦ φαντασιαζόμενον ἀόρατον καὶ ἀκατάληπτον καὶ οὐδαμοῦ conicio 6 prius καὶ GF: om. HP ὂν HP: εἶναι GF, φαντασιαζόμενον conicio 7 post ἐστιν lacuna supplenda ex libro De migr. Abr. § 183 ὡς ἀψευδέστατον ἐκεῖνον εἶναι τὸν χρησμόν, ἐν ᾧ λέλεκται ὧδε Mang.: ὁ δὲ codd. στὰς] ἕστηκα conicio πρὸ] πρὸς F 10 κατὰ τὸ] κατὰ τῷ G, καθὸ L ἄνω κάτω GF τὰ ἐπὶ P 12 ὡς GF: ὃς HP ἐναλλάττοιτο P, ἐναλλάττειν conicio χωρίαν G, χωρίον P 13 γινόμενα GP 14 γενέσεως (om. σαφῶς) G 17 post αὐγασάμενος vid. add. κρίνῃ 18 πρὸς F 20 δεκάζεσθαι Turn.: δικάζεσθαι codd. 21 ἀπαγορευτικοῖς Turn.: ἀγορευτικοῖς codd. ὅτι οὐ θέμις supplet Cohn, μὴ Turn. 22 λέγον F

3 sqq. *Clemens Strom. II § 5 p. 431 P:* πόρρω μὲν κατ' οὐσίαν . . . ἐγγυτάτω δὲ δυνάμει, ᾗ τὰ πάντα ἐγκεκόλπισται.

ψευδῆ λόγον ἢ εὐήθη δι' ἀκοῆς, ἀλλὰ καὶ ὅτι πρὸς τὴν σαφῆ τῆς ἀληθείας κατάληψιν μακρὸν ὅσον ὄψεως ὑστερίζουσα διελέγχεται γέμουσα
142 ματαιότητος ἀκοή. (28.) ταύτην φαμὲν αἰτίαν εἶναι τοῦ λέγεσθαι „τὸν θεὸν καταβεβηκέναι τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον θεάσασθαι“. οὐ παρέργως δὲ πρόσκειται „ὃν ᾠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων“ (Gen. 11,5). ἴσως γὰρ ἄν τις εἴποι τῶν οὐκ εὐαγῶν ἐπιχλευάζων ἅμα· καινὸν ἡμᾶς ἀναδιδάσκει μάθημα ὁ νομοθέτης, ὅτι πύργους καὶ πόλεις οὐχ ἕτεροί τινες, ἀλλὰ παῖδες ἀνθρώπων ἀνοικοδομοῦνται. τίς γὰρ τά γ' οὕτως
143 ἐμφανῆ καὶ περίοπτα καὶ τῶν λίαν ἐξεστηκότων ἀγνοεῖ; ἀλλὰ μὴ τὸ πρόχειρον τοῦτο καὶ κατημαξευμένον ἐν τοῖς ἱερωτάτοις χρησμοῖς ἀναγεγράφθαι ⟨νομίσῃς⟩, ἀλλ' ὅπερ ἀποκεκρυμμένον ἰχνηλατεῖται διὰ τῶν
144 ἐμφανῶν ὀνομάτων. τί οὖν ἐστι τοῦτο; οἱ πολλοὺς ἐπιγραφόμενοι τῶν ὄντων ὡσανεὶ πατέρας καὶ τὸ πολύθεον εἰσηγούμενοι στῖφος ἀπειρίαν ὁμοῦ καὶ πολυμιγίαν τῶν πραγμάτων καταχέαντες καὶ τὸ ψυχῆς τέλος ἡδονῇ παραδόντες δημιουργοὶ τῆς εἰρημένης πόλεως καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἀκροπόλεως, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, γεγόνασι, τὰ ποιητικὰ τοῦ τέλους τρόπον οἰκοδομημάτων συναύξοντες, τῶν ἐκ πόρνης ἀποκυηθέντων οὐδέν, ὥς γ' οἶμαι, διαφέροντες, οὓς ὁ νόμος ἐκκλησίας ἀπελήλακε θείας εἰπών· „οὐκ εἰσελεύσεται ἐκ πόρνης εἰς ἐκκλησίαν κυρίου“ (Deut. 23, 2), ὅτι, καθάπερ περὶ πολλὰ τέλη πλανώμενοι τοξόται καὶ μηδενὸς εὐστόχως ἐφιέμενοι σκοποῦ, μυρίας ἀρχὰς καὶ αἰτίας τῆς τῶν ὄντων ὑποθέμενοι γενέσεως ψευδωνύμους πάσας τὸν ἕνα ποιητὴν καὶ πατέρα τῶν ὅλων
145 ἠγνόησαν. οἱ δὲ ἐπιστήμῃ κεχρημένοι τοῦ ἑνὸς υἱοὶ θεοῦ προσαγορεύονται δεόντως, καθὰ καὶ Μωυσῆς ὁμολογεῖ φάσκων· „υἱοί ἐστε κυρίου τοῦ θεοῦ“ (Deut. 14, 1) καὶ „θεὸν τὸν γεννήσαντά σε“ (Deut. 32,18) καὶ „οὐκ αὐτὸς οὗτός σου πατήρ“ (ibid. 6); ἕπεται μέντοι τοῖς οὕτω τὴν ψυχὴν διατεθεῖσι μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν εἶναι νομίζειν, ὅπερ τῷ τέλει τῆς ἡδονῆς πρὸς ἐμπειροπολέμων ἀνδρῶν ἀντιτειχίζεται πρὸς ἀνα-

---

1 ψευδῆ λόγον G: ψευδολόγον FHP εὐήθη Turn.: εὐθῆ codd. 2 μακρὰν G διαλέγεται L 5 πρόκειται F 6 ὑμᾶς coni. Mang. 7 πόλις F 8 τά γ' GF: τάχ' HP 9 περίληπτα L[1] μὴ] μήποτε coni. Mang. 10 καὶ om. Turn. 10. 11 ἀναγεγράφθω L, ἀναγέγραπται Turn. 11 νομίσῃς addidi διὰ] δίχα conicio 12 ἐστι] ἐπὶ H 13 ὡσεὶ HP 14 καταχέοντες G τῆς ψυχῆς HP 15 εἰρήνης HP 17 τῶν post τρόπον add. F, fort. add. τινὰ 19 ⟨ὁ⟩ ἐκ conicio 20 περὶ] ἐπὶ L 24 ἔσται F 26 σου] ὁ G 27 διατιθεῖσι G 28 post ἀντιτειχίζεται add. καὶ v

427 M. τροπὴν καὶ καθαίρεσιν ἐκείνου. | κἂν μηδέπω μέντοι τυγχάνῃ τις ἀξιό- 146
χρεως ὢν υἱὸς θεοῦ προσαγορεύεσθαι, σπουδαζέτω κοσμεῖσθαι κατὰ τὸν
πρωτόγονον αὐτοῦ λόγον, τὸν ἀγγέλων πρεσβύτατον, ὡς ἂν ἀρχάγγελον,
πολυώνυμον ὑπάρχοντα· καὶ γὰρ ἀρχὴ καὶ ὄνομα θεοῦ καὶ λόγος καὶ
ὁ κατ' εἰκόνα ἄνθρωπος καὶ ὁ ὁρῶν, Ἰσραήλ, προσαγορεύεται. διὸ 147
προήχθην ὀλίγῳ πρότερον ἐπαινέσαι τὰς ἀρετὰς τῶν φασκόντων ὅτι
„πάντες ἐσμὲν υἱοὶ ἑνὸς ἀνθρώπου“ (Gen. 42, 11)· καὶ γὰρ εἰ μήπω
ἱκανοὶ θεοῦ παῖδες νομίζεσθαι γεγόναμεν, ἀλλά τοι τῆς ἀειδοῦς εἰκόνος
αὐτοῦ, λόγου τοῦ ἱερωτάτου· θεοῦ γὰρ εἰκὼν λόγος ὁ πρεσβύτατος. καὶ 148
πολλαχοῦ μέντοι τῆς νομοθεσίας υἱοὶ πάλιν Ἰσραὴλ καλοῦνται, τοῦ ὁρῶντος
οἱ ἀκούοντες, ἐπειδὴ μεθ' ὅρασιν ἀκοὴ δευτερείοις τετίμηται καὶ τὸ διδα-
σκόμενον τοῦ χωρὶς ὑφηγήσεως ἐναργεῖς τύπους τῶν ὑποκειμένων λαμβά-
νοντος αἰεὶ δεύτερον. ἄγαμαι καὶ τῶν ἐν βασιλικαῖς βίβλοις ἱεροφαν- 149
τηθέντων, καθ' ἃς οἱ πολλαῖς γενεαῖς ὕστερον ἀκμάσαντες καὶ βιώ-
σαντες ἀνυπαιτίως υἱοὶ τοῦ τὸν θεὸν ὑμνήσαντος Δαβὶδ ἀναγράφονται
(III Reg. 15, 11 IV Reg. 18, 3 al.), οὗ περιόντος οὐδ' οἱ πρόπαπποι
τούτων ἦσαν ἴσως γεγενημένοι· ψυχῶν γὰρ ἀπαθανατιζομένων ἀρεταῖς,
οὐ φθαρτῶν σωμάτων ἐστὶ γένεσις, ἣν ἐπὶ τοὺς καλοκἀγαθίας ἡγεμόνας
ὡσανεὶ γεννητὰς καὶ πατέρας ἀναφέρεσθαι συμβαίνει. (29.) κατὰ δὲ 150
τῶν ἐπ' ἀδικίαις σεμνυνομένων εἶπε κύριος· „ἰδοὺ γένος ἓν καὶ χεῖλος
ἓν πάντων“ (Gen. 11, 5), ἴσον τῷ ἰδοὺ μία οἰκειότης καὶ συγγένεια,
καὶ πάλιν ἁρμονία καὶ συμφωνία ἡ αὐτὴ πάντων ὁμοῦ, μηδενὸς ἠλλο-
τριωμένου τὴν γνώμην μηδ' ἀπᾴδοντος, καθάπερ ἔχει καὶ ἐπ' ἀνθρώ-
πων ἀμούσων· τὸ γὰρ φωνητήριον αὐτοῖς ὄργανον πᾶσι τοῖς φθόγγοις
ἔστιν ὅτε δι' ὅλων ἐκμελὲς καὶ ἀπῳδὸν οὐ μετρίως καθέστηκε, πρὸς
ἀναρμοστίαν ἄκρως ἡρμοσμένον καὶ πρὸς τὸ ἀσύμφωνον συμφωνίαν

2 ὢν om. Eus. σπουδαζέτω Eus: σπούδαζε codd. κομεῖσθαι F 3 ἄγγελον v ὡς ἂν Eus: καὶ ὡς ἂν Eus codd. nonnulli, ὡς codd. 4 ἀρχὴ] αὐχεῖ G 4. 5 λόγος ὁ F (om. καὶ), λόγος οὗ coni. Mang. 5 ὁ ὁρῶν Eus: ὁρῶν codd. 6 προήχθη G ἀρετὰς Eus: ἀρχὰς codd. 7. 8 ἀνθρώπου — ἀιδίου om. F 8 ὀνομάζεσθαι conicio ἀειδοῦς Eus: ἀιδίου codd. 13 δεύτεροι F βασιλικοῖς H 14 ἀκμάσαντες G: ἀκμάσαντα F, ἀκούσαντες HP 15 ἀνυπαιτίως Mang.: ὑπαιτίως codd. 17 ἴσως Mang.: πιστῶς codd. γεγεννημένοι GF 21 τῷ] τὸ G 25 ὅτι P

1—9 Eusebius Pr. ev. XI 15 post locum ad p. 247 laudatum: ἐν τῷ δ' αὐτῷ συγγράμματι καὶ τάδε φησί· Κἂν μηδέπω μέντοι — ὁ πρεσβύτατος.

151 μόνον ἄγον. καὶ ἐπὶ τῆς πολίτιδος τὸ κατασκευαστὸν τὸ παραπλήσιον
ἰδεῖν ἔστιν· αἵ τε γὰρ ἀμφημεριναὶ καὶ διάτριτοι καὶ τεταρταΐζουσαι
παρὰ παισὶν ἰατρῶν λεγόμεναι περίοδοι μεθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτωρ
περὶ τὰς αὐτὰς ὥρας κατασκήπτουσι τὴν εἰς αὐτὰ καὶ τάξιν φυλάττουσαι.
152 τὸ δὲ „καὶ τοῦτο ἤρξαντο | ποιῆσαι" (Gen. 11,6) μετ' οὐ μετρίου σχε- p. 428 M.
τλιασμοῦ λέλεκται, διότι τοῖς ῥᾳδιουργοῖς οὐ τὰ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους
μόνον συγχεῖν δίκαια ἐξήρκεσεν, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν ὀλυμπίων ἐπιβαίνειν
153 ἐτόλμησαν, ἀδικίαν μὲν σπείραντες, ἀσέβειαν δὲ θερίσαντες. ὄφελος δὲ
τοῖς ἀθλίοις οὐδέν· οὐ γὰρ ὥσπερ ἀδικοῦντες ἀλλήλους πολλὰ ὧν ἂν
ἐθελήσωσιν ἀνύτουσιν ἔργοις βεβαιούμενοι τὰ βουλαῖς ἀγνώμοσιν ἐπιλο-
γισθέντα, οὕτως καὶ ἀσεβοῦντες· ἀζήμια γὰρ καὶ ἀπήμονα τὰ θεῖα,
τοῦ δὲ πλημμελεῖν εἰς αὐτὰ οἱ δυσκάθαρτοι τὰς ἀρχὰς εὑρίσκονται
154 μόνον, πρὸς δὲ τὸ τέλος φθάνουσιν οὐδέποτε. διὸ καὶ λέγεται τοῦτο·
„ἤρξαντο ποιῆσαι"· κορεσθέντες ⟨γὰρ⟩ οἱ τοῦ παρανομεῖν ἄπληστοι τῶν
πρὸς τὰ ἐν γῇ καὶ θαλάττῃ καὶ ἀέρι, ἃ φθαρτῆς φύσεως ἔλαχε, κακῶν
ἐπὶ τὰς ἐν οὐρανῷ θείας φύσεις μετατάξασθαι διενοήθησαν· ἅ ἐστι τῶν
ὄντων ἔξω τοῦ κακηγορεῖν ἔθος ἐστὶ διαθεῖναι τὸ παράπαν οὐδέν· καὶ
αὐτὸ μέντοι τὸ βλασφημεῖν οὐ τοῖς κακηγορουμένοις ἐπιφέρει τινὰ
ζημίαν, ἃ τῆς ἰδίου φύσεως οὔποτ' ἐξίσταται, ἀλλὰ τοῖς καταιτιωμένοις
155 συμφορὰς ἀνηκέστους. οὐχ ἐπειδὴ μέντοι μόνον ἤρξαντο πρὸς τὸ τέλος
ἐλθεῖν ἀδυνατήσαντες ἀσεβείας, διὰ τοῦτ' αὐτοὺς οὐχ ὡς διαπραξαμένους
ἕκαστα ὧν διενοήθησαν αἰτιατέον· οὗ χάριν καὶ τετελειωκέναι φησὶ τὸν
πύργον αὐτοὺς οὐ τελειώσαντας, ἐπειδὰν λέγῃ· „κύριος κατέβη ἰδεῖν τὴν
πόλιν καὶ τὸν πύργον", οὐχ ὃν οἰκοδομῆσαι μέλλουσιν, ἀλλ' ὃν „ᾠκο-
156 δόμησαν" ἤδη (Gen. 11,5). (30.) τίς οὖν πίστις τοῦ μὴ τετελεσιουρ-
γῆσθαι τὴν κατασκευήν; ἡ ἐνάργεια πρώτη· γῆς γὰρ ὁτιοῦν μέρος

1 καὶ ἐπὶ τῆς πυρετοῦ καταβολῆς τὸ παραπλήσιον conicio τὸ alterum om. v 2 αἵ τε scripsi: ἔτι codd. ἀφημεριναὶ F διάτριττοι F, διάτρυτοι G ταρ-ταΐζουσαι H 4 κατασκήπτουσι scripsi: κατασκευάκασι F, κατεσκευάκασι GHP εἰς αὐτὰ καὶ GF, εἰς αὐτὰ HP, εἰς τὰ αὐτὰ Mang., αὐτὴν αἰεὶ conicio 5 ἤρξατο HP 5. 6 χετλιασμοῦ H 6 λέγεται F 8 μὲν om. G 10 ἀθετήσωσιν L ἀνύουσιν HP 11 οὕτω HP 12 πλημελεῖν GP εὑρίσκονται om. G 14 γὰρ addidi 15 πρὸς τὰ om. v ἀέρι F: ἀέρος GHP 16 τὰς] τῆς G ἅς τι τῶν Mang. ἃς [ἐστι] τῶν κακῶν ἔξω τοῦ κακηγορεῖν οὐ θέμις ἐστὶ conicio, ἃ δ' ἐστὶ et ⟨οὐχ⟩ ἔθος coni. Cohn 17 κατη-γορεῖν HP 18 οὐ GFL[2]: ἐν HPL[1] 19 ἀιδίου HP οὔποτε G post ἀλλὰ add. καὶ GF 22 αἰτιαστέον F, post αἰτιατέον lacunam suspicor sup-plendam ex p. 259,15—17 οὗ GF: τοῦ HP, τούτου v 25. 26 τετελεσιουργεῖ-σθαι G, τελεσιουργῆσθαι P, τελεσιουργεῖσθαι F 26 ἡ] ἢ F ἐνέργεια P

ἀμήχανον οὐρανοῦ ψαῦσαι διὰ τὴν ἔμπροσθεν αἰτίαν, ὅτιπερ οὐδὲ κέν-
τρον περιφερείας ἅπτεται· δευτέρα δ', ὅτι ὁ αἰθήρ, ἱερὸν πῦρ, φλόξ
ἐστιν ἄσβεστος, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοὔνομα παρὰ τὸ αἴθειν, ὃ δὴ καίειν
ἐστὶ κατὰ γλῶτταν, εἰρημένον. μάρτυς δὲ μία μοῖρα τῆς οὐρανίου 157
πυρᾶς ἥλιος, ὃς τοσοῦτον γῆς ἀφεστὼς ἄχρι μυχῶν τὰς ἀκτῖνας ἐπι-
πέμπων αὐτήν τε καὶ τὸν ἀπ' αὐτῆς ἀνατείνοντα μέχρι τῆς οὐρανίου
σφαίρας ἀέρα φύσει ψυχρὸν ὄντα τῇ μὲν ἀλεαίνει, τῇ δὲ καταφλέγει·
τὰ μὲν γὰρ ὅσα ἢ μακρὰν ἀφέστηκεν αὐτοῦ τῆς φορᾶς ἢ ἐγκάρσια
παραβέβληται ἀλεαίνει μόνον, τὰ δ' ἐγγὺς ἢ ἐπ' εὐθείας ὄντα καὶ
προσανακαίει βίᾳ. εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, τοὺς ἀναβαίνειν τολμῶντας 158
ἀνθρώπους οὐκ ἀναγκαῖον ἦν ἐμπεπρῆσθαι κεραυνωθέντας, ἀτελοῦς αὐτοῖς
τῆς μεγαλουργηθείσης ἐπινοίας γενομένης; τοῦτ' ἔοικεν αἰνίττεσθαι διὰ
τῶν αὖθις λεγομένων· „ἐπαύσαντο“ γάρ φησιν „οἰκοδομοῦντες τὴν
p. 429 M. πόλιν καὶ τὸν πύργον“ (Gen. 11,8), οὐ δήπου τελειώσαντες, | ἀλλὰ
τελεσιουργῆσαι κωλυθέντες διὰ τὴν ἐπιγενομένην σύγχυσιν. οὐ μὴν ἐκ-
πεφεύγασι τὴν τῶν διαπράξεων αἰτίαν οἱ πρὸς τῷ βουλεύσασθαι καὶ
ἐγκεχειρηκότες. (31.) τὸν γοῦν οἰωνόμαντιν καὶ τερατοσκόπον περὶ τὰς 159
ἀβεβαίους εἰκασίας ματαιάζοντα — καὶ γὰρ μάταιος ἑρμηνεύεται Βαλαάμ
— φησὶν ὁ νόμος τῷ ὁρῶντι καταράσασθαι καίτοι διὰ τῶν λόγων εὐφή-
μους ποιησάμενον εὐχάς, σκοπῶν οὐ τὰ λεχθέντα ἃ προμηθείᾳ θεοῦ
μετεχαράττετο οἷα δόκιμον ἀντὶ κιβδήλου νόμισμα, τὴν δὲ διάνοιαν, ἐν
ᾗ τὰ βλάψοντα πρὸ τῶν ὠφελησόντων ἀνεπολεῖτο. ἔστι δὲ φύσει πολέ-
μια ταῦτα, στοχασμὸς ἀληθείᾳ καὶ ματαιότης ἐπιστήμῃ καὶ ἡ διὰ
ἐνθουσιασμοῦ μαντεία νηφούσῃ σοφίᾳ. καὶ ἂν ἐξ ἐνέδρας μέντοι τις 160
ἐπιχειρήσας ἀνελεῖν τινα μὴ δυνηθῇ κτεῖναι, τῇ τῶν ἀνδροφόνων
οὐδὲν ἧττον ὑπόχος δίκῃ καθέστηκεν, ὡς ὁ γραφεὶς περὶ τούτων δηλοῖ
νόμος· „ἐὰν“ γάρ φησι „τὶς ἐπιθῆται τῷ πλησίον ἀποκτεῖναι αὐτὸν
δόλῳ καὶ καταφύγῃ, ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου λήψῃ αὐτὸν θανατῶσαι“

---

1 αἰτίαν ⟨λεχθεῖσαν⟩ conicio (v. § 5) οὐδέν HP 2 δευτέρα scripsi: δεύτερον codd. δὲ P 2. 3 φάος ἐστὶν ἄσβεστον Oxon. Coll. Nov. 143 3. 4 παρὰ— εἰρημένον om. H 5 πυρᾶς] σφαίρας coni. Mang. γῆς GF: οὗ HP 6 αὐτή GF 7 post δὲ add. καὶ G 9 παραβέβληται GHP: παρακέκληται F, παρακέκλιται v 10 δὲ om. F ἀναβαίνει H 15 ἐπιγινομένην v 16 διαπραξαμένων conicio τῷ Turn.: τὸ codd. 17 ἐκκεχειρηκότες FH 18 γὰρ om. Turn. μάταιος ⟨λαὸς⟩ Mang. 19 ὁρῶν τινα L τὸν λόγον L 22 βλάψοντα HP: βλάψαντα GF πρὸς G ὠφελησόντων scripsi: ὠφελησάντων codd. ἐπολεῖτο HP 23 διὰ Mang.: δίχα codd. 25 ἐπιχειρίσας F 26 γραφεὺς G 27 ἐπιθεῖται H 28 ἀπὸ Mang.: ἐπὶ codd.

(Exod. 21,14)· καίτοι ἐπιτίθεται μόνον, οὐκ ἀνῄρηκεν, ἀλλ' ἴσον ἡγή-
σατο ἀδίκημα τῷ κτεῖναι τὸ βουλεῦσαι τὸν φόνον· οὗ χάριν οὐδ' ἱκέτῃ
γενομένῳ δέδωκεν ἀμνηστίαν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἱεροῦ ἐκέλευσεν ἀπάγειν τὸν
161 ἀνιέρῳ γνώμῃ χρησάμενον. ἀνίερος δὲ οὐ ταύτῃ μόνον, ὅτι κατὰ ψυχῆς
τῆς αἰεὶ ζῆν δυναμένης ἀρετῶν κτήσει τε καὶ χρήσει τὸν διὰ προσ-
βολῆς κακίας φόνον ἐβούλευσεν, ἀλλὰ καὶ ὅτι θεὸν τῆς ἀνοσιουργοῦ
τόλμης αἰτιᾶται· τὸ γὰρ „καταφύγῃ" τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν, διότι
πολλοὶ τὰ καθ' ἑαυτῶν ἀποδιδράσκειν ἐθέλοντες ἐγκλήματα καὶ ῥύεσθαι
τῶν ἐφ' οἷς ἠδίκησαν ἀξιοῦντες ἑαυτοὺς τιμωριῶν τὸ οἰκεῖον ἄγος τῷ
κακοῦ μὲν μηδενὸς ἀγαθῶν δ' ἁπάντων αἰτίῳ προσβάλλουσι θεῷ. διὸ
καὶ ἀπ' αὐτῶν βωμῶν τοὺς τοιούτους ἀπάγειν ὅσιον εἶναι ἐνομίσθη.
162 δίκην δ' ὑπερβάλλουσαν κατὰ τῶν ἐπ' ἀθεότητι λόγους οἰκοδομουμένων
καὶ συγκροτούντων ὁρίζει, ἣν ἴσως τινὲς τῶν ἀφρόνων οὐ βλάβην, ἀλλ'
ὠφέλειαν ὑποτοπήσουσιν· „οὐ γὰρ ἐκλείψει" φησίν „ἀπ' αὐτῶν πάντα ὅσα
ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν" (Gen. 11,6). ὢ τῆς ἀπεριγράφου καὶ ἀμέτρου κακο-
δαιμονίας, πάνθ' οἷς ἂν ὁ φρενοβλαβέστατος ἐπιθῆται νοῦς, ὑποχείρια εἶναι
καὶ ὑπήκοα, καὶ μηδέν, ⟨μὴ⟩ μέγα μὴ μικρόν, ὑστερίζειν τὸ παράπαν, ἀλλ'
163 ὡσπερεὶ φθάνοντα προαπαντᾶν πρὸς τὰς | χρείας ἑκάστας. (32.) ψυχῆς p. 430 M.
ταῦτα φρονήσεως χηρευούσης ἐστὶν ἐπίδειξις μηδὲν τῶν εἰς τὸ ἁμαρ-
τάνειν ἐχούσης ἐμποδών. εὔξαιτο γὰρ ἂν ὁ μὴ σφόδρα ἀνιάτως ἔχων
τὰ ἐξ ὑποθέσεως τοῦ νοῦ πάντ' ἐπιλιπεῖν αὐτῷ, ἵνα μὴ τῷ κλέπτειν
ἢ μοιχεύειν ἢ ἀνδροφονεῖν ἢ ἱεροσυλεῖν ἤ τινι τῶν ὁμοιοτρόπων ἐπιτι-
τιθέμενος εὐοδῇ, μυρία δ' εὑρίσκῃ τὰ κωλυσιεργήσοντα. κωλυθεὶς μὲν
γὰρ τὴν μεγίστην νόσον, ἀδικίαν, ἀποβάλλει, σὺν ἀδείᾳ δ' ἐπεξελθὼν
164 ταύτην ἀναδέξεται. τί οὖν ἔτι τὰς τῶν τυράννων τύχας ὡς μακαρίων
ζηλοῦτε καὶ θαυμάζετε, δι' ἃς εὐπετῶς ἕκαστα ἐπεξίασιν, ὧν ἂν ὁ
ἐκλελυττηκὼς κἀκτεθηριωμένος τέκῃ νοῦς, καὶ ἐν ἑαυτοῖς δέον ἐπιστέ-

---

1 καίτοι] καί τις F ἐπετίθετο coni. Mang. 3 ἀμνηστείαν F καὶ om. Turn. τὸν om. G 5 τῆς εἰσαεὶ G 8 ἐλθόν-τες H 9 ἐξιόντες P[1] ἑαυτῶν HP 12 λόγους Mang.: λόγων codd. 13 ὁρίζειν GF 14 ὀφέλειαν G 15 ἂν HP: ἐὰν GF ἐπείθωνται HP ἀπεριτράπτου HP 16 οἷς] ὅσα G ἐπιθῆται scripsi: ἐπιθῇ codd. 17 μὴ addidi 18 προαπαντᾶν H: προσαπαντᾶν GPL, προσαπαντῶν F ἑκάστης HP 21 αὐτῷ v τῷ] τὸ G 22. 23 ἐπιθέμενος v 23 εὐωδῇ F κωλυθεὶς scripsi: κώλυσις codd. 24 ὑποβάλλει H (P evanidus), ἀποβαλεῖ conicio 25 ὡς μακαρίων scripsi: ὦ μακάριοι codd. 26 δι' ὧν coni. Mang. 27 καὶ ἐν ἑαυτοῖς] τοὐναντίον conicio. κατ' ἐναντίον coni. Cohn αὐτοῖς L

νειν, εἴ γε ἀπορία καὶ [ἡ] ἀσθένεια κακοῖς λυσιτελές, ὡς περιουσία καὶ
ἰσχὺς ἀγαθοῖς ὠφελιμώτατον; εἰς δέ τις τῶν ἀφρόνων ᾐσθημένος, εἰς 165
ὅσην κακοδαιμονίας ὑπερβολὴν ἄγει ἡ τοῦ διαμαρτάνειν ἐκεχειρία, μετὰ
παρρησίας εἶπε· „μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναι“ (Gen. 4, 13).
παγχάλεπον γὰρ ἀχαλίνωτον ἐαθῆναι ψυχὴν ἀτίθασον οὖσαν ἐξ ἑαυτῆς,
ἣν μόλις ἡνίαις μετ᾽ ἐπανατάσεως μαστίγων ἔστι κατασχόντα πραῦναι.
διόπερ λόγιον τοῦ ἵλεω θεοῦ μεστὸν ἡμερότητος ἐλπίδας χρηστὰς ὑπο- 166
γράφον τοῖς παιδείας ἐρασταῖς ἀνῄρηται τοιόνδε· „οὐ μή σε ἀνῶ, οὐδ᾽
οὐ μή σε ἐγκαταλίπω“ (Jos. 1, 5)· τῶν γὰρ τῆς ψυχῆς δεσμῶν χαλα-
σθέντων, οἷς διεκρατεῖτο, ἡ μεγίστη παρέπεται συμφορά, καταλειφθῆναι
ὑπὸ θεοῦ, ὃς τοῖς ὅλοις δεσμοὺς τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις περιῆψεν ἀρρήκ-
τους, αἷς τὰ πάντα σφίγξας ἄλυτα εἶναι βεβούληται. λέγει μέντοι καὶ 167
ἑτέρωθι, ὅτι „πάνθ᾽ ὅσα δεσμῷ καταδέδεται, καθαρά ἐστιν“ (Num.
19, 15), ἐπειδὴ τῆς ἀκαθάρτου φθορᾶς αἴτιον ἡ διάλυσις. μηδέποτ᾽
οὖν ἰδών τινα τῶν φαύλων οἷς ἂν ἐπιθῆται πᾶσιν εὐμαρῶς ἐπεξιόντα
θαυμάσῃς ὡς κατορθοῦντα, ἀλλὰ τοὐναντίον ὡς ἀποτυγχάνοντα οἰκτίζου,
ὅτι ἀφορίᾳ μὲν ἀρετῆς, κακίας δὲ εὐφορίᾳ χρώμενος διατελεῖ. (33.) σκέ- 168
ψασθαι δ᾽ οὐ παρέργως ἄξιον, τίν᾽ ἔχει λόγον τὸ εἰρημένον ἐκ προσ-
ώπου τοῦ θεοῦ· „δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν ἐκεῖ αὐτῶν τὴν
γλῶτταν“ (Gen. 11, 7). φαίνεται γὰρ διαλεγόμενός τισιν ὡς ἂν συνερ-
γοῖς αὐτοῦ, τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ πρότερον ἐπὶ τῆς τἀνθρώπου κατασκευῆς
ἀναγέγραπται· „εἶπε“ γάρ φησι „κύριος ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον 169
κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν“ (Gen. 1, 26) τοῦ „ποιήσωμεν“
πλῆθος ἐμφαίνοντος· καὶ πάλιν „εἶπεν ὁ θεός· ἰδού, γέγονεν Ἀδὰμ ὡς
p. 431 M. εἷς ἡμῶν, τῷ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν“ (Gen. 3, 22)· | τὸ γὰρ
„ὡς εἷς ἡμῶν“ οὐκ ἐφ᾽ ἑνός, ἀλλ᾽ ἐπὶ πλειόνων τίθεται. λεκτέον οὖν 170

---

1 ἡ seclusi 2 εἰς HPL[1]: εἰ GFL[2] 2. 3 εἰς ὅσην ἄγει κακοδαιμονίας ὑπερβολὴν conicio 3 ἐκκεχειρία H 4 ἀφεθῆναί με Oxon. Coll. Novi 143 5 ἀτίθασσον v 6 ἐπανατάσεως Turn.: ἐπαναστάσεως codd. 8 ἀνείρηται GF 12 βούληται L, βούλεται v 14 ἡ om. H μηδέποτε D 15 ἐπίθηται HP τῶν φαύλων D: om. codd. 18 περιέργως F τίνα] τί G 19 ἐκεῖ om. Turn. 21 τοῦ ἀνθρώπου F 24 Ἀδάμ om. G 25 τῷ] τὸ H, τοῦ Turn. fort. recte 26 ἐφ᾽] ἀφ᾽ P

14—17 D[C] fol. 215r Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ τοῦ νήψας ὁ νοῦς εὔχεται: μήποτε ἰδὼν — διατελεῖ.

ἐκεῖνο πρῶτον, ὅτι οὐδὲν τῶν ὄντων ἰσότιμον ὑφέστηκε θεῷ, ἀλλ' ἔστιν εἷς ἄρχων καὶ ἡγεμὼν καὶ βασιλεύς, ᾧ πρυτανεύειν καὶ διοικεῖν μόνῳ θέμις τὰ σύμπαντα. τὸ γὰρ

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
εἷς βασιλεὺς

οὐκ ἐπὶ πόλεων καὶ ἀνθρώπων λέγοιτ' ἂν ἐν δίκῃ μᾶλλον ἢ ἐπὶ κόσμου καὶ θεοῦ· ἑνὸς γὰρ ἕνα ποιητήν τε καὶ πατέρα πάλιν καὶ δεσπότην
171 ἀναγκαῖον εἶναι. (34.) τούτου δὴ προδιομολογηθέντος ἀκόλουθον ἂν εἴη συνυφαίνειν τὰ ἁρμόζοντα. τίν' οὖν ἐστι, σκοπῶμεν· εἷς ὢν ὁ θεὸς ἀμυθήτους περὶ αὑτὸν ἔχει δυνάμεις ἀρωγοὺς καὶ σωτηρίους τοῦ γενομένου πάσας, αἷς ἐμφέρονται καὶ αἱ κολαστήριοι· ἔστι δὲ καὶ ἡ κόλασις
172 οὐκ ἐπιζήμιον, ἁμαρτημάτων οὖσα κώλυσις καὶ ἐπανόρθωσις. διὰ τούτων τῶν δυνάμεων ὁ ἀσώματος καὶ νοητὸς ἐπάγη κόσμος, τὸ τοῦ φαινομένου τοῦδε ἀρχέτυπον, ἰδέαις ἀοράτοις συσταθείς, ὥσπερ οὗτος
173 σώμασιν ὁρατοῖς. καταπλαγέντες οὖν τινες τὴν ἑκατέρου τῶν κόσμων φύσιν οὐ μόνον ὅλους ἐξεθείωσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ κάλλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς μερῶν, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὸν σύμπαντα οὐρανόν, ἅπερ οὐδὲν αἰδεσθέντες θεοὺς ἐκάλεσαν. ὧν τὴν ἀπόνοιαν κατιδὼν Μωυσῆς φησι· „κύριε, κύριε, βασιλεῦ τῶν θεῶν“ (Deut. 10, 17) ⟨εἰς⟩ ἔνδειξιν τῆς παρ'
174 ὑπηκόους ἄρχοντος διαφορᾶς. ἔστι δὲ καὶ κατὰ τὸν ἀέρα ψυχῶν ἀσωμάτων ἱερώτατος χορὸς ὀπαδὸς τῶν οὐρανίων· ἀγγέλους τὰς ψυχὰς ταύτας εἴωθε καλεῖν ὁ θεσπιῳδὸς λόγος· πάντ' οὖν τὸν στρατὸν ἑκάστων ἐν ταῖς ἁρμοττούσαις διακεκοσμημένον τάξεσιν ὑπηρέτην καὶ θεραπευτὴν εἶναι συμβέβηκε τοῦ διακοσμήσαντος ἡγεμόνος, ᾧ ταξιαρχοῦντι κατὰ δίκην καὶ θεσμὸν ἕπεται· λιποταξίου γὰρ οὐ θέμις ἁλῶναί ποτε

---

4 πολυκοιρανοίη F 7 καὶ πατέρα πάλιν om. E tertium καὶ om. GF 8 προομολογηθέντος E 9 τίνα GFE ὢν om. P 9. 10 θεὸς δύο τὰς ἀνωτάτω δυνάμεις ἔχει E 10—12 ἀρωγοὺς — ἐπανόρθωσις om. E 10 αὑτὸν Turn.: αὐτὸν codd. ἀρρωγοὺς HP σωτηρίου P 11 ἔτι F καὶ ἡ GF: om. HP 12 διὰ GE: δι' αὖ FHP 15 σώμασιν] ὄμμασιν E ὁρατός GFE 16 οὐ] καὶ οὐ F 17 ἥλιον λέγω καὶ E 18 ἀπόνοιαν Cumont: ἐπίνοιαν codd. E 19 εἰς add. Mang. ἔνδειξις E 21 post ἀγγέλους add. γὰρ v 22. 23 ἑκάστων] ἐκείνων conicio, ἑκατέρων coni. Mang. 25 θεσμὸς F, θεσμοὶ L[2] λιποταξίου G: λειποταξίου FHP, λειποταξία L

1—20 οὐδὲν τῶν ὄντων — διαφορᾶς habet E, II p. 601, 1—602, 13 M. 4 Hom. B 204. 205.

τὸ θεῖον στράτευμα. βασιλεῖ δὲ ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσιν ἐμπρεπὲς ὁμιλεῖν 175
τε καὶ χρῆσθαι πρὸς τὰς τῶν τοιούτων πραγμάτων ὑπηρεσίας, οἷσπερ
ἁρμόττει μὴ ὑπὸ μόνου πήγνυσθαι θεοῦ. χρεῖος μὲν γὰρ οὐδενός ἐστιν
ὁ τοῦ παντὸς πατήρ, ὡς δεῖσθαι τῆς ἀφ' ἑτέρων, εἰ ἐθέλοι δημιουρ-
γῆσαι, ⟨συμπράξεως⟩, τὸ δὲ πρέπον ὁρῶν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς γινομένοις
ταῖς ὑπηκόοις δυνάμεσιν ἔστιν ἃ διαπλάττειν ἐφῆκεν, οὐδὲ ταύταις εἰσά-
παν αὐτοκράτορα δοὺς τοῦ τελεσιουργεῖν ἐπιστήμην, ἵνα μή τι πλημμε-
ληθείη τῶν ἀφικνουμένων εἰς γένεσιν. (35.) ταῦτα μὲν οὖν ἀναγκαῖον 176
ἦν προτυπῶσαι· ὧν δὲ χάριν, ἤδη λεκτέον· ἡ μὲν φύσις τῶν ζῴων εἴς
τε ἄλογον καὶ λογικὴν μοῖραν, ἐναντίας ἀλλήλαις, ἐτμήθη τὸ πρῶτον,
p. 432 M. | ἡ δ' αὖ λογικὴ πάλιν εἴς τε τὸ φθαρτὸν καὶ ἀθάνατον εἶδος, φθαρ-
τὸν μὲν τὸ ἀνθρώπων, ἀθάνατον δὲ τὸ ψυχῶν ἀσωμάτων, αἳ κατά τε
ἀέρα καὶ οὐρανὸν περιπολοῦσι. κακίας δὲ ἀμέτοχοι μέν εἰσιν αὗται, 177
τὸν ἀκήρατον καὶ εὐδαίμονα κλῆρον ἐξ ἀρχῆς λαχοῦσαι καὶ τῷ συμ-
φορῶν ἀνηνύτων οὐκ ἐνδεθεῖσαι χωρίῳ, σώματι, ἀμέτοχοι δὲ καὶ ⟨αἱ⟩
τῶν ἀλόγων, παρόσον ἀμοιροῦσαι διανοίας οὐδὲ τῶν ἐκ λογισμοῦ συμ-
βαινόντων ἑκουσίων ἀδικημάτων ἁλίσκονται. μόνος δὲ σχεδὸν ἐκ πάν- 178
των ὁ ἄνθρωπος ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἔχων ἐπιστήμην αἱρεῖται μὲν
πολλάκις τὰ φαυλότατα, φεύγει δὲ τὰ σπουδῆς ἄξια, ὥστ' αὐτὸν μά-
λιστα ἐπὶ τοῖς ἐκ προνοίας ἁμαρτήμασι καταγινώσκεσθαι. προσηκόντως 179
οὖν τὴν τούτου κατασκευὴν ὁ θεὸς περιῆψε καὶ τοῖς ὑπάρχοις αὐτοῦ
λέγων· „ποιήσωμεν ἄνθρωπον", ἵνα αἱ μὲν τοῦ ἀνθρώπου κατορθώσεις
ἐπ' αὐτὸν ἀναφέρωνται μόνον, ἐπ' ἄλλους δὲ αἱ ἁμαρτίαι. θεῷ γὰρ
τῷ πανηγεμόνι ἐμπρεπὲς οὐκ ἔδοξεν εἶναι τὴν ἐπὶ κακίαν ὁδὸν ἐν ψυχῇ
λογικῇ δι' ἑαυτοῦ δημιουργῆσαι· οὗ χάριν τοῖς μετ' αὐτὸν ἐπέτρεψε
τὴν τούτου τοῦ μέρους κατασκευήν. ἔδει γὰρ καὶ τὸ ἀντίπαλον τῷ
ἀκουσίῳ, τὸ ἑκούσιον, εἰς τὴν τοῦ παντὸς συμπλήρωσιν κατασκευασθὲν
ἀναδειχθῆναι. (36.) τοῦτο μὲν δὴ ταύτῃ λελέχθω. προσήκει δὲ κἀ- 180
κεῖνο λελογίσθαι, ὅτι μόνων ἀγαθῶν ἐστιν ὁ θεὸς αἴτιος, κακοῦ δὲ
οὐδενὸς τὸ παράπαν, ἐπειδὴ καὶ τὸ πρεσβύτατον τῶν ὄντων καὶ τελειό-

1 θεῖον om. F ἐμπρεπὲς GFL^2: εὐπρεπὲς HL^1 (P evanidus) 5 συμπράξεως addidi, ὑπηρεσίας vel ἐπικουρίας add. Mang. 6 ταῖς] τοῖς H 7 δοὺς om. HP ἐπιστήμην] ἐξουσίαν conicio 10 ἐναντίας Turn.: ἐναντίαις GFL^2, ἐναντία HPL^1 11 καὶ ⟨τὸ⟩ conicio 12 ἀθάνατον GF: ἄφθαρτον HP αἳ] ἃς H 14 λαβοῦσαι G 15 ἀνηνύτω GF αἱ add. Mang. 16 ⟨ὑπὸ⟩ τῶν coni. Mang. 19 ὥστ' αὐτὸν Mang.: ὡς ταῦτα FHP, ὡς ταύτῃ G, ὥστ' αὖ τὰ Turn. 22 ἀνθρώπου Mang.: νοῦ codd. 23 αὐτῶν HP ἀναφέρονται H 24 κακία HP 29 μόνον F

τατον ἀγαθὸν αὐτὸς ἦν. ἐμπρεπέστατον δὲ τὰ οἰκεῖα τῇ ἑαυτοῦ φύσει
δημιουργεῖν ἄριστα τῷ ἀρίστῳ, τὰς μέντοι κατὰ πονηρῶν κολάσεις διὰ
181 τῶν ὑπ' αὐτὸν βεβαιοῦσθαι. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ καὶ |τὸ εἰρη-
μένον ὑπὸ τοῦ τελειωθέντος ἐξ ἀσκήσεως τόδε· „ὁ θεὸς ὁ τρέφων με
ἐκ νεότητος, ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν" (Gen.
48, 15. 16)· ὁμολογεῖ γὰρ καὶ οὗτος ἤδη, ὅτι τὰ μὲν γνήσια τῶν ἀγα-
θῶν, ἃ φιλαρέτους τρέφει ψυχάς, ἐπὶ θεὸν ἀναφέρεται μόνον ὡς αἴτιον,
ἡ δὲ τῶν κακῶν μοῖρα ἀγγέλοις ἐπιτέτραπται πάλιν, οὐδὲ ἐκείνοις ἔχουσι
τὴν τοῦ κολάζειν αὐτοκράτορα ἐξουσίαν, ἵνα μηδενὸς τῶν εἰς φθορὰν
182 τεινόντων ἡ σωτήριος αὐτοῦ κατάρχῃ φύσις. διὸ λέγει· „δεῦτε καὶ
καταβάντες συγχέωμεν". οἱ μὲν γὰρ ἀσεβεῖς τοιαύτης ἐπάξιοι δίκης
τυγχάνειν, ἵλεως καὶ εὐεργέτιδας καὶ φιλοδώρους αὐτοῦ δυνάμεις οἰκει-
οῦσθαι τιμωρίαις. εἰδὼς μέντοι τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ὠφελίμους
ὑπαρχούσας δι' ἑτέρων αὐτὰς ὥρισεν· ἔδει γὰρ τὸ μὲν ἐπανορθώσεως
ἀξιωθῆναι, τὰς δὲ πηγὰς τῶν ἀεννάων αὐτοῦ χαρίτων ἀμιγεῖς κακῶν
| οὐκ ὄντων μόνον ἀλλὰ καὶ νομιζομένων φυλαχθῆναι. p. 433 M
183 (37.) Τίς δέ ἐστιν ἡ σύγχυσις, ἐρευνητέον. πῶς οὖν ἐρευνήσομεν;
οὕτως, ὥς γ' ἐμοὶ φαίνεται· πολλάκις οὓς πρότερον οὐκ ᾔδειμεν, ἀπὸ
τῶν συγγενῶν καί τινα πρὸς αὐτοὺς ἐχόντων ἐμφέρειαν ἐγνωρίσαμεν·
οὐκοῦν καὶ πράγματα τὸν αὐτὸν τρόπον, ἃ μὴ ῥᾴδιον ἐξ ἑαυτῶν κατα-
λαμβάνεσθαι, δῆλα γένοιτ' ἂν κατὰ τὴν τῶν οἰκείων αὐτοῖς ὁμοιότητα.
184 τίνα οὖν ἐστι συγχύσει πράγματα ὅμοια; ἡ μῖξις, ὥσπερ ὁ παλαιὸς
λόγος, καὶ κρᾶσις· ἀλλ' ἡ μὲν μῖξις ἐν ξηραῖς, ἡ δὲ κρᾶσις ἐν ὑγραῖς
185 οὐσίαις δοκιμάζεται. μῖξις μὲν οὖν σωμάτων διαφερόντων ἐστὶν οὐκ ἐν
κόσμῳ παράθεσις, ὥσπερ ἂν εἴ τις σωρὸν ποιήσειε κριθὰς καὶ πυροὺς
καὶ ὀρόβους καὶ ἄλλ' ἄττα εἴδη τῶν σπαρτῶν εἰς ταὐτὸ εἰσενεγκών,

---

1 ἐμπρεπέστατον Mang.: ἐμπρεπέστατα codd. δὲ ⟨θεῷ⟩ conicio 2 fort. add. δι' αὐτοῦ μόνου 2 τῷ ἀρίστῳ scripsi: τῶν ἀρίστων GF, τὸν ἄριστον HP 3 αὐτῶν L 4 prius ὁ om. P με om. P 5 τῶν om. F 7 μόνον ὡς scripsi: μόνως codd. 9 φορὰν P 10 καὶ om. HP 12 ἵλεως Turn.: ἵλεω codd., ⟨τὰς⟩ ἵλεως conicio, ⟨ὡς⟩ ἵλεως coni. Cohn 15 τῶν om. GF 17 δ' F ἐρευνήσωμεν H 18 ὡς om. G γέ μοι F 20 τρόπον om. P 21 γένοιτ' scripsi: γένοιντ' FP, γίνοιντ' GH 22 πραγμάτων G 24 ἐστὶν] δ' N 25 ποιήσει G 26 ἄλλ' ἄττα N (Diels): ἀλλά τα GF, ἄλλα ττα P, ἄλλα τὰ H ταὐτὸ HP: αὐτὸ GFN, ταὐτὸν v

---

23 sqq. cf. Doxographos p. 463, Alexandri De anima librum p. 11,15 sqq. Bruns.
24—265,9 N fol. 188: μῖξις—οἶνος.

κρᾶσις δ' οὐ παράθεσις, ἀλλὰ τῶν ἀνομοίων μερῶν εἰς ἄλληλα εἰσδυο-
μένων δι' ὅλων ἀντιπαρέκτασις, ἔτι δυναμένων ἐπιτεχνήσει τινὶ διακρί-
νεσθαι τῶν ποιοτήτων, ὡς ἐπὶ οἴνου καὶ ὕδατός φασι γίνεσθαι· συνελ- 186
θούσας μὲν γὰρ τὰς οὐσίας ἀποτελεῖν κρᾶσιν, τὸ δὲ κραθὲν οὐδὲν ἧττον
ἀναπλοῦσθαι πάλιν εἰς τὰς ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ποιότητας· σπόγγῳ γὰρ
ἠλαιωμένῳ τὸ μὲν ὕδωρ ἀναλαμβάνεσθαι, τὸν δ' οἶνον ὑπολείπεσθαι·
μήποτε ἐπειδήπερ ἐξ ὕδατος ἡ σπογγιᾶς γένεσίς ἐστι, τὸ μὲν οἰκεῖον,
ὕδωρ, πέφυκεν ἀναλαμβάνεσθαι πρὸς αὐτῆς ἐκ τοῦ κράματος, τὸ δ'
ἀλλότριον ὑπολείπεσθαι, ὁ οἶνος. σύγχυσις δέ ἐστι φθορὰ τῶν ἐξ ἀρχῆς 187
ποιοτήτων πᾶσι τοῖς μέρεσιν ἀντιπαρεκτεινομένων εἰς διαφερούσης μιᾶς
γένεσιν, ὡς ἐπὶ τῆς ἐν ἰατρικῇ τετραφαρμάκου συντέτευχε· κηρὸς γὰρ
καὶ στέαρ καὶ πίττα ῥητίνη τε, οἶμαι, συνελθόντα ταύτην ἀποτελεῖ, συν-
τεθείσης δὲ ἀμήχανον ἔτι τὰς ἐξ ὧν συνετέθη διακριθῆναι δυνάμεις,
ἀλλ' ἑκάστη μὲν αὐτῶν ἠφάνισται, πασῶν δ' ἡ φθορὰ μίαν ἐξαίρετον
ἄλλην ἐγέννησε δύναμιν. ὅταν δ' ἀπειλῇ σύγχυσιν τοῖς ἀσεβέσι λογισ- 188
μοῖς ὁ θεός, οὐ μόνον ἑκάστης κακίας τό τε εἶδος καὶ τὴν δύναμιν
ἀφανισθῆναι κελεύει, ἀλλὰ καὶ τὸ συνερανισθὲν ἐξ αὐτῶν, ἵνα μήτε τὰ
μέρη καθ' ἑαυτὰ μήθ' ἡ πάντων σύνοδός τε καὶ συμφωνία περιβάληταί
τινα ἰσχὺν ἐπὶ καθαιρέσει τῆς ἀμείνονος μοίρας. οὗ χάριν φησί· 189
„συγχέωμεν ἐκεῖ αὐτῶν τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τὴν
φωνὴν τοῦ πλησίον“ (Gen. 11, 7), ὅπερ ἴσον ἐστὶ τούτῳ· κωφὸν
ἕκαστον ἐργασώμεθα τῶν κακίας μερῶν, ὡς μήτε ἰδίαν ἀφιὲν ⟨φωνὴν⟩
μήτε συνηχοῦν ἑτέρῳ βλάβης αἴτιον γίνηται. (38.) ταῦτα μὲν ἡμεῖς, 190
οἱ δὲ τοῖς ἐμφανέσι καὶ προχείροις μόνον ἐπακολουθοῦντες οἴονται νυνὶ
p. 434 M. γένεσιν | διαλέκτων Ἑλληνικῶν τε καὶ βαρβάρων ὑπογράφεσθαι· οὓς οὐκ
ἂν αἰτιασάμενος — ἴσως γὰρ ἀληθεῖ καὶ αὐτοὶ χρῶνται λόγῳ — παρα-
καλέσαιμ' ἂν μὴ ἐπὶ τούτων στῆναι, μετελθεῖν δὲ ἐπὶ τὰς τροπικὰς
ἀποδόσεις, νομίσαντας τὰ μὲν ῥητὰ τῶν χρησμῶν σκιάς τινας ὡσανεὶ
σωμάτων εἶναι, τὰς δ' ἐμφαινομένας δυνάμεις τὰ ὑφεστῶτα ἀληθείᾳ
πράγματα. δίδωσι μέντοι πρὸς τοῦτ' ἀφορμὰς τὸ εἶδος τοῖς μὴ τυφλοῖς 191

---

2 ἔτι] ἐστι G τινι om. F 5 ἀναπληροῦσθαι HP, ἀποπληροῦσθαι v, ἀναλύεσθαι coni. Mang. ἀποτελεῖσθαι P 6 ἠλεωμένω GF ἀπολείπεσθαι Fv 7—9 μήποτε—οἶνος om. HP, fort. recte 7 ἐστι, ⟨ὥστε⟩ conicio 8 post αὐτῆς add. τε N 10 μιᾶς Turn.: μίαν codd. 12 οἶμαι] ἅμα coni. Mang. 12. 13 συντεθείσης Mang.: συνδεθείσης GHP, συνδεηθείσης F 13 ἔτι scripsi: ἐπὶ codd. 14 δ' ἡ G: δὴ F, δὲ HP φθορὰν F 18 περιβάλληται v 21 τοῦ τῶ G 22 ἀφιὲν scripsi: ἀφιέναι codd. φωνὴν addidi 24 νυνὶ om. v 25 Ἑλληνικῶν GF: Ἑλλήνων HP 26 ἀληθεία GF 30 μὴ om. HP

διάνοιαν ὁ νομοθέτης αὐτός, ὥσπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ὧν νῦν ἐστιν ὁ λόγος· τὸ γὰρ γινόμενον σύγχυσιν προσεῖπε. καίτοι γε εἰ διαλέκτων γένεσιν αὐτὸ μόνον ἐδήλου, κἂν ὄνομα εὐθυβολώτερον ἐπεφήμισεν ἀντὶ συγχύσεως διάκρισιν· οὐ γὰρ συγχεῖται τὰ τεμνόμενα, διακρίνεται δ' ἔμπαλιν, καὶ ἔστιν οὐ μόνον ἐναντίον ὄνομα ὀνόματι, ἀλλ' ἔργον ἔργῳ.
192 σύγχυσις μὲν γάρ, ὡς ἔφην, ἐστὶ φθορὰ τῶν ἁπλῶν δυνάμεων, εἰς συμπεφορημένης μιᾶς γένεσιν, διάκρισις δὲ ἑνὸς εἰς πλείω τομή, καθάπερ ἐπὶ γένους καὶ τῶν κατ' αὐτὸ εἰδῶν ἔχειν συντέτευχεν. ὥστε εἰ μίαν οὖσαν φωνὴν ἐκέλευσε τέμνειν ὁ σοφὸς εἰς πλειόνων διαλέκτων τμήματα, προσεχεστέροις ἂν καὶ κυριωτέροις ἐχρήσατο τοῖς ὀνόμασι, τομὴν ἢ διανέμησιν ἢ διάκρισιν ἤ τι ὁμοιότροπον εἰπών, οὐ τὸ μαχόμενον
193 αὐτοῖς, σύγχυσιν. ἀλλ' ἔστιν ἡ σπουδὴ διαλῦσαι τὸ κακίας στῖφος, τὰς ὁμολογίας αὐτῆς ἀκυρῶσαι, τὴν κοινωνίαν ἀνελεῖν, τὰς δυνάμεις ἀφανίσαι καὶ διαφθεῖραι, τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος, ὃ δειναῖς ὠχυρώσατο παρα-
194 νομίαις, καθελεῖν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τῶν ψυχῆς ὁ πλάστης μερῶν οὐδὲν οὐδενὶ εἰς τὴν τοῦ ἑτέρου κοινωνίαν ἤγαγεν; ἀλλ' ὀφθαλμοὶ μὲν οὐκ ἂν ἀκούσειαν, ὦτα δὲ οὐκ ἂν θεάσαιτο, χυλὸς δὲ ἐνστόμιος οὐκ ἂν ὀσφροιτο, οὐδ' ἂν γεύσαιντο ῥῖνες, ὅ τ' αὖ λόγος οὐδὲν ἂν τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις πάθοι, οὐδ' ἔμπαλιν ῥῆξαι φωνὴν δύναιτ' ἂν αἴσθησις.
195 ἔγνω γὰρ ὁ τεχνίτης, ὅτι τὸ μὴ ἀκούειν ἕκαστον τούτων τῆς τοῦ πλησίον φωνῆς λυσιτελές ἐστιν, ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς ψυχῆς μέρη ταῖς οἰκείαις δυνάμεσιν ἀσυγχύτοις χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν ζῴων ὠφέλειαν καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα κοινωνίαν ἀφῃρῆσθαι, τὰ δὲ τῆς κακίας εἰς ⟨σύγ⟩χυσιν καὶ φθορὰν ἀχθῆναι παντελῆ, ἵνα μήτε συμφωνήσαντα μήτε καθ' ἑαυτὰ
196 ὄντα ζημία τοῖς ἀμείνοσι γένηται. παρὸ καὶ λέγει· „διέσπειρεν αὐτοὺς κύριος ἐκεῖθεν" (Gen. 11,8), ἐν ἴσῳ τῷ ἐσκέδασεν, ἐφυγάδευσεν, ἀφανεῖς ἐποίησε· τὸ γὰρ σπείρειν ⟨ἀγαθῶν, κακῶν δὲ αἴτιον τὸ διασπείρειν⟩,

---

1 τὴν διάνοιαν HP   ὁ prius] ὃν ὁ G, ἐνίοτε ὁ conicio   2 σύγχυσιν om. H   προσεῖπεν H   3 εὐθυβολώτατον L   ἀντὶ HP: ἄν τις GF   6 ἁπλανῶν H   8 καὶ om. L   κατ' αὐτὸ scripsi: καθ' αὑτὸ FH, καθ' αὐτὸ GP   10 προσεχεστέροις codd.: προσφυεστέροις Mang.   13 ἀνελεῖν GF: τελεῖν HP   16 οὐδενὶ om. F   17 θεάσαιτο H: θεάσαιντο GFP   χεῖλος HP   ἐνστόμιος scripsi: ἐνστοματίας GF, ἐν στόματι HP   18 γεύσοιντο GF   ῥῖνας H   ὅ τ' αὖ FHP: ὅταν G, οὔτ' αὖ v   20 τὸ om. F   20. 21 πλησίου G   22 καὶ Mang.: καὶ εἰ codd., καὶ εἰς Turn.   23 ἀφῃρῆσθαι Mang.: ἀφῄρηται codd.   τὰ GF: τῇ HP   σύγχυσιν Turn.: χύσιν codd.   25 παρ' ὃ P   διὸ ἔσπειρεν GF   26 ἐν ἴσῳ] ἴσον Mang.   τῷ] τὸ G   27 ἐποίησεν H   lacunam supplevi

ὅτι τὸ μὲν ἐπιδόσεως καὶ αὐξήσεως καὶ γενέσεως ἑτέρων ἕνεκα συμβαίνει, τὸ δ' ἀπωλείας καὶ φθορᾶς. βούλεται δὲ ὁ φυτουργὸς θεὸς
p. 435 M. σπείρειν μὲν ἐν τῷ παντὶ | καλοκἀγαθίαν, διασπείρειν δὲ καὶ ἐλαύνειν ἐκ τῆς τοῦ κόσμου πολιτείας τὴν ἐπάρατον ἀσέβειαν, ἵν' ἤδη ποτὲ παύσωνται τὴν κακίας πόλιν καὶ τὸν ἀθεότητος πύργον οἰκοδομοῦντες μισάρετοι τρόποι. τούτων γὰρ σκεδασθέντων οἱ πάλαι πεφευγότες τὴν 197
τυραννίδα τῆς ἀφροσύνης ἑνὶ κηρύγματι κάθοδον εὑρήσουσι, γράψαντός τε καὶ βεβαιώσαντος ⟨θεοῦ⟩ τὸ κήρυγμα, ὡς δηλοῦσιν οἱ χρησμοί, ἐν οἷς διείρηται ὅτι „ἐὰν ᾖ ἡ διασπορά σου ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, ἐκεῖθεν συνάξει σε" (Deut. 30, 4)· ὥστε τὴν μὲν 198
ἀρετῶν συμφωνίαν ἐμπρεπὲς ἁρμόζεσθαι θεῷ, τὴν δὲ κακιῶν διαλύειν τε καὶ φθείρειν. οἰκειότατον δὲ κακίας ὄνομα σύγχυσις· οὗ πίστις ἐναργὴς πᾶς ἄφρων, λόγοις καὶ βουλαῖς καὶ πράξεσιν ἀδοκίμοις καὶ πεφορημέναις χρώμενος.

---

1 ὅτι τὸ G: ὅτι F, τὸ HP 2 δ' FHP: δ' αὖ G 5 τὴν scripsi: τῆς codd. 8 θεοῦ add. Mang. 9 διείρηται Turn.: διήρηται HP, δὲ εἴρηται GF ὅτι om. G 9. 10 ἕως—οὐρανοῦ om. G 10 ἀνάξει F 11 κακιῶν Mang.: κακίαν codd. 12 διαφθείρειν G 13 συμπεφορημέναις coni. Mang.

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΑΠΟΙΚΙΑΣ

1 (1.) „Καὶ εἶπε κύριος τῷ Ἀβραάμ· ἄπελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ I p. 436 M.
ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου εἰς τὴν γῆν,
ἥν σοι δείξω· καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγα-
λυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογητός. καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς
σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν
2 σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς“ (Gen. 12,1—3). βουληθεὶς ὁ θεὸς τὴν
ἀνθρώπου ψυχὴν καθῆραι πρῶτον αὐτῇ δίδωσιν ἀφορμὴν εἰς σωτηρίαν
παντελῆ τὴν ἐκ τριῶν χωρίων μετανάστασιν, σώματος, αἰσθήσεως, λόγου
τοῦ κατὰ προφοράν· τὴν μὲν γὰρ γῆν σώματος, τὴν δὲ συγγένειαν

φιλωνος περὶ ἀποικίας MA: τοῦ αὐτοῦ περὶ ἀποικίας P, περὶ ἀποικίας H^{1}H^2 (usque ad p. 271,3 H^3 significat exordium huius libri iterum fol. 375 traditum; v. Prolegomena) 1 ἀβραάμ AH^{1}H^{2}P ἄπελθε] πορεύου MA 5 σε] σου H^2 7 καθῆραι M, ex corr. H^1, H^{2}P: καθᾶραι A 8 τῶν τριῶν H^2 post αἰσθήσεως postea add. καὶ H^1

---

9 sqq. *Ambrosius De Abraham lib. II 1,2:* ideoque dicitur ei: exi de terra tua, id est de corpore tuo .... et de cognatione, inquit, tua. cognati sunt animae nostrae corporis sensus. dividitur enim in duo anima nostra, in id quod est rationabile et in id quod est irrationabile. in eo autem quod est irrationabile sensus sunt: ergo cognati sunt partis rationabilis, hoc est mentis. et de domo tua, inquit, exi. domus mentis prolativum est verbum. sicut enim pater familias habitat in domo sua et in potestate habet quemadmodum regat domum suam, ita etiam mens in sermonibus nostris habitat et gubernat verba nostra, et vis eius ac disciplina in sermone elucet. ut bonus pater familias a primo vestibulo domus aestimatur, ita etiam de sermonibus nostris mens nostra perpenditur. denique etiam modulis vocis pulsat et revocat. *ibid. lib. I 2,4:* consideremus, ne forte hoc sit „exire de terra sua“ de huius terrae, hoc est de corporis nostri quadam commoratione egredi .... et de illecebris et delectationibus corporalibus, quas velut cognatas animae nostrae dixit....

αἰσθήσεως, τὸν δὲ τοῦ πατρὸς οἶκον λόγου συμβέβηκεν εἶναι σύμβολον.
διὰ τί; ὅτι τὸ μὲν σῶμα καὶ ἐκ γῆς ἔλαβε τὴν σύστασιν καὶ ἀναλύεται 3
πάλιν εἰς γῆν — μάρτυς δὲ Μωυσῆς, ὅταν φῇ· „γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπε-
λεύσῃ“ (Gen. 3,19)· καὶ γὰρ παγῆναί φησιν αὐτὸ χοῦν εἰς ἀνθρωπείαν
μορφὴν τοῦ θεοῦ διαπλάσαντος, ἀνάγκη δὲ τὸ λυόμενον εἰς τὰ δεθέντα
λύεσθαι —, αἴσθησις δὲ συγγενὲς καὶ ἀδελφόν ἐστι διανοίας, ἄλογον λογικῆς,
p. 437 M. ἐπειδὴ μιᾶς ἄμφω μέρη ψυχῆς ταῦτα, πατρὸς δὲ οἶκος ὁ | λόγος, ὅτι
πατὴρ μὲν ἡμῶν ὁ νοῦς σπείρων εἰς ἕκαστον τῶν μερῶν τὰς ἀφ' ἑαυτοῦ
δυνάμεις καὶ διανέμων εἰς αὐτὰ τὰς ἐνεργείας ἐπιμέλειάν τε καὶ ἐπιτρο-
πὴν ἀνημμένος ἁπάντων, οἶκος δέ, ἐν ᾧ διαιτᾶται, τῆς ἄλλης ὑπεξῃρη-
μένος οἰκίας ὁ λόγος· καθάπερ γὰρ ἀνδρὸς ἑστία, καὶ νοῦ λόγος ἐνδιαί-
τημα. ἑαυτὸν γοῦν καὶ ὅσα ἂν ἐνθυμήματα τέκῃ, ὥσπερ ἐν οἴκῳ τῷ 4
λόγῳ διαθεὶς καὶ διακοσμήσας ἐπιδείκνυται. μὴ θαυμάσῃς δέ, εἰ νοῦ
τὸν λόγον ἐν ἀνθρώπῳ κέκληκεν οἶκον· καὶ γὰρ τὸν τῶν ὅλων νοῦν, τὸν
θεόν, οἶκον ἔχειν φησὶ τὸν ἑαυτοῦ λόγον. οὗ τὴν φαντασίαν ὁ ἀσκητὴς 5
λαβὼν ἄντικρυς ὁμολογεῖ ὅτι „οὐκ ἔστι τοῦτο ἀλλ' ἢ οἶκος θεοῦ“ (Gen.
28, 17), ἴσον τῷ ὁ τοῦ θεοῦ οἶκος οὐκ ἔστι τοῦτο τῶν εἰς δεῖξιν ἐρχο-
μένων ἢ συνόλως πιπτόντων ὑπ' αἴσθησιν, οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἀόρατος,
ἀειδής, ψυχῇ μόνον ὡς ψυχῇ καταλαμβανόμενος. τίς ἂν οὖν εἴη πλὴν 6
ὁ λόγος ὁ πρεσβύτερος τῶν γένεσιν εἰληφότων, οὗ καθάπερ οἴακος ἐνει-
λημμένος ὁ τῶν ὅλων κυβερνήτης πηδαλιουχεῖ τὰ σύμπαντα, καὶ ὅτε
ἐκοσμοπλάστει χρησάμενος ὀργάνῳ τούτῳ πρὸς τὴν ἀνυπαίτιον τῶν ἀπο-
τελουμένων σύστασιν; (2.) ὡς μὲν τοίνυν γῆν μὲν τὸ σῶμα, συγγένειαν 7
δὲ τὴν αἴσθησιν, οἶκον δὲ πατρὸς τὸν λόγον αἰνίττεται, δεδηλώκαμεν.
τὸ δὲ „ἄπελθε ἐκ τούτων“ οὐκ ἔσθ' ὅμοιον τῷ διαζεύχθητι κατὰ τὴν

---

1 λόγον H^2 σύμβολον εἶναι συμβέβηκεν H^1 2 prius καὶ om. H^2 3 Μωσῆς codd. φῇ] φησι H^1H^2 4 φησι τὸν ex corr. H^1 6 αἴσθησιν H^2 συγγενὴς P ἄλογος conicio, λογικοῦ coni. Cohn 7 ἐπειδὰν μιᾶς MH^2, ἐπιδημίας A 8 ἀφ' MA: om. H^1H^2P 10 εἰκὸς P ἄλλης scripsi: ὅλης codd. 12 ἂν ex corr. H^1: ἐὰν MH^2P, om. A τέκει A 13 διακοσμήσεως H^2 14 ἐν] εἰ H^2 15 φησὶ] φασὶ coni. Mang. 16. 17 ἀλλ' — τοῦτο om. H^2 17 τούτων conicio, τι τούτων coni. Mang. 19 ἀιδής, ψυχή H^2 alterum ψυχῇ] ψυχὴ MH^1P οὖν ἂν M 22 ἐκοσμοπλάστη H^2 23 post σῶμα add. καλεῖ v 24 αἰνίττεται H^2: om. ceteri 25 οὐκ ἔσθ' Turn.: οὐκέθ' codd.

---

25 sqq. *ibid. lib. II 1, 3:* ergo qui vult perfectam purgationem consequi, disiungat se ab his tribus, a corpore, a sensibus corporalibus, a voce, in quibus sunt omnes corporis passiones et circumscriptiones sensuum, quibus decipimur et illudimur. *ibid. lib. I 2, 4:* qui iustus est vir, rationabile animae suae ab irrationabili disiungere debet ac segregare.

οὐσίαν, ἐπεὶ θάνατον ἦν διαγορεύοντος ἡ πρόσταξις, ἀλλ' ἴσον τῷ τὴν
γνώμην ἀλλοτριώθητι, πρὸς μηδενὸς περισχεθεὶς αὐτῶν ὑπεράνω στῆθι
8 πάντων· ὑπήκοοί σού εἰσι, μηδέποτε ὡς ἡγεμόσι χρῶ· βασιλεὺς ὢν
ἄρχειν ἀλλὰ μὴ ἄρχεσθαι πεπαίδευσο, πάντα τὸν αἰῶνα γίνωσκε σεαυτόν,
ὡς καὶ Μωυσῆς πολλαχοῦ διδάσκει λέγων „πρόσεχε σεαυτῷ" (Exod.
34,12)· οὕτως γὰρ ὧν τε ὑπακούειν καὶ οἷς ἐπιτάττειν προσῆκεν
9 αἰσθήσῃ. ἄπελθε οὖν ἐκ τοῦ περὶ σεαυτὸν γεώδους, τὸ παμμίαρον, ὦ
οὗτος, ἐκφυγὼν δεσμωτήριον, τὸ σῶμα, καὶ τὰς ὥσπερ εἱρκτοφύλακας
ἡδονὰς καὶ ἐπιθυμίας αὐτοῦ παντὶ σθένει καὶ πάσῃ δυνάμει, μηδὲν τῶν
εἰς κάκωσιν παρείς, ἀλλὰ πάντα ἀθρόα συλλήβδην ἐπανατεινάμενος.
10 ἄπελθε κἀκ τῆς συγγενοῦς αἰσθήσεως· νυνὶ μὲν γὰρ κέχρηκας ἑκάστῃ
σεαυτὸν καὶ γέγονας ἀλλότριον τῶν δεδανεισμένων ἀγαθὸν ἀποβεβληκὼς
τὸ ἴδιον. οἶδας δέ, κἂν πάντες ἡσυχάζωσιν, ὡς ὀφθαλμοί σε ἄγουσι
καὶ ὦτα καὶ ἡ ἄλλη τῆς συγγενείας πληθὺς ἅπασα πρὸς τὰ φίλα ἑαυτοῖς.
11 ἐὰν δὲ ἐθελήσῃς κομίσασθαι | τὰ σαυτοῦ δάνεια καὶ τὴν ἰδίαν κτῆσιν p. 438 M.
περιβαλέσθαι μηδὲν αὐτῆς διαζεύξας ἢ ἀλλοτριώσας μέρος, εὐδαίμονος
μεταποιήσῃ βίου, χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν οὐκ ὀθνείων ἀλλ' οἰκείων ἀγα-
12 θῶν εἰς ἀεὶ καρπούμενος. ἀλλὰ μετανάστηθι κἀκ τοῦ κατὰ προφορὰν
λόγου, ὃν πατρὸς οἶκον ὠνόμασεν, ἵνα μὴ ῥημάτων καὶ ὀνομάτων ἀπα-
τηθεὶς κάλλεσι τοῦ πρὸς ἀλήθειαν κάλλους, ὅπερ ἐστὶν ἐν τοῖς δηλου-
μένοις πράγμασι, διαζευχθῇς. ἄτοπον γὰρ ἢ σκιὰν σωμάτων ἢ μίμημα
ἀρχετύπων φέρεσθαι πλέον· σκιᾷ μὲν δὴ καὶ μιμήματι ἔοικεν ἑρμηνεία,
σώμασι δὲ καὶ ἀρχετύποις αἱ τῶν διερμηνευομένων φύσεις πραγμάτων,

1 ⟨ἂν⟩ ἦν coni. Cohn 2 ἀλλοτριώθητι] η ex corr. H^1, ἀλλοτριωθέντι H^2 3 ἡγεμόνι H^2 4 ἀλλὰ om. H^2 σαυτὸν H^2 5 Μωυσῆν coni. Mang. 6 οἷς H^2: om. ceteri 7 αἰσθήσει A παμμίαρον ex corr. H^1, mg. P, παμμίοις text. P 8 τὸ om. A εἱρκτοφύλακας MH^1P 9 μηδὲ H^2 10 παριεὶς H^2 11 ἄπελθε καὶ om. A 12 ἀλλότριος H^2 ἀγαθῶν AP^2 13 κἂν] καὶ A πάντα L ἡσυχάζουσιν A 15 ἐὰν] εἰ H^2 ἐθελήσῃς MA: θελήσῃς P, ἐθέλεις H^2, θέλῃς H^1 ἑαυτοῦ H^1 κτίσιν P 16 αὐτῶν L διαζεύξῃς ἢ ἀλλοτριώσῃς H^2 17 ἀλλὰ M 19 ὠνόμασεν MA: ὠνόμασαν H^2, ἐκάλεσεν H^1P 22 μιμήματα H^2

8 sqq. 19 sqq. *ibid. lib. II 1,3:* neque in sensibus (*sc.* est bonum), qui saepe luduntur, neque in sono vocis, quae falsis plerumque animam demulcet cantibus, est perfectum bonum. 22 sqq. *ibid. II 1,3:* unde in alteram terram vocatur plenam beatitudine, ubi non falsa pro veris sicut in hac vita, sed vivam rerum cernat substantiam, eo quod excussa corporis et sensuum et vocis nebulosa quadam imagine corruptibilem caliginem deponat. . . .

ὢν τὸν ἐφιέμενον τοῦ εἶναι μᾶλλον ἢ τοῦ δοκεῖν χρὴ περιέχεσθαι διοι-
κιζόμενον ἀπ' ἐκείνων. (3.) ἐπειδὰν γοῦν ὁ νοῦς ἄρξηται γνωρίζειν 13
ἑαυτὸν καὶ τοῖς νοητοῖς ἐνομιλεῖν θεωρήμασιν, ἅπαν τὸ κλινόμενον τῆς
ψυχῆς πρὸς τὸ αἰσθητὸν εἶδος ἀπώσεται, ὃ κέκληται παρ' Ἑβραίοις Λώτ.
οὗ χάριν ὁ σοφὸς εἰσάγεται λέγων ἄντικρυς· „διαχωρίσθητι ἀπ' ἐμοῦ"
(Gen. 13, 9)· συνοικεῖν γὰρ ἀμήχανον τὸν ἀσωμάτων καὶ ἀφθάρτων
ἔρωτι κατεσχημένον τῷ πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ θνητὰ ῥέποντι. παγκάλως 14
οὖν ὁ ἱεροφάντης μίαν τῆς νομοθεσίας ὅλην ἱερὰν βίβλον Ἐξαγωγὴν
ἀνέγραψεν οἰκεῖον ὄνομα εὑράμενος τοῖς περιεχομένοις χρησμοῖς· ἅτε
γὰρ παιδευτικὸς ὢν καὶ πρὸς νουθεσίαν καὶ σωφρονισμὸν ἑτοιμότατος
τῶν οἵων τε νουθετεῖσθαι καὶ σωφρονίζεσθαι πάντα τῆς ψυχῆς τὸν λεὼν
ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίας χώρας, τοῦ σώματος, καὶ τῶν οἰκητόρων αὐτῆς
ἐξελεῖν διανοεῖται, χαλεπώτατον καὶ βαρύτατον ἄχθος ἡγούμενος ὁρατι-
κὴν διάνοιαν πρὸς σαρκὸς ἡδονῶν πιεσθῆναι καὶ ἐπιτάγμασιν ὑπηρετεῖν,
ἅττ' ἂν αἱ ἀνηλεεῖς προστάττωσιν ἐπιθυμίαι. τούτους μὲν οὖν στενά- 15
ξαντας καὶ πολλὰ ἐκδακρύσαντας τὴν σωματικὴν εὐθηνίαν καὶ τὰς τῶν
ἐκτὸς ἀφθόνους περιουσίας — λέγεται γὰρ ὅτι „ἐστέναξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ
ἀπὸ τῶν ἔργων" (Exod. 2, 23) — ὑφηγησαμένου τοῦ ἵλεω θεοῦ τὰ
περὶ τὴν ἔξοδον ὁ προφήτης αὐτοῦ ῥύεται. εἰσὶ δ' οἳ μέχρι τῆς τελευ- 16
τῆς τὰς πρὸς σῶμα σπονδὰς ἔθεντο καὶ ὥσπερ λάρνακι ἢ σορῷ ἢ
ὅπως ὀνομάζειν ἑτέρως φίλον τῷδε ἐνετάφησαν. ὧν τὰ μὲν ὅσα φιλο-
σώματα καὶ φιλοπαθῆ μέρη λήθῃ παραδοθέντα κατορύττεται· εἰ δέ πού
τι φιλάρετον παρανέβλαστε, μνήμαις ἀνασῴζεται, δι' ὧν τὰ καλὰ ζωπυ-
ρεῖσθαι πέφυκε. (4.) τὰ γοῦν ὀστᾶ Ἰωσήφ, λέγω δὴ τὰ μόνα ὑπολειφ- 17
θέντα τῆς τοσαύτης ψυχῆς ἀδιάφθορα καὶ ἀξιομνημόνευτα εἴδη, περι-
p. 439 M. ποιεῖται ὁ ἱερὸς λόγος (Gen. 50, 25), ἄτοπον ἡγούμενος καθαρὰ | μὴ
καθαροῖς συνεζεῦχθαι. τὰ δ' ἀξιομνημόνευτα ταῦτα ἦν· τὸ πιστεῦσαι 18

---

3 post ἑαυτὸν des. H^2, sequitur De ebr. § 49 ἀποκλινόμενον coni. Mang. 6 τὸν HP: τῶν MA 7 κατισχημένον τὰ πρὸς A τὰ om. A καὶ θνητὰ om. L ῥέοντι HP^1 11 τῶν P: τὸν MH, τὸ A οἵων scripsi: οἷον codd. τὸν om. H^2 14 πρὸς] πρὸ A πεισθῆναι A 15 ἅτ' HP 16 δακρύσαντας HP εὐσθένειαν coni. Mang. 17 νυκτὸς P γὰρ H^2: om. MAH^{1}P οἱ om. H^{1}P 19 αὐτοῦ scripsi: αὐτοὺς codd. 24 γοῦν] μὲν οὖν P 25 τοιαύτης H^2 ἤδη A 25 καθαρὰ] καὶ καθαρὰ A 27 ἦν] ἂν A

---

6. 7 *ibid.:* haec enim corruptibilia; quod autem vere bonum, hoc incorruptibile.

ὅτι „ἐπισκέψεται ὁ θεὸς“ τὸ ὁρατικὸν γένος (Gen. 50, 24) καὶ οὐ παρα-
δώσει μέχρι παντὸς αὐτὸ ἀμαθίᾳ, τυφλῇ δεσποίνῃ, τὸ διακρῖναι τά τε
θνητὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὰ ἄφθαρτα καὶ τὰ μὲν ὅσα περὶ τὰς σώματος
ἡδονὰς καὶ τὰς ἄλλας παθῶν ἀμετρίας θνητὰ ὄντα Αἰγύπτῳ καταλιπεῖν,
περὶ δὲ τῶν ἀφθάρτων σπονδὴν ποιήσασθαι, ὅπως μετὰ τῶν ἀναβαινόν-
των εἰς τὰς ἀρετῆς πόλεις διακομισθῇ, καὶ ὅρκῳ τὴν σπονδὴν ἐμπεδώ-
19 σασθαι. τίνα οὖν τὰ ἄφθαρτα; ἡ πρὸς ἡδονὴν ἀλλοτρίωσις τὴν λέγουσαν·
συνευνασθῶμεν (Gen. 39, 7) καὶ τῶν ἀνθρωπείων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν,
ἡ μετὰ καρτερίας ἀγχίνοια, δι᾽ ἧς τὰ τῶν κενῶν δοξῶν νομιζόμενα
ἀγαθὰ ὡς ἂν ἐνύπνια ὄντα * * * διακρίνει καὶ διαστέλλει, ὁμολογῶν
τὰς μὲν ἀληθεῖς καὶ σαφεῖς τῶν πραγμάτων συγκρίσεις εἶναι κατὰ θεόν
(Gen. 40, 8), τὰς δὲ ἀδήλους καὶ ἀσαφεῖς φαντασίας κατὰ τὸν πλάνητα
καὶ τύφου μεστὸν μήπω κεκαθαρμένων ἀνθρώπων βίον ταῖς διὰ σιτο-
20 πόνων καὶ μαγείρων καὶ οἰνοχόων τέρψεσι χαίροντα. τὸ μὴ ὑπήκοον,
ἀλλ᾽ ἄρχοντα Αἰγύπτου πάσης, τῆς σωματικῆς χώρας, ἀναγραφῆναι
(Gen. 41, 41), τὸ αὐχεῖν ἐπὶ τῷ γένος εἶναι Ἑβραίων (Gen. 40, 15),
οἷς ἔθος ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ μετανίστασθαι — περάτης
γὰρ ὁ Ἑβραῖος ἑρμηνεύεται —, τὸ σεμνύνεσθαι ὅτι „ὧδε οὐκ ἐποίησεν
οὐδέν“ (ibid.) — τὸ γὰρ μηδὲν τῶν ἐνταῦθα σπουδαζομένων παρὰ τοῖς
φαύλοις ἐργάσασθαι, διαμισῆσαι δὲ καὶ ἀποστραφῆναι πάντα οὐ μετρίως
21 ἐπαινετόν —, τὸ ἐμπαίζειν ἐπιθυμιῶν καὶ πάντων παθῶν ἀμετρίαις, τὸ
φοβεῖσθαι τὸν θεόν (Gen. 42, 18), εἰ καὶ μηδέπω γέγονεν ἀγαπᾶν ἱκα-
νός, τὸ ζωῆς ἐν Αἰγύπτῳ μεταποιεῖσθαι τῆς ἀληθοῦς — (5.) ὃ δὴ

2 τὸ] τῷ A 5 σπονδὴν A: σπουδὴν MHP 6 σπονδὴν Mang.: σπουδὴν codd., etiam M ut vid. 9 κενοδόξων A 10 ὡσὰν AP ἐνύπνιον PL ὄντα ⟨τῶν ἀληθῶς ὄντων⟩ conicio διακρίνη (οι) καὶ διαστελλη A 11 μὲν om. H¹P¹ 12 ἀσαφεῖς] ψευδεῖς coni. Mang. κατὰ] καὶ κατὰ A 13 μήπου A κεκαθαρμένον conicio 14 τὸ μὴ ὑπήκοον om. A 15 ἀλλὰ M 16 τῷ] τὸ A γένει H Ἑβραῖον vel γένους conicio 18 ὅτι om. H¹P 19 σπουδαζομένων scripsi: σπουδαζόντων codd., σπουδασθέντων Mang. 21 ἐπιθυμῶν A

19 *Origenes, Selecta in Genesim p. 44:* τὸ μηδὲν ἐπιχωρίων Αἰγυπτίων ποιεῖν αἰνίσσεται διὰ τοῦ „ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν“. 23—273,2 *Origenes, Selecta in Genesim (ad Gen. 46,30) p. 50:* θαυμαστόν ἐστι τὸν γενόμενον ἐν Αἰγύπτῳ μὴ βλαβῆναι ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ μεῖναι ἐν τῇ κατὰ θεὸν ζωῇ. διόπερ θαυμάζων ὁ Ἰακὼβ εἶπε τῷ Ἰωσὴφ τὸ „ἔτι γὰρ σὺ ζῇς“. cf. Homil. in Genes. XV 3 p. 100.

θαυμάσας ὁ ὁρῶν, καὶ γὰρ ἄξιον ἦν καταπλαγῆναι, φησί· „μέγα μοί
ἐστιν, εἰ ἔτι ὁ υἱός μου Ἰωσὴφ ζῇ“ (Gen. 45, 28), ἀλλὰ μὴ κεναῖς
δόξαις καὶ τῷ νεκροφορουμένῳ σώματι συντέθνηκε —, τὸ ὁμολογεῖν ὅτι 22
„τοῦ θεοῦ ἐστι“ (Gen. 50, 19), τῶν δ' εἰς γένεσιν ἐλθόντων οὐδενός,
τὸ γνωριζόμενον τοῖς ἀδελφοῖς πάντας τοὺς φιλοσωμάτους κινῆσαι καὶ
σαλεῦσαι τρόπους ἑστάναι παγίως ἐπὶ τῶν ἰδίων οἰομένους δογμάτων καὶ
ἀνὰ κράτος ἀπώσασθαι (Gen. 45, 1. 2), τὸ φάναι μὴ πρὸς ἀνθρώπων
ἀπεστάλθαι, ὑπὸ δὲ τοῦ θεοῦ κεχειροτονῆσθαι (Gen. 45, 7. 8) πρὸς τὴν
τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐκτὸς ἔννομον ἐπιστασίαν, πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα 23
τούτοις ὁμοιότροπα τῆς ἀμείνονος καὶ ἱερωτέρας ὄντα τάξεως, Αἴγυπτον
τὸν σωματικὸν οἶκον οἰκεῖν οὐκ ἀνέχεσθαι οὐδ' ἐνθάπτεσθαι σορῷ τὸ
p. 440 M. παράπαν, ἔξω δὲ παντὸς τοῦ θνητοῦ | κεχωρηκότα παρέπεσθαι θεσμο-
θέτῃ λόγῳ Μωυσῇ ποδηγετοῦντι· τροφεὺς γὰρ καὶ τιθηνὸς οὗτος ἀστείων 24
ἔργων, λόγων, βουλευμάτων, ἅ, κἂν τοῖς ἐναντίοις ἀνακραθῇ ποτε διὰ
τὴν ὑποσύγχυτον τοῦ θνητοῦ πολυμιγίαν, οὐδὲν ἧττον διακρίνει παρελ-
θών, ἵνα μὴ μέχρι παντὸς τὰ καλοκἀγαθίας σπέρματα καὶ φυτὰ ἀφα-
νισθέντα οἴχηται. καὶ προτρέπεται μάλα ἐρρωμένως ἀπολιπεῖν τὴν 25
παντὸς ἀτόπου χρηματίζουσαν μητέρα, μὴ μέλλοντας καὶ βραδύνοντας,
ἀλλ' ὑπερβάλλοντι τάχει χρωμένους· φησὶ γὰρ μετὰ σπουδῆς δεῖν θύειν
τὸ Πάσχα (Exod. 12, 11), τὸ δέ ἐστιν ἑρμηνευθὲν διάβασις, ἵν'
ἀνενδοιάστῳ γνώμῃ καὶ προθυμίᾳ συντόνῳ χρώμενος ὁ νοῦς τήν τε
ἀπὸ τῶν παθῶν ἀμεταστρεπτὶ ποιῆται διάβασιν καὶ τὴν πρὸς τὸν σωτῆρα
θεὸν εὐχαριστίαν, ὃς εἰς ἐλευθερίαν οὐ προσδοκήσαντα αὐτὸν ἐξείλετο.
(6.) καὶ τί θαυμάζομεν, εἰ τὸν ὑπηγμένον κράτει πάθους ἀλόγου προ- 26
τρέπει μὴ ἐνδιδόναι μηδὲ τῇ ῥύμῃ τῆς ἐκείνου φορᾶς κατασυρῆναι,
βιάσασθαι δὲ ἀντισχόντα κἄν, εἰ μὴ δύναιτο, ἀποδρᾶναι; δευτέρα γὰρ
ἔφοδος εἰς σωτηρίαν τοῖς ἀμύνεσθαι μὴ δυναμένοις δρασμός ἐστιν· ὁπότε

1 θαυμαστώσας A ἦν om. H μέγα] μέρος H 4 ἐλθόντος L 5 ἀδελφοῖς MA: ἀνθρώποις HP 6 οἰομένοις H 9 τῶν om. A 10 τὸ ante Αἴγυπτον fort. add. 11. 12 ἀνέχεσθαι, ἐνθάπεσθαι, παρέπεσθαι Mang.: ἀνέχεται, ἐνθάπτετάι, παρέπεται codd. 11 οὐδὲν θάπτεται A 12 κεχωρηκὼς coni. Mang. vel ἑστᾶ add. 13 οὗτος καὶ τιθηνὸς HP 15 διακρίνει Cohn: διακρίνεται codd. 15. 16 παρελθόντα H, fortasse servato διακρίνεται legendum παρ' ἐλπίδα (cf. lin. 23), παραλυθέντα coni. Mang. 16. 17 ἀφαυανθέντα coni. Mang. 17 προτρέπει HP 18 μητέρα ⟨Αἴγυπτον⟩ probabiliter coni. Mang. 19—21 ὑπερβάλλοντας τάχει χρώμενος (corr. ex χρωμένους) ὁ νοῦς τήν τε L (om. χρωμένους — συντόνῳ) 19 δεῖν om. H 20 δ' ἔστιν A ἵνα M, ἦν L 21 ἀνενδότῳ Mang. 22 ποιεῖται L καὶ] εἰς coni. Mang. 23 εὐχαριστείαν H ἐξείλατο A 26 εἰ μὴ κρατεῖν δύναιτο vel εἰ μὴ ἀμύναιτο conicio

καὶ τὸν ἀγωνιστὴν φύσει καὶ μηδέποτε παθῶν δοῦλον γεγενημένον. ἀεὶ
δὲ ἀθλοῦντα τοὺς πρὸς ἕκαστον αὐτῶν ἄθλους, οὐκ ἐᾷ μέχρι παντὸς
τοῖς παλαίσμασι χρήσασθαι, μή ποτε τῷ συνεχεῖ τῆς εἰς ταὐτὸ συνόδου
χαλεπὴν ἀπ' ἐκείνων κῆρα ἀναμάξηται· πολλοὶ γὰρ ἤδη καὶ ἀντιπάλου
27 κακίας ἐγένοντο μιμηταί, ὡς ἀρετῆς ἔμπαλιν ἕτεροι. διὸ λόγιον ἐχρήσθη
τοιόνδε· „ἀποστρέφου εἰς τὴν γῆν τοῦ πατρός σου καὶ εἰς τὴν γενεάν
σου, καὶ ἔσομαι μετὰ σοῦ“ (Gen. 31, 3), ἴσον τῷ γέγονας μὲν ἀθλητὴς
τέλειος καὶ βραβείων καὶ στεφάνων ἠξιώθης ἀγωνοθετούσης ἀρετῆς καὶ
προτεινούσης ἆθλά σοι τὰ νικητήρια· κατάλυσον δὲ ἤδη τὸ φιλόνεικον,
ἵνα μὴ πάντοτε πονῇς, ἀλλὰ καὶ τῶν πονηθέντων ἀπόνασθαι δυνηθῇς.
28 τοῦτο δὲ ἐνταυθοῖ καταμένων οὐδέποτε εὑρήσεις τοῖς αἰσθητοῖς ἔτι
συνοικῶν καὶ ταῖς σωματικαῖς ἐνδιατρίβων ποιότησιν, ὧν Λάβαν ἐστὶν
ἔξαρχος — ὄνομα δὲ ποιότητος τοῦτ' ἐστίν —, ἀλλὰ μετανάστην χρὴ
γενέσθαι εἰς τὴν πατρῴαν γῆν τὴν ἱεροῦ λόγου καὶ τρόπον τινὰ τῶν
ἀσκητῶν πατρός· ἡ δ' ἐστὶ σοφία, τῶν φιλαρέτων ψυχῶν ἄριστον
29 ἐνδιαίτημα. ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ καὶ γένος ἐστί σοι τὸ αὐτομαθές, τὸ
αὐτοδίδακτον, τὸ νηπίας καὶ γαλακτώδους τροφῆς ἀμέτοχον, τὸ χρησμῷ
θείῳ καταβαίνειν εἰς Αἴγυπτον κεκωλυμένον (Gen. 26, 2) καὶ τῆς σαρκὸς
30 ἐντυγχάνειν δελεαζούσαις ἡδοναῖς, ἐπίκλησιν Ἰσαάκ. οὗ τὸν κλῆρον
παραλαβὼν ἐξ ἀνάγκης ἀποθήσῃ τὸν πόνον· αἱ γὰρ ἀφθονίαι τῶν ἑτοίμων
καὶ κατὰ χειρὸς ἀγαθῶν | ἀπονίας αἴτιαι. πηγὴ δέ, ἀφ' ἧς ὀμβρεῖ p. 441 M.
τὰ ἀγαθά, ἡ τοῦ φιλοδώρου θεοῦ σύνοδός ἐστιν· οὗ χάριν ἐπισφραγιζό-
μενος τὰ τῶν εὐεργεσιῶν φησιν· „ἔσομαι μετὰ σοῦ“.
31 (7.) Τί οὖν ἂν ἐπιλίποι καλὸν τοῦ τελεσφόρου [παντὸς] παρόντος
θεοῦ μετὰ χαρίτων τῶν παρθένων αὐτοῦ θυγατέρων, ἃς ἀδιαφθόρους
καὶ ἀμιάντους ὁ γεννήσας πατὴρ κουροτροφεῖ; τότε μελέται μὲν καὶ
πόνοι καὶ ἀσκήσεις ἡσυχάζουσιν, ἀναδίδοται δὲ ἄνευ τέχνης φύσεως
32 προμηθείᾳ πάντα ἀθρόα πᾶσιν ὠφέλιμα. καλεῖται δ' ἡ φορὰ τῶν
αὐτοματιζομένων ἀγαθῶν ἄφεσις, ἐπειδήπερ ὁ νοῦς ἀφεῖται τῶν κατὰ
τὰς ἰδίας ἐπιβολὰς ἐνεργειῶν καὶ ὥσπερ τῶν ἑκουσίων ἠλευθέρωται διὰ
33 τὴν πληθὺν τῶν ὑομένων καὶ ἀδιαστάτως ἐπομβρούντων. ἔστι δὲ ταῦτα

1 ἀνταγωνιστὴν H 3 τῷ] τῇ HP συνεχείᾳ Turn. 4 κῆραν codd. ἐναπομάξηται H 7 μὲν MAP: μοι H 10 πάντοτε H^2: ἅπαντα MAH^1P ἀπώνασθαι MP 14 τὴν] τοῦ H 15. 16 ἐνδιαίτημα ἄριστον HP 18 κεκωλυμένῳ P 20 ἀποθήσει A 21 χεῖρας H^2 ἀπονοίας L 24 ἂν οὖν HP παντὸς seclusi, πάντως H^2, πάντων coni. Mang. 26 τότε μὲν μελέται HP 29 ἀφίεται Mang. 30 καὶ ὡς φόρτων (immo φόρων) τῶν ἐτησίων ἠλευθέρωται coni. Mang. 31 ἀδιστάκτως H ταῦτα om. A

θαυμασιώτατα φύσει καὶ περικαλλέστατα. ὧν μὲν γὰρ ἂν ὠδίνῃ δι'
ἑαυτῆς ἡ ψυχή, τὰ πολλὰ ἀμβλωθρίδια, ἠλιτόμηνα· ὅσα δὲ ἂν ἐπινίφων
ὁ θεὸς ἄρδῃ, τέλεια καὶ ὁλόκληρα καὶ πάντων ἄριστα γεννᾶται. τὸ 34
ἐμαυτοῦ πάθος, ὃ μυριάκις παθὼν οἶδα, διηγούμενος οὐκ αἰσχύνομαι·
βουληθεὶς ἔστιν ὅτε κατὰ τὴν συνήθη τῶν κατὰ φιλοσοφίαν δογμάτων
γραφὴν ἐλθεῖν καὶ ἃ χρὴ συνθεῖναι ἀκριβῶς εἰδώς, ἄγονον καὶ στεῖραν
εὑρὼν τὴν διάνοιαν ἄπρακτος ἀπηλλάγην, τὴν μὲν κακίσας τῆς οἰήσεως,
τὸ δὲ τοῦ ὄντος κράτος καταπλαγείς, παρ' ὃν τὰς τῆς ψυχῆς ἀνοίγνυσθαί
τε καὶ συγκλείεσθαι μήτρας συμβέβηκεν. ἔστι δὲ ὅτε κενὸς ἐλθὼν 35
πλήρης ἐξαίφνης ἐγενόμην ἐπινιφομένων καὶ σπειρομένων ἄνωθεν ἀφανῶς
τῶν ἐνθυμημάτων, ὡς ὑπὸ κατοχῆς ἐνθέου κορυβαντιᾶν καὶ πάντα
ἀγνοεῖν, τὸν τόπον, τοὺς παρόντας, ἐμαυτόν, τὰ λεγόμενα, τὰ γραφόμενα.
σχεδὸν γὰρ ἑρμηνεύει εὕρεσιν, φωτὸς ἀπόλαυσιν, ὀξυδερκεστάτην ὄψιν,
ἐνάργειαν τῶν πραγμάτων ἀριδηλοτάτην, οἵα γένοιτ' ἂν δι' ὀφθαλμῶν
ἐκ σαφεστάτης δείξεως. (8.) τὸ μὲν οὖν δεικνύμενον τὸ ἀξιόρατον καὶ 36
ἀξιοθέατον καὶ ἀξιέραστόν ἐστι, τὸ τέλειον ἀγαθόν, ὃ καὶ τὰς τῆς ψυχῆς
πικρίας πέφυκε μεταβάλλον γλυκαίνειν, ἡδυσμάτων συμπάντων παράρτυμα
κάλλιστον, δι' οὗ καὶ τὰ μὴ τρέφοντα τροφὴ γίνεται σωτήριος· λέγεται
γὰρ ὅτι „ἔδειξεν αὐτῷ κύριος ξύλον, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ"
(Exod. 15,25), τὸν κεχυμένον καὶ πλαδῶντα καὶ πικρίας γέμοντα νοῦν,
ἵνα γλυκανθεὶς ἡμερωθῇ. τὸ δὲ ξύλον τοῦτο οὐ μόνον τροφήν, ἀλλὰ 37
καὶ ἀθανασίαν ἐπαγγέλλεται· τὸ γὰρ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τῷ παρα-
δείσῳ φησὶ πεφυτεῦσθαι (Gen. 2, 9), τὴν ἀγαθότητα δορυφορουμένην
p. 442 M. ὑπὸ τῶν κατὰ μέρος ἀρετῶν καὶ τῶν κατ' αὐτὰς πράξεων· αὕτη | γὰρ
τὸν μεσαίτατον καὶ ἄριστον ἐν ψυχῇ κεκλήρωται τόπον. ὁ δὲ ὁρῶν 38
ἐστιν ὁ σοφός· τυφλοὶ γὰρ ἢ ἀμυδροὶ τὰς ὄψεις οἵ γε ἄφρονες. διὰ
τοῦτο καὶ τοὺς προφήτας ἐκάλουν πρότερον τοὺς βλέποντας (I Reg. 9, 9)·
καὶ ὁ ἀσκητὴς ἐσπούδασεν ὦτα ὀφθαλμῶν ἀντιδοὺς ἰδεῖν ἃ πρότερον

---

1 ὠδίνει H[2] 2 ἀμβλωθρίδια ⟨καὶ⟩ coni. Mang. ἠλιτόμηνα H[2]: λιπόμηνα M, λειπόμηνα PH[1], λειπόμενα A δ' H ἐὰν MA(H[1]?) 3 ἄρδει H[1] 5 ὅτι P κατὰ] ἐπὶ conicio 6 εἰδώς scripsi: ἰδὼν codd. 7 κακίσαι τῆς οἰκήσεως A 8 ὃν codd.: οὗ Mang. ἀνοίγεσθαι A 9 δ' M 10 ἐπινηφομένων A σπειρομένων] ἐπομβρουμένων coni. Mang. ἐμφανῶς A 11 πάντως H[2] 13 σχεδὸν—εὕρεσιν corrupta, ἔσχον γὰρ ἑρμηνείας ῥεῦσιν Markland ὀξυδορκεστάτην A 14 ἐνάργειαν M: ἐνέργειαν AHP οἷα MAP 15 σαφηνεστάτης A 16 ὃ H: om. MAP 17 μεταβάλλων A 20 τὸν] τὸ A πλαδῶντα] spatium in A 23 φασὶ A 24 ἀρετῶν Mang.: ἀγαθῶν codd., ante ἀγαθῶν ras. in H 26 ἢ] οἱ P 27 alterum τοὺς] ras. 3 litt. H, om. L

ἤκουε, καὶ τυγχάνει τοῦ καθ' ὅρασιν κλήρου τὸν ἐξ ἀκοῆς ὑπερβάς.
39 εἰς γὰρ τὸν ὁρῶντα Ἰσραὴλ μεταχαράττεται τὸ μαθήσεως καὶ διδασκα-
λίας νόμισμα, οὗπερ ἐπώνυμος ἦν Ἰακώβ, δι' οὗ καὶ τὸ ὁρᾶν γίνεται
φῶς τὸ θεῖον, ἀδιαφοροῦν ἐπιστήμης, ἣ τὸ τῆς ψυχῆς διοίγνυσιν ὄμμα
καὶ πρὸς τὰς ὤτων τηλαυγεστέρας καὶ ἀριδηλοτέρας ἄγει καταλήψεις.
ὥσπερ γὰρ διὰ μουσικῆς τὰ κατὰ μουσικὴν καὶ διὰ πάσης τέχνης τὰ
ἐν ἑκάστῃ καταλαμβάνεται, οὕτω καὶ διὰ σοφίας τὸ σοφὸν θεωρεῖται.
40 σοφία δὲ οὐ μόνον φωτὸς τρόπον ὄργανον τοῦ ὁρᾶν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ
αὑτὴν ὁρᾷ. αὕτη θεοῦ τὸ ἀρχέτυπον [ἡλίου] φέγγος, οὗ μίμημα καὶ
εἰκὼν ἥλιος. ὁ δὲ δεικνὺς ἕκαστα ὁ μόνος ἐπιστήμων θεός· ἄν-
θρωποι μὲν γὰρ τῷ δοκεῖν ἐπίστασθαι λέγονται μόνον ἐπιστήμονες· ὁ δὲ
θεός τῷ εἶναι ἧττον ἢ πέφυκε λέγεται· νικῶνται γὰρ ὑπὸ τῶν τοῦ ὄντος
41 δυνάμεων οἱ περὶ αὐτὸν ἅπαντες ἅπαξ λόγοι. τὴν δὲ σοφίαν αὐτοῦ δια-
συνίστησιν οὐ μόνον ἐκ τοῦ τὸν κόσμον δεδημιουργηκέναι, ἀλλὰ καὶ ἐκ
τοῦ τὴν ἐπιστήμην τῶν γεγονότων ἱδρυκέναι βεβαιότατα παρ' ἑαυτῷ·
42 λέγεται γὰρ ὅτι „εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησεν" (Gen. 1,31), οὐχ
ἴσον τῷ ὄψιν ἑκάστοις προσέβαλεν, ἀλλ' εἴδησιν καὶ γνῶσιν καὶ κατάληψιν
ὧν ἐποίησεν εἶχεν. ⟨οὐ⟩ τοίνυν εὐπρεπὲς ὑφηγεῖσθαι καὶ διδάσκειν
καὶ δεικνύναι τὰ καθ' ἕκαστα τοῖς ἀγνοοῦσιν ὅτι μὴ τῷ ἐπιστήμονι,
ὅστις οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ τέχνης ὠφέληται, ἀλλ' αὐτὸς ἀρχὴ καὶ
43 πηγὴ τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἀνωμολόγηται. (9.) παρατετηρημένως
δὲ οὐ τὸν ἐνεστῶτα, ἀλλὰ τὸν μέλλοντα τῇ ὑποσχέσει χρόνον προδιώρισται,
εἰπὼν οὐχ ἣν δείκνυμι ἀλλ' „ἣν σοι δείξω" (Gen. 12,1), εἰς μαρτυρίαν
πίστεως ἣν ἐπίστευσεν ἡ ψυχὴ θεῷ, οὐκ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐπι-
44 δεικνυμένη τὸ εὐχάριστον, ἀλλ' ἐκ προσδοκίας τῶν μελλόντων· ἀρτη-
θεῖσα γὰρ καὶ ἐκκρεμασθεῖσα ἐλπίδος χρηστῆς καὶ ἀνενδοίαστα νομίσασα
ἤδη παρεῖναι τὰ μὴ παρόντα διὰ τὴν τοῦ ὑποσχομένου βεβαιότητα πίστιν,
ἀγαθὸν | τέλειον, ἆθλον εὕρηται· καὶ γὰρ αὖθις λέγεται, ὅτι „ἐπίστευσεν p. 443 M.

1 ἤκουσε v 2 τὸν Turn.: τὸ codd. 3 ἐπώνυμον A 4 διήγνυσιν A
5 ὤτων] νοητῶν vel ὄντων Mang. τηλαυγεστέρας καὶ ἀριδηλοτέρας scripsi: τηλαυ-
γεστάτας καὶ ἀριδηλοτάτας codd. 9 αὑτὴν H^2: αὐτὴν ceteri ἡλίου secl. Mang.
11 τῷ] τὸ P 12 εἶναι ⟨ἐπιστήμων⟩ conicio 13 ἁπαξάπαντες coni. Mang.
14 ἐκ τούτων A 15 ἑαυ HP, ἑαυτοῦ v 18 interpunxi post εἶχεν (εἶχε codd.)
et οὐ addidi 19 ὅτι] ἀλλὰ Mang. 20 ὠφελεῖται PL 21 παρατετηρημένος A
22 ἐνεστῶτα H^2: ἑστῶτα MAPH^1 προσδιώρισται coni. Mang.
25. 26 ἀπαρτηθεῖσα coni. Mang. 26 γὰρ om. HP^1 27 βεβαιότητα scripsi:
βεβαιοτάτην codd. post πίστιν add. καὶ L 28 post τέλειον Mang. add.
πίστιν ἄθλων A

Ἀβραὰμ τῷ θεῷ“ (Gen. 15, 6), καὶ Μωυσεῖ δὲ ὁμοίως πᾶσαν ἐπι-
δειξάμενος τὴν γῆν φησιν, ὅτι „ἔδειξα τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, κἀκεῖ οὐκ
εἰσελεύσῃ“ (Deut. 34, 4). μὴ μέντοι νομίσῃς ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ παν- 45
σόφου, ὡς ὑπολαμβάνουσιν ἔνιοι τῶν ἀπερισκέπτων, τοῦτο εἰρῆσθαι·
καὶ γὰρ εὔηθες τοὺς δούλους οἰηθῆναι πρὸ τῶν φίλων τοῦ θεοῦ τὴν
ἀρετῆς χώραν διανέμεσθαι. ἀλλὰ πρῶτον ἐκεῖνό σοι βούλεται παρα- 46
στῆσαι, ὅτι ἕτερος νηπίων καὶ ἕτερος τελείων χῶρός ἐστιν, ὁ μὲν ὀνο-
μαζόμενος ἄσκησις, ὁ δὲ καλούμενος σοφία. ἔπειτα ὅτι τὰ κάλλιστα τῶν
ἐν τῇ φύσει ὁρατὰ μᾶλλόν ἐστιν ἢ κτητά· κτήσασθαι μὲν γὰρ τὰ θειο-
τέρας μοίρας λαχόντα πῶς ἔνεστιν; ἰδεῖν δ' οὐκ ἀδύνατον, ἀλλ' οὐχ
ἅπασιν, ἔστι δ' αὐτὸ μόνον τῷ καθαρωτάτῳ καὶ ὀξυωπεστάτῳ γένει,
ᾧ τὰ ἴδια ἐπιδεικνύμενος ὁ τῶν ὅλων πατὴρ ἔργα μεγίστην πασῶν χαρί-
ζεται δωρεάν. θεωρητικοῦ γὰρ τίς ἀμείνων βίος ἢ μᾶλλον οἰκειούμενος 47
λογικῷ; διὰ τοῦτο καὶ τῆς τῶν θνητῶν ζῴων φωνῆς κριτήριον ἐχούσης
ἀκοὴν τοὺς τοῦ θεοῦ λόγους οἱ χρησμοὶ φωτὸς τρόπον ὁρωμένους μη-
νύουσι· λέγεται γὰρ ὅτι „πᾶς ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φωνήν“ (Exod. 20, 18),
οὐκ ἤκουεν, ἐπειδήπερ οὐκ ἀέρος πλῆξις ἦν διὰ τῶν στόματος καὶ
γλώττης ὀργάνων τὸ γινόμενον, ἀλλὰ φέγγος ἀρετῆς τὸ περιαυγέστατον,
λογικῆς ἀδιαφοροῦν πηγῆς, ὃ καὶ ἑτέρωθι μηνύεται τὸν τρόπον τοῦτον·
„ὑμεῖς ἑωράκατε, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λελάληκα πρὸς ὑμᾶς“ (Exod.
20, 22), οὐχὶ ἠκούσατε, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. ἔστι δ' ὅπου τὰ ἀκουστὰ 48
τῶν ὁρατῶν καὶ ἀκοὴν ὁράσεως διακρίνει λέγων· „φωνὴν ῥημάτων
ὑμεῖς ἠκούσατε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε ἀλλ' ἢ φωνήν“ (Deut. 4, 12),
ἄγαν περιττῶς· τὴν μὲν γὰρ εἰς ὄνομα καὶ ῥῆμα καὶ συνόλως τὰ τοῦ
λόγου μέρη τεμνομένην ἀκουστὴν εἰκότως εἶπεν — ὑπὸ γὰρ ἀκοῆς δοκι-

1 Ἀβραὰμ AH Μωσεῖ] AHP, Μωσῇ M 7 alterum ἕτερος HP: om. MA 8 ἀσκη-τῆς A 9 κτιστά. κτίσασθαι A τὰ scripsi: τὰς codd., τῆς v 11 ἔστι δ' scripsi: ἐπὶ δ' codd., εἴη δ' v αὐτὸ μόνον Cohn: αὐτῷ μόνῳ codd., ἂν μόνῳ v καθαρω-τάτῳ] ὁρατικωτάτῳ coni. Mang. καὶ ὀξυωπεστάτῳ om. A 13 ἀμείνω A 14 λογικῶς M, λογικός A 15 τοῦ om. A 19 ἀδιαφόρου A

15 sqq. *Clemens, Strom. VI § 34 p. 756 P:* θεῷ δὲ τῷ παντοκράτορι καὶ μηδενὸς ὄντος ὑποκειμένου φωνὴν καὶ φαντασίαν ἐγγεννῆσαι ἀκοῇ δυνατόν ..... „φωνὴν ῥημάτων ὑμεῖς ἠκούετε καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε“. ὁρᾷς, ὅπως ἡ κυριακὴ φωνὴ λόγος ἀσχημάτιστος, ἡ τοῦ λόγου δύναμις ῥῆμα κυρίου φωτεινὸν .... *Origenes Contra Celsum VI 62 p. 680:* ἀληθῶς γὰρ οὐκ ἔσται τῷ θεῷ φωνή, εἴπερ ἐστὶν ἡ φωνὴ ἀὴρ πεπληγμένος ἢ πληγὴ ἀέρος ... ἀλλ' ἡ λεγομένη φωνὴ θεοῦ, ὡς θεοῦ φωνή, ὁρᾶσθαι λέγεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐν τῷ „πᾶς ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φωνὴν τοῦ θεοῦ“ ... cf. II 72 p. 441.

μάζεται —, τὴν δὲ μὴ ῥημάτων μηδ' ὀνομάτων ἀλλὰ θεοῦ φωνήν,
49 ὁρωμένην τῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι, ὁρατὴν δεόντως εἰσάγει. προειπὼν δὲ
τὸ „ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε“ ἐπιφέρει „ἀλλ' ἢ φωνήν“, ἣν πάντως εἴδετε —
τὸ γὰρ προσυπακουόμενον τοῦτ' ἂν εἴη —· ὥσθ' οἱ μὲν τοῦ θεοῦ λόγοι
ὅρασιν ἔχουσι τὴν ἐν ψυχῇ κριτήριον, ἀκοὴν δ' οἱ εἰς ὀνομάτων καὶ
50 ῥημάτων ἰδέας μεριζόμενοι. καινὸς δ' ὢν ἐν ἅπασι τὴν ἐπιστήμην καὶ
τοῦτ' ἰδίως καὶ ξένως κεκαινούργηκεν εἰπὼν ὁρατὴν εἶναι τὴν φωνήν,
τὴν μόνην σχεδὸν τῶν ἐν ἡμῖν οὐχ ὁρατὴν ὑπεξῃρημένης διανοίας· τὰ
μὲν γὰρ κατὰ | τὰς ἄλλας αἰσθήσεις πάνθ' ὁρατά, τὰ χρώματα, οἱ χυλοί, p. 444 M.
οἱ ἀτμοί, τὰ θερμά, τὰ ψυχρά, τὰ λεῖα, τὰ τραχέα, τὰ μαλακὰ καὶ
51 σκληρά, ᾗ σώματα. τί δέ ἐστι τοῦτο, σαφέστερον ἐρῶ· ὁ χυλὸς ὁρατός
ἐστιν, οὐχ ᾗ χυλός, ἀλλ' ᾗ μόνον σῶμα, τὸ γὰρ ᾗ χυλὸς εἴσεται ἡ
γεῦσις· καὶ ὁ ἀτμός, ᾗ μὲν ἀτμός, ὑπὸ ῥινῶν ἐξετασθήσεται, ᾗ δὲ
σῶμα, καὶ πρὸς ὀφθαλμῶν· καὶ τὰ ἄλλα ταύτῃ δοκιμασθήσεται. φωνὴ
δὲ οὔθ' ὡς ἀκουστὸν οὔθ' ὡς σῶμα, εἰ δὴ καὶ σῶμά ἐστιν, ὁρατὸν εἶναι
52 πέφυκεν, ἀλλὰ δύο ταῦτα τῶν ἐν ἡμῖν ἀόρατα, νοῦς καὶ λόγος. ἀλλὰ
γὰρ οὐχ ὅμοιον τὸ ἡμέτερον ἠχεῖον τῷ θείῳ φωνῆς ὀργάνῳ· τὸ μὲν
γὰρ ἡμέτερον ἀέρι κίρναται καὶ πρὸς τὸν συγγενῆ τόπον καταφεύγει, τὰ
ὦτα, τὸ δὲ θεῖον ἀκρατοῦς καὶ ἀμιγοῦς ἐστι λόγου, φθάνοντος μὲν ἀκοὴν
διὰ λεπτότητα, ὁρωμένου δὲ ὑπὸ ψυχῆς ἀκραιφνοῦς διὰ τὴν ἐν τῷ
βλέπειν ὀξύτητα.

53 (10.) Οὐκοῦν μετὰ τὴν ἀπόλειψιν τῶν θνητῶν πρώτην ὁ θεὸς
χαρίζεται τῇ ψυχῇ δωρεάν, ὡς ἔφην, ἐπίδειξιν καὶ θεωρίαν τῶν ἀθα-
νάτων, δευτέραν ⟨δὲ⟩ τὴν εἰς πλῆθος ὁμοῦ καὶ μέγεθος τῶν ἀρετῆς
δογμάτων ἐπίδοσιν· λέγει γάρ· „καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα“, διὰ
μὲν τοῦ ἔθνους τὸ πλῆθος, διὰ δὲ τοῦ μεγάλου τὴν πρὸς τὸ ἄμεινον αὔξησιν
54 παραλαμβάνων. τὴν δὲ τοῦ ποσοῦ καθ' ἑκάτερον εἶδος, τό τε ἐν μεγέθει
καὶ τὸ ἐν πλήθει, παραύξησιν διασυνίστησι καὶ ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεύς·
„ἰδοὺ“ γάρ φησι „τὸ γένος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ μέγα πλῆθος“ (Exod. 1,9),

---

2 δὲ ὄντως AP 3 ἣν] ἡ M πάντες H 4 προυπακουόμενον M 5 ἔχουσιν H οἱ om. L 7 εἶναι in ras. H[2] 11 ἣ A ὁρῶ H 12 οὐχὶ χυλός A bis ἣ A 13 γνῶσις PL καὶ ὁ ἀτμὸς καὶ ὁ ἀτμὸς ὁ μὲν ὑπὸ A ἀτμός ἐστιν, ὑπὸ M ᾗ] εἰ A 14 πρὸς] πρὸ A τἄλλα A 15 δ' M 16 ἀόρατος A 16. 17 ἀλλ' οὐχ P 17 ὅμοιον] ὡμοίωται H[2] ἠχεῖον scripsi: ἠχὴ ἐν MP, ἠχεῖ ἐν A, ἤχημα H 18 κίρναται H[2]: κρίνεται ceteri 20 ἀκραιφνῶς H[2] 22 ἀπόληψιν A 24 δὲ addidi τὸ πλῆθος HP 26 μὲν om. H, δὲ P

ἐπειδή γε ἀμφότερα τῷ ὁρατικῷ τοῦ ὄντος γένει προσμαρτυρεῖ, ὡς πληθύν
τε καὶ μέγεθος κτησαμένῳ, τὰ περὶ τὸν βίον καὶ λόγον κατορθώματα. οὐ 55
γάρ, ὅπερ ἄν τις τὸν ἐν τοῖς ὀνόμασιν εἱρμὸν διαφυλάττων, πολὺ πλῆθος,
ἀλλὰ μέγα εἶπεν, εἰδὼς τὸ πολὺ καθ' αὑτὸ ἀτελὲς μέγεθος, εἰ μὴ προσ-
λάβοι δύναμιν νοήσεως καὶ ἐπιστήμης. τί γὰρ ὄφελος πολλὰ μὲν θεω-
ρήματα παραλαμβάνειν, ἕκαστον δὲ αὐτῶν εἰς τὸ ἁρμόττον μέγεθος μὴ
συναυξῆσαι; οὐδὲ γὰρ ἀγρὸς τέλειος, ᾧ μυρία μὲν ὅσα ἐνυπάρχει φυτὰ
χαμαίζηλα, τέλειον δὲ μηδὲν ἔρνος γεωργικῇ τέχνῃ συνανέβλαστεν ἤδη
καρποτοκεῖν δυνάμενον. τοῦ δὲ μεγέθους καὶ πλήθους τῶν καλῶν 56
ἀρχὴ καὶ τέλος ἡ ἀδιάστατος περὶ θεοῦ μνήμη καὶ ἡ κατάκλησις τῆς
ἀπ' αὐτοῦ συμμαχίας πρὸς τὸν ἐμφύλιον καὶ συγκεχυμένον καὶ συνεχῆ
τοῦ βίου πόλεμον· λέγει γὰρ „ἰδοὺ λαὸς σοφὸς καὶ ἐπιστήμων τὸ
ἔθνος τὸ μέγα τοῦτο· ὅτι ποῖον ἔθνος μέγα, ᾧ ἐστι θεὸς ἐγγίζων ὡς
κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ἐν πᾶσιν οἷς ἂν αὐτὸν ἐπικαλεσώμεθα" (Deut.
p. 445 M. 4, 6. 7); οὐκοῦν ὅτι καὶ πρὸς βοήθειαν δύναμις | ἀρωγὸς εὐτρεπὴς ἐφε- 57
δρεύει παρὰ θεῷ καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν ἐγγυτέρω πρόσεισιν ἐπ' ὠφελείᾳ
τῶν ἀξίων ὠφελεῖσθαι, δεδήλωται. (11.) τίνες δ' οἱ τούτων ἐπάξιοι
τυγχάνειν εἰσίν; ἢ δῆλον ὅτι οἱ σοφίας καὶ ἐπιστήμης ἐρασταὶ πάντες;
οὗτοι γάρ εἰσιν ὁ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων, ὃν εἶπε, λεώς, ὧν ἕκαστος 58
μέγας εἰκότως ἐστίν, ἐπειδὴ μεγάλων ὀρέγεται, ἑνὸς δὲ καὶ λίαν ὑπερ-
βαλλόντως, τοῦ μὴ διαζευχθῆναι θεοῦ τοῦ μεγίστου, ἀλλὰ τὴν πρόσοδον
αὐτοῦ συνεγγίζοντος σταθερῶς ἄνευ καταπλήξεως ὑπομεῖναι. οὗτος ὁ 59
ὅρος ἐστὶ τοῦ μεγάλου λεώ, τὸ τῷ θεῷ συνεγγίζειν ἢ „ᾧ θεὸς συνεγ-
γίζει". ὁ μὲν δὴ κόσμος καὶ ὁ κοσμοπολίτης σοφὸς πολλῶν καὶ μεγάλων
ἀγαθῶν ἀναπέπλησται, ὁ δὲ ἄλλος ἀνθρώπων ὅμιλος πλείοσι μὲν κέχρη-
ται κακοῖς, ἀγαθοῖς δὲ ἐλάττοσι· σπάνιον γὰρ ἐν πεφυρμένῳ καὶ συγκε-
χυμένῳ βίῳ τὸ καλόν. διόπερ ἐν χρησμοῖς ᾄδεται· „οὐχ ὅτι πολυπληθεῖτε 60
παρὰ πάντα τὰ ἔθνη, προείλετο κύριος ὑμᾶς καὶ ἐξελέξατο — ὑμεῖς γάρ
ἐστε ὀλιγοστοὶ παρὰ πάντα τὰ ἔθνη —, ἀλλὰ παρὰ τὸ ἀγαπᾶν κύριον ὑμᾶς"
(Deut. 7, 7. 8). εἰ γάρ τις βουληθείη τὸν ὄχλον μιᾶς ψυχῆς ὥσπερ

---

1 γε H²: γὰρ ceteri τῶ (ex τοῦ corr.) ὄντως A ὡς om. HP¹ 6 προσλαμβάνειν HP 8 συνανεβλάστησεν H 9. 10 ἀρχὴ τῶν καλῶν HP 13 bis μέγα MAP: bis μέρος H 15 ἀρρωγὸς HP 16 ἐγγύτερα A 18 ἢ v δηλονότι AHP 20 ἐπειδὴ δὲ A 20. 21 ὑπερβαλόντως HP 21 prius τοῦ] τῶ HP 22 σταθηρῶς A 23 λεώ (vel λαοῦ) scripsi: θεοῦ codd., del. Mang. τῷ om. L συνεγγίζον coni. Mang. ᾧ] ὁ A 25 ἀγαθὸς A 26 ἐν πεφυρμένῳ scripsi: ἐμπεφυρμένω A, ἐμπεφορημένῳ MHP, ἐν πεφορημένῳ v 27 πολυπληθῆτε A 28 προείλατο A 28. 29 προείλετο — ἔθνη om. H 28 ὁ κύριος AH

κατὰ ἔθνη διανεῖμαι, πολλὰς μὲν ἂν εὕροι τάξεις ἀκοσμούσας, ὧν ἡδοναὶ
ἢ ἐπιθυμίαι ἢ λῦπαι ἢ φόβοι ἢ πάλιν ἀφροσύναι καὶ ἀδικίαι καὶ αἱ τού-
των συγγενεῖς καὶ ἀδελφαὶ ταξιαρχοῦσι, μίαν δὲ αὐτὸ μόνον εὖ διακε-
61 κοσμημένην, ἧς ὁ ὀρθὸς λόγος ἀφηγεῖται. παρὰ μὲν οὖν ἀνθρώποις τὸ
ἄδικον πλῆθος πρὸ ἑνὸς τοῦ δικαίου προτετίμηται, παρὰ δὲ τῷ θεῷ τὸ
σπάνιον ἀγαθὸν πρὸ μυρίων ἀδίκων· ᾧ καὶ παραγγέλλει μηδέποτε τοι-
ούτῳ συναινέσαι πλήθει· „οὐκ ἔσῃ“ γάρ φησι „μετὰ πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ“
(Exod. 23, 2). ἆρ' οὖν μετ' ὀλίγων χρή; μετ' οὐδενὸς μὲν οὖν φαύλου
— εἷς δ' ὢν ὁ φαῦλος πολύς ἐστι κακίαις, ᾧ συντάσσεσθαι μεγίστη
ζημία —· τοὐναντίον γὰρ ἀνθίστασθαι καὶ πολεμεῖν ἀκαταπλήκτῳ χρω-
62 μένους δυνάμει προσήκει. „ἐὰν“ γάρ φησιν „ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον ἐπὶ
τοὺς ἐχθρούς σου καὶ ἴδῃς ἵππον“, τὸ ὑπέραυχον καὶ σκιρτητικὸν πάθος
ἀφηνιάζον, „καὶ ἀναβάτην“, τὸν ἐποχούμενον αὐτῷ φιλοπαθῆ νοῦν, „καὶ
λαὸν πλείονά σου“, τοὺς ζηλωτὰς τῶν εἰρημένων φαλαγγηδὸν ἐπιόντας,
„οὐ φοβηθήσῃ ἀπ' αὐτῶν“· εἷς γὰρ ὢν ἑνὶ τῷ πάντων ἡγεμόνι χρήσῃ
63 συμμάχῳ, „ὅτι κύριος ὁ θεός σου μετὰ σοῦ“ (Deut. 20, 1). τούτου γὰρ
ἡ σύνοδος καθαιρεῖ πολέμους, εἰρήνην ἀνοικοδομεῖ, τὰ πολλὰ καὶ συνήθη
κακὰ ἀνατρέπει, τὸ σπάνιον καὶ θεοφιλὲς γένος ἀνασῴζει, ᾧ πᾶς ὁ
γενόμενος ὑπήκοος μισεῖ καὶ βδελύττεται τὰ τῶν γεωδεστέρων στίφη.
64 (12.) „ἃ γὰρ πολυπληθεῖ“ φησί „ποσὶν ἐν πᾶσι τοῖς ἑρπετοῖς τοῖς
⟨ἕρπουσιν⟩ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐ φάγεσθε, ὅτι βδελύγματά ἐστιν“ (Lev. 11,42).
| ἀλλ' οὐ μίσους ἐστὶν ἐπαξία ψυχὴ μὴ καθ' ἓν μέρος ἀλλὰ κατὰ p. 446 M.
πάντα ἢ τὰ πλεῖστα βαίνουσα ἐπὶ τὴν γῆν καὶ τὰ σώματος περιλιχ-
νεύουσα καὶ συνόλως εἰς τὰς οὐρανοῦ θείας περιόδους ἀνακῦψαι μὴ δυνα-
65 μένη; καὶ μὴν ὥσπερ τὸ πολύπουν, οὕτως καὶ τὸ ἄπουν ἐν ἑρπετοῖς
ψεκτόν, τὸ μὲν διὰ τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν, τὸ δ' ὅτι ὅλον δι' ὅλων
πέπτωκεν ἐπὶ γῆν, ὑπ' οὐδενὸς ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τὸ βραχύτατον ἐξαιρό-
μενον· πάντα γὰρ τὸν πορευόμενον ἐπὶ κοιλίαν ἀκάθαρτον εἶναί φησι
66 (ibid.), τὸν τὰς τῆς γαστρὸς ἡδονὰς μεταδιώκοντα αἰνιττόμενος. ἔνιοι
δὲ προσυπερβάλλοντες οὐ μόνον τῷ τῆς ἐπιθυμίας ἐχρήσαντο γένει. ἀλλὰ

---

1 κατὰ] καὶ τὰ L 3 post ἀδελφαὶ vid. add. κακίαι vel χῆρες 4 ὁ ὀρθὸς H^2: ὀρθὸς ὁ ceteri 6 ἀγαθῶν ⟨γένος⟩ vel διὸ pro ᾧ conicio ᾧ] ἐφ' ᾧ vel ὃς coni. Mang. 8 ὀλίγον A οὖν om. A 9 ὁ om. A 15 τῷ MH^2: τῶν AH^{1}P 20 πολυπληθῆ (sic!) φησι MA: φησί, πολυπληθεῖ HP ἐν scripsi: ἐπὶ codd. 21 ἕρπουσιν addidi βδέλυγμά conicio 22 ἀλλ'] ἆρ' conicio μὴ MA: ἡ H^2, om. H^{1}P ἀλλὰ MAP: ἀλλ' ἡ H 23 τῆς γῆς coni. Mang. τὰ τοῦ σώματος HP 23. 24 πολιχνεύουσα H 26 δὲ HP 27 τὴν γῆν HP τὸ om. A

καὶ τὸ ἀδελφὸν αὐτῇ πάθος, τὸν θυμόν, προσεκτήσαντο, βουληθέντες
ὅλον τὸ τῆς ψυχῆς ἄλογον ἐκζωπυρῆσαι μέρος, τὸν δὲ νοῦν διαφθεῖραι·
τὸ γὰρ εἰρημένον λόγῳ μὲν ἐπὶ ὄφεως, ἔργῳ δὲ ἐπὶ παντὸς ἀλόγου καὶ
φιλοπαθοῦς ἀνθρώπου χρησμὸς ὡς ἀληθῶς ἐστι θεῖος· „ἐπὶ τῷ στήθει
καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ" (Gen. 3,14)· περὶ μὲν γὰρ τὰ στέρνα ὁ θυμός,
τὸ δὲ ἐπιθυμίας εἶδος ἐν κοιλίᾳ. πορεύεται δὲ ὁ ἄφρων δι' ἀμφοτέρων, 67
θυμοῦ τε καὶ ἐπιθυμίας, ἀεὶ μηδένα διαλείπων χρόνον, τὸν ἡνίοχον καὶ
βραβευτὴν νοῦν ἀποβαλών· ὁ δ' ἐναντίος τούτῳ θυμὸν μὲν καὶ ἐπιθυ-
μίαν ἐκτέτμηται, κυβερνήτην δὲ ἐπιγέγραπται λόγον θεῖον, καθὰ καὶ
Μωυσῆς ὁ θεοφιλέστατος, ὅς, ὅταν τὰς ὁλοκαύτους τῆς ψυχῆς ἱερουργῇ
θυσίας, „τὴν μὲν κοιλίαν ἐκπλυνεῖ" (Lev. 8, 21), τουτέστιν ὅλον τὸ
ἐπιθυμίας εἶδος ἐκνίψεται, τὸ δὲ „στηθύνιον ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώ-
σεως ἀφελεῖ" (Lev. 8, 29), σύμπαντα δήπου τὸν πολεμικὸν θυμόν, ἵνα
τὸ λοιπὸν μέρος καὶ ἄμεινον τῆς ψυχῆς, τὸ λογικόν, μηδενὸς ἀντισπῶντος
ἔτι καὶ μεθέλκοντος ἐλευθέροις καὶ εὐγενέσι τῷ ὄντι χρήσηται πρὸς τὰ
καλὰ πάντα ὁρμαῖς. οὕτως γὰρ εἴς τε πλῆθος καὶ μέγεθος ἐπιδώσει· 68
λέγεται γάρ· „ἕως τίνος παροξυνοῦσιν ὁ λαὸς οὗτος; καὶ ἕως τίνος οὐ
πιστεύσουσί μοι ἐν πᾶσι τοῖς σημείοις οἷς ἐποίησα ἐν αὐτοῖς; πατάξω
αὐτοὺς θανάτῳ καὶ ἀπολῶ αὐτούς, καὶ ποιήσω σὲ καὶ τὸν οἶκον τοῦ
πατρός σου εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολὺ ἢ τοῦτο" (Num. 14, 11. 12)·
ἐπειδὰν γὰρ ὁ θυμῷ καὶ ἐπιθυμίᾳ χρώμενος πολὺς ὅμιλος καταλυθῇ
τῆς ψυχῆς, πάντως εὐθὺς ὁ τῆς λογικῆς φύσεως διεξηρτημένος ἀνίσχει
καὶ ἀνατέλλει. ὥσπερ δὲ τὸ πολύπουν καὶ ἄπουν, ἐναντία ὄντα ἐν τῷ 69
p. 447 M. γένει τῶν ἑρπετῶν, ἀκάθαρτα | ἀναγράφεται, οὕτως καὶ ἡ ἄθεος καὶ
πολύθεος ἀντίπαλοι ἐν ψυχῇ δόξαι βέβηλοι. σημεῖον δέ· ἀμφοτέρας ὁ

---

6 ἔδος coni. Mang. 8 βραβευτὴν] κυβερνήτην coni. Mang. νοῦν] λόγον H τούτῳ H: τούτων MAP 9 θεῖον λόγον HP 12 εἶδος om. A, ἔδος Mang. 13 ἀφελῇ A δήπου MA: δὴ HP 15 post εὐγενέσιν add. ὀφθαλμοῖς H[2], ὁρμαῖς (lin. 16) hic posuit Mang. 16 ὁρμαῖς] ὁρᾶν H 22 τῆς ψυχῆς om. MA 25 ἀντίπαλος P ψυχαῖς A

---

23 sqq. *Clemens Protrept. § 25 p. 21 P:* ἀκρότητες ἄρα ἀμαθίας ἀθεότης καὶ δεισιδαιμονία, ὧν ἐκτὸς μένειν σπουδαστέον. οὐχ ὁρᾷς τὸν ἱεροφάντην τῆς ἀληθείας Μωυσέα προστάττοντα θλαδίαν καὶ ἀποκεκομμένον μὴ ἐκκλησιάζειν καὶ προσέτι τὸν ἐκ πόρνης: αἰνίττεται δὲ διὰ μὲν τῶν προτέρων τὸν ἄθεον τρόπον τὸν τῆς θείας καὶ γονίμου δυνάμεως ἐστερημένον, διὰ δὲ τοῦ λοιποῦ τοῦ τρίτου τὸν πολλοὺς ἐπιγραφόμενον ψευδωνύμους θεοὺς ἀντὶ τοῦ μόνου ὄντος θεοῦ, ὥσπερ ὁ ἐκ τῆς πόρνης τοὺς πολλοὺς ἐπιγράφεται πατέρας ἀγνοίᾳ τοῦ πρὸς ἀλήθειαν πατρός.

νόμος ἐκκλησίας ἱερᾶς ἀπελήλακε, τὴν μὲν ἄθεον θλαδίαν καὶ ἀποκεκομ-
μένον εἴρξας ἐκκλησιάζειν, τὴν δὲ πολύθεον τὸν ἐκ πόρνης ὁμοίως
κωλύσας ἀκούειν ἢ λέγειν (Deut. 23, 1. 2)· ἄθεος μὲν γὰρ ὁ ἄγονος,
πολύθεος δὲ ὁ ἐκ πόρνης τυφλώττων περὶ τὸν ἀληθῆ πατέρα καὶ διὰ
τοῦτο πολλοὺς ἀνθ' ἑνὸς γονεῖς ἐπιγραφόμενος.

70 (13.) Δύο μὲν αὗται δωρεαὶ προείρηνται, θεωρητικοῦ τε ἐλπὶς βίου
καὶ πρὸς πλῆθος καὶ μέγεθος τῶν καλῶν ἐπίδοσις. τρίτη δ' ἐστὶν εὐλο-
γία, ἧς ἄνευ βεβαιώσασθαι τὰς προτέρας χάριτας οὐκ ἔστι· λέγει γάρ·
„καὶ εὐλογήσω σε“, τουτέστιν ἐπαινετὸν λόγον δωρήσομαι· τὸ γὰρ εὖ
71 πάντως ἐπ' ἀρετῆς· λόγος δὲ ὁ μὲν πηγῇ ἔοικεν, ὁ δὲ ἀπορροῇ,
πηγῇ μὲν ὁ ἐν διανοίᾳ, προφορὰ δὲ ἡ διὰ στόματος καὶ γλώττης ἀπορ-
ροῇ. ἑκάτερον δὲ εἶδος λόγου βελτιωθῆναι πολὺς πλοῦτος, διάνοιαν μὲν
εὐλογιστίᾳ πρὸς πάντα μικρὰ καὶ μείζω χρωμένην, προφορὰν δὲ ὑπὸ
72 παιδείας ὀρθῆς ἡνιοχουμένην. πολλοὶ γὰρ λογίζονται μὲν τὰ βέλτιστα,
ὑπὸ δὲ ἑρμηνέως κακοῦ προὐδόθησαν, λόγου, μουσικὴν τὴν ἐγκύκλιον οὐκ
ἐκπονήσαντες· οἱ δὲ ἔμπαλιν ἑρμηνεῦσαι μὲν ἐγένοντο δυνατώτατοι, βου-
λεύσασθαι δὲ φαυλότατοι, καθάπερ οἱ λεγόμενοι σοφισταί· τούτων γὰρ
ἀχόρευτος μὲν καὶ ἄμουσος ἡ διάνοια, πάμμουσοι δὲ αἱ διὰ τῶν φωνη-
73 τηρίων ὀργάνων διέξοδοι. χαρίζεται δὲ ὁ θεὸς τοῖς ὑπηκόοις ἀτελὲς
οὐδέν, πλήρη δὲ καὶ τέλεια πάντα· διὸ καὶ νῦν τὴν εὐλογίαν οὐχ ἑνὶ
λόγου τμήματι, τοῖς δὲ μέρεσιν ἀμφοτέροις ἐπιπέμπει δικαιῶν τὸν εὐερ-
γετούμενον καὶ ἐνθυμεῖσθαι τὰ βέλτιστα καὶ ἐξαγγέλλειν τὰ νοηθέντα
δυνατῶς· ἡ γὰρ τελειότης δι' ἀμφοῖν, ὡς ἔοικε, τοῦ τε ὑποβάλλοντος
74 τὰ ἐνθυμήματα καθαρῶς καὶ τοῦ διερμηνεύοντος αὐτὰ ἀπταίστως. ἢ
οὐχ ὁρᾷς τὸν Ἄβελ — ὄνομα δέ ἐστι τὰ θνητὰ πενθοῦντος καὶ τὰ ἀθά-
νατα εὐδαιμονίζοντος —, ὡς ἀνεπιλήπτῳ μὲν κέχρηται διανοίᾳ, τῷ δὲ
μὴ γεγυμνάσθαι περὶ λόγους ἥττηται πρὸς δεινοῦ παλαῖσαι Κάιν τέχνῃ
75 μᾶλλον ἢ ῥώμῃ περιγενέσθαι δυναμένου; διὸ καὶ θαυμάζων τῆς περὶ
τὴν φύσιν εὐμοιρίας τὸν τρόπον αἰτιῶμαι τοσοῦτον, ὅτι προκληθεὶς εἰς

---

1 τῷ ante θλαδίαν add. H² 1. 2 ἀποκεκομμένην A 2 τὸν A: τὸ P, τῶ H, om. M, τῷ τὸν v 5 ἐπιγραφόμενος scripsi (cf. Clem.): αἰνιττόμενος codd. 7 δέ ἐστιν M 8 πρότερον H 10 ἐπ' ἀρετῆς] ἐπαινετόν Mang. ἔοικεν om. A 11 προφορὰ H²: προφορᾷ MH¹P, προφοραὶ A διὰ] ἀπὸ H 11. 12 ἀπορροῇ H: ἀπορροή MAP 12 διάνοια HP 13 μείζονα HP χρωμένην Turn.: χρωμένη codd. προφορὰ H 14 ἡνιοχουμένη HP βέλτια P 18 διὰ om. M 21 ἐπινέμει coni. Mang. 23 τε Cohn: γε codd. 25 ἐστι τοῦ τὰ H² 27 Κάιν Mang.: καὶ codd. 28 ante τῆς add. αὐτὸν H² 29 τοῦτον H²

ἅμιλλαν λόγων ἧκεν ἀγωνιούμενος, δέον ἐπὶ τῆς συνήθους ἠρεμίας στῆναι
πολλὰ χαίρειν φράσαντα τῷ φιλονείκῳ, εἰ δ' ἄρα ἐβούλετο πάντως δια-
p. 448 M. γωνίσασθαι, μὴ πρότερον κονίσασθαι ἢ τοῖς | τεχνικοῖς παλαίσμασιν ἐνα-
σκηθῆναι· τῶν γὰρ ἀγροικοσόφων οἱ τὰ πολιτικὰ κεκομψευμένοι μάλιστά
πως εἰώθασι περιεῖναι. (14.) διὸ καὶ Μωυσῆς ὁ πάνσοφος παραιτεῖται 76
μὲν εἰς τὴν τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν ἐπίσκεψιν ἐλθεῖν, ἀφ' οὗ τὸ ἀλη-
θείας φέγγος ἤρξατο ὁ θεὸς ἐναστράπτειν αὐτῷ διὰ τῶν ἐπιστήμης καὶ
σοφίας αὐτῆς ἀθανάτων λόγων, ἄγεται δὲ οὐδὲν ἧττον πρὸς τὴν θέαν
αὐτῶν οὐχ ἕνεκα τοῦ πλειόνων ἔμπειρος γενέσθαι πραγμάτων — ἀπο-
χρῶσι γὰρ αἱ περὶ θεοῦ καὶ τῶν ἱερωτάτων αὐτοῦ δυνάμεων ζητήσεις
τῷ φιλοθεάμονι —, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ περιγενέσθαι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ σοφι-
στῶν, οἷς αἱ μυθικαὶ πιθανότητες πρὸ τῆς τῶν ἀληθῶν ἐναργείας τετί-
μηνται. ὅταν μὲν οὖν τοῖς τοῦ πανηγεμόνος ἐμπεριπατῇ πράγμασιν ὁ 77
νοῦς, οὐδενὸς ἑτέρου προσδεῖται πρὸς τὴν θεωρίαν, ἐπειδὴ τῶν νοητῶν
μόνη διάνοια ὀφθαλμὸς ὀξυωπέστατος· ὅταν δὲ καὶ τοῖς κατὰ αἴσθησιν
ἢ πάθος ἢ σῶμα, ὧν ἐστιν ἡ Αἰγύπτου χώρα σύμβολον, δεήσεται καὶ
τῆς περὶ λόγους τέχνης ὁμοῦ καὶ δυνάμεως. οὗ χάριν ἐπάγεσθαι τὸν 78
Ἀαρὼν αὐτῷ διείρηται, τὸν προφορικὸν λόγον· „οὐκ ἰδοὺ“ φησίν „Ἀαρὼν
ὁ ἀδελφός σου“; μιᾶς γὰρ ἀμφοῖν τῆς λογικῆς φύσεως μητρὸς οὔσης
ἀδελφὰ δήπου τὰ γεννήματα. „ἐπίσταμαι, ὅτι λαλήσει“· διανοίας μὲν
γὰρ τὸ καταλαμβάνειν, προφορᾶς δὲ τὸ λαλεῖν ἴδιον. „λαλήσει“ φησίν
„αὐτός σοι“· τὰ γὰρ ἐν αὐτῷ ταμιευόμενα μὴ δυνάμενος ὁ νοῦς ἀπαγ-
γεῖλαι τῷ πλησίον ἑρμηνεῖ χρῆται λόγῳ πρὸς τὴν ὧν πέπονθε δήλωσιν.
εἶτ' ἐπιλέγει· „ἰδοὺ αὐτὸς ἐξελεύσεται εἰς συνάντησίν σοι“, ἐπειδὴ τῷ 79
ὄντι ὁ λόγος τοῖς ἐνθυμήμασιν ὑπαντῶν, ῥήματα καὶ ὀνόματα προστιθεὶς
χαράττει τὰ ἄσημα, ὡς ἐπίσημα ποιεῖν. καὶ „ἰδών σε“ φησί „χαρή-
σεται ἐν αὐτῷ“ (Exod. 4, 14)· γήθει γὰρ ὁ λόγος καὶ εὐφραίνεται, ὅταν
μὴ ἀμυδρὸν ᾖ τὸ ἐνθύμημα, διότι τηλαυγοῦς ὄντος ἀπταίστῳ καὶ εὐτρόχῳ
διερμηνεύσει χρῆται κυρίων καὶ εὐθυβόλων καὶ γεμόντων πολλῆς ἐμφά-
σεως εὐπορῶν ὀνομάτων· (15.) ἐπειδὰν γοῦν ἀδηλότερά πως ᾖ τὰ 80
νοήματα, κατὰ κενοῦ βαίνει καὶ ὀλισθὼν πολλάκις μέγα πτῶμα ἔπεσεν,

---

1 λόγων om. A   συνηθείας L   ἠρεμίας om. HP   8 αὐτῆς om. HP   λέγεται H   δ' H   9. 10 ἀποχρῶσαι A   12 οἷς αἱ Mang.: ὅσαι codd.   πρὸς H[1]   15 ὀξυδερκέστατος A   κατ' H[2]   18 διήρηται A   19 post ἀμφοῖν add. οὔσης HP   20 λαλήσει M: λαλεῖ AHP   22 αὑτῷ H[2]   23 πέπονθεν M   24 σοι M: σου AHP   27 γηθεῖ v   εὐφραίνεται Mang.: εὐφορεῖ MHP, εὐφορία A   30 ἀπορῶν A

ὡς μηκέτι ἀναστῆναι δύνασθαι. „καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτὸν καὶ δώσεις τὰ
ῥήματά μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ“, ἴσον τῷ ὑπηχήσεις αὐτῷ τὰ ἐνθυμή-
ματα, ἃ ῥημάτων καὶ λόγων ἀδιαφορεῖ θείων· ἄνευ γὰρ τοῦ ὑποβολέως
81 οὐ φθέγξεται ὁ λόγος, ὑποβολεὺς δὲ λόγου νοῦς, ὡς νοῦ θεός. „καὶ
αὐτός σοι προσλαλήσει πρὸς τὸν λαόν, καὶ αὐτὸς ἔσται σου στόμα· σὺ
δὲ αὐτῷ ἔσῃ τὰ πρὸς τὸν θεόν“ (Exod. 4, 15. 16)· ἐμφαντικώτατα τό
τε „προσλαλήσει σοι“ φάναι, οἷον διερμηνεύσει τὰ σά, καὶ ὅτι „ἔσται
σου | στόμα“· διὰ γὰρ γλώττης καὶ στόματος φερόμενον τὸ τοῦ λόγου p. 449 M.
νᾶμα συνεκφέρει τὰ νοήματα. ἀλλ' ὁ μὲν λόγος ἑρμηνεὺς διανοίας πρὸς
ἀνθρώπους, ἡ δὲ διάνοια γίνεται τῷ λόγῳ τὰ πρὸς τὸν θεόν, ταῦτα δέ
82 ἐστιν ἐνθυμήματα, ὧν μόνος ὁ θεὸς ἐπίσκοπος. ἀναγκαῖον οὖν ἐστι τῷ
μέλλοντι πρὸς ἀγῶνα σοφιστικὸν ἀπαντᾶν ἐπιμεμελῆσθαι λόγων ἐρρω-
μένως οὕτως, ὡς μὴ μόνον ἐκφεύγειν τὰ παλαίσματα, ἀλλὰ καὶ ἀντεπιτι-
83 θέμενον ἀμφοτέροις, τέχνῃ τε καὶ δυνάμει, περιεῖναι. ἢ οὐχ ὁρᾷς τοὺς
ἐπαοιδοὺς καὶ φαρμακευτὰς ἀντισοφιστεύοντας τῷ θείῳ λόγῳ καὶ τοῖς
παραπλησίοις τολμῶντας ἐγχειρεῖν, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῷ τὴν ἰδίαν ἐπιστή-
μην ἀποφῆναι περιβόητον, ὡς ἐπὶ τῷ διασῦραι καὶ χλευάσαι τὰ γινό-
μενα; καὶ γὰρ τὰς βακτηρίας εἰς δρακόντων μεταστοιχειοῦσι φύσεις, καὶ
τὸ ὕδωρ εἰς αἵματος χρόαν μετατρέπουσι, καὶ τῶν βατράχων τὸ ὑπο-
λειφθὲν ἐπῳδαῖς ἀνέλκουσιν ἐπὶ γῆν (Exod. 7, 12. 22. 8, 7), καὶ πάντα
οἱ κακοδαίμονες τὰ πρὸς τὸν οἰκεῖον ὄλεθρον συναύξοντες ἀπατᾶν
84 δοκοῦντες ἀπατῶνται. πρὸς οὓς πῶς ἐνῆν ἀπαντῆσαι μὴ τὸν ἑρμηνέα
διανοίας λόγον, Ἀαρὼν ἐπίκλησιν, ἑτοιμασάμενον; ὃς νῦν μὲν εἴρηται
στόμα, αὖθις δὲ καὶ προφήτης κεκλήσεται, ὅταν καὶ ὁ νοῦς ἐπιθειάσας
προσρηθῇ θεός· „δίδωμι γάρ σε“ φησί „θεὸν Φαραώ, καὶ Ἀαρὼν ὁ
ἀδελφός σου ἔσται σου προφήτης“ (Exod. 7, 1). ὢ ἀκολουθίας ἐναρμο-
νίου· τὸ γὰρ ἑρμηνεῦον τὰ θεοῦ προφητικόν ἐστι γένος ἐνθέῳ κατοκωχῇ
85 τε καὶ μανίᾳ χρώμενον. τοιγαροῦν „ἡ ῥάβδος ἡ Ἀαρὼν κατέπιε τὰς

2 ὑπηχήσεις H: ὑφηχήσεις MA, ἐπηχήσεις P 3 ἄνευ] ἐκ A 4 λόγου] λόγχης A 5 post προσλαλήσει add. καὶ M σου] σοι HP¹ σὺ] σοὶ H 6 αὐτὸς A ἐμφατικώτατα M 7 σοι om. P 7 διερμηνεύσει τὰ σά HP: διερμηνεύσεται M, διερμηνεὺς A 12 ἐπιμεμελῆσθαι MP: ἐπιμελεῖσθαι AH 12. 13 ἐρρωμένος A 19 τρέπουσι v 20 ἀνέχουσιν A 24 στόμα Mang.: σόφισμα codd. κληθήσεται A 25 προρηθῇ M ὁ θεός A σε] σοι A ὁ Ἀαρὼν ὁ A 26 ἔσται σου om. P 27 ἐν θεῷ AH κατοκωχῇ scripsi: κατακωχῇ codd. 28 ἡ Ἀαρὼν M: Ἀαρὼν ceteri

21. 22 cf. Rh. Mus. XLIX p. 309.

ἐκείνων ῥάβδους“ (Exod. 7, 12), ὡς δηλοῖ τὸ λόγιον· ἐγκαταπίνονται γὰρ καὶ ἀφανίζονται πάντες οἱ σοφιστικοὶ λόγοι τῇ τῆς φύσεως ἐντέχνῳ ποικιλίᾳ, ὡς ὁμολογεῖν ὅτι „δάκτυλος θεοῦ“ (Exod. 8, 19) τὰ γινόμενά ἐστιν, ἴσον τῷ γράμμα θεῖον διαγορεῦον ἀεὶ σοφιστείαν ὑπὸ σοφίας ἡττᾶσθαι· δακτύλῳ γὰρ θεοῦ καὶ τὰς πλάκας, ἐν αἷς ἐστηλιτεύθησαν οἱ χρησμοί, φησὶν ὁ ἱερὸς λόγος γραφῆναι (Exod. 32, 16). διόπερ οὐκέτι δύνανται οἱ φαρμακευταὶ στῆναι ἐναντίον Μωυσεῖ, πίπτουσι δ' ὡς ἐν ἀγῶνι ῥώμῃ τοῦ ἀντιπάλου νικηθέντες καρτερᾷ (Exod. 8, 18).

(16.) Τίς οὖν ἡ τετάρτη δωρεά; τὸ μεγαλώνυμον· φησὶ γάρ· 86
„μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου“ (Gen. 12, 2). τὸ δέ ἐστιν, ὥς γ' ἐμοὶ φαίνεται, τοιόνδε· ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν εἶναι καὶ καλόν, οὕτω καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι λυσιτελές. καὶ ἀμείνων μὲν δόξης ἀλήθεια, εὔδαιμον δὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν· μυρίοι γὰρ ἀνόθως καὶ ἀκολακεύτως προσελθόντες ἀρετῇ καὶ τὸ γνήσιον αὐτῆς ἐναυγασάμενοι κάλλος, τῆς παρὰ τοῖς πολλοῖς φήμης οὐ φροντίσαντες ἐπεβουλεύθησαν, κακοὶ νομισθέντες οἱ πρὸς ἀλήθειαν ἀγα-
p. 450 M. θοί. καὶ μὴν | οὐδὲ τοῦ δοκεῖν ὄφελος μὴ πολὺ πρότερον τοῦ εἶναι 87
προσόντος, ὥσπερ ἐπὶ σωμάτων πέφυκεν ἔχειν· εἰ γὰρ πάντες ἄνθρωποι τὸν νοσοῦντα ὑγιαίνειν ἢ τὸν ὑγιαίνοντα νοσεῖν ὑπολάβοιεν, ἡ δόξα καθ' αὑτὴν οὔτε νόσον οὔτε ὑγείαν ἐργάσεται. ᾧ δὲ ἀμφότερα δεδώρηται 88
ὁ θεός, καὶ τὸ εἶναι καλῷ καὶ ἀγαθῷ καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι, οὗτος πρὸς ἀλήθειαν εὐδαίμων καὶ τῷ ὄντι μεγαλώνυμος. προνοητέον δ' ὡς μεγάλου πράγματος καὶ πολλὰ τὸν μετὰ σώματος βίον ὠφελοῦντος εὐφημίας. περιγίνεται δ' αὕτη σχεδὸν ἅπασιν, ὅσοι χαίροντες σὺν ἀσμενισμῷ μηδὲν κινοῦσι τῶν καθεστηκότων νομίμων, ἀλλὰ τὴν πάτριον πολιτείαν οὐκ ἀμελῶς φυλάττουσιν. εἰσὶ γάρ τινες οἳ τοὺς ῥητοὺς νόμους σύμβολα 89
νοητῶν πραγμάτων ὑπολαμβάνοντες τὰ μὲν ἄγαν ἠκρίβωσαν, τῶν δὲ ῥᾳθύμως ὠλιγώρησαν· οὓς μεμψαίμην ἂν ἔγωγε τῆς εὐχερείας· ἔδει γὰρ ἀμφοτέρων ἐπιμεληθῆναι, ζητήσεώς τε τῶν ἀφανῶν ἀκριβεστέρας καὶ

2 τῇ om. A   ἀτέχνῳ conicio   4 ἴσον τῷ (corr. ex τὸ) H: εἰς ὃν τὸ MAP σοφίαν A   4. 5 σοφιστείας P   7 Μωσεῖ codd.   8 κραταιοτέρᾳ coni. Mang.   10 γέ μοι MA   12 ἀμεῖνον (sic!) ex corr. A   14 ἐναγασάμενοι H[2]   παρὰ] περὶ H   16 καὶ MA: οὐ HP   τοῦ M: τὸ AHP   17 εἰ] οἱ A   20 καλὸν καὶ ἀγαθὸν A   22 ὠφελοῦντας A   23 παραγίνεται H   27 ῥαθύμων A   28 ἀκριβεστάτης conicio   28. 286,1 καὶ ταμιείας Mang.: καὶ ταμίας HP[1], κατὰ μιᾶς M, κατὰ μίαν AP[2]

10 qq. Teletis reliquiae ed. Hense p. 1. 2.

90 ταμιείας τῶν φανερῶν ἀνεπιλήπτου. νυνὶ δ' ὥσπερ ἐν ἐρημίᾳ καθ'
ἑαυτοὺς μόνοι ζῶντες ἢ ἀσώματοι ψυχαὶ γεγονότες καὶ μήτε πόλιν μήτε
κώμην μήτ' οἰκίαν μήτε συνόλως θίασον ἀνθρώπων εἰδότες, τὰ δοκοῦντα
τοῖς πολλοῖς ὑπερκύψαντες τὴν ἀλήθειαν γυμνὴν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς ἐρευ-
νῶσιν· οὓς ὁ ἱερὸς λόγος διδάσκει χρηστῆς ὑπολήψεως πεφροντικέναι
καὶ μηδὲν τῶν ἐν τοῖς ἔθεσι λύειν, ἃ θεσπέσιοι καὶ μείζους ἄνδρες ἢ
91 καθ' ἡμᾶς ὥρισαν. μὴ γὰρ ὅτι ἡ ἑβδόμη δυνάμεως μὲν τῆς περὶ τὸ
ἀγένητον, ἀπραξίας δὲ τῆς περὶ τὸ γενητὸν δίδαγμά ἐστι, τὰ ἐπ' αὐτῇ
νομοθετηθέντα λύωμεν, ὡς πῦρ ἐναύειν ἢ γεωπονεῖν ἢ ἀχθοφορεῖν ἢ
ἐγκαλεῖν ἢ δικάζειν ἢ παρακαταθήκας ἀπαιτεῖν ἢ δάνεια αναπράττειν
92 ἢ τὰ ἄλλα ποιεῖν, ὅσα κἀν τοῖς μὴ ἑορτώδεσι καιροῖς ἐφεῖται· μηδ'
ὅτι ἡ ἑορτὴ σύμβολον ψυχικῆς εὐφροσύνης ἐστὶ καὶ τῆς πρὸς θεὸν εὐχα-
ριστίας, ἀποταξώμεθα ταῖς κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας πανηγύρεσι· μηδ'
ὅτι τὸ περιτέμνεσθαι ἡδονῆς καὶ παθῶν πάντων ἐκτομὴν καὶ δόξης
ἀναίρεσιν ἀσεβοῦς ἐμφαίνει, καθ' ἣν ὑπέλαβεν ὁ νοῦς ἱκανὸς εἶναι γεννᾶν
δι' ἑαυτοῦ, ἀνέλωμεν τὸν ἐπὶ τῇ περιτομῇ τεθέντα νόμον· ἐπεὶ καὶ τῆς
περὶ τὸ ἱερὸν ἁγιστείας καὶ μυρίων ἄλλων ἀμελήσομεν, εἰ μόνοις προσ-
93 έξομεν τοῖς δι' ὑπονοιῶν δηλουμένοις. ἀλλὰ χρὴ ταῦτα μὲν σώματι
ἐοικέναι νομίζειν, ψυχῇ δὲ ἐκεῖνα· ὥσπερ οὖν σώματος, ἐπειδὴ | ψυχῆς p. 451 M.
ἐστιν οἶκος, προνοητέον, οὕτω καὶ τῶν ῥητῶν νόμων ἐπιμελητέον·
φυλαττομένων γὰρ τούτων ἀριδηλότερον κἀκεῖνα γνωρισθήσεται, ὧν εἰσιν
οὗτοι σύμβολα, πρὸς τῷ καὶ τὰς ἀπὸ τῶν πολλῶν μέμψεις καὶ κατηγο-
94 ρίας ἀποδιδράσκειν. οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ Ἀβραὰμ τῷ σοφῷ καὶ μεγάλα
ἀγαθὰ καὶ μικρὰ προσεῖναί φησι, καὶ καλεῖ τὰ μὲν μεγάλα ὑπάρχοντα
καὶ ὑπαρκτά, ἃ τῷ γνησίῳ κληρονομεῖν ἐφεῖται μόνῳ, τὰ δὲ μικρὰ
δόματα, ὧν οἱ νόθοι καὶ ἐκ παλλακῶν ἀξιοῦνται (Gen. 25,5. 6)· ἐκεῖνα
95 μὲν οὖν ἔοικε τοῖς φύσει, ταῦτα δὲ τοῖς θέσει νομίμοις. (17.) ἄγαμαι
καὶ τῆς παναρέτου Λείας, ἥτις ἐπὶ τῆς Ἀσὴρ γενέσεως, ὅς ἐστι τοῦ

---

1 δὲ M   2. 3 μήτε κώμην om. P   3 οἰκείαν H[1]   4 τὴν] ἢ τὴν A
ἑαυτῆς Turn.: ἑαυτῇ H[2], ἑαυτοὺς MAPH[1]   5 ῥητῆς coni. Mang.   6 ἢ] οἱ A
8 ἀγέννητον AH   γεννητὸν AH   9 πῦρ ἐναύειν Mang.: πῦρ ἐναυγεῖν MAP[2],
πυρεναυσεῖν H(P[1]?)   γεηπονεῖν A   11 μὴ HP: μὴ ἐν MAL
12 τῇ ἑορτῇ M   εὐφροσύνης] ἑορτῆς A   13 ταῖς] ἔταις H   14 ἡδονῶν H[2]
15 ἐμφαίνειν A   ὑπέβαλεν A   16 ἀνελάβομεν A   17 ἁγιστίας A
ἀμελήσωμεν A   21 τούτων H[2]: om. ceteri   21 γνωσθήσεται HP   22 τῷ]
τὸ A   23 ὁ Ἀβραὰμ AHP   23 σοφῷ μεγάλα A   25 καὶ]
ἢ conicio   26 δόγματα A   27 νομίμως A   28 τὴν πανάρετον Λείαν coni.
Mang.

αἰσθητοῦ καὶ νόθου σύμβολον πλούτου, φησί· „μακαρία ἐγώ, ὅτι μακα-
ριοῦσί με αἱ γυναῖκες“ (Gen. 30, 13)· στοχάζεται γὰρ ὑπολήψεως
ἐπιεικοῦς, δικαιοῦσα μὴ μόνον ὑπὸ ἀρρένων καὶ ἀνδρείων ὡς ἀληθῶς
λόγων ἐπαινεῖσθαι, παρ' οἷς ἡ ἀλώβητος φύσις καὶ τὸ ἀληθὲς ἀδέκαστον
τετίμηται, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῶν θηλυτέρων, οἳ τῶν φαινομένων πάντα
τρόπον ἥττηνται μηδὲν ἔξω τούτων θεωρητὸν νοῆσαι δυνάμενοι. τελείας 96
δὲ ψυχῆς ἐστι καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ δοκεῖν εἶναι μεταποιεῖσθαι, καὶ
σπουδάζειν μὴ μόνον παρὰ τῇ ἀνδρωνίτιδι εὐδοκιμεῖν, ἀλλὰ καὶ πρὸς
τῆς γυναικωνίτιδος ἑστίας ἐπαινεῖσθαι. διὸ καὶ Μωυσῆς τὴν τῶν ἱερῶν 97
ἔργων κατασκευὴν οὐ μόνον ἀνδράσιν ἀλλὰ καὶ γυναιξὶν ἐπέτρεψε ποι-
εῖσθαι· τά τε γὰρ νήματα πάντα τῆς ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκί-
νου καὶ βύσσου καὶ τριχῶν αἰγείων ἐπιτελοῦσι (Exod. 35, 25. 26), καὶ
τὸν ἑαυτῶν κόσμον ἀόκνως εἰσφέρουσι, „σφραγῖδας, ἐνώτια, δακτυλίους,
περιδέξια, ἐμπλόκια“ (Exod. 35, 22), πάνθ' ὅσα χρυσὸν εἶχε τὴν ὕλην,
τὸν σώματος κόσμον ἀντικαταλλαττόμεναι τοῦ τῆς εὐσεβείας· προσφιλο- 98
τιμούμεναι μέντοι καὶ τὰ κάτοπτρα ἑαυτῶν συγκαθιεροῦσιν εἰς τὴν τοῦ
λουτῆρος κατασκευήν (Exod. 38, 26), ἵν' οἱ μέλλοντες ἱερουργεῖν ἀπο-
νιπτόμενοι χεῖρας καὶ πόδας, τὰ ἐγχειρήματα οἷς ἐφορμεῖ καὶ ἐνίδρυται
ὁ νοῦς, ἐνοπτρίζωνται ἑαυτοὺς κατὰ μνήμην τῶν ἐσόπτρων, ἐξ ὧν ὁ
λουτὴρ δεδημιούργηται· οὕτω γὰρ οὐδὲν αἶσχος ἐν τῷ τῆς ψυχῆς εἴδει
περιόψονται γινόμενον, ἤδη δὲ τὸ νηστείας καὶ καρτερίας ἀνάθημα ἀνα-
θήσουσιν ἱεροπρεπέστατον καὶ τελεώτατον ἀναθημάτων. ἀλλ' αὗται μὲν 99
ἀσταί τε καὶ ἀστεῖαι γυναῖκες [αἰσθήσεις] ὡς ἀληθῶς, παρ' αἷς ἡ ἀρετὴ
Λεία τετιμῆσθαι βούλεται, αἱ δὲ προσαναφλέγουσαι τὸ πῦρ ἐπὶ τὸν ἄθλιον
νοῦν ἀπόλιδες· λέγεται γὰρ ὅτι καὶ „γυναῖκες ἔτι προσεξέκαυσαν πῦρ
p. 452 M. ἐπὶ Μωάβ“ (Num. 21, 30). ἀλλ' οὐχ ἑκάστη | τῶν τοῦ ἄφρονος 100
αἰσθήσεων ἐξαπτομένη πρὸς τῶν αἰσθητῶν ἐμπίπρησι τὸν νοῦν, πολλὴν

---

1 καὶ H²: om. ceteri νόμου M φασί A 4 ἀδεκάστως conicio 5 τέτμηται L 6 ⟨λόγῳ⟩ θεωρητὸν conicio 8 παρὰ om. HP περὶ τὴν ἀνδρωνίτιδα A 9 Μωσῆς codd. 15 τὸν MA: τοῦ HP ἀντικαταλλαττόμεναι MA: ἀνταλλαττόμεναι HP 17 λουτροῦ HP ἵν'] ἦν A 17. 18 χεῖρας καὶ πόδας ἀπονιπτόμενοι H 19 ἐνοπτρίζονται A, ἐνοπτρίζηται H¹P 20 ἔδει coni. Mang. 21. 22 ἀναθήσουσιν om. A 22. 23 ἀλλάττεται, spat., καὶ ἀστεῖαι A 23 ἀσταί] post τ in ras. H, ἀστατοί P (sed ο in ras.) αἰσθήσεις secl. Mang. 24 Λεία HP: λίαν MA 25 ἀπόλιδες om. A προσέκαυσαν HP 25. 26 πῦρ τοῦτο ἐπὶ A 26 μωαβαλζαάλ· οὐχ ἑκάστη A ἀλλ' οὐχ Mang. (cf. A): ἀλλ' οὐδ' MP(H¹?), ἀλλὰ καὶ H², ἆρ' οὐχ conicio 27 τὸν αἰσθητὸν A ἐμπίπρησι H: ἐμπίμπρησι MAP τὸν om. A πολὺν A

καὶ ἀπέρατον φλόγα ἐπεισχέουσα μετὰ ῥύμης ἀνηνύτου καὶ φορᾶς;
ἄριστον οὖν ἐξευμενίζεσθαι τὸ γυναικῶν τάγμα ἐν ψυχῇ, τῶν αἰσθή-
σεων, καθάπερ καὶ τῶν ἀνδρῶν, τῶν κατὰ μέρος λογισμῶν· οὕτως γὰρ
101 ἀμείνονι βίου διεξόδῳ χρησόμεθα παγκάλως. (18.) διὰ τοῦτο καὶ ὁ
αὐτομαθὴς Ἰσαὰκ εὔχεται τῷ σοφίας ἐραστῇ καὶ τὰ νοητὰ καὶ τὰ
αἰσθητὰ λαβεῖν ἀγαθά· φησὶ γάρ· „δώῃ σοι ὁ θεὸς ἀπὸ τῆς δρόσου
τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ τῆς πιότητος τῆς γῆς“ (Gen. 27,28), ἴσον τῷ
πρότερον μὲν συνεχῇ σοι τὸν νοητὸν καὶ οὐράνιον ὑετὸν ἄρδοι, μὴ λάβρως
ὡς ἐπικλύσαι, ἀλλ' ἠρέμα καὶ πρᾴως καθάπερ δρόσον ὡς ὀνῆσαι· δεύ-
τερον δὲ τὸν αἰσθητὸν καὶ γήινον πλοῦτον χαρίσαιτο λιπαρὸν καὶ πίονα,
102 τὴν ἐναντίαν πενίαν ψυχῆς τε καὶ τῶν αὐτῆς μερῶν ἀφαυάνας. ἐὰν
μέντοι καὶ τὸν ἀρχιερέα λόγον ἐξετάζῃς, εὑρήσεις συνῳδὰ φρονοῦντα
καὶ τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα αὐτῷ πεποικιλμένην ἔκ τε νοητῶν καὶ αἰσθητῶν
δυνάμεων· ἧς τὰ μὲν ἄλλα μακροτέρων ἢ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν
δεῖται λόγων καὶ ὑπερθετέον, τὰ δὲ πρὸς τοῖς πέρασιν ἐξετάσωμεν,
103 κεφαλῇ τε καὶ βάσεσιν. οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τῆς κεφαλῆς ἐστι „πέταλον
χρυσοῦν καθαρόν, ἔχον ἐκτύπωμα σφραγῖδος, ἁγίασμα κυρίῳ“ (Exod.
28, 32), ἐπὶ δὲ τοῖς ποσὶν ἐπὶ τοῦ τέλους τοῦ ὑποδύτου κώδωνες καὶ
ἄνθινα (Exod. 28, 29. 30). ἀλλ' ἐκείνη μὲν ἡ σφραγὶς ἰδέα ἐστὶν
ἰδεῶν, καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐτύπωσε τὸν κόσμον, ἀσώματος δήπου καὶ
νοητή, τὰ δ' ἄνθινα καὶ οἱ κώδωνες αἰσθητῶν ποιοτήτων σύμβολα,
104 ὧν ὅρασις καὶ ἀκοὴ τὰ κριτήρια. ἄγαν δ' ἐξητασμένως ἐπιφέρει ὅτι
„ἔσται ἀκουστὴ φωνὴ αὐτοῦ εἰσόντος εἰς τὰ ἅγια“ (Exod. 28,31), ἵνα
πρὸς τὰ νοητὰ καὶ θεῖα καὶ ὄντως ἅγια εἰσιούσης τῆς ψυχῆς καὶ αἱ
αἰσθήσεις ὠφελούμεναι κατ' ἀρετὴν συνηχῶσι καὶ ὅλον τὸ σύστημα
ἡμῶν, ὥσπερ ἐμμελὴς καὶ πολυάνθρωπος χορός, ἐκ διαφερόντων φθόγ-
γων ἀνακεχραμένων ἓν μέλος ἐναρμόνιον συνᾴδῃ, τὰ μὲν ἐνδόσιμα τῶν
νοημάτων ἐμπνεόντων — ἡγεμόνες γὰρ τοῦ χοροῦ τούτου τὰ νοητά —,
τὰ δ' ἑπόμενα τῶν αἰσθητῶν συναναμελπόντων, ἃ τοῖς κατὰ μέρος
105 χορευταῖς ἀπεικάζεται. συνόλως γάρ, ᾗ φησιν ὁ νόμος, „τὰ δέοντα

1 ἀπέρατον MH¹P: ἀπέραντον AH² ἐπιχέουσα A 2 οὖν MA: γοῦν HP
4 χρησώμεθα A ὁ H²: om. ceteri 5 ἐπὶ τῷ A 7 ποιότητος P
8 πρότερον μὲν] πρῶτον H² συνέσει σοι A 9 ὠνῆσαι A 12 ἐξε-
τάσω H 16 κεφαλῆς A 21 ποιητῶν P 23. 24 ἵνα — ἅγια HP: om.
MA 24 καὶ ante ὄντως om. H¹P εἰσιούσῃ τῇ ψυχῇ conicio αἱ H²:
om. ceteri 25 ὠφελοῦμεν MA συνηχοῦσι A 27 ἀνακεχραμένων M(H²):
ἀνακεχρουμένων A, ἀνακεχραμένον H¹, ἀνακεχραμμένον P συνᾴδει MA
28 νοητῶν conicio ἐμπνεόμενα H

καὶ τὸν ἱματισμὸν καὶ τὴν ὁμιλίαν“ (Exod. 21, 10). τὰ τρία ταῦτα,
ἀφαιρεῖσθαι τὴν ψυχὴν οὐκ ἔδει, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν βεβαίως προσ-
νέμειν. τὰ μὲν οὖν δέοντα ⟨τὰ⟩ νοητά ἐστιν ἀγαθά, ἃ δεῖ καὶ ἃ χρὴ
γενέσθαι λόγῳ φύσεως, ὁ δὲ ἱματισμὸς τὰ περὶ τὸν φαινόμενον τοῦ
βίου κόσμον, ἡ δ' ὁμιλία ἡ καθ' ἑκάτερον τῶν εἰρημένων εἰδῶν συνέ-
χεια καὶ μελέτη, ἵν' οἷα τὰ ἀφανῆ νοητὰ τοιαῦτα καὶ τὰ αἰσθητὰ
φαίνηται.

p. 453 M. | (19.) Πέμπτη τοίνυν ἐστὶ δωρεὰ ἡ κατὰ ψιλὸν μόνον τὸ εἶναι 106
συνισταμένη· λέλεκται δὲ ἐπὶ ταῖς προτέραις, οὐχ ὡς εὐτελεστέρα
ἐκείνων, ἀλλ' ὡς ὑπερκύπτουσα καὶ ὑπερβάλλουσα πάσας. τί γὰρ ἂν
εἴη τοῦ πεφυκέναι καὶ ἀψευδῶς καὶ ἀπλάστως ἀγαθὸν εἶναι καὶ εὐλο-
γίας ἐπάξιον τελειότερον; „ἔσῃ“ γάρ φησιν „εὐλογητός“ (Gen. 12, 2), 107
οὐ μόνον εὐλογημένος· τὸ μὲν γὰρ ταῖς τῶν πολλῶν δόξαις τε καὶ
φήμαις παραριθμεῖται, τὸ δὲ τῷ πρὸς ἀλήθειαν εὐλογητῷ. ὥσπερ γὰρ 108
τὸ ἐπαινετὸν εἶναι τοῦ ἐπαινεῖσθαι διαφέρει κατὰ τὸ κρεῖττον καὶ τὸ
ψεκτὸν εἶναι τοῦ ψέγεσθαι κατὰ τὸ χεῖρον — τὰ μὲν γὰρ τῷ πεφυ-
κέναι, τὰ δὲ τῷ νομίζεσθαι λέγεται μόνον, φύσις δὲ ἡ ἀψευδὴς δοκή-
σεως ἐχυρώτερον —, οὕτως καὶ τοῦ εὐλογεῖσθαι πρὸς ἀνθρώπων, ὅπερ
ἦν εἰς εὐλογίαν ἄγεσθαι δοξαζόμενον, τὸ πεφυκέναι εὐλογίας ἄξιον,
κἂν πάντες ἡσυχάζωσι, κρεῖττον, ὅπερ εὐλογητὸν ἐν τοῖς χρησμοῖς
ᾄδεται.

(20.) Ταῦτα μὲν τὰ ἆθλα τῷ γενησομένῳ δωρεῖται σοφῷ· ἃ δὲ 109
καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπονέμει διὰ τὸν σοφόν, ἑξῆς ἴδωμεν· „εὐλογήσω“ φησί
„τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι“ (Gen.
12, 3). τὸ μὲν οὖν ἐπὶ τιμῇ τοῦ σπουδαίου καὶ ταῦτα γίνεσθαι παντί 110
τῳ δῆλον, λέγεται δ' οὐ δι' ἐκεῖνο μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐν τοῖς
πράγμασιν εὐάρμοστον ἀκολουθίαν· τὸν γὰρ ἀγαθὸν καὶ ὁ ἐπαινῶν
ἐγκωμιαστὸς καὶ ὁ ψέγων ἔμπαλιν ψεκτός. ἔπαινον δὲ καὶ ψόγον οὐχ

---

2. 3 προσνέμων A 3 τὰ addidi δεῖ καὶ ἃ χρὴ MA: χρὴ καὶ ἃ δεῖ HP
5 ἡ ante καθ' om. A ἑκάτερον M: ἕτερον A, ἑκάτερα HP 6 τοιαῦτα om. L
8 κατὰ τὸ εὐλογημένον αὐτὸν εἶναι coni. Mang. 9 ἐντελεστέρα A 11 ante
τοῦ add. μεῖζον H[2] 12 τελειότερον MAH[1]: τελεωτέρας H[2]P 14 εὐλογητέον A
15 κατὰ] καὶ κατὰ H[1]P 16. 17 bis τὸ pro τὰ Mang. ex codice Coll. Nov. 143
18 ἐχυρώτερον M: ἐχυρότερον A, ὀχυρώτερον HP τοῦ Mang.: τὸ codd. 19 εἰς
om. P δοξαζόμενον Mang.: διδασκόμενον codd. τὸ Mang.: τῷ codd.
21 λέγεται conicio 22 τὰ ἆθλα Mang.: τὰ ἐσθλὰ H[2], ἐσθλὰ MAH[1]P 24 prius
σε om. H[1]P alterum σε om. P 26 τῳ MPH[1]: ποῦ H[2], om. A δὲ HP
οὐ δι' HP: οὐδ' M, οὐκ A 28 ἐγκωμιαστὴς HP

οὕτως ἡ τῶν λεγόντων καὶ γραφόντων πιστοῦται δύναμις, ὡς ἡ τῶν
γινομένων ἀλήθεια· ὥστ' οὔτε ἐπαινεῖν οὔτε ψέγειν ἂν δοκοῖεν, ὅσοι τι
111 ψεῦδος ἐν ἑκατέρῳ παραλαμβάνουσιν εἴδει. τοὺς κόλακας οὐχ ὁρᾷς, οἳ
μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἀποκναίουσι τῶν κολακευομένων τὰ ὦτα θρύ-
πτοντες, οὐκ ἐπινεύοντες ἐφ' ἑκάστῳ τῶν λεγομένων αὐτὸ μόνον ἀλλὰ
καὶ ῥήσεις μακρὰς συνείροντες καὶ ῥαψῳδοῦντες καὶ εὐχόμενοι μὲν τῇ
112 φωνῇ πολλάκις, ἀεὶ δὲ τῇ διανοίᾳ καταρώμενοι; τί οὖν ἄν τις εὖ
φρονῶν εἴποι; ἆρ' οὐχ ὥσπερ ἐχθροὺς μᾶλλον ἢ φίλους τοὺς λέγοντας
ὄντας καὶ ψέγειν μᾶλλον ἢ ἐπαινεῖν. κἂν δράματα ὅλα συντιθέντες ἐγκω-
113 μίων ἐπᾴδωσι; τοιγαροῦν ὁ μάταιος Βαλαὰμ ὕμνους μὲν εἰς τὸν θεὸν
ὑπερβάλλοντας ᾄδων, ἐν οἷς καὶ τὸ „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός" (Num.
23, 19), ᾀσμάτων τὸ ἱεροπρεπέστατον, ἐγκώμια δ' εἰς τὸν ὁρῶντα.
Ἰσραήλ, μυρία διεξερχόμενος ἀσεβὴς μὲν καὶ ἐπάρατος καὶ παρὰ τῷ
σοφῷ κέκριται νομοθέτῃ. καταρᾶσθαι δέ, οὐκ εὐλογεῖν, νενόμισται.
114 τοῖς γὰρ πολεμίοις φησὶν αὐτὸν ἐπὶ μισθῷ συνταχθέντα μάντιν γενέσθαι
κακὸν κακῶν, ἀρὰς | μὲν ἐν ψυχῇ θέμενον χαλεπωτάτας γένει τῷ θεο- p. 454 M.
φιλεῖ, εὐχὰς δὲ ἀναγκασθέντα διὰ στόματος καὶ γλώττης ὑπερφυεστάτας
προφητεῦσαι· τὰ μὲν γὰρ λεγόμενα καλὰ ὄντα ὁ φιλάρετος ὑπήχει θεός,
τὰ δ' ἐννοούμενα — φαυλότερα γὰρ ἦν — ἔτικτεν ἡ μισάρετος διά-
115 νοια. μαρτυρεῖ δὲ ὁ περὶ τούτων χρησμός· „οὐ γὰρ ἔδωκε" φησίν
„ὁ θεὸς τῷ Βαλαὰμ καταράσασθαί σοι, ἀλλ' ἔστρεψε τὰς κατάρας
εἰς εὐλογίαν" (Deut. 23, 5), καίτοι πάντων ὅσα εἶπε πολλῆς γεμόντων
εὐφημίας. ἀλλ' ὁ τῶν ἐν ψυχῇ ταμιευομένων ἐπίσκοπος ἰδών, ᾧ κατιδεῖν
ἔξεστι μόνῳ, τὰ ἀθέατα γενέσει, τὴν καταδικάζουσαν ἀπὸ τούτων ψῆφον
ἤνεγκε, μάρτυς ἀψευδέστατος ὁμοῦ καὶ κριτὴς ἀδέκαστος ὁ αὐτὸς ὤν·
ἐπεὶ καὶ τοὐναντίον ἐπαινετὸν βλασφημεῖν καὶ κατηγορεῖν δοκοῦντα τῇ
116 φωνῇ κατὰ διάνοιαν εὐλογεῖν τε καὶ εὐφημεῖν. σωφρονιστῶν ὡς ἔοικε
τοῦτό ἐστι τὸ ἔθος, παιδαγωγῶν, διδασκάλων, γονέων, πρεσβυτέρων, ἀρ-
χόντων, νόμων· ὀνειδίζοντες γάρ, ἔστι δ' ὅπου καὶ κολάζοντες ἕκαστοι

---

1 λεγόντων] λόγων P[1] 2 ὥστε HP οὔτ' A δοκεῖεν H
3 εἴδει Mang.: ἴδιον codd. 4 νύκτα HP 6 συναίροντες A 9 ὄντας H[2]:
οὕτως ceteri 10 μάταιος ⟨λαὸς⟩ coni. Mang. 13 alt. καὶ secl. Cohn
14 κέχρηται PH[1], κέκληται H[2] δέ scripsi: δ' codd. εὐλογεῖν Mang.:
εὐλογῶν A, εὔλογον MHP 15 μάντιν scripsi: μάτην MAPH[1], μηνυτὴν H[2]
16 κακὸν] καὶ (postea del.) H, om. L θέμενον χαλεπωτάτας om. A in lac.
θέμενοι M 17 εὐχὰς] εὐλογίας coni. Mang. 18 ὑπήχει Turn.: ὑπηχεῖ HP,
ὑφηχεῖ M, ὑφηχῇ A 21 ἀλλὰ M ἔστρεψε P: ἔτρεψε H, ἐπὶ A, om. M
23 ᾧ] ἃ A 25 ὁ MA: om. HP 29 νομοθετῶν conicio

τούτων ἀμείνους τὰς ψυχὰς ἀπεργάζονται τῶν παιδευομένων. καὶ
ἐχθρὸς μὲν οὐδεὶς οὐδενί, φίλοι δὲ πᾶσι πάντες· φίλων δὲ ἀνόθῳ καὶ
ἀκιβδήλῳ χρωμένων εὐνοίᾳ τοῦτ' ἐστὶν ἔργον ἐλευθεροστομεῖν ἄνευ τοῦ
κακονοεῖν. μηδὲν οὖν μήτε τῶν εἰς εὐλογίας καὶ εὐχὰς μήτε τῶν εἰς 117
βλασφημίας καὶ κατάρας ἐπὶ τὰς ἐν προφορᾷ διεξόδους ἀναφερέσθω
μᾶλλον ἢ διάνοιαν, ἀφ' ἧς ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς ἑκάτερον εἶδος τῶν
λεχθέντων δοκιμάζεται.

21 (12) Ταῦτα μὲν δὴ πρῶτον διὰ τὸν ἀστεῖον ἑτέροις συντυγχάνειν 118
φησίν, ὅταν ἢ ψόγον ἢ ἔπαινον ἢ εὐχὰς ἢ κατάρας ἐθελήσωσιν αὐτῷ
τίθεσθαι· μέγιστον δ' ἑξῆς, ὅταν ἡσυχάζωσιν ἐκεῖνοι, τὸ μηδὲν μέρος
φύσεως λογικῆς ἀμέτοχον εὐεργεσίας ἀπολείπεσθαι· λέγει γὰρ ὅτι
„ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς“ (Gen. 12, 3).
ἔστι δὲ τοῦτο δογματικώτατον· ἐὰν γὰρ ὁ νοῦς ἄνοσος καὶ ἀπήμων 119
διατελῇ, ταῖς περὶ αὐτὸν ἁπάσαις φυλαῖς τε καὶ δυνάμεσιν ὑγιαινούσαις
χρῆται, ταῖς τε καθ' ὅρασιν καὶ ἀκοὴν καὶ ὅσαι αἰσθητικαὶ καὶ πάλιν
ταῖς κατὰ τὰς ἡδονάς τε καὶ ἐπιθυμίας καὶ ὅσαι ἀντὶ παθῶν εἰς εὐπά-
θειαν μεταχαράττονται. ἤδη μέντοι καὶ οἶκος καὶ πόλις καὶ χώρα καὶ 120
ἔθνη καὶ κλίματα γῆς ἑνὸς ἀνδρὸς καλοκἀγαθίας προμηθουμένου μεγά-
λης ἀπήλαυσαν εὐδαιμονίας, καὶ μάλισθ' ὅτῳ μετὰ γνώμης ἀγαθῆς ὁ
θεὸς καὶ δύναμιν ἔδωκεν ἀνανταγώνιστον, ὡς μουσικῷ καὶ παντὶ τεχνίτῃ
τὰ κατὰ μουσικὴν καὶ πᾶσαν τέχνην ὄργανα ἢ ξύλων ὕλην πυρί. τῷ 121
γὰρ ὄντι ἔρεισμα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ὁ δίκαιος, καὶ ὅσα
p. 455 M. μὲν αὐτὸς ἔχει, προφέρων εἰς μέσον ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν | χρησομένων
ἄφθονα δίδωσιν, ὅσα δ' ἂν μὴ εὑρίσκῃ παρ' ἑαυτῷ, τὸν μόνον πάμ-
πλουτον αἰτεῖται θεόν· ὁ δὲ τὸν οὐράνιον ἀνοίξας θησαυρὸν ὀμβρεῖ καὶ
ἐπινίφει τὰ ἀγαθὰ ἀθρόα, ὡς τῶν περιγείων ἁπάντων τὰς δεξαμενὰς
πλημμυρούσας ἀναχυθῆναι. ταῦτα δὲ τὸν ἱκέτην ἑαυτοῦ λόγον οὐκ 122
ἀποστραφεὶς εἴωθε δωρεῖσθαι· λέγεται γὰρ ἑτέρωθι Μωυσέως ἱκετεύ-
σαντος· „ἵλεως αὐτοῖς εἰμι κατὰ τὸ ῥῆμά σου“ (Num. 14, 20)· τοῦτο
δέ, ὡς ἔοικεν, ἰσοδυναμεῖ τῷ „ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ
τῆς γῆς.“ οὗ χάριν καὶ ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ πεπειραμένος τῆς ἐν ἅπασι

---

2 φίλων] φίλω MA ἀνόθων L 4 μὴ δὲ νοῦν A 5 τὰς] ταῖς H[2] διεξόδοις H[2] 6 διάνοιαν A: διανοίᾳ M(?)HP 8 συντυγχάνει H 11 εὐλογίας coni. Mang. 14 αὐτὸν v 15 ὅσα αἰσθητικὰ H 18 προμηθουμένων A 19 ἀπέλαυσαν M 20 ἀνταγώνιστον H[1]P 21 ξύλων ἢ ὕλην A 26 ἐπιγείων P 27 ἀναχεθῆναι H[1] 28 Μωυσέως M: Μωυσέος AHP 30 ἰσοδυναμοῖ M 31 Ἀβραὰμ HP

τοῦ θεοῦ χρηστότητος πεπίστευκεν ὅτι, κἂν πάντα τὰ ἄλλα ἀφανισθῇ, μικρὸν δέ τι λείψανον ἀρετῆς ὥσπερ ἐμπύρευμα διασώζηται, διὰ τὸ βραχὺ τοῦτο κἀκεῖνα οἰκτείρει, ὡς πεπτωκότα ἐγείρειν καὶ τεθνηκότα
123 ζωπυρεῖν (Gen. 18,24 sqq.). σπινθὴρ γὰρ καὶ ὁ βραχύτατος ἐντυφόμενος, ὅταν καταπνευσθεὶς ζωπυρηθῇ, μεγάλην ἐξάπτει πυράν· καὶ τὸ βραχύτατον οὖν ἀρετῆς, ὅταν ἐλπίσι χρησταῖς ὑποθαλπόμενον ἀναλάμψῃ, καὶ τὰ τέως μεμυκότα καὶ τυφλὰ ἐξωμμάτωσε καὶ τὰ ἀφαυανθέντα ἀναβλαστεῖν ἐποίησε καὶ ὅσα ὑπὸ ἀγονίας ἐστείρωτο εἰς εὐφορίαν εὐτοκίας περιήγαγεν. οὕτω τὸ σπάνιον ἀγαθὸν ἐπιφροσύνῃ θεοῦ πολὺ γίνε-
124 ται χεόμενον, ἐξομοιοῦν τὰ ἄλλα ἑαυτῷ. (22.) εὐχώμεθα οὖν τὸν ὡς ἐν οἰκίᾳ στῦλον νοῦν μὲν ἐν ψυχῇ, ἄνθρωπον δὲ ἐν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων τὸν δίκαιον διαμένειν εἰς τὴν τῶν νόσων ἄκεσιν· τούτου γὰρ ὑγιαίνοντος τὰς εἰς παντελῆ σωτηρίαν οὐκ ἀπογνωστέον ἐλπίδας, διότι οἶμαι ὁ σωτὴρ θεὸς τὸ πανακέστατον φάρμακον, τὴν ἵλεω δύναμιν, τῷ ἱκέτῃ καὶ θεραπευτῇ προτείνας ἑαυτοῦ χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν καμνόντων σωτηρίαν ἐπιτρέπει, καταπλάττοντι τῶν ψυχῆς τραυμάτων, ἅπερ ἀφροσύναι καὶ ἀδικίαι καὶ ὁ ἄλλος τῶν κακιῶν ὅμιλος ἀκονηθεὶς διεῖλεν.
125 ἐναργέστατον δὲ παράδειγμα Νῶε ὁ δίκαιος, ὃς τῷ μεγάλῳ κατακλυσμῷ τῶν τοσούτων μερῶν τῆς ψυχῆς ἐγκαταποθέντων ἐρρωμένως ἐπικυματίζων καὶ ἐπινηχόμενος ὑπεράνω μὲν ἔστη τῶν δεινῶν ἁπάντων, διασωθεὶς δὲ μεγάλας καὶ καλὰς ἀφ' αὑτοῦ ῥίζας ἐβάλετο, ἐξ ὧν οἷα φυτὸν τὸ σοφίας ἀνεβλάστησε γένος· ὅπερ ἡμεροτοκῆσαν τοὺς τοῦ ὁρῶντος, Ἰσραήλ, τριττοὺς ἤνεγκε καρπούς, αἰῶνος μέτρα, τὸν Ἀβραάμ, τὸν
126 Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ· καὶ γὰρ ἔστι καὶ ἔσται καὶ γέγονεν ἐν τῷ παντὶ ἀρετή, ἣν ἀκαιρίαι μὲν ἴσως ἀνθρώπων ἐπισκιάζουσιν, ὁ δὲ ὀπαδὸς θεοῦ καιρὸς ἀποκαλύπτει πάλιν, ἐν ᾧ καὶ ἡ φρόνησις ἀρρενογονεῖ Σάρρα, οὐ κατὰ τὰς χρονικὰς τοῦ ἔτους ὥρας, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀχρόνους ἀκμὰς καὶ εὐκαιρίας ἐπανθοῦσα· λέγεται γάρ· | „ἐπαναστρέφων ἥξω p. 456 M.
πρὸς σὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας, καὶ ἕξει υἱὸν Σάρρα ἡ γυνή σου“ (Gen. 18,10).

---

2 διὰ HP: δὴ M, om. A 3 οἰκτείρῃ PH^1, οἰκτερεῖ Mang. 4 καὶ] κἂν coni. Mang. 8 ἀγονίας Mang.: ἀγνοίας codd. 9 ἐπιφροσύνῃ M: ἐπ' εὐφροσύνῃ AHP 13 διότι scripsi: δι' οὗ ἔτι codd., διὰ τί; ὅτι coni. Cohn 15 οἰκέτῃ A 16 τῆς ψυχῆς HP 18 ὃς M: ὁ AHP 21 ἀφ' MA: ὑφ' HP αὑτοῦ M ἐβάλλετο v 22 τῆς σοφίας P ἐβλάστησε HP 23 περιττοὺς P Ἀβραάμ HP 25 ἣν] ὃν A 26 θεοῦ P: θεῷ MAH 29 τὸν H^2: om. ceteri

(23.) Περὶ μὲν οὖν τῶν δωρεῶν, ἃς καὶ τοῖς γενησομένοις τελείοις 127
καὶ δι' αὐτοὺς ὁ θεὸς ἑτέροις εἴωθε χαρίζεσθαι, δεδήλωται. λέγεται
δὲ ἑξῆς ὅτι „ἐπορεύθη Ἀβραὰμ καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος“ (Gen.
12, 4). τοῦτο δέ ἐστι τὸ παρὰ τοῖς ἄριστα φιλοσοφήσασιν ᾀδόμενον 128
τέλος, τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν· γίνεται δέ, ὅταν ὁ νοῦς εἰς τὴν
ἀρετῆς ἀτραπὸν ἐλθὼν κατ' ἴχνος ὀρθοῦ λόγου βαίνῃ καὶ ἕπηται θεῷ,
τῶν προστάξεων αὐτοῦ διαμεμνημένος καὶ πάσας ἀεὶ καὶ πανταχοῦ
ἔργοις τε καὶ λόγοις βεβαιούμενος. „ἐπορεύθη γάρ, καθὰ ἐλάλησεν 129
αὐτῷ κύριος“· τοῦτο δέ ἐστι τοιοῦτον· ὡς λαλεῖ ὁ θεὸς — λαλεῖ δὲ
παγκάλως καὶ ἐπαινετῶς —, οὕτως ὁ σπουδαῖος ἕκαστα δρᾷ τὴν ἀτρα-
πὸν εὐθύνων ἀμέμπτως τοῦ βίου, ὥστε τὰ ἔργα τοῦ σοφοῦ λόγων ἀδια-
φορεῖν θείων. ἑτέρωθι γοῦν φησιν ὅτι ἐποίησεν Ἀβραὰμ „πάντα τὸν 130
νόμον μου“ (Gen. 26, 5)· νόμος δὲ οὐδὲν ἄρα ἢ λόγος θεῖος προστάτ-
των ἃ δεῖ καὶ ἀπαγορεύων ἃ μὴ χρή, ὡς μαρτυρεῖ φάσκων ὅτι „ἐδέ-
ξατο ἀπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ νόμον“ (Deut. 33, 3. 4). εἰ τοίνυν λόγος
μέν ἐστι θεῖος ὁ νόμος, ποιεῖ δ' ὁ ἀστεῖος τὸν νόμον, ποιεῖ πάντως
καὶ τὸν λόγον· ὥσθ', ὅπερ ἔφην, τοὺς τοῦ θεοῦ λόγους πράξεις εἶναι
τοῦ σοφοῦ. τέλος οὖν ἐστι κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν τὸ ἕπεσθαι 131
θεῷ, ὡς καὶ ἐν ἑτέροις φησίν· „ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ σου πορεύσῃ“
(Deut. 13, 4), ⟨οὐ⟩ κινήσει χρώμενον τῇ διὰ σκελῶν — ἀνθρώπου μὲν

1 οὖν om. A 3 Ἀβραὰμ HP 6 ἕπηται] ἐπὶ τῷ A 7 ἀεὶ] ὁμοῦ L 8 γάρ ⟨φησι⟩ conicio 9 τοιοῦτον A: τοιοῦτο MHP 12 Ἀβραὰμ HP 13 ἄρα] ἄλλο coni. Cohn 17 λόγου A 18 Μωσῆν codd. 20 οὐ Turn.: om. codd. post κινήσει add. μὲν AH¹P χρώμενον MHP: χρώμενος A

3 sqq. *Ambrosius De Abraham II 2,5:* „exiit Abraham, quemadmodum locutus est ei dominus“. hinc ferunt gentiles septem sapientum sententiam „sequere deum“ quasi inventum suum, cum longe anterior, non dico Abraham, sed Moyses fuerit, per quem lex data est, dicens: „post dominum deum tuum ambulabis“ *(cf. Philonem lin. 19). cf. ibidem I 2,4. Clemens Strom. II 69,70 p. 465 P* ταύτῃ πλέον ἐπαινετὸς ὁ Ἀβραάμ, ὅτι „ἐπορεύθη καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ κύριος“. ἐντεῦθεν ἀρυσάμενός τις τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν τὸ „ἕπου θεῷ“ ἀπεφθέγξατο. *II 100 p. 482 P*: φησὶ γὰρ ὁ νόμος· „ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν πορεύεσθε καὶ τὰς ἐντολάς μου φυλάξατε“ .... *101* ἐντεῦθεν καὶ οἱ Στωϊκοὶ τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν τέλος εἶναι ἐδογμάτισαν. *V 95. 96 p. 703 P*: ἑτέρῳ δ' εἰ βούλει παραλαβεῖν ὀνόματι τὴν ἐξομοίωσιν, εὕροις ἂν παρὰ τῷ Μωυσεῖ ἀκολουθίαν ὀνομαζομένην θείαν. φησὶ γάρ· „ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν πορεύεσθε καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάξατε“ .... ἐντεῦθεν οἱ μὲν Στωϊκοὶ τὸ τέλος τῆς φιλοσοφίας τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν εἰρήκασι .... 19—21 *Origenes Contra Celsum VII 34 p. 717*: τὸ ἰέναι οὖν πρὸς τὸν θεὸν οὐ σωματικῶς προστέτακται ἡμῖν τὸ (τῷ?) „ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ σου πορεύσῃ“ ....

γὰρ ὄχημα γῆ, θεοῦ δὲ εἰ καὶ σύμπας ὁ κόσμος, οὐκ οἶδα —, ἀλλ'
ἔοικεν ἀλληγορεῖν τὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ θεῖα δόγματα παριστὰς ἀκο-
λουθίαν, ὧν ἡ ἀναφορὰ πρὸς τὴν τοῦ πάντων αἰτίου γίνεται τιμήν.
132 (24.) ἐπιτείνων δὲ τὸν ἀκάθεκτον πόθον τοῦ καλοῦ παραινεῖ καὶ κολ-
λᾶσθαι αὐτῷ· „κύριον“ γάρ φησι „τὸν θεόν σου φοβηθήσῃ καὶ αὐτῷ
λατρεύσεις καὶ πρὸς αὐτὸν κολληθήσῃ“ (Deut. 10, 20). τίς οὖν ἡ
κόλλα; τίς; εὐσέβεια δήπου καὶ πίστις· ἁρμόζουσι γὰρ καὶ ἑνοῦσιν αἱ
ἀρεταὶ ἀφθάρτῳ φύσει διάνοιαν· καὶ γὰρ Ἀβραὰμ πιστεύσας „ἐγγίζειν
133 θεῷ“ (Gen. 18, 23) λέγεται. ἐὰν μέντοι πορευόμενος μήτε κάμῃ, ὡς
ὑπενδοὺς ὀκλάσαι, μήτε ῥᾳθυμήσῃ, ὡς παρ' ἑκάτερα ἐκτραπόμενος
πλανᾶσθαι τῆς μέσης καὶ εὐθυτενοῦς διαμαρτὼν ὁδοῦ, μιμησάμενος δὲ
τοὺς ἀγαθοὺς δρομεῖς τὸ στάδιον ἀπταίστως ἀνύσῃ τοῦ βίου, στεφάνων
134 καὶ ἄθλων ἐπαξίων τεύξεται πρὸς τὸ τέλος ἐλθών. ἢ οὐ τοῦτ' εἰσὶν
οἱ στέφανοι καὶ τὰ ἆθλα, μὴ ἀτυχῆσαι τοῦ | τέλους τῶν πονηθέντων, p. 457 M
ἀλλ' ἐφικέσθαι τῶν δυσεφίκτων φρονήσεως περάτων; τί οὖν τοῦ φρονεῖν
ὀρθῶς ἐστι τέλος; ἀφροσύνην ἑαυτοῦ καὶ παντὸς τοῦ γενητοῦ καταψη-
φίσασθαι· τὸ γὰρ μηδὲν οἴεσθαι εἰδέναι πέρας ἐπιστήμης, ἑνὸς ὄντος
135 μόνου σοφοῦ τοῦ καὶ μόνου θεοῦ. διὸ καὶ παγκάλως Μωυσῆς καὶ
πατέρα τῶν ὅλων καὶ ἐπίσκοπον τῶν γενομένων αὐτὸν εἰσήγαγεν εἰπών·
„εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν“ (Gen. 1, 31)·
οὐδενὶ γὰρ ἐξῆν τὰ συσταθέντα κατιδεῖν ἄκρως ὅτι μὴ τῷ πεποιηκότι.
136 πάριτε νῦν οἱ τύφου καὶ ἀπαιδευσίας καὶ πολλῆς ἀλαζονείας γέμοντες,
οἱ δοκησίσοφοι καὶ μὴ μόνον ὅ ἐστιν ἕκαστον εἰδέναι σαφῶς ἐπιφάσκον-
τες, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας προσαποδιδόναι διὰ θρασύτητα τολμῶντες,
ὥσπερ ἢ τῇ τοῦ κόσμου γενέσει παρατυχόντες καὶ ὡς ἕκαστα καὶ ἐξ
ὧν ἀπετελεῖτο κατιδόντες ἢ σύμβουλοι περὶ τῶν κατασκευαζομένων τῷ
137 δημιουργῷ γενόμενοι. εἶτα τῶν ἄλλων ἅπαξ ἁπάντων μεθέμενοι γνωρίσατε
ἑαυτοὺς καὶ οἵτινές ἐστε σαφῶς εἴπατε, κατὰ τὸ σῶμα, κατὰ τὴν ψυχήν,
κατὰ τὴν αἴσθησιν, κατὰ τὸν λόγον, καθ' ἕν τι κἂν τὸ βραχύτατον τῶν
εἰδῶν. τί ἐστιν ὅρασις ἀποφήνασθε καὶ πῶς ὁρᾶτε, τί ἀκοὴ καὶ πῶς

2 παριστᾶν A 5 φησὶν αὐτῶ τὸν M αὐτῷ] αὐτῷ μόνῳ v 7 ἁρμόζον-
ται A ⟨αὗται⟩ αἱ coni. Mang. 8 Ἀβραὰμ AHP 10 ὡς παρ'] ὥσπερ A
ἐκτρεπόμενος A 11 εὐθυγενοῦς A ἁμαρτὼν P 12 ἀνύσει M 13 ἢ H²:
οι
εἰ ceteri τοιοῦτ' A, τοῦτ' P 16 γεννητοῦ H 17 μὴ δὲ M
18 Μωσῆς codd. 19 ἐπίκρισιν H² 23. 24 ἐπιφάσκοντες scripsi: ἔτι φάσκοντες
codd. 24 προσαποδοῦναι H 27 γινόμενοι HP ἀπαξαπάντων AHP
29 κἂν HP: καὶ MA τῶν om. L 30 ἀποφήνασθαι A

ἀκούετε, τί γεῦσις, τί ἁφή, τί ὄσφρησις καὶ πῶς καθ' ἑκάστην ἐνεργεῖτε
ἢ τίνες εἰσὶν αἱ τούτων πηγαί, ἀφ' ὧν καὶ τὸ εἶναι ταῦτα συμβέβηκε.
μὴ γάρ μοι περὶ σελήνης καὶ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων ὅσα κατ' οὐρανὸν 138
καὶ κόσμον οὕτως μακρὰν διῳκισμένων καὶ τὰς φύσεις διαφερόντων
ἀερομυθεῖτε, ὦ κενοὶ φρενῶν, πρὶν ἑαυτοὺς ἐρευνῆσαι καὶ γνῶναι.
τηνικαῦτα γὰρ ἴσως καὶ περὶ ἑτέρων διεξιοῦσι πιστευτέον· πρὶν δὲ οἵτινές
ἐστε [αὐτοὶ παραστῆσαι, μὴ νομίζετε κριταὶ τῶν ἄλλων ἢ μάρτυρες
ἀψευδέστατοί ποτε γενήσεσθαι. (25.) τούτων δὴ τοῦτον ἐχόντων τὸν 139
τρόπον τελειωθεὶς ὁ νοῦς ἀποδώσει τὸ τέλος τῷ τελεσφόρῳ θεῷ κατὰ
τὸ ἱερώτατον γράμμα· νόμος γάρ ἐστι τὸ τέλος εἶναι κυρίου (Num.
31, 28 sqq.). πότε οὖν ἀποδίδωσιν; ὅταν „ἐπὶ τὸν τόπον ὃν εἶπεν
αὐτῷ ὁ θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ" παραγένηται (Gen. 22, 3), παρελθὼν
τὰς πλείους μοίρας τῶν χρονικῶν διαστημάτων καὶ ἤδη πρὸς τὴν ἄχρο-
νον μεταβαίνων φύσιν· τότε γὰρ καὶ τὸν ἀγαπητὸν υἱὸν ἱερουργήσει, 140
οὐχὶ ἄνθρωπον — οὐ γὰρ τεκνοκτόνος ὁ σοφός —, ἀλλὰ τὸ τῆς ἀρε-
τώσης ψυχῆς γέννημα ἄρρεν, τὸν ἐπανθήσαντα καρπὸν αὐτῇ, ὃν πῶς
ἤνεγκεν οὐκ ἔγνω, βλάστημα θεῖον, οὗ φανέντος ἡ δόξασα κυοφορῆσαι
τὴν ἄγνοιαν τοῦ συμβάντος ἀγαθοῦ διηγεῖται φάσκουσα· „τίς ἀναγγελεῖ
Ἀβραὰμ" ὡς ἀπιστοῦντι δήπου περὶ τὴν τοῦ αὐτομαθοῦς γένους ἀνα-
τολήν, ὅτι „θηλάζει παιδίον Σάρρα" (Gen. 21, 7), οὐχὶ πρὸς Σάρρας
p. 458 M. θηλάζεται; τὸ γὰρ αὐτοδίδακτον τρέφεται μὲν ὑπ' οὐδενός, | τροφὴ δ'
ἐστὶν ἄλλων, ἅτε ἱκανὸν διδάσκειν καὶ μανθάνειν οὐ δεόμενον. „ἔτεκον 141
γὰρ υἱόν", οὐχ ὡς γυναῖκες Αἰγύπτιαι κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἀκμὴν
(Exod. 1, 19), ἀλλ' ὡς αἱ Ἑβραῖαι ψυχαί, „ἐν τῷ γήρᾳ μου" (Gen.
21, 7), ὅτε τὰ μὲν ὅσα αἰσθητὰ καὶ θνητὰ μεμάρανται, τὰ δὲ νοητὰ
καὶ ἀθάνατα ἀνήβηκεν, ἃ γέρως καὶ τιμῆς ἐστιν ἐπάξια. καὶ ἔτεκον 142
μαιευτικῆς τέχνης οὐ προσδεηθεῖσα· τίκτομεν γὰρ καὶ πρὶν εἰσελθεῖν
τινας ἐπινοίας καὶ ἐπιστήμας ἀνθρώπων πρὸς ἡμᾶς ἄνευ τῶν ἐξ ἔθους
συνεργούντων, σπείροντος καὶ γεννῶντος θεοῦ τὰ ἀστεῖα γεννήματα, ἃ
τῷ δόντι προσηκόντως κατὰ τὸν ἐπ' εὐχαριστίᾳ τεθέντα νόμον ἀπο-
δίδοται· „τὰ γὰρ δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου" φησί

5 ἐρευνήσατε καὶ γνῶτε A 8 γενήσεσθε A δή] ἤδη A 16 ἀπανθή-
σαντα L ὃν MA: ὃ HP (ὅπως P) 17 ἡ om. v 18 τοῦ συμβάντος ἀγαθοῦ
τὴν ἄγνοιαν HP 19 Ἀβραάμ HP ἀπιστοῦντι Mang.: ἀπειθοῦντι codd.
20 Σάρραν coni. Mang. 21 δέ MA 23 αἱ Αἰγύπτιαι H²
29 ἃ om. H¹P¹ 30 δόντι Mang.: ἰδόντι MAH¹P, διδόντι H² εὐχαρι-
στείᾳ H 31 φησίν HP

143 „διατηρήσατε προσφέρειν ἐμοί“ (Num. 28, 2). (26.) τοῦτ' ἐστὶ τὸ
τέλος τῆς ὁδοῦ τῶν ἑπομένων λόγοις καὶ προστάξεσι νομίμοις καὶ ταύτῃ
βαδιζόντων, ᾗ ἂν ὁ θεὸς ἀφηγῆται· ὁ δὲ ὑπενδοὺς ὑπὸ τοῦ πεινῶντος
ἡδονῆς καὶ λίχνου παθῶν, ὄνομα Ἀμαλὴκ — ἑρμηνεύεται γὰρ λαὸς
144 ἐκλείχων —, ἐκτετμήσεται. μηνύουσι δὲ οἱ χρησμοὶ ὅτι λοχῶν ὁ
τρόπος οὗτος, ἐπειδὰν τὸ ἐρρωμενέστερον τῆς ψυχικῆς δυνάμεως κατίδῃ
περαιωθέν, ὑπανιστάμενος τῆς ἐνέδρας τὸ κεκμηκὸς μέρος ὡς „οὐραγίαν
κόπτει“ (Deut. 25, 17. 18). κάματος δ' ὁ μέν ἐστιν εὐένδοτος ἀσθένεια λογισμοῦ μὴ δυναμένου τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀχθοφορῆσαι πόνους,
ἐν ἐσχατιαῖς οὗτος εὑρισκόμενος εὐαλωτότατος, ὁ δέ ἐστιν ὑπομονὴ
τῶν καλῶν, τὰ μὲν καλὰ ἀθρόα ἐρρωμένως ἀναδεχομένος, μηδὲν δὲ
τῶν φαύλων, κἂν εἰ κουφότατον εἴη, βαστάσαι δικαιῶν, ἀλλ' ὡς βαρύ-
145 τατον ἄχθος ἀπορρίπτων. διὸ καὶ τὴν ἀρετὴν ὁ νόμος εὐθυβόλῳ
προσεῖπεν ὀνόματι Λείαν, ἥτις ἑρμηνευθεῖσα λέγεται κοπιῶσα· τὸν γὰρ
τῶν φαύλων βίον ἐπαχθῆ καὶ βαρὺν ὄντα φύσει κοπώδη προσηκόντως
αὕτη νενόμικε καὶ οὐδὲ προσιδεῖν ἀξιοῖ, τὰς ὄψεις πρὸς μόνον τὸ καλὸν
146 ἀποκλίνουσα. σπουδαζέτω δ' ὁ νοῦς μὴ μόνον ἀνενδότως καὶ εὐτόνως ἕπεσθαι θεῷ, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐθεῖαν ἀτραπὸν ἰέναι πρὸς μηδέτερα
νεύων, μήτε τὰ δεξιὰ μήτε τὰ εὐώνυμα, οἷς ὁ γήινος Ἐδὼμ ἐμπεφιώλευκε, τοτὲ μὲν ὑπερβολαῖς καὶ περιουσίαις, τοτὲ δὲ ἐλλείψεσι καὶ
ἐνδείαις χρώμενος. ἄμεινον γὰρ ὁδῷ τῇ μέσῃ βαδίζειν ἐστὶ τῇ πρὸς
ἀλήθειαν βασιλικῇ (Num. 20,17), ἣν ὁ μέγας καὶ μόνος βασιλεὺς θεὸς
147 ταῖς φιλαρέτοις ψυχαῖς ηὔρυνεν ἐνδιαίτημα κάλλιστον. διὸ καί τινες τῶν
τὴν ἥμερον καὶ κοινωνικὴν μετιόντων φιλοσοφίαν μεσότητας τὰς ἀρετὰς
εἶπον εἶναι, ἐν μεθορίῳ στήσαντες αὐτάς, ἐπειδὴ τό τε ὑπέραυχον ἀλαζονείας γέμον πολλῆς | κακὸν καὶ τὸ ταπεινοῦ καὶ ἀφανοῦς μεταποιεῖσθαι σχήματος εὐεπίβατον, τὸ δὲ μεταξὺ ἀμφοῖν κεκραμένον ἐπιεικῶς
ὠφέλιμον. p. 459 M.

1 διατηρήσατε MA: καὶ τηρήσατε HP, διατηρήσετε conicio 2 πράξεσι L
4 λαὸν coni. Mang. 5 ἐκ λίθων AP[2] ἐκτέτμησαι A λόγον A
6 τὸ AH[1]P: γὰρ τὸ MH[2] ἐρρωμενέστατον H 7 ὡς] εἰς coni.
Mang. 8. 9 λογισμοῦ ἀσθένεια HP 9 ὑπὲρ Mang.: ὑπ' codd.
10 εὐαλώτατος Turn., εὐάλωτος Mang. ὁ] ὧ MA 12 κουφοτάτων H
13 εὐθυβόλως A 14 Λείαν H: Λεία MAP 16 νενόμικε καὶ οὐδὲ
H[2]: νενόμικεν οὐδὲ MAH[1]P 19. 20 γήινος δεδωκέναι πέφυκεν A
23 εὔρυνεν Cohn, post ηὔρυνεν lacunam statuit Mang. 24 μεσότητα H
26 τὸ scripsi: τοῦ codd.

(27.) Τὸ δὲ „ᾤχετο μετ' αὐτοῦ Λώτ“ (Gen. 12, 4) τίνα ἔχει 148
λόγον σκεπτέον. ἔστι μὲν οὖν Λὼτ ἑρμηνευθεὶς ἀπόκλισις· κλίνεται
δὲ ὁ νοῦς τοτὲ μὲν τἀγαθόν, τοτὲ δ' αὖ τὸ κακὸν ἀποστρεφόμενος.
ἄμφω δὲ ταῦτα πολλάκις περὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν θεωρεῖται· εἰσὶ γάρ
τινες ἐνδοιασταὶ καὶ ἐπαμφοτερισταί, πρὸς ἑκάτερον τοῖχον ὥσπερ σκάφος
ὑπ' ἐναντίων πνευμάτων διαφερόμενον ἀποκλίνοντες ἢ καθάπερ ἐπὶ
πλάστιγγος ἀντιρρέποντες, ἐφ' ἑνὸς στηριχθῆναι βεβαίως ἀδυνατοῦντες,
ὧν οὐδὲ τὴν ἐπὶ τὰ ἀμείνω τροπὴν ἐπαινετέον· φορᾷ γάρ, ἀλλ' οὐ
γνώμῃ γίνεται. τούτων καὶ ὁ Λὼτ ἐστι θιασώτης, ὅν φησιν οἴχεσθαι 149
μετὰ τοῦ σοφίας ἐραστοῦ. καλὸν δ' ἦν ἀρξάμενον ἐκείνῳ παρακολουθεῖν
ἀπομαθεῖν ἀμαθίαν καὶ μηκέτι παλινδρομῆσαι πρὸς αὐτήν. ἀλλὰ
γὰρ οὐχ ἕνεκα τοῦ μιμησάμενον τὸν ἀμείνω βελτιωθῆναι συνέρχεται,
ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κἀκείνῳ παρασχεῖν ἀντισπάσματα καὶ μεθολκὰς καὶ κατὰ
τὴν ἔνθεν ὀλίσθους. τεκμήριον δέ· ὁ μὲν ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν ὑποτρο- 150
πιάσας νόσον οἰχήσεται ληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν ἐν ψυχῇ πολεμίων,
ὁ δὲ τὰς ἐξ ἐνέδρας ἐπιβουλὰς αὐτοῦ φυλαξάμενος πάσῃ μηχανῇ
διοικισθήσεται. τὸν δὲ διοικισμὸν αὖθις μέν, οὔπω δὲ ποιήσεται. νῦν
μὲν γὰρ τὰ θεωρήματα αὐτῷ ὡς ἂν ἄρτι ἀρχομένῳ τῆς θείας θεωρίας
πλαδᾷ καὶ σαλεύει· ὅταν δ' ἤδη παγέντα κραταιότερον ἱδρυθῇ, δυνήσεται
τὸ δελεάζον καὶ κολακεῦον ὡς ἐχθρὸν ἀκατάλλακτον καὶ δυσθήρατον
φύσει διαζεῦξαι. τοῦτο γὰρ ἔσθ' ὃ δυσαπότριπτον ὂν παρέπεται 151
ψυχῇ κωλῦον αὐτὴν πρὸς ἀρετὴν ὠκυδρομεῖν· τοῦθ', ἡνίκα καὶ τὴν

---

1 ἐν ἄλλοις ἀπ' ὧδε λόγος δεύτερος περὶ ἀποικίας mg. H μετὰ τοῦ HP 2 ἀποκλίνεται coni. Mang. 3 αὐ τὸ H: αὐτό MAP 6 ὑπὸ HP 7 ἐφ'] ὑφ' A 8 ῥοπὴν coni. Mang. 9 θιασώτης Mang.: θεατής codd. 13 κἀκεῖνο P, κἀκείνου A 13. 14 κατὰ τὴν (καταγὴν L) ἔνθεν ὀλίσθους corrupta, κατάγειν ἔνθεν ὄλισθος v, κατὰ τὴν ὁδὸν ἐμποιεῖν (ἐνθεῖναι Cohn) ὀλίσθους conicio 14 ἐπὶ Mang.: ὑπὸ codd. 19 σαλεύῃ APH[1] δ' εἴδει A (δ' εἰ in ras.) 20. 21 δυσθεράπευτον coni. Mang. 21 δυσαπότρεπτον coni. Mang. 22 κολῦον M 22. 298,1 καὶ τὴν Αἴγυπτον om. MA

---

1 sqq. *Ambrosius De Abraham II 2, 6*: unde et addidit „et exivit cum eo Lot“, hoc est declinatio. id enim nominis significat interpretatio, eo quod, ut viantes incognitam carpentes viam semitis aliquibus saepe falluntur, ut a directo deflectant tramite, et tamen, si prudentes sunt, non deviant, sed cunctabundi licet regionis ipsius contuitu viam colligunt, ita et Abraham nutabundus quidem tamen tramitem veri sequebatur. ducebatur plerumque falsa specie bonorum, sed non penitus inclinabatur. perfecti est enim non deflectere, prudentis non penitus declinare. *6, 25* declinatio enim dicitur Lot .... declinat autem quisque aut bonum aut malum.

Αἴγυπτον ἀπελείπομεν, τὴν σωματικὴν χώραν ἅπασαν, ἀπομαθεῖν τὰ
πάθη σπουδάσαντες κατὰ τὰς τοῦ προφήτου λόγου, Μωυσέως, ὑφηγή-
σεις, ἠκολούθησεν ἡμῖν, ἐλλαμβανόμενον τῆς περὶ τὴν ἔξοδον σπουδῆς
152 καὶ τῷ τάχει τῆς ἀπολείψεως ὑπὸ φθόνου βραδυτῆτας ἐμποιοῦν· λέγεται
γὰρ ὅτι „καὶ ἐπίμικτος πολὺς συνανέβη αὐτοῖς, καὶ πρόβατα καὶ βόες
καὶ κτήνη πολλὰ σφόδρα“ (Exod. 12, 38), ὁ δὲ ἐπίμικτος οὗτος ἦν
τὰ κτηνώδη καὶ ἄλογα τῆς ψυχῆς, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, δόγματα.
(28.) παγκάλως δὲ καὶ εὐθυβόλως τὴν τοῦ φαύλου ψυχὴν ἐπίμικτον
καλεῖ· συνηρημένη γὰρ καὶ συμπεφορημένη καὶ μιγὰς ὄντως ἐκ πλει-
όνων καὶ μαχομένων δοξῶν, μία μὲν οὖσα ἀριθμῷ, μυριὰς δὲ τῷ πολυ-
153 τρόπῳ. διὸ καὶ τῷ ἐπίμικτος πρόσκειται πολύς· ὁ μὲν γὰρ πρὸς ἓν
μόνον ἀφορῶν ἁπλοῦς καὶ | ἀμιγὴς καὶ λεῖος ὄντως, ὁ δὲ πολλὰ τέλη p. 460 M.
τοῦ βίου προτιθέμενος πολὺς καὶ μιγὰς καὶ δασὺς ἀληθείᾳ. οὗ χάριν
οἱ χρησμοὶ τὸν μὲν ἀσκητὴν τῶν καλῶν Ἰακὼβ λεῖον, τὸν δὲ τῶν
154 αἰσχίστων Ἠσαῦ δασὺν εἰσάγουσι (Gen. 27, 11). διὰ τὸν ἐπίμικτον
καὶ δασὺν τοῦτον ὄχλον ἐκ μιγάδων καὶ συγκλύδων συμπεφυρμένον
δοξῶν ὠκυδρομῆσαι δυνάμενος ὁ νοῦς, ὅτε τὴν σωματικὴν χώραν ἀπε-
δίδρασκεν Αἴγυπτον, καὶ τρισὶν ἡμέραις (Gen. 22, 3) διαδέξασθαι τὸν
ἀρετῆς κλῆρον φωτὶ τρισσῷ, μνήμῃ τῶν παρεληλυθότων καὶ ἐναργείᾳ
τῶν παρόντων καὶ τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι, τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀριθμόν,
μῆκος τοσούτου χρόνου, τρίβεται τὴν ἐν κύκλῳ περιάγων καὶ ἀλώμενος
ἕνεκα τοῦ πολυτρόπου, τὴν ἐπ' εὐθείας ἀνυσιμωτάτην οὖσαν δέον.
155 οὗτός ἐστιν ὁ μὴ μόνον ὀλίγοις εἴδεσιν ἐπιθυμίας χαίρων, ἀλλὰ μηδὲν
τὸ παράπαν ἀπολιπεῖν δικαιῶν, ἵνα ὅλον δι' ὅλων τὸ γένος, ᾧ πᾶν
εἶδος ἐμφέρεται, μετέρχηται· λέγεται γὰρ ὅτι „ὁ ἐπίμικτος ὁ ἐν αὐτοῖς
ἐπεθύμησεν ἐπιθυμίαν“ αὐτοῦ τοῦ γένους, οὐχ ἑνός τινος τῶν εἰδῶν,
„καὶ καθίσαντες ἔκλαιον“ (Num. 11, 4). συνίησι γὰρ ὀλιγοδρανοῦσα

---

1 ἀπελείπομεν scripsi: ἀπολείπομεν HP, ἀπολιπομένην M, ἀπολειπομένων A 2 τὰς scripsi: τοὺς codd. τοῦ om. H λόγου P: λόγους ceteri Μωυσέος AHP post Μωυσέως add. καὶ H^2 3 ἐνλαμβανόμενον MA 4 ἀπολήψεως A 9 συμπεφυρμένη A 11 τῷ A: τὸ MHP ⟨τὸ⟩ πολὺς coni. Cohn 12 ὄντως] οὗτος A 13 μιγὰς H^2: μέγας ceteri 15 Ἠσαῦ AHP: om. M δασὺν om. A διὸ P 16 συγκλιδῶν συμπεφυρμένων A 19 ἐναργείᾳ Mang.: ἐνεργείᾳ codd. 21 τρίβεται H^2: οὐ τρίβεται ceteri ἀλλόμενος A 22 ἀληθείας L δέον ⟨βαδίζειν⟩ conicio 23 μηδὲ H^1P 25 ἐκφέρεται H^2 ut vid., v μετέρχηται om. A 26 ἐπιθυμίαν A: ἐπιθυμίας MHP αὐτοῦ H^2: αὐτῆς ceteri 27 συνίησι Mang.: σύνεισι codd.

ἡ διάνοια καί, ὁπότε μὴ δύναται τυχεῖν ὧν ὀρέγεται, δακρύει καὶ στε-
νάζει· καίτοι ὤφειλε χαίρειν παθῶν καὶ νοσημάτων ἀτυχοῦσα καὶ μεγά-
λην εὐπραγίαν νομίζειν τὴν ἔνδειαν καὶ ἀπουσίαν αὐτῶν. ἀλλὰ γὰρ 156
καὶ τοῖς χορευταῖς ἀρετῆς σφαδάζειν καὶ δακρύειν ἔθος, ἢ τὰς τῶν
ἀφρόνων ὀδυρομένοις συμφορὰς διὰ τὸ φύσει κοινωνικὸν καὶ φιλάνθρω-
πον ἢ διὰ περιχάρειαν. γίνεται δὲ αὕτη, ὅταν ἀθρόα ἀγαθὰ μηδὲ
προσδοκηθέντα ποτὲ αἰφνίδιον ὀμβρήσαντα πλημμυρῇ· ἀφ' οὗ καὶ τὸ
ποιητικὸν εἰρῆσθαί μοι δοκεῖ „δακρυόεν γελάσασα“· προσπεσοῦσα γὰρ 157
ἐκ τοῦ ἀνελπίστου ἡ εὐπαθειῶν ἀρίστη χαρὰ ψυχῇ μείζονα αὐτὴν ἢ
πρότερον ἦν ἐποίησεν, ὡς διὰ τὸν ὄγκον μηκέτι χωρεῖν τὸ σῶμα, θλι-
βόμενον δὲ καὶ πιεζόμενον ἀποστάζειν λιβάδας, ἃς καλεῖν ἔθος δάκρυα,
περὶ ὧν ἐν ὕμνοις εἴρηται· „ψωμιεῖς ἡμᾶς ἄρτον δακρύων“ (Psalm.
79, 6) καὶ „ἐγένετο τὰ δάκρυά μοι ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός“ (Psalm.
41, 4). τροφὴ γάρ ἐστι διανοίας τὰ τοῦ ἐνδιαθέτου καὶ σπουδαίου
γέλωτος ἐμφανῆ δάκρυα, ἐπειδὰν ὁ θεῖος ἐντακεὶς ἵμερος τὸν τοῦ γενη-
τοῦ θρῆνον ᾆσμα εἰς τὸν ἀγένητον ὕμνου ποιήσῃ. (29.) ἔνιοι μὲν οὖν 158
τὸν μιγάδα καὶ δασὺν τοῦτον ἀπορρίπτουσι καὶ διατειχίζουσιν ἀφ' ἑαυ-
p. 461 M. τῶν τῷ θεοφιλεῖ | μόνῳ γένει χαίροντες· ἔνιοι δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν
ἑταιρίαν τίθενται, μεσιτεύειν τὸν ἑαυτῶν βίον ἀξιοῦντες καὶ μεθόριον ἀν-
θρωπίνων τε καὶ θείων ἀρετῶν τιθέντες, ἵν' ἑκατέρων ἐφάπτωνται, καὶ
τῶν ἀληθείᾳ καὶ τῶν δοκήσει. τούτου τοῦ δόγματος ὁ πολιτευόμενός 159
ἐστι τρόπος, ὃν Ἰωσὴφ ὀνομάζειν ἔθος, ᾧ συναπέρχονται μέλλοντι τὸν
πατέρα κηδεύειν „πάντες οἱ παῖδες Φαραὼ καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ
οἴκου αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι τῆς Αἰγύπτου καὶ πᾶσα ἡ πα-
νοικία αὐτοῦ Ἰωσὴφ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ πᾶσα ἡ οἰκία ἡ πατρικὴ
αὐτοῦ“ (Gen. 50, 7. 8). ὁρᾷς ὅτι μέσος τῆς Φαραὼ καὶ τῆς πατρικῆς 160
οἰκίας ὁ πολιτικὸς οὗτος τάττεται, ἵνα καὶ τῶν κατὰ σῶμα, τὴν Αἴγυπ-
τον, καὶ τῶν κατὰ ψυχήν, ἅπερ ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ θησαυροφυλα-

---

4 στενάζειν coni. Mang. 5 ἀφρόνων] ἀνθρώπων coni. Mang. 6 μηδὲν H 7 πλημμύρῃ P, πλημμυρεῖ H^2 10 ἦν om. A 12 εἴρεται P 13 τὰ M: μοι τὰ AHP μοι MHP: om. A, μου v 15. 16 γεννητοῦ A 16 ἀγένητον A, τοῦ ἀγεννήτου coni. Mang. ὕμνου MP: ὕμνον AH ποιήσῃ scripsi: ποιήσειεν codd. 17 διοικίζουσιν coni. Mang. 19 ἑταιρείαν H^2 μεσιτεύειν A: μεσεύειν MH^{1}P, μεθοδεύειν H^2 20 ἀρετῶν] ἀγαθῶν conicio 25 prius αὐτοῦ secl. Cohn 28 ἅπερ MAP^2: ἅπαν HP^1, ἃ πάντα v 28. 300,1 θησαυροφυλακῆται A

---

8 Hom. Z 484.

κεῖται, κατ' ἴσον ἐφάπτηται; ὅταν μὲν γὰρ λέγῃ „τοῦ θεοῦ εἰμι“ (Gen.
50, 19) καὶ τὰ ἄλλα ὅσα συγγενῆ τούτῳ, τοῖς τῆς πατρῴας οἰκίας
ἐμμένει νομίμοις· ὅταν δὲ ἐπὶ „τὸ δευτερεῖον ἅρμα“ τοῦ βασιλεύειν
νοῦ δοκοῦντος ἀνέρχηται, Φαραὼ (Gen. 41, 43), τὸν Αἰγυπτιακὸν
161 πάλιν ἱδρύεται τῦφον. ἀθλιώτερος δ' ὁ νομιζόμενος ἐνδοξότερος εἶναι
βασιλεύς, ὃς τῷ προηγουμένῳ τῶν ἁρμάτων ἐποχεῖται· τὸ γὰρ μὴ ἐν
καλοῖς διαπρέπειν ἐπιφανέστατον αἶσχος, ὡς τὸ φέρεσθαι τὰ ἐν τούτοις
162 δευτερεῖα κουφότερον κακόν. τὸ μέντοι γε ἐπαμφοτερίζον αὐτοῦ κατα-
μάθοις ἂν κἀκ τῶν ὅρκων οὓς πεποίηται, τοτὲ μὲν ὀμνὺς „νὴ τὴν
ὑγείαν Φαραὼ“ (Gen. 42, 16), τοτὲ δ' ἔμπαλιν οὐ τὴν ὑγείαν Φαραὼ
(Gen. 42, 15). ἀλλ' ὁ μὲν περιέχων τὴν ἀπόφασιν ὅρκος τῆς πατρικῆς
ἂν εἴη διάταγμα οἰκίας ἀεὶ φονώσης κατὰ τοῦ πάθους καὶ βουλομένης
αὐτὸ τεθνάναι, ὁ δ' ἕτερος Αἰγύπτου, ᾗ φίλον ἐστὶ τοῦτο σῴζεσθαι.
163 διόπερ καίτοι τοσαύτης πληθύος συνανιούσης ἐπίμικτον ὄχλον οὐκ εἶπεν,
ἐπειδὴ τῷ μὲν ἄκρως ὁρατικῷ καὶ φιλαρέτῳ πᾶν ὃ μὴ ἀρετὴ ἢ ἀρετῆς
ἔργον ἀναμεμῖχθαι καὶ συγκεχύσθαι δοκεῖ, τῷ δὲ ἔτι χαμαιζήλῳ καθ'
164 αὑτὰ τὰ γῆς ἆθλα ἀξιέραστα καὶ ἀξιοτίμητα νενόμισται. (30.) τὸν μὲν
οὖν ὡς κηφῆνα τοὺς μὲν αὐτῶν ὠφελίμους πόνους λυμαίνεσθαι διεγνω-
κότα καὶ διὰ τοῦτο ἐπακολουθοῦντα διατειχιεῖ, καθάπερ ἔφην, ὁ φρονή-
σεως ἐραστής, τοὺς δὲ ἕνεκα μιμήσεως παρεπομένους κατὰ τὸν τῶν
καλῶν ζῆλον ἀποδέξεται μοίρας αὐτοῖς τὰς ἁρμοττούσας δασάμενος·
„τῶν“ γάρ φησι „συμπορευθέντων ἀνδρῶν μετ' ἐμοῦ Ἐσχώλ, Αὐνάν,
Μαμβρῆ, οὗτοι λήψονται μερίδα“ (Gen. 14, 24)· λέγει δὲ τοὺς εὐφυεῖς
165 τρόπους καὶ φιλοθεάμονας. ὁ μὲν γὰρ Ἐσχὼλ εὐφυΐας σύμβολον πυρὸς
ἔχων ὄνομα, ἐπειδὴ καὶ τὸ | εὐφυὲς εὔτολμον καὶ ἔνθερμον καὶ ἐχό- p. 462 M.
μενον ὧν ἂν προσάψηται, ὁ δὲ Αὐνὰν τοῦ φιλοθεάμονος· ὀφθαλμοὶ γὰρ
ἑρμηνεύεται τῷ καὶ τὰ ψυχῆς ὑπ' εὐθυμίας ὄμματα διοίγνυσθαι. τού-
των δ' ἀμφοτέρων ἐστὶν ὁ θεωρητικὸς βίος κλῆρος, προσαγορευόμενος
Μαμβρῆ, ὃ μεταληφθὲν ἀπὸ ὁράσεως καλεῖται· τῷ δὲ θεωρητικῷ τὸ
166 ὁρᾶν συνῳδόν τε καὶ οἰκειότατον. ἐπειδὰν δὲ τούτοις ἀλείπταις χρησά-

1 ἐφάπτηται scripsi: ἐφῆται MHP, ἐφεῖται A, ἐφίκηται coni. Mang. 2 τούτῳ H²: τούτων ceteri, quod servari potest, si lacunam lin. 1 post εἰμι statuas 3 ἐμμένειν A 5 ἐνδύεται coni. Mang. 7 τούτῳ HP 8 ἐπαμφοτερίζων A 9 ποτὲ P 12 φονούσης A 16 συγκεχεῖσθαι A δὲ MA, s. s. P²: δ' s. s. H 16. 17 καθ' αὑτὰ] καὶ αὐτὰ conicio 18 αὐτῷ H 19 διοικιεῖ coni. Mang. 21 αὐτῆς A τὰς om. HP¹ 22 Ἐσχώλ] ἐν σιχώλ H² 25 καὶ ἔνθερμον om. MA 26 ἂν H: ἐὰν MAP 27 καὶ om. A ὑπὸ H²: ὑπὲρ ceteri διηγεῖσθαι A

μενος ὁ νοῦς μηδὲν ἐλλείπῃ τῶν πρὸς ἄσκησιν, συνομαρτεῖ καὶ συν-
τρέχει τελείᾳ φρονήσει, μήθ' ὑπερέχων μήθ' ὑπερεχόμενος, ἀλλὰ ἰσαί-
τατα καὶ ἰσοστάσια βαίνων. δηλοῖ δὲ τὸ λόγιον ἐν ᾧ σαφῶς εἴρηται,
διότι πορευθέντες ἀμφότεροι ἀνῆλθον „ἐπὶ τὸν τόπον ὃν εἶπεν ὁ θεός“
(Gen. 22, 3). ὑπερβάλλουσά γε ἰσότης ἀρετῶν, ἁμιλλησαμένων 167
πόνου μὲν πρὸς εὐεξίαν, τέχνης δὲ πρὸς τὴν αὐτοδίδακτον φύσιν, καὶ
δυνηθέντων ἴσα τὰ ἆθλα τῆς ἀρετῆς ἐνέγκασθαι· ὥσπερ ἂν εἰ ζωγρα-
φία καὶ πλαστικὴ μὴ μόνον ὡς νῦν ἀκίνητα καὶ ἄψυχα ἐδημιούργουν,
ἴσχυον δὲ κινούμενά τε καὶ ἔμψυχα τὰ γραφόμενα καὶ πλαττόμενα
ποιεῖν· ἐδόκουν γὰρ ἂν φύσεως ἔργων οὖσαι τὸ πάλαι μιμητικαὶ τέχναι
φύσεις αὐταὶ γεγενῆσθαι τὰ νῦν. (31.) ὁ δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ἄνω μετέω- 168
ρος ἐξαρθεὶς οὐδὲν ἔτι τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν κάτω τοῖς θνητοῖς ἐνδια-
τρίβειν ἐάσει, πάντα δ' ὥσπερ ἐκ σειρᾶς ἐκκρεμασθέντα συνεπισπά-
σεται. διὸ καὶ λόγιον ἐχρήσθη τῷ σοφῷ τοιόνδε· „ἀνάβηθι πρὸς κύ-
ριόν σου, σὺ καὶ Ἀαρὼν καὶ Ναδὰβ καὶ Ἀβιοὺδ καὶ ἑβδομήκοντα τῆς
γερουσίας Ἰσραήλ“ (Exod. 24, 1). τοῦτο δέ ἐστι τοιοῦτον· ἀνάβηθι, 169
ὦ ψυχή, πρὸς τὴν τοῦ ὄντος θέαν εὐαρμόστως, λογικῶς, ἑκουσίως, ἀφό-
βως, ἀγαπητικῶς, ἐν ἀριθμοῖς ἁγίοις καὶ τελείοις ἑβδομάδος δεκαπλα-
σασθείσης. Ἀαρὼν μὲν γὰρ προφήτης λέγεται Μωυσέως ἐν τοῖς νόμοις,
ὁ γεγωνὸς λόγος προφητεύων διανοίᾳ, Ναδὰβ δὲ ἑκούσιος ἑρμηνεύεται, ὁ
μὴ ἀνάγκῃ τιμῶν τὸ θεῖον, καὶ Ἀβιοὺδ πατήρ μου· οὗτος ὁ μὴ δι' ἀφρο-
σύνην δεσπότου μᾶλλον ἢ πατρὸς διὰ φρόνησιν ἄρχοντος θεοῦ δεόμενος.
αἵδ' εἰσὶν αἱ τοῦ βασιλεύειν ἀξίου νοῦ δορυφόροι δυνάμεις, ἃς συνέρ- 170
χεσθαι τῷ βασιλεῖ παραπεμπούσας αὐτὸν θέμις. ἀλλὰ γὰρ δέος ἐστὶν
ἀναβαίνειν πρὸς τὴν τοῦ ὄντος θέαν ψυχῇ δι' ἑαυτῆς ἀγνοούσῃ τὴν
ὁδόν, ὑπὸ ἀμαθίας ἅμα καὶ τόλμης ἐπαρθείσῃ — μεγάλα δὲ τὰ ἐξ
ἀνεπιστημοσύνης καὶ πολλοῦ θράσους παραπτώματα —· διόπερ εὔχεται 171
p. 463 M. Μωυσῆς αὐτῷ τῷ θεῷ χρῆσθαι ἡγεμόνι πρὸς τὴν | πρὸς αὐτὸν ἄγου-
σαν ὁδόν· λέγει γάρ· „εἰ μὴ αὐτὸς σὺ συμπορεύῃ, μή με ἀναγάγῃς

1 ἐλλείπῃ Turn.: ἐλλείπει AHP, ἐλλίπῃ M συνομαρτῇ H[1]P 4 δὴ ὅτι coni. Cohn 5 γε scripsi: τε codd. ἁμιλλησαμένων Cohn: ἁμίλλης ἀμείνων codd. 6 δὲ Turn.: τὲ codd. 7 ἴσα] εἰς A 8 ὡς νῦν M: om. AHP 10 ἔργων Turn.: ἔργον codd. 11 φύσις conicio αὐταὶ scripsi: αὗται codd. 13. 14 συναναςπάσεται Mang. 15 σου om. A Ναδὰμ H[1]P ἑβδομήκοντα] ὁ (sic) A 18. 19 ἐν — δεκαπλασιασθείσης in mg. P 19 Μωυσέος AHP 20 γεγωνὸς Turn.: γεγονὼς codd. Ναδὰμ H, ut vid. 21 τιμῶν τὸ θεῖον ἀνάγκῃ HP 27 πτώματα M, πώματα A 29 συμπορεύῃ MA: συμπορεύσῃ HP ἀγάγῃς H

της ἀποικία τῆς χώρας, πρότερον ἐρευνήσωμεν. οὐδένα τοίνυν τῶν ἐντε- 177
τυχηκότων τοῖς νόμοις ἀγνοεῖν εἰκός, ὅτι πρότερον μὲν ἐκ τῆς Χαλδαϊκῆς
p. 464 M. ἀναστὰς γῆς Ἀβραὰμ ᾤκησεν εἰς Χαρράν, | τελευτήσαντος δὲ αὐτῷ τοῦ
πατρὸς ἐκεῖθι κἀκ ταύτης μετανίσταται, ὡς δυεῖν ἤδη τόπων ἀπόλειψιν
πεποιῆσθαι. τί οὖν λεκτέον; Χαλδαῖοι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐκπεπο- 178
νηκέναι καὶ διαφερόντως δοκοῦσιν ἀστρονομίαν καὶ γενεθλιαλογικήν, τὰ
ἐπίγεια τοῖς μετεώροις καὶ τὰ οὐράνια τοῖς ἐπὶ γῆς ἁρμοζόμενοι καὶ
ὥσπερ διὰ μουσικῆς λόγων τὴν ἐμμελεστάτην συμφωνίαν τοῦ παντὸς
ἐπιδεικνύμενοι τῇ τῶν μερῶν πρὸς ἄλληλα κοινωνίᾳ καὶ συμπαθείᾳ,
τόποις μὲν διεζευγμένων, συγγενείᾳ δὲ οὐ διῳκισμένων. οὗτοι τὸν φαι- 179
νόμενον τοῦτον κόσμον ἐν τοῖς οὖσιν ὑπετόπησαν εἶναι μόνον, ἢ θεὸν
ὄντα αὐτὸν ἢ ἐν αὑτῷ θεὸν περιέχοντα, τὴν τῶν ὅλων ψυχήν· εἱμαρ-
μένην τε καὶ ἀνάγκην θεοπλαστήσαντες ἀσεβείας πολλῆς κατέπλησαν τὸν
ἀνθρώπινον βίον, ἀναδιδάξαντες ὡς δίχα τῶν φαινομένων οὐδενός ἐστιν
οὐδὲν αἴτιον τὸ παράπαν, ἀλλ' ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἀστέ-
ρων αἱ περίοδοι τά τε ἀγαθὰ καὶ τὰ ἐναντία ἑκάστῳ τῶν ὄντων ἀπο-
νέμουσι. Μωυσῆς μέντοι τῇ μὲν ἐν τοῖς μέρεσι κοινωνίᾳ καὶ συμπα- 180
θείᾳ τοῦ παντὸς ἔοικε συνεπιγράφεσθαι, ἕνα καὶ γενητὸν ἀποφηνάμενος
τὸν κόσμον εἶναι — γενομένου γὰρ καὶ ἑνὸς ὑπάρχοντος εὔλογον τάς
γε στοιχειώδεις οὐσίας ὑποβεβλῆσθαι τοῖς ἀποτελουμένοις τὰς αὐτὰς
ἅπασι κατὰ μέρη, καθάπερ ἐπὶ σωμάτων συμβέβηκε τῶν ἡνωμένων
ἀλληλουχεῖν —, τῇ δὲ περὶ θεοῦ δόξῃ διαφέρεσθαι· μήτε γὰρ τὸν 181
κόσμον μήτε τὴν τοῦ κόσμου ψυχὴν τὸν πρῶτον εἶναι θεὸν μηδὲ τοὺς
ἀστέρας ἢ τὰς χορείας αὐτῶν τὰ πρεσβύτατα τῶν συμβαινόντων ἀνθρώ-
ποις αἴτια, ἀλλὰ συνέχεσθαι μὲν τόδε τὸ πᾶν ἀοράτοις δυνάμεσιν, ἃς
ἀπὸ γῆς ἐσχάτων ἄχρις οὐρανοῦ περάτων ὁ δημιουργὸς ἀπέτεινε, τοῦ
μὴ ἀνεθῆναι τὰ δεθέντα καλῶς προμηθούμενος· δεσμοὶ γὰρ αἱ δυνάμεις
τοῦ παντὸς ἄρρηκτοι. διό, κἂν που τῆς νομοθεσίας λέγηται „ὁ θεὸς ἐν 182
τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω" (Deut. 4,39), μηδεὶς ὑποτοπη-
σάτω τὸν κατὰ τὸ εἶναι λέγεσθαι — τὸ γὰρ ὂν περιέχειν ἀλλ' οὐ
περιέχεσθαι θέμις —, δύναμιν δ' αὐτοῦ, καθ' ἣν ἔθηκε καὶ διετάξατο

---

3 γῆς ἀναστὰς P Ἀβραὰμ AHP μετῴκησεν coni. Cohn 4 δυοῖν HP ἀπόληψιν A 6 καὶ A: om. MHP γενεθλιακὴν L 10 συγγενείαις τὲ οὐ A 12 αὐτῷ codd. 16. 17 ἀπονέμουσιν H 18 γεννητὸν A 20 γε H: τε MAP ἀποβεβλῆσθαι A 23 τὸν om. L 24 τὰ πρεσβύτατα A: τὰ H[1]P, om. MH[2] 24. 25 τῶν ἐν ἀνθρώποις αἴτια A 25 ἀρρήκτοις coni. Mang. 30 τὸν AH[1]P: αὐτὸν MH[2]

μυχὸν ἐπέρχεσθαι, φιλοπευστοῦντας εἴ πού τι καλὸν ἔστιν ἰδεῖν ἢ ἀκοῦ-
σαι, καὶ μετὰ σπουδῆς καὶ προθυμίας τῆς | πάσης ἰχνηλατεῖν, ἄχρις ἂν p. 471 M.
219 ἐγγένηται τῶν ζητουμένων καὶ ποθουμένων εἰς ἀπόλαυσιν ἐλθεῖν. διό-
δευσον μέντοι, ψυχή, καὶ τὸν ἄνθρωπον, εἰ θέλεις, ἕκαστον τῶν περὶ
αὐτὸν ἀγαγοῦσα εἰς ἐπίκρισιν, οἷον εὐθέως τί τὸ σῶμα καὶ τί ποιοῦν
ἢ πάσχον διανοίᾳ συνεργεῖ, τί ἡ αἴσθησις καὶ τίνα τρόπον τὸν ἡγεμόνα
νοῦν ὠφελεῖ, τί λόγος καὶ τίνων γινόμενος ἑρμηνεὺς πρὸς καλοκἀγαθίαν
συμβάλλεται, τί ἡδονὴ καὶ τί ἐπιθυμία, τί λύπη καὶ φόβος καὶ τίς ἡ
πρὸς ταῦτα ἰατρική, δι' ἧς ἢ ληφθείς τις εὐμαρῶς διεκδύσεται ἢ οὐχ
ἁλώσεται πρὸς αὐτῶν τὸ παράπαν, τί τὸ ἀφραίνειν, τί τὸ ἀκολασταί-
νειν, τί τὸ ἀδικεῖν, τίς ἡ τῶν ἄλλων πληθὺς νοσημάτων, ὅσα ἡ φθορο-
ποιὸς ἀποτίκτειν πέφυκε κακία, καὶ τίς ἡ τούτων ἀποστροφή, καὶ κατὰ
τὰ ἐναντία τί τὸ δίκαιον ἢ τὸ φρόνιμον ἢ τὸ σῶφρον, τὸ ἀνδρεῖον, τὸ
εὔβουλον, ἀρετὴ συνόλως ἅπασα καὶ εὐπάθεια, καὶ ὃν τρόπον ἕκαστον
220 αὐτῶν εἴωθε περιγίνεσθαι. διόδευσον μέντοι καὶ τὸν μέγιστον καὶ τελεώ-
τατον ἄνθρωπον, τόνδε τὸν κόσμον, καὶ διάσκεψαι τὰ μέρη, ὡς τόποις
μὲν διέζευκται, δυνάμεσι δὲ ἥνωται, καὶ τίς ὁ ἀόρατος οὗτος τῆς ἁρμο-
νίας καὶ ἑνώσεως πᾶσι δεσμός. ἐὰν μέντοι σκοπούμενος μὴ ῥᾳδίως
καταλαμβάνῃς ἃ ζητεῖς, ἐπίμενε μὴ κάμνων· οὐ γὰρ τῇ ἐκεχειρίᾳ
ληπτὰ ταῦτ' ἐστίν, ἀλλὰ μόλις πολλοῖς καὶ μεγάλοις πόνοις ἀνευρισκό-
221 μενα. οὗ χάριν ὁ φιλομαθὴς τοῦ τόπου Συχὲμ ἐνείληπται, μεταληφθὲν
δὲ τοὔνομα Συχὲμ ὠμίασις καλεῖται, πόνου σύμβολον, ἐπειδὴ τοῖς

1 φιλοπευστοῦντες A 4 τῶν] τὸν A 7 γενόμενος AH 9 λειφθείς H[1] διεκδύεται A 10 αὐτὸν A 12 ἀποτροπή coni. Mang. 15 περιγίνεσθαι MAP[2]: παραγίνεσθαι HP[1] 17 ἄρρηκτος coni. Mang. οὗτος om. HP 18 δεσμός MA: δεσμός ἐστιν HP 19 ἐκκεχειρίᾳ H[2]: ἑτέρᾳ ceteri, ῥᾳστώνῃ coni. Cohn (cf. vol. I p. 217,16) 20 μόλις ⟨περιγίνεται⟩ conicio μόλις post πόνοις transpos. HP καὶ πολλοῖς transpos. MA 21 εἰς τὸ ante τοῦ add. H[2] 22 ὁμοίασις A (sed ὠμίασις m. rec. in mg.), ὦμος coni. Mang. πόνου δὲ H[2] σύμβουλον A

21 sqq. *Ambrosius De Abraham I 2, 5*: „egressus perambulavit terram usque ad Sychem", quod interpretatione latina dicitur humerus vel cervix, per quae exsecutionem praescripti operis intelligimus; siquidem et infra habemus scriptum „supposuit humerum suum ad laborandum". unde per figuram locorum id expressum advertimus, quod devotionem suam sanctus Abraham non solum studio, sed etiam efficacia probaverit fructuosa, qua ad quercum usque pervenerit. *cf. etiam II 3, 8*: Sychem enim vel humerus vel cervix significatur, quod est laboris et exercitationis indicium .... ad naturae gratiam adiuncta exercitatione ita fundatior et excelsior factus, ut

μέρεσι τούτοις ἀχθοφορεῖν ἔθος, ὡς καὶ αὐτὸς ἑτέρωθι μέμνηται λέγων
ἐπί τινος ἀθλητοῦ τοῦτον τὸν τρόπον· „ὑπέθηκε τὸν ὦμον εἰς τὸ πονεῖν,
καὶ ἐγένετο ἀνὴρ γεωργός“ (Gen. 49, 15). ὥστε μηδέποτε, ὦ διάνοια, 222
μαλακισθεῖσα ὀκλάσῃς, ἀλλά, κἂν τι δοκῇ δυσθεώρητον εἶναι, τὸ ἐν
σαυτῇ βλέπον διανοίξασα διάκυψον εἴσω καὶ ἀκριβέστερον τὰ ὄντα ἐναύ-
γασαι καὶ μήτε ἑκοῦσα μήτε ἄκουσά ποτε μύσῃς· τυφλὸν γὰρ ὕπνος,
ὡς ὀξυωπὲς ἐγρήγορσις. ἀγαπητὸν δὲ τῷ συνεχεῖ τῆς προσβολῆς εἰλι-
κρινῆ τῶν ζητουμένων λαβεῖν φαντασίαν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ δρῦν ὑψη- 223
λὴν ἐν Συχὲμ πεφυτεῦσθαί φησιν αἰνιττόμενος τὸν ἀνένδοτον καὶ ἀκαμπῆ,
στερρόν τε καὶ ἀρραγέστατον παιδείας πόνον; ᾧ τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι
τέλειον καὶ ἀναγκαῖον κεχρῆσθαι, ἵνα μὴ τὸ ψυχῆς δικαστήριον, ὄνομα
Δεῖνα — κρίσις γὰρ ἑρμηνεύεται —, συλληφθῇ πρὸς τοῦ τὸν ἐναντίον
p. 472 M. μοχθοῦντος πόνον, τοῦ φρονήσεως ἐπιβούλου. | ὁ γὰρ ἐπώνυμος τοῦ τόπου 224
τούτου Συχέμ, Ἐμὼρ υἱὸς ὤν, ἀλόγου φύσεως — καλεῖται γὰρ Ἐμὼρ
ὄνος —, ἀφροσύνην ἐπιτηδεύων καὶ συντραφεὶς ἀναισχυντίᾳ καὶ θράσει
τὰ κριτήρια τῆς διανοίας μιαίνειν ὁ παμμίαρος καὶ φθείρειν ἐπεχείρησεν,
εἰ μὴ θᾶττον οἱ φρονήσεως ἀκουσταὶ καὶ γνώριμοι, Συμεὼν τε καὶ Λευί,
φραξάμενοι τὰ οἰκεῖα ἀσφαλῶς ἐπεξῆλθον, ἔτι ὄντας ἐν τῷ φιληδόνῳ
καὶ φιλοπαθεῖ καὶ ἀπεριτμήτῳ πόνῳ καθελόντες· χρησμοῦ γὰρ ὄντος,
ὡς „οὐκ ἂν γένοιτό ποτε πόρνη τῶν τοῦ βλέποντος, Ἰσραήλ, θυγατέ-
ρων“ (Deut. 23, 17), οὗτοι τὴν παρθένον ψυχὴν ἐξαρπάσαντες λαθεῖν
ἤλπισαν (Gen. 34). οὐ γὰρ ἐρημία γε τῶν βοηθησόντων τοῖς παρα- 225
σπονδουμένοις ἐστίν, ἀλλὰ κἂν οἴωνταί τινες, οἰήσονται μόνον, ἀπελεγ-
χθήσονται δὲ τῷ ἔργῳ ψευδοδοξοῦντες. ἔστι γάρ, ἔστιν ἡ μισοπόνηρος
καὶ ἀμείλικτος καὶ ἀδικουμένων ἀρωγὸς ἀπαραίτητος δίκη, σφάλλουσα

1 ὡς om. HP 5 βλέπον ⟨ὄμμα⟩ conicio ὄντα] ἔνδον coni. Mang. 6 τυφλός A 7 ὀξυωπὴς A ἀγαπητῶν A προσβολῆς Mang.: προβολῆς codd. 11 τέλειον om. A καὶ om. H², post καὶ vocabulum excidisse videtur μὴ Turn.: μὴ δὲ codd. τῆς ψυχῆς HP 12 Δίνα MP διάκρισις P τοῦ τὸν PH¹: τοῦτον M, τοῦ τῶν H², τὰς τῶν A ἐναντίων AH 13 πόνου H τοῦ et ἐπιβούλου H²: τὸν et ἐπίβουλον ceteri 17 ἐρασταὶ conicio 21 λαθεῖν Mang.: παθεῖν codd. 22 βοηθησάντων A 25 ἀρρωγὸς HP

usque ad quercum altam pertransiret — quae arbor ut alta, ita etiam robusta indicio est ..... *Origenes, Homilia V, 1 in Numeros p. 284*: humeri autem quod operum indicium teneant, in multis scripturae saepe locis ostendimus.

τὰ τέλη τῶν αἰσχυνόντων ἀρετήν, ὧν πεσόντων εἰς παρθένον πάλιν ἡ δόξασα αἰσχυνθῆναι μεταβάλλει ψυχή· δόξασα δ' εἶπον, ὅτι οὐδέποτε ἐφθείρετο· τῶν γὰρ ἀκουσίων οὐδὲν τοῦ πάσχοντος πρὸς ἀλήθειαν πάθος, ὡς οὐδὲ τοῦ μὴ ἀπὸ γνώμης ἀδικοῦντος τὸ πραττόμενον ἔργον.

---

1 βέλη coni. Mang. παρθενείαν H² 2. 3 οὐδὲ τότε M
3 οὐδὲ H

INDEX SIGLORUM

M = Laurentianus X 20
U = Vaticanus gr. 381
F = Laurentianus LXXXV 10
G = Vaticano-Palatinus gr. 248
A = Monacensis gr. 459
H = Venetus gr. 40
P = Petropolitanus XX Aa 1
L = Parisinus gr. 433

R = Parisinus gr. 1630 (excerpta)
N = Neapolitanus II C 32 (excerpta)
E = Epitome περὶ κόσμου
D = Sacra Parallela
- D^C = Coislinianus 276
- D^K = Vaticanus gr. 1553
- D^P = Parisinus gr. 923
- D^M = Venetus gr. 138
- D^R = Rupefucaldinus (Berolinensis Phill. 1450)
- D^L = Laurentianus VIII 22
- D^V = Vaticanus gr. 1236

Eus = Eusebius
Turn. = Turnebus
Mang. = Mangey
Tisch. = Tischendorf
v = lectio vulgata